Universidad de Deusto
Biblioteca

SUAREZ

MYSTERIA
VITÆ CHRISTI

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

COMMENTARIORVM, AC DISPVTATIONVM IN TERTIAM PARTEM DIVI THOMÆ.

TOMVS SECVNDVS.

Mysteria vitæ Christi, & vtriusque aduentus eius accurata disputatione ita complectens, vt & scolasticæ doctrinæ studiosis, & Diuini verbi concionatoribus vsui esse possit.

Per Doctorem FRANCISCVM SVAREZ Societatis IESV, in insigni Academia Conimbricensi sacræ Theologiæ primarium professorem.

AD RODERICVM VAZQVEZ DE ARZE, supremi Senatus Regij in Hispania Præsidem dignissimum.

Ex bibliotheca Collegii Lojolæi.

de Jo. Bapt.ª
giola a la residencia de Sr. Reyes

123785

Cum gratia & priuilegio Regis Catholici.

MADRITI.
Ex Officina Petri Madrigal, Anno. 1598.

Universidad de Deusto
Biblioteca

EL REY.

POR quanto por parte de vos el Padre Francisco Suarez de la Compañia de Iesus nos fue fecha relacion, que el año passado auiades impresso vn libro con licencia nuestra sobre la tercera parte de sancto Thomas, y aora haziades ante nos presentacion del segundo Tomo que auiades escripto sobre la misma materia, intitulado, COMMENTARIORVM, AC DISPVTATIONVM IN TERTIAM PARTEM DIVI THOMAE. Y nos suplicastes os mandassemos dar licencia para le imprimir, y priuilegio por diez años, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro consejo, y como por su mandado se hizieron las diligencias, que la pragmatica por nos hecha sobre la impresion de los libros dispone. Fue acordado, que deuiamos de mandar dar esta nuestra cedula para vos en la dicha razon: é nos tuuimoslo por bien, y por la presente por os hazer bien, y merced vos damos licencia, y facultad para que por tiempo de diez años primeros siguientes, que corren, y se cuentan desde el dia de la fecha desta nuestra cedula, podays imprimir el dicho libro de que de suso se haze mencion por su original que en el nuestro Consejo se vio, que va rubricado, y firmado al fin de Pedro Zapata del Marmol nuestro escriuano de Camara, de los que en el nuestro Consejo residen, con que antes que se venda le traygays ante ellos juntamente con su original, para que se vea si la dicha impresiõ esta conforme a él, y traygays fee en publica forma como por Corrector nombrado por nuestro mandado se vio, y corrigio la dicha impresion por el original: y mandamos al Impressor, que ansi imprimiere el dicho libro, no imprima el principio, ni primer pliego del, ni entriegue mas que vn solo libro con el original a el autor, o persona a cuya costa le imprimiere, ni otra cosa alguna para efeto de la dicha correction, y tassa, hasta que antes, y primero el dicho libro este corregido, y tassado por los del nuestro Consejo, y estando hecho, y no de otra manera pueda imprimir el dicho principio, y primer pliego, y seguidamente ponga esta nuestra cedula, y priuilegio, y la aprobacion, tassa, y erratas, so pena de incurrir en las penas contenidas en la dicha pragmatica, y leyes de nuestros Reynos. Y mandamos, que persona alguna sin vuestra licencia no lo pueda imprimir y vender, so pena, que el que lo imprimiere aya perdido é pierda todos y qualesquier libros, moldes, y aparejos, que de los dichos libros tuuiere, y mas incurra en pena de cinquenta mil marauedis el que lo contrario hiziere: la qual dicha pena sea la tercera parte para el juez que lo sentenciare, y la otra parte para el que lo denunciare, y la otra tercera parte para la nuestra Camara. Y mandamos a los del nuestro Consejo, Presidentes, y Oydores de las nuestras audiencias, Alcaldes, y Alguaziles de la nuestra casa y Corte, y chancillerias, y a todos los Corregidores, Asistente, Gouernadores, Alcaldes mayores, y ordinarios, y otros qualesquier juezes y justicias de todas las Ciudades, Villas, y Lugares de los nuestros Reynos, y señorios, ansi a los que agora son, como los que seran de aqui adelante, que vos guarden, y cumplan esta nuestra cedula, y merced que ansi vos hazemos. E contra su tenor, y forma no vayan, ni passen, ni consientan yr, ni passar por manera alguna, so pena de la nuestra merced, y de diez mil marauedis para la nuestra Camara. Fecha en el Pardo a diez y seys dias del mes de Nouiembre de mil y quinientos y nouenta y vn años.

YO EL REY.

Por mandado del Rey nuestro señor.

Iuan Vazquez.

TASSA.

YO Pedro çapata del Marmol escriuano de Camara de su Magestad doy fee, que los señores del Consejo, de pedimiento y suplicacion del Padre Francisco Suarez de la compañia de Iesus, tassaron vn libro intitulado, Tomus secundus in tertiam partem Diui Thomæ, de mysterijs vitæ Christi, *que con licencia y Priuilegio de su Magestad imprimio, a tres marauedis y medio el pliego en papel, y al dicho precio y no mas mandaron se venda, y que antes que se venda el dicho libro se imprima esta tassa en la primera oja de cada volumen. E para que dello conste de pedimiento del dicho Padre Francisco Suarez, y mandamiento de los señores del consejo, di la presente en Madrid, a veynte y nueue de Agosto de mil y quinientos y nouenta y dos Años.*

Pedro çapata
del Marmol.

Tiene este libro trezientos y veynte y tres pliegos, esta tassado a tres marauedis y medio el pliego, monta todo el libro en papel treynta y tres reales y siete marauedis.

Ex expensis Ioannis de Sarria Bibliopòlæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

APPROBATIO. P. PROVINCIALIS SOcietatis Iesu, Toletanæ Prouinciæ, nomine R.P. Generalis eiusdem Societatis facta.

NOTES tatē ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre Claudio Aquauiua Præposito nostro Generali, facultatem concedo, vt secundus tomus commentariorum in tertiam partem D. Thomæ à Patre Francisco Suarez nostræ Societatis sacræq; theologiæ in nostro collegio Complutensi professore compositus, & eiusdem Societatis, grauium, doctorumq; hominum iudicio approbatus, typis mandetur, In quorum fidem has literas manu nostra subscriptas, sigilloq; nostro munitas dedimus. Compluti die decima octaua, mensis Iunij, anni millesimi, quingentesimi, nonagesimi primi.

Gonzalus Dauila.
Prouincialis.

CENSVRA ET APPROBATIO. R.P. FRA. Gabrielis Pineli, Ordinis S. Augustini.

ECCE secundæ partis super tertiam D. Thom. Commentaria à doctissimo Patre Francisco Suarez in supremum Senatum relata, quam eiusdem Senatus mandato vidi, legi, & cum summa voluptate perlegi per plures dies, & menses, in qua nescias vter maiore laude dignus sit, inter doctores doctior in materia scholæ: an ipse idem author inter Positiuos diligentissimus indagator sententiæ Sanctorum, qui habent sensum Christi, vt scribit Apostolus. Quare iam tam à concionatoribus, quam antea ab schola iure suo, & ingenij fælicitate, ac facilitate erit in magno pretio. Quo duce omnes ministri Verbi, de tribus potissimum materijs Baptista, Christo, & Beata Virgine securi procedēt ad ædificationem Ecclesiæ Christi, quę est corpus eius, & absque omni solicitudine abundabunt materia, & forma sanæ doctrinæ, vt possit vocari operarius inconfusibilis recte tractans verbum veritatis, vt ait Apostolus. Vnde cum magna Ecclesiæ, & ministrorum vtilitate poterit prælo mandari. In Conuentu diui Philippi, ordinis diui Augustini, Matriti, Anno millesimo, quingentesimo, nonagesimo primo, die vero sexto Mensis Nouembris.

Fra. Gab. Pinelus.

RODERICO VAZQVEZ DE ARCE SVPREMI SENATVS REgij in Hispania Præsidi dignissimo.

FRANCISCVS SVAREZ è Societate IESV.

VM volumen alterum commentariorum in tertiam partem D. Thomæ in manibus ædendum habere, ecce mihi, Præses amplissime Hispaniæque vniuersæ optatus illuxit dies, quo tua te virtus, egregiusque animi candor, ac singularis eruditio cum generis nobilitate coniuncta, nō sine diuino numine ad tale, tantumque munus euexerunt, quale iam dudum tua merita postulabant. Quare non fuit mihi diu ambigua deliberatione cunctandum, cui potissimum principio opus hoc, quale cunque est, offerendum esset. Tibi enim multis nominibus debebatur: scilicet, cui ego deberē plurimum, & meo nomine, & Societatis nostræ, quam non solum summo studio, animique beneuolentia complexus es, verum etiam eximijs beneficijs tibi in perpetuum deuinxisti. Ex quo maxima quidem, ac pene certa spe ducor, fore, vt nostrum hoc opus tibi gratum, atque acceptum futurum sit. Tum quod ex nostra Societate profectum, tum maxime, quod in eo arcana æterni iudicis, mediatorisque Dei, & hominum, vitæ, mortisque mysteria, inaudita què, ac pene diuina intemeratæ Deiparæ gesta moresque continentur: & ex ditissima sacrorum voluminum supellectili, dequè sanctorum Patrum pellucidissimis fontibus depromuntur, atque non exiguo labore nostro, industriaque tenui illa quidem, si rei magnitudinem spectes, magna, si diligentiam ad rigorem scholasticum rediguntur. Quis igitur mihi

iure

iure ſuccenſeat, ſi æterni Præſidis vitam, tanquàm exemplaria verorum, Præſidi ſupremo totius Caſtellanæ Reip. ante oculos proponam? Aut quis dubitare audeat laborem hunc noſtrum tibi fore gratiſsimum, cui tanti filij, tantæquè matris auguſtiſsima eſt memoria, & iucundiſsima recordatio? Etenim cum tot ſint occupationum æſtus, tot negociorum fluctus in dignitate hac, cuius perſonã geris, tam grauem, tam ſeueram, non dubito, quin generoſus iſte tuus animus terrenorum mole oppreſſus ſoleat interdum reſpirare memoria, præſentiaquè illius ſupremi principis, quem Pater conſtituit hominum mediatorem, vt ima ſummis, terrena ſuperis conciliaret. In eo enim eiuſquè intemeratæ matris interuẽtu ſitas ſpes tuas, & collocatas habes: ad quos in frequenti negociorum labyrintho, tanquam ad ſacram anchoram confugere ſolitus es. Quod ſi in huius operis nuncupatione eius potiſsimum ratio habenda fuit, qui poſſet illud & vellet patrocinio defendere, & ſplendore nominis illuſtrare, hoc etiam nomine dignitas, & amplitudo tua, & in noſtrum ordinem beneuolentia primum ſibi locum non iniuria vendicarunt. Ea enim es authoritate apud omnes, vt nihil ſit tam abiectum, nihil tam obſcurum, quod clarum, & illuſtre non ſit ſub tuo nomine conſtitutum: eademquè erga nos voluntate, vt nemo ſanus ambigere poſsit, te ſummo ſtudio opus hoc, ſi reſpoſtulauerit, defenſurum. Accipe igitur Præſes clariſsime, hos mearum lucubrationum fructus, eoſquè ad communem vtilitatem exhibitos, tuo fauore commenda, ac de noſtra Societate, exigua illa quidem, ſed tibi addictiſsima, vt hactenus feciſti, benemereri perge. Noſtrarũ vero partium erit, aſsidue precari Deum, vt vitam tuam vniuerſæ Hiſpaniæ diu ſeruet incolumen, omniumquè conſiliorum, ac rerum tuarum curſum iubeat eſſe felicem. Vale.

Franciſcus Suarez.

TOTIVS OPERIS ARGVMENTVM ad Lectorem.

NEC multa, nec noua ſunt (candide Lector) quæ præmittenda duximus his noſtris ſecundis lucubrationibus de Verbi incarnati myſteriis, cum diſputandi metodum, ſcribendiq; modum quem in priori opere continenter ſeruauimus, in hoc etiam poſteriori ſtudioſe perſequuti ſimus. Quanuis (ingenue fatear) longius diſputatione mea progreſſus ſum, quam videretur conſuetudo Scholaſtica poſtulare, quod vt facerẽ vel inuitus, rationes me grauiſsimæ compulerunt. Ecquis enim tam erit in dicendo ieiunus, vel in ſcribendo inops, vt de ampliſsima dignitate, de moribus excellẽtiſsimis, de admirabili vita, & gratia beatiſsimę Virginis dicturus, breui id, & compendioſo ſermone percurrat? Mihi profecto hoc in genere ſępe viſa eſt Theologia noſtra (vt medeſte dicam) breuis admodum, & conciſa cùm materiæ dignitas, & amplitudo cum ſumma voluptate eruditione, atq; vtilitate coniuncta, longe aliud á viro theologo poſtulare ſuo veluti iure poſsit. De beata ergo Virgine egimus vberius, nec ratio ipſa permiſit, nos eſſe breuiores in aperiendis opulentiſsimis theſauris myſteriorum vitæ, mortiſq; Ieſu Chriſti Domini noſtri, ſeu negligentiores in colligendis diuitijs, quas in hiſce myſterijs diuina Bonitas velut effudit. Quo fortaſſe illud aſſequemur, vt & qui in ſacris templis abdita myſteriorum arcana pro concione explicant, animiſq; audientium defigunt: & qui in ſcholis acriori diſputatione eadem perſcrutantur, id efficiant diligentius, veritatis rigore obſeruato; ita vt & pietas à veritate fulciri, & veritas poſsit pietatis dulcedine vtilius inueſtigari. Eſt enim ſine veritate pietas inbecilla, &

ſine

Universidad de Deusto
Biblioteca

sine pietate veritas sterilis, & ieiuna. Adiecimus preterea disputationem de beato Iosepho, & de Diuino Ioanne Baptista, vt cognitio de Christo domino, & de eius precursore, de B. Virgine, & de eius dilectissimo sponso à nobis integra, & perfecta daretur: vtq; labor hic noster splendore illustrissimarum virtutũ appareret illustrior. Visum deinde nobis est mysterijs Christi domini iam patratis quæ peragenda speramus, adiungere, vt qui primum eius aduentum in carne passibili pro viribus explicuimus, secundũ in impassibili studio non minore poneremus ob oculos. Tum vt perfectã de Christo domino disputationem exhiberemus: tum etiam quia sic nobis est in animo totam hanc tertiam D. Tho. partem commentationibus illustrare, vt omissa de quatuor nouissimis tractatione, explicationem nostram in septem sacramentis Ecclesiæ terminemus. Quæ nos eadem causa mouit, vt hoc etiam opere complexi simus vniuersalem omnium hominum resurrectionem: tum propter cõiunctionem, quam habet cum Christi domini resurrectione: tum etiam quia necessario præcedit vltimũ & vniuersale iudicium. Hęc sunt, studiose lector, quæ vniuerso hoc opere pertractantur, ex quibus factum est, vt & opinionem meam, & forte aliorũ expectationem sua longitudine superarit. Verum hoc concedendum est amplitudini, & maiestati mysteriorũ: quod tot ac tanta mysteria vel attigenda non essent, vel certe essent pro dignitate tractanda Nunc vero illud vnũ est nobis maxime in optatis, vt labor hic noster, qualis qualis ille fuerit quoquo modo iuuet, vt Christus dñs, santissimaq; eius mater eo loco à nobis habeãtur, eo diligantur amore; quo vel ipsi digni sunt, vel nos redere arctissime tenemur obstricti, vtq; hæc sacrosancta mysteria summa veneratione colantur ab omnibus, pro quibus illa eadem operatus est Dominus noster Iesus Christus: à quo tanquam à perenni bonorum omnium fonte, si quid occurret laude dignum, intelliges emanasse, si quid vero minus considerate dictum offenderis, solita benignitate condonabis, Vale.

(.?.)

INDEX QVAESTIONUM & articulorum D. Thomæ, quæ in hoc tomo exponuntur.

Prior numerus paginam indicat: posterior columnam.

QVAEST. XXVII.

DE B. Virginis Mariæ sanctificatione. 23. 1.
1 V. B. Virgo sanctificata fuerit ante natiuitatem ex vtero. 23. 2.
2 V. fuerit sanctificata ante animationem. 26. 1.
3 V. per sanctificationem fuerit ei fomes totaliter sublatus. 51. 2.
4 V. per huiusmodi sanctificationem fuerit consecuta, vt numquam peccaret. 35. 2.
5 V. per huiusmodi sanctificationem adepta fuerit plenitudinem omnium gratiarum. 56. 2.
6 V. sic sanctificari fuerit proprium B. Virginis. 58. 2.

QVAEST. XXVIII.

De Virginitate Beatæ Mariæ. 78. 2.
1 V. B. Maria fuerit Virgo in concipiendo. 78. 2.
2 V. fuerit Virgo in partu. 80. 2.
3 V. permanserit Virgo post partum. 82. 1.
4 V. Virginitatem vouerit. 104. 1.

QVAEST. XXIX.

De matris Dei desponsatione. 116. 1.
1 V. Christus nasci debuerit de Virgine desponsata. 116. 2.
2 V. inter Mariam & Ioseph, fuerit verum matrimonium. 120. 1.

QVAEST. XXX.

De Beatæ Mariæ Virginis Annuntiatione. 137. 2.
1 V. necessarium fuerit annuntiari B. Virgini, quod in ea erat generandum. 138. 1.
2 V. Annuntiatio fieri debuerit per Angelum. 140. 2.
3 V. Angelus annuntians debuerit visioni corporali apparere. 142. 2.
4 V. Annuntiatio fuerit conuenienti ordine perfecta. 144. 2.

QVAEST. XXXI.

De Conceptione Saluatoris, quo ad materiam de qua corpus eius conceptum est. 155. 1.
1 V. caro Christi fuerit sumpta de Adam. 155. 2.
2 V. caro Christi fuerit sumpta de Dauid. 157. 1.
3 V. conuenienter Genealogia Christi ab Euangelistis texatur. 158. 1.
4 V. decuerit Christum nasci de fœmina. 161. 2.
5 V. corpus Christi de purissimis sanguinibus Virginis formatum fuerit. 163. 1.
6 V. corpus Christi in antiquis Patribus fuerit secundum aliquid signatus. 165. 1.
7 V. caro Christi in Patribus fuerit peccato obnoxia. 167. 2.
8 V. Christus in lumbis habrahæ fuerit decimatus. 169. 2.

QVAEST. XXXII.

De Conceptione Christi quoad actiuum principium. 172. 1.
1 V. Spiritus Sanctus fuerit actiuum principium Conceptionis Christi. 172. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

2 V. Christus debeat dici conceptus de Spiritu Sancto. 175. 1.
3 V. Spiritus Sanctus debeat dici pater Christi secundum carnem. 176. 2.
4 V. B. Virgo aliquid actiuæ egerit in conceptione corporis Christi. 178. 2.

QVAEST. XXXIII.
De modo & ordine conceptionis Christi. 188. 2.
1 V. corpus Christi fuerit formatum in primo instanti conceptionis. 188. 2.
2 V. fuerit animatum in primo instanti suæ conceptionis. 191. 1.
3 V. in primo instanti conceptionis fuerit à verbo assumptum. 192. 2.
4 V. conceptio Christi fuerit naturalis, vel miraculosa. 193. 2.

QVAEST. XXXIIII.
De perfectione prolis conceptæ. 201. 2.
1 V. Christus in primo instanti suæ conceptionis fuerit sanctificatus per gratiam. 201. 2.
2 V. in illo instanti habuerit vsum liberi arbitrij 203. 2.
3 V. in illo instanti mereri potuerit. 205. 1.
4 V. fuerit perfectus comprehensor in illo instanti. 207. 1.

QVAEST. XXXV.
De Natiuitate Christi. 208. 1.
1 V. natiuitas sit naturæ, vel personæ. 208. 2.
2 V. attribuenda sit Christo aliqua natiuitas temporalis. 210. 2.
3 V. secundum temporalem Christi Natiuitatem B. Virgo possit dici mater eius. 212. 2.
4 V. B. Virgo debeat dici mater Dei. 213. 2.
5 V. in Christo sint duæ filiationes. 214. 2.
6 V. Christus fuerit natus sine dolore matris. 226. 2.
7 V. Christus debuerit in Bethleem nasci. 227. 1.
8 V. Christus fuerit tempore congruo natus. 228. 1.

QVAEST. XXXVI.
De manifestatione Christi nati. 242. 1.
1 V. natiuitas Christi debuerit esse omnibus manifesta. 242. 1.
2 V. debuerit aliquibus manifestari. 245. 1.
3 V. sint conuenienter electi illi quibus est manifestata. 246. 1.
4 V. Christus per se ipsum illam manifestare debuerit. 247. 2.
5 V. debuerit per angelos & stellam manifestari. 248. 2.
6 V. ordine conuenienti fuerit manifestata. 250. 2.
7 V. stella quæ Magis apparuit fuerit vna de cœlestibus stellis. 252. 1.
8 V. Magi conuenienter ad Christum adorandum venerint. 253. 2.

QVAEST. XXXVII.
De legalibus circa puerum Iesum obseruatis. 271. 1.
1 V. Christus debuerit circumcidi. 271. 2.
2 V. conuenienter fuerit Christo nomen impositum. 273. 1.
3 V. Christus conuenienter fuerit in templo oblatus 282. 2.
4 V. mater Dei conuenienter ad templum purganda accesserit. 284. 2.

QVAEST. XXXVIII.
De Baptismo Ioannis. 367. 2.
1 V. conueniens fuerit baptizare 395. 2.
2 V. Baptismus Ioannis fuerit a Deo. 396. 2.
3 V. in Baptismo Ioannis gratia daretur. 398. 1.
4 V. alij præter Christum Baptismo Ioannis baptizari debuerint. 400. 2.
5 V. Baptismus Ioannis debuerit cessare Christo baptizato. 401. 2.
6 V. Baptizati Baptismo Ioannis essent postea Baptismo Christi baptizandi. 403. 1.

QVAE-

QVAEST. XXXIX.
De Baptizatione Christi. 415. 1.
1 V. fuerit Christum baptizari. 416. 2.
2 V. Baptismo Ioannis debuerit baptizari. 417. 1.
3 V. conuenienti tempore fuerit baptizatus. 420. 1.
4 V. debuerit in Iordane baptizari. 421. 2.
5 V. Christo baptizato cœli debuerint aperiri. 432. 1.
6 V. conuenienter Spiritus Sanctus super Christum baptizatum descenderit in specie columbæ. 434. 1.
7 V. illa columba fuerit verè animal. 436. 2.
8 V. conuenienter Christo baptizato fuerit, vox Patris audita filium protestantis. 438. 2.

QVAEST. XL.
De modo conuersationis Christi. 446. 2.
1 V. conueniens fuerit Christum inter homines conuersari. 447. 1.
2 V. austeram vitam in hoc mundo ducere debuerit. 443. 2.
3 V. in hac mundo debuerit pauperem vitam ducere. 450. 1.
4 V. in hoc vita secundum legem conuersatus fuerit. 463. 1.

QVAEST. XLI.
De tentatione Christi. 469. 2.
1 V. conueniens fuerit Christum tentari. 469. 2.
2 V. Christus in deserto tentari debuerit. 473. 2.
3 V. tentatio debuerit esse post ieiunium. 474. 2.
4 V. fuerit conueniens ordo, & modus tentationis. 476. 1.

QVAEST. XLII.
De Doctrina Christi. 490. 1.
1 V. conueniens fuerit Christum Iudæis, & non Gentilibus prædicare. 490. 1.
2 V. debuerit Iudæis sine eorum offensione prædicare. 492. 1.
3 V. omnia publicè docere debuerit. 493. 1.
4 V. debuerit suam doctrinam scripto tradere. 496. 1.

QVAEST. XLIII.
De miraculis à Christo factis in generali. 508. 1.
1 V. Christus debuerit facere miracula. 508. 2.
2 V. fuerit miracula diuina virtute. 510. 1.
3 V. inceperit facere miracula in nuptijs. 511. 1.
4 V. miracula per Christum facta sufficienter eius diuinitatem ostenderint. 512. 1.

QVAEST. XLIIII.
De singulis miraculorum speciebus. 514. 2.
1 V. miracula facta per Christum circa spirituales substantias fuerint conuenientia. 514. 2.
2 V. conuenienter fecerit miracula circa cœlestia corpora. 516. 2.
3 V. conuenienter circa homines miracula fecerit. 519. 2.
4 V. conuenienter fecerit miracula circa creaturas irrationales. 523. 2.

QVAEST. XLV.
De transfiguratione Christi. 543. 2.
1 V. conueniens fuerit Christum transfigurari. 543. 2.
2 V. claritas Christi in transfiguratione fuerit gloriosa. 546. 2.
3 V. testes transfigurationis conuenienter fuerint inducti. 549. 2.
4 V. conuenienter auditum fuerit testimonium paternæ vocis in transfiguratione. 552. 1.

QVAEST. XLVI.
De passioni Christi. 561. 2.
1 V. fuerit necessarium Christum pati pro liberatione humani generis 562. 1.
2 V. fuerit possibilis alius modus liberationis humanæ, quam passio Christi. 563. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

3 V. fuerit aliquis modus conuenientior ad liberationem humani generis. 565. 1.
4 V. Christus pati debuerit in Cruce. 566. 2.
5 V. Christus omnes passiones sustinuerit. 571. 2.
6 V. dolor passionis Christi fuerit maior omnibus doloribus. 573. 1.
7 V. Christus passus fuerit secundum totam animam. 676. 1.
8 V. tota anima Christi in passione frueretur fruitione beata. 578. 1.
9 V. Christus fuerit conuenienti tempore passus. 619. 2.
10 V. fuerit conuenienti loco passus. 622. 1.
11 V. conueniens fuerit Christum, cum latronibus crucifixi. 626. 2.
12 V. passio Christi sit eius diuinitati attribuenda. 631. 2.

QVAEST. XLVII.

De causa efficiēti passionis Christi. 647. 1.

1 V. Christus fuerit ab alio occisus an à se ipso. 647. 2.
2 V. fuerit ex obedientia mortuus. 649. 1.
3 V. Deus tradiderit Christum passioni. 650. 2.
4 V. fuerit conueniens Christum pati à Gentilibus. 652. 2.
5 V. Christi persecutores eum cognouerint. 654. 2.
V. peccatum Christum crucifigentium fuerit grauissimum. 656. 1.

QVAEST. XLVIII.

De modo passionis Christi, quantum ad effectum. 660. 1.

1 V. passio Christi causauerit nostram salutem per modum meriti. 660. 2.
2 V. per modum satisfactionis. 661. 1.
3 V. per modum sacrificij. 662. 2.
4 V. per modum redemptionis. 665. 1.
5 V. esse Redemptorem sit propium Christi. 666. 2.
6 V. passio Christi operata sit nostram salutem per modum efficientiæ. 668. 2.

QVAEST. XLIX.

De effectibus passionis Christi. 669. 2.

1 V. per passionem Christi simus liberati à peccato. 670. 1.
2 V. simus liberati à potestate Diaboli. 671. 2.
3 V. simus liberati à pœna peccati. 673. 1.
4 V. per passionem Christi simus Deo reconciliati. 674. 1.
5 V. Christus sua passione aperuerit nobis ianuam cœli. 675. 2.
6 V. Christus per suam passionem meruerit exaltari. 677. 2.

QVAEST. L.

De morte Christi. 679. 1.

1 V. conueniens fuerit Christū mori. 679. 1.
2 V. in morte Christi fuerit separata diuinitas à carne. 680. 2.
3 V. fuerit facta separatio diuinitatis ab anima. 684. 2.
4 V. Christus in triduo mortis fuerit homo 682. 2.
5 V. Fuerit idem corpus Christi viuentis, & mortui. 686. 1.
6 V. mors Christi aliquod operata sit ad nostram salutem. 687. 2.

QVAEST. LI.

De sepultura Christi. 740. 1.

1 V. conueniens fuerit Christum sepulcri. 740. 1.
2 V. conuenienti modo fuerit sepultus. 741. 2.
3 V. corpus Christi fuerit in sepulcro inclinatum. 744. 1.
4 V. Christus fuerit in sepulcro solum vna die, & duabus noctibus. 757. 1.

QVAEST. LII.

De descensu Christi ad inferos. 758. 2.

1 V. fuerit conueniens Christum ad infernum descendere. 768. 2.

V. des-

2 V. descēderit ad infernū damnatorū. 771. 1.
3 V. fuerit totus in inferno. 774. 1.
4 V. aliquam moram traxerit in inferno. 775. 1.
5 V. descendens ad inferos Sanctos Patres in de liberauerit. 788. 1.
6 V. aliquos damnatos ab inferno liberauerit. 779. 2.
7 V. pueri qui in originali peccato decesserant fuerint à Christo liberati. 781. 1.
8 V. Christus suo descensu liberauerit animas à purgatorio. 783. 2.

QVAEST. LIII.

De Resurrectione Christi. 808. 2.

1 V. fuerit necessarium Christum resurgere. 835. 1.
2 V. Fuerit conueniens tertia die resurgere. 848. 2.
3 V. Christus primo resurrexerit. 862. 2.
4 V. Christus fuerit causa suæ Resurrectionis. 871. 1.

QVAEST. LIIII.

De qualitate Christi resurgentis. 871. 2.

1 V. Christus post Resurrectionem habuerit verum corpus. 872. 1.
2 V. Christi corpus resurrexerit integrum. 875. 2.
3 V. resurrexerit gloriosum. 877. 1.
4 V. debuerit cum cicatricibus resurgere. 880. 1.

QVAEST. LV.

De manifestatione resurrectionis. 937. 1.

2 V. resurrectio Christi debuerit omnibus manifestari, ibid.
2 V. fuerit conueniens, quod discipuli viderent Christum resurgere. 939. 1.
3 V. Christus post resurrectionem debuerit continuè, cū discipulis cōuersari. 940. 2.
4 V. Debuerit discipulis in alia effigie apparere. 943. 2.
V. veritatem resurrectionis debuerit argumentis declarare. 975. 1.
6 V. argumenta, quæ Christus induxit sufficienter manifestauerint resurrectionem eius. 977. 1.

QVAEST. LVI.

De Resurrectionis Christi causalitate. 980. 2.

1 V. resurrectio Christi sit causa resurrectionis corporum. 981. 1.
2 V. resurrectio Christi sit causa resurrectionis animarum. 983. 1.

QVAEST. LVII.

De Ascensione Christi. 1027. 1.

1 V. fuerit conueniens Christum ascendere. 1027. 1.
2 V. conueniat Christo ascendere in cœlum secundam diuinam naturam. 1031. 1.
3 V. Christus ascēdere propia virtute. 1033. 1.
4 V. Ascenderit super omnes cœlos. 1034. 2.
5 V. corpus Christi ascenderit super omnem creaturam spiritualem. 1036. 1.
6 V. ascensio Christi sit causa nostræ salutis. 1038. 2.

QVAEST. LVIII.

De sessione Christi ad dexteram Patris. 1040. 1.

1 V. Christo conueniat sedere ad dexteram Dei Patris, ibidem.
2 V. sedere ad dexteram Patris conueniat Christo secundū quod Deus est. 1042. 1.
3 V. sedere ad dexteram Patris conueniat Christo secundū quod homo est. 1042. 1.
4 V. sit propium Christi. 1044. 1.

QVAEST. LIX.

De iudiciaria potestate Christi. 1065. 2.

1 V. iudiciaria potestas sit specialiter Christo attribuenda, ibidem.
2 V. conueniat Christo secundum quod est homo. 1069. 2.
3 V. Christus ex meritis adeptus fuerit iudiciariam potestatem. 1073. 1.
4 V. Christo conueniat iudiciaria potestas quātum ad omnes res humanas. 1074. 1.
7 V. post iudicium quod agitur in præsenti tempore restet aliud iudicium. 1076. 1.
6 V. iudiciaria potestas Christi se extendat ad Angelos. 1077. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX DISPVTA-

tionum & sectionum, quæ in hoc tomo continentur.

Prior numerus paginam: posterior columnam designat.

DISPVTATIO PRIMA.

De matris Dei dignitate in communi. 3.2.

1 V. beata Virgo vere & proprie fuerit mater Dei, & hominis. 3.2.

2 Quanta sit hæc dignitas matris Dei, et quomodo alia dona gratiæ illam committentur. 7.2.

3 Quomodo fuerit beata Virgo ad hanc matris Dei dignitatem præ estimata. 9.2.

DISP. II.

De naturali perfectione, et origine beatæ Virginis. 13.1.

1 V. beata Virgo fuerit naturali modo concepta, et ex quibus parentibus 13.1.

2 In qua naturali perfectione concepta fuerit beata Virgo. 15.1.

3 V. B. Virgo ex tribu Iuda, & stirpe Dauid originem duxerit. 16.1.

DISP. III.

De tempore quo primum beata Virgo sanctificata fuit. 28.2.

1 An beata Virgo fuerit sanctificata in vtero matris. 29.1.

2 V. peccauerit in Adamo, & ideo ex vi suæ conceptionis fuerit peccato originali obnoxia. 30.1.

3 V. potuerit ante animationem sanctificari. 33.1.

4 An posuerit in ipso momento conceptionis sanctificari. 34.1.

5 An fuerit ab originali peccato præseruata, & in primo suæ conceptionis instanti sanctificata. 36.1.

6 Qua certitudine tenendum sit beatã Virginem fuisse sine peccato conceptam. 50.1.

DISP. IIII.

De perfectione primæ sanctificationis beatæ Virginis. 59.2.

1 V. B. Virgo in prima sanctificatione acceperit consummatam gratiam aut in quo perfectionis gradu. 60.1.

2 V. omnes habitus virtutum, & donorum acceperit. 62.1.

3 V. per primam sanctificationem donum perseverantiæ, & confirmationem in gratia acceperit. 63.1.

4 V. in prima sanctificatione ita fuerit confirmata, vt nec venialiter peccare potuerit. 66.1.

5 V. in prima sanctificatione fomes originalis peccati fuerit in B. Virgine extinctus. 70.1.

6 V. B. Virgo, in prima sanctificatione originalem iustitiam acceperit. 73.2.

7 V. habuerit vsum rationis à suæ conceptionis, & sanctificationis initio. 74.2.

8 V. sanctificata fuerit per propriam dispositionem. 77.2.

DISP. V.

De integritate seu corporali Virginitate Deiparæ. 84.2.

1 V. B. Virgo Christum concipiendo Virginitatem seu corporis integritatem amiserit, ibidem.

2 V. filium pariendo Virginitatem amiserit. 89.1.

3 V. post partum semper Virginitatem seruauerit. 94.1.

4 Quomodo Christus legitur habere fratres, si mater eius semper Virgo permãsit. 96.2.

DISP. VI.

De Virginitate Mariæ quantum ad virtutem animi spectat. 105.2.

1 V. beata Virgo semper habuerit propositum Virginitatis seruandæ.

2 An propositum Virginitatis seruandæ voto firmauerit, & quo tempore. 109.2.

3 An in seruanda, & vouenda Virginitate prima fuerit. 114.1.

DISP. VII.

De Virginis matrimonio, cum sponso suo Ioseph. 121.2.

1 V. inter Mariam & Ioseph, verum matrimonium intercesserit. 122.2.

2 Quo tempore fuerit matrimonium perfectum inter Mariam & Ioseph. 126.1.

3 In qua ætate Ioseph & Maria matrimonium contraxerit. 128.2.

DISP. VIII.

De Sanct. Ioseph, sponso B. Virginis. 130.1.

1 Qualis fuit dignitas, in qua Ioseph ex diuina electione fuit constitutus. 130.2.

2 Quam sanctitatis perfectionem S. Ioseph fuerit consecutus. 143.1.

DISP. IX.

De modo & circunstantijs annuntiationis Angelicæ. 146.2.

1 Quis fuerit Gabriel Angelus diuinæ Incarnationis nuntius. 147.1.

2 V. Angelus apparuerit Virgini in specie visibili atque humana, & de perfectione reuelationis Virgini factæ. 148.2.

3 Qualis fuerit perturbatio ex locutione Angeli in Virgine facta vnde ve orta. 151.1.

4 V. beata Virgo in Angelica Annuntiatione statim Christum conceperit. 152.2.

5 Quo loco & tempore facta sit hæc annuntiatio. 154.1.

DISP. X.

De causis quæ humanam Christi Conceptionem ex Virgine operatæ sunt. 180.1.

1 Quo modo beata Virgo materiam ministrauerit conceptioni Christi. 181.1.

2 V. solus Spiritus Sãctus fuerit causa efficiẽs conceptionis humanæ Christi. 184.1.

3 V. potuerit beata Virgo Christum ex viro concipere. 187.1.

DISP. XI.

De tempore & modo Conceptionis Christi. 195.1.

1 V. potuerit Conceptio Christi fieri in instanti. 95.1.

2 V. facta sit in instanti. 196.2.

DISP. XII.

De relationibus quæ ex Christi Natiuitate inter eum & matrẽ consecũtur. 217.1.

1 V. in B. Virgine sit relatio realis matris ad filium. 217.1.

2 V. in Christo sit relatio realis creata filij ad matrem. 218.2.

3 V. perseuerent nunc in Christo, & Virgine relationis matris & filij. 225.2.

DISP. XIII.

De Natiuitate Christi ex vtero matris. 230.1.

1 V. vere ac propiè Christus natus fuerit ex Virgine. 230.1.

2 V. Christi Natiuitas absque dolore matris, & sordibus puerperij perfecta sit. 232.1.

3 Quo in loco natus sit Christus. 235.2.

4 Quo tempore. 239.1.

DISP. XIIII.

De prodigijs quibus Christi natiuitas demonstrata est, præsertim Magis. 255.1.

1 Quibus signis, quibusque personis Christi natiuitas manifestata sit. 255.1.

2 Quot & cuius conditionis Magi fuerint. 257.2.

3 Ex qua regione venerint. 260.1.

4 Quo loco & tempore Christum adorauerint. 263.2.

5 De stella quæ Magis apparuit. 266.1.

6 Quomodo visa stella Magi cognouerint Christi natiuitatem. 269.2.

DISP. XV.

De mysterio Circunc isionis. 275.1.

1 V. dixerit, vel decuerit Christum circunci-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cidere.275.1.
2 De nomine Iesu, Christo imposito.278.1.

DISP. XVI.

De Christi præsentatione, & Virginis purificatione.286.1.
1 V. debuerit B. Virgo Christum in templo præsentare, ac redimere, & pro eo sacrificium offerre.286.1.
2 V. ex obligatione legis B. Virgo ad templũ purganda venerit.291.2.

DISP. XVII.

De reliquis mysterijs vitæ Christi, vsquè ad annum ætatis trigesimum. 292.2.
1 Cur Christus in Egyptum fugere voluerit. 294.1.
2 Quando & ad quem locum Christus ex Egypto rederet.298.1.
3 Quid egerit Christus quanq; viuendi rationem, cum parentibus tenuerit.301.2.

DISP. XVIII.

De perfectione meritorum, & gratiæ Beatæ Virginis.305.2.
1 V. B. Virgo toto tempore vitæ suæ potuerit in gratia crescere per propia merita. 305.2.
2 V. in singulis actibus momentis quasi continuo meruerit.309.2.
3 V. Aliquod augmentũ gratiæ obtinuerit ex opere operato, & quibus modis.313.2.
4 Quantam gratiæ perfectionem, ac intensionem fuerit consecuta.316.1.

DISP. IX.

De scientia Virginis in statu viæ.325.2.
1 V. B. Virgo habuerit in hac vita perfectam diuinarum rerum cognitionem.323.2.
2 Quibus modis in ea profecerit.325.2.
3 V. habuerit scientiam diuinorum mysteriorum per se infusam.328.2.
4 V. per speciales reuelationis nonnulla cognouerit.331.2.
5 V. habuerit humanam scientiam rerum naturalium.333.2.
6 V. in ea aliqua fuerit ignorantia.335.1.

DISP. XX.

De gratijs gratis datis B. Virgini.336.1.
1 V. habuerit B. Virgo gratias datas ad cognitionem pertinentes.337.1.
2 V. habuerit gratias, quæ circa sermonem versantur.339.2.
2 V. habuerit gratias ad operationem pertinentes.340.2.

DISP. XXI.

De gloriosa morte & Assumptione B. Virginis.341.2.
1 V. corporalem mortem passa fuerit. 342.1.
2 V. Paulo post mortem gloriosa surrexerit, & in cœlum assumpta fuerit.344.2.
3 De perfectione essentiali beatitudinis.348.1.
4 V. habeat omnes perfectiones gloriæ accidentalis, corporis, & animæ.351.1.

DISP. XXII.

De adoratione B. Virginis debita. 352.2.
1 V. culta religiosu adoranda sit 353.1.
2 Ob quam potissimum rationem.355.1.
3 Cuius speciei, & virtutis actus, sit hæc Virginis adoratio.357.1.

DISP. XXIII.

De B. Virginis intercessione, atque inuocatione.360.1.
1 V. B. Virgo ante statum beatitudinis fuerit aliquo modo nostræ salutis causa.360.1.
2 V. nunc etiam pro nobis intercedat.361.1.
3 V. B. Virgo sit à nobis oranda.365.1.

DISP. XXIIII.

De Ioanne Christi præcursore.367.2.
1 V. Ioannes Baptista fuerit præcursor Messiæ in lege promissus.368.2.
2 Quot nã fuerit munus præcursoris.370.1.
3 Quanta fuerit eius sanctitas.374.1.
4 V. malo culpæ & deffectibus, qui ex illo fluerent subiectus fuerit.382.2.
5 Quæ gratiæ gratis datæ & singularia præuilegia in Ioanne fuerint.389.2.
6 Quæ sit excellen. gloria S. Ioannis.393.1.

DISP. XXV.

De Baptismo Ioannis.405.1.
1 An constiterit ex aliqua materia & forma.405.1.
2 V. ad dandam gratiam fuerit institutus, vel cuius rei gratia.407.2.

Quan-

3 Quando fuerit datus quantumcumq; duraverit.410.1.
4 V. fuerit Sacramentũ alicuius legis.412.2.

DISP. XXVI.

De tempore & ætate in qua Christus Baptizatus est.422.2.
1 Quo die ac mense Baptizatus sit Christus.423.1.
2 Quo ætatis anno.426.2.

DISP. XXVII.

De his quæ in Baptismo Christi acciderunt.439.2.
1 V. Baptizato Christo vere fuerit cœlum apertum.440.1.
2 V. Spiritus Sanctus vere in specie columbæ descenderit ita vt externis oculis cerni possit.542.1.
3 V. Baptizato Christo vox Patris vere audita fuerit, & ob quam causam.444.1.

DISP. XXVIII.

De ratione seu statu vitæ, quem Christus in hoc mundo habuit.451.2.
1 Cur non instituerit Christum vitam eremiticam.452.1.
2 V. religiosæ vitæ statum coluerit.454.1.
3 V. vitam austeram agere debuerit.461.1.

DISP. XXIX.

De recessu Christi in desertum, & de his quæ ibi acciderunt.478.2.
1 Cur Christus in desertũ recesserit.478.2.
2 Quomodo quadraginta diebus sine sensu famis ieiunauerit.482.1.
3 Quo loco & tempore ieiunauit, & à Dæmone tentatus est.484.1.
4 Quibus in rebus, quoue ordine ac modo tentatus fuerit.488.1.

DISP. XXX.

De Christo Doctore eiusq; doctrina.499.1.
1 V. Christus ad docendos homines venerit, & perfecte munus illud obierit.499.2.
2 V. decuerit Christum cum offensione & scandalo iudæorum docere.501.1.
3 Quanto tẽpore Christus prædicauerit.503.1.

DISP. XXXI.

De efficatia miraculorum Christi ad doctrinam eius suadendam.525.1.
1 V. miracula Christi fuerint simpliciter necessaria ad suadendam & confirmandam eius doctrinam.525.2.
2 V. miracula Christi doctrinam ita confirmarent vt ad credendã cogerent.528.1.
3 V. miracula Christi coegerint Angelos ad credendum Christo prædicanti se esse Messiam ac Deum.532.2.
4 V. ex Christi miraculis cognouerint Iudæi Iesum fuisse Messiam promissum, verumque Deum.538.2.

DISP. XXXII.

De his quæ in transfiguratione Domini acciderunt.553.2.
1 V. transfiguratio facta sit per nouam claritatem corpori vel faciei Christi inhærentem.553.2.
2 V. Moyses & Elias, vere cum Christo apparuerint in eius trãsfiguratione.557.1.
3 Quibus circunstantijs quoue ordine facta sit transfiguratio.560.2.

DISP. XXXIII.

De passione Christi in genere.579.2.
1 Quæ passionum genera Christus sustinuerit.579.2.
2 Quam graues & acerbi fuerint dolores passionis Christi.581.2.

DISP. XXXIIII.

De his quæ Christus Dominus vsq; ad comprehensionem passus est.587.1.
1 Quam ob causam, & quo pretio Iudas Christum vendiderit.587.1.
2 V. sudor sanguineus Christi in horto verus ac naturalis fuerit.592.2.
3 Quæ mirabilia acciderint in Christi comprehensione.595.1.

DISP. XXXV.

De his quæ Christus Dominus vsquè ad latam mortis sententiam passus est.599.1.
1 Quoties Petrus Christus negauerit, & quomodo.600.2.
2 Quoties & quam acerbe flagellatus sit Christus.606.1.
3 Quæ & quãta passus fuerit Christus quãdo spini-

Universidad de Deusto
Biblioteca

spinis fuit coronatus.608.2.

DISP. XXXVI.

De crucifixione Christi.510.2.

1 *Quam inique fuerit Christus ad crucis supplicium damnatus.610.2.*
2 *V. Christus crucem in qua suspensus est propijs humeris gestauerit.612.2.*
3 *An vere Christus fuerit cruci affixus. 615.1.*
4 *V. omnino nudus & spinis coronatus fuerit crucifixus 618.1.*

DISP. XXXVII.

De his quæ Christus in cruce pendens ante mortem, passus & operatus est.632.2.

1 *Quo modo milites vestimenta Christi inter se diuiserint, & quod genus peccati & iniuriæ hoc fuerit.633.1.*
2 *Cur fuerit titulus super crucem Christi impositus.634.2.*
3 *Quando & quomodo vinum & acetum felle mixtum fuerint Christo ad bibendum data.637.2.*
4 *V. Christus verbis quæ in cruce protulit testamentum condiderit.641.1.*

DISP. XXXVIII.

De morte Christi quoad substantiam & causas eius.688.2.

1 *V. Christus vere, ac naturaliter mortuus fuerit.688.2.*
2 *Quæ nam substantialis vnio in Christi morte dissoluta sit.692.1.*
3 *V. in morte Christi aliqua noua generatio, vel hypostatica vnio interceßerit.694.1.*

DISP. XXXIX.

De prodigijs quæ in morte Christi Domini acciderunt.697.1.

1 *V. in morte Christi tenebræ factæ sint in vniuerso orbe, & quæ earum causa fuerit.697.1.*
2 *Quæ prodigia & quomodo mortuo Christo & in cruce pendente.699.2.*

DISP. XL.

De tempore passionis & morte Domini. 702.2.

1 *Quo anno ætatis Christus diē obierit.702.2*
2 *Quid fuerit pascha Iudæorum, & quo tempore celebraretur, & ab Azymorum festo quomodo differret.706.2.*
3 *V. Christus cœnam celebrauerit lege præscripto tempore & decimaquarta luna. 714.2.*
4 *V. Christus mortuus fuerit primo die solemni, ac festiuo Azymorum.720.1.*
5 *Qua die hebdomadæ, & mensis fuerit mortuus.729.2.*
6 *Qua hora passus sit ac mortuus.731.1.*

DISP. XLI.

De his quæ post mortem circa Christi corpus facta sunt.746.2.

1 *V. Christi corpus in cruce pendens post mortem fuerit ita lancea vulneratum, vt ex latere eius sanguis & aqua manauerit, ibidem.*
2 *Quomodo fuerit de cruce depositum, & ad sepulturam præparatum, quidvè tunc B. Virgo passa fuerit.750.2.*
3 *V. expediens fuerit Christum sepeliri. 754.2.*

DISP. XLII.

De loco ac statu animarum sanctorum ante Christi mortem.759.1.

1 *V. fuerint gloriosæ.759.2.*
2 *In quo loco fuerint.765.1.*

DISP. XLIII.

De statu animæ Christi à corpore separatæ.786.1.

1 *An statim fuerit impassibilis.786.2.*
2 *V. vere ac propiè descenderit, ad inferos. 792.1.*
3 *Quid Christus ibi operatus sit.797.2.*
4 *Ad quæ loca inferni descenderit quantumq; ibi moratus sit.305.2.*

DISP. XLIIII.

De Resurrectione secundum se.809.1.

1 *Quid sit resurrectio, ibidem.*
2 *V. quod resurgit eamdem numero animam, & materiam habere debeat.810.2.*
3 *V. requirat eadem accidentia.817.1.*
4 *V. Resurrectio sit mutatio instantanea. 820.1.*

V. sit

5 *V. sit supernaturalis mutatio à physica generatione essentialiter distincta.822.1.*
6 *V. sit possibilis.825.1.*
7 *V. sit naturæ debita à Deo eius auctore. 830.2.*
8 *V. possit naturali ratione ostendi.833.2.*

DISP. XLV.

De Christi Resurrectione, & causis eius. 839.1.

1 *V. Christus vere resurrexerit, ibidem.*
2 *Quæ fuerint causæ Resurrectionis Christi. 844.2.*

DISP. XLVI.

De tempore Resurrectionis Christi.850.2.

1 *V. tertia post mortem die, eaq; dominica resurrexerit.851.1.*
2 *Qua hora resurrexerit.855.2.*
3 *Quot fuerint transactæ horæ à morte Christi vsque ad Resurrectionem.858.1.*

DISP. XLVII.

De perfectione naturali Christi resurgentis.881.2.

1 *V. corpus Christi gloriosum habuerit omnes partes solidas corporis humani.882.1.*
2 *Quomodo in eo vulnerum cicatrices permanserint.884.1.*
3 *V. in eo sint sanguis & alij humores.888.2*
4 *V. sit perfectæ magnitudinis ac pulchritudinis.893.1.*
5 *V. sint in eo facultates animæ vegetantis. 895.2.*
6 *V. in eo sint omnes sensus & actiones eorum.898.1.*

DISP. XLIII.

De supernaturali perfectione corporis Christi post resurrectionem.904.2.

1 *V. aliquam supernaturalem perfectionem habeat.905.1.*
2 *Quæ & qualis sit claritas eius.911.2.*
3 *Quomodo sit factum impossibile.917.2.*
4 *Quod sit agilitas eius & ad quid.924.1.*
5 *V. possit esse simul in eodem loco, cum quolibet alio corpore, & quo modo.9.*

DISP. XLIX.

De apparitionibus Christi resurgētis.944.2

1 *V. matri suæ prius quam cæteris apparuerit.945.1.*
2 *Quæ & quot fuerint mulieres quibus apparuit.947.1.*
3 *Quo ordine eis apparuit.953.2.*
4 *Quoties apparuit ipso resurrectionis die. 963.2.*
5 *Quoties post diem illum.969.1.*

DISP. L.

De Resurrectione generali mortuorum. 984.2.

1 *V. futura sit generalis hominum resurrectio.981.1.*
2 *V. omnes homines iusti resurrecturi sint. 992.2.*
3 *V. homines dānati resurrecturi sint.997.1.*
4 *V. Christus effecturus sit per se, vel angelos.999.1.*
5 *V. Christus sit causa exemplaris nostræ resurrectionis quantum ad terminum ad quem.1006.2.*
6 *V. etiam quo ad terminum à quo.1012.1.*
7 *De loco resurrectionis.1015.1.*
8 *V. omnium resurrectio futura sit in die iudicij.1017.2.*
9 *V. simul tempore futura sit.1022.2.*
10 *V. diurno vel nocturno tempore.1025.2.*

DISP. LI.

De Ascensione Christi.1045.2.

1 *V. Christus vere ac proprie in cœlum ascenderit, ibidem.*
2 *Quibus circunstantijs.1050.2.*
3 *V. Christus per ascensionem consecutus sit vt sedeat ad dexteram Patris.1054.2.*
4 *V. post ascensionem aliquando Christus descenderit.1062.1.*

DISP. L II.

De iudiciaria Christi potestate.1079.1.

1 *Quæ sit potestas iudicandi Christo data, ibidem.*
2 *De actibus eius particulari iudicio.1084.1.*

DISP. LIII.

De secundo Christi aduentu ad vniuersale iudicium.1091.1.

1 *An sit futurum vniuersale iudiciū.1091.2*

An

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVAEST. ET ART.

2 An Christus secundo venturus sit ad vniuersale iudicium per agendum. 1095. 1.
3 Quo in loco futurum est iudicium. 1101. 1.
4 Quo tempore futurum sit. 1103. 1.

DISP. LIIII.

De Antichristo. 1107. 2.
2 V. sit aliquis singularis homo. 1108. 1.
2 V. iam venerit & futurus sit, & ex quo genere. 1111. 2.
3 Qui sint futuri mores eius. 1115. 2.
4 Quæ sit futura eius doctrina. 1118. 1.
5 Quale sit futurum eius regnum. 1121. 2.
6 De eius persecutione & fine illius. 1125. 1.

DISP. LV.

De bonis præcursoribus secundi aduentus Christi. 1128. 1.
1 V. Elias & Henoch, nunc viuant. 1128. 2.
2 Quid acturi, vel passuri sub Antichristo. 1134. 1.
3 V. Ioannes Euangelista, vel aliquis alius futurus sit præcursor secundi aduentus. 1138. 1.

DISP. LVI.

De signis secundi aduentus. 1142. 1.
2 V. ante iudicium prædicandum sit Euangelium in vniuerso mundo. 1142. 2.
2 V. proximè ante iudicium vrbs & romanum imperiũ extinguenda sunt. 1149. 1.
3 Quæ sint futura signa in cœlis. 1153. 2.
4 Quæ in cæteris rebus sensibilibus. 1159. 2.

De aduentu iudicis, & forma iudicij.

DISP. LVII.

1161. 1.
1 An ignis præcedet Christum ad iudicium venientem. 1161. 2.
2 V. etiam signum crucis præcedet. 1168. 2.
3 Qua gloria & maiestate Christus veniet. 1170. 2.
4 V. aliqui sesuri sint cum Christo ad iudicandum. 1172. 2.
5 V. omnes homines iniqui sint iudicandi. 1177. 1.
6 V. parvuli iudicandi sint. 1179. 2.
7 V. omnes homines iusti iudicandi sint. 1182. 1.
8 V. omnes Angeli iudicandi sint. 1185. 2.
9 Quomodo sint omnia opera in iudicio manifestanda. 1187. 2.
10 Quomodo sit proferenda sententia & iudicium consummandum. 119. 1. 2.

DISP. LVIII.

De statu Christi & totius vniuersi post iudicium peractum. 1193. 1.
1 V. post reditum Christi in cœlum statim mundus renouandus sit. 1193. 2.
2 Qualis futura sit mundi renouatio. 1195. 2.
3 Quo ordine perficienda sit. 1206. 1.
4 V. Christus post mundi instaurationem perpetuo sit in cœlis regnaturus. 1209. 2.

FINIS.

COMMENTARII,

ET DISPVTATIONES P. FRANCISCI SVAREZ E SOCIETATE IESV IN TERTIAM PARTEM D. THOMAE.

A QVAESTIONE VIGESIMA SEPTIMA ad quinquagesimam nonam.

PRAEFATIO.

POSTQVAM D. Thomas priorẽ huius doctrinę partẽ absoluit, in qua diuinum Incarnationis mysterium diligẽter, & accuratè perscrutatus est, posteriorem aggreditur, in qua de Christi Domini Vita, Morte, Resurrectione, atq; eterna felicitate nõ minus copiosè, & eruditè disputat. Cuius disputationis initium à Deiparæ cognitione non immeritò auspicatur. Erat enim hæc tractatio ad huius materiæ complementum maximè necessaria. Nam sicut æterna Christi processio absque æterni Patris fide credi non potest, ita temporalis eius generatio, quæ ex matre sine patre initium habuit, sine præuia eiusdem Deiparæ cognitione comparari nõ poterat. Cognitio enim effectus, cognitionem causę supponit: cum autẽ B. Virgo Christum vt hominẽ genuerit, sub hac ratione causam illius esse necesse est. Rectè igitur ad scientiam de filio consequendam, per matris cognitionem paratur via: neque enim poterãt, qui & sanguine, & dilectione adeò coniuncti sunt, disputatione seiungi, nec par erat in tã longo de Christo sermone, de Virgine tacere. Quanquam verò in hoc, sicut in præcedenti tomo omnes D. Thom. quæstiones suo sint ordine à nobis elucidandæ, quia tamẽ in animo est integram, ac copiosam de B. Virgine tractationem instituere, ab eius dignitate, & prædestinatione vsque ad vltimam exaltationem rem totam arcessendo, & omnia mysteria, quæ in illa Deus operatus est, & omnes gratias, merita, scientiam, omnemque illius perfectionem diligenter perscrutando; ideò posteriorem hanc de Christo tractationem in duas præcipuas partes distribuam, in quarũ priori de B. Virgine, & vita Saluatoris vsque ad trigesimũ ætatis annum (quoniam hæc duo inter se connexa sunt,) simul disputabo, & quęstiones D. Th. à 27. vsque ad 37. exponã, in alia verò parte de reliquo tempore vitæ Christi, ac de illius prædicatione, morte, Resurrectione, Ascensione, & secũdo eius aduentu, secũdoq; in cœlum reditu differendum erit.

Scientia de Christo cum Deiparæ cognitione coniuncta.

Neque existimandũ est, presentis disputationis materiã, ex ea præsertim parte, quæ ad B. Virginem spectat, esse ab instituto scholastico alienã, vel quia Doctores scholastici

Universidad de Deusto
Biblioteca

lastici breuissimè illã attingũt, vel quia certis Theologiæ principijs fundari nõ potest, sed solum probabilibus rationibus aut pijs coniecturis. Ego enim post ipsius Dei, ac Christi cognitionem, nullã, aut vtiliorem, aut viro Theologo digniorẽ esse existimo. Neque intelligo cur de gratia angelorũ, deque illorũ meritis, ac statu viæ, ac deniq; de eorum gloria, cæterisq; scientiæ, & gratiæ donis, & ministerijs, seu officijs tam accurate Theologi disputent, de Angelorũ verò regina, eiusque dignitate, gratia, scientia, meritis, ac singulari felicitate longè maiori diligentia differendũ nõ sit. Cum hæc doctrina & per se dignior, ac iucundior, & ad pietatem magis sit accõmodata, & (vt Arist. dixit) melius sit, de rebus altioribus, vel pauca coniectare, quam inferiores certitudine etiã mathematica cognoscere, eò vel maximè, quòd maior, ac certior cognitio potest de gratia, & gloria B. Virginis, quã Angelorũ, ex principijs fidei ratiocinãdo, colligi. Quocirca ne quis existimet doctrinã hanc non habere firmũ in Theologia fundamentum, quoniam de illa in diuinis literis pauca videtur scripta, breuiter designabo loca, ex quibus argumenta petenda, & cõtrouersiæ omnes sunt definiendæ.

Principiò ergo in testamento veteri, frequens est Beatæ Virginis mentio prophetica, vel aperta, vel figurata, nã vt Bernard. in sermone, *Signum magnum. Longè ante patribus est cœlitus repromissa, mysticis præfigurata miraculis, oraculis annunciata propheticis*, & Epist. 174. dicit, *Patriarchis, & Prophetis fuisse præcognitam*, & Homil. 2. in *Missus est*, dicit, *à patribus esse præfiguratam, & à Prophetis promissam*, Et Ildefonsus serm. 2. de assumptione, dicit à *Prophetis esse prædictam, & Philosophis sanctis præfatam*, & August. lib. de assumptione, in initio, *Sola*, inquit, *meruit Deum, & hominem paritura suscipere, facta thronus Dei, & aula Regis æterni, secundum quod nos docuisti per sanctos tuos Patriarchas, Prophetas, & Apostolos, figuris, & sermonibus, quibus credimus, & certi sumus quia nunquam fefellisti*. Propter quod Hieronym. Mich. 6. illam vocat *Vaticinium Prophetarũ*. Andreas verò Cretens. serm. de assumptione, *Summam diuinorum oraculorũ*, appellat. Quinimo addere possumus, sicut Paulus de Christo dicit, in capite libri de illo esse scriptum ita de Beata Virgine in sacrę scripturę initio scriptum esse, *inimicitias ponam inter te, & mulierẽ, ipsa conteret caput tuum*. His enim verbis Deum ipsum Mariam Virginem prædixisse, communis est antiquorũ Patrum sentẽtia, vt infra tractantes de sanctificatione Beatæ Virginis cõmodiori loco trademus. Totum præterea Canticorũ librum, non solum per accommodationem, sed etiam in sensu aliquo ab Spiritu sancto intento, Virginem præcinere, omnes ferè patres, qui illum interpretantur, intelligũt. Præsertim Bernard. & Rupert. ibi, & lib. 7. de Processione Spirit. sancti, cap. 13. Vnde Apponius in fine Canticor, infelicem esse dicit, qui hoc non credit. Sunt præterea in Scriptura veteri Virginis proprietates, & perfectiones in varijs personis, & rebus prę figuratæ, quas hoc loco congerere nõ oportet, tum quia vulgares ferè sunt, & in sanctis Patribus facilè reperiuntur, tum etiam quia in singulis quęstionibus, vbi oportuerit, præcipuas earũ cõmodius attingemus. Nonnulla etiã ex libris Psalmorum, & Sapientialibus Ecclesia ad Virginem accommodat, ex quibus interdum non leue argumentum sumi potest.

Bernar. — Ildefons. — August. — Hieronym. — Andr. Cre. — Bernard. Rupert. Apponius. — In veteri testamẽto vbi mẽtio de B. Virgine.

Secundò, in nouo testamento pauca quidẽ verba de Virgine scripta sunt, quoniam tota Euangelistarum, & Apostolorũ intentio ad Christum referebatur, quia illo cognito, eiusque fide satis fundata, non poterat matris eius excellẽtia, aut ignorari, aut occultari. In illis verò paucis verbis, eisq; grauissimis, quædam præcipua capita indicata sunt, quæ omnia, quæ de Virgine dici possunt, virtute continent. Quod in cæteris ferè rebus, etiam in gestis à Christo, quæ ab Euangelistis narrantur, obseruare licet. Est enim totum Euangeliũ breue, ac cõcisum, *Quoniam verbum abbreuiatum fecit dominus super terram*, ad Rom. 9. vt notauit Euse. lib. 2. de Demõstrat. c. 40. & Tert. lib. 4. contra Marcion. c. 16. cũ enim non possent Euangelistæ singula persequi, ea, quæ maximè necessaria erant, attigerunt, vt ex eis reliqua intelligeremus.

Roman. 9. — Euseb. — Tertull.

Percontabitur autem fortasse aliquis, cur Christus dominus, qui fidem Centurionis, Magdalenæ charitatem, & Ioannis laudes interdum prædicauit, nũquã de matre sua quidpiam simile locutus sit. Respõdetur primò ad temperantiam quandam, & modestiam id spectare potuisse: quidquid enim de Virgine diceret, ad seipsum referri & pertinere videretur. Deinde, tũc præcipuè

Dubium. — Respondeo.

studuit

Cur Christus in Euangelio nihil de sua matre prædicauit

studuit diuinam suam originẽ homines docere, qua cognita facile erat excellentiã humanæ conceptionis, matrisq; suæ dignitatẽ percipere. Denique vbi res ipsę, & opera, quibus Christus matrem honorauit, clamabant, verba non erant necessaria.

Tertiò præter ea, quæ in scripturis canonicis continentur, sunt alia multo de Beata Virgine per traditionẽ, quæ ab ipsis Apostolis manauit, & per manus patrũ ad nos vsque peruenit, cõmuni sensu Ecclesiæ, & definitione recepta, vt constat ex Dionys. c. 3. de diuin. nominib. & epist. 4. ad Caium, Ignat. epist. 1. & 2. ad Ioan. ad Trallianos, & 8. ad Phyli. Irenæ. Epiph. Hierony. Aug. & alijs antiquissimis patribus, quorũ testimonia in sequentibus indicabimus. Illud verò obseruatione dignum censeo, videlicet ex quatuor primis concilijs generalibus, quæ Gregorius vt quatuor euangelia veneratur: primum Nicenum honorem Filij, & consequenter honorẽ etiam Patris contra Arium defendisse: secundũ, scilicet Cõstantinopolitanum primum diuinitatẽ Spiritus Sancti statuisse contra Macedonium: tertium verò, scilicet Ephesinum, ad tuendam matris Dei dignitatem contra Nestorium, esse cõgregatum. In quo tam multa dicta sunt de laudibus Virginis, vt vix aliquid addi possе videatur, quæ postea in quarto Concilio Chalcedonẽsi, & in 5. & 6. Synod. & in cæteris, vsque ad Trident. confirmata sunt & amplius explicata.

Dionys. Ignat. Irenæ. Epiphan. Hierony. August.

Cont. Ephesinũ ad tuẽdam Virginis dignitatem congregatum.

Quartò tandem, nõ sine singulari Spiritus sancti consilio factum est, vt nonnulla Virginis mysteria, & priuilegia, nec scripta sint, nec certa traditione recepta, vt occasio daretur fidelibus, amplius meditandi, & recogitandi hæc mysteria, loquendique ac scribendi de Virgine; ex principijs traditis plura ratiocinando, & colligendo. Quo circa rationibus, etiã in hac materia vtendum est, quæ vel in dictis principijs, vel in ipsa rerum natura, & decẽtia fundare, multum ponderis, & efficacitatis in Theologia habent, vt rectè Canus notauit, lib. 12. de locis. c. 14. & ex vsu sanctorũ patrũ satis constat, vt videre licẽt apud Aug. lib. 83. q. q. 49. & 50. & Cyril. lib. 5. Thes. c. 7. Anselm. lib. 2. cur Deus homo. c. 5. & in alijs, quos priori tomo disp. 1. & ferè in discursu totius materiæ retuli, vbicunque enim de mysterijs, & perfectionibus Christi tractanẽ, rationibus & coniecturis ex decentia rei sumptis vtũ-

Canus. August. Cyrill. Anselm.

tur, reliquum est vt institutũ nostrum aggrediamur. Prius verò quam D. 1 ho. quæstiones explicare incipiã, vnam vel alterã disputationẽ, quæ totius materiæ fundamẽta cõtineat, præmittendam duxi.

DISPVTATIO I.

In tres sectiones distributa: de matris Dei dignitate in communi.

SICVT Initio huius doctrinæ de Christo, & Incarnatione primum statuimus, ac demonstrauimus Christum esse Deum ac incarnationẽ esse factã, quoniam hoc erat fundamẽtũ omniũ, quę de hoc mysterio dicẽda erãt, ita in his disputationibus de beata Virgine, præmittere oportet illã esse matrem Dei, & explicare, qualis & quãta fuerit hæc dignitas, & quomodo ad illã fuerit beata Virgo prædestinata: quoniã ex hoc fundamento ratio omniũ, quæ de Virgine dicemus, sumẽda est. Hæc igitur in præsenti disputatione trademus.

SECTIO PRIMA.

Vtrùm Beata Virgo verè, ac propriè fuerit mater Dei & hominis.

HAEC quæstio posimũm versari cœpit in Ecclesia post annũ quadringentesimum, tẽpore Cõcilij Ephesini, quia licẽt ante illa tẽpora, hæretici qui negarunt Christum esse verum Deum, aut verum hominẽ verâ humana carne constantẽ, consequenter negarent Virginem fuisse veram matrem Dei, aut hominis, ex ijs tamen qui Christi Deum, & hominẽ confessi sunt, primus fuit Nestorius, qui negare ausus est, Mariam Virginem verè ac propriè fuisse matrem Dei, vt constat ex historia Concilij Ephesini, & ex Vincentio Lyrinensi, lib. contra profanas vocum nouitates, & Cassiano, lib. 1. & 2. de incarnatione, & Theophyl. Ioann. 9. in fine, in quo errore versari etiã hoc tẽpore nonnullos hæreticos refert Canis. lib. 3. de B. Virgin. c. 22. Fundamẽtum huius erroris fuit, vel quia vnionẽ verâ humanæ naturę cum Verbo diuino negauit, & consequenter veram, ac propriam communica-

Vincent. Lyrin. Cassian. Theophyl. Canis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

municationem idiomatum, vel quia saltē A negauit hanc vnionem factam esse in vtero Virginis: Hinc enim consequens esse videtur, licet Beata Virgo fuerit mater Christi, nō tamen Dei, quia nec concepit, nec peperit Deum.

Veritas tamen est Beatā Virginem verè, ac propriè fuisse matrem Dei, vt definitū est in Concilio Ephes. & Calcedon. & in. 6. Synod. act. 4. & 11. & habetur etiā in. 7. Synod. act. 4. & 7. in Concil. Lateran. sub Martino. 1. can. 3. & in alijs frequenter. Vt autem veritatem hanc ex proprijs principijs probemus, oportet nonnulla supponere.

Conc. Ephes. Conc. Chalc. 6 Synod. & 7. Conc. Later.

Primum est, Beatam Virginem propriè esse matrem huius hominis, scilicet Christi. Ita enim expressè dicitur Ioan. 2. *& erat mater Iesu ibi*, & Luc. 1. *vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* & cap. 2. *Simeon dixit ad Mariam matrem eius.* Matth. 1. & 2. *accipe puerum, & matrem eius.* Dices, B similibus testimonijs probaretur Iosephum fuisse patrē Christi. Respondetur, hoc ipsum explicare veritatē: tū quia propterea, Luc. 3. additū est, *vt putabatur, filius Ioseph*, quod de Virgine nunquam est dictum: tū etiam, quia de Iosepho nunquā dicitur in Euangelio genuisse Christum: de Virgine autem dicitur concepisse, & peperisse filiū. Hoc etiā confirmat illa frequens appellatio, qua Christus in Euāgelio, *filius hominis* vocatur, vt notauit Iren. lib. 3. contra hæres. cap. 32. & eandē efficaciam habet quod dicitur, *filius Dauid*, vel *Abrahā*, media enim generatione ex Virgine matre, ab illis descendit. Vnde Isai. 11. dicitur, *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Sicut ergo flos verè producitur ex arbore: ita Christus ex Virgine, vt notauit Hieronym. ibi, & Leo Pap. sermon. 4. de natiuit. Ambr. libr. de benedictionib. Patriarchar. c. 4. & lib. 2. de Spirit. Sanct. c. 5. & de instit. Virg. c. 9. Aug. serm. 3. de temp. Chrysost. in Psal. 22. Orig. homil. 12. in Leuitic. Tertul. lib. 5. contra Marcion. cap. 8. & lib. contra Iudæos. c. 9. Rupert. Abbas lib. 2. in Isai. c. 6. & lib. 11. de victoria Verbi, cap. 28. 52. Atque eandem vim habet hoc testimoniū, etiamsi per virgam Christum intelligamus, vt intellexit Clemens Alex. lib. 1. Pœdagogię, cap. 9. & Chrysost. homil. 30. in Matth. Orig. homil. 9. in Num. Hilar. Psal. 2. circa illa verba, *Reges eos in virga ferrea.* Ambr. serm. 54. & Cyrill. in Isaiam: eādem (inquam) vim habet, quia Christus nō fuit de radice Iesse, nisi mediante Virgine.

Virgo Maria vera Christi mater. Ioann. 2. Luc. 1 & 2. Matt. 1. & 2. Luc. 3. Ireneus. Isai. 11. Hieronym. Leo Pap. Ambr. Tertulian. Rupert.

Secundò hoc confirmatur. Nam Christus in Cruce moriens, se esse filium Virginis professus est, cū dixit Virgini, *Ecce Filius tuus.* Ioann. 19. illo enim exēplo, vt August. tract. 119. Chrysost. homil. 84. & Cyrill. lib. 12. cap. 34. notarunt, parentes honorandos, & illorum curam â nobis gerendā esse docuit. Recognouit igitur, & honorauit Virginem vt matrem, & ideò in extrema angustia positus tantam illius curam habuit, vt notarunt etiam Cyprian. lib. de cardina- Cyprian. lib. Christi operib. capite, seu concione, de resurrect. Christi, dicens, *Nunc materno moueris affectu, & thalamum humanitatis tuæ cubiculario dilecto commendas, & prouides sedulò benedictæ inter mulieres, Apostolicam clientelam, & obsequium Virginis discipulo tradis*, & Ambros. lib. 10. Epist. 82. in fine, *testabatur*, inquit, *de Cruce Christus & inter matrem, atque discipulum diuidebat pietatis officia.* Denique Hieron. tom. 1. Epist. 47. de vitando suspecto contubernio, agens de subiectione Christi ad Virginem, *venerabatur*, inquit, *matrem cuius ipse erat pater: colebat nutritium, quē nutrierat, gestatumque se meminerat alterius vtero, alterius brachys: vnde & in Cruce pendens commendat parentem discipulo, quam nunquam ante Crucem dimiserat*, eandem veritatē eleganter docuit Nazianc. orat. 51. seu Epistol. 3. ad Cledon. prope initium.

Ambro. Hieronym. Greg. Naz.

Dices. Quid igitur tam illo loco, quàm Ioann. 2. & alijs locis, Virginem mulierem vocat, nunquam verò matrem? & quod difficilius est, cur Matt. 12. matrem negare visus est, dicens, *quæ est mater mea?* Ad priorē C partem respondetur, Christum illo modo fuisse locutum, quia ita decebat: tū propter Christi modestiā, & grauitatē: tum etiā (ait August.) *propter exemplum nostrum*, dixerat enim ipse Matth. 23. *nolite vocare vobis patrem super terram.* Fortasse etiam in illo loco Ioann. 19. matris appellationem vitauit, ne Virginem amplius commoueret, vt ibi notauit Lyra. In alio verò loco Ioann. 2. id fecit, vt indicaret, illud opus, & miraculum, quod Beata Virgo postulabat, esse diuinæ virtutis, non humanitatis proprium, quam solam à matre susceperat, vt August. notat tract. 8. in Ioann. & lib. de fide, & symbolo, cap. 4. vel certe, sicut se vocabat *filium hominis*, ita virginem per antonomasiam, mulierem

Obiectio. Ioann. 2. Matth. 12. Responsio. Matth. 23. Virginē cur mulierē. nō matrē Christus appellat. August.

lierem appellabat, vt eā esse indicaret mulierem illam, per quam damna primæ mulieris instauranda forent. A

Ad aliam verò partem respondetur non negasse Christum matrem suam, sed illis verbis reprehendisse eos, qui se concionantem importunè interpellabant: secundò, docuisse, propter consanguineos nō esse opus Dei omittendum: tertiò quorundam iactātiam frēnare voluisse, qui de Christi cōsanguinitate gloriabantur, significando eam sine spirituali coniunctione nihil prodesse: hanc verò per se multum valere. Ita ferè Chrysost. hom. 45. in Matth. & August. lib. de sancta virginit. cap. 3. & lib. de fide contra Manichæos, & Tertul. libro de carne Christi, cap. 7. vbi optimè locum hunc cōtra hæreticos ad fidei veritatem confirmādam retorquet.

Chrysost. August. Tertull.

Quartò addunt Hil. can. 12. in Matth. & Greg. homil. 3. in euangelia, & Ambros lib. 6. in Lucā, hoc facto significasse Christum, Ecclesiam quæ credidit, synagogæ fore præferendam, ex qua ipse erat secundum carnem. B

Hilar. Gregor. Ambros.

Secundò supponendum est humanitatē Christi eodem temporis momēto, quo perfectè formata fuit in vtero Virginis, & existere incepit in rerum natura, fuisse assumptam, & vnitam Deo hypostaticè. Hoc clare demonstratum est superiori tomo, disputatione. 16. sectione. 1. vnde concludimus, hunc hominem Christum semper à primo instanti conceptionis suæ fuisse Deum hominem, nūquamque purum hominem extitisse. Quæ quoniam eo loco satis confirmata sunt, plura hic addere non oportebit.

Tertiò hinc facilè cōcluditur intenta veritas, Beatam scilicet Virginē verè ac propriè esse matrem Dei. Probatur ex dictis, quia Virgo concepit, & peperit Deum, ergo est mater eius. Antecedens constat ex dictis. Quia concepit hunc hominem, & hic homo in ipsa conceptione fuit Deus, concepit ergo Deum. Vnde, & Scriptura sacra sic apertè loquitur, nam ad Galat. 4. filius Dei, hoc sensu dicitur, *factus ex muliere*, & ad Rom. 1. dicitur, *factus ex semine Dauid secundum carnem*, & Luc. 1. *quod ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei. Vocabitur*, inquit, non falsa appellatione, sed vera, & non solum post natiuitatem ex vtero: sed in ipsamet conceptione in vtero, de qua Angelus loquebatur rationem reddens, C

Beata Virgo vera, ac propria mater Dei. Galat. 4. Rom. 1. Luc. 1.

quare Spiritus sancti virtute esset efficienda, quia nimirum ipse Deus concipiendus erat, vt notauit Cyril. Alexandr. lib. de fide ad Reginas, citans Athanas. lib. de Incarnat. Christi. Et hoc etiam confirmat locus Isai. cap. 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel, quod est interpretatū nobiscū Deus*, vt dicitur Matth. 1. Hanc denique veritatem confitetur Elisabeth Luc. 1. dicens, *vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* illa enim vox, *Domini*, diuinam indicat personam, vt Damascen. inquit, lib. 3. de fide, cap. 12. & Gregor. lib. 9. regist., Epistol. 61. *eadem*, inquit, *Virgo & ancilla Domini dicitur, & mater: ancillia enim Domini, quia Verbum ante secula Vnigenitus æqualis est Patri, mater verò, quia in eius visceribus ex sancto Spiritu, eiusq; carne factus est homo.* & infra subdit rationem tactam, *quia non prius in vtero Virginis caro concepta est, & post modum diuinitas venit in carnē, sed statim Verbum factum est caro.* similia docet libr. 18. moralium, cap. 27. post med. alias, cap. 35. & eodem modo loquūtur omnes alij antiqui Patres. In Lyturgijs Iacobi, Basilij, & Chrysost. sæpe vocatur *incontaminata mater Dei nostri*. Gregor. Nazian. orat. 51. quæ est Epistola prima ad Cledonium, *si quis*, inquit, *sanctam Mariam Deiparam non credit, extra diuinitatem est.* Athanas. scripsit librum seu concionem de sanctissima Deipara. Iren. libr. 3. cap. 27. & 32. Epiphan. lib. 3. hæres. 78. Cyril. homil. 6. contra Nestor. August. sermon. 2. de Annunciatione, & sæpe aliās. Leo Pap. Epist. 83. & 97. & hac ratione vocant etiam Virginem *thronum, thalamum, tabernaculum, & templum Dei*, & similibus titulis, qui passim in sanctis Patribus reperientur. Confirmatur tandem ex dictis supra de communicatione idiomatum. Nam Deus est mortuus, quia hic homo est mortuus, ergo Deus est conceptus, & natus, atque adeò filius Virginis: quia hic homo est filius eius: ergo & è contrario virgo, sicut est mater hujus hominis, ita Dei. Vltimo addi potest cōiectura, seu congruentia. Quia nimirum voluit Deus, sese omnibus modis hominibus communicare, & (vt ita dicam) omnes cognationis, & affinitatis modos perfectionem importantes cum illis contrahere: vnus autem, & valde perfectus est, vt Deus nō tātùm sit homo, sed etiā filius hominis, & vt quędam humana persona creata sit coniūcta Deo,

Cyrill. Alex. Athanas. Isai. 7. Matth. 1. Luc. 1. Damasc. Greg. Pap. Athanas. Irenæ. Epiphan. Cyrill. August. Leo Pap. Nazianz.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cta Deo,quantũ esse potest in ratione personæ.Vnde etiam factum est, vt nõ solum humana in Christo natura,sed etiam persona creata in virgine super omnes Angelorum choros fuerit exaltata.

Circa veritatem autem hanc multæ occurrebant difficultates, quarum intelligẽtia pendet ex modo, quo B. Virgo Christum Dominum concepit, quod in quæstionibus sequentibus D. Thomas copiosissimè disserit, & ideò in eum locum eas remittemus. Ad fundamentum verò contrarij erroris ex dictis patet respõsio. Supponit enim falsum fundamentum, scilicet Christum priùs conceptum fuisse purum hominem, quàm eius humanitas fuerit à Verbo assumpta.

Respõdes ad argumenta opposita.

Non verò desunt,qui respondeant hos Hæreticos etiam in illatione errare, quia etiam si illud ita fuisset existimãt Verbũ, & Deum verè dici posse filium Marię,quia assumere naturam ab alio genitam, sufficit,vt aliquis dicatur filius eius, à quo fuit talis natura. Probatur, tum quia formalis terminus generationis est ipsa natura:tum etiam,quia ille homo semper est idem manente eadem natura, etiam si subsistẽtiam mutet:tum denique,quia semper retineret eandem relationem filiationis,quæ per humanitatem inest supposito.

B

Dubium.

Respond. Verbum nõ posset dici propriè filius Virginis, nisi in instanti conceptionis humanitatem terminasset in vtero Virginis.

Nihilominùs hæc sententia mihi non probatur. Censeo enim non potuisse propriè Verbum,aut Deum dici filium Virginis,si in ipsomet instanti conceptionis non terminasset humanitatem in vtero Virginis.Quod benè docuit D. Tho. infra.q.35. art.4.& apertè colligitur ex omnibus Patribus supra citatis, omnes enim ad cõuincendum Nestorium, supponunt tanquam principium necessarium vnionem factam esse in eodem humanæ conceptionis momento,& disertis verbis Nazianz.orat.51. *Si quis formatum hominem fuisse, Deumque postea subisse dicat,damnationi obnoxius est hoc enim non Dei generatio fuerit,sed generationis fuga*,& exemplis declaratur, quia si humanitas Christi nõ esset tempore mortis vnita Verbo, licèt post resurrectionem vniretur,non posset verè dici, Deum fuisse mortuum. Et similiter, si prius tempore esset purus homo, & peccaret, & postea illa humanitas assumeretur â Verbo, non posset verè dici Deus,peccauisse,ergo simile erit in præsenti. Ratio autem est, quia

C

A hæc communicatio idiomatum fundatur in vnione hypostatica, & ideò in ijs, quæ tempore antecedunt vnionem, & in alio suppositio fiunt,non potest esse communicatio idiomatũ, cùm hæc non sit inter personas diuersas,sed in eadem.

Secundò, quia in eo casu Verbum nullo modo terminasset cõceptionem, seu generationem ex Virgine, non ergo posset dici conceptus,vel natus ex illa, ergo nec posset dici filius,neque Virgo mater Dei. Negatur ergo ad hãc denominationẽ, seu cõmunicationem sufficere assumptionẽ naturæ ab alio productæ, sed necessariũ esse hãc assumptionem fieri, ita vt persona assumens terminet aliquo modo ipsam conceptionem,& generationem, ita vt illã assumat eo modo,quo assumptibilis est,quod fieri non posset,nisi eodem instanti cõceptionis fieret assumptio. Et ideò non est satis, quod semper maneat eadem humanitas,vel idem homo, formaliter loquendo, quia generatio terminatur ad suppositum, & ad humanitatem vt hic, & nunc subsistentem: & per hæc patet ad fundamẽtum contrariæ sententiæ. De relatione autem filiationis,an maneat in assumpta natura, necne, infra dicam. Nunc dicere sufficiat, vel non manere,vel in eo casu, de quo agimus,non ita manere, vt posit Deum, aut Verbũ denominare,quia nec manet omnino integra, sicut antea erat, nec ratio fundandi illã,quæ fuit generatio passiua, vllo modo fuit terminata,vel assũpta à Verbo.

Sed hinc oritur grauis difficultas, huius loci propria. Quia tota actio Virginis terminata fuit in humanitate priùs natura, quàm assumeretur à Verbo,& ex vi actionis eius non fuit secuta assumptio: sed solum ex voluntate, & efficientia Dei, ergo non potest propter hoc dici mater Dei.Patet consequentia. Tum quia ipsa nullo modo effecit,vt Deus sit homo,sicut,si quis efficeret calorem, & non vniret illum ligno, non posset dici efficere lignum calidum: tũ etiam,quia quoad hoc idem valere videtur ordo naturæ, quod temporis: si autẽ Deus post totam illam actionem Virginis, assumptionem per aliquod tempus distulisset,non posset dici Virgo mater Dei, licèt postea fieret assumptio, vt ostensum est, ergo idem est de ordine naturę, quia hæc denominatio non tam pendet ex tempore, quàm ex naturali connexione actionũ.

Dubium.

Tertiò

Tertiò denique,quia aliàs posset Verbum denominari mutatum â mutatione, quæ priùs natura præcessit in humanitate, posset etiam dici causatum,& effectum.

Propter principalem difficultatem responderi potest,Beatam Virginem attigisse per veram ac Physicam efficientiã vnionem humanitatis cum Verbo.Sed hęc responsio,& minus probabili fundamento nititur,vt in.1.tom.disputat.8. sect. 1. ostensum est,& non satisfacit. Quia,esto,Beata Virgo effecisset hanc vnionem, id solùm fuisset instrumentaliter, & nõ per modum matris generantis,ergo hoc genus efficientiæ nihil refert ad explicandum, quomodo Beata Virgo sit mater Dei.

Responsio.

Aliter ergo respondetur, vt Beata Virgo propriè ac verè dicatur mater Dei, satis esse, quod in eodem instanti temporis, in quo anima Christi vnita est corpori concurrente Beata Virgine concursu materno,(siue ille actiuus sit, siue passiuus, hoc enim nunc non disputo)in eodem (inquã) momento anima,corpus & humanitas vnita sint Verbo, sicut è contrario Iudæi dicũtur interfecisse Deum, quia per actionem eorum dissoluta est vnio animæ cum corpore,& consequenter humanitas, vt sic separata est à Verbo. Et vtriusque ratio est, quam D. Thom.attigit infra quæst.35.art. 1,quia sicut agere,ita & nasci seu generari, est proprium suppositorum. Hoc autẽ optimè declaratur supponendo, quod.1.tom. disputat.17.sect.1.&.2. tractatum est, scilicet animam, & carnem Christi priùs natura esse vnita Verbo,quàm inter se. Hinc enim fit,animam,& carnẽ Dei ex vi actionis, seu cõcursus Beatæ Virginis fuisse inter se vnita ad componẽdum non tantum humanitatem, sed etiam hunc hominem, atque adeò Beatam Virginem esse matrẽ huius hominis, & consequenter Dei per communicationem idiomatum. Sicut in generationibus aliorum hominum, priùs natura creatur anima subsistens, & statim per actionem generantis vnitur corpori subsistenti,& ita generatur nõ propriè hęc humanitas, sed hic homo. Et similiter in Resurrectione Christi, tota actio versata est in vnione animæ ad corpus, & tamen per illam dicitur resurrexisse Deus, quia per illam actionem inter se vnita fuerunt corpus, & anima subsistentia per subsistẽtiam Dei,& consequenter ex vi illius fa-

Beata Virgo quomodo ratione cõceptionis sit verè,ac propriè mater Dei

A ctum est, vt Deus esset homo.

Et per hæc facilè patet ad omnia, quæ in illa difficultate attingũtur,præterquàm ad vltimam illationem.Ad quam breuiter respondetur,Deum quidem rectè dici genitum, vel conceptum ex Virgine, quia generatio(vt dictum est)vel conceptio terminatur ad suppositum,nõ dici autem mutatum,vt in.1.tomo sæpe dictum est: tum quia mutatio propriè denominat subiectũ, non terminum:tum etiam, quia illa mutatio, per quã humanitas vnitur Verbo, antecedit ordine naturæ ipsam vnionẽ. Deinde non denominatur Deus causatus,vel effectus,quia simpliciter non est factus, sed est factus homo. Et eadem ratione non est dicenda Beata Virgo absolutè causa Dei, quia nomen causæ non determinat productionem, neque effectionem:at verò, cùm dicitur mater Dei, in ipso nomine matris determinatur humana generatio, per quã Deus factus homo ex Virgine processit. Videantur quæ supra dicta sunt de idiomatum communicatione.

Maria Virgo cur causa Dei non possit dici.

B

SECTIO II.

Quanta sit hæc dignitas matris Dei,& quomodo alia dona gratiæ illam comitentur.

C

DVplici modo potest ratio huius dignitatis à nobis concipi,& explicari: primo absolutè, & simpliciter considerando quid ipsa in se sit:secundo per comparationem ad alias gratias,seu dignitates supernaturales,& vtrunque modũ breuiter prosequemur.

Primò igitur hæc matris dignitas absolutè sumpta moraliter potiùs, quàm physicè consideranda videtur. Physicè enim solum hæc interueniunt in hoc munere matris.Primum,quòd Beata Virgo verè,ac propriè concurrit ad fabricandum corpus Deo. Secundò hinc factum est, vt aliqua substantia virginei corporis, ex qua fuit Christi corpus & in principio constitutũ, & posteà auctum, quãdiu sanguine vel lacte matris nutritum fuit,vnita sit hypostaticè Verbo Dei. Propter quod dixit Petrus Damian. serm. de natiuit.Mariæ,*Cum Deus in alijs rebus sit tribus modis, in Virgine*

Dignitas matris Dei absolutè,& in se sumpta, qualis, & quanta sit.

Petr. Dam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuit quarto speciali modo, scilicet per identitatem, quia idem est, quod ipsa. Hinc taceat, & contremiscat omnis creatura, & vis audeat aspicere tantæ dignitatis immensitatem, & Augustin. serm. de Assumpt. Virg. c. 5. *Caro,* inquit, *Christi, caro est Mariæ,* & infra, *caro Christi, quamuis gloria resurrectionis fuerit magnificata, eadem tamen mansit, quæ suscepta est de Maria.* Ex quo potest facilè credi, illam substantiam carnis, quam Christus assumpsit ex Virgine: nunquam fuisse omnino dimissam, aut cõtinua caloris naturalis actione resolutam, sed eandẽ omnino fuisse semper cõseruatam Verbo Dei vnitam. Quod partim physica ratione: partim probabili coniectura fit verisimile. Illa enim substantia carnis ex purissimis Virginis sanguinibus desumpta fuit, & optimè disposita, & in mediocri quantitate. Rursus in tempore infantiæ, quia alimentum est facile, & fere sine resistentia conuertitur, B parum illius substantiæ per eius actionem resoluitur, præsertim in Christo, qui temperatissimo, & conuenientissimo cibo alebatur, scilicet, *vbere de cœlo pleno,* vt Ecclesia canit. De reliquo autem tempore vitæ Christi fit non dissimilis coniectura Quia totum illud fuit tempus augmenti, aut status, in quo humidum radicale ferè integrũ perseuerat, nulla illius resolutione facta. Probabile deniq; est, ex speciali prouidentia, & voluntate ipsius Christi hoc fieri potuisse. Tertiò præter hoc genus causæ, seu cõcursus, nihil aliud reale, ac Physicũ ex vi huius dignitatis in Virgine resultat, præter relationem realem matris ad Christum hominẽ Deum, nihil enim aliud fingi, aut excogitari potest. Quartò verò hinc C efficitur, vt moraliter, & secundum prudẽtem existimationem, virgo retineat supremum quendam, & excellentem dignitatis gradũ, propter singularẽ, quã cum Deo habet cõiunctionẽ, & propinquitatem. Vnde etiam fit, vt singulare ius habeat ad bona Dei filij sui, vt in sequentibus explicabimus. Vt verò, quanta sit hæc dignitas, melius declaremus, accedamus ad alterã partem & illam cum dignitate gratiæ, & filij adoptiui conferamus. Nam cum alijs, nullam comparationem facere necesse est, nã per se notum est, & esse inferiorem vnione hypostatica, & esse supra omnem aliam dignitatem, quæ gratiam, seu amicitiã Dei formaliter non includat.

Substantia carnis a Christo assumpta ex Virgine nũquam à Verbo dimissa.

Dignitas matris quid Physicũ addat personæ Virginis.

A De hac verò dignitate gratiæ est difficultas. Sancti enim videtur illã præferre dignitati matris Dei. Aug. lib. de sancta virg. c. 3. *Beatior,* inquit, *fuit Maria, concipiendo mẽte, quam ventre:* & infra. *Felicius gestauit corde, quàm carne.* Et epist. 38. dicit: *maternum nomen, etiã in virgine esse terrenum in comparatione cœlestis propinquitatis, quam illi contrahunt, qui voluntatem Dei faciunt:* nimirũ per gratiã. Et Iustinus. q. 136. ad orthodox. dicit Beatã Virginẽ beatiorẽ esse prædicãdã ob virtutẽ, quam habuit propter quã meruit esse mater Dei, quã ob ipsam matris dignitatem. Quod videtur sensisse Christus Dominus. Luc. 10. cum mulieri dicẽti, *Beatus venter, qui te portauit,* respondit, *quinimò beati, qui audiunt Verbum Dei, & custodiunt illud.* Ac si apertè diceret beatitudinẽ hãc illi esse præferendam. Et similia sunt illa verba Matth. 12. *quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Quicunque enim fecerit voluntatem patris, &c.* quę verba tractans Cyprianus, serm. de passione Domini, dicit, *prætulisse Christum matri, auditores verbi, & pauperes spiritu.* Quod non de personis, sed de muneribus, & officijs necessariò intelligendum est. Ratio denique adiungi potest ex dictis. Quia dignitas matris solum addit personæ Virginis relationem quãdam ad Deum, vel hominem: dignitas verò filij adoptiui addit gratiã, gloriã, virtutes omnes, ac veram sanctitatẽ, & reddit hominẽ Deo amicũ, & innocẽtẽ, quatenus peccatũ excludit, & inde consequitur relatio filij adoptiui, quę est ad Deum, vt Deus est: ergo.

Dubium. Augustin.

Luc. 10.

Matth. 12.

Cyprian.

In contrarium verò est. Quia hæc dignitas matris est altioris ordinis, pertinet enim quodammodo ad ordinẽ vnionis hypostaticæ, illam enim intrinsecè respicit, & cum illa necessariam coniunctionẽ habet. Propter quod Augustin. initio libri de assumptione, inquit. *Huius dignitatis, & gratiæ effectum nec cor concipere, nec lingua valet exprimere,* Et Bernard. serm. de assumptione, & de natiui. Virg. & super illa verba, *signum magnum,* &c. & homil. 2. in *Missus est,* varijs modis hanc dignitatem exaggerat, indicans infinitè superare, quidquid sub Deo homine excogitari potest. Et Laurẽt. Iustinian. serm. de Purificatione, & serm. de assumptione, *tanto,* inquit, *dignitate cæteris est effecta excellentior, quãto propinquior erat Verbo.* Et ad eundem modũ loquitur Ansel. lib. de

Augustin. Bernar.

lib. de excellentia Beatæ Marię, præsertim A in initio his verbis. *Supereminentem omni, quod post hominem Deum creatum est, excellẽtiam Beatæ matris Dei, quomodocunq;, & saltem lipienti oculo cordis contemplari anhelãs, horreo, & valde timeo,* & c. 2. *quamuis hoc solum de sancta Virgine prædicari, quod Dei mater est, excedat omnẽ altitudinẽ, quæ post Deũ dici, vel cogitari potest.* Et similia habẽt Cyril. lib. de fide ad Reginas. Et Orig. homil. 1. ex varijs. Et cõfir. quia ex hac matris dignitate colligunt Patres omnes Beatã Virginẽ, nõ solũ excellentem gratiã accepisse, sed etiã omnes gratias, & virtutes, & omnia dona, & priuilegia gratiæ inter alios sanctos diuisas, ac distributas, in vna Virgine fuisse simul congregatas. Vnde Bern. Epist. 174. *quod vel paucis,* inquit, *mortaliũ cõstat esse collatum, nõ est fas suspicari tantæ Virgini fuisse negatũ.* Et antiquus quidã scriptor, qui propter modestiã *Idiotæ* nomen B sibi imposuit lib. de cõtẽplatione B. Mar. cap. 2. t. 3. Bibliot. sanct. propter hãc causam docet omnia spiritualia charismata, perfectissima in Beata Virgine fuisse, & Bonau. in speculo Mariç. c. 5. 6. & 7. ad hoc cõfirmandũ accommodat illud Eccles. 1. *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat.* Quia omnes huiusmodi gratiæ, Mariç capacitatẽ, matrisq; dignitatem nõ excedũt. Et in hãc sentẽtiã refert Augustinũ & Bernar. qui multa ad rẽ præsentẽ tractat in quodam serm. de Natiuit. Domini, qui inter opera eius dubia ponitur, & in alio simili serm. de Beata Mar. Huic etiam sentẽtię fauet Aug. serm. 17. de Nati. Dom. qui est. 21. de tẽpore, & eodem principio vtitur Damasc. orat. 1. de dormitione Virginis, & Athanas. serm. de sanctissima Dei para, dicit Beatam Virginem esse plenam gratia, quia *omnibus gratijs abundauit,* & causam explicans inquit. *Ex te prodijt Deus noster, omnem tibi largiens gratiam.* Sic Cyprian. serm. de Natiuit. Christi, *Matri,* inquit, *plenitudo gratiæ debebatur.* Et etiã Sophron. serm. de assumpt. (qui inter opera Hieron. habetur) *cæteris,* inquit, *per partes, Mariæ autem se totam infundit gratiæ plenitudo.* Quæ verba vsurpauit etiam Petrus Chrysologus, serm. 143. & Laurent. Iustin. serm. de Assumpt. Virginis. Et Petrus Damian. in simili concione, vbi tractans illa verba, *quæ est ista, qua progreditur, quasi virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, &* C

Cyril. Origin.

Bernard.

Idiota.

Bonauent.

Eccle. 1.

Augustin. Bernard.

Damasc. Athanas. Cyprian.

Sophron. Laur. Iustin. Petr. Damian. Petr. Chrysolog.

Ambros.

Hieronym.

Method.

Albert. Mag.

D. Thom. Caietan. D. Anton. Durand.

Vniuersi pulueris pigmentarij? inquit, *Vniuersus pulvis pigmẽtarius in Virgine prosectus est, quando in ea virtutũ cõuentus reutrendũ sibi thalamum consecrauit, & si cæteris per partes spiritus adfuit, Mariæ tamen tota plenitudo gratiæ superuenit.* Similiter Ambr. quẽ Bon. refert (& colligi potest ex lib. de inst. Virg. c. 13. & 14.) hoc dicit esse propriũ Virginis, *vt omnibus fœcũda sit gratys,* sic etiã Hie rony. t. 3. epist. 104 ad Principiã de expositione, Psal. 44 circa illa verba. *Et ipse tanquã sponsus procedẽs de thalamo suo,* inquit, *nã & sancta Maria, quia cõceperat eũ, in quo omnis plenitudo diuinitatis habitat corporaliter, plena gratia salutatur.* Optimè Methodius orat. de Purificatione, *Euge euge,* inquit, *quæ debitorẽ illũ habes, qui omnibus mutatur, Deo enim vniuersi debemus: tibi autem etiã ille debet, proinde qui dixit, honora patrem tuum, & matrem tuã, vt is, decretum à se promulgatũ ob seruaret, & alios excederet, omnẽ matri & gratiã, & honorẽ impendit.* Vnde Albert. Mag. lib. de Beata Mar. c. 69. 70. & 71. dicit principiũ ex terminis per se notũ esse, Virgini perfectius collatas esse, omniũ sanctorum gratias. Quod ego intelligo ex terminis matris, & filij, qui Deus sit, & principium omnis gratiæ: & hoc deniq; supponũt omnes Theologi, D. Tho. & cũ eo Caiet. q. 27. ar. 5. & 6. Antoni. 4. p. tit. 15. Duran. in. 3. d. 3. q. 2. & alij. Comparatur ergo hæc dignitas matris Dei ad alias gratias creatas tanquam prima forma ad suas proprietates, & è conuerso, aliæ gratiæ cõparantur ad ipsam, sicut dispositiones ad formã, est ergo hæc dignitas matris excellentior, sicut forma perfectior est suis proprietatibus, & dispositionibus. Alias non rectè ex minori dignitate colligerent Sancti aliam multò maiorem, & excellentiorem.

Vt respõdeamus huic quęstioni, aduertẽdũ est, primò considerari posse in Virgine cõiũctionẽ maternã, quã habet cũ Christo vt homo est, præscindẽdo in illo dignitatem personæ increatæ, solãq; excellẽtiã gratiæ, & sanctitatis cõtẽplãdo: & hoc modo certũ est, nõ habere virginẽ dignitatẽ aliquã, quę cũ dignitate gratię valeat cõparari, qa vt sic nõ consideratur, vt mater Dei. Quo modo possẽt nõ male exponi verba illa sanctorũ, quibus spiritualis cõceptio Christi corporali præferri videtur. Et similiter verba illa Christi. *Quinimò beati, qui audiũt verbũ Dei, & custodiunt illud,* mulier enim illa, quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Virginis vterũ beatũ dixerat, nihil de Christi diuinitate cogitabat. Alio ergo modo consideranda est hæc dignitas, quatenus est singularis quædam coniunctio cũ Deo, quam egregiè D. Thom. & Caiet. *affinitatẽ cum Deo* vocarunt. 2.2.q.103.art.4.ad.2. & hoc modo, vix possunt hæc Dei maternitas, & filiatio adoptiua cõparari, sunt enim diuersorum ordinum, & mutuò sese quodammodo excedunt.

D. Thom. Caiet.

Dignitas filij adoptiui dignitatis matris Dei præfertur quomodo posit.

Dici tamen potest primò, si præcisè cõferantur ita, vt vna ab alia omnino separetur, præferendam esse dignitatem filij adoptiui, vt conuincunt, quę ad hanc partem confirmandam adducta sunt, & hac consideratione meritò dicitur, si dignitas matris absq; gratia, & filiatione adoptiua futura esset, multò melius esse & eligibilius, filium Dei esse, quàm matrem. Quo sensu rectè etiam exponitur dictum Aug. & alia quæ supra adducta sunt.

Dignitas matris Dei altior dignitate filij adoptiui.

Secundò verò addi potest dignitatẽ matris Dei moraliter consideratam, & prout includit omnia, quæ quodammodo ex natura rei, & secundum ordinem diuinæ sapientiæ illi debentur, altiorem esse dignitate filij adoptiui. Hanc sententiam satis confirmant quæ ad demonstrandam posteriorem partẽ adduximus. Et illi fauet etiã D. Tho. 1.p.q.25.art.6.ad.4. dicẽs hãc dignitatem esse suo genere infinitam, quia est suprema quædam coniunctio cum persona infinita. Nec potest dici tantùm coniunctio carnalis, sed etiam spiritualis, quia licèt media conceptione carnis facta sit, tamen ad Deum ipsum aliquo modo terminatur. Vnde idem D. Thom. 2.2.q.103.art. 4.ad.2. dixit, ratione huius dignitatis deberi Virgini excellentiorem adorationẽ, quàm alijs sanctis, *Quia sua operatione fines diuinitatis propinquiùs attigit*, ita D. Tho. loquitur, & ratione declaratur ex dictis, quia sicut, ratione vnionis debetur humanitati Christi sũma gratia, & gloria: ita ratione diuinç maternitatis debetur Virgini suo modo magna quædam plenitudo gratiæ, vt exposuit D. Thom. supra quæst. 7. art. 10. dicens, *In Virgine fuisse plenitudinem gratiæ tali dignitati proportionatam.* Quomodo etiam dixit August. libr. de nat. & grat. cap. 36. *Inde nouimus tantam gratiam illi esse collatam, quia Deum concipere meruit, ac parere.* Et Sophron. serm. de assumpt. *Talibus decebat Virginem obpignorari mune-*

D. Thom.

August.

Sophron.

A *ribus, vt esset gratia plena, quæ dedit cœlis gloriam, terris Deum.* Et ad eũdem modum loquitur Anselm. lib. de conceptu virginali, 18. Ildefonsus libr. de virginit. Mar. c. 2. & Richar. de S. Vict. lib. 2. de Emmanuel, cap. 26. & omnes alij supra adducti. Et plura alia testimonia sanctorum congeremus infrà, de excellentia gratiæ Virginis disputantes. Et ratione confirmatur, quia dona gratiæ, quãuis in se perfectissima sint, dãtur tamen à Deo, vt perfectiones necessariæ ad exercenda munera, quæ ad Deum pertinent, & tunc maximè Deus illa confert, quando ipsemet hominem aliquem in tali munere, vel dignitate constituit: hac enim ratione Ioanni Baptistæ tot gratiæ priuilegia cõtulit propter munus Præcursoris, iuxta illud Luc. 1. *præibis enim ante faciem Domini parare vias eius.* Et Apostoli propter similem rationem abundantiam B gratiæ acceperunt, ad Rom. 1. *Per quem accepimus gratiam, & Apostolatum.* Et Num. 11. dictum est Moys. *Auferam de spiritu tuo, & tradam eis,* scilicet septuaginta viris. Quia communicato cum eis munere, oportuit etiam spiritum, & diuinum auxilium cum eisdem communicari. Tandem hanc totam excellentiam debitam esse quodãmodo huic dignitati ita potest explicari. Quia decet matrem honorari à filio: imò ratione maternæ dignitatis habet singulare ius ad bona filij, ergo hac ratione dignitas matris est quodam modo ratio, & principium dignitatis gratiæ, quam quodammodò eminenter continet, secundùm ordinem diuinę sapientiæ: ergo sub hac ratione dignitas hæc excellentior est, & simpliciter maius Dei beneficiũ existimari debet C eligi Virginem in matrem Dei, quã eligi v.g. Petrũ ad gloriã, quia illa electio hanc in virtute, & eminentiori modò continet.

Anselm. Ildefons. Richard. Vict.

Iuxta munerum proportionẽ diuersa gratiæ priuilegia Deus confert.

Luc. 1.

Rom. 1.

Num. 11.

SECTIO III.

Quomodo fuerit Beata Virgo ad hanc matris dignitatem prædestinata.

IN hoc dubio seruata proportione tractari possunt omnia, quæ tomo. 1. circa art. 3. q. 1. de Christi prædestinatione disputata sunt, & multa, quæ de prædestinatione aliorũ hominum disputari solent, vt tamen quæ ad præsentem locum pertinẽt breuiter

breuiter complectamur, supponamus ge- A neralia principia, vel certa, vel quæ in superioribus probabiliora iudicauimus.

Virgo ab æterno in matrẽ Dei electa.

Primò ergo certum est Beatam Virginẽ fuisse ab ęterno electam, & prędestinatam, tum ad gratiam, & gloriam, tum etiam ad dignitatẽ matris Dei, ante omnia illius merita præuisa. Hoc constat partim ex certa sententia, qua cõstat omnes homines prædestinatos, eligi absque proprijs meritis, partim ex ijs, quæ tom. 1. disputat. 8. diximus, vbi ostendimus Beatam Virginem, nullo modo meruisse, vt in matrem Dei eligeretur. Et hanc veritatem docere intendunt sancti Patres, cùm dicunt Verbum diuinum elegisse sibi matrem, eamque sola sua voluntate abæterno præordinasse. Ita sentit August. lib. 2. de peccator. merit. & remiss. capit. 25. & Bernard. homil. 2. in *Missus est.* Et Cyprian. in serm. de Natiuit. Christi, in hoc sensu per antonomasiã vocat Virginem *vas electionis.*

August. Bernard. Cyprian.

Beata Virgo ideò in tãtam gratiam, & gloriã prædestinata, quia in matrem Dei electa.

Secundò dicitur Beatam Virginem nostro modo intelligendi priùs secundum rationem prędestinatam esse, & electam, vt esset mater Dei, quàm ad tantam gratiam, & gloriam. Hæc conclusio etiam est clara, suppositis iis, quæ in præcedenti sectione dicta sunt, & quæ de huiusmodi signis rationis, in dicto artic. 3. explicabimus. Ideò enim Beata Virgo prędestinata est ad tantam gratiam, & gloriam, quia electa est in matrem Dei. Ordo enim executionis manifestat ordinem intentionis. Sed in re ipsa talis gratia, & gloria data est beatæ Virgini, vt esset ita disposita, sicut matrẽ Dei decebat, ergo ideò fuit electa ad tantã gratiam, & gloriam, quia in Dei matrem erat præelecta.

Galatinus.

Tertiò hinc colligo Beatam Virginem electam esse tam ad maternitatem, quàm ad talem gloriam per se, & absolutè ante præuisum originale peccatum. Ita docent omnes, qui de prædestinatione Christi proportionali ratione opinantur, præsertim Galatinus, lib. 3. cap. 1. Et probatur ex dictis in illo artic. 3. Primò, quia verisimilius est omnes prædestinatos esse electos ad gratiam, & gloriam ante præuisum originale peccatũ: ergo multò certius est beatam Virginem fuisse eodem modo electã ad gloriam, ergo & ad maternitatem diuinam. Secunda consequentia patet, quia electio ad maternitatẽ in ordine finis an-

Virgo per se ante præuisionem originalis peccati ad gloriam, & maternitatem electa.

tecessit, vt ostensum est. Prima verò probatur, quia vel inter electos non est ordo, sed omnes simul in eodem signo rationis electi sunt, vel si aliqua ratio ordinis considerari potest, potiùs electio Beatę Virginis anteceſsit, quàm subsecuta sit aliorũ electionem, quia est altior & excellentior, & ad maiorem Dei gloriã spectans. Vnde sanctus Bernardinus Senensis, serm. 51. de Beata Virg. c. 4. *Tu*, inquit, *ante omnem creaturã in mente Dei prædestinata fuisti, vt Deum ipsum hominem procreares.* Quam sententiã ex Anselmo refert, & eandem significat Rupert. lib. 2. in Cantica. Secundò probatur, quia Christus Deus homo prædestinatus est, seu electus ante præuisum originale peccatum, ergo & eius mater. Probatur consequentia, quia non tantum per se prædestinatus est vt homo, sed etiã vt filius hominis, hic enim incarnationis modus, scilicet, vt fieret in vtero Virginis, & vt Deus haberet matrem in terris, non includit imperfectionem ex peccato manantem, per se ergo intendi potuit, sicut ipsa incarnatio, atque adeò sub illam intentionem, seu electionem cecidit, prout intelligitur antecedere præscientiam originalis peccati. Vnde Ecclesia sancta ad Virginem accõmodat testimoniũ illud, quod in supradicto loco de Christo explicuimus. *Dominus possedit me in initio viarum suarum*, & illud, *ab initio, & ante secula creata sum*, &c. Quia videlicet mater non fuit à filio disiuncta, etiam in electione diuina. Quod videtur insinuasse Andreas Cretens. in serm. de assumpt. dicens de Beata Virg. *Hæc est declaratio profundorum diuinæ incomprehensibilitatis, hic est scopus, qui excogitatus est ante secula.* Deinde addi possunt coniecturæ. Prima, quia si gratia Angelorum, & gloria, per se est intẽta à Deo ante præuisionẽ omnis peccati, cur non magis excellentissima gratia, & gloria Virginis Beatæ, & consequenter dignitas matris? Secunda, quia hęc dignitas singularis est, & ab omni alia creata distincta, ergo per se pertinet ad consummatam perfectionem operum Dei; fuit ergo per se intenta. Tertia, quia hoc modo illustrior fit diuina gratia erga humanum genus, quia non est cõtentus Deus naturam humanam assumere, sed etiã honorare voluit personam creatam humanã, quantum in ratione personæ creatam capax fuit. Et ideò vtrumque per se Deus intendit.

Bernardin. Senens.

Rupert.

Andr. Cretens.

Quarta,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quarta, quia si aliorum hominum generatio per se intenta fuit, vt cum Augustin. & D. Thom. supra docuimus, cur non magis humana Christi generatio ex matre? Quinta denique, quia sicut mulier ex solo viro facta fuit, & per se à Deo intenta ante peccatum: ita generatio viri ex sola muliere, quæ non minus mirabilis futura erat, per se debuit intendi propter perfectionem diuinorum operum, quæ ex mirabili quadam varietate consurgit. Quæ ratio fundamentum habet in Leone Pap. & alijs patribus, quos tom. 1. disputat. 3. sectione. 1. citaui, quibus addi possunt Damascen. lib. 4. de fide, cap. 15. & Cyrill. Ierosolym. mit. catechesi. 12. Augustin. serm. 7. de Natiuit.

Leo Pap. Damasc. Cyrill. Ierosolym. Augustin.

Obiectio.

Sed contrà, quia sicut de Christo, ita & de Beata Virgine sæpe sancti, indicat, fuisse prædestinatam matrem Dei occasione peccati. Vnde Augustin. serm. 1. de Natiuit. postquam multa in laudem Beatæ Virginis dixerat, ita concludit. *Ideo omnes istos cursus naturæ Virgo Maria in Domino nostro Iesu Christo suscepit, vt omnibus ad se confugientibus fœminis subueniret, & sic restauraret omne genus fœminarũ, sicut omne genus virorum Adam nouus receperat Dominus Iesus Christus.* Et clariùs in expositione super Canticum *Magnificat*, quæ habetur in fine 9. tom. *Eua propter superbiam*, inquit, *abiecta est, Maria vero propter humilitatem est electa.* Et Iustin. Martyr dialogo cum Thryphone satis post med. *Homo*, inquit, *natus de Virgine, vt per quam viam fraude serpentis intrauit inobedientia, per eandem sequeretur venia.* Confirmatur, quia sequitur, ante præuisum originale peccatũ prędefinijsse Deum totam seriem generationum ab Adamo vsque ad Virginem, quia non potuit Beata Virgo per seminalem rationem, & naturali modo ab Adamo descendere, nisi ex his parentibus, & progenitoribus. Consequens autem videtur creditu difficile.

Augustin. *Iust. Mart.*

Respond.

Ad patres respondeo, in illis & similibus locis, non explicare primam rationẽ, neque ordinem huius prædestinationis: sed proximum finem, quem Deus intendit in modo executionis eius, vt plane constat ex verbis Iustini, & ex priori testimonio Augustini, vbi nõ de electione, sed de illius executione loquuntur. Augustinus verò in posteriori loco, quãuis nomine electionis vtatur, tamen solum de illa loquitur quoad effectum eius, quod euidenter constat, quia dicit, Mariam esse electam, *Quia factori suo humiliter se subdens, ancillam se nominauit.* Certum est autem si loquamur de prima electione ordine intẽtionis, nõ ideò Mariam fuisse electã, quia futura erat humilis, sed potiùs, quia electa est, ideo illi datum esse, vt esset humilis: in re tamen effectum illius electionis consecuta est, quia per humilitatem congruè se disposuit.

Ad confirmationem, quamuis illatio illa pẽdeat ex quæstione Physica, scilicet, an hoc indiuiduum possit ex alijs parentibus naturaliter generari, quidquid tamen de hoc sit, concedo sequelam. Est enim illud consequens verum, & facile suppositа diuina præscientia, & efficacia diuinæ voluntatis, vt facilè constare potest ex ijs, quę dicto art. 3. diximus.

Quartò ex dictis colligitur, quid respõdendum sit interrogãti, an si homo nõ peccasset, Beata Virgo futura esset mater Dei? Dicendum est enim, si solum habeatur ratio illius primæ electionis, qua Beata Virgo per se electa est, ex vi illius futuram fuisse, etiamsi homo non peccasset, sicut futuri fuissent alij homines, illorumque generationes. Quia illa electio, & motiuũ eius, nihil inuoluit necessariò pendens à peccato, & hoc suadent omnes coniecturæ primò adductæ: si autem huic electioni cõiũgatur tota ratio diuinæ prouidentiæ, & præscientia futuri peccati, saltem conditionata, sic verè dici potest necessariũ fuisse peccatũ, vt beata Virgo esset mater Dei. Quæ doctrina cõstat ex ijs, quæ in simili quæstione de Christo Domino diximus, est enim eadem proportionalis ratio.

Si homo nõ peccasset, quomodo Virgo futura esset mater Dei.

Superest tamen difficultas circa priorẽ partẽ. Quia si homo nõ peccaret, & Verbum fieret homo, non assumeret carnem ex materno vtero, ergo nec Beata Virgo futura esset mater Dei, nec potuit per se eligi in matrem, nisi occasione peccati. Antecedens probatur, quia si Deus fieret homo absque occasione peccati, assumeret corpus à principio perfectum, & gloriosum, cui perfectioni repugnat conceptio in vtero matris. Respondetur primum, sub obiectum illius electionis per se, & intrinsecè non cecedisse illud, quod in argumento sumitur, nec ex tali electione hoc necessariò inferri, potuisset enim Deus fieri homo immortalis, non in statu glorię, sed in eo statu, quẽ haberẽt homines viatores Adamo nõ peccante: per se enim decere potuit Christum esse viatorẽ cum cõditione corporis statui hominum accõmodata, vt & illis mereretur, & suo exẽplo viã ad beatitudinem demonstraret. Addo Augustinum, lib. 1. de peccat. merit. c. 27. & 28. dubitare, an homine non peccante, homines concipiendi essent in paruis, & debilibus corporibus, ita vt nec lingua, nec membris vti possent. *Quia non obstãte*, inquit, *exigua vteri capacitate, posset omnipotentia creatoris, filios nondum meditos, grandes statim facere.* Si igitur de omnibus hominibus ita Augustinus existimauit, non improbabiliter posset aliquis dicere, etiam si Christus concipiendus esset gloriosus, & perfectus, hoc nihil obstare, quominus ex materno vtero progrederetur. Præsertim quia durãte illa vita immortali, in qua homines post certũ, ac definitum à Deo tempus, essent ad beatitudinem transferẽdi, potuisset facile beata Virgo statim post filij conceptionẽ, & animo, & corpore simul cum filio fieri gloriosa. Itaque non est cur dicamus dignitatem matris Dei per se, aut necessariò à peccato pendere.

Augustin.

Si Deus fieret homo absque occasione peccati, quomodo assumeret corpus gloriosum ex vtero virginis.

DISPVTATIO II. in tres sectiones distributa.

De naturali perfectione, & origine Beatæ Virginis.

EXplicata dignitate matris, ad quã beata Virgo prædestinata fuit, consequẽs est, vt tẽpus, & modũ, quo dignitatẽ hanc consecuta est, & perfectiones omnes, quibus ratione illius nobilitata est, explicemus. Quia verò gratia naturã supponit, ideò in disputatione hac, omnia, quæ ad naturalẽ eius perfectionẽ, & originẽ pertinent, præmittemus, dicturi postea de supernaturali perfectione.

SECTIO I.

Vtrùm Beata Virgo fuerit naturali modo concepta, & ex quibus parẽtibus.

PRimum omnium tanquã certum statuẽdum est Beatam Virginem procreatam esse ex viri, & fœminæ commixtione carnali, ad modum aliorum hominum. Quanquam enim hoc, neque in sacra Scriptura legatur, neque in Cõcilijs expressè definitum sit, habetur tamen certa traditione, & cõmuni consensu totius Ecclesiæ. Est enim singulare priuilegiũ Christi, quod ex fœmina sine opera viri cõceptus sit. Vnde Luc. 1. dicit Angelus ad Virginem, *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrauit tibi.* Et causam subdit, dicens. *Quod enim ex te nascetur sanctũ, vocabitur filius Dei*, fuit ergo hæc propria prærogatiua Filij Dei, & ad eius singularem honorem spectat, vt alteri communicata nõ fuerit. Præterea sequitur hæc veritas ex alio principio fidei, quo constat indiguisse Virginem redemptione, quia nimirum descendebat ex Adamo per seminalem generationem. Adde in grauissimis etiam historijs mentionem fieri parẽtum Virginis, sub proprijs eorum nominibus, scilicet Ioachin, & Annæ, vt constat ex Nicephor. lib. 1. cap. 7. & lib. 2. cap. 3. vbi ex Hippolyto Portuensi hanc historiam refert. Idem Epiphan. hæres. 78. & in fine, & 79. circa medium, vbi expressè, inquit, *Tametsi historia Mariæ, & traditio habent dictũ esse patri ipsius Ioachin in deserto, vxor tua cõcepit, non tamen, quod sine coniugio, neque sine semine viri hoc factum sit*, & ibi damnat hæresim Collyridianam, quæ aiebat, Mariam humanæ naturæ prorsus fuisse expertem. Plura habet Epiph. orat. de laudibus Virg. in tom. 7. Bibliot. Damascen. libr. 4. cap. 15. & orationibus de Beata Virg. & Andreas Ierosolymit. oratione de Dormitione Deiparæ, & German. Constantinopolitanus, oratione de oblatione Mariæ in templum, Gregor. Nyss. orat. de sancta Christi Natiuitate, Simeon Metaphr. & alij, qui historiam de Beata Virgine scripserunt.

Virgo ex copula carnali viri, ac fœminæ, vt aly homines nata.

Nicephor. *Epipha.* *Damasc.* *Andr. Ierosol.* *German.* *Constan.* *Greg. Nyss.* *Simeon Metaphr.*

Neque obstat quod Augustin. lib. 23. contra Faust. cap. 9. historiam hanc de parentibus Virginis apocryphan reputet: tum quia solum dicit, non habere autoritatem canonicæ scripturæ, quod & nos fatemur: tum etiam, quia solum illam reijcit, quatenus Faustus asserebat, Ioachinum fuisse Sacerdotem ex tribu Leui, quod citatæ historiæ non dicunt, neq; verum est, vt infrà videbimus. Quo loco obiter aduertendum est omnes prædictos autores honorificè loqui de

Augustin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Parẽtes Virginis nobiles.

qui de his parentibus Virginis, sentientes, illos nobiles, & honestæ conditionis, ac status fuisse. Quod notandũ est contra hæreticos huius temporis, qui iniuriosè de Virgine, & eius parẽtibus loquuntur, cõtra quos videri potest Canis. lib. 1. de Beata Maria, cap. 4. & lib. 4. cap. 7. Notat etiam Damasc. nomina horum parentum non vacare mysterio, quia *Anna, gratiam,* seu *misericordiã Ioachim* verò, *Dominus firmabit*, seu *suscitabit*, interpretari possumus. Quo indicatum est eos genituros fuisse filiam, per quã Deus & misericordiam suscitaret, & gratiam cõfirmaret.

Canisius. Damasc.

Cõceptio Virginis miraculosa.

Dico secundò, Hæc B. Virginis cõceptio non sine aliquo miraculo, & supernaturali virtute perfecta est. Ex dictis patet. Referũt enim Annam fuisse sterilem, & vitam sine prole vsque ad senectutem produxisse, & orationibus conceptionem Virginis impetrasse. Ita referunt Nicephor. Epiphan. Damasc. & Gregor. Nyss. locis supra citatis, & autor libri de ortu Virginis, qui nomine Hierony. inter opera eius habetur. Vnde cõcluditur ratio, nam sterilem, senem, & ex sene cõcipere, nõ fit sine miraculo, sed Beata Virgo hoc modo concepta fuit, ergo. Cõfirmatur primo ex Damasceno orat. 1. de natiuit. Mar. quia decuit, vt ad summum miraculum via per miracula sterneretur, & vt in fabricanda Virgine gratia naturam iuuaret, ac præueniret, & vt parentes Virginis ad talem fructum suscipiendũ se se desiderijs, & orationibus disponerent.

Nicephor. Epiphan. Damasc. Greg. Nyss.

Obiectio.

Dices, Maius miraculum videtur concipi ex sene sterili, quàm ex sola muliere iuuene, & fœcunda. Nã in priori opere deest tam efficiens, quàm materia sufficiens, & vtrumque supplet Deus: in posteriori verò, materia proportionata supponitur, Deusq; solum vices causæ efficientis assumit. Refpondetur negando antecedẽs, quia in priori opere non omnino deest virtus efficiens, & materialis causa, sed vtraque concurrit licèt imperfecta, ideoque diuina virtute iuuantur, quanquã conceptio in reliquis omnibus fiat naturali modo, & per carnis concupiscentiam: at verò posterior conceptio, quæ ex sola fœmina fit virtute Spiritus sancti, longè altiori modo fit. Quod à posteriori declaratur, primo quidem, quia qui concipitur virtute Spiritus sancti, ex vi conceptionis suæ, non est obnoxius originali peccato, qui verò concipitur ex virili semine quantumuis senili, & sterili, ex vi cõceptionis debitum habet contrahendi originale peccatum, vt Augustinus notauit, lib. 3. contra Iulian. cap. 11. Deinde, quia modus cõceptionis ex Spiritu sancto proprius est Christi (vt diximus) alia verò cõceptio ex parente sterili, & sene multis alijs sanctis communicata est, vt Ioanni Baptistæ, Isaac, &c. Vnde etiam sumitur coniectura hunc saltem posteriorem modum miraculosæ cõceptionis Beatam Virginem decuisse.

Respond.

Augu.

Ex quo etiam verisimile est, hanc virginis conceptionem fuisse parentibus diuinitus prænuntiatam, vt apertè refertur in dict. lib. de Natiuitate Mariæ, nomine Hieronymi, & Epiphan. hæres. 70. & satis indicat Gregor. Nyss. supra dicens, *Annam cum prolem à Deo postularet, nutu diuino fuisse confirmatam.* Cuius verba Nicephor. vsurpauit. Et quidem si cõceptio Isaac, & Ioãnis Baptistæ, parẽtibus diuinitus nuntiata fuit, verisimile admodũ est parentes Virginis hoc beneficio non fuisse priuatos. Vnde Damascen. supra de beatissima Anna loquẽs, inquit, *Quemadmodũ priscæ illa Anna, cum sterilitatis morbo laboraret, per orationem, ac promissionem Samuelem procreauit: eodem modo hæc etiam per obsecrationem, & promissionem, Dei genetricem à Deo accepit, vt ne hæc quoque, cuiquã ex illustribus matronis cederet.*

Hieron. Epiphan. Greg. Nyss. Nicephor.

Cõceptio Virginis parentibus prænuntiata. Damasc.

Vltimò verisimile ex dictis fit (quod in eodem lib. D. Hieronym. dicitur) diuinitus reuelatum esse parentibus nomen Mariæ, sicut nomen Isaac reuelatum fuit Abrahæ, Genes. 17. & nomen Ioannis Baptistæ, Zachariæ, Luc. 1. Vbi etiam Elisabeth indicatur fuisse reuelatum, vt ibidẽ notauit Ambros. non est autẽ verisimile singulare hoc diuinæ prouidentiæ genus, & amoris indicium alijs concessum, virgini fuisse denegatum, quod indicauit Ambros. lib. de institut. Virginis, cap. 5. dicẽs; *Vnde & speciale Maria Domini hoc nomen inuenit, quod significat, Deus ex genere meo.* Quam nominis etymologiam, non inuenio, vnde Ambros. sumpserit. Nam iuxta proprietatem linguæ Hebraicæ, aut Syriacæ, *Maria* potius *Stella maris*, seu *Domina* interpretatur, vt constat ex Hieronym. lib. de nominibus Hebraicis, & Damasc. lib. 4. c. 15. & alijs patribus, quos Canis. congerit, lib. 1. de B. Virg. cap. 1. vbi de hoc venerãdo nomine copiosè, & eleganter disputat.

Nomen Mariæ diuinitus reuelatum parentibus. Genes. 17. Ambros.

Hieronym. Damasc. Canis.

SE-

SECTIO II.

In qua naturali perfectione cõcepta fuerit Beata Virgo.

Nicephor.

INquiri hoc loco consequenter poterat, quo tempore Beata Virgo concepta sit. Sed in hac quæstione explicanda, nihil est quôd immoremur, supponimus enim ex Niceph. lib. 2. c. 3. quartodecimo, vel decimo quinto ætatis anno (quod infra suo loco definiendũ est) filium suum concepisse: vnde, si quæ in superioribus dicta sunt de tempore, quo incarnatio facta est, cõsiderẽtur, facile erit tempus conceptionis, seu natiuitatis Virginis, ad verã chronologiæ rationem reducere, saltem quod ad numerũ annorum pertinet. Nam quod ad mensem attinet, ecclesiastica traditione habemus, octauo Septembris die natam fuisse, atque adeò octauo Decẽbris die fuisse cõceptam. Quo autem die hebdomadæ nata, vel cõcepta fuerit, incertum est.

Tempus natiuitatis Virginis.

Corpus beatæ Virginis in sua specie maximè perfectum.

Omissa ergo chronologica quæstione, de naturali perfectione Virginis breuiter dicẽdum est, corpus beatissimæ Virginis fuisse in sua specie, & sexu maximè perfectum. Ita docent omnes patres, qui de Beata Virgine scribunt. Nec potest sine temeritate negari, cum nulla autoritas, vel ratio obstet & per sese decens, ac mysterio Incarnationis maximè consentaneum sit. Primò, quia ex illo corpore Christi corpus formandum erat: ad diuinam ergo prouidentiam pertinuit accommodare mediũ fini, & materiã effectui aptam præparare, præsertim cũ diuina virtus, quæ in hoc opere singulari modo operabatur, facillimè hoc posset perficere. Secũdò, quia decuit Christum, & Virginem esse inter se simillimos, non solum moribus, sed etiam & corporis perfectione, & affectibus. Hæc enim similitudo, & ad cõciliandum amorem, & ad maiorem perfectionẽ pertinet: vnde hoc fuisse beatæ Brigittæ reuelatum, legitur in 1. lib. c. 50. & 51. reuelationum eius.

Complexio, Virginis qualis.

Sophron. 6. Synod.

Vnde colligunt multi, Beatam Virginẽ propter optimam corporis complexionem cum magna moderatione animi coniunctam, nũquam in verum, ac proprium morbum incidisse, & Sophro. in Epist. Synodica, quæ habetur in 6. Synod. Act. 11. dicit, corpus Virginis ab omni contagione fuisse liberum, & eius carnem, *Immaculatam, & purissimam* vocat, quæ *sancta & immaculata* dicitur in eadem 6. Synodo actio. 18. in edicto Constantini. Et coniecturę adductæ de Virginis perfectione, & cum Christo similitudine, hoc satis confirmant, vt recte Caiet. docuit opusculo de spasmo Virg. & Galatinus lib. 7. cap. 10. quanquam Abulens. quæst. 13. in capit. 12. Leuit. cõtrarium ex parte sentiat, sine fundamento tamen, vt latius tractauimus infra de Christi conceptione disputantes.

Caiet. Galatin. Abul.

Pulcritudo Virginei corporis quãta.

Secundò colligitur Beatam Virginẽ præditam fuisse honestissima corporis pulcritudine, vt latè docuit Anton. 4. p. theologali tit. 15. cap. 10. §. 2. & colligitur ex Ricardo Victorin. capit. 26. in Cantica, vbi dicit fuisse, *vultu Angelico, tam corpore, quàm mẽte*, accommodãs illud. *Tota pulcra es amica mea.* Vnde Greg. Nazi. in Christo patiente. ante med. sic inquit. *O Virgo, formæ quanto re cæteras præis*, & Andreas Ieroso. serm. de assumptione sic ad Virginem loquitur, *Exi mia pulchritudo, à Deo sculpta statua, rectè descripta.* Vnde pulcritudo Rachel, & similium mulierum veteris testamenti figura fuit pulcritudinis Virginis. Huic denique veritati consentanea sunt, quæ de forma Virginis refert Niceph. lib. 2. cap. 23. Ratio præterea sumpta ex similitudine cum Christo, quẽ priori tom. ostẽdimus etiam in corpore fuisse pulcerrimũ, hoc ipsum confirmat. Denique ratione naturali hoc colligi potest ex principio posito. Nam corporis pulcritudo ex optima complexione, & proportione mẽbrorũ nascitur, corpus autẽ Virginis fuit optimè temperatum, omnia etiam eius mẽbra perfectam proportionẽ habuerunt, ergo. Addunt verò grauissimi Theologi talẽ fuisse Virginis pulcritudinem, vt eã intuentes non nisi ad castitatẽ, & pudicitiã excitaret. Ita docuit D. Tho. in 3. d. 3. q. 1. art. 2. quæstiũcula. 1. ad. 4. qui meritò adiũgit, hunc fuisse singularis gratiæ effectum, quia sola naturalis forma, aut virtus, vel modestia ad illum nõ sufficeret. Præsertim cum addat Alen. 3. par. q. 9. m. 3. art. 1. Beatã Virginem suo aspectu cõcupiscentiæ motus extinxisse. Quod videtur prius docuisse Ambr. lib. de instit. Virg. c. 7. vbi sic inquit. *Tanta erat eius gratia, vt non solum in se virginitatem seruaret, sed etiam, si quos inuiseret, integritatis insigne conferret.* Idem docuit S. Bonauentur. in 3. distinct. 3.

Antonin. Ricardus Vict. Greg. Naz. Andr. Ieroso lym.

Nicephor.

Pulcritudo Virginis castitatis, incentiuum D. Thom.

Alen.

Ambros.

Bonauent.

1. p.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Anima Virginis perfectissima.

1.part.artic.2.q.3.Gab.q.2.art.3.dub.1.

Vltimo addēdum est Beatam Virginem animam perfectissimam fuisse sortitā. Hęc conclusio fortiùs persuaderi potest omnibus testimonijs, & rationibus, quibus perfectionem corporis confirmauimus. Primò quidem, quia perfectio animę magis necessaria est, quàm corporis. Secundò quia similitudo in perfectione animæ nobilior est, quàm corporis. Tertiò quia anima accommodari debet corpori, & è contrario. Quartò denique, vt perfectissima gratia haberet proportionatum naturæ fundamētū. Quāta verò fuerit tota hæc perfectio, & an cum perfectione Adæ, aut Euæ, conferri possit, nec multū refert, neque in hoc certum aliquid definiri potest.

SECTIO III.

Vtrùm Beata Virgo ex tribu Iudâ, & ex stirpe Dauid originem duxerit.

D. Thom.

DE genealogia Christi tractat D. Tho. infra quæst. 31. art. 1. 2. & 3. disputans enim de Christi conceptione, cōsequenter disserit de illius genealogia, & origine secūdum carnem. Quia tamen genealogia Christi, & Virginis eadē est, quoniā Christus nō habet humanam originē, nisi per matrem, ideo breuiter hoc loco rem totam expediemus. *Augustin.* Faustus igitur hæreticus (vt est apud Augustin. lib. 23. contra illum, cap. 3. & 4.) asseruit Christum, si non fuit genitus ex Ioseph, non potuisse esse ex familia Dauid, quia Beata Virgo nō erat ex illa tribu, sed ex Leuitica, cum esset cognata Elisabeth, *Luc. 1.* Luc. 1. Gnostici autē hæretici de stirpe Mariæ portentosum librum scripserunt, quem confutat Epipha. hæres. 26. *Epiphan.*

beata Virgo de tribu Iuda.

Dicendum vero primo est Beatam Virginem duxisse originē ab Abraham, & Iacob ex tribu Iudā per familiam Dauid. Est res certa de fide. Quia ex scriptura constat *Genes. 18. 22. 81. et 49. Heb. 7. Matth. 1. & 22. Rom. 1. Marc 12. Luc. 20.* Christū fuisse promissum Abrahę. Genes. 18. & 22. & Iacob Genes. 28. cōstat etiā fuisse de tribu Iuda. Gen. 29. & ad Hebr. 7. & filium Dauid, Matth. 1. ad Rom. 1. & ex varijs locis Euangeliorum constat, cōmunem sensum omniū Hebræorū fuisse, Messiā futurum fuisse filium Dauid, Matth. 22. Marci. 12. Luc. 20. Ioan. 7. Quod etiam satis conuincitur ex promissionibus factis Dauid

A 2. Reg. 7. & Psal. 131. quas in Christo fuisse impletas testatur Angelus Luc. 1. Denique etiam inter gentes adeò hæc fama percrebuit, vt Vespasianus, & Domitianus, omnes, qui erant de stirpe Dauid, interficere tentauerint, eo quod ex illa progenie Regem nascituru audijssent, qui omnibus dominaretur. Euse. lib. 3. hist. c. 11. & 15. Hæc autē omnia non possunt in Christum cōuenire nisi ratione matris, cùm secundùm carnem patrem non habuerit. *Ioan. 7. 2. Reg. 7. Psalm. 131. Luc. 1. Euseb. 3.*

Dices, Christus dicitur in Euangelio filius Ioseph, ergo vt dicatur filius Dauid, aut Iudæ, satis est, quod Ioseph, fuerit ex tribu Iudā, & familia Dauid, etiam si Beata Virgo nō esset ex illa tribu, quia Christus fuit veluti adoptatus filius Ioseph iure coniugij inter Mariam, & Ioseph, hoc autem satis esse indicāt Origenes lib. 1. super Epist. ad Rom. & Augustin. libr. 2. de consensu Euā- *Obiectio. Origen. Augustin.*

B gel. cap. 2. Respondetur certum esse debere Christum non tātum hac ratione, sed quia vere carnem sumpsit ex filia Dauid. dici, ac vere esse ex familia Dauid, vt bene docuit Augustin. lib. 23. contra Faust. cap. 8. 9. & 10. & Euseb. lib. 7. de Demōstrat. Euangelic. cap. 5. & 6. & indicat Athanas. lib. 1. de humana natur. fuscepta non longè a fine. Et probatur, quia aliàs sicut Christus, nō vere fuit sed existimabatur filius Ioseph, ita non verè esset de tribu Iudā quod est contra Paulum, nec secundum veram successionem, & originem a Dauid descenderet contra illud Psalm. 131. *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Quod testimonium de Christo interpretans Petrus Actor. 2. citat. *De fructu lumbi eius sedere super sedem eius,* & Tertul. lib. de carne Christi, cap. 21. simi- *Respon. Augustin. Euseb. Athanas. Psal. 131. Petrus.*

C liter legit, *De lumbis Dauid.* Constat igitur Beatam Virginem contentam fuisse in lūbis Dauid, & propterea Christum dici, *Fructum lumborū eius.* Quod expositit Isai. cap. 11. dicens, *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Supra enim ex Hieronym. & alijs patribus interpretati sumus, hanc virgam esse Virginem, florem autem, Christum, qui propterea dicitur. *Leo de tribu Iudā, radix Dauid.* Apocal. 5. Ac denique Paul. ad Roman. 1. *Qui factus est* (inquit) *ei ex semine Dauid secundum carnem.* Nec interpretatio Origenis admittēda vlla ratione est, quia sola adoptio, vel potius existimatio, non satis est, vt dicatur, *Factus secundum carnem ex semine Dauid,* sicut non *Tertulian. Isai. 11. Hieron. Apoc. 5. Rom. 1.*

non posset vllo modo dici *factus ex semine Ioseph.* Augustinus verò in priori loco solum dicit, si non esset alius modus explicandi locum Matthæi, illum posse sufficere. Consideratis tamen alijs scripturæ locis, certum est quod diximus.

Obiectio.

Sed hinc insurgit grauis difficultas: sequitur enim Matthæum nō rectè narasse genealogiam Christi, deducendo illā vsq; ad Ioseph, quandoquidem hoc non fatis est, vt Christus ostendatur esse ex familia Dauid. Neque enim satisfacit vulgaris responsio, nimirum Matthæum hoc fecisse, vt consuetudinem scripturæ seruaret, narrandi genealogiam per paternam lineam. Cur enim oportuit morē hunc in Christi genealogia seruare, cùm mos naturæ in illius conceptione seruatus non fuerit, qui ex matre sine patre procreatus est? Quod

B verò quidam aiunt, cum Matthæus Hebræis scriberet, recens conuersis ad fidem, non fuisse expediens, vt statim in initio Euangelij tantum mysterium illis proponeret, ne illos à fide deterreret, hoc, inquam, friuolum est. Nam statim in eodem capite primo Euangelij, clarissime idem mysterium proponit, dicēs. *Quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est.*

Responsio.

Responsio communis patrum [illegible], non oportuisse vsitatum scripturæ veteris morem in initio noui testamenti statim immutari. Quia explicata origine Ioseph, consequenter constabat Virginem esse ex eadem tribu, quia lege lata Numer. vltimo, fœminas necessarium erat, viris ex eadem tribu in matrimonium dari, ita Chrys. hom. secunda in Mat. Hier. Ansel. Theophyl. Euthy. & alij in primum cap. Mat.

Num. vlti. Chrysost. Hieronym. Anselm. Theophy. Euthy. Obiectio.

C Sed instabit aliquis, quia hæc lex, nec fuit vniuersalis, nec semper seruabatur, constat enim Dauid duxisse Michol ex tribu Beniamin, lib. primo Reg. cap. 18. & Iudicū. 21. filij Israēl iurarunt, se non daturos filias suas filijs Beniamin in vxores, propter quoddam crimen, quod est signum id facere antea licuisse, tam in illa tribu, quàm in alijs. Ac denique certum est, inter tribum regiam, & Leuiticam, sæpe esse contracta matrimonia, vt constat Exod. 6. 2. Paral. 2. vbi Aaron accepit vxorem Elisabeth ex tribu Iuda, & secundo Paralip. secund. Ioiada Pontifex habuit vxorem Iosabeth filiam regis Ioram. Vnde non video cur Phylo Iudæus, lib. 2. de monarchia versus

1. Reg. 18. Iudic. 21. Exod. 6. 2. Paral. 2. Phylo.

finem dixerit, alijs quidem sacerdotibus licuisse ex alijs tribubus vxores ducere, eo quod non expediret plebem in totum submoueri à sacerdotum affinitatibus, Pontifici autem non permitti nisi ex sacerdotali genere vxorem accipere. Nisi fortasse regiam tribum non excludat, quia regales fœminæ aliqua ex parte ex sacerdotali genere descendebant. Et augetur difficultas quia illa lex citata ad summum præcipit coniuges esse contribules, non verò ex eadem familia, sic enim habet, *Nubant, quibus volunt, tantùm vt suæ tribus hominibus,* ergo ex narratione Matthæi non potest colligi Virginem fuisse ex familia Dauid, estò concedamus esse ex tribu Iuda.

Responsio cōmunis.

Responsio communis est, eam legem habuisse locum in fœminis succedentibus in

B hæreditate paterna, vt plane colligitur ex citato capite vltimo Numeror. si occasio ferendi legem illam, & illius ratio consideretur, vnde Septuaginta, & Chaldaica paraphrasis, clarius dixerūt, *omnis filia hæres.* Idemque colligitur ex Tobiæ 7. Tunc autem oportuisse hanc filiam hæredem, seu vnigenitam dari propinquiori, vt familia seruaretur, vt indicatur in eodem cap. vltimo Numer. in verbo illo. *Ducent vxores de tribu, & cognatione sua,* & infra, *vt hæreditas permaneat in familijs,* & à simili colligitur ex Deuteronomi. 25. & Ruth tertio, & quarto. Virgo autem Maria erat filia vnigenita, & hæres Ioachim, vnde concluditur fuisse propinquissimam Ioseph, atque adeò ex tribu Iuda, & familia Dauid. Hanc responsionem late, & eleganter declarat Eusebius Emissenus. hom. de natiuitate Mariæ. Sed adhuc non est enucuata difficultas, hæc enim responsio supponere videtur, quod probandum erat. Faustus enim, vel quiuis alius, qui negaret Virginem esse de tribu Iuda, sed sacerdotali, ex patre sacerdote, consequens est, vt negaret illam esse filiam hæredem, quia in tribu Leuitica non erant hæreditates: ergo ex Matthæo nullum argumentum contra eum, qui hoc modo contenderet, sumi potest. Respondeo igitur Matthæum non intendisse eo loco probare Christum esse ex tribu Dauid, sed simpliciter narrare historiam: supposuit autem id, quod eo tempore erat inter Iudæos notissimum, Mariam scilicet, fuisse filiam vnigenitam, &

Deute. 25. Ruth. 3. & 4. Tob. 7. Euseb. Emiss. Obiectio. Responsio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hæredem,& ex eadem tribu,& familia ex A qua erat Ioseph. Et quia Iudæi, ad quos scribebat, in hoc repugnaturi non erant, sufficiēs esse duxit familiam,& lineam Iosephi describere. Et ex motione Spiritus Sancti, cuius nutu scribebat, vsitatiorem scripturæ morem seruare voluit. Primo vt scripturarum consensio,& conuenientia in ipso statim noui testamenti exordio appareret. Secundò,vt inter Mariā,& Ioseph verū interceſisse matrimoniū, vel eo constaret, quòd Iosepho vt capiti deferebatur. Adde Spiritum Sanctum, præcipuum sacræ Scripturæ authorem, nō tantū Matthęo, sed etiā Luca ad scribendam Christi genealogiam vsum fuisse,voluisseq; omnibus modis declarare Christum esse ex Dauid, vt in sequentibus amplius declarabitur. Et hoc confirmat, quod Lucas. c.2.refert, ascendisse Beatā Virginem cū Ioseph B in Bethlehem ciuitatem Dauid, vt describerentur, tanquam de eadem stirpe genera-

Luc.2.

Hieronym.

tī, vt Hierony. notauit, & tanquam habentes propriam facultatem, & hæreditatē in illa tribu & familia. Vt enim colligitur ex Iosepho,lib.18.antiquit.c.1.illa descriptio magis fiebat intuitu facultatū, seu hęreditatum,quàm personarum.

Ioseph.

Origo Virginis ex Iuda & Dauid, per lineā paternam.

Secundò dicitur Beatā Virginē descēdisse ex Iuda,& Dauid per lineā paternā, & nō tantū maternam. Hanc assertionē constituo propter Aug.qui dicto loco lib.23. contra Faust. videtur sentire,ad veritatem sacræ Scripturæ dicentis Christum esse ex Iuda, & Dauid, retinendam, satis esse, si Beata Virgo saltem per maternā lineam, ab illis descendisse credatur. Quod non displiceat D.Th.q.31.ar.2.ad.2.in fine.Cōclusio tamen posita est D. Tho.in. 4. d.30. q.2.artic. 1.q. 3.ad.4.& diserte asseritur ab Ambros.lib. 3.in Lucā & Damas.libro.4.c. 15. & ab alijs patribus,quos statim referā, & videtur satis probari ex promissionibus citatis. Nam si Christus per masculinam lineam descendisset ex Leui, potius ad illum,quàm ad Iudam, vel Dauid pertinuisset promissio.Sed præterea, probatur ex Paulo ad Heb. 7. vbi affirmat Christū esse de tribu Iuda,& negat esse de tribu Leui: ergo & Beata Virgo fuit de tribu Iuda, & non de tribu Leui absolutè, & simpliciter loquendo, quia (vt dictum est) Christus nō sortitur tribum, nisi per Virginem: ergo descendit Beata Virgo per lineam

Augusti.

D. Thom.

Ambros. Damasce.

paternam ex tribu Iuda, & non ex tribu Leui: patet consequentia.Primò, quia absolute magis denominatur aliquis ex paterno, quàm ex materno genere.Secundò, quia saltem non potest verè de aliquo negari,quòd sit ex illa tribu, seu origine, ex qua est pater eius.Christus autem, & consequenter Virgo simplicirer negatur esse ex stirpe sacerdotali, vt notauit etiam D. *D.Thom.* Tho.supra.q.22.art.1.ad secundū.Tertiò, quia distinctio tribuum in paterna linea conseruabatur, vt indicauit D. Thom.super ad Heb. 7. & clariùs notauit Iansen. in *Iansen.* concord. cap. 6. & potest facilè ostendi. Quia filiæ Leui dabantur in matrimoniū filijs Iuda, & ècontrario, vt ostensum est, ergo, vt tribus non confunderentur, per lineas masculinas necessariò distingui debuerunt. Quartò denique confirmatur ex supradictis.Quia,si Beata Virgo fuisset filia sacerdotis, etiam si haberet matrem ex tribu Iuda,non habuisset hæreditatem paternam, quod est cōtra omnia supra dicta, ergo Ioachim pater Virginis nō fuit ex tribu Leui, fuit ergo ex tribu Iuda, nam solum inter has tribus potest esse controuersia. Neque Augustinus in citato loco contrarium dicit, quamuis confutando Faustum, vt illum conuincat, varios modos explicet, quibus Beata Virgo potuit ex Dauid originem trahere. D. Thom. autem in priori loco citato, nihil aliud fecit, quàm Augustini verba referre. Aduertendum verò est, testimonio Pauli, & rationibus factis rectè conuinci, Virginem C per lineam paternam descendisse ex tribu Iuda. Quod vero eandem lineam traxerit ex familia Dauid, non satis potest, illo testimonio probari. Suaderi autem potest alijs testimonijs, quibus prædicatur Christus filius Dauid, eiusq; regni successor. Reliquæ etiam coniecturæ adductæ, seruata proportione hoc satis demonstrant.

Dico tertio:Beata Virgo per lineam paternam descēdit ex Dauid per Nathan, & filios eius, quamuis verisimile sit aliqua alia via habuisse originem ex Salomone. Prior pars huius conclusionis non est certa sed probabilis.Docuit illam Damascen. *Damasce.* lib.4.c. 15. vbi etiā genealogiam describit, iuxta quam,si vera est,genealogia Virginis est eadem,quam descripsit Luc.c.3. excep tis tribus primis generationibus, scilicet

à Le-

à Leui vsque ad Virginem : tamen à Leui A vsque ad Adam est omnino eadem:eam verò compleuit Damasc.dicēs, Leui genuisse Pantheram,hic Barpantheram, hic Ioachin patrem Virginis,vnde iuxta eandem descriptionem, Ioseph, & Maria erunt in quarto gradu consanguinitatis, non naturali,sed legali:quia Ioseph dicitur fuisse legalis filius Heli,& pronepos Leui,qui erat atauus beatę Virginis,sed hęc deductio Damasc. habet difficultates infra attingēdas. Melius ergo confirmabitur con.ex Luc. 3. simulque deseruiet ad conciliandam genealogiam Christi,quam ibi describit Lucas, cum ea quā Matthæus cap.1. descripsit.Primo ergo probatur conclusio ex dicto cap.3.Lucę,vbi sic dicitur,*Et ipse Iesus erat incipiens,quasi annorum triginta, vt putabatur,filius Ioseph, qui fuit Heli, &c.* vbi Euangelista deducit lineam vsque ad Na- B than filiū Dauid, & deinde vsque ad Adā, sed verisimile est ibi narrare genealogiam Virginis,& non Ioseph,ergo.Probatur minor primo quia ita exponut illum locum graues,quamuis recentiores authores,Caietanus,Iansen. Dionys. Chart. Arias Mōtanus,Gagneius, Palatius,& alij expositores Matth. 1. & Luc. 3. Galatin. lib.7. cap. 12. Ioannes Dried. lib. 3. de dogmat. cap. 5.par.4. in fine, & Ioannes Lucidus lib. 7. de emendatione temporum, cap.1. Cano. 11.de locis,cap.5.Soto in.4.d. 30. q.2. art. 1. & idem sentit Canis.lib.1.de Deipara.c. 3. vbi hanc sententiam ex Hosiandro refert,lib. 1.Harmon.Euan. c. 16. & probare videtur idem Erasmus annot.in cap. 3. Lucæ. Citari autem solent in hanc sentētiam Hieronym. vel author lib. de ortu Virg. & Aug.lib.2.de quæstionib. Euangelior.q. C 5.sed his locis nullum est verbum de hac re. In libro autem primo quæstion.veteris, & noui testamenti. q.56. & lib.2. q. 6. qui nomine Aug.in tit.4.continentur, indicatur hæc expositio,quatenus ibi dicitur,cū Lucas ait,*qui fuit Heli*, non de Ioseph, sed de Christo loqui. Quod statim exponemus. Citatur etiam pro hac sententia Damascen.lib.4.cap. 15. Sed immerito illius enim sententia iam explicata est.

Luc.3.

Matth.1. Caiet. Iansen. Chartus. Arias Mōt. Gagnei. Palatius. Galatin. Dried. Ioann. Lucid. Canus. Sotus. Erasm. Augusti.

Secundò hęc expositio facile accommodatur textui.Cùm enim Lucas ait, *Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum trigiata, vt putabatur filius Ioseph,qui fuit Heli*, optimè intelligitur illud relatiuum,*qui*,non referre Iosephum , sed Christum , qui dicitur fuisse Heli, nō filius,sed nepos. Cum enim Euangelista ex professo sermonē de Christo haberet, & solum per occasionem nominasset Ioseph , non est credibile totam sequentem genealogiam ad Ioseph,& non potiùs ad ipsum Iesum retulisse,ita vt verbum illud,*qui putabatur filius Ioseph*,per parentheſim legatur , quæ constructio verè quadrat cum textu Græco , vbi non fit ascensio,seu narratio per relatiua:sed solum per genitiuos hoc modo , *& ipse Iesus erat vt putabatur filius Ioseph, τοῦ ἡλὶ*. Quia vero Euangelista præmiserat Iesum non habere Patrem nisi existimatum,& matris nollet mentionem facere,immediate transcēdit ad auum. Vnde nihil obstat, quod in alijs generationibus ibi numeratis proximus parens referatur, id enim in Christo fieri non potuit,quia ascendēdo non habebat patrem verum,neque hominem progenitorē propinquiorem auo , neque hoc est nouum in Euangelio,quia Matthæus.c.1. *Matth.1.* eisdem verbis numerans varias generationes,interdum transijt immediatè ad nepotem,quia non decuit interiacentes numerare.Deinde,etiā si exponamus illud relatiuum,*qui*, referre Ioseph , non est necesse vt dicatur esse Heli,quia fuerit filius eius naturalis: sed quia erat quasi legalis filius ratione coniugij cum beata Virgine,cuius naturalis pater erat Heli,sic enim interdū gener socerum suum patrem vocare cōsueuit. Est itaque verisimile , cum Matthæus narrasset naturalem genealogiam Ioseph, quæ ad Christum comparata,legalis quodammodo dici potest, Lucam econtrario veluti legalem originem Ioseh,naturalem autem Christi descripsisse.Cum enim prę- C misisset Lucas Ioseph non esse verum patrem Christi , sed tantum existimatū,non erat, cur illius naturalē genealogiā statim subiungeret: sed potius genealogiam Virginis, & Christi secundū carnē.Et confirmari potest hæc expositio. Quia ferè omnes interpretes fatentur Ioseph non fuisse naturalē filiū Heli, quia Matthæus dicit fuisse genitū ex Iacob , & ideo alij dicunt esse adoptatū,vel legalē,multo ergo facilius exponi potest, quod sit filius,vt ita dicam,cōiugalis ,& quodammodo naturalis iure matrimonij, nisi quis velit priorē illā Augustini sententiā hic applicare , dicēdo fuisse etiā adoptiuū filiū Heli patris naturalis

Universidad de Deusto
Biblioteca

ralis Virginis. Nec committitur æquiuocatio, etiam si in alijs, qui in illa linea describuntur, intelligendi sint parentes naturales, quia non sine causa Euāgelista vsus est illo communi, & præciso termino, *qui fuit Heli, qui fuit Matthat, &c.* & à verbo *generandi*, & alio simili abstinuit. Vnde deueniendo ad Adam dixit, *qui fuit Dei*, cùm tamen non fuerit propriè filius Dei, quod in omni sententia necessario dicendum est, vt notauit D. Tho. q. 31. art. 3. ad. 3.

Vltimo tandē suadetur hæc expositio. Quia non est verisimile, Euangelistas omnino prætermisisse propriam, ac naturalem Christi genealogiam, quę per Virginem seu eius patrem texenda erat, præsertim cum non sit in Scriptura inusitatum, originem fœminarum describere, quando singularis ratio occurrit. Sic enim Iudith, *In lib. 3.* illius fœminæ prosapia describitur propter singularem excellētiam illius, & ad extollendam victoriam, quam de Holoferne reportauit, quæ sicut in alijs, ita & in hoc Beatæ Virginis figura fuisse videtur. Solet tandem conclusio posita confirmari ex *Ierem. 22.* verbis Ierem. 22. vbi de Iechonia dicitur. *Non sedebit de semine eius vir super solium Dauid.* Vnde videtur colligi Christum, qui super solium Dauid sedit, non fuisse de semine Iechoniæ, atque adeò nec Salomonis per masculinam lineam. Sed hoc testimonium non admodum vrget, quia satis commode exponi potest de regno temporali Iudæorum, in quo nec Christus Dominus Iechoniæ successit, vt cum Ambrosio lib. 3. in Lucam notauit D. Thom. q. 31 art. 2. ad tertium. *Ambros. D Thom.*

Sed occurrunt in hac sentētia, & in expositione posita graues difficultates: prima est, quia videtur pugnare cū tota antiquitate, & communi Patrum sentētia, tractantes enim loca Matth. 1. & Luc. 3. omnes supponunt vtrūque Euangelistā narrare Ioseph originem, & ideò in his conciliandis ad modū laborant, & quamuis diuersas expositiones assignent: nullus tamē *Ioan. Ann.* ante Ioannem Annium dixit, illum Heli, cuius Lucas meminit, fuisse patrem naturalem Beatæ Virginis. Vnde illa tādem à Patribus recepta sententia, quæ dicit Ioseph fuisse naturalem filium Iacob, legalem autem Heli. Fuisse enim dicuntur Iacob, & Heli, vterini fratres, & Heli duxisse vxorem, & mortuum esse sine liberis, Iacob autem accepisse vxorem eius, vt susciteret semen fratri suo, iuxta legem Deut. *Deut.* 25. & ex illa genuisse Ioseph, qui propterea dicitur filius Iacob naturalis, Heli autē legalis. Nec obstat, quod Ioseph non vocaretur eodem nomine, quo pater eius legalis, scilicet Heli, quod obijcit Aug. libro. 2. *August.* quæstionum Euāg. q. quinta, hoc enim nō erat necessarium, vt ipsemet respōdet lib. quæstionum in Deut. quæst. 46.

1. Obiectio.

Quia vero Iacob, & Heli diuersos patres habuerunt, ideò distinctæ illorum genealogiæ ab Euangelistis narrantur. Cuius sententiæ primus author dicitur fuisse Iulius *Iul. Afric.* African. in epist. ad Aristidem, cuius meminit Hierony. de viris illustribus, qui dixit accepisse se hanc historiam ab his, qui *Hieronym.* Saluatori propinqui fuerunt secundū carnem. Sed eam prius docuit Iustin. q. 131. ad *Iustin.* gentes, sequitur Hieronym. Matth. 1. Am- *Ambros.* brosi. Luc. 3, Ansel. Beda, & alij ferè anti- *Anselm.* qui in eisdem locis, Damascen. lib. 4. c. 15. *Beda.* Nazian. in carmine de genealogia Saluatoris, Euseb. lib. primo hist. c. 6. Niceph. li- *Damasc.* bro. 1. c. 11. & Aug. cum in illa sępè hæsitasset, vt lib. 2. de cons. Euang. c. 4. & lib. 3. cō- *Nazian.* tra Faust. c. 3. & lib. 28. c. 3. & locis supra ci- *Euseb.* tatis, tandem verò lib. 2. retractat. capit. 7. *Nyceph.* 12. & 55. illam probat, & retractat aliam, *August.* quam prius docuerat, scilicet Heli fuisse patrē Ioseph solum ratione adoptionis, vel fuisse auum ex parte matris, quod hæc reuera nullo nitebantur fundamento. Prędictos denique Patres secutus est D. Tho. q. 31. art. 3. ad. 2. & vehemens coniectura est, eos Patres, qui prope Christi tempora vixerunt, historiam hanc diligentissimè inquisiuisse.

Secunda obiectio.

Secunda difficultas est, quia hæc sentētia supponit Heli fuisse patrem Beatæ Virginis, cùm tamen omnes Patres dicant illū fuisse Ioachin, vt supra vidimus.

Tertia obiectio.

Tertia est, quia iuxta supra dictā sententiā Beata Virgo nō descēdisset ex Zoroba bel, & Salathiel, quia hi fuerunt ex domo Dauid per Salomonē in recta, & masculina linea: cōsequēs est cōtra Lucā, qui in genealogia, quā describit, hos duos cōstituit.

Quarta obiect.

Quarta & vltima est, quia sequitur ex hac sententia, Beatam Virginem non fuisse ex genere Dauid, per regalem lineam: consequens autem videtur parum consentaneum Patribus, & Scripturę. Ambros. enim, libro. 3. in Lucam contrarium *Ambros. Hieron.* aperte

aperte affirmat. Et Hierony. Ierem. 22. in fine expressè dicit, Christum fuisse de semine Sedechiæ per Salathiel, Zorobabel, & reliquos, & idem habet Zachar. 4. & Ierem. 38. apertè sentit Christum descendisse ex Salamone, & Ezechia: & Theodor. *Theod.* Ierem. 22. in fine. Vnde Bernard. in serm. *Bernard.* *signum magnum*, loquens de Virgine, *Ex regibus*, inquit, *orta, generosa ex stirpe Dauid.*

Psal. 131. Et confirmari potest ex illo Psalm. 131. *De fructu ventris tui ponam super sedem tuā*, vbi ad literam sermo est de Salamone, & de Christo in persona eius. Et hoc sensu videtur Christus dici in Scriptura esse ex *Luc. 2.* semine, seu ex domo Dauid. Luc. 1. *Et erexit cornu salutis nobis, in domo Dauid pueri sui.* Propriè enim *domus Dauid*, significat regalem prosapiam iuxta communē phrasim Scripturæ, secundo Reg. 7. tertio Reg. *2. Reg. 7.* *3. Reg. 11.* 12. & 13. & sæpè aliàs, & hoc modo dicitur, *Ioseph de domo Dauid.* Luc. 1. & 2. & si- *13.* militer *semen Dauid*, absolutè dici videtur *Luc. 1. & 2.* stirps regia, quæ per Salamonem descendit.

Responsio, ad primam obiectionē.

Ad primam difficultatem respondetur, illā Patrum interpretationem esse quidē probabilem, non tamen certam, neque ab eis simpliciter affirmari: sed eo modo, quo ab Africano tradita est, qui his verbis suā expositionem concludit, *Sive res ita se habeat, sive alio modo, ita existimādum est quāuis certū desit testimonium, ob id, quod clarior ac verior expositio proferri non potest*, itaque non sunt fundati in certa aliqua historia vel traditione. Imo historia, quam Euseb. & Damascen. referunt non consonat cum Euangelio Lucæ, ipsi enim dicunt Melchi genuisse *Heli*, Lucas vero inter *Melchi*, & Heli ponit Leui, & Matthat, ita vt Melchi genuerit Leui, Leui Matthat, hic Heli, ergo illa historia stare nō potest, nisi fortasse mendosi sint codices, & Melchi posuerint loco Matthat. Imo in codice Damasceni alius est apertus error. Ibi enim dicitur Melchi filius Leui, cum tamen Lucas ècōtrario Leui dicat esse filiū Melchi. Melius ergo sequendo hanc sententiam dixit Euthy. in Lucam. c. 6. Matthat duxisse vxorem, & ex ea genuisse Heli, illo autē mortuo alium Matthat duxisse eandem, & ex ea genuisse Iacob, & ita Heli fuisse maiorem natu, & prius duxisse vxorem, quo mortuo sine liberis, Iacob frater eius eandem duxit ad suscitādū semen fratris, & genuit Ioseph, & hoc modo nihil video posse obijci contra hanc sententiam, quo falsa esse conuincatur. Redditur autem dubia, & incerta: tum quia probabile est opportuisse fratres esse germanos, & eiusdē patris familiæ, ac hæreditatis, vt vnus posset alteri semen suscitare, vt rectè ponderat Corneli. Ianſen. tum etiā quia ipsimet illius defensores inter se non consentiunt in explicanda illo modo genealogia Ioseph. Nā præter dicta, plures illum faciunt naturalem filiū Iacob, legalem autem ipsius Heli. Ambrosius verò ècontrario facit *Ambros.* illum naturalem filium Heli, & legalem Iacob. Refert etiam Hieronym. super ad *Hieronym.* Tit. 3. suo tempore hanc quæstionem fuisse valde cōtrouersam, & quendam Iudæū, qui se Christianum simulabat solutiones quasdam, quasi ex adytis, & oraculo detulisse, vt corda simplicium peruerteret: ipse autem Hieronymus rem vt dubiam, & cōtrouersam relinquit. Solum ergo videtur illa responsio probabiliter tradita, nihil autem obstat, vt aliqua expositio â posterioribus inuenta, si facilior, & expeditior appareat, præferatur. Addo conclusionē positam non pendere ex hac expositione recentiorum. Damascenus enim, qui anti- *Damasc.* quiorem sequitur, nihilominus nostrā sententiam docet, cuius authoritas grauissima est.

Ad secundam respondetur, eundē fuisse Heli, qui Ioachin, siue quia binomius fuit, siue quia in Scriptura, & vsu Hebræorum, nomina Ioachin, & Eliachin, vt synonyma vsurpātur. Quarto Reg. 23. 2. Para- *4. Reg. 23.* lip. 36. Eliachin autem breuitatis causa dici potuit Heli. Ita Ioannes Annius in cō- *2. Para. 36* mentarijs Breuiarij temporum, falso Phyloni ascripti, quem alij secuti sunt. *Ioā. Annius.*

Ad tertiam, Annius eo loco existimans cum Euthymio, Salathiel, & Zorobabel, de *Euthym.* quibus Lucas, & Matthæus scribunt, esse eosdem, multā falsa, & improbabilia de his genealogijs docet, quæ, quia Scripturę repugnant, & à Ianſenio, & alijs satis refu- *Iansen.* tantur, omittenda censui. Dicendum est ergo generationes illas, & personas omnes quas numerant Mattheus à Salamone vsque ad Iacob, & Lucas à Nathan vsque ad Heli, esse diuersas, vt constat ex numero generationum, & ex magna nominum diuersitate, & ex Patrum interpretatione. Et ita licet in nominibus interdum

Universidad de Deusto
Biblioteca

conueniant, nõ oportet personas esse eas- A dem. Quocirca Salathiel, & Zorobabel, quorum meminit Lucas, non sunt ijdem quos Matthæus recensuit, vt rectè docuit
Augus. Aug. l.b.5.q.in Deut. quæst. 46. & ita non procedit difficultas posita.

Ad quartam respondetur ea omnia, quę in illa adducuntur, confirmare posteriorẽ nostræ assertionis partem, nimirum beatam Virginem descendisse etiam ex Salomone, & ex alijs Regibus Iuda, per aliquã
D. Thom. maternam lineam, vt rectè D. Tho. docuit quæst. 31. art. 3. ad secundum. Vbi si attentè legatur, totam nostram conclusionem astruit: approbat enim sententiã Damasceni asserentis beatam Virginem, & Ioachin patrem eius descendisse ex Melchi, qui à Nathan genus duxit, subiungit vero D. Tho. *Tamen credendum est, quod etiam ex Salomone originem duxerit, secundum aliquẽ* B *modum per illos Patres, quos enumerat Matthæus qui carnalem Christi generationem dicitur enarrare.* Hæc D. Thom. Et est facilis coniectura. Nam illæ familiæ, cùm essent propinquæ, sæpè matrimonio iungebantur, vt Damascen. & alij citati Patres significant. Ex his colligo, licèt certum sit, Mariam, & Ioseph fuisse ex eadem tribu, & familia, non tamen satis constare, in quo gradu cõsanguinitatis propinqui fuerint. Quidam verò prædictas duas sententias cõiungentes dicunt fuisse consobrinos filios duorum fratrum. Admittunt enim Iacob, & Heli verè fratres fuisse, eo prorsus modo, quo affirmat communis opinio: sumunt verò ex nostra sententia Heli non fuisse C legalem patrem Ioseph, nec habuisse eandem vxorem, quã Iacob, sed fuisse Patrem Virginis, & ita rectè quidem concludunt tamen rem incertã affirmãt, quia sine fundamento has opiniones cõponunt.

Beata Virgo ex tribu Leui quomodo. D Thom. Bonauent. D. Anton. Nazian. Epiphan. Hilar. Ambros. Augus.

Quartò & vltimo dicendum est in hac dubitatione, Beatã Virginẽ aliqua ex parte duxisse etiam originẽ ex tribu sacerdotali, seu Leuitica. Ita sentit D. Tho. infra q. 29. art. 1. ad 4. clariùs q. 31. art. 3. ad 3. Bonauent. in 4. d. 30. art. 1. q. 2. in fine. Anton. 4. part. tit. 15. cap. 3. §. 3. & est sententia Nazianz. carmine de genealogia Saluatoris. Epiph. hæresi. 78. post med. Hilar. can. 1. in Matth. Ambr. lib. 3. in Luc. & lib. de benedictionib. Patriar. c. 3. & 4. Augustl. lib. 83. quæst. q. 61. Probatur autẽ à nonnullis ex dictis Patribus, ex eo, quod Lucas narrat generationẽ Christi per Nathan, iudicãtibus illũ fuisse sacerdotẽ. Vnde Nazian. cũ dixisset Dauid dedisse regnum Salomoni, de Nathan subdit, à *Patre, sacrificium duxit genus alter eodem.* Et quod magis mirãdum est, Aug. dixit hũc Nathan fuisse illũ Prophetã, qui Dauid reprehendit. Quod etiã asseruit Origenes, homi. 28. in Luca, Lyra, *Origen. Lyra.* & Burgen. Matth. 1. idem Lyra, & Albert. *Burgens. Albert.* Luc. 3. Sed hoc vltimũ meritò retractatum *Augus.* est ab Aug. 1. cap. 26. quia hic Nathan fuit *2. Reg. 5.* filius Dauid ex Bethsabee genitus, vt con- *1. Paralip.* stat. 2. Reg. 5. 1. Paralip. 3. & 14. non *3. & 14.* ergo potuit esse ille Propheta, qui reprehẽ- *Prouerb. 4* dit Dauid propter adulterium cũ eadem Bethsabee, ex qua etiã natus est Salomon, qui nihilominus dicitur, *Vnigenitus matris suæ.* Prouerb. 4. quia fortasse fuit primogenitus, vt colligi potest ex. 1. Regum. 12. *1. Reg. 11.* & interdũ primogenitus more Hebræorũ B *Vnigenitus in Scriptura quis dicitur.* dicitur vnigenitus, præsertim tempore infantiæ, de quo Salomon in Prouerbijs loquebatur. Vel certè dicitur vnigenitus amore, & affectu, quia ita diligebatur, ac si esset vnicus, quamuis re vera habuerit fratres, nõ solum Nathan, sed etiam alios. Ex quo etiã aperte concluditur hunc Nathã, non fuisse sacerdotem, cùm non fuerit de tribu Leui. Vnde rectè D. Tho. dicta q. 31. *D Thom.* art. 3. ad tertium vidit hoc argumentũ nõ esse efficax ad probandum Christum, aut Virginem esse aliquo modo de genere sacerdotali, & recurrit ad symbolicam argumentationem, scilicet, quod Lucas narrans genealogiam per eum, qui habebat nomẽ illius Prophetæ, per quem Deus expiauit peccatum Dauid, indicauit sacerdotalem dignitatem Christi, & aliqualem originẽ. Et ita tacitè exponit Aug. lib. 2. de consensu Euangelistar. cap. 4.

Secundò probari potest cõclusio ex Lu- *Luc. 1.* cæ. 1. vbi Elizabeth dicitur cognata beatæ Virginis, quæ tamẽ erat ex filiabus Aarõ. Sed neq; hoc argumẽtum videtur omnino efficax varijs enim modis hoc potuit contingere. Primo, quod mater Elisabeth fuerit de tribu Dauid, & hoc modo potuerũt Elizabeth, & Maria esse cognatæ, etiamsi Deipara nullo modo descendert ex tribu Leui, & hunc modũ indicat Ambr. lib. 3. in *Ambros. Theophyl. Dried.* Luc. & Theophyl. Matth. primo, & sequitur Dried. dicto lib. 3. de dogmatib. tract. 3. cap. 5. part. 4. ad finem, Iansen. capit. 3. concor. Secundo verò modo fieri potuit, vt Ioa-

Iansen. vt Ioachin pater Virginis acceperit Annã A ex tribu Leui cognatam Elisabet. Quẽ modum ex Hippolyto refert Niceph. lib. 2. hi-
Niceph. stor. c. 3. vbi dicit, Annã fuisse filiã Matthã sacerdotis, & si hoc verũ est, satis constat cõclusio posita. Tertiò hoc esse potuit, etiamsi Anna haberet patrem ex tribu Iuda. Nam potuit habere matrem ex tribu Leui, imò idem in Ioachin accidere potuit. Quia (vt supra diximus) hæ tribus facile matrimonio iungebantur. Et hinc etiã vix fieri potuit, quin aliqua ex parte beatissima Virgo ex Leuitica tribu descenderet. Accedit coniectura sanctorum Patrum ex significatione sumpta. Decuit enim vt Christus, qui futurus erat Rex & sacerdos, ex vtraq; tribu regia, & sacerdotali descenderet. Neque
Hebr. 7. obstat quod Paul. ad Hæbr. 7. negat esse ex tribu Leui, intelligit enim absolutè, & simpliciter, id est, per masculinam lineam, ita B vt posset esse Sacerdos legalis. Sic enim, inquit. *Ex Iuda ortus est Dominus, ex qua, nullus altario præsto fuit.* Quod intelligi necessariò debet de linea masculina, nam multi Sacerdotes habuerunt matrem ex tribu Iuda, vt de filijs Aaron constat, & eodem modo ex-
D. Thom. ponendus est D. Tho. ne sibi contrarius sit supra quæst. 22. art. 1. ad. 2. Et hæc satis sint de præambulis disputationibus. Iam ad D. Thom. literam accedamus.

QVAESTIO. XXVII.
de Beatæ Virginis Mariæ sanctificatione, in sex articulos diuisa. C

In. q. præce.

POST Prædicta, in quib⁹ de vnione Dei, & hominis, & de his quæ vnionem consequuntur, tractatũ est. Restat considerandũ de his, quæ filius Dei incarnãtus in natura humana sibi vnita gessit, vel passus est. Quę quidem consideratio quadripartita erit. Nam primo considerabimus de his, quę pertinẽt ad ingressum eius in mundum. Secundò, de his quæ pertinent ad progressum vitæ ipsius in hoc mundo. Tertiò, de exitu ipsius ab hoc mundo. Quartò, de his quæ pertinent ad exaltationem ipsius post hanc vitam. ¶ Circa primum quatuor consideranda occurrunt. Primo, quidẽ de Conceptione Christi. Secundo, de eius Natiuitate. Tertio, de eius Circũcisione. Quarto, de eius Baptismo. ¶ Circa Conceptionẽ autem eius oportet primo aliqua considerare quantum ad matrem concipientẽ: secundo quãtum ad modum Conceptionis: tertio, quantum ad perfectionem prolis conceptæ.

¶ Ex parte autem Matris occurrunt quinque consideranda. Primo, quidem de Sanctificatione eius: secũdo, de Virginitate eius: tertio, de Desponsatione eiusdem: quarto, de Annunciatione ipsius: quinto de præparatione ipsius ad concipiendum.

¶ Circa primum quæruntur sex.

¶ Primo, vtrũ Beata Virgo mater Dei fuerit sanctificata ante natiuitatem ex vtero. ¶ Secundo, vtrùm fuerit sanctificata ante animationẽ. ¶ Tertio, vtrũ per huiusmodi sanctificationem fuerit sibi totaliter sublatus fomes peccati. ¶ Quarto, vtrum per huiusmodi sanctificationem fuerit consecuta, vt nũquam peccaret. ¶ Quinto, vtrum per huiusmodi sanctificationẽ adepta fuerit plenitudinem gratiarum. ¶ Sexto, vtrum sic sanctificari, fuerit proprium sibi.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm Beata Virgo mater Dei, fuerit sanctificata ante Natiuitatem ex vtero.

AD primũ sic proceditur. Videtur, quod beata Virgo nõ fuerit sanctificata ante nati- *125. 3. dist. 3. q. 1. art. 1. q. 3. Et quol. 6.* uitatẽ ex vtero. Dicit enim Apostolus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

q 5. art. 1. 2 or etopa 3. cpit. 2 3 1. Eiſal. 45.

1. ad Cor. 15. Nó prius quod ſpirituale eſt, ſed prius, quod eſt animale, deinde quod eſt ſpirituale. Sed per gratiã ſanctificantẽ naſcitur homo ſpiritualiter in Filium Dei, ſecundũ illud Ioan. 1. Ex Deo nati ſunt. Natiuitas autẽ ex vtero eſt natiuitas animalis. Non ergo Beata Virgo fuit prius ſanctificata, quàm ex vtero naſceretur. ¶ 2. Præterea, Aug. dicit in Epiſtola ad Dardanum. Sanctificatio, qua efficimur templũ Dei, non niſi renatorum eſt. Nemo autẽ renaſcitur, niſi prius naſcatur. Ergo B. Virgo non fuit prius ſanctificata, quãm ex vtero naſceretur. ¶ 3. Præterea, Quicunq; eſt ſanctificatus per gratiam, eſt mũdatus à peccato originali & actuali. Si ergo beata Virgo fuit ſanctificata ante natiuitatẽ ex vtero, conſequens eſt, quod tunc fuerit emundata ab originali peccato. Sed ſolũ originale peccatum poterat eam impedire ab introitu regni cœleſtis. Si ergo tunc mortua fuiſſet, videtur, quod ianuã regni cœleſtis introiſſet. Quod tamen fieri non potuit ante paſsionẽ Chriſti: habemus enim fiduciã in introitũ Sanctorũ per ſanguinẽ eius: vt dicitur Hebræo. 10. Videtur ergo, quòd beata Virgo non fuerit ſanctificata antequam ex vtero naſceretur. ¶ 4. Præterea, Peccatũ originale cõtrahitur ex origine, ſicut peccatũ actuale ex actu. Sed quandiu aliquis eſt in actu peccãdi, nõ poteſt à peccato actuali mundari. Ergo etiam nec beata Virgo à peccato originali mundari potuit dũ eſſet adhuc in ipſo actu originis, in materno vtero exiſtens.

In epiſt. 57. à medio, tom. 2.

Sed contra eſt, quòd Eccleſia celebrat natiuitatẽ beatæ Virginis, nõ autem celebratur feſtum in Eccleſia, niſi pro aliquo ſancto. Ergo beata Virgo in ipſa ſua natiuitate fuit ſancta. Fuit ergo in vtero ſanctificata.

Reſpondeo dicendũ, quòd de ſanctificatione Beatæ Mariæ, quod ſcilicet fuerit ſanctificata in vtero, nihil in ſcriptura canonica traditur: quæ etiã nec de eius natiuitate mentionẽ facit. Sic vt tamen Aug. in ſermone de Aſſumptione ipſius Virginis, rationabiliter argumẽtatur, quod cũ corpore ſit aſſumpta in cœlũ (quod tamen Scriptura nõ tradit) ita etiã rationabiliter argumẽtari poſſumus, quod fuerit ſanctificata in vtero. Rationabiliter enim creditur, quod illa quæ genuit Vnigenitum à Patre, plenũ gratiæ & veritatis, præ omnibus alijs maiora priuilegia gratiæ acceperit. Vnde, vt legitur Luc. 1. Angelus ei dixit. Aue Maria gratia plena.

In lib. de aſſumptione beatæ Mariæ, cap. 6. præcipuè, in mo. 6.

Inuenimus autem quibuſdam alijs hoc priuilegialiter eſſe cõceſſum, vt in vtero ſanctificarẽtur, ſicut Hieremias, cui dictum eſt. Hierem. 1. Antequam exires de vulua, ſanctificaui te, & ſicut Ioannes Baptiſta, de quo dictũ eſt Lucæ. 1. Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ. Vnde rationabiliter creditur, quod beata Virgo ſanctificata fuerit, antequam ex vtero naſceretur.

¶ Ad primum ergo dicẽdũ, quòd etiã in beata Virgine prius fuit id quod eſt animale, & poſt id quod eſt ſpirituale, quia prius fuit ſecundũ carnẽ concepta, & poſteà ſecundũ Spiritum ſanctificata. ¶ Ad ſecundum dicẽdum, quòd Auguſt. loquitur ſecundum legem cõmunem, ſecundum quã per ſacramenta non regenerãtur aliqui, niſi prius nati. Sed Deus huic legi ſacramentorum, potentiam ſuam non alligauit, quin aliquibus ex ſpeciali priuilegio gratiam ſuam conferre poſsit, antequã naſcantur ex vtero. ¶ Ad tertium dicendum, quòd beata Virgo ſanctificata fuit in vtero à peccato originali, quantum ad maculam perſonalem, non tamẽ fuit liberata à reatu, quo tota natura teneba tur obnoxia, vt ſcilicet non intraret in paradiſum niſi per Chriſti hoſtiã, ſicut & de

& de ſanctis Patribus dicitur, qui fuerũt ante Chriſtum. ¶ Ad quartum dicẽdum, quòd peccatum originale trahitur ex origine in quantũ per eam cõmunicatur humana natura, quam proprie reſpicit peccatum originale: quod quidem fit quando proles concepta animatur. Vnde poſt animationem nihil prohibet prolem conceptam ſanctificari: poſtea enim non manet in materno vtero ad accipiendam humanã naturam, ſed ad aliqualem perfectionem eius, quod iam accepit.

COMMENTARIVS.

DOctrina D. Tho. in hoc artic. clara eſt, & expoſitione nõ indiget. Solum pro ijs, quæ de conceptione Virginis à nobis dicenda ſunt, duo occurrũt notanda. Alterum eſt circa corpus articuli, in quo D. Tho. propter rationabilem argumẽtationem concludit excipiendã eſſe beatã Virginem à lege cõmuni naſcendi in peccato, quãuis talis exceptio in ſacra Scriptura non ſit expreſſa, ne priuilegium, ſeu donum gratiæ alicui conceſſum, Deiparæ credatur eſſe negatum. Alterum eſt in ſolutionibus argumentorum. Si enim rectè argumenta conſiderentur, nõ minus, imo magis procedunt contra ſanctificationem Virginis in ipſamet cõceptione, quàm in reliquo tempore ante natiuitatem eius, & ideò oportet ſolutiones ita accõmodare, vt vtriq; quæſtioni ſatisfaciant. Quod breuiter faciam per ſingula diſcurrendo.

Primum ergo argumentum eſt. Quia prius eſt id, quod animale, quàm quod ſpirituale. 1. ad Corint. 15. ergo beata Virgo prius eſt animaliter (vt ita dicã) ex hominibus cõcepta, vel nata, quàm ſpiritualiter ex Deo. Reſpondet D. Tho. concedendo totum argumentum, quantum ad Virginis conceptionem. Sed addendum eſt, id, quod eſt animale, ſeu naturale, non oportere eſſe prius tempore, quã id, quod eſt ſpirituale; ſed ſatis eſſe, ſi ſupponatur ordine naturæ tanquam ſubiectum ſuæ formæ. Sicut in Adamo, cũ primumà Deo creatus fuit, prius fuit id, quod animale, quàm id, quod ſpirituale eſt, id eſt, natura quàm gratia, non tempore, ſed ordine naturæ, id ergo ſatis eſt.

1. Cor. 15.

Secundum argumentum fundatur in teſtimonio Auguſt. epiſt. 57. dicentis, neminem renaſci, niſi prius naſcatur. Reſponſio verò D. Tho. eſt, hoc eſſe verum de lege communi, quæ ſingularia priuilegia nõ excludit. Quæ reſponſio optime etiã conceptioni accommodatur. Quanuis addi poſsit neminẽ omnino renaſci, niſi prius in vtero naſcatur, ſeu concipiatur, prius (inquam) non tempore, ſed naturæ ordine, vt dictum eſt, quanquam (vt opinor) non fuerit hęc Auguſt. intentio.

Auguſt.

Tertium argumentum eſt. Quia ſi beata Virgo fuiſſet ſanctificata in vtero, & ab originali peccato liberata, potuiſſet tunc gloriã conſequi, ſi mortua eſſet ante Chriſtum. Reſponſio verò eſt negando conſequentiam, quia licèt eius perſona fuerit liberata à culpa, non tamen à reatu, quo tota natura erat obnoxia, donec pro illa exhiberetur ſatisfactio. Quæ ſolutio optima eſt, & eadem omnino ratione locũ habet, etiam ſi beata Virgo fuerit ab originali peccato præſeruata, vt iterum in ſequentibus dicemus.

Quartum argumentum eſt. Quia peccatum originale cõtrahitur ex origine, ſicut peccatum actuale ex actu, ergo non poteſt remitti in ipſa origine, ſicut nec peccatum actuale, cùm actu committitur. Reſponſio verò D. Thom. eſt argumentum concludere, peccatum originale non fuiſſe remiſſum Virgini in ipſa conceptione, & animatione, quæ eſt propria origo prolis, non verò procedere de reliquo tempore ante natiuitatem ex vtero, quia in illo proles non accipit naturam humanam à parentibus, ſed in illa perficitur.

Reſpondendum tamen eſt, neutrũ probari poſſe illo argumento, aliàs, nõ ſolum dicendum eſſet, beatã Virginem fuiſſe cõceptam in peccato originali, ſed etiam impoſsibile fuiſſe aliter fieri, ſuppoſita origine ex Adamo per ſeminalem generationẽ, conſequens autem improbabile eſſe infra oſtendam. Dicendum eſt ergo cum Aug. lib. 6. contra Iulian. c. 4. nõ poſſe originale peccatum, cum actuali in omnibus comparari, vt patet. Quia manente voluntate in peccato impoſsibile eſt, vt remittatur peccatũ eidem ſuppoſito, vel in volũtate,

Auguſt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Differentia inter peccatum originale, & actuale quoad remissionem.

vel in illo membro, per quod peccatum cõmittit, & tamen, licet peccatum non fuisset remissum Adæ, potuisset filijs remitti: non est ergo exacta similitudo, & differẽtia est, quia peccatum originale, quod filius Adæ contrahit, est numero distinctum à peccato, quod personæ Adæ inhæsit, & ideò tolli potest, vel impediri sine illo: atverò in eodem supposito peccatum, quod est in volũtate, vel in actu externo ab illa manante, idem numero est, nã actus exterior formaliter constituitur in esse peccati ab interiori actu.

Ad argumentum ergo in forma, negatur similitudo, quia nõ est exacta, sed aliqualis ad rem explicandam. Vnde nõ necesse est, vt in omnibus teneat. Et ratio differentiæ clara est ex dictis. Quia actus interior in se est vnus, & idem, & ideò, dum est, nõ potest non esse, facta cõpositione. Quòd si cõparetur ad actum exteriorẽ ab illo manantẽ, est veluti forma eius in esse peccati, & ideò etiã fieri nõ potest, quin actus exterior, dũ ita fit ab interiori, nõ sit peccatum: atverò proles concepta ex Adamo solum cõparatur ad illum, vt subiectũ recipiens influxũ culpæ à radice infecta, tãquam à causa suo modo efficiẽte. Vnde sicut potest Deus impedire influxum causæ efficientis, vel actũ, ne influat habitum: ita potest per influxũ gratiæ impedire, ne Adam influat originalem culpam in prolem conceptam. Præcipuè, quia peccatũ Adæ iam reuera nõ existit, & quamuis existeret, peccatum originale denuo esset in prolẽ transfundendum, numero distinctũ à peccato capitis, potest ergo impediri, & præueniri, ne illud transfundat. Sicut, dum homo actualiter peccat, impediri potest, ne internum peccatũ voluntatis transfundat in membra externa, præueniendo, & impediẽdo, ne illa ad peccatum moueat.

Peccatum actuale, vt sic cur remitti non possit dum fit.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrùm Beata Virgo fuerit sanctificata ante animationem.

153. 3. di. 3. q. 1. artic. 1. & quo. 6. q 5. artic. 1. Cor.

AD secũdum sic proceditur. Videtur, quod Beata Virgo sanctificata fuerit ante animationem. Quia (vt dictũ est) plus gratiæ est collatũ Virgini matri Dei, quàm alicui Sanctorum. Sed quibusdã videtur esse cõcessum, quod sanctificarentur ante animationẽ: quia vt dicitur Hier. 1. Priusquã te formarẽ in vtero, noui te. Non autẽ infunditur anima ante corporis formationẽ. Similiter etiã de Ioanne Bap. dicit Ambro. super Luc. quod nondũ inerat ei spiritus vitæ, & iam inerat ei Spiritus gratiæ. Ergo multo magis B. Virgo ante animationẽ sanctificari potuit. ¶ 2. Præterea, Cõueniens fuit (sicut Ansel. dicit in lib. de cõceptu Virginali) vt illa Virgo ea puritate niteret, qua maior sub Deo nequit intelligi. Vnde, & Cãt. 4. dicitur. Tota pulchra es amica mea, & macula nõ est in te. Sed maior puritas fuisset beatæ Virginis, si nunquam anima eius fuisset inquinata contagio originalis peccati. Ergo hoc ei præstitum fuit, vt antequã animaretur caro eius, sanctificaretur. ¶ 3. Præterea, Sicut dictũ est, nõ celebratur festum, nisi de aliquo Sancto. Sed quidã celebrant festum conceptionis beatæ Virginis: Ergo videtur quod in ipsa sua cõceptione fuerit sancta, & ita quod ante animationem fuerit sanctificata. ¶ 4. Præterea, Apostolus dicit Rom. 11. Si radix sancta, & rami: radix autem filiorum sunt parentes eorum. Potuit ergo beata Virgo sanctificari, etiã in suis parẽtibus ante animationem.

& opus. 57. c. 231. artic. præced.

Libro. 1. in Luc. in tit. de turbari Zacha. confirmat. parũ ante medium, tom. 5. c. 18. parũ à principio.

¶ Sed contra est, quod ea, quæ fuerunt in veteri Testamẽto sunt figura noui, secundũ illud. 1. ad Corinth. Omnia in figura cõtingebant illis. Sed per sanctificationem Tabernaculi, de qua dicitur in Psalm. 45. Sanctificauit tabernaculũ suũ Altissimus, videtur significari sanctificatio matris Dei, quæ tabernaculũ Dei dicitur: secundum illud Psalm. 18. In sole posuit tabernaculum suum. De tabernaculo autem dicitur Exod. vlt. Postquam cuncta perfecta sunt, operuit nubes tabernaculum testimonij, & gloria

art. 1. huius q. arg. sed contra.

gloria Domini impleuit illud. Ergo etiã B. Virgo non fuit sanctificata, nisi postquã cuncta eius perfecta sunt, scilicet, & corpus & anima.

¶ Respondeo dicendũ, quòd sanctificatio beatæ Virginis, nõ potest intelligi ante eius animationẽ, duplici ratione. Primo quidẽ, quia sanctificatio, de qua loquimur, nõ est nisi emũdatio à peccato originali: sanctitas enim est perfecta munditia, vt Diony. dicit in 12. c. de diuin. nom. Culpa autem non potest emundari nisi per gratiã, cuius subiectũ est sola creatura rationalis. Et ideò ante infusionẽ animæ rationalis B. Virgo sanctificata nõ fuit. Secundò, quia cũ sola creatura rationalis sit susceptiua culpæ, ante infusionẽ animæ rationalis proles cõcepta non est culpæ obnoxia. Et sic quocunq; modo ante animationẽ beata Virgo sanctificata fuisset, nũquã incurrisset macula originalis culpæ: & ita nõ indiguisset redemptione & salute, quæ est per Christũ: de quo dicitur Matt. 1. Ipse saluũ faciet populũ suũ à peccatis eorũ. Hoc autẽ incõueniens est, quòd Christus nõ sit saluator omniũ hominum, vt dicitur 1. ad Timoth. 4. Vnde relinquitur, quod sanctificatio B. Virginis fuerit post eius animationẽ.

Cap. 12. parum à principio.

¶ Ad primũ ergo dicendũ, quòd Dominus dicit, ante formationẽ in vtero se Hieremiam nouisse, notitia scilicet prædestinationis: sed sanctificasse dicit eum nõ ante formationem, sed antequam exiret de vẽtre. Quod autem Ambros. dicit, quod Ioanni Baptistæ nondum inerat spiritus vitæ, cùm iam haberet Spiritum gratiæ, nõ est intelligendũ, secundum quod spiritus vitæ dicitur anima viuificans: sed secundũ quod spiritus vitæ dicitur aër exterius respiratus. Vel potest dici, quod nondũ inerat ei spiritus vitæ, ideſt, anima, quantũ ad manifestas & cõpletas

Loco citato in argum.

operationes ipsius. ¶ Ad secũdũ dicẽdum, quod si nunquam anima beatæ Virginis fuisset contagio originalis peccati inquinata, hoc derogaret dignitati Christi, secundum quã est vniuersalis omnium saluator. Et ideo sub Christo, qui saluari nõ indiguit, tãquã vniuersalis saluator, maxima fuit beatæ Virginis puritas. Nã Christus nullo modo contraxit originale peccatũ, sed in ipsa sui cõceptione fuit sanctus, secundũ illud Luc. 1. Quod ex te nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei. Sed beata Virgo contraxit quidẽ originale peccatũ, sed ab eo fuit mundata antequã ex vtero nasceretur. Et hoc signatur Iob. 3. vbi de nocte originalis peccati dicitur: Expectet lucem, id est, Christum, & nõ videat (quia nihil inquinatũ incurrit in illã: vt dicitur Sapien. 7.) nec ortũ surgentis auroræ, id est, beatæ Virginis, quæ in suo ortu à peccato originali fuit immunis.

¶ Ad tertium idem dicendũ, quod licet Romana Ecclesia conceptionem beatę Virginis nõ celebret, tolerat tamen consuetudinẽ aliquarum Ecclesiarum illud festũ celebrantium. Vnde talis celebritas nõ est totaliter reprobanda. Nec tamẽ per hoc quod festum conceptionis celebratur, datur intelligi, quod in sua conceptione fuerit sancta: sed quia quo tẽpore sanctificata fuerit, ignoratur, celebratur festũ sanctificationis eius potiùs quàm cõceptionis in die cõceptionis ipsius.

¶ Ad quartum dicendũ, quod duplex est sanctificatio. Vna quidẽ totius naturæ, in quãtũ scilicet tota natura humana ab omni corruptione culpæ, & pœnæ liberatur: & hæc erit in resurrectione. Alia vero est sanctificatio personalis, quæ nõ trãsit in prolẽ carnaliter genitam: quia talis sanctificatio nõ respicit carnem, sed mẽtem. Et ideo si parentes beatæ Virginis fuerunt mũdati

Universidad de Deusto
Biblioteca

dati à peccato originali, nihilominus Beata Virgo peccatũ originale cõtra xit, cùm fuerit concepta secundũ carnis concupiscentiã ex commixtione maris, & fœminæ, dicit enim Augustin. lib. de nuptijs & concupiscentia, omnem quæ de concubitu nascitur, carnem esse peccati.

cap. 11. circa princ. to mo. 7.

A

COMMENTARIVS.

IITVLVS Huius articuli attentè notãdus est. Quærit enim D. Thom. de temptore ante animationẽ, & in responsione transilit ad tempus animatione posterius, omittens momentũ ipsum, in quo animatio perficitur, in quo tota difficultas sita est. Cuius occasio videtur sanè fuisse, quia supponit D. Tho. necesse esse prolem nõ sanctificatã ante animationem in se, neque in radice sua, in ipsa animatione esse peccato obnoxiam. Et propterea in corpore articuli respondet, beatam Virginem sanctificatam esse post animationẽ. Et siquidẽ illa particula, *post*, solum naturæ ordinẽ significaret, nulla esset controuersia. Et reuera argumentum Symbolicum, quo D. Thom. vtitur in argumento, *sed contra*, nihil aliud requirebat, ita enim concludit Virginem non esse sanctificatã, donec eius corpus, & anima perfecta sunt, & vnita. At verò in corpore articuli manifestè intendit loqui de ordine temporis. Nam pro inconuenienti infert, quòd aliàs beata Virgo nũquam incurrisset maculam originalis culpæ. Ratio autẽ eius difficile deduci potest. Omissa enim prima ratione, quæ clara est, & rectè concludit, beatã Virginem non potuisse in se, ac propriè sanctificari ante animationem, in secunda idem colligit ex eo, quòd aliàs beata Virgo nunquã fuisset obnoxia peccato, quia ante animationem non erat capax peccati, vnde vlterius infert: ergo quacunq; ratione fuisset sanctificata ante animationem, non fuisset obnoxia peccato, ergo nunquam incurrisset originale peccatum, ergo non indiguisset redẽptione, quod est inconueniens, vnde tandem concludit sanctificatam fuisse post animationem. Quæ vltima illatio videtur suppore, non posse aliquam personam in eodem momento esse obnoxiã culpæ & esse sanctam, atque adeò idem esse prolem aliquã esse obnoxiam peccato originali, & esse in peccato originali. Nam si hæc duo distincta sunt, ratio non procedit, potuit ergo beata Virgo ex vi suæ originis esse obnoxia culpæ, & ideò indigeret redemptione, & nihilominùs in eodem momẽto, in quo erat obnoxia, præueniri, ne illam contraheret. Sed de hoc latiùs in disputatione sequenti. Ex qua etiã pendent, quæ D. Tho. in solutionibus argumentorum docet, præsertim in solutione ad secundum, & tertium, in qua vltima satis indicat, si præsentem Ecclesiæ faciem vidisset, aliter de immaculata Virginis cõceptione docturum fuisse.

B

C

DISPVTATIO. III.
in sex sectiones distributa.

De tempore, quo primùm Beata Virgo sanctificata fuit.

DIcturi de donis gratiæ beatæ Virgini collatis, triplicem eius sanctificationem distinguere possumus. Prima tunc facta est, quãdo primùm in iustitia, & gratia est cõstituta. Secũda specialiter tribui solet illa tẽpori, in quo Deum in vtero suo concepit. Sed nos latiùs secunda eius sanctificationẽ vocamus, totũ tempus vitę, in quo incredibile gratiæ, & meritorũ augmentũ cõparauit. Tertiam sanctificationẽ voco eam, quę est per gratiã in beatitudine consummatam. De prima agit potissimum D. Thom. in hac quæstione, quã hic etiam nos explicabimus. De secunda verò, & tertia in fine harum disputationum de beata Virgine, dicemus. Circa primam autem sanctificationem, duo occurrunt cõsiderãda, scilicet, quãdo facta sit, & qua perfectione (an enim facta sit, non est quod quæratur, quia nihil est certius, magisque extra controuersiam.) De primo ergo dicemus in hac disputatione. De secũdo in sequẽti. Quia verò per primã sanctificationem hominis ex Adamo cõmuni modo cõcepti, peccatum originale tollitur, ideò simul videndũ erit, an & quomodo beata Virgo huic peccato subiecta fuerit.

SE-

SECTIO I.

An Beata Virgo fuerit sanctificata in vtero matris.

D. Thom.

IN hoc dubio nihil ferè addendum occurrit ijs, quæ D. Tho. docuit in art. 1. Veritas enim certa est Beatã Virginem fuisse sanctificatã, priùs quàm ex vtero matris nasceretur. In qua consentiunt omnes Theologi cũ D. Th. hic, & Magistro in 3. d. 3. Alens. 3. p. q. 9. Marsil. in 3. q. 4 & in eius confirmationem multa congerit Canisius lib. 1. c. 5. & sequẽtibus, & Anton. Cordub. lib. 1. q. 44 conclus. 4. vnde Rupert. Abbas lib. 6. in Cant. c. 1. trãctans illa verba, *Quæ est ista, quæ ascendit quasi aurora. Quando nata est*, inquit, *Virgo beata, tũc vera nobis surrexit aurora*, & Nyceph. lib. 1. c. 1. *inuẽta est*, inquit *Beata Virgo Maria, dignũ, Deũque decens Verbi domicilliũ, etiam ante Natiuitatẽ Deo consecrata*. Omnia deniq; tam testimonia, quàm rationes, quibus infrademõstrabimus Virginem in sua conceptione fuisse sanctificatam, veritatẽ hãc fortiùs probabunt. Nunc sufficiat ratio D. Tho. quam breuiter roborare oportet. Fundatur enim in illo principio, quia priuilegium gratiæ, & sanctitatis ad maiorem puritatẽ, & gratiæ excellentiã pertinens, quod quibusdã hominum concessum est, non est negatum Beatæ Virgini, sed sanctificari in vtero cõcessum est aliquibus, ergo. Maiorem satis supra tractauimus disp. 1. sect. 2. Minorem probat D. Th. ex sanctificatione Ieremię, & Ioannis Baptistæ. Nec desunt, qui priuilegium hoc ad alios extendũt. Sed sine probabilitate, ac fundamento. Imò & de Ieremia sunt, qui dubitent. Nam licet Ieremiæ primo dicatur, *Antequã te formarẽ in vtero, noui te, & antequàm exires de vulua, sanctificaui te, & prophetam in gentibus dedi te*: existimant tamen posse hoc explicari secundũ diuinam electionem, & prædestinationem. Ita sentit Abulens. Iudic. 13. q. 17. quia ibi etiã Samson dicitur, *Nazareus ex vtero matris*, idest, sanctificatus. Et Paul. ad Galat. 1. de se dicit fuisse *segregatum ex vtero matris*. Quod secundum prædestinationem necessario intelligendũ est, & tamen Hieronymus Ieremiæ primo videtur inter se conferre, & æquiparare illa duo loca Pauli, & Ieremiæ, quod etiam facit Ire-

Magist. Alens. Marsil. Cornel. Ant. Cord. Rupert.

Nyceph. Beata Virgo in vtero matris sanctificata.

Dubium.

Ierem.

Abulens.

Galat. 1.

Hieronym.

A

B

C

næus lib. 5. c. 15. vnde Bernard. Epist. 174. dictam expositionem probabilẽ esse existimat. Cui multum fauet Aug. epist. 57. q. 2. & Anastas. Nyzenus in quæstionib. sacræ Script. q. 59. tom. 6. Bibliot. & suaderi potest. Nã eodem modo dicitur Ieremias sanctificatus in vtero, & effectus Propheta, certũ est autem non accepisse donum prophetiæ in vtero matris, sed ex illo fuisse deputatum, & electum in prophetam, ergo eodem modo potest dici sanctificatus in vtero.

Ireneus. Bernard. Augustin. Anastas. Nyzen.

Responsio. Ioann Baptista in vtero matris sanctificatus.

Sed in primis de Ioanne Baptista nulla potest esse dubitandi ratio, quanquã Augustin. nõ nihil dubitare videatur: tamẽ verba Euangelij sunt adeò expressa, vt nullã aliam commodam expositionem admittãt. Dicit enim Angelus Luc. 1. *& Spiritu Sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ.* Et ita docent omnes Patres ibi. Ambros. Theophyl. Origen. homil. 4. Chrys. serm. 2. de Ioanne Baptist. Hierony. Bernard. & alij statim referendi. Deinde quamuis hoc satis esset ad præsentem rationem firmandam: tamen etiam de Ieremia, verius, ac ferè certum est fuisse in vtero sanctificatum, vt D. Thom. hic, & infrà art. 6. docet, ac ferè Theologi in 3. d. 3. Bonauent. art. 1. q. 3. Richard. art. 1. q. 1. Durand. q. 2. & placet etiam Bernard. in dicta epist. & Hierony. qui Ieremiæ 1. comparat sanctificationem Ieremiæ cum sanctificatione Ioannis Baptistæ, & Origen. homil. in Ieremiam. Dicit enim eam sanctificationem datam esse Ieremiæ in vtero matris, quę data est Abrahæ, quando Deo credidit. Idem Athanasius orat. 4. contra Arian. circa med. Nazian. orat. 1. post med. §. *sed ne omnium voces*, Ambros. Luc. 1. D. Ioannes Maxentius dialogo 1. contra Nestor. tom. 5. Bibliot. & Leo Pap. serm. 10. de Natiuit. propter hanc fortasse causam natiuitatem Ieremiæ ponit inter eas, quæ non sine aliquo miraculo facte sunt, & Tertul. lib. de anima, cap. 26. in fine idem indicat. Et hęc sententia est magis consentanea textui Scripturæ, quia (vt rectè D. Tho. hic notauit, art. 2. ad secundum) illud primum verbum, *Antequam te formarem in vtero, noui te*, prædestinationẽ significat, & ideò dicitur esse ante formationem in vtero: secundum autem verbũ significat executionem, seu iustitiæ infusionem, vt patet tum ex proprietate verbi: tum ne idem iterũ repetatur: tũ deniq; quia

Ieremias sanctificatus in vtero matris. Bernard. D. Thom. Bonauent. Richard. Durand. Bernard. Hieron. Origen. Athanas. Nazianz. Ambros. Ioann. Maxent. Leo Pap. Tertull.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia propterea dicitur facta, non ante formationem, sed ante natiuitatem ex vtero. Tertium autem illud, *Et prophetam in gentibus dedi te*, cùm ibi non signetur tempus, potest satis commodè referri ad illud, in quo factum est: vel (si intelligatur factum in vtero) dicendum est donum prophetiæ non esse habituale, & permanens, & ideò non dici aliquē cōstituti Prophetā per huiusmodi donū, nec per actuale, aliàs non diceretur Propheta, nisi cū actu prophetat: dicetur ergo constitui per specialem Dei deputationem, & fortasse per aliquam sanctificationem ad hoc ordinatam, cum parato Dei auxilio pro tēpore opportuno.

Dubium. Sed quæret aliquis, quàm sit certa hæc assertio. Quidam enim solùm piā & probabilem illam appellāt, vt Caietan. tom. 2. opusculor. tract. 1. c. 1. Alij verò hoc reprehendunt, & existimant simpliciter esse de fide, vt Catharin. lib. 4. contra Caietan. & Cordub. supra. Sed media via videtur incedendum. Est itaque, vt minimum temeraria contraria sententia, cùm sit contra omnium catholicorū sensum, nullo cōtradicente, & non possit habere vllum probabile fundamentum, nisi fortasse, quod non habetur in Scriptura, ac si sola illa essent credenda, quæ in Scriptura habentur, quod est hæreticum dogma. Deinde quāuis non sit aperta hæresis hoc negare, quia hæc veritas non est expressè definita, aut tradita tanquam de fide, esse tamen censeo erroneū, vel errori proximum. Quia est cō tra communem sensum sanctorum, & quia Ecclesia celebrat festū Natiuitatis Mariæ, *Conc. Lugd.* vt patet ex Concil. Lugd. in c. 1. de consecrat. d. 3. non celebrat autem, nisi quod sanctum est. Qua ratione vtuntur D. Thom. hic, Bernard. Ildefons. & alij. Est autem huius festi celebritas antiquissima, nam Petrus Damianus, & Germanus Constantinopolit. ante mille annos conciones in hoc festo habuerunt.

Catharin. Caiet. Cordub. Respon.

SECTIO II.

Vtrùm B. Virgo peccauerit in Adamo, & ideò ex vi suæ conceptionis fuerit originali peccato obnoxia.

Beata Virgo à Christo redemptam. PRimum omnium statuendum est Beatam Virginem fuisse à Christo redemptam, quia Christus fuit vniuersalis redēptor totius generis humani, & pro omnibus hominibus mortuus est, ad Roman. 5. 2. ad Cor. 5. 1. ad Timot. 2. & sæpè aliàs. Ab hac autem generali Scripturæ regula aliquē excipere, contra fidem esse, censet Aug. lib. 1. de peccat. merit. & remis. c. 27. & 28. & lib. 3. cap. 3. & lib. 6. contra Iulian. c. 8. Et videtur planè communis Ecclesiæ sensus. Nam scriptura docet totam humanam naturam collapsam esse in Adamo, & per Christum esse instauratā, & ideò simpliciter *mediator Dei, & hominum* appellatur. Denique ab hac redemptione Virginem eximere, esset aliquo modo dignitati Christi derogare. Hoc posito difficultas est, an beata Virgo indiguerit hac redemptione, quia peccauit in Adamo, & de se fuit obnoxia originali culpæ, an verò sine his posit stare vera redemptio?

Sto redemptor Rom. 5. 2. Cor. 5. 1. Timot. 2. Aug.

Prima sententia negat Virginem peccasse in Adamo. Ita tenet Catharinus lib. de peccato originali cap. vlt. & lib. de conceptione ad synod. Tridentinam. p. 1. c. 1. & Galat. lib. 7. c. 10. & Viguerius in institutionib. c. 18. §. 5. Ad quam sentētiam intelligendam, supponēdum est ex materia de peccato originali, vt omnes posteri Adæ dicantur in illo peccasse, non satis esse, vt omnes fuerint in illo contenti tanquam in primo parente, & naturali principio hominum futurorum omnium. Quia hæc sola ratio per se sumpta non satis est, vt peccatum parentis deriuetur ad filium, neque vt filius in parente peccare dicatur. Oportuit ergo, vt Deus speciali lege, & pacto voluerit constituere Adam quodammodo, *Cur homines peccarint in Adamo.* vt caput cæterorum, & in eius voluntate posterorum voluntates ponere, vt veluti omnium nomine præceptum impositum aut seruaret, aut transgrederetur, ita vt eo in diuina obedientia perseuerante omnes posteri quasi hæreditario iure iustitiā, & gratiā Dei obtinerēt: illo autē peccāte omnes essent Deo inuisi, & inimici. Potest ergo intelligi, Deū in hoc ipso pacto beatā Virginem excepisse, propter merita Christi præuisa, quia nullam inuoluit repugnātiam, quominus hoc Deus facere potuerit, quia sicut liberè voluit, pactum illud cum Adamo inire; ita eadem libertate potuit matrem suam iam præuisam illa lege liberare. Quòd si hoc potuit, verisimile est fecisse. Quia (vt supra tractatum est) præ-

Catharin. Galat. Viguer.

Prædestinatio Christi, & matris eius præscientiam originalis culpę antecessit, & totum hoc priuilegium, dignitasque consentanea est dignitati matris. Ex hoc autem principio sequitur doctorū authorum sententia (quanquā illud non satis explicent) scilicet Beatam Virginem nō peccasse in Adamo. Quia licet in illo fuerit contenta tanquam in naturali parente, non tamen fuit in eo pacto comprehensa: at sine hoc pacto nullus peccasset in Adamo: ergo. Et cōfirmatur primò, quia sentiendo hoc modo de Virgine, & Christi, & matris eius dignitas illustratur. Quia & ipsa purior esse intelligitur, magisq; à peccato aliena, & maiori gratiæ priuilegio præuēta, & Christi meritum ostenditur efficacius. Quia nō solum post lapsum vel in se, vel in parente matrem liberare: sed etiam præuenire potuit, ne in ipso parente caderet. Vnde non fit, vt non sit eius redemptor: sed potius vt altiori modo illam redemerit. Sicut si quis, cùm mulier aliqua in seruam venditur, in ipso contractu quempiam eius filium exciperet, ne seruus nasceretur, meritò diceretur illum à seruitute liberasse. Sic igitur dicetur Virgo à Christo redēpta, etiam si in Adamo nō peccauerit, quoniam ex meritis eius præuisis ita exempta est, vt in illo peccare non potuerit. Et hinc vlteriùs sequitur in hac sententia, Beatam Virginem in re ipsa, & de facto reuera non fuisse obnoxiam originali peccato, id est, non habuisse debitum contrahendi illud, ex vi conceptionis suæ. Quia nullus habet hoc debitum, nisi in quantū in Adam peccauit: in hoc autem sensu potest dici obnoxia, quia nisi propter Christum fuisset exempta in illo pacto, ex vi modi, quo concepta est, peccatum originale contraheret. Hæc sententia licèt speciem quandam pietatis præferat, tamen nec scripturis sanctis, nec patribus videtur consentanea.

Virgo peccauit in Adamo. Rom. 3. & 5.

Dicendum ergo censeo primò, absolute, & simpliciter fatendum esse Beatam Virginem in Adam peccasse. Probatur primò quia Paul. ad Roma. 3. & 5. absolute dicit omnes peccauisse in Adam, & ideò indiguisse redemptione, ergo non potest magis Beata Virgo ab vna, quàm ab alia generali clausula excipi. Et ita vtrāque exceptionem equè falsam reputat August. lib. 2. de peccator. merit. c. 20. 21. & 35. Et hoc

August.

planè conuincit locus Paul. 2. ad Corint. 5. vbi sic argumentatur, *Si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt.* Vbi necesse est vtramque partem distributionis æquè vniuersalem esse. Sicut ergo certum est Christum mortuum esse pro Beata Virgine (aliàs non redemisset illam, quia per mortem nos redemit) ita certū est Beatam Virginem fuisse mortuam saltem in Adamo. Et eandem vim habent verba Pauli. 1. ad Corint. 15. *Sicut in Adam omnes moriūtur, ita & in Christo omnes viuificabuntur.* Sicut ergo Beata Virgo in Christo vitam habuit, ita & in Adam fuit mortua. Et similia sunt illa ad Roman. 5. *Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per vnius iustitiam, in omnes homines in iustificationem vitæ.* Quæ testimonia in hunc sensum sæpè tractat August. de natura, & grat. c. 4. & libr. 6. contra Iulian. c. 1. & 8. & lib. 2. de peccat. merit. cap. 20. 29. & 35. & Epist. 28. ad Hierony. Et confirmatur, quia aliàs sequitur, Beatam Virginem non fuisse redemptam à Christo, neque eum fuisse pro illa mortuum. Si enim Beata Virgo fuit illo modo exempta in pacto, & in ipso Adamo, etiam si Deus noluisset Christum mori, nec redimere homines, nihilominus non esset in peccato concepta, nec indigeret redemptione, quia non peccauerat in Adamo. Ergo signum est, si ita fuisset exempta de facto, non fuisse redemptam, neque Christum pro illa mortuum. Confirmatur tādem. Quia aliàs Beata Virgo non contraxisset mortem, aliasvè corporis pœnalitates ex Adamo. Consequens est omnino falsum, & contra Paul. ad Rom. 5. dicentem, *mortem in omnes homines per peccatum introisse.* Vnde colligūt sancti neminem pati mortem, nisi vel ratione peccati, quod, ad ipsum pertineat, vel vt pro aliorum peccatis satisfaciat, quod est proprium Christi. Vnde August. lib. 4. cōtra duas Epistolas Pelagianor. c. 4. *Pati*, inquit, *mortem sine meritis mortis, de vno solo mediatore Catholica fides nouit.* Habuit ergo Beata Virgo meritum mortis saltem in Adamo. Idem confirmat libr. 1. de peccator. merit. cap. 4. & sæpe aliàs. Quare tam ipse, quàm alij sancti (quos infra referemus) vocant carnem virginis, *carnem peccati*, carnem autem Christi, tantum *in similitudine carnis peccati*. Quia illa verè habuit mortē carnis ex peccato Adami cōtractā; hic verò volun-

1. Cor. 5. 1. Cor. 15. Rom. 5. Aug. Rom. 5. Mors ex peccato manauit. August.

Universidad de Deusto
Biblioteca

volũtarie assumptã, vt *fratrib⁹ assimilaretur*,

Beata Virgo originali peccato obnoxia.

Dico secundò, Beatissima Virgo ex vi suæ conceptionis fuit obnoxia originali peccato, seu debitum habuit contrahendi illud, nisi diuina gratia fuisset impeditum, de quo infrà dicetur. Hæc conclusio sequitur tam ex fundamento in principio posito, quàm ex præcedenti conclusione. Et probatur primò à priori ex dictis, quia Beata Virgo peccauit in Adamo, ex quo tanquam ex radice infecta per seminalem rationem est orta, sed hæc est tota ratio contrahendi originale peccatum, quod est ex vi conceptionis, nisi gratia Dei præueniat: ergo. Secundò à posteriori, quia aliàs non esset magis redempta, quàm Angeli. Quia (vt ex Zozymo Papa, docet August. epistol. 157. & lib. 3. contra Iulian. cap. 3.) *Nullus redimitur, nisi is, qui sub peccato seruit*, ergo ad veram redemptionem necesse est vel esse in peccato, vel saltem esse ita subditum necessitati contrahendi peccatum, vt sine gratia singulari redemptoris vitari non possit. Confirmatur, & explicatur exemplo supra posito de muliere, quæ serua efficitur excipiendo in ipso contractu aliquem ex filijs, ne seruus nasci possit. Hoc enim posito, qui postea mulierem illam à seruitute redimeret, reuera non redimeret filium, quia non erat obnoxius seruituti, sed de se liber erat nascitus. sic ergo, si Beata Virgo non fuisset (vt ita dicam) vendita in Adamo, & de se seruituti peccati obnoxia, non fuisset verè redempta. Christus enim illos solos redemit, quos Adam vendidit, & quantum in ipso erat, fecit captiuos. Quid autem propriè sit hoc debitum contrahendi peccatum, & quo modo in Virginem conuenire potuerit, explicabimus in sectionibus proximè sequentibus.

Dubium.

Quæret aliquis quàm sit certa sententia his conclusionibus explicata. Nonnulli existimant esse hæreticum vel saltem erroneum illam negare, quod tenet Cordub. citans D. Tho. & Gerson. lib. 1. suarum quæstionum. q. 44. conf. 5. propter testimonia adducta. Alijs videtur esse tantum probabilior opinio, & contraria nulla censura esse digna, sed esse probabilis quia Conc. Trid. sess. 5. post traditam totam doctrinam de peccato originali, in fine, declarat non esse mentis suæ in illa Virginem comprehendere: ergo nõ est erroneũ à tota illa doctrina Virginem excipere, & tamen inter alia ibi docerat Cõciliũ omnes peccasse in Adam. Mihi videtur dicendum non posse sine errore negari Beatam Virginem ex vi peccati Adæ ita fuisse obnoxiam maculæ, & peccato cõtrahendo, vt si per Christum non esset verè ac propriè redempta, illud cõtraheret, hoc enim probant aperte testimonia adducta. Nec Cõcil. Trid. facultatẽ cõcedit illa detorquendi ad falsos & improprios sensus, solum agit de præseruatione Virginis à reali contractione originalis peccati, de qua sola loquitur Sixtus. 4. in sua extrauagãti, ad quã se Concilij remittit. Si quis autem contendat potuisse Virginem esse obnoxiam peccato Adæ contrahendo, atque adeò propriè redemptam per Christum, & nihilominus non peccasse in Adamo, sed habuisse solum debitum peccandi in illo, fuisse autem propter Christum præseruatã, non solùm ne peccatum Adæ contraheret, verumetiam ne in ipso peccaret: talis opinio nõ posset censura notari, quia vtcunq; saluat scripturarum locutiones. Mihi tamen nullo modo probãda videtur, quia nec consequenter loquitur, neq; omnibus testimonijs adductis potest plenè satisfacere, neque ad tuendam Virginis dignitatem est necessaria.

Respons. fundamentum contrariæ sententiæ.

Ad fundamentum contrariæ sententiæ, primùm dicitur, illud solum esse coniecturam habentem quãdam pietatis speciem, quæ satis esse non debet, vt tantum authoritatis pondus relinquamus. Deinde illa coniectura nullam vim habet: quia vt Augustinus docuit lib. 6. contra Iulia. cap. 4. *Peccatum originale quatenus consideratur in actione alterius, alienum est, sit autem propriũ tãtum contagione propaginis.* Sicut ergo alienum peccatum non derogat propriæ innocentiæ, & puritati, ita nec peccatum Adæ, quandiu in eo consideratur & re ipsa aliqua macula ex illo contracta non est. Sic igitur, ꝙ Beata Virgo de se fuerit obnoxia peccato (si illud reuera nũquam habuit) non derogat perfectę eius sanctitati, & puritati: sed tantũ ostendit naturæ originem, & infirmitatem, quæ ita per gratiã sanari potest, vt nullus in ipsa persona defectus appareat, vt infrà videbimus. Aliunde verò conuenientissima ratione diuinæ prouidentiæ factum est, vt Beata Virgo simul cum tota natura in voluntate

tate Adæ fuerit constituta, vt perfecta, & vniuersalis dignitas redemptoris, & efficacia gratiæ eius redderetur illustrior, & in matre sua perfectiùs eluceret, vt in sequentibus magis explicabitur.

SECTIO III.

Vtrùm potuerit Beata Virgo ante animationem sanctificari.

Sermo est de duratione temporis, nam de naturæ ordine postea dicẽdum. Dupliciter autem potest intelligi sanctificatio ante animationem primò formaliter per propriam infusionẽ formalis sanctitatis, secundò in radice, scilicet in parentibus, aut in semine, ita illa disponendo, vt non possent esse organa, per quæ originale peccatum in Virginẽ transfunderetur.

Dico iam primò, impossibile fuit Beatam Virginem ante animationem formaliter sanctificari. Probatur apertè ratione D. Thom. hic. Quia proprium subiectum formalis sanctitatis est persona, seu anima rationalis: ergo ante animationem per rationalem animam, nõ est subiectum capax formalis sanctitatis: ergo eo tempore non potuit fieri formalis sanctificatio.

Dico secundò. Neque in ipso semine, vel in fœtu inanimi, potuit Beata Virgo sanctificari radicaliter, si propriè loquamur. Probatur, & explicatur. Quia in semine non est aliqua qualitas, nec priuatio physicæ qualitatis, ratione cuius sit veluti instrumentum ad peccatum originale introducendum, vt hac ratione intelligi possit veluti mundari semen, & ita prolem in illo tãquam in radice sanctificari. Quia in semine nulla qualitas est præter connaturales illi, & si quid aliud fingitur, planè commentitium est: & merito ab omnibus Theologis reiectum, vt friuolum, & carens fundamento. Quia originale peccatum, non inducitur per actionem Physicam, sed morali quodam modo, vt ex propria materia suppono, nulla ergo actio Physica intelligi potest, qua mundetur semẽ, vt in radice fiat hæc sanctificatio. Solum posset intelligi quædam extrinseca lex Dei, qua statuat deputare hoc semen, vt per illud proles sancta, & sine peccato concipiatur. Sed hæc non est propria sanctificatio in radice, sed solum est decretum Dei de sanctificanda huiusmodi prole in ipso conceptionis momento. Et eodem modo posset intelligi in ipsis parentibus proximis, vel remotis excipere Deum prolem aliquam à lapsu culpæ, vt v. g. si statueret ex talibus parentibus concipi filios, vel nepotes sine originali culpa. Et hoc fortasse modo dixit D. Thom. in 3. distin. 3. quæstio. 1. articu. 1. potuisse Beatam Virginem in parentibus sanctificari ante animationem: quanquam hæc reuera non sit propriè sanctificatio. Quia supposito lapsu in primo parente, semper naturalis conceptio de se est inefficax, vt ex vi illius inducatur gratia, vel iustitia, & ideò ex vi conceptionis semper concipitur proles carens gratia & iustitia, atque adeò in peccato. Quòd autem Deus decreuerit illam cõferre alicui, vel omnibus filijs talium parẽtum, extrinsecum certè est, nullamque propriam sanctificationem in parentibus efficit: nisi fortasse fingamus ipsis parentibus talem modum gratiæ, aut diuinæ beneuolentiæ fieri, vt per illam quasi debeatur ijs præseruatio, & sanctificatio prolis. Nam si hoc fieret, reuera esset quidam modus sanctificationis, seu præseruationis in ipsis parentibus, & fortasse non implicat contradictionem talis modus, vt D. Thom. in genere dixit, vanum tamen esset, & sine fundamento dicere Beatam Virginem esse hoc modo sanctificatam ante animationem. Quanquam enim Deus habuerit æternum decretum præseruandi prolem talium parentum, tamen sola illa prædestinatio non sanctificat, donec executioni mandetur, mandatur autem in ipso instanti animationis prolis. & non in parentibus, quia in illis nullum habuit effectum, neque ijs data est aliqua specialis gratia, ex qua necessariò consequeretur sanctificatio prolis, quod esset propriè in parentibus, vel in radice sanctificari. Certum ergo est non potuisse Virginem propriè sanctificari ante animationem: & multò certius, non fuisse prius tempore sanctificatam, quàm in rerum natura extiterit.

Beata Virgo in parentum semine sanctificari non potuit.

D. Th.

(?)

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECTIO IIII.

An B.Virgo potuerit in ipso momento cõceptionis sanctificari.

CErtũ est absolutè, & simpliciter loquẽdo, ac nulla facta suppositione posse Deũ sanctificare animâ rationalẽ in eodẽ instãti, quo illam creat, infunditq; corpori, sicut sanctificauit Adamum, & sanctificaret omnes eius posteros, si is non peccaret. Difficultas ergo oritur ex suppositione facta, quòd B. Virgo cõtenta fuit sub lege Adamo posita, & in eo peccauit. Videtur enim cum hac suppositione pugnare, vt sine peccato concepta sit. Primo quidem, quia diuinum decretũ est immutabile, sed diuina lex, & decretum fuit, vt Adamo peccante omnes posteri priuarentur iustitia, atque adeò inimici Dei cõciperentur, ergo huic decreto repugnat vt aliquis sub illo contentus sine peccato concipiatur: ostensum autem est Beatam Virginem sub illo esse comprehensam: ergo. Et explicatur à contrario. Nam, si Adam non peccasset, impossibile esset aliquem eius filium sine iustitia cõcipi, quia hoc repugnaret diuino decreto, quo promisit iustitiam omnibus posteris, si Adam in illa perseueraret, ergo similiter è conuerso. Secundò, quia Beata Virgo fuit obnoxia peccato originali (vt dictum est) ergo saltem in primo instanti suæ conceptionis fuit obnoxia: quia, antequam existeret, nõ potuit habere debitum contrahendi peccatum ergo facta hac suppositione, non potuit in illo primo instanti habere gratiam: quia repugnat, simul esse in gratia, & esse obnoxium peccato, aliàs etiam post sanctificationem mansisset Beata Virgo toto tempore vitæ peccato obnoxia: ergo facta illa suppositione necessariò consequens fuit, vt saltem in primo instanti in peccato conciperetur. Et hanc sententiam existimant multi esse iuxta mentem D. Thomæ: hac enim ratione, ex hoc quòd Beata Virgo ex vi suæ conceptionis fuit obnoxia originali peccato, intulit, fuisse sanctificatam post animationem. Quæ consequentia, vt bona sit, supponit non potuisse simul esse obnoxiam, & in ipsa conceptione sanctificari. Eadem est sententia Alexand. Alens. 3. part. quæstio. 9. m. 2. articu. 1. Et idem sentit Richard. in. 3. distinct. 3. articu. 1. quæstio. 1. & omnes, qui existimant, non potuisse Beatam Virginem verè, ac propriè esse à Christo redemptam, nisi fuisset in peccato originali concepta, vt etiam D. Thom. indicat, tàm hic, quàm prima secundæ quæst. 81. articu. 3. & qui eius sententiam sequuntur, vt Capreol. Ferrar. 4. contra Gent. capit. 50. & alij.

Alexand. Alens. *Richard.* *D.Thom.* *Ferrar.*

Nihilominus dicẽdum est, potuisse Beatam Virginem præseruari ab originali peccato, & in primo suæ conceptionis instanti sanctificari. Præter omnes authores, qui affirmant ita factum esse (quos sequenti sectione referam) docet hoc expresse Palud. in. 3. distin. 3. quæstio. 1. arti. 1. & idem sentit Bonauent. p. 1. illius distinctionis, artic. 1. quæst. 1. Anton. 1. par. Theologali, tit. 8. capit. 2. Et probatur ostendendo nullam esse repugnantiam: quia, licèt Deus contulerit Adæ originalem iustitiam ea lege, vt si mandatum transgrederetur, totam posteritatem suam, (quod in eo erat) illa priuaret, nihilominus post præuisum peccatũ Adæ potuit Deus velle, vt peccatũ in re ipsa non trãsfunderetur in Virginem, sed præuenire, & impedire illud per gratiam ei infusam in primo conceptionis eius instanti, quia hæc voluntas non repugnat cũ priori lege, & pacto: quia illa prior lex nõ includit absolutam, ac definitam Dei voluntatem, vt peccante Adamo, omnes eius filij sine gratia conciperentur, sed vt perderent ius ad gratiam, & ideo, quantum esset ex vi conceptionis, sine illa conciperentur, non tamen priuauit se Deus iure, & libertate miserendi, cuius vellet, & quando vellet: sicut etiam ex vi prioris pacti, & peccati Adæ, omnes homines incurrunt pœnam mortis, à qua tamen potest Deus, quos voluerit, præseruare, vt constat ex D. Thom. prima secundæ quæstio. 82. articu. 3. ad primum. Et similiter, omnes ex vi eiusdem peccati etiam extra verum nascuntur sine gratia, & in peccato, & tamen potuit Deus priuilegium aliquibus concedere. Ac denique, si Rex legem ferat sub pœna mortis, non ideò absolutè vult omnes transgressores re ipsa pati eiusmodi pœnam: sed vult esse reos mortis, ipse tamen potest illam dispensare, seu remittere. Non est ergo repugnantia vlla, quòd Beata Virgo fuerit sub illa lege

In primo conceptionis instanti sanctificata Virgo potuit. *Palud.* *Bonauent.* *D.Anton.* *D.Thom.*

lege contenta, & ideò in Adam peccauerit, & nihilominus potuerit Deus priuilegium illi concedere ne re ipsa peccatum contraheret.

Responsio ad argumenta in oppositum.

Vnde ad primam difficultatem negandа est consequentia. Clarè enim ex dictis constat inter illas Dei voluntates non esse repugnantiam, quia altera est generalis, & veluti antecedens, altera particularis, & consequens. Quin potiùs addo, etiam si dicamus (vt probabile est) Deum ante præuisum originale peccatum prædestinasse Virginem, sicut ad diuinam maternitatẽ, ita & ad perpetuam sanctitatem, & innocẽtiam, quæ illam decebat, potuisse nihilominus illam sub lege Adæ posita cõprehendere, & rursum præuiso Adæ peccato, vt suum primum propositum erga Virginem firmum maneret, velle propter Christum, illam ab omni labe præseruare, nihil enim hæc inter se pugnant, sed potiùs sunt valde cohærentia, rationique cõsentanea.

Vnde etiam obiter intelligitur potuisse Beatam Virginem in mente Dei semper, & in omni signo rationis esse præordinatam ad perpetuam sanctitatem, omniquè ex parte perfectam, quamuis in radice, & in alio permissa fuerit iustitiam amittere. Quia nihilominus potuit in re nunquam illa carere, amittere autem in alio, non derogat perfectæ puritati & sanctitati, vt dictum est.

Ad confirmationem verò illius difficultatis respondetur, exemplum non esse simile (quidquid sit de illius veritate) & ratio est, quia Deus non potest esse author culpæ, sicut potest esse iustitiæ, & ideò Adam non peccante, non posset Deus facere, vt vel vnus posterorum eius in peccato conciperetur, potest autem facere, vt non obstante illius peccato, filius in iustitia cõcipiatur. Dices, posset saltem Deus facere, vt Adam non peccante, filius nihilominus sine iustitia conciperetur, quamuis non in peccato. Respondetur probabile esse promissionem iustitiæ fuisse absolutã & fuisse efficacem, & ideò illa stante, & Adamo perseuerante, non potuisse non impleri. Quia in bonis conferendis Deus est liberalior, & non priuat illis, præsertim spiritualibus, sine causa ex parte nostra, & ideò *dona Dei* dicũtur esse *sine pœnitentia*. Itẽ quia illa priuatio iustitiæ nõ est per se amabilis, atq; adeò nec per se intenta: at verò, quòd

Obiectio. *Responsio.*

A filij Adæ ipso peccante careant gratia, ad vindicatiuam iustitiam pertinet, cuius remissio interdum per se amabilis est, ac diuinæ misericordiæ consentanea, & ad aliquem finem conueniens.

Et ex hoc facilè respondetur ad secundã difficultatem, quæ duobus modis explicari potest: primò, si dicamus non oportere, vt B. Virgo in propria persona fuerit obnoxia peccato, sed solum in radice, id est, in parentibus, seu in semine, & formatione fœtus toto tempore generationis vsquè ad animationem, ita vt in primo instanti animationis nõ fuerit obnoxia si fuit præuenta per gratiam, sed in toto anteriori tẽpore. Ita opinantur Catharin. & Cordub. sect. 2. citati, quia hoc (inquiunt) satis est, vt Beata Virgo fuerit propriè redempta, sicut Dominus arboris, habet sibi obligatos fructus, antequam nascantur, & ideò potest illos vendere, vel redimere. Et iuxta hunc modum facilè intelligitur, quo modo B. Virgo potuerit simul esse obnoxia peccato, & nunquam esse in peccato, quia scilicet fuit obnoxia in alio, & antequam existeret, caruit autem peccato in se, simul ac esse incepit.

Catharin. *Cordub.*

B

Secundò & verius (mea sententia) explicatur hæc difficultas, si dicamus, Beatam Virginem in propria persona fuisse peccato obnoxiam in primo instanti suæ Conceptionis, & nihilominus in eodem potuisse carere peccato & præueniri gratia Dei. Quod facile patebit, si semel intelligatur, quid sit, obnoxium esse peccato originali. Ad quod explicandum aduertendum primò est, hominem, priùs natura esse hominem, quàm sit sanctus, vel peccator, quia esse naturale, tàm ad gratiam, quàm ad culpam per modum subiecti ad accidẽtariam formam comparatur, & ideò prius etiam natura intelligitur homo esse filius Adæ, quàm intelligatur actu esse in statu gratiæ, vel peccati, quia hic ordo naturæ solum est ordo causæ, quo intelligitur hæc proles ab hoc naturali principio Physicè manare, priùs quàm intelligatur aliquid aliud illi superaddi.

Beata Virgo in propria persona peccato originali obnoxia in primo instanti suæ conceptionis.

C

Secundò addendum est, in natura lapsa ex hac naturali origine statim cõsequi influxũ originalis culpæ, nisi Deus per gratiã præueniat, & impediat illud. Vnde sic in illo primo instanti, quo proles concipitur, causas eius proprias ita esse dispositas, vt

Obnoxium esse peccato originali quid sit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt omnino necessariò veluti influxurę sint A originale peccatum, nisi â Deo præuenian tur. Et hoc est esse obnoxium peccato origina i, & quia hanc necessitatem, & veluti propriarum causarum debilitatem habet proles, nõ solum antequam animetur, sed etiam in ipsomet instãti animationis, vt intelligitur natura antecedere omnem gratiæ infusionem, ideò verissimè dicitur in primo instanti, & in propria persona es se obnoxia peccato.

Tertiò hinc facilè intelligitur hoc nihil obstare, quo minùs Deus in eodem instanti possit gratiam infundere. Quia hæc duo non repugnant, scilicet, effectu procedere à causis, à quibus habiturus esset aliquam imperfectionem, si non impedirẽtur, & nihilominus causas de facto impediri. Et hãc sententiam benè docuit Caiet. opusculo de *Caiet.* Conceptione. c. 3. dicens, hoc modo melius B intelligi B. Virginem potuisse esse propriè redemptam in propria persona, etiam si in illa non habuerit originale peccatũ. Quia illamet gratia, qua præuenta est, fuit gratia redemptionis, & impedinit culpam ne cessariò emanaturam ex causis proximis, Deo non impediente.

Quartò deniq; addendum est, inde non fieri hominem sic iustificatum, semper aut post primũ instans concep tionis manere peccato obnoxiũ, in primo enim instanti homo est quasi in dispositione proxima, & causæ possunt tũc influere originale pec catũ, postquãm verò per gratiã præuenien tẽ impeditæ sunt; prorsus euanescũt, vt amplius hominẽ maculare nõ possint, & ideo omnis homo, qui ab originali liberatur, hoc ipso amplius nõ manet illi peccato ob noxius. Vnde intelligitur esse obnoxium peccato originali, prout natura antecedit ipsum peccatum, nõ esse culpam, cũ illam naturæ ordine antecedat, nec reatũ pœnæ, cũ hic culpam consequatur, sed solum esse necessitatem quandam incurrendi culpã, & veluti ordinẽ ad causas deficientes, quæ necessitate quadam illam insluunt, vel deniq; impotentiam quandã vitandi huiusmodi culpam, nisi Deus eam impediat. *Obnoxium esse peccato originali vt sic, non importat culpam.*

SECTIO V.

An B. Virgo fuerit ab originali peccato præseruata, & in primo suæ conceptionis instanti sanctificata.

PRima sententia affirmat fuisse cõceptam in originali peccato, & nihilominus in primo instanti suæ concep tionis fuisse sanctificatam. Ita sentit ex parte Henric. quod lib. 15. quæst. 13. Sed est im- *Henric.* probabilis sententia. Quia gratia, & peccatum originale priuatiuè opponuntur, vt constat ex propria materia, & latè tractat Durand. 3. dist. 3. quæst. 2. Respon- *Durand.* det autem Henricus, licèt non potuerit Beata Virgo in primo instanti esse in peccato originali, & recipere gratiam, ex parte tamen agentis, scilicet Dei, in eodem primo instanti fuisse infusionem gratiæ, manente peccato originali pro illo instanti. Sed rogo, quid sit Deum infundere gratiam in illo instanti? nam si est verè illam efficere, & producere intrinsecè, necesse est in illo instanti gratiam esse, & consequenter inesse Virgini, quia non fit extra subiectum: Aut non est efficere gratiam: & sic nihil aliud est, quàm Deum esse veluti paratum ad infundendam gratiam immediatè post illud instans, quod fortè non fuit impossibile, non tamen de hoc loquimur.

Est ergo secunda sententia, quę ait Virginem fuisse conceptam in originali, & paulò post fuisse sanctificatam. Hanc tenuerunt ferè antiqui scholastici ante Scotum. D. Thomas hic, & in 3. distinct. 3. vbi *D. Thom.* Bonauentu. Albert. Magn. Richard. Dur. *Bonauent.* Paluda. Capreol. Alens. & Henric. locis *Alb. M.* citatis Gregor. in 2. dist. in. 30. quæst. 2. An- *Mag.* toni. 1. part. tit. 8. c. 2. Turrecrem. epitom. *Richard.* lo de hac re, Caiet. etiam proprio opusculo. *Durand.* & hic, Ferrar. 4. contra Gent. cap. 50. Fun- *Palud.* damenta huius sententiæ ad quatuor cã- *Capreol.* pita reuocãtur. Primũ sumitur ex Scrip- *Alens.* C *Henric.* tura, vbi sunt locutiones generales, vt *Omnes in Adam peccauerunt*, ad Rom. 5. & ali- *Greg.* bi, à quibus regulis neminem licèt excipe- *Antonin.* re sine Patrum, aut Ecclesiæ traditione, *Turrecrem.* quæ in proposito nulla est. Propter quod *Caiet.* Albert. Magn. videtur erroris damnare cõ- *Ferrar.* trariam sententiam, & D. Thom. quæst. 4. *Roman.* de malo, art. 6. dicit esse erroneum, aliquos ex Adamo genitos per seminalem generationem, immunes facere ab originali. Secũ dum caput est ex similibus definitionibus, *Concil. Sic.* Concil. Arausic. Mileuit. & Florent. Po- *Concil. Carth.* test confirmari, quia Pius V. abstulit pro- *Concil. Milevit.* prium officium conceptionis, quia in eo *Concil. Florent.* dicebatur Beata Virgo *immaculata, & præ-* *Pius V.*

seruata. Tertium caput sumitur ex Patri- A *Capreol.* bus. Capreo. numerat quadraginta. Caiet. *Canus.* videns non esse ad rem reduxit ad quinde cim. Cano. lib. 7. c. 1. addit quædam alia te stimonia dicẽs: nullum Sanctorum docuis se contrarium, sed de hoc postea.

Ex Patribus quatuor modis possum argumẽtari, primò ex generalibus locutionibus, quas omitto, quia cõmunes: illæ tãtum habent aliquam vim, quæ simul omnes includunt in peccato, & excipiunt solum *Leo Pap.* Christum. Leo Pap. sermo. 1. de Natiuita. *Cyril.* *Sicut nullum à reatu, &c.* Cyril. lib. 16. in Le uit. à principio multa habet. Inter alia, *Solus Iesus est, qui nunquam inuentus extra sanctã, solus, qui peccatũ non fecit*, similia habet *Ambros.* Dialog. 1. de Trinit. post med. Ambros. lib. 2. in Lucã. c. de Circuncisione. *Solus per omnia ex natis de fœmina sanctus Dñs Iesus.* *August.* Quæ verba cõmendat multũ Aug. 2. cõtra B Iulian. in prin. & de Perfectione iustitiæ circa med. dicit aliũ præter Christũ excipere esse cõtra Paulũ. Idẽ primo de pecca. merit. c. 29. & fæpe aliàs. Et tract. 4. in Ioã. dicit singulare fuisse Christo non habere carnem peccati, quia non fuit semine viri conceptus: *Quis*, inquit, *innocens? omnes ex illa traduce veniunt, de qua Dauid. In iniquitatibus conceptus sum, solus ille agnus, qui non sic venit.* Idem Fulgent. de fide ad Petr. c. 2. *Fulgent.* expresse Greg. lib. 11. Moral. in fine, & lib. *Greg. Pap.* 18. c. 27. aliàs. 35. circa illud, *Non adæquabitur ei aurum de Aethiopia*, vbi tamen etiam de Natiuitate loquitur.

Secũdo ex illis Patribus, qui in particu lari loquũtur de Virgine, sed nõ satis aperte. Primò, Aug. lib. 2. de peccat. merit. c. 24. *August.* C dicit de Christo, *nõ sumpsit carnẽ peccati, licèt de materna carne peccati.* Secundò, idem Aug. in id Psal. 34. *Ego autẽ, cum mihi molesti essent*, dicit, *Mariã ex Adã cõceptã, fuisse mortuã propter peccatum.* Tertiò, Ambro. ser *Ambros.* mo. 3. in Psal. 118. dicit, *Carnẽ Christi in matre fuisse obnoxiam peccato.* Quartò, Euseb. *Euseb. Emis sen.* Emissen. ser. 2. de Christi Natiui. dicit, *Ab originali nexu immunis, neque ipsa Dei genitrix fuit.* Quintò, Ansel. lib. 2. cur Deus ho. *Anselm.* c. 16. *Virgo*, inquit, *in iniquitatibus cõcepta, & in originali peccato nata est, quia & ipsa in Adã peccauit.* Sextò, Bernardin. Senẽ. ser. *Bernardin. Senens.* 51. ar. 1. c. 4. dicit per sanctificationẽ Virgi nis remotũ esse ab illa originale peccatũ, & ablatã prõptitudinẽ ad malũ. Septimò, *Vincent. Ferrer.* Vincẽ. Ferr. serm. 1. de Natiu. Mariæ, dicit Christum in primo instãti Conceptionis, Virginem verò eadem die, vel hora fuisse sanctificatam.

Tertiò ex Patribus, qui dicũt B. Virginẽ *esse mundatã.* Nã hæ locutiones supponunt culpam. Ita loquitur Nazi. orat. 38. & 42. *Gregor. Nazian.* ferè circa med. S. Maxi. serm. de Assumpt. *Maxim. in Epistol.* Rhemig. Psal. 21. Bed. Luc. 1. & citatur in *Rhemig.* Glos. ordinaria, & Fulg. sermo. de Laudib. *Bed.* Vir. ait, *Cũ dixit Angelus gratia plena, ostẽdit ex integro iram exclusam primæ sententiæ, & plenã benedictionis gratiã restitutam.* Dif- *Fulgen.* ficiliùs loquitur Chrysip. presby. Ieroso ly. serm. de B. Virg. tom. 7. Bibliot. *Cum omnibus*, inquit, *surgat de lapsu, in quo illam cõstituit vel Euæ cognatio.* Et applicat illud Psal. *Chrysip. Ieroso lym.* 44. *Obliuiscere populum tuũ, &c.* & Richar. *Richard. Vict.* de S. Vict. lib. 2. de Emmanuele. c. 26.

Vltimò sunt Patres qui manifestè docẽt B hanc sententiam, è quibus duos reperio, Bernard. Epist. 174. & Rupert. lib. 1. in Can *Bernard.* tic. circa princip. Referuntur alij duo An- *Rupert.* ton. Padua. serm. de Natiuita. Mar. & Erar- *Anton. Padua.* dus, vel Gerardus Episcopus, & martyr, ser *Gerard. Epis copus.* mone de Natiuita. Mariæ.

Quartò sunt rationes. Primò est illa vul garis, quia alias Virgo nõ fuisset à Christo redẽpta. Secundò, ex Paul. 2. ad Cor. c. 5. *Si* 2. Cor. 5. *vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt.* Et apertè loquitur de morte spirituali, sed Christus est mortuus pro Virgine, ergo. Tertiò, quia in B. Virgine nõ fuit radix originalis peccati, scilicet libidinosa cõceptio. Quartò, fuerũt in illa fructus, & pœnę originalis peccati, scilicet, mors, & si milia. Quintò, quia aliàs si virgo mortua fuisset ante Christũ, vidisset Deũ statim, quia nõ habuerat impedimentũ originale cõsequẽs est falsum: aliàs Christus nõ pate fecisset Virgini per mortẽ suã ianuã Regni cœlestis. Sextò, quia aliàs tollitur Christo singulare priuilegiũ eius, indicatũ ab An- *Scot.* gelo illis verbis. *Quod ex te nascetur sanctũ.* *Aureo.* Dicendũ nihilominus est, B. Virginẽ in *Gabr.* ipso primo instanti cõceptionis suæ fuisse *Thom. Argent.* sanctificatam, & ab originali peccato præ *Almain.* seruatã. Hanc sententiã docuerunt graues *Dionys.* Theologi in 3. d. 3. Scot. Aureol. apud Ca- *Chartus.* preol. Gab. Thomas de Argentina, Almai. *Ioan Bacon.* Dionys. Chartus. Ioan. Bacon. Francisc. *Francisc.* Maironis, qui referunt Alexand. Alens. in *Mair.* fine vitæ mutasse sentẽtiam, idem Scot. in *Alens.* 3. d. 18. q. vnica. §. hoc viso. Marsil. in. 2. q. *Marsil.* 20. & in 3. q. 4. Abul. Paradoxa. 1. c. 21. & *Abulens.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gerson. Lypom. Dried. Roffens. Clithou. Galat. Nico. Cussan. Iacob. de Valent. Viguer. Castr. Veg. Cordub. Catharin. Couarr. Nauarr.

in prologo Biblię.c.6.Exo.34.q.8.Gerson, opusculo de Cõceptione, Lypoma.in Cathe.gen.15.Dried.3.de Dogmatib.tract.2. c.4.par.1.circa fin.fol.127.Roffens. disput. 2.contra Luther.Clicthoueus opuscul. de purit.Virgi.c.5.&.8.Galatin.lib.7.c. 5.Nicola.Cussan.lib. 5.exercitat.circa id, *Cœlũ, & terra transibunt, &c.* &.8.circa illud, *sicut lilium inter spinas.* Iacobus de Valentia in Psal.13.Viguer.c.18.§.5.Castr.verbo,peccatum,hæresi.9.Vega lib.2.in Tridẽt.c. 6. Cordub.lib.1.q.44.Catharin. opuscul. de hac re,& ex Canonistis referunt aliquos, & sequũtur Couar.cap.Alma mat.p.2.§.5. nume.2.& Nauar.prælud 8.nume.9. Probatur conclusio illis quatuor fundamentis contrariæ sententiæ,vt possint singula singulis conferri , & in omnibus appareat manifestus excessus. Primò ergo ex Scriptura pertendum non est clarum testimonium, vbi hoc asseratur:esset enim temerarium hoc postulare , cùm alia priuilegia Virginis,quæ tanquam certa tenet Ecclesia,non requirant huiusmodi Scripturæ testimonium.

Primum fundamẽtum ex Scriptura sacra.

Possumus ergo primò argumentari ab authoritate negatiua. Quia Scriptura non negat datum esse Virgini hoc priuilegiũ, ergo saltem ex hoc capite nõ est negandũ, & si aliunde sit sufficiens ratio, & fundamentum,erit asserendum. Antecedens patet.Quia neq; negat in particulari de Virgine, neq; in vniuersalibus locutionibus, vt sumitur ex Trid.sess.5.vbi declarat Virginem non comprehendi sub definitione sua generali de peccato originali, & consequenter idem declarat,vel certè dat declarandi facultatẽ,de locutionibus Scripturę,

Concil. Trid. Sixtus 4.

quia Concilium id definit, quod censet in sacra Scriptura doceri. Idem argumentum sumitur ex Sixto.4. definiẽte non esse contra fidem dicere Virginem esse cõceptam sine peccato, ergo neq; cõtra Scripturam, non ergo negatur hoc in generalibus illis locutionibus Scripturæ. Secundò patet à simili, quia tam sunt generales locutiones illæ de actuali peccato. *Non est homo,qui nõ peccet.* 2.Paral.6.*& in multis offendimus omnes,* Iacob. 3. Idẽ de Natiuitate in peccato,

2.Paral.6. Iacob.3.

Graue iugum super filios Adã à die exitus eorum de ventre matris eorum, Eccles.40. ita exponente Aug Epist.57.Et Iob.c 14. de hoc etiã loquitur, *Nemo mundus à sorde.* Et Augusti.lib.3.de peccat. merit. c. 6. in quibus

Eccles.40. August. ob.14.

A omnibus nõ intelligitur excludi Virginis priuilegiũ : pari ergo modo in proposito, si aliàs sit sufficiens ratio , vel authoritas. Tertiò, illa testimonia , quibus Beata Virgo dicitur, *plena gratia,* iuxta omniũ (etiã D.Tho.)expositionẽ,omnia priuilegia, & dona gratiæ cõplectuntur,quæ secundũ rectam rationẽ decent matrẽ Dei. Vnde ex illis sufficienter colligunt Patres, & Theologi sanctificationẽ in vtero , innocentiam ab omni peccato actuali: pari ergo ratione in illis locis censetur cõtineri hoc priuilegium. Ostendemus enim infrà non minus decere,nec minus congruentem cõnexionem habere cũ dignitate matris. Sic etiam applicari potest illud, *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui,* id est, quia benedict⁹ fructus tu⁹,ideò & tu benedicta,tali ergo benedictione benedicta intelligitur,qualis decebat talẽ fructũ. Sic etiã verbũ illud. *Quia fecit mihi magna, &c.* hoc totum virtute continet. Mensura enim priuilegiorum Virginis potentia Dei dicitur, quæ parcendo maximè & miserendo manifestatur,& decuit singulari modo manifestari in matre.Quartò,licèt ex sensu spirituali nõ sumatur efficax argumentũ, tamẽ suppositò sensu,& explicatione Ecclesiæ,multũ cõfert.Et ita fauet id Cãt.2. *sicut lilium inter spinas, sic amica mea,&* c.&.c.4. *Tota pulchra es,* & infra. *Hortus conclusus, fons signatus* &.c.6. *Quæ est ista, quæ ascẽdit, quasi aurora,* & Iob. 3. *expectet lucẽ, & nõ videat, neque ortũ surgentis auroræ.* Quod D. Tho. hic art 1.explicat de nocte culpæ originalis,& applicat Natiuitati Virginis ex vtero.Sed potest à què benè accõmodari Natiuitati in vtero.Sic etiã Psal.45. *Sanctificauit tabernaculũ suũ altissimus.* Quod D.Th. hic intelligit de Virgine,& Method.ser.de Purifica.Indicatur autẽ ibi singularis sanctificatio,cõgrua tabernaculo Dei , de quo Psa.88. *Thronus eius, sicut sol,&c.* Quod de Virgine exponit Damasc lib.4.cap. 15.& Petr.Damia.serm.de Assumpt.dicẽs, ideò Virginẽ cõparari Soli, quia ita lucet inter Sanctos,sicut sol inter stellas. Præterea totus Psal.84.86.&.92. facilè ad hoc mysterium applicari possunt. Quintò vti possumº loco illo Gen. 3. *Inimicitias ponã inter te & mulierẽ.* Quã mulierẽ esse B. Virginem Patres omnes statim citãdi intelligunt, inter quam,& dæmonem perpetuum diſsidiũ ibi prædicitur, & additur . *Ipsa conteret caput*

Mensura priuilegiorum Virginis potentia Dei

Cant. 4 & 6.

Iob 3. D.Thom.

Psal.45. D.Thom. Method.

Psal. 86. Damasc. Pet.Dam.

Psal.84. 86 & 9 Gen 3. Inter Virg nem, & minem qua

Augusti.

caput tuum, ita enim legimus in Vulgata,& legit Augusti.12.Genes.ad liter.capi.39.& lib.2.de Genesi contra Manichæos. c. 18. Ambros.de Fuga sæculi.c.7.Gregor.1.Moral.cap.19.alias.38.Bernard.ser.2.in *Missus est,*& serm.*signum magnum.*Eucher. Beda,& alij in Genes. per caput autem dæmonis rectè intelligitur vel peccatum originale,quod fuit omnium origo, & radix, & propter quod principaliter fuit ordinata Christi redemptio , vel certè intelligitur omnis dæmonis potestas. Cum qua prophetia non rectè consonat , quod aliquando fuerit virgo dæmoni subiecta. Et licet aliqui Patres legant *ipse conteret*, referendo ad Christum, vt Irenę lib. 4.cap.78. Cypria lib.2.ad Quirin.c.9.Petrus Chrysol.serm.173.& Hieron.in quæstionibus. Hebraj sensus tamen in idem redit. Quia Beata Virgo à Christo, & per Christũ intelligitur hoc totum priuilegiũ habuisse. Et hinc relinquitur expeditum primũ fundamentum secundæ sententiæ. Illa enim omnia testimonia non excludunt priuilegium speciale , quando sufficienti fundamento asseritur.

Ambros. Grego. Bernard. Eucher. Bed.

Irenæ. Cyprian. Pet.Chrysolog. Hieron.

B

Secũdũ fundamentũ ex Ecclesiæ authoritate.

Secũndum fundamentum ex Ecclesiæ authoritate sumendum est, & primum omnium magni ponderis est totius Ecclesiæ ferè vniuersalis consensus,in quo,consideratione dignum est antiquos Patres pauca de hoc Virginis priuilegio esse locutos. Quod mirum esse non debet,tùm quia Spiritus Sanctus paulatim suam Ecclesiam docet(vt Gregor.dicit Homil. 26. in Ezechiel.) tùm etiam,quia alijs fidei mysterijs grauioribus, magisque necessarijs explicandis,ac defendendis distinebantur.

Grego.

Cõmunis totius Ecclesiæ consensio de priuilegio Virginis

C

Postquam verò ante quingentos annos veritas hæc clarius cœpit doceri, ita insedit fidelium animis, creuitque paulatim eius fides,vt iam ferè omnium consensione recepta sit. Et præsertim ab hinc ducentis annis fermè omnes Ecclesiastici scriptores,Episcopi, vniuersæ ferè religiones, & Academiæ subscripserunt,adeo vt in Academijs Parisiensi, Valentina & alijs, nulli ad Doctoratus Theologię gradum aditus pateat,qui priùs sub iuramento non promiserit nunquam se veritatem hanc oppugnaturum:non est autem verisimile, permissurum fuisse Spiritum sanctum vniuersam Ecclesiam in re tanti momenti graviter errare,imò credendum est, ex illius in

A spiratione,hunc vniuersorum fidelium sensum,affectumquè manasse.

Huc accedit ab Ecclesia festum Conceptionis celebrari,qui mos in Ecclesia Græca ante mille annos est ortus , vt Galatin. refert lib.7.cap. 4. & in Kalendario Græcorum signatur hoc festum die nona Decembris, vt videre licèt in.4.tom.Biblior.Sanc. in Latina verò introduci cœpit ante quingentos ferè annos, vt ex epistolis Bernardi constat.Et ex quadã epistola Diui Anselmi ad Episcopos Angliæ,in qua (vt fertur)scribit non esse verum amatorem Virginis,qui hoc festum non celebrat. Tandem verò Ecclesia Romana ante ducentos annos celebritatem hanc generaliter amplexa,cultoribus eius singulares indulgentias impertit. Vnde quodammodo videtur,Conceptionem Virginis canonizasse. Non est ergo pium credere Ecclesiam in re tàm graui decipi,aut falsò fundamento niti.

Galatin.

Bernard. Anselm.

Obiectio.

Dicetur fortasse non celebrari hanc Cõceptionem eò quòd sancta sit , sed quia fuit magnum Dei beneficium,initiumque maiorum. Sed hoc nulla ratione probandum est, quia (vt ex sensu fidelium constat)Ecclesia non celebrat hoc festum,tantum in gratiarum actionem respectu Dei, sed etiam in honorem Virginis: non esset autem Virgo honore digna propter Conceptionem suam, nisi in illa sancta fuisset. Deinde D. Tho. Bernard. & Ildefons. putant satis probari Virginem,tempore Natiuitatis suæ fuisse sanctam, quia Ecclesia Natiuitatem celebrat,ergo idem iudicium ferrent de Conceptione, si festum celebrari conspicerent.Denique Galatin. libro.7. capit.5.dicit, in quibusdam martyrologijs expressè poni festum Conceptionis , propter summam puritatem , & sanctitatem illius, & ex dicendis hoc fiet euidentius.

Respõsio.

D.Thom. Bernard. Ildefons.

Galatin.

Obiectio.

Iam verò dicunt alij non celebrari festum Conceptionis , sed sanctificationis, quocunque tempore sit facta , vel certè, (si celebratur dies Conceptionis) non ideò esse , quia in primo instanti , sed quia illo fortasse die sanctificata fuit. Sed hoc etiam est contra Ecclesiæ mentem, quæ semper intendit speciale Virginis priuilegium,& immunitatem hoc festo die celebrare : cuius rei manifesta sunt signa. Primò , quia Bernard. dicta epistol. 174.

Respõsio.

Bernard.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc sensu intellexit mentem Ecclesiarum, A quæ hoc festum colere incipiebant. Nam si solam sanctificationem celebrarent, non esset, cur illas reprehenderet. Deinde Concilium Basilien. sess. 36. disertè dicit antiquam esse Ecclesiæ consuetudinem celebrandi hoc festum in honorem immaculatæ Virginis Conceptionis. Tertiò, in quodam officio Romano de hoc festo, quod Sixti quarti authoritate confirmatum est, sæpe hoc expressè dicitur, & intentio huius festi declaratur. Et eodem modo loquitur Sixtus quartus in extrauag. Cum præexcelsa, & extrauag. Grauè nimis, de reliquijs, & veneratione Sanctor. vocans *Conceptionem puram, & immaculatam*, & concedens indulgentias hoc piè credentibus, & colentibus. Et ita etiam intellexit hæc decreta Concilium Trident. sessio. 5. vbi illa B confirmat. Vnde idemmet Sixtus quartus dicit, non peccare eos, qui sentiunt Beatam Virginem fuisse conceptam sine peccato, & propterea festum eius celebrant, est ergo hæc sine dubio intentio, & ratio huius festiuitatis. Adde eodem modo dicere aliquem posse, cùm Ecclesia celebrat Natiuitatem Virginis, non ideò esse, quia in ipsamet Natiuitate sancta fuerit: sed quia intra illum diem fuit sanctificata: at hoc planè falsum est, & absurdū, vt ex dictis constat: ergo idem est in præsenti. Et ratio generalis est. Quia Ecclesia propriè colit, & celebrat ipsa mysteria, & priuilegia sanctæ Conceptionis, & Natiuitatis.

Tertio, auegtur vis huius fundamenti. Quia hæc celebritas, & persuasio initium C sumpsisse dicitur ex diuina reuelatione, cuius famam percrebuisse suo tempore Bernardus refert, nec relinquit vt falsam, sed vt dubiam, Bonauentura autē, & Henricus illam admittunt, nescio tamen, quo sensu interpretantur. Marsilius tres reuelationes refert, quas dicit fuisse graues, & miraculis confirmatas. Habetur etiam reuelatio de hoc mysterio facta sanctæ Brigitę, lib. 1. cap. 9. & lib. 6. cap. 49. & 55. Ad quam extenuandam Caieta. ex Antoni. 1. part. Theolog. titul. 8. capi. 2. ait contrarium fuisse reuelatum sanctæ Catherinæ Senensi. Sed neque Anton. neque alij, dum scripserunt vitam Beatæ Catherinæ, huius reuelationis meminerunt, sed tunc inuenta videtur, quando necessaria visa est ad minuendam authoritatem aliarum.

Conti. Basilien. *Sixt. 4.* *Cōci. Trid.* *Bernard. Bnauen Henric. Marsil.* *Caiet. Antonin.*

Quartò, maximè hoc confirmat esse in Ecclesia religionem institutam, & approbatam in honorem immaculatæ Conceptionis, in cuius regula, capi. 3. dicitur, *animam Virginis à primo instanti creationis fuisse sanctam*. Quàm regulam, & institutum probarunt Iulius secundus, Leo decimus, & Alexand. sextus concedendo priuilegia, vt patet ex compendio Mendic. verbo, communicatio. §. 18. & Conceptio. §. 10. 12. & 13. Quintò, fauet decretum Basiliē. Concil. sessione. 13. vbi non simpliciter definit hoc de fide, sed esse pium, consonum fidei, & Scripturæ, vetatque docere contrarium. Et licèt illud Concilium non sit legitimum (vt constat ex actis eius, & ex Conci. Lateran. sub Leone. 10. sessio. 10.) non propter aliquam hæresim, sed propter schisma, quia sub obedientia Papæ nō processit, in his tamen, quæ ad Pontificem non spectant, magnam habet authoritatē, & saltem magnum, circa hanc veritatem, Ecclesiarū Episcoporum consensum ostendit. Sextò, tandem fauet Concil. Tridenti. sess. 5. quatenus â generali decreto de originali peccato Beatam Virginē excipit, eāq; *immaculatam* vocat, & decretum Sixti. 4. confirmat.

Religio instituta in honorem immaculatæ Conceptionis Virginis. *Iulius. 2.* *Leo. 10.* *Alex. 6.* *Conci. Basil.* *Conci. Lateran.* *Conci. Trid.*

Ex quibus expeditum relinquitur, secundum fundamentum sententiæ præcedentis. Sicut enim Concilium Triden. decretum suū interpretatur, ita significauit antiquorum Conciliorum decreta esse intelligenda, eadem enim est omnium fides. Quæ expositio per se erat necessaria, quia illa Concilia nō sol ūde Conceptione: sed etiam de Natiuitate loquuntur, vt patet in Concilio Mileuit. can. 2. & 4. Illa verò offi cij mutatio à Pio V. facta nihil obstat. Neque enim id fecisse credendus est, quia aliquid falsum in illo officio cōtineretur, sed quia omnia voluit ad antiquum morem reuocari: sicut etiam Beatam Annam, & sanctū Rochum è Kalendario expunxit, quo nihil eorum sanctitati derogatū est. In eo verò, quod festū Conceptionis, & Natiuitatis eodem officio celebrari voluit, vtriusque solennitatis propria ratione retenta, huic nostræ sententiæ non parum fauit.

Concil. Mileuit. *Tertium fundamentum est Patrum.*

Tertiùm principale fundamentum huius sententiæ ex Patrū authoritate petendum est, quorum testimonia in varios distingui ordines possunt. Primus ea cōtinet, quæ in specie

Damasce. specie de Virgine, & originali peccato loquuntur. Primò Damascen. orat. 1. de Natiuit. Mar. Virg. de illius Conceptione agēs sic loquitur. *Natura gratiam anteuertere ausa non est, sed tantisper expectauit, dum gratia fructum suum produxisset.* Et infra. *O beatos Ioachimi lumbos, è quibus immaculatum semen effluxit, o præclaram Annæ vulnam, in qua, tacitis incrementis formatus fuit sanctissimus fœtus*, & infra, *forte illud excelsi brachiū obtusum naturæ ligonem Spiritu Sanctō, tāquā digito suo, exacuens, viuam scalam sibi ipsi cō didit*, & infra. *O sanctissima, quæ principatus & potestates fefellisti, immaculata cōseruata in Dei sponsam.* Quibus verbis satis apertè, & eleganter, & mysterium explicat, & rationem, & modū illius indicat. Multaquè similia habet oratione secūda, & inter alia dicit, ventrem Annæ fuisse, *locum, in quo Deus sanctificationis arcam condidit*, & orat. 3. dicit. *Conceptionem Virginis fuisse collapsi generis nostri excitationem, & integram restitutionem.* Et orat. 1. de Assumptione, *gratia* (inquit) *ab ipsum inuenit, quæ animam non minus, quam corpus Virgineū custodiret.* Et orat. 2. *Ad hunc*, inquit, *paradisum serpens aditū non habuit*, & infra vocat eam, *immaculatā quæ cum terrenis affectibus nihil habet cōmune*, & introducit Virginem hoc modo ad filium loquentem, *animam meam tibi charā accipe, quam à peccati labe puram seruasti*, & ideò lib. 3. de fide. c. 2. Virginem vocat, *semper Sanctam*: quia nimirum nunquam in statu peccati fuit.

Laur. Iustinian. Secundò, Laurent. Iustinian. sermo. de Annunciat. *Ab ipsa*, inquit, *Conceptione in benedictionibus est præuenta dulcedinis, & à damnationis alienæ chirographo prius est sanctificata, quā nata.* Clarius in lib. de casto. cō nub. Verbi, & animæ. c. 7. circa medi. ait. C *Quotquot ex ipsa nati sunt propagine, exceptis duntaxat mediatore Christo Iesu, & eius matre, sub hac peccati lege sunt cōditi.* Idē in fasciculo amoris. c. 7. circa finē. Et lib. de gradib. perfectio. c. 1. post med. discite inquit. *Ab originali delicto nullus excipitur, prater illā quæ genuit mundi Saluatorem.* Solent verò nonnulla loca huius sancti in contrariū citari, quæ omisi, quia nullam omnino difficultatem habent. Et de illis videri potest Epistola Philippi Stancharij, quæ in fine operum eius habetur. Tertiò quidam antiquus Pater (qui ob humilitatem idiotæ nomen sibi imposuit, & ante octingentos

Philip. Stanchar. Idiota.

A annos scripsit librum de contemplatione Virginis) in. c. 2. & 6. & veritatē hanc ex professo tractat, & definit, & ideo verba eius omitto. Quartò, referri solet Cyrill. Alexand. lib. 6. in Ioan. c. 15. vbi sic inquit, *excepto solo Christo, & Beatissima eius matre, etiam excepta, omnes in peccato nascimur*: ipsum autē de Natiuitate in vtero loqui patet: tùm ex contextu: tùm, quia si de Natiuitate extra vterum loqueretur, plures deberet excipere. Notauit quidem hunc locum Feuardent. in lib. 3. Irenæi. c. 23. ne quemquam tamen minus doctum decipe- *Feuarden.* ret, adnotare debuisset, illum librum non esse Cyril. Sed Chlysthouei. Potest tamen hic locus Cyril. vtcunque resarciri ex homil. 6. in Concil. Ephes. habita, & habetur 6. tom. illius. c. 6. vbi de laudibus Virginis mire loquitur, & inter alia sunt hæc verB ba, quæ ad præsentem causam facere possunt. *Salue sancta Deipara pretiosum totius orbis thesaurū, lāpas inextinguibilis, per quā diabolus cælo decidit, & prolapsum plasma in cælum recipitur*, & infra, *Quis vnquam de architecto audiuit, quod suum ipsius templum cō struxerit, & in eo habitare prohibit⁹ sit.* Quintò, Sedulius lib. 2. Paschalis de miraculis *Sedulius Poeta.* Christi, in princ. (habetur tom. 8. Biblio.) qui ante mille centum annos scripsit, post quam lapsum primi hominis, & totius humani generis descripsit, inquit, fecisse Deū

Vt vnde culpa dedit mortē, pietas daret inde salutem, & subiungit.

Et velut in spinis mollis rosa surgit acutis,
Nil, quod lædat habēs, matrēq; obscurat honos.
Sic Eua de stirpe, sacra venīēte Maria. (re:
Virginis antiquæ facinus, noua Virgo piaret.

Huius autem Doctoris tāta est authoritas, vt nonnulla carmina, quibus Ecclesia in laudē Virginis, vtitur, ex hoc eius libro desumpta sint. Sextò addere possumus sanctū Vincētium Ferrerium, qui licèt inter- *Vincent. Ferrer.* dum subobscuriùs loquatur, tamen in hāc sententiam planè inclinat, in sermo. primo de Natiuit. dicit enim, Virginem eadē die, & eadem hora Conceptionis sine dilatione fuisse sanctificatam, & subdit. *Quando corpus B. Virginis fuit perfectè organizatum, & anima illi coniuncta per creationem tūc altissimus sanctificauit tabernaculū suū*, & serm. 2. de Natiuit. Virg. ad illius Cōceptionē accōmodat verba illa, *fiat lux*, & addit, *non credatis, quia fuerit sicut in nobis, qui in peccatis concipimur: sed statim, ac anima fuit*

Universidad de Deusto
Biblioteca

creata, fuit sanctificata, & statim Angeli in A *cœlo celebrauerunt festum Conceptionis.*

In secundo ordine numerabimus Patres, qui de Virgine loquẽtes generaliter, & absolutè docent eam fuisse omni culpa liberam, & immunem. Quorum princeps sit Aug. in illo loco celebri de Natu. & Gra. c. 36. *Excepta Virgine matre, de qua, cum de peccatis agimus, nullam prorsus habere volo quæstionem, inde enim scimus, quod plus gratiæ ei collatum est ad vincendum omni ex parte peccatum, quia eum concipere meruit, & parere, quem scimus nullum habuisse peccatum.* Quæ quidem verba (quidquid alij contendant) non possunt ad actualia peccata coarctari. Primò quidem, quia toto illo libro generatim tractat de peccato, vt contra Pelagianos concludat neminem esse sine peccato, etiam infantes. Quod non potest de actuali sed de originali peccato verum esse. Cùm ergo ab hac generali clausula Virginem excipiat, eodem sensu loqui necesse est: quia si originale peccatum habuisset, illam excipere non oporteret. Secũdò, quia è conuerso, si de solis actualibus loqueretur, non oportuisset solam Virginem excipere, multi enim sunt, qui tantum habuerunt originale peccatum: vt innocentes, neque enim illo loco de solis adultis tractabat. Tertiò ex ipsis verbis, quæ sigillatim ponderanda sunt, dicit enim, *cum de peccatis agitur, nullam de Virgine se velle habere quæstionem*, ergo neque hanc, in qua versamur. Dicit deinde, *omni ex parte vicisse peccatum*, ergo ex parte originalis, & actualis, vt nomine Bernardi exponitur in quodam sermone super Canticum, *Salue Regina*, qui inter opera eius habetur. Tandem rationem subdit: *quia concepit Deum, qui nullum habuit peccatũ*, sicut ergo hic nõ solum actuale: sed omne omnino peccatũ de Christo negatur, ita & in prioribus verbis negatur de Virgine, vt (sicut idem Aug. dixit, serm. 20. ad fratres in eremo) *talis quo modo sit mater, qualis & filius.* Quartò coniungo hunc locum cum alio eiusdẽ Augusti. quinto contra Iulian. c. 9. vbi generalem regulam constituit. Eum, qui in adulta ætate peccatum non fecit, in infantili ætate peccatum non contraxisse: sed Beata Virgo in adulta ætate peccatum nõ fecit, vt ex priori testimonio, vt minimum constat, ergo ex principijs Augustini necessariò concluditur Beatam Virginem in

Augustin.

Bernard.

infantili ætate non contraxisse peccatum. Nisi quis fortasse subterfugiat, & posterius illud testimonium de eo tantum exponat, qui sua vi, & natura vitare potuit omne peccatum, seu potius impeccabilis fuit. Sed hæc euasio gratis, & præter vim verborum confingitur, & seruata proportione integrum manet argumentum. Sicut enim is, qui natura sua est impeccabilis, ex vi suæ conceptionis immunis est ab originali peccato, ita quæ per virtutem gratiæ nunquam peccauit, eadem ab originali culpa præseruata fuit. Secundus testis sit Cyprian. lib. de Cardinalib. Christ. operib. c. de Natiui. Christi, vbi de Beata Virgine sic loquitur. *Non sustinebat iustitia, vt illud vas electionis communibus lassaretur iniurijs, quoniã plurimũ à cæteris differens, natura cõmunicabat: non culpæ,* & infra, *matri plenitudo gratiæ debebatur, & Virgini abundantior gloria, quæ carnis, & mentis integritate esset insignis.* Tertiò, Ambros. ser. 22. in Psal. 118. circa illa verba. *Quære seruum tuũ, Domine,* inquit, *suscipe me, non ex Eua, sed ex Maria, vt incorrupta sit Virgo, sed Virgo per gratiam, ab omni integra labe peccati.* Et lib. de instit. Virg. c. 5. *Non de terra, sed de cœlo vas sibi hoc per quod descenderet, Christus elegit, & sacrauit templũ pudoris.* Quartò, Hieron. circa illud Psal. 77. *Eduxit eos in nube diei, per nubẽ.* Virginẽ allegoricè interpretatur, quam dicit, diei vocari, quia semper fuit in luce, & nunquam in tenebris. Et quanquam nõ certò constet hoc opus esse Hieronymi, nõ est tamẽ dubium, quin antiquũ habeat grauẽ authorem. Fauet etiam idem Hieron. super Ecclesiastes decimum vbi conferens Virginẽ cum Patriarchis & Prophetis, dicit illam fuisse *liberam omni peccato, et cortice peccati.* Quintò, Sophronius Episto. Synod. in. 6. Synod. act. 11. dicit Beatã Virginem *ab omni contagione corporis, animæ, & mentis fuisse liberatam,* & in codice Vaticano habetur: *ab omni corporis & animæ, mẽtis labe fuisse liberã,* & ita vertit Turrian. in pu nopl. Sextò, sic etiã sanctus Brun. in Psal. 101. vocat eã *ab omni peccato liberam.* Septimò, eodẽ modo loquitur Richard. Victorin. c. 26. & 42. in Cant. & lib. 1. de Emmanuele cap. vltimo. Octauò, Petr. Damian. serm. de Natiuit. Virg. ait. *Quid vitij in eius corpore, aut mente vindicare sibi potuit locum, quæ tantus diuinitatis meruit esse sacrariũ.* Et serm. de Annuciat. habet hęc verba notanda,

Augustin.

Cyprian.

Ambros.

Hieronym.

Sophron.

Turrian. Brunon.

Richard. Victor. Petr. Damian.

da. *Cum fecerit Deus omnia sua opera valde bona, hoc melius fecit, consecrans sibi in ea reconciliatorium aureum, in quo se post tumultus Angelorum & hominum inclinaret, & requiem inueniret.* Tandem Arator lib. 1. in Act. Apostolor. in prin. tomo. 8. Bibliot. ante mille annos sic scripsit.

Arator.

A Nato formata suo, mala criminis Eua
Virgo secunda fugat: nulla est iniuria sexus.
Restituit, quod prima tulit.

Tertiò principaliter sunt testimonia, quibus Virgo dicitur *immaculata, incontaminata, purior Angelis.* Nam cum hæc spiritualis puritas consistat non solum in positiua perfectione gratiæ, sed etiam in carentia culpæ, necesse est ad veritatem harum locutionum, quòd Virgo caruerit omni culpa, non minus, quàm Angeli Beati. Ita verò loquuntur, Iacobus in Liturgia, quam sexta Synod. Can. 32. veneratur, ibi autem sæpe repetit. *Commemorantes sanctissimam, immaculatam, & gloriosissimam Dominã nostram matrem Dei.* Circa finem verò addit, *dignũ est, vt te vere Beatam dicamus, & omnibus modis irreprehẽsam, honorabiliorem, quã Cherubim, tibi, ô plena gratia vniuersa creatura gratulatur, quæ es templũ sanctificatũ, &c.*

Iacobus Apostol.

Andreas Apostol. Abdias.

Secundò, Andreas Apostolus (vt in eius gestis refert Abdias lib. quarto histor.) dixit, *sicut primus Adam, formatus fuit ex terra antequã esset maledicta, ita secundus Adã formatus est ex terra Virginea nunquam maledicta.* Tertiò, in septi. synod. act. 3. vocatur *immaculata, & omni sensibili, & intellectuali natura purior.* Quartò, Cõciliũ Francfor. Epistola ad Episcopos Hispaniæ vocat, *immaculatam, prorsusquè puram.* Quintò, Ephrẽ, in lamentatione Virginis, & in oratione ad Virginem sic incipit, *Immaculata, prorsusquè pura Virgo Deipara.* Sextò, Origen. hom. prima ex varijs, vocat eam, *immaculatam & dignam matrem digni & immaculati filu.* Septimò, Andreas Creten. serm. de Assumptione, multa habet similia, & Euthy. ser. de Zona Virginis. Octauò præcipue notari solent verba Anselmi, lib. de Conceptu Virginali. c. 18. *decuit Virginem ea puritate nitere, qua maior sub Deo nequit intelligi:* cũ ergo maior sit puritas, quæ carentiam peccati originalis includit, & hæc meritò dici possit esse sub Deo, quando quidem non ex propria vi, & natura, sed per gratiã Christi habetur, hæc puritas sine dubio decuit Dei matrem. Vnde D.

7 Synod. Con. Frãcford. Ephrem.

Origen.

And. Cretens. Euthy. Anselm.

Thom. in primo. d. 44. q. vnica, artic. 3. ad 3. exponens hoc Anselmi testimonium, dicit, Beatam Virginem habuisse tãtam puritatem, vt ab actuali, & originali peccato fuerit immunis. Nonô, Theodoret. lib. 3. in Cant. circa illa verba: *sexaginta sunt Reginæ, sanctissimã, & immaculatissimã Dei genitricem Mariã*, appellat, & infra inquit. *Inter tot animas omniũ hominum, qui saluantur, vt electa columba, est vna illa sola, quæ christũ genuit Virgo mater, puella Maria, quæ puritate profecto Cherubim, & Seraphim antecellit.* Decimò, Fulbertus Carnoten. (vt Canis. refert, lib. 1. c. 7.) sic Virginem salutat, *Aue Maria electa, quæ immaculata semper extitisti ab exordio tuæ creationis, quia paritura eras creatorem totius sanctitatis.* Citatur etiam S. Dominc. tract. de corpore Christi, qui eodem modo de perpetua sanctitate, & puritate Virginis loquitur, & Gregor. Neocęsarien. in expositione salutationis Angelicæ, dicens, *solam Virginem fuisse sanctam, & prorsus impollutam corpore & spiritu.* Et Ansel. in lib. de Exordio humanæ salutis, & Richard. Victorin. serm. de immaculata Virginis Cõceptione, itẽ in sermonibus de Assumptione, quæ sub nominibus. Hierony. & Augustini, fertũtur, & frequentissimè apud Patres huiusmodi locutiones reperiũtur. Denique Chrysip. Ierosolymi. presbyter in sermo. de S. Maria. *Aue*, inquit, *solis ortus, qui nullum ferre potes occasum.*

D. Thom.

Theodoret.

Fulbert. Carnot. Canis.

Dominic.

Grego. Neocæsar.

Anselm. Richar. Vict.

Chrysip. Ierosolym.

Quartò principaliter vti possumus illis Patrum testimonijs, quibus docent omne gratię beneficium alijs collatum, perfectiori modo datum esse Virgini, vt supra latè retulimus. Vnum enim ex præcipuis beneficijs diuinis est creatio in gratia, & perpetua innocentia. De qua ratione plura infra dicã. Nunc notanda sunt verba Hippolyt. orat. de sanctificat. *Qui dixit honora patrem, & matrem, vt decretum à se promulgatum obseruaret, omnem gratiam matri, & honorem impendit.*

Hippolyt.

Quintô, confirmari hoc nõ immeritò potest ex Patribus asserentibus, per Beatam Virginem destructum esse originale peccatum, & dæmonis imperium. Neq; enim originali culpæ subdi oportuit illam, per quam peccatum ipsum expellendum erat. Id autem multis docet Cyril. illa homi. 6. in Concil. Ephesi. & Irenæ. lib. 3. cõtra hæres. c. 33. vbi dicit Beatã Virginem, *sibi, & vniuerso generi humano factã esse salutis causam.*

Cyrill. Irenæus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Augustin. sam.& Aug.serm.35.de Sanctis, *Hæc prima,* inquit, *matris damna resoluit auctrix peccati Eua, auctrix meriti Maria.* Ed ad eundem modum loquitur Ephiphan.hæres.78. Et *Epiphan. Andr. Cretens.* Andreas Creten. orat. de dormitione de Deipar. *sola,* inquit, *prater naturam fuit electa ad naturam renouandam, sola deseruit opifici vniuersæ naturæ* Laurētius etiam Iustini. de Connub. Verbi, & animæ. cap. 9. propter hanc causam vocat Virginem, *interemptricem peccati.* Similia habet Innoc. 3. ser. 2. de *Innocen. S. Brun. Iob. 40.* Assumpt.& S.Brun.ser.de Natiui. Mariæ accommodans illud Iob. 40. *Nunquid illudes ei, aut ligabis eum ancillis tuis,* dicit Virginem esse, *cui Dominus ligauit Leuiatā.* Denique Hesychius cōcione. 2. de B. Virg. tomo. 7. Bibliot. Sanct. inter alia vocat eam, *præclarū nostræ naturæ ornamentum, gloriā luti nostri, quæ Euam pudore, Adamum commi-* *Anselm.* B *natione liberauit, audaciā dæmonis contriuit, quam concupiscentiæ fumus non attigit, neque vermis voluptatis læsit.* Optima etiam sunt verba Anselmi. lib. de Excellēt. Virg. c. 9. quæ infra iterum referemus.

Responsio. ad testimo. nia Patrum in oppositū. Sextò, quæ citantur in contrarium, partim nobis fauēt, partim facilè exponi possunt: pauca verò cōtradicunt. Primò enim generales Sanctorum locutiones eundem sensum habent, quem similes Scripturæ, & Conciliorum, eandem enim fidem docent. Vnde non excludunt Virginis priuilegia, cùm verò solum Christū excipiunt, intelligunt solum eum ex vi suæ conceptionis fuisse sanctum ad eum modum, quo sacra Scriptura de Deo dicit, *solus habet immortalitatem: nemo bonus, nisi solus Deus,* scilicet à se, & de se. Illis enim loquendi mo- C dis non excluditur omnis accidentalis participatio, seu communicatio per gratiam, *Ambros.* vt rectè dixit Ambro. lib. 3. de fide ad Gratian. c. 2. Hāc vero interpretationem prædictis Patrum locutionibus necessariò adhibendam esse constat. Quia non solum de originali, sed etiam de actuali peccato loquuntur, vt patet apud Augu. lib. 5. contra Iulian. c. 9. & eodem modo dixit Clemens Alexand. lib. 1. Pedag. c. 2. *propriū esse* *August. Clemens Alex. Gregor. Nazian.* *Dei, nihil omnino peccare.* Et Nazi. orat. 4. §. viri simul, dicit, *eum vitæ statum, qui omni prorsus peccato vacat Deum supra humanæ naturæ modum constituisse.* & in multis ex supra citatis idem facile animaduerti potest.

In secundo ordine citatur primo Augu. qui solum dicit carnem Virginis fuisse, A *carnem peccati.* Quod verum est, non quia illa caro aliquādo fuit subdita peccato, aut informata anima carente gratia: sed quia fuit mortalis, & passibilis ex debito peccati, cui de se erat obnoxia, si per Christi gratiam non fuisset præseruata: Christi autē caro solum fuit, *in similitudinem carnis peccati:* quia has pœnalitates non cōtraxit ex peccato, sed illas assumpsit, vt nos peccato liberaret. Et idem fere sensus est secundi testimonij eiusdem Augustini: quanquā ibi non dicit simpliciter Virginem mortuam fuisse propter peccatum, vt in argumēto citatur, sed cum addito, scilicet propter peccatum Adæ. Ambrosius verò, qui tertio loco ponitur, eundem sensum patitur, quanquam re vera non dicat, prout refertur, carnem Christi in matre fuisse obnoxiam peccato, sed in parentibus, v. g. in Adamo, & alijs. Obseruandum verò est carnem Christi, quæ propriè significat corpus, vel humanitatem eius, non posse dici obnoxiam peccato, neque in se, neque in matre, neque in parentibus: quia ab illis non per seminalem rationem descendit, sed altiori modo. Vnde solum materialiter, vel (vt Augustin. loquitur) *secundum corpulentam substantiam in illis cōtinebatur:* solum ergo dixit Ambrosius carnem Christi, prout fuit in parentibus, seu potius ipsam carnem parentum, in qua caro Christi aliquo modo continebatur, fuisse peccato obnoxiam. Quartò vero, Euseb. Emisen. non magis fideliter refertur. Nō enim absolutè dicit neminem caruisse originali peccato, neque etiam Virginem. Sed verba eius sunt. *Per se neque ipsa Dei para immunis fuit.* Quod est verissimum, solus enim Christus per se, & vi sua immunis fuit. Dum verò hic author addit particulā, *per se,* satis indicat per Christum Virginem fuisse immunem. Quintus qui adducitur, est Anselmus, qui non solum de conceptione, sed etiā de natiuitate loquitur, & ideo eius verba in omni sententia expositione indigent. Deinde illa verba non sunt Anselmi, sed Bosij, qui ad Anselmum velut aliquid obijciens loquitur. Cui Anselmus *Ansel.* nihil respondet, præterquam Virginem, *ab omni labe fuisse mundatam,* id est, præseruatam, vt commodè exponi potest ex doctrina eiusdem Anselmi. lib. de cōceptu Virginali. c. 7. vbi dicit eum, qui ex semine, & cum libidine conceptus est, hoc ipso dici posse

posse in peccatis conceptum, quia inde habet necessitatem contrahendi peccatum, & quia ipse per se non potest habere iustitiam, quam deseruit in Adamo. Non ergo requirit ex vi illius locutionis peccatum re ipsa contractum, aut carentiam iustitiæ, sed necessitatem contrahendi peccatum, & indigentiam gratiæ Christi, vt cap. 8. explicat. Quid autem ipse de Virgine senserit, alijs locis satis explicuit, quæ in superioribus retuli. Sextus erat Bernardin. Senens. qui apertè præmittit se velle ab hac quæstione abstinere, & ideo nihil in particulari dicit, sed generalibus vtitur verbis. Sanctus autem Vincentius, qui septimo loco ponitur, nostram potius confirmat sententiam, vt ostensum est.

Alia testimonia, quæ in tertio ordine referuntur, optimè, & propriè de præseruatione intelliguntur, vt ipse etiam Caietanus falsus est. Oportet enim in hominis generatione duo distinguere, primum est ipsa conceptio seminis, quæ meritò, *immunda* vocatur a Patribus, *& subdita peccatis,* quia fit cum libidine, & concupiscentia, & alijs imperfectionibus ex peccato contractis, & quia de se est veluti origo originalis culpæ. Alterum est corporis animatio, quę est propria conceptio, de qua nūc agimus: & hæc, quanquam de se posit dici peccato obnoxia, tamen, si coniunctam habeat sanctificationem, non propriè dicitur immunda, quia per ipsam sanctificationem mūdatur, dicitur autem hæc sanctificatio propriè, *mundatio, & purgatio,* (quamuis sit etiam præseruatio) quia non solum habet pro termino à quo, simplicem negationem C sanctitatis: sed etiam culpam, nō quæ præcessit: sed quæ futura necessariò esset, nisi gratia præueniret. Propter hanc ergo causam dicunt Sancti Virginem fuisse *purgatam, & mundatam,* quanquam Nazian. non sine mysterio, *præpurgatam* dixerit.

Ex Patribus, qui vltimo loco referuntur, Gerardum videre non potui, neque Antonium Paduanum, nam in concionibus eius, quæ circunferuntur, nihil huiusmodi reperitur. Rupertum verò fateor illius fuisse sententiæ, & eius æqualem Bernardum, cuius ætate cœpit festum conceptionis celebrari: priuatim tamen, & sine Pontificia authoritate, propter quod (vt ipse expressè dicit) timuit ad illam sententiā accedere. Vnde si nunc viueret, & præsentis Ecclesiæ faciem videret, & Romanorū Pontificum authoritatem impense fauentem huic sententiæ, dubium non est, quin illam veneraretur. Idemque existimādum est de D. Tho. qui tantum Ecclesiæ autho- *D.Thom.* ritati, & consuetudini vbique defert, vt præferendam dicat cuiuscunque Doctoris sancti authoritati, vt videre est. 2. 2. q. 10. arti. 12. & hac. 3. p. q. 68. art. 10.

Vltimo loco rationibus confirmanda est nostra sententia ex rei decentia, & sapientissima Dei prouidentia sumptis. Vt enim dixit Aug. lib. 3. de Lib. arbi. c. 5. *quidquid ei* *Quarta fun damentum ex ratione. August.* *bi veræ rationi melius occurrerit, id scias fecisse Deum.* Quod tunc maximè verū est, quā- *Prima ratio.* do contrarium aliquo modo incongruum, aut Deum minimè decens apparet. Prima ergo ratio sumitur ex parte Christi Dei hominis, quatenus verus est filius Virginis. Decebat enim Deum puritatis, & sanctitatis amatorem talem sibi formare matrem, quæ omnino esset pura & sancta, & ab omni peccato aliena. Ad quod maximè confirmandum valent omnia, quibus, D. Tho. art. 4. probat in Virgine nullum fuisse actuale peccatum, & quæ citat ex secū- *D.Thom. 2.Cor.6.* da ad Corint. 6. *quæ conuentio lucis ad tenebras?* & Proverb. 17. *Gloria filiorum patres* *Prouer. 17.* *eorum,* & Sapientiæ primo *in malevolā ani-* *Sap.1.* *mam non introibit sapientia, neque habitabit in corpore subdito peccatis,* & Cant. 4. *tota pul-* *Cant. 4.* *chra es amica mea, & macula non est in te.* Maior enim macula est originale peccatum, quàm aliquod actuale, & magis facit subditum dæmoni. Confirmatur, si quis nobilitatis auidus & honoris posset sibi condere, & eligere parentes, sine dubio eligeret, quantum posset, omni ex parte nobiles: ergo. Dices forte, hoc tantum probare de eo *Obiectio.* tempore, quo Beata Virgo cōcepit filium, quia tunc oportuit, vt esset omnino pura. Tamen hoc falsum est, vt ex supra dictis constat. Aliàs ex hoc principio non posset probari, toto tempore vitæ ante concep- *Responsio.* tionem filij, fuisse præseruatam ab omni peccato veniali, & motu concupiscentiæ: & habuisse alia priuilegia gratiæ. Ad dignitatē ergo filij non tantum pertinet puritas matris eo tempore quo illum concepit: sed simpliciter toto vitæ tempore. Quod ita declaratur. Nam eo tempore, quo Beata Virgo concepta fuit, iam existebat persona illa, quæ eam sibi condebat, & præparabat in matrem: ergo ad prouidentiā eius & sapiē-

Universidad de Deusto
Biblioteca

& sapientiam pertinuit,ex tunc illam prę A
uenire,& purissimam custodire. Vt si fi-
lius Regis aliquam fœminam in suam spō
sam educaret,omnem adhiberet curam,vt
summa semper honestate,& nobilitate vi-
ueret. Et confirmatur tandem hæc ratio
ex similitudine, quam esse oportuit inter
filium,& matrem, præsertim in moribus,
& gratia,& animæ, ac corporis puritate.
Decuit ergo,vt in carentia originalis pec-
cati essent similes, licet non æquales, est
enim originale peccatum, *habitus dissimili tudinis ad Deū,homini ingenitus*,vt Dionys. *Dionys.*
loquitur.capi.2.de Ecclesiast. Hierarch.hu-
iusmodi habitum per Baptismum expelli
dicens,& per gratiæ infusionem, quæ ho-
minem facit similem Deo, non ergo de-
cuit huiusmodi habitum,vel vno momen-
to esse in Virgine,quàm oportuit filio esse B
simillimam,cum illi data sit veluti *in adiu-
torium simile sibi*. Vnde Augusti.lib. de As- *August.*
sumptione Virg.c.5.simili coniectura vti-
tur,vt ostendat carnem Virginis non vidis
se corruptionem,quia nec illam Christi ca
ro vidit.

Dici potest,totam hanc rationem præ-
cise consideratam rectè procedere, si aliū-
de priuilegium hoc non esset contra dig-
nitatem Christi,vt est vniuersalis Redemp
tor.Propter hoc adiungitur secunda ratio, *2.Ratio.*
nam hoc ipsum priuilegium Virgini con-
cessum maximè redūdat in gloriam Chri-
sti,vt Redemptor est, & hanc eandemdig-
nitatem non parum illustrat,ergo ex par-
te ipsius Christi nihil est,quod ad hanc ve
ritatem credendam nō inducat. Antecedēs
patet,quia vt supra dictum est ex Dionys. C *Diony. August.*
cap.8.de Diuini.nomi.circa finem,& Au- *Duplex mo dus redemp tionis.*
gust. circa id Psal. 85. *eruisti animā meā ex* *Psal 143.*
inferno inferiori.Duplex est redimendi mo
dus,vnus etigēdo lapsum, alter præueniē-
do iā iā lapsurū,ne cadat,iuxta illud Psal.
143.*Redimisti seruum tuū de gladio maligno*,
id est,custodisti,ne interficeretur. Ex his
autem posterior modus est sine dubio o-
pus maioris gratiæ,& beneuolentiæ,& cæ
teris paribus maioris efficaciæ, ac potesta-
tis,ergo decuit, vt Christus matrem suam
nobilissimo modo redimeret. Præsertim,
quia ad gloriam Christi pertinuit vterquè
redemptionis modus. Nequè enim aliquis
ita erit impius, vt neget, merita eius po-
tuisse ad vtrunque sufficere, cùm sint infi-
nita,& multo efficaciora ad influendā gra-

tiam,quàm peccatum Adæ ad culpam. Si
autem fuerunt illa merita efficacia ad hūc
effectum, oportuit sanè in aliquo manife-
stari,ergo maximè in matre eius,& vnicè
ac singulariter in illa, tùm propter singu-
larem cum Christo coniunctionem : tùm
quia proprio,ac singulari modo ad redem-
ptionem cooperata est, illius pretium de *Merita Chri sti in Vir ne redimē da quasi eluxerun Luc.*
sanguinibus suis quodammodo conferen-
do,quatenus ex illis caro Christi formata
est.Propter quod,quamuis Christus homi-
num sit salus:tamen Beata Virgo singulari
modo eum vocat *salutare suum*,Luc.primo. *Bernardo Senens.*
Quod benè confirmant verba sancti Ber-
nardini Senen.sermo.51.capit. 3. dicentis,
Christum Dominum magis venisse in car-
ne mortali pro Beata Virgine redimenda,
quàm pro omnibus hominibus, etiā si om-
nes simul cum illa conferantur, & propter
hanc causam illam vocat *primogenitam Re-* *Gloss. Cant.4.*
demptoris,& in hanc sentētiam refert glos
sam in illud Cāt. 4.*Vulnerasti cor meū soror* *Tertia ra*
mea sponsa.

Tertia ratio ex muneribus Virginis col
ligi potest.Dat enim Deus vnicuique gra-
tiam eo tempore, modo, & perfectione,
quo secundum rectam, & prudentem ra-
tionem maximè congruit fini,dignitati,&
officio, in quo ab ipso Deo constituitur,
vt disputat. prima sect. secunda explica-
tum est:sed prima dignitas Virginis fuit
esse matrē Dei,quo titulo illi debetur ma-
ximus amor,& honor,& cū hac coniuncta *Dignitas matris Dei quanta.*
est alia, scilicet singulari modo cooperari
redemptioni:cui fini nihil potest magis es
se contrarium,quàm peccatum. Et ex his
sequitur tertia scilicet, vt singulari modo
sit domina omniū,& Regina Angelorum. *Anselm.*
Nam(vt rectè dixit Ansel.) *sicut Deus om-*
nia creādo Pater est, & Dominus omnium:ita
Beata Virgo suis meritis cuncta reparando Ma
ter est, & Domina rerum,non decebat autem
dominam esse inferiorem seruis, scilicet
sanctis Angelis in perpetua sanctitate, &
vitę innocentia,ac puritate.

Et hinc cōcluditur quarta ratio in quo- *Quarta ra tio.*
dam principio supra posito fundata. Quia
nullum gratiæ beneficiū alicui puræ crea-
turę collatum Virgini negatū est:sed crea
ri in gratia est magnum gratiæ beneficiū
quod Adæ, & Euæ collatum est, & perfe-
cta innocentia excludens omnem culpam
communicata est Angelis: ergo vtrumque
multò perfectius concessum est Virgini.
Nec

Nec refert, quòd gratia præseruans à pec- A
cato statim contrahendo, nulli concessa
sit:tùm quia hinc fit Virginem magis in-
diguisse hoc beneficio,quàm cæteros,ideò-
que potiori iure atque ratione illi fuisse
tribuendum:tùm etiam,quia nihil mirum
est,quòd aliquid maius matri,quàm cæte-
ris concedatur.

Quinta ratio. Quinta ratio sit. Quia Christus dispen-
sauit cum matre in alijs legibus, vt in lege
fomitis,in illa,*In dolore paries filios*, & in il
la,*In puluerem reuerteris*, ergo multo magis
oportuit,vt in hac lege cum illa dispensa-
ret,qua omnes nascimur *filij iræ*, Quia non
est minùs potens ad dispensandum in hac,
quàm in cæteris, neque erat minor causa
dispensandi,sed maior,cùm ad honorē ma
tris,& filij hoc magis necessarium sit, quā
reliqua. Vnde non est mirum,quod dispen
satio singularis sit, quandoquidem causa B
vnica est,& singularis,sicut etiam caruisse
dolore in partu, & paulò post mortem re-
surgere ad perpetuam gloriam corporis,ac
denique carere omni inordinato motu fo-
mitis, propria, & singularia priuilegia *Bernard.*
sunt ipsius Virginis,vt etiam Bernard. no-
tauit dicta Epist. 174.Ex quibus etiam ve-
luti inductione quadam concluditur, my-
steria gratiæ,quæ Deus in Virgine opera-
tus est,non esse ordinarijs legibus metien-
da,sed diuina omnipotentia, suppositā rei
decentia, absque vlla Scripturarum cōtra
dictione,aut repugnantia.

Sexta ratio confirmat præcedentem.
Quia sicut maius malum est originale pec-
catū,quàm corruptio carnis,vel similes de
fectus:ita præseruatio ab hac culpa erat bo
num magis necessarium,magisque decens
matrem Dei, quàm cætera omnia,cur er- C
go Deus, qui alia concesit, hoc negaret,
cum neque ad Christi dignitatem perti-
neat,neque expediat:sic enim Augustlib.
August. de Assumptione.capi.4. &. 10.quanquam
authoritate non cogeretur, propter solam
vim rationum dixit,sentire se nō posse car
nē Virginis vermibus,& corruptioni fuis-
se traditam.Et si doctores catholici, qui de
perpetua Virginitate Beatæ Virginis dis-
putant,prudenter dicunt,quanquam nul-
la esset authoritas,rationibus satis posse cō
uinci, cur non simili ratione sentiemus
animam Virginis,nunquam fuisse aut dæ-
moni subiectam, aut peccati macula infe-
ctam ? Quæ ratio ita commodè explicari,

& ponderari potest. Nam si Beatæ Virgi- A
ni daretur optio, quid potius vellet, carere
à principio originali culpa, an corpus suū
post mortem illæsum seruari, sine dubio
illud primum eligeret.Imo addit Cordub. *Cordub.*
lib.primo,quæst. Theologic.q. 49. ad finē,
potius eligere debuisse carere originali
peccato,quàm esse matrem Dei. Quia si
hæc precise comparentur, magis est dete-
standa culpa,quàm quodlibet aliud malū,
seu quàm carentia cuiuscunque boni: ergo
eadem ratione sapientissimus Deus, & fi-
lius Virginis, multò magis existimandus
est, hoc malo illam liberasse, quā reliquis.
Nec verisimile est subleuando Virginem
ad tam excellens bonum, tantum tamque
indecens malum in illa permisisse.

Septima ratio precedentem declarat,& *Septima ra tio.*
confirmat. Quia Deus non permittit ali-
quod malum nisi propter aliquod maius B
bonum,vt docet Dionys.cap.4.de Diuini. *Dionys.*
Nominib.& Augustinus sæpe,qui ex infi- *August.*
nita Dei bonitate, sapiētia, & potētia, id
euidēter colligit, sed permittere in Virgi-
ne hūc lapsum,nec per se amabile est, nec
vllum adfert bonum, sed potius multa bo-
na iam explicata impediret. Dicet fortasse *Obiectio.*
aliquis non esse hāc nouam permissionem
præter eam, qua Deus permisit lapsum *Responsio.*
Adæ. Sed hoc nō rectè dicitur. Quia diui-
na prouidentia,quę ad omnia particularia
descendit non tantum generatim, & con-
fusè: sed etiam in indiuiduo, & sigillatim
omnia disponit,vel permittit, & in singu-
lis momētis omnium curam habet,& præ-
sertim existimandum est,prouidentiā val-
de specialem habuisse erga matrem suam,
seu in illa condenda, & disponenda: non
ergo est verisimile absque magna causa, C
& necessitate permisisse,vt peccatum ori-
ginale contraheret. Dicet aliquis potuisse *Obiectio.*
hoc permitti ad maiorem Virginis humi- *Responsio.*
litatem.Sed si hęc ratio esset valida,potius
veniale,quàm originale peccatum permit
tendum fuisset. Quia verò illud magis vo-
luntarium est,eo magis ad humilitatē con-
ferre potest.Deinde,illa ratio ad vtrunque
est inefficax. Quia perfectior modus ob-
tinendi, seu exercēdi humilitatē est, quā-
do id fit ex perfecto lumine, & cognitio-
ne,quàm si fiat ex alicuius mali experien-
tia. Quod humilitatis genus perfectissi-
mum in Christo fuit, & illum Beatissima
Virgo imitata est:& ideo non indiguit pec
cato

Universidad de Deusto
Biblioteca

cato, propter humilitatis perfectionem.

Octaua ratio. Octaua ratio potest ex effectibus colligi, duplices enim sunt effectus originalis peccati, alij culpam includũt, vel ad illam inclinant, vel indecentiam quandam ex illa contractam continent, alij sunt mere pœnales absque vlla indecentia. Priores non fuerunt in Virgine, & ideo caruit omni culpa actuali, inordinatoque motu etiã primo primo, & corpus eius propter eandem causam non fuit in cineres redactum. Si ergo hi effectus propter solam indecentiam, seu habitudinem ad culpam nõ fuerunt in Virgine, multò minus fuit ipsa culpa. Et ideo dixit Augusti. supra, hos effectus præsertim fomitis, & actualis culpæ habere infallibilem cõnexionem cum originali culpa. Alij verò effectus, cum nihil indecens, sed solam pœnam afferant, permanserunt in Virgine, quia & ad conseruandam fidem, & ad meriti augmẽtum, & ad maiorem cum Christo similitudinem conferũt, vt latè Damascenus tractat duabus orationib. de Assumptione. Neque ex his effectibus colligi potest originalis culpa quæ actu præcesserit. Quia sicut remisso nobis originali peccato relinquuntur hę pœnæ propter supradictas causas: ita præseruata Virgine ab originali culpa, nõ fuit necessarium hos effectus impediri, nec decuit, vt dictum est.

Augusti. Qui nã effectus originalis culpæ fuerunt in Virgine.

Damascen.

Nona ratio. Nona sumitur ex simili, nam Ioannes Baptista propter munus præcursoris, Christique præsentiam, fuit sanctificatus in vtero matris: sed matris dignitas infinitè superat dignitatem præcursoris, & coniunctio Virginis cum Christo, & præsentia Christi in Virgine est longè altioris ordinis, & rationis, vt indicauit Angelus illo singulari verbo, *Dominus tecum*, ergo debuit Beata Virgo sanctificari non solum in vtero matris, sed etiam à principio suæ conceptionis, vt non solum in quantitate gratiæ, vel aliquali temporis acceleratione, sed etiam in priuilegio veluti alterius rationis, superaret.

Decima ratio. Decima ex alijs diuinæ gratiæ effectibus, quos Deus in ordine ad Incarnationẽ diuini Verbi operatus est. Nam vt pararet viam Christo, ante multa tempora quosdam homines singulariter elegit, eisque abundãtem gratiam contulit, vel vt essent, quasi ex primarijs Christi progenitoribus, quibus fieret peculiaris Christi promissio, vel vt Christi mysterium singulari reuelatione cognitum alijs prædicarent, & propter hanc etiam causam peculiarem populum elegit, & sanctificauit, magnisque donis, & beneficijs affecit, vt ex illo Christus nasceretur. Qui ergo credibile est, moram aliquam prætendisse Deum in sanctificanda, & præparanda ipsamet matre, ex qua proximè, & immediatè carnem erat sumpturus, & non potius statim à principio cõceptionis domum suam sanctificasse? Præsertim cum aduersarij fateãtur, vel eadem die, vel eadem hora, vel etiam immediatè post primum instans hoc factum esse, & Spiritus Sanctus eadem facilitate potuerit in ipso primo momento gratiam infundere, & hoc sit magis cõsentaneum fini huius operis, vt declaratum est.

Vndecima ratio. Vndecimam rationem addere possumus ex parte aliorum hominum sumptã. Multum enim ad gloriam hominum, & ad cõplementum beneficiorum Dei erga illos spectat, vt non solum quædam natura humana in Christo, sed etiam aliqua creata persona humana fuerit perpetuò innocẽs, & nũquam subdita dæmoni. Addo etiam, ad quandam consummatam diuinorum operum, ac Regni cœlestis perfectionem hoc pertinere: tum ob maiestatem, & dignitatem Reginę: tum etiam, vt omnes modi gratiarum, & misericordiarum Dei in illo resplendeant.

Duodecima ratio. Duodecimò ita concludere possumus. Quia Theologi ad persuadẽdum fuisse in Virgine alias perfectiones, non vtuntur efficacioribus rationibus, quàm huiusmodi, quæ in decentia rei nituntur, & eas putant esse efficaces, quia debuit Beata Virgo esse idonea Dei mater. Cur ergo inpræsenti materia non existimabimus eas efficaces, aut certe efficaciores? cum carentia peccati originalis, quæ suo modo substantiã vitæ spiritualis attingit, magis ad idoneã dispositionem matris Dei pertineat, quam alię perfectiones, quę licèt decentes sint, per se tamẽ, & formaliter sanctitatem nõ augẽt, nec minuunt, vt sunt Virginitatis integritas in partu, carnis incorruptio, carẽtia omnis inordinati motus, &c. Et augetur vis huius rationis, quia si eis non obstantibus negatur hoc priuilegiũ esse Virgini concessum, debilitãtur planè rationes omnes, quibus similes gratias aut de Virgine, aut de ipso Christo persuadere solemus

mus. Quòd si dicatur alias gratias semper niti maiori aliqua autoritate: in primis existimamus non ita esse, si attẽte, quæ diximus, ponderentur, & maxime si tẽpora distinguantur, considereturque ætas illa, in qua. v. g. resurrectio, & assumptio Beatæ Virginis prædicari cœpit. Deinde (quidquid de autoritate sit, nunc de illa nõ agimus, sed de rationũ pondere, & efficacia.

13. Ratio. Vltimo prudentem, & quasi practicam rationem ita conficio. Nam Ecclesia sua autoritate nobis concedit facultatem ita interpretandi scripturas, vt Virginẽ sub peccato re ipsa contracto non comprehendant, & non solum dat nobis licentiam bene, & digne sentiendi de puritate, & sanctitate Virginis, sed etiam nos inuitat, & concessis indulgentijs inducit: quis ergo potest recta ratione aliter de Virgine sentire? cum præsertim recta ratio, & pietas postulet, vt quam possimus optimam existimationẽ de illa habeamus. Et vnusquisque ita esse debeat erga illam animatus, & affectus, vt si in eius arbitrio, & potestate situm esset, hanc gratiam, & priuilegium illi concedere non dubitaret. Ergo saltem in iudicio ferendo, quod nobis concessum est, euidenti ratione conuincimur, vt in illius fauorem inclinemur.

Responsio ad argumenta in oppositum. Virgo non est simpliciter in se spiritualiter mortua.

Tandem hoc idem suadent solutiones rationum contrariæ sententiæ, quæ ex dictis colligi facile possunt. Prima enim, quę in redemptione fundatur, potius contrariũ probat, vt vidimus. Secunda verò fundata in testimonio Pauli, solum probat Virginẽ fuisse mortuam in Adamo, non verò in se propter speciale priuilegium, loquendo de spirituali morte. Neque enim Caietano concedimus (quidquid ipse contẽdat) absolutè, & simpliciter ita loquendum esse, Virginem fuisse spiritualiter mortuã, cum absolute nunquam caruerit spirituali vita, nec in se peccatum, & spiritualem mortem contraxerit, cuius contrariũ propositione illa, de indiuidua persona prolata, significatur. Secus vero est, si sit sermo cum illo addito, *in Adamo*, sic enim est vera locutio, quia solum significat secundum quid, & in alio fuisse mortuam. Neque refert Paulum simpliciter concluisse, *Ergo omnes mortui sunt*: in generali enim locutione facilius hoc permittitur: tum quia est locus priuilegio: tum etiam, quia ex contextu, & ex alijs locis facilis erat sensus, vt ad Rõm. 5. *sicut in Adam omnes moriuntur*, &c. Ad tertiam rationem iam dictum est, Christi meritum efficacius esse ad præseruandam matrem, quam fuerit radix infecta ad influendum peccatum. Quarta item ratio ex effectibus sumpta contrariũ probat, vt vidimus. Sexta quæ fundatur in singulari Christi priuilegio, ex præcedentibus sectionibus expedita est, singulare enim priuilegium Christi est, sanctum esse ex vi conceptionis suæ, hoc autem non communicatur Virgini, sed quædam eius participatio, vt declaratum est. Quo loco optimè quadrant verba Vlpiani: in lege. Princeps. ff. de legib. dicentis. *Princeps legibus subditus non est: Augusta verò licet sit subdita, princeps tamen eadem priuilegia illi concedit, quæ ipse habet.* *Rom. 5.* *Vlpianus.*

Rom. 5.

Ad quintam verò rationem, quæ aliam quæstiunculã indicat, scilicet, si Beata Virgo fuisset mortua ante Christum, quid futurum esset. In primis dicitur eandem interrogationem habere locũ in omni sentẽtia. Quia ad quæstionẽ hanc parum refert, quod B. Virgo fuerit â peccato præseruata, vel statim post conceptionẽ mundata. Secũdo vero dicitur, data hypothesi probabilius videri, in eo euentu descensuram fuisse in sinum Abrahæ, nec visurã fuisse Deũ, donec Christus morte sua regni ianuã aperiret, iuxta legẽ Dei ordinariã. Ita docent D. Tho. hic art. 1. ad. 3. & Alens. 3. p. q. 9. m. 3 art. 2. §. 3. alij Doctores in. 3. d. 3. Cordub. lib. 1. q. 47. & probatur ex generalibus scripturæ sacræ regulis, adiuncta ratione, quia Adã peccãdo sibi, & vniuerso generi humano regni cœlestis ianuã occlusit, & ideo, donec satisfactum esset pro tota natura, nulli omnino patere potuit. Hæc autem ratio secundùm legem communem, & ordinariam procedit. *Si virgo ante Christum esset defuncta, in sinũ descendisset Abrahæ.* *D Thom. Alens. Cordub.*

Dubitari autẽ posset, an in illo euentu dispensaturus esset Deus cũ Virgine, est enim hoc verisimile, ne Dei mater omnino sancta, & innocẽs post absolutã viã, in aliquo inferni loco detineretur, ne statim ad patriã euolaret. In quã sentẽtiã videtur inclinare Scot. d. 3. q. 1. & Gers. sermone qu di de Incarnatione, & in Parisiẽsi scho la dicitur esse cõmunis. Aliũde verò nõ videtur decere, vt anima aliqua foret perfectè Beata, & in statu omnino impassibili, antequã Christus pateretur, & anima eius ad illum statũ perueniret. Deinde, quia cũ *Dubium.* *Scot. Gerson.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

illa dilatio sit tantũ quædã pœna, quæ sanctitatis, & amicitiæ diuinæ perfectionem nihil minueret, neq; indecens est, neq; incongruũ, vt anima Virginis illam sustineret, veluti patienter expectans Christi animam, nolens perfectè beari, donec illa passiones suas finiret. Et hæc posterior sententia sicut cõmunior est: ita & verisimilior; quanquam dicere possimus, sapiẽter prouidisse Deum, ne similis euentus accideret, vt omnia incommoda cessarent.

Responsio.

SECTIO VI.

Qua certitudine tenendum sit B. Virginem fuisse sine peccato conceptam.

RAtio dubitandi est, quia Ecclesia celebrando festum conceptionis, videtur canonizasse, seu autoritate sua declarasse Beatam Virginem fuisse sanctam in ipso conceptionis momento, ergo vel iam hoc est de fide, vel saltem tam certum, quàm indubitatum est Summum Põtificem in canonizatione sanctorum errare non posse.

Propter hanc fortasse causam Hęretici huius temporis dicunt esse grauem culpã, & errorem contra fidem, festum conceptionis celebrare, vt refert Canis. lib. 1. c. 8. & Parua lib. 5. defensionis fidei, circa finẽ. Aliqui verò catholici iudicio prorsus contrario putant esse de fide sentẽtiam à nobis supra definitam. Ita sentit Almain. de potestate Ecclesiæ. c. 16. Clithouæus autem super Damasc. lib. 3. c. 2. dicit contrariam sententiam esse impiam, & contra Ecclesiæ definitionẽ. Titelman. verò Ioa. 2. ait non sine impietate pertinaciter defendi. Denique Parisienses in eadem dicũtur esse sententia propter Concilij Basil. autoritatem.

Canis. Parua. Almai. Clithou. Titelman.

Tertia opinio est, hanc sententiã de immaculata Virginis conceptione, specie tãtum esse piam, & probabilem, re tamen vera falsam, & ita incertam, vt nulla ratione possit Ecclesia illam definire. Ita Caietan. Opusculi. citato. c. 5. & Canus, lib. 4. de locis c. 4. & lib. 7. c. 3. & lib. 12. c. 11. Fundamentum est, quia Ecclesia sine Dei reuelatione non potest aliquid definire contra generales canones scripturæ, & communiorẽ Patrum sententiam, & expositionem.

Caiet. Canus.

Dico tamen primò veritatẽ hanc, scilicet, Virginem esse cõceptam sine peccato originali, posse definiri ab Ecclesia, quãdo id expedire iudicauerit. Probatur, nam in primis, Ecclesiam posse controuersiam hanc in alterutram partem decidere, aperte supponunt Sixtus IIII. & Pius V. in suis decretis, & idem senserunt omnes Patres Concilij Basilien. & docuit expresse Abulen. supra, & tandem Caietanus in fine opusculi negare non audet: sed nõ potest terminare hanc litem definiendo contrariam sententiam, cùm falsa sit: poterit ergo hanc nostram definire. Secundò hoc ita declaratur. Quia hæc veritas est supernaturalis, multum referens ad Ecclesiæ vtilitatem, & pietatem, & peruenire res potest ad eũ statum, in quo absque noua, & explicata reuelatione habeat Ecclesia sufficientia motiua ad veritatem hanc definiendam, ex implicita, & tacita Dei reuelatione sibi sufficienter proposita: ergo. Antecedens declaratur, quia sæpe Ecclesia sua autoritate, assistente sibi Spiritu sancto, similes controuersias definiuit, absq; noua reuelatione expressa, vt potest manifestis exemplis ostendi, in quæstione de habitibus infusis, de canonica autoritate aliquorum librorum sacræ scripturæ, de carentia omnis peccati venialis in ipsamet Virgine. Addi etiam potest exemplum de resurrectione eius, de gloriosa assumptione, & de sanctitate natiuitatis eius: ex his enim aliqua iam sunt de fide, alia verò sunt fidei proxima, & nullus dubitat, quin tandem possint definiri. Ad hanc definitionem satis est, vt aliqua supernaturalis veritas in traditione, vel scriptura implicitè contenta sit, vt crescente communi consensu Ecclesiæ, per quam sæpe Spiritus sanctus traditiones explicat, vel scripturam declarat, tandem possit Ecclesia definitionem suam adhibere, quæ vim habet cuiusdam reuelationis, respectu nostri, propter infallibilem Spiritus sancti assistentiam. Quòd autem hæc veritas huius ordinis sit, facile hoc modo declaratur. Quia sæpe in scriptura indicata est, vt vidimus: deinde ab antiquissimis Patribus, & (vt creditur) etiam ab Apostolis est tradita. Ad hæc vniuersali Ecclesiæ consensione paulatim recipitur non sine magno animarum fructu, nec sine motione (vt creditur) Spiritus sancti, qui plenitudinem gratiæ Virginis ita esse intelligendam, sensim Ecclesiam docet. Potest igitur

Sixtus. IIII. Pius. V. Conc. Basil. Abulens. Caietan.

Quid non necessarium sit, vt quispiam ab Ecclesia definiri possit.

igitur hic Ecclesiæ consensus ita crescere, vt tandem possit Ecclesia absolute, & simpliciter rem definire, neque contraria sententia habet probabile fundamentum.

Dico secundò hactenus nihil esse in hac controuersia ab Ecclesia definitum, ideoque sententiam nostram non esse de fide. Hæc conclusio colligitur ex concilio Trident. Et ex decretis Sixti. IIII. & Pij. V. & constat, quia nulla extat talis definitio. Nam concilium Basilense nec propriam & expressam definitionem edidit, neque illud concilium habet certam & infallibilem autoritatem. Addo, neque ex festi celebritate colligi posse tantam certitudinẽ, quanta in aliculus sancti canonizatione esse solet, quia ipsemet Pontifex, qui hoc festum approbat, declarat se solum probare sententiam illam vt piam, magisq; probabilem. Quod satis est, vt piè & sine vllo peccato possit hoc festum celebrari, quia primario fundatur in sanctitate Virginis, consequenter verò respicit circunstantiam temporis, vt piè creditam. Et idẽ dicẽdum est, de approbatione Religionis, quæ in honorem conceptionis facta est. Aliæ verò reuelationes supra relatę non satis sunt certæ, nec sufficienter propositæ, vt ad certam fidem faciendam sufficiant.

Concil. Trident. Sixt. 4. Pius V.

Dico tertiò non posse verè dici impiũ, aut temerarium asserere, Virginem fuisse conceptam in peccato originali: tũm quia Pontifices declararunt, non esse peccatum graue illam opinionem defendere, & tenere, vt patet ex extrauag. Sixti. iiij. & ex motu proprio Pij. V. anni. 1570. Si autem illa sententia esset temeraria, vel impia, cũ materia sit valde grauis, peccatum graue esset eam defendere, tũm etiam quia sentẽtia illa habet graues autores, & fundamenta, propter quæ saltem superioribus temporibus fuit satis probabilis, & nũc etiam vtcunque tolerabilis est, & probabilis. Vbi obseruandum est, fallo Medinam hoc loco docere, Ecclesiam, vel Pontifices tradere hãc opinionem esse probabilem, nunquã enim hoc dicunt, sed solum non esse erroneam neque esse peccatum mortale illam asserere. Quod valde diuersum est. Adde, quòd in vno tempore est probabile, discursu temporis posse improbabile fieri.

Asserere Virginẽ fuisse in originali peccato conceptã nõ est temerarium. Sixti. 4. Pius V

Dico quartò sententiam asserentẽ beatam Virginem fuisse immunem ab originali culpa consentaneam magis esse non solum rationi, sed etiam sanctorum Patrum doctrinæ, & Ecclesiæ autoritati, vt ex supra tractatis satis constat. Quo circa iam hoc tempore existimo sententiã hãc, tãm esse probabilem, quãm intra latitudinem opinionis esse potest. Quia reuera Sixtus quartus plurimum illi fauet, cuius decretum concilium Tridentinum approbat, & tota Ecclesia in illam vehementer inclinat, quo fit, vt contraria sententia nullo vel firmo, vel satis apparenti fundamento iam niti possit.

Quanta probabilitas in opinione de immaculata conceptione Virginis.

Vltimò tandem aduerto, ex præcepto Pij. V. non licere, vulgari sermone ad populum de hac controuersia disputare, qua lege non prohibemur veritatem hanc simpliciter docere, confirmare ac persuadere, sed interdicitur solum disputatio, controuersia, & contentio. Prohibitum etiam est sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, nequis alterutram istarum opinionum damnet, vt errorem in fide, aut eius assertores dicat mortaliter peccare: quod intelligendum puto per se, seu ex vi talis assertionis. Nam ratione scandali posset quis interdum peccare, intempestiuè tragedias excitando, ex quibus facile generã tur odia, contentiones, & similia incommoda, quæ iuxta debitum charitatis ordinem vitanda sunt.

Decretum Pij. V.

Ex hac vero Ecclesiæ prohibitione colligit Cast. lib. 1. de iust. hęr. pun. c. 8 Hæreticum esse eũ, qui pertinaciter asserit alteram ex his sententijs esse de fide, quia huiusmodi homo in fide errat, asserendo esse certum, quod Ecclesia declarat esse incertum. Sed hæc sententia nõ placet. Quia is nõ errat in ijs quæ Deus reuelauit, nec Ecclesia dicit esse reuelatũ à Deo, aut esse de fide, hoc esse incertũ. Sed solũ docet ita esse, ex ipsa rerũ euidẽtia, præcipitq; ita doceri ad scandala, atque schismata vitanda: esset ergo ille temerarius, & inobediẽs, nõ tamen hæreticus.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrũ per sanctificationem fuerit beatæ Virgini fomes totaliter sublatus.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod beata Virgo nõ fuerit emundata ab infectione fomitis. Sicut

154 3. d. 3 q. 1. ar. 2. & ibi. dẽ in expo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pitione prima parsis tex. Et op. 3.c.231.

enim pœna originalis peccati est fomes, qui cõsistit in inferiorũ viriũ rebellione ad rationẽ, ita etiã pœna originalis peccati est mors, & cæteræ pœnalitates corporales. Sed B. Virgo fuit subiecta huiusmodi pœnalitatibus. Ergo etiã fomes ab ea totaliter remotus nõ fuit. ¶ 2. Præterea, secundæ ad Corint. 12. dicitur. Virtus in infirmitate perficitur: & loquitur ibi de infirmitate fomitis, secundũ quã patiebatur stimulũ carnis. Sed nihil quod pertinet ad perfectionem virtutis, fuit Beatæ Virgini subtrahendum. Ergo non fuit B. Virgini totaliter subtrahendus fomes. ¶ 3. Præterea, Damascen. dicit, quod in B. Virginem superuenit Spiritus Sanctus purgans eam ante conceptionem filij Dei. Quod non potest intelligi nisi de purgatione à fomite: nã peccatũ non fecit, vt Augusti. dicit in lib. de Natura, & gratia. Ergo per sanctificationẽ in vtero nõ fuit liberè mũdata à fomite. ¶ Sed cõtra est, quod dicitur Cantic. 4. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Fomes autem ad maculam pertinet, saltẽ carnis: ergo in B. Virgine fomes non fuit.

lib. 4. orth. fi. cap. 15.

c. 36. to. 7.

Respondeo dicendum, quod circa hoc sunt diuersæ opiniones. Quidam enim dixerunt, quòd in ipsa sanctificatione Beatæ Virginis, qua fuit sanctificata in vtero, totaliter fuit ei fomes subtractus. Quidam verò dicũt, quod remansit fomes quãtum ad hoc, quod facit difficultatem ad bonum, sublatus tamen fuit quantum ad hoc, quod facit pronitatem ad malum. Alij verò dixerunt, quod sublatus fuit fomes, in quãtum pertinet ad corruptionẽ personæ, prout impellit ad malum, & difficultatem facit ad bonum: remãsit tamen in quantum pertinet ad corruptionem naturæ, prout scilicet, est causa traducendi originale peccatum in prolem. Alij vero dicunt, quod in prima sanctificatione remansit fomes, secundũ essentiã, sed ligatus, in ipsa autẽ conceptione filij Dei fuit totaliter sublatus. ¶ Ad horũ autem intellectum oportet cõsiderare, quod fomes nihil est aliud, quàm inordinata concupiscẽtia sensibilis appetitus: habitualis tamen, quia actualis concupiscentia est motus peccati. Dicitur autẽ concupiscentia sensualitatis esse inordinata, in quantum repugnat rationi, quod fit in quantũ inclinat ad malum, vel difficultatẽ facit in bono. Et ideo ad ipsam rationẽ fomitis pertinet: quod inclinet ad malũ, vel difficultatem faciat in bono. Vnde ponere quod remanserit fomes in B. Virgine nõ inclinans ad malum, est ponere duo opposita simul. Similiter etiam videtur oppositionẽ implicare, quod remãserit fomes, in quãtum pertinet ad corruptionẽ naturæ, non autem in quãtum pertinet ad corruptionẽ personæ. Nã secũdũ Augus. in lib. de Nup. & concupiscentia. libido est, quæ peccatũ originale trãsmittit in prolem. Libido autem importat inordinatam concupiscẽtiam, quæ nõ totaliter subditur rationi. Et ideo si totaliter fomes subtraheretur, in quantum pertinet ad corruptionem personæ, nõ posset remanere, in quantũ pertinet ad corruptionẽ naturæ. ¶ Restat ergo vt dicamus, quod vel totaliter fomes fuerit ab ea sublatus per primam sanctificationẽ, vel quod si remãserit, quod fuerit ligatus. Posset enim intelligi, quod totaliter fuerit sublatus fomes hoc modo, quod præstitum fuerit B. Virgini ex abũdantia gratiæ descẽdentis in ipsam, vt talis esset dispositio viriũ animæ in ipsa, quod inferiores vires nunquam mouerentur sine arbitrio rationis, sicut dictum est fuisse in Christo, quẽ cõstat peccati fomitẽ nõ habuisse, & sicut fuit in Adã ante peccatum per originalem iustitiam. Ita quod

c. 34.

quod quantũ ad hoc gratia sanctificationis in Virgine habuit vim originalis iustitiæ. Et quamuis hæc positio ad dignitatem Virginis matris pertinere videatur, derogat tamen in aliquo dignitati Christi, absq; cuius virtute nullus à prima damnatione liberatur. Et quamuis per fidem Christi, aliqui ante Christi incarnationem sint secũdũ spiritum ab illa dãnatione liberati: tamen quod secundũ carnem aliquis ab illa damnatione liberetur, nõ videtur fieri debuisse, nisi post incarnationem eius, in qua primo debuit immunitas dãnationis apparere. Et ideo sicut ante immortalitatẽ carnis Christi resurgentis, nullus adeptus fuit carnis immortalitatẽ: ita incõueniẽs esse videtur dicere, quod ante Christi carnem, in qua nullũ fuit peccatũ, caro Virginis matris eius, vel cuiuscunque alterius, fuerit absque fomite, qui dicitur lex carnis, siue mẽbrorum. Et ideo videtur melius dicẽdũ, quod per sanctificationem in vtero nõ fuerit sublatus B. Virgini fomes secũdum essentiam, sed remanserit ligatus, non quidẽ per actum rationis suæ, sicut in viris sanctis, quia non statim habuit vsum liberi arbitrij, adhuc in ventre matris existens, hoc enim est speciale priuilegiũ Christi: sed per abundantiam gratiæ, quã in sanctificatione recepit, & etiã perfectius per diuinam prouidentiam sensualitatem eius ob omni inordinato motu prohibẽtem. Postmodum verò in ipsa conceptione carnis Christi, in qua primo debuit refulgere peccati immunitas, credendum est, quod ex prole redundauerit in matrem, totaliter fomite subtracto. Et hoc figuratur Ezech. 43. vbi dicitur: Ecce gloria Dei Israël ingrediebatur per viã orientalem, id est, per Beatam Virginem, & terra, id est caro ipsius, splendebat à maiestate eius, scilicet Christi.

Ad primùm ergo dicendum, quod mors, & huiusmodi pœnalitates, de se nõ inclinãt ad peccatũ. Vnde etiã Christus licèt assumpserit huiusmodi pœnalitates, fomitẽ tamen nõ assumpsit. Vnde etiam in B. Virgine, vt filio conformaretur (de cuius plenitudine gratiam accipiebat) primò quidem fuit ligatus fomes, & postea sublatus, non autem liberata fuit à morte, & alijs huiusmodi pœnalitatibus. ¶ Ad secundũ dicendũ, quòd infirmitas carnis ad fomitẽ pertinens, est quidẽ in sanctis viris perfectæ virtutis occasio, nõ tamẽ causa sine qua perfectio haberi nõ possit. Sufficit autẽ in B. Virgine ponere perfectã virtutem ex abundantia gratię, nec oportet in ea ponere omnẽ occasionem perfectionis. ¶ Ad tertiũ dicendum, quod Spiritus Sãctus in Beata Virgine duplicẽ purgationẽ fecit. Vnam quidẽ quasi præparatoriam ad Christi conceptionem, quæ nõ fuit ab aliqua impuritate culpæ vel fomitis: sed mentẽ eius magis in vnũ colligẽs, & à multitudine sustollẽs. Nã & Angeli purgari dicũtur, in quibus nulla impuritas inuenitur: vt Diony. dicit. 6. c. Eccles. hierar. Aliã verò purgationem operatus est in ea Spiritus Sãctus mediãte cõceptione Christi, quæ est Spiritus Sancti op⁹. Et secũdũ hoc potest dici, quod purgauit eam totaliter à fomite.

c. 6. par. 3. à medio.

COMMENTARIVS.

Refert D. Thomas quatuor sententias, quarũ postremã eligit, & alias refutat. Prima est, Beatæ Virgini fuisse sublatũ fomitẽ à principio, quatenus ad malũ inclinat, nõ vero quatenus operationẽ boni difficilẽ reddit. Quã sententiã ait D. Tho. repugnãtia dicere, quia propria ratio fomitis in hoc cõsistit, vt inclinet ad malum, & inde est, vt difficultatẽ faciat in bono. Sed respõderi posset, non esse de ratione fomitis: vt vtrũq; illorũ effectũ efficiat, sed habere veluti extensionẽ quãdã in obiectis, vel effectibus

Obiectio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctibus suis, & ideo posse tolli quoad vnum effectū, & non quoad aliū: præsertim quia non semper difficultas in bono oritur ex propensione ad malū, sed ex natura talis obiecti, vel materiæ, vel ex inclinatione ad aliud cōnaturale bonū, vt difficultas ieiunij oritur ex naturali appetitu cibi, nō inordinata, sed bona. Et sæpe opus virtutis fit difficile propter corruptibile corpus, quod lassatur absq; inclinatione ad malū. Respō detur distinguendam esse difficultatem in actu virtutis, quam habet ex se, & ex obiecto, ab illa, quā habere potest ex repugnantia appetituum, vel habituum operantis: prior non spectat ad fomitem, etiam si interdum oriatur ex mortali corpore, vel ex natura appetitus, cuius actio, vel passio est materia virtutis: vt difficile est pati mortem acerbam, sustinere grauem dolorem, potum amarissimum degustare, B quæ difficultas etiam in Christo fuit: posterior autem difficultas dupliciter inueniri potest primò ex deliberatione, & cōsensu operantis, qui permittit inferiorem appetitum explicare naturalem propensionem in aliquo motu, & hoc etiam non pertinet ad fomitem: cum non sit præter rationis ordinem, neque difficultatem augeat, quæ in re ipsa est, sed tantum ostendat illam. Quomodo se gesserit Christus, quando orabat, *Pater si possibile est*. Alio modo potest contingere hæc difficultas ex inordinato motu, & repugnantia appetitus, & hæc proprie pertinet ad fomitem. Quia vt supra, (cum de Christo disputarem, dixi) fomes nihil aliud est, quam quædam inordinatio appetitus veluti proxime dispositi ad operandum præter rationis ordinem. Et quanquam imperfectio fomitis maxime appareat in motibus, quibus ad malum inclinat: tamen etiam si versentur circa bonum naturæ conueniēs, hoc ipso, quod rationem præueniunt, & inordinate fiunt, ad fomitem pertinent.

Responsio.

Peccati fomes quid sit.

Qua propter potentia, quæ huiusmodi motus patitur, de se indifferens est, vt tam ad malum, quam ad bonum inclinet, quia non mouetur ab aliquo principio, quod inter bonum, & malum discernat, sed ab obiecto sensibili, quod de se æque mouet, etiam si rationi contrarium sit, & ideo recte D. Thom. dixit non posse auferri fomitem, vt difficultatem efficit in bono operando, nisi etiam auferatur, vt inclinat ad A malum. Quod potissimè verum est, si intrinsecam appetitus dispositionem consideremus, extrinsece enim posset Deus impedire omnem motum fomitis circa mala obiecta, permittendo illum circa bona, id vero solum esset per extrinsecam prouidentiam, vel negando concursum. Sed hic modus est imperfectus, & in Virgine locū non habuit.

Secunda sententia, quam D. Thom. refert, asserebat Virgini sublatum esse fomitem, vt ad personam pertineret: non vero, vt spectat ad corruptionē naturæ, & est causa traducendi originale peccatum. Quam sententiam ex parte docuit Alen. 3. part. quæst. 9. m. 2. arti. 1. qui hoc modo opinatur de tempore ante incarnationem, D. Tho. vero existimat esse in illis dictis repugnantiam, quia per libidinem traducitur originale peccatum, teste Augusti. lib. 1. de nuptijs. c. 24. & lib. 2. cap. 36. extincto autem fomite quoad personā, tollitur inordinata libido: ergo tollitur ratio traducendi originale peccatum, ergo necessario extinguitur fomes etiam quoad corruptionem naturæ. Vnde sentit D. Tho. vtroque modo extinctum fuisse fomitem in Virgine, quando illi ablatus est. Sed difficilis est hæc ratio, & sententia D. Thomæ, quia fomitem extingui quoad corruptionem naturæ nihil aliud esse videtur, quam personam esse ita dispositam, vt licèt filiū generet, vel concipiat, in illum non transfundat originale peccatum. Sed hoc modo non necessario tollitur fomes quoad naturam, licèt tollatur quoad personam. Nam licèt demus ita fuisse extinctum fomitem in Virgine, vt sine vllo inordinato libidinis motu, posset etiam naturali modo concipere, sicut fieret in statu innocentiæ, & est probabile, vt docuit Abulen. paradoxa prima. cap. 40. & 41. & Cordu. dicto lib. 1. quæstio. 45 quanquam (inquam) hoc demus, ni hilominus proles sic concepta per seminalem generationem ex vi conceptionis esset obnoxia originali peccato: tū quia hoc potissimum transfunditur ex vi paterni seminis: tum etiam quia simpliciter trahitur ex peccato Adæ per naturalē originem ab illo ductam.

Alens.

Per libidinē peccatum originale non ducitur. Augus.

Abulens. Cordub.

Non vero pendet ex sanctitate, aut perfectione proximi parentis, vt late docet. Augustinus libro de peccato originali, capi. 33. & lib. 1. de nuptijs. c. 26. & li. 2. c. 27. & ideo

Augus.

& ideo non video, quo modo propriè auferri possit fomes in ordine ad naturę corruptionem, quantumuis extinguatur in ordine ad personam. Quod satis probabiliter docuit Albert. in. 3. d. 3. q. 6. negans fuisse extinctum fomitem in Virgine, respectu corruptionis naturæ. Quod verum esse existimo quantum ad communem legem generandi filiū in originali peccato, si ex humano semine illū conciperet, quāquam, quoad proprium sensum inordinatæ concupiscentiæ, quæ propriè nomen fomitis meretur, omnino illi fuerit sublatus, vt dicemus.

Tertia sententia à D. Tho. relata est, in prima sanctificatione fuisse Virgini fomitem extinctum, quæ illi etiam non placet. Quarta, quam eligit est, in prima sanctificatione fuisse ligatum, in secunda verò, id B est, in conceptione filij fuisse extinctum. Sed hæc D. Tho. sententia habet magnam difficultatem, quam statim disputabimus. Solutiones argumentorum non indigent expositione.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm per huiusmodi sanctificationem fuerit consecuta, vt nunquam peccaret.

153 3. d. 3. q. 2. art. 3. & d. 13. q. 1. art. 2. q. 1. cor. Et 5. d. 6. q. 1. art. 1. q. 2. cor. Et op. 3. c. 128. & 131. Et opus. 7. c. 6. prin. col. 2. Et opus. 60. c. 2. Art. praced. c. 12. tom. 3. Iu. q. ex noui testa. q. 73. circa med. tom. 4.

AD quartū sic proceditur. Videtur, quòd per sanctificationem in vtero non fuerit Beata Virgo præseruata ab omni peccato C actuali. Quia vt dictum est, post primam sanctificationem fomes peccati remansit in Virgine. Motus autem fomitis, etiam si rationem præueniat, est peccacum veniale, licet leuissimū: vt Augustin. dicit in lib. de Trinit. Ergo in B. Virgine fuit aliquod peccatum veniale. ¶ 2. Præterea. Super illud Luc. 2. Tuam ipsius animā pertransibit gladius, dicit Augustin. in quæst. veteris & noui Testamēti, quòd Beata Virgo in morte Domini, stupore quodā dubitauit. Sed dubitare de fide, peccatū est. Ergo B. Virgo nó fuit præseruata immunis ab omni peccato. ¶ 3. Præterea, A Chrysost. super Matth. exponēs illud, Ecce, mater tua, & fratres tui foris stant, quærentes te, dicit. Manifestum est, quòd solū ex vana gloria hoc faciebant. Et Ioan. 2. super illud. Vinum nō habent, dicit idē Chrys. quod volebat illis ponere gratiā, & seipsam clariorē facere per Filiū: & fortasis quid humanū patiebatur, quemadmodū & fratres eius dicentes. Manifesta teipsum mundo. Et post pauca subdit. Nōdū enim, quā oportebat, de eo opinionē habebat. Quod totū cōstat esse peccatum. Ergo B. Virgo non fuit præseruata immunis ab omni peccato. ¶ Sed contrà est, quod Aug. dicit in lib. de natu. & grat. de sancta Virgine Maria propter honorē Christi, nullam prorsus cū de peccatis agitur, habere volo quæstionē. Inde enim scimus, quod ei plus gratiæ collatū fuerit ad vincendū ex omni parte peccatū, quod cōcipere ac parere meruit eū, quem constat nullum habuisse peccatum.

Hom. 45. in Matt. 12. 2.

Hom. 20. in Ioann. circa med. illius, tom. 3.

cap 36. ante med. tom. 7.

Respōdeo dicendū, quód illos, quos Deus ad aliquid eligit, ita præparat & disponit, vt ad id, ad quod eligūtur, inueniantur idonei, secundum illud secū dæ ad Corin. 3. Idoneos nos fecit ministros noui Testamenti. Beata autē Virgo fuit electa diuinitus, vt esset mater Dei: & ideo nō est dubitandum quin Deus per suā gratiā eam ad hoc idoneā reddiderit, secūdū quod Angelus ad eā dicit, Inuenisti gratiam apud Deum: ecce concipies, &c. Non autē fuisset idonea mater Dei, si peccasset aliquādo: tū quia honor parentū redūdat in prolē, secundū illud Prouerb. 17. Gloria filiorū, patres eorū: vnde & per oppositū, ignominia matris ad filiū redundasset: tum etiam, quia singularem affinitatē habuit ad Christū, qui ab ea carnem accepit, dicitur autē secundæ ad Corint. 6. Quæ conuentio Christi ad Belial? tum etiam, quia singulari

Universidad de Deusto
Biblioteca

gulari modo Dei filius, qui est Dei sapiẽtia, in ipsa habitauit: non solũ in anima, sed etiam in vtero. Dicitur autem Sap. 1. In maleuolam animã nõ introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Et ideo simpliciter fatendum est, quod beata Virgo nullũ actuale peccatũ cõmisit, nec mortale, nec veniale: vt sic in ea impleatur quod dicitur Cant. 4. Tota pulcra es amica mea, & macula non est in te.

Ad primũ ergo dicendum, quod in beata Virgine post sanctificationem in vtero remansit quidem fomes peccati, sed ligatus: ne scilicet prorumperet in aliquem motum inordinatũ, qui rationẽ præueniret. Et licet ad hoc operaretur gratia sanctificationis: non tamen ad hoc sufficiebat: alioquin virtute illius gratiæ hoc ei fuisset præstitum, vt nullus motus posset esse in sensualitate eius, nisi ratione præuentus: & sic fomitẽ non habuisset, quod est contra supra dicta. Vnde oportet dicere, quod cõplementum illius ligationis fuit ex diuina prouidentia, quæ non permittebat aliquem motũ inordinatũ ex fomite prouenire. ¶ Ad secundum dicendũ, quòd illud verbũ Simeonis, Origenes, & quidam alij doctores exponunt de dolore, quem passa est in Christi passione. Ambros. autem per gladiũ dicit significari prudentiam Mariæ, non ignarã mysterij cœlestis: viuum est enim verbũ Dei & validum, & acutius omni gladio acutissimo. ¶ Quidam verò per gladium dubitationem intelligunt. Quæ tamen non est intelligenda dubitatio infidelitatis, sed admirationis & discussionis. Dicit enim Basilius in Epistola ad Optimũ quod beata Virgo assistẽs cruci, & aspiciens singula post testimonium Gabrielis, post ineffabilem diuinæ cõceptionis notitiã, post ingentẽ miraculorũ ostensionem, animo fluctuabat, ex vna scilicet parte vidẽs eũ pati abA iecta, & ex alia parte considerans eius mirifica. ¶ Ad tertium dicendum, quod in verbis illis Chrysostomus excesit. Possunt tamen exponi, vt intelligatur in ea Dominum cohibuisse nõ inordinatum inanis gloriæ motum quantum ad ipsam, sed id, quod ab alijs posset æstimari.

In corp. & arti. præce.

Ho. 18. in Luc. in medio, & deinceps, to. 3. Amb. lib. 2. in Lucæ. in c. cuius tit. est de Simeone, & Annæ. to 5.

COMMENTARIVS.

RESpondet D. Tho. affirmatiue. Quam conclusionem efficacissime probat in corpore articuli, & adeò clarè, vt nulla expositione indigeat. De quibusdam verò sanctorum testimonijs, quæ in solutionibus argumẽtorum explicat, dicemus latiùs in disputatione sequenti.

ARTICVLVS QVINTVS.

Vtrum beata Virgo per huiusmodi sanctificationem adepta fuerit plenitudinem omnium gratiarum.

AD quintum sic proceditur. Videtur quòd beata Virgo per sanctificationem in vtero, nó obtinuerit gratiæ plenitudinem, siue perfectionẽ. Hoc enim videtur pertinere ad priuilegiũ Christi, secundũ illud Ioan. 1. Vidimus eum quasi vnigenitum à Patre, plenũ gratiæ & veritatis. Sed ea quæ sunt propria Christi, nó sunt alteri attribuẽda, ergo beata Virgo plenitudinẽ gratiarũ non accepit in sanctificatione. ¶ 2. Præterea. Ei quod est plenum & perfectũ nó restat aliquid addendum: quia perfectũ est cui nihil deest: vt dicitur in tertio Physi. Sed beata Virgo postmodũ additionẽ gratiæ suscepit, & quãdo Christum concepit (dictum est enim Luc. 1. Spiritus sanctus superueniet in te) & iterum quando in gloria est assumpta. Ergo videtur quod nõ habuerit in sua prima sanctificatione plenitudinẽ gratiarum. ¶ 3. Præterea, Deus non facit aliquid frustra, vt dicitur in. 1. de cœlo, Frustra autem habuisset quasdam gra-

156

3. di. 3. q. 1. ar. 2. q. 3. c. & dist. 13. q. 1. ar. 2. q. 1. c. Et opus. 8. Et opus. 60. c. 3. co. 2. Et Ioan. 16. co. 3. Et Ro 8. le. 5. co. 1. fi.

li. 3. tex. 63. & 64. to. 2.

li. 1. tex. 32.

& li. 2. tex. 59. tom. 2.

gratias, cùm earum vsum nunquã exercuit: nõ enim legitur aut docuisse, quod est actus sapientiæ: aut miracula fecisse, quod est actus gratiæ gratis datæ, non igitur habuit plenitudinem gratiarum.

In fol. 2. à princ. Serm. 100. 2.

¶ Sed contra est, quòd Angelus ad eã dixit Lucæ. 1. Aue gratia plena. Quod exponẽs Hiero. in sermo. de Assumptione dicit, Bene gratia plena: quia cæteris per partes præstatur, Mariæ verò se totã simul infudit gratiæ plenitudo.

cap. 4. ante medium.

¶ Respondeo dicendum, quòd quantô aliquid magis appropinquat principio in quolibet genere, tanto magis participat effectũ illius principij, vnde Dionys. dicit. 4. c. Cœl. hierar. quòd Angeli qui sunt Deo propinquiores, magis participant de bonitatibus diuinis, quã homines. Christus autem est principium gratiæ, secundum diuinitatem quidem autoritatiue, secundum humanitatem verò instrumẽtaliter: vnde & Ioann. 1. dicitur, Gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Beata autẽ virgo Maria propinquissima Christo fuit secundum humanitatem: quia ex ea accepit humanam naturam. Et ideo præ cæteris maiorem debuit à Christo gratiæ plenitudinem obtinere.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd vnicuique à Deo datur gratia secundũ hoc ad quod eligitur. Et quia Christus, in quantũ est homo, ad hoc fuit prædestinatus & electus, vt esset filius Dei, in virtute sanctificãdi, hoc fuit sibi propriũ vt haberet talem plenitudinẽ gratiæ, quòd redũdaret in omnes: secundũ quod dicitur Ioann. 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus. Sed beata Virgo Maria tantã gratiæ obtinuit plenitudinem, vt esset propinquissima autori gratiæ: ita quod eũ qui est plenus omni gratia, in se reciperet, & eum pariendo, quodammodo gratiam ad omnes deriuaret.

A ¶ Ad secundum dicendum, quòd in rebus naturalibus, primò quidem est perfectio dispositionis, putà cũ materia est perfecte ad formam disposita. Secũdò autem est perfectio formæ, quæ est potior, nam & ipse calor est perfectior, qui prouenit ex forma ignis, quàm ille qui ad formã ignis disponebat. Tertiò autem est perfectio finis: sicut ignis perfectissimè habet proprias qualitates, cũ ad locum suum peruenerit. Et similiter in B. Virgine fuit triplex perfectio gratiæ. Prima quidem quasi dispositiua, per quam reddebatur idonea ad hoc, quòd esset mater Christi: & hæc B fuit perfectio sanctificationis. Secunda autem perfectio gratiæ fuit in B. Virgine ex præsentia filij Dei in eius vtero incarnati. Tertia autẽ est perfectio finis, quã habet in gloria. Quòd autem secunda perfectio sit potior quã prima, & tertia quàm secunda, patet quidem vno modo per liberationẽ à malo. Nã primò in sua sanctificatione fuit liberata à culpa originali: secundò in conceptione filij Dei, fuit totaliter à fomite mundata: tertiò verò in sui glorificatione, fuit liberata etiã ab omni miseria. Alio modo per ordinem ad bonum. Nã primò, in sua sanctificatione adepta est gratiã inclinantem eam ad bonũ: in cõ ceptione autẽ filij Dei cõsummata est C eius gratia confirmans eam in bono, in sui verò glorificatione cõsummata est eius gratia perficiens eam in fruitione omnis boni. ¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd non est dubitandũ, quin B. Virgo acceperit excellenter donum sapientiæ, & gratiam virtutum, & etiam gratiã Prophetiæ: non tamen accepit vt haberet omnes vsus harũ, & similium gratiarũ, sicut habuit Christus, sed secũdũ quod conueniebat conditioni ipsius. Sapientiæ enim vsum habuit in contemplando, secundũ illud Luc. 2. Maria autem conseruabat omnia verba hæc, confe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rensin corde suo. Non autem habuit A vsum sapientiæ quantum ad docendũ: quia hoc non conueniebat sexui mulie bri: secundum illud. 1. ad Timot. 2. docere autem mulieri non permitto. Miraculorum autem vsus sibi non compe tebat dum viueret: quia tunc temporis confirmanda erat doctrina Christi miraculis, & ideò soli Christo & eius discipulis, qui erant baiuli doctrinæ Chri sti, conueniebat miracula facere. Propter quod etiam de Ioanne Baptista dici tur Ioannis. 10. quod signum fecit nullum: vt scilicet omnes Christo intẽderent. Vsum autem prophetiæ habuit, vt patet in Cantico, quod fecit, Magni ficat anima mea Dominum, &c.

B

COMMENTARIVS.

IN titulo articuli obseruare oportet, sermonem esse de prima Virginis sanctificatione. De qua in tota quæstione est ser mo, & in superioribus articulis, in quibus eisdem verbis quæstionem proponit. Vnde huic sensui accommodanda est responsio ar ticuli. Respondet enim D. Thom. præ cæte ris habuisse Virginem maiorem gratiæ ple nitudinem, quia est Christo coniunctior, quàm cæteri. Non explicat autem D. Tho. de qua plenitudine loquatur, intensiua scilicet, vel extensiua, vnde videtur sentire de vtraque esse intelligendum, & de omni gra tiarum genere, quod à Christo, vt à primo gratiæ fonte manat. Non est autem intelli- C gendum, habuisse Virginem totã hanc ple nitudinẽ in prima sua sanctificatione, quia neque tunc habuit perfectam cum Verbo coniunctionem, sed quia tunc sanctificaba tur ad hanc coniunctionẽ, tunc habuit ple nitudinem primæ sanctificationi accommo datam, & quasi in radice, seu in semine, habuit totam plenitudinem gratiæ, quam po stea consecuta est.

Solutio ad primum facilis est. In solutione verò ad. 2. & 3. extendit D. Tho. sermonem ad secundam, & tertiam Virginis sanctificationem, & ad alias gratias, quas in dis cursu vitæ accepit, nonnulla tamen docet difficilia, qu e in sequenti disputatione exa minanda erunt.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm sic sanctificari fuerit proprium Beatæ Virginis.

AD sextũ sic proceditur. Videtur, quòd sanctificari in vtero post Christum proprium fuerit Beatæ Virgini. Dictum est enim, quòd propter hoc Beata Virgo fuit sanctificata in vtero, vt redderetur idonea ad hoc, vt esset mater Dei. Sed hoc est proprium sibi: ergo sola ipsa fuit sanctificata in vtero. 157. 3.d. 3. q. 1. ar. 2. q. 1. 4. Et quol. 6. q. 5. artic. 1. cor. in fi. Et opus. 3. cap. 131. Et P. Ia. 45. co. 5. Ex artic. 3. & 4. huius quæst.

¶ 2. Præterea, Aliqui videntur propinquius accessisse ad Christum, quã Hieremias, & Ioannes Baptista, qui dicuntur sanctificati in vtero, nam Christus specialiter dicitur filius Dauid, & Abraham propter promissionem eis speciaLiter factam de Christo. Isaias etiã expressissimè de eo prophetauit: Apostoli etiã cũ ipso Christo conuersati sunt: nec tamen leguntur sanctificati in vtero: ergo neque etiam Hieremiæ, & Ioãni Baptistæ conuenit sanctificari in vtero. ¶ 3. Præterea, Iob de se dicit Iob 31. Ab infantia creuit mecum miseratio, & de vtero egressa est mecum. Nec tamen propter hoc dicimus eum sanctificatum in vtero: ergo neque etiam Ioannem Baptistam, & Hieremiã cogimur dicere sanctificatos in vtero.

Sed contrà est, quod dicitur de Hieremia, Hiere. 1. Antequam exires de ventre, sanctificaui te. Et de Ioanne Baptista dicitur Luc. 1. Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ.

Respondeo dicẽdum, quòd Aug. In Epistola ad Dardanum, dubiè videtur loqui de horũ sanctificatione in vtero. Potuit enim exultatio Ioãnis in vtero (vt ipse dicit) esse significatio rei tantæ (scilicet quòd mulier esset mater Dei) à maioribus cognoscẽdæ, nõ à paruulo cognitæ: vnde in Euangelio nõ dicitur, credidit infans in vtero, sed exultauit. Vide- *Est epi. 57. circ. med. & deinceps. 180 2.*

Videmus autem exultationẽ non solũ A paruulorum, sed etiã pecorũ esse: sed hæc inusitata extitit, quia in vtero, & ideò sicut solẽt miracula fieri facta est diuinitus in infante, nõ humanitus ab infante. Quanquã etiã si vsque adeò est in illo puero acceleratus vsus ratio nis, & voluntatis, vt intra viscera materna iã posset agnoscere, credere, cõsentire (ad quod in alijs paruulis ætas expectatur, vt possint) & hoc in mira culis habẽdum puto diuinæ potẽtiæ. Sed quia expressẽ in Euangelio dicitur, quòd Spiritu Sãcto replebitur ad huc ex vtero matris suæ, & de Hieremia expresse dicitur: Antequã exires B de vulua, sanctificaui te: asserẽdum vi detur eos sanctificatos in vtero, quãuis in vtero vsum liberi arbitrij non habuerint (de quo Aug. quæstionẽmo uet) sicut etiã pueri, qui sanctificantur per Baptismũ nõ statim habent vsum liberi arbitrij. Nec est credẽdũ aliquos alios sanctificatos esse in vtero, de qui bus Scriptura metionẽ nõ facit, quia huiusmodi priuilegia gratiæ, quæ dãtur aliquibus prẽter legẽ cõmunẽ, ordinãtur ad vtilitatẽ aliorũ (secundũ il lud. 1. Cor. 12. Vnicuiq; datur manifestatio Spiritus ad vtilitatẽ) quæ nulla proueniret ex sanctificatione aliquo- C rum in vtero, nisi Ecclesiæ innotesceret. Et quãuis iudiciorũ Dei nõ possit ratio assignari, quare, scilicet, huic & nõ alij hoc munus gratiæ cõferat: conueniẽs tamẽ videtur fuisse vtrũque di ctorũ sanctificari in vtero ad præfigu rãdã sanctificationẽ per Christũ faciẽ dã. Primò quidẽ per eius passionẽ, secũdũ illud Heb. vlti. Iesus, vt sanctificaret per suũ sanguinẽ populũ, extra portã passus est: quã quidẽ passionem Hieremias & verbis, & mysterijs apertissimè prænunciauit, & suis passionibus expressissimè præfigurauit. Secũdò per Baptismũ. 1. ad Corint. 6. Sed abluti estis, sed sanctificati estis. Ad quẽ quidẽ baptismũ Ioãnes suo Baptismo homines præparauit. Ad primũ ergo dicẽdũ, quòd B. Virgo quæ fuit á Deo electa in matrẽ, ampliorẽ sanctificationis gratiã obtinuit, quã Ioãnes Baptista, & Hieremias, qui sunt electi vt speciales præfiguratores sanctificã tis Christi. Cuius signum est, quod B. Virgini præstitũ est, vt de cætero non peccaret, nec mortaliter, nec veniali ter: alijs autem sanctificatis creditur præstitũ esse, vt de cætero mortaliter nõ peccarent, diuina eos gratia protegente. ¶ Ad secundũ dicendum, quòd quãtũ ad alia potuerũt Sãcti esse Christo cõsũctiores, quã Hieremias, & Ioãnes Baptista, qui tamen fuerũt ei con iũctissimi quãtũ ad expressam figurã sanctificationis ipsius, vt dictum est. ¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd miseratio, de qua ibi Iob loquitur, non significat virtutẽ infusam, sed quãdã inclinationẽ naturalem ad actũ huius virtutis. *Ed. epi. dicãe tom. 2.* *In corp. ar.*

COMMENTARIVS.

INtentio D. Tho. in hoc articulo fuit disputare, an Ioannes Baptista, & Hieremias fuerint sanctificati in vtero. De qua re disputatione præcedenti, ad demonstrandam Virginis sanctificationem, satis diximus. Addit verò, & meritò D. Tho. de nullo alio credẽdum esse fuisse in vtero sanctificatum. Est enim præter generalem regulam sacræ Scripturæ, à qua nullus excipiendus est sine eiusdem Scripturæ, vel Ecclesiæ sufficienti auctoritate. Quod verò hic attigit D. Thom. de Ioãne Baptista, an in vtero matris vsum rationis habuerit, in sequẽti disputatione differendum erit,

DISPVTATIO IIII. in octo sectiones distributa.

De perfectione primæ sanctificationis Beatæ Virginis.

Non

Universidad de Deusto
Biblioteca

NOn agimus de perfectione essentiali, cõstat enim gratiã sanctificantẽ Virginis, eiusdem rationis fuisse cũ gratia, quę alijs cõmunicatur, vt per se notum est, & ex ijs, quæ de gratia Christi supra dicta sunt, facile ostẽdi potest. Disputamus ergo de perfectione veluti accidentaria huius sanctificationis, quę cõsistere potest, vel in intẽsione, vel in statu talis gratiæ, vel in extensione, seu multitudine gratiarum, & virtutũ, vel in effectibus, quos per talem gratiam perficere potuit, vel denique in modo obtinendi talem gratiam per proprium actum, vel dispositionem. De quibus omnibus sigillatim dicemus. Et quamuis hoc loco præcipuè de prima sanctificatione sermo sit, si quid tamen occurrerit, quod ad reliquum vitę tempus pertineat, & breuiter expediri possit, breuiter erit quasi per transennã expendendum.

SECTIO I.

Virùm B. Virgo in prima sanctificatione acceperit consummatã gratiam, aut in quo perfectionis gradu.

Gratia Virginis in prima sanctificatione non fuit consummata.

RImùm omniũ certũ existimo gratiã Virginis in prima sanctificatione nõ fuisse consummatã. Probatur, quia gratia dicitur esse cõsummata in statu gloriæ: B. autẽ Virgo à principio fuit in statu viatoris, nõ cõprehensoris. Hoc enim fuit singulare priuilegiũ animæ Christi, vt omnes Theologi docẽt, & meritò. Quia illi soli fuit gloria cõnaturalis ratione vnionis, statũ autẽ viatoris nõ propter se, sed propter nos habuit: Virgo autẽ per se, & propter se fuit viatrix, vt sibi gloriã mereretur, quãm cõnaturalẽ non habebat, & ideò, dum fuit in via, nõ comprehendit. Et cõfirmatur, quia B. Virgo per fidem ambulauit iuxta illud, *Beata quæ credidisti*, Luc. 1. non ergo fuit in termino. Et hę rationes probant nõ solum de prima sanctificatione, seu de primo instanti, sed etiã de toto tẽpore vitæ mortalis. Primùm ante filij conceptionem. Quia non decuit aliquam animam videre Deũ ante animam Christi. Deinde ante mortẽ eiusdem Christi, quia non decuit aliquam animã præter animã Christi videre Deũ, ante oblatã satisfactionẽ pro tota natura. *Luc. 1.*

A De reliquo verò tempore solum probari potest ex ratione viatoris. Probant autem dictæ rationes, Beatam Virginem nõ fuisse simpliciter in termino, quandiu in corpore mortali vixit. An verò interdum in raptu, seu ad breue tempus viderit Deum, dicemus infra.

Secundò hic sequitur Virginem non accepisse in prima sanctificatione gratiam summè intẽsam, quàm habitura erat, quia accepit gratiam viatoris: de cuius ratione est, vt possit augeri. Est enim principiũ merendi, meritum autem est causa augmenti. *Iustorum enim semita, quasi lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectum diem*, Pro uerb. 4. Quæ ratio procedit non solum de primo instanti, sed de quolibet alio tempore vitæ mortalis, quanquam nonnulli negare hoc tentauerint de tempore post conceptionem filij, sed sine vlla probabilitate, vt infra ostendam. *Prouer. 4.*

B

Tertiò addo in prima sanctificatione fuisse datam Virgini intẽsiorem gratiam, quam vlli hominum, vel Angelorũ in sua prima sanctificatione. Si hæc comparatio fieret cũ sola prima sanctificatione aliorum infantum, esset clarissima, existimo enim, etiam Ioannem Baptistam, perfectiorem gratiam, seu intensiorem accepisse in vtero matris, quàm omnes paruulos, cum sanctificantur, etiam si innocentes martyres includamus. Tùm quia de illo dictum est, *Spiritu Sancto replebitur, &c.* & alibi, *non surrexit maior Ioanne Baptista*, quod de prima sanctificatione à multis exponitur: tùm etiam quia singulari modo, & priuilegio, & ad munus altissimum fuit sanctificatus: certum est autem tantò excellentius fuisse sanctificatam Virginem, quàm Ioannem, quanto eius dignitas fuit maior, vt D. Tho. arti. 6. ad primum loquitur. Comparatio autẽ facta generalior est respectu omnium hominum & Angelorũ. Et hanc existimo esse mẽtem D. Tho. hic art. 5. tractat enim ibi (vt notaui) de prima sanctificatione Virginis, & docet in ea datam illi esse plenitudinem gratiæ, quã plenitudinem per comparationem ad alios explicat, quia scilicet, post Christũ sanctior præ cæteris effecta est. Ratio etiam eius hoc conuincit, quia scilicet præ cæteris cõiunctior fuit Verbo, & Christo, qui est fons gratiæ. Nec refert, quod in primo instãti nondum haberet illam coniunctionẽ, satis

C

Gratia Virginis in prima sanctificatione quæ intensa fuerit.

satis est enim habuisse ordinem ad illam ex diuina prædestinatione. Vnde propter hunc finẽ sanctificata est, & veluti ad hanc formam paulatim disposita, & ideò tantò perfectius initium habuit, quantò terminus, & finis altior futurus erat: tantòque melius disposita est, quantò propter melio rem formam: tantò denique meliora iacta sunt fundamenta, quãtò ædificium altius erigendum erat. Et cõfirmatur quodã principio supra posito, nullum donum gratiæ collatũ esse purę creaturę, quod simili, vel perfectiori modo non fuerit datũ Virgini, sed sanctificari à principio cũ tanta gratię intensione, vel perfectione est magnũ beneficiũ, & gratiæ donum, ergo perfectius datum est Virgini, quàm cęteris omnibus. Secundò ab effectu declarari hoc potest, quia ex vi huius primæ gratiæ, B. Virgo cõfirmata est in bono, & caruit omni propensione ad malum (vt infra dicemus) hic autem effectus, vt perfecto, & connaturali modo fiat, magnam gratiæ intensionem, & perfectionem requirit. Vnde ex hoc effectu; perfectissimo modo fuisse Virginem sanctificatam colligunt Bernar. epist. 174. & Laurent. Iustinia. serm. de Natiuit. *Bernar. Laurent. Iustinian.*

B

Gratia Virginis in prima sanctificatione intensior, quã suprema, & consummata gratia Angelorum, & hominum.

Quartò addo, pium, & verisimile esse credere, gratiam Virginis in prima sanctificatione intensiorem fuisse, quàm supremam gratiam, in qua consummantur Angeli, & homines. Solet ad hanc veritatẽ accõmodari illud Psal. 86. *Fundamenta eius in montibus sanctis*, quia fundamẽta sanctitatis Virginis posita fuerunt, vbi alij sancti consummantur. *Quia diligit Dominus portas Sion, super omnia tabernacula Iacob*, neq; mirũ, *quia altissimus, qui illã fundauit, in ea factus est homo*. Licèt enim in mystico sensu argumẽtari, præsertim cùm Ecclesia huiusmodi scripturas Virgini accommodet. Et in eundem sensum videtur Gregor. lib. 1. Reg. c. 1. explicare illud Isai. 2. *Et erit præparatus mons domini in vertice mõtiũ*. Potest, inquit, *huius mõtis nomine Beatissima Virgo designari, &c.* in vertice autem montium fuisse intelligi potest, quia gratia, quæ in alijs fuit finis & terminus, illi initium, ac fundamentum fuisse videtur. Ratio verò propria huius conclusionis sumẽda est ex D. Tho. hic, quia scilicet Beatissima Virgo cõiunctissima fuit Verbo. Quã rationẽ Caietanus existimat non procedere respectu Angelorũ, quia illi (inquit) erant con- *Greg. Pap. Isai. 2.* *D. Tho.* *Caieta.*

C

iunctiores Deo ratione beatitudinis: sed immeritò, nam D. Thom. loquitur de coniunctione alterius ordinis, secundum dignitatem matris, & ex hac infert maiorem coniunctionem in genere gratiæ. Potest autẽ amplius hæc ratio explicari ex Laurentio Iustiniano, dicto serm. de Natiuita. Virg. Quia Beata Virgo in instanti fuæ sanctificationis plus amabatur à Verbo, quàm vllus Angelus, vel homo, sed gratia respõdet amori, & est quasi obiectum eius, ergo maior gratia illi data fuit, quàm haberent Angeli, etiam beati. Maior patet, quia ex illo instanti amabat illam Verbum, vt futuram sui matrẽ. Totus autem hic amor debetur matri, & tota hæc perfectio gratiæ optimè quadrat cum tanta dignitate. Vnde eleganter Petrus Damian. sermo. de Annunciat. dixit. *Attende Seraphin, & videbis, quidquid maius est, minus Virgine; solumque opificem opus istud supergredi*. Et S. Vincent. Ferrer. ser. 1. de Natiuit Mar. apertè idem sentit, dicens, fuisse sanctificatam Virginẽ in vtero matris, supra omnes sanctos, & supra omnes Angelos, accommodans illud Psal. 41. *Fluminis impetus lætificat Ciuitatem Dei*. D. Bernar. sermo. de Natiuita. Mariæ, & clariùs Damasceen. solum dicunt Beatam Virginem, etiam ante filij conceptionem fuisse Angelis præstantiorem. Quia licèt nondum in re ipsa esset mater effecta, tamen iam erat ad hãc dignitatem destinata, & ipsamet persona Verbi illã amabat, & sanctificabat, vt per sonam ad se valde pertinẽtem, & futuram matrem suam. Quæ ratio etiam de prima sanctificatione procedit. *Laur. Iust.* *Petr. Damas.* *Vincen. Fer.* *Psal. 41.* *Bernard. Damascen.*

Sed contra, quia gratia viatoris nunquã potest in intensione æquari gratiæ comprehensoris. Propter hoc fortasse principium Caiet. hic arti. 5. negat hanc cõclusionem. Sed existimo illud esse valde falsum (vt latiùs in materia de gratia, & charitate disputatur) aliàs dicẽdum esset Beatã Virginem, etiam in fine vitæ suæ, non habuisse intensiorem gratiam, quàm infans haberet in cœlo, quod est incredibile, & plane falsum. Quin potius probabilissimum est habitualem gratiam, præsertim quæ est in essentia animæ, intrinsecè non mutari in patria, quia idẽ numero habitus charitatis, & gratiæ manet, atque adeò eadem intensio quantum ad gradus in hac vita receptos, qui fortasse in vno, & eodem non augen- *Obiectio.* *Cai. 1.* *Responsio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

gentur vltra terminū in via acquisitū, præ A
sertim si homo in via accepit omne augmē
tum suis meritis debitum. Quod si forsasse
respectu eiusdem, gratia sit intensior in pa
tria, quàm in via, illud tamen, quod addi-
tur, non potest esse semper maior intēsio-
nis gradus, quàm sit in viatore habēte per-
fectissima, & intensissima merita, cui ex
vi illius gratiæ, quam habet in via, debetur
maior gloria, quàm sit in multis beatis, &
hoc sensu negari nō potest, quin gratia via-
toris sit interdum intensior, licèt perfectio
status beatifici, alia ratione sit excellētior.
Et eodem sensu dicimus primam gratiam
Beatæ Virginis fuisse intēsiorem, quia ex
vi eius, si cum illa sola trāsiret ad patriam,
maiorem, quàm vllus Angelorū gloriam
fuisset habitura, & in hoc dubio nobiscum
sentit Medina hic arti. 5. qui piè & doctè
D. Thomam interpretatur. B

SECTIO. II.

Vtrùm Beata Virgo in prima sanctificatione omnes habitus virtutum, et donorum acceperit.

QVæstio hæc solùm propter doctrinæ cōplemētum est propo
sita, est enim facillima, & ideo
breuissimè expedienda.

Primò ergo certū est, datas esse Virgini simul cū gratia omnes virtutes per se infusas, & omnia Spiritus sancti dona. Hoc constat, quia hæc omnia veluti ex natura rei gratiam consequūtur. Vnde

Athanas. Athanas. serm. de sanctissima Deipara, ad C
Virginē applicans illud, *Sanctificauit tabernaculum suum altissimus*, dicit descēdisse in
eā Spiritum sanctum cū omnibus suis vir-
tutibus essentialibus. Bernard. verò sermo.

Bernard. quodam de assumptione, ad eandem Vir-
ginis sanctificationem accommodat illud

Prouer. 9. Prouerb. 9. *Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septē*, quas dicit esse, septē
Spiritus sancti dona. Neque oportet ab
hac vniuersali propositione excipere vir-
tutes illas, quas propter imperfectionem
beatitudini repugnantem, quam includūt,
in anima Christi fuisse negauimus, vt sunt
fides, & spes. Nam cùm Beata Virgo fue-
rit sanctificata vt viatrix, fide, & spe indi-
guit, quāquam in gradu perfectissimo suæ
gratiæ proportionato illas habuerit. Et si

Omnes virtutes morales per se infusæ datæ Virgini in prima sanctificatione.

vera sunt principia supra posita (vt re vera sunt) ex eis colligitur habuisse Beatam
Virginem perfectiorē fidem, quàm Adā,
vel vllus hominum, aut angelorū habuit
in via. De qua re dicam plura in sect. vlti.
huius disputat. Et infra in disput. de cogni
tione, & scientia Beatæ Virginis.

De quibusdam autem virtutibus, quæ
dicunt imperfectionem cōtrariam, vel vir
tuti heroicæ, & perfectæ, vt est continen-
tia, vel perfectæ innocentiæ, vt est pœni-
tentia, dubitari potest, an fuerint in Vir-
gine. Sed huius dubioli resolutio ex ijs,
quæ de Christo diximus, petenda est. Con
tinentia enim significat virtutem in statu
imperfecto, & sub hac significatione non
fuit in Virgine, quanquam propterea nul
la virtute caruerit, quia continentia nō sig
nificat virtutem re, & essentia à cæteris di
stinctam. De pœnitētia verò dubiū etiam *Virtus continentiæ, & pœnitentiæ in Virgine quomodo fuerit.*
non est, quin Beata Virgo habuerit virtu-
tem illam, quæ in nobis pœnitentia voca-
tur, siue sit eadē, quæ religio, vel charitas,
siue distincta à reliquis. De nomine autem
erit quæstio, an sub hoc nomine illi tribuē
da sit? Nam quia pœnitentia in rigore sig-
nificat retractionem, vel detestationem
alicuius actionis propriæ, ideò videri po-
test negādū esse Virginē habuisse pœnitē
tiam, quia certissimum est nūquam habuis
se talem actum, neque egisse aliquid retra
ctatione dignum. Quia verò pœnitentiæ
virtus non actum, sed habitum significat,
ideò ferè omnes simpliciter docent, fuisse
Virginem capacem huius virtutis, quia de
se capax erat peccati, quamuis diuina gra
tia præuenta fuerit, ne illud committeret,
vt dicemus.

Secundò addimus, datas esse Virgini in *Omnes virtutes morales suo genere acquisitæ Virgini in prima sanctificatione infusæ.*
prima sua sanctificatione omnes virtutes
morales, etiam per accidens infusas. Hæc
conclusio est tantum probabilis, suadetur
tamen, quia hæ virtutes infusæ sunt Ada-
mo, & similiter Euæ in sua prima sanctifi-
catione, ergo multo magis Virgini, cui nul
lum gratiæ donum negatum est. quod aliis
est datum. Quia altiori modo fuit mater vi
uentium, quàm Eua: imò & mater omnis
gratiæ, & virtutis. Secundò, quia (vt infrà
dicemus) appetitus Virginis per suam pri
mam sanctificationem fuit perfectissimè
ordinatus, & temperatus, ita vt nullum fo-
mitis, vel concupiscentiæ motum sense-
rit, sed hic effectus accommodatissime fit

per

per virtutes suo genere acquisitas, & con-
naturales, illæ enim sunt, quæ nostros affe-
ctus moderantur. Nam virtutes per se infu
sæ, cum sint altioris ordinis, secum facile
compatiuntur effrænatas passiones, ergo.
Tertiò denique, quia valde decuit vt Bea-
ta Virgo fuerit in hac perfectione simillis-
ma Christo, neque est vlla autoritas, ratio,
vel coniectura, propter quam hoc gratiæ
priuilegium illi negetur, ergo.

SECTIO III.

Vtrùm B. Virgo per primam sanctifica tionem donum perseuerantiæ, & cō firmationem in gratia acceperit.

QVæstio hæc superflua videri posset,
nisi Hęretici huius tēporis impio, B
& sathanico spiritu, grauissima
Virgini imponerent crimina, quibus res-
pondere cogimur, & cum Ambros. epist.

Ambros. 79. dicere, *Claudat ora sua perfidia, nec matrem Domini aliquo audeat temerare cōuitio.*

Sit ergo conclusio de fide certa, B. Virgi
B. Virgo in prima sanctificatione in gratia cō firmata. nem nunquam amisisse gratiam, quam in
prima sanctificatione accepit, atque adeò
in illa fuisse confirmatā, & infallibile per-
seuerandi donum accepisse. Fundamentū
sumitur ex consensu, & traditione Eccle-
siæ, quæ hoc modo intelligit plenitudinē
gratiæ Virginis. Neque ad hoc probandū
possum plura ex scriptura, & Patribus af
ferre, quàm disputat. præced. sect. 5. attuli,
& omnes rationes ibi adductæ hoc fortius
conuincunt. Confirmari autem potest. Pri-

Athanas. mò, quia hoc priuilegium datum est alijs C
sanctis. Athanasius serm. 4. contra Arian.
circa med. dicit, plures sanctos fuisse *puros, & omnis criminis expertes*, & specialiter no
minat Ieremiam, & Ioannem Baptistam.

August. Idem August. in Enchirid. c. 64. dicit, ho-
minibus interdum per gratiam concedi, *vt hanc vitam sine crimine transigant, licèt non sine peccato*, ex quo cōstat nomine *criminis* mortale peccatum Patres intelligere. Idē
docet lib. de nat. & grat. c. 36. Confirmatur
secundò, nam Ecclesia celebrans natiuita-
tem Virginis, hoc ipso sentit, iam tunc ha-
buisse inamissibilē sanctitatem, quia Ec-
clesia non veneratur publico solenni ritu,
nisi eam sanctitatem, quæ perpetuò dura-
tura est. Plura dicemus sect. sequenti.

Obiectio. 1. Primo verò obijciunt, quod in fide du-

bitauit, cùm Angelo respondit. *Quomodo fiet istud?* Vnde Chrysost. homil. 49. in Ge-
nes. introducit Gabrielem ita dicentē, atq;
respondentem Virgini. *Ne quæras naturæ modum, quoniam supra naturā sunt quæ fiūt. At qui propter hoc ipsum fiet, quoniam virum non cognoscis. Itaque, quāobrem dubitas, eā ob rem crede.* Et infrà dicit, ea de causa Ga-
brielem adduxisse cōceptionē Elizabeth
sterilis, & senis, vt Virginem ad suscipien
dam fidem, quam non satis capiebat, ma-
nu duceret, & eodem fere modo loquitur
August. lib. quæst. noui, & veter. testamen. *Augustin.* q. 51. Respondetur, Beatam Virginem in *Responsio.* eo facto tantam fidei perfectionem osten-
disse, vt fidem etiam Abrahæ superarit, te

Ambros. ste Ambros. lib. 2. de Abraham. c. 8. tantū
enim abest, vt illo verbo, *quomodo fiet istud?* dubitaret, vt potius rem certò faciendam
supponeret, modum autem, quo perfecien
da erat, inquisierit. Nam quia filij concep- *videt virgi*
tio, castitatis voto videbatur contraria, ad *nis incarna*
se pertinere putauit, quis esset futurus *tionis myste*
modus talis conceptionis, interrogare, & *rio quanta.*
discere, quid officij in eo negotio ipsa es-
set præstitura. Ita ferè Ambros. & alij in
Lucam. Bernard. homil. 4. in *Missus est.* Hāc *Bernard.*
verò fuisse mentem, & fidem Virginis sa-
tis probant verba Elizabeth Luc. 1. *Beata,* *Luc. 1.*
quæ credidisti. Propter quod Irenæus, lib. 3. *Irenæ.*
c. 33. audet dicere, *quod Eua alligauit per incredulitatem, hoc Mariam soluisse per fidem, quæ & altissima mysteria statim credidit, & sine mora obediendo consensit.* Quod confir-
mari potest ex facto Zachariæ, ille enim
reprehensus est ab Angelo, pœnaque affe
ctus propter aliqualem dubitationem, &
incredulitatē: Beata autē Virgo nō ita, sed
de ijs, quæ interrogauit, instructa, & sta-
tim summo Dei beneficio est affecta, nullā
ergo culpam, neque imprudentem moram
habuit in credendo, sicut Zacharias. Quā
differentiā vtriusque verba satis ostendūt,
ille enim respondit, *vnde hoc sciam?* Virgo
autem minimè, sed, *quomodo fiet istud*, quod
rectè ponderauit Ambros. lib. 1. de officijs.
c. 18. Chrysostomus ergo in citato loco pie
explicandus est, dubitationem enim vo- *Ambros.*
cat, prudentem interrogationē & aliqua
lem fortasse moram in credendo, non cul- *De quo Virgo dubitaue rit, in mysterio Annuntiationis. August.*
pabilem, sed cordatam: vel certè, non lo-
quitur de dubitatione circa rem reuelatā,
sed circa modum, quē Virgo cupiebat edif
cere, vt in simili dixit Aug. lib. 16. de Ci-
uita.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uita.c.24.Quod autem dicit,Angelum adduxisse exemplum Elizabeth, nõ intelligit adduxisse ad cõfirmandam illã in fide, sed solum ad explicandum mysterium, vt Augustinus etiã notauit proximo loco citato,quod ex ipso facto constat. Nã si exẽplum Elizabeth esset Virgini propositũ, vt ex vno signo aliud crederet,oportuisset non statim vtrumque credere,sed alterum prius experiri,B.autem Virgo non ita fecit, sed statim vtrique fidem adhibuit, & postquam Dei voluntatem, & dispositionem probè intellexit,sine mora consensit.

Chrysost. Vnde idem Chrysost.hom.1.in Lucã Virginem in toto hoc negotio valde laudat, *& fidam sermonis Angelici* appellat. Ad locũ Aug.respond.librũ illũ non esse Augustini:

D.Thom. D.Thomas autem infrà quæst.30. art.4.ad.2.piè verba illa exponit, de dubitatione admirationis, non incredulitatis.

Obiectio.2. Secundò accusant B.Virginem grauissimi peccati,& negligentiæ, quòd filiũ perdidit. Quod peccatum ita exaggerant impudentissimi Hæretici,vt cũ peccato Euæ illud cõferant.Ita refert Feuardẽt.in scholijs super Irenæum lib.3.cap.33. Sed facilè conuincitur horum impietas.Nam ipsum Euangelium Virginem excusat dicens, *Et non cognouerunt parentes eius:* vt enim notat Beda,vterque parens existimauit, alterum secum filium adduxisse. Quòd si hæc causa non probatur, quia non satis constat solere vxores separatas à viris in domum redire,certè non est difficile intelligere, facile fuisse puero Iesu,sine culpa, & negligentia parentum à via deflectere. Credibile enim est Mariã, & Ioseph redijsse simul cum alijs cognatis,& comitatu,& potuisse puerum simul cum alijs,vel parum antecedere,aut detineri,& occultè ab eis diuerterе. Quod eò facilius accidere potuit sine culpa parentum,quò ipsi minus erant solicitì,quia filij virtutem,& sapientiam agnoscebant, nihilque sine illius voluntate euenire posse certò sciebãt, & ideò B.Virgo illi dixit, *Fili,quid fecisti nobis sic?* Significans illud nõ potuisse,nisi ex Christi voluntate euenire.At dicent,in hoc ipso verbo quoddam impatiẽtiæ,vel superbiæ genus latere. Sed impiè, ac temerè iudicant, illa enim verba, non nisi insignem fidem, & charitatem redolent, quibus propterea Christus simili charitate respondet. *Quid est,quod me quærebatis?* Quasi diceret, ob

Feuardent.

Responsio. Beda.

A nullam aliam causam potuisse se matrem relinquere, nisi ob gloriam patris. Sed dicunt tandem, non posse Virginem excusari,quòd nimia solicitudine inter cognatos,& notos illum quæsierit,hoc enim non nisi ex vili quadam, & valde humana de Christo existimatione oriri potuit.Sed facile hoc etiam ex communi Patrum sententia reijcitur, qui in hoc etiam perpendunt magnam Virginis prudentiam; quæ licet in se culpam non agnosceret,quia tamen ignorabat, quid iam Christus agere disponeret, an scilicet vellet ipsam relinquere, & negotium humanæ salutis publicè aggredi,meritò erat solicita:&,quod in se erat studebat facere,ne à filio separaretur. Præsertim cũ ea Simeonis verba persæpe mẽte reuolueret. *Tuam ipsius animam*

B *pertransibit gladius.*

Tertio obijciunt,quòd in morte filij in fide defecerit, & de filij diuinitate dubitauerit,sicut illi prædixerat Simeon. *Et tuam ipsius animam,* &c. Id enim de gladio infidelitatis,& dubitationis intelligit Orig. Homil. 17. in Luc. insinuat Hilar. in id Psal. 118. *Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas.* Et autor libri quæst. nou. & vet. testãm. qui est inter opera August. q. 73.Basilius citatus à D.Th. hic art.4.ad.2. in epist. ad Optimum, Theophyl. Luc. 2. licet subdubitans, citantur etiam à quibusdam Chrysost.enarrat.in Psal.13. Euthy. Luc.2.& Tertul.lib. de carne Christi. c.7. quòd dicant matrem incredulã fuisse, sicut & fratres, & apud Surium in homilijs Chryso.& Amphilochij de Purificatione legimus,B. Virginem dubitasse de filij sui resurrectione, quãuis ibidem Chrysostomus eã nihil vnquã peccasse fateatur.Respondetur primũ temerè,& sine fundamẽto verba illa Simeonis in falsum illum sensum detorqueri. Nã gladius Christi, mors Christi dicitur iuxta communẽ scripturæ phrasim,quæ animã Virginis pertransisse dicitur, quia eam summo dolore affecit. Ita Ambr.Bed. OEcum. Euthy.Luc.2.Damasc.lib.4.c.15.Cassiod.in Psal.104.Paulinus ad Augustin. & Augustinus ad ipsum, epist. 58.&.59. inter epistolas Aug. Gregor.Nyss.orat.2.de resurrectione, Bernard.ser. *Signum magnum,* dicit amorẽ Virginis fuisse morte fortiorem, quia Christi mortem suam fecit,idem fere Sophro. vel Hierony.serm.de assumpt.Ephrem, in lamentat.

Obiectio.

Responsio.

Obiectio.

Origen.

Basil.
D Thom.
Theophyl.
Euthym.
Tertul.
Chrysost.

Responsio.

Ambros.
Beda.
OEcumen.
Euthym.
Damasc.
Cassiodor.
August.
Greg.Nyss.
Bernard.
Sophron.
Hieronym.
Ephrem.

Rupert. mentat.Virginis,Rupert.13. in Ioan.dicens tunc sensisse Virginem dolores, quos in filij partu non senserat, tuncque singulari modo matrem nostram effectam esse, quia nos spiritualiter peperit.

Nec desunt qui putent tantùm fuisse dolorem Mariæ, vt re vera eam interfecerit:ita,vt cum Christo mortua verè fuerit, licèt postea resurrexit: quod tamen sine fundamento confictum est, & contra omnes Patres statim citandos. Et licèt Epi-

Epiphan. phan. hæres.78. dicat id posse intelligi de morte corporali: addit tamen Virginem nõ esse passam eam mortem tempore passionis Christi. Alij ergo dixerunt gladium

Bernard. Christi pertransisse Virginis animã, quia ita illam affecit,vt extra se ferri,& spasmũ pati eam coegerit, vt S. Bernard. loqui videtur opusculo de hac re, id est, de lamẽtatione Virginis(si tamen illius est author);& B

Laur.Iust. Bonauent. Ludulphe. Chartus. Sixt.Senen. Laurent. Iustin. de Triump. Christi, agone,circa finem.Bonauent.lib.de vita Christi.c.77.79.&.80. Ludulphus de vita Christi.p.2.c.64.&.70. Diony. Chartus. Ioann. 19.Vide etiam Sixtum Senens.li.6.annotat. 126. Sed si sermo sit de proprio spasmo, vt significat corporalem defectũ cum

Cai. pertubatione sensuum, languore, & contractione membrorum, &c. nullo modo ponendus est,in Virgine, vt ostendit Caietanus opusculo de hac re. Quia illa fuisset magna imperfectio derogans multũ excellenti gratiæ Virginis,& dominio,quod habebat in omnes suos motus, actus,& potentias. Vnde Ioan.Euangelista refert eo tẽpore,quo Christus vehementiùs patiebatur,

Constantia Virginis in morte Christi quanta. Ambros. Virginem stantem permãsisse, & nec animo, nec corpore concidisse. Vnde Ambros.de obitu Valentiniani, nec fleuisse illam affirmare audet,*stantẽ*, inquit,*lego, flentem non lego.* Ansel.de excellentia Virginis,

Anselm. cap.5.gladium mortis Christi animã Virginis penetrasse dicit, quia tanto dolore illam affecit,vt nisi speciali Dei gratia, & fauore confortaretur, viribus prorsus defficeret. Vnde potiùs colligitur ex magna fide, quam tunc habuit, profectam esse magnam fortitudinem, & constantiam,

Bernard. Ambros. quam tunc ostendit. Quod etiam habet Bernard.in concione super illud,*Stabat autem iuxta crucem.* Optimè Ambros.de institut.Virginis cap. 7.& Epist. 82. Addunt etiam interdum Patres eo tempore exercuisse Virginem actum summæ obedien-

A tiæ,& charitatis erga homines, voluntariè offerendo filium pro illis, *quo actu*, ait Bonauent.in.1.d.48.q. vlt. *& Deum, & homines sibi maximè deuinxisse.* De quo etiã bene Abulens.quæst.14. prologi Matth.& Gerson tract.2.de Cantico decachordo. Quando ergo aliqui graues authores videntur ita exaggerare Virginis dolorẽ, vt spasmum, vel aliquid simile illi tribuere videantur, non intendunt imperfectionem aliquam illi tribuere,vt priuationem sensuum, contractionem membrorum, vel quid simile, sed solum vehementem dolorem, cum ingenti admiratione & quasi stupore, de qua re infra.q.51. forte plura. Addo præterea, per se esse incredibile Virginem Spiritu Sancto plenissimã, & quæ tot viderat mysteria, passionemque filij, omnes circunstantias, & rationes eius iam habẽbat præcognitas,tam facilè dubitasse. Deniq; cura, quam Christus in cruce de matre sua habuit, sufficiens testimonium esse debet, fidem, & charitatem nunquam in matre defecisse.

Bonauent.

Abulens. Gerson.

Ad Patres ergo,qui in obiectione citantur,verba Origenis (si illius sunt) nullam patiuntur expositionem: verisimile tamen est, ab aliquo indocto vel Hæretico fuisse inserta.Ipse enim homil. 1. ex varijs,egregiè sentit de Virginis innocentia, & sanctitate.Et D.Thom.hic artic.4. ad secundum, refert Origenem exposuisse verba Simeonis de gladio doloris,non dubitationis. Basilij locum videre non potui, quia illa epistola non extat.D.Thomas autẽ illũ piè ex-

C ponit de admiratione quadam, & stupore, quo ita interdum suspenditur animus visa re noua,vt quasi dubitare videatur. Et eodem modo exponitur Augustinus, quanquã liber ille(vt dixi) incerti sit authoris. Ad Chrysostomum respondeo, inter eius opera nullã esse enarrationem in Psal.13. si tamen fortasse alicubi reperiatur,eodem modo exponendus est.Euthymius falsò citatur,imò expressè docet contrariũ. Theophylactus verò nihil satis affirmat. Tertullianus denique,aut intellectus nõ est,aut infideliter citatur.Verba enim eius sunt, *fratres domini non credidêrũt in illum,mater vero non demõstratur adhæsisse illi.* Vbi nõ loquitur de fide eius,sed de cõsuetudine sequendi, seu comitandi Christum, vt patet ex verbis,quæ subiungit,*cùm Martha, & Maria alia,in commercio eius frequententur.*

Responsio ad testimonia Patrum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECTIO IIII.

Vtrùm Beata Virgo in prima sanctificatione, ita fuerit in bono confirmata, vt nec venialiter peccare potuerit.

Greg. Arim. Augusti.

OMissis Hæreticis, inter scholasticos Gregor. in. 2. distinct. 30. quæst. 2. artic. 1. ausus est dicere Virginem interdum venialiter peccasse, ne illam fateretur fuisse à peccato originali immunē, quia iuxta Augustini regulā, nullus est in peccato originali cōceptus, qui non interdum venialiter peccauerit. Cui sententiæ nōnullæ Patrum locutiones interdum fauere videntur. Sed nihilominus hæc sententia ab Ecclesia reiecta, & damnata est.

B. Virgo nunquā venialiter peccauit.

Dicendum est ergo, Beatam Virginem in prima sanctificatione fuisse in bono cōfirmatam, & donum gratiæ, ac singulare Dei auxilium accepisse, vt nec leuissimam culpam vnquam committeret. Hæc veritas, quoad rem, quæ in illa intenditur, scilicet Virginem nunquam peccasse venialiter, de fide est, & definita esse fertur in Concilio Claramontano sub Vrbano secundo (vt refert Vega libr. 14. in Trident. capit. 18.) Concilium etiam Trident. sess. 6. Can. 23. licet directe hoc non definiat, id tamen supponit, dum docet Ecclesiam tenere, Beatam Virginem ex speciali Dei priuilegio omnia venialia peccata vitasse. Et hanc esse antiquorum Patrum traditionem, & consensum: constat ex ijs, quæ disputatione præcedenti sect. 5. adduximus. Præsertim ex illo celebri loco Augustin. lib. de Nat. & Grat. cap. 36. *Cum de peccatis agimus, nullam de Virgine matre haberi volo quæstionem, &c.* & ex Bernard. epistol. 174. & sermon. 2. de assumpt. *Absit* (inquit) *vt propriꝰ quidquam inquinamenti hæc aliquando habuisse dicatur.* Et ex Rupert. lib. 7. de glorificatione Trinitatis. c. 13. & lib. 6. in Cant. circa principium, Richar. de sancto Victor. lib. 2. de Emmanuele cap. 30. & libr. super Cantica capit. 39. vbi inquit, *Omnes Virgines esse species Christi, Beatam autem Virginem esse specialem eius speciem, quæ speciem suam nunquam per aliquod peccatum mortale, vel veniale maculauit.* Denique constat hæc traditio ex communi consensu Theologorum in. 3. dist. 3. qui variis rationibus, & coniecturis hanc veritatē confirmant. Nobis verò sufficere videntur, quæ disput. præced. sect. 5. adductæ sunt, & quas D. Tho. in hoc art. 4. & opusc. 6. art. 3. & quodlib. 6. artic. 7. docuit.

Conc. Claramont. Vega. Conc. Trid. Augusti. Bernard. Rupert. Ric. Vict. A B C D. Tho.

Quanquam verò certum sit Beatā Virginem nunquam peccasse, Dubitant tamen Theologi, an ab exordio suæ sanctificationis facta fuerit impeccabilis. Quidam enim simpliciter affirmāt, vt Gabriel, in. 3. dist. 3. quæst. 2. artic. 3. sequens OKam, & Almainus dist. 12. quæstion. 2. Alij absolute negant toto tempore vitæ mortalis fuisse impeccabilem, sed potiùs potuisse peccare, quamuis auxilium gratiæ recepe-rit, vt nunquam peccaret, ita Durand. dist. 3. q. 4. Alij verò distinctione vtuntur dicentes in prima sanctificatione datum esse Virgini solum, vt nunquam peccaret, in secunda verò, id est, in filij conceptione additum esse, vt nec peccare etiam posset. Ita sentit D. Tho. hic art. 4. ad primum, clarius in. 3. d. 3. q. 1. art. 2. Bonauen. art. 2. q. 1. Alens. 3. p. q. 9. m. 3. artic. 2. §. 2. & fuit hæc sententia Richar. Victor. libr. super Canti. cap. 26.

Dubium. Gabr. OKam. Almain. Durand. D. Thom. Bonauen. Alens. Ric. Vict.

Sed vix intelligo suppositā fidei doctrina, quæ possit esse diuersitas inter has opiniones, quæ ad rem pertineat. Primò enim certum est Beatam Virginem in hac vita nūquam fuisse impeccabilem ab intrinseco ad modum beatorum, quia fuit tantum viatrix, vt supra dictū est. Deinde certum etiam est à prima sanctificatione habuisse talia gratiæ dona, & auxilia, vt infallibiliter nūquam peccaret, quia talis gratia necessaria est ad nunquam venialiter peccandum, & hoc est speciale priuilegium, quod iuxta Concilium Trident. illi concessum est. Vnde fit simpliciter concedendum esse in prima sanctificatione fuisse confirmatam in bono, vt nunquam peccaret, quia hæc confirmatio idem est cum prædicto priuilegio, seu gratia speciali: ex quo etiā fit, vt in sensu composito peccare non potuerit, aperte enim repugnat cum tali dono gratiæ peccatum existere, seu componi, vt per se constat. Tertiò addo, hoc donum non constituisse in solis habitibus infusis, vel in sola aliqua inhærente qualitate, quia secluſa visione beata, & Dei amore necessariò, qui illam consequitur, nulla qualitas inhærens per se sola potest efficere, vt infallibiliter homo nunquam

Responsio.

B Virgo quo modo fuerit impeccabilis

nunquam peccet, nisi adiungatur, singularis Dei prouidentia, & protectio per actuali., & specialia Dei auxilia, vt expresse docuit D. Thom. quæst. 24. de verit. art. 9. & constat ex ijs, quæ supra diximus de Christi impeccabilitate, & de carentia fomitis, quæ iterum sect. sequenti attingemus.

Addo tamē quarto accepisse Virginem in prima sanctificatione perfectionem gratiæ habitualis, & virtutū omnium huic insigni effectui confirmationis in bono proportionatam. Quia licet posset Deus cum minima gratia habituali per auxilia actualia ita custodire Virginem, vel aliū hominem, vt infallibiliter nunquam peccaret, suauis tamen ratio diuinæ prouidētiæ postulat, vt is, cui tale donum confertur, intrinsecè disponatur per habitus virtutum perfectissimo, & heroico modo, prout necessarium est, vt homo facilè, & iucundè omnia virtutū opera in quacunq; opportunitate operetur, quod valde necessarium est ad vitandum omne peccatum, etiam veniale. Quod magis ex ijs, quæ sect. sequenti dicemus, constabit. Ex quo sequitur confirmationem hanc in bono datam Virgini in prima, vel secūda sanctificatione, formaliter seu in essentiali modo non fuisse diuersam, sed solum potuisse differre secundūm magis, & minus, quatenus maiora dona gratiæ habuit Beata Virgo in secunda sanctificatione, quàm in prima. Vt si Deus confirmauit in gratia beatū Ioannem Baptistam, & sanctum Thomam. v. g. modus confirmationis formaliter idem est, quamuis Ioannes in maiori gratia fuerit confirmatus. Et ratio est, quia vtraque cōfirmatio fit per dona eiusdem rationis, & habet effectus, & relinquit libertatem eiusdem rationis. Sicut enim B. Virgo post primam sanctificationem in sensu composito peccare non poterat, & nihilominus libere implebat præcepta: ita & post secundam, non est ergo inter eas formalis differentia.

A B C

Virgo non magis impeccabilis post secundam sanctificationē quam post primam.

Ex quo tandem concludo, simpliciter ac formaliter loquendo, non magis fuisse impeccabilem B. Virginem post secūdam sanctificationem, quàm post primā. Quia post vtramque ex vi intrinsecę dispositionis peccare poterat, vnde in sensu diuiso, atque simpliciter dici potest habuisse semper potentiam peccandi, habuit enim libertatem, qua *potuit transgredi, & non est transgressa*, quamuis in sensu composito in nullo tempore, vel statu, potuerit peccare, vt dictum est. Potest autem nonnulla differentia assignari inter statum, quem B. Virgo habuit ante, vel post Conceptionem filij. Nam ante conceptionem, licet esset præordinata in matrem Dei, tamen nondum in se receperat dignitatem aliquam, cui hæc confirmatio in bono deberetur, licet Deus perfectioni suæ sapientiæ, & prouidentiæ deberet vt illam conferret Virgini, quam in matrem suam prædestinauerat: at verò post Conceptionem filij habuit Beata Virgo in se singularem matris dignitatem, cui veluti ex natura rei debita erat hæc gratia confirmationis in bono. Et hac ratione dici potest magis impeccabilis post secundam, quàm post primam sanctificationem, vt si decreuisset Deus naturam aliquam priùs in se existentem postea sibi hypostaticè vnire, decuisset certè, vt illam à peccato præseruaret, etiam eo tempore, quo ante vnionem existeret, nihilominus tamen longè aliter esset impeccabilis post vnionē, quàm ante illam. Ita igitur suo modo dici potest in præsenti materia, quanquam exemplum non sit omnino simile, sed proportionale.

Confirmatio in bono vnde Virgini debita.

Circa doctrinam hanc occurrebant difficultates de concordia huius confirmationis in bono cum libertate arbitrij, sed hæ & communes sunt omnibus confirmatis in gratia, & cum his ferè coincidunt, quæ supra circa Christi impeccabilitatem tractatæ sunt. Illinc ergo petatur earum resolutio. Obiectiones verò non nullæ contra conclusionem fidei hoc loco soluendæ sunt. Prima est, quia sæpe Scriptura dicit neminem esse qui non peccet, & eodem modo loquuntur Sancti, & Concilia, vt videre est in Mileuit. can. 6. & 8. vbi etiam definit propterea omnes verè posse dicere, & orare, *dimitte nobis debita nostra*. Quam orationem, vtpote à Christo traditam, Beatam Virginem frequenter fudisse nullus negabit. Respondetur, hos generales sermones, speciale Virginis priuilegium non excludere, vt Concilium Tridentinum declarauit, imò Augustinus libro de Spirit. & Lit. capit. 2. dicit. *Si quis de aliquo sancto affirmet nunquam peccasse, non proprus viribus, sed gratia,*

Obiectio. 1. Conc. Milevit. Responsio. Conc. Trid. Augusti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Augus. *tia, & dono Dei, non multum esse cum illo cõtendendum sed potius, si id sufficienter ostendat, illi esse gratulandum.* Hæc Augustin. Quia verò de nullo alio præter quam de Virgine priuilegiũ hoc satis ostendi potest, ideò ad nullum alium extendendum est, vt in materia de gratia latiùs traditur. Ad illud verò de oratione Dominica dicũt quidam, licet Beata Virgo nunquam peccauerit, nõ tamen semper, & in omni actu suo hoc certo cognouisse, sed interdum dubitasse, & ideò potuisse dicere. *Dimitte nobis debita nostra.* Sed hoc existimo falsum, & contra excellentem Virginis perfectionem. Dominabatur enim suis omnibus actibus perfectissimè, & in omni opere suo perfectè cognoscebat, & considerabat, quid secundum rectam rationem fieri posset, & oporteret. Et ideò perspicuè, & clarè videbat, quale vnumquodque opus suum existeret, neque aliquid operata vnquam est, quod nõ priùs certò existimaret Deo gratum, acceptumque fore. Alioqui, si vel inconsideratè, vel cum aliqua practica dubitatione operaretur, nõ posset ab omni culpa, vel imperfectione fomitis excusari. Dicendum est ergo, potuisse Virginem pro alijs, seu pro vniuersa Ecclesia illa verba proferre. *Dimitte nobis debita nostra.* Pro se verò gratias potiùs de acceptis beneficijs agebat, eorumq; perpetuam durationem postulabat.

Obiectio. Secundò obijcitur B. Virgini, quod humana ambitione miraculũ à filio postulauerit, eamq; ob rẽ ab ipso fuerit reprehensa Ioan. 2. vt Chrys. homil. 20. & Theophyl. ac Euthym. videtur exponere, & videtur fauere Athanas. serm. 4. cõtra Arian. quatenus dicit fuisse matrem à Christo increpatam, & Irenæus libr. 3. contra hæres. c. 18. dum inquit, Dominum repellendo eius in tempestiuam festinationem dixisse, *Quid mihi, & tibi est mulier?* Respondetur nullum ambitionis signum, sed potiùs eximiæ fidei, & charitatis in ea Virginis petitione fuisse, vt effectus probauit, exaudiuit enim Christus matris orationem, quare nulla ratio permittit credere ex inani gloria fuisse profectam. Vnde Cyril. libro 2. in Ioann. cap. 22 fidem Virginis in hac petitione ostendi dicit, quia omnia credidit filio posibilia, quamuis nondum Christus miracula edidisset, & capit. 24. *Magnam,* inquit, *authoritatem, & dignitatem deferri si-*

Ioan. 2. Chrysost. Theophyl. Euthym. Athanas. Irenæn.

Responsio.

Cyrill.

A *bi à Domino mater non ignorauit, quæ persuaso, vt par erat, filio, ministros præparat.* Et Euseb. Emiss. serm. in Dominicam secundam post Epiphan. Virginem, ait, Spiritu Sancto plenam illud miraculum præuidisse, quod filius facturus erat. Et Bernard. sermon. 46. super Cantic. prudentiam verborum Mariæ ponderat. *Quia non precatur, non imperat, sed tantum defectum vini nũciat, quia cum beneficiis, & ad liberalitatẽ propensis non gratia violenter exprimenda, sed solum est occasio proponenda.* Cõstat igitur verba illa Christi, *quid mihi & tibi est mulier?* nullã reprehẽsionẽ cõtinere. Vt enim rectè dixit Iustin. martyr q. 136. ad Gent. *Nõ verbo matrem obiurgauit, qui facto honorauit.* & Cyril. dicto lib. 2. c. 23. *Quantus*, inquit, *honor parentibus debeatur, facilè ostendit, cum ſtatim ad illum propter matrem accedat.*

Eusf. Emiss. *Bernard.* *Iust. mart.* *Cyrill.*

B Sensus autem illorum verborum Christi variè à sanctis exponitur. Primò, Iustin. martyr suprà dicit, sensum Cristi solum fuisse dicere matri, neq; ad illam, neque ad sese pertinuisse, vinum prouidere. Vnde ait, *quid mihi, & tibi?* id est, quid ad nos attinet? quod si ex magna charitate tua vis, vt miraculosè illis subueniam, dic ministris, vt faciant, quæ ego præcepero, &c. quam expositionem habet etiam Epipha. hæres. 51. & 79. & Euthym. ibi. Et est probabilis expositio, cum qua ita connectenda sunt verba sequentia. *Nondum venit hora mea*, id est, si ex charitate cupis, vt illis subueniam, priùs quam vini defectus omnibus inuitatis manifestus sit, non hoc ad nos pertinet, sed potius oportet, vt omnes priùs intelligant vinum defecisse, vt miraculum euidentius fiat, & ideò nondum venit hora illud faciendi. Quæ expositio quoad hoc vltimum verbum, videtur fuisse Irenæi. libr. 3. contra Valen. cap. 1. est etiam Chrysost. homil. 21. in Ioann. & Augustin. serm. 41. de tempore, & Euthymij c. 1. in Ioan.

Epiphan. Euthym. *Irenæ.* *Chrysost. August. Euthym.*

C Solùm obstat huic expositioni, quia verba illa. *Quid mihi, & tibi?* iusta phrasim Hebraicam non significant, quid ad nos? Sed, quid mihi tecum est? vt Ioel. 3. *Quid mihi, & vobis Tyrus, & Sydon?* Luc. 8. *Quid mihi, & tibi Iesu fili Dei?* Et eodem sensu Matth. 27. dixit vxor Pilati ad illum. *Nihil tibi, & iusto illi*, id est, nihil rei tibi cũ illo sit, vel noli quidquam negotij habere cum illo.

Ioel. 3. *Luc. 8.* *Matth. 27.*

Posita

Augus. Posita ergo hac verborum significatione A est secunda expositio Augustini tract. 8. in Ioan. Christum illa verba ad suam diuinitatem retulisse, virtus enim faciendi miracula conuenit Christo ratione diuinitatis, ad quem etiam ostendendam miracula ordinanda erant, non ad demostrandam generationem ex matre. Propter hanc ergo causam dicit, quid mihi tecum est? quod scilicet ad miraculum perficiendum pertineat: non enim ex te diuinitatem, sed humanitatem habeo. Quam expositionẽ habet idem Augustin. tract. 19. in Ioan. & libr. de fide & symb. c. 4. & libr. 2. de symbolo ad catechumenos, cap. 5. Greg. libr. 8. Epist. 42. Bed. D. Thom. Glos. & alij in Ioan. & ferè idem sensit Greg. Nyss. orat. in illud dictum Apostoli, *tunc erit & ipse subiectus,* B *&c.* cùm inquit Christum his verbis quasi repulisse matrem, eò quòd veluti iure materno miraculum postularet. Quod etiam indicauit Athanas. serm. 4. contra Arianos, & Augustin. supra. Sed nõ est intelligendum hos Sanctos docere, Virginem opus illud quasi iure materno sibi debitum præcepisse, aut postulasse (id enim de fide, & humilitate B. Virginis sentire, indignum est) præsertim cum verba eius tantã erga Christum reuerentiam præseferant, vt nec expressè rogare, sed solum indigentiam, & occasionem bene faciendi proponere ausa fuerit, vt Bernardus supra notauit. Intelligendum ergo est, propter circunstantes illo modo Christum matri respondisse, ne opus illud ex naturali affectu, aut potestate profectum putarent, vt in simili dixit Christus Ioann. 11. &. 12. & hoc modo est etiam hæc expositio subtilis, & probabilis.

Greg. Pap. Beda. D. Tho. Glos. Grt. Nyss. *Athanas. Augus.* *Bernard.* *Ioann. 11. & 12.*

3. expositio. Tertia verò expositio addi potest, vt Christus de se vt homine loquatur, & sensus sit, *Quid mihi & tibi?* id est, quid mihi tecum est? quod non simpliciter, & absolutè est intelligendum, sed in ordine ad negotium, de quo agebatur, seu respectu miraculi perficiendi, ac si diceret, non est hoc opus tale, vt ex humano respectu, vel consanguinitate pendeat, sed ex diuino obsequio, & volũtate. Ita ferè Grego. Nyss. supra, & Maximus, fermone secundo Epiphaniæ, & Bernard. serm. 1. &. 2. Dom. primæ post Epiphan. In quo sensu non sunt hæc verba reprehensionis, sed instructionis propter circunstantes, vt circa exposi-

Grego. Nyss. Maxim. Bernard.

tionẽ Augustini diximus, nam hę duæ expositiones ferè in idem recidunt.

Respõso ad testimonia Patrum. Ad testimonia ergo in principio citata respondetur, Chrysostomũ, & qui eum secuti sunt, excesisse (vt D. Th. inquit) Vnde eorum sententia, iam erronea est, vt diximus: piè autem exponi possunt, eos non sensisse in Virgine fuisse ambitionis, aut vanæ gloriæ motum, sed solum iudicari suspicioſè ab ijs, qui præsentes aderant, potuisse, & ideò Christum Dominum eo modo respondisse. Ad Athanasium dicendum est, Christum re vera non reprehendisse Virginem, quia vera, & rationibilis reprehensio culpam aliquam supponit, sed fortasse Athanasius increpationem vocauit illam admonitionem, seu instructionem potiùs, quàm Christus illis verbis insinuauit non tam propter Virginem, quàm propter alios circunstantes, vt declaratum est. Et idem dicendum est ad Irenæum. Non enim potest verè dici Beata Virgo passa fuisse repulsam, cùm, & quod petijt impetrauerit, & Christus non propter aliquem defectum Virginis, sed quia nondum erat tempus opportunum ad patrandum miraculum, illud aliquantulum differre voluerit, vt ex illis verbis patet, *nondum venit hora mea*, quod quidem Virginem latere potuit sine illius culpa. Non enim tenetur, qui orat, scire quando sit opportunum tempus obtinendi, quod postulat, præsertim cùm Beata Virgo non importunè petierit, vt statim miraculum fieret, sed solum aliorum indigentiam, suamq; intercesionem insinuauerit. Vnde factum est, vt non solum non fuerit à C Christo repulsa, sed potiùs vt propter amorem eius, Christus aliquantulum miraculum præuenerit, vt Cyril. dicto libro 2. in Ioann. capit. 23. & Ambros. sermon. 36. in Psalmum. 118. circa finem, adnotarunt.

Cyril. Ambros.

Obiectio. 3. Tertiò obijcitur Virgini, quòd Matth. 12. Marc. 3. Luc. 8. Christum publicè prædicantem, ex humana quadam ambitione interpellauerit. Propter quod videtur à Christo acerbè reprehensa, illis verbis, *Quæ est mater mea?* Ita ferè Chrysosto. homil. 45. in Matthæ. Sed respondetur facilè. Primo in toto illo facto nullum esse imprudentiæ, aut ambitionis indicium, quo posit ad culpam imputari, non solùm Virgini, Verùm nec alijs fratribus Christi,

Matth. 3. Marc. 3. Luc. 8. *Chrysost. Responsio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui ipsum quærebant. Fieri enim potuit, vt bono animo, & conuenienti modo illum quærerent: casu autem accideret, vt alij astantes, & audientes, Christum importunè alloquerentur. Vnde nulla est prorsus ratio irrogandi aliquam culpam Virgini, cùm Euangelistæ non dicant ipsam vocasse, vel interpellasse Christum, sed turbam, vel fratres Domini, quos sicut accusare non oportet; ita nec excusare necesse est, vt *Augustin. Bernard.* Augustin. notauit tracta. 28. in Ioann. Quo circa, quamuis demus illa verba Christi reprehensionem aliquam continere, non tamen propterea existimandum est illam ad Virginem esse directam, sed ad turbam, vel fratres, si illa digni fuerunt, non est autem necesse dicere illa verba reprehensionis fuisse, sed solum instructionis, vt circunstantibus indicaret, propter carnaliter coniunctos non esse Dei opus intermitten- B dum, vt Augustin. libr. de fide contra Manich. & Bernard. serm. 2. dominicæ primæ *Augustin. Tertulli. Hilar.* Epiphaniæ, notarunt. Vel docere etiam voluit coniunctionem sanguinis cũ Christo sine spirituali non prodesse, hanc verò per se se multum valere. Ita Augustini. libr. seu sermo. de Virginita. capit. 3. & Tertul. libr. de carne Christi, cap. 7. & indicat Hilar. Canone. 12. in Matth. circa finem, dum ait. *Christum non fastidiosè de matre sua sensisse, sed docere voluisse, propinquitatis ius, atq; nomen, non iam de conditione nascendi, sed de Ecclesiæ communione retinendum.* Addit etiam eo facto significatam esse Synagogæ repulsam. Quod etiam dixit Greg. homilia. 3. in Euangelia. Quæ omnia mirè complexus C *Greg. Pap. Ambros.* est Ambrosius, libro. 6. in Lucam ante medium.

uis non semper auferatur ablata originali culpa, vt in renatis constat. Quia verò hic fomes principium est, & origo ferè omnis peccati actualis, quod in laptis hominibus reperitur, ideò illi, qui in Beata Virgine actuale peccatum admittunt, fomitē etiam necessariò ei tribuunt: at verò catholici omnes, sicut negant B. Virginem aliquādo venialiter peccasse, ita consequenter negant habuisse vnquam vel in appetitu, vel in voluntate motum aliquem indeliberatū prævenientem rationem, & consensum liberum voluntatis. *B. Virgo fomitem nunquā habuit. D. Thom. Cæt.*

Primum ergo sit veluti fundamentum certum huius quæstionis, B. Virginē nunquam habuisse actum fomitis, seu (vt ita loquar) fomitem in actu secundo. Ita docet D. Thom. hic articu. 4. ad primum Cajetanus in opusculo de spasmo Virginis, & alij Theologi statim citandi, & hic videtur esse consensus omnium Patrum, quos disputat. præced. sect. 5. retuli, generatim enim docent nihil indecens, nihilvè inordinatū in Beata Virgine fuisse. Vnde Ber- *Bernard.* nar. in sermone circa illa verba, *signum magnum, Nihil*, inquit, *in ea non dico tenebrosum, sed obscurũ saltem, vel minus lucidum, sed nec tepidum quidem aliquid, aut non feruentissimũ liceat suspicari.* Et idem est, quod Richard. *Ric. Vict.* de S. Victor. libr. 1. de Emmanuel. c. 28. dicit. *Virgini omnẽ otiositatem fuisse sublatã, solam pœnam fuisse relictã*, &c. 29. Virgini ac commodat illud Psal. 45. *auferens bella vsq; ad finem terræ*, quia in Virgine nullũ internum bellũ, sed summa pax fuit. Vnde cõcludit illam solam inter puros homines impleuisse in hac vita omni ex parte præceptũ illud, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, mente, & anima.* Quia non tantum rem præceptam, sed quodãmodo etiam finem; & modum præcepti, assecuta est, & c. 32. *in cæteris sanctis magnificũ fuisse*, inquit, *quod à vitijs nõ sunt expugnati, in Virgine autẽ quod nec impugnata fuit.* Et hoc sensu Da- *Damas.* mas. orat. de assumpt. Virginem vocat *immaculatam, quæ cũ terrenis affectionibus nihil habuit commune.* Et eodem ferè modo loquitur Sophro. in Epist. sæpe citata, quæ in. 6. *Sophro. Ambros.* Synod. Act. 11. refertur. Denique si Ambr. lib. de institut. Virg. c. 7. dixit, Virgini datũ esse, *vt præsentia sua, integritatis insigne aliis conferret*, quid mirũ, quod in se nunquã in ordinatum motum senserit? Ratione verò hoc ipsum demonstratur primo, quia *decuit*

SECTIO V.

Vtrùm in prima sanctificatione fomes originalis peccati fuerit in Beata Virgine extinctus.

Fomes peccati quid sit. QVid fomes peccati sit, supra quæstione. 15. cum de Christo ageremus, explicatum reliquimus. Supponimus ergo esse ipsam naturalem inclinationem appetitus sentientis, quatenus inordinatè, & absque rationis consensu, sensibilia interdum potest appetere, quæ imperfectio originalis peccati effectus est, quam-

decuit Virginem ea puritate nitere, qua maior sub Deo nequeat intelligi. Secundò, quia hic est quidã effectus originalis peccati, magnam indecentiam, & cum culpa magnam habens affinitatem, isti enim motus de se mali sunt, & culpabiles nisi ignorantia, vel impotentia illos vitandi, excuset. Vnde argumentor tertio ex principio supra posito, quòd B. Virgo nunquam venialiter peccauerit. Nam licet posset Deus non obstante fomite, & motibus eius, impedire omnem culpam in Beata Virgine, tamen cùm sapientissimè, & suauissimè omnia prouideat, accommodat fini media, & causam disponit, prout expedit, ad intentum effectum. Quia ergo B. Virginem ab omni culpa præseruaturus erat, eandem fecit ab omni in ordinato motu liberã, quia moraliter difficillimum est pati inordinatos motus, & venialiter saltem nunquam delinquere. Vnde fit nullam mentis distractionem, vel variarum cogitationum intellectus, aut phantasiæ inuoluntarias immutationes passam vnquam fuisse. Hæc enim omnia imperfectionem magnã continent, & ad fomitis inordinationem pertinent. A B

Obiectio. Dices, huiusmodi motus, si rationem culpæ non attingant, non sunt contra perfectionem sanctitatis, sed potius ad illius augmentum conferre possunt, non est ergo cur negemus in B. Virgine fuisse permissos. *Responsio.* Respondeo, sanctitatem perfectam omni ex parte excludere omnem motum diuinæ legi contrarium, & ideò Christus hanc perfectionem assumpsit, & participationem eius cum matre communicauit, C quæ ad crescendum in gratia, hac occasione non indiguit, hoc enim ad statum incipientium pertinet, ipsa verò inde incepit vbi alij post longam pugnam consummationis statum acquirunt.

Hac ergo certissima veritate suppositā, in qua potissimùm res in hac quæstione intenta consistit, in modo vel loquendi, vel explicandi hanc rem Theologi dissentiũt. Quidam enim dicunt fomitem fuisse quidem in Virgine ligatum à prima sanctificatione, non tamen fuisse prorsus extinctum vsque ad secundam. Alij verò à prima sanctificatione dicunt fuisse fomitem omnino illi sublatum. Priorem sententiam docet D. Thom. hic, quem Caiet. & alij sequuntur, & fuit sententia Albert. in. 3. di- *D. Thom. Caiet. Albert.* *Bonauent. Richard. Durand. Ric. Vict.*

stinct. 3. vbi Bonauent. 1. part. distinction. artic. 2. quæst. 2. eandem tenet, & Richar. artic. 1. quæstio. 3. & 4. Durand. quæst. 3. inclinat etiam Richard. de S. Victor. libr. 2. de Emmanuel. capit. 26. & 27. Fundamentum D. Thom. est, quia non decuit carnem aliquam omnino liberari à lege fomitis, & peccati, donec filius Dei assumeret carnem sanctam, & à fomite liberam. Sicut non decuit corpus aliquod humanum ante Christi, corpus gloria, & immortalitate donari. Possunt autẽ in huius sententiæ cõfirmationem citari Cyprian. libr. *Cyprian.* de Cardinalib. Christi operib. cap. de natiuit. Christi vbi dicit, *in Christi conceptione spiritu Sancto obumbrante, originale incendium extinctũ fuisse.* Et Cyril. Ierosolymit. *Cyril Ierosolym.* Cateches. 17. dicens, *Spiritum Sanctum in Virginem veniendo, & eam obumbrando, sanctificasse eam, quo posset cum, per quem sunt omnia, suscipere.* Et Nazian. oration. 38. & 42. *Greg. Naz.* qui ait Spiritum Sanctũ in anima, & corpore purgasse Virginem, vt Christum conciperet, & Arnob. Psalm. 14. in prin. *Arnob.* cip. clariùs dicit, *Iesus immaculatus Virgineam aulam ingressus, ipsum tabernaculum à maculis carnalibus liberauit, & dedit sanctificationem potiùs, quàm accepit.*

Secundam verò sententiam docet aperte Alens. 3. part. quæst. 9. in. 2. artic. 1. idem *Alens. Scot. Gabr. Almain. Mai.* Scot. Gabr. Almai. Mai. distinct. 3. & ferè reliqui authores, qui docent B. Virginem ab originali culpa fuisse præseruatam. Cui sententiæ fauent Patres in primo puncto huius sectionis citati. Et ratio adiungi potest, quia à prima sanctificatione Virginis statuit Deus nullum motum fomitis in illa permittere: ergo non solum ligauit, sed etiam extinxit in ea fomitem. Quorsum enim fomitem in actu primo (vt ita dicam) in ea relinqueret, cùm omnem actum secũdum eiset impeditura? maximè cùm huiusmodi fomes imperfectum quid sit, & de se ad malum inclinet.

Vt differẽtiam harum opinionum, remque totam aperiam, operæpretium erit exponere, quid sit ligare, vel extinguere fomitem, & qua ratione duo hæc inter se differant. Conueniunt enim, quia vtroque modo infallibiliter fit, vt appetitus nullum inordinatum motum habere possit *Ligari, extinguive fomitem quid sit.* in sensu composito, id est, posita illa gratia, vel priuilegio, quo fomes ligari, vel extingui dicitur. Cùm enim appetitus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

seu fomes sit potentia de se naturaliter operans, præsertim in ijs motibus, qui libertatem anteuertunt, non potest infallibiliter impediri, ne hoc modo operetur, nisi careat aliquo principio ad operãdum requisito, videlicet obiecto, concursu Dei, aliouè simili. Quia si haberet omnia requisita ad operandum, cùm sit potentia naturalis, statim operaretur. In quo multum differt à potentia libera, & ideò necessariò sit, vt siue fomes extinctus sit, siue ligatus, infallibile sit nunquam habiturum actum fomitis, atque adeò vt facta illa suppositione non possit illum habere.

Cùm ergo hic effectus communis sit, vt explicemus, quæ differentia esse possit inter ligatum fomitem, & extinctum, aduertendum secundò est tribus modis intelligi posse fieri hunc effectum, primo per solos habitus, vel qualitates inhærentes, B ita perfectas, vt per solam intrinsecam informationem contineant appetitum, ita vt ex vi illarum nullo modo moueri possit contra rationem. Et si hic modus possibilis est, per illum propriè dicetur auferri fomes, quia per eum tolletur intrinsecè priuatio iustitiæ, & inordinatio appetitus. Et ita videntur sentire Cait. Durand. & multi alij. Fateor tamen me nunquam potuisse intelligere, quomodo per solos habitus inhærentes possit hic effectus fieri sine alia actuali, & extrinseca prouidentia Dei, vel clara eius visione, quia illæ qualitates, quę solum sunt per modum actus primi, non possunt efficere, vt existens obiectum, & applicatum appetitui, illum non moueat. Quia appetitus de se naturaliter operatur circa obiectum applicatum, nisi per actualem motionem à superiori potentia contineatur, quam naturalem inclinationem, & efficaciam non videntur soli habitus posse impedire. Nam sicut vitia non sufficiunt ad tollendam inclinationem ad bonũ: ita nec virtutes, licèt perfectissimæ sint, possunt tollere naturalem inclinationem appetitus ad sensibilia, quæ interdum rationi repugnant, & ad illa nonnũquam mouebitur, nisi aliunde præueniatur, vt latiùs dicitur in Prima Parte, tractando de statu innocentiæ, & de originali iustitia.

Caiet. Durand.

Per solos habitus inhærentes auferri fomes cur non possit.

Secundo modo intelligi potest fieri hic effectus per solam extrinsecam Dei prouidentiam, vel impedientem obiecta, quæ possent huiusmodi motus excitare, vel negantem concursum suum ad eosdem, & hic modus sine dubio fuit possibilis, & posset meritò dici ligatio fomitis. Tertio modo potest intelligi hic effectus fieri, partim per habitus, & virtutes perfectas, partim per diuinã gratiã excitantẽ, præueniẽtem, & adiuuantẽ. Et hic modus possibilis est, & ex suo genere in homine puro viatore maximè perfectus. Quia includit gratiam, & heroicas virtutes, & diuinum auxilium necessarium. Nam quia homo non videns Deum, neque ipsum semper actualiter amat, nec per rationem superiorem de omnibus agendis, semper considerat, nec potest per se omnes occasiones præuenire, ne appetitus excitetur priùs, quàm ratio vigilet, ideò necessariũ est hoc diuinum auxilium, quod hominem custodiat. Et hic modus, si perfectas virtutes includat, meritò dici potest extinctio fomitis, cùm per illũ, & appetitus inferior intrinsecè perficiatur, & subordinetur superiori, & ipsa superiòr ratio ex diuino auxilio semper, cùm oportet, attendat, & præueniat, ne ab inferiori præueniatur.

Ligatio, extinctione fomitis fieri quomodo possit.

Ex his igitur facile est de supra dictis sententijs iudicium ferre. Simpliciter enim dicendum censeo in B. Virgine à prima sanctificatione fomitem extinctum fuisse, quamuis hic effectus in secunda sanctificatione auctus fuerit, & perfectus. Probatur quia in primis dici non potest in Virgine solum fuisse impeditos huiusmodi motus per solam exttinsecam prouidentiam, vt C ea ratione dicatur tantũ fuisse ligatus, tum quia ille modus est valde imperfectus, & ideò non est, cur Virgini tribuatur: præsertim cùm non sit consentaneus ordinario modo prouidentiæ Dei, qui causis secundis principia tribuit intrinseca ad huiusmodi effectus, & ipse solum supplet ea, quæ per intrinseca principia fieri à causis secundis conuenienter non possunt: tum etiam quia Beata Virgo à principio habuit gratiam, & virtutes omnes per se, & per accidens infusas valde perfectas, quibus coniunctum est illud diuinum auxilium.

A prima sanctificationis instanti in Virgine, peccati fomes extinctus.

Obiectio.

Quòd si fortè dicatur, non fuisse illi à principio datas virtutes in gradu adeò perfecto, vt ad extinguendum fomitem censeri possit sufficiens, vel saltem non esse illi datam quãdam aliam qualitatem, quæ intrinsecè, ac propriè perficit hunc effectum

Responsio. effectum: Respondetur primũ, Hoc, quòd A dicitur de quadam alia qualitate commentitium est, & intelligi certè non potest, vt ex supra dictis constat, & ex ijs, quæ supra de extincto fomite in Christo, & alibi de iustitia originali Adæ dicta sunt. Deinde siue per huiusmodi qualitatem, siue per virtutes infusas in gradu perfecto, vel solas, vel (quod verius est) coniunctas diuinæ custodiæ dicatur extingui fomes, sine causa negatur datum fuisse Virgini in prima sanctificatione perfectæ virtutis gradum ad hunc effectum necessarium. Quia Adæ, & Euæ in prima sanctificatione data sunt gratia, & virtutes in gradu heroico ad hunc effectum sufficiente, sed copiosior gratia, & perfectiores virtutes datæ sunt Virgini in prima sua sanctificatione, vt ex principijs supra positis constat.

Bernard. Vnde Bernard. Epist. 174. ego, inquit, *puto quod copiosior sanctificationis benedictio in eã descenderit, quæ ipsius non solum sanctificauerit ortum, sed & vitam ab omni peccato deinceps custodierit immunem*, vbi loquitur de intrinseca perfectione gratiæ sanctificantis: quæ (vt supra dicebamus) non posset sufficienti modo disponere ad superandum perfectè omne peccatum, nisi esset etiam sufficiens in suo genere ad fomitem extinguendum. Et confirmatur tum ratione facta pro secunda sentẽtia: tum etiam alia ratione supra indicata, quia Deus, qui suauiter omnia disponit, tribuit causis secundis virtutes intrinsecas effectibus accommodatas: tum denique, quia Beata Virgo ante conceptionem filij dicta est *plena gratia*, quam plenitudinem proportionaliter habuit à prima sanctificatione: includit autem hæc plenitudo omnem effectũ decentem eam, quæ futura erat mater Dei, tota autem hæc perfectio illam maximè decet, vt ostensum est.

Responsio ad argumenta in oppositũ.

Neque in contrarium obstat fundamentum primæ sententiæ, nihil enim Christi dignitati derogat, quod hãc perfectionem matri communicauerit inferiori modo, quam in ipso fuit: ipse enim per se habuit omnem & animæ, & corporis sanctitatem, Virgo autem per ipsum: ille, vt Deus homo habuit in sua voluntate humana perfectum dominium in omnes actiones suas, & in omnia obiecta, quæ illas poterant excitare, & vt beatus semper actu considerabat omnia, vnde etiam per intrinsecam prouidentiam, & virtutem omnia poterat præuenire, Beata autẽ Virgo pro statu viæ non fuit tantæ perfectionis capax. Sicut autem non derogat sanctitati animæ Christi, quod antequam illa extiterit, ex merito eius multę animæ fuerint sanctificatæ, etiam in gradu valde perfecto, & eximio, ita non derogat puritati, & sanctitati carnis Christi, quod ante formationem eius caro matris fuerit perfectè sanctificata vsque ad extinctionem fomitis, sed hoc potius commendat prouidentiam, charitatem, & efficaciam meriti ipsius. Nec est simile de perfectione glorię, illa enim est perfectio pertinens ad terminum, in quo nullus hominum constitui debuit, nec in anima, nec in corpore ante Christum, hęc autem est perfectio accommodata, & communicabilis viatori.

Responsio ad testimonia patrum.

Ad Patres respondetur potius â nobis B stare. Cyprianus enim, non de fomite peccati, sed de sensibili voluptate loquitur, quam B. Virgo in cõceptione filij, Spiritu Sancto obumbrante, non sensit. Et similiter Arnobius non tractat de fomite, sed de æstu libidinis, & sordibus puerperij, & has vocat carnales maculas, à quibus Beata Virgo in conceptione, & partu præseruata fuit. Et idem fere est sensus Cyrilli, Nazianz. & aliorum docentium Virginem in conceptione filij ab omni carnis immunditia, & indecentia fuisse immunem. Addi etiam potest ex D. Tho. hic art. 3. ad tertiũ *D. Thom.* Virginem in filij conceptione ampliori sanctificatione fuisse donatam, cum maiori mentis illuminatione, & totius animæ ad Deum collectione. Et hæc solet à Sanctis vocari, *purgatorio*, non à culpa, sed ab exteriis impedimentis, à remissione animi, ab ignorantia negatiua, seu nescięntia, vt Dionys. loquitur. c. 6. de cæles. hierar. p. 3. post medium.

SECTIO VI.

Vtrùm Beata Virgo in prima sanctificatione originalem iustitiam acceperit.

RAtio dubitandi oritur ex præcedenti dubio, quia scilicet, extinctio fomitis est effectus formalis originalis iustitiæ. Difficultatem hanc tractat latè Cordub. libr. *Cordub.* 1. sui quæstionar. q. 46. vbi refert quosdam authores simpliciter asserentes, Beatã Vir-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Carthusian. Canis. Cardin. Cusan. Durand. Caiet.

ginem habuisse originalem iustitiã. Quod etiam sentit Carthusian. libr. de præconio, & dignitate Mariæ, & Canisius libr. 1. de Deipara. c. 9. referens Cardinalẽ Cusanum lib. 8. suorum operum circa illud, *Sicut liliũ inter spinas.* Indicat etiam Durand. in. 3. d. 3 q. 3. & Caie. 1. 2. q. 109. art. 2. dum inquit in B. Virgine fuisse, *donum integritatis naturæ*, quod sola ratione à iustitia originali distinguit, & fauet Ansel. libr. de Conceptu Virginali. c. 10. vbi de Christo loquens ait à sua origine iustitiam originalem habuisse. Quod non potuit alia ratione dicere, nisi quia fomite caruit, ergo idem proportione seruata dicendũ est de Virgine, cum etiam fomite caruerit, vt sicut iustitia originalis, quæ communicata est Adæ, vt primo naturæ principio, communicata fuit Euæ, quæ in adiutorium simile sibi data est, ita suo modo Christo, & Beatę Virgini sit data.

Anselm.

Ad explicandam exacte hanc difficultatem oporteret diligenter inquirere, quid iustitia originalis sit, quos effectus habeat, & quomodo, sed quoniam hoc est à præsenti instituto alienum, suppono iustitiam originalem fuisse quoddam donum sanans naturam constituendo perfectũ ordinem inter Deum, & hominem, & inter partes seu appetitus hominis inter se, ita vt inferiora superioribus, & omnia Deo essent perfectè subiecta. Hoc autem donum (vt opinor) nihil intrinsecum erat in homine, præter gratiam in essentia animæ existentem, & virtutes omnes per se, & per accidens infusas in gradu heroico, quibus adiungebatur specialis Dei prouidentia, & custodia, vt latiùs in. 1. p. q. 95. ostendi.

Iustitia originalis quid sit.

Ex quo colligitur primò, fuisse in Virgine potissimos effectus originalis iustitię, non tamen omnes, qui ad statum innocentiæ, seu originalis iustitiæ pertinebant. C

Primũ constat, quia habuit superiorem rationem, seu portionem perfectissime subiectam Deo, & inferiorem rationem, & appetitum superiori, absque vlla discordia, vt ostensum est. Et ideò rectè dicitur habuisse integritatem naturæ in ordine ad humanas operationes. Secundum etiam est euidens, quia fuit capax tristitię, timoris, & doloris, & similiũ affectionum, quæ in statu originalis iustitiæ non erant. Et similiter habuit corpus passibile, quod defatigabatur, & morti fuit subiectum, à quibus omnibus præseruabatur homo in illo statu. A

Secundò hinc concluditur, si iustitia originalis sumatur pro collectione omnium horum effectuum, seu pro dono, quod omnium illorum principium sit, in Beata Virgine non fuisse originalem iustitiam, quia non habuit totã collectionem effectuum, nec principium eius. Nihilominus tamen verisimè dici potest habuisse donum originalis iustitiæ, quoad præcipuos, & quasi formales effectus eius: constat enim hos effectus, qui consistunt in subiectione ad Deum, & rationem superiorem, & perfecta subordinatione potentiarum esse præcipuos: constat etiam illud donum, quo hi effectus fiebant in Virgine, fuisse eiusdem rationis cum dono collato Adæ ad similes effectus præstandos. Quia (vt dictum est) non fuit aliud præter gratiam, & virtutes perfectas sub diuina prouidentia, & custodia, & hoc sensu multi Doctores in. 2. d. 29. &. 30. dicunt, fomitem non excludi nisi per originalem iustitiam. Et eodem modo possumus loqui de Virgine (quidquid Corduba suprà contendat) quanquam, quia B. Virgo non habuit hoc donum ex vi suæ origis, neque cum omnibus effectibus originalis iustitiæ (vt dictum est) ideò magis expedit non simpliciter ita loqui, sed cum limitatione, & declaratione sufficienti, quæ ex dictis facilè constat. B

Donum originalis iustitiæ quoad quos effectus fuerit in Virgine.

SECTIO VII.

Vtrùm B. Virgo habuerit vsum rationis à suo Conceptionis, & sanctificationis initio.

HActenus explicuimus, quanta fuerit perfectio, multitudoque donorum gratiæ sanctificantis, quæ in prima sanctificatione Beatæ Virgini sunt data, de alijs verò donis seu gratijs gratis datis, quia non in prima sanctificatione, sed posterius datas esse censemus, inferius suo loco dicendum est. Solum igitur superest explicandum id, quod vltimo loco supra proposuimus, quo modo scilicet B. Virgo fuerit sanctificata, vtrùm sine propria dispositione (vt ordinariè infantibus contingit) an verò altiori modo, & per propriam dispositionem more adultorum? Huius autem decisio pendet ex quæstione, quam in hac

in hac sectione præmittimus. In qua indicantur multa. Primum, an in primo instanti habuerit vsum rationis, & actum eius, cum perfecta cognitione, & iudicio. Secundum, quid per illum actum cognouerit, aut cognoscere potuerit. Tertium, qualis fuerit illa cognitio. Quartum, an hic vsus rationis, vel facultas illa vtendi perseuerauerit in Virgine tota infantiæ ætate.

Bernardi. Senens. Caiet. Viguer. *Virgo ab instanti conceptionis actualem vsum rationis habuit.*

Dico ergo primò, Beata Virgo habuit actualẽ vsum rationis in primo instanti conceptionis, & sanctificationis suæ. Ita docet expresse Bernardinus Senens. serm. 51. de B. Virgine. c. 2. art. 1. & Caiet. hic arti. 3. & Viguer. in institutionib. cap. 5. §. 3. verficulo. 9. Probatur autem ex principio supra posito, quia priuilegium gratiæ alicui puro homini concessum, non est verisimile B. Virgini fuisse negatũ: sed vti ratione tempore suæ sanctificationis datum est Ioanni Baptistę, vt patet ex illo verbo Luc. primo, *exultauit infans in gaudio in vtero meo*, vbi aduertere oportet, verbũ, *exultandi*, interdum analogice, seu metaphoricè sumi in Scriptura, & tribui rebus etiam inanimatis, iuxta illud Psal. 113. *monte exultauerunt, vt arietes.* Propter quod Iansen. cap. 4. concord. censet hanc exultationem Ioannis non fuisse cum cognitione, nec ibi gaudium significare proprium gaudij affectum, sed motum aliquem externum, seu gesticulationem, quæ gaudij effectus esse solet. Nã vox Græca Ἀγαλλίασις hoc propriè significat. Sed nõ est cur vbi proprietas verborum stare potest, ad metaphoras confugiamus: certum est autem vocem *exultationis, & gaudij*, propriè significare actum vitę, qui cognitionem supponit, quam propriam significationem, etiam vox Græca commodiùs admittit, & iuxta illam, perfectior, magisque accommodatus sensus redditur. Præsertim quia (vt notauit Origen. homil. 7. in Lucam) licèt verbum *exultandi*, simpliciter dictum, metaphoricè interdum in Scriptura sumatur: tamen *exultare in gaudio*, nunquam inuenietur secundum metaphoram dictum. Quo factum est, vt ferè omnes Patres tam Græci, quàm Latini in hac expositione cõsentiant. Ambros. lib. 1. in Luc. *Habebat intelligendi sensum, qui exultandi habebat affectum.* Idem de instituit. Virg. c. 13. lib. 2. de Virginib. in princip. & libro. 4. de fide ad Gratian. c. 4. Leo Pap. serm. 10. de natiui.

Luc. 1.

Psal 113. Iansen.

Ioannes Baptista vsum rationis in vtero matris habuit. Origen.

Ambros.

Leo Pap.

C

Præcursor, inquit, *Christi spiritum Prophetiæ intra viscera matris accepit, & nondũ editus, genitrici domini signa exultationis ostendit*, clarius Hierony. Epist. 7. ad Lætam *Audiebat* (inquit de Ioanne) *verba domini per os Virginis personantis.* & Bed. Luc. 1. *Prior* inquit, *Elizabeth vocem audiuit, sed Ioannes prius gratiam sensit, illa Mariæ, iste domini sensit aduentum.* Idem Pet. Chrysol. serm. 88. Augustl. lib. 2. de consens. Euangelist. c. 15. & (si illius sunt opera) in oratio. de quinque hæresib. c. 14. & libr. 3. de mirabilib. sacræ Scripturæ. c. 1. Origenes homilia. 4. in Lucam, dicit Ioannem in vtero cognouisse Christum, quem Iudæi, post multa facta miracula ignorarunt. Idem docet hom. 7. & homil. 2. ex varijs, in hũc sensum exponens illud verbum Ioannis Baptistæ, quod Ioann. primo habetur. *Qui post me venit, ante me*, id est, *ante conspectum meum factus, est*, vnde sic inquit, *Qui ordine temporum post natiuitatem meam factus est in carne, ante conspectum meum, dum adhuc essem in visceribus matris, prophetico spiritu vidi illum coram me conceptum in vtero Virginis.* Idẽ sentit Chrys. homil. prima in Lucã, & Theophyl. Luc. primo, qui ita exponit, Ioannẽ Baptistam fuisse plus quàm Prophetam, quia ex vtero matris habuit Propheticam cognitionem: in eadem sententia est Cyril. Ierosolym. catechesi. 3. & Nicephor. lib. 1. hist. c. 8. & Simeõ Metaphrast. orat. de vita, & dormitione Deiparæ, apud Surium, tom. 5. Ac denique in Conci. Basilien. sess. 43. dicitur, Ioannem in vtero matris Christum cognouisse. Vnde Ecclesia in eius officio canit, *Senseras regem thalamo manẽtem.* Solus Augustl. Epist. 57. ad Dardan. (quem D. Tho. hic art. 6. imitatur) videtur hoc in dubium reuocasse. Sed Augustinus eo loco non tantum de vsu rationis, sed de tota Ioannis Baptistæ sanctificatione quæstionem mouet, & nihil ibi negat, sed inquirẽdo procedit, D. autẽ Thomas à Caietano exponitur non *assertiue*, sed, *aduersatiue*, fuisse locutus, scilicet, quamuis Ioannes Baptista non habuisset vsum rationis in vtero matris, non propterea esse negãdum fuisse sanctificatum.

Præcursor Christi spiritum Prophetiæ intra viscera matris accepit, & nondũ editus, genitrici domini signa exultationis ostendit, clarius Hierony. Epist. 7. ad Lætam *Audiebat* (inquit de Ioanne) *verba domini per os Virginis personantis.* & Bed. Luc. 1. *Prior* inquit, *Elizabeth vocem audiuit, sed Ioannes prius gratiam sensit, illa Mariæ, iste domini sensit aduentum.* Idem Pet. Chrysol. serm. 88. Augustl. lib. 2. de consens. Euangelist. c. 15. & (si illius sunt opera) in oratio. de quinque hæresib. c. 14. & libr. 3. de mirabilib. sacræ Scripturæ. c. 1. Origenes homilia. 4. in Lucam, dicit Ioannem in vtero cognouisse Christum, quem Iudæi, post multa facta miracula ignorarunt. Idem docet hom. 7. & homil. 2. ex varijs, in hũc sensum exponens illud verbum Ioannis Baptistæ, quod Ioann. primo habetur. *Qui post me venit, ante me*, id est, *ante conspectum meum factus, est*, vnde sic inquit, *Qui ordine temporum post natiuitatem meam factus est in carne, ante conspectum meum, dum adhuc essem in visceribus matris, prophetico spiritu vidi illum coram me conceptum in vtero Virginis.* Idẽ sentit Chrys. homil. prima in Lucã, & Theophyl. Luc. primo, qui ita exponit, Ioannẽ Baptistam fuisse plus quàm Prophetam, quia ex vtero matris habuit Propheticam cognitionem: in eadem sententia est Cyril. Ierosolym. catechesi. 3. & Nicephor. lib. 1. hist. c. 8. & Simeõ Metaphrast. orat. de vita, & dormitione Deiparæ, apud Surium, tom. 5. Ac denique in Conci. Basilien. sess. 43. dicitur, Ioannem in vtero matris Christum cognouisse. Vnde Ecclesia in eius officio canit, *Senseras regem thalamo manẽtem.* Solus Augustl. Epist. 57. ad Dardan. (quem D. Tho. hic art. 6. imitatur) videtur hoc in dubium reuocasse. Sed Augustinus eo loco non tantum de vsu rationis, sed de tota Ioannis Baptistæ sanctificatione quæstionem mouet, & nihil ibi negat, sed inquirẽdo procedit, D. autẽ Thomas à Caietano exponitur non *assertiue*, sed, *aduersatiue*, fuisse locutus, scilicet, quamuis Ioannes Baptista non habuisset vsum rationis in vtero matris, non propterea esse negãdum fuisse sanctificatum.

Hieronym. Beda. Petr. Chrysol. Augustl. Origenes Chrysost. Theophyl. Cyril. Ierosol. Nicepho. Simeon Metaphr. Conc. Basilien. Augustl. D. Thom.

Mirum est autem non defuisse, qui cum admitterent hoc priuilegium Ioanni fuisse concessum, nihilominus negauerint datum Virgini, quia hæc non est perfectio ad maiorem sanctitatem pertinens, sicut bre-

Universidad de Deusto
Biblioteca

breuiori, aut longiori vita viuere. Hæc autem sententia improbabilis mihi videtur. Quamquam enim rationis vsus absolute sumptus, non necessariò pertineat ad maiorem sanctitatem, tamen si ille vsus sit per actum fidei, seu cognitionis diuinæ, & sit fundamentum sanctificationis, & meriti, multum ad perfectionem gratiæ, & sanctificationis pertinet. Deinde, licèt diutius in via, seu mortali vita durare per se ad perfectionem non pertineat (præsertim si post illam finitam, ad statum, & terminum beatitudinis à Deo præfixum statim transeundum sit) quandiu tamen in hac vita viuimus, frequentiùs, & diuturniùs in Dei contemplatione, & actuali amore versari, sine dubio est magna perfectio sanctificantis gratiæ. Sicut in Beatis summa quædam perfectio est, nunquam huiusmodi actus interrumpere, nam quo magis in via illis similes efficimur, eo magis ad perfectionem accedimus.

Dico secundò, Hæc rationalis cognitio, quam B. Virgo in eo momento habuit, potissimum circa Deum, & Christum dominum versata est. Hoc ferè non indiget probatione. Patet enim tum ex adducto exemplo de Ioanne Baptista, qui Christum in vtero matris cognouit: tum etiam, quia hęc cognitio est ad sanctificationem pertinens: alia verò non erat eo tempore necessaria.

Dico tertiò, Hęc cognitio fuit per actum perfectum fidei. Hæc conclusio non est certa, quia potuit Deus dare B. Virgini in eo instanti scientiam aliquam infusam supernaturalem mysteriorum, & non est improbabile hoc fecisse, de quo infra disputabimus, cum de scientia Virginis ex professo agemus: est autem certum, & consequens ad ea, quæ dicta sunt, cognitionem quam tũc Virgo habuit, fuisse supernaturalẽ, & verisimilius est fuisse fidem, quam constat habuisse Virginem aliquãdo iuxta illud *Beata, quæ credidisti*, hæc enim est sufficiens, & accommodata viatori, & ad perfectionem sanctificationis, illa sola est necessaria. Quam verò expressa, & distincta fuerit hæc fides Virginis, & quę mysteria per illam cognouerit, in prædicta disputatione commodiùs tractabimus.

Obiectio. Responsio. Dices, Ioannis cognitio vocatur Prophetica à citatis Patribus, quæ tamen videtur perfectior, quàm cognitio fidei. Respondetur non semper esse perfectiorem, neque aliam in substantia à cognitione fidei, vt latiùs in. 2.2. tractatur. Dices rursus, cum fidei cognitio à sensibus pẽdeat, quo modo potuit B. Virgo habere actum fidei, antequam posset phantasmatibus vtiẽ Respondetur, potuisse Deum, vel ita eleuare intellectum Virginis, vt sine dependentia à sensibus per lumen fidei, & species aliquas per se infusas operaretur, sicut in perfecto quodam gradu Prophetiæ interdum fit, vel etiam potuisse interiorem sensum, seu phantasiam ita confortare, vt intellectui cooperari valeret. *Obiectio. Responsio.*

Dico quartò, Probabile est facultatem vtendi ratione datam Virgini in primo instanti in ea semper durasse. Hæc conclusio est contra Caiet. hic artic. 4. qui ita interpretatur D. Thomã dicentem, esse speciale priuilegium Christi habere vsum liberi arbitrij in vtero matris, intelligendum enim dicit de vsu rationis permanẽte. Conclusionem tamen positam tenet Bernardinus Senensis citato loco, qui argumentũ sumit à Ioanne Baptista, de quo idem sentit Iacobus Christopolitanus super Canticũ *Magnificat*, & potest fieri verisimile. Primò ex illo principio, quod ita videtur sancti de Ioanne Baptista sentire, multo ergo magis est nobis ita de Virgine sentiendum. Antecedens patet ex Ambr. libr. 2. in Luc. c. de mora Marię cum Elizabeth, dicit Ioãnem creuisse in gratia illis tribus mensibus ex præsentia Virginis, &. cap. sequenti dicit. *Tempus sletur infantiæ, quia præsentia Domini matris in vtero roboratur, qui infantia impedimenta nesciuit*, & infra. c. de prophetia Zachariæ ait, *Zachariam ideò locutum esse ad filium, Et tu puer, &c. quia eum audire poterat, qui salutationem Mariæ audierat.* Quæ omnia sumpsit ex Orig. homil. 8. &. 9. in Lucam. Secundò confirmari hoc potest, ex fide digna historia, qua fertur, B. Virginẽ tertio suæ ætatis anno intelligentem quidẽ. ac cõsentientẽ fuisse in tẽplum à parentibus oblatã. Ita tradit Grego. Nyss. oratione de Christi natiuit. & Damascen. libr. 4. fidei. c. 15. Euodius & alii, quos infra referam. Verum est tamen, non omnes Patres diserte affirmare B. Virginem, eo tempore rationis vsum habuisse, satis tamen indicant, & expressiùs habetur in illa historia, quæ nomine Hieronymi circum fertur, & Antonin. 1. p. historiali, tit. 4. c. 6. §. 10. *Facultatem vtendi ratione datam Virgini in ceptione sua. Caietan. Bernardin. Senens. Iacob. Christopolitan. Ambros. Origen. Grego. Nyss. Damasc. Euodius. Antonin.*

§. 10. dicit, *nihil illi tunc defuisse ad perfectam ætatem, & iam tunc ascendisse mente ad quindecim gradus perfectionis, in quindecim Psalmis cantici graduum significatos*, & idem sentit Dyonis. Chartus. in. 1. p. vitæ Christi, §. 2. ergo fuit acceleratus vsus rationis Virgini in ea ætate, ordinaria enim lege naturæ, non poterat tunc ratione vti. Quod, vsitato exemplo Ioannis Baptistæ, confirmare possumus. Ille enim (sicut virum decebat) à tenera ætate, quando iuxta naturę leges, nondum ratiocinari poterat ab Spiritu Sancto motus, & illuminatus, in eremum abijt, vt diuinæ contemplationi vacaret, vt Chrysost. indicat homil. 38. in Matth. & Orig. homil. 9. in Lucam, & clariùs Nicephor. lib. 1. hist. c. 14. Sic ergo. B. Virgo (sicut decebat Virginem) templum adijt, vbi continua ferè Dei contemplatione frui posset. Ergo verisimile est, hunc rationis vsum, quem sæpius in infantia Virginem habuisse conspicimus, constantem, ac perpetuum in ea fuisse. Tertiò accedit, quod Dei opera perfecta sunt, eiusque dona sine pœnitentia, neque auferuntur sine culpa, præsertim quando dantur in vtilitatem, & perfectiorem sanctificationem suscipientium: vnde fit, vt sit, etiam hæc maior perfectio Virginis, eius statui, & dignitati valde consentanea. Nihilque derogat Christo, est enim illi proprium habuisse in vtero matris vsum rationis in clara Dei visione, & in facultate vtendi omni scientia, & in omni materia pro suo arbitrio, atque adeò in tali vsu rationis, quo posset perpetuo vigilare, & omnem inferiorum potentiarum motum præuenire, de quo vsu videtur D. Tho. artic. 4. loqui, B. autem Virgo tantum habuit facultatem vtendi ratione in ijs, quæ ad Dei, & Christi cognitionem pertinebant. *Dionys. Chartus. Chrysost. Origen. Nicephor. D. Thom.*

Obiectio. Sed obijci potest, quia sancti supra citati loquentes de accelerato vsu rationis Ioannis Baptistæ, dicũt fuisse per modum propheticæ reuelationis, quæ non solet dari permanenter & per modum habitus, sed actualis motionis. Et confirmatur, quia videmur multiplicare miracula sine necessitate. Oportebit enim consequenter dicere B. Virginem potuisse in infantia intelligere sine conuersione ad phantasmata, vel certè Deum miraculosè disposuisse, aut confortasse sensus eius, vt perfecte possent rationi cooperari. Satis ergo esse videtur, quod per actualem & transeuntem reuelationem rationis vsum habuerit tum in primo instanti sanctificationis: tum etiam fortasse postea pro alicuius temporis, seu occasionis oportunitate. Respondetur hunc modum dicendi etiam esse probabilem. & iuxta illum posse non difficile accommodari omnia, quæ ex Patribus, & historijs attullimus: prior tamen, quem elegimus, verisimilior videtur, & diuinæ bonitati, atque prouidentiæ magis consentaneus, & certè saltem ex eo tempore, quo B. Virgo fuit in templo præsentata, non videtur dubitandum, quin facultatem habuerit perfectè intelligendi, ad diuina mysteria contemplandi. Hoc enim munus semper in templo exercuisse, Patres omnes docent (nec enim ob alium finem illuc oblata est) non potuit autem etiam eo tẽpore ratione vti absque speciali gratia, & priuilegio. Eadem ergo ratione dicere possumus similem gratiam anteriori tempore accepisse. Præsertim cum Antoninus dicat, eo tempore iam Virginem mente ascendisse ad supremum gradum perfectionis. *Responsio. Antonin.*

SECTIO VIII.

Vtrùm Beata Virgo sanctificata fuerit per propriam dispositionem.

HAEc quæstio ex præcedenti definita est. Dicendum est enim B. Virginem fuisse sanctificatam per propriam dispositionem, Ita docet S. Bernardinus loco supra citato. Et probatur ex dictis. Primò, quia in illo instanti B. Virgo habuit cognitionem Dei, non est autem verisimile habuisse illam ociosam, & quasi emortuam. Habuit ergo simul actum liberi arbitrij in Deum, quo illum super omnia dilexit: nã in hunc potissimùm finem data est ei hæc cognitio: & omnes coniecturæ, quibus ad cognitionem probandam vsi sumus, efficaciùs de spe, & amore procedunt, ergo. Secundò, quia sanctificari per proprium actum est perfectior modus (vt D. Thom. infra probat, q. 34. art. 3.) Ergo credendum est hoc modo fuisse sanctificatam Virginẽ. Et confirmatur, quia nullus sanctificatur sine proprio libero consensu, nisi veluti per accidens propter impotentiam vtendi ratione *Bernardi. Senens. Virgo per propriã dispositionẽ primo sanctificata. D. Thom.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tione, ratio enim perfecta, ac propria in eundi amicitiam diuinam, & veluti spiritualem desponsationem, quæ in prima sanctificatione sit, vtriusque partis consensum requirit: sed in Virgine non erat hęc impotentia, nam (vt ostensum est) ratione vti poterat, ergo. Tertiò, quia propter has rationes tam Angeli, quam Adam sanctificati fuerunt per propriã dispositionẽ, & idem dicendum est de Ioanne Baptista, nam gaudium illud, quo exultauit, signum amoris fuit: multò ergo magis asserẽdum hoc erit de Virgine Beata.

Obiectio. Dices ergo, non est operata Beata Virgo in illo instanti per habitus gratię & charitatis, dispositio enim ad infusionem gratię, & donorum, non procedit ab habitibus (vt suppono) consequens autẽ non videtur verum, quia ille est imperfectus modus operandi. *Responsio.* Respondetur. Dupliciter intelligi potest hæc sanctificatio per propriã dispositionẽ, vno modo, vt sit hæc dispositio præparans subiectũ ad receptionẽ habitus, & tunc verũ est talem dispositionẽ non effici ab habitu, nam potiùs habitus infunditur, quia dispositio effecta est, nõ vt efficiatur: alio modo potest hæc dispositio intelligi, non vt præparans, sed vt perficiens, & vt sanctificationem consummans, & quando dispositio talis est, ab habitu, seu principio intrinseco procedit. Potest ergo dici, Beatã Virginẽ fuisse sanctificatã per propriam dispositionẽ hoc posteriori modo, & ita facile expeditur difficultas posita. Mihi tamen verisimilius est fuisse priori modo sanctificatam. Ille enim est magis accõmodatus viatoribus ratione vtentibus, & omnibus pẽsatis ad maiorẽ perfectionẽ pertinet, nam qui se ad gratiam disponit, quodammodo se sanctificat, & cũ diuino auxilio est sibi aliquo modo causa gratiæ, quod maioris perfectionis est, quàm ex habitu primum actũ elicere, vel solum ex auxilio.

Qualis dispositio fuerit in Virgine ad gratiã in sua Conceptione.

In prima sanctificatione Virgo meruit de cõdigno gloriam.

Ex hac doctrina infertur, meruisse Virginem in prima sanctificatione sua de condigno non gratiam, sed gloriam. Hoc constat ex generali principio, quod in materia de gratia traditur, nimirum vltimã dispositionem ad gratiam esse meritoriam, quod cũm ad perfectionẽ spectet, etiam in Virgine locum habet, imò etiam Christũ Dominum in primo instanti Conceptionis meruisse, simili argumẽto probat D. Tho. infra q. 34. art. 3. Certum est autem nõ potuisse B. Virginem per eam dispositionem gratiam mereri, quia principiũ meriti non cadit sub meritũ: gloriã autem mereri potuit, quia illa caruit, qua priuatione supposita maioris perfectionis est obtinere illam ex meritò, quàm sine illo. Et confirmatur argumẽto sæpe facto, quia Angeli, & Adã, meruerunt primam gloriã per eum actum, quo se ad gratiã dispoſuerunt, & idem de Ioãne Baptista credibile est, de quo sancti aiunt, *suo merito patri loquelam restituisse*, vt Gregor. Nazian. orat. 12. quæ est prima de pace, & Ambros. serm. 64. & super Lucam, vbi Beda, & alij. Et Ecclesia canit. *Binc patens nati meritis, vterque abdita pandit*, ergo multo magis credendũ est Virginẽ meruisse gloriam à prima sua sanctificatione. De qua hæc dicta sufficiant. Nam de merito Virginis, & augmẽto gratiæ, alijsq; donis, & gratijs illi collatis, infra cõmodiori loco disputabimus.

D. Thom.

Gregor. Nazian. Ambros. Eccles.

QVAESTIO XXVIII.

De Virginitate Beatæ Mariæ, in quatuor articulos diuisa.

DEinde considerandũ est de Virginitate matris Dei. Et circa hoc quærũtur quatuor. ¶ Primò, vtrùm fuerit Virgo in concipiendo. ¶ Secundò, vtrùm fuerit Virgo in partu. ¶ Tertiò, vtrùm permãserit Virgo post partũ. ¶ Quartò, vtrùm votũ Virginitatis emiserit.

C ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm Beata Maria fuerit virgo in concipiendo.

158

4. ioan. 4. Et opus. 32. Et 60. c. 4.

AD primũ sic proceditur. Videtur, quod mater Dei non fuerit virgo in concipiendo Christũ. Nulla enim proles quæ habet patrem & matrẽ, ex virgine matre cõcipitur. Sed Christus non solùm dicitur habere matrẽ, sed etiam patrem dicitur enim Luc. 2. erant pater eius, & mater mirantes super his, quæ

quæ dicebantur de illo, & infra eadem mater dicit, Ecce enim pater tuus, & ego, dolẽtes quærebamus te. Ergo Christus nõ est cõceptus ex Virgine matre. ¶ 2. Præterea, Matth. primo probatur, quòd Christus fuerit filius Abrahæ, & Dauid, per hoc quod Ioseph ex Dauid descẽdit. Quæ quidem probatio nulla esset, si Ioseph pater Christi nõ fuisset. Ergo videtur, quod mater Christi eum ex semine Ioseph conceperit, & ita non videtur fuisse Virgo in concipiendo. ¶ 3. Præterea, Galat. 4. dicitur, Misit Deus filium suum factũ eu muliere. Mulier autem consueto modo loquendi dicitur, quæ est viro cognita, ergo Christus non fuit conceptus ex Virgine matre. ¶ 4. Præterea, eorum quæ sunt eiusdem speciei, est idẽ modus generationis, quia generatio recipit speciem à termino, sicut & cæteri motus, sed Christus fuit eiusdẽ speciei cũ alijs hominibus, secundũ illud Philip. 2. In similitudinẽ hominum factus, & habitu inuẽtus vt homo. Cum ergo alij homines generentur ex cõmixtione maris, & fœminæ, videtur quod etiã Christus simili modo fuerit generatus, & ita nõ videtur fuisse cõceptus ex virgine matre. ¶. 5. Præterea, Quælibet forma naturalis habet materiã sibi determinatã, extra quam esse non potest: Materia autem formæ humanæ videtur esse semen maris, & fœminæ. Si ergo corpus Christi nõ fuerit cõceptũ ex semine matris & fœminę, nõ verè fuit corpus humanũ, quod est incõueniens, videtur igitur non fuisse cõceptus ex virgine matre. ¶ Sed cõtra est, quod dicitur Isa. 7. Ecce virgo concipiet. ¶ Respõdeo dicendũ, quod simpliciter confitendũ est matrẽ Christi virginẽ cõcepisse, contrariũ enim pertinet ad hæresim Hebionitarũ, & Cherinti: qui Christũ purum hominẽ arbitrabantur, & de vtroq; sexu eum natũ

Obiectio.

Responsio.

Vt patet ex Aug. libr. de hæres. c. 8. & 10. 10. 6.

c. 12. in principio. 10. 7.

Cap 6. ante medium 10. mo. 6.

putauerunt. Quòd enim Christus sit conceptus ex virgine, conueniens est propter quatuor. Primò propter mittentis Patris dignitatẽ conseruãdam: cum enim Christus sit verus, & naturalis Dei filius, nõ fuit cõueniens, quòd alium patrẽ haberet, quàm Deum, ne dignitas Dei patris transferretur ad aliũ. Secundò, hoc fuit conueniẽs proprietati ipsius Filij, qui mittitur, qui quidem est Verbũ Dei: Verbũ autem absq; omni corruptione cordis cõcipitur: quinimo cordis corruptio perfecti Verbi cõceptionẽ nõ patitur. Quia ergo caro sic fuit a Verbo Dei assumpta, vt esset caro Verbi Dei, cõueniẽs fuit quod etiã ipsa sine corruptione matris cõciperetur. Tertiò, hoc fuit cõueniẽs dignitati humanitatis Christi, in qua locũ peccatum habere non debuit, per quam peccatũ mundi tollebatur, secũdũ illud Ioan. primo. Ecce agnus Dei (scilicet innocens) qui tollit peccatum mundi: non poterat autẽ esse, quod in natura iam corrupta, ex concubitu caro nasceretur sine infectione originalis peccati. Vnde Augu. dicit in libro de Nuptijs & cõcupiscentia. Solus nuptialis concubitus ibi non fuit, scilicet in matrimonio Mariæ & Ioseph: quia in carne peccati fieri non poterat sine vlla carnis cõcupiscentia, quæ accidit ex peccato: sine qua cõcipi voluit, qui futurus erat sine peccato. Quartò, propter ipsum finem incarnationis Christi: quæ ad hoc fuit, vt homines renascerentur in filios Dei, non ex volũtate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo, id est, ex ipsa Dei virtute. Cuius rei exemplar apparere debuit in ipsa cõceptione Christi. Vnde Augustinus dicit in libro de sancta Virginitate. Oportebat caput nostrũ insigni miraculo, secundũ carnẽ nasci de Virgine, vt significaret mẽbra sua de Virgine Ecclesia secundum spiritum nascitura.

Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lib. 1. in Lu. c. 8. secundùs eius ordinẽ à medio to. 2.

Ad primũ ergo dicendũ, quòd sicut Beda dicit super Lucã, pater Saluatoris appellatur Ioseph, nó quod verè iuxta Photinianos pater fuerit ei: sed quod ad famã Mariæ conseruandã pater sit ab omnibus æstimatus. Vnde & Lucæ 3. dicitur. Vt putabatur filius Ioseph.

li. 1. de nuptijs & conc. c. 11 parũ à prin. to. 7.

Vel sicut Augustin. dicit in libr. de Bono cõiugali. Eo modo pater Christi dicitur Ioseph, quo & vir Mariæ intelligitur, sine cõmixtione carnis, ipsa copulatione cõiugi: multo videlicet cõiunctius quàm si esset aliunde adoptatus. Neq; enim propterea nõ erat appellãdus Ioseph pater Christi, quia non eũ genuerat concũbendo: quandoquidem pater esset etiã ei, quẽ non ex sua coniuge procreatum aliunde adoptasset.

Mat. c. 1 super illud Christi generatio sic erat, to. 9.

Ad secundum dicendum, quod sicut Hiero. dicit super Mat. cũ Ioseph non sit pater Domini saluatoris, ordo generationis eius vsq; ad Ioseph deducitur. Primo quidem, quia non est cõsuetudinis Scripturarũ, vt mulierũ in generationibus ordo texatur. Deinde ex vna tribu fuit Ioseph, & Maria, vnde & ex lege eã accipere cogebatur vt propinquã. Et vt Aug. dicit in lib. de Nuptijs & cõcupiscentia, fuit generationũ series vsque ad Ioseph perducẽda: ne in illo cõiugio virili sexui vtiq; potiori, fieret iniuria, cũ veritati nihil deperiret, quia ex semine Dauid & Ioseph erat, & Maria.

Ca. 11. non longè à fin. to. 7.

Est Aug. lib. 23. con. Faustum ca. 7. in media to. 6.

Ad tertium dicẽdum, quod sicut Gloss. dicit ibidẽ. mulierem pro fœmina posuit, more locutionis Hebræorũ: vsus enim Hebrææ locutionis mulieres dicit, non virginitate corruptas, sed fœminas. Ad quartum dicẽdum, quod ratio illa habet locũ in his, quæ procedũt in esse per viã naturæ: eo quod natura sicut est determinata ad vnũ effectũ, ita etiã est determinata ad vnũ modũ producendi illũ. Sed virtus supernaturalis diuina cũ sit infinita, sicut non est determinata ad vnũ effectũ: ita non est determinata ad modũ producẽdi quẽcunque effectũ. Et ideò sicut virtute diuina fieri potuit, vt primus homo de limo terræ formaretur: ita etiã fieri potuit, vt diuina virtute corpus Christi formaretur de Virgine absq; virili semine.

lib 1. c. 2. 19. ante

Ad quintũ dicendũ, quod secundũ Philosophũ in lib. de generatione animaliũ, semen maris nó est sicut materia in cõceptione animalis, sed solũ sicut agẽs: sola autẽ fœmina materiã subministrat cõceptui. Vnde per hoc quod semẽ maris defuit in cõceptione corporis Christi, non sequitur quod defuerit ei debita materia. Si tn semen maris esset materia fœtus concepti in animalibus, manifestum est, quod nõn est materia permanens in eadem forma, sed materia transmutata. Et quãuis virtus naturalis nõ possit transmutare ad certam formã, nisi determinatã materiã, virtus tn diuina, quæ est infinita, potest trãsmutare omnẽ materiã in quãcũq; formã. Vnde sicut trãsmutauit limum terræ in corpus Adæ, ita in corpus Christi transmutare potuit materiã à matre ministratã, etiã si nó esset sufficiens materia ad naturalẽ cõceptum.

ARTICVLVS SECVNDVS.

V. mater Dei fuerit virgo in parte.

159

AD secundũ sic proceditur. Videtur quod mater Christi nó fuerit virgo in partu. Dicit enim Ambro. super Lucã. Qui vuluã sanctificauit alienã, vt nasceretur Propheta, hic est, qui aperuit matris suæ vuluam, vt immaculatus exiret. Sed apertio vuluæ virginitatem excludit: ergo mater Christi non fuit Virgo in partu.

Opus. 5. ca. 232. l. 12. in Lu. in ca. primũ: est dictum Iulian. Salustoris impiss. to. 5.

¶. 2. Præterea, nihil in mysterio Christi esse debuit, per quod corpus eius phantasticum appareret. Sed hoc non videtur vero corpori, sed phãtasti co cõuenire, vt possit per clausa trãsire, eo ℣ duo corpora simul esse nõ possunt.

Nó igitur debuit ex matris vtero clauso corpus Christi prodire, & ita nõ deducit quòd esset virgo in partu.

Est hoc. 26. in Euang. paulo à prin cip.

¶ 3. Præterea, sicut Grego. dicit in homil. Octauarũ Paschæ, per hoc quod ianuis clausis ad discipulos post resurrectionẽ intrauit Dñs, ostendit corpus suũ esse eiusdẽ naturæ, & alterius gloriæ. Et sic per clausa transire, videtur ad gloriã corporis pertinere. Sed corpus Christi in sua cõceptione non fuit glorioſum, sed passibile, habẽs similitudinẽ carnis peccati: vt Apostolus dicit Rom. 8. Nõ ergo exiuit per Virginis vterum clausum.

¶Sed contra est, quod in quodã sermone Ephesini Cõcilij dicitur: Natura post partũ nescit vlterius virginẽ: gratia verò, & pariẽtem ostendit, & matrem fecit, & virginitati non nocuit. Fuit ergo mater Christi virgo in partu.

¶Respondeo dicendum, quòd absq; omni dubio asserendũ est matrẽ Christi etiã in partu Virginem fuisse. Nã Propheta nõ solũ dicit, Ecce Virgo cõcipiet: sed etiã addit: Et pariet filiũ. Et hoc quidem conueniens fuit propter tria. Primò quidẽ, quia hoc competebat proprietati eius, qui nascebatur, qui est Verbum Dei. Nã verbũ nõ solum in corde absq; corruptione concipitur, sed etiam absq; corruptione ex corde procedit. Vnde vt ostenderetur, quod illud esset corpus ipsius verbi Dei, conueniẽs fuit, vt de incorrupto Virginis vtero nasceretur. Vnde in sermone quodã Ephesini Cõcilij legitur. Quæ parit carnem purã à virginitate cessat: sed quia natũ est in carne Verbũ, Deus custodit virginitatẽ, seipsum ostẽdẽs per hoc Verbũ. Neque enim nostrũ verbũ cũ paritur, corrũpit mẽtem: neque Deus Verbũ, substantialẽ partum eligens peremit virginitatẽ. Secundò, hoc est conueniens quãtum ad effectum Incarnationis Christi. Nã ad hoc venit vt nostram corruptionẽ tolleret. Vnde non fuit conueniens, vt virginitatem matris nascendo corrũperet. Vnde Aug. dicit in quodam sermone de Natiuitate Dñi, Fas nõ erat, vt per eius aduentum violaretur integritas, qui venerat sanare corrupta.

In serm. 6. 2 med. to. 1.

Tertió fuit conueniens, ne matris honorem nascendo diminueret, qui parẽtes præceperat honorandos.

¶Ad primũ ergo dicendum, quòd Ambr. dicit hoc, exponens illud, quod Euangelista de lege induxit. Omne masculinũ adapariens vuluã, sanctum Dño vocabitur. Quod quidẽ, vt Beda dicit, cõsuetæ natiuitatis more loquitur: nó quòd Dns sacri ventris hospitium, quod ingressus sanctificauerat, egressus deuirginasse credẽdus sit. Vnde illa adapertio nõ significat reserationẽ cõmunem clausꝛi pudoris virginei: sed solũ exitum prolis de vtero matris.

li. 1. in Luc. ca. 7. secundum eius ordinem, to. 2.

¶Ad secundũ dicendũ, quòd ita Christus voluit veritatem sui corporis demonstrare, quod etiam simul eius diuinitas declararetur: & ideo permiscuit mira humilibus. Vnde vt corpus eius verũ ostenderetur, nascitur ex fœmina, sed vt ostenderetur eius Deitas, nascitur ex Virgine: talis enim partus decet Deũ: vt Ambrosius dicit in hymno Natiuitatis.

In hym. qui cantatur in vesperis natalis Domini.

¶Ad tertiũ dicendũ, quòd quidam dixerũt Christũ in sua natiuitate dotem subtilitatis assumpsisse, sicut quãdo ambulauit siccis pedibus super mare, dicunt eum assumpsisse dotem agilitatis: sed hoc nõ conuenit his, quæ supra determinata sunt: huiusmodi enim dotes corporis glorioſi proueniũt ex redũdantia gloriæ animæ ad corpus, vt infrà dicetur, cũ tractabitur de corporibus glorioſis. Dictũ est autem supra, quòd Christus ante passionem permittebat carni suæ agere, & pati, quæ propria: nec fiebat talis redundantia gloriæ ab ani-

q. 14. Non compleuit. q. 14. art. 1. ad. 2.

ma ad corpus. Et ideo dicendum est, quod omnia ista facta sunt miraculose per virtutē diuinā. Vnde Augus. dicit super Ioan. Moli corporis, vbi diuinitas erat, ostia clausa non obstiterūt: ille quippe nō eis apertis intrare potuit, quo nascēte virginitas matris inuiolata permānsit. Et Dionysius dicit in quadam Epistola, quod Christus super hominē operabatur ea, quæ sunt hominis, & hoc mōstrat Virgo supernaturaliter cōcipiens, & aqua instabilis, terrenorū pedū sustinēs grauitatem.

Ca.11.1.ad med.10.9.

In epistō. ad Caium mo nac. incipit. Quavis in quidem.

ARTICVLVS III.

Vtrùm mater Dei permanserit virgo post partum.

160. Opus.3.c. 232.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod mater Christi nō permanserit virgo post partū. Dicitur enim Matt. 1. Ante quam conuenirent Ioseph & Maria, inuēta est in vtero habens de Spiritu Sancto. Nō autē Euangelista diceret, antequā conuenirent, nisi de conuenturis: quia nemo dicit de non pransuro, antequā prandere at. Ergo videtur, quod B. Virgo quādoq; conuenerit carnali copulā cū Ioseph, & ita non permanserit Virgo post partū. ¶ 2. Præterea, ibidē subditur ex verbis Angeli loquētis ad Ioseph: Noli timere accipere Mariā coniugem tuam. Coniugium autē cōsummatur per carnalē copulā. Ergo videtur, quod quandoq; carnalis copula interuenerit inter Mariā, & Ioseph, & ita videtur, quod nō permānserit virgo post partū. ¶ 3. Præterea, ibidem post pauca subditur. Et accepit cōiugē suā, & non cognoscebat eam, donec peperit filiū suū primogenitū. Hoc autem aduerbiū, donec, cōsueuit determinatū tēpus signare, quo impleto fiat id, quod vsq; ad illud tēpus nō fiebat. Verbū autē cognoscendi ibi ad coitum refertur, sicut & Genes. 4. dicitur, quod Adā cognouit vxorem suā. Ergo videtur, quod post partum B. Virgo fuerit carnaliter à Ioseph cognita: ergo videtur, quod non permanserit virgo post partū. ¶ 4. Præterea, Primogenitus nō potest dici nisi qui habet fratres subsequētes: vnde & Rom. 3. dicitur. Quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Sed Euāgelista nominat Christū primogenitum matris ei⁹. Ergo habuit alios filios post Christum: & ita videtur, quod mater Christi non māserit virgo post partū. ¶ 5. Præterea, Ioan. 2. dicitur, Post hæc descēdit Capharnaū ipse. s. Christus, & mater eius, & fratres eius. Sed fratres dicūtur qui ex eodē parēte geniti sunt. Ergo videtur, ℘ B. Virgo habuerit alios filios post Christum. ¶ 6. Præterea, Matth. 27. dicitur, erant ibi, scilicet iuxta crucem Christi, mulieres multæ à lōgē, quæ secutæ erāt Iesum à Galilæa, ministrātes ei: inter quas erat Maria Magdalena, & Maria Iacobi & Ioseph mater, & mater filiorū Zebedæi. Videtur autē hæc Maria, quæ hic dicit Iacobi & Ioseph mater, esse etiā mater Christi: dicitur enim Ioan. 19. quod stabat iuxta crucem Iesu Maria mater eius. Ergo videtur, quod mater Christi nō permāserit virgo post partū. ¶ Sed cōtra est, quod dicitur Ezec. 44. Porta hæc clausa erit, & nō aperietur, & vir nō trānsibit per eā, quoniam Dñs Deus Israel ingressus est per eā. Quod exponēs Augu. in quodā sermone dicit. Quid est porta in domo Dñi clausa, nisi quod Maria semper erit intacta? Et quid est, homo nō trānsibit per eā, nisi quod Ioseph nō cognoscet eā. Et quid est, Dñs solus intrat, & egreditur per eā, nisi quod Spiritus Sanctus imprægnauit eam, & Angelorū Do-

In serm. de natiu. Domini est, 18. de temp. non longè à fine, post.

10.

rum Dominus nascetur per eam? Et quid est, clausa erit in æternum, nisi quod Maria virgo est ante partū, & virgo in partu, & virgo post partū. ¶ Respōdeo dicēdū, quod absq; omni dubio detestandus est error Heluidij, qui dicere præsumpsit matrē Christi post partū à Ioseph esse carnalitercognitā, & alios filios genuisse. Hoc enim primo derogat Christi perfectioni, qui sicut secūdū diuinā naturā vnigenitus est Patris, tāquam perfectus per omnia filius ei⁹, ita decuit, vt esset vnigenitus matris tāquam perfectissimū germen eius. Secūdò, hic error iniuriā facit Spiritui Sācto, cuius sacrariū fuit vterus virginalis, in quo carnē Christi formauit, vnde nō decebat quod de cætero violaretur per cōmixtionē virilem. Tertiò, derogat dignitati, & sanctitati matris Dei, quæ ingratissima videretur, si tāto filio cōtenta nō esset, & si virginitatē, quæ in ea miraculosè cōseruata fuerat, spōte perdere vellet per carnis concubitū. Quartò etiā ipsi Ioseph esset ad maximā præsumptionem imputandum, si eam quam reuelante Angelo de Spiritu Sancto Deum concepisse cognouerat, polluere attētaret. Et ideo simpliciter est asserēdū, quod mater Dei sicut virgo concepit, & virgo peperit, ita etiam & virgo post partū in sempiternum permānsit.

Titu. huius lib. est de perpetua Virg. Mariæ non procul à princip. lib. tomo. 3.

Ad primū ergo dicēdū, quod (sicut Hierony. dicit in lib. contra Heluidiū) intelligendū est, quod hæc propositio ante, licet sæpe consequentia indicet, tamē nōnunquam ea tantū, quæ prius cogitabantur ostendit: nec necesse est vt cogitata fiant, cum ideo aliud interuenerit, ne ea quæ cogitata sunt, fierent. Sicut si aliquis dicat, antequā in portu prandere nauigaui: non intelligitur quod in portu prandeat postquā nauigauerit: sed quia cogitabatur in portu prāsurus. Et similiter Euangelista dicit, antequā conuenirēt, inuenta est in vtero habens de Spiritu Sancto: nō quia postea conuenerint: sed dū viderentur conuenturi, præuenit cōceptio per Spiritum Sanctū, ex quo factū est, vt vlterius nō conuenirent. ¶ Ad secundū dicendū, quod sicut Augu. dicit in lib. de Nupt. & cōcupiscētia: Cōiux Ioseph, vocatur mater Dei ex primo de sponsationis fide, quā per cōcubitū nō cognouerat, nec fuerat cognituras. Vt enim Ambr. dicit super Lucā non virginitatis ereptio, sed coniugij testificatio & nuptiarū celebratio declaratur. ¶ Ad tertium dicendū, quod quidam dixerunt hoc non esse intelligēdū de cognitione coitus, sed de cognitione notitiæ. Dicit enim Chrysos. quod nō cognouit eā Ioseph antequā pareret, cuius fuerit dignitatis, sed post quā peperit tūc cognouit eā: quia per ipsius prolem speciosior, & dignior facta fuerat quā totus mūdus: quia quē totus mūdus capere non poterat, in angusto cubiculo vteri sui sola susscepit. Quidam verò hoc referunt ad notitiā visus: sicut enim Moysi cū Deo colloquentis glorificata est facies, vt nō possent intendere in eū filij Israel: sic Maria claritate virtutis Altissimi obumbrata, cognosci non poterat à Ioseph, donec pareret: post partum autē à Ioseph agnita inuenitur specie faciei, nō tactu libidinis. Hieronymus autē cōcedit hoc esse intelligēdū de cognitione coitus: sed dicit quod vsq; vel donec, in Scripturis dupliciter potest intelligi. Quandoq; enim designat certū tēpus, secūdū illud Galat. 3. Propter trāsgressionē lex posita est, donec veniret semen, cui promiserat. Quandoq; verò signat infinitū tēpus, secundū illud Psal. 113. Oculi nostri ad Dnm Deum nostrum, donec misereatur nostri: ex quo non est intelligendum, quod post impetratam misericordiā, oculi auertantur

Ca.11.non longè à principio.7.

lib.2 in Luc. cap 1. à me tom.5.

Homi. 1. in Matth in ope. impe. super illud, & non cognouit eam, donec.19. 2.

In fin. comment. ad 1. Matt. tom. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tantur à Deo. Et secundũ hunc modũ loquendi significantur ea, de quibus posset dubitari, si scripta non fuissent: cætera vero nostræ intelligentiæ derelinquuntur. Et secundũ hoc Euangelista dicit matrem Dei non esse cognitã à viro vsque ad partũ: vt multo magis intelligamus cognitam non fuisse post partũ. ¶ Ad quartum dicendum, quòd mos diuinarũ Scripturarum est, vt primogenitũ vocent non solum eũ, quem fratres sequuntur, sed eũ, qui primus natus sit. Alioquin si non est primogenitus nisi quẽ sequuntur fratres, tandiu secundum legem primogenita non debentur, quandiu & alia non fuerint procreata. Quod patet esse falsũ, cum intra vnum mensem primogenita redimi mandentur secundum legẽ. ¶ Ad quintum dicendum, quòd quidã, sicut Hierony. dicit super Matth. fratres Domini de alia vxore, Ioseph filios suspicantur. Nos autẽ fratres Domini, non filios Ioseph, sed consobrinos Saluatoris, Mariæ materteræ Domini filios intelligimus. Quatuor enim modis in Scripturis fratres dicũtur, scilicet natura, gente cognatione, & affectu. Vnde fratres Domini dicti sunt, non secundum naturam, quasi ab eadem matre nati, sed secundum cognationem quasi consanguinei eius existentes. Ioseph autem, sicut Hierony. dicit contra Eluidium, magis credendus est Virgo permansisse, quia aliam vxorẽ habuisse nõ scribitur, & fornicatio in sanctũ virum non cadit. ¶ Ad sextum dicendum, quod Maria, quæ dicitur Iacobi & Ioseph mater, nõ intelligitur esse mater Domini, quæ in Euangelio nõ cõsueuit nominari, nisi cũ cognominatione huius dignitatis, quòd sit mater Iesu. Hæc autẽ Maria esse intelligitur vxor Alphæi, cuius filius est Iacobus minor, qui dictus est frater Domini.

Cirea finem comment. ad.11. cap. Matt.10.9.

Contra Helui dium tom 1. fol. ante fin. lib.10.

COMMENTARIVS.

HI articuli in sequenti disputatione explicabũtur. Nihil enim circa literam D. Tho. dicendũ occurrit, præter ea, quę de re ipsa tractanda erunt.

DISPVTATIO V.

In quatuor sectiones distributa.

De integritate, seu corporali virginitate Deiparæ.

POst tractatũ de Cõceptione, & sanctificatione B. Virginis cõuenienti ordine dicẽdu sequitur de statu, seu ratione viuẽdi, quẽ in hac vita elegit, vel ad quem potius electa est. Quod in hac, & sequẽti quæstione effecisse videtur D. Tho. de statu matrimonij, & virginitatis eiꝰ disputãs, simul parãs viã ad tractandũ de cõceptione filij, ad quam hæc aliquo modo ordinata sunt. Quia verò virginitas & perfectior, & prior est matrimonio. ideò prius etiã de illa disputatio occurrit. In qua duo distinguenda sunt: alterũ quasi materiale, quod in corporis integritate cõsistit absq; vlla experiẽtia libidinis ex cõmistione, aut volũtaria semĩnis resolutione prouenientis: alterũ est velut formale, quod est propositũ seruãdi virginitatẽ, & prędictã libidinẽ nunquã experiendi. De priori parte hic agimus, dicturi de altera in disputatione sequenti.

ESCTIO I.

V.B. Virgo Christũ cõcipiẽdo virginitatem seu corporis integritatem amiserit.

HAEc quæstio supponit in primis B. Virginẽ verè, ac realiter concepisse Christũ Deũ hominẽ in vtero suo. Quod ex principio suprà posito, quo ipsã verã Dei, & Christi matrẽ esse ostẽdimus, apertè sequitur, & inferiùs latius discutiẽdũ est. Secundò suppono, B. Mariã vsq; ad Cõceptionẽ filij Virginẽ permãsisse, quod est de fide certũ ex verbis illis Luc. 1. *Missus est Gabriel Angelus ad Virginem desponsatam viro.* Ex quo cõstat fuisse Virginẽ cum tradita fuit Ioseph in spõsã. Quod ex alio principio suprà posito probari potest, scilicet quia nũquam peccauit. Et ex ijs quæ Patres docent de vitæ genere, quod B. Virgo ante matrimoniũ instituit, tertio enim ætatis anno in tẽplum oblata est, ibiq; vndecim annis inter virgines vixit, erat enim in templo

Luc.1.

Cedren. Locus in templo. Salomonis dicatus Virginibus. Ambros. Grego. Nyssen. Grego. Nic. Damasce. Andr. Cret.

in templo, (vt Cedrenus in Compendio historiæ refert) secretus locus arę vicinus, in quo virgines solæ versari solebant, inter quas Deipara vsque ad matrimoniũ mansit, & angelicam potius, quàm humanam vitam egit, vt Ambros. lib. 1. & 2. de Virginib. latè disserit. Gregor. Nysse. orat. de ortu Saluatoris, & Gregor. Nicomedien. orat. de oblatione Virginis in templo. Damascen. lib. 4. capit. 15. Andreas Cretens. & alij supra citati. De qua re iterum inferius redibit sermo. Quod autem postquam desponsata est Ioseph, vsque ad Angeli aduẽtum Virgo permanserit, ex citatis verbis Angeli euidenter constat.

Clemens Papa. Epiphan.

His positis, hęretici quidã dixerunt Virginem concepisse Christum ex Ioseph, atque ita in conceptione virginitatem amisisse. Ita dixerunt Ebionitæ, vt Clemens refert lib. 6. constitut. cap. 6. vbi hos Iudęos fuisse significat: nam (vt Epiphanius refert hæres. 30.) Moysi legem obseruabant, vbi eundem errorem illis tribuit, quamuis addat, in ijs, quæ de Christo docuerunt varios, & inconstantes fuisse. Quæ fuit fortasse causa, vt Irenæus lib. 1. capit. 26. de istis tractans, hunc tacuerit errorem, dicens, Ebionem non similiter ac Cherintum de Christo sensisse, vnde cap. 25. Cherintum, & Carpocratem authores facit huius erroris. Quod sensit etiam Tertul. lib. de præscript. onib. hæreticor. cap. 48. & lib. de carne Christi, cap. 18. & lib. de velandis virginibus, cap. 6. Euseb. lib. 3. hist. cap. 21. Epiphan. hæres. 27 & 28. Augusti. Damascen. & Isidor. in Catalogis hæresum, Theodor. lib. 2. hæreticar. fabular. & Nicephor. lib. 3. hist. c. 3. qui duo postremi Ebionem, alios præcessisse significãt. Quod parũ refert, cõstat enim hos hęreticos equales fere fuisse. Hunc errorẽ sequutus est postea Theodotus, vt cõstat ex Epiphan. hære. 54. Fundamentum eius fere nullũ est, vt videbimus.

Irenæ. Tertul. Euseb. Epiphan. Augusti. Damasce. Isidor. Theodore. Nicepho.

Dicendum est ergo primò, B. Virginem non ex viri semine, sed sola Spiritus Sancti virtute, & operatione Christum Dominum concepisse. Est articulus fidei. Et probatur primò ex Euangelio Matth. 1. *Inuenta est habens de Spiritu Sancto*, & infra, *quod in ea natum est, de Spiritu Sancto est*, & infra, *& non cognoscebat eam, donec peperit filiũ suũ primogenitum.* & Luc. 1. *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obũbrabit tibi.* Quod testimonium Ariani quidam malè interpretantes (vt Augusti. refert, lib. 3. contra Maximin. cap. 17.) *Spiritum Sanctum & virtutem altissimi*, tanquam duo diuersa distinguebant, aiebantq; Spiritum Sanctum disposuisse materiam mũdando, & sanctificando Virginem, virtutem autem altissimi, id est, diuinam sapiẽtiam, formasse Christi corpus, quæ expositio, quamuis præsenti intentioni nihil obstet, & in aliquo sensu sit probabilis (vt videbimus inferius. q. 32. articu. 1.) tamen in sensu ab illo hæretico intento, scilicet, vt opera Trinitatis diuideret, & Spiritum Sãctum negaret Christi corpus fabricasse hęretica est, quia & ex errore circa mysteriũ Trinitatis procedit, & testimonio Matthęi repugnat.

Matth.1.

Luc.1.

Augusti.

Virginitat Mariæ in Scripturis manifeste significata.

Secundò, probatur conclusio ex veteri testamento, in quo locus illustrior est ille Isai. 7. *Ecce Virgo concipiet*, quem in sequenti sect. fusius tractabimus, nunc alijs vtemur minus quidem apertis: ad veritatem tamen confirmandam sufficientibus, adiũcta præsertim Patrum expositione. Primus sit Genes. 3. vbi Christus dicitur, *semẽ mulieris*, nulla viri mentione facta, quod ponderauit Irenæus, lib. 4. c. 78. Cypri. lib. 2. ad Quirin. cap. 9. sic etiam Tertull. lib. 3. contra Marcion. cap. 20. & Augusti. exponens promissionem illam Psal. 131. *de fructu ventris tui ponam super sedem tuam*, ponderant, dictum esse *de ventre, & non de fœmore*, quia Christi conceptio ex fœmina, & non ex viro futura erat. Quod etiam indicauit Irenæus, lib. 3. cap. 18. Secundus sit ex lege lata Leuit. 12. *Mulier, quæ suscepto semine, &c.* nam quia futura erat mulier, quæ absque semine conciperet, ne sub illa lege comprehenderetur, addita est illa particula, *quæ suscepto semine*, vt notarunt Origen. homil. 8. in Leuiti. Basil. Isai. 7. Theophyla. & Bed. Luc. 2. Euseb. Emis. Bernar. & Laurent. Iustinian. concionib. de Purificatione. Tertius sit ex Isai. 53. *Ascendet sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitiente*, vtraque enim similitudine hoc mysterium explicatum est. Nam sicut virgultũ, seu ramus ex sola arbore oritur absque alterius seminis cõmistione: ita Christus ex Virgine, vt notauit Origenes, homil. 17. in Genes. dicitur etiam virgineus vterus, *terra sitiens*, quia, *nullo humano semine fœdatus, aut humectatus est*, vt exposuit Hierony. qui notat, Aquilam vertisse

Genes. Irenæ. Cyprian. Tertul. Augusti. Psal.131. Leuit.12. Origen. Basil. Theophyl. Bed. Euf. Emis. Bernard. Laur. Iustin. Isai.53. Hieron. Origen.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de terra inuta, vt mirabilem Virginis Conceptionem apertiùs exprimeret, quanquã alij exponant. Christum comparari virgulto ex sitienti terra ascendenti, ad significandum Christi ortum pauperem, & in externa specie vilem, & miserum. Qui sensus sumi potest ex Tertul. lib. contra Iudæos, cap. 14. & lib. 3. contra Marcionem, cap. 7. & 17. & non est contemnendus, est enim egregius, & illi fauet multum translatio Septuagi. interpret. quæ in noua editione sic habet, *Annunciauimus, quasi parulum in conspectu eius, & quasi radicem in terra sitienti.* Prior tamen pulchra etiam est, & optimè literæ quadrat. Quartus sit ex Isai. 19. *Ascendet Dominus super nubem leuem*, id est, *nullo humano semine prægranatam*, vt Cyril. & Hierony. inquiunt, quamuis tropologicum esse sensum fateantur, eum tamen maxime probat Ambros. de instit. Virginis. c. 13. & Anselm. Matt. 2. Quintò, addere possumus illud Ierem. 31. *Nouũ creauit Dominus super terram, fœmina circũdabit virum.* Vtitur enim *creationis*, nomine, vt solum Deum ostendat esse authorem Conceptionis, quã vocat quiddam *nouum*, quia nõ vsitato modo, & opera viri futura erat. Sic Hieronym. ibi, & Cyprian. sermo. de Natiuita. Augusti. sermo. 9. de temp. Bernard. homil. 2. in *Missus est.* Sextò, Danielis secundo dicitur Christus, *lapis abscissus de mõte sine manibus*, id est, de virgine sine hominis opera, ita Irenæus lib. 3. capi. 28. Augusti. tract. 9. in Ioan. & tract. 1. in primam Canonicam Ioannis, Hierony. ibi, & Epist. 22. de custodia virginitatis, vbi aduertit, *manus accipi pro opere nuptiarum*, iuxta illud Canticor. secundo, *læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me*, & Epistо. 75. contra Vigilantium refert horrendam blasphemiam illius Hæretici, qui montem illum interpretabatur esse dæmonem, cui humana natura per vitia adhæserat. Sed hoc non potest in humanitatem Christi cadere & ideo dici non potest ex diabolo abscissa, sed ex virgine sumpta, quæ merito montis nomine significata est, propter suam excellentiam, vt eleganter tractat Greg. lib. primo Reg. c primo. Deniq; hãc expositionem indicat Iustin. Dialog. contra Thryphon. prope medi. vbi refert, aliquos Gentiles prophetiam illam ad suorum Deorum fabulas accommodasse. Vltimò, tandem non prætermittimus locum

Tr. tul. *Isai. 19.* *Cyril. Hierony. Ambros. Anselm.* *Ierem. 31.* *Hierony. Cyprian. Auguſt. Bernard. Dam. 1. Irenæ. Auguſt. Hierony. Cant. 1.* *Greg. Pap. Iuſti. Mar.*

Prouerb. 30. *Tria sunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro*: quod explicãs subdit, *& viam viri in adolescentula*, nam licèt in vulgata frequentius legatur, *in adolescẽtia*, tamen prior lectio interdum in vulgata reperitur, & in Hebræo est vox, *Alma*, quæ virginem significat. Et ita esse legendum dicit Nicola. Lyran. qui locum hunc de Christi Conceptione intellexit, quem Iansen. sequitur, & Galatin. lib. septimo, eundem sensum ex Hebræis referens. Addе Ambros. lib. de Salomone, totum hunc locum de Christo intelligentem, etiam in illo Verbo, *Viam aquilæ in cœlo*, mysterium Conceptionis Christi pie admodum contẽplatum esse.

Tertium Scripturarum argumentum ex huius mysterij figuris confici potest. Prima dicitur fuisse Adam ex terra virginea, solius Dei opera formatus. Ita Cyril. Ierosolymit. Catechesi. 12. post med. Augusti. serm. 5. de Natiuit Ambros. serm. 37. *Adã*, inquit, *de terra virginea natus est, Christus de matre Virgine procreatus, illius maternum solum nõdum scissum fuerat, istius maternum secretum, nunquam est concupiscẽtia violatum. Adam Dei manibus plasmatur è limo, Christus Dei spiritu formatur in vtero.* Idem Maxim. homil. 3. de Natiuit. Irenæ. lib. 3. cap. 31. Basil. Isai. 7. Secũda fuit Melchisedech *sine patre, & sine matre*, vt notatur ad Hebræ. 7. quia Christus vt Deus non habet matrem, & vt homo patre caruit. Ita Lactãt. lib. 4. cap. 12. 13. 14. & supra q. 22. plura in hanc rem adduxi. Tertia est, virga Aaron, quæ floruit, Numer. 17. Ita Augustin. sermon. 18. de tempore, Bernard. hom. 2. in *Missus est.* Quarta est, lex digito Dei scripta in tabulis Deuteron. 9. Ita Augusti. supra. Quinta ex eodem est, *panis quẽ in eremo terra produxit, cuius semen in terram arator nullus induxit.* Exod. 16. Sexta, Vellus Gedeonis plenum rore cœlesti vniuersam terram irrigans, Iudic. 6. vnde Psal. 71. *descendet sicut pluuia in vellus.* Ita Ambros. sermo. 13. Bernard. homil. 2. in *Missus est.* Septima. Rubus ardens incõbustus, Exod. 3. vt bene Gregor Nyss. in vita Moysis, fol. 7. & latè Bernard. in sermo. *Signum magnum.* & optimè Orige. Homi. 1. in varia loca, vbi alia congerit. Octaua, omnes mulieres steriles, quæ miraculosè conceperunt, mysterium hoc adũbrasse affirmat Chrys. homi. 49. in Genes.

Prouer. 30. *Nic. Lyr.* *Iansen.* *Galatin.* *Ambros.* *Virginitas Mariæ in Scripturis præfigurata* *Cyri. Ier.* *Auguſt.* *Ambros.* *Maxim.* *Irenæ.* *Baſil.* *Hebræ 7.* *Lactant.* *Nume. 17.* *Auguſt.* *Bernard.* *Deute. 9.* *Auguſt.* *Iudic. 6.* *Pſal 71.* *Ambroſ.* *Bernard.* *Exod 3.* *Greg. Nyſſ.* *Bernard.* *Origen.* *Chryſoſt.*

Quar-

Quartum argumentum est ab Ecclesiæ authoritate, & traditione. Omnia enim cõcilia, quæ de Incarnatione disserunt, hoc in primis supponunt, & definiunt, vt in Concil. Ephesi. Chalcedon. quinta & sexta Synodis, Concilijs Toletanis. 1. 6. & 11. & in alijs passim videre licèt. Ex Patribus verò, quæ adduximus, satis esse possent sed præterea designabimus nonnulla præclariora loca, vt est ille Nazian. orat. 51. quæ est Epist. prima ad Cledonium, dicentis: *si quis Christum per Virginem tanquã per canalem fluxisse, non autem in ea diuino modo, quia absque opera viri, humano, quia iuxta pariendi consuetudinem, formatum esse dixerit, atheus est*, & Aug. Epist. 3. ad quam ipse lectorem mittit in Enchiri. c. 34. Fulgent. lib de Incarnat. & Grat. cap. 6. Ignatius epistolis ad Magnesianos, & Smyrnẽses. Clemen. lib. 7. constitu. cap. 36. Ambro. de instit. Virg. c. 14. Hilar. lib 10. de Trini. vbi dicit, vocari Christum, Primæ ad Corinth. 15. *hominem cœlestem*: propter Conceptionem ex Spiritu Sancto, optimè Tertulianus in Apologet. c. 21.

Quintò, vt hoc mysterium suadeant, & credibile faciant, vtuntur Sancti varijs exemplis ab ipsis naturalibus rebus petitis. Euodius Episto. 3. ad Auguſt. quæ habetur in fine secundi tomi operum Augusti. vtitur exemplo vermis, qui ex ligno, ex quo coalescit sine sexus commistione generatur, & accommodat illud Psalmi, *Ego sum vermis, & non homo.* Et similia exempla animalium, quæ sine commistione generantur, congerit Lactant. lib. 4. capi. 12. & Ambros. lib. 5. Hexameron, cap. 20. specialiter vtitur vulturis exemplo, dicens. *Quid aiunt, qui nostra solent ridere mysteria, cum audiunt, quod Virgo generauit? nõne aduertimus, quod Dominus ex ipsa natura plurima exempla ante præmisit, quibus susceptæ Incarnationis decorem probaret, & astrueret veritatem?* & similia ferè verba habet Basil. homi. 8. Hexameron satis post med. circa illa verba, *educant aquæ reptile*, & in capi. 7. Isai. Augustin. libro de bono coniugali, capit. 2. & lib. 3. de mirabilib. sacræ Scripturæ, cap. 2.

Sextò, adducuntur rationes, & coniecturæ: potissima autem ratio, & à priori est Dei voluntas, & omnipotentia, cui *non erit impossibile omne verbum*, vt Angelus dixit: & ostendi facilè potest: tùm ex

Con. Epheſ. *Con. Chalc. 5. & 6. Synod* *Conci. Tole.* *Nazianz.* *Auguſt. Fulgent. Ignat.* *Clemenſ. Ambroſ. Hilar.* *Tertul.* *Euodius.* *Lactant. Ambroſ.* *Baſil.* *Auguſt.*

alijs Dei operibus: tùm quia nulla in hoc apparere potest contradictio, aut repugnantia. Congruentiæ autem sunt. Prima, ne Christus, vel eius humanitas ex vi Conceptionis esset originali culpæ obnoxia. Id enim præter dignitatem personæ suæ, parumque consentaneum Redemptionis muneri fuisset. Ita Augusti. libro. 3. de peccat. merit. capit. 12. Fulgent. de Incarnatio. & Grat. cap. 4. D. Thom. hic. Dixi autẽ (Christus, vel eius humanitas) quia (vt tractat Ansel. lib. 2. cur Deus homo. cap. 16.) quatenus Christus significat Deum hominẽ, quacunque ratione conciperetur, non potuisset originale peccatum contrahere, quia hoc ipso, quod conceptio terminaretur ad diuinam personam, ab illa sanctificaretur, omnisque macula peccati excluderetur. Hoc tamen esset ratione vnionis, qua non obstante, si Conceptio esset ex semine viri, considerata vi ipsius, & conditione illius humanitatis, vt intelligitur prius natura formata, quàm vnita Verbo, de se esset obnoxia originali culpę, & ideò non decuit humanitatem à Verbo assumẽdam per huiusmodi Conceptionem existere, sed per aliam, quæ ab influxu originalis culpæ prorsus esset aliena, vt eleganter Anselmus prosequitur lib. de cõceptu Virginali à cap. 11. vsquè ad. 18. Secundò, quia decuit Dei filium non humano, sed quasi diuino semine, id est Spiritu Sancto concipi. Ita S. Maximus, serm. 3. de Natiuita. Domini, & Tertul. lib. de carne Christi. c. 12. Damascen. etiam lib. 3. c. 2. & Chryso. homil. 1. imperfecti in Matth. dicunt, Spiritum Sanctum in Conceptione Christi fuisse loco seminis: & D. Tho. infra. quæst. 32. arti. 2. Qui tamen modus loquendi non placet Hieronymo, Epist. 17. ad Damasum de explanatione symb. tomo. 9. (si tamen illius est) cuius sententia vera est, loquendo de semine proprio, vel vt est quid decisum ex substantia personæ operantis, vel vt habere potest rationem causæ materialis. Alij verò Patres loquuntur de semine tantum, quoad vim effectiuam, quam dicunt in hac Conceptione per Spiritũ Sanctũ suppleri debuisse. Tertiam coniecturã posuit author imperfecti in Matth. homi. 1. his verbis. *Neque enim dignum erat vt vnigenitus Dei, nõ propter se, sed propter hominẽ nascens, more nasceretur humano, homo enim in carne nascitur, vt corruptioni subiaceat, Christus*

Auguſt. *Fulgent.* *D. Thom.* *Anſelm.* *Maxim.* *Tertul.* *Damaſce.* *Chryſoſt.* *D. Tho.* *Hierony.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

sus autem natus est, vt sanet corruptionem. Sicut ergo non est consequens, vt corruptibilis homo ex incorruptibilitate virginitatis nascatur, sic non erat consequens, vt filius Dei, qui ideo nascebatur vt corruptibilitatem sanaret, ex corruptione coniugij nasceretur. Quarta esse potest, quia decuit, vt sicut mulier ex solo viro facta erat: ita vir aliquis ex sola muliere procrearetur. Ita Cyrill. Ierosolymita. catechesi. 12. propè finem, & Damascen. lib. 4. c. 15. Alias rationes proposuit hic D. Tho. satis congruentes, & probabiles, quæ in eo legi possunt, & quæ ab eodem afferũtur infra q. 31. art. 4.

Cyril. Ierosoli. Damasce. D. Thom.

Obiectio. Contra hanc conclusionem, (præter primum & secundum argumentum D. Tho. in art. 1. quæ contra illã directè procedunt, & ab illo sufficientissimè soluuntur) nihil video ex Scripturis obijci posse: ex ratione verò obijcitur, quia sequitur Conceptionem Christi, non fuisse naturalem: sed supernaturalem, consequens autem, præter quam quod repugnat Ambrosio librõ de Incarnatio. Domi. Sacramento. capit. 6. videtur planè falsum, quia aliàs Christus non fuisset verè conceptus humana cõceptione. Respondetur, potius Ambrosium in illo loco apertè docere supra naturam fuisse, Virginem concipere sine semine viri, & cæteri sancti hoc ponunt inter magna Dei miracula. Præsertim Eutychianus Pap. epist. 1. & Ansel. dicto lib. de Concep tu Virginali, & Isai. 7. vt singulare, ac diuinum signum ponitur, *Ecce Virgo concipiet*: & Angelus Luc. 1. vt notaret hoc esse diuinę omnipotentiæ opus, dixit, *quia non erit impossibile apud Deum omne Verbum.* Et ratio est manifesta, quia principium, & modus illius Cõceptionis supra naturam fuerunt, quanquam terminus illius Conceptionis, & materia, ex qua perfecta fuit, naturalia fuerint. Et hoc modo ait Ambrosius multa in illa Conceptione fuisse secundum naturam, quia scilicet corpus per illã formatum naturale fuit, & dispositiones habuit humano corpori connaturales, & in vtero matris naturali modo incepit esse, & nutriri, & eodẽ sensu verè fuit Christus conceptus humana cõceptione quoad materiam, & terminum, non quoad modum, & principium efficiens, vt dictum est. Et ex iis magis explicata manent, quæ D. Thom. docet ad quartum, & quintum eiusdem articuli primi, quæ ad hãc etiam

Ambros.

R. spousio.

Eutyches. Pap. Ansel. Isai. 7. Luc. 1.

D. Thom.

A conclusionem pertinent.

Ex his dico secundo, B. Virginem concipiendo filium non amisisse virginitatem suam, nec vllam libidinis voluptatem sensisse: hæc cõclusio est etiam articulus fidei, & continetur in symbolo, & in Scripturis, ac Patribus supra citatis. Et sequitur ex præcedenti: non enim erat Spiritui Sancto necessarium Virginale claustrum rumpere, vt opus suum posset perficere, quia non operatur corporeo organo, & substantia, ac virtus eius intimè est vbique præsens, vt ibi operari possit sine vlla interiacentis corporis diuisione. Deinde, non decebat Spiritum Sanctum huiusmodi effectum sine vlla causa, vel vtilitate operari, nec motum aliquem indecentem, aut concupiscentiam excitare, quin potius ipso *obumbrante, originalis peccati incendium extinctum est*, vt Cyprian. dixit sermo. de Natiuitat. & Bernard. late in sermonib. super *Missus est.*

B

Cyprian. Bernard.

Solẽt verò occasione hac scholastici interrogare, vtrùm naturaliter possit Virgo cõcipere. De qua re videri potest D. Tho. quodlib. 6. articu. 18. Richard. in. 2. d. 20. & Marsil. quæst. 13. Abulen. opusculo circa illa verba Isai. 7. *Ecce Virgo concipiet.* Mihi enim nõ est in animo rem ab instituto alienam disputare. Illud enim certissimum est, sine virili semine, non posse naturaliter humanam perfici Conceptionem, quia fœmina, vel nullam, vel insufficientẽ habet vim humanæ generationis effectricem.

D. Thom. Richard. Marsil. Abulen.

Ex hac verò conclusione simul cum præcedẽti, colligo cum Bernardo in sermone. *Signum magnum. Illud molestissimũ tædium, quo omnes grauidæ laborare noscuntur, solam illam non sensisse, quæ sola sine voluptate concepit* Quod eleganter prius docuerat Aug. serm. 11. de Natiuit. dicens, *plenæ sunt viscera, & nullum nouit virginis conscientia, cum esset grauida, salubri leuitate plaudebat, lumẽ enim, quod intra se habeat, pondus habere non poterat.* Quæ verba vsurpauit etiam Fulgẽ. sermo. de Laudib. Virg.

C

Bernard. Augustin. Fulgen.

Contra hanc verò secundam conclusionem procedit tertium argumentum D. Thomæ fundatum in verbis Pauli ad Galat. 4. *misit Deus filium suum factum ex muliere: factum*, enim perinde dictum est ac conceptum, vt notauit Tertul. lib. de Velandis virginib. c. 6. & Ambros. lib. 1. de fide, cap. 6. dicens, *esse factum ex muliere per carnis susceptionem.* Idem sermone quinto in Psal. 118. Augustin. lib. 23. contra Faust. c. 7. Alij verò Patres legunt *natum de muliere*, vt Cyprian. lib. 2. ad Quirin. cap. 8. & Iren. lib. 3. cap. 18. quod tantundem valet, præsertim si ad Natiuitatem in vtero referatur: quãquam eadem difficultas sit de Natiuitate ex vtero, quia (vt dicemus) etiam illa fuit ex virgine. Respondetur cum D. Thom. nomen *mulieris*, non esse nomẽ corruptionis, sed sexus. Vnde Angelus, Luc. 1. ad Mariam ingressus, ante quam conciperet, eam tacitè mulierem vocat, dicens, *Benedicta tu in mulieribus*, seu *inter mulieres*, vt legit, & notat Tertul. supra, & idem notari potest in similibus verbis Elisabeth, Luc. 1. sic etiã Luc. 10. de Martha, quam virginem fuisse Ecclesia tradit, dicitur, *mulier quædam Martha nomine excepit illum in domũ suam*, imò eandem esse mulierem illam, quàm Dominus à fluxu sanguinis sanauit, opinatur Ambros. lib. de Salomone. c. 5. ita etiam Genes. 2. & 3. Eua statim ac formata est, cùm adhuc virgo esset, *mulier* appellatur, vt notauit Aug. lib. de fide contra Manich. c. 22. & sermo. 63. de verbis Domini. Hierony. contra Eluidium. Optimè Origen. homil. 8. in Leuit. Vbi præterea aduertit, nomen *mulieris*, esse posse nomen ætatis, sicut *vir* non solum significat masculinum sexum, sed interdum connotat maturiorem ætatem, quæ pubertatis annos excedat: *sic*, inquit, *mulier significat fœminam prouectæ ætatis, iam ad matrimonium habilem.* Quod notauit etiã Cyril. lib. 8. in Leuit. in principio, & patet ex Genes. 24. *si noluerit mulier sequi me, &c.* cùm tamẽ illa sine dubio virgo futura esset, apta verò ad nuptias. Et hoc modo intelligi potest, quod Tertulli. supra dicit, Mariam vocari *mulierem*, propter desponsationem cum Ioseph, & quod ait Augustin. vocari *mulierem*, propter filij Conceptionẽ. Addo deniq; fortasse alludisse Paulum ad locum Genes. 3. *Inimicitias ponam inter te, & mulierem*, vt significaret, Beatã Virginem esse illam expectatam mulierẽ, quæ salutem mundo erat allatura: ac propterea singulariter, & per antonomasiam mulier appellari potest, vt supra etiam diput. 1. sect. 1. notatum est.

D

Tertul. Ambros.

Obiectio. D. Thom.

Tertul. Ambros. Augustin. Hieronym. Origen. Cyprian. Irenæ. Respons. Luc. 1. Tertul. Luc. 10. Ambros. Genes. 2. & 3. Augustin. Hieronym. Origen. Cyrill. Genes. 24. Tertul. Augustin. Genes. 3.

SECTIO II.

Verùm B. Maria filium pariendo, virginitatem amiserit.

PRimus error in hac quæstione fuit Beatam Virginem, quãuis in Conceptione filij virgo permanserit, in partu tamen virginitatem amisisse. Ita sensit Iouinian. Quanquam enim Hieron. libris contra illũ, hunc eius lapsum tacuerit, Augustinus tamen illius meminit lib. de hæres. c. 82. & lib. 1. contra Iulian ferè in principio, vbi dicit hũc hæreticum ita sensisse, *Ne Christum cum Manichæis phantasma credẽremus, si matris incorrupta virginitate diceremus exortum.* Et eiusdem erroris, tacito nomine Iouiniani, meminit Ambros. epist. 81. ex epistola tamen. 80. quę est Syricij ad Ambros. & ex Ildefonso, libro de Virgini. Mar. c. 1. satis colligitur eũdem Iouinianũ fuisse huius hæresis authorem. Quę postea secuti sunt in Germania hæretici dicti Lolhardi, quorũ dux fuit Gualterus, vt Trithemius refert in chronico, anno millesimo trecentesimo decimo quinto. Et Sander, lib. 7. de nisib. monar. hæres. 163. vbi dicit. Protestantes hoc tempore idem sentire. Vnde hæres. 87. & 219. refert Buccerum, & Molinæũ in eandẽ incidisse. Possunt in huius hæresis fauorẽ citari quædam dicta Patrum, quæ in sequentibus exponemus.

Augustin. Ambros. Ildefons. Trithem. Sander.

Secunda sententia hic referri potest ex Durãdo, qui cùm rectè de Virginitate Mariæ sentit, quia tamen putat fieri nõ posse, vt duo corpora sese in vno loco penetrent, dicit, fieri potuisse in corpore sanctissimæ Virginis, vt parere posset, partium, & naturalium viarum dilationem sine ruptione tamen aliqua, vel diuisione, sicut Augustin. lib. 14. de Ciuita. cap. 26. & D. Tho. 1. p. q. 98. art. 2. ad. 4. existimarũt, futuram fuisse hominum natiuitatem in statu innocentiæ, si duraret. Et hanc Durãdi opinionem Palud. dicti. 44. q. 3. art. 3. probabilem existimat, licèt contrariam vt tutiorẽ amplectatur. Vt veritatẽ definiamus supponendum est B. Virginem verè, ac propriè peperisse Christum, quod infra q. 35. constituendum est.

Durand. Palud.

Dicendum igitur est primò, Beata Virgo pariendo filium, virginitatem non perdidit, sed integerrima, prorsusque incontaminata permansit. Probatur primò, vnico Scripturæ testimonio, aliud enim in sequẽtem sectionem omittimus. Isaiæ igitur. 7. dicitur. *Ecce Virgo cõcipiet, & pariet*: Ex quibus verbis mysterium hoc confirmant Patres omnes Græci, & Latini. Irenæ. libr. 3.

Maria in partu Virgo permansit. Isai. 7. Irenæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iustinia. Euseb Epiphan.

Greg Nyss. Basil. Tertul.

Cypriam. Ruffin. Hieron. Ambros. August.

Obiectio.

Responsio.

Hieron.

Genes.

contra hæres c.9.18.21.24.26.& lib.4.c. A
40 Iustin in Dialogo contra Tryphon.lõgè post initium.Euseb lib.7. de demõstra. cap.2.& lib.5.hist.c.8.Epiphan.hæres.30. prope finem,& hæres.77.in Epistola Athanasij ad Epictetum,quã ibi refert. Gregor. Nyss.orat.in sanctam Christ.Natiui. circa princip.Basil.homil.25.de humana Christi generatione,& in.7.caput Isai. Tertul. lib.cõtra Iudæos.c.9.& lib. de carne Christi.c.23.in fine,& lib.3.contra Marcio.c.3. Cypria.lib.2.cõtra Iudæos.c.9.Ruffinus in exposit.symb.Optimè Hiero.Isai.7.& lib. 1.contra Iouin. circa med. Ambros. dicta Epist.81.August.serm.2.&.4. de Natiuita.

Duobus tamen modis eludi potest hoc testimonium,primò negando cũ Hebræis prophetiam illam dictam esse de Christo: tùm, quia neq; Emmanuel appellatus est: B
tùm etiam quia neque infans pugnauit cõtra Regem Assyriorum, nec accepit virtutem Damasci,aut spolia Samariæ, quæ omnia ibi prædicuntur. Quod si illis obijcias,quia nullus alius natꝰ est de Virgine. Respondent concedendo: negant tamen ibi esse legẽdum virginem parituram, sed puellam,siue adolescentulam,quam significare dicũt Hebraicam vocem. *Alma*, ibi positam.Vnde ipsi ad Ezechiam,& matrẽ eius prophetiam accommodant. Sed primò, euidenter constat accommodationem hanc stare non posse.quia Ezechias, vt minimum nouẽ annis priùs natus erat, quàm hoc Isaias prediceret,vt ibi Hierony. ostẽdit.Secũdò,vox, *Alma*, in alijs locis Scripturæ virginem significat, nam Genes. 24. Rebecca. *Alma*,dicitur ante desponsationem,vbi Latinus interpres rectè vertit vir C
ginem,neque altera significatio in Scriptura inuenietur.Imò ait Hieronymus significare hãc vocem specialiter *virginẽ iam nuptui aptam*,id est.quę ad conuenientem ætatem iam peruenit. Dicitur etiã significare *virginem absconditam*. Sunt quoque,qui dicant vocem, *Alma*,absque aspiratione scriptam, *virginem nubilem* significare, tamen cum aspiratione prout hoc loco est in Hebræo,eã quę *virgo semper manet* significare. Adde Septuaginta interpretes, & Chaldaicam paraphrasim,*virginem*, vertisse. Tertiò,nisi ita exponatur,friuolum est, & nullius momenti signum, quod attulit Propheta.Quale enim signum,aut quam admirabile prodigium est, quod adolescentula corrupta filium pariat? Quartò,Hebræorum coniecturæ illos potius conuincunt, quis enim vnquam fuit Emmanuel præter Christum? qui verè fuit, & appellatus est, *Nobiscum Deus*.Propheta enim rem potiùs, & sensum,quàm materialem vocis appellationem contemplabatur. Quis etiam infans Damascum,& Syriam debellauit præter Christum?non quidem iuxta corticem literæ,quæ sine spiritu occidit, & in nullo homine reperietur impleta (vt bene Tertulianus notat)sed metaphorico sensu,quã uis ad literam intẽto,mundum, infernum, & vniuersam dæmonis potestatem,in verbis illis intellig ndo.

Tertul.

Secunda euasio est Hæreticorum (qui- Obiectio. Erasm.
bus Erasmus fauet)dicunt enim, cùm virgo paritura dicitur, non oportere intelligi componendo,sed diuidendo, nam, quæ fuit virgo, pariet, non quod virginitatem in partu retineat. Propter quod etiam Ian- Iansen.
sen.in concordia Euangelica,capit.5.dicit, ex solis verbis Isaiæ non conuinci satis Virginem parituram permanendo virginem. Sed in primis(si hęc verba, quoad partum in sensu diuiso interpretantur)etiam quoad Conceptionem erũt eodem sensu intelligenda,quia eodem contextu dicitur, *Ecce Virgo concipiet, & pariet*: consequens est absurdum(vt argumentum supra indicatum conuincit.)Nam quale signũ,vel prodigium esset,vt,quæ fuit Virgo, conciperet,& pareret?quo argumento sæpe vtuntur Sancti supra citati.Secundò,ita exposuit hunc locum Matthæus,cap. 1.dicens. Matth.
Hoc autem totum factum est, vt adimpleretur, quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem,ecce Virgo in vtero habebit, & pariet filium,vbi apertè significat prædictũ esse ab Isaia,Virginem permanentem integrã, cõcepturam,& parituram. Affert enim hoc testimonium Isaię,vt Cõceptionem Christi ex Spiritu Sancto confirmet.Vnde multi intelligunt illa non esse verba solius Euãgelistæ,sed Angeli loquentis ad Ioseph,& persuadentis mirã Virginis Conceptionẽ. Ita Chrysost. Theophyl. Euthym. Irenæ. Chrysost. Theophyl. Euthym. Irenæ.
lib.4.contra hæres.cap.40. Optimè Ambr. epist.81.& Aug.serm.14. de Natiuit. quãquam Hieronymus,& Anselmus indicent esse verba solius Euangelistæ, quod ad præsentem quæstionem non multum refert. Ambros. August. Hieron. Ansel.

Secundò, adduci possunt in conclusionis confirmationem nonnullæ ex figuris, &

& alijs obscuris indicijs, quibus supra di- A
ximus virginitatem Mariæ fuisse adũbratam in veteri testamento. Multa enim non solum de Conceptione, sed etiã de partus tempore procedunt. Accommodari etiam

Psal.21. Cyril.Iero. August.

solent verba Psal.21.*Tu es,qui extraxisti me de ventre*,significatur enim (inquit Cyrill. Ierosoly.Catechesi.12.)mirabili modo,& diuina virtute de vtero exiuisse. Vnde Augu.Epist.120.c.12.*Quid est*, inquit,*tu es,qui extraxisti me de ventre, si ad ipsum Iesum de Virgine procreatũ refertur? an inde significare voluit partum Virginis seruata virginitate mirabiliter vt cum Deus fecisse dicitur,quod illic mirabiliter factũ est,nemini incredibile videatur.*

Tertiò, traditur hæc veritas à Patribus, & ab Ecclesia definita est. Loca sunt eadẽ, quæ in præcedenti sectione indicata sunt. Et specialiter videri possunt Leo Pap. Epistol.10.cap.21.& sermo.4.&. 5. de Natiuit. B

Leo Pap.

Hormisd. Pap. Agapet. Pap. Damas. Theodor.

Hormisd.Papa in Epist.1.ad Iustinianum, Augustum,cap.3.Agapetus Pap. Epist. ad Antimum,*sine Verbi potentia*, inquit, *nec cõciperet Virgo, nec pareret, & sine veritate carnis obuoluta pannis infantia non iaceret*. Idẽ Damascẽ.lib.4.c.14.Theodoret. ferm. 10. de prouidentia.

Hic etiam addi possunt Patres,qui dicũt fuisse in templo locum,in quo virgines separatæ â nuptis orare solebant, & ad eum solitam esse accedere B. Virginem etiam

Basil. Grego Nyss Origen. Cyril. Alexan. Theophy.

post partum,vt videre licèt in Basil. hom. de humana Christi genera.Greg. Nyssen. in simili hom.Orig.tract.16.in Mat. Cyrill. Alex.lib.cõtra Antropomorphit.capi.27. Theophyl.Mat.23.qui dicunt, Zachariã fuisse interfectum à Iudæis,quòd Mariæ integritatem defenderet.

Quartò,ad gẽtilium persuasionem,vtũ- C

Lactan. Euseb. August.

tur Patres testimonijs etiam ex Sybillarũ prædictionibus, & historijs Gentium desumptis,vt videre licèt in Lactantio,lib.4. diuinar.institut.capi.6.&. 18.Euseb. lib. 4. de vita Constantini, Augustino libro. 1.de consensu Euangelist.cap.20.lib. 18. de Ciuit.cap.23.& oratione contra Iudæos, Paganos & Arianos, quæ inter opera illius habetur in tomo sexto. Multa etiam congerit latè Canisius lib.2.de Beata Maria.c. 7.Sed specialiter refert Epiphanius in vita Ieremiæ, Aegyptios ab illo Propheta didicisse, omnia illorum simulacra fuisse casura eo tempore, quo in Aegyptum ingressura erat cũ suo infante Virgo enixa,

Canis.

Deo similis. Nota etiam,est historia de lamina aurea tempore Constantini inuenta, in qua scriptum erat. *Christus nascetur ex Virgine*,cuius D.Thom.etiam meminit se- D.Thom.
cunda secundæ.q.2.artic.7.ad tertium, & alia etiam prodigia,quæ ad eãdem veritatem confirmandam Deus operatus est,atti

Bonauen.

git infra,quæst.36.& Bonau.tom.2. opus. tractatu de quinque festiuitatibus pueri Iesu,cap.2.D.Antoni.1.p.historiali,titu.5. Antonin.
Abulens.prologo in Genes.c.7.

Quinto, ratio præcipua est diuina voluntas,quæ supponit hoc non implicare contradictionem, nec censeo expedire nunc argumenta Durandi dissoluere, quibus impossibile esse existimat, vt duo corpora locũ occupantia in eodem spatio penetratiuè existant:tùm quòd difficilia non sint:tùm, quòd alijs locis tractantur, & inferiùs, cum de Christi resurrectione disputabimus, ea breuiter attingemus. Possumus autem huius diuinæ dispositionis congruentes rationes afferre.Prima, quia non decebat Dei Verbum priuare matrem integritate, quam facilè seruare poterat,perficere,& consecrare,cùm esset Deus. Vnde Ignatius Epist.13.ad Heronem,*decebat*, Ignat.
inquit,*creatorem non consuetο,sed peregrino, & admirandο vti partu vtpote omnium opificem*,& ferè similia verba habet Cyril. lib. Cyrill.
8.contra Iulian.non longè à fine, & Augu August.
stin.serm.7.de Natiui. dicit hoc modo fuisse natum,*vt cum hominem confiteretur partus humanus, & Deum probaret æterna Virginitas*.Propter quod Proculus Cyzicenus, ho Proculus
mil.de Christi Natiuit.in Con.Ephes.tom. Cyzic.
6.cap.7.sic argumentatur. *Si ea, quæ genuit Virgo non permansit, neque is, qui natus est, aliud,quam purus homo extitit*.Et eodem mo C
do argumentatur Theodotus Ancyranus, Theodotus
in eodem Concil.& tom.cap. 10.& in ap- Ancyran.
pendice.5.capi.2.denique Leo Pap. sermo. Leo Pap.
1.de Natiuita.propter hanc causam dixit: *Nec damnum credit pudoris,Dei genitrix mox futura*,& infra: *Merito Virginæ integritati nihil corruptionis intulit partus salutis, quia custodia fuit pudoris editio veritatis*,& ser.2. *Noua*, inquit, *natiuitate genitus est natus ex Virgine, sine maternæ integritatis iniuria,quia futurum hominum saluatorẽ talis ortus decebat,qui & in se haberet humanæ substãtiæ naturam,& humanæ carnis inquinamẽta nescire*,& infra,*Non cogitetur parientis conditio, sed nascentis arbitriũ,quia sic homo natus est*,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt volebat, & poterat, & infra. *Oportuit*, inquit, *vt primam genitricis integritatem nascēs incorruptio custodiret, & complacitū sibi claustrum pudoris, & sanctitatis hospitium diuini Spiritus virtus infusa seruaret, quæ fluxerat deiecta erigere, cōfracta solidare, & superādis carnis illecebris multiplicatā pudicitiā donare virtutis, vt virginitas, quæ in alijs salua non poterat esse generando, fieret in alijs imitabilis consitendo, renascendo.* Quibus vltimis verbis aliam coniecturam indicat, quam attigit etiam Greg. Naziā. orat. 38. de Natiui. in princip. dicens. *Christus ex Virgine, mulieres virginitatem colite, vt matres Christi esse possitis.* Et infra satis post med. similē aliā rationē innuit his paucis verbis. *Et procreationem honore affici, & Virginitatem præferri oportebat.* Sic etiam Ambros. Epist. 81. *speciale sibi donū virginitatis Christus elegit, & integritatis munus exhibuit, atque ipse repræsentauit, quod elegit in matre.* Et Cyril. Ieroſoly. Catechesi. 12. 4. *Nascebatur, vt Virgines faceret: multo ergo magis debuit virgineū conseruare corpus.* Augu. ser. 111. de tempore, *diligamus præ omnibus castitatem, quia vt plateret hanc sibi Christus ostenderet, pudicitiam veri virginalis elegit.* Et lib. de Sācta virginit. c. 4. *Christus nascendo de Virgine approbare virginitatem maluit quam imperare.* Eandem rationē attigit Damasc. lib. 4. de fide, cap. 15. Vltimi tandem addi potest ex Irenęo lib. 3. c. 33 & Fulgentio serm. de duplici Christi Natiuit. qui sicut ex virgine initiū sumpſit humanæ naturæ ruina, ita decuit, vt per Virginem salus hominibus aduueniret.

Greg. Naz. Ambros. Cyri. Ieroſo. Augusſt. Damasc. Irenæ. Fulgent.

Obiectio.

Sed obijci potest quorundam Patrum doctrina, qui dicunt Christum nascendo vuluam matris aperuisse, quod putant singulare fuisse in Virgine, quia alijs mulieribus aperitur vulua in Cōceptione, Virgini in partu. Et ita interpretantur legem Exod. 13 & Nume. 8. latā: *Omne masculinū adaperiens vuluam, sanctum Domino vocabitur*, intelligēdam esse singulariter de Christo Ita Epipha. Hęres. 78. circa finē, *Hic est*, inquit, *qui vere aperuit vterum matris.* Chryſoſt. Greg. Nyſſ. Amphilo. Origen. Theophil. Ambros. Tertul. Eraſmo. Exod. 13. Numer. 8. Epiphan. Chryſoſt. Grego. Nyſſ. Amphilo. Origen. Theophil. Ambroſ. Tertul. Eraſmo.

C

nouit adaperta vulua nuptialem passionem. Quæ testimonia, ita vt in cortice sonant, intellexisse, & credidisse: videtur Erasmus Luc. 2. & ideò malè de hoc mysterio sensisse.

Dicendum verò est, in Scriptura sacra, *claudere vuluam* propriè significare infœcundam, & sterilem reddere, vel relinquere aliquam fœminam, vt constat Gene. 20. 29. & 30. & 1. Reg. 1. igitur *aperire vuluam* è contrario significabit conferre alicui fœcunditatem. in hoc ergo sensu exponendi sunt Sancti Patres, cum dicunt *Christum aperuisse vuluam matris*, id est, dedisse illi fœcunditatem, quam nullus alius filius matri suæ conferre potuit. Vtuntur autem illa metaphora, vt declarent partum Virginis. & Christi Natiuitatem verā, & realē fuisse, & non tantum phantasticam, & apparentem, quam expositionem sumo ex Hierony. Dial. 2. cōtra Pelagianos, in princip. vbi sic inquit. *Solus Christus clausas portas vulvæ virginalis aperuit, quæ tamē clausæ ingiter permanserunt.* Quibus verbis nemo (credo) sanæ mentis intelliget, voluisse dicere Hieronymū, Christum prius rupisse claustrū Virginis, vt egrederetur, postea verò illud quasi assuisse, & in statum pristinū restituisse. Hæc enim intelligentia valde obtusa est, & à mente tāti Doctoris aliena, & decori Virginis, ac integritati, & Christi potētię, ac maiestati contraria, aperuit igitur portas relinquendo clausas, quia fœcunditatem, vimque pariendi dedit conseruata integritate. Ac si quis diceret, aperuisse Christum sepulcrum suum, clausum relinquendo, quia ita illo clauso vsus est, ac si esset apertum, vt eleganter exposuit Amphilochius, hom. de Purificatione. Sic etiā dixit Euthym. Luc. 2. *Solus Christus nondum apertam, supernaturaliter aperuit, & clausam naturaliter conseruauit.* Sic etiam Ambros. Epist. 81. ita dicit Christum exiuisse de vtero Virginis, *sicut aqua exiuit de petra.* Ex quo loco satis constare potest mens Ambrosij. Et eodem ferè modo exposuit Gregor. Nyssenum D. Thomas infra quæst. 37. art. 3. ad primum. Et eadē est ratio de alijs. Nam licet Tertullianus obscurus sit, tamē ex lib. de carne Christi, cap 20. satis cōstat illum de virgineo partu rectè sensisse. Addo verò primùm, illum modum loquendi non esse nobis vsurpandum sine sufficienti, & aperta expositione, quia & metaphoricus

Hieron.

Amphilo. Euthym.

Ambros.

D. Thom.

ricus est, & facilè potest falsum sensum generare. Deinde illam expositionem prædictæ legis non esse literalem, sed mysticam, propriè enim *filius adaperiens vuluam* dicitur omnis primogenitus communi modo natus, quia licèt vulua aperiri incipiat in conceptione, tamen in primo partu, clausstri ruptio quasi perficitur, & consummatur. Vnde lex illa de omnibus primogenitis, non solum hominum, sed etiam iumentorum intelligebatur.

Dico secundò, Christum exiuisse de vtero matris sine vlla virginei corporis dilatatione, immutatione, aut iniuria ad eū modum, quo exiuit de sepulcro, vel ingressus est ad discipulos ianuis clausis, non transiliendo, nec dilatando, aut immutando, sed simpliciter penetrando interiacentia corpora, simulque cum illis in eodem loco existendo. Hanc conclusionem existimo certam. Primò, ex communi consensu reliquorum Theologorum (vno excepto Durando) qui reuera explicarunt communem Ecclesiæ sensum, hanc enim existimationem, & fidem de hoc mysterio fideles omnes concipiunt. Secundò, Patres omnes valde exaggerant hoc miraculum Virginei partus: at verò si per solam partium dilatationem accidisset, neque excessisset modum natiuitatis, qui in statu innocentiæ futurus erat: paruum sanè, aut ferè nullum miraculum fuisset. Antecedens cōstat ex August. Epist. 3. & Concil. Toleta. 11. in princip. de hoc speciali miraculo dicentibus. *Si haberet exemplum, non esset singulare, fateamur ergo Deū aliquid posse, quod nos fateamur inuestigare non posse.* Idem Augu. lib. contra Felicianum Arian. c. 8. *Hoc fides credat, intelligentia non requirat, neque aut nō inuentum putet incredibile, aut non repertum, nē credat singulare.* Et Ambros. lib. de institut. Virginis, cap. 5. præfert miraculum natiuitatis ex Virgine, miraculo resurrectionis Christi, & Cyril. homil. contra Nestor. dicta in Concil. Ephes. *O rem*, inquit, *admirandam, miraculum hoc me stupidum reddit.* Sophron. etiam in illa Epist. actionis. 11. 6. Synod. hoc dicit esse vnum ex maximis miraculis diuinæ virtutis. Qui omnes id explicant exemplis illis de Christi exitu de sepulcro lapide obserato, & de ingressu ad discipulos ianuis clausis. Quo etiam vtitur Grego. homil. 26. in Euangel. Augusti. serm. 18. 156. & 160. de tempore. Chryso.

Nulla in vtero Virginis Christi parentis flamatio.

Concil. Tol. Augusſt. Ambroſ. Cyrill. Sophron. Greg. Pap. Auguſt. Chryſoſt.

A

B

C

homil. 2. de symb. Proclus Cyzice. supra citata homil. circa finem, D. Tho. quodlib. 6. arti. 8. & in 4. dist. 44. q. 2. arti. 3. Tertiò, sententia Durandi multum derogat Virgineę puritati, & integritati, cùm tamen Patres non solum imminutam negent, sed etiam auctam esse affirment in filij natiuitate. Vnde Grego. Nyssen. in vita Moysi. *A Virgine*, inquit, *Deitatis lux assumpta carne illuxit hominibus, eamque omnino incorruptam seruauit, virginitatis viriditate nullo pacto comutata.* Amplius August. serm. 15. de tempore: *Creuit*, inquit, *in eius partu integritas corporis potius, quam decreuit, & Virginitas ampliata est potius quā fugata.* Et elegāter Petrus Chrysol. ser. 142. *Qui ingreditur, & egreditur, & introitus sui, & exitus nulla vestigia reliquit, diuinus habitator est, nō humanus*, & infra. *In tuo concepta, in tuo partu, creuit pudor, aucta est castitas, integritas robora ta.* Apertius Guarricus, homi. 2. de laudi. Virginis, *nequaquam Rex gloriæ vinculæ laxauit, aut dilatauit.* Et Nicephor. Constātinopolit. in Epist. ad Leonem, quæ habetur in Concil. Ephes. tom. 5. c. 22. circa mediū, sic inquit. *Virginem, quæ supernaturaliter, & ineffabiliter peperierat, post partum Virginem conseruauit, virginitate illius secundum naturā, nulla ex parte demutata, aut labefactata*, & Proclus Cyzicen. supra: *Naturæ*, inquit, *portas reseruauit Emmanuel vt homo, sed virginitatis claustra non violauit, neque perrupit vt Deus, ita enim ex vtero est egressus, sicut per aurem ingressus, ita natus sicut conceptus, quì impatibiliter, fuerat illapsus, impatibiliter est elapsus.* Quartò denique, hic modus fuit decentissimus, & facilis diuinæ omnipotentiæ, quo posito facilè intelligitur, B. Virginem potuisse suum fœtū emittere sine vlla resistentia partium interiacētium, quia diuina virtute factum est, vt non impedirēt, quominus corpus Christi posset in eundem locum subintrare, atque pertransire non immutando illas, neque ex proprijs locis remouendo.

Proclus Cyzic. D. Thom. Greg. Nyſſ. Auguſt. Guarric. Nicephor. Conſtant.

Obiectio.

Dices, naturales viæ strictiores sunt, quàm vt intra se possint capere corpus pueri, nisi vel ipsæ dilatentur, vel corpus quasi comprimatur, aut propriarum partium penetrationem subeat. Sed hoc argumentum magis videtur contra Durādum vrgere, quia difficilius intellectu est, & corpus solidū, & grandioris quātitatis trāsire per poros alterius interiacentis corporis

Universidad de Deusto
Biblioteca

ris propter solam dilationem absq; vlla diuisione, vel penetratione. Respondetur ergo potuisse fortasse Christũ superiori aliquo, & miraculoso modo nobis ignoto, sui corporis partes intra illas angustas vias collocare sine dilatatione. Secundò, si fortasse intercesit aliquis modus penetrationis propriarum partium inter se, id intelligendum est factum esse absq; vlla imperfectione, nec exterioris figurę immutatione, vel si hoc visum fuerit difficile, dici potest cũ Abulensi, Parado. 1. c. 56. & sequentibus, & quæst. 49. in primũ caput Matth. corpus Christi per se, & quasi directe exiuisse per naturales meatus. Quòd si necessariũ fuit secundũ aliquas partes sui corporis quasdã alias partes virginei corporis penetrare, ita factum esse, quia hoc neque imperfectionem includit neque veritati partus, & natiuitatis derogat, sed in hoc mysterio securius, magisq; consentaneum Christianæ modestiæ est, fateri ineffabili, & incomprehensibili modo Christum exiuisse de vtero matris, quàm talem modũ in particulari curiosius inquirere.

Responso.

Abulens.

SECTIO III.

Vtrùm Virgo post partum semper virginitatem seruauerit.

SVpponendum est, licèt virginitas vt ad mores, & virtutem pertinet, non amittatur nisi per voluntariam claustri virginalis ruptionem, aut seminis resolutionem, vt constat ex D. Thom. secunda secundæ, quæst. 152. art. 1. & quolib. 6. arti. 18. tamen, vt solum dicit corporalem virginitatem, seu integritatẽ, amitti per quãcunque ruptionem clausti virginalis, siue voluntariè fiat, siue licitè, siue illicitè, quia hæc virginitas, de qua modo agimus, in sola ipsa naturali perfectione, & corporis integritate consistit.

D. Thom.

Suppono deinde B. Virginem non amisisse hãc corporalem virginitatem per aliquam vim, & inuoluntariam coactionem, nec per concubitum illicitum, nec per aliquem alium extraordinarium modum, vt solet interdum hæc integritas auferri per instrumenta artis Medicę, necessitatis causa. Hæc enim omnia sunt indecentissima, quæ nullus etiam hæreticus vnquam virgini attribuit, & supra etiam ostendimus nunquam in Virgine fuisse actum turpẽ. Ostendimus etiam nunquam ægrotasse, ac denique certum est, non fuisse permissurum Deum, vt Beata Virgo hanc vim, vel necessitatem subiret. Tota ergo quæstio ad hoc reuocatur, an Beata Virgo voluntariè, & per actum honestum, qualis est actus matrimonij, amiserit virginitatem. Hærerici dicti Antidicomarianitæ, id est, Mariæ contrarij, affirmarũt, B. Virginem post partum Christi, filios alios ex Iosepho concepisse. Cuius hæresis authorem fuisse Eluidium testatur Hierony. lib. contra illum, indicat Ildefonsus, lib. de Virginitate Mariæ. c. 2. & Augustin. hæres. 84. Origenes tamen homil. 7. in Lucam, & Hilarius, can. 1. in Matth. Eluidio antiquiores, huius hæresis mentionem fecerunt. Hieronymus etiam contra Eluid. fatetur Tertullianum in hũc errorem ante Eluidiũ lapsum esse, & indicat ille vehementer lib. de Monoga. c. 8. lib. de carn. Christi. c. 23. & sæpe alias. Hunc verò errorem penè iam extinctum ante annos viginti quinque excitauit Lucas Sternberger, eumq; multi ex Nouatoribus secuti sunt, vt referunt Prateol. verbo Lucas Sternberger, & Canisius, lib. 2. de B. Maria.

A

B

Hieronym. Ildefons. August. Origen. Hilar.

Tertul.

Prateol. Canis.

Dicendum verò est B. Virginem perpetuam virginitatem coluisse, neque virum vnquam cognouisse. Est de fide. Et primò probatur vnico testimonio veteris testamenti Ezechie. 44. *Porta hæc clausa erit, & vir non transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam.* Quo loco, licèt sub metaphora, ad literam sermo est de Virgine sanctissima, vt ibi testatur Hieronymus, & sentiũt alij Patres, qui ad hãc veritatem confirmandam hoc vtuntur testimonio, scilicet idẽ Hieronymus Dialogo secundo contra Pelagian. August. serm. 2. & 14. de Natiui. Ambros. dicta Epist. 81. Chrys. homi. de Ioãne Bap. tom. 3. Damascen. lib. 4. c. 15. & alij. Et cum ipso contextu, & ratione eius optimè quadrat hic sensus, dicitur enim illa porta semper clausa permansura, *quia Dominus ingressus est per eam.* Vnde additur illa particula, *erit clausa Principi*, id est in illius honorem, & reuerentiã. Et potest confirmari ex illo verbo Virginis Luc. 1. *Quomodo fiet istud*, quo propositum perpetuæ virginitatis ostendit, vt sequenti disputatione latius ponderabimus. Adducunt etiam nonnulli ex Patribus

C

Ezech. Maria ... partum ... go perp. Hieron.

Aug. Ambr. Chrys. Dama.

Luc. 1.

bus argumentum ex eo, quòd Christus in cruce pendens matrem Ioanni commendauit dicẽs, *Ecce mater tua*, & ẽconuerso, Ioãnem matri dicens, *Ecce filius tuus*. Ex hoc enim facto, & verbis, non obscurè colligitur non habuisse alios filios ex Iosepho, aliàs illis potius, quàm Ioanni commendanda videretur, & ideò Christus singulariter dixit, *ecce filius tuus*, id est, quem loco vnici filij tui habeas. Hoc argumẽtum accipi potest ex Ambrof. Luc. 1. & Epist. 79. Epiphan. Hæres. 78. & Hierony. cõtra Heluidium.

Ambrof. Epiphan. Hierony.

Secundò præsertim habetur hæc veritas traditione, consensu, & definitione Ecclesiæ, nam in cõcilijs sæpe dicitur Deipara, *Semper Virgo immaculata*, vt in. 5. Synod. can. 6. & 6. Synod. Act. 11. dicitur *Mariæ Virginitas ante partum, in partu, & post partum intemerabilis*. Itẽ 7. Synod. Act. 3. in confessione Tarasij. Concil. Lateran. sub Martino. 1. can. 3. Idem tradit Siricius Pap. cũ Conc. Rom. in Epistola decretali, quæ habetur tom. 1. Conciliorum, & inter Epistolas Ambrosij est. 80. Idem Ambrof. cum Concilio Mediola. in rescripto, seu Epistola 81. Idem de institutione virginis, capit. 7. Confirmatur hæc traditio, quia in vniuersa Ecclesia *Virginis* nomen absolutè dictũ, & quasi per Antonomasiam Deiparæ attribui consueuit, vt Augu. notauit in Enchirid. c. 34. Vnde Epiphan. supra sic inquit. *Quis vnquam, aut quo seculo ausus est proferre Mariæ nomen, & interrogatus nõ statim intulit Virginis vocem? ex ipsis enim nominibus, etiam virtutis signa eluceant.* Et hoc modo dicitur in symbolo Apostolorum, *natus ex Maria Virgine*. Sic etiam loquuntur frequenter Patres Concilij Ephesini. & Calcedonensis. Athanas. sermone de sanctissima Deipara. Hil. can. 1. in Matt. Maximus homi. de cruce, & sepultura Dñi, optimè, & ex professo Hieron. Epist. 22. ad Eustochi. de custodia virginitatis, vbi de modestia, & pudicitia Virginis eleganter loqui tur. Itẽ Greg. Nyss. orat. de sancta Christi Natiuit. circ. med. qui cũ Basil. hom. 25. de humana Christi generatione dicit, Mariã dispẽsatione diuina fuisse matrimonio cõiũctã Iosepho, vt ille custos esset famæ, & virginitatis eius, nõ vt ex illa filios procrearet. Notãda tamen sunt verba, quę inferius Basil. subdit. Cùm enim retulisset sententiam eorum, qui sentiunt, Mariam post

Ambrof. Epiphan. Hierony.

5. Synod. 6. Synod. 7. Synod.

Conc. Late. Sirici. Pap. Con. Rom. Ambrof.

Conci. Mediolan.

August. Epiphan.

Symbolo Apostolo. Conci. Ephesin & Chalcedon. Athanas. Hilar. Maxim. Hieron. Greg. Nyss.

Basil.

A Christi Natiuitatem nuptialia opera viro non negasse, inquit. *Nos vero, licèt nihil hoc doctrina pietatis officeret, nam donec dispensabatur Christi generatio, necessaria erat virginitas, quid vero postea sit factum, ad mysterij huius doctrinam, non anxiè coniungendum est: Verum tamen, ne hoc eorũ, qui Christũ amant, ferre cogantur aures, quod genitrix Dei aliquãdo desierit esse virgo, has rationes sufficere putamus.* Quibus verbis indicare videtur Basilius veritatem hanc ad fidei certitudinem non pertinere. Sed quia existimo hoc semper fuisse certissima fide creditum, exponenda censeo hæc verba solum de Incarnationis mysterio, cui, & miraculosæ conceptioni, & Natiuitati Christi non est directè contrarius ille error, quãquam reuera aliàs sit contra fidem, & Ecclesiæ traditionem.

B Vnde August. in lib. de Eccles. dogmatibus, c. 69. *firma*, inquit, *fide tredendum est, nec blasphemiæ Heluidij acquiescendum.*

August.

Tertiò afferri possunt congruentes rationes: quatuor optimas attigit D. Thom. hic arti. 3. Prima est ex parte Christi nam sicut est vnigenitus patris, ita decuit, vt esset & matris. Nec refert quod Matth. 1. dicatur, *primogenitus Virginis*. Nam (vt notarunt Damascen. D. Thom. & alij) in Scriptura sacra hæc appellatio nõ dicit semper relationem ad secũdogenitum, sed solum negationem prioris, sicut quando in lege præcipiebatur offerri primogenitus, sine dubio intelligebatur etiam vnigenitus. Notat vero Cyrill. lib. 2. de fide ad reginas in probatione, quod Christus vnus sit Dei filius, ex Euangelio Lucæ Christum Dominum, ideò interdum dici primogenitum, quia inter multos fratres primatum sortitus est, licèt ex semper virgine natus fuerit. Secunda ratio ex parte Spiritus Sancti est, quia non decuit sacrariũ Spiritus Sancti humano semine fœdari. Tertia, ex parte Virginis *incotinenti; enim, & ingrati animi signum fuisset, diutnitus conseruatam virginitatem prodere, & thalamum conceptionis Christi polluere*, vt Siricius Papa loquitur. Quarta huic similis est ex parte Iosephi, qui (vt Euangelium indicat) erat singulariter iustus, & omnia mysteria probe nouerat. Vnde non est verisimile ausum fuisse B. Virginem attingere. Vnde Bernard ait castitatem eius fuisse in Patriarcha Ioseph prefiguratam. Quinta sit, quia decuit consilium virginitatis non tantum à Christo, sed

D. Thom.

Matth. 1.

Christus cur dicatur in Euangelio primogenitus.

Cyrill.

Siric. Pap.

Bernard.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed etiam ab eius matre perfectissimè custodiri, vt omnibus virginibus Euangelij ipsa esset perfectum virginitatis exemplū. Propter quod à sanctis Patribus, *dux, magistra, & Virgo virginum* appellatur.

Obiectio. Matth.1. Sed vrgebat cōtra hanc veritatem Heluidius ex Matth.1. *Cū esset desponsata mater Iesu, Maria, Ioseph, antequā conuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu Sancto.* Et infra. *Nō cognoscebat eam, donec peperit filium,* nā prior particula indicat habuisse animū conueniendi, & propter hanc causam fuisse mattimonio coniunctos: posterior verò particula, *donec,* significat post partum Christi cognouisse illam. Respondent Patres vtraque particula solum negari, quod eo tempore factum non erat, nihil verò affirmari, quod posteriori tempore efficiendum esset, vel factum sit. Sensus ergo prioris particulæ est, *antequam conuenirent*, id est, sine eorum coniunctione, vt si vulgari sermone quis dicat, *antequam sacrum audirem, discessi.* Non indicat postea audisse, nec habuisse animum audiendi. Sic Matth.6. dicitur. *Scit pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis*, id est, vobis etiam non petentibus. Ita D.Thom. hic, ex Hieron. contra Heluid. Idem est sensus alterius particulæ, *donec*, tantùm enim negat id fuisse factum vsquè ad illud tempus, vt latè tractat August. lib.83. quęstio.q. 69. id comprobans ex illo Psal. 109. *donec ponam inimicos tuos*, & alijs similibus. In quibus illud obseruatione dignum est, solere præcipuè hac particula indicari tempus illud, in quo potissimū existimari posset id euenisse, quod factum esse negatur, vt Genes. 8. dicitur, *misit coruum, qui non reuertebatur, donec siccarentur aquæ.* Si enim aliquo tempore esset reuersurus, maximè illo, quo aquæ terram operiebant, nam post illam exiccatam non erat cur reuerteretur, dum ergo negatur redijsse, donec terra exiccaretur, non affirmatur postea redijsse, sed potius tanquā per se notū, & clarum relinquitur, multo minus postea esse reuersum. Sic ergo in præsenti testimonio negatur cōiūctio cū marito vsq; ad filij partū, quia eo tempore videri poterat necessaria: de sequenti verò tempore non affirmatur, imò vt clarum supponitur, multo minus eo tempore interuenisse. Ita notarūt (præter Hieron. Basil. Damasc. Epiphan. & alios supra citatos) Ambros. lib. de Noe, & arca. c. 17. & Gregor. 8. Moral. cap. 40. significat etiā Augustl. lib. 1. de Trin. cap. 8. Bernar. hom. 72. in Cantic. Chrysost. homi. 5. in Matth. quem Theophyl. & Euthym. ibi imitātur, Ansel. 1. ad Cor. 15. & hanc esse censeo literalem expositionem. Quidam verò aliter exponunt, scilicet, *antequā conuenissent*, non quo ad torum, in quo nunquam conuenerunt, sed quoad cohabitationem in eadem domo, quomodo postea conuenerunt. Similiter, quod dicitur, *non cognouit eam*, non ad carnis, sed ad mentis cognitionem refertur, quia antequam Virgo filium pareret, Ioseph nō satis eius dignitatem, & excellentiam agnoscebat, in qua cognitione postea maximè profecit, vt Epiphan. supra indicat, & Chrysosto. homil. 5. imperfecti. Sed non placent hæc. Prior quidem pars, quia vis verbi *conuenissent*, plus significat, quam cohabitationē in eadem domo, præsertim, quia existimo eo tempore iam cohabitasse Mariam & Ioseph. Posterior verò pars, quia non satis quadrat contextui. Multo autē minus verisimile est, quod D. Tho. in catena refert, ex Hilario, quod in eo inuenire non potui, hoc esse referēdum, ad sensum visus: vt sicut Moyses videri nō poterat præ claritate vultus sui, ita nec Beata Virgo, quandiu filiū in ventre portauit.

Greg. Aug. Bernard. Chrysost. Theophyl. Euthym. Ansel.

Epiphan. Chrysost.

D.Thom.

Particula donec, in scriptura quomodo vsurpetur.

August. Psal. 109.

Hieronym. Basil. Damasc. Epiphan. Ambros.

SECTIO IIII.

Quomodo Christus legitur habuisse fratres, si mater eius semper virgo permāsit.

VNum ex præcipuis fundamentis, quo Heluidius nitebatur, erat, quia in Euangelio sæpe fit mentio quorundam fratrum Christi, quos ipse dicebat fuisse filios Virginis ex Iosepho: & ideò oportet diligenter explicare, qui isti fuerint, & cur fratres Christi dicantur. Quod D.Tho. tetigit in hoc art. 3. ad. 5. & 6.

D.Thom.

Prima igitur sententia in præsenti quæstione fuit Heluidij asserentis, hos *fratres Domini* fuisse filios Beatæ Virginis, quoniā cùm Christus vt homo nō habuerit patrē, necessariū putauit eos fuisse filios matris eius, vt possent eius fratres appellari.

Secunda sententia, & grauissimorum Patrum fuit, hos fuisse filios sancti Ioseph, non ex Beata Virgine, sed ex alia vxore, quam ante Virginē duxerat. Vnde fit ita fuisse hos dictos *fratres Domini*, sicut Ioseph

August. seph dictus est pater eius, scilicet appellatione, & existimatione, & *veluti quadā adoptione*, vt aliquando dixit Augustinus cōtra Faust. Asserūt autem qui ita sentiunt, Ioseph priùs, quàm Mariā Virginē duceret, habuisse vnam, vel fortè plures vxores, ex quibus genuit Iacobum fratrem domini, & fratres eius. Cuius rei probabile argumentum est, quia Ioseph iam erat senex, cùm duxit Virginē, vt videtur esse cōmunis traditio Ecclesiæ, quā frequens, ac vulgaris pictura ostendit, ergo non est verisimile toto illo tempore abstinuisse à nuptijs, cùm in lege veteri cōtinentia non esset in æstimatione, & dignitate, duxit ergo vxorem illa ætate: ex qua verisimile etiam est habuisse filios, nam sterilitas, tunc quoddā genus opprobrij erat. Vnde credi potest, Deum non priuasse illum hoc beneficio. Hæc fuit cōmunis sententia Græcorum, quam docuit Epiphan. hæres. 51. ante med. & hæres. 78. & in Anchorato, Theophy. Matt. 23. & 27. & Ioann. 19. & ad Galat. & 1. ad Corint. 9. sequitur Euthy. Matt. 12. & 27. & Ioan. 19. Oecumen. super Acta Apost. in principio & c. 2. Idē Euseb. libr. 2. hist. c. 1. Nicephor. lib. 1. c. 7. cum. 21. & lib. 2. c. 3. vbi in hāc sententiam refert Hippolyt. Portuensem, & lib. 3. c. 10. Orige. Matth. 13. vbi dicit, hanc sententiā inuentā esse ad perpetuā B. Mariæ virginitatem tuendam. Idem Gre. Nyss. orat. 2. de Resurrect. Christi. Ex Latinis docuit hoc etiā Hilar. can. 1. in Matth. & Ambro. ad Galat. 1. & de institutione virginis cap. 6. Nec contradicit Aug. in expositione eiusdem epistolæ, vbi sub disiunctione inquit, Iacobum domini fratrem, vel ex filijs Ioseph de alia vxore, vel ex cognatione Marię matris eius, intelligi debere. Eādem sentētiam secutus est Platina in vita D. Petri, quanquam sub disiunctione, vt infra dicam. Addit verò Origines opinionē hanc ortam fuisse ex quodam euangelio Hebræorum, Petro ascripto, aut Iacobo, quod à Seleucio hæretico scriptum esse, testatur Inno. 1. epist. 3. ad Euper. cap. 7. Aug. lib. de fid. cont. Mani. c. 38.

Epiphan. Theophyl. Euthym. Oecumen. Euseb. Nicephor.

Origen.

Gre. Nyss.

Hilar. Ambros. August.

Platina.

Origen.

Tertia sententia hic referri poterat asserens, hos dici *fratres domini*, quia erant filij sororum Virginis, & nepotes S. Annæ. Sed infra occurret cōmodior locꝰ illā tractādi.

Dicendū ergo primò est, hos fratres domini non fuisse filios B. Virginis, idq; non solum certa fide, & traditione haberi, sed

A etiā ex euangelijs colligi posse. Prior pars huius assertionis ex præcedenti sectione constat, cùm ostensum sit Deiparā perpetuò virginem permansisse. Posterior pars probatur, quia ex euangelijs colligi potest, hos, qui dicūtur *fratres*, habuisse aliā matrē præter Virginem. Quod ita probatur. Nam Ioā. 19. legimus fuisse iuxta crucē tres mulieres, matrem Dñi, sororemque eius Mariā Cleophæ, & Mariā Magdalenæ. Matt. autem. 27. & Marci. 15. numerantur *Maria Magdalena, Maria Iacobi, & Ioseph mater, & mater filiorū Zebedæi*, seu *Salome* (vt Marcus inquit) illā verò matrem Iacobi, & Ioseph (qui alijs locis dicuntur *fratres domini*) non fuisse Deiparā, certū esse videtur. Primò, quia vbicunq; fit mentio Deiparæ cū alijs mulieribus, ipsa primo loco numeratur, B prout dignitatē eius decebat, vt patet Ioā. 19. vel certè vltimo loco, & singulariter separata ab alijs, vt Acto. 1. *cum mulieribus, & Maria matre Iesu.* Et confirmatur secundò, quia Matthæ. c. 28. agens de Resurrectione Christi sic inquit. *Vespere autē Sabbathi, quæ lucescit in prima Sabbathi, venit Maria Magdalenæ, & altera Maria videre sepulcrum.* Vbi constat illam alteram Mariā fuisse, quam, c. 27. vocauerat *Mariā Iacobi, & Ioseph matrem*, de qua ibidē subdiderat. *Erat autem ibi Maria Magdalenæ, & altera Maria sedentes contra sepulcrū*, quod ex Marci. 16. apertiùs colligitur, & Luc. 24. illa ergo *Maria Iacobi*, non erat B. Virgo. Probatur consequentia argumento facto, quia inter illas duas Marias de Magdalena fit mentio præcipua, & indicatur fuisse feruētiorē in fide, & charitate, & in priuilegio, quod à Christo suscepit videdi illū ante alios in die Resurrectionis, vt patet ex Marci. 15. At verò, si Maria Iacobi fuisset B. Virgo, in nulla istarum rerū fuisset Magdalenę postposita. Vnde est tertium argumentum, quia increbile est B. Virginem fuisse aliquam ex mulieribus, quæ ad vngendū corpus Christi mortuum tanta solicitudine iuerunt in die resurrectionis, quia (vt ex ipso facto, & Euangelijs colligitur) quamuis illæ mulieres, piè agerent, imperfectam tamen habebant fidem, magnaque ignorantia circa Christi mysteria laborabant. Adde Luc. 24. deliramenta visa esse Apostolis, quæ hęc Maria Iacobi cum alijs narrauit. Quis autē credat tam fuisse stupidos, vt non maiorem fidem, & reuerentiam illi deferrent,

Ioan. 19.

Matth. 27. Marci. 15.

Marci. 16. Luc. 24.

Marc. 15.

Luc. 24.

G si mater

Universidad de Deusto
Biblioteca

Bernard. si mater domini fuisset? Vnde Bernard.tra A
cta.de passione Domini,ca.2.dicit, Deipa-
ram non fuisse officiosam circa corpus do-
mini defunctum,quia de fide Resurrectio-
nis eius erat certissima,& in omnibus my-
sterijs ab Spiritu Sancto edocta, & instru-
cta. Et communis Ecclesiæ sensus esse vi-
detur B.Virginem domi, glorioſum expe-
ctasse aduentum filij, eiusque ibidem ante
omnes alios cõspectu meruisse frui. Quar-
tò,est optima coniectura D.Tho.hic art.3.
D.Thom. ad.6.B.Virginem in Euangelio non cogno
minari nisi à filio. Appellatur enim *Mater*
Luc.24. *Iesu, vel de qua natus est Iesus.* Vnde Lucas,
qui in Euangelio.c.24.alteram *Mariã Iacobi*
Actor.1. nominauerat, Act.1. Virginem vocat *Ma-*
Ignat. *riam matrem* Ie*su*, propter quod ab Ignatio
appellatur *Maria* Ie*su*,quia hæc erat maxi-
ma eius dignitas. Cur enim prætermisso
Christo vocaretur *mater Iacobi, & Ioseph,*
Hieronym. si illa eadem esset *mater Iesu*? Quintò tan- B
dem hoc docent Patres, Hierony. Matth.
12.&.27. & contra Heluid. & libr. de viris
Beda. illustribus in Iacobo,Beda libr.4. in Mar-
D.Thom. cum cap.44.D.Thom. lect.4.in capit. 11.
Euthym. Ioann.Euthym.suo.c.68. in Matth. 27. vbi
contrariam sententiam *absurdam* vocat.

Ex his ergo apertè concluditur,quod in-
tendimus,scilicet,Iacobum,& Iosephũ nó
fuisse filios B.Virginis, sed alterius Mariæ,
& tamen isti dicuntur *fratres domini*, ergo
hæc appellatio non inde sumpta est, quòd
ex eodem vtero fuerint nati.Eadem autem
ratio est de omnibus alijs, quibus hæc ap-
pellatio in Scripturis tribuitur.

Secundò,colligo lapsos fuisse nonnullos
antiquos ex Græcis, qui existimarunt B. C
Virginẽ fuisse illã Mariam,quę cum Mag-
dalena venit ad vngẽdum Christum in die
Gre.Nys. Resurrectionis. In qua sentẽtia fuerũt Gre
Theophyl. go.Nys. & Theophy. locis supra citatis,&
Nicephor. Nicepho.li.1.hist.c.33.& indicat Sedulius
Sedul. lib.5. Paschalis circa finẽ,dicit enim, Virginẽ in die Resurrectionis iuisse sũmo ma-
ne ad corpus domini vngendum. Est enim
hęc sentẽtia ab omni ratione aliena,vt ostẽ
di.Intelligendũ est autẽ, hos authores non
sensisse cũ Heluidio,quia nõ dicunt,B.Vir-
ginem vocari *matrem Iacobi,& Ioseph*,quia
illos genuisset, sed quia erat spõsa Ioseph,
cuius ipsi erant filij.Vnde inconstanter lo-
Nicepho. quitur Niceph.qui illam Mariã Iacobi di-
cit fuisse vxorem Iudæ Apostoli, sentiens
illã Mariam,quæ iuit cũ Magdalena ad se-
pulcrũ,non fuisse Mariam Iacobi,quod re-
pugnat Euangelio, sed de his mulieribus
multa ibi cõmentatur Nicephor⁹, quæ nec
authoritatem, nec fundamentum habent.

Tertiò,pro infra tractãdis, probabiliter
ex dictis colligo, Mariam Cleophæ sororẽ *Ioann.19.*
Virginis,cuius Ioan.meminit.c.19.esse ean-
dem,quæ ab alijs dicitur *Maria Iacobi*, &
Ioseph, quæ est sententia Hierony. contra
Hieron. Heluid.quã tenet etiam D. Tho. lect.5.su-
D.Thom. per ad Gala.1.& Chrys.homi.89.in Matt.
Chrysos. vbi dicit Mariam Iacobi fuisse sororẽ ma-
tris Domini.Cõstat autem in Ioan.19. Ma-
riam Cleophę vocari *sororẽ Domini*, & pro
batur.Quia in Euangelijs præter B.Virgi-
nem,& Mariam Magdalenã,non fit men-
tio alterius mulieris sectatricis Christi, quę
Maria vocaretur,nisi vnius tantũ.Nam ma
ter filiorum Zebedæi nunquã vocatur *Ma-*
ria,sed *mater* tãtum *filiorum Zebedæi*. Quod
etiam ex Euangelio Matthæi non obscurè
colligitur,cùm ita loquitur. *Maria Magdale*
na,& altera Maria,indicat enim in toto illo
negotio passionis, & Resurrectionis Chri-
sti,nõ interueniſſe nisi alterã Mariam præ-
ter Magdalenã,quia de B.Virgine ibi non
erat mentio,nec esse poterat,vt dixi: ergo
illa Maria,cuius Matthęus,& Ioannes me-
minerunt erat eadem,igitur Maria Iacobi
est eadem,quæ alio nomine appellatur *Ma-*
ria Cleophæ. In Scriptura enim fœminæ in-
terdum à filijs, interdum à maritis cogno-
minantur.Hęc ergo,quę *mater Iacobi, & Io-*
seph dicitur dicitur, etiam *Maria Cleophæ*,
quia fortasse illius erat vxor(vt infra dicã)
Hunc autẽ Cleophã fuisse fratrem Iosephi *Euseb.*
sponsi Virginis Euseb. ex Hegesip.tradit, *Hegesipp.*
lib.3.hist.c.10.aliàs.11.& Nicepho.libr.1.c. *Nicepho.*
33.& li.3.c.9. idemq; multi ex antiquis au-
thoribus sequuntur. Quod pro ijs, quæ di-
cemus,annotandum est.

Dico secundò,Hi,qui in Euãgelio dicũ-
tur fratres Domini, non fuerunt à Ioseph
sponso Virginis geniti,neque hac de causa
illo nomine appellantur.Hãc cõclusionem
docuit Beda Ioan.2.Mar.6.& Luc.8.Theo *Beda.*
do.ad Gal.1.Ansel. Matt. 12. & probatur *Theodoret.*
primo testimonio omniũ illorum Patrum, *Anselm.*
qui docent Beatum Iosephum fuisse Vir-
ginem.Hieronym.in Matth.& libr. contra *Hieron.*
Heluid.in fine,*relinquitur*, inquit, *virginem*
permansisse cũ Maria, qui Pater Domini meruit
appellari.Augustin.serm.14.de natiuit. intro- *August.*
ducit Angelum ita loquẽtem cum Ioseph.

Habe-

Ioseph Ma- *Habe ergo, Ioseph, cum Maria coniuge tua cõ-*
riæ sponsus *munem virginitatem membrorum, quia de vir-*
Virgo sem- *gineis membris virtus nascitur Angelorum.Sit*
per fuit. *Maria sponsa Christi in carne sua virginitate*
seruata, sis autem & tu Pater Christi,cura ca-
stitatis,& honorificẽtia virginitatis.Et infra,
gaude Ioseph virginitati Mariæ, qui solus me-
ruisti virginalem affectum possidere coniugij,
quia per meritum virginitatis ita separatus es
à concubitu vxoris, vt pater dicaris Saluatoris.
In quibus verbis non solum veritatem do-
Rupert. cet, sed etiam congruentissimas rationes
indicat.Idem Rupert.lib.1. de gloria,& ho
nore filij hominis in Matth. quod confir-
mat: tum quia decuit virginem perman-
sisse eum, qui *Pater Domini meruit appella-*
ri:tum etiam, quia custos futurus erat vir-
ginitatis Mariæ. Quam congruentiam ita
D.Thom. confirmat D. Thom. lect.5. in Epistolã ad B
Galat. quia si Dominus noluit matrẽ vir-
ginem, nisi virgini commendare, quomo-
do sustinuisset sponsum eius non fuisse, &
perstitisse virginem? & eandem senten-
Bernard. tiam indicat Bernard.serm.2.in *Missus est*,
Hug. Vict. circa finem. Clarius eam docet Hugo de
Petr. Da- S.Victor.quæst.5. in Epist.ad Galat. Petr.
mian. Damia.epist.11.cap.4.dicit hanc esse *Eccle*
siæ fidem,id est vniuersalem,ac piam credu-
litatem. Eam denique communiter secuti
Palud. sunt scholastici in. 4. dist. 30. vbi Palud.q.
Maior. 2.artic.2.Maior.quæstio.4.& alij, quos re-
feremus artic.sequenti, vbi D.Thom.dicit
Ioseph simul cum Maria virginitatem vo-
Gerson. uisse. Sequitur etiam Gerson. sermone de
Lipoman. natiuit.Mariæ,consideratione.3. Lipoma.
in vita sancti Ioseph. Secundò probatur
conclusio, quia ex dictis in prima conclu-
sione constat, matrem Iacobi, & Ioseph
fratrum Domini, simul vixisse cum Beata C
Virgine,ergo non est verisimile fuisse vxo
rem Ioseph, neque illum habuisse simul
duas viuentes vxores. Primò, quia licet
in lege veteri interdum licuerit duas simul
habere vxores, tamen neque constat illam
consuetudinem vsque ad Christi tempo-
ra duratse, nec probabile est Ioseph ea
fuisse vsum, præsertim cùm pauper esset,
nec facilè posset tantam alere familiam.
Secundò, quia nõ decebat Beatam Virgi-
nem secum habere sociam eiusdem matiti
coniugem, neque habere virum, qui affe-
ctum suum,& officium cum alia commu-
nicaret, sed illud maximè indecens erat,
quod eodem nimirum tempore, quo cum

A Virgine habitabat, mulierem aliã cognos-
ceret. Tertiò, maximum impedimentum
illi fuisset ad ministerium, & officium, ad
quod assumebatur. Oportebat enim esse
expeditum, & liberum omnibus alijs cu-
ris,& obligationibus, vt posset Virgini,&
puero Iesu deseruire, & cũ eis itinera age-
re,&c.Quartò,satis videtur hoc colligi ex
verbo Angeli Matth.2. *Ioseph fili Dauid noli* *Matth.2.*
timere accipere Mariam coniugem tuam, vbi
indicatur vnam tantũ habuisse coniugem,
& præsertim vocatam Mariam. Illa ergo
Maria Iacobi nõ erat vxor sancti Iosephi,
ergo nec eius filij erant geniti â Ioseph.
Supponimus enim, & illos fuisse legitimè
natos, & Iosephum virum iustum nõ fuis-
se fornicarium. Tertiò probatur, quia in
Euangelio habemus alios parentes horum
fratrum Domini prꝫter Ioseph, nam Iaco-
bus minor, & *frater Domini* dicitur *Iacobus* *Matth.10.*
Alphæi,Matth.10.Marc.3.Luc.6.Actor.1. *Marc.3.*
in quibus locis alter Iacobus maior dicitur *Luc.6.*
Iacobus Zebedæi, constat autem sic esse di- *Act.1.*
ctum,quia erat filius eius, vt patet Matth. *Matth.27.*
27.Est enim hæc phrasis Scripturę,vt filius *Machab.1.*
à patre cognominetur.1.Machab.1.*Alexã*
der Philippi, ergo *Iacobus*, *Alphæi* dicitur,
quia erat filius eius,nõ ergo erat filius san-
cti Ioseph. Quis enim audeat dicere eun-
dem esse Alphæum,qui Ioseph? aut spon-
sum Virginis fuisse binomium, vel aliter
appellari in Euangelio,quàm Ioseph.

Dicet aliquis hanc rationem supponere *Obiicitur*
Iacobum Alphæi esse eundem, qui *frater*
Domini dicitur, quod tamẽ non omnes for-
tasse concedent. Respondetur hic incul- *Responsio.*
cari difficultatem infra tractãdam,& ideò
breuiter nunc dicitur, illud suppositum es-
se verisimum, vt constabit apertè confe- *Matth.10.*
rendo inter se loca Matt.10.13. & Acto.1. *&.13.*
vbi *Iacobus Alphæi* numeratur inter Apo- *Actor.1.*
stolos, & vnus Iacobus Apostolus, *frater*
Domini dicitur,quem constat non esse aliũ,
quàm *Iacobum Alphæi*.Nam de Iacobo Ze-
bedæi omnes consentiunt, non esse voca-
tum fratrem Domini.Similis ratio hic addi
potest,quia Simõ vnus ex fratribus Domi-
ni fuit filius Cleophæ,vt ex Hegesippo an *Euseb.*
tiquo,& graui authore refert Euse. li.3.hi- *Nicepho.*
storiæ.c.10.&.16.aliàs.c.11.&.32.Niceph.
lib.3.c.2.&.9. Constat autẽ Cleophã fuisse
distinctum â Ioseph, & (vt ferunt) fuisse
fratrẽ eius. Respõderi solet illũ fuisse filiũ
naturalẽ Ioseph, vocari autẽ filiũ legalem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cleophæ, cuius vxorem Ioseph duxerat, A vt semen eius excitaret, iuxta legem Deuteron. 25. Sed hæc responsio apertè repugnat menti Hegesippi, & Eusebij, qui sine dubio loquuntur de filio naturali, & deinde est conficta sine fundamento. Adde non omnes filios genitos à fratre, appellatos esse secundum legem filios alterius fratris defuncti, sed solum primogenitum, vt patet ex Deutero. capi. 25. cum expositione Augustin. quæstion. 46. super Deuteron. Alia, quæ in secunda sententia dicuntur de ætate sancti Ioseph, infra quæst. 29. examinabuntur.

Dico tertiò, hi fratres Domini, solum ita appellati sunt propter aliquam consanguinitatem veram, vel existimatam, quam cũ Christo domino secundum carnem habue B
D. Hieron. August. Beda. runt. Hæc est sententia D. Hieron. contra Heluid. & August. lib. 22. contra Faust. capit. 35. & tract. 10. & 28. in Ioann. Bedæ libr. 2. in Marc. suo cap. 23. & libr. 3. in Luc. suo cap. 30. & aliorum, quos infra referam. Et sequitur necessariò ex dictis, quia (vt Hieronymus ait) quatuor modis solent in Scriptura fratres appellari. Primo, propriè, & in rigore, quia verè sunt naturales fratres, vt Iacob, & Esau, & hunc modum iam exclusimus. Secũdo, latissimè, scilicet affectu, & amore, quomodo Christus Ioan. 20.
Ioan. 20. Apostolos *fratres* suos vocat. Tertio etiam
Deuter. 17. latè, gente, seu natione, quomodo Deuter. 17. omnes Israelitæ *fratres* dicuntur, & hi duo modi non sufficiunt in præsenti, vt per se constat, quia his modis, omnes Iudæi possent fratres Christi vocari, supereſt ergo quartus, & medius modus, scilicet, vt propter aliquam specialem propinquitatem C carnis *fratres* dicti fuerint. Est enim
Genes. 11. & 13. Genes. 29. hęc phrasis frequens in Scriptura, vt constat ex Genes. 13. vbi Loth, & Abraham dicuntur *fratres*, cùm tamen constet ex. c. 11. Loth fuisse nepotem Abraham. Similiter capit. 29. Iacob, & Laban dicuntur *fratres*, & similia facilè occurrent. Et videri
Hieron. Epiphan. August. possunt apud Hieronymũ, dicto libro contra Heluidium & August. lib. 16. de Ciuit. c. 19. & Epiphan. hæres. 39.

Declarandum verò breuiter supereſt, quæ nam fuerit propinquitas horum, qui *fratres* Christi dicuntur, cum ipso Christo. Fuit enim vulgaris quædam sententia hos fratres Domini fuisse consobrinos Christi filios sororum Virginis. Dicunt enim Annam matrẽ Virginis post mortem Ioachim nupsisse alteri viro, qui Cleophas nominaretur, & ex illo peperisse Mariam Cleophæ matrem Iacobi, & aliorum ex fratribus Domini. Rursus verò, defuncto Cleopha Annam nupsisse alteri, scilicet Salome, & ex eo tertiam peperisse filiam, quam in Euangelio dicũt vocari *Mariam Salome*, & matrem filiorum Zebedæi, Ioannis scilicet Euangelistæ, Iacobiq; maioris. Hanc sententiam docuit Glossa ordinaria super capit. 1. epist. ad Galat. & Hugo de Sancto Victore ibidem in q. supra citata, quam sequitur Echius in sermone de festiuitate sanctæ Annæ, & fauet Beda, Actor. 1. dicens Mariam Iacobi fuisse *materteram Christi*, atq; adeò naturalem sororem Virginis, & idẽ habet Glossa interlinealis Actor. 1. Denique Ioan. 19. expressè vocatur Maria Cleophæ *soror Mariæ* Virginis. Diximus autem supra, hãc eandem esse Mariam Iacobi. Vnde Hierony. contra Heluid. apertè docet hanc Mariam Iacobi fuisse sororem Virginis. Idẽ habet Matth. 12. & 27. idem in lib. de scriptoribus Ecclesiasticis in Iacobo, & Isidor. in lib. de vita & morte Sanct. Patrum.

Gloss. ordi. Hug. Vict. Echius. Beda. Gloss. interl. Ioann. 19. Hieronym. Isidor.

Sed hæc sententia nec verisimilis est, neque vllo nititur probabili fundamẽto. Primum, quia (vt ex antiqua Patrũ traditione ostendimus) Anna vsq; ad senilem ætatem sterilis fuit, posteaq; diuino dono Virginẽ concepit, qui ergo credibile est post partũ Virginis, & mortem Ioachim, ad secundas, & tertias transijsse nuptias? Secundò, quia supra ex Euangelijs ostendimus, præter B. Virginem, & Mariã Magdalenam non fieri C mentionẽ nisi alterius Mariæ, ergo sine fundamento duæ aliæ introducũtur. Et quamuis alia ratione probabiliter admitti possent, distinguendo Mariam Iacobi à Maria Cleophæ (vt facit Greg. Nyssorat. 2. de Resurrect. quẽ alij sequũtur) tamen quod hæc opinio dicit de Maria Salome, omnino est improbabile, & nõ satis consideratũ. Quia in Euangelio nunquam hæc vocatur Maria, sed simpliciter *Salome*, vt patet Marc. 15. quod non est nomen viri, sed fœminæ, vt rectè Hieronym. notauit, & ex Iosepho, & Hegesippo, & alijs historiographis constat. Nam sicut à Ioanne, *Ioanna*: ita à Salomone, *Salome* dicta est. Et verisimile est (quod notauit Origen. tract. 35. in Matthæ. sub finem) hanc Salome fuisse matrem

Greg. Nyss. Marc. 15. Hieronym. Ioseph. Hegesipp. Origen.

Matth. 27. Marc. 15. filiarum Zebedæi. Nam Matthęus A cap. 27. & Marc. c. 15. earundem trium mulierum videntur facere mentionem, & alter vocat tertiam illarum *matrem filiorum Zebedæi*, alter verò *Salome*. Quod autẽ hæc fuerit filia B. Annæ, & quod filij Zebedæi fuerint consobrini Christi, gratis cõfictum est sine testimonio Scripturæ, vel alicuius antiquæ historiæ. Tertiò, decuit B. Virginem vnigenitam esse matri suæ, vt certius constaret miraculosè fuisse in senectute, & ex sterili conceptam, & ita obseruatum
Hieronym. videmus in illustrioribus personis, quæ hoc modo concepte sunt, vt in Isaac, Ioanne Baptista, & similibus. Quartò, nec D. Hieronym. nec vllus ex antiquis Patribus historiam hanc de triplici Maria, tribusque filiabus Annę docuit. Nam Hieronym. cum alijs antiquis supra citatis solum Mariam Cleophę dicunt esse sororem Virginis, B quod etiam dicit Euangelium: alterius autem sororis non meminerunt, sicut neque Euangelium. Quomodo autem illa fuerit soror, non explicant: non est autem necesse fuisse sororem naturalem in primo gradu. Nam sicut supra dicebamus consobrinos, vel consanguineos vocari *fratres* in Scriptura: ita fœminæ vocantur *sorores* propter aliquem consanguinitatis gradum. Addo præterea, quamuis admitteremus Annam habuisse aliquam aliam filiam præter Virginem, conuenientius foret consequenter asserere illam fuisse filiam Ioachim, quam illas secundas, & tertias nuptias Annæ confingere, grauitati, ac temperantię illius parum consentaneas, & amoVirgo vnigenita Ioachim, & Anne. ri, quem erga Beatam Virginem habuisse C credendum est. Quanquam neque hoc verum esse existimem, nam ferè omnes antiqui Patres explicantes primum caput Matthæi, & genealogiam Christi, docent, vel supponunt Beatam Virginem fuisse vnigenitam, & hæredem parentis sui Ioachim. Quod sanè dignitatem eius maximè decebat. Addo denique, si ætatum, ac temporum ratio diligenter supputetur, facilè intelligi posse, Simonem, qui fuit vnus ex fratribus Domini, & postea successit Iacobo in Episcopatu Ierosolymitano, &
Euseb. tandem (teste Euseb. libr. 3. hist. cap. 10. & 26.) martyrio affectus est decimo Traiani anno, cum ad centesimum, & vigesimum ætatis suæ annum peruenisset, constare inquam posse, hunc Simonem pluribus annis fuisse ætate grandiorẽ Christo, quod apertè repugnat cum prædicta opinione. Quia cùm B. Virgo conceperit Christum, statim ac fuit apta ad concipiendum, si Simon erat filius minoris sororis Virginis, necesse est, vt post Christum fuerit conceptus. Et fere idem argumentum de Iacobo fieri potest, qui septimo Nerenis annõ, hoc est sexagesimo tertio, à natiuitate Christi mortuus est, si tamen verũ est quod Epipha. addit hæres. 78. illum, cũ nonagesimum sextum ætatis annum ageret, martyrio fuisse coronatum. Et fere eodem argumento concludi potest, Ioannem Euangelistam non fuisse filium tertiæ sororis Virginis, quia oportuisset aliquot annos natum fuisse post Christum: cum tamen constet in principio imperij Traiani, ab ortu Christi centesimo anno, cum ipse iam nonagesimum nonum ætatis annum ageret, defunctum esse. Propter quę merito D. Thom. lect. 5. super ad Galat. 1. historiam hanc de tribus filiabus Annæ reijcit. Et eius- D. Thom. dem sententiæ videntur esse Euthym. & Euthym. Theophyl. Ioann. 19. Iansen. c. 143. concor- Theophyl. diæ: Canisius lib. 1. de B. Maria cap. 4. circa Iansen. finem. & indicat Canus. lib. 11. de locis. cap. Canus. 5. ad 2.

Quartò ergo dicendum est, incertum Qui nam in Euangelio fratres Christi dicantur, & quo modo. esse, propter quem gradum consanguinitatis, vel propinquitatis hi fuerint dicti fratres Christi, imò neque an verè consanguinei fuerint, vel tantum putati. Et si humanæ historiæ fides habenda est, ex illa solum colligitur, hos fuisse existimatos consobrinos Christi ex parte Iosephi existimati patris eius. Hoc ita declaratur. Nam (vt supra ex Eusebio libr. 3. histo. cap. Euseb. 11. & Hegesippo retulimus) Cleophas Hegesipp. erat frater Iosephi sponsi Virginis, & Simeon frater Domini, erat filius Cleophæ (vt ex eisdem authoribus retulimus) & Maria mater Iacobi, & Iosephi, est eadem cum Maria Cleophæ, sic dicta, quia erat vxor eius, ergo qua ratione Ioseph existimatus est pater Christi: eadem Cleophas habere potuit Patruus Christi, & filij eius consobrini Christi, hac ergo ratione appellari potuerunt *fratres Christi*. Hæc sententia sic explicata sumitur ex pluribus authoribus citatis, & ex Chrysosto. Chrysost. Actor. 1. & homil. 5. in Matthæ. dicit Iacobum fratrem Domini, ita esse vocatum *fratrem Domini*, sicut Ioseph appellatus

Universidad de Deusto
Biblioteca

est pater eius. Miror tamen, cur ibi Chrys. numeret Ioannē inter *fratres Domini*, cùm in Euangelio nunquam hoc nomine nūcupetur. Approbat etiam hanc expositionē Aug. lib. q. super Matt. q. vlt. Et hinc etiam intelligi potest, cur Maria Iacobi dicta fuerit *soror* virginis, quia nimirū ambæ erant vxores duorum fratrum, & ideò inter se *sorores* dicebantur.

Augus.

Dubium.

Vna tantū supereſt difficultas circa dicta, quæ hoc loco prætermittenda non est. Nā in Euangelio Iacobus minor frater Domini, dicitur *Iacobus Alphæi*, ex quo supra docuimus fuisse filium eius. Quo modo ergo nūc dicimus fuisse filiū Cleophæ? quo loco se se insinuat grauis illa quæstio, an Iacobus Alphæi fuerit idē, qui Iacobus frater Domini, *iustus* appellatus, & primus Ierosolymitanus Episcopus ab Apostolis cōstitutus. Est enim grauissimorum virorū opinio, qui hos distinctos fuisse sentiūt, atque adeò non duos tantū, sed tres fuisse, Iacobi nomine appellatos, duos ex numero duodecim Apostolorū, scilicet Iacobū Alphæi, & Zebedæi, & tertium cognominatum *iustum, & fratrem Domini*. Hæc sententia sumpta est ex Clemente in libris recognitionū, in quibus sæpe videtur distinguere Iacobū fratrē Dñi à duobus Apostolis Iacobi nomine appellatis. Sed quia illi libri apocryphi censentur, apertius, & probabilius fundatur hæc opinio in authoritate eiusdem Clementis, lib. 2. constit. Apostolicar. c. 59. vbi hunc Iacobū videtur inter septuaginta duos discipulos numerare, dicens. *Nos qui digni facti sumus, vt essemus testes aduentus ipsius, cum Iacobo fratre Domini, & alijs septuaginta duobus, & septē diaconis.* Sed hic locus etiam exponi posset. Clarius ergo in lib. 6. c. 12 & 14. sigillatim numerat duodecim Apostolos, & inter eos Iacobū Zebedæi, & Iacobū Alphæi, & postea addit, *Iacobū fratrē Dñi, & Paulū*. Idē fit expressè in Missa, qua vtūtur AEthiopes in quadā deprecatione per Apostolos, & alios sanctos. Et hīc sententiā secutus est Epipha. hæres. 76. & Dorotheus in synopsi, & Nicepho. 2. lib. hist. c. 44. Et insinuat Cyri. Ierosolymitanus ca. 14. eandē secutus fuit Hiero. Isai. 17. & ad Galat. 1. & in eam videntur inclinare omnes, qui dicunt Iacobum minorem fuisse filiū Alphæi, Iacobū autē fratrē Dñi filium vel Iosephi, vel Cleophæ, vt Chrys. Theodoret. Theophy. & alij supra citati.

Epiphan. Doroth. Nicephor. Cyri. Iero. Hieron.

Chrysos. Theodore. Theophyl.

Fauet etiā huic sententiæ Anacletus Papa in epist. 2. decretali, vbi primū ait Iacobū fratrē Domini fuisse ordinatū Episcopum Ierosolymitanū, à Petro, Ioanne, & Iacobo Apostolis: indicat ergo illū nō fuisse Apostolū, quia infra ipse subdit omnes Apostolos à Christo accepisse parem potestatem. Vnde cōmunis sententia est omnes fuisse immediate à Christo, vel Spiritu Sancto Episcopos ordinatos, ergo Iacobus, qui ordinatus fuit ab Apostolis, fuit extra Apostolorum numerum. Fauet præterea Nicol. 1. ad reſcripta Bulgatorum. c. 92. quem refert Turria. in schol. ad Clemētem lib. 6. c. 12. pag. 81. vbi dicit eas Ecclesias habendas esse patriarchales, in quibus Apostolos sedisse cōstat, scilicet *Romanā, Alexandrinā, & Antiochenā*. Et infra dicit, *Ierosolymitanam Ecclesiā, etiā esse in honore habendā*, sentit ergo Iacobū, qui in illa sedit, non fuisse Apostolū. Tandē videtur posse colligi hæc sententia ex. 1. ad Corint. 15. vbi Paul. de Christo post Resurrectionē loquens, inquit, *Visus est Cephæ, & post hoc Vndecim, deinde plusquam quingentis fratribus, deinde Visus est Iacobo, deinde Apostolis omnibus, deinde tanquam abortiuo visus est & mihi*. Quibus verbis videtur ab Apostolis Iacobū distinguere. Quod si vera est hæc sententia facilè expeditur difficultas tacta, nā cū hæ personæ distinctæ fuerint, quānis eodē nomine appellatæ, nil mirū est, si diuersos patres habuerint, Alphæum scilicet, & Cleopham.

Anaclet. Pa.

Nicol. Pa.

Turria.

1. Cor. 15.

Altera verò opinio est, tantū fuisse duos Iacobos discipulos, & Apostolos Domini, atque ita eundē fuisse Iacobum minorem, & Alphæi, cognominatū *iustum*, & *fratrem Domini*, Apostolum, & primum Ierosolymorum Episcopum. Quę sententia est sine dubio verior, & solidior, vt latè probat Hieronym. contra Heluid. & tenet Euseb. Cæsarien. lib. 2. hist. c. 1. cum Clemen. Alexand. lib. 6. stromat. idem Isidor. lib. de vita, & obitu sanctorum Patrū, & sentit Chrysos. homil. 47. in Ioann. vbi dicit Iacobum fratrem Domini fuisse Apostolum, & homil. 41. in Matthæ. vbi dicit Iacobum Alphæi fuisse lapidatum à Iudæis, & homil. 33. dicit Iacobum Alphæi, & Iudam Thadæum fuisse fratres. Et colligi potest primo hæc sententia ex Paul. ad Galat. 1. vbi Iacobum fratrem Domini Apostolum vocat, *Alium autem Apostolorum vidi neminē, nisi Iacobum fratrem Domini*: cùm tamen in Scriptura

Galat. 1.

Hieron. Euseb. Clemens. Alexand. Isidor. Chrysos.

Scriptura nullus vocetur Apostolus præter duodecim, & Paulum, &c. 2. hunc Iacobum columnam Ecclesiæ vocat cum Petro & Ioanne, significans fuisse eiusdem dignitatis & authoritatis. Vnde Actor. 15. in Concilio Apostolorum Iacobus Apostolica authoritate sententiam dicit Præterea, Canonica epistola, quam à Iacobo scriptam habemus, scripta sine dubio fuit à Iacobo Ierosolymorum Episcopo, vt est omniū cōmunis sententia, vt patet ex Hierony. lib. de Scriptor. Eccles. in Iacobo, & Euseb. libr. 2. hist. c. 22. Vnde & ad Iudæos dispersos ex Ierusalem scripta est, & tamen, & in titulo eius, & in Conc. Trident. sess. 4. scripta à Iacobo Apostolo dicitur. Quod etiam affirmat idem Hieron. libr. 2. contra Pelagia. & Epiphan. in epist. ad Ioā. Hierosolym. Tertiò, maximè vrget Ecclesię authoritas, tantum enim celebrat vnius Iacobi minoris festum, & illum dicit fuisse Iacobum Alphæi Apostolū fratrē Domini, & à Iudæis fuste fullonis occisum. Quartò, est argumentum Hierony. quia in Euāgelio vocātur *Iacobus minor, & maior*, vt distinguantur, & cognoscantur. Hęc autem relatio tantum est inter duos, & si plures essent, nō satis illo modo distingueren-tur. Deniq; de cæteris Apostolis legimus in historijs, in quibus Prouincijs prædicauerint, & vbi mortui, vel martyrio coronati fuerint, de Iacobo autem Alphæi nihil legimus. Nam quæ Niceph. lib. 2. c. 40. commentatur, nullum fundamentum, nec authoritatē habent. Signum ergo est hunc esse Iacobum, cui Ierosolymitana Ecclesia cōmissa est, & in ea vsq; ad martyriū permansit, est ergo idem, qui frater Domini. Quod non obscurè colligitur ex historia Hegesippi, quam refert Nicephor. libr. 2. hist. c. 22. Quæ coniecturæ si rectè pondérentur, maioris sunt pōderis, quàm quæ in contrarium afferebantur, nam locus Pauli 1. ad Corint. 15. nihil ad causam facit, quia potuit Christus post Resurrectionē interdū apparere soli Iacobo, interdū verò omnibus Apostolis simul, & hoc narrat Paulus. Ex quo non potest inferri Iacobū non fuisse Apostolū, sicut etiā dicit apparuisse Petro singulariter, & postea dicit apparuisse Apostolis. Cyril. autē Ierosoly. ibi citatus eodē modo loquitur, Hieronymus verò suam sententiā emendauit. Locus autē Clementis fortasse corruptus est, nā illi libri non censentur in rebus omnibus esse integri, & incorrupti. Alij verò authores Græci ibi citati in ijs rebus, quæ ad historiam pertinēt, nō sunt magnę authoritatis. Quod verò de ordinatione Iacobi Anacletus dicit, intelligendum est, non quoad cōsecrationem, seu potestatem ordinis, sed quoad specialem institutionem, & designationē, per quā Ierosolymitana Ecclesia commissa est speciali curæ Iacobi Apostoli, ita vt ille esset proprius, & specialis illius Episcopus. Quod non habuit immediate à Christo, sed à Petro (vt dicit Chrysos. homil. 87. in Ioan.) Deniq; locus Nicolai primi potius fauet nostræ sententiæ, nā concedit Ierosolymitā Ecclesiā nā esse patriarchalem, licet propter Petri authoritatem Antiochenam Ecclesiam illi præferat.

Actor. 15.

Hieron. Euseb.

Concil. Trid.

Hieron. Epiphan.

Nicephor.

Chrysos.

Hāc ergo suppositā sententia ad difficultatem positā varijs modis responderi potest. Primo enim Hieronymus (quē Beda sequitur) dicit probabile esse Mariam matrē Iacobi non esse dictam *Mariā Cleophæ*, quia esset vxor eius, sed à patre vel familia fuisse sic nominatā. Sed hoc nō admodum placet, quia non habet fundamētū in historijs, imò neq; est consentaneum illis, vt supra ex Hegesippo, & Euseb. citatum est. Alij, vt Cæsar Baronius, dicunt quatuor fratres Domini, qui in Euangelio numerātur, non fuisse inter se fratres, sed Iacobum & Ioseph fuisse fratres, & filios Alphæi, & Mariæ Simonem verò, & Iudam fuisse filios alterius Mariæ, & Cleophę. Sed hoc etiam displicet: tum quia non habet fundamentū, & sine causa distinguit duplicē illā Mariā: tū quia Iudas frater Domini censetur idem, qui Iudas Apostolus canonicæ cuiusdā epistolę scriptor, vbi se *fratrem Iacobi* appellat. Vnde Luc. 6. Iudas Apostolus vocatur *Iudas Iacobi*. Respōdendū ergo videtur altero ex duobus modis. Primus est, si dicamus eundē hominem fuisse Alphæū, & Cleophā, illum tamen vel fuisse binomiū, vt frequenter in Scriptura sacra contingit, vel certè nomen eius fuisse Alphæū, cognomen autē fuisse Cleopham, à *gentilitate, vel familia* (vt Hierony. dixit) & hanc sententiā videtur insinuasse Chrys. Theodo. & Theophy. ad Gala. 1. cū dicūt, Iacobū fuisse filiū Cleophæ, & vocari in Euāgelio Iacobū Cleophæ. Quod enim ad voces attinet, nunquā hoc nomine vocatur, sed in re ita appellatur, quādo *Iacobus*

Beda.

Hegesipp. Euseb. Cæsar Baron.

Luc. 6.

Hieron. Chrysos. Theodore. Theophyl.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Alphæi dicitur. Secundus modus est illam A Mariam priùs nupsisse Alphæo, & ex illo genuisse Iacobum, & Ioseph: postea verò mortuo Alphæo, nupsisse Cleophæ, & ex illo habuisse Simonem, & Iudam: inde verò factum esse, vt omnes dicerentur filij Cleophæ, & cõsequenter fratres Domini, quãuis Iacobus verè fuerit filius naturalis Alphæi. Qui modus dicendi non displicet D. Thom. ad Galat. 1. lect. 5. & est probabilis, quamuis incertus. Vt cumque tamen in hoc dicatur, non refert ad præcipuam intentionẽ nostram, quia quomodocũque in hoc sentiatur, dicendum est hos fratres Domini non fuisse filios neq; Mariæ, neq; Ioseph, sed solum consanguineos Christi, aut veros, aut existimatos.

D.Thom.

ARTICVLVS QVARTVS.

Vtrùm mater Dei virginitatem vouerit B

QUARTUM sic proceditur. Videtur quod mater Dei virginitatẽ non vouerit. Dicitur enim Deutero. 7. Non erit apud te sterilis vtriusq; sexus. Sterilitas autẽ sequitur virginitatem. Ergo seruatio virginitatis erat contra præceptũ veteris legis. Sed adhuc lex vetus habebat statũ antequã Christus nasceretur, ergo nõ potuit licitè Beata Virgo vouere virginitatem pro tẽpore illo. ¶. 2. Præterea, Apostolus primæ ad Corinth. 7. dicit. De virginibus autẽ præceptũ Dni nõ habeo, consiliũ autẽ do. Sed perfectio consilij à Christo debuit inchoari, qui est finis legis: vt Apostolus dicit Roman. 10. Non ergo conueniens fuit, quòd Beata Virgo votũ virginitatis emitteret. ¶. 3. Præterea, Apostolus dicit primæ ad Timoth. 5. quòd vouentibus castitatem, non solum nubere, sed etiã velle nubere, dãnabile est. Sed mater Christi nullũ peccatũ dãnabile cõmisit: vt suprà habitũ est. Cùm ergo desponsata fuerit (vt habetur Luc. 1.) videtur, quòd ipsa virginitatis votum non emiserit. ¶ Sed contra est,

161
4.di.30.q.2.art.1.q.1. & 3. & Matt.1.

1.q.27.ar.4.

C quod Augustꝰ. dicit in libro de sancta Virginitate: Annuntianti Angelo Maria respondit, Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quod profectò non diceret, nisi priùs se virginem Deo vouisset. *capit. 4. circa finem.*

Respondeo dicendum, quòd sicut in secunda parte habitũ est, perfectionis opera magis sunt laudabilia, si ex voto celebrentur: virginitas autẽ in matre Dei præcipuè debuit pollere, vt ex supra dictis rationibꝰ patet, & ideo cõueniẽs fuit, vt virginitas eius ex voto esset Deo consecrata. Verùm, quia tẽpore Legis oportebat generationi insistere tam mulieres quàm viros (quia secundum carnis originem, cultus Dei propagabatur antequã ex illo populo Christus nasceretur) mater Dei non creditur antequam desponsaretur Ioseph, absolutè virginitatem vouisse: sed licet eã in desiderio habuerit, super hoc tñ voluntatem suam diuino commisit arbitrio. Postmodum verò accepto sponso, secundum quod mores illius temporis exigebant, simul cum eo votum virginitatis emisit. *2.2.q.88. art.6.*

Ad primum ergo dicendum, quòd quia videbatur esse lege prohibitum, non dare operam ad relinquendum C semen super terram, ideò non simpliciter virginitatẽ vouit Dei genitrix: sed sub conditione, si Deo placeret. Postquam autem innotuit hoc esse Deo acceptum, absolutè vouit, antequam ab Angelo annunciaretur. *Ar.1. huius quæst.*

Ad secũdum dicendum, quòd sicut gratiæ plenitudo perfectè quidẽ fuit in Christo, & tamẽ aliqua eius inchoatio præcesserit in matre: ita etiã obseruatio consiliorũ, quæ per gratiam Dei fit, perfectè quidẽ incepit in Christo, sed aliquo modo fuit inchoata in Virgine matre eius.

Ad tertium dicendum, quòd verbum

bum illud Apostoli est intelligẽdum A de illis, qui absolutè castitatem vouẽt. Quod quidem mater Dei non fecit antequàm Ioseph desponsaretur: sed post desponsationem ex communi voluntate, simul cum sponso suo votum virginitatis emisit.

COMMENTARIVS.

DVO respondet D. Thomas. Primùm affirmat Deiparam virginitatem vouisse, quia modus operandi ex voto perfectior est: deinde explicat, quo tempore hoc votum emiserit, & coniungendo solutionem ad primum cum corpore articuli, dicit ante contractum matrimoniũ non vouisse absolute virginitatem: sed solum B sub conditione, si Deo placeret. Quia hoc videbatur lege prohibitum Deuter. 7. eo, quod tempore legis, quoniã diuinus cultus per carnalem originem propagabatur, oportebat generationi insistere. Post matrimoniũ verò contractum, ante Angeli annunciationem inquit, agnouisse hoc esse beneplacitum Deo, & tunc simul cum sponso absolutum votum virginitatis emisisse. Quæ doctrina difficultatem habet non paruam, in sequenti disputatione tractandam. Ex illa verò infert D. Thomas in solut. ad. 3. licuisse Virgini matrimonium contrahere, quia non absolutè, sed sub conditione tantum virginitatem vouerat. In solutione verò ad. 2. indicat, perfectionem castitatis voto consecratæ Deo, in Beata Virgine initium sumpsisse. Quod quomodo intelligendum sit, iam explicauimus. In argumento tertio citat, D. Tho. ex Paul. primæ ad Corint. 5. verba illa, *Vouentibus castitatem, non solum nubere, sed etiam velle nubere dãnabile est.* Quæ non intelligit D. Thomas dicta esse â Paulo, sed ex illo loco esse desumpta, quatenus ibi dicit, viduas illas, quæ, *primã fidem*, id est, castitatis promissionem, irritam fecerunt, & nubere volunt, habere dãnationem: citantur autem ex Hieronymo verba illa, in capitul. vouenti. 17. quæst. 1. quæ apud ipsum formaliter non reperiuntur. Quamuis eandem rem doceat, libro. primo contra Iouinia. columna. 14. vbi dicit, *Virginibus consecratis Deo, nõ licere quod antea licebat*, scilicet nubere. Reperitur verò illa sententia apud Augustꝰ. lib. de bono viduitatis, cap. 9.

Deute.7.

1.Corin.5. Hieronym. Augustꝰ.

DISPVTATIO. VI.
In tres sectiones distributa.

De virginitate Mariæ, quantum ad virtutem animi spectat.

QVamuis id, quod est in virginitate veluti materiale, ad corpus pertineat, forma tamen, & perfectio eius in animo residet, & in voluntate seruandi integritatem, castitatemque cõsistit, vt latè D. Tho. docet, 2. 2. q. 152. Et licet verum sit virginitatem simpliciter non amitti per solum internum propositũ coeundi, seu experiendi libidinem ex resolutione seminis prouenientem, donec in huiusmodi externum actum prodeat: multum tamen per eiusmodi propositum remittitur de perfectione, & integritate virtutis virginitatis, quæ in animo residet, & ideò ad hanc perfectionem pertinet, quædam perpetuitas, & quasi immobilitas in huiusmodi voluntate seruandi virginitatem. Inquirendum ergo superest, an sicut in corpore: ita etiam in anima habuerit Deipara summam, & integerrimam virginitatis perfectionem. *D.Thom.*

SECTIO PRIMA.

V. B. Virgo semper habuerit propositũ virginitatis seruandæ. C

SVppono, non esse quæstionem de proposito illicito castitati contrario, nam fides, quæ docet nullum in Virgine fuisse peccatũ, euidẽtissimè docet per huiusmodi propositum, aut desiderium, nunquam sui animi virginitatẽ violasse, aut minuisse. Est ergo quæstio de voluntate honesta, & licita, qualis in Virgine aliqua esse potest volũtas cõtrahendi, & consummandi matrimonium. Hæretici enim huius temporis dicunt B. Virginem ante filij conceptionem habuisse animũ consummãdi matrimonium, & ideò illud contraxisse, quãquam postea ex Dei reuelatione voluntatẽ mutauerit. Fundamentum eorum est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia huiusmodi propositum nunquam A coeundi, secluſa Dei dispensatione, esset contra illam legem naturæ, *Crescite, & multiplicamini*. Sed hoc fundamentum hæreticum est, perfectioni, & consilio virginitatis contrarium, quod docuit Paulus primæ ad Corin. 7. & contra naturalem rationem, quia lex illa neminem obligat ad contrahendum matrimonium, nisi in communis necessitatis articulo, extra quem, per se loquendo, consilium est, vt castitas coniugio præferatur.

1. Cor. 7.

Igitur omissa hæresi, apparens ratio dubitandi esse potest. Primò, quia Beata Virgo habuit voluntatem contrahendi matrimonium, & consequenter tradendi alteri dominium corporis sui, ergo necesse B est, vt habuerit etiã animũ reddendi debitũ coniugi petenti. Hoc enim, seruata iustitiæ lege, illud necessariò consequitur. Secundò, quia propositum Virginis semper esse debuit nõ solum licitum, sed etiam de meliori bono, quia semper, quod magis beneplacitũ Deo esse intellexit, id optauit, ac proposuit, sed propositum virginitatis in ea lege non fuisset de meliori bono, quia eo tempore meliores erant nuptiæ, quàm continentia, vt D. Tho. hic dicit. Quod præcipuè verum videtur in illis fœminis, quæ erant de tribu Iuda, propter spem Messiæ, quod indicat Augustin. tom. 6. lib. de bono coniugali. cap. 9. dicens, in illis primis temporibus debuisse sanctos viros vti coniugio propter Dei populum propagandum, ex quo Christus nasciturus erat. Idem, lib. 14. contra Faust. cap. 13. tractans hæc verba ex Deu. 25. *Maledictus qui non suscitauerit semen in Israel*, quæ tamen in vulgata editione non habentur. Vnde videtur etiam, nec licitum futurum fuisse tale propositum, quia fœminæ illius temporis habebant speciale præceptum generationi vacandi, vt patet Exod. 23. *Non erit infœcunda, nec sterilis in terra tua*, & Deutero. 7. *non erit apud te sterilis vtriusq; sexus*.

D. Tho. m
Augusti.
Deuter. 25.
C
Exod. 23.
Deuter. 7.

Dicẽdum nihilominus est, B. Virginem à principio vsus rationis habuisse absolutum, & firmum propositum seruandi perpetuam virginitatem. Hãc conclusionem insinuat D. Tho. hic dum ait, B. Virginem, *semper habuisse virginitatẽ in desiderio*, non enim loquitur de imperfecto desiderio, quod, *velleitas*, dici solet (hic enim actus non satis est ad perfectam virginitatem, cùm de se non excludat contrariã voluntatem, neque est, cur attribuatur Virgini cum hac imperfectione) est ergo sermo de voluntate deliberata, & efficaci amore castitatis, quòd ex parte Virginis erat. Eandem sententiam docet Magist. in. 4. d. 30. & ibi Bona. art. 1. q. 2. Scot. q. 2. artic. 2. supplemen. Gab. quæstio. 1. artic. 2. post sextã concluſ. Richard. art. 2. q. 1. Mai. quæ. 4. Durand. q. 2. Sotus. q. 2. art. 2. ad primum Abulen Matth. primo. quæstio. 30. Henri. quod. 9. q. 11. Albert. Mag. libr. de B. Maria. Hug. de S. Victo. libr. de perpetua virginitate Mariæ, ca. 1. quam ex Scriptura, & Patribus sequenti sect. ostendam. Nunc ratione vtor. Primò, quia B. Virgini tribuendus est perfectissimus virtutis castitatis, & virginitatis gradus, hic enim Dei matrem decebat, vt vniuersa Ecclesia, eiusque sancti Doctores sentiunt, præsertim, quia post Christum futura erat perfectissimum exterioris &, interioris castitatis exemplar (vt elegantissimè tractat Amb. lib. 2. de virgin.) sed ad hanc perfectionem pertinet perpetuum propositum seruandi virginitatem, ergo. Secundò, B. Virgo ab infantia mota est ab Spiritu Sancto, vt quod melius, ac gratius Deo esset, id amaret, & quantum in ipsa est, perficeret, vt in superioribus visum est. Sed virginitas de se melior est, ac Deo gratior, teste Paulo primæ ad Corint. 7. vbi rationes affert, quæ in B. Virginem aptissimè cadunt, scilicet, vt virgo semper cogitet, quæ domini sunt, vt tota sit Deo dicata, corpore, & spiritu, neque habeat cor diuisum, &c. Ergo C credendum est, ex prædicta Spiritus Sancti motione semper Virginem hũc statum amauisse, & proposuisse.

Virgo semper habuit propositum virginitatis seruandæ. *Magist.* *Bonauent.* *Scot.* *Gab.* *Richard.* *Maior* *Durand.* *Sotus.* *Abulens.* *Henric.* *Albert.* *Mag.* *Hug. Vict.* *Ambros.* *1. Corint.*

Dicetur fortasse tum tẽporis non fuisse melius virginitatem seruare, quia licet secundùm se melior sit virginitas: tamen eo tempore erat prohibita.

Obiectio.

Propter hanc rationem quidam existimant B. Virginem, antequam speciali reuelatione cognosceret beneplacitum esse Deo, vt perpetuam virginitatem seruaret, nunquam concepisse absolutum propositum omnino abstinendi ab opere coniugali, sed solum habuisse desiderium conditionatum virginitatem seruandi, si Deo placitam esse cognosceret, & hãc esse putant mentem D. Tho. hic. Quod si interroges quando incepit B. Virgo cognoscere gratam esse Deo virginitatem suam; nihil sanè certum, aut fundatum respondere possunt. Quocirca quamuis admitteremus, non potuisse virginem habere hoc absolutum propositum absque reuelatione diuina, qua intelligeret, vel Deum cum illa dispensasse, ne obligaretur lege, quæ tunc omnes obligabat ad procreandum filios, vel ob alias causas se non teneri illa lege: nihilominus dicendum esset Beatã Virginem à principio habuisse hanc reuelationem, cùm primùm, scilicet potuit de suo statu, & castitate deliberare. Quia certum est ante annunciationem Angeli habuisse hoc absolutum propositum virginitatis, vt verba illa ostendunt. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* quæ infra ponderabimus, ergo consequenter dicendum est, ante annunciationem Angeli habuisse illam reuelationem, si ad habendum licitè illud propositum erat necessaria, ergo cùm non sit maior ratio de vno tempore, quàm de alio, magis etiam consequenter dicetur habuisse illam à principio, quàm aliquo alio posteriori tempore, quia hoc spectat ad maiorem virginis perfectionem, nullaque est ratio, cur dubitemus ita esse factum. Et confirmatur, quoniam aliàs, si lata erat lex ad generatione obligans, & Virgo aliquo tempore existimauit se obligari illa lege, oportuit, vt habuerit propositum seruandi illam legem, sicut alias, & ita potius habuisset eo tempore animum generandi filios, quàm seruandi virginitatem. Vnde etiam dici posset, ex hac voluntate, & intentione contraxisse matrimoniũ, & in ea permansisse, donec postea voluntatem Dei intellexit. Hęc autem omnia multum derogant perfectioni virginitatis eius.

Responsio.

In lege veteri nullum præceptum fuit castitatem prohibens. *Hieron.* *Abulens.* *Sot.* *Medin.*

Dicendum verò vlterius est, in lege veteri nullum fuisse præceptum, quod omnes, ac singulos obligaret ad generandum filios, quodvè castitatem prohiberet. Quæ sententia apertè colligitur ex Hieronym. libr. primo contra Iouinianum, & ex alijs Patribus quos statim referam. Et eam docuit Abulens. in Leui. capit. 30. q. 32. & Sotus supra, & Medina hic. Et probatur primo, quia vel tale præceptũ erat naturale, & hoc non, quia iam tunc erat genus humanum satis propagatum, & quãuis multi virginitatem seruarent, posset per alios tam genus humanum, quàm Dei populus sufficienter conseruari, & augeri, vel erat hoc præceptum positiuum diuinum illius legis proprium, & hoc non, quia nullum tale præceptum in tota lege inuenitur. Illa enim testimonia Exod. 23. & Deuterc. 7. non continent præceptum, sed promissionem. Nam sicut Deus promittebat illi populo carnali, si legem seruaret, pluuiam temporibus suis, & fructus terræ, ita & filiorum procreationem spondebat. Vnde Deuteron. 7. post illa verba. *Non erit in te sterilis vtriusque sexus*, additur, *neq; in hominibus, neque in gregibus tuis*, non poterat autem præceptum pecoribus imponi. Omnia etiam præcedentia verba promissiones temporales continent. Denique in ipsismet verbis hoc contemplari licet, aliud enim est, non esse sterilem, aliud non abstinere à coniugio. Hoc posterius potest esse materia præcepti, quia est in hominis potestate: illud autem priùs præcipi non poterat, cùm non sit in hominis voluntate, sed sit vel naturale, vel speciale Dei beneficium. Vnde Exodi. 23. post illa verba. *Non erit in te infœcunda, nec sterilis*, subdit Deus, *Numerum dierum tuorum implebo*, vt intelligamus vtranque esse diuini muneris promissionem. Et hinc etiam contraria ratione sterilitatẽ comminabatur Deus legis præuaricatoribus. Vnde quod interdum Patres citant dictum esse in veteri lege, *Maledictus sterilis, qui non facit semen in Israel*, vt videri potest in Hierony. Isai. 56. & Augustin. 14. contra Faust. cap. vltimo, intelligendum est, vel à contrario sensu, vel quia Deuterono. 25. frater qui nolebat vxorem fratris sui defuncti ducere ad suscitandum semẽ eius, quadam veluti infamia notabatur, nullum ergo est fundamentum ad asserendum huiusmodi præceptum. Et confirmatur, nã Isai. 56. *spadoni hus*, id est, viginibus, & seruantibus castitatẽ, simulq; alia diuina præcepta custodientibus, promittit Deus *nomen æternum, & locum insignem in domo sua*, vt Augustin. & Hierony. supra exponunt. Et Cyril. libr. 5. in Isai. tom. 3. ergo virginitas non erat contra Dei præceptum, & voluntatem. Significatur etiam illo loco, (vt notauit Bernardus homil. 3. in *Missus est*) sterilitatem non esse ignominiosam apud Deũ, quanquam inter homines illius populi, veluti in quodam opprobrium haberetur. Nec D. Tho. hoc

A
B
C
Exod. 23.
Deuter. 7.
Isai. 56.
Augusti. *Hieron.* *Cyril.*
Bernard.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc loco apertè docuit fuisse in lege vete-
ri hoc præceptum, quamuis in solutione
ad primum habeat illa verba, *videbatur esse lege prohibitum non dare operam ad relinquendum semen super terram.* In quibus nihil simpliciter affirmat, sed dicit, ita apparere potuisse, quia hoc aliquo modo insinuabatur, & statui illius legis, & promissionibus eius videbatur consentaneum. Vnde
D. Thom. idem D. Thom. licet in. 4. d. 30. quæstion. 2. art. 1. ad primum eodem ferè modo loquatur, quo in præsenti, distinctione tamē. 33. art. 2. ad. 2. apertè docet, post factam sufficientem humani generis propagationem, vel populi colentis Deum, non fuisse peccaturum, qui in lege Moysi virginitatem seruaret, quia non ageret contra, sed supra præceptum.

Ex quibus vlterius infero, non solum licuisse B. Virgini absque speciali reuelatione habere firmum propositum, & absolutum seruandi virginitatem, sed etiam hoc fuisse melius, & consultius. Probatur quia quamuis fortasse in statu integræ naturæ status continentiæ non esset melior, quia tunc actiones (vt ita dicam) animales, & onera matrimonij, & filiorum nihil impediret spiritus perfectionem) vt sentit D.
D. Thom. Tho. 1. p. quæst. 98. artic. 2. ad 3.) tamen in statu naturę lapsæ, virginitas est ex suo genere melior, & appetibilior secūdum honestam rationem, quia magis abstrahit hominem à sensibili amore, & delectatione, & à terrenis curis, & solicitudinibus, ergo etiam in lege veteri, cûm non esset specialis prohibitio, hoc erat ex suo genere melius, & consultius, præsertim post illius populi sufficientem propagationem: ergo etiam in B. Virgine hoc fuit melius, & C perfectius. Non enim refert, quod ipsa erat veluti in statu integræ naturæ, & ideò absque impedimento spiritus videtur potuisse generationi carnali incumbere, hoc (inquam) non obstat, quominus melius ei fuerit virginitatem seruare: tum quia hoc ex se, & ex obiecto suo est melius, quamuis fortasse Virgini propter speciale auxiliū gratiæ non esset necessarium. Sicut etiam non indigebat B. Virgo afflictione, & maceratione carnis suæ, ad castitatem seruandam, & nihilominus certum est, vsam fuisse his corporis afflictionibus, vtpote de se melioribus cæteris paribus, & statui naturę lapsę magis consentaneis: tū etiam, quia quamuis fomite careret, tamen corpus habebat corruptibile, quod grauari poterat, & onerari corporis laboribus, & solicitudinibus. Et ex hac parte melius illi erat, etiam ad perfectionem spiritus, status virginitatis. Ac denique, quia licet ipsa frueretur illo speciali priuilegio: tamen fortasse non semper agnouit habere sese illud, & ideo id semper statuit, quod per se melius est homini fragili, & lapsæ naturæ subiecto. Et maximè respectu aliorum oportuit, vt eam iniret viuendi rationem, quæ secundum se melior est, sicut etiam in Christo Domino, qui multo magis omni fomite carebat, vsu venisse conspicimus. Vnde confirmatur hæc veritas, quia multi viri sanctissimi in illa lege virginitatem, vt meliorem coluerunt, vt de Ieremia, Elia, & alijs testatur Ignatius epistola ad
B Phyladelphienses, & de Elia Ambrosius lib. 1. de virginib. in prin. Quibus adiungit tres pueros Damascenus lib. 4. c. 25. vbi eleganter de Danielis corpore dicit, ita fuisse, *Virginitate solidatum, vt bestiarum dentes illi infigi nequiuerint.* Quod etiam notauit Hieron. lib. 1. contra Iouinia. qui in Prolog. super Ieremiam illum virginibus annumerat, & de Ioanne Baptista constat virginitatem seruasse: & tamen vir eximię sanctitatis, & perfectionis à Iudæis est habitus. Quod etiam de Iacobo fratre Domini notat Epiphan. hæres. 30. dicens illo tempore, *etiam Iudæos virginitatem magnificasse.* Adde ex Iosepho. lib. 13. antiq. c. 8. & lib. 2. de bello Iudaico, Essenos in magna sanctitatis æstimatione inter Iudæos fuisse, inter alia, eo quod perpetuam castitatem seruarent. Neque
C Augustin. vnquam hoc negauit, sed in libro de bono coniugali. c. 9. & lib. 14. contra Faust. cap. vlt. dicit, illis primis temporibus generis humani debuisse, *sanctos vti necessario vsu nuptiarum, propter Dei populum propagandum, per quem & Saluator nasceretur*, nunquam tamen dixit, non potuisse esse consultius multis virginitatem seruare, præsertim eo tempore, quo lex vetus iam senuerat, & Dei populus satis propagatus erat, lib. aūt. 32. contra Faust. c. 10. & li. de bono coniuga. c. 22. indicat, fuisse tunc præceptum, vt frater excitaret semen fratris defuncti, tamen non necesse est intelligi de proprio præcepto, cùm nullum sit in lege, neque ita, vt esset prohibitū â nuptijs abstinere, sed in eo casu, si frater ducere

Epiphan. *Ioseph.* *Augustin.*

re volebat, consultius fortasse erat vxorem fratris accipere. Simpliciter ergo nihil obstare potuit B. Virgini, quominus semper efficacius virginitatem amauerit, & seruare proposuerit, quàm vllus hominum, *Obiicio.* solo Christo excepto.

Sed dicet tandem aliquis, potuisse Virginem formidare, ne virginitate sua aduē- *Responso.* tus Messiæ impediretur, si fortasse mater eius ex ipsa generanda erat. Sed non est, quod hoc timore à suo virginitatis proposito arceretur: tum quia erat prudentissima, & sapientissima: vnde non ignorabat sui muneris esse id amare, & eligere, quod perfectius est, nec propterea diuinam prouidentiam, & promissionem impediri posse, quia si aliquid aliud diuinitus ordinatum esset, facilè erat Deo voluntatem eius mutare, & aliud propositum inspirare: tum etiam, quia experiebatur sese speciali Spi- B ritus Sancti prouidentia gubernari, in ijs præsertim rebus, quæ ad perfectionem, & sanctitatem pertinent, vnde non dubibitabat, quin ille virginitatis amor quo flagrabat, ab Spiritu Sancto esset, & si quid aliud Deo magis placitum foret, sperabat se ab illo fore instruendam & regendam, sicut toto vitæ suæ tempore experta erat. Denique, cum esset in Scripturis versata probè sciebat Christū ex virgine esse nasciturum, ergo etiam poterat formidare, ne amittendo virginitatem, Christi originem impediret. Cûm igitur esset humilis, & prudens nihil horum spectabat, sed in maiorem perfectionem, quæ in virginitate posita est, incumbebat. Nihil ergo C fingi, inuenirivè potest, quod eam â virginitatis proposito retardaret.

Et per hęc satis responsum est ad secundam rationem dubitandi in principio positam. Prima verò soluetur commodius sectione sequenti, nūc solum dicitur, propositum consummandi matrimonim nō esse *Augus.* de substantia illius, vt notum est ex. c. sufficiat. 27. quæst. 1. Aug. libr. de bono coniugal. cap. 25. quomodo autem non sit contra iustitiam, carere illo, dicetur sect. & disput. sequen.

SECTIO SECVNDA.

An Beata Virgo propositum virginitatis seruandæ voto firmauerit, & quo tempore.

A HAE retici, qui propositum negant multo magis reijciunt omne votum, sed non est, quod cum illis amplius contendamus. Ex catholicis verò tribui solet hæc sententia Martino de Magistris, in libr. de *Martin. de Mag.* temperantia. q. 5. de virginitate. Sed hic author eo loco solum dicit Mariam decreuisse apud se, siue voto, siue simplicis mentis definitione, se perpetuò virginitatem seruaturam, vbi quamuis alterum non definiat, neutrum tamen negat. Et in sequentibus tam piè, & doctè loquitur de virginitate Mariæ, vt potiùs affirmare videatur. Itaque inter catholicos cōcertatio non est, quin B. Maria virginitatem vouerit. Quod, quia statim probandum est, agendo de tempore, in quo votum emisit, nunc vt certum supponatur. Tota ergo controuersia est quando emiserit hoc votum.

Prima sententia est emisisse illud post- *Sotus.* contractū matrimonium cum Ioseh, simul- *Durand.* que cum illo, & non antea. Ita opinatur *Abulens.* Sot. in. 4. d. 30. q. 2. articul. 2. ad primum, & ibi Durand. q. 2. rem dubiam relinquit. Citatur etiam Abulens. Matt. 1. q. 30. Fundamentum est. Primùm, quia tale votum ante matrimonium emissum impediret illud saltem ne licitè contrahi posset, quia vt dicitur. 27. q. 1. *Nouentibus virginitatem, non so-* *Hieron.* *lum nubere, sed etiam velle nubere damnabile est.* Vnde Hieron. lib. de scriptoribus Ecclesiasticis in Tiberiano eum reprehendit, quòd, *vt canis reuersus ad vomitum, filiam denotam Christi Virginem, matrimonio copulauit.* Confirmari potest, quia illud votum eo C tempore non fuisset de meliori bono. Sed hæc confirmatio nullam vim habet, vt ex dictis sectione præcedenti patebit.

Secunda sententia distinguit inter absolutum, & conditionale votum, & affirmat ante contractum matrimonium, atq; adeò â principio suę deliberationis B. Virginem emisisse votum virginitatis sub conditione, nisi Deus aliud de se statueret: absolutum autem votum fecisse solum post desponsationē cum Ioseph. Hanc sententiam *D. Thom.* tenet D. Thom. hic, & in. 4. d. 30. q. 2. artic. *Capreol.* 1. quam ibi sequuntur. Capreol. quęst. 1. Pa- *Palud.* lud. q. 2. Richard. art. 1. q. 2. Maior. quæst. 4. *Richard.* Et Sotus profitetur se eandem sequi sen- *Maior.* tentiam, ita tamen illam explicat, vt prorsus euertat, & in alium sensum mutet intelligendo per votum conditionatum desiderium vouendi. Nonnulli verò ex alijs *Sotus.* autho-

Universidad de Deusto
Biblioteca

authoribus è contrario ita illam explicãt, vt in re fateantur votum illud à principio fuisse absolutum. Citatur verò tam pro hac, quàm pro præcedenti sententia Augustin.in cap.Beata Maria.27.q.2. sed caput illud apud Augustinum non reperitur,& tam obscurè loquitur, vt ad omnem sententiam accommodari possit.

Vt ergo tam sententia D.Thomæ, quàm res ipsa explanetur,aduertendum est, dupliciter posse intelligi cõditionale votum, sub ea scilicet conditione, *si Deo placuerit*.Primò,vt conditio suspendat voti obligationem,donec impleta sit,id est, vt Beata Virgo vouerit seruare virginitatem,statim,ac Deus sibi reuelaret hoc illi esse beneplacitum. Ita videtur Sotus intellexisse hanc conditionem,quia tale votum parum differt à desiderio vouendi. Et quamuis reuera aliquid addat, tamen per se loquendo, non esset prudens vouendi modus, sub conditione dependente,& quasi expectãte futuram Dei reuelationem. Quare non est verisimile hunc fuisse sensum D. Thomæ, nec prudẽter posse hoc de Virgine sentiri. Nã reuera talis modus vouendi videtur esse quoddam genus tentandi Deum, & nimis curiosè inquirendi voluntatem eius. Et præsertim, si verum esset materiam talis voti eo tempore fuisse prohibitam, esset enim, ac si quis nunc voueret se occidere, si Deus reuelaret hoc sibi placere. Quod si fortasse dicant Beatam Virginem vouisse illo modo ex speciali Spiritus Sancti instinctu, seu reuelatione, & quia ex magna familiaritate cum Deo assueta erat his reuelationibus diuinis, & se à Deo singulariter regi ferè in rebus omnibus experiebatur:si hoc(inquam) dicatur, cum nullo firmo fundamento, sed coniectura tantum dici possit, conuenientiùs sanè diceretur ab eodẽ Spiritu Sancto didicisse virginem à principio,suam virginitatem illi placere, & ideò statim voto illam consecrasse. Secundò ergo modo intelligi potest conditio, non quæ voti obligationem suspendat, sed quæ illi veluti terminum ponat, donec de contraria Dei voluntate constet, ita, vt sensus sit, Egovoueo, & me obligo ad seruandam virginitatem, quandiu mihi Deus non reuelauerit aliud sibi placere. Qui modus vouendi per se bonus est,& si explicitè declaretur conditio, indicat animum perfecte subditum Deo. Et

Sot. Votum conditionale quotuplex, & quale.

ex hac parte aliquid fortasse perfectionis addit,(vt Paludanus docet)nimirũ quemdam specialem actum obedientiæ, tamen quamuis non addatur,in omni voto ex natura sua implicite includitur. Quo fit, vt votum hoc modo cõditionatum in re ipsa parum differat à voto absoluto.His positis, vt à certioribus initium sumamus. *Palud.*

Dicendum primo est,Beatam Virginem ante filij sui conceptionem absolutum, & perfectum votum castitatis emisisse. Hanc assertionem posuit D. Thom.hic solutione ad primum, & in ea consentiunt cæteri Theologi præcedenti sectione commemorati, & statim referendi. Et colligitur ex cap.sufficiat,& cap.B.Maria.27.q.2.& ex sanctis Patribus,quos statim referam. Et fundatur primò in eiusdem Virginis verbis Luc.1. vbi Angelo annuncianti filij cõ- *Luc.1.* ceptionem respondit. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* quæ verba non indicant dubitationem (vt contra Hæreticos supra latè tractauimus) sed indicant aperte,non solum habuisse Virginem propositum non cognoscendi virum,sed etiam ita esse ligatam, seu impeditam, vt licitè non posset illum cognoscere. Nam licet vsque ad illud tempus non cognouisset virum: imò etiam si propositum haberet non cognoscendi, si tamen sibi esset integrum suo arbitrio licitè illum cognoscere, non esset, cur tam solicite quæreret, *Quo modo fiet istud?* Quia posset illi facilè respõderi, liberam habere facultatẽ cognoscendi virum, vt filium conciperet, ergo sensus illorum verborum est, *Virum non cognosco*,id est,mihi non licet illum cognoscere, nec est iam positum in voluntate mea. Vnde ex his verbis ita intellectis colligit votum hoc August. libr. de sancta virgin. *August. Bernard.* c.4.& indicat serm.14. de Natiuitate.Bernard.serm.4.de Assumptione,circa finem, dicens, verbis illis indicasse virginem, *immobile propositum castitatis*. Et homilia.4.in *Missus est*, in princip.dicens, virginem non dubitasse, sed inquisiuisse modum,qui non esset suæ virginitati contrarius. Quod priùs indicauerat Ambros.libr.2 .in Lucã, *Ambros. Anselm.* quamuis nõ tam apertè,sicut & Ansel.homil.in illud Euangel. *Intrauit Iesus in quoddam castellum*.Luc.10.hæc verba ponderãs *Luc.10.* dicit, B. Virginem fuisse miratã, quia *certissime sciebat nũquam virum cogniturum*.Vbi significat habuisse diuinam reuelationem,

Ante filij conceptionẽ absolutũ virginitatis votum.

& in libro de excellentia virginis, capit.4. apertiùs indicauit votum dicens, *Deiparam Virginitatem suam Deo consecrasse*.Idem sentit Bed.lib.1.in Lucam.c.1.dicens,B.Virginem, *ostendisse illo verbo suæ mentis propositum, quia prima fœminarum tantæ se virtuti*, id est virginati, *manciparat*, in quo vltimo verbo votum indicat. Clarissimè, & elegantissimè Gregorius Nyssenus homil. de sancta Christi natiuit. cuius verba statim artingam.Hunc locum, contemptis sanctis Patribus, variè eludunt Hæretici, negantes Virginem interrogasse, de modo conceptionis, sed vel dubitasse, vel quasi attonitam, & extra se positam non satis, quid diceret, animaduertisse. Sed horum impietatem satis refutauimus supra. Et ipsa Angeli responsio satis clarè docet, B. Virginem simpliciter, ac prudenter de modo interrogasse. Aliqui verò Catholici obijciunt potuisse B. Virginem intelligere, statim in illo eodẽ momento esse concepturam, & ideò absque voto interrogare potuisse, *Quomodo fiet istud?* Sed hoc etiam friuolum est, nam Angelus absolute annunciauit. *Ecce concipies, & paries filium*, & non dixit, *subito nunc concipies*,' Sicut alijs sæpe in Scriptura reuelata est filiorum procreatio,vt Zachariæ,Lucę primo, Abrahæ Genes.18.& tamen nullus intellexit,statim,ac subito,nec alio, quàm naturali modo, prolẽ esse procreandã. Et ideò nullus de modo interrogauit, sicut B. Virgo,quia illis licitum erat natutali modo generare filios. Zacharias verò dubitauit propter impotentiam senectutis.Vnde inter illius verba,& verba Beatæ Virginis,& responsiones Gabrielis ad ipsos magnum est discrimen, vt suprà ponderauimus. Adde quòd, si ex verbis Angeli Virgo intellexisset,vel suspicata esset, subitò se & statim esse cõceptura, eadem ratione existimasset eodem momento esse pariturum. Nam Angelus simul dixit,*Ecce concipies,& paries*:at hoc posterius est planè falsum, & absurdum: ergo & illud priùs sine fundamento confingitur.

Bed. *Gregor.Nyss.* *Obiectio.* *Responsio.* *Lucæ 1. Genes. 18.* *Obiectio.* *Isaiæ 7.*

Alij dicunt potuisse virginem statim intelligere sibi annunciari Mesiæ conceptionem, quia maiestas verborum Angeli hoc satis præseferebat, & ideò cum aliàs esset Scripturis doctissima, statim intellexisse, esse se Virginem concepturam, quia iam ante credebat ex Isaiæ.7. Messiam ex virgine esse nasciturum. Quæ obiectio reuera est difficilis, videtur enim eneruare vim dictorum verborum, quia si Virgo iam mysterium intellexerat, non erat cur de virginitate esset solicita, ergo non ex prædicto effectu protulit illa verba,sed solum vt modũ inquireret. Resp. *Responsio.* ponderi tamen potest.Primò,B.Virginem quando illa verba protulit, nondum intellexisse sibi nunciari Mesiæ cõceptionem, quia Angelus non videtur satis apertè docuisse filij diuinitatem, vsque ad illa verba *Spiritus Sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, quod enim ex te nascetur sanctum,vocabitur filius Dei*. Nam in his diserte explicuit mysterium, in prioribus verò magis obscurè: quia in alijs etiam reuelationibus, quibus vel Abrahæ, vel Manuę filius promittebatur, dicebatur illum fore magnum,& insignem virum, &c. Accedit, q cùm B. Virgo esset humillima, non statim fortasse cogitatione ascendit ad tam excellentẽ dignitatem suam. Vnde *August.* Augustin. ser.2.de annunciat.post illa verba facit Angelum loquentem ad virginem in hunc modum. *Recole Maria in libro Esaiæ Prophetæ virginem,quam pariturum legisti, & gaude,atque exulta, quia tu esse meruisti. Tu ibi præfigurata es virgo,tu Ecce concipies in vtero,non de viro,sed de Spiritu Sancto*. Et statim concludit Virginem respondisse. *Ecce ancilla*.Præterea,quia si iam Virgo sciuisset sine opera viri esse concepturam, nihil erat,quòd ampliùs interrogasset, quia iam consequens erat, vt crederet diuina virtute filium esse concipiendum, & ampliùs inquirere,nihil aliud erat, quã curiosè nimis diuina mysteria scrutari, Vel certè si interrogare volebat, num aliquid ipsa in eo mirabili opere præstitura esset, non diceret, *quomodo fiet*, sed quid me oportet facere, nec causam redderet, *quia virum non cognosco*, sed potiùs diceret, cùm necesse non sit virum cognoscere. Nec Angelus responderet eam instruendo filium illum fore concipiendum sine opera viri:at non solum docet, sed etiam rationem reddit, nimirum,quia ille homo futurus erat per se sanctus, & verus filius Dei. Superest igitur, vt dicamus ad illam primam Angeli vocem, statim (quod naturale, & per se obuium erat) cogitasse virginem de naturali modo concipiendi, & quia hic propter votum non licebat, interrogasse. *Quomodo*

Universidad de Deusto
Biblioteca

modo fiet istud? atque ita exponit hunc locũ Athana. serm. de sanctiss. Deipara. Sed in hac responsione, illud in primis displicet, B. Virginem non intellexisse in illis verbis, *Ecce concipies*, &c. sibi annuntiari conceptionem Messiæ, ac filij Dei, quia (vt infra q. 30. artic. 4. dicemus) verba Angeli satis apertè hoc significabant, ergo nõ est verisimile Virginẽ, ea non intellexisse: tum quia iam erat animo pacatissimo, præsertim postquam Angelus dixit, *Ne timeas Maria*: tum etiam, quia præterquam quòd magno ingenio pollebat, erat illuminatissima in rebus diuinis, & tota in se collecta attentissimè audiebat, vnde cũm respondit, *quomodo fiet istud?* iam crediderat, non autem credidisset, nisi priùs percepisset, quod sibi dicebatur. Propter quod dicunt aliqui, non oportere B. Virginem antea cognouisse Messiam cõcipiendum ex virgine. Sed hoc valde displicet: est enim & contra doctrinam sanctorum, & cõtra perfectionem B. Virginis. Habebat enim perfectam fidem huius mysterij, & intelligebat Isaiam, quem legebat. Verisimilius sanè diceretur, quamuis id antea sciret, non tamen statim ad omnia attendisse, & hoc indicat, Augustinus supra, & fit verisimile coniecturis adductis, & sufficiẽter expedit difficultatem. Tamen D. Ambros. lib. 2. in Luc. cap. de Mariæ interrogatione, apertè sentit, quando Maria hoc interrogauit, iam intellexisse & credidisse, se Virginem cõcepturam, & parituram, *legerat enim*, inquit, *hoc Maria Isa. 7. ideò credidit futurum, sed quomodo fieret, ante non legerat.* Quod si hoc asserere velimus, dici adhuc potest, eam ignorasse modum, & an nihilominus conceptio futura esset opera viri, poterat enim Deus vtrunque coniungere, sicut nõnulli dicunt, futurum fuisse in statu innocentiæ, scilicet, vt absque læsione clausuri virginalis, mulieres ex viris conciperẽt, ac parerẽt. Quia ergo ignorabat modum, solicita esse potuit, & de complexu virili cogitare, quia quomodocũq; fieret, suo voto, & proposito repugnabat. Vel tandẽ dici põt, licet Virgo priuati mysteriũ intelligeret, se tamen gessisse ac si id nesciret: tũ vt ipsa suũ immobile propositum ostenderet: tũ vt Angelus suæ cõceptionis modum diuina auctoritate testaretur, sicut infra dicemus de Ioanne, quando misit ad interrogandum Christum, *Tu quis es?*

A Prætereà piè tantũ, ac probabiliter ponderari solent in confirmationem huius veritatis verba illa. *Missus est Angelus Gabriel ad Virginem desponsatam viro.* Illa enim absoluta *Virginis* appellatio, præsertim cum desponsatione coniuncta, non quamcunque integritatem sed immobilem, Deoque cõsecratam virginitatem indicant, cuius rei nonnullum etiam indicium est, quod cùm ante aliquot menses esset desponsata, virgo adhuc permaneret. Ratio verò ad confirmandam hanc veritatem, quòd ad votũ attinet, non est alia, nisi quam D. Thomas tetigit, scilicet, quia virginitas voto firmata eò gratior est Deo, quò perfectior est, sacratior, & immutabilior. Quod verò attinet ad circunstantiam temporis, illa est, quia *nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia*, vt iam latiùs dicam.

B

Dico ergo secundo, B. Virginem emisisse hoc votum ante contractum matrimonium cum Iosepho. Ita sentiunt communiter Theologi in 4. dist. 30. Richard. artic. 2. q. 1. Bonauen. q. 2. Mai. q. 4. Scot. q. 2. Albert. Magn. Henric. ac ferè cæteri scholastici sect. præced. citati. Et eandem habet Hugo Victor. libr. de perpetua virginitate Mariæ. c. 1. & videtur esse sententia, D. Augustin. libr. de sancta virginit. c. 4. vbi ex responsione Mariæ ad Angelum colligit eius virginitatis votum, & subdit. *Sed quia hoc Israelitarum mores adhuc recusabant, desponsata est viro iusto, non violenter ablaturo, sed potius custodituro, quod ipsa iam vouerat.* Vbi licet expresse non dicat fuisse votum absolutum, satis tamen significat fuisse idem votum, quod in aduentu Angeli, & post matrimonium habuit. Et idem significat Grego. Nyss. homil. de natiuit. vbi primum dicit virginem traditam esse Iosepho, non vt virginitatem eius auferret, sed vt conseruaret potius, & custodiret, & rationem subdit. *Quoniam Deo dicatam, & consecratam carnem, veluti sanctum quoddam donariũ intactam seruari oportebat.* Reliqui Patres supra citati, licet indefinitè loquantur, sentiunt tamen votum castitatis in Virgine non minus antiquum fuisse, quàm propositum. Et reuera est par vtriusque ratio, quia sicut votum debuit esse de meliori bono: ita etiam fuit propositum, vt ostensum est. Quòd si admittamus leges & mores illius ætatis non permisisse virginitatem, vel saltem non existimasse illã meliorem

C

Richard. Bonau. Maior. Scot. Albert. Henric. Hug. Vict. Augustin.

Gr. Nyss.

rem, vel negandum erit Virginem habuisse & propositum, & votum, non solum ante, sed etiam post contractum matrimonium, quod falsissimum est, vel certe dicendum est in ea sententia, diuino nutu, & consilio virginitatem appetijsse, & voluisse. Quo posito, probabilius, & magis consequenter dicetur habuisse hanc diuinam reuelationem ante matrimoniũ contractum, quàm post illud. Deinde sicut votum per se, & natura sua repugnare videtur fidelitati, & iustitiæ matrimonij: ita & propositum non reddendi debitum natura sua pugnat cum eisdem virtutibus. Quid enim iniustius, quàm fieri debitorem, animo, & intentione non soluendi debitum? Ergo si Beata Virgo habuit à principio propositum immobile virginitatis, non potuit reuera contrahere non mutando propositum, nisi ex diuino instinctu, & reuelatione, qua sibi constitit Iosephum nunquam petiturum debitum, sed potius in idem virginitatis propositum consensurum. Qua reuelatione posita, nec matrimonium repugnabat proposito, neque voto: habuisse autem Beatã Virginem hanc reuelationem, antequam matrimonium contraheret aperte docent Greg. Nyssen. supra, & Bonau. in lib. meditationum vitæ Christi, capit. 3. & ferè alij Patres, ergo pari ratione potuisset ex eadem reuelatione matrimonium contrahere, etiam si votum antea emisisset, ergo nihil est cur dubitetur, quòd illud emiserit. Primò, quia summo affectu semper amauit castitatem, ergo verisimile est effeciisse, quantum in se erat, vt hoc propositum esset immutabile: ita vt propria voluntate retractari nõ posset. Studuit enim semper puritatem angelicam imitari, & quam illi per naturam, voluit ipsa per voluntariam promissionem habere immutabilem. Secundò, quia hoc modo virginitas Mariæ fuit semper perfectior, & gratior Deo. Tertiò, quia multæ virgines ferè ab incunabulis per castitatis votũ se Deo consecrarunt, ergo multo magis hoc credendum est de principe omnium virginũ, quæ illarum est dux, & perfectissimum exemplar.

A *Studium suum ad hoc intendit, vt corpus, & animam suam Deo virginitate perpetua consecraret. Sciebat enim quod quanto sanctius cã seruaret, tanto sublimius ei, qui omniũ castissimus, imo ipsa castitas est, appropinquaret. Amplectendo itaq; quod acceptabilius Deo esse cognouit, legem superauit.* Neq; existimo necessarium esse, morose disputare de conditione illa, *nisi aliud Deo placuerit*, prout paulò antea â me explicata est, quia (vt rectè notarũt Paludanus, Scotus, & alij) illa conditio, etiam si expresse addatur, nõ tollit vim, & perfectionem voti absoluti, quia in omni voto intime includitur: imo in omni promissione imbibitur huiusmodi ordo ad voluntatem eius, cui fit, nam si ipse non acceptat, vel si remittit, aut non vult rẽ promissam, obligatio cessat. Quod non solum hac ratione in Deo locum habet, sed etiam quia est supremus legislator, & dominus, qui potest omnem huiusmodi obligationem dispensare, & irritare. An verò, cùm Beata Virgo votum emisit, contenta non fuerit hac conditione, prout in ipso voto includitur, sed in corde suo illã distinctè explicauerit, res incerta est, & quæ non multũ referre videtur. Quare si D. Tho. (vt Paludanus illum explicat) solum hoc docere voluit, facile illi consentiam, quia fortasse hoc aliquid perfectionis addit, præsertim, si nõ fuit à principio Beatæ Virgini reuelatum, quid Deus de corpore eius disposuisset. Nam si de hac diuina voluntate à principio certior facta est per Spiritus sancti reuelationem (vt est probabile) iam non erat illa conditio necessaria, quia de diuino beneplacito iã illi constabat.

Paluda. Scot.

B

C

D. Thom. Palud.

Ad fundamẽta contrariarũ opinionum, nihil est quod respõdeamus, nam ex dictis soluta sunt. Dicũt verò aliqui, cùm Beata Virgo, ante matrimoniũ esset sub potestate parentum, nõ potuisse, vel saltem nõ debuisse votum emittere, præsertim, cùm ab illis posset statim irritari: est autem verisimile parentes non consensisse in huiusmodi voto: tum quia erat vnigenita (vt creditur): tũ etiam, quia eo tẽpore virginitas in opprobriũ, & ignominiã vertebatur. Respõdetur tamen. Primũ, parentes Virginis fuisse sanctissimos, vt ecclesiastica habet traditio, quam Gregorius Nyss. & alij referũt. Quare nihil est quod de eorũ cõsensu, etiam si necessarius esset, dubitetur, quia

Responso.

Gre. Nyss.

Greg. Nyss. Bonau.

Anselm:

Anselmus lib. de excellẽtia Virginis c. 4. sic, inquit, Virgo tenera, & delicata, regali stirpe progenita, & speciosissima totam intentionem suam, totum amorem suum, totũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

nec de temporali hæreditate nimium erãt A solicíti, nec ab hominum æstimatione, & iudicio pendebant. Vnde Bernardus homilia tertia in *Missus est*, ita Virginem facit loquentem, & verba possunt ad parentes etiam accommodari. *Melius est mihi male dictum incurrere, quam castitatem violare, nam licet video maledictum, sed non peccatũ, hæc enim maledictio quid est, nisi hominũ exprobratio?* Addo denique, licet sterilitas in ijs, qui generationi vacabant, in aliquod opprobrium tunc cederet: fortasse tamen voluntariam castitatem in simili existimatione non fuisse, vt ex ijs, quæ supra retulimus, colligi potest. Deinde verisimile est, quod ex B. Augustino refertur in dicto capitul. Beata Maria, vigesima septima, quæstio. secunda, illam in corde votum emisisse, non tamen expresisse ore donec B iam desponsata simul cum viro suum votum expresit. Quare non erat, quod parẽtes consuleret, cùm ab Spiritu Sancto regeretur, & certa esset gratius esse Deo quod vouebat. Neque etiam erat quòd irritationem timeret: tum quia parentes illius votum ignorabant: tum etiã, quia licet illud agnoscerent, non fuissent ausi filiæ voluntatem, cuius sanctitatem, & diuini Spiritus singulare regimen probè nouerant, immutare.

Bernard.

Augusti.

SECIO III.

V.B. Virgo in seruanda, & vouenda virginitate prima fuerit.

QVæstio intelligi potest, vel de ordine C temporis, vel de dignitate, & perfectione castitatis, & in vtroque sensu breuiter expediri potest.

Primùm enim (quod ad ordinẽ temporis attinet) licet multi ante Virginem castitatem seruauerint (vt supra vidimus) nullus tamen ante illam creditur hoc votum emisisse. Ita sentit Bernard. homilia. secunda, & tertia, in *Missus est*, & in sermone, *Signum magnum*, accommodans illud Psalmi. quadragesimi quarti, *Adducentur regi Virgines post eam. Nam primatum*, inquit, *sola vendicat sibi*. Et Ruper. libro tertio in Cantica, circa finem, *Votum virginitatis*, inquit, *prima vouisti*. & Beda, Lucæ. primo. *Prima*, inquit, *fœminarum tantæ se virtuti mancipare curauit*. Et prius hoc indicauit Ambrosius libro de institutione virginis, capitul. quinto, dicens, *egregia Maria, quæ signum sacræ virginitatis extulit, & intemeratæ virginitatis pium Christo vexillum leuauit*. Et Hieronymus epistola secunda ad Eustoch. longè à princip. *Mihi*, inquit *virginitas in Maria dedicatur, & Christo*. Facit etiam, quod Epiphan. hæres. 78. dicit, fuisse consuetudinem antiquæ Ecclesiæ vouere Deo virginitatem *in honorem, & imitationem Beatæ Mariæ*. Docuit etiam hanc sententiam Abulens. quarto Reg. decimo octauo, quæst. decima nona, Chartusian. in vita Christi, part. prima, capit. secundo. Vualdens. citans Bedam, tomo secundo, de sacramentis, capit. 130. Rationes ad hanc sententiam confirmandam nullæ ferè possunt adduci, cùm res potissimum pendeat ex historia. Solum potest esse coniectura, (quam hic indicauit. D. Thomas ad secundum.) Quia cùm votum virginitatis ad statum perfectionis pertineat, decuit, vt in lege gratiæ haberet initium in Christo, & in matre eius.

Ambros. Virgo in seruanda virginitate prima fuit. Hieronym. Epiphan. Abulens. Carthusian. Vualdens.

D. Thom.

Illud verò est in hac sententia difficile, Dubium. quia cùm constet plures & viros, & fœminas ante Deiparã, virginitatem seruasse, vnde constare potest nullum illorum virginitatem promisisse? Et primô est difficultas de Elia, Daniele, & alijs, quos supra ex Ignatio, Damasceno, & alijs Patribus retulimus. Secundô, de Maria sorore Moysis, quam fuisse virginem sentit Ambrosius. libro. primo de virginib. in princi. & in exhortatione ad virgines, & Greg. Nyss. lib. de virginitate, cap. 9. qui ex Scriptura sacra id conatur elicere, quia nunquam à marito, sed à fratribus semper nominatur. Tertiò obijci potest, de filia Iephte, quam nonnulli existimant voto fuisse consecratam Deo. Ita enim exponunt locum Iudicum vndecimi, Vatablus, & alij. Non enim intelligunt, patrem sacrificasse filiam Deo, occidendo illam, sed consecrando virginitatem Deo. Quartò obijci etiam possunt inter Iudæos Esseni, qui (vt supra diximus) virginitatem seruabant, & cum religiosorum more viuerent, verisimile est illam vouisse. Et inter Gentiles virgines Vestales, quæ falsæ Deæ virginitatem vouebant. Cur ergo negabimus, nonnullos fideles

Ambros.

Greg. Nyss.

Vatabl.

les virginitatis amatores vero Deo virgi- A nitatem vouisse? Adde, hoc non pugnare cum imperfectione status veteris, & naturalis legis. Quia licet rariores essent, non tamen defuerunt in illis statibus aliqui Sancti viri, qui opera perfectionis, & consilij custodirent.

Responsio.

Ad has obiectiones nihil aliud habeo quod respõdeam, nisi rem hanc esse incertam, & non admodùm ad Deiparæ laudes pertinere. Quod enim ipsa perfectum votum virginitatis emiserit, ad perfectionẽ eius pertinet: quòd vero ante ipsam nullus hoc fecerit, ad eius commendationem nõ admodũ refert. Illud verò certum est, ex sacra Scriptura, de nullo alio colligi posse ante Virginem hoc votum emisisse. Et hoc sensu, vt minimum, erit etiam certum, ipsam esse primam in virginitate vouenda. Deinde dici etiam potest prima, B quæ proposita est tanquam dux, & exemplar huiusmodi voti, & hũc existimo esse sensum Sanctorum Patrum. Addo tamen fortasse etiam in re ipsa fuisse primam, quia omnia, quæ in contrarium proponuntur, facile expediri possunt. De illis enim Prophetis fatemur id esse incertũ, & nesciri: tamen quia id scriptum non est, & illis temporibus hoc non erat in vsu, ideo verisimile existimatur, eos non vouisse.

Ad secundum de Maria sorore Moysis, licet verum esset virginem permansisse: tamen non potest inde inferri virginitatem vouisse. Deinde (quod de virginitate eius dicitur) incertum est. Nam Iosephus, libro. tertio, antiquit. capit. secundo, & sexto, refert, Hur fuisse maritum illius Mariæ, & Beseleel fuisse filium eius. Vnde ad coniecturam Greg. Nyss. facile dicitur, eã potius à fratribus, quàm a marito in Scriptura nominari, nõ quia marito caruerit, sed propter eximiã fratrum dignitatem, & authoritatem.

Ioseph.

Ad tertiũ de filia Iephte (& si illam expositionem admittamus) nihil efficitur. Quia illa nec vouit virginitatẽ, nec eã voluntariè seruauit: sed *deplorando* (vt ipsa dixit) *virginitatem suam*. Nec pater etiam vouit virginitatem filiæ, sed vouit immolare Deo, quod sibi domum venienti primũ occurreret, & quia filia, prima fuit, quæ egressa est in occursum eius, voluit in ea seruare votũ, immolando illã (vt dicit hæc C expositio) non vt pecudẽ, sed modo personæ humanæ accommodato, dicando illam cultui diuino, vnde factum est, vt innupta permanserit. Secundò verò dicitur, veriorem esse communem Patrum expositionem, Iephte immolasse filiam interficiendo illam, siue hoc temere fecerit, siue instinctu Spiritus Sancti motus, quod non est huius loci fusiùs tractare. Sed videri potest Chrysostomus, tomo primo, homilia de Iephte. Athanasius, in diuinæ Scripturæ Synopsi, Augustin. libr. quæstionum in Iudicum, quæstion. 49. & libr. quæstion. noui, & veteris testamenti, quæstio. quadragesima tertia, Hieronym. primo contra Iouinian. Epiphan. hæres. 55. Ambrosius libr. tertio de officijs. Videri etiam possunt Philo, & Iosephus, qui hoc affirmant, ille in libro Antiquitatum Biblicarum: hic vero libro quinto. Antiquit. capitul. duodecimo. Denique idem sensit Concil. Francford. in secunda parte eius.

Iephte qualiter se erga filiam habuerit. Chrysost. Athanas. August. Hieronym. Epiphan. Ambros. Philo. Ioseph. Conc. Franc.

Ad quartum de Essenis, referũtur quidem castitatem seruasse: non tamen vouisse, neque eam vt perpetuam, & immobilem custodijsse. Lege Iosephum, libr. 2. de bello Iudaico, capitul septimo, & Epiphan. hæres. decima sexta. Et idem dicitur de virginibus Vestalibus. Nam post certum ætatis tempus nuptui dabantur, vt refert Alexander ab Alexãdro, libro quinto dierum genialium, & indicauit Ambrosius, libro primo de virginib. Ad aliam denique coniecturam dicitur, probare quidem id non repugnasse, non tamẽ factum esse.

Ioseph. Epiphan. Alexan. Ambros.

Secundõ (quod ad dignitatem, & perfectionem attinet) dicendum est absque vlla dubitatione, in virginitatis perfectionẽ, inter omnes puras creaturas Deiparam primatum tenuisse. Hæc conclusio constat ex communi doctrina Patrum, & ex omnibus dictis. Ratione verò declaratur, quia virginitas Mariæ, quoad propositum, & animum, fuit tantò efficacior, & vehemẽtior, quantò ex maiori charitate, & gratia procedebat, quoad immobilitatẽ habuit hoc propositum perfecto voto confirmatum: quoad intentionem ex perfectissimo Dei, & puritatis amore hoc fecit, quoad executionem verò, tam perfecti illud seruauit, vt omni prorsus motu contrario, aut repugnante caruerit, imò alios

Maria inter omnes creaturas puriss ma.

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam ad castitatem prouocauerit, vt supra ex Sanctis Patribus diximus, ergo. Deinde caruit omni contrario, quod virginitatis perfectionem posset minuere, nam & ipsum coniugium, quod in alijs ad virginitatem tollendam ordinari solet, in illa fuit ad eius custodiam, testimonium, & honorem institutum. Habuit deinde comitantes omnes virtutes, temperantiam, humilitatem, & alias, quę illius perfectionē posent augere. Fuit denique eius virginitas propter altissimum finem à Deo ordinata. Nam & ad filij generationem ordinata est (quod est admiratione dignissimum) & ad consecrandum Deo thalamū, ex quo factus homo nasceretur, quo nihil potest perfectius, ac excellentius intelligi.

Obiectio. Dices, Perfectior est virginitas voto solenni consecrata Deo, quàm simplici, Beata autem Virgo non habuit votum solenne continentiæ: tum quia per illud non est facta inhabilis ad contrahēdum matrimonium: tum etiam quia hæc solennitas post Christum, imo authoritate Ecclesiæ introducta est, vt Pontifices docuerunt. *Responsio.* Respondetur hanc solennitatem non esse per se loquendo ad perfectionem virginitatis necessariam. Fuit quidem valde vtilis, & conueniens imperfectis hominibus, qui ad perfectionem tendere student, & facile mutari possunt: at vero in Beata Virgine, quæ semper fuit in statu perfectionis, & animum virtute immobilem habuit, illa extrinseca solennitas non fuit necessaria: imo nec cōueniens, quia (vt iam dicemus (oportebat illā matrimonium contrahere, quod non solum virginitatis perfectionem non impediret, verum potius iuuaret.

Solemnitas in voto quo modo sit necessaria.

QVAESTIO XXIX.
De matris Dei desponsatione, in duos articulos diuisa.

DEinde cōsiderandū est de desponsatione matris Dei. ¶ Et circa hoc quæruntur duo. ¶ Primò vtrum Christus debuerit de desponsata nasci. ¶ Secundò, vtrum fuerit verum matrimonium inter Mariam matrem Domini, & Ioseph.

ARTICVLVS PRIMVS.
Vtrum Christus nasci debuerit de Virgine desponsata.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod Christus nō debuerit de Virgine desponsata nasci. Desponsatio enim ad carnalē copulā ordinatur. Sed mater Domini nunquā voluit carnali copula vti: quia hoc derogaret virginitati mentis ipsius. Ergo non debuit esse desponsata. ¶ 2. Præterea, quod Christus ex Virgine nasceretur, miraculū fuit, vnde Aug. dicit in Epist. ad Volusianum, ipsa Dei virtus per inuiolatæ matris virginea viscera, mēbra infantis eduxit, quę postea per clausa ostia, mēbra iuuenis introduxit: hic si ratio quæritur, nō erit mirabile: si exemplū poscitur, nō erit singulare. Sed miracula fiūt ad confirmationē fidei: vnde debēt esse manifesta. Cum igitur per desponsationē hoc miraculum fuerit obūbratum, videtur nō fuisse conueniens, quod Christus de desponsata nasceretur. ¶ 3. Præterea, Ignatius martyr, vt Hieron. dicit super Matt. hāc causam assignauit desponsationis matris Dei, vt partus eius diabolo celaretur, dū eū putat nō de virgine, sed de vxore generatū. Quæ quidē causa nulla esse videtur: tum quia diabolus ea, quæ corporaliter fiunt, perspicacitate sui sensus cognoscit: tū etiā quia postmodum per multa euidētia signa dæmones aliqualiter Christū cognouerunt, vnde dicitur Mar. 1. quod homo in spiritu immūdo exclamauit dicēs, Quid nobis & tibi Iesu Nazarene, veni sti ante

Hier. 4. d. 30. q. 2. art. 1. q. 1. & 3. & Matt. 1. 18. 23.

Epist. 3. prope medium illius, to. 1.

sti ante tēpus perdere nos: scio quòd sis sanctus Dei. Non ergo videtur conueniens fuisse, quòd mater Dei esset desponsata. ¶ 4. Præterea, Aliā rationē assignat Hiero. ne lapidaretur mater Dei à Iudæis, sicut adultera. Hæc autē ratio nulla esse videtur: si enim non esset desponsata nō posset de adulterio cōdemnari. Et ita nō videtur rationabile fuisse, quòd Christus de desponsata virgine nasceretur. ¶ Sed cōtra est, quod dicitur Matt. 1. Cùm esset desponsata mater eius Maria Ioseph, & Luc. 1. Missus est Gabriel Angelus ad Mariā virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph.

Super illud Mat. 1. Cū esset desponsata, to. 9.

l. 2. in Luc. cap. 1. inter prin & medium to. 5.

li. 3. in Luc. non procul a prin. illius, tom. 5.

c. 1. in Mat. Super illud. Cū esset desponsata, to. 9.

Præfert. Hier. 1. cap. Mat. to. 9. & Bedæ super. 3. cap. Luc. tom. 2.

Respondeo dicendum, quòd conueniens fuit Christū de desponsata virgine nasci tū propter ipsum, tū propter matrē, tum etiā propter nos. Propter ipsum quidē Christū, quadruplici ratione. Primò quidē, ne ab infidelibus tanquam illegitimē natus abijceretur. Vnde Ambrosius dicit super Luc. Quid Iudæis, quid Herodi posset ascribi, si natum viderētur ex adulterio persequuti? Secūdò, vt cōsueto modo eius genealogia per virū describeretur. Vnde dicit Ambros. super Luc. Qui in seculū venit, seculi debuit more describi, viri autem persona quæritur, qui in senatu & reliquis curijs ciuitatū generis asserit dignitatē. Consuetudo etiā nos instruit Scripturarum, quæ semper viri originē quærit. Tertiò, ad tutelā pueri nati, ne diabolus cōtra eū vehemētius nocumenta procuraret. Et ideo Ignatius dicit ipsam fuisse desponsata, vt partus eius diabolo celaretur. Quartò, vt à Ioseph nutriretur: vnde & pater eius dictus est, quasi nutritius. Fuit etiā conueniens ex parte Virginis. Primò quidē: quia per hoc redditur immunis à pœna, ne scilicet lapidaretur a Iudæis tanquam adultera: vt Hieron. dicit. Secundò, vt per hoc ab infamia liberaretur. Vnde dicit Ambros. super Luc. quòd desponsata est, ne temeratæ virginitatis adurereturinfamia, cui grauis aluus corruptelæ videretur insigne præferre. Tertiò, vt ei a Ioseph ministerium exhiberetur: vt Hierony. dicit.

esset desponsata, tom. 6. li. 7. in Lu. non procul a prin. li. to. 5.

Loco antea dicto, & cōtra Hieronymum lib. de perpetua virginitate Mariæ to. 3.

Ex parte etiā nostra hoc fuit conueniens. Primò quidē, quia testimonio Ioseph cōprobatum est, Christum ex virgine natum. Vnde Ambros. dicit super Luc. Locupletior testis pudoris maritus adhibetur, qui posset & dolere iniuriā, & vindicare opprobrium, si nō agnosceret sacramētum. Secundo, quia ipsa verba Virginis matris magis credibilia reddūtur, suā virginitatē asserētis. Vnde Ambros. dicit super Luc. Fides Marię verbis magis adscitur, & mēdacij causa remouetur. Videretur enim culpā obūbrare voluisse innupta mēdacio prægnans: causam autē mentiendi desponsata nō habuit, cū coniugij præmium & gratia nuptiarum partus sit fœminarū. Quæ quidem duo pertinent ad firmitatē fidei nostræ. Tertiò, vt tolleretur excusatio virginibus, quæ propter suā incautelā nō vitant infamiā. Vnde Ambros. dicit. Nō decuit virginibus siniſtra opinione viuētibus, velamē excusationis relinqui, quòd infamata mater quoq; Domini videretur. Quartò, quia per hoc significatur vniuersa Ecclesia: quæ cū virgo sit, desponsata tamen est vni viro Christo, vt Augustin. dicit in lib. de sancta Virginitate. Potest etiā, & quinta ratio esse, quòd mater Domini fuit desponsata, & virgo: quia in persona ipsius & virginitas & matrimonium honoratur, contra hæreticos alteri horum detrahentes.

Libro. 2. in Luc. c. 1. ante medium, to. 5.

l. 2. in Luc. nō procul à princ. to. 5.

ca. 12. ante med. to. 6.

Ad primum ergo dicendum, quod Beata Virgo mater Dei: ex familiari instinctu Spiritus Sancti credēda est desponsari voluisse, cōfidens de diuino

Universidad de Deusto
Biblioteca

auxilio,quod nunquã ad carnalem copulam peruenirẽt.Hoc tamen diuino commisit arbitrio,vnde in nullo detrimentũ passa est virginitas. ¶Ad secũdum dicendũ,quod sicut Ambros. dicit super Lucam, maluit Dominus aliquos de suo ortu,quàm de matris pudore dubitare. Sciebat enim teneram esse virginis verecundiã, & lubricam famam pudoris: nec putauit ortus sui fidẽ,matris iniurijs astruendã. Sciẽdũ tamen,quod miraculorũ Dei quædã sunt,de quibus est fides:sicut miraculũ virginei partus,& resurrectionis Domini,& etiã Sacramẽti altaris, & ideo Dominus voluit ista occultiora esse, vt fides eorum magis meritoria esset. Quædã vero miracula sunt ad fidei cõprobationẽ:& ista debent esse manifesta. ¶Ad tertiũ dicendum , quod sicut Augustinus dicit.in.2.de Trinit. diabolus multa potest virtute suæ naturæ,â quibus tamen prohibetur virtute diuina. Et hoc modo potest dici, quod virtute naturæ suæ diabolus cognoscere poterat matrem Dei nõ fuisse corruptã, sed virginem:prohibebatur tamen à Deo cognoscere modũ partus diuini. Quod autem post modùm eum aliqualiter cognouit diabolus esse filiũ Dei, non obstat:quia iam tempus erat, vt Christus suam virtutem cõtra diabolum ostenderet,& persecutionem ab eo concitatã pateretur. Sed in infantia oportebat impediri malitiã diaboli,ne eũ acrius persequeretur,quando Christus nec pati disposuerat,nec virtutem suã ostendere:sed in omnibus, alijs infantibus se similem exhibebat. Vnde Leo Papa in sermone de Epiphania dicit,quod Magi viderunt, & adorauerunt puerum Iesum quãtitate paruulũ,alienæ opis indigum, fandi impotem,& in nullo ab humanæ infãtiæ generalitate dissimilẽ.Ambros. tamen super Luc.videtur hoc magis

li.2.in Luc. non procul à princ.lib. tom.5.

li.3.ex.c.7. & 8.colliq. tom.3.

In serm.4. de epipha. nia in medio. incipit hic ser. Ipsum & rationabile. Iub 2.in Lu. c.1.circa medium,to.5.

referre ad membra diaboli. Præmissa enim hac ratione, scilicet de fallendo principem mundi, subdit. Sed tamen magis fefellit principes seculi dæmonum enim malitia,facile etiam occulta deprehendit, at verò qui secularibus vanitatibus occupantur,scire diuina non possunt. ¶Ad quartum dicendum,quod iudicio adulterarum lapidabatur secundum legem non solum illa,quæ iam erat despõsata,vel nupta, sed etiam illa,quæ in domo patris custodiebatur, vt virgo quãdoq; nuptura. Vnde dicitur Deutero.22.Si nõ est in puella inuenta virginitas, lapidibus obruent eã viri ciuitatis illius, & morietur,quia fecit nefas in Israël, vt fornicaretur in domo patris sui. Vel potest dici secundũ quosdã, quod beata Virgo erat de stirpe Aron: vnde erat cognata Elisabeth,vt dicitur Lucæ.1.Virgo autem de genere sacerdotali,propter stuprũ occidebatur: legitur enim Leuit. 21. Sacerdotis filia,si deprehensa fuerit in stupro, & violauerit nomẽ patris sui flammis exuretur.Quidã referunt verbum Hieron. ad lapidationem infamiæ.

COMMENTARIVS.

VNdecim rationes congerit D. Thom. vt ostẽdat oportuisse matrẽ Dei,quãuis ex sponso conceptura non esset, illius tamen societate , & vinculo non carere,ex parte Dei,seu Christi,ipsius Virginis, & nostra desumptas, quas optimis Patrum testimonijs confirmat, & omnes sunt aptissimæ, & perspicuæ : solum duæ pati difficultates possunt,quas ipsemet D. Tho tetigit in argumẽto tertio,& quarto.

Omissis ergo clarioribus:prima,quæ difficultatem patitur,est,(quam D. Thom.in primo membro tertio loco posuit)Deiparam scilicet fuisse nuptam , vt partus eius celaretur diabolo dum Christũ putat non ex virgine,sed ex Ioseph generatũ. Quã ex Ignatio retulit Hierony.Matt. 1. & ea vtũtur alij Patres,vt Ambros.lib.2.in Lucam in

Ignat. Hieron. Ambros.

Damascen. Basil. Bernard. Rupert.

Scot. Abulens.

cam in principio,& Damascenus, libr. 4. de fide capit. 15. Basil homilia. de humana Christi generatione,Bernardus. homilia.tertia in *Missus est*,& homilia.4.in vigilia natiuitatis,Rupertus. libro. vndecimo.de Victoria Verbi,ca. 19. Non tamen desunt Theologi,qui propter tertium argumentum D. Thomæ hic, eam contemnant,vt Scotus in,4.distin.30.quæst.2. & Abulens. qnæstio. 31. in primum caput Matth.Quia generatio, & integritas virginalis sunt res corporeæ , quas Angelus euidenter potest intueri,ergo non obstante matrimonio , potuit dæmon euidenter cognoscere Virginem nunquam cum Iosepho conuenisse , & non solum absque opera viri:sed etiam absque naturali mora filium concepisse,& post illius partum, virginale claustrum eius integrum permansisse.Quod si cum D. Thoma respondeas,dæmonem non semper omnia actu intueri,& diuina prouidentia potuisse fieri,vt hæc omnia nunquam aduerteret. Instat Scotus,nã hoc ipsum fieri potuit sine coniugio. Et sicut nunc existimauit dæmon Virginem concepisse ex Ioseph:ita tunc ex alieno viro concepisse putaret. Sed non videtur assecutus Scotus pijssimam sanctorum Patrum mentem , tantam enim habuerunt de puritate,& castitate Virginis existimationem,vt non crediderint potuisse in prauam suspicionem venire, etiam apud dæmonem. Vnde, si nõ potuisset existimare , illam concepisse ex proprio marito,potius suspicaretur,sine opera viri ,quàm ex prauo concubitu concepisse. Diuturna enim experientia, & obseruatione probè cognoscebat Virginis sanctitatem , & puritatem. Expertus etiam erat,nunquam se potuisse vel minimum prauum motum in ea excitare:cùm tamen aliàs non ignoret nullam ferè fornicationem fieri,nisi ipso authore, & in ciatore. Denique expertus erat nunquam Virginem vel otiosum verbum esse locutam,nedum cum homine aliquo sermonẽ turpem miscuisse. Et ideo omnibus pensatis,vel nullo modo,vel ægerrimè posset induci,vt Beatam Virginem turpiter concepisse sentiret. Vt ergo saltem commodiùs illi occultaretur mysteriũ,ipseque facilius, & securius à curiosa obseruatione, & inquisitione abstraheretur , aptissimũ mediũ fuit, Virginẽ esse despõsatam viro.

Damasc. Theophyl.

Obiectiõ. Abulens.

Isai.7.

Leo Papa.

Hieronym.

Obiectio.

Responsio.

Deut.22. Leuit.21.

Vnde Damascenus,libr.4.capitul. 15. & Theophyl.Matthæi primo,dicunt,Dæmonem propter Isaiæ Prophetiam,solicitè obseruasse Virginem,ideoque Mariam nuptam fuisse, vt facilius ille decipi potuisset.

Sed occurrit Abulensis,quia non erat necessarium,,hoc mysterium occultari dæmoni magis,quam alia Christi miracula. Illi verò etiam D. Thomas. respondit, id oportuisse,ne statim à principio dæmon agnosceret Christum esse Messiam in lege promissum.Quod facile coniecturaret, si intelligeret eum sine opera viri de Virgine esse conceptum. Non enim ignorabat vaticinium Isaiæ,capitulo septimo,in Messia promisso esse implendum. Deinde , quia cognito hoc mysterio, scilicet hunc hominem,solius Dei singulari virtute,& opera esse formatum,consequẽter,vel intelligeret,vel suspicaretur illum non esse instar aliorum,nec in peccatis cõceptum, & alia similia,quæ ante passionem oportuit latere dæmonem,ne Christi mortem,nostramque redemptionem impediret. Et ita factum esse docent citati Sancti Patres, & eleganter Leo Pap.sermone. 2. de natiui. Et alij plerique quibus immerito , & sine fundamento contradicit Abulensis.

Secunda ratio,quæ nonnullam difficultatem habet,est quinta apud D. Thomã, seu prima in secundo membro , scilicet oportuisse Deiparam esse desponsatam, ne lapidaretur,vt adultera. Quæ ratio est Hieronymi,Matth. primo. In qua statim occurrit difficultas,quam D.Thomas argumento quarto attigit. Videtur enim inuoluere repugnantiam quandam, quomodo enim posset esse adultera , si non esset desponsata? Responsio verò est sensum Hieronymi non esse,potuisse illam,si non esset desponsata, puniri propter existimatum peccatum adulterij , sed potuisse puniri eadem pœna , qua adulteræ puniebantur. Quia virgo , quæ in domo parentum fornicabatur , lapidibus obruebatur,Deuteronom.vigesimo secundo, & si erat filia sacerdotis, flammis exurebatur , Leuitici vigesimo primo. Sed hoc posterius(quãuis ex aliorum opinione hic à D. Thom. referatur) re tamen vera in Deipara non habet locum,vt constat ex superius tractatis. Cætera clara sunt in articulo. Solũ responsio ad primum indiget maiori explica-

Universidad de Deusto
Biblioteca

plicatione, quam in sequenti disputatione commodius trademus.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrùm inter Mariam & Ioseph fuerit verum matrimonium.

163 4.d.30.q.1. ar.1.& opu. 60.c.2.col. 3 Et Matt.1. col.20 ad fi. Tit.lib.est de familia virginitate Beatæ Mariæ aliquantulum à prin.tom.3. In.1. capit. Mat.tom.9.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod inter Mariam & Ioseph nó fuerit verum matrimonium. Dicit enim Hieronym.contra Heluidium, quod Ioseph Mariæ custos fuit potius, quàm maritus eius. Sed si fuisset verum matrimoniũ, verè Ioseph maritus eius fuisset. Ergo videtur quod non fuerit verum matrimoniũ inter Mariam & Ioseph. ¶ 2. Præterea, super illud Matth.1. Iacob genuit Ioseph virum Mariæ, dicit Hieronym. Cum virum audieris, suspicio tibi nó subeat nuptiarum, sed recordare consuetudinis Scripturarum, quòd sponsi viri, & sponsæ vxores vocãtur. Sed verum matrimonium nó efficitur ex sponsalibus, sed ex nuptijs. Ergo non fuit verum matrimoniũ inter Beatã Virginem & Ioseph. ¶ 3. Præterea, Matth.1. dicitur. Ioseph vir eius cum esset iustus, & nollet eam traducere, scilicet in domũ suam ad cohabitatiõnẽ assiduam, voluit eã occultè dimittere, id est tempus nuptiarũ mutare: vt Remigius exponit. Ergo videtur quod nondum nuptijs celebratis, nódũ esset verũ matrimoniũ: præsertim cũ post matrimoniũ contractũ nó liceat alicui sponsam dimittere. ¶ Sed cótra

Lib.1.c.1. ante medium. tom.4. est, quod Augustin. dicit in libro de consensu Euangelistarũ, Non erat fas, vt Ioseph ob hoc à coniugio Mariæ separandum Euangelista putaret, quód non ex eius cõcubitu, sed Virgo pepe

Idem habet Aug.li.13. rit Christũ. Hoc enim exẽplo magni ficè insinuatur fidelibus coniugatis, etiã seruata pari cõsensu continentia, posse permanere, vocarique cõiugiũ, non permixto corporis sexu.

contra Faustum.c.8.in fine.

Respondeo dicẽdum, quod matrimonium siue coniugium dicitur verũ ex hoc, quòd suã perfectionem attingit. Duplex est autẽ rei perfectio, prima, & secunda. Prima quidẽ rei perfectio cõsistit in ipsa forma, ex qua speciem sortitur: secunda vero perfectio consistit in operatione rei, per quã res aliqualiter suũ finem attingit. Forma autẽ matrimonij consistit in quadã indiuisibili coniunctione animorum, per quã vnus coniugum indiuisibiliter alteri fidẽ seruare tenetur. Finis autem matrimonij est proles generanda, & educãda. Ad quorũ primũ peruenitur per concubitũ coniugalẽ: ad secundũ per alia opera viri & vxoris, quibus sibi inuicẽ obsequuntur ad prolẽ nutriendã. Sic igitur dicendũ est, quòd quãtũ ad primã perfectionẽ, omnino verũ fuit matrimoniũ Virginis matris Dei, & Ioseph: quia vterque cõsentit in copulã coniugalem: non autẽ expresse in copulam carnalẽ, nisi sub cõditione, si Deo placeret. Vnde & Angelus vocat Mariã coniugem Ioseph, dicens ad Ioseph, Matt.1. Noli timere accipere Mariam coniugem tuam.

Cap.11.circa prin.to.7 Quod exponens August. in libro de Nuptijs, & concupiscẽtia dicit. Coniux vocatur ex prima desponsationis fide, quam cõcubitu nec cognouerat, nec fuerat cogniturus. Quantũ verò ad secundam perfectionem, quæ est per actũ matrimonij, si hoc referatur ad carnalem cõcubitum, per quẽ proles generatur, non fuit illud matrimonium consummatum. Vnde Ambros. dicit super Lucam. Non te moueat, quod frequenter Mariã Scriptura vocat coniugem, non enim virginitatis

li.2.in Luc. c.2. à med. tom 5. ereptio,

ereptio, sed coniugij testificatio, & nuptiarũ celebratio declaratur. Habuit tamen illud matrimonium etiã secundã perfectionẽ quantũ ad prolis educationẽ. Vnde August. dicit in lib. de Nuptijs, & concupiscentia: Omne nuptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi, proles, fides, & sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum Iesum: fidẽ, quia nullum adulterium: sacramentum, quia nullum diuortium, solus ibi nuptialis concubitus non fuit.

cap.11.in fi.tom.7.

Ad primũ ergo dicendũ, quod Hierony. accipit ibi maritum ab actu matrimonij consummati. ¶ Ad secundũ dicendum, quod nuptias Hiero. vocat nuptialẽ cõcubitum. ¶ Ad tertium dicendũ, quòd sicut Chryso. dicit super Matth. Beata Virgo sic fuit desponsata Ioseph, quòd etiã esset domi habita. Nã sicut in ea, quæ in domo viri cõcipit, intelligitur cõceptio maritalis: sic in ea, quæ extra domum concipit, est suspecta cõceptio. Et ita nó esset sufficienter prouisum famæ Beatæ Virginis per hoc, quod fuit desponsata, nisi etiã fuisset domi habita. Vnde quòd dicitur, vt nollet eam traducere, melius intelligitur, idest, nollet eam diffamare in publicũ, quám quòd intelligatur de traductione in domũ. Vnde & Euãgelista subdit, quòd voluit occulte dimittere eam. Quãuis tamen esset domi habita propter primã desponsationis fidẽ, nondũ tamẽ interuenerat solennis celebratio nuptiarũ, propter quod etiã nondum carnaliter conuenerant. Vnde sicut Chryso. dicit, Non

Homil.1.in Matth.in o pe. imperfecto in fo.2. ante fi.to.2

Homil.4.in Matt. super illud ante quam conuenirẽt. to.2. dicit Euãgelista, antequam duceretur in domũ spõsi, etenim intus iam erat. Consuetudo enim fuit veteribus, vt sponsæ in spõsorum domibus haberẽtur. Et ideo etiã Angelus dicit Ioseph, Ne timeas accipere Mariã coniugem tuã, idest, non timeas nuptias eius solenniter celebrare. Licet alij dicant, quòd nódũ erat in domũ inducta, sed solum desponsata. Primum tamen magis consonat Euangelio.

HIC articulus nõ indiget alia expositione, prẽter sequentẽ disputationem.

DISPVTATIO SEPTIMA in tres sectiones distributa.

De Virginis matrimonio cum spõso suo Ioseph.

VT disputationẽ hanc cõmodius tractemus, & seriẽ, ac ordinẽ rerum, quæ ad vitam, & statum virginis pertinent, in his disputationibus, quoad fieri possit teneamus, supponẽdũ hoc loco breuiter est, quomodo B. Virgo vitã transegerit ab ortu vsque ad desponsationem suã. Referunt enim grauissimi, & antiquissimi Patres tribus tantũ annis in domo parentum mãsisse, tertio verò ætatis anno fuisse in templo præsentatam, cuius præsentationi, festũ Ecclesia celebrat, vt suo loco dicemus agentes de cultu Virgini debito. Dicunt præterea, B. Virginem mãsisse in templo, ibique in diuinis laudibus, & altissima cõtemplatione vitam transegisse, vsque ad desponsationem suam. Cùm enim in lege veteri filij primogeniti Deo offerrentur, quamuis â parentibus redimi possent (Leuit. 27.) non tamen ad hoc tenebantur, sed poterant eos ad templi ministerium, seu diuinum cultum ibi relinquere, Deoq; dicare, sicut legimus fecisse Annam matrẽ Samuelis. 1. Reg. 1. cum qua confert Annã Virginis matrem Greg. Nyss. oratione de Christi natiuit. Quanquam vero lex de offerendis primogenitis ad offerendas filias non obligaret, poterant tamen parentes voluntarie eas offerre, ac diuino muneri consecrare. Vnde intelligimus fuisse in templo locum aliquem accõmodatum, in quo possent virgines Deo dicatæ tutè habitare, vt expressius, quam alij, indicauit Ambros. lib.2. de virginib. & colligi potest ex 2. Machab. 3. in verbis illis, *Sed & virgines, quæ conclusæ erant procurrebant ad oniã*, Et Exod. 38. fit mẽtio mulierũ, quę *excubabãt in ostio tabernaculi*. Facit etiã, quod

Fuerittia vir ginis quæ-dã.

Ambros. 2.Machab.3

Exod. 38.

Universidad de Deusto
Biblioteca

4.Reg.11. 4.Reg.11.dicitur,Ioſaba filiam Regis Ioran furatam eſſe Ioas filium Ochoziæ,quę ſex annis ſecum habuit clam in domo Domini.Deniq; Luc.2.dicitur de Anna Prophetiſſa,quod *non diſcedebat de tẽplo ieiunijs & orationibus ſeruiens, nocte, & die*, erat ergo in templo locus, vbi huiuſmodi perſonæ poſſent habitare.Vnde etiã Ioſephus lib.8.antiquit.c.3. refert fuiſſe in tẽplo varias cellulas, quæ ad huiuſmodi habitationem poterant eſſe accommodatiſsimæ.Vbi licet de templo Salomonis loquatur,idem tamen proportionaliter intelligi poteſt de templo poſtea reędificato. Plura de hoc loco legi poſſunt in Caniſ.lib.1. de Deipara,cap.12.

Luc.1.

Locus in tẽplo Salomonis deputatus virginibus. Ioſeph.

In hoc ergo loco Deipara Virgo permanſit vſq; ad nubiles annos, *Soli Deo vacans, & forma virtutis effecta*; vt Ambroſ.di cit lib.2.de virginib.Quos enim Deus ſingulariter ſibi cõſecrat,ab infantia ſeparat à cura ſenſibilium rerum, vt ſibi liberius vacare poſsint.Quod in multis, & præſertim in Ioanne Baptiſta cernimus,& multo perfectius credendum eſt hoc eſse conceſſum Virgini.Vnde etiam referũt authores graues,toto illo tempore accepiſse Virginem cibum miniſterio Angelorum.Quod ex Hieronymo refert Bonau.in lib.meditationũ vitæ Chriſti.c.3.& Greg.Nicomedienſ.homil.de oblatione virginis in templo,& Cedrenus in compendio hiſtoriæ. Et facile credi poteſt, nam ſimile priuilegium cõceſſum legimus Paulo primo Eremitæ longo vitæ tempore. Quid ergo mirum,quòd fuerit conceſsum Beatæ Virgini,eo præſertim tempore, quo vitam tantum contemplatiuam profitebatur,ne vel minimum de illius cura remitteret,vt corpori neceſsaria curaret? Denique, indubitatũ eſt toto illo tempore B.Virginem ardentiſsimis de fiderijs, ac frequentiſsimis orationibus incarnationem filij Dei poſtulaſse,tãto maiori amore, merito, atq; efficacia, quãm omnes ſuperiores Sancti, ac Prophetæ,quanto eos perfectione gratiæ, & ſanctitatis ſuperabat, vt in ſuperiori tomo in fine diſput.8.fuſius diximus.

Ambroſ.

Habitatio & exercitia Virginis in templo, qualia.

Hieronym. Bonauen. Greg.Nicomed. Cedren.

Addunt denique Patres conſuetudinem illius populi fuiſſe,vt huiuſmodi virgines, quæ in tẽplo manebant,cùm primùm conuenientem expleſſent ætatem, à ſacerdotibus ad paternas domos remitterentur, vt nuptui traderẽtur:parentes autem B. Virginis fuiſſe mortuos poſt annos vndecim, quibus B. Virgo in templo vixerat. Sacerdotes verò inijſse conſilium, quid de ſacro illo corpore ſtatuerent, quia nec decebat, nec vſitatum erat,vt mulier iam adulta in templo verſaretur, & aliunde timebant alicui viro ius,& poteſtatem in corpus illud facere , tandem vero diuina inſpiratione,& inſtinctu decreuiſſe, eam tradere nomine deſpõſationis,cuidam viro ad cuſtodiendam eius virginitatem idoneo,qualis Ioſeph ex eadem familia, & tribu inuẽtus,& exiſtimatus eſt.Ita ferè Greg. Nyſ. homil.de Chriſti natiuit.Damaſcen.lib.4. de fide.c.15.Nicepho.ex Euodio,lib.1.c.7. & lib.2.c.3. Andreas Cretenſ.orat. de dormitione Virginis,& Simeon Metaphraſ. orat.de ortu Virginis.Indicãt etiam Origen.tract.26.in Matth.& Theophyl.Matth.23.& alij authores ſupra citati.Vt ergo hoc vltimũ explicetur,tractandum ſuper eſt,qualis fuerit deſponſatio Virginis cum Ioſeph,& quo tempore,modo ve facta.

Greg. Nyſ. Damaſcen. Niceph. Euod. Andr.Cretenſ. Simeõ Metaphraſt. Origen. Theophyl.

SECTIO I.

Vtrum inter Mariam, & Ioſeph verũ matrimonium interceſſerit.

RAtio dubitandi ſumi poteſt ex hiſtoria nuper relata,qua ſignificatur illud non fuiſse verum matrimonium, ſed veluti quoddam pactum ad mutuam tantum cohabitationem ordinatum, & vt Ioſeph, B. Virgini miniſtraret, eiuſq; virginitatis cuſtos, & teſtis exiſteret. Vnde Hierony.Matth. 1.dicit Ioſeph fuiſse *nutricium, non maritum*,& Bernar.homil.2.in *Miſſus eſt*,*Virum*,inquit,*nominat,quia homo virtutis erat,non quid maritus*. Sic Petrus Chryſol.ſerm. 175. *Ioſeph*, inquit, *maritus ſolo nomine,cõſcientia ſponſus*. Et fere eodẽ modo Hilar.can. 1.in Matt. dicit Virginẽ fuiſse *ſponſam,non vere coniugem*. Et Chryſoſt.homil.4.in Matth.*coniugis*,inquit, *nomine ſponſum intelligit*.Eodem modo loquitur Greg.Nyſ.dicta homil.de natiuit.Gregor.Magn.homil. 26.27.in Euangelia.Epiphan, hæreſ. 78. obſcurius verò loquitur Cyril Ieroſolymit.catecheſi. 12. circa finẽ dicens.*Meminimus Iacob, qui prius, quam Rachel acciperet,dicebat ad Labã,da mihi vxorẽ meã, ſicut enim illic ante nuptiarum conſtitutionem,cũ tantũ promiſsio intereſſet,vxor Iacob*

Hieron. Bernard. Petr. Chryſolog. Hilar. Chryſoſt. Greg. Nyſ. Greg. Mag. Epiphan. Cyril. Ieroſ.

Iacob nominabatur:ſic & Maria propter ſolã deſponſationem vxor Ioſeph vocabatur. Indicat ergo non fuiſse verum matrimonium. Confirmatur primo ex Cyp.ſerm. de paſſione domini,Ambroſ.epiſt.79.& lib.2. in Lucam,in princip.& lib.de inſtitut.Virginis.c.6.&.7.dicentibus Chriſtum in cruce ſeparaſſe matrem à Ioſeph,eamque Ioãni tradidiſſe,vt indicaret inter eos verum coniugium non interceſsiſſe. Quod etiam indicauit Chryſo.homil.5.in Matth. poſt med.Confirmatur ſecundo,quia votum caſtitatis repugnat cũ vero matrimonio,imo & propoſitum nunquam accedẽdi ad virum: quia matrimonium intrinſecè includit conſenſum in copulam coniugalem: diximus autem ſupra habuiſſe Virginẽ propoſitum, & votum abſolutum virginitatis,ergo.

Cyprian. Ambroſ.

Chryſoſt.

Verum matrimonium ratum inter Mariam, & Ioſeph. D.Thom: Luc.1.&.2.

Dicendum vero eſt,B. Virginem verũ, ac proprium matrimonium ratum cũ Ioſeph contraxiſſe. Hanc veritatem eſse de fide docent omnes Theologi in.4.d.29. & 30.& ſentit D.Tho.hic,& probatur.Primo ex Luc.1.*Miſſus eſt Angelus Gabriel ad Virginem deſponſatam viro, cui nomẽ erat Ioſeph*,&.c.2.*Aſcẽdit Ioſeph in Bethlehẽ,vt profiteretur cũ Maria deſponſata ſibi vxore*. Matth.1.*Cumeſſet deſponſata mater Ieſu Maria Ioſeph*.Vbi verbum illud,*deſponſata*,matrimonium ratum ſignificat, vt cõſtat ex verbis ſequentibus,primo, ex illo, *Antequam conuenirent*.Quo verbo ſignificatur, quantũ erat ex parte vinculi, potuiſse honeſtè conuenire.Deinde ex illo,*Ioſeph autem vir eius*,nam in rigore hæc vox vinculum matrimonij ſignificat.Præterea hoc cõfirmat illa ſolicitudo Ioſephi propter Mariæ conceptionem,quam propterea *voluit occultè dimittere*.Nõ enim dicitur proprie dimitti,niſi vera vxor. Vnde Angelus tandem diſertè dixit.*Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Cõiux enim vocatur*,inquit Aug.lib.1.de nupt. & concup.c.11.*ex prima fide deſponſationis*,quam ibidem vocat *vinculum coniugale, & fidele cõiugium*.Et eandem ferè ſentẽtiam habet Hierony.contra Heluid.Secunda ratio in Scriptura fundata eſt,quia in Euãgelio Ioſephus vocatur *pater Chriſti*, nimirũ quia talis putabatur,non alia certè ratione, niſi quia Virginem matri Chriſti vxorem duxerat.Neque enim cogitãdum eſt, fuiſse Chriſtum exiſtimatũ filium Ioſephi ſpurium,aut illegitimè natum,hæc enim cogitatio erronea eſſet:nã potius ad hanc ſuſpicionem tollendam hoc matrimonium inſtitutum fuit,vt Patres docent.

Matth.1.

Auguſt.

Hieron.

Obiectio.

Niſi quis fortaſſe dicat,ſicut fuit Ioſeph exiſtimatus pater Chriſti: ita fuiſse exiſtimatum maritum Virginis, nõ quia reuera talis fuerit:ſed quia exterius talis apparebat cohabitando cũ Virgine,& alia exteriora onera matrimonij cum illa ſuſtinendo,vt.v.g.ſuis laboribus familiam ſuſtentans,& Virginẽ ac Chriſtum in Ægyptum ducens,ac reducens, &c.Sed hæc euaſio eſt contra vim verborum Scripturæ,& ſine vllo fundamẽto in traditione,vel Scriptura,& ideo erronea eſt, præſertim cùm nulla ſit cauſa ad veritatẽ huius matrimonij negandam.Quin potius,cùm B. Virgo indiguerit viro aliquo, qui ſibi eſſet in peregrinationibus comes,& in rebus ad hãc vitam tranſigendam ſibi, & filio puero neceſſarijs fidelis miniſter, multo magis decuit illũ fuiſse verum maritum:id enim ad decentiam & bonum vtriuſq; nomen maxime pertinebat.Et cõfirmatur hæc ratio, quia propter hanc cauſam Matthæus,c.1. Chriſti genealogiam vſque ad Ioſephum traxit.Et ſicut Lucas narrat Gabrielẽ præ dixiſſe Virgini nomẽ,Ieſus,Chriſto imponendum:ita Matthæus refert idem nomen nuntiatum fuiſſe Ioſepho, tanquam proprio viro,& veluti capiti , & gubernatori illius familiæ.Tertiò probatur eadẽ veritas ex traditione Patrum,ex quibus nonnulla referuntur in decretis.27.q.2.& videndus eſt etiam Auguſt. ſupra, & lib.23. contra.Fauſt.c.8.& lib.2.de conſenſu Euãgeliſt.c.1.Ambroſ. de inſtitut. Virginis.c.6.& Luc.1.vbi illa ratione vtitur.*Quia maluit*,inquit,*Dominus quoſdam de ſua generatione,quam de matris pudore dubitare*,indicàs hoc matrimonium fuiſse neceſsarium ad vitãdam Virginis infamiam.Qua ratione vtuntur etiam Baſil.homil.25.de humana Chriſti generatione, Origen homil.6.in Lucam,Bernar.hom.2.in *Miſſus eſt*,Chryſoſt.Hierony.& cæteri expoſitores Græci,& Latini,Matth.1.Quarta ratio hoc loco ſolum eſse poteſt, quia hoc matrimonium verè,& eſſentialiter perfici potuit abſq; vllo detrimento virginitatis,& aliàs fuit valde cõuenjens,ergo.Maiorem oſtendemus reſpondendo ad rationem dubitandi in principio poſitam, Minorem verò ſatis

Auguſt. Ambroſ.

Baſil. Origen. Bernard. Chryſoſt. Hieron.

Reſponſio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D.Thom. satis ostendit D.Thom.hic art.1.cuius rationibus nihil ferè addi potest. Confirmatur tandem,quia sicut virginitas, & fœcūditas in Virgine coniuncta fuerunt: ita decuit statum virginitatis, & coniugij summa perfectione in eadē Virgine copulari. Nam ex virginitate habuit summam corporis,& spiritus puritatem, & integritatē,ex matrimonio verò, societatis,& vnitatis vinculum,& subiectionem, ac obedientiam,quām vxor marito debet. Quo factum est, vt & vtrumq; statum non ignorauerit,& tam virginum, quām coniugum fuerit exemplar.

Obiectio. Sed dicet aliquis omnes rationes, quas D.Tho.affert,sumptas esse ex parte Dei, & diuinæ prouidentiæ,quę hoc matrimonium specialiter ordinauit, oportere tamen rationem aliquam reddere ex parte Virginis,quæ ipsam ad matrimonium contrahendum inclinauerit. Cùm enim ipsa virginitatem vouisset,certum est non contraxisse matrimoniū propter filiorū procreationem,qui solet esse veluti proprius & intrinsecus matrimonij finis, nec etiam potuit illis rationibus moueri,quæ ex parte diuinæ prouidētiæ afferuntur, cùm illæ omnes mysteriū Incarnationis respiciant; & futuram prolis conceptionem mirabilem,de qua ipsa ante Gabrielis annunciationem nihil potuit cogitare.Nisi fortasse

Cedren. quis dicat,ex Cedreno in compendio historiæ,Mariā anno duodecimo ætatis suæ reuelatione diuina cognouisse futuram se matrem Dei,& hominis.Quod est prorsus C falsum,& absurdissimum,& planè repugnans ijs, quæ de Angelica Annunciatione Lucas narrat. Turbatio enim Virginis,eiusque cogitatio,ac interrogatio planè indicant eam fuisse antea prorsus tāti ignaram mysterij,quod tunc per Angelū

Responsio. Augustī. didicit, vt omnes Patres intelligunt. Respondetur ergo primò ex Augustin. lib. de sancta virginit.c.4.sic scribente. *Licet, Virginem se antea Deo vouisset,quia hoc Israelitarum mores adhuc recusabāt,desponsata est viro,non violenter ablaturo, sed potius contra violentos custodituro, quod illa iam vouerat.* Itaque nubere voluit,vt in externo statu, & vitæ genere suæ gēti se se accommodaret,& morem gereret,& fortasse etiam,vt sacerdotibus, & parentibus (si viuebant hoc enim incertum est)obediret.Secundò vero addendum est, hoc fecisse ex diuina A reuelatione, seu speciali instinctu. Vnde potissima ratio nubendi illi fuit, quia intellexit hanc fuisse diuinam voluntatem, quamuis rationem eius eo tempore non cognosceret, neque amplius inquireret, quām diuinum beneplacitum.

Ad rationem dubitandi in principio sa- *Respsio ad argumenta oppositæ sententia.* ctam vt respondeamus,distinguenda sunt tria,quæ in matrimonio possunt interuenire. Primū est vinculū matrimonij,quod perficitur mutuo consensu, quo coniugēs adinuicem sibi tradunt ius, & potestatem in sua corpora,vt constat ex Nicolao Pap. *Nico.pap.* in cap.sufficiat.27.q.2. Secundum est mutua cohabitatio in eadem domo,cum mutuis obsequijs, &c. quę neque ad matri- *Quæ nam in matrimonio interueniāt.* B monium sufficit,vt de se constat,quia sine vinculo reperiri potest inter fratrem, & sororem,nec est necessaria,vt etiam per se notum est,quia est quid posterius, & valde extrinsecum. Tertium est vsus matrimonij, per carnalem copulam, & hanc etiam cōstat nō esse de essentia veri matrimonij, vt tradunt omnes Theologi,in.4. d.30.& rectè tractat Vualdens. 2.tom. de *Vualdens. Conc. Flor. Carnalis copula non est de essentia matrimonij.* sacramentis.c.130.& colligitur aperte ex dicto cap.sufficiat,& ex Florentino Concil.in decreto Eugenij, vbi definit matrimoniū perfici mutuo cōsensu,qui sine dubio copulam antecedit,& Trident.sess.24. *Conc.Trid.* vbi distinguit matrimonium ratum à consummato,& supponit illud esse verū matrimonium. Et idem habet communis traditio,& consensus Ecclesiæ, imo à principio fuit verū matrimoniū inter Adam, & C Euam in Paradiso terrestri, in quo carnalem copulam non habuerūt.Sicut ergo in rebus,quæ vsu non consummuntur,dominium distinguitur ab vsu, & absque illo haberi potest,ita in matrimonio potest dari potestas,& dominium in corpus coniugis absque vsu copulæ carnalis, & in tradi- *1.Cor.7.* tione illius dominij, vel potestatis consistit vera ratio matrimonij,vt ex Paulo primæ,ad Corint.7.colligitur dicente. *Mulier sui corporis potestatem non habet.sed Vir,&c.*

Ad Sanctos ergo in principio citatos respondetur verbis Ambrosij,*Virgo desponsata Viro coniugis nomen accepit. Non enim defloratio virginitatis facit coniugiū, sed pactio coniugalis.* Quocirca nomine *sponsalium* citati Patres matrimonium ratum, non consummatum intelligunt.Quod si interdum matrimonij,aut mariti nomē fugere vidē- *Ambros.*

tur,solum hoc faciunt,vt significent non A peruenisse ad dictum statum copulę coniugalis.Vnde(vt Hierony.notāt)in Scriptura sacra *sponsa* dici solet,quæ nupta est, & interdum dicitur *accipi in coniugem*,quā do matrimonium consummatur, vt de Rebecca,Lia,& Rachel constat Genes.24. & 29.quanquam hic vsus vocum non semper sit idem,vt patet ex illo exemplo,quo Cyril.Ierosolym.vtebatur, quod est prudenter interpretandum. Non enim affertur, quia in omnibus sit simile, sed quia à fortiori concludit.Nam,si Rachel propter solam promissionē vocata est *coniux*, multò magis B.Virgo propter sponsalia, quāuis nulla copula intercesserit.

Ad primam confirmationem respondetur,Patres ibi citatos eodem sensu esse intelligēdos. Vnde Chrysostomus solū inde cōcludit B.Virginem non habuisse alios filios præter Christū, vt scilicet excludat matrimonij consummationem,non veritatē.Quod autem Ambrosius,& Cyprianus in illa coniectura supponere videntur,scilicet,tēpore mortis Christi Iosephū superstitē fuisse,incertum est,& non admodum verisimile.Quin potius ex eo,quòd Christus matrē suam Ioanni commendauit,inferri certius posset,eo tēpore Ioseph fuisse mortuum Nam illo viuente, non quæsiuisset Christus fideliorē alium Virginis socium,ac ministrum. Nisi forte dicatur, fuisse adeò senem, vt alterius ope indigeret.Sed credibilius est fuisse iam mortuū, *Mors Ioseph. Petr. Comest. Epiphan. Vincent* vt docent Epiphan.hæres.78 Vincent.ser- C mone de S. Ioseph. Petrus Comestor. c. 38.suæ hist.Et probabile est ante trigesimum annum ætatis Christi obijsse.In Euāgelio enim,vsque ad duodecimum ætatis annum Christi Domini, sit eius mentio, & non amplius, neq; in nuptijs Cānæ Galileæ neque in historia passionis neq; alijs in locis,vbi fit mentio matris, & fratrum Domini,quod est signum illum fuisse iam mortuum.Nam cùm viuebat, fere semper simul cū Virgine coniugebatur, & nominabatur.

Ad secundam confirmationē, quidam dicunt,ante sponsalia conuenisse inter Ioseph, & Mariam, neutrum ab altero petiturum fore debitum,& ita veluti sub hac conditione contraxisse,vt neuter peteret, aut redderet debitum. Hanc enim conditionem non esse cōtra substantiam matri- *Palu. Carthus. Abulens. Gerson.* monij, defendit Palud.in 4.d.30.q.2.& Carthus.in vita Christi.p.1.c.3. Abulens. c.30.numer.q.32.Gerson serm.de natiuit. Mar.& creditur fuisse opinio Hugonis de S.Victore, sed falsò. Et ratio esse potest, quia cùm dominium(vt dictum est)distinguatur ab vsu, conferre illud poterat sub conditione nunquam vtendi tali re, quia hæc cōditio non est cōtraria traditioni dominij. Quod patet,quia potest habere aliquem effectum, vt in præsenti materia,si quis contrahat cum hac cōditione, manet inhabilis ad contrahēdum cum alio. Item si postea velint coniūgi, & non vti illa conditione, non erunt fornicarij. Item, quia si in huiusmodi casu maritus inferat vim vxori, licet peccet contra iustitiam, & pactum initum, non tamen erit fornicarius.

B Sed quidquid sit,an hæc conditio sit contra substantiā matrimonij,vt D. Thomas & eius discipuli communius opinātur,& indicatur in.c vlt.de conditionibus appositis de quo infra suo loco dicendum est, non censeo tamē fuisse in præsenti matrimonio necessarium.Primo, quia D.Tho- *D.Thom.* hic,& præcedenti quæstione contrarium aperte sentit,scilicet inter Mariam, & Ioseph nihil esse actum de seruanda virginitate,nisi post matrimonium contractū. Secundò,quia illa conditio,nō est consentanea matrimonio, estò non esset contra substantiam eius.Tertiò quia sola nō sufficit ad perfectionem voti castitatis.Nam, qui absolutum votum virginitatis emisit, non posset sua authoritate contrahere matrimonium,etiam sub illa conditione, vel intentione,præsertim animo perseuerāndi in illo statu.Nam si id faceret animo trāsfeundi ad religionem,non esset intrinsecē malum, vt Scotus, & alij docuerunt, & colligitur ex cap.cōmissum.de sponsali.

Dicendum ergo est, cum Hugone Vi- *Hugo Vict. D.Thom. Albert. Magn.* ctori lib.de Virginit.Mariæ quē. S.Tho. Albert Magn. & cæteri scholastici secuti sunt, & fuit etiam sententia antiquorum Patrum (vt supra vidimus) B.Virginem ex diuina reuelatione contraxisse matrimonium.In omnibus enim rebus speciali Spiritus Sancti directione regebatur, præsertim in rē grauissima, & quæ ad statum totius vitæ pertinebat, & ad mysterium Incarnationis proximè ordinabatur. Ea de autem reuelatione intellexit B.Virgo nū sponsum libenter in perpetuam virginitatem

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatem fuisse consensurum, nullumq; detrimentum perfectioni suæ virginitatis allaturum. Et hinc etiam intelligitur, potuisse B. Virginem cõsentire in verum matrimonium, non consentiendo actualiter, & explicitè in carnalem copulam, neque absolutè, neq; sub illa conditione, si Ioseph debitum petijsset. Quia iam erat certa, illũ nũquam petiturum, vnde supernacaneus, & ociosus fuisset talis actus. Dico autem actualiter, & expresè, quia in radice, & in causa, videtur habuisse hunc consensum, consentiendo in matrimonium, quod de se ad talem copulã ordinatur, & ita videtur loqui Caietanus, & August. in citato capitulo B. Maria. 27.q.1. sed velle hoc modo in radice, non est propriè velle, & maximè quando per contrariam voluntatem directè quis proponit vitare actum, & hoc modo consensus in coniugale vinculum, nihil omnino derogat virginitati, & propositum virginitatis non pugnat cum consensu contrahendi vinculum cõiugale. Sicut non repugnat voluntas tradendi, vel accipiendi dominium, & non vtendi.

Caietan.

SECTIO II.

Quo tempore fuerit matrimonium perfectum, inter Mariam, & Ioseph.

DVplex perfectio matrimonij potest hoc loco considerari. Prima est essentialis, quæ consistit in ipso contractu: altera est accidentalis consistens in aliqua solennitate, seu publica cæremonia, & in cohabitatione viri, & vxoris in eadem domo. Omitto enim carnalem copulam, quã iam exclusimus.

Matrimonialis contractus inter Mariam, & Ioseph ante incarnationem factus. Origen. Luc. 1.

Primò ergo certum est, matrimoniũ inter Mariam, & Ioseph quoad essentiam, & contractum ante filij Dei Incarnationẽ perfectum esse. Hæc est communis sententia Patrum, & Theologorum quos supra citani, eamque optimè confirmat Orig. homil. 6. in Lucã. Colligitur enim aperte ex illo verbo Luc. 1. *Missus est Angelus Gabriel à Deo ad Virginem desponsatam viro*, iã enim ostendimus illã desponsationem, verũ matrimoniũ fuisse. Ratio etiã hoc suadet, ex fine illius matrimonij sumpta. Illud enim Deus ordinauit, ne aliquã infamia ex parte filij Virgini accresceret: oportuit ergo, vt eo tẽpore, quo cõcepit, iam haberet sponsum, ex quo posset existimari honestè, & absq; turpitudine concepisse.

A

Difficultas ergo supererat de perfectione accidentali quoad cohabitationem, vel solennitatem aliquam. In quo est prima sententia Caiet. hic, qui negat fuisse eo tempore nunptiarum solennitatem celebratã, fundatur in illis verbis Angeli, *Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugẽ tuã*, nõdum ergo illam acceperat. Quod nõ potest intelligi, nisi de modo accipiendi, quando cum solennitate nuptiali, & sacerdotali benedictione sponsa viro tradebatur. Ex quo vlterius infert, quòd eo tempore nondum Ioseph acceperat Virginem in domesticum consortium. Vnde etiã negat fuisse perfectum matrimonium quoad cohabitationem in eadem domo. Quod cõ firmare conatur ex Luc. 1. vbi dicitur Beata Virgo redijsse ex domo Zachariæ, non in domũ Ioseph, sed *in domum suam*. Idem tenet Abulens. Matth. 2. post quæstionem. 33. & fauet Ansel. Matth. 1. exponens verbum illud, *Noli timere accipere Mariam*, hoc modo, scilicet nuptiali conuentu, & assidua cohabitatione. Et exponens verbum illud *cum nollet eam traducere*, inquit, *in domum suam, & assiduam cohabitationem.*

Caiet.

Luc. 1.

Abulens. Anselm.

B

Secunda sententia media esse potest, scilicet tempore annũtiationis Angelicæ Mariam, & Ioseph, iam cohabitasse in eadem domo, nondum tamen interuenisse solẽnem celebrationem nuptiarum. Et cõiectura est, quia propter hanc causam, nõdum carnaliter conuenerant.

Dico secundò, probabilius est Mariam, & Ioseph, cohabitasse in eadem domot, ẽpore cõceptionis Verbi diuini, quę est expressa sẽttia Chrys. homil. 4. in Matth. quam etiam indicant Gre. Nys. in orat de Christi natiuit. & Epiphan. hæres. 78 & eam sequuntur Iansen. Titelm. & alij Matth. 1. & D. Tho. hic ait, esse hoc *magis consonum Euangelio*. Quod fortasse dixit propter verbum illud Matth. 1. *Noluit occulte dimittere eam*, quo indicatur iã antea fuisse ad cohabitandum admissam. Vt enim Ambros. dicit lib. 2. in Luc. in principio, *Quam non accepit, nemo dimittit, & ideo, qui volebat dimittere, fatebatur acceptam.* Et ratio S. Tho. est optima, quia alias nõ esset satis prouisum famę Beatæ Virginis. Nã quãdo sponsa concipit in domo sponsi, meritò reputatur cõceptio maritalis, si verò ante cohabi-

Maria & Ioseph in eadem domo tempore conceptionis Christi cohabitasse. Chrysost. Greg. Nyss. Epiphan. Iansen. Titelmann. D. Thom. Matth. 1. Ambros.

C

Caiet.

cohabitationem concipiat, semper est dubia, vel suspecta conceptio. Respõdet Caietanus, licet non cohabitarent, talem tamen, ac tantam potuisse inter eos intercedere familiaritatem, vt omnis vitaretur infamia, præsertim, quia verisimile est Ioseph ante cessisse cum Maria in domũ Elisabeth, ibique habitasse mẽsibus tribus. Sed certè, si nõdum cohabitabant, non est admodũ verisimile Ioseph iuisse cum Maria, & habitasse cũ illa in domo Zacharię. Cur enim in aliena domo simul habitarẽt, qui nõdum habitabant in propria? Ac deinde quãuis hæc, & similia sufficere possent, vt multi bonã existimationem haberent, aut nõ temerè iudicarent, non tamẽ sufficerẽt ad vitandam suspicionem, & dubitationẽ aliquam, & nonnullum incontinentiæ, ac leuitatis indiciũ. Deinde verbum illud. *Noli timere accipere Mariam*, non significat denuo fuisse in domum Ioseph traducendã, sed (vt Chrys. & Ambros. expresse exponunt) monetur Ioseph, vt sponsam, quam domi habebat, & proposito, & animo dimiserat, domi retineat, ita vt sensus sit, *Noli timere accipere*, id est, tecũ illam habere, & cum illa simul viuere, & cohabitare, omnemque timorem, & suspicionẽ abijcere, & propositum mutare Quam expositionẽ etiam Theophyl. & Euthym. amplexi sunt. Præterea, verbum illud, *& nollet eam traducere*, non significat, ideò, in domũ suã adducere, sed significat infamare, & vt adulteram accusare, vt communiter expositores intelligunt. Et Origenes homil. 1. in diuersos, & D. Tho. hic, & est certa expositio, si vis Græci verbi considerẽtur, est enim, παραδειγματισαι, quod hoc significat. Quod etiã patet ex verbis illis, *Cũ nollet traducere sed occulte dimittere*, vnũ enim alteri contraponitur. Denique hoc etiam patet ex causa, quæ redditur, scilicet, *cùm esset iustus*. Hæc enim non erat ratio, propter quam nollet eam in domum accipere, quãquam enim id facere posset, si esset adultera non tamẽ esset ad hoc necessaria magna iustitia. Recte ergo intelligitur, quia erat iustus, noluisse eam traducere, quod à Patribus dupliciter exponitur. Primò, quod reuera viso euidenti effectu cõceptionis, sibi persuaserit adulteriũ commissum, & iniuriam sibi esse illatam, fuisse autem magnæ iustitiæ opus patienter illam ferre absque reuelatione, accusa-

Theophyl. Euthym.

Origenes. D. Thom.

A

tione, vel infamia: voluisse tamen illam occultè dimittere, ne peccato consentire videretur. Ita ferè Chrys. supra, Greg. homi. 26. in Euãgelia August. epist. 54. & serm. 16. de verbis Domini, & serm. 14. natiuit. Iustinus dialog. cõtra Triphon. satis post med. Amb. de inst. Virgin. c. 5.

Chrisost. Greg. pap. August. Iust. mart. Ambros.

Altera expositio est, Iosephũ nihil mali potuisse iudicare, aut suspicari de Virgine, sed hinc adductum rei, quam cernebat, euidẽtia, inde verò eximia, quam expertus erat, Virginis sanctitate permotũ, in quendam veluti stuporem, & admirationem raptum, omne iudicium sustinuisse. Quod sanè fuit magnum iustitiæ opus, scilicet in tam graui negotio non commoueri, nec nimia aliqua passione, aut affectione obcæcari, sibique persuasisse, fieri id sine peccato potuisse, & ideo noluisse eam traducere, quamuis, quia de hac re nihil illi satis constabat, ad opus iustitiæ pertinere putauit, à tali muliere sc. parari, eãq; occultè dimittere. Quam expositionem docuit autor imperfecti. in Matth. homil. 1. his verbis. *O inæstimabilis Mariæ laus, magis credebat castitati eius, quam vtero eius, plus gratiæ, quàm naturæ, conceptionẽ manifestè videbat, & fornicationem suspicari nõ poterat: posibilius esse credidit mulierẽ sine viro posse concipere, quã Mariã posse peccare.* Hieronymus ibi, *Hoc testimonium Mariæ est, quod Ioseph scîēs Mariæ castitatẽ, & admirãs, quòd euenerat, celat silentio, cuius mysterium nescie bat.* Quæ fuit etiã expositio Orig. hom. 1. ex varijs, & Bernar. homi. 2. in *Missus est.* Indicant etiam Basil homil de humana Christi generatione, Theophyl. Matt. 1. qui sentiũt Ioseph ante aduentũ Angeli, nõ solum se continuisse, ne prauũ aliquid de Virgine sentiret, sed etiam cognouisse eam concepisse de Spiritu Sancto, iuxta illud, *Inuenta est in vtero habens de Spiritu Sancto.* Sed hoc & per se est difficile creditu, cùm non habuerit reuelationẽ, nec aliquod sufficiens principium, ex quo id cognosceret, & non est consentaneũ illis verbis Angeli, *Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugẽ tuam, quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est.* Hęc enim ratio non fuisset conueniens si antea Ioseph hoc agnouisset, & ea de causa cũ Virgine permanere, & cohabitare timuisset. Neq; illa verba, *Inuẽta est in vtero habens de Spiritu Sancto*, ita intelligẽda sunt, vt Ioseph inuenerit,

Author imperfecti.

Ioseph ante Angeli reuelationem, nihil turpe de Maria præsumpsit suspicatur.

Hieron. Origen. Bernard. Basil. Theophyl.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uenerit, & intellexerit ipsam concepisse A de Spiritu Sancto, sed ita, vt inuenerit, & cognouerit Mariam, quæ ex Spiritu Sancto conceperat, esse prægnantem. Vltimò tandem nihil fauet Caietano verbū illud, *Reuersa est in domum suam*, quia illud verbū tātū significat rediisse in propriā domū, in qua habitabat, quæ non dicitur *sua*, quia ipsa sola separata à Ioseph, in ea habitaret (hoc enim nec fundamentum habet, nec est hæc proprietas verbi) sed dicitur sua, vt distinguitur ab aliena, siue fuerit paterna domus, siue domus spōsi, seu vtrique cōmunis, in qua ambo habitabant. Sicut paulò inferius, dicuntur Maria, & Ioseph rediisse *in ciuitatem suam*, scilicet, in qua habebant proprium domicilium. B

Caiet.

Tertiò, verisimilius existimo ante conceptionem filij Dei, fuisse illud matrimonium perfectum, etiam quoad omnem solennitatem accidētalem, & sacerdotalem benedictionem, si fortasse interuenire solebat. Hæc cōclusio (vt ingenuè id fatear) non potest satis ex Scriptura probari. Ad illam verò persuadendam satis esse videtur, quod in Euangelio nullum omnino sit fundamentum ad hoc negādum. Nam verbum illud, *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam*, nō oportet intelligi de solenni traditione, seu acceptione, quia phrasis illa, *accipere vxorem*, multiplex est in Scriptura. Interdum enim significat, *vxorem ducere*, vt patet Genes. 4. &. 6. interdum eam C cognoscere, vt exponit Lyra locum Deuteron. 20. *Quis est homo, qui despondit vxorē, & non accepit eam*: quamuis posit etiā hic locus intelligi de receptione ad cohabitandum, quæ est alia illius vocis significatio, sicut Genes. 12. dicitur, *Accipe eā, & vade*. Hoc ergo vltimo modo sumi in citato loco Matthæi Chrysostomus, & Ambros. supra exposuerunt. Nā quia Ioseph decreuerat illam dimittere, monetur, ne timeat cū illa cohabitare, vt supra dictum est. Suppositō ergo, Scripturā nullo modo repugnare, sine dubio est magis consequens, & rationi consentaneum, vt nulla solennitas huic matrimonio defuerit ante conceptionem filij Dei. Primum quidem, quia non est verisimile sponsam solitam esse traduci ad cohabitandum cum sponso ante expletam omnem matrimonij ceremoniam, & solennitatem, sicut nunc fieri videmus in familijs benè instītutis, & ordinatis. Deinde verò, quia cuiusdam incontinentiæ excessus est, quòd sponsi copulentur ante perfectam omnē matrimonij cæremoniam, fuit ergo fini huius matrimonij consentaneum, & ad vitandam omnem suspicionem valde conueniens, vt ante filij cōceptionem fuerit matrimonium omni ex parte perfectum. Quocirca suppositā historia, quam in capite huius disputationis præmisimus, verisimile mihi est, Beatam Virginem non redisse à templo in domū parentum, qui fortasse iam mortui erant, vt Cedrenus refert in compendio historiæ: sed post expletam omnem matrimonij solennitatem, ab ipsis sacerdotibus immediatè datā esse Ioseph, vt Gregor. Nyssenus, & alij Patres ibi citati indicant.

Matrimonium inter Virginem, & Ioseph ante Christi conceptionē omni ex parte perfectum. Genes. 4. & 6. Deut. 20.

Genes. 12. Chrysost. Ambros.

Cedren. Greg. Nyss.

SECTIO III.

In qua ætate Ioseph, & Maria matrimonium contraxerint.

QVòd ad B. Virginem attinet, Ioannes Annius recens Chronographus dixit Beatam Virginem peperisse Christū ante expletum decimum quartum annū, vnde necessariò sit consequens fuisse nuptam decimo tertio ætatis anno nondum peracto, Nam (vt antiqua historia, & Patres citati in initio huius disputationis referunt) B. Virgo concepit filium quarto mense à desponsatione sua. Quam sententiam sequitur Driedo lib. 3. de dogmatibus, tractatu. 3. c. 5. p. 4. in fine. Alia verò extrema sententia est Caietani, Luc. 1. qui probabile credit fuisse Virginē vigintiquatuor annorū, & certum putat, vt minimū habuisse decē & nouē annos, quando filiū peperit. Ex quo, eodē argumento, colligitur, vno anno, & paulò amplius ante illā ætatē fuisse nuptā. Mouetur autē Caietanus sola cōiectura, scilicet, vt esset firmo, & perfecto corpore ad concipiendū filium.

Ioan. Annius. Driedo. Caiet.

Communis tamen, probabiliorque sententia est, Virginem fuisse nuptam paulò post inchoatum decimum quartum annū, vndecim enim ferè annis in templo mansit, & tunc tradita fuit Ioseph, & post quatuor menses Angelicum nuntium habuit, agens verò decimum quintum annum filium peperit. Ita refert ex Euodio Nicephor. lib. 2. histor. capit. 3. & eiusdem sunt

Virgo decimo quarto ætatis anno nupsit Ioseph, ac anno ætatis decimo quinto peperit. Euod. Nicephor.

Gregor. Nyss. Damasc. sunt sentētiæ Gregorius Nyss. Damascenus & alij supra citati, quorū authoritas maiorē fidē facit, quàm coniectura Caietani. Aetas enim quatuordecim annorum sufficiens est, & aptissima in fœmina ad concipiendū filiū. Præsertim si habeat corpus optimè dispositū, quale erat corpus sanctissimæ Virginis, & ita ex recentioribus sequūtur hanc sententiam, Abulens. Matth. 2. q. 101. Ioannes Lucidus, tractatu de vero die passionis Christi, & alij, qui annales, vel chronologias scripserunt.

Abulens. Ioā. Lucid.

Secūdò, de ætate sancti Ioseph fuit sententia Epiphanij, hæres. 78. eum fuisse vt minimum octogenarium, quando Virginem duxit. Sequitur Nicepho. lib. 1. hist. c. 7. & Abulens. super. c. 7. Isai. & paradoxa. 1. c. 8. & in. 2. c. 73. & Matth. 1. q. 32. Numer. 30. q. 31. & Ioan. Gerson, serm. de Natiuita. Mar. considerat. 3. Viguerius, in institutionibus. c. 2. §. 9. Cedrenus in compendio historiæ. Huic sententiæ fauet antiqua pictura, quæ non contēnendam authoritatē habere solet. Et cōfirmari potest, nam Beatus Ioseph mortuus est ferè duodecimo anno ætatis Christi: ergo verisimile est eum fuisse valde senē, quando Christus natus est, & similiter, quando Virginem duxit. Sed hęc sententia probari certè nullomodo potest. Primò, quia decuit, vt in matrimonio illo seruaretur ea proportio inter virū, & vxorem, quæ communi vsu, & consuetudine seruari solet. Secundò, quia oportuit, vt Ioseph esset in ętate ad generandum idonea, quia aliàs non posset sub illius vmbra, fama, & æstimatio Virginis illæsa seruari. Tertiò, oportuit ipsum esse viribus valentiorē, vt posset tot peregrinationes sustinere, & ad familiā suā alendā, & sustētādam laborare, ad hos ergo fines ætas octogenaria erat valde improportionata. Quartò, quādo Sancti, & Doctores dicūt sanctū Ioseph simul cū B. Virgine post matrimoniū contractū virginitatem vouisse, certè supponunt illum non fuisse senem, nequè ad hæc coniectura ex eo, quòd docēt Ioseph permansisse virginem, & in cœlibatu vsq; ad desponsationem cum Virgine. Nam cùm iuxta consuetudinem illius populi seorsim omnes vxores ducerent, non est admodum verisimile expectasse Ioseph tàm longum ætatis tempus ad vxorem ducēdam. Quintò, etiam Scriptura non nihil fauet,

Epiphan. Nicephor. Abulens. Cedren.

Ioseph non erat senex, quando Maria duxit vxorem.

A nam Luc. 1. dicitur *Angelus missus ad Virginem desponsatam viro*, non seni, & cap. 3. *vt putabatur filius Ioseph*. Profectò, si ille octogenarius fuisset, vel non tā facilè hęc fama percrebuisset, aut certè Virgo in suspicionē aliquā venisset. Vnde Isai. 62. de tempore aduentus Messiæ dicitur, *habitabit iuuenis cum Virgine*, quod nō incōmodè ad hoc mysterium applicant Glos. ordinar. & Nicol. Lyra. Tandem, nullum est fundamentum, vt contrarium credatur, quia nulla est historia, nullaq; ratio decentię, aut castitatis hoc requirit. Quia quòd ad exteriorem speciem attinet, nullam indecentiā habet, quòd virgo habitet cum iuuene, aut saltē viro mediocris, & maturę ętatis, sponso, ac marito suo. Præsertim, cùm ipsum matrimonium ad hoc fuerit ordinatum, vt talis B virgo existimari posset ex viro suo concipisse. Quòd verò spectat ad rem ipsam, id est, ad obseruandam castitatem vtriusquè coniugis, non erat necessaria senilis ætas: sed Spiritus Sancti robur, ac virtus: alioquin non tàm fuisset virtutis opus, & volūtatis, quàm impotentia quædam. Quo circa, sicut Patriarcha Ioseph, qui (teste Bernardo) figura fuit sponsi Virginis, in iuuenili ætate perfectissimè castitatem seruauit, & fidelitatē domino suo: ita multo maiori ratione, de nostro sancto Ioseph existimandum est.

Luc. 1. & 3. Isai. 62. Gloss. ordi. Nicol. Lyr. Bernard.

Certum ergo videtur Ioseph non fuisse octogenarium, & verisimilius est, nō fuisse senem: qua verò ætate fuerit, iuuenis ne, vel vir triginta, quadragintavè annorū, definiri non potest, cùm ex historijs nihil habeamus. Solum ergo dici potest aptissimæ fuisse, conuenientissimęq; ętatis: hoc enim C ad Spiritus Sancti prouidentiā spectabat. Vnde potius verisimile est fuisse maturæ ætatis, quàm iuuenilis, quia (vt Sancti, & historiæ referunt) Beata Virgo illi data est magno consilio, & prouidentia sacerdotū, potius vt illius virginitatē custodiret, quā vt violaret, & ideo verisimile est quę fuisse virum maturæ ætatis, prudētiæ, ac virtutis.

Ætas Ioseph, quando Virginē in matrimonium accepit.

Et hinc facilè respondetur ad coniecturas contrariæ sententiæ. Illa enim consuetudo picturę, propter quādam decentiam, & ad vitandam vulgi opinionem introduci potuit. Vel fortasse, cum Ioseph esset maturæ ætatis, & vir iustus partim laboribus, partim corporis afflictionibus effecerat, vt proiectioris, quàm reuera esset, ætatis appareret.

Responsio ad argumenta in oppositum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pareret. Ad aliam cõiecturã de morte eius, quãuis verisimile sit (vt supra dicebã) ante trigesimum ætatis Christi annũ fuisse vita functũ, nõ tamẽ existimo statim post duodecimũ annũ obijsse. Dũ enim Lucas. c. 2. ait, descendisse Christum post duodecimũ ætatis suæ annum cũ parẽtibus suis in Nazareth, & fuisse *subditum illis*, satis significat aliquot annis cum vtroq; vixisse, & nõ est incredibile, vixisse Ioseph ferè vsq; ad annos prædicationis Christi, vt illũ simul cum Virgine suis laboribus sustentaret. Nullum ergo ex hac coniectura pro contraria sententia sumi potest argumentum, præsertim, cũ tàm in minori, quã in grandiori ætate homines mori contingat.

Luc. 2.

DISPVTATIO VIII. in duas sectiones distributa.

De sancto Ioseph B. Virginis sponso.

QVamuis in præcedenti disputatione nõnulla de hoc sancto viro dixerimus, quæ cũ disputatione de desponsatione Virginis videbãtur esse cõiũcta, tamẽ & perfectio doctrinæ, & reuerẽtia, ac deuotio illi debita, exactiorquẽ ipsius mysterij expositio postulare videntur, vt explicemus, quis, & qualis fuerit sanctus hic Virginis spõsus, cuius genealogiam tã accuratè scripsit Matthæus, vt nihil de illa dicẽdum nobis supersit, præter ea, quæ supra tractãdo de genealogia Christi, & Virginis attigimus. Quocirca de ijs, quę ad corpus eius, seu naturalẽ conditionẽ pertinent, nihil dicemus: nam de ætate, virginitate, statu, ac morte eius satis in superioribus diximus. De arte verò, seu corporali munere, quo ad hanc vitã transigendã vsus est, nihil dicere possumus præterid, quod in Euãgelio indicatur, scilicet illũ fuisse fabrum. An vero fuerit faber lignarius, vel ferrarius, incertũ esse dixit Caiet. Matth. 13. in fine. Nã Sancti ambiguè loquuntur, vt videre licẽt in Ambros. lib. 3. in Lucam, in principio, qui vtrumq; indicat, Hilar. Can. 14. in Matth. Anselm. Matth. 13 Bed. lib. 2. in Marc. suo cap. 23. qui indicant fuisse fabrum *Ferrum igne vincentem*. Iustino, Dialog. cũ Tryphone longè à medio, qui indicat fuisse fabrũ lignariũ, & Christũ illum interdũ iuuisse.

Caiet. Ambros. Hilar. Anselm. Iustin.

Sed expressius id docet D. Tho. Matt. 13. & ibi Lyran. Carthusian. Bonauent. lib. me ditat. vitæ Christi. ad finẽ capitis. 15. Abulens. Matth. 13. q. 83. & alij. Quod licèt ab eis nõ satis probetur: videtur tamen per se magis credibile, magisq; consentaneum, ac decens. Propter quod hæc opinio, veluti cõmunis quædam conceptio omnium ferè animis insedit. Omissis ergo his, quæ ad corpus, & externas actiones, seu fortunæ bona pertinent, solum dicemus de ijs, quæ ad animam spectãt, & de dignitate, ac munere, ad quod diuinitus electus est.

D. Thom.

SECTIO I.

Qualis fuerit dignitas, in qua ex diuina electione Ioseph fuit constitutus.

DVobus modis possumus Iosephi dignitatem explicare. Primò ratione absoluta declarando proprietates, actus, & nomina huius dignitatis. Secundò ratione comparata, conferendo scilicet hãc dignitatem cum munere Apostolico, cum dignitate præcursoris, & similibus, quæ ad status hominum, vel ad gratias gratis datas pertinent. Nollumus enim comparationem facere cum gratia gratum faciente, seu cum dignitate filij Dei adoptiui: supponimus enim sine vlla controuersia, hãc infinita quadam ratione superare, vtà fortiori constat ex his, quæ de dignitate matris Dei supra disputauimus.

Ioseph vxor Mariæ Iesus.

Prima igitur dignitas Beati Ioseph est, verè, ac propriè fuisse Virginis sponsum, & excepto vsu carnalis copulæ habuisse omnia iura, & munera veri sponsi. Quam dignitatem inquit Damasc. orat. 3. de Natiuit. Virg. concessam esse Ioseph *singulari Dei dono, & per dispensationẽ omni sermone præstantiorem*. Atq; in ea virtute continentur, quæ de hoc sancto viro dici possunt. Etenim si Gregorio Nazianzeno, ad laudandum vno verbo Gorgoniæ sororis suæ maritum, scribere licuit, orat. 11. in hęc verba, *Vultis vno verbo virum describam? Vir illius, nec enim scio, quid amplius dicere necesse sit*, quo modo ad laudem sancti Ioseph, non multo magis nobis sufficiet, dicere, *Vir Mariæ*? hæc ergo fuit prima eius prærogatiua.

Damasc.

Secundò hinc factũ est, vt patris Christi nomen, & existimationem obtinuerit, vt

Ioseph Christi pater putatiuus. Luc. 13. Matth. 13. Ioan. 6. August.

vt constat ex Luc. 3. *vt putabatur, filius Ioseph*, Matth. 13. *Non ne hic est fabri filius?* & Ioã. 6. *Nonne hic est filius Ioseph?* Asserit autem August. lib. 2. de consensu Euangelistar. cap. 1. licèt opinionem parentis solum apud hos habuerit, qui Christi diuinitatẽ, & admirabilem conceptionem ignorabãt, appellationem verò non ab illis solum, sed etiam ab Euangelista, & ab ipsa etiam B. Virgine accepisse. Lucæ enim 2. dicit Beata Virgo, *Pater tuus, & ego, dolentes quærebamus te*. Et Euangelista dicit, *Cum inducerent Iesum parentes eius*, & iterum, *Erant pater, et mater eius mirantes super ijs, quæ dicebantur*. Ex quo intelligi potest, non sine singulari Dei ordinatione nomen hoc illi esse impositum, quia nec B. Virgo, nec S. Lucas absque speciali Spiritus Sancti instinctu locuti sunt. Propter quod Bernard. homil. 2. in *Missus est*, ex hac patris Christi appellatione coniiciendũ existimauit, quis, & qualis fuerit B. Ioseph. Solent enim nomina sapienter imposita rei dignitatem, naturam, vel conditionem in qua fundantur, indicare. Cùm ergo æternus Pater summa sapientia & prouidẽcia hoc nomen sibi proprium cum hoc viro communicauerit, satis significauit, ad quantam dignitatem eũ euexerit, cum nomine simul officium, & curam paternam, magna ex parte tribuendo. Quod rectè confirmatur, & explicatur exemplo. Christus enim Dominus, cum morti esset propinquus, de Ioanne Euangelista dixit Virgini, *Mulier, ecce filius tuus*. Ex qua appellatione colligunt omnes sancti singularem amorem, quem Christus ad Ioannem habuit, quem tanto honore affecit, vt nomen sibi proprium cum illo communicauerit, non vacuum nomen imponẽdo (quia opera Dei perfecta sunt) sed eum quodammodo in locũ suum substituendo, & erga matrem suam singularem amorẽ, & curam tribuendo. Multò autem excellẽtior est parẽtis Christi, quàm filij Virginis appellatio, non solum quia patris appellatio maiorem authoritatem præ se fert, sed etiam, quia dignitas Christi dignitatẽ Virginis infinitè excedit.

Bernard. Nomẽ patris Christi quã gloriosum.

Tertiò igitur hinc fit, B. Ioseph nõ solũ patris Christi nomen, sed etiam rem, quæ huic nomini subest, participasse, quãtum, excepta carnali generatione, ab homine participari potest. Itaq; habuit affectũ, solicitudinẽ, & (vt ita dicã) patris authoritatẽ.

Hinc Damascenus, dicta orat. 3. nõ longè à fine, dicit, Iosephũ loco patris fuisse assumptum, & Bernar. hom. 3. circa finẽ dicit, eũ fuisse *seruum fidelem, & prudentem, quẽ constituit Dñs suæ matris solatium, suæ carnis nutrimum, solũ denique in terris magni consilij coadiutorem fidelissimũ, vt non immeritò illi accommodari possit, quod de alto Ioseph scriptum est, constituit eum dominũ domus suæ, et principẽ omnis possessionis suæ*. Hinc etiã Irænæus, lib. 4. contra hæres. c. 40. dicit, postquam monitu Angeli sine vlla hæsitatione Ioseph credidit Spiritus Sancti mysterium & Mariã accepit, *in reliqua*, inquit, *vniuersa Christi educatione gradens, obsequiũ præstitit, vsquè in Aegyptũ suscipiens profectionẽ, & inde regressum, & in Nazareth trãsmigrationẽ*. Hinc deniq; Rupert. lib. 3 de Diuin. offic. c. 18. & lib. 1. de gloria, & honore filij hominis in Matth. circa illa verba, *Iacob autẽ genuit Ioseph*, cõparans totã illam generationum seriẽ scalę Iacob, inquit, *supremũ scalæ gradũ, cui Dñs innixus est, fuisse Iosephũ. Sed quo modo*, interrogat, *Deus, & Dominus huic homini innixus est?* respondet, *Vtiquè tanquã tutori pupillus, quippe qui in hoc mundo sine patre natus est, ita innixus est huic B. Ioseph, vt ipse fuerit infantulo pater optimus, cuius solatio paterno puer cum Virgine puerpera sustentaretur*. Et eadem ferè consideratione Andreas Ierosolym. serm. de annuntiat. B. Ioseph, *tutorem Virginis* appellat. Addit tandem Aug. lib. 2. de consen. Euangelista. c. 1. aliam huius nominis rationem, his verbis. *Neque enim propterea non erat appellandus Ioseph pater Christi, quia illũ non genuerat, quãdoquidem rectè pater etiã esse potuit eius, quẽ non ex sua coniuge procreatũ, aliunde adoptasset*. Per adoptionem enim, etiam is, qui omnino extraneus est, filius efficitur, & qui adoptat, pater vocatur, & suo modo existit. Ioseph verò eum, quẽ sibi coniux, sine ipsius opera, per Spiritus Sancti virtutem genuerat, tanquam dilectissimum filium à Deo datũ acceptauit, & quodammodo adoptauit, vt propterea nobiliori quadã ratione, quę imperfectionem excludat, quodammodo filius eius effectus sit. Nisi velimus dicere Christum elegisse sibi Ioseph in patrẽ, seq; quodammodo filium eius constituisse. Quod alia etiã ratione explicari potest. Per verũ enim matrimoniũ cũ Virgine cõtractum, quodammodo corporis eius dominus effectus est, quia (vt Palus inquit)

Damasc. Bernard. Operatus Ioseph ergo Christum vere pater fuit. Irenæ. Rupert. Ioseph Christi tutor, & Virginis. Andr. Iero. August.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mulier corporis sui potestatem non habet, sed vir. Hinc ergo factum est, vt fructus corporis virginei quodammodo ad Iosephum pertinuerit. Vt enim dicitur Institut. de rerum diuisione. §. cum in suo solo, versiculo, ex diuerso, *quod in alieno solo nascitur, vel ædificatur, sub illius dominium cadit, cuius est solum.* Vnde etiam si miraculosè in horto alicuius fons nasceretur, illius esset, cuius est hortus. Quia ergo terra virginea de benedictione Domini concepit, ad Ioseph, cuius erat terra, fructus illius benedictionis
Deut. 33. pertinuit, vt Deut. 33. in benedictionibus Patriarchæ Ioseph præfigurata erat. Addo tandem, virum, & vxorē per matrimonij vinculum effici quodāmodo vnū. Nam licèt per carnalem copulam efficiātur vna caro, tamen per vinculū ipsum efficiuntur vnū cor, vna voluntas. Vnde fit, vt bona habeant quodammodo cōmunia, ita vt quod est sub vnius dominio, & potestate, ad alterū ex consequenti aliquo modo pertineat. Quia ergo B. Virgo vera fuit mater Christi, non potuit Ioseph verus eius sponsus rationem parentis non participare, carnali semper generatione excepta.

Ioseph caput, & superior Virginis quomodo fuerit.
1. Cor. 11.
1. Petr. 3.
Genes 18.
August.

Quartò tandem ex prædicta radice ortū est, vt B. Ioseph aliquo modo fuerit caput, & superior Virginis, & Christi, vt hominis. Primùm patet, quia teste Apostolo 1. ad Corint. 11. *Caput mulieris vir.* Propter quod Petr. 1. Can. c. 3. præcipit, vt *mulieres subditæ sint viris suis*, afferēs exemplum Sarę, quæ Abrahæ obediebat, eumquè dominum suum vocabat, Genes. 18. ergo & B. Virgo agnoscebat, & reuerebatur spōsum suum, tanquam virum, & caput suum. Neque obstat, quod Augusti. opusculo de Assumptione Virginis. c. 4. dicit B. Virginē fuisse exēptam ab illa lege, *sub viri potestate eris*: ipse enim se statim explicuit dicēs, *non fuisse sub potestate viri*, id est, *mariti, quæ integerrimis visceribus de Spiritu Sancto Christum susceperit.* Ac si diceret, quantū ad vsum carnalis copulæ, non fuisse sub viri potestate. Addo etiā ex D. Tho. infra. q. 30. arti. 2. ad. 2. in ijs, quæ pertinent ad mysteriorum Dei cognitionem, & ad priuilegia gratiæ susciepienda, non debuisse pendere à viro, nec sub eius esse potestate: at verò in externis & domesticis rebus, potuit suo modo esse subiecta viro, ad illum enim familiæ gubernatio pertinebat. Vnde quando aliquid huiusmodi agēdum erat ex diuino
D. Tho.

A instinctu, illi fiebat reuelatio, vt patet de fuga in Aegyptum, & de reditu ex Aegypto, vnde etiam impositio nominis Iesu illi iniuncta est, Matth. 1. *& vocabis nomē eius Iesum.* Altera pars, quæ ad Christum pertinet, cōstat ex Luc. 2. *& erat subditus illis.* Quanquā enim hoc magis significet vsum quam debitum, quia reuera Christus, propter dignitatem suæ personæ, nulli hominū propriè subiectus fuit, tamen ad dignitatē Ioseph declarandam satis est, quòd præcisè considerata humana conditione, & origine, Christus futurus erat iure subditus Ioseph, & quòd licèt ratione diuinitatis esset exemptus, tamen de facto voluit illi esse subiectus, eique tanquam patri, ac superiori, obedientiam, honoremquè deferre.

Matth. 1.
Christus Ioseph quodammodo subditus.
Luc. 2.

B Ex quibus etiam licèt intelligere, intercessisse inter Mariam, & Ioseph, & inter Iesum, & Ioseph singulare vinculum mutui amoris, ac perfectissimæ amicitiæ, quæ intrinsecè oriebatur ex dignitate, & statu, ad quem hic vir assumptus est, pertinet enim ad virtutem, & sanctitatem vxoris, vt virum suum diligat, & omne bonum præsertim animæ illi exoptet, & procuret. Sed Beatissima Virgo in omnib⁹ fuit perfectissima, ergo etiam in hoc amore excelluit. Accedit ratio gratitudinis, quæ benefactoribus debetur, & nulla alia re, magis quàm amore persoluitur, B. autem Ioseph multa passus est, multosq; labores propter Virginem sustinuit, & quidem amore, ac voluntate, vt par erat, singulari, & maxima, ergo. Tādem accedit morum similitudo, frequens, ac diuturna familiaritas, &
C cohabitatio, absquè vlla occasione dissidij, vel rixæ, quæ non potest non parere summum quendam amorem, ac beneuolētiam mutuam. Quæ rationes eàdem fere proportione in Christo Domino procedunt, tantoquè fortius, quanto ille perfectius, quàm Virgo omnia operabatur. Vnde Rupert. lib. 2. in Cant. post med. exponens verba illa cap. 2. *Dilectus meus mihi, & ego illi qui pascitur inter lilia. Quæ*, inquit, *sunt lilia, nisi dilectus spōso Iosepho, & ego dilecta, vere ambo illa, videlicet pro virginalibus nuptijs, & cohabitatione castissima.* Ex his ergo satis cōstat, quāta fuerit huius sancti dignitas, & quam excellens ministerium eius, & officium per se, & absolutè consideratum.

Amicitia plena quam habuit Maria cum Ioseph ex Iesu.
Rupert.

Iam verò officium hoc cum alijs conferendo

Obiectio. rendo dubitari potest, an hæc dignitas maior sit, quàm dignitas Præcursoris, vel Apostolorum, aut Euangelistarum, quod ad munus, & officium attinet, vt gratiam, & sanctitatem omittamus, de qua statim. Ratio
Dignitas Ioseph quāta. dubitandi esse potest, quia hoc ministerium Iosephi videtur fuisse proximè conIunctum cum ipsamet Christi persona. Itē videtur maximè accessisse ad dignitatem matris Dei. Item videtur fuisse aptissimū ad perfectius exercendas omnes actiones vitæ actiuæ, & cōtemplatiuæ, quàm vllum aliud munus puræ creaturæ, sola Dei matre excepta. De quo enim tàm propriè, sicut de Ioseph potest dicere Christus, *esurini, & dedistis mihi manducare; &c.* Itaquè illud fuit excellens in munere huius Sācti viri, quòd omnes ferè labores, & actiones suas proximè circa Christi personam exercebat. Vnde, sicut peccatum crucifigentiū
B Christum, maximū in suo genere fuit propter personæ dignitatem: ita opera pietatis, & beneficientiæ circa personam Christi, in hoc viro fuerunt eximij cuiusdam valoris, tanto maiori ratione, quantò ipse ex perfecta cognitione, & amore illius personæ operabatur. Aliunde verò simul cum hac parte vitæ actiuę, habuit statum accōmodatissimum ad fruendum meliori parte vitæ contemplatiuæ. Nam in primis in matrimonio virginitatem vouit (vt supra vidimus) & talem duxit vxorem, vt sola eius societas, & frequens familiaritas satis esset ad virtutem omnem, & præsertim religionem, & pietatem erga Deum addiscendam. Cui si adiungatur diuturna Christi conuersatio, frequens, & intima, & quasi continua occasio audiēdi diuina mysteria ex ore eius, & orandi ad illum, &
C cum illo, nihil certè magis ad perfectionē vitæ cōtemplatiuæ desiderari potest. Cùm ergo ille status perfectior sit, qui has duas vitas perfectius coniungit, videtur sanè status sancti Ioseph, & consequenter dignitas eius, & officium omnibus alijs præferendum.

Respon.

Dignitas Apostolorū quanta. Anselm.

In contrarium verò esse videtur, quia Apostolica dignitas videtur à Sanctis Patribus omnibus præferri. Vnde Anselm. Matth. 3. de Ioanne Baptista dicit, *officio ministerij fuisse missorem Apostolis, Maius enim ministerium*, inquit, *non fuit, quam Apostolatus.* Et idem docet D. Thom. eodem loco Matth. 3. Quomodo interpretantur
D. Thom.

A aliqui verba illa Pauli ad Roma. 8. *Nos autem primitias spiritus habentes*, nimirum in ministerio, & officio, iuxta illud ad Ephes. 1. *Secundum diuitias gratiæ eius, quæ superabundauit in nobis, in omni sapientia, & prudentia, &c.* Et potest explicari, quia ministerium Apostolicum videtur esse altioris rationis, magisquè spirituale. Ordinatum enim fuit quasi ad generandum Christum in mentibus fidelium, & ad procreationem filiorum Dei, qui finis videtur esse altior, & eleuatior. Vnde actiones etiam Apostolici muneris, quatenus ad vitam actiuam pertinere poterant, altioris ordinis sunt. Quia actiones sancti Ioseph pertinebant ad operam misericordię corporalia, actiones verò Apostolicæ ad spiritualia. Quod verò spectat ad partem vitæ cōtemplatiuæ, necesse est in Apostolis fuisse perfectissimam, quia constituti fuerunt in summo perfectionis gradu, & abundantiam spiritus omnibus modis acceperunt. Denique, certum videtur ministeria legis gratiæ attigisse supremum gradum perfectionis, & dignitatis, sed in hac lege primus, & dignissimus gradus, quem Christus instituit, fuit Apostolicus, iuxta illud primæ ad Corinth. 12. *Posuit Deus in Eccle-* 1. Cor. 12.
sia, primum Apostolos, qui propterea *fundamenta Ecclesiæ*, dicuntur Apocaly. 21. & ad *Apoc.* 21.
Ephes. 2. ergo. *Ephes.* 2.

Rom. 8.
Ephes. 1.

In hac cōparatione, quam à nemine video satis esse discussam, ac declaratā, nihil temere affirmare volo. Probabiliter tamē dici posset, hæc munera esse quodammodo diuersorum ordinum, & ideo nō posse tàm propriè cōparari, habere tamen se mutuo sicut excedens, & excessum. Sētio equidē
C Apostolicū munus esse supremum omniū eorum, quæ in Ecclesia Christi, prouenerunt ab eo in lege gratiæ instituta est, inueniuntur, vt Ansel. supra, & D. Tho. Matth. 3. expressè docuerunt, & testimonia, & rationes factæ probant. Nihilominus tamen nō existimo improbabile munus, seu ministerium sancti Ioseph, quatenus quodāmodo est altioris ordinis, posse dici perfectius. Intelligo enim, quædā esse ministeria præcisè pertinēria ad ordinē gratię gratū faciētis, & in hoc ordine intelligo Apostolos habuisse supremū dignitatis fastigium, & indiguisse fortasse pluribus gratiæ, præsertim gratis datæ, & sapientiæ donis, quam reliquos. Alia verò sunt ministeria, quæ attingunt

Respon.

Comparatio inter munus Ioseph, & Apostolorū.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ordinem vnionis hypostaticæ, qui ex suo genere perfectior est, vt de dignitate matris Dei supra diximus, & in hoc ordine intelligo constitutum esse mini lerium sancti Ioseph, & esse veluti in infimo gradu illius, & ex hac parte excedere reliqua, tanquam in superiori ordine existens. Vnde D. Thomas supra attente dixit, Apostolos esse maiores officio noui Testamenti: officium autem Ioseph non pertinuit ad nouum Testamentum, neque propriè ad vetus, sed ad vtriusquè authorem, *& lapidem angularem, qui fecit vtraquè vnum.* Quid verò sentiendum sit de munere Præcursoris cõparato ad Apostolicum munus, ex hoc fere discursu intelligi potest, & infra id latius attingemus.

SECTIO II.

Quam sanctitatis perfectionem sanctus Ioseph fuerit consecutus.

Sanctitas Ioseph quãta.

HAEC quæstio eisdem modis, quibus præcedens tractari potest, scilicet absolutè, & cõparatè. Priori quidem modo solum affirmare possumus Ioseph fuisse perfectissimum, ac eximiæ sanctitatis virum. Quod facilè probari potest. Primò, quia Deus vnicuiq; confert sanctitatem, & gratiam ei muneri accõmodatã, in quo illum constituit, vt rectè docuit D. Tho. super ad Roma. 8. lect. 5. & nos supra diximus, cùm de prima Virginis sanctificatione ageremus. Sed Deus contulit huic Sancto altissimũ quoddã munus, ad quod dignè exercendum summa puritate, & sanctitate indigebat: ergo. Secũdò ita explicatur, quia ante matrimoniũ cũ Virgine cõtractũ, iam erat vir iustus, & perfectus, vt cõstat: tũ ex verbo illo Matth. 1. *Ioseph autẽ vir eius cum esset iustus*: tùm ex eo, quòd Sancti, & historiæ supra citatæ referunt, propter summã sanctitatis opinionem iudicatũ esse idoneum, cui B. Virgo cõmitteretur, idq; non absq; singulari Spiritus Sancti inspiratione: tum deniq; ex eo, quod vsquè ad illud tempus integrã seruauit virginitatem, & castitatem, quam postea simul cum Virgine Deo consecrauit: at verò dubitari non potest, quin post matrimonium cum Virgine, mirum in modũ in sanctitate, & virtute creuerit, cœlestem vitam in terris agens. Vnde elegantissimè Rupert. Abbas lib. 1. de gloria, & honore filij hominis in Matth. circa id, *Ioseph fili Dauid.* sic inquit, *O coniugium verum, & sanctum, coniugium cæleste, non terrenũ. Quomodo enim, & in quo cõiugati fuerunt? nimirum in eo, quod vnus spiritus, & vna fides erat in eis.* Et infra dicit, ideo Christũ fuisse *de cælo cælestem, quia tota coniugum vita, siue coniunctio fuit cælestis, & Spiritus Sanctus amborum coniugalis amor, quorum vtique conuersatio erat in cælis, in quibus præsidens, coniugem viri huius fidei cõmiserit, & de carne Virginis hominẽ formans, paternum viro huic, qui nascebatur infantis amorẽ penitus infuderit.* Vnde vlterius intelligitur post Christũ natũ, longè maius fuisse in Ioseph sanctitatis augmentum: tùm, quia cũ Christũ probe cognosceret, illius frequẽti conuersatione, & cõtinua præsentia, ad frequẽtissimos, & feruẽtissimos charitatis actus excitabatur: tũ etiam quia verbis, & exemplis Christi plurimum moneri poterat. Nec dubitare licet, quin ab eodem fuerit toto illo tempore singulariter præuentus, & adiutus. Nam si Christus ipse promisit eum, qui propter nomen ipsius *dederit potum aquæ frigidæ, non perditurum mercedem suam*, quomodo dubitari potest, quin tot charitatis opera, non modo in nomine suo, sed etiam sibi ipsi à Ioseph facta, absquè compensatione abire non permiserit? Accedit, verisimile esse, B. Virginẽ eximiæ gratiæ dona, & auxilia, spõso suo, quem singulariter diligebat, exoptasse, suisq; orationibus impetrasse. Nam si verũ est (vt reuera est) vnum ex efficacissimis mediis ad obtinenda à Deo gratiæ dona, esse deuotionem erga Virginem, eiusque intercessionem, qui credi potest, Sãctissimum Ioseph Virgini dilectissimum, ac deuotissimum, per illam non obtinuisse eximiam sanctitatis perfectionem? Refert Nazian. oratione 11. de sorore Gorgonia, eam vnũ hoc ad omnia accedere cupisse, *vt maritus quoquè perficeretur, vt sic tota corpore consecraretur, ac non dimidia tantum ex parte initiata discederet, ipsiusquè aliquid imperfectum relinqueretur*, atquè hoc precibus ab eo impetrasse, qui voluntatem timentium se facit. Si ergo hoc fuit insigne charitatis in Gorgonia, quòd viri imperfectionem, suã quodammodo existimauit, quòdq; perfectionem eius desiderauit & obtinuit, multo altiori ratione, ac modo huiusmodi amor Virgini est attribuendus.

Tertiò

D. Thom.

Matth. 1.

Rup. Abb.

Ex comparatione Virginis & Ioseph sanctitas Ioseph maior.

Tertiò habemus in Euangelio non obscura huiusce sanctitatis signa. Primùm enim, in facto illo Matt. 1. cũ sponsam concepisse intellexit, summam animi moderationem, & prudentiam ostendit, quod eleganter ponderat Chrys. homi. 4. in Matth. vbi inter alia dicit, quod sicut Christus existens in vtero per matrem Ioãnem sanctificauit: ita per eandem summam quandam gratiam Ioseph communicauit, qua illius difficillimi negotij pondus, tam forti, ac prudenti animo sustineret, *ac propterea*, inquit, *tantam philosophiam mentis ostendit.* De qua re eleganter etiam loquitur Petrus Chrysolog. serm. 145. & alij quos disputatione præcedenti, sect. 2. retuli. Deinde, in reuelationibus per Gabrielem Archangelum illi factis: tũ eius excellentia, & dignitas ostenditur: tùm maximè fides, & obedientia declaratur. Nam Angelo prius Incarnationis mysterium reuelãti, & postea fugam in Aegyptum præcipienti, quãquã mysterium esset altissimũ, & externa specie res ipsæ inter se non multum cohærere viderentur, promptissimè, & sine vlla hæsitatione credidit, & obediuit. Propter quod Rupert. lib. 1. de gloria, & honore filij hominis in Matth. illius fidem cum fide Dauid, & Abrahæ comparat, & addit, fuisse Ioseph vsque ad illud tempus *instum virum*, ex tunc verò, *iustissimum*. Bernar. etiã homi. 2. *in Missus est*, addit comparationem cum Patriarcha Ioseph, cuius nostrum Ioseph dicit *non tantũ nomen sortitum esse, sed castimoniam adeptum, innocentiam assecutum, & gratiam.* Elegantissimè vero Chrysosto. homi. 5. in Matth. *Vidisti*, inquit, *obedientiam, vidisti animum facilè sacris sermonibus fidem accommodantem, vidisti mentem omnino vigilem, & nulla prorsus corruptione vitiatam*, & homil. 8. plurimum eius obedientiam exaggerat, quòd in re obscura, & perplexa nihil prorsus loquatur, neque interroget, sed ad nutum obediat, tẽtationes omnes cum gaudio sustinens. Cõstat ergo sine vlla dubitatione, hunc virum, excellentissimum quendam attigisse sanctitatis gradum. Quantus verò, vel qualis ille sit, cum nobis non sit reuelatum, non potest distinctiùs dici, aut explicari.

Matth. 1.

Chrys.

Pet. Chrysolog.

Rupert.

Bernard.

Chrysos.

Dubium.

Supereст vero vt de quæstione comparata nonnihil dicamus. Nam licèt hęc etiã reuelata non sit, & ideo incerta sit, & soli Deo, ac beatis cognita: possumus tamen non nihil probabilibus rationibus, aut indicijs coniectare, quod his præsertim temporibus, cum omni rigore explicare oportet. Aliqui enim, pia fortasse deuotione moti, nimium asseueranter sanctũ Ioseph supra omnes Apostolos, & Angelorum choros constituunt, vt videlicet eo ordine, quo à Matthæo. c. 1. nominantur, *Iesus, Maria, Ioseph*, eodem in cœlesti gloria sedeant, & perfectione beatitudinis fruantur, quia officio, & dignitate, & amore fuerunt coniunctissimi. Sicut enim humanitas Christi eò abundantiorem gratiam obtinuit, quo propinquior fuit Verbo, & statim Beata Virgo, quæ proxima fuit filio: ita existimatur S. Ioseph quasi tertium locum in abundantia gratiæ obtinuisse, quia post Virginẽ propinquissimè attigit Christũ, familiariusq; tractauit, & singularem coniunctionem cũ illo habuit. Alij verò nimiũ fortasse timidi, temerarium, aut etiã erroneum existimant, illũ Apostolis æquare, nixi fortasse D. Thomę authoritate, qui exponens verba illa Pauli ad Ephes. 1. *secundũ diuitias gratiæ eius, quæ superabũdauit in nobis*, ita exponit, id est, *abũdantius fuit, quã in alijs*, & subdit: *ex quo apparet temeritas illorum (vt non dicã) error, qui aliquos sanctos præsumũt comparare Apostolis in gratia, & gloria: manifestè enim patet ex verbis istis, quod Apostoli habent gratiam maiorẽ, quam aliqui alij sancti, post Christũ, & Virginẽ matrem.* Et infra hoc cõfirmat ex Apostolo ad Roman. 8. dicente: *Nos ipsi primitias spiritus habentes*, cum Glossa addẽte. *Tempore prius & cæteris abundantius.* Vnde iterum cõcludit. *Temerarium est ergo aliquem sanctũ Apostolis comparare.* & idem sentit super ad Roman. 8. lect. 5. quamuis ibi nullam notã, seu censuram adhibeat. Et potest confirmari hæc sententia. Primò, quia gratia noui testamenti maior est, quàm gratia veteris, & ideò maximũ cũ maximo cõparãdo, videtur certè Sancti noui Testamẽti, antiquos excedere, sed Apostoli sunt principes inter Sãctos noui Testamẽti, excedunt ergo perfectiores Sãctos legis veteris, vel naturę, & ideo expressè D. Thom. illos anteponit Moysi. q. 12. de verit. arti. 14. ad. 5. & Abrahæ, Isaac, & Iacob, lect. 3. super ad Roma. 11. vbi inquit, propter hãc causam cõparare Paulũ, Patriarchas radici, Apostolos vero pinguedini oliuę, sed S. Ioseph pertinet ad ver. testamẽtũ, cũ ante Christũ mortuus

D. Thom. Ephes. 1.

Rom 8.

Gloss.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fueritq;. Cõfirmatur tandẽ, quia si Ioseph A tuisset tã excellẽs in sanctitate, nõ permisisset Spiritus Sanctus tanto tẽpore ignotũ esse Ecclesię, nec minori religione coli, quã Apostolos, & alios insigniores viros.

Sed in primis videndum est, an hęc sententia ita absolutè intellecta fundamẽtum habeat in citatis locis Pauli. Verba enim illa ad Ephes. 1. nihil nos cogũt: tùm quia verbũ illud, *superabundauit in nobis*, perinde est, ac si diceretur, quã copiosè in nos effusa est, vt Adamus exponit. Hieronymus vero, qui legit, *quæ abundauit in nobis*, nõ solũ in Apostolis, sed in omni Ecclesia de Gẽtibus congregata interpretatur. Chrys. verò serm. 1. vtramquè expositionem cõiungens, *Vbertim*, inquit, *nobis gratiam impertiuit. Nequit enim sermone comprehendi, quibus beneficijs amati, & honorati sumus.* Et eodem ferè modo exponunt Theophy. Theodoret. & reliqui. Ac denique quamuis de solis Apostolis, & per proprijssimam comparationem locum exponamus, non oportet intelligi de gratia quoad dona, quæ dicuntur gratiæ gratum facientes, sed de gratijs gratis datis, quæ ad Apostolicum munus necessariæ fuerunt. Quam expositionem iuuãt sequentia verba. *Quæ superabundauit in nobis, in omni sapientia, & prudentia*, vt D. Anselm. exponere videtur. Alia autem verba ad Rom. 8. *Nos autem primitias spiritus habentes*, à multis exponũtur cum Ambrosio, & Ansel. & Chrysost. qui eleganter, hoc tractat sermo. 14. ad Roma. de omnibus Christianis, qui dicuntur habere *primitias spiritus*, quia habent primos fructus, & pinguedinem Spiritus, scilicet veram Dei cognitionem, & amorem. ac verę felicitatis spem. Imò Græci videntur exponere de omnibus hominibus, qui dicuntur habere *primitias spiritus*, quia habent spiritũ rationalem, & ad æternã hęreditatem sunt procreati. Locutus enim Paulus antea fuerat, de irrationali creatura, *quæ ingemiscit, et parturit vsquè adhuc*, & statim subdit, *Nõ solum autem illa, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes, &c.* Quod si velimus de solis Apostolis verba exponere, illi dicuntur habere *primitias spiritus*, quia ipsi receperunt prima dona, & quasi primos fructus spiritus in lege gratię, itaq; quasi ordine temporis primitias acceperunt. Quòd si etiam intelligantur de maiori spiritus abundantia, (vt Glossa dicit) comparatio intelligi potest fieri cum illis solis, qui eo tempore fuerunt, & post illos futuri erant, vt ita acceperint abundantius, sicut prius, & respectu eorundem. Itaquè ex his locis nullum firmum argumentum sumi posse video cõtra eos, qui Sanctum aliquem Apostolis faciunt æqualem.

Adamus. Hieron. *Chrysost.* *Theophyl. Theodore.* *Anselm.* *Ambros. Chrysost.* *Glos.*

Deinde censura illa D. Thomę vniuersaliter, & sine vlla exceptione intellecta, neq; in se, neq; in eiusdem Doctoris sancti doctrina potest cõsistere. Ipse enim super tertium cap. Matth. exponens illa verba, *Cuius non sum dignus, &c.* interrogat, *Numquid ergo maiores Apostoli Ioanne?* respondet, *non merito, sed officio noui Testamenti.* Et sumpsit ex Anselmo eodem loco, qui expresse dicit, in cœlo non esse minorem Ioãnem, quãm Apostolos, imò esse illis maiorem. Confirmat Chrys. homil. 17. in. c. 11. B Matth. & August. serm. 21. de Sanctis, qui est secundus de natiuitate Ioannis, & Ambros. serm. 64. vbi habet illa verba, *Præcellit cunctis, eminet vniuersis, antecedit Prophetas, supergreditur Patriachas, & quisquis de muliere est, inferior est Ioãne*: ergo nõ potest doctrina D. Thomę ita vniuersaliter intelligi, vt nullam liceat exceptionem facere. Quòd si aliqua admittitur, non est, cur temerariũ, aut improbabile cẽseatur, sanctũ Ioseph excipere, eumq; Apostolis cõparare, vel etiã præferre. Quia probabile est Iosephum perfectiorem gratiam esse assecutũ, quàm Ioannem Baptistam, quia excellentius munus habuisse videtur, & maiorẽ opportunitatem, pluresq; occasiones crescendi in gratia, & charitate. Et hinc sumitur cõfirmatio, quia Deus confert gratiam C ministerio, & dignitati accommodatam, vt eisdem locis citatis D. Thomas dicit, sed ostendimus probabile esse Iosephi munus eò fuisse excellentius, quò ad altiorem ordinẽ pertinuit. Quid ergo mirũ, quod maiorẽ gratiã acceperit? Et cõfirmatur tãdẽ, nam lib. 8. cõstitut. Apostolicar. c. 46. aliàs c. 52. dicũt omnes Apostoli, se elegisse septem Diaconos, *ex quibus*, dicunt, *est B. Martyr Stephanus, qui non minus, quàm nos Deũ dilexerit*, faciunt ergo Stephanũ sibi equalẽ in vera sanctitate, quæ in Dei dilectione consistit: ergo non esset temeritas Stephanum alicui Apostolorum æquare, sed non esset præter rationem existimare sanctum Ioseph æqualem Stephano, vel superiorẽ in sanctitate, ergo.

D. Thom. Ioan. Baptistæ Apostolis preferre. Anselm. Chrysost. Augustin. Ambros.

In hac

Ioseph cum Apostolis in sanctitate conferre non est temerarium.

In hac igitur comparatione non existimo esse temerarium, neque improbabile, sed pium potius, & verisimile, si quis fortasse opinetur, sanctum hunc reliquos omnes in gratia, ac beatitudine antecellere, quia ex Scriptura nihil est, quod repugnet, neque in Patribus aliquid reperio. Et si quæ sunt generales locutiones, quibus Apostolos prę ferre videantur, intelligi possunt facere comparationem regulariter cũ alijs Sanctis, & non excludere speciale aliquod priuilegium, & præsertim loqui de posterioribus Sanctis: non verò de ijs omnibus qui cum Christo vixerunt? & ipsis Apostolis contemporanei fuerunt. Deinde ex vsu Ecclesiæ, & authoritate, nullum potest sumi argumẽtum: aliàs cõcludendum esset, sanctũ Iosephũ esse inferiorẽ Laurentio: imò & Doctoribus, & omnibus Sanctis, quos Ecclesia maiori solennitate colit, quod falsum esset, & sine fundamento. Quia Ecclesia non semper nititur maiori sanctitate, in modo colendi aliquem sanctum, aliàs esset Laurentius existimandus sanctior multis Apostolis, consideret ergo alias rationes, & circunstantias, minime rium videlicet, quod in Ecclesia habuit, singularem aliquam vtilitatem, vel Ecclesiæ ædificationem maiorem, denique notitiã, & cognitionem, & alia huiusmodi. Adde etiam eos præsertim colere, qui ad nouum Testamentum pertinent. Itaquè ex cultu Ecclesiæ non potest efficax argumentum sumi. Aliunde vero coniecturæ, & rationes factæ piæ sunt, & non parum vrgentes qua propter in hac pia existimatione nullum *Responsio.* est periculum, nulla temeritas. Nihilominus tamen cordati, ac prudentis hominis esse existimo, nihil temere, aut nimium C asseueranter affirmare, quia reuera vbi deest Scripturæ authoritas, aut Ecclesiæ traditio, nulla potest esse sufficiens certitudo, in re præsertim ex diuina electione, ac prædestinatione pendente, cuius cõsilia inscrutabilia sunt, & abditissima mysteria.

Multo autem minus censeo esse asserenda, vel credenda quædam priuilegia, quæ nonnulli huic Sancto tribuunt, vt fuisse sanctificatum in vtero matris, caruisse fomite, vel omni actuali peccato, vt videre licet in Gersone, sermone quodam de Natiuitate Mariæ, & Iacobo Christopolitano exponente canticum Virginis. Hæc

Gerson. Iacob. Christop.

A enim, & similia, quæ sunt præter generales canones Scripturæ, non sunt sine conuincente ratione, & magna authoritate Ecclesiæ, vel sanctorum Patrum approbanda. Deniquè, quæ dona scientiæ, aut sapientiæ, aut quæ gratiæ gratis datæ huic Sãcto donatæ fuerint, incertum nobis est: illud sum ex Euangelio habemus recepisse interdum Angelicas illustrationes, & Propheticas reuelationes. De alijs verò solum dicere possumus, ea vt minimum accepisse, quæ suo muneri conuenienter obeundo fuerunt opportuna, reliqua verò ignota nobis esse. Vnde in his donis, & gratijs facilè credi potest superatum fuisse hunc sanctũ non solum ab Apostolis, sed etiam ab alijs, quibus, ad vtilitatem Ecclesiæ magis erant necessaria.

Illud verò aduertere non prætermit- *Notabile.*
B tam, ex quadã satis recepta sententia, probabile fieri, sanctum hunc corpore, & animo glorioso cum Christo regnare, quia cũ ante Christum mortuus fuerit, verisimile est, fuisse vnum ex illis, qui tempore mortis, vel Resurrectionis Christi surrexerunt, quos multi sentiũt ad immortalem vitam animi, & corporis trasijsse, vt suo loco dicemus.

QVAESTIO XXX.

De Beatæ Mariæ Virginis annuntiatione in quatuor articulos diuisa.

DEinde considerandum est de annuntiatione Beatæ Mariæ Virginis.

¶ Et circa hoc quærũtur quatuor. ¶ Primò, vtrùm conueniens fuerit ei annuntiari, quod in ea generandum erat. ¶ Secundò, per quẽ erat ei hoc annuntiandum. ¶ Tertiò, per quem modum ei annuntiari debebat. ¶ Quartò, de ordine annuntiationis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARTICVLVS I.

Vtrùm necessarium fuerit annuntiari Beatæ Virgini, quod in ea erat generandum.

164. 3.di.3.q.3. artt.1.q.1. & dist.30. arti.4.

AD primũ sic proceditur. Videtur, quod non fuerit necessariũ B. Virgini annũtiari, quodin ea faciẽdũ erat. Annũtiatio enim ad hoc solũ necessaria esse videbatur, vt Virginis consensus haberetur. Sed consensus eius nõ videtur necessarius fuisse: quia cõceptus Virginis prænũtiatus fuit prophetia prædestinationis, quæ sine nostro cõpletur arbitrio, vt dicit quædã B Gloss. ordi. super Matt. 1. capi. super illud, vt adimpleretur. gloss. Matt. 1. Nõ ergo necessariũ fuit, quod talis annũtiatio fieret. ¶ 2. Præterea, B. Virgo Incarnationis fidẽ habebat, sine qua nullus esse poterat in statu salutis: quia vt dicitur Roma. 3. Iustitia Dei per fidẽ Iesu Christi in omnes. Sed de eo, quod aliquis per certitudinẽ credit, nõ indiget vlterius instrui. Ergo B. Virgini nõ fuit necessariũ, vt ei Incarnatio filij Dei annuntiaretur.

¶ 3. Præterea, sicut B. Virgo corporaliter Christũ concepit, ita & quælibet sancta anima concipit ipsum spiritualiter. Vnde Apostol. dicit Gal. 3. Filioli mei quos iterũ parturio, donec formetur Christus in vobis. Sed illis, qui spiritualiter debẽt Christũ cõcipere, talis cõceptio nõ annuntiatur. Ergo nec B. Virgini fuit annuntiandum, quod esset in vtero conceptura filium Dei.

¶ Sed cõtra est, quod habetur Lucæ. 1. quod Angelus dixit ei, Ecce concipies in vtero, & paries filium.

Respondeo dicendũ, quod congruũ fuit B. Virgini annuntiari, quod esset Christũ conceptura. Primò quidẽ, vt seruaretur cõgruus ordo cõiunctionis filij Dei ad Virginem, vt scilicet prius mẽs eius de ipso instrueretur, quã carA ne eũ conciperet. Vnde Augu. dicit in lib. de virginitate, Beatior est Maria percipiendo fidẽ Christi, quã concipiẽdo carnẽ Christi. Et postea subdit, Materna propinquitas nihil Mariæ profuisset, nisi felicius Christũ corde, quã carne gestasset. Secũdò, vt posset esse certior restis huius sacramẽti, quando super hoc diuinitus erat instructa. Tertiò, vt volũtaria sui obsequij munera Deo offerret, ad quod se prõptã obtulit dicẽs, Ecce ancilla Dñi. Quartò, vt ostenderetur esse quoddam spirituale matrimoniũ inter filiũ Dei, & humanã naturam, & ideo per annuntiationẽ expectabatur consensus Virginis, loco totius humanæ naturæ. cap.3.de ciuit. dio. tom.6. cap.3.in fine, tom.6.

Ad primũ ergo dicẽdũ, quod Prophetia prædestinationis cõpletur sine nostro arbitrio causante: nõ tamẽ sine nostro arbitrio consentiente. ¶ Ad secundũ dicendũ, quod B. Virgo expressam fidem habebat Incarnationis futuræ: sed cum esset humilis, non tàm alta de se sapiebat: & ideo super hoc erat instruenda. ¶ Ad tertiũ dicendũ, quod spiritualẽ conceptionem Christi, quæ est per fidem, præcedit annuntiatio, quæ est per fidei prædicationem, secũdum quod fides est ex auditu: vt dicitur Roman. 10. Nec tamen propter C hoc aliquis pro certo scit se gratiam habere, sed scit veram fidem esse, quã accepit.

COMMENTARIVS.

LIcèt D. Thomas de necessitate interroget, respondet tamen fuisse conueniens, seu congruum, quia sine vllo dubio non fuit hæc annuntiatio simpliciter necessaria. Potuisset enim Deus sacramentum conceptionis Christi in Virgine perficere nulla reuelatione præmissa, eiusquè consensu nõ expectato, cur enim hoc repugnat? Multo tamen conuenientius fuit, eam prius admoneri. Quod quatuor optimis rationib⁹ probat D. Thomas. Primã

Annuntiatio de Christi conceptione cur præmissa fuit.

Leo Papa. Prima attigit Leo Pap. sermo. 1. de Natiui A tate, dicens. *Virgo regia Dauidicæ stirpis eligitur, quæ sacro grauidanda fœtu, diuinam, humanamque prolem prius conciperet mente, quã corpore,* Nam licèt B. Virgo expressam, ac distinctam fidem de mysterio Incarnationis habuisset, non tamen cognouerat in ipsa, per ipsam, & cum ipsa fuisse perficiendum, donec per Angelum instructa est, vt supra diximus, & docuit Ambrosius libro *Ambros.* 2. in Luc. cap. de interrogatione Mariæ, & *Augus.* Augustin. lib. de Sancta virginit. cap. 4. Et colligitur ex colloquio inter Mariam, & Angelum, præsertim ex Mariæ interrogatione, & ex verbo illo Elisabeth, *Beata, quæ credidisti.* Itaquè tunc primum credidit illud mysterium, vt ad se pertinens, & vt ex ipsa perficiendum. Oportuit enim, vt hoc modo Verbũ prius mente conciperet, quã *Leo Papa.* B carne, cuius propriam, & maximè literalẽ rationem attigit Leo Papa in prædicto sermone, subdens. *Et nè superni ignara consilij ad inusitatos pauoret effectus* (ita enim legendum est iuxta emendatiores codices, quãuis alij habeant, *affatus*) *quod in ea operandum erat, colloquio discit Angelico,* etenim, si B. Virgo conceptionem filij prius in se fuisset corporaliter experta, quàm quid illud esset, vnde, à quo, vel cuius rei gratia fieret, intelligeret, merito conturbari posset, & pauere.

Secunda ratio D. Thom. ex parte nostra assumpta est, factam scilicet esse Virgini hanc reuelationem, vt posset esse nobis testis, & magistra tanti mysterij. Cui addi potest, per hanc reuelationem factum esse, vt præcipuũ testimoniũ virginitatis eius, C & modi admirabilis, quo filium suum concepit, haberemus.

Tertia ratio sumpta est ex parte ipsius Virginis, & accommodari etiam potest, ex parte ipsius mysterij. Primùm enim, decuit tantum beneficium summa reuerentia, ac religione susceipi, & ideo oportuit *Leo Papa.* prius, *tam mire fuisse creditum, quàm prouisum,* vel Leo Papa inquit serm. 6. de Natiui. Deinde, ipsi Virgini vtilissimum fuit ad tantam dignitatem proprijs actibus prẽparari, eamquè, quoad fieri poterat, promereri. Quod in hac angelica annuntiatione præstitit exercẽdo fidem eximiam, obedientiam, humilitatem, magnanimitatem, singularem prudentiam, suæ virginitatis solicitudinem, ac erga Deum summã quandam pietatem, & amorem. Hi enim, & similes actꝰ in illo virgineo colloquio mirabiliter elucent.

Quarta ratio D. Tho. in suaui ordine diuinæ prouidentiæ fundatur. Sicut enim Deus per gratiam suam, tametsi efficacissimam, nullam personam ratione vtentem ad amicitiam suam sine cõsensu illius pertrahit: ità cùm per hoc mysterium B. Virgo ad singularem cum Deo cõiunctionem inundam leuaretur (futura enim erat, veluti Spiritus Sancti sponsa) ad suauem diuinæ prouidentiæ dispohtionem pertinuit, voluntarium eius expectare consensum. Imò addit D. Tho. B. Virginem, in eo facto totius humanæ naturę gessisse personam, & in admirabile matrimoniũ, quod inter Deum, & homines perficiẽdum erat, consensisse. Vnde de hoc mysterio non in congrue intelligitur illud Canticor. tertio, *Cantico. 3.* *Egredimini, & videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater sua, in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.* Et Petrus Chrysolo. sermo. *Petr. Chry-* 140. Sic inquit, *Ad virginẽ Deus aligerum* *solog.* *põtitorem mittit. Nam dat arrhã, dotem suscipit, qui fert gratiam, fidem refert, & tradit munere virtutis, qui mox virginei consensus resoluit sponsionem.*

In solutione primi argumenti notanda est illa propositio. *Prophetia prædestinationis sine nostro impletur arbitrio.* Quæ supponit celebrem illam diuisionem prophetiæ in prophetiam præscientiæ, prædestinationis, & comminationis, quam tradit idem D. Tho. 2. 2. q. 174. art. 1. & quæst. 12. de ve- *D. Thom.* ritate, articu. 10. Quæ solet ita explicari, vt prophetia præscientiæ, per nostrum arbitrium, prædestinationis autem sine illo cõpleatur. Hoc vero limitat, & explicat D. Thomas in hac solutione, dicens, prophetiam prædestinationis impleri sine nostro arbitrio causante nõ tamẽ sine illo consentiẽte. Quæ distinctio data est à D. Thoma, vt breuiter argumentũ expediret. Sciendũ verò est, prophetiam prædestinationis generaliter dici posse omnem illam, quæ est de effectu à Deo prædefinito, quæ certitudinem accipit ex prædefinitione diuina, *Prophetia prædestinationis quomodo fiat non impleri arbitrio possit.* quæ interdum versari potest circa effectum, qui non pendet ex libero arbitrio, nec consentiente, nec operante. Vt, v. g. si Deus prædestinasset infantem iustificare absque illius, vel alterius operatione. Inter

dum

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum verò cadere potest in effectum exequendũ per liberũ arbitriũ consentiens, nõ vero operans, seu causans, quale est præsens mysteriũ: nonnunquã verò esse potest de effectu exequendo per liberũ arbitriũ consentiens, & operans, vt sunt actus liberi arbitrij prædefiniti à Deo, vel effectus supernaturales, quos causa libera, vt instrumẽtũ, vel minister Dei operatur, qui etiã possunt esse prædefiniti. Cũ ergo D. Thomas dicit, prophetiam prædestinationis cõpleri sine nostro arbitrio causante, non vero sine illo consentiente, permissiue vtrumque intelligendum est. Hoc enim ad argumentum soluendũ sufficit, nisi velimus dicere cum eodem D. Tho. dicto loco de veritate ad. 6. omnem prophetiam alicuius effectus pendentis à libero arbitrio, vt sic esse prophetiã præscientiæ: vt vero fit à Deo, esse prædestinationis: aut effectus supernaturales, quia non pendent ex naturali virtute liberi arbitrij, nunquã dici proprie esse ab illo operante, sed consentiente motioni Dei. Prior verò doctrina solidior videtur, magisque satisfacere, & clarior est, quàm ea, quam Caietanus hic notat, quæ non mihi videtur admodum necessaria.

Caiet. Solutio ad secundum, & quæ Caietanus ibi aduertit supra tractata sunt.

In solutione ad. 3. notetur illa propositio. *Qui credit, licèt non sciat se esse in gratia, scit tamen esse veram fidem, quam accepit:* vbi si verbum scire proprie cognitionem euidentem significet, ad rei credibilitatem nõ ad veritatem referendum est, si tamen solũ significet cognitionem certam, (vt D. Thomas reuera intendit) ponderanda sunt verba eius. Solum enim dicit eum, qui credit, scire veram esse fidem, quam accepit, hoc enim necessariũ est credere, quia aliàs non crederetur obiectum esse infallibiliter verum: nõ tamen dixit D. Tho. eum, qui credit, scire se habere supernaturalem fidem. Quia cùm hoc non solum pendeat ex veritate obiecti, sed etiam ex modo, quo homo assentitur, non potest sub certitudinem fidei cadere. Vnde cùm D. Thomas ait, *nec tamen propter hoc aliquis pro certo scit, se gratiam habere,* non videtur intelligere de sola gratia iustificante, sed etiam de ipsa gratia, quæ datur ad supernaturaliter credendum, per habitum, vel actum infusum, hoc enim potius ad argumentum pertinebat, quàm illud aliud.

ARTICVLVS II.

Vtrùm annũtiatio B. Virginis fieri debuerit per Angelum.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod Beatæ Virgini non debuerit annuntiatio fieri per Angelum. Supremis enim Angelis fit reuelatio immediate à Deo: vt Dionys. dicit. 7. capit. Cælest. hierar. Sed mater Dei est super omnes Angelos exaltata. Ergo videtur quod immediate à Deo debuerit sibi annuntiari Incarnationis mysterium, & non per Angelum. ¶Secundo præterea, Si in hoc oportebat seruari communem ordinem, secundum quem diuina hominibus per Angelos reuelantur, similiter diuina ad mulierem per virum deferuntur, vnde & Apostolus dicit. 1. ad Corinth. 14. Mulieres in Ecclesijs taceant: si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Ergo videtur, quod B. Virgini debuerit annuntiari mysterium Incarnationis per aliquem virum: præsertim quia Ioseph vir eius super hoc fuit ab Angelo instructus: vt legitur Matth. 1. ¶3. Præterea, Nullus potest cõgrue annuntiare quod ignorat. Sed etiã supremi Angeli nõ plene cognouerunt Incarnationis mysteriũ, vnde dicit Dionys. 7. Cælest. hierar. ex eorũ persona esse intelligẽdã quæstionem, quæ ponitur Isai. 63. Quis est iste qui venit de Edom? Ergo videtur, quod per nullũ Angelum potuit cõuenienter annũtiatio Incarnationis fieri. ¶4. Præterea, Maiora sunt per maiores nuntios annuntianda. Sed mysteriũ Incarnationis est maximũ inter omnia, quæ per Angelos sunt hominibus annuntiata. Ergo videtur, quod si per aliquem Angelum debuit annuntiari, quod ille debuerit esse de supremo ordine. Sed Gabriel non est de supremo

165 3. d. 3. q. 3. ar. 2. q. 1. c. 2.

cap. 7. post à medio.

c. 7. in med.

premo ordine, cũ sit de ordine Archãgelorũ, qui est penultimus: vnde Ecclesia cantat, Gabrielẽ Archangelum scimus diuinitus te esse affatũ. Non ergo huiusmodi annuntiatio per Gabrielẽ Archãgelũ cõueniẽter facta est. ¶Sed contra est, quod dicitur Luc. 1. Missus est Gabriel Angelus à Deo, &c.

¶Respondeo dicendum, quod conueniẽs fuit matri Dei annuntiari per Angelũ diuinæ Incarnationis mysteriũ, propter tria. Primò quidem, vt in hoc etiã seruaretur diuina ordinatio, secundũ quam mediantibus Angelis diuina ad homines perueniũt. Vnde Dion. dicit. c. 4. Cælest. hierar. quod diuinũ Iesu benignitatis mysterium Angeli primo edocti sunt: postea per ipsos ad nos cognitionis gratia trãsiuit. Sic ergo diuinissimus Gabriel Zachariam quidẽ docuit, Prophetã Ioãnem ex ipso nasciturum: Mariam autẽ quomodo in ipsa fieret thearchicum ineffabilis Dei formationis mysterium. Secundò, hoc fuit conueniens reparationi humanæ, quæ futura erat per Christũ. Vnde Beda dicit in hom. Aptũ humanæ restaurationis principiũ, vt Angelus à Deo mitteretur ad Virginẽ partu cõsecrandã diuino: quia prima perditionis humanæ fuit causa, cũ serpens à diabolo mittebatur ad mulierẽ spiritu superbiæ decipiẽdã. Tertiò, quia hoc cõgruebat virginitati matris Dei. Vnde Hieron. dicit in sermo. Assumptionis, Bene Angelus ad Virginẽ mittitur: quia semper est Angelis cognata virginitas. Profectò in carne præter carnẽ viuere, non terrena vita est, sed cælestis.

¶Ad primũ ergo dicendũ, quod mater Dei superior erat Angelis, quantũ ad dignitatẽ, ad quam diuinitus eligebatur: sed quãtum ad statum præsentis vitæ, inferior erat Angelis. Quia & ipse Christus ratione passibilis vitæ modico, ab Angelis minoratus est: vt dicitur. Heb. 2. Sed tamen quia Christus simul fuit viator & cõprehensor, quantum ad cognitionem diuinorum non indigebat ab Angelis instrui. Sed mater Dei nõdum erat in statu cõprehẽsorum, & ideo de diuino conceptu per Angelos instruenda erat. ¶Ad secundum dicendum, quod (sicut Aug. dicit in sermone de Assumptione) B. Virgo Maria vera æstimatione à quibusdã generalibus excipitur: quia nec conceptus multiplicauit, nec sub viri, id est mariti, potestate, fuit, quæ integerrimis visceribus de Spiritu Sancto Christum susceptit, & ideo non debuit mediante viro instrui de mysterio Incarnationis, sed mediante Angelo. Propter quod etiam ipsa est prius instructa quã Ioseph: nã ipsa instructa est ante conceptũ, Ioseph autẽ post eius cõceptũ. ¶Ad tertiũ dicẽdum, quod sicut patet ex authoritate Diony. inducta, Angeli Incarnationis mysterium cognouerunt, sed tamen interrogabant, perfectius scire cupiẽtes à Christo huius mysterij rationes, quæ sunt incõprehẽsibiles omni creato intellectui. Vnde Maximꝰ dicit. Quod Angeli nouerint futurã Incarnationem, ambigere non oportet. Latuit autẽ eos inuestigabilis Dñi conceptio: atquè modus, qualiter totus in genitore, totus manebat in omnibus, nec non & in virginea cellula. ¶Ad quartũ dicendum, quod quidã dicunt Gabrielẽ fuisse de supremo ordine Angelorũ: propter quod Gregoriꝰ dicit, summũ Angelum venire dignũ fuerat, qui summũ omniũ nuntiabat. Sed ex hoc non habetur, quod fuerit sũmus inter omnes ordines, sed respectu Angelorũ: fuit enim de ordine Archãgelorũ. Vnde & Ecclesia eũ Archãgelũ nominat, & Gregorius ipse dicit in homi. de centum ouibus, quod Archangeli dicuntur, qui summa annuntiant. Satis est ergo credibile, quod sit summus

In libello de Assumpt. B. Mariæ. c. 4. à med. to. 9.

Circa prin. corp. ar.

Hom. 34. ante medium illius.

Hom. 34. in Euang. ante mediũ eius.

1. 4. à med.

Glossa ordi. super Lucã. cap. 1.

In. 2. fol. à princip. ser. tom. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

summus in ordine Archiangelorũ. Et sicut Gregor.dicit, hoc nomen officio suo congruit, Gabriel enim Dei fortitudo nominatur. Per Dei ergo fortitudinem nuntiandus erat, qui virtutum dominus,& potens in prælio, ad debellandas potestates aereas veniebat,

COMMENTARIVS.

TRibus modis fieri poterat hæc reuelatio, vel proximè ab ipso Deo, vel per Angelum, vel per hominem, inferior enim creatura, non erat apta ad tantum ministerium, nequè etiam expediebat fieri per hominem, cùm B. Virgo, tàm perfectione naturæ, quàm gratiæ, cæteris esset superior, & ideo decuit fieri per Angelum, vt suauis diuinæ prouidentiæ ordo seruaretur, vt D. Thomas in prima ratione tetigit. Nequè oportuit excipi Virginem ab hoc ordine generalis prouidentiæ, quia licèt dignitate esset superior, tamen conditione naturæ, & statu viatricis erat inferior, vt in solutione ad primum dicitur. Ad quod etiam confirmandum optima est secunda coniectura D. Thomę, quam sumpsit ex Beda homil. de Incarnatione, quæ est vltima de Sanctis, tempore hyemali. Et eam attigit Fulgent. serm. de duplici Christi natiuitate, sub finem. *Venit*, inquit, *ad Euam diabolus, vt vitam maligno auferret, venit ad Mariam Gabriel, vt vitam reddendam hominibus nuntiaret*, & sermone de Laud. Mariæ, *Quoniam diabolus*, inquit, *per serpentem Euæ locutus, per Euæ aures mundo intulit mortem, Deus per Angelum ad Mariam pertulit verbum, & cunctis seculis vitam effudit*: & Petrus Chrysol. serm. 142. sic inquit. *Audistis agi, vt homo cursibus eisdem, quibus dilapsus fuerat ad mortẽ, rediret ad vitam. Agit cũ Maria Angelus de salute, quia cum Euæ angelus egerat de ruina, vt nostræ perditionis initio conueniens nostræ reparationis principium responderet*, & paulò inferius aliam rationem indicat his verbis. *Audistis fragilem nostræ carnis naturam ad portandam totam Deitatis gloriam, angelica exhortatione roborari, sicut enim Christus interdum per Angelum, confortari voluit Luc. 22. ita decuit Virginem per Angelum animari*. Differt tamen, quia licèt Christus confortatus fuerit, non tamen illuminatus, nequè instructus, propter eminentem eius gloriam, & scientiam: Beata autem Virgo, cum esset purè viatrix potuit etiam instrui.

Beda. Fulgent. Petr Chrysolog.

Tertia coniectura D. Thomę, & solutio ad primum clara sunt. In solutione vero ad secundum indicat D. Tho. ex singulari priuilegio Virginis factum esse, vt immediatè, & non per virum, imò priùs, quàm vir, de mysterio Incarnationis fuerit instructa. Sed fortasse etiam sine speciali priuilegio hoc intelligi potest, quia nulla videtur esse lex vniuersalis, quod omnis reuelatio mysteriorum Dei, ad mulierem per virum descendat. Quod enim Paul. primæ ad Corint. 14. dicit, *Mulieres in Ecclesia taceant, si quid vero volunt discere, domi viros suos interrogent*, intelligitur, in ijs, quæ ad communem Ecclesiæ doctrinam, & cognitionem pertinent, quæ vir scire potest, & debet: tamen in diuinis reuelationibus, & extraordinarijs Dei donis nulla est generalis, vel ordinaria lex, vt mulier non nisi per virum à Deo, vel Angelis illuminetur. Vt in Rebecca videre licèt Gen. 25. & ex. 27. etiam colligitur, & in Scriptura multa exempla similia facilè reperientur.

1. Cor. 14.

Gen. 25. & 27.

De solutione ad tertium, quomodo Angeli ante hãc annuntiationem mysterium Incarnationis cognouerint, in. 1. p. q. 57. copiosè differitur. De solutione autem ad quartum dicemus disputatione sequenti.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Angelus annuntians debuerit Beatæ Virgini visione corporali apparere.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd Angelus annuntians non debuerit Virgini apparere visione corporali. Dignior enim est intellectualis visio, quàm corporalis, vt Augustˢ. dicit. 12. super Genes. ad literã. Et præcipuè ipsi Angelo est magis conueniens: nã visione intellectuali videtur Angelus in sua substantia, visione autẽ corporali videtur in assumpta figura corporea. Sed sicut ad annuntiãdũ cõceptum diuinũ decebat venire summũ nuntiũ, ita etiã videtur, quòd decuerit esse summũ genus visionis. Ergo videtur quòd Angelus annũtians apparuerit Virgini visione intellectuali. ¶ 2. Præterea, Visio imaginaria videtur etiã esse nobilior, quã visio corporalis: sicut imaginatio est altior potentia, quã sensus. Sed Angelus apparuit Ioseph in somnis secũdũ imaginariã visionẽ: vt patet Matth. 1. &. 2. Ergo videtur, quod etiã apparere debuerit B. Virgini imaginaria visione, & nõ corporali. ¶ 3. Præterea, Corporalis visio spiritualis substãtiæ, vidẽtes stupefacit: vnde & de ipsa Virgine cãtatur. Expauescit Virgo de lumine. Sed melius fuisset, quòd à tali turbatione mẽs eius esset præseruata. Nõ ergo fuit cõueniẽs, quod huiusmodi annũtiatio fieret per visionẽ corporalẽ. ¶ Sed cõtra est, quod Augustinus in quodã sermone inducit B. Virginẽ sic dicentẽ, Venit ad me Gabriel Archangelus, facie rutilans, veste coruscans, incessu mirabilis. Sed hæc nõ possunt pertinere nisi ad corporeã visionẽ. Ergo corporea visione Angelus annuntians Beatæ Virgini apparuit.

In ser. 14. de natali Domini ante medium. to. 10

¶ Respõdeo dicẽdum, quod Angelus annuntians apparuit matri Dei corporea visione: & hoc cõueniẽs fuit. Primò quidẽ, quantũ ad id, quod annũtiabatur, venerat enim Angelus annũtiare Incarnationem inuisibilis Dei, per quã visibilis fieret. Vnde etiã cõueniẽs fuit, vt ad huius rei declarationẽ, inuisibilis creatura formam assumeret, in qua visibiliter appareret, cũ etiã omnes apparitiones veteris Testamenti ad hãc apparitionem præordinentur, qua filius Dei in carne apparuit. Secũdò, fuit congruũ dignitati matris Dei, quæ nõ solũ in mente, sed in corporeo vẽtre erat Dei filiũ receptura, & ideo nõ solum mens eius, sed etiam sensus

corporei erant visione Angelica refouendi. Tertio, cõgruit certitudini eius, quod annũtiabatur: ea enim, quæ sunt oculis subiecta, certius apprehẽdimus, quã ea, quæ imaginamur. Vnde Chrysost. dicit super Matth. quod Angelus non in somnis, imo visibiliter Virgini astitit: nã quia magnã valde reuelationẽ accipiebat ab Angelo, egebat ante tãtæ rei euentũ, visione solenni. ¶ Ad primũ ergo dicẽdũ, quod intellectualis visio est potior, quã visio imaginaria, vel corporalis, si sit sola: sed ipse Augustinus dicit, quod excellẽtior est prophetia, quæ habet simul intellectualẽ, & imaginariã visionẽ, quã illa, quæ habet alterã tantũ: Beata autem Virgo non solũ percepit visionẽ corporalẽ, sed etiam intellectualem illuminationem, vnde talis apparitio nobilior fuit. Fuisset tamen nobilior si ipsum Angelũ intellectuali visione in sua substantia vidisset, sed hoc non patiebatur status hominis viatoris, quod Angelũ per essentiã videret. ¶ Ad secundũ dicendũ, quod imaginatio est quidẽ altior potẽtia, quã sensus exterior: quia tamẽ principiũ humanæ cognitionis est sensus, ideo in eo cõsistit maxima certitudo: quia semper oportet, quod principia cognitionis sint certiora. Et ideo Ioseph, cui Angelus in somnis apparuit, nõ ita excellentẽ apparitionẽ habuit, sicut B. Virgo. ¶ Ad tertiũ dicendũ, quod sicut Ambros. dicit super Luc. perturbamur, & à nostro alienamur affectu, quãdo perstringimur alicuius superioris potestatis occursu. Et hoc cõtingit nõ solũ in visione corporali, sed etiã in visione imaginaria. Vnde Gene. 15. dicitur, quod cũ sol occubuisset, sopor irruit super Abrahã, & horror magnus, & tenebrosus inuasit eum. Talis tamen perturbatio hominis, non tantum homini nocet, vt propter eã debeat angelica apparitio

Hom 4. in Matth. parũ ante mediũ, to. 1.

li. 12. super Gene c. 9. circa mediũ, tom. 3.

li. 1. in Luc. in tit. de Angeli apparitione in fine illius, to. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

paritio prætermitti. Primo quidē, quia ex hoc ipso, quod homo supra seipsū eleuatur (quod ad eius pertinet dignitatē) pars eius inferior debilitatur, ex quo prouenit perturbatio prædicta: sicut etiā calore naturli ad interiora reducto, exteriora tremūt. Secūdo, quia sicut Orig. dicit super Luc. Angelus apparēs sciēs hāc esse humanā naturam, primū perturbationi medetur, vnde tā Zachariæ, quam Mariæ post turbationem dixit, Ne timeas. Et propter hoc, vt legitur in vita Antonij, nō difficilis est beatorū spirituū, malorūq; discretio. Si enim post timorē succesSerit gaudiū, à Dño veniSSe sciamus auxiliū: quia securitas animæ, præsentis maiestatis indiciū est. Si autem incussa formido permanserit, hostis est qui videtur. Ipsa etiā turbatio Virginis, cōueniēs fuit verecūdiæ virginali, quia vt Ambro. dicit super Lucā, trepidare virginū est, & ad omnes viri ingressus pauere, omnes viri affatus vereri.

Hom 4. in Lu. in principio. tomo. 3.

lib. 2. in Lu. cap. 1. cuius titulus est. De salutat. Mariæ. to. 5

Quidam tamen dicunt, quod cū Beata Virgo assueta esset visionib' Angelorū, non turbata fuit in visione Angeli, sed in admiratione eorum, quæ ei ab Angelo dicebātur, quia de se tā magnifica non cogitabat. Vnde & Euangelista non dicit, quod turbata fuerit in visione Angeli, sed in sermone eius.

A

B

C

COMMENTARIVS.

QVamuis D. Thomas de visione corporali in titulo loquatur: tamen reuera intendit interrogare de apparitione in specie corporis humani. Interdum enim apparet Angelus sub specie corporea non tamē humana, vt malus Angelus apparuit Eux in specie serpentis: tamen in præsenti mysterio pro comperto habuit D. Thomas si Angelus apparuit in specie visibili, illam humanā esse debuisse: tūm quia omnis inferior forma fuisset tām Virginis cōspectu, quā tāto mysterio indigna: tū etiam, quia ad colloquendū modo humano, & docēdū aliquē vel instruēdum, omnis alia forma est improportionata, & quodammodo mōstrosa. Vnde nunquā me legisse memini, bonū Angelū apparuisse vnquam ad loquendū, vel instruēdū hominem in alia forma visibili, quā humana, nā licēt interdū soleant imaginariè tantū loqui absq; vlla specie exterioribus sensibus obiecta, vt cū Gabriel locutus est in somnis cum Ioseph. Matth. 1. & 2. & sæpe aliās: tamē cū in externa specie apparēt, & loquūtur, docētq; homines, id potissimum faciunt in specie humana. Docet ergo D. Thomas Angelum in hac specie Virgini apparuisse, de qua re, quoniam longiorem tractationē requirit, dicemus in sequenti disputatione.

Matth. 1. & 2.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm annuntiatio fuerit conuenienti ordine perfecta.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod annuntiatio eius non fuerit cōuenienti ordine perfecta. Dignitas enim matris Dei dependet ex prole concepta. Sed causa prius debet manifestari, quā effectus: ergo primo debuit Angelus Virgini annuntiare conceptū prolis, quā eius dignitatem exponere, eam salutando. ¶ 2. Præterea, Probatio aut prætermitti debet in his, quæ dubia non sunt, aut præmitti in his, quæ dubia esse possūt: sed Angelus primo videtur annūtiasse id de quo Virgo dubitaret, & dubitādo quæreret, dicens, Quomodo fiet istud? & postea probationē adiunxit: tū ex exēplo Elisabeth, tū ex Dei omnipotentia: ergo inconuenienti ordine annuntiatio per Angelum est effecta. ¶ 3. Præterea, Maius nō potest probari sufficienter per minus. Sed maius fuit virginem parere, quàm vetulam. Ergo non fuit sufficiens probatio Angeli, probantis conceptum virginis ex conceptu senis. ¶ Sed contra est, quod dicitur Roma. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Angelus autem missus est à Deo

1 Cor.

Deo ad hoc, quod Virgnini anūtiaret, vt dicitur Lu. 1. ergo ordinatissimē fuit annuntiatio per Angelum completa.

¶ Respondeo dicendum, quod annuntiatio cōgruo ordine per Angelum est perfecta. Tria enim Angelus intendebat circa Virginem. Primo quidē, reddere mentem eius attentā ad tātæ rei cōsiderationem: quod quidem fecit, eā salutando quadam noua, & insolita salutatione. Vnde Origen. dicit super Lucam, quod si sciuisset ad aliū quempiā similem esse factum sermonē (vtpote quæ habebat legis scientiam) nunquā eam quasi peregrina talis salutatio terruisset. In qua quidem salutatione præmisit idoneitatem eius ad conceptū in hoc, quod dixit, Gratia plena: expressit cōceptum, in hoc quod dixit, Dominus tecū: & prænuntiauit honororē consequentē, cum dixit, Benedicta tu in mulieribus. Secundo autem intendebat eā instruere de mysterio Incarnationis, quod in ea erat implendum. Quodquidem fecit in prænūtiando conceptum, & partum, dicens, Ecce cōcipies in vtero, &c. & ostendendo dignitatem prolis conceptæ, cum dixit. Hic erit magnus: & etiam demostrando modum cōceptionis, cū dixit, Spiritus Sanctus superueniet in te. Tertio, intendebat animū eius inducere ad consensum, quod quidem fecit exemplo Elizabeth, & ratione ex diuina omnipotentia sumpta.

Hom. 6. in Luc. à med. illius to. 1.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod animo humili nihil est mirabili', quàm auditus suæ excellentiæ: admiratio autem maximē attentionem animi facit. Et ideo Angelus volens mentē Virginis attentam reddere ad auditū tanti mysterij ab eius laude incepit. ¶ Ad secundū dicendum, quod Ambrosius expresse dicit super Lucā, quod Beata Virgo de verbis Angeli non dubitauit. Dicit enim. Quanto temperantior est Mariæ respōsio, quàm verba sacerdotis? Hæc ait. Quomodo fiet istud? ille respondit. Vnde hoc sciam? Negat ille se credere, qui negat se scire, ista se facere profitetur, nec dubitat esse faciendū, q quomodo fieri possit, inquirit. Augustinus tū videtur dicere, quod dubitauerit. Dicitur enim in lib. Quæstionum veteris & noui Testamenti: Ambigenti Mariæ de cōceptu, possibilitatem angelus prædicat. Sed talis dubitatio magis est admirationis, quam incredulitatis. Et ideo probationem Angelus inducit non ad auferēdam infidelitatem, sed magis ad remouendam eius admirationem. ¶ Ad tertium dicendū, quod sicut Ambros. dicit in Hexameron, ob hoc, multę steriles pręuenerūt, vt partus credatur Virginis. Et ideo cōceptus Elisabeth sterilis inducitur, non quasi sufficiens argumentū, sed quasi quoddam figurale exēplum. Et ideo ad confirmationem huius exempli subditur argumentum efficax ex omnipotentia diuina.

in libr. q. ex noue test. q. 51. in princ. to. 4.

l. 2. in Luc. c. 2. cuius titul. est. De Mariæ interrogatione, &c. to. 5.

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo eleganter explicat D. Thom. colloquium inter Virginem, & Angelum, & in corpore articuli Angelica verba, in solutione vero ad secundum, verborum Virginis sensum explicat. Ter enim locutus est Angelus, bis autem Beata Virgo, & in singulis aliquid notatione dignum est.

Primum Angeli verbum salutationem continet, qua & debitam reuerentiam Angelus Virgini exhibuit, & illam attentam reddidit. Dicit autem D. Thom. in illo verbo, *Dominus tecum*, expressisse Angelū cōceptum, id est, Dominum ex Virgine cōcipiendum. Non enim existimandum est Angelum tunc nuntiasse, Dominum iam fuisse conceptum ex Virgine, nondum enim facta erat conceptio, quamquam nōnulli antiqui contrarium dixerint, vt disp. seq. tractabimus. Posuit ergo D. Tho. participiū illud, *conceptū*, loco nominis, ac si diceret, nūtiasse illi filiū, & significasse illi, esse electam, vt singulari modo Dominus in ipsa esset. Quæ expositio est August. sermo.

Verba salutationis Angelicæ quæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

14. de natiuit. & aliorum. Fortasse tamen simplicior, & planior sensus est, *Dominus tecum*, id est, Dominus te singulari fauore, & amore prosequitur, quāuis ferè in idem recidat. Quia licet non expressè, & in particulari: tamen generatim, & quasi confusè indicauit Angelus singularem in habitationem Dei in ipsa, quæ per conceptionem futura erat.

In secundo verbo, seu locutione explicat Angelus mysterium. Vbi statim occurrit illa difficultas supra tacta. An in illis verbis satis Angelus expresserit, prolem concipiendam futuram esse Messiam, ac verum Deum. Et sanè D. Thomas hic apertè docet in illa secunda locutione, instruxisse Angelum Virginem de mysterio Incarnationis, & non solum conceptionem, & partum, sed etiam dignitatem prolis concipiendæ ei declarasse, quamquam modum conceptionis non explicuerit vsque ad illud tertium verbum, *Spiritus Sanctus superueniet in te*, &c. Et quidem si verba singula ponderentur, videtur hoc satis verisimile: sed præsertim vrget illud, *& filius altissimi vocabitur*, quo satis apertè filius, ex Maria cōcipiendus prædicatur filius Dei, & in fine illorum verborum dicit, *regnum eius fore æternum*, & ita omnes Patres ex his verbis colligūt, esse Christum verū Messiam, & verum Deum, vt videre licet in concilio Ephes. tom. primo. cap. 5. in probationibus, quod *Christus sit Deus ex Euangelio Lucæ*, & ex opus. Cyril. lib. 2. de fid. ad reginas, & in Ambros. libr. 2. in Luc. cap. de Mariæ turbatæ consolatione: & ita omnino sentiendum existimo, Angelum his verbis satis mysterium explicuisse. An vero B. Virgo totum illud statim plenè intellexerit, dubitationem habet ex interrogatione eius exortam. De qua iam supra diximus.

Dubium.

Responsio.

Con. Ephes. Cyril. Ambros.

Tertiò loquitur Angelus proponēs modum conceptionis, & exemplo declarans, ac confirmans illū. Dicit autem D. Thom. hoc feciſse Angelum, vt Virginem ad consensum induceret, non dicit ad fidē (quia iam Virgo plenè crediderat, vt rectè ad secundum explicat) sed ad consensum, id est, vt mater fieri vellet. Quod nō ideò factū est, quia de obedientia Virginis Angelus formidaret: sed vt magis eam animaret, ac totam rem faciliorem redderet, & modo hominibus accommodato ac sensibili exemplo illam veluti manuduceret.

A Quartò, circa primum verbum Virginis, quo interrogauit, *Quomodo fiet istud?* rectè explicat D. Tho. non fuisse verbū dubitantis, sed iam credentis, vel admirantis. De qua re satis multa diximus supra in quæ. 27. tractando de innocentia Virginis. Vnde non probo, quod Medina hoc loco dicit B. Virginem voluisse illa interrogatione probare, atq; discernere, an ille spiritus, qui sibi apparebat, Dei esset, an dæmonis. Est enim hoc non solum contra D. Tho. & Ambros. (quem citat) sed etiam contra synceram Virginis fidem, hoc enim est dicere, ipsam dubitasse, cum dixit, *Quomodo?* an illa esset reuelatio diuina, necne: cum tamen Sancti dicant eam iam credidisse, & modū inquisiuisse. Vnde in Concilio Francofordiano lib. sacrosyll. sic dicitur, *Iam credula Angelicis dictis, cū ordinē tātæ nouitatis inquireret, quomodo sine viro fieri posset, mox Angelus addidit, Spiritus Sanctus superueniet in te, &c.* Dicendū est ergo statim, ac B. Virgo audiuit ab Angelo, *Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum, &c.* ita fuisse interius illuminatam, vel (vt Ambros. ait) *ita recognouisse Angelū*, vt illū esse bonū, verumque Dei nuntium non dubitauerit, Et ideo statim, ac audiuit, *Ecce concipies in vtero, &c.* fidem adhibuit, ac credidit, vt idem Ambros. super Lucā, & Sancti supra citati affirmāt. Reliqua, quę ad hanc interrogationem pertinent, supra explicata sunt.

Verba Mariæ ad Angelum quæ dicta.

Medin.

D. Thom. Ambros.

Quintò, circa aliud verbum Virginis, quo suum præbuit consensum, nihil D. Thom. notat, quia nihil dubitationis habet, sed admirationis quàm plurimum. In singulis enim verbis latet mysteriū: summāq; Virginis prudentiam, & virtutem singula ostendunt: non tamē est nostri instituti hæc latius ponderare, sed ad sacrarum Scripturarum expositores hoc spectat, qui legendi sunt, præsertim Ambros. lib. 2. Luc. Bern. in homil. super *Missus est*. August. & alij Patres in Concion. de Annunt.

B

C

DISPVTATIO IX.

In quinque sectiones distributa.

De modo, & circunstantijs Annūtiationis Angelicæ.

QVæ hactenus de Beatissima Virgine disputauimus, tempus illud potissimum comprehendunt, q̄ filij conceptionem antecesit, nunc

nunc verò dicere incipimus de ijs, quæ illi acciderunt ab eō tempore, quo Dei est mater effecta. Et ideò quasi cūmunis iam erit, & coniuncta de matre, ac filio disputatio, simulque explicandus erit modus, quem in exequendo incarnationis mysterio diuina sapientia, omnipotentiaq; seruauit. Habemus autem ex Euangelio initium perficiendi hoc mysterium proximè ab annuntiatione Angeli sumptum esse, cuius rei causas, ac rationes in commentario primi, & secundi articuli explicatas reliquimus. Multa etiam, quę ad intelligentiam illius admirabilis colloquij pertinēt, partim in cōmentario articuli quarti: partim superius disputando de innocentia, & virginitate Mariæ tradita sunt, & in sequentibus alia dicenda erunt, explicando effectum huius Annuntiationis, & quādo, quomodouè peractus sit. Igitur solum superest, vt de modo, ac circūstantijs huius Annūtiationis, & de ijs, quæ in ea Virgini acciderunt, pauca dicamus.

A

B

SECTIO PRIMA.

Quis fuerit Gabriel Angelus diuinæ incarnationis nuntius.

EX qua hierarchia, aut ordine hic Angelus fuerit, Scriptura nō exprimit, & Patres variè sentire videtur, vnde res videtur esse incerta, & ambigua. Primū enim Bernar. homil. 1. de Annuntiatione dicit, non fuisse ex minoribus Angelis, qui frequenter mittutur: postea verò addit, propterea dici, *Missum esse à Deo*, quia ab eo immediatè intellexit mysterium, quod nulli præterquam ipsi ante Virginem declaratum est, & quia ab eodem immediate est missus, nullo excellētiori Spiritu interDeum, & ipsum interueniente. Ex quibus verbis colligi videtur, illum, vel fuisse supremum Angelorum, vt per nullum superiorem mitti, vel illuminari potuerit, vel saltem esse ex supremis ordinibus, qui à Deo immediate illuminantur. Et sanè videtur consonum dignitati mysterij, vt supremus omnium fuerit, quandoquidem suprema legatio illi commissa est: tum etiā quia missus est ad instruendam Virginem, quæ dignitate, & gratia erat omnibus ordinibus Angelorum superior, ergo decuit vt per supremum Angelum instrueretur.

Bernard.

C

Alij verò Sancti interdū *Angelum*, interdum, *Archangelum*, eū appellant. Irenę. lib. 5. cōtra hæres. c. 25. *Archangelum* vocat. Idē Ambro. lib. primo de Spirit. Sāct. c. 7. Augus. serm. 14. de natiuit. Hesichius, homi. 1. de sancta Dei para, homilia tamē. 2. vocat, *Angelorum principem*, sicut Greg. homil. 34. in Euangelia, & *Archangelum*, & *summum Angelorum* vocat, & Andreas Ierosolym. homi. de Annuntiatione, *Archangelum* vocat, & *vnum ex præcipuis Angelorū*. Vnde ex his appellationibus nullum firmum argumentum colligi potest. Nam etiā Ecclesia Michaelem nunc *Angelum*, nunc *Archāgelum*, nunc *principem Angelorū* vocat. Quia sicut nomē *Angeli*, & cōmune est omnibus cęlestibus spiritibus, & infimo ordini accōmodatur: ita etiam nomen *Archangeli*, quā quam vna significatione proprium sit secundi ordinis infimæ hierarchiæ: tamē alia ratione vniuersaliori omnis Angelus, qui primatum aliquem habeat inter cęlestes spiritus, Archangelus vocari potest. Non constat autem certò sub qua significatione Gabrieli tribuatur.

Irenæ. Ambros. Augustī. Hesich. p. Greg. Papa. Andr. Iero-solym.

In re tamē incerta D. Tho. sententia verisimilior est, eum scilicet fuisse ex vltima hierarchia, & caput, ac principem secundi ordinis Archangelorū. Cōiectura est, quia teste Dionysio de cæles. hierar. c. 3. Angelorum ordines, & hierarchiæ officijs, ac ministerijs distinguūtur, *neque alicui* (inquit) *fas est operari, nisi quod officij sui diuina sanxit institutio*: ex omnibus autem ordinibus duo vltimi infimæ hierarchiæ, ad custodiendos homines, vel res, quæ ad illos pertinent, annuntiandas destinati sunt, ita tamen, vt infimus Angelorum ordo ad res inferioris ordinis, Archangelorum autem ordo ad altiora mysteria nuntianda destinetur, ergo Gabriel, qui ad annuntiandū missus est, ex his ordinibus fuit. Nō enim oportuit hierarchicum illum ordinem immutari, aut Deum dispēsatione aliqua vti, cum necessariū nō sit. Quia verò ad annūtiandum supremum omniū mysteriorum mittebatur, decuit, vt supremus esset in vtroque illo ordine, fuit ergo Archangelorum primus. Quæ tota ratio in Dionysij, & Gregorij doctrina in locis citatis fundata est. Et confirmari potest, quia verisimilius est Gabrielem non fuisse supremum omnium Angelorum, quia Michael Angelus superior est illo, vt ex Daniel. 8.

Gabriel diuinæ nūtius incarnatio nis, ex quā hierarchia fuerit Angelorum Dionys.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hieron. Rupert. colligitur, & ibi Hieronymus notauit, & clarius Rupert. lib. 5. in Apoca. in princip. & significat Ecclesia tã in officio sancti Michaelis, quã in quotidianis precationibus, seu litanijs, ergo signũ est, solũ fuisse summum eorum Angelorum, qui nuntiorum munere funguntur. Quia si propter altitudinem mysterij missus fuisset aliquis alterius ordinis, vel hierarchiæ, certè eadem ratione mittendus fuisset omnium supremus, vt supremum mysterium nuntiaret, non ergo est habita ratio magnitudinis mysterij secundum se: sed vt annuntiatur, seu annuntiationis eius, & ideò missus est supremus in officio annũtiandi.

Dubium. Dan. 8 & 9. Luc. 1. Sed ex prædicta ratione, & assertione nascitur dubium, An idem fuerit Gabriel Angelus, qui Danieli apparuit, cap. 8. &. 9. & Zachariç, Lucæ primo, & qui hoc mysterium Mariæ annuntiauit. Nam quod idem fuerit. Primùm ex eodem nomine colligitur. Deinde hoc affirmant Hieron. *Hieron. Irena. Ambros. Aug. Ieros.* Daniel. 8. Iren. supra, Ambros. serm. 63. & Andreas Ieroſoly. loco citato. In cõtrarium vero est. Primò, quia si hic fuit supremus Archangelus, quia ad supremum mysterium nuntiandum mittebatur, non videtur decuisse, vt ad inferiores legationes mitteretur. Cur enim eiusdem dignitatis nuntius ad Christi, & Ioannis Baptistæ conceptionem nuntiandam mitteretur? Deinde, ex identitate nominis, non potest iudicari, quòd fuerit eadem persona: interdum enim diuersę personæ Angelicæ eodem nomine vocantur, vt notauit *Abulens.* Abulen. in. 23. cap. Exod. q. 81. & in. 13. cap. Iudicum. q. 35. Et ratio est, quia nomina Angelorum ex officijs, seu ministerijs sumuntur: vnde licet personæ diuersæ sint, propter officij similitudinem, eodem nomine appellari contingit. Eò vel maximè, quòd idem nomen iuxta varias etymologias potest diuersa mysteria, seu diuersas proprietates indicare, ideoq; & diuersis per- *Proclus Cyzicen.* sonis attribui, vt in præsenti nomine videre licet. Proclus enim Cyzicenus in quadã *Conc. Eph. tc.* homilia, quę habetur in Conci. Ephes. tomo. 6. cap. 7. Gabrielis nomen interpretatum dicit idem sonare, quod *Deus & homo*, quæ etymologia (si vera est) accommodatissima est ad huius mysterij nuntium *Theophyl.* nominãdum. Theoph. verò Luc. primo, interpretatur, id est, *Homo Dei*, seu, *Vir Dei*, quomodo accõmodari potest ad eum Angelum, qui cum Daniele loquebatur. *Hieron. Bernard.* Hieronymus autem Daniel. 8. & lib. de nominib. Hæbraicis in Lucam, & Bernard. homil. 3. in *Missus est*, & Euseb. Emis. homil. *Euse. Emis.* in idem Euangel. interpretantur, *fortitudo Dei*, seu, *robustus Dei*, Quę interpretatio huic etiam mysterio maximè quadrat.

Res sanè videtur incerta, non oportet tamè à cõmuniori Patrũ sensu discedere, nec in Scriptura sacra ambiguitatẽ illam, *Responsio.* seu diuersitatẽ personarũ Angelicarũ sub eodẽ nomine, sine sufficienti fundamento introducere. Quãuis ergo hic Gabriel supremus sit Archãgelorũ omniũ, & ideô ad supremũ Dei opus nuntiandũ missus fuerit: nõ est aliquod inconueniens, quod aliquid aliud aliquãdo nũtiauerit. Præsertim, quia omnes aliç legationes, quę de hoc Angelo leguntur, ad hoc mysteriũ specialiter ordinabantur. Nam Danieli nuntiauit tẽpus aduentus Christi, & præclarum illud signũ septuaginta hebdomadarum dedit: Zachariæ verò dixit illa verba. *Ipse præcedet ante illum*, id est, ante Christum, *in Spiritu, & virtute eliæ*. In quibus significauit, iã proximè instare Christi aduentum. Ex quo etiã verisimile est, q̃ Bernard. supra *Bernard. Matth. q. 3.* indicat, eundem fuisse Angelũ, qui Matthæi. primo. & 2. Iosepho apparuit, & qui Virgini filium nuntiauerit. Quia totum illud erat veluti vnum ministeriũ, ad eundem proximum finem ordinatum.

ESCTIO II.

V. Angelus Virgini apparuerit in specie visibili, atq; humana, & de perfectione reuelationis Virgini factæ.

RAtio dubitandi est, quia verisimile est factã fuisse Virgini reuelationem perfectissimã: tum propter mysterij altitudinem: tum propter ipsius Virginis perfectionẽ, maximãq; capacitatẽ: sed reuelatio eò est perfectior, quò intellectualior, purior, & abstractior ab omni sensu, imaginariaque visione, vt docet D. Th. 2. 2. q. 174. *D. Thom.* art. 2. & 3. vnde inter reuelationes, quæ aliquo modo cõcernũt sensum, seu per illum fiũt, illa erit perfectior, quæ abstrahi â sensu exteriori, & in ipso interiori fit, quia hæc magis ad intellectualem accedit, ergo hęc reuelatio Virgini facta, vel fuit purè intellectualis, vel saltẽ ab exteriori sensu abstracta, ergo nõ fuit necesse, vt Angelus illius

lius reuelationis nuntius externo sensui in humana specie apparuerit.

Nihilominus certum arbitror esse, Gabrielem in specie humana, exteriusq; sensibili apparuisse Virgini. Quod primo sun- *Angelus in specie visus li apparuit Virgini. Luc. 1.* dari potest in illis verbis Luc. primo, *Ingressus Angelus ad eam dixit*, & postea, *dixit autem Maria*, ac tandem concludit, *& discessit Angelus ab ea*. Ille enim ingressus, & discessus corporalem motum indicat. Illa etiã mutua collocutio sensibilis sine dubio erat. Quis enim dubitet, Beatam Virginem sensibili voce esse locutam? loquebatur ergo ad eum, qui sensibiliter audire apparebat, quique eodem modo loquebatur. *Ambros. Origen. Emis. Petr. Chrysolog. Hieron. August. D. Thom.* Secundò, est hæc sententia Sanctorum. Ambros. lib. primo de officijs, cap. 8. & lib. 1. in Luc. Orig. homil. 4. in Luc. Euseb. Emis. dicta homil, in *Missus est*. & Pet. Chrysolog. serm. 140. Hierony. tom. 1. epist. 7. ad Lętã de institutione filiæ, & epist. 22. ad Eustoch. de custodia virginit. circa finem. Optimè August. serm. 14. de natiuitate, cuius verba hic retulit D. Thom. in argumento, *sed contra*. Tertiò, ratio potissima est, quia ita placuit Deo, qui Angelũ mittebat. Congruentiæ vero, & conuenientiæ sunt optimæ, quas D. Tho. affert. Summa earũ est, quia hic erat modus suauior, & humanæ naturæ accommodatior. Sic enim Angelus præsentia sua quodam modo repręsentabat eum, quem nuntiare veniebat, Virginẽque non solũ in mente, sed etiam in corporeis sensibus poterat recreare, & confortare. Ac denique hic reuelationis modus non impediebat, sed potius ad perfectiorẽ Virginis cognitionem, & fidem iuuare poterat.

Secundo probabiliter credi potest, Angelum nõ tantum in externa specie, sed etiã *D. Thom. Virgo Angelũ in sua essentia vidit.* in sua substantia apparuisse, ac visum esse â B. Virgine. D. Tho. hic art. 3. ad primum non putat esse consentaneum statui viatoris, quòd B. Virgo Angelum per essentiam viderit, sed licet verum sit hoc esse supra ordinarias leges hominũ viatorum: tamen non est dubium, quin viatori homini hęc visio cõmunicari possit, cùm etiam ipsius Dei intuitio ex priuilegio singulari interdum tribui possit, vt de Paulo, & Moyse idem D. Thom. sentit. Quod si hæc clara Angeli cognitio potuit facilè B. Virgini tribui, cur non erit verisimile illi esse datã? legimus enim aliquibus alijs sanctis, seu virginibus datum esse interdum, vt Angelos, vel animas clarè, & in substantia sua intueantur, ergo valde probabile est sępius hoc esse communicatum Beatę Virgini eo tẽpore, quo viatrix fuit, ergo si aliquãdo, certè maximè in Annũtiatione huius mysterij, ad hanc cognitionẽ eleuatam esse credibile est. Deinde hoc expresse af- *Athanas.* firmat Athanas. (si tamen liber est eius) in libro quæstionum ad Antioch. q. 12. Quod non aliter confirmat, nisi quia decuit, B. Virginẽ perfectius videre Angelũ, quam *Obiectio.* antiquos Prophetas, cùm illis apparebant.

Dices, si B. Virgo clarè Angelũ vidisset, nõ fuisset turbata, nec cogitasset, *qualis esset eius salutatio*. Quia clarè vidisset esse Angelũ sanctum, & verè Dei nuntiũ. Res- *Responsio.* pondetur illius turbationis varias causas assignari â Patribus, vt sectione sequenti videbimus. Nunc verò dicitur, si turbatio illa solum fuit admiratio quędã ex summa humilitate prouenies, eò q̃ prę ter existimationem, quam de se habebat, tam honorificè salutabatur, potuisse eam admirationẽ simul esse cum clara visione Angelica: si tũ (quod probabilius videtur, & textui Euangelico, ac expositioni Patrum magis cõsentaneũ) turbatio illa, & cogitatio fuit, quia nõ statim cognouit, an salutatio illa à bono spiritu proficisceretur: dicendũ cõsequenter est, Angelũ in principio tãtum in specie visibili se ostẽdisse: posteà verò, & fortasse quãdo dixit illa verba. *Ne timeas Maria*. diuina virtute factum esse, vt vsque ad intuendam substantiam Angeli fuerit euecta. Quo factum est, vt statim omnino sedata fuerit turbatio, & intentissimo animo illum audierit. *D. Thom.*

Ad difficultatem ergo in principio tactam, respondet hic D. Tho. ad primũ, & secundũ: visionem intellectualem esse perfectiorem, quam imaginariam, si hæc sola sit, si autem cum imaginaria intellectualis concurrat, perfectius hoc esse. Et eadem ratione dicit perfectiorem esse reuelationem, quæ fit per externos sensus, quam quæ fit sola imaginaria visione, quia cum sensibus externis cõcurrit, & operatur simul imaginatio, multumque ab illis iuuatur, vt rem certius, & distinctius apprehẽdat. Quam doctrinã confirmat ex August. *August. Chrysost.* 12. Gene. ad lit. c. 9. & eandẽ indicat Chrys. homil. 4. in Matth. Vbi hac ratione ostendit, perfectiorem fuisse reuelationem factam

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctam Virgini, quàm Ioseph, cũ ei Angelus in somnijs apparuit. Ne tamen doctrina hæc pugnare videatur cũ eodem D. Tho. in citato loco ex. 2. 2. aduertere oportet, reuelationem intellectualem propriè dici, quæ non habet ortum à sensu, vel imaginatione, sed immediatè fit ipsi intellectui per lumen infusum, & species intellectuales, vel denuo infusas, vel præexistentes, & diuina virtute ad supernaturalẽ aliquam apprehensionem, seu conceptionem faciendam applicatas: & hoc genus reuelationis dupliciter fieri potest. Primò, eleuando intellectum ad cognoscendum sine operatione phantasiæ, & hic modus est valde extraordinarius, quia non est accommodatus animæ vnitæ corpori passibili, & ideò raro, & tantum ex singulari priuilegio conceditur. Aliter igitur fit hęc reuelatio modo magis humano, & cooperante phantasia ipsi intellectui, non tam quia motus sit ab ipsa, quàm quia ipsam mouet, & applicat, vt secum operetur. At vero imaginaria, seu sensibilis reuelatio dicitur, non quia ad intellectum non pertingat (illa enim est valde imperfecta, & vix meretur propheticæ reuelationis nomen) sed quia primario fit per sensibilem aliquam, vel imaginariam repręsentationem, ex qua oritur mentis conceptio, illique quodammodo commensuratur. Prior ergo intellectualis reuelatio ex suo genere perfectior est, quia est abstractior, & spiritualior, & hoc modo locutus est D. Thom. in. 2. 2. si tamen simul cum illa cognitione sensus etiam concurrant, & ad hoc etiam diuinitus iuuentur, nihil de perfectione minuetur, sed potius augebitur, & hoc est quod D. Thom. hic docet. Vnde sentit ita factum esse in hac reuelatione Virgini facta, quod explicandum superest.

Reuelationum varia genera.

Aduertendum ergo secundò est, in hac reuelatione distinguendam esse personam loquentem à mysterio reuelato. De persona, scilicet, de Angelo Gabriele iã dictum est, cum qua intellectuali perfectione Virgini patefactus est. De mysterio autem ipso. Primò, non oportuit, vt saltem antequam esset, peractum clarè & prout in se est Virgini demonstraretur: imò nec necessariũ fuit, vt ei reuelaretur illo intellectuali modo, qui omnino abstrahit à coopératione phantasię, quia oportuit, vt priùs illud per fidem crederet, modo accommodato homini viatori. Secundò, non est illi reuelatum hoc mysteriũ reuelatione imaginaria propriè dicta, sed reuera intellectuali. Quia nulla sensibilis imago sensibus, vel imaginationi eius obiecta est, per quam mysteriũ conciperet: sed nuda veritas est menti proposita, quãuis medio auditu, verboq; sensibili, quod non repugnat intellectuali reuelationi. Qui auditus est sensus disciplinæ, vnde per illum excitari potest intellectus, vt sub lumine diuino interius cooperãte, tam perfectè apprehendat obiectum, ac si immediatè illi proponeretur (agimus enim de apprehensione seu conceptione abstractiua, quæ per species alienas fit, & est fidei accommodata) hæc igitur conceptio perfectissimè fit per auditum, quia verba sunt expressa signa intelligibilis veritatis, quibus optimè mens instruitur, & mediãtibus illis facile potest ad intellectualem cognitionem abstractiuam perfectè eleuari. Hoc igitur modo propositum fuit hoc mysterium Virginì per verba Angeli, quibus excitata mens eius, & diuina virtute, & lumine interius eleuata, & adiuta, perfectissimè concepit mysterium ipsum, quantum per fidei cognitionem fieri poterat, & ita habuit quidquid perfectionis est in intellectuali reuelatione, & præterea sensus eius, & imaginatio per sensibilia verba adiuta fuerunt, vt facilius, ac melius possent ad intellectualẽ conceptionem cooperari. Tertiò dixi hæc intelligẽda esse de reuelatione huius mysterij, quatenus Virgini facta est, antequã in ipsa perficeretur, quia si loquamur de illo tempore, seu momento, in quo post plenam fidem, & cõsensum Virginis, Verbum in ea factum est caro, non est incredibile eleuatam esse mentem eius, vt statum viatoris quodãmodo trascenderet, & mysterium, atque adeò Deum, prout in se est, & prout est humanitati coniunctum, clarè videret. Hoc enim beneficium, ac priuilegium sæpius in hac vita mortali esse Virgini cõcessum, authores graues docuerũt, vt infra in proprio loco cõmodius dicemꝰ. Si quod autem tempus in hac vita potuit esse opportunum ad suscipiendum hoc beneficium, videtur sanè illud fuisse, in quo post eximiam fidem, admirabilem obedientiam, & humilitatem, mater Dei fieri meruit. Est ergo hoc pium, & probabile, quamuis incertum.

Mysterium incarnationis quomodo Virgini fuerit ad Angelo propositum.

SEC-

SECTIO III.

Qualis fuerit perturbatio ex locutione Angeli in Virgine facta, vndevè orta.

VT explicemus, quis, & qualis motus hic perturbationis fuerit, à causa, & radice eius initium sumamus. Traduntur autẽ à Patribus variæ causæ, quas D. Tho. hic solut. ad. 3. art. 3. tetigit. Prima est quasi naturalis, quia cum mens hominis eleuatur ad videndã rem insolitã, & præsertim superioris ordinis, pars inferior quodammodo debilitatur, & inde oritur huiusmodi perturbatio. Quę sanè causa non nihil adiuuat, cõsiderata humanæ naturæ fragilitate: non tñ satis est ad rẽ præsentem explicandã. Quia perturbatio Virginis non fuit posita in debilitate, aut defectu viriũ corporis, sed in aliquo animi affectu, timoris, pudoris, aut admirationis. Vox enim, *Turbata est*, hoc propriè significat, & verba Euangelij propriè intelligẽda sunt, cùm cõmodè possint. Vnde Angelus respondit, *Ne timeas Maria*, quę verba propriè timorẽ significant. Responderi potest ex doctrina Caietani hic art. 3. verum esse turbationẽ fuisse in animo, ortam tñ fuisse ex necessitate materiæ, id est, ex infirmitate corporis, quod debilitatur, dum anima multũ ad superna intendit. Sed hæc doctrina (vt mihi quidẽ videtur) nõ potest ad Virginis turbationẽ commodè applicari. Quia quãdo perturbatio oritur ex hac debilitate, & necessitate, non fit sine aliqua motione indeliberata pręueniẽte rationẽ, vel sine falsa aliqua apprehẽsione, & imaginatione, hæc autem imperfectio nullo modo est Virgini tribuenda. Assumptum declaratur, quia cùm perturbatio oritur ex necessitate materiæ, non est in potestate hominis illam prævenire, imò vir est sui compos, vt liberè possit cogitare, & discurrere. Et confirmatur ex diuerso modo, quo hæc perturbatio Virginis, & alia Zachariæ narretur eodem capit. Luc. 1. vel de Daniele, Daniel. 10. De illo enim nõ dixit Euangelista turbatum fuisse: sed addidit, *& timor irruit super eum*, idest pręuenit, & præoccupauit ipsum: de se verò dicit Daniel. *Non remansit in me fortitudo: sed species mea mutata est in me, & emarcui, neq; habui quidquam virium.* Atverò Beatissimæ Virgini, nihil huiusmodi accidisse dicitur, sed potius, tanta animi moderatione, & cõstantia fuisse turbatam, vt simul *cogitaret, qualis esset ista salutatio.* Vnde elegãter Bernard. homi. 3. *Turbata est, sed non perturbata, turbata est, & nõ est locuta, sed cogitabat, qualis esset ista salutatio. Quod turbata est verecundia fuit virginalis: quod no perturbata, fortitudinis, quod tacuit, & cogitauit, prudentiæ.* Non fuit ergo illa turbatio motus aliquis indeliberatus ex motione corporis, seu inferioris appetitus prouenies: sed fuit rationabilis quædam admiratio, & prudens timor, ortus ex attentissima cogitatione, & ponderatione eorum, quæ audiebat, & videbat. Et confirmatur à signo, nam statim, ac Angelus dixit, *Ne timeas Maria*, deposuit omnem timorem, totamq; illius legationem quieto animo audiuit, & prudẽter respondit, *Quomodo fiet istud?* signum ergo est non fuisse conturbatam, nec inuoluntaria aliqua affectione commotam.

D Thom.

Caietan.

Luc. 10.

Dan. 10.

Perturbatio Virginis in annuntiatione qualis.

Bernard.

Ex quibus prętereà colligitur, nõ corporis imperfectionẽ: sed animi potius virtutẽ, & perfectionẽ fuisse huius turbationis radicẽ, & causam, quæ duplex assignatur à Patribus. Prima est, quã D. Tho. secundo loco posuit, verecũdia virginalis, vt Bernardus etiam paulò antea citatus dixit. Hæc vero causa dupliciter explicatur: primò, vt hæc turbatio orta sit solũ ex visione Angeli in viri, & iuuenis specie. Ita indicat Ambr. 1. lib. in Luc. *Trepidare Virginũ est, & ad omnes viri ingressus pauere*, & latius libr. 1. de offic. c. 18. *salutata*, inquit, *ab Angelo tacet, & mota est ad introitũ eius, quia ad virilis sexus speciem peregrinam turbatur aspectus virginis*, & lib. 2. de Virginib. in princip. indicans obiectionẽ, cur B. Virgo Angelicis visitationibus assueta viso Angelo turbata fuerit: sic tacitè respondet, *Gabriel eam, vbi reuisere solebat, inuenit, & Angelum Maria, quasi viri specie mota, trepidauit, quasi nõ incognitũ audito nomine recognouit, ita peregrinata est in viro, quæ nõ est peregrinata in Angelo.* Quibus verbis significat, solitã quidem fuisse Virginẽ habere Angelicas reuelationes: non vero externas, & in sensibili specie viri. Quod etiã sensit Hiero. epist. 7. ad Lætã. dicens. *Ideo forsitan timore perterrita est, quia virum, quem non solebat, aspexit*, & epist. 22. ad Eustoch. *Quæ hominem formidabat, cũ Angelo loquebatur intrepida*, & huic rationi sic explicatæ fauet lectio Græca, quæ habet verbũ, *vidisset*, vbi Latina legit, *audisset*, scilicet, *Quæ cũ vidisset, turbata est.*

Ambros. Perturbationis virgineæ in annũciatione Angelica radix, & causa.

Hieronym.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Alio vero modo explicatur hæc ratio, q̃ scilicet ex pudore virgineo, & castissimo turbata sit: non tñ propter visionem solam Angeli, sed in sermone eius, & salutatione, quæ blãda, suauis, & inusitata apparebat, & ideo, *cogitabat, qualis esset ista salutatio.*

Euse. Emi. Ita explicat Euseb. Emis. homil. in *Missus est*, in ser. 4. quatuor temp. aduẽtus, vel certe vtrumque iungi potest, nam videndo iuuenem fortasse turbari cœpit: magis autem audiendo. Quod Bernard. supra indicauit, & magis Damasc. orat. prima de natiuitate Virginis, circa fin. dicens. *Ita comparata eras, vt ad te nullus viri accessus pateret. Testis est metus ille, in quem ex inusitato Angeli eloquio incidisti.*

Bernard. Damasce.

Secunda causa huius turbationis fuit humilitas. Cùm enim B. Virgo esset summè humilis, & nihil magnificum de se cogitaret, audiẽs inusitatam, & honorificentissimam salutationem, in magnam admirationem rapta, *cogitabat qualis esset salutatio.* Et hanc etiam causam indicat Ambros. supra, dicens. *salutationis nouam formam mirabatur, nusquã enim erat lecta, vel audita,* & sumpsit ex Orig. homil. 6. in Luc. qui addit, *salutationem nouam, & peregrinam eam terruisse.* Indicat etiam Hieronym. seu Sophron. serm. de assumptione, & Pet. Chrysol. serm. 140. Et hanc causam maximè videtur probare D. Tho. qui duo notatione digna considerauit. Primum, in artic. 4. ad primum, Angelum annuntiationem suam ab huiusmodi salutatione inchoasse, vt Virginem attentissimam redderet. Nihil enim magis ad attentionem mouet, quàm admiratio: nihil vero personam humilem magis in admirationem rapit, quàm propria laudatio. Alterum est in art. 3. huiusmodi turbationem non semper vitari, sed merito interdum permitti in diuinis reuelationibus, propter altiores causas, quia eadẽ diuina reuelatio statim reddit animũ pacatum, & confortatum, sicut hic fecisse Angelum legimus, illis verbis, *Ne timeas Maria.* Quod notauit etiam Orig. homi. 4. in Luc. & Ambros. libr. 1. in Luc. capite de apparitione Angeli, in vltimis verbis. Vnde obiter colligit D. Thom. prudens documentũ, ad reuelationes boni, vel mali spiritus discernendas. Nam quę sunt à bono spiritu, licet in principio turbent, statim vero pacem, & quietem pariunt, quæ vero sunt à malo spiritu, & perturbant animum, & inquietum relinquunt.

Ambros.

Origen. Hieronym.

Pet. Chrysolog.

D. Thom.

Origen. Ambros.

SECTIO IIII.

V. B. Virgo in Angelica annuntiatione statim Christum concepit.

QVamuis de modo huius conceptionis in sequentibus dicturi simus, non tamen potuit hęc quæstio hoc loco prętermitti, quia ad intelligendã exacte annuntiationem Angelicã, omnino videtur necessaria. Vnum ergo inter Catholicos certum est, scilicet, B. Virginem concepisse Verbum diuinum, antequam Angelus ab ea discederet: hęc est enim communis sententia Sanctorũ, quos statim referã. Vnde Greg. lib. 18. moral. cap. 36. *Nuntiante,* inquit, *Angelo, & adueniente Spiritu, mox Verbum in vtero, & intra vterum Verbũ caro,* & propter hanc causam dixit Damascen. libr. 4. c. 15. conceptionem *per aurem* contigisse. Et nonnulla coniectura huius rei habetur in Euangelio, statim enim ac finita est annuntiatio Angeli, B. Virgo cum festinatione iuit ad visitandã Elisabeth: & tamen iam erat mater Dñi, vt testantur illa verba. *Vnde mihi, vt veniat mater Dñi mei ad me?* iam ergo conceperat Christũ, & Deũ, ergo signum est, statim in ipsa annuntiatione Angelica concepisse. Ratio vero est, quia illa conceptio simul inchoata est, & perfecta (vt infra dicemus) fuit autẽ statim incepta, quia ad hoc mittebatur Angelus, & Spiritus Sanctus erat causa efficax, & paratissima, & ideò statim illã perfecit.

Virgo ante dissensum annuntiatæ Angelicæ statim concepit.

Greg. Papa. Damasce.

Difficultas vero est, quo tempore, vel post quæ verba, facta sit hæc conceptio. Fuit enim multorum Patrum sententia factam esse, vel illis verbis salutationis Angelicæ. *Aue gratia plena, Dominus tecũ,* vel ante illa. Ita dicit Pet. Alexandrinus in libro de Deitate, vt refertur in Conc. Ephes. tom. 2. cap. 7. & in Concil. Chalcedon. act. 3. sub hoc titulo. *Nicena synodi fide,* vbi sic ait, *& verbum caro factum est, & habitauit in nobis, tum videlicet, cum Angelus sacrã Virginẽ eiusmodi oratione salutauit, Aue gratia plena, Dominus tecum. Hoc est Dei Verbũ, nũc tecum est,* nam illa Gabrielis salutatio Deũ Verbum in vtero virgineo natum, & carnem factum insinuat. Vnde Chrysostomus, in Liturgia, circa medium, sic inquit, *Gabriele dicente tibi. Virgo Aue, cum voce incarnatus est omnium Deus in te, sacro-sanctã*

Pet. Alexan. Con. Ephes. Con. Chal. ced.

Chrysost.

Nicephor. Augus.

sancta area, & eodem modo loquitur Nicephor. lib. 1. hist. c. 8. & in eandẽ sententiam scribit Augustin. serm. 14. de natiuit. vbi introducit Beatam Virginem sic loquentem de Gabriele Archangelo, *Visitauit, & perturbauit me, salutauit, & grauidauit, dixitq; mihi, Aue gratia plena, Dominus tecum, Dñs,* inquit, *tecum sed plus quam mecum, in me autem, licet sit Dominus, memetipsum creauit Dominus. Ita est Dominus tecum, vt sit in corde tuo, sit in vtero tuo, adimpleat mentem tuam, adimpleat carnem tuam.* Sentit ergo statim factum fuisse mysterium, quãdo Angelus dixit illa verba. Et idem sentiunt omnes, qui verba illa exponunt de existẽtia Dñi in Virgine per verbi conceptionem, vt sentit Bernard. homil. 3. in *Missus est,* dicens, *Dominus tecum, non solum mente, sed etiam ventre.* Et Laurent. Iustinian. sermone de annuntiatione, & Augustin. serm. 2. de annũciatione. Petr. Damian. serm. 1. de natiuitate Virginis.

Bernard.

Laur. Iust. Augustin. Pet. Dami.

Certa tamen sententia est B. Virginem non concepisse diuinum Verbum, donec suum præbuit consensum, illumq; illis verbis explicuit, *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundũ verbum tuum.* Itaq; in eo momẽto, in quo finita sunt illa verba, perfecta fuit conceptio, & non antea. Et quidem, quòd non fuerit dilata conceptio vltra illud instans, constat satis ex principio huius sectionis. Nam statim subdit Lucas, *Et discessit ab illa Angelus.* Diximus autem, prius quàm discessisset, conceptionem fuisse perfectam. Deinde, quia iam nihil deerat, vt Spiritus Sanctus suum opus inchoaret, propter quod Angelum miserat, statim ergo illud inchoauit, simul autẽ, ac inchoauit, perfecit, vt nunc suppono ex statim dicendis. Quod verò ante illud momẽtum non fuerit facta conceptio, ex discursu Euangelij constat. Et in primis, non fuisse factam per prima verba salutationis Angelicæ, patet ex verbis, quæ postea c. 2. dicit Lucas, narrans mysterium circuncisionis, *& vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatũ est ab Angelo, prius quam in vtero concipe retur.* Hinc enim euidenter constat, quando Angelus dixit illa verba, *Et vocabis nomen eius Iesum,* nondũ Christũ fuisse cõceptũ. Quod satis ostendunt ipsa verba Angeli, quia post verba salutationis subdidit, *Ecce concipies in vtero, & paries,* vtrumque de futuro, quia reuera tam non erat facta

Quo tẽporis punctõ Christum Virgo concepit. Luc. 2.

conceptio, quàm partus, postea vero interrogante Virgine, *Quomodo fiet istud? iterũ* de futuro inquit Angelus *Spiritus Sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, Quod enim ex te nascetur sanctum,* vsque ad illud, *Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum,* ergo in toto illo tempore nondum erat perfectum, sed expectabatur mysterium, Statim vero prorupit Deipara in illa verba, *Ecce ancilla Domini,* ergo ante illa non est peractum mysterium.

Dices, saltem fuisse perfectũ, antequam B. Virgo hæc verba perficeret, vel inchoaret, quia iam prius interius consenserat, nam ex interiori consensu, & obedientia illa verba manarunt: sed non expectabatur, nisi eius consensus, ergo stat m ante prolationem verborũ perfectum est mysterium. Quòd enim voluntatis consensus expectaretur, conueniens fuit, propter rationes, quæ in articulo primo explicatæ sunt. Quod autem vsque ad externam cõsensus expressionem mysterium differretur, non videtur necessarium, quia Spiritus Sanctus, qui futurus erat author huius operis, mentem Virginis intuebatur. Respondetur, licet verum sit, interiorem consensum dicto modo præcessisse, nihilominus tamen oportuisse exterius sensibiliter exprimi, vt Angelo, cum quo B. Virgo more humano loquebatur, innotescceret. Sicut enim voluit Deus hoc mysterium perfici, petendo consensum Virginis per Angelum: ita etiam decuit, vt non perficeretur, donec B. Virgo suum cõsensum Angelo declararet. Et hæc sententia est communis Patrũ, vt videre licet in Damasceno lib. 3. de fide c. 2. Augst. serm. 2. de Annuntiatione: optimè Rupert. Abbas. libr. 1. de operib. Spirit. Sanct. c. 9. Euthy. Luc. 1. *Discessit,* inquit, *Angelus ab ea, simul ac iam per verbum suum conceperat,* Et hęc est communis Patrum expositio eo loco. Citatur etiã quædam verba Anastasij Pap. in fragmento cuiusdam ep stolæ, quæ habetur 2. tom. cõcilior. post Breuiarium Liberati, ante Concil. Aruernense, quibus expresse dicit, statim post illa verba, *Ecce ancilla Domini, Verbũ edidisse sibi tẽplũ, & abiisse.*

Obiectio.

Respensio.

Damasce. August. Rupert. Euthym.

Anasta. Papa.

Nec credendum puto, Patres in priori expositione citatos contra hanc veritatẽ sensisse, ac docuisse, quia nõ est verisimile in re tã clara, tamq; apertè Euãgelio cõtraria

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse deceptos. Sed primum intendunt docere, conceptionem esse perfectam in toto illo colloquio salutationis Angelicę, & totum illud comprehendunt in primis illis verbis salutationis. Deinde ad summũ volunt, Angelum in illis verbis, *Dñs tecum*, indicasse conceptum eo sensu, quo D. Thomam supra art.4. explicuimus. Explicant autem illa verba de præterito, ac si mysterium iam tunc esset factum, vel quia loquuntur de toto illo colloquio, ac de vno momento, vel quia iam ita res instabat, vt quasi facta censeretur. Præsertim, quia more prophetico potest rectè intelligi dixisse Angelus rem, quam certo sciebat statim futuram, ac si iam esset facta.

SECTIO V.

Quo loco, & tempore facta sit hæc Annuntiatio.

Incarnationis Christi dies.

PRincipiò, de anno in quo perfectũ est hoc mysterium, nihil ferè dicendũ superest: satis enim diffuse in præcedenti tomo, circa.q.4.D.Thom.art.4.tractauimus, quo anno ab orbe condito facta sit incarnatio, de mense autem, & die, Ecclesiastica traditio habet factã esse octauo Kalendas Aprilis, eodem nimirũ die, quo primus homo formatus est, vt ibidem diximus, & Patres retulimus, & videri potest Athana. lib.quęs.ad Antioch.q.17. Chrys.hom.1. in Lucam. Augustin.serm.18. de natiuitate, & lib.83.quæstionum.q.56. Quibus addi potest Concil. Florent. in decreto Eugen. 4. vbi præscribit Armenis, vt illo die festum Annuntiationis celebrent. De hora vero in qua hæc annuntiatio Virgini facta est, nihil in sanctis Patribus, vel antiquis authoribus dictũ inuenio. Non nulli tamen ex recentioribus scribunt venisse Angelũ ad Virginem in principio noctis, sumentes argumentum ex consuetudine Ecclesiæ, quæ illa hora signũ præbet ad Virginem salutandam. Nam in vita S. Bonauent. refertur, eum hac de causa motũ, hoc à Pontifice obtinuisse. Sed hæc leuis est cõiectura, nam etiam summo manè datur signum ad Virginẽ salutandã, qua hora Albertus Magnus super Missus est, dixit, Angelum ingressum esse ad Virginem, nescio tamen quo fundamento, nam etiam in meridie in multis Ecclesijs datur signũ ad salutãdam

Athanas. Chrysost. Augustin. Conc. Flor.

A Virginẽ. Vnde si hoc signum datur in memoriã incarnationis Dominicæ, vel id fit diuersis horis, quia de hora certa non constat, vel certè, quia non esset alia hora cõmoda, vt huiusmodi signũ posset omnibus fidelibus præberi. Igitur si cõiectura vti licet, verisimile est, eadẽ hora annuntiationem factam fuisse, qua Christus fuit natus, vt nouem integris mensibus in vtero matris habitauerit: hoc enim ad perfectionẽ conceptionis spectare videtur, & est magis consentaneum traditioni Patrum, & Ecclesiæ, quam infra videbimus, tractando de Christi natiuitate, vbi etiã dicemus, media noctis hora Christũ fuisse natum, propter quod Ecclesia accommodat illa verba Sapient.18. *Dum medium silentium tenerẽt omnia, &c.* Vnde videtur concludi eadẽ hora fuisse annuntiationem factam, ad quam B non minus, imò magis accommodari possunt sequentia verba, *Dum nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotẽs sermo tuus de cœlo à regalibus sedibus venit.* Propriùsenim dicitur Verbũ descendisse de cœlo per incarnationem quàm per natiuitatem suam. Nec verò est, cur existimetur intẽpestiua illa hora noctis, vt in ea Angelus Virgini appareret. Nam verisimile potius est solitam fuisse Virginem in secretiori loco domus suæ, maiorem noctis partem in diuina contemplatione transigere, & aliũde, propter quietem, silentium, ac secretum noctis, fuisse illud tempus aptissimum, vt in eo hoc mysterium fieret.

Incarnationis hora. Sap.18.

Locus, vbi facta est annuntiatio.

Secũdò, nihil superest, quòd de loco dicamus, contemnẽda enim est Hæreticorũ impudentia, dicentium non inuenisse Angelum domi Virginem: sed per plateas vagantem. Quod sine fundamento temerariè fingunt, solum vt Virgini detrahant, cũm tamẽ Lucas expresse dicat, *& ingressus Angelus ad eam.* Vnde omnes Patres supra citati sentiunt locum illum fuisse domum, & cubiculum Virginis, vbi orationi vacans, & fortasse aduentum Messiæ desiderans, ac postulans, inuenta est. Refert autem Beda libr.de locis sanctis, cap. 16. in illo loco, vbi hæc annuntiatio facta est, ædificatam fuisse Ecclesiam. Imò certa traditione cõstat, domiciliũ illud, seu cubiculũ B. Virginis, post Christi in cœlos ascensum, ab Apostolis, & Christianis omnibus fuisse in summa religione habitũ, & in templum ad sacra facienda fuisse consecratum, propter

Beda.

ter multa, & ingẽtia mysteria in eo perfecta. Fuit enim (vt creditur) domus illa domicilium B. Annę, & in eo B. Virgo nata est, Christusq; conceptus, & saltem vsque ad fugam in AEgiptum educatus. Nam de tempore post reditum ex AEgypto: licet Canisius cum Baptista Mãtuano censeat, in eadem domo Virginem, & Christũ habitasse: mihi tamen dubia res est, quia Beda in citato loco refert fuisse in Nazareth ędificatam aliam Ecclesiam in illa domo, in qua Christus post reditum ex AEgypto vsque ad grãdiorem ætatem educatus est. Sed illa prior fuit semper sanctior, ac celebrior habita, & nunc etiam est in Ecclesia celeberrima. Nam eadẽ illa domus, in qua hæc annuntiatio facta est, ministerio Angelorum primum in Illyricũ, postea in Italiam translata est, & vsque ad præsentem B diem perseuerat, & *Lauretana Ecclesia* appellatur, & in summa religione habetur, vt ex variis historiographis erudite tractat Canis.lib.5.de B.Maria.c.25. Deniq; illud non omittam, domum hanc fuisse sitam in ciuitate Nazareth (vt ex Euãgelio cõstat) & inde fuisse Christum *Nazarẽum* vocatum, vt notat Hierony. libr.de locis Hebr. in Nazareth. Neque obstat, quòd illa ciuitas esset in Galilæa, quæ ad Tribum Iuda nõ pertinebat. Quia, vt notauit Abulens. Matthę.2. q.88. post decem Tribuum dispersionem, Iudæi qui ex captiuitate Babylonica redierant, totam illam terram occuparunt, & ita multi ex Tribu Iuda, ex qua erat maior pars eorum, qui redierunt, extra Iudæam domicilia, & possessiones habebant.

Canis. Bapt. Mantuan. Beda.

Lauretana domus.

Canis.

Hierony.

Obrecht. Resp. ansin. Abulens.

QVÆSTIO XXXI.

De conceptione Saluatoris quo ad materiam, de qua corpus eius conceptum est, in octo articulos diuisa.

DEinde considerandum est de ipsa conceptione Saluatoris. Primò, quantum ad materiam, de qua eius corpus conceptum est. Secundò, quãtum ad conceptionis authorem. Ter-

A tiò, quantum ad modum, & ordinem conceptionis.

¶ Circa primum quæruntur octo.

Primò, vtrùm caro Christi fuerit sumpta de Adam. ¶ Secundò, vtrùm fuerit sumpta de Dauid. ¶ Tertiò, de genealogia Christi, quæ in Euãgelijs ponitur. Quarto, vtrùm decuerit Christum nasci de fœmina. Quinto, vtrùm fuerit de purissimis sanguinibus Virginis corpus eius formatum. ¶ Sexto, vtrum caro Christi fuerit in antiquis Patribus, secundum aliquid signatum. Septimo, vtrum caro Christi in Patribus fuerit peccato obnoxia. ¶ Octauo, vtrum fuerit decimata in lumbis Abrahæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm caro Christi fuerit sumpta de Adam.

AD primum sic proceditur. Videtur ℘ caro Christi non fuerit sumpta ex Adã. Dicit enim Apostolus. 1. ad Corinth.15. Primus homo de terra terrenus, secundus homo, de cælo cælestis. Primus autẽ homo est Adam, secundus est Christus. Ergo Christus non est ex Adã, sed habet ab eo distinctam originem.

¶.2. Præterea, Conceptio Christi debuit esse maximè miraculosa. Sed maius est miraculũ, formare corpus hominis ex limo terræ, quàm ex materia humana, quę de Adam trahitur. Ergo videtur, ℘ non fuerit cõueniens Christum ab Adã carnem sumpsisse. Ergo videtur, ℘ corpus Christi nõ debuerit formari de massa humani generis deriuata ab Adam, sed de aliqua alia materia.

¶.3. Præterà, Peccatũ in hunc mũdum intrauit per vnũ hominẽ, scilicet per Adã: quia omnes in eo originaliter existentes, peccauerũt: vt patet Romanorum.5. Sed si corpus Christi fuisset ab

Adam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adam ſumptum, ipſe etiam in Adam originaliter fuiſſet, quando peccauit. Ergo peccatum originale cõtraxiſſet, quod non decebat Chriſti puritatem. Non ergo corpus Chriſti eſt formatum de materia ſumpta ab Adam.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Hebræos.2. Nuſquam Angelos apprehendit, ſcilicet filius Dei: ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Semen autem Abrahæ ſumptum eſt ex Adam. Ergo corpus Chriſti fuit formatum de materia ex Adam ſumpta.

Reſpondeo dicendum, ꝙ Chriſtus humanam naturam aſſumpſit, vt eam à corruptione purgaret. Non autem purgatione indigebat natura humana, niſi ſecundũ quod infecta erat per originem vitiatam, qua ex Adam deſcendebat. Et ideo conueniens fuit, vt carnem ſumeret ex materia ab Adam deriuata, vt ipſa natura per aſſumptionem curaretur.

Ad primum ergo dicendum, quod ſecundus homo, id eſt, Chriſtus, dicitur eſſe de cælo, non quidem quãtum ad materiam corporis: ſed vel quantũ ad virtutem formatiuã corporis eius, vel etiam quantum ad ipſam eius diuinitatem. Secundum autem materiam corpus Chriſti fuit terrenum, ſicut & corpus Adæ.

Ad ſecundũ dicendum, quòd ſicut ſuprà dictũ eſt, myſteriũ Incarnationis Chriſti eſt quiddã miraculoſũ: nõ ſicut ordinatũ ad confirmationem fidei, ſed ſicut articulus fidei. Et ideo in myſterio Incarnationis nõ requiritur quid ſit maius miraculũ, ſicut in miraculis, quæ fiunt ad cõfirmationẽ fidei: ſed quid ſit diuinæ ſapientiæ cõueniẽtius, & magis expediens humanæ ſalutι, quod requiritur in omnibus, quæ fidei ſunt. Vel poteſt dici, ꝙ in myſterio Incarnationis nõ ſolum attẽditur miraculum ex materia cõceptus: ſed magis ex modo conceptionis & partus: quia ſcilicet Virgo cõcepit, & peperit.

q.29.art.1. ad.2.

Ad tertium dicẽdum, ꝙ ſicut ſuprà dictum eſt, corpus Chriſti fuit in Adã ſecundum corpulentam ſubſtantiam: quia ſcilicet ipſa materia corporis Chriſti deriuata eſt ab Adã. Non autem fuit ibi ſecundum ſeminalem rationẽ: quia non eſt concepta ex virili ſemine. Et ideò nõ cõtraxit originale peccatum: ſicut cæteri, qui ab Adam per viam virilis ſeminis deriuantur.

Ex corp. &c. q.4.art.6.

COMMENTARIVS.

IN hoc, & ſequentibus articulis multa tractat D. Tho. de quibus i nſuperioribus, vel alia occaſione, vel ſub alijs titulis, & rationibus diſputaui. Et quia in eis locis expoſita ſunt, curabo diligenter inutilẽ repetitionem vitare, ſignando loca, in quibus de vna quaq; re dictum ſit, & ea ſolum addendo, quæ ad præſentis textus expoſitionem fuerint neceſſaria. In hoc ergo articulo rationem reddit D. Thom. ob quam decuit Verbum aſſumere humanã naturam, non ex noua materia, ſeu ex nihilo creatam, ſed ex Adami poſteritate formatam. Quam rem attigit etiam ſupra. q. 4. art. 6. & à nobis tractata eſt diſput. 15. ſect. 1. Prioris Tomi. Hic ſolum adde, ex doctrina huius articuli colligi Chriſtũ Dominum, ſicut dicitur *filius Abrahæ*, vel *Dauid*, ita in rigore poſſe dici *filium Adæ*, quia ſicut per humanam generationem formatus eſt ex filia Abrahæ, ita etiam ex filia Adę. Quia verò Chriſtus non eſt conceptus per ſeminalem generationem, ideò nõ eſt filius eius quoad culpam, nec quoad originis defectum, & propterea non ſolet, nec debet ſimpliciter appellari *filius Adæ*, quia hæc appellatio ſolet in malam partem accipi, ad denotandum defectum ex infecta origine participatum.

Chriſtus cur dicitur, & debet appellari filius Adæ.

In ſolutione ad primũ tractat D. Tho. illum locum primæ ad Corinth. 15. *Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis.* De quo dixit etiam ſupra. quæſt. 5. artic. 1. ad primum, & nos dicta diſput. 15. ſect. 3. Reliqua in hoc articulo clara ſunt.

AR-

ARTICVLVS SECVNDVS.
Vtrùm caro Chriſti fuerit ſumpta de Dauid.

169 AD ſecũdũ ſic proceditur. Videtur, ꝙ Chriſtus non ſumpſerit carnem de ſemine Dauid. Matthæus enim genealogiã Chriſti texens, eam ad Ioſeph perducit, Ioſeph aũt nõ fuit pater Chriſti: vt ſupra dictũ eſt. Non ergo videtur, ꝙ Chriſtus de genere Dauid deſcenderit.

q.29.art.2. & q.28. art.1.ad.2.

¶ 2. Præterea, Aaron fuit de tribu Leui, vt patet Exod.6. Maria autẽ mater Chriſti cognata dicitur Eliſabeth, quæ eſt filia Aaron: vt patet Lucæ. 1. Cùm ergo Dauid fuerit de tribu Iuda (vt patet Matth.1.) videtur, ꝙ Chriſtus de ſemine Dauid nõ deſcenderit.

¶ 3. Præterea, Hierem.22. dicitur de Iechonia: Scribe iſtũ virũ ſterilẽ, nec enim erit de ſemine eiꝰ vir, qui ſedeat ſuper ſoliũ Dauid. Sed de Chriſto dicitur Iſai.9. Super ſolium Dauid ſedebit. Ergo Chriſtus nõ fuit de ſemine Iechoniæ, & percõſequens, nec de genere Dauid: quia Matth. à Dauid per Iechoniã ſeriẽ generationũ perducit.

Sed contra eſt, quod dicitur Roman.1. Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem.

Reſpondeo dicendum, ꝙ Chriſtus ſpecialiter duorũ antiquorum patrũ filius dicitur eſſe, Abrahæ ſcilicet, & Dauid: vt patet Matth. 1. Cuius eſt multiplex ratio. Prima quidem, quia ad hos ſpecialiter de Chriſto promiſſio facta eſt: dictum eſt enim Abrahæ Geneſ. 22. Benedicẽtur in ſemine tuo omnes gentes terræ. Quod Apoſtol. de Chriſto exponit, dicens Gala. 3. Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius: nõ dicit & ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in vno, & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. Ad Dauid autẽ dictum eſt, De fructu ventris tui ponã ſuper ſedem tuam. Vnde & populus Iudęorũ, vt Regem honorificè ſuſcipientes, dicebãt Matth. 21. Hoſanna filio Dauid. Secunda ratio eſt, ꝙ Chriſtus futurus erat Rex, Propheta, & ſacerdos: Abrahã autem ſacerdos fuit: vt patet ex hoc, ꝙ Dñs dixit ad eum Geneſ. 15. Sume tibi vaccã triennem, &c. Fuit etiã Propheta, ſecundũ illud quod dicitur Geneſ. 20. Propheta eſt, & orabit pro te. Dauid autẽ, Rex fuit, & Propheta. Tertia ratio eſt, quia in Abrahã primò incepit circunciſio: in Dauid autem maximè manifeſtata eſt Dei electio: ſecundũ illud quod dicitur. 1. Reg. 13. Quæſiuit Dñs ſibi virum iuxta cor ſuum. Et ideò vtriuſque filius Chriſtus ſpecialiſsimè dicitur: vt oſtendatur eſſe in ſalutem, & circunciſioni, & electioni Gentilium.

Ad primũ ergo dicendum, ꝙ hæc obiectio fuit Fauſti Manichæi, volentis probare Chriſtũ non eſſe filiũ Dauid, quia non eſt conceptus ex Ioſeph, vſq; ad quẽ ſeriem generationis Matthæus perducit. Contra quem Auguſ. reſpõdet. 23. lib. cõtra Fauſtũ, ꝙ cum idem Euãgeliſta dicat, & virũ Mariæ eſſe Ioſeph & Chriſti matrem Virginem eſſe, & Chriſtum eſſe ex ſemine Dauid, quid reſtat, niſi credere Mariã nõ fuiſſe extraneã á cognatione Dauid, & eã Ioſeph coniugem non fruſtrà appellatã, propter animorum confœderationẽ, quãuis ei nõ fuerit carne cõmixtus: & quòd potius propter dignitatem virilem ordo generationum vſque ad Ioſeph perducitur? Sic ergo nos credimus etiã Mariã fuiſſe de cognatione Dauid: quia Scripturis credimus, quæ vtrũque dicunt, & Chriſtũ ex ſemine Dauid ſecundum carnem, & eius matrem Mariam, nõ cum viro concumbendo, ſed virginem. Vt enim dicit Hieronym. ſuper Matth. Ex vna tribu fuit Ioſeh, & Maria: Vnde ex lege eam, accipere cogebatur vt propinquam: propter quod & ſimul

li.23.ca.8. poſt medium to.6.

Gloſſ. ordi. ſuper. 1.ca. Matt. & 3. Luc.

Aug. ibid. in initio. c. 9.

Mat.1. ſuper illud: Chriſti generatio ſic erat &c. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mul censentur in Bethleẽ, quasi simul A de vna stirpe generati. ¶ Ad secũdum dicẽdum, quòd huic obiectioni Greg. Nazian. respondet dicens, ꝙ hoc nutu superno contigit, vt regium genus sacerdotali stirpi iũgeretur, vt Christus, qui rex est, & sacerdos, ab vtrisq; nasceretur secundũ cornem. Vnde & Aaró, qui fuit primus sacerdos, secũdum legem, duxit ex tribu Iuda coniugem Elisabeth filiã Aminadab. Sic ergo potuit fieri, vt pater Elisabeth aliquam vxorẽ habuerit de stirpe Dauid: ratione cuius Beata Virgo Maria, quæ fuit de stirpe Dauid, esset Elisabeth cognata. Vel potius èconuerso, quòd pater Beatæ Mariæ de stirpe Dauid existẽs, B vxorem habuerit de stirpe Aaró. Vel sicut Augustꝰ. dicit. 25. contra Faustũ. Si Ioachim pater Mariæ de stirpe Aaró fuit (vt Faustus hæreticus per quasdam scripturas apocryphas asserebat) credendũ est, ꝙ mater Ioachim fuerit de stirpe Dauid, vel etiã vxor eius: ita vt per aliquem modũ Mariã dicamus fuisse de stirpe Dauid. ¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ per illã authoritatẽ prophetic̃ã (sicut Ambros. dicit super Lucã) nõ negatur ex semine Iechoniæ posteros nascituros, & ideo de semine eius Christus est. Et ꝙ regnauit Christus, non contra prophetiam est, non enim C secularí honore regnauit. Ipse enim dixit, Regnũ meũ nó est de hoc mũdo.

lib.23.c.9. à med. ad fi.to.6.

li.3.in Luc. circa fin. 2. fo ante fin. libri, to.5.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrùm conuenienter genealogia Christi ab Euangelistis texatur.

170 *Matth.1. Luc.1.2.3. & 4.*

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd genealogia Christi inconuenienter ab Euãgelistis texatur: Dicitur enim Isai.53. De Christo, Generationẽ eius quis enarrabit? Ergo non fuit generatio Christi enarranda. ¶.2. Præterea, Impossibile est vnũ hominem duos patres habere. Sed Matt. dicit, ꝙ Iacob genuit Ioseph virũ Mariæ. Lucas autem dicit Ioseph fuisse filium Heli, ergo cantraria sibi inuicem scribunt. ¶.3. Præterea, Vidẽtur in quibusdã à se inuicẽ diuersificari. Matthæus enim in principio lib. incipiens ab Abrahã, descendendo vsq; ad Ioseph, quadraginta duas generationes enumerat. Lucas autẽ post Baptismũ Chtisti, generationẽ Christi ponit incipiẽs à Christo, & perducens generationũ numerum vsq; ad Deum, ponẽs generationes septuaginta septẽ vtroq; extremo cõputato. Videtur igitur, ꝙ inconuenienter generationem Christi describãt. ¶.4. Præterea, Quarto Reg.8. legitur, ꝙ Iorã genuit Ochoziã: cui succesit Ioas filius eius: huic autem succesit filius eius Amasias, postea regnauit filius eiũs Azarias, qui appellatur Ozias, cui succesit Ioathã filius eius. Matthæus autẽ dicit: quòd Iorã genuit Oziam: ergo videtur incõuenienter generationẽ Christi describere, tres Reges in medio prætermittẽs. ¶.5. Præterea, Omnes, qui in Christi generatione describũtur, patres habuerũt, & matres, & plures; mi etiã ex eis fratres habuerũt: Matthæus autẽ in generatione Christi tres tantũ enumerat matres, scilicet Thamar, Ruth, & vxorẽ Vriæ: fratres autẽ nominat Iudæ, & Iechoniæ, & iterũ Phares & Zarã. Quorũ nihil posuit Lucas. Ergo videntur Euãgelistæ incõuenienter genealogiam Christi descripfisse. ¶ Sed contra est authoritas Scripturæ.

4.Reg.cap. 11. ibi sup. 4.12. ibi sup. præcap. 14. ibi sup. cap. 15.

Respondeo dicendũ, quòd sicut dicitur. 2. ad Timot. 5. Omnis Scriptura sacra est diuinitùs inspirata. Quæ autẽ diuinitùs fiũt, ordinatissimè fiũt: secundũ illud Rom. 13. quæ à Deo sunt, ordinata sũt. Vnde cõueniẽti ordine genealogia Christi, est ab Euãgelistis scripta

Glos. ord. ex Hieron.

Ad Primũ ergo dicendum, quòd sicut

in c.1. Mat. in princ. to. 9.

cut Hierony. dicit super Matt. Isai. loquitur de generatione diuinitatis Christi: Matth. autẽ enarrat generationem Christi secundum humanitatẽ. Nó quidem explicans modum Incarnationis, quia hoc etiã est ineffabile: sed enumerãs patres, ex quibus Christus secundũ carnẽ processit. ¶ Ad secundum dicendum, quòd ad hanc obiectionem, quam mouit Iulianus Apostata, diuersimodè ab aliquibus respondetur. Quidã enim (vt Greg. Nazianz. dicit) dicunt eosdẽ esse, quos vterque Euangelista enumerat: sed sub diuersis nominibus, quasi binomios. Sed hoc stare nõ potest: quia Matthæus ponit vnũ filiorũ Dauid, scilicet Salomonẽ: Lucas autẽ ponit aliũ, B scilicet Nathan: quos secundũ historiã libri Regũ constat fratres fuisse. Vnde alij dixerunt, quod Matthæus verã genealogiã Christi tradidit: Lucas autem puratiuã, vnde incepit, Vt putabatur filius Ioseph. Erãt enim aliqui ex Iudæis, qui propter peccata Regũ Iuda, credebant Christũ ex Dauid non per reges, sed per aliã eius stirpem hominum priuatorũ, esse nasciturum. Alij verò dixerunt, quod Matthæus posuit patres carnales, Lucas vero posuit patres spirituales, scilicet iustos viros, qui dicuntur patres, propter similitudinem honestatis. In lib. vero de Quæstionibus veteris, & noui testamenti respoedetur, quod non est intelligendũ, quod Ioseph à Luca dicatur esse filius Heli, sed ꝙ Heli, & Ioseph fuerũt patres Christi diuersimodè à Dauid descẽdentes. Vnde de Christo dicitur, ꝙ putabatur filius Ioseph, & quod ipse etiã Christus fuit Heli filius: quasi diceret, quod Christus ea ratione, qua dicitur filius Ioseph, potest dici filius Heli, & omnium eorum, qui ex stirpe Dauid descenderũt: sicut Apost. dicit Roman. 9. Ex quibus, scilicet Iudæis, Christus est secundũ carnẽ. Augustꝰ. vero in lib. de Quæst. Euãgel. tripliciter soluit dicens. Tres causæ occurrunt: quarum aliquam Euangelista secutus est. Aut enim vnus Euangelista patrẽ Ioseph, à quo genitus est nominauit: alter verò vel auum maternũ, vel aliquem de cognatis maioribus posuit. Aut vnus erat huic Ioseph naturalis pater, & alter eum adoptauerat. Aut more Iudęorũ, cùm sine filijs vnus decessisset, eius vxorem propinquus accipiẽs, filiũ, quẽ genuit, propinquo mortuo deputauit. Quod etiã quoddã genus adoptionis legalis est, vt ipse Augustꝰ. dicit in. 2. de consensu Euang. Et hæc vltima causa est verior, quam & Hieron. super Matt. ponit: & Euseb Cæsariẽsis in Ecclesiastica historia ab Aphricano Historiographo traditã asserit. Dicũt enim quod Nathan, & Melchi diuersis tẽporibus de vna eãdemque vxore Iescã nomine, singulos filios procreauerũt: quia Nathan, qui per Salomonem descẽdit, vxorem eam primũ ceperat, & relicto filio vno Iacob nomine, defunctus est: post cuius obitum) quoniam lex viduã alij viro nó verat nubere) Melchi, qui per Nathãm genus ducit, cũ esset ex eadẽ tribu, sed non ex eodem genere, relictã Nathã accepit vxorẽ, ex qua etiã ipse suscepit filiũ nomine Heli. Et sic ex diuerso patrum genere efficiuntur Iacob, & Heli vterini fratres: quorum alter, ideſt, Iacob fratris sui Heli sine liberis defuncti, ex mandato legis accipiens vxorẽ, genuit Ioseph: natura quidem generis suum filium, secundum verò legis præceptum Heli efficitur filius: Et ideo Matthæus dicit, Iacob genuit Ioseph: sed Lucas, quia legalẽ generationem describit, nullũ nominat aliquem genuisse. Et quãuis Damasc. dicat, quod B. Virgo Maria Ioseph attingebat secũdum illam originem, qua pater eius dicitur Heli, quia dicit eam ex Melchi descendisse: tamen credendum est, ꝙ etiã ex Salomone originẽ duxerit, secundum

li.2.c.5. an te med. to.4.

li.2.c.3. circa princ. to.4.

Euseb. lib.1. hist. Eccles. ca. 6. in fin. & c. 7. fa- ciũ ante me- dium, idem habet etiam Ambros. in Luc. lib. 3. inter princ. & med. 15

lib 4 ortho. fidei.c. 15. ante med.

Aug. in lib. quæs ex noũ test. qui in- cipit, Deus uerè perfe- ctus est. q. 56. & in alio lib. qui incip. Cur factus & di- ctus. q.6. to 4

Universidad de Deusto
Biblioteca

cundũ aliquem modũ per illos Patres, quos enumerat Matthæus, qui carnalẽ Christi generationẽ dicitur enarrare, præsertim cũ Ambr. dicat Christũ de semine Iechoniæ descẽdisse. ¶Ad tertiũ dicendũ, ꝙ sicut dicit Aug. in lib. de consensu Euang. Matthæus regiam in Christo instituerat insinuare personã, Luc. autẽ sacerdotale. Vnde in generationibus Matthei significatur nostrorũ susceptio peccatorũ à Dño Iesu Christo: in quantũ scilicet per carnis originẽ similitudinẽ carnis peccati assũpsit. In generationibus autẽ Lucæ signatur nostrorũ abolitio peccatorũ à Christo Dño. Et ideo generationes Matthæus descẽdens enumerat. Lucas autẽ ascendens. Inde etiam est, ꝙ Matthæus ab ipso Dauid per Salomonẽ descendit, in cui' matre ille peccauit. Lucas vero ad ipsũ Dauid per Năthã ascendit, per cui' nominis Prophetã Deus peccatum illius expiauit. Et inde est etiam ꝙ quia Matthæus ad mortalitatẽ nostrã Christũ descẽdentẽ voluit signare, ipsas generationes ab Abrahã vsq; ad Ioseph, & vsq; ad ipsius Christi natiuitatẽ descendendo, cómemorauit ab initio Euãgelij sui: Lucas autẽ nó ab initio, sed à Baptismo Christi generationẽ narrat, nec descẽdendo, sed ascẽdendo, tanquã sacerdotẽ in expiandis peccatis magis assignãs: vbi testimoniũ Ioannes perhibuit, dicẽs, Ecce qui tollit peccatũ mundi. Ascẽdendo autẽ transit ab Abrahã & peruenit ad Deũ: cui mundati, & expiati reconciliamur. Meritó etiãadoptionis originẽ ipse susc epit: quia per adoptionẽ efficimur filij Dei: per carnalem verò generationẽ filius Dei filius hominis factus est. Satis autẽ demonstrauit non se ideo dixisse Ioseph filiũ Heli, ꝙ de illo sit genitus: sed quod ab illo fuerit adoptatus, cum & ipsum Adã filiũ Dei dixerit, cum sit factus à Deo. Numerus etiã quadragenarius ad tempus præsẽtis vitæ pertinet, propter quatuor partes mũdi: in quo mortalem vitã ducimus sub Christo regnãte. Quadraginta autẽ quater habent decẽ, & ipsa decẽ ab vno vsq; ad quatuor progrediẽte numero cósummantur. Posset etiã denarius ad decalogũ referri, & quaternarius ad præsentem vitã, vel etiam ad quatuor Euãgelia, secundũ quæ Christus regnat in nobis. Et ideo Matth. regiã personã Christi cómendãs, quadraginta personas posuit, exceptoipso. Sed hoc intelligendũ est, si sit idem Iechonias, qui ponitur in fine secundi quaterdenarij & in principio tertij, vt Augustvult; quod dicit factũ esse ad significandum, ꝙ in Iechonia facta est quædam deflexio ad extraneas gentes, quãdo in Babyloniam transmigratum est: quod prẽfigurabat Christũ à circũcisione ad præputiũ migraturũ. Hiero. autẽ dicit duos fuisse Ioachim, idest, Iechoniã patrem scilicet, & filium, quorum vterq; in generatione Christi assumitur, vt cõsteret distinctio generationũ, quas Euangelista per tres quaterdenarios distinguit, ꝙ ascendit ad quadraginta duas personas. Qui etiã numerus sanctæ cõuenit Ecclesiæ. Hic enim numerꝰ cósurgit ex senario, qui significat laborẽ prẽsentis vitæ, & septenario, qui significat quietẽ vitæ futurę. Sexies. n. septẽ sunt quadraginta duo. Ipse etiã quaterdenarius: quia ex denario & quaternario cóstituitur per aggregationẽ, ad eãdem significationẽ pertinere potest, quæ attributa est quadragenario, qui cósurgit ex eisdẽ numeris secundũ multiplicationẽ. ¶Numerꝰ autẽ, quo Lucas vtitur in generationibꝰ Christi, significat vniuersitatẽ peccatorũ. Denarius enim tãquã iustitiæ numerus in decem præceptis legis ostenditur. Peccatũ autem est legis trãsgressio. Denarij vero numeri transgressio est vndenarius. Septenarius autẽ significat vniuersitatem, quia vniuersum tẽpus septenario dierũ numero voluitur, septies autem vndecim sunt septuaginta septẽ, & ita per hoc significatur vniuersitas peccatorum, quæ per Christum tolluntur.

libro 3. in Lu. declinãdo ad fin. to. 5. lib. 2. cap. 4 in princ. & post mediũ simul, to. 4.

lib. 2. de consensu Euãg. cap. 4. ante med. to. 4.

Matt. 1. super illud, Ioram genuit Oziã, to. 9.

Homil. 1. in opere imperfecto, to. 2.

Matt. 1. super illud, & post transmigrationem Babylonis, to. 9. idem habet Ambros. in Lu. lib. 3. non multum procul à fine to. 5.

Ad quartum dicendum, quòd sicut Hiero. super Matth. dicit, quia Ioram rex generi se miscuerat impijssimę Iezabelis: idcirco vsq; ad tertiã generationẽ, eius memoria tollitur, ne in sanctæ natiuitatis ordine poneretur. Et ita vt Chrysost. dicit, quãta benedictio facta est super Iehu, qui vindictã fecerat super domũ Achab, & Iezabel, tanta est maledictio super domũ Ioră propter filiã iniqui Achab & Iezabel, vt vsque ad quartã generationem præcidantur filij eius de numero Regũ: sicut scriptũ est Exod. 20. Reddam peccatũ parẽtũ in filios vsque ad tertiã, & quartam generationem. Est etiã attẽdendum, quòd & alij Reges fuerunt peccatores, qui in genealogia Christi ponũtur: sed nõ fuit eorum continua impietas. Nã vt dicitur in lib. Quæstionum veteris, & noui Testamẽti, Salomó merito patris sui dimissus in regno est, Roboam merito Asa filij sui: horum autem triũ continuauit impietas.

Aug. in lib. 1. ex nouo Test. q. 85. tom. 4.

Ad quintum dicendum, quòd sicut dicit Hiero. super Matt. In genealogia Saluatoris nulla sanctarum mulierum assumitur, sed eas, quas Scriptura reprehendit: vt qui propter peccatores venerat de peccatoribus nascens omnium peccata deleret. Vnde ponitur Thamar, quæ reprehẽditur de socerino cõcubitu: & Raab, quæ fuit meretrix: & Ruth, quæ fuit alienigena: & Bethsabee vxor Vriæ, quæ fuit adultera. Quæ tamen proprio nomine nõ ponitur, sed ex nomine viri designatur: tum propter peccatum ipsius, quæ fuit adulterij, & homicidij cõscia: tum etiã vt nominato viro, peccatum Dauid ad memoriam reuocetur. Et quia Lucas

Matt. 1. super illud, Iudas genuit Phares. to. 9

Christũ designare intẽdit, vt peccatorũ expiatorẽ, talium mulierũ mentionẽ non facit. Fratres autẽ Iudæ cómemorat, vt ostendat eos ad Dei populũ pertinere: cùm tamen Ismael frater Isaac, & Esau frater Iacob à populo Dei fuerint separati: propter quod in generatione Christi nó cómemorãtur, & etiã vt superbiam de nobilitate excludat. Multi enim fratrũ Iudæ ex ancillis nati fuerũt: sed omnes simul erãt Patriarchæ, & tribuum principes. Phares autẽ, & Zarã simul nominãtur, (vt Ambro. dicit super Lucã) quia per eos gemina describitur vita populorũ: vna secundũ legẽ, quę significatur per Zarã: altera secundum fidẽ, quæ significatur per Phares: Fratres autẽ Iechoniæ ponit, quia omnes regnauerãt diuersis tẽporibus, quod in alijs Regibus nó acciderat, vel quia eorum similis fuit, & iniquitas, & miseria.

libro 3. in Luc. aliquã tulum ante med. um, to. 3.

DE hac re latè diximus supra disputat. 2. huius tomi sect. 3. vbi propter loci opportunitatẽ genealogiã B. Virginis texere necessariũ fuit, qua explicata, nihil est, quod de Christi genealogia dicamus, nec circa literam D. Thom. nouũ aliquid explicandum occurrit.

ARTICVLVS QVARTVS.

Vtrùm decuerit Christum nasci de fœmina.

171
3. d. 12. q. 3. ar. 1. q. 2. & opu. 3. c. 128.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod materia corporis Christi nõ debuerit esse assũpta de fœmina. Sexus enim masculinus est nobilior, quàm sexus fœmineus. Sed maximè decuit vt Christus assumeret id, quod est perfectũ in humana natura. Ergo videtur, quod non debuerit de fœmina carnẽ assumere, sed magis de viro: sicut & Eua de costa viri formata est. ¶2. Prætereà, Quicunq; ex fœmina cõcipitur, vtero fœminæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

concluditur. Sed Deo, qui cœlum, & A terrã implet (vt dicitur Hierem. 23.) non cõpetit quòd paruo fœminæ vtero includatur. Ergo videtur, quod non debuerit cõcipi de fœmina. ¶ 3. Præterea, illi, qui concipiuntur ex fœmina, quandã immunditiã patiuntur. Vnde dicitur Iob. 25. Nunquid iustificari potest homo cõparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Sed in Christo nulla immunditia esse debuit: ipse enim est Dei sapientia: de qua dicitur Sapientiæ septimo, Nihil inquinatum in illam incurrit. Ergo nõ videtur, quod debuerit carnem assumere de fœmina. ¶ Sed cõtra est, quod dicitur Galat. 4. Misit Deus filium suum factum ex muliere.

Respõdeo dicendum, quòd licèt filius Dei carnem humanã assumere potuerit, de quacunq; materia voluisset: cõuenientissimum tamẽ fuit, vt de fœmina carnẽ acciperet. Primò quidem, quia per hoc tota humana natura nobilitata est. Vnde Augu. dicit lib. 83. quæstionum, Hominis liberatio in vtroq; sexu debuit apparere. Ergo, quia virũ oportebat suscipere, qui sexus honorabilior est, conueniens erat vt fœminei sexus liberatio hinc appareret, quod ille vir de fœmina natus est. Secundo, quia per hoc veritas Incarnationis astruitur. Vnde Ambros. dicit in libro de Incarn. Multa in Christo secundũ naturã inuenies, & vltra naturã: secundum cõditionẽ etenim naturæ in vtero fœminei corporis fuit, sed supra cõditionem virgo cõcepit, virgo generauit: vt crederes, quia Deus erat, qui innouabat naturã, & homo erat, qui secũdum naturã nascebatur ex homine. Et August. dicit in epistola ad Volusiã. Si omnipotẽs Deus hominẽ vbicunq; formatum, nõ ex materno vtero crearet, sed repẽtinum inferret aspectibus, nõne opinionẽ cõfirmaret erroris, nec hominẽ verũ suscepisse, vllo modo credẽ retur? & dum omnia mirabiliter facit, auferret quod misericorditer fecit. Nũc verò ita inter Deum, & hominẽ mediator apparuit, vt in vnitate personæ copulans vtrãque naturã, & solita sublimaret insolitis, & insolita solitis temperaret. Tertiò, quia per hunc modum cõpletur omnis diuersitas generationis humanæ. Nã primus homo productus est ex limo terræ sine viro, & fœmina: Eua verò producta est ex viro sine fœmina: alij verò homines nascuntur ex viro, & fœmina. Vnde hoc quartum quasi Christo proprium reliquebatur, vt produceretur ex fœmina sine viro.

Ad primum ergo dicendum, quod quia sexus masculinus est nobilior, quã foemineus, ideo humanam naturã in masculino sexu assumpsit: nec tamen sexus foemineus contemneretur, congruũ fuit, vt carnem assumeret de fœmina. Vnde August. dicit in lib. de Agone Christiano: Nolite vosipsos contemnere viri, filius Dei virũ suscepit: nolite vosipsas contemnere fœminæ, filius Dei natus ex fœmina est.

Ad secundum dicendum, quod sicut August. dicit. 23. lib. cõtra Faustũ (qui hac obiectione vtebatur) Non planè, inquit, catholica fides, quæ Christum Dei filiũ, natum secũdum carnem credit ex virgine, vllo modo eundem Dei filiũ sic in vtero mulieris includit, quasi extrà nõ sit, quasi coeli, & terræ administrationẽ deseruerit, quasi à Patre recesserit: sed vos Manichæi corde illo, quo nihil potestis nisi corporalia phantasmata cogitare, ista omnino nõ capitis. Vt enim dicit in epistola ad Volusiã. Hominum iste sensus est nihil, nisi corpora valentiũ cogitare: quorũ nullum potest esse vbiq; totũ: quoniã per innumerabiles partes aliud alibi habeat necesse est. Longè alia est animæ natura,

q. 11. in medio, tom. 4.

cap. 6. circa med. tom. 2.

Est epist. 3. ante med. tomo 2.

cap. 11. circa med. tom. 3.

Lib. 23. cap. 1. circa med. tom. 3.

Est epist. 3. aliquantulum à princ. tom. 2.

natura, quã corporis: quãtò magis Dei, A qui creator est, & animæ, & corporis, & nouit vbique totus esse, & nullo contineri loco: nouit venire, non recedendo vbi erat: nouit abire, nó deserendo quò venerat.

Ad tertium dicẽdum, quòd in conceptione viri ex fœmina non est aliquid immundũ, in quantũ est opus Dei: vnde dicitur Act. 10. Quod Deus creauit, tu ne cõmune dixeris, ideſt, immundũ. Est ibi tamẽ aliqua immunditia ex peccato proueniens, prout cũ libidine quis cõcipitur ex cõmixtione maris, & foeminæ, quod tamẽ in Christo non fuit, vt suprà ostensum est. Si tamen aliqua B esset ibi immunditia, ex ea nõ inquinaretur Dei Verbũ, quod nullo modo est immutabile, vel alterabile. Vnde August. dicit in lib. cõtra quinq; hæreses. Dicit tibi Deus creator hominis, filius hominis, Quid est, quod te permouet in mea natiuitate? nõ sum libidinis cõceptus cupiditate: ego matrẽ, de qua nascerer, feci. Si solis radius cloacarũ sordes siccare nouit, eis inquinari non nouit: quantò magis splẽdor lucis æternę, quocunque radiauerit mũdare potest, & ipse pollui non potest?

q. 19. art. 2.

Cap. 5. circa med. to. 6.

C Itera huius articuli tã perspicua est, vt non indigeat expositione. De re autem ipsa prępter ea, quę in primo tomo, disput. 3. attigi tractando de conuenientia Incarnationis, disputaui supra in hoc tomo disput. 1. sect. 1. & disput. 5. sect. 1. & in sequentibus nonnulla addemus.

ARTICVLVS QVINTVS.

Vtrùm corpus Christi de purissimis sanguinibus Virginis formatum fuerit.

172 3. d 3. q. 2. art 5.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd caro Christi non fuerit concepta ex purissimis sanguinibus Virginis. Dicitur enim in collecta, quòd Deus Verbũ suũ de Virgine carnẽ sumere voluit. Sed caro differt à sanguine Virginis. Ergo corpus Christi nõ est sumptũ de sanguine Virginis. ¶ 2. Præterea, Sicut mulier formata est miraculosè de viro, sic corpus Christi miraculosè formatum est de Virgine. Sed mulier nõ dicitur esse formata de sanguine viri, sed magis de carne, & ossibus eius, secũdum illud, quod dicitur Genes. 2. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Ergo videtur, quód nec etiam corpus Christi formari debuerit de sanguine Virginis, sed de carnibus, & ossibus eius. ¶ 3. Præterea, corpus Christi fuit eiusdẽ speciei cũ corporibus aliorum hominum: sed corpora aliorum hominũ non formãtur ex purissimo sanguine, sed ex semine & sanguine mẽstruo. Ergo videtur, quod nec etiã corpus Christi fuerit conceptum ex purissimis sanguinibus Virginis. ¶ Sed contra est, quod Damasc. dicit in. 3. lib. quod filius Dei construxit sibi ipsi ex castissimis, & purissimis sanguinibus Virginis carnem animatam anima rationali.

lib. 3. ortho. fide. c. 2. in med.

Respõdeo dicendũ, quod sicut suprà dictũ est, in conceptione Christi fuit secũdum conditionẽ naturæ, quod est natus ex fœmina, sed supra conditionẽ naturæ, quod est natus ex Virgine. Habet autẽ hoc naturalis cõditio, quod in generatione animalis foemina materiã ministret, ex parte autem maris sit principium actiuũ in generatione, sicut probat Philosophus in libro de Generatione animaliũ. Foemina autem, quæ ex mare concepit, nó est virgo: & ideo ad supernaturalem modum generationis Christi pertinet, quod actiuũ principiũ in generatione illa fuerit virtus supernaturalis diuina. Sed ad naturalem modum generationis eius pertinet, quod eius materia, de qua corpus eius conceptũ est, sit conformis materiæ, quã aliæ foeminæ subministrãt ad

Art. praced.

Lib. 1. c. 19 in fi. præcipuè, & lib. 2. cap. 4. & 5. tom. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

conceptionē prolis. Hæc autē materia secundū Philosophum in lib. de generatione animaliū, est sanguis mulieris nō quicunque, sed perductus ad quandā ampliorē digestionem, per virtutē generatiuā matris, vt sit materia apta ad conceptum, & ideo ex tali materia fuit corpus Christi conceptum.

lib. 1. ex. c. 18 & 19. tom. 4.

Ad primū ergo dicēdum, quòd cùm B. Virgo fuerit eiusdē naturæ cū alijs fœminis, consequens est, quòd habuerit carnē, & ossa eiusdem naturæ. Carnes autem, & ossa in alijs fœminis sunt actuales corporis partes, ex quibus cōstituitur integritas corporis, & ideo subtrahi nō possunt sine corruptione corporis, vel diminutione. Christus autē, qui venerat corrupta reparare, nullā corruptionem, aut diminutionē integritatis matris eius inferre debuit, vt suprà dictū est. Et ideo non debuit corpus Christi formari de carne, vel ossibus Virginis, sed de sanguine, qui nondū est actu pars, sed est potentia totū, vt dicitur in libro de generatione animaliū. Et ideo dicitur, carnē de Virgine sumpsisse: non quòd materia corporis eius fuerit actu caro, sed sanguis, qui est potentia caro. ¶ Ad secundū dicendum, quod sicut in prima parte dictum est, Adam, quia institutus erat, vt principiū quoddā humanæ naturæ, habebat in suo corpore aliquid carnis, & ossis, quod nō pertinebat ad integritatē personalem ipsius, sed solùm in quātum erat naturæ humanæ principiū: & de tali carne formata est mulier absque viri detrimēto. Sed nihil tale fuit in corpore Virginis: ex quo corpus Christi posset formari sine corruptione materni corporis. ¶ Ad tertium dicendum, quod semen fœminæ non est generationi aptum, sed est quiddam imperfectum in genere seminis, quod nō potuit perduci ad perfectū seminis cōplementū, propter imperfectionē virtutis fœminiæ. Et ideo tale semen nō est materia, quæ de necessitate requiratur ad cōceptū: sicut Philosophus dicit in libro de Generatione animaliū. Et ideo in conceptione corporis Christi non fuit: præsertim quia licèt sit imperfectū in genere seminis, tamē cum quadā concupiscentia resoluitur, sicut & semē maris. In illo autem conceptu virginali, concupiscentia locū habere nō potuit, & ideo Damasce. dicit, quod corpus Christi nō seminaliter conceptum est. Sanguis autē menstruus, quē fœminæ per singulos menses emittūt, impuritatē quādam naturalem habet corruptionis: sicut & cæteræ superflui tates, quibus natura nō indiget, sed eas expellit. Ex tali autē menstruo corruptionē habente, quod natura repudiat, nō formatur cōceptus: sed hoc est purgamentū quoddam illius puri sanguinis, qui digestione quadā est præparatus ad conceptū: quasi purior, & perfectior alio sanguine. Habet tamē impuritatem libidinis in cōceptione aliorū hominū: in quantū ex ipsa cōmixtione maris, & fœminæ, talis sanguis ad locū generationi congruū attrahitur. Sed hoc in cōceptione Christi nō fuit: quia operatione Spiritus Sancti talis sanguis in vtero Virginis adunatus est, & formatus in prolem. Et ideò dicitur corpus Christi ex castissimis, & purissimis sanguinibus Virginis formatum.

Par. 1. q. 92 art. 3. ad. 2. argum.

lib. 3. orth. fid. c. 14. & 7.

COMMENTARIVS.

NOtanda est hoc loco ratio D. Thomæ. Inde enim probat Christi corpus fuisse formatum ex sanguine Virginis, quia formatus est Christus ex Virgine, tanquā verus filius eius, ad hoc autē necessarium fuit, vt Beata Virgo in illa conceptione præstiterit, quod aliæ fœminæ in cōceptione filiorum præstare solent, vt matres possint appellari, illud autem præcipuū est, quod sanguinē suū subministrāt, ex quo fœtus possit formari, hoc ergo vt minimum necessarium fuit in Virginine, vt mater possit appellari.

pellari. Non enim satis esset, quòd Christus acciperet corpus ex Virgine formādo illud ex costa v. g. aut alio simili modo, quia nō magis posset filius eius appellari, quā Eua dici posit filia Adæ, & ideo formatus est, B. Virgine verisimē ac proprijssime sanguinē suū subministrante, tanquam vera matre. Dicitur autē ille sanguis fuisse purissimus, quia vt hic D. Tho. ex Aristotele refert, & indicat Aug. lib. 83. quæstionū. q. 56, etiā in alijs matribus humanū corpus ex puro sanguine, magisq; digesto fabricatur, in B. autem Virgine fuit purissimus: tum ob singularē eius temperantiam: tū etiā ob singularē Spiritus Sancti curam, & prouidētiā. Et hæc ratio D. Thomæ tam efficax est, & euidens suppositio principio fidei, vt cōclusionē faciat omnino certā, & ita recepta est cōmuni cōsensu, & traditione totius ecclesiæ. Et habetur in. 6. Synod. act. 11. in epist. Sophronii, & in Damasceno, quē hic D. Tho. citat, & in alijs Patribus communiter. Occurrebāt autem difficultates circa veritatem hanc, quę, quia modum conceptionis attingunt, tractabuntur commodius in disputatione sequenti. Cætera sunt clara in articulo. Nam illa quæstio, an sanguis informetur ánima, quam D. Tho. hic attigit in argumento primo in primo tom. circa quæs. 4. latissimè disputata est.

D. Thom. Arist. August.

6. Synodo. Damasc.

Vtrùm corpus Christi in antiquis Patribus fuerit secundum aliquid signatū.

173 3. d. 3. q. 4. art 2.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd corpus Christi fuerit secundū aliquid signatū in Adam, & in alijs Patribus. Dicit enim August. 10. super Genes. ad literā, quòd caro Christi fuit in Adam, & Abrahā secundum corpulentā substantiam. Sed substātia corpuléta est quiddam signatū. Ergo caro Christi fuit in Adam, & Abraham, & alijs Patribus secundum aliquid signatum.

Lib. 10. c. 19 & 20. tom. 5.

¶ 2. Præterea, Roman. 1. dicitur, quòd Christus factus est ex semine Dauid secundum carnem. Sed semē Dauid fuit aliquid signatū in ipso. Ergo Christus fuit in Dauid secundum aliquid signatum, & eadē ratione in alijs Patribus.

¶ 3. Præterea, Christus ad humanū genus affinitatē habet, in quantum ex humano genere carnem assumpsit. Sed si caro illa non fuit secūdum aliquid signatum in Adam, nullam videtur habere affinitatem ad humanū genus, quod ex Adam deriuatur: sed magis ad alias res, vnde materia carnis eius assumpta est. Videtur ergo, quòd caro Christi fuerit in Adam, & in alijs Patribus secundum aliquid signatum. ¶ Sed contra est, quod August. dicit. 10. super Genes. ad literam: Quocunq; modo Christus fuit in Adam, & Abraham, & alijs Patribus: alij homines etiā ibi fuerunt, sed non conuertitur. Alij autem homines non fuerunt in Adā, & Abraham, secundum aliquam materiā signatam, sed solùm secūdum originem, vt in prima parte habitum est: ergo neque Christus fuit in Adam, & Abrahā secundum aliquid signatum, & eadem ratione nec in alijs Patribus.

Lib. 10. ex c. 19. et 26 colligitur, tomo. 3.

1. par q. vlt. art. 1. Art. præced.

Respondeo dicēdum, quod sicut suprà dictum est, materia corporis Christi non fuit caro, & os Beatæ Virginis, nec aliquid, quod fuerit actu pars corporis eius, sed sanguis, qui est potentia caro. Quicquid autem fuit in Beata Virgine à parentibus acceptum, fuit actu pars corporis Beatæ Virginis. Vnde illud, quod fuit in Beata Virgine à parentibus acceptum, nō fuit materia corporis Christi, & ideo dicēdum est, quod corpus Christi non fuit in Adā, & alijs Patribus secundum aliquid signatum, ita scilicet quod aliqua pars corporis Adæ, vel alicuius alterius posset designari determinatē, vt diceretur quod ex hac materia determinatè formabitur corpus Christi: sed fuit ibi secundum originem, sicut & caro aliorum hominum. Corpus enim Christi habet relationem ad Adam, & alios Patres mediante corpore matris eius. Vnde nullo alio modo fuit in Patribus

Universidad de Deusto
Biblioteca

corpus Christi, quàm corpus matris A eius, quod non fuit in Patribus secũdũ materiã signatã, sicut nec corpora aliorum hominum: vt in. 1. parte dictũ est.

1.p.q.xlii. art.1.

Ad primum ergo dicẽdũ, quòd cùm dicitur Christus fuisse in Adã secundũ corpulentam substantiã, non est intelligendũ hoc modo, quòd corpus Christi in Adã fuerit quædam corpulenta substantia: sed quia corpulẽta substantia corporis Christi, idest, materia, quã sumpsit ex Virgine, fuit in Adã, sicut in principio actiuo, non autem sicut in materiali principio: quia scilicet per virtutẽ generatiuam Adæ, & aliorum ab Adã descendentium vsq; ad Beatã B Virginẽ factum est, vt illa materia prę pararetur ad conceptũ corporis Christi. Non autẽ fuit materia illa formata in corpus Christi per virtutẽ seminis ab Adã deriuatã. Et ideo Christus dicitur fuisse in Adam originaliter, secundum corpulentam substantiam: non autem secundum seminalem rationẽ.

Ad secundum dicendum, quod quãuis corpus Christi nõ fuerit in Adam, & in alijs Patribus secundum seminalẽ rationem: corpus tamen Beatæ Virginis, quod ex semine maris est cõceptũ, fuit in Adam, & in alijs Patribus secundum rationem seminalem. Et ideo mediante Beata Virgine, Christus secundum carnem dicitur esse ex semine David per modum originis.

Ad tertium dicendum, quòd Christus habet affinitatem ad humanum genus secundum similitudinẽ speciei. Similitudo autem speciei attenditur, non secundum materiã remotam: sed secundum materiam proximam, & secundum principium actiuum, quod generat sibi simile in specie. Sic igitur affinitas Christi ad humanum genus sufficienter cõseruatur, per hoc, quod corpus Christi formatum est ex sanguinibus Virginis deriuatis secundum originem ab Adam, & alijs Patribus. Nec refert ad hanc affinitatem vndecunque materia illorum sanguinum sumpta fuerit: sicut nec hoc refert in generatione aliorum hominum, sicut in prima parte dictum est.

COMMENTARIVS.

RECte aduertit Caietanus D. Thomã hanc mouisse quæstionẽ occasione cuiusdã antiquæ opinionis, quæ, vt carnẽ Christi tã in se, quàm in suis parentibus omnino faceret à peccato, debitoq; peccati liberã, asseruit Deum in Adamo particulam quãdam substantiæ eius designasse, & quasi separasse, vt omnino esset à lege peccati prẽseruata, eamque vsq; ad B. Virginẽ, per omnes sibi succedẽtes progenitores eius, integram fuisse transfusam, vt ex illa purissima Christi caro formaretur. Quam sententiã inter recẽtiores defendit Galatin. lib. 7. cap. 4. D. autem Thomas meritò hãc sentẽtiã reijcit, est enim reuera merũ figmentũ. Indicat autem D. Thomas duplicẽ rationẽ. Prima est, quia Christi caro nõ fuit formata ex aliqua materia, quæ fuerit actu pars corporis Virginei, nõ ergo fuit formata ex illa particula signata, quæ in prioribus parẽtibus præcesserit, & Virgini communicata fuerit. Patet consequentia, quia Christi corpus nõ fuit formatũ ex prioribus parentibus, nisi mediante B. Virgine: B. autẽ Virgo non habuit à suis parentibus, nisi ea, quę C fuerunt actu partes corporis eius.

Galatin.

Dices: filius nõ solum habet à matre actu partes, sed etiã humores, & sanguinem, qui est pars in potẽtia. Respondetur, esto ita sit eo tẽpore, quo fœtus concipitur, nihil ominus tamẽ eo tẽpore, quo B. Virgo filiũ concepit, nõ potuit in suo corpore habere aliquid à parẽtibus acceptum, quod non esset actu pars eius, quia si aliquid sanguinis in prima cõceptione susceptum à matre, nõ potuit toto illo tempore conseruari sub forma sanguinis, quia cùm esset potentia caro, & agens propinquum, necesse est, vt tãdẽ fuerit in carnẽ, vel ossa conuersum. Vnde cõfirmari potest hęc ratio, nã vel illa particula substãtię, ex qua formatũ fingitur Christi corpus, erat incorruptibilis, & hoc asserere hereticũ est, aut corruptibilis, & mortabilis in ho-

Obiectio.

Responsio.

in hominis substantiã, & ita nõ potuit perpetuò immutata conseruari, & transfundi. Nisi forte dicatur miraculosè fuisse conseruatam, quod voluntarium & sine fundamẽto est, & oportebit præterea aliud miraculũ adiungere, quo illa particula substantiæ perpetuò fuerit à parentibus in filios transfusa. Non enim transfundi poterat ex vi seminalis generationis naturalis: tũ quia non transfundebatur, vt ex ea formaretur proles, neq; vt informaret eam anima eius, neq; vt cõcurreret ad generationẽ eius, sed solũ, vt deferretur vsq; ad Christũ: tum etiam, quia illa particula solũ deriuabatur, iuxta hanc sententiã, ad eos filios, ex quibus venturus erat Christus, & non ad alios, etiam si fortasse prius tempore ab eodem parente, per eandem seminalem virtutem, & facultatẽ generarẽtur. Sequitur ergo illam transfusionem, & propagationem prout ad Virginem, vel Christũ pertinebat, nunquã fuisse naturalem, sed miraculosam, & potius diuinã, quàm humana actione, ac voluntate factum esse, vt illa particula transfunderetur quod per se absurdissimum est. Et præterea ex illo sequitur Christum non fuisse filium Dauid, neq; Abrahæ, quod est contra Scripturam, sequela patet, quia omnes illi antiqui Patres, re vera nõ fuerunt iuxta hanc sentẽtiam veri progenitores Christi, sed solum quasi deferentes illam particulam, quæ diuino arbitrio, & motione comitabatur alicuius filij generationem.

Secunda ratio, quam tacitè indicat D. Thomas, est, quia corpus Christi nõ fuit in parentibus aliter, quàm corpus Virginis, quia non fuit in illis, nisi mediante Virgine, sed corpus B. Virginis non fuit in patribus secundum materiam signatam, quia nõ fuit in illis aliter, quàm alij filij sint in suis parentibus. Quod D. Thomas non probat, est autem certissimum, quia Beata Virgo fuit naturali modo concepta per veram seminalem propagationem, aliàs non fuisset ex vi suæ conceptionis peccato obnoxia; quod Galatinus consequenter admittit: graui ter tamen errat, vt supra ostensum est. Aliter tamen respondere posset, & vitare huius rationis vim, negando maiorem, & dicendo, Virginem quidem fuisse conceptam ex communi, & infecta materia, sicut progenitores eius, tamen in illam fuisse transfusam illã particulam, ex qua corpus Christi formandum erat, sicut in omnibus præ- A cedentibus progenitoribus factum fuerat. Sed licet hoc ita sit, non obstat, quia ratio D. Thomæ procedit contra eos, qui asserebant, corpus Virginis ex illa particula fuisse formatum; tamen contra alium modum explicandi illam sententiã sufficienter cõcludũt, quæ in prima ratione adducta sunt. Et addi præterea potest, quòd iuxta illum modum non fuisse formatum Christi corpus ex sanguine Virginis, neque de substãtia eius magis, seu proximius, quàm de substantia Adæ, vel Abrahæ. Patet consequentia, quia solum fuisset formatum ex materia illius particulæ, quæ eadem numero fuerat in Adamo, Abraham, &c. solumque fuisset differentia, quòd tempore formationis Christi illa particula inuenta est in corpore Virginis, & non in alijs. Hæc autem omnia sunt absurda & à doctrina fidei aliena, & ideo hęc sententia antiquata prorsus B est, & ab omnibus reiecta. Ad fundamentũ verò eius respondet D. Thomas duobus articulis sequentibus. In argumẽtis verò, quæ in hoc articulo proponit, & in solutionibus eorum, nihil explicandum occurit.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm caro Christi in Patribus fuerit peccato obnoxia.

174

AD septimũ sic proceditur. Videtur, quod caro Christi in antiquis Patribus peccato infecta non fuerit. Dicitur enim Sapien. 7. quod in diuinam sapientiam nihil inquinatum incurrit: Christus autem est Dei sapiẽtia, vt dicitur. 1. ad Corinth. 1. Ergo caro eius nunquam peccato inquinata fuit.

3.d.3.q.4.a.1.

lib.3.c.6.et 7.non longè à princip.cũ.2.à med.

¶ 2. Præterea, Damascenus dicit in tertio libro, quod Christus primitias nostræ naturæ assumpsit. Sed in primo statu caro humana non erat peccato infecta. Ergo caro Christi non fuit infecta, nec in Adam, nec in alijs Patribus.

lib.10.cap.20.à med.tom.3.

¶ 3. Præterea, Aug. dicit. 10. super Gen. ad literã, quod natura humana semper habuit cũ vulnere vulneris medicinã: Sed id, quod est infectum, nõ potest esse vul-

Universidad de Deusto
Biblioteca

se vulneris medicina, sed magis ipsum A indiget medicina. Ergo semper in natura humana fuit aliquid non infectum, ex quo postmodum est corpus Christi formatum. ¶Sed contra est, quòd corpus Christi non refertur ad Adam, & ad alios Patres, nisi mediante corpore Beatæ Virginis, de qua carnem assumpsit. Sed corpus Beatæ Virginis totum fuit in originali peccato conceptũ, vt suprà dictũ est: & ita etiam secundum
q.27.ar.2. & q.14.ar. tic.3.ad.1. quòd fuit in Patribus, fuit peccato obnoxiũ. Ergo caro Christi, secũdũ quòd fuit in Patribus, fuit peccato obnoxia.

Respondeo dicendum, quòd cùm dicimus Christum, vel carnẽ eius fuisse B in Adam & in alijs Patribus, comparamus ipsum, vel carnem eius ad Adam, & ad alios Patres. Manifestum autẽ est: quòd alia fuit conditio Patrum, & alia Christi. Nam Patres fuerunt subiecti peccato, Christus autem fuit omnino à peccato immunis. Dupliciter ergo in hac cõparatione errare contingit. Vno modo vt attribuamus Christo, vel carni eius conditionem, quæ fuit in Patribus: putá, si dicamus, quòd Christus in Adã peccauit: quia in eo aliquo modo fuit, quod est falsum: quia nõ eo modo in eo fuit, vt ad Christũ peccatum Adæ perueniret: quia non deriuatur ab C eo secundũ cõcupiscentiæ legem, siue
art. præced. ad.1. & q. 15.ar.1.ad 2. secundum rationẽ seminalẽ, vt suprà dictũ est: Alio modo contingit errare, si attribuamus ei, quod actu fuit in Patribus, conditionem Christi, vel carnis eius, vt scilicet, quia caro Christi, secũdũ quod in Christo fuit, non fuit peccato obnoxia: ita etiã in Adam, & in alijs Patribus fuerit aliqua pars corporis eius quæ non fuit peccato obnoxia, ex qua postmodũ corpus Christi formaretur: sicut quidã posuerunt. Quod quidem esse non potest. Primò, quia caro Christi non fuit secundum aliquid signatũ in Adã, & in alijs Patribus, quod posset distingui â reliqua eius carne, sicut purũ ab impuro: sicut iam suprà dictum est. Secũdo, quia cùm caro humana peccato inficiatur ex hoc, quod est Aut.præced. & q.15.ar. 1.ad.2. per concupiscentiam concepta: sicut tota caro alicuius hominis per concupiscentiam concipitur, ita etiam tota peccato inquinatur. Et ideo dicendum est, quod tota caro antiquorum Patrũ fuit peccato obnoxia, nec fuit in eis aliquid à peccato immune, de quo postmodũ corpus Christi formaretur.

Ad primum ergo dicẽdũ, quòd Christus non assumpsit carnem humani generis subiectam peccato, sed ab omni infectione peccati mundatam. Et ideo in Dei sapientiam nihil inquinatum incurrit. ¶Ad secundum dicẽdum, quod Christus dicitur primitias nostræ naturæ assumpsisse, quantum ad similitudinem cõditionis: quia scilicet assumpsit carnem peccato nõ infectam, sicut fuerat caro hominis ante peccatum. Non autem hoc intelligitur secundum continuationem puritatis: ita scilicet quod illa caro puri hominis conseruaretur à peccato immunis, vsq; ad formationẽ corporis Christi. ¶Ad tertium dicendũ, quod in humana natura ante Christum erat vulnus, id est, infectio originalis peccati in actu: medicina autem vulneris non erat ibi actu: sed solum secundũ virtutem originis: prout ab illis Patribus propagãda erat caro Christi.

COMMENTARIVS.

HVnc articulum proposuit D. Tho. vt illã signatam particulam, de qua in præcedenti articulo dictum est, ostenderet necessariam non esse, vt caro Christi ab omni peccato, ac debito peccati immunis fuerit ex vi sue originis Primum ergo supponit Christum omnino fuisse peccato liberum, & debito, ac origine peccati, quia non peccauit in Adamo, cum in illo non fuerit contentus secũdum seminalem rationem, quoniam non erat ex illo formandus, & cõ A cipiendus per seminalem originẽ. Ex quo fit non esse necessarium ad hãc Christi immunitatem, & innocentiam, vt præcesserit in parentibus illa signata particula immunis peccati, quia caro Christi non fuit in parentibus in actu secundum aliquid signatum, sed tantum in potentia materiali proximè, vel remote. Imo addit D. Thomas non esse posibilem illam particulam, quia tota caro hominis peccato inquinatur, cùm tota per concupiscentia m cõcipiatur, quæ conceptio est proxima radix, & origo talis infectionis. Quæ ratio optimè concludit, si particula illa propagari, seu communicari dicatur ex vi seminalis cõceptionis: si verò hoc negetur, vel fingantur alia inusitata miracula, procedunt rationes superius factæ. Et hactenus D. Thom. in corpo- B re articuli.

Ex quibus, si quis attentè consideret, intelliget, D. Thomam non respondisse directe quæstioni propositæ. Solum enim concludit, totam carnem antiquorum Patrum fuisse peccato obnoxiam, nec fuisse in eis aliquid à peccato immune, de quo postmodum Christi corpus formaretur, vnde, licet res satis constet: tamen de modo loquendi dubitari potest, an simpliciter concedi possit, carnem Christi in Patribus fuisse peccato obnoxiam. Caietanus enim hoc loco exi
Caiet. stimat posse concedi, carnem Christi in Patribus fuisse peccato obnoxiam. Nam licet prius reduplicationem, & quasi limitationem posuisset, dicens, *caro Christi in Patribus, vt in Patribus*: postea tamen simpliciter
Magist. C illud cõcedit, imo Magister Sentẽ. in.3.d.3. concedit, carnem Christi prius, quàm conciperetur, fuisse peccato obligatam, seu obnoxiam, & videtur fauere D. Thom. artic. sequenti, argumento tertio cum solutione.
D.Thom. Sed quamuis res constet, in modo loquendi oportet cautionem adhibere. Vnde in primis nullo modo dicendum est absolute, carnem Christi fuisse peccato obnoxiam: tum quia neque in se fuit vnquam subiecta debito peccati, neque ex parentibus habuit originem, propter quam futura esset peccato obnoxia. Deinde illa propositio, caro Christi in parentibus fuit peccato obnoxia, non est admittenda. Ratio est, quia caro Christi non continebatur actu in parentibus, vt autem erat in potentia non erat in illis secundum seminalem virtutem, & ideo

non poterat ex vi talium parentum, seu cau A sarum maculari, seu peccato subijci, quia illi parentes solum poterant inficere carnem, quam in seminali virtute continebãt, ergo non potest caro Christi dici obnoxia peccato in suis causis, & parentibus, quia hoc nihil aliud significat, quàm ita contineri in illis, vt ab illis possit infici, seu maculari per propagationem. Tertio dicere possumus, carnem antiquorum Patrum, quæ in potentia carnem Christi continebat, fuisse peccato subiectam, vel obnoxiam. Hoc patet ex præcedẽti articulo. Quia caro Christi non fuit formata ex aliqua signata particula, quæ in eius parentibus fuerit ab infectione peccati omnino immunis: sed tota caro præcedentium Patrum de se legi peccati subiecta fuit, & hoc modo vere dicitur Christus natus ex peccatoribus, *vt ex peccatoribus nascens omnium peccata deleret*, Origenes Hieronym. vt Orig. dixit homil. 28. in Luc. & Hieron. Matth. 1. qui notat, ad indicandam hãc Dei benignitatem, in genealogia saluatoris, potius peccatricum mulierum mentionem fieri, quàm sanctarum. Et Caietanus sine dubio nihil aliud intendit, & ideo addit reduplicationem illam, *vt in parentibus*, & D. Thom. D.Thom. dixit, *secundum qualitatem, quam habuit in suis parentibus*, quod est dicere, nõ ipsam, sed carnem suorum parentum fuisse obnoxiam peccato. Et sine dubio melius est ita loqui, vt incorpore huius articuli D. Thom. est locutus. In quo vlterius aduerto, aliud esse loqui de parentibus remotis Christi, aliud de parente proximo, quæ fuit sola mater eius. In illis enim fuit caro non solum obnoxia, sed etiam subiecta peccato: in hac verò subiecta non fuit, potest vero dici fuisse obnoxia, iuxta supra tradita de conceptione Virginis.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm Christus in lumbis Abrahæ fuerit decimatus.

ADoctauum sic proceditur. Videtur, quod Christus fue 175 3.d.3.q.4. ar.3 q.2. & 4.d.1.q. 2.ar.2.q.3. ad.2. rit in lũbis Abrahæ decimatus. Dicit enim Apostolus ad Hebræos. 7. quòd Leui. pronepos. Abrahæ de-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cimatus fuit in Abraham,quia eo decimas dante Melchisedec, adhuc Leui erat in lumbis eius.Sed similiter Christus erat in lumbis Abrahæ,quãdo decimas dedit.Ergo ipse etiam Christus fuit decimatus in Abraham.¶2.Præterea,Christus est ex semine Abrahæ secundũ carnem, quã de matre accepit. Sed mater eius fuit decimata in Abrahã.Ergo pari ratione Christus.¶3.Præterea illud in Abraham decimabatur, quod curatione indigebat, vt Augustlib.10.capit.20 post medium, to.3. dicit.10.super Gen.ad literã.Curatione autem indiget omnis caro peccato obnoxia.Cũ igitur caro Christi fuerit peccato obnoxia(sicut dictum est)videtur,quod caro Christi in Abraham Art.præced. in fine cor. fuerit decimata.¶4.Præterea. Hoc nõ videtur aliquo modo derogare dignitati Christi: nihil enim prohibet patrẽ alicuius Pontificis decimas dãre alicui sacerdoti,filium eius Pontificẽ maiorẽ esse simplici sacerdote. Licet ergo dicatur Christus decimatus,Abraham decimas dante Melchisedec,nõ tamen propter hoc excluditur,quin Christus lib.10.cap.20 post medium, to.3. sit maior,quã Melchisedec. ¶Sed contra est,quod Aug.dicit.10. super Gen. ad literã,quòd Christus ibi, scilicet in Abrahã,decimatus nõ est: cuius caro inde non seruorem vulneris, sed materiam medicaminis traxit.

Respondeo dicendum,quòd secundũ intentionem Apostoli oportet dicere, quod Christus in lũbis Abrahæ nõ fuerit decimatus. Probat enim Apostolus,maius esse sacerdotiũ, quod est secundum ordinẽ Melchisedec,sacerdotio Leuitico,per hoc quod Abrahã decimas dedit Melchisedec, adhuc Leui existente in lũbis eius,ad quẽ pertinet legale sacerdotium.Si autem Christus etiã in Abrahã decimatus esset, eius sacerdotiũ nõ esset secundũ ordinẽ Melchisedec,sed minus sacerdotio Melchisedec.Et ideo dicendũ est,quòd Christus nõ est decimatus in lũbis Abrahæ, sicut Leui.Quia enim ille,qui decimas dat,nouẽ sibi retinet,& decimã alij tribuit,quod est perfectionis signum(in quantũ est quodãmodo terminus omniũ numerorum,qui procedunt vsque ad decẽ) inde est,quòd ille,qui decimas dat,protestatur,se imperfectũ,& perfectionẽ alij tribuere. Imperfectio autẽ humani generis est propter peccatũ,quod indiget perfectione eius,qui à peccato curat.Curare autẽ à peccato, est solius Christi:ipse enim est agnus, qui tollit peccata mũdi,vt dicitur Ioã. 1.Figurã autẽ eius gerebat Melchisedec,vt Apost.probat Hebr.7. Per hoc ergo,quod Abrahã Melchisedec decimas dedit,præfigurauit se velut in peccato cõceptum:& omnes,qui ab eo descensuri erãt,ea ratione, vt peccatũ originale contraherent,indigere curatione,quæ est per Christũ. Isaac autẽ, & Iacob,& Leui,& omnes alij sic fuerũt in Abrahã,vt ex eo deriuarentur, non solum secundũ corpulentã substantiã, sed etiã secundum rationem seminalem,per quã originale peccatum cõtrahitur.Et ideo omnes in Abraham sunt decimati,idest,præfigurati indigere curatione,quæ est per Christum. Solus autẽ Christus sic fuit in Abrahã,vt ab eo deriuaretur non secundum rationẽ seminalem,sed secundũ corpulentam substantiã,& ideo non fuit in Abrahã sicut curatione indigens, sed magis sicut vulneris medicina,& ideo non fuit in lumbis Abrahæ decimatus. Et per hoc patet responsio ad primum. ¶Ad secundum dicendum, quod quia Beata Virgo fuit in originali peccato concepta,fuit in Abrahã sicut curatione indigens:& ideo fuit ibi decimata, velut inde descendens secundum seminalem rationem.De corpore autẽ Christi non est sic, vt dictum est. ¶Ad tertiũ dicendum,quod caro Christi dicitur

tur fuisse in antiquis Patribus peccato obnoxia,secundum qualitatem, quam habuit in ipsis Patribus,qui fuerunt decimati:non autem secundum qualitatẽ,quam habet,prout est actu in Christo,qui non est decimatus. ¶Ad quartum dicendum,quod sacerdotium Leuiticum secundum carnis originem deriuabatur:vnde nõ minus fuit in Abrahã, quàm in Leui.Vnde per hoc quod Abraham decimas dedit Melchisedec, tanquã maiori, ostenditur sacerdotiũ Melchisedec,in quantum gerit figurã Christi,esse maius sacerdotio Leuitico.Sacerdotium autem Christi non sequitur carnis originem, sed gratiam spiritualem. Et ideo potest esse quòd pater det decimas alicui sacerdoti tanquã minor maiori:& tamen filius eius, si sit Pontifex,est maior illo sacerdote, non proter carnis origem, sed propter gratiam spiritualem, quam habet à Christo.

COMMENTARIVS.

Hebræos.7. Augustin. HIC articulus positus est ad explicandum locum Pauli ad Hebr.7.quem Augustinus tractat, & in hunc modũ exponit,libro.10.Genes.ad lit.c.12. Probat enim ibi Paulus sacerdotiũ Leuiticũ fuisse minus perfectũ sacerdotio Melchisedech, quia in Abrahã est decimatus Leui, Abraham enim decimas soluit Melchisedech, quando in lumbis suis Leuiticam prolem continebat.Quo facto mystice,& in figura professus est,sacerdotium Leuiticum inferius fore sacerdotio Melchisedech.Ex quo statim oriebatur difficultas, nam eodem argumento posset probari sacerdotium Christi esse inferius Melchisedech, quia etiam ipse in lumbis Abrahæ continebatur.Vnde etiam in persona eius intelligi potest Abraham soluisse decimas,& professus esse illi fore inferiorem, & hoc est Christum esse decimatum in lumbis Abrahæ. Respõdet vero Augustinus non esse eandem rationẽ de Christo,& de Leui. Quia Christus non Christus in lũbis Abræ continebatur in lumbis Abrahæ *secundum seminalem rationem*,sicut ille, sed tantum *secundum corpulentam substantiam*, & ideo non intelligitur decimatus,sicut ille, quia solum intelligitur decimatus in parente filius in illo contentus secundum seminalẽ virtutẽ:& hoc sensu doctrina Augustini,& D.Thomæ est certissima,& de fide, & intenta à Paulo in dicto loco. *hæ non decimatus.*

Obiectio. Dices,cur tantũm intelligitur decimatus filius contentus secundum seminalem rationem,& non ille,qui secundum corpulentam substantiam in illo continetur. *Responsio.* Respondetur,sicut in Adam non peccarunt, nisi qui secundum seminalem rationem in eo continebantur,ita nec in Abraham sunt decimati,nisi qui eo modo in lũbis eius exisle bant.Et ratio proxima est, quam hic reddit D.Thomas, quia Abraham soluendo decimas imperfectionem suam professus est,& defectum suæ conceptionis,& originis,ratione cuius,curatione,quę per Christum est,indigebat.Quia sicut numerus denarius perfectionem,& consummationem significat:ita solutio decimarum fuit quædam confessio propriæ imperfectionis, & indigentiæ,quam Abraham exhibuit repræsentans omnes suos posteros, qui ex vi illius,seu ex vi originis ab illo, cum eodem defectu,& imperfectione dimanaturi erãt, huiusmodi autem erant illi tantùm, qui secundum seminalem rationem in eo continebantur. Ratio verò radicalis est,quia filij contenti in seminali virtute parentis, sunt propriè in virtute, & quasi in naturali potestate eius,& ideo operari potest parens vt caput,& principium eorum. At verò filius contentus solum secundum corpulentam substantiam, est in illo tantum secundum potentiam passiuam, & quasi obedentialem,saltem quoad modum generationis,& propagationis, & ideo non operatur propriè huiusmodi pater vt caput, & principium talis filij, ita vt operationis eius ad filium aliquo modo pertinere censeantur.

Et ex his(vt hoc circa solutionem ad secũdum D.Thomæ adnotetur,colligitur disse rentia inter Christum, & Virginem, quia illa decimata fuit in Abraham, quia in eo secundum seminalem rationem continebatur:ad hoc autẽ non est necesse vt fuerit in peccato concepta,sed satis est,ex vi suę originis fuisse peccato obnoxiã, & indiguisse redemptione Christi,per quam fuit ab illo peccato præseruata. *B. Virgo in lũbis Abræ decimata.*

QVAES

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVAESTIO XXXII.

De conceptione Christi, quo ad actiuum principium, in quatuor articulos diuisa.

De qua disputant Theologi in 3.dist.4.

DEinde considerãdũ est de principio actiuo in concep tione Christi.

¶Et circa hoc quærun- tur quatuor.

¶Primò, vtrùm Spiritus Sãctus fuerit principium actiuum cõceptionis Chri sti. ¶Secundò, vtrum possit dici, quòd B Christus sit cõceptus de Spiritu Sãcto. ¶Tertiò, vtrum possit dici, quòd Spiri tus Sanctus sit pater Christi secũdum carnẽ. ¶Quartò, vtrũ B. Virgo aliquid actiuè egerit in conceptione Christi.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm Spiritus Sanctus fuerit principiũ actiuum cõceptionis Christi.

176 2.dist.1.ar. 2.q.2 & 4. col c.45 & 46.et opus. 3.c.226. & Ioan 12. lib. 4.col 2.fin. cap 1.lib. 1. cap.4. in fi. et 5.in prin cip.to.3.

AD primum sic proceditur. Vi detur, quòd efficere cõceptio nẽ Christi, nõ debeat attribui Spiritui Sancto. Quia vt Aguſt. dicit in primo de Trin. Indiuisa sunt opera Trinitatis, sicut & indiuisa est Trinita C tis essentia. Sed efficere cõceptionem Christi, est quoddã opus diuinum. Ergo videtur, quod nõ magis sit attribuẽ dum Spiritui Sancto, quàm Patri, vel Filio. ¶2. Præterea, Apost. dicit Gal.4. Cum venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere. Quod exponens Augustꝰ.in.4.de Trin. dicit. Eo vtique missum, quo factũ ex muliere. Sed missio Filij attribuitur præcipuè Patri, vt in.1.p.habitum est. Ergo, & cõceptio secundum quam fa- ctus est ex muliere, debet præcipuè Pa

Lib.4.c.20 parum ante med. tom.3. 1.p.q.43. art.5.

tri attribui. ¶3. Præterea, Prouer.9. dicitur Sapiẽtia ædificauit sibi domum. Est autẽ sapientia Dei ipse Christus: se cundum illud 1.ad Corint.1. Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Domus autem huius sapientiæ est corpus Christi, quod etiam dicitur templum eius, secundum illud Ioan.2. Hoc autẽ dicebat de templo corporis sui: ergo videtur, quòd efficere conceptionem corporis Christi, debet præcipuè attri bui Filio, nõ ergo Spiritui Sãcto. ¶Sed contra est, quod dicitur Lucæ.1. Spiritus Sanctus superueniet in te, &c.

Respondeo dicendum, quod conceptionẽ corporis Christi tota Trinitas est operata: attribuitur tamẽ hoc Spiritui Sancto triplici ratione. Primò qui dem, quia hoc congruit causæ Incarnationis, quæ consideratur ex parte Dei, Spiritus enim Sanctus est amor 1.part.q.37. art.1. Patris, & Filij, vt in prima parte habitum est. Hoc autẽ ex maximo Dei amore prouenit, vt filius Dei carnem sibi assumeret in vtero virginali. Vnde dicitur Ioan.3. Sic Deus dilexit mũ dum, vt filium suum vnigenitum daret. Secundò, quia hoc congruit causæ Incarnationis ex parte naturæ as sumptæ. Per hoc enim datur intelligi, quod humana natura assumpta est à filio Dei in vnitatem personæ, nõ ex aliquibus meritis, sed ex sola gratia, quæ Spiritui Sancto attribuitur, secun dum illud. 1. ad Corinth. 12. Diuisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus. Vnde Augustꝰ. dicit in Enchirid. Ench.c.40. non longè à Iste modus, quo est natus Christus de principio. Spiritu Sancto, insinuat nobis gratiam Dei, qua homo nullis præcedentibus meritis, in ipso primo exordio naturæ suæ, quo esse cœpit, Verbo Dei copula retur in tãtã personæ vnitatem, vt idẽ ipse esset filius Dei, qui filius hominis, & filius hominis, qui filius Dei. Ter- tio, quia hoc cõgruit termino Incarna

tionis

tionis. Ad hoc enim terminata est In- A carnatio, vt homo ille qui concipieba- tur, esset sanctus, & filius Dei. Vtrũque autẽ horum attribuitur Spiritui San- cto: Nam per ipsum efficiuntur homi nes filij Dei, secundum illud Galat. 4. Quoniã estis filij Dei, misit Deus Spiri tũ filij sui in corda vestra, clamantem Abba, pater. Ipse est etiã Spiritus san- ctificationis: vt dicitur Roma. 1. Sicut ergo alij per Spiritum Sanctum sancti ficantur spiritualiter, vt sint filij Dei adoptiui: ita Christus per Spiritũ San- ctũ est in sanctitate conceptus, vt esset filius Dei naturalis. Vnde Rom. 1. secũ Ex gloss. or- dinar. & Orig. dum vnã glos. quod præmittitur, scili- cet. Qui prædestinatus est filius Dei in virtute, manifestatur per id, quod im- B mediatè sequitur. Secũdum Spiritum sanctificationis, ideſt, per hoc quod est cõceptus de Spiritu Sãcto, & Angelus annuntians, ex hoc quod præmiserat, Spiritus Sanctus superueniet in te, con cludit, ideoque, & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.

Ad primum ergo dicẽdũ, quòd opus conceptionis cõmune quidem est toti Trinitati, secundum tamẽ modum ali- quẽ attribuitur singulis personis. Nã Pa tri attribuitur authoritas respectu per sonæ filij, qui per huiusmodi cõceptio- C nẽ sibi assumpsit humanã naturã. Filio autẽ attribuitur ipsa carnis assumptio. Sed Spiritui Sancto attribuitur forma tio corporis, quod assumitur a Filio. Nam ipse Spiritus Sanctus est Spiritus Filij, secũdum illud Gal.4. Misit Deus Spiritum filij sui. Sicut autẽ virtus ani- mæ, quę est in semine per spiritum, qui in semine includitur, formar corpus in generatione aliorum hominũ: ita vir- tus Dei, quæ est ipse filius (secundum Glos. ordin. super illa verba Luc.2. illud.1.ad Corint.1. Christum Dei vir- tutẽ) per Spiritum Sãctum corpus for mauit, quod assumpsit. Et hoc etiã ver ba Angeli demonstrant, dicentis, Spiri

tus Sanctus superueniet in tẽ, quasi ad præparandã, & formandã materiã cor poris Christi, & virtus Altissimi, ideſt, Christus obũbrabit tibi, ideſt, corpus in te humanitatis accipiet incorporeũ lumẽ diuinitatis. Vmbra enim à lumi- ne formatur, & corpore: vt Greg. di- cit. 18. Mor. Altissimus autẽ intelligi- Lib. 18. c. 12. in prin. tur Pater, cuius virtus est Filius. ¶Ad secundum dicẽdum, quòd missio refer tur ad personã assumentẽ, quæ à Patre mittitur: sed conceptio refertur ad cor pus assumptum, quod operatione Spi- ritus Sãcti formatur. Et ideo licet mis- sio, & conceptio sint idẽ subiecto: quia tamen differũt ratione, missio attribui tur Patri, efficere autem cõceptionem Spiritui Sancto: sed carnem assumere In. 2. parte q. ex nouo Test. q. 51. in princ. to- mo. 4. attribuitur Filio. ¶Ad tertiũ dicendũ, quòd sicut Aug. dicit in libro. de Quæ- stionibus veteris & noui Testamenti, quæstio ista gemina ratione potest in- telligi. Primùm enim domus Christi Ecclesia est, quã ędificauit sibi sangui- ne suo. Deinde potest, & corpus eius di ci domus ipsius, sicut dicitur templum eius. Factum autem Spiritus Sancti factum filij Dei est, propter naturæ, & voluntatis vnitatem.

COMMENTARIVS.

DVO intendit docere D. Thom. in hoc articulo. Alterum est ad rem pertinens, scilicet, conceptionẽ Christi, solius Dei ef- ficacia fuisse perfectam, & hoc simpliciter affirmat, dicens totã Trinitatẽ conceptio- nis illius fuisse principiũ. Et nullã adiũxit probationẽ, præter testimoniũ Luc. 1. quia hæc res est in fide notissima, & in superiori bus satis tractata, de qua diximus in supe- riori tomo, cùm de causis vnionis hypostã- ticæ, & in hoc, cùm de virginitate Deipare disputaremus. Alterũ verò, quod D. Thom. docet, ad modum loquendi spectat, nimi- rum, hanc operationem attribui, & appro- priari Spiritui Sancto, Cuius modi sequen di optimas rationes adducit, & adeo per spi cuè, vt nihil addere oporteat: solum notan-

dæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

dæ videntur expositiones aliquorum locorum Scripturæ, quas in hoc art. tradit.

Prima est in corpore art. circa illa verba Paul. ad Gal. 4. *Quoniam estis filij Dei, misit Deus Spiritum filij sui in corda vestra clamantem Abba, pater.* Ex quibus verbis D. Thomas colligit, Spiritum Sanctum esse, qui filios Dei cõstituit, cùm tamen Paulus solũ dicere videatur, Spiritum Sanctũ esse, qui filios Dei clamare facit, *Abba, pater*, Et potius indicet supponi prius filios Dei constitutos, & ideo dari illis Spiritum Sanctum, qui hunc effectum in eis efficiat: vt insinuant verba illa, *Quoniam estis filij Dei*, & Chrysostomus illa exponens indicauit Respondet Caietanus hic, D. Thomam sumpsisse argumentum à posteriori ex illo loco. Nã in hac spirituali generatione idem est principium, quo efficimur filij, & quo proprium affectum filiorum concipimus. Quia ergo Paulus affirmat Spiritum Sanctum esse, qui in nobis affectum illum operatur, ex quo clamamus, *Abba, pater*, ideo ex hoc testimonio colligit D. Thom. illum esse, qui nos filios adoptiuos efficit. Quem sensum indicauit Anselm. circa hunc locũ dicens. *Effectus ergo probat vtrosque Dei filios esse, dum in cordibus vtrorumque clamat Spiritus Sanctus ad Deum, Abba, pater. Et quis est spiritualis ille clamor, nisi pius affectus electorũ erga Deum?* Quæ expositio probabilis est: D. autẽ Thomas sine dubio allusit ad illius loci intelligentiam, quã ipse tradidit lect. 3. in illud cap. vbi sic exponit. *Quoniã estis filij Dei, modus adipiscendi hoc donum, non est per coniunctionem cum Christo secundum carnem: sed per missionem spiritus filij in corda vestra, per quem estis Christo coniuncti, & adoptati in filios, & in illo clamatis, Abba, pater.* Qui sensus est consentaneus eidem Paulo ad Roman. 8. dicenti, *Accepistis spiritũ adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba, pater: ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei*, Itaque ideo ille spiritus facit nos clamare *Abba, pater*, quia facit nos filios Dei: est enim spiritus verax, & efficax: neque ob aliam causam illi attribuitur ille affectus, & operatio clamandi, *Abba, pater*, nisi quia gratia, & adoptio, à qua procedit, eidem Spiritui Sancto accommodatur.

Expositio in locũ Pauli, Galat. 4.

Chrysost. Caietan.

Anselm.

D. Thom.

Roman. 8.

Expositio in locum Pauli ad Rom. 1. Secunda est in eodem corp. circa illa verba Rom. 1. *Qui prædestinatus est filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis:* In quo vltimo verbo vult D. Thomas significatã esse conceptionẽ Christi ex Spiritu Sancto. Quod duobus modis potest accommodari, scilicet, inde cõstare Christum esse filium Dei, qui à in virtute Spiritus Sancti, qui est spiritus sanctificationis, conceptus est. Vel certè, quia prædestinatus est filius Dei, ideo etiam esse prædestinatum, vt in virtute per spiritum sanctificationis concideretur. Fateor tamen vtramque expositionem esse duriusculam. Sed locum hunc satis fusè tractauimus supra. q. 24.

Tertia est in sol. ad. 1. circa illa verba angeli Luc. 1. *spiritus Sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi.* Vbi nomine Spiritus Sancti tertiã Trinitatis personã intelligit, cui Christi conceptio attribuitur: per virtutem autẽ Altissimi intelligit filium, qui est, *virtus altissimi*, idest, æterni Patris & obumbraturus dicitur Virginem, quatenus in ea corpus humanitatis erat assumpturus, quo suæ diuinitatis lumẽ quodammodo tegens, posset ab illa verus Deus, & homo concipi. Quam expositionẽ indicauit Greg. libr. 18. Mor. c. 12. & Bern. hom. 4 in *Missus est*, & Gregor. Nyssenus oratione de sancta Christi natiuitate, post medium, & Theophy. Lu. 1. vbi per *virtutẽ altissimi*, Verbum etiam diuinum intelligit, verbum autem *obumbrandi* aliter interpretatur, nimirum vt idem sit, quod *contegere, & vndique circundare, & apprehẽdere Virginem. Sicut gallina*, inquit, *contegens pullos suos, eos obumbrare dici potest.* Et hæc expositio probabilis est hoc modo intellecta. Vt autem in superioribus annotaui ex Aug. lib. 3. contra Maxim. in cap. 17. Ariani illa abutebantur, vt Spiritum Sanctum minorem filio facerent, illique solum materiæ præparationem: huic verò propriam corporis formationem attribuerent, non solum per appropriationem, sed per proprietatem, inter personas opera distribuentes. Qui sensus hæreticus est. Alij ergo per *virtutem altissimi* omnipotentiam Dei Patris potius intelligunt, vt in hac conceptione pater appropriatione quadam intelligatur habere locum generantis, & obumbrantis, & quasi contegentis Virginem, & loco seminis Spiritum Sanctum in eam immittentis, cuius opera conciperet. Quam expositionem & probat, & latius exponit Ianse-nius. Mihi verò verisimilius est totum illum sermonem esse de Spiritu Sancto, posteriorẽ.

Expositio in locum, Luc. 1.

Greg. Pap. Bernard. Greg. Nyss. Theophyl.

Ianseni.

steriorẽque particulam nihil aliud, quàm prioris expositionẽ continere, ac si clarius diceret Angelus, Spiritus Sanctus superueniet in te, suaque omnipotẽti virtute te protegeret, & cõfortabit, vimque tribuet, vt sine virginitatis tuæ detrimento possis concipere. Ita exponit Euthym. & indicat Damascen. lib. 3. de fide capit. 1. Neque ab illa Spiritus Sancti obũbratione excluditur, quòd idem Spiritus Sanctus mentẽ Virginis recreauerit, cœleste refrigerium illi conferens, vt Greg. loco citato exposuit. Neque etiam excluditur, quòd omnis cõcupiscentiæ motum, ac fomitis incendium extinxerit, vt Cyprian. exponit serm. de natiuit. Ambros. lib. de mysterijs, ca. 3. & Beda ibi. Verbũ enim *obumbrandi*, simpliciter explicatũ nihil aliud, quam protegere significat, iuxta illud. *Scapulis suis obumbrabit tibi*, Vnde omnes prædictos effectus optimè in significatione sua complectitur.

Euthym. Damascen.

Greg.

Cyprian. Ambros. Beda.

Quarta est in sol. ad. 3. circa illa verba. Prou. 9. *Sapientia ædificauit sibi domum*, quæ dicit tam de Ecclesia, quàm de hoc mysterio intelligi posse. Et vtraque expositio est frequens apud Sanctos, vt videre licet in Cypriano epist. 63. & Aug. 17. de Ciuit. c. 20. & alijs, quę in procœmio totius materiæ adduximus. Qui sensus, licet fortasse mystici sint: sublimes tamen sunt, ac veneratione suscipiendi maxima.

Expositio in locum Prou. 9. Cyprian. August.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrùm Christus debeat dici conceptus de Spiritu Sancto.

177 3. dist. 4. q. 1. art. 1. q. 4. & 4. cont. c. 46. & opusc. 3. cap. 226. Aug. in lib. de natura boni. c. 27. tom. 6.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd Christus non debeat dici conceptus de Spiritu Sancto. Quia super illud Roma. 2. Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, dicit glos. Augustin. Attẽdendũ, quòd non ait de ipso, sed ex ipso: ex ipso enim cœli sunt, & terra, quia ipse fecit ea: nó autem de ipso, quia nó de substantia sua. Sed Spiritus Sanctus nó formauit corpus Christi de substãtia sua. Ergo Christus nó debet dici cõceptus de Spiritu Sancto. ¶ 2. prætereà. Principium actiuum, de quo aliquid concipitur, se habẽt sicut semen in generatione. Sed Spiritus Sanctus non se habuit sicut semen in conceptione Christi. Dicit enim Hieron. in expositione Catholicæ fidei, non sicut quidam sceleratissimi opinantur, Spiritũ Sanctũ dicimus fuisse pro semine, sed potẽtia, ac virtute creatoris dicimus esse operatum, ideſt, formatũ corpus Christi. Non ergo debet dici, quòd Christus sit conceptus de Spiritu Sancto.

Ante med. illius 10. 2.

¶ 3. Prætereà, Nihil vnum de duobus formatur, nisi aliquo modo commixtis. Sed corpus Christi formatũ est de virgine Maria. Si ergo Christus dicatur conceptus de Spiritu Sancto, videtur, quòd facta sit commixtio quædam Spiritus Sancti, & materiæ, quam Virgo ministrauit quod patet esse falsum. Non ergo Christus debet dici conceptus de Spiritu Sancto. ¶ Sed cõtra est, quod dicitur Matthæi primo, Antequã conuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu Sancto.

¶ Respondeo dicendum, quòd conceptio nõ attribuitur soli corpori Christi, sed etiam ipsi Christo, ratione ipsius corporis. In Spiritu autem sancto duplex habitudo cõsideratur respectu Christi. Nam ad ipsum filium Dei, qui dicitur esse conceptus, habet habitudinẽ consubstantialitatis: ad corpus autẽ eius habet habitudinem causæ efficiẽtis. Hæc autem propositio, *De*, vtramque habitudinẽ designat, sicut cùm dicimus hominẽ aliquem esse de suo patre. Et ideo conuenienter dicere possumus Christum esse conceptum de Spiritu Sancto, hoc modo, quòd efficientia Spiritus Sancti referatur ad corpus assumptum: consubstãtialitas verò ad personam assumentem.

¶ Ad primũ ergo dicendũ, quòd corpus Christi, quia non est cõsubstantiale Spiritui Sancto, non propriè potest dici de Spiritu Sancto cõceptũ, sed magis ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

li.1 c.5.nō procul à fine, tom.3.

gis ex Spiritu Sancto. Sicut Ambro. dicit in libro de Spiritu Sancto, quod ex aliquo est, aut ex substātia, aut ex potestate eius est. Ex substātia, sicut filius, qui à patre est: ex potestate, sicut ex Deo omnia: quomodo & in utero habuit Maria ex Spiritu Sancto. ¶ Ad secūdū dicēdum, quòd super hoc videtur esse quędā diuersitas Hiero. ad quosdā alios doctores, qui asserūt Spiritum Sanctū in cōceptione Christi fuisse pro semine. Dicit enim Chrysost. super Matth. Vnigenito Dei in Virginē ingressuro, præcessit Spiritus Sanctus, vt præcedē te Spiritu Sancto in sanctificationem, nascatur, scilicet Christus secundū cor pus, diuinitate ingrediēte pro semine. Et Damascen. dicit in. 3. libro. Obumbrauit super ipsam Dei sapiētia, & virtus, velut diuinū semē. Sed hoc de facili soluitur: quia secundum quod in semine intelligitur virtus actiua, sic Chrys. & Damas. cōparant semini Spiritum Sanctum: vel etiā Filium, qui est virtus Altissimi. Secundum autē quòd in semine intelligitur substātia corporalis, quæ in cōceptione trāsmutatur, negat Hieronymus Spiritum Sanctum fuisse pro semine. ¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Augustin. dicit in Enchir. nō eodē modo dicitur Christus cōceptus, aut natus de Spiritu Sāncto, & de Maria virgine, nā de Maria virgine materialiter, de Spiritu Sancto verò effectiue. Et ideo nō habuit hic locū cōmixtio.

Rom. 1. in Mat in opere imperfecto in vlti. fol. ante fin.

3. ort f.c.2. circa princip.

locis nunc proxime dictis.

Hieron in loco citato in arg. cap. 38. 39. & 40.

COMMENTARIVS.

HIc solū voluit D. Tho. proprietatē locutionis explicare, propter illā particulam, *de*, quæ (vt Theologi volunt) consubstātialitatem indicat, in quo differt ab illa particula, *ex*, quæ latiorem habet significationē, solumque ordinē, seu habitudinē vnius ab alio significat, vt eleganter tractat Aug. lib. de natura boni contra Manichæos, cap. 26. & 27. & D. Tho. hic, & aliis locis frequēter. Vnde videtur fieri, Christū rectè dici ex Spiritu Sancto cōceptum, non tamē de Spiritu Sancto, quia quatenus Spiritus Sancti opera cōceptus est, nō est illi cō substātialis. In contrariū verò est, quia Matth. 1. habentur illa verba Angeli. *Quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est*, quibus respōderi posset in Græco haberi particulā, *ex*, quæ optimè verti posset per particulā, *ex*, vt vertit, & interpretatur Amb. lib. 1. de Spiritu Sancto, cap. 5. Tamē quia vulgata lectio habet, *de Spiritu Sancto*, & Eccleha in symbolo confitetur, *conceptum de Spiritu Sancto*, ideo D. Thomas) quē cæteri Theologi in. 3. d. 4. imitantur) defendit propositionē illam in rigore esse verā. Quia Christus simpliciter dictus suppositū includit, & pro illo supponit, quod est consubstātiale Spiritui Sancto, & hoc satis est, vt possit dici Christus *de Spiritu Sancto conceptus*: neque oportet, vt secundum eam naturam, in qua conceptus est, sit consubstantialis. Vnde in solutionibus argumentorum rectè D. Tho. colligit corpus Christi non propriè dici *de Spiritu Sancto*, sed *ex Spiritu Sancto*. Quia illud est quidem ab Spiritu Sācto, vt ab efficiente causa: non tamen est illi consubstantiale, nec pro supposito eiusdē substantiæ supponit.

Circa solutionem ad 2. de locutione illa, Spititū sanctū in hac cōceptione fuisse *loco seminis*, videātur supra notata disp. 5. sect. 1. in sexta probatione primæ conclusionis.

Christus re dicitur de Spiritu sancto conceptus.

Ambro.

D. Thom. art. 1. huius quæst.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrùm Spiritus Sanctus dici debeat pater Christi secundum carnem.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod Spiritus sanctus debeat dici pater Christi secundum humanitatē. Quia secundum Philos. in libr. de Generatione animalium, pater dat principium actiuum in generatione, mater verò ministrat materiam. Sed beata Virgo dicitur mater Christi porpter materiam, quam in conceptione eius ministrauit. Ergo videtur, quòd etiam Spiritus Sanctus possit dici pater eius, propter hoc, quod fuit principium actiuum in conceptione ipsius. ¶. 2. Præterea, Sicut mentes aliorum sanctorum formātur per Spiritum sanctum, ita etiā corpus Christi est per Spiritum sanctum formatum. Sed alij Sancti propter prædictam formationē dicūtur filij totius Trinitatis, & per cō sequens Spiritus sancti. Videtur ergo, quod Christus debeat dici filius Spiritus sancti, in quātum corpus eius est à Spiritu sancto formatū. ¶. 3. Præterea, Deus dicitur pater noster secūdū hoc, quòd nos fecit, secūdū illud Deut. 32. Nōne ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te? Sed Spiritus sanctus fecit corpus Christi, vt dictū est. Ergo Spiritus sanctus debet dici pater Christi secundum corpus ab ipso formatum. ¶ Sed contra est, quod Augustin. dicit in Enchir. Natus est Christus de Spiritu sancto non sicut filius, & de Maria Virgine sicut filius.

¶ Respondeo dicendum, quod nomina paternitatis, & maternitatis, & filationis generationem cōsequuntur, nō tamen quamlibet, sed proprie generationem viuētium, & præcipuè animaliū. Nō enim dicimus, quòd ignis generatus sit filius ignis generantis, nisi forte secundū metaphorā, sed hoc solum dicimus in animalibus, quorū generatio est magis perfecta. Nec tamē omne quod in animalibus generatur, filiationis accipit nomē, sed solū illud quòd generatur in similitudinē generantis. Vnde, sicut Augustinus dicit, nō dicim', quod capillus, qui nascitur ex homine, sit filius hominis: nec etiā dicimus quod homo qui nascitur, sit filiꝰ feminis, quia nec capillus habet similitudinē hominis, nec homo qui nascitur ex semine, habet similitudinem seminis: sed hominis generātis. Et si quidē perfecta sit similitudo erit perfecta filiatio, tā in diuinis, quā in humanis. Si autē sit similitudo imperfecta, erit etiā filiatio imperfecto. Sicut in homine est quædā similitudo Dei imperfecta, & in quantū creatus est ad imaginē Dei, & in quantū creatus est secundū similitudinē gratiæ. Et ideo vtroq; modo potest homo dici filius Dei: & quia scilicet est creatus ad imaginem eius: & quia est ei assimilatus per gratiā. Est autē cōsiderandum quòd illud, quod de aliquo dicitur secundū perfectā rationē, nō est dicendū de eo secūdum rationem imperfectā: sicut quia Sortes dicitur naturaliter homo secūdum propriam rationem hominis, nū quam dicitur homo secundum illā significationē, qua pictura hominis dicitur homo, licèt forte ipse assimiletur alteri homini. Christus autē est filius Dei secundū perfectā rationē filiationis: vnde quāuis secundū humanā naturam sit creatus, & iustificatus: nō tamen debet dici filius Dei, neq; ratione creationis, neque ratione iustificationis, sed solū ratione generationis æternæ, secundum quam est filius patris solius. Et ideo nullo modo debet dici Christus filius Spiritus sancti, nec etiā totius Trinitatis.

Ad primum ergo dicendum, quòd Christus cōceptus est de Maria Virgine materiā ministrante in similitudinem speciei: & ideo dicitur filius eius. Christus autem secundū quod homo, cōceptus est de Spiritu sancto sicut de actiuo principio, nō tamen secundum similitudinē speciei, sicut homo nascitur de patre suo, & ideo Christus non dicitur filius Spiritus sancti. ¶ Ad secundum dicēdum, quòd homines, qui spiritualiter formantur à Spiritu sancto, non possunt dici filij Dei secundū perfectā rationem filiationis. Et ideo dicuntur filij Dei secundum filiationē imperfectam, quæ est secundum similitudinem gratiæ, quæ est a tota Trinitate. Sed de Christo est alia ratio, vt dictum est. Et similiter dicendum est ad tertium.

Ench. c. 36. circa prin. vers.

1. dist. 4. q. 1. a. 1. q. 2. a. 1. ad 1. 2. dist. 12. q. 1. a. 1. q. 1. ad 1. 3. dist. 3. q. 1. a. 2. q. 1. ad 1. 3. dist. 10. q. 1. a. 1. q. 1. ad 1.

In corp. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

COMMENTARIVS.

PLus docet D.Tho.in arti.quã proponat in titulo. Cum enim quæsierit,an Christus ratione humanę cõceptionis possit dici Spiritus Sancti filius,respondet nec ratione cõceptionis, nec ratione creationis, nec ratione iustificationis posse Christũ dici filiũ vel Spiritus Sãcti,vel totius Trinitatis. Et de primo quidẽ mẽbro, quod ad hũc articulũ propriè spectat, res est certissima, & omni carens difficultate, Christũ vt hominẽ nõ posse dici filiũ Spiritus Sancti, propterea quòd per efficientiã eius sit cõceptus. Vnde Con. Tolet. 11. *Spiritus Sanctus*, inquit, *non est pater filij incarnati,ne duos filios introducamus*, & Chrysost.hom.2.in symbo.Apost.tom.5. *Nõ intelligas*, inquit, *patrẽ Christi secundũ carnem Spiritũ Sanctũ esse*. Idẽ optime docuit Aug. in Enchi.c.38.&.39.Rupert.lib.1. de operib.Spiritus Sancti, cap.10. vbi propriè rationẽ tetigit,quã etiã adduxit hic.D.Tho. in sol.ad.1.scilicet,quia Christus vt homo non procedit ab Spiritu Sancto secũdum similitudinem speciei: pater autem non dicitur,nisi qui producit sibi simile in natura viuentis ex vi productionis.

Christus etiã vt homo nõ potest dici Spiritus Sãcti filius. Con. Tolet. 11. Chrysost. August. Rupert.

Alia vero duo mẽbra,quæ tractãt de relatione fundata in creatione, vel iustificatione secundum humanitatem,ad hunc locũ non spectant,& quod D.Tho. hic dixit sine cõtrouersia verũ est,scilicet Christum nõ esse his nominibus,seu titulis filium appellandũ, cũ nobilior filiatio illi cõueniat. Quod præsertim est certũ,si de Christo simpliciter,& absq; additione vlla loquamur. Cum enim simpliciter nõ possit appellari creatura,nec vocari poterit absolutè filius ratione creationis. Et eadem ratione non erit filius dicẽdus propter iustificationem creatã,quia simpliciter non est sanctus per participationem:sed per essentiam. An vero Christus in quantum homo possit dici creatura,& consequenter an habeat relationem creaturæ ad Deum,quæ per metaphoram,& lato modo, filiatio vocatur, supra.q.16.tractatum est. Et de re quidem non est dubium,quin talis relatio in Christum vt hominem conueniat: consultius tamen est nõ appellare illam filiationem, ad tollendam omnem æquiuocationem,& occasionem erroris,cũm talis relatio, vera filiatio non sit. De alia verò relatione Christi,vt hominis,fundata in gratia sanctificãte,vel vnionis,vel habituali, supra.q.23. fusè satis disputatum est.

A

B

C

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm Beata Virgo aliquid actiue egerit in conceptione corporis Christi.

179

AD quartum sic proceditur. Videtur,quod B.Virgo aliquid actiuè egerit in cõceptione corporis Christi. Dicit enim Damascenus in.3.libro,quòd Spiritus sanctus superuenit Virgini, purgans ipsam,& virtutem susceptiuam Verbi Dei tribuens,simul autem & generatiuã.Sed virtutem generatiuam passiuã habebat à natura,sicut & quælibet fœmina.Ergo dedit ei virtutẽ generatiuã actiuã,& sic aliquid actiue egit in cõceptione Christi. ¶ 2. Præterea,Omnes virtutes animæ vegetabilis sunt virtutes actiuæ:sicut Cõmẽdicit in.2.de Anima.Sed potentia generatiua,tám in mare,quàm in fœmina pertinet ad animam vegetabilem: ergo tàm in mare, quàm in fœmina actiue operatur ad cõceptionem prolis. ¶ 3.Præterea,Fœmina ad conceptionem prolis materiam ministrat,ex qua naturaliter corpus prolis formatur.Sed natura est principium motus intrinsecũ,ergo videtur, quòd in ipsa materia,quã B. Virgo ministrauit ad conceptũ Christi fuerit aliquod principiũ actiuũ. ¶Sed cõtra est,quòd principiũ actiuũ in generatione dicitur ratio seminalis.Sed sicut Aug. dicit. 10. super Gen.ad literã:corpus Christi in sola materia corporali,per diuinã conceptionis,formationisq; rationem de Virgine assumptũ est, nõ autẽ secũdũ aliquã rationem seminalem humanã. Ergo B.Virgo nihil actiue fecit in cõceptione corporis Christi. ¶Respõdeo dicendũ,quod quidã dicũt B. Virginẽ aliquid actiue operatã esse in cõceptione Christi,& naturali virtute,& supernaturali.Naturali quidẽ virtute, quia ponũt,quòd in qualibet materia naturali est aliquod actiuũ principiũ:alioquin credũt,quòd nõ esset transmutatio naturalis.In quo decipiuntur: quia trãsmutatio dicitur naturalis,propter principiũ intrinsecũ, nõ solũ actiuũ, sed etiã passiuũ. Expresse enim dicit Philoso.in.8.Phys. quòd in grauib⁹, & leuibus est principiũ passiuũ motus naturalis,& nõ actiuum. Nec est posibile,quòd materia agat ad sui formationẽ:quia nõ est actu. Nec est etiam posibile, quòd aliquid moueat seipsum,nisi diuidatur in duas partes,quarũ vna sit mouẽs,& alia sit mota:quod in solis animatis cõtingit: vt probatur 8. Phys. Supernaturali autẽ virtute: quia dicunt ad matrẽ requiri,quòd nõ solum materiã ministret(quæ est sanguis menstruus)sed etiam semẽ,quod cõmixtũ virili semini habet virtutẽ actiuã in generatione. Et quia in Beata Virgine nulla fuit facta resolutio seminis propter integerrimã eius virginitatẽ,dicũt,quòd Spiritus sanctus supernaturaliter ei tribuit virtutẽ actiuã in cõceptione corporis Christi,quã aliæ matres habẽt per semẽ resolutũ. Sed hoc nõ potest stare,quia cũ quæli bet res sit propter suã operationẽ (vt dicitur secundo de cælo)natura nõ distingueret ad opus generationis sexũ maris,& fœminæ, nisi esset distincta operatio maris ab operatione fœminæ. In generatione autẽ distinguitur operatio agentis,& patiẽtis. Vnde relinquitur quòd tota virtus actiua sit ex parte maris:passio autẽ ex parte fœminæ.Propter quod in plãtis, in quib⁹ vtraq; vis cõmiscetur,nõ est distinctio maris,& fœminæ. Quia igitur B.Virgo nõ hoc accepit,vt esset pater Christi,sed mater,cõsequens est quòd non acceperit potentiã actiuã in cõceptione Christi,siue aliquid egerit, ex quo sequitur ipsam fuisse patrem Christi: siue nihil egerit(vt quidam dicunt)ex quo sequitur huiusmodi potentiã actiuam sibi frustrà fuisse collatã. Et ideo dicẽdum est, quòd in ipsa cõceptione Christi,Beata Virgo nihil actiuè operata est, sed solã materiam ministrauit. Operata tamen est ante cõceptionem aliquid actiuè,præparando materiam,vt esset apta conceptui.

Infra.q.32. art.4.ad.2. & 3.dist.3. q.2.art.1. lib.2.2. parum ante med.

li.8.te.29. 30.31.32. &c.tom.2.

li.8.tex.30 tom.2.

li.2.te.27. tom.2.

¶Ad primũ ergo dicendũ,quòd illa cõceptio tria priuilegia habuit,scilicet quòd esset sine peccato originali: quòd esset nõ puri hominis,sed Dei,& hominis: itẽ quòd esset cõceptio Virginis.Et hæc tria habuit à Spiritu sancto.Et ideo dicit Damascenus quantũ ad primũ,quod Spiritus sanctus superuenit Virgini purgãs ipsam,id est præseruãs,ne cũ peccato originali cõciperet.Quantũ ad secundũ dicit,& virtutem susceptiuam Verbi Dei tribuens, id est,vt cõciperet Verbũ Dei. Quãtum autẽ ad tertium dicit,simul autẽ, & generatiuam,vt scilicet manens virgo posset generare,non quidẽ actiuè, sed passiuè:sicut aliæ matres hoc cõsequuntur ex semine viri. ¶Ad secundũ dicendũ, quod potentia generatiua in fœmina est imperfecta respectu potẽtiæ generatiuæ, quæ est in mare. Et ideo sicut in artibus,ars inferior disponit materiã: ars autẽ superior inducit formã, vt dicitur in.2.Phys.ita etiã virtus generatiua fœminæ præparat materiã,virtus autẽ actiua maris formãt materiã præparatam. ¶Ad tertiũ dicendum,quod ad hoc,quod transmutatio sit naturalis,nõ requiritur, quod in materia sit principium actiuum,sed solum passiuum,vt dictum est.

Loco citato in arg.

li.2.Physi. tex.15.to.2

In cor.art.

COMMENTARIVS.

HVic articulo nõ existimaui addẽdũ esse cõmentariũ. Nã multa philoso-

Universidad de Deusto
Biblioteca

phica,quæ D.Tho.in eo attingit, si discu A tienda essent,longâ requirerẽt disputationem à nostro instituto satis alienam. Quæ verò ad mysteriũ cõceptionis Christi explicandum necessaria fuerint, in sequenti disputatione attingemus commodius.

DISPVTATIO X.
In tres sectiones distributa.

De causis,quæ humanâ Christi cõceptionẽ ex Virgine operatæ sunt.

QVôd fuerit in Christo humana conceptio,disputari nõ oportet, cũ in superioribus tractãdo de ipso Incarnationis mysterio, & de dignitate matris Dei, eiusq; virginitate, satis ex principijs fidei probatũ sit.Quid etiã sit hæc cõceptio,disputationẽ nõ requirit,cũ hæc quæstio cęteris hominibus cõmunis sit:id verò,quod in Christi cõceptione fuit propriũ,explicatis causis,& modo eius cõstabit.Hoc igitur in hac,& sequenti disputatione præstandum est.Ex quatuor autẽ causis,quæ ad naturales effectus cõcurrere solent:finalis in præsenti disputatione clara est.Proximꝰ enim finis huius cõceptionis fuit, vt gigneretur homo Deus. Vnde omne id,quod fuit incarnationis finis, potest dici finalis causa huius cõceptionis,de qua re in prima.q.huius.3.p.satis dictũ est. Causa formalis propria,& intrinseca conceptionis huius fuit vera anima rationalis vero corpori humano vnita:vnde hoc ipsum corpus,seu materia eiꝰ fuit intrinseca materialis causa eiusdẽ cõceptionis,de quibus in.q.4.5.&.6.huius.3.p.fusè disseruimus,nõ est ergo, quòd sine vtilitate eadẽ repetamus. Idẽ enim est dicere Verbũ assũpsisse verũ corpus humanũ,verãq; animã rationalem,& dicere hęc intrinseca humanæ cõceptionis eius fuisse principia. Supersit igitur tãtũ, vt de causa ministrante materiam,& per modũ matris concurrente,ac de efficiẽte causa dicamus.

Tũ.1.Dis.3 sect.3. & Dis.5 per totam.

SECTIO PRIMA.
Quomodo B.Virgo materiã ministrauerit,ex qua conceptus fuit Christus.

INquiro potius, quo modo hoc factum sit,quàm an sit factum, quia suppono Beatam Virginem verã Christi, ac Dei fuisse matrẽ,hoc enim tanquã primũ fundamentũ huius materiæ in disp.1.huius tomi iactũ,probatũq; est. Ex quo nũc infero id, quod de fide etiã certũ est, Christũ ex substantia Virginis fuisse conceptum: hoc enim necessariũ est,vt ipsa fuerit vera eius mater:& propterea dixit Paul.ad Gala.4. *Misisse Deũ filiũ suũ factũ ex muliere*, id est, substantia eius.Et eandẽ vim habet verbũ illud ad Roma.1. *Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem*, & illud Angeli, Luc.1.*Quod enim ex te nascetur sanctum.* Vt enim inquit Athanas. serm. contra omnes hæreses, *si dixisset, per te,verisimile aliquid haberet impudentia eorum,qui dixerunt Verbum transisse per Virginem tanquam per canalẽ,cæterũ cũ dicat,ex te,clare demonstrat Verbũ assumpsisse ex ea humanum templũ.* Quod ferè eodẽ modo ponderauerat Ambros.lib. B de Incar.Domi.sacramento.c.6.& optime Augustinus afferens prædicta tria testimonia,ser.193.de tempore.Et ad hoc confirmandum valent omnia,quæ supra adduximus,& ad probandũ Deiparã esse verã matrem Christi, & ad ostendendum Christũ, & Virginẽ ducere genealogiã ex Dauid. Nam,vt rectè dixit Theod.Dia.2. *si Christus non sumpsit substantiã corporeã ex Virgine,vanæ sunt omnes promissiones antiquis Patribus factæ.* Nam multo minus sumpsisset ex illis,quia nõ nisi media Virgine aliquid ab eis accipere potuit: Et hac etiã ratione dicitur Christus *cõtentus in antiquis parẽtibus,*seu,*in lũbis eorũ*,vt citato loco tractaui mus.Vnde Aug.lib.2.de gratia Christi,seu peccato originali.c.27.notat, ideo Abrahã iussisse seruũ suũ ponere manũ *sub femore suo* ad iurandum,Gen.24. quia caro Christi de illo femore propaganda erat, quod etiam notauit Chryso.orat. quadam super C illum locum,quæ inter quasdam nondũ Latinas factas circunfertur.Denique, veritas hæc definita est in omnibus concilijs, quæ de hac materia tractant, Ephesino Chalce. Quinta synodo,actione.8.can.2.Sexta syn, act.11.& act.13.cap.2.Lateranẽsi,sub Martino primo,& alijs,quæ in citatis locis latè adduximus:tradũt etiam frequẽter Patres, præsertim videri possunt Damascen. libr. 3.cap.2.&.3.& libr.4.capi.15.& Ambros. dicto libr.de Incarnatio. Dominicæ sacramento.cap.9.August.contra epistо. fundamenti, capitulo.7. Ratio autem à priori est diuina voluntas, quæ statuit Christi concep-

Christus ex substantia Virginis ãceptus. Galat.4.

Rom.1.

Luc.3.

Athanas.

Ambros.

August.

Gen.24.

Chrysost.

Damasc.

Ambros. August.

conceptionem,& incarnationẽ hoc modo fieri. A posteriori verò optima ratio est. Nã,si nihil de Virgine erat sũpturus,quortasse,vt nos deciperemur?Nã si B.Virgo nihil de suo in eũ transtulit, reuera non peperit filiũ suũ: sed protulit effectũ alienum. Congruentiæ autem, seu congruentiæ sunt omnes quibus supra ostendimus decuisse Deum nasci ex fœmina,& fieri filiũ eius: itemquè ad vincendum dæmonem oportuisse assumere naturam ex eadem massa, quæ in primo homine lapsa fuerat, vt hoc modo medicina esset magis accommodata vulneri,& satisfactio quadam ratione magis propria exhiberetur in ea natura, per quam Deus fuerat offensus. Propter quod ad Hebr.2.dicitur,*qui sanctificat,& sanctificantur,ex uno omnes*,& infra,*Quia pueri cõmunicauerũt carni,& sanguini,& filius Dei participauit eisdem.*

Hebr.2.

In conceptione Christi suũ sanguinem Virgo ministrauit.

Secundò ex eodem principio infertur, Christum conceptũ esse ex purissimis sanguinibus Beatissimæ Virginis, ipsa suum sanguinem ministrante eo modo, quo veram humanam generationẽ ex parte matris fieri necesse est,vt explicando artic.5. D.Tho.in.q.31. dictum est, & eleganter explicat Sophronius in sua epistola.

Sophron.

Obiectio.

Difficultas igitur tantùm supereſt, quo modo potuerit ẽ.Virgo ita ministrare materiã ad Christi conceptionem, vt verè, ac propriè maternũ concursum hac in parte præstiterit:Et ratio difficultatis est Primò, ex parte ipsius materiæ,nã aliæ matres partim ministrãt sanguinẽ, partim etiã semẽ. Nã,iuxta Galeni sententiã,lib.1 de semine, C fœtus nõ tantũ formatur ex sanguine tanquã ex materia:sed etiam ex semine fœminео & virili,quoad partes solidiores, quales sunt venæ, arteriæ, nerui, & similes, quæ facilius ex re crassa,& viscosa, cuiusmodi semen est quàm ex sanguine formãtur. Quam sententiam Medici,& Philosophi frequentius sequũtur:at B. Virgo non ministrauit semen, ergo non habuit plenũ concursum maternum in ea conceptione. Et ex parte etiam ipsius sanguinis est difficultas,quia aliæ fœminæ ministrãt sanguinem menstruũ ad formationem fœtus, B. autem Virgo ex purissimis sanguinibus Christum concepit.Denique in modo ministrandi est difficultas, quia aliæ fœminæ ministrãt modo,& facultate vitali,quia generare,& concipere est actus vitæ vegetatiuę,qui requirit tẽpus,successionẽ,& modũ à natura prescriptũ:quæ omnia in hac conceptione seruata non sunt,quia(vt disput. sequenti dicemus) Spiritus Sanctus infinita suа virtute subito formauit prolem.Nec satisfaciet,si quis respondeat, vt B. Virgo dicatur cõcepisse Christũ ex sua substãtia, satis esse,quod ex ipsius sanguine Christi corpus fuerit formatũ, quacunque ratione id factũ sit. Hoc enim reuera non est satis ad veram cõceptionem humanam,neq; vt B.Virgo sit verè mater: sicut neque Adam dici potuit pater,aut mater, eò quòd Eua fuerit de costa eius formata, nec B. Virgo diceretur verè peperisse filium,nisi per naturales vias illũ emisisset, neq; etiã fuisset vera cõceptio,si(vt quidã dixerũt)Christi corpus nõ in vtero,sed in corde, aliavè parte corporis formatũ esset. Necessariũ ergo est,vt conceptio facta fuerit ex materia à natura determinata ad formationem humanæ prolis, & modo vitali, ac humano, aliàs reuera non fuisset vera cõceptio, nec Beata Virgo vera mater euasisset.

Respõdetur, difficultatem hanc multũ ex principijs philosophicis pendere, quæ hoc in loco examinanda non sunt,sed supponenda.Solum oportet vt Theologus aduertat, Philosophiam subditam esse debere,& subordinatã Theologiæ, huius enim veritas certior est,& quodammodo regula philosophicæ veritatis, ita vt nihil possit esse in philosophia verum, quòd Theologicis principijs sit contrarium. Duo igitur principia hic certa esse oportet.Alterũ est B.Virginem cõcepisse, integerrima,prorsusque illibata manente illius virginitate. Alterum ita concepisse vt propriè,ac verè mater effecta sit:quæ duo in superioribus demonstrata sunt.

Galen.

B.Virgo Christum in vtero concepit.

Ex his infertur primò,B.Virginẽ cõcepisse filiũ in vtero,& in loco fœminei corporis ad cõcipiẽdũ fœtũ à natura destinato.Quod optimè cõuincit Caiet.hic.q.31. ar.5.cõtra quosdã, quos suo tempore dixi se refert factam esse conceptionẽ in corde, hoc enim est cõtra verba Euangelij. *Ecce cõcipies in vtero*,Luc.1.& cõtra illa verba eiusdẽ Luc.2.*cũ Maria desponsata sibi uxore prægnante.*Nam esse prægnantem,vterũ grauidum manifestè indicat.Quod clarius dixit Matth.c.1.*Inuẽta est in vtero habẽs de Spiritu Sancto.*Repugnat etiam rationi, & veri-

Pit.

Luc.1.&.2.

Matth.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tati conceptionis, partus, & maternitatis, A vt obijciendo tactum est.

Secundò infertur concurrisse in ea conceptione omnia, quę necessaria sunt ad humanam, seu maternam filij generationem: si enim aliquid ex necessarijs defuisset, non fuisset vera conceptio.

Responsio ad obiectiones in oppositum.

Ad primā ergo partē difficultatis propositæ respōdeo, si semen maternū simpliciter necessariū est ad concipiendū filiū, consequenter dicendum esse B. Virginem per naturalem facultatem partē sanguinis in semen conuertisse, idquè ad debitum locum conceptionis transmisisse. Quod inter

Richard. Mantuan.

scholasticos absque formidine cōcedit Richard. in. 3. d. 4. art. 2. q. 1. citatur etiā Mantuanus *tractatu de conceptione Christi*: Qui tamen ita senserit, consequenter dicere debet, illam seminis transmissionem factā esse sine vlla inordinatione, & voluptate, aut B aliquo motu concupiscentiæ, vel Spiritu Sancto obumbrante, vel quia subito, & absque vlla commotione naturalium membrorum facta est. Et inde fit, vt non magis deroget integritati, & puritati virginitatis, quā solius sanguinis transmissio. Vnde etiam dicendum est, quādo Sancti dicunt formatum esse Christi corpus ex purissimis sanguinibus, vel à maiori, potiori, & certiori parte materiam hanc nominasse, vel certè sub illa necessariam seminis partem comprehēdisse, quia semen quodammodo sub sanguine comprehenditur, quia ex sāguine decocto, & deputato cōficitur.

Et hæc sententia probabilis est, incerta tamen, nequè *frequenter in ore versanda*, vt

Bonauē.

Bonau. dixit in. 3. d. 4. art. 2. q. 1. Vnde satis

D. Thom.

pium, & probabile etiam est, si quis velit C sentire cum D. Thom. hic. q. 31. art. 5. ad. 3. conceptionem hanc absque vlla seminis transmisione perfectam esse, si propriè, & rigorosè de semine loquamur. Hoc enim dictis Sanctorum, & perfectioni virginitatis magis est consentaneum, & philosophicæ doctrinæ non repugnat, & si repugnaret, potius esset Theologiæ accommodanda, quàm è contrario. Primum enim, Aristote. 1. de Generat. Animal. cap. 20. & lib. 2. c. 4. in vniuersum negat fœminā emittere semē, aut ex illo formari fœtum: sed solū ex sanguine. Deinde, quāuis totum hoc

Aristo.

Aristoteli nō cōcedamus, est enim creditu difficile, propter rationes. & experimēta, quę Medici afferūt, licēt (inquā) fateamur posse fœminā cōficere semen, & illud esse posse partē materiæ, ex qua formatur fœtus: nihil est tamen, quod nos cogat ad dicendum illud esse simpliciter necessarium ad formationem prolis. Quia cùm sanguis, & semen parum in substantia differant, & ex sanguine facilè possit elaborari semen, cur non poterit etiam naturali modo fieri, vt quamuis interdum fœmina non emittat semen, si sufficientem sanguinis copiā ministret, & virile semē sit efficax, ac etiā copiosum, hoc ad naturalem generationē sufficiat? Præterea Galenus ait non solum semē fœmineum: sed etiam virile materialiter concurrere ad formationē fœtus, non est autem dubium, quin possit interdum vnū esse in maiori quātitate, quàm aliud, & è conuerso, ergo eadem ratione, etiam si alteruttum desit quoad materialem partē, vel etiam si sit sterile, vel ita indispositum, vt sit ineptū ad formationē prolis, si tamen ille defectus ex alia parte, vel ex abundantia, & optima qualitate sanguinis supplea tur, id satis, superquè erit ad humanam generationem. Deniquè cū hæc materia sanguinis, & seminis respectu prolis sit veluti remota, non est cur applicatio eius in tali dispositione sit simpliciter necessaria. Quia si aliunde ministretur sufficiens materia, per vim formatiuam poterit ea dispositio, quæ necessaria fuerit, effici, ac suppleri. Cū ergo hęc materia necessaria simpliciter nō videatur, satis cōsentaneum est credere, in Beatissima Virgine nō fuisse assumptam, sed solum sanguinem, ex quo, sicut Spiritus Sanctus suppleuit id, quod defuit virilis seminis, ita etiam formauit, quidquid ex fœmineo semine formari potest.

Semen seminæ non est simpliciter necessarium ad prolis formationē sed sufficit sanguinis ministratio.

Galen.

B. Virginis Christi conceptus materiam seminis sanguinis ministrat non seminis.

C Obijci tamen possunt verba Bedæ, libr. 4. in Luc. c. 49. vbi ex professo videtur probare Christū fuisse cōceptū ex semine Virginis. *Quæ enim cōsequentia*, inquit, *eius lacte credatur nutritus, cuius semine negatur esse cōceptus, cū ex vnius eiusdemquè fontis origine secundum Physicos vterquè liquor emanet?* Respondetur ibi solū agere cōtra hæreticos, vt probet Christū esse cōceptū de substantia Virginis. & illā vocat *sementinā materiam*, vt ex verbis antecedentibus constat, & sequētibus, sic enim ait, *Nisi forte putanda est Virgo, sementinā suæ carnis materiā nutriēdo in carne Dei filio suggerere potuisse, incarnādo autē quasi maiori, & inusitato miraculo minime potuisse*: vbi cōstat per *sementinā materiā*, nō intelligere semen propriè dictum: nō A enim illud est, quo nutritur fœtus, sed sanguis. Vtraq; harum sententiarū est probabilis: dicamus ergo materiam huius cōceptionis fuisse sanguinem, nec cōtendamus, an sanguis ille, quem B. Virgo ad conceptionem Christi ministrauit, fuerit tantum sanguis rubeus, vel iam ita decoctus, vt albus effectus sit, vel in vtraq; dispositione. Siue enim vno, siue altero modo dicatur, nihil virginitati, & puritati Deiparæ derogatur: & sine dubio asserendum est in ea dispositione illū ministrasse, in qua iuxta debitū naturæ ordinē, ministrari à matribus solet: quæ autem sit illa dispositio ex naturali Philosophia petendum est: & tractat prolixè Caiet. 22. q. 154. art. 12.

Christus ex sanguine menstruo Virginis nō est formatus.

Ad alteram partem de sanguine menstruo, quidā concedunt etiā corpus Christi

Abulens.

formatum esse ex sanguine menstruo Vir B ginis, Abulens. Matth. 1. q. 52. & Leuit. 12. q. 5. Alij verò negant, quia is sanguis imperfectus est, & quodammodo ad corruptionem tendens, de quo legi potest Caieta.

Caiet.

22. q. 154. arti. 12. Tamen hæc quæstio potest esse de nomine. Certū est enim iuxta veriorem Philosophorum, & Medicorum sententiam, sanguinem, ex quo formatur fœtus, non esse sanguinem corruptum, sed purum, perfectiusquè decoctū, vt D. Tho. supra. q. 31. art. 5. docuit, & ibi ex Aristot. Augustin. & alijs diximus: quia tamen natura prouidit, vt fœminæ propter necessitatem generationis hoc sanguine abūdarēt, quando ille necessarius non est ad formationem, vel nutritionem fœtus, prouidit etiam modum, quo certis, definitisque tēporibus expelleretur, & fortasse quando est in eo statu, vt expellendus sit, iam est imperfectus, & ad corruptionem tendens, & quasi excrementum quoddam, & tunc consueuit appellari *sanguis menstruus*. Et hoc sensu nō formatur fœtus ex sanguine menstruo, vt sic, id est in eo statu constituto, formatur tamen ex illo met sanguine, qui nisi formando fœtui deseruiret, menstruus futurus esset.

Ad tertiam difficultatis partem de modo huius conceptionis, dicendum est quæstione sequenti. Et quod ad vim effectricem pertinet, dicemus in sectione sequenti; nūc breuiter respondeo, in conceptione tres actiones distingui posse. Prima est congregatio sanguinis materni in vtero. Secunda,

formatio fœtūs remota. Tertia, vltima dispositio, & informatio fœtus. Quod si comprehendamus etiam nutritionem prolis, qua vsque ad perfectionem, & quasi maturitatem perducitur, id est, vsque ad natiuitatem (nam hæc est veluti perfectio, & cōsummatio conceptionis) in illa distingui poterunt illæ tres actiones proportione seruata, quia necesse est, & ministrari nutrimentum, seu materiam nutritionis, & disponi, ac tandem conuerti, & animari: tamē in hac posteriori parte nulla est difficultas: tùm quia est veluti extrinseca conceptioni: tùm etiam quia post Christum cōceptum, reliqua naturali modo perfecta sunt, Virgo enim alimentum præbebat purissimum, & perfectissimum eodem genere actionis, & motus, quo aliæ matres, quia nihil erat, quod impediret: neque est vlla ratio, & fundamentum ad miracula non necessaria confingenda. Quod autem pertinet ad tres priores actiones, duæ postremæ non pertinent propriè ad ministrationem materiæ, sed ad formationem, de qua sect. sequenti dicēdum est: tantū ergo superest prima actio, quæ naturaliter fit per naturalem facultatem ipsius vteri, qui susceptо virili semine, vel ab illo quasi excitatus, aut fortasse etiā adiutus, statim attrahit ex venis sanguinem formando fœtui conuenientem. Hanc ergo actionem etiam habere potuit Beata Virgo, vt vitali modo hūc sanguinem ministraret, solū duplici ratione fuit illa actio miraculosa. Primò, quia absque susceptione virilis seminis, sacer illius venter sanguinem attraxit supplente Spiritu Sancto vim illam, quām virile semen confert ad huiusmodi actionem, vel certè altiori modo excitando illam facultatem actiuam, vt suam actionem exerceret. Secundò, quia illa attractio multo breuiori tempore, quàm naturaliter posset, effecta est. Hęc autem duplex ratio miraculosę operandi non est cōtra rationem veræ generationis, quia non mutauit essentialē rationem illius actionis, nec vitalem modum, sed accidentaliter potius illam perfecit. Et eadem ratione addēdū est, si fortasse sanguis Virginis prius nō erat satis dispositus ad formationē prolis, ea nimirū dispositione, quę proximè antecedit efficaciam seminis, diuinitus fuisse Virginem confortatam, vt subito illa m dispositionem efficeret, impediendo materiæ repugnātiam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel alio simili modo. Potest autem facilè hoc miraculum euitari, si dicamus diuina prouidentia factum esse, vt Beatæ Virginis corpus ita nutriretur, & gubernaretur, vt in eo momento haberet sanguinem rectè præparatum, & aptissimum ad Christi conceptionem.

SECTIO II.

Vtùm solus Spiritus Sanctus fuerit causa efficiës conceptionis humanæ Christi ex Virgine.

NOn intendimus excludere duas alias Trinitatis personas, supponimus enim opera Trinitatis ad extra esse indiuisa quoad effectionem: & ita quanquâ appropriatè hoc opus tribuatur Spiritui Sancto: cõmune tamen esse totius Trinitatis. Sẽsus ergo quæstionis est, an sit excludenda omnis alia causa creata proximè efficiens, & solum potest propriè esse quæstio de persona humana, patre scilicet, aut matre, quia nulla est alia causa per se, ac propria generationis humanæ.

Supponimus autem secundo, in hac conceptione nullum hominem habuisse efficientiam vllam, quia non est opera viri effecta, & quoad hoc certum est Spiritum sanctum adhibuisse omnem vim actiuam, quâm virile semen solet in conceptione exercere. Quod totum de fide certum est, & supra probatũ, cùm de virginitate Deiparæ ageremus. Tota ergo quæstio ad Virginem reuocatur, an scilicet ipsa operata fuerit effectiuè cum Spiritu Sancto, vel solus Spiritus Sanctus sine ipsa.

Suppono autem tertio, in Christi conceptione interuenisse duo, nimirum formationem corporis, vsquè ad vnionem illius cum anima (quam suppono à solo Deo creari) & vnionem totius humanitatis cũ Verbo. Hic non agimus de efficientia huius vnionis, quia hæc intrinsecè non spectat ad humanam generationem, & quia de causis eius superius quæst. secunda, dictum est, agimus ergo de actione illa, quæ versatur circa corpus vsquè ad perfectam dispositionem & vnionem cùm anima.

Suppono quarto, B. Virginẽ habuisse omnẽ efficiẽtiam, quâm necesse est habere fœminam vt vera mater sit, vt ex dictis in præcedenti sectione manifestum est. Vnde præter actionem illam antecedentem, qua mater disponit remote, ministratquè materiam (de qua iam diximus) certum videtur habuisse Virginem aliquam actionem quasi concomitantem, quàm sine dubio omnes matres habent, quandiu in vtero formatur corpus, vt rectè docuit D. Tho. in. 3. d. 3. quæst. 2. arti. 1. Quia ipse maternus vterus calore suo naturali, & spiritibus vitalibus fouet, & conseruat semen, & multum iuuat ad bonam dispositionem, & cõplexionem corporis. Quæ actio in alijs fœminis durat per quadraginta, vel octoginta dies vsquè ad perfectam conceptionem, Beata autem Virgo, quia in ea conceptio subito perfecta est, non ideo priuari debuit hac efficientia, & ideo ei datum est, vt subito efficeret totam illam dispositionem, quam hoc modo, & per has qualitates in naturali tẽpore effectura erat. Igitur quæstio solum superest de principali illa actione, quæ propriè dicitur formatio fœtus, quæ cõsistit in organizatione corporis vsquè ad vltimam dispositionem.

De qua duplex est Theologorum opinio. Prima affirmat, quidquid est efficientiæ in illa actione, tribuẽdum esse soli Spiritui Sancto, & Beatam Virginem materiam ministrasse duntaxat. Ita D. Thom. hic & quæstio. sequenti, articu. 4. ad. 2. & Caietanus hic, & in. 22. quæstio. 154. arti. 12. Richard. in. 3. distin. 3. artic. 2. quæst. 2. Capreol. d. 4. & ibi Palud. quæst. 2. in fine, & Marsil. q. 5. arti. 2. Fundamentum Philosophicum est, quia putant hi Doctores cum Aristo. 1. de genera. animal. cap. 20. & lib. 2. cap. 4. in omni humana generatione matrem non concurrere actiue, sed solum ministrare materiam: Theologicum autẽ fundamentum D. Thomæ fuit, ne concederet Virginem in hac conceptione emisisse semen, quia hoc puritati, & virginitati eius derogare videtur. Quod tamen necessarium fuisset, si Beata Virgo aliquid effectura erat, nam tota vis actiua in humana generatione est medio semine: Neq; enim satisfacit, si quis dicat, quãuis aliæ matres efficiãt per semẽ, Virgini supernaturaliter datũ esse, vt sine semine haberet totã illã efficiẽtiã, quã aliæ matres habere solẽt. Hoc (inquam) non satisfacit, quia si hæc efficiẽtia fœminæ necessaria est ad generationẽ humanã, & in ea fundatur ratio, & relatio matris, vt B. Virgo genuerit tãquã vera mater, necesse est, vt per facultatẽ hãc animæ vegetantis, & per vitalẽ actũ eius genuerit, hæc autẽ facultas nõ est nisi vel ad formãdum semen, vel in virtute, quæ in illo resident, ergo, si ab his non processit actio, non fuit vera generatio, ergo, vt dicamus Virginem non emisisse semen, & nihilominus verè genuisse, dicendum est, ex parte matris generationem humanam non consistere in actione seminis, sed solum in ministratione materiæ.

D. Thom. Caiet. Richar. Capreol. Palud. Marsil.

Aristo.

Secunda sententia est, Beatam Virginẽ effectiuè operatam esse cum Spiritu Sancto ad Christi conceptionem. Hanc sequũtur plures Theologi in. 3. d. 4. Bonaventura, artic. 2. q. 1. Scot. & Gabriel. q. vnica, & Maior. q. 3. Fundamentum eorum est, quia sentiunt cum Galeno. 14. lib. de vsu partium, & lib. 2. de semine, fœminas concurrere effectiuè ad generationẽ prolis emittendo semen, debile quidem, & imperfectum, & ideo per se insufficiens, vt ipsum solum formet fœtum, non tamen carens omni vi agendi, coniunctum enim cum semine viri vnum integrũ generationis instrumentum componit. Quam sentẽtiam Galenus variis experimentis, & rationibus probat. Ea verò suppositâ concludunt præcepti Theologi, Beatam Virginem in conceptione Christi adhibuisse eandem vim, quam aliæ matres adhibere solẽt. Tũ quia Spiritus Sanctus solum suppleuit defectũ patris. Tûm quia aliàs ipsa nõ fuisset vera, ac perfecta mater Christi.

Bonauent. Scot. Gabrie. Maio. Galen.

Non spectat ad præsentem locum, vt cõtrouersiam inter Aristotelẽ, & Galenũ dirimamus: est enim valde difficilis, & ambigua, & non potest hoc loco pro dignitate tractari, nequè huius materiæ grauitas id patitur, obiter autem, & sine sufficiẽti examine illam definiendo iniuria tantis Philosophis fieret. Præsertim quia si cũ Aristotele sentiamus, rectè sequitur Beatam Virginem non habuisse in conceptione Christi efficientiam: Si verò cum Galeno tenea mus fœminas habere vim administrandũ semen efficax, & operatiuum simul cum semine viri, non ideò necessariò cogimur fateri Beatam Virginem transfudisse hoc semen in matricem, & per illud cooperatã fuisse conceptioni. Quia quamuis fœmina possit tale semen præstare, non inde fit, illud esse simpliciter necessarium ad generationem, sicut supra de materiali semine dicebamus. Quia virtus actiua huius seminis eiusdem rationis erit cum semine viri, & solum concurrent vt partes vnius agentis integri, ergo posset tàm efficax, & copiosum esse semen virile, vt etiam si maternum deficiat, si aliunde ministretur sufficiens materia, illud solum sufficiat ad effi ciendam conceptionem. Patet consequentia, quia vis actiua, quæ completur ex quãtitate, seu partibus integralibus eiusdẽ rationis, ablata vna parte potest per aliam similem suppleri. Nihil enim refert, quòd semen sit à viro, vel à fœmina decisum, si alioqui sit eiusdem rationis, & in sufficienti quantitate. Eò vel maximè, quòd semen fœminæ dicitur debile, & parum actiuum, vnde fit, vt eius vis facilè suppleri possit per nonnullum augmentum virilis seminis, vel in quãtitate, vel in qualitate illius, quamuis è conuerso solum fœmineum semen nõ possit supplere actionẽ viri, propter remissam virtutem, quàm habet. Quòd si hoc verum est, vt certè est probabile, dicendum erit, quamuis mater possit concurrere actiuè: tamen hoc non esse de ratione matris, & ita non oportuisse Virginem habuisse hanc efficientiam, vt vera mater esset, & decuisse, vt illam nõ haberet, vt eius virginitas omnino pura & illibata permaneret.

obiectio.

Sed adhuc facta illa hypothesi, obijci potest contra hunc dicendi modum. Primò, quia licèt necesse non sit, vt fœmina concurrat actiuè, quando est impedita, vel in fœcunda ad formandum semen, tamẽ si fœcunda sit, & nihil obstet, naturalis ordo postulat, vt ipsa concurrat: sed Beata Virgo propter optimam complexionem, & ætatem, fœcunda erat, & ad perfectum generationis modum apta, ergo, vt ex parte sua naturali modo conciperet, debuit efficere. Secundò, quia estò posit esse mater sine hac efficientia, dubitari tamen non potest, quin perfectiori modo mater sit, quæ non solum effectiuè ministrat materiã, sed etiã formatfœtũ: & cõsequẽter perfectior matris relatio inde cõsequetur, cur ergo priuabimus Virginẽ perfectissima ratione, & relatione matris? Tertiò addere possumus, propter hanc causam virginitatis perfectionem in nullo diminui: quia in primis, quòd Beata Virgo per naturalem facultatem generatiuam semen efficeret, non est contra virginitatem, & castitatem, quia illud

Universidad de Deusto
Biblioteca

lud est merum opus naturæ, sicut est naturalis digestio, vel concoctio cibi. Quod verò semen illud postea transmiserit ad locum, in quo formatur proles, non magis videtur contra virginitatem, quàm transmissio sanguinis, quia illa transmissio fieri potuit obumbrante Spiritu Sancto sine vlla concupiscentia, titillatione, aut impudico motu, qui posset sensibilem delectationem parere, materia autem virginitatis non est nisi delectatio sensualis, & talis seminis resolutio, quæ nata sit illam causare,

D.Thom: vt D.Tho.docuit.22.q.152. articu.1.ergo virginitatis perfectio huic efficientię nihil obstat.

Responsio. Hæ rationes faciunt sanè valde probabilem posteriorem sententiam, & explicando illam eo modo, quo in obiectionibus insinuatur, & supposita Galeni sententia, est

Damasc. multum verisimilis, & non aliena à modo loquendi Sanctorum Patrum. Damascen. enim lib.3.c.2.dicit, Spiritum Sanctum in Virginem superuenientem, vim ei tum ad suscipiendum Verbi Deitatem, tùm ad gignendum suppeditasse. Clarius Anselmus

Anselm. lib.de conceptu virginali.c.13.&.14. dicit corpus Christi formatum esse de semine Virginis. Et obijciens sibi, quia conceptio ex semine est immunda, respondet, hoc intelligendum esse de illo semine, quod cum consensu seminatur voluptatis, semen autem de Virgine sumptum fuit absquè vlla voluptate, & ideo purissimũ fuit: Ex quo constat Anselmum de proprio, & effectiuo semine loqui.

Virginem in Christi concepti one non actiue cõcurrisse per seminis effusionem, probabilissimũ est.

Nihilominus tamen opinio sancti Thomæ satis probabiliter defendi potest modo supra dicto, Negare enim simpliciter, & in vniuersum matrem habere vim agendi in conceptione, aut posse emittere effectiuum semen, difficile existimo esse consideratis omnibus sensibilibus signis, quæ partim ex anatomia, partim ex alijs effectibus conspiciuntur. Quod verò semen actiuum fœminæ non sit simpliciter necessarium, mihi valde probabile est, qua opinione posita dici consequenter potest, etiam si fœmina fœcunda sit, & semine abundet, non propterea illud esse simpliciter necessarium ad generationem. Quanquam, si talis fœmina naturali modo concipiat, consequutione quadam naturali necessario illud emittet, siue hic, & nunc necessarium simpliciter sit, siue non, quia per se ordinatum est ad A generationem, & per talem motionem, & actum necessario emittitur, hæc autem necessitas non habuit locum in Virgine, quia modo naturali non concepit, nec cum illis motibus imperfectis, qui seminis effusionem excitant. Nequè propterea aliquid de perfectione matris demitur Virgini: tùm quia ad perfectam matris rationem satis est, quòd ea omnia præstiterit, quæ ad veram generationẽ humanã necessaria sunt: tùm etiam, quia si quid fortasse illi defuit de actiuitate seminis, tamẽ in ministratione materiæ alias matres excesit: aliorum enim filiorum corpora (vt est probabilis sententia Galeni) partim ex virili semine, partim ex sanguine matris materialiter formantur, corporis autem Christi materia ex sola matre sumpta est. Deinde etiam excesit in illa actione, qua materiam præ- B parauit, fouit, ac disposuit, quæ nõ parum confert ad humanam generationem, præsertim cùm tota efficientia causę proximę circa dispositionem materiæ, & corporis organizationem versetur, neque enim potest animam efficere, nequè illã aliter corpori vnire, quàm illud perfectè disponendo. Quòd si absque hac seminis transmissione possumus veritatem, proprietatem, ac perfectionem matris tueri, non videtur posse negari, quin hoc virginitatis puritatem aliquo modo augeat, quia in Deipara non tantum id, quod formale, & quasi morale, & studiosum est in virginitate, sed etiam id, quod est quasi materiale, debuit esse omni ex parte perfectum, & ideo integerrima in corpore seruata est, & ab omni illecebra voluptatis naturali, & inuoluntaria præseruata. Effusio autem seminis, etiã C si sine voluptate fiat, est pars huius materiæ, & ideo omnis carentia illius ad perfectionem virginitatis pertinere potuit saltẽ ex parte materiæ.

Virgo fuit vlla ex parte minus actiua, perfectissima Christum concepit, & genuit.

Nequè Damascenus contrarium dixit, absolutè enim loquitur de vi generandi, quàm non negamus in Virgine fuisse, atquè per vim Spiritus Sancti eleuatam esse, & confortatam, vt efficaciùs, ac velociùs operaretur, quàm naturaliter posset. Anselmus verò magis videtur loqui de materiali, quàm de efficienti semine, & explicari potest eo modo, quo verba Bedæ præcedenti sectione explicuimus, omnis enim materia generationis humanæ solet interdum seminis nomine significari.

S E-

SECTIO III.

Vtrùm potuerit B. Virgo Christũ Deũ, & hominem ex viro concipere.

QVæstio hæc non potest intelligi de potẽtia ordinaria, quia in his præsertim rebus quæ à sola diuina voluntate, & potẽtia pẽdent, illud solũ potest dici possibile de potẽtia ordinaria quod Deus facere decreuit, quodq; diuinis mysterijs magis et cõsentaneũ, & hoc sensu cõstat non potuisse Deiparã ex viro cõcipere. Intelligẽda ergo quæstio est de potentia absoluta, quã nõ mouissem, nisi in quodã D.Thomę interprete legissem, hic.q.31.art.4. esse impossibile Christũ Dñm potuisse habere patrẽ naturalẽ in terris. Et fundamentum est, quia generatio actiua non terminatur ad humanitatẽ, sed ad personã, ergo actio virilis seminis terminatur ad esse personale hominis, ergo implicat cõtradictionẽ hominẽ Deũ generari per actionẽ virilis seminis, oporteret enim illã actionẽ terminari ad esse personale talis hominis, & cõsequẽter ex vi talis actionis vniri humanitatem personę diuinę, quod implicat cõtradictionẽ. Nulla enim creatura potest concurrere efficiẽter ad hoc, vt persona diuina cõmunicet suã subsistentiã personæ creatæ, quia illud esse, est supra omnẽ ordinẽ creaturæ, & ideo cõtineri non potest in eius virtute, & potestate. Cõfirmari potest hæc sententia, quia nõ potuit Deus homo ita concipi, vt ex vi suæ originis esset obnoxius originali culpæ, hoc enim repugnat dignitati Verbi Dei, sed si conciperetur ex viro, peccato originali fuisset obnoxius, ergo.

Beata Virgo Christum Deum hominem ex viro potuit concipere.

Dicendũ verò est absq; vlla dubitatione, potuisse Deũ hominẽ concipi, & generari ex muliere opera viri. Hanc assertionẽ censeo adeò certã, vt cõtraria nec probabilis, nec verisimilis sit. Probatur primo, quia nõ implicat cõtradictionem, vt patebit statim facilè soluendo obiectiones factas. Et præterea declaratur, quia Deus potest assumere in vnitatẽ personę naturã hominis geniti ab alio homine (vt supra ostẽsum est q.4.) ergo potest assumere illã naturam in primo instãti, quo perficitur generatio. Nã si in posteriori tẽpore assumi potest ablata subsistentia, quã ia habebat, cur nõ poterit in primo instanti assumi, & præueniri, ne fluat subsistentia propria? Secundò ita declaratur, quia vel vnio hypostatica humanitatis ordine naturæ supponit vnionem partiũ, & cõpositionẽ humanitatis, vel ècõtrario prius natura partes assumũtur, & postea inter se vniũtur, & ipsis mediantibus assumitur tota humanitas. Si primũ dicatur, ergo fieri rectè potuit, vt actio virilis seminis versaretur circa corpus formandũ vsq; ad vltimũ instans generationis inclusiue, animamq; illi vniendã, totamq; humanitatẽ cõponendã, & quod in posteriori signo naturę assumeretur illa humanitas, priquã intelligeretur subsistens. Si autẽ dicatur secundũ (quod verius est) certè cũ anima prius natura creetur, quàm vniatur corpori, posset prius natura assumi à Verbo, etiã si corpus, cui erat vnienda, virili semine organizatũ esset: & eadẽ ratione posset idẽ corpus in eodẽ instanti prius natura assumi, & posterius natura in eodẽ instanti B possent illæ partes vniri, ex vi illarũ dispositionũ, quæ virtute eiusdẽ seminis in tali corpore fierent. In his enim omnibus non solũ non est cõtradictio: sed nec difficultas vlla: quin potius si verũ est (vt est probabile) B. Virginẽ concurrisse effectiuè, alterutro ex his modis necessario philosophandũ est. Denique, quãuis de facto conceptio Christi non fuerit facta opera viri: tamen in ipsa effectione Spiritus Sancti distinguẽda est duplex actio, altera est conceptio actiua, altera vnitio hypostatica, nam hæ duæ sunt valde distinctæ: per priorẽ enim suppleuit defectũ, & efficaciã virilis seminis, & id effecit, quod homo effecturus erat, licet altiori modo, quo etiã posset Spiritus C Sanctus formare purũ hominem sine hypostatica vnione, ergo etiam potuisset totam hanc actionem permittere homini, & virili semini, quamuis in eodem instãti ipse esset aliam actionem, seu vnionẽ hypostaticam operaturus. Quocirca valde absurdum, & ridiculum existimo sentire, potuisse Deum facere vt homo sit Deus, & Deus homo, & vt aliqua fœmina sit mater Dei: & tamen facere non potuisse vt aliquis vir pater Dei existeret.

Responsio ad argumenta in oppositũ.

Ad fundamentũ ergo respõdetur, actionẽ virilis seminis terminari quidẽ ad personã subsistentẽ in natura, vt ad vltimũ terminũ, qui genitus, vel natus denominatur, versari autẽ proximè circa naturã vniẽdo partes, ex quibus cõponitur, ex qua cõpositione resultat suppositũ. Et ideò, si pater

gene-

Universidad de Deusto
Biblioteca

generaret filiũ,cuius naturã Deus assume A ret in instanti generationis eius,vt ille pater diceretur verè genuisse talẽ filiũ hominem Deũ,non esset necessariũ,vt effectiuè attingeret vnionẽ hypostaticã in ipsa humanitate cũ Deo,sed satis esset,vt in eodẽ instanti vniret inter se animam,& corpus Deo vnita. Sicut homo generat hominem subsistentẽ,quia vnit inter se animã,& corpus subsistẽtia,quamuis illas partiales subsistentias ipse non effecerit. Exempla sunt euidẽtia, hoc enim modo Christus nutriebat se,effectiuè attingẽdo illam aggenerationẽ partialẽ,quæ in nutritione fit, quamuis effectiuè nõ faceret hypostaticã vnionẽ illius partis materiç. Sic etiam verè dicuntur Iudæi interfecisse Deũ,quia disiunxerunt animam à corpore, & è contrario, si Deus vsus esset creatura ad suscitandum Christũ,illa diceretur verè suscitasse Deũ, B & effecisse hunc hominem,quamuis vnionem hypostaticam non effecisset. Addo præterea,quamuis contradictionem implicet,hominem per illam actionem seminis, quæ ad generandum necessaria est, vnire effectiuè humanitatem Verbo,quia illa est actio naturalis,& â virtute naturali tantũ procadens,quod ad vim argumenti pertinebat,cui iam responsum est: non tamen implicare contradictionem creaturam assumi à Deo,vt instrumentũ ad illam vnionem faciendam,vt probaui latè supra.q.2. *Tom.1. disput.10. sect.1.* Quia tota illa actio versatur circa humanitatem, & id, quod per illam formaliter fit,est quid creatum, & finitum, quamuis terminetur ad subsistentiam Verbi infinitam,quod non refert,quia non oportet, vt illa subsistentia contineatur in virtute, & potentia instrumenti.

Ad confirmationem respondetur, concipi opera viri latius patere,quàm generari ab homine lapso,& descendẽte ab Adamo,posset enim denuo creari homo, à quo Christus generaretur,& hoc satis esset ad intentionem nostram, loquimur enim simpliciter de absolũta potentia. Secundo dicitur,nec in homine lapso habere efficaciam argumentum, quia licèt humanitas talis hominis,si sibiipsi relinqueretur, vt in propria persona subsisteret, ex vi suę cõceptionis,obnoxia esset originali peccato, tamen suppositа vnione hypostatica, ex vi illius fieret immunis ab originali culpa, vt dixi latius in. 1.tomo, q. 15. disput. 33. sect. 2. cõcl. 2.

Arti.I.

QVAESTIO XXXIII.

De modo, & ordine conceptionis Christi, in quatuor articulos diuisa.

¶De qua disputant Doctores in 3.sentent.d.3.

DEinde considerandum est de modo,& ordine conceptionis Christi. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrùm corpus Christi in primo instãti cõceptionis fuerit formatum. ¶Secundò,vtrùm B in primo instanti cõceptionis fuerit animatũ. ¶Tertiò, vtrùm in primo instanti conceptionis fuerit à Verbo assumptum. ¶Quartò,vtrùm conceptio illa fuerit naturalis,vel miraculosa.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm corpus Christi fuerit formatum in primo instanti conceptionis.

AD primũ sic proceditur. Videtur,quòd corpus Christi nõ fuerit formatũ in primo instã C ti suæ conceptionis. Dicitur enim Ioã. 2. Quadraginta & sex annis ædificatũ est tẽplum hoc,quod exponẽs Augu. in.4.de Trinit.dicit. Hic numerus perfectioni Dominici corporis aperte cõgruit. Et in lib.83. Quæstionum dicit. Non absurdè quadraginta & sex annis dicitur fabricatum esse templũ, quod corpus eius figurabat, vt quot anni fuerũt in fabricatione templi, tot dies fuerint in corporis Dominici perfectione. Non ergo in primo instanti cõceptionis corpus Christi fuit perfectè formatum. ¶2. Præterea, Ad formationem corporis Christi requirebatur motus localis, quo purissimi sanguines de corpore Virginis ad locum generationi congruũ,peruenirent. Nullum autem corpus potest moueri localiter in instãti:eo quòd tempus motus diuiditur secundum diuisionem mobilis:vt probatur in.6. Phys. Ergo corpus Christi non fuit in instanti formatũ. ¶3. Præterea,Corpus Christi formatum est ex purissimis sanguinibus Virginis,vt supra habitum est. Nõ autem potuit esse materia illa in eodem instanti sanguis,& caro:quia sic materia simul fuisset sub duabus formis. Ergo aliud fuit instãs, in quo vltimo fuit sanguis, & aliud in quo primo fuit caro formata. Sed inter quælibet duo instantia est tempus medium, ergo corpus Christi nõ fuit in instanti formatum,sed per aliquod tempus. ¶4. Præterea,Sicut potentia augmentatiua requirit determinatum tempus in suo actu,ita etiam, & virtus generatiua: vtraq; enim est potentia naturalis, ad vegetatiuam animam pertinens. Sed corpus Christi fuit determinato tempore augmentatum, sicut & aliorum hominum corpora:dicitur enim Luc. 2.quòd proficiebat sapientia,& ætate, ergo videtur, quòd pari ratione formatio corporis eius, quæ pertinet ad vim generatiuam,non fuerit in instãti,sed determinato tẽpore,quo aliorũ hominum corpora formantur.

lib.6. phys. tex.37.38. & 39.to.2 *¶3.1.art.5.*

li.18.c.35 in prin.

¶Sed cõtra est,quod Gregor.dicit. 18. Moraliũ,Angelo nunciante,& Spiritu sancto adueniente, mox Verbum in vtero,mox intra vterum Verbũ caro, Respõdeo dicendum,quòd in cõceptione corporis Christi tria est considerare. Primò quidem motum localem sanguinis ad locum generationis:secũdo,formationem corporis ex tali materia:tertio autem, augmentum, quo

A perducitur ad quantitatẽ perfectam. In quorũ medio ratio conceptionis cõsistit,nã primum est conceptioni præambulũ, tertium autẽ conceptionem cõsequitur. Primum autem nõ potuit esse in instanti:quia hoc est contra ipsam rationem motus localis corporis cuiuscunq; cuius partes successiuè sub intrat locum. Similiter,& tertiũ oportet esse successiuum: tùm quia augmẽtum nõ est sine motu locali:tùm etiam quia procedit ex virtute animæ iã in corpore formato operãtis,quæ nõ operatur nisi in tẽpore. Sed ipsa formatio corporis,in qua principaliter ratio cõceptionis cõsistit,fuit in instanti,dupli B ci ratione. Primo quidẽ propter virtutẽ agentis infinitam, scilicet Spiritus sancti,per quẽ corpus Christi est formatum,vt supra dictũ est. Tãto enim aliquod agens citius potest materiam disponere, quãto maioris virtutis est. Vnde agens infinitæ virtutis,potest in instanti materiam disponere ad debitam formam. Secundo,ex parte personæ Filij, cuius corpus formabatur: nõ enim erat congruum vt corpus humanum assũmeret nisi formatum. Si autẽ ante formationẽ perfectã aliquod tempus cõceptionis præcessisset,nõ posset tota conceptio attribui filio Dei, quæ C non attribuitur ei nisi ratione assumptionis. Et ideo in primo instanti, quo materia adunata peruenit ad locum generationis,fuit perfectè formatum corpus Christi,& assumptum. Et per hoc dicitur ipse filius Dei conceptus: quod aliter dici non posset.

¶Pr.art. 1.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum Augustini vtrobiq; nõ refertur ad solã formationẽ corporis Christi,sed ad formationẽ simul cum determinato augmẽto vsque ad tẽpus partus:vnde secundum rationẽ illius numeri dicit perfici tẽpus nouẽ mẽsiũ, quo Christus fuit in vtero Virginis.

Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad ſecundum dicendum, quòd motus ille localis nō comprehenditur infra ipſam conceptionem, ſed eſt conceptioni præambulans.

Ad tertium dicendum, quod nō eſt aſsignare vltimum inſtans, in quo materia illa fuit ſanguis, ſed eſt aſsignare vltimum tempus, quod continuatur nullo interueniente medio ad primū inſtans, in quo fuit caro Chriſti formata. Et hoc inſtans fuit terminus temporis motus localis materiæ ad locum generationis.

Ad quartū dicendum, quod augmētum fit per potentiam augmentatiuā ipſius quod augetur. Sed formatio corporis fit per potentiam generatiuam, non eius qui generatur, ſed ipſius generātis ex ſemine, in quo operatur vis formatiua ab anima patris deriuata. Corpus autē Chriſti nō fuit formatū ex ſemine viri (ſicut ſuprà dictū eſt) ſed ex operatione Spiritus ſancti, & ideo talis debuit eſſe formatio, vt Spiritū ſanctū deceret. Sed augmentum corporis Chriſti fuit factum ſecundū potētiam augmentatiuā animæ Chriſti, quæ cū ſit ſpecie conformis animæ noſtræ, eodē modo debuit corpus illud augmentari, ſicut & alia hominū corpora augmentantur, vt ex hoc oſtē deretur veritas humanæ naturæ.

4.phi.ar.2.

COMMENTARIVS.

Diſtinguit D.Tho. tria, quæ in conceptione Chriſti interuenerunt, ſcilicet, congregationem ſanguinis ad locum conceptionis, formationem corporis, & eius augmentum. Primum dicit factum eſſe in tempore, quia fit per motum localem: & in ſolutione ad ſecundū aduertit, hunc motum non pertinere ad conceptionem, ſed eſſe quid extrinſecum applicans illi materiam, & ideo nihil referre ad perfectionem conceptionis, quòd hæc ſanguinis congregatio in tempore ſit facta. Illud verò in hac aſſertione difficile eſt ex plicatu, quid ſub hoc locali motu comprehēndatur, quod ſequenti diſputatione explanabimus.

Iam verò corporis formationem ait D. Tho. factam eſſe in momento, quod duplici ratione confirmat: Prima eſt, quia virtus Spiritus ſancti eſt infinita. Quæ ratio immediatè ſolum probat hoc eſſe poſsibile: ſubintelligit autem D.Tho. decuiſſe. Spiritum ſanctum in modo faciendi hoc opus oſtendere omnipotentiam ſuam, modo perfectiſsimo illud perficiendo, quandoquidem ad Verbi Incarnationem ordinabatur. Secunda ratio indiget maiori expoſitione, ſic enim D.Tho. colligit. Deus cōceptus eſt ex Virgine, ergo oportuit, vt in primo momento, in quo facta eſt, vel inchoata conceptio, facta etiam fuerit vnio hypoſtatica carnis ad Verbum, aliàs non tota conceptio ad Deum eſſet terminata, ergo oportuit, vt ſimul fuerit conceptio inchoata, & conſummata, vſquè ad coniūctionem carnis cum anima rationali, quia non decuit Verbum aſſumere carnem, antequam anima informaretur.

Obiectio.

Sed dicet aliquis, non ſequi inconueniens, etiam ſi dicamus corpus illud fuiſſe humano more quadraginta, & amplius diebus perfectum, & tamen nō eſſe aſſumptum vſque ad rationalis animæ introductionem, quia vſque ad illud inſtans, nondum eſt corpus humanum, nequè actio, quæ antecedit inſtans generationis, eſt reuera humana conceptio, niſi remotè, & habitudine quadam: ſicut dicitur generatio inchoari in alteratione, quæ antecedit. Cōceptio enim humana generationem ſubſtātialem in tali ſpecie ſignificat, vnde licèt præcedens alteratio ſucceſsiuè facta eſſet, nihilominus verè, ac propriè diceretur Deus conceptus ex Virgine. Reſpondetur, nomine conceptionis totum illud includi, & valde decuiſſe, vt diuinum Verbum totam humanam conceptionem aſſumeret, ac quodammodo deificaret, nec decuiſſe, vt Spiritus ſanctus aliquid ex ſanguine Virginis fabricaret, quod non eſſet Deus, ſeu Deo hypoſtaticè vnitū, & ipſam etiā Virginem decuit, nihil vnquam concipere niſi Deum, vnde Luc. 1. dicitur, *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. Quod enim ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei.*

Reſponſio.

Luc.1.

Dices fortaſſe non eſſe inconueniens vt

vt caro fuerit à principio aſſumpta prius quam eſſet animata, ſicut poſt mortem māſit vnita Verbo ſine anima. Nam ſicut eo tempore ſolū erat caro humana per habitudinem ad animam, quam habuerat, ita ab initio conceptionis poteſt dici caro humana, quia ad ſuſcipiendam rationalē animam præparatur. Reſpondetur non eſſe ſimilem rationem. Non enim decuit Verbū diuinum prius tempore aſſumere corpus, quàm rationalem animam, aut prius fieri embrionem, aut aliquid ſimile, quàm hominem, vt latius ſupra diximus. q. 6.

Tertiū, ſcilicet augmentum corporis, dicit D.Tho. factū eſſe in tēpore, per ſucceſſiuum augmentum. Quod per ſe cōſtat, eſt enim hoc extra rationem conceptionis, & naturali modo, ac virtute animæ fit.

Auguſt.

Iuxta hanc aſſertionē explicat D.Tho. in ſol. ad. 1. loca Auguſtini in. 4. de Trinit. & in lib. 83. quæſtionum, vbi ſenſit corpus Chriſti ſucceſſu temporis fuiſſe perfectum in vtero matris, & eſt ſine dubio verus ſenſus eius. Dicit enim quadraginta ſex ſenarijs dierum fuiſſe corpus Chriſti perfectū, qui dierum numerus, nouem menſes conficit. Quomodo autem tot dies fuerint requiſiti ad perfectum augimentū corporis Chriſti intra viſcera matris, cùm in vno inſtanti habuerit corpus tam perfectum, quàm alij habere ſolent quadraginta diebus, hoc non expoſuit Auguſtinus, attigit tamē D.Tho. art. ſequenti, argumento ſecundo, & dicemus diſputatione ſequenti.

ARTICVLVS II.

Vtrùm corpus Chriſti fuerit animatum in primo inſtanti ſuæ conceptionis.

181 3.d.3.q.5. art.2.ad.3. & 4.contra cap.44. & 45.ad.1.et ep.3.tr.223 & 224. & Io.1.lc.15. & 2. & 2.lc.3.co.3

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd corpus Chriſti non fuerit animatum in primo inſtanti ſuæ conceptionis. Dicit enim Leo Papa in Epiſtola ad Iulianū: Non alterius naturæ erat caro Chriſti quā noſtra, nec alio illi, quàm cæteris hominibus anima eſt inſpirata principio. Sed alijs hominibus nō infunditur anima in primo inſtanti ſuæ cōceptionis, ergo nec corpori Chriſti anima debuit infundi in primo inſtanti ſuæ cōceptionis. ¶ 2. Præterea, Anima ſicut quælibet forma naturalis requirit determinatam quantitatem in ſua materia. Sed in primo inſtanti cōceptionis corpus Chriſti nō habuit tantā quantitatem, quantā habent corpora aliorū hominū, quando animantur: alioquin ſi cōtinue fuiſſet poſt modū augmētatum: vel citius fuiſſet natū, vel in ſua natiuitate fuiſſet maioris quantitatis, quam alij infantes. Quorum primum eſt contra Auguſtinum. 4. de Trinitat. vbi probat eum ſpatio nouem menſiū in vtero Virginis fuiſſe: ſecundum autem eſt contra Leonem Papam, qui in ſermone Epiphaniæ dicit, quod Magi viderunt, & adorauerūt puerū Ieſum, in nullo ab humanæ infantiæ generalitate diſsimilem. Non ergo corpus Chriſti fuit animatū in primo inſtāti ſuæ conceptionis. ¶ 3. Præterea, Vbicunque eſt prius, & poſterius, oportet eſſe plura inſtantia. Sed ſecundū Philoſoph. in lib. de Generatione animalium, in generatione hominis requiritur prius, & poſterius: prius enim eſt viuum, & poſtea animal, & poſtea homo: Ergo non potuit animatio Chriſti perfici in primo inſtanti ſuæ conceptionis. ¶ Sed contra eſt, quod Damaſc. dicit in. 3. libro. Simul caro, ſimul Dei Verbi caro, ſimul caro animata anima rationali, & intellectuali.

Eſt epi. 11. ad Iulianū Epiſ. Coenſem, non remote a ſine illius.

lib. 4. ca. 5. to. 3.

In ſermo. 4. circa mediū illius inchoate ſermo. tuſſum & rationabile.

lib. 2. ca. 4. to. 4.

li. 3. ca. 2. à med.

¶ Reſpondeo dicendum, quod ad hoc quòd conceptio ipſi filio Dei attribuatur (vt in Symbolo confitemur, dicentes. Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto) neceſſe eſt dicere, quòd ipſum corpus Chriſti, dum conciperetur, eſſet à Verbo Dei aſſumptū. Oſtenſum eſt autē ſupra, quòd Verbū Dei aſſumpſit corpus mediante anima, & animā mediante ſpiritu, id eſt intellectu. Vnde oportuit, quòd in primo inſtanti conceptionis corpus Chriſti eſſet animatum anima rationali. ¶ Ad primum

In Symbol. Apoſto.

q.6.ar.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mum ergo dicendum, quòd principiũ A inspirationis animæ, potest cõsiderari dupliciter. Vno modo secũdũ dispositionẽ corporis: & sic nó ab alio principio inspirata est anima corpori Christi, & corporibus aliorũ hominũ: sicut enim statim formato corpore alterius hominis, infunditur anima, ita fuit in Christo. Alio modo potest cõsiderari dictũ principiũ solũ secundũ tẽpus: & sic quia prius tẽpore formatũ fuit perfectè corpus Christi, prius tẽpore fuit etiã animatũ. ¶ Ad secundũ dicẽdum, quód anima requirit debitã quãtitatẽ in materia, cui infunditur, sed ista quãtitas quandã latitudinẽ habet, quia & in maiori, & in minori quantitate saluatur. Quantitas autem corporis, quã habet, cùm primò sibi infunditur anima, proportionatur quantitati perfectæ, ad quam per augmentum perueniet: ita scilicet quòd maiorum hominum maiorem quantitatẽ corpora habẽt in prima animatione. Christus autẽ in perfecta ætate habuit decentem & mediocrem quantitatẽ, cui proportionabatur quantitas, quã corpus eius habuit in tempore, quo aliorum hominum corpora animãtur: minorẽ tamẽ habuit in principio suæ conceptionis. Sed tamen illa parua quãtitas nó erat tã parua, vt in ea non posset ratio animati corporis conseruari, cum in tali quantitate quorundã paruorũ hominum corpora animentur. ¶ Ad tertiũ dicẽdũ, quòd in generatione aliorum hominũ locũ habet quod dicit Philosophus, propter hoc quòd successiuè corpus formatur, & disponitur ad animã. Vnde primò tãquã imperfectè dispositũ, recipit animã imperfectã: & postmodũ quãdo perfectè est dispositũ, recipit animã perfectã. Sed corpus Christi propter infinitã virtutẽ agẽtis fuit perfectè dispositũ in instãti, vnde statim in primo instanti recepit formam A perfectam, id est animã rationalem.

HIC articulus non indiget cõmentario, nõ enim est in illo noua difficultas prẽter tractatã in articulo prẽcedenti. Suppositio enim priori miraculo de perfecta formatione corporis Christi in momẽto, absq; nouo miraculo quasi naturali lege consequebatur, vt corpus illud in eodẽ instanti anima rationali formaretur. Quia materiæ perfectè dispositæ, proportionata forma naturali lege debita est.

ARTICVLVS III.

Vtrùm corpus Christi in primo instanti suæ conceptionis fuerit à Verbo assumptum.

B AD tertiũ sic proceditur. Videtur, quod caro Christi prius fuerit concepta, & postmodũ assũpta. Quod enim nõ est, nõ potest assumi. Sed caro Christi per cõceptionẽ esse incepit. Ergo videtur, quod fuerit assũpta à Verbo Dei, postquã fuit concepta. ¶ 2. Prætereà, caro Christi fuit assũpta à Verbo Dei mediãte anima rationali. Sed in termino cõceptionis accepit animã rationolẽ. Ergo in termino cõceptionis fuit assũpta, sed in termino cõceptionis dicitur iã cõcepta: Ergo prius fuit cõcepta, & postmodũ assũpta. ¶ 3. Prætereà, In omni genC nerato prius tempore est id, quod est imperfectũ eo, quod est perfectum: vt patet per Philosophum in. 9. Methaphys. Sed corpus Christi est quiddam generatũ. Ergo ad vltimã perfectionẽ, quæ cõsistit in vnione ad Verbum Dei, nõ statim in primo instanti cõceptionis peruenit, sed primò fuit caro concepta, & postmodum assumpta.

Sed cõtra est, quod Augustꝰ. dicit in lib. de fide ad Petrũ: Firmissimè tene, & nullatenus dubites, carnẽ Christi nó fuisse conceptam in vtero Virginis, priusquam susciperetur à Verbo.

Respondeo dicẽdum, quod (sicut supra

3.16.ar.6. & 7. prà dictũ est) propriè dicimus Deum A factũ esse hominem, nõ autẽ propriè dicimus, quod homo factus sit Deus: quia scilicet Deus assumpsit sibi id ꝙ est hominis, nõ autẽ prẽextitit id quod est hominis, quasi per se subsistẽs ante quàm susciperetur à Verbo. Si autẽ caro Christi fuisset concepta antequàm susciperetur à Verbo, habuisset aliquã dò aliquã hypostasim prẽter hypostasim Verbi Dei, quod est cõtra rationẽ Incarnationis: secũdũ quam ponimus Verbũ Dei esse vnitũ humanæ naturæ, & omnibus partibus eius in vnitate hypostasis. Nec fuit cõueniẽs quod hypostasim prẽexistentẽ humanę naturę B vel alicuius partis eius, Verbũ Dei sua assumptione destrueret. Et ideo cõtra fidẽ est dicere, quod caro Christi prius fuerit cõcepta, & postmodum assumpta à Verbo Dei.

¶ Ad primum ergo dicendũ, quod si caro Christi non fuisset in instanti formata, seu cõcepta, sed per tẽporis successionẽ, oporteret alterũ duorum sequi, vel quod assumptũ nõdũ esset caro, vel quod prius esset cõceptio carnis quã eius assumptio. Sed quia ponimus conceptionẽ in instanti esse perfectã, cõsequens est, quod in illa carne simul fuit concipi, & conceptũ esse. Et sicut Augustꝰ. dicit in lib. de fide ad Petrum: dicimus ipsum Dei Verbũ suæ carnis acceptione cõceptũ, ipsamq; carnem, C Verbi incarnatione cõceptam. Et per hoc patet etiam respõsio ad secundũ. Nam simul dum caro illa concipitur, concepta est, & animatur.

¶ Ad tertium dicendum, quod in mysterio Incarnationis, nõ consideratur ascensus quasi alicuius præexistentis proficientis vsque ad vnionis dignitatẽ: sicut posuit Photinus hæreticus, sed potius consideratur ibi descẽsus secundũ ꝙ perfectum Dei Verbum, imperfectionem naturæ nostræ sibi assũpsit, A secũdũ illud Ioã. 6. Descẽdit de cœlo.

TExtus D. Thom. est perspicuus, res autem ipsa tractata est in superiori tomo, circa quæstionem. 6. vbi ostẽdimus simul tempore fuisse corpus Christi animatum, ac Verbo vnitum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm conceptio Christi fuerit naturalis vel miraculosa.

183
3.d.3.q.1. ar.2. & 4. cõtra. 1.45. & quo. 6. q. 10. & opu. 3. c 225. vsq; ad. 231. & Isa. 7 le. 1. co. 1. prine.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod cõceptio Christi fuerit naturalis. Secundum enim conceptionem carnis, Christus B dicitur filius hominis. Est autem verus, & naturalis filius hominis sicut verus, & naturalis Dei filius: ergo eius conceptio fuit naturalis.

¶. 2. Prætereà, Nulla creatura producit operationem miraculosam. Sed cõceptio Christi attribuitur Beatæ Virgini, quæ est pura creatura: dicitur enim quòd Virgo Christum concepit. Ergo videtur, quod non sit miraculosa conceptio, sed naturalis.

¶ 3. Prætereà, ad hoc quòd aliqua trãsmutatio sit naturalis, sufficit ꝙ principium passiuum sit naturale: vt suprà habitum est. Sed principium passiuũ ex parte matris in conceptione Christi, fuit naturale: vt ex dictis patet. Ergo conceptio Christi fuit naturalis. q.32.ar.4.

¶ Sed contra est, quod Dionysius dicit in Epistola ad Caium monachum: In epi. quæ inc. Quæris. Super hominem operabatur Christus ea, quæ sunt hominis: & hoc monstrat Virgo supernaturaliter concipiens. in quidem, circa med. illius.

¶ Respõdeo dicendũ, quod sicut Ambros. dicit in libro de Incarnatione. cap. 6. circa med. tom. 2. multa in hoc mysterio, & secũdũ naturã inuenies, & vltra naturã. Si enim cõsideremus id, quod est ex parte materię cõceptus, quã mater ministrauit, totũ est naturale. Si verò cõsideremus id, ꝙ est ex parte virtutis actiuæ, totũ est

Universidad de Deusto
Biblioteca

miraculosum. Sed quia vnumquodq; magis iudicatur secundũ formã, quàm secundum materiã, & similiter secundum agens, quàm secũdũ patiens: inde est, quod conceptio Christi debet dici simpliciter miraculosa, & supernaturalis, sed secundum aliquid naturalis. A

Ad primum ergo dicendum, quod Christus dicitur naturalis filius hominis, in quantum habet naturam humanam veram per quam est filius hominis: licet eam miraculosè habuerit. Sicut cæcus illuminatus, videt naturaliter per potentiam visiuam, quam miraculosè accepit.

Ad secundum dicendum, quod cõceptio attribuitur Virgini Beatæ, non tanquam principio actiuo: sed quia ministrauit materiam conceptui, & in eius vtero est conceptio celebrata. B

Ad tertium dicẽdum, quod principium passiuũ naturale sufficit ad trãsmutationem naturalem, quando naturali, & cõsueto modo mouetur à principio actiuo proprio. Sed hoc in proposito nõ habet locum. Et ideo cõceptio illa nõ potest dici simpliciter naturalis.

COMMENTARIVS.

C

QVæstio huius articuli solum spectat ad modum loquendi, nam res satis constat ex ijs, quæ supra dicta sunt de hac conceptione, & quæ de illius modo statim dicemus. Vnde nihil in textu D. Thom. occurrit explicandum præter solutionem ad. 1. in qua D. Tho. ait Christum dici naturalem filium hominis, in quantum habet veram naturam humanam, per quam est filius hominis, licet eam miraculosè habuerit.

Obiectio. Statim enim occurrit obiectio, aliud est enim esse naturalem hominem: aliud verò esse naturalem filium hominis, vt ergo Christus sit verus, ac naturalis homo, satis est quòd habeat veram naturam hominis, non tamen hoc sufficit, vt sit naturalis filius hominis. Homo enim dicitur à natura, filius autem ab origine, & ideo, sicut vt sit homo, requirit humanam naturam, ita vt sit naturalis filius, naturalis origo necessaria est, aliàs si humana eius natura formata esset ex costa Virginis, vel alio simili modo, nihilominus fuisset naturalis filius hominis, quod est planè falsum. Respondetur verum esse, quod obiectio sumit, ad humanam filiationem præter humanã naturam necessariã esse originem, & hoc ipsum D. Tho. insinuauit, cum addidit, *in quantum habet naturã humanã, per quam est filius hominis.* Vt verò mens eius radicitus intelligatur considerare oportet, aliud esse generationem, vel conceptionẽ esse veram: aliud esse naturalem: rursus recolere oportet, opus interdum dici miraculosum ratione termini, interdum verò tantũ ratione modi. Cõceptio ergo Christi ex Virgine, vera conceptio, ac generatio humana fuit, quãtum ex parte matris esse oportet (vt superiùs explicatũ est) modus autem fuit aliquomodo supernaturalis in velocitate, & similibus circunstantijs, quæ veritatẽ conceptionis non tollunt. Rursus ex parte causæ efficientis fuit illa conceptio supernaturalis: terminus autem eius omnino naturalis, agimus enim præcisè de conceptione, non de hypostatica vnione. Quia ergo conceptio actionem significat, & habitudinẽ dicit ad efficientem causam, ideo sicut supernaturali virtute facta est, ita supernaturalis simpliciter dicitur, licet ex parte materiæ, & termini naturalis quodammodo sit, hoc tamen satis est, vt Christus dicatur simpliciter naturalis filius hominis. Quia vt sit filius, sat est, quòd veram humanam originem habeat ex matre, vt verò dicatur naturalis filius, satis est, vt ex vi illius originis eandem naturam habeat cum matre. Non enim dicitur naturalis filius propter modum, sed propter terminum originis, & hoc significauit D. Tho cũm dixit esse filium naturalem, *in quantum habet naturam humanam*, scilicet communicatam per veram conceptionem naturalem ex parte materiæ, & termini. Et in hoc sensu rectè vtitur exemplo cæci illuminati. Nam in eo opere, quamuis modus sit supernaturalis, terminus tamen naturalis existit.

Responsio.

Christus quomodo dicatur naturalis filius hominis.

DIS-

DISPVTATIO XI.
In duas sectiones distributa.

De tempore, & modo, quo Christi conceptio ex Virgine perfecta est.

DE tempore huius conceptionis, id est de anno, mense, die, & hora, quibus facta est, nihil est, quod dicamus. Supra enim ostendimus factam esse tempore annuntiationis Angelicæ, de qua ea omnia ibi tractauimus. Solum igitur restat agendum de tempore, quatenus respicit modum conceptionis, & est mensura eius, quod est quærere, an hæc conceptio fuerit successiua actio, vel instantanea, nec enim alius modus inquirendus, aut explicandus superest, cætera enim omnia, quę desiderari possunt, explicando causas conceptionis, exposita sunt. Duo ergo breuiter de hoc modo dicemus, scilicet quis fuerit possibilis, vel qualis re ipsa seruatus sit. B

SECTIO I.

Vtrum fuerit possibile conceptionem Christi fieri in instanti.

SVppono non esse sermonem de tota actione, seu augmento post creationem, & informationem animæ subsequutam, quia extra cõceptionem est. Supono secũdò non esse quæstionẽ de vnione animæ ad corpus: nam etiam extra cõtrouersiã est, in initio factã esse in instanti, hoc enim est proprium initium rerum permanentium. Tertiò nullam oportet esse quæstionem de productione, seu intensione quarumcunque qualitatum, quibus humanum corpus disponitur. Quia huiusmodi actio ex vi sui intrinseci termini nõ requirit successionem, sed solum ex contrariarum qualitatum resistentia, seu ex indispositione subiecti, virtuti autem infinitæ Spiritus Sancti nullum contrarium resistere potest, quominus effectum suum ponat instanti producere. Difficultas ergo in duobus consistit. Primò, in sanguinis cõgregatione, quæ corporis formationem antecesserit. Secundò informatione corporis, ideest organizatione, ac distinctione membrorum diuersas figuras, densitatem, vel raritatem habentium. C

A Circa primum D. Thomas hic indicare videtur illam congregationem nõ potuisse fieri in instanti, sed tantum in tempore. Quia necessariò requirit motum localem, & ita videntur intelligere D. Thomę interpretes.

Cõgregatio sanguinis ad conceptionẽ Christi necessaria constituit in vtero Virginis in instanti potuit.

Dicendum autem videtur primò, non implicasse contradictionem, totum sanguinem ad formandum corpus Christi necessarium in vnico instanti constitui in loco conceptioni destinato. Probatur, quia non est necessarium fieri per motum localem continuũ, potuit enim fieri per mutationem indiuisibilem, qua corpus nunc primo acquirat hunc locum, & primo relinquat, seu desinat esse in loco, in quo tẽpore proximè antecedenti quieuerat, nulla enim est in hoc repugnantia, vel implicatio contradictionis. Neque enim obstat locum illum esse extensum, & consequenter vel secundum se totum, vel secundùm partem esse distantem à priori loco. Quia loquendo de absoluta potentia, non est necessarium, vt sanguis pertransierit omnia loca media, potuit enim fieri diuina virtute, vt pertransiret de extremo in extremũ nõ existendo in medio. Nulla enim in hoc ostendi potest repugnantia, & ex alijs effectibus fit facilè creditu. Nam de Angelis multi opinantur posse naturaliter hoc facere: probabilius etiam est idẽ corpus posse à Deo cõstitui in locis distantibus, quãuis nõ existat in medio, facilius igitur poterit mutare de loco in locum nõ pertranseundo medium. Nunc etiam constituitur Christi corpus præsens in Eucharistia, & multi censent illam esse tantum actionem adductiuam, quod est probabile, & certum est esse possibile. Si ergo potest Deus adducere hũc corpus ex loco distanti nõ solum nõ transeũdo media, sed nec relinquẽdo quidem aliũ locũ, facilius poterit transmutare prędicto modo de loco ad locum. Neque enim ad vim huius rationis refert, quòd in Eucharistia nõ fit Christus locali modo, satis est enim, quòd ibi acquirat præsentiam realẽ, modus enim præsentiæ difficultatem nõ auget, nec specialẽ aliquã repugnantię, vel implicationis rationem importat. Denique, potest Deus mouere vnum corpus per aliud, non diuidendo, sed penetrando illud, cur ergo facere non potest vt transiliat de loco in locum non existẽdo in medio? Quin potius Duran. 4. d. 44.

Transitus de extremo in extremũ sine transitu per medium non est impossibilis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Palud. d.44.q.6.& Palud.q.3.ad.3.multo facilius existimant hoc posterius fieri posse,quàm prius. Hoc ergo modo fieri potuit in instanti hęc sanguinis congregatio ad conceptionem Christi necessaria.

Addo verò vlteriùs hanc sanguinis cõgregationẽ fieri nõ potuisse hoc modo in instanti concurrente actiuè B.Virgine,& adhibente aliquam naturalẽ vim ad illam mutationem. Potuit quidem Deus vti ad hunc effectum naturalibus Virginis facultatibus,tanquam instrumento operãte per potentiam obedientialem actiuam modo supernaturali,ea scilicet ratione, qua posset Deus per quamcunq; creaturam eam mutationem efficere:nõ potuit autem fieri,vt B. Virgo per facultatẽ naturalẽ proprijs viribus naturaliter operãtem aliquid circa mutationem illam operaretur.Quia illa mutatio omnino est extra ordinem naturalium motuum , & actionum vitæ vegetatiuę.Differt enim essentialiter illa mutatio ab attractione, vel impulsu , quibus tantùm duobus modis potest naturalis potentia aliquod extrinsecũ corpus mouere.

Circa secundũ de organizatione, seu formatione corporis, difficultas oritur ex superiori puncto. Quia si motus localis non potest fieri nisi in tempore,ómnis mutatio, quæ intrinsecè , vel concomitanter requirit mutationem loci,nõ magis poterit fieri in instanti, quàm motus localis. Vnde D. Thomas probat augmẽtationem corporis Christi factam esse in tempore,quia necessario coniunctam habet loci mutationem, sed idem omnino est de corporis delineatione:nam hęc etiam includit mutationem loci secundum diuersas partes. Quod ita facilè declaratur , constituamus enim in loco conceptionis totum necessarium sanguinẽ,qui homogeneus est, eiusdẽ figuræ, raritatis,& similium dispositionum,intelligi ergo non potest, hunc sanguinem coagulari, condensari , & in diuersis partibus varijs figuris formari,nisi necessariò intelligantur partes eius mutare locum. Quia pars densior facta minorem locũ occupat, quàm antea , diuersa etiam figura diuersum situm in loco requirit, suppono enim corpus illud in principio,& termino actionis esse naturali modo in loco : ergo non magis hæc formatio potuit in instanti fieri,quàm localis motus.

Difficultas verò in contrarium est,quia D.Tho.magnam differentiã inter hęc cõstituit. Ego autem ingenuè fateor nescire me satisfacere difficultati positæ. Vnde conuincor ad dicendum nõ potuisse hanc formationem fieri in instanti , secundum se totam , nisi simul efficiendo , vt partes sanguinis mutarent sua loca sine transitu per medium: Quia alias non posset intelligi illa locorum mutatio sine successione. Supponimus enim in eo instanti , quo facta est conceptio, singulas partes corporis fuisse tantum in locis sibi proprijs, & adæquatis , & nullam earũ fuisse in pluribus locis,aut in maiori loco, quàm naturaliter posset occupare, ne nouum miraculũ sine fundamento , aut necessitate fingamus. Prædicto autem modo possibile fuit huiusmodi corporis formationem in instanti fieri, efficiendo scilicet , vt totus sanguis, qui toto tempore præcedenti hunc locum occupauit, habens hanc partem in hoc loco, & illam in illo , & sic de alijs,subitò in instanti conceptionis aliter secundum partes suas se habuerit ad totum locum. Sicut posset Deus in vno momento ita mutare sphæram solis intra suum spatiũ, vt pars, quæ immediatè antea erat in Occidente, nunc sit in Oriente,& è contrario,ad quod necessarium est , vt secundum partes mutata fuerit ab extremo in extremum sine medio: neque in hoc est maior repugnantia, quàm in eo, quod circa priorẽ partem diximus. Quid verò ad D.Tho. dici possit, explicabimus sectione sequenti. Ex hoc vero consequenter sequitur,si formatio corporis hoc modo facta est in instanti , non potuisse Virginem ad illam concurrere per facultatem vitalem operãtem vi naturali,vt talis est.Quia hic modus formationis includit mutationem , quæ omnino est extra latitudinem naturalium,& vitalium actionum talis facultatis, vt ostẽsum est.

Formatio corporis Christi tu repẽtina fieri quomodo potuit.

SECTIO II.

Vtrùm formatio corporis Christi facta sit in instanti.

SVppositis,quæ dicta sunt, solum potest versari quæstio de illa duplici actione, scilicet de congregatione sanguinis, quæ antecedit conceptionem,& de ipsa corporis formatione.

Quoad priorem,veram existimo sententiam

Congregatio sanguinis ad Christi cõceptionẽ necessaria , in tempore facta.

tiã D. Thomæ illã mutationẽ factã esse in tempore per verum localem motum , non quia aliter fieri repugnauerit (vt dixi) sed quia non omnia miracula asserenda sunt, sed quæ fundamentum habent. & probari possunt,vel quia necessaria , vel quia mysterio admodum consentanea:nihil autem horũ hic intercedit.Nulla enim est authoritas , quæ nos cogat ad credendum hic illud magnum miraculũ transferendi vnum corpus de loco ad distantẽ locum, sine trãsitu per medium. Nulla est etiã necessitas. Quia cùm illa sanguinis congregatio ad conceptionẽ intrinsecè non pertineat , necessarium non est, vt Deo, seu Verbo possit tribui,potuit ergo fieri in sanguine non dum vnito Verbo , atque adeo in tempore conceptionem, & vnionem hypostaticam antecedẽte.Deniq; nihil aliud est magis cõsentaneũ mysterio, quia oportuit,vt seruata in omnibus,quę necessaria essent,cõceptionis huius dignitate , in alijs seruaretur naturalis modus,quoad fieri posset,& ideo decuit, vt B. Virgo (vt supra dicebamus) naturali,ac vitali facultate sua vim adhiberet ad attrahendũ , congregandumq; sanguinem,ita vt motus ille quoad substantiã naturalis esset,& vitalis, & solum in velocitate,ac subtilitate supernaturalis. Vnde verisimile est,cùm primum B. Virgo cępit præstare consensum illo verbo, *Ecce*,cępisse simul quasi exhibere , & collocare sanguinem in loco ad conceptionem Christi accõmodato, Spiritu Sancto eam mouẽte, & vim , ac efficaciam præstante , vt supra dictum est. Neque circa hoc occurrit alia difficultas notatu digna.

Caniſ.

Quoad posteriorem verò actionẽ, quidã Hæretici hac nostra tẽpestate (vt Canisius refert lib.3.de B.Virgine.c.22.) negarunt Christi corpus formatũ esse in instanti.Quod nõ inuenio, quo fundamento alio allerere potuerint , nisi quia rei difficultate vincebantur , & Scripturę authoritate non conuincebantur.

Dicendum verò est, cõceptionẽ Christi Dñi quoad ea,quæ sunt de intrinseca ratione eius, facta esse in instanti. Hæc conclusio præcipuè nititur testimonio Ecclesiæ, & Sanctorum. Probatur autem priùs aliquomodo ex Scriptura,Luc.enim.1.dixit Angelus ad Virginem. *Ecce concipies in vtero,& paries filium,&c.* quem infra dicit fore *magnum,& filium altissimi*, dixit ergo,

Conceptio Christi in instanti facta. Luc 1.

ipsum Dei filium fore cõcipiendũ ex Virgine,tota ergo conceptio ad filium terminata est:sed nõ fuit terminata donec perfecta , quia non fuit caro priùs assumpta, quàm animata: ergo tota conceptio simul est facta.Vnde inferius subiũgit Angelus, *Quod enim ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei*, sicut ergo solus Spiritus Sanctus à principio cõceptionem operatus est , ita etiam filius Dei à principio illã assumpsit, seu terminauit.Et ideo(vt ex Basilio statim dicam)illam conceptionẽ *Natiuitatem* vocat Angelus , quia non fuit priùs initium cõceptionis, quàm natiuitas in vtero, quæ in substantiali generatione perficitur. Secundo probatur ex. 6. Syno. Actione. 11. Synod. vbi Sophronius in sua epistola dicit simul fuisse carnem *conceptã, animatã, & vnitam Verbo*.Quẽ locũ priori Tom.latè tractauimus circa quæstionẽ.6.D.Thomę,Et confirmatur ex Basilio homil.25. de humana Christi generatione , vbi tractãs illud Angelicũ verbum , *Quod in ea natum est. Hinc*, inquit, *deprehẽdere licet quòd nõ secundũ modũ carnis, cõstitutio domini fuit, conceptũ nãque illico perfectum, nõ per interualla paulatim formatum, vt planè verba declarãt, nõ enim dicit, quod in ea cõceptum est, sed quod in ea natum est*. Eandem veritatem docet optimè Damascẽ.lib.3.de fide.c.2.cuius verba statim perpẽdam.Euthy.etiam Matth. 1.tractãs illa eadem verba. *Quod in ea natum est, Formatum*,inquit,*genitum dixit,vt discamus non paulatim modo seminis formatum esse, sed repente quoad formationem perfectè factũ esse*: Vnde quòd paulò antea,id quod formatũ est in vtero Virginis, embrionem vocat, impropriè, & latè vsus est illa voce, vt significaret prolem recens genitam.Ratio ad hanc veritatẽ confirmandã satis explicata est circa ar.5.D.Tho.quia scilicet tota cõceptio Christi ad Verbum est terminata. Vnde omnes Sãcti, qui docent carnẽ Christi simul esse conceptam , & vnitam , plurimũ fauent eidem veritati. Optima sunt verba Fulgentij de fide ad Petrum,ca. 18. *Firmissimè tene, & nullatenus dubites nõ carnẽ Christi sine diuinitate conceptã,prius quàm assumeretur*:alia retuli in citato loco.1.tom. Confirmari potest hæc ratio,quia si Christi corpus paulatim perfectũ esset , consequens fieret , vt prius quàm omnibus suis mẽbris cõstaret, rationali anima informaretur,quia iuxta communem philosopho-

Basil.

Damasc. Euthym.

Fulgent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum doctrinā in alijs hominibus, in quibus corpus paulatim formatur, anima introducitur post principalium partium formationem, vt sunt iecur, cor, ac cerebrū, antequam corpus omni ex parte perfectū sit, necessarium igitur fuisset animā Christi hoc pacto introduci. Vnde sequeretur, vel corpus illud prius esse animatū, quàm assumptum, quod est Hæreticum, vel certè priùs assumptum, quàm perfectè formatum, quod non decebat.

Ex quibus omnibus intelligitur, veritatē hāc esse cōclusionem theologicā omnino certam, quam negare nō solum temerariū, sed etiam erroneum esset, non dico autem simpliciter esse de fide, & contrariā hæresim, quia neq; ex Scriptura sacra apertè colligitur, nec expressā Conciliorū definitione inuenio: habet tū prædictam certitudinē, quia ex principijs fidei, adiūcta Sanctorū expositione, & authoritate, necessariò colligitur. Adde preterea Ecclesiā celebrare festū incarnationis in eodē die, quo annūtiatio Angelica facta est, sentiens eodem die Deum factū esse hominem. Vnde hoc, vt minimum videtur certum de fide & consequenter cōceptionem Christi nō esse factā per ea interualla temporū, quibus aliæ conceptiones fiunt. Quin etiam supra ostendimus, antequam Angelus Gabriel è cubiculo Virginis discederet, Verbū factū esse hominē, huic autem valde affine est, vt illa cōceptio subitò fuerit perfecta, est igitur hęc veritas certissima. Quapropter obseruandus est locus Theophyl. Luc.1.vbi tractans illa verba. *Virtus altissimi obrūbabit tibi*, sic inquit, *Sunt, qui dicūt, quod vbi Dñs obrumbauit vterum Virginis, statim perfectus fuerit infans: aly autē hoc non recipiūt Audi enim, quod dicat*, ideo & quod nascetur sanctū, *hoc est, quod particulatim in vtero crescit, & nō statim perfectum existit.* Quæ verba exponi possēt de perfectione augmenti, vt sensus sit, corpus Christi non statim in conceptione fuisse perfectum, id est, ea quantitate, quā alij tempore natiuitatis habent. Sed si cōsiderentur superiora verba, non habet locum hæc expositio, apertè enim loquutus fuerat de prima carnis delineatione, & formatione ex sanguinibus Virginis, & dubiū relinquit, an paulatim fuerit delineata, & figurata: sed (vt dixi) assertio proposita omnino certa est: an vero dubitatio illa Theophylacti in alio quo sensu locum habeat, statim dicam.

Theophyl.

Sed occurrunt nonnullæ difficultates. Prima est quomodo potuerit B. Virgo simul ministrare tantā sanguinis copiam, vt ex eo subitò infantis corpus formaretur. Oportuisset enim, vt vel antea B. Virgo nimio sanguine abundaret, vel postea necessario sanguine, ac proprio corpori proportionato, caruerit. Respondetur, sine aliquo ex hisce incōmodis potuisse B. Virginem prædictū ministrare sanguinē. Quia quantitas sanguinis, cū qua potest corpus sanum, & optimè proportionatū conseruari, magnam habet latitudinē, & ideò potuit B. Virgo abūdare purissimo sanguine absq; vllo incōmodo, vel ægritudine corporis. Imò hoc erat quasi connaturale: tum quia fœminis datū est à natura, vt non solum ad indiuidui conseruationē, sed etiam ad speciei propagationē, magnā vim sanguinis efficiant, præsertim in iuuenili, & accōmodata ætate, qualis erat in Virgine. Ad quod etiam iuuabat optima corporis eius tēperies, nec existimo illi defuisse singularē Spiritus Sancti prouidentiā, qua factū est, vt tali modo corpus suum gubernauerit, ac nutrierit, quo posset facilè, & sine detrimento sui corporis, Christi corpori ministrare. Dici etiā posset, sicut ex parua materia costę Adæ formauit Deus corpus Euæ, ita ex perpauco sāguine Virginis potuisse formari corpus infantis, quod multo minoris quantitatis fuit, quā corpus Euæ.

1. Obiectio. Responsio.

Secunda difficultas est, quia si corpus Christi integrū formatum fuit tam breui mora, necessariū fuisset exire de vtero matris ante nouē menses, quoniam alij infantes egrediuntur ante octauū mensem post perfectā conceptionem, alioqui oportuisset Christi corpus existere in vtero matris in maiori quantitate, & mole, quàm naturaliter esse posset. Hæc difficultas tribus modis solui potest, supponendo vt certum, Christum extitisse in vtero matris nouem mensibus, quod infra probabimus agentes de natiuitate. Primus modus est cōcedo, suppositio primo miraculo cōceptionis, naturaliter debuisse nasci ante nouē menses: diuinitus tū factum esse, vt non antea nasceretur: tū vt occultaretur mysteriū: tum ne monstrosa, & præternaturalis natiuitas videretur. Nec censebitur incōueniens, vt quantitatem aliquanto maiorem in vtero matris habuerit. Quadraginta quippe diebus

2. Obiectio.

bus nō potuit adeò magnū esse illud augmentū, vt sensibus perciperetur, aut præternaturale videri posset. Hæc verò responsio non quadrat, quia multiplicat miracula sine fundamento, & necessitate, nec sibi admodum constat, vt patebit.

Secundò ergo dici potest, licèt corpus Christi in principio fuerit perfectum, postea tamē augmentum eius fuisse ita tēperatum, & palutim factum, vt non nisi nouem mensibus peruenerit ad debitam nascendi quātitatē. Cæterùm & hęc responsio displicet, quia illa retardatio augmenti non potuit esse naturalis, vnde oporteret interuenire quasi perpetuum miraculum in toto illo nouem mensium augmento.

Tertia igitur, & vera responsio est quā D. Tho. suprà tetigit, maximā, & minimā quantitatem corpori humano accōmodatam non consistere in indiuisibili, sed non nullā habere latitudinem, fieri ergo potuit vt corpus Christi formaretur integrum in minima quadam quantitate, non quidem monstrosa, & præternaturali (vt quidam dixisse feruntur) sed in minima, quæ tali corpori poterat esse naturalis considerata eius complexione, & dispositione. Postea verò per nutritionem nouē mensium, peruenisse naturaliter, nō solum ad minimam quātitatem accretionis, quam tale corpus posset naturaliter habere in vtero matris (hanc enim ante expletum octauū mensem adipisci potuit) sed etiā ad maximam suæ complexioni accommodatam. Et hæc est sine dubio mens D. Thomæ, & ad eam possunt accōmodari, quæ Caietanus dicit, licet nō satis rem explicet. Addi etiam potest, partum, qui decimo mense contingit, non esse præter naturam, sed (vt medici volent) esse satis accōmodatum naturę. Vnde Sapientiæ.7. ait sapiens, *Decem mēsium tempore, coagulatus sum in sanguine.* Potuit ergo Christi corporis perfecta formatio, licet nouē mensibus consummata fuerit, in aliquo esse similis decē mensiū formationi propter primæ conceptionis celeritatem.

D. Thom. Caiet.

Sapien. 7.

3. Obiectio.

Tertia, & obscurior difficultas est. Quia hæc corporis formatio, & conceptio includit organorū distinctionē, cōdensationem, & figuratum varietatē: hæc autem omnia non possunt fieri in instāti. Nam (vt supra dictū est) habent mutationem localem adiunctam. Respōdent aliqui organizationē esse dispositionē vltimam, quę simul, & in eodē instanti fit, cùm introducitur forma, non solum miraculosè, sed etiam ex natura rei, est enim quasi effectus formalis eius, & veluti impressio cuiusdam figuræ. Sed hoc planè repugnat, demonstratū enim est, hāc formationē corporis organizi, & membrorum eius, non posse naturaliter fieri totam simul: cū necessariò includat mutationem partiū in ordine ad locum: tum in partibus ipsius sanguinis: tū etiam in corpore circūstante. Nam si sanguis ex vna parte cōtrahitur, & condensatur, vt fiant ossa, & aliæ partes: necesse est relinquere aliquod spatium, & aërem subintrare ad replendū illud quod planè non fit sine motu locali, & ex alia parte accidere potest, vt mēbra lōgiora occupent aliquod spatiū, quod sanguis non occupabat, & consequenter inde expellant corpus præexistens, quod sine motu non fit. Deniq; organizatio propriè nō est effectus formalis animæ, sed dispositio materię, quæ in vltimo, & perfecto gradu, qui ad generationē requiritur, in instāti eiusdē generationis consummatur, naturaliter autē loquendo priūs tēpore inchoatur, & per quadraginta, & amplius dies paulatim fit. Videtur ergo necessariò respondēdum, hanc corporis Christi formationē factam esse in aliquo tēpore, quamuis breuissimo, ita vt (exēpli gratia) intelligamus eo breui tempore, quo B. Virgo protulit illa verba, *Ecce ancilla Dñi*, congregatum esse sanguinem in vtero, & nō statim, ac illuc peruenit, in vno instāti fuisse totū corpus formatum: sed alia breuissima morula, v.g. dum dicebat Virgo, *Fiat mihi secūdum verbum tuum*, fuisse organizationē perfectam, & in instanti terminatuo verborum Virginis, consummatā introductā animam, & vnionem hypostaticā perfectam. Ad quā expositionem videtur posse accōmodari doctrina D. Tho. arti. 1. Cùm enim dicit, motū localē sanguinis ad locū generationis factū esse in tēpore, sub illo motu includi potest omnis mutatio, per quam tam sanguis totus, quàm singulæ partes eius, cōstitutę sunt in eo situ, & loco, quo in instanti generationis esse oportebat. Est enim eadem ratio de vtraque mutatione, nec maius incōueniens videtur successionem in vna mutatione admittere, quàm in alia. Et explicari pōt exēplo formationis corporis Adæ, quod licet à Deo ex terra formatū fuerit, tamen propter prędictam

Organizatio corporis non

Universidad de Deusto
Biblioteca

loci mutationem, in tempore formatum fuisse videtur, vt colligi potest ex D. Tho. 1.p.q.91.ar.2.ad.1. quatenus dicit, Angelos potuisse aliquid præuium operari ad illam formationē, per localem motum, atq; idem est de formatione corporū resurgentium. *D.Thom.*

Hęc responsio videtur præseferre quandam claritatem, & philosophicæ difficultati satisfacere. Tamen in Theologia mihi videtur admodum difficilis. Primò, quia ex illa sequitur conceptionem corporis Christi factam esse in tempore, & quoad hoc solum differre à nostra, quod breuiori tempore sit facta. Sicut enim conceptio nostra incipit, quando virtute seminis incipit sanguis coagulari, & ad figuras, & dispositiones diuersorum membrorū coaptari, ita conceptio Christi incepit, quando virtute Spiritus Sancti similis actio circa sanguinē Virginis inchoata est. Differentia auem erit, q̄ illa actio in conceptione nostra protenditur per quadraginta dies, in Christi autem conceptione per breuissimam moram accelerata est. Addi etiam posset alia differentia, q̄ in naturali conceptione partes ipsę præcipuę inter se successiuè formantur, vna post aliā: in Christi autem conceptione dici potest, omnes fuisse simul inchoatas, ac breui tēpore perfectas: hoc tamen non obstat, quominus conceptio Christi, sicut & nostra, simpliciter, & absolutè successiue facta sit. Hoc autem videtur improbari omnibus testimonijs, & rationibus supra adductis. Primò quia necessario sequitur, aut Verbum assumpsisse corpus illo breui tēpore, priusquàm informaretur anima, quod est Hæreticum: vel certè non totam conceptionem Christi terminatam esse ad Verbum, quod repugnat Scripturę & Patribus supra citatis. Secundò sequitur materiā sanguinis Virginis, ex qua cōceptum est corpus Christi, non transijsse immediatè à forma sanguinis ad suscipiēdam animam rationalem Christi: Consequens primò est apertè contra D. Tho. hic ar.1.ad.3. deinde repugnat supra dictis. Inde enim fieret priùs B. Virginem ex suo sanguine, & in suis viscer bus concepisse aliquā aliam substantiam, & suppositū creatū, quàm Deū. Prima sequela patet, quia si sanguis ille successiuè condensatus est, vt formaretur os ex illo, immediatè ante quā absolueretur condensatio requisita in ea parte corporis humani, iam nō poterat in illa materia cōseruari forma sanguinis, Præsertim, quia cū tali condensatione necessariò coniuncta est alteratio nimia, v.g. siccitatis, & frigiditatis, ergo necessarium fuit prius expelli formam sanguinis: sic enim in naturali nutritione propter hanc causam non transit sanguis immediatè in os, sed prius transmutatur in medullā, vt sic paulatim magis, ac magis accedat ad dispositionē ossis. Et idē argumentū fieri potest de toto illo corpore, quod successiuè formabatur ad introductionē animæ: Nam immediatè ante animationē necesse est, vt habuerit eā dispositionem, quā habere solēt alia corpora humana in eodem statu. Quia solū indiuisibilis terminus deesse poterat in eo instāti. Nam si deesset aliquid diuisibile in condensatione, & figuratione, eadē difficultas rediret: at verò corpus sic dispositum non est aptū ad formā sanguinis, vt in alijs hominibus constat. Quod si dicas miraculosè factū esse, vt vel illa partiū cōdensatio sine alteratione proportionata fieret, vel vt forma sanguinis permaneret in materia, in quā naturaliter esse non posset, magis consentaneū rationi erit aliud miraculū excogitare, quo tota illa conceptio subito, & sine vlla successione facta sit. Denique obstant huic modo dicendi testimonia sanctorum Patrum supra citata, quæ omnem prorsus successionem excludunt. Sed inter omnia apertissima sunt verba Damasceni lib.3.c.2. dicēs *Dei filium per Spiritum sanctum pro creationis modo sibi ipsi corpus condidisse, non ita vt paulatim, tacitisq; incremētis figura corporis absolueretur: sed vno, eodemque momento perficeretur.* At iuxta prædictam responsionem figura non est tota vno momento perfecta, sed in tēpore, quāuis breui delineata. Obstat etiam D. Tho. qui in illo arti. 1. & in ar.2.ad.3. docet, statim ac sāguis Virginis congregatus fuit in vtero eius, in vno instanti terminatiuo illius motus localis fuisse Christi corpus formatū. Obstat denique; cōmunis sententia Theologorū in 3. d.3. dicentiū, formationem corporis Christi in instanti fuisse perfectā absq; successione, & hoc dicūt fuisse maximum miraculū huius cōceptionis, quod in solo instāti fuerit perfecta. Si autē successio, quamuis exigua interuenisset, nullū ferè fuisset miraculū, quòd in instāti fuerit terminata conceptio: sed solū, quod velociori mutatione, *Damasc.* *D.Thom.*

tione, & breuiori tempore esset perfecta. Ita Bona. ibi.q. vltima totius distinct. Gab. d.4.q.vnica art.2.con.2. qui etiam de antecedenti motu concedit factum fuisse in instanti. Palud.d.3.q.3. Alexan. Alensis.3.p.q.8.mēbr.2.&.q.9.m.4.&.4.p.q.34.m.3. aliās.q.10.memb.4.artic.2.§.6. Richar.d.3.art.2.q.2. *Chrysost.*

Vera responsio. Quocirca dicendum censeo, totam hanc conceptionem factam esse in instanti, & consequenter diuina virtute factum esse, vt tota illa materia, vel secundū se totam, vel secundum partes occuparet locū aliū, quàm immediate ante habebat, eo modo, quo supra explicuimus hoc esse posibile. Cùm enim hoc non repugnet, & authoritati Sanctorum, & rationi, ac dignitati mysterij consentaneum sit, non est cur id asserere formidemus, aut magnitudine miraculi terreamur. Præsertim cum Chrysost. hom.13. in Genes. indicet, formationē corporis Adæ hoc modo momentaneo fuisse factam, dicens. *Puluerem terræ suo præcepto in corporis naturam vertit. Nam sicut substantiam terræ, cum non esset, produxit, ita & nūc cum vellet, puluerē terræ in corpus vertit.* Luxta hunc verò dicendi modum consequenter asserendum est, Beatam Virginem non habuisse efficientiam, quasi cōnaturalem &(vt ita dicam) seminalem circa hāc corporis formationem, quatenus hanc momentaneam loci mutationem includit, vt ex dictis in præcedenti sectione constat. Neque hoc est contra veritatem conceptionis humanæ Christi, quæ ex parte principij efficientis omnino fuit miraculosa, & ex parte matris satis est, vt in administratione materiæ, & aliqua alteratione, seu dispositione fuerit naturalis. Dices, nullo modo potuisse concurrere actiue Beatam Virginem in eo instanti virtute naturali, cum tota actio fuerit miraculosa. Respondetur, licet fuerit miraculosa quoad modum, tamen quoad substantiam, & terminum fuit naturalis, & ideò potuit aliquo modo concurrere Beata Virgo ad aliquam alterationem, vt fouendo calore suo materiam illam, & calefaciēdo, vel quid simile, quod satis est. *Obiectio.* *Resp ensio.* *Dubium.*

Quod si quæras, si tantum miraculū necessarium fuit in momentanea formatione corporis, sicut in momentanea congregatione sanguinis, cur D. Tho. vnū potius, negauit quàm aliud? Respondetur, meritò id fecisse, quia, vt tota conceptio terminaretur ad Deum, fuit hoc miraculum in ipsa formatione necessarium, & aliūde non obstabat, quominus Beata Virgo posset in eo instanti præstare, quod ex parte matris necessarium est: at vero in vtroque horum contrarium accidit in sanguinis congregatione, vt in principio huius sectionis explicatum reliquimus.

QVAESTIO XXXIIII.

De perfectione prolis conceptæ, in quatuor articulos diuisa.

DEinde cōsiderandū est dē perfectione prolis cōceptæ. ¶ Et circa hoc quærun tur quatuor.

¶ Primò, vtrum in primo instanti cōceptionis Christus fuerit sanctificatus per gratiam. Secūdò, vtrum in eodem instanti habuerit vsum liberi arbitrij. Tertiò, vtrum in eodem instanti potuerit mereri. Quartò, vtrum in eodem instanti fuerit plenè comprehensor.

DOctrina huius quęstionis fusè tracta: ta est in primo tomo huius materiæ. Nam in.q.7.vbi.D.Thomas agit de gratia Christi, omnia diximus, quæ ad. 1. artic. huius quęstionis spectant, in. q. autem.9. agendo de scientia Christi in communi, explicuimus quādo, & quomodo ratione, & libero arbitrio vti inceperit: in. q. vero 10. de scientia beata, quando primum illā susceperit, diximus, quod D. Thom. hic artic.4. tetigit. Denique de merito eius, de quo D. Tho. disserit, art. 3. in. q. 19. latissimè dictum est. Omissa igitur inutili, & per molesta earundem rerum repetitione, solum ea, quæ ad intelligendum D. Thomā necessaria fuerint annotabimus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm Christus in primo instanti suæ conceptionis fuerit sanctificatus per gratiam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

184 3.di.5.q.5. ar.3.

AD primũ sic proceditur. Videtur, q Christus nó fuerit sanctificatus in primo instãti suæ cóceptionis. Dicitur enim primæ ad Corin. 15. Non prius quod spiritale est, sed quod animale, deinde q spiritale. Sed sanctificatio gratiæ pertinet ad spiritualitatẽ. Nó ergo statim à principio suæ conceptionis, Christus percepit gratiã sanctificationis, sed post aliquod spatiũ temporis.

¶ 2. Præterea, sãctificatio videtur esse à peccato, secundũ illud primæ ad Corinth. 6. Et hoc quidem fuistis aliquãdo, scilicet peccatores, sed abluti estis, sed sanctificati estis: sed in Christo nũquam fuit peccatum: ergo nó cóuenit sibi sanctificari per gratiã. ¶ 3. Præterea. Sicut per verbũ Dei omnia facta sunt, ita per Verbũ incarnatũ sunt omnes homines sanctificati, qui sanctificantur. Hebræ. 2. Qui sanctificat, & qui sanctificantur, ex vno omnes. Sed verbũ Dei, per quod facta sunt omnia, nó est factum, vt Augustꝰ. dicit in. 1. de Trin. ergo Christus, per quem sanctificantur omnes, non est sanctificatus.

libr. 11 c. 6. non procul à prin. to. 3.

¶ Sed contra est, quod dicitur Luc. 1. Quod ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei. Et Ioan. 10. Quem pater sanctificauit, & misit in mundum.

¶ Respondeo dicendum, q (sicut suprà dictum est) abundantia gratiæ sanctificantis animam Christi, deriuatur ex ipsa Verb. vnione, secundũ illud Ioannus. 1. Vidimus gloriã eius quasi Vnigeniti à Patre, plenum gratiæ, & veritatis. Ostensum est autem supra, quod in primo instanti suæ cóceptionis corpus Christi animatũ fuit, & á Verbo Dei assũptum, vnde consequens est, q in primo instãti suæ cóceptionis Christus habuerit plenitudinẽ gratiæ sanctificantis animam, & corpus eius.

q. 7. art. 1.

q. præc. art. 1.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod ille ordo, quẽ ponit ibi Apostolus, per A tinet ad eos, qui per profectũ ad spiritualem statum perueniunt. In myerio autẽ incarnationis magis cõsideratur descensus diuinæ plenitudinis in naturam humanã, quam profectus humanæ naturæ, quasi præexistentis in Deum: & ideo in homine Christo à principio fuit perfecta spiritualitas. ¶ Ad secundũ dicẽdũ, quod sanctificari est aliquid fieri sanctũ. Fit autem aliquid non solum ex cõtrario, sed etiã ex negatiuè, vel priuatiuè opposito, sicut albũ fit ex nigro, & etiã ex non albo. Nos autẽ ex peccatoribus sancti efficimur, & ita sãctificatio nostra est ex peccato. Sed B Christus quidẽ secundum hominẽ factus est sanctus, quia hãc gratiæ sanctitatem non semper habuit: non tñ factus est sanctus ex peccatore: quia peccatum nunquam habuit, sed factus est sanctus ex non sancto secũdum hominem, nó quidem priuatiuè, vt scilicet aliquãdo fuerit homo, & nó fuerit sanctus: sed negatiuè, quia scilicet quando nó fuit homo, nó habuit sanctitatẽ humanã: & ideo simul factus fuit homo, & sãctus homo. Propter q Angelus dicit Luc. 1. Quod nascetur ex te sanctũ. Quod exponens Greg. 18. Moral. dicit. Ad distinctionẽ nostræ sanctitatis Iesus sanctus nasciturus asseritur: nos quippe si sancti efficimur, non tñ nascimur: quia ipsa uaturæ corruptibilis conditione constringimur: ille autem solus veraciter sanctus natus est, qui ex cómixtione carnalis copulę conceptus est. ¶ Ad tertiũ dicendum, quòd aliter operatur Pater creationem rerũ per Filium, aliter rota Trinitas sanctificationẽ hominũ per hominẽ Christum. Nam verbum Dei est eiusdẽ virtutis, & operationis cũ Deo Patre: vnde Pater nó operatur per Filium sicut per instrumentũ, quod mouet motũ. Humanitas autem Christi est sicut instrumentum diuinitatis: vt

lib. 18 c. 30. circa medi. & Beda super illud ver. ba Luc. 1.

suprà dictum est, & ideo humanitas A Christi est sanctificans, & sanctificata.

COMMENTARIVS.

NON explicat satis D. Thomas, an solũm loquatur de sanctificatione per gratiam habitualem, indicat tamen in articulo de ea facere se sermonem, quatenus dicit hãc gratiam ab vnione Verbi deriuari. Aliunde verò obstare videtur, quòd solutione ad secundum significat, Christum absque hac gratia non intelligi sanctum, & per eam factum esse sanctum ex non sancto, quæ non possent esse vera, si de habituali gratia sermo esset: ostendimus enim in superioribus per gratiã vnionis, quæ prior est, sanctificari. Quapropter intelligi posset hic articulus absolutè de gratia sanctificante, non limitando doctrinam ad hanc, vel illam gratiã: sed vtrique, seruata proportione, eam accõmodando. Vnde, si de sanctificatione per gratiam vnionis interpretemur, quamuis secundum rem idem sit Verbum, cui humanitas vnitur, & per quod sanctificatur: tamen secundum rationem distinguuntur, quia aliud est assumi ad subsistendum, aliud sanctificari per ipsum Verbum, ad quod fit assumptio. Et hoc sensu dici potest hæc sanctificatio deriuari, ab vnione, sicut vnũ attributum diuinum dicitur ratio alterius. Et cum hac expositione optimè quadrat, quod D. Thomas ad. 2. dicit. Christũ factũ esse sanctum ex non sancto homine, quatenus factus est homo ex non homine. Quo dicendi modo indicat, Christum nõ solum non fuisse priùs tempore hominem, quàm C sanctum: verumetiam nec priùs natura, quia per ipsam vnionem sanctificatus est, loquimur autem de Christo homine, qui propriè sanctificari dicitur. Nam, si loquamur de humanitate, illa reuera priùs natura extitit, quàm sanctificaretur, sicut priùs natura extitit, quàm assumeretur. Et hoc modo terminus, à quo illius sanctificationis fuit negatio substantialis sanctitatis in hac humanitate, non quæ duratione præcederet, sed quæ existeret, si statim in eodem instanti non assumeretur illa humanitas, vt hic Deus homo constitueretur. Atverò intelligendo hunc articulum de gratia habituali (vt fortasse D. Tho. intellexit, quia hæc reuera est, quæ propriè dicitur ab vnione deriuari) solutio ad secundum sano modo exponenda est. Quia licet temporis duratione, simul Christus fuerit homo, & sanctus sanctitate accidentali: tamen priùs natura fuit factus homo, & sanctus per gratiam vnionis. Quapropter non intelligitur sanctificatus per gratiam habitualem ex non sancto simpliciter: sed ex non sancto tali modo, id est, sanctitate accidentaria, seu (vt D. Thomas loquutus est) sanctitate humana: illa enim sanctificatio, quæ est per gratiam vnionis, multo magis est diuina. Cætera perspicua sunt in litera. Quæ Caietanus autem notat, superius suo loco tractata sunt: nec oportebat hoc loco iterum contra Scotum inuehi, cùm de comparatione inter gratiam vnionis, & habitualem, seu visionem beatam, satis superque suprà dictum sit.

Per gratiam habitualem & vnionis quomodo Christus sanctificatus.

B

ARTICVLVS II.

Vtrùm Christus in primo instanti suæ conceptionis habuerit vsum liberi arbitrij.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod Christus secundum hominem non habuerit vsum liberi arbitrij in primo instanti suæ conceptionis. Prius est enim esse rei, quàm agere vel operari. Vsus autem liberi arbitrij est quædam operatio. Cũ ergo anima Christi esse inceperit in primo instãti suæ cóceptionis (vt ex prædictis patet) videtur esse impossibile, q in primo instanti conceptionis habuerit vsum liberi arbitrij. ¶ 2. Præterea. Vsus liberi arbitrij est electio. Electio autẽ præsupponit deliberationẽ cõsilij: dicit enim Philosophꝰ in. 3. Ethi cor. q electio est appetitus præconsiliati. Ergo videtur impossibile, quod in primo instãti suæ cóceptionis Christus habuerit vsum liberi arbitrij.

185 *Verit. q. 29. art. 8. co.*

Ar. præc. & loco ibi cita.

l. 3. Eth. c. 3. circ. fi. to. 5.

¶ 3. Præterea, Liberum arbitriũ est facultas voluntatis, & rationis) vt in prima parte habitum est, & ita vsus liberi arbitrij est actus voluntatis, & rationis, 1. p. q. 83.

Universidad de Deusto
Biblioteca

siue intellectus. Sed actus intellectus A
præsupponit actum sensus, qui esse non
potest sine conueniẽtia organorũ, quæ
non videtur fuisse in primo instãti con
ceptionis Christi. Ergo videtur, quòd
Christus nõ potuerit habere vsum libe
ri arbitrij in primo instãti suæ concep-
Id habet Greg. lib 9. in regist. c. 61 à medio. Et Augusti. 13. de Trinit. c. 9. 10. 17. & 19. tom. 3. tionis. ¶ Sed contra est, quod Augst.
dicit in libr. de Trin. Mox vt Verbũ ve
nit in vterum, seruata veritate proprię
naturę, factum est caro, & perfectus ho
mo. Sed perfectus homo habet vsũ li-
beri arbitrij: Ergo Christus habuit in
primo instanti suæ conceptionis vsum
liberi arbitrij.

Respondeo dicendum, quod (sicut su- B
q. 7 art. 12. & q. 19. art. 3. & q. 33. art. 3. pra dictum est) humanæ naturæ, quam
Christus assumpsit, cõuenit spiritualis
perfectio, in qua nõ profecit, sed eã sta
tim à principio habuit. Perfectio autẽ
vltima nõ cõsistit in potentia, vel in ha
bitu, sed in operatione: vnde in. 2. de
li. 2. de anima, text. 5. to. 2. Anima dicitur, quod operatio est actus
secundus. Et ideo dicendum est, quod
Christus in primo instãti suæ cõceptio
nis habuit illã operationem animæ, quę
potest in instãti haberi. Talis autem est
operatio voluntatis, & intellectus, in
qua consistit vsus liberi arbitrij. Subitó
enim, & in instanti perficitur operatio
intellectus, & voluntatis, magis quàm
visio corporalis, eo ꝙ intelligere, vel-
le, & sentire, non est motus, qui sit actus
imperfecti (quod successiuè perficitur)
li. 3. de anima, text. 18. to. 2. sed est actus iam perfecti: vt dicitur in
3. de Anima. Et ideo dicẽdum est quód
Christus in primo instãti suæ concep-
tionis habuit vsum liberi arbitrij.

Ad primũ ergo dicendum, quod es-
se est prius natura, quàm agere: non ta-
men est prius tẽpore, sed simul cũ agẽs
habet esse perfectũ, incipit agere, nisi
sit aliquid impediens, sicut ignis simul
dũ generatur, incipit calefacere & illu
minare. Sed calefactio non terminatur
in instanti, sed per temporis succesio-
nem, illuminatio autẽ perficitur in in-
stanti. Et talis operatio est vsus liberi *Incarn.* arbitrij, vt dictum est. ¶ Ad secundum
dicendum, quod simul cum terminatur
cõsiliũ, vel delibaratio, potest esse elec-
tio. Illi autem qui deliberatione consi
lij indigent, in ipsa terminatione consi
lij primó habent certitudinẽ de eligen
dis, & ideo non statim eligunt. Ex quo
patet, quod deliberatio cõsilij non præ-
exigitur ad electionẽ, nisi propter in-
quisitionem incerti. Christus autem in
primo instãti suæ cõceptionis, sicut ha-
buit plenitudinem gratiæ sanctifican-
tis, ita habuit plenitudinẽ veritatis cog
nitæ: secundum illud, Plenum gratiæ B
& veritatis. Vnde quasi habens omniũ
certitudinem, potuit statim in instanti
eligere. ¶ Ad tertium dicendum, quod
intellectus Christi secundum scientiam
infusam poterat intelligere, etiam non
q. 11. art. 1. conuertendo se ad phantasmata: vt su-
pra habitũ est. Vnde poterat in eo esse
operatio voluntatis, & intellectus abs-
que operatione sẽsus, Sed tamẽ potuit
in eo esse etiam operatio sensus, in pri-
mo instanti suæ conceptionis, maximè
quantum ad sensum tactus, quo sensu
1. 2. q. 33. art. 3. com. proles cõcepta sentit in matre, etiã ante-
quã animam rationalem obtineat, vt
dicitur in libro de Generatione anima-
liũ. Vnde cùm Christus in primo instã- C
ti suæ cõceptionis habuerit animã ra-
tionalem, formato, & organizato cor-
pore eius, multo magis in eodem in-
stãti poterat habere operationem sen-
sus tactus.

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo solũ est notanda solutio
ad. 3. in qua D. Tho. dicit potuisse Chri-
stum in primo instanti conceptionis
suæ sensibili phantasmate vti, media tactus
operatione, non propter speciale aliquod
miraculum: sed quia proles concepta natu-
raliter sentit in vtero matris, priùs etiam
tempo-

tempore, quàm anima rationali informe- A
tur. Vnde fit multo magis posse sentire in
illo instanti, quo informatur anima ratio-
nali, cùm ergo Christus in primo instanti
suæ conceptionis habuerit corpus perfe-
Obiectio. ctum, & anima rationali informatum, na-
turaliter sentire potuit sensu tactus. Hoc
tamen alicui videri poterit difficile: tum
quia immutatio huius sensus non fit sine
Physica, & reali alteratione, quæ non sit
in instanti: tum etiam quia sensus tactus
non percipit qualitates sibi congenitas, &
proportionatas, nisi secũdum aliquem ex-
Responsio. cessum, vel intentionẽ: quæ in eo instanti
esse non potuit. Respondetur D. Thomam
apertè hoc loco sentire sensum tactus pos-
se immutari purè intentionaliter in instãti,
ad sentiendum non qualitates suo organo B
inhærentes, sed in corpore circunstante,
quæ sunt veluti obiectum illius sensatio-
nis, & iuxta hanc doctrinam non habent
locum difficultates positę, quam rem dili-
gentius & ex professo expendimus in li-
bris de anima. Addendum etiam est in hac
solutione, sicut in intellectu habuit Chri-
stus in primo instanti species, tum per se,
tum per accidens infusas, ita potuisse ha-
bere in sensu phãtasmata diuinitus infusa,
quibus cooperari potuit intellectui per
scientiam per accidens infusam operanti.
De qua re diximus in quæstione. 12. Quæ
verò hic Caietanus inculcat in. q. 9. &. 11.
diligenter inquisita sunt.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Christus in primo instanti suæ conceptionis mereri potuerit. C

186 3. d. 13. q. 1. art. 2. q. 3. & dist. 14. art. 3. q. 6. & dist. 18. art. 3. & 5. a. & veri. q. 29. art. 8. & opu. 3. c. 213. & 228. 2. pq. 63. art. 5.

AD tertium sic proceditur. Vide-
tur, quod Christus in primo in-
stanti suæ conceptionis mereri
non potuerit. Sicut enim se habet libe
rum arbitrium ad merendum, ita ad
demerendum. Sed diabolus in primo
instanti suæ creationis non potuit pec-
care, vt in prima parte habitũ est: ergo
neq; anima Christi in primo instãti suę
creationis (quod fuit primũ instans cõ
ceptionis Christi) potuit mereri. ¶ 2. Prę
terea, Illud ꝙ homo habet in primo in-
stanti suæ conceptionis, videtur ei esse
naturale: quia hoc est ad quod termina
tur sua generatio naturalis. Sed natura
libus nõ meremur, vt patet ex his quæ
dicta sunt in secunda parte. Ergo vide
tur, quód vsus liberi arbitrij, quẽ Chri
stus habuit secũdum hominẽ in primo
instanti suæ cõceptionis, nõ fuerit meri
torius. ¶. 3. Præterea, Id, quod semel
aliquis meruit, iam fecit quodammodo
suum: & ita non videtur quod iterum
possit illud idẽ mereri, quia nullus me-
retur quod suũ est. Si ergo Christus in
primo instanti suæ cõceptionis meruit,
sequitur quod postea nihil meruerit,
quod patet esse falsum. Nõ ergo Chri-
tus in primo instanti suæ conceptionis
meruit. ¶ Sed cõtra est, ꝙ Augst. dicit
super Exod. Nõ habuit omnino Chri-
stus iuxta animę meritũ, quo potuisset
proficere. Potuisset autẽ proficere in me
rito, si in primo instanti suæ conceptio-
nis non meruisset, ergo in primo instan
ti suæ conceptionis meruit Christus.
Respõdeo dicendum, quod (sicut supra *Ant. 1. hu- ius quæst.* dictum est) Christus in primo instanti
suæ conceptionis sanctificatus fuit per
gratiã. Est autem duplex sanctificatio:
vna quidem adultorum, qui secundum
proprium actum sanctificantur: alia
autem puerorum, qui non sanctificãtur
secũdum proprium actum fidei, sed se-
cundum fidem parentum, vel Ecclesiæ.
Prima autẽ sanctificatio est perfectior
quam secunda: sicut actus est perfectior
quã habitus, & quod est per se eo, quod
est per aliud. Cum ergo sanctificatio
Christi fuerit perfectissima (quia sic sã
ctificatus est, vt esset aliorũ sanctifica-
tor) consequens est, quod ipse secũdum
propriũ motũ liberi arbitrij in Deum
fuerit sanctificatus, qui quidem motus
liberi arbitrij est meritorius. Vnde cõ-
sequens est, quod in primo instanti suæ
conceptionis Christus meruerit.

Ad primum ergo dicendum, quod li-
berũ arbitrium non eodẽ modo se ha-
bet ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

bet ad bonum,& ad malũ. Nam ad bo- A
num se habet per se,& naturaliter,ad
li 2.tex.18. malũ autem se habet per modum defe-
com. 2. ctus,& præter naturam. Sicut autem
Philosophus dicit in secundo de Cœlo,
Posterius est,ꝙ est præter naturam,eo,
quod est secundũ naturã:quia id,quod
est præter naturam, est quædã excisio
ab eo,quod est secundũ naturã. Et ideo
liberum arbitriũ creaturæ in primo in
stãti creationis potest moueri ad bonũ
merendo,nõ autẽ ad malum peccãdo,
si tamen natura sit intregra. ¶. Ad secũ-
dum dicendum,ꝙ illud,quod homo ha-
bet in principio suæ creationis secũdũ
cõmunem naturæ cursum, est homini B
naturale: nihil tamen prohibet,quin ali
qua creatura in principio suę creationis
aliquod beneficium gratiæ à Deo cõse-
quatur. Et hoc modo anima Christi in
principio suæ creationis consecuta est
iap. 40. a med. 10. 3. gratiã,qua posset mereri:& ea ratione
gratia illa,secũdum quandam similitu-
dinem dicitur fuisse illi homini natura
lis: vt patet per Augustin .in Enchirid.
¶ Ad tertium dicẽdum, quod nihil pro-
hibet idem esse alicuius ex diuersis cau
sis. Et secundũ hoc Christus gloriã im-
mortalitatis,quam meruit in primo in
stãti suæ conceptionis,potuit etiam po
sterioribus actibus, & passionibus me-
reri,non quidẽ vt esset sibi magis de bi-
ta, sed vt sibi ex pluribus causis debe- C
retur.

COMMENTARIVS.

QVæstionem huius articuli sub eisdẽ terminis tractaui supra citato loco: discursum autem D. Thomæ spe-cialiter exposui tractando an Christus meruerit gloriam animæ suæ. Vnde circa hũc textum animaduertẽdum tantummodo occurrit verbum D. Thomæ notatione dignum in sol.ad.1. Cũm enim docuisset (quod in eius schola frequens est, & satis verisimile) liberum arbitrium creaturæ, licet in primo instanti suæ creationis posset liberè operari benè merendo:non ta-
men peccando: cum hoc, inquam, docuis-
set, addidit limitationem dicens, *si tamen natura sit integra*. Quod verbum nec Caie- *Creatura rationalis in instanti sui creationis vsu rationis donata accepta potest mereri.*
tanus, nec alij interpretes ponderarunt, & quamuis multum de illo cogitauerim,nihil inueni,quod sensum,ac mentem D.Thomę attingere videatur.Primo ergo,si natura in-tegra contra lapsam(vt solet)distinguatur, non habet locum illa limitatio in Angelica natura ,illa enim non potest non esse inte-gra in primo instanti suæ creationis: quia nec est capax originalis peccati (vt per se constat)neque actualis pro illo instanti, se-cundum D.Thomę. Nec etiam accommo-dari potest ad humanam naturam , primũ quia etiam homo lapsus non potest in pri-mo instanti suæ creationis peccare , cùm naturaliter tunc non posit ratione vti. Quod si diuinitus illuminetur, non poterit etiam in eo instanti , quo à Deo illumina-tur,peccare,tum quia illuminatio illa esset à Deo, & nõ esset libera,vnde nõ posset esse talis, quæ ad peccandum induceret: tum etiam, quia non minus tale peccatũ tribue-retur authori naturæ , quàm peccatum cõ-missum ab Angelo in primo instanti. Quid enim refert, quod natura sit lapsa,si in pri-mo instanti operatur quasi naturaliter du-cta, & gubernata ab authore naturæ. Et hæc ratio in vniuersum probat de homine miraculosẽ creato à Deo cum vsu rationis, in quocumque statu creetur, siue in gratia, siue in natura integra, siue in puris naturalibus.

Dici fortasse posset D.Thomã sub primo instanti creationis cõprehendisse primum instans , quo homo peruenit ad vsum ra-tionis , in quo homo lapsus peccare potest, quia iam à se, & nõ tantum ab authore na-turę moueri censetur. Sed esto hoc verum sit (quod non est hoc loco examinandum) non satisfacit, quia eadem ratione dici pos-set, hominem natum,& educatum in natu-ra integra potuisse peccare in primo instã-ti quo peruenit ad vsum rationis. Quare di-cere quis posset nõ fuisse D. Thomã vsum ea voce,*natura integra* , in illa vsitata signi-ficatione , qua à natura lapsa , vel pura se-paratur , sed dicere voluisse , liberum arbi-triũ non posse peccare in primo instanti, *si natura sit integra*,id est ,si habeat à suo au-thore auxiliũ, & prouidentiam sibi pro il-lo instanti debitam. Sed neque hoc mihi satisfa-

satisfacit.Tum quia est inusitata illa signi- A
ficatio vocis. Tum etiam, quia nunquam
D.Thomas poneret sub conditione, quod
existimabat nulla ratione posse deesse.
Vnde suspicor illam vocem vel casu exci-
disse,vel fortasse aliunde v.g.ex marginali
notatione alicuius,aliorum errore in tex-
tum irrepsisse.Cuius indicium esse potest,
quòd cum pluribus alijs locis idem argu-
mentum cum eadem solutione pertracta-
uerit, simpliciter, & absq; vlla limitatione
vbique responderit,vt videre licet. 1. p.q.
63.a.5.ad.3.& in.3.d.18.q. vnica,art.3. ad
4.&.q.29.de veritate,ar.8.ad.2.

Vltimo cauenda est notatiuncula Caie-
tani,quòd Sacramenta non conferant gra-
tiam eis,qui absque actuali attentione , &
deuotione illa suscipiũt.Est enim hęc falsa B
doctrinã,vt suo loco latiùs dicemus.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm Christus fuerit perfectus comprehensor in primo instanti suæ conceptionis.

187 Locis sup. citatis.addu-cis. ad.1.prae. AD quartũ sic proceditur. Videtur , ꝙ Christus non fuerit perfectus cõprehensor in primo instanti suę cõceptionis. Meritum enim præcedit præmiũ,sicut & culpa pœnã. Sed Christus in primo instanti suę cõceptionis meruit:sicut dictũ est. Cũ ergo status cõprehensoris sit prin cipale præmiũ , videtur, ꝙ Christus in primo instanti suæ cõceptionis non fuerit cõprehensor. ¶.2.Præterea, Do C minus dicit Luc.vltim. Hæc oportuit Christũ pati, & ita intrare in gloriam suã.Sed gloria pertinet ad statum cõ-prehẽsoris: Ergo Christꝰ nõ fuit in sta-tu cõprehẽsoris in primo instanti suæ cõceptionis,quando adhuc nullã susti-nuerat passionem. ¶.3.Præterea,Illud quod nõ cõuenit nec homini nec Ange lo,videtur esse propriũ Deo, & ita nõ cõuenit Christo secundũ quod homo. Sed semper esse beatũ,nõ cõuenit nec homini nec Angelo:si enim fuissẽt con diti beati,postmodũ nõ peccassent. Er-

go Christus secũdũ ꝙ homo,non fuit
beatus in primo instanti suæ cõceptio
nis, ¶ Sed contra est,quod dicitur in *Augustin. hoc loco Psalm.* Psal.64. Beatus quẽ elegisti & assum- *64.com.8.*
psisti: quod secundũ gloss. refertur ad
humanam naturã Christi,quæ assump
ta est à Verbo Dei in vnitatẽ personę.
Sed in primo instãti conceptionis fuit
assũpta humana natura à Verbo Dei
in vnitatem personæ. Ergo in primo
instanti suæ conceptionis Christus,
secundum quod homo , fuit beatus, ꝙ
est esse comprehensorem.

Respondeo dicendum,quod(sicut ex *Arti.præ.*
dictis patet) nõ fuit cõueniens,vt Chri
stus in sua cõceptione acciperet gratiã
habitualem tantũ absque actu:accepit
enim gratiam nõ ad mensurã, vt supra *q.7.arti.5.*
habitum est.Gratia autẽ viatoris cum *10.&.11.*
sit deficiens à gratia cõprehẽsoris, ha-
bet mensurã minorẽ respectu gratiæ
cõprehensoris. Vnde manifestum est,
ꝙ Christus in primo instanti suæ con-
ceptionis,accepit non solum tantã gra
tiam,quãtam comprehensores habẽt,
sed etiã omnibus cõprehẽsoribus ma-
iorem. Et quia gratia illa nõ fuit sine
actu,cõsequens est quod actu fuerit cõ
prehensor, videndo Deum per essen-
tiam clarius cæteris creaturis.

Ad primum ergo dicendum, quod *q.19.arti.3.*
(sicut supra dictum est) Christus non
meruit gloriã animę, secundũ quam
dicitur comprehensor,sed gloriã cor-
poris ad quam per suam passionem
peruenit. ¶ Vnde patet responsio ad se-
cundum. ¶ Ad tertium dicendum , ꝙ
Christus ex hoc , quod fuit Deus &
homo , etiã in sua humanitate habuit
aliquid præ cæteris creaturis: vt scili-
cet statim à principio esset beatus.

D.Thomæ litera nulla indiget expo-sitione , solum notatiuncula Caieta-ni corrigenda est. Docet etiam gratiam viatoris semper esse intensiorem gratia comprehensoris , de qua re diximus su-

pra,

Universidad de Deusto
Biblioteca

pra, cûm de prima ſanctificatione Virginis ageremus, & in materia de charitate latius diſputatur.

QVAESTIO XXXV.

De natiuitate Chriſti, in octo articulos diuiſa.

¶De qua re diſputant Doctores in. 3. d. 8.

Conſequẽter poſt Chriſti cõceptionẽ agendũ eſt de eius natiuitate. Et primo, quãtum ad ipſam natiuitatem. Secundo, quantum ad natiuitatis manifeſtationem.

¶ Circa primum quærentur octo.

¶Primo, vtrùm natiuitas ſit naturæ vel perſonæ. ¶Secũdo, vtrùm Chriſto ſit attribuenda alia natiuitas præter æternam. ¶Tertio, vtrum ſecundum natiuitatem temporalem B. Virgo ſit mater eius. ¶Quarto, vtrũ debeat dici mater Dei. ¶Quinto, vtrum Chriſtus, ſecundum duas filiationes ſit filius Dei Patris, & Virginis matris. ¶Sexto, de modo natiuitatis. ¶ Septimo, de loco. ¶ Octauo, de tempore natiuitatis.

CIrca titulum huius quæſtionis adnotare oportet, duplicẽ poſſe diſtingui hominis natiuitatem, aliam in vtero, de qua Matth. 1. dicitur. *Quod in ea natum eſt, de Spiritu Sancto eſt*, aliam extra vterum de qua ibidem cap. 2. dicitur. *Cum natus eſſet Ieſus in Bethlehem Iudæ*, Inter quas magna differentia intercedere videtur. Quia natiuitas in vtero conſiſtit in ſubſtantiali hominis generatione: at vero natiuitas extra vterum ſolum in quodam motu locali vitæ i modo effecto, quo mater â ſe filium ſeparat, & quaſi per ſe cõſtituit. D. Thomas ergo in hac quæſtione (vt rectè Caietan. aduertit) de vtraque natiuitate diſputat: in quinque prioribus articulis de illa præſertim, quæ eſt in vtero: in tribus vero poſtetioribus de alia quæ fit extra vterum.

Dices, iã D. Th. homã egiſſe de cõceptione, quæ nihil aliud eſſe videtur, quàm natiuitas in vtero. Reſpondet Caiet. hæc duo interſe differre, nã cõceptio in hoc cõſiſtit, q̃ mater intra ſe capit, quod generandum eſt, natiuitas vero eſt via ad naturam. Quæ differẽtia magis vocum etymologiã, quam rerũ diuerſitatẽ explicat. Propria ergo differẽtia eſt, quòd cõceptio cõplectitur totã illam actionem, qua corpus prolis formatur, & vſque ad inſtans generationis organizatur, ac diſponitur: natiuitas verò in vtero propriè ſignificat ſubſtantialẽ actionẽ, qua animus vnitur corpori, vt generetur homo, quæ duo licet in Chriſto Dño ſimul durationeeffecta ſint: tamen ſecundum ſe diuerſam rationem habent, & cõceptio natiuitatẽ antecedit. Ideò D. Tho. conuenienti ordine, poſtquam de conceptione diſſeruit, de natiuitate dicere aggreditur, & priùs de natiuitate in vtero, quia alterã antecedit. Omnia verò diſputat ſub cõmuni voce natiuitatis, quia multa ſunt vtriq; natiuitati cõmunia, & ſeruata vtriuſque ratione eis poſſunt accommodari.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm natiuitas ſit naturæ, vel perſonæ.

AD primũ ſic proceditur. Videtur, quod natiuitas naturæ conueniat magis, quã perſonę. Dicit enim Aug. in lib. de fide ad Petrũ. Natura ęterna, atq; diuina nó poſſet cõcipi, & naſci ex humana natura, niſi ſe cũdũ veritatẽ humanę naturę, Si igitur diuinæ naturæ cõuenit cõcipi, & naſci ratione humanę naturę, multò magis cõuenit humanę naturę. ¶2. Prętera, Secũdũ Philoſophũ. 5. Metaph. nomẽ naturæ à naſcendo ſumptũ eſt. Sed de nominationes fiũt ſecundũ ſimilitudinis conuenientiam, ergo videtur, q̃ nãtiuitas magis pertineat ad naturã, quã ad perſonam. ¶3. Prætterea, Illud propriè naſcitur, quod per natiuitatem incipit eſſe. Sed per natiuitatẽ Chriſti nó incepit eſſe perſona Chriſti, ſed eius humana natura. Ergo videtur, quod natiuitas proprié pertineat ad naturam, non ad perſonã. ¶Sed contrà eſt, quod Dam. dicit in. 3. libro, Natiuitas hypoſtaſis eſt non naturæ.

Reſpõdeo dicendũ, quód natiuitas poteſt attribui alicui dupliciter, vno modo ſicut ſubiecto: alio modo ſicut termino. Sicut ſubiecto quidẽ attribuitur ei, quod naſcitur, hoc autẽ propriè eſt hypoſtaſis, nó natura. Cum enim naſci ſit quoddam generari, ſicut generatur aliquid ad hoc quód ſit, ita naſcitur aliquid ad hoc quod ſit. Eſſe autẽ proprie eſt rei ſubſiſtentis: nã forma, quæ non ſubſiſtit, dicitur eſſe ſolum, quia ea aliquid eſt, perſona autem, vel hypoſtaſis ſignificatur per modũ ſubſiſtentis: natura autẽ ſignificatur per modum formæ, in qua aliquid ſubſiſtit. Et ideo natiuitas tanquã ſubiecto naſcẽti, propriè attribuitur perſonæ, vel hypoſtaſi, non naturæ. Sed ſicut termino attribuitur natiuitas naturæ: terminus enim generationis, & cuiuſlibet natiuitatis eſt forma: natura autẽ per modum formæ ſignificatur. Vnde natiuitas dicitur eſſe via in naturã, vt patet per Philoſophũ. 2. Phyſ. terminatur enim naturæ intẽtio ad formam, ſeu naturam ſpeciei.

Ad primũ ergo dicendũ, quod propter identitatẽ, quæ in diuinis eſt inter naturã, & hypoſtaſim, quandoq; natura ponitur pro perſona, vel hypoſtaſi. Et ſecundum hoc dicit Aug. naturam diuinam eſſe conceptam, & natam: quia ſcilicet perſona Filij eſt concepta, & nata, ſecundum humanã naturã. ¶Ad ſecundum dicendum, quod nullus motus, ſeu mutatio denominatur à ſubiecto, quod mouetur, ſed à termino motus, â quo ſpeciẽ habet. Et propter hoc natiuitas non denominatur â perſona, quæ naſcitur, ſed à natura, ad quã natiuitas terminatur. ¶Ad tertium dicendum, quod natura proprè loquendo, non incipit eſſe, ſed magis perſona incipit eſſe in aliqua natura: quia (ſicut dictum eſt) natura ſignificatur, vt quo aliquid eſt: perſona autem ſignificatur, vt quæ habet eſſe ſubſiſtens.

COMMENTARIVS.

QVæſtio hæc Philoſophica potius eſt, quàm Theologa, cùm non ſolum ad Chriſti: ſed etiam ad omnium hominum, imo ad rerum omnium generationẽ pertineat, meritò tamen à D. Thoma præmiſſa eſt, quoniã verus, ac proprius modus loquendi de Chriſti natiuitate ex illa plurimum pendet. Reſpondet ergo D. Tho. dupliciter natiuitatem alicui tribui, vt ſubiecto ſcilicet, vel termino. Priori modo dicit natiuitatẽ pertinere ad hypoſtaſim, quia illa eſt, quæ & generatur, & naſcitur, poſteriori autẽ modo (inquit) natiuitatẽ tribui naturæ, quia eſt veluti forma integra ſuppoſiti.

Obiectio. Sed occurrit duplex difficultas. Altera cõmunis, quia potius integer terminus natiuitatis eſt homo, ſicut terminus calefactionis, potius eſt calidũ, ſubiectũ autem ſolum eſt quædã pars naturę, ſcilicet materia prima. illa enim eſt ſubiectũ generationis, vt conſtat ex. 1. & 5. Phyſic. Altera eſt propria Chriſti domini, in quo perſona non potuit eſſe ſubiectũ natiuitatis creatæ, quia cũ hęc natiuitas ſit mutatio quædam, non poteſt ineſſe in perſona immutabili, ineſt ergo in ſola natura, ergo illi tribuenda eſt tanquam natiuitatis ſubiecto. Ad priorẽ difficultatẽ nonnulli recẽtiores cõtentioſe negãt materiã primã eſſe ſubiectũ, in quo natiuitas inhæret, ſed perſonã, vel hypoſtaſim. Sed hęc ſentẽtia neq; apta eſt ad explicandã Theologã difficultatẽ, quia (vt ſupra argumentabamur) in Chriſto domino neceſſe eſt natiuitatẽ inhærere in natura, ſiue ratione materiæ, ſiue ratione totius naturæ, quod ad præſentẽ D. Tho. quæſtionẽ nihil refert: ne que etiã eſt in Philoſophia admodũ veriſimilis. Nã repugnat Ariſt. citatis locis, & 1. de generatione, ca. 13. ac. 12. Meta cap. 2. ac D. Th. & omnibus antiquis expoſitoribus. Ac deniq; repugnat rationi, nã ſicut in mutatione accidẽtaria, ſubiectum, cui inhæret mutatio, eſt illud, q̃ vtriq; termino ſubijcitur, ita in ſubſtãtiali mutatione, qualis eſt generatio, ſeu natiuitas, ſubiectũ, cui mutatio inhæret, eſt id, quod ſub vtraq; forma manet: hoc autẽ eſt materia, à qua altera forma expellitur, & in quã altera inducitur, vel, ſi materialis ſit, ex ea educitur. In ea enim actione, quæ in materia, vel circa materiã verſatur, inducẽdo, vel educẽdo ſubſtãtialem formam, tota generatio conſiſtit.

Reſpõſio.

Subiectũ natiuitatis, ſeu generationis materia prima.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Caiet. In generatione, aliud subiectū denominationis, aliud in basionis.

Melius ergo Caietanus distinguit, aliud esse subiectu denominationis, aliud inhæsionis, atq; generationē inhærere materiæ, denominare vero suppositum: quæ doctrina in philosophia satis vulgaris est. Addere verō oportet aliam etiā vulgarem distinctionem duplicis termini mutationis, seu generationis, nimirū integri, seu *vt quod*, & formalis, siue *vt quo*: prior est suppositum, seu compositum, posterior vero est forma, si Physicè, vel natura, si metaphysicè loquamur. D. Thom. igitur in hoc textu per terminum apertè intelligit formalem terminum *vt quo*, terminum autem completum, seu *vt quod*, vocauit natiuitatis subiectum. Dicit enim esse subiectum, quod nascitur, & hoc verè dixit esse ipsum supposituū, vt in ea natura subsistit, quæ est talis natiuitatis terminus formalis, quia generatio est via quædam, & tendentia ad esse, & ideo proprie denominat id, quod per se est, seu quod habet esse: huiusmodi autem est homo, non humanitas, & ita manet expedita vtraq; difficultas, quæ de subiecto inhæsionis procedebat.

Constat etiam ex ijs totam hanc quæstionem magis ad modum loquendi, quam ad rem spectare. Nam in re satis constat, in quo recipiatur generatio, & quid per illam fiat, modus autem loquendi D. Thomæ est sine dubio verus, ac proprius, & non solum Philosophiæ cōsentaneus, sed & in Theologia necessarius. Propter hanc enim causam cōfitemur hominem, & Deum natum esse de Virgine, & æternum filium â Patre: negamus tamen diuinitatem esse natā. Vnde Gabriel, & alij, qui humanitatem, vel partes eius dicunt nata esse de Virgine, impropijssimè loquuūtur, & vix possunt rationem reddere cur diuinitas etiam genita, vel nata dici nō possit. De qua re diximus plura in superioribus circa quæstionem. 1. &. 2. D. Thomæ.

Hæc, quæ dicta sunt, ad natiuitatē in vtero propriè pertinēt; accommodari verò possunt ad eam, quæ est extra vterum, obseruando nonnulla, in quibus differunt. Primùm enim, cùm hæc natiuitas locali motu perficiatur, inde fit, vt subiectum, cui inhæret, sit totum compositum, quod nascitur. Supponit enim hæc natiuitas suppositum iam constitutum, ac genitū, quod per se primo expellitur, seu ex vtero matris egreditur. Solū est circa hoc notanda differentia A infer Christū, & reliquos homines: hi enim cùm nascuntur, omnino tam in suppositō, quàm in natura de loco ad locum transferuntur: at vero in Christo quia suppositum secundum se vbique est, & immutabile, licet nasci, sicut ambulare dicatur ratione naturæ, tamen secundùm se reuera nō transit de loco in locū, sed tātum secundum assumptam naturam. Vnde fit, vt in alijs hominibus hæc natiuitas adæquatè inhæreat in toto suppositō, seu cōpositō ex natura, & subsistentia, in Christo verō solum in humanitate insit. Et hoc sensu etiam de hac natiuitate in Christo verum est, suppositum esse subiectum denominationis eius, non vero inhęsionis, nisi eo modo, quo ea, quæ inhærent naturę, possunt dici inhęrere supposito media natura. Denominat autem hęc natiuitas solum supposituū, quamuis alias motus localis sceleat etiam partem denominare, quia licet natiuitas hæc motu locali perficiatur, consideratur tamen vt complemētum quoddam generationis substantialis, & quali via quędam ad constituendū individuū quoddam per se distinctū, & à matre separatum, & eādem de causa non cōsideratur locus, aut vbi tanquam formalis terminus eius, sed ipsa natura (à qua natiuitas dicta est) quatenus est distincta à matre, seu ab vtero eius, & vt sic est quid constituens hominem omnino, ac per se à sua causa distinctum, qui vt sic est integer terminus eiusdem natiuitatis, & denominationis subiectum, vt diximus.

In primo argumento attingit D. Tho. materiā de cōmunicatione idiomatū, quærens an diuinitas possit dici nata, vel concepta ex Virgine, propter quędā verba Augustini, seu potius Fulgētij, libro de fide ad Petrū, cap. 2. & merito dicit illā locutionē esse impropriā, & pie explicandā, vbi fuerit inuēta: de qua re diximus plura. q. 16. Hinc vero inferūt aliqui etiā hanc esse impropriā, *Diuinitas est incarnata*. Sed errant, est enim illa locutio frequenter à Patribus vsurpata, & in varijs Cōcilijs probata, quia incarnari propriè significat carni vniri, & diuinitas, quāuis non sit ex fœmina nata, verè tamē, ac propriè est carni vnita in Verbi persona. De qua re plura in citato loco.

Fulgen.

C

ARTICVLVS II.

Vtrùm attribuenda sit Christo aliqua natiuitas temporalis.

Ad se-

189
3.d.14.q.1.art.2.ad 4.& 3.d.8.a.4.q.1. & de vnio. ar.2.ad.16.

AD secundū sic proceditur. Videtur, quód Christo non sit attribuenda aliqua natiuitas tēporalis. Nasci enim est velut quidam motus rei non existentis, antequā nascatur, id agens beneficio natiuitatis, vt sit. Sed Christus ab æterno fuit. Ergo nō potuit tēporaliter nasci. ¶2. Præterea, Illud quod est in se perfectū, natiuitate non indiget. Sed persona filij Dei ab æterno fuit perfecta. Nō ergo indiget tēporali natiuitate. Et ita videtur, quod non sit tēporaliter natus. ¶3. Præterea, Natiuitas propriè personæ conuenit. Sed in Christo est vna tantùm persona. Ergo in Christo est tantùm B vna natiuitas. ¶4. Præterea, Quod duabus natiuitatibus nascitur, bis nascitur: Sed hæc videtur esse falsa, Christus est bis natus, quia natiuitas eius, qua de Patre est natus, interruptionem non patitur, cùm sit æterna: quod tamen requiritur ad hoc aduerbiū, bis. Ille enim dicitur bis currere, qui cum interruptione currit. Ergo videtur, quód in Christo non sit ponenda duplex natiuitas.

l.3.orth.fi. ca.7. in me.

¶Sed cōtra est, quod Damas. dicit in 3. li. Cōfitemur duas Christi natiuitates: vnā, quę est ex Patre, ęternā, & vnā, quę est in vltimis tēporibus propter nos.

Art. præce.

C Respondeo dicendū, quòd (sicut dictū est) natura cōparatur ad natiuitatē, sicut terminus ad motū, vel mutationē. Motus autē diuersificatur secundū diuersitatē terminorū: vt patet per Philosophum in. 5. Physicor. In Christo autem sunt duæ naturæ, diuina scilicet, & humana, quarū vnā accepit ab æterno â Patre, alterā accepit temporaliter à matre. Et ideo necesse est attribuere Christo duas natiuitates: vnā, qua æternaliter natus est à Patre, aliam, qua tēporaliter natus est à matre.

l.5. Physic. text.41. & sequē. to.2.

Ad primum ergo dicendū, quòd hæc fuit obiectio cuiusdam Feliciani hæretici, quam August. in lib. cōtra Felicia- num sic soluit. Fingamus, inquit, sicut plerique volunt, esse in mundo animā generalem, quæ sic ineffabili motu semina cuncta viuificet, vt non sit cōcreta cū genitis, sed vitā præstet ipsa gignendis. Nempe cum hæc in vterū, passibilem materiam ad vsus suos formatura peruenerit, vnam facit secum esse personam eius rei, quam non eandem constat habere substantiam: & fit operāte anima, & patiēte materia, ex duabus substantijs vnus homo. Sicque animam nasci fatemur ex vtero, non quia antequam nasceretur, quantū ad se attinet, ipsa penitus non fuisset. Sic ergo, imó sublimius natus est de matre filius Dei, secūdum hominem eo pacto, quo cum corpore nasci docetur, & animus: non quia vtriusq; sit vna substātia: sed quia ex vtraq; fit vna persona. Non tamen ab initio carnis incepisse dicimus Dei filium, ne temporalem credat aliquis Deitatem: non ab æterno filij Dei nouimus carnem, ne non veritatē humani corporis, sed quandam eum suscepisse putemus imaginem.

c.12.paul. post. princ. tom.6.1.

¶Ad secūdum dicendū, quod hæc fuit ratio Nestorij, quam soluit Cyrillus in quadā epistola, dicens, Non dicimus, quòd filius Dei indiguerit necessario propter se secunda natiuitate post eā, quæ ex Patre est, est enim fatuū, & indoctum, existētem ante omnia secula, & consempiternum Patri indigere dicere initio, vt sit secundo. Quoniā autē propter nos, & propter nostrā salutem vniens sibi secundum subsistētiā, quod est humanum, processit ex muliere, ob hoc dicitur nasci carnaliter. ¶Ad tertium dicendū, quod natiuitas est personæ vt subiecti, naturæ autē vt termini. Possibile est autē vni subiecto plures transmutationes inesse, quas tamen necesse est secundum terminos variari. Quod tamē non dicimus, quasi æterna natiuitas sit trāsmutatio aut motus, sed

In Concil. Chalcedo. actione. 1. in epist. ad Nestorium circa medium & in fem. Con. Ephesini.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia significatur permodum mutationis,aut motus. ¶Ad quartum dicendũ, quòd Christus potest dici bis natus secundum duas natiuitates. Sicut enim dicitur bis currere, qui currit duobus temporibus,ita potest dici bis nasci,qui semel nascitur in æternitate, & semel in tempore:quia æternitas, & tempus multò magis differunt, quam duo tempora,cùm tamen vtrumque designet mensuram durationis.

COMMENTARIVS.

VEritas fidei,quã hoc articulo D. Tho. docet, in superioribus varijs testimonijs scripturę sacræ,Conciliorũ,& sanctorũ confirmata est,vbi ostẽdimus Beatissimam Virginem esse veram Dei matrem, Deumque,& hominẽ verè cõcepisse,ac genuisse. Nihil enim aliud est Christo attribui natiuitatem temporalẽ(si de natiuitate in vtero agamus)quàm ipsum esse factum, seu genitum hominẽ ex Maria vera matre sua:de natiuitate autem extra vterũ dicendũ est statim post sequẽtem disputationẽ.

Vnum igitur tantum adnotandum hoc loco superest circa solutionem ad.4. in qua D.Tho.mouet dubium, an Christus possit dici bis natus. In quo Durand.in.3.d.8.q.2. negat eam loquutionem esse verã. Quia ille terminus,*bis*,solũ numerat actiones,quæ in eadẽ mensura succesiuè fiũt,& per interrũptionẽ multiplicantur:at vero æterna Christi natiuitas,& temporalis non sunt in eadẽ mensura,nec illa interrupta est:sed semper durat,sicut non dicitur aliquis bis legisse librum,etiã si simul duos libros legat, nec bis vidisse Deũ,etiam si duobus actibus videat. Nihilominus tamen dicendum est cum D. Tho.hîc,verè,ac propriè dici Christum bis natum. Quod etiam sensit Magister.d.8.& ibi Bonauen.ar.2.q.1. ac ferè cæteri, & ita expressè loquitur Lactan.lib. 4. diuin.Inst. cap.8. Fulgẽtius verò de fide ad Pet.c.2. *Natus est* inquit,*semel ex patre, & semel ex matre*,perinde autẽ est dicere,*semel, & semel*, quod *bis*,aut *semel, & iterum*. Vnde cõfirmari hoc potest ex Paul.ad Heb. 1.dicente, *& cũ iterum introduxit primogenitũ in orbẽ terrarum*,Per natiuitatem enim temporalem dicitur filius Dei *iterum introductus in orbem terrarum*. Ratio est,quia in illo termino, *bis*, tantũ numeratur duplex Christi natiuitas.

Duran.

Christus vere,ac propriè bis natus dicitur.D.Th. Mag. Bonau. Lactant. Fulgent. Hebr.1.

A Quatenus enim in ratione salũ analoga natiuitatis cõueniũt,& inter se distinguũtur numerari illo modo possunt: nec necesse est,vt sub eadem mensura comprehendantur,neque vt altera interrupta sit, seu cessauerit,hæc enim accidentaria sunt: per se verò sufficit,vt re ipsa origines distinctæ sint,& earũ etiã durationes. Vt rectè dicere tur hic aër bis illuminatus, si postquam ab vno agente lumen in illo productũ est,aliud lumen ab alio introduceretur,priori illuminatione non interrupta,sed durante.

Obiectio.

Dices,ergo etiã dici poterit Christus bis filius,quia duplicem natiuitatẽ duplex filiatio consequitur. Respondetur, primũ Christum non esse duos filios:quia hic numerus requirit multitudinem suppositorũ. Deinde,propter similitudinem loquutionum, ne sub vna videatur altera introduci, cauendus videtur ille loquendi modus: maxime cum multis videatur filiatio respicere suppositum,magis quàm natiuitas: quapropter censent illam posteriorem loquutionẽ esse falsam. Alij addunt illum terminũ, *bis*, magis numerare actiones, quàm formas. Quod non video,quàm sit firmum,propriè enim dicimus aliquẽ esse bis canonicum, vel doctorem,videtur ergo illa loquutio in rigore vera,sed cauenda est, vel explicanda propter prædictum errorem.

Respõdeo.

B

ARTICVLVS III.

C *Vtrùm secũdum temporalem Christi natiuitatem,Beata Virgo possit dici mater eius.*

AD tertium sic proceditur. Videtur,quod secundum temporalẽ natiuitatem Christi, Beata Virgo non possit dici mater eius. Vt enim supra dictum est, Beata Virgo Maria nihil actiuè in generatione Christi operata est,sed solã materiã ministrauit. Sed hoc non videtur sufficere ad rationẽ matris, alioquin lignũ diceretur esse mater lecti aut scãni. Ergo videtur quód Beata Virgo nó possit dici mater Christi. ¶2 Præterea, Christus ex Beata Virgine miraculosè natus est. Sed miraculosa generatio nõ sufficit ad rationem maternitatis: non enim

190 3.d.3.q.1. ar.2. & dist.4. q.2. arti.1. & 4. ar.1. & c.3.q.1. & 2. & c.3.4 & 44. & 45. & 3.c.27.q.1. & 32.q.6. & op.60.c.1. col.4.

q.32.ar.3.

Quæst.XXXV. Art.IIII. 213

enim dicimus Euam fuisse filiam Adę. Ergo videtur, quód nec Christus debeat dici filius Beatæ Virginis. ¶3. Præterea,ad matrem pertinere videtur de cisio seminis. Sed sicut Damas. dicit in 3.lib. corpus Christi non seminaliter, sed conditiue à Spiritu Sancto formatum est. Ergo videtur,quòd Beata Virgo nõ debeat dici mater Christi. ¶Sed contra est, quod dicitur Matthæi primo,Christi generatio sic erat. Cùm esset desponsata mater Iesu Maria, Ioseph,&c.

libr. 3.c.2. 4.&7.

Respondeo dicendũ, quòd Beata Virgo est vera,& naturalis mater Christi. Sicut enim suprà dictum est, corpus Christi non est de cœlo allatum, sicut Valẽtinus hæreticus posuit: sed de Virgine matre sumptum,& ex purissimis sanguinibus eius formatum. Et hoc solum requiritur ad rationem matris: vt ex suprà dictis patet. Vnde Beata Virgo vere est mater Christi.

q.32.ar.2.

q.35.1.ar.

¶Ad primum ergo dicendum,quòd (sicut suprà dictum est) paternitas, siue maternitas,& filiatio, non competunt in quacunque generatione, sed in sola generatione viuentium. Et ideò si aliqua inanimata ex aliqua materia fiãt: non propter hoc consequitur in eis relatio maternitatis,& filiationis: sed solùm in generatione viuentiũ,quæ propriè natiuitas dicitur. ¶Ad secundum dicendum, quód sicut Damas. dicit in 3.libr.natiuitas temporalis,qua Christus est natus propter nostram salutẽ, est quodammodo secundùm nos: quoniam natus est homo ex muliere,& tẽpore conceptionis debito. Super nos autem,quoniam non ex semine,sed ex Spiritu Sãcto,& sancta Virgine supra legem conceptionis. Sic igitur ex parte matris natiuitas illa fuit naturalis, sed ex parte operationis Spiritus Sancti fuit miraculosa,vnde Beata Virgo est vera, & naturalis mater Christi.

q.32.ar.3.

q.32.ar.4.

A ¶Ad tertium dicẽdum, quod(sicut suprà dictum est) resolutio seminis fœminæ non pertinet ad necessitatem cõceptus,& ideo resolutio seminis nó ex necessitate requiritur ad matrem.

Hi duo articuli explicati sunt in prima disputatione huius tomi.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm B.Virgo debeat dici mater Dei.

AD quartum sic proceditur. Videtur,quod beata Virgo non debeat dici mater Dei. Non enim dicendum est circa diuina mysteria,nisi quod ex sacra Scriptura habetur. Sed nunquam in sacra Scriptura legitur,quod sit mater aut genitrix Dei, sed quod sit mater Christi, vel mater pueri:vt patet Matth.1. Ergo nõ est dicẽdũ quod Beata Virgo sit mater Dei. ¶2. Præterea, Christus dicitur Deus secundum diuinam naturam. Sed diuina natura non accepit initium essendi ex Virgine,ergo Beata Virgo non est dicẽda mater Dei. ¶3. Præterea, Hoc nomen Deus,communiter prędicatur de Patre,& Filio,& Spiritu Sancto. Si ergo Beata Virgo est mater Dei, videtur sequi,quod Beata Virgo sit mater Patris,& Filij,& Spiritus Sancti, quod est inconueniens. Non ergo Beata Virgo debet dici mater Dei. ¶Sed contra est,quod in capitulis Cyrilli approbatis in Ephesina synodo legitur. Si quis non confitetur Deũ esse secundum veritatẽ Emmanuel, & propter hoc Dei genitricẽ,sanctam Virginem (genuit enim carnaliter carnem factum Dei Verbum)anathema sit.

191 3.d.4.q.2. ar.3.& 4. contra. ca. 34.43. & 45. fin. & cp.3.c.219.

Can.1.cõcil.Ephe.1. to.1. cõcil. & habetur inter opera Cyril. epist. 4. tomo.4.

¶Respõdeo dicẽdũ,quod(sicut suprà dictũ est)omne nomẽ significans in cõcreto naturã aliquã, potest supponere pro qualibet hypostasi illius naturæ. Cum autẽ vnio Incarnationis sit facta

q.16.ar.12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in hypostasi(sicut suprà dictũ est) manifestũ est quòd hoc nomen Deus, potest supponere pro hypostasi habente humanam naturã,& diuinam. Et ideo quicquid conuenit diuinæ naturæ, vel humanæ, potest attribui illi personæ, siue secundũ quòd pro ea supponit nomen significans diuinam naturã, siue secundũ quòd pro ea supponit nomẽ significans humanã naturã. Concipi autẽ, & nasci personæ attribuitur,& hypostasi, secundũ naturã illam, in qua concipitur,& nascitur. Cum igitur in ipso principio conceptionis fuerit humana natura assumpta à diuina persona(sicut prædictũ est) consequens est, quòd verè possit dici, Deum esse conceptũ, & natum de Virgine. Ex hoc autẽ dicitur aliqua mulier alicuius mater, quòd eũ concepit,& genuit: vnde cõsequens est, quod B. Virgo verè dicatur mater Dei: solùm enim sic negari posset, Beatã Virginẽ esse matrem Dei, si vel humanitas prius fuisset subiecta conceptioni,& natiuitati, quàm homo ille fuisset filius Dei(sicut Photinus posuit) vel humanitas non fuisset assumpta in vnitatẽ personæ, vel hypostasis Verbi Dei, sicut posuit Nestorius. Vtrũq; autẽ horũ est erroneũ, vnde hęreticũ est negare beatã Virginẽ esse matrẽ Dei.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd hæc fuit obiectio Nestorij. Quæ quidẽ soluitur ex hoc, quòd licet nõ inueniatur expressè in Scriptura dictũ, quòd Beata Virgo sit mater Dei: inuenitur tamen expressè in Scriptura, quòd Iesus Christus est verus Deus, vt patet. 1. Ioã. Vlti. & quòd Beata Virgo est mater Iesu Christi, vt patet Matth. 1. vnde sequitur ex necessitate ex verbis Scripturæ, quòd sit mater Dei. Dicitur etiam Roma. 9. quod ex Iudæis est secundũ carnem Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Nõ autem est ex Iudæis nisi mediãte Beata Virgine. Vnde ille, qui est super omnia Deus benedictus in secula, est verè natus ex Beata Virgine, sicut ex sua matre. ¶Ad secũdum dicendum, quod illa est obiectio Nestorij, sed Cyrillus in quadã epistol. contra Nestoriũ, eam soluit, sic dicens. Sicut hominis anima cum proprio corpore nascitur, & tanquãvnum reputatur: & si voluerit quispiam dicere, quod est genitrix carnis, non tamẽ & animæ genitrix, nimis superflue loquitur. Tale aliquid gestum percipimus in generatione Christi: natum est enim ex Dei Patris substantia Dei Verbum: quia verò carnẽ assumpsit, necessariũ est cõfiteri, quod natum est secundũ carnem ex muliere. Dicẽdũ est ergo, quod B. Virgo dicitur mater Dei, nõ quia sit mater Diuinitatis, sed quia personæ habentis diuinitatẽ, & humanitatẽ, est mater secũdum humanitatẽ. ¶Ad tertiũ dicendum, quod hoc nomen Deus, quamuis sit commune tribus personis: tamẽ supponit quãdoquè pro sola persona Patris, quãdoquè pro sola persona Filij, vel Spiritus Sancti: vt supra habitũ est. Et ita cum dicitur, Beata Virgo est mater Dei, hoc nomẽ, Deus, supponit pro sola persona Filij incarnata.

Innuitur in epist. 1. quæ habetur inter opera Cyrilli.

§.35.art.3.

P. p. q. 35. art. 2.

ARTICVLVS V.

Vtrùm in Christo sint duæ filiationes.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod in Christo sint duæ filiationes. Natiuitas enim est causa filiationis. Sed in Christo sunt duæ natiuitates, ergo etiam in Christo sunt duæ filiationes. ¶2. Præterea, Filiatio, qua quis dicitur filius alicuius, vt matris, vel patris, dependet aliqualiter ab ipso, quia esse relationis, est ad aliud aliqualiter se habere, vnde & interempto vno relatiuorũ, interimitur aliud. Sed filiatio æterna, qua Christus est filius Dei Patris, non dependet à matre, quia nullum æternũ dependet à temporali, ergo Christus nõ est filius matris filiatione æterna. Aut ergo nullo modo est filius eius (quod est contra prædicta) aut oportet quòd sit filius eius quãdam alia filiatione temporali. Sunt ergo in Christo duæ filiationes. ¶3. Præterea. Vnũ relatiuorũ ponitur in definitione alterius, ex quo patet, quòd vnũ relatiuorum specificatur ex alio. Sed vnũ, & idem non potest esse in diuersis speciebus, ergo impossibile videtur quòd vna, & eadẽ relatio terminetur ad extrema omnino diuersa. Sed Christus dicitur filius Patris æterni,& matris tẽporalis, qui sunt termini omnino diuersi, ergo videtur, quod nõ possit eadem relatione Christus dici filius Patris,& matris. Sunt ergo in Christo duæ filiationes. ¶Sed contra est, quod sicut Damascen. dicit in lib. 3. Ea quæ sunt naturæ, multiplicantur in Christo,& non ea quæ sunt personæ. Sed filiatio maximè pertinet ad personã: est enim proprietas personalis, vt patet ex his, quæ in 1. parte dicta sunt. Ergo in Christo est vna tantũ filiatio.

art. præced.

l. 3. ortho. fid. cap. 13. in medio.

P. p. q. 40. art. 2. 3. & 4.

¶Respondeo dicendum, quod circa hoc sunt diuersæ opiniones. Quidam enim attendẽtes ad causam filiationis, quæ est natiuitas, ponunt in Christo duas filiationes, sicut & duas natiuitates. Alij vero attẽdentes ad subiectũ filiationis, quod est persona, vel hypostasis filij, ponũt in Christo vnã tantum filiationẽ, sicut & vnam hypostasim, vel personam. Vnitas enim relationis, vel eius pluralitas, nõ attenditur secundũ terminos, sed secundũ causam vel subiectũ. Si enim secundum terminos attẽderetur, oporteret quod quilibet homo in se duas filiationes haberet: vnã, qua referretur ad Patrẽ, & aliam qua referretur ad matrẽ. Sed rectè cõsiderãti apparet eâdẽ relatione referri vnumquemque ad suum Patrẽ, & matrem propter vnitatem causæ: eadem enim natiuitate homo nascitur ex Patre, & matre, vnde eadem relatione ad vtrũque refertur. Et eadẽ ratio est de magistro, qui docet multos discipulos eadẽ doctrina: & de domino, qui gubernat diuersos subiectos eadẽ potestate. Si vero sint causæ diuersæ speciei differẽtes, ex consequenti videtur etiã relationes speciei differre, vnde nihil prohibet, plures tales relationes eidem inesse: sicut si aliquis est aliquorũ magister in Grammatica, & aliorũ in Logica, alia est ratio magisterij vtriusque, & ideo relationibus diuersis vnus, & idẽ homo potest esse magister, vel diuersorũ, vel eorundẽ secundũ diuersas doctrinas. Contingit autẽ quandoquè, quòd aliquis habet relationem ad plures secundũ diuersas causas, eiusdẽ tamen speciei: sicut cùm aliquis est pater diuersorum filiorum secundum diuersos generationis actus: vnde paternitas non potest specie differre, cùm actus generationum sint ijdem specie. Et quia plures formæ eiusdem speciei nõ possunt simul inesse eidẽ subiecto: nõ est possibile quod sint plures paternitates in eo, qui est pater pluriũ filiorũ, generatione naturali. Secus autem esset, si esset pater vnius generatione naturali, & alterius per adoptionẽ. Manifestum autẽ est, quòd non vna, & eadẽ natiuitate Christus est natus ex Patre ab æterno, & ex matre ex tẽpore, nec natiuitas est vnius speciei, vnde quãtũ ad hoc oporteret dicere in Christo esse diuersas filiationes, vnã tẽporalẽ, & aliam æternã. Sed quia subiectũ filiationis nõ est natura, aut pars naturæ, sed solũ persona, vel hypostasis, in Christo autẽ nõ est hypostasis, vel persona nisi æterna: non potest in Christo esse aliqua filiatio, nisi quæ sit in hypostasi æterna. Omnis autẽ relatio, quæ ex tem-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex tẽpore de Deo dicitur, non ponit in ipso Deo æterno aliquid secũdum rẽ, sed secundũ rationem tantùm: sicut in prima parte habitum est. Et ideo filiatio, qua Christus refertur ad matrem, nõ potest esse realis relatio: sed solùm secundum rationẽ. Et sic quãtũ ad aliquid vtraque opinio verũ dicit: nam si attẽdamus ad perfectas rationes filiationis, oportet dicere duas filiationes, secundũ dualitatẽ natiuitatum. Si autẽ attẽdamus ad subiectũ filiationis, quod nõ potest esse nisi suppositũ æternum, non potest in Christo esse realiter nisi filiatio æterna. Dicitur tamen relatiuè filius ad matrem relatione, quæ cointelligitur relationi maternitatis ad Christum. Sicut etiam Deus dicitur dominus relatione, quæ cointelligitur reali relationi, qua creatura subijcitur Deo. Et quãuis relatio dominij non sit realis in Deo, dicitur tamẽ realiter dominus ex reali subiectione creaturæ ad ipsum. Et similiter Christus dicitur realiter filius Virginis matris, ex relatione reali maternitatis ad Christum.

P. p. q. 13. art. 7.

¶Ad primum ergo dicitur, quòd natiuitas temporalis causaret in Christo temporalem filiationem realẽ, si esset ibi subiectũ huiusmodi filiationis capax. Quod quidẽ esse nõ potest, ipsum enim suppositũ æternũ nõ potest esse susceptiuum relationis tẽporalis: vt dictum est. Nec potest dici, quòd sit susceptiuũ filiationis temporalis ratione humanæ naturæ, sicut etiã & temporalis natiuitatis: quia oporteret naturam humanã aliqualiter esse subiectam filiationi, sicut est aliqualiter subiecta natiuitati: cum enim AEthiops dicitur albus ratione dẽtis, oportet quod AEthiopis dens sit albedinis subiectũ. Natura autẽ humana nullo modo potest esse subiectũ filiationis: quia hæc relatio directè respicit personã. ¶Ad secũdum dicendum, quòd filiatio æterna non dependet à matre tẽporali: sed huic filiationi æternæ cointelligitur quidã respectus temporalis dependens à matre, secundũ quem Christus dicitur filius matris. ¶Ad tertium dicẽdũ, quòd vnum, & ens se consequuntur, vt dicitur in. 4. Met. Et ideo sicut contingit, quòd in vno extremorum relatio sit quoddã ens, in alio autem non sit ens, sed ratio tantũ (sicut de scibili, & scientia Philosophus dicit in. 5. Met.) ita etiã contingit quód ex parte vnius extremi, est vna relatio, ex parte autem alterius extremi sunt multæ relationes. Sicut in hominibus ex parte parẽtũ inuenitur duplex relatio, vna paternitatis, & alia maternitatis, quæ sunt specie differentes, propter hoc, quòd alia ratione pater, & alia ratione mater est generationis principium. Si verò essent plures eàdem ratione principiũ vnius actionis (putà cum multi simul trahũt nauẽ) in omnibus esset vna & eadẽ relatio. Ex parte autẽ prolis est vna sola filiatio secundum rem: sed duplex secundum rationem, in quantum correspondet vtrique relationi parentum, secundum duos respectus intellectus. Et sic etiam quantum ad aliquid in Christo, est vna tantum filiatio realis, quæ respicit Patrem æternum: est tamen ibi alius respectus tẽporalis, qui respicit matrem temporalem.

In cor. art.

lib. 4. text. 3. comm. 31

lib. 5. Met. text. 20. Th. 3.

COMMENTARIVS.

SEntentia D. Tho. in hoc art. est, duas esse in Christo Domino relationes filiationis, quia natiuitates, quas consequuntur, diuersarũ rationum sunt. Negat tamẽ vtrãque esse realem: sed solum æternã, qua refertur ad Patrẽ: temporalem verò qua refertur ad matrem solum dicit esse relationem rationis, quãquam Christus dicatur realiter filius ex relatione matris ad ipsum. Fundamẽtum eius est, quia filiatio est proprietas personæ, & in illa recipitur, persona autem Christi non est capax relationis realis nouæ, ac temporalis, est enim persona diuina, cui

na, cui nulla res ex tempore aduenire potest. Respondeti posset, filiationem esse in supposito, tamen media natura. Quod taci te refellit D. Tho. in sol. ad. 1. quia natura humana, inquit, nullo modo potest esse subiectum huius relationis, quia filiatio directè respicit personam. Quod D. Thom. amplius non probat, sed vt per se notum assumit, multaque alia dicit in articulo, quæ magnas possent excitare quæstiones, dialecticas tamen, ac methaphysicas, ideoq; ab huius loci grauitate alienas. Prætermittendæ igitur sunt, & solum de ijs, quæ ad Christum, & matrem eius spectant, disserendũ.

DISPVTATIO XII.
in tres sectiones distributa.

De relationibus, quæ ex Christi natiuitate inter eũ, & matrem consequuntur.

DE natiuitate Christi in vtero, an sit, quid sit, & quæ fuerint illius causæ, dum de conceptione eius tractaretur, necessariò dicendum fuit: sunt enim hæc duo re ipsa ita inter se coniuncta, vt disputatione disiungi non potuerint. Solum igitur superest, & ordo etiam doctrinæ postulat, vt de relationibus hanc natiuitatem consequẽtibus disseramus. Cùm enim hæc natiuitas (vt diximus) sit ipsa generatio substantialis viuentis ex viuente, si quę sunt inter ipsa relationes, hanc natiuitatem consequi necesse est. Nec verò nũc est vniuersaliter disputandum de his relationibus, quales sint, & quæ habeant fundamenta, sed his suppositis, quæ cæteris hominibus cõmunia sunt, dicendum est, quid Christo, & eius matri sit tribuendum.

SECTIO I.

Vtrùm in Beata Virgine sit relatio realis matris ad filium.

RAtio dubitandi esse potest, quia nõ existente termino, non existit relatio, sed in Christo non est prius terminus ad relationem matris necessarius: quia relatio matris respicit personam ab ipsa procreatam, vnde talis relatio necessariò requirere videtur in termino personam creatam, persona autem Christi est increata.

Dicendum verò est primò, in Beata Virgine esse relationem realem maternitatis. Hanc conclusionem supponit D. Thom. hic, & à nemine Theologorum (quem ego viderim) in dubium reuocatur. Vnde non posset sine temeritate negari, supponendo hanc relationem in alijs matribus esse realem. Non affero esse de fide, quia licet fides doceat Beatam Virginem verè, ac realiter genuisse, & hoc sensu de fide sit verè ac realiter esse matrem, si quis tamen negaret inde esse consecutam relationem realem, sed appellari realiter matrem tantum à munere generandi, nihil diceret contra dogmata fidei: illis tamen suppositis non consentaneè philosopharetur, quia in Beata Virgine sunt omnia, ex quibus hæc relatio resultare solet. Habuit enim (vt supra ostendimus) in Christi conceptione, & natiuitate eundem concursum, quem aliæ matres in interna, ac substantiali filiorum conceptione, ac generatione habere solent: relatio autem matris ex hoc concursu, seu generatione resultat. Nec potest deesse sufficiens terminus ad talem relationem, vbi non deest talis generatio, quia necesse est ipsam generationem ad aliquem terminum per eam productum terminari: idem autem, qui est terminus per generationem productus, est etiam terminus, quem respicit relatio matris: hæc enim est relatio causæ: relatio autem causæ terminatur ad effectum: effectus autem est terminus per actionem productus, ergo de primo ad vltimum, idem est terminus generationis, & relationis maternæ, ergo sicut Christus est sufficiens terminus realis generationis ex matre, ita etiam est sufficiens terminus realis relationis maternitatis, nihil ergo hic deest, vt hæc relatio realis sit.

In Virgine relatio realis maternitatis ad filium. D. Thom.

Dico secundò, Hæc relatio matris in B. Virgine est eiusdem speciei cum relationibus aliarum matrũ. Hæc assertio, licet distinctè etiam non asseratur à Theologis: supponitur tamen, & ex eorum principijs apertè colligitur, quia hæc relatio in Virgine habet fundamentum, & terminum eiusdem rationis. Primum patet, quia Deipara verè genuit Christũ Deum hominẽ, & natiuitas temporalis Christi, est vera

Relatio maternitatis in Virgine eiusdem rationis cum relationibus aliarum matrum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

natiuitas humana eiusdem rationis cũ natiuitate aliorum hominum, vt certa fide cõstat ex omnibus supra adductis: hæc autem natiuitas, & generatio est proximum fundamentum, seu ratio fundandi hanc relationem. Secundum probatur, scilicet habere terminum eiusdem rationis, quia hic terminus est idem, qui est terminus natiuitatis, sed illa natiuitas habet terminũ eiusdẽ rationis cũ nostra, ergo. Et confirmatur, quia Christus, vt homo, est eiusdem rationis nobiscum, licèt supposito differat, relatio autẽ illa, sicut & natiuitas, terminatur ad Christum, vt hominem. Confirmatur secundò, quia sicut calefactio habet eundem terminum, siue recipiatur in homine, siue in ligno, & in calefaciente eadem relatio consequitur, quia forma inducta, & actio, per quam inducitur, eiusdem rationis est, quamuis subiecto differant, ita dicendum est in præsenti, seruata proportione. Nam licet suppositum Christi, & nostrum secũdum se diuersa sint: tamen quia natura humana, quæ tali supposito coniungitur, est eiusdem rationis, cum nostra, & actio, qua Beata Virgo concurrit, eiusdem etiam rationis existit, ideo etiã relatio ejusdem speciei in ea consurget. Tandem confirmatur, quoniam alias Deipara non esset vniuocè mater cum reliquis, quod est contra mentem Conciliorum, & Sanctorum de hac materia loquentium, quos supra retulimus.

Obiectio. Obijcies etiam, Beata Virgo miraculosè Christum cõcepit, miraculosè etiam ad humanã eius generationẽ operata est, ergo est mater miraculosa, ergo relatio matris est supernaturalis proportionata fundamento, quod proximè consequitur. *Responsio D.Thom.* Respondetur cum D. Thoma hic artic. 3. Beatam Virginem simpliciter dicendam esse verã, & naturalem matrem Christi, sicut cum eodem D. Thoma supra quæst. 33. artic. 4. explicuimus Christum esse naturalem filium hominis; hæc enim duo correlatiua sunt, relatio ergo matris, vera, ac naturalis relatio est, atque adeò eiusdem speciei cũ reliquis. Ad obiectionem autem respondetur ex eodem D. Thom. quamuis cõceptio Christi fuerit miraculosa: tũ propter vnionem hypostaticam: tum ratione causæ efficientis humanam generationem, præterea ex parte modi, tamen ex parte matris quo ad substantiam, & essentiam fuisse cõ-

Conceptio Christi in vtero Virginis, quomodo miraculosa, & quomodo naturalis.

Ambros. ceptionem naturalem (vt rectè dixit Ambros. lib. de Incarn. domin. sacram. cap. 5. & 6, & in superioribus satis declaratum est) relatio autem consequitur eam conceptionem, vt est à matre secundum substãtiam, & essentiam illius: Vnde fit, licet propriè possit dici, Beatam Virginem miraculosè concepisse (vt D. Thom. supra docet) quia conceptio includit modum, & habitudinẽ ad causam efficientem: non tamẽ tam propriè dici matrem miraculosam, & supernaturalem, quia mater vocatur à relatione, in qua propriè nihil est supernaturale, quam uis aliqui interdum piè hoc modo loquantur ad explicandã dignitatem, & excellentiam conceptionis, & personæ in illa conceptæ. Bonau. in. 3. dist. 4. art. vlt. q. 2. & Richard. arti. 2. q. 3. Gabr. q. 1. artic. 2. Marsil. q. 5. art. 3. dub. 2.

Bonauent. Richard. Gabr. Marsil.

B Ad rationem dubitandi in principio posita responsio facilis est ex dictis. Nam terminus huius relationis est persona Christi non secundùm se; sed vt cum humanitate componit hunc hominem: hoc autem modo nihil obstat, quòd sicut persona æterna temporaliter genita est, ita etiam si terminus relationis realis. *Obiectio.* Dices, Ergo non poterit Beata Virgo dici mater Dei, aut Verbi, sed solũ Christi, aut huius hominis, quia relatio solum respicit suum terminũ, quatenus talis est. *Responsio.* Sed neganda est consequutio: quia relatio quæ per se primò, & formaliter respicit aliquem terminum, consequẽter & quasi materialiter respicit subiectũ remotum, seu suppositum illius termini. Vt licet homo albus sit similis rei albæ, vt sic, C tamen etiam dicitur similis Petro, qui est suppositum illius albedinis, quod ferè in omnibus formis, quæ habitudinem dicunt ad aliud, videre licet.

SECTIO II.

Vtrùm in Christo sit relatio realis, & creata filij ad matrem.

PRima sententia est Christum referri ad matrem relatione reali, sed increata. *Hen. Vien.* Ita sentit Henricus, quod. 4. q. 3. fundamentũ eius est, quia in vno supposito, vna est relatio eiusdẽ rationis, sicut in vno patre plures filios generante vna est paternitas. Et confirmari potest, quia filiatio æterna terminat humanam naturam, & inde resultat

sultat hic homo, ergo illa eadem relatio, vt terminans talem naturam, refert hunc hominem ad Virginem, & hoc modo propriissimè dicetur Virgo mater Dei, seu Verbi. *Alens.* Hanc sententiam videtur amplecti Alexan. Alen. 3. p. quæstio. 10. m. 3. ad argumenta.

D.Thom. Capreo. Bonauent. Secunda sententia est, Christum referri ad Virginẽ sola relatione rationis filiationis temporalis. Ita D. Thom. hic, & in. 3. dist. 8. artic. 5. & ibi latè Capreol. & Sanctus Bonau. art. 2. q. 2. Fundamentum D. Thom. iam supra explicatum est, nimirum relationem filiationis respicere personam, quod à *Caiet.* Caiet. & alijs Thomistis non probatur, nisi ex denominatione, quoniam videlicet humanitas non potest denominari filia: sed solum suppositum; si autem relatio filiationis inhæreret immediatè soli naturæ, & composito, vel supposito non nisi ratione naturę, denominaret illa relatio aliquo modo naturam ipsam. Sed hæc ratio (si nihil amplius addatur) videtur euidenter infirma: simili enim argumento probari posset, natiuitatem humanã Christi non esse realem, aut non inhærere in humanitate. Probatur, quia non denominat illam natam, sed solum suppositum, quod ergo ipsi respondeirnt de natiuitate, idem dici poterit de relatione filiationis. Addendum igitur est, vt hæc ratio vim aliquã habeat, adæquatum subiectum, cui inhæret hæc relatio esse totum suppositum, vt constat ex natura, & subsistentia: Et huius ratio est, quia illud est subiectum huius relationis, quod est adæquatus terminus, qui nascitur, seu generatur, sed hic terminus est totum ipsum suppositum, quia donec illud perfectum sit, non est consummata generatio, ergo adæquatus terminus, cui inhæret hæc relatio, est ipsum suppositum, ita vt saltem inhæreat in composito ex natura, & subsistentia vt sic, & hoc satis est, vt non posit in Christo hæc relatio esse realis, cum inhærere non posit in composito ex Verbo, & humana natura. Et hinc potest constitui nonnulla differentia inter natiuitatem, & filiationem. Natiuitas enim est veluti via, quæ quasi præcedit in materia, introducendo formam, & ideo, licet in natura inhæreat, denominat terminum, ad quem dicit habitudinem, at verò filiatio est veluti proprietas consequens vltimum terminum generationis, ac tantummodo

A se habet, vt forma inhærens, ideoque solum denominat subiectum, cui inhæret. Et confirmari potest primo, quia in diuinis relatio filiationis nullo modo est in natura, nec illam denominat, sed est solum proprietas personalis. Secundò, quia propter hãc causam Christus non est capax relationis realis adoptiuæ. Tertiò, nam si Christus per humanitatem assumptam genuisset, non haberet relationem realem paternitatis: & si assumpsisset duas naturas, & in eis fuisset genitus à duabus matribus, & per eas gonuisset duos filios, non haberet nisi vnicam relationem paternitatis, aut filiationis etiã secundum rationem. Quartò, quia aliàs sequitur, si Christus nunc dimitteret humanitatem, illum hominem fore filium Virginis, quia maneret in humanitate eadem relatio filiationis: consequens autem falsum est, quia Beata Virgo non genuit illum hominem.

B Tertia sententia est, esse in Christo relationem filiationis realem, ac temporalem ad matrem. Hæc est communior sententia Theolog. in. 3. dist. 8. Rich. artic. 2. q. 2. in fine, Scoti. q. vnica. Duran. q. 3. quamuis vtatur distinctione nõ necessaria. Dicit enim, filiationem, vt est proprietas personalis, id est, cõstituens personam, tantum esse vnam in Christo, quod est certissimum, quia in Christo tantum est vna relatio substantialis, & subsistens, quæ est personalitas Verbi Dei: at verò de filiatione, vt est tantum forma referens ad aliud, concedit esse duas in Christo filiationes reales. Eandem sententiam tenet Gabr. ibi concl. 3. licet in alijs conclusionibus doceat, quo modo loquendum sit posita sententia Nominalium, qui putant has relationes non esse formas reales, & eodem ferè modo procedit Marsil. quæstio. 7. articul. 2. Fundamenta, ac rationes huius sententiæ, postea referemus.

Richard. Scot. Duran. Gabr.

C Dico igitur primò, Christum Dominũ non referri ad Beatam Virginẽ, nec denominari filium eius per increatam filiationis relationem. Hæc assertio videtur mihi certa, primò, quia illa relatio nullo modo cõuenit Christo propter generationem eius ex matre, ergo non potest denominare illum filium Virginis, nec ad illam eum referre. Patet consequutio, quia Christus solum dicitur filius Virginis propter humanam generationem; & quæ per illã ipsi conue-

Christus nõ denominatur filius Virginis per increatam relationem filiationis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

conueniunt. Antecedens verò patet, quia illa relatio conuenit Christo secundum se, propter æternam generationem, eidem verò vt subsistenti in humana natura conuenit ratione vnionis hypostaticæ, quæ est actio distincta ab humana generatione. A

Secundò, generatio æterna, & temporalis sunt omnino diuersæ rationis, solumq; analogicè in ratione generationis conueniunt, ergo & relationes filiationis sunt eodem modo diuersæ, nam relationes accommodantur fundamentis, seu rationibus, ex quibus aliquo modo oriuntur. Vt in eodē homine relatio discipuli, & relatio filij diuersæ sunt, quia & ex diuersis principijs resultant, & diuersos terminos respiciūt: multo autem magis differunt natiuitas æterna, & temporalis, quam generatio, & doctrina, maiorque differentia est inter patrem æternum, & Beatissimam Virginem, vt matrē, quàm inter humanum Patrem, & præceptorem. Neque oportet decipi propter conuenientiā in nomine filiationis, illa enim (vt dixi) est analoga, & non impedit distantiā inter rem creatam, & increatam. Explicariq; optimè potest, si fingamus Spiritus Sācti personam sumpsisse carnem ex Virgine, tam propriè enim esset filius Virginis, sicut nunc est Verbum, de illo tamen nec verisimiliter cogitari posset referri ad matrem per increatam relationem processionis, cùm in illam ratio filiationis nequaquā conueniat, idem autem iudicium est de persona Verbi, quia licet eius proprietas sit filiatio, est tamen altioris ordinis.

Tertiò, illa relatio conuenit Christo, vt Deus est, seu vt est talis persona prorsus increata: sed sub hac ratione non refertur ad matrem, sed solum in quantum homo est, aliquo modo creatus, seu productus ex matre, ergo illa relatione non refertur ad matrem. Denique respectus realis est aliquid pendens aliquo modo à termino, quem respicit, præsertim quando respectus est temporalis, & terminus creatus, si ergo Christus vt homo habet respectum realem ad Virginem per ipsam relationem æternam: necesse est vt ille respectus sit aliquid reale in ipsa relatione dependens à suo termino, ita vt si Beata Virgo non existat, necesse sit Christum illo respectu carere, hoc autem repugnat perfectioni, & immutabilitati increatæ relationis. Quod si dicas illum respectum nihil secundū rem addere, sed solum secundum rationem: iam incides in secundam opinionem, quia ille respectus erit relatio rationis formaliter diuersæ rationis à relatione æterna, cum diuersum habeat terminum, & fundamentum, etiam si quasi ineſſe in eodem supposito concipiatur. Si autem dicas hunc respectū esse realem, & poni posito termino, & auferri illo ablato, & tamen nihil omnino esse præter ipsam relationem increatam, id planè intelligi non potest, quia si nihil est præter relationem æternā, ergo posito tali fundamento, & termino nihil ponitur, nec aufertur, quia relatio æterna, & quidquid est omnino idem formaliter cum ipsa, nec denuo ponitur, nec aufertur, ergo ille respectus nihil est, quo modo ergo est respectus realis? Quod præterea declaratur, quia aliàs eodem modo posset dici Deus referri ex tempore ad creaturas respectu reali, sine additione vlla, vel dependentia, quod quia intelligi non potest, meritò negant Theologi huiusmodi relationes seu respectus in Deo: & eâdem ratione inter homines, cum pater habens vnum filium, alium generat, necesse est, vt vel illi adueniat noua relatio à priori distincta, vel certe, vt præexistens aliquo modo augeatur, seu extendatur, & vt secundùm aliquid sui habeat dependentiam à nouo termino, ad quem habet nouam habitudinem, seu respectum. B

Dico secundò, Probabilius videtur esse in Christo Domino, vt homine, relationē realem filiationis ad matrem eiusdem speciei cum alijs filiationibus humanis. Probatur primo, quia in Christi humanitate potuit inhærere relatio aliqua realis respiciēs Virginem, vt terminum, & causam, & habens pro fundamento actionem, vel passionem, seu generationem, & natiuitatem, hæc autem relatio, quamuis humanitati inhæreat, propriè suppositum, seu hunc hominem denominat, ergo non est nisi relatio vera filiationis. Maiorem concedit Cajetanus hic veritate conuictus, dum in fine ferè totius commentarij dicit, Christum referri ad matrem reali relatione causati ad causam, quam relationē humanitati inhærere necesse est, vt ipse etiam fatetur. Ratione etiam conuinci potest, quia Beata Virgo est causa realis, a qua humanitas illa aliquo modo effecta est, & illa est subiectum capax relationis, ergo resultat in illa relatio C

In Christo relatio realis filiationis ad matrem.

Cajetan.

relatio ex vi talis effectionis. Quod varijs modis explicatur. Nam cùm lignum. v.g. fit calidum ab igne, licet illud suppositum non habeat simpliciter suū esse ab igne; nihilominus tamen calor in illo factus respicit ignem, vt effectus causam, ergo similiter quāuis humanitas fiat in Verbo, licet Verbū ipsum nō fiat à Virgine, nihilominus in humanitate poterit esse relatio effectus ad causam, cùm non minus, quàm calor sit capax illius. Alio modo explicatur, si fingamus humanitatem solam, & ab omni supposito proprio, & alieno separatam fieri, & concipi ex Virgine, vt sic esset capax relationis realis effectus ad causam, ergo, quòd nunc fiat in Verbo, non impedit hanc relationem. Deniquè illa humanitas est capax relationum realium, similitudinis, æqualitatis, & aliarum, quarum fundamenta possunt ineſſe ipsi humanitati: sed etiam fundamentū huius relationis causati ineſt (vt ostensum est) humanitati, & nō habet aliūde specialem repugnantiam, quia causari commune est naturis, & formis. B

Minor propositio in primo argumento assumpta, scilicet, relationem hāc propriè denominare hunc hominem, & non naturam, probatur primo. Quia relatio eū propriè denominat, quem denominat eius fundamentum, vt inductione in omnibus relationibus videre licet. Ille enim dicitur pater, qui generare dicitur, & ille similis, vel æqualis, qui quantus, aut albus, vel aliquid huiusmodi. Ratio est, quia cùm relatio cōueniat alicui medio fundamento, seu rationē illius, necesse est, vt ei cōuenire dicatur, cui conuenit fundamentum; fundamētum autem relationis (de qua agimus) non est aliud, quàm generatio, vel natiuitas ex Virgine, quia Beata Virgo non habuit alium influxum, vel causalitatem, in qua hæc relatio fundari posſit, ergo, quem denominat hoc fundamentum, eūdem denominat hæc relatio, sed natiuitas non denominat humanitatem, sed hunc hominem, ergo similiter hæc relatio. Confirmatur, & explicatur supra posito exemplo; Nam cum lignum fit calidum ab igne, sicut quod fit per se est calidum, seu compositum, & non solus calor, ita quòd per se primò refertur vt effectus ad causam, est calidum vt sic, quamuis relatio illi conueniat medio calore, sic ergo intelligi potest in præsenti. Quod in alijs relationibus Christi, quæ non negantur esse C

Relatio eum propriè denominat, quem denominat eius fundamentum.

reales, videre licet, dicitur enim Christus similis, vel dissimilis, æqualis, vel in æqualis, quamuis hæ relationes in sola humanitate inhæreant.

Dices, quamuis hę relationes denominēt suppositum, vel hunc hominem, possunt tamen denominare naturam, vel partes eius; potest enim humanitas dici similis, vel corpus æquale, at verò hęc relatio non potest denominare naturam, nō enim dicitur propriè causata, seu producta, sed concausata, aut comproducta. Respondetur, hoc ipsum nos intendere, & ex alijs relationibus solum sumimus similitudinem in hoc, quòd inhærendo naturæ possunt denominare personam, quamuis in alio non sit similitudo, id enim prouenit ex diuersitate fundamenti, vt prior ratio supra facta declarat. Adde, esse in Christo alias proprietates in hoc etiam similes huic relationi. Nam operatio, vel amor ineſt naturæ, & non propriè denominat operantem, vel amantem, nisi personam, & hinc consequuntur relationes reales operātis, seu amantis, vel amici. Cur enim negabimus has esse reales in Christo, quamuis naturam non denominent, sed personam, quia suis fundamentis accommodantur? *Obiectio.* *Responsio.*

Iam verò prima consequentia, & conclusio intenta multipliciter probatur. Primò, quia hæc relatio non est causati ad causam in genere, sed in specie, est ergo relatio geniti ad genitricem, quia non habuit Virgo respectu Christi, vel humanitatis eius aliud causalitatis genus: ergo est relatio filiationis. Primum antecedens videtur per se euidens: tum quia illa relatio consequitur ex causalitate, vt in re fit, nō fit autē in genere, sed in tali specie: tum etiam quia ex parte Virginis non est alia relatio matris, alia causæ: sed est vna, & eadem nomine generico, vel specifico significata, quia Beata Virgo non est aliter causa, quā generando. Secundò, quia in alijs hominum filijs non est duplex relatio, altera in humanitate causati ad causam: altera in supposito filij ad Patrem, sed sicut est vna generatio qua per se primò fit homo, & cō producitur humanitas, ita est vna relatio, quia per se primò refertur hic homo, & (vt ita dicam) correfertur humanitas, ergo illa relatio causati in alijs hominibus est relatio filiationis, ergo &c in Christo. Probatur consequentia, quia habet fundamentum

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum proximum,& terminum eiusdem rationis,scilicet generationem humanam, & veram matrem, & ab his sumit relatio suã specificam rationem. Tertiò,argumentor explicãdo amplius rationes factas, & euertendo fundamentum contrariæ sententiæ: quia non magis requirit relatio filiationis, vt inhæreat suppositο secundum se, quàm hæc relatio causati, ergo ex hoc capite nõ possunt distingui hæ relationes, & cùm ex nullo alio possint (vt probatum est) relinquitur non esse distinctas. Antecedens patet, quia sicut denominatio filij cadit in suppositum,& non in naturam,ita & denominatio propria huius relationis(vt ostensum est) ergo non est maior ratio, cur vna harum relationum inhæreat suppositο secundum se,quàm altera.Et idem argumentum sumi potest ab operationibus, alijsq; proprietatibus, vel relatiuis, vel absolutis, quæ licet denominent solum suppositum, non potest inde colligi necesse esse, vt illi inhæreant. Et idem argumentum fieri potest de ipsa natiuitate. Neque solutio, aut differentia supra indicata satisfacit, scilicet quòd generatio sit veluti via, & relatio veluti proprietas consequens: Tum quia hoc nihil refert, quia operatio est etiam proprietas totius suppositi iam constituti: & nihilominus denominant suppositum, & non naturã,licet huic inhæreat, quia est ab illo tanquam adæquato, & integro principio: Tum etiã quia relatio accommodatur fundamento in denominando.

Quartò,argumentor explicando rationẽ â priori,quia actio,seu causalitas matris nõ versatur per se circa subsistẽtiã filij causandam,vel efficiendam, sed solum circa vnionem formæ, cum materia medijs dispositionibus,quæ causalitas tam integra, & perfecta fuit in Beata Virgine, sicut in alijs matribus,eiusdemq; rationis,& ad illam nihil prorsus refert, quòd subsistentia filij sit creata, vel increata, & hac ratione relatio matris in Virgine est realis,perfecta,& eiusdem rationis cum alijs,ergo eadem ratione ex parte filij ad realem relationem filiationis impertinens est subsistentiam esse creatam,vel increatam, dummodo subsistens in hac humanitate verè sit productus à matre per supradictum causalitatis modum. Primum antecedens ita declaro,nam in humana generatione cuiusuis hominis supponitur materia subsistens, & similiter anima, priùs naturâ creatur subsistens,tota autem actio,seu causalitas matris versatur circa materiam ministrandam,vel disponẽdam, & formæ coniungendam, qua vnione facta necessariò consequitur, vt adæquatus terminus illius sit res subsistens: ergo ad hanc matris causalitatem non refert,quòd materia, & forma supponantur priùs naturâ subsistentes, subsistentia propria magis,quàm aliena, aut creata potius, quàm increata. Eodemque modo erit productus â matre talis filius, siuè hac subsistẽtia subsistat,siue illa,ergo eâdẽ similiter relatione ad matrem referetur,quia relatio in effectu consequitur ex causalitate, vel actione,secundum id, quod per se, ac formaliter ex vi illius fit: non verò secundum id, quod aliunde supponitur. Sicut eadem relatio calidi sequitur ex actione ignis,siue fiat circa lignũ,siue circa aquã, vel aliquid aliud.

Quintò,relatio matris in Virgine est realis,& per eam refertur ad Christum,vt â se causatum,ergo relatio causati,quæ respondet in Christo,est relatio filiationis. Patet consequentia:tum quia huic relationi matris nulla alia relatio respondere potest: tum etiam quia per illud idẽ potest Christus in se susc ipere relationem filij ad matrem, per quod terminat relationem matris ad ipsum.Nam in his relationibus mutuis, vel formalis terminus vnius est alia relatio(vt aliqui volunt) atque ita necesse est,vtramq;esse realem,quia non potest relatio esse sine suo formali termino, vel certè,si formalis terminus est aliquid absolutum, illud est proximum subiectum, seu fundamentum oppositæ relationis,vt in relatione similitudinis in albedine, formalis terminus vnius,si non est alia similitudo,saltem est albedo,in qua alia similitudo fundatur. Ostensum autem est terminum formalem relationis matris esse humanitatẽ, quatenus est terminus etiam formalis generationis ex matre,ergo illa etiam erit sufficiens subiectum,seu ratio recipiendi relationem filij ad matrem. Sextam rationem ex reali denominatione filij sumptam addemus soluendo argumenta.

Dico tertiò, quamuis in Christo sit duplex relatio realis filiationis,non tamen est duo filij, sed vnus tantum. Probatur facile,quia ad multiplicationem illius concreti(siue adiectiuè, siue substantiuè sumatur)non sufficit multiplicatio formæ, sine

suppositorũ multitudine: qua de causa licet in Christo sint multæ operationes, vel natiuitates, vel artes, aut scientiæ, non est plures operãtes,& c.sed vnus operans, vnus natus,vnus artifex,vnus sciens, sic ergo in propositο.

Responsio ad argumenta in oppositũ.

Superest,vt secundæ opinionis argumentis satisfaciamus;nam de prima nihil noui est,quod dicamus.Igitur ad præcipuum fundamentum rectè ibi dictum est, integrum, & completum subiectum, quod relatio denominat,esse suppositum,quod generatur, non tamen necessarium esse, vt relatio illi adæquatè,ac per se primò inhæreat, sicut de natiuitate, & operationibus dicendum est.Nec differentia ibi posita satisfacit, vt probando conclusionem ostendimus. Vnde ad probationem,scilicet illud esse subiectũ filiationis,quod est terminus adæquatus generationis,respondetur,esse quidem subiectum denominationis, non tamen inhæsionis. Nam sicut illud suppositum, seu compositum est terminus adæquatus generationis, quamuis tota generatio formaliter versetur circa naturam, illique inhæreat, ita hæc relatio filiationis potest denominare idem suppositum, quamuis insit soli humanitati.

Obiectio.

Sed vrgebis,quia alij homines geniti plus habent à suis matribus, quàm Christus â Virgine,habent enim ab illis humanitatẽ, & subsistentiam, atq; adeò ipsum suppositum:Christus autem à Virgine tantum habuit humanitatem, ergo aliam relationem causati,vel producti habent alij filij ad matres,quàm Christus ad Virginem. Hoc ductus argumẽto dicere solebam, relationem filij ad matrem in Christo, & alijs hominibus esse quidem eiusdem speciei, vt probatum est,in Christo tamen non esse ita cõpletam,vel(vt sic dicam) ita extensam sicut in reliquis hominibus. Vt, si intelligeremus ignem producere in vno subiecto calorem,vt octo cum suo intrinseco termino: in alio verò minorem calorem, seu absque tali termino, consequenter diceremus relationem effectus in vtroq; calido esse eiusdem rationis:tamen in vno esse magis completam,& perfectam quàm in alio. Iuxta quam doctrinam dicendum vlteriùs erat, in alijs hominibus filiationem, secundum suum esse completũ,inhærere in toto suppositο,vt constat ex humanitate, & subsistentia:in Christo verò inhęrere tantùm in humanitate. Quia alij filij generantur à matribus tam secundum naturã, quàm secundum subsistentiam, quæ denuo fit ex vi talis generationis;Christus autem solum habuit à matre humanitatem, secundum quam ab illa genitus est, quod formaliter, & essentialiter sufficit ad rationem filiationis. Quia formalis ratio talis generationis non sumitur ex subsistentia:sed ex natura. Nam sicut Christus est homo eiusdem rationis,& speciei nobiscum, quia ratio hominis sumitur â natura,non à persona, ita generatio, & relatio eius est eiusdem rationis, quia per se,& formaliter terminatur ad hominem ratione humanitatis, non ratione subsistentiæ. Hæc doctrina probabilis est:nunc verò non admodum placet, ex ea enim sequitur relationem matris nõ esse in Beata Virgine tam completam, & integram,sicut est in alijs matribus. Deinde,quia (si res attentè consideretur) nihil minus habet Christus â matre, quàm quilibet alius filius.Subsistẽtia enim creata,quæ est in alijs filijs, secundum se non fit à matre, sed partim in anima, & materia supponitur,facta autem vnione formæ cum materia absque noua matris causalitate resultat integra subsistentia totius, constans ex partialibus subsistentijs partium,ita vt impossibile sit illam impedire, suppositis in corpore,& anima proprijs partialibus subsistentijs. Simili autem modo in generatione Christi ex Virgine,ordine naturæ supponuntur anima,& corpus vnita Verbo,& subsistentia in illo,& hæc inter se per generationem vniuntur:qua vnione facta, absque alia matris causalitate necessariò sequitur,vt tota humanitas illa subsistentia subsistat,atque adeò, vt hic homo sic subsistens productus sit: tantam ergo causalitatem habet Beata Virgo ad productionem huius hominis,sicut aliæ matres, nec plus habent alij filij â matribus, quàm Christus à Virgine,ergo relatio filiationis in Christo, & matris in Virgine æquè completæ, ac perfectæ sunt, sicut inter alios homines. Ad instantiam ergo factam negatur assumptum,est enim falsum, vt planè constat ex dictis.

Responsio. Relatio filiationis in Christo, & maternitatis in Virgine æquè completa, ac perfecta, sicut inter alios homines.

Ad confirmationes eiusdem opinionis. Ad primã de filiatione diuina negatur similitudo,quia illa est relatio per se subsistens, constituens personam in ratione personæ, & ideo non potest recipi in natura,

Filiationis diuinæ, & creatæ in Christo differentia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tura,sed terminare illam; hæc vero relatio A supponit personam constitutam, & inhæret media natura.Est etiã aliud discrimen; quia in Diuinis Filius non distinguitur natura à Patre,sed sola relatione,quare necesse est,vt per se constituat personam, & non inhæreat ratione naturæ: at vero hæ relationes creatæ supponunt personas matris, & filij constitutas in proprijs naturis, per quas possunt illis inhærere.

Ad secundã confirmationem de filiatione adoptiua,respõdetur,in Christo, vt sanctificato per gratiam creatam, esse quidem relationem realem ad Deum,vt sanctificantem,illam verò non esse filiationem adoptiuam,non propter illud principium, quòd filiatio debeat inhærere supposito,sed quia illa relatio in Christo non sequitur ex adoptione,sed ex gratia connaturali, vt supra q. 23.latius dictum est.

Ad tertiã confirmationem respondetur omnia esse falsa,quæ assumuntur,& potius B retorqueri posse argumentum. Nã si Christus per humanitatem generaret filium, resultaret verè in eo relatio realis paternitatis,quia sicut actio,ita & relatio ex illa resultans conuenit supposito, medio principio agendi, quod est forma, seu natura. Et eadem ratione, si Verbum assumeret plures naturas,plures haberet relationes filiationis, & si per eas generaret, haberet plures relationes paternitatis. Ac denique si fingeremus humanitatem Beatæ Virginis esse vnitam hypostatice Deo, & genuisse Christum, sicut modo genuit, non minus haberet relationem realem matris, quàm modo habet, & in eo casu magis ostenditur efficacia cuiusdam vulgaris argumenti in hac materia,sumpti ex denominatione reali filij, & matris. Nam quia Christus verè, & realiter est filius Virginis, videtur rectè colligi habere relationem realem.Respõderi autem solet cum D. Thoma hic,Christum dici realiter filium Virginis ex relatione reali matris ad ipsum. Hæc verò responsio non haberet locum in casu posito,quia non magis esset Virgo capax relationis realis maternitatis, quàm Christus filiationis:vel certè, si Beata Virgo,quamuis esset persona increata,esset capax relationis realis maternitatis, non est, cur negemus Christum esse capacem relationis realis filiationis. Nisi fortè quis dicat,in eo casu posse realiter dici matrẽ, aut

D.Thom.

filium propter originem, non verò propter relationem. Sed si hoc licet gratis dicere,pari ratione posset aliquis negare omnẽ relationem realem inter matrem & filium, dicendo ita denominari ab origine, non a relatione.

Ad quartam confirmationem, concedo,si Verbum dimitteret humanitatem,permãsuram in illo homine, seu in humanitate illa subsistente in proprio supposito eandem relationem filiationis, quam nunc habet, vt rectè videtur probare argumentum factum,quia manet subiectum, fundamentum,& terminus:ergo non est, quòd corrumpatur relatio. Ex quo vlterius sequitur illum hominem esse filium Virginis, quandoquidem habet in natura humana relationem realem filiationis ad ipsam. Addit verò Gabr.in.3. dist. 4. q. vnica,artic. 3. dub. 1. illum non esse eundem filium Virginis,qui antea erat, vnde concedit consequenter posse Virginem habere duos filios ex vi eiusdem generationis, & alia similia infert non minus impropria, & falsa,quam fundamentum, vnde colliguntur. Dico ergo vlterius, illum hominem in eo casu non solum fore filium Virginis,sed eũdem filium. Quia habet eandem numero filiationem,& in eadem numero natura & ex vi eiusdem generationis: nec obstat, quòd suppositum sit diuersum, quia(vt supra dixi)etiam si duæ personæ eandem humanitatem assumant,essent vnus homo:ergo in eo casu esset idem homo,licet esset diuersum suppositum,ergo pari ratione esset idem filius. Qua propter non consequenter loquuntur nonnulli recentiores Thomistæ,qui negant,in eo casu posse illum hominem dici filium Virginis,cùm alias,cum D.Thoma fateantur esse vnum, & eundem hominem,si sit vna,& eadem natura,quamuis suppositа sint diuersa. Neque enim refert,quod simul, aut successiuè eadem humanitas in vno, vel diuersis suppositis subsistat: quandoquidem sola vnitas naturæ ad hanc vnitatem sufficere censetur, sicut patet a simili, nam quemadmodum est vnus artifex, qui simul habet plures artes, ita etiam qui successiuè.

Sed instabis,ergo si Verbũ diuinum nũc Obiectio. dimitteret humanitatem, vt subsisteret nõ in proprio,& creato supposito,sed in persona Patris.Pater esset filius Virginis,quia esset idem homo, & in humanitate haberet

ret eandem relationem filiationis, consequẽs est falsum,diximus enim supra,quòd si humanitas Christi prius in proprio supposito extitisset,licèt postea assumpta esset à Verbo,Verbum nõ esset filius Virginis.Respondetur negando simpliciter consequentiã:concedi quidem posset hunc hominem formaliter,quatenus hic homo est, esse filiũ Virginis,quia hic homo solum dicit subsistẽs in hac humana natura, & hoc verè fuit genitũ ex Virgine, quamuis hoc suppositũ, seu hoc subsistens non fuerit ab illa genitũ,& ideo nõ sequitur Patrẽ fuisse genitum ex Virgine,quia Pater iam dicit definitè,& quasi materialiter hoc suppositum,quod nec terminauit generationẽ ex Virgine,nec est de ratione huius hominis vt sic.Et ratio à priori est, quia quæ hic homo facit,vel patitur nõ dicuntur de Patre,aut Verbo, nisi per cõmunicationẽ B idiomatum: hæc autem communicatio nõ est nisi ratione vnionis: & ideo solum habet locum in ijs,quæ fiunt post vnionẽ factam,nõ in ijs,quæ antecedunt. Vnde etiã si Deus assumeret humanitatem hominis peccatoris, non diceretur Deus peccasse, eo quòd suppositum proprium illius humanitatis prius per illam peccasset,& similiter si Verbum nũc dimitteret humanitatem,& Pater eam assumeret, nõ diceretur Pater redemisse homines, nequè mortuus pro illis: Eadem ergo ratione nõ diceretur filius Virginis,quia hæc denominatio dicit ordinem ad præteritam actionem, seu passionẽ,quæ nullo modo facta fuit in persona Patris. Nec est omnino eadem ratio, si humanitas dimissa à Verbo in propria persona subsistere incipiat: duplex enim differentia intercedit. Prima,quia quando natura creata subsistit in proprio supposito, non potest hoc suppositum condistingui ab ipsa natura, & ideo non aliter possumus loqui de hoc supposito, quàm de hoc homine formaliter,ac propterea simpliciter dicimus hunc hominẽ esse genitũ, vel esse filium Virginis:at verò quãdo natura assumitur ab alia persona, suppositũ illud secundum se condistinguitur à natura,& ideo nõ fit cõmunicatio idiomatum naturalis naturæ sub nominibus proprijs illius suppositi,vel propriè naturę eius, nisi supposita vnione eiusdẽ cũ alia natura.Secũda differẽtia est, quia subsistentia propria cõuenit naturæ ab intrinseco,& ideo,quã-

Responsio.

A uisà principio fuerit diuinitus impedita,si postea suæ naturæ relinquatur, cẽsetur habere eam subsistentiam ex vi illius actionis,& productionis, qua incepit esse, & ideo totũ id potest tribui,& referri in causam propriã,& principiũ illius naturæ. At verò subsistentia alterius personæ nullum habet fundamentum in natura, nequè in actione,qua recepit esse,& ideo,si illa persona non terminauit talem naturam in ipso generationis instanti, nulla ratione potest genita,vel filius denominari.

SECTIO III.

Vtrùm perseuerent nunc in Christo, & Virgine relationes matris,& filij.

RAtio dubitãdi esse potest,nã in Christi morte extincta vtraq; relatio est. Quia sicut post illã mortẽ non mansit hic homo,vt sic,nequè humanitas, ita nequè relatio filiationis,nequè filius Virginis,vt sic:ablato autẽ vno extremo necesse est tolli relationem in alio, sed resurgente Christo non videntur ex natura rei posse redire tales relationes,quia iam non habebat Christus esse hominis, ex vi maternæ generationis,illa enim causalitas iã habuit suum effectum, qui postea destructus est,& deinde per aliam actionẽ redit idem secundùm rem: non tamen formaliter vt terminus,vel effectus prioris actionis,relatio autem filiationis fundari videtur in huiusmodi esse,vt causato per maternum cõcursum,seu operationẽ, ergo per resurrectionẽ non redijt talis relatio,sicut nec fundamentum eius,quod fuit generatio. Et cõfirmatur, quoniam aliàs fieri non posset, quin inter personas,quarũ vna semel aliã generauit, esse relatio realis, etiam si postea sæpius esse desinerent, & alijs modis iterum producerentur. C

Respondetur quæstionem hanc cõmunem videri omnibus alijs filijs,& matribus, quia nihil potest hic dici factũ ex speciali miraculo,sed natura rei attendẽda est,quia relatio habet talẽ modum,existendi,& incipiendi,vt positis fundamẽto, & termino necessario omnino resultet,illis autem non positis,fieri non potest relatio etiã de potẽtia absoluta:totum autem fundamentũ harum relationum est, quòd Christus homo semel fuit genitus ex Virgine, si ergo

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc fundamentũ sufficiens est, vt illæ relationes non solum durent durante illo esse hominis, sed etiã vt iterũ, atq; iterum pullulent, etiam si illud esse hominis interruptum sit (vt ita dicam) si postea alia via sit instauratũ: si hoc, inquam, sufficit in Christo, & Virgine, sufficiet in omni alia filiatione, & maternitate. Si autem in alijs non sufficit, nec in Christo sufficiet, & cõsequẽter nec miraculosè potuissent tales relationes redire, quia fierent sine sufficienti fundamento, quod illis repugnat.

Maternitas, & filiatio in Virgine, & Christo semper durant.

Videtur autem verisimile, illud fundamentum satis esse, vt hę relationes semper resultent. Quia sempèr est verum dicere hunc hominem fuisse genitum ab illa muliere: ex hoc autem intrinsecè sequuntur dictæ relationes. Item quia si Christus, & Beata Virgo nũquam fuissent mortui, sed translati ad gloriam, non esset dubiũ, quin in eis perseuerarent dictæ relationes: solum quia semel Virgo genuit Christum: Sed hoc æquè verum est, etiam si extrema inter quæ versantur illæ relationes, interdum defuerint, & postea redierint, sicut duæ albedines, quæ nunc sunt similes, retinent easdem numero relationes similitudinis, siue perpetuò durent, siue aliquando corrumpantur, & iterum producantur. Vnde non est, cur dicamus de ratione filiationis esse, vt subiectum eius proxima, seu vltima productione habuerit esse per generationem ex matre, sed satis est, quòd aliquando traxerit originem ex matre: & ita, sicut res facta, seu præterita, non potest iam non fuisse facta, seu præteriisse, ita non est inconueniens, vt relatio filiationis semel habita, amitti non possit, existentibus eius subiecto, & termino. Quod tandem ex modo loquendi confirmatur: Quia ita nunc absolutè loquimur de Christo, & Virgine, matrem, & filium eos appellando, prout nunc sunt in statu gloriæ. Quocirca addendum est vltimò (quidquid sit de metaphysica quæstione relationum) quod attinet ad matris dignitatem morali modo consideratam, certissimum esse, eam perseuerare in Deipara: imò nũquam fuisse imminutã etiã in triduo mortis Christi: quia licet tũc non esset hic homo, quẽ B. Virgo genuerat, verè tamẽ erat ille, quem genuit Virgo habens vnitas sibi partes illius humanitatis, quas ex Virgine accepit, quod satis est ad hãc matris digni-

A tatẽ conseruandam, quę (vt supra dixi) magis moraliter, quã physicè explicanda est.

B

C

ARTICVLVS VI.

Vtrùm Christus fuerit natus sine dolore matris.

191 1. 2. q. 36. art. 2. ad 3.

AD sextũ sic proceditur. Videtur, quòd Christus non fuerit natus sine dolore matris. Sicut enim mors hominũ subsecuta est ex peccato primorũ parentũ (secundũ illud Genes. 2. Quacunquè die comederis ex eo, morte morieris) ita etiã dolor partus, secundum illud Genes. 3. In dolore paries filios. Sed Christus mortem subire voluit, ergo videtur, quod pari ratione eius partus esse debuerit cum dolore. ¶ 2. Præterea, Finis proportionatur principio. Sed finis vitæ Christi fuit cum dolore, secundum illud Isai. 53. Verè dolores nostros ipse tulit. Ergo videtur, quod etiam in sua natiuitate fuerit dolor partus. ¶ 3. Præterea, In libr. de ortu Saluatoris narratur, quod ad Christi natiuitatem obstetrices occurrerunt, quæ videntur esse necessariæ parienti propter dolorem: ergo videtur, quod B. Virgo peperit cũ dolore. ¶ Sed contra est, quod Augustinus dicit in sermone de Natiuitate, alloquens Virginem matrem. Nec in conceptione, inquit, inuenta es sine pudore, nec in partu inuenta es cum dolore.

Isai. 53. primo. 2. Reg. 12.

¶ Respõdeo dicendum, quod dolor parientis causatur ex apertione meatuum, per quos proles egreditur. Dictum est autem suprà, quod Christus est egressus ex clauso vtero matris: & sic nulla violentia apertionis meatuum ibi fuit, & propter hoc in illo partu nullus fuit dolor, sicut nec aliqua corruptio. Sed fuit ibi maxima iucunditas, ex hoc, quod homo

q. 28. art. 1.

Deus

Deus est natus in mundũ secũdũ illud Isaiæ. 35. Germinãs germinabit sicut liliũ, & exultabit lætabũda, & laudãs.

Ad primũ ergo dicẽdũ, quòd dolor partus cõsequitur in muliere cõmistionẽ virilẽ: vnde Gen. 3. postquã dictum est, in dolore paries, sequitur, & sub viri potestate eris. Sed sicut dicit Augu. in sermo. de Assumpt. B. Virginis, ab hac sententia excipitur Virgo mater Dei, quę quia sine peccati colluuione, & sine virilis admestionis detrimento Christũ suscepit, & sine dolore genuit: & sine integritatis violatione, pudore virginitatis integro permãsit. Christ⁹ autẽ mortẽ suscepit spõtanea volũtate, vt pro nobis satisfaceret, non quasi ex necessitate illius sententiæ: quia ip se mortis debitor non erat.

¶ 4. paulò ante princi. Incipit hic serm. Ad interrogata: & habetur tom. 9.

Ad secũdũ dicẽdũ, quòd sicut Christus moriẽdo destruxit mortẽ nostrã, ita suo dolore nos à doloribus liberauit, & ideo mori voluit cũ dolore. Sed dolor parientis matris nõ pertinebat ad Christũ, qui pro peccatis nostris satisfacere veniebat, & ideo non oportuit quod mater eius pareret cum dolore.

Ad tertiũ dicẽdũ, quòd Luc. 2. dicitur, quod B. Virgo ipsum puerũ quẽ pepererat, pãnis inuoluit, & posuit in præsepio. Et ex hoc ostenditur narratio illius libri (qui est apochryphus) esse falsa. Vnde Hieronymus dicit cõtra Heluid. Nulla ibi obstetrix, nulla muliercularũ sedulitas interceserit, & mater, & obstetrix fuit, pãnis (inquit) inuoluit Infantẽ, & posuit in præsepio. Quæ sententia apochryphoni deliramenta conuincit.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm Christus debuerit in Bethlehem nasci.

194 Infr. q. 46. art. 10. &

AD septimũ sic proceditur. Videtur, quòd Christus non debuerit in Bethlehem nasci. Dicitur enim Isaiæ. 1. De Sion exibit lex, & Verbũ Dñi de Ierusalẽ: sed Christus est verè Verbũ Dei: ergo de Ierusalẽ debuit prodire in mundum.

Matth. 2. co. 6. & opus. 60. c. 4 col. 3.

¶ 2. Præterea, Matth. 2. dicitur scriptũ esse de Christo quòd Nazaren⁹ vocabitur, quod sumitur ex eo, quod scribitur Isa. 11. Flos de radice eius ascendet: Nazareth enim, flos interpretatur. Sed maximè aliquis denominatur á loco suæ natiuitatis: ergo videtur quod in Nazareth nasci debuerit, vbi etiam fuit conceptus, & nutritus. ¶ 3. Præterea, Ad hoc Dñs natus est in mũdo, vt veritatis fidẽ annunciaret: secundũ illud Ioã. 18. In hoc natus sum, & ad hoc veni in mundũ, vt testimoniũ perhibeã veritati. Sed hoc facilius fieri potuisset in ciuitate Romana, quæ tũc dominatum orbis habebat. Vnde & Paulus Romanis scribẽs dicit, Rom. 1. Fides vestra annunciatur in vniuerso mundo. Ergo videtur, quod non debuerit in Bethlehem nasci.

Sed cõtra est, quod dicitur Michęæ 5. Et tu Bethlehẽ Ephrata, paruulus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel.

Respõdeo dicẽdũ, quod Christus in Bethlehẽ nasci voluit duplici ratione. Primo quidẽ, quia factus est ex semine Dauid secundũ carnẽ, vt dicitur Roman. 1. Cui etiã facta fuerat repromissio specialis de Christo, secundũ illud 2. Reg. 23. Dixit vir cui constituտ est de Christo Dei Iacob. Et ideo in Bethlehẽ, de qua natus fuit Dauid, nasci voluit, vt ex ipso loco natiuitatis promissio ei facta impleta ostenderetur. Et hoc designat Euãgelista dicẽs, Eo ꝙ esset de domo, & familia Dauid. Secũdo, quia (vt Gregor. dicit in homi.) Bethlehem domus panis interpretatur: ipse autẽ Christus est, qui ait, Ego sum panis viuus, qui de cælo decendi.

Homil. 8. in Euang. non procul à princip. & Beda in ca. 5 super Lucam, to. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad primũ ergo dicendũ, quòd sicut A Dauid in Bethlehẽ natus est, ita etiã Ierusalem elegit, vt in ea sedẽ Regni cõstitueret,& tẽplum Dei ibi ædificaret,& sic Ierusalẽ elegit, vt esset ciuitas regalis, & sacerdotalis. Sacerdotiũ autẽ Christi,& eius regnum præcipuè cõsummatũ est in eius passione,& ideo cõueniẽter Bethlehẽ elegit natiuitati, Ierusalẽ verò passioni. Similiter etiã per hoc hominũ gloriã cõfutauit, qui gloriãtur de hoc, quòd ex ciuitatibus nobilibus originem ducunt, in quibus etiã præcipuè volunt honorari. Christus autẽ è cõuerso in ciuitate ignobili nasci voluit, & in ciuitate nobili pati B opprobriũ. ¶ Ad secundũ dicẽdũ, quòd Christus florere voluit secundum virtuosam cõuersationẽ, nõ secundũ carnis originem:& ideo in Nazareth voluit educari,& nutriri,& in Ierusalem quasi peregre nasci. Quia (vt Gregorius dicit) per humanitatẽ, quã assumpserat, quasi in alieno nascebatur, nõ secundũ potestatẽ, sed secundũ naturã. Et etiã (vt Beda dicit) in diuersorio loco egebat, vt nobis multas mansiones in domo Patris sui præpararet. ¶ Ad tertiũ dicendum, quòd sicut dicitur in quodam sermone Ephesini Cõcilij, si maximã Romã elegisset ciuitatẽ, propter potentiã ciuiũ mutationem orbis C terrarum putarẽt. Si filius fuisset Imperatoris, potestati vtilitatem ascriberent. Sed, vt diuinitas cognosceretur, orbẽ transformasse terrarũ, pauperculã elegit matrẽ,& pauperiorem patriã. Elegit autẽ Deus infirma mũdi, vt cõfundat fortia, sicut dicitur. 1. ad Corinth. 1. Et ideo vt suã potestatem magis ostenderet, in ipsa Roma, quæ caput mundi erat, etiã caput Ecclesiæ suæ statuit, in signũ perfectè victoriæ: vt exinde fides deriuaretur in vniuersum mundũ, secundũ illud Isai. 26. Ciuitatẽ sublimẽ humiliabit, & concul-

Homil. 8. in Euang. non vemotè à principio.

cap. 2. in Lucam super illud, Recli nauit illum in præsepio.

Est. c. 5. secundum ordinẽ Bedæ, tom. 9.

cabit eam pes pauperis (scilicet Christi) gressus egenorum, id est Apostolorum Petri & Pauli.

COMMENTARIVS.

IN hoc etiã articulo nihil explicandum occurrit in D. Thomę litera. Quæ verò pertinent ad testimoniũ Michææ. 5. fusius disputatione sequẽti explicabũtur, vbi & examinãda sunt ea quæ Caietanus notat in solutione ad secundũ. Quæ verò scribit in solutione ad. 3. de sede Romana, quòd iure diuino illius Episcopus sit vniuersalis Ecclesiæ Pastor, ita vt ex præcepto Christi hæc duo coniuncta esse necesse sit, ad hunc locũ nõ spectant, & maiori ac diligentiori examinatione indigent. Nam licèt cõstet de iure diuino esse, vt summus Pontifex sit caput totius Ecclesiæ,& Petri successor in Episcopatu orbis: nõ tamẽ ita constat esse de iure diuino, vt ille idem sit Episcopus vrbis. Sed de hoc aliàs. Testimoniũ autẽ, quod D. Thomas affert ex Concil. Ephesino, habetur in tom. 6. illius, appẽdice. 5. c. 2. in oratione Theolloti Ancyrorũ Episcopi, de Natiuitate Saluatoris.

SECTIO VIII.

Vtrùm Christus fuerit tempore congruo natus.

AD octauum sic proceditur. Videtur quod Christus non fuerit congruo tempore natus. Ad hoc enim Christus venerat vt suos in libertatem reuocaret. Natus est autem tempore seruitutis, quo scilicet totus orbis tempore Augusti describitur, quasi tributarius factus, vt habetur Lucæ. 2. Ergo videtur quòd nõ congruo tẽpore Christus fuerit natus. ¶ 2. Præterea, Promissiones de Christo nascituro gentibus non fuerant factæ, secundum illud Roman. 9. Quorum sunt promissa. Sed Christus natus est tempore, quo Rex alienigena dominabatur: sicut patet Matthæ. 2. Cùm

Cùm natus esset Iesus in diebus Hero A dis Regis. Ergo videtur, quòd nõ fuerit congruo tempore natus.

¶ 3. Præterea, Tempus præsentiæ Christi in mundo diei cõparatur, propter id, quòd ipse est lux mundi: vnde ipse dicit Ioan. 9. Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est. Sed in æstate sunt dies longiores, quàm in hyeme: ergo cum natus fuerit in profundo hyemis octauo Kalendas Ianuarij, videtur, quòd non fuerit conuenienti tempore natus. ¶ Sed cõtra est quod dicitur Galat. 4. Cum venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factũ B sub lege.

Respondeo dicẽdum, quòd hæc est differentia inter Christum,& alios homines, quòd alij homines nascuntur subiecti necessitati temporis: Christus autem tanquam Dominus, & cõditor omnium temporũ elegit sibi tempus, in quo nasceretur, sicut & matrem, & locum. Et quia quæ à Deo sunt, ordinata sunt,& conuenienter dispositа: consequens est, quod conuenientissimo tẽpore Christus nasceretur.

Ad primum ergo dicendum, quod Christus venerat nos in statum libertatis reducere de statu seruitutis. Et C ideo sicut mortalitatem nostram suscepit, vt nos ad vitam reduceret: ita (vt Beda dicit) eo tẽpore dignatus est incarnari, quo mox natus censũi Cæsaris ascriberetur, atque ob nostri liberationem ipse seruitio subderetur. Tempore etiam illo, quo totus orbis sub vno principe viuebat, maxima pax fuit in mundo, & ideo dicebat, vt illo tempore Christus nasceretur, qui est pax nostra faciens vtraque vnũ: vt dicitur Ephes. 2. Vnde Hierony. dicit super Isai. Vereres reuoluam' historias, & inueniemus vsque ad vigesimum octauũ annũ Cæsaris Augusti, in toto orbe terrarum fuisse discordiam: orto autẽ Dño, omnia bella cessauerunt, secundum illud Isai. 2. Non leuabit gens contra gentem gladium. Congruebat etiam vt in illo tẽpore, quo vnus princeps dominabatur in mũdo, Christus nasceretur, qui venerat congregare suos in vnum, vt esset vnum ouile, & vnus pastor, vt dicitur Ioan. 10. ¶ Ad secundum dicendum, quod ideo Christus, Regis alienigenæ tẽpore nasci voluit, vt impleretur prophetia Iacob dicentis, Genes. penulti. Non auferetur sceptrũ de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est. Quia B vt Chrysost. dicit super Matt. quãdiu Iudaica gẽs sub Iudaicis Regibus, quãuis peccatoribus, tenebatur, Prophetæ mittebantur ad remedium eius: Nũc autem quando lex Dei, sub potestate Regis iniqui tenebatur, nascitur Christus: quia magna,& desperabilis infirmitas medicum artificiosiorẽ quærebat. ¶ Ad tertiũ dicendum, quod sicut dicitur in lib. de. q. veter. & noui Testam. tunc Christus nasci voluit, quãdo lux diei cremẽtum incipit accipere: vt ostenderetur, quod ipse venerat, vt homines crescerent in lucem diuinam, secũdum illud Luc. 1. Illuminare his qui in tenebris,& in vmbra mortis sedent. Similiter etiam asperitatem hyemis elegit ad natiuitatem: vt ex tunc carnis afflictionem pateretur pro nobis.

Homil. 2. in Matth. in ope imperf. non longè à prin. 10. 2.

In lib. q. ex nou. Test. q. 53. tom. 4. inter opera Auguil.

Super illud Luc. 2. Vt profiteretur cum Maria, est. c. 5. secũdum ordinẽ Bedæ, to. 2.

Super illud Isai. 2. Non leuabit gẽs contra gentem. 10. 5.

COMMENTARIVS.

CONstituit D. Thom. differentiam inter Christum,& alios homines, quòd alij subduntur necessitati temporis vt nascantur: Christus verò sibi nascendi tempus elegit. Vnde concludit fuisse conueniẽti tempore natum, quia, quæ à Deo sunt ordinata sunt. Videtur autem nulla prorsus intercedere differentia. Quia Christus non vt homo, sed vt Deus elegit sibi tempus nascendi, vnde vt homo etiam fuit

Universidad de Deusto
Biblioteca

subditus necessitati nascendi tali tempore à Deo præordinato: idem autem est in aliis hominibus, qui non nisi ex diuina prouidentia certis temporibus nascuntur. Quare, si de Ioanne Baptista.v.g. quæreremus, an conuenienti tempore natus fuerit, eadem ratio esset reddenda, scilicet, tempore à Deo prædefinito fuisse natum, & ideo tempus illud non potuisse non esse conueniens. Respondetur in primis non esse hoc loco disputandum, an Deus eodem modo omnium hominum natiuitates, & tempora prædefiniat. certum autem est tẽpus natiuitatis Christi singulari modo esse prædefinitum ex ratione diuinæ bonitatis, & sapientiæ. Nec dubito quin aliorum etiam hominum, præsertim singulariter electorum, natiuitates, ac tempora eodem prædefiniantur modo. Itaquè solum est differentia, quòd in Christo eadem persona sibi ipsi prædefiniuit tempus nascendi in assumpta natura: & ideo absolutè, & simpliciter hæc persona, seu hic homo per communicationem idiomatum, dicitur sibi prædefiniisse tempus nascendi. Nisi fortasse quis dicat, quamuis Christus vt homo non potuerit sibi eligere tempus nascendi in vtero matris, quia necessario supponitur homo, & consequenter natus in vtero: potuisse tamen sibi eligere tempus, & horam natiuitatis extra vterum: quod profecto est probabile, quãuis non sit D. Thomæ sensus, neque ad rem admodum pertinens. Tum, quia illud tempus non tãm fuit prædefinitum à Christo, vt homine, qui in voluntariè susceptum ex prædefinitione diuina. Tùm maximè, quia supposita priori natiuitate in vtero, ex illa necessario ordine naturæ definitum fuit tempus nascendi extra vterum: supposito tali corporis temperamento, & alijs circunstantijs, quæ in illa natiuitate fuerunt.

Tempus natiuitatis Christi singulariter à Deo prædefinitum.

In solutione ad secundũ attigit D. Thomas expositionem illius loci Genes. 49. *Non auferetur sceptrum de Iuda, &c.* de quo in prima disputatione tomi superioris fusè dictum est.

Genes.49.

DISPVTATIO XIII.

In quatuor sectiones distributa.

De natiuitate Christi, ex vtero matris.

POstquam de conceptione, & natiuitate Christi in vtero matris dictum est, sequitur, vt de mysterio Virginei partus, quo Christus in lucem est editus, disseramus. Quoniam autem (vt in superioribus diximus) in his disputationibus eam dicẽdi rationem tenere curamus, qua vniuersam simul vitæ Virginis seriem texamus, ac explicemus, ratio temporis postulabat, vt si quid notatu dignum in illis nouem mẽsibus, quibus Christus in viscer.bus matris latuit, actũ est, illud adnotaremus: sed de illo tempore nihil in scripturis, vel monumentis fide dignis habemus, nisi quod Lucas narrat, de visitatione Elisabeth. Statim enim post filij conceptionem eadem fortasse die (vt Euangelista innuit) comite sancto Ioseph (vt decentius, ac verisimilius ab omnibus prudenter iudicatum est) in montana perrexit Virgo, non vt in fide confirmaretur, *neque quasi incredula de oraculo* (vt Hæretici calumniantur) *sed quasi læta pro voto, religiosa pro officio, & festinans prægaudio*, (vt dixit Bernard. hom. 4. super *Missus est*, & Ambros. & alij expositores Luc. 1.) Ait autem Euangelista ibi perrãsisse *quasi montibus tribus*: An verò tempore natiuitatis Baptistæ præsens affuerit, dicemus infra, cùm de Ioanne Baptista disputabimus. Post illud ergo tempus reuersa est in domum suam, scilicet, in ciuitatem Nazareth: & postea accidit, quod Matthæus narrat de suspicione, ac turbatione sancti Iosephi, dequè Angeli apparitione. Qua de re supra, cùm de matrimonio Virginis, & de sancto Iosepho disputaremus, nonnulla diximus. Appropinquante itaquè partus tempore, profecti sunt Bethlehem, vbi Christus natus est. De hac igitur natiuitate primùm videndum est qualis fuerit, deinde de circunstantijs loci, ac temporis: designis verò, ac prodigijs, quæ in illa contigerunt, dicemus commodiùs in disputatione sequenti.

Matrem virginem fuisse, & peperisse. Matth.1.

SECTIO PRIMA.

Vtrùm verè, ac propriè Christus fuerit natus ex Virgine.

NOn defuerunt qui negarint Christum propriè natum esse ex Virgine, quia non naturali, & ordinaria via; sed alia nescio qua ex Virgine prodijt, quod fortasse dixerunt, vt eius Virginitati, & integritati consulerent. Ad quem errorem accesit Gotfredus, quodlib. 7. quæst. 6. dicens Christum non fuisse natum transeundo per medium: sed ab extremo in extremum immediatè transiliendo. Hoc enim facilius ei visum est, quàm quòd interiacentia corpora penetraueric absquè ruptione. Quam sententiam inter alias refert Durand. in. 4. distinctione. 44. quæstione. 6. & illi non admodum displicet.

Gotfred.

Durand.

Dicendum verò est Beatam Virginem verè, ac propriè peperisse Christũ, ipsumquè verè, ac propriè natum esse ex Virgine. Est conclusio certa de fide. Probatur prior pars apertissimis Scripturis, Isai. 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet*, tàm verè ergo peperit, quàm concepit Matth. 11. *Pariet autem filium*, & infra. *Non cognouit eam, donec peperit filium.* Si ergo est verus, ac prius filius, etiam est verus, ac prius partus, vel si alterum impropriè exponimus, cur non etiam alterum? Et Lucæ. 2. *Completi sunt dies, vt pareret, & peperit filium suum primogenitum.* Secundò probatur ex diffinitione, & traditione Ecclesiæ, in Concilio Lateranensi, sub Martino primo, consult. 5. can. 3. definitur Beatam Virginem verè, & propriè fuisse Dei genitricem, *quia veraciter ipsum Deum concepit, & incorruptibiliter genuit.* Idem traditur in Cõcilio Chalcedonensi, actione. 5. in confessione fidei, vbi etiam approbatur Epistol. 11. Leonis Pap. ad Flauianum, in cuius capite, 5. ita ad rem præsentem loquitur. *Non ita intelligenda est illa generatio singulariter mirabilis, & mirabiliter singularis, vt per nouitatem creationis, proprietas remota sit generis.* Quæ verba tàm ad cõceptionem, quàm ad partum accommodari possunt. Et eandem veritatem docent omnia Concilia, & Patres, quos statim referam, & rationem assignabo. Ex hac vere priori parte necessario sequitur posterior. Nam illa duo, scilicet, partus, & natiuitas correlatiua sunt. Vnde alijs Scripturæ locis Christus natus dicitur, Ioan. 18. *Ego in hoc natus sum*, & Isai. 9. *Paruulus natus est nobis.* Et dicto Cõcilio Lateranensi, can. 4. definitur *propriè, & secundum veritatem duas esse in Christo natiuitates.* Idem in. 5. Synodo, collat. 8. can. 2. & in. 6. Synodo, act. 11. in epistola Sophronij, & in. 1. epistol. Cyril. ad Nestor. quæ in Concilio Ephesino habetur, *Verbum Dei sustinuisse*, dicitur, *generationem carnalem, carnis suæ natiuitatem, suam faciens, & ideo vere prodiisse ex Virgine, & natum esse carnaliter*: & similia habentur in epistola Cyrilli cum Concilio Alexan. ad eundem Nestor. quæ in Ephesino recipitur, & approbatur: Idem docet egregiè Damascen. lib. 3. de fide, cap. 7. Fulgentius, lib. de fide ad Petrum, cap. 2.

Isai.7.

Matth.1.

Virgo verè, ac propriè Christum parit.

Luc.2.

Conci. Late ranens.

Concil. Chalcedonen.

Leo Pap.

Natiuitas Christi ex Virgine vera, & propria.

Ioan.18.

Isai.9.

Conci Late ranens. 5. Synod. 6. Synod. Conci. Ephes. Cyril. Ale. Conci. Alexandri.

Damasc. Fulgen.

Ex hac conclusione sequitur primò Christum exiuisse de vtero Virginis per naturalem viam, qua reliqui homines nasci solent. Quod Damascen. libr. 4. cap. 15. his verbis docuit. *Conceptio quidem per aurem contigit, procreatio autem per eam partem, qua fœtus in lucem ortri cõsueuit.* Ratio est quia hoc est de ratione veri partus, veræquè natiuitatis. Congruentia verò tàm cõclusionis quàm huius consectarij est, quia Deus non tantum voluit fieri homo, sed etiam filius hominis, & fœminam quandam voluit esse veram Dei matrem: non essent autem vera mater, & verus filius, nisi esset verus partus, & vera natiuitas: vnde eleganter dixit Nazianzen. orat. 51. quæ est epistol. 3. ad Cledon. *Christum diuino modo genitum esse, quia sine opera veri, & humano, quia iuxta pariendi consuetudinem.* Et nõ minus sapienter idem Nazianzen. oratio. 16. de amore pauperum, non longè à principio dixit, *Voluisse Deum, non tantum naturam, sed etiam natiuitatem nostram honorare, & ideo vtramquè assumpsisse, cũ omni proprietate, absquè macula tamen, vel indecẽtia, prout Deum decebat.* Et confirmatur, quia quidquid aliud dicatur, sine fundamento, & necessitate dicitur: & præsertim quia asserere trãsitum ab extremo in extremum sine medio, maius fortasse miraculum est, remquè obscuriorem, & difficiliorem reddit. Video tamen posse aliquem multa ex his, quæ adduximus de natiuitate in vtero interpretari: dicendum verò est multa ex illis necessario intelligi de natiuitate extra vterum: alia verò ad illam etiã extendi, quatenus ad quoddam complementum, & perfectionem matris hæc natiuitas pertinet.

Nazian.

Secundò colligitur ex eadem conclu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Virgo alieno impulsu Christum emittit ex vtero.

sione B.Virginem ad partum Christi, non merè passiuè: sed aliquo modo agendo, & quasi impellendo cõcurrisse ad fœtũ emittendum. Hoc enim ad partus, & natiuitatis veritatem pertinet, quoniam aliàs non ipsa Virgo peperisset Christum, sed vel ab aliqua extrinseca causa eductus esset ex vtero, vel certè ipse virtute sua ex vtero exiuisset, sicut egressus est de sepulcro. Beata igitur Virgo, vt vera sit mater, eum impulsum, vel efficaciam, quam aliæ matres solent, in suo partu ad emittendã prolem adhibuit. Vnde Ecclesia canit, *Enixa est puerpera Regem.* Et cõfirmari hoc potest, quia in hoc nulla est difficultas, nequè indecẽtia. Nam efficere per se potius ad perfectionem pertinet, & potuit fieri sine vllo labore, aut violentia: præsertim cum diuina virtute factum sit, vt sine vlla resistẽtia, vel repugnantia id fieret, sicut supra cùm de Virginitate Mariæ ageremus, declaratum est, vbi fundamentum contrarij erroris dissoluimus, latius de illo dicturi infra, agentes de Christi resurrectione. Quo in loco ostendemus posse vnum corpus simul cum alio in eodem loco existere. Quod (vt

Augustꝰ. Augustꝰ. inquit lib. 22. de Ciuitat. c. 8.) *illi soli non credunt, qui etiam Dominũ Iesum per integra virginalia matris enixum, & ad discipulos ostiis clausis ingressum non credunt.*

SECTIO II.

Vtrùm Christi natiuitas absquè dolore matris, & sordibus puerperij perfecta sit.

NEminem ex ijs, qui Deiparam, Virginem in partu permansisse crediderunt, inueni, qui asseruerit cum dolore peperisse: hæc enim duo consentanea esse non possunt: non defuerunt tamẽ, qui sordibus puerperij eam putarint obnoxiam. In quam sententiam inclinauit Abulen. super cap. 12. Leuitic. quæstio. 2. 3. 4. & 13. & clarius in. 20. Idem asseruit Erasmus Luc. 2. Caieta. verò hic artic. 6. circa ad. 3. partim descendit in hanc sententiam, partim eam corrigit. Dicit enim, interceßisse in illo partu omnia, quæ non ex peccato, sed ex natura sunt, quæquè in statu innocẽtiæ extitissent: addit verò, Angelorum ministerio prouisum fuisse, vt nulla necessaria esset ablutio: *vt & manus Virgineæ* (inquit) *ab huiusmodi obscuris seruarẽtur mũda, & mẽs ipsius ad tãti gaudij fructus magis vnita esset.* Ratio huius sententiæ esse potest, quia vt cõstat ex Aristot. 2. de Gener. Animal. cap. 4. & Galeno, libr. de formatione fœtus, quando homo concipitur, membranæ quædam in vtero matris formantur, in quibus fœtus inuoluitur, & intra illas vsq; ad tempus natiuitatis continetur, quæ licèt varia habeant nomina & officia (quorum explicatio non est huic loco necessaria) vulgari tamen appellatione *secundinæ* dicuntur, & hæ rumpuntur tempore natiuitatis, vt proles exeat, post cuius natiuitatem mater secundinas emittit, & copiã sanguinis qui ad nutrimentum prolis illic fuerat congregatus. Certum igitur videtur Christi corpusculum, intra huiusmodi mẽbranas fuisse conceptum, aliàs nec naturalem statum habuisset in vtero matris, nec naturali modo potuisset alimentum exurgere, nec excrementa emittere, nequè ab externis alterationibus tueri, ad quæ munial huiusmodi membranæ à natura sunt datæ: si igitur Christi corpus, quandiu fuit in vtero matris, his est secundinis inuolutum, necesse fuit tempore natiuitatis rumpi, vel alio modo illis expoliari, vt alijs hominibus accidit, ergo necessarium etiam fuit Beatam Virginem extra corpus suum illas emittere (erant enim iam superfluæ, & quasi excrementa quædam) cum hac autem emissione, sanguinis etiam emissio cõiuncta est.

Aristot. Galen.

Secundinæ quid.

Dicendum verò est primò: Beatam Virginem peperisse absquè vllo dolore. Probatur primò, ex patribus. Gregor. Nazian. in Tragœdia de Christo patiẽte, circa princi. Virginem introducit de se dicentem. *Parens expers laboris, & doloris exilij.* Gregor. Nyssen. oratio. 1. de resurrectione, idem docet, & Damascen. lib. 4. de fid. capit. 15. qui accommodant illud Isai. 66. *Antequam parturiret, peperit, & antequam perueniret partus eius, peperit masculum*, vbi Septuaginta legunt, *antequam veniat dolor parturientium, effugit, & peperit masculum*: Idem docet Augustinus, serm. 14. de Natiuitat. & sermo. 1. de Assumptione. Fulgent. serm. de laudib. Virgin. Bernard. homil. 3. in *Missus est*, & sermo. 4. in vigilia Natiuitatis, vbi eleganter tractat, quomodo Virgo tàm à pœna pariendi

Patres Concil. Later. Greg. Nyss. Greg. Nyss. Damascen. Augustꝰ. Fulgent. Bernard.

pariendi cum dolore, quàm ab sterilitatis maledictione fuerit immunis. Denique Ecclesia, in officio, natiuitatis canit. *Nescíes Virgo virum, peperit sine dolore Saluatorem seculorum.* Vltimo probatur rationibus. Prima est (qua sancti Patres vtuntur,) quia dolor partus respondet libidini, & voluptati conceptionis: Vnde Damasc. supra *Quã voluptas*, inquit, *non anteiuit, nec dolor qui dẽ in partu sequutus est.* Secundo, quia maximè decebat Christum, vt ortu suo nullum prorsus incommodum etiam tẽporale matri afferret, præsertim cum facillimè posset huiusmodi nocumentum vitare. Tertia, & propria ratio philosophica est illa, D. Thomæ, quia dolor oritur ex diuisione, aut violenta compressione, vel relaxatione partium, ostensum autem est nihil horum passum fuisse B. Virginem.

Damasc.

In partu Virgo secundinas non emisit Cauõ. Trullan.

Dico secundò, B. Virgo in partu suo nõ emisit secundinas. Hæc conclusio asserta est à Patribus in Trullo congregatis Can. 79. his verbis: *Absq; vllis secundinis ex Virgine partum esse confitentes, vt qui sine semine conceptus sit, idque toti gregi annunciantes eos, qui propter ignorãtiã aliquid faciũt, quod non decet, correctioni subiicimus*, & infra subdit, *non licere ex communibus, & iis, quæ in nobis fiunt, inenarrabilem Virginis partum, quæ supra mentem, & sermonem verbum peperit, definire, metiri, ac describere.* Quæ definitio magnam habet authoritatem, quoniam illi canones, præterquam quòd plusquam à ducentis viginti Patribus editi sunt, in sexta Synodo, actione. .can. 1. approbati videntur, vt Surius adnotauit. Qui etiam aduertit eandem Synodum, & Florentinam, & Adrianũ, ac Michaëlem summos Pontifices horũ canonum authoritate vsos fuisse. Et quamuis quorundam Græcorum temeritate aliqui eorum deprauati esse dicantur, hic tamen (de quo agimus) nunquam in dubium reuocatus est. Illud tamẽ valde huius canonis vim, atque efficaciam minuit, quòd aliqui codices nõ legunt, *absquè secundinis*, sed, *absque vllo dolore*, & ita vertit Iouerius in suis sanctionibus Ecclesiasticis. Ego vero, cùm originale Græcum cõsulere non potuerim, quòd illo caream, non possum de alterutra versione certum ferre iudicium: si tamen intentionem illius decreti spectemus, verisimile est mentem illorum Patrum fuisse, quam Surius explicuit. Reprehendunt enim ibi quorundam

7 Synod. Surius.

Iouet.

consuetudinem, qui in honorem secundinarum impollutæ Virginis, quasdam obseruabant cæremonias, & rationẽ reddunt quia non est honor Virginis illi attribuere, quæ cæteris parientibus communia sunt. Intendunt ergo negare huiusmodi secundinas in partu virgineo. Et hanc conclusionem confirmabunt, quæ in sequenti afferemus.

Dico ergo tertio, Virginis partũ, Christiquè natiuitatem puritsimè sine vllis sordibus fuisse perfectam. Probatur primo ex Patribus, in. 6. Syno. act. 11. Sophronius in sua epistola partum Virginis vocat *incorruptibilẽ*, quia scilicet, *sine fluxu sanguinis, aut simili passione perfectus est*, & simili ratione Epiphanius, lib. 3. cont. hæres. in fine. *Natus est*, inquit, *per genitales meatus citra pudefactionem, impolluse, absque inquinamentis.* In eandem sententiam conspirant Nazian. in tragœdia, Christus patiens, column. 10. & 11. Cyprian. in serm. de natiũ. Christi, *Maria*, inquit, *genitrix, & obstetrix, nullus dolor, nulla naturæ contumelia in puerperio*: vbi alia multa habet ad idem propositum. Item Aug. 29. cont. Faustum. cap. 3. & 4. & lib. de quinque hæresibus, cap. 5. *Stulte* inquit, *vnde sordes in Virgine matre, vbi non est concubitus cum homine patre?* Denique D. Th. hic artic. 6. ad. 3. in eadem est sententia. Negat enim, & merito cum Hieron. lib. cont. Heluid. interfuisse in partu Virginis obstetricum ministerium, aut mulierũ sedulitatẽ, quæ nõ parum fuisset necessaria, si B. Virgo sordibus puerperijs fuisse obnoxia. Et quamuis Caietan. propter hãc causam adhibendum putauerit Angelicum ministerium: non videtur tamen necessarium, nec expediens in hoc negotio alterius creaturæ, præterquam ipsius Virginis operam interpositam fuisse. Et confirmatur. Nam propter hanc causam docent sancti Patres infra referendi, B. Virginem nõ indiguisse purificatione, quia *germinans germinauit sicut liliũ*, si licet verba Isai. 35. accõmodare. Vnde Cyprianus: supra eleganter dicit prodijsse Christum ex Virgine, *sicut fructum ex arbore, aut sicut radiũ ex sole*, quibus, & alijs exemplis explicant sancti Patres summam puritatem, & munditiam illius partus. Ratione tandem declaratur: nam hæc conclusio ex præcedenti sequitur. Sunt autem, qui existimẽt posse interdum naturaliter fieri, vt mulier sine huiusmodi

Natiuitas Christi sine sordibus fuit.

Sexta Syn. Sophron.

Epiphan.

Greg. Naz.

Cyprian.

Augustꝰ.

D. Tho.

Hieronym.

Caieta.

Isai. 35. Cyprian.

Universidad de Deusto
Biblioteca

modi secundinis, aut sordibus pariat.

Cornel. Iansen.

Quod indicare visus est Cornel. Iansen. in concord.cap.10.citans Aristotelem: tamen neque Aristoteles id asserit, neque videtur naturaliter possibile. Tractat quidē hac de re Arist.libr.7.de Histor.Anim. & cap.9.dicit, interdum emittere fœminam parietem saniem pallidam, interdū cruētam,& subdit nonnullis neutrum accidere: non tamen dicit alicui accidere partum sine emissione secundinarum, aut sanguinis,& aliorum excrementorum, vt ex sequenti cap. manifestè constat. Et ratio id conuincit,quia ille modus cōceptionis est à natura præscriptus, & fieri non potest, quin nouem illis mēsibus,quibus puer alitur in vtero,aliqua excremēta, & sanguinis copia congregata sint,quæ in partu necessitate quadam naturali expelluntur.

Aristote. Partus fœminarū naturaliter nō est sine sordibus.

Nō oportet igitur in naturali actione fundari: sed operæ pretium est fateri miraculum aliquod fuisse necessarium,vt Christi natiuitas dicto modo fieret: sed illud miraculum maximè decebat, & tanti filij dignitatem,& Virginis puritatē. Et sicut expediens fuit,vt Christus nascendo non esset matri alicui[a] doloris causa, ita quoquè, vt nullam ei corporalem immūditiam, aut indecentiam afferret. Vnde,licèt hoc miraculum non sit in Euangelio expressum: ex ipsa tamen rei decentia pijssimè creditur, accedente præsertim Patrum,quos attulimus authoritate. Et in Euangelio nonnullum habemus indicium, dicente Luca,cap. 2.*peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio.* Quibus verbis insinuatur nullam aliā actionem, mundationem vè in eo negotio intercessisse, aut fuisse necessariam, vt Hieronymus ponderauit, contra Heluidium, & D.Thomas hic articu.6.ad.3. & benè Caietanus.

Luc.2.

Hieronym. D.Thom. Caiet.

Dupliciter autem explicari potest hoc miraculum. Primò, vt Christi conceptio facta fuerit absquè illis membranis, & secūdinis. Quod fieri potest verisimile: tū quia miraculosè Spiritus sancti virtute conceptus est: tūm etiam,quia videtur cessasse illarum necessitas. In naturali enim conceptione incipit secundina formari, vt genituram complectatur,in qua vis seminis inest,vt ita paulatim formetur fœtus. Hæc autem ratio in Christi conceptione cessauit,quia momento perfecta est absquè semine,& absquè impuro sanguine matris, ex quorum concursu, & actione vnius, & alterius dispositione generatur hæc membrana crassa,sicca,& duriuscula. Si autem Christus in vtero matris non fuit inuolutus his membranis, absquè nouo miraculo factum est, vt in natiuitate inuētæ nō sint, ablatis autem secundinis facile intelligitur ratio, ob quam nullæ aliæ sordes inuentæ fuerint,nec sanguinis emissio,quia hæc omnia potissimum eueniunt in aliorum partu ex diuisione secundinarum, in quibus illa omnia congregantur. Hic vero dicendi modus,quamuis fieri potuerit necesse tamen est,vt multa miracula congerat ferè continua illis nouem mensibus,vt in principio huius sectionis argumentabamur. Duo tamen sunt præcipua. Alterum pertinet ad alimentū fœtus, quia fœtus per vmbilicum secundinis copulatur,per quas sugit sanguinem à matre, & ideo secundinæ plenæ sunt venis. Vnde si Christi corpusculum his membranis caruisset,nō potuisset naturaliter ali. Nisi fortasse verum sit(quod aliqui dicunt) præter has membranas prodire ex venis matricis fœminæ quosdam veluti funiculos, quibus fœtus cō iungitur matri in vmbilico, vt nutriatur. Nam si hoc verum est, facilè intelligitur fieri potuisse,vt Virgo non haberet tempore partus superfluū sanguinem,quem euacuaret,sed solum sanguinem purissimum, qui & ad sui corporis, & filij nutritionem sufficeret. Alterum miraculum est,quia nō poterat naturaliter corpus Christi in vtero Virginis non habere aliqua excrementa. oportuisset ergo vel illa inijcere in matricem Virginis,quod nec decebat, neque est ordini naturæ consentaneum,vel certè fieri miraculosè debuit,vt alia via resolue rentur.

Alius modus explicādi hoc miraculum facilior esse videtur, si dicamus Christum quidem fuisse conceptum membranis inuolutū,& ita habuisse in vtero matris statum omnino naturalem: tempore autem natiuitatis,sicut prodijt per naturales vias sine ruptione claustri virginalis, ita etiam exuisse illas mēbranas eas penetrādo absquè ruptione, atquè hac ratione purum, ac nudum ex vtero matris elapsum fuisse. Membranas autem illas,cum omni sanguine,& excrementis in illis conclusis nō fuit necesse in lucem hanc prodire post Christum natum: sed diuina virtute fieri potuit,vt vel in aliam materiam resoluerentur,vel alio miraculoso modo in alium cōuenientem locum transferrentur. Primum quidem, vt partus Virginis omni ex parte esset purissimus,eiusquè integritas, ac virginitas ex illius modo manifestaretur. Deinde,quia cùm secundinæ sint corpus densum,ac durum, non poterant ex vtero Virginis exire absquè ruptione claustri virginalis sine miraculo penetrationis, vel transitus ab extremo in extremum sine medio. Cum ergo necessarium fuerit aliquod miraculum,credendum est Deum illud elegisse,quod & dignitati mysterij accōmodatius esset,& facilius, vt omnia possunt optimè expediri. Nā (vt doctè dixit Caietanus) hæc secreta miraculā, quę alienā sunt ab omni suspicione, maximè decuerūt Christum,etiam in tempore infantiæ propter matris obsequium, & vt suauius omnia disponerentur,& citius expedirentur. Addit præterea & rectè,hæc omnia conduxisse ad confirmationem,& augmentum fidei Ioseph, qui cum matre adorabat natum mundi Dominum.

Hieronym.

Denique circa hanc rem obseruatione dignus est locus Hieronym. libro contra Eluid,vbi ad illum loquens,sic inquit, *Iunge, si libet,nostras contumelias, nouem mensibus vterum intumescentem,fastidia,partum, sanguinem,pannos,non erubescimus.* Hæc enim verba per exaggerationem intelligi possunt,tensu quasi conditionato, vt quando alteri respondendo dicimus, etiam si totū, quod assumit,concedatur,non sequi,quod intendit. Sic inquit Hieronymus, licèt necessarium esset concedere aduersario illa, quæ in humana cōditione vilia, & abiecta esse videntur,non propterea negandū fuisse Christum natum esse ex Virgine,& illā virginem permansisse. Quo fit,vt si necessarium non sit omnia illa cōcedere, magis conuincatur hæreticus, quòd sine occasione,vel causa in illam sententiam inciderit. Et quia reuera illa concedere non erat necessarium, quasi se corrigens subdit Hieron. *sed vt hæc,quæ scripta sunt,non negamus, ita illa,quæ non sunt scripta,renuimus.* Quæ responsio satisfacere posset huic loco, nisi idem Hieron.in epist.22.ad Eustoch.de custodia Virginitatis,mentem suam amplius explicuisset,dicens: *Nouem mēsibus in vtero vt nascatur expectat,fastidia sustinet, ernētus egreditur.* Quorum verborum nullam commodam expositionem inuenio, nihilominus sententia à nobis explicata magis probanda videtur.

Hieronym.

SECTIO III.

Quo in loco natus sit Christus.

TRia loca huius gloriosæ natiuitatis possumus ex Euangelistis colligere, Bethlehē,diuersorium, ac præsepe, vt vnus sit veluti proprius, alius communis, tertius communior,quique pluribus pateret. De singulis igitur aliquid breuiter adnorandum.

Primùm itaquè,Christum natum esse in Bethlehem Iudę,fide constat ex Matthęo, & Luca,& equa certitudine constat, fuisse prædictum a Michęa,cap.5. Mesiam nasciturum fuisse in Bethlehē,ita enim Matt. cap.2.& Ioan.c 7. illum locum interpretatur. Nam quamuis dici possit,eos non interpretati,sed referre,quod sacerdotes, & scribę,alijque dicebant: tamē reuera eam interpretationem approbant,imò ideò referūt,vt doceant impletum fuisse in Christo illud signū Mesiæ, quod inter Iudæos communi omnium erat consensione receptum, eò quòd in Scriptura esset expressum. Nequè ad aliū applicari possunt illa verba,*ex te enim exiet dux,qui regat populum meum Israel.* Nō enim possunt attribui Dauid,cùm multo ante hanc prophetiā, quæ de futuro loquitur,natus sit: neque Zorobabeli,qui natus est Babylone: nequè alicui alteri,nullus enim alius dux Israel,post illā prophetiam ortus est ex Bethlehem.

Christus nascitur in Bethlehem Iudæ.

Matth.2. Luc.2. Mich.5. Ioan.7.

Sed dicent Hebrei, etiam Christum nūquam fuisse ducem, aut dominum populi Israel. Respondemus, vel non esse sermonem de Israel secundum carnem, nec de principatu,aut dominio temporali: sed de Israel,& duce ac pastore spirituali,de quo dictum est Oseæ. 1.*Congregabuntur filij Iudæ,& filij Israel pariter,& ponent sibimet caput vnum,*& Hierem. 31.*Ecce dies venient,* dicit *Dominus,& feriā domui Israel,& domui Iuda fœdus nouum,*& infra, *Dabo legē meam in visceribus eorum,& in corde eorum scribam eam.* Vel etiam addere possumus Christum esse ducē popuii Israel. Multi enim à principio Euangelicæ prædicationis illi nomina dederunt, & plures quotidie conuertuntur,& in fine seculi omnes tandem illi subij-

Obiectio.

Responsio.

Osea.1.

Hiere.31.

Universidad de Deusto
Biblioteca

subijcientur. Illud verò in prædictis testimonijs obseruandum est, Michęam prædixisse Christum nasciturum in Bethlehem Ephrata, Mattheum tamẽ referre, illum natum esse in Bethlehem Iudæ. Hæc tamen nulla est differẽtia, quæ ad rem pertineat: eadem enim vrbs Bethlehẽ olim dicta est *Ephrata*, vt patet Gen. 35. & 48. & Psal. 131. quem ad hoc mysterium accommodat eleganter Hieron. epist. 27. dicens, Dauidẽ in verbis illis. *Si introiero in tabernaculũ domus meæ, &c. donec inueniam locũ Domino*, explicasse desiderium, quo tenebatur cognoscẽdi hoc mysterium, & statim oculis prophetalibus illud agnouisse, dicens. *Ecce audiuimus eũ in Ephrata, inuenimus eũ in cãpis syluæ.* Hęc autẽ Bethlehem erat in sorte Iudæ nõ procul ab Ierusalẽ, (vt ait Euseb. lib. 7. de Dem. c. 2.) id est, vel triginta quinq; stadijs, vt ait Iustinus Apolog. 2. vel sex milliarijs, vt scribit Hieronymus de locis Hebraicis, & ideo dicta etiã est, Bethlehẽ Iudæ, vt distingueretur ab alia Bethlehẽ, quę erat in tribu Zabulõ, vt cõstat Iosue. 19. & notauit Hieron. in Matt. & lib. de locis Hebraicis. Qui etiam animaduertit vtrumq; nomen mysterio natiuitatis Christi rectè adaptari. Bethlehem enim *domus panis*, interpretatur, Ephrata autẽ *fructifera*, Christus autem & panis est vitæ, & præcipuus vniuersi fructus. Quanquam enim hæc nomina non fuerint ab hominibus propter hoc mysterium imposita: sed vel propter illius terræ pinguedinem, ac fœcunditatẽ, vel (vt alij volunt) appellatione sumpta ab aliquibus priscis hominibus, de quibus mẽtio fit. 1. Paralip. 4. diuina autem prouidentia fieri potuit, vt mysterio à se prædefinito nomina congruerent. Vnde etiam ratio colligitur, ob quam Christum eo loco nasci oportuit, scilicet, vt in eo, quod per Prophetam dictum fuerat, impleretur. Prædictum autem fuit, vt hoc esset nobis vnũ ex certis signis aduentus Messiæ.

Obiectio. Dices; Sed cur prædefiniuit Deus, vt in hoc loco potius, quàm in alio nasceretur.

Responsio. Respondetur si generatim loquamur, & consideremus Bethlehem, vt erat patria Dauid, non alia ratione elegit eam, quàm ipsum Dauid, scilicet, sua voluntate, & beneplacito: post quam autem elegit nasci ex Dauid, decuit in patria illius nasci, vt locus ipse natiuitatis originem demonstraret. Si verò consideretur Bethlehem, vt erat exigua, & humilis ciuitas, eadem ratione electa est, qua Christus humilem, ac pauperẽ nascendi modum elegit. Vnde ser. 1. de Epiphan. inquit Leo. *Sed qui serui susceperat formam, Bethlehem prælegit natiuitati, Ierosolymam passioni.*

Bethlehem in natiuitatem Christi cur electa.

Sed hinc oritur grauis difficultas ex loco Michęę. 5. prout ab ipso scribitur, & à Matthęo refertur. c. 2. ille enim Bethlehẽ ciuitatẽ minimam, ac paruam appellat, dicens, *& tu Bethlehem Ephrata minimus es in millibus Iuda*, Matthęus autẽ, *Nequaquã minima es*. Quę videtur aperta cõtradictio, in qua dissoluenda tàm Hieronymus, quã alij desudarunt. Sed quoniam & ad nostrũ institutum non multum refert, & ab alijs diligenter tractata est, præsertim à Cornel. Iansenio, cap. 9. Concordię, & à Francisco Ribera Michęę. 5. ideo breuiter tantũ adnotabo, nonnullos ex Patribus antiquis tã Græcis, quàm Latinis citare hoc testimonium Michęę cũ negatione, vt videre licẽt in Iustino in Dial. cõtr. Triphon. Cyri. Alexan. libro. 2. de fide ad Reginas, sub titulo, quòd Christus sit Deus, Orig. lib. 1. contra Cels. satis post med. Tertull. lib. contra Iudæos, cap. 12. Cyprian. lib. 2. testimon. cap. 12. & Aug. 18. de Ciuitat. cap. 30. Chryst. in demõstratione, quòd Christus sit Deus, imò & Hierony. epist. 27. eodem modo legit, & Euseb. lib. 6. de Demon. cap. 13. quãuis libro. 2. demonstratione. 51. & libro. 7. demonstratio. 4. negationem non adhibeat. Vnde conijci potest aliqua exemplaria Græca habuisse illam negationem (vt indicatur in noua editione Septuaginta interpretum iussu Sixti quinti edita) aut fortasse (quod verisimilius est) interdum Patres citasse verba Prophetæ, prout ab Euãgelista relata sunt, quod ex Ambros. lib. 5. epist. 18. nõ obscurè colligitur. Prius enim refert verba Prophetæ cum negatione, & tamen paulò inferius dubiũ mouet de apparenti contradictione inter Euangelistã, & Prophetam, quam dicit esse verborum, non tamen sensuum, vt ipse explicat.

Dubium. *Matth. 2.* *Mich. 5.* *Cornel. Iansen.* *Ribera.* *Testimonij Michęę & Matthæi, concordia.* *Iustin.* *Cyril. lib.* *Origen.* *Tertull.* *Cyprian.* *Augustin.* *Chrysost.* *Hierony.* *Euseb.* *Ambros.*

Breuiter tamen sensus Prophetæ fuisse videtur, Bethlehem exiguum oppidum fuisse, ciuium, scilicet, numero, & murorũ ambitu: non tamẽ dignitate, & nobilitate, quãdoquidem ex illo nascit urus erat Messias. Quòd enim, cùm *parvulum* eum vocat, de quantitate (vt ita dicam) situs, seu loci loquatur, nullus est qui dubitet. Nam & proprietas verborum id protulat, & ex re ipsa constat Bethlehem paruum fuisse oppidum. Vnde Ioan. 6. *Castellum* appellatur. Quòd autem docere voluerit Propheta dignitate, & nobilitate fore magnum, cõstat ex sequentibus verbis: *Ex te mihi egredietur dominator in Israel*: imò ideò præmisit, & ante oculos posuit localem exiguitatem eius, vt amplitudo eius, & dignitas mirabilior videretur. Euangelista autẽ Matthęus, quia prior pars de loci quantitate nihil ad mysterium pertinebat, partem aliam de illius dignitate disertis verbis explicare studuit, dicens: *Nequaquam minima es in Principibus Iudæ*. Et vt explicaret se loqui de loci dignitate subdit: *Ex te enim exiet Dux*: addens particulam, enim, quę etiam nõ est in Propheta. Nam causa, ob quam Bethlehẽ non est minima dignitate, ea est, quia in illa natus est Christus. Quæ tamen ratio ad loci magnitudinẽ accõmodari non posset. Et ita nulla est contradictio, quia Euangelista non tàm exteriorem verborum sonũ, quã sensum respexit. Nec existimo necessarium vt legantur in Propheta per interrogationem verba illa. *Minimus es in millibus Iudæ*. Tùm, quia nec in Hebręo, neque etiam in Græco codice est nota interrogationis, neque vllus Patrum illam adhibuit: tùm etiam, quia si ita legatur, ex vi horum verborũ non habebitur ex hoc loco Bethlehem fuisse exiguum oppidum, quod sine dubio intẽdit affirmare Propheta. Deniq; quia hoc modo affirmatiuè legendo, melius constitit sensus: tacitè enim indicata seu subintellecta latet ibi cõiunctio aduersatiua, vt sensus sit: *Tu Bethlehem parvulus quidem es, sed ex te egredietur dominator in Israel*: ac si diceret, sed virtute, & dignitate magnus existis. Vnde Grego. Naz. orat. 19. Funebr. in Patr. suũ. *Nulla* (inquit) *res prohibuit quo minus Bethlehem simul & parua ciuitas esset, & totius terræ Metropolis, vt pote Christi parens, atque nutrix.*

Ioan. 6.

Hierony.

Secundò dicitur Christus natus in diuersorio, vt constat Lucæ. 2. Quid autem hoc diuersorium fuerit, & vbi fuerit situm, non satis constat, & quidem Hieronymus in epitaphio Paulę, seu epist. 27. significat fuisse domum aliquam in Bethlehem sitã, ad quam aduenæ tanquam ad hospitium commune diuertebant: sic enim de Paula scribit: *Bethlehem ingressa, & in specum Saluatoris introiens, postquam vidit sacrum Virginis diuersorium, & stabulum, in quo agnouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui.* Fauere etiam videtur Cyprian. serm. de Natiuitat. Christi. vbi de Pastoribus loquens inquit: *Veniunt in Bethlehem, quem prædixit Gabriel, inuenitur Emanuel, ciuitas parua, domus pauperculæ, supellex exigua.* Beda lib. de locis sanctis. c. 8. dicit, diuersoriũ fuisse, *quasi naturale seminarium, in Orientali angulo Bethlehem situm*, vbi significat fuisse intra muros Bethlehem.

Cyprian. *Beda.*

Aliorum verò sentẽtia est diuersorium illud fuisse speluncam quandam in suburbijs Bethlehemiticis positam. Ita indicat Hierony. in epist. 17. & 18. vbi locũ illum appellat speluncam Saluatoris, & paruum terræ foramen. Origen. etiam. 1. cõtra Cels. satis post med. Eusebius, lib. 7. de demonst. cap. 2. demonstra. 4. vbi dicit, nunc ostendi agrum, in quo Virgo enixa infantem deposuit. Clarius Nizeph. lib. 1. Histor. cap. 13. affirmat locum illum fuisse speluncam extra oppidum positam. Et potest afferri probabilis coniectura, quia cum eo tempore magna hominum multitudo in Bethlehem conflueret, vt describeretur iuxta Cęsaris edictum, accidere facilè potuit, vt Ioseph & B. Virgo intra Bethlehem hospitium non inuenirent, & ideo ad prędictam speluncam extra muros diuertere cogerẽtur. Dicitur enim fuisse locus ille quasi publicum & commune receptaculum, ad quod pauperes, peregrini, vel Pastores cõfugere solebant. Ratio verò, ob quam Christus huiusmodi locum, in quo nasceretur, elegit, moralis quidem est, vt reprobaret gloriam mundi, & damnaret seculi vanitatem, vt Bernard. dicit orat. 3. de Natiuitat. Quæ ratio optima est, si locus ille, vt pauper, & abiectus consideretur: si autem spectemus illum, vt hospitium quoddam, & Christum velut in via nascentem, conueniens etiam fuit (vt inquit Petr. Chrysolo. serm. 175.) *vt via in via nasceretur, vt omnis aditus excluderetur erroris, & viator tandem cælum peteret, qui terreni itineris in casum diu sudores pertulerat, & labores.* Vel certè (vt Gregor. ait homi. 8. in Euang.) *propterea non in parentum domo, sed in via nascitur, vt ostenderet quòd per humanitatem suam, quam assumpserat, quasi in alieno nascebatur.* Addit verò Caietan⁹ hic literalẽ rationẽ huiꝰ mysterij fuisse, quia ad occultãdã huiꝰ Natiuitatis excellẽtiã, & matris Virginitatẽ, oportuit

Diuersorium in quo nascitur Christus quale.

Bernard.

Universidad de Deusto
Biblioteca

oportuit vt remotis arbitris, proculque ab amicis,& cognatis,atquè adeò extra domicilium proprium Beata Virgo pareret.Eademquè ratione potuit esse conueniens,vt in loco remoto,& extra vrbem posito partus accideret, alicqui vel oporteret obstetricem vocari,& alia,quæ in partu necessaria esse solent,adhiberi,vel necessarium esset mysterium Virginei partus omnibus patere.Præsertim quia oportebat, Pastorũ ac Magorum adorationem absquè tumultu,& publica manifestatione, ac multorũ admiratione fieri. Cùm ergo diuina Sapiẽtia suauiter omnia disponat, locum ad hęc omnia accommodatum elegit: & ideo credibile est locum hunc extra vrbem positũ fuisse.Nequè obstat,quod dicitur Christus in Bethlehem natus, quia alicuius oppidi seu ciuitatis nomine etiam suburbia comprehenduntur.

In præsepio reclinatur Christus.

Tertius locus huius natiuitatis dicitur præsepe,de quo Hieronymus epi.18.Præsepe(inquit)in quo Infantulus vagit,silentio magis,quàm infirmo sermone honorãdum est. Obseruandum verò est,præsepe non fuisse proprium locũ natiuitatis Christi,id est, quem Christus exiens ex vtero matris primò attigit, seu occupauit: prius enim B.Virgo,vt Euangelista dicit,*Peperit filium suum*,& postea,*reclinauit illum in præsepio*. Vnde non immeritò scire aliquis cupiet, quis fuerit locus,quem nascens Christus suo sacratissimo corpore primò tetigit.Videri enim potest fuisse terra,seu pauimentum illius speluncæ, quia ibi nulla fuit obstetrix,quæ prolẽ reciperet. Quòd si ita fortasse fuit, nõ exiguum in eo facto Christus humilitatis exemplum præstitit. Verisimilius autem est manus, & brachia Beatæ Virginis fuisse primum locum,quẽ Christus extra vterum occupauit,vt Caietanus hic articu.6.docere videtur.Et quia vix poterat decenti modo fieri,vt ipsamet Virgo nascentem ex se Infantem susciperet, verisimile est Angelorum ministerio fuisse susceptum, & in manibus Virginis positum.Hoc enim totum Christi dignitatem decebat,& Beatę Virgini tale gaudiũ, & amoris significatio debebatur.Vnde eleganter Cyprian. sermo. de Natiuit. Christi,Genitrix(inquit)est,& obstetrix,& deuotam dilectæ soboli exhibet clientelam, attrectat,amplectitur,iungit oscula, porrigit mammam:totũ negotiũ plenũ gaudij.

Caieta.

Christus ex vtero matris prodiès Angelorum manibus suscipitur.

Cyprian.

A Sed rogas,cur B.Virgo filium postea reclinauerit in præsepio.Respondeo si literalem & humanam rationem sequamur, id, necessitate quadam factum esse, quia nec semper poterat brachijs Virginis aut Iosephi sustineri, nequè ibi commodior inueniebatur locus.Si autem contemplemur diuinam prouidentiam, cuius admirabili cõ filio omnia fiebant,tradũt Patres rationes varias,tùm morales,tùm allegoricas,vt videre licèt in homilijs,& orationibus de Natiuitate Christi. Illa hoc loco notanda videtur, quam Chrysost. homi.1. in Lucam attigit,dicens: *Quare in præsepio? vt impleretur Vaticimiũ Isaiæ Prophetæ,cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui. Scriptum est in alio loco homines, & iumenta saluabis Domine.Si homo es,panem comede: si animales,ad præsepe accede.* Et eãdem rationem latius prosequitur,aliàs simul insinuãs Gregor.Nissen.orat.de sancta Christi Natiuit. *Porrò præsepe rationis,atque sermonis expertium animaliũ domicilliũ est: in quo Verbũ nascitur,vt bos cognosceret possessorẽ suum, & asinus præsepe Domini sui:bos subditus legi, asinus oneribus portandis destinatũ animal, quod peccato simulachrorum cultus, oneratum atque grauatũ est.At brutis quidẽ cõueniens cibus,& victus gramen,ac fœnũ est.Qui producit enim gramẽ, & fœnũ pecoribus (inquit Propheta)rationale autem animal pane nutritur. Quam obrem præsepio,quod est habitaculũ brutorum is,qui de cœlo descendit,panis vitæ proponitur,vt etiam bruta rationali inuicẽ sumpto cibo,rationẽ adipiscantur. Medius igitur inter bouẽ & asinũ in præsepio vtriusque Dominus est,vt soluto interstitio sæpis ambos in se creet vnũ nouũ hominem,& ab hoc graue legis iugum auferat, & illum simulachrorũ cultus onere leuet.* Ex quibus verbis intelligimus Christum non solum iacuisse in præsepio,verumetiam inter animalia bruta, bouem scilicet & asinum, & tunc ad literam impletum esse , quod iuxta Septuaginta interpretes Abacuc.c.3.prædixit: *considerauit opera tua,& expauit:in medio duorũ animaliũ cognosceris.* Quam lectionẽ & interpretationem videtur amplecti Ecclesia in officio Natiuit. Domini,dicens, *O magnum mysterium,& admirabile sacramentum,vt animalia viderent Dominum natum iacentem in præsepio.* Et in officio de Circuncis. Domini,inquit, *Domine audiui auditum tuum & timui:considerauí opera tua,& expaui, in medio*

Christus in præsepio reclinatus.

Inter bouẽ & asinum nascitur Christus.

Abac.3

duorum animalium iacebat in præsepio,& fulgebat in Cælo. Atq; hæc fuit sententia antiquorum Patrum,Grego.Nyss. nuper citati,Naziã.orat.in Christi natiuitatẽ. Cyrilerof.Catech.12.Aug.orat.cont.Iudæos, & Paga.c.13.Hiero.epist.27.ad Eustochium, Paulini,epist.10.ad Seuerum.

Greg.Nyss. Greg.Naz. Cyril.Iero. Augusti. Hieron.

Vltimo circa præsepis locum notãdum est,Chrysostomum citata homilia indicare fuisse lapideum,seu luteum, *ò si mihi liceret*,inquit,*videre illud præsepe,in quo Dominus iacuit,nunc nos Christiani, quasi pro honore,tulimus luteum,& posuimus argẽteum, sed mihi pretiosius est,quod ablatum est.*Alij verò dicunt fuisse ligneum, & hæc videtur esse communior Ecclesiæ Romanæ traditio, in qua præsepe illud vsquè in hodiernum diẽ summa reuerentia seruatur in D. Mariæ templo,quod *Maioris* nomẽ obtinuit. Denique refert Hieron.epist.48.in loco illius speluncæ insignem Ecclesiam extructam esse , & præsepe loco altaris collocatum. Eiusdem quoquè Ecclesię meminit Beda, lib.de locis sanctis.c.8.

Chrysost.

Hieron.

Beda.

SECTIO IIII.

Quo tẽpore Christi natiuitas acciderit.

OMnia ferè,quæ de circũstantijs huius temporis inquiri possunt,in superioribus sunt definita. Supponẽda ergo sunt hoc loco,quæ in.1. tomo disput.6.sect.1.de tempore, quo facta est Incarnatio,scripsimus,vbi concluſimus factã fuisse ferè quatermillesimo anno à creatione mundi, anno secundo Olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ, qui iuxta computationem Romanorum fuit annus quadragesimus primus imperij Augusti. Huic autem fundamento addendum est, ab Incarnatione vsquè ad Natiuitatem Christi nouem integros menses fuisse trãsactos. Refert enim Epiphanius, hæres. 51. quosdam dixisse Christum septimo à sua conceptione mense fuisse natum, alios verò,fuisse gestatum in vtero nouem mensibus,& fere decem,& septẽ diebus. Vtrũq; verò est omnino falsum,vt constat ex Ecclesiastica traditione,quam notauit Aug. & Chrysost.hom.1.in Lucam,& hoc idem intelligit Sophronius in epistola synodali, quæ refertur.6.synodo,act.11.cũ inquit, *In vtero Virgineo deportatum, tempus expleuisse legitimi puerperij.* Damascenus verò, lib.4. cap.15.*Nouem*,inquit,*menses expleuerat, ac decimum iam ingressus erat,cum in lucẽ prolatus est*,& Theorianus, in legatione ad Armenos,dicit nouẽ mensibus & quinq; diebus Christum fuisse in vtero matris,sed nihil docet à superioribus Patrib⁹ diuersum. Nam Augustinus etiã dicit nouẽ mẽses & sex dies inter conceptionẽ,& natiuitatem interceſisse: loquitur autem de mensibus æqualibus, & triginta diebus cõstantibus, numerando autem mẽses inæquales,prout sunt in cõmuni vsu hominum,solum nouẽ integri menses interfuerũt,qui omnes ducentos septuaginta sex dies cõplectuntur, vt etiam Augu.animaduertit,& facilè potest dignosci computãdo dies, qui sunt inter festa Annuntiationis , & Natiuitatis Christi,prout in Romana Ecclesia celebrãtur. Ratio autem huius temporis non est alia(vt notarunt Sophronius,& Damascenus)nisi quia,hoc est, legitimum tempus, & maximè cõnaturale ad perfectã hominis natiuitatem,in ijs autem quæ ad perfectionem naturæ pertinent,& indecentiam non habent, voluit Christus naturali modo nasci. Tertiò tandem supponendũ est ex dictis supra citato loco,tomi primi, & ex hoc ipso disput.9.sect.5.Christũ cõceptum esse vigesimo quinto die Martij, vt ex Athanasio,Chrysost.& Aug.Clemẽte Alexandr.& Nicephoro ibi citatis, & ex Ecclesiastica traditione constat.

A

Quo tẽpore Christi natiuitas euenerit.

Epiphan. Augusti. Chrysost.

Sophron. Damascre. Theorian.

Athanas. Chrysost. Augusti. Cle.Alex. Nicephor.

Ex his igitur sequitur primo,Christi natiuitatẽ contigisse iuxta Græcorũ computationẽ anno tertio Olympiadis centesimę nonagesimæ quartæ iuxta modũ autẽ computãdi Romanorũ anno quadragesimo secũdo imperij Augusti,vt ex Eusebio, Epiphanio,Clemẽte Alexã.& Beda citato loco notauimus:& in eãdẽ sententiã Tertullianũ,& Irenęũ interpretati sumus.Vna verò difficultas supereſt hoc loco explicãda: nã Lucas Euãgelista refert Christũ natum eo fere tẽpore,quo facta est prima descriptio sub Quirino:At teste Iosepho, libr. 18. antiquit.c.13.ille census,seu descriptio sub Quirino incidit in annũ trigesimũ septimũ post victoriã Actiacã, qui fuit quadragesimus nonus imperij Augusti , illud ab initio consulatus, seu triumuiratus numerando.Respondetur, vel Iosephum non loqui de censu,& descriptione,cuius Euangelista

C

Euseb. Epiphan. Cle.Alex. Beda. Tertull. Irenæ. Dubium. Ioseph.

Responsio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dadræus. Euseb.

Luc. 2. Descriptio sub Cyrino Præside quo anno facta

Baron.

Cyrill.

Euseb.

liſta Lucas meminit, vel certè annorũ cõputatione lapſum eſſe. Priorẽ reſpõdendi modũ amplexus eſt ſcholiaſtes Euſebij, Dadræus, lib. 1. Hiſt. cap. 5. quanquã Euſebius ibi illo teſtimonio Ioſephi in cõfirmationẽ hiſtoriæ Euãgelicæ vtatur, nulla huius diſcordiæ mentione facta: Itaquè ex ipſis verbis Lucæ cõſtat non ſemel tantũ, ſed ſæpius exactũ fuiſſe hoc tributũ ſub Quirino, ſic enim, inquit, *Hæc deſcriptio prima facta eſt ſub præſide Syriæ Cyrino.* Nã quod dicit *primã* nõ ſimpliciter intelligit, ſed ſub illo præſide, nam ſub alijs prius ſæpe fuerat tributũ Iudæis à Romanis impoſitũ, & imperatũ. Dicit ergo prædictus author, Ieſum non fuiſſe loquutũ de primo cẽſu, cuius Lucas mentionẽ fecit: ſed de ſecũda, vel tertia deſcriptione (illę enim per luſtra fiebant) quę poſt Herodis mortẽ, & Archelao iam in exilium miſſo, facta eſt. Poſteriorem verò reſpondendi modũ conſtantiſſimè defendit vir eruditus Baronius in apparatu ſuorũ annaliũ, quia reuera (ſi attentè legatur idem Ioſephus in vltimis verbis lib. 17. & cap. 1. & 3. lib. 18.) apertè loqui videtur de primo cenſu ſub hoc præſide exacto: latiſſimè ergo probat hic author lapſum fuiſſe Ioſephum, referentem hanc deſcriptionem ad tẽpora Archelai poſt defunctum Herodem: quem ſæpius in eadem hiſtoria lapſum eſſe demõſtrat, ne præſens error incredibilis videatur. Indicat etiam cauſam erroris, nimirum quòd in rebus ad Herodianũ regnũ pertinentibus, nouẽ annos prætermiſerit. Ac deniq; oſtendit, præter diuinã authoritatẽ, licèt humana coniectura agendũ eſſet, maiorẽ fidẽ Lucæ adhibendam eſſe, quàm Ioſepho: tũ quòd fuerit illis temporibus vicinior: tũ etiã, quòd res Chriſtianorum, & melius nouerit, & ſincerius vbiq; tractet, ac referat: tũ deniq; quia hæc hiſtoria Lucæ à nullo æthnicorum, & antiquorum hoſtium fidei in hac parte reprehenſa eſt: Quin potius Iulianus apoſtata apud Cyrillum, lib. 6. contra illũ, hoc Lucæ teſtimonio cõprobat Chriſtum cum patre, & matre fuiſſe deſcriptum ſub Cyrino. Igitur quidquid ſit de Ioſephi teſtimonio, certum eſt hanc deſcriptionẽ factam fuiſſe eodẽ anno, quo natus eſt Chriſtus. Id enim diſerte affirmat Euangeliſta. Quòd autem Euſeb. in Chronico deſcriptionẽ hanc videtur ponere in ſecũdo anno Olympiadis cẽteſimę nonageſimæ quartę,

natiuitatẽ autẽ Chriſti in tertio intelligẽdũ eſt, Quirinũ ſuperiori anno fuiſſe Roma miſſum, vt cenſum faceret, deſcriptionem autẽ factã eſſe ſequenti anno, quo natus eſt Chriſtus. Vnde etiã certũ eſt illam deſcriptionẽ factam eſſe regnãte Herode, ante Archelaũ, atq; adeò vigeſimo nono, vel ad ſummũ trigeſimo anno ab Actiaca victoria, qui fuit quadrageſimus ſecundus imperij Auguſti. Sub quibus autẽ conſulibus Romanis, & quo anno Herodiani regni natiuitas Chriſti contigerit, prætermitto dicere: tùm quòd nequè ad ſcholaſticũ inſtitutum, nequè ad fidei confirmationẽ, vel defenſionem pertinere cenſeo: tùm etiam, quia res mihi eſt incerta, de qua nihil affirmare, ſed aliorum tantum ſententias poſſem referre. Quod ſatis diligenter præſtitit Cæſar Baronius ſupra, & Benedictus Pereirus, lib. 11. in Daniel. q. 5.

Cæſ. Baron. Benedict. Perer.

Secundò ex dictis principijs colligitur, quo menſe, & die natus eſt Chriſtus. Clemens enim Alex. lib. 1. ſtromat. verſus finem, refert quoſdam hæreticos aſſeruiſſe Chriſtum Dominum natũ eſſe vigeſimo, vel vigeſimo primo die Aprilis: alios verò vigeſima quinta die Maij, Epiphanius autem, hæreſ. 51. dicit natum fuiſſe ſexto die Ianuarij, quam ſententiam tacito authoris nomine refert, ac reijcit Hieronymus, Ezech. 1. in principio, dicens eo die manifeſtatum fuiſſe Chriſtum, non natũ, quanquam ipſe non de ſexto, ſed de quinto die Ianuarij loquatur. De quo infra dicemus agentes de baptiſmo Chriſti. Et Aegyptios eo die ſolitos fuiſſe celebrare natalem Domini diem refert Caſſianus coll. cap. 1. & habetur etiam in præfatione, ad epiſt. Theophyl. Alexand. tom. 1. Bibli. & apud Iſidorum, lib. 1. Eccleſ. off. & inſinuat Origenes, hom. 8. in diuerſos.

Clem. Alex. Epiphan. Hieron. Caſſian. Theophyl. Alex. Iſidor. Origen.

Vera ergo ſententia eſt Chriſtum natum eſſe vigeſimo quinto die menſis Decẽbris, quę ſatis probatur ex Eccleſiaſtica traditione, & feſti celebritate, quã à tẽporibus Apoſtolorũ eo die obſeruatã eſſe cõſtat ex Clemente, lib. 5. cõſt. Apoſtol. cap. 12. aliàs 13. & ex Oroſio, lib. 7. c. 2. Eadem eſt ſententia antiquorũ Patrum, Euodij apud Nicephor. lib. 2 Hiſtor. cap. 3. Chryſoſt. hom. 1. in Lucam, Aug. 4. de Trinita. cap. 5. & in enarratione Pſal. 132. paulò ante finem, Anaſtaſij Epiſcopi Niceni, libro quæſtion. in Scripturam. q. 92. Ratio autem ob quam

Clem. Pap. Oroſ. Chryſoſt. Auguſt. Anaſtaſ. Nic. Nicephor.

Natiuitatis Chriſti mentes, & dies, Bernard. Auguſt.

Dubium. Reſponſio. Baron. Sexta Synod. Niceph. Sozom. Antonin. Gul. Dur. Dadræus

Auguſt. Athanaſ.

Obiectio.

Ita Papa. Auguſtin. Reſponſio.

quam Chriſtus elegit eo menſis tempore naſci, moralis quidem, ac myſtica multiplex aſſignatur à Patribus, qui notant natum eſſe aſperiori tempore hyemis, id ſtatim amplectens, quod carni laborioſius erat, & moleſtius. Bernar. hom. 3. de Natiui. Domini, natum etiam eſſe ait quando dies creſcere incipiunt, quia Dei diſpenſatio in ipſo creſcebat, & Auguſtinus in dicto Pſal. 132. & ſerm. 18 de nauitit. Domini. Propria verò ratio eſt, quia facta conceptione vigeſimo quinto die Martij, naturalis ordo poſtulabat, vt natiuitas in prædictum diem incideret.

Sed quæres fortaſſe, quænã dies hebdomadæ illa fuerit. Reſpondetur rem eſſe incertam. Quidam enim (vt Baronius ſupra refert) dixerũt natum eſſe feria ſexta. Cæterum probabilius eſt natum fuiſſe die dominica. Id enim affirmat ſexta Synodus cap. 8. Idem tradit Niceph. 1. lib. Hiſt. cap. 12. vbi de die Circunciſionis loquitur, ſed in idem incidit. In eadem ſententia eſt Sophronius orat. de natali Chriſti, & Anton. 1. p. Hiſt. tt. 5. cap. 1. §. 2. ſequitur Guilielmus Duran. lib. 6. rationalis cap. 13. & Dadræus in lib. de emendatione temporum, & in ſcholio ſuper Euſeb. lib. 1. hiſt. cap. 5. Et quidem, ſi Chriſtus conceptus eſt feria ſexta hebdomadę, neceſſariò cõſequitur vt die dominica fuerit natus. Cuiuis enim rectè computanti, facilè patebit, ſi vigeſima quinta dies Martij incidit in feriã ſextãne ceſſe eſſe, vt dies vigeſima quinta ſequentis menſis Decembtis ſit dies dominica. Quod autem Chriſtus incarnatus fuerit feria ſexta hebdomadæ, veriſimile ſit ſẽtẽtijs Patrum dicentium eodem die fuiſſe incarnatum, & mortuum, vt videre licet in Auguſtino, & alijs ſupra citatis, & in Athanaſio q. 17. ad Antiochum, vbi dicit Chriſtũ eodem die fuiſſe conceptum, quo Adã fuit creatus. Conſtat autem illum fuiſſe creatũ feria ſexta (vt notat Gaudẽtius tracta. 1. in Exodum) quia creatus eſt ſexta die pridie ante ſabbathum.

Dices, Sancti patres numerãtes res admiranda: quæ die dominica acciderunt, ponunt in illa reſurrectionem Domini, non tamen Natiuitatem, vt videre licet in Leone epiſt. 81. ad Dioſcorum, & Aug. ſer. 154. de temp. Reſpõdeo ex authoritate negatiua non ſumi efficax argumentũ. potuerunt igitur ſancti hoc omittere, vel quia erat incertum, vel quia illis in mentem nõ venit.

Vltimo tandem inquiri poteſt de hora huius natiuitatis. Anaſtaſius enim Nicenus loco citato dixit natum eſſe hora ſeptima diei. Anaſtaſius vero Synaita libr. 7. Hexamer. dicit natum fuiſſe ad veſperã. Iſichius autem (vt refert Baronius) ſcripſit natum fuiſſe hora tertia diei. Non citat autem locum, neque explicat, de qua hora tertia intelligat, quia ſi loquatur de hora tertia veſpertina ferè coincidit cum precedenti, & eſt improbabilis ſentẽtia: ſi autem de matutina (licet incerta ſit) tamẽ propinquior eſt veritate. Dicendum eſt ergo Chriſtum natum eſſe poſt duodecimam horam noctis illius, quæ fuit naturalis diei initiũ, antequam artificialis deinchoaretur. Hoc colligitur ex euangelio adiuncta Eccleſiæ traditione: ex Lucæ enim. 2. cap. non obſcure colligitur Chriſtum noctu natũ eſſe in illis verbis. *Peperit filium ſuum primogenitum,* ſi adiũgantur alia. *Et paſtores erant in regione eadem vigilãtes, & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregẽ ſuum.* Et hinc orta eſt Eccleſiaſtica traditio celebrandi ſacram noctem illam, & ſacrificium in ea offerendi ex decreto Theleſpori Papæ in ſua epiſt. decretali cap. 2. Quod notauit etiam Damaſus Papa in Pontificali, in vita Teleſphori. Quòd verò poſt mediã noctem Chriſtus natus ſit, neceſſariò dicendum eſt (vt rectè Caietanus Lucæ. 2. notauit) vt Chriſti natiuitas ad diem ſequẽtem pertineat. Nã ſi natus eſſet ante mediam noctem, potius dicẽdus eſſet natus vigeſima quarta, quam vigeſima quinta Decembris die. Neque enim dici poteſt, quòd fuerit natus nocte ſequenti, in qua vigeſimus quintus dies terminatur, nam Eccleſiaſtica traditio docet contrarium: illa enim nox, in qua dies vigeſimus quintus inchoatur, ſacra, & ſolemnis in vniuerſa Eccleſia habetur. Et confirmari hoc poteſt à contrario. Nam quamuis Chriſtus Dominus Euchariſtiæ Sacramentum inſtituerit in ea parte noctis feriæ quintæ, quæ ad exitum, & finem illius diei tendebat: tamen quia ante mediam noctẽ illud myſterium perfecit, eius celebritas in feriam quintam, non verò in ſextam refertur. Ad feſtum Reſurrectionis diei Dominicæ tribuitur, quia licet Reſurrectio fortaſſe noctu facta ſit tamen poſt mediam noctem, inchoãte

Ana. Nic. Anaſta. Synai. Iſich. Baron.

Luc. 2. Natalis. Chriſti hora.

Pap. Damaſ. Telephor.

Caietan

Q iam

Universidad de Deusto
Biblioteca

iam naturali die Dominica perfecta est, A Idem ergo iudicium est de die, & hora Natiuitatis. De illis autem horis, quæ sunt à media nocte vsque ad initium lucis, nihil certũ affirmari potest: quò autem aliquis crediderit natiuitatem hanc immediatus medię nocti iam elapsæ contigisse, eò (vt existimo) minùs à vero aberrabit. Ita enim
Sap. 18. sentire videtur Ecclesia, quæ ad hanc natiuitatem accommodat verba illa Sap. 18. *Cum quietum silentium contineret omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet omnipotens sermo tuus exiliens è cœlo à regalibus sedibus venit.* Et Platina in vita Telesphori,
Platin. refert ex institutione ipsius primâ missâ natalis Domini circa mediam noctem celebrandam esse: quod etiam nunc seruat consuetudo.

QVEASTIO XXXVI.
De manifestatione Christi nati, in octo articulos diuisa.

B De qua re Doctores tractant, Matth. 2. & Luc. 2.

DEinde considerandum est de manifestatione Christi nati. ¶ Et circa hoc quærũtur octo. ¶ Primò, vtrùm natiuitas Christi debuerit esse omnibus manifesta. ¶ Secundò, vtrùm debuerit aliquibus manifestari. ¶ Tertiò, quibus manifestari debuerit. ¶ Quartò, vtrùm debuerit ipse se manifestare, vel potius manifestari per alios. ¶ Quintò, per quæ alia manifestari debuerit. Sextò, de ordine manifestationum. ¶ Septimò, de stella per quam manifestata fuit eius natiuitas. ¶ Octauò, de veneratione Magorum, qui per stellam, Christi natiuitatem cognouerunt.

ARTICVLVS PRIMVS.
Vtrùm natiuitas Christi debuerit esse omnibus manifesta.

Artic. V.

AD primũ sic proceditur. Videtur, ꝙ Christi natiuitas debuerit esse omnibus manifesta. Impletio enim promissioni debet respõdere. Sed de promissione aduẽtꝰ Christi dicitur in Psal. 49. Deus manifestè veniet. Venit autẽ per carnis natiuitatẽ: ergo videtur, ꝙ eius natiuitas debuerit esse toti mundo manifesta. *198 Infr. q. 36. art. 3.*

¶ 2. Præterea, Primæ ad Timoth. 1. dicitur, Christus in hũc mũdũ venit peccatores saluos facere. Sed hoc non fit, nisi in quãtũ eis gratia Christi manifestatur, secundũ illud Tit. 2. Apparuit gratia Dei, & Saluatoris nostri omnibus hominibus erudiẽs nos, vt abnegãtes impietatẽ, & secularia desideria, sobriè, & piè, & iustè viuamus in hoc seculo. Ergo videtur, ꝙ Christi natiuitas debuerit esse omnibus manifesta. ¶. 3. Præterea, Deus super omnia pronior est ad miserẽdũ, secũdũ illud Psal. 144. Miserationes eius super omnia opera eius. Sed in secundo aduẽtu, quo iniustitias iudicabit, veniet omnibus manifestus: secũdũ illud Matt. 24. Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidẽtẽ, ita erit aduẽtꝰ filij hominis. Ergo multò magis primus aduentus, quo natus est in mundo secundũ carnem, debuit esse omnibus manifestus.

¶ Sed contra est, quod dicitur Isaię. 45. Verè tu es Deus absconditus, sanctus Israel saluator. Et Isaię. 53. Quasi absconditus est vultus eius, & despectus.

Respondeo dicendum, quod natiuitas Christi non debuit esse communiter omnibus manifesta. Primò, quidẽ: quia per hoc impedita fuisset humana redemptio, quæ per crucẽ eius peracta est. Quia vt dicit primæ ad Corinthios. 2. Si cognouissent, nunquã Dominum gloriæ crucifixissent. ¶ Secundò, quia hoc diminuisset meritum fidei, per quã venerat homines iustificare: secun-

secundum illud Roman. 3. Iustitia Dei, A per fidẽ Iesu Christi. Si enim manifestis indicijs Christo nascente, eius natiuitas omnibus appareret, iã tolleretur ratio fidei: quæ est argumentũ non apparẽtiũ, vt dicitur Hebræo. 11. Tertiò quia per hoc veniret in dubiũ veritas humanitatis ipsius. Vnde Augusti. di-
Est Epist. 3. non multum remote ante medię, to. 2. cit in Epistola ad Volusianũ, Si nullas ex paruulo in iuuentutẽ mutaret ætates, nullos cibus, nullos caperet sõnos: nõne opinionẽ cõfirmaret erroris nec hominẽ verũ vllo modo susceptisse crederetur? & dũ omnia mirabiliter facit auferret, quod misericorditer fecit.

Ad primum ergo dicendum, quod authoritas illa intelligitur de aduentu Christi ad iudiciũ, secũdũ quod glossa B ibidem exponit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd de gratia Dei saluatoris erudiendi erant omnes homines ad salutẽ, nõ in principio natiuitatis eius: sed postea tẽpore procedẽte, post quàm operatus est salutẽ in medio terrę. Vnde post passionẽ, & resurrectionẽ suam dicit discipulis suis, Matthæi vltimo. Euntes docete omnes Gentes.

Ad tertium dicendum, quod ad iudiciũ requiritur, quod authoritas iudicis C cognoscatur: & propter hoc oportet, quod aduẽtus Christi ad iudicium sit manifestus. Sed primus aduentus fuit ad omniũ salutẽ, quæ est per fidẽ, quæ quidẽ est de non apparentibus, & ideo primus Christi aduẽtus debuit esse occultus.

COMMENTARIVS.

NON est facilè explicare, quo sensu de manifestatione Christi Diuus Thomas interroget: varijs enim modis potuit Christi natiuitas manifestari: tũ in modo: tum etiã in obiecto. In modo, quidem, quia potuit manifestari vel claré & secundum se, aut per intellectualem visionem, aut etiam per corporalem, vel solum per prædicationem, & testimonium, & signa externa, aut euidentia, quæ intellectum conuincerent, vel solum sufficientia ad certam rei fidem faciendam. In obiecto autem, quia poterat prædicari vel sola natiuitas illius hominis, vel salus etiã futura per ipsum, aut etiam eius diuinitas. Quod ergo ad obiectum attinet, seu ad rem manifestam, sine dubio sermo est de Christo Deo, & homine, hominumque redemptore, prout eius cognitio ad salutem necessaria est. Manifestare enim illum tantùm, vt hominem recens natum, parum & ad eius honorem, & ad nostram salutem referebat. Quod verò pertinet ad modum manifestationis, Caietanus D. Thomam *Cai. tan.* intelligit de vltimo modo, qui est per signa, quæ euidenter facerent rem fide dignã, & omnes homines ad illam credendam inducerent, & efficaciter attraherẽt. Quæ expositio videtur sanè consentanea rationi: quia huiusmodi manifestatio est accõmodata viatoribus, & ad eorum salutem, & ad Christi honorem pertinere maximè videri poterat: & ideo de illa videtur mouisse quæstionem Diuus Thomas, vt ex secunda ratione huius art. & ex art. sequenti ad. 1. non obscurè colligitur. Vult tamen D. Tom. his locis, vt indicia talia sint, quæ omnino rem manifestent, non quòd oporteat, vt rem claré, & prout in se est, ostendant: sed solum, vt sint tam efficacia, vt ad subijciendum, & conuincendum intellectum benè dispositum sufficiãt, qualia fuerunt ostensa pastoribus, aut Magis: quãuis necesse non sit, semper esse externa, poterat enim etiam interius similis manifestatio fieri. Itaque de eodem genere manifestationis videtur D. Thomas in hoc artic. loqui, & in sequenti, vbi cõcludit debuisse natiuitatẽ Christi aliquibus manifestari, certum est autem solum prædicto modo fuisse manifestatam.

Supposita verò hac tituli expositione, difficiles sunt rationes, quibus D. Thomas re- *Obiectio.* ponsionem suam confirmat. Negat enim debuisse Christi natiuitatẽ omnibus statim manifestari tripłici ratione. Primò, quia impedita fuisset humana redẽptio, quę per crucẽ perficiẽda erat. Secũdò, quia impediretur meritum fidei. Tertiò, quia posset de veritate humanitatis Christi dubitari. Hęc autem incommoda, & prę sertim secundũ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& tertium minimè sequũtur ex sola manifestatione prædicta. Nã in primis quamuis omnibus statim prædicata esset natiuitas, & sufficientibus signis demonstrata: non tamen omnes necessariò crederent, posset ergo nihilominus nõ impediri mors Christi. Et confirmatur, nam Herodi fuit quodammodo manifestata natiuitas, qui nihilominus non credidit, sed Christi mortem meditatus est. Respondeti verò potest, suppositio modo redemptionis nostræ *Responsio.* à Deo prædefinito, non fuisse conueniens natiuitatem Christi manifestari statim omnibus v. g. Iudæis, eo modo, quo fuit manifestata pastoribus, vel alio simili, quia licet nõ omnino necessariò sequatur valde tamen verisimile est potuisse inde sequi, vt omnino, vel magna ex parte impediretur modus redemptionis nostræ à Deo præordinatus. Et credibile est Deum in æterno suo consilio præuidisse hoc forè, si illud fieret.

Obiectio. Secunda verò ratio D. Thomæ videtur difficilior. Cur enim si natiuitas Christi omnibus prædicaretur, meritũ fidei tolleretur, & non potius fundaretur? Respondet *Caietan.* Caietanus nõ omnino auferendũ, sed minuendum saltem fuisse meritum fidei. Sed in primis D. Thom. non minuendum, sed tollendum fuisse concludit, sic enim loquitur, *Iam tolleretur ratio fidei.* Et idem repetit art. sequenti ad 2. Deinde, cur etiã minueretur? certè in pastoribus, & Magis non fuit diminutum: nam potius eorum fides laudatur, & exaggeratur à Patribus. *Responsio.* Responderi potest, licet D. Thom. loquatur de manifestatione, quę per prædicationem, seu signa interna, vel externa incipiat, tamen simul includere terminum illius manifestationis, quæ tendat vsque ad claram, & corpoream visionem Christi nati, talis enim fuit manifestatio facta pastoribus, Simeoni, & Annæ, vt magis ex artic. 6. constabit: hæc autem manifestatio partim minueret, partim tolleret meritum fidei. Nam circa ea, quæ clarè viderentur, tolleret fidem, & ita minueret meritum eius. Nec refert nunc metaphysicè disputare, an circa mysteria sic visa posset fides exerceri, præsenti enim instituto, & rationi satis est, quòd moraliter, & vt in plurimum, nullus ferè fide crederet, quæ clarè esset intuitus. Vnde, secundo dici potest, si Christi natitiuitas tam euidentibus signis omnibus esset manifestata, quamuis non sequatur in omnibus, & singulis hominibus tollendam esse rationem fidei, valde tamen probabiliter sequi, quàm plures esse crediturос magis propter indicia, & signa, quæ exterius apparebant, quàm propter diuinum testimonium, & ita potuisset vera ratio fidei, & meritum eius impediri.

Tertia denique ratio suboscura est. Cur enim, si vera Christi natiuitas omnibus manifestaretur, reuocãda esset in dubium veritas humanitatis eius? Nam potius facilius ab omnibus crederetur, sicut à Magis, & pastoribus est credita, præsertim quia ea manifestatio ex virtute diuinitatis crederetur profecta. *Obiectio.* Respondetur, *Responsio.* non oportere, vt singulæ rationes omnia probent: sed satis esse, si vnaquæque aliquid concludat. Hæc ergo ratio potissimùm probare videtur, non decuisse Christum nasci in ea ætate, in qua posset per seipsum omnibus manifestari, & ita videtur illam exponere D. Thom. artic. 4. & testimonium Augustini, quo hic vtitur, hoc maximè indicat. Deinde addi potest, licet non omnes homines: plures tamen potuisse inde sumere occasionem, negandi veram Christi humanitatem, & præsertim homines posterioribus temporibus futuri, quibus illa manifestatio tam clara facta non fuerat. Diuina ergo sapientia, quæ suauiter omnia disponit, & omnibus hominibus, ac temporibus prouidet, non in principio natiuitatis Christi: sed posteà conuenienti tempore Saluatoris aduẽtum, omnibus manifestare disposuit, vt rectè hic D. Thomas ad 2. concludit, articul. sequenti magis explicat.

In solutione ad primum explicat D. Tho. verba illa Psal. 49. *Deus manifestè veniet*, intelligenda esse de posteriori Christi aduentu, qui erit ad iudicãdum, & indicat generalem regulam interpretandi eodem modo omnia similia sacræ Scripturæ loca, in quibus publicus, ac manifestus Christi aduentus prædicatur. Et in solutione ad 3. optimam rationem reddit, ob quam Christus in priori aduentu occultè venit, in posteriori verò publicè vẽturus est. Quæ sunt notãda pro his, quæ in vltima parte huius operis dicenda sunt, vbi de secundo aduentu, & iudicio latius disseremus.

ARTI-

ARTICVLVS II.

Vtrùm natiuitas Christi debuerit aliquibus manifestari.

197 AD secundum sic proceditur. Videtur, quod natiuitas Christi nulli debuerit manifestari. Quia vt dictum est, hoc erat congruũ humanæ saluti, vt primus Christi aduentus esset occultus. Sed Christus venerat, vt omnes saluaret, secũdum illud primæ ad Timotheum. 4. Qui est saluator omnium hominũ, maximè fidelium. Ergo natiuitas Christi nulli debuit manifestari. ¶ 2. Præterea, Ante natiuitatem Christi, manifestata erat Beatæ Virgini, & Ioseph futura Christi natiuitas. Non ergo erat necessarium Christo nato, eãdẽ alijs manifestari. ¶ 3. Preterea, *Nullus sapiens* manifestat id, ex quo turbatio nascit, & detrimentum aliorum. Sed manifestata Christi natiuitate, subsecuta est turbatio: dicitur enim Matthęi. 2. quod audiens Herodes Christi natiuitatem, turbatus est, & omnes Hierosolyma cum illo. Cessit etiam hoc in detrimẽtũ aliorum, quia ex hac occasione, Herodes occidit pueros in Bethlehẽ, & in omnibus finibus eius, à bimatu, & infra. Ergo videtur: quod nõ fuerit conueniens Christi natiuitatem aliquibus manifestari. ¶ Sed contra est, ꝙ Christi natiuitas nulli fuisset proficua, si omnib⁹ esset occulta. Sed oportebat Christi natiuitatem, esse proficuã: alioquin frustrà nat⁹ fuisset. Ergo videtur, quod aliquibus manifestari debuerit Christi natiuitas.

Respõdeo dicendũ, quod, sicut Apostolus dicit Romanorũ decimo tertio. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Pertinet, autẽ ad diuinæ sapientiæ ordinẽ, vt Dei dona, & secreta sapientiæ eius nõ æqualiter ad omnes, sed immediatè ad quosdam perueniant, & per eos ad alios deriuentur. Vnde, & quantum ad resurrectionis mysterium dicitur Actorum decimo, quod Deus dedit Christum resurgentem manifestum fieri nõ omni populo, sed testib⁹ præordinatis à Deo. Vnde, & hoc etiam debuit circa ipsius natiuitatẽ obseruari, vt nõ omnibus Christus manifestaretur, sed quibusdam, per quos posset ad alios deuenire.

Ad primum ergo dicendũ, quod sicut fuisset in præiudicium salutis humanæ, si omnibus hominibus Dei natiuitas innotuisset, ita etiam & si nulli nota fuisset. Vtroq; enim modo tollitur fides: tam scilicet per hoc, quod aliquid est totaliter manifestum, quam etiã per hoc, quod à nullo cognoscitur, à quo possit testimonium audiri. Fides enim est ex auditu, vt dicitur Romanorum decimo.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ Maria, & Ioseph instruẽdi erant de Christi natiuitate antequam nasceretur: quia ad eos pertinebat reuerẽtiam exhibere proli conceptæ in vtero, & etiã obsequi nascitur: Eorum autem testimoniũ propter hoc, ꝙ erant domesticum, fuisset habitum suspectum circa magnificentiam Christi, & ideo oportuit, vt alijs manifestaretur extraneis, quorũ testimoniũ suspectum esse non posset. ¶ Ad tertium dicendum, quod ipsa turbatio subsequuta ex natiuitate Christi manifestata cógruebat Christi natiuitati: Primó quidem, quia per hoc manifestatur cœlestis Christi dignitas. Vnde Gregorius dicit in Homilia. Cœli Rege nato, Rex terræ turbatus est: quia nimirum terrena altitudo confunditur, cum cœlestis cœ- *Homi. 10. in Euang. in principio.* litus aperitur. Secundò, quia per hoc figurabatur iudiciaria Christi potestas. Vnde Augustinus dicit in quodam sermone Epiphaniæ. Quid erit

Universidad de Deusto
Biblioteca

tribunal iudicantis, quando superbos Reges cunabula terrebant infãtis? Tertiò, quia per hoc figurabatur deiectio regni diaboli, quia vt Leo Papa dicit in sermone Epiphaniæ. Non tantũ Herodes in semetipso turbabatur, quã tũ diabolus in Herode: Herodes enim terrenum hominẽ æstimabat, sed diabolus Deum cognoscebat, & vterque regni sui successorem timebat, diabolus cælestem, sed Herodes terrenũ. Superflue tamen, quia Christus nõ venerat regnũ, in terra habere. Vnde Leo Papa dicit Herodi loquens. Non capit Christũ regia tua: nec mũdi dominus, potestatis tuæ sceptri est contentus angustiis.

Id formaliter habet Chrysost. homil. 1. in Matth. ante medium, in opere imperfecto, to. 1.

In serm. 4. de Epiphan. inter princ. & medium.

¶Quod autem Iudæi turbabãtur, qui tamen magis gaudere debuerant, aut hoc est, quia, vt Chrysostomus dicit, de aduentu iusti nõ poterãt gaudere iniqui, aut volẽtes fauere Herodi quẽ timebãt: populus enim plus iusto fauet eis, quos crudeles sustinet. Quod autẽ pueri ab Herode sunt interfecti, nõ cessit in eorũ detrimentum, sed in eorum profectum. Dicit enim Augustinus in sermone quodam de Epiphania. Absit, vt ad liberandos homines Christus veniens, de illorum præmio, qui pro eo interficerentur, nihil egerit qui pendens in ligno, pro eis à quibus interficiebatur orauit.

Homil. 1. in Matt. in opere imperfecto. Ho. super illud. audiens Herodes turbatus est, to. 2. Sermo 13. de Epiphania. Ex mille loq. titul. Magus.

Hic art. ex dictis in precedenti expositus relinquitur. Quod verò in sol. ad 3. de cede innocentum attingitur, dicetur commodius infra disputa 17.

ARTICVLVS III.

Vtrùm sint conuenienter electi illi, quibus est Christi natiuitas manifestata.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod non sint conuenienter electi illi, quibus est Christi natiuitas manifestata. Dominus enim Matthæi decimo mandauit discipulis. In viam Gentium ne abieritis, vt scilicet prius manifestaretur Iudæis, quã Gentibus. Ergo videtur, q̃ multò minus à principio fuerit reuelãda Christi natiuitas Gentilibus, qui ab Oriẽte venerũt, vt habetur Matthæi. 2.

¶2. Preterea, Manifestatio diuinæ veritatis præcipuè debet fieri ad Dei amicos: secundum illud Iob. 36. Annũtiat de ea amico suo. Sed Magi videntur esse Dei inimici: dicitur enim Leuitici, decimo nono. Nõ declinetis ad Magos, nec ab Ariolis aliquid scisciteamini. Non ergo debuit Christi natiuitas Magis manifestari.

¶3. Præterea, Christus venerat totũ mundũ à potestate diaboli liberare: vnde dicitur Malachiæ. 1. Ab ortu solis vsquè ab Occasũ, magnũ est nomẽ meũ in Gentibus. Nõ ergo solũ in Oriente positis debuit manifestari, sed etiam vbiquè terrarũ debuit aliquibus manifestari.

¶4. Præterea, Omnia sacramẽta veteris legis erãt Christi figura. Sed Sacramenta veteris legis dispensabãtur per ministerium sacerdotũ legaliũ. Ergo videtur, q̃ magis debuerit Christi natiuitas manifestari sacerdotibus in tẽplo, quàm pastoribus in agro.

¶5. Preterea, Christus ex Virgine matre natus est, & ætate paruulus erat. Cõuenientius igitur videtur fuisse, quod Christus manifestaretur iuuenibus, & virginibus, quã senibus, & cõiugatis, vel viduis, sicut Simeoni, & Annæ.

¶Sed contra est, quod dicitur Ioan. decimo tertio. Ego scio quos elegerim. Quæ autem fiunt secundũ Dei sapientiã, conuenienter fiunt. Ergo cõuenienter sunt electi illi, quibus est manifestata Christi natiuitas.

Respon-

Respondeo dicendum, quod salus, quæ erat futura per Christum, ad omnem diuersitatẽ hominum pertinebat, quia sicut dicitur Colosse. 3. In Christo Iesu non est masculus, & fœmina, Gẽtilis, & Iudæus, seruus, & liber, & sic de alijs huiusmodi. Et vt hoc in ipsa Christi natiuitate præfiguraretur, omnibus cõditionibus hominũ est manifestatæ: quia vt Augustinus dicit in sermone de Epiphania. Pastores fuerunt Israelitæ, Magi Gentiles, illi propè, isti lõgè: vtriquè tñ ad angularem lapidem cõcurrerunt. Fuit etiam inter eos alia diuersitas: nam Magi fuerunt sapientes, & potentes, Pastores autem simplices, & viles. Manifestatus etiam est iustis, Simeoni, & Annæ, & peccatoribus, scilicet Magis: Manifestatus est etiam, & viris, & mulieribus, scilicet Simeoni, & Annæ, vt per hoc ostẽderetur, nullam conditionem hominum excludi à Christi salute.

In serm. 4. qui est. 32. in ord. non procul à princ. to.

Ad primum ergo dicendũ, quòd illa manifestatio natiuitatis Christi fuit quædam prælibatio plenæ manifestationis, quæ erat futura. Et sicut in secũda manifestatione primò annuntiata est gratia Christi per Christũ, & eius Apostolos, Iudæis, & postea Gentilibus: ita ad Christũ primò peruenerũt Pastores, qui erant primitiæ Iudæorũ, tanquã propè existẽtes: & postea venerunt Magi à remotis, qui fuerunt primitiæ Gentium: vt Augustinus dicit.

Serm. 2. de Epipha. qui est 30. in ordine, circa prin. to. 10. In serm. 2. Epiphan. à med. to. 10.

Ad secundum dicendum, quòd (sicut Augustinus dicit in serm. de Epiphan.) Sicut prævalet imperitia in rusticitate Pastorũ, ita prævalet impietas in sacrilegijs Magorum: vtrosq; tñ sibi lapis ille angularis applicuit, quippè qui venit stulta eligere, vt cõfunderet sapientes: & nõ vocare iustos, sed peccatores: vt nullus magnus superbiret, nullus infirmus desperaret. Quidã tñ dicũt, quod isti Magi nõ fuerũt malefici, sed sapiẽtes Astrologi: qui apud Persas, vel Chaldæos Magi vocantur.

Ad tertium dicẽndum, quòd sicut Chrysostom. dicit, Ab Oriente venerũt Magi, quia vnde dies nascitur, inde initiũ fidei processit, quia fides lumen est animarũ. Vel quia omnes, qui ad Christũ veniunt, ab ipso, & per ipsum veniunt. Vnde dicitur Zachar. 6. Ecce vir, Oriens nomen eius. Dicũtur autem ab Oriente, ad literam, venisse, vel quia de vltimis Orientis partibus venerunt, secundũ quosdã, vel quia de aliquibus vicinis partibus Iudææ venerunt, quæ tamen sunt regioni Iudæorum ad Oriẽtem. Credibile tamẽ est, etiam in alijs partibus mundi aliqua indicia natiuitatis Christi apparuisse, sicut Romæ fluxit oleũ, & in Hispania apparuerunt tres Soles, paulatim in vnum coeũtes. ¶Ad quartum dicendũ, quòd sicut Chrysost. dicit, Angelus manifestans Christi natiuitatem, non fuit Hierosolymã, nõ requisiuit Scribas, & Pharisæos, erãt enim corrupti, & præ inuidia cruciabãtur. Sed pastores, qui erãt synceri, antiquã conuersationẽ Patriarcharũ, & Moysi colẽtes. Per hos etiã pastores significabantur Doctores Ecclesiæ, quib⁹ Christi mysteria reuelãtur, quæ latebãt Iudæos.

Ho. 2. Matt in oper. imper. sup. illud, Ecce Magi ab Oriente to. 2.

Ad quintum dicendum, quòd sicut Ambrosius dicit, generatio Domini non solum à iuuenibus, sed etiam à senioribus, & iustis accipere testimonium debuit, quorũ etiam testimonio propter iustitiam magis credebatur.

li. 2. in Lu. c. cuius initium est de Simeone & Anna. to. 5.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm Christus per seipsum natiuitatem suam manifestare debuerit.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd Christus per seipsum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

natiuitatem ſuam manifeſtare debue A rit. Cauſa enim quæ eſt per ſe, ſemper eſt potior ea, quæ eſt per aliud: vt dicitur in octauo Phyſicorũ. Sed Chriſtus ſuam natiuitatem manifeſtauit per alios, putà, paſtoribus per Angelos, & Magis per ſtellam. Ergo multò magis per ſeipſum debuit ſuam natiuitatem manifeſtare.

lib. 8. Phyſ. tex. 39. in 2.

¶ Præterea, Eccleſiaſtici. 20. dicitur, Sapientia abſcõdita, & theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtriſque? Sed Chriſtus à principio ſuæ conceptionis plenè habuit ſapientiæ, & gratiæ theſaurum. Niſi ergo hanc plenitudinem manifeſtaſſet per opera, & verba, fuiſſet fruſtrà ei data ſapientia, & gratia: quod eſt inconueniens, quia Deus, & natura nihil fruſtrâ faciunt: vt dicitur in. 1. de Cœlo. ¶. 3. Præterea, in libro de infantia Saluatoris legitur, quòd Chriſtus in ſua pueritia multa miracula fecit. Et ita videtur, q̃ ſuam natiuitatẽ per ſeipſũ manifeſtauerit. ¶ Sed contra eſt, quod Leo Papa dicit, quod Magi viderunt, & adorauerunt puerũ Ieſum in nullo ab humanæ infantiæ generalitate diſsimilem. Sed alij infantes nõ ſeipſos manifeſtant. Ergo neq; decuit, quod Chriſtus per ſeipſum ſuam natiuitatem manifeſtaret.

li. 1. de Cœlo text. 31. to. 2.

In ſer. 4. de Epiphan. in med. Incipit hic ſer. Initiũ & rationabile.

Reſpondeo dicendum, quòd natiuitas Chriſti ad humanam ſalutem ordinabatur, quæ quidem eſt per fidem. Fides autem ſalutaris diuinitatem, & humanitatẽ Chriſti confitetur. Oportebat igitur ita manifeſtari natiuitatẽ Chriſti, vt demonſtratio diuinitatis eius, fidei humanitatis ipſius nõ præiu dicaret. Hoc autem factum eſt, dum Chriſtus in ſeipſõ natiuitatẽ ſimilẽ infirmitati humanæ exhibuit, & tñ per Dei creaturas diuinitatis virtutem in ſe monſtrauit. Et ideo Chriſtus non per ſeipſum ſuã natiuitatẽ manifeſtauit, ſed per quaſdam alias creaturas.

Ad primũ ergo dicendũ, quod in via generationis, & motus, oportet per imperfecta ad perfectũ peruenire. Et ideo Chriſtus prius manifeſtat' eſt per alias creaturas: & poſtea manifeſtauit ſe per ſeipſũ manifeſtatione perfecta. ¶ Ad ſecundum dicẽdum, quòd licet ſapientia abſcondita ſit inutilis, nõ tamen ad ſapientẽ pertinet, vt quolibet tẽpore manifeſtet ſeipſum, ſed tẽpore congruo. Dicitur enim Eccleſiaſt. 20. Eſt tacẽs nõ habẽs ſenſum loquelæ, & eſt tacens ſciens tempus apti tẽporis. Sic ergo ſapientia Chriſto data nõ fuit inutilis, quia ſeipſum tẽpore congruo manifeſtauit, & hoc ipſum, quod tẽpore cõgruo abſcondebatur, eſt ſapiẽtiæ indiciũ. ¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd liber ille de infantia Saluatoris eſt apocryphus. Et Chryſoſt. dicit ſuper Ioã. quod Chriſtus nõ fecit miracula antequã aquam conuertit in vinũ, ſecundũ illud, quod dicitur Ioã. 2. Hoc fecit initiũ ſignorum Ieſus. Si enim ſecundum primã ætatem miracula feciſſet, nõ indiguiſſent Iſraelitæ alio manifeſtante eum: cùm tamẽ Ioãnes Baptiſta dicat Ioan. primo: Vt manifeſtetur in Iſrael, propterea veni in aqua baptizans. Decẽter autẽ non incepit facere ſigna in prima ætate, exiſtimaſſent enim phantaſma eſſe Incarnationẽ, & ante opportunum tempus cruci eum tradidiſſent, liuore liquefacti.

Hom. 22. in Ioan. nõ ſigã à prin. to. 3.

ARTICVLVS V.

Vtrùm natiuitas Chriſti debuerit per Angelos, & ſtellam manifeſtari.

200

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd nõ debuerit manifeſtari per Angelos Chriſti natiuitas. Angeli enim ſunt ſpirituales ſubſtantiæ, ſecundum illud Pſal. 103. Qui facit Angelos ſuos ſpiritus.

ritus. Sed Chriſti natiuitas erat ſecun A dum carnem, nõ autem ſecundũ ſpiritualem eius ſubſtantiã. Ergo nõ debuit per Angelos manifeſtari. ¶ 2. Præterea Maior eſt affinitas iuſtorũ ad Angelos, quàm ad quoſcũq; alios, ſecundũ illud Pſalm. 33. immittet Angelus Dñi in circuitu timentium eum, & eripiet eos. Sed iuſtis, ſcilicet Simeoni, & Annæ, nõ eſt manifeſtata Chriſti natiuitas per Angelos. Ergo nec paſtoribus per Angelos manifeſtari debuit. ¶ 3. Præterea, Videtur, q̃ nec magis debuerit manifeſtari per ſtellã. Hoc enim videtur eſſe erroris occaſio, quãtũ ad illos, qui æſtimãt ſydera natiuitatib' hominũ dominari. Sed occaſiones peccã B di ſunt hominibus auferẽdæ. Nõ ergo fuit cõueniens quod per ſtellã Chriſti natiuitas manifeſtaretur. ¶. 4. Præterea, Signũ oportet eſſe certũ ad hoc, q̃ per ipſũ aliquid manifeſtetur. Sed ſtella non videtur eſſe ſignũ certum natiuitatis Chriſti. Ergo incõueniẽter fuit Chri natiuitas per ſtellã manifeſtata. ¶ Sed cõtra eſt, quod dicitur Deutero. 32. Dei perfecta ſunt opera. Sed talis manifeſtatio fuit opus diuinum. Ergo per conuenientia ſigna fuit effecta.

Reſpõdeo dicendũ, quòd ſicut manifeſtatio ſyllogiſtica fit per ea, quę ſunt magis nota ei, cui eſt aliquid manifeC ſtãdũ: ita manifeſtatio quæ fit per ſigna, debet fieri per ea, quæ ſunt familia ria illis, quibus manifeſtatur. Manifeſtũ eſt autẽ, q̃ viris iuſtis eſt familiare, & cõſuetũ interiori Spiritus Sãcti inſtinctu edoceri, abſq; ſignorũ ſenſibiliũ demõſtratione, ſcilicet per Spiritũ prophetiæ. Alij verò corporalibus rebus dediti, per ſenſibilia ad intelligibilia adducuntur. Iudæi autem conſueti erãt diuina reſponſa per Angelos accipere, per quos etiã legem acceperãt: ſecundũ illud Actuum. 7. Accepiſtis legẽ in diſpoſitione Angelorum. Genti les verò, & maximè Aſtrologi cõſueti ſunt ſtellarũ curſus inſpicere. Et ideo iuſtis, ſcilicet Simeoni, & Annę manifeſtata eſt Chriſti natiuitas per interiorẽ inſtinctũ Spiritus Sãcti: ſecundũ illud Luc. 2. Reſpõſum accepit à Spiritu Sãcto, nõ viſurũ ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum Dñi. Paſtoribus autẽ, & Magis tanquã rebus corporalibus deditis manifeſtata eſt Chriſti natiuitas per viſibiles apparitiones. Et quia natiuitas nõ erat purè terrena, ſed quodãmodo cœleſtis, ideo per ſigna cœleſtia vtriſq; Chriſti natiuitas reuelatur. Vt enim Aug. dicit in ſer. de Epipha. Cœlos Angeli habitãt, & ſydera ornãt, vtriſq; ergo cœli enarrãt gloriã Dei. Rationabiliter autẽ paſtoribus tãquã Iudæis, apud quos frequẽter factæ ſũt apparitiones Angelorũ, reuelata eſt natiuitas Chriſti per Angelos. Magis autẽ aſſuetis in conſideratione cœleſtiũ corporũ, manifeſtata eſt per ſignũ ſtellæ: quia (vt Chryſoſ. dicit) per cõſueta eos Dñs vocare voluit, eis condeſcendens. Eſt autem & alia ratio: quia, vt Gregor. dicit, Iudæis tanquam rationevtẽtibus rationale animal, ideſt Angel', prędicare debuit. Gẽtiles verò, quia vti ratione neſciebãt, ad cognoſcendũ Dñm, nõ per vocem, ſed per ſigna perducuntur. Et ſicut Dñm iam loquentem annuntiauerunt Gentilibus prædicatores loquentes, ita eum nondũ loquentẽ elementa muta prædicauerũt. Eſt etiã & alia ratio: quia, vt Auguſt. dicit in ſermone Epiphaniæ, Abrahæ innumerabilis fuerat promiſſa ſucceſſio non carnis ſemine, ſed fidei fœcunditate generanda. Et ideo ſtellarũ multitudini eſt cõparata, vt cœleſtis progenies ſperaretur. Et ideo Gentiles in ſyderibus deſignati, ortu noui ſyderis excitãtur, vt perueniant ad Chriſtum, per quem efficiuntur ſemen Abrahæ.

Gloſſ. ord. ſuper. 2. ca. Matt ſuper id. Vidimus ſtellam.

Hom. 6. in Matt ſup. illud Exce ſtella quam viderãt. to. 1.

Greg. ho. 10. in Euan. circa princ.

Ad primum ergo dicẽdum, quòd il-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lud manifestatione indiget, quod de se A
est occultũ: nó autem illud quod de se
est manifestũ. Caro autẽ eius, qui nascebatur, erat manifesta, sed Diuinitas erat occulta. Et ideo cõueniẽter manifestata est illa natiuitas per Angelos, qui sunt Dei ministri. Vnde & cũ claritate Angelus apparuit, vt ostenderetur, ꝙ ille qui nascebatur, erat splendor paternæ gloriæ. ¶ Ad secundũ dicendũ, quòd iusti non indigebant visibili apparitione Angelorũ: sed eis sufficiebat interior instinctus Spiritus Sãcti propter eorũ perfectionẽ. ¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd stella natiuitatẽ Christi manifestans, omnẽ occasionem erroris subtraxit. Vt enim Augustinus dicit cõtra Faustum. Qui tandẽ astrologi ita constituerunt nascentiũ hominũ fata sub stellis, vt aliquã stellarũ homine aliquo nato circuitus sui ordinem reliquisse, & ad eum, qui natus est, perrexisse asseuerẽt? sicut accidit circa stellam, quæ demonstrauit natiuitatẽ Christi. Et ideo per hoc nõ confirmatur error eorũ, qui sortẽ nascentium hominum astrorũ ordini colligari arbitrantur, nó autem credunt astrorum ordinẽ ad hominis natiuitatẽ posse mutari. Similiter etiam, vt Chrysost. dicit, Non est hoc astronomiæ opus, à stellis scire eos qui nascũtur: sed ab hora natiuitatis futura prędicere. Magi autẽ tempus natiuitatis nó cognouerunt: vt hinc sumẽtes initium, à stellarũ motu futura cognoscerẽt, sed potius è cõuerso. ¶ Ad quartum dicendũ, quòd sicut Chrysost. refert, in quibusdam Scripturis apocryphis legitur, quód quædã gens in extremo Oriẽtis iuxta Oceanũ, Scripturam quandã habebat ex nomine Seth, de apparitura hac stella, & muneribus huiusmodi offerendis: quæ gẽs diligẽter obseruabat huius stellæ exortũ, positis exploratoribus duodecim, qui certis tẽporibus de nocte ascendebant in montem, in quo post modũ eam viderunt, habentem in se quasi paruuli formam, & super se similitudinẽ crucis. Vel dicendum, quód sicut dicitur in lib. de Quæstionibus veter. & noui Testamenti. Magi illi traditionem Balaam sequebantur, qui dixit, Orietur stella ex Iacob. Vnde vidẽtes stellam extra ordinẽ mundi, hanc esse intellexerunt, quam Balaam futurã indicem Regis Iudæorũ prophetauerat. Vel dicendũ, sicut Augustinus, dicit in sermo. de Epiphania, ꝙ ab Angelis aliqua admonitione reuelationis audierunt Magi, quòd stella Christum natũ significaret: & probabile videtur quod à bonis, quando in Christo adorando salus eorum iam quærebatur. Vel sicut Leo Papa, dicit in sermone de Epiphania præter illã speciem, quæ corporeum incitauit obtutum, fulgẽtior veritatis radius eorum, corda perdocuit, quod ad illuminationem fidei pertinebat.

lib. 2. c. 5. à med. to. 6. B

Hom. 6. in Mat. nõ procul à princ. tom. 2.

Homil. 2. in Matt. in ope. imper. supra illud. Vidimus stellam eius tom. 2.

In ser. 2. de Epipha. tom. 10.

in l. 5. quæst. vet. testa. q. 39. tom. 4. ope. Aug.

in ser. 7. qui est. 35. in ord. autem dium.

In ser. de tempo. eius medium.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm natiuitas Christi ordine conuenienti fuerit manifestata.

C AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienti ordine Christi natiuitas fuerit manifestata. Illis enim debuit primo manifestari Christi natiuitas, qui Christo propinquiores fuerũt, & qui magis Christum desiderabant: secundum illud Sapien. 6. Præoccupat eos, qui se concupiscunt, vt se priorem illis ostẽdat. Sed iusti propinquissimi erant Christo per fidem, & maximè eius aduentum desiderabant: vnde dicitur Luc. 2. de Simeone, quód erat homo iustus, & timoratus expectans redemptionẽ Israel. Ergo prius debuit

debuit manifestari Christi natiuitas A
Simeoni, quam pastoribus, vel Magis.

¶ 2. Præterea, Secundum Augustinum. Magi fuerunt primitiæ Gentiũ Christo crediturarũ. Sed primo plenitudo Gentium intrat ad fidem, & post modum omnis Israel saluus fiet: vt dicitur Romanorũ. 11. Ergo prius debuit manifestari Christi natiuitas Magis, quàm pastoribus. ¶ 3. Præterea, Matth. 2. dicitur, quod Herodes occidit omnes pueros, qui erãt in Bethlehẽ, & in omnibus finibus eius, â bimatu, & infrà, secundum tẽpus quod exquisierat à Magis. Et sic videtur quod per duos annos post Christi natiuitatẽ Magi ad Christum peruenerint. Incõuenienter igitur post tantum tempus B
fuit Gentilibus Christi natiuitas manifestata.

¶ Sed cõtra est quod dicitur Daniel. 2. Ipse mutat tempora, & ætates. Et ita tẽpus manifestationis natiuitatis Christi videtur congruo ordine esse dispositum.

Respondeo dicendum, quod Christi natiuitas primo quidẽ manifestata est pastoribus ipso die natiuitatis Christi. Vt enim dicit Luc. 2. Pastores erãt in regione eadem vigilantes, & custodiẽtes vigilias noctis super gregẽ suũ, & vt discesserunt ab eis Angeli in cælum, loquebantur adinuicem, transeamus vsque Bethlehem, & venerunt festinantes. Secundo autem Magi peruenerunt ad Christum decima tertia die natiuitatis eius: quo die festũ Epiphaniæ celebratur. Si enim reuoluto anno, vel etiã duobus annis veniissent, nó inueniissent eum in Bethlehem: cũ scriptum sit Luc. 2. quod postquã perfecerunt omnia secundũ legẽ Domini (offerentes scilicet puerum Iesum in tẽplum) reuersi sunt in Galilæam in ciuitatem suam Nazareth. Tertiò autem manifestata est iustis in tẽplo quadra- C

gesimo die à natiuitate Christi, vt habetur Lucæ. 2. Et huius ordinis ratio est: quia per pastores significãtur Apostoli, & alij credẽtes ex Iudæis, quibus primo manifestata est fides Christi: inter quos nó fuerũt multi potẽtes, nec multi nobiles: vt dicitur. 1. ad Corint. 1. Secundò autẽ fides Christi peruenit ad plenitudinẽ Gentium, quæ est præfigurata per Magos. Tertió autẽ peruenit ad plenitudinem Iudæorũ, quæ est præfigurata per iustos: vnde & in templo Iudęorũ est eis Christus manifestatus.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quod sicut Apost. dicit Roman. 9. Israel sectando legẽ iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit: sed Gentiles qui nõ quærebant iustitiam Iudæos communiter id iustia fidei prævenerunt. Et in huius figuram Simeõ, qui expectabat cõsolationem Israel, vltimò Christum natum cognouit, & præcesserũt eũ Magi, & pastores, qui Christi natiuitatẽ non ita solicitè expectabant. ¶ Ad secundum dicendum, quod licet plenitudo Gentiũ prius intrauerit ad fidem, quam plenitudo Iudæorum: tamẽ primitiæ Iudæorum præuenerũt in fide primitias Gentium, & ideo pastoribus prius manifestata est Christi natiuitas, quàm Magis. ¶ Ad tertium dicẽdũ, quod de apparitione stellę, quę apparuit Magis, est duplex opinio. Chrysost. enim supra Matt. & Augus. in serm. Epiph. dicunt, quod stella Magis apparuit per bienniũ ante Christi natiuitatẽ: & tunc præmeditãtes, & se ad iter præparãtes, à remotissimis partibus Oriẽtis peruenerũt ad Christũ tertiadecima die à sua natiuitate. Vnde & Herodes statim post recessum Magorũ, videns se ab eis illusum mandauit occidi pueros â bimatu: & infra, dubitans ne tunc Christus natus esset, quando stella apparuit, secundũ quod à Magis

Chrysost. ho. 10. in Matt. ante med. to. 1.

August. in serm 7. ante med. & in alio serm de Epipha. post serm ad fra. in eremo, to. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

à Magis audierat. Alij verò dicunt stel A lam apparuisse primò, cum Christus natus est, & statim Magi visa stella iter arripientes, longissimum iter in tredè cim diebus peregerunt, partim quidè adiuti diuina virtute, partim autè dro medariorũ velocitate. Et hoc dico si venerunt ex extremis partibus Oriẽtis. Quidã tñ dicunt eos venisse de regione propinqua, vnde fuerat Balaã, cuius doctrinę sectatores fuerũt. Dicunt autem ab Oriente venisse: quia terra illa est ad Oriẽtalẽ partẽ terræ Iudæorum. Et secundũ hoc Herodes non statim recedentibus Magis, sed post bien niũ pueros interfecit. Vel quia dicitur interim accusatus Romã iuisse, vel aliquorum periculorũ terroribus agitatus, à cura interficiendi puerũ interim destitisse. Vel quia potuit credere Magos fallacis stellæ visione deceptos, postquã nõ inuenerũt, què natũ putauerãt, erubuisse ad se redire: vt Augustinus dicit in lib. de Consensu Euangelistarum. Ideo autem nõ solum bimos pueros interfecit, sed etiam infrà: quia (vt Augustinus dicit in quodam sermone Innocentũ) timebat ne puer, cũi sydera famullantur, speciem suam paulò supra ętatem, vel infrà transformaret.

lib. 2. c. 11. intermed & fi to. 4 glos. ord. super illa verba Matth. 2. à bimatu.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm stella, quæ Magis apparuit, fuerit vna de cœlestibus stellis.

202 *Op. 60. c. 7. Et Matt. 2. c. 4.*

AD septimũ sic proceditur. Videtur, quod stella, quæ Magis apparuit, fuerit vna de cœlestibus stellis. Dicit enim Aug. in quodam sermone Epiphaniæ, Dum pẽdet ad vbera, & viliũ patitur Deus inuolumẽta pannorum, repẽte nouum de cœlo sydus effulsit. Fuit igitur stella cœlestis, quæ Magis apparuit.

in serm. de Epipha. qui est 30. inter 50. dine, & post 3. eiusdem festis, ca. 2.

¶2. Preterea, Augusti. dicit in sermone quodam Epiphaniæ: Pastoribus Angeli, Magis stella Christũ demõstrat vtrisque loquitur lingua cœlorũ: quia lingua cessauit Prophetarũ. Sed Angeli pastoribus apparentes, fuerunt verè de cœlestibus Angelis. Ergo & stella Magis apparens, fuit verè de cœlestibus stellis.

¶3. Præterea, Stellæ quæ non sunt in cœlo, sed in aere dicũtur stellæ cometæ, quę nõ apparẽt in natiuitatibus Regum, sed magis sunt indicia mortis B eorum. Sed illa stella disignabat Regis natiuitatem: vnde Magi dicũt Matt. 2. Vbi est, qui natꝰ est Rex Iudęorũ? vidimus enim stellã eius in Oriente. Ergo videtur, quòd fuerit de cœlestibus stellis. ¶Sed contra est, quod Augus. dicit in libr. 2. contra Faustum. Non ex illis erat hæc stellis, quæ ab initio creaturæ itinerum suorũ ordinẽ sub creatoris lege custodiũt, sed nouo Virginis partu nouum sydus apparuit.

lib. 2. c. 5. à med. vs.

Hom. 6. post med. primi fol. à pœn. hom. 12.

Respõdeo dicẽdũ, quod sicut Chrysost. dicit super Matth. quod illa stella, quæ Magis apparuit, nõ fuerit vna cœ C lestiũ stellarũ, multipliciter manifestum est. Primò quidẽ, quia nulla alia stellarũ hac via incedit: hæc enim stella ferebatur à Septentrione in Meridiẽ, ità enim Iudæa iacet ad Persidẽ, vnde Magi venerũt. Secũdo apparet hoc ex tempore: non enim solũ apparebat in nocte, sed etiam in media die, quod non est virtutis stellæ, sed nec etiam Lunæ. Tertiò, quia quandoque apparebat, & quandoque occultabatur. Cum enim intrauerunt Hierosolymã, occultauit seipsã: deinde vbi Herodẽ reliquerũt, seipsam monstrauit. Quartó, quia non habebat continuum motum, sed cũ oportebat ire Magos, ibat, cum oportebat stare, stabat, sicut & de colũna nubis erat in deserto. Quintò, A quia non sursum manens, partũ Virginis demonstrabat, sed deorsũ descendẽs, hoc faciebat. Dicitur enim Mat. 2. quod stella, quam viderant Magi in Oriẽte, antecedebat eos, vsque dũ veniẽs staret suprà vbi erat puer. Ex quo patet, quod verbum Magorũ dicẽtiũ, Vidimus stellam eius in Oriẽte, nõ est sic intellegendum, quasi ipsis in Oriẽte positis stella apparuerit existens in terra Iuda, sed quia viderunt eam in Oriente existentẽ, & præcesserit eos vsquè in Iudæam, quãuis hoc à quibusdam sub dubio relinquatur. Non autẽ potuisset distinctè domũ demõstare, nisi esset terræ vicina. Et sicut ipse dicit, hoc nõ videtur proprium esse stellæ, sed virtutis rationalis cuiusdã. Vnde videtur hæc stella virtutis inuisibilis fuisse in talem apparentiã transformata. Vnde quidam dicunt, quod sicut Spiritus Sãctus descendit super baptizatũ Dominum in specie colũbæ: ita apparuit Magis in specie stellæ. Alij vero dicũt, quòd Angel' qui apparuit pastoribus in humana specie, apparuit Magis in specie stellæ. Probabilius tamẽ videtur, quod fuerit stella de nouo creata nõ in cœlo, sed in aere vicino terræ, quæ secũdum Diuinã voluntatẽ mouebatur. Vnde Leo Papa dicit in sermone Epihaniæ. Tribus Magis in regione Orientis, stella nouæ claritatis apparuit, quæ illustrior cæteris, pulchriorq; syderibus, in se intuentium oculos, animosque cõuerteret, vt confestim aduerteretur, non esse otiosum, quod tam insolitum videbatur.

In ser. 1. nõ long. à prin.

¶Ad primum ergo dicendum, quod cœlũ in Sacra Scriptura, quandoque dicitur aer: secundum illud, Volucres cœli, & pisces maris. ¶Ad secundum dicendum, quod ipsi Angeli cœlestes ex suo officio habent, vt ad nos descẽ

dant in ministerium missi: sed stellæ cælestes suum situm non mutant. Vnde non est similis ratio. ¶Ad tertium dicendum, quod sicut stella illa non est sequuta motum stellarũ cœlestiũ, ita nec etiam, stellarum cometarum: quæ nec de die apparent, nec cursum suum ordinatum mutant. Et tamen nõ omnino aberat significatio cometarũ, quia cœleste Regnum Christi, commi nuit, & consumit vniuersa Regna terræ, & ipsum stabit in æternum: vt dicitur Danielis. 2.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm Magi conuenienter ad Christum adorandum venerint.

203 *Matth. 2. circa principium*

AD octauum sic proceditur. Videtur, quod Magi non conuenienter ad Christum venerandum venerint. Vnicuique enim Regi reuerentia debetur à suis subiectis: Magi autem non erant de Regno Iudæorum. Ergo cùm ex visione stellæ cognouerunt natum esse Regem Iudæorum, videtur, quod inconuenienter venerint ad eum adorandum. ¶2. Præterea, Stultum est viuente Rege aliquo, extraneum Regẽ annuntiare. Sed in Regno Iudææ regnabat Herodes. Ergo stulte fecerunt Magi, alterius Regis natiuitatem annuntiantes. ¶3. Præterea, Certius est cœleste indicium, quàm indicium humanum. Sed Magi ducatu cœlestis indicij ab Oriente, venerant in Iudæam. Stulte ergo egerunt, præter ducatum stellæ humanum indicium requirendo, dicentes, Vbi est qui natus est Rex Iudæorum? ¶. 4. Præterea, Munerum oblatio, & adorationis reuerentia, non debetur nisi Regibus iam regnantibus. Sed Magi non inuenerunt Christũ regia dignitate fulgentem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gentem.Ergo inconuenienter ei mu- A
nera, & reuerētiam regiam exhibue-
runt.

¶ Sed contra est, quod dicitur Isaiæ.60. Ambulabunt Gentes in lumine tuo,& Reges in splendore ortus tui. Sed qui Diuino lumine ducuntur, non errant. Ergo Magi, absque errore,Christo reuerentiam exhibuerunt.

ar.6. huius q.arg 2. ¶Respondeo dicendum,quod sicut dictum est, Magi sunt primitiæ Gentium in Christum credentium:in quibus apparuit,sicut in quodam præsagio fides,& deuotio Gentium venientium à remotis ad Christum. Et ideo B
sicut deuotio, & fides Gentium est absque errore per inspirationem Spiritus Sancti: ita etiam credendum est Magos à Spiritu Sancto inspiratos, sapienter Christo, reuerentiam exhibuisse.

In serm. 2. qui est 30. in ord. ante medium illius,to. 10. ¶Ad primum ergo dicendum, quod sicut Augustinus dicit in sermone Epiphaniæ,cū multi Reges Iudæorū nati fuissent, atque defuncti nullum eorū Magi adorandum quæsierunt. Non itaque Regi Iudęorū quales illic esse solebāt. hunc tam magnum honorē longinqui alienigenæ,& ab eodē regno prorsus extranei à se deberi arbitrabātur: sed talem natū esse didicerūt,in quo adorando,se salutem,quæ secundum Deū C
est, cōsecuturos minimè dubitauerūt.

¶Ad secundum dicendum,quod per illam annuntiationem Magorum præ
Hom 2. in Matth. in ope imper. super illud Vidimus stellā, to.2. signabatur constantia Gentium.Christum vsque ad mortem confirentium. Vnde Chrysosto.dicit super Matthæ. quod dum considerabāt Regem futurum,nō timebant Regē præsentē:adhuc non viderant Christū,& iam para
In ser.6 & est. 34 in or. de med. to.10. ti erant pro eo mori.

¶Ad tertium dicendum, quod sicut Augustinus dicit in sermone Epiphaniæ : Stella, quæ Magos perdu-

xit ad locum, ibi erat cum matre Virgine Deus Infans, poterat eos ad ipsam perducere ciuitatem Bethlehem,in qua natus est Christus:sed tamē subtraxit se, donec de ciuitate, in qua Christus nasceretur,etiā Iudæi testimoniū perhiberēt:vtsic geminato testimonio cōfirmati(sicut Leo Papa dicit)attentiori fide expeterent,quem & stellæ claritas, & prophetiæ manifestabat authoritas. Et ita ipsi annuntiant Iudæis Christi natiuitatem),& interrogant locum,credunt,& quærunt, tāquam significantes eos, qui ambulant per fidem, & desiderant speciem: vt Augustinus dicit in sermo. Epiphaniæ.Iudæi autem indicantes eis locum natiuitatis Christi,similes facti sūt fabris arcæ Noe,qui alijs,vbi euaderent, præstiterunt,& ipsi diluuio perierunt. Audierūt,& abierunt inquisitores, dixerunt,& remanserunt doctores similes lapidibus milliarijs,qui viam ostendunt,nec ambulant.Diuino etiam nutu factum est, vt aspectu stellæ subtracto,Magi humano sensu in Ierusalem irent quærentes in ciuitate regia Regem natū,vt in Ierusalē primo Christi natiuitas publicè annuntiaretur)secundum illud Isa.2.De Sió exibit lex, & verbum Domini de Ieusalem) & vt etiam studio Magorū de longè venientium,damnaretur Iudæorū pigritia propè existentium.

In ser.4. de Epiph. circa prin. & me.

In serm. 6. qui est 32 in ordine de temp. post à prin.to.10

¶Ad.4.dicēdū,quód sicut Chrysost.dicit super Matth.si Magi terrenum regem quærētes veniſſent fuissent confusi:quia tanti itineris laborē sine causa suscepissent, vnde nec adorassent, nec munera obtulissent. Nunc autem quia cælestem regem quærebant, etsi nihil regalis excellentiæ in eo viderēt tamen solius stellæ testimonio contenti eum adorauerunt:vident enim hominem, & agnoscunt Deum. Et offerunt munera dignitati Christi congruentia:

Homil. 2. in Matth. in ope imp. super illud & intr. de Ma. to. 1.

gruentia:aurum quidem, quasi Regi A
magno:thus,quod in Dei sacrificio ponitur,immolatur vt Deo:myrrha,qua mortuorum corpora condiuntur,præ
Hom. 10. in Euang. post med. betur, tanquam pro salute omnium morituro.In quo etiam,vt Greg.dicit instruimur,vt nato Regi aurum (per quod significatur sapiētia)offeramus, in conspectu eius, sapientiæ lumine splendētes.Thus autem,per quod exprimitur orationis deuotio,offerimus Deo,si per orationū studia Deo redolere valeamus.Myrrham autem,quæ significat mortificationem carnis, offerimus, si carnis vitia per abstinentiam mortificemus.

DISPVTATIO XIIII.
In sex sectiones distributa.

De signis, & prodigijs, quibus Christi natiuitas manifestata est, præsertim Magis.

DIuus Thomas in tota hac quæstione non disputat solum de illa manifestatione Christi nati, quæ eadem die, seu nocte natiuitatis eius facta est: sed dimpliciter de omnibus manifestationibus, quæ illis diebus Natiuitati proximis in Scriptura factæ esse leguntur,& eas ad quatuor reuocat. Prima facta dicitur Mariæ,& Iosepho,quam attigit art.2.ad.2.de qua nihil aliud dicit,quàm eam esse factā ante natiuitatem Christi,quia ad eos pertinebat reuerētiā exhibere proli cōceptæ in vtero, & etiā obsequi nasciturę, & hoc quidem indubitatum est, quantum ad reuelationē fidei, quam Virgo, & Iosephus habuerūt de Diuinitate,& dignitate Christi nasciturі, & de modo etiam (vt existimo) nascendi salua matris integritate, & virginitate, quanquam hoc posterius non sit tam certum,sicut prius, quod in Euangelio expressius habetur, de qua re plura dicam inferius tractando de perfectione fidei Beatæ Virginis.An verò circunstantię huius natiuitatis,scilicet locus,tempus & reliquæ reuelatæ fuerint Beatæ Marię, C
& Iosepho ante Christi ortū, incertum est,piè tamen ita credi potest. Ratio enim D. Tho. hoc etiā probabiliter persuadet, oportuisse scilicet hæc etiā illis prius manifestari,vt conuenientius,& opportunius nascituræ proli deseruirent.Et de hac manifestatione nihil aliud dicendum occurrit.Secunda ergo manifestatio facta est pastoribus, tertia Magis,quarta Simeoni, & Annæ, de quibus promiscue D. Tho. agit in omnibus his articulis.Quia verò de prima,& tertia pauca dicenda occurrūt præter ea quæ in Euangelio continentur,quæ ad illas pertinent,quæq; omnibus his manifestationibus,& alijs signis,vel prodigijs in hac natiuitate factis communia sunt,in sequenti sectione expediemus; in reliquis verò,quæ ad Magorum aduentum,& adorationem pertinent, & longiore indigent expositione,persequemur. B

SECTIO I.

Quibus signis,quibusque personis Christi natiuitas manifestata sit.

DE materia huius dubij nihil ferè certum inuenio præter ea,quę Euāgelistæ referunt, & ideò breuissimè dicēdum est, quāuis non oportuerit Christi natiuitatem vniuerso orbi statim manifestari(vt circa art.1.D.Thom. explicatū reliquimus) oportuisse tamen aliquo modo disponi,seu præparari mundum,vt venientem Saluatorem susciperet. Vt enim ait Leo.Pap.serm.1.de Epiphan. *Ad omnium hominum spectabat salutem,vt iam vniuerso declararetur mundo, cum adhuc exiguo detineretur oppidulo.* Quocirca eo tempore adimpletum videtur, quod Aggæus Propheta c.2.prædixerat. *Adhuc vnum modicum est,& ego commouebo cœlum, & terram, & mare,& aridā,& mouebo omnes gētes,& veniet desideratus cūctis gētibus.* Varia enim legimus in historijs eo tempore accidisse prodigia,vt videre licet in Orosio lib. 6.c. 22.& sequentibus, & in Iulio Obsequente libr.de prodigijs,cap.128. & sequent. quæ licet non omnia in die natalis Domini facta fuerint: vniuersa tamen ad Christi ortū illustrandū diuinitus ordinata fuisse, omnes scriptores pij, ac catholici annotarunt.

Leo Papa.

Aggæ. 2.

Orosio. Iul.Obse.

Prodigia in aduētu Christi qualia.

Primum prodigium sit de templo pacis, quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod à Romanis æternum existimabatur, A quòd ex suis oraculis haberent, donec Virgo pareret, duraturum: corruisse autem dicitur ea nocte, qua Deipara Christū peperit. Ita refert Bonauent. opusc. de quinq; festiuitatibus pueri Iesu, capit. 2. & habetur etiā in quadā homilia de natiuitate Christi, quæ sub nomine Petri Damiani habetur in Lippomano tom. 8. & Surio tom. 6. Cæsar tamen Baronius, in principio suorum annalium diligenter obseruauit hoc miliam illam nō esse Petri Damiani, quòd in ea mētio fiat Bernar. qui (vt ipse dicit) quinquaginta annis, vel (vt Trithemio colligitur) nonaginta posterior fuit, & eruditè ostendit historiam illam nō solum incertam; sed etiam falsam esse, quia ante Vespasianum, qui templum pacis Romæ ædificauit (teste Iosepho lib. 7. de bello Iudaico) nullū aliud templum pacis Romæ fuisse legitur, quod in natali Christi corruere potuerit.

Bonauent. Lippoman. Surius. Cæs. Baronius. Templū pacis, Romæ quando fuerit. Trithem. Iosepb.

Secundum prodigium refertur de fonte olei, qui Romæ toto quodam die sine intermissione fluxit. Huius meminit Diuus Thom. hic artic. 3. ad. 3. & multi existimāt hoc accidisse eadē die, seu nocte, qua Christus natus est. Orosius tamen, qua dicto lib. 6. cap. 19. huius prodigij meminit illud tertio anno Triumviratus, hoc est viginti septem annis ante Christi natiuitatē accidisse confirmat, quanquam illa significatū fuisse dicat Christum (qui vnctus interpretatur) regnāte Augusto fuisse nasciturum. Idemq; dicit de multis alijs prodigijs, quæ eodem tēpore refert accidisse: quale etiā tertium illud prodigium est, quod D. Tho. eodem supra citato loco ponit. De tribus solibus, qui in Hispania aparuerunt, in vnumq; paulatim coierunt. Cuius etiam meminit Iulius Obsequens supra. Plinius verò lib. 2. histor. cap. 31. sepius refert apparuisse tres soles: nō dicit tamen in vnum coiuisse, quamuis hoc tempore Augusti Imperatoris accidisse commemoret propè initium Triumuiratus, vt ex Consulibus, quos ibi refert colligi potest.

D. Thom. Oros. D. Thom. Iul Obseq. Plin.

Quartò refert Sanctas Bonauen. citato loco, in nocte natiuitatis omnes nefando peccato inquinatos subitò interijsse, addit quæ incerta sunt. Quintū prodigium esse potest, dæmonum oracula eo tempore conticuisse, & interdum vel inuitum dæmonem hanc causam, seu rationem sui silentij reddidisse, vt Nicephorus post alios refert lib. 1. histor. c. 17. Cùm enim Augustus nullum in templo Apollonis responsum acciperet, causamq; interrogaret tandem respondit in hunc modum.

Nicepho.

Me puer Hebraus, diuos Deus ipse gubernans.
Cedere sede iubet, tristemq; redire sub Orcum:
Aris ergo de hinc tacitis abscedito nostris.

Sexto ac postremo loco prodigij ponere possumus generalem pacem in vniuerso Imperio Romano sub vno Principe factā, vt Christus Princeps pacis nasceretur, sicut prædictum fuerat Isai. 9. & 11. Habitabit lupus cum agno, &c.

Secundò dicendū est oportuisse Christi natiuitatem aliquibus personis peculiariter manifestari. Hoc rectè declarat D. B Thom. hic artic. 2. quoniam sicut posset in detrimentum fidei cedere, si Christus omnibus absq; delectu manifestaretur: ita etiā si omnes lateret. Nam *sapientia abscondita, & thesaurus inuisus, quæ vtilitas in vtrisq;?* Ecclesiasti. 20. Ité propter hāc causam resurrectio Christi, quamuis non fuerit omnibus patefacta, demonstrata tamen est *testibus præordinatis à Deo*, vt dicitur Act. 10. Deniq; ex Euangelio hoc constat, in quo tres narrantur huius mysterij manifestationes. Prima facta pastoribus, circa quam solum occurrit notandum ex Beda de locis sanctis cap. 8. Illos pastores fuisse tres, & in loco, vbi eis apparuit Angelus, fuisse Ecclesiam ædificatam, illum autem locum fuisse propè Bethlehē iuxta turrim Ader, id est *gregis*, iuxta quam Iacob pauit greges suos (vt refert Hiero. in epitaphio Paulæ, seu epist. 27.) Secūda est facta Simeoni, & Annæ: quā inquit D. Tho. art. 6. factam eis esse in templo. Intelligendus autem videtur quod visibilem, seu corporeā manifestat omnē Christi nati, simul eum interna illius cognitione. Nā quoad aliquam interiorem reuelationem ante præcessisse videtur. Nam de Simeone inquit Lucas, capit. 2. quod *responsum acceperat à spiritu Sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christū Domini, & venit in Spiritu in templum.* De hac reuelatione præter Ambros. & expositores Luc. 2. legi possunt homiliæ sanctorum Patrum de festo Purificationis, & de Simeone legi potest Epiphanius lib. de Vitis Prophetarū iuxta finem, & Timotheus presbyter Ierosolymitanus serm.

Isaiæ 9. & 11. Natiuitas Christi non fuit omnibus aperta. Ecclesiast. 20. Act. 10. Beda. D. Thom. Luc. 2. Epipha. Timoth. presbyter.

sermone de Sancto Simeone: de Anna A verò legi potest Ambrosius in libr. de viduis parum à principio, & Cyrillus Ierosolymitanus, catech. decima, & de vtroque Gregorius Nyssenus, & Amphilochius, & Chrysostomus homilijs de occursu Domini.

Ambros. Cyrill. Iero. Greg. Nyss. Amphiloc. Chrysost.

Tertia reuelatio facta est Magis, de qua in sequentibus sectionibus fusè dicendum est. Nunc solum est obseruandum, duas priores reuelationes factas esse Iudæis: tertiam verò Gentibus. Hoc tamen ordine, vt priùs Christus natus visus sit à pastoribus Iudæis, deinde adoratus à Magis gentilibus: postea in templo cognitus à Simeone, & Anna Iudæis. Quibus significatum est, Christum esse Saluatorem Iudæorum, & gentium, & ab vtrisque esse cognoscendum, & adorandum: ita tamen, vt agnitionis Christi initium à Iudæis sumeretur, ab eis verò adgentes transiret, in eisque propagaretur, & conseruaretur vsque ad finem sæculi, quando Iudæorum vocatio iterum consummanda est. Indicauit hoc Augustinus, sermone secundo de Epiphania, dicens, *Nunc ergo charissimi gratiæ filij, & hæredes, videte vocationem vestram, in manifestato Iudæis, & Gentibus Christo, tanquam angulari lapide, perseuerantissima dilectione cohærere. Manifestatus etenim est in ipsis cunabulis infantia suæ ijs qui prope, & ijs qui longè erant, Iudæis, in pastorum propinquitate, gentibus, in Magorum longinquitate.* Et sermone quarto, *Illi Magi, quidnam fuerunt, nisi primitiæ Gentium? Israelitæ Pastores, Magi gentiles, illi prope, isti longè, vtrique tamen ad angularem lapidem cucurrerunt, veniens quippe, sicut Apostolus dicit, Euangelizauit pacem nobis, qui eramus longè, & pacem his qui prope: ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraque vnum.* Addit verò Chrysostomus homilia sexta super Matth. voluisse Christum ab ipso statim initio, *ostium gentibus referare, vt Iudæorum amentiam reprehenderet, & domesticos cultores suos per externos erudiret.* Consideret etiam Rupertus libr. secundo in Matth. propè initium, in Magorum adoratione gentium perfectionem præsignificatam esse. Pastores enim Iudæi, & ab Angelo instructi, non adeò sunt eruditi, vt procidentes adorarent, aut munera offerrent, sed tantummodo, *venerunt, & cognouerunt*

August. Chrysost. Rupert.

SECTIO II.

Quot, & cuius conditionis viri Magi fuerint.

TAm de numero, quàm de Magorum statu, & conditione varia est scriptorum opinio. Glossa enim Matth. secundo, eos in magna multitudine fuisse existimat. De illorum verò statu, & conditione, quidam existimant illos fuisse Reges: alij verò negant, quibus magis assentit Iansenius, cap. nono concordiæ. Fundamentum est, quoniam neque Euangelista eos Reges vocat: quod tamen non tacuisset, quippè cum ad gloriam Christi non parum pertineret, quòd non quilibet homines, sed Reges, ac Principes illi submitterentur. Præterea hoc explicare fuisset necessarium ad perfectam historiæ narrationem. Erat enim hæc circunstātia valde necessaria: tum ad intelligēdas prophetias in hoc mysterio impletas: tum etiam, vt Sacramentum futuræ conuersionis gentium expressius indicaretur. Ad hæc si Magi Reges fuissent, Herodes certe regio honore, & apparatu eos excepisset, quod tamen non fecit, quantum ex Euangelio colligi potest. Deniq; hoc plurimū suadet, quòd nullus veterum Patrum eos *Reges* appellat. Quanquam quia erāt potentes viri, & propter magiam, seu sapientiam Regi adstarēt, quia sine eorum consilio nihil in regno fieret, *Reges* appellari possint. Huius modi autem fuisse sapientes, & Magos in Perside ex libr. Esther, colligi potest: ex qua regione Magos venisse, postea ostendemus. Et in hanc sententiam videtur inclinare Hierony. Daniel. secundo, qui dicit apud Chaldæos philosophos, & sapientes *Magos* appellari, & iuxta eorum sentētiam Reges, & Principes eiusdem gentis omnia facere: & subdit, *vnde & in natiuitate Dñi, ipsi primū ortū eius intellexerūt.* De eorū deniq; scientia varia etiā est opinio. Quidam enim existimant illos verè fuisse sapientes, alij verò fuisse maleficos, & ario-

Hieron. Hieron.

Universidad de Deusto
Biblioteca

los. Ita sensit Augustinus sermone secundo de Epiphania, dicens. *Prævalet imperitia in rusticitate pastorum, & impietas in sacrilegijs Magorum.* Idem sentit Origenes, libr. primo contra Celsum, circa finem, vbi Magos interpretatur, *qui cum dæmonibus habent commercium, eosq; ad artes suas, & operationes inuocare solent.* Et subdit viso in cœlis prodigio, vsos fuisse hos Magos suis incantationibus, vt quid significaret, intelligerent: dæmones autem iam à Christo superatos conticuisse, indeque coniectasse hominem, qui per stellam significabatur, potentiorem esse dæmonijs, ideoq; eum adorare decreuisse. Idem ferè homil. 13. in Num. Inclinat in eâdem sententiam Basilius, homil. de humana Christi generat, & Iustinus Martyr contra Triphonem circa medium in illis verbis. *Magi enim, quos dæmon sibi vendicarat ad omnia maleficia, postquam venerunt, vt adorarent Christum, videntur ab illo defeciſſe redacti in huius potestatem.* Idem sentit Ignatius epist. 14 ad Ephesios, circa finem, vbi agens de stella, quæ apparuit Magis, inquit. *Hinc euanuit mundi sapientia: præstigiæ factæ sunt nugæ: magia risus, omnes ritus malitiæ aboliti.* Et ab hac sententia non abhorret Diuus Thomas hic articulo tertio, ad secundum. Fundamentum horum authorum solum in Magorum nomine positum est, quia Magiæ nomine huiusmodi artes maleficæ significari solent, vt sumitur ex Philone libr. de specialibus legibus, & Plinio libr. trigesimo historiæ, capit. primo, & Tertullian. libr. de idolatria, vbi hac ratione dicit magiam Romanis legibus puniri.

Origen. Basil. Iust. mart. Ignatius. D. Thom. Philon. Plinius. Tertullia.

Dicendum verò est primò, hos Magos tres tantum numero fuisse. Hæc est communis sententia Sanctorum, Leonis Pap. sermone primo de Epiphania. *Tribus igitur Magis, &c.* & sermone quarto. *Tres itaque viri, &c.* & sermone quinto. *Tres Magos præuia stella perduxit,* & in reliquis sermonibus semper illos tres fuisse testatur Augustinus. serm. primo Epiphaniæ, vbi dicit significatum esse Trinitatis mysterium in tribus muneribus, & tribus personis, singulis singula munera offerentibus. Rupertus libr. secundo in Matth. *Tres homines,* inquit, *tribus partibus orbis Asiæ, Africæ, & Europæ, fidei confessionis, & adorationis exempla extitere meruerunt.* Eadem est sententia Anselmi, & ferè reliquorum expositorum Matthæi secundo. Et coniectura ex tribus muneribus desumi potest, si verum est (quod Augustinus dixit) singulos singula munera obtulisse, quod etiam probat Beda infra citandus. Quanquam Anselmus, supra, & Abulens. quæstione decima octaua in Matth. secundum cap. potius existiment singulos tria munera obtulisse, quia hoc magis congruit mysterio, quoniam singuli agnoscebant, & profitebantur Christum esse Deum, Regem, & mortalem hominem: hæc itaque coniectura incerta est. Maius argumentum sumi potest ex communi sensu Ecclesiæ, & vulgari, ac antiquissima pictura. Denique Beda in collectaneis, non longè à principio, horum virorum nomina, vultusque describit. *Primus inquit, dicitur fuisse Melchior senex, & canus, barba prolixa, & capillis, aurum obtulit Regi Domino. Secundus nomine Gaspar, iuuenis imberbis, rubicundus, thure, quasi Deo oblatione digna, Deum honorabat. Tertius fuscus integre barbatus, Balthasar nomine per myrrham filium hominis moriturum professus est.*

Anselm. Beda. Anselm. Abulens. Magum eo tempore fuisse.

Dico secundo, hos non fuisse maleficos, sed verisimile est, fuisse sapientes Astrologos. Docet expresè Anselm. Matth. 2. dicens. *Non maleſici, sed sapientes Astrologi fuerunt*: Quæ verba sumpsit ex opere imperfecto homil. 2. Rupertus etiam vocat *sapientes gentiles*, indicat Leo Pap. sermone. 4. de Epiphan. his verbis, *Gens, quæ spectandorum syderum arte pollebat*, clarius Cyprianus, sermone de stella, & Magis, *Arte*, inquit, *mathematica vim, & discursum nouerant planetarum, & elementorum naturam, & astrorum ministeria certis experimentis obseruabant.* Inclinat in eâdem sententiam Isidorus libr. de passione Domini, capit. decimo quarto. Fundamentum huius sententiæ esse potest, quia nomen *Magorum* non semper in malam sumitur partem: sed interdum veros sapientes significare solet, ergo non est, cur propter solum Magorum nomen eos maleficos esse iudicemus. Nam ex illo solo nomine hoc non probatur: qui autem non probatur malus, bonus præsumi debet. Assumptum patet, primò ex Isidoro libro octauo Etymolog. capit. nono, vbi dicit primùm stellarum interpretes Magos fuisse

Anselm. Tres Magos astrologos & maleficos. Rupert. Leo Pap. Cyprian. Isidorus. Magi ignoti dicuntur.

fuisse vocatos, & subdit huiusmodi fuisse, qui ad Christum adorandum venerunt. Quamquam ibidem etiam dicat maleficos vulgo *Magos* appellari. Deinde ex Hieronymo Daniel. secundo, vbi sic, inquit, *Videntur mihi incantatores esse, qui verbis rem peragunt; Magi, qui de signis philosophantur, malefici, qui sanguine vtuntur, & victimis.* Et infra, *Consuetudo, & sermo communis Magos pro maleficis accipit, qui aliter habentur apud gentem suam, eo quod sint philosophi Chaldæorum,* & huiusmodi significat fuisse hos Magos, qui Christum adorauerunt. Et similia ferè habet Isai. 47. vbi tamen indicat hos Magos fuisse *ex ijs, qui ex Astrorum cursu, lapsuque syderum res humanas regi arbitrantur.* Tertiò idem Hieronym. tom. 9. in regula monachorum, capit. de abstinentia philosophorum, refert apud Persas tria fuisse genera Magorum, & quosdam eorum fuisse doctissimos, & eloquentissimos, qui præter farinam, & oleum, nihil aliud in cibum sumebant, non est ergo incredibile, ex horum genere fuisse Magos Christi adoratores.

Persarũ Magi. Adoratores Christi Magi Regesfuerunt.

Dico tertiò, Quamquam incertum sit, an isti Magi, Reges fuerint; verisimile tamẽ, ac probabile est, eos Reges fuisse. Prior pars ex dictis inter referendã contrariam sententiam satis constat. Posterior verò probatur testimonijs antiquorũ Patrum, Augustini seu Author operis de mirabilibus sacræ Scripturę, libr. 3. capit. 4. hoc sentit in verbo illo, *Reges alacres pergunt.* Idem serm. 43. ad fratres in eremo. *Audistis,* inquit, *fratres mei carissimi, sanctissimos Reges Dominum diligenter quæsiuisse.* Tertullian. libr. 3. contra Iudæos. c. 9. de hoc mysterio interpretans verba Isai. 8. *Antequam sciat puer vocare patrẽ suum, & matrẽ suam auferetur fortitudo Damasci:* & illud Psalm. 71. *Dabitur illi de auro Arabiæ, & Reges Arabũ, & Saba dona adducent,* inquit. *Nam & Magos Reges ferè habuit Oriens, & Damascus Arabiæ retro deputabatur, antequam transcripta esset in Syrophœnicem ex distinctione Syriarum, cuius tunc virtutem Christus accepit, accipiendo insignia eius, aurum scilicet, & odores.* Vnde Isidor. libr. de pas. domin capit. 15. idem sentiens, inquit, *Nam & Magos Reges habuit Oriens.* Et vterque videtur alludere ad locum Plinij supra citatum ex lib. 30. cap. 1. Cicer. etiam refert lib. de Diuinat. neminem esse potuisse Regem Persarũ, qui non prius Magicã scientiam didicisset, quod etiam retulit Philo, lib. de specialibus legibus. Theophyl. præterea Matth. 2. eos *Reges Persicos* appellat, similiter & Anselm. ibi *Reges* vocat. Quam sententiam multi alij expositores sequuntur, & eandem docet Arnoldus Carnotensis, in opusculo de laudibus Virginis. *Reges,* inquit, *Arabum, & Saba, ab Oriente egressi sequuti stellam in soliti luminis genibus curuatis, & humi purpura defluẽte, Iesum nostrum pannosum adorantes donis Sacramentalibus venerati sunt:* Et confirmatur, nam Patres dicunt, & Ecclesia in officio festi Epiphaniæ incidat, in hac Magorũ adoratione impletam esse prophetiã Dauid Psalm. 71. *Reges Tharsis, & insulæ munera offerent, Reges Arabum, & Saba dona adducent;* Cui concinit Isaias cap. 60. dicens. *Et ambulabũt gentes in lumine tuo, & Reges in splẽdore ortus tui.* Rectè enim stella, quæ Magis apparuit, *splendor ortus* Christi, & *lumẽ* illum indicans interpretari potest, quam sequentes ambularunt gentes, & Reges Magi, vt Christum natum colerent. Vnde infra subdit, *Omnes de saba venient aurum, & thus deferentes, &c.* Ita expositum D. Prosper. de promiss. & prædict. Dei par. 3. promiss. 6. Chrysostomus homil. 1. ex varijs in Matth. & Eucherius in Isai. & Iulianus Archiepiscopus Toletanus, libr. 1. contra Iudæos à medio, & Arnoldus Carnotensis supra. Nec dissentit commentarius Hieronym. Psalm. 71. dicens, *in Magorum muneribus inchoatum esse, quod ibi fuerat à Propheta prædictum*: subdit tamen. *Ipsi enim gentium, Regumque typum tenuisse monstrantur.* Quibus verbis contrariæ sententiæ, & Iansenij expositioni fauere videtur: tamen sicut dicens Hieronymus, hos Magos fuisse *typum gentium*, non excludit quin verè gentiles fuerint, ita dicens fuisse *typum Regum*, non excludit, quin verè Reges fuerint; dicuntur ergo *typus*, tanquam primitiæ gentium, earumq; Regum, ac Imperatorum. Et quamuis hæc sententia, non possit in Euangelio satis fundari; tamen dona, quæ Magi obtulerunt, non videntur Regibus indigna, & verbum illud *Apertis thesauris suis*, apparatum Regium indicat. Euãgelista verò Magorũ nomine, potius quàm Regum vsus est, forsasse, quia sapientiæ nomen dignius, quàm potẽtiæ existimauit. Vel (vt Canus

Augustin. Tertullia. Isai. 8. Psal. 71. Isidor. Plin. Cicer. Theophil. Arnoldus Carnot. Prosper. Chrysost. Euther. Iulian. Archiepisco. Tolet. Arnoldus Carnoten. Hierony. Canus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dixit libr. vndecimo de locis capit. quinto ad quartũ) non exiſtimauit Euangelij teſtimonium regio apparatu, cumulandum. Quòd verò Herodes Magos, parum honorificè exceperit, Herodianæ ſuperbiæ tribuendum exiſtimauit idem Canus. Ego verò ex Euangelio nõ video colligi poſſe, quo apparatu, vel honore Magos exceperit. Itaque Euangelij hiſtoria ab hac ſententia non abhorret, & antiqui Patres (quidquid Ianſenius dicat) ita ſimpliciter loquuntur; Et alioqui ſententia hæc plauſibilis eſt, eamque Chriſtianus populus iam olim imbuit, non eſt ergo, cur ſine alio fundamento, aut vtilitate deſeratur: piè igitur ac probabiliſsime creditur Magos fuiſſe Reges.

Canus.

SECTIO III.

Ex qua regione venerint Magi ad adorandum Dominum.

DVæ circunſtantiæ huius myſterij diligenter inquirendæ ſunt, locus ſcilicet, & tempus, quoniam ex earum cognitione hiſtoriæ veritas multum pendet. In vtraque autem duo loca, & tẽpora explicanda ſunt, nimirum locus vnde diſceſſerunt, & ad quem venerunt, ſeu in quo Chriſtum adorarũt: & ſimiliter tempus in quo ſtella eis primùm apparuit, vt in eo à patria ſua diſceſiſſe credantur: & tempus in quo Chriſtum venerati ſunt.

Principiò igitur de regione ex qua Magi venerunt, Euangelium ſolum dicit eos *ab Oriente* veniſſe. Vnde hoc ſolum certum eſt, nimirum patriam Magorum reſpectu Bethlehem Orientalem fuiſſe. Animaduertendum eſt enim, particulam illam, *Ecce Magi ab Oriente venerunt*, dupliciter poſſe exponi, primo tantum reſpectiuè, habita ratione vtriuſque loci, ex quo, & ad quem tendebant: quo ſenſu, qui Roma Hiſpaniam veniret, poſſet dici ab Oriente venire, id eſt à regione, quæ reſpectu Hiſpaniæ Orientalis eſt. Quod exemplum declarat hunc ſenſum, licet quiddam verum contineat; non tamen eſſe proprium, nec ſatis explicare ſenſum dictorum verborum. Alio Ergo modo explicari poteſt abſolutè *ab Oriente*; id eſt, à regione aliqua in Orientali plaga ſita: quem ſenſum magis etiam explicant ſequentia verba. *Vidimus ſtellam eius in Oriente.* Hic enim modus loquendi (vt ex vſu etiam Latinorum conſtat) propriè indicat illam mundi partem, quæ Orientalem plagam occupat, ſicut *Occidens* dicitur hæc pars, quam nos habitamus, in qua licet reſpectiuè poſsint diſtingui pars Occidentalis, & Orientalis: tamen ſimpliciter non appellatur hæc regio *Oriens*, ſed *Occidens*. Quoniam autem ipſum Oriens vaſtiſsimum eſt, cui Paleſtina confinis eſt: & quaſi terminus eius, quamquam iſti Magi dicantur ab Oriente veniſſe, intelligi poteſt (vt hic Diuus Thomas articul. tertio, ad tertium notauit, & dubium reliquit) veniſſe à vicino aliquo Orientali loco, vel à remotis Orientis partibus: hoc verò poſterius magis indicant verba Euangelij. *Vidimus ſtellam eius in Oriente*, & illud, *Reuerſi ſunt in regionem ſuam.* Et ita hoc ſæpe repetit Leo Papa in ſermonibus de Epiphania, in quorum, ſecundo inquiens. *Hunc principem natum longinquæ Orientalium gentium nationes inſolito noui ſyderis ſplendore didicerunt*, & in tertio vocat Magos *remotioris Orientis habitatores*, & ſermone quarto, *gens in longinqua Orientalis plagæ regione conſiſtens*, & ſermone quinto. *Hoc autem ſignum, quod Magos in longinquo poſitos efficaciter mouit, &c.* & ſermone ſexto, *à remotiſſimæ Orientis parte venerunt.* Et eodem modo loquitur Chryſoſtom. homil. ſexta, in Matt. Ambroſius lib. ſecundo, in Lucam, capit. de Magis, & alij Patres infra citandi. Quorum ſententia aptior etiam eſt ad exaggerandum, & amplificandum myſterium. Et hæc eſt ſufficiens ratio, ſeu cõgruentia, propter quam creditur Chriſtus, potius ex remotis, quàm ex vicinis regionibus Magos ad ſe colendum, & adorandum adduxiſſe.

Leo Papa.

Chryſoſt. Ambr.

Quæ autem fuerit illa Magorum regio incertum eſt, quia ex Scriptura nihil habemus, & ſancti Patres variè loquuntur. Quidam enim ex Perſia eos veniſſe dixerunt, fortaſſe quia Magorum authoritas inter Perſas maxima fuit, vt ex Plinio, & Cicerone ſupra retulimus. Ita Baſilius homil. de humana Chriſti generatione, & Iuuencus libr. ſecundo Hiſtoriæ Euangelicæ, Chryſoſtomus (quem ſequuntur Theophylact. & Euthym.)

Plin. Cicer. Baſil. Iuuencus Chryſoſt.

Theophyl. Euthym. Hieronym.

Euthym. (homil. 6. in Matth. Qui inſuper addit eos ex ſeptentrione veniſſe. Nam & Hieronym. Mich. 5. dicit Perſidem Occidentalem eſſe reſpectu Ieruſalem. Sed non video, quo modo hæc duo cum Euangelio cohæreant; niſi fortaſſe intelligat Chryſoſtomus Magos quidem veniſſe ex Oriente, non tamen lineа reſta, ſed declinando ad ſeptentrionalem plagam, ſimpliciter tamen certius eſt Perſiam eſſe orientalem. Eadem ſententia habetur in imperfecto homil. ſecunda. Tride illius ſententia ſtatim dicam. Certãtur etiam Hieronymus, Daniel. ſecundo, & Theodoretus lib. quinto Hiſtoriæ, capit. 38. Sed hi ſolum dicunt Magorum ſcientiam, & authoritatem plurimũ in Perſide viguiſſe.

Hieronym. Theodore.

Origen. Hieronym. Ambroſ. Theodot. Ancyr. Ianſen.

Secunda ſententia affirmat eos veniſſe ex Meſopotamia, ſeu Chaldæa; vel quia Magorum ſcientia inter Chaldæos maximè floruit: vel certè quia Balaam, cuius ſucceſſores Magi fuiſſe dicuntur, Chaldæus fuit. Ita indicat Origenes homil. 13. in Numer. verſus finem, & Hieronym. Iſai. 47. Daniel. ſecundo, & Ambroſ. lib. ſecundo, in Lucam, capit. de Magis, & Theodotus Ancyranus orat. de natiuitate Chriſti: & hanc ſententiam defendit Ianſenius capit. nono. Concordiæ, qui exiſtimat Patres pro priori ſententia citatos ab hac non diſſidere: ſed ſub nomine Perſarum Chaldæos comprehendiſſe, quòd aliquando vnum fuerit Perſarum, & Chaldęorum regnum.

Patria Magorum Arabia Felix.

Verisimilius tamen eſt hos Magos ex Arabia Felice veniſſe. Triplex enim eſt Arabia. Prima dicitur *Deſerta*, quæ in controuerſiam non cadit, quia non habitatur. Altera dicitur *Petrea*, quæ minus quidem diſtat à Paleſtina, non tamen Orientalis eſt: ſed meridionalis maximè reſpectu Iudææ. Solum ergo relinquitur *Arabia Felix*, vt ſi verum eſt Magos ex aliqua Arabia fuiſſe, conſequenter credantur ex hac Arabia, & non ex alijs adueniſſe. Illud autem fit veriſimile primùm teſtimonijs Scripturarum, quæ de hoc myſterio ab Eccleſia, & ſanctis Patribus intelliguntur, Pſal. ſeptuageſimo primo. *Reges Arabum, & Saba dona adducent*, & inferius, *Dabitur ei de auro Arabiæ*: Quamquam enim Hieronymus, Auguſtinus, Baſilius, Theodoret. & alij intelligant ibi generaliter eſſe prædictum gentes, Reges, ac Principes adoraturos Chriſtum, eiq; vt vero Deo munera oblaturos, eaq; expoſitio reijcienda non ſit: non tamen propterea excluditur, quin ibi etiam prædictum ſit huius adorationis initium ab Arabicis Regibus, & aurum Arabiæ offerentibus ſumendum fuiſſe. Quod Eccleſia ſentire videtur, cùm Pſalmum illum huic feſtiuitati accommodat, & alij Patres ſupra citati, qui de hoc myſterio exponunt, & præterea Cyrillus Alexandrinus, libr. quarto in Iſai. oratio. quarta: Tertullianus lib. contra Iudæos, capit. nono, & lib. tertio contra Marcion. capit. decimo tertio. Aymo, & Incognitus, Hugo Cardinalis, Lyranus, & alij in expoſitione illius pſalmi. Et conſonat prophetia Iſaiæ cap. ſexageſimo. *Inundatio camelorum operiet te, dromedarij Madian, & Epha, omnes de Saba venient, aurum, & thus deferentes, & laudem Domino annunciantes, vbi Hieronymus, Madian*, inquit, *& Epha regiones ſunt trans Arabiam, fertiles camelorum, omniſque prouincia appellatur Saba, vnde fuit, & Saba Regina, quæ venit ſapientiam audire Salomonis.* Idem verò Hieronymus libr. quæſtionum, in Geneſim, circa illa verba, capit. decimi, *filij autem Chus, Saba*, & circa illa *filij Regma Saba*, dicit à priori Saba, qui per *Samech* ſcribitur, appellatos eſſe Sabæos, & regionem Saba, *quæ nunc* inquit, *interpretatur Arabia*: de qua dicit intelligendum eſſe illud Pſalm. ſeptuageſimi primi. Reges *Arabum*, & *Saba*, Alij vero exiſtimãt eam regionem traxiſſe nomen à nepote Abrahę, de quo fit mentio Geneſ. vigeſimo quinto: nam & ibi nominantur Madian, & Epha, & deinde ſubditur Abraham ſeparaſſe eos ab Iſaac ad plagam Orientalem, & ibi Hieronymus, in quæſt. Hebraicis ait, iuxta hiſtoricos Hebræorum eos occupaſſe Arabiam, quod etiam ſentit Epiphanius, in compendio doctrinæ, quod habetur libr. tertio, aduerſus hæreſes in fine, qui tamẽ Arabicam illam regionem, vnde Magi venerunt, *Magodiam* appellat, indicans ab ea fuiſſe Magos ſic appellatos. Denique Plinius, libr. ſexto, capitul. vigeſimo octauo, Saboeos Arabes eſſe dicit: quod latius tractat lib. 12. c. 14. Iuxta prędictas ergo prophetias

Auguſt. Baſil. Theodore. Cyril. Alexandr. Tertullia. Aymo. Incognit. Hugo Cardin. Nico. Lyr. Iſai. 60. Hieronym. Regio Madian, & Epha. Geneſ. 25. Epiphan. Plinius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

phetias rectè intelligitur Magos Arabes A fuisse.

Secundò in hac sententia sunt antiqui Patres, Iustinus Martyr dialog. cum Tryphone. *Quam primum*, inquit, *natus est, Magi ex Arabia profecti adorarunt eum:* & vt ad hoc mysterium accommodet prophetiam Isai. 8. *Priusquam sciat puer vocare patrem, & matrem, auferetur fortitudo Damasci*, subdit, Damascum sitam esse in terra Arabica, quamuis nunc contributa sit Syro Phœniciæ. Et idem dixit expressè Tertullianus dicto lib. 3. contra Marcio. capit. 13. Cyprianus etiam sermo. de stella, & Magis: *Nec multo post*, inquit, *Arabum fines huius rei notitia penetrauit, & incolis Saba præclari stella luminis cœleste numen nouis splendoribus indicauit.* Præterea Cyrillus Alexandrinus, libr. 4. in Isai. ora B tione quarta, exponens verba illa cap. 49. *Ecce isti de longè venient, & ecce illi ab Aquilone, & Mari, & isti de terra Australi*, ipse legit *de terra Persarum*, & exponit de aduentu Magorum, & subdit interdum Persiam Arabiam nominari, vel è conuerso. Et fortasse eodem sensu Isidorus libr. de passione Domini, cap. 14. dicit Magos venisse *degente Persarum, & de Arabia, & Saba*. Nam quia Arabia Fœlix sic est Persiæ vicina, vt ab ea solo Perfico sinu separetur, interdum sub *Persiæ* appellatione comprehenditur. Et hoc modo possent ad hanc sententiam accommodari sancti in prima citati.

Iust. mart. — Isai. — Tertullia. Cyprian. — Cycil. Alexandrin. — Isidor. — Quomodo Magi venisse dicantur è Perside.

Tertiò sumitur coniectura ex qualitate donorum, quæ Magi Christo obtulerunt: Arabia enim Felix ferax est auri, & aromatum, vnde Regina Saba magnam vim auri, & aromatum Salomoni attulit, quando ad illius gloriam videndam C venit. 3. Regum. 10. Vnde Tertullian. in Apologet. capit. 42. ad hanc Arabiæ abundantiam alludens, inquit. *Thura planè non eminus, si Arabiæ quæruntur, sciant Sabæi pluris, & carioris suas merces Christianis sepeliendis prostigari, quam Dijs fumigandis.* & capit. 30. grana thuris vocat *Arabicæ arboris lacrymas*. Et Plinius libr. 12. capit. 14. Regionem Saba *thuriferam* vocat, & solam ferè Arabiam esse *feracem thuris*. De auro verò sufficiens testimonium est illud Psalm. *Dabitur ei de auro Arabiæ*. Vnde obiter colligimus literalem rationem, ob quam Magi hæc dona obtulerunt, fuisse, quia illorum regio illis rebus maximè abundabat, & in maiori æstimatione, ac pretio inter ipsos habebantur. Mysticas autem rationes tradunt sancti Patres supra citati, quæ in eis videri possunt, præsertim in Irenæo libr. 3. contra Hæres. capi. 10. Hilario canon. 1. in Matth. vbi sic inquit. *In auro Regem, in thure Deum, in myrrha hominem. Atque ita Sacramenti omnis est consummata cognitio, in homine mortis, in Deo resurrectionis, in Rege iudicij*: Similia ferè leguntur in Leone, Cypriano, & Chrysostomo, & Gregor. Nysseno oratio. de sancta Christi natiuitate. Isidoro libr. de allegorijs noui testamenti in principio, & Ruperto libr. secundo in Matthæ. in principio, qui sentiunt eas rationes mysticas fuisse ab ipsis Magis intellectas, & intentas ad profitendam veram fidem, quam de Christi diuinitate, ac humanitate habebant. Quod expressius docuit Theodotus Ancyranus, oratio. de natiuitate Christi, habita in Concilio Ephesino, tom. 6. appendice. 5. capit. 2. Addi potest in confirmationem conclusionis, ex Hieronymo Isai. 15. quòd licèt Balaam oriundus fuerit ex Mesopotamia: illud tamen vaticinium, *orietur Stella ex Iacob*, non in Mesopotamia: sed in Arabia protulit. Illuc enim à Rege Moab vocatus fuerat, vt constat ex Numer. 23. Moab autem, inquit Hieronymus, prouincia est in Arabia. Fateor tamen Hieronymum nõ explicare illam esse Arabiam Felicem.

3. Reg. 10. — Tertullia. Arabia felix aromatũ ferax, & auri. — Irenæ. — Hilar. — Leo Papa. — Cypria. — Chrysost. — Greg. Nis. — Isidor. — Rupert. — Theod. Ancyran. — Hieronym. Isai. 15. — Num. 23.

Sed obijci potest, quia in illo eodem Psalm. 71. dicitur, *coram illo procident Æthiopes, & inimici eius terram lingent, Reges Tharsis, & Insulæ munera offerent*, & Psalm. 67. dicitur. *Æthiopia præueniet manus eius Deo*: Sed Tharsis est in India Orientali; Æthiopia verò longè ab Arabia distat. Et confirmatur, nam vbi in illo Psalm. 71. dicitur. *Reges Arabum, & Saba*, illud *Saba* in Hebræo per *Samech* scribitur, quomodo regionem Æthiopię significat, vt ex Isai. 43. & 45. colligitur, & ibi Hieronymus indicat in posteriori capite. Confirmatur secundo, quia Arabia potiùs est meridionalis, quàm Orientalis, vnde Regina Saba, *Regina Austri* appellatur.

Obiectio. — Psal. 71. — Psal. 67. — Psal. 71. — Isai. 43. & 45. Hieron. — Respon.

Ad primum de nomine *Tharsis*, respondetur ex Hieronym. 3. tom. Epist. 153. ad

Marcel. & Isai. 2. illud nomen æquiuocum esse, & interdum significare Indiæ regionem: interdum verò ipsum mare; & hoc posteriori modo sumitur in prædicto Psalmo, vt *Reges Tharsis* dicantur, qui regnant in insulis maris, siue hoc generatim intelligatur, siue specialiter de insulis maris, seu sinus Persici, cui fortasse aliquis horum Magorum dominabatur. De nomine autem *Æthiopiæ* omnes Sancti intelligũt ea voce per metaphoram significari omnem Ecclesiam ex gentibus congregandam, quia peccatis deformis, ac nigra erat, sed per Christum erat pulcritudinem cõsequuntura, & Israeliticum populum præuentura. Ita exponunt Theodoretus, Rufinus, Augustinus, Incognitus, & alij dicto Psalmo. 67. & 71. & Origen. homilia. 1. in Cantica, Chrysostomus homil. prima ex varijs in Matth. Neque obstat, quòd illud B verbum gentium conuersionem generatim significet, quia (vt supra dixi) hæc expositio alteram non excludit, præsertim quòd potuit priùs prædici vniuersalis cõuersio gentium, & postea in particulari initium, & primitiæ illius conuersionis designari, vt prædicti Sancti etiam exponunt.

Regio Tarsis quæ. — Theodore. Rufin. August. Incognit. Origen. Chrysost.

Ad primam confirmationem, incertum est illud, quod assumitur: nam Hieronymus quæstion. Hæbraicis in Genesim, & Isai. 43. indicat *Saba* per *Samech* scriptum Arabiæ regionem significare: Vnde fortasse scriptum per vnam literam, scilicet, *Schin*, significat vniuersam Arabiam, scriptum verò per aliam literam *Samech*, specialem aliquam prouinciam, vel regionem eius. Vnde in hoc Psalmo. 71. vbi nos legimus, *Reges Arabum, & Saba*, Hæbræi C legunt *Reges Saba, & Saba*, primum per *Schin*, & secundum per *Samech*, Quòd si fortasse est aliud Saba in Æthiopia, cuius nomen ibi positum est: Respondetur, non omnia quę ibi prædicta sunt, ad Magorũ aduentum pertinere: neque oportere, vt omnia statim initio natiuitatis Christi fuerint impleta. Quòd verò potius Reges Arabiæ, quàm Æthiopię initium huic conuersioni daturi essent, & prophetia Isaiæ confirmauit, apud quem nullus dubitat, quin *Saba* Arabiam significet, & euentus ipse probauit.

Saba regio quæ. — Psal. 71. — Psal. 67. — Isai. 43. & 45. Hieron.

Vnde ad secundã confirmatienẽ respõdetur, eam rectè concludere hos Magos

non fuisse Æthiopes. Nam Æthiopia omnino est Australis; propter quod aliqui existimant, & indicat Origen. suprà, Reginam Austri, ex Saba Æthiopica venisse: At verò Arabia, quamuis non nihil ad Austrum declinet, Orienti tamen vicinior est. Vnde Tacitus libr. 5. Histor. Iudæam à parte Orientali dicit spectare Arabiam, quod maximè verum esse censetur, si hyemalis solstitij ratio habeatur.

Origen. — Tacitus.

SECTIO IIII.

Quo loco, tempore Magi Christum adorauerint.

PRimò de loco in quo Magi Christum inuenerunt, omnes ferè Patres conueniunt illum fuisse Bethelehem. Quia *Matth. 2.* Matthæ. 2. satis apertè indicatur, in illis verbis. Et *mittens eos in Bethlehem dixit, Ite, & c.* adiunctis illis. *Qui cum audissent Regem, abierunt*, vtique Bethlehem stella duce. *Vsque dum veniens staret supra vbi erat puer.* Dissensio tamen est, in quo loco Bethlemitico, & inuenerint, & adorauerint Magi Christum. Nonnulli enim existimant, locum illum non fuisse speluncam, seu stabulum, in quo Christus natus fuerat: sed domum aliquam oppidi Bethlehem, fundati fortasse in verbo illo Matth. 2. *Et intrantes domum, inuenerunt puerum.* Ita docet Epiphanius libr. 2. contra hæreses in 51. *Ingressi*, inquit, *in domum, inuenerunt puerum cum Maria, non amplius in præsepi, non amplius in spelunca, sed in domo.* Existimat enim Epiphanius Magos non post decimum tertium à natiuitate diem: sed post duos annos Christum adorasse, & ideò consequenter rectè opinatur, non in spelunca, sed in aliqua alia domo eum inuenisse.

Matth. 2. — Epiphan.

Verior tamen, ac communior sententia est, eodem loco fuisse Christum adoratum à Magis, quo fuit natus. Ita docet Hieronymus Epistol. 18. & 27. *Hic demonstratus à stella, hic adoratus à Magis.* Chrysostomus homilia sexta, in Matth. *in præsepi*, inquit, *& augurio.* Idem significat homil. prima ex varijs in Matth. & orat. de sancto Philogonio paulò post medium. *Accurrunt*, inquit, *vt illum videant*

Christus in præsepi adoratus à Magis. — Hieronym. Chrysost.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gregor. Nis. deant in præsepe iacentem. Gregor. Nis. orat. de sancta Christi natiuitate. *Regem in spelunca latentem non ignorauerunt.* Cyprian. de stella, & Magis. *In loco humili, & supellectile vili Rex Regum, & Dominus dominantium inuenitur, cognoscitur, adoratur.* Idem indicat Theodotus Ancyranus, suprà dicta oratione de natiuitate, & optimè Euthym. Matth. 2. dicens de Euāgelista. *Thugurium hic domum appellat, quod Lucas diuersorium dixit, domus enim erat, quod vtcunq; inhabitaretur.* Et eadem sententia frequens est apud sanctos Patres, Leonem, Augustinum, Fulgentium, & Eusebium Emisenū, Bernardum, & reliquos in concionibus de Epiphania. Vnde Nicephor. lib. 1. Historiæ cap. 13. hanc sententiam certiorem esse dicit. Et constat, quia Beata Virgo non discessit à loco partus vsque ad Purificationem: ostendemus autem hoc mysterium ante purificationē contigisse. Deinde qua ratione negat Epiphanius inuentum esse Christum in præsepe, posset negare inuētum esse in Bethlehem, vt statim commodius argumentabimur, quia hæc quæstio ex alia de tempore pendet.

Cyprian. Theod. Ancyr. Leo Papa. August. Fulgent. Euseb. Emi. Bernard. Nicephor. Epiphan.

Secundò ergo de tempore adorationis Magorum, quod ad mensem, & diem attinet, suppono accidisse sexta die Ianuarij, de qua re commodior disputandi locus incidet infra quæst. 38. Tēta ergo hoc loco disputatio est de anno, quo post Christi natiuitatem hoc mysterium peractū fuit. Nam idem Epiphanius loco supra citato, & libr. 1. hæresi. 30. versus finem, docet Christum adoratum fuisse à Magis biennio post suam natiuitatem. Fundatur, quoniam Herodes iussit interfici infantes *à bimatu, & infra secundum tempus, quod exquisierat à magis.* Signum igitur est eos peruenisse Ierusalem, biennio postquam stellam Christum natum ostendentem inspexerant. Quòd si obijcias, quia iuxta hanc sententiam, non inuenissent Magi Christum in Bethlehem, nam Euangelista dicit, statim post Virginis Purificationem reuersos esse parentes Christi in Nazareth ciuitatem suam. Respondet Epiphanius, ob venerationem Natiuitatis Christi solitos fuisse Deiparam, & Ioseph redire singulis annis Bethlehem, & ita contigisse, vt ibi inuenirentur à Magis, non quidem in spelunca; sed in domo aliqua (vt Euangelista significat.) Quia in alijs annis non concurrebat tanta hominum frequentia, venientium, vt describerentur iuxta Cæsaris edictum, quæ fuit occasio, vt in nocte Natiuitatis Virgo, & Ioseph non ad domū aliquam, sed ad speluncam diuerterent. Huius sententiæ videtur etiam esse Eusebius in Chronico. Nam eodem anno videtur ponere, & aduentum Magorum, & occisionem Innocentium: quod videtur potissimum huius sententiæ fundamentum. Quia verisimile est Herodem non distulisse tanto tempore Innocentium cædem: sed statim, ac intellexit se fuisse illusum à Magis, illam exequutioni mandasse.

Obiectio. Responsio. Euseb.

Nihilominus communior sententia, ac verisimilior est. Magos peruenisse Bethlehem decimo tertio die post Christū natum. Quod aliquantulum indicat Matth. dicens, *Cùm natus esset Iesus in Bethlehem Iudæ, ecce Magi ab Oriente venerunt.* Deinde hæc videtur esse communis traditio, & sensus Ecclesiæ, quam supponunt omnes Patres supra citati: qui dicunt Christum inuentum esse à Magis in diuersorio, quod non fuisset credibile, si post duos annos Magi aduenissent. Ita scribit Ammonius Alexand. in harmonia quatuor Euangeliorum. Nicephor. libr. 1. capit. 13. & Albinus de diuinis officijs capi. de Epiphania, & Anselm. Matth. 2. Vnde eleganter Augustin. serm. 2. de Epiphania. *In præsepe tunc iacebat, & Magos ab Oriente ducebat, abscondebatur in stabulo, & agnoscebatur in cælo, vt agnitus in cælo manifestaretur in stabulo.* Tertiò, quia, vt venirent ex Arabia, vsque Bethlehem, non indigebāt tanto temporis spatio: distat enim trecentis ad summum leucis, quas decem diebus perficere potuerunt. Præsertim cum Isai. 60. indicetur, eos in dromedarijs fuisse venturos. Quod obiter confirmat hos Magos venisse ex Arabia, in qua hi cameli procreantur, qui dromedarij dicuntur: hoc autem animal velocissimū est, teste Arist. lib. 9. de hist. animal. capit. vltimo, & Philostratus in vita Apollonij ait, conficere vno die *mille stadia*, id est, quadraginta leucas.

Matthæ. Ammon. Alexand. Nicephor. Albin. Anselm. August. Isai. 60. Arist. Philostr.

Ad fundamentum Epiphanij respondent aliqui stellā apparuisse Magis biennio ante natiuitatem Christi. Ita docet Augustinus, & ex eodem fundamento id colligit serm. 7. de Epiphania, cùm enim dixisset

Prima responsio ad fundamentum Epiph. Augst.

sed Magos venisse paucis diebus à natiuitate Christi transactis, subdit in cœlo vidisse stellam, *nō ante paucos dies, sed ante ferme biennium, sicut inquirenti Herodi patefecerunt. Vnde à bimatu, & infra, secundum tēpus, vt scriptū est, quod inquisierat à Magis.* In eadē sententia est Chrisost. hom. 7. in Matth. quāuis non dicat ante bienniū, sed ante multū tempus stellam apparuisse. In imperfecto autē Matt. hom. 2. dicitur, Magos iter egisse per bienniū præcedente stella: nō explicatur autem, an illud biennium præcesserit, vel subsequutum fuerit Christi natiuitatē, ex ijs verò, quæ inferius dicuntur colligi potest præcesisse, cùm asseratur Magos inuenisse Christum in præsepio. Atq; idem planè sensit Theophylact. Matth. 2. & Niceph. libr. 1. Histor. cap. 13.

Chrysost. Theophil. Nicephor.

Cæterùm hæc sententia difficilis creditu est. Primò, quia (vt contra Epiphanium argumentabamur) non potuerunt Magi tantum tempus in via conficere: nec verisimile est, eos post visam stellam profectionem distulisse: nec oportuit illis stellam apparere ante tempus ad illud iter agendum necessarium, præsertim quia *Spiritus Sancti gratia nescit tarda molimina.* Deinde cùm peruenerunt Ierusalem, non inquirebant de Rege nascituro: sed ia natō dicētes. *Vbi est, qui natus est rex Iudæorum,* & addunt, *Vidimus enim stellam eius,* id est, regis nati, ergo stella statim, ac illis apparuit, indicauit illis non nascituro, sed natū. Vnde Aug. serm. 4. de Epiphan. Eo, inquit, *die quo natus est Christus, illi stellam in Oriente viderunt, & quem natum indicabat, agnouerūt, & ex illo die ad hūc diē occurrerunt.* Idem indicat Leo Papa, serm. 1. de Epiphania, in illis verbis. *Mox ab omnibus voluit agnosci, qui dignatus est omnibus nasci. Tribus igitur Magis in regione Orientis stella nouæ claritatis apparuit,* & serm. 2. dicens, *simul Magos per stellam, & Pastores per Angelos ortum Domini didicisse.* & Fulgentius serm. de Epiphania sic loquitur. *Hæc stella nunquam ante apparuit, quia nunc eam puer iste creauit, & à Magis ad se venientibus præuiam deputauit.* Atque ad eundē modū loquuntur cæteri Patres, qui de Epiphania scribunt. Et hanc sententiam magis videtur probare D. Thom. hic art. 6. ad. 3.

Stella Magis non apparuit ante Christi natiuitatem. August. Leo Papa. Fulgent. D. Thom. Secunda Responsio.

Ad fundamentum ergo Epiphanij responsio vulgaris est (quam ibidem D. Tho. refert) Herodem non occidisse infantes ante biennium transactum, quia Romam eo tempore vocatus fuit, eò quòd à filijs suis apud Cæsarem fuerat accusatus: neque eo anno vsque ad sequentem redire potuit. Sed hoc non solum est incertum: verùmetiam antiquis historijs parum consentaneum. Euseb. enim libr. 1. histor. cap. 8. post Innocentium mortem, indicat Herodem domesticis calamitatibus, ac seditionibus fuisse afflictum.

Euseb.

Aliter respondet Aug. 2. lib. de consensu Euangelist. cap. 11. his verbis. *Omitto dicere, quot, & quātis occupationibus regia cura distē di potuerit, & per plurimos dies ab illa intētione, vel auerti omnino, vel impediri.* Et in toto illo capite varias huius dilationis causas, & occasiones excogitat, quæ sine dubio accidere potuerunt. Non tamen existimo necessarium concedere Herodem per biennium distulisse Innocentium cædem: habemus quidem ex Luca nō occidisse illos intra primum, vel fortasse etiā intra secundum mensem. Nam prius Virgo præsentauit filium in templo, & deinde descendit cum Ioseph Nazareth, & verisimile est ibi aliquo tempore habitasse, priusquam admoniti ab Angelo in AEgiptum discederent, post quem discessum teste Matthæo mors Innocentium sequuta est. Intercesit ergo aliquod tempus à reditu Magorum, vsque ad mortem Innocentium; & fortasse non fuit tantùm duorum mēsium, sed plurium: tū propter coniecturas Augustini: tū etiā quia verisimile est, priusquam tam immane facinus Herodes aggrederetur, omnē adhibuisse diligentiā, vt conquisitos Magos ad se reuocaret. Quanquam autem statim intra paucos menses infantes occidi iusserit, fecit tñ vt interficerentur omnes à bimatu, & infra, nō quia existimaret stellā ante duos annos apparuisse Magis: sed præ nimio timore, & ob maiorē certitudinem, & securitatem. Quod rectè docuit Chrysost. hom. 7. his verbis. *Quod à biennio, & infra interfecit, ne miremur, si quidē pauor, & furor, maioris securitatis, & certitudinis causa etiā tēpus profert, ne quisquā eius ætatis & forte is potissimum, propter quem alij interimuntur, effugiat.* Addi etiam potest (quod hic D. Tho. ex Aug. refert) timuisse Herodem *ne cui sydera famulabantur, speciē suam paulò supra, vel infra ætatem transformaret.* Addo denique, quanquam Herodes à Magis didicisset tempus apparitionis stellæ:

Vera responsio. Infanter innocētes quo tempore ab Herode interempti. Chrysost. D. Tho.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non tamē potuisse ab eis discere an eodem die, quo stella apparuit, natus fuerit puer, necne, & ideò, vt quod intendebat, certius assequeretur, interficiendos curauisse infantes, etiam natos aliquo tēpore ante apparitionem stellæ, cuius signum est, quia etiam alios necandos iusit, quos post ortam stellam natos esse certò comperiebat. Et hoc modo interpretor verbum illud Euāgelistæ, *à bimatu, & infrà secundum tempus, quod exquisierat à Magis*: quia scilicet cō siderato tēpore ortus stellæ, humana quadam astutia arbitratus est intra tempus illud Redemptoris natiuitatem contigisse.

Adoratio Magorū die veneris contigit.

Ex dictis in hac sectione obiter colligitur (si vera sunt, quæ supra de die natiuitatis Christi diximus) hanc adorationē Magorum die veneris contigisse, quia Christus ortus fuit die dominica, & à Magis adoratus fuit eodē anno post tredecim dies. Neque obstat, quòd in quibusdam decretis, quæ post sextam Synodum habentur in 3. tom. Con. & illi tribuuntur, in 8. eorū significatur, hanc diem fuisse dominicā. Nā (si attentè legatur) non dicit die dominica Christum adoratum fuisse à Magis: sed illis stellam refulsisse, quod verum est. Quia (vt diximus) illis apparuit in die natiuitatis Christi. Aliud vero ibi dicitur, ex quo posset nonnullum sumi argumentum, scilicet baptismum Christi accidisse die dominica: dicemus autem infra hoc, & illud mysterium in eadē die facta fuisse. Sed est facilis responsio. Fuerunt enim in eodem die mensis, id est, sexto Ianuarij, qui nō semper est idem hebdomadę dies, vt per se constat.

Obiectio.

Responsio.

SECTIO V.

Quæ fuerit stella, quæ Magis apparuit, & quo modo moueretur, ac eos duceret.

Stella, quæ Magis apparuit, non fuit ex cœlestibus D. Thom. Chrysost. Damasc.

De stella, quę Magis apparuit, concors, est omnium sententia, non fuisse aliquam ex cœlestibus. Ita docet D. Thom. hic artic. 7. Vbi plures rationes adducit sumptas ex Chrysost. hom. 6. in Matth. quas Damascen. lib. 2. c. 7. his breuioribus verbis complectitur *Sydus, quod Magis apparuit, non ex illis erat, quæ ab ipso mundi ortu condita sunt. Id quod ex eo liquidò perspicitur, quod ea nunc ab ortu ad occasum, nūc à septentrione ad Austrum progrediebatur, nūc delitescebat, nūc sese rursus aperiebat, id quod à syderum ordine, & natura discrepat.* Et eadem priùs docuerat Basil. homil. de humana Christi generatione. Et eadem est sententia Origenis libr. 1. contra Celsum non longè à fine. Quam optimè cōfirmat Aug. libr. 2. cont. Faust. cap. 5. & serm. 3. de Epiphania, Fulgentius in serm. de Epiphania: Leo item Papa serm. 3. de Epiphania *nouū sydus* illud appellat. Quæ sententia (vt Augustus. doctè indicauit) tolū probabilior est, non certa. Nam rationes illæ ex motu eius desumptæ non omnino cogunt. Nā licèt illa esset ex stellis cœlestibus, iuberi poterat nato Christo relinquere, quod agebat, & ad Christum manifestandū descendere, nouoque modo, & inusitato moueri. Sed licet hoc diuina potentia facere potuerit: id tamen, quod facilius est, & pauciora miracula, minoremque immutationem ordinis vniuersi requirit, fecisse credendū est: multo autem facilius fuit nouā stellā condere, quam è cœlo diuellere, & vacuum illum locum relinquere, aut cœlū ad illum replendum rare facere, aut nouo, & inusitato corpore illū replere, ac rursus stellam, suo peracto ministerio illuc reducere. Adde stellam hanc, quæ Magis apparuit (vt Leo Pap. inquit serm. 1. & 3. de Epiphania) illustriorem, ac pulcriorem cęteris syderibus fuisse. Quod etiā docuit Ignatius epist. 14. ad Ephes. & Chrysost. supra, qui probat eluxisse plusquam solem, quia lucebat in die, hoc autem (vt ipse rectè argumentatur) nō poterat stellis cœlestibus naturaliter conuenire, cùm ab ipso sole lumen accipiant, oportuit ergo, vt Deus illi lumen adderet: eadem autem facilitate potuit nouam stellam creare.

Basil. *Origen.* *Aug.* *Fulgent.* *Leo Papa.* *Stellā à Magis visā fuisse corpus lucidum.*

Difficultas verò superest, cuius naturæ fuerit illa stella. In qua in primis certum existimo illā fuisse naturę corporeę, id est, verum corpus lucidum, & illuminans. Itaque neque fuit aliquid specie tantum apparens, seu phantasticum, quia Euāgelium apertè significat fuisse stellam exterioribus sensibus obiectam, atque lucentem: neque etiā fuit lux aliqua quasi subsistens, & per se separata: tum quia nō est necesse hoc nouum miraculū sine necessitate fingere: tum etiam, quia stella significat corpus aliquod, & non tantū accidēs. Et hinc fit illā stellam, ex materia, & forma substātiali fuisse cōpositam: hoc enim (vt supponimus) cōnaturale est omni corpori: & habuisse

buisse prætereà lucem, quæ accidens est corporis illuminantis, quale illud fuisse, & nomen ipsum stellę probat, & munus: quomodo enim dux vię esse posset, nisi illuminando? Ex qua autem materia constiterit, qualis etiam eius forma fuerit, & quale lumen, valde incertum est.

Dubium. 1.

Primùm enim inquiri potest, an illa materia fuerit cœlestis, vel inferioris ordinis. Primum enim videtur nomen *stellæ* suadere, quod significat corpus aliquod cœleste: Scriptura autē propriè intelligenda est, si cōmodè potest. Vnde ferè omnes sanēti supra citati hoc vocant *cœleste signum*, seu *à cœlo datum*. In contrarium verò est, quia non fuit necessarium aliquid nouum ex nihilo creati. Itē quia oportuisset post illud breue tempus, vel stellam illam annihilari, vel cœlo postea affigi, vtrumq; autem absurdum est.

Responsio. Materia stellæ à Magis visæ qualis.

Quare verisimilius videtur fuisse ex materia aērea, seu elemētari procreatā, vt sentit Abulens. Matth. 2. & D. Tho. hic art. 7. ad. 1. & hoc significant Patres, quando dicunt illam non fuisse *cœlestem stellam*. Non enim solum intelligunt nō fuisse ex numero cœlestium astrorum: sed etiam nō fuisse illius ordinis, & naturæ. Et hoc ipsum significare voluit Origenes dicto lib. 1. cōtra Celsum, cùm dixit illā esse *ad similitudinē cometæ*. Nō enim intelligit fuisse eiusdem rationis, quoad splendorē, & motum sed solum quoad materiam, ex qua facta est. Nec nomen *stellæ* obstat: tum quia sæpè in Scriptura nominatur res, prout exterius apparet, seu prout vulgò nominatur: tum etiam, quia interdum nomen *stellæ* in Scriptura cometas significat, seu corpora lucida in aēre apparentia, sicut & ipse aēr interdum *cœlum* appellatur.

Origenes.

Dub. 2.

Deinde inquiri potest, qualis fuerit forma, & species huius stellæ, an fuerit forma alicuius corporis simplicis, vel mixti, atq; ita perfecta, vt ei fuerit connaturalis totus ille splendor, & lux. In quibus, si diuinare licet, dicēdū est in primis fuisse tale illud corpus, vt ei fuerit cōnaturalis illa lux. Quia hoc nō repugnat: imò tàm facilè fieri poterat virtute diuina, sicut in præternaturali subiecto, & aliàs prior effectus perfectior est, magisque diuinā sapientiam & Christi maiestatem demonstrans. Hinc verò probabile fit, corpus illud fuisse mixtum aliquod perfectum, quia nō fuit corpus cœleste (vt diximus) neq; aliquod ex elemētis, sunt enim valde imperfecta corpora, & nulli eorum tantum lumen connaturale est: præter hæc autem non dantur alia corpora simplicia.

Responsio.

Rursus de ipsa luce talis stellę inquiri potest, quāta fuerit. Nam (quod ad essentiam spectat) verisimile est fuisse eiusdē rationis cum reliquis: de intēsione verò Patres citati significant fuisse sole splēdidiorem, vt patet ex Ignatio, Chrysost. Damasc. & alijs supra citatis, qui omnes inde argumētum sumunt, quòd in meridie lucere, Ecclesia in hymnis Epiphaniæ canit, *Quem stella, quæ solis radiū vincit decore, ac lumine.*

Dub. 3.

Nihilominus tamen nō existimo necessarium, vt habuerit lucem intensiorem, & maiore luce solis, quia difficile creditu est perfectiorem lucem esse connaturalem alicui inferiori corpori, aut datā esse à Deo sine necessitate. Vt enim in meridie luceret, & videri posset, satis erat, quod esset terræ propinqua, & haberet lucem valde perfectam, & materiam admodum dēsam, hoc enim plurimum confert ad lucendum magis. Exquo etiam obiter responderi potest ad curiosā interrogationē, si stella illa tā pulcra, & lucida fuit, & in meridie lucebat, quomodo ab alijs hominibus prēter quàm à Magis visa non fuit, non solum in propinquis, sed etiam in remotis regionibus? Vel si visa fuit, quomodo non omnes in sui admirationem rapuit, & per totum orbem eius fama percrebuit? Ratio enim fortasse est, quia cum esset terræ vicini tātū in locis propinquis lucebat præsertim in die: nocte vero fortasse eleuabatur, ita vt solum ab ijs qui syderibus cognoscendis vacabāt, discerni posset, vt Niceph. inquit lib. 1. Hist. cap. 13.

Responsio. Lux stellæ à Magis visæ quæsita.

Nicephor.

Vltimo tandem inquiri potest de motu, & motore huius stellæ. Quòd enim stella illa moueretur ad ducendos Magos, verisimile est. Duplex enim est opinio in hac re. Altera dicit Magos non semper vidisse stellā, sed semel tantū in principio, postea disparuisse, donec iterum eis apparuit, quādo eggrediebātur Ierusalē, vt Bethlehē pergerent. Cui sententiæ videntur fauere illa verba Matth. *Et ecce stella, quā viderāt in Oriente, antecedebat eos.* Tantum ergo visa fuit in Oriente, & postea non fuit dux itineris, nisi ab Ierusalem vsque Bethlehem.

Dubium. 4.

Idem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Idem videntur indicasse Magi illis verbis. *Vidimus stellam eius in Oriente.* Et hanc sententiam amplexi sunt Caietan. Matt. 2. & Iansen. c. 9. Concordiæ, & tribui solet Basilio hom. de humana Christi generatione, & Aug. serm. 2. Epiphaniæ: sed hi sancti nihil clarè dicũt. Vnde cõtraria sententia, scilicet stellã fuisse ducem Magorum, semperquè eos fuisse comitatam, & ab eis visam, communis est antiquorum, Chrys. hom. 6. in Matth. &. 2. imperfecti, quem Theophylactus. Euthym. & alij sequũtur Matth. 2. vbi Hieron. idem indicat, & clarius Beda, & Leo Pap. serm. 4. Epiphan. & fauet hymnus Ecclesiasticus. *Ibant Magi, quam viderant, stellam sequentes præuiam.* Et hæc sententia est satis verisimilis: oportebat enim homines ignorantes, & nouos in fide sensibili signo duci, & ita D. Tho. hic hanc amplectitur sententiam. Neq; Euangelium repugnat, quia non oportuit omnia explicare dici. Sed est vlterius animad uertendum ex eodem D. Thom. dupliciter posse intelligi Magos vidisse stellam, & illius ductu in Iudæam venisse. Primò, quòd ipsa non fuerit localiter præsens in Oriente: sed tantum in Iudæa, seu supra Bethlehem, fuerit autem visa à Magis in Oriẽte existentibus, qui illam respicientes, & quasi ante oculos semper habentes in Iudæam venerint. Secũdò, quòd ipsa stella visa fuerit existens in Oriente, & semper comitata fuerit Magos venientes per viam, illisq; iter demonstrans, sicut ducebat Deus populum Israel per desertum in colũna nubis, & ignis. Et hic posterior modus est sine dubio verus, & ab omnibus citatis Patribus explicatus, & consentaneus illis verbis Euangelij. *Vidimus enim stellam eius in Oriente,* & euidẽtius illis, *& ecce stella, quam viderant Magi in Oriente, antecedebat eos vsquè dum veniens, staret supra vbi erat puer.* Mota ergo fuit illa stella vsque ad locum natiuitatis Christi.

Ex quo facilè intelligitur motũ illũ non fuisse naturalem, & ab intrinseco: sed ab aliquo intellectuali motore, erat enim motus quasi progressiuus, & (vt Chrysosto. & alij notant) interdum erat vniformis: interdum verò per modum descensus, & aliquando quiete interrumpebatur ex libertate motoris absque vlla alia Physica causa. vt videre licet, cùm peruenit Bethlehẽ tunc enim & stetit stella, & descendit propè ipsum locũ natiuitatis Christi, vt illum euidentius designaret, quæ omnia non poterant, nisi ab intellectuali motore proficisci. Quis autem ille motor fuerit, nõ constat: verisimile autem est non fuisse motam immediate à Deo, seu Spiritu Sancto, vt videtur indicari in hom. 2. imperfecti, sed media aliqua virtute Angelica, quia Deus cùm commode fieri potest, operatur per causas secundas, & quantum ex Scripturis colligi potest, regulariter loquendo huiusmodi motus per Angelos operatur, atque in hac sententia est Abulen. supra, & hoc modo interpretari possumus Chrysosto. hom. 6. in Matth. & Theophylact. ac Euthym. qui eum sequuntur, & Augustin. si author est operis de mirabilibus sacrę Scripturæ, in libr. 3. c. 4. qui dicunt illã stellam non fuisse veram, sed inuisibilem aliquam virtutem in speciẽ syderis transfiguratam, intelligunt enim non fuisse veram stellam Cœlestem, non tamen non fuisse verũ corpus lucidum: quia vero inuisibilis virtus illam mouebat, & quasi per illam loquebatur, ideò dicitur fuisse inuisibilis virtus in speciem stellæ transfigurata, seu quasi assumens, & mouens corpus in figuram stellæ apparens.

Vnum verò supereſt dubium, si Magi ab stella dirigebantur, quomodo diuerterunt à via, & necessarium fuit illis inquirere, vbi Christus natus esset. Respondetur, hoc confirmat quod nuper dicebamus, stellam illam motã fuisse ab aliqua intelligentia, cuius arbitrio, & diuina in primis voluntate factum est, vt aliquãdo sese occultaret: vel radios lucis continendo, suspendente Deo concursum suum: vel ita sese eleuando, vt videri non posset. Verisimile autem est (quod Chrysost. inquit) duxisse Magos vsque Ierusalẽ, & ibi se occultasse, vnde factum est, vt ipsi putauerint ibi esse terminum itineris, & (vt Leo Pap. inquit) *Regem natum in ciuitate regia fuisse requirendum.* Cur autem voluerit Deus occultari stellam Magis, vt ipsi Christum in Ierusalem requirerent. Cur etiam consequenter voluerit permittere turbationem Herodis, & Innocentium cædem, eleganter disputatur à sanctis Patribus in citatis locis, qui varias rationes reddunt, quas D. Thom. attigit supra articul. 2. ad. 3. summa earum est. Primò voluisse Deum Christi natiuitatem publicè annũtiari Iudæis per gentes, tum vt eorum ignorantia, & excæcatio indicaretur: tum vt ipsi verum proferrent testimonium de loco natiuitatis Messiæ, quo cõuincerentur, vt scribit Leo serm. 2. de Epipha. tum denique, vt Magi, qui erant primitiæ gẽtium, fidem suam, & animi constantiam manifestarent, & omnibus, quorum duces futuri erant, exemplo essent. Secundò, voluisse Deum permittere Herodis turbationem: tum vt illius tyranni crudelitas, & astutia ostenderetur: tum etiam, vt exemplo illo constaret nihil posse humana consilia aduersus diuina, neque Christum fuisse interficiendum quando Reges terræ volebant, sed quando ipse voluit, vt elegãter tradit Fulgẽtius serm. de Epiphania. Tum denique, vt manifestaretur praua Iudæorum dispositio, qui simul cum Herode turbati, & Christi necem machinati fuerunt, vt notat Hiero. Matt. 3. Tertiò, voluisse Deum cædem Innocentiũ permittere: tum propter eorum commodum, & gloriam, vt veri martyres efficerentur, vt est constans totius Eccesiæ, & Patrum omnium sententia, vt agentes de baptismo latius dicturi sumus: tum etiam, vt Christus omnibus modis à martyribus testimonium acciperet, & quædam futurorum martyrum semina, ac initia statim iacerentur, & vt in infantibus, in quibus nullum meritum, aut dispositio inueniri poterat gratia Christi, & singularis prærogatiua martyrij euidentius commendaretur, vt Bernard. inquit, serm. de Innocentibus. Præterea, vt opere ipso infantes infanti Christi deseruirent, eiusque natiuitatis testes essent, vel quia dum in eis completur prophetia illa, *Rachel plorans filios suos,* signum natiuitatis Messiæ datum est, vel quia dum propter Christum natum occidũtur, certissimum illi testimonium præbent. Vnde etiam factum, vt non solum testes, sed etiam præcones eiusdem natiuitatis extiterint. Nam vt eleganter inquit Leo magn. sermo. 2. de Epiphania. *Et sæuitia Herodis volens primordia suspectis sibi regis extinguere, huic dispensa tioni nesciens seruiebat, vt dum atroci intentus facinori, ignotum sibi puerum indisereta infantium cæde persequitur, annũciatum cœlitus dominatoris ortũ insignior vbique fama loqueretur, quam promptiorem ad narrandũ, diligẽtioremque faciebat, & supernæ significationis nouitas, & cruentissimi persecutoris impietas.*

Chrysost. Dubium. Respons. Bernard. Chrysost. Leo Papa. Leo Papa. Hieronym. Innocentiũ cædes tur a Deo permissa. D. Thom.

SECTIO VI.

Quomodo visa stella Magi cognouerint Christi natiuitatem.

FVit quorũdam sententia Christi natiuitatem potuisse à Magis per Astrologiæ scientiam, & stellarũ constellationem agnosci. Ita docuit Petrus de Aliaco. q. 30. in Genes. vt latius tractat Sixtus Senensis libr. 6. Bibl. annot. 10. Cui sententiæ videtur fauere Hieronymus in. 47. capit. Isai. circa finem, dicens, *Magi de Oriente venerunt Domini stellam se vidisse dicẽtes, vel ex artis scientia, vel ex vaticinio Balaã prophetæ sui.* Et similia verba reperiũtur nomine Aug. lib. 3. de mirabilib Scripturę capit. 4. Sed est sententia prorsus falsa, nec potest habere nisi hæreticũ fundamẽtum: nimirũ generationes hominũ fatali quadam necessitate ex stellarum constellationibus prouenire: quod est hæreticum, humanamque libertatem destruens. Et multo absurdius, ac intolerabilius est id sentire de diuinis operibus, ac supernaturalibus mysterijs, in quo ordine Christi conceptio, & natiuitas exiſtunt. Legatur contra hunc errorem generaliter Leo Pap. epist. 91. vel iuxta alios codices. 93. ad Turibrum, & in speciali tractando de hoc mysterio Gregorius Nyssenus. Oratione, de natiuitate Christi, Chrysostomus, & cęteri Græci in Matthæum Greg. Pap. homil. 10. in Euang. Augustin. serm. 6. Epipha. &. 2. libr. cont. Faust. cap. 5. & sequentibus, qui tamen præcipuè disputant de stella, quæ Magis apparuit, & rectè dicunt non potuisse illam esse fatum pueri, sed (si ita loqui licet) potius puerum stellæ fatum appellandum esse. Quia non puer propter stellam, sed stella propter puerum demõstrãdum exorta est. Vnde elegãter Petrus Chrysologus serm. 156. circa illud verbũ *Stellã eius, Habere,* inquit, *cœpit stellã vnam, totam qui fecit, habet, & cõtinet creaturã: qui habet stellam, nõ habetur à stella, neq; ipse agitur cursu stellæ: sed ipse stellæ agit cursum cuius per cœlum ste cursum dirigit, sic moderatur incessum, sic viam temperat, vt Magorum seruiat, & mittatur ad egressum.* Quocirca verbũ supra citatũ ex Hieronymo, obiter tãtum dictum esse videtur, & non affirmando: sed sub disiunctione quadam. Potest præterea ita exponi, vt non sensus potuisse

Petr. Aliacens. Six. Senen. Hieron. Aug. Leo Papa. Greg. Nyss. Chrysost. Greg. Papa. August. Pet. Chrys.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuisse Magos visa stella ex illa per artis A
scientiã cognoscere Christi natiuitatem:
sed quòd arte iuuari potuerint ad intelli-
gendum eam stellam fuisse nouam, & inu-
sitatam. Eadem expositio adhiberi potest
verbis Augustini, quæ obscuriora sunt,
quãquã ille liber incertæ est authoritatis.
Secunda sententia est, Magos, qui succes-
sores erant Balaam, ex vaticinio illius fuis
se edoctos orituram aliquando stellã, quæ
natiuitatem Regis cuiusdã Iudeorum in-
dicaret, iuxta verbum illud Num. 24. *Orie-*
Numer. 24. *tur stella ex Iacob, & cõsurget virga de Israel*,
ac propterea summa cura, ac solicitudine
obseruasse, & expectasse ortum illius stel-
læ, & ideò illa visa statim fuisse motos ad
quærendum Regem per eam indicatum.
Origen. Hæc est communis antiquorum Patrum
Basil. sententia, Orig. hom. 13. 15. & 18. in Num. B
& lib. 1. cont. Celsum, Basil. dicta homil. de
humana Christi generatione. Qui addunt,
forsan per aduentum Domini sensisse Ma
gos suorum Deorum, seu potius dæmo-
num potestatem dibilitatam, indeque cœ-
pisse cognoscere magnæ virtutis esse Re-
gem natum, & per stellam indicatũ. In ea-
Hieronym. dem sententia sunt ferè omnes exposi-
Theophyl. tores Matth. 2. Hieronymus, Theophylact.
Euthym. Euthym. Anselmus, Chrysosto. in imper-
Anselm. fecto hom. 2. Item ferè omnes Patres in ho
Chrysost. milijs de Epiphania. Leo Papa, præsertim
Leo Papa. serm. 4. Cyprian. serm. de stella, & Magis,
Cyprian. & benè Petrus Chrysologus serm. 156. *Non*
Chrysolo. *curiositate*, inquit, *Chaldæa, non arte magica,*
sed Iudaica Prophetia. & ser. 157. *Non Chal-*
dæa arte, sed de prisca sanctorũ traditione ma
iorum. Erant isti de genere Noe, de filijs Abra-
hæ, qui Christum nasci per Deum didicerant,
non per artem, eumque hominem Deum Regem
morituru alto cognouerant Sacramẽto. Qui- C
bus verbis indicat hic author non ex sola
prophetia Balaam: sed etiam ex maiorũ
traditione habuisse Magos fidem de aduẽ-
tu Christi, & ex illa motos fuisse, vt ad
Christum adorandum festinarent. Eandẽ
sententiam de prophetia Balaam docuit
Isidor. Isidorus lib. de Passione Domini, cap. 13. &
Hieron. idem sentiunt Hieron. Isai. 47. Augustinus
August. li. 3. de mirabilibus sacræ Scripturæ. & Gre
Greg Nis. go. Nyssenus orat. de sancta Christi natiui
Ambros. tate. Denique Ambros. lib. 2. in Lucã, cap.
Cicer. de Magis. Accedit, etiã prophanos author
Sueton. res tradidisse per totum Orientem famam
percrebuisse, Regem quendam nasciturũ
in Iudæa fuisse, qui rebus omnibus potire-
tur. Ita colligitur ex Cicerone libr. 1. de diu-
inatione, & Suetonio in vita Vespasiani:
& tradunt ex nostris Orosius libr. 6. cap. 6. *Orosius,*
& AEgesippus lib. 5. & alij. *AEgesip.*

Dicendum tamen est Magos, simul cum
externo signo stellæ habuisse internum lu-
men, ac diuinam illustrationem. Ita docet *Visa stella*
D. Thom. hic art. vltimo: & videtur mihi *interius illu-*
constans, ac certa sententia, quam ijs ver- *minati Ma-*
bis docuit Leo Papa ser. 1. de Epiphania. *gi.*
D. Thom. *Dedit ergo aspicientibus intellectum, qui præsti-*
Leo Papa. *tit signum, & quod fecit intelligi, fecit inquiri,*
& se inuenĩ dum obtulit requisitus, & serm.
3. *Magnitudinẽ significationis intelligũt, agen-*
te hoc sine dubio in eorum cordibus inspiratio-
ne diuina, vt constantæ visionis mysteriũ non la-
teret, & quod oculis ostendebatur insolitum,
animis non esset obscurum, & ser. 4. *Præerat*
huic miraculo gratia Dei, &c. & inferius, qua
si exponens secundum sententiam supra
citatam, inquit. *Quamuis autem diuinæ digna*
tionis esset hoc munus, vt cognoscibilis gẽtibus
fierat natiuitas Saluatoris: ad intelligendũ ta-
men miraculum signi potuerunt Magi, etiã de
antiquis Balaam prænuntiationibus cõmoneri.
Idem sensit Fulgentius serm. de Epiph. & Fulgen.
latè Chrysolog. serm. 156. & sequentibus Chrysolo.
de eodem mysterio, & Augustinus serm. August.
7. *Hanc stellam*, inquit (*sicut intelligitur*) *ad-*
mirati, cuius etiam esset, consequenti reuelatio-
ne nosse meruerunt, Regis videlicet Iudæorum,
eoque nato, cũ & hoc eius gratia cognouissent,
ad eum adorandum hodie occurrere potuerunt, Chrysol.
& optimè etiã Chrysost. hom. 6. in Matt.
Qui hoc confirmat, simul cum Augustino Fulgen. &
supra, quia Magi non venerunt ad Chri- Chrysol.
stum sola cogitatione, & spe regni tempo-
ralis: tum quia non sperarent illum futu-
rum temporalem Regem suum, sed gentis
alienę: tum etiam quia magno periculo se
exposuerunt, nouũ Regem in alieno Reg-
no, & in ciuitate regia, & coram Rege qui
tunc regnabat, futurum successorem quæ-
rentes. Præterea, quia infantulum adora-
runt nulla Regis videntes insignia, cuius
gratiam tunc captare non poterant, si tan-
tum homo, & Rex temporalis futurus cre
derentur, quandoquidẽ eorum obsequium
non agnoscebat, neque etiam apud illius
parentes humanam aucupari beneuolen-
tiam seu adulationem potuerunt, cum eos
pauperes, & inopes esse prospicerent. De-
nique quia ad patriam redeunt nullo spe-
ctato

tato temporali præmio. Cognouerunt igi- A
tur Christum esse plusquam hominem, &
Regem plusquam temporalem: atqui hu-
iusmodi cognitionem sine gratia Spiritus
Sancti habere nequiuerũt. Eo vel maximè,
Fulgen. quòd suis muneribus insignem quandam
de Christo cognitionem declararunt, vt
supra ex sanctis Patribus citauimus, &
vno verbo dixit eleganter Fulgentius su-
pra. *Attende, quid obtulerunt, & agnosce, quid*
crediderunt. Deinde in toto itinere, ac dili-
gentia quærendi Christum, & in illã animi
constantia, qua de illo Ierosolymis interro-
garunt, & in illo *gaudio valde magno*, quo
gauisi sunt, visa iterum stella, ac denique
in eo obsequio, quo coram puero in præse-
pi inuento prociderunt, eumque adorarũt,
insignem animi virtutem, fidem, religionẽ,
atque charitatẽ ostenderunt. Ergo non est
dubium, quin singulari, & excellenti gra- B
tia ab Spiritu Sancto fuerint interius præ-
uenti, & adiuti. Postremò in Euangelio le-
gimus post adoratum Christum accepisse
Magos in somnijs responsum, *nec redirẽt ad*
Herodem, quid ergo mirum, quod existen-
tes in Oriente diuinum responsum acce-
perint, vt Christum adorandum adirent?
cognouerunt ergo stellę significationem di-
uino lumine. Voluit autem Deus non tan-
tum interius eos illuminare: sed etiam sen-
sibili stellæ signo ducere: tum quia erant
imperfecti, & quasi paruuli in fide: tum
etiam, quia hæc est suauis diuinę prouiden-
tiæ dispositio, vt per ea, quæ vnicuique fa-
miliaria sunt, vnumquemque ad se trahat,
& moueat. Quia ergo Magi in rerum cœ-
lestium, ac stellarum consideratione versa- C
bantur, ideò eis per noui syderis illustra-
tionem demõstrari voluit, vt rectè D. Tho.
ar. 5. declarat, & ar. 3. ad. 3. vbi dicit ideò ab
Oriente fuisse vocatos, vt significaretur à
Zachar. Christo, cuius nomen *Oriens* est Zachar. 6.
Chrysost. attractos fuisse. Denique Chrysost. hom.
11. in cap. 1. Ioannis, Magos dicit fuisse fa-
ctos à Christo magistros Iudæorum, & ho-
mi. 16. & varijs in Matth. ad Christum lo-
quens, inquit. *Ipse aduẽtu tuo Magos ab Oriẽte*
vocasti, & Euangelistas eos ad sua remisisti.

QVAESTIO XXXVII.

De legalibus circa puerum Iesum obseruatis, in quatuor articulos diuisa.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm Christus debuerit circuncidi.

AD primum sic proceditur. Vi- 204
detur, quod Christus non de- *Infr. q. 40.*
buerit circuncidi. Veniente *ar. 4. co. Et*
enim veritate, cessat figura. Sed cir- *4. di. 1. q.*
cuncisio fuit Abrahæ præcepta, in sig- *2. ar. 2. q. 3.*
num fœderis, quod erat de semine nas- *& opu. 60.*
cituro, vt patet Genes. 17. Hoc autem *cap. 5.*
fœdus fuit in Christi natiuitate cõple-
tum. Ergo circũcisio statim cessare de-
buit. ¶. 2. Præterea, Omnis Christi
actio nostra est instructio: vnde dicitur
Ioan. 13. Exẽplũ dedi vobis, vt quemad
modum ego feci, ita & vos faciatis. Sed
nos nõ debemus circuncidi: secundum
illud Gala. 5. Si circuncidimini, Chris-
tus vobis nihil proderit. Ergo videtur,
q nec Christus debuerit circuncidi.
¶ 3. Præterea, circuncisio est ordinata
in remediũ originalis peccati. Sed Chri
stus nõ cõtraxit originale peccatum: vt
ex suprà dictis patet. Ergo Christus nõ
debuit circuncidi. ¶ Sed contra est, q
dicitur Lucæ. 2. Postquam cõsummati
sunt dies octo, vt circuncideretur puer.
¶ Respõdeo dicendum, quòd pluribus
de causis Christus debuit circuncidi.
Primo quidẽ, vt ostendat veritatẽ car-
nis

Universidad de Deusto
Biblioteca

nis humanæ, contra Manichæũ, qui dixit eum habuisse corpus phãtasticũ, & contra Apollinarium, qui dixit corpus Christi esse diuinitati consubstantiale: & contra Valentinum, qui dixit Christum de cœlo corpus attulisse. Secũdo, vt approbaret circũcisionem, quã olim Deus instituerat. Tertio, vt comprobaret se esse de genere Abrahæ, qui circũcisionis mãdatum acceperat in signum fidei, quam de ipso habuerat. Quarto, vt Iudæis excusationẽ tolleret ne eum reciperent, si esset incircũcisus. Quinto, vt obediendi virtutẽ nobis suo cõmendaret exẽplo. Vnde & octaua die circuncisus est, sicut in lege erat præceptum. Sexto, vt quia in similitudinẽ carnis peccati aduenerat, remediũ, quo caro peccati cõsueuerat mundari, nõ respueret. Septimo, vt legis onus in se sustinẽs, alios à legis onere liberaret, secũdum illud Galat. 4. Misit Deus filium suum factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quod circuncisio per remotionẽ carnalis pelliculæ in membro generationis facta significabat spoliationem vetustæ generationis, à qua quidem vetustate liberamur per passionẽ Christi. Et ideo veritas huius figuræ non fuit plene impleta in Christi natiuitate, sed in eius passione, antequã circuncisio suam virtutem & statũ habebat. Et ideo decuit Christum ante suam passionem tanquam filium Abrahæ circuncidi. ¶ Ad secundum dicendum, quod Christus circũcisionẽ susceptt eo tempore, quo erat sub præcepto. Et ideo sua actio in hoc est nobis imitanda, vt obseruemus ea, quæ sũt nostro tẽpore in præcepto: quia vnicuique negotio est tẽpus, & opportunitas, vt dicitur Eccles. 8. Et præterea, vt Origen. dicit, sicut mortui sumus cum illo moriente, & cõsurreximus Christo resurgenti: ita circuncisi sumus spirituali circũcisione per Christũ, & ideo carnali circũcisione nõ indigemus. Et hoc est, quod Apostolus dicit Coloss. 2. In quo, scilicet Christo, circuncisi estis circuncisione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, Sed incircũcisione Domini nostri Iesu Chrsti. ¶ Ad tertiũ dicendum, quod sicut Christus propria voluntate mortẽ nostrã susceptt, quæ est effectus peccati (nullũ in se habens peccatũ) vt nos à morte liberaret, & spiritualiter nos faceret mori peccato, ita etiam, & circucisionem, quæ est remedium originalis peccati, susceptt absque hoc, quod haberet originale peccatum: vt nos à legis iugo liberaret, & vt in nobis spiriualem circuncisionem efficeret: vt scilicet susciendo figuram, impleret veritatem.

A B C

COMMENTARIVS.

NON inquirit D. Thom. de debito præcepti, seu de morali debito ad morum honestatem necessariõ: sed solum de debito decentiæ, aut congruitatis. Et hoc sensu respondet debuisse, seu decuisse Christum circuncidi. Cuius rei septem rationes affert, non quidem necessarias: sufficientes tamen, suppositio mysterio iam facto. Solum in quinta, quæ fundatur in exemplo obedientiæ, obseruandum est, non esse sensum Christum obedijsse præcepto circuncisionis, quo obligaretur, & hoc modo dedisse nobis exemplum obedientiæ, sed potius ob reuerentiam illius legis se illi subdidisse, cũm ea non teneretur, & hoc modo exemplum obedientiæ præbuisse.

Argumenta D. Tho. facilia sunt, eorumq; doctrina in sequenti disputatione explananda amplius est. Id verò quod Caietan. notat circa solutionem ad secundũ, quamquam alienum est ab hoc loco, corrigẽdum tamen breuiter est. Tractat enim, an liceat nunc vti circuncisione, non vt legali cæremonia, neque ad obseruandam legem antiquam, neque in remedium originalis peccati: sed solum propter conformitatem ad Christum, & licet dubitando tantum procedere videatur: in eam verò sententiam inclinat, vt ablato scãdalo hoc per se malũ nõ sit: sed potius bonũ, quia obiectũ est indifferens, & finis, ad quẽ ordinatur bonus. Hęc sentẽtia sine dubio falsa est (vt D. Th. docuit in 4. d. 1. q. 2. art. 5. q. 3. ad. 3.) Ratio est, quia Christus non assumpsit circuncisionem, nisi vt cæremoniã legalẽ, velle ergo cõformari Christo in vsu circũcisionis, est re ipsa velle cõformari illi in vsu cæremoniæ legalis, quod non magis licèt in circuncisione, quã in omnibus alijs cæremonijs legis, quas Christus seruauit. Quod si quis in ea actione: vel passione cõsideret solũ id quod materiale, & corporale est, vanũ est, & superstitiosum velle in hoc cõformari Christo, si verò respiciat dolorẽ, & carnis afflictionẽ, nõ licèt homini in hoc conformari Christo, abscindendo, vel minimã corporis sui partem sicut nemini licèt, vel manũ sibi perforare, spineam coronam capiti infigere, vt Christo conformetur.

Caietan.

Vtrum conuenienter fuerit Christo nomen impositum.

AD secũdũ sic proceditur. Videtur, quod incõueniẽter fuerit Christo nomẽ impositum. Veritas enim Euãgelica debet prænũtiationi propheticæ respondere. Sed Propheræ aliud nomẽ de Christo prænũtiauerunt: dicitur enim Isai. 7. Ecce Virgo cõcipiet, & pariet filiũ, & vocabitur nomẽ eius Emmanuel. Et. 8. Vocabitur nomẽ eius, accelera, spolia detrahe, festina prædari. Et. 9. Vocabitur nomẽ eius, Admirabilis, Cõsiliari⁹ Deus fortis, pater futuri seculi, Princeps pacis, & Zach. 6. dicitur, Ecce vir, Oriẽs nomẽ eius. Ergo inconuenienter vocatũ est nomẽ eius Iesus. ¶ 2. Præterea Isa. 62. dicitur, Vocabitur tibi nomẽ nouũ, quod os Dñi nominauit: Sed hoc nomẽ Iesus, nõ est nomẽ nouũ, sed pluribus fuit in vteri Testamẽto impositũ: vt patet etiã ex ipsa genealogia Christi, Luc. 3. ergo videtur, quod incõueniẽter vocatum est nomen eius Iesus. ¶ 3. Præterea, hoc nomẽ, Iesus saluté significat, vt patet per id, quod dicitur.

D. Tho.

A B C

Mat. 1. Pariet filiũ, & vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluũ faciet populũ suũ à peccatis eorũ. Sed salus per Christũ nõ est facta solũ in circuncisione, sed etiã in preputio: vt patet per Apost. Ro. 4. incõueniẽter ergo hoc nomẽ fuit Christo impositũ in sua circũcisione. ¶ Sed cõtra est authoritas Scripturæ, in qua dicitur Luc. 2. quòd postquã cõsummati sunt diès octo, vt circũcideretur puer, vocatum est nomẽ eius Iesus. ¶ Respõdeo dicendũ, quòd nomina debent proprietatibus rerum respõdere. Et hoc patet in nominibus generũ, & specierũ: quia, vt dicitur. 4. Metaph. ratio, quã significat nomẽ, est definitio, quæ designat propriã rei naturã. Nomina autẽ singulariũ hominũ semper imponũtur ab aliqua proprietate eius, cui nomen imponitur. Vel à tẽpore, sicut imponuntur nomina aliquorũ Sãctorũ his, qui in eorum festis nascuntur. Vel à cognotione: sicut cum filio imponitur nomẽ patris. Vel alicuius de cognatione eius: sicut propinqui Ioãnis Baptistæ volebãt eũ vocare nomine patris sui Zachariam, nõ autẽ Ioãnẽ: quia nullus erat in cognatione eius, qui vocaretur hoc nomine, vt dicitur Luc. 1. Vel etiã ab euentu, sicut Ioseph vocauit primogenitũ suũ Manassem, dicens, Obliuisci fecit me Deus omniũ laborũ meorũ, Gen. 41. Vel etiã ex aliqua qualitate ei⁹, cui nomen imponitur, sicut. Gen. 25. dicitur, quòd quia primus egressus est de vtero matris, rufus erat, & totus (in morem pellis) hispidus, vocatũ est nomẽ eius Esau, quòd interpretatur rube⁹. Nomina autẽ quæ imponũtur aliquibus diuinitus, sẽper significãt aliquod gratuitum donum eis diuinitus datũ: sicut Gen. 17. dictum est Abrahæ, appellaberis Abrahã, quia patrẽ multarum gentium cõstitui te. Et Mat. 16. dictum est Petro, Tu es Petrus, & super hãc

A

Universidad de Deusto
Biblioteca

hanc petrã ædificabo Ecclesiã meam. A Quia igitur Christo hoc munus gratiæ collatum erat, vt per ipsum omnes saluarẽtur, ideò cõuenienter vocatum est nomen eius Iesus, id est, Saluator, Angelo hoc nomẽ prænuntiãte, nõ solùm matri, sed etiã Ioseph, qui erat futurus eius nutritius.

¶Ad primum ergo dicẽdum, quòd in omnibus illis nominibus quodãmodo significatur hoc nomen Iesus, quod est significatiuum salutis. Nã in hoc quod dicitur, Emmnuel, quod interpretatur, nobiscum Deus, designatur causa salutis, quæ est vnio diuinæ, & humanæ naturæ in persona Filij Dei, per B quã factum est, vt Deus esset nobiscũ, quasi particeps nostræ naturæ. Per hoc autẽ quod dicitur. Voca nomẽ eius, Accelera, spolia detrahe, &c. designatur, à quo nos saluauit, quia à diabolo, cuius spolia abstulit secundum illud Colos. Expolians principatus, & potestates, traduxit cõfidenter. In hoc autem quod dicitur, Vocabitur nomen eius admirabilis, &c. designatur via, & terminus nostræ salutis, in quãtum. s. admirabili diuinitatis cõsilio, & virtute, ad hæreditatem futuri seculi perducimur, in quo erit pax perfecta filiorum Dei, sub ipso principe Deo. Quod vero dicitur, Ecce vir, Oriẽs nomẽ eius, ad idẽ refertur, ad quod primum. s. ad Incarnationis mysterium, secundum quod exortum est in tenebris lumẽ rectis corde. ¶Ad secundum dicendum, quod his, qui fuerunt ante Christum, potuit cõuenire hoc nomen Iesus, secundum aliquã aliã rationẽ, puta, quia aliquã particularẽ, & tẽporalẽ salutẽ attulerunt. Sed secundum rationẽ spiritualis, & vniuersalis salutis, hoc nomen propriũ est Christo, & secũdum hoc dicitur, esse nomen nouum. ¶Ad tertiũ dicendũ, quod sicut Gen. 17. legitur, simul Abrahã suscepit nominis impositionẽ à Deo, & circuncisionis mandatum. Et ideo apud Iudæos consuetum erat, vt ipso die circuncisionis nomina pueris imponerentur, quasi ante circuncisionẽ perfectum esse nõ habuerint. Sicut etiã nunc pueris in baptismo nomina imponũtur. Vnde super illud Prouer. 4. Ego filius fui patris mei, tenellus, & vnigenitus corã matre mea, dicit glos. Quare Salomõ se vnigenitum corã matre nominat, quem fratrem vterinum præcessisse Scriptura testatur, nisi quia ille mox natus sine nomine, quasi nunquã esset, de vita decessit. Et ideo Christus simul cum fuit circuncisus, nominis impositionem accepit.

C

COMMENTARIVS.

QVatuor breuiter, & elegãter explicat D. Th. in hoc art. Primũ hoc nomen IESVS fuisse Christo accõmodatissimũ, fuit enim diuinitus impositũs nomina autẽ, quæ diuinitus imponũtur, sumi solent ex aliquo munere gratiç diuinitus collato, Nomen Iesu Christo autẽ hoc munus gratiç datũ est, vt Christus. s. fuerit omniũ Saluator. Secũdũ est in solutione ad. 1. in hoc nomine cætera Christi nomina, quç in scripturis inueniũtur, mirabiliter cõtineri, de qua re plura in disput. sequẽti dicẽda sunt. Tertiũ est in sol. ad. 2. hoc nomẽ prout Christo impositũ est, fuisse nouũ, & nunquã antea alteri impositũ, quia licet ipso materiali nomine nonnulli antea insigniti fuerint, ratio autem, & etymologia nominis noua, ac singularis in Christo fuit. Alij enim dicti sunt, *Iesus*, vel propter aliquod tẽporale cõmodũ, quod hominibus attulerũt, vel propter eorũ imitationẽ, & cognationẽ, solus autẽ Christus dictus est *Iesus*, eo quòd futurus erat author spiritualis vitç, ac salutis. Iuxta quã doctrinã explicat D. Th. locũ Isai. 62. *Vocabitur tibi nomẽ nouũ, quod os Dñi nominauit.* Quæ doctrina, & expositio cõsentanea est Cyril. lib. 5. de Trinit dicenti nomẽ *Iesus*, esse nomẽ nouũ Verbo impositũ, carnis natiuitatẽ indicãs, & Isaiç vaticiniũ implẽs. Idẽ expresius docet idem Cyril. lib. de fide ad Theodos. propè mediũ. Sed licèt hec expositio probabilis sit, idẽ tamẽ Cyril. & Hierony. in Isai. non ad Christũ, sed ad Ecclesiã, Isai. 62. Cyril. Gen. 17.

siã, & spirituale populũ Israel, locum illum Prophetæ referendum putant. Et quidem planus contextus literæ hoc requirit, sic enim inquit. *Propter Sion non tacebo, & propter Ierusalem non quiescam, donec egrediatur, vt splendor iustus eius, & Saluator eius, vt lãpas accendatur. Et videbunt gentes iustũ tuũ, & cuncti Reges inclytũ tuũ, & vocabitur tibi nomen nouum, quod os Dñi nominauit.* Illud enim pronomẽ, *tibi*, ad Ecclesiã manifestẽ refert prophetiã, illi ergo noua ex ore ipsius Dei nomenclatura promittitur. Quod dicit Hieron. impletũ fuisse, quando Christus dixit Petro, *super hanc petram ædificabo Ecclesiã meã.* Vnde Euseb. lib. 2. de Demõst. Euangel. Demonstra. 49. dicit, hoc nomen nouum, esse nomen Christianorum, *quod à Saluatoris nostri Iesu Christi appellatione deductum in toto orbe terrarum laudibus, & fauore celebratur.* De quo legi potest Chryso. hom. 18. in. 1. cap. Ioannis. Hieron. Euseb. Chryso.

Quartum est in solut. ad. 3. cõuenienter fuisse Christo nomen impositũ in die circuncisionis, cuius literalẽ rationem reddit. Quia inter Iudeos ita erat in more positũ, quẽ morem ortũ esse dicit tũm ex eo, quòd Abrahã simul cũ circuncisionis mandato nouũ nomẽ a Deo accepit: tũm etiã, quòd ante circũcisionẽ, cũ infantes nõ essẽt Deo reccõciliati, nõ censebãtur habere esse perfectũ, nequè nomine digni. Quæ ratio est optima, & accõmodari potest impositioni nominis, quę nũc fit in baptismo. In Christo tamẽ Dño locũ nõ habet, nã secundũ se ab initio cõceptionis meruit, & habuit tale nomen: imò, illud *vocatum est ab Angelo, priusquã in vtero concipieretur*, seruari tamẽ in se voluit populi sui cõsuetudinẽ. De qua re nonnulla addemus disputat. sequenti.

DISPVTATIO XV.
In duas sectiones distributa.

De mysterio circuncisionis.

QVę ad materiã de circuncisione spectant, nõ sunt hoc loco tractãda, cũ de hac re ex professo disputet D. Tho. q. 70. quã diuina ope in sequẽti tomo expli cabimus. Solũ ergo supponẽda est historia Gen. 17. vbi Deus præceptũ tradidit Abrahę, eiusquẽ posteris de circũcidẽdis octauo die infantibus. Quod præceptũ nẽ poterat obligare infantes, donec ad ętatẽ adultam peruenirẽt: obligabat tamen parentes, vt in Gen. 17.

A filijs suis illud obseruarẽt. De hoc ergo præcepto videndũ est, qua ratione, vel obligatione in Christo fuerit impletũ, ac deinde nonnihil de nomine ei impositio dicemus. Quã disputationẽ, & duas proximè sequẽtes breuiter expediemus, quia res faciles sunt: eas tamen nõ omnino prętermittẽdas duximus, vt integra, ac completa doctrina traderetur.

SECTIO I.
Vtrùm licuerit, vel decuerit Christum circuncidere.

SVppono in primis Christũ non fuisse subiectũ præcepto circuncisionis, seu quod idẽ est, parẽtes ei? nõ fuisse obligatos ad circuncidendũ illũ, non solũ, quia Deus erat, sed etiã, quia nõ fuerat ex semine virili, cõmuni aliorũ modo genitus (vt latius probaui tomo pręcedenti, disput. 43. sectione. 2.) Quod tamen per se, & ex vi illius præcepti intelligendum est, an vero propter scandalum vitandũ nonnulla fuerit obligatio, dicam inferius.

B

Duplex ergo hinc oritur dubitandi ratio. Prior est, quia secluso pręcepto Dei nõ liceret Iudeis filios suos circuncidere: tũm quia vulnus illud in tenerrima ætate mortis periculũ afferre poterat: tũm etiã, quia nullius membri abscisio, vel mutilatio per se licita est, secluso Dei pręcepto, vel vrgẽte necessitate, sed in Christo cessauit diuinũ præceptũ, ergo nõ licuit hominibus diuinã eius carnẽ attingere, & sacratissimũ sanguinẽ fundere.

Secunda ratio dubitandi est, quia circũcisio præcipuè instituta fuit, vt esset signũ fœderis inter semen Abrahę, & Deũ, Gen. 17. significabat autẽ, vel Christũ vẽturum: erat enim quędã protestatio, & signaculũ fidei Christi vẽturi, vt indicatur ad Rom. 4. vel spiritualẽ circũcisionẽ per fidẽ Christi cõferendã. Hac enim ratione dabatur in membro generationis, quia Christus ex semine Abrahæ erat nasciturus, & quia futurus erat remediũ peccati originalis, quod per circũcisionẽ traducitur, ergo tale signũ nõ poterat verè applicari Christo iã nato, & natura suã à peccato immuni. Et hec ratio efficacius probat nõ decuisse Christum circũcidi, & signũ peccatoris assumere. Gen. 17. Rom 4.

C

Dicẽdũ verò est primo, sanctũ, & honestũ fuisse Christũ circuncidi. Est conclusio de fide: nã in primis de fide certũ est, Christũ Christus octauo die circuncisus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stũ fuisse circuncisum. Ita enim vniuersa Ecclesia intellexit verbũ illud Luc.2. *Postquàm consummati sunt dies octo, vt circumcideretur puer, vocatum est nomen eius Iesus.* Nã licèt Euangelista, facta mentione diei ad circuncisionem instituti, transitum facere ad nominis impositionẽ, nec affirmare expressè videatur Christum fuisse circuncisum: tamen verus sensus illius loci est. *Postquàm consummati sunt dies octo*, id est, postquàm aduenit dies octauus circuncisioni puerorum indictus, & postquàm in eo circuncisus est puer, illi Iesu nomen impositũ est. Ita Ammonius Alexand. in harmonia quatuor Euãgeliorum Ambros. hic, & alij expositores. Nam quia consuetum erat, & lege præscriptum, vt infantes circunciderentur, ideò Euangelista potius id tãquam indubitatum, manifestumquè supponere, quàm diserte narrare visus est. Quia verò impositio nominis propria, & peculiaris fuit, ideò de illa distinctiùs scripsit. Quanquam si textum Græcum attẽdamus, in eo apertius hoc indicatur, additur enim coniunctio, &, hoc modo, *Postquam consummati sunt dies octo, vt circumcideretur puer, & vocatum est nomen eius Iesu*, illa enim dictio copulatiua manifestè supponit illum circuncisum esse. & præterea illi fuisse impositum nomen Iesu.

Luc.2.

Ammon. Alexan.

Deinde certum etiam de fide est, licite, ac sanctè egisse eos, qui Christum circuncidérũt. Primum enim B. Virgo, quę peccare non poterat, in eum actum consensit, iustus etiam Ioseph: tanquam nutritius, & quasi pædagogus Christi suam in eo facto voluntatem interposuit, imò (vt aliqui volunt) circuncisionis etiam ipse minister fuit. Præterea totum id factum est voluntate eiusdem Christi, & æterni Patris, qui *ipsum misit factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret.*

Ad Gal. 4.

Obiectio.

Dices etiam voluntariè passus est Christus, & nihilominus actio, à qua prouenie bat illa passio, non erat bona, ergo idẽ posset quis dicere in præsenti. Respondetur esse valde diuersam rationem, illa enim actio erat iniuriosa, & intrinsecè mala: hęc autem minime, & ideò non solum, vt passio, sed etiam, vt actio fuit Christo voluntaria, & non solum permissa, sed etiam ordinata ab æterno Patre. Quod dupliciter explicari potest: primò, quia verisimile est nõ esse factam à Ioseph, & B. Virgine absquè speciali Dei reuelatione. Et fortasse quando Angelus docuit Ioseph nomen, quod puero erat impositurus, simul significauit, vt illud imponeret die circuncisionis, more consueto. Vnde Epiphanius, lib. 1. hæresi. 30. sub finem, alios pueros inquit non esse authores circũcisionis, sed parẽtes ipsorũ Christum autem sicut incarnationem, & cõceptionem, ac nominis impositionem, ita & circuncisionẽ sibi ipsi dispensuisse. Secundò, secluſa etiam reuelatione, illa circuncisio, tunc erat actio sacra, & religiosa, & authorirate diuina ad diuinum cultum instituta, & vt illius vsus esset licitus, non oportebat, vt ex obligatione legis fieret, poterat enim voluntarie assumi ab his, qui lege Moysis non obligabãtur, quãquam post illam assumptam seruandę legi obnoxij manerent, teste Paulo ad Galat. 5. Ergo, & si Christus non esset subiectus legi circuncisionis: iustè tamen, & sanctè potuit à parentibus circuncidi.

Epiphan.

Primum circuncisionis fuit signum iustitiæ fidei. Gen. 17.

Galat.5.

Respõsio. Circuncisio Christi sancta.

Neque obstabat circuncisionis significatio: est enim hæc differentia inter voces, & res, seu facta, quòd vocum vsus primarius est significatio: at verò res, seu facta habere possunt alium primarium vsum. Deinde voces expressius significant, quã facta, ac denique in eodem facto potest multiplex significatio fundari, ita vt vna possit ab alia separari. Prima ergo ratio instituendi circuncisionẽ fuit ad consignandũ populũ Dei, & homines diuino cultui quodãmodo destinandos, iuxta illud Genes. 17. *Statuam pactum meũ inter me, & te, vt sim Deus tuus, & seminis tui post te*, & infra, *Circuncidetis carnem præputij vestri, vt sit in signum fœderis inter me, & vos*: hic ergo vsus, & significatio optimè potuit in Christum Dominum cadere. Aliæ verò significationes, cùm non essent expresse, non erant necessariò coniunctę cum illo opere, & ita poterant separari, & vitari omne mendacium: sicut constat, quia nõ solum post Christum natum, sed etiam post mortem eius multo tempore licita fuit circũcisio, & Paulus licitè circuncidit Timotheum absquè vllo mendacio, vel falsa significatione.

Act. 16.

Ex quibus ferè expeditæ relinquuntur rationes dubitandi initio positæ. Quibus addo, quãuis per se nõ fuerit necessarium parẽtibus Christi, puerum circũcidere: per accidens tamen ad vitandum scandalum, merito existimari potuisse necessarium.

Quia

Quia cùm partus esset manifestus omnibus, miraculum autem conceptionis esset occultissimum, non potuisset non generari graue scandalum, si circũcisio fuisset prætermissa. Et quanquam hæc necessitas fortasse non tãta fuerit, vt obligationem simpliciter induceret, quia non erat necessarium, vt cæteris constaret, si fortasse circũcisio omitteretur, nihilominus tamen demõstrat ratio facta hunc fuisse conueniẽtissimum modum non solum ad vitandum scandalum: sed etiam ad significandã prõptissimam voluntatem parendi legi, eiquè reuerentiam exhibendi, eã nimirum exequendo etiam cùm non obligaret.

Dico secũdo, decuisse maxime Christũ circuncidi. Est cõclusio æque certa, ac præcedens. Quam optimis rationibus confirmat D. Tho. in arti. quæ omnes fere ad literam desumptæ sunt ex Epiphanio loco nuper citato, vbi sic inquit, *Propter multas causas circuncisus est, & primum, vt ostenderet seipsum in veritate carnem assumpsisse, propter Manichæum, & eos, qui dicunt, eũ in specie apparuisse*, & postea eandem rationem applicat contra Apollinarem, & Valentinum. Secundò. *Vt non haberent Iudæi excusationem, si enim non fuisset circuncisus, potuerant dicere, non potuimus Christum suscipere.*

Circuncisio Christi multis modis declarata Epiphan.

Chrysost.

Quam rationẽ eleganter tetigit Chrysost. Apost. & rationem reddens, cur Paulus Timotheum circuncideri, inquit. *Hæc est causa circuncidendi, non enim erebant audire verbum ab incircuncisis: vide opus circuncidit, vt circuncisionem tolleret.* Tertio addit Epiphanius. *Oportebat ipsum, qui præceperat Abrahã vt circũcideretur, signaculi apparẽtis gratia dari vero ad figurã veri, ac inuisibilis, nunc circuncidi, & hoc signaculum confirmare.* Sic Euseb. Emis. hom. in octaua natiuitatis Domini. *Ideo ipse circuncisus est, vt legem cõpleret, & bonam esse ostenderet.* Et Cyprianus serm. de hoc mysterio. *Neque hoc sacramentum*, inquit, *consuetudini antiquæ subtrahere voluit Christus, & licet non esset in hoc tẽpore necessarium, tamen ne antiqua religio prorsus reprobari videretur, in se voluit circuncisionis aptari signaculum.* Quarto pergit Epiphan. *Durauit hæc vsque ad Christum, & hoc de causa etiam ipse circuncidi voluit*, sic Euse. Emis. supra, *Circuncisio in Christo completa est, in quo, & aliæ legis cæremoniæ cõsummatæ sunt, finis enim legis Christus.* Vnde elegater Augustinus serm. 13. de tempore. *Dominus quidem suscepit circuncisionem, ablaturus ipsam circũcisionem, suscepit vmbram, daturus lucem, suscepit figuram, impleturus veritatem.* Apertius idẽ Aug. lib. quæst. noui Testamenti. q. 22. *Circuncisio*, inquit, *vsque ad Christum ducta est*, & infra, *Ideo debuit circuncidi, vt ipse probaretur esse, qui promissus Abrahæ esset, ita vt de cætero circũcisio cessaret impleta promissione.* In quibus verbis quintam rationẽ indicat Augustinus videlicet oportuisse Christum circũcidi, ne à semine Abrahæ existimaretur alienus, & consequenter non crederetur esse ille, de quo Abrahæ prædictũ fuerat. *In semine tuo benedicentur omnes gentes.* Sexto subiungit Epiphanius, *vt circuncisus rationabiliter, circũcisionem dissolueret, & aliam maiorem ostenderet, non velut qui nõ haberet, & sibi ipsi constitueret, sed qui haberet quidem, ostenderet autem, quod hæc non amplius esset opus, sed maiori.* Quam rationem eisdem ferè verbis tradit Euseb. Emis. supra dicens. *Ideo circuncisus, vt eius nobis significationem commendaret.* Et infra, *& Iudæi quidem in vno membro circuncidũtur, quare autẽ circuncidantur, non intelligunt, Christiani vero quid circuncisio significet intelligentes non vnum tantum, sed omnia membra circuncidant, nõ pellis incisione, sed totius superfluitatis abiectione.* Septima ratio sumi potest ex verbis ipsius Christi ad Ioannem Baptistam Matthæ. 3. *sine modo, sic enim decet nos implere omnem iustitiam.* Sicut enim Christus baptizari volens summum dedit exemplum humilitatis, ita circũcisionem susciens: *Manifestum* (inquit Bernardus) *dedit humilitatis exemplum, quia nec vestigium vulneris habens, alligaturam nõ cuncisionis refugit vulneris.* Dedit etiam exemplum obedientiæ, patientię, charitatis, cęterarũquè virtutum, quæ omnes iustitiæ nomine comprelienduntur. Octauam denique rationem addere possumus, voluisse statim post natiuitatem circũcidi, vt pro nobis Deo Patri satisfacere inciperet, & redemptionis nostræ initium, quod non minoris valoris esset, quàm totum pretium, Patri offerret. *Nobis enim*, inquit Eusebius Emiss. *circuncidítur Dominus, sicut enim pro nobis est baptizatus, & passus, ita & pro nobis est circuncisus.* Vnde Paulus ad Galatas. 5. *Factus*, inquit, *sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret*, & secundæ ad Corinthios 5. quinto. *Eum, qui non nouerat peccatum, pro*

Euse. Emis.

Cyprian.

Epiphan.

Euse. Emis.

Euse. Emis.

Bernardus.

Galat.5.

2. Corin. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Itaque sicut nō fuit indecēs, Christum assumere carnem in similitudinem carnis peccati, ita nec fuit indecens, sed multis rationibus conuenientissimum circūcisionem assumere, quæ licèt in alijs carnem peccati significaret: in ipso verò solum veritatem carnis, similitudinem autem carnis peccati, & totius peccati remedium indicaret, ac polliceretur.

Bernard. Nicephor.

Cætera, quæ de hoc mysterio desiderari poterant, vel facilia sunt, vel ex communi ratione circūcisionis petenda, quale est illud de circunstantia temporis, seu octaui diei. De qua videri potest Bernard. serm. 3. de hoc mysterio. De circunstantia autē loci cauendus est lapsus Niceph. lib. 1. Hist. cap. 12. dicentis Christum fuisse circuncisum in domo Ioseph, in quo nec sibi constat, cum statim cap. sequenti dicat, Christum inuentum esse à Magis in spelunca, & præsepi: nec verum dicit, quia certum est, B. Virginem vsquè ad diem purificationis à loco natiuitatis Christi non discessisse: fuit ergo in eodem diuersorio circuncisus, vt rectè notauit Epiphan. lib. 1. con. Hæreses, tom. 1. cap. vltimo, post hæresim. 20.

Locus circuncisionis Christi. Epiphan.

Vltimo tādem inquirere aliquis posset, quid de præputio Christi factū sit. In qua re solū dicere possumus in præsenti loco, præputium illud summa diligentia, ac veneratione seruatum esse à B. Virgine, hoc enim per se verisimile est, & pietati, ac charitati Virginis consentaneum. An verò in resurrectione iterum particula illa fuerit corpori Christi coniuncta, infra agētes de Christi resurrectione dicemus. C

Dubium.

Præputium Christi.

SECTIO II.

Cur nomen Iesus fuerit Christo Dño in circunciſione impoſitum.

DI. Cyprianus, lib. de Cardinalibus Christi operibus, cap. de ratione circuncisionis, indicat sicut præceptū fuit Israëlitis, vt octauo die paruulos circūciderent, ita etiam fuisse mandatum, vt eodem die nomina eis imponerent. Sic enim inquit. *Hoc cū octaua die iussum sit celebrari, & nomen circuncisio aptari, intimatum est ijs, qui digni sanctorū cōsortio censebantur, quod eorum nomina scribērētur in Cælis, & æterna beatitudinis, quā post vitæ huius septimanam octaua consequitur, hæredes fierēt, & cōsortes, quicūq; vita innocētia sese Domino consecrassent.* Non est autem intelligendum, vtrūq; fuisse à Deo distinctè, & propriè præceptum, Gen. enim. 17. vbi lex circuncisionis traditur, nulla de nomine imponēdo fit mētio: sed consuetudinem imponendi nomen octauo die, veluti necessaria quadam consequutione suppositā hominum conditione ex lege circuncisionis ortam fuisse. Est enim necessarium hominibus, vt filijs suis propria imponant nomina, vt eos distinguere, vocare, ac de eis loqui possint, & propter easdē causas necesse est hanc impositionem nō differri, sed à principio natiuitatis fieri. Quia verò oportet eam publicè, & cū aliqua solēnitate fieri, ideo omnibus nationibus in more fuit, vt post aliquot natiuitatis dies solēni aliquo ritu hęc nomina imponerentur. Vnde Athenienses apud Suidam, decimo natiuitatis die conuocatis cognatis, & amicis, & oblatis Dijs sacrificijs nomina filijs imponebant. Romani verò (vt author est Festus) octauo die puellis, pueris autem nono imponebant nomina, eos prius lustrando Dijs, & ideo dies illi *lustrici* vocabātur. Cùm ergo ritus circūcisionis inter Iudæos fuerit celeberrimus, & per illum infantes suos paucis diebus post natiuitatem Deo consecrarent, cōsequens fuit, vt eodem die, quo eos circuncidebant, eis inderent nomina. Vnde hanc fuisse Iudæorum consuetudinem, apertè colligitur ex Luc. 1. & 2. & docent omnes Patres explicātes hoc mysterium. Ex quo Theophyl. & Euthym. Luc. 1. rectè coniectant, circuncisionem fuisse solitam præcedere nominis impositionem. Tū quia decebat, vt prius signaculum Dei imprimeretur, quàm imponeretur humanum. Tūm etiam, quia non censebatur inter homines dignus nomine, qui nondum fuerat Deo consecratus.

A

B

C

Gen. 17.

Suidas.

Festus.

Luc. 1. & 2. Theophyl. Euthym.

Hunc igitur morem & quasi politicā legē obseruare voluit Christus: tū vt in omnibus rebus honestis, ac decēcibus suę genti assimilaret se: tū etiam, vt in omnibus se verum hominem ostenderet, vt latè tractat August. ser. 40. de tempore. Christus enim verus Deus cum sit, & homo, sicut proprium nomen habet, quod diuinam eius personam, & naturam exprimit, quale est nomen Verbi, filij, sapientiæ genitæ, imaginis, ac similia, ita oportuit, vt secundum humanam naturam propriū nomen haberet, quo inter veros homines censeretur, & ideo inter alias causas, quando per circuncisionem vera eius caro, & sanguis comprobata sunt, tunc illi proprium hominis nomen imponitur.

Ex ijs ergo primo concluditur decuisse vt Christo recens nato in die Circuncisionis proprium hominis nomen imponeretur. Secundo verò addendum est oportuisse vt hoc nomen diuina quidē authoritate: ministerio tamen angelorum, & hominū imponeretur. Quòd enim diuina authoritas, & angeli ministerium intercesserit ex Matt. 1. & Luc. 1. & 2. apertè constat, vbi angelus prius ad Mariā missus, *Ecce*, inquit *concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum*: certum est autem angelū non nunciasse Virgini, nisi quod à Deo acceperat. Vnde Cyril. lib. de fide ad Theodosium prope mediū, hęc angeli verba tractans. *Nomen*, inquit, *hoc nouum à Patre opinor per angeli vocem impositum est*, & infra, *Quando ergo vnigenitus filius, qui patri coæternus ante omnia secula exiſtit, nouissimis temporibus homo factus, & ex muliere natus, & filius declaratus, & primogenitus appellatus, & inter multos fratres numeratus est, tūc ille quoq; qui secundum naturam pater est, patris leges (vt ita loquar) sequutus, nomen hoc præsiniuit.* Et ideò (vt notauit Bernard. ferm. 2. de circunc.) de hoc nomine loquens, cap. 2. idem Euangelista Lucas, *vocatum*, dicit *esse ab angelo. Vocatum plane*, ait Bernardus, *non impositū, nēpe hoc ei nomen est ab æterno à natura propria habet, vt sit saluator, innatum ei est nomen hoc non inditum ab humana, vel angelica creatura.* Ratio verò est: primò, quia nomen imponere munus est habentis authoritatem in eum, cui imponitur, nullus autē propriū ius, & authoritatē habuit in Christum hominē, nisi Deus ipse. Secūdo, quia perfecta nominis impositio ex perfecta rei cognitione procedit, nullus autē dignitatem Christi perfectè cognoscebat, nisi solus Deus. Tertio, hæc nominis impositio, quādo à Deo fit, est signū specialis benevolentiæ diuinæ, & singularis dignitatis eius, cui imponitur, vt in Abrahā, Isaac, Ioāne Baptista, & Petro videre licet. Deniq, priuilegium hoc accipiendi nomē à Deo in veteri, ac nouo testamento paucis quidem, aliquibus tamē in signibus personis concessum fuit, non debuit igitur Christo denegari. Vbi obiter obseruandū

A

B

C

Matt. 1. Luc. 1. & 2.

Christo diuinitus nomen inditum. Cyril.

Luc. 1. Bernar.

Nomina in Scriptura qualiter imponi solita.

est, in Scripturis sacris interdum inueniri nomina aliquorum virorum, post ætatis progressum mutata, interdum à principio imposita vel ante conceptionem reuelata. Quando enim vel in Dei cognitione, aut meritis, aut in munere aliquo, & dignitate progressu temporis erant specialiter profuturi, non à principio, sed post aliquod tēpus ætatis nomen à Deo suscipiebant, vt nominis mutatio mutationem in persona factam indicaret, vt in Abraham, & Petro constat, & notarunt Origenes, in præfat. Epistolæ ad Romanos. & Hieronymus in principio epistolæ ad Roman. & libr. 4. in Ieremiam, in fine. At verò, qui à principio insigne munus, vel donum aliquod gratiæ acceperunt, simul habuere nomina diuinitus indita, quibus eorum prærogatiua indicaretur, vt videre licet in Isaac, in quo spes Messiæ ex singulari Dei promissione posita fuit, & in Ioanne Baptista, qui in vtero matris gratiam fuscepit. Christus igitur, qui à principio in omni munere, & gratia fuit perfectissimus, merito à suo ortu proprium, ac perfectissimum nomē à Deo sortitus est.

Origen. Hieronym.

Deinde, quòd hæc impositio per homines facta sit, constat, quia tam Mariæ, quā Ioseph dictum est ab angelo, & *vocabis nomen eius Iesum.* Et meritò. Primùm quidē, quia suauis diuinæ prouidentiæ dispositio hoc postulabat. Deinde, quia Beata Virgo quasi iure materno hanc sibi potestatē vendicabat. Pertinet enim ad parentes, vt filijs nomina imponāt: & quamuis hoc ius patri potissimū debitum sit, tanquā capiti primariam potestatem habenti, in cuius signū legimus, Abraham filio Isaac nomen imposuisse. Genes. 18. non tamen omnino mater excluditur, vt ex Gene. 29. & ex alijs locis facilè colligi potest. Quod tunc maximè locū habet, quando vel filius patre destituitur, vel ipse exsequi hoc munus non potest, qua de causa Lucæ. 1. cùm Zacharias loqui non posset. Elisabeth quasi suo iure vtens, dixit, *Nequaquam sed vocabitur Ioannes.* Cum ergo Beata Virgo esset vera Christi mater, ipsa debuit filio suo nomen imponere: imò cùm reuera sola ipsa fuerit parens eius, ad eam solā hoc munus pertinere videbatur. Noluit autē Deus sanctissimum Ioseph, vt potè verū sponsum, & maritū Virginis hac dignitate, & authoritate priuari. Vnde rectè Chrysost.

Christo per homines nomen imponitur.

Gen. 18. & 29.

Luc. 1.

Chrysost.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hom.4.in Matth.ita introducit Angelum loquentem ad Ioseph, *Non quia ex Spiritu Sancto est, ideirco te à ministerio tãta existimes dispensationis extrancum. Nam & si nihil habeas in hac generatione commune, tamẽ quod est proprium patris, quodque nihil ladit Virginis dignitatem, hoc tibi facilè concedo, vt scilicet nato nomen imponas. Quanquam enim non sit filius tuus: tu tamẽ curã erga illum, & solicitudinem ostendes parentis, & propterea te illi ab ipsa statim nominis impositione approprio, familiaremquè facio nati infanti.* Denique cum Christus futurus esset subditus illis, scilicet Mariæ, & Ioseph, mirum non est quòd eorum voluntate, & mutuo consensu nomen receperit.

Tertio dicẽdũ est, nomen Iesus aptissimũ & conuenientissimũ fuisse, vt Christo domino imponeretur. Ad hanc conclusionẽ confirmandam sufficit quod in præcedẽti dictum est, hoc nomẽ à diuina sapiẽtia fuisse excogitatum, eiusquè volũtate, & authoritate sapiẽter inditũ. Vt autẽ eius impositionis causam explicemus, primo statuendũ est hoc nomen Hebræũ esse, cuius etymologiam nõnulli sequuti Ossiãdrum hæreticum, à nomine ineffabili, & tetragrãmaton Ieoua deducendam putant, addita, seu interposita vna, vel altera litera, quæ Hebraicum nomẽ Iehosua compleat, quo mysteriũ Incarnationis significari dicunt. Sed hæc, quæ in Scriptura, & Patribus fundata non sunt, omittamus. Certum igitur est *Iesu* nomen à verbo saluandi originem ducere, teste angelo Matth. 1. *Vocabis nomẽ eius Iesum, ipse enim saluum faciet populũ suũ à peccatis eorum.* Vbi Hieronymus, *Iesus Hebræo sermone saluator dicitur, etymologiam ergo nominis eius Euangelista signauit, dicens, Vocabis nomen eius Iesum, quia ipse saluũ faciet populũ suum.* Vnde vbicunque in veteri testamento sub hoc nomine Messias promittitur, septuaginta σωτῆρ vertunt, & Hieronymus, seu vulgata *saluatorem*, Isai. 62. *Propter Sion non tacebo, & propter Ierusalem non quiescam, donec egrediatur vt splẽdor iustus eius, & saluator eius, vt lãpas accendatur*, & Mich. 7. *Ego autem ad Dominũ aspiciã & expectabo Deum saluatorem meum*, quod Abac. 3. Iesu nomine retento dicitur. *Ego autẽ in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo.* Vbi in Hebræo non est nomen in tegrum Iesu, sed nomẽ *Iesa*, quod salutem significat: & potest intelligi abstractũ positum pro concreto actiuo, ad denotandam saluatoris perfectionem, & ita Septuaginta verterunt *in Deo saluatore meo.*

Nomẽ Iesu, Christo conuenienter indatum.

Matth. 1.

Hieron.

Iesus à saluando dictus.

Isai. 62.

Mich. 7. Abac. 3.

Secundò obseruandum est, hoc nomen fuisse Christo impositum tãquam propriũ eius. Potest autem dici propriũ. Primo vt distinguitur cõtra metaphoricũ. Cũ enim in Scriptura sacra Christus dominus variis nominibus metaphoricis appelletur, dicitur enim *pastor, ostium, via*, & alijs plusquã triginta, quæ numerat Hiero. Ezech. 46. & multa congerit Cypri. li. 2. ad Quirinũ, à principio, & Cyril. Ierosol. cate. 10. omnia tamẽ sub hoc nomine *Iesu*, & propria eius significatione comprehenduntur. Secũdò potest hoc nomen *Iesu* dici proprium, vt à communi, seu appellatiuo distinguitur, vt enim notauit Hiero. Matth. 16. Redẽptor noster, & *Christus* dicitur, & *Iesus*, sed nomen *Christi*, nomẽ est dignitatis, nomẽ autem *Iesu* solum est proprium: Nomẽ enim *Christi* ex vi suę significationis commune est reges, & sacerdotes significans, qui oleo vngebantur, & inde deductũ est ad significãdos iustos, & sanctos, quia gratia Dei vngũtur, & inde tandem deriuatũ ad Messiã per antonomasiam significandum, quòd Rex futurus esset, & sacerdos, ac Deus, & homo oleo diuinitatis vnctus, vt latè Euse bius, lib. 4. de Demonst. Euãgelica, cap. 15. & Nicephor. lib. 1. Hist. ca. 4. At verò nomen *Iesu* proprium fuit ad hãc personam in hac natura significãdã impositum. Tertio potest hoc nomen dici proprium Redẽptoris, quia nulli alteri tributum est, & hoc sensu contendũt aliqui hoc nomen, vt ita dicã, materialiter sumptum ita esse proprium Christi, vt nulli alteri antea fuerit impositũ. Ita tradidit Galatinus lib. 3. de arcanis, ca. 20. & Sãctes Pagninus in interpretatione nominũ Hebraicorum, quos sequutus est Iãsenius, ca. 7. concordię. Nã etiã si aliqui sunt in testamẽto veteri simili nomine appellati, vt *Iesus Naue*, *Iesus Syrach*, & *Iesus Iosedech*, respondẽt hi scriptores, eorũ nomẽ non fuisse eisdẽ omnino literis conscriptũ, nomen enim eorum erat Iehosua, Christi autẽ Iesua, quod neq; est idẽ neque eandem habet interpretationem. Nam *Iehosua* significat *Deus saluabit*, seu *Deus salus*. *Iesus* vero (vt dictũ est) significat *saluatorem*. Sed maiorẽ fidẽ existimo adhibẽdã esse antiquis Patribus, & in linguarũ cognitione peritissimis, qui docuerunt nomen hoc

Iesu nomen Christo proprium.

Hieron. Cypria. Cyri. Ierosol.

Euseb. Niceph.

Galatin. sanctes Pag. Iansen.

hoc quoad materialẽ literarum sonũ multis antea fuisse impositum, quanquam vis, & efficacia illius nominis noua, & singularis fuerit in Christo. *Ipse enim solus* (vt Cyril. Ierosol. supra dixit) *Iesus appellatur verò nomine, à salutari medicina habẽs appellationẽ.* Propter quod excellentiores viri, quibus hoc nomen prius impositũ est, typi, ac figuræ Christi extitisse censentur. Quod abundè probat locus ille Zachar. 3. *Ostendit mihi Dominus Iesum sacerdotẽ magnum.* Quo loco verum, ac proprium Iesu nomen positum esse, omnes Patres docuerunt, adeò, vt quidam eorum de solo Christo verba illa ad literam interpretentur, vt Tertullian. lib. contra Iudæos, cap. vltimo, vbi inquit, delineatum esse ibi Christum summum sacerdotem, *& in persona sua, & in ipsius nominis sacramento.* Idem Lactantius, lib. 4. cap. 14. Origenes hom. 9. in Leuiticum Ambros. lib. 3. de fide, cap. 4. Alij verò licet in sensu historico de Iesu filio Iosedech interpretentur: allegoricè tamẽ intelligi de Christo non negãt, & omnes cõsentiunt typum fuisse ob similitudinẽ nominis, officii, &c. vt latè eo loco Hieronym. tractat, & Eusebius. 4. lib. de Demonstra. Euang. cap. 29. vbi sic inquit. *Magnus sacerdos, qui dicitur Iesus, apertissimam imaginem, & notam euidentissimã seruare mihi videtur Saluatoris nostri Iesu Christi, quãdo & illius nomine decoratur, & populi de Babylone redeũtis, qui captiuus illic fuerat, ductor extitit.* Eadem est sententia Augustini. 12. contra Faust. cap. 36. Theodoreti, & aliorum interpretum Zachariæ. 3. Deinde, quòd Iosue eodem nomine in Christi figuram donatus fuerit, sæpius testatur Iustinus Martyr, in dialogo contra Tryphonem, vbi interet alia cõsiderat, Moysen, cùm Iosue mitteret in terram promissionis, illi nomen mutasse, & ablato nomine Auses, vel Oseę Iesum vocasse, quoniã introducturus erat populum in eam, vt sicut in hoc munere, ita, & in nomine typũ Christi gereret. Et idem sensit Tertullianus lib. cont. Iudæos, cap. 9. & lib. 3. contra Marcionem, cap. 16. & Augustin. lib. 16. cont. Faustum, cap. 18. & sequentibus, & lib. 2. quæstionum in Exodum. q. 103. & Ambrosius in Psal. 47. in fine, & Hieronym. lib. 1. contra Iouinianum, latissimè omniũ Origen. hom. 2. in Exod. 12. in Num. & 1. & Iosue, & optimè Theodoretus in principio libri Iosue. Denique

Cyril. Ierosol.

Zachar. 3.

Tertul.

Lactan. Origen. Ambr.

Hieron. Euseb.

Augustin. Theodoret.

Iust. Mart.

Tertul.

Augustin.

Ambros. Hieron. Origen.

A Philo. lib. de humanitate, & Ioseph. lib. 5. antiquitatũ, cùm sæpius Iosue nominãt, *Iesum* illum appellant. Et Euseb. lib. 4. de Demonstr. in vltimis ferè verbis id confirmat, ipsius vocis interpretationem exactè explicans. Non est igitur hoc nomen in sono verborum proprium solius Christi domini: neque hoc refert ad dignitatem, vel excellentiam eius, quæ magis ex impositione, & ratione eius, quàm ex sono petenda est.

Philo. Ioseph. Euseb.

Vide Leonem Castrũ in 7. cẽ. Isai.

Tertio igitur loco obseruãdæ sunt causæ, ob quas Christo Domino hoc nomen impositum est, quas Patres citati latè persequuntur, & ideo breuiter illas indicabo. Prima est (quam hic tetigit D. Thomas in corp. art.) Quia nomina propria imponuntur ex rerum, seu personarũ proprietatibus: est autem Christo maxime proprium

Nomen Iesu datur Christo impositum.

B esse Saluatorem non solum corporum, sed etiam animorum: nec tãtum à temporalibus damnis, sed maximè ab æternis, nec solum auferendo summum peccati malum, sed conferẽdo etiam perfectam gratiæ sanitatem. Cùm enim perfecta sanitas in proportione consistat, Christus veluti vniuersis rebus debitam tribuens proportionem, saluatoris nomen perfectissimè adimpleuit, *pacificans per sanguinem suum quæ in cœlis, & quæ in terra sunt.* ad Colos. 1. Vnde obiter intelligimus huius nominis impositionem, aptissimè infantis circuncisionem fuisse subsequutam. Non enim prius Saluatoris nomine insigniri voluit, quàm sanguinem suum pro hominibus funderet: quia verò quælibet gutta illius sanguinis ad omnium hominum salutẽ sufficere poterat, ideo oblato nostræ redemptionis pretiosissimo symbolo Saluatoris nomen dignissimè est meritus. Et hinc colligitur secũda ratio huius impositionis, quia hoc nomen ad Christi Domini dignitatem, & honorem maximè pertinet, non solũ quia Diuinam eius vim, & efficaciam indicat, quæ ad salutem hominum perficiendã illi necessaria fuit: sed etiam quia suis operibus, & victorijs illud promeruit. Est nãque illud nomẽ vnicuique gloriosius, quod non solum à natura, seu ab origine manat: sed etiam proprijs, ac egregijs factis comparatum est. Vnde Paulus ad Philip. 2. *Humiliauit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortem, mortem autẽ Crucis, propter quod, & Deus exaltauit illũ, & dedit illi nomen, quod*

Coloss. 1.

Philipp. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In nomine Iesu quoma do reliqua Christi con tinentur no mina. Bernard. Epiphan. Matt. 1.

est super omne nō mē, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, &c.

Tertiam rationem insinuat D. Thomas hic ad primū, & eam latè persequitur Bernard. serm. 2. de Circuncisione, videlicet, quia in hoc nomine omnia alia Christi nomina, tam propria, quām metaphorica cōprehenduntur. In primis enim in hac voce diuinitas Christi exprimitur, quia nullus alius, nisi verus Deus nos saluare poterat, vt Patres citati docent, & explicando hoc nomen dixit Epiph. hæres. 29. In quo illud specialiter perpendendum est, quòd Matth. cap. 1. cùm dixisset, *& vocabis nomen eius Iesum*, statim subdidit, hoc factum esse vt impleretur, quod Isaias prædixerat, Et *vocabitur nomen eius Emmanuel*. Solēt enim Patres interrogare, & latè tractare, quomodo, cùm de Messia fuerit prædictū, vocandū esse Emmanuel, nō illud, sed Iesu nomē acceperit. Et quāuis diuersi diuersa respondeāt, vt videre licet in Chrysost. Theophyl. Euthym. ibi Lactan. lib. 4. cap. 22. Tertullian. lib. 3. contra Marcionē cap. 8. & 9. August. serm. 8. de Natiuitate. Matthæus tamē potius dixit per huius nominis impositionem, prophetiā illam impletā esse: nō enim erat sensus illius, Messiam nominādum esse hac materiali voce Emmanuel, sed rem illa voce significatā ei esse tribuenda m; quia tunc verè, ac singulari modo Deus nobiscū esse incepit, quando Verbum caro factum est. Quod mysterium apertissimè nobis declarat nomen *Iesus*, quo non solū Verbi maiestas, sed etiā humanitatis veritas indicatur, sine qua Saluatoris munus Deus exequi nō posset. Significatur autem illa humanitas, tanquam principium, & radix bonorum omnium, quę sub nomine *salutis* comprehenduntur.

Emmanuelis nomen Christo cur non inditū. Chrysost. Theophyl. Euthym. Lactant. Tertul. August. Matth. 1.

Vnde tandē quarta ratio colligi potest, quę ad nos homines pertinet. Voluit enim Deus hoc nomine miseros homines consolari, eorumq; spem erigere. Prædixerat enim Deus Isai. 62. *Propter Sion non tacebo, & propter Ierusalem non quiescā, donec egrediatur vt splēdor iustus eius, & Saluator eius vt lampas accendatur.* Et quoniā hic Saluator futurus erat hominibus omnium bonorū fons & origo, in toto illo capite hæc describit Isaias, & tandem concludit. *Ecce Dominus auditū fecit in extremis terræ, dicite filiæ Sion, Ecce Saluator tuus venit.* Et alijs ę pe locis volens prædicto Christi aduentu homines consolari, & ad fiduciam excitare, sub nomine Saluatoris illum proponit, vt potissimum videre licet, cap. 12. *Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi, conuersus es furor tuus, & consolatus es me. Ecce Deus Saluator meus, fiducialiter agam, & non timebo, quia fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem; haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris.* Vnde etiā Angeli prędicantes Christi Natiuitē Lucæ. 1. *Saluator* statim nominat, dicētes, *Quia natus est vobis hodiè Saluator.* Propterea ergo *Iesu* nomen Christus elegit, vt vel ipso nomine audito hominum animi erigerentur: tum etiam vt beneuolentiam erga homines cōmēdaret. Cùm enim posset ab alijs innumeris perfectionibus appellari, eam potissimum elegit, quæ summum eius erga homines amorem indicaret. Denique sicut inter omnia Dei attributa, misericordia est, quæ potissimū prædicatur, & extollitur, ita illud maximè nomen elegit, quod misericordiam commendaret, maximè cui potissimum cōuenit illud Cantico. 1. *Oleum effusum nomen tuum*, vt latè, & eleganter persequitur Bernard. serm. 15. in Cantica. Et ideò de hoc nomine dicitur Act. 4. *Non esse aliud sub cœlo, in quo oporteat nos saluos fieri.*

Isaia. 62. Saluatoris nomen solatiū, ac spes hominum.

Isai. 112

Luc. 1.

Cantic. Bernard. Ambr.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Christus conuenienter fuerit in templo oblatus.

160

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter fuerit Christus in tēplo oblatus. Dicitur enim Exo. 13. Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluā in filijs Israel. Sed Christus exiuit de clauso Virginis vtero, & ita matris vuluam non aperuit. Ergo Christus ex hac lege non debuit in tē plo offerri.

¶ 2. Præterea, Illud quod est semper præsens alicui, nō potest ei præsentari. Sed Christi humanitas semper fuit Deo maximè præsens, vtpotè semper ei cōiūcta in vnitate personę. Ergo nō oportuit, quòd coram Dño sisteretur.

¶ 3. Præterea, Christus est hostia principalis, ad quam omnes hostiæ veteris legis referuntur, sicut figura ad veritatem. Sed hostiæ nó debet esse alia hostia. Ergo non fuit conueniens, vt pro Christo alia hostia offerretur.

¶ 4. Præterea, Inter legales hostias præcipua fuit agnus, qui erat iuge sacrificium: vt habetur Nume. 28. vnde etiam Christus dicitur agnus, Ioan. 1. Ecce agnus Dei. Magis ergo fuit conueniens, quod pro Christo offerretur agnus, quā par turturum, vel duo pulli columbarum. ¶ Sed in cōtrarium est authoritas Scripturę, quæ hoc factum esse testatur. Luc. 2.

Art. 1. huius quæst. in corp. & ad. 3.

¶ Respōdeo dicendū, quod sicut dictū est, Christus voluit sub lege fieri, vt eos, qui sub lege erāt, redimeret, & vt iustificatio legis in suis mēbris spiritualiter impleretur. De prole autem nata duplex præceptum in lege traditur. Vnum quidē generale, quoad omnes: vt scilicet, cōpletis diebus purificationis matris offerretur sacrificium pro filio, siue pro filia: vt habetur Leuit. 12. Et hoc quidē sacrificiū erat, & ad expiationem peccati, in quo proles erat cōcepta, & nata, & etiam ad cōsecrationē quandā ipsius: quia tunc primo præsentabatur in templo, & ideò aliquid offerebatur in holocaustū, & aliquid pro peccato. Aliud autē præceptū erat speciale in lege de primogenitis; tàm in hominibus, quàm in iumēntis. Sibi enim Dns deputauerat omne primogenitum filiorum in Israel, pro eo, quod ad liberationē populi Israel percusserat primogenita Ægypti, ab homine vsque ad pecus, primogenitis filiorum Israel reseruatis. Et hoc mādatū ponitur Exod. 23. in quo etiā præfigurabatur Christus, qui est primogenitus in multis fratribus, vt dicitur Roman. 8. Quia igitur Christus ex muliere natus erat quasi primogenitus, & voluit fieri sub lege, hæc duo Euāgelista Lucas circa eū fuisse obseruata, ostendit, primo quidem id quod pertinet ad primogenitos, cum dicit. Tulerunt illū in Ierusalē, vt sisterent cū Dño, sicut scriptum est in lege Domini: Quia omne masculinū adaperiens vuluā, sanctum Dno vocabitur. Secundo, illud, quod pertinet cōmuniter ad omnes, cum dicit. Vt darent hostiam, secundum, quod dictum erat in lege Domini, par turturū, aut duos pullos columbarum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Gregor. Nissenus dicit. Illud legis præceptum in solo incarnato Deo singulariter, & ab aliis differenter impleri videtur. Ipse namque solus ineffabiliter conceptus, ac incomprehensibiliter editus, virginalem vterum aperuit non antea cōnubio reseratū, seruans, & post partum inuiolabiliter signaculum castitatis. Vnde quod dicit, adaperiens vuluam, designat, quod nihil antea inde intrauerat, vel exiuerat. Et per hoc etiam specialiter dicitur masculinus, quia nihil de fœmineitate culpæ portauit. Singulariter etiā sanctus, quia terrenę cōtagia corruptelæ, immaculati partus nouitate nō sensit. ¶ Ad secundū dicendū, quod sicut filius Dei nō propter seipsum factus est homo, & circuncisus in carne, sed vt nos per gratiā faceret deos, & vt spiritualiter circūcidamur: sic proter nos sistitur Dño, vt Discamus Deo præsentare nosmetipsos. Et hoc post circuncisionem eius factū est, vt ostēdat neminem nisi circuncisum vitiis, dignum esse diuinis conspectibus.

¶ Ad tertium dicēdum, quod propter hoc ipsum voluit hostias legales pro se offerri, qui erat vera hostia, vt figura veritati cōiūgeretur, & per veritatē figura approbaretur, contra illos, qui Deum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deum legis negãt à Christo fuisse in Euangelio prædicatũ. Nõ enim putãdũ est (vt Origen. dicit) quòd filiũ suũ bonus Deus sub lege fecerit, quã ipse nõ dederat. ¶Ad quartũ dicẽdũ, quòd Leuit. 12. præcipitur, vt qui possent, agnũ pro filio, aut filia, simul, & turturẽ, siue columbã offerrent: qui vero nõ sufficerent ad offerendũ agnum, duos turtures, vel duos columbarum pullos offerrent. Dns ergo qui cum diues esset, propter nos egenus factus est, vt illius inopia diuites essemus: vt dicitur. 2. ad Corin. 8. pro se pauperũ hostiã voluit offerri: sicut & ipsa natiuitate pannis inuoluitur, & reclinatur in præsepio. Nihilominus tamen huiusmodi aues figuræ congruunt: turtur enim quia est auis loquax, prædicationẽ, & cõfessionẽ fidei significat: quia vero est animal castũ, significat castitatẽ: quia vero est animal solitariũ, significat cõtẽplationẽ. Colũba vero est animal mãsuetum, & simplex, mãsuetudinẽ, & simplicitatem significãs. Est etiã animal gregale: vnde significat vitã actiuã. Et ideo huiusmodi hostia figurabat perfectionẽ Christi, & membrorũ eius. Vtrũquè etiã animal propter consuetudinẽ gemendi, præsentes Sanctorum luctus designat: sed turtur, quę est solitaria, significat secretas orationũ lacrymas. Columba vero, quæ est gregalis, significat publicas orationes Ecclesiæ. Vtrũq; vero animal duplicatum offertur, vt sanctitas sit non solum in anima: sed etiam in corpore.

Homi. 14. in Luc. à medio illius tom. 3.

Gloss. ordi. super illa verba Luc. 2. Par turturum.

A

B

C

COMMENTARIVS.

DVo præstat D. Tho. in corpore arti. Primum enim declarat duo præcepta in veteri lege data, aliud generaliter ad omnes filios, aliud specialiter ad primogenitos pertinens, & vtrumq; ostendit in Christo fuisse seruatum ex Euangẽlio Lucæ. De qua re in sequẽti dispũtatione fusius dicturi sumus. Secundo rationem reddit, ob quam hæc legalia præcepta in Christo seruata sint, & nullam aliam reddit, nisi *quia voluit fieri sub lege*, subintelligit autem sub his breuibus verbis ferè omnes rationes supra tractatas articul. 1. nam ferè omnes hic accommodari possunt, vt idem D. Thomas articul. sequenti significauit.

In solutione ad primum refert D. Thomas ex Gregor. Nisseno expositionem illius præcepti de sanctificando primogenito, quod aperit vuluam matris, quòd videlicet in Christum maximè conueniat: quã D. Thom. nõ reiicit, sed ex illa potius soluit argumentũ. De hac tamen re quid sentiendum sit, diximus supra cum de virginitate B. Mariæ ageremus, vbi alia etiam testimonia Ambros. Origen. & aliorum Patrum tractauimus, ac ostendimus hanc nõ esse literalem expositionem, sed allegoricam, illamquè locutionem, quòd Christus aperuerit vuluam matris, quamuis in sensu, quo ab his Patribus asseritur, vera sit, quia ipse dedit matri suæ fœcunditatem, quia tamen non est propria, sed metaphorica, non esse absquè sufficiẽti declaratione vsurpandam. Quocirca ad literam intelligendo legis præceptum, concedi posset argumento, legem illam ad Christũ nõ pertinuisse, ipsum tamen se illi voluntariè subdidisse. Præsertim quia licèt reuera illũ non comprehenderet, tamen specie, & existimatione hominum sub illa continebatur, & propterea cum nollet miraculum conceptionis suę, tunc omnibus manifestari voluit omne offendiculum, & scandali occasionem auferre. Aliæ solutiones argumentorum doctrinam moralem continent obseruatione dignam.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm mater Dei conuenienter ad tẽplum purganda accesserit.

107

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter mater Dei purganda ad templum accesserit. Purgatio enim non videtur esse nisi ab immunditia. Sed in Beata Virgine nulla fuit immunditia, vt ex suprà dictis patet. Ergo

art. præ. ad 1.

Ergo non debuit, vt purganda ad templum accedere.

¶2. Præterea, Leuit. 12. dicitur: Mulier quæ suscepto semine peperit masculũ, immunda erit septẽ diebus: & ideo ei præcipitur, quòd nõ ingrediatur Sanctuariũ, donec impleãtur dies purgationis eius. Sed B. Virgo peperit masculum sine virili semine. Nõ ergo debuit ad templum venire purganda.

¶3. Præterea, Purgatio ab immũditia non fit nisi per gratiam. Sed sacramẽta veteris legis gratiam non conferebant, sed ipsa potius secũ gratię authorem habebat. Non ergo conueniens fuit, vt ad templum purgãda veniret.

¶Sed contra est authoritas Scripturæ, qua dicitur Lucę. 2. quòd impleti sunt dies purgationis Mariæ secundum legem Moysi.

¶Respõdeo dicẽdum, quòd sicut plenitudo gratiæ à Christo deriuatur in matrẽ, ita decuit vt mater humilitati filij confirmaretur, humilibus enim Deus dat gratiam, vt dicitur Iacobi. 4. Et ideo sicut Christus licèt nõ esset legi obnoxius, voluit tamẽ circuncisionẽ, & alia legis onera subire, ad demõstrandum humilitatis, & obedientiæ exẽplum, & vt approbaret legẽ, & vt calumniæ occasionẽ Iudæis tolleret: propter easdem rationes voluit, & matrem suam implere legis obseruãtias, quibus tamen non erat obnoxia.

¶Ad primũ ergo dicendũ, quòd licèt B. Virgo nullã haberet immunditiã, voluit tamen purgationis obseruantiã implere, non propter indigẽtiam, sed propter legis præceptum. Et ideo signanter Euãgelista dicit, quod impleti sunt dies purgationis eius secundũ legem: ipsa enim secundũ se purgatione nõ indigebat. ¶Ad secundũ dicẽdum, quod signanter Moyses videtur fuisse locutus ad excipiendã ab immunditia matrem Dei, quæ non peperit susceptо semine. Et ideo patet, quod nõ obligabatur ad impletionem illius præcepti, sed voluntariè purgationis obseruantiam adimpleuit, vt dictũ est. ¶Ad tertium dicẽdum, quod legalia sacramenta non purgabant ab immunditia culpæ, quod fit per gratiam, sed hanc purgationem præfigurabant. Purgabant autem purgatione quadam carnali ab immũditia irregularitatis cuiusdam: sicut in secunda parte dictum est. Neutram tamen immunditiam B. Virgo contraxerat: & ideo non indigebat purgari.

In cor. art.

P. 1. q. 102 art. 2.

A

B

C

COMMENTARIVS.

AFfirmat D. Thom conuenientissimè id fecisse B. Virginem, nõ quòd lege teneretur, sed vt filio in humilitate cõformaretur. Vbi duo breuiter obseruanda sunt, primò cùm D. Thomas dicit B. Virginem non fuisse obnoxiã legis obseruãtijs, non esse intelligendũ absolutè, & in vniuersum: nulla est enim ratio, ob quam dicamus B. Virginẽ omnino fuisse liberam, & exemptam ab omni legis obligatione, etiam post filij conceptionem, & partũ, quia nec ex dignitate matris Dei, hoc necessariò sequebatur, nec ad dignitatem Virginis pertinebat, nec specialẽ aliquam decentiam, vel conuenientiã habebat, præsertim cum lex illa esset diuina, & omnibus generaliter esset proposita. Sensus ergo D. Thomæ est, decuisse B. Virginem implere legis obseruantias, etiam illas, quibus reuera non erat obnoxia, vt in hac cęremonia specialiter accidit, propter singularem rationem, quam in sol. ad secũdũ explicat, scilicet, quia in ipsis verbis legis B. Virgo fuerat exempta, quam rationem statim fusius explicaturi sumus.

Secũdo obseruãdum est, quãuis D. Tho. prius solum dixerit, propter humilitatem debuisse Virginem legẽ purificationis seruare, postea verò tacite, tres alias causas insinuare, scilicet, vt obedientiæ exemplum præberet, vt approbaret legem, & vt calumniæ occasionem tolleret, quæ omnes facilè possunt ad vnam humilitatem reuocari, nam qui verè est humilis, & perfectè obe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

obedit legi,& optimè de illa sentit, ac sentire se ostendit, & potius vult existimari abiectus,& impurus,quàm scandalum fratribus,aut offensionis occasionem tribuere.

DISPVTATIO XVI.

In duas sectiones distributa.

De Christi præsentatione, & Virginis Purificatione.

Luc.2. SVpponenda in primis est fides historiæ,ex Luc. 2. capite , vbi sic habetur: *Et postquàm impleti sunt dies purgationis eius secundùm legem Moysi,tulerunt illũ in Ierusalẽ,vt sisterent eũ Domino.&c.* Ex quibus verbis,adiunctis legibus, Exod. 13 & Exod.13. Leuit.12. Leuit. 12.constat hoc factum esse quadragesimo die à natiuitate Dñi, vt Ecclesiastica etiã traditio habet. Vsq; ad illũ ergo diẽ permãsit B. Virgo in Bethlehem: quid autem eo tempore, præsertim post aduentum Magorum,factum fuerit,scriptum nõ est:sed vniuscuiusq; considerationi,contẽplationiq; relinquitur. Igitur prætermisso illo tẽpore ad declarandũ mysterium præsentationis,& purificationis accedimus.

SECTIO I.

Vtrùm debuerit B. Virgo Christum in templo præsentare, ac redimere, & pro eo sacrificium offerre.

PRincipio præ oculis habenda sunt verba duarum legum , quæ ad mysterium præsens spectant. Prior est de primogenitis, Exod. 13. *Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam in filijs Israel*, & Exod.13. infra, *Cumquè introduxerit te Dominus in terram Cananæi,sicut iurauit tibi , & patribus tuis,& dederit tibi eam.separabis omne,quod aperit vuluam Dño.*& infra. *Omne primogenitum hominis de filijs tuis pretio redimes.*Illud autem pretium quantum futurum esset explicatur Num. 18.illis verbis: *Redemptio erit post vnum mensem siclis argenti quinque pondere sanctuarij.* Posterior,quæ ad omnes Leuit.12. filios pertinebat,habetur Leuitici. 12. *Mulier.si suscepto semine peperit masculum , immũda erit septem diebus,iuxta dies separationis menstruæ , & die octauo circuncidetur infantulus: ipsa verò triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ,* & infra: *Cumquè expleti fuerint dies purificationis suæ pro filio, siue pro filia , deferet agnum anniculum in holocaustum , & pullum columbæ , siue turturem pro peccato,* & infra: *Quod si nõ inuenerit manus eius,nec potuerit offerre agnum, sumet duos turtures,vel duos pullos columbarum,vnum in holocaustum, & alterum pro peccato,orabitque pro ea sacerdos , & sic mundabitur.*

Circa has igitur leges primo omniũ obseruandum est , in prima earum designari quidẽ locũ,scilicet, templũ, quod solũ erat oblationi sacrę accõmodatũ,nõ verò præfigi certũ diem, quo illa oblatio primogeniti facienda erat.Verisimile tamen est solitam fuisse fieri eã oblationẽ eodẽ die,quo mater purificãda tẽplum adibat,quia neq; ante illũ poterat cõmode filius offerri , cũ mater non posset templum adire , nec erat vlla ratio cur amplius differretur, cùm opportunè posset vtraquè lex eadẽ opera impleri.E cõtrario verò in altera lege definitur tẽpus ac dies,quo illud sacrificium offerendum erat:non tamen in ea præscribitur, vt filius in templum, & ad locum sacrificij adduceretur,vel Deo,& Sacerdoti præsentaretur. Vnde,quando filius non erat primogenitus non erat necessarium ex vi alicuius legis , vt in templo præsentaretur: cùm verò erat primogenitus , quia ratione prioris legis offerendus erat in templo, simul,& præsentabatur, & sacrificium offerebatur . Quapropter,cùm Lucas dicit, *Postquam impleti sunt dies purgationis eius, secundum legem Moysi,tulerunt illum in Ierusalem,vt sisterent eum Domino , sicut scriptum est in lege Domini:*in priori parte facit mẽtionem secundæ legis , in posteriori verò primæ,& postea ad secũdam legem regreditur, cũm inquit. *Et vt darent hostiam, secundum quòd dictum est in lege Domini.* Itaquè ex concursu(vt ita dicam) seu cõiunctione legum euenit, vt hæc omnia eodem loco & tempore peragerentur.

Secundo obseruandum est, certum esse priorem legem latam esse ratione filij: non vero ratione matris . Nam licẽt non obligaret filium,sed parentes ad ipsum filium offerendum,tamen per se præcipiebatur oblatio , & sanctificatio filij , non propter sanctificationem , seu purificationem

nem matris:sed per se in memoriam accepti beneficij , quando Deus primogenitos Aegypti interfecit,vt in manu forti populum suum ex Aegypto educeret. Dicebatur autem,tunc sanctificari primogenitus, non quia ab aliqua immunditia etiam legali purificaretur : sed quia speciali ritu Deo consecrabatur, & à rebus prophanis separabatur . Ex qua explicatione satis perspicuum est nulla ratione fuisse indecens , aut incongruum , Christum in templo præsentari, & offerri , & multis titulis, ac rationibus fuisse conuenientissimum. Primò enim hic applicari possunt rationes omnes,quæ supra de circuncisione factæ sunt,quæ in præsenti mysterio quodã modo magis vrgent , quia in eo nulla est vmbra, vel significatio peccati : sed potius ex illo intelligitur Christum esse verum hominem ex muliere procreatum, ac vere sanctum, quia statim ab initio Domino fuit consecratus , & oblatus, quod in hoc mysterio specialiter significatum esse , inquit Ambros. in Lucam in hunc modum. *Verbis legis promittebatur Virginis partus, & vere sanctus,quia immaculatus.* Quæ verba, & alia , quæ ibi subiicit , tractani supra disputatione de virginitate . Deinde fuit hoc specialiter expediẽs: tùm vt Christus omnibus modis sese pro nobis in sacrificiũ offerret:tùm etiam,vt non solum nos redimeret : sed etiam pro nobis redimeretur: primogenitus enim in templo oblatus, nõ ibi manebat: sed pretio redimebatur , vt Exod.13. Num.18. eodem cap. 13. dicitur: illud autem pretiũ erant quinquè sicli, Num. 18. Tùm etiam, vt statim ab infantia templum illud honoraret , & impleret prophetiam Aggæi. 2. Agge.2. *Veniet desideratus cunctis gentibus, & implebo domum istam gloria , dicit Dominus exercituum,magna erit gloria domus istius nouissime, plusquà primæ:* & illud Malach. 3. *Et* Malach. 3. *statim veniet ad templum sanctum suum Dominator,quem vos quæritis, & Angelus testamenti,quem vos vultis.*

Dubium. 1. Difficultas verò est , an hæc oblatio Christi in templo,etiam secundum legem Moysi,faciendi fuerit. Vbi non est dubiũ, an hæc lex Christum obligauerit. Diximus enim suprà , eò quod esset Deus,& absque virili semine de Spiritu sancto cõceptus,exemptum fuisse à totius legis Mosayçe obligatione. Solum igitur potest dubitari , an verba illius legis iuxta formam præcipiendi,quàm præse ferunt, in Christum conueniant,quanquam eum propter alias causas non obligent . Et ratio dubij oritur ex illo verbo. *Quod aperit vuluam in filiis Israel.* Videtur enim Christus Dominus non aperuisse vuluam matris , cum natus sit integra manente eius virginitate, & ideò ex hoc capite verba legis nullo modo videntur posse Christo adaptari. In contrarium verò est,quia Lucas dicit. *Tulerunt eum in Ierusalem,vt sisterent eum Domino,sicut scriptum est in lege Domini. Quia omne masculinum adaperiens vuluam, sanctũ Domino vocabitur* : indicat ergo Christum fuisse,ex primogenitis, qui aperiunt vuluam matris, quin potius Chrys. Ambros. Origen.Grego.Nissenus,& alij Patres disputatione. 5. sectione. 2. citati , sentiunt Christum singulari modo aperuisse vuluã matris , & ideò hanc legem singulariter illum indicasse.

Circa hoc,prætermissa illa sentẽtia antiquorũ,quę magis mystica est,& spiritualis(vt supra dixi)duplex potest esse dicẽdi modus.Primus est,verbũ illud,*Qui aperit vuluam*, ab Spiritu sancto additũ esse propter Christum,vt verbis huius legis nullo modo comprehẽderetur,quia aperire vuluam propriè,& in rigore significat, more cõsueto,& ordinario nasci,vias, & meatus generationis perfectè aperiendo.Quomodo dixit Hormisda Papa,epist. 1.c.3.Chri- Hormisda Pap.
stum non aperuisse vuluam matris: & hanc expositionem videtur indicare Beda, Luc. 2. licèt subobscurè: & Cyrillus Ierosoly- Cyril.Ieros.
mit.homil.de occursu Domini dicens. *Samuel quidem, & Isaac , & simul etiam Iacob, & Ioseph,et alij multi,qui præter spẽ nati sunt ex sterilibus,& aperuerũt infertiles vuluas matrum,Sancti Domino vocati sunt:Christus autem solus ex solo vnigenitus,cũ virginales portas non aperuisset, non est sanctus Domino:sed Sanctus sanctorum,& Dominus dominorũ,& Deus deorum , & primogenitus primogenitorum,& Rex regnãtium,& vocabitur , & credetur, & nunc in templo à Simeone prædicabitur.*Et hæc sententia est probabilis, quia verba legis in proprietate sermonis intel- Respon.1. vera.
ligenda sunt.Item quia ex vi illius verbi filius masculus,qui post fœminam nasceretur,quamuis inter masculos esset primus, non comprehendebatur hac lege, nec erat offerendus in templo , quia non aperiebat vuluam matris : sed inueniebat apertam ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

Caietan. Lippom. Oleast. Christus lege de præsentatione non comprehensus.

ex priori partu fœminæ, vt Caietan. Lippomanus, & Olcaster, & alij exposuerunt, ergo maiori ratione Christus, licèt fuerit primogenitus, cum non aperuerit vulua matris, nullo modo fuit verbis legis comprehensus. Neque huic expositioni obstant verba Lucæ. Solum enim significare voluit Christum fuisse oblatum in templo, vt in eo seruaretur, quod de primogenitis aperientibus vuluam in lege sta tutum erat, non quia hæc verba ad ipsum pertinerent: sed quia cum reuera esset primogenitus, & mysterium natiuitatis eius ignoraretur, decuit illâ legẽ in eo seruari.

Resoluit. 1. probabilis.

Alter dicendi modus esse potest, vt verbum illud: *Qui aperit vuluam*, non in ea proprietate, & quasi materiali significatione sumatur, videlicet vt necessarium fuerit ad obligationem illius præcepti apertionem vuluæ fieri ex filij natiuitate: sed vt nihil aliud sit aperire vuluã, quàm primò exire per vuluam. Quanquam enim ab illo effectu, qui naturaliter fieri solet à filijs, qui primò exeunt ab vtero matris, eo nomine appellentur *primogeniti*: tamen id, ad quod significandum translata videtur illa vox, solum est, ipse filius, qui absolute est primogenitus, seu qui primò exit ex vtero, siue materialiter rumpat claustrum matris, siue non. Et iuxta hanc exponendi rationem Christus erit primogenitus adaperiens vuluam, & ita verbis quidem legis comprehendetur, quamuis lege non obligetur. Et hunc dicendi modum indicat Rupertus lib. 2. de Trinit. & operibus eius in Exod. cap. 24. & Abulensis, cap. 13. Exodi, in principio, & eum sequutus est Iansenius, capit. 10. Concordiæ. Et est probabilis: prior tamen sicut simplicior, ita & altior, & proprietati literæ magis consentaneus videtur.

Rupertus. Abulen.

Iansen.

Dub. 2.

Tertio principaliter circa posteriorem legem obseruandum est, ambiguum esse verbum illud, *Pro peccato*, simpliciter enim ponitur, & non explicatur an ad matrem, vel ad filium referendum sit. Vnde consequenter manet ambiguum, an hæc lex saltem quantum ad sacrificium offerendum pro peccato, filium, vel matrem respiciat, id est, an posita sit propter aliquã matris, vel potius propter filij sanctificationem. In qua re duplex etiam potest esse dicendi modus: Primus, verbum illud referendum esse ad matrem, pro cuius peccato hoc sacrificiũ offerebatur, atq; ita legem hanc nullo modo ad Christum pertinuisse: sed ad Virginis purificationem, de qua in sequenti sectione dicẽdum est. Huius sententiæ est Lyra, Leuit. 12. quam ibidem sequutus est Abulensis, quæst. 23. & 30. & Caiet ibi, & Iansenius, cap. 10. Concordiæ. Et potest fundari primò in sequentibus verbis. *Et tradet sacerdoti, qui offeret illam coram Domino, & orabit pro ea*: quæ verba non obscurè indicare videntur fœminam esse, pro qua sacerdos offerebat, hoc sacrificium, sicut pro ea orabat, vt mundaretur. Secundò, quia (vt ait Caietanus) regulare est, vt offerens pro peccato, intelligatur offerre pro peccato suo. Tertiò, quia filius non habebat peccatum, pro quo offerretur: originale enim iam supponebatur per circuncisionem deletum, vel in fœminis per aliud remedium illis accõmodatum. Quod si ab ijs authoribus inquiras, quod sit hoc peccatum fœminæ, pro quo hoc sacrificium offerebatur? Abulensis, & Caietanus, respondent nullum in particulari: sed in communi pro peccatis, à quibus nemo est immunis. Sed hoc duriusculum est: nam hæc speciali sacrificia semper ad specialem maculam delendam instituebantur. Lyranus respondet, offerri pro peccato libidinis, quod in coitu, quantumuis licito regulariter admiscetur, saltem secundum aliquam venialem inordinationem. Sed nequè hoc placet: tùm, quia hoc peccatum non necessariò, nequè semper committitur: tùm etiam, quia eadem ratione instituendum esset sacrificium pro simili peccato viri: tùm deniquè, quia si quod est huiusmodi peccatum, non in partu: sed in conceptione committitur, prius ergo expiandum esset, nec oportuisset partum expectare. Burgensis ergo, & Iansenius respondent hoc non esse peccatum aliquod, quod sit vera culpa: sed esse legalem immunditiam, vel irregularitatem ex sordibus puerperij, & fluxu sanguinis contractam. Sed licèt hæc expositio rectè explicata probabilis sit, interrogare ab his authoribus possumus, cur non posit similiter explicari de peccato filij: id est, pro immunditia legali, & irregularitate contracta ex immunda natiuitate.

Nit. Lyr. Abulen. Iansen.

Caietan.

Burgens. Iansen.

Alter modus exponendi verbum illud, *pro peccato*, est vt ad prolem referatur, ita

Augustin. D. Thom. Caietan. Gloss. ord. Hug. Card. Rupert. Beda Euthym. Eligius.

ita, vt illud sacrificium esset propter aliquod peccatum prolis expiandum. Ita docuit Augustin. libr. quæstionum in Leuiticum, quæstio. 40. quem hic artic. 3. Diuus Thom. & Caietan. sequutus est, & Glossa ordinaria Leuit. 12. & ibi Hugo Cardinalis, Rupertus libr. 2. in Leuit. capit. 16. Beda, & Euthym. Lucæ. 2. Sanctus Eligius homilia de Purificatione. Augustinus fundatus videtur in verbo illo Leuitici. *Cumq; expleti fuerint dies Purificationis suæ, pro filio, siue pro filia deferet agnum anniculum, &c.* Non ignorauit tamen Augustin. posse facilè responderi, verbum illud, *pro filio, siue pro filia*, non esse construendum cum sequenti verbo *Deferet agnum, &c.* sed cum antecedenti scilicet, *Cum expleti fuerint dies Purificationis*, ita vt sensus sit, cum expleti fuerint purgationis dies designati pro filio, siue pro filia, deferet agnum in holocaustum. Cum hanc igitur expositionem, quæ planè literalis est, Augustinus videret, adiunxit verba Lucæ cap. 2. *Cum inducerent puerum Iesum parentes eius, vt facerent secundum consuetudinem legis pro eo*: quibus indicatur pro eo oblatum fuisse sacrificium. Sed hæc etiam verba per se sumpta non admodum cogunt, quia referri possunt, non ad hanc legem; sed ad alteram supra expositam. Induxerunt enim eum in templum, vt pro eo facerent, secundum consuetudinem legis, id est, vt illum præsentarent, & offerrent Deo. Sed obstat huic expositioni, quod Ecclesia in officio Purificationis, Responso secundo, & tertio primi nocturni, aliter videtur exponere, dicens: *Obtulerunt pro eo Domino par turturum, aut duos pullos columbarum.* Quæ verba torqueri quidem possunt ad improprios sensus, vt *pro eo* dicatur oblatum sacrificium, id est, propter natiuitatem eius, seu occasione illius: tamen in rigore multum fauent huic sententiæ: quæ (quidquid nimis licenter dicat Iansenius) valde probabilis est, præsertim cùm sit grauissimorum Patrum. Oportet tamen illam conuenienter exponere: nunquam enim ij sancti dixerunt offerri hoc sacrificium pro peccato originali prolis. Nam licet Augustin. dicat hic indicari vitiatam originem ex Adamo, & prolem in iniquitatibus esse conceptam, propter quod D. Thom. dixit hoc sacrificium fuisse *ad expiationem peccati, in quo proles erat concepta, & nata*; nihilominus non existimo loquutos fuisse de peccato originali quoad culpam eius, quam vbique docent solitam fuisse auferri per circuncisionem, loqui ergo videntur de immunditia contracta ex vi conceptionis impuræ, ac libidinosæ, & natiuitatis sordidæ, & (vt ita dicam) sanguinolentæ. Nam quia tota hæc corruptio ex infectione peccati orta est, ideò sacrificium illud dicitur esse pro peccato.

Leuit. 12.

Iansen.

Augustin.

D. Thom.

Responsio probabilis.

Responsio. uera. Augustin.

Origen.

Iansen.

Leuit. 14. & 15.

Quocirca quasi tenendo mediam viam inter has sententias, vel illas conciliando, probabiliter censeo illud verbum, *pro peccato*, neque ad solam matrem, neque ad solum filium, sed ad vtrumq; esse referendum. Quod sanè videtur Augustin. indicasse his verbis. *Cur ergo non illud, quod natum est, purgari dicit Scriptura per hoc sacrificium, sed ipsam quæ peperit? an ad ipsam quidem, vnde illa origo trahebatur, relata purgatio est propter sanguinis fontem? non poterat tamen sine ipsius fœtus purgatione, qui ex ipso sanguine exortus est.* Et eandem sententiam indicat Orig. homil. 14. in Lucam. Vbi enim nos legimus, *Cùm impleti essent dies purgationis eius*, ipse legit, *dies purgationis eorum*, vt habent nonnulli codices Græci, & ad vtrumque, matrem scilicet, & prolem purgationem refert. Ad quod magis explicandum conferre potest doctrina, quam Iansenius affert: cùm in Scriptura dicitur offerendum esse aliquod sacrificium *pro peccato*, non semper intelligi illud sacrificium offerendum esse in satisfactionem, ac remissionem alicuius culpæ: sed illam vocem esse compositam ad significandum quoddam genus sacrificij instituti ad quamcumque expiationem, vt ex Leuitic. 14. &. 15. & ex alijs locis constat. In hac ergo lege præcipiebatur fœminæ, vt tam pro se, quàm pro filio offerret holocaustum in gratiarum actionem, & sacrificium pro peccato, ad suam purgationem, & sanctificationem filij, qui speciali modo tunc Deo dicabatur. Nam licet per circuncisionem masculi sanctificarentur: tamen neque illa cæremonia fuerat peculiariter in lege Moysi instituta; sed antiquior, nec erat generalis omni proli, & habuit aliam propriam, & specialem rationem institutionis, & ideò conueniens fuit

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt per speciale legis sacrificium statim filij sanctificarentur legali sanctificatione, ac Deo consecrarentur, vel certè, vt magis, ac magis mundarentur, ac liberarentur à reliquis originalis peccati, vt Hugo Cardinalis adnotauit, & indicauit Euthymius supra dicens: *Iussit lex, vt darent par turturum, propter pueri temperantiã. Est enim turtur animal castissimum, aut duos pullos columbarum, propter eius fœcunditatem.* Ex quibus omnibus intelligere licet, hanc legem obseruatam esse à Virgine, non solũ propter se: sed etiam propter filium. Itaque nõ solum mater, sed etiam filius huic legi se subiecit: quamquam multis nominibus ab illa esset liber, & specialiter, quia nulla indigebat sanctificatione, nec propria, nec legali. Potuit tamen holocaustum, quod erat in gratiarum actionem, propriè pro illo offerri, sacrificium autem pro peccato, non ita propriè, si secundum specialem rationem, & intentionem suam cõsideretur. Nam quatenus omne sacrificium continet cultum Dei, & potest in gratiarum actionem offerri, sic poterat etiam tale sacrificium pro Christo offerri: imò ab ipsomet offerabatur, etiam in satisfactionem pro totius naturę peccato.

Hug. Cardin. Euthym.

Quarto & vltimo obseruandum est, in lege præceptum esse, vt in hoc holocausto agnus offerretur: pauperibus tamẽ fuisse permissum, vt loco agni offerrẽt vnum pullum columbæ, seu turturẽ in holocaustum: alterũ verò pro peccato. Lucas ergo Euangelista, vt denotaret parentes Christi obtulisse sacrificiũ pauperum, nulla agni mentione facta, inquit. *Vt darent hostiam, secundum quod scriptum est in lege Moysi, par turturum, aut duos pullos columbarum.* Est autem obseruatione dignum, cur Euangelista non definitè: sed sub disiunctione eorũ oblationem retulerit, lex enim sub disiunctione fuit lata, quia voluit hoc offerentium volũtati relinquere, tamen in effectu non seruabatur nisi definite alterũ eorum offerendo: cùm ergo Lucas non legislatoris, sed historiographi munus exerceat, cur non definitè retulit, quid Virgo obtulerit? Reuera nulla alia est ratio, nisi quia solum voluit significare Virginis paupertatem, quod nobis esse poterat vtile. Nam quod obtulerit turturem, aut pullum columbæ, nihil ad nostram institutionem referebat. Addit verò Abulens. Leuitic. 13. quæstio. 29. Beatam Virginem non propter paupertatem, quam reuera pateretur, id est, quia esset impotens ad offerendum agnum: sed propter paupertatem, id est, vt affectum paupertatis demonstraret, & vt filium, quem offerebat, paupertatis amatorem esse significaret, ideò non agnum, sed turturem obtulisse. Et addunt aliqui mysterium aliud; scilicet, quia cùm verum agnum offeret, non oportebat figuratiuum agnum offerre. Confirmat autẽ Abulensis suam sentẽtiam, quia Beata Virgo habuit quinque siclos, quibus Christum redimeret, ergo etiam potuisset agnum emere, si voluisset. Præterea confirmatur, quia paucis ante diebus dono acceperat à Magis aurum, & alia, quæ erant sufficientis valoris ad emendum agnum.

Abulens.

Turturem Virgo cur obtulerit, & non agnum.

Sed hæ coniecturæ, & mysticæ rationes ita sunt accipiendæ, vt literalis sensus non corrumpatur. Certum est itaque Beatam Mariam impleuisse legẽ verè, ac propriè ac si ea obligaretur: verba autẽ legis erant: *Quod si non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum, sumet duos turtures, &c.* oportet ergo, vt hæc verba ad literam vera sint in Virgine: alioqui non obseruasset legem. Verba autem illa moraliter intelligenda sunt, si non posset commodè, & iuxta statum suum, & hoc sensu fatendum est Virginem non potuisse: habebat enim tenuem substantiam, & extra patriam multis diebus peregrinabatur, & ideò licet absolute posset: non tamen moraliter iuxta statum suum, & ideò non tenebatur in rigore offerre agnum, etiamsi aliàs fingamus lege obligari. Hoc autem posito, sunt optimæ duæ rationes adductæ, eb quas elegit potius offerre pauperum oblationem, quam diuitum. Tum etiam propter humilitatem, qua libenter se pauperem ostendebat, ac profitebatur. Coniectura autem illa de quinque siclis non cogit, nam potius, quia oportuit expẽdere quinque siclos in redemptionem filij, prout absolutè, & sine vlla remissione in lege statuebatur, ideò non erat ei tanta facultas, vt simul posset commodè agnum offerre. Ad alteram verò coniecturam de oblatione facta à Magis dicitur, vel dona Magorum non fuisse magni valoris, & quantitatis, vel magna ex parte Virginem, & Ioseph alijs pauperibus ex eis subuenisse. Ac deniq; (quidquid de hoc sit) non mutauit

uit statum Virginis, ac pauperem conditionem, quòd eo tempore aliquam maiorem pecuniæ copiam haberet, poterat enim prudenter eam in futuros vsus reseruare.

Origenis sententia singularis.

Non prætermittam in fine huius sectionis aduertere singularem quandam sententiam Origenis, ne fortasse aliquis in eam offendat. Ille enim de hac Virginis oblatione sermonem habens homil. 14. in Lucam, sic inquit. *Turturum par, & duos pullos columbarum pro Saluatore vidimus oblatos, ego, & aues istas beatas puto, quæ pro ortu Domini oblata sunt. Et quomodo asinam Balaam miror, & felicitate accumulo: quia digna fuerit non solum videre Angelum Dei, sed etiam ore reserato in humanum sermonem erumpere: sic multò amplius has volucres prædico easq; sustollo, quòd pro Domino nostro, & Saluatore oblatæ sunt. Vt offerrent pro eo par turturum, aut duos pullos columbarum. Nouum quid forsitan videar inferre: sed pro maiestate rei parum dignum. Sicut noua fuit generatio Saluatoris non ex viro, & muliere, sed ex sola tantùm Virgine, sic & par turturum, & duo pulli columbarum non fuerunt tales, quales oculis carnis aspicimus: sed qualis Spiritus Sanctus in specie columbæ descendit, & venit super Saluatorem, quando in Iordane baptizatus, tale fuit & par turturum. Non erant volucres istæ, vt istæ quæ per aerem volitant, sed diuinum quiddam, & humanæ contemplatione augustius, sub specie columbæ, & turturis apparebat, vt non talibus victimis, qualibus omnes homines, ille, qui pro toto mundo nascebatur, & pati habebat, coram Domino mundaretur: sed vt dispensatio eius noua omnia, ita etiam nouas haberet hostias secundum voluntatem omnipotentis Dei.* Hæc fortasse ab Origene dicta fuerunt in aliquo sensu metaphorico ad innuendum hoc sacrificium, quatenus à Virgine, & pro Christo oblatum est, singularem habuisse excellentiam, ac speciali Spiritus Sancti prouidentia fuisse ordinatum: alioqui tamen de fide certum est, aues illas fuisse veras, quales ab alijs offerri solebant. Hoc enim veritas, & proprietas Scripturæ requirit, & Origenes in hac parte suspectus est, facile enim, literali sensu Scripturæ relicto, ad metaphoricum diuertit.

SECTIO II.

Vtrùm ex necessitate, vel obligatione legis Beata Virgo, ad templum purganda venerit.

NOn est quòd in controuersiam vertamus, an Beata Virgo sanctè, ac conuenienter egerit, legem Purificationis obseruans. Quoniam (vt elegan. ter Bernardus dixit serm. 3. de Purificat.) non est dissimilis ratio Purificationis matris, & filij Circuncisionis. Sicut enim decuit, vt filius, etiamsi impurus, ac peccator esset existimandus, legem seruaret, vt humilitatem, ac obedientiam profiteretur; omnemque scandali occasionem vitaret; ita ob easdem causas oportuit Virginem purificari. *Esto itaq;* (inquit Bernar.) *o Beata Virgo, inter mulieres tanquam vna earum, nam & filius tuus sic est in numero puerorum.*

Bernar.

Cum ergo constet hoc fuisse cõueniens, quærimus an etiam fuerit necessarium. In qua quæstione duæ includuntur: prima, an causa, seu ratio huius legis in Beata Virgine inuenta fuerit, vt propterea censenda sit sub lege comprehensa: altera est, an verba legis ad ipsam pertineant, solent enim leges obligare, etiam si ratio earum in particulari cesset. Priorem quæstionem latè tractat Abulens. Leuitic. 12. q. 2. & sequent. & opinatur, rationẽ propter quam lex illa introducta est, in Beata Virgine inuentam fuisse. Nam illa lex lata fuit propter immunditiam corporalem parturientium ex fluxu sanguinis prouenientem, vt patet ex illis verbis. *Orabit pro ea sacerdos, & sic mundabitur à profluuio sanguinis sui.* Sed licet Beata Virgo in suo partu mundior fuerit alijs fœminis; non tamen omnino caruit fluxu sanguinis, ergo ratio legis in ea viguit: Sed hæc ipsamet ratio oppositam sententiam veram esse demonstrat: ostendimus enim supra disputat. 13. sect. 2. partum Virginis fuisse purissimum, omnisque sordis immunem, & à fluxu sanguinis liberum. Quam esse communem Patrum sententiam, & rationi valde cõsentaneam ostendi supra citato loco. Vnde eleganter Bernardus dicto sermone. *Nihil in hoc conceptu, nihil in partu impurum fuit, nihil illicitum, nihil purgandum. Nimirum cum proles ista fons puritatis sit, & purgationem venerit facere delictorũ, quid in ea legalis puaificet obser-*

Abulens.

Macula in virgine nulla Purificationis indiga.

Bernard.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Euſ. Emi. *natio, quæ puriſſima facta ſum, ipſo partu immaculato?* Et Euſebius Emiſſenus ſermone de Purificatione. *Quamuis*, inquit, *purgationis dies ad Beatam Mariam Virginem non pertinerent: expectauit tamen ipſa, donec omnes purgationis dies complerentur, quos non ſibi, ſed alijs mulieribus lex conſtituerat. Non enim de ea dictum fuerat, omne ſanctum non tanget, quæ ipſum ſanctum ſanctorum in gremio tenebat, in ſinu fouebat, & virgineo lacte nutriebat.* Et Sanctus Eligius. *Nequaquam immunda iudicatur, quæ Sancto Spiritu obumbrante totius munditiæ, & ſanctitatis author genuiſſe probatur*, & ſimilia habet Anſelmus in hoc Lucæ Euangelium. Sed omnium grauiſsime Cyrillus Alexandrinus libr. ſecundo de fide ad Reginas, parum à principio, vbi ex ſua, & cuiuſdam antiqui Epiſcopi, cuius nomen non refert, ſententia, hæc profert verba. *Quod ſi is, qui Deus ſecundum naturam eſt, vt pote vnigenitus Dei filius, ſeruili forma indutus, ſacræque Virginis primogenitus appellari non dedignatus, ſemetipſum redemptionem pro omnibus tradiderit: elarè patet, in quantam impietatem prolabantur Ariani, qui Deiparam Mariam ijs ſacrificijs, quæ pro puerperijs ex lege offerri mos erat, opus habuiſſe aſſerunt.* Sit igitur conſtans, ac certum B. Virginem nullam habuiſſe maculam, propter quam Purificatione indigeret.

Eligi. Anſelm. Cyr. Alex.

Reliquum eſt explicemus, an verbis legis fuerit comprehenſa. Fuit enim ferè omnium Patrum, qui hanc legem explicarunt, concors ſententia, non abſque myſterio, & ſingulari Spiritus Sancti prouidentia additum eſſe in ea verbum illud *Mulier, ſi ſuſcepto ſemine peperit maſculum*: vt indicaretur, hac lege non eſſe comprehenſam illam mulierem, quæ abſque ſuſcepto ſemine maſculum pareret. Ita ponderauit Origenes homil. 8. in Leuiticum Rupert. libr. 2. in Leuitic. capit. 16. Euſeb. Emiſſenus, Sanctus Eligius, Bernardus, & Laurentius Iuſtinianus in citatis concionibus de Purificatione, & Theophylactus Lucæ ſecundo. *Bene*, inquit, *dixit ſecundum legem Moyſi, nam ſecundum veritatem nulla neceſsitate adſtringebatur, dictum enim eſt in lege, mulier, quæ ſuſcepto ſemine conceperit, &c.* Similia ferè verba habent Euthymius, & Beda ibi, quos ſequutus eſt Caietanus ibi. At verò Abulenſis in 12. capit. Leuitic. quæſtio. 2. hanc ſententiam reijcit coniecturis quibuſdam, & rationibus parum vrgentibus. Summa earum eſt, quia ſine cauſa legislator intenderet illo verbo excipere Beatam Virginem, cùm illa exceptio nullius futura eſſet vtilitatis, quia nec Beata Virgo illa vſura erat, nec alijs conſtare poterat eam abſque ſemine concepiſſe. Hanc verò ſententiam amplexi ſunt moderni expoſitores, qui Hæbraicarum literarum peritiores ſibi videntur. Oleaſter in Leuiticum, Ianſenius capitul. decimo Concordiæ, & inclinat etiam Caietan. ſuper Leuiticum. Me autem coniectura Abulenſis nihil mouet, valde enim vtile eſſe potuit, quòd admiranda Virginis Conceptio, tanto antea tempore fuerit à Moyſe prophetiçè indicata. Quòd verò ad phraſim Hebraicam pertinet, licet fortaſſe verum ſit, *ſemen*, ſæpe non ſignificare principium generationis; ſed prolem ipſam, & ideò, *facere ſemen*, idem eſſe quòd *generare*: tamen, ſi conſideremus nullum verbum eſſe in Scriptura ſine myſterio, & legislatorem vtrumque verbum poſuiſſe, veriſimile eſt non ſine cauſa id feciſſe: ſed ad indicandum aliquod myſterium, præſertim cùm Septuaginta interpretes non vertant. *Mulier, quæ fecerit*, ſed, *quæ ſuſceperit ſemen*, quod propriè ad principium generationis refertur. Et Hieronymus hanc retinens interpretationem, ita ſentire viſus eſt. Nec factum exiſtimo abſque ſpeciali Dei prouidentia, quòd Vulgata editio tam apertè hoc myſterium indicauerit, quodque tot annis in Eccleſia fuerit receptum; non igitur eſt à viris catholicis, ac pijs tam facilè cõtemnendum. Addo, quãuis phraſis illa Hebraica idem ſignificet, quod *prolem cõcipere, vel emittere*, vel (vt alij ad rẽ explicandã dicunt) idem ſit, quod *ſeminificare*: nihilominus, ſi verbi, & locutionis vim, & etymologiã conſideremus, propriè ſignificare, prolem emittere ex concepto ſemine, ergo quacumque ratione exponatur, eſt locus prædicto myſterio. Denique omnes fatentur, Beatam Virginem non fuiſſe obligatam hac lege, vt videre licet in citatis Patribus, & in Chryſoſtom. homil. de occurſu Domini, ſolus enim Abulenſis hoc in dubium reuocare auſus eſt, dicens obligatam quidem fuiſſe ex vi verborum legis

Origen. Rupert. Euſe. Emi. Eligius. Bernard. Lau. Iuſti. Theophyl. Euthym. Beda. Caietanus. Abulenſ.

Oleaſter. Ianſen. Caietan.

Hieron. Vnde fit de Purificat. Mar. quòd non fuit comprehenſa.

Chryſoſt.

gis: an verò reipſa fuerit obligata, vel alia via aut ratione fuerit exempta, in certum eſſe, & ex diuino arbitrio, & diſpenſatione pendere. Ianſenius autem videns hoc aduerſari communi ſenſui Eccleſiæ, & Sanctorum, prudentius quidem fortaſſe tamen minus conſequenter dixit, licet verba, legis Virginem comprehendere poſſent, ac ligare; nihilominus tamen illam non obligaſſe: tum quia in ea ceſſauit ratio legis, non ſolum quia ſordibus puerperij caruit; ſed etiam quia ipſum authorem ſanctitatis, & munditiæ, peperit: tum etiam, quia peperit Deum, qui ſupra omnem legem erat. Hæ tamen rationes (ſi rectè expendantur) non ſufficiebant, vt Beata Virgo non obligaretur lege, ſi verbis legis comprehendetur. Nam ceſſante fine legis in particulari, non ceſſat obligatio legis, & quòd filius fuerit omni lege ſuperior, quia Deus erat, non oſtendit idẽ eſſe matri attribuẽdum, alioqui totius veteris legis obligatione Virgo libera fuiſſet, quod nulla ratione nititur. Vt ergo firmo, ac conſtanti fundamento dicamus B. Virginem non fuiſſe hac lege obligatam, aſſeramus neceſſe eſt verbis legis non fuiſſe comprehenſam.

Ianſen.

Cætera, quæ de hoc myſterio deſiderari poſſunt, legantur in homilijs ſanctorum Patrum, & in expoſitoribus Euãgeliorum, & ſpecialiter de reuelatione facta Simeoni, & Annæ nonnulla tetigimus ſupra diſputatio. 14. ſectione. 1. vbi Sanctos Patres, qui de hac re ſcripſerunt, indicauimus, præſertim Chriſoſtomum, Gregor. Niſſenum, Cyrillum Ieroſolymitanum, ex quibus colligere licet, quàm ſit antiqua in Eccleſia huius myſterij celebratio, ac feſtiuitas, & vnde duxerit originem ceremonia benedicendi, & accendendi cæreos in hac feſtiuitate, quæ tempore etiam Cyrilli Ieroſolimitani erat in vſu, Leti, inquit, *hodie lampades ornemus, iamque filij lucis cæras veræ luci Chriſto offeramus. Quoniã lumen ad reuelationẽ gentium mundo aparuit, ideo lumina ex lumine reſplendeamus.* Legatur Albinus Flacus lib. de Diuinis officijs, capit. de Purificatio. vbi dicit, Eccleſiam inter alias cauſas introduxiſſe hanc ceremoniã ad mutandam luſtrandi conſuetudinem, quam Gentes obſeruabant, dicantes hunc mẽſem Deo Februo, vt Auguſtinus etiam retulit, libr. 7. de ciuitate, capit. 7. & eandem rationem habet Beda in libro de ratione temporum, & latius Innocent. 3. ſermone de Purificatione, & plures alias rationes affert Eligius dicta hom. 2. de eadem feſtiuitate.

Chryſoſt. Gregor. Nyſſ. Cyrill. Ieroſol. Mos benedicendi, & accendendi cereos in die Purificationis vnde ortus.

Alb. Flacc.

Aug. Beda inn. 3. Pap.

Vltimò obſeruari hoc loco poteſt, legem hanc de Purificatione, ſicut alias cæremoniales omnes veteris legis, iam ceſſaſſe; permiſſum tamen eſſe ab Eccleſia, vt ſi fœminæ velint poſt partum abſtinere aliquandiu ab ingreſſu Eccleſiæ, & poſtea deferre prolem, vt pro ea ad Dominum preces fundantur, poſsint id facere, vt patet ex capit. vnico de Purificatione poſt partum. Oportet tamen, vt omnis ſuperſtitio ſeruandi legem veterem abſit, ſolumque fiat cauſa religionis, & ob reuerentiam loci ſacri, & hunc ſenſum piè interpretanda ſunt quædam verba, quæ en Miſſa AEthiopium leguntur in benedictione puerperæ, in hunc modum. *Tu Domine, inſtituiſti Moyſem ſeruum tuum in lege tua, & docuiſti eum conſtitutionem mundam, quæ conuenit omni fœminæ, quæ peperit*, & infra. *Quæſumus pro ancilla tua, quæ ſeruauit conſtitutionẽ tuam, & optat ingredi in ſanctum tabernaculũ tuum, &c.* Intelligitur enim ſeruaſſe conſtitutionem, quantum ad ſimilitudinem quandam externæ cæremoniæ, non quoad propriam rationem, & obligationem legis.

Lexvetus de purificatione puerperæ tã ceſſauit.

C DISPVTATIO XVII.
In tres ſectiones diſtributa.

De reliquis myſterijs vitæ Chriſti vſque ad annum ætatis eius trigeſimum.

EXplicato Purificationis myſterio, ac reliquo tempore vitæ Chriſti prætermiſſo, diſputationem de baptiſmo eius ſtatim aggreditur D. Thom. nos verò, priuſquam ad illius myſterij explicationem accedamus, duo præſtanda duximus. Primum enim, vt hiſtoriæ ſeriem melius texendo, nihil, quoad fieri poteſt, intactum relinquamus, de Saluatoris infantia, deque reliquo vitæ tempore ab Euangeliſtis

Universidad de Deusto
Biblioteca

gelist's prætermisso, pauca dicemus. Deinde, quoniam reliqua mysteria vitæ Christi minus coniuncta sunt cum disputatione de Beata Virgine, absoluemus omnia, quæ ad illius excellentiam, & dignitatem spectare videbuntur. Quibus finitis reliqua vitæ Christi mysteria, & cæterarum quæstionum D. Thomæ explicationem persequemur.

SECTIO I.

Cur Christus in AEgyptum fugere voluerit.

Matth. 1. MAtthæus Euangelista, cap. 2. post narratam trium Magorum historiam, statim subiungit. *Qui cum recessissent, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens, Surge, & accipe puerum, & matrem eius, & fuge in AEgytum, & esto ibi, vsque dum dicam tibi. Futurum est enim vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum.* In quibus verbis significari videtur statim post discessum Magorum, nullaque mora temporis interposita Christum in AEgyptum fugisse. Si tamen, quæ supradicta sunt, recolamus, necesse est, vt multi dies intercesserint. Diximus enim supra Magos adorasse Christum decimo tertio die ab eius natiuitate: ex Luca autem capit. 2. constat, quadragesimo die fuisse Christum in templo oblatum, & postea reuersos esse parentes eius in Galilæam in ciuitatem Nazareth: & verisimile est aliquo tempore ibi habitasse, cõstat igitur plures dies, & fortasse aliquot menses præcessisse, antequam Beata Virgo discederet in AEgyptum, quamuis incertum sit, quantum illud tempus fuerit. Verbum ergo illud Matthæi, *Qui cùm recessissent, ecce Angelus Domini, &c.* positum est ad historiam continuãdam, non ad indicandum statim post reditum Magorum hãc reuelationẽ fuisse subsequutam. Dicere verò posset aliquis, reuelationem quidem esse factam Iosepho statim post discessum Magorũ, ante purificationem: illum verò expectasse conueniens tempus fugiendi. Quod videtur insinuare Anselmus Matth. 2. dicens. *Quamuis timerent Herodem, tamen nõ sunt ausi transgredi legem, quin ad templum, puerum deferrent, vbi Simeon accepit eum in vlnas suas, & Anna de eo multa prophetauit.* Sed hoc nullo modo dici potest, repugnat enim consequentibus verbis Euangelij Matth. *Qui consurgens accepit puerũ, & matrem eius nocte, & secessit in AEgyptum.* Vbi omnes sancti contemplantur summam diligentiã, & obedientiam sancti Iosephi, quia subitò, & absq; vlla mora Angelicæ monitioni paruit, & ita omnes expositores hanc reuelationem ponunt factam vt minimum post Purificationem. Et quamuis Iansenius in Concordia indicet factam esse antequàm redirent Nazareth, post præsentationem templi, & expressiùs Caietan. id affirmet Matth. 1. motus coniectura probabili, non tamen efficaci, vt videbimus: tamen (si attentè Euangelium Lucæ consideretur) cõtrarium verius apparet, vt Euthym. ibi adnotauit, & senserunt Tatianus, & Ammonius Alexandrinus in harmonijs Euangeliorum, & colligi potest ex Origine hom. 18. in Lucam, & Anselmus (si rectè perpendatur) in eadem est sententia. Nã post verba supra citata subiungit. *Quo facto se cessêrunt in Nazareth, & cum rumor de puero iam inciperet dilatari, mittitur Angelus Gabriel, qui in AEgyptum faciat puerũ deportari.* Vbi indicat (quod Ammonius etiam supra notauit) ante præsentationem in templo Herodem non fuisse commotum, nec cœpisse quærere Christum ad interficiendum, postea verò, cùm exijs, quæ in templo Simeõ & Anna publicè de Christo prædicauerãt, adiũctis alijs, quæ præcesserãt, rumor de illo percrebuisset, cœpisse illũ magis pertimescere, & cõtra Christũ ira incitari, ideõ q; missũ esse Angelũ, qui Iosephũ admoneret. Quod ergo Anselmus dixerat parẽtes Christi timuisse Herodem etiam ante Purificationem, non est intelligendum ac si timor ille ex reuelatione ab Angelo facta, ortus esset: sed quia ex humana cõiectura, & prudentia, cum ardenti amore ad Christum coniuncta, & diligenti cura custodiendi illum, suspicionem aliquam, vel timorem concipere potuerunt.

Zuin. 2. *Quo tempore Christus in AEgytum secesserit.*

Obiectio.

Anselm.

Respons.

Iansen.

Caietan.

Euthym. Tatian. Ammon. Alex.

Anselm. Ammon.

His ergo positis inquirendum occurrit, quæ fuerit necessitas fugiendi in AEgyptum. Et est ratio dubij, quia Herodes non iussit interfici omnes infantes Regni sui, sed solum in Bethlehem, & in omnibus finibus eius, Christus autem, & parentes non habitabãt Bethlehem, sed Nazareth: ergo nullum erat periculum, quòd esset Christus interficiendus: non ergo erat, quod hac occasione arrepta, fugerent in AEgyptum. Eò vel maximè, quòd Deus, à quo illa reuelatio profecta est, iam præuiderat quo in loco innocentiũ cædes futura essent, & præscierat non fuisse futuras in Nazareth. Et confirmatur, quia quando Ioseph rediit ex AEgypto, propter timorem Archelai filij Herodis, diuertit à Iudæa ad ciuitatem Nazareth, existimans ibi se futurum omni periculo liberum, ac securum ergo eadem ratione potuisset ibi manere ante discessum. Addunt infideles, si Christus verus Deus fuit, quid oportuit fuga vitæ consulere? Imò quid potest esse iniquiùs (aiebãt Nestoriani apud Maxentiũ dialog. 1.) quã vt credatur Deus propter hominem fugisse in AEgyptum.

Christus in AEgyptum cur fugit.

Dicendum verò est primo, proximã, & literalẽ causam, seu rationẽ huius itineris fuisse ad vitandũ periculum mortis, quod ex insidijs Herodis Christo Domino imminebat. Erat enim à Deo prædefinitum vt non in infantia, sed in adulta ætate post prædicatum Euangelium pro hominibus moreretur, & ideo (ait Fulgentius serm. de Epiphania) *Dignatus est in AEgyptum fugere, vt postea crucem dignaretur ascendere: facit enim* (vt infra subdit) *eum mori benignitas propria, non malignitas aliena.* Neque huic rationi obstat obiectio facta: quia in primis, licet potuisset Christus potentia, ac maiestate sua non solum Herodis insidias impedire, sed etiã regno illum, vitaque ptiuare: noluit tamen potestate vti, sed dignatione. Vt enim notauit Euseb. libr. 9. de demõst. Euangel. demõst. 4. *Non decebat Saluatorem adhuc puerum miracula exordiri, atque ante tẽpus diuinã ostentare virturem.* Vnde rectè Fulgentius, *fugit*, inquit, *non formidine humana sed dispensatione Diuina fugit nõ necessitate, sed potestate.* Et eleganter Petr. Chrysologus serm. 150. *Quid est*, inquit, *quod sic cœlestis caula tristatur, vt humanus se confundat auditus, lassetur animus, laboret intelligẽtia, sensus hebetetur, fides nutet, spes titubet, credulitas ipsa succũbat, persequente homine Deus fugit, scuinte terra cœlum trepidat, & pauor patris filio fugiente monstratur, Dauid persequente Saul ad Iudæam confugit, recepit vicinia, domus vnius viduæ Heliæ sufficit ad latebras, Christo fugiente locus deest, prouincia deficit, nõ inuenit patria, & quę sequũtur vsq; illud, Euangelista igitur referendo talia videtur exitesse hæreticorũ latratus.* Causam verò, & mysteriũ explicãs subiũgit inferiùs. *Bellicosus quod in bello fugit, artis est, nõ timoris, Deus quãdo fugit hominẽ, Sacramenti est, nõ pauoris, ppẽs, quando se subduxit infirmo, insequentem nõ patuit, sed foris produxit, vult enim in aperto vincere, qui publicã reperre cupit ex hoste victoriã, hinc est quod Christus fugit, vt cederet tempori, non Herodi:* & cętera quæ elegãter persequitur. Deinde licet Diuina prouidentia posset in ciuitate Nazareth, eum custodire immunẽ, tñ in prouidentiã humanam spectemus, non satis existimari poterat ibi esse securus, quia cũ Herodes tũc esset vtriusque prouinciæ Rex: facilè poterat inquirere, & perscrutari diligenter donec intelligeret fœminã quãdam peregrinam, & aduenam Bethlehem peperisse, ac postea discessisse, ac ita paulatim poterat Saluatorẽ inuenire. Præsertim cùm (vt notat Hieron. circa illa verba Matth. 2. *Mortui sunt enim, qui quærebant animam pueri:*) nõ solũ Herodes, sed etiã Scribæ & Pharisæi, vt illi morem gererent, Christi necem procurarent. Nec refert, quod Deus præsciuerit Herodem non fuisse interfecturum infantes Nazareth, sed Bethlehem: tum quia noluit Deus negotium hoc gubernari, iuxta præscientiam suam, sed iuxta periculi grauitatem, prout modo hominibus accommodato vitari poterat: tum etiã, quia licet tantum constet interfectos fuisse Bethlehemiticos infantes; non tamen inde sequitur non adhibuisse Herodem omnem aliam diligẽtiam in toto Regno suo, si fortasse alicubi vestigium aliquod noui Regis nati inueniret. Denique (si coniectura Caietani vera esset) faciliùs videretur hoc expediri, putat enim ille Virginem, & Ioseph post purificationem non redijsse Nazareth, sed potius voluisse habitare in Iudæa, Ierosolymis, aut Bethlehem. Tamen huic coniecturæ non assentior: tum quia non habet fundamentum, neque est consentanea Luc. æ: tũ quia etiam oportet rationem reddere, cur non redierint Nazareth, vel saltem cur de hoc non fuerunt admoniti, si satis ibi erant securi, & necesse erit tunc vti rationibus adductis.

Hieronym. Matth. 2.

Secundã verò, & principalẽ causam addidit Euangelista scilicet, fugam hãc non de periculi metu, sed de prophetiæ venisse mysterio, vt Petrus Chrysologus supra dicit. *Vt adimpleretur*, inquit, *quod dictum est à Domino per prophetam dicẽtem, ex AEgypto vocaui filium meum. Si enim in AEgytum nõ fugisset, ex AEgypto vocari nõ potuisset*, vt Eu-

Petr. Chrysol.

Euseb. Emiss.

Euseb. Fulgent. Petr. Chrysol.

1. Reg. 11. & 12.

3. Reg. 17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iansen. Fuga Christi in AEgyptum ab Osea Prophetæ prænotata.

seb. Emissenus loquitur. Hoc autem loco A cauenda est nimis libera (ne dicam temeraria) interpretatio Iansenij c. 11. Concordiæ, vbi negare ausus est, verba illa (vt sunt apud Oseam) continere vllo modo de Christo prophetiam, sed solum per accõmodationẽ quandam ab Euangelista citati. Vt si quis de patre nimiũ amante filiũ dicat in illo impleri illud poetæ. *Omnis in Ascanio cari stat cura parentis.* Et (quod gra uius est) licentiam præbet ita interpretandi similia Euangelistarũ loca, cũm dicunt, *Vt adimpleretur, quod dictum est per prophetam.* Sed (vt quemadmodũ sentio, loquar) sententia hęc grauem errorem, & Euangelicæ veritati valde perniciosum continet. Primò, quia pugnat cum verbis Euangelistæ dicentis, *Vt adimpleretur, quod dictum est à Domino per prophetam.* Non enim potuit clarius dicere, Dominũ per prophetã loquutum fuisse in illis verbis de hoc mysterio, quod in Christo impletum est. Deinde pugnat cum intentione Euangelistæ. Vt enim ostendat Christũ esse, quem prophetiæ respiciebant, & in quo omnes implentur, adducit prophetiam, & ostendit concordiã inter prædictionem, & effectum, & hãc vim habet illud verbum, *Vt adimpleretur*, illud enim propriè adimpleri dicitur, quod prædictũ erat. Tertiò pugnat cũ cõmuni sentẽtia sanctorum: omnes enim exponentes, tam locum Matth. quàm Oseæ, intelligunt ibi contineri de Christo prophetiam, vt videre licet in Hieron. vtroque loco, & epist. 150. ad Algasiã. q. 2. & Chrysost. Theoph Euthy. Ansel. Beda, D. Thoma, Glossa. ordinaria, & alijs expositoribus Matt. 2. Vnde Euseb. Emissenus supra sic inquit. *Impleta est prophetia, & vtilitas prophetiæ.* Et Petrus Chrysologus supra dixit verba illa allata esse ab Euangelista, vt causam redderet ex mysterio prophetiæ. Hãc etiam sentẽtiam indicauit Greg. Nazian. orat. 24. dicens. *De quo*, id est de Christo, *nunc mihi quoque patrem audire videor dicentem, ex AEgypto vocani filiũ meum*, vbi Elias Cretensis adnotat, ex Euãgelistæ testimonio cõstare hãc fuisse de Christo prophetiã. Et eodem modo exponit Athanas. to. 1. lib. de Incar. Verbi Dei lõgè à medio, clarius Prosper. de promissionib. & prædict. Dei, par. tertia, cap. 8. & Anastasius Synaita lib. duodecimo commentariorum in Hexameron. Eusebius, & alij quos

Hierony. Chrysost. Theophyl. Euthym. Anselm. Beda. D. Thom. Glos. ord. Euse. Emi. Pet. Chry. Greg. Naz. Elias Cre. Prosp. Ana. Syn. Euseb.

B statim referam.

Dubitari autem solet, vtrùm verba illa, prout à Propheta sunt dicta ad prædicendum hoc mysterium, in sensu literali, vel spirituali sint dicta: Eusebius enim dicto lib. de Demonst. demonst. 4. non solum sentit illam prophetiam ad literam esse de Christo, sed etiam nullum alium pati literalem sensum. Quæ sententia verisimilis non est, & ideò alij concedunt illa verba ad literam esse dicta de populo Israel, nihilominus tamen etiam in sensu literali dicta esse de Christo: ita Lyranus, & Carthusianus, Matth. 2.

Dubium.

Cõmunior tamen sententia est, illa verba in sensu literali esse dicta de populo Israel, qui solet filius Dei in Scriptura appellari, vt patet Exod. 4. *Filius meus primogenitus Israel*, & ideò sub ea ratione interdũ gerere figurã Christi: atq; ita cõsequenter dicta esse de Christo insensu spirituali. Ita exponunt Chrysost. hom. 8. in Matt. quem Theophylact. & ferè alij Græci sequuntur Origenes homil. 17. in Numeros, tractans verba illa. *Deus eduxit illum de AEgypto, cuius fortitudo similis est Rhinocerotis*, & probabile existimat hæc verba eodem modo intelligi de Christo, quod etiã notauit Hieron. Matt. 2. clarius verò eandẽ sententiam docuit idem Hieronymus Oseæ. 11. & alij, quos cõgerit Franciscus Ribera in illũ locum, vbi copiosè, ac doctè hanc sentẽtiam suadet. Et est sine dubio vera, nisi fortasse in modo loquendi sic controuersia. Concedimus enim omnes hunc sensum fuisse ab Spiritu Sancto intentum, vt Euangelista Matthæus explicuit. Quamquam enim sensus sit spiritalis: si tamen in alio loco Scripturę explicatus sit, ab eo sumitur firmum argumentum, cũm iam constet esse ab Spiritu Sancto intentum. Præterea nullus negare poterit, quin illa verba immediatè significauerint populũ Israel educendũ de AEgypto, & tẽ illã fuisse figuram Christi vocati ex AEgypto. Vnde fit verba illa mediante re proximè significata hoc mysterium expressisse, quæ est definitio spiritalis sensus. Quia tamen illa verba immediatè relata, ad hoc mysterium illud etiam in omni proprietate sermonis apertè cõtinent, & declarãt: ideò addiderũt alij authores, non solum in sensu spiritali, sed etiam in literali illud significare. Nam illa verborum proprietas,

C

Hieron. Ribera.

Chryst. Theophyl. Origen.

Respons. Exod. 4.

tas, non absque singulari Spiritus Sancti A prouidentia seruata est: quod quidem piè, & non inerudite animaduersum est. Quia tamen propria ratio sensus literalis requirit, vt non solum oratio nudè sumpta illum sensum in proprietate sermonis referre posit, sed etiam vt in eo sensu posit cum antecedentibus, & consequentibus texi, & vnum integrum historicum, seu literalem sensum conficere: quod prædictis verbis in dicto sensu non potest conuenire, ideò non potest in rigore, & propriè dici sensus literalis.

In confirmationem huius rationis Euãgelistæ addere possumus factum etiam id esse, vt adimpleretur, quod dictum est per Isaiam, cap. 19. *Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur AEgyptũ, & cõmouebuntur simulacra AEgypti à facie eius.* B Ita cõfirmauit hanc rationem Euãgelistæ Chrysostom. homil. 2. imperfecti: Et Eusebius libr. 6. de Demonstrat. cap. 20. latè locum hunc de hoc mysterio declarat, & Athanas. loco supra citato de Incarnatione Verbi, & Procopius in Isaiam, qui per *nubem leuem*, sacram Virginem intelligit, cuius vlnis in AEgyptum Saluator inuectus est. Quæ *nubes* dicitur, quia per eam Deus pluit in terras gratiam Christi (vt dixit Ambros. de institutione Virginis) *leuis* vero, quia *virili semine prægranata non est*, vt ibidem dixit Ambros. & in exhortatione ad Virgines, & Hierony. super Isaiam, vel quia nullum habuit pondus peccati, nec passionis, aut tonitis, vel quia *super res omnes terrenas volabat*, vt dixit Procopius. Quamquam per *nubem leuem*, etiam caro Christi ex Spiritu Sancto concepta intelligi possit, vt ijdem Patres interpretantur, & Augustinus tractatu trigesimo quarto in Ioannem, & Prosper de prædictionibus Dei, parte tertia, capitulo. 2. Addit præterea Eusebius tunc etiam impletum illud esse, *Commouebuntur simulacra AEgypti à facie eius. Nam Dæmones*, inquit, *qui animas AEgyptiorũ sub iectas habebant, cum sensissent nouã, diuinamque virtutem ad se accessisse, illico comoti sunt, & fluctuationem, ac perturbationem in seipsis pertulerunt, corque ipsorum, & vis intelligẽdi intrinsecus in ipsis conuicta sunt, cesserunt que, ac fugata sunt.* Indicat autem Eusebius simulacra tunc non fuisse sensibiliter commota, subdit enim, *Et tunc quidem inuisibiliter Dæmones talia passi sunt.* Nicephorus verò libro decimo Historiæ, capitulo. 31. significat, etiam ipsa corporea simulacra corruisse, vbi miraculũ, quoddam refert de arbore, quæ in ciuitate Hermipoli ad Christi ingressum sese ad terram vsque reuerenter inflexit, vt ipsum adoraret. idem refert, vt Sozomenus libro. 5. Histo. capitulo. 20. Et in Historia Lausiaca in vita sancti Apollinis Abbatis, capitulo. 52. memoriæ prodidit Palladius, in eadẽ ciuitate Hermipoli extare templum, in quod ingresso Saluatore, omnia idôla prostrata, comminutaq; sunt. Procopius etiam super dictum locum Isaiæ hoc indicat, dicens, *cum Dominus in puerili ætate in Ægyptum deuectus est, ineffabile potentia cõfregit idola.* Citari etiam solent in hãc sententiam Athanas. libro de Incarnatione Verbi, & Origenes homil. 3. in diuersos. Tamen reuera ij Patres solum dicunt per Christum confracta esse Aegypti idôla, quando gens illa per Euangelij prædicationem, ad ipsum conuersa est, cuius veluti indicium, ac præsagium fuit introitus pueri Iesu in Aegyptum, & ita apertè se exponit Eusebius. Illud ergo quod de euersione idolorũ dicitur incertum est. Et quidem quod in tota Aegypto acciderit, non est admodum verisimile; quod verò in aliqua ciuitate, in qua Christus habitauit, diuina eius virtus idola confregerit, non est incredibile, quamquam in dicto loco Isaiæ non habeat fundamentum; sed in quadam humana historia satis incerta. Et idem iudicium sit de alijs miraculis, quæ circunferuntur à puero Iesu in Aegypto facta, de quibus videri potest Burcardus in descriptione terræ sanctæ, parte secunda, capitulo quarto, & Cæsar Baronius in Annallibus anno primo.

Nicepher. Sozomen. Pallad. Procop. Burcard. Cæs. Baron.

Vltimo his duabus causis migrationis Christi in Aegyptum, quas Euangelista attigit, & veluti literales sunt, addere possumus alias mysticas, & morales. Prima est, quam attigit Leo Papa sermone. 2. de Epiphania, his verbis. *Tunc autem etiam Aegypto Saluator illatus est, vt gens antiquis erroribus dedita, iam ad vicinam salutem per occultam gratiam signaretur, & quæ nondum ejecerat ab animo superstitionẽ, iam hospitio reciperet veritatem.* Quam rationem magis explicans Euseb. supra, inquit.

Exilij Christi in AEgyptum rationes & causæ. Leo Papa. Euseb.

Iansen. Fuga Christi in AEgyptum ab Osea Prophetæ prænotata.

Dubium.

Hieron. Chrysost. Theophyl. Euthym. Anselm. Beda. D. Thom. Gloss. ord. Euse. Emi. Pet. Chry. Greg. Naz. Elias Cre. Prosp. Ana. Syn. Euseb.

Chryst. Theophyl. Origen.

Hieron. Ribera.

Respons. Exod. 4.

Fuga. Christi in AEgyptum ab Isaia prædicitur. Isai 19. Chrysost. Euseb. Athanas.

Procop.

Ambros. Hieron.

Christus puer AEgyptum ingressus idola destruit.

Nicepher. Sozomen. Pallad. Procop. Burcard. Cæs. Baron.

Exilij Christi in AEgyptum rationes & causæ. Leo Papa. Euseb.

Universidad de Deusto
Biblioteca

inquit in AEgypto initium accepisse idolatriam, eamque gentem fuisse omnium superstitiosissimam, & inimicam populi Dei, & longissimè à prophetis abfuisse, & ideo apud illos Dei virtutem primò commoratam esse. Ex quo dicit factum esse, vt plus apud AEgyptios, quàm apud alios homines Euangelicæ doctrinæ verbũ inualuerit. Quibus adde, propter hanc causam AEgypti nomine sæpe in Scriptura significari gentes vniuersas, vt notauit Hieron. dicto loco Isai. 19. qui hoc modo illum tropologicè interpretatur, vt scilicet ibi prædictum sit, Dominum in humana carne venturum in mundũ, & vniuersam AEgyptum, id est, gentilitatem subiugaturum. Ad hoc ergo significandum voluit Christus statim in infantia in veram ac propriam AEgyptum deferri, & AEgyptiorum errores profligare, (vt B ait Greg. Nazian. ora. 35. (Et hanc rationem eleganter persequitur Origen. dicta hom. 3. in diuersos. Eam verò auget, & confirmat Leo Papa sermo. 3. de Epiphania his verbis, *Aegypto se parentum ministerio subnectus intulerat, repetens scilicet Hebræ gentis antiqua cunabula, & principatum veri Ioseph maioris prouidẽtiæ potestate disponens, vt illam deriorẽ omni inedia famẽ, qua Aegyptiorum mentes veritatis inopia laborabant, veniens de cœlo panis vitæ, & cibus rationis auferret; ne sine illa regione pararetur singularis hostiæ sacramentum, in qua primum occisione agni salutiferum crucis signum, & Pascha Domini fuerat præformatum.*

Hieronym. Greg. Nazian. Origen. Leo. Papa.

Altera ratio moralis est, quam Origenes supra tetigit his verbis Christum alloquens, *Fuge in Aegyptum, vt ij, qui nomine Christi persecutionem patiũtur, qui tribulationes tolerãt, qui iniurias perferũt, fortiter stẽt, viriliter prælientur, Ecclesiam nõ deserãt; sed semper meminerint, quia Dominus à peccatoribus persecutionẽ perpessus est;* Et infra *Fugit enim Dominus de loco in locum, nõ mortem timens, neque interfectionẽ formidans; sed mysterium, & consummationẽ passionis expectans.* Vnde vlterius colligunt sancti, voluisse Christum docere exemplo suo sectatores suos, licere in persecutionibus fugere. *Nã quilibet in Christo manens interim cedit, non fidem denegat, sed tempus expectat,* vt dixit Cyprianus in libr. de lapsis, parum à principio; Et Athanas. apolog. de fuga, qui addit, *decisse Christum, sicut cæteros,*

Origen. Cyprian. Athanas.

sitiẽdo, patiendo ita quoque ipsa ratione fugiẽdo ostendere se carnem gestare, & hominem factum esse. Et statim adducit in exemplum mysterium, quod explicamus; eademque rationem tetigit Tertullianus libr. de fuga in persecutione, cap. 8. & Aug. tract. 15. in Ioan. & epist. 180. Addit Eusebius Emissenus, serm. de Innocentibus, Christum fugiendo Herodem, nos docuisse, Diabolũ, & membra eius fugere, nec itineris difficultate terreri, quia melius est duro labore fatigari, quàm ab hostibus necari. Et eleganter Petrus Chrysologus serm. 150. *Christus fugit nobis, nõ sibi Christus fugit, vt dispensata tẽporibus sacramenta seruaret, Christus fugit, vt futuris & virtutibus perfidis materiã tolleret excusãdi, crediturus, & fidei fiduciã largiretur, quia in persecutione melius est fugere, quã negare,* & serm. 151. acutè ponderat non dixisse Angelum Ioseppho, vade in AEgyptum, sed *fuge in Aegyptum*, vt apertè fuga ipsa & mandari, & honorari videretur; infra verò subdit, *Christum fugisse, vt fugas nostras in persecutionibus temperaret;* vbi rationes alias eleganter affert, quæ ibi videri possunt.

Tertull. Aug. Euseb. Emis. Chrysolo.

SECTIO II.

Quando, & ad quem locum Christus ex AEgypto redierit.

NON est quòd de ratione, & causa, ob quam Christus ex AEgypto redijt, quæstionem moueamus. Redijt enim, quoniam Ierusalem elegerat passioni, & vt in Iudæa doctrinam suam disseminaret. Definitum quippe erat, vt *de Sion exiret lex, & verbũ Domini de Ierusalem.* Solum ergo videntur posse, desiderari in hoc reditu duæ illæ circunstantiæ temporis, & loci, in titulo propositæ, quoniam ad Euangelicæ historiæ intelligentiam earum cognitio conferre potest.

C

De tẽpore igitur huius reditus illa quæstio tractanda occurrit, quo anno ætatis suæ Christus ex AEgypto redierit, hoc enim cognito, & stabilito tempore, quo è Galilæa egressus est, facilè erit colligere, quot annis AEgyptum incoluerit. Prima ergo sentẽtia est Epiphanij dicẽtis, Christum quarto ætatis suæ anno ex AEgypto redijsse. Ita docet libr. 1. de Panarij, tom. 1. in

Epiphan.

1. in fine, post hæresim. 20. & libro. 3. hæres. 78. vnde colligit Christum tantum duobus annis habitasse in AEgypto, existimat enim ille expleto biennio à natiuitate fuisse adoratum à Magis, & deinde in AEgyptum profectum. Hęc sententia tribuit etiam potest Seuero Sulpitio lib. 2. Sacræ historiæ, quatenus opinatur, sicut Epiphanius, Christum natum esse trigesimo tertio anno regni Herodis, & Herodẽ regnasse triginta septem annos. Inde enim fit Christum redijsse quarto ætatis anno, redijt enim statim post obitum Herodis, vt ex Euangelio colligitur.

Seuer. Sulpit.

Secunda sententia est Nicephori, lib. 1. c. 14. qui dicit redijsse tertio anno ætatis, atque adeò ferè eisdem tribus annis mansisse in AEgypto. Docuerat enim cap. 13. fugam Christi in AEgyptũ accidisse statim post eius præsentationem,

Tertia opinio est, Christum eodem, vel initio sequẽtis anni, quo iuit in AEgyptũ, inde redijsse. Ita refert Cæsar Baronius in Annalibus anno octauo, & tribuit Onuphrio Panuinio in Fastis, atq; idẽ sentit in Chronico Ecclesiastico, vbi ponit hũc reditum Christi ex AEgypto in tertio anno ætatis Christi: cũ tñ alibi in eodẽ anno videatur ponere fugã. Nã in Fastis libr. 2. Cõment. dicit Christũ natũ esse anno septingẽtesimo quinquagesimo secũdo, ab vrbe cõdita in fine eius, circũcisum autẽ, adoratũ à Magis, & oblatũ in tẽplo initio anni septingentesimi quinquagesimi tertij. Postea verò anno. 754. subdit hęc verba. *Hoc anno Herodes Iudæorũ Rex pueros interfecit, Ioseph, & Maria Christum Dñm in AEgyptũ transportarunt.* Harum sententiarum nullum reperio probabile fundamentum.

B

C

Quarta opinio esse potest Christũ venisse ex AEgypto, vel in fine quinti, vel initio sexti anni ætatis suæ. Ita Iansenius c. 11. Concordiæ. Cuius fundamentum est, quia Christus natus est anno trigesimo secũdo regni Herodis (vt colligitur ex Eusebio in chronico.) Ponit enim initiũ regni Herodis anno tertio Olympiadis. 186. natiuitatem autem Christi Olympiade. 194. anno tertio: regnauit autem Herodes triginta septem annis, vt est omnium sententia, Eusebij ibi, & Ioseph. 14. antiquitatum, capitulo. 26. & libro. 17. capit. 10. & aliorum, quos referam. Relinquitur ergo Christum agentem ferè sextum ætatis annum ex AEgypto redijsse. Et pro eadem

Iansen. Euseb. Ioseph.

sententia afferri potest Beda, libr. de sex ætatibus. Licet enim dicat regnum Herodis triginta sex annis finitum fuisse, asserit tamen Christum natum esse trigesimo primo anno regni eius.

Beda.

Quinta sententia est Christum redijsse ex AEgypto in fine septimi, vel initio octaui anni ætatis suæ. Ita sentit Ammonius Alexandr. in harmonia Euangeliorũ, dicit enim Christum continuum septennium egisse in AEgypto, & in eadem sententia est Anselmus Matth. 2. dicens, Dominum latuisse septem annis, & habitasse in quadam ciuitate AEgypti, quæ vocata est Heliopolis, & interius significat fugam Christi in AEgyptum contigisse ferè post annum à natiuitate. Dicit enim innocentes fuisse occisos post annum, & dies quatuor ab ortu Christi: colligitur autem ex Euangelio Christũ paulò ante Innocentum necem aufugisse, vnde fit, iuxta sententiam Anselmi, fieri etiam potuisse vt Christus in AEgypto octauum ætatis annum expleuerit. Quod verò Anselmus dicit de tempore cædis Innocentum, non video, quo fundamento nitatur, nisi quòd fortasse existimauit, Innocentes eo die fuisse interfectos, quo eorum solemnitas ab Ecclesia celebratur, nimirum. 28. die Decemb. cumque hoc non potuerit fieri eodem anno, quo Christus est natus, cum nondum fuisset circuncisus, adoratus à Magis, oblatus in templo, & in AEgyptum delatus, quæ omnia ante Innocentium necem facta esse compertum est, coniectauit Anselmus eam cædem sequẽti anno à Natiuitate Christi accidisse. Illud verò fundamentum, quod Anselmus supponit, infirmum est, & incertum, non enim necesse est Innocentes eo die interfectos esse, quo Ecclesia eos colit, imò fortasse, neque vno die interfecta est tanta Innocentium multitudo.

Ammo. Alexand. Anselm.

C

Vltima opinio est Cæsaris Baronij, qui in Annalibus anno. 8. existimat Christum redijsse ex AEgypto, inchoato nono anno ætatis suæ, & nititur discursu quodam satis probabili. Primum enim supponit Herodem superuixisse vsque ad octauum annum ætatis Christi: mortuum autem (vt omnes cum Ioseppho testantur) post Paschale tempus. Deinde sumit hũc reditum Christi ex AEgypto accidisse septimo die Ianuarij, vt habetur in omnibus martyrologijs, Romano, Bedæ, Adonis, Vsuardi, &

Cæs. Baron. Ioseph.

Universidad de Deusto
Biblioteca

di, & aliorũ. Vnde cõcludit non redijsse Christum vsque ad initium anni noni ætatis suæ, quod est apertè consequens. Quod enim cum mortuus fuit Herodes Christus ageret octauum annum, probat Cæsar, quia natus est vigesimo nono anno regni Herodes, qui (vt est omniũ sententia) triginta septẽ annis regnauit. Assũptum probat idẽ Author latè in apparatu, ostẽdens initium regni Herodis sumendũ esse ab anno secundo. 187. Olympiadis, quo anno Augustus Antonium, & Cleopatram bello superauit Actiaco. Nã licet prius ante aliquot annos Herodes fuisset Rex institutus; anni tamen regni illius, (vt ipse coniectat) non sunt numerandi nisi à victoria Actiaca, postquã fuit ab Augusto in regno confirmatus, & stabilitus. Nam in superioribus annis partim non fuerat potitus regno propter Antigonum, qui illud occupauerat, partim videbatur cecidisse à dignitate Regia, quod Antonij partes esse sequutus, vt cõstat ex Iosepho, libro decimoquinto Antiquitatum, capitulo decimo. Et confirmat hanc sententiam, quia cùm Augustus omnia Antonij acta rescidisset, & Herodes prius ope Antonij regnum suscepisset, non est verisimile, Herodem ab eo tempore regnum suum numerasse, sed à tempore, quo ab Augusto illud accepit. Quod vero ab eo tẽpore triginta septẽ anni trãsierint, colligit ex alijs locis Iosephi, lib. 14. antiq. cap. 17. & lib. 17. capit. 8. & libro 1. de bello Iudaico, cap. vigesimo primo, in quibus scribit Herodẽ decimum quintum egisse ætatis annum, quãdo Antipater pater eius administrationem Iudeæ suscepit à Iulio Cæsare in Consulatu Caleni, & Vatinij, & superuixisse vsq; ad septuagesimum ætatis annũ. Quibus annis computatis, planè colligitur regnasse triginta septẽ annis, sumpto initio à monarchia Augusti, vsque ad octauum Christi annum.

Reditus Christi ex AEgypto quando.

In hac re nihil certum, ac firmum definiri potest, pendet enim ex re valde incerta, vnde scilicet sumendum sit initiũ regni Herodis, quam etiam Benedictus Pererius, vir alioqui in his chronologijs valde versatus, insolutam reliquit libro vndecimo in Danielem, quæstio. 5. Si tamen coniectura vtendum est, certè non displicet diligens Baronij obseruatio. Illud ergo in primis probabilius sit Christum Dominum intra paucos menses, à natiuitate Aegyptũ petijsse, supra enim verisimilius existimauimus Herodem nõ plus temporis Innocentium necem distulisse. Deinde verisimilius etiam est statim post obitum Herodis ex Aegypto redijsse, vt ex Matthæi capitulo secundo colligitur. *Matth. 2.* Nec refert, quod Herodes obijsse dicatur initio Veris, & Christi reditus ex Aegypto Ianuario mense in Kalendarijs annumeretur. Existimo enim non numerari diem, quo ex Aegypto dicesit; sed quo in patriam peruenit. Et nõ oportuit vt statim eodem die, aut mense, quo mortuus est Herodes, Iosepho Angelus apparuerit, vt reditum pararet. Denique certum est redijsse Christum aliquot annis ante duodecimũ suæ ætatis, vt colligitur ex illo verbo Luc. 2. Et *ibãt parẽtes ei⁹ per omnes annos in Ierusalẽ in die solenni Paschæ*, vbi loquitur de eo tẽpore, quo habitabant Nazareth simul cũ puero Iesu, habitarunt ergo ibi aliquot annis, priusquam Iesus factus esset duodecim annorum. An verò illi fuerint tres, aut plures anni, incertum est, parũ quæ ad fidei mysteria explicanda refert, sicut etiam abscondita sunt, & occulta, quæ à Christo, & eius matre illis annis peracta sunt. *Luc. 2.*

Superest vt de altera sectionis parte breuiter disseramus, de loco scilicet, ad quem parentes Christi ex AEgypto redierunt, quem Matthæus dicit fuisse Nazareth, & ita de hoc nulla est controuersia quod verò Euangelista subdit Iosephum ob timorem Archelai illuc migrasse, duplicem quæstionem habet. Prior est, cur dicatur illuc diuertisse ob timorem, & non potius, quia illa erat propria patria vnde discesserat. Posterior est, quomodo existimauerit se ibi fore securiorem, cùm sicut Archelaus in Iudæa, ita in Galilæa regnaret Herodes Tetrarcha pro Herode patre suo. *Dubium.*

Propter priorem difficultatem existimauit Caieta. Matth. 2. parentes Christi, post illius præsentationẽ nõ redijsse Nazareth, neq; intẽdisse ibi amplius habitare, & ideo in reditu in eadem intentione perseuerantes in Iudæa habitare voluisse. *Caietan.*

Sed hæc responsio neq; habet sufficiens fundamentum, nec nobis visa est verbis Lucæ satis consentanea, vt supra diximus. Augu. igitur libr. 2. de consensu Euangel. cap. *August.*

capitulo 9. respondet, cùm primum Angelus apparuit Iosepho in Aegypto, illũ intellexisse *iussum se esse pergere in Iudæam, ipsa enim primitus intelligi potuit terra Israel*; postea verò cũ audisset regnare Archelaum noluisse se tali periculo obijcere, sed cogitasse Galilæã etiam potuisse sub terra Israel comprehendi. Quæ responsio neque ipsi Augustino satisfecit, quia non est verisimile Iosephum existimasse aliquid sibi esse præceptum ab Angelo, quod reuera nõ erat, nisi cum Hilario dicamus reuera prius fuisse Iosephum monitum ab Angelo, vt in Iudæam rediret; postea vero, vt iret in Galilæam. Quod tamen neque ex verbis Euangelij colligi potest, nec videtur admodum verisimile. Nam (vt idem Hilarius obiicit) cur per Angelum fieret admonitio, quæ statim mutanda erat. Et ideo Augustinus subdit aliam responsionem, quæ videtur nonnihil Caietano fauere. Dicit enim, *videri potuisse parẽtibus Christi cum puero, de quo talia per Angelica responsa didicerant, nõ esse habitandum nisi in Ierusalem, vbi erat templum Domini; postea verò ob timorem Archelai mutasse voluntatem, quia nõ iubebãtur diuinitus ibi habitare.* Quæ responsio est verisimilis; nec tamen fauet sententiæ Caietani, quia non dicit parentes Christi à principio concepisse eã voluntatem; sed post Angelicas apparitiones. Solum occurrunt duo addenda; primum, indicare Augustinum in vltimis verbis Iosephum concepto timore Archelai suo arbitratu mutasse voluntatem, & decreuisse ire in Galilæam, quia aliud non erat diuinitus præceptum: ex verbis tamen Matthæi colligitur illum ex diuina reuelatione id fecisse, vt patet ex illo verbo, *Et admonitus in somnis*. Vnde Hilarius canone. 2. in Matth. illud explicans, inquit, *Per Angelum monetur, vt in Galilæam transeat, & in regionis eius ciuitate Nazareth inhabitet.* Alterũ est, satis probabile videri (quod Iansenius dicit) Iosephum voluisse ire in Iudæam, non vt ibi habitaret, sed vt gratias Deo ageret, & sacrificium in templo Deo offerret; postea verò timuisse ne in templo agnitus Christus Archelao manifestaretur. *Hilar.* *Dubium.*

Sed quæret aliquis, quomodo ergo singulis annis regnante eodem Archelao ibant parentes Christi in templum Ierosolymitanum (vt Lucas narrat) Non est enim dubium quin vltra duodecimum ætatis Christi annum Archelaus regnauerit, licet Augustinus hoc vertat in dubium, omnes enim historiæ nouem annos illum regnasse referunt. Dici ergo potest cum eodem Augustino, libro secundo de consensu Euangelistarum, cap. 10. *fieri potuisse vt per diem festum inter tam ingentem hominum turbam latenter ascenderent, mox reuersuri: ibi tamen alijs diebus habitare meruerẽt.* *Luc. 2.* *Responsio. August.*

Ad secundam dubitationem respondet Augustinus dicto libro 2. capit. 8. eo tempore, quo Archelaus regnabat, nondum Herodem patrem eius habuisse tetrarchiam Galileæ; sed illam postea suscepisse, quando missus est Archelaus in exilium. Sed hoc non consonant historijs, quibus narratur, Herodem distribuisse regnũ inter tres filios, & Cæsarem testamentum illius confirmasse, vt author est Iosephus libro. 17. antiquita. capit. 17. aliàs. 13. Respondetur ergo, Iosephum minus timuisse Herodem Antipam, quam Archelaum, vel quia Archelaus propriè successerat in regno Iudeæ, & quamuis nondum Regis nomen à Romanis obtinuerat; affectabat tamen illud, & Ierosolymis imperabat, ad quam Magi accesserant, quærentes nouũ Regem Iudæorũ; & ideò verisimilius erat eum simul cum regno, alterius successoris odium à patre hæreditasse. Vel certè, quia Antipas iustè, ac pacificè prouinciã suam moderabatur; Archelaus verò crudelior erat, ac tyrannicè gubernabat, propter quòd etiam regno priuatus est, & missus in exilium, vt videre est in Iosepho, dicto libro Antiquitatum, capitulo vltimo, & libro secundo de bello Iudaic. cap. sexto. *August.* *Ioseph.*

SECTIO III.

Quid egerit Christus, quamque viuẽdi rationem cum parentibus tenuerit, vsque ad trigesimum ætatis annum.

DE toto hoc tempore vitæ Christi Domini nihil certi habemus præter nonnulla valde generalia capita, quæ ex Scripturis colliguntur. Primũ est, Christum hoc tempore habitasse in Nazareth cũ parẽtibus suis. Hoc colligitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur,ex Luc.2.vbi expressè hoc asseritur de tẽpore vsque ad duodecimũ ætatis annũ; de reliquo verò solum dicitur, *Et descendit cum eis, & venit Nazareth*, & infra, *Et Iesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines*. Si autem cum his coniungantur, quæ statim capitulo.3. idem Euangelista scribit, *Anno autẽ quinto decimo imperij Tiberij Cæsaris, &c. Satis* indicatur, vsque ad illum annum permansisse in Nazareth, rationemque viuendi in superiori capite descriptam tenuisse, hoc est, non solitariam,nec ab hominum conuictu semotam;sed voluti communem & ordinariam in exterioribus. Ita Abulen.Matth.13.q.79.qui aduertit, Christũ vocatum esse Nazarænum,quod maiorem vitę partem Nazareth transegisset, cur autem hoc vitæ genus in ea ætate elegerit dicemus infra, quæstionem quadragesimam explicantes.

Hinc intelligimus eo tempore pauperem vitam Christum duxisse, quia parentes eius pauperes fuerunt,vt ex Euangelio colligitur:tum ex ijs, quæ de Natiuitate Christi narrantur:tum ex ijs,quæ dicuntur de Purificatione Virginis, & de oblatione ab ipsa facta, quæ pauperum propria fuit(vt ibi notauimus:) tum etiã ex ijs,quæ dicuntur de fabrili arte, quam Ioseph. exercebat, quæ accommodata est homini pauperi. Vnde Chrysostomus homi.67. in Matth. *Regulas*,inquit, *nobis præbuit,ne maiora, quã necessarius vsus exigat,requiramus.Itaque quãdo nascebatur, non magnificas ædes,non locupletem matrem, sed pauperrimam, & fabro desponsatã elegit.* Basil. Et similia habet Basilius libr.de constitutionib.monasticis.ca.5. cuius verba paulò inferius commodius referemus. Ac denique Origenes hom.8. in Leuiticum, agens de oblatione Virginis in templo, *In hoc*,inquit,*ostẽditur,verum esse illud,quod scriptum est,quia Christus Iesus,cum dives esset,pauper factus est,ideo,& matrẽ,de qua nasceretur,eligit pauperem.*

Pauperem vitam Christus egit.

Secundò hinc colligo, quamquam Christus hac ætate pauperem egerit vitam;non tamen adeò inopem, vt ẽ mendicato viueret;an verò hunc modum viuendi postea sponte assumpserit,quando ad prædicandum progressus est infra dicemus. Ratio verò cur de illo tempore id asseramus, in promptu est. Quia eo tẽpore in domo parentum, & ex eorum bonis,vel laboribus alebatur, vnde Hiero. epist.22. ad Eustoch.de custodia virginitatis,*Vsque ad triginta*, inquit, *annos parentum paupertate contentus est*. Non ergo opus fuit victum mendicare; neque enim putandum est parentes Christi adeò inopes fuisse, vt aliorum eleemosynis viuerent(vt hæretici huius temporis non in laudem, sed in Virginis contemptum falso, & sine vllo fundamento confingunt.) Nam in primis ex Scriptura sacra habemus Ioseph. fabrilem artem exercuisse,non solent autem huiusmodi artifices mendicare, neque eleemosynas exibere.Deinde supra disputat.2.sect.1.&.3. Sanctos Patres retulimus asserentes parentes Virginis honestæ fuisse conditionis, & B.Virginem fuisse vnigenitam, & hæredem, & ideo nupsisse viro eiusdem tribus,& familiæ, quin potius annotat Nicephor.lib.1.Histor. ca. 3. parentes Domini redijsse Nazareth è Bethlehẽ, post Christi natiuitatem *propter eam, quæ tum ibi eis erat, substantiã, & possessionem, Vtrobique enim*, inquit,*habitabãt,quod vtroque loco prouentum aliquem,(vt coniecture licet)haberent*. Denique Eusebius Emis. homil. in Natiui. Virg.Mar.*Manifestum*,inquit,*est, Beatissimam Virginem Mariam,qua nobilissima hæres parentibus suis in hæreditatẽ successerat(si quidem neque fratres habuit,neque habuisse legitur) neminem de alia tribu coniugẽ accipere potuisse. Sed fortasse ditis eam non habuisse hæreditatem. Lege ergo in Leuitico, & inuenies,quod nemo hæreditatem suam ex tota tribu vendere poterat,etsi vsum eius vendere potuisset. Veniente namque iubilæo omnis hæreditas ad proprium Dominum reuertebatur, quomodo ergo sine hæreditate esse poterat,quæ ex tam nobilissimis parentibus orta fuerat?* Itaque licet non essent diuites Maria, & Ioseph; non tamen adeò inopes existimandi sunt vt sine aliorum subsidio paruam familiam suam alere non possent. Neque decebat Sanctissimam Virginem talis egestatis modus, ac viuendi ratio. Neque etiã ad virtutis, ac Sanctitatis perfectionem fuit necessaria, neque conueniens, saltem pro eo tempore, quo in statu matrimonij vitam priuatam, & in exterioribus rebus communem agebat.Et eadẽ ratione non oportuit, Christum, saltem pro illo tẽpore hunc paupertatis modum assumere.

Hæc

Hæc verò generatim intelligenda sunt, vt casus speciales excipiamus.Nã de tribus illis diebus, quibus Christus annum agens duodecimũ à parentibus abfuit, Bernard. Bonau.& alij,qui de illo mysterio scribũt, probabiliter credunt Christum è mendicato vixisse. Et idem aliqui contemplãtur de tẽpore, quo in AEgypto peregrinabatur,quod accidere fortasse interdũ potuit; incertum tamen est an factum fuerit.

Secundũ caput est, Christũ duodecimo ætatis anno in die solenni Paschæ venisse cum parentibus ad Ierosolymytanũ tẽplũ, consummatisq; diebus festiuitatis, parentibus id ignorantibus,Ierosolymis remansisse;post triduum verò inuentum fuisse in templo.*Sedentem in medio Doctorum, auditẽtem illos, & interrogantem eos,ita vt omnes stuperent super prudentia, & responsis eius.* De quo mysterio, quia quæ ad scholasticũ institutũ pertinẽt, supra dicta sunt disp.3. sect.3.ideò hoc loco solum adijciã: primo ex hac historia colligi, quod Lucas Euangelista.c.2. dicit, *Et ibant parentes per singulos annos in Ierusalem in die solemni Paschæ*, etiam de Christo intelligẽdum esse. Nam statim de anno duodecimo subdit, *Ascendentibus illis, consummatisq; diebus,cum redirent,remansit puer Iesus*. Vbi dicit puerum remansisse, quem antea nõ dixerat apertè cũ parẽtibus venisse. Vult ergo intelligi, filiũ nunquã seperari à parentibus solere, præsertim in operibus religionis, & pietatis,& ideò sub verbo illo,*A sedẽtibus illis*, filiũ etiã fuisse cõprehensum, ergo similiter in prioribus verbis, cùm dicuntur parentes soliti esse ascendere per singulos annos, de Christo etiam dictum esse, intelligendũ est. Secundo obseruandum est, voluisse Christum(vt Ambros. notat libr. 2.in Lucam) à duodecimo ætatis anno sumere suæ disputationis exordium,suæque eximiæ sapientiæ indicium dare,& quasi radium quendam sui splendoris emittere, vt ab ea ætate, in qua perfectum rationis iudiciũ incipere solet,sese paratũ ostenderet ad iussa Patris implenda, & vt Iudæorum animos aliquo modo excitaret,ac disponeret, vt postea doctrina eius non omnino noua videretur, neque ipse repentè omnino Doctor prodiret; sed recordari possent eum à tenera ætate, magnum sapientiæ suæ specimen illis exhibuisse.Cætera videri possunt in expositoribus Euãgelij,legi etiam potest Baronius in Annalibus anno.12.nam quæ adducit, historiã illustrare possunt.

Tertium est,quod Lucas subdit. c.2. Et *descendit cum eis,& venit Nazareth, & erat subditus illis*. Ex quo verbo colligũt sancti Patres, Christum Dominũ toto hoc tempore coluisse, & obediuisse parẽtibus suis, vt eleganter notat Hierony. epistol.47.de vitando suspecto cõtubernio, cuius verba, supra retuli agens de dignitate sancti Iosephi.Addunt etiam,eos in rebus domesticis iuuisse,& præsertim sanctũ Iosephum, quandiu vixit, in arte fabrili. Vnde Basilius in cõstitut. Monasticis.c.5. *cum prima*, inquit, *ætate, parentum suorum imperio esset subiectus, & labores corporis omnes aquo vnà cũ ipsis animo illis obediens toleraret.Verisimile est enim,cum homines illi essent & iustitiæ,& pietatis cultores:teneresque tamẽ, solitos eos in assiduis corporis laboribus versari, & hac ratione quotidianum sibi victũ quæritare. Porrò Iesus cum his(vt diuina literæ prædicãt) esset subiectus, sine dubio in perferendis etiam vnà cum ipsis laboribus,morigeram declarabat suam obedientiam*, & similia ferè habet Iustinus dialogo cõtra Typhonẽ,& reuelatũ fertur sanctæ Brigittæ,lib. 6.reuelation.c. 18.Ex quo verisimile est etiã post mortem Ioseph(diximus enim suprà probabile esse eum,ante trigesimũ Christi annũ mortuũ fuisse) Christũ Dñm per se solum in ea ætate fabrilẽ artem exercuisse, vel ac Beatissimã matrẽ suã aleret. Vnde Marc. 6.dicebãt de illo Iudæi, *Nonne hic est faber, filius Mariæ? &c.* Quod verbũ licèt cõuincat,potuit enim sic appellari, vel ob vulgi existimationẽ, vel quia erat filius fabri, vt putabatur,sicut ibi Chartusia.& Iansenius notãt: nihilominus adiuncta ratione, sumitur inde verisimile argumentũ, nam vt ibi Caietan.notat, cum eo tẽpore literis non vacaret, (vt patet ex aliorũ verbis & admiratione,*quomodo literas scit,cum nõ didicerit?*) credendũ esse, arti fabrili operam dedisse,ne vagus,& otiosus videretur. Et idẽ considerauit idẽ Caietan. infra quæst. 40. in princip. & ante illũ sanctus Bonauentura,in lib. meditat. vitæ Christi.c.15. ac ferè omnes,qui vitã Christi Dñi describunt,vno excepto Simone de Cassia.lib.4. de vita Dñi.cap. 2. qui oppositum indicat sine fundamento.

Quartum est, verbum illud eiusdem

Euange-

Hieron.

Euseb. Emis.

Chrysost.

Basil.

Nicephor.

Luc.2. In templo a Iesu inuenit quo tempore Christus fuerit Baptizatus.

Ambros.

Baron.

Luc.2.

Hieron.

Basil.

Obedientia Christi erga parentes.

Iust.Mart.

Fabrilem artem Christus exercet.

Marc.6.

Caietan.

Bonau.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Euangelistæ Luc. c. 2. *Et Iesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines.* Quæ verba in primo tomo huius materiæ, agens de gratia, & scientia Christi fusè tractaui, & expositionibus ibi datis intelligi potest his verbis descripsisse Euangelistam summam perfectionē omnium, ac singularum actionū, quas Christus toto hoc tempore exercuit. Apud Deum enim erant excellentis meriti, & coram hominibus etiam summa prudētia, & honestas in eis elucebant. Nec prætermittendum existimo, quòd cum Euangelista in eo capite bis indicet hunc Christi profectum, diuersis tamen verbis illū describit. Prius enim agens de ætate Christi ante duodecimum annum, *puer*, inquit, *crescebat*, & *confortabatur, plenus sapientia, & gratia Dei erat in illo.* Vbi nullam mentionem facit de profectu, nisi quoad ætatem; de sapientia autem, & gratia solum dicit, fuisse illis plenum. Nam cùm in his nunquam creuerit in se, sed solum quoad ostensionem, & manifestationem per operationes, quas in ea ætate coram hominibus non ita demōstrabat, ideò tunc non dicitur in his creuisse, sed his fuisse plenus. At postea agens de illo in grandiori ætate, *Proficiebat*, inquit, *sapientia, ætate, & gratia apud Deum, & homines*, quid toto eo tempore maxima virtutis, ac sapientiæ opera perficiebat, & in eis quodammodo augebatur, vel in multitudine, & excellentia operum, vel in demonstratione, ac ostensione suæ virtutis. Scio priora verba à multis accipi in eodē sensu, quo posteriora. Quia in Græco dicitur, *& confortabatur spiritu*, quam particulam *spiritu* ferè omnia exemplaria Græca habent, licet in vulgata Latina desit: & ita legunt Theoph. & Euthymius, & interpretantur de augmento in extensione spiritus, & virtutis, & in robore ad vincendam omnem malitiam. Illud autem verbum, *Plenus sapientia*, si ad verbum è Græco reddatur, idem significat, quod implebatur sapiētia, Participium enim πεπληρωμένον de præsenti est, & prædictam propriam significationem habet, vt ijdem authores interpretantur, & Cyrillus, ac Origenes statim citandi: quæ lectio, & interpretatio probabilis quidem est; prior tamen, quam adduximus, non est omnino reijcienda. Nam in primis illa particula, *spiritu*, etiam ab antiquioribus Patribus Græcis videtur prætermissa, vt apertè colligitur ex Origine, hom. 18. & 19. in Lucā, & clarius ex Cyrillo Alexan. lib. 2. de fide ad Reginas ante mediū, vbi illud verbum *& confortabatur*, ad corpus refert, his verbis *exinanitioni quidem verè conuenire asserimus, cùm corporei incrementi susceptionē: tum corpulentarum quoq; partium consolidationē, & confortationem.* Et eodem modo legit, & exponit hunc locū S. Vigilius, lib. 4. cōtra Euthychem, circa finem, & Gaudentius Brixiensis in responsione ad Paulum Diacenum, de his verbis, *Pater maior me est.* Aliud autem verbum, *plenus sapientia*, licet iuxta vim verbi Græci, supra dicto modo verti posset; tamen etiā admittit vulgatam lectionem, & significationem. Vnde B. Vigilius libr. 3. contra Euthychem, versus finem, ita citat hunc locum, *Puer autem crescebat, & confortabatur repletus sapientia.* Denique (vtcumque legatur) res, de qua agimus, satis constat, voluisse scilicet Euangelistam docere Christum, in quo gratia, & sapientia Dei singulari modo semper habitauit, toto illo tempore eximia gratiæ, & sapientiæ opera exercuisse, & vnà cum corporis incremento (vt Cyrillus supra dixit) sapientiam illius, & gratiam quotidie magis, magisque foris sese prodidisse.

Quinto & vltimo addere possumus, verbum illud Ioan. 2. *Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilææ, & manifestauit gloriam suam.* Nam ex hoc loco colligunt Patres, Christū toto hoc ætatis suæ tempore miracula nō edidisse; Quidam enim exponere voluerunt illud fuisse primum signum factum à Christo in Cana Galilææ: non verò primum simpliciter. Quam expositionem refert Chrysostо. hom. 22. in Ioann. & licet non probet, non tamen reijcit. Tamen reuera non est verisimilis, quia Euangelista non dicit hoc esse primum miraculum factum in Cana Galileæ, sed simpliciter dicit hoc fuisse initium signorum Iesu, & hoc initium dicit factum esse in Cana Galileæ, deinde subdit, *& manifestauit gloriam suam*, indicās antea nō illam manifestasse per signa, & miracula. Denique quid ferebat, quòd illud miraculum esset primum in illa ciuitate? vel cur potius adnotatum esset ab Euangelista primum miraculum in Cana factum, quàm in alijs ciuitatibus? Sensus

Sensus ergo planus est, illud miraculum fuisse initium signorum, quibus Christus cœpit suam gloriam manifestare, & discipulorum fidem sibi conciliare. Propter quod dixit de Christo Tertullian. lib. de baptis. cap. 9. *Prima rudimenta potestatis suæ vocatus ad nuptias aqua auspicatur.* Eādem sententiam latè probat Epiphanius hæres. 51. Ita etiam exponunt Ambros. sermone. 19. D. Thom infra quæstio. 43. articul. 3. Theophylact. & Euthymius ibi, & inclinat magis Chrysostomus, qui tanquam certius affirmat Christum ante baptismū miracula non edidisse; quod latius cōfirmat homil. 16. in Ioannem, dicēs, signa illa, & miracula, quæ de Christi infantia referuntur, vera non esse, & optimas congruentias adducit, ob quas nō decuit Christum in ea ætate miracula facere. Primò, quia cùm nondum doceret, nec discipulos haberet, non indigebat miraculis, miracula enim sunt ad doctrinam confirmandam. Deinde, quia si ante ætatem conuenientem miracula ederet, vel phātasma putaretur, vel ante conueniens tēpus morti traderetur. Denique quia oportuit prius manifestari à Ioanne Baptista, sicut ipse dixit Ioan. 1. *Vt manifestetur in Israel, ego veni in aqua baptizans*: ergo signum est antea nō fuisse miraculis manifestatum. Quod tamen intelligendum est, de miraculis ab ipso Christo factis in sui manifestationem, ita vt ipse ostenderet se esse authorem eorum quod ideò dico, vt excludam mira illa opera quæ in Christi infantia patrata sunt. Nam in illis ex modo, quo fiebant, non ostendebatur ipsum puerum esse authorem eorum, sed à Deo fieri singulari amore, & beneuolentia erga illū. Relinquitur ergo Christum ea ætate priuatam vitam egisse, & reliqua omnia, quæ ab eo tunc temporis gesta dicuntur, incerta esse, & apochrypha, vt Gelasius Papa docuit in capitul. Sancta Romana, decima quinta dist. de quibus videri etiam potest Irenæus lib. primo contra Hæreses, cap decimo septimo, & quæ ibi Feuardentius notat. Et hæc de infantia, & priuata vita Saluatoris sufficiant, quæ hoc loco intermittenda est, vt quæ de Beata Virgine dicenda superiunt, antequam ab illa seperemur, compleamus.

DISPVTATIO XVIII.
In quatuor sectiones distributa.

De perfectione meritorum, & gratiæ Beatæ Virginis.

Distinximus in principio huius materiæ triplicem Virginis sanctificationem, & solùm primā explicuimus (quoniamde illa fere sola Diuus Thom. quæst. 27. disseruit) superest igitur, vt de secunda, quæ per totum illius vitæ tempus durauit, ac demum de tertia, quæ in fine vitæ illi in præmium data est, sermonem instituamus. Quoniam verò secunda sanctificatio per propria merita potissimùm facta est & cum illa coniuncta fuit a iorum donorum gratiæ, scientiæ, ac sapientiæ perfectio, de his omnibus hoc in loco disputabimus eodem fere ordine, quo in priori tomo de huiusmodi donis animæ Christi collatis disseruimus. In præsenti autem disputatione solum de meritis, ac perfectione gratiæ sanctificantis, quam Beata Virgo obtinuit, in sequenti verò de donis scientiæ, & sapiētiæ, postea de gratijs gratis datis dicemus.

SECTIO I.
Vtrùm Beata Virgo, toto tempore vitæ suæ potuerit in gratia crescere per propria merita.

Post primam sanctificationem, Beatā Virginē suis meritis, ac operibus magnū gratiæ augmentū cōsequutā esse, compertum est. Diximus enim supra non fuisse à principio Beatā, sed viatricem: gratia autem viatoris augeri potest per bona opera (vt fides docet) quanto ergo Virginis opera fuerunt meliora, tāto vberius gratiæ augmentū per ea mereri potuit, quod euidentiūs ex dicendis constabit. Solū igitur dispurari potest an hæc potestas merēdi, & augēdi gratiā durauerit in B. Virgine toto tēpore mortalis vitæ. In qua re neminē inuenio, q negauerit potuisse Virginē crescere in gratia vsq; ad filij cōceptionē, quia eo tēpore potuit semper ad maiorē perfectionē tēdere, & ex fide & charitate magis, ac magis operari, & nūquā vltimā perfectionē

Universidad de Deusto
Biblioteca

gratiæ consequuta est, quandiu filium non concepit. Vnde Grabriel Angelus, qui eam *gratia plenam* appellauerat, deinde subiunxit, *spiritus sanctus superueniet in te*, vt nimirum *supervimpleret eam* (vt Bernardus dixit) ideſt, vt abundantiori gratia, & sanctitate cumularet, v cæteri Patres exponunt. Videantur, quos in primo tomo citaui, disputa. 8. sect. 7. & 8. dum tractarem quomodo Beata Virgo meruerit esse mater Dei, condignam illi dignitati dispositionem merendo: totum enim illud meritum incarnationem filij antecesit. Bernard.

De tempore autem ab incarnatione filij vsque ad mortem fuit quorundam opinio, Beatam Virginem non potuisse amplius mereri, neque in gratia crescere. In hanc sententiam, quãuis cum timore inclinat Scotus in. 4. distin. 4. quæst. 6. ad. 5. Almain. in. 3. distin. 3. q. 3. Possunt etiam citari Richardus ibi artic. 1. quæst. 4. & Alẽsis. 3. par. quęst. 9. memb. 3. art. secundo. §. secundo, ad primum, quatenus dicunt Beatam Virginem post conceptionem filij nõ potuisse peccare, quia erat in statu plenæ gratiæ, & perfectæ charitatis. Et Diuus Thom. supra, quæst. 27. art. 5. ad secundũ, quatenus dicit *gratiã Virginis fuisse consummatam in conceptione filij*, & Diuus Bernardinus sermo. 51. de conceptione, qui dicit Virginem in filij conceptione, accepisse tãtam gratiam, quantam accipere potest viatrix creatura, ac denique Damascen. orat. 1. de dormitione Deiparæ, vbi ita loquitur, *Mors enim eos*, id est, alios sanctos, *perficit, beatosque offẽdit, id videlicet ipsis afferens, vt in eorum virtutem nulla iam mutatio cadat: minime tamẽ hoc in te surpabimus, neque enim mors tibi beatitudinem attulit, neque migratio perfectionem conciliauit. Omnium etenim bonorum initium, medium, & finis, securitas etiam, ac vera confirmatio in illa seminis experte conceptione posita fuit.* Fundamentum huius sentẽtię solum esse potest, quia decuit beatam Virginem ad concipiẽdum filiũ perfectissime præparari, ac disponi, ergo verisimile est accepisse tunc gratiã quã tam pura creatura capere potest, nõ igitur habuit postea, quò vltra progrederetur. Scotus. Almain. Richard. Alenſ. B D. Thom. Bernard. Sen. Damaſc.

Hæc vero sententia mihi probabilis non est, quare sine vlla dubitatione dicendum existimo, potuisse Virginem post filij incarnationem crescere in gratia. Ita sumo ex Diuuo Thoma, dicta quęst. 27. articu. D. Thom. C

5. ad secundũ, vbi triplicem perfectionem gratię Virginis distinguit: primam qua disposita fuit, vt esset idonea mater Christi: secundam, quam accepit in conceptione Christi: tertiam, quam habet in gloria. Et quamuis expresse non dicat hãc vltimam, & consummatam gratiam in intensione fuisse maiorem cęteris: tamen reuera hoc etiam intendit, ita enim præfert tertium statum secundo, sicut secundum primo: & similia habet opusculo. 60. artic. tertio. Et eandem doctrinam alijs verbis insinuauit Rupertus libr. 6. in Cantica, non longe à principio, dicens Virginem *in sua prima sanctificatione fuisse vt auroram, in filij conceptione vt lunam, in morte vt solem*, quia sem per perfectiorem gratiam habuit. Et sub hac ipsa metaphora *Auroræ* explicauit optimè eãdem doctrinam Bonauent. in speculo Marię. capit. 9. &. 11. expressius docuit hanc conclusionem Durand. in tertio, dist. 3. quæstio. 4. dicens, licèt beata Virgo post filij conceptionem non potuerit peccare, potuisse tamen mereri, quia erat pariter viatrix. Idem Gab. ibi, quęst. 2. artic. 3. dub. 1. inde enim probat Virginem habuisse libertatem ad actus præceptos, etiam post filij conceptionem, quia aliàs non potuisset mereri, nec de facto meruisset eliciẽdo actum bonum: quod reputat omnino falsum, idemque tenet Ocham, quem ibi citat. Eandem sententiam docuit Vega lib. 10. in Tridentinum, cap. 2. cuius verba, quia probabiles rationes continent, referam. *Quis enim*, inquit, *neget ipsam sanctiorem, & gratiorẽ Deo fuisse, postquam filium Dei concepit, peperit, nutriuit, & pro nobis patienter tulit in cruce mori, si fieri potest, vt gratior sit aliquis apud Deum vno tempore, quam alio, nescio, quemadmodum possit quis credere, tam parui apud Deum fuisse tanta illa, ac præcellentia obsequia, vt non eam, post ipsa, multo habuerit cariorem, & gratiorem? Nam quod quidam existimant, datam ei esse in conceptione filij Dei totam gratiam, quam postea meritura erat, somnium est absque vllo fundamento, contra legem Dei effictum, quod eadem facilitate, qua dicitur, meritò est contemnendum.* Idem docuit Sotus in. 4. d. 5. artic. 2. eisdem ferè verbis. *Quis ambigat, quin, cũ merita præmium præcedant, per tã egregia omniũ virtutũ officia, quæ post sacratissimũ partũ accumulauit, cumulatior etiã in dies, et excellẽtior illi accresceret gratia? fuit quidẽ gratia* Poſt Chriſti incarnationẽ creuit in gratia Virgo ſupra ſe ipſam. Rupert. Gab. Sotus.

tia plena ante conceptionem filij, quántum par erat, vt fieret Christi mater: attamen gratia illa non fuit eo modo summa, vt non posset deinceps meritis augeri. Eandem denique sententiã cæteri Theologi in. 3. dist. 3. supponere videntur vt certam, & Patres vbicunq; disputant de obsequiis B. Virginis in Christum, & de doloribus, ac cruciatibus, quos in eius nece sustinuit. Tandem ratione probatur primò, quia (vt benè dicti autores dicunt) per se incredibile est, tot labores, & dolores ex perfectissimo amore, & charitate pro Christo susceptos nullius fuisse meriti apud Deum, aut personam Virginis illi gratiorem, & cariorẽ non reddidisse. Obiectio.

Dicet aliquis, etiã Angeli exhibent Deo multa ministeria, & obsequia, & ex perfecto amore: & tamen neq; merentur, neque fiunt illi gratiores. Christus quoq; per sua opera non reddebatur gratior Deo. Sed differentia inter hos sanctos, & Virginem, veritatem hanc illustrat, & rationem eius à priori ostendit. Primò enim beata Virgo quandiu in corpore mortali vixit, non fuit beata, neq; in statu comprehẽsoris secundum animam (vt in superioribus probatum est) ergo per fidem semper ambulauit, ergo erat in statu merendi, ergo poterat mereri augmentum gratiæ. Quia ex parte gratię nullum erat impedimentum, cùm nondum esset in termino, & ipsa de se augeri possit in infinitum, neque alia conditio ad hoc meritũ necessaria deerat. Nisi quis fingat singularem legem in Virgine, vel potius exceptionem à lege communi, de potestate merendi in statu viæ, quæ cõficta esset, & sine fũdamento, & in Virginis potius detrimentũ poneret, quã vtilitatẽ. Melius est enim cuilibet viatori posse mereri, quã sine fructu operari: sed hæc potestas concessa est omnibus viatoribus, cur ergo dicemus negatam esse Virgini, eo præsertim tempore, quo perfectius operata est? Exemplum ergo de sanctis Angelis adductum, non est accommodatum, cùm illi in termino sint. Neque etiam exemplum de Christo Domino est ad rem: tũ quia ob dignitatem suæ personæ erat infinitè gratus: tum præterea, quia etiam ille secundum animam fruebatur Deo, & vt sic non erat viator: tum etiam quia vt viator fuit, mereri potuit, & aliis, & sibi quatenus ca- Obiectio. Reſponſio. B

pax erat alicuius premij, ergo negandum nõ est beatam Virginem mereri potuisse, sed non potuit mereri aliis de condigno, ergo sibi: ergo potuit per merita in gratia crescere: quia nec ratione dignitatis suæ personæ, nec ratione status erat incapax huius augmenti. A

Sed dici potest, beatam Virginem potuisse quidem toto vitæ suæ tempore mereri non augmentum gratiæ de nouo obtinendo, sed iam obtentum. Potuit enim Deus eo momento, quo filium concepit, dare illi omnem gratiam, quam toto tempore vitæ suæ meritura erat: iam enim Deus omnia illa merita preuidebat, & poterat illorum præmium statim conferre, decuisse autem videtur, saltem gratiæ augmentum illi statim præbere, vt Beata Virgo, simul ac mater Dei effecta est, fieret illi gratissima, atq; charissima. Sed hęc euasio in primis sine fundamento conficta est præter ordinariam legem, exactamque, ac propriam merendi rationem, quæ postulat, vt meritum antecedat præmium, & principium meriti ipsum meritum, præsertim in eadem persona. Præterea principium meriti nunquam cadit sub meritum: si autem tota gratia, quæ futura erat præmium meritorum Virginis, antecessisset tempore eadem merita, necessario fuisset principium illorum. Nam gratia, quæ antecedit in operante exequutionem operum, est principium eorum, quatenus apud Deum grata, & meritoria sunt: meruisset ergo beata Virgo ipsum principium meriti: quod neque in Christo Domino concedimus. Rursus vix potest intelligi illi modus meriti, & præmij nisi omnino immutando omnes leges, ac conditiones merendi. Quod ita declaro, quia si beata Virgo à principio incarnationis habuit omnem gratiæ intensionem, quam perpetuò esset habitura, ergo ex illo tempore potuit elicere actus charitatis æquales in intensione ipsi gratiæ. Quia gratia de se non est otiosa: sed efficax ad operandum iuxta totam perfectionis suæ latitudinem: & si in aliquo puro viatore ita vnquam operari potuit, maximè in Virgine, quæ nunquã diuinę gratiæ restitit, neq; obstaculum eius efficaciæ opposuit, operabatur ergo ex tota intẽsione habitus gratiæ, & charitatis, sed per Obiectio. Reſponſio. C

Universidad de Deusto
Biblioteca

vnum actum charitatis ita intensum meretur homo æqualem intensionem habitus (vt ex materia de gratia, & de charitate suppono) ergo beata Virgo vel post vnum actum suæ gratiæ adæquatum nihil per sequentes meruit (quod improbatum est) vel ampliorem, quàm receperat, meruit gratiam. Nisi quis fortasse dicat, tam singulis actibus æqualibus, quam omnibus simul eandem omnino gratiam veluti pluribus titulis meruisse, sicut de Christo Domino dici solet. Sed hoc non recte dicitur, Christi enim meritum fuit infinitum, & ideo non potuit esse intensiue maius in multis actibus, quam in vno, in Virgine autem meritum singulorum actuum erat finitũ, & vnumquodque capax noui præmij, non ergo poterat omnibus ex æquo satisfieri vno, & eodem finito præmio, seu gratiæ augmento. Denique aliorum hominum merita non ita remunerantur (vt suppono) cur ergo dicemus beatã Virginem in hoc deterioris fuisse conditionis?

Responsio ad argumenta in oppositum.

Superest respõdeamus testimonijs initio positis. Diuus Thomas, cùm dicit beatam Virginem in conceptione filij fuisse in gratia consummatam, non intelligit de consummatione simpliciter, quæ solum futura est in gloria: sed de cõsummatione, per quam ita confirmata est in bono, vt amplius peccare non posset. Vnde sic inquit. *In conceptione filij consummata est in gratia confirmante eam in bono.* Et idem est reliquorum scholasticorũ sensus, vno, vel alio excepto. Ad testimonium sancti Bernardini respondetur, verisimile esse Beatã Virginem in conceptione filij habuisse maiorem gratiam, quàm vllus viator in statu viæ vnquam habuerit: non tamen inde fit habuisse tunc tantam gratiam, quantam ipsamet in statu viæ habitura erat.

Ad Damascenum (cuius verba difficilia sunt, & per exaggerationem dicta) respondeo intelligendum esse de perfectione gratiæ, quoad omnis mali remotionem, & perfectam securitatem, & confirmationem in bono: non verò quoad omnem intensionem, seu perfectionis modum, aliàs ex eisdem verbis colligi posset Beatam Virginem ab eo tempore, quo filium concepit, fuisse plenè, ac perfectè Beatam.

A Ad vltimam coniecturam respondetur plenitudinem gratiæ Virginis non repugnare augmento, semper enim ab instanti conceptionis plena fuit: quia semper habuit quidquid pro temporis opportunitate conueniens fuit, & dignitatem eius decuit: semper tamẽ magis, ac magis impleri potuit, quia hoc ipsum eidem dignitati, ac meritis eius debitum erat. Quocirca, sicut dignitati matris non fuit debitũ, vt ad statum gloriæ subitò tunc eleuaretur, ita neque, vt omne gratiæ augmentum illi conferretur: sed quod viatoris statui esset proportionatum, sufficiensque principium perueniendi ad statum gratiæ consummatæ, seu gloriæ Deiparæ consentaneum. Et hoc sensu etiam dici potest accepisse in conceptione filij omnem gratiæ perfectionem, non formaliter, sed quasi in radice. Quo sensu explicari etiam Bernardinus, & Damascenus possent. Sit ergo certum Beatam Virginem quãdiu hic vixit, potuisse mereri.

B

SECTIO II.

Vtrùm Beata Virgo in singulis actibus, singulisque momẽtis vitæ suæ perfectè, & quasi continuè meruerit.

EXposita potestate merendi, quam Beata Virgo toto tempore vitæ habuit, sequitur, vt actum, seu perfectum exercitiũ huius potestatis explanemus. In qua re illud solum in genere certum est, Beatam Virginem meruisse suis actibus, perfectumque gratiæ augmentũ consequutam esse, quoniam illa potestas non fuit otiosa, sed in actum prodijt multò perfectiùs, quàm in cæteris iustis. Vnde Augustinus de bono coniugali, cap. 25. *Quæ sint*, inquit, *Maria merita, quis ignorat?* & Damascen. lib. 4. capit. 15. creuisse dicit sicut *oliuam fructiferam.* A nobis verò specialius explicandum est, qualis fuerit perfectio huius meriti, tã in multitudine actuũ, quam in perfectione (vt ita dicam) intensiua, & extensiua, eiusque continuatione.

Augustinus. Damascenus.

C Dico ergo primò Beatã Virginẽ per omnes, ac singulos actus humanos, quos in mortali vita post primam sanctificationẽ exercuit, augmẽtum charitatis, gratiæ, & gloriæ meruisse. Dixi *post primi sanctificationem*, quia per actum, quo se ad illam dispo-

disposuit, licèt primam gloriam meruerit; non tamen gratiam, & augmentum eius, vt in superioribus docui. Probatur ergo, quia in primis Beata Virgo nullos habuit actus indeliberatos, neque inter deliberatos habuit aliquem malum (vt in superioribus demonstratum est) ergo omnes actus eius fuerunt moraliter boni (quia non datur actus indifferens in indiuiduo, in eo præsertim qui perfecto modo operatur) ergo omnes fuerunt meritorij, quia (vt per se credibile est) omnes actus suos frequenter referebat in Deum magna charitate dilectum, quia nullum habebat inordinatorum affectuum impedimentum. Vnde verisimile est frequentissimè, ac ferè sine intermissione, quandiu vigilabat, de Diuinis rebus cogitasse, mentemque suam in Deo fixam habuisse. Cùm enim plenum dominium suorum actuum haberet, nunquam præter voluntatem suam distrahebatur; voluntariè autem non auertebat mentem à Diuina contemplatione, nisi fortasse corporis imbecillitas, aut necessitas eam compelleret, quod rarò accidere poterat. Ad externas enim actiones pertagendas satis erat interiorem mentis attentionem remittere, quanquam non omnino suspenderetur: vt autem corruptibile corpus id ferre posset, incausa erat; quòd summa facilitate, & iucunditate in Diuinis meditationibus versabatur. Testis est Ambrosius lib. secundo, de Virginibus, in principio, qui eleganter virtutum officia, quibus Beata Virgo apud Deum promerebatur, describit. Inter alia, *Intenta*, inquit, *operi, verecunda sermone, arbitrum mentis solita Vt ipsa corporis species simulacrum fuerit mentis, figura probitatis*, & iterum, *Hæc ad ipsos ingressus Angeli inuenta domi in penetralibus sine comite, ne quis intemptionem abrumperet, ne quis obstreperet. Neque enim comites fœminas desiderabat, quæ bonas comites cogitationes habebat.* Nihil ergo in singulis operationibus beatæ Virginis ad rationem meriti de condigno deesse poterat.

Per singula opera Virgo augmentum gratiæ merebatur, & gloria.

Ambros.

Augmentum gratiæ quod Virgo mere batur, statim obtinuit.

Dico secundò, Ita meruit per singulos actus, vt statim augmentum gratiæ, quod promerebatur, obtineret.

A Hæc conclusio probari potest iuxta varias Theologorum sententias, de augmẽto gratię, & charitatis per nostra merita. Quidam enim existimant omne gratiæ augmentum, quod iustus meretur (siue per intensos, siue per remissos actus illud mereatur) statim conferri. Quæ sententia valde probabilis semper mihi visa est, quia meritum est sufficiens causa præmij, & ideò, si ratione status non repugnat, statim confertur. Et in hac sententia, conclusio posita euidens est. Alij verò censent, non dari statim augmentum gratiæ, nisi meritum eius in actu intensiori, ac feruentiori fundetur: & in hac sententia probanda est conclusio sumpto alio principio, scilicet Beatã Virginem semper respondisse Diuinæ gratiæ vocanti, tantũmque cooperatam fuisse, B quantum poterat iuxta mẽsuram Diuinæ gratiæ, quæ illi conferebatur. Quod probo primò, quia quidquid perfectionis in genere gratiæ sanctificantis alicui puræ creaturæ concessum est, non est Beatæ Virgini denegatum (vt initio huius materiæ ostendimus) sed illa gratiæ perfectio data in primis est Angelis sanctis (vt constat ex prima par. quæstio 62. articul. 6.) & nonnullis hominibus saltem aliquo tempore vitę, vt Beato Francisco post vocationem suam, vsque ad mortem: quod facilius credi potest de Paulo, ac reliquis Apostolis; & per se probabile est in tanta multitudine, ac varietate donorum gratię, hoc etiam fuisse aliquibus hominibus diuinitus datum: maximè igitur Beatæ Virgini. Secundo ita explicatur, quia in Beata Virgine nihil fuit, quod eam impediret, ac retardaret, quominus Diuinæ gratiæ cooperaretur quantum posset, quia nec habebat fomitem, neque vllam potentiarum deordinationem: ergo sicut sancti Angeli propter hanc causam omnino cooperati sunt Diuinæ gratiæ, ita etiam Beata Virgo. Præsertim, quia licèt in conditione naturæ esset inferior, in diuinis donis erat superior, & ab Spiritu Sancto facilè poterat tam accommodatè, tamque suauiter semper moueri, vt pro mensura vocationis responderet. Ex hoc ergo principio ita concludo; Beata Virgo quando amabat Deũ semper operabatur ex tota efficacia charitatis, & gratiæ, tam habitualis, quã actualis, seu mouentis: ergo semper ita operabatur, vt mereretur

C

Universidad de Deusto
Biblioteca

augmentum gratiæ,& se disponeret ad illud statim obtinendum. Probatur consequentia, quia verisimile est actum sic elicitum à charitate esse intensiorem habitu, à quo procedit, quia habitus de se est sufficiens principium actus æqualis, quod si accedat specialis Dei motio, facile eliciet intensiorem. Quod si quis contẽdat B. Virginem non semper habuisse motionem, qua intensiùs operaretur, in hoc non multum contendam, quia res incerta est, quamuis pietati magis consentaneum sit, altiùs, & excellentiùs de Virgine sentire. Ad probandam verò consequentiam illatam satis esse existimo, quòd B. Virgo (vt dixi etiam S. Bernardinus dicto serm. 51. cap. 3.) *nihil vnquã elegit, nisi quod ei sapiẽtia diuina demonstrabat, tantumque semper dilexit Deum, quantum à se diligẽdum existimanit.* Quid enim amplius in homine viatore desiderari potest, quo se ad recipiẽdum gratiæ augmentum disponat, quàm quòd cum diuina, & ex diuina gratia operetur, quantum iuxta mensuram diuinæ motionis potest? Si enim Deus non denegat suam gratiam facienti ex priori gratia quod in se est, quomodo negabit præmiũ augmenti gratiæ facienti quantum ex diuina gratia potest ad illud merẽdum? Certè qui plus requirit, impossibilem constituit huius augmenti consequutionem in hac vita, idque sine fundamento, & præter diuinæ gratiæ liberalitatem, vel potius præter diuinæ iustitiæ in remunerandis meritis æquitatem, & præter infirmorum hominum necessitatem & vtilitatem. Ex qua ratione, cum proportione applicata, idem concludi potest de omni merito Beatæ Virginis fundato in quibuscunque actibus quarumcunque virtutum, & de quacunque latitudine, ac multitudine meritorum, vel ex multitudine actuum, vel ex continuatione, ac perseuerantia proueniente. Nam cùm Beata Virgo omnibus ijs modis meruerit operando perfectè, & ex tota efficacitate suæ gratiæ, & auxilij, statim obtinebat quidquid gratiæ merebatur: quia faciebat, quod in se erat, ad id obtinendum, nihil autem aliud desiderari potest, vt dictum est.

Bernard.

B

C

Dico tertio, Beata Virgo meruit per actus perfectissimos tam vitæ actiuæ, quàm contemplatiuæ. Hanc conclusionem pono ad explicandam amplius perfectionem huius meriti, simulque declarandam eximiam, ac perfectissimam rationem viuendi, & aptissimam ad sanctitatem augendam, quã Beata Virgo in hac vita habuit. Et primum in genere probari potest, quia perfectissimus status hominis vtramque vitam actiuam, & contemplatiuam, cõplecti debet, vt Diuus Thomas docet Secunda Secundæ, quæsti. 188. articul. sexto, & infra, quæst. 40. articul. primo ad secundũ. Vbi hanc viuendi rationem dicit Christum assumpsisse: maximè autem decuit Virginem imitari filium, & post illum, perfectissimum viuendi modum habere. Secundo declaratur breui discursu facto de vita Deiparæ, quam in tria potissima tempora partiri possumus. Primum protenditur vsque ad filij conceptionem, de quo supra initio disputation. septimæ ex antiquorum Patrum scriptis ostendimus, Beatã Virginem in templo habitasse, ibique diuinæ contemplationi potissimum vacasse, & ardentissimis desiderijs, ac orationibus Messiæ aduentum impetrasse, ac promeruisse. Addit verò Ambrosius libr. secundo de virginib. in principio, non caruisse tunc Virginem perfectissimo exercitio virtutum ad vitam actiuam pertinentium, inter alia, *Quid ego, inquit, exequar ciborum parsimoniam, officiorum redundantiam, alterum vltra naturam superfuisse, alterum pene ipsi naturæ defuisse? Illic nulla intermissa tempora, hinc congeminatos ieiunio dies, & si quando reficiendi successisset voluntas, cibus plerunque obuius, qui mortem arceret, non delicias ministraret.* Vbi quanquam Ambrosius, non loquatur in particulari de hoc tempore, sed generatim de tota vita Virginis: tamen, quæ dicit, ad illam maximè ætatẽ sunt accommodatissima. Refert præterea Sabellicus libro secundo exemplorum, capitulo quarto, & nono, & libr. octauo. capitul. quarto, ex quadam antiqua traditione, solitam fuisse Virginem tota hac ætate à prima luce ad tertiam diei horam contemplationi, ac rebus sacris vacare: deinde verò vsque ad meridiem operi alicui incumbere: reliquam verò diei partem sacræ lectioni, & orationi impendere. Quod etiam ita fuisse reuelatum sanctæ Brigittæ refert Canisius, qui de hac ætate Virginis latè disputat. libro de Beata Maria, capitul. 12. & 13.

Maria perfectissimo statu actiuæ & contemplatiuæ vitæ. D. Thom.

Modus viuendi Virginis vsque ad filij conceptionem.

Ambros.

Sabellic.

Canisius.

Secun-

Secundum tempus durauit ab Incarnatione vsque ad Ascensionem Domini, in quo excellentiora opera vtriusque vitæ exercuit: tum quia maiori semper gratia, & sanctitate pollebat: tum etiam, quia maiorem opportunitatem perfectiùs operandi nata est. Primò enim ad hoc tempus spectat singulare illud meritum fidei, charitatis, obedientiæ, & humilitatis, quod in ipsa filij conceptione enituit, quando suum consensum præstitit. Vt mirum indicat modum ponderat, & exaggerat Bernardinus Senensis sermone. 51. Ponderant etiam Ambrosius lib. secundo in Lucam. Bernardus in homilijs in *Missus est*, & Laurentius Iustinianus sermone de Annunciatione. Deinde quod ad vitam contemplatiuam pertinet, plurimum ad perfectionem eius contulit præsentia filij, qua semper fruebatur, & ad illum amandum non tantum gratiæ, sed etiam naturæ impetu ferebatur, vt recte notauit Anselmus, lib. de excellentia Virginis, capit. 4. Accedit quòd *sedens secus pedes filij audiebat verbum illius*, nunquam enim ferè à filio discedebat, propter quod Epiphanius hæres. 78. eam vocat, *perpetuam Iesu sectatricem*. Quod si audiẽdo verba Simeonis, vel aliorum, custodiebat ea, *conferens in corde suo*, quid audiendo verba filij existimandum est effecisse? Denique quod ad vitam actiuam spectat, in hac ætate exercuit summa pietatis officia erga filium: sponso etiam suo ministrauit, ac familiæ curam gessit: fit (quod caput est) maximos labores, & dolores simul cum filio sustinuit, vt recte consideranit Anselmus libr. de excellentia Virginis, cap. quinto, & eleganter Rupertus. 3. lib. in Cantica, in fine: Item Petrus Damianus sermone. 1. de natiuitate Beatæ Mariæ.

Modus viuendi Mariæ ab incarnatione vsque ad Ascensionem Domini.

Bonau. Serm. dominic. Lud. Iustin. Anselm.

Epiphan.

Anselm.

Rupert. Petr. Dam.

Tertium tempus durauit vsque ad Beatæ Virginis obitum, quo tempore cœlestem quandam vitam egisse nemo pius dubitare potest. Vnde (vt est apud Sabellicum supra, & Nicephorum lib. secundo Histor. capit. 3.) post Christi mortem in Ioannis domo habitauit, priuatamque, & ab hominum consortio semotam vitam egit, vbi filij absentiam perpetua illius consideratione, & charitate compensabat. Vnde Laurentius Iustinianus sermone de Assumptione, de hac ætate Deiparæ loquens, inquit. *Nullius ardorem vir-*

Modus viuendi Mariæ immunis fuit à vitæ perfectione.

Sabellic. Nicephor. Lau. Iustin.

ginis sufficit explicare, quanto desiderio rum cremabatur intẽdto, quam crebris suspirijs angebatur, & alia quæ eleganter persequitur, & Rupertus lib. quinto in Cantica, cuius magnam partem in explicanda altissima Virginis contemplatione ponit. Nec verò huic tempori exercitium actiuæ vitæ defuit: quin potius, cum alijs temporibus actiuam vitã circa corporales actus exercuisset, in hoc tempore illam in spiritualibus actibus qui ex suo genere perfectiores sunt, exhibuit. Nam (vt sub nomine Hieronymi refertur sermone de Assumptione, & sequenti disput. latius dicemus) Apostolos docuit, & Lucam Euãgelistam de mysterijs fidei instruxit. Et credebile est in consolandis, ac spiritualiter iuuandis alijs fidelibus sæpe occupatam fuisse: Vnde Beatus Ignatius epistol. 3. ad Mariam, eam deprecatur, vt se confortare, & consolari dignetur, ad quem Beata Virgo rescripsit, eum confirmans in fide, & ad persequutiones sustinendas erigens, eique aduentũ suum cum Ioanne Euangelista ad Antiochenam Ecclesiam inuisendam pollicetur. Et Epiphanius hæres. 78. dubitat, an Beata Virgo cum Ioanne in Asiam profecta sit: Patres autem Concilij Ephesini, cap. 27. tomi. 2. affirmãt ipsam cum Ioanne Euangelista Ephesiorum ciuitatem incoluisse: Quod si ita factum est, propter proximorum salutem, & Ecclesiæ augmẽtum sine dubio peractum est. Constat igitur Beatam Virginem in toto vitæ suæ progressu perfectissimas operationes actiuæ, ac contemplatiuæ vitæ exercuisse, quas eleganter describit Ignatius epistol. ad Ioannem Euangelistam, vbi post multa ita concludit. *Sicut nobis à fide dignis narratur, in Maria matre Iesu humanæ naturæ natura sanctitatis Angelicæ copulatur, & hæc talia excitauerunt viscera nostra, & cœpit valde desiderare aspectum huius, si fas est fari, cœlestis prodigij, & sacratissimi spectaculi.* Cuius epistolæ meminit etiam Bernar. serm. 7. in Psal. 90.

Ignatius.

Epiphan.

Conc. Ephes.

Bernard.

Dico quarto, Verisimile est, Beatã Virginem toto tempore vitæ suæ continuè meruisse, & in gratia creuisse. Hæc conclusio duplicè potest habere sensum, & in vtroque est pia, & probabilis, in altero autem certior. Docet illam Albert. Magn. lib. de B. Virgine, cap. 16. & 17. & 19. Vbi dicit nouũ priuilegium Virginis fuisse, quia

Alb. Mag.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quolibet tempore meruit. Quod dictum refert & approbat Antonius. 4. part. titul. 15 c. 20. §. 6. Idem tenet Bernardinus de Busto. 4. part. ser. 9. §. vltimo, dicens non esse dubitandum, quin à primo instanti vsus liberi arbitrij vsque ad suum felicissimum transitum semper fuerit in actu merendi. Indicat Canis. lib. 5. cap. 1. in illo verbo, *Cuius vita iugis, & continua quadam fuit contemplatio*, & alios statim referemus. Potest autē hæc conclusio intelligi, vel de tempore, quo vigilabat, & hoc sensu non solum est veritimilis, sed etiam certa, quia quandiu ratione vsa est, sine vlla intermissione semper est bene operata, vt rectè dixit Ambros. lib. 2. de virginibus in principio. Et patet, quia cùm haberet perfectum dominium suorum actuum, nunquam est indeliberatè operata, nec verò cessare omnino poterat ab omni actu externo, & interno: tum quia hoc ferè est humano modo impossibile: tum etiam quia in homine vtente ratione, & potente aduertere, nonnulla culpa esset, sic otiosum manere, semper ergo ex quo permanentem vsum rationis habuit, aliquem actum liberum exercuit, vel internum tantum, vel simul externum: ergo cōtinuè benè operata est: ergo continuè meruit: vtraque consequentia constat ex principijs positis. Alio ergo modo intelligi potest conclusio etiam de tempore, quod somno tribuebat, & hoc sensu est incerta, sed quòd sit verisimilis probari potest. Primo testimonio Bernardini Senensis dicto sermo. 51. art. 1. Vbi ex sua, & aliorum sententia dicit, non fuisse somno impeditā, quominus libere in Deū conuerti posset, & affert cōiecturam, quia hoc priuilegium aliquibus sanctis pro aliquo vitæ tempore concessum est. Accommodat etiam illud Ieremiæ. 1. *Virgam vigilantem ego video*. Idem habet in. 3. opere ser monum tractatu de Beata Virgine serm. 4. art. 1. cap. 2. vbi dicit, etiam cum dormiebat, fuisse Virginem in altiori contemplatione, quam fuerit aliquis alius dum vigilaret. Vnde illi attribuit verba illa Cant. 5. *Ego dormio, sed cor meum vigilat*. Quæ eleganter de Virgine exponit Rupertus, lib. 5. in Cantica. initio, vbi inter alia inquit. *Multarum quoque animarum fuit, & est, non solum secundum similitudinem otio sancto dormire, id est, à terrenis curis vacare, & in cœlestibus per contemplationem corde vigilare:*

Antonin. Bernard. de Busto.
Canis.
Ambros.
Bernar. Senens.
Ierem. 1.
Cant. 5.
Rupert.

A *Verum etiam eodem modo, quo & Iacob dormiuit, secundum corpus dormire, & secundum animam cœlestia videre, sed tu, ô Cœlum Dei, vnica sedes Domini, in vtroque vigilandi modo cunctis mortalibus, siue terrenis hominibus longè eminentior extitisti, longè studiosior ad contemplandam eam, in quem desiderant angeli prospicere, atque auctior fuisti.* Fauet huic sententiæ Ambros. libr. 2. de Virginib. in principio dicens, *Dormire non prius cupiditas, quam necessitas fuit: & tamen, cum quiesceret corpus, vigilaret animus, qui frequenter in somnys aut lecta repetit, aut somno interrupto continuat, aut disposita gerit, aut gerenda prænunciat.* Quæ verba tractans Canisius lib. 1. c. 13. in hanc sententiam inclinat, quam etiam tenet Bernardinus Busto in Mariali. 3. p. serm. 1. p. 3. & Diony. Richelius in illud Cant. 5. *Ego dormio, & cor meū vigilat*, art. 18. Et confirmari potest ex Augustin. 5. cont. Iulia. cap. 9. Vbi de hominibus in statu innocentiæ inquit. *Tam felicia erant somnia dormientium, quam vita vigilantium*. Ergo maiori ratione possumus de Beata Virgine dicere, tam felicem fuisse dormiendo, quam vigilando. Quidquid enim perfectionis gratiæ in illo statu communicatum est, illi non est denegatum. Ex quo aliam sumo confirmationem, quia angelis sanctis datum est, vt ex quo in primo instanti suæ creationis conuersi sunt in Deum, nunquam ab illius actuali amore cessauerint, sed hoc donum maxime pertinet ad perfectionem charitatis, & sanctitatis, ergo credi potest communicatū esse Beata Virgini. Præterea, si verum est Beata Virgini datam esse aliquam scientiam, seu cognitionem per se infusam, qua vti posset sine conuersione ad phantasmata, facile intelligimus etiam in somno potuisse illa scientia vti, & consequenter meritoriè per voluntatem operari, quia hæc nō pendet à corpore, si intellectus expeditus sit ad cogitandum, & proponendum obiectum: est autem probabile Beatam Virginem præditam fuisse hac scientia, vel toto, vel maiori tempore vitæ suæ. Est ergo verisimilis hæc sententia, quanquam in re adeò incerta, vt nihil constanter affirmare possimus.

Addo tamen, licet demus hoc meritum propter somnun, & corporis imbecillitatem interdum interruptum esse: nihilominus tam breuem fuisse illam moram, torq; diuinis

Ambros.
Bernardin. Bonauent. Canis.
Canis.
Bernardin. Busto. Dionys. Richel. Carth.

diuinis cogitationibus fuisse interceptam, vt morali quodam modo possit hoc meritum appellari continuum, Beata enim Virgo partim propter optimam corporis temperiem, partim propter moderatissimam viuendi rationem exigui temporis somno indigebat, & ex virtute perfecta, qua corpus suum affligebat, magnam etiam illius temporis partem vigilijs, & orationi tribuebat. Vnde Bernardinus, ac Bonauentura, & Canisius supra, varias reuelationes referunt, quibus nonnullis hominibus patefactum fuit, solitam fuisse B. Virginem se integras noctes insomnes meditando, ac orando traducere, & ipso eo tempore, quo dormiebat, credi potest solitam fuisse, præ nimia charitate, qua Deum diligebat, frequenter excitari à somno, ac statim animum suum in Deum eleuare. Hoc enim experimento constat accidere, & ex diuina gratia concedi multis, qui diuina charitate flagrāt, præsertim eo tempore, quo de rebus diuinis frequentiùs cogitant, & in actibus diuini amoris sæpius, ac feruentiùs exercentur: hæc enim animi promptitudo, atque facilitas ad eliciendos huiusmodi motus in Deū maior fuit, ac perfectior in Beata Virgine à principio vitæ, quàm fuerit in quocunque alio sancto eo tempore, quo maiorem perfectionem, & deuotionem consequutus est, vt ex supra dictis de perfectione primæ sanctificationis Virginis satis constat.

SECTIO III.

An B. Virgo aliquod augmentum gratiæ obtinuerit ex opere operato, & quibus modis.

QVòd B. Virgo magnum gratiæ augmentum ex opere operato fuerit consequuta, dubitari non potest, quia non fuit peioris cōditionis, quàm alij iusti: nec sacramenta fuerūt in illa minus efficacia, imò eō quidem magis, quò meliori dispositione illis vtebatur. Solū ergo necesse est, vt modos, seu tempora huius augmēti distinctius aperiamus, & explicemus. Possunt autem ad tria capita reuocari. Primū est, sacramentum illud, quod in remedium originalis peccati fœminis applicari solitum erat, in illo enim gratia dabatur non

Sacramentum pro remedio originalis peccati institutū Maria cum augmento gratiæ suscepit.

A propriè ex opere operato, sed ad modum eius, id est præter omne meritū suscipientis, sicut dabatur in circuncisione, & in remedio legis naturæ, præsertim quādo infātibus applicabātur, vt infra dicemus agentes de sacramētis in genere. Certū est autē B. Virgini paulo post eius natiuitatē applicatū esse hoc sacramentū, sicut Ioannes Baptista circūcisus fuit, etiā si in vtero matris fuisset sanctificatus. Extraordinaria enim Dei sanctificatio nō obstat, quominus ordinaria remedia contra peccata applicari debeant, præsertim cùm hęc supernaturalia, & diuina mysteria non sint hominibus nota: ergo in hoc sacramento datum est Virgini aliquod augmentum gratiæ ad modum operis operati. Quia hæc gratia infallibili lege dabatur per tale sacramentū, & B. Virgo eo potissimùm tempore capax erat augmenti gratiæ, & prior sanctificatio non reddiderat illam incapacem huius sacramentalis gratiæ. Notauit hoc Paludan. in 3. d. 3. q. 2. paulo ante solutiones principalium argumentorum.

Paludan.

Alterū caput cōtinet vsum sacramētorū nouæ legis, & fructū eorū, de quibus similiter certū est, nō caruisse Virginem fructu illorū, quibus est vsa, quanquā Scotus, in. 1. sectione citatus in hoc dubitauerit, cuius sententiā Sotus, & alij ibidē citati, meritò reijciūt. Est enim certū principiū fidei, hæc sacramēta conferre gratiā non ponētibus obicē. Solū ergo supereſt, vt dicamus, quibus sacramētis nouæ legis Dei para vsa fuerit: & quidē de tribus cōstat non fuisse Virgini collata. Primū est Ordo, cuius nō erat capax propter fœmineū sexū. Secūdū est Pœnitētia, cuius materiā nō habuit, & ideò illud susципere nō potuit. Tertiū fuit Matrimoniū, quod à Virgine contractū non est, postquam in sacramētū nouæ legis est institutū. De duobus verò certū est, illa susцepisse: primū est sacramentū Baptismi, vt omnes Theologi docent, & Euth. Ioan. 3. *Scribūt*, inquit, *quidā Apostolorū cōporibus proximi, quòd Christus Petrum, & Virginē matrē baptizauerit: Petrus verò reliquos Apostolos*, quibus verbis videtur explicari historia, quam ex Euodio refert Nicephorus, lib. 2. cap. 3. Vbi dicit Christū manibus suis Petrū *tantummodo* baptizasse, explicandum autem videtur, vt illa dictio exclusiua non excludat Virginē Christo coniunctissimam, quæ non est eisdem

Sacramentum ordinis pœnitentiæ, & Matrimony Virgo non susцepit.
Scotus.
Sotus.
Euthym. Maria Virgo Christi manibus baptizata. Euodii Nicephor.

Universidad de Deusto
Biblioteca

legibus, quibus cæteri, comprehendenda. Ratio verò est, quia præceptum Baptismi omnibus generatim propositum est, & verbum illud, *Nisi quis renatus fuerit*, neminem excipit, neque oportet, vt nos Beatam Virginem ex aliquo speciali priuilegio excipiamus, cùm nec fundamentum habeat, neque ad eius perfectionem pertineat. Secundò, quia hoc decuit ad exemplum aliorum fidelium. Tertiò, quia per Baptismum constituuntur, & signantur membra Ecclesiæ, prout à Christo institutæ, cuius perfectissimum membrum debuit esse Beata Virgo. Tandem quia per Baptismum datur potestas vtendi sacramentis nouæ legis, sacratissima autem Virgo eis vti debuit, præsertim Eucharistia.

Eucharistię sacramẽtũ frequentor Virgo fuscepit.

Alterum ergo sacramentum, quod certum est Beatã Virginem frequenter accepisse, est Eucharistia. Primò, quia vsus huius sacramenti est in præcepto diuino, quod eadem ratione, qua præceptum Baptismi, Virginem comprehendebat. Secundò, frequentia eius est in consilio, & per sese honestissima, & vtilissima, & valde conformis eximiæ charitati Virginis erga filium. Tertiò, quia legimus *Acto.1.* Acto. 2. in primitiua Ecclesia fideles omnes vel quotidie, vel frequenter vsos esse hoc sacramento, ergo multo magis Beata Virgo hanc consuetudinem obseruauit.

His duobus adiungi potest tertium Confirmationis sacramentum, nam licet reuera illud non receperit quoad signum visibile, in quo ratio sacramenti consistit, recepit tamen characterem, gratiam, & abundantiam Spiritus Sancti, quæ sunt effectus illius sacramenti. Sicut enim Apostoli in die Pentecostes præter omne meritum suum receperunt quasi ex opere operato Spiritum Sanctum, & perfectissimum confirmationis effectum, & ideò postea sacramentum ipsum non susceperunt, quia iterari non potest, ita maiori ratione Beata Virgo eodem die similem effectum & donum perfectius, ac copiosius accepit.

Sacramentum confirmationis aliquando Virgo receperit.

Solum igitur de sacramento Extremæ Vnctionis potest esse controuersia. Multis enim indecens, ac indecorum videtur, quòd B. Virgo illo munita fuerit. Ita sentit Palud. in 4. dist. 23. quæst. 3. artic. 2.

Palud.

A Supplementum Gabrielis, quæst. 1. dub. 3. & Victoria in sum. numer. 222. Fundamentum esse potest, vel quia Beata Virgo erat incapax huius sacramenti, quoniã institutum est pro ijs tantum, qui aliquando actualiter peccauerunt, vt constat ex forma illius, in qua dicitur, *Remittat tibi Deus, quidquid peccasti per visum, auditum, &c.* Beata autem Virgo nunquam actualiter peccauit; sicut ergo, quia hoc sacramentum institutum est pro infirmis ægritudine corporali, ideò dari non potest sanis, ita quia institutum est pro ijs, qui actuali labe peccati aliquando infecti fuerunt, ideò dari non potest ijs, qui nunquam peccauerunt. Vel secũdo, liceat admittamus Beatã Virginem fuisse capacẽ huius sacramenti, videtur tamen indecens, vt vngeretur: tum quia non decuit deprecari illi remissionem actualiũ peccatorum: tum etiam propter honestatem, præsertim cum illo non indigeret, nec ratione effectus, nec ratione alicuius præcepti diuini quod nullum esse creditur de tali sacramento.

Supplementum Gabr. Victor.

B Alij verò existimant Beatã Virginem ante mortem vnctam fuisse. Ita docuit Albertus Magn. in Mariali. cap. 72. & 74. cuius sententiam referens Antonin. 3 p. tit. 14. cap. 8. §. 3. *Ponit*, inquit, *Albertus quod Beata Maria in morte se fecerit inungi, sicut etiam communicauit, & hoc non, quia indigeret, cum nullum peccatum etiam veniale, nec reliquiæ peccati essent in ea, sed vt præberet fidelibus in omnibus exemplum humilitatis, & vitæ Christianæ.* Et hanc sententiam sequutus est Syluester in Rosa aurea, tract. 3. de quæstionibus impertinentibus, casu. 53. & Bernardinus de Busto. 4. parte principali, serm. 11. part. 3. Canisius etiam libr. 1. de Beata Maria. cap. 9. in hac est sententia, dum laudat Albertum supra, cap. 81. dicentem Beata Virginem omnia sacramenta nouæ legis suscepisse, *præter Ordinem*, qcod verbum, vel correctione, vel pia aliqua interpretatione indiget, vt ex dictis patet, debuisset enim matrimoniũ, & pœnitentiam excipere. Supponit verò hæc sententia non esse de necessitate huius sacramenti, vt persona cui tribuitur, aliquando peccauerit actualiter: sed satis esse, vt habeat vsum rationis, & consequenter, quòd in se est, peccare posit, & à dæmone tentari, vt graues Theologi docent

Alb. Magn. Antonin. Sylvest. Bernardin. de Busto. Canis.

Bonauent. Richar. Gulliel. de Rub. Maior.

docẽt in 4. d. 23. Bonauen. Richard. Guilielmus de Rubio Maior, & alij. Quia hoc satis est ad primarium effectum, propter quem per se primò hoc sacramentum est institutum, scilicet, ad confortandum hominem in vltima pugna, præbẽdo auxiliũ aduersus insidias inimici, quæ eo tempore solent esse vehementiores, imulq; spirituam sanitatem præstandam, si homo illa indiguerit, atq; etiã corporalem, si illi expedierit. Ita enim graues Theologi hunc effectum explicant, vt suo loco vberius dicemus, & interim videri possunt Petrus Sotius in 4. d. 23. disput. 2. conclusione 1. homo autem adultus, quamuis nunquã peccauerit, ex se capax est huius effectus, & verba formæ circa illum vera erunt in sensu conditionali, scilicet, *si quid peccasti*. Hoc enim modo ordinatum est hoc sacramentum ad peccata, vel eorum reliquias delendas, vt ex verbis Iacobi c. 5. colligitur, *si in peccatis est, dimittentur ei.* Ergo licet Beata Virgo nunquam peccauerit, capax fuit effectus huius sacramenti, quia capax fuit gratiæ, & spiritualis auxilij, quo aduersus insidias inimici in vltima pugna ita munireturr, ac si illi obijciẽdæ essent, nã simpliciter libertatem habuit, quamuis diuinitus esset in bono confirmata.

Pet. Sotus, Palat.

Sacramentũ extremæ vnctionis fuerit Virgo fuscepit.

Iudicium inter has sententias pendet ex principijs pertinentibus ad sacramentum extremæ vnctionis, scilicet, quod sit subiectũ capax illius, quis effectus, & quæ sufficiẽti probatione, & examine definiamus, respõdeamus tantum sub cõditione, si vt homo sit capax huius sacramenti, necessarium non est, quòd actualiter peccauerit, B. Virginem fuisse capacem illius: si autẽ fuit capax illius, verisimilius esse illud suscepisse, tum propter fructum eius, tum propter fidei, ac fidelium ædificationem, & humilitatis exemplum. Nec enim ex parte formæ est vlla indecentia, tum quia facile intelligi potest, concessum esse in hoc peculiari casu, aliquod speciale priuilegium. Tum maximè: quia sensus illius est conditionalis, vel (vt ita dicam) potentialis, id est, *Remittat tibi Deus, si quid peccasti*, vel cõferat Deus tibi gratiam sufficientem ad delendam omnem maculam, quæ per sensus contrahi solet. Neq; etiam ex parte materiæ erat hoc

A indecens, quia semper applicatur cũ summa honestate.

In conceptione filij Virgo singulariter ornata.

Tertium caput huius augmẽti constituti potest in aliquibus tẽporibus, vel opportunitatibus in quibus Beata Virgo immediatè à Deo suscepit singularem sanctificationem, seu augmentum eius. Huiusmodi intelligimus fuisse instans illud, in quo filium concepit, vt omnes Theologi in 3. d. 3. sentire videntur. Quidjcunt, sicut in conceptione sua accepit primam sanctificationem, præter omne meritum, & præter omnem sacramentalem sanctificationem, sed ex singulari priuilegio: ita in conceptione filij accepisse præter omne meritum singularem perfectionẽ sanctificationis, ob nouam, & admirabilem præsentiã diuini Verbi, iuxta verbum angeli dicentis, *Spiritus sanctus superueniet in te.* Et hoc modo sensit aperte D. Th. supra. q. 27. ar. 3. tunc fuisse illi sublatum fomitem peccati, qui iuxta illius sententiam, antea tantum fuerat ligatus, & art. 4. docet gratiam Virginis in filij conceptione fuisse quodammodo consummatam. Idem late Durand. supra. q. 3. Scotus etiam, & reliqui, quos refert. Paretuli, dum ait, tam perfectam fuisse in eo infusam gratiam Virginis, vt amplius crescere non potuit, hoc necessariò supponunt. Idem aperte docent Damasc. Rupertus, ac Bernardinus ibi citati, Bernardus sæpe in homilijs super *Missus est*, Laurentius Iustinian. serm. de Annuntiatione. Denique Athan. ser. de sanctissima Deipara inquit, *Tunc descendisse Spiritum sanctum in Virginem cum omnibus suis virtutibus essentialibus, imbuentem eam gratia, & virtute*, & infra excludit errorem *putantium tantum vim quandam, & energiam illi data esse Spiritus, vt incarnatio perficeretur.* Et paulò post subdit, *secundum orthodoxorum dogmatum rectitudinem virtute, & spiritu esse implectam Virginẽ, tum vt corpus eius sanctificaretur, tum vt salutarem illum fœtum concipere posset.* Vnde Euseb. Emi. hom. super *Missus est*, in feriam quartam Dominicæ quartæ Aduentus. *Cum gratia*, inquit, *plena sit prius quam concipiat, post conceptionem quanta abundantia?* Et Albertus Magnus in Mariali, cap. 69. quẽ imitatur D. Tho. opus. 60. ar. 3. triplicem distinguit plenitudinem gratiæ Virginis, aliam vocant *sufficientiæ*, quã habuit à principio, aliam *abundantiæ*, quam dicit habuisse in filij cõceptione: aliam *singularis excellentiæ.*

Damascen. Rupert. Bernardin. Bernard. Laur. Iustin. Athanas.

Euseb. Emis.

Alb. Magn. D. Thom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lentiæ, quam in toto vitæ decursu consecuta est. Denique afferri potest coniectura, quia quando Beata Virgo visitauit Elisabeth, propter Christi præsentiam, & Ioannes fuit sanctificatus, & Elisabeth gratia impleta: quid ergo mirum, quòd diuinum Verbum ingrediens vterum Virginis, singulari modo illam sanctificauerit. De hoc ergo augmento nullus sine temeritate dubitare potest. Alia verò sunt tempora, de quibus simile quidpiam probabiliter coniectare possumus, quamuis sit res minus certa, huiusmodi sunt dies natiuitatis Christi, dies mortis, vel resurrectionis eius, de die verò Pentecostes iam diximus.

SECTIO IIII.

Quantam gratiæ perfectionem, ac intensionem fuerit B. Virgo consequuta.

HActenus varios modos explicuimus, quibus Beata Virgo toto tempore vitæ suæ in gratia, & sanctitate creuit, reliquum est vt tandem concludamus, & explicemus cumulum gratiæ, quem toto illo tempore congregauit, id est, in quo gradu, & intensione gratiam habuit in instanti mortis suæ. In qua re vnum tantùm est certum, scilicet, eam gratiam fuisse intensiorem, quàm sit in supremis Angelis, vel hominibus sanctis. Sicut enim de fide est, Deiparam in perfectione beatitudinis esse omnibus superiorem, ita etiam certum est in intellione gratiæ, omnes antecellere, quia perfectio beatitudinis perfectioni gratiæ respondet. Et hoc etiam facilè ostendi potest ex his, quæ de prima sanctificatione, & meritis Beatæ Virginis hactenus tractata sunt. Solum ergo desiderari potest, vt explicemus, quanta fuerit hæc excellentia, vel quis excessus huius gratiæ Virginis respectu gratiæ collatæ reliquis sanctis, vel singulis, vel omnibus simul sumptis. Quæ res cùm nec reuelatione manifesta sit, nec certa ratione ostendi possit, vix tractari potest, nedum à nobis definiri, quia non possumus verè dicere Beatam Virginem tot habuisse gradus gratiæ, neque plures, neque pauciores. Nihilominus tamen conandum nobis est, vel sub ratione aliqua communi, & vniuersali, vel per comparationem ad alios sanctos perfectionem, & excellentiam huius gratiæ, quoad fieri possit, explicare.

Dico ergo primò, Beatam Virginem in fine vitæ peruenisse ad summam, & (vt ita dicam) pene immensam gratiæ perfectionem, & intensionem. Probatur primò ex modo loquendi sanctorum Patrum. Damascenus enim orat. 2. de Assumptione, *gratiæ abyssum*, Virginem vocat, Epiphanius oratione de laudibus Virginis, *Gratia*, inquit, *sanctæ Virginis est immensa*. Et infra vocat eam, *mare spirituale habens gemmam cœlestem Christum*. Et infra, *solo Deo excepto cunctis superior existis, cui prædicandæ, neque hominum, neque Angelorum lingua sufficit*. Sic etiam Anselmus de excellentia Virginis, capit. 3. inquit, *Nullas hominum, vel Angelorum penetrare potest immensitatem diuini amoris erga Virginem*. Et infra, *ineffabilis est, & stupenda omni seculo huius mulieris gratia, & exaltatio*. Et capit. 8. post multa concludit, *Quid amplius dicere possum, Domina, immensitatem quippe gratiæ, & gloriæ, & felicitatis tuæ considerare incipienti, & sensus deficit, & lingua fatiscit*. Sic etiam Bernard. sermo. 4. de Assumptione, *ineffabile* vocat priuilegium meritorũ sanctissimæ Virginis, & Bernardin. dicto sermone. 51. tantam dicit esse perfectionem Virginis, vt *soli Deo cognoscenda reseruetur*. Multa similia habet Andreas Cretensis oratio. de dormitione Virginis, vbi inter alia vocat eam *omnis sanctitatis sanctissimum thesaurum*. Ephrẽ in quoque oratione de laudibus Virginis inter alia inquit, *sanctior Cherubim, sanctior Seraphim, & nulla comparatione cæteris omnibus superis exercitibus gloriosior*. Bonauent. in speculo Mariæ, capitulo. 5. *Immensa certe fuit gratia, qua ipsa fuit plena*. Denique verba illa, quæ suprà ex Ignatio citauimus, quibus in epistola prima ad Ioannem, eam vocat *cœleste prodigium, & sacratissimum spectaculum*, satis indicant hanc gratiæ immensitatem.

Secundò, explicatur conclusio rationibus. Prima, quia supremus inter sanctos Angelos valde intensam habet gratiam, vt verisimile sit nullum sanctorum hominum ad eam gratiæ perfectionẽ peruenisse, solis Christo & Virgine exceptis; peruenit autem ille supremus Angelus ad eam gratiæ perfectionẽ, per vnum, vel ad

summum, duos actus fidei, spei, charitatis, religionis, obedientiæ, humilitatis, & aliarum virtutum, si fortasse illos in breuissimo illo interuallo, quo fuit viator, exercere potuit. Est enim cõmunis Theologorũ doctrina angelũ in primo instãti per aliquem actum se disposuisse ad primam gratiam recipiendam, & in secundo perfecte, & ex toto conatu operando, illam cõsummasse. Ex hoc ergo cõcluditur ratio. Nam Beata Virgo in primo instanti suę sanctificationis perfectiorem gratiam assequuta est, quàm supremus angelus in sua prima sanctificatione, sed B. Virgo non duobus, aut tribus: sed penè infinitis actibus perfectis, & ex toto conatu, atque tota efficacia suæ gratiæ, & charitatis elicitis, eiusdẽ gratiæ augmentum, & perfectionem promeruit, ergo est penè immensum hoc augmentum. Vtraque assumptio in superiori bus probata est, consequentia verò solum consideratione indiget, & (vt ita dicam) enumeratione frequentissimorũ actuum charitatis, & aliarũ virtutum, quos beata Virgo sexaginta annorũ spatio exercuit.

Secundo vt hoc amplius explicetur, suppono actus amoris Dei elicitos à charitate esse meritorios augmẽti eiusdem charitatis, & consequenter gratiæ, & gloriæ secundum totam latitudinem graduum, eorumque æqualitatem, & adæquationem, ita vt si actus sit vt quatuor, mereatur quatuor gradus augmenti gratiæ, & sic de reliquis. Et quidem quòd ij actus meritorij sint secundum totam latitudinem suã augmenti habitus, certum esse censeo, quia si solũ essent meritorij secundum excessum actus remissi, vel æqualis, nullius essent valoris, ac meriti, quod plusquam falsum esse censeo, & repugnans doctrinæ Concilij Tridentini Sess. 6. vt latius in prima secundæ docetur. Quod verò hoc augmentum sit cum prædicta æqualitate, & proportione, non de omnibus actibus meritorijs, sed de solis perfectissimis actibus charitatis asseritur, non vt certum, sed vt verisimilius, quia sicut in prima sanctificatione si quis disponitur per actum charitatis vt quatuor, habitum æqualem suscipit ex vi talis dispositionis, ita etiam pari, vel maiori ratione, qui post iustificationem primam similem actum operatur totidẽ gradus augmenti, & perfectionis habitus consequitur: quia in hoc actu intercedit meritum de condigno, quod non inuenitur in prima dispositione. Præterea sicut hi actus charitatis sunt nobilissimi, ita etiã sunt efficacissimi ad meritũ, & augmẽtum eiusdẽ charitatis: ergo rationi consentaneum est, vt tot gradus mereantur, quot in se habent. Ex hoc ergo principio concluditur, Virginis gratiam sæpissime fuisse effectam duplò maiorem, quàm antea erat, quia (vt suprà ostendi) operabatur ex tota virtute gratię, & motionis diuinæ, igitur eliciebat actus æqualis, vel maioris intensionis, quam esset habitus: ergo per singulos actus huiusmodi ita crescebat illa gratia, vt fieret duplò maior, quàm in principio erat: sed hi actus numero, & multitudine fuerunt pene infiniti, vt ex dictis etiam patet: ergo.

Tertio considerandum vlteriùs est posteriores actus hoc modo, & cũ hac perfectione elicitos semper extitisse duplò maioris meriti, quàm priores, quia semper procedebant ex habitu facto intẽsiori per priorem actum secundum totam latitudinẽ eius. Vnde si prior gratia Virginis fuit v.g. vt centum, & per illam operata fuit vt centum, gratia effecta est ducentorum gradũ, si ergo postea gratia illa operabatur secundum totam actiuitatem suam, efficiebat actum habitui proportionatum, vel intensiorem: ergo vlterius talis gratia per talem actum in duplo augebatur: ergo si hoc modo iterum, atque iterum, ac sæpissime, & gratia augeatur per actus, & acta eliciat meliores actus, & à melioribus melius augeatur, in fine augmenti tanta erit perfectio, vt vix possit humano ingenio comprehendi. Hic autẽ discursus præter principium positum de merito actus secundum totam latitudinẽ, supponit aliud scilicet statim dari homini totum augmentum, quod per huiusmodi actus meretur. Sed hoc quàm sit verum, & rationi cõsentaneum ex dictis in. 2. sectione satis constat. Nam licet de merito fundato in actibus, in quibus homo non operatur, quantum potest, nec facit totum, quod in se est, magis sit controuersum, ac dubium, an statim detur augmentum illi respondens: tamen de merito illorum actuum, in quibus homo facit totum quod in se est, nulla videtur esse posse ratio dubitandi. Præsertim quia etiam de merito actuũ remissorum verisimilius est statim habere effectũ augmenti gratiæ sibi respondentis, quia

meritum

Universidad de Deusto
Biblioteca

meritum de se est sufficiens causa præmij.

Quarto ex eisdem principiis potest amplius explicari hæc perfectio: nam ex illis manifestè sequitur B. Virginem in fine vitæ suæ potuisse tot gradus gratiæ vno actu mereri, quot in toto tempore superioris vitæ, per omnes actus, & modos sanctificationis, & augmẽti eius, fuerat consecuta. Quia ille actus eliciebatur ab actu sic intenso, ex tota virtute, & efficacia sua, & ex toto conatu, & auxilio sibi proportionato, ergo merebatur per talem actum tot gradus gratiæ, & charitatis, quot antea habebat, vel certe plures, ergo multiplicando huiusmodi actus, penè immensum, & incomprehensibile erit tale augmentum.

Obiectio. Contra hanc assertionem nihil inuenio, quod possit difficultatem parere, nisi fortasse quod aliquibus videri poterit incredibile tale, ac tantum augmentum,

Responsio. quia excellentiam, ac magnitudinem eius capere non possunt. Si tamen quis consideret Deiparæ dignitatem penè infinitam, & initium sanctificationis eius, quod fundamentum habuit in montibus sanctis, seu in culmine sanctitatis, & progressum vitæ eius admirabilis, ac diuinæ, non hæsitabit ob admirationem; sed facilè (vt existimo) intelliget totam hanc gratiæ perfectionem optimè in beatam Virginem conuenire. Dices, hinc sequi videtur, quenlibet iustum, vel sanctum, si aliquo tempore merendo perseueret, præsertim postquam ad perfectionem perue

Obiectio. nit, breui tempore posse consequi ingens gratiæ augmentum, nam principia posita eadem ferè proportione applicari possunt.

Responsio. Respondetur non esse similem rationem, primò, quia reliqui semper habent impedimentum fomitis, & rarò operantur secundum totam latitudinem habituum, præsertim si sint valde intensi. Deinde quia etiam, cùm ad eam perfectionem deueniãt, vix attingunt primam gratiam, quam, vel Beata Virgo, vel primus Angelus in sua prima sanctificatione obtinuerunt.

Augmentũ charitatis, & gratiæ Virginis in fine vitæ quantum. Dico secundo: Probabiliter credi potest B. Virginem consequutam esse plures gradus gratiæ, & charitatis, quàm sint in omnibus sanctis hominibus, & Angelis, etiam collectiue sumptis, itaque si mente concipiamus ex multitudine gratiarum sanctorum omnium vnam intensissimam gratiam cõsurgere (quod solum explicandę rei gratia dictum sit) non adæquaret intensionem gratiæ Virginis. Conclusio hæc ab scholasticis, antiquisque scriptoribus non disputatur, & ideò fortasse in terminis à nemine reperietur asserta, sicut etiam neque negata est, neque improbata; sit tamen probabilis, & verisimilis, tum testimoniis, & coniecturis adductis in prima conclusione, tum etiam iis quas nunc adiiciemus. Primùm enim sancti Patres, vbicunque loquuntur de gratia Virginis, & gloria (perinde namquè est) tam magnificè de ea sentiunt, & loquuntur, vt non solum prædictam perfectionem, sed maiorem etiam illi tribuere videantur. Ilefonsus serm. 2. de Assumptione, *sicut est incomparabile quod gessit, & ineffabile quod percepit, ita est incomprehensibile præmium gloriæ, quod meruit.* An-

Andr. Cret. dreas Cretensis sermon. de dormitione Deiparæ talem, ac tantum dicit esse statum gloriæ Virginis, *vt quia nec discerni possit, honoretur silentio.* Et infra, *Quæ habes cum aliis nõ comparabilem appellationem, quæ excepto Deo solo, es omnibus altior.* Ac denique cõcludit, *O sancta, & sãctis sanctior, & omnis sanctitatis sãctissime thesaure.* Petrus Damianus serm. de Assumptione, *Virgo,* inquit, *inter animas sanctorum, & Angelorum choros supereminens, & euecta, merita singulorũ, & omnium titulos antecedit,* vbi illæ duę particulę, *singulorum, & omnium,* energiam aliquam habere videntur, & ibidẽ, ita dicit superare Virginem alios sanctos in gratia, sicut Sol in luce, & claritate stellas excedit, ac tandem de eadem Virgine sic loquitur, *In illa inaccessibili luce perlucens, sic vtrorumq; spirituũ hebetat dignitatem, vt sint quasi non sint, & comparatione illius nec possint nec debeãt apparere.* Et serm. de natiuitate Virginis. *Quid grandius Virgine Maria, quæ magnitudinem summæ diuinitatis intra sui ventris conclusit arcanum? Attende Seraphim, & videbis quidquid maius est, minus Virgine, solumque opificem opus istud supergredi,* & infra, *gloria, quæ eam ex hoc mundo transeuntem excepit, principiũ ignorat, nescit finem, de qua nihil aliud possumus dicere, nisi quia gloriosa dicta sunt de te gloria Dei,* Et sermone de Annuntiatione, *Hæc est, in quam dulcis Dominus cum omni sua dulcedine superuenit. Cum enim fecerit Deus omnia opera sua valde bona, hoc melius fecit,*

Damasc. *fecit, cõsecrãs sibi in ea recõciliatoriũ ãreum.* Damascenus orat. 1. de dormitione Virginis, satis post medium, *Dei matris,* inquit, *& seruorum Dei infinitũ est discrimen.* Chrysostomus in liturgia, primũ negat aliquid esse in tota rerum vniuersitate, quod cum B. Virgine comparari queat. Deinde eam vocat *incomparabiliter gloriosiorem, quàm Seraphim.* Et in sermone, quem Ecclesia refert in festo natiuitatis Virginis. *Magnũ reuerà miraculũ, fratres dilectissimi, fuit sẽper B. Virgo Maria. Quid namque illa maius, aut illustrius vllo vnquam tempore inuentum est, seu ali quãdo inueniri poterit? hæc sola cælum, ac terrã amplitudine superauit. Quid nam illa sãctius? non Prophetæ, non Apostoli, non Martyres, nõ Patriarchæ, non Angeli, non Throni, nõ Dominationes, non Seraphim, non Cherubim, non denique aliud quidpiã inter creatas res visibiles, aut inuisibiles maius, aut excellentius inueniri* potest. Nihil ergo Chrysostomus excipit, si

Ephrem. ue Virgo beata cũ singulis, siue cũ omnibus sanctis cõparetur. Vnde Ephrẽ oratione de laudibus Virginis, *Nulla,* inquit, *comparatione omnibus superis exercitibus* B *gloriosior, præstantissimum orbis terræ miraculum, omnium sanctorum corona ob fulgorem inaccessa.* Laurentius Iustiniã. in ser. de Assumptione apertius inquit. *Merito quidquid honoris, quidquid felicitatis habebat*

Anselm. *tur in singulis, totũ abũdabat in Virgine. Hinc sanctorum admirãtio de Maria.* Anselmus de laudibus Virginis, cap. 9. *Pura sanctitas, & sanctissima puritas purissimi pectoris eius omnẽ omnis creaturæ puritatẽ, siue sanctitatem trãscendens, incomparabili sublimitate hoc promeruit, vt reparatrix perditi orbis dignissime fieret,* & cætera, quæ subiungit, quæ ad eandem rem confirmandam plurimum valẽt,

Bonauent. Et hoc ipsum confirmat, quod Bonauentura opusculo de laudibus Virginis cap. 7 C ex sententijs Patrum docet, Dei gloriã magis in sola Virgine, quàm in cæteris Dei operibus purè creatis relucere, atque adeò perfectiones omnes in cæteris rebus diuisas, ac distributas in Virgine beata excellẽ dat verba illa, *Omnia flumina intrãt in mare & mare nõ redundat.* Quia omnia flumina gratiarum intrant in Mariam, & dignitatẽ

Hieron. eius non excedunt. Vnde *sicut in mari, inquit, aquarum, ita in Maria sunt congregationes gratiarum.* Quod Hieronymi verbis cõfirmat, dicentis, *Cæteris per partes præstatur, Maria verò simul se tota infudit grãtiæ plenitudo.* Affert etiã id. Eccle. 24. *In plenitudine sanctorum detentio mea,* & cũ Bernardo sic ex-

Eccle. 24. *Bernar.* plicat. *Ideo in plenitudine sanctorum Mariæ detentio fuit, quia in mirifica perfectione sua, plenitudo perfectionis omnium sanctorũ illi nõ defuit.* Quod postea declarat discurrendo per singulas virtutes, & gratiarum genera: possumus autem eadem ratione per omnes gradus gratiæ sanctificantis discurrere: horum enim collectio, & congregatio multo magis ad illius perfectionem pertinet. Et ad hoc cõfirmandum conferre possunt, quibus supra disput. 3. ostendimus, quidquid donorum gratiæ diuisum est in reliquis sanctis, totum fuisse collectum in Virgine. Quamobrem Hieronymus eam *Hieron.* vocat, *hortũ delitiarũ, in quo cõdita sunt omnia florum genera, & odoramenta virtutum,* & Petrus Damianus supra *locum voluptatis* ap *Petr. Dam.* pellat, *quem Deus omnibus gratiæ diuitijs cumulauit.*

Secundò principaliter fit verisimilis eõclusio varijs coniecturis. Prima sumitur ex dignitate matris Dei, quę in suo genere est infinita. Nam Deus vnicuiq; dat gratiã accõmodatam statui, ac muneri suo, vt in principio huius materiæ explicuimus: sed tota hæc gratiæ intensio, ac plenitudo optimè conuenit cum dignitate matris Dei. Primò, quia illa dignitas est altioris ordinis, & suo modo infinita: vnde etiam si in infinitum illa gratia intenderetur, nunquã excederet terminos, aut debitam proportionem illius dignitatis. Propter quod Eu *Euthym.* thy. serm. de Zona Virg. & Andreas Cre- *And. Cret.* tensis serm. de dormitione Deiparæ, dixerunt, *si quid, quod nos superat, in ea diuina operata est gratia, nemo miretur intuens ad nouũ, & ineffabile, quod in ea peractũ est mysteriũ ab omni infinitate infinities infinite exẽptũ:* ergo, cùm ex diuina sapientia ad certũ gradum definita fuerit illa gratia, verisimile est eam esse talem, tamque perfectam, vt omnes inferiores in se quodammodo complectatur. Sicut enim Anselmus dixit *Anselm.* *decuisse Virginẽ ea puritate nitere, qua maior sub Deo nequeat intelligi,* ita dicere possumus decuisse ea sanctitate, & gratia pfici, qua nulla maior in vlla pura creatura, neque in omnibus simul intelligatur. Et cõfirmatur, quia maior est dignitas matris Dei, quàm munera sanctorum omnium, & dignitates, etiam si in vnam congregen-

tur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur, ergo optimè huic dignitati respondet gratia, quæ omnium aliorum gratias superet. Propter quod S. Bernardin. sermone. 15. de festiuitatibus Virginis dicit plus meruisse Mariam eo actu fidei, & obedientiæ, quo Angelo annuntianti filij conceptionem assentita est, & assentiẽdo sese condignè disposuit, ac de congruo meruit, vt esset mater Dei, quàm meruerint omnes sancti omnibus actibus, ac meritis suis, quia videlicet eo actu meruit saltem de congruo eam dignitatem, cui excellentior gratia, & gloria quodammodo debetur. Et ad hoc accommodat verba illa sapientis, *Multæ filiæ congregauerũt sibi diuitias, tu supergressa es vniuersas.* Ac tandẽ concludit tantam esse perfectionẽ Virginis, vt soli Deo cognoscenda reseruetur. Dices hac ratione probaretur, Beatam Virginem habuisse hanc gratiæ plenitudinem ab eo saltem instanti, in quo incepit esse mater Dei. Respondetur negando consequentiam: satis est enim, quod tunc habuerit totam hanc perfectionem quasi in radice, quia nondum peruenerat ad vltimum terminum perfectionis suæ; quanquam, si quis illud consequens concederet, fortasse nõ admodum erraret.

Bernard.

Obiectio.

Responsio.

Secunda ratio esse potest, quia Deus plus amat Virginem, quàm reliquos sanctos omnes, ergo plus gratiæ illi confert, gratia enim respondet amori Dei erga personã quã perfectè amat. Antecedens probatur, quia talis amor videtur debitus matri. Vnde Augustin. (prout refert Bonauent. in speculo Mariæ. capit. 6.) ad Virginem sic loquitur, *Teipse Rex Regũ, vt matrem veram, & decoram sponsam præ omnibus diligens amoris amplexu sibi associat.* Et Anselm lib. de excellentia Virginis. capitulo. 4. inde concludit amorem Dei erga Virginem esse maiorem, quàm erga alias creaturas, quia, quod carius amauit, illi seruauit, *Ostendit ergo*, inquit, *amorem erga matrem, quo nullum putemus esse posse maiorem*, & infra, *Quid ergo hic dicemus, est ne putatis vlla mens hominis, quæ modum huius dilectionis, quam Deus ad hãc Virginem habuit, queat penetrare?* & infra, *Potest ne quæso vllus hominum, aut Angelorum istius amoris immensitatem penetrare, vel dignitati honoris illius, quidquam cogitatu percipere comparabile?* Hinc etiam Bernardinus dicto sermone, capitulo tertio,

Augusti.

Bonauent.

Anselm.

Bernardin.

A Christũ potius venisse pro sola Virgine redimenda, quàm pro cæteris omnibus hominibus, quod refert ex Glossa in id Cãt. 4. *Vulnerasti cor meũ soror mea sponsa*, &c. Hinc etiã Methodius sermone de Purificatione Virginis ad eam sic loquitur, *Euge, qua debitorem illũ habes, qui omnibus mutuatur, Deo enim vniuersi debemus, tibi autem etiam ille debet.* Quocirca quod Abulensis, primo Prologo in Matth. quæstio. 19. simpliciter dixit, Christum plus diligere Ecclesiam, quàm matrem suam si sub Ecclesia matrem comprehendat, indubitatum est, quia hoc modo comparatur totum cum parte, & hoc sensu rectè probant, quæ adducit Christum maximè diligere Ecclesiam suam, quã *sanguine redemit* ad Ephes. quinto. Siverò per Ecclesiã intelligit reliquũ corpus Ecclesiæ excludendo Virginem (quomodo sumi debet, vt rectè fiat comparatio) in hoc sensu falsum est, quod inquit, amorem Christi ad Ecclesiam esse incomparabiliter maiorem, quàm ad matrẽ suam, & Ecclesiam incomparabiliter maioris æstimationis esse apud Christum, quàm matrem suam. Ratio autẽ illius est, quia Dei para est quædam pars Ecclesiæ, & redempta, sicut vnus de Ecclesia. Quæ ratio in prædicto sensu nullius est momenti, quia etiam reliquum corpus absque Virgine, non est tota Ecclesia, sed pars eius, quæ licet multitudine, & extensione maior sit, tamen Beata Virgo intensiuè, & in valore, ac pretio est longè excellentior: & illius redemptio (vt cum Bernardino diximus) magis fuit à Deo intenta, quàm reliquorum hominum. Potest verò confirmari hæc ratio, quia verisimile est, Beatam Virginem plus amare Deũ, quàm cæteros sanctos simul. Nam (vt rectè dixit Bonauentura in speculo Mariæ, capitulo. 6. circa finẽ) *Quid mirum, si præ omnibus diligat, quæ præ omnibus est dilecta?* Decuit enim inter matrem, & filiũ amorẽ mutuum esse perfectissimũ, præsertim, quia tali filio à tali matre, talis amor debebatur, habuit autẽ Beata Virgo omnem perfectionem, quam habere debuit. Deniq; verisimile est Beatã Virginem hunc amorem & optasse, & petijsse, cur ergo dubitabimus illum impetrasse? Ponderat, & exaggerat hunc amorem eleganter Anselmus quinto libro de excellentia Virginis, capitulo quarto, & inter

Ephes. 5.

Bonauent.

Anselm.

Anselm. & inter alia sic Virginem alloquitur: *Et tu, o beatissima fœminarum, in quam fluxit tam copiosa, & supereminens gratia omniũ gratiarum, quid animi quæso gerebas ad eũ, qui tibi hæc magna fecit?* quasi dicat, habuisse amorem diuino amori consentaneum.

Tertia ratio ijs non dissimilis colligi potest ex similitudine, ac porportione inter Christum, & Virginem. Diximus enim in priori tomo, gratiam creatã animæ Christi infusam, cùm non fuerit infinita (quia esse non potuit) fuisse tamen, quantum esse potuit, proportionatã dignitati capitis, & maiestati Verbi Dei, & ideò in intensione superasse omnes aliorum hominum, & Angelorũ gratias etiã simul sumptas, decuit autem Virginem esse Christo simillimam, & coniunctissimam, ergo in hac etiã perfectione, & intẽsione gratiæ debuit ad illius perfectionem cum debita proportione accedere.

Similitudo inter gratiã Christi, & Virginis.

Obiectio.

Responsio.

Dices, cùm hæc excellentia cõueniat Christo ratione suæ dignitatis, potius fit illi iniuria, si Virginem ei faciamus æqualem. Respõdetur, ideò diximus cum debita proportione, non cum æqualitate: Christi enim gratia tam ipsius Virginis, quàm reliquorum sanctorum Angelorum & hominum gratias etiam simul collectas plurimum superat; gratia autem Virginis solùm cum aliorum sanctorum gratijs confertur, & illas superare dicitur; & in hoc dicimus seruari optimam proportionem, & similitudinem. Primò quidem, quia (vt Bernardus dixit sermon. de Natiuitate Beatæ Mariæ) Christus in Ecclesia est tanquam fons gratiæ; Beata autẽ Virgo, vt aquæductus, reliqui verò sancti, vt riuuli, ergo in Christo, vt in fonte congregantur omnes gradus gratiæ, qui tam ad aquæductum, quàm ad riuulos fluunt; in Virgine verò, vt in aquæductu congregantur omnes, qui ad riuulos deriuantur. Hoc enim modo, & in toto corpore. Ecclesiæ est optima proportio, & inter Christum, & Virginem conueniens similitudo, & coniunctio.

Bernard. Maria aquæductus gratiæ.

Deinde hinc potest quarta ratio formari. Nam quia gratia Christi respectu omnium est gratia capitis, ideò habet illam excellentiã, sed Beata Virgo participat illam dignitatem; decet ergo, vt &

A gratia eius illam perfectionem participet. Explicatur secunda propositio assumpta ex Sanctis Patribus. Irenæo libro tertio contra Hæreses, capitulo trigesimo tertio, *Sicut Eua inobediens facta, & sibi, & vniuerso generi humano causa facta est mortis, sic & Maria habens prædestinatum virũ; tamen Virgo obediens, & sibi, & vniuerso generi humano causa facta est salutis*; & infra, *Euæ inobedientiæ nodus solutionẽ accepit per obedientiã Mariæ, quod enim alligauit Virgo Eua per incredulitatem, hoc Virgo Maria soluit per fidem.* Quomodo dixit etiã Hieronymus in Epistola ad Eustochium de custodia virginitatis, *Mors per Euã, vita per Mariam.* Latius Augustinus, sermone trigesimo quinto de sanctis. *Altior cœlo est, de qua loquimur, abyssũ profundior, cui laudes dicere conamur. Hæc est enim, quæ sola meruit mater, & sponsa vocari hæc primæ matris dãna resolui, hæc homini perdito redẽptionẽ adduxit. Mater enim generis nostri pœnã intulit mũdo; genitrix Domini nostri salutem edidit mundo, auctrix peccati Eua, auctrix meriti Maria; Eua occidendo obfuit, Maria viuificãdo profuit, illa percussit, ista sanauit.* Ex quo principio inferius ita cõcludit. *Quid dicam pauper ingenio, cum de te quidquid dixero, minor laus est, quã dignitas tua meretur? Si cœlum te vocem, altior es; si matrem gentium dicam, præcedis. si formam Dei appellem, digna existis, si dominam Angelorum vocitem, per omnia te esse probaris.* Similia multa habet sermone vndecimo, & decimo septimo de Natiuitate. Eleganter verò & copiosè Petrus Chrysolog. sermone. 140. *Quantus sit Deus, satis ignorat ille, qui huius Virginis mentem non stupet, animum non miratur. Pauet Cœlum, tremunt Angeli, creatura non sufficit, & vna puella sic Deũ in sui pectoris capit, recepit, oblectat hospitio, vt pacem terris, Cœlis gloriam, salutem perditis, vitam mortuis, terrenis cum Cœlestibus parentelam, ipsius Dei cum carne cõmercium, pro ipsa domus exigat pensione*, & sermone. 142. *ipse*, inquit, *Angelus miratur, omnes homines vitam meruisse per fœminã.* Hinc Bernardus, sermone secundo, de Assumptione, *per te*, inquit, *accessum habemus ad filium, o benedicta, inuentrix gratiæ, genitrix vitæ*, & sermone secundo Pentecostes, *Tunc*, inquit, *operabatur salutem nostrã in medio terræ, in vtero videlicet Virginis,*

Irenæus.

Hieronym.

Augustin.

Petr. Chrysol.

Bernard.

ginis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ginis, qui mirabili proprietate terræ medium appellatur. Ad illam enim, sicut ad mediũ, sicut ad arcam Dei sicut ad rerum causam, sicut ad negotium seculorum respiciunt, & qui in cœlo habitant, & qui in inferno, & qui nos præcesserũt, & nos qui sumus, & qui sequentur, & nati natorum, & qui nascentur ab illis; & infra, *In te Angeli lætitiam, iusti gratiam, peccatores veniã inuenerunt in æternum: Merito in te respiciunt oculi totius creaturæ, quia in te, & per te, & de te benigna manus omnipotẽtis, quidquid creauit, recreauit.* Et similia multa habet in serm. *Signũ magnum*, & in sermone de Natiuitate Mariæ, quibus in locis indicat nullũ gratiæ donum communicari hominibus nisi per Mariam, & inter alia inquit, *Maria omnibus facta est: sapientibus, & insipientibus copiosissima charitate se debitricem effecit, omnibus misericordiæ sinum aperuit: vt de plenitudine eius accipiant vniuersi, captiuus redẽptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiam, Angelus lætitiam, tota Trinitas gloriam, denique filij personа humanæ carnis substantiam, vt nemo sit, qui se abscondat à calore eius.* Subscribunt eidem sententiæ Sanctus Ephrẽ, orat. ad sanctissimam Virginem, vbi *mediatricem, & reconciliatricem* appellat, & sanctus Germanus, sermon. de Cœna Domini, latissimè Petrus Damianus, sermone de Annuntiatione, & sermone de Assumptione, & sermone primo de Natiuitate Mariæ, quorum nonnulla verba infra afferemus tractantes de intercessione Virginis, & cultu illi debito. Si ergo omnia gratiæ dona per Virginẽ cæteris cõmunicantur, rationi consentaneum est, vt in ipsa prius recipiantur: Quòd si de gratijs, vel donis, aut virtutibus (vt ita dicam) diuersarum rationum, nemo hoc negabit, propter dictam causam, & alias, quas in principio huius materiæ adduximus, videtur sanè, neque de gradibus, & intensione gratiæ id esse negãdum, cùm ad perfectionem sanctitatis hoc maximè pertineat. Vnde rectè dixit Bonauentura supra, *Quid mirũ, si omnis gratia ad Mariam confluxit, per quam tanta gratia ad cæteros diffluxit?* Et Laurentius Iustin. sermone de Annuntiatione, *Magna*, inquit, *profectò fuit Mariæ gratia, exuberans, atque cõpleta, quæ cœlis dedit gloriam, terris præbuit Deum gaudium præstitit, Angelis, seculoque pacem reddidit, fide docuit gentes, vitijsque finem imposuit, humanæ vitæ instituit ordinẽ, atque spiritualem edidit moribus disciplinam. Quomodo non est Maria, iuxta Gabrielis oraculum, plena gratia, quæ effecta est mater Dei, paradisi scala, cœli janua, interuentrix mundi, dæmonum fuga, peccatorum spes, Dei, & hominum verissima mediatrix?*

Maria omnibus salutaris, & vtilis.

Ephrem. German. Pet. Dami.

Bonauent. Laur. Iustin.

Quinta, & vltima ratio formari potest ex præcedentibus, quia actus perfectæ charitatis, quos Beata Virgo habuit in hac vita innumerabiles fuerũt, ita vt eorum multitudo possit fortasse cũ numero Sanctorum omnium conferri, quia (vt ostendimus) ferè totam vitam in perpetua contemplatione transegit, in qua feruentissimè Deum amabat, & hunc amoris actum frequẽtissimè repetebat. Præterea ostendimus, non minus meruisse Beatam Virginem quolibet horum actuum, quàm meruit supremus Angelus illo actu perfectè libero, quo meritum suum consummauit; Vnde fit consequẽs sæpissimè singulis actibus plus meruisse Beatam Virginem, quàm singulos homines sanctos omnibus actibus vitæ suæ, quia meritum supremi Angeli non fuit minus perfectum, quàm totum meritum cuiuslibet hominis, saltẽ regulariter loquendo (vt abstineamus à quæstione nõ necessaria, an scilicet aliquis homo præter Virginem, maiorem gratiam consequutus fuerit quàm supremus Angelus) igitur, si huiusmodi actus meritorij Beatæ Virginis adæquant numerum omniũ beatorum, planè consequitur, etiam gratiam eius superare gratiam omnium illorum. Si verò numerus actuũ est inferior numero sanctorum (vt credi facilè potest) compensari potest hæc inæqualitas. Primò, gratia ipsa quæ data fuit Virgini ex opere operato. Secundò perfectione, & valore singulorum actuum, nã etiam meritum primi Angeli excedit merita multorum inferiorũ simul sumpta. Tertiò augmento, & maiore intensione ipsorum actuum, non enim fuerunt omnes inter se æquales, sed quò gratia fiebat auctior, eò actus ab illa procedentes erant intensiores, & maioris meriti, vt supra fusè declaratum est. Quæ omnia si exactè computentur, fit reuera valde verisimile, quod asserimus: in re enim adeò obscura, & non apertè reuelata, non est quærenda maior certitudo.

Obiectio.

Nec video, quid possit contra hãc sententiam obijci, nisi fortasse, quòd noua, inusitata, ac præter hominum opinionẽ esse videatur. Sed non est cur nouum censendum sit, quod doctrinæ priscorum Patrum, nõ solum non aduersatur; verũetiam ita ab eis insinuatur, vt merito illis attribui possit: vel saltem existimari, hãc esse accommodatam explicationem eorum, quæ ipsi magno verborum pondere virtute docuerunt. Accedit, quòd cum ante viginti annos in Academia Salmanticensi rogatus â grauibus viris, quæstionem hanc disputare, atque definire fuerim aggressus, cùmq; in hanc sententiam valde propenderem, rei nouitate detentus, eam proprio iudicio, ac sententia definire ausus non fui, donec doctores sapientissimos, & in rebus Theologicis valde versatos consului, quibus omnibus pia, atque probabilis hæc sententia visa est.

Responsio.

Poterat hoc loco disputari, quid amplius præter gratiæ perfectionem Beata virgo sibi meruerit, sed si generalia principia de merito obseruentur, & commodè applicentur, non est quòd in hac re amplius immoremur. Nam singularis illa quæstio, an Beata Virgo aut Incarnationem, aut dignitatem matris Dei meruerit, in priori tomo, disputatione decima, sectione septima, diligenter tractata est, de gloria verò, quam sibi Virgo promeruit, infra est dicendum. Præter gratiã autem, & gloriam nihil est, quod per se cadat sub meritum, nisi quod ad illas per se ordinatur, aut per se est cum illis coniunctum. Dedique de merito Beatæ Virginis respectu aliorum, an scilicet alijs etiam meruerit, nonnihil in hac sectione attigimus, & superius tractãtes de merito Incarnationis. Constat enim de condigno nihil meruisse nobis Beatam Virginem, quia est proprium priuilegium Christi, de congruo verò merendo Incarnationem magnum bonum nobis promeruit, & dum vixit, potuit etiam multa bona aliquibus hominibus mereri. An vero aliquid amplius nobis meruerit, dum hic viueret, aut nunc etiam nobis mereatur, vel saltem impetret, infra disputandum est, Disputat. 23. Sect. 1. & 2.

ADISPVTATIO. XIX.
in sex sectiones distributa.

De scientia, & sapientia, quam Beata Virgo in statu viæ cõsequuta est.

QVAE diximus de gratia sanctificante Virginis Beatæ, communia sunt omnibus virtutibus Theologicis, & moralibus, & Spiritus Sancti donis, quæ cum eadem gratia cõnexa sunt, vnde explicãdo perfectionem huius gratiæ, & meritorum Deiparæ, excellẽtiam quam in his omnibus virtutibus habuit, explicatã reliquimus; & obiter nonnulla adduximus de frequentissimo vsu; ac ferè continua eorundẽ exercitatione. Quapropter nihil amplius de illis dicendum occurrit. Solum ergo superest, vt de intellectualibus perfectionibus, atque gratijs gratis datis sermonem instituamus; de prioribus in hac disputatione, de posterioribus verò in sequenti differendo.

SECTIO I.

Vtrum Beata Virgo habuerit in hac vita perfectam diuinarum rerum cognitionem.

PRincipio ponendum est, quãdiu Deipara vixit in corpore mortali, nõ fuisse Beatam secundum animã (vt ostendimus supra disputat. 4. sect. 1.) vtor autem beatitudinis nomine, vt indicem, nõ habuisse stabilem, ac permanẽtem visionem; an verò habuerit interdũ illam in raptu, dicemus disputatione sequenti.

Ex hoc autem principio necessario sequitur, habuisse in hac vita fidem mysteriorum Dei (vt eadem disputatione quarta, sectione septima dixi) quia fundamentum sanctitatis, & iustitiæ in viatore est hæc, sed Beata Virgo quãdiu fuit in corpore mortali, fuit viatrix, & sancta: ergo per fidem semper ambulauit, quia sine fide non potuisset placere Deo, & ideò Lucæ secundo, Beata prædicatur, quia credidit. Luc. 2.

Ex quo vlteriùs manifestum est, hanc fidem in Virgine fuisse perfectissimam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Virginis sides perfectissima.

tum ex parte subiecti, in quo fuit valde intensa, & prorsus certa, omnem motum etiam primò primum dubitationis excludens; tũ ex parte obiecti, quia per illã distinctissimè credidit mysteria Trinitatis, & Incarnationis, & reliqua omnia, quæ ad diuinitatem, & humanitatẽ pertinent. Ita docent Patres, Ambrosius libro secundo de Virginibus, & libro secundo in Lucam, Epiphan. sermone de laudibus Virginis, Augustinus sermone de assumptione. Bernard. sermone trigesimo quinto in Cantica, circa finem, & in libro de Passione Domini, qui inter eius opera habetur, capitulo secundo. Rupertus ferè toto libro in Cantica. Vnde Abulensis parad. prima, capitulo trigesimo primo, dicit propter hanc fidei perfectionem vocari Virginem ab Augustino, & Bernardo *matrem credentiũ*. Ratio autem sumenda est ex principijs supra positis. Ostẽdimus enim Beatã Virginem habuisse omne donum, omnemque perfectionem gratiæ sanctificantis, quæ Angelis, vel hominibus cõmunicata est, imò & excellentiori modo: tota autem hæc perfectio fidei ad dona gratiæ sanctificãtis pertinet. Deinde ostendimus in B. Virgine fuisse in omni genere virtutis eximiã sanctitatẽ: sed fides est fundamẽtũ iustitiæ: ergo debuit infundi in perfectione proportionata tãtæ sanctitati, & iustitiæ. Præterea ostendimus in B. Virgine nullũ fuisse inordinatũ motum in aliqua potentia ipsius: ergo nullũ dubitationis impulsum, aut motũ passa est. Denique agẽtes de eius innocentia, eximiã fidẽ, quam in filij cõceptione, passione, ac morte habuit, apertè demõstrauimus. Blasphemat igitur Lutherus, qui fidẽ Cẽturionis, Mariæ fidei præfert, eò quòd Matth. octauo, de Cẽturione dixit Christus, *Non inueni tantã fidem in Israel*, Eo tamen loco non comparat Christus Cẽturionẽ cum omnibus, ac singulis, qui ex populo in ipsum crediderunt, hoc enim modo, non solũ fides Virginis, sed etiã Simeonis, & Annæ, Iosephi, & Ioãnis Baptistæ, & Magorũ, atque aliorũ plurimorum fuit maior, quàm fides Centurionis. Comparat ergo cum his, quibus ipse prædicauerat & corã quibus miracula fecerat, quique fidem in Christum inde cõceperant, inter quos hic Centurio excelluisse dicitur, vel simpliciter, vel solũ proportione quadam, quia ille cum esset gentilis, & neq; ex Scriptura, neque ex màiorũ traditione esset instructus, facilius, cõstantius, atque admirabilius credidit.

Ambros. *Epiphan.* *August.* *Bernard.* *Rupert.* *Abulens.* *Obiectio. Matth. 8.* *Responsio.*

Dubium. 1.

Sed quæret aliquis, an Beata Virgo fuerit consecuta totam hanc fidei perfectionem à principio suæ sanctificationis, vel postea temporis decursu. Vbi nõ potest esse difficultas de perfectione intensiua. Nam certum est, non habuisse totam illã à principio, sed in illa creuisse, sicut in gratia, aliisque virtutibus, habuit tamẽ à principio, & singulis tẽporibus eam fidei intensionẽ, quæ intensioni gratiæ proportionatè respõderet. Deinde nulla etiã est difficultas de illa perfectione, quæ omnẽ dubitationis motum excludit. Quia constat hanc habuisse à principio, ex quo caruit fomite, igitur solũ potest inquiri de perfectione ex parte obiecti crediti, præsertim an à principio distinctè cognouerit mysteria Trinitatis, & Incarnationis. Erasmus enim sensit Virginẽ nõ adorasse filium suum statim ac illũ peperit, quia non cõstat tũc cognouisse illũ esse Deũ. Sed est impia, & hæretica sententia, cõtra vniuersæ Ecclesiæ sensum, ac traditionẽ, vt constat ex ijs, quæ in superioribus de Annũtiatione Angelica, & de Christi Natiuitate tractauimus, & ex ijs, quæ sancti Patres tradunt explicãtes hæc mysteria, præsertim Cyprianus sermone de Natiuitate, Augustinus sermone nono de Natiuitate, Bernard. homolijs super *Missus est*, Ambrosius super Lucam, & libro de Ioseph Patriarcha, capitulo secũdo, vbi Marię, & Iosephi meminit, & diuus Thomas supra quæst. trigesima, articulo primo ad secundum. Itẽ ex Lucæ primo colligitur sanctã Elisabeth cognouisse, & credidisse eum, quẽ Virgo conceperat esse Deũ, vt patet ex illis verbis, *Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* Quomodo igitur potuit hoc ignorare Sãcta Virgo? Dicendum est ergo Beatam Virginem à principio suæ sanctificationis habuisse fidem explicitã Trinitatis, quia huius obiecti cognitio maximè spectat ad primariã fidei perfectionẽ, quã Angeli, & Adã habuerunt in sua prima sanctificatione, ergo multo magis B. Virgo. Deinde cognouit explicite mysteriũ Incarnationis.

Erasm. Quãdo Deiparam non adorarit filium suum statim ac natum. *Illuminatus Virgo Deus.* *Cyprian.* *Aug.* *Bernard.* *Ambros.* *D. Thom. 3. p.*

quoad

quoad substantiam illius, idest, Verbum diuinum secundam Trinitatis personam carnem fuisse assumpturum. Quod eodẽ argumento probari potest, quia etiam hæc est maxima fidei perfectio, quæ aliquibus in prima sanctificatione est communicata, & superius ostendimus etiam Ioannem Baptistam, cùm in vtero sanctificatus est, Christum Deum, & hominem cognouisse. Non oportuit autem vt à principio cognosceret B. Virgo omnes circunstantias huius mysterij. Certum est enim non agnouisse, ex qua fœmina Deus esset assumpturus carnem, neque quo loco, & tempore, in horum igitur cognitione proficere potuit, prius legendo, & intelligendo vetus testamentum, postea per Annunciationem Angelicã, Christi doctrinam, ac multarum rerum experimentum.

Dubium. 2.

Ex hac verò responsione alia dubitatio oritur. Quantum Beata Virgo in hac Dei cognitione profecerit, an scilicet Apostolos, & Theologos omnes, qui in Ecclesia Dei fuerunt, superauerit. Respondetur sine vlla dubitatione ita de Beata Virgine sentiẽdum esse. Primò enim ita sentiunt Patres, Anselmus, lib. de excellentia Virginis, capitulo septimo, *Licet ipsi*, scilicet Apostoli, *per reuelationem Spiritus Sancti edocti fuerint in omnẽ veritatem; incomparabiliter tamen eminentius, ac manifestius ipsa per eum Spiritum veritatis, illius veritatis profunditatem intelligebat, & per hoc multa eis per hanc reuelabantur, quæ in se non solum simplici scientia, sed ipso effectu, ipso experimento didicerat.* Vnde Sancti eam sæpè vocant *Apostolorũ Magistram*, Ignatius epistola prima, vocat *nostræ religionis magistram*. Ac propterea Rupertus, libro secundo de gloria, & honore filij hominis circa principiũ, inter alia dicit, habuisse Virginem tempus tacendi, & tempus loquendi, priusque duraſse quandiu Christus in hoc mũdo vixit, *cum conseruabat, & conferebat in corde suo omnia diuina verba, & erat hortus vere conclusus, & fons signatus*; posterius verò tempus à Christi Domini Ascẽsione inchoasse, in quo *erant emissiones eius paradisus, & fauus distillans labia eius*. Denique eadem ratione Bernardus, sermone quarto, in *Missus est*, dicit Mariam Euangelistas illuminasse *iuxta sui nominis*, inquit, *etymologiã*. Nam Maria inter alias interpretationes *illuminatrix* exponitur à Diuo Hieronymo, libro de nominibus Hebraicis in Exodum. Denique Ambrosius, libro primo de institutione Virginis, capitulo septimo, de Ioanne Euangelista dicit, *mirum non esse præcæteris fuisse loquutum mysteria, cùm ei præsto esset aula cœlestium sacramentorũ*. Et Euseb. Emissen. sermone de Assumptione Virginis, *Ipsa*, inquit, *non solum secundum humanitatem, sed etiam secundum diuinitatem, & cõtemplari, & plus omnibus cognoscere meruit*. Et confirmatur, quia B. Virgo à sanctis Patribus esse dicitur *omnium hæresum interemptrix*, vt patet ex Athanasio, sermone de sanctissima Deipara, Hieronymo, vel Sophronio, in sermone de Assumptione, Bernardo, in sermone, *signum magnum*, & super *Salue Regina*, prout habetur inter opera eius, & Ruperto libro primo in Cantica, *Quia sicut ante nos*, inquit, *dictum est, Tu es sola Virgo, quæ vniuersam hæreticam prauitatem interemisti*. Vnde canit Ecclesia, *Gaude Maria Virgo, cunctas hæreses interemisti in vniuerso mundo*. Potest autẽ hoc specialiter attribui Beatæ Virgini, vel quia generando eum, qui est *lux vera, qua illuminat omnem hominem*, omnes errorum tenebras fugauerit: vel quia singulari modo cunctis fidei defensoribus, ac doctoribus opitulatur: vel (quod ad rem præsentẽ pertinet) quia singulari modo fuerit fidei magistra; & quia ipsos etiã Apostolos docuerit, quorũ doctrina omnes hæreses interimũtur. Denique confirmatur ratione, quia tota hæc perfectio fidei, & cognitionis diuinæ erat proportionata sanctitati, & dignitati Beatæ Virginis: tũ etiã, quia in ea fuerunt causæ potiores, & efficaciores ad hanc diuinam sapientiam consequendã, vt in sequenti sectione docebimus.

Responsio Apostolos & Theologos omnes fidei cognitione Virgo superauit Anselm. *Ignatius.* *Rupert. Virgo Apostolorũ euangelistarum que magistra.* *Bernard.* *Athanasius.* *Hieronym.* *Sophron.* *Bernar.* *Rupert.* *Maria hæresum interemptrix quo modo dicitur.*

SECTIO II.

Quibus modis B. Virgo in Dei cognitione profecerit, dũ in humanis fuit.

VArijs modis solet rerum cognitio comparari: doctrina, ad quam librorum continua lectio reuocatur; & inuentione, ad quam pertinet effectuum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Spiritus sanctus primus Mariæ in fide, & cognitione magister.

fectuum experimẽtum, & obseruatio ad ipsorum causas cognoscendas conducẽs. Primum igitur certum est Beatæ Virginis sapientiam, omnesque progressus, quos in ea fecit, primum ab Spiritu Sancto, vt à primo, & principali Doctore manasse; ab illo enim accepit per reuelationem, & infusionem primam cognitionẽ diuinorum mysteriorum, & dona scientiæ, sapientiæ, & intellectus, quibus hæc cognitio maximè iuuatur. Deinde per sanctos Angelos, præsertim per Gabrielem ante filij conceptionem sæpe fuit instructa, & edocta, vt Cedrenus refert in Compendio historiæ, & Gregorius Nicomedien-

Cedren. Greg. Nicen.

sis, homilia de oblatione Virginis, & Bernardus, homilia quarta, in

Bernar.

Missus est, cuius verba statim referam, de qua re multa etiam supra diximus agentes de Annuntiatione Angelica. Rursus post Christi Incarnationem, dubium non est, quin ab illo fuerit, singulariter instituta, atque illuminata, vt latè prosequitur Rupertus, libro primo in Cantica. Vnde Ambrosius, libro de institutione Virginis, capitulo decimo quarto, ab eo tempore, quo filium gestabat in vtero, sentit, illius opera, & auxilio in hac sapientia profeciſse, sic enim inquit,

Ruper. Ambros.

Vere autẽ aluus ille Mariæ creter tornatilis, in quo erat sapientia, quæ misceuit in cretere vinum suum in defectẽtem piæ cognitionis gratiam, diuinitatis suæ plenitudine subministrans. Hinc etiã sic colligit Anselm. in homilia super Euangelium, Luc. decimo, *Intrauit Iesus in quoddam castellum*; Crisius, vt dicit Apostolus. 1. *ad Corinthios.* & *ad Colossenses.* 2. *est Dei virtus, & Dei sapientia, & in eo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei, & Christus est in Maria, ergo omnes thesauri sapientiæ, & scięt æ Dei sunt in Maria.*

Anselm.

Dubium.

Quæri verò non immeritò potest, an ab alijs hominibus aliquid Beata Virgo didicerit in hac diuinarum rerum cognitione. Bernardus enim, homilia quarta, in *Missus est*, partem negantẽ indicare videtur, dum inquit Gabrielem nuntiasse Virgini conceptionem Elizabeth, *quia decuit, vt ab Angelo potius quã ab homine mysteriũ disceret, ne mater à cõsilijs filij aliena videretur. Et vt ipsa rerum tẽpus, & ordinem melius tenens, scriptoribus, & prædicatoribus Euãgelij referet veritatẽ, quæ & ple-*

Bernard. Quidnã ab hominibus de diuinis mysterijs Virgo cognouerit.

A *ne de omnibus à principio cælitus fuerãt instructa mysteryis.* Anselmus etiam libro de excellentia Virginis, capitulo septimo dicit, per spiritum veritatis fuisse altius, ac profundius edoctam, quàm Apostolos. Sicut ergo ipsi non ab hominibus, neque per hominem (scilicet purum) sed per reuelationem Spiritus Sancti, & Christi domini instructi sunt, ita multò potiùs Beata Virgo.

Anselm.

Quod si quis obijciat, quia Luc. secundo, Simeon docuit Virginem dicens, *Ecce hic positus est in ruinam, &c.* & ibidẽ subiungitur, quod cap. etiam. 1. dictum fuerat, *Maria autẽ cõseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo.* Quibus verbis indicatur Beatam Virginem multa didicisse ex ijs, quæ alij de Christo loquebantur. Respõderi potest, Simeonem non propter Virginem instruendam, sed propter alios, & propter Ecclesiam illa prophetica verba protulisse; loquutum autem esse singulariter ad Virginem, quia illa mysteria specialiter ad eam pertinebant. Quæ expositio suaderi præterea potest, quia Simeon in illis verbis alludisse videtur ad locum, Isai. octauo, *Et erit vobis in sanctificationẽ: in lapidem autẽ offensionis; & in petrã scandali duabus domibus Israel, in laqueum, & in ruinam habitãtibus Ierusalem, &c.* Quẽ locũ de Christo exponunt Petrus prima Canonica, capitulo secundo, & Paulus ad Romanos. 9. qui etiam ad Hebræos, 2. de Christo exponit sequentia verba Isaiæ, *Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Dominus; in signum, & in portentum Israel, à Domino exercituum, qui habitat in monte Sion*, Indicauit ergo sanctus Simeon hoc signum, & hunc lapidem esse Christum: sed Beata Virgo erat versatissima in Scripturis, & eas optimè norat: ergo nihil docuit eam Simeon, quod ignoraret, sed in memoriã adduxit, quod sæpe legerat, & intellexerat. Quod autem Beata Virgo obseruaret verba, quæ audiebat, & in corde suo ea recogitaret, nullũ argumentũ est, quod propterea ab hominibus aliquid disceret, sed solum, quòd audiendo huiusmodi verba occasionem sumeret, magis, ac magis diuina mysteria contemplandi. Et hunc esse Euangelij sensum constat, tum quia huiusmodi verba dicũtur de rebus, ac mysterijs notioribus, &

Obiectio.

Lucæ 1. & 2.

Respõsio.

1. Pet. 2. Rom. 9. Isaiæ 8.

C

perti-

pertinentibus ad ipsam substantiam incarnationis, & redemptionis humanæ, quæ non est verisimile Virginem ignorasse; tum etiam, quia de eisdem rebus sæpius illa eadem verba dicuntur. Est ergo hæc sententia satis verisimilis, & non parum confirmari potest ex ijs, quæ multi Theologi docent de eximia sapientia Beatæ Virgini infusa, quę partim iã attigimus, partim attingemus sectione sequenti. Et quidem si sermo sit de substantia mysteriorum fidei, & perfecta eorum intelligentia, nihil existimo Virginem à puro homine didicisse, quia nec decuit, nec oportuit, cùm singulariter fuerit à Spiritu Sancto præuenta. Si tamen sit sermo de aliquibus circunstantijs, vel de alicuius rei futuræ prædictione, vel fortasse etiam alicuius loci Scripturæ intelligentia, & similibus, non est inconueniens, quod misterio hominum ea interdum didicerit: quia non simul habuit à principio horum omnium exactam cognitionem.

Respõsio.

B

Secundò creuit B. Virgo in cognitione, & sapientia, ex assidua lectione, ac meditatione sanctarum scripturarum, ac diuinorum mysteriorum contemplatione. Ita docet Augustinus, sermone quinto de Natiuitate, dum Virginẽ alloquitur, *Recole Maria prophetiam lectionem, nec vne libroꝝ, quæ ipsam plenitudinem paritu raꝝ es prophetarum.* Ambrosius libro secundo de virginibus, *Tunc minus sola esse videbatur, cum sola esset. Nam quomodo sola, cũ tot libri adessent, tot Archangeli, tot Prophetæ?* Origenes homilia sexta, in Lucã, dicit *Mariam fuisse turbatam* in salutatione Angeli, quia nunquam legerat ad aliũ quempiam similem factum esse sermonem, *Habebat*, inquit, *legis scientiã, & Prophetarum vaticinia quotidiana meditatione cognouerat.* Vnde Gregor. Nyssen. sermone de Natiuitate, & Sophronius sermone de Assumptione dicunt, Beatam Virginem à tenera ætate didicisse sanctã linguam, & quandiu in templo vixit, lectioni sacrarũ Scripturarum, & meditationi vacasse. Et Andreas Ieroslymitanus, sermone in salutationẽ Deiparæ, *Verisimile*, inquit, *est ipsam & de clara stirpe natam, & Dauidis filiam, haud ignaram di-*

August. Ambros.

Origen. Maria sacrarum literarum scientissima.

Greg. Niss. Sophron.

Andr. Iero.

A *uinorum, quæ in diuinis literis habentur, oraculorum fuisse.* Ratio verò est quia (vt supra ostendimus) Beata Virgo optimam partem vitæ contemplatiuæ sibi elegit, munera autem huius vitæ sunt diuinarũ rerum, ac scripturarum lectio, meditatio, & contemplatio, ergo in ijs maximè B. Virgo se exercuit. Quod autẽ hoc exercitio plurimũ in diuina cognitione profecerit, per se notũ est, nihil enim est, quod adhuius cognitionis perfectionem magis iuuet, vt ipsa etiam experientia docere potest. Præsertim, cùm Beata Virgo perfectissimo ingenio, ac intellectu polleret, & animum haberet pacatissimum, & ab omni mentis perturbatione semotum, cùmque earum rerum, quas legebat, intelligentiam orationibus suis à Deo deprecaretur, nemo enim (vt existimo) audebit hoc in dubium reuocare: aut negare, quin fuerit tã iusta deprecatio à Deo exaudita, ergo singulari etiam Spiritus Sancti gratia, & lumine continuè adiuuabatur, vt legendo, meditando, ac contemplando in hac diuina sapientia mirabiles progressus faceret.

Responsio.

B

Tertiò dicendum est, Beatam Virginem multorum effectuum experimento, & obseruatione, ita in aliquorum mysteriorum cognitione profeciſse, vt euidentia quadam naturali, seu morali illa vera esse diiudicauerit. Quomodo dixit Bernardus, homilia quarta, in *Missus est*. *Solidatum est nosse, cui datum est experiri.* Et Anselmus, de excellentia Virginis, capitulo septimo, *Multa in se non solum simplicis scientia, sed ipso effectu, ipso experimento didicerat mysterijs Domini nostri Iesu Christi.* Et Bernardinus dicto sermone quinquagesimo primo, *non solũ per diuinã reuelationẽ, sed ipso experimento.* Et Antoninus quarta parte, tit. decimo quinto, capitulo decimo septimo, paragrapho primo, *Vidit*, inquit, *& experta est se concepisse non opere humano, & se peperisse paruulum cum virginitatis honore.* Et intra ex hoc principio colligit cum Alberto Beatam Virginẽ habuisse de Incarnatione, & de Verbo incarnato cognitionem, quæ est supra fidem. Denique Augustin. in libro de Assumptione Virginis, capitulo septimo inter alia dicit, ex ijs, quæ acciderunt in conceptione, natiuitate, & alijs mysteC

Bernard.

Ansel.

Bernardin.

Antonin.

Albert.

August.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rijs Christi, liquido potuisse Virginem cognoscere, quòd talia obsequia non nisi Deum decerent. Et Athanas. sermone de sanctissima Deipara, dicit per signa, & effectus vidisse Virginem Verbum incarnatum non in speculo, & facie ad faciem, sed eo modo, quo nos per actiones vitæ cognoscimus euidenter animã nostram. Et declaratur breuiter, quia quædam opera miraculosa euidenter experta est in se, vt conceptionem sine viro, subitam, ac momẽtaneam prolis animationem in vtero exultantem, meliùs quàm Ioannes exultauerit, partum sine dolore, Angelorum ministeria, Magorum, ac pastorum aduentum Deinde in mente, ac voluntate experiebatur mirificos ardentissimi amoris effectus, singularis gaudij omnino spiritualis, ac diuini, admirabilis intelligentiæ cum profundissima humilitate. Quæ omnia non obscurè testabãtur, Deum esse iliorum operum authorẽ. Ad hæc adiungebat prophetias, easque euidẽter impleri intuebatur. Ex his ergo, & similibus euidenter inferebat Gabrielem Angelum fuisse nuntium â Deo missum, & consequenter sibi vera narrasse, seque verum Deum in vtero concepisse, ac denique omnia, quæ ipse postea edocuit, vera esse.

Athanas.

Dubium. Dices, Qualis fuit hæc Virginis cognitio, naturalisne, an supernaturalis, scientiæ, an fidei? *Responsio.* Respondeo respectu aliquarum rerum, quas euidenti experimento immediatè cognoscebat Beata Virgo, fuisse cognitionem naturalem non scientiæ propriè dictæ, sed euidentis experiẽtiæ, vt v.g. quòd concepit sine viro, quòd peperit sine dolore, & similia. Aliarum verò rerum cognitio, quam ex hac euidenti experientia eliciebat, naturalis etiam erat, cùm ex naturali cognitione profecta, & in illa omnino fundata esset. Vnde non erat fides, sed dici potest scientia, quia, quatenus ex effectibus naturalibus que signis oriebatur, & quoad multa erat cognitio euidens in testificante, vt quando sola euidentia signorum, & effectuum absque aliquo adiuncto testimonio, non erat sufficiens ad colligendam alicuius veritatis euidentem cognitionem. Et huius generis sunt mysteria ad diuinitatem pertinentia, nam quæ ad humanitatẽ pertinent, priori modo cognosci poterat.

Obiectio. Dices, Si Beata Virgo consequuta est euidentem cognitionẽ mysteriorem fidei, ergo neque indiguit fide, neque illam habuit. *Responsio.* Respondetur, negando consequentiam, nam in primis ante huiusmodi veluti experimentalem cognitionẽ necessaria illi fuit fides, nisi enim credidisset, nunquam intellexisset, neque supernaturales effectus in se experta esset. Deinde, cognitio euidens postea acquisita, non potuit expellere fidem, est enim inferioris rationis, & minus certa, quàm supernaturalis fides, & ideò non potest certitudinem eius excludere, neque illius actum omnino impedire. Vnde etiam fit, vt ad iudicandum de supernaturalibus mysterijs iuxta eorũ dignitatem, modo, ac lumine supernaturali, necessaria Virgini fuerit fides infusa, quæ licet obscuritate videatur inferior, tamen in obiecto formali, atq; adeò in essentia sua simpliciter est superior.

SECCIO III.

Vtrùm habuerit Beata Virgo scientiã aliquam diuinorum mysteriorum per se infusam.

PRima sententia esse potest, habuisse Virginem ab instanti conceptionis supernaturalem scientiam per se infusam diuinorum mysteriorum. Ita sentit Sanctus Bernardinus, tractatu de Beata Virgine, sermone quarto, articulo primo, capitulo quarto, dicens, *In prima sanctificatione quantum ad rationem, & intellectã, tanta ei sapiẽtia claritas à Deo superinfusa est, quòd perfectè intelligebat creaturas, & creatorem, & spiritus, & omnia bona amplectenda, & mala fugienda.* In eadem sententia videtur esse Albertus Mag. libr. de B. Virgine, capitulo. 71. vbi inquit, Virginẽ habuisse cognitionem supra fidem, & super cognitionem puræ creaturæ existentis in via, & capitulo. 96. dicit simul cum habitu fidei habuisse habitum, quo perfectius, quàm Adam in sopore, & quàm Ioãnes super pectus Domini recumbens, & quàm Paulus in raptu cognouit mysteria supernaturalia, & capitulo. 132. &

Bernar. *Albert.*

149. inter alia Virginis priuilegia ponit, quòd Trinitatem sine medio per specialissimam gratiam in via cognouit, & idẽ ferè dicit de mysterio Incarnationis. Addit etiam habuisse Virginem per gratiã *cognitionem matutinam, & vespertinam. Vespertinam* intelligere videtur fuisse fidem; *matutinam* autẽ scientiam infusam. Quam doctrinam ferè amplectitur Antoninus, quarta parte, titul. decimo quinto, capit. decimo septimo, paragrapho primo, vbi inter alia dicit habuisse Beatam Virginem in habitu, & in actu perfectiorem cognitionem, quàm Paulum in raptu. Quanquam non à principio sanctificationis, sed ex quo Deum concepit, hanc diuinam cognitionem illi tribuat. Et capitulo decimo octauo, paragrapho secundo, distinctiùs refert, & approbat Alberti doctrinam. Præterea Dionysius Richelius Cant. 5. dicit ab initio habuisse *splendißimam, & exuberantißimam sapientiam sibi infusam.* Idẽ Bernardinus de Busto in Mariali, sermone secũdo, & nono. Fundamentum solum est, quia Deus potuit hanc perfectionem matri suæ tribuere, & est consentanea dignitati, & statui eius. Quæ sententia, & pia est, & probabilis, præsertim de tempore post filij cõceptionem, nam de anteriori tempore nõ videtur adeò verisimilis.

Antonin. *Dionys. Richel.* *Bernardin. Busto.*

Mihi tamen distinctione vtendum videtur; possumus enim loqui propriè, & in rigore de scientia per se infusa, vt includit, & lumen intellectuale clarum, ac euidens, & species repræsentantes res supernaturales creatas, prout in se sunt, increatas verò, quãtum ex creatis supernaturali euidẽtia cognosci possunt. Alio modo loqui possumus de cognitione per se infusa in communi, comprehendendo fidem, ita tamen, vt non solum ratione luminis; sed etiam ratione specierum intelligibilium, quæ ad vsum illius luminis necessariæ sunt, intelligatur esse per se infusa, & apta, vt anima coniuncta corpori mortali, possit illa vti sine conuersione ad phantasmata. Lumen enim fidei per se infusum est, & de se non requirit consortium phantasmatum, cùm Angelis etiam commune sit. Vnde proprius etiam actus eius, qui est assensus veritatis reuelatæ, de se non requirit phantasmata. Nam & Angeli viatores actum habuerunt eiusdem rationis, (vt opinor) cum nostra fide. Per accidens ergo ratione subiecti, vsus fidei, prout in nobis est, fieri non potest sine conuersione ad phantasmata, quia obiectum illi proponitur modo connaturali homini per species sensibus acquisitas. Vnde in Angelis, quia propositio obiecti fit altiori modo illis connaturali, ideò vsus eiusdẽ fidei in eis nullo modo à sensibus pendet.

Scientiã diuinorũ mysteriorũ per se infusã Virgo quomodo habuerit.

Dico ergo primo verisimilius esse, habuisse Beatam Virginem cognitionem supernaturalem per se infusam, quoad lumen, & species, ita vt obiecta fide modo Angelico per altiores species illi fuerint diuinitus proposita independenter â phantasmatibus. Et in hoc sensu explicato sententia principio adducta, est reuera probabilissima, & multi ex citatis authoribus possunt facilè in hunc sensum adduci. Et probatur primo, quia totus hic modus cognitionis est non solum possibilis, sed etiam facilis, & multum conferre potuit ad maiorem, ac perfectiorem vsum gratiæ sanctificantis, & non excedit limites viatoris, quin potius in viatoribus Angelis inuentus est, ergo valde credibile est concessum fuisse Beatæ Virgini. Secundo multa priuilegia concessa creduntur Beatæ Virgini, quæ vel hunc modum cognitionis requirunt, vel certè illo posito, facilius, & commodius intelliguntur, vt verbi gratia, quòd in primo instanti suæ conceptionis fuerit, per propriam dispositionem, & cõuersionem in Deum sanctificata. Item quòd toto tempore infantiæ habuerit vsum rationis, circa res diuinas, item quòd tempore somni, in Dei contemplatione, & amore occupari posset; quæ omnia, & si quæ sunt alia id genus, facilè intelliguntur posito prædicto modo cognitionis per se infusæ, & sine illo intelligi nequeunt, absque alijs permultis miraculis. Tertio, hoc modo rectè etiam intelligitur, potuisse Virginem in statu viæ nunquam desistere ab actuali aliqua diuinarum rerum consideratione, absque corporis impedimento, aut defatigatione: corpus enim non defatiga-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur cõtemplatione intellectus, nisi propter necessariam eius cooperationem, & phantasmatum concomitantiam: decuit autem (vt supra diximus) animam Beatæ Virginis, ex quo creata est, nunquam à Dei cognitione, & amore cessare. Nam si hoc Angelis datum est, quomodo credemus B. Virgini fuisse negatum?

Quartò, hoc etiam modo intelligimus potuisse Virginem altius, & perfectiùs ex vi cognitionis, & amoris Diuini, quem perpetuò habebat, præuenire in se, & cohibere omnem inordinatum motum. Vnde Sanctus Bernardinus supra sermone quarto, articul. primo, capit. tertio, & sermone octauo articul. tertio, cap. quarto: & Gerson tractatu quinto, super *Magnificat*, Alphabeto. 86. litera. C. requirunt vt potiorem causam intrinsecam huius perfectionis, independentiam mentis Virginis à corpore in Diuina cognitione, & sapientia. Ex quibus rationibus colligitur, Virginem habuisse hoc genus cognitionis, ab initio suæ sanctificationis: Hoc enim consequenter probant rationes factæ, si alicuius sunt momenti.

Bernardin. Gerson.

Dico secundò, verisimile est, Beatam Virginem, non solum habuisse infusam simplicem fidem, sed etiam Theologicam sapientiam, qua distinctiùs cognoscuntur mysteria fidei, & veritates, seu conclusiones, quæ in eis continentur. Iuxta hanc etiam conclusionem possunt intelligi multi ex authoribus in principio huius sectionis citatis, & illi fauet Bernardus dicta homilia quarta, in *Missus est*, dicens, *à principio fuisse cœlitus, ac plene de omnibus mysterijs instructã*: & Anselmus supra dicens. *Licet Apostoli per reuelationem Spiritus sancti edocti fuerint in omnem veritatem: incomparabiliter tamen eminentius, ac manifestius ipsa percum Spiritum sanctum, veritatis illius profunditatem intelligebat.* Quem imitatur Bonauentu. in lib. de laudibus Virginis, capit. octauo. Præterea fauent Sancti supracitati, dicentes, Mariam fuisse Apostolorum magistram: ergo decuit eam esse sapientissimam in omnibus mysterijs nostræ religionis, multo magis quam Apostoli fuerunt: constat autem Apostolos non solum habuisse habitum fidei infusum, sed etiam habitum scientiæ Theologiæ, qui ad explicandam, & defendendam fidem vtilissimus est. *Hoc* autem fiet verisimilius, si supponamus hũc habitum Theologiæ, si sit perfectus, & inclinans ad assentiendum, cum maiori certitudine, quàm sit omnis certitudo naturalis, esse supernaturalem, & ex natura sua per se infusum, sicut est prudentia infusa, quod est valde probabile, vt nunc suppono ex ijs, quæ in principio primæ partis, & in materia de gratia tradi solent. Quo supposito, rationi valde consentaneum est, Beatam Virginem habuisse hunc habitum per se infusum, quia decuit illam esse perfectam omni supernaturali virtute tam morali, quàm intellectuali, statui viatorum accommodata. Præsertim cùm & ad propriam perfectionem, & ad diuinarum rerum contemplationem, & ad aliorum vtilitatem, multum potuerit ei talis scientia deseruire.

Bernar. Anselmus. Bonauen.

Sed quæres, vtrum habuerit hanc scientiam à principio suæ conceptionis, vel à filij incarnatione, vel aliquo alio tempore, vt in die Pentecostes: de his enim tribus temporibus dubitari potest, & coniecturæ in vtramque partem facile afferri. Mihi tamen videtur, omni tempore habuisse, hanc scientiam, non tamen semper cum eadèm perfectione, sed in singulis ætatibus per eam intellixisse omnia, quæ illo tempore erant opportuna, & pro ratione status decebant. Itaque in principio existimo habuisse perfectam scientiam Theologicam earum rerum, quæ ad cognitionẽ Diuinitatis, & Trinitatis spectant, quia hæc cognitio per se est valde expetenda, & quasi necessaria ad perfectionem viatoris. Habuit etiam perfectam scientiam de promissione Messiæ, & consequenter de mysterio Incarnationis secundum substantiam eius, quia aliqua illius cognitio in omni statu per se fuit necessaria. Vnde perfectio eius pertinebat ad perfectionem status viatoris. Habuit denique eam scientiam infusam, quæ ad intelligendum vetus testamentum sufficeret, quia hæc etiam perfectio decebat Virginem in omni statu vitæ suæ, vt ex supradictis satis constare

Dubium.

constare potest. Nihilominus tamen potuit ille habitus discursu temporis perfici, tum in intensione, tũ etiam fortasse in extensione quadam, & in maiori vsu, & exercitio, cum acquisitione plurium specierum intelligibilium, per quas homo redditur habilior ad ipsius scientiæ operationes. Sed specialiter credi potest aliquibus temporibus accepisse Virginem singulare augmentum huius scientiæ à Deo infusum, vt in Incarnatione, vel natiuitate Christi circa ea, quæ ad Christũ ipsum, & ad mysterium redemptionis humanæ pertinebant. Quia statui illius temporis consentaneum erat, vt maior cognitio daretur Virgini de mysterio, quod in ipsa, & per ipsam perficiebatur. Et eadem ratione in die Pentecostes accepit ampliorem scientiam de rebus omnibus, quæ ad statum Ecclesiæ Christi pertinent, vt de sacramentis omnibus, de vocatione Gentium, & reprobatione Iudeorũ, de cessatione legaliũ, & similibus.

Dubium.

Quæres, si ita edocta fuit Beata Virgo in omnibus mysterijs fidei, cur in cõtrouersia illa de cessatione legalium, cùm tanta fieret inquisitio, non fuit ipsa ab Apostolis vocata, vt rem totam doceret, & illustraret? Quod enim quidam dicunt eo tempore iam obijsse, falsum esse inferius ostendemus. Respõdet Rupertus, libro primo in Cantica, circa mediũ, Virginem interfuisse Cõcilio, & omnem soluisse quæstionẽ. Sed hoc neque in Scriptura legitur, neque consentaneũ est his, quę in actibus Apostolorum narrantur, neque est verisimile, quia munus illud in Ecclesia ad statum, & sexum fœmineum non pertinet. Neque oportuit Beatam Virginem ex singulari aliqua dispensatione, illud exercere: tum quia hoc nihil ad eius perfectionem pertinebat: tũ maximè, quia eo tempore veluti indicabatur forma futurorum Cõciliorum, & docebatur Ecclesiæ modus, qui in definiendis fidei quæstionibus obseruandus esset. Quapropter licet quilibet Apostolus per se posset quæstionem definire: maluerũt tamen publico Concilio rem totam statuere, & ob eandem causam nõ oportuit, vt Virgo in Concilio adesset, vel loqueretur, quanquam fieri potuerit, vt Apostoli priuatim Virginem consuelerint, & ab illa fuerint instructi.

Ruper.

Responsio.

Dico tertio: Verisimilius est Beatam Virginem non habuisse scientiam euidentem, & per se infusam supernaturalium mysteriorum. Hæc conclusio videtur contraria nonnullis ex authoribus supra recitatis, sed nihilominus est consentanea antiquoribus Theologis, qui, licet quæstionem hanc ex professo non exagitent, tamen, dum; omnino de illa tacent, & hanc scientiam Christo singulariter tribuunt, eam satis indicare videntur. Et idem argumentum sumi potest ex Patribus antiquis, apud quos nullam huius scientiæ mentionem inuenio, sed solum perfectæ fidei, & illius scientiæ, & sapientiæ, quæ cum perfecta fide coniuncta esse potest. Præterea (vt non disputemus, an cum tali scientia potuisset simul esse fides) tamẽ vel otiosa esset, vel saltem parum necessaria. Nam, cùm illa scientia sit supernaturalis, & per se infusa, esset eiusdem ordinis cum fide, & non minus certa: ergo superflua esset fides, vel denique multum minui posset meritum, & exercitium eius. Vnde sumitur alia coniectura, quia hæc scientia non erat necessaria ad perfectionẽ sanctitatis, & meriti, neque statui viatorum est accommodata, non est ergo sine sufficienti ratione, aut aliquo maiori fundamento ponenda.

SECTIO IIII.

Vtrùm per speciales reuelationes nonnulla cognouerit Beata Virgo.

IN superioribus sectionibus egimus de cognitione rerum supernaturaliũ permanente, & per modum habitus, nunc dicendum superest de reuelationibus, seu illustrationibus, quæ fieri solent transeunter, & per modum actus. Quæ (vt generatim loquamur (ad duo capita reuocari possunt, scilicet in Verbo, & extra Verbum, seu per visionem Dei claram, aut per aliquod aliud genus abstractiuæ cognitionis.

Dico ergo primò, piè, ac probabiliter credi posse, Beatam Virginem in hac vita interdum eleuatam fuisse ad videndum clarè diuinã essentiã breui tempo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

B. Virgo in hac vita in tenuiu vidit diuinæ essentiam.

re. Hæc est sententia grauium authorum Diui Antonini quarta part.titul. 15. capit.17.§.1.*forte*, inquit, *in ipso conceptu, vel partu illi datum est ad horam, vt videret mysterium huiusmodi, vt in patria, sicut Paulus vidit Deum in raptu.* Et affert in huius rei confirmationem verba illa Bernardi homil.quarta in *Missus est. Illi soli datum est nosse, cui datum est experiri*: & illa. *Vt qui soli Patri notus est, sit & illi*: & in eandem sententiam citat Albertum. Quam esse certam dixit Dionysius Richelius super Dionysiũ de Cœlesti hierarchia, articul.decimo octauo: & Gerson Alphabeto.15.titul.octauo, Alphabeto.88.titul. nono: & Vbertinus Cassalius libr. primo arboris vitæ crucifixi capit.nono, circa finem, & Villanoua Archiepiscopus Valentinus, in sermone de resurrectione: & Medina supra quæstione 27.articul. 5. in fine. Et insinuat Diuus Cyprianus, sermone de natiuitate, his Verbis, *Vnde & matri plenitudo gratiæ debebatur, & Virgini abundantior gloria, quæ carnis, & mentis integritate insignis, spirituali, & corporali intus, & extra Christi præsentia fruebatur.* Vbi agit de die natiuitatis, in quo dicit fuisse datam Virgini abundantiorem gloriam, qua Christi præsentia intus, & extra frueretur. Rupertus etiã lib.tertio in Cantic. in ea verba. *Oculi tui columbarum*, dicit Virginem *raptam esse in tertium Cœlum: & vidisse arcana, mysteria, quæ non licet homini loqui, perfectius, & excellentius, quam Paulum.* Ex quo verbo sumi potest prima coniectura. Quia probabilis sententia est Paulum, & Mosem vidisse aliquando Diuinam essentiam viuentes in corpore mortali: ergo idem de Virgine sentire non solum probabile, sed & probabilius, magisquè rationi consentaneum existimandum est, quia omnia priuilgia gratiæ reliquis cõcessa, perfectiori, & abundantiori modo Virgini fuere collata.

Bernard. *Albert.* *Diony. Richel.* *Gerson.* *Cassalius.* *Villanoua* *Medin.* *Cyprian.* *Rupert.*

Obiectio.

Dicunt aliqui, illud principium esse verum in ijs bonis, quæ ad propriam sanctificationem spectant: priuilegium autem illud videndi interdum Deum in via, non referre ad maiorem hominis sanctificationem, sed solũ esse quoddam donum gratis datum, & ideò licet probabile sit, illud esse concessum Paulo, & Mosi, quia Scriptura sacra id indicat, & nonnulli sancti ita eam exponunt, non proterea fieri verisimile de Beata Virgine, de qua nec Scriptura sacra quidquam indicat, neque antiqui Patres aliquid docent, cùm tamen alioqui sit vniuersalis Scripturæ lex, *Non videbit me homo, & viuet.* Exod. 33. di trigesimo tertio, & apud Ioannem Ioann. 1. capit.primo. *Deum nemo vidit vnquam*, & apud Paulum. 1, ad Timoth. 6. *Quem* 1. Tim. 6. *nullus hominum vidit, sed nec videre potest.* *Resp.* Sed in primis, sine causa negatur hoc donum inter ea, quæ ad propiam sanctificationem hominis pertinent, esse annumerandum. Non enim per se ad aliorum tantum vtilitatem, sed potisimum ad suscipientis bonum, ac perfectionem confert. Magnum enim spirituale bonum secum affert nõ solum, quia pro eo tempore, quo durat, totam animã Deo vnit, & singulari eius amore, & charitate inflammat (quod per se satis esset) sed etiam, quia transacta illa visione, memoria, & vestigium eius manens in homine plurimum potest excitare ad eundem Dei amorem, & ad maiorem cum eo familiaritatem, cordisque puritatem. Quocirca, si priuilegium hoc aliquibus hominibus datum esse creditur, immeritò Virgini negatur, non enim oportet aliud speciale testimonium, vel rationem magis propriam spectare ad credenda huiusmodi priuilegia, & singularia beneficia diuinitus Deiparę esse data. Nam in ipsamet dignitate matris tãquam in radice, & fonte omnia continentur, vt supra latè declarauimus, agẽtes de prima eius sanctificatione, præsertim cùm non desint authores graues, & sancti, qui ita sentiant.

Addo denique, simpliciter loquendo probabilius fortè esse, neque Paulum, neque Moysem donatos fuisse, dum adhuc vitam mortalem agerent, claro conspectu Diuinæ essentiæ. Quia reuera Scriptura sacra hoc non affirmat, si recte intelligatur, vt frequentius â sanctis Patribus intelligitur, & ablato Scripturæ testimonio, nullum est fundamentum, neq; sufficiens ratio, vt illos â generali regula Scripturæ excipiamus. Hoc verò non obstãte, de B. Virgine piè satis, ac probabiliter creditur interdũ vidisse in hac vita Deũ, vel in die Incarnationis, aut

aut Natiuitatis Christi, propter singularem matris dignitatem, ad quam tunc euecta est, vel in die Resurrectionis, propter incredibilem dolorẽ, quem in Christi passione sustinuit, vel alijs temporibus opportunis iuxta diuinæ sapientiæ dispositionem.

Obiectio. Athanas.

Contra hanc verò cõclusionem obijci potest Athanas. sermone de sanctissima Deipara, vbi negat, vidisse Beatam Virginem in die Incarnationis Verbum, seu Incarnationis mysterium, prout in se est.

Responsio.

Et in quæstionibus ad Antiochum, quæstione duodecima generalius negare id videtur de toto tempore vitæ. Sed hoc posterius testimonium incertum est. Ad vtrũque verò, licet fateamur Athanasiũ fuisse illius sententiæ, id non obstat, quominus contraria sententia probabiliter defendi possit.

Multas in vita reuelationes Virgo habuit.

Dico secũdo, extra Verbũ, seu per cognitionem abstractiuã etiã habuit Beata Virgo in hac vita varias, ac multiplices reuelationes. Conclusio est certa; & probatur primo, generali ratione, quia hoc beneficium, & significatio diuini amoris, & familiaritatis ferè omnibus hominibus, qui singulari dono sanctitatis excelluerunt, concessum est, & præsertim virginibus, & statum contemplatiuæ vitæ profitẽtibus, vt ex historijs, quæ gesta sanctorum continent, satis constat, ergo multo magis hoc benificium concedendum est Virgini. Deinde ante filij conceptionem, dum in templo habitaret, frequentes habuisse diuinas illustrationes, & Angelorum conspectus docent Ambros. Hieronym. Gregorius Nicomedienſis, & alij Patres, quos supra retuli, disputat. septima, in initio, & disputatione nona, sectione tertia. In filij autem conceptione, primùm accepit insignem illam reuelationem, quam per Angelum Gabrielem factã Lucas narrat, capitulo primo. Addit præterea Anselmus, libr. de excellentia Virginis, capitulo septimo, *Accepisse Virgine mea hora, qua filium concepit, suæ prædestinationis, & super omnes choros Angelorum exaltationis, certam, atque indubitatam reuelationem.* Quod etiã sentit Damascen. oratione prima, de dormitione Deiparæ. Post Incarnationem verò inter diuinas reuelationes computari potest, quòd Christus post resurrectionem

Ambros. Hieron. Gre. Nico. *Luc. 1. Anselm.*

suam illi ante cæteros apparuit, suãque gloriam euidenter ostendit, vt infra suo loco tractabimus. Huc etiã spectat, quòd post Ascensionem suam, Christus illam frequenter visitasse, ac docuisse creditur, vt affirmat Rupertus, libro tertio in Cantica, & elegãter Laurentius Iustinianus, sermone de Assumptione, dicens, *Neque Angelica tantum, verumetiam filij iugiter visione, ac colloquio exultauit, illi enim cœlestis visio debebatur, cui incomparabilis gratiæ inerat plenitudo.* Hinc denique Andreas Cretensis, sermone de Assumptione, Virginem vocat, *fontem, qui non posit exhauriri, diuinarum reuelationum.* *Rupert.* *Lau. Iusti.* *And. Cret.*

Dubium.

Sed quæret aliquis, qualis esset cognitio, quæ per has reuelationes Virgini cõmunicabatur? Respondetur, non posse aliquid certum, quodque omnibus reuelationibus cõmune sic affirmari; sed pro diuersitate obiectorũ, ac rerum, vel opportunitatum, credendum est fuisse qualitatẽ cognitionis. Itaque sæpe erat cognitio fidei, vt patet in reuelatione, quę de cõceptione filij Dei, & hominis per Gabrielem facta est. Et idẽ est credibile de reuelatione propriæ salutis, & prædestinationis (si verum est, illam habuisse) interdum verò fortasse eleuabatur, vt clare videret, ac intueretur rẽ, quæ sibi reuelabatur, vel personã, per quam fiebat reuelatio, vt supra cum Athanasio, quæst. duodecima ad Antiochum diximus, vidisse clarè, & in se Gabrielem Angelum sibi Incarnationem Christi nuntiantem. Denique nonnulla mysteria potuit cognoscere per euidentiam in attestante, sicut Prophetæ interdum illa cognoscebant. Nam, quod ipsa verum, ac perfectum Prophetiæ donum habuerit, in sequenti disputatione probandum est. *Athanas.* *Respon.*

SECTIO V.

Vtrùm habuerit Beata Virgo humanam scientiam rerum naturalium.

Quæstio hæc intelligi potest de scientia acquisita, & infusa, rursus de infusa, tam per accidens, quàm per se (suppono enim de rebus etiã, & obiectis naturalibus posse homini cõmunicari scientiam per se infusam: vt in priori tomo agentes

de

Universidad de Deusto
Biblioteca

de scientijs animæ Christi, latius diximus.) Quidam ergo existimant habuisse Virginem scientias omnes naturales, & humanas, per accidens infusas. Ita sentit Antoninus, tertia part. titul. 15. capit. 19. §. 2. & in eandem sententiam refert Albertum. Et suaderi potest primo, quia Adam habuit has scientias infusas. Secundò, quia hæ scientiæ sunt necessariæ primum ad perfectionem scientiæ Theologicæ, in qua, diximus Beatam Virginem fuisse instructissimam: deinde ad exactam Scripturarum intelligentiam, denique ad scientiam morum, & prudentiam, quam supra diximus habuisse Virginem ab initio infusam, non tantum per se, sed etiam per accidens. Alij verò addunt, habuisse Virginem, harum rerum scientiam etiam per se infusam, vt posset spirituales substantias, Angelos, & animas, prout in se sunt, perfecte cognoscere, ac contemplari. Quæ sententia tribui solet Iacobo Christopolitano, in tractatu quodam super Canticum *Magnificat*.

Antoninus. *Albert.* *Iacob Christopolit.*

Mihi tamen videtur, primo esse verisimilius, non fuisse communicatam Virgini in hac vita scientiam rerum naturalium, naturalem capacitatem intellectus humani superantem, & ita hoc sensu non fuisse illi datam scientiam per se infusam huiusmodi rerum. Hæc conclusio non aliter probatur, nisi, quia de hac scientia Virginis nulla est mentio apud Doctores sanctos, & antiquos Theologos, & alioqui nec necessaria illi fuit ad propriam sanctitatem, & perfectionem, neque ad munus, & officium, ad quod assumpta fuit; non enim futura erat magistra scientiarum aut veritatum naturalium. Præterea scientia huiusmodi non est debita statui viatoris, neque ad perfectionem fidei necessaria. Ad hæc, scientia hæc de se vniuersalis est, & primario circa res supernaturales versatur, diximus autem, de rebus supernaturalibus non habuisse Virginem huiusmodi scientiam, cur ergo existimabimus, habuisse illam de rebus naturalibus, quarum cognitio minus est necessaria? Quòd denique Beata Virgo habuerit cognitionem propriam substantiarum spiritualium, prout in se sunt, nullum est argumentum, quòd habuerit hanc scientiam per se infusam, de qua in hac conclusione loquuti sumus. Primùm quidem, quia non fuit necesse, vt habuerit illam cognitionem permanenter, ac per modum habitus, ita vt arbitrio suo posset, cum vellet, spirituales substantias intueri, hoc enim nulla sufficienti ratione, vel authoritate constat, sed solum quòd aliquando Diuina reuelatione ad huiusmodi cognitionē fuerit eleuata. Deinde, quia licet concedamus habuisse illam cognitionem habitualem, potuisset fieri per species proportionatas animæ separatæ, confortando solum intellectum Virginis, vt posset illis, vti independenter à corpore mortali, nulla ergo ratione videtur hæc scientia per se infusa necessaria Virgini, nec sine aliquo maiori fundamento asserenda.

Quòd Virgini scientia vniuersalium humanarum infusa.

Dico secundo verisimile esse habuisse Beatam Virginem per accidens infusam eam cognitionem rerum naturalium, vel moralium, quæ ad perfectam scripturarum intelligentiam, & ad perfectionem Theologicæ doctrinæ, item ad penetranda, explicanda, ac suadenda fidei mysteria, denique ad consummatā prudentiam, & cognitionem rerum agēdarum, illi fuit necessaria, aut expediens. Hæc conclusio ex ipsis terminis videtur per se probabilis. Nam huiusmodi scientia naturalis ex se, non est admodum necessaria Virgini, neque ita accōmodata statui, & cōditioni eius, vt propter se esset expetenda, aut inquirenda. Et ita (vt mea fert opinio) in harum scientiarum vsu parum se exercuit: libentius enim, ac vtilius supernaturalium rerum cognitioni, & contemplationi vacabat. Nihilominus tamen hæc naturalium veritatum cognitio, ad eos fines, quos in conclusione explicuimus, valde vtilis est, ac necessaria. Ostendimus autem, decuisse Beatam Virginem habere omnem illam supernaturalis cognitionis perfectionem: ergo credendum est habuisse eam naturalem cognitionem, quæ ad supernaturalem necessaria est: non est autem verisimile proprio labore, ac industria paulatim illam acquisiuisse, quia (vt diximus) non decuit eam in huiusmodi actionibus occupari: ergo verisimile est

est habuisse hanc cognitionem, vel omnino, vel maiori ex parte dono datam à Deo. Quanquam potuerit etiam ex principijs cognitis, plurium veritatum cognitionem elicere: plurimū enim valebat ingenio, & pacatissimum habebat animum, vt facillimè posset quasdam veritates ex alijs indagare.

Dubium.

Responsio.

Quòd si quis inquirat quando fuerit illi infusa hæc cognitio, & an simul habuerit totam eius perfectionem, vel per discursum, aut interualla temporis. Respondetur rem esse incertam; solumque dici posse eo tempore, & modo illam habuisse, quo secundùm ordinem Diuinæ sapientiæ, & iuxta conditionem, & statum vitæ eius conueniens fuit.

SECTIO VI.

Vtrùm in Beata Virgine aliqua fuerit ignorantia.

Ignorantia quo triplex.

Gerson.

Cordub. Luc. 2. Luc. 1. & 2.

DVplex à Dialecticis distinguitur ignorantia, alia positiua cōsistens in errore, quæ dicitur *prauæ dispositionis*. Alia est priuatiua consistens in carentia scientiæ, quæ dicitur *ignorantia negationis*, quæ à Theologis distingui solet in propriam ignorantiam priuatiuā, quæ dicit carentiam scientiæ debitæ, aut conuenientis alicui iuxta illius statum, & conditionem, & hæc proprie meretur *ignorantiæ* nomen: alia est per solam negationem scientiæ possibilis, non tamen debitæ, aut pertinentis ad hominis statū, & hæc non propriè dicitur ignorantia, sed negatio scientiæ.

Prima ergo sententia esse potest, Beatam Virginem interdum habuisse in intellectu errorem, & in phantasia falsas imaginationes. Ita sentit Gerson Alph. 15. liter. S. qui solum loquitur de eo tempore, quo Virgo dormiebat, in quo dicit potuisse habere falsa somnia. Generaliùs tamen etiam de tempore vigiliæ, & de proprio iudicio erroneo hoc docuit Cordub. libr. primo Theologicarum quæstionum, quæstione quadragesima sexta, fundatus in verbis illis Lucæ. 2. *Existimantes autem illum esse in comitatu.*

Secunda sententia esse potest fuisse in Virgine ignorātiam priuatiuam: quia (vt constat ex Euangelio Lucæ. 1. & 2.) multa non intelligebat, & ideò interdum admirabatur, & conferuabat verba quæ audiebat, eaque in corde suo conferebat, interdum interrogabat, *Quomodo fiet istud*; denique de illa, & Ioseph expresse dicitur. *Et ipsi non intellexerunt*, nimirum Christi Domini responsionem.

Dicendum verò est primò, in intellectu Beatæ Virginis nūquam fuisse errorem, neque ignorantiam prauæ dispositionis. Hæc conclusio apud me certa est, & contraria pias aures offendere videtur, eamque supponere videntur omnes authores, qui tribuunt Virgini donum iustitiæ originalis ab initio sanctificationis suæ: expresse verò id docuit Bartholomæus Medina supra, quæstione trigesima, articul. 1. Probatur autem primo, quia in statu innocentiæ non fuisset illa imperfectio erroris: Beatæ autem Virgini communicata est omnis perfectio illius status, ijs exceptis quæ corpori mortali, & passibili repugnantionis enim huiusmodi perfectio statum, ac dignitatem Virginis decebat. Secundò, qua error, vel deceptio pœna est per peccatum introducta, vt ex prima ratione constat, & ex D. Thoma. 1. 2. quæstio. 85. articul. 3. ergo sicut Beata Virgo non contraxit culpam, ita neque hanc pœnam. Diximus enim superioribus, sicut Beata Virgo fuit preseruata à culpa, ita fuisse preseruatam ab illis, pœnis quę magnam aliquam indecentiam, & spiritualem imperfectionem continent, inter quas sine dubio annumeranda est pœna erroris, & deceptionis, non minus quam quælibet alia inordinatio virium animę. Vnde oritur tertia ratio, quia Beata Virgo habuit plenum dominium suarum potentiarum, summamque prudentiam, absque vllo inordinato motu, ergo poterat facilè nūquam definitè iudicare de rebus incertis: sed vel suspēdere iudiciū, vel iudicare hoc esse probabile, aut verisimile, vel apparens, vel aliquid huiusmodi. Hæc enim existimatio sufficit ad operandum prudenter, & qui non vult se exponere periculo errandi, si perfectè dominatur suis actibus, cum hac moderatione iudicat, adeò vt ipsi etiam beati

Nullus error, vel ignorantia prauæ dispositionis in intellectu Virginis.

D. Thom.

do

Universidad de Deusto
Biblioteca

de his rebus, quas certo non norunt, non aliter iudicium ferant, nisi Diuina reuelatione instruantur: quos in hac perfectione imitatam esse Beatam Virginem credebile est, cùm & facilè potuerit, & meliùs, ac perfectiùs hoc fit.

Et hinc facilè exponi possunt verba illa *existimantes illum esse in comitatu*. Primo, per Synecdochen, vt scilicet pluraliter dicatur de multis, quod in aliquo tantum accidit, sicut dicuntur latrones blasphemasse Christum, quamuis alter tantùm blasphemaret. Sic enim dici potuerunt parentes Christi existimasse illum esse in comitatu, quia Ioseph ita existimabat. Vnde Rupertus libro primo in Cantica docet, Virginem optimè tunc temporis cognouisse, vbi filius esset: sed quia erat tempus tacendi, dissimulasse, atque ita se gessisse, ac si id ignorasset, & existimasset filium esse in comitatu. Quod tamen absolute, & simpliciter non placet. Patres enim simpliciter intelligunt Euangelicam historiam, prout sonat, atque sentiunt Beatam Virginem ignorasse, vbi Christus tunc esset, quia hoc nullam imperfectionem importat, quæ Virginem non deceat, & propter mysterium expedire potuit, vt tunc se Christus matri occultaret, quod etiam illi ad meritum, & nobis ad exemplum prodesse poterat. Secundo ergo exponi possunt illa verba, parentes Christi existimasse eum esse in comitatu, non simpliciter iudicando ita esse, iudicio falso, ac erroneo, sed solù iudicando id accidere potuisse, & ex signis, & circunstantijs occurrentibus id fuisse verisimilius, quod iudicium verum erat, & sufficiens ad illa omnia, quæ ab Euangelista narrantur. Et eodem sensu piè exponendos censeo expositores sacros, si alicubi falsam existimationem Virgini tribuere videantur, vt circa eandem historiam, quod perdiderit filium existimando redijsse cum Iosepho, & si quæ sunt similia.

Ruper.

Dico secundo, Beatam Virginem non omnia semper sciuisse, sed pro temporum varietate nonnulla ignorasse negatiue: nihilominus tamen nunquam habuisse proprie ignorantiam priuatiuam. Prior pars nota est, ex Euangelio Lucæ primo & secundo: vt inter referendum secundam sententiam dictum est. Ratio verò solum est, quia sicut non oportuit, illam semper esse Beatam, ita etiam neque fuit necessarium, neque cõsentaneum statui eius, vt omnia sciret, & ideò neque ante Angelicam annuntiationem sciuit se futurã matrem Dei, neque modum conceptionis: & similiter post Incarnationem non omnia futura semper cognouit, neque quæ in loco distanti fiebant, neque omnes circunstantias mysteriorum Christi. Quo sensu piè exponendus est Origenes homil. vigesima in Lucam, dum negat habuisse Virginem eo tempore fidem plenam omnium mysteriorum, scilicet quoad distinctam cognitionem rationum omniũ, ac circunstantiarum illorum. Altera pars explicatur, quia Beata Virgo omni tempore vitæ suæ eam omnium rerum cognitionem habuit, quę pro ratione sui status illi maximè expediebat, hoc enim illius dignitatem, & perfectionem decebat, ergo non habuit propriè ignorantiam priuatiuam, quæ huic cognitioni opponitur, vt in principio sectionis expositum est.

Luc. 1. c. 2. In similibus Virginis ignorantia non ponitur. Origen.

Contra hanc verò posteriorem partem solum video obijci posse verbum illud Lucæ secundo. *Et ipsi non intellexerunt.* Cùm enim Christus de Patre suo æterno loquutus esset, & Beata Virgo illius verba non intellexerit, videtur illa ignorantia fuisse valde moralis, ac propria, & de re ad statum eius valde pertinente. Respondetur. Si verba illa ad Virginem referantur (non enim desunt qui vel propter circunstantes, vel per Synecdochen propter Ioseph dicta esse existiment) si (inquam) de Virgine intelligãtur, non potest esse sensus eam non intellexisse Christum, cum dixit. *Nesciebatis, quia in his, quæ Patris mei sunt, oportet me esse?* de suo æterno Patre fuisse loquutum. Tam clarum enim hoc erat, vt neque Ioseph in hoc hæsitare potuerit. Sciebant enim Christum non habere Patrem alium in terris. Et licet verisimile sit, Christum interdum Iosephum ipsum Patris nomine appellasse: tamen euidens erat, Christum non dixisse illa verba propter Ioseph, tum quia numero multitudinis loquutus est, *Nesciebatis*

Obiectio. Respons.

batis quia in his quæ Patris mei sunt, &c. Patrem suum ab vtroque distinguens. Tùm etiam, quia manifestum erat Christum illis diebus non tractasse negotia, quæ ad Iosephum pertinerent. Quamuis ergo Beata Virgo rectè intellexerit Christum loqui de Patre suo cælesti, dicitur tamen nõ intellexisse Christi verba, quia non satis comprehendit, quæ nam essent res illæ ad æternum Patrem pertinentes, in quibus Christum occupari, & propter eas parentes suos relinquere oportuerat: vel etiam quia non intellexit, an significare voluerit Christus appropinquasse iam tempus manifestandi seipsum mundo, & inchoandi humanam redemptionem, vt notauit Iansenius capit. vndecimo Concordiæ: Et hoc modo explicatis illis verbis non attribuitur Virgini aliqua ignorantia priuatiua: sed solum carentia scientiæ alicuius rei, quæ ad ipsam illo tempore minimè spectaret.

Iansen.

Et ex ijs facilè intelligitur quomodo in Beata Virgine potuerit esse vera ac propria admiratio: tùm quia in ea fuit noua rerum cognitio, quæ admirationem parere solet: tùm etiam, quia de rebus antea cognitis, si noua quadam attentione considerentur, aut nouo modo proponantur, potest etiam admiratio oriri, vt latiùs in priori tomo diximus agentes de Christi admiratione in commentar. artic. octauo, quæstione. 8.

DISPVTATIO XX.

In tres sectiones distributa.

De gratijs gratis datis Beatæ Virgini.

HAEC sola superest disputatio de donis supernaturalibus Deiparæ collatis in statu viæ, quam pro maiestate dignitate breuissimè expediemus, has gratias gratis datas ad tria capita reuocantes. Quædam enim ad cognitionem, quædam ad sermonem, quædam denique ad operationem spectant, de quibus singillatim dicendum est.

SECTIO I.

Vtrùm habuerit Beata Virgo gratias gratis datas ad cognitionem pertinentes.

PRæcipua harum gratiarum est prophetia, ad quam spirituum discretio reuocatur, interpretatio item sermonum in quodam sensu sub hoc capite comprehendi potest.

Dico ergo primò Beatam Virginem verè, ac propriè fuisse prophetissam, atque adeò habuisse gratiam prophetiæ. Conclusio est certa, & communis Sanctorum, quam colligunt ex Lucæ primo: vbi Beata Virgo, cùm dixit, *Magnificat anima mea Dominum, &c.* prophetico spiritu loquuta est. Vnde Ambrosius ibi. *Quo modo*, inquit, *est persona, eo plenior est prophetia.* Quamobrem Basilius exponens illa verba Isai. 8. *Accessi ad prophetissam, & in vtero concepit*, de Beata Virgine illa interpretatur, dicens. *Quod Maria prophetissa fuerit, ad quam proxime per spiritus prænotionem accesserit ipsa res, nemo contradixerit, qui sit memor verborum Mariæ, quæ prophetico afflata spiritu eloquuta est: Magnificat anima mea Dominum.* Et inferius. *Quod si animum adhuc ad vniuersa eius verba accommodaueris, non vtique dissidium negaueris, quod fuerit prophetissa.* Eodem modo exposuit illa verba Isaiæ, Cyrillus, libr. 1. in Isaiam, oratio. 5. dicens. *Sanctam Virginem prophetissam vocat*: & eandem amplectuntur Nazian. oratio. 42. quę est secunda in Pascha, Epiphanius hæres. 78. sub finem, Gregor. Nyssenus, libr. de testimonio ex veteri Testamento contra Iudæos, cap. de natiuitate Christi ex Virgine, Euseb. libr. 7. de Demonstratio. capit. 3. Hieronymus verò in Isaiam (licet aliam sequatur expositionem) subdit tamen. *Quidam prophetissam sanctam Mariam interpretantur, quam Prophetam fuisse non dubium est. Ipsa enim loquitur in Euangelio. Ecce enim ámodo beatam me dicent omnes generationes.* Augustinus etiam. 17. de Ciuitat. capit. vltimo. *Horum*, inquit, *quinque prophetarum, scilicet, Zachariæ, Elisabeth, Simeonis, Annæ, & Ioannis Baptistæ, ex Euangelio nobis nota est, vbi & ipsa Virgo mater Domini, ante Ioannem prophetasse inuenitur.* Prætereà Rupertus,

C

Luc. 1. Virgo verè habuit gratiam prophetiæ. Ambros. Basil. Isai. 8. Cyril. Greg. Naz. Epiphan. Grego. Nyss. Euseb. Hieronym. Augus. Rupert.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tus, libro primo, in Cantica, eam vocat *Prophetissam Prophetarum, quia & Prophetas docuit, & de ipsa omnes Prophetæ prophetarunt.* Idem libr. primo de Trinitat. & eius operibus in Isaiam, capit. 34. Diuus Tho. supra, quæstio. 27. articul. quinto, ad tertium. Adamus Isaiæ. 8. Galatinus, libr. septimo de Arcanis, capi. 4. 5. & 12. & ad hoc confirmandum valent, quæ supra diximus de reuelationibus Beatæ Virgini factis. Nam ferè illæ omnes reuelationes Prophetiæ dici possunt. Ratio verò generalis, tàm huic gratiæ, quàm cæteris omnibus communis est, quia Beata Virgo ita fuit plena gratiæ, vt quidquid alijs per partes datum est, totum simul in ea fuerit cumulatè perfectum, sicut dignitatem eius decebat.

D.Tho. *Adamus.* *Galatin.*

Et ex hac conclusione infertur obiter, accepisse Virginem aliquo modo donum illud, & singulare Spiritus sancti auxiliū quod solet dari Scriptori sacro ad canonicam scripturam scribendam. Nam sicut scriptori canonico Spiritus sanctus dictat singula verba, ita Beatæ Virgini dictauit singula verba, quæ in illo celebri cantico, *Magnificat anima mea Dominum*, protulit, quæ omnia, sicut ab ipsa prolata sunt, Lucas Euangelista scripsit (hoc enim, & ad fidem historiæ, & ad reuerentiam debitam Virgineis verbis pertinet) canticum autem illud canonica est scriptura non solum quasi materialiter, id est, quia Euangelista refert Beatam Virginem illud protulisse: sed etiam formaliter, ac per se, vt ab ipsa Virgine prolatum est, & vt tale recipitur ab vniuersa Ecclesia: fuerunt ergo singula verba illius à Spiritu sancto dictata. Habuit ergo tunc donum, & gratiam de qua loquimur. Nam quòd hæc detur ad loquendum, vel scribendum, non variat rationem doni, quod ad gratiam prophetiæ reuocari potest, vel (vt alij volunt) ad interpretationem sermonum. An verò Beata Virgo aliquid scripserit, non constat. Nam epistola quædam ad Ignatium, quæ nomine eius circumfertur, incertæ authoritatis est, si tamen Ecclesiæ constaret, illā, vel aliquam aliam fuisse à Beata Virgine scriptam, nemo (vt existimo) dubitaret, quin inter canonicas scripturas esset annumeranda.

Dico secūdo datam fuisse Virgini gratiam interpretationis sermonū. Probatur conclusio, quia si hæc gratia exponatur in sensu superius tracto, iam constat fuisse in Virgine: si autem intelligatur esse speciale donum, & auxilium Dei ad veram Scripturæ sacræ intelligentiam assequendam, in præcedenti disputatione ostendimus, quantum Beata Virgo in hac cognitione excelluerit, quam certum est non tantum proprio labore, & ingenio fuisse assequutam, sed multo magis ope, ac inspiratione diuina. Confirmatur, & declaratur, quia hæc gratia quamuis propter vtilitatē aliorum potissimùm dari soleat, multū tamen ad propriam suscipientis perfectionem confert, non solum quatenus intellectum illustrat: sed etiā quatenus ad excitādam, & mouēdam voluntatem adiuuare potest: vtraq; autē ratione oportuit dari Virgini, scilicet, & propter eius perfectionem, & propter aliorum vtilitatem, quia futura erat magistra Apostolorum, & Euangelistarum, quibus hoc donum datum est, quia futuri erant lux mundi: ergo multò magis debuit dari Beatæ Virgini, quæ ipsorum lux futura erat, cuiusq; *vita inclita* (vt Ecclesia canit) *cunctas illustrat Ecclesias.*

Dico tertio datam prætereà esse Beatæ Virgini gratiam illam, quæ dicitur *discretio spirituum.* Potest autem hęc gratia duobus modis explicari, primò vt sit internum lumen, seu reuelatio, per quam homo intuetur interiores cogitationes cordium, quæ cognitio per modum scientiæ habitualis infusæ soli Christo communicata creditur. Vnde non existimamus Virgini tribuendam, iuxta ea quæ præcedenti disputatione diximus: non est tamen incredibile, interdum per specialem reuelationē Spiritus sancti datum esse Virgini, vt aliorum cogitationes posset intueri, prout expedire aliquando potuit, vel ad res agēdas, vel ad aliorū vtilitatem. Hæc enim gratia sic explicata pars est prophetiæ, & alijs sanctis interdum communicata est, præsertim initio nascentis Ecclesiæ, quoniam plurimum conferre poterat ad persuadendam fidem, & confirmandos eos, qui credere incipiebant, vt colligitur ex primæ ad Corint. decimo quarto. Alio modo exponi potest hæc gratia, vt significet speciale donū Spiritus sancti ad discernendum, à quo spiritu bono, vel malo interiores cogitationes, ac desi-

1.Cor.14.

Gratia discernendi spiritus virginis data.

deria prouenianr, tàm in ipsomet, qui donum hoc recipit, quàm in aliis. Quod ergo pertinet ad proprios interiores motus ipsius Virginis, certum est in omni ætate, ac vitæ suæ tempore habuisse singulare Spiritus sancti auxilium, vt certissimè iudicaret omnes suos motus, & effectus ab Spiritu sancto esse profectos: quia singulari modo ab Spiritu sancto regebatur, & nullam mentis cogitationem, aut motionem habere potuit veluti ab extrinseco motore inspiratam, quæ non esset à bono spiritu, quia caruit fomite, & omni interna deordinatione potentiarum, vt in superioribus ostensum est. Quocirca licèt exterius tentari potuerit, sicut tentatus fuit Christus: non tamen interius perinordinatum aliquem affectum, vel motum. In exterioribus verò tentationibus, vel apparentibus reuelationibus (si fortasse interdum eas passa est, in hoc enim potuit Christo assimilari, quamuis interdum id fit) in ijs, inquam, occasionibus credendum est, ita fuisse ab Spiritu sancto illuminatam, partim per infusam prudentiam, partim per hanc gratiam discernendi spiritus, vt certitudine quadam infallibili posset inter bonum, & malum spiritum diiudicare. Cuius sufficiens argumentum est diuinum illud colloquium, quod cum Angelo Gabriele habuit, in quo tanta prudentia vsa fuit, *vt omnia verba eius à sapientiæ thesauro profecta, & à spirita sancto dictata* esse videantur, sicut Damascenus dixit oratione prima de Assumptione. Deniquè (quod attinet ad discernendos spiritus aliorum) credendum est Beatam Virginem etiam in hoc habuisse gratiam singularem, non solum propter summam experientiam, quam de rebus spiritualibus habuit, sed etiam per speciale Spiritus sancti donum, quo maximè indiguit post Christi Domini Ascensionem. Erat enim tunc omnium magistra, ad quam consilij causa fideles vndiquè confluebant, vt ex Epistolis Ignatij, & ex aliis Patribus supra citatis constat. Addit Diuus Antonius, hanc gratiam discernendi spiritus fuisse quodammodo debitam summæ Virginis humilitati. Cùm enim Beatus Antonius vniuersum mundum videns plenum laqueis inter se connexis, exclamasset, *Quis euadet laqueos istos?* responsum ei est, *sola humilitas.* Summæ igitur humilitati Virginis datum est, vt omnes Dæmonum deceptiones posset agnoscere, atquè ita spiritus discernere.

Damasc. *Ignat.* *Antoni.*

SECTIO II.

Vtrùm habuerit Beata Virgo gratias illas, quæ circa sermonem versantur.

GRatiæ hæ quatuor sunt, sermo fidei, scientiæ, sapientiæ, ac donum linguarum.

Primò igitur gratia fidei dupliciter exponitur, primò vt non tantum ad sermonem, sed etiam ad interiorem mentis actū reseratur, & importet singularem, & extraordinarium modum certitudinis in rebus fidei credendis, vel absolutè, & per se, seu quasi speculatiuè, vel practicè in ordine ad aliquid operandum. Et hoc sensu nemo dubitare potest, quin Beata Virgo gratiam fidei habuerit, quia omnibus modis habuit perfectissimam mentis fidem, vt sæpe in superioribus ostensum est. Alio modo refertur hæc gratia fidei ad sermonem, & nihil aliud est, quàm speciale donum Spiritus sancti ad proponendas, & explicandas res fidei modo accommodato hominibus simplicioribus, & rudioribus, præsertim cùm primum ad fidem veniunt. Et hoc etiam sensu per se satis credibile est habuisse Virginem huiusmodi donum, seu auxilium, quia (vt diximus) omnium magistra fuit, & omnibus omnia fieri oportuit.

Gratia fidei Virgini data.

Secundò ex eodem principio constat habuisse gratiam sermonis scientiæ, & sapientiæ, quæ nihil aliud sunt, quàm vires, & facultates quædam, seu auxilia ad explicandas facilè, & confirmandas res fidei per causas, & rationes, vel superiores, vel inferiores. Cùm enim Beata Virgo de rebus fidei cum simplicioribus, & cum sapientioribus tractaret, omnibus modis oportuit in eis tùm intelligendis, tùm explicandis esse instructam. De quibus gratijs plura videri possunt in Diuo Antonino. 4 par. tit. 15. cap. 19. §. primo, & secūdo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Obiectio. D.Thom. 1.Timot. 2. Responsio. Caietanus.

Obijci verò potest Diuus Thomas, quæstio. 27. articul. 5. ad. 3. Vbi negare videtur habuisse Virginem vsum sapientiæ quantum ad docendum, quia hoc non cõueniebat sexui muliebri, secundum illud, 1. ad Timot. 2. *Docere autem mulierem non permitto.* Respondetur tamen cum Caietano ibi, illud esse intelligẽdum de vsu docendi publicè, & pro concione: priuatim enim docere, vel instruere aliquem de rebus fidei, interdum decet etiam fœminas, & in superioribus ostẽdimus, Beatam Virginem Apostolos etiam docuisse. Quin potius Rupertus, libr. quinto in Cantica contendit, interdum etiam publicè docuisse. Nam ob singularem aliquam rationẽ aliquando concessum est hoc fœminis, vt de Maria Magdalena legimus. Sed hoc dictũ Ruperti incertum est.

Rupert.

Caiet.

Tertiò hinc oritur ratio dubitandi de dono linguarum, quia videtur dari ad publicas functiones, & conciones, & ideo videri potest hæc gratia non fuisse Virgini necessaria. Et ita Caietanus dicta quæst. 27. articul. quinto, negare videtur Beatam Virginem habuisse vsum huius gratiæ, quod est negare illi hanc gratiam, quia hæ gratiæ gratis datæ in vsu consistunt, non in aliquo habitu. Sed nihilominus verisimilius creditur non defuisse Virgini hanc gratiam, vt docent Albertus in Mariali, & Antoninus supra. §. 8. qui existimat in die Pentecostes simul cum Apostolis hoc donum accepisse, vt nihil spiritualis gratiæ illi deesset. Quod etiam potest colligi ex Athanas. serm. de Deipara, dicente, *Virginem omnibus gratijs abundasse*. Et confirmatur, quia initio Ecclesiæ, frequenter dabatur hoc donum fidelibus non solum illis, qui futuri erant prædicatores Euangelij, sed etiam alijs ferè communiter, vt cõstat Act. 8. & 19. quid ergo mirum, quòd fuerit Beatæ Virgini concessum? Eo vel maxime, quod licet Beata Virgo, non esset ad varias nationes, ac gentes migratura, vt eas doceret: verisimile tamen est, & ex Patribus, ac historijs colligitur, fideles ex varijs nationibus ad illam confluxisse, tùm pietatis causa, tũ vt ab ipsa magis instruerentur, ac in fide confirmarentur: oportuit ergo, vt & illos intelligeret, & ab illis intelligi posset, quæ duo sunt huius gratiæ munera. Denique mihi est probabile etiam ante illa tẽpora habuisse vsum huius gratiæ (si fortasse necessitas, vel occasio illum postulauit) vt. v. g. quando Christus adoratus fuit à Magis, credibile est illos intellexisse, vel cum peregrinata est in Aegyptũ, Aegyptiorum lingua vti potuisse.

Donum linguarum virginidatum. Albert. Antonin. Athanas.

Act. 8. & 19.

SECTIO III.

Vtrùm B. Virgo habuerit gratias ad operationem pertinentes.

DVæ sunt huiusmodi gratiæ, scilicet, gratia miraculorum, & gratia sanitatum, quæ ad vnam reuocari possunt: quia sanitatis restitutio, prout per huiusmodi gratiam fit, præter naturam, & extraordinariam legem est, & ideò inter miracula cõputari potest. De gratia ergo miraculorũ generatim dicta, vt has duas gratias comprehendit D. Tho. q. 27. arti. 5. ad. 3. negat B. Virginem in vita mortali habuisse vsum huius gratiæ, quòd est dicere non habuisse illam, quia hæc etiam gratia in vsu consistit. Fundamentum est, *quia tunc temporis confirmanda erat doctrina Christi miraculis, & ideo soli Christo, & discipulis eius, qui erant basiuli doctrina Christi, conueniebat miracula facere.* Et hanc sententiam sequens Caietanus ibi, addit aliud fundamentum, quia solida Theologia fundatur in sacra Scriptura: ex sacra autem Scriptura non habemus, B. Virginem, dum vixit in vita mortali, fecisse miracula.

D.Tho.

Caiet.

Contrariam verò sententiam docent Albertus in Mariali, & D. Antoninus supra. §. 5. &. 6. & Rupertus, libro. 3. in Cantica, dum in vniuersum docet, Beatam Virginem habuisse omnes gratias gratis datas, & eodem modo citari potest pro hac sententia Athan. dicto sermon. de sanctissima Deipara. Et hęc sententia simpliciter videtur vera: vt tamen eam explicemus, oportet, & varia tempora, & varia miraculorũ genera, seu varios modos illa operandi, distinguere.

Albert. Antonin.

Athanas.

Primò igitur de tempore, seu ætate Virginis, antequàm filium conciperet, nec constat, nec aliqua verisimili ratione affirmare possumus, eam aliqua miracula edidisse, nec videtur illud tempus fuisse adeò opportunum ad huiusmodi gratiam exercendam. Quia nequè ad doctri-

ad doctrinam confirmandam erant necessaria, nec merita, & sanctitatem Virginis oportebat tunc per miracula manifestari.

Secundò, de tempore à conceptione Christi Domini, vsque ad eius Ascensionem, etiam est verisimile nulla per se edidisse miracula præsertim publica. Et hoc fortasse præcipuè intendit Diuus Thomas, probabiliterque suadet eius ratio, & exemplum, quo vtitur de Ioanne Baptista, qui propter hanc causam *signum fecit nullum*, vt dicitur Ioan. 10. Dico autem per se, quia per filium dici potest Virgo interdum operata esse miracula fide, ac impetratione sua. Hic enim est vnus modus cõcurrendi ad miracula, scilicet, impetrando, & hac ratione operatio virtutum fidei attribui solet. Quia talis oratio requirit peculiarem fidei perfectionem, & singularẽ Spiritus sancti motionem ad petendum miraculum tanta fide, & fiducia, vt infalliBiliter obtineatur, iuxta illud. *si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Transi hinc illuc, & transibit.* Matth. 17. Et hoc modo dicere possumus Beatam Virginem habuisse fidem miraculorum, & per illam operatam esse, obtinẽdo à filio miraculorum operationem. Cuius signum habemus in miraculo nuptiarum, quod fide sua mater à filio obtinuit, suamquè fidem ostendit (vt Sancti notant) tùm in eo quòd primum miraculum publicum à filio postulauit: tùm etiam in eo, quòd Christi responsione conturbata non fuerit, quamuis exteriori specie videri posset, passa fuisse repulsam. Quin potius confidenter dixit ministris. *Quidquid dixerit vobis, facite.* Dixi præterea, præsertim publica, quia de secretis miraculis incertum est, an aliqua fecerit, præsertim tempore infantiæ Saluatoris, vel in Aegypto, vel aliis temporibus, si fortasse aliqua opportunitas, vel necessitas occurrit.

Ioan. 10.

Matth. 17.

Gratiam miraculorum, & sanitatũ quo tempore Virgo exercuit.

Tertiò, de tempore post Christi Ascensionem, verisimile est Beatam Virginem multa miracula perpetrasse, vel præbuisse multis sanitatem. Quia licèt ad eam non pertineret, publicè concionari, vel persuadere fidem, tamen ad magnum Ecclesiæ bonum, & profectum pertinebat, quòd agnosceretur, & coleretur vt Dei mater. Quod totum in Christi Domini manifestationem redundabat, & fidem in ipsum confirmabat: ergo non fuit præter statum,

A & conditionem Virginis, vt eo tempore miracula faceret, & insignia beneficia hominibus conferret, quibus eorum fides, & deuotio augeretur. Quamobrem Damascenus, sermone primo de Natiuitate Virginis, eam vocat *miraculorum abyssum*. Et Andreas Cretensis, sermone de Assumptione, eam vocat *miraculorum effectricem, potestatem habentem, quæ nequeat labefactari*. Et confirmatur, nam (vt ibidem refert hic author, & Damascenus sermone primo, de Assumptione: & Simeõ Metaphrastes de vita, & dormitione Deiparæ) corpus Beatæ Virginis, statim post obitum eius, multa miracula operatum est, & sepulcrum eius solum, quia corpus illud aliquo tempore habuit, effectione miraculorum illustre fuit. Quid ergo mirum, quòd etiam, dum vitam ageret, similia opera interdum effecerit? Nec ratio Diui Thomæ contra hoc concludit: quia etiam Beata Virgo fuit illo tempore suo modo magistra fidei, & miracula eius in gloriam filij, & fidei confirmationem cedebant. Ratio verò Caietani inefficax valde est, ab authoritate enim negatiua scripturę nullum argumentum in Theologia sumitur, vt constat ex iis, quæ de aliis mysteriis suprà tractata sunt, & quæ generatim de traditionibus Ecclesiasticis contra hæreticos Theologi docent.

Damasc.

And. Cret.

Simeon Metaphra.

DISPVTATIO XXI.

In quatuor sectiones distributa.

De gloriosa morte & assumptione Beatæ Virginis.

DIsputauimus hactenus de donis gratiæ, & scientiæ, quæ Beata Virgo in statu viæ consequuta est, simulquè (quantum scholastica ratio patitur) mysteria vitæ eius percurrimus, reliquum est, vt de felici statu gloriæ eius disseramus. Quoniam verò mors terminus est vię, ac tranlitus ad beatitudinem, prius de morte eius, posteà de resurrectione, assumptione, ac denique de eximia eius gloria, & beatitudine dicemus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECTIO I.

Vtrùm B.Virgo corporalem mortẽ passa fuerit.

Epiphan. EPiphanius hæres.78.hanc quæstionẽ attingens insolutam relinquere visus est.*Quarant*,inquit,*vestigia scripturarum,& inuenerint vtique neque mortẽ Mariæ, neque an mortua sit,aut non mortua, neque an sepulta sit,aut nõ sepulta*.Et inferius.*Ego enim non audeo dicere,sed silẽtium mihi impero,fortasis enim alicubi etiam vestigia inuenerimus sanctæ illius,ac beatæ, sic nec inuenire datur mortem ipsius.* Et paulò post.*Nõ autem omnino desinio hoc,& nõ dico, quòd immortalis mansit,sed neque affirmo an mortua sit.*Fũdamentum eius est supra tactum, quod iterũ repetit,dicens. *Excessit enim scriptura mentem humanam, & in suspenso reliquit propter vas pretiosum, ac excellentissimum.* Cui fundamento addi potest, quòd nec ex historiis humanis aliquid certi habemus de morte eius.Libellus enim, qui de transitu Virginis inscribitur,& â Tritthemio,Melitoni Sardicẽsi tribuitur,& apocryphus est, teste Gelasio Papa in capitulo sancta Romana,dist.15.& falsò Melitoni imponitur, vt ex Hieronymo de Scriptoribus Ecclesiasticis colligi potest.Referens enim Melitonis scripta,huius non meminit. Et ex Beda in retractione Actorum,capit.8.Vbi & opus ipsum refutat, quòd multa historiæ Lucæ de Actis Apostolorum repugnãtia contineat, & non dicit esse Melitonis, sed illi imponi.Præterea alius liber,qui de eodem transitu,seu Assumptione Virginis inter opera Hieronymi refertur, omnium sententia non est Hieronymi, quia in eo fit mentio hæresum Nestorij, & Eutychetis, quæ post Hieronymum exortæ sunt. Quæ coniectura eodem modo probat non esse Sophronij,vt aliqui existimant, quia Sophronius æqualis est Hieronymo, vt ex libro eiusdem Hieronymi de Scriptoribus Ecclesiasticis constat. Nihil ergo est scriptum vnde aliquid certi de Virginis obitu definiri possit.

Tritthem. Gela Pap. Hieron. Beda.

Nihilominus sine vlla dubitatione dicẽdum est,Beatam Virginem mortem obijsse.Ita sentit hoc tempore vniuersa Ecclesia, & ad id confirmandum sufficit generalis regula scripturarum. Nam omnes filij Adæ corporali morti obnoxij sunt, à qua regula neque authoritas vlla, neq; ratio suadet excipiendam esse Virginem. Quin potius grauissimi,& antiquissimi Patres eam mortuam esse testantur, vtcõstat ex Damasceno, Epiphanio Presbytero Cõstantinopolitano, Andrea Cretensi,sermonib.de dormitione Deiparæ,& Iuuenali Ierosolymitano,apud Nicephorum, lib. 5.Histor.cap.4. & Simeone Metaphraste de vita,& dormitione Deiparæ,die.15.Augusti,qui omnes referunt Dionysiũ Areopagitam loco statim citãdo, & ex alijs recentioribus,quos statim cõmemorabo.Ratio etiam hoc suadet,quia in primis decuit Beatam Virginem esse similẽ Christo: cũ ergo Christus mortem susceperit,nõ oportuit, Beatam Virginem ab hac lege excipi.Deinde vt per mortem Virginis cõstaret euidentius, & indiguisse Christi morte,qua fuit redempta, & habuisse carnem passibilem,â qua Christus similem sumpsit,& ita excluderetur error eorũ,qui finxerunt, Beatam Virginem fuisse cuiuscũ cœlestis,seu angelicæ naturæ, vt Epihan. supra refert,& Diuus Thom. in. 3. dist. 4. quæst.2.art.1. Tandem quia mors nullam imperfectionem includit, quæ Virginem non deceat:quin potius est pœna,quę propter Deum susceptа magnum gratiæ augmentum promereri potest: propter quod *mors Sanctorum pretiosa in conspectu Domini* esse dicitur:ergo nulla est causa, ob quam à morte corporis fuerit præseruata.Neque Epiphan.hanc veritatem negat citato loco:sed solum asserit in scriptura nihil de illius morte referri.

Virginis mort. Damasc. Epipha.Cos. Andr.Cret. Iuuen.Ieros. Nicephor. Simeon Metaphrast. Epiphan. D.Thom.

Sed quæret aliquis primo. Quæ fuerit causa,vel occasio mortis Deiparæ, an scilicet morbo aliquo, seu ægritudine vsque ad mortem laborauit, vel absque aliqua naturali causa, sola Dei voluntate, & arbitrio defuncta sit, sicut mortuus videtur Moyses,cui dixit Deus. *Ascende in montem,& moreri ibi.* Deutero.32.Vnde cap. 34.subditur, *Mortuusque est ibi Moyses seruus Dñi in terra Moab,iubente Dño*, & sicut mortuus videtur Ioannes Euãgelista,si vera est historia,quã Nicephorus refert libr. 2.cap.42. qui propter hãc fortasse causam dixerat lib.1.cap.35.Ioãnem mortuũ fuisse eo modo,quo Dei genitrix. Ex quibus exẽplis hæc pars posterior verisimilis fieri videtur,quia hic mortis modꝰ videtur excellẽtior,& innocẽtię,ac puritari Virginis quodammodo debitus. Item quia mortua credi

Dubitatio. Deut.34. Nicephor.

Damasc. tua creditur sine vllo dolore, (vt Damascenus sentit orat. secunda de dormitione Virginis.) Tùm, quia sine libidine concepit, omniquè inordinata concupiscentia semper caruit. Tùm etiam, quia in morte filij maiores dolores, quàm in morte sentiantur,degustauit.

B.Virgo vita Virgo mortua non fuerit, vi alicuius amoris mortua. morbi corporalis:vi tamen amoris, & ardentissimi desiderij, & intentissimæ contemplationis obiisse. Fieri enim potest, vt mens tanta efficacia, & intensione in his actibus occupetur, vt veluti destituat corpus, ita vt paulatim eius dispositiones remittantur,ac deficiant, ac tandem, ob earum defectum,nõ possit anima in corpore conseruari.

Addere tamen possumus, quamuis Bea

Isidor. Ambros. Beda. Non defuerunt tamen,qui dicerẽt, eam fuisse martyrio coronatam, vt videre licet apud Isidorum,libr.de vita, & morte Sanctorum,capit.68.& apud Ambrosium, & Bedam Lucę secundo,sed(vt idem authores dicunt)hoc nullo probabili fundamento nititur, quia nulla historia,nulla traditio,nullaque probabilis authoritas hoc cõfirmat. Verba autem illa Simeonis, *tuam ipsius animam pertransibit gladius*, ex quibus falsa suspicio orta videtur, non esse de corporali eius morte intelligenda,in superioribus ostensum est.

Dub.2. Quæres secundò, quo ætatis anno mortua fuerit. Respõdetur rem esse incertam. Ex his enim,quę in superioribus dicta sunt de Christi conceptione, & in sequentibus de morte eius dicemus, cõstat Beatam Virginem egisse annum quadragesimum nonum,quando Christus Dominus mortuus est. Quia quando illum peperit iam decimum quintum annũ expleuerat, & Christus trigesimo quarto anno ætatis inchoaporis Beata Virgo quadraginta octo ætatis annos, & agebat quadragesimum nodixerunt vixisse tãtum annum integrum, & aliquot menses. Quæ tamen sententia, inter omnes improbabilissima est & solum in quadam incerto, & apocrypha reuelatione fundata.

Respõsio.

Alij ergo existimarunt vixisse Virginẽ vsque ad secundum annum imperij Claudij, qui fuit vndecimus à Christi morte, A quo primum Petrus profectus fuit Romã, teste Eusebio in Chronicis, & Hieronymo de Scriptoribus Ecclesiasticis. Vnde fit coniectura, Petrum permansisse in Iudæa, quandiu Deipara vixit: statim verò post mortem eius discessisse, vt Romam pergeret. Quocirca iuxta hanc sententiam Beata Virgo obiit anno ætatis quinquagesimo nono,vel iam expleto, vel propè. Quæ fuit sententia Euodij apud Nicephorum,libr.2.Histor. capit.tertio, quam ipse videtur sequi,tàm ibi,quàm capit.21. vbi dicit, Beatam Virginem obiisse cum annum ageret sexagesimum. Vnde sentit, quod Euodius dixit,intelligendum esse de annis quinquaginta nouem expletis: non tamen sibi constat Nicephorus, dum dicit Beatam Virginem mortuam esse quinto anno imperij Claudij, qui est decimus quartus à morte Christi, vt aperte constat ex dictis,& ex Chronico Eusebij. In eandem sententiam de quinquaginta nouem annis refertur Hippolytus Thebanus ab Epiphanio Presbytero Constantinopolitano,in sermone de Deipara,vt refert Turrianus libr.tertio,pro Epistolis Pontificiis, capit.16. Quanquam (vt Cæsar refert in Annalibus anno quadragesimo octauo) ille author potius asseruit Beatam Virginem tantum quinquaginta septem annos vixisse: & ibidem refert alios asseruisse, quinquagesimo octauo ætatis anno diem humanæ vitæ clausisse. Quæ fortasse varietas ex eo orta est, quòd circa annum conceptionis,vel mortis Christi,aliter,quã nos supponimus,opinabantur. Ab hac sententia parum discrepat Driedo.libr.tertio, de dogmatibus sacræ Scripturæ, tractat. tertio,capite quarto:vbi dicit, Beatam Mariam obdormisse anno duodecimo post Christi mortem, secũdum Chronologiam Eusebij.Sed apud Eusebium hoc ego non reperio:quin potius in Chronico eius Assumptio Beatę Virginis annotatur in anno sexto imperij Claudij, qui est decimus quintus à morte Christi,vt dixi,quanquam illa adnotatio videatur potius ab aliquo addita,quàm ab Eusebio scripta. Sic enim habet.*Maria Virgo,Iesu Christi mater,ad filium in cælum assumitur,vt quidam fuisse sibi reuelatum scribunt.* Nunquam enim Eusebius huiusmodi incertis reuelationibus vti solet, neque ante ipsum aliquid de

Euseb. Hieron. Euod. Nicephor. Hippoly. Thebан. Epiphan. Constant. Turrianus. Cæsar Baron. Dried. Euseb.

Universidad de Deusto
Biblioteca

huiusmodi reuelatione scriptum inuenimus. A

Hinc autem orta est aliorum opinio dicētium, Beatam Virginem obijsse annum agentem sexagesimum tertium, quam esse vulgi opinionē dicit Turrianus supra. *Turrian.* *Cæsar Bar.* Cæsar autem Baronius scribit opinionem hanc fundari in traditione quadam, eamquè distinguit ab opinione, quæ colligitur ex dicto loco Eusebij. Sed si iuxta principia posita fiat computatio nulla est diuersitas.

Responsio. Vltima verò sententia, quæ in re ambigua verisimilior videtur, est B. Virginem mortuam fuisse anno ætatis septuagesimo secundo. Ita sensit dictus Epiphanius Presbyter, & Cedrenus in compendio historiæ, & insinuat Andreas Cretensis, sermo. de dormitione Deiparæ, dum inquit peruenisse Virginem *ad summam ætatem*. Et hāc sententiam confirmat eleganter Cæsar ex testimonio Dionysij, cap. 3. de diuinis nominibus, vbi sic inquit. *Nam, & apud ipsos diuino spiritu plenos Pontifices nostros, cum & nos (vt nosti) & plerique ex sanctis fratribus nostris ad conuenendum corpus illud, quod authorem vitæ, Deumquè ceperat cōtuissemus, aderat autem, & frater Domini Iacobus, & Petrus supremū decus, & antiquissimū Theologorum columen, vbi post contuitum placuit, vt infinitè potentem, diuinæ infinitatis bonitatem Pontifices laudarent omnes, quisquè pro captu suo.* Quæ verba de sancto corpore B. Virginis, & non de sepulcro Christi, aut de domo Ioannis, in qua Christus cœnauerat, esse intelligenda, & ipsa verba per se sumpta satis suadent, & est cōmunis sententia Sanctorū, qui ex hoc loco colligūt, C diuina prouidentia factum esse, vt omnes Apostoli, qui tunc temporis viuebant, & præcipuè ex eorum discipulis ac Pontificibus Ecclesiæ ad transitū, ac funus B. Virginis conuenirent. Ita Maximus, D. Tho. & Albertus Magn. illum locum exponentes, Damascenus, & Andr. Cretensis orationib. de dormitione, & Assumptione Virginis, Epiphan. Presbyter, & Simeon Metaphrastes scribentes de vita & educatione Deiparæ, Nicephorus, & Iuuenalis Ierosolymitanus apud eundem lib. 2. histor. cap. 21. 22. & 23. Vbi hanc historiam de transitu, & glorioso funere virginei corporis latè describit. Et inter alia affirmat etiā Christum Dominum magna Angelorum multitudine comitatum dormitioni eius interfuisse. Quod etiā affirmarūt Damasc. Andreas Cretens. & alij. Indicant etiam Athanas. de sanctissima Deipara, & Bernar. sermo. 1. de Assumptione. Igitur (vt quod intendimus concludamus) scribit Dionys. citato loco transitum Virginis, & Apostolorum conuentum illius causa coactum: at verò Dionysius (vt ex historia Actuum Apostolicorū colligitur) non venit ad fidem, vsquè ad decimum octauum annum à nece Christi, qui fuit quinquagesimus secundus à natiuitate eius, quia non antea Paulus peruenit Athenas: ergo, vt posset adesse morti Virginis, necesse est, vt Beata Virgo vltra sexaginta sex annos vixerit, & ita euertūtur omnes superiores sententiæ. Verisimile autem est, à conuersione Dionysij vsquè ad aduentum eius in Ierusalē aliquot annos fluxisse, præsertim si (vt Turrian⁹, & Baronius citatis locis indicant) conuentus ille Apostolicus absquè miraculo, suaui dispositione diuinę prouidentiæ factus fuit. Quia & Petrus eo tempore Roma Ierosolymam redijsse creditur, & Paulus etiam circa illa tempora Ierosolymam reuersus fuit post conuersionem Dionysij, & alia ab eo gesta, quæ in Actibus Apostolorum narrantur à cap. 18. ad. 21. est ergo in re incerta verisimilis hęc coniectura.

Maxim. D. Tho. Albert. Damasc. And. Cret. Epi. Presby. Simeon Metaphra. Nicephor. Iuuenal. Ierosol.

Dionys. *Act. 17.* *Turrian. Cæsar. Baron.* *Act. 18. & 21.*

SECTIO II.

Vtrùm B. Virgo paulò post mortē gloriosa surrexerit, & in Cælū assumpta fuerit.

DE statu, quē corpus, & anima B. Virginis post mortem eius habuerunt, antequam iterum coniungerentur, nihil ferè dicēdum occurrit. Nam de corpore eius cōstat ex omnib⁹ historijs supracitatis, statim post mortem fuisse in sepulcro repositum, quod Damasc. And. Cretēs. & Simeon Metaphrastes magnis miraculis fuisse à Deo illustratum referunt. Vnde admiratione dignum videri potest, Hieronymum, Eusebium, Sozomenum, & Theodoretum numerantes celebriora sepulcra, aut loca sancta Ierosolymitana, sepulcri huius *Sepulcrum Virginis multis miraculis illustratum.* *Damasc. And. Cret. Simeon Metaphrast. Hieron. Euseb. Sozomen. Theodoret.*

Beda. huius non meminisse. Beda tamen libr. de locis sanctis, cap. 6. huius sepulcri mētionē facit, & in illius loco Ecclesiā extructā esse dicit. Vnde verisimile est, (quod dicit Bruchardus in descriptione terræ Sanctæ. 1. par. cap. 7. §. 47.) post cladem Ierosolymitanam, sepulcrum hoc multo tempore latuisse: posteaq; fuisse repertum. Nam nūc etiam, qui sacra Ierosolymorum loca inuisunt, hunc locum sepulcri Virginis cernere se dicunt. Et in libr. de Assumptione Virginis, (qui nomine Hieronymi circūfertur) dicitur monstrari sepulcrum eius in valle Iosaphat inter montes Siō, & Oliueti: additq; Beda propè illud conspici sepulcrum sancti Ioseph. In illo ergo sepulcro repositum fuit corpus B. Virginis, & integrum, atq; prorsus incorruptum vsq; ad gloriosam eius resurrectionem perduravit, vt omnes citati Patres docent, & per se manifestum est, considerata dignitate, puritate, ac innocentia Virginis Beatissimæ, & ex dicendis hoc amplius constabit.

Anima Virginis à corpore separata, statim vidit Deum. De anima autem Virginis à corpore separata, certum est statim vidisse Deū, atq; in cælum fuisse sublatam. Hoc cōstans est ex certissimis principiis fidei. Est enim mors terminus viæ hominibus à Deo præscriptæ ad præmium promerendum, quod animæ perfectè purgatæ, & mundę statim ac discedunt è corporibus, consequuntur, postquàm Christus Dominus per mortem suam pro toto humano genere satisfecit, sed anima Beatę Virginis absquè vlla macula, aut debito pœnæ, & perpetuò vixit, & à corpore discesśit, ergo statim beata fuit, & ad locum beatorum euecta.

In transitu à via ad patriam virgo mater amorē Dei non intermisit. Vnde obiter coniectare licēt, in transitu à via ad patriā non interrupisse, aut intermisisse B. Virginē diuinę charitatis, & amoris actū, sed vel eundē, quē vsq; ad mortem in terra viuens liberē exercuit, in termino vię maiori quadam perfectione, & necessitate continuasse (si tamen verum est, vt fortasse est, actum diuini amoris in via, & in patria esse posse eiusdem rationis) vel certè si quis sentiat esse diuersos, saltem sequitur B. Virginem ab actu amoris vię immediatè transisse ad actum amoris patriæ absq; vlla intermissione. Verisimile enim est animam B. Virginis eo præsertim tempore, quo morti appropinquabat, nunquā ab actu diuini amoris cessasse, quia neque corporis dolore, neque sensuum perturbatione impediebatur. Quin potius, quia ex diuina reuelatione horam, & momentum sui discessus præsciebat, (vt Patres omnes superius allegati docent) quò ad exoptatum illum terminum magis, ac magis accedebat, eò vehementius diuina charitate, & amore flagrabat, atque sic dispositа vsq; ad instans mortis, quod dicitur *primum nō esse hominis*, peruenit, in quo, & videre Deum, & illum beatifica charitate diligere incepit, nulla ergo facta fuit interruptio. Ad quātam verò gloriæ perfectionem anima Virginis tunc assumpta fuerit, dicemus sectione. 4.

Paulò post mortē Virgo gloriosa resurrexit. Addēdum est vltimò, B. Virginem paulò post mortem ad gloriosam, & immortalem vitam corporis, & animæ resurrexisse atque in cælum gloriosam ascendisse. Ita sentit vniuersa Ecclesia: & hic eius consensus ex antiquorum Patrum traditione manauit, vt constat ex Athanasio in serm. de sanctissima Deipara. Quod tamen opus plerique viri eruditi dubitant an sit Athanasij, quia videtur post tempora concilij Ephesini editum, cum in eo refellatur error Nestorij, & Cyrillus, ac alij Patres cōcilij Ephesini nūquam illius operis meminerint, cum tamen authoritate Athanasij sępius vtantur. Alij tamen probabile existimant esse Athanasij, quia sub eius nomine est ab Ecclesia receptum ante multos annos, & nullus dubitat authorē illius fuisse virum aliquem valde illustrem in Ecclesia, pietate, doctrina, & antiquitate præstantē. Et idem iudicij est de libris de assumptione, qui sub nomine Augustini, Hieronymi, vel Sophronij referuntur, ex quibus hęc veritas confirmari potest. Præterea ex Damasceno, & Andrea Cretensi orationibus de dormitione Deiparæ. Item ex Iuuenali Ierosolymitano apud Nicephorum, lib. 2. hist. cap. 23. Vbi refert non sine diuino consilio factum esse, vt funeri Virginis Apostolus Thomas defuerit, cumq; paulò post Ierosolymam veniset, sacrum tumulum, vbi corpus Virginis positum fuerat, reseratum fuisse, vt à sancto Apostolo, & videri posset, & adorari, non tamē fuisse repertum, sed sola sepulcralia linteamina, aptè loco commodo composita: *Quæ & ipse* (inquit Nicephorus) *& qui cum eo aderant, cum veneratione exosculati, incredibili quę voluptate, odorisquè suauitate repleti, sepulcrum quidem ad pristinum conformant mo-*

Athanas. *Sophron.* *Damasc.* *And. Cret.* *Iuuenal. Ierosol.* *Nicephor.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ãum, miraculum autem ipsum quasi per manus A *posteris traditum, ad nos quoque trãsmiserũt.*

Vnde omnes posteriores Sancti, & Doctores traditionem hanc amplexi sunt, Bernardus, & Laurentius, Iustinianus in sermonibus de Assumptione, Anselmus de excellentia Virginis, capit. 8. Rupertus, libro sexto in Cantica, tractans illa verba: *Quæ est ista, quæ progreditur, tanquam aurora consurgens?* Richard. Victorinus in Cantica, capit. 42. Hugo item Victorinus, libro tertio, eruditionis Theologicæ, cap. 125. vbi inter Beatæ Virginis priuilegia ponit, *quod sine dolore mortis obiit, quodque cum corpore in Cælo viuit, & ad dexteram filij singulariter sedet, Psalmista testante, Astitit Regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circundata varietate.* Item Diuus Thomas, supra quæstio. 27. articul. 1. & Opusc. 8. Bonauent in speculo Mariæ, cap. 2. Antoninus, prima part. Histor. titul. 6. capit. tertio. Gerson Alphabeto. 14. & consentiunt scholastici, in 3. distin. 3. Et confirmatur ex celebritate festi Assumptionis Beatæ Virginis, quod valde antiquum est in Ecclesia Nam licet Nicephor. libr. 17. capit. 28. dicat tempore Mauritij Imperatoris institutum fuisse: tamen ex Athanasio, Andrea Cretensi, Sophronio, & aliis cõstat fuisse antiquius. Dicit etiam Nicephorus, tunc fuisse institutum festum dormitionis Virginis. Vnde Vsuardus, & Ado in suis Martyrologiis dicunt, Ecclesiam celebrare dormitionem Virginis. Nam *vbi eius sanctissimum corpus collatum sit, plus,* inquiũt, *elegit sobrietas Ecclesiæ, cum pietate nescire, quam quid friuolum, & apocryphum inde tenendo docere.* Sed hoc apertè pugnat cum communi sensu Ecclesiæ, vt constat ex omnium fidelium, tâm simplicium, quàm sapientum mente, & sermone, & ex inscriptione Romani Martyrologij, ac Missalis, ex officio illius diei in introitu Missæ, & aliis antiphonis, & versiculis, in quibus sæpe repetit Beatam Virginem assumptam fuisse in cælum. Neque est verisimile, intelligere de Assumptione solius animæ: tùm, quia Assumptio localis propriè, & in rigore refertur ad corpus. Tùm, quia etiam animæ aliorum Sãctorum deferuntur in cælum: & tamen Ecclesia nullius Assumptionem cõfitetur, aut celebrat, sed solum transitum, migrationem, aut natalium diem.

Bernard. Lau. Iusti. Anselm. Rupert.

Richar. Victor. Hug. Victorin.

D. Tho.

Bonauen. Antonin. Gerson.

Festum Assumptionis Mariæ quàm sit antiquũ. Nicephor. Athanas. And. Cret. Sophron.

Vsuard. Ado.

Rationes, seu congruentiæ ad hanc veritatem persuadendam accuratè indicantur à citatis Patribus, præsertim Augustino, & Damasceno, & obiter attinguntur nonnullæ Scripturæ: quæ ad hoc mysterium piè accommodantur. Summa earum est: Prima, quia cum corpus Christi ex corpore Virginis sumptum sit, dici possunt quodammodo esse vna caro. Quare sicut Adam dixit: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea*, ita è contrario Christus dicere potest, *Hæc nunc caro, de quâ est caro mea*: sicut ergo decuit carnem Christi omni ex parte esse beatam, & incorruptam: ita etiam, & carnem matris, cuius gloria in illius honorem redundat. Vnde hic meritò accommodatur illud Psal. 131. *Surge Domine in requiem tuam, tu, & arca sanctificationis tuæ.* Hæc enim arca videtur esse illa, de qua Ecclesia canit, *Ventris sub arca clausus est.* Vnde à Patribus Græcis frequenter appellatur Virgo, *arca sacrosancta*, Ad quam meritò accommodari possunt verba illa Apocalyp. 11. *Apertum est templum Dei in cælo, & visa est arca testamenti eius in templo eius.* Sicut Bonauent. supra, capit. 9. accommodat etiam illud. 3. Reg. 8. *Intulerunt sacerdotes arcam fœderis Domini in locum suum.* B

Aug.

Psal. 131.

Apoc. 11.

3. Reg. 8.

Secunda, quia Christus Ioan. 12. promisit, *Vbi ego sum, illic & minister meus erit:* Beata autem Virgo singulariter ministrauit Christo, quia ex proprio sanguine proprium illi corpus præbuit, ac ministrauit, & proprio lacte illum aluit, ergo singulariter etiam in illa completa est hæc Christi promissio, ergo vbi ipse est, iam ipsa cum eo regnat corpore, & anima gloriosa: tertia, quia incredibile est (vt Augustinus inquit) corpus illud ex quo Deus indutus est carne, & in quo primùm ab homine Deus visus est, corruptum, & in cinere redactum esse. Vnde Augustinus, *corpus Virginis escam vermibus traditum, quia sentire non valeo, dicere perhorresco.* Rursus si corpus Virginis integrum, & incorruptum in terra persisteret, incredibile est permissurum fuisse Deum, vt tanto tempore Ecclesiam lateret, & absque honore, & veneratione in occulto aliquo, & inuiso loco iaceret. Variis enim exemplis constat, cùm corpora aliquorum Sanctorum in obscuris, ac minus decentibus locis laterent, diuina prouidentia factum esse, vt Eccle- C

Aug.

Ecclesię reuelarentur, atque honorificè cõ A derentur: quid ergo facturum fuisse credẽdum est cum corpore B. Virginis, si adhuc in terris permaneret? Quarta, corpus Virginis fuit quodammodo initium humanæ salutis, quia ex illius sanguine corpus, sanguisque Christi sumptus est, quod fuit nostræ salutis pretium, ergo rationi consentaneum est, vt idem Virginis corpus singulari modo hanc redemptionem participauerit, atque adeò vt gloriam, & immortalitatem statim fuerit consequutum. Quinta, quia hunc honorem quodammodo debebat filius matri, & sponsus sponsæ, sicut ergo Salomon. 3. Reg. 2. in speciali throno matrem ad dexteram collocauit, ita & Christus in Cælo regnans: vnde multi de Christo, & Virgine intelligunt verba illa Luc. 22. *Exierunt obuiam sponsæ, & sponso.* Sexta, aliqui probabiliter existimant, Ioãnem Euangelistã iam surrexisse cum corpore glorioso: probabilis etiam sententia est, eos, qui cum Christo surrexerunt, corpore, & animo glorioso cum Christo regnare, ergo de corpore B. Virginis non solũ erit hoc probabile, sed certum. Septima, quia animæ beatorum appetunt gloriam corporum, & illam petunt. Vnde quatenus ex hac parte non habent expletum omnem appetitum, quædam accidentalis beatitudinis perfectio illis deest, ergo etiã anima B. Virginis â corpore separata hũc habuit appetitum, ac desideriũ: ergo decuit statim expleri, vt omni ex parte esset perfecta: & si hoc postulauit, sine dilatione exaudita est propter singularem dignitatem, & quasi iure materno. Tandem hoc priuilegium Virginis ad gloriam Dei spectat, Christique Domini, & dignitatem Virginis, summamque innocentiam, puritatem, & charitatem maxime decet, quæ enim vniuersæ carnis maculas non cõtraxit, & ab omnibus sordibus, quàm longissimè abfuit, non debuit, vt cæteri, carnis resurrectionem expectare. Cui veritati nihil est, quod repugnet, ergo sicut alia priuilegia proportionata matris Dei creduntur Virgini esse cõcessa, ita est sine vlla dubitatione de hoc iudicandum.

3. Reg. 2.

Luc. 22.

B

Dubium. 1.

Sed queres, qua certitudine hęc veritas tenẽda sit. Author enim lib. de Assumptione nomine Hieronymi, eam dubiam relinquere visus est, quanquam ita piè posse existimari non neget. Et ferè cum eadem formidine hoc asseruit Augustinus (si author est libri de Assumptione, qui inter eius opera refertur, tom. 9.) & serm. 34. de Sanctis, Abulensis etiam Matth. 22. q. 230. solũ dicit esse probabiliorem opinionem. Caietan. autem opusc. de Conceptione dicit esse piam sententiam, & ferè idem docet Sotus in. 4. d. 43. Canus verò lib. 12. de locis, cap. 11 addit esse petulãtem temeritatem hoc negare, quem sequutus est Corduba, lib. 1. quæstionum Theologicarum. q. 17. Catharinus autem libr. 4. contra Caiatanũ, & in opusc. de Conceptione contendit esse de fide. Sed reuera non est, quia neque est ab Ecclesia definita, nec est testimonium scripturæ, aut sufficiens traditio, quæ infallibilem faciat fidem. Est igitur iam nũc tàm recepta hæc sententia, vtà nullo pio, & catholico posit in dubium reuocari, aut sine temeritate negari, atque adeò videtur habere eum gradum certitudinis, quem habet alia veritas supra tractata de sanctificatione Virginis in vtero matris.

Augustin.

Abulens.

Caietan.

Sotus.

Canus.

Corduba.

Catharin.

Responsio.

Ex ijs colligere licèt incertũ esse quanto tẽpore post mortẽ Virgo resurrexit, in Cælũque assumpta fuerit. Quidã enim asseruerunt resurrexisse, & assumptam esse quadraginta diebus post mortẽ suã, id est, vigesima tertia Septẽbris. Nã mors creditur accidisse die decima quinta Augusti, quãdo Ecclesia celebrat festũ Assumptionis. Cui sentẽtiæ fauet Beda, qui in Martyrologio, nono Kalẽdas Octobris ponit secũdã Assumptionẽ sanctę Marię Virginis, & priorẽ posuerat decimo octauo Kalen. Septẽbris. Vnde necesse est hanc intelligi de Assumptione in sola anima: illam verò de Assumptione in anima, & corpore. Alij existimant eodem die mortẽ, resurrectionem, & Assumptionem accidisse, quia Ecclesia eodem die omnia celebrat. Quæ tamen coniectura debilis est, vt assertionem parum verisimilem confirmet, aliquam verò probabilitatem habet ad præcedentem sententiam refellendam: Ecclesia enim duplicem illam festiuitatem non agnoscit.

Dubium. 2.

Beda.

Responsio.

Probabilior ergo coniectura est post triduum resurrexisse, hoc enim magis cõsentaneum est historiis dictis. Dicit enim Nicephorus Apostolos totum triduum ad monumentum Virginis perseuerasse, hymnorum carmina audientes: post diem autem tertium aduenisse Thomam, & quod supra narratum est, accidisse: deinde quãdam

Quanto post mortem tempore Virgo resurrexit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dam congruitatē habet, quod in hoc etiā Beata Virgo fuerit filium imitata. Eodem autem die quo resurrexit, in cælum assumpta est, quia nulla erat ratio, vel occasio alicuius dilationis, sicut in Christi Domini Ascensione fuit. Quo autem honore, & Angelico comitatu perducta in paradisum fuerit: tractant eleganter Sancti Patres supra citati, & oia potius consideratione, quàm scholastica discusione indiget. Precipuè videri possunt Athanas. sermon. de sanctissima Deipara, & Sophronius epistol. de Assumptio. Virg. & Damascen. orat. 1. de dormit. Virginis in fine, & oratio. 2. per totum, & D. Anselmus de excellentia Virginis, cap. 8. qui Patres piè credunt non solum omnes Angelorum, & Sanctorum choros, verumetiam ipsummet Christum Dominum in Virginis occursum venisse, & cum ingenti gloria, & gaudio secum eam in thronum deduxisse: quos Patres secutus est D. Anton. 1. part. Histor. titul. 6. capit. 3. §. 1. & videri etiam potest Canisius, libr. 5. de Deipara, cap. 3. & sequentibus. Illud denique in hoc mysterio aduertendum est, propter Assumptionis nomen, & propter vulgarem picturam, qua depingitur Virgo quasi Angelico ministerio, & virtute in cælum eleuata: videlicet non esse hoc ita intelligēdum, ac si Beata Virgo illorum opera ad ascendēdum indigeret, propria enim virtute, quæ omnibus glorioſis corporibus cōmunis est, ascendere poterat. Dicitur ergo assumpta ab Angelis, quia honoris causa eam comitabantur, & magis dicitur assumi, quàm ascendere, quia illa virtus simpliciter nō erat connaturalis tali personæ, sicut fuit Christo, ac propterea etiam (vt supra dicebam) magis propriè dicitur assumptio de corpore, quàm de solo spiritu, quia spiritus non tantum glorioſa, sed etiam propria, & naturali virtute ascendere potest.

Cur Virgo ab Angelis in cælum deducatur assumpta.

SECTIO III.

Ad quantam perfectionem essentialis beatitudinis fuerit Virgo assumpta.

PRimum omniū certum est, Beatā Virginem superare in perfectione beatitudinis, omnium hominum, & Angelorū hierarchias. Hæc est veritas fidei, quam Ecclesia confitetur illis verbis. *Exaltata est sancta Dei genitrix super choros Angelorum ad cælestia regna.* Et eam vt certissimā vniuersa Ecclesia amplexa est. Vnde Anselm. de excellētia Virginis, cap. 4. *Tota*, inquit, *Christianitas nouit, quæ illam super omnes cælos exaltatam, & Angelicis choris prælatam certissime credit.* Quod infra cap. 8. eleganter confirmat. Et eadem est omnium antiquorum Patrum traditio, quos magna ex parte supra retuli disput. 18. sect. 4. de eximia Virginis sanctitate sermonem habēs, vbi attuli Chrysost. Damascen. Ephrem, Andream Cretensem, Petrum Damianū, & alios. Quibus adiūgi potest Iacobus, qui in liturgia, Virginem appellat *gloriosiorem, quam Cherubim & Seraphim.* Et Athanas. de sanctissima Deipara, vbi eam inquit, *vere esse Reginam, & dominam omnium à dextris filij assistentem, & vbique regnantem.* Et Bernard. serm. 1. & 2. de Assumptione. *Quantum gratiæ in terris adepta est præ cæteris, tantū obtinuit in cælo gloriæ singularis.* Et Guarricus sermone de Assumptione, sic introducit Christum loquētem: *Nullus mihi plus ministrauit in humilitate mea, nulli abundātius administrare volo in gloria mea, nec satis glorificatus videor, donec tu glorificeris.* Et Damascen. orat. 1. de dormitione Deiparæ. *Omnes*, inquit, *res creatas superat, omnibus dominatur operibus. Super cælos cælorum extollitur incomparabiliter.* Et Nazian. in inuocatione ad Virginem. *Præstantiorum exercitibus cælestibus vocat.* Rationes verò non sunt necessariæ, quia ex iis, quæ de gratia, & merito B. Virginis diximus, sunt satis manifestæ.

Virgo in perfectione beatitudinis omnium hominum, & Angelorum hierarchias superat. Anselm. Chrysost. Damascen. Ephrem. Andr. Cret. Pet. Dam. Iacob. Athanas. Bernard. Guarric. Damasc. Guerric.

Reliquum est, vt ad explicandam hanc beatitudinis virgineæ perfectionem, quid in Verbo singulariter videat doceamus. Dico autem *singulariter*, quia suppono videre ea omnia, quæ communia sunt omnibus beatis, vt sunt mysteria fidei, & rerum naturalium genera, & species, & si quæ sunt similia. Suppono etiam hæc omnia videre maiori intēsione, & claritate, quàm vllum Angelorum, aut hominum: hoc enim necessariò consequitur ex perfectiore beatitudine, vt per se notum est. Solùm ergo desiderari potest vt explicemus perfectionem quasi extensiuam in ordine ad res creatas, seu effectus in Deo visos, ac denique vt visionem Beatæ Mariæ cum aliorum beatorum visionibus cōparemus.

Secundò ergo probabiliter dicitur Beatam Virginem videre in Verbo quidquid omnes Angeli, & puri homines vidēt. Explicatur conclusio, contingit enim aliquē, qui est minùs perfectè beatus, aliquid videre in Verbo, quod non videatur à perfectiori beato, quia perfectio beatitudinis non sumitur ex ijs obiectis secūdarijs, sed ex perfectiore visione Dei. Et inter ipsa obiecta secundaria, quamuis vnum lateat perfectiorem beatum, possunt alia ab ipso videri, ratione quorum non solum compētur perfectio visionis, sed etiam superetur. Hoc igitur modo, quamuis Deipara beatitudinis perfectione omnes superet, posset aliquis videre in Verbo aliquid, quod ipsa nō videat. Dicimus ergo, quāuis ex sola maiore perfectione intensiua beatitudinis non sequatur B. Virginem videre omnia, quæ omnes, ac singuli Beati vident, nihilominus verum esse B. Virginem etiā in hac perfectione extensiua superare omnes beatos. Quod vt probem, rursus aduerto, tripliciter posse in hoc genere vnū Beatum excedere alium. Primò, quia vnū, & idem supernaturale opus, seu mysterium perfectiùs cognoscit, quā alius, plures. v. g. rationes, circunstantias, seu causas illius cognoscendo. Secundò, quia vnus cognoscit aliquas rerum species, quas non cognoscit alius. Tertiò, quia cognoscit aliqua individua. De primo, & secundo membro serè nulla est difficultas in præsenti conclusione, quia de supernaturalibus mysterijs certum est omnia perfectiùs videri à Beata Virgine in Verbo, quàm ab vllo beato. Hæc enim mysteria ad duo præcipuè referūtur, Trinitatis, scilicet, & Incarnationis, omnes enim alij effectus supernaturales, & gratiæ, ad incarnationem aliquo modo ordinantur, vel ab illa manāt. Mysterium autem Incarnationis magis ad Virginem pertinet, quàm ad vllum alium beatorum, & ideò nullus esse potest infra ipsam, qui plura de hoc mysterio cognoscat, quā illa, præsertim cùm cōiunctio, quam B. Virgo habet cum tali opere, & fructus gratiæ, ac meritorum, quos per ipsum obtinuit, omnium aliorum beatorum statum, ac dignitatem excedat. Mysterium verò Trinitatis, cùm nihil aliud sit, quàm Deus ipse, eò ab vnoquoq; beato perfectiùs videtur, quò in essentiali perfectione beatitudinis magis reliquos superat, quia essentialis perfectio beatitudinis penes hoc potissimū obiectū attēdēda est. In quo nō sunt aliæ rationes præter essentiales, & notionales, quas omnes vniuersi beati necessario vident, quāuis vnus maiori claritate, & intēsione, quā ali⁹, in quo B. Virgo omnes antecedit, vt in principio huius sectionis dictum est. Rursus (quod ad species rerū pertinet) vident omnes beati vniuersas, quæ vel in aliqua temporis differētia futuræ sunt, vel in virtute causarū naturaliū continentur. De speciebus verò absolutè possibilibus incertū est an aliquis beatus aliquid in hoc genere videat. Si tamē nōnulli vidēt aliquas, solū est, quatenus ex perfectione visionis necessariò cōsequitur: quidquid autem est perfectionis in visione beatifica aliorū beatorū, visioni B. Virginis deesse non potest: quia & dignitas eius, & merita, & gratia, pene infinitē dignitatem, gratiam, ac merita reliquorum beatorum excedunt, ergo, si quæ species possibiles à Beatis videntur in Verbo, omnes illas videt B. Virgo, & tùm has, tùm cæteras omnes perfectiùs videt, ac comprehendit, quàm cæteri.

Virgo videt in Verbo quicquid Angeli, homines quevident.

In tertio autē membro, id est, in indiuiduorū cognitione, solet esse maior differentia inter beatos. Fieri enim potest, vt inferiores beati plura ex ijs videat, quia ad eorū statū pertinēt. Sed de his etiā rebus vera est doctrina tradita, B. scilicet Virginē videre omnia singularia, & indiuidua, quæ omnes, ac singuli beati vidēt. Nā (vt suppono ex 1. par. q. 12.) videt vnusquisque beatus in Verbo à principio beatitudinis omnes effectus singulares ad suū statū pertinētes, mēsurādo statū illū nō per momēta, & successiones nostri tēporis: sed per instans æternitatis, in qua ipsi, vt beati sunt, viuūt: sed omnia, quæ ad statū omnium, & singulorū beatorum pertinent, altiori quadā ratione spectant ad Virginis statum: ergo videt ipsa quidquid singuli vident. Explicatur minor, quia omnes isti effectus, vel res singulares, quæ dicuntur ad statum beatorum pertinere, pertinent aliquo modo ad effectus gratiæ, & ad salutem prædestinatorum ordinantur. Nam qui huiusmodi nō sunt, nec de illis beati soliciti sunt, nec per se pertinent ad beatificam eorū perfectionem: sed B. Virgo singulari modo cooperata est Christo ad omnium hominum, ac prædestinatorum salutem, vt superius disput. 18. sect. 4. ex Patrum sententijs ostendimus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dimus. Et nunc sufficiunt verba Andreæ Cretens. sermo. de dormit. Virginis. *Sola præter naturam fuit electa ad naturam renouandam, sola defecit opifici vniuersa natura.* Et confirmatur, nam B. Virgo propter hãc cooperationem, & propter matris dignitatem vocatur à Patribus *Mater viuentium, domina rerum, regina beatorum,* vt videre est in August. sermonib. de natiuitat. & serm. 35. de sanctis, Athanasio de sanct. Deipara, Damasc. lib. 4. capit. 15. Anselm. libr. de excellẽtia Virginis, cap. 9. ergo ad statum eius pertinent omnia, quę ad singulos subditos, seruos, ac spirituales eius filios specialiter pertinent. Denique vt exemplis rem explicemus, quidquid sanctus Bernardus in sua religione operatus est, adiutricem habuit B. Virginem, & hoc idem de Beato Dominico, ac singulis aliis meritò affirmare possumus: comparatur ergo ad omnes B. Virgo tanquã vniuersalis causa, ad quã referuntur omnia, quæ ad singulos pertinent. Complectitur ergo eminẽti dignitate, & statu suo omnia, quæ ad inferiores status singulorum pertinẽt: ergo in omni rerum genere videt in Verbo, quidquid omnes, ac singuli beati vident.

And. Cret.

August. Athanas. Damasc. Anselm.

Tertio ex his piè, & probabiliter colligo, videre Beatam Virginem in Verbo, quidquid Deus videt scientia visionis, ijs solum exceptis, quæ singulariter ad Christum, & ad interiores animæ eius cogitationes pertinẽt. De hac exceptione nullus (vt opinor) dubitabit. Quia cũ Beata Virgo longè sit Christo inferior, tã dignitate, quàm beatitudine, non decet vt sine manifestatione, & consensu eius, omnes illius cogitationes, & interiores actus intueri C possit. Nec enim pertinet ad statum inferioris, vt omnes cogitationes superioris videat, neque vllum est probabile fundamẽtum ad hoc asserendum, præsertim cùm B. Virgo non omnino comprehendat excellentiam gratiæ, & gloriæ Christi Domini. Hac igitur relicta exceptione, de reliquis probatur conclusio. Primò ex ijs quæ Patres docent de excellẽtia gloriæ, ac beatitudinis Deiparæ, Bernard. enim in serm. *signum magnum,* tractans illa verba Apocalyps. 12. *Et mulier amicta sole,* & per illam Virginẽ intelligens cum Augustino, lib. 4. de Symbolo ad Catechumenos, cap. 1. *ture,* inquit, *sole perhibetur amicta, quæ profundissimum Diuinæ sapientiæ, vltrà quam dici po-*

Videt Virgo in Verbo quicquid Deus per scientiam visionis, exceptis ijs, quæ ad Christũ singulariter pertinent. Bernard. Apocaly. 12. August.

test, penetrauit abyssum, vt qua ntũ creaturæ cõditio patitur, luci illi inaccessib ili videatur vnita. Quæ verba, ne nimium probare videãtur, non de absoluta capacitate obediẽtiali intelligenda sunt: sed secundùm legem ordinatam, & iuxta congruentẽ, ac decẽtem rationem, considerata cõditione personæ, ac dignitate, cũ qua aptissime quadrat hæc perfectio visionis, de qua loquimur. Vnde Germanus sermo. de Assumpt. *Spiritus tuus, ò Maria, viuit in æternum, omnia obseruas, omnia intueris, & inspectio tua ad omnes se porrigit.* Et plures statim referam. Secundò ita hoc confirmo, quia verisimile est, totam multitudinem beatorum inferiorum Virgine videre omnia, quæ habitura sunt esse in aliqua differentia temporis, his exceptis, quæ ad personas Christi, & Virginis spectant. Non quod singuli omnia B videant, sed quòd, dum hi quædam vidẽt, alij alia, tota beatorum collectio totam rerum collectionem exhauriat, quia re vera omnia sunt propter electos, ita vt peccatorum, & reproborum permissio ad bonum prædestinatorum ordinetur. Cùm ergo vnusquisquè videat, quæ ad se spectant, & omnia sint propter illos, omnes videbunt omnia. Sed Beata Virgo videt omnia, quæ omnes, & singuli vident (vt probatum est) & præterea videt omnia, quæ sibi sunt propria, ergo. Tertiò, ratio in præcedenti assertione facta, ad hanc potest accommodari, quia omnia supernaturalia, quodam modo per Virginem, & propter Virginem facta sunt, vt sancti loquuntur. Quia per illam facta est incarnatio, per quam, seu propter quam facta sunt cætera omnia bona: mala enim sunt horum defectus, quæ sicut priuationes per habitus cognoscuntur: est ergo Beata Virgo sub Christo veluti vniuersalis causa illi coniunctissima, ergo ad illius statum pertinet totum vniuersum, & statum beatorum omnium, ac damnatorum in Verbo comprehendere. Quæ tota perfectio maximam congruẽtiam habet cum dignitate matris Dei, Dominę, ac reginæ rerum omnium, nihilquè est quod illi obstare possit; ergo.

Germanus.

Obiectio.

Dices, Videmur æquare matrem filio in perfectione gloriæ, atq; essentialis beatitudinis. Respondetur, minimè id sequi, primùm, quia simpliciter non videt anima Virginis omnia, quæ cadunt sub scientiam visionis, sicut videt anima Christi. Deinde

Responsio.

Deinde licèt videret omnia: nihilominus A multũ excederet Christus in visione Dei, quia perfectiori lumine, & claritate videt Deum, & ex rebus possibilibus multò fortasse plura intuetur.

Perfectio Virginea beatitudinis quanta.

Quartò addo, probabiliter credi posse superare Virginem in perfectione visionis beatæ non solum singulos sanctos Angelos, vel puros homines, sed etiam vniuersas omnium perfectiones in vnũ collectas. Sensus huius assertionis, eiusque fundamẽtum ex supra dictis de gratia, & meritis B. Virginis petenda sunt. Nam (vt Ildephõsus loquitur serm. 2. de Assumptione) *Ildephon.* *sicut est incomparabile quod gessit, & inæstimabile quod accepit, ita est incomprehensibile præmium gloriæ, quod promeruit.* Quæ verba cum aliis multis sanctorum Patrum testimoniis retuli supra disp. 18. sectio. 4. quæ *Bonauent.* hoc loco repetere molestum, & superuacaneũ esset. Addi verò potest, quod Bonauent. libr. de laudibus Virginis, ex Patrum sententijs dicit, Dei gloriam magis in sola Virgine, quàm in cæteris Dei operibus (Christũ semper excipio) enitere. Quod verum nõ esset, nisi omniũ bona, & perfectiones gloriæ in Virgine essent congregatę. Vnde concludit, *gloriosum gloria Mariæ priuilegium est, quod post Deum, maior nostra gloria, & maius nostrum gaudiũ ex Maria est.* Cætera, quæ hic desiderari possunt, in prædicto loco videantur.

SECTIO IIII.

Vtrùm habeat omnes perfectiones gloriæ accidẽtalis, corporis, & animæ.

EX ijs quæ de essentiali gloria Virginis dicta sunt, facilè intelligi potest, quid de accidentali eius gloria sit sentiendum. Hæc enim gloriam essentialem consequitur, illiquè proportionatur, ac cõmensuratur. Primum igitur (quod ad animam pertinet,) quædam sunt perfectiones gloriæ accidentalis omnibus beatis cõmunes, quamuis non sint æquales in omnibus, vt sunt variæ reuelationes, quæ fiunt extra Verbum, gaudia, impetrationes aliquorum effectuum, & si quæ alia sunt huiusmodi. De quibus nullum est dubium quin B. Virgo perfectiùs, & cumulatiùs abũdet huiusmodi præmiis accidẽtalibus, quàm omnes alij beati, vt per se constat ex hactenus dictis. Aliæ vero sunt perfectiones singulariter, & propriè pertinẽtes ad quasdam personas, seu munera, & status earum. In quo ordine poni possunt aureolæ, quæ tribus statibus hominum attribui cẽsentur, scilicet, Virginibus, Doctoribus, & martyribus. Et de aureola quidem virginitatis constat, tanto esse excellẽtiorem in Virgine, quanto ipsa perfectius cæteris virginitatem coluit: quod enim absq; pugna carnis, perfectissimam castitatẽ seruauerit, nec illius meritum, nec coronam diminuit, vt docte, ac piè, & copiosè ad hoc propositum disseruit Supplem. Gab. 4. d. 49. q. 4. ar. 3. dub. 2. Rursus existimo nõ caruisse propria aureola Doctoris, quia (vt supra ex sanctis Patribus ostendimus) singulari, & excellentiori modo fuit fidei magistra, & Doctorum doctrix. Neque enim ad hanc aureolam promerendum necesse est publicè docere, aut pro concione prædicare: sed satis est, veritatem fidei in alios diffundere, vt D. Thom. docet in. 4. d. 49. q. 5. ar. 5.

Aureola dõctoris in cælo Virgo iuniur.

D. Tho.

Dubitatio nonnulla est de aureola martyrij, quia B. Virgo violẽtam mortem passa non est, vt supra diximus, non ergo fuit verè martyr: ergo neque habet aureolam martyrij. Neque enim satis est, quòd in morte filij valde de illius passionibus doluerit: aliequi qui meditando Christi passionem vehementer dolent, hãc aureolam cõsequerentur, quod est apertè falsum. Et hanc sententiam tenet Abulens. Matth. 13. q. 20. & Sotus in quarto. d. 49. q. 5. articu. 2. Aliis simpliciter videtur B. Virginem verè, ac propriè habere aureolam martyrij. C Ita docuit Supplem. Gab. supra, & Viguerius in institutionib. Theolog. cap. 14. §. 3. vers. 2. & potest fundari, quia sancti absolute eam vocant *martyrem, & plusquam martyrem,* vt colligitur ex Bernard. in serm. *signum magnum,* Hieron. ser. de Assump. Ildephonso. serm. 2. de Assump. Anselm. libr. de excellẽt. Virg. c. 5. qui hoc epitheton præcipuè Mariæ attribuunt propter dolorem, quem in filij morte passa est. De quo Simeon dixit: *Tuam ipsius animam pertransibit gladius. Qui* (inquit Anselmus) *maior fuit omnibus doloribus. Quidquid enim crudelitatis inflictum est corporibus martyrum, leue fuit aut potius nihil comparatione tuæ passionis. Quæ nimirum tua immẽsitate transfixit cũctæ penetralia tua, tuiq; benignissimi cordis intima.*

Dubium.

Abulens.

Sotus.

Viguer.

Bernard.

Hieronym.

Ildephon.

Anselm.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ma. Et vtique pia domina non crediderim te potuisse vllo pacto stimulos tanti cruciatus, quin vitam amitteres sustinere, nisi ipse spiritus vitæ dulcissimi filij tui, pro quo morente conquerebaris, & tantopere torquebaris, te confortaret. Ex quibus verbis potest hæc sententia in hunc modũ explicari. Christus Dominus verè, ac propriè martyr fuit. Nam propter veritatem morum, & doctrinæ violenter interfectus est, vt docet D. Thom. loco citat. ex. 4. sententiarum, B. autem Virgo, tũ propter summam cum Christo cõiunctionem, tùm, quia simul cum filio constanter perseuerabat in suæ fidei, & amoris testimonio, simul cum ipso patiebatur. Et (vt inquit Lauren. Iust. libr. de triumphali Christi agone, cap. 21.) *cor eius clarissimum passionis Christi speculũ, & perfecta mortis imago effectum erat.* Ergo simul cũ Christo martyr effecta est. Nam licèt Christi interfectores directè non intẽderent illã propter Christũ affligere, tamen re ipsa persequẽdo Christum, ipsam persequebantur, & occidendo Christum, quantum in ipsis erat, eam interficiebãt. Qui modus passionis, & persequutionis sufficiens est ad martyriũ, vt in Innocentibus constat, qui verè fuerũt martyres, quamuis persequutores non intenderent occidere eos propter Christum, sed solum interficere Christum, ergo ex hac parte sufficiẽter B. Virgo passa est propter fidem, & propter Christũ. Aliũde verò sustinuit dolorem sufficientem ad inferendam mortem corporis, nisi peculiari Dei auxilio fuisset suffulta, ergo potest dici martyr, vel (vt Ephrem eam vocat orat. ad Virginem) *martyrum honor, ac decus*: ergo hoc satis est ad aureolam martyrij cõparandam.

Ephrem.

Hęc controuersia parui momẽti esse videtur nã in gloria essentiali cõstat habere Virginẽ, quidquid respondere potest perfectissimo martyrio: tùm propter discursum factum: tûm, quia animo, & volũtate paratissima fuit ad mortem pro Christo sustinendam. Quod verò pertinet ad accidentalem ornatum, seu decorem, qui *aureola* dicitur, etiam videtur certum aliquid peculiare habere B. Virginẽ in hoc genere, quod est veluti insigne quoddam excellentissimæ fortitudinis, & charitatis eius, siue hoc dicatur aureola martyrij, siue aliquid eminentius illa. quod videtur proprius, ac verius dici. Quemadmodum etiã verisimile est ob dignitatem matris Dei, & egregiũ pietatis opus, quod Beata Virgo in Christã exercuit, habere ipsam singularem aliquẽ splendorẽ, ac decorẽ, qui perfectior sit quàm omnis aureola, qui tamẽ inter aureolas non connumeratur: sed perfectio quædam est altioris rationis.

Aureolam martyrij in cælo, quo modo Virgo habeat.

Et ex ijs facilè est intelligere, quid de gloria corporis Virginis sentiendũ sit. Habet enim omnes illas dotes, quæ omnibus beatis cõmunes sunt, tantoq; excellentius, quãtò perfectiori animæ beatitudine fruitur. Rursus ob singularem filij generationem, castissimam, atquè purissimã, existimo habere in corpore singularem aliquẽ, & admirabilem splendorem, vel aliquid aliud, quod sit veluti insigne Regiæ dignitatis, ac diuinæ maternitatis, ac principatus, & dominij in omnes beatos, Bonauen. in speculo B. Virginis, cap. 6.

Dotes Virginei corporis in cælo qualeis.

Bonauen.

Ex quibus omnibus tandem sequitur B. Virginem ita in omnibus excedere alios beatos, vt sub Christo ipsa sola specialem sedem, & singularem chorũ in beatitudine constituat. In ordinibus enim Angelorum sanctorum nouẽ chori distinguũtur ministeriis, & operationibus distincti: sancti verò homines, vel sub illis ordinibus collocãtur, vel certè in illis ordinãtur, & cõstituũtur. Nam (vt Theologi docẽt in. 2. d. 9.) ad singulos ordines Angelorum aliqui homines assumũtur: at verò B. Virgo, quoniam habuit superiorẽ dignitatem, quæ altioris est ordinis, & ministrorũ statum excedit, ideò per se singularẽ chorum constituit. Et hoc modo dicitur ab Ecclesia: *exaltata super omnes choros Angelorũ*, tãquam omniũ domina, ac regina. De qua melius, quã de Esther verum est, quod scribitur Esther. 2. *Ducta est ad cubiculum regis, & habuit gratiam, & misericordiã coram eo super omnes mulieres, & posuit diadema regni in capite eius.*

Singulare in cælo locum sub Christo Virgo obtinet.

Esther.

DISPVTATIO XXII.
In tres sectiones distributa.

De adoratione Beatæ Virginis debita.

POstquã de omnibus Deiparæ perfectionib⁹ actũ est, superest, vt de cultu, ac veneratione, qua illã prosequi tenemur, sermonẽ instituamus. Hic autẽ cultus ad dua præcipua capita reuocari potest.

test. Alterũ est honor, seu adoratio, de quo in disputatione præsenti. Alterum est oratio, de quo in sequenti dicemus. Quoniam verò de adoratione: tùm in genere: tùm de illa, quæ sanctis hominibus, & Angelis debetur, in priori tomo copiosè satis disputatum est, ideò ea solum quæ sunt Virginis propria hoc loco adiungemus.

SECTIO I.

Vtrùm Beata Virgo cultu religioso adoranda sit.

HAeretici, qui sanctos homines adorandos negant, nullam Virginis exceptionem faciunt. Sed quoniam nihil speciale afferunt ad cultum Virginis euertendum, & quæ generalia sunt, prædicto loco satis sunt pertractata, eos missos faciamus. Alia hæresis extremè contraria fuit Collyridianorum, qui Virginem adorabant vt Deam, & illi sacrificia offerebant. Ita refert Damascenus, libr. de hæresibus, & Epiphanius, hæres. 78. Ecclesia verò, & Catholica veritas media via incedit.

Collyridianorũ hæresis. Damasc. Epiphan.

Dicendum est ergo primò Beatam Virginem esse adorandam. Est de fide ex supra dictis de Sanctis in communi. Nam, si reliqui sunt adorandi, multò magis Beata Virgo. Vnde in septima synod. Action. 4. 6. & 7. & in Trident. Sess. 25. in decreto de reliquiis, & veneratione Sanctorum, primo loco docetur Deiparæ adoratio. Sanctorum testimonia ex citato loco peti possunt, & statim plura afferemus explicando rationem huius adorationis. Ex qua etiam constabit à priori ratio huius conclusionis. Contra quam nihil video quod obiici posit, nisi fortasse Epiphanius dicta hæres. 78. vbi negare videtur Virginem esse adorandam. Sed mens eius ex hęresi, quam impugnat, colligenda est, nomẽ ergo adorationis pro latria vsurpauit, vnde ibidem postea docet Beatam Virginem honore, ac veneratione prosequẽdam esse.

7. Synod. Con. Trid.

Obiectio.

Epiphan. Responsio.

Secũdo pi è addi potest B. Virginem ab initio seculi, t âm in Ecclesia triumphante, quàm in milit ante aliquo modo adoratam esse. Explicatur, quia in primis S. Angeli, à principio suæ creationis Christum fide cognouerunt, & à principio beatitudinis eundem in Verbo intuiti sunt. Tùm, quia fidei visio respõdet. Tùm etiã, quia ad eorũ statũ maximè spectabat suũ caput, ac Regẽ agnoscere. De qua re in priori tom. super. q. 1. 8. & 19. D. Thom. plura attulimus, & in. 1. par. q. 57. & 62. fusius tradi solet. Hinc ergo verisimile est cognitã etiã fuisse à Sanctis Angelis ab initio Deiparam, vel cõmuni cõceptu, vt in statu viæ, credẽdo Deum ex fœmina sumpturum carnem, vel proprio, & particulari, vt in beatitudine intuendo fœminam illam, ex qua Verbũ incarnandum erat. Cùm enim illa visio sit perfectissima, & clarissima, verisimile est, ita esse terminatã ad mysteriũ Incarnationis, vt clarè etiam visa sit ea quæ futura erat mater Dei: præsertim quia etiam B. Virginis cognitio multũ ad eorum statũ pertinebat, cum ipsa perpetuò futura esset eorum Domina, ac Regina. Item, quia ineredibile est tam perfectum Dei opus, quale est B. Virgo, nõ videri ab aliquo beato in Verbo. At si ab aliquo videtur, maximè à Sanctis Angelis. Quòd si nunc ab eis videtur in Verbo, etiam ab initio visum est, quia visio beata non recipit mutationem, & augmentum. Et hoc indicauit D. Thom. supra. q. 30. art. 2. ad. 3. si rectè ponderetur solutio, & cum argumento conferatur. Et ex doctrina, quã ibi tradit, interpretari possumus nonnullos Patres, qui interdum significare videntur, Angelos non cognouisse matrem Dei, vt videre licet in Bernard. hom. 1. in *Missus est*, & serm. 4. & 5. de Assumptione, vbi Angelis accommodat verba illa. *Quæ est ista, quæ progreditur?* quasi inquirentibus de persona sibi ignota: quod etiam habet Laur. Iustin. serm. de Annunt. Tamen ex D. Thoma citato loco interpretamur hæc intelligenda esse de cognitione quoad omnes circunstantias: non verò quoad substantiam, & personam ipsam. Ex hoc ergo vlterius concluditur, sicut Christus, vel fide creditus, vel clarè in Verbo visus statim adoratus est ab Angelis, quomodo multi interpretantur illud ad Heb. 1. *Et cũ iterum introducit primogenitum in orbẽ terræ, dicit. Et adorent eũ omnes Angeli eius*, semel enim præceptus est adorari ab Angelis, cũ primũ illis per fidẽ propositus est, & iterum cum re ipsa fuit incarnatus. Sic igitur etiã Beatissima ei⁹ mater, cũ primum Sanctis Angelis est cognita, fuit ab eis adorata, cum ab eis sit cognita, vt Dei mater, ac Domina omnium atque adeò, vt adoratione digna. *Decet enim* (vt Damasc. inquit,

Adoratis Virginem perseuerasse.

D. Thom.

Bernard.

Laur. Iusti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

inquit,orat. 1.de Natiuit.B.Mariæ,&.2.de Assumptione,) *Dei matrem ea quæ filij sunt, possidere,& ab omnibus adorari.*

Rursus eodem ferè discursu explicari potest,semper Virginem fuisse in Ecclesia ex hominibus cōstante cognitam, & in veneratione habitam. Ante aduēt um Christi, non quidem ab vniuersa plebe, quæ valde implicitè,& confusè, ac imperfectè Christum cognoscebat, sed à sapientibus, Patriarchis,ac Prophetis, à quibus & prænita fuit,& prædicta,vt ex Hierony.Bernard.& aliis Patribus in principio huius libri ostendimus: post Christi autem aduentum,dum in vita mortali extitit,à fidelibus omnibus qui illam cognoscebant, in summo honore est habita, vt ex antiquis historiis constat,& ex Epistolis Ignatij ad Ioānem Euangelistam. Postquam verò in cœlum translata est, singulari cultu est ab vniuersa Christi Ecclesia celebrata. Cuius rei certam fidem faciunt: primò vniuersalis consensus,& traditio Ecclesiæ,cuius initium ignoratur,quod teste Augu.lib. 4. de Bap.c.24.certum indicium est huiusmodi traditionem vsque ad Apostolorum tēpora esse reuocandā.Secundò ex antiquorū Patrum certis testimoniis,quæ partim in superioribus attulimus, agētes de dignitate, gratia,& gloria B.Virginis, partim in sequentibus sectionib⁹ afferemus.Tertiò ex diebus festis,quos Deo in memoriam, & honorem Virginis Ecclesia dicauit. Cuius modi sunt,in primis festum Annuntiationis,in quo ante mille annos,conciones habuere Augustt.Andreas Ierosolymitanus,& alij. Et multo antiquius esse constat ex Athanas. de sanctissima Deipara, & ex Leone Pap.epistol.4.cap.2. & ex Concilio Tolet.12.c. 1. quibus locis significatur festiuitatem hāc esse ab Apostolis institutā. Aliud festum est Purificationis Virginis, quod nōnulli existimarunt tempore Iustiniani Imperatoris fuisse institutum ex Nicephor.lib.17.histo.c.28. & Paulo Diaco. lib.10.rerum Romanarum. Sed licēt fortasse eo tempore fuerit speciali præcepto sancitum,seu renouatū:solēnitatē autē ipsam antiquiorem fuisse,constat ex Grego. Nysseno,Chrysost.Cyril.Alexād. concionibus de Purificatione, quæ apud Surium leguntur,& ex Leone Papa,sup.Et de hoc videri possunt, quæ tradit Albin. Flaccus, libr.de diui.offi.c.de Purificatione. Tertium est festum Assumpt. de quo in superioribus dictū est,& huius, ac præcedentis meminit Concilium Moguntiacū sub Carolo Magno.cap.36.Conc.Lugdun.c.1.de cōsec.dist.3.Quartum est festum Natiuitatis Virginis,de cuius antiquitate diximus sup.agentes de prima sanctificatione Virginis.His quatuor festiuitatibus,quæ celebriores,& antiquiores sunt, additæ sunt aliæ in Ecclesia Rom. Quinta ergo est festiuitas S. Mariæ ad Niues, ante mille ducentos annos, tempore Liberij Pap. instituta ob diuinam reuelationem, vt constat ex eius gestis, & ex antiquissima traditione,& ex insigni monumento,quod Romæ adhuc extat.Sexta est visitationis, quæ in Ecclesia Græca antiquior est, vt constat ex Græcorum Calend. In Latina verò ab Vrbano. 6. ante ducentos annos fuit instituta: postea verò in Concilio Basilensi.confirmata, vt constat ex Sessione. 43. huius Concilij. Septima est Conceptionis eiusdem Virginis, de qua supra disputatio. 3. sect. 5.latè dictum est. Octaua est Præsentationis Beatę Virginis in Templo, quæ ante multos annos in Ecclesia Latina inchoata est. Nam in constitutionibus Manuelis Imperatoris, quas in Latinū vertit Ioānes Cleondaius,quędam extat tit.de festiuitatibus, constit. 1.qua præcipitur hoc festum deseruari,ac celebrari die.21. Nouemb. quæ constitutio facta est ante quadringentos quinquaginta annos tēpore Cœlestini. 2. Et quāuis non fuerit in vniuersali Ecclesia iam inde introducta: à multis tamen Ecclesijs celebrata est præsertim in Hispania,ac tandem à Sixto Quinto vniuersali Ecclesiæ proposita. Vnde nunc rectè quadrat (quod ab Antonino.p.4.tit.15.cap.24.§.3. animaduersum est) cum in Ecclesia octo sint solennitates Deo in solum ipsius cultū dicatæ, scilicet Trinitatis,Pentecostes, Natiuitatis,Circuncisionis, Epiphaniæ, Resurrectionis, Ascensionis, & Corporis Christi, tot esse vniuersales festiuitates in Virginis honorem eidem Deo consecratas. Quibus addi possunt singulares festiuitates Virginis, quæ in diuersis prouinciis celebrantur. Quales sunt in Hispania festum Expectationis Virginis, ante nongentos annos institutum, vt ex Concilio 10.Toletano constat, & festum Descensionis eiusdem, quod in Ecclesia præsertim Toletana antiqua traditione colitur, & vtraque festiuitas à Gregorio. 13. nuper confirmata est. Tandem in vniuersa Ecclesia dies Sabbathi in peculiarē Virginis memoriam, & honorem,destinatus est. Cuius rei certum initium reperire non potui:dicitur autē inchoata fuisse in Concilio Claramontano, sub Vrbano II.ante quingentos annos,quod tamen Concilium nunc non extat.

Cultus Virginis in Ecclesia qualis, quāque antiquus.

Augustt. And. Ierosol. Athanas. Leo Pap. Conc. Tole. 12.

Nicephor. Paul. Diac.

Grego Nyss. Chrysost. Cyril.Alex. Surius. Leo Pap. Alb.Flac.

Augustt. Dies festi in honorē Virginis dicati.

Conc. Mog. Con. Lug.

Instituitur.

Sixt. V. pp.

Annuntiatio.

Conc. Tol. 10.

Templa in honorē Virginis coniectata.

Quartò principaliter testantur eandem traditionē antiquissima templa Deo in honorem Beatæ Virginis cōsecrata, quorum tàm frequens est in historiis mentio, tàmque euidens experientia, cum maiorū traditione cōiuncta, vt superuacaneum sit in eis numerandis immorari.Quod maxime illud confirmat, quia in huius cultus confirmationem magna, & frequentia miracula in huiusmodi tēplis Virgineis Deus operatur. Legantur, quæ eruditè congerit Canisius,lib.5.de B.Maria,cap. 23. 24. 25. & quæ cap.22. refert de imaginibus Virginis & veneratione earum eandem veritatē confirmare possunt. De qua re multa attigimus in præcedenti tomo agentes de imaginum adoratione.

Ex quibus omnibus constat adorationem hanc,quæ Virgini debetur, eique ab Ecclesia tribuitur, cultum Religiosum continere, quia & in Dei honorem redundat, & ad pietatem, & spirituale bonum animarum conducit. Quod maximè confirmant ea quæ de simili cultu religioso sanctorū in genere diximus, & in sequētibus sectionibus amplius explicabitur.

SECTIO II.

Ob quam potissimam rationem Beata Virgo sit adoranda.

EXpedita quæstione, an sit hæc adoratio,vt explicemus qualis, seu cuius rationis illa sit,oportet obiectum eius explicare. Et quoniam de materiali obiecto constat,cum de Beata Virgine sermo sit, solum superest vt formalem rationem huius adorationis explicemus. Triplex enim potest ratio adorationis in Virgine intelligi.

Prima ratio adorationis Virginis.

Prima igitur ratio, propter quam potest Virgo adorari,extrinseca est,qualis in reliquis, vt in cruce, vel clauis Christi reperitur. Sicut enim crux,& Christum tetigit,& instrumentum fuit nostræ redemptionis, ita multo perfectius Beatissima Virgo,& Christum tetigit, & ad nostram redemptionem est cooperata. Hoc igitur modo adorabilis est Beata Virgo ratione extrinseca,id est,quatenus Christum tetigit, ita vt tota ratio huius adorationis sit Christus.Ita sentit D.Tho.sup.q.25. art.5. Vbi Caiet.id clarius exponit. Est tamen ex eisdē auctoribus, & aliis Theologis in 3.dist.9.obseruandum,quāquam hęc ratio speculatiuè cōsiderata sufficiēs sit, vt propter eam Virgo sit adorabilis: practicè tamen,seu in vsu non esse hoc modo adorandam,præsertim communi, ac publica Ecclesiæ adoratione,non quia hoc sit intrinsecè malum,nam reuera non est.Nā si quis idoneus sit ad discernendas rationes adorationis,& cauendum omne periculum,& ad scandalum vitandum,nulla est in huiusmodi adoratione deordinatio, aut malitia.Sed tamen illius communis vsus vitandus dicitur. Primò, propter periculum, quod esse potest in adoranda creatura rationali propter diuinam excellentiā, licēt extrinsecè applicatā. Cum enim creatura rationalis per se sit capax absolutæ adorationis, propter aliquam intrinsecam excellentiam,fieri potest,vt homines,præsertim ignorantes, in errorem labantur diuinam illi tribuentes excellētiam. Propter quam causam superiori lib.diximus, neq; hominem,vt est ad imaginem Dei,neq; Sāctos, vt singulari modo sunt templa Dei,esse latria adorandos propter diuinam excellentiam.Secundò,quia maior honor personæ adoratæ est,quòd propter intrinsecam, & propriam excellentiā colatur, quàm propter extrinsecam habitudinem contactus, v.g.aut repræsentationis: quia huiusmodi honor potius est testimonium excellentiæ illius personæ,propter quam fit adoratio, quàm eius in quam materialiter terminatur adoratio.

D Thom. Caiet.

Secunda ratio ad orationis Virginis.

Secundò adorari potest B.Virgo propter intrinsecā sanctitatē,quā habet: quod est per se notum ex his quæ in genere de adoratione sanctorum dicta sunt. Quia in B.Virgine est sanctitas eiusdē rationis, & maioris perfectionis, vt supra probātū est.

Tertia ratio propter quam est adorabilis B.Virgo,assignari potest dignitas matris Dei.Hoc sumo ex D.Th.in.2.2.q.103. ar.4.ad.2.& ita declaratur. Quia hæc dignitas distincta est à dignitate gratiæ,& altioris quodammodo rationis, quam illa, vt in prin-

Universidad de Deusto
Biblioteca

in principio huius materiæ ostendimus.

Tertia ratio adorationis Virginis.

Rursus non est extrinseca, sed propria, & intrinseca ipsius Virginis, siue in ea intelligatur esse physicè, propter relationẽ realem ad Christum, quæ est in Virgine, siue moraliter, vt eodẽ loco supra citato explicui, sicut dignitas Regis est in Rege, quod satis est ad absolutam, & propriam adorationem. Est ergo adorabilis Virgo propter

Luc. 1. hanc dignitatem, sicut ipsa dixit, Lucæ. 1. *Quia fecit mihi magna, qui potens est. Et quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*: vt

Philip. 2. illi non incõmodè applicare possimus verba Apostoli ad Philip. 2. *Humiliauit semetipsam, propter quod, & Deus exaltauit illam, & dedit illi nomen quod sub Deo est super omne nomen*, scilicet, nomen matris Dei, vt in hoc nomine omne genu flectatur cõgruẽti, & accommodata adoratione. Vt enim

Damasc. supra ex Damasceno dicebamus orat. 2. de Assumptione Virginis, *Decet matrem ea quæ filij sunt possidere, & ab omnibus rebus adorari.* Ex quibus verbis confirmatur, & magis explicatur hic titulus adorationis.

Dominium Virginis in creaturas omnes vnde oritur.

Nam B. Virgo eò quòd mater Dei est, habet speciale quoddam ius, & dominium in omnes creaturas, sed vnicuique iure dominij debetur ab inferioribus adoratio: ergo.

Athanas. Maior patet ex sanctis Patribus, qui primo fundant hoc dominium in coniunctione, & affinitate inter Deum, & Virginem. Athanas. sermone de sanctissima Deipara: *Quia ipse Rex est, & Dominus, mater quæ eum genuit, & Regina, & Domina vere censetur.* Et infra quasi explicans, vel limitans hoc dominium dicit, *esse secundum sexum fœmineum*, ac si diceret esse tale, quale esse solet in vxore, vel matre, propter coniunctionem ad Regem. Quanquam enim non soleat habere supremum dominium: suam tamen potestatem imperandi habet, &

Damasc. omnes illi, tanquam dominæ, ac superiori deferunt. Vnde Damascen. libr. 4. de fide, cap. 15. *Vere enim*, inquit, *rerum omnium conditarum domina effecta est, cum creatoris mater extitit.* Et Aug. serm. 35. de Sanctis, agẽs de hac matris dignitate, *Quid*, inquit, *dicã*

Aug. *pauper ingenio, cum de te quidquid dixero, minor laus sit quam dignitas tua meretur*; & infra, *si dominam Angelorum vocitem, per omnia te esse probaris.* Et Rupert. lib. 3. in Cãt.

Rupert. circa id Cãt. 4. *Veni coronaberis, ita* (inquit) *coronaberis, vt in cælo Regina sanctorum, &*

A *in terris Regina fis regnorum.* Et Anselmus *Ansel.* de Excellentia Virginis, capit. 8. *Deus eam cuctæ secum creaturæ perenni iure dominaturam in throno gloriæ suæ collocauit.* Et eodem modo loquuntur Bernard. sermo. 1. de Assumptio. Petrus Dam. sermo. 1. de Natiuit. *Bernard. Pet. Dam.* Mariæ. Ac denique VII. Synodus, actione 4. citãs Gregorium, eam specialiter vocat *omnium Christianorum dominam*, indicans alium titulum huius dominij, scilicet, quia ad nostram redemptionem singulari modo cooperata est. Sicut enim Christus eò quòd nos redemit, speciali titulo Dominus est, ac Rex noster, ita & Beata Virgo propter singularem modum, quoad nostram

B redemptionem concurrit, & substantiam suam ministrando, & illum pro nobis voluntariè offerendo, nostramquè salutem singulariter desiderando, petendo, procurando. Propter quod *mater* etiam *omnium hominum* dicitur, vt inquit Rupert. lib. 13. *Rupert.* in Ioan. *Quia nimirum, salutis omnium causam, tunc sine dolore peperit, quando Deum hominem factum de carne sua genuit. Et tunc magno dolore parturiebat, quando iuxta crucem eius stabat.* Ergo titulus hic maternitatis, ac dominij est sufficientissima adorationis ratio. In quo magna est differentia inter Virginem, & alios Sanctos, quidquid Durand. *Durand.* dicat in. 3. d. 9. q. 3.

Sed dicet aliquis hanc rationem adora- *Obiectio.* tionis non esse à prima distinctam, quia Beata Virgo non aliter effecta est mater Dei, quàm concipiendo ipsum, contingendo: & in vtero suo portando. Respondeo *Responsio.* esse magnam, & apertam differentiã, quia

C in prima ratione solum consideratur præcisa ratio cõtactus, vel repesentationis, quę vt sic non dicit moralem dignitatem propriam creaturæ rationalis, sed solum habitudinem quandam, quæ in rebus etiam inanimatis reperitur. Item illa prima ratio non requirit causalitatem aliquam, nec propriam coniunctionem ad Christum, & Deum: sed reperiri potest in qualibet alia persona, quæ Christum tetigisset. At verò in hac vltima ratione consideratur dignitas omnino propria creaturæ rationalis, fundata in vera causalitate matris: & singulari ad Christum coniunctione: sunt ergo hi tituli valde diuersi.

Rursus tamen obiici potest, quia hæc *Obiectio.* dignitas sic explicata, & præcisè sumpta, non est sufficiens ratio absolutæ adorationis

nis. Nam si à gratia sanctificãte separetur, non constituit personam per se adorabilẽ: ergo hic titulus seperatus à secundo non

Responsio. est sufficiens ratio adorationis. Respondeo primò fieri non posse secundum potẽtiam ordinariam, & iuxta legem quasi connaturalem dignitati matris, quin dignitas gratiæ coniuncta sit, & veluti consequatur dignitatem matris, vt in superioribus ostendi: & hoc satis est, vt hæc matris dignitas per se, & vi sua intelligatur esse sufficiens ratio adorationis. Secundò, admisso illo casu, dupliciter posset fingi: primò, vt ea persona quamuis esset sine gratia: non tamen esset in peccato mortali, sed veluti in puris naturalibus adiuncta solum dignitate matris Dei, absque vlla alia gratia, vel beatitudine supernaturali, vel ordinatione, vel acceptatione ad illam: & in eo casu dico eam personam fore adorabilem propter dignitatem matris, quia est sufficiens ratio, & non esset impedita. Secundò, potest fingi talis persona in statu peccati, & inimicitiæ diuinæ, & in eo statu non posset adorari cultu saltem religioso, quia peccatum existens reddederet illam indignam tali adoratione, & impediret rationem aliam propter personæ indignitatem.

SECTIO III.

Cuius speciei, & virtutis actus sit hæc Virginis adoratio.

EXplicato formali obiecto huius adorationis, facile erit exponere, & cuius naturæ sit, & ad quam virtutem pertineat: primò enim de fide certum est Beatam Virginem non posse adorari propria, ac perfecta latria. Hæc enim soli Deo debetur propter excellentiam infinitam, & increatam, quam Virgini attribuere idololatria esset, & hoc sensu Epiphan. & Damascen. cãnane, vt hæreticos Collyridianos, qui Virginem latria colebant, & eodem dixi Ambros. lib. tertio de Spiritu sancto, capit. 12. adorationem Christi propriam non esse cum eius matre communicandam.

Virgo nõ potest propriè adorationẽ latriæ adoriri. *Epiphan.* *Damasc.* *Ambros.*

Obiectio. Sed contrà, nam Ecclesia videtur hanc adorationem Virgini tribuere, dum eam

A vocat spem nostram, matrem gratiæ, & similibus titulis eam honorat, ac si ipsa esset author gratiæ, & salutis, quòd pertinet ad cultum latriæ. Et similia reperiuntur in Sãctis Patribus, Aug. sermone secũdo de Annuntiatione, qui vocat eam *spem vnicam peccatorum.* Similia habet Bernardin. ser- *Bernard.* mone de Natiuitate Beatæ Mariæ, Ephrẽ *Ephrem.* oratione de laudi. Virginis, vbi vocat, *gaudium, salutem, & pacem mundi*, & pleraquè id genus in superioribus allata sunt. Respõ *Responsio.* detur in his omnibus non verba, sed verborum sensum esse attendendum. Quanquam enim etiam inter homines eodem verbo petamus à Rege, & ab amico Regis, vt nostri misereatur, vel nos adiuuet: tamẽ nõ idem respectu vtriusque significamus, neque idem ab vtroque postulamus: sed alterum vt faciat, alterum verò vt intercedat, rogamus. Sic igitur Ecclesia, & Patres

B loquuntur ad Virginem, quam etiam (vt supra vidimus) interdum vocant *reparatricem*, ac *mediatricem*, non immediatè, & per se, sed per Christum, quia Redemptorem nobis genuit, & apud illum plurimum valet, vt in disputatione sequenti latius dicemus. Quæ mens, & sensus Ecclesiæ tãm est per se perspicuus, & omnib⁹ notus, vt propterea Sancti nihil formident illis modis securissimè loqui.

August.

Secundò licèt supra dixerimus Beatam Virginem publico & communi cultu non esse adorandam propter extrinsecam excellentiam Christi, seu propter contactum ad illum: tamen si ita aliquando ab aliquo adoretur, certum est illud adorationis genus ad religionem pertinere, atque dici posse secundariam latriam, quatenus ab

C eadem virtute latriæ proficiscitur, quamuis reuera sit actus distinctus ab adoratione latriæ propriè, & simpliciter dictæ. Quia illa adoratio, vt terminatur præcisè ad Virginem, non est summa adoratio, neque absoluta, neque propter intrinsecam excellentiam increatam, sed est similis illi, qua reliquiæ Christi adorantur. Quæ omnia constant ex dictis supra de reliquiis, est enim prorsus eadem ratio, itaque hæc cõclusio iuxta ibi dicta explicanda est, & amplificanda.

Tertiò, si Beata Virgo propter sanctitatem gratiæ, & gloriæ adoretur, talis adoratio essentialiter eiusdem speciei est cum adoratione aliorum Sanctorum & ab

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adoratio hyperdulia Virgini debita ob sanctitatē gratiæ, quam habet.

eadem virtute proficiscitur, quia excellē- A
tia, in qua nititur eiusdem speciei est, & eodem modo essentiali Virginem perfecit. Quanquam quia hæc dignitas excellentior est in Virgine, quàm in aliis sanctis, adoratio etiam illi respondens perfectior in eadem specie, magisque illi debita est. Ad quam excellentiam explicandam Theologi hanc Virginis adorationem non simpliciter *duliam*, sed per *hyperduliam* vocarunt: quæ vox excellentem duliam significat. Circa quam vocem solum observandum est, interdum solere vsurpari ad significandam omnem adorationem, quæ aliquomodo excedit communem duliam, & inferior est, quam perfecta latria. Et hoc modo non solum dicitur de adoratione data in sanctitate gratiæ, sed etiam de aliis, vt in superioribus dictum est, & in sequenti assertione dicam. Alio autem modo, B
Hyperdulia quotuplex. & magis proprio vox *hyperdulia*, significat adorationem, quæ propter gratiam creatam datur, eminens tamen est, ac perfectissima in illa oratione, & hoc modo in præsenti sumitur: sed habet etiam hic vsus quandam latitudinem. Est enim in hoc genere quædam hyperdulia non simpliciter, sed respectu quorundam, quo modo sicut Ioānes Baptista, & Apostoli dicuntur habere excellentem gratiam, & gloriam, ita dici possunt adorari hyperduliæ. Et ita loquitur Felicianus contra secundam confessionem Andeburgensem, artic. 2. quæst. 4. Alia verò est hyperdulia non respectu huius, vel illius sed simpliciter in tali genere, & hoc modo dicitur Beata Virgo adoranda hyperdulia, quia habet summâ C
Felician. excellentiam gratiæ, quæ moraliter, & in vsu Ecclesiæ sit fundamentum, & ratio huius adorationis. Quod propterea dico, quia in Christo Domino est gratia creata, multo perfectior, quam in Virgine, propter quam posset excellentiori hyperdulia adorari, quàm Beata Virgo, tamen hic modus adorationis in Christo nō est vsitatus, quia in Christo est excellentior dignitas gratiæ vnionis.

Dubium 1. Sed quæret aliquis in quo consistat hic excessus, seu maior perfectio hyperduliæ vltra communem duliam. Quia nequè externi actus sunt diuersi vt per se constat, neque interni, cum dictum sit actus voluntatis eiusdem rationis esse, nec per se possint in intensione differre, quia interdum inferior sanctus potest intensiori affectu coli, quam Beata Virgo. *Respondetur.* Respondetur primùm esse differētiam in existimatione, à qua hæc adoratio procedit, quæ de Virgine altior est, & excellentior. Secundò in actibus voluntatis potest assignari differentia non intensionis (hæc enim est impertinens, vt rectè argumentum probat) sed veluti obiectiua, & appretiatiua, quatenus aliquis vult, & maiora honoris signa Virgini exhibere, & (quantum in se est) honorem Virginis aliorum honori præferre, ita vt si necessarium esset alterutrum prætermittere, potius aliorum sanctorum, quàm Virginis cultum omitteret. Tertiò hinc potest assignari differentia in actibus externis, possunt enim aliqui destinari ad singularē Virginis excellentiam significandam, qui aliis sanctis accommodari non possunt, vt in verborū vsu conspicitur, & alias actiones facilè accommodari potest.

Quartò adoratio illa, quæ tribuitur Virgini propter specialem matris Dei dignitatem, quamuis lato modo supra expositio *hyperdulia* vocetur: videtur tamen esse diuersæ naturæ, ac speciei à dulia, seu hyperdulia, quæ in dignitate gratiæ fundatur, & præcedenti assertione explicata est. Hæc videtur esse sententia D. Thom. 2. 2. quæst. 103. artic. 4. ad. 2. Vbi dicit hyperduliam, quæ debetur Virgini propter affinitatem ad Deum, esse potissimam speciem duliæ communiter sumptæ. *Caietan.* Vbi Caietanus admonuit Virginem habere consanguinitatem cum Christo, vt homine: affinitatem verò cum Christo, vt Deo: & ideò illi deberi specialem adorationem, *quia propria*, inquit, *operatione attigit fines diuinitatis*, id est, quia concepit, peperit, ac nutriuit Deum. Ratione probatur, quia dignitas in qua fundatur hæc adoratio, est specie distincta à dignitate gratiæ habitualis, & ad alium ordinem spectat, scilicet ad ordinē vnionis hypostaticæ, ergo adoratio in illa fundata est diuersæ rationis, quia habet obiectum formale diuersum. Dices Ergo adoratio sancti Petri propter dignitatem *obiectio.* Apostolicam, vel sancti Ioannis propter dignitatem præcursoris, erit etiam diuersę speciei ab adoratione propter sanctitatē. *Respondetur.* Respondetur non esse eandem rationem: tùm, quia hæ non sunt dignitates quæ præcisè sumptæ sint sufficiens ratio religiosi

giosi cultus, de quo nunc loquimur, sed A
sunt ministeria quædam, quæ coniuncta cum gratia conferre possunt ad maiorem quendam honorem, & venerationem. Tùm etiam, quia illa omnia ministeria immediatè ordinantur ad gratiam sanctificantem, & ita in eodem ordine constituūtur, ac propterea tota illa adoratio ad duliam pertinet: dignitas autem matris Dei in vtroque excellit.

Dubium 1. Sed quæres an hæc adoratio sit perfectior altera, quæ in gratia fundatur. Nam dignitas gratiæ (vt supra vidimus) multis excellentior videtur, quàm dignitas matris Dei præcisè considerata, ergo etiam adoratio in ea fundata erit perfectior, quia licèt altera videatur ad altiorem ordinem pertinere, quia aliquo modo respicit hypostaticam vnionem: tamen fieri potest, *Respondeo.* vt supremum inferioris ordinis excedat infimum superioris. In contrarium verò est, quia dignitas matris considerando omnia, quæ formaliter, & in virtute, vel quasi in radice includit, excellentior est (vt supra ostendimus) ergo etiam adoratio, quæ in illa nititur, perfectior est. Et confirmatur, nam propter hanc causam Ecclesia potissimum veneratur Virginem, & matrem Dei, & hanc rationem maximè prædicat, & omnibus præponit, ergo intelligit ob hanc causam illi deberi potissimum cultum. Adde hanc dignitatem matris requirere gratiam tanquam congruentem, & veluti connaturalem dispositionem, & ideò illa vna adoratione, qua adoratur mater Dei, vt sic, etiam coadoratur eius sanctitas, & omnis eius perfectio sub altiori quadam C
ratione, quatenus scilicet omnia manant ex maternitate Dei, & ad illam ordinantur. Et hic videtur perfectissimus modus adorationis Virginis, & maximè proprius, & accommodatus dignitati eius.

Dubium 3. Vltimò inquiri potest à quo habitu oriatur hæc adoratio. Ad quod tribus modis responderi potest. Primò, vt oriatur à virtute duliæ, à qua oritur adoratio aliorum sanctorum, quia hæc virtus inclinat ad honorandam personam creatam, propter quamcunque dignitatem creatam supernaturalem, vel supernaturali regulæ conformem. Sed hic modus non videtur admodum probabilis, neque consentaneus iis quæ dicta sunt. Quia ratio formalis hu-

ius adorationis est valde diuersa, & licèt sit supernaturalis: tamen est in diuerso ordine, & constituit actum valdè diuersum, non ergo est cur dicamus habitum esse eūdem. Secundò ergo dicitur proficisci ab eodem habitu Religionis, à quo oritur Dei, & Christi adoratio. Primò, quia licèt hæc dignitas matris creata sit: tamen respicit excellentiam increatam, & inde sumit valorem suum, quod videtur sufficere ad vnitatem habitus. Vnde in humanis idem habitus, qui inclinat ad honorandum Regem, inclinat etiam ad honorandam matrem Regis vt sic. Videntur enim hæc esse quasi correlatiua, & ideò consequutionem quandam inter se habere, quæ satis est, vt in eodem habitu, seu principio radicentur. Et huc spectare videtur, quod sæpe Patres dicunt, *totum honorem matris ad filium referri*. Tandem, quia hæc dignitas (vt dixi) pertinet ad ordinem vnionis hypostaticæ, ergo adoratio, quæ in illa nititur, pertinet ad illam virtutem, quæ vnionem hypostaticam veneratur. Sicut enim dulia, quæ respicit gratiam creatam, complectitur omnia quæ sunt illius ordinis, ita religio, quæ respicit excellentiam increatam, & consequenter gratiam vnionis, comprehendet omnia, quæ in eodem sunt ordine. Hic dicendi modus videtur satis probabilis.

Tertio verò dici posset hoc genus ado- *Respondeo.*
rationis constituere propriam virtutem, & habitum distinctum à cæteris, quia fundatur in singulari quadā dignitate propria, & intrinseca creaturæ. Quod satis esse videtur, vt distinguatur à virtute religionis, vt significare visus est Diuus Thomas in *D. Thom.*
citato loco ex. 2. 2. reuocans hanc adorationem potius ad duliam in cōmuni, quàm ad religionem. Quia licet vltimate totus hic honor matris, cedat in honorem filij: proxima tamen, & immediata ratio eius diuersa est, & non consideratur vt respectiua, sed vt absolutè constituit hanc personam excellentem, & veneratione dignam. Cum verò hæc dignitas singularis sit inter omnes creatas, mirum non est, quòd singularem, ac propriam virtutem requirat. Quapropter hic etiam dicendi modus probabilis censendus est. Quid autem simpliciter verius sit, aliis iudicandum relinquo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DISPVTATIO XXIII.

In tres sectiones distributa.

De Beatæ Virginis intercessione, atque inuocatione.

MAteria huius disputationis reliquis Sanctis communis est. Et quoniam de illa nihil in superioribus diximus, non omnino generalia principia prætermittemus, præsertim cum hæretici, qui hanc Virginis intercessionem detestantur, nihil singulare afferant quòd in reliquos Sanctos maiori ratione non conueniat. Curabimus tamen in ea præsertim incumbere, quæ Beatæ Virgini sunt propria. Quoniam verò inuocatio intercessionem supponit (si enim Beata Virgo pro nobis non intercederet, superuacanea esset eius inuocatio) idcircò prius de illius intercessione, ac deinde de inuocatione disseremus.

SECTIO I.

Vtrùm Beata Virgo ante statum beatitudinis fuerit aliquo modo nostræ salutis causa.

NON defuerunt hæretici, qui dicerent Beatam Virginem esse præcipuam salutis nostræ causam, vel per modum efficientiæ, vel per modum meriti, & redemptionis. In quem errorem, videntur incidisse hæretici, quos refert Epiphanius, hære. 78. & 79. Et eundem Ecclesiæ Catholicæ tribuunt huius temporis hæretici. Quoniam Catholici Virginem oramus, vt nostri misereatur, eamque nuncupamus *matrem gratiæ, & misericordiæ, reparatricem sæculi, & mediatricem generis humani.* Addunt etiam nos dicere Virginem, non tantum orare Christum, sed etiam ei imperare. Hic tamen error nullum habet fundamentum. Quòd verò sit falsa calumnia, quam Nouatores imponunt Catholicis, ex dicendis constabit.

Epiphan.

Dicendum ergo est primò Beatam Virginem non fuisse per modum causæ efficientis propriam, aut principalem causam nostræ salutis. Hæc conclusio est certissima, & in primis si intelligatur de causa prima, vel etiam de causa principali, ac per se nostræ salutis, est certa de fide. Quia Beata Virgo, nec Deus est, vt sit causa prima alicuius effectus, nec virtutem habet iustificandi, aut dandi gratiam, vel gloriã: cum etiam hoc sit proprium solius Dei, iuxta illud Psal. 83. *Gratiam, & gloriam dabit Dominus.* Vbi nomine *gratiæ*, omne supernaturale donum comprehenditur, iuxta illud Iacobi. 1. *Omne datum optimum, & omne donũ perfectum, desursum est descendens à patre luminum.* Quòd si hæc conclusio intelligatur de causa efficiente quacunque ratione, vel principali, vel instrumentali, non est expresse de fide. Quia neque est expressa in Scriptura, neque tradita, aut definita ab Ecclesia, neque ex principiis fidei euidenter colligitur: tamen est certa, ita vt oppositum asserere, plus sit quam temerarium. Quia est præter omnium Theologorum doctrinam, & sine fundamento. Neque enim Beata Virgo habet de se hãc efficientiam instrumentariam, neque vlla probabili authoritate, vel ratione dici potest Deum illam eleuare ad huiusmodi actionem: quin potius solam Christi humanitatem sentit Ecclesia esse instrumentum Deo coniunctum ad efficiendam gratiam: sacramenta verò esse instrumenta ipsius humanitatis. Quòd autem Beata Virgo sit etiam instrumentum Christi inauditum est, aliàs etiam posset dici esse instrumentum ad consecrandum (quod esset hæreticum) nullo igitur modo est causa efficiens gratiæ, præsertim si ex lege ordinaria, ac regulariter loquamur. Nam si quis dicat per modum miraculi interdum assumptam fuisse, vt instrumentum ad alicuius sanctificationem, v.g. Ioannis Baptistæ, vel alterius, id esset quidem incertum; non tamen aliqua censura dignum.

Virgo non fuit per se causa nostræ salutis, Psal. 83.

Iacobi. 1.

Vnde vlteriùs si eadem conclusio generalius intelligatur de omnibus beneficiis, non solum supernaturalibus, sed etiam naturalibus, vt sunt salus corporis, bona temporalia, &c. proportione seruata eandem habet veritatem. Quia Beata Virgo, nec causa prima potest esse horum bonorum, nec causa secunda principalis, nec ordinariè potest illa efficere, etiam instrumentaliter, nisi per modũ miraculi, quãdo Deus ei virtutem præstat. An verò ex Dei dono concessum sit B. Virgini, & positum in eius voluntate, vt hæc bona, vel omnia, vel aliqua possit in hominibus operari miraculosè, & instrumentaliter, in hoc nihil inuenio certa fide esse definiendum: probabilius tamen existimo hoc esse proprium animæ Christi, cui potentia faciendi miracula per modum habitus, seu permanentis facultatis data est, & ideò non tantum rogando Deum, sed etiam volendo, & imperando creaturis, operatur.

Quomodo Virgo salutis nostræ causa fuerit

Dico secundò, quamuis Beata Virgo, nec nos redemerit, nec aliquid de condigno nobis meruerit: tamen impetrando, merendo de congruo, & ad Incarnationem Christi suo modo cooperando, ad nostram salutem aliquo modo cooperata est. Prior pars est certa de fide, quia esse mediatorem Dei, ac hominum propriè, ac perfectè solius est Christi, vt in præcedenti tomo, in q. 26. probatum, & explicatum reliquimus. Posterior verò etiam est clara, scilicet quòd Beata Virgo tribus modis ad salutem nostram operata fuerit. Primò merendo de congruo Incarnationem. Secundò orando, & petendo, & quandiu fuit in via, de congruo merendo nobis salutem. Tertiò concipiendo Christum nostræ salutis authorem. Quæ omnia ex dictis in superioribus satis patent. Et eisdem modis sæpissimè Sancti Patres Beatæ Virgini attribuunt, quòd nostræ fuerit salutis causa, quos late supra retuli, disp. 18. sect. 4. agens de excellentia gratiæ Virginis, & disp. 3. sect. 5. explicando locum illũ Gen. 3. *Ipsa conteret caput tuum.* Præter quos videri possunt Irenæus, lib. 3. cap. 33. Anselm. lib. de Laud. Virg. cap. 9. Fulgent sermo. de Laudib. Mariæ, ex partu Saluatoris, vbi egregiè opponit Mariam Euę, vt sicut hæc fuit humani casus principium, ita illa fuerit nostræ reparationis exordium, & causa, Vnde Aug. ser. 17. de Nati. *Auctrix peccati Eua, auctrix meriti Maria.* Et Innocẽ. 3. sermo. 2. de Assumpt. *Quod damnauit Eua, saluauit Maria.* Quæ comparatio prædictũ Sanctorum sensum exponit. Eua enim nõ fuit propria, ac directa causa humani casus, quia in ea non peccauimus, dicitur autem causa nostræ ruinæ, quia Adamum ad peccandum induxit, ita igitur B. Virgo

Irenæ. Anselm. Fulgen.

Augustin. Innocen.

non fuit per se causa nostræ salutis, nec nos redemit, nec de cõdigno nobis meruit, dicitur ergo causa: quia nobis Christum genuit, & aliquo modo ipsum nobis promeruit, & obtinuit. Quo sensu dicit etiam Bernard. serm. 98. *Per te Virgo sancta, cælum repletum est, infernus euacuatus est, & ruinæ cælestis Ierusalem instauratæ.* Et infra, *Maria omnibus facta est sapientibus, & insipientibus copiosissimæ charitate debitricem se fecit, omnibus misericordiæ sinum aperuit, vt de plenitudine eius accipiant vniuersi, captiuus redemptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiã, Angelus lætitiam, tota Trinitas gloriam, denique filij persona carnis humanæ substantiam, vt non sit, qui se abscondat à calore eius.* Et Germanus sermone de Zona Domini, sic Virginẽ alloquitur, *Non est vlla sanctitas tuæ defensionis, non est numerus tuorum beneficiorũ. Nullus enim est, qui saluus fiat, nisi per te Virgo sanctissima, nemo est qui liberetur à malis, nisi per te ò purissima: nemo est cui donũ concedatur, nisi per te ò castissima, nemo est cui miserentur gratia, nisi per te ò honestissima.* Quę omnia per Christũ, quem ipsa genuit, veritatẽ habere intelligenda sunt. Quo modo etiã dixit Andreas Ierosolymit. orat. de dorm. Virg. *Sola præter naturam fuit electa ad naturam renouandam: sola deseruit opifici vniuersæ naturæ.* Quod infra explicans sic loquitur ad Virginem, *Rex desiderauit gloriã tuæ pulcritudinis, & adamauit diuitias tuæ Virginitatis, & in te habitauit, & inter nos fixit tabernaculũ, & per te Deo, & Patri nos reconciliauit.* Similiter Ephrem, orat. ad Virginem, inquit, *Per te reconciliati sumus Christo, Deo meo, Filio tuo: tu captiuorum redemptio, & omnium salus, Aue pax, gaudiũ, & salus mundi: aue mediatrix gloriosissima, aue vniuersi terrarũ orbis conciliatrix.* Deinde Petrus Damianus, sermone de Annuntiatione, *Euocatur cælestis ille conuentus, init Deus consilium, cogit concilium, facit Deus sermonem cum Angelis de restauratione eorum, & de redemptione hominum, ac statim de thesauro diuinitatis Mariæ nomen euoluitur, ac per ipsam, cum ipsa, & in ipsa totum hoc faciendum decernitur, vt sicut sine ipso nihil factum est, ita sine illa nihil refectum sit,* & multa similia habet sermone de Assumptione, vbi post multa concludit: *In Virgine virga, & baculo cruce, peccatorum spes, &*

Bernard.

Germanus.

Andr. Ierosol.

Ephrem.

Pet. Dam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

consolatio sita est, quemadmodum Propheta clara voce declarat, dicens. Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Et sermone primo de Natiuitate Virginis. Hodie, inquit, nata est illa, per quam renascimur omnes, quod tum in illa, tum in duabus sequẽtibus concionibus eleganter prosequitur. Denique Richard. Victorinus, capit. 26. in Cantic. Talis, inquit, fuit in virtutibus, tantaque fuit eius charitas, vt non solum ad eius gentem, Iudæos videlicet, extenderetur: sed ad ignotos, & notos, ad omnes denique homines dilatata fuerit, pro his indesinenter orauit, pro his solicita fuit, pro his orando exaudita fuit, dicente ad eam Angelo Gabriele, Inuenisti gratiam apud Deum, scilicet quem quærebas, omnium salutem desiderauit, quæsiit, & obtinuit: imo & salus omnium per ipsam facta est, vnde & mundi salus dicta est.

Richar. Victor.

SECTIO II.

Vtrùm Beata Virgo nunc etiam in cælo existens ad nostram salutem cooperetur, pro nobis intercedendo.

NOn inueni aliquem in particulari negasse Beatæ Virginis intercessionem potius, quam aliorum Sanctorum, neque potuit hoc in alicuius mentem cadere, seruos nimirum posse rogare pro nobis Deum: non verò matrem. Illi verò hæretici, qui generaliter, & in vniuersum negarunt Sanctos intercedere pro nobis, idem de Beata Virgine docuerunt. Horum author Vigilantius fuit, vt testis est Hieronymus, libr. contra illum, quem sequuti sunt Henriciani, vt tradit Bernardus, sermone. 66. in Cantica: & VValdenses, vt refert Antonin. quarta part. titul. 11. capit. septimo. §. secundo. Cathari, vt refert Turrecremata in summa de Ecclesia, libr. 4. part. 2. capit. 35. & Ioannes VVicleph apud VValdensem tomo tertio, de sacramentalib. capit. 108. Fundamentum horum esse potuit, vel quia inutile putarunt, quòd Beata Virgo intercedat pro nobis, cum Deus sit paratissimus ad benefaciendum nobis: vel secundò, quia putant hoc esse iniuriosum Christo, quia hoc est ponere alium mediatorem præter ipsum, ac si eius intercessio non esset sufficiens, vel denique quia existimãt sanctos ignorare res nostras, & ideo non posse excitari, vt nobis quicquam postulent.

A

Hieron. Bernard. Antonin. Turrecre. Valdens.

Ex quo tertio fundamento videtur ortus secundus error, quem Lutherani sectantur, Beatam Virginem, & alios Sanctos in genere, & in vniuersali intercedere pro nobis, quia in communi cognoscunt indigentiam nostram, labores, pericula, &c. Quæ cognitio sufficit, vt ex charitate moueantur ad optanda: & petenda nobis Diuina beneficia: at verò in particulari negant Sanctos intercedere, hoc, vel illud beneficium huic, vel illi personæ petendo, quia ignorant, quid vnusquisque desideret, vel qua re indigeat.

B

Dicendum verò est primò Beatam Virginem pro nobis in cælo orare, ac intercedere. Est de fide ex communi sensu Ecclesiæ, & traditione. Et probari in primis potest testimoniis, & rationibus, quibus probari solet in genere Sanctos orare pro nobis. Nam si alij pro nobis intercedunt, multo magis id præstabit Beata Virgo, quæ & gratia apud Deum, & charitate erga homines reliquos omnes superat. Antecedens verò de Sanctis Angelis constat frequentibus scripturæ locis. Tobiæ duodecimo: *Ego obtuli orationem tuam Domino.* Daniel decimo: *Princeps regni Persarum restitit mihi.* Apocalyps. 8. *Ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum, de manu Angeli coram Deo.* De Sanctis verò hominibus sunt egregia verba illa Petri, 2. canon. capit. 1. *Dabo autem operam frequenter habere vos post obitum meum, vt horum memoriam faciatis*, id est, habere vos in memoriam, vosque iuuare: vt hæc adimpleatis. Apocalyp. etiam capit. 5. *Viginti quatuor seniores ceciderunt coram agno habentes singuli phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum.* Et hic est communis sensus Ecclesiæ, & Sanctorum Patrum, quorum egregia testimonia congerunt Alanus toto Dialog. 3. & Bellarminus lib. 1. de Sanctorum beatitudine, capit. 18. Hic verò afferre possumus propria testimonia de Beata Virgine. Augustinus sermo. 35. de Sanctis, postquam de felicitate Virginis multa dixerat, ita ipsam alloquitur. *Has ergo tuas felicitates possidens, conuertere ad nostrarum miseriarum salutem. Inter hæc igitur fratres cum tota mentis affectu Beatissimæ Virginis nos intercessionibus committamus, vt ipsa nos sedula prece commendare dignetur in cælis. Neque enim dubium: quæ meruit pro liberandis proferre pretium, posse plus omnibus liberatis impendere suffragium.* Et multa similia habet sermone secundo de Annuntiatione. Germanus Constantinopolitanus, sermone de Zona Virginis: *Quis*, inquit, *post tuum filium, curam gerit generis humani sicut tu? quis ita nos defendit in nostris afflictionibus? quis in supplicationibus adeò pugnat pro peccatoribus? Tu enim, cum habeas maternam apud tuum filium fiduciam, & potentiam, nos tuis interpellationibus, & intercessionibus ei efficis familiares, & das salutem, & ab æterno liberas supplicio: omnia tua admirabilia sunt, ô Deipara, omnia ingentia, & aliorum vires superantia: propterea, & patrocinium tuum maius est, quam intelligentia apprehendi possit.* Et inferius concludit: *Potens ergo est tuum auxilium, ô Deipara, ad salutem, & non indiget aliquo alio ad Deum intercessore.* Quo vltimo verbo non excludit Christum, quem nomine Dei merito complectitur, nec aliorum Sanctorum intercessionem excludit: sed solum docet Virginem non vti aliis sanctis, vt intercessoribus ad Deum: sed alios potius ad Virginis intercessionem confugere. Similiter Andreas Cretensis, in sermone de Assumptione Virginis, sic illam affatur: *Abi in pace, placa Dominum pro communi figmento. Nam, quandiu versaberis in terra, te habuit parua terræ portio: ex quo tamen translata es è terra, te vniuersus mundus continet commune propitiatorium. O vitæ suppeditatrix, & vita viuentium, & causa vitæ.* Nec dissimiliter Ephrem in oratione citata, eam vocat, *Peccatorum, & auxilio indigentium apud Deum adiutricem.* Et his verbis illam salutat: *Aue valium fidelium, & mundi salus, Aue tranquillum portus, Aue refugium peccatorum, & hospitium, Aue propitiatorium laborantium, Aue animæ meæ spes bona, Aue Christianorum omnium firma salus.* Præterea sanctus Bernardus, multis in locis, hanc Beatæ Virginis intercessionem eleganter commendat, & exaggerat, vt videre licet, homilia secunda, in *Missus est*, ex qua nonnulla verba sequenti sectione referam, &

Virgo pro nobis intercedit.

Alanus. Bellarmin.

Augus.

Andr. Cret.

Ephrem.

Bernard.

A in sermone. *Signum magnum. Quod si vere est plena pietatis, & gratiæ, plena mansuetudinis, & misericordiæ, age gratias ei, qui talem tibi mediatricem benignissima miseratione prouidit, in qua nihil possit esse suspectum. Denique omnibus omnia facta est*, & quæ supra retuli. Multa similia habet in sermone de Natiuitate Mariæ, de aquæductu, & sermone secundo Dominicæ primæ post Epiphaniam, *Si pie à nobis pulsata fuerit, non deerit necessitati nostræ, quoniam misericors est, & mater misericordiæ.* Præterea sanctus Bonauentura in speculo Mariæ, læpius veritatem hanc docet, & nonnulla ex Scriptura, & ex sancti Patribus colligit, præsertim capitulo. 8. *Quia Dominus*, inquit, *potentissimus tecum est, ideo & tu es potentissima secum, potentissima es per ipsum, potentissima apud ipsum, ita vt vere dicere possis*

Bonauen.

B *illud Ecclesiast. Vigesimo quarto, in Ierusalem potestas mea.* Et infra refert Anselmum dicentem: *Exaudi pia, adesto propitia, adiuua potentissima*, & infra, *Quid mirum*, inquit, *si Maria in filio suo permaneat in æternum, cum etiam beneficia Mariæ in seruis suis permaneant in æternum?* Et infra, accommodans illud Ruth secundo: *Benedicta es à Domino filia, quia priorem misericordiam posteriore superasti, Magna*, inquit, *erga miseros fuit misericordia Mariæ adhuc exultantis in mundo, sed multo maior erga miseros est misericordia eius iam regnantis in Cælo. Vnde pro splendore prioris misericordiæ fuit pulcra vt Luna, pro splendore vero posterioris, misericordiæ est electa vt Sol. Nam quemadmodum Sol Lunam superat magnitudine splendoris, sic priorem Mariæ misericordiam superat magnitudo posterioris.* Similia repetit capit. 10. citans Bernardum dicentem, *Quis misericordiæ tuæ, ô benedicta, longitudinem, & latitudinem, & sublimitatem, & profundum queat inuestigare?* Et in toto illo libro multa congerit simili-

Anselm.

Ruth. 2.

Bernard.

C a, & capit. 5. accommodat Virgini verba illa Psalm. *Abyssus abyssum inuocat*, exponens, id est, *mater filium pro nobis*, & refert Augustinum de Virgine dicentem, *Sicut apud Deum est potentior, ita & præ omnibus Sanctis est pro nobis solicitior.* Hinc Gregorius Nicomediensis *omnipotentem*, vocat Virginem, oratione sua. Et Anselm. de Laudibus Virginis, cap. duodecimo, inquit, *Te sic Deus exaltauit, vt omnia secum possibilia esse donauerit.* Et infra, *Tu velis, & nequa-*

Psal.

Augus.

Gre. Nico.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nequaquam fieri non poterit. Ac deniquè Petr. Damian. sermone primo de Natiuitate Mariæ: *Fecit*, inquit, *tibi magna, qui potens est, & data est tibi omnes potestas in Cælo, & in terra, & nihil tibi impossibile, cui possibile est desperatos in spem beatitudinis reuocare. Quomodo enim illa potestas potentiæ tuæ poterit obuiare, quæ de carne tua, carnis suscepit originem? accedis enim ad illud arcum reconciliationis humanæ altare non solum rogans: sed etiam imperans, Domina, non ancilla.* Quæ posteriora verba calumniantur, valdequè reprehendunt hæretici huius temporis, vt refert Canisius libr. 5. cap. 11. vbi similia verba refert ex Bonauentura, & propter hanc causam, nobis imponunt, quod rogemus Virginem vt iubeat filium facere, quod petimus. Sed nullus Christianorum hoc modo orat. Quod enim per metaphoram, dictum est ad exaggerandam efficaciam intercessionis Virginis, non est proprie vsurpandum, sicut Iosue. 10. dicitur. *Obediente Deo voci hominis*: Vnde non fit, nos, cum rogamus Deum, imperare illi.

Canis.

Iosue. 10.

Rationes ad hanc veritatem confirmãdam colliguntur ex prædictis verbis Sanctorum. Prima, quia Beata Virgo, dum in mortali corpore vixit, orabat pro hominibus: ergo multò magis in patria. Antecedens neque ab hæreticis negatur, quia constat ex Scriptura sacra in hac vita fideles, & iustos orare pro aliis, & Lucæ. 2. Beata Virgo rogauit filium, vt indigentibus subueniret. Consequentia verò probatur, quia orare pro hominibus est opus charitatis, misericordiæ, ac religionis: sed Beata Virgo in statu beatitudinis, nec minore charitate nos prosequitur, nostriquè miseretur, nec minus Deum colit, ac reueretur, quàm in via, ergo ex hac parte non minus excitatur in patria ad orandum Deum pro nobis, quàm in via. Aliunde verò in superioribus ostensum est Beatam Virginem intueri in Verbo, quæ hic geruntur apud nos: ergo hinc etiam potentior erit ad orandum in patria, quàm in via: quia in via, nequè omnes nostras miserias ita cognoscebat, & quas cognoscebat, non semper considerabat, sicut nunc eas semper in Verbo contemplatur. Præterea ex parte Dei nihil est quod huic intercessioni magis in patria obstet, quàm in via. Quia quamuis

Luc. 2.

A Deus sit paratissimus ad benefaciendum nobis: nihilominus vult rogari à nobis tàm pro nobis, quàm pro aliis, quia ita vult nobis benefacere, vt tamen velit per media charitati, & religioni magis consentanea, nobisque vtiliora, sua bona nobis elargiri: ergo eadem ratione vult rogari à Virgine pro nobis ad maiorem sui gloriam, & charitatis Virginis ostensionem, & vt secundùm ipsum Beata Virgo à nobis honoretur, vt par est, vt statim dicemus. Denique nulla fit in hoc iniuria Christo: sed totum potius in illius gloriam cedit, quia (vt in fine superioris tomi quæst. 26. artic. primo diximus) quamuis solus Christus sit per se mediator præcipuus inter nos, & Deum, nihilominus sancti homines, & Angeli quodam modo sunt mediatores, tamen per ipsum Christum. Nam ad ipsum, & per ipsum intercedunt pro nobis, & ita etiam Beata Virgo in nomine eius petit, cum pro nobis orat, & per ipsum impetrat, quidquid impetrat. Quia quidquid omnes homines, & ipsa etiam Virgo à Deo obtinent, per merita Christi obtinent, vt in eodem priori tomo, quæstione decima nona, latissimè probatum est. Sic igitur per Virginis intercessionem non obscuratur, sed illustratur potius Christi gloria, quandoquidem tota illa oratio Virginis Christo nititur, & non adhibetur eò quòd merita & orationes Christi per se sufficere non possint: sed quia ipse voluit vt conuenienti modo, & ordine nobis applicarentur, vt eadem applicatio in maiorem nostram vtilitatem, & suorũ sanctorum, ac præsertim Beatæ matris suæ honorem cederet.

B

C

Ex quibus rationibus colligitur Beatam Virginem non solum in generali, sed etiam in particulari pro nobis orare. Quia omnia, quæ adduximus, hoc probant, & si quod obstaret, maximè quòd res nostras ignoraret. Atqui certissimum est illas agnoscere (vt in superioribus ostensum est.) Nam licèt de modo cognoscendi, & de multitudine rerum cognitarum disputatio sit inter Theologos: tamen quòd res nostras aliquo modo cognoscat, quantum ad statum suæ beatitudinis, & ad Ecclesiæ vtilitatem necessarium est, nullus catholicus dubitat. Id enim non solum de Beata Virgine, sed

sed etiam de cæteris Sanctis proportione seruata vniuersalis Ecclesia sentit. De qua re in materia de beatitudine disputatur latius in. 1. part. quæstio. 12. & in. 1. 2. quæst. 3. & 2. 2. q. 83. & videri potest August. libr. de cura pro mortuis agenda. c. 15. & Greg. 12. Moral. c. 13.

August.
Gregor. Pap.

Vltimò colligitur ex dictis, non solum intercedere pro nobis Beatam Virginem, sed etiam eius intercessionem esse omniũ efficacissimam, vt omnes Sancti citati docent, & rationes factæ conuincunt. Quin potius, si vera sunt quæ de charitate, & gratia Beatæ Virginis in superioribus docuimus, existimo à B. Virgine in hac potestate, & efficacia, nõ solum Sanctos singulos: sed omnem etiam cælestem curiam superari. Itaque, si cogitatione fingamus Beatã Virginem aliquid postulare, totamque curiam cœlestem illi resistere (sicut apud Danielem vnus Angelus alteri resistebat) potentior esset, maiorisquè efficaciæ, & valoris apud Deum Virginis, quàm reliquorum Sanctorum omnium oratio. Et ita quidem sentiunt Sancti Patres paulò ante citati, estquè dignitati matris maximè cõsentaneum, & perfectissimæ gratiæ, & charitati Beatæ Virginis quodammodo debitum. Et ideò Ecclesia & frequentius, & altiori quodam modo orat ad Virginem, quàm ad reliquos sãctos, vt iam iam dicemus.

Efficacia Virginæ intercessionis quanta.

B

SECTIO III.

Vtrùm B. Virgo sit à nobis oranda.

HAeretici qui negant Virginem orare pro nobis, consequenter negaturi sunt ipsam esse â nobis orandam. Quia neque petere ab illa possumus, vt nobis bona elargiatur tanquam eorum author, neque etiam vt à Deo vel Christo ea nobis obtineat, si pro nobis non orat. In quo errore versantur omnes hæretici citati sectio. præcedenti, & præterea omnes huius temporis nouatores, qui generaliter dicunt inutile esse interpellare sanctos, quia nos non audiunt: & illicitum, quia est contra gloriam Christi vnici mediatoris nostri: nullus tamen hæreticus fuit, qui admittens aliquem Sanctorum posse à nobis orari, hoc specialiter Beatę Virgini denegauerit.

C

A Qua propter dicendum est, Beatã Virginem inuocandam esse, & orandam ab hominibus. Conclusio est de fide ex communi vsu, & consensu totius Ecclesiæ, ac perpetua traditione Sanctorum, quæ colligitur ex omnibus supra adductis. Vbicunquè enim dicunt Beatam Virginem orare pro nobis, & ipsam orant, & a nobis orandam esse docent. Præterea in canone Missæ, & in liturgiis Iacobi, Basilij, & Chrysostomi, sæpe fit inuocatio, & oratio ad sanctissimam Virginem, ex quo euidẽter colligitur hanc esse Apostolicam traditionem. Accedunt præterea sancti Patres, Augustinus, sermone. 18. de Sanctis. *Accipe itaquè quæcunquè exiles, quæcunquè meritis tuis impares gratiarum actiones, & cum susceperis vota, culpas nostras orando excusa, admitte nostras preces intra sacrarium exauditionis, & reporta nobis antidatum reconciliationis, &c.* & similia habet sermone. 35. de Sanctis, & Anselmus, de Laudibus Virg. capit. 12. *Rogamus te Domina, per ipsam gratiam, qua te pius, & omnipotens Deus sic exaltauit, & omnia secum possibilia esse donauit, quatenus id apud ipsum impetres, nec sis obsecratu difficilis, quia procul dubio ideo vnigenitus filius tuus Dominus noster Iesus Christus erit ad concedẽdum promptissimus.* Optima etiam sunt verba illa Germani Constantinopolitani in sermone de Zona Virginis. *Quæso vt in aduentu filij tui, cum assistemus omnes iudicandi, tu vt maternam habens fiduciam, & maximam potentiam, valida illa manu tua ab æterno igne nos eripias.* Illustris etiam est, quamuis vulgaris, locus ille Bernardi, homil. 2. in *Missus est. Si insurgant venti tentationum, si incurras scopulos tribulationum, respice stellam, voca Mariam. In periculis, in angustiis, in rebus dubiis Mariam cogita, Mariam inuoca. Non recedat ab ore, non recedat à corde, & vt impetres eius orationis suffragium, nõ deseras conuersationis exemplum.* Et in sermone. *Signum magnum. Quid ad Mariã accedere trepidet humana fragilitas?* Et infra. *Amplectamur vestigia Mariæ, fratres mei, & deuotissima supplicatione beatis illius pedibus prouoluamur, teneamus eã, nec dimittamus, donec benedixerit nobis. Potens est enim, nõne vellus est medio inter rorem & arcam, mulier inter Solem, & Lunam, Maria inter Christum, & Ecclesiam constituta.* Et in sermone de Nat. Mariæ. *Ad patrem vere-*

B. Virgo inuocanda & oranda.

August.

Anselm.

German. Constantinop.

Bernard.

baris

Universidad de Deusto
Biblioteca

baris accedere, Iesum tibi dedit mediatorem, A sed forsitan, & in ipso maiestatem vereare diuinam, aduocatum habere vis, & ad ipsum, ad Mariam recurre, &c. quæ latè, & eleganter

Athanas. prosequitur Athanas. in serm. de sanctissima Deipara sub finem, sic inquit. *Ad te clamamus, recordare nostri sanctissima Virgo, & retribue nobis pro exiguis istis eloquiis magna dona ex diuitiis tuarũ gratiarum, tu quæ gratia plena es. Nam ideo his vocibus, vt ex re ipsa desumptis, & natura laudatoriis, præcipue in tuum encomium vtimur, si quando hymnus, si quando laus tibi, siue à nobis, siue ab*

Gregor.Naz. *vniuersa Ecclesia offertur.* Gregor. Nazian. orat. 18. de laudibus sancti Cypriani, de eodem sancto hæc refert. *Virginemque Mariam supplex obsecrans, vt periclitanti suppetias ferret, ictiuq́, & chameuniæ pharmaco se*

Gregor.Nyss. *se communiret.* Et Gregor. Nyssenus similia B refert in oratione de Gregorio Thaumaturgo, cui Virginem inuocatam apparuisse significat. Neque est dissimile, quod de eiplo refert Rupertus Abbas, initio Can-

Rupert. Con.Ephes. ticorum. Tandem in Concilio Ephesino, frequentes sunt homiliæ Cyrilli, & aliorũ Patrum, in quibus Beatę Virginis auxiliũ,

6.Synod. & opem implorant. Et in.6. Synodo, actio. 18. Constantinus Imperator fidei subscribens ait, *sperare se salutem consequi à multorum muntrũ datore Deo intercessionibus sanctæ immaculatæ Deiparæ.* Et in.7. Synod. act.

7.Synod. 6. tom. 6. cum relatus esset canon. 15. Conciliabuli Constantinopol. vbi anathema fertur in eum, qui Deiparæ intercessiones syncera fide non postulauerit: respondet

Epiphan. Epiphanius totius sacrosanctæ synodi nomine: *In his firmata, & stabilita catholica Ecclesia, ab iis qui aliter, quàm dogmata, & traditiones eius habent, sentiunt, non vult confirmari.* Et Concil. Basilienſe, ſeſ. 43. *Inter omnes*, inquit, *qui cælestem Regem pro nobis interpellant, præcipue ad gloriosissimam illam, & omni laude dignissimam Dei genitricem Mariam est recurrendũ, quæ quantò altior extitit, tantò humilius ad nos respicit, omnes ad*

Con.Basil. *se trahere cupiens, pro quibus in vtero gestauit*

Con.Trid. *saluatorem.* Denique Trident. ſeſ. 25. generatim definit sanctorũ inuocationẽ. Vnde his addi possunt omnia testimonia, quę inuocationi Sanctorũ cõmunia sunt, quæ tãtò efficacius conuincunt de Virgine, quãtò ipsa excellentior est ipsis.

Prętereà adiungi potest ratio similis illi, quæ sect. præcedenti facta est. Quia Beata Virgo orat, & intercedit pro nobis, & hoc modo nos adiuuat, cur ergo non expediet illam orare, vt hoc ipsum beneficium nobis præstet? Inter homines enim non solum rogamus eum, qui rem optatam præstare potest: sed etiam eum qui apud eum intercedere potest: quid ergo obstare potest quin simili modo ad Virginem oremus? Neque enim timendum est ne nostras orationes non agnoscat, quia (vt probauimus, & vniuersa Ecclesia sentit) res nostras cognoscit, & præcipuè orationes, quæ maximè ad illius honorem, & statum beatificum, & ad nostram vtilitatem pertinent. Deinde non obstat Christi honor, quia sicut ipsa Virgo per Christum orat, & sicut nos, cùm Deum oramus, per Christum petimus, ita cum oramus Virginem, non aliud petimus, quàm vt Christum ipsum pro nobis oret, vel Deum per Christum: & vt nostram indignitatem, & infirmitatem suppleat, & ita totum redundat in gloriam Christi. Atque eadem ratione totum cedit in diuinam gloriam: quia hæc oratio ad Virginem prę dicto modo, & sensu facta nõ ad cultũ latriæ, sed ad cultũ duliæ, vel hyperduliæ pertinet.

Obiect. Dices, Nonne maior esset fiducia, maiorque Dei gloria, si immediate ad Deum accederemus? Respondetur, interdum Respond. hoc facere, bonum esse, ac expediens: tamen quôd aliquando per Virginem accedamus, etiam est illi placitum, & per se conueniens. Primò, ob maiorem reuerentiam Diuinæ maiestatis, vt significauit Bernardus locis supra citatis. Secun- Bernard. C dò, propter matris honorem. Vt enim Deus amicos suos honoret, interdum per eos facit, quod sine illorum intercessione non concedit, sicut legimus fecisse cum Abraham, & Abimelech, Genesis. 20. & Genes.20. clarius cum Iob, & amicis eius Iob. 42. *Iob autem seruus meus orabit pro vobis, faciem* Iob.42. *eius suscipiam.* Tertiò, vt dignitas intercessoris suppleat inopiam nostram, vnde Virginem interpellare, non est de Diuina misericordia diffidere: sed de propria indignitate, & in dispositione timere: Vnde Bernardus dicta homil. in *Missus est.* Bernard. *si* (inquit) *criminũ immanitate iactatus, &c.* & eodem sensu dixit in serm. de Natiuita. Mariæ. *Hæc peccatorum scala, hæc tota ratio spei*

spei meæ. Et similia multa habent Petrus Andr.Cret. Richard. Vict. Damian. Andr. Creten. & alij supra citati, & optimè Richardus Victorinus, capit. 23. in Cant.

Ex his sequitur non solum esse à nobis Virginem orandam: sed etiam præ omnibus sanctis. Primò, quia eius oratio dignior est, & efficacior (vt oltẽdimus) & ipsa quò nos magis amat, humiliorquè est, eò prõptior est, & solicitior pro nobis. Secũdò, quia eius oratio vniuersalior est, nam quidquid Bernard. alij impetrãt, aliquo modo per Virginem impetrant, quia (vt Bernardus dixit) illa est mediatrix ad mediatorem, & veluti collum, per quod influentiæ capitis ad corpus descendunt, & ideò epistol. 174. monet Bernard. vt quidquid Deo offerre volumus, per Mariam offeramus, *vt eodem* Germam. *aluco ad largitorem gratiæ gratia redeat, quo fluxit*, & sermon. *signum magnum. Totum*, inquit, *nos habere voluit per Mariam.* Et Germanus, serm. de Zona, *Nemo est, cui donum conceditur, nisi per te.* Et ideò vocant illam *refugium nostrum, naufragantium portum*, & similibus encomiis, quæ passim in citatis sanctis reperientur. Et hinc ortum est vt inter alios sanctos non vtamur vno vt intercessore ad alium, quia omnes sunt eiusdem ordinis: ad Virginem autem tãquam ad Reginam, & Dominam, alij adhibentur intercessores. Quo sensu Angelicam salutationem aliis sanctis recitamus, vt nimirũ eam pro nobis Virgini repręsentent. Rursus, hinc etiam fit interdum vt nonnullos sanctos ad hæc, vel illa specialia beneficia obtinẽda singulares aduocatos habeamus, Augus. vt constat ex vsu Ecclesiæ, & indicauit Augusti. epist. 137. Virginem autem ad omnia habemus vniuersalem aduocatam, quia in C omnibus est potentior, quàm cęteri in singulis. Hinc denique ortum est vt Ecclesia sancta, & præstatioribus modis Virginem oret, eam vocando *spem nostram, vitam dulcedinem, matrem misericordiæ, &c.* Et frequẽtius, ac instantius ad illam, quàm ad reliquos sanctos oret. Nullus enim est dies, in quo non illi publicas orationes offerat, vel in horis canonicis, vel in Missæ sacrificio, vel signo publicè dato semel, aut bis, aut ter in die, vt vniuersus populus Virginem deprecetur. De qua consuetudine nihil omnino certum reperire potui, quamuis in vita D. Bonauenturæ referatur, eius authoritate, & diligentia cœpisse introduci consuetudinem præbendi signũ in occasu Solis ad Virginem salutãdam, quod in superioribus etiam tactum est. Præterea in cõcionibus etiam publicis orationem ad Virginem præmittit: de qua consuetudine legi potest Arboreus. 4. Theosophiæ. cap. 6. & Castro verbo, Oratio. hæresi. 4. Deinde ad eam inuocandam plures dies festos illi habet dicatos, vt supra latè explicuimus. Sentit ergo Ecclesia Virginis intercessionem, & orationem præ omnibus aliis sibi esse vtilem, ac necessariam, est ergo Beata Virgo à nobis præ omnibus oranda. Vt autem Bernardus dixit, ne oratio inefficax Bernard. sit, post Deum est à nobis amanda, & imitanda.

QVAESTIO XXXVIII.

De Baptismo Ioannes in sex articulos diuisa.

De qua re disputant Doctores in. 4. dist. 2. & expositores Sanctarum scripturarum, Matth. 3.

DEinde considerandũ est de Baptismo, quo Christus, baptizatus est. Et quia Christus baptizatus est baptismo Ioãnis: primò cõsiderandũ est de baptismo Ioãnis in cõmuni: secũdò, de baptizatione Christi.

¶ Circa primum quæruntur sex. ¶ Primò, vtrum cõueniens fuerit quòd Ioãnes baptizaret. ¶ Secundò, vtrùm ille bapiismus fuerit à Deo. ¶ Tertiò, vtrũ cõtulerit gratiã. ¶ Quartò, vtrũ alij prẽter Christũ illo baptismo debuerint baptizari. ¶ Quintò, vtrùm baptismus ille cessare debuerit Christo baptizato. ¶ Sextò, vtrũ baptizati baptismo Ioãnis erant postea baptizandi baptimo Christi.

DISPV-

Universidad de Deusto
Biblioteca

DISPVTATIO XXIIII.

In sex sectiones distributa.

De Ioanne Christi præcursore.

QVoniam ab hac disputatione præcipuã iam nunc huius materiæ partem exordimur, in qua de mysteriis vitæ, ac mortis Christi Dñi, ac de eo præsertim tẽpore, quo sese hominibus publicè manifestauit, ac prodidit: tractãdum est, operæpretium duximus à Ioãne Christi præcursore initium sumere, quoniam & ad hoc præcipuè est missus, vt de Christi aduentu publicum testimonium prædicaret, & ab illius baptismate Christus cognosci, ac manifestari cœpit. Dicemus ergo primò de ipso Ioãne, quis, qualisvè fuerit, & ad quod munus à Deo assumptus, quibusq; gratiæ donis, ac priuilegiis ornatus sit, deinde de baptismo eius in genere, ac tandẽ de Christo à Ioanne baptizato, & ab æterno Patre inter Iordanis fluẽta manifestato disseremus.

SECTIO I.

Vtrùm Ioannes Baptista fuerit præcursor Messiæ in lege promissus.

DVo sunt præcipua in scripturis vaticinia, quibus futurus Messiæ præcursor prædictus est. Primũ est apud

Isai. 40. Isai. c. 40. *Vox clamantis in deserto, Parate viam Dñi, rectas facite in solitudine semitas*

Malach. 3. *Dei nostri.* Alterũ est apud Malachiam. c. 3. *Ecce ego mitto Angelũ meum, & præparabit viam ante faciem meam.* Quę testimonia (vt

Iustin. Mart. Præcursor Christi à Prophetis prædictus. indicauit Iustinus Martyr dialogo cũ Tryphone, enarrans præsertim prius testimoniũ) si ante rem impletã cõsiderentur, obscurã prophetiã, & ambiguũ continere sensum videri possunt: postquã tamen manifestata veritas est, ac Ioãnes Christũ prædicauit, & post prædicationẽ eius lex, Prophetæque cessarunt, & in Christo impleta sunt omnia, quæ de Messia prædicta olim fuerant, satis apertè monstratũ est prænunciari hisce in locis Messiæ præcursorem.

Euseb. Prosper. Iustin. Vnde Euseb. libr. 9. de Demonstr. cap. 5. & Prosper. de predictionib. & promissionib. Dei, par. 3. c. 1. & Iustinus supra significãt, inter alia signa, quę data sunt Iudęis ad cognoscendũ Messiæ aduentũ, id vnũ fuisse, quòd ante illũ præcursor quidam, tãquam publicus præco anteceſſurus esset, qui & hominũ referaret aures, & oculos illumina ret, vt venientẽ Messiã, & audire possent, & cognoscere. Quapropter meritò huius præcursoris munus sub duplici metaphora in illis testimoniis significat. Primò enim appellatur *Vox*. Quia (vt inquit Epiphan. hæres. 69. circa mediũ.) *vox est præparatiua auditus hominũ, primum enim in articulatã vocem sonantem reddere solent clamantes, è longinquo vocantes eos, qui ab ipsis aliquid audire debent. Et vbi illi vocem solam audierint, & mentem ad audiendum conuerterint, aureſque præparauerint, tunc is qui sonantem vocẽ emisit, de cetero distinguit sermonem, quem dicere voluit. Sic etiam Ioãnes vox fuit, aures hominum præparans, non enim ipse verbum, sed, post ipsum venit Verbũ.* Deinde appellatur *Angelus*, non natura (vt sensit Origenes, tomo 5. in Ioan. & eius tacito nomine Cyril. refert, lib. 1. in Ioã. c. 7. & Beda Marc. 1.) sed munere, & officio, vt ijdem Patres tradũt. Quia nimirum præcursor Dñi futurus erat nuncius à Deo missus, qui clamaret, & aduentũ Messiæ hominibus nuntiaret, sicq; viã Dño præpararet. Vnde quasi ad euertendũ illum errorẽ dixit Ioan. cap. 1. *Fuit homo missus à Deo, homo*, inquit, propter naturã, sed *missus à Deo*, & ideò Angelus ministerio. Vt autem notauit Chrysost. in imperfecto in Matthæũ, homil. 27. singulariter vocatus est *Angelus*, præcursor Domini, vt sanctitas eius, ac vitæ puritas, quæ tãto muneri necessaria erant, indicarentur. *Puto*, inquit, *quod glorioſior est Ioannes, quia homo fuit, & propter virtutis meritum, Angelus est vocatus, quam si nomine Angelus, & natura fuisset. Angelus enim hoc ipso, quod Angelus non est virtutis præmium, sed naturæ proprietas. Iste autem mirabilis est, qui in humana natura Angelicam sanctitatẽ transgressus est, & obtinuit quod non habuit natura, per gratiam.*

Primum igitur omnium constat ex his testimoniis, promissum fuisse à Prophetis quendam hominem Messiæ præcursorem, cuius id esset futurum munus: Præparare scilicet viam ante faciem Messiæ, non solum nuntiando aduentum eius, (quod aliis quoque Prophetis commune fuit) sed etiam ostendendo illum præsentem, & quasi digito monstrando, & prædicatione sua homines disponendo, vt illum susciperent. Vnde Chrysostomus supra. *Omnes*

Omnes Prophetæ venturum testati sunt, ille solus iam venisse monstrauit: Deinde alij Prophetæ missi sunt vt aduentum eius annuntiarent: iste autem vt præpararet viam ipsius: aliud autem est aduentũ eius annuntiare: aliud est viam præparare. Nuntiantibus aduentum eius prædicationis sermo commissus est: præparanti autem vias, humana correctionis opus iniunctum est.

Ioannes Baptista Messiæ præcursor à Deo promissus. Ioanne 1. Secundo constare ex his facilè potest has prophetias impletas esse in Ioanne, atque adeò illum fuisse precursorem Messiæ à Deo promissum. Primò quidem, quia priorem prophetiam exposuit idem Ioannes de seipso Ioannis. 1. vbi interrogatus à Iudæis, quisnam esset, cum negasset se Christum esse, Eliam, aut Prophetam, & ipsi vrgerent dicentes. *Quis es vt responsum demus iis qui miserunt nos? quid dicis de teipso?* ait. *Ego vox clamantis in deserto dirigite viã Domini, sicut dixit Isaias Propheta.* Vbi clarè affirmat esse se præcursorem Messiæ, illum, quem sub nomine vocis Isaias ante prædixerat, & ita etiam exposuerunt Matth. & Lucas, capit. tertio, & Marcus capit. primo. Posterius autem testimonium, de ipsomet Ioanne exposuit Christus Matth. vndecimo, dicens. *Hic est, de quo scriptum est, Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam.* Secundò hoc patet ex consensione verborum vtriusq; prophetiæ cum rebus à Ioanne gestis, & in Ioanne. Primum enim verè is dicitur *vox clamantis in deserto.* Quia, vt Lucas dicit capit. tertio, *factum est Verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto, & venit in omnem regionem Iordanis prædicans baptismum pœnitentiæ.* Quin potiùs vniuersa ejus vita appellari potest perpetua quædam vox *clamantis in deserto*, quia ab vtero matris cœpit Christum in montanis Iudææ prædicare, ac diuulgare; & statim ac natus est, per patrem suum cœpit de Christo prophetare, ac prædicare. Nam (vt dicit Ecclesia in hymno sancti Ioannis) per ipsum fuit vox Zachariæ restituta, & gratia prophetiæ communicata, qua Christi aduentum prædicauit, dicens. *Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitauit & fecit redemptionem plebis suæ.* Deinde statim ab infantia eremum inhabitare orsus (vt infra dicemus) quamuis non verbis, factis tamen ac exemplo Christum

Matth. 3. Luc. 3. Marc. 1. Matth. 11.

Ioan. 3. Tota Ioannis vita vox clamantis in deserto.

virtutisque viam prædicare cœpit. Inde tandem postea egressus, propriè, & verè fuit *vox clamantis*, seu, *vox clamans in deserto.* Quod ad literam (vt inquit Cyryllus in Esai. & Euseb. supra) intelligitur de deserto propè Iordanem, in quo pœnitentiam prædicare exorsus est. Per metaphoram verò (vt inquit Hieronymus) *intelligitur Ecclesiæ solitudo*, de qua Isai. 35. dicitur. *Lætare deserta sitiens, exulter solitudo, & floreat quasi lilium.* Hęc enim deserta erat notitia Dei, & ab idolis tenebatur. Verba itẽ alterius prophetiæ optimè in Ioannẽ conueniunt, qui & nuntius Dei fuit, & Angelicam in terris vitam agens, missus à Deo Patre est *ante faciem suam*, id est, ante Verbum incarnatum, quod *faciem* Patris dicitur iuxta illud Psalmi. 79. *Domine Deus virtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus.* Vel certè missus est ab ipsomet Verbo, *ante faciẽ suam*, id est ante se ipsum, iuxta communem phrasim Scripturæ. Vnde Zacharias Luc. 1. intelligens completam esse in filio suo hanc prophetiam, inquit. *Tu puer Propheta altissimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini parare vias eius.* Parauit autem viam Domini (vt in vtraque prophetia prædictum erat) prædicando Christum iam venisse, & Regnum cœlorum propè esse, & hortando omnes ad pœnitentiam, vt sese ad Christum, & spirituales eius fructus suscipiendos compararent. Est igitur manifestè in Ioanne impleta vtraque de præcursore Messiæ, prophetia: ipse ergo fuit præcursor à Deo promissus. De quo nonnulli Patres etiam interpretantur illud Psalm. 131. *Paraui lucernam Christo meo.* Ita Cyrillus libr. primo in Ioann. capit. septimo, & Tertullianus libr contra Iudæos, capit. nono, vbi sic inquit. *Nec nouum est Spiritu Sancto, Angelos appellare eos, quos ministros suæ virtutis Deus præfecit. Idem enim Ioannes nõ tantũ Angelus Christi vocatus est, sed & lucerna lucẽs ante Christũ, Paraui enim*, inquit, *lucernã Christo meo, vt Dauid prædicat. Quare ipse Christus veniẽs adimplere Prophetas, dicit ad Iudæos. Ille fuit lucerna ardens, & lucẽs*, vtpote qui nõ tãtum *vias eius præparabat in eremo, sed & agnum Dei demonstrando, illuminabat mentes hominum præconio suo.* Eandem expositionem, habent Idacius Clarus libro. 1. contra

Ioannes Christi lucerna. Psal. 131. Cyrill. Tertul. Idacius Cla.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aug. Hieron. Varimadum Arianum non longè à principio, Aug. & Hieron. eundem Psalmum exponentes.

SECTIO II.

Quod nam fuerit munus præcursoris.

INhoc munere explicando hęritici huius temporis mirè allucinantur, & infinita mẽdacia cõfingũt. Dicunt enim Baptistæ ministeriũ fuisse abrogare Mosaicam legem, sicut de facto, inquiunt, & iure abrogauit, & cæremonias Mosaicas abstulit, totumque statum religionis mutauit. Hinc præterea addunt ipsum nouum testamentum inchoasse, & baptismum in illo permansurum instituisse, gentesque ad illum, & ad Ecclesiæ societatem manifestè recepisse, & alia similia, quæ late refert Canisius libr. de sancto Ioanne, capit. 6. Ad hæc autem portenta asserenda solum nituntur verbis illis Christi. Luc. 16. *Lex, & prophetæ vsque ad Ioannem.* Propter quæ nõnulli etiam Patres asseruerunt Ioannẽ fuisse antiquæ legis finem, & nouæ principium. Vnde Cyril. Ierosolymit. cat. 3. *Veteris,* inquit, *testamenti finis, & noui principiũ est baptismus. Ioãnes erat dux eius, quo maior inter natos mulierum nullus, qui finis erat Prophetarum. Omnes enim Prophetæ & lex vsque ad Ioannem, & idem erat rerum Euangelicarum principium, initiũ enim Euangelij Iesu Christi erat Ioannes baptizans.* Et infra vocat Ioannem huius gratiæ ducem. Et sanctus Paulinus in natali. 9. de sancto Felice, sic inquit.

Hic est præcursor Domini, & Baptista Ioannes,
Idem Euangelij sacra ianua, metaque legis.

Insuper Petrus Chrysologus sermone. 91. de sancto Ioanne in hunc modum loquitur, *Christi præco, arcanum Patris, filij nũtius, signifer superni Regis, peccatorum venia, Iudæorum correctio, vocatio gentium, & (vt propriè dicam) legis, & gratiæ fibula.*

Sed horum hæreticorum sententia, & in Christum iniuriosa est, & nullo nititur apparenti fundamento. Dicendum igitur est præcursoris munus illud dumtaxat fuisse, quod in prædictis Prophetarum testimonijs continetur, quodque Zacharias Lucæ. 1. illis verbis complexus est. *Tu puer propheta Altissimi vocaberis, præibis*

A *enim ante faciem Domini parare vias eius, ad dandam scientiam salutis plebi eius.* Hãc verò *scientiam salutis,* præcursorisquè ministerium apertiùs explanat Ioannes capit. 1. dicens. *Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum. Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine.* Primum ergo, ac præcipuum munus præcursoris fuit, vt testimonium de Christo perhiberet, prædicando ipsum esse Messiam in lege promissum, & vt populum præpararet, ac disponeret ad hoc testimoniũ de Christo suscipiendum. Quod partim fecit exemplo vitę innocentissimæ, & integerrimæ, partim prædicando pœnitentiam, & ad hunc eundem finem (vt infra dicemus) ordinatus est baptismus eius, quo mediante multitudinem hominum congregabat quibus Christum, ac Messiã annuntiabat. Et ita exponunt hoc munus præcursoris Patres omnes exponentes prædicta Ioannis, & Lucæ testimonia, præsertim Augustinus, Ambrosius, Chrysostomus, Cyrillus, & alij, quos statim referam. Confirmatur ex rationibus, quas sancti assignant, ob quas fuit necessarium hoc præcursoris munus: nimirum quoniam Christi aduentus futurus erat occultus, & in humilitate, ac paupertate, ideoque conueniens fuit, vt præter alia signa de Messia exhibita præcederet etiã quidem testis omni exceptione maior, qui illum veluti digito demonstraret, vt rectè dicit Augustinus tractatu. 35. in Ioannem. Accedebat præterea, homines propter innumera peccata fuisse veluti obcęcatos ad videndum lumen Christi, quare expediens idcirco erat, vt prædicatio Ioannis præcederet, qua homines ad pœnitentiam prouocaret, vt ablatis densissimis delictorum tenebris, splendidissimum iustitię solem intueri possent, vt Augustinus latè prosequitur homilia. 20. & 21. de sanctis, & Origenes tom. 5. & Chrysostomus, homilia. 5. in Ioannem, præcursoris ergo munus nullum aliud fuit, quàm testimonium reddere Messiæ, & præparare homines ad illud testimonium suscipiendum.

Ex quo infero, & dico secundo, non pertinuisse ad munus præcursoris ferre legem

Nouam legem, aut testamentum condere non fuit munus præcursoris. Isai. 33. Ioel. 2. gem gratiæ, aut nouum condere testamentum. Est de fide, & probatur primò, quia id non esset aute Christum præcurrere, sed munus potiùs ac dignitatẽ Christo præripere. De illo enim solo scriptum erat Isai. 33. *Dominus Rex noster, Dominus legifer noster,* & Ioel. 2. *Filij Sion exultate, & lætamini in Domino Deo vestro, quia dedit vobis Doctorem iustitiæ.* Quæ testimonia, aliaquè similia fusè explicuimus, & confirmauimus in præcedenti tomo, disputat. 47. sectione. 2. sed omnia clarius explicuit Ioannes capit. 1. dicens. *Non erat ille lux, sed vt testimoniũ perhiberet de lumine.* Et infra refert testimonium eiusdem præcursoris dicentis. *De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, quia lex per Moysem data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.* Sub gratia autem, quę à veteri lege distinguitur, vniuersa lex gratiæ comprehenditur, in qua potissimum est gratia ipsa, & efficacia, quam ad illam cõferendam habet. Propter quam ad Roman. 8. vocatur à Paulo, *lex spiritus vitæ in Christo Iesu.* Et cõfirmatur, quia nunquam æternus Pater iussit nobis, vt obediamus præceptis Ioannis, sed filij sui dicens. *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui, ipsum audite.* Matth. & Luc. 9. &. 2. Petr. 1. Neque Christus ipse præcepit nobis seruare mãdata Ioannis, sed sua, Ioan. 13. *Mandatum nouum do vobis,* & capit. 14. *Mandata mea seruate.* Et capit. 15. *Si præcepta mea seruaueritis; manebitis in dilectione mea.* Et Matthæ. vltim. dicit Apostolis. *Docete omnes gentes, docentes eos seruare omnia quæcumque mandaui vobis.* In tota autẽ Scriptura nullum est verbum in quo insinuetur Ioannem fuisse legislatorem: ergo hęretici hoc asserentes & sibi ipsis contrarij sunt, qui nihil credendum existimant, nisi quod in Scriptura habetur, & ipsi Scripturæ repugnant, quæ solum Christum facit legis gratiæ authorem. Et cõfirmatur secundo, nam præceptum de suscipiendo baptismo (quod videtur esse veluti summa totius legis gratiæ, & in quo ipsi hæretici multũ ponunt) non est à Ioanne latum, sed à Christo. Tum quia (vt infra probabo) baptismus Christi valdè diuersus est à baptismo Ioannis, & præceptum de baptismo Christi durat, de baptismo autem

Matth. 9. Luc. 6. 2. Pet. 1. Ioã. 13. 14. & 15. Matth. vlt.

Ioannis nullũ est, imò nec fuisse vnquam etiam quando Ioannes baptizabat, verisimile est, vt infra dicemus. Et quidem tametsi fuerit, ad legem gratiæ non pertinuisse, certum profecto est, cùm in illa non obliget, neque obligauerit vnquam. Tum etiam, quia Ioann. 3. legimus Christũ dixisse. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto,* de Ioanne verò nec scriptum, nec traditum habemus quòd similia verba, quæ præceptum indicare possunt, protulerit. Nec sine causa dixit Christus; *Ex aqua, & Spiritu Sãcto,* vt significaret se nõ præcipere baptismũ Ioãnis, qui erat in sola aqua: sed suum, qui futurus erat etiam *in Spiritu Sancto,* vt dicitur Ioan. 1. Tandem lex noua, vel est idem quod nouum testamentum, vel in illo continetur: sed non est testator noui testamenti Ioannes, sed Christus; non enim Ioannes morte sua, sed Christus illum confirmauit, teste Paul. ad Hebr. 9. non ergo Ioannes est author legis nouæ, sed Christus. Neque enim à Ioãne factæ sunt promissiones noui testamẽti: sed à Christo, neq; in Ioannis meritis fundantur, sed Christi, nec Ioannes fundauit Ecclesiam, instituit Sacramenta, summusvè illius est Pontifex, sed Christus, vt prędicta disputatione. 47. superioris tomi latiùs tractatum est.

Ioan. 3. Ioan. 1. Heb. 9.

Hinc dico tertiò Ioannem non immutasse, neq; abrogasse legem veterem, neque hoc ad munus illius pertinuisse. Hæc assertio de fide est, & necessariò sequitur ex præcedenti. Quia lex vetus non est abrogata, nisi per nouam. Neque authoritas abrogandi legem est nisi apud eum, qui authoritatẽ habet illam cõdendi. Vnde vtraque authoritas æquè soli Christo in Scriptura tribuitur, ad Galatas tertio, *Christus nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictus,* & infra. *Quid igitur lex, propter transgressionẽ posita est, donec veniret semẽ, cui promiserat,* & infra. *Priusquam veniret fides, sub lege custodiebamur cõclusi, in eam fidem quæ reuelanda erat. Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, at vbi venit fides iã nõ sumus sub pædagogo.* Per fidẽ autẽ intelligit Paulus viuã fidẽ Christi & gratiã noui testamẽti, sicuti apertè explicuit subiungens. *Omnes enim filij Dei estis per fidem in Christo Iesu. Quicunque enim in*

Lex vetus nõ est à Ioanne abrogata.

Galat. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christo baptizati estis, Christum induistis, & capitul.4. *Cùm essemus paruuli, sub elementis mundi eramus seruientes: at vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret, vt ad optionem filiorum reciperemus.* Et deinde postquam veritatem hanc varijs modis, ac testimonijs Scripturę confirmasset, cõcludit. Itaq; *fratres nõ sumus ancilla filij, sed liberæ, qua libertate Christus nos liberauit.* Nõ ergo Ioãnes, sed Christus legẽ veterem abrogauit, nosque ab illius iugo, & seruitute liberauit. Quapropter in scriptura vbicũq; excluditur lex, statim gratia Christi iubiũgitur. Act.15. *Quid tentatis Deũ imponere iugũ super ceruices discipulorũ, quod neq; Patres nostri, neq; nos portare potuimus, sed per gratiã Dni nri Iesu Christi credimus saluari.* Et ita hæc veritas vt manifesta supponitur B ab omnibus Patribus, & Theologis, vbicũq; de cessatione legaliũ disputat, vt videre licet præsertim in Augustino & Hieronymo in epistol. quas inter se mutuò de hac materia scripserũt. Adiũgi etiã potest in hunc usum, & præcedẽtis assertionis cõfirmationẽ locus ille Deuter. 18. *Prophetã de gẽte tua, & de fratribus tuis, sicut me suscitabit tibi Dñs Deus tuus, ipsum audies,* & infra. *Prophetã suscitabo eis de medio fratrũ tuorũ similem tui, & ponam verba mea in ore eius, loquetur que ad eos omnia, quæ præcepero illi. Qui autẽ verba eius, quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego vltor existam.* Quod testimonium de Messia esse intelligendum in superiori tomo, disp.2. fusius ostendi. Prædicitur autem in illo Messiã futurum alterum legislatorẽ diuinę legis: & insinuatur nõ obscurè Moysi legẽ tuisse obseruandam, donec ipse veniret, & nouã, diuinaque præcepta ferret. Ille ergo diuinus Propheta fuit author nouæ legis, & abrogator veteris, & non Ioannes, qui interrogatus à Iudæis, an esset Propheta, verè ac fideliter respondit, *Non.* Vt enim notauit Cyrill. lib. 1. in Ioan. c. 24. non scisitabantur illum an esset qualiscunq; Propheta (hoc enim modo nõ inficiaretur esse se prophetã) sed an esset ὁ προφήτης, id est ille Propheta, cuius præcepta, & leges audituri essẽt. Et ideò meritò respõdit se non esse prophetam illum, sed esse vocẽ præparantem homines vt essent dispositi

Lex vetus per Christũ abrogata. Act.15.

Deut.18.

Cyrill.

ad audiendum illum prophetam, eiusque fidem, & Euãgelium suscipiẽdum. Et hoc sensu dixit rectè Augustin. serm.10. de sanctis Ioannem sub lege existentem Christũ proclamasse, & prædicasse, & hoc modo legem ad Euangelium transmisisse. *Quod enim,* inquit, *nondum natus de secreto materni vteri prophetauit, & expers lucis iã testis est veritatis, hoc est intelligendũ, quod latens sub velamine, & carne literæ, & Redẽptorẽ mũdi spiritu prædicauit, & nobis Dominum nostrũ de quodam legis vtero proclamauit,* & infra. *Quod autem Ioãnes in carcere cõstituens ad Christũ discipulos suos ordinat, legem ad Euangelitũ transmittit,* & infra. *Præmittitur ante Iesum Christũ Ioãnes, quasi testamentũ vetus ante nouum.* Similiter Hilarius can.14. in Matt. *Ioannes,* inquit, *formã prætulit legis, quia lex Christũ prædicauit, & Ioannes profectus ex lege est, Christũ ex lege prænuncians.* Elegãtiùs, & apertiùs Chrysost. hom.3. imperfecti, tractãs illa verba, *Vox clamantis in deserto. Vox,* inquit, *est sonus cõfusus, nullũ secretũ cordis ostẽdens,* & infra, *Verbũ autẽ est sermo rationabilis mysteriũ cordis aperiẽs,* & infra. *Ideò ergo Ioãnes dictus est vox, nõ verbũ, quia per Ioannẽ nequã misericordias suas Deus, neq; iustitias, nequã ante cõstitutionẽ mũdi præparata cõsilia, demõstrauit sed hoc tantùmodo, quia aliquid magni facere Deus in hominib⁹ meditabatur: postea autẽ per filiũ suũ plenissimũ mysteriũ suæ voluntatis aperuit,* & infra allegoricè exponẽs locustas quas manducabat Ioannes. *Quod docebat,* inquit, *idem manducabat, volatilia quidem erant, non autem magna, nec satis in altũ volantia, quia Iudæi, quibus à Ioãne pœnitentia sola iniungebatur, secundũ iustitiam* C *legis, meram pœnã viuebant, non secundum spiritualia, & altissima Christi præcepta,* & infra. *Ideò Ioãnes mel agreste edebat, quoniam adhuc ante Christum, ante spiritum sanctum constitutus sub lege, legis vtebatur eloquijs, insipidis, insuauibus: & agrestibus,* & infra, *filius Dei sub lege factus est, vt eos qui sub lege erant redimeret, & educeret: Ioannes autem sub lege natus est, non vt eos qui sub lege, erant educeret, sed vt essent sub lege & secundum legem & viuerent, & docerent: propterea nihil extra legem aut fecit, aut docuit: sed tantum pœnitentiam prædicauit.*

Aug.

Hilar.

Chrysost.

Prætereà ex re ipsa, & ex processu Euãgelicæ historię facilè cõuinci potest Ioãnem

nem, neque factis suis legis opera neglexisse, neq; verbis illam non esse obseruàdam docuisse. Si enim Iudæi frequenter Christo obijciebant, quod (ipsorum existimatione) legẽ transgrederetur, quomodo crimen hoc non obseruassent in Ioanne, aut cur illud dissimulassent? Deinde in Actibus Apostolorũ sępe legimus, præsertim cap.21. vsq; ad.26. quam acriter Iudęi Paulum persequerentur, quod gentibus cõmunicare, legẽ transgredi, & templum violare videretur, ac docere non esse necessarium legẽ Moysi obseruare; quid igitur facturi essent, si Ioannes ante Christi, & Apostolorum prędicationem, ac miracula legem abrogare ausus esset. Adhæc, cum baptismus Ioannis non esset legi contrarius; sed potius quodam modo consentaneus, eò quod aquæ baptismata, ac lauacra frequentissima essent in illa lege; nihilominus tamen quoniam nouum baptizandi ritum introducebat, ad illo interrogant. *Quid ergo baptizas si tu nõ es Christus, neque Elias, neque Propheta?* ergo si aliquid contra legem aut faceret, aut doceret, multò magis, illud obijcerẽt, eiusq; rationem postularẽt: ergo id asserere alienum est ab Euangelica historia, voluntarièque confictum.

Act.11.

Obiectio. hæreticorũ.

Sed hæreticorum respondendum obiectionibus, qui præcipuè nituntur verbis illis: *Lex, & Prophetæ vsq; ad Ioannem.* In quibus duo sunt explicanda, alterum de duratione Prophetiæ, alterum de durationе legis: quorum primum licet ad præsentem cõtrouersiam pertinere non videatur, per se tamen difficultatem habet, quia non solum ipse Ioannes Propheta fuit: sed etiam multi post ipsum prophetauerunt, præsertim Ioannes Euangelista, & alijs de quibus in Actibus Apostolorum fit mentio, & in epistolis Pauli, & alijs, & præsertim in Apocalypsi multa spiritu prophetico dicta continentur. Imò & in antiquis Prophetis multa sunt, quæ vsque ad Ioannem nõ sunt impleta, sed tempora legis gratiæ respiciunt. Dicendum verò est cum Hieronymo Matt.11. sermone esse de Prophetis, qui de Christo vẽturo scripserunt. Nam quia Ioannes non solum illum venturum esse dixit, sed iam venisse ostendit, & digito demonstrauit, ideò vsque ad illum dicuntur esse prophetiæ. Nam licet in eis multa contineantur posterioribus impleta temporibus, tamen

Respõsio.

Prophetiæ vsque ad Ioãnem duravisse quomodo intelligẽdum. Hieron.

A quia præcipuus omnium prophetiarum scopus erat Christus, ideò absolutè dicuntur prophetiæ esse vsque ad illud tẽpus, in quo Christus præsens manifestari cœptus est. Aliam interpretationem statim trademus.

Altera pars de lege, primò potest in eundem sensum exponi ex verbis Matthæi *cap.11. Prophetæ, & lex vsque ad Ioannem prophetauerunt.* Vbi non dicitur Lex, vsq; ad Ioannem durasse: sed prophætasse. Vniuersa enim lex quędam erat prophetia, mysteria Christi repræsentãs: quæ dicitur prophetasse vsque ad Ioannem, quia ex eo tempore cœpit impleri. Antea enim erat veluti grauida, & sub velaminibus, ac figuris Christum continebat, à temporibus autem Ioannis parturire est orsa, quando iam non in figuris, sed apertè Regnum cœlorum prędicare, & Christus cœpit ostendi. Et hanc expositionẽ indicauit Euthym. cap.58. in Lucam, & capit.20. in Matth. qui aliam expositionem addit, dicens omnes Prophetas, & legem vsque ad Ioannem Iudæis prophetasse, eumque fuisse vltimum prophetarum: deinceps verò nullum alium eis prophetasse. Vel aliter dicamus sensum esse, legem durasse vsque ad Ioannem (vt philosophicis terminis vtamur) intelligendum esse intrinsecè durasse vsq; ad illum, quia toto ipsius tempore durauit, & iam inde abrogari cœpit, quasi extrinsecè, quia tunc cœpit Euangelium prędicari, & homines præparari ad deferendam illam legem, altioremque amplectendam. Vnde Ambros. libr.8. in Lucam, in principio, C *Lex, & Prophetæ vsque ad Ioannem, non quia lex defecit. sed quia incipit Euangelij prædicatio. Videntur enim minora compleri, cum potiora succedunt.* Et ad eundem ferè modum exponit Augustin. lib.83. quæstionum, in.58. aliam partem de prophetia, vbi dicit Ioannem prophetiæ gestasse personam: Christum autem, qui per prophetiam prænuntiabatur, Euangelij duxisse personam, & ideò prophetiam cœpisse minui, postquam id, quod prænuntiabat aduenit. Itaque sentit ideò dictum esse: *Lex, & Prophetæ vsque ad Ioannem,* quia ex tunc antiqua prophetia minui cœpit. Vnde inferius inquit. *Postquam ergo prophetia ipsa in Ioanne constituta digito ostendit præsentem, quem venturum ab exordio generis humani cecinerat, incipit minui, atque inde*

Legem duravisse vsque ad Ioannem quomodo intelligendum. Matth.1.

Ambros.

Augustin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ueſcere prædicatio regni Dei. Et in eodē ſenſu A Hieronymus epiſt. 151. Algaſiam. quæſt. 1. *Lex*, inquit, *& Prophetæ uſque ad Ioannem prophetauerunt, non quod Ioannes prophetarum ſit finis, & legis: ſed ille qui Ioannis teſtimonio prædicatus eſt.*

Ioannes initiū legis nouæ, & finis veteris quomodo.

Ex his conſtat, quis ſit ſanctorum Patrum ſenſus, quorum authoritate hæretici abutuntur. Vocant enim Ioannem principium legis nouæ, & finem veteris in eodem ſenſu, quia ab illo prædicari cœpit, & promitti regnum Cœlorum, & demonſtrari Chriſtus noui teſtamenti conditor; & ita dici poteſt Ioannes quaſi extrinſecum principium nouæ legis, ſicut lucifer dicitur eſſe initium diei, & finis noctis. Vnde Tertull. libr. 4. in Marcion. cap. 33. *Agnoſcamus*, inquit, *Ioannem conſtitutum inter vetera, & noua, ad quem deſineret Iudaiſmus, & à quo inciperet Chriſtianiſmus*, quod infra explicans ſubdit. *Ioannes antecurſor, & præparator oſtenditur viarū Domini Euāgeliū ſuperducturi, & regnum Dei promulgaturi.* Sic etiā Gregor. Nazian. orat. 21. in laudem Athanaſij, Ioannem vocat, *lucernam ante lucem, vocem ante ſermonem, mediatorem ante mediatorem*, & ſubdit, *mediatorem, inquam veteris, & noui teſtamenti*, & orat. 20. Baſilium cum Ioanne conferens, inter alia inquit, *Ipſe quoque inter duo teſtamenta medius, illius videlicet literam euertens, huius autem ſpiritū in publicam efferens, ac per externæ, & viſibilis legis euerſionem occultam legem implens.* Quæ verba per accōmodationē de Baſilio dicūtur: nomine autem *viſibilis legis*; intelligi videtur lex carnis: nomine autem *legis occultæ*, lex ſpiritus, & rationis; propriè verò pertinent ad Ioannem Baptiſtam. Non ſunt autem ita intelligenda, ac ſi Ioannes directe euertiſſet legem veterem, aut contra illam prædicaſſet: ſed quod regnum Cœlorum, & ſpiritum legis nouæ, & eius authorem paulatim oſtendens, ac prædicans, quoddā fuerit legis veteris euertendæ principiū. Hinc denique Aug. libr. quæſtionum veteris, & noui teſtamenti, in. 69. ſimul dicit prædicante Ioanne ceſſaſſe legem veterem, & illam nihilominus duraſſe vſque ad Chriſtum, per quē obrogata eſt, & ſimul etiam dicit legem & prophetas fuiſſe vſque ad Ioannem, & fuiſſe vſque ad Chriſtum.

Tertul.

Greg. Naz.

Auguſt.

Quia vtrumque iuxta diſtinctionem poſitam verum eſt.

Artic. I.
SECTIO III.

Quam ſanctitatis, & gratiæ perfectionem, fuerit Ioannes Baptiſta conſequutus.

IN hac ſectione ſermo eſt de gratia ſanctificante, nam de gratijs gratis datis in ſectione. 5. dicendum. Duplex autem perfectio gratiæ diſtingui poteſt: altera, quę conſiſtit in collatione boni: altera, quæ ad remouendum malum pertinet. De priori dicemus in ſectione hac, de poſteriori verò in ſequenti.

Dico ergo primò perfectionem gratiæ, & ſanctitatis, quam B. Ioannes eſt conſequutus, fuiſſe eximiam. Hæc aſſertio dupliciter explicari poteſt, primò abſolutè, ita vt ſenſus ſit Ioannem dignioribus, atq; excellētioribus ſanctis, & Dei amicis eſſe annumerandum, & hoc ſenſu eſt de fide, vt eſt vniuerſalis Eccleſiæ ſenſus, ac traditio, quæ ſatis probatur teſtimonio Angeli, Luc. 1. *erit magnus coram Domino*, & infra. *Ipſe præcedet ante ipſum in ſpiritu, & virtute Eliæ.* Vbi Ambroſ. *Non corporis*, inquit, *ſed animi magnitudinem declarauit, eſt coram Domino magnitudo animi magnitudo virtutis. Aetatē enim animæ numeramus nō pro ratione temporis, ſed pro qualitate virtutis*; & infra. *Ideò fortaſſe in ſpiritu, & virtute Eliæ, quia ſanctus Elias, & virtutē habuit magnā, & grātiam.* Similiter & Procopius ibidem docet more Scripturæ ſacræ ſolum eum magnum prædicari, qui virtute & ſanctitate, verē magnus, & ſingularis exiſtit. Quod etiam optimè declarauit Angelus verbo illo, *coram Domino.* Homines enim ea vident & in exiſtimatione habent, quæ apparent, Deus autem intuetur cor. Et hoc ſaltem conuincit ſermo Chriſti Matthæi. 11. *Inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta.* Ex quibus verbis licet colligere alterā rationem explicandi hanc Ioannis ſanctitatem, eum cum alijs conferendo. In ea verò exponenda duo ſunt extrema vitanda.

Vnum eſt eorum, qui propter prædicta Chriſti verba exiſtimare poſſent Ioannem in perfectione ſanctitatis, & gratiæ omnibus hominibus teſtimonio Chriſti anteponi, Alterum eſt hæreticorum huius tēporis, qui vel ad vitandum extremum errorem, vel certè, quia ipſi neq; inæqualis ſanctitatis

ſanctitatis gradus, neque veram aliquam in hominibus ſanctitatem agnoſcunt: ſed ſolā imputationē iuſtitiæ Chriſti, negant vera illa eſſe de perfectione ſanctitatis intelligenda: ſed ſolum de excellētia muneris, & officij præcurſoris. Sed in primis quod Chriſtus de perfectione vitæ, ac ſanctimoniæ loquutus ſit, tum ex ipſis verbis, tum ex Sanctorū Patrum expoſitione euidenter cōſtat. *Quid*, inquit, *exiſtis in deſertum videre arundinē vento agitatā?* Hic certè non officiū: ſed animi virtutem, conſtantiamque commendat. *Quid exiſtis videre hominem mollibus veſtitū?* Quibus ſane verbis vitæ auſteritatem, ac ſeueritatē perfectamq; mundi abnegationem declarat. *Sed quid exiſtis videre? Prophetam? etiam dico vobis plusquam Prophetam: ijs* quidem verbis muneris magnitudinē, ac dignitatem exaggerat, non tamen vt in ea perſiſtat: ſed vt ex illa ad explicandā excellentiam ſanctitatis aſcendat. Vnde ſequentibus verbis ſatis indicat eum ſicut munere, ita & ſanctitate, & innocentia Angelū fuiſſe. Ac tandē iure iurando confirmat, *inter natos mulierum non ſurrexiſſe maiorē Ioanne Baptiſta.* Eō vel maximè quod nomine Prophetę Iudæi in cōmuni, ac vulgari ſermone intelligebant hominē, qui non ſolum futura prædiceret: ſed etiā ſingulari quadam virtutis laude, & Dei familiaritate polleret. Vnde Ioan. 9. cum phariſæi cæcum interrogaſſent, quid de Chriſto ſentiret, ille reſpōdit, *quia Propheta eſt*, illo verbo ſignificans illum eſſe eximium, ac ſanctiſſimum virum. Similiter turbæ Chriſti ſanctitatē confiteri, & laudare volentes, ſæpe dicebant eum eſſe Prophetam, aut Prophetam magnum ſurrexiſſe, & Deum viſitaſſe plebem ſuam, cum ergo Chriſtus interrogat, *quid ex iſtis videre? Prophetam?* cōmuni & conſueta ſignificatione, Prophetæ nomine vſus videtur. Vnde cùm ſubiungit eſſe *pluſquā Prophetam*, planè indicat non ſolum munere: ſed etiam ſanctitatis gloria inter cæteros Prophetas excelluiſſe, quod ſtatim apertius declarās dixit. *Inter natos mulierū, &c.*

Ioannis ſanctitas excellens.

Prophetæ nomē apud Iudæos excellens.

Ioan. 9.

Chryſoſt.

Accedunt Sanctorum Patrum teſtimonia, & expoſitiones. Chryſoſtom. homil. 37. in Matth. hęc verba Saluatoris de magnitudine ſanctitatis intelligens ex rebus ipſis ita confirmat, *Veniat tibi in mentem menſa illius, educatioque, & mentis altitudo, ita enim in terris, quaſi in cœlis verſabatur,* &c. & hom. 27. operis imperfecti. *Quanto vox proximior verbo, non tamen verbum, tanto Ioannes propinquior Chriſto, non tamen Chriſtus*, & iterum, *Vide ergo, quia omnibus ſanctis eſt maior, cui ſolus Chriſtus eſt prior.* Hęc autem Chryſoſtomi verba ſupra tactam difficultatem inculcant, quoniam in aliud extremū inclinant. Ita enim videtur Chryſoſt. ſanctitatem Ioannis extollere, vt ſolū Chriſtum ei anteponere videatur, quod cōmune ei eſt cum reliquis Patribus, vt videre licet in Theophylact. Euthymio, & alijs expoſitoribus. Ambr. lib. 5. in Lucam propè finem, qui dicunt Chriſtum comparare Ioannē cum natis ex mulieribus humano, & communi natiuitatis modo, non verò cum nato ex Virgine. Vnde Ambroſ. *Hunc* (id eſt Ioannem) *omnibus dico eſſe maiorē, ſed inter mulieris, nō Virginis natos. Maior enim fuit iis, quibus æqualis eſſe poterat ſorte naſcendi. Alia iſta natura eſt, nec cū humanis generationibus cōparāda.* Sentiunt igitur hi Patres Ioannem omnibus ſanctis teſtimonio Chriſti eſſe prælatum, Chriſto ipſo dumtaxat excepto. Quin etiā iuxta expoſitionem Aug. lib. 2. contra aduerſar. leg. & Prophæt. cap. 5. & tract. 13. in Ioan. & Epipha. hereſ. 26. & Chryſoſt. in imperfecto, quem Theophylact. & Euthym. imitantur, ipſemet Chriſtus fecit hanc exceptionē, cum dixit. *Qui autem minor eſt in regno Cœlorum, maior eſt illo*, ſeipſum vocans minorē in Regno Cœlorū, quia & minor erat ætate, & apud homines in Eccleſia militante (quam Regnum Cœlorū appellat) in minori eſtimatione habebatur. Quæ expoſitio propter authoritatē dictorum ſanctorū valde probabilis eſt, quamquam Cyrillus lib. 2. Theſau. cap. 4. eò quod illa abuteretur Eunomius, vt Chriſtum purū hominem faceret, eā reijciat. At verò (vt Iuriſperiti dicunt (*exceptio firmat regulam*, ergo Chriſtus ſe ſolum excipiens, affirmat Ioannem eſſe omnibus alijs, ſine vlla exceptione maiorem. Quapropter Ambroſ. ſerm. 94. hæc eadem verba tractans. *Præcellit*, inquit, *cunctis, eminet Vniuerſis, antecellit Prophetas, ſupergreditur Patriarchas, & quiſquis ex muliere eſt inferior eſt Ioanne.* Et Cyrillus Ieroſolymita. cat. 3. ad illuminatos. *Etiamſi Eliam Tesbitem dixerit eße in Cœlū aſſumptum, attamen non eſt, hic maior Ioanne, Enoch translatus eſt, ſed non eſt maior Ioanne. Moyſes maximus legislator, & omnes*

A *Ioannis ſanctitas excellens.*

B *Ambroſ.*

C *Auguſt.* *Epiphan.* *Chryſoſt.* *Theophyl.* *Euthym.* *Cyril.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

prophetæ, sed non maiores Ioanne. Non ego prophetas prophetis audeo comparare, sed ipse Dominus noster, & illorũ Dominus Iesus pronuntiauit. Maior inter natos mulierum Ioanne non surrexit: non inter natos Virginum, sed mulierum. Magna serui ad conseruos comparatio: filij vero ad seruos minime comparanda est gratia, & excellentia. Aug. serm. 23. de sanctis, *Si in natis mulierũ, hoc est in hominibus, nemo exurrexit maior Ioãne Baptista, quisquis Ioanne plus est, nõ tantum homo, sed & Deus est*, & præfat. in. 2. enarrationem in Psalm. 29. tractans verba illa Psalm. 44. *Vnxit te Deus Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis*, colligit Christum non esse vnctum eo modo, quo cæteri homines iusti, Patriarchæ, Prophetę, Apostoli, Martyres, & quidquid magnum est in genere humano. *Quandoquidem*, inquit, *nihil maius extitit in genere humano quam Ioãnes Baptista, nec in natis mulierum exurrexit. Si quæris excellentiam hominis, Ioannes Baptista est. Cuius autẽ Ioãnes se dicit non esse dignũ corrigiã calceamẽti soluere, quid erat ille nisi amplius quàm cæteri homines?* Interpretatur ergo hanc gratiæ magnitudinẽ de excellentia gratię sanctificãtis, quam in nullo pro homine sentit esse maiorem, quàm in Ioãne Baptista. Eodem ferè modo loquuntur alij Patres in concionibus de Ioanne Baptista, Maximus, Honorius, Eusebius Emissenus, Petrus Chrysologus, Bernardus, Laurentius Iustinianus, & alij. Sed inter omnes excedere videtur Cyrillus lib. 2. thesauri, cap. 4. vbi prædicta verba tractans, inquit, *Non maior inter natos mulierum tẽpore dicitur, sed virtutis sublimitate, qua ad eos peruenit terminos quo natura humana peruenire potest.*

Augusti. *Maxim. Honori. Eus. Emi. Petr. Chry. Bernard. Lau. Iusti. Cyrill.*

Nihilominus huiusmodi sanctorum Patrum dicta prudenti moderatione explicãda sunt, & ad verba Saluatoris, & ad rem, de qua agimus, applicãda. In primis enim certum est in huiusmodi sanctorum comparationibus non posse B. Virginem comprehendi. Etenim in gratiæ, & sanctitatis perfectione B. Virginem superiorem Ioanne extitisse, indubitatum est, atque etiam eo tempore, cùm Christus prędicta verba protulit, vt ex tractatis in superioribus satis constat. Neque quoad hoc verba Christi difficultatem habent, vt ex dicẽdis facilè constabit, præsertim, cùm dici possit non cum fœminis, sed cum viris tantum illum contulisse. Nõnulla autem Patrum verba, præsertim Chrysostomi, Ambrosij, & Aug. quæ videntur vniuersaliora, & veluti per quandam exaggerationem dicta, piè interpretanda sunt, & vel ad sensum verborũ Christi accommodanda: vel saltem dicendum B. Virginem ita esse cum Christo cõiunctam, vt cum illo excipi intelligatur. Nam sicut Theologi dicunt dictionem exclusiuam non excludere concomitantia, ita dici potest, cum nonnulli Patres asserũt solum Christum esse maiorem Ioanne, nõ excludi Virginem, sed potius cum Christo copulari, & comprehendi. Cuius manifestum argumentum est, quia alijs locis anteponunt Virginem non modo omnibus sanctis hominibus: sed etiam omnibus Angelis, quorum testimonia superius attulimus: Ioannem verò nunquam præferunt omnibus Angelis, vt videre licet citatis locis, & Petrus Chrysologus serm. 127. ad summũ vocat illud *Angelis parem*, & eodẽ modo loquutus fuit Aug. serm. 22. de sanctis. Quin potius Aug. lib. 2. contra aduers. legis, & Prophet. cap. 5. & lib. quæstionum veteris testam. q. 28. dicit alios Prophetas esse æquales Ioãni, licet non maiores, quę est etiam sententia Hieronymi Matth. 11.

Ioannes minor Virgine. *Pet. Chrys. Aug.* *Hieron.*

Deinde ex vi verborum Saluatoris non constat Ioannem esse sanctiorem omnibus sanctis noui testamenti, præsertim Apostolis, nõ quòd hoc affirmare dignum aliqua censura sit: sed quòd sit incertum, & Christi testimonio probari nõ possit: Christus enim de præterito tempore vsque ad illud, in quo ea verba protulit, loquutus est, dicens, *Inter natos mulierum non surrexit maior.* Vnde non sequitur maiorem vnquã postea fuisse surrecturum neminẽ. Quod in verbis Lucæ euidentius apparet, vbi nõ simpliciter *maior*, sed inter prophetas *maior*, dicitur: ergo inde nõ colligitur esse maiorem Apostolis, præsertim cum prophetarum nomine sancti precipuè veteris testamẽti intelligi soleãt. Adde Anselmi & S. Thomæ iudicio Matth. 3. Apostolos munere, & officio superiores fuisse Ioanne, quia fuerunt Ecclesiæ fundamẽta, vniuersales pastores, ac principes, & in vniuerso orbe testimonium Christo reddiderunt, quod Ioannes in vno populo Iudæorum præstitit. Cum ergo Deus det gratiã, & sanctitatem muneri accõmodatam, fieri potest, vt sicut Apostoli ministerio superiores fuerunt Ioãne, ita fuerint & gratia,

Anselm. D. Thom. *Inter Ioannẽ & Apostolos comparatio.*

tia, igitur Christi verba non possunt de Apostolis intelligi.

Non tamen ideo affero Apostolos fuisse sanctiores Ioãne, nã Anselmus, & Thomas, qui affirmant eos ministerio antecellere Ioãnem, negant meritis, & sanctitate esse illo superiores. Et ratio adhiberi potest, quia licet simpliciter munus Apostolicum fuerit maius potestate, dignitate, & rerũ agendarum magnitudine, ac difficultate; fieri tamen potuit, vt ministerium Ioannis cõsideratа Iudęorum dispositione, & temporis opportunitate, quãdo neq; Christus vlla miracula ediderat, neque gratia Spiritus Sancta dhuc effusa fuerat, abundãtiorem quãdam gratiam, & vitæ innocentiam postulauerit, vt eius testimonium, quod nullis miraculis, aut signis, sed solius vitæ authoritate confirmabat, idoneum, & omni fide dignissimum prudenter existimari posset. Vn de egregiè Cyrill. lib. 1. in Ioan. cap. 7. *Quo modo*, inquit, *authoritati eius credẽdũ nõ erat, qui tanto cumulo virtutis præfulsit: vt lux ipsa à nonnullis crederetur?* Et in eandem sententiam Euseb. lib. 6. de Demõst. cap. 5. quæstionem proponit, quid esset in Ioanne, *quo capta multitudo illa admiraretur hominem & prædicanti baptisma pœnitentiæ fidem haberet, cũ præsertim nulla illius gesta memoriæ prodita sint. Neque enim quod aut mortuos excitauerit, aut alia miracula fecerit, scriptum extat.* Et Respõdet, *nihil aliud, quam nouum, & admirabile vitæ genus*: cùmque late illius mores, describissẽt, tandem concludit. *Hæc igitur arbitror ipsum Ioannem intuentibus, admirationem, ac stuporem erga hominem attulisse.* Addo denique quamquam Deus nũquam deneget omnem gratiam necessariam ad obeundum munus, in quo ipse hominem constituit: non tamen solam illam necessariò præbere, sed interdum longè maiorem. Sicut quibusdam Apostolorum maiora impertiuit dona gratiæ, quãm alijs, licet in Apostolico munere omnes fuerint æquales. Et è contrario quamuis B. Petrus fuerit alijs potestate, ac dignitate superior, non propterea necesse est, vt sanctitate omnes superauerit. Sic igitur quamuis ministerium Ioannis inferius fuerit, & propter illud præcisè consideratum, non indiguerit tanta gratia, quanta Apostoli: nihilominus fieri potuit, vt ex singulari Dei beneuolentia, & propter coniunctionem, & spiritalem quãdam familiaritatẽ ad Christum, cumuliatiorẽ gratiam susceperit. Et ego hęc cumparatio incerta est, nihilquè videtur in ea temere affirmandum.

Cyril. *Euseb.* *Inter Ioannẽ, & Apostolos comparatio.*

Præterea, etiamsi comparationem hanc à Christo factum ad Prophetas veteris testamẽti limitemus, necesse non est, vt propter verba Christi strictè, ac rigorosè intellecta eum omnibus sanctis Christo antiquioribus anteponamus.

Primò quidem, quia (vt ex verbis Lucæ colligitur) non cum omnibus sanctis, qui eum antecesserunt, sed cum solis prophetis comparatus est. Nisi dicamus per inde esse comparare Ioannem cum Prophetis, & cum omnibus antiquioribus iustis. Nam ante Ioannem nulli sancti fuerũt maiores Prophetis. Omnes enim Patriarchæ, & celebriores veteris testamenti homines prophetiæ gratia claruerunt. Præsertim quia (vt paulò ante diximus) propter hãc causam deriuatum est hoc nomẽ in illo populo ad significandum quemlibet virum vitæ moribus, & sanctitate conspicuum.

Ioãnes Baptista maior ne sãctis omnibus fuerit.

Secundò estò hoc ita sit, in prædictis verbis non asseritur Ioãnem esse maiorem superioribus iustis, seu Prophetis, sed alios non esse maiores illo. Vnde fieri potuit (vt Aug. & Hierony. notarunt) vt aliqui fuerint Ioanni pares. Quãquam ad hoc etiam responderi possit licet verba illa nudè, atquè præcisè sumpta, ita possint exponi: cum antecedentibus tamen sequentibusq; coniuncta & iuxta vsitatum loquendi modum, non solum negatiuum, sed etiam positiuum, & affirmatiuum sensum continere. Primò quidem, quia præmiserat Christus Ioannem esse plusquam Prophetam, & in huius confirmationem, ac declarationem subdidit, nullum ex muliere natũ esse maiorem illo. Deinde, quia in communi modo loquendi eo dicendi genere significamus aliquem esse sanctiorem, doctiorem vè alijs.

Augusti. Hieron.

Tertiò addi potest Christum non dixisse simpliciter Ioannem fuisse sanctiorem omnibus Prophetis, sed nullum surrexisse maiorem illo. Quod multi existimãt referri posse ad primam sanctificationẽ Ioannis, ita vt sensus sit, nullũ Prophetam surrexisse à peccato originis cũ abundantiori gratia, ac pluribus priuilegijs, & Spiritus Sancti donis. Quo non obstãte fieri potuit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuit, vt in progressu vitæ alij fuerint maiorem sanctitatem consequuti. Sed & hoc etiã facilè reijci potest. Tum quia ille sensus de prima sanctificatione non videtur literalis, sed valde metaphoricus. Nũquam enim verbũ, *Surrexit*, in Scriptura in ea significatione ad literam sumitur, & in Euãgelio Lucæ non est verbum, *surgo*: sed verbum substantiuum, *est*, vnde idem significat aliud verbum absolute dictum: sicut quando Christo populus acclamabat, *Propheta magnus surrexit in nobis*, id est, apparuit, seu missus est à Deo: & Deute. 9. *Non surrexit vltra Propheta in Israel sicut Moyses.* Tum etiam qui a (vt statim dicam) ex prima Ioannis sanctificatione adiuncta perfectione vitæ eius satis verisimiliter colligitur, non minus Ioannem reliquos Sanctos in augmento sanctitatis gratiæ, quàm in prima sanctificatione antecelluisse.

Deu. 9.

Quartò dici posset ex Cyrillo lib. 2. Thesauri, capit. 4. Ioannem dictum esse maiorem, *propter humanam virtutem, in cuius vsu, & exercitio mirabilis fuit, propter asperrimam vitam, & quia eremum semper coluit; & robore animi carnem rationi subiecit. Nihilominus tamen mirabiliores Ioanne esse, qui per spiritum renati sunt, cuius donum Regnum Cœlorum, dicitur, iuxta illud, Regnum Cœlorum intra vos est.* Lucæ. 17. In quibus verbis non est intelligendum, docere Cyrillum Ioannem habuisse virtutem humanam sine gratia Spiritus: sed præcisè alteram cum altera comparare, & significare voluisse meliorem esse vel minimam gratiam, quam maximam virtutẽ humanam per se consideratã. Quæ expositio est quidem subtilis: non tamen admodum literalis, præsertim cùm perfectio virtutis Ioannis, non nisi ex abundanti gratia spiritus profecta sit, & illius augmentum, perfectionemque meruerit.

Quintò tandem exponi possunt prædicta verba, Ioannẽ non dici maiorẽ propter solam sanctitatis excellentiam, ac perfectionem: sed propter singularem modũ, maioresq; prærogatiuas, ac priuilegia sanctitatis, in quibus sine dubio excelluit, ac singularis fuit. Sed hoc etiã non satisfacit, Tum quia declaratum est, Christum præcipuè loquutum esse de vitæ sanctitate, quæ reuera sola est, quæ facit simpliciter maiorem apud Deum. Tum etiam, quia ex illis prærogatiuis rectè perpensis, fit consequens in perfectione etiam sanctitatis Ioannem excelluisse, vt statim explicabitur. Quocirca quamuis propter hos varios exponendi modos, nec certũ nec constans sit, in quo gradu sanctitatis Ioannes inter omnes Sanctos, & Prophetas collocandus sit: est tamen verisimile superare omnes antiquos Patriarchas, ac Prophetas, & absque iniuria posse cum Apostolis, ac reliquis Sanctis noui testamenti conferri.

Secundò ac principaliter explicari potest assertio suprà posita ex progressu vitæ Sancti Ioannis, quæ in Euangelio describitur (quod inter singularia eius priuilegia non immeritò annumerandũ est.) Primo enim conceptio eius ab Angelo est annuntiata, quod de nullo alio, nisi de Christo in nouo testamẽto legitu: in veteri autem de vno tantum, aut altero, iisq; præstantissimis viris, nimirũ Isaac, & Samsone, qui præter insignem sanctitatẽ, Christi Domini typi fuerunt. Et in hoc priuilegio singulare præterea fuit in Ioanne quod eius conceptio ab eodem Gabriele Angelo, à quo Christi Incarnatio annũtiata est, & quidem in templo: imò & in sacratiori parte templi, nimirũ in Sancta sanctorum, vt putant Bernard. ser. de priuilegijs Ioannis Baptistæ. Ambros. Beda, Euthym. Lucæ. 1. & Augustin. tract. 49. in Ioannem, qui hac de causa censent Zachariã patrẽ Ioannis fuisse summum sacerdotem. Veriùs tamen est Zachariam non fuisse summũ sacerdotẽ. Lucas enim non vocat eum principem Sacerdotum, vel sacerdotem summum, sed simpliciter *Sacerdotem*, qui alios habebat æquales, atq; eiusdem ordinis, vt colligitur ex illo verbo Luc. 1. *Fuit Sacerdos quidam nomine Zacharias*, & infra. *Factum est autem, cum sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ*, id est, suæ classis, seu familiæ, de qua prius dictum fuerat, *de vice Abia*. Vt enim constat ex. 1. Paralipomen. 24. sacerdotum multitudo in viginti quatuor ordines, seu classes erat distincta, quæ *vices* dicebantur, seu *turmæ*. 2. Paralip. 20. Vnus ergo ex his sacerdotibus erat Zacharias. Vnde non est ingressus in sancta sanctorum, in quæ solus Summus sacerdos semel in anno ingrediebatur: sed in aliam templi partem, quæ vocabatur *primum tabernaculum*, seu *sancta* ad Hæbreos. 9. quod erat post primum velum, & in eo erat altare thymiamatis, & panes propositionis atque illuc soli sacerdotes functionis suæ tempore ingrediebantur. In hoc ergo loco facta est conceptionis Ioannis annuntiatio, & quidem grauissimis verbis, magnificisque de Ioanne prædictionibus, nomen què illi impositum, quod gratiam significat, quę omnia excellẽtem Ioannis sanctitatem futuram manifestè indicant.

Lege Franciscum Toletum in cap. 1. S. Ioannis & Baronium in apparatu.

Secundò post conceptionem in vtero matris, repletus est Spiritu Sancto, & doliberi arbitrij vsum, & perfectam quandã Christi cognitionem accepit, quæ omnia latè in superioribus tractata sunt, cùm de prima Virginis sanctificatione egeremus. Et videri præterea potest Ambros. serm. 63. Vbi ad Ioannem accommodat illud Ieremiæ. 1. *Prius quam te formarem in vtero, noui te, & antequam exires de vulua, sanctificaui te, & prophetam in gentibus dedi te.* Quæ ibidem Hieronym. de Ioanne interpretatur. Vnde eleganter. Petrus Chrysol. ser. 88. *Beatus*, inquit, *Ioannes, qui ante Dei spiritũ, meruit intonare, quam hominis vagiret enfle. Beatus, qui ante diuina possidere meruit, quã fortiretur mala. Beatus, qui ante meruit Cœlum sciri, quam terrã. Beatus, qui ante quam videret præsentia, futura meruit nuntiare: beatus, qui antè Deum capere potuit, quàm sua ipse caperetur à corpore: beatus, & singulariter est: beatus qui antequam saperet quærere, meritum conquisiuit: beatus qui non pertenent ad gratiam per labores, sed ad labores ipsius gratiæ dignatione descendit.* Et similia habet sermon. 91. *Videtis, quemadmodũ Ioannes ante peruenit ad cœlum, quam tangeret terram, ante accepit diuinũ spiritum, quam haberet humanum, ante suscepit diuina munera, quam corporis membra, antè cœpit vincere Deo, quã sibi, ante rapuit arma quàm rurum, antequam Christum præcederet, seprælegit.*

Ioannes in vtero matris gratia repletus.

Ambros. Iacob.

Hieronym. Pet. Chrysol.

Tertiò post primam sanctificationẽ in vtero vsque ad natiuitatem suam plurimũ in diuina gratia, & sanctitate creuit. Quia (vt Origen. Ambros. & alij Patres sentiunt) non solum in ipso sanctificationis instanti vsum rationis habuit: sed etiã postea in illa permansit. Quod si verum est, dubitari non potest, quin actus fidei, charitatis, ac religionis fæpiùs exercuerit, &

Origen. Ambros.

quod B. Virginis, & Christi præsentia, singulariter fuerit illis tribus mẽsibus ad eos exrecendos excitatus, & adiutus. Ac denique in eius natiuitate tot signa, & mirabilia facta sunt, vt homines stupore repleti dicerẽt. *Quis putas puer iste erit? etenim* (subdit Euangelista) *manus Domini erat cum illo.* Vnde licet hæc per se sanctitatem, aut gratiam sanctificatẽm non augerent, sunt tamen honorifica eximię beneuolentię diuinæ, ac conspicua Ioannis sanctitatis indicia.

Quanta paulò post natiuitatem statim ab infantia in eremum se abdidit, & admirabilem vitę rationem instituit. Quod ijs verbis indicauit Lucas cap. 1. *Puer autẽ crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in desertis, vsq; in diem ostẽsionis suæ ad Israel.* Quod explicans cap. 3. dicit fuisse ibi, donec factum est super eum verbum Domini, & ad concionandum, & baptizãdum exiuit. Ex quibus locis (quidquid hæretici huius tẽporis nugentur) intellexit semper Ecclesia Ioannem à prima ætate consortia hominũ vitasse: vitamque solitariam in eremo duxisse, vnde in eius hymno canit.

Ioannes ab infantia vitæ mi incola. Luc. 1. & 3.

Antea deserti teneris sub annis,
Ciuium turmas fugiens petisti.

Vnde Simeon Metaphrast. Ioannis vitam describens dixit, *vix a fascijs solutum solitudinem habitasse, vitamq; egisse angelicam.* Et Chrysost. hom. 10. in Matth. *Ab ipsis incunabilis in eremo semper inhabitauit, & angelicã quandã vitam mortali in carne præse tulit,* & hom. 38. *Ita in terris, quasi in cœlo versabatur,* & infra. *Nulli hominum, antequam ad baptizãdum accederet, Deo autem soli suas sem per offerebat colloquia, neminem vidit vnquam conseruorum, neque ab aliquo horũ visus fuit, non lacte nutritus, non lecto susceptus, nõ recto, non foro, non alia re humana vsus erat.* & hom. 15. *in Ioan. Vita, & asperitate, & omnium hominum contemptu erat insignis, si quidẽ veste, mensa, domo, & ipso victu contempto eremum ab ineunte ætate coluit,* & Hieronym. aduersus Luciferianos, parum à principo. *Quid mihi necesse est in talis viri laudibus immorari cùm à Deo Patre etiã angelus nũcupetur? etenim Angelũ, qui post materni ventris hospitiũ eremi deserta sectatus, paruulus de serpẽtibus fuit, qui oculis spectantibus Christũ, nihil aliud est dignatus aspicere, quia eloquijs Domini, quæ melle, & fauo dulciora sunt, dignã Deo vocẽ erudiuit, & ne quæstionẽ morer, sic decebat eum*

Universidad de Deusto
Biblioteca

cere præcursorem Domini, & epist. 4. ad Rusticum. *Ioannes baptista sanctam matrem habuit, Pontificisq; filius erat: & tamen nec matris affectu, nec patris opibus vincebatur, vt in domo parētum cum periculo viueret castitatis. Viuebat in eremo, & oculis desideratibus Christum, nihil aliud dignabatur aspicere. Vestis aspera, zona pellicea, cibus locuste, melq; syluestre, omnia virtuti, continentiæque præparata.* Et epist. 7. ad Lætam. *samuel nutritur in templo, Ioānes in solitudine præparatur, hic fugit vrbes, zona pellicea cingitur, locustis alitur, ac melle syluestri, & in typum pœnitentiæ prædicandæ tortuosissimi animalis vestitur exuuijs.*

Origen. Similia habet Origen. hom. 11. in Lucam. *Digne qui sic conceptus fuerat, & natus, nō expectauit, vt à patre nutriretur, sed recessit, & abijt in deserta, vbi purior aer erat, & cœlum apertius, & familiarior Deus, vt vacaret orationibus, & cum Angelis conuersaretur, appellaretque Dominū, illumque audiret respondentē, & dicentem: Ecce adsum. Sicut enim Moyses loquebatur, & Deus respōdebat ei, sic puto, quod Ioannes loquutus fuerit in deserto, & Dominus responderit ei.* Eadem ferè repetit homil. 16. Vnde de augmento gratiæ illius sic loco superiori loquitur, tractans illud. *Puer autem crescebat, & cōfortabatur spiritu. Non in eadem permanebat mēsura, qua cœperat: sed semper crescebat in eo spiritus, & per singulas horas, & momenta spiritu sucrescente anima quoq; sua incrementa capiebat, & nō solum animæ: sed etiā sensus, & mens augumēta spiritus sequebantur.* Eodem modo de Ioanne loquuntur, & vitæ illius rationem exponunt Epiphan. hæresi. 63. in fine. Euseb. lib. 9. de Demonst. cap. 5. Theophylactus, Euthym. & alij exponētes loca Matthæi, & Lucæ, August. Bernard. Beda, Euseb. Emissen. & reliqui Patres concionibus de Ioanne Baptista. Huic etiam rei fidem faciunt Historiographi, qui referent Ioannem Baptistam annum cum dimidio ætatis agentem ductum esse in eremum à matre sua, Herodianā fugiente fortasse iram, vt scribit Nicephorus lib. 1. Histor. capit. 14. & Cedrenus in cōpendio historiæ, qui addit delituisse in spelunca quadam, ibiq; matrem obijsse Angelū autē curam pueri suscepisse. Cuius spelunce ad Iordanem sitæ fit mentio in Prato spirituali, cap. 1. & ibi dicitur Ecclesia ædificata, cuius etiā meminit Beda libr. de locis sanctis, cap. 13. Errant ergo Hæretici, qui negāt Ioannem

Epiphan. Euseb. Theophyl. Euthym. August. Bernard. Beda. Ruse. Emis. Nicephor. Cedren. Beda.

A eremum inhabitasse, & solitariā egisse vitam, nihil aliud deserti nomine interpretantes, quam domum parentum in montanis sitam. Quod & alienū est à proprietate verborum Scripturæ, & à sanctorum Patrum expositione, & sensu Ecclesiæ. Eò vel maximè, quod domus Zacharię nō erat in deserto, sed intra quandam ciuitatem in montanis sitam, vt colligitur ex illis verbis Luc. 1. *Exurgens Maria abijt in mōtanna cum festinatione in ciuitatē Iuda, & intrauit domum Zachariæ.* Et his ergo omnibus constat, cum B. Ioannes à principio plenitudinem Spiritus Sancti fuerit consequutus, & postea tanto tempore, adeò continue, constanter ac intensè per illam meruerit, magnā perfectionem fuisse sanctitatis adeptum.

Vltimo perfectionem gratiæ, & meriti Ioannis inde explicare possumus, quod perfectissimū statum vitæ actiuæ, & contemplatiuæ assequutus est: primum enim ad perfectionem vitæ contemplatiuæ duo potissimùm pertinere videntur: alterum quasi disponens, & præparans, scilicet corporis mortificatio, & carnis afflictio: alterum, in quo propria huiusce vitæ ratio cōsistit, scilicet vnio mētis ad Deum, & charatatis, ac contemplationis perfectio. Primū horū explicatur in Euangelio varijs in locis. Nā de eius abstinentia dixit Christus Matt. 11. *Venit Ioannes, neque manducās, neque bibens.* Propter quòd dixit Basilius concione. 1. de ieiunio. *Ioannis Baptistæ vita quid aliud erat, quam vnicum, ac perpetuum ieiunium?* Et Ambros. lib. de Elia, & ieiunio cap. 3. *Quia vitæ,* inquit, *humanæ possibilitatem continentia supergessus fuerat, non homo,* C *sed Angelus appellatus est.* Dicitur ergo Ioānes venisse *non manducans, neque bibens,* nō quia omnino nihil manducaret: sed quia vix humano cibo, & qui ad hominē alēdum sufficeret, vteretur. Vnde Matt. 3. dicitur. *Esca autem eius erat locustæ & mel syluestre.* In quo cibo exponendo licet Sancti varij sint: omnes tamen conueniunt, fuisse cibum austerum & vilem, insuauem, & amarum, vt notarunt August. serm. 65. de tempore. Chrysostom. Euthym. & Ambros. in Matt. & Luc. 3. cap. & Chrysost. etiam hom. 2. in Marcum, & Origenes homil. 11. in Lucam. Rursus dicitur de vestitu eius in eisdem locis Euangelij, fuisse de *pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lū-*

Basil. Ambros. Matth. 3. August. Chrysost. Euthym. Ambros. Orig.

bos suos. Quod vestimentum ciliciū fuisse significat Paulinus epistol. 10. ad Seuerū dicens. *Ioannem pili camelorū hirto tegmine vestiebāt.* Et in carmine de Ioāne Baptista.

Vestis erat curui setis contexta Cameli.
Contra luxuriam, mollies duraret vt artus.

Paulin. *Anselm.* *Arceretque graues copunctio corpore somnos.*

Apertius D. Ansel. Matt. 3. *Gerebat, inquit, habitū pœnitētiæ, dum cilicio camelino indutus esset, & cibos syluestres comederet.* Alij verò Patres, quāuis nō aperte dicāt fuisse cilicium: omnes tamen docent fuisse asperum, ac pœnitentis indumentū. Id etiā colligunt ex alijs verbis Christi Matthæ. 11. *Quid existis videre? hominē mollibus vestitum?* vt videre licet in Ambros. serm. 65. Greg. hom. 6. in Euangelia, & Chrysostomo. homil. 3. imperfecti, vbi de Zona pellicea specialiter dicit fuisse morē Iudæorū zonis laneis præcingi: Ioannem verò ob maiorem carnis macerationem zona pellicea vsum fuisse. Vnde Gaudētius Brixiēsis tract. 2. in Exo. *Zona,* inquit, *pellicea circa lumbos mortificationem significat vitiorū: pellis enim, quæ aptatur in vsu, nō nisi mortui animantis est.* Et eodem ferè modo loquuntur Hieron. Theophyl. & alij in Matth. alijq; patres supra citati, ac deniq; Naziā. qui hæc omnia his versibus complectitur in carmine de præceptis ad Virgines.

Matth. 11. Ambros. Greg. Chrysost. *Luc. 1.* *Gaudent. Brixiens.* *Hieron. Theophyl. Greg. Naz.*

Melle famē agresti repulit vilique locusta.
Zacharias genitore satus, texitque camelī.
Membra pilis, habuitq; domū versatile cœlū,
Atq; in humo dura corpus dabat ipse sopori.

Alterum, quod ad perfectionem vitæ contemplatiuæ præsertim spectat, insinuatū est à Luca. c. 1. his verbis. *Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu.* Et ex dictis de vita eius solitaria, austera, & pœnitēti per se fit credibile non nisi in diuinis cogitationibus, colloquijs, & affectibus potuisse toto illo tempore versari, vt docent Patres locis supra citatis, & optimè Bernar. serm. de priuilegijs Ioā. Baptistę, *& reliquit parentes aspernatur, & in solius diuinitatis apicē defigit obtutus. Mira rerū cōuersio, hominē vix mundū ingressum, mūdi fugere gloriā, & seculi cupiditates nō solum obliuisci: sed nescire, perpetuūque cū diuinitate habere consortiū.* Et Chrys. hom. 1. in Marcū, *Felix ista cōuersatio, despicere homines, angelos quærere, vrbes deserere, & in solitudine inuenire Christū.* Hinc docet Bernar. ser. de na-

Bernard. Chrysost. Ioannis conuersatio quā sit. *Bernard.*

A tiuit. Baptistæ, Ioannem in rebus diuinis magisterio spiritus intrinsecūs edoctum fuisse, *Ioānes in spiritu, tanquā angelus eruditur, nimirū tanto propinquior verbo, quanto vox verbo vicina, cui nulla voce alia media, quod foris sonet, oportet intimari. Neq; enim Ioānē prædicatio, sed inspiratio docuit, quem replenit spiritus in vtero matris suæ vere ardēs & vehementer accensus, quē sic præoccupauit flāma cœlestis,* & infra, *Ardēs erat in se ipso vehementi austeritate conuersationis erga Christū intimo quodam, & pleno feruore deuotionis.* Nec dissimilia sunt verba Chrysost. hom. 12. in Ioannē. *Ita igitur Ioānes, cū omnibus se sē sibilibus exuisset, alys magistris nō indiguit, sed cœlitus eruditus est.* Et eodē modo loquitur Gregor. lib. 1. dialog. ca. 1. *Greg.* Huc accedit quòd hac de causa frequēter B sancti Patres Ioannem vocant *Principem, & quasi exemplar vitæ monasticæ,* quę tota in contēplatione posita est. Vnde Bernar. supradicto sermone de priuilegijs Baptistæ, *Ioannes ætatis supergressus infantiā, & nobilioris generis generositatē oblitus, soli vacat diuinitati, factus forma vitæ monachorū propositū, Anachoretarum principium, totius religionis assertio.* Et Chrysosto. hom. 1. in Marcū, *Monachorū principem,* vocat. Hieronymus verò epistol. 22. ad Eustochium de custodia Virginitatis *principē anachoretarum* appellat. Et eadē est sententia Isidor. lib 2. de diuinis officijs, cap. de monachis, Cassiani collat. 18. c. 6. Euthym. & Theophyl. in Matt. Nicephori libr. 8. Historiæ, cap. 39. & Sozomeni libr. 1. c. 12. C Constat igitur beatissimum Ioannem vitæ contemplatiuæ summum apicem attigisse.

Bernard. Chrysost. Hieron. Isidor. Cassian. Euthym. Theophyl. Nicephor. Sozomen.

Quòd verò actiuæ vitæ partem summa cum laude, ac virtutis exemplo exercuerit, *Non est* (vt Bernardus inquit) *currentis linguæ volubilitate disserendū, sed Euāgelicæ dignitatis cōprobandum eloquio.* In illo enim legimus perfectissima munera vitę actiuæ, in quibus sanctus Ioannes diuino iussu, & inspiratione se exercuit. Primò enim (vt Lucas ait cap. 3.) *Factum est super eum verbum Dñi, & venit in omnem regionem Iordanis prædicās baptismū pœnitētiæ in remissionem peccatorum.* Et vt Patres animaduertunt, illi singulariter datū est vt primus omnium regnum cœlorum clarè, ac distinctè hominibus annūtiaret. Deinde missus est ad baptizādos homines, eos-

Bernard. *Luc. 3.*

que

Universidad de Deusto
Biblioteca

què ad Christi baptisma pręparandos, & (quod maximè dignitatis indicium est) ipsiusmet Christi baptizator efficitur,
Matth.3. dicente Christo: *sine modo, sic enim decet nos implere omnem iustitiam.* Tertiò, Christo testimonium perhibet, eumque præsentem demonstrat, dicens, *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Deniq; sũma animi constantia, veritatẽ docens, vitia, ac hominum peccata reprehendit, &
Ambros. vsq; ad mortem, quam pro tuenda veritate sustinuit, in hoc admirabilis vitæ genere perseuerauit. Cõcludamus igitur cũ Ambros. præfat. in Lucam Ioannem Baptistam homilitate, abstinentia, fide, vestimento, cibo nuntio ad summum quendam sanctitatis gradum peruenisse.

SECTIO IIII.

Vtrùm Ioãnes maloculpæ, & defectib⁹, qui ex illo fluunt subiectus fuerit.

TRia sunt culparum genera, originale, mortale, ac veniale, defectusque duo, qui ex illis nascuntur, ignorãtia, & fomes peccati, de quibus in præsenti quæstione aliquid desiderari potest. Nam de cęteris malis pœnæ, quæ licet ex peccato oriantur, per se tamen nec indecẽtia sunt, nec inter maxima mala annumerantur (vt sunt mors, dolor, & huiusmodi) nihil est quod dicamus, cùm ex Euangelio constet Ioannem his incõmodis fuisse subiectum, & ad illius profectũ, maximumque bonum pertinuerit ea pati, ac propter Deum ac virtutẽ cõstanter sustinere. Primò igitur certum sit Ioãnem in peccato originali fuisse conceptum, & vsque ad sextum â conceptione sua mensem in culpa, ac Dei inimicitia extitisse. Hoc existimo esse omnino certum. Licet enim in Scriptura non sit in particulari expressum, & explicatum, cõtinetur tamen illis regulis generalibus, quibus significatur omnes homines, qui ex Adamo per seminalem rationem originem ducunt, originalem ab eo maculã contrahere. Constat autẽ ex Luc. 1. Ioannem hoc naturali modo fuisse conceptũ. Quòd autem ab illa generali regula non fuerit speciali priuilegio exemptus, totius Ecclesiæ consensu, & sanctorum Patrum traditione constat, & insinuatum est ab Angelo Luc. 1. *Et Spiritu Sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ.* Sensus enim esse videtur, quamuis non in ipso conceptionis momento: adhuc tamen in matris vtero existentem eximio quodã fuisse sanctificationis genere sanctificandum. Vnde inferius subditur cum post sex menses à conceptione Ioannis, audijsset vocem Mariæ Elisabeth, Ioannem in vtero exultasse, & repletam esse Spiritu Sãcto Elisabeth. Vbi Patres omnes in superioribus citati intelligunt, tunc primũ Ioannem sanctificatum, & originale peccatũ illi fuisse dimissum. Ratio verò, præter communem legem, solum est, quia non oportuit priuilegium hoc alteri quam Deiparæ, communicari, neque ad munus præcursoris necessarium erat.

Secũdò ex hoc principio colligo Ioannem Baptistam fuisse subiectum fomiti, & ex renatis motibus sentientis appetitus, quibus *sentiebat aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captiuũ ipsum ducentem in legem peccati.* Hæc assertio eisdem modis, quibus præcedens probanda est. Nam hic fomes intrinsece sequitur ex originali culpa, atque carentia originalis iustitiæ, huiusmodi autem fomes secundum ordinariam legem non tollitur, quando originale peccatum remittitur, vt in baptismo constat, & experientia ipsa satis ostendit, & colligitur ex ijs quæ Concil. Trident. tradit Sess. 5. can. 5. & Augustin. 1. retra. cap. 26. & sæpe alias ergo quamuis Ioanni fuerit remissa originalis macula; nihilominus in illo fomes permansit. Quia nullum est fundamentũ quo illum hac in parte à generali regula excipiamus, & singulare ei priuilegium fuisse cõcessum affirmemus: cum nec ex Scriptura sacra colligi possit, neque ab aliquo sanctorum Patrũ asseratur: imò neque in dubium reuocetur. Quin potius omnibus in locis supra citatis (in quibus de pœnitentia Ioannis disputant) apertè supponunt eum passum esse carnis pugnam, & contradictionem, & ad eam moderandam, ac superandam, ieiunijs, vigilijs, ac diuturna carnis maceratione indiguisse. Denique neque ex munere præcursoris, vel ex alia Ioannis dignitate, probabilis coniectura fieri potest, vt fomite caruisse dicatur. Neque enim Paulus postquam à Deo vocatus, & gentium Apostolus effectus est, inferior fuit dignitate, & officio, neq; charitate in Christum,

Luc. 1. Ioannes in originali peccato conceptus.

Luc. 1.

Vitium fomitis peccati fuit vitium.

tum, neque diuina cõtemplatione, & tamen interdum vehemẽtibus fomitis motibus præmebatur. Quin potius (si occasiones, aut ministerij necessitatem spectemus) multo magis indigebant hoc dono Apostoli, quam Ioannes, hic enim ferè solitariam vitã egit, ita vt etiam eo tẽpore, quo concionabatur, & baptizabat, in desertis versaretur; Apostoli verò per vniuersum orbem peregrinabantur, varias prouincias peragrando. Vnde necesse erat inter homines, hoc est, inter occasiones, & pericula sæpè versari, & nihilominus tali dono caruerũt, & cuidam eorum (vt de omnibus intelligatur) dictum est, *sufficit tibi gratia mea, virtus in infirmitate perficitur.* Idẽ ergo eadẽ, vel maiori ratione de Ioanne intelligendum est. Contra hoc verò obijci potest Origen. hom. 9. in Leuit. dicens, zonam pelliceam circa lumbos Ioannis significasse partem illam corporis eius, ita emortuam, vt neq; leuis motus, neque alius quisquam in lumbis eius fuisse credatur, sed sola castitas, & pura pudicitia. Respõdeo idem de Ieremia affirmat, vnde sano modo intelligendus est de motu voluntario, aut quòd rarissime & leuius quã cæteri homines hos motus passus fuerit.

Obiectio. Origen. Responsio.

Tertiò ex his probabilius colligo, Ioãnem Baptistam non caruisse omni culpa veniali. Hæc consequutio nititur doctrina Augustini lib. 5. contra Iulian. capit. nono, vbi existimat rectè inferri eum qui caruit actuali culpa, carere etiam originali, ergo si Ioannes habuit origenale, habuit etiam actuale. Vnde idem Augustinus libro de natura, & gratia, capitulo. 36. cùm ostendisset in vniuersum omnes homines conclusos esse sub peccato tam originali, quam actuali solam Beatã Virginem excepit, de qua nullam vult, cùm de peccatis agitur, haberi controuersiam. Quæ exceptio satis indicat ex sententia Augustini neminem alium esse excipiendum, & merito. Sunt enim in Scriptura generales regulæ *neminem esse qui non peccet, si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus*, Propter quas Augusti. libr. de bono perseuerant. capitulo. 2. inter tria dogmata, quæ dicit Ecclesiam ad uersus Pelagianos defendere. *Nam est, in quantacunque iustitia, sine qualibuscũque peccatis in hoc corruptibili corpore neminem viue-*

Aug.

Cyprian.

re. Et in eã sententiam refert Cyprian. in expositione orationis dominicæ. Qui libro de opere, & eleemosynis ita loquitur, *Agnoscamus diuinæ indulgẽtiæ mun⁹ salubre emendãdis, purgandisque peccatis nostris, qui sine aliquo cõscientiæ vulnere esse nõ possumus insidiamus.* Et infra. *Si autẽ nemo sine peccato esse potest, quisquis se inculpatũ dixerit aut superbus, aut stultus est.* Similia habet lib. 3. ad Quirinũ, num. 56. Et eadẽ generalis locutio passim in Patribus reperietur, præsertim apud Hieronymum in dialogis contra Pelagianos, Gregor. lib. 17. Moral. cap. 10. alias. 8. & libr. 18. cap. 5. alias. 4. vbi quædam dicit esse peccata, quæ à iustis vitari possunt, quædam, quæ non possunt, & lib. 32. cap. 4 alias. 2. & Ber. lib. de præcepto: & dispensatione.

Hieronym. Greg. Bernard.

B Vbi absolute dicit esse impossibile cuiusmorralium, quin interdum saltem venialiter peccet. Nõ est ergo, cur ab hac generali regula Ioannem Baptistã fine alia authoritate, aut rationis fundamẽto excipiamus. Addo Apostolos etiã post Apostolatum & confirmationẽ in gratia, ac plenitudinem Spiritu Sancti, interdum venialiter deliquisse: Paulus enim ad Galat. 2. affirmat Petrum reprehensibilẽ fuisse. Dixi tamen assertionem hanc solum esse probabiliorem, quia non defuerunt Catholici quidam, qui hoc priuilegiũ Ioanni tribuerint, vt Galatin. libr. 7. de Arcanis, cap. 9. & Catharinus opusc. 2. de eximia Christi prædestinatione, quoniam de illo canit Ecclesia.

Galat. 2.

Galatin. Catharin.

C *Antra deserti teneris sub annis.*
Ciuium turmas fugiens petisti,
Ne leui saltem maculare vitam
Famine posses. Et rursus,
O nimis felix, meritique celsi
Nescius labem niuri pudoris.

Quibus adiungi possunt nonnulla Patrum testimonia, quæ in assertione sequẽti declarabimus. Propter quæ horum authorum sententia nulla censura digna est, vt notauit Driedo. libr. 1. de grat. & libr. arbit. capit. 5. part. 2. Præsertim cum D. August. qui constantiùs, ac frequentiùs docet, nullum hominem posse vitare omnia peccata. interdum dicat, *Si quis doceat aliquem fuisse, qui nõ ex viribus liberi arbitrij, sed singulari gratiæ priuilegio illa vitauerit, nec temere, nec perniciosè errare*, vt videre licet libr. de spiritu, & litera, capit. 2. & Epist.

Driedo.

Aug.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& epist.95. quâ ipse cũ aliis quatuor Episcopis Africanis ad Innocentium. 1. scripsit. Vnde Concil. Trident. sess. 6. can. 23. negat quidẽ posse hominem sine speciali, priuilegio viuere absq; peccato veniali, & affirmat hoc priuilegium datũ esse Beatę Virgini. An verò alteri concessum fuerit, nec affirmat, nec negat. Est ergo res hæc, quæ sub opinionẽ cadere potest: tamen quia nullum est sufficiens fundamẽtũ ad hoc priuilegium asserendum, & generalis regulæ sunt in contrariũ, ideo assertionẽ positam lõgè probabiliorum iudicamus. Prędicta autem Ecclesię verba ita exponi possunt, quod priorũ sensus sit. Ioannem fugisse hominũ consortia, vt (quoad fieri posset) venialia peccata vitaret, & ne sermone offendere, quod frequentissimum est: non tamen inde sit assequutum fuisse, ne vnquam venialiter caderet. In posterioribus autem verbis, nomine *labis* intelligi potest mortalis culpa, præsertim castitati oppolita, propter cuius insignem perfectionẽ meritò appellari potest *niuei pudoris*. Addere deniq; possumus duplex esse genus venialiũ peccatorũ: aliud quod plena libertate, & deliberatione cõmittitur: aliud quod ex surreptione cõtrahitur. De hoc posteriori genere euidentior est assertio posita, quia vix, & nõ sine magno miraculo fieri potest, vt homo, qui in ordinationi fomitis subditus est interdum hoc peccati genere non inficiatur. At verò de priori genere peccati non est improbabile, Ioannem nunquã venialiter peccasse, & ita exponi posse prædictum Ecclesiæ hymnum. Nec de Apostolis post Spiritus Sancti aduẽtũ id est incredibili, quia hoc genus peccati, in modo peccãdi, simili est mortali: solũque in grauitate, & materia differt. Sed in hac re nihil certi statuendũ censeo.

Con. Trid.

Quarto dicendũ est, Ioannem Baptistã nunquã mortaliter peccasse, atq; adeò in prima sua sanctificatione cõfirmatum in gratia fuisse. Hãc assertionẽ existimo ita certã, vt sine magna temeritate, ac errore negari nõ possit. Probari primum potest ex verbis Angeli ad Zachariã, *Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ.* Luc. 1. In quo testimonio ponderandũ in primis est aduerbiũ illud, *adhuc*, & illa præpositio, *ex*, Nã vis illorum verborum est, non

Ioannes Baptista ab vtero matris cõfirmatus in gratia. Luc. 1.

A solum replendum fuisse in vtero Spiritu Sancto, sed ex vtero, quia ex eo tempore deinceps semper futurus erat Spiritu Sancto repletus, Quod rectè perpendit Iansenius. c. 2. Concordiæ. Deinde verbũ ipsum *replebitur Spiritu Sancto*, perfectã quãdam sanctificationẽ, firmam, ac stabilẽ indicat. Quòd si antecedentia, & subsequẽtia verba põderentur, hoc plurimũ confirmabũt. Præmisit enim Angelus. *Erit magnus coram Domino, & vinum, & siceram non bibet:* quibus verbis indicauit fore perpetuò consecrandũ diuino obsequio & postea subiũgit, *Et multos filios Israel conuertet ad Dominũ Deum ipsorum, & ipse præcedet ante illum in Spiritu, & virtute Eliæ.* Ac deniq; in fine capitis concluditur. *Puer autẽ crescebat, & confortabatur spiritu*: nũquam ergo amisit Spiritũ Sanctũ, quẽ in prima sanctificatione recepit, sed in illo semper creuit. Et hoc etiã maximè confirmant omnia quæ de eiu prædicatione, & vita narrat idem Luc. c. 3. Matth. c. 3. & 11. Propter quæ dixit Greg. Nyss. lib. 6. de beatitudin b in. 3. (*Quod paruũ aut magnũ in vita illorum (agit* enim etiã de Elia) *historia nouit delicti nmq* Quę verba, & alia, quę ibidẽ adiũgit, iuxta hanc assertionẽ temperãda sunt. Secũdò. vniuersa Ecclesia, & Patres omnes hoc modo scripturam intelligentes, ita planè sentiunt de innocẽtia, & prima sanctificatione Ioannis. Etenim nisi Ecclesia sentiret Ioannẽ ab eo tẽpore perpetuò fuisse sanctum, Deique amicũ, nunquã natiuitatẽ eius tãta veneratione coleret. Vnde Ambros. lib. 2. in Lucã, dicit. *Ioãnẽ cœpisse à mẽsura perfectæ ætatis plenitudinis Christi.* Clarius Athanas. sermo. 4. contra Arianos ad

Iansen.

Luc. 3. Matth. 3. & 11. Greg. Nyss.

Ambros.

Athanas.

C mediũ dicit, *quosdam fuisse puros omni crimine, siquidem Ieremias ex vtero sãctificatus, & Ioãnes dũ adhuc à grauida matre gestaretur, exultauit in gaudio ad vocẽ Deiparæ Virginis.* Quibus verbis aliã egregiam coniecturam indicat: valde enim verisimile est nõ fuisse Deum largiturũ alicui tã singulare, ac miraculosum sanctificationis modum, quem permissurus esset in grauia peccata labi, ac tãto beneficio priuari. Quapropter Beda serm. in vigil. Ioan. Baptist. sic colligit. *Quid viuenti, & cõuersanti inter homines poterat deesse virtutis, qui etsi vt homo in iniquitatibus cõceptus est, cõtra morem tamen humanæ conditionis non in delictis eum præuaricationis:*

A *tionis: sed in gratia remissionis mater sua peperit. Neque enim dubitandum est quin Spiritus Sanctus, qui eum repleuit, etiam peccatis omnibus absoluit.* Vbi *absoluere* apertè vocat, præuenire, ne in ea laberetur. Hinc etiam Cyprian. libr. 1. epist. 6. aliàs epist. 76. inquit, vt certum esset Ioannem, quando baptizauit Christum, habuisse Spiritum Sanctum, accepisse illum, ad huc in vtero matris constitutum. Quæ collectio nullius esset momenti, nisi Cyprianus vt manifestum supponeret, non potuisse Ioannem Spiritum Sanctum amittere, à quo tam maturè fuerat præuentus. Præterea Greg. libro. 3. Moral. cap. 5. de carcere, & morte Ioannis sermonem habens, *Nunquid credimus*, inquit, *aliquid fuisse, quod in eius vita illa sic despecta mors tergeret? Sed quando ille, vel in cibo peccauit, qui locustas solummodo, & mel siluestre edit? quid Deo, vel de qualitate sui tegminis deliquit, qui camelorum pilis corpus operuit? quid de conuersatione sua offendere potuit, qui de eremo non recessit?* Apertius loquitur Beda, hom. De decollatione Ioan. Bap. dicens. *Quis nostrum dicere audeat B. Ioannem actu, vel dicto, vel habitu, vel motu peccasse? Quis in eius præcordijs peccato poterat esse locus, quẽ & ante natiuitatẽ Spiritus Sancti consecrauit aduentus?* Quę verba tam generalia sunt, vt peccatũ etiã veniale excludere videantur; sed temperanda sunt, vt solum de mortalibus, quæ simpliciter peccata sunt, intelligantur. Et eodẽ modo exponendus est Euseb. Emis. sen. serm. 1. de Ioanne Bapt. cùm in hæc verba loquitur, *sicut vas plenũ balsamo admixtionẽ liquoris alterius respuit, & penitus excludit, ita in eum nihil secularis maculæ introire poterat, in quo sanctificationis plenitudo regnabat.* Deinde hoc confirmari potest ex supra citatis Sanctorum testimonijs, in quibus agentes de acerbissima Ioannis pœnitentia, ex eo potissimum capite illam exaggerãt, q̃ cùm esset à peccato immunis, tam asperam vitæ rationem amplexus sit. In cuius rei confirmationem egregia sunt Bernardi verba, sermon. in Natiuit. Bapt. *Ioannes sanctus homo missus à Deo, imò Angelus Dei, quo nullus maior in natis mulierum, innocentissimum illud corpus sic castigat, sic affligit.* Denique afferri possunt ad hoc ostendendum variae epitheta, quibus Sancti Patres Ioannem ornant, dum illum vocant *virtutis scholam, magi-*

Cyprian.

Greg. Mag: Ioannes Bapt. esse culpæ mortalis ex pers.

B

Beda.

Euseb. Emis.

Bernard.

C

Augustin. Chrysolog. Bernar. Andr. Iero. Isidor.

sterij vitæ, sanctitatis formam, normã iustitiæ, orbis exemplum, correctionem Iudæorum. Quę omnia, & similia videri possunt in Aug. sermon. 22. de Sanctis, Petro Chrysologo sermon. 127. Bernard. serm. de Excellent. Ioãnis, & Andrea Ierosolymitano de annũtiatione capitis Ioannis Bap. & Isidor. libr. de vita, & morte Sanctorum, cap. 67. Sed in illis omnibus titulis, & nominibus, vel supponitur, vel apertè continetur Ioãnis innocentia, simulque indicatur multiplex ratio, propter quam expediens fuit vt hoc donum Christus suo præcursori, testi, ac eximio concionatori concederet, quem ad corripiendos Iudæos, ac iustitiæ parandam viam præmittebat. Sit ergo constans, atque certissimum, Ioannem à prima sanctificatione fuisse in gratia confirmatum. In qua re, nec dissentientem aliquem catholicum, nec difficultatem ex Scriptura, aut ex rationibus desumptã inuenio. Quid verò hæreticorum ineptijs respondendum sit, post sequentem assertionem subijciemus.

Ioannẽ quale habuerit scientiam.

Quintò igitur, quod ad ignorantiam pertinet, quamuis negandum non sit Ioannem multa ignorasse, & vt hominem interdum decipi, aut errare potuisse; tamen in rebus ad bonum animæ pertinentibus, certum est nihil ignorasse, quod ad perfectionem sanctitatis necessarium sit. Prior pars constat primò ex ipsa naturali hominis conditione, & imbecillitate. Deinde ex radice originalis peccati. Tertiò, quia si Ioannes fuit subiectus fomiti, cur non etiam ignorantiæ, ac humanæ deceptioni? Denique quia nullo probabili fundamento affirmari potest datum esse Ioanni peculiare aliquod priuilegium, quo hæc imperfectio tolleretur, cùm nonnulli dubitent an id ipsi Deiparæ sit datum. Occurrebat verò hoc loco statim inquirendum, quarum rerum scientiam Ioannes habuerit, & vtrum aliqua vel per se, vel per accidens infusa, illi data fuerit; sed non existimo oportere de re prorsus incerta prolixiùs disputare. Præsertim cùm nihil aliud probabiliter dici possit, neque amplius necessarium sit, quàm quod in posteriori parte assertionis continetur, quæ ex dictis in hac, & præcedenti Sectione probata relinquitur. Ostendimus enim Ioannẽ ab initio suæ sanctificationis perfectam quandam gratiã, & perfecto modo,

Universidad de Deusto
Biblioteca

id est, cũ Dei, & Christi cognitione, amore, & exultatione susceperit, atque in ea indies singulos debita proportione crescẽdo, ad sanctitatis fastigiũ tandem peruenisse, ergo necesse est, vt semper habuerit spiritualium, ac diuinarum rerũ cognitionem huic perfectioni sanctitatis accommodatam. Deinde Ioannes Propheta fuit, & plusquam propheta missus à Deo, vt de Christo testimonium perhiberet, ergo habuit quidquid necessarium est, vt aliquis testis fide dignus habeatur; ad hoc autem non tantum innocentia, & vitæ probitas, sed etiam scientia earum rerum necessaria est, quarum ferendum est testimonium: ergo cum B. Ioãnes de Christo, de Regno Cœlorum, de Spiritus Sancti gratia in homines effundenda testimonium esset redditurus, & rectas ad Deum vias ostensurus, oportuit de his omnibus perfectam habuisse notitiam. Quod refellendo hæreticorum errores amplius confirmabimus.

Hæreticorũ errores circa Sanctitatem Ioannis.

Contra doctrinam enim in hac, & præcedenti asserti one contentam Brentius, & alij hæretici huius temporis (vt Canisius refert libr. de sanct. Ioan. capit. 9.) varia mendacia ex falsa sacrarum literarum intelligentia, confingunt. Primò enim docent, imprudenter egisse Ioannem, ac grauiter peccasse, quando Christũ recusauit baptizare, dicens, *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* Matth. 3. Quia eo facto iudicium, consiliumque suum iudicio, & consilio Christi videtur prætulisse. Secundò, ex verbo illo, *Et ego nesciebam eum.* Ioan. 1. Colligunt ante baptismũ habuisse Ioannem solum humanam quandam opinionem de Christo, donec in baptismo assequutus fuit perfectam cognitionem per diuinam reuelationem. Tertiò, hic referri potest antiqua sententia quorundam, qui dixerunt etiam post baptismum dubitasse Ioannem an Iesus esset Messias promissus, quando in vinculis constitutus misit ad illum discipulos, qui eum interrogarent, *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Matth. 11. & Luc. 7. Ita sentit Tertullia. libr. de præscriptionib. Hæret. cap. 8. his verbis. *Cum adhuc dubitaretur apud omnes, an esset Christus, cũ etiã Ioannes certus esse desisset,* & libr. de baptis. cap. 10. *Ipsum, quod cœleste donum in Ioanne fuerat spiritus prophetiæ, post totius spiritus in Dominũ translationẽ, vsque adeò defecit, vt*

Matth. 11. Luc 7. Tertullia.

A *quem prædicauerat, quem aduenientẽ designauerat, si statimodũ an ipse esset, miserit scisitatum:* Idem repetit lib. 4. contra Marc. cap. 18. vbi inquit Ioannem auditis virtutibus Christi scandalum passum fuisse, & ideò dubitasse an Christus esset, qui expectabatur, & causa Ioannis Christum dixisse, *Beatus, qui non fuerit scandalizatus in me,* Quem errorem de Ioannis scandalo fuisse Marcionis, colligitur ex Epiphanio hær. rec. 42. confutat. 8. vbi dicit, verba illa, *Beatus qui non fuerit scandalizatus in me.* Marcionem ad Ioannem retulisse. Quin etiam Iustinus martyr. q. 38. ad Orthodoxos significat Ioannem hanc interrogationem per discipulos fecisse, vt disceret: & Christum miracula coram discipulis Ioannis fecisse, vt & illis, & per illos Ioãni B persuaderet, se esse eum, de quo idem Ioannes testatus fuerat.

Epiphan. Iustin.

Ad primam obiectionem facilis est responsio. Patres enim omnes factum illud Ioannis explicante, illius fidem, humilitatem, modestiam, ac moderationem maximè commendant. Inter peccatores enim Dominum, ac Redemptorem suum agnouit, & quasi stupore quodam in admirationem raptus expauit, eumq; attingere, & vt peccatorem baptizare veritus est. Vt tamen Chrysostom. notat, nec pertinax fuit, nec contentiosus: sed Christo præcipienti statim obsequutus est. Ita exponunt Ambr. libr. 2. in Lucam. Chrysost. homil. 12. in Matth. Cyprian. libr. de C Cardinalib. Christi operibus, cap. de baptis. Christi, Augustin. serm. 29. & 37. de tempore, & alij Patres, quorum testimonia, & sententias Canisius refert loco superius citato.

Chrysost. Ambros. Cyprian. Augustin. Canisius.

Ad secundam obiectionem. Occasio errandi hæreticis fuit, quòd de tota infantia, & de Ioannis educatione siniſtrè, & contra Euãgelicam historiam sentiunt. Putant enim in domo parentum vixisse, & cum Christo Domino omni tempore ætatis suæ familiariter, & amicè conuersatum esse. Vnde fit, vt non potuerint interpretari verba illa. *Et ego nesciebam eum,* quòd Christus de facie ignotus fuerit Ioãni, & ideò exponunt de ignorantia personæ, quod scilicet eius diuinitatem, & dignitatem certa fide, ac reuelatione nondum agnosceret. At verò sancti Patres sicut aliter de Ioanne sentiunt, ita longè aliter

Ioannes cognouit vtero matris Christũ verum Deum, & Messiam esse cognouit.

aliter locum hunc interpretantur. In primis enim docent, Ioannem à visceribus matris Christum verum Deum esse, verumque Messiam cognouisse. Ita docent Ambros. & alij multi, quos retulimus agentes de prima sanctificatione Ioãnis, & de vsu rationis illi accelerato. Docent præterea reliquo vitæ tempore vsq; ad baptisma solitariam vitam egisse, & Spiritus Sancti instinctu, ac illustratione magis, ac magis edoctum esse, vt præcedenti sectione retulimus. Et ita conciliari possunt Hilarius, & Bernardus. Ille enim lib. 6. de Trinitate versus medium tractans verbum illud Patris, *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Hoc,* inquit, *Ioannes licet non ignarus audiuit; tamen ad doctrinam nostram paternæ vocis testimonium mittitur,* & infra, *Ioannes enim iam ab vtero prophetans non equit hac voce. Hunc audite.* At verò Bernard. in serm. de excellẽtia Ioannis inter eius priuilegia ponit, q illi in baptismate prima facta fit Trinitatis reuelatio. Intelligendum enim hoc est de reuelatione externa clariori, & expressiori, quàm antea facta esset alicui. Etenim si loquamur absolutè de quacunque reuelatione, neque ipsi Ioanni tunc primùm facta est, cum prius Christũ filium Dei esse, eumque in Spiritu Sancto baptizaturum cognouisset, neque ipse Ioannes fuit primus cui Trinitas reuelata est.

Ambr. Hilar. Bernard.

Ioannes de facie Christum ignorabat. Franciscus Tolet. Iansen.

Ex his ergo principijs necessariò colligunt Patres, cùm dixit Ioannes, *Et ego nesciebam eum,* non ignorasse, eum esse verum Messiam, verumque Deum, quamquam in illo verbo exponendo varij sint, vt latè C tractat, ac diligenter Franciscus Toletus, capit. 1. Ioann. annotat. 72. & Iansen. capit. 14. Vera tamen expositio est, Ioannem quandiu in deserto fuit, de facie Christum ignorasse, quia nunquam cum illo conuersatus fuerat, neque familiariter egerat, quod non absque diuina prouidentia factum est, vt testimonium eius de Christo apud homines, omni suspicione careret. De illo ergo tempore dixit Ioannes, *Et ego nesciebam eum,* & ideò subdidit. *Sed qui misit me baptizare, ille mihi dixit, super quem videris Spiritum Sanctum descendentem, & manentem, ille est qui baptizat in spiritu Sancto.* Hæc expositio colligitur ex Chrysostomo. Theophyl. Ruperto.

Chrysost. Theophyl. Rupert.

A Euthymio, & alijs.

Solum potest obstare, quia priusquam Ioãnes vidisset Spiritum Sanctum in specie columbæ descendentem in Christum, eum agnouerat, eique testimonium reddiderat dicens, *Ecce agnus Dei,* nam illa visibilis ostensio facta est post baptismum Christi; Ioannes verò ante baptismum protulit illa verba, cùm videret Iesum venientem ad se, & postea timuit illum baptizare propter reuerentiam, & humilitatem. Responsio cõmunis ex Chrysost. Euthym. & alijs super. 1. caput. Ioannis est, Ioãnem non vno modo cognouisse Christum, sed prius prophetice, & interiori reuelatione, postea externa, & signum datum Ioanni illis verbis. *Super quem videris Spiritum Sanctum descendentem, & manentem,* non fuisse solum ad ipsius cognitionem, id est, vt ipse in particulari Christum agnosceret, sed vt agnosceret ad testimonium de eo reddendum, & populo manifestandum, vt etiam significauit ipse Ioannes dicens statim post illa verba, *Et ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei.* Ita respondet Iansen. capit. 14. &. 16. concord. Addendum verò est in obiectione facta aliquid assumi incertum, scilicet id quod narrat Ioannes capite. 1. *Altero die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, &c.* cõtingisse ante Christum baptizatum. Quãquam enim interdum hoc indicet Grego. hom. 6. in Euang. & homil. 1. in Ezech. probabilius tamen est, postea contigisse. Nam statim subditur, *& testimonium perhibuit Ioannes dicens, quia vidi Spiritum* B *Sanctũ quasi columbam descendentem.* Quod constat in Christi baptismate factum esse, igitur ex hac parte obiectio nullam difficultatem habet. Quomodo autem Ioannes cognouerit Christum accedentem ad baptismum, priùs quàm columba super eum apparuisset: dici potest, ante publicam ostensionem columbæ, Ioannem vidisse descendentem ipsam columbam & manentem super Christum, quia nõ sine causa singulariter illi dictum fuit, *Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem,* sed hoc non satis quadrat contextui Matth. & aliorum Euangel. vt latius dicemus Disputat. sequenti. Addi ergo potest communi responsioni supra positæ, Ioannem habuisse eo tem-

Euthy. Obiectio. Responsio Chrysost. Euthym. Iansen. t. 1. Ioan. 1. Greg.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pore reuelationem de Christo,& per eam illum cognouisse , quem antea non agnouerat; tamen hanc reuelationem prius incepisse interius, ac tandem consummatam esse in illo externo signo columbæ descendentis , & vocis Patris personantis , ac tunc reuelationem perfectam, & aptam non solum ad priuatam Ioannis cognitionem ; sed etiam ad reddendum publicum de Christo testimonium, & ideò meritò dixisse Ioannem illud signum sibi esse datum , quo Christum cognosceret,& agnitum demonstraret, ac de illo testimonium præberet.

Ioannes ad Christũ discipulos cum miserit cum legatione. Hieronym.

Ad tertiam obiectionem dicitur, Ioannem non misisse discipulos ad Christum eo , quòd dubitaret eum esse verum Messiam Redemptorem mundi;sed potius, vt ipsi discipuli , & occasione interrogationis eorum , reliqua plebs,visis miris operibus Christi, eiusque verbis auditis , magis in fide eius confirmarentur. Vnde eleganter Hieronymus epist. 151. ad Algasiam. quæst. 1. *Ioannes mittebat discipulos suos in vinculis constitutus, vt sibi quærens illis discere , & capite truncandus illum doceret esse sectãdum,quem interrogatione sua magistrum omnium fatebatur. Neque enim poterat ignorare,quem ignorantibus antea monstrauerat, de quo Patrem intonantem audierat , Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui.* Et hæc est sine dubio literalis expositio illius interrogationis. Subiungit verò statim Hieronym. aliam his verbis. *Quid autem dicit. Tu es qui venturus es? hunc quoquè sensum habere potest.Scio , quod ipse sis, qui tollere venisti peccata mundi. Sed quia ad inferos descensurus sum , etiam interrogo, verum & illuc ipse descendas, vt qui te in terris hominibus nuntiaui, etiam inferis nũtiem, si forte venturus es?* Quam posteriorem expositionem sequutus est Gregor. homil. 6. in Euangel. &. 1. in Ezech. & illam post priorem subiunxit Beda libr. 3.in Lucam, cap. 27. Tamen reuera potius est allegorica, quam literalis , vt patet tum ex illo verbo , *Qui venturus es* , nam absolutè dictum, significat venturum in hunc mundum , non in infernum , præsertim cùm tunc Ioannes in mundo esset , & nondum ad sinum Abrahæ descendisset. Tum ex illo verbo , *alium expectamus.* Planè enim loquutus est de Messia expectato à Iudæis,nam quod descensurus esset in infernum , neque omnibus erat notum , neque ita expectatum. Tum denique ex responsione Christi, in qua solum ostendit se esse Christum,& per eum impleri signa Messiæ à Prophetis prædicta ; de descensu autem ad inferos nihil respondit. Addo interrogationem illam in hoc sensu vix fuisse vtilem futuram , quia quod Christus iam venisset, verisimile est , iam tum fuisse notum Patribus in limbo existentibus , vel per diuinam reuelationem , vel certè testimonio iustorum, qui post Christum natum illuc descenderant, Simeonis, Iosephi, & aliorum,& non erat cur Ioannes dubitaret,quin descendens in limbum hoc ipsum testificari posset. Quod verò Christus descensurus esset in infernum si Ioannes antea ignorabat , certè ex illa interrogatione,& responsione addiscere non poterat. Verisimilius autem est , mysterium illud & ipsi Ioanni , & veteribus iustis fuisse ex antiquis prophetijs notum. Licèt enim de illo mysterio non sint admodum frequentes , nec sine obscuritate; tamè à sapientibus prophetis,& à Ioanne, qui plusquam propheta erat, non ignorabantur.

Greg. Beda.

Et propter easdem rationes mihi etiam non placet alia expositio , quàm in commentarijs super Matth.adiungit Hieronymus verbis, *An non conueniat filio Dei, vt gustet mortem, & aliũ ad hæc Sacramenta missorus es ?* Quomodò enim dubitare potuit Ioannes Christum fuisse moriturum pro hominibus , quem mundi Redemptorem esse credebat? Aut quomodo scisciari poterat , an alterius mors ad hęc Sacramenta perficienda futura erat sufficiens? Ad hæc in Scripturis, præsertim Isaiæ, clarissimè erat prædictum , Messiã moriturum esse pro hominibus, quis autem existimet Ioannem, aut non legisse Isaiam , aut legendo non intellexisse? Denique veteres Patres animaduertunt , Ioannem demonstrasse Christum sub metaphora agni , vt indicaret illum per mortẽ fuisse offerendũ in sacrificium pro peccatis hominum. Sola ergo prima expositio vera est,& literalis , quam elegantissimè confirmat Chry.ho. 37. in Matt.ostendens nullomodo potuisse cadere dubitationẽ, vel formidinẽ in Ioannem, qui tot,ac tantis testimonijs

Hieron.

Chrys.

Chrysost.

nijs Christum agnouerat, neque rationem vllam habebat, quæ se ad dubitandum induceret,& hom. 38. id rectè confirmat ex verbis,quibus constantiam Ioannis Christus prædicauit,*Quid existis videre? arundinem vento agitatam? Excusat,* inquit, *Ioãnem ostendens non ipsum esse mutatum à priori sua sententia , neque esse leuem hominem,qui huc, atq; illuc lactetur: sed stabilem,atque constantem.* Nec minus elegãter Hilarius can. 11. in Matth. *Ioannes detentus carcere Dominũ ignorat? & propheta tantus Deũ suum nescit? atque venturum vt præitor nuntiauit,consistentem vt propheta agnouit,aduenientem vt confessor veneratus est , vnde tam varie , & tam abundanti eius scientiæ error obrepsit? Sed cõsequens de eo Domini testimonium sentire hoc ita non sinit , neque sanè credi potest Spiritus Sancti gloriam in carcere posito defuisse.* Et infra.*Tali igitur Ioãnes exemplo non sua , sed discipulorum ignorantiæ consulit.* Et eandem expositionem habet Ambros.lib. 5. in Lucam, circa finem, Anselm. Theophyl. & Euthym.in Matth.eamque egregiè explicat Rupert.lib.9. de gloria, & honore filij hominis in Matthæum,in principio, priùs demonstrans nihil aliud interrogasse Ioannem à Christo per Discipulos, nisi an esset verus Messias in lege promissus,ac deinde ostendens hoc feciisse Ioannem , vt ij discipuli ab ipsomet Christo audirent , & operibus eius comprobatum viderent , ipsum esse Christum. Addit denique Chrysost.dicta hom. 37. de hoc fuisse solicitum Ioannem,cùm esset in vinculis,& mortem sibi esse propinquam agnosceret ; *Dum timeret,ne pernitiosa materiam opinionis relinqueret,si discipuli maiorem se Christo putãtes, nullo pacto illi coniungerentur , & ideo hoc modo christo ipsos offerre curauit.* Nulla ergo in fide Ioannis dubitatio , nulla in hoc eius facto culpa fuit, nullum denique scãdalum passus est. Non igitur propter Ioãnem dixit Christus, *Beatus est qui non fuerit scandalizatus in me;* sed propter discipulos Ioannis,qui inuidiæ moribus in Christum insurgebant , & ita illius operibus scandalizabantur , vt exponit Hieronymus suprà, & cæteri Patres ; Addit verò Hilarius , Christum statim subiũxisse Ioannis encomium , ne existimare quisquam posset propter Ioannem illa verba dixisse. Aliter tamen Epiphan. inquit dicta hæres. 42. quoniam Christus aiebat nullum esse maiorem Ioanne inter natos mulierum , ideò dixisse beatum esse qui in ipso non scandalizaretur, existimans Ioãnem se etiam maiorem esse. Quæ tamen expositio aliquantulum videtur esse violenta , quia Christus nondum encomium illud de Ioanne protulerat , quando hanc edixit sententiam. Potiùs ergo accommodanda est hæc expositio ad animum discipulorum Ioannis , qui affectu quodam humano cupiebant , Ioannem esse maiorem,& ideò in Christo scandalizabantur, cuius opinionem,& existimationem indies augeri cernebant. Quo sanè modo ex positio hęc cum superiori coincidit.

Hilar.

Ambr. Anselm. Theophyl. Euthy. Rupert.

Hieronym. Hilar.

Epiphan.

SECTIO V.

Quæ gratiæ gratis datæ, & singularia priuilegia in Ioanne fuerint.

DIximus de gratia sanctificante, meritis , & innocentia sanctissimi Ioannis , & obiter fidem , & cognitionem supernaturalem eius attigimus: Ex quibus facilè colligere licet , fuisse in illo omnes virtutes per se infusas,& omnia Spiritus Sancti dona,hæc enim ex natura sua gratiam sanctificantem comitantur, earumque perfectio gratiæ perfectioni proportionate respondet. Reliquum ergo est , vt de gratijs gratis datis nonnulla dicamus, ac tandem singularia eius priuilegia breuiter enumeremus.

Primò igitur ex omnibus gratijs gratis datis solum videtur certum fuisse in Ioanne gratiã prophetiæ , Pars negatiua huius assertionis ex sequentibus constabit, quia reliquæ gratiæ nulla certa authoritate ostendi possunt,quod secus est in gratia prophetiæ.De hac enim prædixit Zacharias Lucæ primo. *Et tu puer propheta Altissimi vocaberis.* Et ex ipso vsu id confirmari potest, statim enim cap. 3. dicit idem Euangelista , *Factũ est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto* ; qui dicendi modus spiritum propheticum indicat. Vnde statim describit actum prophetandi,*venit fortior me,ipse vos baptizabit in spiritu sancto , & igne , cuius ventilabrum in manu eius , & purgabit aream suam.* Et ad eundem spiritum prophetiæ spectat quod refert Ioannes capit primo. *Qui*

Luc. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, A *&c.* Est ergo secundùm fidem certum, Ioānem fuisse verè, ac propriè prophetam.

Matth. 11. Quocirca, cùm Christus dixit Matth. 11. *Quid existis videre prophetam? Amē dico vobis, & plusquam prophetam*; non ita intelligendum est, ac si affirmare voluerit Ioannem quidem esse aliquid maius propheta, & negare esse verum prophetam; sed potius quod vtrumque affirmauerit, scilicet & esse prophetam, & aliquid amplius. Et in hunc sensum exponunt locum illum sancti Patres. Vnde Hieronymus dicta epist. ad Algas. q. 1. *Plus*, inquit, *quam propheta, quòd ad priuilegiū prophetale etiam Baptistæ accessit præmiū, vt Dominum suum baptizaret.* Rursus idem Hieronym. Matth. 11. & super ad Ephes. 3. *Plus*, inquit, *quàm propheta, quod quem alij prædicauerāt, ipse digito demonstrat*, vt etiam tradit Aug. libr. 2. contra literas Petiliani, capit. 37. & tract. 4. in Ioannem, & Hilarius can. 11. in Matt. *Gloriam*, inquit, *omnem Ioannis Dominus ostēdit dicens esse eum, vltra prophetam, quia soli ipsi licuerit, & prophetare Christum, & videre.* Addit præterea Hierony. ad Galat. 1. in principio, esse plus, quàm prophetam, *Quia nō tantū propheta, sed etiā Apostolus fuit.* Quā Apostoli dignitatē eidē Ioanni tribuunt Chrysost. hom. 15. ex varijs in Matth. Damas. libr. 4. de fide. c. 16. Cyrill. libr. 2. in Ioannem. c. 1. Origenes tom. 32. in Ioan circa illa verba, *Amen amen dico vobis, qui recipit eum, quem ego misero, me recipit.* Qui Patres, vt Ioannem Apostolum vocent, nituntur verbis illis Ioann. 1. *Fuit homo missus à Deo*, quia *Apostolus* idem est, quòd *missus*. Vnde non loquuntur de dignitate Apostolica propriè sumpta, vt ad legem Euangelicam pertinet, & includit vniuersalem quandam potestatem, & iurisdictionem in vniuersum orbem; sed largè, vt significat Christi prædicatorem, ac testem speciali modo à Deo missum. Propter quod etiam *Angelus* in Scriptura dictus est, *missus ad viam Domino præparandam*, qua etiam appellatione, & munere superior cæteris prophetis fuit, vt eodem loco Christus significauit. Eodem modo interpretatur Ambrof. 4. de fide. capit. 4. Ioannem esse plusquam prophetam, quamquam diuersam rationem adiungat, scilicet, quia nondum editus prophetauit. Quam rationem habet etiam Isidor. libr. de vita, & obitu sanctorum noui testamenti, & Bernard. sermon. de natiuitat. Ioannis Bap. Deinde Chrysostom. homil. 27. imperfecti eandem expositionem indicans rationem illam magis exaggerat his verbis. *Quis prophetarum cum esset propheta, prophetam facere potuit? Elias quidem vnxit Eliseum in prophetam: nō tamen prophetandi gratiam illi donauit, iste autē in vtero matris existens diuini introitus scientiā matri donauit, & os illius in verbo cōfessionis aperuit, vt cuius no videbat personam, cognosceret dignitatē*, & infra, *statim exultās puer prophetauit non voce, sed motu.* Præter has verò addi potest alia ratio ex eodē Chrysostom. ibi, *Quia omnes prophetæ prophetauerunt de Christo: de illis autem non prophetatum est: ipse autem non solum prophetauit de* B *Christo: sed etiam alij prophetæ prophetauerunt de ipso.* Tandem dici potest ex Chrysostom. homil. 15. ex varijs in Matthæ. *Quia Ioannes non solum propheta fuit: sed etiam scientium prophetarum*, quoniam sicut ipse Christus ibidem dixit, *Lex, & prophetæ vsque ad Ioannem.* Quæ ratio fundatur in altera supra posita, quòd Ioannes non prophetauit Christum futurum, sed præsentem monstrauit, & ideò in illo reliqui Prophetæ siluerunt. Vnde rectè Augustt. libr. 17. de Ciuitat. cap. 24. *Nouissimus propheta*, inquit *fuit Ioannes, qui iuuenis iam iuuenem Christum nō quidē futurū prædixit, sed tñ incognitū* (scilicet de facie) *prophetica cognitione mōstrauit, propter quod ipse Dominus ait. Lex, & prophetæ vsque ad Ioannem.* Fuit ergo Ioannes verus propheta, licet omnibus dictis modis plusquàm propheta fuerit. Et eodem sensu accipiendum est, quod de illo Christus dixit Luc. 7. *Maior inter natos mulierum propheta Ioāne Baptista nemo est.* Nā his verbis apertè affirmat, vel potius supponit, eum esse prophetam: imò & maiorem cæteris. Congruentia denique adiungi potest, quia hoc donum maximè necessariū erat Ioanni, vt fidem, & authoritatem testimonio suo conciliaret. Prima enim conditio in fideli teste necessaria est certa rerum cognitio, quæ de rebus diuinis, & occultis ab homine viatore maximè per propheriam comparatur.

Solū potest contra hanc veritatē obiici eiusdem Ioannis testimonium, qui interrogatus, *Propheta es tu? respōdit. Non sum.*

Ioan-

Hieron. *Ioannes quo modo plus, quam propheta. Augu. Hilar.* *Hieron. Chrysost.* *Damascen. Cyril. Origenes.* *Ioan. 1.* *Ambros.* *Isidor.* *Bernard.* *Chrysost.* *Aug.* *Chrysost.* *Luc. 7.* *Ioannes fuit plusquam propheta.* *Obiectio.*

Ioan 1. Augustin. Ioan. 1. & difficultatem auxit interpretatio. Augustt tract. 4. in Ioannem, dicentis, *Et nō erat propheta Ioannes: maior erat, quam propheta.* Vbi etiam Christi testimonium supra tractatū, aliter quā nos, interpretari videtur. Quod acutè confirmat à simili. Nam illæ interrogationes Christi. *Quid existis videre, arundinem vento agitatā? hominem mollibus vestitum?* sensum reddunt negatiuum, ergo & illa, *Quid existis videre? prophetam?* similem quoque fortitur intelligentiam. Respondetur primum cum Cyril. & Chrysost. Orig. Theop. & Euthy. Ioan. 1. hanc interrogationem intelligi non de quocumque propheta in communi; sed in particulari de illo, quem Moyses Deuter. 18. prædixerat: Iudæi enim non intelligebant illū prophetā futurum esse Messiam, & ideò postquam scisciatati sunt à Ioanne, an esset Messias, Eliasvè, quem B ante Messiam expectabant, rursus interrogant, an sit insignis ille propheta: & hoc sensu meritò negauit Ioānes esse se illum prophetam, quamuis alioqui verus esset propheta. Quam expositionem tanquam improbabilem reijcit Iansenius capit. 16. concordiæ, sed excesit valde, sufficiens enim erat tantorum Patrum authoritas, vt eam faceret probabilem, & ratio, quia (vt Euthym. inquit) illi aut vix, aut nullo modo dubitare poterant, quin Ioannes esset propheta, quem frequenter propheratem audierant, igitur interrogabant de aliquo singulari propheta. Cui etiam fauet articulus Græcus, quia non prophetā simpliciter, sed *ille propheta* dicitur. Secundo respondeo cum Augustino (quem Gregor. sequitur homil. 3. in Euangel.) Iudæos in communi interrogasse, an esset propheta, eos tamen de propheta aliquo ex ijs, qui iam antea præcesserant, vel certè illis simili in gratia, & munere prædicendi futura intellexisse. Et in hoc sensu negauit Ioannes se esse prophetam, non quòd negauerit se habere spiritum prædicēdi futura: sed quòd negauerit hoc esse suum præcipuum munus, aut se esse ordinarium prophetam, qui quasi in obscuro, & de longinquo futura tantum prædiceret, & non potius præsentem demonstraret eum, in quem prophetiæ tēdebant vniuersæ, quo sensu dictum est, *Lex, & prophetæ vsque ad Ioannem.* Et ad eundē modum intelligi rectè potest, Christum ne-

Greg. Papa. Augustt. *Gratia interpretationis sermonum Ioannis data.* *Gratia discernēdi spiritus Ioan. quomodo data.* *Responsio. Obiectio.*

gasse Ioannē esse prophetam, quamquam iuxta sensum magis literæ consonum reuera non neget, sed affirmet potius, cùm subiungat, *etiam dico vobis plusquam prophetam.*

Secundò de alia gratia gratis data, quæ ad cognitionē etiā pertinet, *& interpretatio sermonū dicitur*, verisimile est datā esse Ioanni, siue hæc gratia significet specialem auxilium ad Scripturam sacram interpretandam, siue ad scribendum, vel loquendum more canonici scriptoris. Et quidem in priori sensu est res facilior, & magis propria. Oportebat enim tam insignem prophetam, Christi præconem, ac nuntium, eo Scripturas intelligere spiritu, quo essent diuinitus conditæ. Et vt vno exēplo rem totam exponamus, quando Ioannes de se ipso interpretatus est prophetiam Isaiæ, *Vox clamantis in deserto*, sine dubio eius interpretatio infallibilem habuit authoritatem, quia non solum ex humanis coniecturis; sed ex singulari Spiritus Sancti instinctu orta est. Hanc ergo vocamus gratiā interpretationis sermonum. At verò in posteriori sensu certum est, Ioannem Baptistā non fuisse scriptorem canonicum, atque ita ad hoc munus non accepisse specialem gratiam; tamen quia verbo multa dixit, & prophetauit, quæ in Euangelio narrantur, & canonicam authoritatem habere videntur, non tantum quasi materialiter, vt ab Euāgelista referuntur; sed etiam formaliter, prout ab ipso Ioanne sunt dicta, ideò quoad hæc dicimus aliquomodo hāc gratiam participasse.

Isai. 40.

Tertiò est alia gratia ad cognitionem pertinens, quæ *discretio spirituum* appellatur, quæ in vno sensu, sed in maxima sua perfectione significat diuinam quandam vim ad cognoscendas cordium cogitationes. Quo sensu probabilius existimo, Ioannem non habuisse hāc gratiam, quia qua ratione non fuit expediens vt signa, vel miracula faceret (sicut infra dicemus) eadem non oportuit, vt posset hominum cogitationes reuelare, quia hoc est vnum ex maximis miraculis, & quod in Scriptura sacra poni solet, vt maximum diuinæ omnipotentiæ signum. Dices, Potuit cognoscere etiāsi non esset alijs reuelaturus. Sed contra, quia huiusmodi gratia non datur propter propriam perfectionē,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed ad vtilitatem aliorum, & maximè ad confirmandam fidem, quæ vtilitas non obtinetur, nisi alijs de huiusmodi gratia, seu cognitione constet. Sicut in Christo Domino videmus sæpe verbis, & factis ostendisse se cognoscere aliorum corda, & cogniciones, vt hoc modo fidem sibi conciliaret, doctrinamque suam confirmaret. Sicut ergo eo tempore cætera signa Christo reseruata sunt, & ideò *Ioannes signum fecit nullum*, ita de hac gratia videtur existimandū. Alio verò sensu significat hæc gratia speciale donum ad discernendos motus à bono, vel malo spiritu prouenientes. Et hoc sensu non dubito quin Ioannes hanc gratiam habuerit. Maximè enim pertinet ad perfectionem spiritualis viri, & præsertim cùm Ioannes fuerit publicus concionator, & doctor ad quē consilij causa homines cōfugiebāt, vt etiam ex Euangelio colligitur, Luc. 3. vbi eum interrogabant, *Quid ergo faciemus?*

Luc. 3.

Gratia sermonis quomodo Ioannes communicata.

Quarto de gratijs pertinentibus ad sermonem non videtur dubium quin Ioannes habuerit gratiam fidei, scientiæ, & sapientiæ. Quoniam hæ in tanto concionatore valde fuerunt necessariæ. Gratiam autem, seu donum linguarum probabilius videtur non habuisse. Tum quia prædicaturus non erat, nisi in regione Iudæorum. Tum quia hoc etiam fuisset quoddam miraculosum signum, quod non minus homines in admitationem raperet, quàm cętera miracula, vt in Apostolis experientia docuit Act. 2. ergo nec necessarium, nec conueniens fuit hoc donum communicari Ioanni.

Act. 2.

Quinto de alijs duabus gratijs ad operationem pertinentibus expressè dicitur Ioan. 10. *Quia Ioannes quidem signum fecit nullum.* Vbi ponderanda sunt Euangelistæ verba. Non enim videtur ipse hoc affirmare, sed ex aliorum ore referre. Sic enim ait loquens de Christo, *Quærebant igitur cum apprehendere, & exiuit de manibus eorum, & abyt iterum trans Iordanem in eum locum, vbi erat Ioannes baptizans primùm, & mansit illic, & multi veniebāt ad eum, & dicebant, quia Ioannes quidem signum fecit nullum.* Ex quibus constat, alios hoc asseruisse, & Euangelistam solum referre, quod illi dixerunt. Vnde non videtur esse de fide, quia ipse non affirmat eos vera dixisse, neque Spiritus Sancti instinctu loquutos, neque fuisse homines singularis sanctitatis: sed de media plebe, qui nondū in Christum credebant, sed illis se se rationibus, & coniecturis, ad credendum excitabant. Nihilominus non videtur in dubium reuocandum, quin ea sententia sit vera, & certa. Tum quia licet Euangelista id non expressè affirmet; sed referat, tacitè confirmat tamen. Commemorat quippe credidisse in Christum permultos, & explicat, qua ratione fuerint ad credendum permoti, conferendo scilicet facta Ioannis cum factis Christi, & verba Ioannis, quibus testimonium Christo reddiderat, cum ijs quæ in ipso Christo essent experti. Sicut ergo mens Euangelistæ fuit, eos rectè fecisse credendo, ita etiam tacitè affirmauit prudenti, veraque ratione fuisse adductos. Hoc ergo modo, & refert, & affirmat simul Ioannem signum fecisse nullum. Et ita intelligit hunc locum Chryso. homil. 60. in Ioannem, quem Theophyl. & Euthym. imitantur, & eadem est sententia Aug. tract. 48. Ex quo vlteriùs addendum est, nomine signorum comprehendi opera vtriusque gratię, sic enim ait, *Nullum miraculum ostendit Ioannes, nō dæmonia fugauit, non expulit febrem, non cæcos illuminauit, non mortuos suscitauit, &c.* Et eadem est sententia aliorum expositorum, & ex ipsa voce *signi* constat. Vsurpatur enim ad significanda extraordinaria, & singularia opera, atque adeò miraculosa, quibus annumeratur sanitatū effectio, quando præter ordinem naturæ fit. Ratio autem, seu congruentia, ob quam ita diuinitus ordinatum est, redditur à D. Thom. in hac. q. art. 2. ad. 2. Quia Ioānis doctrina, & operatio ad Christū ordinabatur, & ideò vt homines principaliter in Christum intenderent, & differentiam inter ipsum, & Ioannem agnoscerent, expediens erat vt Ioannes miracula non faceret, sed vt vitæ exemplo, & Scripturæ testimonio doctrinam confirmaret suam.

Ioann. 10.

Ioannes miracula non patrauit.

Chryso. Theophyl. Euthym. Aug.

Vltimo ex dictis in hac, & præcedentibus sectionibus constat, quot, & quanta fuerint priuilegia sancti Ioannis. Omnia enim reuocari possunt vel ad gratiam sanctificantem, & virtutes, quæ illam comitantur, vel ad gratias gratis datas, vel ad statum vitæ actiuæ, & contemplatiuæ, vel ad ministerium, in quo est à Deo constitutus, de quibus omnibus in superioribus dictum est. Quocirca nihil hoc loco addendū superest ijs, quæ in sequenti sectione de illius gloria, & aureolis dicemus.

perioribus dictum est. Quocirca nihil hoc loco addendū superest ijs, quæ in sequenti sectione de illius gloria, & aureolis dicemus.

SECTIO VI.

Quæ sit excellentia gloriæ S. Ioannis.

HActenus diximus de donis, ac ministerijs gratiæ, quæ in hac vita Ioannes est consequutus, reliquum est, vt de donis gloriæ dicamus, quod facilè erit ex præcedentibus colligere, cū gloria gratię, operibusque respondeat.

Gloria Ioannis quanta.

Primo igitur certum est, in essentiali gloria B. Ioannem summum quendam gradum, & excellens præmium fuisse consequutum. Gratia enim, & merita, quibus in hac vita Ioannes inter alios excelluit, non fuerunt inania, vel humana tantūm; sed digna singularis coronæ, ac præmij apud Deum. Vnde eleganter Bernar. dicto serm. de Excellent. S. Ioannis, *Considera*, inquit, *mansiones regni, & vniuersum ordinem humanæ generationis circunuola, solumque Ioannem tam veteris, quàm noui testamenti Patribus videbis esse præpositum, vel æquatum,* & inferiùs in Seraphinorum ordine illum constituit.

Bernard.

Hic verò addendum est, gloriosam B. Ioannis animam non statim, ac separata est à corpore, hanc gloriam fuisse consequutam. Quia (vt ex Euangelio constat) ante Christum Dominum mortuus est, quo tempore ianua regni nondùm erat hominibus patefacta. Vnde æquali quoque certitudine constat fuisse Ioannem eo tempore in eo loco, in quo iustorum animæ recipiebantur, eisque instantem iam iam sui exilij terminum annuntiasse.

Dubium.

Hinc verò dubitatio oritur, vtrum Ioannes dicendus sit ad nouum, an potiùs ad vetus testamētum spectare? Videtur enim ex hoc sequi pertinere ad testamentum vetus. Tum quia in eo videntur distingui Sancti noui, ac veteris testamenti, quòd illi in termino viæ statim ad gloriam admissi sunt, si nullum habuissent personalem obicem: hi verò minimè, donec totius naturæ impedimentum auferretur. Tum etiam, quia Ioannes mortuus est, priusquam nouum testamentum esset confirmatum: sanguine enim, & morte Christi (vt Paulus inquit) confirmatum est. Tum denique quia vetus testamentum obseruauit, illiusque præceptis, ac legibus obnoxius fuit, non autem præceptis, & legibus noui testamenti. Vnde Epiphan. lib. de vitis Prophetarum Ioannem vltimo loco ponit, indicans fuisse vltimum prophetam veteris testamenti. Nihilominus D. Thom. 2. 2. quæstio. 174. articul. quar. ad tertium simpliciter dicit Ioannem pertinere ad nouum testamentum. Et hoc modo explicat, quomodo Ioānes potuerit esse maior propheta quàm Moyses, de quo scriptum erat Deuterno. vltimo, *Non surrexit vltra in Israel Propheta sicut Moyses. Nam hoc loco*, inquit, *comparatio fit cum prophetis veteris testamenti: Ioannes autem ad nouum testamentum pertinet, cuius ministri præferuntur etiam ipsi Moysi, quasi magis clarè speculātes, vt habetur 2. ad Corin. 3.* Quo vltimo verbo rationem huius rei indicat, quia Ioannes apertè Christum cognouit, & in eum non iam venturum, sed præsentem credidit. Quæ videtur prima, & quasi fundamentalis differentia inter Patres veteres, & noui testamenti. Deinde probabile est, Ioannem à Christo fuisse baptizatum, vt D. Thom. hic artic. 6. ad. 3. existimat cum Chrysosto. homil. 4. imperfecti. Quod etiam sentit Nazian. orat. 39. versus finem, dicens de Christo, *Sciebat enim paulò post futurum, vt ipse Baptistam baptizaret.* Baptismus autem ianua est noui testamenti. Quamobrem Isidor. libr. de vita, & morte sanctorum, Ioannem ponit inter sanctos noui testamenti. Hæc verò disceptatio videtur esse posse de modo loquendi. Quia non potest certa aliqua ratione definiri quid omnino requiratur, vt quispiam ex Sanctis ad nouum testamentum propriè pertinere dicatur. Nam si aliquis contendat necessarium esse, vt viuat is aliquo tempore post confirmatum huiusmodi testamentum per mortem Christi, non poterit (vt existimo) ab opinione sua efficaci aliqua ratione adduci, & idem ferè erit, si quis è contrario contendat sufficere baptismum, vel fidem Messiæ iam Incarnati, vt aliquis de nouo testamento esse censeatur.

Epiphan.

D. Thom.

D. Thom. Chry. Grego. Naz. Isidor.

Responsio.

Hic verò posterior modus loquēdi cum D. Thom. mihi magis probatur. Quia cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioannes Baptista non ad vetus, sed ad nouum testamentũ pertinet.

præcipua ratio veteris testamẽti consistat A in promissione, & expectatione Messiæ, qui iam illum non expectebat, sed præsentem intuebatur, sub ea ratione non ad vetus, sed ad nouum testamentum pertinere meritò censebitur. Confirmatur ac declaratur in Ioanne, nam promissio, ac prædicatio expressa Regni cœlorum, propria est noui testamenti: hæc autem initium habuit à Ioanne Baptista: ergo ille etiam ad nouum testamentum pertinuit. Posset tamen aliquis distinctione fortasse non improbabili uti. Potest enim Ioannes considerari, vel vt membrum Ecclesiæ, vel vt Propheta, & præcursor Christi. Priori modo non pertinuit Ioannes ad nouum testamentum, quia non fuit propriè membrum Ecclesiæ, vt à B Christo institutæ, priùs enim mortuus est, quàm Christus Ecclesiam suam perfectè fundaret: posteriori autem ratione meritò dicitur pertinere ad nouum testamentum, quia præsentem Christum annuntiabat, non futurum, sicut veteres Prophetæ. Et hoc modo locutus est Diuus Thomas citato loco, & simili modo in præsenti quæstione, articul. 1. ad primum dicit, baptismum Ioannis aliqua ratione pertinuisse ad legem Christi, quia fuit quasi Sacramentale quoddam disponens ad baptismum Christi.

Secundò dicendum est habere Ioannem in beatitudine, præter communem gloriam accidentalem, quæ ex essentiali manat, tres aureolas Virginis, Doctoris, & Martyris: probantur singulæ partes. Nam in primis Ioannem fuisse perpetuo Virginem, communis est totius Ec- C clesiæ vox, & consensus, eumque inter virgines numerant Ignatius epistola. 9. ad Philadelphienses, Epiphanius hæresi 63. Ambrosius sermone. 65. Cassianus libr. sexto de cœnobiorum institutis, capit. quarto. Etidem colligitur ex omnibus Patribus, qui eum *Angelum* appellatum esse dicunt, quòd Angelicam vitam in corpore duxerit (quos supra latè retulimus) sed præcipuè videri potest Chrysostomus homil. 10. &. 38. in Matthæum, Ratio præterea ex dictis est manifesta, quia ostendimus Ioannem nunquam mortaliter peccasse: rursus ex Euangelio, & ex iis, quæ supra de instituto, & ratione eius disseruimus, constat eum

Ioannes virgo perpetuus. Ignatius. Epiphan. Ambros. Cassian. Chrysost.

vxorem non duxisse, cùm solitariam, & eremiticam vitam egerit: ergo necesse est, vt virgo permanserit. Nam sine graui peccato, aut illicita copula virginitas à cœlibe amitti non potest. Vnde rectè Petrus Petr. Chry. Chrysolog. *Meritò in natis mulierum cunctis maior est hic Ioannes, qui non solùm adulteras arguit: sed & licita mulierum consortia virginitatis amore calcauit,* & rursus. *Quid peteret luxuria, nisi castitatis interitum, pudicitiæ necem?* idem serm. 127. Ioannem vocat *virginitatis speculum, pudicitiæ titulum, castitatis exemplum.*

Quæret verò fortasse aliquis an Ioannes non solum virgo fuerit, sed etiam virginitatem suam Deo voto consecrauerit. De hoc nihil inuenio à veteribus scriptum; satis tamen piè, & probabiliter id assimare possumus, quoniam ab infantia se totum Deo consecrauit, vitamque cœlibem, ac solitariam perpetuo agere decreuit, ergo verisimile est, hoc suum propositum voto firmasse; vt & immobilius esset, & Deo gratius. Neque id omninò intactum Patres reliquerunt, sed indicant potiùs, cùm dicunt Ioannem monasticam vitam egisse, ac monachorum principem fuisse, sicut antea retulimus. *Aureolam virginis & Doctoris in cœlo habet.* Ex his ergo satis constat habere Ioannem in gloria virginis aureolam. Nam si virginitatem coluit, non carebit propria virginum corona. Atque eadem ratione probari breuiter potest, habere aureolam Doctoris, quia teste Christo *lucerna fuit ardens & lucens.* Quibus verbis munus Doctoris, seu Euangelici prædicatoris indicatur, quem admodum Christus Apostolis dixit. *Vos estis lux mundi, & sic luceat lux vestra coram hominibus.* Matth. 5. Denique ex Euangelica historia, & ex ijs, quæ in superioribus diximus de munere Ioannis satis constat, ipsum Doctoris munus obiisse. *Matth. 5.*

Postremò martyrem fuisse Ioannem, atque adeò martyris aureolam habuisse, etiam colligitur ex Euangelio, in quo legimus interfectum fuisse ab Herode, eo quòd de adulterio ab ipso reprehenderetur: Interfectus ergo est quia testimonium perhiberet veritati, seu quòd virtutis actum exerceret, quod ad rationem martyrij satis est, vt D. Thom. ostendit. 2. 2. quæst. 124. articulo. 5. vbi hoc exemplo Ioannis probat id sufficere ad rationem *Aureolam virginis & martyris Ioannes habet ex vtroque titulo. D. Thom.*

nem martyrij. *Nam in Ecclesia,* inquit, *beati Ioannis Baptistæ martyrium celebratur, qui non pro neganda fide: sed pro reprehensione adulterij mortem sustinuit.* Quam rationem scripsit Augustinus Psalm. 140. in fine, his verbis. *Pro lege veritatis, pro æqualitate, pro iustitia, ideo sanctus, & ideo martyr.* Et eandem appellationem illi tribuit Ambros. dicto serm. 65. & cæteri Patres exponentes historiam decollationis eius, vel in concionibus de eadem re. Vnde obiter notandus est, & cauendus error Iosephi libr. 18. antiquit. capit. 7. dicentis, Ioannem fuisse interfectum ab Herode, quoniam veritus est, ne tanta hominis authoritas defectionem aliquam pareret. Quæ ratio (si vera esset) per se sola satis non esset, vt ea mors rationem martyrij haberet. Vera ergo ratio est, quam Euangelista protulit, quæ absque vlla prorsus dubitatione ad martyrium satis fuit, vt benè confirmat Nicephorus libr. 1. Histor. capit. 19. Qui rursus addit eum passum esse martyrium anno trigesimo secundo ætatis cum dimidio, quod etiam dixit Algerus libr. 2. de Euchar. capit. 7. Addunt denique Hieronym. Epist. 27. & Isidor. de vita, & morte Sanctorum, corpus eius apud Sebastem fuisse sepultum: & notat Hieronym. (quem Nicephorus imitatur) truncum corpus fuisse sepulturæ traditum. Nam *Herodiades* (ait Nicephorus) *Ioannis reprehensionem quodam modo etiam post capitis resectionem verita, coniungereque id rursus reliquo corpori timens, apud se remotis arbitris in abstrusiori regiæ loco sepeliendum duxit.* A

Augustin. *Ambros.* *Iosephus.* *Nicephor.* *Alger. Hieronym. Isidor. Nicephor.*

Hoc verò loco offerebat sese quæstio C de reliquijs, & corpore Ioannis, an credendæ sint esse in terris, & quo in loco esse probabiliter existimentur, & qua rursum veneratione habendæ. Sed hoc postremum commune est Ioanni cum cæteris sanctis, & disputatum in superiori tomo; de alijs verò, quæ ad historiam pertinent, legi potest Canis. de S. Ioanne, cap. 14. & nõnihil attingemus inferiùs, cùm de his, qui cum Christo surrexerunt, disputabimus.

Corpus Ioannis vbi sepultum & quomodo. *Canisius.*

Hic verò adnotare non omittam, locum Gregor. libr. 9. epist. 39. dicentis. *Corpus præcursoris post mortem à persecutoribus fuisse incensum, sicut* (inquit) *historia martyrij Ioannis eius testatur.* Quæ verba vt admiranda notauit Adrianus Pap. supra in Rescripto de imaginibus ad Carolum Magn. c. 23. eò quòd in Euangelio legimus, corpus Ioannis post mortem à discipulis eius sepultum esse. Marc. 6. Fieri tamen potuit, vt post illa tempora ossa Ioannis fuerint igni tradita, & hoc fuisse, memoriæ proditum in historia, quam Gregorius allegat. B

Gregor.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm fuerit conueniens Ioannem baptizare.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd non fuerit cõueniens Ioannem baptizare. Omnis enim ritus Sacramentalis ad aliquam pertinet legem. Sed Ioannes non introduxit nouam legem. Ergo inconueniens fuit, quòd nouũ ritum baptizandi introduceret. 208 4. d. q. 2. art. 1.

¶ 2. Præterea, Ioannes fuit missus à Deo in testimonium tãquam Prophetæ: secundum illud Lucæ. 1. Tu puer Propheta Altissimi vocaberis. Sed Prophetæ qui fuerũt ante Christũ, nõ introduxerunt nouum ritũ, sed ad obseruantiam legalium rituum inducebant, vt patet Malach. vltim. Memento legis Moysi serui mei. Ergo nec Ioannes nouum ritũ baptizandi introducere debuit.

¶ 3. Præterea, Vbi est alicuius rei superfluitas, non est ad illud aliquid addendum. Sed Iudæi excedebant in superfluitate baptismatum, dicitur enim Marci. 7. quod Pharisæi, & omnes Iudæi nisi crebrò lauerint manus, non manducant, & à foro venientes nisi baptizentur, non comedunt, & alia multa sunt, quæ tradita sunt illis seruare, baptismata calicum, & vrceorum & æramentorum, & lectorum. Ergo incon-

Universidad de Deusto
Biblioteca

inconueniens fuit, quod Ioãnes baptizaret.

¶Sed cõtra est authoritas Scripturæ Matth.3.vbi præmissa sanctitate Ioãnis,subditur.Quod exibant ad eũ multi,& baptizabantur in Iordane.

¶Respondeo dicendum, quod conueniens fuit Ioãnem baptizare, propter quatuor. Primò quidẽ,quia oportebat Christum à Ioãne baptizari, vt baptismũ cõsecraret, vt Augustinus dicit super Ioannem.Secũdò,vt Christus manifestaretur.Vnde ipse Ioãnes Baptista dicit Ioannis primo,vt manifestetur,scilicet Christus in Israel,propterea veni ego in aqua baptizans:cõcurrentibus enim turbis ad baptismũ, annuntiabat Christum,quod quidem facilius sic factum est: quam si per singulos discurrisset, vt Chrysosto. dicit super Ioan. Tertiò vt suo baptismo assuefaceret homines ad baptismũ Christi. Vnde Gregorius dicit in quadã homil.quod ideo Ioannes baptizauit, vt præcursionis suæ ordinẽ seruans, qui nasciturum Dominum nascẽdo præuenerat,baptizando quoque baptizaturum Dominũ præueniret.Quartò,vt ad pœnitẽtiã homines inducens,homines præpararet ad digne suscipiendũ baptismum Christi. Vnde ibidẽ Beda dicit,quod quantum catechumenis nõdum baptizatis prodest doctrina fidei, tantum profuit baptisma Ioannis ante baptisma Christi.Quia sicut ille prædicabat pœnitẽtiam, & baptismũ Christi prænũtiabat, & in cognitionem veritatis, quæ mundo apparuit attrahebat:sic ministri Ecclesiæ primo eruditũt post peccata eorum redarguunt,demũ in baptismo Christi remissionẽ peccatorum promittunt.

¶Ad primum ergo dicendum,quod baptismus Ioãnis nõ erat per se Sacramentum: sed quasi quoddam Sacramẽtale disponens ad baptismum Christi. Et ideo aliqualiter pertinebat ad legẽ Christi,non autẽ ad legẽ Moysi.¶Ad secundum dicendum,quod Ioãnes nõ solum fuit Propheta,sed plusquã Propheta,vt dicitur Matth.11.fuit enim terminus legis,& initium Euangelij. Et ideo magis pertinebat ad eũ,verbo & opere inducere homines ad legem Christi,quàm ad obseruãtiam veteris legis. ¶Ad tertium dicendum, quod baptismata illa Pharisæorum erãt inania, vtpotè ad solam mũditiam carnis ordinata. Sed baptismus Ioannis ordinabatur ad mũditiam spiritualem:inducebat enim homines ad pœnitẽtiã: vt dictum est.

Habetur ex serm. 1. de Epip 10.10.

Chry ho.10. in Ioan ante medũ,10.3. Homil 7. in Euan.parum ante med.

Quæstio huius art. per se facilis est, & litera D. Thom. adeò perspicua, vt non indigeat commentario, præter dicta Disputat.præcedenti, & ea quæ in sequenti addemus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm baptismus Ioannis fuerit à Deo.

209 4.d.4.q.1. artic.2.q.3. Baptismus Ioannis non fuit Sacramentũ sed Sacramentale

AD secundũ sic proceditur.Videtur,quod baptismus Ioannis non fuerit â Deo.Nihil enim Sacramentale, quod est à Deo denominatur ab homine puro, sicut baptismus nouæ legis nõ dicitur Petri, vel Pauli, sed Christi. Sed ille baptismus denominatur à Ioanne,secundum illud Matthæ.vigesimo primo.Baptismus Ioãnis vnde erat?è cœlo an ex hominibus?ergo baptismus Ioannis non fuit à Deo.

¶2.Præterea, Omnis doctrina de nouo à Deo procedens,aliquibus signis cõfirmatur,vnde & Dominus Exod.4.dedit Moysi potestatem signa faciẽdi.Et Hebr.2.dicit,Cùm fides nostra principiũ accepisset enarrari à Deo ab eis qui audierunt,in nos confirmata est, contestante Deo signis,& portẽtis.Sed de Ioanne Baptista dicitur Ioan.1.Ioannes signum fecit nullum.Ergo videtur, quod baptismus quo baptizauit, non esset à Deo.

¶3.Præterea, Sacramenta, quæ sunt diuinitus instituta, aliquibus sacræ Scripturæ præceptis continentur. Sed baptismus Ioannis non præcipitur alicui quo præcepto sacræ Scripturæ. Ergo videtur, quod non fuerit à Deo.

¶Sed contra est quod dicitur Ioan.1. Qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit,Super quem videris Spiritum,&c.

¶Respondeo dicendum,quod in baptismo Ioãnis duo possunt considerari, scilicet ipse ritus baptizandi,& effectus baptismi.Ritus quidem babtizãdi nõ fuit ex hominibus,sed à Deo qui familiari Spiritus Sãcti reuelatione Ioãnem ad baptizandum misit. Effectus autem illius baptismi fuit ab homine: quia nihil in illo baptismo efficiebatur quod homo facere nõ posset.Vnde nõ fuit à solo Deo,nisi in quantũ Deus in homine operatur.

¶Ad primum ergo dicendum, quod per baptismũ nouæ legis hominis interius per Spiritum Sãctum baptizãtur, quod facit solus Deus.Per baptismum autem Ioannis, solum corpus mũdabatur aqua. Vnde dicitur Matth.3. Ego baptizo vos in aqua,ille vos baptizabit in Spiritu Sancto. Et ideo baptismus Ioannis denominatur ab ipso:quia scilicet nihil in eo agebatur, quod ipse nõ ageret.Baptismus autẽ nouæ legis nõ denominatur à ministro, qui principalem baptismi effectum nõ agit,scilicet interiorem emundationem.

¶Ad secundum dicendum, quod tota doctrina, & operatio Ioannis ordinabatur ad Christum, qui multitudine signorum,& suam, & Ioannis doctri-

nam confirmauit.Si autem Ioãnes signa fecisset,homines ex æquo Ioãni, & Christo attẽdissẽt.Et ideo vt homines principaliter Christo intenderent,nõ est datum Ioanni vt faceret signum:Iudæis tamen quærentibus quare baptizaret, confirmauit suum officium authoritate Scripturę,dicẽs,Ego vox clamantis in deserto,& vt dicitur Ioan.1.Ipsa etiam austeritas vitæ eius officium commẽdabat,quia vt Chrysostomus dicit super Matth.mirabile erat, in humano corpore tãtam patiẽtiã videre.

¶Ad tertium dicendum,quod baptismus Ioannis non fuit ordinatus à Deo nisi vt modico tẽpore duraret,propter causas prædictas.Et ideo non fuit commẽdatus aliquo præcepto cõmuniter edito in sacra Scriptura, sed familiari quadam reuelatione Spiritus Sancti, vt dictum est.

COMMENTARIVS.

Ioannis baptismus à Deo.

PRoprius sensus huius articuli est an baptismus Ioannis quoad ritum, & modum baptizandi fuerit â Deo institutus, & Ioanni traditus,ac inspiratus, an verò fuerit humanum inuentum? Ad maiorem autem doctrinæ explicationem,distinguit Diuus Thomas inter ritũ, & effectum baptismi,& quoad ritum dicit baptismum illum fuisse à Deo,iuxta illud Ioan.1. *Qui misit me baptizare in aqua.* Ex quo verbo constat, ex peculiari Spiritus Sancti inspiratione fuisse Ioãnem ad baptizandum missum, atque ita à Deo accepisse baptismum. Sed posset aliquis respondere, accepisse quidem Ioannem à Deo reuelationem,seu præceptum baptizandi: non tamen modum, ritumvè baptismi. Sed cùm Euangelista dicat, *Qui misit me baptizare in aqua*, illo verbo satis totum illius baptismi ritum expressit, quia (vt infra videbimus) nihil aliud erat de necessitate illius baptismi, quàm exterior aquæ ablutio. Quamquam, etiam si aliquid aliud ad ritum illius baptismi pertinuisset, totum id foret intelligendũ sub illo

Ioan.13

Universidad de Deusto
Biblioteca

illo verbo esse comprehensum, sicut cùm A dicimus Christum misisse Apostolos ad baptizandum, illa voce complectimur, totum id, quod ad baptismum Christi perficiendum necessarium est. Quia licet nomen illud ab exteriori lotione sumptum sit: significat tamen totam illam actionem, vel cæremoniam, quæ ad baptismum perficiendum est necessaria. Quoad affectum verò illius baptismi ait D. Thomas fuisse ab homine. Quod nihil aliud dictu est, quam baptismum illum non habuisse effectum vllum supernaturalem: sed in sola externa lotione, quæ ab homine fit, constitisse: Quod (vt infra videbimus) certum est de effectu ex opere operato, & propria efficacia ipsius baptismi. Nam ad effectum gratiæ ex opere, seu dispositione operantis consequendum, poterat ille baptismus B aliquo modo concurrere, excitando, & mouendo homines ad pœnitentiam: quo sensu, inter alios (dictus est ille) *baptismus pœnitentiæ*.

In solut. ad primum notandum est verbum illud. *Baptismus nouæ legis non denominatur à ministro, qui principalem baptismi effectum non agit, scilicet interiorem emũdationem.* Exponendum namq; est iuxta communem doctrinam D. Thom. scilicet in baptismo nouæ legis ministrum non agere effectum gratiæ sua virtute, neque suo nomine: sed in virtute Christi, & ideò meritò vocari *baptismum Christi*. In baptismo autem Ioannis nihil fiebat, nisi illud sensibile, & externũ, quod ab homine virtute propria fieri potest. De solutione ad. 2. &. 3. dicemus in proxima disputatione sequenti. C

ARTICVLVS III.

Vtrùm in baptismo Ioannis gratia daretur.

210 4. d 2. q. 2. art. 1 q. 1. co.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd in baptismo Ioannis gratia daretur. Dicitur enim Marci primo, Fuit Ioannes in deserto baptizãs, & prædicãs baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorũ. Sed pœnitentia, & remissio peccatorum est per gratiam: Ergo baptismus Ioannis gratiam conferebat.

¶ 2. Præterea, Baptizandi à Ioanne confitebantur peccata sua, vt habetur Matth. 3. & Marc. 1. Sed confessio peccatorum ordinatur ad peccatorum remissionẽ, quæ fit per gratiam. Ergo in baptismo Ioãnis, gratia cõferebatur.

Beda in hom. circumcisionis inter prin. & medium: Eam habes in lectionario tertiæ anni.

¶ 3. Præterea, Baptismus Ioannis, propinquior erat baptismo Christi, quam circũcisio. Sed per circuncisionẽ remittebatur peccatũ originale: quia, vt Beda dicit, idem salutiferæ curationis auxilium circuncisio in lege contra originalis peccati vulnus agebat, quod nũc baptismus agere reuelatæ gratiæ tempore cõsueuit. Ergo multo magis baptismus Ioannis remissionẽ peccatorũ operabatur, quod sine gratia fieri non potest.

Homil. 7. in Euã. priora ante medi.

¶ Sed cõtra est, quod Matth. 3. dicitur Ego quidẽ baptizo vos in aqua in pœnitentiã. Quod exponens Gregor. in quadam Homil. dicit, Ioannes nõ in Spiritu, sed in aqua baptizat, quia peccata soluere non valet. Sed gratia est à Spiritu Sancto, & per eam peccata tolluntur. Ergo baptismus Ioannis gratiam non conferebat.

Respondeo dicendum, quod sicut dictum est, tota doctrina, & operatio Ioãnis præparatoria erat ad Christũ: sicut ministri, & inferioris artificis est præparare materiam ad formam, quã inducit principalis artifex. Gratia autẽ conferenda erat hominibus per Christũ, & secũdum illud Ioan. primo, Gratia, & vertias per Iesum Christũ facta est. Et ideo baptismus Ioannis gratiã non conferebat, sed solum ad gratiam præparabat tripliciter. Vno quidem modo per doctrinam Ioannis inducentem homines ad fidem Christi. Alio modo assuefaciẽdo homines, ad ritum baptismi Christi. Tertio modo per pœnitentiã, præparando homines ad suscipiendum effectũ baptismi Christi.

Ad

Super illud Marc. 1. Fuit Ioannes in deserto baptizãs. est c. 3. secũdum ordinẽ Bedæ.

Ad primum ergo dicendum, quod A in illis verbis (vt Beda dicit) potest intelligi duplex baptismus. Vnus quidẽ, quem Ioannes baptizando conferebat, qui dicitur baptismus pœnitẽtiæ, quia scilicet ille baptismus erat quoddam inductiuum ad pœnitentiam: & quasi quædam protestatio, qua profitebãtur homines se pœnitentiã acturos. Alius autem est baptismus Christi, per quẽ peccata remittuntur, quem Ioãnes dare non poterat: sed solum prædicabat, dicens. Ille vos baptizabit in Spiritu Sancto. Vel potest dici quod prædicabat baptismum pœnitẽtiæ, id est inducentem ad pœnitentiam: quæ quidem pœnitẽtia ducit homines in remissio B nẽ peccatorum. Vel potest dici quod per baptismũ Christi (vt Hieronymus dicit) gratia datur, qua peccata gratis dimittuntur: quod autem consummatur per spõsum, initiatur per paranymphum, scilicet Ioannem. Vnde dicitur, quod baptizabat, & prædicabat baptismum pœnitentiæ in remissionẽ peccatorũ: nõ ideò quia hoc ipse perficeret, sed quia præparando, ad hoc homines disponebat. ¶ Ad secundum dicẽdum quod illa confessio peccatorum, nõ fiebat ad remissionẽ peccatorum statim per baptismum Ioãnis exhibendã, sed consequendam per pœnitentiam cõsequẽtem, & per baptismum Christi, ad quẽ pœnitentia illa præparabat. ¶ Ad tertium dicendum, quod circuncisio instituta erat ad remedium originalis peccati. Sed baptismus Ioannis ad hoc nõ erat institutus, sed solum erat præparatorius ad baptismum Christi: vt dictum est. Sacramenta autem ex vi institutionis, suum habet effectum.

Super illud Matt. 3. Præparate vias Domini, rectas facite semitas eius. pœnit. ca. 9.

COMMENTARIVS.

IN corpore articuli nihil occurrit explicandum, quia tam assertio negatiua D. Thom. quæ posita etiam erat in

Baptismus Ioannis cur baptismus pœnitentiæ dicitur.

articulo præcedenti, quàm ratio, seu congruentia, quam adiungit, satis in ipso contextu perspicua sunt, de re verò ipsa disputabimus statim disputatio. 25. Sect. 2.

In solutione ad primum, explicat D. Thom. locum Marci. 1. *Fuit in deserto Ioannes baptizans, & prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.* Quia in eo obscurum esse videtur, quo modo Ioannes dicatur baptizasse in remissionẽ peccatorum, cum per baptismum eius gratia non daretur, per quam peccata remittuntur. Et ideò est prima expositio in illis verbis non vnum: sed duo baptismata indicari. Aliud enim est baptizare, aliud baptismum prædicare. Ioannes ergo vnum baptismum dabat, & alium prædicabat, non ergo baptismus à Ioanne datus: sed prædicatus dicitur esse in remissionem peccatorum, dabat enim baptismũ suum, prædicabat autẽ baptismum Christi, qui dicitur dari *in remissionem peccatorum*. Quę expositio confirmari potest testimonio eiusdem Ioannis Baptistæ, sic loquentis apud Ioannem, cap. 1. *Ego baptizo in aquæ, medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis, ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est*, & infra. *Qui misit me babtizare in aqua, ille mihi dixit, super quem videris spiritum descendẽtem, & manentẽ super eum, hic est qui baptizat in Spiritu Sancto.* Ecce duplex baptisma aliud datum à Ioanne, aliud prædicatum. Et hanc expositionem attigit Gregor. homil. 20. super Euangelia Beda super Marcum, nec videtur valde dissimilis expositio Hieronymi in Marcum dicentis. *Quod consummatur per sponsum, initiatur per paranymphũ.* Dicitur enim C Ioãnes præparasse, & disposuisse homines ad baptismũ Christi: tum baptizãdo: tum perfectiorem Christi baptismum prædicando. Hæc verò expositio non videtur probanda, nam certum est, ipsomet baptismum Ioannis dici in Scriptura baptismum pœnitentiæ, vt constat ex verbis Pauli Actuũ. decimo nono: *Ioannes baptizauit baptismo pœnitentiæ populum.* Cùm ergo dicitur Ioannes prædicasse baptismum pœnitentiæ, non est sensus prædicasse baptismũ Christi, sed suum, prius enim quam illum daret, oportebat, prædicãdo homines ad eũ suscipiendum inuitare. Vnde Matthæ. cap. 3. *Venit*, inquit, *Ioannes prædicans,*

&

Universidad de Deusto
Biblioteca

& dicens, pœnitentiam agite. Lucas verò capit. 3. addit. *Venit prædicans baptismum pœnitentiæ.* vbi Ambros. *aliud,* inquit, *fuit baptisma pœnitentiæ, aliud verò gratiæ est.* Secũda ergo expositio, & facilis est, Ioannem prædicasse pœnitentiam, & baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, non vt hæc per ipsum baptismũ obtinerentur: sed per pœnitentiam, in cuius quasi testimonium baptismus ille dabatur, & ideò dictus est *baptismus pœnitentiæ.* Et hãc expositionem magis videtur probare D. Thom. hic, & Caiet. & ad illã magis accõmodat verba Hierony. supra citata. Quia enim Ioannes prædicatione, & baptismo suo inuitabat homines ad pœnitentiã, & remissionem peccatorum, quæ per Christum consummatur, ideò dicit Hieronymus, initiari per Ioannem, quod consummatur per Christum.

In solutione ad secundum insinuat D. Tho. confessionem illã peccatorũ, quam faciebant Iudæi ad Ioannis baptismum accedentes, fuisse propriã, & vocalem manifestationẽ peccatorũ, quæ vnusquisque cõmiserat. Et quidẽ, quòd fuerit actio distincta à susceptione illius baptismi, dubitari non potest, quidquid Caietan. super Euang. dicat, quia verba Euangelistarum sunt satis aperta. Quòd verò illa non tantũ fuerit confessio peccatorum in genere, (vt quidã putant) sed in specie (vt hic D. Tho. insinuat) sententia est Basil. libr. 1. de bap. par. 2. aliquantulum à principio, & in regulis breuioribus regula. 288. & Chrysost. homil. 3. imperfecti, & Tertul. libr. de bap. c. 20. quem sequitur Iansenius. c. 13. concordiæ, & Canis. lib. 1. de corrupte. ver. Dei. c. 8. quia aliud est, se agnoscere peccatorem, quòd omnes homines habent, aliud peccata sua confiteri, quod difficilius est. Illa verò confessio nec Sacramẽtalis erat, vt per se notum est, nec à Ioanne exigebatur, sed vel ex quodã feruore verè pœnitẽtis animi, vel ex quadã consuetudine, quæ in illa lege erat huiusmodi confessiones faciẽdi, proficiscebatur, vt latè ac benè explicat Iansenius suprà.

D. Thom. Caietanus.

In sol. ad tertium significat D. Tho. circuncisionem ex vi suæ institutionis habuisse effectũ remittendi originale peccatum. Dicit enim fuisse institutam in remedium originalis peccati, & subdit, Sacramenta habere effectum ex vi suæ institutionis. Sed hæc intelligenda sunt accommodatè, iuxta ea quæ D. Tho. in proprio loco de Circuncisione docet. Non enim fuit Circuncisio propria causa gratiæ, sed signum, & conditio, ad cuius præsentiam Deus gratiam conferebat, peccatumque originale remittebat non ex virtute ipsius Circuncisionis, neque ex speciali, ac propria ratione institutionis eius, sed ex prouidẽtia, ac promissione Diuina, qua propter Christum venturum, statuit iustificare infantes, cùm primũ ritu aliquo religioso Deo consecrarentur. Sed de hoc latius in sequenti tomo.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm alij præter Christum, baptismo Ioannis baptizari debuerint.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd baptismo Ioãnis solus Christus debuerit baptizari. Quia sicut dictũ est, ad hoc Ioannes baptizauit, vt Christus baptizaretur: sicut Augus. dicit super Ioãnem. Sed quod est proprium Christo, nõ debet alijs cõuenire. Ergo nulli alij debuerunt illo baptismo baptizari. *Aug. in Tract. 13. in Ioan. circa princ. & Tract. 4. in Ioan. med.*

¶ 2. Præterea, Quicũque baptizatur, aut accipit aliquid à baptismo, aut baptismo aliquid confert. Sed â baptismo Ioãnis nullꝰ aliquid accipere poterat, (quia in eo gratia non cõferebatur, vt dictũ est) nec aliquis baptismo aliquid conferre poterat, nisi Christus, qui tactũ mundissimæ suæ carnis aquas sanctificauit. Ergo videtur, ꝙ solus Christus baptismo Ioannis debuerit baptizari. ¶ 3. Præterea. Si alij illo baptismo baptizabantur, hoc non erat nisi vt præpararẽt ad baptismũ Christi: & sic cõueniens videbatur, ꝙ sicut baptismus Christi omnibus confertur, & magnis, & paruis, & Gentilibus, & Iudæis, ita etiã & baptismus Ioannis conferretur. Sed non legitur quòd ab eo pueri *Art. 1. huius q. Art. 3. huius q.*

pueri baptizarentur, nec etiam Gentiles: dicitur enim Marci. 1. quòd egrediebantur ad illum Israelitæ vniuersi, & baptizabãtur ab illo. Ergo videtur, quod solus Christus à Ioanne debuerit baptizari.

¶ Sed contra est quod dicitur Lucæ. 3. Factum est, cùm baptizaretur omnis populus, & Iesu baptizato, & orante aperti sunt cœli.

Respondeo dicendum, quòd duplici de causa oportuit alios à Christo, baptizari baptismo Ioannis. Primò quidẽ, (vt Augustus. dicit super Ioann.) quia si solus Christus baptismo Ioãnis baptizatus esset, non deessent, qui dicerent baptismum Ioannis, quo Christus est baptizatus, dignioré esse baptismo Christi, quo alij baptizantur. Secundò, quia oportebat per baptismũ Ioannis alios ad baptismum Christi præparari: sicut dictum est. *Tract. 4. in Ioan. med. & tract. 5. initio prin. & medio.*

¶ Ad primum ergo dicendũ, quòd non propter hoc solum fuit Ioannis baptismus institutus, vt Christus baptizaretur, sed etiam propter alias causas, vt dictũ est. Et tamẽ si ad hoc solũ esset institutus, vt Christus eo baptizaretur, oportebat, prædictũ incõueniẽs vitari, alijs hoc baptismo baptizatis. *Art. 1. huius quæst.*

¶ Ad secundum dicendũ, quod alij qui ad baptismũ Ioannis accedebant, non poterant quidem baptismo aliquid cõferre, nec tamen à baptismo gratiã accipiebant, sed solũ pœnitentiæ signũ.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quod quia ille baptismus erat pœnitẽtiæ, quę pueris non conuenit, ideo baptismo illo pueri nõ baptizabantur. Cõferre autẽ Gẽtibus viã salutis, soli Christo reseruabatur, qui est expectatio Gentiũ, vt dicitur Genes. penultim. Sed & ipse Christus Apostolis inhibuit Gẽtilibus Euãgeliũ prædicare, ante passionem, & resurrectionẽ: vnde multo minùs conueniebat per Ioannem Gentiles ad baptismum admitti.

COMMENTARIVS.

QVæstio huius articuli, est facillima, & nulla indiget expositione, nec ferè habet dubitandi rationem. Nã cum ille esset baptismus pœnitentiæ, & ad hoc præcipuè daretur, vt omnes ad illam excitarẽtur, & ad baptisma Christi præpararẽtur, perspicum est, debuisse generatim omnibus hominibus cõferri. Hinc verò colligit D. Thom. in solut. ad. 3. baptismum illum non esse datum infantibus, qui non sunt capaces pœnitentiæ, in cuius significationẽ, vel excitationem baptismus ille dabatur. Baptismus enim Christi, quia virtute sua prodesse potest, datur infantibus: ille autẽ baptismus, cùm per se non prodesset, & alioqui nõ posset excitare infantes ad pœnitentiam, non erat cur ipsis tribueretur. Quod non obscurè colligitur ex Matth. & Lucæ. 3. vbi, ij qui baptizabãtur à Ioanne, dicuntur cõfiteri peccata sua, & corripi à Ioanne, & similia, quæ non nisi in adultos conueniunt. Addit denique D. Tho. baptismum illum non fuisse datũ Gentilibus, quod ex eisdem Euangelistis, & ex Marco, & Ioanne haud obscurè colligitur. Nã ratio D. Thom. est optima. Et ante Christi prædicationem non expediebat viam salutis publicè gẽtibus prædicari. Vnde Luc. 1. inquit Zacharias ad Ioannẽ. *Tu puer propheta Altissimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini parare vias eius, ad dandã scientiam salutis plebi eius:* non ergo missus est ad prædicandum gentibus, sed Iudæis tantum: Ioannes autem illos solos baptizabat, quibus baptismum, & pœnitentiam prædicabat. Denique ad munus præcursoris ita fieri oportebat, quia magnũ fuisset Iudæis scandalũ si Ioannes ad baptismum suum homines gentiles, & incircuncisos vocaret. *Matth. 3. Luc. 3. Luc. 1.*

ARTICVLVS V.

Vtrùm baptismus Ioannis debuerit cessare Christo baptizato.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod baptismus Ioannis cessare debuerit, postquã

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christus fuit baptizatus. Dicitur enim Ioann. 1. vt manifestetur in Israel, propterea veni in aqua baptizans, sed Christo baptizato sufficiẽter fuit manifestatus, tum per testimonium Ioannis, tum per descensum columbę, tum etiam testimonio paternæ vocis. Ergo videtur, quod non debuerit postea baptismus Ioannis durare.

tract. 4. in Ioann. inter med. & fin. tomo. 9.

¶2. Præterea Augustinus dicit super Ioan. Baptizatus est Christus, & cessauit Ioannis baptismus. Ergo videtur, quod Ioannes post Christũ baptizatũ, non debuerit baptizare.

Super. 3. cap. Luc. super illa verba, factum est autẽ, & gloss. super illa verba Luc. Et Iesu baptizato.

¶3. Præterea, Baptismus Ioannis erat præparatorius ad baptismum Christi. Sed baptismus Christi incepit statim Christo baptizato, quia tactu suæ mũ dissimæ carnis vim regeneratiuam cõtulit aquis, vt Beda dicit. Ergo videtur, quod baptismus Ioannis cessauerit Christo baptizato. Sed contra est, quod dicitur Ioannis. 3. quod venit Iesus in Iudęam terram, & baptizabat, erat autem & Ioannes baptizans. Sed Christus non baptizauit, nisi postquã fuit baptizatus. Ergo videtur, quod postquam Christus fuit baptizatus, adhuc Ioannes baptizabat.

Hom. 28. in Ioann. non multum remote à princip. tom. 3.

Respondeo dicẽdũ, quod baptismus Ioannis cessare nõ debuit Christo baptizato. Primò quidẽ quia (vt Chrysostomus dicit) si cessasset Ioãnes baptizare. Christo baptizato, existimaretur, quod cœlo, vel ira hoc faceret. Secundò, quia si cessasset à baptizando, Christo baptizante, discipulos suos in maiorẽ zelũ immisisset. Tertiò, quia persistens in baptizãdo, suos auditores

Habetur in glos. ord. super. 3. cap. ord. super illa verba, Erat autem & Ioann.

mittebat ad Christũ. ¶Quartò, quia (vt Beda dicit) adhuc permanebat vmbra veteris legis: nec debuit præcursor cessare, donec veritas manifestaretur.

Ad primũ ergo dicẽdum, quod nondũ Christus erat plene manifestatus eo baptizato: & ideo adhuc necessariũ erat, quod Ioannes baptizaret. ¶Ad secũdum dicendũ, quod baptizato Christo cessauit baptismus Ioannis: non tamen statim, sed eo incarcerato. Vnde Chrysost. dicit super Ioannem. Aestimo propter hoc permissam esse mortẽ Ioãnis, & eo sublato de medio, Christum maximè prædicare cœpisse, vt omnis multitudinis affectio ad Christũ trãsiret, & nõ vltra his quæ de vtroq; erant, sententijs scinderetur. ¶Ad tertiũ dicendum, quod baptismus Ioannis præparatorius erat, non solum ad hoc quod Christus baptizaretur, sed etiam ad hoc quod alij ad Christi baptismum accederent. Quod nondum fuit impletum Christo baptizato.

Hom. 28. in Ioann. non multum remote à princip. tom. 3.

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo explicatur tempus, quo durauit Ioannis baptismus, & in corpore articuli solũ dicit D. Thom. duralle post Christi baptismum. Quod recte colligit ex Ioan. 3. vbi dicitur. *Post hæc venit Iesus, & discipuli eius in Iudæam terram, & illic demorabatur cum eis, & baptizabat. Erat autem & Ioannes baptizans in Aenon, iuxta Salim:* & cap. 4. in initio, *Vt ergo cognouit Iesus, quia audierunt Pharisæi, quod Iesus plures discipulos facit, & baptizat, quam Ioannis, &c.* certum est autem, Christũ non habuisse discipulos, nec baptizasse per illos donec baptizatus fuit à Ioanne. Durauit ergo baptismus Ioannis aliquo tempore, postquam baptizatus est Christus. Infolut. verò ad. 2. addit diuus Thomas, durasse vsque ad incarcerationẽ Ioannis, quod non obscurè etiam indicatur Ioann. 3. cum dicitur, *Erat autẽ Ioannes baptizans in Aenon iuxta Salim, quia aquæ multæ erant illic, & veniebant, & baptizabantur, nondum enim missus fuerat Ioannes in carcerẽ*, indicat ergo Euangelista, Ioanne coniecto in vincula cessasse eius baptismum. Vnde Chrysost. hom. 28. exponens illud verbum Ioannis, inquit, *In eum vsque diem eum baptizasse significat*, vbi optimas etiam congruentias adducit. Ioannes enim, postquam in carcerem

rem coniectus fuit, per se baptizare non potuit (vt constat) nullibi autem legimus per discipulos suos baptizasse. Quod non sine mysterio, & ratione actum est, tũ quia baptismus illius duraturus non erat, tum etiam quia præcipuè baptizabat, vt occasionem haberet prædicandi Christum, & disponẽdi homines ad cognitionem illius, quod munus fuit proprium eius, nec poterat per discipulos exerceri. Antequam verò coniectus esset in vincula, sicut nõ fuit expediens vt à prædicando Christo cessaret, ita neque à collatione baptismi, quia nõdũ erat Christus perfectè manifestatus.

Obseruandum verò hic est, D. Thom. solum egisse de fine, aut termino huius baptismi, nihil autem de initio dixisse, fortasse quoniã ex Luca, cap. 3. habemus cœpisse Ioannem baptizare anno. 15. imperij Tiberij Cęsaris, & multos ante Christum baptizasse. Obseruandum denique est D. Thom. explicasse terminum baptismi Ioannis ex circunstantia coniectionis eius in vincula, quo autem anno vtrumque acciderit, scilicet Ioannem coniectum esse in vincula, & cessasse baptismum eius D. Thom. non explicat. Vnde etiam obscurũ relinquitur, quanto tempore, seu quot annis baptismus Ioannis durauerit. De qua re dicemus agentes de tempore, quo Christus fuit baptizatus.

ARTICVLVS VI.

Vtrum baptizati baptismo Ioannis, essent postea baptismo Christi baptizandi.

2. 2. infra quæst. 6. art. 2. q. 2. & 4. d. 2. q. 2. artic. 4.

ADsextum sic proceditur. Videtur, quod baptizati baptismo Ioannis, non fuerint baptizãdi baptismo Christi. Ioãnes enim non fuit minor Apostolis, cùm de eo scriptũ sit Matth. 11. Inter natos mulierum nõ surrexit maior Ioanne Baptista. Sed illi qui baptizabãtur ab Apostolis, non iterum baptizabantur, sed solum modo addebatur eis impositio manuum. Dicitur enim Actor. 8. quod aliqui baptizati tantum erant à Philippo in nomine Domini Iesu: tunc

tract. 4. in Ioan. inter med. & fin. tomo. 9.

A Apostoli, scilicet Petrus, & Ioannes, imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum Sanctum. Ergo videtur, quod baptizati à Ioanne, non debuerint baptizari baptismo Christi. ¶2. Præterea, Apostoli fuerunt baptizati baptismo Ioannis: fuerunt enim quidam eorum discipuli Ioannis, vt patet Ioann. 1. Sed Apostoli non videntur esse baptizati baptismo Christi: dicitur enim Ioann. 4. quod Iesus non baptizabat, sed discipuli eius. Ergo videtur, quod baptizati baptismo Ioannis, non erãt baptizandi baptismo Christi. ¶3. Præterea,

B Minor est, qui baptizatur, quàm qui baptizat. Sed ipse Ioannes non legitur baptizatus baptismo Christi. Ergo multo minus illi qui à Ioanne baptizabantur, indigebãt baptismo Christi ¶4. Præterea, Actor. 19. dicitur, quod Paulus inuenit quosdam de discipulis, dixitquè ad eos, Si Spiritum Sanctum accepistis credentes. At illi dixerunt ad eum. Sed neque si Spiritus Sanctus est, audiuimus. Ille verò ait: in quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt, in Ioannis baptismate. Et

C sequitur, quod baptizati sunt iterum in nomine Domini nostri Iesu Christi. Sic ergo videtur, quod quia esse Spiritum Sanctum nesciebant, oportuit eos iterum baptizari: sicut Hieronymus dicit super Ioelem, & in epistola de viro vnius vxoris, & Ambros. in libro de Spiritu Sancto. Sed quidam fuerunt baptizati baptismo Ioãnis, qui habebant plenam notitiam Trinitatis. Ergo non erant baptizandi iterum baptismo Christi. ¶5. Præterea. Roman. 10. super illud, Hoc est verbum fidei, quod prædicamus, dicit glos. Augustinus. Vnde est ista tãta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo, non

cap. 2. Ioel non multum remote à fin. 10. 6. Amb. libr. 1. cap. 3. circa princ. tom. 2.

Est gl. Aug. tract. 80. in Ioan. à med. illius, to. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia dicitur,sed quia creditur? Ex quo A patet,quòd virtus baptismi dependet ex fide. Sed forma baptismi Ioannis significauit fidem Christi, in qua nos baptizamur: dicit enim Paulus Actuũ. 19. Ioannes baptizabat baptismo pœnitẽtiæ populũ, dicens. In eum qui vẽturus est post ipsum, vt crederent, hoc est in Iesum. Ergo videtur, quòd non oportebat, baptizatos baptismo Ioannis, iterũ baptizari baptismo Christi.

Tract.5.in Ioan.inter prin.& medium to.8.

¶Sed contra est, quod August. dicit super Ioann. Qui baptizati sunt baptismate Ioannis, oportebat vt baptizarentur baptismate Christi.

Respõdeo dicendum, quòd secundũ B opinionem Magistri in.2.dist.4.Sent. illi, qui baptizati sunt à Ioanne, nescientes Spiritũ Sanctum esse, ac spem ponentes in illius baptismo, postea baptizati sunt baptismo Christi. Illi vero qui spẽ nõ posuerũt in baptismo Ioannis, & Patrem, & Filiũ, & Spiritũ Sanctũ credebant, nõ fuerunt postea baptizati, sed impositione manuũ ab Apostolis super eos facta, Spiritũ Sanctũ receperũt. Et hoc quidem verum est, quantum ad primam partem, quod multis authoritatibus confirmatur.

Sed quantum ad secundam partem est penitus irrationabile quod dicitur. C Primò quidem, quia baptismus Ioannis, neque gratiam conferebat, neque characterem imprimebat, sed erat solum in aqua, vt ipsemet dicit Matt.3. Vnde baptizatis fides, vel spes, quã habebant in Christum, non poterat hũc defectum supplere. Secundo: quia quãdo in sacramento omittitur, quod est de necessitate sacramenti, non solum oportet suppleri, quod fuerat omissum, sed oportet totaliter innouari. Est autẽ de necessitate Baptismi Christi, quòd fiat nõ solũ in aqua, sed etiã in Spiritu Sancto: secundũ illud Ioannis tertio. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in regnũ Dei. Vnde illis qui tãtum in aqua baptizati erant baptismo Ioannis, non solum erat supplendum quod deerat (vt scilicet daretur eis Spiritus Sanctus per impositionem manuum) sed erant iteratò totaliter baptizandi in aqua, & Spiritu.

Tract.5.in Ioan. inter prin. & medium, to.8.

Ad primum ergo dicendũ, quòd sicut Augustinus dicit super Ioannem, ideo post Ioannem baptizatũ est, quia nõ dabat baptismũ Christi sed suum: quod autẽ dabatur à Petro, & si quod datum est á Iuda, Christi erat. Et ideò si quos baptizauit Iudas, non sunt iterũ baptizandi: baptisma enim tale est, qualis est ille, in cuius potestate datur, non qualis ille, cuius ministerio datur. Et inde est etiam quod baptizati à Philippo diacono, qui baptismũ Christi dabat, non sunt iterum baptizati: sed acceperunt manus impositionem per Apostolos, sicut baptizati per sacerdotes confirmantur per Episcopos.

Epist.ad Amb. prin. to.1.

¶Ad secundum dicendũ, quod sicut Augustinus dicit ad Seleucianum, intelligimus discipulos Christi fuisse baptizatos, siue baptismo Ioannis (sicut nonnulli arbitrãtur) siue quod magis credibile est, baptismo Christi, neq; enim ministerio baptizandi defuit, vt haberet baptizatos seruos, per quos cæteros baptizaret, qui nõ defuit memorabilis illius humilitatis ministerio, quando eis pedes lauit.

Hom.4.in Matth. to.9. super illud, Sine modo.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Chrysost. dicit super Matthæum per hoc quod Christus Ioanni dicẽti. Ego à te debeo baptizari, respondit, Sine modò: ostenditur, quòd postea Christus baptizauit Ioannem. Et hoc dicit in quibusdam libris apocryphis manifestẽ scriptũ esse. Certũ tamen est, vt Hieron. dicit super Matth. quod sicut Chri-

Christus fuit baptizatus in aqua à Ioã A ne, ita Ioannes à Christo erat in Spiritu baptizandus. ¶Ad quartum dicendum, quòd non est tota causa quare illi fuerunt baptizati post baptismum Ioannis, quia Spiritum Sanctum non cognouerãt, sed quia non erãt baptismo Christi baptizati. ¶Ad quintũ dicendum, quòd sicut dicit Augustinus contra Faustũ, Sacramẽta nostra sunt signa præsentis gratiæ: sacramenta verò veteris legis fuerũt signa gratiæ futuræ. Vnde ex hoc ipso, quòd Ioannes baptizauit in nomine venturi, datur intelligi, quòd non dabat baptismum Christi, qui est sacramẽtum nouæ legis.

B

DISPVTATIO XXV.

In quinque sectiones distributa.

De baptismo Ioannis.

Disputatio hæc posset in materiam de sacramento baptismi reiici, quoniam collato inter se Christi, Ioannisque baptismo, vtriusque ratio melius dignosci posset: tamen tum propter Diuum Thomam, tum propter rationem, quæ ipsum mouit, scilicet vt commodius mysterium baptismatis Christi, explicemus, hoc loco expedienda est. Primum igitur naturam, causas, effectusque huius baptismi explicabimus: deinde cum Christi baptismate illud breuiter conferemus.

C

SECTIO I.

An baptismus Ioannis essentialiter cõstiterit ex aliqua materia, & forma.

Quoniam ex omnibus Euangeliis cõstat Ioannem baptizasse, & in actis Apostolorum sæpe etiam fit mentio baptismatis Ioãnis, ideo suppono illud reuera extitisse, & inquiro, quid fuerit? Potest autẽ eius essentia dupliciter explicari. Primo per partes physicas, illisve similes, materiam scilicet, & formam, vel per principia metaphysica, genus scilicet, & differẽtiam: hoc posteriori modo explicabitur posteà declarando, an ille baptismus sacramentum fuerit, quod nunc intelligi non potest, donec effectus & institutio illius baptismatis intelligatur. Priori igitur modo nunc tractanda res est.

Principio igitur certa fide constat, quasi materiam remotam baptismatis Ioannis fuisse aquam naturalem. Nam, vt constat Matth. tertio, & Marc. primo. Ioannes in Iordane baptizabat aqua ipsius fluminis, quæ naturalis erat, & Ioan. tertio dicitur. *Erat Ioannes in Aenon baptizans iuxta Salim, quia aquæ multæ erant ibi.* Aquæ autem simpliciter dictæ naturales aquas significant. Vnde Actor. 1. dixit Christus: *Ioannes quidem baptizauit aqua*, quod ipsemet Ioannes testatus fuerat Matth. & Luc. 3. & Marc. ac Ioanne. 1. dicens. *Ego baptizo in aqua.*

Materia remota baptismi Ioannis aqua naturalis.
Matt.3.
Marc.1.
Ioann.3.
Act.
Luc.3.
Ioan.1.

Secundò certum item est, quasi materiam proximã, vel essentiam illius baptismatis constitisse in ipso vsu, vt nomen ipsum baptismi præsefert, & in his duobus absque vlla controuersia habuit similitudinem ille baptismus cum baptismo à Christo instituto, & hoc sensu dixit Tertullianus libr. de baptis. capit. 4. *Nec quicquam refert inter eos, quos Ioannes in Iordane, & Petrus in Tyberi tinxit*, scilicet, quoad similitudinem materiæ. Tractat enim ibi de similitudine, quæ est inter naturales aquas, propter quam quælibet ad baptismum conficiendum sufficit. Difficultas ergo superest, an totus ritus, & essentia illius cæremoniæ posita fuerit in sola externa ablutione aquæ, vel illa sola fuerit materia, & aliquid aliud adiunctum per modum formæ.

Tertullia.

Prima sententia affirmat, habuisse baptismum illum eandem formam: quam habet noster baptismus: ita necesse est sentiant hæretici, qui affirmant baptismum Ioannis, & Christi omnino eiusdẽ rationis fuisse. Quem errorem Donatistis tribuit Aug. lib. 2. contra literas Petiliani. capit. trigesimo secundo, quanquam Donatistæ reuera nõ affirmabant Ioannem baptizasse sub forma Trinitatis, vt ex Augustino constat. Vnde necesse est eos negas-

Canisius. Bellarmin. August.

Universidad de Deusto
Biblioteca

se, hanc formam esse de essentia baptismi Christi, vel certè imperite secum pugnasse. Et in eodem errore versantur huius tèporis hæretici, vt referunt Canis. libro. de sancto Ioann. c. 9. Et Bellar. libr. primo de sacramento bap. c. 19.

D. Thom. Caietan. Magist. Bonauen. Palud. Marsil. Alens. Hug. Vict. Hieron. Ioel.

Secunda sententia est, Ioānem baptizasse sub aliqua forma, non quidem inuocando Trinitatem, sed Christum venturum, vt v. g. dicendo. *Ego te baptizo in nomine Christi venturi*, vel alio simili modo. Ita sentit D. Thom. hic art. 6. ad. 5. vbi Caietan. id supponit, ac sentit. Idē tenet Magist. in. 4. d. 2. &. Bonauent. ibi explicans literam Magistri, Paludan. q. 2. ar. 1. Marsil. q. 2. art. 2. Alens. 4. p. q. 9. mem. 3. art. 1. Hugo Victorinus lib. 2. de sacram. parte. 6. cap. 6. Cui sententiæ videtur fauere Hieronym. circa illa verba Ioelis. 2. *Effundam de spiritu meo super omnem carnem*, vbi sic inquit, *Vnde & in actibus Apostolorū, qui baptizati erant baptismate Ioānis, in eum, qui venturus erat, hoc est in nomine Domini Iesu, quia responderunt Paulo interroganti, sed nec si sit Spiritus sanctus nouimus: iterum baptizātur, imo verū baptisma accipiūt, quia sine Spiritu sancto, & mysterio Trinitatis, quidquid in vna vel altera persona accipitur, imperfectum est.* Ambrosi. item 1. de Spiritu sancto, cap. 7. *Ioannes quidem in aduenientis Iesu, non in suo baptizabat nomine, & ideo spiritu nesciebant* (loquitur de illis, de quibus est sermo Act. 19.) *quia nec baptismum in Christi nomine, sicut Ioānes baptizare solebat, acceperant.* Denique Augu. in lib. quæstionum noui testamen. q. 29. dicit baptismum Ioannis non fuisse *sine salutaris mentione.* Fundari potest hæc opinio in verbis. Act. 19. *Ioannes baptizauit baptismo pœnitentiæ populum dicēs in eum, qui venturus esset post ipsum, vt crederent*, hoc est, in Iesu, vbi Beda in eadem est sententia.

Ambros. August. Act. 19. Beda.

Durand. Gab. Scot.

Tertia sententia negat, Ioannē baptizasse sub aliqua forma verborum. Hanc tenent in. 4. dist. 2. Durand. quæst. 3. Gabr. q. 2. Sotus quæst. 2. artic. 1. Scotus verò q. 2. vtramque censet probabilem. Fundamentū huius sententiæ est, quia ex scriptura hoc nō colligitur, & alio qui non erat necessaria hæc forma ad finē illius baptismatis.

Act. 19.

Dico breuiter primò certum esse, Ioannem non baptizasse sub illa forma, *ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Hoc colligitur ex Act. 19. vbi baptizati baptismo Ioannis negant se nomē Spiritus sancti audiuisse, ergo signū est in illo baptismo non fuisse solitam fieri Trinitatis inuocationem. Quod testimonium esset euidens, si certum esset illis hominibus datum fuisse integrum baptismum Ioannis, sed quia hoc Ambrosius supra negare visus est, ideò non videtur omnino concludere, quanquam (vt verum fatear) non video qua ratione, aut fundamento id negetur. Quia absolutè ibi dicuntur illi homines baptizati baptismo Ioannis, quod simpliciter non ita esset, nisi baptismum illum integrum accepissent. Deinde, ideò Paulus explicauit illis, quomodo Ioannes baptizaret, vt eos doceret, qua ratione fieri poterat, vt baptizati essent Baptismo Ioannis, & nihil de Spiritu sancto audiuissent: ergo supponit, potuisse illos accipere integrum Ioannis baptismum sine Spiritus sancti inuocatione. Et ita intellexit hunc locum Hieronym. loco supra citato, & idem indicat in epist. 150. ad Hedibiam. q. 2. Præterea constat hæc veritas, quia Christus fuit, qui hanc formam instituit, vt constat ex verbis illis, *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Matth. vltim. Ac meritò, quia expressa fides Trinitatis non est omnibus publice prædicata, nisi per Christum, & Apostolos, non per Ioannem. Rursus (vt infra dicemus) baptismus Ioannis non dabat Spiritum sanctum; nec; ergo necesse erat in illo inuocari. Vnde quod Ioannes ipse dixit. *Ego vos baptizo in aqua, alius veniet qui fortior me est, ipse vos baptizabit in Spiritu sancto.* Exponi potest tū dando, tū etiam inuocando Spiritū sanctum. Vnde apud Aug. lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 32. habentur hæc verba. *Ioannes dedit aquā sine nomine Trinitatis, sicut ipse professus est dicens, ego baptizo vos in aqua, &c.* Fateor tamen hæc verba esse Petiliani, non Augustini, cæterum quia Augustinus illa admittit, sententiam approbare visus est.

Matth. vlt.

Augus.

Baptismus Ioannis non fuit sub ea forma verborum.

Dico secundo, ex scripturis colligi non posse an Ioannes baptizauerit sub certa forma verborum, nec ne; illis tamen, & rationi magis consentaneum videtur, Ioannem in suo baptismo nulla forma vsum fuisse. Prior pars constat, quia in Euangelio, vbi præcipuè narratur huius baptismi historia, nulla talis formæ fit mentio,

tio, neq; etiam in loco illo Actuum, quia ibi non dicitur, Ioannem baptizasse in nomine Christi, seu inuocando illud, sed dixisse, *vt crederent in eum, qui venturus esset post ipsum.* Quorum verborum sensus apertus est Ioannem docuisse, & monuisse eos, quos baptizabat, vt in Christum crederēt; ex quo non fit, vt formam illam suo baptismati adhiberet, quia non est sermo de forma, sed de doctrina, vt latè Chrysost. homil. 10. in Matth. quanquam eo loco nihil dicat de prædicto Pauli testimonio, sed solum prædicationem, & baptismum Ioannis explicet.

Chrysost.

Posterior pars declaratur primo, quia vbique in Scriptura tantum dicitur Ioannis baptisma fuisse *in aqua*, non est ergo vnde asseramus fuisse etiam in verbo, seu habuisse formam aliquam. Deinde est coniectura, quia postquam Ioannes aliquo tempore baptizauit, miserunt ad eum Pharisæi interrogantes, an esset Christus, ergo signum est illum non fuisse solitum baptizare in nomine Christi venturi. Præterea, vel intelligitur baptizasse in nomine Christi venturi, solum eo sensu quo Iudæi credebant, Christum esse venturum, & hoc non est verisimile: tum quia Christus tunc non erat venturus hoc sensu; sed iam venerat, neque ad Ioannis munus pertinebat prædicare hoc modo Christum venturum, sed præsentem; vel baptizabat in nomine Christi venturi, idest, quia iam iam manifestandus erat hominibus, & baptizaturus eos in spiritu. Quomodo intelligendum videtur, quod dicit Paulus prædicto loco, Ioannem docuisse homines, vt crederent in eum, qui post ipsum venturus erat: at, si Ioannes baptizasset hoc sensu expicato, ante baptismum exigeret ab hominibus fidem illius, in cuius nomine baptizandi erant: hoc autem non esse verisimile non obscurè colligitur ex Marc. 3. & Luc. 7. Ad hæc est alia coniectura, quia si Ioannes baptizaret sub illa forma, etiam Christum sub eadem baptizasset, consequens autem videtur absurdum. Dices in Christo non seruasse illam formam, vt respondent Paludan. & Marsilius. Sed contra, quia sequitur reuera Christum non recepisse baptismum Ioannis, sicut non recipit nunc Sacramentum Baptismi, qui abluitur sine forma.

Marc. 3. Luc. 7.

Deinde, cùm ille baptismus fuerit potissimum institutus, vt esset occasio parandi viam Christo, vt ipse baptizaretur ad sanctificandas aquas, credendum est eo modo fuisse institutum, quo expediebat vt Christo commode applicaretur. Tandem in Sacramentis nouæ legis, formæ verborum institutæ sunt, quia sunt aptæ ad expressius significandos spirituales effectus gratiæ horum sacramentorum, & ad inuocandam, seu applicandam virtutem Diuinam, quæ in eis principaliter operatur: sed in baptismate Ioannis non dabantur gratia, aut spirituales aliqui effectus (vt iam dicemus) nec virtus Diuina specialiter in eo operabatur, ergo non fuerunt in eo verba necessaria: sicut neque in Sacramentis veteris legis adiungebantur verba propter eorum imperfectionem, & propter prædictam causam.

Baptismus Ioannis in externa aquæ ablutione positus.

Obiectio.

Responsio.

Vltimo igitur ex ijs concluditur, totam substantiam, & essentiam illius baptismi positam fuisse in exteriori aquæ ablutione. Patet tam ex dictis testimonijs Scripturæ, quàm à sufficienti enumeratione, quia exclusis verbis nihil aliud esse videtur quod de necessitate, vel de essentia illius baptismi dici possit. Dices, si ille baptismus tantùm erat ablutio quædam exterior, nihil ergo habebat sacri, nihilque à communi, & vulgari ablutione differebat. Respondetur negando consequentiā, nam illa cæremonia ex intentione, & speciali deputatione, seu impositione, & modo quo fiebat, habebat rationem quādam signi, & cæremoniæ sacræ. Baptizabat enim Ioannes *baptismo pœnitentiæ in remissionem peccatorum.* Vnde ille baptismus erat signum quoddam subiectionis, & humilitatis, quo homines se peccatores profitebantur, & indigere interna ablutione, atq; remissione peccatorum. Erat etiam ille baptismus ad significandum perfectiorem baptismum Christi futurum: & ita licet materialiter non esset nisi ablutio aquæ: tamen in ratione talis cæremoniæ, & signi à communi ablutione differebat.

SECTIO II.

Vtrùm baptismus Ioannis, ad dandam gratiam fuerit institutus, vel cuius rei gratia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Explicata essentia,& natura huius baptismi, sequitur vt aperiamus causas eius. Et quoniam intrinsecæ causæ cū rei substantia coincidunt, supersunt tantum extrinsecæ explicandæ, dicemus ergo primò de finali, quoniam hęc quodammodo prior est, & rei naturam maximè declarat, præsertim in rebus arte, seu vsu hominum factis, simul verò dicemus de effectu, quoniam finis, & effectus in eādem rem indicunt. Hæretici ergo huius temporis contendunt baptismum Ioannis nō minus contulisse gratiam quàm nostrum, qui sanè consequenter videntur loqui. De nostro enim baptismo dicunt, non conferre gratiam nisi excitando fidem, quis autem neget etiam baptismum Ioannis potuisse excitare fidem? Et hæc videtur esse antiquior hæresis Donatistarū, vt colligitur ex citato loco August. lib. 2. contra Petilianum, cap. 23. *Aguſt.*

Dicendum verò est primo, baptismum Ioannis non habuisse virtutē conferendi gratiam, neque ad hūc finem fuisse institutū. Hæc assertio est de fide. Et probatur primo ex Scriptura, Sāctorū expositionibus adiunctis. Nā Mat. & Luc. 3. Mar. & Ioannis. 1. differentiā constituit ipsemet Ioannes inter suū, & Christi baptisma, dicens. *Ego baptizo vos in aqua, qui autē post me vēturus est, ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto.* Quæ differētia ita sumēda necessario est, vt intelligatur baptismus Ioannis non contulisse gratiā, & spiritū. Nam cùm vterque baptismus Ioannis, & Christi sit in aqua, certè cùm inter eos cōstituitur differētia, & Ioannis baptisma esse in aqua dicitur, necessario intelligendū est esse tantum in aqua: baptismū autē Christi habere vtrūque, aquam scilicet, & spiritum, vt dicitur Ioan. 3. Vnde elegāter Richar. Vict. tract. de baptis. Christi. *Ioannes baptizat in aqua solū, sicut homo, Iesus in aqua, & Spiritu Sancto, sicut homo Deus. Baptizare in aqua, & spiritu est omni sordē peccati mūdare, insuper gratiā infundere.* Idē docēt Orig. tom. 8. in Ioann. Cyril. lib. 1. in Ioan. cap. 26. & lib. 2. ca. 57. Chry. hom. 10. 11. & 12. in Matt. Vbi expressē dicit in Christi baptismo dari Spiritus Sancti gratiam: Ioannis autē baptismum hoc dono caruisse, & hom. 16. in Ioann id confirmat illis verbis, quæ dixerunt quidam baptizati baptismo Ioannis Act. 19. *Sed neque si Spiritus Sanctus est, audiuimus.* Idē ho. 40. in acta Apostolorū Nazian. orat. 39. in sancta lumina, prope finē dicit, baptismū Ioannis non fuisse omnino similē Iudæorū baptismatibus, quia ad pœnitentiā dabatur, neque etiā fuisse æqualē baptismo Christi, quia spiritū non dabat. Cuius sententiæ sensus esse videtur, Ioannis baptismū non fuisse, vel solum signum, aut figurā futurorum, sicut fuit transitus maris rubri, vel ad tollendos aliquos legales defectus, vel immunditias, sicut erant Iudæorum lauacra, sed fuisse ad excitādos homines ad pœnitentiam, eosq; ad Christi baptisma disponendos, & in hoc legalia baptismata superasse: fuisse tamē inferiorem baptismo Christi, quia gratiā ex opere operato non conferebat. Eodem modo Basil. loquitur hom. 13. & lib. 1. de baptismo non longè à principio. *Quantum differt minus est inter spiritū, & aquam, tantundē videlicet est inter eū qui baptizat in spiritu Sācto, & eū qui baptizat in aqua.* Vnde Damas. li. 4. c. 10. propter hanc causam baptismū Ioannis *rudimētarium* appellat. Eandē sententiam late docet Hieron. dial. cōtra Lucifer. vbi contrarium errorem vocat *dogma peruersum.* Eandem sententiam tradunt Ambr. præfat. in Psal. 37. Greg. hom. 7. in Euangelia, August. frequenter contra Donatistas li. 2 contra literas Petiliani. ca. 32. & lib. 3. cap. 56. & lib. de vnico baptismo, cap. 7. & libro. 5. de Baptismo, capit. 9. & 10. & epist. 48. ad finem, & præterea in Enchirid. cap. 49. & lib. quæstionum noui testamenti. q. 29. optime Leo Pap. epistol. 4. c. 6. Deniq; videtur hæc veritas definita in Concilio Trident. sess. 7. canon. 1. de baptismo, vbi anathemate ferit, qui dixerit baptismo Ioannis habuisse eandem vim, quā habuit baptismus Christi. Nam licet posset aliquis tergiuersari dicēs, hinc solū colligi baptismum Ioannis non contulisse tantam gratiam, vel eosdem spirituales effectus omnes quos Christi baptismus, non verò nullum omnino contulisse, aut peccatum non remisisse. Quæ interpretatio, si nuda verba consideremus, non potest ex illis satis confutari: si tamen attendamus mentem Concilij, quæ non est alia, quàm Scripturæ, & sanctorū, quibus nititur, intelligemus apertè non fuisse intentionem eius comparare hęc baptismata in quantitate virtutis: sed in specie (vt ita dicam) quia vnum habet vim conferendi gratiam, qua caruit aliud. Ratio verò, seu congruentia est, quia Ioannes neque erat autor gratiæ, nec redemptor peccatorum: sed precursor redemptoris, ergo neque oportuit, nec decuit, vt ante Christum institueret baptismum, quo gratiā daret, vel ex opere operato peccata remitteret, hoc enim ad illius munus non pertinuit: sed solū, vt sua prædicatione homines ad gratiam Christi suscipiendam prępararet. Et ideò de Christo dictū est, *Gratia, & veritas per Iesum Christum facta est*, Ioan. 1. de Ioanne verò solum dicitur, *Præibis ante Dominum parare vias eius.* Luc. 1. Hanc rationē attigit, & elegāter explicuit Tertulliā. lib de bap. c. 10.

Dico secundo, Ioannis baptismus solum fuit institutus, vt Christi manifestationi, ac ostensioni deseruiret, atque viā ad baptismū Christi pararet. Ita docuit ipsemet Ioannes, illis verbis, *sed vt manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans.* Ioan. 1. Quomodo autem baptismus ille ad manifestandum Christum contulerit, variis rationibus explicuit D. Tho. hic. ar. 1. Nam in primis, sicut prædictum erat, venturum esse Messiā, ita de illo fuerat scriptum effusurum super homines aquam mū dam, qua ab omnibus inquinamentis mundarentur, Ezech. 36. & alijs locis, quę congerit eleganter Cyprian. epist. 63. & ideò, vt admonerentur homines, Messiam, eiusque baptismum iam iam adesse, decuit (vt Greg. inquit homil. 7. in Euang.) vt sicut Ioannes prædicatione sua, ita baptismo, homines ad Christum, & baptismum eius excitaret. Deinde, in ipso baptismo Ioannis manifestatus est Christus à Patre cōram vniuersa multitudine, quæ ad baptismum Ioannis confluebat, & ipse Ioannes commodius hoc modo potuit Christum prædicare omnibus, qui ad baptismum accedebant, vt Chryso. notauit hom. 16. in Ioan. & latiùs hom. 10. in Matt. & Cyrill. 1. in Ioan. cap. 26. & Aug. tract. 4. in Ioann. qui alias rationes adducunt, quæ in D. Tho. legi possunt. Solum notanda est alia, quam tetigit Aug. tractatu 5. in Ioann. his verbis. *Quare missus est Ioannes baptizans, quia oportebat baptizari Christum.* Quæ potest ad illam de manifestatione reuocari, oportuit enim, vt Christus in baptismo à Patre manifestaretur.

Superest verò hæreticorum obiectio, quia Matt. 3. dicitur Ioannes dedisse *baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorū.* Quæ verba explicans Basil. lib. de baptismo, excellentiam baptismi Ioānis ex illis colligit, dicens. *Simul atque accesserat quis, & peccata sua, quātacūque & qualiacunque fuissent, confessis fuerat, in Iordanis fluminibus baptizabatur, & confestim peccatorū remissionē accipiebat.* & Cyrill. Ierosolymitan. cat. 3. *Baptizabatur*, inquit, *ab illo confitentes peccata sua, primum ossa debant vulnera, deinde illa medicamēta ponebat, & credētes liberabat ab igne æterno,* & Aug. lib. 5. de baptismo, ca. 9. dicit, baptizati in aqua penitētię in remissionem peccatorum nulli hominum nisi Ioanni fuisse concessum, & in illo lib. 9. noui testamenti, qui eius nomine circunfertur, in q. 29. indicatur, baptismum Ioannis remisisse peccata, quamuis gratiam nō contulerit. Respondetur ad locum Matt. illum baptismum dictum esse *pœnitentiæ*, quia introductus est ad excitandos homines ad pœnitentiam, quam propterea Ioannes cępit prędicare, dicens, *Pœnitentiam agite.* Et quia per pœnitentiam remittuntur peccata, dicitur etiam fuisse *in remissionem peccatorum*, non quam ipse per se daret, sed ad quā per pœnitentiam comparandam, homines excitaret. Vnde eleganter Chrysologus serm. 137. *Erat*, inquit, *penes Ioannem venia, sed non sine pœnitentia, erat remissio, sed lucīthus comparata*, & infra, *per baptismū Ioānis purificabatur homo ad pœnitētiam, nō promouebatur ad gratiā. at vero Christi baptisma sic regenerat, sic immutat, sic hominem reddit ex vetero nouū, vt præterita nesciat*, &c. Aug. ser. 37. de tem. *Prædicabat in deserto Ioannes baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, non quo crimina commissa deleret, sed quo emendaret errantes. Nam remissio peccatorum Christi gratiæ seruabatur.* Et hinc est, quod in Scriptura baptismus Christi, sępe dicitur *mundare, regenerare, & saluare*, ad Ephe. 5. ad Titum. 3. nunquam verò hoc dicitur de baptismo Ioannis. Item quāuis ad baptismū Christi requiratur pœnitentia, Act. 2. non tamen ipse appellatur *baptismus pœnitentiæ*, sicut baptismus Ioannis. Quia non est solum ad excitādos homines ad pœnitentiam, sicut erat ille, sed potius suppone re debet pœnitētiam. Denique baptismo Christi tribuitur remissio peccatorum tan quam proximæ causæ, vt Act. 2. & aliis locis citatis; at verò Ioannis baptisma solum

Universidad de Deusto
Biblioteca

media pœnitentia dicitur fuisse propter remissionem peccatorum. Et idem est sinè dubio sensus Cyrill. & Basilij locis supra citatis. Augustinus verò expressè negat baptismum Ioannis dedisse remissionem peccatorum, quin potius libr. 5. de baptis. cap. 10. aliam expositionem illorū verborum. Matth. indicat, quam supra tractauimus in commētario art. 1. D. Thom. dicens, Ioannem baptizasse *in remissionem peccatorum*, quia dando baptismum aquæ, prædicabat alium baptismū, in quo erant remittēda peccata, & hoc modo dicit Ioānem, vel baptismū eius dedisse remissionē peccatorum, non *in re*, sed *in spe*. Quod ex Gregorio, & Beda ibidem retulimus.

Aug.

Gregor. Bed.

SECTIO III.

Quando fuerit institutus, & datus baptismus Ioannis, quantumq; duraverit.

DVplex distingui solet causa efficiens sacramentorum, instituens, & ministrans, & vtraque inquirenda est in baptismo Ioannis. Quia licet propriè sacramentum non sit (vt infra dicam) modū tamen sacramentorum imitatur.

Baptismus Ioannis à Deo.

Luc. 3.

Primo igitur de institutione Baptismi Ioannis certum est, illum à Deo duxisse primam originem. Hoc constat ex Luca cap. 3. dicente, *Factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto, & venit in omnem regionē Iordanis prædicans baptismum pœnitentiæ.* Quibus verbis satis indicatur, hoc fuisse verbū Domini factum super Ioannem, scilicet vt ad baptizandū, & baptismum prædicandum exiret. Quod clarius explicuit ipsemet Ioannes dicens Ioan. 1. *Qui misit me baptizare, ille mihi dixit, &c.* ex præcepto ergo Dei baptizauit, hoc ergo modo baptismus ille à Deo traxit originem. Nam qui Ioanni dixit, *Super quem videris spiritum descendentem, & manētem, hic est qui baptizat in spiritu sancto*, nō fuit alius nisi Deus (fuit enim illa diuina reuelatio) idem ergo Deus illum ad baptizandum misit, vt rectè exponit Cyrill. libr. 2. in Ioan. cap. 2. & 3. dicens hęc dixisse Ioannē, *ne sua sponte præcurrere videretur, qui non suæ voluntatis, sed diuinæ dispensatio nis minister fuit.* Et Aug. lib. 4. de bap. cap. 22. dicit, eundem Dominū Ioanni dedisse munus baptizandi, qui ab eodē baptizatus est, quod per cōmunicationē tātum idiomatū intelligēdum est (vt ipse diserte explicuit tract. 5. in Ioann.) baptizatus enim fuit Dominus in humanitate, non est autē verisimile per humanitatē misisse Ioannē ad baptizandum, sicut Apostolos postea misit, vt ex verbis Euangelij satis costat. Et cōfirmatur primo conclusio posita ex verbis Christi Matth. vigesimo primo, vbi Christus interrogat, *Baptismus Ioannis vnde erat, è cœlo, an ex hominibus?* quod ideō interrogauit, quia intelligebat Pharisæos non fore negaturos baptismum Ioannis fuisse è cœlo, & â Deo duxisse originē. Ex quo tanquam ex vero principio eos cōuincere volebat, quod male agerent non credentes Ioanni, qui de ipso testimoniū præbuerat, vt Chrysostomus & cæteri exponunt. Rursus confirmatur, quia non fuisset ausus Ioannes propria authoritate nouū, & inusitatum ritum introducere, quid potiùs ipsi etiam Iudæi intelligebant id sine diuino mandato, & authoritate nō licuisse. Vnde, cùm Ioannes negasset se esse Messiā, Eliam, aut prophetam, ab eo scisitantur, *Quid ergo baptizas, si tu nō es Christus, neque Elias, neque propheta?* Ac si dicerent, si non es propheta, ergo non habes diuinam reuelationem, & mandatum baptizandi, quomodo ergo audes propria authoritate baptizare? Ipse autem Ioannes respondit tacitè, se non propria, sed diuina authoritate baptizare, quia plus erat, quā propheta, scilicet Præcursor Domini, vnde inquit. *Ego vos baptizo in aqua, medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis.*

Matth. 21.

Chrysost.

Difficultas verò superest, vtrum ille baptismus ita duxerit à Deo originem, vt ab illo fuerit immediatè institutus, an solum quia ipse misit Ioannem ad baptizandū, illi cōmittens, vt suo arbitrio baptismū institueret. Hæretici enim huius temporis priori modo explicāt institutionem huius baptismi, vt illum nostro baptismo similiorē efficiāt. Nonnulli verò Catholici, vt ab illis omnino diſsideāt, docēt, proximū institutorē huius baptismi fuisse Ioannē, cuius arbitrio, & voluntati ritus illius baptismi à Deo cōmissus est. Quod confirmāt ex appellatione quia in Scriptura, ille baptismus frequēter vocatur *baptismus Ioannis*, fuit

fuit ergo Ioannes non minister solū: sed institutor illius baptismi, illa enim denominatio nō solet ministris attribui. Hac enim ratione baptismus Christi nūquam appellatur baptismus Petri, aut Pauli. Quā differentiam inter baptismum Christi, & Ioānis indicauit Aug. lib. 5. de bap. c. 13. & hāc sententiam tradit Bellarminus libro. 2. de baptismo, cap. 20. & Medina hic.

August. Bellarmin. Medin.

Baptismus Ioannis de Deo institutus.

Nihilominus dico secundò, ritum huius baptismi immediatè esse â Deo institutū, & Ioanni traditum. Hæc est expressa sententia D. Th. hic, art. 2. quē sequitur Sotus in. 4. d. 2. q. 2. art. 1. Et in eandē sententiam inclinat Canis. lib. de B. Ioanne. c. 7. Et satis probata videtur in cōmētario ar. D. Th. ex verbis illis Ioānis, *Qui misit me baptizare in aqua*, ex ijs enim habemus totum ritum illius baptismi: ergo Ioannes non tantùm in genere præceptum baptizandi: sed etiā in particulari accepit ritū quo baptizaturus esset, quia ille ritus (vt probatū est) nō erat alius, nisi vt in aqua fieret baptismus. Et declaratur amplius, nā in ritu illius baptismi duo possunt spectari, alterum (vt ita dicā) positiuum, alterū negatiuum. Positiuum appello, quod fiebat per ablutionem naturalis aquæ, & quoad hoc negari nō potest, fuisse in particulari ex institutione diuina, vt verba citata videntur conuincere. Negatiuum autem voco, quod non habuit alias essentiales cęremonias, neque ali quā formam, &c. Et quoad hoc contēdere posset aliquis, quamuis Deus præscripserit Ioanni, vt in aqua baptizaret: illius tamen arbitrio cōmisisse, vt modum, & ritum talis baptismi institueret, vt v. g. quod cū forma, vel sine illa fieret, vel alio ritu. Sed hoc minimè probatur. Et varijs modis reijci potest. Primò quia de facto probabilius credimus, in illo baptismo non fuisse alium ritum præter ablutionem aquæ: ergo saltem de facto totus ille ritus non fuit alius, nisi quem Deus præscripsit, ergo gratis, & sine fundamento dicitur, fuisse liberum Ioāni adiungere alium ritū, si voluisset. Deinde, quia Christus dixit Apostolis, *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, et Spiritus sancti*, non solum positiuè colligimus hunc ritum esse essentialem huic baptismo, sed etiā negatiuè, nihil illi adiūgi posse, quod essentiale sit, ergo si Deus præcisè dixit Ioanni. *baptiza in aqua*, non solum positiuè colligēdum est illum fuisse ritum essentia

D. Thom. Sot. Canis. Ioan. 1.

Matth. 28.

lem, sed etiam negatiue nihil adiungi potuisse, quod esset essentiale. Vnde licet fateremur potuisse Ioannem suo arbitrio adiungere aliquas cæremonias: non tamen propterea dicēdum esset, eas esse potuisse de essentia illius baptismi. Et confirmatur, quia vbicunque in Scriptura dicitur Ioannē baptizasse *in aqua*, intelligitur exclusiue in sola aqua, vt supra notauimus, ergo si Deus præcisè reuelauit Ioanni vt baptizaret in aqua, rectè intelligitur, præscripsisse ritum illius baptismi in sola aqua. Et confirmatur præterea, quia aliàs potuisset Ioānes instituere suum baptismū sub illa forma. *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, et Spiritus sancti*, quod nō apparet verisimile. Sed dicūt aliqui hæc rectè cōuincere, illum baptismum datum esse Ioanni ex instinctu Spiritus sancti, nihilominus Ioānem illū ritum instituisse. Sed non video quomodo hæc cohæreāt. Aliàs eodē modo possent dici sacramēta vetera instituta â Mose. Quia licet ea acceperit ex reuelatione diuina: ipse tamen fuit primus eorū promulgator. Deinde quæro, quid sit baptismū instituī à Deo, nisi quod Deus ipse tradat, & præcipiat ritū talis baptismi, quòd enim tradat per hominē, non tollit, quin institutio diuina sit. Quocirca si aliquādo vocatur Ioannes institutor illius baptismi, intelligendū est, quia fuit primus promulgator. Ita loquitur D Tho. 4. d. 2. q. 2. art. 1. Tādem coniectura alterius opinionis parum efficax est, eam enim dissoluit D. Tho. hic ar. 2. ad. 1. dicens baptismum Ioannis denominatum fuisse ab ipso Ioanne. Quia cùm spiritualem non conferret effectum, nihil in eo agebatur quod ipse non faceret, & ideò quamuis ipse non esset institutor illius baptismi: tamen quia in exequutione nō solū erat minister, sed veluti causa principalis, ideò ab ipso Ioanne denominabatur. Et nihil aliud significauit Augustinus citato loco, cùm enim dicit Ioāni datā esse potestatem baptizandi, non est sensus, illi datam esse potestatem instituendi baptismum: sed conferendi illum propria virtute, & per modum principalis causæ. Quo etiam sensu dixit Tertull. lib. de baptismo cap. 10. *Ioannis baptismum diuinum fuisse, mādato tamē, non & potestate, quod & Ioannē à Domino missum legimus in hoc munus, cæterū humana conditione.* Quibus verbis idem, q D. Thomas hic, docet, scilicet baptismum illum

Tertul.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illum fuisse diuinum quoad ritum, & institutionem; non verò quoad effectum, ideòq; *humanum* denominari quod idē est, ac denominari baptismum Ioannis. Addi etiam potest, sicut lex vetus dicta est *lex Moysi*, non quia ejus ille autor fuerit (hoc enim sensu lex illa diuina fuit, quia solum Deū habuit autorē) sed quia per Moysem primum est promulgata, & quia spiritum non dabat, neq; alium effectum supernaturalem secundùm se habebat, sic nimirum dici de baptismo Ioannis posse.

Ex his dico tertio proximā causam illius baptismi effectiuam fuisse sanctū Ioannē. Hoc per se notum est ex euangelio, & ex paulò ante dictis explicatum relinquitur, Ioannem non tam fuisse ministrum, quàm principalem causam illius baptismi, quamuis vtroque modo denominari posit. Nam in genere causæ moralis dici potest minister Dei, quia missus ab illo eiusque iussu illud ministeriū exercebat, tamen in genere causæ physicæ dici causa propria, & principalis potest, vt ex D. Thoma hic colligitur. Quia quidquid erat in illa actione, vel effectu eius, humana poterat virtute fieri.

Dubium. Sed quæret aliquis, vtrum Ioannes solum per seipsum baptizauerit, an verò etiam discipulis illud munus commiserit. Cùm enim ille baptismus tantum fuerit quædam ablutio exterior, videtur verisimile potuisse facile per alios exerceri. *Responsio.* Nihilominus Ioannem solum per se ipsum baptizasse, est expressa sentētia Cyrili. 2. in Ioan. cap. 57. & fortasse aliter fieri non potuisse, probabilius est. Et primum quidē colligi potest ex Ioan. 3. & 4. nam in priori loco sic dicitur, *Erat autem & ioānes baptizans in Aenon iuxta Salim, quia aquæ multæ erant illic, & veniebant, & baptizabantur, nondum enim missus fuerat Ioannes in carcerem.* Vbi ponderanda est illa particula, *enim*, redditur enim causa, quòd Ioannes baptizaret, quia nondum erat missus in carcerem, ex quo colligitur non per discipulos, sed per seipsum baptizasse. Nam si per discipulos baptizasset, potuisset vtique baptismus eius durare etiam ipso coniecto in vincula. Vnde in posteriori loco de Christo explicatur, quòd non baptizaret ipse, sed discipuli eius, quod de Ioāne non dicitur, sed solum baptizasse. Denique hoc colligi potest ex illis verbis

Ioannes nō per discipulos, sed per seipsum baptizat. Cyr. Ioā. 1 & 2

A eiusdem Ioannis, *Qui misit me baptizare, ille mihi dixit*, Ioan. 1. Ioan. 1. soli ergo Ioanni datum est præceptum baptizandi, nec legimus datam esse ei potestatem communicandi munus illud cum alijs hominibus. Præterea ex fine illius baptismi hoc colligi potest. Ordinabatur enim ad Christi manifestationem (vt diximus) & ad munus præcursoris pertinebat, sicut ergo Ioannes non poterat per alios exercere munus præcursoris, ita neq; baptizare. Quocirca quamuis ille baptismus esset tantum in aqua, tamen quatenus erat cæremonia quædam sacra, vna ex circunstantijs illius erat, vt à Ioanne solo ministraretur. Et hinc sumi potest alia ratio, ob quam ille B dictus est baptismus Ioannis, quam significauit etiam August. lib. 5. de baptism. cap. 13. & tract. 5. in Ioannem. *August.*

Cōtra hoc verò obijci potest quia Act. 19. dicitur, cum Paulus peruenisset Ephesum, peruenisse ibi quosdam discipulos Ioannis baptismate baptizatos, qui non videntur ab ipso Ioanne potuisse immediatè baptizari, cum ille nūquam Ephesi baptizauerit. Respondetur potius credendum illos fuisse ludæos aliquos, qui eo tempore, quo Ioannes baptizabat, Ierosolymis inuenti fuerant, & ab illo tunc fuisse baptizatos. Quod ipsemet Paulus sequentibus verbis indicauit, dicens, *Ioannes baptizauit baptismo pœnitentiæ populum, &c.*

Ex quo vltimo colligitur, qua ratione baptismus Ioannis durare non potuerit vltra vincula Ioannis, & cum vita illius simul C fuerit extinctus, vt latè docet Augustin. tract. 4. in Ioan. Quia nimirum solo illius ministerio nitebatur: & sicut Ioanni nullus successit in munere præcursoris, ita neque in ministerio baptizandi illo baptismo. Quod autem vsque ad incarcerationem Ioannis durauerit, in commentario art. 5. explicatum est. *August.*

SECTIO IIII.

Vtrū baptismus Ioannis fuerit sacramētū veteris, aut nouæ, aut alterius legis.

PRimo hæretici supra citati, qui hunc baptismum eundem esse existimant cum baptismo Christi, consequenter dicent esse sacramentum nouæ legis, non enim negant nostrum baptismum

mum esse verum sacramentum. Quanquā A fortasse Donatistæ nō dicerent, illum baptismum, prout à Ioanne inchoatum, pertinuisse ad nouam legē. sed finille etiam ante illam. Hæretici verò huius temporis, qui dicunt Ioannem inchoasse nouam legem, consequenter dicūt, illum esse sacramentum nouæ legis, vt referunt Lindan. lib. 4. Panopl. cap. 19. Canis. lib. de B. Ioanne. Bellarminus lib. 1. de bap. cap. 16. Et hi cōsequenter etiam docēt, baptizatos baptismo Ioannis non fuisse iterum baptismo Christi baptizandos. *Lind. m. Canisius. Bellarmin.*

Sed horum hæreticorum nullum est fundamentum, vt ex hactenus tractatis de ritu, & effectu illius baptismi cōstare potest.

Secundo fuit multorum Catholicorum sententia, baptismum illum fuisse verum sacramētum specie, ac natura diuersum à nostro baptismo, quia tam in ritu, quàm in significatione, & efficacia ab illo differebat, distinctum etiam à sacramentis veteris legis, quia talis baptismi modus in tota illa lege non continebatur: simile tamē sacramentis veteribus, quia erat egenū elementum, quoniā gratiam nō cōferebat. Ita opinatus est Hugo Victorinus lib. 2. de sacram. part. 6. c. 6. Magister in. 4. d. 2. quem ibi D. Tho. q. 2. ar. 1. quæst. 1. sequutus est, & Bonauen. ar. 2. q. 2. Duran. q. 3. Palu. q. 2. art. 2. Richardus art. 2. q. 1. Alexander. 4. p. q. 3. mem. 3. Marsil. q. 2. ar. 2. Fundamentum est, quia ille baptismus erat quædam sancta cæremonia ordinata ad aliqualē hominum sanctificationem, & significās gratiam, & spiritualem ablutionem per Christum dandam, nihil ergo illi deerat ad veram rationē sacramenti, quin potius Marsilius existimat fuisse perfectius sacramentum, quàm legalia, quia non solum significabat gratiam, sed etiam proximè ad illā disponebat. *Hug. Victo. Magist. D. Thom. Bonauen. Durand. Paludan. Richard. Alexand. Marsil.*

Dicendum verò est primò, illum baptismum non fuisse sacramentum nouæ legis. Hoc est de fide. Et probatur primò, quia sacramenta nouæ legis tantum sunt septē à Christo instituta, ille autem baptismus nullum ex his sacramentis fuit, maxime enim fuisset baptismus Christi, quod dici non potest secundùm fidem, vt ex dictis constat. Quia differebant, primo in ritu ex parte formę, quę rei essentiam constituit. Secundò in efficacia, vt ostensum est. Tertiò consequenter in significatione, quia *Baptismus Ioannis non fuit sacramentum nouæ legis.*

baptismus Christi significat gratiam præsentem, quæ per ipsum datur: baptismus autem Ioannis, vel non significabat gratiā, vel non vt â se conferendam. Quartò in origine, quia noster baptismus institutus est à Christo Deo homine, ille autē à Deo vt sic inspiratus est. Quintò hinc fit, vt ille baptismus non potuerit esse professio, neque omnino Sacramentum nouæ legis, sicut est noster baptismus, quia neque fuit institutus ab authore huius legis vt sic, neque etiam tempore huius legis. Nam antequam hæc esset inchoata, ille incœpit, & extinctus est antequam illa fuerit tradita. Hinc fit sextò, quòd per illum baptismum non imprimebatur character indelebilis, sicut imprimitur per nostrum. Quia per illum non regenerabantur homines, neque profitebantur aliquam legem, neque efficiebantur membra alicuius Ecclesiæ, nec denique fiebant capaces aliorum sacramētorū magis, quàm antea essent. Et ita hæc est omnium Sanctorum Patrum sentētia, quos latè retulimus sect. 1. & 2. & omnium Theologorum, quos paulò ante citaui.

Ex quo inferunt omnes (vno excepto Magistro, qui in hoc grauiter errauit) illū baptismum Ioannis non fuisse ita ad salutem sufficientem, quin post institutum, & præceptum Christi baptismū obligati fuerint omnes ad suscipiendum illum, etiam si baptismo Ioannis essent baptizati, sicut D. Thomas hic docet ar. vlt. & sine vlla dubitatione est de fide certum. Quod manifestè probatur primo ex illa historia Act. 19. Vbi baptizati baptismo Ioannis iussi sunt iterum baptizari baptismo Christi, vt euidenter constat ex plano literæ contextu, & proprietate verborum, quæ hæretici huius temporis varijs modis conantur ad fallos, & methaphoricos sensus detorquere, tam improbabiliter, atque impudēter, vt supernacaneum censeam eos referre. Præsertim cùm legi possint apud Canisiū lib. sæpe citato, cap. 7. & Bellarminum lib. 1. de bap. cap. 22. Prædicto autem modo intelligunt eam historiam Chrys. Beda, & omnes expositores. Innocentius Pap. epist. 22. cap. 1. Origenes, tom. 8. in Ioannem Hier. Ioelis. 2. & Dialog. cōt. Luciferianos Ambros. ad Galat. 3. August. lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 37. & lib. 5. de baptismo, cap. 9. & 10. Vnde tracta. 5. in Ioannē, *Qui baptizati sunt à Ioāne, nō eis sufficit, baptizati* *Ioannis baptismo baptizati baptismum Christi tenebantur suscipere.* *D. Thom. Act. 19.* *Canis. Bellarmin. Chrysos. Beda. Innocen. Origenes. Hieron. Ambros. August. Chrysos. Tertul.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tizati sunt enim baptismo Christi, quia nō baptismus Christi erat baptismus Ioannis; qui decipiunt baptismum Christi, baptismū Ioannis no quærunt, qui acceperunt baptismū Ioannis, baptismum Christi quæsierunt. Et cōfirmatur quia verisimile est, aliquos ex Apostolis Christi fuisse baptizatos à Ioanne præsertim Andream, qui discipulus eius fuerat: quin potiùs de omnibus, id affirmāt Chrysost. hom. 1. in Acta Apost. & Tertullian. lib. de baptis. c. 12. & tamen constat omnes Apostolos fuisse baptizatos baptismo Christi, vt videre licet in August. epist. 108. ad Seleucianum. Quin etiam est verisimile, multos ex ijs Iudæis, qui initio Apostolicæ prædicationis Ierosolymis conuertebantur ad fidem Christi, fuisse antea à Ioanne baptizatos. Dicit enim Marcus cap. 1. quod *egrediebatur ad Ioannem omnis Iudæa regio, & Ierosolymitæ vniuersi, & baptizabantur ab eo*, & tamen omnes sine discrimine, cum conuertebantur, statim baptizabantur baptismo Christi, vt cōstat ex Actibus Apostolorum, vbi c. 2. quærentibus Iudæis à Petro, & reliquis Apostolis. *Quid faciemus viri fratres?* respondit Petrus *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in omine Iesu Christi, &c.* Quibus verbis baptismum Christi proponit omnibus vt necessarium, quanquam dubitari non posit, quin multi ex illis essent baptismo Ioannis abluti. Tandem simile argumentum sumi potest ex verbis Christi Matt. vltimo. *Baptizantes eos in nomine Patris, & filij, & spiritus Sancti.* Ex quo præcepto sumenda est ratio à priori huius veritatis, quia baptismus Christi omnibus hominibus est in præcepto, vt necessarius ad salutem; sed per solum baptismū Ioannis non impletur hoc præceptum. Tum quia baptismus Ioannis longè alius erat à baptismo Christi. Tum etiā, quia ille baptismus non imprimebat characterē Christi, ergo. Quocirca sine fundamento distinxit Magister inter baptizatos baptismo Ioannis. Nam si non habebant, inquit, notitiam Trinitatis, seu Spiritus Sancti, indigebāt baptismo Christi propter locū Act. 19. si autem iam habebant notitiam Trinitatis, non oportebat iterum baptizari. In quo grauiter, & valde inconstanter lapsus est. Quia necessitas baptismi Christi non est propter notitiam Trinitatis comparādam (ad id enim satis est institutio, & doctrina) sed ex præcepto Christi oritur, quod non minus obligabat eos, qui fidem Trinitatis habebant, quam qui illius ignari erant. Item cùm baptisma Christi non solum sit præceptum: sed etiam medium necessarium ad salutē, eius necessitas etiā est propter effectum eius, quem nō dabat baptismus Ioannis, etiam si homines illum suscipientes, cognitione Trinitatis pollerent.

Ex his ergo colligitur alia differentia inter baptismum Ioannis, & nostrū, quòd hic est ad salutem necessarius, non verò ille. Vnde etiam fit, vt oportuerit hunc durare vsque ad finem mundi, non tamen illū. Fit etiam, hūc vniuerso mūdo fuisse propositum, & prædicatum: illum verò tantū vni regioni Iudæorum. Denique hinc consequenter necessariū fuit, vt hic ministrari potuerit non solum à Christo, vel Apostolis, sed ab alijs etiam hominibus: illi verò satis fuit solius Ioannis ministeriū, quia solum pro illo breui tempore institutus est.

Quæri verò hic obiter potest, an pro illo tempore quo ille baptismus durauit, fuerit necessarius Iudæis, non quidem necessitate medij, nam hoc modo satis ex dictis constat non fuisse necessarium, cum nihil contulerit necessarium ad salutem, sed necessitate saltem præcepti. Elias Cretensis super orationem. 1. Nazian. §. *Idcirco Iesus baptismi aqua tingitur*: significat de hoc fuisse eo tempore Diuinum præceptum, sicut erant alia legalia. Verius tamen contrarium apparet, & ideò dicendum est, neque hoc modo fuisse necessarium, vt bene docuit Paludan. in 4. distinct. 2. quæstio. 2. articul. 2. Quia huiusmodi præceptum non continetur in præceptis legis nouæ, nec ueteris, vt per se notum est. Neque sine certa ratione, aut authoritate affirmandum est, cùm ex voluntate Dei pendeat. Et confirmatur ex Luc. septimo, vbi sic dicitur. *Pharisæi, & legis periti consilium Dei spreuerunt in semet ipsos non baptizati ab eo*, fuit ergo ille baptismus in consilio, non sub præcepto. Vnde statim, & inferiùs capit. vigesimo. reprehendit Christus Pharisæos, quòd Ioanni fidem non adhiberent, quòdque in eum essent blasphemi, quod autem baptizari ab eo noluerint, nunquam eos reprehendit tanquam alicuius præcepti trāsgressores, signum ergo est nō fuisse in præcepto. Congruentia verò esse potest, quia ille baptismus non erat res adeò vtilis, & necessaria, vt oporteret strictè mandari.

Dico secundò, baptismū illum non fuisse sacramētū legis veteris. Ita docent ferè omnes Theologi relati, & referendi, & Iustin. Martyr. q. 36. ad Orthodoxos, *Baptisma* (inquit) *Ioannis præuium erat legis gratiæ, & ideo supra legem erat*, id est, præter obligationē legis, vel etiā aliquomodo perfectior veteribus vmbris, quia propinquius ad Christū disponebat. Et hoc modo dixit Naz. ora. 36. in sancta lumina, Ioannē nō baptizasse *Iudaico more*, & Aug. li. 5. de bap. ca. 9. nulli hominū concessum esse ante Ioannē illo baptismi genere baptizare. Quia non in aqua solū, sed ad pœnitētiam, & aliquo modo ad remissionē peccatorum cōparandam dabatur, quod nō habebāt vetera baptismata. Ratio vero est, quia sacramēta legis veteris sunt illa quæ in veteri lege continentur, & per Moysem à Deo data fuerunt. Vnde etiā circūcisio, quæ non est ex Moyse, sed ex Patribus, à multis nō censetur sacramētū veteris legis, quāquā de illa maior quædā sit ratio. Quia licet nō fuerit primùm in illa lege data, fuit tamē veluti acceptata, & eius præceptū in ea lege obtinuit, & veluti ianua ac fundamentū illius extitit: baptismus autē Ioānis nullo modo cōtentus fuit sub lege veteri, nec per Moysem traditus, nec præceptus, aut obseruatus. Vnde ipsimet Iudæi cū viderēt, illū ritū esse præter legē Moysis, interrogabant. *Quid ergo baptizas si tu nō es Christus?* Corrigēdus ergo est Orig. lib. 5. in ad Roman. ca. 6. vbi dicit, Christū fuisse baptizatū *nō eo baptismate quod in Christo est, sed eo quod in lege est.* Vbi baptismū Ioannis vocat baptismum in lege. Et infra subdit, *Baptismum Ioannis expletio erat veterum, non inchoatio nouorū.* Sed re vera ille baptismus nō fuit propriè in lege veteri (vt ostensum est) potuit tamen hoc modo appellari, propter quamdā similitudem, quia erat baptismus inefficax, & in aqua solum.

Dices, Cur magis dicitur *expletio veterū, quā inchoatio nouorum?* Quia sicut fuit quodāmodo terminus legis veteris: ita fuit initium ad neutrā pertinuit, Respōdetur, Quia durante lege veteri, & antequā noua promulgata esset, & institutus est, & cessauit.

Dico tertiò, baptismus Ioannis nō fuit propriè sacramentum. Ita D. Th. hic art. 1. & Alber. in. 4. d. 2. art. 6. Sot. q. 2. art. 1. & re-

centiores omnes. Ratio tamen non ab omnibus efficax redditur. Prima esse solet, quia omnia sacramēta spectāt ad veterem vel nouā legem. Necesse enim est, sacramētum ad legem aliquā diuinam pertinere. Quia à solo Deo institui potest saltē secundum potentiā ordinariā: lex autem diuina positiua nulla est præter veterē, aut nouā. Baptismus autē Ioannis nō fuit sacramentum veteris legis, nec nouæ. Quæ ratio efficax esset, si probaretur de ratione sacramēti esse, vt sub aliqua lege comprehēdatur, quod prædicta ratione non fit, nec videtur necessarium. Quia nō est de ratione sacramenti, vt eius vsus præcipiatur, sicut multi de Cōfirmatione, & Extrema vnctione putant. Et quia præceptum est quid extrinsecum, & posterius ratione Sacramenti.

Alia ratio est, quia ille baptismus nō fuit per se institutus ad significādū, sed ad disponendos homines ad pœnitētiam. Verū hoc in primis videtur gratis dictum. Cur enim ille baptismus nō fuit propter aliquā significationem, sicut alia sacramēta vetera? Deinde nō posset ille baptismus deseruire ad excitandos, & præparandos homines, nisi haberet aliquā significationē. Quia nō poterat excitare, nisi tanquam signum: sicut vox non posset hominem excitare, si nō significaret. Denique omnes sancti dicunt, Ioannē baptismo suo Christo baptismum prænuntiasse. Et D. Tho. dixit, fuisse sacramentale quoddam, quod intelligi absque ratione signi sacri non potest.

Tertia ergo ratio sit, quia de ratione sacramenti est, vt sit cæremonia stabilis ad sanctificandū hominē aliquo modo instituta, & gratiā sanctificātē modo practico significans. Quam definitionem nunc suppono, latius in materia de Sacramētis in genere explanādā: sed in hoc baptismo fere nihil horum reperitur, quia ille baptismus nec cōferebat per se aliquā sanctificationē internā, & spiritualē, nec legalē, seu cæremonialē, quia non auferebat irregularitatem aliquā, immunditiam vt legalē: nullo ergo modo per se sanctificabat, sed solum excitabat homines, vt se peccatores recognoscerent, & aliquod humilitatis opus exercerent. Deinde nō fuit ille baptismus cæremonia stabilis, quæ pro statu alicuius legis permaneret. Quo sane sensu intellecta prima ratio reijcienda non est. Quia licet de ratione Sacramenti nō sit, vt singulis sit in præcepto: est tamen, vt permanen-

Aug. *Marc.* *Matth. vlt.* *Actor. 19.* *Baptismus Ioannis non fuit sacramentum legis antiquæ Iustinus.* *Nazian.* *Aug.* *Ioannis baptismus erat nouissimum.* *Orig.* *Baptismus Ioannis non fuit proprie sacramentum.* *Ioannes.* *Dubium.* *Elias Cre.* *Respon.* *Palu.* *Baptismus Ioannis non conciliabat data, sed non dabat.* *Luc. 7. c. 20.* *Respon.* *sacramentū.* *Alberius, Sot.* *D. Thom.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

manentem habeat institutionem, atque vt hoc modo ad aliquã legẽ, seu statutũ alicuius legis pertineat. At Baptismus Ioannis non fuit institutus, vt cum aliqua lege duraret, sed solum vt præambulũ quoddã, & dispositio remota ad introductionem legis nouæ. Rursus non videtur ille Baptismus habuisse practicam significationem gratiæ, quæ per illum baptismum, tanquã per signum quoddam practicũ promitteretur, sed primò, & per se introductus fuit, ad excitandos homines ad pœnitentiam, & humilitatem, & hinc quasi ex naturali similitudine habuit, vt aliqualiter Baptismum Christi futurum significaret eo modo, quo vnus actus virtutis ex natura rei significat alium similem, vel actus exterior interiorem. Et hoc modo admitti etiam potest secunda ratio supra tacta. Nõ ergo fuit ille baptismus Sacramentũ.

Dubium.

Quod si inquiras, quid tandẽ sit, Iustinus q.37. vocat illum *præludium*, seu *procœmium euangelicæ gratiæ*. Rabbanus, lib. 2. de instit. cleric. c. 26. vocat, *veluti cathechismum ad Baptismum Christi*. Indicat etiã Hieronym. Mar. 1. Cyr. 2. in Ioannẽ, cap. 57. appellat, *Introductorium ad perfectionem*. D. Tho. hic art. 1. vocat *quasi quoddam sacramentale, disponens ad Baptismum Christi*. Denique (vt sæpe dixi) solũ fuit cæremonia quędã externa ad prouocãdos homines ad virtutẽ, quod non satis est ad rationem Sacramenti, nisi latissimè ea voce vti velimus.

Respons. Baptismus Ioannis. quid. Hieron. Ciril. D.Thom.

QVAESTIO XXXIX.
De baptizatione Christi, In octo articulos diuisa.

DEinde considerandum est, de baptizatione Christi. ¶Et circa hoc quęruntur octo. ¶Primo, vtrum debuerit baptizari. ¶Secũdò, vtrum debuerit baptizari baptismo Ioannis. ¶Tertiò, de tempore baptismi. ¶Quartò, de loco, ¶ Quintò, de hoc, quod ei sunt cęli aperti. Sextò, de Spiritu Sancto apparẽte in specie columbæ. ¶Septimò, vtrum illa columba fuerit verum animal. ¶ Octauò, de voce paterni testimonij.

ARTICVLVS I.
Vtrùm fuerit conueniens Christum baptizari.

AD primũ sic proceditur. Videtur, quod non fuerit conueniens Christũ baptizari. Baptizari enim est ablui. Sed Christo nõ conuenit ablui, in quo nulla fuit impuritas. Ergo videtur, quod Christũ non decuerit baptizari. ¶2. Præterea, Christus circuncisionẽ suscepit, vt impleret legem. Sed baptismus non pertinebat ad legem. Ergo non debebat baptizari. ¶3. Præterea, Primum mouens in quolibet genere est immobile secundũ illum motum: sicut cœlum quod est primum alterans, nõ est alterabile. Sed Christus est primum baptizans, secũdum illud Ioan. 1. Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem, hic est, qui baptizat. Ergo ipsum non decuit baptizari. ¶Sed contra est, quod dicitur Matthæi. 3. quod venit Iesus a Galilæa in Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo.

Respondeo dicendum, quod conueniens fuit, Christũ baptizari. Primò quidem, quia vt Ambros. dicit super Lucã. Baptizatus est Dominus, nõ mũdari volens, sed mũdare aquas, vt ablutæ per carnẽ Christi, quæ peccatũ nõ cognouit, baptismatis vim haberẽt: & vt sanctificatas aquas relinqueret post modũ baptizãdis, sicut Chrysost. dicit super Matthæum. Secũdò, quia sicut Chrysost. dicit super Matth. quãuis ipse nõ esset peccator, tamen naturã sustcepit peccatricẽ, & similitudinẽ carnis peccati, propterea, etsi pro se baptismate nõ indigebat, tamẽ in alijs, carnalis natura opus habebat. Et sicut Greg. Nazian. dicit, Baptizatus est Christus, vt totũ veteranũ Adã immergat aqua.

¶Tertio,

Lib. 2. in Luc. c. ult. à med. tom. 5.

4. dist. 3. q. 1. art. 3. q. 2. ad 3. 3. q. 39. art. 1. ad 3. Matth. 3. in 12. opus. lib. cap. 9.

¶Tertiò baptizari voluit, sicut Aug. dicit in sermone de Epiphania: quia voluit facere quod faciendum omnibus imperauit. Et hoc est quod ipse dicit, Sic decet nos implere omnem iustitiã. Vt enim Ambro. dixit super Luc. Hęc est iustitia, vt quod alterum facere vetes, prior ipse incipias, & tuo alios horteris exemplo.

Ad primum ergo dicendum, quod Christus non fuit baptizatus, vt abluerẽtur, sed vt ablueret, sicut dictum est. ¶Ad secundum dicendum, quòd Christus non solùm debebat implere ea, quę erant veteris legis, sed etiam inchoare ea, quæ sunt nouæ legis. Et ideo non solum voluit circuncidi, sed etiam baptizari. ¶Ad tertiũ dicendum, quod Christus est primum baptizans spiritualiter: & sic non est baptizatus, sed solùm in aqua.

In cap.

TItulus huius articuli generatim de baptismo intelligendus est, abstrahendo à baptismo Christi, vel Ioannis. Nam in artic. sequenti inquirit D. Thomas, qua specie baptismi oportuerit baptizari Christũ. Et ideò vt rationes, propter quas id fuit expediens, melius explicemus, cõmodius erit vtrumq; simul Articulum interpretari.

ARTICVLVS II.
Vtrùm Christus baptismo Ioannis debuerit baptizari.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod Christus non debuerit baptizari baptismo Ioannis. Baptismus enim Ioannis fuit baptismus poenitentiæ. Sed poenitentia Christo non conuenit, quia nullum habuit peccatum. Ergo videtur, quod non debuerit baptizari baptismo Ioannis.

Hom. 11. in Matth. non longe à me dio. tom. 2.

¶2. Præterea, Baptismus Ioannis, sicut dicit Chrysost. medium fuit inter baptismum Iudæorum, & Christi baptismũ. Sed medium sapit naturã extremo

rũ. Cum ergo Christus nõ fuerit baptizatus baptismate legali, nec etiã baptismate suo; videtur, quod pari ratione baptismate Ioannis baptizari non debuerit. ¶3. Præterea, Omne quod in rebus humanis est optimum, debet attribui Christo. Sed baptismus Ioannis nõ tenet supremum locũ inter baptismata. Ergo nõ conuenit, Christũ baptizari baptismo Ioannis. ¶Sed contra est, quod dicitur Matt. 3. quòd venit Iesus in Iordanẽ, vt baptizaretur à Ioanne.

Tract 13. in Ioan. aliquantulum à prin. to. 9.

Respondeo dicendum, quod sicut dicit Aug. super Ioan. baptizatus Dominus baptizabat, nõ eo baptismate, quo baptizatus est. Vnde cùm ipse baptizaret baptismo proprio, consequens est, quod non fuerit baptizatus suo baptismate, sed baptismate Ioannis. Et hoc fuit cõueniens, primo quidem propter cõditionem baptismi Ioannis, qui non baptizauit in Spiritu, sed solũ in aqua: Christus autem spirituali baptismate nõ indigebat, qui à principio suæ conceptionis gratia Spiritus Sancti repletus fuit, vt patet ex dictis, & hæc est ratio Chrysostomi. Secundo, vt Beda dicit, baptizatus est baptismo Ioannis; vt baptismo suo baptismũ Ioannis cõprobaret. Tertio, sicut Greg. Nazian. dicit, Accedit Christus ad baptismum Ioannis, sanctificaturus baptismum.

Beda Marci 1. circà prin. cap. 4. tom. 2.

Nazian. in ora. in sanct. lumin. à medio.

Ad primum ergo dicendũ, quod sicut suprà dictum est, Christus baptizari voluit, vt nos suo exemplo induceret ad baptismum. Et ideo ad hoc, quod esset efficacior eius inductio, voluit baptizari baptismo, quo manifestè non indigebat, vt homines ad baptismum accederent, quo indigebant. Vnde Ambro. dicit super Luc. Nemo refugiat lauacrũ gratiæ, quando Christus lauacrum poenitentiæ non refugit. ¶Ad secundum dicendum, quod baptismus Iudæorum in lege præceptus, erat solùm figuralis: baptis-

art. præc. cait.

lib. 2. in Luc. c. vlt. à med. to. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus autẽ Ioannis aliqualiter erat realis,inquantũ inducebat homines ad abstinendum à peccatis:baptismus autem Christi habet efficacia mundãdi à peccato,& gratiã cõferendi. Christus autẽ neq; indigebat percipere remissionem peccatorũ,quæ in eo nõ erant:neque recipere gratiam qua plenus erat: similiter etiam cùm ipse sit veritas, nõ cõpetebat ei,id quod in sola figura gerebatur. Et ideò magis congruũ fuit, quòd baptizaretur baptismo medio, quã aliquo extremorũ. ¶ Ad tertiũ dicẽdum,quòd baptismus est quoddam spirituale remedium. Quantò autẽ aliquid est magis perfectum,tantò minori remedio indiget. Vnde ex hoc ipso, quòd Christus est maximè perfectus, cõueniens fuit, quod non baptizaretur perfectissimo baptismo: sicut ille qui est sanus,nõ indiget efficaci medicina.

COMMENTARIVS.

QVamuis D.Thomas simplicem, seu affirmatiuam tantum quæstionem proponat,mens tamen ipsius fuit exclusiuam tractare quæstionem, an scilicet debuerit solo baptismate Ioannis baptizari. Vnde ex his duobus articulis tres assertiones colligi possunt.

Prima est,conueniens fuisse Christũ baptizari baptismate Ioannis. In qua alia generalis conclusio continetur scilicet fuisse cõueniens aliquo baptismo baptizari. Huius assertionis varias adducit rationes D.Tho. Prima,vt suo baptismo mũdaret, & sanctificaret aquas,vimq; regenerandi illis conferret. Hæc est. 1. In 1. art. &.2.in.2.quam eisdem fere terminis habent Gregor. Nazian.oratione in sancta lumina,quæ est. 39. Hilarius canone. 2.in Matth. Chrysost. homil.10.in Matth.Ambr.serm.4.Epiphan.& libr.2.in Lucam,cap.vlt.Hieronymi.Matth.3.Aug serm.1.Epiphan.& ser.1.domini cæ,infra octa.Epiph.& sermon.2. addit,*Vt noui baptismatis conflituat sacramentum*,Vbi indicat, Christum recipiendo baptismum Ioannis, instituisse suum. Quia(vt suo loco latius dicendũ)tunc veluti destinauit aquas ad sacramentale ministerium.Et eodem modo intelligendum est *sanctificasse illas*, aut dedisse eis virtutem, non imprimendo qualitatem aliquam, sed per extrinsecam denominationem,seu deputationem. Eodem modo explicanda est illa vox *mũdaret*,quæ metaphoricè hic vsurpatur, eamque magis explicans Aug.lib. 3.de mirabilibus scriptu. cap.5. *Ad baptismum*(inquit) *descendit,vt aquas,quas in delicto Adæ Deus non maledixerat,terræ tamen,qua continebantur, maledictione infectas purgaret.*

Baptismo Ioannis baptizari cur Christus debuit. Gre Nazia. Hilar Chrysost. Ambros. Hieronym. August.

Secunda ratio in primo art.est , vt suo baptismo nobis proficeret:Ipse enim baptismate non indigebat, quod Nazian. supdixit, quem Damascen. imitatur,lib. 4.c. 10.*Vt veterem Adam in aquis sepeliret*, quod potest exponi , vel secundum representationem,quia illo baptismate significatum est , totam humanam naturam in Christo, & per Christum à peccatis abluendam: vel secundum valorem, & meritum , quia per illum humilitatis actum,meruit Christus, vt hominis peccatum deleretur , in aquisque sepeliretur. Vel secundum institutionem,quia suo baptismate dedit Christus aquis virtutem ad lauandum , atque mundandum veterem Adam. Et hoc vltimo sensu hæc ratio cum prima coincidit. Gre Naz. Damasc.

Tertia ratio in primo artic. est.Quia decuit Christum prius exequi , quod faciendum omnibus imperabat. Quam rationem refert D.Thom. ex Aug. serm. de epiphania. Nam in primo sic ait. *Quod facere noluit, prior ipse fecit*, videtur tamen difficilis,quia si quid probat , illud est, oportuisse scilicet baptizari Christum suo baptismo , non Ioannis, quia non hunc, sed illum præcepit. Hanc verò difficultatem veluti explicans August.tra 5. in Ioan.sic ait. *Authoritatem dare baptismo suo hinc dignatus est, vt cognoscerent serui sui, quanta alacritate deberent currere ad baptismum domini,quando ipse dignatus est , accipere baptismum serui* , & infra *accipiens vt,quod inferius erat ab inferiori ad id , quod superius erat , hortaretur inferiorem* , similia habet libro. 4. de baptis. capitulo. 22. & libr. 3. de mirabilibus Scripturæ ,cap.3. & eodem modo dixit Ambros. libr. secundo. in Lucam propè finem . *Quid enim tam diuinum ad populos prouocandos, quam vt nemo refugia* Augustin. Ambros.

refugiat lauacrum gratiæ,quando Christus lauacrum pœnitentiæ non refugit? nemo se dicat exortem esse peccati,quando Christus venit ad remedium peccatorum. Ad hunc etiam modum accipiendum est , quod ait Nazian. oratione.40.tres scilicet esse hominis natiuitates,per generationem,per baptismum, per resurrectionem,quas Christus honorauit nascendo,resurgendo, & baptismum recipiendo.Hoc enim necesse est intelligi de baptismo secundum externam ablutionẽ, non verò secundum propriam rationem, & ritum nostri baptismi. Et eodem modo exponenda sunt verba August. lib. quæst. noui testament.q.49. *Dignum erat , vt ipse exemplo esset futuris filijs Dei,qui per baptismum filios Dei fieri docebat , & qui credentibus Spiritum Sanctum à Deo dari promittebat, debuit illud in semetipso visibiliter demõstrare.* Et infra , *Hominis causam suscipiens , & per regenerationem filios Dei fieri docens baptizari debuit,vt in se hoc ostenderet ratum.* Gre Naz. Augustin.

Quarta ratio ex art.2.est, Christum fuisse baptizatum,vt Ioannis baptismum cõprobaret,sicut circuncisus est, vt circuncisionem bonam esse exemplo suo ostenderet.Quam rationem attigit Chrysost.hom. 4.imperfecti,& Beda Mar. 1. & explicari amplius potest. Nam cùm Christus esset statim baptismum suum instituturus , ne videretur baptismum Ioannis,tãquam malum abijcere,alium loco eius introducendo,decuit illum prius accipere. Augustin. Matth.3. Bernard.

Quinta ratio adjungi potest ex Augu. in Enchirid.cap.49.dicente.*In aqua voluit baptizari à Ioanne,non vt iniquitas eius dilueretur: sed vt magna commendaretur humilitas,*& serm.63.de verbis Domini, *Hoc fecit ad humilitatis exemplum , in ipsa quippe humilitate ostendit impleri iustitiam.* Alludens verba Christi.Matth. 3. *Sine modò , sic enim decet nos implere omnem iustitiam.* Similia habet tract.5.&.13.in Ioan.& lib.4.de baptis.cap.22 & Bern.serm.4.de Epiphan.

Sexta,quæ præcedentem magis explicat,sumitur ex Nazian. orat. 39. dicente, *christus baptizatus est ante suæ prædicationis initium,vt ea res nobis documento esset, purgationem , animique submissionem prius adhibendam esse,nec concionandi prouinciam ante suscipi debere,quam ad spiritualis , & corporeæ ætatis perfectionem ventum fuerit.* Greg. Naz.

Septima addi potest ex eodẽ Nazian. ibi,baptizatum esse Christum,*vt suum baptizatorem sanctificaret*,idest, vt ampliori sanctitate illum ornaret. Octaua adjungi potest ex Aug.lib. 3. de mirabilibus scripturæ.c. 5.vbi inquit , Christum esse baptizatum,vt se dæmoni occultaret existimanti illum ad baptismum accessisse tanquam lauacri, & purgationis indigum. Dices id non potuisse fieri sine mendacio,quia illud erat signum peccatoris,& indigentis pœnitentia.Respondetur sæpè in superioribus expeditam esse obiectionem similẽ. Nam opera , quæ per se bona sunt,fieri possunt propter suam honestatem sine animo significãdi aliquid falsum , quamuis futurum fortè sit, vt alij occasionem deceptionis inde accipiant.Addi verò potest, Christum propter se non indiguisse pœnitentia; tamen propter nos debuisse satisfacere,& humilitatis opera exercere , & hoc potuisse illo facto significari. Augustin. Obiectio. Responsio.

Secunda assertio D.Thomæ est,nõ oportuisse Christum baptizari suo baptismate. Quam conclusionem notandam censeo propter huius temporis hæreticos Qui ea potissimum ratione probãt,Ioãnis baptismum eundem fuisse cũ baptismo Christi,quoniam Christus solo vno baptismo baptizatus fuit,constat autem illum fuisse baptismum Ioannis.Decuit autẽ(inquiũt) vt suum baptismum ipse recipere. Tum propter magnum fidelium solatium. Tum etiam,quia per baptismum efficimur vnũ corpus(vt dicitur. 1.ad Corint. 12.)D.Thomas igitur veluti his hæreticis occurrens negat,decuisse Christum proprium baptisma suscipere:cuius rei nonnullas reddit rationes.Primam insinuat art. 1. ad. 5. *Quia Christus fuit primum baptizans spiritualiter*, ac si diceret Christum esse principium nostri baptismi in superiori ordine existens, & ideò ad hoc significandum decuisse , vt ipse non subderetur baptismo, quod instituebat.Quæ ratio explicãda est ex ijs,quæ tradit D.Thom.supra.q.63.art. 5.& 6. vbi probat in Christo non esse characterẽ,quia in eo est plenitudo potestatis,& sacerdotij, cuius character solũ est participatio quædam.Sic enim in præsenti,cum per baptismum Christi imprimatur character baptismalis,qui est proprium inferiorum militum insigne,non oportuit illo insigniri supremum ducem. Secunda ratio ex.2. artic.est,quia baptismus Christi est non tantum *in aqua*,sed etiam *in spiritu*(est enim *Christũ suo baptizari baptismate non decuit.* 1. Cor. 12. D. Thom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

regeneratio spiritualis) ne igitur videretur Christus indigere tali regeneratione, non oportuit illum baptismum suscipere. Quæ ratio non habuit locum in baptismo Ioannis, qui tantum erat *in aqua*. Tertia ratio ex solut. ad 2. & 3. in eodē art. est, quia baptismus Christi est spirituale remediū: Christus autem, cùm esset perfectissimus, remedio non indiguit. Vt hoc igitur significaretur, non oportuit suo lauari baptismate. De qua re commodè dicemus infra in fine totius quæst. disputat. 27. sect. 3.

Baptismo legali Christum baptizari nō decens.

Tertia assertio D. Tho. est, non oportuisse Christum baptizari aliquo baptismo legali, seu veteris legis. Hanc habet D. Tho. arti. 2. ad. 2. & solùm eam probat, quia ille baptismus erat tantum figura; cùm autem Christus esset veritas, non competebat ei (inquit) quod in sola figura gerebatur. Quæ ratio videtur nimium probare, alioquin neque circūcisionem debuisset Christus assumere, neque alias cæremonias legales exercere, quia *omnia in figura contingebant illis*. Quocirca hæc ratio D. Thom. solum probat in illis baptismatibus veteribus secundùm se consideratis nō fuisse sufficiētem rationem, propter quam eis Christus vteretur, & ideò, cùm in illis non inueniatur peculiaris ratio, quæ in circumcisione, & alijs similibus reperta est, verisimile esse Christum non fuisse illis vsum. Addo præterea baptismata illa legalia non potuisse ab omnibus proprio arbitrio exerceri, sed ad aliquā purificationē ab immūditijs legalibus. Quia ergo Christus nulla purificatione indiguit, neq; immunditiā legalem contraxit, idcirco necesse non fuit, illis baptismatibus vti.

ARTICVLVS III

Vtrùm Christus conuenienti tēpore fuerit baptizatus.

216 4. d. 4. q 3. ar. 1. q 1. c. d 44. in prin. expositionis litera.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd non conuenienti tēpore Christus fuerit baptizatus. Ad hoc enim Christus baptizatus est, vt suo exemplo alios ad baptismum prouocaret. Sed fideles Christi laudabiliter baptizantur, non solùm ante trigesimum, annū sed in infantili ętate. Ergo videtur, quòd Christus non debuerit baptizari in ætate triginta annorum.

¶ 2. Præterea, Christus non legitur docuisse, vel miracula fecisse ante baptismum. Sed vtilius fuisset mūdo, si prius tempore docuisset, incipiens â vicesimo anno, vel etiam prius. Ergo videtur, quòd Christus, qui pro vtilitate hominum venerat, ante trigesimum annum debuerit baptizari.

¶ 3. Præterea, Iudicium sapientiæ diuinitùs infusæ, maximè debuit manifestari in Christo. Est autem manifestatum in Daniele tēpore suæ pueritiæ: secundum illud Daniel. 13. Suscitauit Dominus spiritum pueri iunioris, cuius nomen Daniel, ergo multo magis Christus in sua pueritia debuit baptizari, & docere.

¶ 4. Preterea, Baptismus Ioannis ordinatur ad baptismum Christi, sicut ad finem. Sed finis est prior in intentione, & posterior in executione, ergo vel Christus debuit primus á Ioanne baptizari, vel vltimus.

¶ Sed contra est, quod dicitur Luc. 3. Factum est, cùm baptizaretur omnis populus, & Iesu baptizato, & orante: & infra. Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta.

Respondeo dicendum, quòd Christus conuenienter fuit in trigesimo anno baptizatus. Primo quidem, quia Christus baptizabatur quasi ex tunc incipiens docere, & prædicare. Ad quod requiritur perfecta ætas: qualis est triginta annorum. Vnde legitur Genes. 41. quod triginta annorum erat Ioseph, quando accepit regimē AEgypti. Similiter etiam. 2. Reg. 5. legitur de Dauid, quod triginta annorum erat cùm regnare cœpisset. Ezechiel

Ezechiel etiam in trigesimo anno coepit prophetizare, vt habetur Ezechiel. 1. Secundò, quia sicut Chrysost. dicit super Matth. futurū erat, vt post baptismum Christi lex cessare inciperet. Et ideò hac ætate Christus ad baptismū venit, quæ post omnia peccata suscipere, vt lege seruata nullus dicat, quod ideo eam soluit, quia implere nó potuit. Tertiò, quia per hoc, quod Christus in ætate perfecta baptizatur, datur intelligi, quod baptismus parit viros perfectos, secundū illud Ephes. 4. Donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virū perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Vnde & ipsa proprietas numeri ad hoc pertinere videtur: consurgit enim trigenarius numerus, ex ductu ternarij in denarium. Per ternariū autē, intelligitur fides Trinitatis, per denarium autem impletio mandatorū legis, & in his duobus perfectio vitæ Christianæ consistit.

Ho. 10. non remote ap. tom. 1.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut Greg. Nazianzenus dicit, Christus non est baptizatus, quasi indigeret purgatione, nec quod aliquod illi immineret periculum differendo baptismum, sed cuius alij non in paruum redundat periculum, si exeat ex hac vita non indutus veste incorruptionis, scilicet gratia. Et licet bonum sit post baptismum baptismi munditiam custodire, potius tamē est (vt ipse dicit) interdum paulisper maculari, quàm gratia omnino carere. ¶ Ad secundum dicendum, quod vtilitas, quæ à Christo prouenit hominibus, præcipuè est per fidem, & humilitatē, ad quorū vtrumque valet, quod Christus in pueritia, vel adolescentia nō cępit docere, sed in perfecta ætate: ad fidem quidem, quia per hoc apparet in eo vera natura humanitatis, quod per temporum incremēta corporaliter profecit; & ne huiusmodi profectus putaretur esse phantasticus, noluit sapientiā suam, vel virtutem manifestare ante perfectā corporis ætatem: ad humilitatem verò, ne ante perfectā ætatem aliquis præsumptuose prælationis gradū, & docendi officium assumat. ¶ Ad tertium dicendū, quod Christus proponebatur hominibus in exēplum omniū, & ideo oportuit in eo ostendi id, quod cōpetit omnibus secūdum legem communem: vt scilicet in ætate perfecta doceret. Sed sicut Greg. Nazianzen. dicit, nó est lex communis, quod raro contingit, sicut nec vna hirundo ver facit. Aliquibus enim ex quadā speciali dispensatione secundū Diuinæ sapientiæ ordinem, & rationem, concessum est præter legem communem, vt ante perfectam ætatē officium vel præsidendi, vel docēdi haberent: sicut Salomon, Daniel, & Hieremiæ. ¶ Ad quartū dicendū, quod Christus nec primus, nec vltimus debuit à Ioanne baptizari: quia vt Chrysost. dicit super Matth. Christus ad hoc baptizabatur, vt confirmaret prædicationē, & baptismū Ioannis: & vt testimoniū acciperet à Ioanne. Non autem creditū fuisset testimonio Ioānis, nisi postquam fuerunt multi baptizati ab ipso. Et ideo non debuit primus à Ioanne baptizari. Similiter etiā nec vltimus: quia (sicut ipse ibidem subdit) sicut lux solis non expectat occasum Luciferi, sed eo procedēte egreditur, & suo lumine obscurat illius cādorem: sic & Christus non expectauit, vt cursum suum Ioannes impleret, sed adhuc eo docente, & baptizante, apparuit.

Loco citato ad arg. 1.

Hom. 4. in opere imperfecto circa prin. illius to. 1.

In textu, in Epipha. 2. omnia ipsi vers.

Eodem loco.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm Christus debuerit in Iordane baptizari.

Universidad de Deusto
Biblioteca

217 Matth.3.16. & sin.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd Christus non debuerit baptizari in Iordane. Veritas enim debet respondere figuræ. Sed figura baptismi præcessit in trãsitu maris Rubri; vbi AEgyptij sunt submersi, sicut peccata delẽtur in baptismo. Ergo videtur quòd Christus magis debuerit baptizari in mari Rubro, quàm in flumine Iordanis.

¶ 2. Præterea, Iordanis interpretatur descensus. Sed per baptismum aliquis ascendit magis, quàm descendat, vnde etiam Matth. 3. dicitur, quòd baptizatus Iesus confestim ascendit de aqua. Ergo videtur inconueniens fuisse, quòd Christus in Iordane baptizaretur. ¶ 3. Præterea, Transeuntibus filijs Israel, aquæ Iordanis conuersæ sunt retrorsum, vt legitur Iosuæ. 4. & sicut etiam in Psalm. 113. dicitur. Sed illi, qui baptizantur, non retrorsum, sed in antea progrediũtur. Non ergo fuit cõueniens, quòd Christus in Iordane baptizaretur. ¶ Sed contra est, quod dicitur Marc. 1. quod baptizatus est Iesus à Ioanne in Iordane.

Respondeo dicendum, quòd fluuius Iordanis fuit, per quem filij Israël in terram promissionis intrauerunt. Hoc autem habet baptismus Christi speciale præ omnibus baptismatibus, quòd introducit in regnũ Dei; quod per terrã promissionis significatur. Vnde dicitur Ioannis 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei. Ad quod etiã pertinet, quòd Helias diuisit aquas Iordanis, quando erat in curru igneo rapiendus in coelum, vt dicitur. 4. Reg. 2. quia scilicet transeuntibus per aquã baptismi, per ignem Spiritus Sancti patet aditus in coelum. Et ideò conueniens fuit, vt Christus in Iordane baptizaretur.

Ad primum ergo dicendum, quòd trãsitus maris Rubri præfigurauit baptismum, quantum ad hoc, quod baptismus delet peccata, sed transitus Iordanis, quantum ad hoc, quod aperit ianuã regni coelestis, qui est principalior effectus baptismi, & per solum Christũ impletus. Et ideo conuenientius fuit, quod Christus in Iordane, quàm in mari baptizaretur. ¶ Ad secundum dicendum, quod in baptismo est ascensus per profectum gratiæ, qui requirit descensum humilitatis: secũdum illud Iaco. 4. Humilibus autem dat gratiam. Et ad talem descensum referẽdum est nomen Iordanis. ¶ Ad tertium dicendum, quod sicut Augustinus dicit in sermone de Epiphania. Sicut antea aquæ Iordanis retrorsum conuersæ fuerant, ita modo Christo baptizato retrorsum peccata conuersa sunt. Vel etiam per hoc significatur, quod contra descensum aquarum, benedictionum fluuius sursum ferebatur.

DISPVTATIO XXVI. in duas sectiones distributa.

De Tempore, & ætate, in qua Christus baptizatus est.

DE Christi baptismo, quoad substantiã, & causas eius nihil addẽdum occurrit ijs, quæ in superioribus dicta sunt, quoniam ex Euangelio constat baptizatũ fuisse Christũ baptismo Ioannis, de quo quid fuerit, iam dictum est, causæ verò, seu rationes, ob quas Christus baptizatus est, satis sunt in commentario artic. 2. explicatæ. Superest igitur, vt de circunstantijs illius baptismi, ac de ijs, quæ in ipso acciderunt, disseramus. Tractat autem D. Tho. in his duobus articulis de circũstantijs temporis, & loci baptismi Christi, & quidem de circunstantia loci nihil dicendum occurit. Tũ quia non videtur esse res magni momenti. Tũ etiã, quia rationes omnes, quas D. Tho. affert, allegoricæ sunt, ac morales. Literalis enim fortasse ratio, ob quam Christus in Iordane baptizatus fuit solùm est, quia ille erat aptus, & accommodatus locus, vt ad illum maior hominum multitudo confluueret, vt coram eis Christus à Patre, & à Ioanne manifestaretur. De circunstantia verò temporis accuratè disputandum est, quoniam hic iaciendum est fundamentum ad ea, quæ de tempore prædicationis, & mortis Christi, tractanda posteà sunt.

SECCIO I.

Quo die, ac mense baptizatus sit Christus.

Epiphan.

PRima sententia est Epiphanij hæres. 51. non longè à fine asserentis Christum baptizatum esse sexto idus Nouembris. Quæ sententia nullo testimonio ab ipso probatur, nec video, quo niti fundamento possit. Quid verò de ea sentiendum sit, dicam posteà.

Onuphr. Cenni. Baron.

Secunda ergò sententia est, illum fuisse baptizatum sexto die Iannuarij. Hanc tenent Onuphrius in fastis lib. secundo. Canus lib. vndecimo de locis, capit. 5. ad 6. & Cæsar Baronius in apparatu suorum Annalium, vbi dicit Romanam Ecclesiam semper ab Epiphanij sententia abhorruisse, & antiquos Patres, ac ipsammet Ecclesiam hanc sententiam profiteri. Quod quàm constanter ab ipso dictum sit, ex dicendis constabit. Nititur ergò hæc opinio in quadam Ecclesiastica traditione, quæ docet Epiphaniam, seu apparitionem Domini factam Magis, sexta die Ianuarij accidisse (vt suprà de illo mysterio agentes, indicauimus.) Sed eadem Ecclesiastica traditio docet eodem mense, mensisque die Christum fuisse baptizatum. Quod patet primo ex officio Epiphaniæ, vbi sæpè hoc Ecclesia repetit. Vndè in primo responsorio inquit: *Hodie in Iordane baptizato Domino, aperti sunt cæli,* & in quadam antiphona. *Hodie cælesti sponso iuncta est Ecclesia, quoniam in Iordane lauit Christus eius crimina,* & rursus in alia, *Tribus miraculis ornatum diem sanctum colimus, hodie in Iordane à Ioanne Christus baptizari voluit.* Ac denique in Hymno, *Lauacra puri gurgitis cælestis agnus attigit, peccata, quæ non detulit, nos abluendo sustulit.* Secundò videtur hæc antiquorum Patrum sententia: Augustinus serm. 37. de tempore, sic inquit. *Quanquam nonnulli hodie Dominum à Magis æstiment adoratum, alij aquã in vino mutasse, quidam vero baptizatum illum à Ioanne confirment, in omnibus tamen filius Dei creditur, in omnibus est vera festiuitas,* & eodem sensu dixerat sermo. 29. *In hac die, siue quod stella ortus sui nuntium præbuit, siue quod aquam in vinum conuertit, siue quod in Iordanis vndis aquas ad reparationem humani generis suo baptismo consecrauit, in quolibet horum solutis nostræ mysteria continentur.* Et eodem fere modo loquitur Ambrosius sermo. 18. 21. & 22. Sed (si rectè prædicta verba ponderentur) hi duo Patres non multum fauent huic sententiæ. Nam fatentur quidem alterum ex ijs mysterijs hoc die factum esse, incertum tamen relinquunt omnia ne, an vnum tantùm, & quod illorum fuerit. Et quamuis Ambros. in postremo loco addat hæc verba. *Licet à diuersis alterutrum factum esse credatur, ego vero vtrumque factum esse confirmo:* tamen mysticè hoc esse intelligendum statim declarat, dicens vnum mysterium in alio contineri. Neque aliter videtur sentire S. Maximus, cui potissimum solet hæc sententia tribui: In sermone enim de Epiphania sic loquitur. *In hac dilectissimi celebritate, sicut relatu paternæ traditionis instruimur, multiplici nobis est festiuitate lætandum. Ferunt enim hodie Christum Dominum vel stella duce à gentibus adoratum, vel inuitatum ad nuptias aquas in vina vertisse, vel suscepto à Ioanne baptismo consecrasse fluenta Iordanis.* Vbi sub disiunctione loquens indicat quidem aliquod ex ijs mysterijs illo die contigisse, non tamen omnia. Et ad eundem modum loquitur Origen. homil. 8. in diuersos, & Cassian. collat. 10. capit. 2. vbi refert AEgyptios solitos esse vna die celebrare Epiphaniorum festum, & natalis, ac baptismi Domini, *quoniam sacerdotes illius prouinciæ* (inquit) *vel dominici baptismi, vel secundum carnem natiuitatis eundem diem esse definiunt.* Vbi etiam, sub disiunctione loquitur, & occasionem præbet eodem fere modo interpretandi Latinæ Ecclesiæ consuetudinem, dum nimirum eodem die celebrat illa tria mysteria. Quia certum existimat aliquod ex illis eo die esse factum, & incertum est, quod illorum sit. Quocirca cum in ea festi-

Augustin. Ambros. Maxim. Origenes. Cassian.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uitate dicitur. *Hodiè Christus baptizatus est*, vel *Magis apparuit*, iuxta hanc sententiam non intendit affirmare, reuera omnia hæc facta esse illo die, sed omnia illo die repræsentari, atque in memoriam reuocari: sicut quando Christi Domini resurrectionem, aut mortem colit, etiam dicit eo die Christum esse mortuum, aut ex mortuis surrexisse, cùm tamen secundùm veram anni computationem, sæpè non sit idem dies, in quo hæc mysteria sunt gesta. Et in aliquibus annis festiuitatibus sæpè hoc accidit, quandocunque Ecclesia ad recolendum aliquod mysterium, vel memoriam alicuius sancti faciendam propter speciales causas eligit diem aliquem præter eum, in quo reuera res ipsæ contigerunt: & nihilominus ita Ecclesia loquitur, ac si illo die facta essent.

Propter hæc est tertia opinio, quæ negat quidem baptismum Christi accidisse sexto die Ianuarij: non tamen affirmat, quo die contingerit; sed incertum relinquit. Ita opinatur Iansenius capit. 14. Concordiæ, vbi negat intercessisse annum inter baptismum, & nuptias; & tamen capit. 18. affirmat nuptiarum miraculum sexta die Ianuarij factum esse. Eodem modo opinatus est Benedictus Pererius libr. 11. in Danielem, par. 1. Nam quæstione. 6. affirmat Christum sexto Ianuarij conuertisse aquam in vinum: & tamen quæstione. 7. verisimilius credit non annum integrum, sed paucos menses fluxisse a die baptismi vsque ad nuptiarum diem. Præterea Franciscus Toletus super Ioannem, cap. 2. annot. 15. credit esse probabilius, magisque traditioni Ecclesiæ consentaneum, tria illa mysteria non accidisse vno, eodemq; die; non tamen docet, quod ex his mysterijs sexto Ianuarij die contigerit. Rursus Cæsar Baronius in Annalibus, anno. 31. negat etiam supradicta tria mysteria facta esse eodem die. Fundamentum est, quia Patres supra relati non copulatiuè, sed sub disiunctione loquuntur: sentiunt ergo non omnia, sed solum aliquod ex ijs mysterijs illo die factum esse. Accedit quòd si baptismus, & nuptiæ eodem die acciderunt, necesse est inter illa annum integrum fuisse transactum; quia certissimum est non fuisse facta eodem numero die. Nam vt constat ex Euangelio Matthæ. 3. & 4. Ioan. 3. & 4.

Iansen. *Perer.* *Fra. Tol.* *Cæs. Baron.* *Matth.* *Ioan.*

1. & 2. postquam Christus baptizatus est, ieiunauit quadraginta diebus, deinde verò discipulos vocauit, priusquam nuptiarum miraculum patraret, ergo, vt eodem die factum sit, necesse est, vt integer annus reuolueretur: hoc autem creditu difficile est. Primò, quia D. Petrus Act. 1. dicit Christum cœpisse docere, & congregare discipulos à baptismate Ioannis, ergo non est verisimile integrum annum transegisse nullo signo, seu miraculo facto. Secundò, quia in baptismo Christus declaratus est à Patre doctor, & magister hominum, ergo statim cœpit eo fungi munere, non ergo per annum distulit. Tertiò est vrgens locus apud Augustf. serm. 154. de tempore, vbi affirmat baptismum Christi, & miraculum nuptiarum die dominico accidisse, quod esset impossibile, si post annum eodem die menses vtrumque esset factum. Addi præterea possent hoc loco difficultates, quæ ex oppositæ sententiæ sequuntur circa ætatem Christi, & tempus mortis eius. Sed de his postea oportunius.

Ioan. 2. *Act. 1.* *Aug. Ambros.*

Inter has sententias difficile est ferre iudicium, quoniam pendent ex historia valde incerta: existimo tamen (vt consequenter, & cum aliquo fundamento loquamur) alterutrum è duobus esse dicendum, scilicet vel omnia illa tria mysteria eodem die esse facta, vel de nullo illorum definitè constare an illo die fuerit factum, nec ne? Vnde miror Iansenium, Pererium, & Baronium, quomodo, cùm illud primum negent, potuerint de aliquo illorum determinatè tam constanter affirmare illo die factum esse, vt dicant esse vetustissimam traditionem, vsum, & obseruationem Ecclesiæ, communemque Doctorum sententiam, cùm nullum sit maius fundamentum ad hoc asserendum de vno, quàm de alio, neque ipsi vllum afferant; sed vnusquisq; id eligat, quod alijs opinionibus vnicuique proprijs videtur magis consentaneum. Vnde fit, vt inter se etiam non conueniant, dum alius de baptismo, alius de nuptiarum miraculo, id affirmet.

Quocirca, ne cogamur omnia in dubium vocare, sentiendum existimo baptismum Christi, & alia etiam duo mysteria

teria sexto die Ianuarij facta esse. Primo, quia id negare de festo Epiphaniæ videtur sanè communi fidelium consensui reluctari, & ijs testimonijs, quæ de tempore aduentus Magorum supra retulimus, non est autem maior ratio certitudinis (vt dixi) de hoc mysterio, quàm de reliquis. Secundò, quia reuera Ecclesia in officio Epiphaniæ, multum huic sententiæ fauet. Quod verò quidam dicunt elegisse Ecclesiam illam opinionem, vt probabilem ad suam instituendam festiuitatem, nos omnino iuuat. Non enim contendimus nostrã sententiam esse certam: sed vt probabiliorem esse eligendam, quandoquidem Ecclesia illam eligit. Tertiò, licet fateamur Augustinum, & Ambrosium locis ei tatis non affirmare omnia illa eodem die esse facta; sed solum referre quosdam ita de vno mysterio sensisse; quosdam verò de alio; non tamen referũt quenquam negasse, aliquod ex ijs mysterijs eo die esse transactum. Vnde sine causa illis imponitur, quòd insinuent non omnia, sed vnum tantum illo die accidisse, sed solũ præseferũt dubitationem aliquam, vel incertitudinem. Ita tamen vt in eam sententiam magis propendeant, & iuxta illam simpliciter loquantur, vt videre licet in eodem Augustin. serm. 36. de tempore, & Ambros. d. serm. 18. & 20. Sanctus verò Maximus licet vtatur coniunctione disiungente *vel*, videtur tamen eam pro copulante posuisse, quod Latinis frequens est. Et colligi potest ex verbis, quæ subiungit, *Et quam rectè nobis tria hæc mysteria vno acta die prædicantur, qui ineffabile Trinitatis arcanum vno Dei sub nomine confitemur.* Et eodem sensu videntur loquuti Paulinus in natali. 9. Sancti Felicis, & Isidorus libr. 1. de officijs Eccles. capit. de Epiphania, qui simili modo loquendi vtuntur. Quod euidens est, præsertim apud Isidorum, qui sic inquit, *siquidem eodem die idem Iesus etiam Iordanis lauacro tingitur, diuisoque cœlo Spiritus Sancti descendẽtis testimonio Dei filius esse declaratur, cuius diei nomen ex eo, quòd apparuit gentibus, Epiphania nuncupatur*; dixerat autem eodem die Magis apparuisse. Deinde non est contemnenda authoritas Bernardi, qui serm. 1. de Epiphan. expressè id affirmat, dicens. *Nec sola hæc apparitio, sed alterà quædam (sicut à Patribus nostris accepimus) hodie celebratur, quæ etsi longo post tempore, facta creditur hoc ipso die,* Vnde sermonem secundum sic exordiur, *Tres apparitiones Domini legimus vno quidem die: sed non vno tempore factas.* Idem repetit sermon. 3. Et Petrus Chrysolog. sermon. 57. vbi post multa in fine ita concludit. *Christus diuerso tempore, vno, eodemque die Magorum munere, aquæ mutatione, atque Patris voce Deus trino testimonio noscitur, sitque de trina ostensione Christi Epiphania vna, & sacrata solemnitas.* Et similiter sermon. 160. postquam multis verbis idem docuerat, concludit, *Tribus autem modis hodie Christi Deitas est probata, Magorum munere, Patris testimonio, aquæ mutatione in vinum, quia tribus stare omne verbum Scripturæ firmauit authoritas.* Ad hæc Hieronym. Ezech. 1. exponens illa verba *In quinta mensis*, dicit mensem illum fuisse Ianuarium, & in illa die significatum esse baptismа (in quo aperti sunt Christo cœli,) & Epiphaniorum diẽ hucusque venerabilem. Quibus verbis indicat Christum apparuisse, & baptizatum esse quinta die Ianuarij. Sed fortasse propter propinquitatem dierum non existimauit hoc ad figuram, seu metaphoram referre; Insinuat ergo Hieronymus hanc sententiam, & satis aperte significat baptismum, aduentumque Magorum in eundem incidisse diem. Huc accedit Albinus libr. de Ecclesiast. officijs, capit. de baptismo Domini, qui memoriæ prodidit ieiunium Christi absolutum esse decimo quinto Kalen. Mart. quem diem constat esse quadragesimũ à die sexto Ianuarij. Deinde verò subdit post anni reuolutionem inchoasse miracula, aquas in vinum conuertendo. Tandem disertis verbis docet, illa tria mysteria eodem die esse facta. Denique in hanc sententiam propendet Leo Papa epistol. 4. vbi dum reprehendit eos, qui in die Epiphaniæ solemni ritu catechumenos baptizabant, cùm iuxta Ecclesiæ Romanæ ritum in die Paschatis, & Pentecostes baptizandi sint, subdit in hunc modum. *Si quis autẽ Epiphaniæ festiuitatẽ, quæ in suo ordine debito honore venerãda est, ob hoc existimat priuilegiũ habere baptismatis, quia hoc*

Baptismus Christi quãdo contigerit. Paulin. Isidor. Bernard. *Hieron.* *Albinus.* *Leo. Papa.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

quidam putant, quod in ea die Dominus ad baptismũ sancti Ioannis accesserit, sciat illius baptismi aliam gratiam, aliam fuisse rationẽ, neq; ad eandem pertinuisse virtutem, qua ex Spiritu sancto renascuntur, qui ex Deo nati sunt. Vbi quãuis eam sententiam non referat, vt certam, eam tamẽ probabiliorem esse sentiẽs non reijcit, vt aliorum rationem excludat: sed illam potius, vt veram, amplecti videtur, vt aliam causam Ecclesiasticæ consuedinis præbet.

Responsio ad argumenta in oppositum.

Neque contra hanc sententiam vrgent coniecturæ, quibus tertia opinio fulciebatur, quin potiùs prima, & secunda possunt hanc sententiam comprobare. Nam verisimilius est inter baptismum, & nuptias annum intercessisse, vt Caietan. etiam sensit quæstione. 43. artic. 3. & patet. Quia Christus post baptismum recesit in eremum, & ieiunauit quadraginta diebus, post ieiunium verò statim redijt Nazareth, ibique aliquo tempore commoratus est (si Epiphanio loco superiùs commemorato credimus, ex Euang. enim probari id nõ põst.) Quia etsi Luc. c. 4. statim post historiã ieiunij, & tentationis subdat: *Et regressus est Iesus in virtute spiritus in Galilæam, & fama exijt per vniuersam regionem de illo, & ipse docebat in synagogis eorum, & magnificabatur ab omnibus, & venit Nazareth, vbi erat nutritus.* Tamen hoc (quod Lucas narrat) non accidit statim post, ieiunium, & tentationem: sed postquàm iam Christus aliquo tempore prædicauerat, & multa ediderat miracula, vt ex ipsis verbis Euangelistæ, & ex Matth. 13. & Marc. 6. colligitur. Vndè Augustin. lib. 2. de consensu Euangelist. capit. 17. hunc reditum Christi in Galilæam (quem Lucas memorat) post coniectum in vincula Ioannem accidisse testatur. Nihilominus tamen verisimile est, etiam post ieiunium redijsse Nazareth, & nonnunquã inter suos fuisse versatum, interdum verò venisse, vbi baptizabat Ioannes, vt illi esset occasio sæpiùs de ipso reddendi testimonium. Quod valdè conueniens, ac necessarium fuit, vt Christi fama, & prædicatio, ac testimonium Ioannis de ipso, per omnium aures vulgaretur, & ora. Et aliquomodo indicatur capite. 1. Ioannis, vbi narratur, Christum semel, & iterum venisse ad Ioannem, qui statim viso Christo illum demostrabat, dicens: *Ecce agnus Dei*, & tamen ex contextu historiæ Euangelicæ, & ex ijs, quæ suprà diximus, constat illa omnia accidisse post baptismum, & consequenter post ieiunium, & tentationem, quæ immediatè baptismo successerunt. Deinde postquam satis fuerat Christus Ioannis prædicatione manifestatus, antequàm miraculum in nuptijs edidisset, cœpit prædicare, & discipulos vocare, ac congregare, vt constat ex Ioannis secundi. Vbi legimus Christum habuisse discipulos, qui nuptijs & miraculo præsentes affuerunt, & capit. 1. Andream, & alterum discipulum Ioannis adhæsisse Christo, eumque interrogasse, *Magister vbi habitas?* Qua interrogatione satis indicarunt (vt ibi Caietanus notat) iam tunc habitum fuisse Christum publicum magistrum, & doctorem. Quod certè nomen breuiori tempore, quàm vno anno, sibi comparare non poterat, igitur nihil mirum est (imò id congruit quidem) quòd annus integer inter baptismum, & nuptias intercesserit. In quo non desijt Christus doctoris munere fungi, quamuis non statim cœperit patrare miracula. Quia (vt Chrysostomus ait homil. 22. in Ioan.) *prius debuerunt congregari discipuli, qui deuoti attenderent miraculis, quæ fieri incipiebant, eisque in fide, quam conceperant, confirmarentur.*

Luc. 4.
Matth. 13. Marc. 6. August.
Ioan. 1.
Ioan. 1. & 2.
Caietan. Epiphan.
Chrysost.

Ad tertiam verò coniecturam negatur vtrumque mysterium baptismi, & conuersionis aquæ in vinum die Dominico accidisse. Nec est vlla ratio probabilis, qua id persuadeatur. Illud autem Augustini testimonium non omnino cogit, vt huic rei fidem faciamus, præsertim cùm inter illos sermones falsò nonnulli sint Augustino adscripti, ex quibus ille existimari vnus potest. Quia neque Augustini stylum redolet, neque aliquid habet Augustino dignum. Vndè in quibusdam decretis, quæ sextæ synodo tribuuntur, in. 8. vbi narrantur mira opera, quæ Deus die Dominico patrauit, inter alia ponitur baptismus Christi, non tamen nuptiarum miraculum.

6. Synod.

SECTIO II.

Quo ætatis suæ anno Christus Dominus fuerit baptizatus.

Duo

Circa annum decimũ quintum Tiberij imperantis baptizatus Christus. Luc. 3.

DVo sunt hac in re certa. Primum est, Christum fuisse baptizatum circa annum decimum quintum Imperij Tiberij Cæsaris. Hoc ex Euangelio, aliquo modo colligi potest. Nam Lucæ tertio asseritur anno decimo quinto Tiberij, factum esse verbum Domini super Ioannem, vt ad prædicandum, & baptizandum exiret. Ex quo necessario sequitur ante illum decimum quintum annũ Christum non fuisse baptizatum, vt per se constat. Additur verò ibidem, cùm baptizaretur omnis populus, Iesum etiã baptizatum fuisse: non tamen expressè eodem anno baptizatus dicitur. Non verò id est probare difficile. Primò, quia (vt hic notauit Diuus Thomas articul. 3. ad. 4. ex Chrysostomo homilia quarta imperfecti) Christus, neque primus, neque vltimus fuit à Ioanne baptizatus. Quia vt conuenienter posset Ioannes testimonium de Christo reddere, oportuit, vt prius ad baptismum populi multitudo confluueret. Neque etiam vsque in finem differre baptismum suum decebat Christum, quia oportuit, vt adhuc Ioanne docente, & baptizante, manifestaretur, & incideret docere, ac baptizare Christus, vt nulla inter eos videretur esse contentio. Discipulosque suos ad Christum mittere, & reliquos omnes in fide eius confirmare Ioannes posset, vt latius docuit Diuus Thomas quæstione præcedent. articul. 5. Et vtramque partem insinuauit Lucas illo verbo: *Cum baptizaretur omnis populus, Iesu baptizato, &c.* Nam in hoc verbo continetur, vnà cum alijs ascesisse Christum ad baptismum, atque adeò venisse ante ipsum alios, alios post ipsum. Baptismus autem Ioannis non durauit nisi per annum, & paulò amplius, quod ex historia Euangelica, & ex ijs, quæ supra diximus de ætate, in qua obijt Ioannes, manifestè datur intelligi: necesse est ergo, Christum fuisse baptizatum eodem anno, quo Ioannes baptizare primùm cœpit, & ante impletum illum. Baptizatus ergo est ipso anno decimo quinto Imperij Tiberij, vel certe non multo post illum impletum. Neque enim affirmare simpliciter possum, euenisse id intra ipsum annum decimum quintum. Quia non mihi constat, quo mense illius anni Ioannes baptismum inchoarit: quanquam verisimile sit, ex quo Ioannes baptizare cœpit, Christum non per plures menses dilturisse baptismum. Tum quia oportebat in operibus pietatis, & humilitatis promptum se, & paratum ostendere, atque alijs exemplo esse. Tum etiam, quia sciebat tempus prædicationis Ioannis futurum esse perbreue, & ideò expediens esse non differri manifestationem suam. Et confirmari potest, nam (vt colligitur ex primo, & secundo capit. Ioannis) quando Christus fecit miraculum in Cana Galileæ, nondum erat Ioannes coniectus in vincula, ergo (si vera sunt, quæ sectione præcedenti dicuimus) baptizauit Ioannes toto illo anno à Christi baptismate, vsque ad nuptias, ergo cum eius baptismus paulò amplius durauerit, necesse est, dicamus, Christum prope initium baptismatis Ioãnis, statim ac populi multitudo cœpit ad illum concurrere, fuisse baptizatum; ergo baptizatus fuit eodem decimo quinto anno Imperij Tiberij. Et addi potest coniectura, Quia Lucas non tam propter Ioannem Baptistam, quàm propter Christum texuit historiam, designauitque tempus, & annum, in quo Ioannes cœpit baptizare, ergo non solum voluit indicare initium baptismi Ioannis: sed multo magis initium baptismi Christi: credendum est ergo eodem anno vtrumque factum esse. Et ita sentiunt Patres omnes, & expositores Euangeliorum, & Eusebius in Chronico.

Differre baptismum Iesum Christum esse non debuit.
Eusebius.

Hinc colligitur grauem esse errorem, qui apud Tertullianum legitur, libr. 1. contra Marcion. capit. 15. nimirum cœpisse Christum Dominum sese hominibus manifestare anno duodecimo Imperij Tiberij. Siue enim hoc ex propria sententia asserat, siue ex Marcione referat, nulla ratione potest consistere. Tum quia Christus nec docere cœpit, nec miracula edere, nec alio modo se publicè manifestare ante baptismum, vt omnes docent, & ex Euangelio non obscurè colligitur, & manifestè testatur Petrus Actor. primo illis verbis. *Incipiens a Baptismate Ioannis.* Denique quia Præcursor præire debuit ante Dominum, sed Ioannes non cœpit sese populo ostendere, nec

Tertul.
Act. 1.

bapti

Universidad de Deusto
Biblioteca

baptizare ante decimum quintum annum Tiberij, ergo nec Christus.

Trigesimum circiter ætatis annum agens baptizatur Christus.

Secundò est certum, ac de fide, Christū baptizatum fuisse circa trigesimum ætatis suæ annum. Id enim testatur Lucas eodem loco ijs verbis: *Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta.* Quæ verba sine dubio referuntur ad ea, quæ immediatè præcesserant. *Factum est, cum baptizaretur omnis populus, Iesu baptizato, & orante, apertum est cœlū:* dicitur ergo Christus fuisse quasi triginta annorum, quando hoc accidit. Et hæc est communis omnium Patrum, scriptorumq; sententia. Quam verò ob causam vsque ad tantam ætatem baptismum Christus distulerit, variæ rationes redduntur à Patribus (vt hic Diuus Tho articul. 3. notauit) quæ partim morales sunt, partim allegoricæ. Qua ferè Gregor. Nazianzen. oratio. 39. his verbis complexus est. *Quæres nobis documento esse debet, purgationem, animique submissionem prius adhibendam esse, nec concionandi prouintiam ante suscipi debere, quam ad spiritualis, & corporeæ ætatis perfectionem ventum fuerit*, latius oratione. 40. *At dices, Christus tricesimo anno baptizatur, idque cum Deus esset, tu me baptismum urgere iubes? Cum Deum dixisti, quæstio abs te soluta est.* Primò, *nam ille purgatio ipsamet erat, nec purgatione indigebat.* Secundò, *Nec vero ei quicquam periculi metuendum erat baptismi prorogandi.* Tertiò, *Ille tricesimo anno, ac non prius se se indicauit, ne ostentationis cuiusdam opinionem præberet.* Quartò, *Quia hæc ætas plenum virtutis argumentum, docendique maturitatem habet.* Quintò, *Quoniam ei salutiferum mundo supplicium subeundum erat, omnia, quæ ad passionem spectabant, ad passionem, concurrere oportebat, nimirum ostensionem baptismum, cœleste testimonium, prædicationem, multitudinis concursum, miracula, & velut corpus vnum fieri non diuulsum, nec eporum interuallis distinctum, & interruptum.* Addi vero potest (si literalem, vt ita dicam, rationem spectemus) Christum non fuisse antea baptizatum, quia Ioannes antea baptizare non cœperat: ideò autem Ioannes ante illud tempus baptizare non cœperat, quia, cùm esset illius baptismi primus institutor, non poterat ante maturam, & perfectam ætatem tantum, tamq; graue munus inchoare. Præsertim cùm oporteret prius prædicare pœnitentiam, & per eam homines ad baptisma cohortari, & per nouum baptizādi ritum omnes in admirationem rapere, ac deinde in ipso baptismo testimoniū de Christo præbere. Quæ omnia in minori ætate, nec grauiter, nec conuenienter fieri poterant.

D. Thom.

Greg. Naz.

Baptismi Christi prorogandi causa quæ fuerint.

His ergo positis, grauis, & difficilis controuersia superest, quomodo intelligendum sit, Christum baptizatum esse agentem quasi annum trigesimum. Cuius decisio pendet ex vero sensu illorum verborum Lucæ. *Et erat Iesus incipiens quasi annorum triginta.*

In qua re prima sententia est, Christum Dominum venisse ad baptismum, anno vigesimo nono ætatis suæ, in fine eius, antequam illum expleret, & trigesimum inchoaret, vt sensus sit, erat Iesus quasi incipiens annum trigesimum ætatis, nondum enim inceperat: sed iam iam propè ad illum accedebat. Ita Caietanus Lucæ. 3. Cui sanè non multum repugnant verba Euangelistæ. Nam licet multi dicant (& probabile sit) nec participium illud, *Incipiens*, ad ætatem, sed ad manifestationem, & prædicationem Christi, esse referendum: nec aduerbium illud, *quasi*, referri ad participium *Incipiens*, nec diminuere illud: sed pertinere ad ætatem triginta annorum: Quia Lucas non dicit. *Quasi incipiens annorum triginta, sed incipiens quasi annorum triginta.* Ita vt sensus planus sit, erat Iesus, quando baptizatus est, & cœpit manifestari quasi annorum triginta: Licet hoc (inquam) ita sit: nihilominus posset litera commodè admittere illum sensum. Rectè enim dici potest quasi triginta annorum ille, qui ferè iam complenit vigesimum nonum annum, quatenus trigesimum nondum attigerit, quia hanc vim habet illud aduerbium *quasi*.

Caiet.

Et hæc sententia probanda necessariò est illis authoribus, qui existimarūt, Christum trigesimo ætatis anno passum esse, quanquam eorum sit opinio improbabilis, vt infra dicam. Item posset facile defendi hæc opinio Caietani, si vera esset sententia Epiphanij, asserentis Christum baptizatum esse mense Nouembri. At verò positis ijs, quæ diximus, &

& ipse etiam Caietanus admittit, nempè Christum baptizatum esse sexto Ianuarij, nullo modo potest hæc opinio defendi. Quia Christus explebat ætatis annum vigesimo quinto die Decembris, ergo si nōdum expleuerat vigesimum nonum ætatis annum, attigisset quidem ille tantummodo vigesimum octauum, & tredecim dies, ergo nō potuit dici quasi triginta annorū, eò quòd ferè vigesimum nonum ætatis annum implesset. Accedit, quòd nullus veterum hunc dicendi modum sequutus est.

Secunda sententia extremè contraria est Christum triginta annos natum, attingentemque iam trigesimum primum per aliquot menses, aut saltem dies ad baptismum venisse. Primus author, qui disertis verbis hanc scripsit sententiam fuit Beda, libr. de ratione temp. cap. 45. quem ex recentioribus multi, & graues scriptores sequuntur, & ex antiquis Patribus in illius confirmationem adducuntur multi. Quorum præcipuus est Ignatius epistol. 5. ad Trallianos vbi sic inquit. *Et expletis tribus annorum decadibus vere baptizatus est à Ioanne.* Quibus verbis (vt multis placet) expresse dicit expleuisse iā trigesimū annū. Quod confirmare videtur Chrysost. hom. 10. in Matth. dicens, *post triginta annos Iesum venisse ad baptisma*, eodemq; modo loquitur Eutyh. Matth. 3. in principio, & Bern. serm. 1. Epiphaniæ dicit. *Cum trigesimum annum exegisset in carne.* Sed hæc Patrum testimonia (si exactè considerentur) parum fauent huic sententiæ. Nam ijs locis non tractant, an omnino completus esset trigesimus annus ætatis Christi, quando ad baptismum peruenit sed loquuntur cōmuni, & vulgari modo: in cōmuni autē sermone verè, ac proprie dicitur aliquid factum esse expletis triginta annis, etiamsi durante anno trigesimo factum sit, Sicut Luc. 2. dicitur. *Postquā consummati sunt dies octo, vt circuncideretur puer*, cùm tamen durante octauo die sit circūcisus. Et Christus dixit Marc. 8. *Post tres dies resurgam*, cùm tamē in ipsa die tertia resurrecturus esset. Est præterea ad hanc expositionem confirmandam optimum testimoniū desumptū ex canonibus collectis ex Græcis Synodis per Martinum Bracarensem Episcopum, vbi can. 20. sic dicitur. *si quis triginta ætatis*

Ignat.

Chry.

Euth. Bernard.

Luc. 2. Marc. 8.

Martin. Brac. Epis.

Beda.

A *suæ non impleuerit annos, nullo modò presbyter ordinetur, etiamsi valde sit dignus, quia & ipse dominus trigesimo anno baptizatus est, & sic cœpit docere*, constat autem non fuisse necessarium integrum complere trigesimū ætatis annum, vt quis posset ordinari. Ex antiquis ergo Patribus non potest hæc sententia satis suaderi: ex Scriptura autem probari etiam nequit hūc esse sensum Lucæ, persuaderi verò potest, verba Lucæ cō modè, & sine vlla vi hūc sensum pati. Quia aduerbium illud *Quasi*, non semper diminutionem; sed interdum excessum, licet exiguum significat. Vt cum dicimus, *Hic sunt quasi mille homines*, significare possumus, vel pauciores esse, quàm mille, vel paulò plures. Exemplum est in Euangelio Marc. 8. *Erant, qui manducauerant, quasi quatuor millia*, & similiter Ioan. 6. dicuntur B manducasse, *quasi quinque millia*, & tamen Matth. 14. dicitur fuisse numerus *quinque millia virorum, exceptis parvulis, & mulieribus.* Quocirca, si hic modus dicendi magis conuenit cum humana historia, & chronologia, sustineri potest non repugnare Scripturæ. Ex Scriptura verò, aut alia Ecclesiastica authoritate probari satis non potest.

Mare. 8. Ioann. 6.

Matth. 14.

Tertia opinio est, Christum post expletum vigesimum nonum annum, & inchoatum trigesimum, ad baptismum venisse. Hæc est communis sententia, vt Abulensi Matth. 3. & Lyranus Luc. 3. adnotarunt. Videturque esse expressa Diui Thomæ articul. tert. dicentis, Christum fuisse in trigesimo anno baptizatum. Nam in omni sermonis proprietate illud dicitur fieri tali anno, quod fit illo durante, antequam ad finem deueniat. Et eodem ferè modo loquuntur Patres antiqui, Nazianzenus oratione 39. & 40. *Trigesimo* (inquit) *anno baptizatur.* Hieronymus Ezechiel. 1. *Triginta annos natus venit ad baptismum, quæ in homine perfecta ætas est.* Et vtitur exemplo Numer. 4. vbi sacerdotes dicuntur ministrare à tricesimo anno, & supra, vbi sine dubio requiritur, quòd attigerint tricesimum annum, non quod expleuerint. Sic etiam Augustinus libr. 3. de mirabilibus sacræ Scripturæ, capit. 5. dicit, Christum trigesimum annum agentem venisse ad baptismum. Origen. hom

Abulen. Nico. Lyra D. Thom.

Trigesimo ætatis inchoato anno baptizatus est Christus.

Greg. Naz.

Hieron. Num. 4.

Aug.

Origen.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hom.1.in Ezechielem ferè nihil aliud dicit,quàm Euangelista, & eodem ferè modo Iustinus Martyr in dialogo cum Triphone ait.*Christus per annos ferme triginta expectauit,donec Ioannes præiret baptismum prædicando.* Theophylact. Lucæ. 3. solum dicit,*cum triginta annorum esset Dominus, baptizatus est*: & eodem ferè modo loquitur Ambrosius Luc. 3. Quin etiam Irenæus, libr. 2. capit. 39. dicit Christum incepisse annum tricesimum, & Eusebius libr. 1. Historiæ, capit. 10. *Incipiebat* (inquit)*tunc tricesimum annum.* Denique Epiphanius ex professo hoc suadet hæres. 51. Et hæc sententia optimè verbis Lucæ consonat.Quia aduerbium illud *quasi*, & propriùs,& frequentiùs ad diminuendum ponitur, quam ad augendum ; ergo, cùm dicitur Christus fuisse *quasi annorum triginta*, rectè exponitur nondum illos expleuisse.

Iust.Mar. Theophyl. *Ambros. Irenæ. Euseb. Epiphan.*

Potest etiam hæc sententia humana historia, seu chronologia confirmari ; quanquam & illa etiam tam incerta sit, vt facilè ad alias detorqueri quoque sententias possit: si tamen nonnulla statuamus probabiliora,magisque recepta principia, vi debitur fortasse opinio hæc verisimilior. Primum est, Christum natum esse quadragesimo secundo anno Imperij Augusti, vt ex sententia Clementis Alexandrini,Eusebij,Epiphanij,ac Bedæ ostendimus in priori tomo, disput. 6. sect. 1. in fine. Alterum est, Augustum imperasse annos quinquaginta sex integros, numerando imperium eius ab initio consulatus. Nam eodem ferè die, quo mense Augusti consul renuntiatus est, post quinquaginta sex annos, qui fuit ætatis eius septuagesimus sextus,defunctus est. Vnde, si imperium ab initio Triumuiratus arcessamus, idem est annorum numerus, duobus tamen exceptis mensibus, qui soli à consultatu ad Triumuiratum vsque fluxerunt. Hæc chronologiæ ratio sumpta est ex Dione libr. 48. & 56. histor. Roman. Eutropio lib. 7.eiusdem historiæ. Suetonio capit. 5. 8. & sequentibus. Quam amplecti videtur Euseb. in chronicis, tribuens Augusto prædictos quinquaginta sex annos imperij. Et idem colligitur ex Tertulliano libr. contra Iudæos, capit. 8. Dicit enim, Christum natum esse quadragesimo primo anno imperij Augusti, & illo

Clem: Ale. Euseb. Epiph. Beda. *Anni imperij Augusti quot.* *Dion. Eutrop. Sueton. Euseb. Tertul.*

A imperante quindecim annis vixisse, ex quo apertè efficiuntur dicti quinquaginta sex anni, quidquid sit, an ea, quæ assumit, vera sint. Idem sentit Nicephorus, lib. 1.Histor.capit. 17.quatenus dicit, Augustum vixisse supra septuaginta quinque annos, idest, ferè septuaginta sex. Constat enim ex prædictis historijs eum accepisse consulatum pridie, quàm vigesimum ætatis annum impleret, supersunt ergo quinquaginta sex anni imperij. Quod ergo ibidem ait Nicephorus imperasse quadraginta tribus annis intelligendum est de tempore monarchiæ, quod fere quadraginta quatuor annorum fuit iuxta veriorem sententiam. Deniq; hanc computationē sequitur Onuphrius, libr. 2. fastorum, & ferè reliqui recentiores. At verò Epiphanius in Anchorato, & Beda libr. de sex ætatibus, sex menses addunt huic imperio Augusti. Quia fortasse non ab initio consulatus, seu triumuiratus illud numerant : sed ab eo tempore, quo missus est à Senatu cum exercitu contra Antonium,quod sex menses durauit ante consulatum, vt constat ex Suetonio, & illo etiam tempore dici potest imperasse. Quod ergo Iosephus lib. 18. Antiquit. capit. 7. tribuit imperio Augusti quinquaginta septem annos cum dimidio, ab omnibus reijcitur. Nisi Augusti imperium computetur à morte Iulij Cæsaris, quæ duobus ferè annis antecessit primum Augusti consulatum, teste Appiano libro. 4. de bello ciuili. Quamuis alij vnum tantum annum intercessisse contendant, vt latè Baronius in apparatu Annalium. Ex his ergo constat vixisse Christum, imperante Augusto, quatuordecim annos integros, & præterea octo menses, qui sunt à fine Decembris, quando natus est Christus, vsque ad finem Augusti,quando Augustus mortuus est, si ergo ijs quindecim addamus Tiberij imperantis annos, in cuius decimo quinto anno diximus Christum fuisse baptizatum, efficiuntur prædicti triginta anni inchoati, & nondum expleti.

Nicepho. *Onuph.* *Epiphan. Beda.* *Iosephus.* *Appian. Baron.*

Sed vt hæc collectio clarior fit, oportebit tertium principium adiungere, scilicet Tiberium statim post mortem Augusti absque vlla intermissione, seu alicuius interregni interpositione, imperij

rij gubernacula suscepisse Memoriæ enim A annum impleuerat vsque ad sextam Ianuaproditum est, eodem ferè die, quo Augustus obijt, Tiberium tanquam filium hæredem adoptatum ab Augusto, regnare cœpisse, vt videre licet in Onuphrio supra, & alijs. Ex quo etiam intelligitur Tiberium cœpisse imperare mense Augusto, vel(vt alij volunt) Septembri, quia eo tempore mortuus est Augustus. Vt hinc etiam concludamus (suppositâ sententia, quam præcedenti sectione elegimus) Christum fuisse baptizatum quinto mense anni decimi quinti Imperij Tiberij (tot enim menses flugerunt à fine Augusti vsque ad sextum diem Ianuarij)vixit ergo Christus B imperante Tiberio quatuordecim annos, & menses ferè quinque, qui additi supra quatuordecim annos,& menses octo, quos sub Augusto vixerat, efficiuntur viginti nouem anni integri, & aliquot dies. Vltimo tandem confirmari potest hæc sententia ex Olympiadibus Euseb.j, quarum cōputatio ad texendas chronologias, & temporum series,omnium probabilissima existimatur,& tamen ille ponit baptismum Christi anno quarto Olimpiadis ducentesimę primæ,cùm natiuitatem eius posuisset anno tertio Olympiadis centesimæ, nonagesimę quartæ, quæ si rectè computentur, apertè colliguntur triginta anni non integri,sed inchoati.

Onuph. *Epiphan.*

Hinc etiam explicatum relinquitur, C quot menses,aut dies agerentur anni tricesimi Christi Domini, quando baptizatus est.Epiphanius enim supra consequenter dicit,attigisse tunc Christum decimum mēsem tricesimi anni. Sed hoc non potest consistere cum ijs, quæ de die baptismatis sunt dicta, neque cum Romana chronologia, vt à nobis est explicata. Nam si Christus fuisset baptizatus mense Nouembri, post expletum vigesimum nonum ætatis annum, non potuisset baptizari intra decimū quintum annum Imperij Tiberij. Sed oportebat illum expleri, & inchoari decimum sextum,saltem per tres menses, qui inter Augustum, & Nouembrem intercedunt, quod facile supputari potest ex ijs,quæ diximus. Dicendum est ergo, tantum per tredecim dies inchoasse annum tricesimum. Totidem enim, & non plures fluxerant à vigesima quinta die Decembris, quando iuxta Ecclesiasticam traditionem natus est, & vigesimum nonum ætatis

rij, quando illum baptizatum diximus.Ex quo etiam obiter colligitur baptizatum à Ioanne Christum post tres, vel ad summū, post quatuor menses, ex quo baptizare cœperat.Quia id orsus est facere inchoato iá decimo quinto anno Imperij Tiberij,Christus autem baptizatus est quinto mense illius anni.Vnde etiam verisimile fit Ioannem incepisse prædicationem suam fere in initio anni decimi quinti Imperij Tiberij,& ita esse Lucæ narrationem intelligendam.

Vna verò supereſt obiectio, quia iuxta hanc sententiam non videntur commodè exponi illa verba, *erat Iesus, incipiens quasi annorum triginta.*Non enim rectè dicitur esse aliquis,*quasi triginta annorum*, eò quòd solum per tredecim dies, tricesimum annum inchoauerit: sed potius cùm ad cōplementum ferè tricesimi anni peruenerit. Respondetur quacunque ratione hæc verba exponamus,in omni rigore ,& proprietate prædictum sensum admittere. Nā si participium illud, *incipiens*, referatur, non ad Christi ætatem, sed ad manifestationem seu prædicationem (vt supra dicebam) nihilominus rectè dicitur Christus fuisse,*quasi triginta annorum*, quando prædicare cœpit.Quia iam annum agebat trigesimum. Nam illud. *Quasi*,præcisè sumptum non indicat multum, vel parum defuisse temporis illius trigesimi anni ; sed solum illum annum fuisse inchoatum, & nondum impletum. Et ita videtur exponere Origenes homil. 28.in Lucam. & clarius Euthymius Lucæ tertio. Si verò participium illud *Incipiens* ; referatur ad ætatem Christi, adhuc est clarior, & euidentior expositio. Si enim simpliciter dixisset fuisse *quasi annorum triginta* ; ambiguum relinqueretur, esset ne in initio, vel fine, aut medio illius anni. Additum ergo est participium, *incipiens*, ad indicandum ita fuisse *quasi triginta annorum*, vt trigesimum inchoaret.

Obiectio. *Responsio.* *Origenes.* *Euthym.*

Dices hoc sensu superflua est illa particula,*Quasi*, satis enim fuisset dicere. *Erat incipiens annorum triginta.* Respondetur si ita esset simpliciter scriptum, existimari posset, vel saltem dubitari, an incipere habere triginta annos completos, & ideò ad rem magis explicandam vtraque vox addita est. Ita videtur intellexisse

Obiectio. *Responsio.*

Theo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Theophyl. Theophylapud quem ita legimus. *Et ipse Iesus incipiebat esse ferme annorum triginta.*

ARTICVLVS V.

Vtrùm Christo baptizato, cœli debuerint aperiri.

228 Infr. q. 49. art. 5. ad 3. Et. 3. d. 18. ar. 6. q. 3. 2 & d. 22. q. 1. art. 2. 4 Et. qp. 60. 2. 9.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd Christo baptizato non debuerint cœli aperiri. Illi enim aperiendi sunt cœli, qui indiget intrare in cœlũ, quasi extra cœlum existens. Sed Christus semper erat in cœlo: secundum illud Ioan. 3. Filius hominis, qui est in cœlo. Ergo videtur, quòd non debuerint cœli aperiri.

¶ 2. Præterea, Apertio cœlorum, aut intelligitur spiritualiter, aut corporaliter. Sed non potest intelligi corporaliter: quia corpora cœlestia sunt impassibilia, & infrangibilia: secundum illud Iob. 37. Tu forsitan cum eo fabricatus es cœlos, qui solidissimi, quasi ære fusi sunt. Similiter etiam nec potest intelligi spiritualiter: quia ante oculos filij Dei cœli anteà clausi non fuerant. Ergo videtur incõueniẽter dici, quòd baptizato Christo, aperti fuerint ei cœli.

¶ 3. Præterea, Fidelibus cœlum apertum est per Christi passionẽ, secundũ illud Hebr. 10. Habemus fiduciam in introitu Sanctorum in sanguine Christi. Vnde etiam nec Christi baptismo baptizati, si qui ante eius passionem decesserint, cœlos intrare potuerunt. Ergo magis debuerunt aperiri cœli Christo patiente, quàm eo baptizato. ¶ Sed contra est, quod dicitur Lucæ. 3. Iesu baptizato, & orante, apertum est cœlum.

Art. 1. huius quæst. Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, Christus baptizari voluit, vt suo baptismo cõsecraret baptismũ, quo nos baptizaremur. Et ideò in baptismo Christi ea demonstrari debuerunt, quæ pertinent ad efficaciam nostri baptismi. Circa quam tria sunt consideranda. Primó quidem principalis virtus, ex qua baptismus habet efficaciam: quæ quidem est virtus coelestis. Et ideò baptizato Christo, apertum est coelum, vt ostenderetur, quòd de cætero cœlestis virtus baptismum sanctificaret. ¶ Secundò operatur ad efficaciam baptismi fides Ecclesiæ, & eius qui baptizatur, vnde & baptizati fidẽ profitentur: & baptismus, fidei dicitur sacramentum. Per fidem autem inspicimus coelestia, quæ sensum, & rationem humanam excedunt. Et ad hoc significandum Christo baptizato aperti sunt coeli. ¶ Tertiò, quia per baptismum Christi specialiter aperitur nobis introitus regni coelestis, qui primo homini præclusus fuerat per peccatũ. Vnde baptizato Christo, aperti sunt coeli: vt ostenderetur, quod baptizatis patet via in coelum. Post baptismum autem necessaria est homini iugis oratio, ad hoc quòd coelum introeat. Licet enim per baptismum remittantur peccata, remanet tamen fomes peccati, nos impugnans interius, & mundus, & dæmones, qui impugnant exterius. Et ideo signãter dicitur Lucæ. 3. quod Iesu baptizato, & orante, apertum est coelum, quia scilicet fidelibus necessãria est oratio post baptismum. Vel vt detur intelligi, quod hoc ipsum quod per baptismum coelum aperitur credẽtibus, est ex virtute orationis Christi. Vnde signanter Matth. 3. dicitur, quod apertum est ei coelum, idest, omnibus propter eum, sicut si Imperator alicui pro alio petenti dicat, Ecce, hoc beneficiũ nõ illi do, sed tibi, idest, propter te illi: vt Chrysost. dicit super Matth.

Ad primum ergo dicẽdũ, quod sicut Chrys. dicit super Mat. secundũ dispẽsationẽ humanã baptizatus est, quãuis ipse propter se baptismo nõ indigeret: sic etiam secũdũ humanam dispẽsationẽ aperti sũt ei cœli, secũdum autẽ naturam diuinã semper erat in cœlis. ¶ Ad secundum dicẽdũ, ꝙ sicut Hier. dicit super Mat. coeli aperti sũt Christo baptizato, nõ resecatione elementorũ, sed spiritualibus oculis, sicut & Ezechiel in principio vouis luminis sui coelos apertos esse cõmemorat. Et hoc probat Chrisost. super Mat. dicẽs, Quòdsi ipsa creatura, scilicet coelorũ rupta fuisset, nõdixisset, apertisũt ei: quia quod corporaliter aperitur, omnibus est apertũ. Vnde etiã Marci primo expresse dicitur, ꝙ Iesus statim ascẽdens de aqua vidit apertos coelos: quasi ipsa apertio coelorũ ad visionẽ Christi referatur. Quod quidẽ aliqui referũt ad visionẽ corporalẽ, dicẽtes, ꝙ circa Christũ baptizatũ tãtus splendor fulsit in baptismo, vt viderentur coeli aperti. Potest etiã referri ad imaginariã visionẽ, per quẽ modum Ezechiel vidit coelos apertos. Formabatur enim ex virtute diuina & volũtate rationis talis visio in imaginatione Christi: ad designandũ, ꝙ per baptismũ coeli aditus hominibus aperitur. Potest etiã & ad visionẽ intellectualẽ referri, prout scilicet Christ⁹ vidit iã baptismo sanctificato apertũ esse coelũ hominibus: quod tũ etiã ante viderat fiendũ. ¶ Ad tertium dicendum, quod per passionẽ Christi aperitur coelũ omnibus, sicut per causã cõmunẽ apertionis coelorum. Oportet tñ hãc causam cõmunẽ apertionis coelorũ, singulis applicari ad hoc, ꝙ coelum introeant, quod quidẽ fit per baptismũ, secundũ illud Roma. 6. Quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati

Hom. 4. in Matt. in opere imperfecto in medio illius to. 2.

Circa finem commentarij in 3. c. Mat. to. 9.

Homil. 4. in Matt. in opere imperfecto circa med. illius, to. 2

sumus. Et ideo potius fit mẽtio de apertione coelorum in baptismo, quàm in passione Christi. ¶ Vel sicut Chrysost. dicit super Matth. baptizato Christo, coeli tantũ sunt ei aperti: postquam vero tyrannũ vicit per crucẽ, quia nõ erãt necessariæ portæ coelo, nunquam claudẽdo, nõ dicũt Angeli, Aperite portas, iam enim erãt apertæ, sed, Tollite portas. Per ꝙ dat intelligere Chrysost. ꝙ obstacula, quibus prius obsistẽtibus animæ defunctorũ introire nõ poterãt coelos, sunt totaliter per passionem Christi ablata: sed in baptismo Christi sũt aperta, quasi manifestata iã via, per quã homines erant in coelũ intraturi.

Hom. 4. in Matt. in opere imperfecto à medio illius, to. 2.

COMMENTARIVS.

DVo præcipue tractat D. Th. in hoc articulo: primũ, cuius causa hoc signum factũ sit: alterum quomodo factũ sit. Primum explicat in corpore artic. vbi tres rationes affert, ob quas Christo baptizato aperti sunt cœli. Prima est, vt significaretur, virtutem cœlestẽ datã esse baptismo. Vnde Cyprianus serm. de bapt. Christi, *Adesse se tantis mysterijs, & præsentiã suam dignosci dignata est sempiterna diuinitas, cœlisq; apertis in specie colũbe Spiritus Sanctus, & intelligi voluit, & videri.* Secũda, vt significaretur, fidẽ, quę humana transcendat, & cœlestia attingat, necessariã esse, vt baptismus in nobis efficax sit: & præsertim, indicatũ est debere eos, qui in Christo baptizãtur, oculis fidei videre cœlos sibi aperiri, & Spiritũ sanctũ ad eos mitti, si ipsi non resistant, vel obicem ponant. Addit præterea Chrysost. hom. 12. in Matth. hoc factum esse, vt baptizati intelligant, se ad cœlestia quærenda vocatos, nihilque iam cum rebus terrenis habere commune.

Baptizato Christo cœli aperti sunt. Cyprian.

Chrysost.

Tertia ratio, & vulgatissima est, vt significaretur per Christi baptismũ ianuã regni cœlorum, quę prius clausa erat hominibus reclusam esse, & apertã. Ita Chrysost. suprà, & hom. 4. imperfecti, & Anselm. Matth. 3. & ibidẽ Beda & Luc. 3. *Iesu* (inquit) *baptizato apertũ est cœlũ, quia dũ corporis humilitate Dñs Ndas iordanis subijt, diuinitatis suæ potẽtiã Cœli nobis ianuas pãdit.* Quę omnes rationes partim morales, partim allegoricę cõuenientissimę sunt. Tamen ad li-

Anselm. Beda.

Ee teram,

Universidad de Deusto
Biblioteca

teram, dici potest, quia Spiritus Sanctus visibiliter descensurus erat in specie colũbæ, oportuisse visibiliter demonstrari colũbam illã è cœlo descẽdere singulari, atq; extraordinario modo. Ad hoc ergo cœlum aperiri visum est, ac prę terea, vt vox Patris inde proficisci videretur. Addi etiam potest ex Chrysostomo suprà oportuisse tũc maiestatẽ Christi ostendi, nam multi existimare poterant Ioannem esse maiorem illo. Tum propter admirandam vitę rationem, & insignem Ioannis famã, ac nomẽ. Tum etiam, quòd Christum viderent ab ipso baptizatum. Vt ergo non deciperentur, sed intelligere possent Christum esse maiorem Ioanne, & quodammodo cœlestem hominem, imò & plusquam hominem, ideo illo baptizato aperti sunt cœli, & reliqua signa facta. Hęc enim ratio ęque de cunctis procedit, & efficaciùs de omnibus simul sumptis, quàm de singulis. Vnde Cyrill. Ierosoly. cat. 17. *Spiritus Sanctus descendit, cum Dominus baptizaretur, ne baptizati dignitas lateret,* & infra, *Aperti sunt cœli, propter dignitatem descendentis Verbi.*

Secundũ, quomodo hoc factũ sit explicat D. Tho. in sol. ad. 2. vbi varias opiniones refert, nec satis apertè sententiã definit suam: qua de re postea disseremus: cætera argumenta nõ indigent expositione.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm conuenienter Spiritus Sanctus super Christum baptizatum descenderit in specie columbæ.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter Spiritus Sanctus super Christum baptizatum dicatur descendisse in specie columbę. Spiritus enim Sanctus habitat in homine per gratiam. Sed in homine Christo fuit plenitudo gratiæ à principio suæ conceptionis, quia fuit vnigenitus â Patre: vt ex supra dictis patet. Nó ergo debuit Spiritus Sanctus ad eum mitti in baptismo.

¶ 2. Præterea Christus dicitur in mũdum descendisse per mysteriũ Incarnationis, quando exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens. Sed Spiritus Sanctus non est incarnatus. Ergo inconuenienter dicitur, quod Spiritus Sanctus descenderit super eũ. ¶ 3. Præterea. In baptismo Christi ostendi debuit, sicut in quodã exemplari, id quod fit in nostro baptismo. Sed in nostro baptismo nõ fit aliqua missio visibilis Spiritus Sancti. Ergo nec in baptismo Christi debuit fieri visibilis missio Spiritus Sãcti. ¶ 4. Præterea, Spiritus Sãctus à Christo in omnes alios deriuatur: secundum illud Ioa. 1. De plenitudine eius nõ omnes accepimus. Sed super Apostolos Spiritus Sãctus descendit, nõ in specie columbæ, sed in specie ignis. Ergo nec super Christũ debuisset descendere in specie colũbæ, sed in specie ignis. ¶ Sed cótra est, quod dicitur Luc. 3. Descendit Spiritus Sanctus corporali specie, sicut colũba in ipsũ.

¶ Respõdeo dicendũ, quód hoc, quod circa Christũ factum est in eius baptismo (sicut Chryso. dicit super Mat.) pertinet ad mysteriũ omniũ, qui post modum fuerant baptizãdi. Omnes autẽ, qui baptismo Christi baptizantur, Spiritũ Sanctum recipiũt, nisi ficti accedant, secundum illud Matth. 3. Ipse vos baptizabit in Spiritu sãcto. Et ideo conueniens fuit, vt super Christũ baptizatum Spiritus Sãctus descenderet. ¶ Ad primum ergo dicendum, quod sicut Augustin. dicit. 15. de Trinit. absurdissimũ est dicere, quod Christus cũ iam triginta esset annorum, acceperit Spiritum Sãctum, Sed venit ad baptismum, sicut sine peccato, ita nó sine Spiritu Sancto. Si enim Ioanne scriptum est, q̃ Spiritu Sancto replebitur ab vtero matris suę, quid de homine Christo dicendũ est, cuius carnis ipsa cóceptio non carnalis, sed spiritualis fuit? Tunc ergo, idest, in baptismo, corpus suũ, id est Ecclesiã præfigurare dignatus est, in qua baptizati præcipuè accipiunt Spiritũ Sanctũ. ¶ Ad secundũ dicendum, quod sicut Augustin. dicit in. 2. de Trinitate. Spiritus Sãctus descendisse dicitur super Christũ corporali specie, sicut columba: non quia ipsa substãtia Spiritus Sãcti videretur, quæ est inuisibilis, neque ita quod illa visibilis creatura in vnitatem personę diuinæ assumeretur: neq; enim dicitur, quod Spiritus Sanctus sit columba, sicut dicitur, q̃ filius Dei est homo ratione vnionis. Neq; etiã hoc modo Spiritus Sanctus visus est in specie colũbæ, sicut Ioannes vidit agnũ occisum in Apocalypsi: vt habetur in Apocalyp. 2. Illa enim visio facta fuit in Spiritu per spirituales imagines corporũ: de illa verò columba nullus vnquam dubitauit, quin oculis visa sit. Nec etiã hoc modo in specie columbæ Spiritus Sanctus apparuit, sicut dicitur. 1. ad Corin. 10. Petra autem erat Christus. Illa enim petra iã erat in creatura, & per actionis modũ nuncupata est nomine Christi, quem significabat: illa autem columba ad hoc tantum significandum repentè extitit, & postea cessauit, sicut flamma, quæ in rubo apparuit Moysi. Dicitur ergo Spiritus Sanctus descendisse super Christum, nó ratione vnionis ad columbam, sed vel ratione ipsius columbæ significantis Spiritum Sanctum, quę descendẽdo super Christum venit. Vel etiã ratione spiritualis gratiæ, quæ à Deo per modũ cuiusdam descensus in creaturam deriuatur: secundum illud Iacob. 1. Omne datum optimum, & omne donũ perfectũ de sursum est descẽdens à Patre luminum. ¶ Ad tertium dicendum, q̃ sicut Chrysos. dicit super Matth. in principijs spiritualiũ rerũ semper sensibiles apparent visiones, propter eos qui nullã intelligentiã incorporalis naturæ suscipere possunt: vt si postea nó

fiant, ex his, quæ semel facta sunt, recipiant fidem. Et ideo circa Christum baptizatum corporali specie Spiritus Sanctus visibiliter descendit, vt super omnes baptizatos inuisibiliter postea credatur descẽdere. ¶ Ad quartum dicendum, q̃ Spiritus Sanctus in specie columbæ apparuit super Christũ baptizatum propter tria. Primó, quidem propter dispositionem, quæ requiritur in baptizato vt scilicet non fictus accedat: quia dicitur Sapien. 1. Spiritus Sanctus disciplinæ effugiet fictũ. Colũba autem est animal simplex, astutia, & dolo carens: vnde dicitur Matt. 10. Estote simplices sicut columbæ. Secũdó ad designandum septem dona Spiritus Sancti, quæ columba suis proprietatibus significat. Columba enim secus fluẽta habitat, vt inde viso accipitre, mergat se, & euadat: quod pertinet ad donum sapientiæ, per quam sancti secus Scripturæ diuinæ fluenta residẽt, vt incursum diaboli euadant. Item columba meliora grana eligit: quod pertinet ad donum scientiæ, qua Sancti sententias sanas, quibus pascantur, eligunt. Item columba alienos pullos nutrit, quod pertinet ad donũ consilij, quo Sancti, homines, qui fuerũt pulli, id est, imitatores diaboli, doctrina nutriunt, & exemplo. Item columba non lacerat rostro: quod pertinet ad donũ intellectus, quo sancti bonas sentẽtias lacerando non peruertunt hæreticorum more. Item columba felle caret: quod pertinet ad donum pietatis, per quam sancti ira irrationabili carent. Itẽ colũba in cauernis petræ nidificat, quod pertinet ad donum fortitudinis, qua Sãcti in plagis mortis Christi, qui est petra firma, nidum ponunt, id est, suum refugium, & spem. Item columba gemitum pro cantu habet: quod pertinet ad donum timoris, quo sancti delectantur in gemitu pro peccatis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tis. Tertio apparuit Spiritus Sãctus in A specie columbæ propter effectum propriũ baptismi, qui est remissio peccatorum, & reconciliatio ad Deum, columba enim est animal mansuetũ. Et ideo sicut Chrysost. dicit super Matt. in diluuio apparuit hoc animal, ramũ ferés oliuæ, & cõmunem orbis terrarũ tranquillitatem annuntians, & nunc etiam colũba apparet in baptismo, liberatoré nobis demonstrans. Quarto apparuit Spiritus Sãctus in specie colũbæ super Dominum baptizatum, ad designãdũ cõmunẽ effectũ baptismi, qui est cõiũctio ecclesiastica vnitatis, vnde dicitur Ephes. 5. quod Christus tradidit semetipsũ, vt exhiberet sibi gloriosã Ecclesiã nõ habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, lauans eã lauacro aquæ in verbo vitæ. Et ideo cõueniẽter Spiritus Sãctus in baptismo demõstratus est in specie colũbę, quę est animal amicabile, & gregale: vnde & Canti. 5. dicitur de Ecclesia. Vna est colũba mea. Super Apostolos autẽ in specie ignis Spiritus Sãctus descẽdit propter duo. Primo quidẽ ad ostẽdendum feruorem, quo corda eorũ erant cõmouẽda, ad hoc quod Christũ vbique inter pressuras prędicarẽt: & ideo etiã in igneis linguis apparuit. Vnde Aug. dicit super Ioã. Duobus modis ostendit visibiliter Dominus Spiritũ Sanctum, scilicet per colũbã super Dominum baptizatum, & per ignẽ super discipulos cõgregatos: ibi simplicitas, hic feruor ostẽditur. Ergo ne Spiritu Sanctificati dolũ habeãt, in colũba demõstratus est: & ne simplicitas frigida remaneat, in igne demõstrat' est. Nec te moueat, quia linguæ diuisę sunt, vnitatem in colũba cognosce. Secũdo, quia sicut Chryso. dicit, cũ oportebat delictis ignoscere (quod fit in baptismo) mã fuetudo necessaria erat, quę demõstratur in colũba: sed vbi adepti sumus gra-

Hom. 11. in Matth. prin. ante medium.

Tract. 6. in Ioan. aliquã tulũ à prin. 10. 9.

tiam, restat iudicij tempus, quod significatur per ignem.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm illa columba, in qua apparuit Spiritus Sanctus, fuerit verum animal.

AD septimũ sic proceditur. Videtur, quod illa colũba, in qua Spiritus Sãctus apparuit, non fuerit verũ animal. Illud enim videtur specie tenus apparere, quod secũdũ similitudinẽ apparet. Sed Luc. 3. dicitur quod descẽdit Spiritus Sãctus corporali specie, sicut colũba in ipsũ. Nõ ergo fuit vera colũba, sed quędã similitudo colũbę. ¶ 2. Prætereà, Sicut natura nihil facit frustra, ita nec Deus, vt dicitur in 1. de Cœlo. Sed cum columba illa non aduenerit, nisi vt aliquid significaret, atq; præteriret (vt Augu. dicit 2. de Trini.) frustrà fuisset vera colũba: quia hoc ipsum fieri poterat per columbæ similitudinem. Nõ ergo illa columba fuit verum animal. ¶ 3. Prætereà, Proprietates cuiuslibet rei ducũt in cognitionẽ naturæ illius rei. Si ergo fuisset illa columba verum animal, proprietates columbæ significassent naturam veri animalis, nõ autem effectus Spiritus Sancti. Non ergo videtur, quod illa columba fuerit verum animal. ¶ Sed contra est, quod Augus. dicit in li. de agone Christiano, Neque hoc ita dicimus, vt Dñm Iesum Christum dicamus solum verũ corpus habuisse, Spiritũ autem Sanctum fallaciter apparuisse oculis hominum, sed ambo illa corpora vera esse credimus.

Respõdeo dicendũ, quod (sicut supra dictũ est) nõ decebat, vt filius Dei, qui est veritas Patris, aliqua fictione vteretur: & ideò nõ phantasticũ, sed verum corpus accepit. Et quia Spiritus Sãctus dicitur spiritus veritatis, vt patet Ioã.

116 Ioann. 1. li 20. c. 2. & op. 80. c. 9.

li 1. de cœlo. tex. 15. & 16. 2. lib. 2. de Trinit. c. 6. in fin.

c. 22. in fin. dist. 32. & 5. can. 11.

16. ideo etiam ipse verã columbã formauit, in qua appareret licet nõ assumeret ipsã in vnitatẽ personæ. Vnde post prædicta verba Augustin. subdit. Sicut nõ opertebat, vt homines falleret filius Dei, sic etiã nõ oportebat vt falleret Spiritus Sãctus: sed omnipotenti Deo, qui vniuersã creaturam ex nihilo fabricauit, non erat difficile, verũ corpus columbæ sine aliarum colũbarum ministerio figurare, sicut non fuit ei difficile verũ corpus in vtero Marię sine virili semine fabricare cum creatura corporea, & in viscerib⁹ fœminæ ad formandũ hominẽ, & in ipso mundo ad formãdum colũbã, imperio Domini, voluntatique seruiret.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Spiritus Sanctus dicitur descendisse in specie, vel similitudine colũbæ, non ad excludendam veritatẽ colũbæ, sed ad ostendendũ quòd ipse nõ apparuit in specie suæ substantiæ. ¶ Ad secundũ dicendum, quod nõ fuit superfluũ formare verã columbam, vt in ea Spiritus Sanctus appareret: quia per ipsã veritatem columbæ significatur veritas Spiritus Sancti, & effectuum eius.

¶ Ad tertium dicendum, quod proprietatis columbæ, eodem modo ducunt ad significandum naturam colũbæ, & ad significandos effectus Spiritus Sancti. Per hoc enim quod colũba habet tales proprietates, ostenditur quod columba significat Spiritũ Sanctum.

Euod. l. de agone Christ. tanus c. 12. post med. to. 3.

COMMENTARIVS.

In Christum baptizatum cur Spiritus Sanctus descendit Ioan. 1. & Aug.

IN his articulis tria tractat D. Thom. Primum, cur baptizato Christo Spiritus Sanctus visus est in eum descendere: scilicet ad significandum Spiritum Sanctum dandum esse per Christi baptismum, iuxta illud, *Ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto.* Ioan. 1. & illud. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto.* c. 3. Quod amplius explicans D. Thom. in solut. ad primum dicit cum August. lib. 15. de Trinitate, cap. 26. non descendisse Spiritum Sanctum in Christum baptizatum, quod eum tunc primò repleuerit. Ab instanti enim conceptionis suæ ita fuit omni gratia refertus, vt crescere nõ potuerit. Descendit ergo ad significandum donum, quod dandum erat baptizandis in Christo, & præterea ad indicandum donum illud plenissimè, ac perfectissimè in Christo habitare, de cuius plenitudine omnes alij erant accepturi. Quod significatum est Ioanni Baptistæ, quando illi dictum est, Ioan. 1. *Super quem videris Spiritum Sanctum descendentem, & manentem, ipse est, qui baptizat in Spiritu Sancto*: vt latissimè exponit August. tract. 5. in Ioannem. Ex quo intelligitur aliter descendisse visibiliter Spiritum Sanctum in Christum, & in Apostolos, aliosvè sanctos: ad Christum enim facta est missio visibilis solum quoad externam speciem, & significationem, non verò quoad internum effectum, & inuisibilem missionem. Vnde Spiritum Sanctum visibiliter mitti ad Christum, nihil aliud fuit, quàm Spiritus Sancti donum, quod à principio conceptionis in Christo erat, ac permanebat, nouo signo visibili manifestari. At verò in alijs simul cum nouo visibili signo facta est interior Spiritus Sancti missio per noua dona gratiæ, aut specialem eorum perfectionem. Et ad hunc modum exponendi sunt Patres, cum interdum videntur docere Christum in baptismate Spiritu Sancto fuisse vnctum, impletumque illud Psalm. 44. *Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ*: vt Athanasius oratione 2. contra Arianos, & Cyril. Ierosolymitan. cat. 17. illuminat. &. 3. mystagogica, & Optatus Mileuitan. lib. 4. contra Parmen. Hieronym. Isai. 61. & Hilarius libr. 11. de Trinitate, intelligendi (inquam) sunt, quoad externam manifestationem illius vnctionis. Nam alioqui certum est, Christum in conceptione sua fuisse perfectissimo Spiritu Sancto vnctum perpetua, atque inamissibili vnctione, vt docuit Damascenus libr. 4. de fid. capit. 6. Ambros. libr. de Noe, & arca capit. 3. & libr. 2. in Lucam, in fine. ex quo id mutuatus est Beda lib. 1. in Lucã. cap. 10. & Greg. lib. 9. regist., epist. 61. De qua re latissimè egimus, multaque alia congessimus ex Patribus in priori to-

Ioan. 1. Aug.

Missio visibilis Spiritus Sancti quaterad Christũ facta.

Psal. 44. Athanas. Cyril. Iero. Opt. Milen. Hieronym. Hilar.

Damasce.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mo disputat, 18. Sect. 1. 2. & 3. A

Supra Christum baptizatū in specie columbæ cum Spiritus Sanctus apparuit. Tertul.

Secūdū declarat D. Th. in sol. ad. 4. cur apparuerit Spiritus Sanctus in specie columbæ. Cuius rei varias adhibet rationes, quæ ab ipso enucleante satis exponuntur. Summa omnium est, vt in columbæ proprietatibus tum effectus baptismi: tū dispositio suscipientis significentur. Quas breuiter attigit Tertull. libr. de baptismo, cap. 8. dicens. *Tunc ille sanctissimus Spiritus superemundata, & benedicta corpora libens à Patre descendit super baptismi aquas, tāquā pristinam sedem recognoscens conquieuit columbæ figura delapsus in Dominum, vt natura Spiritus Sancti declaretur per animal simplicitatis & innocētiæ, quod etiam corporaliter ipso felle careat columba,* lege Isidorū libr. 12. originū. c. 7. Vnde quod D. Tho. hic dixit per simplicitatem colūbę significari dispo B

Isidor.

sitionē, quam accedentes ad baptismū habituri sunt, vt exposuerunt etiam Ambro. & Beda in Lucam. Tertullianus refert ad effectum baptismi, seu donū Spiritus Sancti, quod per illum datur. Subiūgit deinde Tertul. rationem aliam, quæ hic apud D. Th. est tertia, quam paucioribus verbis ille cōplexus est, lib. cōtra Valētinianū, cap. 2. dicens. *Colūba à principio diuinæ pacis est præco.* Quem imitatus Hieron. dial. aduersus Lucif. *Emittitur* (inquit) *de arca coruus, & non redit, & postea pacem terræ colūba nūtiat. Ita & in baptismate Ecclesia teterrimo alite expulso, id est, diabolo, pacē terræ nostræ columba Spiritus Sancti nuntiat.* Similia habet epist. 83. ad Ocean. & Chrysost. hom. 12. in Matt. & egregiè Cyril. Ierosol. dicta cat. 17. vbi latius figurā hāc, & vtrāq; rationē persequitur, & Beda Mat. 3. vbi aliā significat rationē his verbis. *Ideo Spiritus sāctus super saluatorē in specie colūbæ apparuit, quia nō vehementabat, vt per zelum peccata puniret: sed vt per mansuetudinem toleraret.* Et inde colligit rationē, ob quam Spiritus Sanctus in baptismo descēdit in specie colūbæ, in die verò Pētecostes in specie ignis, dicens. *In igneo ro super simplices hominis apparuit, vt eos ad puniendā in se peccata spiritalis feruor accēderet, quæ Deus per mansuetudinē vindicari parceret.* Quibus verbis cōprehendit vtrāq; rationē D. Tho. hic in eadem solutione ad. 4. Tertiò declarat D. Th. ar. 6. ad. 2. & toto ar. 7. qualis illa colūba fuerit, & quomodo apparuerit. Quæ res diligentiorē examinationē requirit in disput. sequenti tractādam.

Ambros. Beda. Tertul.

Hieronym.

Chrysost. Cyrill.

Beda.

Artic. VIII.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm conuenienter Christo baptizato, fuerit vox Patris auditam filiū protestantis.

Inf. q. 45. art. 4. & q. 66. artic. 6. cor. & q. 60. a. 1.

221

AD octauū sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter Christo baptizato, fuerit vox Patris audita, Filiū protestātis. Filius enim, & Spiritus Sanctus secūdū hoc ꝙ sensibiliter apparuerūt, dicūtur visibiliter esse missi. Sed patri nō conuenit mitti, vt patet per Augst. in. 2. de Trini. Ergo etiā nec apparere. ¶ 2. Præterea, Vox est significatiua verbi in corde cōcepti. Sed Pater nō est verbū ergo inconuenienter manifestatur in voce. ¶ 3. Præterea, Homo Christus nō incepit esse filius Dei in baptismo, sicut quidā hæretici putauerūt, sed à principio suæ conceptionis fuit filius Dei, magis ergo in natiuitate debuit vox Patris protestari Christi diuinitatē, quā in eius baptismo. ¶ Sed contra est, quod Matt. 3. dicitur. Ecce vox de cœlis dicens. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

l. 1. de Trin. c. 12. in fin. 13. 3.

art. 8. huius quæst.

Respondeo dicendum, quod (sicut supra dictū est) in baptismo Christi, qui fuit exēplar nostri baptismi, demōstrari debuit, ꝙ in nostro baptismo perficitur. Baptismus autē, quo baptizātur fideles, cōsecratur in inuocatione, & virtute Trinitatis, secundū illud Mat. vltimo: Euntes docete oēs Gētes, baptizantes eos in nomine Patris, & filij, & Spiritꝰ Sāncti. Et ideo in baptismo Christi (vt Hieron. dicit) mysteriū Trinitatis demonstratur. Dns enim in natura humana baptizatur, Spiritus Sanctus descendit in specie columbæ, Patris vox testimoniū Filio perhibentis auditur. Et ideo cōueniens fuit, vt in illo baptismo Pater declaretur in voce.

In corpore. c. 44. citra fin. 24.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd missio visibilis addit aliquid superappa

ritionem

ritionē, scilicet authoritatem mittentis. Et ideò Filius, & Spiritus Sanctus, qui sunt ab alio, dicūtur mitti visibiliter, & nō solum apparere: Pater autē, qui non est ab alio, apparere quidē potest, visibiliter autem mitti nō potest. A

¶ Ad secundum dicendum, quòd Pater nō demonstrat in voce, nisi sicut actor vocis, vel loquēs per vocē. Et quia prius est Patri producere verbū, quod est dicere, vel loqui: ideo cōueniētissimè Pater per vocē manifestatꝰ est, quę significat verbū. Vnde & ipsa vox à Patre emissa filiationē Verbi protestatur. Et sicut species colūbę, in qua demōstratus est Spiritus Sāctus, non est ipsa natura Spiritus Sāncti, nec species hominis, in qua demōstratus est ipse Filius, est ipsa natura filij Dei: ita etiam ipsa vox nō pertinet ad naturā Verbi, vel Patris loquentis. Vnde Ioannis. 5. Dominus Dicit, neque vocem eius, id est patris vnquā audistis, neque speciē eius vidistis. Per quod (sicut Chrysost. dicit super Ioā.) paulatim eos in philosophicū dogma inducēs, ostendit quoniam neque vox circa Deū est, neque species, sed superior est, & figuris, & loquelis talibus. Et sicut columbam, & etiam humanam naturā à Christo assumptā tota Trinitas operata est, ita etiā & formationem vocis. Sed tamē in voce declaratur solus Pater, vt loquens, sicut naturam humanā solus Filius assumpsit, & sic colūba solus Spiritus Sāctus demōstratus est, vt patet per Augst. in libr. de Fide ad Petrū. B

Rom. 39. in Ioan. circa med. tom. 3.

Cap. 3. circa primū. 3.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd Diuinitas Christi nō debuit omnibus in eius natiuitate manifestari: sed magis occultari in defectibus infantilis ætatis. Sed quādo iam peruenit ad perfectam ætatem, in qua oportebat eū docere, & miracula facere, & homines ad se conuertere, tūc testimonio Patris erat eius diuinitas manifestanda, vt eius doctrina C credibilior fieret: vnde & ipse dicit Ioā. 5. Qui misit me Pater, ipse testimoniū perhibet de me. Et hoc præcipuè in baptismo, per quē homines renascūtur in filios Dei adoptiuos. Filij aūt Dei adoptiui instituūtur ad similitudinē filij naturalis: secundùm illud Roman. 8. Quos præsciuit, hos & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui. Vnde Hilarius dicit super Matt. quòd super Iesū baptizatū descendit Spiritus Sanctus, & vox Patris audita est, dicētis. Hic est filius meus dilectus: vt ex his, quæ consummabantur in Christo cognosceremus per aquę lauacrū, & de cœlestibus portis Sanctū in nos Spiritū inuolare, & paternæ vocis adoptione, Dei filius fieri.

Cano. 2. in Matth. circa finem.

COMMENTARIVS.

Vox Patris in baptismo Christi audita cur.

RAtio, quam D. Thom. reddit, vocem Patris auditam idcirco esse, vt expressa repræsentatio Trinitatis, illiusq; professio in baptismo Christi futura indicaretur, cōmunis est sanctorū omnium, vt videre licet in Augustin. serm. 63. de verbis Domini. Hierony. Beda, Anselm. & Chrysost. & alijs Græcis & Latinis Matth. 3. & Luc. item. 3. Vbi rectè Ambros. *Vidimus* (inquit) *Spiritum, sed in specie corporali, videamus & Patrem, sed quia videre no possumus, audiamus.* Alia verò ratio addi potest ex Cyprian. libr. 1. ad Quirinum, cap. 10. auditam esse vocem Patris dicentis. *Ipsum audite*, eò quòd tunc lex gratię inchoari videretur. Tertia addi potest ex Hilario canon. 2. in Matth. illius paternæ vocis testimonio indicatū esse nos per adoptionē filios Dei fieri, cùm per baptismum regeneramur. Reliqua, quę in solutionibus argumentorum tradūtur, licet obseruatione digna sint, expositione non indigent.

Augustin. Hieronym. Beda. Anselm. Chrysost. Ambros. Cyprian. Hilar.

DISPVTATIO XXVII.

In tres sectiones distributa.

De ijs, quæ in baptismo Christi acciderunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

TRia narrantur ab Euangelistis, cœlorum apertio, columbæ descensus, & vox Patris. De quibus sigillatim dicemus, ac tandem ordinem eorum, quidque ad baptismum Christi contulerint, vel an naturam eius mutauerint, explanabimus.

SECTIO PRIMA.

Vtrùm baptizato Christo verè fuerit cœlum apertum, ita vt externis sensibus percipi potuerit.

Baptizato Christo non est in cœlis facta dimissio.

PRimô Doctores omnes sine controuersia, ac ferè sine disputatione docent cœlum, quod elementis imminet, non fuisse reipsa diuisum, non quia id fuerit Deo impossibile: sed quia tam inusitatum miraculum nec fuit tunc necessarium, nec B verba Scripturæ cogunt, vt id fingamus. Primum declaratur, quia in primis cœlum incorruptibile diuidi miraculô est. Deinde illo diuiso, vel oportuisset spatium interiectum vacuum relinqui, vel elementa ad illud replendum ascendere. Ad hæc, si illa diuisio fieret in cœlo, & non in aere, non posset certè oculis percipi sine nouo miraculo, si verò facta est simul in aere, hoc sufficit ad repræsentationem mysterij, nec oportuit diuisionem ad cœlos vsq; peruadere, quò vix possunt humani sensus attingere. Denique etiam Ezechiel. cap. 1. dicuntur cœli fuisse aperti, & Gene. 7. & Act. 7. & sæpè aliàs reperitur idem modus loquendi Scripturæ, & non propterea fit, vt passim cœli diuisi fuerint. Quomodo autem cœli dicantur aperti Christo baptizato, non eodem modo ab omnibus explicatur.

Ezech. 1. Genes 7. Act. 7.

Quidam enim dicũt, in externis corporibus nullam diuisionem, vel mutationem, quæ oculis cerni posset, factam esse, sed solum interius in mẽte, seu in imaginatione cœlum, ac si apertum esset, apparuisse. Ita videtur sensisse Hieron. Matth. 3. & Ezech. 1. Quæ sententia dupliciter explicari potest, primò, vt solum per metaphoram dicatur *cœlum apertum*, non quia vel visui, vel imaginationi sic apparuerit: sed solũ, quia visus est sensibilis effectus columbæ, quasi descendentis è cœlo, sicut Gen. 7. dicuntur *apertæ cataractæ cœli*, propter abundantem aquarum fluxum: non verò propter aliquam cœli vel aëris diuisionẽ. Quæ metaphora est frequẽs in Scriptura. *Aperiatur terra, & germinet saluatorem*, vel quia apparuerunt, & quodammodo visa sunt cœlestia mysteria, sicut Act. 7. dixit Stephanus *ecce video cœlos apertos*, non quia visu, aut imaginatione cœlum tanquam diuisum aspiceret: sed quia videbat Christũ in cœlo existentem. Similiter quoque dicitur Ezech. 2. *Aperti sunt cœli, & vidi visiones Dei.* Vbi Hieron. hunc dicendi modum indicans, ait, *apertos cœlos non diuisione firmamenti: sed fide credentis intelligi, eò quòd cœlestia sint illi reserata mysteria. Vnde & in baptismate saluatoris, quando Spiritus Sanctus in specie columbæ descendit super eum, apertos cœlos legimus.* Eundem sensum indicat Matt. 3. cum inquit. *Aperiuntur cœli, non reseratione elementorum, sed spiritalibus oculis, quibus & Ezechiel, &c.* Idem Beda Mar. 1. & Chry. in imperfecto, hom. 4.

Gen. 7.
Act. 7.
Ezech. 2. Hieron.
Beda. Chrys.

Secũdo modo explicari potest hæc sententia, quòd ipsum cœlum diuisum apparuerit quasi sensibili diuisione, ita tamen, vt hæc apparitio non oculis, sed solũ imaginariæ visioni sit facta. In hunc modũ explicant aliqui sententiam Hieronymi, Bedæ, & Chrysostimi iam expositam, & D. Thom. hic ita interpretatur Ezechielẽ vidisse cœlos apertos, & licet vtrumque modum probabilem existimet, in hũc tamen maximè videtur propensus. Nam eum secundo loco ponit, & ex duobus modis explicandi, priorem, qui est omnino per metaphoram, intellectualemque visionẽ significat, vltimo loco constituit, & ita videtur eum præferre alijs (vt etiam Caietan. notauit) rationemque indicauit, quia visio intellectualis perfectior est. Solet autem hæc sentẽtia fundari præcipuè in verbo Matth. 3. *Et ecce aperti sunt ei cœli.* Nam illo pronomine ei, indicatur soli Christo ostensam esse illã cœlorum apertionẽ. Vnde Marcus. *Est statim ascẽdens de aqua vidit cœlos apertos.* Solus ergo ipse vidit, ergo nõ est facta mutatio, neque ostensio aliqua in obiectis sensibilibus, quæ aliorum etiam oculis patebant, ergo fuit solum imaginaria in Christo, vel certè intellectualis.

D. Thom.
Caietan.
Matth. 3.
Marc. 1.

Sed retorquendo hoc idem fundamentum, reijcienda videtur hęc sententia, quia illa apertio cœlorum non soli Christo, sed cæteris etiam, qui præsentes aderant, ostẽsa est: ergo signum est factam esse per aliquam

quam externam mutationem, & visionem sensibilem. Patet consequentia, quia licèt potuerit fieri in singulorum imaginationibus, tamẽ alius modus erat facilior, & hominum multitudini accommodatior. Antecedens verò constat ex omnibus cõiecturis, quas supra adduximus, ob quas fuit expediẽs cœlos aperiri in Christi baptismate. Nam omnes fundantur in significatione mysterij, quę illo sensibili signo facta est: illa autẽ significatio sensibilis, non erat Christo necessaria, sed nobis: ergo oportuit vt talis esset, quæ ab alijs percipe retur. Vnde sancti omnes qui eas rationes afferunt, non obscure hoc supponunt. Et hinc etiam fit, illam apertionem nõ debere omnino metaphoricè exponi, quia sic exposita non significat aliquod sensibile signum distinctum â descensu colũbæ, sed solam intelligentiam mysterij cœlestis, & spiritualis ibi recõditi: ergo cùm illa apertio censeatur facta propter specialem significationem, non solam metaphoram continet, sed veram mutationem in re factam, & sensibus obiectam significat. Et augeri potest vis huius rationis, quia Euangelistæ tria illa distinctè enumerant, cœlũ apertũ, colũbam descendentem, & vocem de cœlo factam: ac duo posteriora intelliguntur aliquo modo propriè facta, & sensibus obiecta, inter sese distincta, ergo eodem modo interpretandum est primum, quòd sit signum aliquod sensibile distinctum ab alijs duobus. Cõfirmatur præterea ex Marco, qui sub eodem verbo inquit. *Vidit cœlos apertos, & spiritum tanquam columbam*, sicut ergo intelligit sensibili, & externa visione vidisse colũbam, ita & vidisse cœlos apertos intelligendum est. Vnde sicut dicens Marcus, Christum vidisse columbam, non excludit quin alij viderint, ita etiam dum dicit vidisse cœlos apertos, non propterea solum ipsum vedisse putandum est. Neque etiam ex verbo Matthæi hoc colligi potest. Tum quia verbum illud, *Aperti sunt ei*. Ex Græco verbo verti potest aperti sunt *super eum*, ἐ'πὰυτόν. Quod dici potest, non quia ipse viderit, sed quia circa eum facta est illa ostensio, & explicari potuisset illo modo, etiam si ipse eam non vidisset, sed solum alij, qui aderant. Vel si ad cognitionẽ referatur, ita vt sensus sit Christum vidisse cœlum sibi apertum, nõ propterea excludũtur alij (vt dixi) quin idem

Matt. 1.

A viderint, sed explicatum est ab Euangelista illo speciali modo ad dicandum mysterium, cœlos scilicet singulariter aperiri ei, qui baptizatur.

Secundo igitur probabilius sit, illam cœlorum apertionem externis oculis visam esse omnibus, qui aderant, & consequẽter factam esse per externam aliquam mutationem in obiecto sensibili. Nam licèt interdum fieri possit, vt etiam oculus aliquid videre videatur, non permutationem obiecti, sed per solam impressionem speciei factam in oculo: tamen in præsenti non ita factũ est. Quia quando ita fit visio, vt eodem modo obiectum ab omnibus videatur, signum est, non fieri visionem per huiusmodi impressionem solam in videntem factam, sed per mutationem B obiecti, vt D. Thom. docuit (quamuis de re alia disputans) infra quæst. 76. art. 8. Ratio verò est (quam etiam supra tetigi de visione imaginaria) quia hic modus est facilior, & magis proportionatus: tum ad sensibilem representationẽ: tum ad visionem, quæ omnibus præsentibus communis est. Ita ergo verisimile est factam esse illam cœlorum apertionem, vt Iansen. & alij recentiores docent, & prius significauerat Euthym. Matth. 3. & D. Thom. hic non repugnat.

Cœlorum apertio sensibiliter in Iordane facta, astantiũ oculis visa.

Iansen. Euthym. D. Tom.

Quòd si tandem inquiras, quæ nam mutatio in obiecto facta, & in quo obiecto, seu corpore facta sit. Dicendum est factam esse in aëre, qui in Scriptura nomine *cœli* frequentissimè appellatur. Nullum enim erat corpus propinquius, & aptius ad eam immutationem recipiendam. Modus autem esse potuit. Primò, quòd reuera ipse aër diuisus sit, & in partes separatus: sed hoc difficultatem inuoluit, an spatium illud, quod erat inter partes diuisas interiectum, esset vacuum, vel quod nam aliud corpus illud occuparet. Secundò, formari potuit in aere species, seu similitudo aliqua apertionis, seu hiatus sensibilis, faciendo scilicet vt partes aëris ita oculos immutarent, vt apparerent diuisæ, & distantes. Quod intelligi potest, si partes illæ, quæ separari videntur, densiores fiant, & lucidiores, ita vt ad illas posit visus terminari: aer autem interiectus maneat rarior. Tunc enim videbuntur partes illæ inter se disiungi, atque ita cœlum aperiri.

Cœlos in Iordane apertos intelligendum quo modo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECTIO II.

Vtrùm Spiritus Sanctus verè in specie columbæ descenderit ita, vt externis oculis cerni posset.

Non hinc inquirimus id, quod ad ipsam personã Spiritus Sancti spectat, quia supponimus illam nec per sui mutationem descendere potuisse, sed solum, quia nouo modo repræsentata est in ordine ad specialem gratiæ effectũ, (vt latius. 1. par. quæst. 43. dilleritur) nec ipsam secundum se oculis videri posse corporeis: sed solum in figura, vel signo sensibili (vt tractatur ex professo. 1. p. q. 12.) Agitatur ergo hæc quæstio de ipso signo, seu columba, sub cuius specie Spiritus sanctus aparuit.

Columba in Iordane apparens oculis visa.

Qua in re primò certum est, columbam illam exterioribus oculis visam esse super Christum descendere, & in hoc omnes conueniunt. Primò, propter proprietatẽ verbi *videndi*, quod non oportet metaphoricè exponi de intellectuali, vel imaginaria visione: Vnde Aug. libr. 2. de Trinit. c. 6. sic scribit. *De illa columba nullus vnquam dubitauit, quòd oculis visa sit.* Secundò, quia non solum Christus, sed etiam Ioannes illam vidit, vt dicitur Ioann. 1. Tertiò, quia verisimilius est ita descendisse, vt ab omnibus qui aderant conspecta sit, vt indicat Augustinus supra, & docent expositores omnes super Euangelia, præsertim Chrysost. hom. 16. in Ioan. & probari potest omnibus rationibus superiori sectione adductis, & sequenti sect. latius tractabitur, & confirmabitur.

Aug. *Ioan. 1.* *Chrysost.*

Secundo certum est, siue illa columba verum fuerit animal, siue specie tenus dũtaxat, non fuisse hypostaticè vnitã Spiritui Sancto, vt hic docet D. Tho. ad. 2. cum Augustino loco citato, & Chrysost. homil. 11. in Matth. & est omnino certum. Non enim dicitur Deus factus colũba, sicut dicitur factus caro, aut homo, neq; ad finẽ missionis, seu apparitionis Spiritus Sancti necessaria erat hypostatica vnio, sicut fuit ad finem incarnationis, vt rectè notauit D. Thom. 1. p. q. 43. artic. 7. ad. 4. Quia nõ apparuit Spiritus Sãctus sub specie colũbæ, vt per illã aliquid operaretur merendo, aut satisfaciendo, sicut Verbum per humanã naturã. Denique licet huiusmodi natura irrationalis non sit huius hypostaticæ vnionis omnino incapax: nõ tamen diuinã maiestatẽ decet illi vniri. De qua re latius in superiori tomo dictum est. Circa hoc verò obscurus est locus Tertul. lib. de carne Christi. c. 3. vbi dicit, *Spiritum colũbæ corpori illapsum descẽdisse super Dñm, qui Spiritui* (ait) *cu hoc esset, tam vere erat columba, quã spiritus, nec interfecerat substantiã propriã assumpta substãtia extranea.* Sed hæc verba vel corrigẽda sunt, quia Euãgeliũ non dicit Spiritum fuisse verè columbam, sed apparuisse quasi colũbam: vel exponẽda sunt iuxta ea, quæ statim dicemus.

D. Thom. *Aug.* *Chrysost.* *D. Thom.* *Tertul.*

His ergo positis controuersia est, vtrũm illa colũba fuerit verũ animal, nec ne. Prima sentẽtia est, fuisse verũ animal de nouo à Deo creatum ad illud munus. Ita sentit Aug. libr. de agone Christiano. c. 22. solet etiã tribui Chrysost. hom. 12. in Matth. & 4. in acta, sed ijs locis reuera neutrũ affirmat, sed solum docet Spiritum Sanctũ nõ dici apparere in specie colũbæ, vel ignis, quia naturam columbæ assumat, sed quia in his repræsentatur. An verò sub illa specie vera fuerit natura columbæ, nec ne, nõ explicat. Ad hanc verò sententiam accõmodari possunt verba Tertulliani supra citata, vt nõ sit sensus Spiritũ verè factum esse columbã, sed verã colũbã assumpsisse, non hypostaticè; sed vt in ea repræsentaretur. Augustinũ sequutus est Anselm. Matt. 3. & Hugo Cardinalis Ioan. 1. & nonnulli ex scholasticis in. 1. dist. 16. ac denique D. Tho. hic arti. 7. qui vtitur ratione sumpta ex Augustino. Quia decuit, vt Spiritus veritatis, nec fictione vteretur, nec homines falleret: hoc enim argumẽto concludimus Verbũ assumpsisse verã hominis naturam, quoniam aliàs nos decepisset. Sed (quidquid sit de assertione) certum est rationem hanc non concludere. Eam enim in re simili dissoluit idẽ D. Tho. 3. p. q. 76. artic. 8. ex doctrina eiusdẽ Aug. lib. 2. quæstionum in Euangelia, quæst. vltima, dicens quando species aliqua diuinitus formatur, & ad veritatẽ aliquam significandã refertur nullam esse deceptionem, sed veritatis significationẽ. Vt cùm Christus apparuit discipulis euntibus in Emaus in specie peregrini, nulla fuit deceptio, etiam si ob eam causam contigerit alios decipi. Quia aliorũ deceptio tribui non potest illi, qui verbis, vel factis vera significat sine intentione

Tertullia. *Anselm.* *Hug. Car.* *D. Thom.* *Aug.* *Luc. 24.*

ne fallendi. Neque est eadem ratio de humana natura à Verbo assumpta. Quia assumpta est non tantũ ad repræsentandum: sed ad existendum, & operandum, & ideò non solum dicitur Verbum apparuisse in specie hominis, sed factũ homo: quod nequit esse verum sine vera natura hominis.

Columba in baptismo super Christum descendens, non fuit vera, sed apparens. Aug.

Secunda ergo sententia est, columbam illam non fuisse veram sed tãtùm apparentem. Hanc docet Aug. epist. 102. Vbi latè probat non oportuisse illam speciem columbę vera informari anima, sicut nec vocem Patris, quæ in eodem baptismate audita est, per organa vitæ formari. Idem lib. 3. de mirabilibus Scripturę, cap. 5. his verbis. *Quamuis corporali specie Spiritus sanctus super Dominum descendere dicitur, non tamen de auibus sumpsisse colũbam, sed ex ære minime dubitatur.* Quæ verba non possunt exponi solum de assumptione ad vnionem hypostaticam, alioqui posterior pars falsa esset, quia hoc modo nec veram, nec apparentem columbã Spiritus Sanctus assumpsit. Videri tamen potest Augu. his verbis solum negare illam columbam sumptam esse ex auibus, quæ antea existebant, non tamẽ fuisse verum animal de nouo ex aëre procreatum. Sed huic sensui repugnat ratio, quam Aug. subiungit, dicens. *Nequam enim ex auibus Spiritum Sanctũ necesse fuit corpus assumere, dum aues in nullo transgredi sunt legem naturæ, sed & si in aliquo trãsgrederentur, nõ debuit à Spiritu assumi, vt ei dilecti vindicta solueretur, cũ neq; rationalis sit, neque aterna.* Quæ ratio directè solum probat, naturam columbę non esse assumptam â Spiritu in vnitatem personæ, hinc tamen consequenter voluit cõcludere nõ oportuisse, vt esset vera, sed tantum apparens, vt etiam in principio capitis dixerat. & insinuat lib. 2. de Trinit. cap. 5. dum ait, *Facta est quædam creaturæ species ex tẽpore, in qua visibiliter ostenderetur Spiritus Sãctus, sine cum in ipsum Dominum corporali specie velut columba descendit, siue cum die Pentecostes, &c.* Vbi etiam perpendendum est eodem modo loqui Augustin. de columba, & de igne Pentecostes, quem & ipse August. dicta epist. 102. & omnes docent non fuisse verũ ignem. Clarius videtur hoc docere Amb. lib. 1. de Sacram. cap. 5. dicens. *Non columba descendit, sed quasi columba: Christus carnem suscepit, non sicut carnem, sed carnis veritatem, Spiritus autẽ Sanctus in specie colũbæ,*

Aug. *Amb.*

non in veritate columbæ. Hunc accedit Optatus Miliuitan. lib. 4. cõtra Parmenian *spiritale* (inquit) *oleum in imagine columbæ descendit.* Nazian, verò orat. 39. solum dicit, *Descendit vt columba corporeo modo conspecta.* Et hoc ipsum videntur sentire Chry. Theop. & Euthy. Matth. 3. qui semper vocant *speciem columbæ*, seu *quasi columbam*: expressius verò id docẽt recẽtiores expositores Caie. Iansenius post Glossam Matth. 3. Lyra. Mar. 1. Abulensis quæst. 84. & 85. in tertium caput Matth. & Procopius Genes. 18. & hanc sententiam sequutus fuerat D. Tho. in. 1. d. 16. artic. 3. q. vnica. Quæ videtur verisimilior: cui in primis fauent verba Scripturæ, quæ non appellat simpliciter columbam, sed *tanquam*, vel *sicut columbam*. Quod licet referri possit ad ipsam personam Spiritus Sancti, qui non potest dici simpliciter columba, etiã si illa esset verũ animal, cùm non eam hypostaticè assumperit, ideòque dicatur *quasi columba*, commodius tamen intelligitur de tota illa re, quæ apparuit: sicut cùm Act. 2. dicitur apparuisse *tanquam ignis*, nõ solum intelligitur de Spiritu Sancto, sed & de specie externa. Coniecturæ verò sunt, prima, quia Deus nihil facit frustra, ad finem autem illius apparitionis satis, superque erat imago columbæ, cùm solum esset ad repræsentandum: & (vt Aug. dixit dicta epist. 102.) non minus declaratur omnipotentia, & sapiẽtia Dei in hoc, quod ita illi creatura obtemperet, vt sine animæ viuificantis ministerio figura, motusq; volucris eadem potẽtia creatoris ingeratur aspectibus, quam creãdo verum animal. Secundo quia post factam illam repræsentationem, vel illud animal erat corrumpendum, & destruendum (vt Tertul. & alij authores primę sentiæ factum esse fatentur,) & ita superuacanea fuisset illa creatio: præsertim cum Deus non soleat destruere ea, quæ condidit, quando alioqui ex proprijs principijs, & causis corruptio non sequitur: Vel permansura erat illa columba, vt peracto ministerio auolaret, sicut reliquæ aues. & hoc non erat ita decens, neque ad confirmandum miraculum necessariũ, vel admodum vtile. Tertio omnes aliæ apparitiones, quæ ministerio Angelorũ in corporibus assumptis factę sunt, ita explicantur, vt res non sint veræ, quæ apparẽt, nisi fortasse quando res apparentes sunt ita simplices, seu im-

Optat Milenit. *Greg. Naz.* *Chrysost.* *Theophyl.* *Euthym.* *Caietanus.* *Iansen.* *Glossa.* *Lyra.* *Abulens.* *D. Tom.* *Aut.* *Tertul.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Imperfectè, vt non possint facilius repræ- A sentari, quàm fieri, vt nubes, & aliæ res huiusmodi, non verò res aliæ perfectæ, ac viuentes. Neque enim tres viri, qui Abrahæ apparuerunt, fuerunt veri homines, & sic de cæteris. Non est ergo, quòd in hac apparitione aliquid singulare, & inusitatum sine nouo fundamento fingamus.

Dubium.

Sed inquiret tandem aliquis. Vtrûm hæc columba apparuerit super Christum ante, an post baptismum eius, aut vtroque tempore. Quæ difficultas orta est ex verbo Ioānis, *Super quẽ videris Spiritũ sanctũ descendentem, & manentẽ, ipse est, qui baptizat.* Hinc enim videtur sequi, antequam Ioannes Christum baptizaret, vidisse Spiritum descendentem, & manentem super Christum, quia antea illum cognouit: vnde fit ante baptismum descendisse columbam: & ita opinatur Caietan. Matth. 3. & alij, B quos audacter loquutus esse meritò dixit Franciscus Toletus Ioan. 1. annot. 72. quia sine vllo Scripturæ fundamento id confingunt. Certum ergo sit columbam apparuisse, Iesu baptizato, vt dixit Lucas capit. 3. imò expresè Matt. cap. 3. dicit post baptismum Christum ascendisse de aqua, & statim vidisse cœlos apertos, & Spiritum descendentem quasi columbam; tunc igitur solum credendum est, columbam apparuisse. Nam si antea etiam descendisset, vidisset vtique illam Christus, & Euangelistæ aliquam illius mentionẽ fecissent, quod non solum non faciunt; imò in ipso narrationis modo indicant apparitionem illam fuisse nouam & insolitam. Ad difficultatem autem positam, iam supra declaratũ est, quomodo Ioannes priùs de facie ignorauerit Christum, & postea ante baptismũ priuata reuelatione illum cognouerit absque signo externo: postea verò, publica reuelatione & aptiori ad testimonium de Christo reddendum.

Ioan. 1. Caietan. Fran. Tol. Responsio. Post Christum baptizatũ columba apparet. Luc. 3. Matth. 3.

SECTIO III.

Vtrùm baptizato Christo vox Patris verè audita fuerit, & ob quam causam.

QVæstio hæc intelligi primùm potest de ipso signo externo, an verum fuerit, id est, an fuerit vera vox, quæ percipi auribus posset: & hoc modo exiguam, aut ferè nullam difficultatem habet. Nam certum est illam non fuisse vocem in ea veritate, ac proprietate, qua vox dicitur sonus formatus, per organa vitæ informata anima, vt Augustinus notauit epist. 102. & est per se clarum. Aeque tamen certum videtur illum fuisse verum sonum realem, ac sensibilem, qui & sensum immutare, & menti non minus significare posset, quàm si esset vox ab homine prolata, vt eodem loco Augustin. aduertit, qui propterea dicit sonum illum talem fuisse, qualis edi potest ex corpore animato. Et patet ex verbis Euangelistarũ dicentium factam esse vocem de cœlo. Nam, vt hoc verum sit, necesse est, vt saltem fuerit sonus articulatus ad modum vocis, quia non poterat aliquid aliud, seu imago, aut similitudo vocis illis verbis significari. Quod confirmari potest ex alijs locis Euangeliorum, in quibus voces similes auditæ esse dicuntur, quæ statim cõmemorabimus.

Augustin. Vox in deserto Ioannem alloquens vera vox sonus realis, & sensibilis.

Hinc necessariò sequitur eam vocẽ auditam esse non solum à Christo, & Ioanne, sed etiam à reliquis hominibus, qui præsentes aderant. Probatur ex dictis, quia erat verus sonus sensibilis, nec poterat sine nouo miraculo peruenire ad aures Ioānis, quin ad alios etiam deferretur. Deinde ex fine illius vocis non enim propter Christum, & Ioannem solum necessaria erat illa vox. Sicut Ioann. 12. cùm venisset de cœlo vox, & audita esset à turba, dixit Christus. *Non propter me hæc vox venit, sed propter vos.* Tertio ex communi omnium interpretatione: Chrysost. hom. 12. in Matth. Theophyl. Euthym. & aliorum.

Vox facta Christo tribuenda est ad alios ab illo.

Ioan. 12.

Chrysost. Theophyl. Euthym.

C Verum est, Hylarium libr. 9. de Trinitate ante medium significare illam vocem non esse auditam nisi à solo Ioanne præter Christum. Et potest suaderi, quia si omnis populus illam audisset de cœlo delatam, omnes credidissent, nec fuisset testimonium Ioannis necessarium: cùm tamen ille post baptismum non cessauerit testimoniũ Christo reddere, quòd se maior esset. Sed hæc sententia reuera non est verisimilis, neque Hilarius eam docet. Ibi enim obiter interpretatur verba illa Ioan. 5. *Neque vocem eius audistis, neque speciem eius vidistis.* Quæ ipse refert ad hanc vocem Patris in baptismo auditam, & interrogat, quomodo illam non audierint Iudæi? & respondet, *sed forte in Ierosolymis manentes non audierant, quia in desertis Ioannes solus audierat.* Ex qua ratione potius colligitur eos, qui nõ manserant Ierosolymis: sed in deserto cũ Ioanne fuerant, audiuisse vocem illam. Etenim si illi non audierunt, quia Ierosolymis mãserunt certè si cum Ioanne fuissent, audiuissent, cum ergo dicit *solus Ioannes*, non excludit eos, qui comitabantur eum: sed eos, qui Ierosolymis manserant. Et hæc quoad mẽtem Hilarij. Nam quod attinet ad verba illa Ioann. 5. *Vocem eius non audistis*, fortasse alium habent literalẽ sensum, de quo legi possunt expositores.

Obiectio. Hilar. Responsio. Ioan. 5.

illum.

Ad coniecturam verò respõderi potest ex Albert. Matth. 3. eos, qui aderant, audisse quidem confusum sonum illius vocis, non tamen distinctè significationem B eius percepisse. Sicut Ioan. 12. quando audita est vox illa. *Et clarificaui, & iterũ clarificabo, turba, quæ stabat, & audierat, dicebat tonitrum esse factum: alij dicebãt, Angelus ei loquutus est.* Sed hoc & dicitur gratis sine fundamento, & licèt credi posset de aliquibus, qui forte longè aberant, vel de rudi plebe, tamen verisimile non est verba illa non esse clarè, ad distinctè percepta, & audita à multis, sicut in die transfigurationis Apostoli distinctè audierunt simile Patris testimonium, vt Petrus inquit. 2. Canonica, cap. 1. Respondetur ergo mirum non esse, quod Iudæi, quamuis vocem audierint, non statim illi fidem adhibuerint, neque enim erat illis euidens eam vocem esse à Deo. Nam euidentiora signa postea habuerunt: quibus tamen non crediderunt.

Chrysost.

Ex ijs colligitur, ac cõfirmatur, quod supra dicebamus, necessarium esse, vt tria hæc signa ab omnibus, qui aderant, percipierentur. Quia (vt eleganter notat Chrysostomus hom. 12. in Matth.) si omnes audissent vocẽ illam. *Hic est filius meus dilectus*, & nullum vidissent speciale signum, quod indicaret eum, de quo verba illa dicebantur, potius crederent de Ioanne, quàm de Christo proferri. Quia nõ est dictum: *Hic, qui baptizatur.* Sed simpliciter *hic*. Vnde, cũ maiorem haberent de Ioanne, quàm de Christo existimationem, potiùs illum designari putarẽt, quàm Christum. Propterea ergo descendit Spiritus Sãctus in specie columbæ, & super Christum mansit, vel vt Optatus Mileuitanus ait loco citato, *capiti eius insedit, & vocem* (ait Chrysostomus) *traxit ad filium, cunctisq; fecit esse perspicuum, quod illa vox de baptizato deberet intelligi*, quam sententiam eisdem ferè verbis habet Damasc. orat. de transfig. *Paterna,* inquit, *voce cœlitus intonante, dilectus filius esse asserebatur, is baptizabatur, à columba autem tanquam à spiritu, veluti digito indicabatur is, cui testimonium dicebatur.* Necessariũ ergo fuit, vt colũba ab omnibus conspici posset, quemadmodum vox potuit audiri: & quia cœlorum appertio ad descensum columbæ fiebat, & omnia in eundẽ finem, Christi scilicet manifestationem, tendebant, consequens est, vt omnia æquè fuerint cunctorum sensibus obiecta.

Chrysost. Damascen.

Mil.

Secundo potest intelligi quæstio proposita de veritate illius vocis quoad eius significationem, ideſt, an vera fuerit illa vox de Christo prolata. Cum qua quæstione cõiũcta est alia, scilicet quo sensu illa vox prolata sit. Sed huiusmodi quæstiones partim ad materiam de Trinitate spectant, partim in priori tomo à nobis explicatæ sunt: tum disputat. 2. dum diuinitatẽ Christi monstrauimus: tum propriùs disputat. 49. dũ de Christi filiatione diceremus, vbi Adrianũ Papam Cone. Francford. & alios Patres retuli ex hoc loco probantes Christũ esse filium Dei naturalem, & non adoptiuum, quod illi proprium est, ac singulare, & ideò singulariter vocatur à Patre *Filius meus*, id est, proprius, ac naturalis, ac singulariter dilectus, id est, non filius, quia dilectus, quod proprium adoptiuorum est: sed dilectus quia filius.

D. Tom. Fulgent. Cyprian.

Et hinc colligitur primò, verba illa, vt vera sint, singulariter tribuẽda esse personæ C Patris, quia Christus non est filius totius Trinitatis, sed solius primæ personæ. Quod si quæras quomodo possit illa vox soli Patri tribui, cùm à tota Trinitate sit effecta. Respondet D. Thom. hic ad. 2. cum Fulgentio lib. de fide ad Petrum, cap. 9. licet efficientia vocis cõmunis sit toti Trinitati, sicut & efficientia columbæ: tamen sicut colũba specialiter est ad representandã personã Spiritus Sancti: ita illa vox ad declarãdũ solũ Patrẽ, vt loquẽtem, & ideo vox illa ei singulariter tribuitur, & eius significatio de sola illius persona vera existit. Vnde eleganter Cyprian. serm. de baptismo sic ait. *Hucusque Domine sancte Pater, non audiuimus te ita loquentẽ, vt personaliter tibi*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tibi aßignetur loquutio, quam proferres, hanc A *vocem a paternitate tua delatam, nemo est, qui ambigat, nō est, qui sibi hoc verbum audeat arrogare,* & infra. *Hoc testimonium auditum est, quia filius Dei est, quē Ioannes tenet in manibus, verus homo, verus Deus, vnicus Patris, dilectus à Patre, immeritos nos dilexit. Quo grata vocabula filius, & dilectus, ipso Deo dictante nostris sensibus imprimuntur, vt communio nominum nos aßociet collegio munerum, & tanta dulcedinis nomina nostrum emolliant animum, accedantq; deuotionis affectum. Per omnia sibi Pater in filio complacuit.*

Secundum: exprędicta verborum veritate, & testimonio Cypriani colliguntur variæ rationes, propter quas hoc paternum signum datum est in Christi baptismate, quas etiam in commentario artic. 8. explicatas reliquimus. Intelligitur denique, B quomodo in Christi baptismo facta est expressa Trinitatis representatio, ac manifestatio. Quia in Christo baptizato persona filij erat in columba autem, & voce, personæ Patris, & Spiritus Sancti representatæ sunt, simulq; indicatum est Christi baptismum in Trinitatis professione, ac inuocatione perficiendum fore.

In Christi bapt. ismo expressa Trinitatis manifestatio facta.

Ex hac autem veritate sumpserunt aliqui occasionē asserendi illum baptismum, quo Christus baptizatus est, non tantum fuisse baptismum Ioannis, & aquæ, sed & gratiæ, eiusdemque rationis cūm baptismo à Christo instituto. Cui opinioni videtur fauere Damascen. libr. 4. de fide cap. 10. vbi distinguens varia genera baptismatum. *Quartum*, inquit, *Ioannis fuit, quintū Domini baptisma, quo ipse tinctus est.* Vbi Clichtoneus, & ita exponit Damasceni sententiam, vt simpliciter sonat, & mordicus illam defendit. Sed licet fortasse hæc sententia potius ad loquendi modum; quàm ad rem pertineat, vitanda tamen est: tum quia fauet huius temporis Hæreticis: tum etiam quia repugnat Patribus dicentibus Christum Baptizatum esse baptismo Ioānis, vt illum approbaret, & vt magnā ostenderet humilitatem assumendo imperfectum baptismum pœnitentiæ, cum ipse pœnitentia non egeret: tum denique quia in rigore est falsa. Primò, quia quando Christus baptizatus est; nondū erat baptismus illius institutus, quanquam tunc aliquo modo inceperit eius institutio. Secundò, quia Ioannes, qui fuit minister illius baptismi, non habuit intentationem baptizandi baptismo Christi: sed suo, quia tunc potestatem aliam nō acceperat. Tertio, quia de ratione baptismi Christi est, vt minister, qui baptizat, Trinitatem inuocet proprijs verbis, quod Ioannes tūc non fecit: quin potius (si verba Euangelistarū attentè considerentur) illamet Trinitatis representatio, quæ in illo baptismo facta est, non fuit ad perficiendum, consecrandumquè baptismum. Sed potius peractō iam baptismate, & postquam Christus iam ex aquis ascenderat, facta est, ergo nec propter illam representationem nec propter aliam causam potest dici Christus baptizatus suo baptismo, sed Ioannis. Damascenus autem lato quodam, & improprio modo loquutus est, dicens Christum baptizatum esse suo baptismo, quia dum baptizatus est à Ioanne, suum baptismum præfiguravit, & quodammodo instituit, vt ex Augustino sumi potest libr. 15. de Trinitate, cap. 26. Hierony. & Chrysost. Ambros. Beda, alijsq; expositoribus in Matth. & Luc. cap. 3.

Damasc.

Clichtou.

Christus baptismo Ioannis latus nō suo.

C

QVAESTIO XXXX.

De modo conuersationis Christi, in quatuor articulos diuisa.

CONsequenter postea, quę pertinent ad ingressum Christi in mundum, vel ad eius principium, considerandum restat de his quæ pertinent ad progressus ipsius. ¶ Et primò considerandum est de modo conuersationis ipsius: secundò, de tentatione eius: tertiò, de doctrina: quartò, de miraculis. ¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primó, vtrùm Christus debuerit solitariam vitam ducere, an inter homines conuersari. ¶ Secundò, vtrùm debuerit austerā vitam ducere in cibo, & potu, & vestitu, an cum alijs cōmunem. ¶ Tertiò, vtrùm debuerit abiectè viuere in hoc mundo, an in diuitijs, & honore. ¶ Quartò, vtrùm debuerit secundum legem viuere.

COM-

COMMENTARIVS.

QVanquam in ordine Euangelicę narrationis baptismū proximè sequatur Christi ieiunium, & tentatio, D. Th. autem, vt seruato doctrinæ ordine ab vniuersalibus ad singularia descendat: explicato Christi baptismo, qui fuit quasi initium ostensionis & manifestationis Christi, quæstionem hanc interponit, in qua explicat rationem, modumque viuendi, quem Christus in hac vita elegit. Et quę in tribus primis articulis docēt, sunt quidem egregia, & ad mores hominū componendos notanda: adeò tamen perspicua, vt expositione non egeant. Quare nullū illis adijciemus commentarium: sed vna breui disputatione complectemur omnia.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm conueniens fuerit Christum inter homines conuersari.

2ª 2ª Inf. artic. 2. ver. Or ad 3. 3. 12. q. 29. artic. 6. ver. 3. Pro. 30.

ADprimū sic proceditur. Videtur, quod Christus nō debuerit inter homines cōuersari, sed solitariā vitā agere. Oportebat enim quod Christus sua conuersatione nō solum se hominē ostenderet esse, sed etiam Deum. Sed Deum nō cōuenit cum hominibus cōuersari: dicitur enim Dan. 2. Exceptis dijs, quorum nō est cū hominibus cōuersatio. Et Philosophus dicit in primo Politicæ, quod ille, qui solitarius viuit aut est bestia, si scilicet propter ſquitiā hoc faciat: aut est Deꝰ, si hoc faciat propter cōtēplādā veritatē. Ergo videtur, quod nō fuerit cōueniēs Christū inter homines cōuersari.

1. 1. q. 2. a. 2. ad 3. 10. 5.

¶ 2. Præterea, Christꝰ dū in carne mortali dixit, debuit perfectissimā vitam ducere. Perfectissima autē vita est cōtēplatiua, vt in secunda parte habitum est. Ad vitā autem cōtemplatiuā maximè cōpetit solitudo: secundum illud Osex. 2. Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius: ergo videtur, quod Christus debuerit solitariā vitam ducere.

2. q. 181. a. 4.

¶ 3. Præterea, cōuersatio Christi A debuit esse vniformis, quia sēper in eo debuit apparere id, quod optimum est.

Sed quandoq; Christus solitaria loca quærebat turbas declinās. Vnde Remigius dicit super Mat. Tria refugia legitur Dominus habuisse, nauim, mōtem & desertum: ad quorū alterū quotiescunq, turbis comprimebatur, conscēdebat: Ergo & semper debuit solitariā vitam agere. ¶ Sed contra est, quod dicitur Baruch. 3. Postheę in terris visus est & cum hominibus conuersatus est.

¶ Respondeo dicendū, quod cōuersatio Christi talis debuit esse, vt cōueniret fini Incarnationis, secundum quā venit in mundum. Venit autē in mundum, primò quidem ad manifestandū veritatē: sicut ipse dicit Ioa. 18. In hoc natus sum, & ad hoc veni in mundū, vt testimoniū perhibeā veritati. Et ideo non debebat se occultare vitā solitariā agens: sed in publicū procedere publicè prædicando. Vnde Luc. 4 dixit illis, qui volebant eum detinere. Quia & alijs ciuitatibus oportet me euāgelizare regnū Dei, quia ideo missus sū. Secūdo venit ad hoc, vt homines à peccato liberaret: secūdū illud primæ ad Timot. 1. Christus Iesus venit in hūc mūdū, peccatores saluos facere. Et ideo vt Chryso. dicit, licet in eodē loco manēdo posset Christus ad se oēs attrahere, vt eius prædicationem audiret: non tamen hoc fecit, præbens nobis exēplū, vt perābulemus & requiramus per eūtem: sicut pastor ouē perditā, & medicus accedit ad infirmum. Tertio venit, vt per ipsū habeamus accessū ad Deū, vt dicitur Ro. 5. & ideo familiariter cū hominibus cōuersando, cōueniēs fuit, vt omnibus fiduciā daret ad se accedēdi. Vnde dicitur Mat. 9. Factū est discūbēte eo in domo, ecce multi publicani, & peccatores veniētes, discūbebāt cū Iesu & discipulis eius. Quod exponens Hiero. dicit, videbant publicanū

B

C

à pec-

Universidad de Deusto
Biblioteca

à peccatis ad meliora conuersum, locum inuenisse poenitentiæ, & ob id etiam ipsi non desperant salutem.

¶Ad primum ergo dicendum, quod Christus per humanitatẽ suam, voluit manifestare diuinitatem. Et ideo cõuersando cũ hominibus (quod est propriũ hominis) manifestauit omnibus suam diuinitatem, prædicando, & miracula faciendo, & innocenter, & iustè inter homines conuersando. ¶Ad secundum dicẽdum, quod (sicut in secũda parte dictũ est) vita contemplatiua simpliciter est melior, quã actiua, quæ occupatur circa corporales actus. Sed vita actiua, secundũ quã aliquis prædicando, & docendo cõtemplata alijs tradit, est perfectior, quã vita, quæ solum cõtemplatur: quia talis vita præsupponit abundantiam contemplationis. Et ideo Christus talem vitã elegit. ¶Ad tertium dicẽdum, quod actio Christi fuit nostra instructio. Et ideo vt daret exemplum prædicatoribus, quod non semper se darẽt in publicũ, ideo quandoq; Dominus se à turbis retraxit. Quod quidem legitur fecisse propter tria. Quãdoq; quidẽ propter corporalẽ quietẽ. Vnde Mar. 6. dicitur, quod Dñs dixit discipulis. Venite seorsũ in desertũ locũ, & requiescite pusillum: erant enim, qui veniebant, & redibant multi, & nec spatiũ manducãdi habebãt. Quãdoq; vero causa orationis. Vnde dicitur Luc. 6. Factũ est in illis diebus, exijt in mõtẽ orare, & erat per noctãs in oratione Dei. Vbi ait Ambrosius, ꝙ ad præcepta virtutis suo nos informat exẽplo. Quãdoq; vero, vt doceret fauorẽ humanũ vitare, vnde super illud Matt. 5. Vidẽs Iesus turbas, ascẽdit in mõtẽ, dicit Chrys. Per hoc quod nõ in ciuitate, & foro, sed in monte, & solitudine sedit, eruditi eos, nihil ad ostentationẽ facere, à tumultibus abscedere, & maxime cùm de necessarijs disputare oportet.

21.q.181. art.4. & q.188. ar.6.

l.5.in Luc.c. cui ut titulo est. De oratione Iesu in monte ante mediũ, to.5. Hom. 15. in Matth. circa prin. to.2.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Christus austeram vitam in hoc mundo ducere debuerit.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod Christus debuerit austeram vitã ducere in hoc mundo. Christus enim multo magis prædicauit perfectionem vitæ, quàm Ioannes. Sed Ioannes austeram vitam duxit, vt suo exemplo homines ad perfectionẽ vitæ prouocaret: dicitur enim Matt. quod ipse Ioannes habebat vestimẽtum de pilis camellorũ, & zonam pelliceã circa lumbos suos, esca autẽ eius erat locustæ, & mel syluestre. Quod exponens Chrys. dicit. Erat mirabile in humano corpore, tãtam patientiã videre: quod & Iudæos magis attrahebat. Ergo videtur quod multo magis Christũ decuerit austeritas vitæ. ¶.2. Præterea, Abstinentia ad continentiam ordinatur: dicitur enim Oseæ.4. Comedent, & nõ saturabũtur, fornicati sunt, & nõ cessauerunt. Sed Christus continentiã in se seruauit, & alijs seruandam proposuit, cum dixit Matth.19. Sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter regnũ cælorũ: qui potest capere capiat. Ergo videtur, quod Christ⁹ in se, & in suis discipulis austeritatẽ vitæ seruare debuerit. ¶.3. Præterea, Ridiculũ videtur, vt aliquis districtiorem vitã incipiat, & ab ea in laxiorẽ reuertatur: potest enim dici cõtra eũ quod habetur Luc.14. Hic homo coepit ædificare, & nõ potuit cõsummare. Christus autem districtissimã vitã incepit post baptismũ, manẽs in deserto: & ieiunans quadraginta diebus, & quadraginta noctib⁹. Ergo videtur nõ fuisse

23. Inf.q.40. ar.3.ad.2.

h.16.c.30. ante medium.

h.3.cap.13. parũ à prin. sum.

fuisse cõgruũ, quòd post tantã vitæ districtionem ad cõmunẽ vitã rediret.

¶Sed contra est, quod dicitur Matth. 11. Venit Filius hominis manducans, & bibens.

Aug. prædic.

¶Respondeo dicendum, quòd (sicut dictum est) congruũ erat incarnationis fini, vt Christus non ageret solitariam vitam, sed cum hominibus conuersaretur. Qui autem cum aliquibus conuersatur, conuenientissimum est vt se eis in conuersatione conformet, secundum illud Apostoli primæ ad Corin.9. Omnibus omnia factus sum. Et ideò conuenientissimum fuit, vt Christus in cibo, & potu cõmuniter se, sicut alij haberet. Vnde August. dicit contra Faustum, quòd Ioannes dictus est, nõ manducans, neque bibens, quia illo victu, quo Iudæi vtebantur, non vtebatur. Hoc ergo nisi Dominus vteretur, non in eius comparatione, manducans, bibensque diceretur.

¶Ad primum ergo dicẽdum, quòd Dominus in sua conuersatione exemplum perfectionis dedit in omnibus, quæ per se pertinent ad salutem. Ipsa autem abstinentia cibi, & potus, non per se pertinet ad salutem: secundum illud Romanor. 14. Non est Regnum Dei esca & potus. Et Augustꝰ dicit in libr. de Quæstionibus Euangel. exponens illud Matth. 11. Iustificata est sapientia á filijs suis: quia scilicet sancti Apostoli intellexerunt Regnum Dei non esse in esca, & potu, sed in æquanimitate tolerandi: quos nec copia sutio de doctrina Christiana dicit, quòd in omnibus talibus non vsus rerũ, sed libido vtentis in culpa est. Vtraque autem vita est licita, & laudabilis: vt scilicet aliquis à communi consortio hominum segregarus, abstinentiã sequetur, & vt in societate aliorũ positus, communi vita vtatur. Et ideo Dominus voluit vtriusque vitæ exemplum dare hominibus. Ioannes autem (sicut Chrysost. dicit super Matthæ.) nihil plus ostendit præter vitam, & iustitiã: Christus autem & à miraculis testimonium habebat: dimittens ergo Ioãnem ieiunio fulgere, ipse cõtraria incessit via, ad mensam intrans Publicanorũ, & manducans, & bibens.

¶Ad secundum dicẽdũ, quòd sicut alij homines, per abstinentiam consequuntur virtutem continendi, ita etiã Christus in se, & in suis discipulis, per virtutem suæ Diuinitatis, carnem cõprimebat. Vnde sicut Matth.9. dicitur Pharisæi, & discipuli Ioannis ieiunabant, nõ autẽ discipuli Christi. Quod exponens Beda dicit, quòd Ioannes vinum, & siceram non bibit, quia illi abstinentia meritum auget, cui potentia nulla inerat naturæ. Dominus autem, cui naturaliter suppetebat delicta donare, cur eos declinaret, quos abstinẽtibus poterat reddere puriores.

super illud Mar. 2. Quare discipuli nõ ieiunant.

¶Ad tertium dicendũ, quòd sicut Chrysostom. dicit super Matthæ. Vt discas quam magnum bonum est ieiunium, & quale scutũ est aduersus diabolum, & quoniam post baptismũ non lasciuiæ, sed ieiunio intendere oportet, & ipse ieiunauit, non eo indigens, sed nos instruens. Non autẽ vltra processit ieiunando, quàm Moyses, & Helias, ne incredibilis videretur carnis assumptio. Secundum mysterium autem, vt Gregor. dicit, quadragenarius numerus exemplo Christi in ieiunio custoditur: quia virtus decalogi per libros quatuor sancti Euangelij impletur: denarius enim quater ductus, in quadragenarium surgit. Vel quia in hoc mortali corpore ex quatuor elementis sublistimus: per cuius voluptates, præceptis dominicis contraimus, quæ per decalogum sunt accepta. Vel secundum Augustin. in libr. 83. Quæstio-

bom. 13 in Matt nõ remote à prin. tom. 2.

Hom. 16. in Euang. post medium. circa

Universidad de Deusto
Biblioteca

1.83.q.81. in prin.co.4

stionum, omnis sapientiæ disciplina est Creatorem, creaturamquè cognoscere. Creator est Trinitas, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Creatura verò partim est inuisibilis, sicut anima, cui ternarius numerus attribuitur: diligere enim Deum tripliciter iubemur, ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente. Partim visibilis, sicut corpus, cui quaternarius debetur, propter calidum, humidum, frigidum, & siccum. Denarius ergo numerus, qui totam insinuat disciplinã, quater ductus, id est, numero, qui corpori tribuitur, multiplicatus, quadragenarium conficit numerum, & ideo tẽpus quo ingemiscimus, & dolemus, quadragenario numero celebratur. Nec tamen incongruum fuit, vt Christus post ieiunium, & desertum, ad cõmunem vitam rediret: hoc enim conuenit vitæ secundum quam aliquis cõtemplata aliis tradit, quam Christus dicitur assumpsisse, vt primò contemplationi vacet, & postea ad publicum actionis descendat, aliis conuiuendo. Vnde & Beda dicit super Marc. Ieiunauit Christus, ne præceptum declinares, manducauit cũ peccatoribus, vt gratiã cernens, agnoscerès potestatẽ.

Id habet formaliter Ambro. l. 2. in Luc. in. c. de Mariæ turbatæ consolatione, non remote à prin. to. 5.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Christus in hoc mundo debuerit pauperem vitam ducere.

224 4. cont. c. 5. ad. 10. & opus. 18. c. 15. et opus. 20. d. 3. c. 5

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd Christus in hoc mundo non debuerit pauperem vitam ducere, Christus enim debuit eligibilissimam vitam assumere. Sed eligibilissima vita est quæ est mediocris inter diuitias & paupertatẽ: dicitur enim Prouerbiorum. 30. Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi, tribue tantum victui meo necessaria. Ergo Christus non debuit pauperem vitam ducere, sed moderatam.

¶ 2. Præterea, Exteriores diuiciæ ad vsum corporis ordinantur, quãtum ad victum, & vestitũ. Sed Christus in victu, & vestitu cõmunem vitam duxit, secundum modum aliorum, quibus cõuiuebat. Ergo videtur, quòd in diuitiis & paupertate cõmunem modum viuẽdi seruare debuerit, & non vti maxima paupertate.

¶ 3. Præterea, Christus maxime homines inuitauit ad exemplum humilitatis: secundum illud Matth. 11. Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Sed humilitas maxime commẽdatur in diuitibus: vnde dicitur. 1. Timo. vltim. Diuitibus huius seculi præcipe, non altum sapere. Ergo videtur, quòd Christus non debuerit ducere pauperẽ vitam. ¶ Sed cõtra est, quod dicitur Matthæ. 8. Filius hominis non habet vbi caput reclinet, quasi dicat, secundũ Hieronym. Cur me propter diuitias, & seculi luera cupis sequi, cùm tãtæ sim pauperitatis, vt nec hospitiolũ quidem habeã, & tecto vtar non meo. Et super illud Matth. 17. vt non scandalizemus eos, vade ad mare, dicit Hieronym. Hoc simpliciter intellectũ ædifica tauditorem, dum audit tantæ Dominum fuisse paupertatis, vt vnde tributa pro se, & Apostolo redderet, nõ habuerit.

¶ Respondeo dicendũ, quòd Christum decuit in hoc mundo pauperem vitam ducere. Primò quidẽ: quia hoc erat congruum prædicationis officio, propter quod venisse se dicit Marc. 1. Eamus in proximos vicos, & ciuitates, vt & ibi prædicem: ad hoc enim veni. Oportet autẽ prædicatores verbi Dei, vt omnino vacent prædicationi, omnino à secularibus rerũ cura esse absoluros: quod facere nó possunt, qui diuitias possidẽt. Vnde & ipse Dns Apostolos

tolos ad prædicandum mittens, dicit eis Matthæ. 10. Nolite possidere aurum, neque argentum. Et ipsi Apostoli dicunt, Actor. 6. Nó est æquum nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Secundo, quia sicut mortẽ corporalem assumpsit, vt nobis vitam largiretur spiritualem: ita corporalẽ paupertatem sustinuit, vt nobis diuitias spirituales largiretur. Secundum illud. 2. ad Corin. 8. Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniã propter vos egenus factus est, vt illius inopia vos diuites essetis. Tertio, ne sub diuitias haberet, cupiditati eius prædicatio adscriberetur. Vnde Hierony. dicit super Matthæum. Quòd si discipuli eius diuitias habuissent viderentur non causa salutis hominum, sed causa lucri prædicare, & eadem ratio est de Christo. Quartò, vt tãto maior virtus diuinitatis eius ostenderetur, quantò per paupertatẽ videbatur abiectior. Vnde dicitur in quodã sermone Ephesini Concilij: Omnia paupera, & vilia elegit, omnia mediocria, & plurimis obscura, vt diuinitas cognosceretur orbem transformasse terrarum, propterea pauperculam elegit matrem, pauperiorem patriam, egẽs fuit pecunijs: & hoc tibi exponi præsepe.

In illud Matth. 10. nolite possidere, &c.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd superabundantia diuitiarum, & mẽdicitas, vitanda videntur ab his, qui volunt viuere secundũ virtutem, in quãtum occasiones peccandi. Abũdantia namque diuitiarum est superbiendi occasio: mendicitas autem est occasio furandi, & mentiendi, aut etiam periurandi. Quia verò Christus peccati causa non erat, propter hanc causam, ex qua Salomon hoc vitabat, Christo vitanda nó erant. Neque tamẽ quælibet mẽdicitas est furandi, & periurãdi occasio, vt ibidẽ Salomõ subdere videtur, sed sola illa, quæ est cõtraria volũtati, ad quam vitandã homo furatur, & periurat. Sed paupertas voluntaria hoc periculum non habet: & talẽ paupertatem Christus elegit.

Hoc habet formaliter, ca. 27. Mat. super illud. Erãt ibi mulieres to. 9.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cõmuni vita vti, quantum ad victum, & vestitum, potest aliquis non solum diuitias possidendo, sed etiam à mulieribus, & diuitibus necessaria accipiẽdo. Quod etiam circa Christum factum est: dicitur. n. Lucæ. 8. quòd mulieres quædam sequebantur Christum, quæ ministrabãt ei de facultatibus suis. Vt enim Hierony. dicit contra Vigilantium, consuetudinis Iudaicæ fuit, nec ducebatur in culpam more gentis antiquo, vt mulieres de substantia sua victum, atq; vestitũ præceptoribus suis ministrarent. Sed quia hoc scandalũ facere poterat in nationibus, Paulus se abiecisse cõmemorat, Sic ergo communis victus poterat esse sine solicitudine impediente prædicationis officium: nõ autem diuitiarum possessio.

¶ Ad tertium dicendum, quod in eo, qui ex necessitate pauper est, humilitas non multum commendatur: sed in eo qui volũtariè pauper est (sicut fuit Christus) ipsa paupertas est maximæ humilitatis indicium.

DISPVTATIO XXVI.

In tres sectiones distributa.

De ratione, seu statu vitæ, quem Christus in hoc mundo habuit.

IN hac disputatione solum tractandũ est de tẽpore à baptismo Christi, quod dici potest tẽpus prædicationis, ac manifestationis eius. Nã de tẽpore q̃ baptismũ antecessit, in superioribus dictum sat est: hic verò pauca quæcã addemus, prout loci, & materiæ opportunitas postulauerit. Suppo nendũ igitur in primis est, in modo seu ratione vitæ Christi Domino duo posse cõsiderari. Vnũ est id quod ad proprios mores,

Universidad de Deusto
Biblioteca

alterum, quod pertinet ad munus, seu officium, quod ad aliorum vtilitatem exercuit. Quæ duo complexus est Lucas illis verbis Act. 1. *Cœpit Iesus facere, & docere*: & de illis eodem ordine tractat D. Thom. disputabiturq; à nobis. Hic enim de priori parte solum agemus, de posteriori verò quæst. 42. & sequentibus. Deinde supponẽda sunt ea generalia principia, quæ in priori tomo satis probata sunt, scilicet Christum Dominum non potuisse nõ instituere vitam irreprehensibilem, atque honestissimam: imò operatum semper esse quod gratius erat Deo, cuius voluntatem cognoscebat, summaque, ac perfectissima charitate diligebat. Quocirca de interiori animi eius perfectione, & virtutum exercitio nihil fere est quod hoc loco addamus. Quia ex dictis locis, & ex ijs quæ de gratia, & scientia beata, & infusa animæ Christi diximus, constat fuisse veluti in cõtinuo actu, seu exercitatione virtutum, actibus earum semper fine otio, vel interruptione, sibi inuicem succedẽtibus, prout ordini charitatis Dei, & proximorum magis erat consentaneum. Solum ergo dicendum superest de ratione viuẽdi, quam instituit in his rebus externis, quæ ad corporis moderationem, & conuictum humanum pertinent. Nam licet ex prædictis generalibus principijs aperte inferatur in his omnibus elegisse quod pensatis omnibus foret honestius, Deoque gratius, explicandum verò à nobis est, quid illud fuerit, quam vè ob causam ita sit factum.

Act. 1.

SECTIO I.

Cur non instituerit Christus vitam eremiticam, & ab hominum consortio seiunctam.

RAtio dubitandi esse potest, quia hoc genus vitæ est perfectissimum, & aptissimum ad nobiliores actus charitatis exercendos, & familiarius cum Deo agendum, iuxta illud, *Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius*, Oseæ. 2. Propter quod de hoc vitæ genere videtur Christus dixisse, *Optimam partem elegit sibi Maria*; debuit ergo Christus eandem eligere. Dicet fortasse aliquis, hæc habere locum in puris hominibus, qui externis actionibus, vel hominum conuersatione impediri possunt, ne se Diuinis rebus feruenter impẽdant, & interdũ etiã exponi periculo minus honestè operãdi; nõ verò in Christo, cui nihil poterat ad perfectam virtutis rationẽ officere. Sed hoc nõ satisfacit, tũ quia Christus Dominus in modo vitæ suæ nõ solũ quid sibi necessariũ, sed quid etiam nobis futurum esset exemplo, obseruare debuit. Tum etiam quia licet omnia Christi opera ex dignitate personæ habẽrẽt infinitã quandam perfectionẽ, ex se tamen, & ex obiectis vnum præstabat alijs, cúmque non posset omnia simul efficere (neque enim miracula non necessaria fingenda sunt) debuit ea, quæ meliora essent, præstare: huiusmodi autem sunt quæ in vita solitaria exerceri possunt, ergo.

Oseæ. 2.

Luc. 10.

A

B

Dicendum verò est conuenientiùs fuisse, vt Christus Dominus inter homines versaretur, & cum illis vitam communẽ ageret. Hoc est certum, quia ita factum esse constat ex Euangelio: certũ est autẽ Christum id egisse quod magis decebat. Rationem autem reddit D. Thomas. Quia hoc vitæ genus maximè necessarium, vel vtile fuit ad finem Incarnationis, exercẽdumq; munus, ad quod à Patre fuit missus in mundum. Non enim venit solum, vt esset redẽptor hominum, sed etiam doctor, & magister, tum veritatem docendo, tum etiam exemplo, ac doctrina hominum mores cõponẽdo. Quam rationẽ eleganter, ac perspicuè D. Thom. declarat, & in tria capita distinguit. Solum potest obijci, quia hæc ratio ad summum videtur probare de eo tempore, quo Christus prædicauit in mundo. Tunc enim necesse fuit peregrinari inter homines, & facilem se tractabilemque præbere, vt eos ad sui cognitionem, & amorem alliceret at vero de toto tempore vitæ ante baptismum non concludit hæc ratio. Quia tunc priuatam vitam egit, & neque docebat, neque populo concionabatur, ergo non oportuit tunc communem vitam agere. Potuisset quippe more Ioannis Baptistæ prius solitariã, & eremiticam vitam degere: postea verò opportuno tempore homines docere, & ad eum finem cum ipsis vnã conuiuere. Nec dici potest, propter exemplum manssisse etiam illis prioribus annis inter homines: tum quia opera illo tempore facta ita priuata fuerunt, & paucis hominibus cognita,

C

Obiectio.

ta, vt nemini ferè exemplo esse potuerint. Tum quia licèt, solitariam vitam ageret, plurimum posset exemplo suo homines ad similem vitæ rationem, quæ omnium est perfectissima, permouere. Respondetur primo ad ipsummet doctoris munus, quo postea fungendum ei fuit, conduxisse quamplurimum, vt totum prioris vitæ tempus in conspectu, & communi hominum conuictu traduceret, vt compertum esset omnibus nihil ab hominibus didicisse vnquam, nec potuisse nisi diuinitus edoctum admirandam rerum diuinarum scientiam ostendere. Vnde hinc postea mirabantur dicentes, *Quomodo hic literas scit, cum non didicerit?* Ioann. 7. Marc. 6. *Admirabantur in doctrina eius dicentes, Vnde huic hæc omnia, & quæ est sapientia, quæ data est illi, & virtutes tales, quæ per manus eius efficiuntur, Non ne hic est faber, filius Mariæ?* &c. Itaque ipsemet conuictus, & quasi familiaris communicatio, & vulgaris officij, ac vitæ ratio occasio fuit, vt eius doctrina maiorem haberet splendorem, & admirationem. Secundo, non oportuit exordiri solitariam vitam, & ab hominum frequentia, consortioque semotam, cum oporteret cum ijs postea valde familiariter agere, etiam cum publicanis, & peccatoribus, eorum fragilitati quodammodo (in ijs, quæ praua non erant) se se accommodando: tum vt eos ipse à peccatis abduceret: tum vt ipsi maiori cum fiducia ad eum accederent: hæc autem tanta mutatio posset, aut leuitatem indicare animi, aut suspicionem afferre, quod de prioris vitæ perfectione aliquantulum remisisset. Tertiò, magnum, & admirabile eo tempore datum est hominibus humilitatis exemplum, quod maioris esse momenti Christus existimauit, quàm omnem aliam vitæ rationem instituere, quæ hominibus sanctior, & excellentior appareret. Addo etiã decuisse, vt Christus exemplo suo doceret homines temperatè, & sine reprehensione inter homines degere.

Ioan. 7.

Marc. 6.

A

B

Ad rationem ergo dubitandi in principio positam respondet D. Thom. hic ad secundum, perfectius esse illud vitæ genus, quod cum diuina contemplatione coniunctam habet eam actionem, qua aliquis contemplando & docendo, quæ meditatus est, aliis tradit. Et huiusmodi vitæ ratio à Christo est inita, quia licet non semper prædicauerit: semper tamen vitæ suæ modum ad eum finem retulit, & quando munus prædicatoris exercuit, diuinam contemplationem non omisit, non solum interius (vbi nunquam illa caruit) sed etiam exterius, vacando scilicet ab externis functionibus, & ab hominum frequentia se se abducendo. Et hinc patet responsio ad alteram difficultatis partem. Nam in hoc vitæ genere instituendo perfectissimum virtutũ exemplar hominibus Christus præbuit. Nec tamen oportuit exercere semper actus ex obiecto perfectissimos: tum quia debuit humano modo viuere, & operari, perfectio autem humanæ vitæ varietatem quandam actionum necessariò requirit: tum etiam quia non semper est melius operari actum secundum se, seu ex obiecto meliorem, sed eum, qui fini charitatis magis est consentaneus: tum denique quia cùm Christus sit velut exemplar vniuersale omnibus hominibus propositum, operæ pretium fuit, vt omnium virtutum opera in eo elucerent, & (quoad fieri posset) omnes in se hominum conditiones, ætates, & status complecteretur eminentiori quadam ratione, vt omnes in eo haberent quod imitarẽtur. Quam certè ob causam oportuit, vt & actiuam, & contemplatiuam vitam, ita coniungeret, vt interdum eam actionem exerceret, quæ posita est in corporalibus rebus, interdum verò spiritualem; item aliquando vitam ageret in exterioribus vulgarem, & communem: aliquando rursum cœlestem, vt ieiunando quadraginta dies, pernoctando in oratione Dei.

B

C

Hanc denique D. Thomæ doctrinam cõfirmare possumus eleganti Gregorij Nazian. testimonio, quod ipse quidem Basilio præstitit orat. 20. multo tamen verius, ac perfectius Christo quadrat. *Cum solitaria* (inquit ille) *vita, & quæ societate gaudet, vt plurimũ inter se dissiderẽt, ac pugnarẽt, ne vtraque omnino, vel commoda, vel incommoda sua, pura, & immixta haberet: præclare eas inter se reconciliauit, ac permiscuit, vt nec contemplatio cõmunicationis expers esset, nec actio cõtẽplatione careret, sed quemadmodum terra, & mare, ita etiam hæ duæ vitæ commoda sua inter se communicantes ad vnitam Dei gloriam conuerterẽt.* Multaq; similia in eãdẽ sententiã edisserit orat. 21. in Athanasium, vbi inter alia sic scribit. *Sic enim hæc duo, hoc est, tranquillam actionẽ, & actuosam tranquillitatem consociauit, & copulauit; vt persuasum omnibus redderet,*

Greg. Nazian.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ret, monasticæ vitæ professionem, morum potius gravitate, & constantia, quam corporis secessione exprimi, atque insigniri.

SECTIO II.

Vtrum Christus Dominus religiosæ vitæ statum coluerit.

SI nomine vitæ religiosæ intelligamus vitam sanctam, & honestam, eo generalis locutionis genere, quo dixit Iacobus cap. 1. *Religio munda, & immaculata apud Deum, & Patrem hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc seculo*: hoc, inquã, loquendi modo non est locus quæstioni, satis enim constat, Christum sanctissimã duxisse vitam. Si vero ea voce peculiarem illam viuendi rationem, & statum intelligamus, in quo homines ab affectibus terrenarum rerum abstracti Diuino muneri consecrantur paupertatem, castitatem, & obedientiã colentes, hoc sensu pauca possunt certò affirmari, dubitari verò, & inquiri permulta.

Iacob. 1.

Primo igitur de obedientiæ voto, aut professione certum est non habuisse locum in Christo. Quia, ppter dignitatẽ personæ nulli hominũ iure subditus fuit, vt priori tomo ostensum est. Et quamuis prioribus annis subditus fuerit parentibus; postea verò nullũ habuit cui specialiter obediret, nec iure, nec facto, quamuis sacerdotibus, & Principibus Rempublicam gubernantibus iuxta communem legem, & morem obedierit. Secundo certum est, Christum Dominum perpetuam virginitatem seruasse. Hoc est de fide certũ, quia licet in Euangelio in propriis terminis nõ sit expressum; tamen ex tota illius serie satis constat, & vniuersa Ecclesia semper intellexit, & omnes Patres passim prædicant, neque oportet rem satis perspicuam ac manifestam, quam ne hæretici quidem in dubium vnquam vocarunt, latius comprobare. Congruentiæ autem sunt etiam per se notæ, primo quia hæc vitæ ratio est per se excellentior, & ad omnem finem incarnationis, & vitæ Christi magis accõmodata, & officio Doctoris, ac sacerdotis summi aptissimè conueniens. Secundo quia Euangelica puritas maximè decebat Diuinã personã. Tertio propter exemplũ: Prædicaturus enim erat hominibus virginitatis consiliũ, ideóque operæ pretiũ fuit, vt

Perpetua in Christo virginitas.

eos ad amplectendã illam suo exẽplo permoueret. Quo loco adduci possunt omnia, quæ supra agẽtes de virginitate B. Mariæ ex Patribus congessimus, illa enim multò magis in Christo locum habent.

Inquiri tamen consequẽter potest, vtrũ Christus Dominus Deo virginitatẽ suam, & perpetuã castitatem voto consecrarit. Sed de hac re nihil vel in Scriptura sacra, vel in veteribus Patribus scriptũ inuenio D. Tho. quidem. 2.2. q. 88. art. 4. ad. 3. in genere attigit quæstionem, an Christus aliquid vouerit, & id simpliciter negare videtur, quanquam solum dicat, quod Christo secundum se non competebat vouere, duasque huius rei reddit rationes. Prima, quia erat Deus. Secunda, quia voluntatem habebat firmatam, & immobilem in bonos (finis enim voti esse videtur stabilire voluntatem in ea re, quæ Deo promittitur) sed neutra harum rationum cõcludit. Nam quamuis Deus esset, erat etiam homo.

Dubium

D. Thom.

Qua propter mihi non est dubium quin non obstante Diuinitate personæ suæ fuerit capax voti, & obligationis ex illo ortæ. Probatur, quia ratione naturæ, & voluntatis humanæ erat capax proprij dominij, proprijque iuris, & obligationis. Item hac ratione poterat sese obligare homini per veram promissionem, cur non etiam Deo? Nam vnitas personæ Diuinæ in vtraque natura Diuina, & humana non obstabat, quia ea non obstante poterat intercedere vera ratio iustitiæ, & satisfactionis Christi hominis ad Deum (vt in superioribus ostensum est) ergo poterat etiã interuenire promissio, & obligatio eius. Non enim hæc est magis ad alterum, quàm iustitia. Præterea fuit Christus capax præcepti, ergo & voti: Patet consequentia, tum quia votum habet vim cuiusdam particularis legis, tum etiã quia non minus videtur repugnare Deo recipere legẽ à superiore, quàm se obligare superiori, ergo si primum habet locum in Deo propter assumptam naturam secundum non repugnabit illi. Et hæ quidem rationes non solum videntur probare non repugnasse simpliciter votum Christo, eò quòd Deus esset, sed etiam non fuisse indecens, neq; minus conueniens, sicut non fuit indecens habere præceptum neque orare, sacrificium offerre, alioquè actus religionis exercere, ergo neque actus vouendi, & voti obseruatio, qui sunt ex perfectioribus actibus religionis. Et hinc

Christus virginitatis votũ Deo nuncupasse Probabile est.

etiam videtur eneruari altera D. Thomæ ratio. Quia votũ nec solum, nec præcipuè est propter firmandam voluntatem: sed propter offerendum Deo obsequium, cõsecrandamq; & ad nobiliorem ordinem eleuandam ipsam voti materiam. Ac denique, vt actus ex voto factus perfectior sit, quàm sine voto. Et hìc etiam locũ habet argumẽtum factũ de præcepto, quod positum fuit Christo etiam si haberet voluntatẽ firmatam in bono, idemq; facturus esset, etiam si non interueniret præceptum. Quia præceptum non semper ponitur propter inducẽdam, seu firmandam volũtatem: sed per se propter maius obedientiæ bonum.

Ex quo aliqui probabiliter opinantur, sicut Christus habuit præceptum moriendi pro hominibus, ita etiã de eadẽ re votum emisisse. Atque adhoc accõmodant illud Psal. 21. *Vota mea Domino reddam.* Nã Psalmum illum de Christo omnes interpretantur. In eo enim habentur verba illa, quibus Christus in Cruce vsus est, *Deus Deus meus, quare me dereliquisti*, & ita Glossa ibi verba illa de Christo interpretatur: Et quamuis D. Thomas probabiliter dicat Christum ibi esse loquutum in persona suorum mẽbrorum, si tamen propriè, & sine incommodo potest de Christo intelligi, cur non ita interpretabimur? Nam & Hieronymus ibi inter alia inquit, *Vota Christi sunt natiuitas, vel passio, vel mysterium corporis, ac sanguinis eius.* Quæ non possunt vota dici, nisi quatenus voto oblata sunt. Eodẽ ferè modo exponit Augustinus ibi. Basilius verò, & Theodor. addunt, *votum*, ibi propriè significare promissionem. Est ergò probabile Christũ in primo instanti cõceptionis suæ, se voto cõsecrasse Deo ad redimendos homines, & in hunc finem omnes actiones, ac passiones vitæ suæ voto obtulisse, erit igitur etiam probabile perpetuæ virginitatis votũ Deo nuncupasse. Et cõfirmatur tandẽ, quia virginitas per se est amabilis, & digna Christo: ergò & ejus perfectio, ac consecratio. Huc accedit quòd hac ratione voluit Christus, matrẽ suam virginitatẽ vouere: nobis etiã cõsuluit vt idẽ faciamus, quid ergò obstare potest quo minus in hoc ipse præierit exemplo, cũ ad perfectionẽ hoc spectet & nullam imperfectionẽ includat, quæ Christũ deceat? Certè videtur hic dicendi modus habere plurimũ pietatis, ac probabilitatis. Neq; videtur aduersari D. Thomæ, quia ip

Pſal. 21.

Gloſſa.

D. Thom.

Hie.

Auguſt. Baſil. Theodor. Reſponſio. Chriſtus perpetuæ virginitatis votũ Deo nuncupaſſe Probabile eſt.

se solũ videtur docuisse, nõ fuisse eandẽ rationem vouendi in Christo, quæ in nobis est: atq; esse in eo peculiarem causam, ob quã voto non indiguerit, quod rectè probãt rationes eius. An verò de facto vouerit, nec ne, videtur consultò prætermisisse propter rei incertitudinem: quod sanè consilium eligendum nobis est, ne rem nouam, & in certã simpliciter affirmare videamur. Nobis ergò sufficiat Christum à principio castitatem coluisse, eamq; firma, ac stabili voluntate sibi proposuisse, & in diuinum honorẽ, & gloriã retulisse. Vndè fit, vt eminenter habuerit, quidquid perfectionis est in castitate Deo cõsecrata per votum, siuè propriũ, ac formale votũ emiserit, siuè nõ.

Tertiò certũ est, Christũ Dñm pauperta tem seruasse, atq; coluisse. Hoc constat ex historia Euãgelica. Nã Matt. 8. dicitur: *Filius hominis nõ habet vbi caput suum reclinet*, Idem notat Hieron. Matt. 17. in illo facto, quando Christus misit Petrum ad mare, vt afferret vndè solueret tributum: vnde. 2. ad Cor. 8. ait Paulus, *Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est.* Deinde Christus consilium dabat Apostolis suis Matt. 10. *Nolite possidere aurum, neque argentum*, ergò maximè decebat vt quod prædicabat verbo, doceret exemplo. Vnde Matt. 19. dicebat, *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me*, ideſt, imitare me, & statim subiunxit diuitem difficilè posse saluari, & ideò Petrus respondit: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te*, ergò dabat Christus discipulis suis exẽplum paupertatis. Quocirca hæc veritas in genere, & absolutè sumpta de fide est, & tradita in decretis Pontificũ, quos statim referam.

Chriſtus paupertatẽ ſeruauit, & coluit. Matth. 17. 1. Corm. 8. Matth. 10. & 19.

In modo autẽ explicandi hãc paupertatẽ magna controuersia est, quæ (vt multi existimãt) inter summos quoq; Põtifices versatur. Vt verò inteligatur, ponendum est primo, nõ esse sermonẽ de paupertate, quæ excludat excellens illud, & quasi diuinum dominiũ: quod Christus habuit in omnes creaturas ratione hypostaticæ vnionis, de quo in priori tom. disp. 48. sect. 2. latiùs diseruimus: est igitur sermo de paupertate, vt est in vsu hominũ, & dicit carentiam humani dominij, aut vsus liberi earũ rerũ quę corpori necessaria sunt. Secundò ponendũ est non esse quæstionem de tempore vitæ Christi ante baptismũ. Nã de illo iã supe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

riùs satis diximus, victitasse scilicet ex bonis parentum: & fortasse etiam aliquid suo labore, & fabrili arte peperisse. Nec affirmari satis potest, vtrùm aliquid eo tempore, vt proprium possederit, quanquam de bonis immobilibus satis certum videatur, eorum non habuisse dominium, quia neque parentum fuit hæres, neque illis emendis, aut acquirendis nauauit operam. Quod si beatus Ioseph bona aliqua immobilia reliquit, verisimilius est dono illa dedisse Virgini, si ijs ad vitam transigendam indigebat. Cæterarum autem rerum mobilium potuit fortasse Christus habere dominium aliquod, seu proprietatem, licèt etiam fieri potuerit, vt solo vsu contentus sibi à parentibus dato, dominium illis proprietatemque permiserit. Vel credi etiam potest in illa sanctissima Familia Iesu, Mariæ, & Ioseph omnia fuisse communia, seruato tamen ordine. Nam Iosepho commissum erat, vt esset veluti dispensator illius domus, & verisimile est, Christum semper se se vt subditum, inferioremque gessisse: atq; adeò nihil vt proprium toto illo tempore possedisse, ac dispensasse, sed iuxta parentum arbitratum.

Quod genus paupertatis amic baptismum professus sit Christus.

Omisso ergò hoc tempore, de reliquo est controuersia, quod genus paupertatis professus tunc fuerit. Et primo est dubitatio de modo, seu obiecto huius paupertatis, vtrùm scilicet omnium rerum dominiũ à se abdicauerit, solo vsu retento, an proprietatem aliquarum rerum habuerit, vel in particulari, vel in communi: & est quæstio de rebus mobilibus, nam de immobilibus eadem, vel maior ratio est de hoc tempore, quæ de tota vita superiori, & ita de his bonis nulla est controuersia, sed de mobilibus & vsu cõsumptibilibus. Ratio verò difficultatis est, quia Nicolaus. IIII. in c. *exit*, de ver. sign. in sexto, tradit Christum exemplo suo docuisse eam paupertatẽ, quæ omnium rerum proprietate, tàm in communi, quàm in particulari priuat. Vndè sentire videtur, eo tempore non habuisse Christum dominium, neque in particulari, neq; in communi etiam earum rerum quæ vsu consumuntur. At verò Ioannes. XXII. in extrauagantibus, *Ad conditorem*, & *Cum inter nonnullos*, & *Quia quorundam*, de verborum significatione, videtur damnare vt hæreticum, dicere, Christum nullius rei proprium dominium habuisse. De quorum Pontificũ dissensione videri possunt Turrecremat. lib. 2. sum. cap. 112. & Bellarm. lib. 4. de summo Pontifice, cap. 14. & Soto. lib. 4. de iust. quæst. 1. artic. 1. Sed expenamus breuiter primò, quid res habeat inde verò constabit, quid ad prædicta iura respondendum sit. De re igitur ipsa quatuor mihi videntur partim certa, partim verisimilia.

Aliquam proprietatem Christus aliquando habuit.

Primùm est in aliqua parte illius temporis habuisse Christum aliquarum rerum dominium, saltem in communi, idest, simul cum discipulis. Hoc vt minimum docet Ioannes. 12. & colligi potest ex Ioannis. 4. vbi dicitur, *discipulos abisse in ciuitatem, vt cibos emerent*. Et capit. 6. dixit Christus ad Philippum: *Vnde emimus panes, vt manducent hi?* & Matt. 14. dixit: *Non habent necesse ire, date illis vos manducare*, & Ioan. 12. dicitur: *Iudam habuisse loculos, & ea, quæ mittebantur portasse*, & additur ibidem Iudã fuisse *furem & latronem* eò, quòd aliquid ex illis bonis vsurparet. Agebat ergò contra iustitiam, & dominium, quod in ea bona Christus, & alij Apostoli habebant: & capit. 13. cùm Christus dixisset Iudæ, *Quod facis, fac citius*, putarunt discipuli, *quia loculos habebat Iudas, quòd dixisset ei Iesus, Eme ea, quæ opus sunt nobis ad diem festum, aut vt egenis aliquid daret*. Quæ omnia supponunt fuisse aliquarum rerum dominium in collegio Apostolico, cui Christus præerat. Vnde Gregor. Nazianz. orat. 16. in fine. vt exemplo Christi homines ad eroganda eleemosynam inducat, inquit. *Quin memoriter christe crumena, quæ nos ad pauperes alendos exhortatur.* Et Augustin. lib. de mendacio. c. 5. *Videmus & ipsum Dominum habuisse loculos, quo ea, quæ dabantur, mittebantur, vt seruari possent ad vsus pro tempore necessarios.* Similia habet de opere Monachorum capit. 14 & concione. 3. in Psal. 103. & ratione probatur. Quia non poterat Christus non habere vsum aliquarum rerum, & illum habebat liberum, & independentem ab alio, qui omnino esset extra collegium Apostolicum, ergò necesse est, vt vel Christus ipse, vel saltem totum illud collegium haberet talium rerum dominium. Patet consequentia, tum quia dominium nihil aliud est, quam facultas libera vtendi re in omnem vsum. Tum etiam, quia illæ res non habebant alium dominium. Nisi quis fortasse dicat voluisse Christum

Christum, vt vel soli Apostoli haberent illud dominium, vel certè, vt maneret apud eos, à quibus eleemosynas accipiebant, ipsis solum vsum recipientibus, quæ tamen & valdè friuola sunt, & sine fundamento cõficta. Quia hoc neque ad perfectionem spectabat, neque ad moralẽ vsum aliquid referebat: Et hæc est fundamentalis ratio huius veritatis. Quia huiusmodi dominiũ in communi, neque perfectioni, neque eius statui repugnat.

Proprium, particulare rerum dominium posse habere aliquam quæ de Christo habent.

Secundò verisimilius mihi est in aliqua etiam parte illius temporis habuisse Christum dominium aliquarum rerum proprium, & in particulari. Hoc probatur, quia non statim, ac baptizatus fuit, habuit discipulos, quibus cùm in communi viueret, vt eis statim essent omnia communia: sed aliquo tempore saltem breui solus degebat, & quando cœpit habere sectatores, non statim habuit illos stabiles, & perfectionem profitentes. Vnde legimus semel, atque iterum Apostolos vocasse, quia non statim à principio cum eo permanserunt, nec effecerunt vnum veluti corpus politicum, ergò necesse erat, vt eo tempore eorum, quę Christus possidebat, & victum, & vestitum ei donabantur, proprium, ac peculiare haberet dominium, vt eisdem rationibus ostendi potest. Quia tunc habebat liberum vsum illarum rerum, nec potest fingi, apud quem alium earum dominium resideret. Præterea hoc nihil perfectioni derogat, quia pro temporis, & status opportunitate nõ poterat esse alia cõueniens viuendi ratio. Denique hoc ipsum insinuat Ioannes. 12. dicens, cùm hoc non fit per se malum, etiam decuisse, vt in hoc genere paupertatis, & moderati dominij Christus esset hominibus exemplo. Cùm enim Christus esset commune omnium exemplar, & doctor, decuit vt omnibus præberet exẽplum, & ijs, qui perfectam, & ijs, qui minus rigidam paupertatem profiterentur.

Tertiò certum esse debet Christum Dominum aliquâ parte illius temporis, nihil proprium in particulari habuisse: sed ad summum in communi. Hoc sentit vterque Pontifex supra citatus. Et colligitur satis ex locis Euangelij, & alijs coniecturis, & rationibus adductis.

Quartò, an aliquando Christus tam in speciali, quàm in communi omnium rerum proprietate caruerit, dubium, & incertum est. In hoc enim Pontifices dissidere videntur: possumus autem hac vti distinctione. Nam aliud est actu carere huiusmodi rerum dominio: aliud verò etiam professione, seu proposito, vel (vt ita dicam) etiam aptitudine. Priori modo dubitari non potest, quin Christus Dominus aliquando caruerit dominio rerum omniũ tàm in communi, quàm in particulari, vt fortasse cum dicebat. *Filius hominis non habet vbi caput suum reclinet*, vel quando. *Mulieres cum sequebantur ministrates ei ex facultatibus suis*. Luc. 8. Quòd si dicas tunc saltẽ habuisse vestes, quibus operiebatur, quarũ dominium non erat apud aliũ: sed apud ipsum, vel saltem apud collegium Apostolicum: dicam certè, saltem eo tempore, quo in Cruce pependit omnium rerũ tẽporaliũ, & vsu, & dominio caruisse. Nã libenter cessit ijs, qui proprias vestes eripuerant. Alij vero ab hac generali propositione excipiant vestes, quibus vtebatur, quòd mihi non displiceat. Nam licèt in Cruce vi priuari potuerit vsu illarum: nõtamen dominio, quòd antea habebat, qualecunq; illud fuerit. Vndè scriptum est. *Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem*. Psal. 21. vbi vox illa *mea* dominiũ indicat. Et hoc satis fuisse videtur, vt Nicolaus dicere potuerit Christũ dedisse nobis perfectissimæ paupertatis exemplum, tàm in cõmuni, quã in particulari. Nã & Chrysost. hom. 17. in 2. epist. ad Corint. explicans illa verba. *Propter nos egenus factus est*, & inquirens, quæ fuerit illa Christi paupertas, respondet fuisse eam, quã in sua passione mõstrauit. Posteriori modo non reperio quod aliquo tempore Christus Dominus hoc genus paupertatis professus sit ita, vt neque in communi, neque in particulari aliquid proprium habere decreuerit. Quod vt declaretur, fingamus Christum paupertatem voto firmasse, & Apostolos votum paupertatis emisisse. Dico ergò nunquam influisse eam vitæ rationẽ, & statum, in quo nihil essent habituri neque in communi, neq; in particulari, nec hanc paupertatem vouisse. Probatur quia in nocte cœnæ Christus habebat loculos; ergò in cõmuni habebat dominium aliquarum rerum (vt Nicolaus fatetur) ergò signum est nũquam antea professum else illum vitæ statũ, qui hoc domi-

Christus aliquando rerũ omniũ dominio caruit.

Matth. 8.

Luc. 8.

Psal. 21.

Nicol. Pa.

Chrysost.

Ni. 21. Pa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nium in communi non admitteret. Nam si aliquando eam rationem viuendi Christus instituisset ab ea nũquã recessisset. Fuisset enim quodãmodo ab inchoato maioris, ac strictioris paupertatis statu decidere: & iuxta hęc possunt intelligi, quæ Ioãnes.22. de Christi paupertate docet, quãquam fundamẽtum eius nobis probare nõ sit necesse. Existimat enim vsum, & dominium nõ distingui in his rebus quæ vsu consumuntur, & inde concludit, si Christus habuit vsum, habuisse etiam dominium. Quæ collectio, si bona esset, non solùm cõcluderet de dominio in communi, sed etiam in speciali. Illud ergò, quod Ioannes assumit, non pertinet ad doctrinam fidei, vndè non est ab eo, vt Pontifice definitum: sed vt à priuato doctore probabiliter existimatũ, atq; idcirco necesse non est, vt illi assentiamus. Veriùs enim est etiam in his rebus inueniri posse facultatem vtendi, quæ verè dominium non sit, & quòd definita sit ad determinatum vsum, semperque à voluntate alteriùs pendeat. Non igitur hac ratione negamus Christum caruisse hoc dominio in cõmuni: sed quia ex Euangelio colligi potest, nunquam eum professum esse huiusmodi paupertatis genus.

In rebus vsu cõsumpti bilibus dominium ab vsu quomodo distinguitur.

Obiectio. Dices, Hoc est perfectiùs: ergò oportuit, vt aliquo tempore illud profiteretur. *Responsio.* Respõdeo primùm satis esse, vt interdum eam paupertatem exercuerit. Quia licèt profiteri hanc paupertatem ad statũ perfectionis pertinere possit, non tamen necesse est, vt ad maiorem perfectionẽ pertineat. Nã pro diuersitate personarum, & statuum interdum ita esse potest, interdum minime. *Alt.4.* Vndè Ioan.22. in hoc sensu definit, non esse statui perfectionis cõtrarium aliquid in cõmuni possidere. Et quidam dicti Fratricelli (qui oppositum docuerunt) vt hæretici damnati fuerunt. Qua propter, cũ Nicolaus indicat: quòd habere loculos aliquid de perfectione diminuit, dicẽs, Christum, cum loculos habuit, sese infirmioribus, minusque perfectis accommodasse, vt omnibus exemplo esset, quidam dicunt non hoc definiisse, sed aliud agendo, vt particularẽ doctorẽ tradidisse. Quod insinuauit Bened. 12. vt colligitur ex directorio inquisitorũ q.12.&.18. Meliùs verò dicitur, Nicolaum solum asseruisse in genere paupertatis minorem, minusque rigidam esse illam, quæ loculos habere permittit: nõ verò inde fit,

A quòd semper pertineat ad maiorem perfectionem simpliciter. Adde quamuis in particulari persona, vel Ecclesiæ cõgregatione ad perfectionis statum pertineat, profiteri paupertatem in communi, vel in particulari: tamen respectu totius Ecclesiæ, non pertinere ad perfectionem eius, vt non habeat bona cõmunia, id est, vt ea bona, quibus aluntur membra eius, non sint sub dominio saltem ipsius corporis Ecclesiæ. Vndè primitiua Ecclesia, quæ videtur professa statum perfectionis, habebat dominium bonorum in cõmuni. Quia ergò Christus cum Apostolis Ecclesiam inchoabant, necesse fuit, vt ea bona, quæ habebant, essent sub dominio illius corporis. Et ad hũc modũ posset exponi Nicolaus Papa. Nam ibi ait Apostolos abdicasse dominium rerum in particulari, & in cõmuni. Quod nequit intelligi de abdicatione in communi respectu totius Ecclesiæ. Neque enim negari potest, quin eo tempore, quo fidelibus omnia erant communia: ea bona, quibus vtebantur Apostoli, essent sub dominio totius Ecclesiæ, ergò solùm dici possunt abdicasse dominium in communi, communitate aliqua particulari, quæ fuerit specialis congregatio, & pars Ecclesiæ. Sicque dici potest, viuente Christo nihil proprij habuisse collegium Apostolicum, etiam in communi. Quia quidquid habebant, commune erat ipsis, & omnibus fidelibus, seu Christi sectatoribus, & discipulis. Et ita C verissimum est Christum dedisse exemplum omnis perfectæ paupertatis, quæ in Ecclesia esse potest conuenienter.

Ex his constat, quid dicendum sit ad dictorum Pontificum decreta. Vt enim alia omittamus, quæ præsentis disputationis non sunt, quod ad nos pertinet: nulla est inter eos contradictio, quod etiam Ioannes.22. in vltima extrauaganti declarauit. Ioannes enim docuit Christum aliquando habuisse rerum dominium, vel in particulari, vel in communi, & contrarium vt hæreticum damnat: hoc autem Nicolaus non negat. Sed potiùs expresè id admittit, dum declarat Christum habuisse loculos. Non definit autem Ioannes, semper Christum habuisse hoc dominium, quia ex Euangelio colligi non potest, & ipse solum docet, quod in Euangelio continetur, fieri ergò potuit quòd Ioannes non negat, vt aliquando neque in communi, neque

Inter Nic. III. & Ioan. 22. Papas vide Turrecremat. lib. de Christi & paupertate disputat.

neq; in speciali, quicquã Christus habuerit, quanquã hoc multò minus sit certum, quod à Nicolao non expresè asseritur, & explicandum est iuxta superiùs dicta. Sed roget quis vtrum Christus votum prædictæ paupertatis nũcupauerit, sicut D. Thomas de Apostolis probabiliter colligit ex illis verbis: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.* Nam inde videtur haberi, Apostolos hac in re fuisse Christũ imitatos, atque adeò illiũ vt ipsis foret exemplo, idem propositum ostendisse, votoque firmasse. Sed hac in re nihil addendum occurrit ijs, quæ in simili de castitate antea diximus. Nam licèt Medina hic definiat vt certum, Christum huiusmodi votum nõ emisisse: nihil tamen noui affert quod id ostendat, nec D. Thomas cuius sola authoritate, & rationibus ipse nititur, id vt certũ definit vt supra satis explicato reliquimus.

Dubium. D. Thom. *Matt. 19.* *Responsio. Medina.*

Illud sanè certiùs est, siuè Christus paupertatem hanc vouerit, siuè non: libera tamen & spontanea voluntate illam assumpsisse, vt nostram salutem operaretur, nobisque perfectionis exemplo esset. In quo grauiter errauit Armachanus ser.4. qui dixit, Christũ nullius rei dominium, vel proprietatem habuisse, non voluntate sua, sed quia ea conditione accepit à Deo vsum rerum, vt nullam sibi posset appropriare: Tale enim, inquit, accepit dominium, quale Adam in statu innocentiæ: Adã verò hac conditione vsum rerum accepit. Quæ omnia vana sunt, & sine fundamento, & cõtra Paul. 2. ad Cor. 8. dicentem, esse gratiam & beneficiũ Christi, quòd egenus fuerit propter nos. Adhæc Christus voluntarie pro B nobis dolores, passionesque sustinuit, ergò simili voluntate pro nobis pauper factus est. Item Ioan. 6. cũ turbæ illum creare vellent Regem, volũtariè fugit. Deniq; illud, quod de Adamo dicitur, incertũ est, & fortasse non verũ, tamen (quamuis ita esset) Christus non erat subditus illis legibus, & præterea cùm secundũ corpus factus fuerit in similitudinẽ carnis peccati, & quoad hoc non assumpserit perfectiones iustitiæ originalis, consequenter fuit capax dominii, & proprietatis, quæ introducta est, & accommodata statui naturæ lapsæ, & carnis passibilis. Quod ergò Christus non assumpserit hoc dominium politicum & humanum, non ideò fuit quia esset incapax illius, sed quia voluntariè illud à se abdicauit, seu vsurpare noluit.

A Tandem solet circà hãc Christi paupertatem inquiri, an interdum tanta fuerit, vt mendicare cõpulsus sit. Caiet. Matt. 5. negat, Christũ aliquando mendicasse: cuius sententiam sequitur Medina hic, & Castrus lib. 10. aduersus hæres. verbo, mendicitas. Fundamentũ horum authorum solum est, quia non legimus Christum mendicasse. Quãquam enim Ioan. 4. legamus Christũ petijsse à Samaritana potum aquæ, illud verò non fuit propriè mẽdicare, nam illud etiam diuitibus, & nobilioribus interdum euenit. Quin potiùs legimus, Christum mẽdicis, & egenis eleemosynam erogasse: legimus etiam mulieres quasdam Christi sectatrices, suis eum facultatibus aluisse. Addi solet in huius sententiæ cõfirmationem, quod in veteri lege videtur prohibitum mendicare. Deut. 15. *Omnino indigens, & mendicus non erit inter vos.*

Dubium. Caiet. Medina. Cast. *Ioan. 4.* *Deut. 15.*

Contrariam sententiam constantissimè defendit Vvaldẽsis lib. 4. doctrin. fidei antiquæ. c. 3. &. 4. vbi priorem sententiam appellat nimis hæreticã, & Scripturæ, ac veterum doctorũ assertioni contrariam. Sed in hac censura excesit, nisi loquatur iuxta mentẽ eorum hæreticorũ, quos impugnat. Illi enim negabant licere religiosis mendicare, & ideò negabãt, Christũ mendicasse, vt mendicitatẽ damnarent. Et hoc modo hæreticũ est dicere, Christum mendicitate vitasse vt malam, quòd verò re ipsa mendicauerit, nec ne, ad dogmata fidei non spectat. Eandẽ sententiã scilicet Christum mendicasse tenuit Cathar. lib. 2. contra Caiet. & Sixtus Senen. lib. 6. Biblioth. annot. 118. &. 137. & Albertus Pighius lib. 5. contra Erasmũ. Probari autẽ potest, primo quia coniecturæ alterius sententiæ nullius momenti esse videntur. Vt enim omittam interdũ Augustinũ interpretatũ esse, actum illum petẽdi potum à Samarita na, fuisse actum mendicandi. Item, quod alijs placet verbum illud Christi Lucæ. 19. *Zachæe in domo tua oportet me manere*, fuisse quoddã mendicãdi genus: etiãsi demus, scriptũ non esse Christum interdum mendicasse, non propterea sequitur nunquam mendicasse. Quia neque hoc etiam legitur neq; omnia, quæ Christus fecit, vel non fecit scriptis mãdata sunt: deinde ex ijs quæ scripta sunt, coniicimus quæ scripta non sunt. Vt ex eo quòd Christus duodecimo ætatis anno relictis parẽtibus Ierosolymis mansit, piè colligunt Bernardus, & Bonauent.

Vvaldens. *Cathar.* *Sixt. Senen.* *Alb. Pig.* *Augustin.* *Luc. 19.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Bonauen. uentura, illis diebus è mēdicato vixisse: Sic igitur legimus, eo tempore quo Christus prædicauit, aliquando indiguisse vt alienis facultatibus aleretur, vt videre est Luc. 8. non constat autem, neq; est admodū verisimile semper fuisse illi vltro oblatas res omnes necessarias ipso nihil petente, ergo verisimile est interdum sibi necessaria postulasse, quod est mendicare. Explicatur minor, primò quia licèt legamus aliquando mulieres sequētes ipsum, eum suis facultatibus sustentasse: non tamen semper habuit mulieres sectatrices. Nam in principio suæ prædicationis, quando discipulorum delectum habere cœpit, nō est verisimile, statim adhæsisse ei comites fœminas, in eiusque obsequium suas facultates erogasse. Deinde quia Matth. 21. legimus Christum aliquando venientem Bethania Ierosolymam in itinere esuriuisse, & ad arborem fici accessisse, vt inde reficeretur, non ergo tunc aderant fœminæ, quæ ex facultatibus suis illum alerent. Quid ergo prohibet, quominùs similem persæpe passus inopiam, è mendicato sibi subuenerit? Præterea verisimilius videtur Apostolos interdum mendicasse, vt quando missi sunt sine pecuniis, & cæteris rebus, apud Matth. & Luc. vtrobique cap. 10. vt prædicarent, & ab ijs, quos docebant, victum haberent, iuxta illud. *Dignus est operarius mercede sua*, cur ergo non credemus illud etiam interdum fecisse Christum, vt Apostolos suo inflammaret exemplo, & quia actus ille est bonus, & humilitatem præsefert. Neque enim verum est fuisse inter Iudæos mendicare prohibitum. Verbum enim illud Deut. 15. non prohibitionem continet: sed promissionem, promittit enim Deus illis tantam rerum abundantiam, vt nemini mendicare, futurum necesse sit. Quæ promissio sub conditione facta est, quæ ibi statim subiungitur, *si audieris vocem Domini Dei tui*: & ideò non est impleta, quia conditio non est apposita. Vel certè (vt exponit D. Thom. 2 2. quæst. 187. articul. 5. ad. 3.) licet illa sit prohibitio, non tamen sit egenis, ne mendicent: sed diuitibus, ne in subueniendis pauperibus ita sint auari, vt eos cogant mendicare. Quæ expositio videtur magis consentanea textui tum quia ibi non tradebantur promissiones: sed potius præcepta, vel admonitiones quædam ad misericordiam pertinentes. Tum quia statim subiungitur in vulgata, *Non erit mendicus inter vos, vt benedicat tibi Dominus.* Intelligendum autem puto illud non tam fuisse rigorosum præceptum, quam exhortationem ad elargiendas copiosè eleemosynas: tamen, quia id reipsa futurum non erat, subiungitur ibidem. *Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ, & ideo ego præcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo, &c.* vbi nomen *pauperis* mendicum significat, vt constat ex Hebræo, quia eadem vox est vtrobique. Et quia præceptum eleemosynæ (quod statim subiungitur) raro obligat, nisi quando is, qui indiget, petit, non ergo prohibiti erant mendici, qui ibidem futuri esse prædicuntur. Vnde in Euāgelio legimus multos inter Iudæos mendicasse, vt de duobus cæcis Ioan. 9. & Luc. 18. & de alio claudo Act. 3. & de Lazaro Luc. 16. Et hinc facile constat nullius momenti esse coniecturam illam, quod Christus interdum alijs eleemosynā dabat. Hoc enim etiam de Apostolis dici posset & de omnibus ferè, qui paupertatem voluntariam profitentur, quibus frequenter accidit, vt nonnulla, quę mendicando quęsierunt, pauperibus elargiantur. Tandē de Christo rectè intelligitur illud Psal. 39. Ego *autem mendicus sum, & pauper*. Nā psalmum illum de Christo intelligit Paul. ad Hebræ. 9. item illud Psal. 108. *Persecutus est hominem inopē, & mendicum*. Petrus enim Act. 1. exponit persequutorem illum esse Iudam, atq; adeò mendicum fuisse Christum: Et ita etiam ibi interpretatur Hieronymus, Augustinus, Theodoretus, & Arnobius. Basilius etiā in regulis breuiorib. tertegul. 262. ita legit locum illum Paul. 2. ad Cor. 8. *Propter nos mendicus factus est*. Quia verbum Græcum πτωχεύω propriè mendicare significat, quanquā interpretetur, eum posse dici mendicū, quia ex diuite egenus factus est, & similiter alij Patres sentiunt posse *mendicum* exponi, idest, *pauperem, & egenum*, tamen nihil etiam vetat, quod proprie, & in omni rigore intelligatur; & idem est de alijs testimonijs, quæ VValdensis congerit.

Quocirca (si in re incerta iudiciū ferendū est) hæc posterior sententia videtur magis probāda, quia suppositā Christi paupertate, & varijs itineribus, vix fieri potuit, vt nō interdū illi occurrerit necessitas mēdicādi, Præsertim *cū tanta paupertatis fuerit* (vt notat Hiero. Mat. 21.) *& ita nulli*

Matth. 21.

Mat. 10.

Luc. 10.

Deut. 15.

Respōsio Christum aliquando mendicasse probabile. Hieron.

li adulatus sit, vt interdū in vrbe maxima nullum hospitem nullam inuenerit mansionē, & oporuerit eū redire Bethaniam, vt in domo Lazari hospitio reciperetur, quod certè quoddam genus mēdicitatis erat. Atque hactenus de Christi paupertate.

Vltimo loco ex his omnibus facile colligi potest, quid propositæ quæstioni respondendum sit. Nam si loquamur de statu religionis, qui per tria vota essentialia constituitur, manifestè constat Christum Dominum hoc sensu religiosam vitā professum non esse. Quia neque illa tria vota emisit, nec satis constat an aliquod eorum nuncupauerit. Si verò consideremus id quod perfectionis est in statu religionis, & religiosum vocemus eum, qui se totum ab effectu humanarum rerum abstraxit, ac diuino cultui perpetuò, & immobiliter cōsecrauit, sic certū est Christum instituisse vitam habentem excellētiori modo quidquid perfectionis est in vita religiosa seclusis imperfectionibus. Nam status religionis solum est via ad perfectionem, Christus autem nunquam fuit in via perfectionis: sed semper in termino. Rursus alij indigent voto, quo eorum vitæ ratio stabilis, ac firma censeatur: Christo autē Domino sufficiens ad hoc erat deliberata voluntas, firmumque propositum, quia de se erat ita confirmatus in bono, vt semper, quod esset perfectius, facillimè posset operari. His autem alijsque ablatis imperfectionibus, in Christo fuit summa perfectio paupertatis, castitatis, & obedientiæ, ad Deum quidem iure, & facto, ad homines verò saltē vsu, & facto: Nam homini iure subdi non debuit, non propter defectum; sed potius propter personæ maiestatem, & excellentiam. Denique summam habuit perfectionem charitatis, ad quam hæc omnia ordinantur, habuit ergo eminentissimo modo quidquid perfectionis in religiosorum cōuentibus, & in quolibet alio perfectionis statu esse potest.

Christus vt legislator quomodo fuerit.

SECTIO III.

Vtrum Christus vitam austeram agere debuerit, an moderatam.

QVæstio intelligitur de vitæ seueritate in victu, & vestitu, rebusque alijs, quę ad corporis castigationem pertinent. Ratio dubitandi est, quia multis de causis videtur decuisse, vt Christus magis, quàm alij homines, hoc vitæ genus instituerent. Primò, quia eius modi vitæ seueritas maximè est ad hominis perfectionem in statu naturæ lapsæ propter vincendas cupiditates, exercendamque patientiam necessaria, ergo quamuis Christus propter se ipsum non egeret hoc medio ad perfectionē acquirendam: tamen vt homines ad illud amplectēdum alliceret, oportuit vt eo vteretur. Secundò, quia huiusmodi corporis afflictiones sunt ad satisfaciendum Deo pro peccatis aptissimæ, quāuis autē Christus non haberet peccata, pro quibus satisfaceret; tamē tota mortalis eius vita ordinata est ad satisfaciendum pro nostris, ergo, vt non solum ex dignitate personæ, sed etiam ex ipsorum operum proportione, & qualitate magis satisfaceret, decuit vt hanc vitæ rationem assumeret. Tertiò, multum confert hoc seueræ vitæ institutū ad commouendos homines, & persuadendū, quia magnam conciliat sanctitatis opinionem. Et licet non debeat propter hunc finem præcipue fieri; tamen, quando simul sperari hic fructus potest, non est malum: sed potiùs bonum simul illū intēdere. Sed incarnatio, & vita Christi ordinabatur ad docendos, excitandosque homines ad virtutem, & pœnitentiam, ergo propter hunc etiam finem maximè decuit, vt vitæ seueritatem seruaret Christus, & ostenderet: Quæ omnia in Ioanne Baptista confirmari possunt, qui eximia vitæ austeritate est vsus, non quidem propter peccata, quæ cōmiserat, quæ vel nulla, vel exigua fuerūt: sed ne illa committeret, & vt hominibus pœnitentiæ præberet exemplum, sicque sanctitatis exemplo, & opinione, apud homines plurimum valeret, vt testimonium de Christo redderet. Quartò, potest hæc pars suaderi ex facto ipso: nam vita austera nihil aliud esse videtur, quàm vita laboribus, & doloribus plena, & perpetuæ cuidam abiectioni seu corporis mortificationi & cruci subiecta: constat autem ex historia Euangelica, huiusmodi fuisse Christi Domini vitam: ergo.

Dicendum verò est primò, non oportuisse, vt Christus austerū vitæ genus profiteretur. Conclusio hæc est certa, quæ satis probatur, primo ex factis, & verbis ipsius-

Vita Christi cur austera non decuit

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matth. 11. ſuſmet Chriſti. Matt. enim. 11. dixit: *Venit Ioannes non manducans, neque bibens, & dicunt dæmonium habet. Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicunt, ecce homo vorax, & potator vini*, ex quo loco colligũt Sancti Patres, conſultò Chriſtum inſtituiſſe vitam minus ſeueram, ac rigidã, quàm Ioannem, *vt facilius omnes lucrifaceret*, vt dixit Chryſ. hom. 38. in Matt. qui ſubdit. *Illã autẽ viuendi vtã, quæ ieiunio claros effecit, Ioanni omnino poſtea dimiſit; ipſe vero publicanorũ, atq; peccatorũ mẽſas elegit, vt publicanos, & peccatores ſalnaret.* Dicit autẽ *poſtea*, quia, vt paulò antea dexerat, aliquando Chriſtus, *illam quoque vitam confecit, cum quadraginta diebus ieiunauit*. Quod breui tempore fecit, vt duret exemplum: cõmunis autem modus vitæ fuit alius, vt commodius munus ſuum impleret. Et ex eodem etiam loco colligit Irenæus lib. 4. cõtra Hæreſ. c. 51. *Chriſtum ita conuerſatum eſſe cũ hominibus, vt eorum communibus cibis vteretur, & vinũ biberet.* Sed latius hoc proſequitur Auguſt. lib. 16. contr. Fauſt. cap. 31. animaduertens non ideo dictum eſſe, Ioannẽ nec manducaſſe, nec bibiſſe, quia omnino non manducaret, nec biberet: ſed quia vinum, & ſiceram nõ biberet, ſed aquam, nec communibus cibis hominum vteretur: ſed locuſta, & melle ſylueſtri. Vnde rectè concludit de Chriſto dici, *Venit filius hominis manducans, & bibens, eo quod & vino, & illo victu, quo Iudæi vtebantur, vteretur.* Apertius D. Thom. Matt. 11. *dupliciter* (inquit) *homines attrahuntur ad bonam vitam, quidã enim per ſpeciẽ ſanctitatis, alij per viã familiaritatis, Dominus & Ioannes diuiſerunt ſibi duas vias; Ioannes, imò Dominus per Ioannẽ elegit ſibi viam auſteritatis: per ſe elegit viam lenitatis.* Et infra quærit cur ita ſe geſſerit Chriſtus, & tres reddit rationes ſumptas ex fine redẽptionis, quę ibi legi poſsũt. Idẽ in Cathena Matt. 11. vbi Chryſoſtomũ, & Hieronymum citat, & Lucæ. 7. ibi affert Auguſtin. lib. 2. quæſt. Euangel. in. 11. dicentem, Chriſtum vtendo, cum cæteris cibo, & potu lætitiam regni ſignificaſſe. Multa ſimilia habent alij Patres, & expoſitores his locis, Ambroſ. lib. 2. in Lucam. c. 1. Abulẽſ. Matthæi. 11. q. 43. Quinque rationibus confirmat non decuiſſe Chriſtum auſterã vitam agere. Idem Theophylactus, Euthymius, Caietanus, Gagneius, Titelmanus, & alij Matth. 11. vbi Palacios refert Druthmarum dicentem, Dominus ſumens à publicanis corporalem cibũ, vt eis ſpirituale traderet, ideò laxiùs viuebat: idem Albertus Magnus Lucæ. 7. Ianſenius in concordia. c. 47. De veſtitu autẽ cõſtat ex Euãgelio non fuiſſe vſum veſte contexta ex pilis camelorũ, aut zona pellicea, ſicut Ioãnem, ſed alijs, quæ in more eſſent apud Iudæos. Tum quia ſi in hoc aliquid ſingulare Chriſtus egiſſet, non omnes Euangeliſtæ id prætermiſiſſent. Tum etiam, quia veſtis aſpera, & rigida, ac menſa vulgaris, & cõmunis non rectè inter ſe cohærent. Tum etiam, quia ſæpe in Euangelio fit mentio veſtimentorum Chriſti, & indicatur non fuiſſe vnum, & ſimplex: quin etiam fuiſſe ex materia communi, qua reliqui homines vterentur. Hoc patet ex Ioan. 13. *Surgit à cœna, & ponit veſtimenta ſua*, non quidem omnia (vt per ſe conſtat) neque enim nudum manere decebat, pluribus ergo veſtibus induebatur. Quod etiam ex ijs, quæ in paſſione narrantur, euidenter conſtat. Nã Ioan. 19. milites quædam veſtimenta inter ſe diuiſerunt, ſuper tunicam verò inconſutilem ſortem miſerunt, ergo neceſſe eſt fuiſſe veſtes diuerſas. Imò Euthy. his locis, & ſuper Matth. ex prędictis verbis colligit Chriſtum, vt minimum tribus veſtibus vſum fuiſſe, nimirum interiori tunica, ſiue ſubucula, & alio veſtimento, quod ſuper induſium geſtari ſolet, & pallio, quod eſt externum operimentum aliarum veſtium. In quo (vt idem author meminit) non agebat Chriſtus contra conſilium, quod Apoſtolis dederat Matthæ. 10. *Neque duas tunicas, &c.* Quia ibi non agit de pluribus veſtibus diuerſarum rationum, quæ veluti vnum integrum indumentum conſtituunt, ſed de veſtibus mutatorijs eiuſdem rationis. Sicut Ioannes Baptiſta, cùm Luc. 3. dicebat. *Qui habet duas tunicas, det non habenti*, non loquebatur de veſtibus diuerſarum rationum, quæ ſingulæ ad munus ſuum neceſſariæ ſunt, vt homo integre, & decenter veſtiatur: ſed agebat de veſtibus ſuperfluis, & ad eũdem finem confectis. Rurſus ex eiſdem locis colligere licet, quanquam veſtes Chriſti pretioſæ non fuerint (quod aliqui de veſte inconſutili opinati ſunt, non tamen rectè, quia id non decet Chriſtum, qui dixerat *Qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt.*) Licet (inquam) pretioſæ non fuerint, nõ fuiſſe tamen omnino viles, ſed mediocres, & cõmunes. Alioquin non tantam diligentiam adhibuiſſent milites, vt eas partirentur inter ſe ſe, ſortem mittentes, vt nec fieret vlli iniuria, nec inter ſe cõtenderẽt, cui pars melior eſſet tribuenda. Nam (vt rectè notauit Ianſen. cap. 143. concord. & inſinuarunt Theophyl. in Marcum, & Ambroſ. in Lucam) ſuper omnia veſtimenta ſortem miſerũt (vt ex verbis eorũdẽ Euãgeliſtarũ non obſcure colligitur) ſed ſpecialiter ſuper tunicam, quam nullo modo ſcindere voluerunt, ne tota diſſolueretur, & omnino periret. Erat ergo veſtis illa lanea, & iuxta communẽ morẽ illius populi contexta. Vnde notat Iſidorus Peleuſiota lib. 1. Epiſt. 74. ad Cratonem fuiſſe communẽ veſtem, qua vtebantur pauperes Galilæorum, fuit ergo victus, & veſtitus Chriſti cõmunis, & vulgaris. Quòd ſi hoc verũ eſt de illo tempore, quo mundo prædicauit, potiore id iure credendum de priori tẽpore, quo priuatam degebat vitam. Præſertim cum tum temporis vulgarem exerceret artem, & more aliorum exterius viueret. Ratio autem omnium eſt, quã ſupra tetigit Chryſoſ. & hic explicuit D. Tho. art. 2. quia ad finem Incarnationis, ita fuit expediens, vt prędicatione ſua, familiariq; vſu poſſet homines ad ſe allicere. Quam rationem ipſemet Chriſtus reddidit Phariſæis, quando eis calumniantibus, quòd cum publicanis, & peccatoribus manducaret, reſpondit. *Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores.* Mat. 9. Præterea, quia vt dixit Nicolaus. 4. in. c. *Exij qui ſeminat*, de vetborũ ſignificat. cùm Chriſtus omnibus ſit propoſitus in exemplar virtutis, oportuit, vt omnes, & fortes, & infirmi in eo haberent quod imitarentur, atque in illum intuentium nullus poſſet de virtute conſequenda deſperare. Et ideò ſummæ charitatis, atq; adeò, & perfectionis in eo fuit, quod *omnibus omnia fieri voluit, & fratribus aſſimilari, vt miſericors fieret.*

Dico ſecundo, quamuis Chriſtus non egerit exteriorem vitam nimis ſeueram, & rigidam: egit tamen moderatiſsimam, quæ ad ſeueram potius, & auſteram, quàm ad blandam, ac ſuauem propriùs videretur accedere. Hanc concluſionem probant rationes dubitandi in principio poſitæ, & per ſe videtur ſatis clara, & certa. Quia hoc vitæ genus decebat Chriſti perſonam, & grauitatem, præſertim cum vitam perfectam prædicaret, omneſquè delicias aſpernandas doceret. Quod facere expediebat & verbo, & exemplo, vt ex his quæ de paupertate eius dicta ſunt, & de myſterijs infantiæ, & iuuentutis eius liquido cõſtare poteſt. Denique hęc aſſertio ſoluendo difficultates in principio poſitas explicabitur, & confirmabitur melius.

Ad primam ergo rationem reſpondetur ex D. Thom. hic ad. 1. abſtinentiam cibi, & potus, (& idem eſt de cæteris corporis afflictionibus) per ſe non pertinere ad ſalutem, neque ad perfectionẽ virtutis. *Quia regnum Dei non eſt eſca, & potus*, ad Roman. 8. *Sed in æquanimitate tolerandi, quos nec copia ſublleuat, nec deprimit egeſtas*, vt dixit Auguſt. quem D. Tho. citat. Quod vt magis explicetur, aduertendum eſt, moderationem in cibo, & potu, & reliquis, quæ ad corporis cultũ ſpectant, quatenus per eam ſeruatur medium rationis, pertinere, ac neceſſariam eſſe ad virtutem. Quia hoc eſt temperantię obiectũ; quæ virtus per ſe, & in omni ſtatu homini eſt neceſſaria, præſertim in animali corpori viuenti: huiuſmodi autem virtutis obſeruatio non poteſt dici ſeueritas vitæ, ſed moderatio, & temperatio. Alia verò eſt abſtinentia cibi, & potus, & aliarum deliciarum corporis, quæ non ſolum ſuperflua moderatur, ſed etiam ex ijs, quæ temperata cenſetur multa reſpuit, & hæc in tota ſua latitudine dici poteſt pœnitentia: quæ ſi aliquo modo ſit excellens, vel ſupra communem hominum virtutem poteſt dici auſteritas, ſeu ſeueritas vitæ, in qua varij poſſunt eſſe gradus, vt per ſe conſtat. Hæc ergo vitæ auſteritas, ſeu pœnitentia per ſe non eſt neceſſaria ad ſalutem, neque in ſtatu innocentiæ eſſet neceſſaria ad perfectionem virtutis; in ſtatu tamen naturæ lapſæ eſt valde vtilis, & neceſſaria ad perfectionẽ virtutis non propter ſe, ſed propter aliud. Primò ad ſatisfaciendum pro peccatis. Secundò ad frænandã carnis cõcupiſcentiã. Tertiò ad abſtrahendum animum ab effectu terrenarum rerum vt delicijs corporis carens, proprijs, ac ſpiritualibus oblectetur. Quartò ad humilitatis, patientiæ, fortitudinis, & ſimilium virtutum exercitationẽ. Chriſtus ergo Dominus in primis dedit nobis exemplum moderationis, & temperantiæ, quatenus per ſe eſt ad virtutem neceſſaria, quia cùm hæc ſit propter ſe amanda, & obſeruanda, non potuit in Chriſto

Universidad de Deusto
Biblioteca

Austeritas vitæ nõ fuit Christo necessaria.

Christo non esse perfecta. At verò austeritatis, & seueritatis vitæ non fuit ita necessarium vt nobis daret exemplum, quia in eo non erat eadem ratio, & necessitas huius austeritatis quę in nobis est sicut in statu innocentiæ non esset necessaria. Quia quantum pertinet ad animi rectitudinem & perfectum potentiarum omnium ordinem, atque integram subiectionem partis inferioris ad superiorem, Christus habuit plusquam donũ originalis iustitiæ, & impeccabilis fuit, & connaturaliter in omni virtute perfectus, & ideò non indiguit vitæ seueritate, aut pœnitentia propter supra dictos fines; & ideò ex hoc capite non fuit ita necessarium, vt exemplum summę austeritatis, vel seueritatis hominibus præstaret. At verò, quia non solum propter se, sed magna ex parte propter nos plurimũ virtutum actus exercuit, & quia erat doctor, & exemplar hominum, idcirco non omnino prętermisit huius austeritatis opera sed tempore opportuno quędam perfectissima, & eximia illius prębuit exempla: vt cum quadraginta diebus ieiunauit, & cũ circumijt ita docens, vt nõ haberet vbi caput reclinaret, vt Chrysostomus suprà aduertit. Quę tamen exẽpla ita cũ ordinaria, & communi vitæ moderatione coniunxit, vt & pœnitẽtiæ, ac seueritatis vtilitatẽ nobis ostenderet, & suo muneri prædicandi, ac leniter, & familiariter conuersandi cum hominibus, vt eos ad se traheret, non deesset.

Aug. D.Thom. Vita sanctitas, & regula perfectionis non est ex vitæ austeritate pensanda.

Ex quo prętereà intelligi voluit (vt etiã Augustinus, & Diuus Thom. parum anteà citati adnotarunt) quanquam austeritas vitæ multum ad perfectionem conferat, & quodam modo necessaria sit, non tamẽ ab illa sumendam esse regulam perfectionis, ita vt ratio aliqua, seu institutum vitæ religiosæ eò perfectius censendum sit, quò maiorẽ vitæ austeritatẽ profitetur. Quod præter exemplum Christi, & Augustini, & Thomæ authoritatem, ratio etiam conuincit, quia hæc austeritas non est necessaria ad perfectionem propter se, sed vt medium ad virtutem comparandam, præsertim charitatem Dei, & proximi, vt per se constat, & tradit D.Thom. 2.2.q.184.ar.3. & Cassian. quem ipse refert collat. 1. cap. 7. ergo si de hoc medio aliquid remittatur, vel quia charitas Dei, & proximi id postulat, vt accidit Christo, vel quia adhibentur alia media, quæ iudicantur magis necessaria, & oportuniora in aliquo statu, conside-

D.Thom. Cassian.

ratofine, & actionibus eius, quæ non possunt omnia cum summa illa seueritate cõiungi, hominum fragilitate spectata, hæc (inquam) austeritatis diminutio nihil remittet de perfectione status, sed ea nõ obstante tantò poterit esse maior perfectio, quantõ & finis vitæ perfectior, & media ad eum obtinendum magis sunt proportionata. Nam vt Paul. inquit, 1. ad Timoth. 4. *Exercitatio corporalis ad modicum vtilis est, pietas autem ad omnia:* Quem locum licet Chrysost. & Græci aliter interpretentur, tamen Amb. Anselm. D. Tho. Caietan. & alij intelligunt in eo loqui Paulum de corporis afflictione, & castigatione, & nõ quidem eam reijcere vt inutilem, sed eam conferre cum pietate, quæ in Dei cultu, & proximorum beneuolentia, & misericordia posita est & hanc illi præferre, vt meliorem, & vtiliorem. Vnde Anselmus, *Corporalis* (inquit) *exercitatio, quæ est in ieiunijs, Vigilijs, labore manuum, ac multimoda corporis afflictione, parum vtilitatis habet respectu magnæ vtilitatis, quam habet pietas religiosamentis*, & infra. *Exercete ad pietatẽ, idest, compassionem proximorum, & ad operã misericordiæ.* Quod magis explicans D. Thom. inquit, *Exercitatio ieiunij, & in huiusmodi in sua natura non sunt bona, sed pœnalia, & si homo non peccasset, nihil horum fuisset, sed sunt bona medicinalia. Sicut enim rhabarbarũ est bonum, in quantum releuat à cholera, sic & ista, inquantum comprimunt concupiscentias: ergo ad istud modicum sunt vtilia,* & infra. *Quia tantum ad morbum peccati carnalis, non spiritualis, quia aliquãdo propter abstinentiam homo incurrit iracundiam, inanem gloriam, & huiusmodi incurrit, præsert ergo abstinentiæ pietatem, & accipitur hic vtroque modo pro cultu Dei, & misericordia.* Quo adhuc ampliùs exponens Caietan. ait. *Secundum genus proprium corporalis exercitationis in ieiunijs abstinẽtijs, peregrinationibus, cilicijs, & huiusmodi ad modicum vtilis est, quia tantum valet ad domandum corpus proprium, pietas autem ad omnia vtilis est, id est, officia pietatis erga Ecclesiæ membra, & cultus erga Patremfamiliæ domus, quæ est Ecclesia, sunt vtilia ad omnia tam spiritualia, quam temporalia.* Ad eũdem modum intellixit hunc locũ D. Bernardus in appologia ad Gulliel. Abbatem, vbi posquam prædicto modo Paulum expoſuerat, subiungit. *Sicutne illa spiritualia persuades, vt etiam hæc, quæ ex regula*

Caietan.

D.Thom.

Bernardus.

gula habemus, corporalia damnes? Ne quæquam, sed illa oportet agere, & ista non omittere; alioquin cũ aut ista omitti necesse est, aut illa, ista potius omittenda sunt, quàm illa. Quantò enim spiritus corpore melior est, tantò spiritualis, quàm corporalis exercitatio fructuosior. Tu ergo cum de horum obseruatione elatus, alijs eadem non obseruantibus derogas, nõ ne te magis transgressorẽ regulæ indicas, cuius licet minima quædã tenetas, meliora deuitas? de quib⁹ Paulus, Æmulamini, inquit, charismata meliora. Detrahendo quippe fratribus, in quo temetipsum extollis, perdis humilitatem, in quo alios deprimis, charitatem, quæ sunt charismata meliora. Tu, si tuũ corpus multis, ac nimijs laboribus attereris, ac regularibus asperitatibus mortificas membra tua, quæ sunt super terram, bene facis. Sed quid si ille, quem similiter non laborantem dyudicas, modicum quidem habeat de hac, quæ ad modicum est vtilis, corporali videlicet exercitatione, amplius autẽ, quam tu de illa, quæ ad omnia valet, id est pietate? Non potest ergo ex sola vitæ austeritate perfectio mensurari, sed omnia consideranda sunt, præsertim finis, mediaq; omnia, quatenus tali fini sũt magis accõmodata, ita vt nõ vnũ tãtum, aut alterũ mediũ per se consideretur, & cum alio conferatur, sed vniuersa mediorũ, & videndi ratio. Nam interdũ, quod de corporali austeritate remittitur, alijs laboribus compensatur, & præsertim omnium spiritualiũ affectuũ deligẽti, ac cõtinua moderatione, & omniũ humanarum dignitatũ, & honorũ abdicatione, ac deniq; integra voluntatis renuntiatione, quę ad perfectionẽ obtinẽdam maximè cõfert. Nam vt elegãter dixit Ioannes. 22. in extrauaganti, *Quorũdã* de verborum significatione. *Magna quidẽ paupertas: sed integritas maius bonũ est, sed obedientia maximũ si custodiatur illæsa. Nã prima rebus, secũda carni, tertia verò menti donatur, & animo.* Vnde fit, cûm corporis castigatio ad castitatẽ per se, & vi sua referatur, nõ posse inter maxima bona ad perfectionẽ cõducentia annumerari: sed mediũ locũ tenere. Ac propterea Christus Dñs prima ac præcipua exẽpla vitę suæ in virtute obedientiæ cõstituit: deinde in operibus pietatis, & hominũ cõuersione, & ijs omnibus adiũxit aliquã vitæ seueritatẽ, docẽs hãc etiãesse necessariã, sed in ea mẽsura, quę suo muneri expediret.

Ioan. 22. in extrauag.

Vnde ad secundã rationẽ in principio positã respondetur, Christũ munus redẽptoris cũ munere doctoris coniunxisse, & vtriq; omni ex parte satisfeciſſe, & ideò assumpsisse omnes dolores, & afflictiones corporis, quę secundũ perfectã æqualitatem, & proportionẽ ad satisfaciendũ pro nobis, satis, superq; essent, eam autẽ vitæ seueritatẽ, quæ ad perficiendũ prædicatoris munus accõmodata nõ erat, omisisse. Addere prætereà possumus austeritatẽ vitæ, & castigationẽ corporis nõ consistere solũ ijs in rebus, quę manifestè, & in hominũ cõspectu fiunt. Multa enim occultè, ac secretò fieri solẽt, quibus corpus castigatur, & affligitur, vt secreta verberatio, cilicium, humiq; cubatio, & alia id genus, quis autẽ scire potest, vtrũm Christus Dñs sæpe his modis carnẽ suam occulte afflixerit, vt magis ac magis pro nostris sceleribus satisfaceret? Ego quidẽ nõ dubito, quin sæpe cũ in oratione Dei dies, nocteſq; cõsumeret, peccata nostra defleret, pro eisque cõtristaretur. Quia charitas Dei, & hominũ illũ vrgebat. An verò alijs modis supradictis vsus fuerit ad affligendum carnẽ suam, & satisfaciendum pro nobis, quia neque scriptum inuenio, neq; ad modum necessariũ apparet, affirmare non audeo, quãquam neq; indecẽs neque incredibile mihi esse videatur.

Corpus suũ quomodo Christus afflixerit.

Ad tertiũ, & simul ad exemplũ de Ioãne Baptista respondetur cum Chry. hom. 38. in Matt. Vbi de hoc argumẽto multa eleganter disputat, & primũ inquit. *Ioannes præter vitæ sanctimoniã nihil aliud magni ostendit, quia nullã fecit signum, Christus verò signorum, atq; miraculorum testimonio claruit, & ideò aliã viuendi viã Ioanni dimittens, ipse publicanorũ, atque peccatorum mensas elegit, vt publicanos, atq; peccatores saluaret.* Secundo ait Ioannem, & Christũ venatorum more diuersis, & quasi contrarijs vijs incessisse, vt homines caperent. *Nam quoniã vniuersum pene genus humanũ maximè ieiunãtes solet admirari, & duritiã viuẽdi nimiũ approbare, ideò à teneris vnguiculis dispẽsatione diuina duriter vixit Ioannes, vt ad credendũ verbis suis populi ducerẽtur, Christus verò licet hanc viã ipse cõfecerit, cũ quadraginta diebꝰ ieiunauit, & cũ circumijt, ita docẽs, vt nõ haberet, vbi caput reclinaret, sed tamẽ etiã alteram præparauit, vt facilius, omnes lucrifaceret, & vt Iudæi nullã haberẽt*

Chry. Christus, & Ioannes in eligẽdo vitæ genere diuersi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

excusationem si seueritas Ioannis triſtis, & grauis videbatur, cur Ieſum edentem, & bibentem repulerint. Vnde concludit eadem fuiſſe vtriuſque ſtudia, & ſi ſpecie tenus contraria videantur. Nam à ſumma concordia diuerſas iniere vias, quæ tamen ad vnum exitum omnino perducerent. Hæc in ſententia, & ferè ad verbum Chry. quę valde notanda ſunt ijs, qui diuerſa ſtudia virtutis, ac religionis profitentur, vt intelligant ad eundem terminum tendere omnia, & quamuis in exteriori cultu diuerſa, & quaſi cõtraria ſint, re tamen vera ſummam inter ſe habere, & poſſe, & debere concordiam.

Ad quartum reſpondetur, cùm de vitæ auſteritate agitur, non eſſe ſermonem de his laboribus, qui in actionibus miſericordiæ circa proximos inueniuntur: neque de ea difficultate aut labore, quem in diuturna oratione, aut contemplatione corpus pati ſolet: neque etiam de iniurijs & doloribus, quos ab alijs Chriſtus paſſus eſt, neque de paupertate vitæ, & alijs huiuſmodi, quæ proprias habent conſiderationes. Sed eſt ſermo de dura & rigida viuendi ratione, in modo tractãdi corpus proprium, eiuſque neceſsitatibus ſubueniẽdi, vel illud moderandi, aut caſtigãdi. Vnde ſi hæc omnia, quæ commemorauimus, ſimul in Chriſto Domino conſiderentur, non eſt dubium quin eius vita fuerit aſperrima, quia ex illis omnibus ſimul ſumptis non coaleſcit (vt ita dicã) vita auſtera, ſed vita ſanctiſsima & ſtudioſiſsima, & in ſe complectẽs perfectum exemplar omnium virtutum. Auſteritas autem vitæ non hæc complectitur, ſed quandam partem, vt diximus, pertinentem ad voluntariam corporis caſtigationem & illam non omnem, ſed quæ in exteriori viuendi ratione ac modo tractãdi proprium corpus poſita eſt. Et hoc modo dicimus, eſſque omnino certum, non paſſum fuiſſe Chriſtum ſummam auſteritatẽ, ſed cum ea moderatione, quæ ad munus Redemptoris, & Doctoris maximè congruebat.

Dubium. Ex ijs verò, quæ in hac ſectione diſputauimus, facilè expediri poteſt breuis quędam dubitatio huic ſanè loco nõ importuna. Vtrùm ſcilicet Chriſtus Dñs nudis pedibus inceſſerit. Nõnulli enim ita exiſtimarunt, *Bonau.* Bonauent. opuſ. ſeu epiſt. hac de re, quę habetur tom. 1. opuſc. Lyranus Ioan. 1. & Replicator Mar. 1. Abu. q. 68. in 3. c. Matt. & q. 49. in. 20. c. Exo. & videtur eſſe ſentẽtia. Hier. epi. 72. ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis, vbi ſic habet *Moyſes, & Ieſus Naue nudis in ſanctã terrã pedibus iubẽtur incedere, & diſcipuli ſine calceamentorũ onere, & vinculis pelliũ ad prædicationẽ noui Euãgely deſtinãtur, & milites veſtimẽtis Ieſu ſorte diuiſis, caligas nõ habuere, quas tolleret, nec enim habere poterat Dñs quod prohibuerat ſeruis.* Quibus verbis etiã fundamenta huius ſententię indicat. Primum eſt, quòd Chriſtus mittens diſcipulos ad prędicandum conſuluit, vel iuſsit, ne calceamẽta portarent Luc. 9. & Matt. 10. Quod interpretans Chryſoſt. hom. 9. ſuper epiſt. ad Philip. ad literã intelligit fuiſſe præceptum, quod Chriſtus eo tempore diſcipulis ſuis impoſuit, quamquam illud poſtea in nocte cœnæ reuocaueric, quãdo dixit Apoſtolis. *Quãdo miſi vos ſine ſaculo & pera, & calceamentis, nunquid ali quid defuit vobis? ſed nunc qui habet ſaccum, tollat ſimiliter & peram*, Luc. 22. quod eodem modo intelligit Auguſt. 21. cont. Fauſt. c. 67. Secundũ, quia quando Chriſtus eſt crucifixus, nudatus eſt veſtibus, non calceis. Tertium addi poteſt, quia Magdalena lauit pedes Ieſu in domo Phariſæi Luc. 7. quod non potuiſſet cõmode fieri, niſi Chriſtus nudis pedibus eſſet.

Reſpondet. ad 2. vra Replicat. Abulen. Hieron.

Luc. 22. Auguſt.

Cęterùm cõtraria ſententia probabilior eſt, quam amplectũtur Burgẽſis Mar. 1. addition. 1. Caiet. Luc. 3. Ianſenius in cõcordia, cap. 55. & Franciſcus Toletus Ioan. 1. annot. 65. & eſt ſententia D. Aug. ſer. 42. de ſanctis, vbi metaphoricè exponẽs illud verbũ Chriſti, *Neque calceamenta*, de mortuis operibus, ſubdit, *Nã de ijs calceamentis quibus calceati ambulamus, cõſolatur me idẽ Dñs meus. Si enim ipſe calceatus nõ eſſet, nõ de illo Ioannes diceret, Nõ ſum dignus ſoluere corrigiã calceamentorum.* Quibus verbis vnum fundamentum huius ſententiæ indicat ſumptum ex dictis verbis Ioannis, quæ videtur ſupponere Chriſtum vſum fuiſſe calceis, quãquam hęc verba multi exiſtimant dicta fuiſſe permodũ prouerbij, quo voluit Ioãnes dicere ſe eſſe indignũ, vt vel in miniſterio viliſsimo Chriſto famularetur. Quæ quidem interpretatio probabilis eſt, ſed nõ ſatisfacit, quia licet verũ ſit Ioãnẽ, id ſignificare voluiſſe, probabilius

Reſpon. ad Chriſtum calceatum fuiſſe. Burgen. Caiet. Ianſen. Franc. Tole. Aug.

babilius tamen eſt vſum fuiſſe verbis, & modo dicendi, quæ in omni veritate, & proprietate Chriſto poſſent adaptari. Deinde ſi id erat prouerbium illius gentis, ſignũ eſt omnibus commune, ac vulgare fuiſſe vti calceis, ergo veriſimilius eſt Chriſtũ etiam illis fuiſſe vſum. Dici præterea poteſt verbis Ioãnis, tunc Chriſtũ inceſsiſſe calceatũ quod nemo certè negare poteſt, quia illo tempore neque muneri, neq; modo viuendi Chriſti aliud expediebat, credi tamen poſſe, poſtquam prædicare incepit, calceos abiecille. Contra hoc tamen eſt potiſsima coniectura huius opinionis, quia oſtenſum eſt, Chriſtum etiam tempore prædicationis ſuæ vſum fuiſſe communi modo viuendi in victu, & veſtitu, ergo etiam in calceorum vſu reliquis ſimilis fuit. Patet conſequentia, quia eſt eadem ratio, vel fortaſſe maior. Quia nudis pedibus ambulare magna pars eſt auſteritatis vitæ, & præſertim in terra aſpera, & calidiori, qualis eſt Iudæa, per quam aſsidue diſcurrebat, & peregrinabatur. Et confirmatur, nam prophetæ non incedebant nudis pedibus, vt colligi poteſt ex Iſai. 20. vbi ad commouendum populum, & aliquod ſupplicium indicandum dixit Deus ad Iſaiam, *Vade, & tolle calceamenta tua de pedibus tuis*, ergo cũ hoc non fuerit moris apud Iudæos, & Chriſtus ſtuduerit ſe ſe in exterioribus communi modo accommodare, non eſt credibile in hoc ſolo fuiſſe ſingularem, præſertim cùm Euangeliſtæ nullam huius rigoris mentionem faciant, quę nõ videretur omittenda, eò quòd eſſet inuſitata, notatuque digniſsima.

Reſpõſio ad argumẽta in oppoſitum. Auguſt. Hieron.

Neque obſtant alterius ſententiæ fundamenta. Ad. 1. enim (vt omittamus metaphoricas expoſitiones. Auguſt. ſupra dicto ſerm. & lib. 2. de conſenſu Euangel. cap. 30. quas etiam attigit Hieron. Epiſt. 24.) dicendum eſt, ſiue illud fuerit conſilium, ſiue præceptum, ſiue temporale, ſiue perpetuum, non fuiſſe ſenſum verborum Chriſti inſtruere diſcipulos, vt nudis omnino pedibus incederent, ſed vel, vt ſecum non ferrent duplicia calceamenta, & mutatorias, ſicut ſupra explicuimus prohibuiſſe duas tunicas, & ita exponunt Burgenſ. & Caiet. Matth. 10. in idem ferè incidit, quod alij dicunt ſolum eſſe illo modo dicendi prohibitam nimiam curam, & ſolicitudinem earum rerum, quæ corporis commoditati inſeruiunt. Sicut cùm ibidem dicitur *Neminem ſalutaueritis in via*, nõ ſignificatur id, quòd litera præſeferre videtur, ſed illo modo dicendi ſignificata eſt diligentia, & ſolicitudo, quam in ſuo exercendo munere prædicatores Euangelici adhibere debent. Vel certè melius intelligitur, Chriſtum dixiſſe diſcipulis, vt ſine calceis illud iter agerent: tum quia (ſi proprietas literæ retineri poteſt) non eſt cur ad alios ſenſus diuertamus. Tum etiam, quia Luc. 22. iterum dixit illis, *Quando miſi vos ſine ſacculo, & pera, & calceamentis.* At verò licet eos miſerit ſine calceis, non inde fit, vt nudis pedibus ambulauerint, ſed (vt Marcus. c. 6. expreſsè dicit) *calceati ſandalys*, quę hoc differunt à calceis, quod non cooperiunt totum pedem. Sed ſuperiorem partẽ relinquunt apertam. Quod ſignificat Aug. libr. 2. de conſenſu Euang. cap. 30.

Luc. 22. Marc. 6.

Aug.

Quòd ſi quæras, cur Chriſto curæ fuerit vt diſcipuli potius ſandalijs calceati incederent, quam calceis Auguſtinus varias rationes affert allegoricas, & inter alias hæc reddi poteſt, Chriſtũ ſignificare voluiſſe ſolum neceſſaria ferenda eſſe, ſandalia autẽ cum plantã pedis muniant, humanæ neceſsitati præciſe ſubueniunt, quod autem ſuperior pedis pars tecta ſit, potius cõmoditatis cuiuſdam, quam neceſsitatis eſſe videtur. Sed fortaſſe literalis ratio eſt, quia Iudææ incolę præſertim pauperes ſandalijs frequentiũs vterentur: ad iter verò agendum ſandalia cum calceis cõmutarent. Voluit autẽ Chriſtus diſcipulos ſuos etiam in via vti ſandalijs, vt ſignificaret nullo ipſis apparatu, vel ſumptu opus eſſe, neque aliter in via, quam in vrbe, cum ſe comitarentur, inſtructos ire oportere. Ita reſpondet Ianſenius. Sed quia hæc tantum eſt coniectura, potuit etiam è contrario accidere, vt iter agentes ſandalijs vterentur propter maiorem facilitatem, & agilitatem, ſicut noſtrates homines, vulgares nimirũ, ac plebei, in itinere quidẽ ſculponeis: in oppidis autẽ, & vrbibus calceis vti cernimus. Voluit ergo Chriſtus, vt nullum aliud calceamentum præter id, quo in itinere vſuri eſſent, ſecum adferrent, & hoc modo hęc reſpõſio incidit in expoſitionem Caietani, eamque magis explicat.

Diſcipuli Chriſti calceati ſandalys cur incedere ruſſ.

Ianſen.

Ex hac verò doctrina, colligunt multi Chriſtum tempore prædicationis vſum fuiſſe ſandalijs, & non calceis: Ita ſentiunt Ianſenius, & Toletus ſuprà. Tum propter hoc conſilium, quod Apoſtolis dedit, *Toleius.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Marc.6. Luc.7.

& eorum vsum, quē Marcus refert. Tum ex illo facto Magdalenæ. Nam si Christi pedes non erant superius cooperti, facilè poterant à Magdalena lacrymis irrigari. Præterea quia Apostoli post Christi Ascensionem dicuntur vsi fuisse sandalijs. Quod in xta lectionem Græcam colligi potest ex Actor. 12. vbi dixit Angelus Petro, *calcea te caligas tuas.* Græcè enim legimus *sandalia*, vbi Chryso. & alij Græci ita exponūt, & glossa ordinaria. Vnde fertur Romæ seruari quoddā Petri sandalium, & aliud B. Andreæ fertur esse in Hispania in ciuitate Ouetensi, & ita de Apostolis opinantur Abule. Matt. 10. q. 60. & 83. & Diony. Carthusianus ibidem. Et eundem fuisse vsum priscorum Christianorum colligi potest ex Tert. libr. de pallio. c. 5. & clarius ex Clemen. Alexan. lib. 2. pedagogi c. 11. ergo verisimile est, Christum illis etiam fuisse vsum. Quæ cōiecturæ probant quidem fieri potuisse, vt Christus interdum sandalijs vteretur, præsertim si illorum vsus erat in more Iudæorū, quod verò nunquam vsus fuerit calceis, non satis probant. Nam si illi quoque erant in vsu, cur non etiam fieri potuit, vt illis interdū vteretur: cum communi vsui se accomodauerit, sicut diximus. Nihil ergo de hoc affirmari certo potest.

Chryso. Glo. Ord.

Abulens. Carthus.

Tertul. Cle. Alex.

Ad secundam ergo coniecturā Hieronymi respondetur, vel milites crucifigentes Christū contempsisse calceos, vel sandalia, quod nullius essent valoris, vel certè nomine vestimentorum comprehendi potuisse, ita enim vulgari more loquimur.

Ad. 3. de Magdalena, iam responsum est, C si verum est Christū vsum fuisse sandalijs. Alij verò respondent morem fuisse veteribus, (quoniam in stragulis accumbebant in conuiuijs) discalciari vt discūberēt, ne sorte calceorum sordibus pretiosa lectorū stragula inquinarentur. De quo multa cōgerit Dion. Lambinus in Scholijs Oratij. satyra vltima lib. 2. & Gullielmus Philander super Vitruuiū. lib. 6. c. 5. Et fortasse hac de causa dictum est Iudæis Exod. 12. vt māducaturi agnum calceamenta haberent in pedibus, quia nimirum in conuiuijs sine calceis accumbere solerent, sed de hac re hactenus.

Accubitus veterum in mensis qualis.

Diony. Lam.

Guill. Phil. Exod. 12.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm Christus in hac vita secundum legem conuersatus fuerit.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd Christus non fuerit conuersatus secundùm legem. Lex enim præcipiebat vt nihil operis in sabbatho fieret: sicut Deus die septimo requieuit ab omni opere, quod patrarat. Sed ipse in sabbatho curauit hominem, & ei mandauit, vt tolleret lectum suum, ergo videtur, quòd non fuerit secundum legem conuersatus. ¶ 2. Præterea. Eadem Christus fecit, & docuit, secundum illud Act. 1. Cœpit Iesus facere, & docere. Sed ipse Matth. 15. docuit, quod omne quod intrat in os, non coinquinat hominem, quod est contra præceptum legis, quæ per esum, & contractum quorundam animalium dicebat hominem immundum fieri, vt patet Leuit. 11. Ergo videtur, quòd ipse non fuerit secundum legem conuersatus. ¶ 3. Præterea, idem iudicium videtur esse facientis, & consentientis: secundum illud Rom. 1. Non solùm illi qui faciunt, sed & qui consentiunt facientibus. Sed Christus consensit discipulis suis soluentibus legem, in hoc quod sabbatho spicas vellebant, excusando eos: vt habetur Matt. 12. Ergo videtur quod Christus non conuersatus fuerit secundum legem. ¶ Sed cōtra est, q̄ dicitur Matt. 5. Nolite putare quoniā veni soluere legem, aut prophetas. Quod exponens Chrys. dicit. Legē impleuit, primo quidem nihil transgrediendo legalium, secundò iustificando per fidem, quod lex per literam facere non valebat.

Rom. 16. in Matth. hom. 2. post princ. tom. 2.

¶ Respondeo dicendum, quòd Christus in omnibus secundum legis præcepta conuersatus est. In cuius signum etiam voluit circuncidi: circuncisio enim est quædam protestatio legis implendæ: secundum illud Galat. 5. Testificor omni homini circuncidenti se, quoniam debitor est vniuersæ legis faciendæ.

ciendæ. Voluit autem Christus secundum legem conuersari: primò quidem, vt legē veterem approbaret. Secūdó, vt eā obseruando, in seipso consummaret, & terminaret, ostendens, quod ad ipsum erat ordinata. Tertiò, vt Iudæis occasionem calumniandi subtraheret. Quartò, vt homines à seruitute legis liberaret: secundum illud Gala. 4. Misit Deus filium suum factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant redimeret.

Ad primum ergo dicendum, quod Dñs super hoc se excusat à transgressione legis tripliciter. Vno quidem modo, quia per præceptum de sanctificatione sabbathi, non interdicitur opus diuinū, B sed opus humanum: quāuis enim Deus die septimo cessauerit à nouis creaturis condendis, semper tamen operatur in rerum conseruatione, & gubernatione. Quod autem Christus miracula faciebat erat operis diuini. Vnde ipse dicit Ioan. 5. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Secundò excusat se per hoc, quod illo præcepto non prohibentur opera, quæ sunt de necessitate salutis etiam corporalis. Vnde ipse dicit. Luc. 13. Vnusquisque vestrū sabbatho non soluit bouem suum, aut asinum à præsepio, & ducit adæquare? Et infrà. 14. Cuius vestrum asinus, aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illū die sabbathi? Manifestū est autem, quod opera miraculorū, quæ Christus faciebat, ad salutem corporis, & animæ pertinebant. Tertió, quia illo præcepto non prohibentur opera, quæ pertinent ad Dei cultum. Vnde dicitur Matt. 12. An non legistis in lege, quia sabbathis sacerdotes in tēplo sabbathū violant, & sine crimine sunt? & Ioan. 7. dicitur, quod circūcisionē accipit homo in sabbatho. Quod autem Christus paralytico mandauit, vt lectum suum sabbatho portaret, ad cultum Dei pertinebat, id est ad laudē virtutis diuinæ.

A Et sic patet, quod sabbathum non soluebat, quamuis hoc ei Iudæi falso obijcerent, dicētes Ioan. 9. Nó est hic homo á Deo, qui sabbathum non custodit.

¶ Ad secūdum dicendū, quod Christus voluit ostēdere per illa verba, quod homo nó redditur immūdus secundū animā ex vsu ciborū quorūcunq; secundū suā naturā, sed solū secundū quandā significationē: quod autē in lege quidā cibi dicūtur, immūdi, hoc est per quandā significationem. Vnde Aug. dicit contra Faustum: Si de porco, & agno requiratur, vtrum natura mundus est, dicimus, quia omnis creatura Dei bona est, quadā vero significatione agnus mundus, porcus immundus est.

lib. 6. c. 7 nō longè à prin. to. 6.

¶ Ad tertiū dicēdū, quod etiā discipuli quādo esurientes, spicas sabbatho vellebant, à trāsgressione legis excusantur, propter necessitatem famis. Sicut & Dauid non fuit trāsgressor legis, quando propter famis necessitatē comedit sanctos panes, quos ei edere nó licebat.

Hic articulus diligenter expositus est superiori tomo disp. 43. sect. 2. dum quæreretur. Vtrum Christus subiectus fuerit alicui legi. Qua propter earundē rerū inutili repetitione lectorimolesti nō erimus. Quod in sequentibus semper obseruabimus.

C

QVAESTIO XLI.

De tentatione Christi, in quatuor articulos diuisa.

De qua Doctores super Matthæum. c. 4.

DEinde considerandum est de tentatione Christi.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primò, vtrùm fuerit cōueniens Christū tentari. ¶ Secundò, de loco tentationis. ¶ Tertió, de tempore. ¶ Quartò, de modo, & ordine tentationis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm cōueniens fuerit Christū tentari.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod Christo tentari nō conueniebat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

2.26 Opu. 60. c. 2. 1. prin.

ueniebat. Tētare enim est experimētū sumere, quod quidē nō fit nisi de re ignota. Sed virtus Christi erat nota etiā dæmonibus: dicitur enim Luc.4. quod non sinebat dæmones loqui: quia sciebant eum esse Christum. Ergo videtur, quod non decuerit Christum tentari. ¶2. Præterea, Christus ad hoc venerat, vt opera diaboli dissolueret: secundum illud Ioannis. 3. In hoc apparuit filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. Sed nō est eiusdē dissoluere opera alicuius, & ea pati. Et ita videtur incoueniens fuisse, quod Christus pateretur se tētari à diabolo. ¶3. Præterea, Triplex est tēptatio, scilicet à carne, à mundo, & à diabolo. Sed Christus nō fuit tētatus nec à carne, nec à mundo. Ergo nec etiā debuit tentari à diabolo. ¶Sed cōtra est, quod dicitur Mat.4. Ductus est Iesus à Spiritu in desertū, vt tētaretur à diabolo. ¶Respondeo dicendum, quod Christus tētari voluit. Primo quidē, vt nobis cōtra tentationes auxilium ferret. Vnde Greg. dicit in hom. Non erat indignum Redēptori nostro, q̄ tētari voluit, qui venerat occidi: Iustum quippe erat, vt sic tētationes nostras suis tētationibus vinceret, sicut mortē nostram venerat sua morte superare. Secundo, propter nostram cautelam, vt nullus quantumcunq; sanctus se æstimet securū, & immunē à tentatione. Vnde, et post baptismū tentari voluit: quia sicut Hilarius dicit super Mat. in sanctificatis nobis maximè diaboli tētamenta grassantur: quia victoria magis est ei exoptata de sanctis. Vnde, & Eccles.2. dicitur. Fili, accedēs ad seruitutē Dei, sta in iustitia, & timore, & præpara animā tuā ad tētationē. ¶Tertio, propter exēplū, vt scilicet nos instrueret qualiter diaboli tētationes vincamus. Vnde Aug. dicit in quarto de Tri. quod Christ⁹ diabolo se tentandū præbuit: vt ad superādas tentationes eius mediator esse, non solùm per adiutoriū, verumetiā per exēplū. ¶Quartò, vt nobis fiduciam de sua misericordia largiretur. Vnde dicitur Heb.4. Non habemus pontificem, qui non possit compati infirmatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.

¶Ad primum ergo dicendū, quod sicut Aug. dicit in.9. de ciui. Dei. Christus tā tū innotuit dæmonibus, quātum voluit: non per id, quod est vita ęterna, sed per quædā tēporalia suæ virtutis effecta: ex quibus quādam coniecturam habebant Christū esse filiū Dei. Sed quia rursus in eo quædā signa humanæ infirmitatis videbant, nō pro certo cognoscebāt eū esse filium Dei, & ideo eum tētare voluit. Et hoc significatur Matt.4. vbi dicitur, q̄ postquām esurijt, accessit tentator ad eum: quia vt Hilar. dicit. Tentare Christum diabolus non fuisset ausus, nisi in eo per esuritionis infirmitatē quæ sūt hominis, recognosceret. Et hoc etiā patet ex ipso modo tētādi, cū dixit, Si filius Dei es. Quod exponens Amb. dicit, Quid sibi vult talis sermonis exordius, nisi quia cognouerat Dei filiū esse venturū, sed venisse per hanc infirmitatem corporis non putabat?

¶Ad secundū dicēdum, quod Christus venerat dissoluere opera diaboli, nō potestatiuè agēdo, sed magis ab eo, & eius mēbris patiendo, vt sic diabolū vinceret iustitia, non potestate, sicut Augustin. dicit. 13. de Trinita. quod diabolus non potētia Dei, sed iustitia superādus fuit. Et ideo circa tentationē Christi cōsiderandū est, quid propria volūtate fecit, & quid à diabolo pass⁹ fuit. Quod enim tentatori se offerret, fuit propriæ volūtatis. Vnde dicitur Matth.4. Ductus est Iesus in desertū à Spiritu, vt tentaretur a diabolo. Quod Greg. intelligendum dicit de Spiritu Sancto: vt scilicet illuc eū Spiritus suus duceret, vbi eum ad tentandū spiritus malignus inueniret.

Rom 16 in fuan. nō long. à prin.

Cano. 3. in Matth. non lōgè à prin.

lib 4. c. 13. aliquātulū à prin. 20. 3.

Cauum. in Matt. nō multū à prin.

Amb. in Luc. lib. 4. med. tit. de 1. Christi.

lib 3. c. 17. in prin. 23.

Hom. 16. in Euang. non lōgè à prin.

ret. Sed à diabolo passus est, vt assumeretur, vel supra pinnaculū templi, vel etiā in mōtem excelsum valde. Nec est mirū (vt Gregor. dicit) si se ab illo permisit in montem duci, qui se pertulit etiā à membris ipsius crucifigi. Intelligitur autē à diabolo assumptus nō quasi ex necessitate: sed quia (vt Origen. dicit super Lucā) sequebatur eum ad tentationē, quasi athleta spōte procedens.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Apostolus dicit, Christum in omnibus tentari voluit absq; peccato. Tentatio autem, quæ est ab hoste, potest esse sine peccato: quia fit per solam exteriorem suggestionem. Tentatio autem, quę est à carne, nōpotest esse sine peccato: quia huiusmodi tentatio fit per delectationē, & cōcupiscentiā. Et sicut Aug. dicit nonnullū peccatū est quādo caro cōcupiscit aduersus spiritū. E ideo Christus tētari voluit ab hoste, sed non à carne.

Hemil. 16. Euan. non longè à principio.

Hemil 31. in Lucam, in prin. 20. 3.

COMMENTARIVS.

RAtiones D. Thom. optimæ, & perspicuæ sunt, atq; ex sanctis Patribus desumptæ quos ipse refert, quibus addi potest Cyprianus serm. de ieiunio, & tentat. Christi, vbi inter alia, inquit. *Voluit sapientia Dei erudiendos informare exemplo, & contra tentamenta proponere documenta, vt videret, & sentiret humana ratio, quam insuperabilis sit, victrixque peccati, si libero moderamine dirigatur.* Addit Chrysost. hom. 13. in Matth. ideò post baptismū tentatū fuisse, *Et nos quisque baptizatorū, si post baptisma maioribus tētationibus vrgeatur, nō turbetur quasi insperatū sibi aliquid obuiauerit.* In hom. verò. 5. imperfecti dicit ideò tentatū esse Christū, postquam testimonio Patris declaratus est filius Dei, vt significaret nobis quādo abrenūtiamus diabolo, & filij Dei per baptismum efficimur, tunc totis nos, & viribus, & impetu agitari à dæmone, quasi à se alienos, & iā Christi milites designatos. Significatum etiam est, inquit Tertullian. libr. de bap. cap. vlt. neminem intentatum regnum Dei consequuturum, simul verò declaratum est, ait idem Tertull. de orat. c. 8. quis sit artifex, & præses tentationum omnium, dataque nobis est virtus ad eum superandum, vt docuit Damas. lib. 2. cap. 20. & in idem redit quod ait Athan. lib. de passione, & cruce Domini non longè à fine, tentatoris vires esse cōfractas, ita vt à sectatoribus Christi concul cari, & ludibrio haberi possit. Quod rectè exposuit Aug. lib. 3. de mirabil. sacræ Scripturæ, cap. 6. dicens, *cum inimicus damnatur, & vincitur, humano generi libertas, & redemptio præparatur. In hoc namque conflictu, dū Satanas supra authorē sceleuare voluit, homo, qui sub eo illuc vsque fuerit, per Domini victoris auxilium vltra ipsum excreuit, & dum contra se fortiorem pugnare nititur, interim ille qui erat infirmior, aduersus eum roboratur.* Ac deniq; eleganter Ambros. lib. 4. in Luc. *ductus est, vt diabolum prouocaret, nam nisi ille tertasset, non mihi iste vicisset. Mysterio, vt illum Adam de exilio liberaret. Exemplo, vt ostenderet nobis diabolum ad meliora tendentibus inuidere, & tunc magis esse cauendum, ne mysterij gratiam deserat mentis infirmitas.*

Tentati cur Christus debuit. Cyprian. Chrysost.

Tertull.

Damas. Athanas. Aug. Ambros.

Sed est hoc loco obseruandum (vt simul solutionem ad. 1. D. Tho. explicemus) alias esse causas, ob quas Christus se tentari permisit, quas citati Patres explicarunt: alias verò, ob quas dæmon Christum tentare ausus est. Alios enim homines potissimum tentat Dæmon, vt ad peccandum inducat, Christum verò nec solum, nec præcipuè eam ob causam aggressus est, sed potissimum, vt exploraret, vtrum verè filius Dei esset. Variis enim modis & suspicatus fuerat, & audierat (inquit Chrys. dicta homil. 5. imperfecti) Christum esse filium Dei, & Saluatorem mundi, ab Angelis in die natiuitatis, à Ioanne, & à Patre in baptismo, aliunde verò signa, & infirmitates veri, ac passibilis corporis in eo conspiciebat, & ideò accessit exploraturus, an esset verè filius Dei. Quod satis indicauit prima interrogatione, *si filius Dei es*, quod omnes expositores intelligunt de filio Dei verò, ac naturali. Nā quod Christus esset filius Dei per gratiā, id est, bonus ac sanctus, dubitare non poterat; cū peccatū nullum, opera autem virtutis innumera in eo conspexisset. Quin etiā declarauit hoc in eo signo, quod ab eo postulauit, *vt lapides isti panes fiāt.* Nam à puro homine, licet sancto nō erat cur huiusmodi signū exigeret, quia certus erat opus illud, nec potuisse fieri humana

Dæmō Christū cur tentauit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

virtute, imo neq; Angelica, neq; ignorabat, homini iusto ex eo, quòd sit filius Dei adoptiuus, nõ statim dari virtutẽ ad similia opera faciendа: de filio autẽ Dei naturali non dubitabat, quin tale miraculum edere posset. Voluit ergo explorare, an esset filius Dei naturalis: & ita exponunt Chryso. Cyprianus & reliqui Patres supra citati. *Chryso. Cypri.*

Ex quo intelligimus primo, dæmonem vsque ad illud tempus nondum agnouisse, Christũ esse verũ Deum, an vero illum postea cognorit, infra disputabimus. Hoc verò facilè credi potest: tum ex hac ipsa tentatione, nam si persuasus esset, Christum esse verum Deum, ac naturalẽ, illũ aggredi ausus non esset. Tum etiam quia vsque ad id tempus nondum Christus fecerat miracula in suæ diuinitatis testimonium, & quamuis multa mirabilia in eius cõceptione, & natiuitate cõtigerant, nõnulla creduntur fuisse dæmoni occultata virtute diuina, vt conceptio ex Virgine sine viro, & fortasse alia similia. Præterea cùm potuerit Deus illa omnia efficere in puro homine, dubitare potuit dæmon, factum ne ita fuisset. Quando verò audiebat, Christum vocari filium Dei, etiam potuit decipi, & existimare solum propter singularem sanctitatem, & beneuolentiam Dei erga illum ita appellari.

Dubium. Quocirca potius potest aliquis inquirere, quomodo potuerit dæmon dubitare, an Christus esset filius Dei naturalis, cùm non dubitaret eum esse verum hominem, & de mysterio vnionis hypostaticæ nihil posset suspicari. *Responsio.* Respondetur (vt omittamus quæstionẽ illã an ex carentia subsistẽtiæ potuerit in hanc suspicionem venire, de qua in priori tomo satis dictum est) eum Amb. lib. 4. in Lucam, & D. Tho. hic cognouisse dæmonem Dei filiũ esse venturũ, quod intelligere potuit, vel per illã reuelationẽ, quam de Dei Incarnatione habuit, statim ac creatus fuit, cuius occasione, & inuidia peccauit, per quam licet nec tempus, nec modum nec causam humanę redẽptionis agnouit, habuit tamen notitiam aliquam hypostaticæ vnionis, quam non solum posibilem, sed & futuram esse credidit, & ideò perspectis indicijs, quæ in Christo iam viderat, meritò in suspicionem diuinitatis eius venire potuit. Vel certè cognoscere potuit Deum esse venturum per Scripturas, & oracula Prophetarum, quibus satis apertè prædictum erat Messiã venturũ, & futurum esse verũ Deũ, & hominẽ, vt in principio prioris tomi probatum est. Eas ergo cum intelligeret dæmon, dubitare potuit, an IESVS esset Messias, & consequenter an esset verus Deus. *Amb. D. Thom.* *De Christi diuinitate dubitare dæmon quomodo potuit.* *Obiect.* Dices, si ex Scripturis cognitionem accepisset, non esset verum quod statim addunt Ambrosius, & D. Thom. *Sed venire per hanc infirmitatem corporis nõ putabat.* Quia ijsdẽ Scripturis satis manifestũ erat, Messiam quidem (quamuis verus Deus futurus esset) venturum tamen mortalem, atquè passibilem: ergo dæmon, eò quòd videret Christum passibilem, non dubitaret an esset verus Deus, vt dicti Patres dicunt, sed potius coniungendo signa infirmitatis cum signis maiestatis adduci profectò posset, vt eum Messiam, ac verum Deum esse crederet. *Responsio.* Respondetur hoc argumẽto concludi dæmonem non satis intellexisse Scripturas omnes: neq; omnia illarum mysteria inter se contulisse, vt Christum agnosceret. Quia quamuis dæmon magna vi naturali ad intelligendum polleat: tamen Scripturæ altiori, quo sunt conditæ Spiritu intelligendæ sunt, præsertim propheticæ prædictiones, quę antequam omnino cõpleantur, obscurissimæ sunt. Accedit, quòd dæmon prauo superbiæ, & inuidiæ affectu impediri multum poterat, nec syncerum Scripturæ sensum percalleret, sed de hac rei iterum postea redibit sermo.

Secundò ex dictis intelligitur, hanc tentationem à dæmone fuisse instructam, & ad explorandum, & ad inducendũ ad malum. Quod eleganter dixit suprà Ambrosius. *Artificem diaboli disce versutiam, sic tentat vt exploret, sic explorat, vt tentet.* *Ambr. Tentare quid sit.* Vsus enim est Ambrosius verbo *tẽtandi* in ea significatione magis vulgari, qua in malam partem accipitur, idemque est, quod ad malum inducere, quamuis primaria significatione idem tentare sit, quòd rẽ incognitam explorare, vt D. Thom. etiam notauit. 1. part. q. 114. art. 2. Vnde in Scriptura sacra tentatio vtroquè modo sumitur, vt vulgare est. Ex ijs denique fortasse ortum est, quod August. existimauit lib. 9. de ciuitat. cap. 21. diabolum, qui ad tentandum Christum accesit, fuisse principem dęmonum, eò quòd ad rem grauissimam explorandam venerat. *D. Thom.* *August.*

In solutione ad secundum responsio in forma notanda est, argumentum enim erat. *Christus apparuit vt dissoluat opera Diaboli;* atqui tentatio est opus diaboli; ergo non debuit

buit illi subijci, sed eã impedire potius, ac dissoluere. Dicendum verò est, tentationem posse dici opus Diaboli actiuè (vt sic dicam) ideſt, vt ab illo progreditur, nõ tamen passiuè, vt in homine recipitur. Quia tentari, & pati non est malum, si homo tentationibus resistat, si verò consentiat, malum id est, atque peccatum, quod licet per se, ac proximè sit opus hominis, etiam est opus Diaboli, vt consulentis, & inducentis. Christus ergo præcipuè venit ad dissoluendum illud opus Diaboli, quod est peccatum, non tamen ad tentationes ita dissoluendas, vt omnino non sint, sed vt à nobis vinci possint, & ideò nõ fuit cõtrarium fini eius vt se tentari permiserit, sed potius valde consentaneum, vt victoriam nobis cõtra tẽtationes Dæmonum reportaret, non solum magnitudine potentiæ, sed etiam meritò iustitiæ, vt rectè D. Thomas declarauit in hac solutione ad secundum. *Tentari quo modo nõ sit malum.*

Solutio ad tertium existimari solet difficilis, quoniam in eo D. Thom. ait Christum non potuisse tentari per delectationem, & concupiscentiam carnis, quia hæc non potest esse sine peccato. Quod non videtur verum, quia hæc concupiscentia sæpe est omnino naturalis, & preueniens omnem vsum rationis, & libertatis. Sed hæc difficultas expedita fuit in superiori tomo disput. 34. sect. 2. vbi diximus in nobis posse esse huiusmodi motus sine vlla culpa, etiam veniali, vt aperte probat ratio facta, & tra *Con. Trid.* dit Con. Triden. sess. 6. Quæ res tam clara est, vt D. Thom. de illa dubitare non potuerit. Cum ergo dicit in Christo esse non potuisse huiusmodi tentationis genus, quia non potest esse sine peccato, intelligi potest non simpliciter, sed sub ea conditione, si ab homine præueniri potest, & euitari, & quia à Christo semper vitari poterat, ideò non potuit admitti sine aliqua culpa. Vel secundo potest exponi, vt non sit sensus non posse esse sine peccato, ideſt quin ipsa sit peccatum, sed non posse esse sine aliquo peccato, quod sit veluti origo, & radix eius. Quia hæc tentatio, seu cõcupiscentia ad fomitem pertinet, qui tantum ex originali peccato originem ducit, & ideo interdum quasi per denominationem extrinsecam peccatum appellatur, vt Conc. Tridẽ. *Con. Trid.* supra dixit. Addo etiam huiusmodi motus per se se esse indecentes, & ideò, quamuis vi sua, ac formaliter culpæ non sint, si *Concupiscentia carnis quomodo nõ sine peccato.*

nulla voluntas intercedat, habent tamen quodãmodo materialem turpitudinem cul pæ, & idcirco nullo modo decebat esse in Christo: & sic intelligẽdus etiam est B. Cyprian. qui serm. de tent. Christi hæc scribit. *Honestius cum spiritu, quam tum carne luctamur, quia carnis fœdus complexus exhalãs nebulas, eũ qui sibi adhæserit aliqua ex parte contaminat, nec libidinum morsus quisquã euasit illæsus.* *Cyprian.*

ARTICVLVS II.

Vtrùm Christus in deserto tentari debuerit.

ADquartum sic proceditur. Videtur, quod Christus non debuerit tẽtari in deserto. Christus enim tentari voluit propter exemplum nostrum: vt dictum est. Sed exemplum debet manifeste proponi illis, qui sunt per exemplum informandi. Non ergo debuit in deserto tentari. ¶. 2. Præterea, Chrys. dicit super Matt. quod tunc maximè instat diabolus ad tentandum, cùm viderit solitarios: vnde & in principio mulierem tentauit, sine viro eã inueniens. Et sic videtur per hoc, quod in desertũ iuit, vt tentaretur, quod tentationi se exposuit. Cum ergo eius tentatio sit nostrũ exemplũ, videtur quod etiam alij debeant se ingerere ad tentationes suscipiendas: quod tamen videtur esse periculosum, cum magis tentationũ occasiones vitare debeamus. ¶. 3. Præterea, Matt. 4. ponitur secunda Christi tentatio, quia diabolus Christũ assumpsit in sanctam ciuitatem, & statuit eum super pinnaculũ templi. Quod quidem non erat in deserto. Non ergo tentatus est solum in deserto. ¶ Sed cõtra est, quod dicitur Matt. 1. quod erat Iesus in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur à Satana. 227 *art. præc.* *Hom. 12. in Matt. paulo post princ.* 10.5.

Respõdeo dicendũ quod (sicut dictũ est) Christ' propria volũtate se diabolo exhibuit *Art. præcad.* 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

exhibuit ad tentãdum, ſicut etiam propria volũtate mẽbris eius ſe exhibuit ad occidẽdũ, alioquin diabolus venire ad eum nó auderet. Diabolus autẽ magis attẽtat aliquem, cùm eſt ſolitarius, quia, vt dicitur Eccleſi. 4. ſi quiſpiã præualuerit contra vnũ, duo reſiſtũt ei. Et inde eſt, quòd Chriſtus in deſertũ exiuit, quaſi ad campum certaminis, vt ibi à diabolo tentaretur. Vnde Ambroſ. dicit ſuper Lucam, quòd Chriſtus agebatur in deſertũ conſilio, vt diabolũ prouocaret: nam niſi ille certaſſet, ſcilicet diabolus, non iſte mihi viciſſet, id eſt, Chriſtus. Addit autẽ & alias rationes, dicens hoc Chriſtum feciſſe myſterio, vt Adã de exilio liberaret, qui ſcilicet de Paradiſo in deſertum eiectus eſt: & exemplo, vt oſtenderet nobis diabolũ ad meliora tendentibus inuidere.

Lib 4. in Luc. in fit. de ductu Ieſu in deſertum non longè à fine. to. 5.

B

Ad primũ ergo dicẽdũ, quód Chriſtus proponitur omnibus in exemplũ per fidem, ſecundũ illud Heb. 12. Aſpicientes in Authorem fidei, & conſummatorẽ Ieſum. Fides autem (vt dicitur Romanor. 10.) eſt auditu: non autem ex viſu. Quinimo Ioan. 20. dicitur Beati, qui non viderunt, & crediderunt. Et ideo ad hoc, q̃ tentatio Chriſti eſſet nobis in exemplum, nõ oportuit, quod ab hominibus videretur, ſed ſufficiens fuit quod hominibus narraretur. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod duplex eſt tẽtationis occaſio. Vna quidẽ ex parte hominis, putà cum aliquis ſe peccato propinquum facit, occaſiones peccandi nõ euitans. Et talis occaſio tentationis eſt vitãda, ſicut dictum eſt Lot. Gene. 19. Ne ſteteris in omni regione circa Sodomam. Alia verò tentationis occaſio eſt ex parte diaboli, qui ſemper inuidet ad meliora tendentibus: vt Ambr. dicit Et talis tentationis occaſio non eſt vitãda. Vnde dicit Chryſoſto. ſupra Matthæũ, quod non ſolum Chriſtus ductus eſt in deſertum à Spiritu, ſed omnes filij Dei habentes Spiritum Sanctum. Nó enim ſunt contenti ſedere otioſi, ſed Spiritus Sanctus vrget aliquod magnũ apprehendere opus. Quod eſſe in deſerto, quantum ad diabolum: quia non eſt ibi iniuſtitia, in qua diabolus delectatur. Omne etiã bonũ opus eſt deſertũ quãtum ad carnem, & mundũ: quia nó eſt ſecundum voluntatem carnis, & mundi. Talem autẽ occaſionem tẽtationis dare diabolo, non eſt periculoſũ: quia magis eſt auxilium Spiritus Sancti, qui eſt perfecti operis actor, quã impugnatio diaboli inuidentis. ¶ Ad tertium dicendum, quod quidam dicunt omnes tẽtationes factas fuiſſe in deſerto. Quorũ quidam dicũt, quod Chriſtus ductus eſt in ſanctam ciuitatem, non realiter, ſed ſecundum imaginariam viſionem. Quidam autem dicunt, quod etiã ipſa ciuitas ſancta, id eſt, Hieruſalem, deſertum dicitur, quia erat derelicta à Deo. Sed hoc non eſt neceſſariũ: quia Marcus dicit, quod in deſerto tentabatur à diabolo, non autem dicit, quod ſolum in deſerto.

C

Art. præc. ad 3. C. 1. 2. q. 88. ar. 4. ad. 2. Amb. lib. 4. in Luc. De ductu Ieſu in deſertum non procul à fine to. 5. Hom. in operefecto in 3. par. à prin. to. 2.

In hoc ar. & duobus ſequentibus explicat D. Th. circunſtantias, ordinemque, ac modum tentationis Chriſti, & obiter attingit aliqua de ieiunio eius. Quæ omnia in ſequenti diſputatione commodius explicabuntur, contextus enim D. Tho. ſatis perſpicuus eſt, nec alia indiget expoſitione.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Chriſti tentatio debuerit eſſe poſt ieiunium.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſti tentatio non debuerit eſſe poſt ieiunium. Dictum eſt enim ſupra, quòd Chriſtũ nó decebat conuerſationis auſteritas. *q. 2. ar. 5.*

ſteritas. Sed maximæ auſteritatis fuiſſe videtur, quòd quadraginta diebus, & quadraginta noctibus nihil comederit: ſic enim intelligitur quadraginta diebus & noctibus ieiunaſſe, quia ſcilicet in illis diebus nullũ omnino cibũ ſumpſit, vt Gregorius dicit. Ergo non videtur, quod debuerit huiuſmodi ieiuniũ tentationi præmittere. ¶ 2. Præterea, Marci. 1. dicitur, quòd erat in deſerto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tentabatur à Satana. Sed quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunauit, ergo videt̃, quod nó poſt ieiunium, ſed ſimul dũ ieiunaret, ſit tẽtatus à diabolo. ¶ 3 Præterea, Chriſtus non legitur niſi ſemel ieiunaſſe. Sed nó ſolum ſemel fuit tẽtatus à diabolo: dicitur enim Lucæ. 4. quod conſũmata omni tẽtatione, diabolus receſſit ab illo vſquè ad tempus. Sicut ergo ſecũdæ tẽtationi nó præmiſit ieiunium, ita nec primæ præmittere debuit. ¶ Sed cótra eſt, quod dicitur Matth. 4. Cùm ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſurijt, & tunc acceſsit ad eum Tentator.

Hom. 16. in Euang. circa medium.

A

B

Reſpóndeo dicẽdum, quod cõuenienter Chriſtus poſt ieiuniũ tẽtare voluit: Primo quidem propter exẽplum: quia cúm omnib' (ſicut dictũ eſt) immineat ſe cótra tẽtationes tueri, per hoc, quod ipſe ante tentationem futuram ieiunauit, docuit quod per ieiuniũ nos oportet contra tentationes armari: vnde inter arma iuſtitiæ Apoſtolus ieiunia cõmunerat. 2. ad Corint. 6. Secundo, vt oſtenderet, quod etiam ieiunantes diabolus aggreditur ad tentandũ, ſicut alios qui bonis operibus vacãt, & ideo ſicut poſt baptiſmum, ita poſt ieiuniũ Chriſtus tentatur. Vnde Chryſo. dicit ſuper Matth. vt diſcas, quãm magnum bonũ eſt ieiunium, & qualiter ſcutum eſt aduerſus diabolum, & quoniã poſt baptiſmũ non laſciuiæ, ſed ieiunio intẽdere oportet: & ideo Chriſtus ieiunauit, nó ieiunio indigens, ſed nos inſtruens. Tertio, quia poſt ieiunium ſequuta eſt eſuries, quæ dedit diabolo audaciam eum aggrediendi: ſicut dictum eſt. Cum autem eſurijt Dñs (vt Hilar. dicit ſuper Matth.) nó fuit ex ſurreptione inediæ, ſed naturę ſuæ hominẽ dereliquit: nó enim erat à Deo diabolus, ſed à carne vincẽdus. Vnde etiam vt Chryſoſt. dicit, non vltrà proceſſit in ieiunando, quam Moyſes & Helias, ne incredibilis videretur carnis aſſumptio.

Hom. 13. in Matt. paulò poſt prine. to. 2.

C

Art. 1. ad. 1. arg. Cant. 3. in Matt. non longè à principio. Homil. 5. in Matt. in opere imperfecto, ante med. to. 2. & homil. 1. in Gen. à med. to. 1.

Ad primũ ergo dicẽdũ, q̃ Chriſtũ non decuit cõuerſatio auſterioris vitæ vt ſe communem exhiberet illis, quib⁹ prædicauit. Nullus autẽ debet aſſumere prędicationis officium, niſi prius fuerit purgatus, & in virtute perfectus, ſicut, & de Chriſto dicitur Actuum. 1. quod cœpit Ieſus facere, & docere. Et ideo Chriſtus ſtatim poſt baptiſmũ auſteritatẽ vitæ aſſumpſit, vt doceret poſt carnẽ edomitã, oportere alios ad prædicationis officium tranſire: ſecundum illud Apoſtoli, Caſtigo corpus meũ, & in ſeruitutẽ redigo, nec fortè cum alijs prædicauero, ipſe reprobus efficiar.

¶ Ad ſecundũ dicendum, quod verbum illud Marci, poteſt ſic intelligi, quod erat in deſerto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, quibus ſcilicet ieiunauit. Quod autẽ dicitur. Et tentabatur à Satana, intelligendum eſt, non in illis quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, quibus ieiunauit, ſed poſt illos eo quòd Matt. dicit. Quòd cum ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus poſtea eſurijt: ex quo ſumpſit tentator occaſionẽ accedẽdi ad ipſũ, vnde & quod ſubditur. Et Angeli miniſtrabant ei, conſecutiue intelligendum eſſe oſtẽditur ex hoc, quod Matt. 4. dicitur. Tunc reliquit eum diabolus, ſcilicet poſt tẽtationem, & ecce angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei. Quod verò

arg. 1. huius quæſt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Homil. 15. in Matt. paulo prin. tom. 2. & 1. Mar. in c. 1. Mat. in c. 5. secũdo, eius or. d. tom. 2.

verò interponit Matth. Eratque cũ bestijs, inducitur, secundũ Chrysost. ad ostendendum quale erat desertum, quia scilicet erat inuiũ hominibus, & bestijs plenum. Tamen secundum expositionẽ Bedæ Dominus tentabatur quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Sed hoc intelligendum est non de illis tẽtationibus visibilibus, quas narrant Matthæus, & Lucas, quæ manifestæ factæ sunt post ieiunium: sed de quibusdam alijs impugnationibus, quas forte illo ieiunij tẽpore Christus est à diabolo passus. ¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Ambros. dicit super Lucam, recessit diabolus à Christo vsque ad tẽpus, quia postea non tentaturus, sed aperte pugnaturus aduenit: tẽpore scilicet passionis. Et tamen per illã impugnationẽ videbatur Christum tẽtare de tristitia & odio proximorũ, sicut in deserto de delectatione gulæ, & contemptu Dei per idolatriam.

lib. 4. in Luc. a. 1. de resp. diaboli à Christo ante med. to. 5.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm fuerit conueniens ordo, & modus tentationis Christi.

229 Opus. 60. c. 11. circa medium.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod Christi non fuerit conueniens tẽtationis modus & ordo. Tentatio enim diaboli ad peccandũ inducit. Sed si Christus subuenisset corporali fami, conuertẽdo lapides in panem, nõ peccasset: sicut nõ peccauit, cùm panes multiplicauit (q nõ fuit minus miraculũ) vt turbæ esurienti subueniret. Ergo videtur, quòd nulla fuerit illa tentatio. ¶2. Præterea, Nullus persuasor conuenienter suadet cõtrarium eius, quod intendit. Sed diabolus statuẽs Christum supra pinnaculum templi, intendebat, eũ de superbia seu vana gloria tentare. Ergo inconuenienter persuadet ei, vt se mittat deorsum: quod est contrarium superbiæ, vel vanægloriæ, quæ semper quærit ascẽdere. ¶3. Præterea. Vna tentatio conuẽniẽs est, vt sit de vno peccato. Sed in tẽtatione, quæ fuit in monte duo peccata persuasit, scilicet cupiditatem, & idolatriã. Nõ ergo cõueniens videtur fuisse tentationis modus. ¶4. Præterea. Tẽtationes ad peccata ordinantur. Sed septem sunt vitia capitalia: vt in Secunda parte habitum est. Nõ autem tentauit nisi de tribus, scilicet gula, vana gloria, & cupiditate, nõ ergo videtur sufficiẽs tentationis modus fuisse. ¶5. Præterea, Post victoriam omnium vitiorũ, remanet homini tẽtatio superbiæ, vel vanæ gloriæ: quia superbia etiã bonis operib' insidiatur, vt pereant, sicut dicit Aug. Inconueniẽter ergo Mat. vltimã ponit tentationẽ cupiditatis in monte, mediã autem inanis gloriæ in templo, præsertim cum Lucas ordinet èconuerso. ¶6. Preterea Hieronym. dicit super Matth. quod propositũ Christi fuit diabolũ humilitate vincere, nõ potestate. Ergo non imperioso: & obiurgando, eũ repellere debuit, dicens, Vade retro Satana. ¶7. Præterea, Narratio Euangelij videtur falsum continere. Nõ enim videtur posibile, quòd Christus supra pinnaculum tẽpli statui potuerit, quin ab alijs videretur: neque aliquis mons tã altus inuenitur, vt inde tot' mũdus in spici posit, vt sic ex eo potuerint Christo omnia regna mũdi ostẽdi. Inconueniẽter ergo videtur descripta Christi tentatio. ¶Sed cõtra est, Scripturæ sacræ auhoritas. ¶ Respondeo dicẽdum, quod tentatio, quæ est ab hoste, fit per modum suggestionis, vt Gre. dicit. Nõ autem eodem modo potest aliquid omnibus suggeri, sed vnicuiq; suggeritur aliquid ex his, circa quæ est affectus. Et ideo diabolus hominem spiritualem nõ statim tentat de grauibus peccatis: sed paulatim à leuioribus incipit vt postmodũ ad grauiora perducat. Vnde Gre. exponẽs illud Iob. 39. Procul adoratur

Super illud Matth. non in solo pane viuit homo. to. 9.

Hom. 16. in Euan. paulo post prin.

In sermo. de quadrage. paulo ante medium.

ratur bellũ, exortationẽ ducũ, & vlulatũ exercitus, dicit. Bene duces exhortari dicti sũt exercit' vlulare, quia prima vitia deceptæ menti quasi sub quadã ratione se ingerũt, sed innumera quę se quũtur, dũ hanc ad omnem insaniã pertrahunt, quasi bestiali clamore confundũt. Et hoc idem diabolus obseruauit in tentatione primi hominis: nã primò solicitauit mentẽ primi hominis de ligni vetiti esu, dicẽs Gen. 3. Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno paradisi? secundo de inani gloria, cùm dixit. Aperientur oculi vestri. Tertiò perduxit tentationem ad extremam superbiam, cùm dixit. Eritis sicut dij, scientes bonum, & malum. Et hunc etiam tentandi ordinem seruauit in Christo. Nam primò tentauit ipsum de eo quod appetunt quãtuncunque spirituales viri, scilicet de sustentatione corporalis naturæ per cibum: secundo, processit ad id, in quo spirituales viri quandoque deficiunt, vt scilicet aliqua ad ostentationem operentur, quod pertinet ad inanem gloriam: tertio, perduxit tentationem ad id, quod iam non est spiritualium virorum, sed carnalium scilicet vt diuitias, & gloriam mundi concupiscant vsque ad contemptũ Dei. Et ideo in primis duabus tentationibus dixit, Si filius Dei es, non autem in tertia, quę non potest conuenire spiritualibus viris (qui sunt per adoptionẽ filij Dei) sicut duæ primæ. His autem tentationib' Christus restitit testimonijs legis nõ potestate virtutis: vt hoc ipso, & plus hominẽ honoraret, & aduersariũ plus puniret, cùm hostis generis humani nõ quasi à Deo, sed quasi ab homine vinceretur, sicut dicit Leo Papa.

¶Ad primum ergo dicendũ, quod vti necessarijs ad sustentationẽ, nõ est peccatũ gulæ, sed quod ex desiderio huius sustẽtationis homo aliquid inordinatũ faciat, ad vitium gulæ pertinere potest. Est autem inordinatum, quòd aliquis, vbi potest recursus haberi ad humana subsidia, pro solo corpore sustentando, miraculosè sibi cibum quærere velit. Vnde, & Dominus filius Israel miraculosè manna præbuit in deserto, vbi aliunde cibus haberi non poterat, & similiter Christus in deserto turbas pauit miraculosè, vbi aliter cibi haberi non poterat. Sed Christus ad subueniendum fami, poterat aliter sibi prouidere, quam miracula faciendo, sicut, & Ioannes Baptista fecit (vt legitur Matt. 3.) vel etiã ad loca proxima perando. Et ideo reputabat diabolus, quod Christus peccaret, si ad subueniẽdum fami miracula facere attentaret, si esset purus homo. ¶Ad secundum dicendum, quod per humiliationem exteriorẽ, frequẽter quærit aliquis gloriã, qua exaltetur circa spiritualia bona. Vnde Aug. dicit in libro de sermone Domini in monte. Animaduertendum est, nõ in solo rerũ corporearũ nitore atque pompa, sed etiam in ipsis sordib' luctuosis esse posse iactantiã. Et ad hoc significãdũ diabolus Christo suasit, vt ad quærendum gloriã spiritualem, coparaliter mitteret se deorsum. ¶Ad tertium dicendum, quod diuitias, & honores mundi appetere peccatũ est, quando huiusmodi inordinatè appetuntur. Hoc autem præcipuè manifestatur ex hoc, q pro huiusmodi adipiscendis homo aliquid inhonestũ facit. Et ideo nõ fuit cõtentus diabolus persuadere cupiditatem diuitiarũ, & honorum: sed induxit ad hoc, q propter huiusmodi adipiscẽda Christus eũ adoraret, quod est maximũ scelus, & contra Deũ. Nec solũ dixit. Si adoraueris me: sed addidit, Si cadens: quia, vt dicit Ambros. habet ambitio domesticum periculũ: vt enim dominetur alijs prius seruit, & curua-

li. 2. c. 19. in med. to. 4.

lib. 4. in Luc. a. 3. in fin. de tent. Christi, à med. to. 5.

tur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur obsequio, vt honore donetur:& dũ A
vult esse sublimior, sit remissior. Et similiter etiã in præcedẽtibus tentationibus, ex appetitu vnius peccati in aliud peccatum inducere est conatus, sicut ex desiderio cibi, conatus est inducere in vanitatem, sine causa miracula faciẽdi & ex cupiditate gloriæ, conatus est inducere ad tentãdum Deum, per præcipitium. ¶ Ad quartum dicendũ, quòd (sicut dicit Ambros. super Lucam) non dixisset Scriptura, quòd consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo, nisi in tribus præmissis esset omniũ materia delictorum: quia causæ tentationum, causæ sunt cupiditatum, scilicet carnis oblectatio, spes gloriæ,& auiditas potentiæ. ¶ Ad quintum dicendũ, B
quòd sicut August. dicit in libr. de consensu Euangel. incertum est quid prius factum sit, vtrum regna terræ prius demonstrata sint ei,& postea in pinnaculum templi locatus sit, an hoc prius, & illud postea: nihil tamen ad rem, dũ omnia facta esse manifestum sit. Vidẽtur autem Euãgelistæ diuersum ordinẽ tenuisse: quia quandoque ex inani gloria venitur ad cupiditatem, quãdoque è cõuerso. ¶ Ad sextum dicendum, quòd Christ⁹ cùm passus fuisset tẽtationis iniuriam, dicente sibi diabolo, Si filius Dei es, mitte te deorsum, non est turbatus, nec diabolũ increpauit. Quãdo verò diabolus, Dei sibi vsurpauit honorẽ dicens, Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me, exasperatus est,& repulit eum dicens. Vade Satana. Vt nos illius discamus exemplo nostras quidẽ iniurias æquanimiter sustinere, Dei autem iniurias nec vsque ad auditum sufferre. ¶ Ad septimum dicendum, quòd sicut Chrysost. dicit forsitan diabolus, quantũ ad se, sic Christũ assumebat in pinnaculum tẽpli, vt ab omnibus videretur, ipse autem nescíente diabolo sic agebat, vt à nemine videret. Quod autẽ dicit,& ostendit ei omnia regna mũdi,& gloriam eorum, non est intelligẽdũ, quod videret ipsa regna, vel ciuitates eorũ, vel populos, vel aurum vel argentum. Sed partes terræ, in quibus vnumquodque regnũ vel ciuitas posita est, diabolus Christo digito demonstrabat:& vniuscuiusque regni honores,& statum verbis exponebat. Vel secundũ Origen. ostendit ei quomodo ipse per diuersa vitia regnabat in mundo.

li.4.c.de recessu diaboli à Christo circa princ. to.5.

lib 2.c.16. circa med. to 4.

Homil.5 in Matth circa medium, in opere imperfecto.to.2.

Hom.13. in Luc. parum à princ.

DISPVTATIO XXIX.

In quatuor sectiones distributa.

De recessu Christi in desertum, & ijs, quæ ibi acciderunt.

NArrant Euangelistæ Matthæus, & Lucas. 4. Marc. verò. c. 1. Christum statim post baptismum, ductum esse in desertum, & ieiunasse quadraginta dies, & noctes, posteaque esurijsse, ac tentatum esse. Quæ omnia eo quo sunt ordine proposita, explananda à nobis sunt.

SECTIO PRIMA.

Quid causæ fuerit cur Christus in desertum secesserit.

C DVæ causę huius mysterij explicandæ nobis sunt, efficiens, & finalis. De efficiente dicit Matth. *Ductus est Iesus in desertum ab spiritu.* Marcus, *Expulit eum spiritus.* Lucas verò, *Agebatur in spiritu.* Quo loco omnes Patres intelligunt Spiritum Sanctum significari, Hieron. in Matth. Ambr. libr. 4. in Lucam. Chrysost. hom. 13. in Matth. &. 5. imperfecti. Origenes. 29. in Lucam. *Quia quotquot Spiritu Dei ducũtur, ij filij sunt Dei: hic autem extra omnes, propriè filius Dei erat, ideò & ipsum oportebat spiritu Sancto duci.* Idem Cyprian. serm. de tentat. Athanas. in epist. ad Serapionem, Spiritum Sanctum nõ esse creaturam, Greg. homil. 16. in Euangelia, Chrysolog. serm. 11. Et primo

Matt.4. Marc.1. Luc.4. Christus in desertum à Spiritu Sancto ductus.

Hieron. Ambros.

primo hoc colligit Athanas. ex absoluta, A
Spiritus, appellatione, ante quàm proximè præcesserat, Spiritum Sanctum tanquam columbã descendisse in Christum. Vnde apertè constat eundem spiritũ indicari, cùm subiungitur, *Ductus est à Spiritu.* Quod clarius est apud Lucam dicentem. *Iesus autem plenus Spiritu Sancto regressus est à Iordane, & agebatur in Spiritu.* Nã eiũ sermo est (inquit Athanas.) *de illis, apud quos est Spiritus Sanctus, & aliquid dicitur de spiritu in illis operante, sine additamento Dei, aut alterius notæ, ambiguum esse non potest, quin Spiritus Sanctus intelligendus sit, maximè si adsit, Tó*, quem hoc loco reperies in omnibus Euãgelistis. Præterea hoc satis probari potest ex verbis Matth. *Ductus est à spiritu, vt tentaretur à diabolo.* Nã B
si spiritus malus eum duxisset, dicturus potius erat Euangelista. *Duxit eum spiritus vt tentaret eum.* Illa ergo distinctio, & contrapositio *spiritus*, & *diaboli*, satis declarat ductum esse ab Spiritu Sancto.

Ex quo intelligimus primò, non fuisse Christum ductum ab spiritu, motu corporali, externo, & quasi violento, sed interno instinctu, & spirituali motione, cui Christus volũtariè consentiens, seipsum agebat, & ita intelligẽdũ est naturali motu, & progressu iuisse in desertuũ. Atque hac ratione exponenda sunt illa verba Matth. *Ductus est à spiritu*, id est, *Spiritu Sancto duce & comite*, vt Cyprianus inquit. Quod magis explicuit Lucas dicẽs. *Agebatur in spiritu.* Quod ita intelligendum est, sicut illud Pauli ad Rom. 8. *Qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei*, id est, qui eius interno cientur impulsu, de quo C
impulsu intelligendum est illud Marci, *Expulit eum in desertum.* Vnde eleganter Cyril. lib. 2. ad Reginas. §. de Christi sanctificatione, *virtute* (inquit) *spiritus in desertum agi dicitur, non quod vi aliqua eo abreptus, adductus vè sit: sed quod vitam ad tempus ibi traduxerit, moratusque sit Spiritus virtute armatus supra humanæ naturæ conditionem.*

Colligitur secundò, non potuisse Christum nõ recta intentione, & propter honestissimas causas in desertũ duci, quandoquidem & Spiritu Sancti motione, proprioquè consensu, & voluntate, quæ non poterat nõ esse sancta, & honesta, ductus est. Sed oritur circa hoc difficultas ex

Orig. Cyprian. Athanas. Greg.Pap. Chrysolo. Vis violenta ab spiritu in Christum ne desertum adducitur. Matth.4. Cyprian. Luc.4. Roman.8. Marc.1. Cyril.

verbis Euangelistæ dicentis, *Ductus est vt tentaretur à diabolo.* Vbi hanc vnicã ponit causam, quæ non videtur rationi consentanea. Quia licet tentari nõ sit malũ, quærere tamen tentationum occasiones, & hominem aliquid eo fine operari, vt tentetur, nõ videtur honestum, qui enim hoc intendit, virtute vult aliquid mali fieri, nam tentatio, vtà dæmone proficiscitur, mala est. Sicut si homo quidpiam faceret, vt alteri daret occasionem peccãdi, ipse sine dubio peccaret, ergo idem est de eo, qui operatur, vt dæmoni occasionem præbeat malè operandi. Quia licet illa praua actio dæmoni non imputetur ad nouam pœnam ratione status: tamẽ reuera ipsa vi sua est praua, quare non potest honesta volũtate intendi. Nec refert, quod dæmon sit paratissimus ad tentandum, quia quamuis propter honestum finem liceat vti malitia eius qui paratus est: directe tamen intendere, vt is malum illud exequatur quod facere paratus est, & hac intentione aliquid efficere, id est, ad exercitandum, seu prouocandum illum, non licet quia hoc est malum ipsum intendere, ac velle. Et augetur difficultas, quia *omnis Christi actio nostra est instructio*: licebit ergo nobis occasiones quærere, vt à dæmone tentemur, quod planè videtur absurdum. Hoc enim esset tentare Deum, & occasionibus ac periculis peccandi sese exponere.

Dubium.

Ex hac difficultate oritur alia, quia non videtur decuisse, vt Christus in desertum recederet, & quasi eremiticã vitam institueret. Tũ quia nec propter se indiguit, nec propter nos: quia non oportuit, vt illius viuẽdi modi nobis exemplum pręberet, qui homibus nõ expedit, cùm sit charitati, beneficiẽtiæ, & humanę communi cationi contrarius, innumerisque periculis expositus. Tum maximè, quia non decebat solitariam, ac seueriſsimã vitam aggredi, quadraginta tantũ dies duraturã, ne videretur manum ad aratrum misisse, & postea retro respexisse, atq; inde sumerẽt homines occasionẽ ab instituta vitę seueritate recedẽdi, q̃ ipsemet Christus dãnauit Luc. 9. Dicendũ verò est primò Christum Dominum ob multas, easque iustissimas causas, statim post baptismũ in eremum secessisse. Nã licèt Euangelistę vnam tantùm commemorent: nõ tamen excludunt

In desertum Christus secedit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

excludunt alias, quæ â sanctis Patribus excogitatæ sunt. Et in primis, si proximam, & quasi intrinsecam causam contemplemur, sine dubio Christus reliquit hominum consortia, & recessit in locum omnino solitariũ, & iucultum, vbi tantum bestiæ versabãtur (vt Marcus notauit.) vt illis diebus cœlestem, & quasi Angelicam vitã ageret, *non quidem humanã, & corporeã*) ait supra Cyrill. *sed supra humanæ naturæ cõditionem*, vt ab omni corporis cura, & actionibus liber, soli diuinæ contemplationi vacaret. Hoc enim vitæ genus intelligere debemus Christũ egisse illis diebus, nec enim otiosus esse poterat, cuius animus Deo erat coniunctissimus, nec somno indigebat, qui cibo, & potu nõ vtebatur. Cumque ille recessus in desertum quasi de se, & natura sua ad hũc finẽ tẽdat, nõ videtur dubitandum quin propter hũc finẽ â Christo & Sancto Spiritu ĩstitutus sit, & in hunc modum possunt exponi illa verba Lucę *agebatur in spiritu diebus quadraginta*, vt significet omnibus illis diebus actum esse â spiritu, ideſt vitam omnino spiritualẽ, ac penè diuinã omnibus illis diebus egisse: & ad hoc illuc esse ductum, vt huiusmodi vitam ageret. Verumtamen hæc expositio violẽta esse videtur, tum quia Græcę nõ dicitur *in deserto*, sed *in deserтum*, quod significat terminum localis motus, qui nõ durauit quadraginta diebus: tũ etiã quia vt ex testibus Græcis emendatioribus constat, illud *quadraginta diebus*, non coniungitur cum verbo agebatur quod præcesserat, sed cũ sequentibus, vel si cũ illo construatur, aliquid subintelligẽdum est, scilicet agebatur in desertũ vt ibi esset quadraginta diebus. Docuit tñ hanc sententiã Cypria. dicto serm. de tẽtat. *Eligitur* (inquit) *solitudo vt soli Deo vacans animę, tũ in se per cotinentiã mactauerit voluptatis, purgatis affectibus ad cælestia euolet*: loquitur de Christo ac si indigeret purgatione, & carnis maceratione, quia propter exemplum nostrum ita operatus est, ac si hęc illi essent necessaria. Et hinc solui potest obiectio, si quis dicat vt Christus huiusmodi duceret vitam, non indigebat solitudine, nec cessatione â cęteris humanis actionibus. Quia nihil illi impedimento esse poterat, quominus semper, & Deo frueretur per visionem beatã, & per inferiorem aliquam scientiam in perpetua contemplatione perseueraret.

Matth.1.

Cyrill.

Cypria.

Obiectio.

A

Respondetur quamuis per scientiam per se infusam potuerit Christus sine dependentia â sensibus contemplari diuina, tamen per cognitionem omnino naturalẽ non poterat sine speciali miraculo multa simul perfectè considerare, neque etiam per operationem phantasię simul comitari operationem intellectus si circa res varias, omninoque diuersas versaretur. Vt igitur Christus Dominus secundum omnes animi vires tam natunarales, quàm supernaturales, tam intellectus, & voluntatis, quàm phantasiæ, & apperitus, totum sese in res diuinas immergeret, lõgè perfectiori modo, quàm ex natura reiposset, dũ alia sensibilia tractaret, & cùm hominib⁹ conuersaretur, potuit illis diebus in desertum recedere. Quo etiam modo intelligi possunt Euangelistæ, cùm alijs in locis oĩ cũt solitũ esse Christũ in desertum secede re, vt oraret, vt Lu. 5. *ipse secedebat in desertũ, & orabat* Præterea quanuis recessus in eremũ nõ esset Christo necessarius propter hunc finẽ: tamẽ oportuit, vt suo exẽplo nobis ostenderet solitariã vitã esse ad cõtemplationẽ aptissimã, & ad eã, vt ad finem potissimum ordinari, vt latè diserit Cassian. collat. 19. Et hinc oritur secunda causa, & quasi finis extrinsecus huius recessus Christi in eremũ, scilicet, vt hominibus daret exemplum. Primò quidem ijs qui solitariam vitam amant, eam suo exemplo approbando, & suadendo: vt eleganter notauit Basilius opus. de laudibus eremi, vbi post multa, quæ de illo argumento dixerat concludit, *Et quid amplius memorem? quãdoquidẽ ipse saluator omnũ in exordio suæ manifestationis inuisere, ac propriã te dignatus est habitatione consecrare. Postquã enim baptismatis aquam, quã lotus est, lauit* (vt Euangelista testatur) *statim spiritus expulit eũ in desertum*. Similia ferè habet in epist. ad Chelidonium. Deinde hoc etiã facto dedit Christus exẽplũ hominibus communem viram degentibus, nimirum eos debere interdum ab hominum consortio recedere, & soli Deo vacare, vt sine offensione, & periculo possint ad actionem descendere, & cum hominibus agere. Quod (vt D. Thom. notauit) ad eos spectat maximè, qui profitẽtur munus docendi, & instruendi alios: quos prius oportet contemplationi se dare, vt postea

Respondet. Ad rat. dũ Deus non modo spiritu diue ĩnspiratione.

Cassian.

Salomõ vitæ quam ĩuadit.

B

C

postea securius, maioriq; cũ fructu possint in proximorum salutem incumbere. Nam quia Christus hoc erat genus vitæ professus, ideirco â diuina contemplatione exorsus est. Vnde obiter expeditur vltima difficultas supra tacta. Non enim erat Christo domino & muneri eius conueniens, vt illa solitudo per totam vitam duraret, sed solũ, vt esset dispositio, & præparatio ad suum munus exercendum: & hac intentione inita est, ideòque non fuit præter animi constantiam, & robur, quod quadraginta tantum diebus in ea permanserit.

Quomodo in desertum Christus cũ diabolo pugnaturus egrediatur.

Vltimò dicendum est, Christum etiam ductum esse in desertum, vt cum dæmone pugnaret, eumque superaret. Hanc causam reddit Euangelista, eò quòd aptior erat ad explicandam tentationem, quam statim erat narraturus. Potest autem (vt ad primã difficultatem respondeamus) hoc explicari, primò vt illa particula, vt, dicat consequutionem non verò propriam causam, & rationem quod est in Euangeliis frequentissimum. Itaque primariò, ac per se recessit in eremum Christus propter honestatem, & exercitium virtutis, quod in eo obiecto reperitur, præscius autem fore, vt ibi tentaretur â Satana, voluit id permittere propter causas ar. 1. commemoratas. Et hũc sensum indicauit Petrus Chrysolog. serm. 11. dicens. *Iesus ductus est in desertum â spiritu, non à diabolo, vt esset diuinus cursus, non humanus incursus, vt esset spiritus præscientiæ, insciti non esset humanæ*. Secundo potest illa particula, vt, causaliter explicari, ita tamen, vt non tentatio, sed permissio tentationis, & fructus eius intelligantur intenta. Quod quidem ad Spiritum sanctum propissimè referri potest, atque ita facilis res est. Nam Deus sapientissimè, ac rectissimè facit permittendo tẽtationes peccatorum, & aliquid operando, vt facilius tentationi locus fi, si dæmon illam exercere voluerit. Nam per hoc ipse neque inducit dæmonẽ, nec positiuè prouocat, sed solum permittit propter maius bonum. Tamen quia, hæc permissio Dei cum præscientia illius coniuncta, tam certa, & infallibilis est, ac si esset efficax voluntas, ideò interdum in scriptura sacra dicitur Deus facere, quæ permittit, vel operari, ac si illud intẽderet, cùm solam intẽdat permissionem, & hoc etiam modo loquuntur sancti Patres in præsenti tentatione, vt videre licet in Amb. lib. 4. in

Pn.Chry.

A

B

Lu. Chry. hom. 13. in Matt. & alijs supra citatis. Sic ergo Spiritus sanctus hac intẽtione duxit Christum in desertum, vt eum â Dæmone tentari permitteret propter effectum, & fructum tentationis, quem præsciebat. Quod non solum cum Christo, sed etiam cum alijs hominibus præstat Deus, interdum cum iustis propter maius illorum bonum, interdum cum peccatoribus in pœnam, & supplicium. Potest etiam hæc intentio humanæ Christi voluntati tribui, ita vt non solum Spiritus sanctus eum hac intentione duxerit, sed etiam ipse hac intentione incesserit. Et hoc etiam Christo domino licuit: tum quia illi constabat hanc esse diuini spiritus voluntatem, & intentionem: tum maximè quia præsciebat nullum sibi ex ea tentatione periculum imminere, sed potiùs in magnã Dei gloriam, hominum vtilitatem, ac dæmonis confusionem redundaturam. Quam obrem non sequitur, posse alios homines temere velle â dæmonibus tẽtari, aut sese eorum tentationibus obijcere. Quia illis, nec de suo periculo, nec de Spiritus sancti voluntate, & speciali auxilio ita constat: quanquam (vt rectè hic D. Thom. dixit artic. 2. ad 2.) omnibus liceat virtutis perfectionem profiteri, tametsi intelligant, vehementius esse se â dæmonibus agitandos. Quia hoc non est Deum tentare, sed de illius potius auxilio, & virtute sperare, quæ efficatior est, quàm omnis Dæmonum tentatio. Et eadem ratione licet solitariam vitam aggredi, si quis â Spiritu sancto excitetur, licet illic vehementius soleat Dæmon homines vexare, vt idem notauit D. Thom. ex Chrysost. hom. 13. in Matth. Cauendum tamen est, ne temere id fiat, quia sẽ cluso extraordinario Spiritus sancti instinctu secundùm ordinariam legem, vita prorsus solitaria nõ est incipientibus accomodata, sed iis, qui diu se in virtute exercuerunt, & perfectionis apicem attigerunt, vt docuerunt antiqui Patres, Benedict⁹ in sua regula. c. 1. Hieronym. epist. 1. ad Rusticum, August. lib. de moribus Eccles. c. 3. Qua de re eleganter loquitur Abbas Ioannes apud Cassianum collat. 19. cap. 3. Et ex his fit satis difficultatibus supra positis. Quærere verò potest aliquis, quare remotus, ac solitarius sit locus electus ad congrediendum cum Dæmone, sed hac de re oportunius erit sermo sect. 2. & 3.

D.Thom.

C

Chrys.

Bened. Hieron. August. Cassian.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECTIO II.

Quomodo potuerit Christus quadraginta diebus sine sensu famis ieiunare.

PRimò Christum quadraginta diebus ieiunasse, manifestè testantur Euangelistæ: causæ verò cur ieiunare voluerit, facilè ex dictis in præcedenti sectione colligi possunt. Scilicet vt exemplo nobis esset. *Ne putet homo* (inquit Cyprian.) *se iam euasisse periculum, & maceratione carnis non indigere, cum in eremum venit,* & rursus: *Elegit desertum, ac ieiunium, vt solitudine fugiens mundum, & ieiunio macerans carnem, cum solo Deo mone dimicetur.* Sic Basil. hom. 1. de ieiunio. *Dominus noster non prius in carne, quam pro nobis assumpserat, diaboli insultus excepit, quã eam ieiunio communisset.* Deinde, vt ieiunij necessitatem, ac præstantiam commendaret: Vndè Tertull. lib aduersus Psychicos. c.8. *Ipse Dominus baptisma suum, & in suo omnium, ieiunijs dedicauit, imo nouum hominẽ in veteris sugillationem virtute fastidiendi cibi imbuebat: vt cum diabolo rursus per escam tentare quærenti, fortiorem fame ostentaret. Præstituit deinde ieiunis legẽ sine tristitia transigẽdis: cur enim triste, quod salutare? Docuit etiã aduersus diriora Dæmonia ieiunijs præliandũ. Quid enim mirum, si eadem operatione spiritus inquus eiicitur, quæ sanctus inducitur?* Deniq; ostendere suo exemplo voluit ad orationem, & contemplationem ieiunium esse instar alarum, quibus anima sursum ferri, & cœlestia contemplari valet, vt dixit Chrysostom. homil. 1. in Genes.

Cypria. Christus cur ieiunauerit. Basilius. Tertul. Chrys.

Secundò constat ex Euangelio, Christũ ita ieiunasse illis quadraginta diebus, vt nullum omnino cibum, potumve sumpserit. Expressè enim Lucas dicit, *Et nihil mãducauit in diebus illis.* Vbi licèt expressa mentio non fiat abstinentiæ à potu; nomine tamen mãducationis comprehenditur. Quia manducatio seu refectio integra potum, ac cibum cõprehendit. Atq; in hunc modũ ieiuniũ hoc Christi semper vniuersa intellexit Ecclesia. Vndè Cyril. lib. 2. ad Reginas. *Absque cibo, & potu* (inquit) *rebus vtique humani corporis necessarijs ibi degebat.* Et Ignatius epist. 8. ad Philippẽ. *Quadraginta dies, & noctes perduravit sine humano alimento,* & August. lib. 3. de mirabi. lib. scrip. c. 6. *Nullo humani pastus suffragio fultus.*

Cir. Alex. Ignat. August. Dubium. Ieiunij Christi in deserto quale. Basi.

Statim verò se se offert inquirendum, qua virtute potuerit Christus tot dies, notesque sine cibo, potuque transigere solane diuina & miraculosa, an aliquo modo naturali? Quibusdam enim videtur potuisse hoc fieri modo quodammodo naturali supposita supernaturali perfectione animæ Christi, per quam ita fuit illis diebus diuinæ contemplationi intentus, & quasi continua raptus ecstasi, vt operationes animæ vegetantis omnino fuerint impeditæ ad eũ modum, quo Paulus in raptu sine cibo, & potu, ac famis sensu permansit. Quia cùm eadem anima sit harum operationum principiũ, dũ eius virtus circa superiores actiones veluti absorpta est, impeditur protectò ne alias inferiores actiones expeditè exerceat. Quare tãta potest esse animæ in illas operationes intentio, vt hæ omnino impediantur. Vndè experimur ex nimia animi attentione in rerum meditatione, & contemplatione fieri, vt cibus concoqui, ac digeri nequeat, ergò eadẽ ratione, & proportione fieri poterit, vt omnino impediatur, impedita autem actione naturalis caloris, necessariò, ac sine nouo miraculo fit, vt homo sine cibo, & potu conseruari possit, quandiu illa animi attentio durauerit.

Sed hæc sententia non potest satisfacere. Quia licet demus inter actiones vitales, in quibus anima propria virtute, & suo intrinseco, ac speciali modo operatur, esse connexionem supradictam, actiones tamen merè naturales, quæ per solam alterationem qualitatum naturalium fiunt, impediri nõ possunt propter animi attentionẽ ad alias superiores actiones, quia illæ qualitates in actione sua merè naturali non pendent ab actuali animæ operatione, & influxu. At verò sola actio harũ qualitatum sufficiens est, vt homo non possit naturaliter conseruari quadraginta diebus sine cibo, & potu. Quia tãto tẽpore necessario fieret alteratio à calore naturali & partib⁹ dissimilibus inter se, & à medio, seu corpore circunstante, & ab alijs causis externis, quæ naturale humini temperamentum ad vitam conseruandam necessarium dissoluerent.

Quapropter dicendum est, Christum Dominũ super naturali virtute, & miraculorum effectrice vsum esse, qua huiusmodi actionem, & alterationem impedimit. In quo Moysem, & Eliam superauit, qui simili quidem modo quadraginta diebus sine cibo, potuque manserunt Exod. 34. & 3. Reg. capit. 19. sed illi extrinseca virtute Diuina:

Exod. 34. 3. Reg. 19. Cyril. August. Dubium. Caietan. sententia. Medina. Responsio. Matth. 4. Quæ dicta sunt quadraginta dies Christus ieiunauit. Luc. 2. Act. 1. Hilar. Orig. Hieron. Chrys. Ambr. Basil. Greg. Nyss. Cur Christus post quadraginta dies ieiunare desierit.

Diuina: Christus verò propria, & intrinseca virtute, qua plenum dominium habebat supra corpus suum, vt ea tantùm agere, & pati posset, quæ vellet. Atque hæc est concors Patrum sententia, præsertim Cyrilli, & augustini locis statim citandis.

Et hinc facilè expeditur dubitatio alia, quæ propter singularem Caietani sententiam prætermitti hoc loco non potest. Dubitat enim ille Matth. 4. vtrum Christus quadraginta hisce diebus, quibus ieiunauit, esurierit, an verò expletis omnibus diebus. Et respondet omnibus illis diebus famen sensisse, quia superfluum est (inquit) multiplicare miracula sine necessitate, imò aliàs quoque frustra ieiunasset, si nihil sensisset. Nihil enim tale ieiunium, vel ad meritum, vel ad corporis afflictionem, vel ad nostrum exemplum contulisset. Quam sententiam hoc loco referens Medina probabilem existimat. Mihi tamen & improbabilis, & temeraria vt minimum videtur. Primùm, quia ferè apertè repugnat verbis Euangeliorum. Nam Matt. dicit, *Cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit.* Dices, non tamen dicit antea non esurijsse. Respõdeo nisi velimus vim literæ inferre, satis hoc significat illa vox, *postea*, præsertim cùm Lucas addidesit: *Et consummatis illis esurijt.* Nam si quis narret expleto tali tempore aliquid esse factum, planè significat antea non esse factum, vt patet ex similibus locutionibus eiusdem Lucæ. *Postquam consummati sunt dies octo*, cap 2. *Et cum complerentur dies Pentecostes.* Acto... Adde hanc esse communẽ veterum Patrum, & expositorum intelligentiam, vt videre licet in Hilario, Origene, Hieron. Chrysost. Ambros. aliis deniq; Græcis & Latinis super Matth. & Lucam. Vnde Basil. dicta hom. 1. de ieiunio. *Et vide* (inquit) *quã mirabiliter ille tentatori per esuritionem præbuit ansam, alioqui propter Diuinæ naturæ sublimitatem non patebat ad illum aditus diabolo, nisi se per esuritionem ad humanam imbecillitatem submisisset.* & Grego. Nyssen. lib. de Beatitudinib. in. 4. *Cum quadraginta dies* (inquit) *ieiunus permansisset, postea esuriit. Dedit enim quando volebat occasionem naturæ officio suo fungẽdi, sed tentationum inuentor, cum intellexit affectum famis etiam illum inuasisse, cõsuluit vt lapidibus exciperet appetitũ;* & cætera quæ persequitur, hoc tentationis genus egregiè ad mores accõmodans, & Cyril. dicto lib. ad Reg. *Cum quantum sat erat, iam ieiunasset, diuinaque virtute absque cibo, & potu in corruptam carnem conseruasset, vix tandẽ, quæ propria illius sunt, pati eam finit, esurijsse enim dicitur. Sed quam ob causam, quæso esurijt? Ob eam nimirum, quo apte per vtrumque Deum simul, & hominem se esse declararet.* Præterea Aug. lib. 3. de Mirab. scrip. cap. 6. *Quare consummatis quadraginta diebus esurire Dominus Iesus describitur, cùm Moyses, & Elias tãto temporis spatio per ieiunium famem pati non memorentur? Famem verò, & laborem Redemptor noster consumato tanto dierum numero sustinet, quatenus & tentatori occasionẽ tentandi inferret, & nosceretur, quam veram humanæ carnis substantiã gestaret.* Tandem Petrus Chrysolog. dicto serm. 11. *Postea* (inquit) *esurijt: Hoc non est infirmitatis signũ, sed insigne virtutis, quia cum dicit, postea esurijt, quadraginta diebus, & quadraginta noctibus probat in illo esuriem nõ fuisse. Esuriem sentire, & vincere est laboris humani, diuinæ virtutis est esurijẽ non habere.* Deinde vero subiungit rationes, ob quas postea esurire voluit, à superioribus Patribus tactas. Quas etiam non obscurè significauit Ignatius dicta epist. & Cyprian. sermon. de ieiunio, & tentat. Domini, & Irenæ. lib. 5. contra hæres. cap. 31. Ratione præterea hoc declaratur, refellendo simul cõiecturas Caietani. Quia vno, eodemq; miraculo fieri potuit, vt Christus sine cibo, & potu quadraginta dies, nocteſque transigeret, & vt famem, ac sitim non sentiret: nimirum impediendo, ac suspendendo actionem caloris naturalis, aliorumque contrariorum agentium, ergò in hoc nulla multiplicantur miracula, quin potius maius esset miraculum, quòd fame premeretur tot diebus, nec tandem consumeretur. Nam vel illa esuries augebatur indies, vel in eodem statu permanebat: si primum, ergò naturaliter mortem induceret, & maius esset miraculum in tanta corporis alteratione, ac debilitate viuum, ac vegetum conseruari. Si secundum, illud certè vt minimum esset æquale miraculum. Quia in agẽtibus naturalibus eiusdem rationis est, postquam applicata sunt, & non impedita, inchoare actionem, & in ea ad finem, vsque progredi. Et similiter eiusdem miraculi est eorum actionem, vel in principio, vel in progressu suspendere, ergò (si alterutrum hic dicendum est) melius dicitur, actionem esse suspensam in principio: & ideò illis diebus omnino fuisse appetitum

August. Chrysol.

Universidad de Deusto
Biblioteca

petitum cibi, & potus impeditum. Præterea dicunt Patres supra citati nõ sine mysterio factũ esse, vt prius Christus tot diebus famis morsum non sentiret, & postea esuriret, nimirum vt cùm prius aliquod dedisset suę diuinitatis indicium, veram postea humanitatem ostenderet, atque ita dæmonem dubium, ancipitemque relinqueret. Denique Christus illis diebus non tantum ieiunauit, vt per carnis afflictionem pro nobis satisfaceret, nobisq; exemplo esset, sed etiam, vt doceremur propter spirituales delectationes, corporales contemnere. Item, per diuinam contemplationem, & gaudium, quod ex ea nascitur, quodammodo rerum sensibilium appetitum extingui, & memoriam cibi, ac potus auferri. Sicut de Ioanne Abbate refert Cassian. Cassian.collat. 19. c.4. quod delitijs spiritualibus occupatus, non recordabatur, an pridem comedisset, nec ne. Vnde etiam sumi potest confirmatio, quia non sentire famem, sine magno miraculo prouenire interdum potest ex nimia rerum diuinarum attẽtione, quæ omnes vires tum intellectus: tum etiã imaginationis absorbeat. Ergo vel hac de causa potuit Christus non esurire illis diebus: postea verò de illa attẽtione remittens, & calori naturali, alijsq; agentibus veluti facultatem agendi præbens, famem sensit, eamque sustinuit toto tempore, quo tentationes durarunt. In quo oportunum satis nobis exemplũ præbuit patienter, & æquo animo ferendi corporis molestias, quæ ex ieiunijs, & tentationibus oriuntur.

SECTIO III.

Quo loco & tempore Christus ieiunauit, & à dæmone tentatus est.

DE causis ob quas Christus tentari se permisit, satis in comment. artic. 1. dictum est, de circunstantijs verò illius tẽtationis pauca dicenda supersunt.

Principiò igitur de tempore, quo tentatus fuit, sic scribit Matth. Matth. *Cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit, & accedens tentator dixit ei, si filius Dei es, &c.* Ex quibus verbis colligũt omnes Patres, & docet expresse hic D. Thomas. art. 3. Christum fuisse tentatum illis tentationibus (quas Euangelistæ narrant) post quadraginta dies ieiunij. Ita supponunt apertè omnes allegati in superiori sectione, qui dicunt, dæmonem accepisse ansam tentandi Christum, quòd eum esurientem vidisset. Quo tempore Christus tentatus sit.

Circa quod dubitare potest aliquis, quia Matthæus nõ affirmat tentatorẽ accessisse, postquam vidit Christum esurientem: sed solum vnum post aliud narrat, ex ordine autem literæ non rectè colligitur, eodem ordine res gestas esse, quo recensentur, præsertim cùm alij Euangelistæ simpliciter narrent, Christum tentatum fuisse illis diebus; imò Lucas prius narrat fuisse tentatum, postea ieiunasse. Est autem aduertendum, D. Thom. hic artic. 3. in argu. sed contra in hunc modum citare verba Matth. *Cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit, & tunc accessit ad eum tentator.* Sed in textu Euangelij non est illa particula, *Tunc*, nec in Græcis, Latinisvè codicibus, cùm tamen in ea tota vis testimonij sita esse videatur. Deinde refertur totus ille contextus tanquam vna periodus, cùm tamen duplex sit, quarum prior ibi finitur, *postea esuriit*: posterior verò subsequitur. *Et accedens tentator*, & ita locum habet difficultas proposita. Ad quam dicendum videtur, non ex solo ordine literæ: sed ex tota narratione hoc sufficienter colligi, præsertim cùm in fine illius concludant Matthæus, & Lucas. *Et consummata omni tentatione reliquit eum diabolus, & ecce Angeli accesserunt, & ministrabant ei.* Ex quo rectè intelligimus post finitam tentationem Christũ soluisse ieiunium, quod quadraginta diebus durauerat, ergo signum est, tentationem fuisse factã finitis illis diebus, vel certe in vltimo eorum. Quid enim horum duorũ verius sit, non satis certũ est. Nam cùm Lucas dicat: *Consummatis diebus postea esuriit*, & tẽtatio post famem intelligatur subsequuta, videtur accidisse die quadragesimo primo ab inchoato ieiunio: & hoc sentit D. Thom. hic artic. 3. Aliunde verò obstat, quod Patres dicunt non sine mysterio factum esse, vt Christus non minus, quàm quadraginta diebus ieiunauerit, ne minor esse, quàm Moyses, & Elias videretur: & vt ieiunium in Ecclesia seruãdum præsignificaret: Nec etiam quadraginta dies ieiunij excesserit, ne existimaretur non esse verus homo, & propter multa mysteria, quæ de quadragenario numero frequenter ipsi commentantur. At verò si post integros quadraginta

quadraginta dies Christus fuisset tentatus, oportuisset eum vltra quadraginta dies ieiunare, quia non poterant tentationes illæ vna hora, imò neque fortasse minori tempore, quàm vnius diei absolui. Adde, argumentum illud sumptum ex eo verbo, *consummatis diebus*, non esse efficax, quia hic loquendi modus etiam locum habet, quando vltimus dies inchoatus est, vt supra diximus, exemplo eiusdem Lucæ capit. primo. *Postquam consummati sunt dies octo.* Luc. 1.

Nihilominus facile potest prior sententia defendi, dicendo tentationes breui tempore fuisse consummatas, & ideò non posse dici Christum vltra quadraginta dies ieiunasse, quamuis non statim in initio, sed post aliquot horas diei quadragesimi primi cibum sumpserit.

Sed quanquam ratio facta satis concludat finem totius tentationis fuisse vel post quadraginta dies, vel in fine illorum: tamen non satis probat initium, seu primam illarum tentationum antea non fuisse. Quod quidem ex eo pendet, vtrum illæ tentationes quasi continuè factæ fuerint, prout narrantur, an verò interpositis aliquot diebus. Intelligi enim potest Dæmonem cœpisse tentare Christum prima tentatione decimo, aut vigesimo die, postea verò nonnullis diebus interiectis addidisse secundam, ac denique in fine tertiò, ac vehementius incubuisse. Quæ explicatio Matthæo non repugnat, vt dixi, Marco autem, & Lucæ consentaneo est dicentibus: *Erat in deserto quadraginta diebus, & tentabatur à Satana.*

Sed nihilominus omnes Patres, & expositores intelligunt tentationes expressas ab Euangelistis continenter esse factas: quia Matthæus & Lucas narratione sua hoc magis indicant. Item quia & ex modo primæ tentationis, & ex verbis Euangelistarum non obscurè colligitur, illam tentationem factam esse, postquam Christus esurire cœpit. Hinc enim occasione sumpta instigabat illum Dæmon, vt lapides in panem conuerteret, ergo omnes illæ tentationes factæ sunt post quadraginta dies. Deinde finitis tentationibus addit Lucas. *Et consummata omni tentatione diabolus recessit ab illo vsque ad tempus*, ergo significat, postquam illum tentare cœpit nõ destitisse vnquã, donec omnes tentationes consummaret. Sine dubio ergo asserendum est sine dierum interpolatione factas fuisse, atque adeò post quadraginta dies ieiunij, & inchoatas, & perfectas fuisse. Christus tẽtari cœpit quando esurire cœpit.

Sed adhuc explicanda supersunt verba illa Lucæ, & Marc. *& tentabatur à Satana.* Propter quæ graues aliqui authores dixerunt, quamuis illæ tentationes, quas in specie Euangelistæ exprimunt, factæ sint post ieiunium, alijs tamen modis, qui in Euangelio non explicantur, Christum tentatum à Dæmone fuisse illis quadraginta diebus. Ita sentit Beda libro. 1. in Marcum capit. 5. dicens. *Tentatur quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, vt indicet, quod quandiu hic viuẽtes Domino seruimus, adest aduersarius, qui iter nostrum tentãdo impedire non cessat.* Clarius Origenes homil. 29. in Lucam. *Quadraginta* (inquit) *diebus tentatur Iesus, & quæ fuerint tentamenta, nescimus, quæ ideo forsitã prætermissa sunt, quia maiora erant, quam vt literis crederentur. Et si sic oportet dicere, sicut mundus capere non poterat omnes libros, si scripta fuissent, quæ fecit, & docuit Iesus sic quadraginta dierum tentationes, quibus tentatus est Dominus à diabolo, mundus ferre non poterat, si scriptura docuisset.* Idem sentit Eusebius libro. 9. de Demonstr. capit. 7. vbi dicit diebus, & noctibus tentatum esse, & ad hunc sensum accõmodat verba illa Psalm. 90. *Non timebis à timore nocturno, à sagitta volãte in die, à negotio per ambulãte in tenebris, ab incursu, & Dæmonio meridiano.* Et ibidem ait magnam Dæmonum cateruam omnibus illis diebus Christum circumdasse ad eum inuadendum. Euthym. verò Matth. 4. ita explicat hanc sententiam, vt dicat illis diebus Dæmonem tentasse Christum, *è longinquo per somnium, per tristitiam, per ignauiam, & similia.* Nec D. Thom. hic artic. 3. ad. 2. ab hac sententia est alienus, sed intelligendam esse dicit non de illis tentationibus visibilibus, quas Euangelistæ narrant: sed de quibusdam alijs impugnationibus, quas forte illo ieiunij tempore Christus est à diabolo passus. Et Caietanus addit probabile videri illis diebus Dæmones formasse corporeas similitudines, varias ad tentandum Christum, sicut de B. Antonio, alijsque Patribus anachoretis legimus. Denique hanc sententiam sequitur Iansenius capit. 15. Concordiæ. Est igitur hæc opinio satis probabilis. Nam & per se credibile est Dæmonem fuisse valde propensum ad tentandum Christum, & nisi fortasse speciali Dei prouiden- Dubium. Luc. Matth. Pſal. 90. Euthym. D. Thom. Caiet. Iansen.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tia fuit impeditus, magna solicitudine ac diligentia id peregisse. Præterea verba Euãgelij fauere videntur: Nã licet verba Marci non ita vrgeãt, quia ille, rem breuiter, & concisè narrat, & simul dicit: *Tentabatur à Satana, & Angeli ministrabant illi.* Vnde sicut ex hoc colligi non potest, sæpius Angelos ei ministrasse illis diebus: sed solum post ieiunium, & tentationes, ita nõ potest colligi sæpius fuisse tentatũ ante quadragesimum diem: sensus ergo erit in illis quadraginta diebus, vel immediatè post illos hæc omnia accidisse. Cæterum verba Lucæ magis videntur sauere, quæ ita habent. *Agebatur in spiritu in deserto*, vel, *in desertum diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo*, vbi in Græco deest illa particula, *&*, vnde ille numerus dierum coniungi videtur cũ verbo *tentabatur*, seu cum participio *tentatus*, quod est in Græco, scilicet *quadraginta diebus tentatus à diabolo*.

Sed reuera sensus Lucæ non est alius à sensu Marci. Nam in Græco vtrobique est participium, idemque cõtextus. Vnde recte intelligi potest primum illud verbum dictum esse à Luca per recapitulationem, seu anticipationem; postea verò distinctè, suoque ordine esse narrata, quæ breuiter anticipata fuerãt, quod frequens est in Scriptura iuxta sextã regulam Tichonij apud Augu. lib. 3. de doct. Christ. capit. 36. Quocirca nullum video in Euãgelijs sufficiens fundamentũ vt asseramus illis diebus fuisse Christum à Dæmone tentatum. Deinde probabilius videtur Dæmonem non tentasse illis diebus Christum in forma visibili, & quasi humana persuasione, sicut postea fecit, quod rectè docuit hic D. Thomas, & est clara sententia omnium Patrũ, quos sect. præcedenti retuli, Ignatij, Hilarij, Hieronymi, Chrysostom. Ambros. Cypriani, & aliorum, qui dicunt Dæmonem non fuisse ausum aggredi Christum, donec eum conspexit furientem, & humana patientem. Valde enim timebat, ne fortasse esset plusquàm homo, propter ea quæ de illo audierat, & viderat. Et ideò quandiu in deserto illum vidit vitam agentem supra humanæ naturæ conditionem, & nihil sentientem, nec occasionem inuenit, nec ausus est apertè cum illo congredi. Rursus seclusò hoc tentationis genere, cùm ipse non potuerit Christum tentare interna tentatione: sed tantum externa per suggestionem, vix apparet, quibus alijs modis tentare eum illis diebus potuerit, nisi fortasse obiecta aliqua sensibilia exterius proponendo, quibus vel terreretur, vel pertubaretur, vt excitando strepitum vehementem, aut proponendo monstrosas figuras, & imagines. Qui sanè modus possibilis quidem fuit: sed tam puerilis mihi videtur, vt vix credam Dæmonem ijs modis aggressum esse Christum, cuius insignem virtutem, & perfectionem, vel inuitus agnouerat, & dignitatem Diuinam suspicabatur, ac reuerebatur. Quocirca illæ Origenis exaggerationes nimiæ sunt, & sine aliquo fundamento scriptæ: verba autem Euthymij minus cautè dicta. Quia Dæmon non poterat torporem, vel segnitiem in Christum immittere, quia hæc pertinent ad intrinsecum tentãdi modum & ad imperfectionem fomitis, cum hæc sine aliquo affectu sensibili minimè fiant: quem non potuit Dæmon in Christo excitare, sed externa solum obiecta proponere, ac repræsentare. Atque de tentationis tempore hactenus.

Responsio. Quot dier. & quando tentatus à Demone Christus sit. Augus.

Secundò, de loco tentationis docent Euangelistæ Christum ductum esse in desertum, ibique tentatum esse, quare dubium non est, quin Christi tentatio in deserto aliquo modo sit facta. Cuius rei variæ rationes morales traduntur à Patribus locis citatis, quas hic articul. 2. attigit D. Thom. Quibus addi possunt duæ, quas indicauit Cyprian. alteram ijs verbis. *Locus secretus elligitur, quia solius Dei iudicio itinera sunt agenda.* Quam latè prosequitur, docens voluisse Christu hoc exemplo docere in huiusmodi externis operibus virtutũ in primis humanas esse laudes fugiendas. Quæ ratio licet à Cypriano in ieiunio explicetur, eandem, maioremque vim habet in insigni victoria de Dæmone reportata. Quod infra declarat dicẽs recessisse in desertum, vt fugiendo mundum, expeditior esset ad Dæmonem superandum. Vnde alteram rationem his verbis adiungit. *Vt anima expedita liberius obuiet impugnanti, securior est congressus, vbi singula non vellicant dimicantem, nec inebriant animam lenocinia voluptatum.*

In deserto cur Christus tentari voluerit. D. Thom. Cyprian.

Dubium.

Difficultas verò communis hoc loco est, an tota illa tentatio peracta fuerit in deserto. Ratio dubitandi est, quia quamuis Matthæus, & Lucas referant, primã tentationem factam esse in eodem deserto, in quo Christus ieiunauit: secundam tamen in pinnaculo templi: tertiam verò in monte excelso narrant esse factam. Circa hoc quidam dicunt reipsa omnes tentationes fuisse in deserto factas, & Christum non verè, sed imaginariè tantum ductum esse in Ierusalem super pinnaculum templi. Ita refert hic D. Thomas: & videtur insinuare, licèt subobscurè, Cyprian. dicto serm. dum ait. *Localiter quidem in deserto prima fuit tentatio: sed cæteras eo modo circumduxit tẽtatoris astutia, quomodo Ezechiel, cum super fluuiũ Chobar sederet ter solymã raptus in spiritu, ciuitatẽ ædificat, & metitur, & muros & tẽplum instaurat, hoc modo super culmẽ templi Christus erat in spiritu.* Et potest hoc suaderi, quia in Euangelio dicitur, Dæmonẽ ostendisse Christo super excelsum montem posito omnia regna orbis terræ: quod nequit intelligi secundum veram, ac realem præsentiam. Quia non poterant simul omnia regna mundi ita obiici oculis, ac fieri localiter propinqua, vt verè, & in seipsis cernerentur, ergo necesse est id secundum imaginariam præsentiam intelligi: ergo eadem ratione cætera quoque possunt intelligi.

D. Thom. Cyprian.

Responsio.

D. Thom. Caiet. Matt. 4.

Luc. 4.

Tentationes Christi non in deserto omnes sunt factæ.

Nihilominus vera sententia est, Christum Dominum verè, & corporaliter ductum esse Ierosolymam, & super pinnaculum templi collocatum. Ita sentit Diuus Thom. hic, & Caietan. contrariam sententiam *figmentum* vocat, quia verba Euangeliorum sunt satis expressa. Matt. enim sic ait. *Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem*, seu, *in Ierusalem* (vt ait Lucas) *& statuit eum supra pinnaculum templi.* Quæ verba sunt historica, & propriè possunt intelligi. Deinde subiungit Euangelista, dixisse Dæmonem, *Mitte te hinc deorsum*, quæ verba necessariò supponunt Christum reuera fuisse in loco illo eminenti positum, quia (nisi ita esset) non posset inde se præcipitem agere. Præterea, quia Dæmon non poterat interius immutare Christi phantasiam (hoc enim nõ decebat) sed externa solum obiecta proponere, non poterat ergo efficere, vt Christus imaginaria apprehensione supra pinnaculum templi ferri videretur. Denique in hoc nullum est incommodum, nulla indecentia, vt videbimus. Quapropter Patres omnes ita hunc locum ad literam intelligunt, vt verba sonant, vt ex omnibus supra citatis patet, & statim etiam nonnullos indicabimus.

Nec coniectura ex tertia tentatione sumpta quicquam contrariæ sententiæ confert. Quia etiam in illa reipsa Christus fuit ductus super montem excelsum, eique demostrauit Dæmon omnia regna mundi, non solum imaginaria cognitione, sed (vt rectè dixit Euthymius) *digito ei demonstrans partes orbis, in quibus mundi regna sita erant, dicens. In hac parte est regnum Romanorum, in illa Persarum, in illa Syriorum, & sic de alijs, & hoc gloriam habet in ijs rebus, illud in alijs, &c.* Hoc ergo modo in momento, id est, in breui tempore, (vt Lucas ait) *ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum.* Quæ omnia sumpsit Euthymius, ex Chrysostomo in imperfect. homil. 5. Theophyl. verò addit, *sensibiliter ei monstrasse in monte omnia regna, ante oculos ea apparere faciens.* Sed hoc quomodo fieri potuerit, vix intelligi potest, nisi fortasse veluti describendo imagines quasdam vrbium, quod non videtur necessarium.

Euthym.

Chrysost. Theophyl.

Sed quæres rursus quomodo Christus à Dæmone in hæc loca sit ductus. Cyprianus supra inconueniens ait esse credere diabolum cum tulisse, aut quòd Christus ei ferendum se commiserit, cuius insidias agnoscebat. Vndè concludit, proprio spiritu, id est, virtute animæ suæ Christum ad hæc loca deductum Dæmonis sequentem vestigia. In eandem sententiam propendent Anselm. Matthæ. 4. & Origen. homil. 31. in Lucam. D. autem Gregor. homil. 16. in Euangelia sentit Christum Dominum ab ipso dæmone fuisse in templũ, & in montem excelsum transportatum. *Nec mirum* (inquit) *est, si se ab illo permisit in montem duci, qui se pertulit etiam ab illius membris crucifigi.* In eadem sententia est Chrysostom. homil. 5. imperfecti, & ferè reliqui expositores, & D. Thom. hic articul. 4. ad. 7. Et hæc sententia videtur magis consentanea verbis Euangeliorum. Primùm, illud verbum *Assumpsit*, propriè hoc significat. Deinde etiam verbum illud *statuit eum super pinnaculum templi*, supponit quòd ab ipso vehebatur. Et addi potest coniectura, quia hic modus erat facilis dæmoni. Nam si humano gressu totum illud iter esset agendum non nisi longo tempore, & magna Christi defatigatione confici posset. Rectè verò annotat D. Thomas cum Chrysostomo, quamuis Christus per aera vectus sit, non permisisse tamẽ vt ab alijs cerneretur,

Dubium. Cyprian.

Anselm. Origen. Greg. Pap.

Responsio.

Christus in templum, & mõte excelsum a Dæmone transportus. Chrysost. D. Thom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ne aut scandalum,& admirationem eis in-
generaret, aut magis videretur.

Ex his ergo ne cessariò concluditur, non omnes tentationes factas esse in deserto: sed primam tãtum: secundam vero in templo Ierosolymitano in pinnaculo, id est, in fastigio seu in summitate ædificij: tertiam verò in alio monte excelso. Quod autem fuerit illud desertũ, & quis hic mons, quãtumque inter se, & à Ierosolymis distauerint, affirmare non possum. Quia quamuis nonnulla in expositoribus legantur, mihi valde incerta sunt, & ambigua, fuerunt autem hæc loca singulis tentationibus accommodata. Nam locus desertus, vbi cibus humanus inueniri non poterat, aptus erat, vt homo famelicus cibum sibi miraculosè fieri optaret, locus eminens, & altus, atque in medio regiæ ciuitatis situs vanitati commodus: denique mons excelsus, opportunus apparebat vt oculus multa conspiceret quæ animus appeteret, & ideò ad tentãdum de auaritia meritò electus est. Neque huic sententiæ Euangelistę repugnãt, cùm ex eis potiùs deprompta sit. Nec enim affirmant omnem tentationem factam esse in deserto, sed solùm Christũ tentatũ esse in deserto, quod verũ est, quia ibi primò tentatus est, indeque sumptum omnis tentationis initium. Neque est incredibile, statim post vltimam tentationem Christum inuentum esse in deserto, propter verba Marc. dicentis. *Et erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur à Satana, eratque cum bestijs, & Angeli ministrabant illi.* Ex quo loco videtur colligi hæc omnia peracta esse in deserto. Refert autem Matth. illud Angelorum ministerium fuisse post vltimam tentationem, & omnes expositores intelligunt cibum illi, ac potum in eodem deserto, in quo ieiunauerat, ministrasse; ergo credibile est reductum esse in desertum è monte, in quo tentatus fuerat. Quod si hoc verum est, non est credendum, vectum esse à Dæmone, cum iam à tentando destitisset, & Matth. & Luc. narrent statim ab eo recessisse, sed vel eorundem sanctorum Angelorum ministerio, qui iam in deserto mensam illi parauerant, vel sua certe propria virtute, vt erat ei facillimum.

Loca tentationum opertuna.

Marc. 1.

Post vltimã tentationem Christus in desertum reducitur.

SECTIO IIII.

Quibus in rebus, quove ordine, ac modo Christus tentatus fuerit.

TRia in titulo proponuntur, quæ ad complemẽtum huius disputationis necessaria videri possunt, & ideò breuiter expedienda sunt. Primo igitur (quod ad res, seu materias harum tentationum attinet) omnes affirmant vnam fuisse gulæ, alteram superbiæ, seu gloriæ vanæ, auaritiæ alteram. In quo nulla ferè est difficultas, solum est circa primam aduertendum, illam vocari tentationem gulæ, quia in materia cibi versabatur, & quia inducebat Christum ad subueniendum fami modo indebito, in quo includitur nimius cibi appetitus, & inordinatus, non ex parte materiæ, seu quantitatis, quæ reuera non excessisset medium temperantiæ in homine sic esuriente, cui nec manducatio, nec talis species cibi prohibita erat: Sed in modo iam explicato. Qui etiam vanitatem quandam continebat petendo miraculum, quod neque ad Dei gloriam pertinebat, neque ad alium finem tunc erat necessarium, sed solum cuiusdam ostentationis causa. Idem ferè in tertia tentatione adnotandum est. Nam licet promissio regnorum ad auaritiam pertineat: in ea tamen continentur ambitio, superbia, & similia vitia. Etenim appetitus regnandi, dominandique libido hæc omnia complectitur, & ita in omnibus his tentationibus fuit præcipuè intentata superbia, & vanitas, quamuis sub diuersis (vt ita dicam) coloribus, & ad diuersas materias applicata.

Quæ de re ista dicenda tractanda sint.

Illud præterea considerandum est, licet hæc vltima tentatio, ratione promissionis à Dæmone factæ, ad auaritiam pertinere dicatur: tamen ratione materiæ, seu actus ad quem inducebat Christum, pertinuisse potius ad sacrilegium, & idololatriam. Tamen sicut Aristoteles dixit, qui furatur propter mæchiam potius est mœchus, quã fur, ita Dæmon inducens ad sui adorationem propter auaritiam, simpliciter dicitur de auaritia tentasse, & hoc ipsum in alijs tentationibus notandum est, quamuis in eis videatur paulatim processisse. Nam in prima, videtur respexisse ad aliquod de se non malum nempe esurientis corporis refectionem, per medium tamen malum, & inordinatum. In secunda respexit ad aliquid turpe quidem, & malum, sed quod de se videri poiset, non ad modum graue, vt est vana apud homines existimatio: per medium tamen magis, atque

atque euidentius inordinatum. In tertia verò manifestiùs prodidit malitiam suam, & ad summum malum contra Deum induxit, propter infirmum quoddam motiuum, quod radix, & occasio vitiorum omnium esse solet.

Caiet.

Rectè etiam aduertit Caietanus hoc loco, ita voluisse Dæmonem inducere Christum ad hæc vitia, vt in singulis diuinitatem eius explorare studuerit, ideoque in prima ab illo requisiuit opus diuinitatis proprium, nempe vt rem vnam in aliam solo imperij sui nutu, verboque conuerteret: quod non nisi à Deo, vel saltem virtute diuina fieri potest. Vnde si Christus in testimonium, & probationem, quòd esset filius Dei, prout à Dæmone exigebatur, opus illud patrasset, euidenter agnouisset Dæmon, quod optabat. Christus autem Dominus (vt notauit Irenæus lib. 5. contra hæres. c. 21.) ita illum eluit. *Vt adillud, si filius Dei es, tacuerit, & hominis confessione eum exæquauerit, dicens. Non in solo pane viuit homo.* Et hæc ferè omnia in secunda tentatione obseruari possunt, in qua etiam opus supernaturale in testimonium diuinitatis Dęmon postulauit. Cui tamen ita Christus respondit, vt de sua diuinitate silẽs, & humanitatem recognoscens ac secundum illam subiectionem ad Deum, diceret, *Non tentabis Dominum Deum tuum.* At verò in tertia tentatione Dæmon nullum supernaturale opus exegit, quod de illo obtinendo iam desperasset: sed flagitauit potius opus omnino diuinitati contrarium, & iniuriosum, vt si verus Deus esset, tanta blasphemia, & illata sibi prouocatus iniuria, se Dæmoni potius adorandum imperaret, atque hoc modo suam diuinitatem proderet, Christus autem summa sapientia, & eximia authoritate (qualis hominem iustum deceret) & Dęmonis temeritatem, audaciamq; perfringit dicens. *Vade Sathana*, & suam diuinitatem abscondit adiungens. *Dominum Deum tuum adorabis.*

Ibm.

Ex quibus etiam relinquitur, quomodo Christus exemplo suo docuerit, qua ratione sint à nobis Dæmonis tentationes superandæ. Primò, verbo Dei & Scripturis sanctis vtendo. Secundò, diuina mandata in memoriam reuocando. Tertiò, diuinis promissionibus confidendo. Quartò, tentatoris insidias percaliendo, & nulla in re eatum, quas intendit, ei cooperando: sed magna fiducia in Deum, & authoritate etiam, si opus fuerit, illum repellendo.

Secundo (quod ad ordinem pertinet) nonnulla est diuersitas inter Euangelistas, quoad secundam, & tertiam tentationem. Quia Luc. 2. loco tentationem de auaritia, seu idololatria in excelso monte factam commemorat. Matth. verò hanc ponit tertio loco, in secundo verò tentationem factam in templo, quam Lucas. 3. loco recenset. Quapropter Augustl. lib. 2. de consens. Euang. c. 16. dubium relinquit, quid horum factum sit prius, quem D. Thom. hic imitatur artic. 4. ad. 5. Caietan. autem ibidem miratur, cur Augustl. hoc in dubium vocauerit, & certum existimat, eum ordinem seruatum fuisse quem præscribit Matthæ. Quia in Luca nulla est vox, quæ ordinem indicet, sed simplex narratio vnius rei post aliam, ex qua serie narrationis non satis colligitur ordo rerum, at verò apud Matth. multa sunt, quæ ordinem indicant. Nam finita prima, tentatione dicitur. *Tunc assumpsit, &c.* quæ particula consequutionem vnius post aliud indicat, & similiter post secundam subiungitur, *Iterum assumpsit eum &c.* Quibus verbis idẽ ordo indicatur, & tandem absoluta vltima tentatione, concluditur, *Tunc reliquit eum diabolus.* Et hanc sententiam sequuntur communiter expositores omnes, & veteres Patres, Hier. Hilar. Chrysost. & alij supra citati, quibus addi potest Pacianus in paræneſi de pœnitentia, in vltima parte, quæ est de baptismo, & expressius Cassian. collat. 5. cap. 6. Qui ordo tentationum est etiam ipsis rebus magis accommodatus, vt ex dictis, & ex ijs quæ D. Thomas tradit, planè colligitur.

Augustl.

D. Thom. Ordo tentationũ Christi.

Caiet.

Hieronym. Hilar. Chrysost. Pacian. Cassian.

Tertio de modo harum tentationũ omnes dicunt apparuisse Dæmonẽ in specie visibili, vt ipsa verba Scripturæ insinuant. *Accedens tentator*, nã illud verbũ motũ corporalem indicat. Deinde ipsa mutua colloquutio etiam indicat corporalia organa. In qua autem specie apparuerit Dæmõ nõ satis constat, omnes tamen existimant, in humana specie apparuisse, quia hæc ad loquendum, & audiendum est aptior. Et Carthus. addit apparuisse sub specie viri sancti. Denique credendũ est apparuisse sub illa forma, quę aptior ei ad persuadendum visa est: modus autẽ solum fuit per exteriorem sermonem, quia Dæmon non poterat Christi affectum, vel interiores sensus aliter excitare, vt in superioribus diximus,

Sub specie visibili Christo diabolus tentator apparet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& notauit Damasc. lib.3. de fide.c.20. Vbi id confirmat, quia Dæmõ non potuit alio modo Adamũ tentare, ergo multo minus Christum. Vnde bene coniectat Caietan. hic, quanquam pauciſsimis verbis rei ſumma ab Euangeliſtis referatur, tamen veriſimile eſse Dæmonem longa oratione fuiſſe vſum, vt Chriſtum flecteret, quanquam veriſimilius ſit à Chriſto ſolo vno, aut altero verbo Dæmonem fuiſse ſuperatum, ac repulſum. *Caiet.*

QVÆSTIO. XLII.

De Doctrina Chriſti, in qua tuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de doctrina Chriſti. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrũ Chriſtus debuerit prædicare ſolũ Iudæis, an etiam Gentilibus. ¶ Secũdò, vtrum in ſua prædicatione debuerit turbationem Iudæorum vitare. ¶ Tertiò, vtrũ debuerit prædicare publicè, vel occultè. ¶ Quartò, vtrum debuerit docere ſolùm verbo, vel etiam ſcripto. ¶ De tempore autem, quo docere incepit, ſupra dictum eſt, cũ de baptiſmo eius ageretur.

ARTICVLVS I.

Vtrùm conueniens fuerit, Chriſtum Iudæis, & non Gentibus prædicare.

230 AD primũ ſic proceditur: videtur, quod Chriſtus nõ ſolũ Iudæis, ſed etiã Gẽtilibus debuerit prædicare. Dicitur enim Iſai. 49. Parum eſt, vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iſrael, & fæces Iacob conuertẽdas, dedite in lucem Gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ. Sed lumẽ, & ſalutem Chriſtus præbuit per ſuam doctrinam: ergo videtur, parum fuiſſe ſi ſolum Iudæis, & non Gentilibus prædicauit. ¶ 2. Præterea, Sicut dicitur Matt. 7. Erat docẽs eos, ſicut poteſtatẽ habens. Sed maior poteſtas doctrinæ oſtenditur in inſtructione illorum, qui penitus nihil audierunt, quales erant Gentiles, vnde Apoſtol. dicit ad Rom. 15. Sic prædicaui Euangelium hoc, nõ vbi nominatus eſt Chriſtus, ne ſuper alienum fundamẽtum ædificarẽ. Ergo multo magis Chriſtus prædicare debuit Gentibus, quã Iudæis. ¶ 3. Præterea, Vtilior eſt inſtructio multorum, quã vnius. Sed Chriſtus aliquos Gentilium inſtruxit, ſicut mulierem Samaritanã, Ioan. 4. & Chananeã, Matt. 15. Ergo videtur, quòd multo fortius Chriſtus debuerit multitudini Gentiũ prædicare. ¶ Sed cõtra eſt, quòd Dñs dicit Matt. 15. Non ſum miſſus, niſi ad oues, quæ perierũt domus Iſrael, Sed Rom. 10. dicitur, Quomodo prædicabũt, niſi mittantur? ergo Chriſtus non debuit prædicare niſi Iudæis.

¶ Reſpondeo dicendum, quod conueniens fuit prædicationem Chriſti, tam per ipſum, quàm per Apoſtolos à principio, ſolis Iudæis exhiberi. Primo quidem, vt oſtenderet per ſuum aduentũ impleri promiſsiones antiquitus factas Iudæis, nõ autem Gẽtilibus. Vnde Apoſtol. dicit Rom. 15. Dico Chriſtũ Ieſum miniſtrum fuiſſe circunciſionis (id eſt Apoſtolum & prędicatorem Iudęorum) propter veritatẽ Dei, ad confirmandas promiſsiones Patrũ. Secundo, vt eius aduentus oſtenderetur eſſe à Deo. Quę enim à Deo ſunt, ordinata ſunt: vt dicitur Rom. 13. Hoc autẽ debitus ordo exigebat, vt Iudęis, qui Deo erant propinquiores per fidem, & cultum vnius Dei, prius doctrina Chriſti proponeretur, & per eos tranſmitteretur ad Gentes. Sicut etiam in cœleſti hierarchia, per ſuperiores Angelos ad inferiores, diuinę illuminationes deueniunt. Vnde ſuper illud Matth. 15. Non ſum miſſus, niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael, dicit Hieronym. Non hoc dicit, quin & ad gentes miſſus ſit: ſed quod primum ad Iſrael miſſus eſt. Vnde & Iſa. vltim. dicitur. Mittam ex eis, qui ſaluati fuerint (ſcilicet ex Iudæis) ad Gentes, & annuntiabunt gloriam meã Gentibus. Tertiò, vt Iudæis auferret calumiandi materiam: vnde ſuper illud Matth. 10. in via Gentiũ ne abieritis, dicit Hieronym. Oportebat primùm aduentũ Chriſti nuntiari Iudæis, ne iuſtam haberent excuſationẽ, dicentes, ideò ſe Dominum reijciſſe, quia ad Gentes, & Samaritanos Apoſtolos miſerit. Quartò, quia Chriſtus per crucis victoriam, meruit poteſtatem, & dominium ſuper Gentes. Vnde dicitur Apocal. 2. Qui vicerit dabo illi poteſtatem ſuper Gentes, ſicut & ego accepi à Patre meo, & Phil. 2. dicitur, quòd quia factus eſt obediens vſque ad mortem crucis, Deus exaltauit illum, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, & omnis lingua ei confiteatur. Et ideo ante paſsionem ſuam noluit Gentibus prædicari ſuam doctrinam: ſed poſt paſsionem dixit diſcipulis, Matt. vltim. Euntes docete omnes Gentes. Propter quod, vt legitur Ioan. 12. cùm imminente paſsione quidam Gentiles vellent Ieſum videre, reſpondit, Niſi granum frumenti cadens in terrã mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Et ſicut Auguſt. dicit ibidem, ſe dicebat granum mortificandum in infidelitate Iudæorũ, & multiplicandum in fide omnium populorum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Chriſtus fuit in lumen, & ſaluté Gentiũ per diſcipulos ſuos, quos ad prædicandum Gentibus miſit. ¶ Ad ſecũdum dicendũ, quòd nõ eſt minoris poteſtatis, ſed maioris facere aliquid per alios, quam per ſeipſum. Et ideo in hoc maximè poteſtas diuina in Chriſto monſtrata eſt, quòd diſcipulis ſuis tantam virtutem contulit in docendo, vt Gentes, quæ nihil de Chriſto audierãt, cõuerterẽt ad ipſum. Poteſtas autẽ Chriſti in docendo attenditur, & quantũ ad miracula, per quæ doctrinam ſuam confirmabat, & quantum ad efficaciam perſuadendi, & quantum ad authoritatẽ loquentis: quia loquebatur quaſi dominiũ habens ſuper legẽ, cùm diceret, Ego autẽ dico vobis: & etiam quantũ ad virtutẽ reſtitudinis, quam in ſua conuerſatione monſtrabat, ſine peccato viuendo. ¶ Ad tertiũ dicendũ, quód ſicut Chriſtus non debuit à principio indifferenter Gentilibus ſuã doctrinã cõmunicare, vt Iudæis tanquam primogenito populo deditus obſeruaretur: ita etiã non debuit Gentiles omnino repellere, ne ſpes ſalutis eis præcluderetur. Et propter hoc aliqui Gentiliũ particulariter ſunt admiſsi, propter excellentiã fidei, & deuotionis eorum.

In illud verbum Matth. 15. Nõ ſum miſſus.

In illud Matth. 10. in viam gentiũ ne abieritis.

Tract. 51. in Ioan. circa medium illius.

COMMENTARIVS.

SEntentia D. Thom. in hoc articulo eſt conueniens fuiſſe vt Chriſtus per ſe Iudęis tantũ prædicaret, gentibus autem per Apoſtolos, & diſcipulos ſuos. Cuius rei optimas, & perſpicuas congruentias affert. Inteligendum eſt autẽ (vt ex eodem colligitur in ſol. ad. 3.) non fuiſſe ſimpliciter Chriſto prohibitũ ne gentes doceret, cùm interdũ legamus id feciſſe: ſed miſſum eſſe dũtaxat, vt publicè, & ex inſtituto Iudæis prædicaret, non verò gentibus, vtque hoc conuenienti tempore reſeruaret per Apoſtolos exequendum. Ex quo rectè colligit D. Thom. in ſol. ad. . Chriſtum non ſolum fuiſſe doctorem Iudæorum, ſed etiam Gentium, modo nimirum quodammodo excellentiori, quique virtutem eius, & poteſtatem excellentiæ valde commendat. Habuit quippe authoritatem ad creandos doctores *Chriſtus doctor gẽtium quomodo.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctores gentium longè aliter, quàm homines possint: etiam si vtantur potestate ab eodem Christo data. Nam licet vicarius Christi possit mittere ad prædicandum, & dare ius docendi, non tamen facultatē, seu sufficientiam ad docendum, & multò minus potest tribuere vim, & efficaciam verbo. At verò Christus vtrūq; præbuit Apostolis, quos totius orbis doctores instituit, iuxta illud: *ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt contradicere omnes aduersarij vestri.* Luc. 21. Et ideò Paulus ad Galat. 1. gloriatur se esse constitutum Apostolum gētium *non ab hominibus, neque per hominē, sed per Iesum Christum*, & 1. ad Timoth. 2. *In quo positus sum ego prædicator, & Apostolus (veritatem dico, & nō mentior) doctor gentium in fide, & veritate*, quòd nimirum Doctores ab ipso Christo immediatè creati excellentiores fuerint, & sapientia, virtuteque maiores.

Luc. 21. Galatas. 1. 1. Timot. 2.

Obiectio. Sed potest quis circa rationem quartam D. Thom. obiicere. Probat enim ideò noluisse Christum doctrinam suam gentibus ante mortem prædicare: quia eadem morte potestatem, & dominium super gentes meruit. Quæ ratio eodem modo in Iudæis procedit, quia etiam in illos singulare dominium, & potestatem per mortem comparauit: nam & pro illis mortuus est, sicut & pro gentibus. Respondetur rectè concludi hoc solo titulo non fuisse prædicandum Iudæis ante mortem: fuerunt tamen aliæ causæ, propter quas illis prædicare Christus debuit, scilicet quia illis fuerat specialiter promissus ac missus: & quia illis credita erant eloquia Dei, ac denique quia omnino oportebat, vt Christus perseipsum aliquibus prædicaret: non poterat autem ab alijs conuenientius orditi, quàm à Iudæis.

Responsio.

ARTICVLVS II.

Vtrum Christus debuerit Iudæis sine eorum offensione prædicare.

231 AD secundū sic proceditur. Videtur, quòd Christus debuerit Iudæis sine eorum offensione prædicare. Quia vt Aug. dicit in lib. de Agone Christia. in homine Iesu Christo se nobis ad exemplū vitæ præbuit filius Dei. Sed nos debemus vitare offensionē non solùm fidelium, sed etiā infidelium: secundū illud 1. ad Corint. 10. Sine offensione estote Iudæis, & Gentibus, & Ecclesiæ Dei. Ergo videtur quod etiā Christus in sua doctrina offensionē Iudæorum vitare debuerit. ¶2. Præterea, Nullus sapiens debet facere vnde effectū sui operis impediat. Sed per hoc, quod sua doctrina Christus Iudæos turbauit, impediebatur effectus eius doctrinæ. dicitur enim Lucæ. 11. quòd cùm Dominus Pharisæos, & Scribas reprehenderet, cœperunt grauiter insistere, & os eius opprimere de multis, insidiantes ei, & quærētes aliquid capere ex ore eius, vt accusarēt eum. Non ergo videtur conueniēs fuisse, quòd eos in sua doctrina offenderet. ¶3. Præterea, Apostolus dicit primæ ad Timoth. 5. Seniorem ne increpaueris, sed obsecra vt patrē. Sed sacerdotes, & principes Iudæorum erant illius populi seniores. Ergo videtur, quòd non fuerint duris increpationibus arguendi. ¶Sed cōtra est, quod Isa. 8. fuerat prophetizatū, quod Christus esset in lapidem offensionis & petrā scandali duabus domibus Israel.

A B C

Respōdeo dicendū, quòd salus multitudinis est præferenda paci, quorunc ū q; singularium hominum. Et ideo quādo aliqui sua peruersitate multitudinis salutem impediunt, non est timenda eorum offensio à prædicatore vel doctore, ad hoc, quòd multitudinis saluti prouideat. Scribæ autē & Pharisæi, & principes Iudæorum sua malitia plurimum impediebant populi salutem: tū quia repugnabāt Christi doctrinæ, per quam solā poterat esse salus: tum etiā quia prauis suis moribus vitam populi corrūpebant. Et ideo Dominus nō obstāte offensione eorū, publicè veritatem docebat, quam illi oderant, & eorū vitia arguebat. Et ideo dicitur Matthæi. 15. quod discipulis Domino dicentibus, Scis quia Iudæi audito hoc verbo, scandalizati sunt: respondet, Sinite illos, cæci sunt, ducesque cæcorum: cæcus autem si cæco ductū præstet, ambo in foueam cadunt.

A

¶Ad primum ergo dicēdū, quod homo sic debet esse sine offensione omnib⁹, vt nulli det suo facto vel dicto minus recto occasionē ruinæ. Sed cū de veritate scandalum oritur, magis est sustinendum scādalum, quām virtus relinquatur: vt Gregor. dicit. ¶Ad secundum dicendū, quòd per hoc, quòd Christus publicè Scribas & Pharisæos arguebat, nō impediuit, sed magis promouit effectum suæ doctrinæ, quia cùm eorū vitia populo innotescebāt min⁹ auertebatur à Christo propter verba Scribarum, & Pharisæorū, qui semper doctrinæ Christi obsistebant. ¶Ad tertium dicendū, quod illud verbum Apostoli est intelligendum de illis senioribus, qui non solū ætate vel authoritate, sed etiam honestate sunt senes, secundum illud Numer. 11. Cōgrega mihi septuaginta viros de seniorib⁹ Israel, quos tu nosti, q̄ senes populi sint. Si autem authoritatē senectutis in instrumētum malitiæ vertant, publicè peccando, sunt manifestè & acriter arguendi: sicut & Daniel dixit Danie. 13. Inueterate dierum malorum, &c.

Hieron. 7. in Ezech. aliquantulum a prin.

B

DOctrina huius articuli moralis est, & concionatoribus vtilis, vt & prudenter & fideliter suo munere fungi sciant, & ideò eam in sequenti disputatione latius tractabimus.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Christus omnia publicè docere debuerit.

232 AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd Christus non omnia publicè docere debuerit. Legitur enim multa seorsum discipulis dixisse: sicut patet in sermone Cœnæ, vnde & Matt. 10. dixit. Quod in aure auditis in cubilibus, prædicabitur in tectis. Non ergo omnia plublicè docuit. ¶2. Præterea, profunda sapientiæ non sunt nisi perfectis exponenda: secūdum illud 1. ad Corin. 2. Sapientiā loquimur inter perfectos. Sed doctrina Christi cōtinebat profundissimam sapientiā. Nō ergo erat imperfectæ multitudini communicanda. ¶3. Præterea, Idem est, veritatem aliquam occultare silentio, & obscuritate, verborum. Sed Christus veritatē, quā prædicabat, occultabat turbis obscuritate verborum, quia sine parabolis non loquebatur ad eos: vt dicitur Matth. 13. ergo pari ratione poterat occultare silentio. ¶Sed contra est, quod ipse dicit Ioann. 18. In occulto locutus sum nihil.

Opus. 60. c. 14.

A B C

¶Respondeo dicēdū, quod doctrina alicuius potest esse in occulto tripliciter, Vnomodo quātū ad intētionē docētis, qui intendit suam doctrinam nō manifestare multis; sed magis occultare. Quod quidem contigit dupliceter, quādoque ex inuidia docentis, qui vult per suam scientiā excellere, & ideo scientiā suam nō vult alijs cōmunicare. Quod in Christo locum non habuit: ex cuius persona dicitur Sap. 7. Quā sine fictione didici, & sine inuidia communico, & honestatem illius non abscōdo. Quādoque verò hoc cōtingit propter in honestatem eorum, quæ docentur: sicut Aug. dicit super Ioan. quod quędā sunt mala, quę portare non potest qualiscūque pudor humanus, vnde de doctrina hęreticorū dicitur Prouer. 9. Aquę furtiuę dulciores sunt. Doctrina autem Christi nō est, neque de errore, neque de immunditia, & ideò Dominus dicit

Tract. 96. circa fin. in Ioan.

Marc.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Marc.4. Nunquid venit lucerna, ideſt, A vera, & honeſta doctrina, vt ſub modio ponatur? Alio modo aliqua doctrina eſt in occulto, quia paucis proponitur, & ſic Chriſtus etiã nihil docuit in occulto: quia Chriſtus omnẽ doctrinã ſuam vel turbæ toti propoſuit, vel omnibus ſuis diſcipulis in cõmuni. Vnde Auguſtinus dicit ſuper Ioan. Quis in occulto loquitur, qui corã tot hominibus loquitur præſertim ſi hoc loquitur paucis, quod per eos vult innoteſcere multis? Tertio modo aliqua doctrina eſt in occulto quãtũ ad modũ docẽdi. Et ſic Chriſtus quædã turbis loquebatur in occulto, parabolis vtẽs ad annũtianda ſpiritualia myſteria, ad quæ capienda non erãt idonei, vel digni. Et tñ melius B erat eis, vel ſic ſub tegumẽto parabolarum, ſpiritualium doctrinam audire, quam omnino ea priuari. Harũ tamẽ parabolarum apertam, & nudã veritatẽ Dominus diſcipulis exponebat, per quos deueniret ad alios, qui eſſent idonei: ſecundũ illud. 2. ad Timot. 2. Quæ audiſti à me per multos teſtes, hæc cõmenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt, & alios docere. Et hoc ſignatum eſt Num. 4. vbi mandatur, quod filij Aaron inuoluerẽt vaſa Sãctuarij, quæ Leuitæ inuoluta portarent.

Tr. 113. in Ioan. in me. n. 9.

Can. 10. in Matth. parũ à medio.

¶ Ad primũ ergò dicẽdũ, quòd (ſicut C Hilarius dicit ſuper Matth. exponẽs illud verbũ inductũ) nõ legim⁹ Dñm ſolitũ fuiſſe noctibus ſermocinari, & doctrinã tradidiſſe in tenebris: ſed hoc dicit, quia omnis ſermo eius carnalibus tenebræ ſunt, & verbũ eius infidelibus nox eſt. Itaq; quod à ſe dictũ eſt, cũ libertate fidei, & cõfeſſionis vult eſſe loquẽdũ. Vel ſecũdũ Hieronym. cõparatiue loquitur: quia videlicet erudiebat eos in paruo Iudææ loco reſpectu totiꝰ mundi, in quo erat per Apoſtolorum prædicationẽ doctrina Chriſti publicanda. ¶ Ad ſecũdũ dicẽdũ, quòd Dñs nõ omnia profunda ſuæ ſapientiæ ſua doctrina manifeſtauit, nõ ſolũ turbis, ſed nec etiam diſcipulis, quibus dixit Ioan. 16. Adhuc multa habeo vobis dicere, quæ non poteſtis portare modò. Sed tñ quodcũq; dignũ duxit alijs tradere de ſua ſapiẽtia, nõ in occulto, ſed palã propoſuit, licet non ab omnibus intelligeretur. Vnde Auguſtinus dicit ſuper Ioan. Intelligendũ eſt ita dixiſſe Dñm. Palã locutus ſum mũdo: ac ſi dixiſſet. Multi me audierũt, & rurſus nõ erat palã, quia non intelligebãt. ¶ Ad tertiũ dicẽdũ, quòd turbis Dñs in parabolis loquebatur (ſicut dictũ eſt) quia non erãt digni, nec idonei nudã veritatem accipere, quam diſcipulis exponebat. Quòd autẽ dicitur, quòd ſine parabolis nõ loquebatur eis, ſecundũ Chryſoſtomũ intelligẽdũ eſt quantũ ad illũ ſermonẽ: quãuis aliàs ſine parabolis multa turbis locutus fuerit. Vel ſecundũm Auguſtinum in lib. de Quæſtionibus Euangeliſt. hoc dicitur, non quia nihil propriè locutus eſt, ſed quia nullũ ferè ſermonem explicauit, vbi non per parabolam aliquid ſignificauerit: quãuis in eo aliqua propriè dixerit.

Super verbũ Matth. citatum in art. 10. 9.

Ioã. in med. illius. tr. 9.

In tr. 12.

Hom. 45. in Matthæum.

In lib. 83. qq. Matth. 13. & in grano.

COMMENTARIVS.

REſpõſio D. Thom. ſimpliciter, & abſolutè eſt Chriſtũ omnia publicè, nihilq; in occulto tradidiſſe. Quę aſſertio ſub his terminis de fide eſt, nam eiſdem illã Chriſtus aſſeruit. Ioan. 18. *Ego palàm locutus ſum mundo, & in occulto locutus ſum nihil.* Circa quæ verba omnes ferè expoſitores, præſertim Auguſtinus, Chryſ. & Cyril. dubitãt, quomodo Chriſtus nihil in occulto docuerit, cũ ſæpè cũ diſcipulis ſuis de diuinis rebus ſecretò egerit. Matth. 20. *Aſſumpſit duodecim diſcipulos ſuos ſecretò, &c.* & cap. 17. *Acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum ſecretò, & dixerunt, Quare nos non potuimus eijcere illum?* & ſtatim ipſe docuit eos. Et ſimiliter c. 24. *Acceſſerũt ad eum ſecretò dicẽtes, Quãdo hæc erunt?* & ſimiliter eos ſolos inſtruxit

Chryſoſtom. Hilar. Cyril. Aug. Obiectio.

xit de ſignis diei iudicij. Præterea in die Transfigurationis, cũ opere ipſo gloriã ſuã tribus tantũ Apoſtolis oſtẽdiſſet, dixit eis. *Nemini dixeritis viſionẽ, donec filius hominis à mortuis reſurgat.* Mat. 17. Ac deniq; in nocte cœnæ ſolis Apoſtolis multa, magnaq; myſteria declarauit, & illis ſpecialiter dixit. *Iam nõ dicã vos ſeruos, ſed amicos, quia omnia, quæ audiui à Patre meo, nota feci vobis.* Alia rurſum fit obiectio. Nã licẽt interdũ Chriſtus publicè corãm multis loqueretur: ita tamen ſub figuris, & parabolis loquebatur, vt à paucis intelligeretur, videlicet ab Apoſtolis, quibus interdum doctrinã ſuam priuatim declarabat & dicebat. *Vobis datum eſt noſſe myſteria Regni Dei: cæteris in parabolis, vt audientes non intelligant.*

Ioann. 15.

Matth. 13.

Reſpuſio.

Ad has igitur difficultates ſoluẽdas, vſus eſt D. Tho. diſtinctione trimẽbri quã ſumpſit ex Auguſt. tract. 113. in Ioannẽ, & poſſumus eam ad bimembrẽ reuocare. Dupliciter enim poteſt aliquis dici occultè loqui. Primo ex parte eorũ, quibus loquitur, & ex modo, ac intẽtione qua loquitur: quia videlicet, & paucis loquitur, & ſecretè ita vt intendat doctrinam ſuam occultare. Secundò ex parte modi, quia loquitur verbis obſcuris, & ſub ænigmate, quamuis corãm multis loquatur. Prior ſenſus eſt proprius, quia hæc eſt ſignificatio propria illius verbi, *in occulto loqui.* Et hoc ſenſu loquutus eſt Chriſtus in citato loco. Vndè id explicuit, quia non in locis abditis, ſed in ſynagoga, in tẽplo corãm omnibus ſemper docuerat. Quoverbo non excludit, quin interdum in deſerto, interdum in naui, nonnũquam domi loquutus ſit: ſed quòd publica loca ad docendum non fugerit, neque aliud publicè, aliud occultè prædicarit. Denique quòd nunquã ita docuit, vt voluerit doctrinam ſuam tanquam mendacem, & fraudulentã in angulo latere. Vndè ſi interdum ſolos diſcipulos docebat, eos tamẽ iam antea inſtruxerat. *Quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta, & quod dico vobis in tenebris dicite in lumine.* Matt. 10. Vt autem acutè dicit Auguſt. qui ita loquitur, vt velit publicè, quæ docuit, non poteſt dici occultè loqui, etiãſi paucis loquatur. Et ita facile expediuntur omnia, quæ in prima ratione dubitãdi proponebantur. Quibus ſolũm addenda ſunt duo. Vnum eſt licẽt Chriſtus aliqua dixerit, vel oſtenderit Apoſtolis, quæ voluit ſecretò teneri, quandiu ipſe viueret, hoc non repugnare ſupradictis verbis eius Quia illa omnia non aduerſabantur ijs quæ publicè docebat, neque erant talia quæ publicè dici non poſſent eò quòd eſſent mala, aut ſuſpecta (de quo genere doctrinæ Iudæi arguere Chriſtum volebant) ſed erant eiuſdẽ rationis cum ijs, quæ publicè docebat, & ad ea magis ſtabilienda, & declaranda referebantur, vtque oportuno tempore publicè vulgarentur. Alterum eſt, multa Chriſtum docuiſſe Apoſtolos, quæ non erãt in vulgus imperitæ plebi propalanda: nec propterea dicendus eſt ea occultè docuiſſe. Quia (vt notauit Gregor. lib. 2. Paſtor. c. 4. & latius Clemens Roman. epiſt. 3.) ad ſapiẽtiam doctoris pertinet, non omnia in vulgus effundere, ſed ea duntaxat quæ neceſſaria ſunt, & quæ capere vulgus poteſt, altiora verò myſteria doctoribus ſolum, ac magiſtris populi tradendo. Quæ ſatis docentur publicè quando ijs qui ſunt capaces, & ad quorum munus pertinet eorum cognitio, proponuntur.

Matth. 10. Auguſt.

Quæ nã, & quibus publicè proponenda.

Greg. papa. Clem papa.

Vide Cap. in mandatis diſtin. 43.

Ex his facilè expediri poteſt ſecunda obiectio, quæ procedit iuxta aliam acceptionem occultæ doctrinæ ex parte modi, quæ ad veritatem verborũ Chriſti non referebat. Quia (vt Auguſtin. etiam notauit) quando dixit, *Palam loquutus ſum*, non fuit ſenſus, ideſt, perſpicue, & clarè: ſed corãm multis. Poteſt tamen etiam, hoc modo explicari Chriſti ſententia; vt etiam volunt Cyril. lib. 11. in Ioan c. 44. Chryſoſt. hom. 82. Theophyl. Ioan. 18. qui tamen non eodem modo exponit verba Chriſti: Chryſoſ. enim, & Theophyl. dicunt Chriſtum reſpõdiſſe ad mentem interrogantis, vt negaret ſe aliquid ſeditioſum, aut falſum docuiſſe, quale ipſi Phariſæi, & Pontifices exiſtimabant, & hoc modo dicit ſe palã ſemper docuiſſe. Quia nunquã propter eam cauſam quicquam occultè, & ſub ænigmate dixerat: ſed ſi quid interdũ hoc modo docuiſſet, ſolum fuit, quia myſtria erant altiora, quã à multitudine capi poſſent. Aliter verò ait Auguſt. Chriſtũ dicere omnia ſe locuutum eſſe palàm, nã (quod in ipſo erat) paratus profectò erat in palã docere omnia, vt à cũctis poſſet intelligi; quia verò nõ omnes ad intelligẽdũ erant, credendũq; diſpoſiti, idcirco nõ omnibus ita loquebatur. Tertiò poteſt dici ex Cyrillo, & ex paulò antea notatis, pietatis viam non ænigmaticè, ſed dilucidè Chriſtũ mundo prædicaſſe, quoad

Cyril. Chryſ. Theoph.

Auguſt.

Cyril.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quoad omnia, quæ necessaria sunt, ideſt, A quoad præcepta, doctrinamq; moralem, & cognitionem fidei, quoad mysteriorũ substantiam: altiora tamen mysteria pro temporũ, & personarum opportunitate obscurius tradidisse.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm Christus debuerit doctrinã suã scripto tradere.

Ad Hebr. 8. l. 2. in fin.

AD quartũ sic proceditur. Videtur, quòd Christus doctrinã suã debuerit scripto tradere. Scriptura enim inuenta est ad hoc, quòd doctrina commendetur memoriæ in futurum. Sed doctrina Christi duratura erat in æternum: secundum illud B Luc. 21. Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Ergo videtur, quòd Christus debuerit suam doctrinam scripto mandare.

¶ 2. Præterea, Lex vetus in figura Christi præcessit: secundum illud Hebr. 10. Vmbram habens lex futurorum bonorum. Sed lex vetus â Deo fuit descripta: secundum illud Exod. 24. Dabo tibi duas tabulas lapideas, & legem ac mandata, quæ scripsi. Ergo videtur, quod etiam Christus doctrinam suam scribere debuerit. ¶ 3. Præterea, Ad Christum, qui venerat illuminare his, C qui in tenebris, & vmbra mortis sedent (vt dicitur Lucæ primo) pertinebat erroris occasiones excludere, & viam fidei aperire. Sed hoc fecisset, doctrinam suam scribendo: dicit enim

Lib. 1. c. 7. ante medium tom. 4.

Augustin. in primo de consensu Euangel. quod solet nonnullos mouere, cur ipse Dominus nihil scripserit, vt alijs de illo scribentibus necesse sit credere. Hoc enim illi & maximè Pagani quærunt, qui Christum culpare, aut blasphemare non audent, eique tribuunt excellentissimam sapientiam, sed tamen tanquam homini. Discipulos verò eius dicunt magistro suo amplius tribuisse, quam erat: vt eum filium Dei dicerent, & Verbum Dei per quod facta sunt omnia. Et postea subdit. Videntur parati fuisse hoc de illo credere, quod de se ipse scripsisset non quod alij de illo pro suo arbitrio prædicassent. Ergo videtur quòd Christus ipse doctrinam suam scripto tradere debuerit.

Ibid. lib. de consens. Euang. c. vltimo.

¶Sed cótra est, quod nulli libri ab eo scripti habentur, in canone Scripturæ. ¶Respondeo dicendũ, conueniens fuisse Christum doctrinam suam nó scripsisse. Primo quidem, propter dignitatẽ ipsius. Excellentiori enim doctori excellentior modus doctrinę debetur, & ideo Christo tanquam excellentissimo doctori hic modus competebat, vt doctrinam suam auditorum cordibus imprimeret. Propter quod dicitur Matt. 7. quód erat docens eos sicut potestatẽ habens. Vnde etiam apud Gentiles Pythagoras & Socrates, qui fuerunt excellentissimi doctores, nihil scribere voluerunt. Scriptura enim ordinatur ad impressionem doctrinæ in cordibus auditorum, sicut ad finem. Secundò, propter excellentiã doctrinæ Christi, quæ literis comprehendi non potest: secundum illud Ioan. vlt. Sunt & alia multa quæ fecit Iesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundũ capere posse eos, qui scribẽdi sunt libros. Quos sicut Augustin. dicit, non spatio loco-

Tres vlt. de Euangelistis non possunt à fide.

rum credendum est mundum capere non posse: sed capacitate legentium comprehendi fortasse non posse. Si autem Christus scripto doctrinam suam mandasset, nihil altius de eius doctrina homines æstimarent, quàm quod Scriptura contineret. Tertiò, vt ordine quodam ab ipso, doctrina ad omnes perueniret, dum ipse scilicet discipulos suos immediatè docuit, qui postmodũ alios verbo, & scripto docuerũt. Si autẽ ipsemet scripsisset, eius doctrina immediatè ad omnes peruenisset.

Vnde

libr. 1. c. 61. & 10. 16. 4.

Vnde & de sapiẽtia Dei dicitur Prou. A 9. quod misit ancillas suas vocare ad arcem. Sciendum tamẽ est (sicut Augus. dicit in primo de consensu Euang.) alios quos Gẽtiles existimasse Christũ quosdam libros scripsisse, cótinentes quædã magica, quibus miracula faciebat, quæ disciplina Christiana condẽnat. Et illi tamẽ, qui Christi libros tales se legisse affirmant, nulla talia faciunt, qualia illum libris talibus fecisse mirantur. Diuino enim iudicio sic errant, vt eosdẽ libros ad Petrũ & Paulum dicant tanquã epistolari titulo prænotatos, eo q̃ B in plurib⁹ locis simul eos cũ Christo pictos viderũt. Nec mirũ, si à pingẽtibus fingentes decepti sunt, toto enim tẽpore quo Christus in carne mortali cũ suis discipulis vixit, nõdum erat Paulus discipulus eius.

¶Ad primum ergo dicendum, quód (sicut Augus. dicit in eodem lib.) omnibus discipulis suis tanquam mẽbris sui corporis Christus caput est. Itaq; cũ illi scripserunt quæ ille ostẽdit, & dixit, nequaquam dicẽdum est, quod ipse nó scripserit: quãdoquidem mẽbra eius id operata sũt, quod dictãte capite cognouerũt. Quicquid enim ille de suis factis & dictis nos legere voluit, hoc scribẽdũ illis tanquã suis manib⁹ imperauit. C ¶Ad secundũ dicendum, quod quia lex vetus in sensibilibus figuris dabatur, ideo etiã cõueniẽter sensibilibus signis scripta fuit. Sed doctrina Christi, quæ est lex Spiritus vitæ, scribi debuit non atramẽto, sed Spiritu Dei viui, nõ in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus, vt Apostolus dicit. 2. ad Corinth. 3.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd illi qui Scripturæ Apostolorũ de Christo credere noluerũt, nec ipsi Christo scribẽti credidissent: de quo opinabantur, quòd magicis artibus fecisset miracula.

COMMENTARIVS.

PRobat D. Thom. 3. rationibus non fuisse conueniens, vt Christus doctrinam suam scripto traderet. Et prima quidem ratio rectè probat, magis oportuisse vt Christus verbo doceret, quia ille est perfectior docendi modus. Præsertim quando doctrina non tantum ad illuminandum intellectum, sed etiam & maximè ad excitandum affectum ordinatur. Non videtur autem probare illa ratio non fuisse conueniens, vt præter illum modum scripto quoq; Christus doceret, cum hic modus neque imperfectus sit, neque quidpiam includat, quod Christum non deceat, & melius videatur pluribus modis, quàm vno dumtaxat docere: Eò vel maximè, quòd modus docendi in scripto habet aliquam perfectionem, qua alius modus caret, scilicet durationem stabilem. Quo fit, vt non modo præsentibus, sed prodesse etiam posteris queat. Et hinc eneruatur etiam tertia ratio. Cur enim non decuit imò & melius fuit, vt Christus omnes nos immediatè doceret, si non verbo, saltem scripto? Certè si fieri potuisset, vt omnes eum loquentem audiremus, melius id existimaretur, ac cõueniẽtius: ergo cùm id potuerit saltẽ scripto fieri, cur negabimus id fuisse conueniens? Nam reuera magna fuisset consolatio fidelium si haberemus doctrinam ab ipsomet Christo scriptam. Et hinc tandem obscurior redditur secunda ratio D. Thom. scilicet quòd altitudo doctrinæ Christi non poterat literis comprehendi. Quidquid enim verbo profertur, potest literis significari. Verba enim vel scripta, vel voce prolata idem significãt, si ergo doctrina Christi quantumuis excellens, & alta potuit verbo doceri, cur non etiam scripto? Deinde doctrina Dei, & Spiritus Sancti scriptis continetur, nec propterea putant homines in diuina scientia nihil aliud esse, quàm in Scriptura contineatur, non est autem altior, quàm Spiritus Sãcti, doctrina Christi.

Obiectio circa rationes D. Thom.

Potissima quidem ratio, quæ conuincit fuisse conueniens vt Christus nihil nobis in scriptis traderet, est ita fecisse eũ, quem constat nihil potuisse facere, vel omittere, quod non fuerit conueniens. Dixi tamen super articulum. 1. huius. 3. part. interdum dici conueniens, quod non est malum: sed recta aliqua ratione fieri potest. Quidquid

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim bonum est, ea ratione conueniens dici potest, & hoc sensu nulla est hic difficultas. Quod enim Christus Dominus per seipsum doctrinam suam scriberet, vel non scriberet, ex se indifferens est, & sine dubio potuit propter aliquam honestam rationem, vel fieri, vel omitti. Vnde, cùm de facto omissum sit, non est dubium quin consultò, & non casu fuerit à Christo factum, & consequenter quòd propter honestum finem effectum sit, atque adeò, quòd in hoc sensu fuerit conueniens. Alio verò modo dicitur conueniens, quod consideratis omnibus magis eligendum iudicatur, vel quia propter se est amabilius, vel quia ad res alias est vtilius: & in hoc sensu non est facile rationem reddere, cur fuerit cõueniens vt Christus doctrinam suam scriptam non reliquerit. Neque fortasse id dicere est admodùm necessarium, nam si aliquid scripsisset, non deessent rationes plures, propter quas id conuenientius crederetur, vel saltem erat res æquè indifferens, quia & scribendo, & non scribendo æquè commodè, ac sufficienter potuit Christus finem suum assequi, & nostræ saluti, ac institutioni prouidere. Si tamẽ hoc verũ est (vt reuera esse videtur) hinc satis probabiliter concludi potest, conuenientius fuisse, vt Christus in sua doctrina scribenda nullam operam poneret. Quia scriptioni intendere, per se non est expetibile, neque Christo ad aliquam eius perfectionem, dignitatem vè necessarium. Si ergo ad commodum nostrum, neque erat necessarium, neque vtilius, impertinens fuit Christo huiusmodi actio. Quod autem nobis necessaria non fuerit, notum est. Quod autem nec vtilior, patet, quia quidquid Christus per seipsum scribere potuit, potuit etiam per alios, & cum eodem fructu, & æquali certitudine. & authoritate. In quo differt multum Scriptura â voce viua. Nam Scriptura â quocumque manet, non magis mouet, neque illuminat, dummodo omnino eandem doctrinam, & eisdem verbis contineat, & eadem veritatis authoritate munita sit. Quæ omnia potuit habere Scriptura facta à Christo per ministros suos, & non per seipsum: at verò viua vox tam ad docendum, quàm ad mouendum, & delectandum magnam vim, & energiam habet à persona loquentis, & ideò maximè oportuit, vt hoc saltẽ modo Christus nos doceret.

Doctrina in scripturis à Christo tradi, conueniens ne fuerit.

Resp. ad obiect.

Ex ijs facilè est intelligere vim rationum D. Thomæ. Nam prima fundatur non solum in hoc, quòd modus docendi voce melior est ac perfectior: sed etiam qui illo posito, alius nihil ad Christi perfectionem, vel ad nostram vtilitatem referebat. Secunda verò solum est congruẽtia quædam, quia videtur magis consentaneum excellentiæ tantæ doctrinæ, vt in ipso modo docendi primi, ac supremi doctoris eius, indicatum sit illam literis comprehendi non posse. Tertia etiam est optima, quia supposito, Scripturam illã nõ fuisse necessariam, conuenientius fuit seruare ordinem suauis prouidentiæ Dei, vt homines per homines doceantur. Ex his etiam facile intelliguntur, quæ de hac quæst. disseruit Aug. libr. 1. de consens. Euang. capit. 7. & sequentibus. Ex quo etiam intelligere licet ad Christi authoritatem pertinuisse, vt scriptoribus eius tanta fides haberetur, ac si ipse per se ipsum scripsisset.

Aug.

Dubium.

Hic verò optabit scire quispiam, quæ fides adhibenda sit ijs, qui dicunt Christum aliquid scriptitasse. Nam Eusebius. 1. lib. Hist. cap. 13. refert se vidisse epistolam à Christo domino scriptam, & ad Regem Abgarum missam. Ioannis etiam. 8. legimus Christum digito scripsisse in terra. Respondetur, certissimum esse Christum nihil scripsisse ad docendum, seu quod doctrinam cõtineret, ita enim docet vniuersæ Ecclesiæ traditio. Nec enim verisimili est Christũ scripsisse aliquid ad docendũ, idq; in Ecclesia nunquam fuisse receptum. De illa verò epistola, & res incerta est, nam inter apocriphas ponitur à Gelasio, & ignoratur (si forte talis extitit epistola) vtrum à Christo per seipsum, an per aliquem discipulum sit scripta. Ac denig; illa non fuit ad doctrinam tradendam, sed vrbanitatis, & salutandi causa.

Euseb.

Ioan. 8.

Respon. Nihil ad doctrinam tradendam scripsit Christus.

Gelas. 1. p.

Christus digitis scripsit in terra.

Aliud verò quod ex Ioann. 8. asseritur non est ad rem. Primò, quia illa non erat Scriptura permanens, & durabilis, de qua nunc loquimur. Secundò, quia non erat ad docendum, sed ad significandum ijs, qui adulteram accusabant, dignos esse qui in terra scriberentur, iuxta illud Ierem. 17. *Recedentes à te in terra scribẽtur*, vt indicauit Hieronym. libr. 2. cont. Pelag. &. Rabanus in Ioannem, & Ambros. epist. 76. dum ait. *Peccatores in terra scribuntur, iusti in cœlo.*

Ierem. 17.

Hier. Rabon. Ambr.

DISPV-

DISPVTATIO XXX.
In tres sectiones distributa.

De Christo Doctore, eiusque doctrina.

IN superiori tomo disp. 46. in initio adnotaui pertinuisse ad Christum, quatenus sacerdos est, & summus Ecclesiæ Pontifex, munus docendi, ac prædicandi hominibus: huius verò rei tractationem, quamuis cum disputatione de sacerdotio Christi coniuncta videretur, in hunc tamen locum distulimus: tum vt seruaremus D. Thomæ ordinem: tum etiam quia Christus in mortali vita hoc præcipuè munus exercuit, postquàm se hominibus manifestare cœpit. Possent autem de hac re multa disputari, quæ vel in superioribus sunt dicta, vel ad alia Theologiæ loca spectant, & ideò, ne eadem repetamus, neq; ad peregrinas quæstiones diuertamus, indicabo breuiter omnia, & ea seligam quæ ad præsens institutum spectant. Primo ergo inquiri posset, an in Christo Domino fuerint omnia, quæ ad perfectum doctorem necessaria sunt. Sed circa hanc rem videantur, quæ diximus de scientia, gratia, innocentia, ac perfecta vita eius. Nam hæ sunt, quæ perfectum aliquem doctorem constituunt: hic ergo solum dicendum, qua ratione cõueniat Christo hoc munus, seu ius docendi homines. Secundò inquiri posset, quibus, & vbi prædicauerit, de qua re satis dictum est in cõmentarijs articul. 1, &. 3. Tertiò quid, seu quam doctrinam docuerit, & hæc res pertinet ad materiã de Fide, & de Sacramentis, docuit enim doctrinam fidei, & Sacramentorum: hic satis est supponamus docuisse semper veritatem, non solum quia Deus erat, sed etiam quia vir summè sapiens, ac summè iustus non potuit aliud docere. Quia neque falli potuit propter summam sapientiam, neq; fallere propter bonitatem, & innocentiam. Vnde etiam constat non quãcumque veritatem, sed ad bonum animi spectantem docuisse, de quo nonnihil postea dicemus. Quarto tractari potest, quomodo docuerit. In quo multa cõtinentur, scilicet, an verbo, vel scripto, clarè, vel obscurè, publicè, vel secretò, de quibus iam egimus. Rursus an sufficienter doctrinam suam tradiderit, & veram esse, ac fidedignam ostenderit, & hoc ad materiã fidei spectat, vbi de credibilitate Christianæ fidei latissimè disseritur, & in sequenti Disputatione gentes de miraculis Christi nonnulla insinuabimus. Deinde ad hoc etiam pertinet, quanta authoritate, efficacique virtute verborum, atque adeò quo fructu, vel scandalo prædicauerit, de quibus nonnulla dicemus. Vltimo dicendum est, quanto tempore prædicauit. Nam de initio prædicationis eius iam diximus fuisse post baptismum, seu tentationem eius. Quot verò annis durauerit, hoc loco dicendum erit.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Christus ad docendos homines venerit, & perfectè munus illud obierit.

DIco primò, Christum Dominum esse missum à Patre in mundum, vt esset doctor hominum, est de fide. Quæ satis probatur. Isai. 30. Et *erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & non fæciet auolare à te vltra doctorem tuum.* Quia ex quo Christus Ecclesiam docere cœpit non illam deseruit, sed eam semper docet per se, aut per discipulos suos. Et ideò nomen hoc *doctoris* seu *magistri*, sibi specialiter reseruari voluit idem Dominus Matth. 23. dicens, *Nec vocemini magistri, quia magister vester vnus est Christus*, de quo propterea dicit æternus Pater per eundem Isaiam cap. 55. *Ecce testem populis dedi eum, ducem, ac præceptorem gentibus.* & cap. 49. *Parum est, vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & fæces Iacob conuertendas. Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ*, & cap. 61. *Spiritus Dni super me, ad annuntiandum mansuetis misit me, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clausis apertionem.* Et Ioel. 2. *Filij Sion exultate, & lætamini in Domino Deo vestro, quia dedit vobis Doctorẽ iustitiæ.* Quem locum de Christo esse intelligendũ nullus, qui Iudæus non sit, negare poterit. Præsertim cum paulò inferius subiũgatur, *Et erit post hæc, effundam de spiritu meo super omnem carnem.* Quæ verba de Spiritus Sancti aduentu interpretatus est Pet. Act. 2. Præterea ipsemet Christus testatus est de se Ioan. 18. *Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati*, & Luc. 4. *Ad euangelizandum pau-*

Christus mũdi doctor, & magister diuinitus datus.

Isai. 30.

Matt. 23.

Isai. 49. 55. & 61.

Act. 2.

Ioan 18.

Luc. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matth. 11. peribus misit me. Et ideò Matth. 11. vt se Christus ostenderet verum Messiam, inter alia signa, hoc præbuit, *Pauperes euangelizantur.* Ioan. 13. Ac denique Ioannis. 13. *Vos* (inquit) *vocatis me magister, & Domine, & bene dicitis, sum etenim.* Et ideò æternus Pater semel in baptismo, & iterum in transfiguratione eum vt proprium doctorem nobis proposuit, dicens, Luc. 9. *Hic est filius meus dilectus, in quo bene complacui, ipsum audite.* Vnde Aug. orat. de quinque hæresibus ad finē, Aug. *Gratias* (inquit) *tibi Deus, æterna virtus, gratias tibi Deus Pater omnipotens, qui & filium tuum ostendisti, & mihi in doctorem dedisti.* Ratio verò, seu congruentia est. Quia ad salutem nostram, non tantum necessarium erat, vt Christus redemptionem nostrā perficeret, sed etiam vt viam salutis opere, & verbo nobis ostenderet, alioqui non esset nobis sufficienter prouisum, quia sine fidei, & mediorū cognitione, quę ad salutē necessaria sunt, nullus posset saluari. Et ideò (vt Greg. inquit. 1. p. pastor. c. 3.) Greg. Papa Ioan. 10. *Ita Deus in carne apparuit, vt nō solum nos per passionem redimeret, sed etiā conuersatione doceret.* Et ipse Dominus propter hanc causam seipsum appellat *bonum pastorem*, quòd & verbo, & doctrina oues suas pascat, & pro eis animam suam ponat. Vnde in priori tom. disp. 3. sect. 3. inter rationes quas adduximus, propter quas fuit per se conueniens Deum fieri hominem, vna fuit vt ipsa Dei Sapientia, quæ est *lux vera*, hominem doceret, ac viam salutis ostenderet.

Potestas docēdi in Christo vnde orta. Dico secūdò. Potestas docendi per se cōuenit Christo ratione hypostaticæ vnionis, vnde non solum homines, sed etiam Angelos docere, & illuminare potest. Conclusio est certa, quia Christus ratione vnionis habet quòd sit caput omnium, & consequēter vt possit in omnes influere, modo omnibus accommodato. Deinde ratione vnionis est summus Sacerdos, ac supremus Ecclesię pastor, est autem de ratione summi Pontificis vt possit docere, & illuminare sibi subditos. Habet etiam Christus, quia Deus homo est, quasi ius quoddam ad saluandos, & redimendos homines, & hoc etiam titulo habet, vt possit eos docere, quatenus hoc medium necessarium est ad salutē hominum. Et hinc fit potuisse Christum obligare omnes homines ad suam doctrinam audiēdam, quam ipse per se, vel per discipulos suos prædicabat, quòd ad potestatem excellentiæ Christi pertinet, de quā superiori tom. disp. 47. dictum est.

Virtus docendi diuina Christo quam creat. Dico tertiò. Facultas, seu virtus docendi fuit maior in Christo, quam in vlla creatura esse posit. Hoc constat primò, quia in Christo est maior scientia, & altiori modo, quàm sit in vlla pura creatura, quam à principio habuit summè perfectam, & connaturalem. Vnde hoc illi singulare est, quòd ita docet, vt nunquam discat, & ita sit magister, vt nunquam fuerit discipulus. Nam licet anima eius in primo instanti suæ creationis à Verbo scientiam acceperit, & ea ratione dici posit tunc didicisse, & habuisse magistrum Deum ipsum. Quomodo intelligi possunt verba illa Ioannis. 7. *Doctrina mea non est mea, sed eius qui misit me*, vt intelligit etiam August. libr. 1. de Trinit. cap. 12. & Ambros. lib. 2. de fide. cap. 4. & lib. 5. cap. 2. tamen quia vnam, & eandem personam cū Verbo componit, dicitur Christus hanc scientiam à se habere, vt sibi connaturalem, & ideò non tam didicisse, quam perfectam scientiam simul accepisse. Discere enim videtur quendam motū, seu progressū ab imperfecto ad perfectū significare. Sicut etiā Christus vt Deus per ęternam generationem habet scientiam à Patre, de qua etiam intelligi possunt verba illa, *Doctrina mea non est mea, sed eius, qui misit me*, vt exponunt August. 2. de Trinit. capit. 2. & tract. 27. in Ioannem, & Cyrillus libr. 4. in Ioannem. cap. 42. & Chrysostom. hom. 48. in Ioannem, & nihilominus nō potest propriè, aut verè dici Verbum discere à Patre, quia per naturalem generationem ab illo habet scientiam perfectam. Ad hunc ergo modum loqui possumus de scientia humanitatis, quamuis nec tam perfecta illa sit, neque eodem modo connaturalis. Intelligendum ergo hoc est secundum quandam imitationem: non verò secundum æqualitatem. Et huic modo loquendi fauet Ambr. priori loco supra citato. Nam cùm prius dixisset, Christum, vt hominem protulisse illa verba. *Mea doctrina non est mea*, subdit, *Iudæi cum doctrinam eius secundum hominem quærerent, & dicerēt, quomodo hic literas scit, cum non didicerit? Respondit Iesus, Mea doctrina non est mea. Nam cum sine eruditione literarum doceat, non quasi homo: sed vt Deus videtur docere, qui doctrinam non didicerit, sed inuenerit. Adinuenit enim omnem viam disciplinæ, & post hac in terris visus est, & cum hominibus conuersa-*

Aug. Cyrill. Chrys. Excellentia doctrinæ Christi vtilitas. Ambr. Aug. Ambr.

Baruc. 3. *uersatus est, Baruc. 3.* Hæc est ergo prima causa ob quam Christus in ratione doctoris super omnes eminet. Nam vt de eo testatus est Baptista Ioann. 3. *Qui de cœlo venit, super omnes est, & quod vidit, & audiuit, hoc testatur.* Secunda ratio est, quia in Christo est maior sanctitas, & vitæ puritas, quæ ad excellentiam doctoris maximè pertinet. Propter quod ipse dixit Ioann. 9. *Quis ex vobis arguet me de peccato?* & subiunxit, *si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?* Tertia esse potest, quia Christus non solum habebat vim ad docendum exteriùs, proponendo veritatem (quod alij homines habere possunt) sed etiam interiùs illuminādo, & virtutem dando ad intelligendum, & credendum altissima mysteria, quæ ratio non attingit. Denique quia ita docet, vt etiam rudes, & *quodammodo* ad scientiam capessendam ineptos interdum subitò sapiētes reddat, & diuinorum capaces mysteriorum. Quarta excellentia est, quia docendo non solum illustrat intellectum, sed etiam cor penetrat, vt Paul. ait ad Hebræos. 4. Propter quod meritò dicebant discipuli Ioann. 6. *Quò ibimus: verba vitæ æternæ habes.* Et ideò, quando volebat, vnico verbo ita excitabat hominem, vt suæ voluntati, & vocationi statim obediret, quod diuinæ virtuti, & efficaciæ verbi tribuendum est.

Heb. 4. Ioann. 6. Ioann 9.

Excellentia doctrinæ Christi vtilitas.

Ex quibus præterea intelligitur, excelluisse etiam Christum in modo docendi, vt art. 1. ad. 2. D. Tho. notauit, vbi ex quatuor conditionibus hoc declarat. Prima, quòd suā doctrinā miraculis cōfirmabat. Secunda quia loquebatur in virtute, & efficacia ad persuadendum. Tertia quia magna authoritate suā doctrinam proponebat. Quarta quia quod docebat probitate vitæ confirmabat. Vbi Caietanus addit conditiones alias, quæ magis sunt proprietates doctrinæ, quàm modi docendi, scilicet excellentia doctrinæ, vtilitas, rectitudo, integritas & cōsummata perfectio in rebus omnibus, quæ ad mores pertinent. Sed hæc (vt dixi) in materia de fide latius explicanda sunt.

Modus docendi Christi singularis excellēs. D. Thom. Caiet.

SECTIO II.

Vtrùm decuerit Christū cum offensione, & scandalo Iudæorum docere.

Matth. 7. RAtio difficultatis est, quia ipsemet Christus Dominus Matth. 7. monet. *Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos.* Et Prouer. 9. commonefacit Sapiens, *Noli arguere derisorem, ne oderit te*, Et Eccle. 8. *Non incendas carbones peccatorum, arguens eos, & ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum.* Cum ergo Christum non lateret doctrinam suam non profuturam Iudæis, sed potius futuram eis occasionem perpetrandi maiora mala, nō parerat vt eos doceret, aut corriperet. Nam & ratio charitatis hoc postulat, quæ prohibet dari proximis occasionem peccandi: & ratio etiam ipsius doctrinæ, ne otiosè, & sine fructu proijciatur, atque omnino contemnatur. Quamobrem dixit Augu. lib. 50. homil. in. 41. *si scirem non tibi prodesse, nō te admonerem, non te terrerem.* & serm. 36. de sanctis, *Solent* (inquit) *aliquoties doctores Ecclesiæ non pro negligentia peccantium ab increpatione cessare, sed quia eos timent ex ipsa castigatione ad peiora mala prorumpere.* Quam rationem docendi tanquam prudentē laudat, & cōmdēat, &. 1. lib. de Ciuitat. c. 9. *Si propterea* (inquit) *quisq; obiurgandis, & corrigendis male agentibus parcit, quia opportunius tēpus inquirit, vel eis dem ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam, & piam erudiendos impediant infirmos alios, & premant, atque auertant à fide, non videtur esse cupiditatis occasio: sed cōsilium charitatis.* Eadem autem est ratio de doctrina, & de correptione, & hæc omnia quæ Aug. describit, in Christi prædicatione, & doctrina visu venerunt: fuisset ergo charitatis consilium Iudæos ita dispositos non docere. Vnde Hieronym. super Amos. 5. in hanc sententiam videtur interprerari verba illa. *Ideo prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum est. Quando* (inquit) *vir Ecclesiasticus, & prudens in domo Dei multas impietates esse cognouerit, & non solum multas, sed & fortes, quæ opprimere possint iustitiam, taceat in illo tēpore, nec det sanctum canibus.* Ac denique Gregor. lib. 6. in. 1. Reguin, cap. 2. propè finem. *Quandoq; (inquit) mala Regum, & terræ magnorum toleranda sunt, ne exasperati ad priora dilabantur.* Vnde tandem augetur difficultas, quia prædicatio Christi exemplum esse debuit futuris Euangelij prædicatoribus, sed ij prædicare aut docere non debent, quādo maius timetur damnum, quam fructus speretur, ergo nec docere Christus debuit cum tanta Iudæorum offensione.

Prouer. 9. Eccles. 8. August. Hieronym. Amos. 5. Greg. Papa

Hęc difficultas ferè communis est in ma-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tertia de correptione fraterna, & de scandalo. Nam de illa interrogari solet (vt videre est. 2.2.q.33.art.7.) an interdum sit faciẽda publicè, etiam si is qui corrigitur, non sit emendatus: de scandalo verò tractari etiam solet, an propter aliquorum scandalũ correptio sit omittenda, atque eadem est ratio de doctrina. Et ad vtrumque quæstionem definiendam regula generalis est, quam hic statuit D. Thom. salutem multitudinis præferendam esse bono priuato cuiuscunque personæ. Vnde si doctrina per se bona sit, & ad salutem populi necessaria, aut valde vtilis, vel ad bonum promouendum vel ad vitanda mala, & peccata, omittenda non est, quanquam aliqui perturbandi sint, & peiores efficiendi. Quia illud scandalum non est datum, sed acceptum, nec factum, sed permissum, ordo autem charitatis non obligat ad vitandum huiusmodi scãdalum cum aliorum detrimento, vel incommodo. Et eadem ratio est de correptione, si enim consideretur correptio, vt ad emendationem delinquentis dirigitur, sub hac ratione facienda non est, vbi desperatur fructus, nec dum si maius detrimentum timeatur. At si reprehensio vnius consideretur, vt medium ad coercendos alios, vel saltem ad impediendum, nec scelera quorũdam alios ad similia peccata inducant (quod solum habet locum in peccatis publicis) sæpe non est omittenda, non solum, si non speretur emendatio priuatæ personę, sed neq; etiam si maiora mala, & peccata ipsius timeãtur. Quia tunc reprehensio non est inutilis, cùm communitati profutura speretur. Neque est iniusta, cum sit quædam innocentiũ hominum, & ipsius virtutis, ac diuini honoris iusta defensio, & pœna quædam ipsius peccatoris de se medicinalis, ad quam infligendam ius habet Euangelicus prædicator, ac doctor, quatenus ad commune bonum necessaria est. Neque etiam est contra ordinem charitatis, quandoquidem minus malum permittitur propter maius bonum, & scandalum illud non est actiuum, sed passiuum, vt explicatum est. Et hæc regula sic explicata, & generatim sumpta, omnino certa est, & indubitata. Hoc enim sensu in Scriptura reprehenduntur Prophetæ, & pastores, qui peccata populi nõ corrigunt, sed dissimulant. Isai. 55. *Clama, ne cesses, &c.* Threnor. 2. *Neque aperiebãt iniquitatẽ tuã,* & latissimè

Peccata publica etiam cum proximorum offensione quãdo corrigenda.

Isai. 55. & 56.

Ezech. 3. 13. & 33. quibus locis videndus est Hiero. qui hoc rectè declarat, & confirmat. Et Greg. 2. p. Pastoral. c. 4. Optimè Chryso. in illud ad Timot. 5. *Peccantẽ corã omnibus argue:* *Quid* (inquit) *non ne melius scandalũ facit coram omnibus arguere? Minimè id quidem. Magis enim scandalizantur, si peccata no ignorantes, nullum inferri videant cruciatum? sicut enim si impune peccatur, plurimi delinquũt, ita si peccata puniantur, cõplures virtuti studẽt,* loquitur autem de peccatis publicis, de quibus Paulus fuerat loquutus, vt omnes exponunt, & per se clarũ est. Nam de occultis Christus dixerat, *Corripe illũ inter te, & ipsum solum.* De qua re Bern. epist. 78. elegãter dixit, *Cum carpuntur vitia, & inde scandalum oritur, ipse sibi scandali causa est, qui fecit quod argui aebet, non ille qui arguit. Denique, nec cautior sum in verbo, nec circunspectior in sensu, illo qui ait, Melius est vt scandalum oriatur, quam vt veritas relinquatur. Quanquã nescio quid proßit, si quod mũdus clamat, ego tacuero, omniumque pæßim, naribus in tęclo factore fœtus dißimulo pestem.* & Greg. libr. 7. epistol. 1. quæ refertur in c. Paulus 2. q. 7. exponens illud, *Seniorem ne increpaueris. Hæc regula tũc seruanda est, cum culpa senioris exẽplo suo non trahit ad interitũ corda iuniorum, vbi autẽ senior ad interitum iuuenibus exẽplum præbet, ibi districta increpatione feriendus est.* Atq; multa similia de hoc argumento facilè reperiũtur tam in dictis, quam in factis, & exemplis: tum Prophetarum, cum Apostolorum, & aliorum Sanctorum Patrũ. Quanquam verò hæc generalis doctrina indubitata sit, eam tamen ad praxim reducere, circunstantias omnes prudenter perpendere, vt doctor Euangelicus, neque in tacẽdo segnis, neque in loquendo imprudens sit, valde est difficile, & ideò & constanti animo, & maturo iudicio pollere necesse est eum qui hoc munere fungitur.

Tirin. 2. Ezech. 3. & 33. Hieron. Greg. Papa. Chryl. 1. Tim. 5.

Matth. 18. Bernar.

Greg.

Prudentia Christum in docendo fructuosa sapientiam Iudæis.

Ex hac verò regula optimè colligitur, prudentissimè egisse Christum Dominũ constanter docendo, & corripiendo Iudæos, etiã si multorũ offensionem, & scandalum inde oriturum esse præsciret. Hoc cõstat primo ex ipsius Christi authoritate, qui nihil potuit imprudenter, aut præter charitatis ordinem operari: sed legimus ita fecisse, & discipulis interdum ipsum monentibus, & Iudæi scandalizarentur, respondisse, *sinite illos: cæci sunt, & duces cæcorum.* Secundo id patet ex re ipsa. Nam doctrina Christi erat

erat vniuerso mundo necessaria maiorisq; momẽti erat, quod vel pauci illam reciperent, qui erãt futuri veluti semen disemi, nandum, & multiplicandũ in vniuerso orbe, quàm quod Iudæi offensionis, ac scandali occasionem acciperẽt. Deinde Iudæorum principes, Scribæ, & Pharisæi publicè corrumpebant populum, eiusque salutem impediebant: tum prauis moribus: tum etiam resistendo veritati, & doctrinæ Christi, quæ sufficienter illis proponebatur, reprehẽdẽdo, & ideò non obstante qualibet eorum offensione, publicè à Christo obiurgandi fuerunt. Denique quamuis ex doctrina, & reprehẽsione Christi Iudæi sumpturi erant occasionem occidendi ipsum, quod grauius peccatum fuit, quàm cætera omnia, quę antea ipsi commiserant, tamen hoc eorũ malo bene vsurus erat Deus ad maximum bonum, qualis est redemptio, & totius mundi salus. Non ergo debuit Christus doctrinam suam celare, ne illud malum fieret, sed potius debuit, neque à docendo, neque increpando desistere, ne tantum bonum impediretur.

Respõsio ad argumenta in oppositum.

Rationes autem dubitandi in initio positæ solum procedunt in illis casibus, quando ex doctrina aut reprehensione, vel priuata, vel publica nullum speratur commodum, sed solum detrimentum. Vel certè quando tantum est malum, quod timetur, tamque exiguum bonum, quod speratur, vt hoc potius prætermitti debere, quàm illud permitti, prudenter iudicetur. Sæpe enim huiusmodi casus morales euenire possunt, cùmque hæc res, neque intrinsecè mala sit, neque necessariò bona, sed iuxta diuersas circunstantias interdum vnum expediat, interdum aliud, ideo Scriptura, & sancti nunc vno modo loquuntur, nunc alio, vbique tamen idem intendunt, nimirum vt id semper fiat, quod ordini charitatis magis fuerit consentaneum.

SECTIO III.

Quanto tempore Christus prædicauerit.

HAEC quæstio necessaria est, vt intelligatur, qua ætate Christus mortuus est, & ideò deligenter est hoc loco discutiẽda. Prima ergo sententia est quorundam Patrum, qui solum vnum annum Christi prædicationi adscribunt. Ita docent Clemens Alex. lib. 1. strom. non longè à fine, afferẽs illud Isai. 61. *Spiritus Domini super me, eò quòd vnxit me Dominus, & infra, Vt prædicarem annum placabilem Domino,* & in hanc sententiam meritò citari possunt Lactantius, Iulius Africanus, & alij, qui asserunt, Christum trigesimo ætatis anno obijsse, quos infra suo loco referemus. Tribui etiã solet hæc opinio Tertulliano, quia lib. cont. Iudæos, cap. 8. dicit. Christum mortuum esse anno. 15. Imperij Tiberij. Sed hic author potius videtur errasse ponens initium prædicationis Christi anno. 12. Tiberij, vt supra ex libro cõtra Marcionẽ annotauimus.

Clem. Alex. Isa. 61. Lactant. Iul. Afr. Tertul.

Secunda sententia est, Christum Dominum duobus annis prædicasse. Hæc videtur fuisse sententia Apollinaris Laodiceni apud Hiero. Daniel. 9. & eã sequitur Cyri. Alexand. in. 29. capit Isaiæ in principio.

Apol. Hieronym. Cyr.

Tertia sententia & cõmunis est Christum prædicasse tribus annis, & nonnullis mensibus, cuius authores postea referam. Quarta sententia esse potest, posuisse in prædicatione super quatuor annos menses quoque aliquot. Vt autem de his tribus sententijs vltimis feramus iudicium (prima enim in omni sensu est improbabilis) est animaduertendum, initium prædicationis Christi posse cõputari vel à baptismo, vel à miraculo nuptiarum. Quæ differentia in nostra sententia multum ad præsentem quæstionem refert. Existimamus enim annum integrum inter illa duo mysteria intercessisse: qui verò hoc negant, tantumq; aliquot menses intercessisse asserunt, nihil referre putant, quod à baptismo, vel nuptijs prædicationis sumatur exordium.

Principio igitur certũ existimo, à miraculo nuptiarũ posuisse in prędicatione Christũ vt minimũ duos annos, & aliquot mẽses, aut dies. In quo ferè omnes sancti Patres cõueniũt, idque ex discursu Euangelij Ioannis manifeste colligunt. Nam capite. 2. statim post miraculum nuptiarum commemorat vnum pascha, quod Christus Ierosolymis celebrauit, deinde. c. 6. aliud memorat, quod sine vlla dubitatione est distinctũ à superiori (vt apertè cõstat ex historia illorũ capitũ) atq; ita numeratur vnus annus, qui vt minimum inter illa Paschata interpositus est. Rursus cap. 11. & 13. mentionẽ facit alterius paschatis, in quo Christus interfectus est, quod esse distinctũ à re-

Ioã. 2. & 3.

Io. 11. & 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

liquis eodem modo ex eadem historia constat, ergo necesse est, vt prædicatio Christi duraverit saltē duobus annis, quia tria paschata non possunt minori tempore numerari. Quibus insuper addēdum est tempus illud, quod à miraculo nuptiarum vsque ad proximū pascha fluxit, quod iuxta sententiam supra à nobis approbatam fuit à 6. die Ianuarij vsque ad finem Martij. Et ex eadem sentētia sequitur, si numeremus annos prædicationis Christi à baptismate, non posse à nobis pauciores, quàm tres numerari, & hinc etiam euidenter cōfutatur prima sententia. Quia siue initium prædicationis sumatur à baptismo, siue à miraculo nuptiarum, non potest prædicationis tēpus vno anno coarctari. Aliæ verò tres sententiæ omnes habent aliquid probabilitatis, vel statuendo diuersum prædicationis initiū, vel iuxta diuersas sententias probabilis circa annū, qui à baptismo ad nuptias vsque fluxit, diuersimodè sentiendo.

Iam verò inquirendum superest, an ex historia euāgelica colligi possit alius huiusce prædicationis annus, petito ipsius principio, à miraculo nuptiarum, atque adeò vtrum ab eo die numerandi sint tres anni, an tantum duo. Nam quod vltra triēnium non extendatur, ex eadem historia euangelica Ioānis ferè omnes authores colligunt. Quia Ioannes latè describit, & per diuersa paschata indicat annos prædicationis Christi, saltem à miraculo nuptiarū. Et ideò vanum esset, & sine fundamēto, aliquem annum addere qui ex hac euangelica historia non colligatur, vt dicemus latiùs agentes de morte Christi. Tota igitur cōtrouersia posita est in expositione illorum verborum Ioannis cap. 5. *Post hæc erat dies festus Iudæorum, & ascendit Iesus Ierosolymam.* Dubium est enim quod fuerit illud festum. Si enim fuit pascha, cùm illud sit distinctum ab ijs, quæ. c. 2. & 6. memorantur, atque illis interiectum, necesse erit addere alium annum: si autem fuit festum Pentecostes, vel aliquod aliud, nulla erit necessitas addēdi alium annum. Prima ergo expositio, & satis frequens est, illud festum non fuisse pascha. Primo quia non est verisimile Ioannem cap. 5. mentionē facere vnius paschatis, & statim. c. 6. transitum ad aliud facere, vnius integri anni historia prætermissa. Secundò, quia Ioan. diligens fuit in designandis festis paschæ, vt seriem, & veluti

Testimonium Io. 5. de die festo Iudæorum.

1. expositio.

chronologiam prædicationis Christi notaret, & ideo distinctè semper illa nominat, & non communi, vulgarique voce *diei festi*. Denique, quia alias necessarium erit nobis admittere quatuor annos integros prædicationis Christi, numerando à baptismate quod inauditum est, & cum humana historia, & chronologia non potest cohærere. Quod si inquiras quod nam fuerit illud festum, de quo fit mentio Ioan. 5. Chrysost. hom. 35. in Ioan. (quem Theoph. & Euthy. sequuntur) sine probatione dicit, *vt mihi videtur Pentecostes*, Cyrillus verò lib. 2. ca. 123. eandem tenens sententiam, probationem adiungit, quia hoc festum videtur immediatè sequutum post paschā, at verò Iudei nullum festum immediatè post paschā celebrant, nisi Pentecostes. Assumptum verò solum probatur à Cyrillo ex ordine historiæ, quia postquàm. c. 2. Ioannes mentionem fecerat paschatis, vsque ad cap. 5. non fecit mentionem alterius diei festi. Quæ tamen probatio non est efficax, sæpe enim euangelica historia facit trāsitū ab vno festo ad aliud remotum. Hanc sententiam docuit etiā Apollinaris, apud Hiero. Daniel. 9. D. Thom. Albert. Mag. Lyranus, & alij super Ioann. & Petrus Comestor in histo. Euangel. c. 81.

Chrysost. Theoph. Euthym. &c.

Secunda expositio est, illud festum fuisse pascha. Ita sensit Irenæ lib. 2. aduers. Hæres. c. 39. & optime Rupert. lib. 5. in Ioannem in initio. Atque idem sentiunt alij antiqui Patres infra citandi, & ex recentioribus Iansen. & Fran. Tolet. ibi, & Benedict. Pereirus. libro. 11. in Danielem quæstione 7. Suaderi potest primo ex absoluta appellatione *diei festi*. Quia neque in veteri, neque in nouo testamento, alia solemnitas absoluta *diei festi* appellatione nominatur, pascha verò quasi per antonomasiam sæpe ita vocatur, præsertim à Ioanne, vt capit. 4. *Cum venisset in Galilæam exceperunt illum Galilæi, cum omnia vidissent, quæ fecerat Ierosolymis in die festo, & ipsi enim venerant ad diem festum.* Vbi per diem festū necesse est Pascha intelligi, alludit enim ad historiam, quam. c. 2. narrauerat, quomodo scilicet in die Paschæ ejecisset Christus ementes, & vendentes è templo. Et videtur hic locus non parum vrgere, quia paucis interpositis subdit Ioann. in cap. 5. *Post hæc erat dies festus Iudæorum*, ergo verisimile est in eadem significatione vsum esse

2. expositio. Irenæus. Rupertus. Iansen. Tolet. Pereirus.

Testimonia Ioan. de die festo accipiendo de Paschate.

esse illa voce. Præsertim quia statim, cap. 7. agens de alia solemnitate sub nomine *dicti festi*, nō simpliciter ita vocauit, sed cum addito *diem festum scenopegiæ*, cap. verò. 11. & sequentibus sæpe Pascha, *diem festum*, simpliciter appellat. Et similiter Matt. cap. 26. *Non in die festo*, & Luc. cap. 2. *secundum consuetudinē dicti festi*, quē paulò antea *Paschā* vocauerat. Secundò est vehemens coniectura, quia illa omnia, quæ à Ioanne narrantur dicta, & facta à Christo, à capit. 2. (vbi in die Paschæ dicitur eiecisse ementes & vendentes è templo) vsque ad capit. 5. (vbi fit mentio huius diei festi) non videntur potuisse fieri solis quinquaginta diebus imò neque breuiori tempore, quam integro anno.

Matt. 26. Luc. 2.

Quod ita declaratur: nam. c. 3. narrat colloquium Christi cum Nicodemo, & postea dicit venisse Iesum cū discipulis in Iudæā, & ibi moratum esse, & baptizasse. Quo loquendi modo significat non paucis diebus illic habitasse. Deinde (quod magis vrget) c. 4. narrat rediisse Christum à Iudea in Galilæam, & transijsse per Samariam, & post colloquiū cū Samaritana inter alia dixisse discipulis. *Non nestis dicitis, quod adhuc quatuor menses sunt, & messis venit?* Quæ verba perpendens Rupert. supra inquit, *Constat, quòd vbi non plus, quàm quatuor menses ad messem intersunt, paschalis festiuitas non plus, quàm duobus mensibus longè abest, quo vtique spatio temporis nulla alia festiuitas occurrit, in qua secundum præceptum legis omne masculum deberet apparere ante conspectum Domini.* Et ex eisdem verbis colligunt S. Thom. Hugo Cardin. Claud. Caietan. & Iansenius, illud tempus, in quo Christus Samariam pertransijt, fuisse hyemale, inter Nouembrem, & Ianuarium. Quia tempus messis in Iudæa erat mensis Martij, vel Aprilis, vt colligi potest ex Iosue. 4. Vbi dicitur populus Israel pertransisse Iordanem decimo die mensis primi (qui erat Martius) & tamen cap. 3. dictum erat, illud fuisse tempus messis his verbis, *Iordanis ripas aluei sui tempore messis implenerat.*

Ioan. 4. Tempus messis in Iudæa quando.

Rupert.

D. Thom. Hug. Card. Claud. Cajet. Iansen. Ios. 3. & 4.

Dicere verò aliquis posset in c. 4. per mēsem primum non intelligi Martium, qui solum erat primus in ordine ad festiuitates celebrandas, sed Septembrem, qui erat primus in computatione anni communis Hebræorum. Sed hæc fuga excluditur. c. 5. vbi dicitur *transmissio Iordane fecisse populū Pha-*

Iosue 5.

se decimā quartā die mensis ad vesperam in campestribus Iericho; nō autē est dubium quin de eodē mense intelligatur: quia non permanserunt ibi sex menses, vt facerent pascha, sed post quatuor dies illud celebrarunt, vt notauit Theod. q. 2. in Iosue, & indicauit Hierony. libr. 1. contra Iouinianū circa medium. Aliter eludi posset hic locus, dicendo verbis illis, cap. 3. non affirmari illud fuisse tempus messis, sed comparari enundationem illam cum ea quę tempore messis fieri solebat. Nam Septuaginta legunt, *sicut in tempore messis.* Sed huic expositioni obstat vulgata lectio, quæ non habet, *sicut in tempore*, sed simpliciter, *tempore messis*. Secundò, quia statim. c. 5. post narratam paschæ celebrationem additur, *& comederunt de frugibus terræ die altero* (scilicet die decimo quarto mensis primi) *azimos panes, & polentā eiusdē anni, defecit q; manna, postquā comederunt de frugibus terræ, neque vlī sunt vltrā cibo illo filij Israel, sed comederunt de frugibus præsentis anni terræ Canaā.* Ergo negari non potest, quin eo tēpore fructus terræ iam ad maturitatē peruenissent, atque adeò, quòd tempus messis iam instaret. Atque ita exponunt hunc locum Lyranus, Hugo, & Abulens. q. 35. in c. 3. qui aduertunt primū mensem Iudæorum interdum coincidere cum nostro Aprili, & ita potuisse accidere illo anno, cùmque illa regio calidior sit, & propè Iordanem esset, & humidior, atque magis dispositā, vt citius fructus maturescerent, fieri potuisse vt eo iam tempore aliqua ex parte messis inciperet. Et confirmari potest hæc sententia ex Leuit. 23. vbi præcipitur in paschate offerri manipulum primitiarum coram Domino, quod est signum eo tempore segetes fuisse iam aptas ad messem. Vnde Ioseph. 3. antiquit. cap. 12. refert, tempore paschatis solita esse omnia sata habere iā culmū, spicā, & grana, & quāuis nō essent omnino perfecta, fuisse tamen vicina maturitati, saltē in aliquibus locis, ita vt meti possent, vt manipulus spicarum offerretur Deo, vtque possent grana torreri, & in sacrificium offerri. Quod etiam notauit Lyranus supra, & Leuit. ac Exod. 23. Vbi propter hāc causam primus mensis vocatur, *Mensis nouorū*, & apertius cap. 23. *Mensis nouarū frugum.* Relinquitur ergo, tempus illud, in quo Christus pertransijt Samariam nō potuisse esse paulò ante Pentecostem. Illud namque tempus

Hugo. Abulens. Lyra.

Lyra. Exod. Leuit. 23.

Leu. 23.

Ioseph.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pus non distabat à tempore messis per mẽ-
ses quatuor, maximè cùm Christus non de
fine:ted de initio messis loquatur. Sic enim
Ioan.5. ait. *Adhuc quatuor menses sunt, & messis venit*
ergo illud festum, de quo Ioanes loquitur
capit.5.non potuit esse festum Pentecostes,
quia illud proximè sequutum est post tran-
situm IESV per Samariam. Et eadem ra-
tione concluditur, non posse etiam explica-
ri locum illum de festo tabernaculorũ prox-
Ioan.7. imo Septembri celebrato post illud Pas-
cha, cuius facta fuerat mentio cap. 2. Quia
in illo tẽporis interuallo nunquam defuere
quatuor menses, vsq; ad tẽpus messis, ergo
festum illud non fuit festum tabernaculo-
rum. Nec etiam esse potuit festum Encæ-
Caiet. niorum (vt Caietan finxit Ioã. 5. quem Ca-
Canus. nus sequitur lib. 10. de locis. c. 5. ad. 6.) Tum
quia illud festum non erat adeò solenne, vt
simpliciter *dies festus*, quasi per antonoma-
siã diceretur. Quæ ratio generaliter probat
de reliquis festis minoribus, quæ hyeme ce-
lebrabantur. Tum etiã, quia illa modo non
possunt commode verba Christi explicari.
Oportuisset enim, vt ante mensem Nouem-
bris, in quem festum illud incidebat, Chri-
stus transisset per Samariam, ergo tunc di-
cere non posset. *Adhuc quatuor menses sunt,*
& messis venit. Eò vel maximè quòd solum
in tribus solennioribus festis Pascha Pẽte-
costes, & Tabernaculorũ tenebãtur omnes
Iudæi, qui terram promissionis incolebant,
Exod.23. Ierosolymam ad sacrificandum ascendere,
vt constat Exodi. 23. illud autem festum de
quo Ioannes loquitur. c. 5. videtur fuisse ali-
quod ex ijs tribus, vt omnes grauiores ex-
positores intelligunt. Nam verba illa. *Erat*
dies festus Iudæorum, & ascendit Iesus Ierosoly-
mam. vim habent causalis propositionis,
scilicet ascendisse Christũ, quia era dies fe-
stus, nimirum in quo omnibus ascendẽdum
erat. Cum ergo offensum sit non fuisse fe-
stum Pentecostes, neque Tabernaculorum,
nihil sanè verisimilius dici potest, quàm
quòd fuerit festum Paschæ.

Contra hoc vero aliqui contẽdunt, tem-
pus messis apud Iudæos fuisse eodem tem-
pore, quo est apud nos. Nam Leuit. 23. &
Exod. 23. indicatur finem messis in fine Au
gusti accidere solitum esse, atque ita colli-
gunt festum Paschæ incidere solitũ in prin-
cipium veris, vt Hieronym. notat *Aggæi.*
2. Vnde fit eodem tempore paulò post pas-
cha potuisse Christum dicere. *Adhuc qua-*
tuor menses sunt, & messis venit, vt sensit Cy-
ril. lib. 2. in Ioan. cap. 106. Cui sententiæ fa-
uet Chry. to. 2. sermone quodam de Ioanne
Baptista, vbi dicit, Iunium fuisse initium
messis frumẽtaceæ. Iuxta quam sententiam
rectè intelligi potest locus Ioannis de festo
Pentecostes. Sed præterquàm quòd illa ex-
positio de festo Paschæ non solum prædicta
ratione sed etiam alijs, & quidem efficaci-
bus nititur. Hæc, quæ ad refellendam præ-
dictam rationem afferuntur, nullo modo
nobis suaderi possunt. Tum quia loca Scrip
turæ in contrarium adducta, tam aperta
sunt, vt vix possint explicari. Tum etiam,
quia id quod dicitur, repugnat, & princi-
pijs geographiæ & omni historiæ, ac experi-
entiæ. Tum etiam quia ex citatis locis Le-
uit. & Exod. 23. constat in festo Pentecos-
stes solitas esse offerri primitias fruguum &
duos panes ex primitijs tritici. Vnde fit eo
tempore non solum inchoatum, sed ferè fi-
nitum fuisse tempus messis: in fine autem
Augusti non solum messis, sed etiam vin-
demia finita erat, vt eisdem locis Lyranus,
notat, & Deut. 26. Quod etiam est signum
multò antea finitum fuisse tempus messis.
Nullo ergo modo à paschate ad initium
messis poterant quatuor menses superes-
se, non ergo potuerunt illa verba à Chri-
sto dici tempore veris, statim post pascha,
sed tempore hyemis ante pascha, ergo lo-
cus ille Ioan. 5. non potest de Pentecoste,
sed solum de pascha intelligi.

Tempus quo dixerunt Iudæi Christi ver-
ba.

Ex hac ergo huius loci expositione (quã
veriorem existimamus) concluditur, qua-
tuor paschata numerari à Ioanne post mi-
raculum nuptiarum, & consequenter nu-
merando prædictionem Christi ab eo mi-
raculo, tribus annis, & tribus mensibus du-
rasse, atque adeò (si sumanus initium à tẽ-
pore baptismi) numerandos esse quatuor
annos, & tres menses.

1. obiectio.

Sed supersunt nõnullæ difficultates cir-
ca hanc sententiam. Prima est, quia nullus
Euseb. author grauis tot annos tribuit prædicatio-
ni Christi, sed ad summum tres, & aliquot
menses, vt videre licet in Euseb. libro. 8. de
Demonst. demonst. 2. circa finem, vbi tamẽ
non declarat, ex quo tempore illorũ anno-
rum seriẽ ordiatur, in chronico tamen aper
tẽ, vt videtur illos à baptismate Christi re-
petere, vt patet computando quæ narrat
in Olympiade ducentissima prima, & duce
tissima secũda, sed apertissimè id docet li.
1. Hist.

Hieron. Theodor. Ignat. 1. Hist. c. 10. Eusebium autem sequutus est
Hieron. Daniel. 9. vbi Theodoret. idẽ sensit,
& clarius Ignatius epist. 5. ad Trallianos,
Triennium prædicauit Euãgelium signa, & pro
digia patrauit. Et videtur initium sumere à
Beda. Aymo. Nicepho. Responsio. baptismate, cuius proximè mentionem fe-
cerat. Eandem sententiam videtur tenuis-
se Beda lib. de ratione temporum, cap. 45.
& Aymo Apocalyp. 12. & Nicephor. lib. 11.
cap. 29. Ad hanc difficultatẽ nihil aliud ha
beo quod respondeam, nisi hos Patres non
satis distinxisse inter initium prædicatio-
nis Christi sumptum à baptismo, vel à mi-
raculo nuptiarũ, solumque docere voluis-
se ex euangelio Ioannis tres tantum an-
nos colligi posse, quod nos etiam fatemur.
Cæterum, quia ex traditione Ecclesiastica
alium integrum annum credimus interce-
sisse à baptismo, vsque ad nuptias, ideò an-
num alium annumerandum censemus, sine
ille annumeretur inter annos prædicatio-
nis (quia extunc cœpit docere, & discipu-
los congregare, vt supra diximus) siue di-
catur initium potius esse sumendũ à nup.
tijs, quia tunc cœpit Christus dominus ma-
nifestare gloriam suam hominibus, & do-
strinam miraculis confirmare, quod ad mo-
dum loquendi spectat. Quamuis prior, qui
initium doctrinæ sumit à baptismate, vi-
deatur magis vsitatus, magisque historiæ,
& rationi conformis.

1. Obiectio. Luc. 3.

Secunda difficultas sumitur ex Luc. c. 3.
dicẽte. *Anno quintodecimo impery Tiberij Cæ*
saris, sub principib⁹ sacerdotum Anna, & Cai
pha factum est verbum Domini super Ioannem.
Ex quibus verbis colligi videtur totum tẽ-
pus prædicationis Christi comprehensum
esse sub pontificatibus Annæ, & Caiphæ,
idest, baptizatum esse eo anno, quo Annas
pontificatum gerebat, mortuum autem in
pontificatu Caiphæ. Nam hoc posterius
manifestò constat ex omnibus euãgelistis,
Rupsch. illud verò prius ex hoc loco Lucæ deduci-
tur. Et ita interpretatur Euseb. lib. 1. Hist.
cap. 10. Rursus addendum est ex Iosepho.
Iosepho. lib. 18. antiquitatum. cap. 3. inter Annam,
& Caipham tres Pontifices intercesisse, Is-
maelem, Eleazarum, & Simeonem, qui eo
Item. 11. tẽpore annui erant, vt aperte colligitur ex
verbis illis Ioannis. cap. 11. *Cum esset Ponti-*
fex anni illius, & Iosephus idem testatur,
ergo tota Christi prædicatio à baptismo vs-
que ad mortem non potuit integrum qua-
driennium efficere. Quo argumento vsus
est Eusebius supra, eumque imitatur Nize-
phorus. Sed est valde inefficax argumentũ *Euseb. Nicephor. Responsio.*
multis de causis. Primo quia etiam si conce-
dãtur omnia, quæ in argumento sumuntur,
consequẽtia non est efficax. Quia cùm non
constet, quando inciperet, vel finiretur an-
nus pontificatus illorum pontificum, fieri
rectè potuit, vt sub illis quinque pontifici-
bus Christus prædicauerit quatuor annis
integris, & aliquot mensibus, vt facile con-
stabit intuenti, & consideranti. Secundò,
quia non satis constat Annam fuisse Pon-
tificem eo anno, quo Christus est baptiza-
tus. Quia verba illa Lucæ, *Sub principibus*
Anna, & Caipha, valde ambigua sunt & obs
cura. Quia nudè ac simpliciter accepta po-
tius indicare videntur, vtrunq; fuisse Pon-
tificem eo anno, & per vices ministrasse, vt
Aug. Mat. 26. sentit Augu. tract. 49. in Ioannem. Alij exi-
stimant Caipham tunc fuisse Pontificẽ, &
durasse vsque ad Christi mortem. Nam
illum accepisse pontificatum quarto, vel
quinto anno imperij Tiberij, & in eo per-
durasse vsque ad finem imperij eius, non
obscure colligitur ex Ioseph. libr. 18. antiq.
capit. 3. & 6. quod verò ipse solus summus
Pontifex esset, satis constat ex Matth. 26.
Duxerunt eum ad Caipham principem sacerdo-
tum, & Ioan. 11. & 18. *Duxerũt eũ ad Annã*
primum, erat enim socer Caipha, qui erat Ponti
fex anni illius, ergo etiam ille solus erat Põ-
tifex anno baptismi Christi. Cũ illo autem
numeratus est Annas à Luca: tum quia pon-
tificatũ paulò ante gesserat, & idcirco no-
men principis sacerdotum nondum amise-
rat: tum etiam quia erat socer Caiphæ, ac
propterea eximia authoritate pollebat, atq;
hanc ob causam in passione Domini ad il-
lum primùm ductus est Christus. Quidam
etiam arbitrantur illum fuisse summũ præ-
sidem concilij Sanhedrin, ad quod veræ,
vel falsæ doctrinæ iudicium pertinebat.
Nã Act. 4. in illo Concilio, quod aduersus
Apostolos coactum est. Annas vocatur
princeps sacerdotum, Caiphas verò deinde
cum reliquis annumeratur, cum tamen
eodem anno quo mortuus est Christus, du-
rante adhuc Caiphæ pontificatu concilium
illud congregatum sit. Alij deniq; arbitran-
tur Annam, & Caiphã alternis annis pon-
tificalem dignitatem obtinuisse, & ideo di-
ctũ esse, *sub Anna, & Caipha.* Quia licet eo
anno, quo Ioannes Baptista prædicare cœ-
pit, alter eorum tantummodo esset ponti-
fex,

Ioan. 11. & 18.

Annas, & Caiphas non fuerunt qua lis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fex, tamen sub vtriusque pontificatu prædicauit, & vterque dicebatur princeps sacerdotum, quia alternis sibi annis mutuo succedebant. Quæ res sicut probari non potest, ita neq; alia efficaciori ratione refelli. Addo præterea contra Euseb. non potuisse dici *factum esse verbum Domini sub Anna, & Caipha*, solum quia Caiphas futurus erat pontifex post triennium, vel quadriennium, quando Christus mortuus est, præsertim cum eo anno defunctus iam esset Ioannes, nullo ergo modo consistere potest Eusebij computatio. Quod præterea euidenter conuincitur, quia historia Iosephi qua Euseb. vtitur, antecessit fere per quatuordecim annos Christi baptismo, & prædicationem: accidit enim in initio imperij Tiberij, vt dictum est & euidenter constat ex Iosepho. Ex quo etiam facile intelligitur, non fuisse perpetuò obseruatum eo tempore, vt summi pontifices annui essent. Sed hoc pendebat ex Romanorum imperio: qui interdum breuiori tempore: interdum diuturniori, aliquem pontificem patiebantur esse. Vnde etiam euenire poterat, vt idem sæpe pontifex fieret. Ex historia ergo, & successione horum pontificum nihil certi de tempore prædicationis Christi haberi potest.

3 *Obiectio.* Tertia, & grauis difficultas sumitur ex chronologia Romana euangelicæ coniuncta. Nam ex Luca habemus Christum baptizatũ esse anno decimo quinto imperij Tiberij, sed historiæ graues anno eiusdẽ imperij decimo octauo Christũ defunctũ memorãt, ergo nõ potuit prædicatio Christi à baptismate inchoata, quatuor integris annis durare. Sed hæc difficultas cõmodiorem locũ habebit infra, cum agemus de anno quo defunctus est Christus, vbi docebimus euenisse id quidem anno decimo nono imperij Tiberij, ex quo etiam confirmabitur amplius sententia, quam hic defendimus.

Responsio.

QVAESTIO XLIII.

De miraculis à Christo factis in generali, in quatuor articulos diuisa.

Deinde considerandum est de miraculis à Christo factis: & primò in generali: secundò in speciali de singulis miraculorum generibus: tertiò in particuli de transfiguratione ipsius. ¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrùm Christus debuerit miracula facere. ¶ Secundò, vtrum fecerit ea virtute diuina. ¶ Tertiò, in quo tẽpore inceperit miracula facere. ¶ Quarto, vtrum per miracula fuerit sufficiẽter ostensa eius diuinitas.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm Christus debuerit facere miracula.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod Christus miracula facere non debuerit. Factũ enim Christi verbo ipsius debuit cõcordare. Sed ipse dicit Mat. 16. Generatio mala, & adultera signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signũ Ionæ Prophetæ. Nõ ergo debuit miracula facere. ¶ 2. Præterea, Sicut Christus in secũdo aduẽtu vẽturus est in virtute magna, & maiestate, (vt dicitur Matt. 24.) ita in primo aduẽtu venit in infirmitate: secundum illud Isa. 53. Virum dolorum, & scientem infirmitatẽ. Sed operatio miraculorũ magis pertinet ad virtutẽ quam ad infirmitatem. Ergo nõ fuit cõueniens quod in primo aduentu miracula faceret. ¶ 3. Præterea, Christus venit ad hoc vt homines saluaret per fidẽ, secundũ illud Heb. 12. Aspicientes in authorẽ fidei, & consummatorẽ Iesum. Sed miracula diminuunt meritũ fidei, vnde Dominus Ioã. 4. dicit, Nisi signa, & prodigia videritis, nõ creditis. Ergo nõ videtur, q̃ Christus debuerit miracula facere. ¶ Sed contra est, quod ex persona aduersariorũ Dei dicitur Ioã. 11. Quid facim⁹, quia hic homo multa signa facit? ¶ Respondeo dicendum, quod diuinitus conceditur homini miracula facere propter duo. Primò quidẽ, & principaliter ad confirmandam veritatẽ quã aliquis docet, quia enim ea, quæ sunt fidei, humanã rationẽ excedũt, nõ possũt per rationes humanas probari: sed oportet quod probentur per argumẽtũ diuinæ virtutis, vt dũ aliquis facit opera, quæ solus Deus facere potest, credantur ea, quæ dicuntur esse à Deo, sicut cùm aliquis defert literas anulo Regis signatas, creditur ex volũtate Regis processisse, quod in illis cõtinetur. Secundò, ad ostẽdendam præsentiã Dei in homine per gratiam Spiritus Sancti, vt dũ scilicet homo facit opera Dei, credatur Deus habitare in eo per gratiã. Vnde dicitur Gala. 3. Qui tribuit vobis Spiritũ, operatur virtutes in vobis. Vtrũq; autẽ circa Christũ erat hominibus manifestandũ scilicet q̃ Deus esset in eo per gratiam, nõ adoptionis, sed vnionis, & quod eius supernaturalis doctrina esset à Deo. Et ideo conueniẽtissimũ fuit vt miracula faceret. Vnde ipse dicit Ioãnis decimo. Si mihi non vultis credere, operibus credite. Et Ioã. 5. Opera, quę dedit mihi pater vt faciam, ipsa sunt, quæ testimonium perhibent de me.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quod hoc quod dicit. Signum non dabitur ei, nisi signũ Ionę Prophetę, intelligẽdũ est, vt Chrys. dicit, quod tunc non acceperũt tale signum, quale petebant, scilicet de cœlo: nõ quod nullum signum eis dederit, vel quia signa faciebat, non propter eos, quos sciebat lapideos esse, sed vt alios emẽdaret: & ideo non eis, sed alijs illa signa dabantur.

¶ Ad secundum dicendum, quod licet Christus venerit in infirmitate carnis, quod manifestatur per passiones: venit tamẽ in virtute Dei, quod erat manifestãdum per miracula. ¶ Ad tertium dicendum, quod miracula in tãtum diminuũt meritum fidei, in quãtum per hoc ostenditur duritia eorum, qui nolũt credere ea, quę scripturis diuinis probãtur, nisi per miracula. Et tamen melius est eis, vt vel per miracula cõuertãtur ad fidẽ, quã quod omnino in infidelitate permaneãt: dicit enim primæ ad Cor. 14. quod signa data sunt infidelibus, vt scilicet conuertantur ad fidem.

COMMENTARIVS.

RESpondet D. Thomæ conuenientissimum fuisse, vt Christus miracula faceret. Quod euidenter probat ex fine prædicationis Christi, & excellẽtia eius, ad quam confirmandam, & demonstrandam Christi diuinitatem vtilia erant miracula. Non tamen declarat, vtrum ad hunc finẽ fuerint simpliciter necessaria: cum tamen ex verbis Christi domini interdũ necessitas, interdum vtilitas colligi videatur. Quam rem inferius disputabimus, vbi etiã exponemus, quod in sol. ad. 3. tetigit D. Thom. quomodo miracula conferant ad fidem, & augeant, vel minuãt meritum eius.

In sol. ad. 1. explicat D. Tho. locum illũ Matt. 12. & 16. *Generatio praua, & adultera signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ.* In quo primum obseruandum est, Pharisæos petentes à Christo signum de cœlo dupliciter peccare potuisse. Primò, ex praua intentione, quia nõ petebant illud signum, vt crederent, sed vt occasionem haberent calumniandi Christum vt ariolum, seu incantatorem. Hanc enim fuisse istorum mẽtem indicauit Christus, tum eos appellãs hypocrytas, (vt Græca habẽt, nonnullaque latina) tum acriter incessens illis verbis, *Generatio praua, et adultera.* Secundo peccabant per duritiam, & infidilitatem contemnendo cætera miracula, quæ Christus faciebat, & nouum, atque inusitatum signum exigẽtes, vt Christi potentiam explorarent. Propter quod dicuntur accessisse ad tentandum eum, & hanc eorum mentem indicauit Christus, cum illos arguit, quòd ex signis aeris, faciẽ cœli dijudicare nossent: Messiæ autem aduentum ex proprijs eius operibus, & signis nollent agnoscere, & ideò sine necessitate nouum signum postularent. Propter hanc ergo duplicem causam Christus eos acriter repulit, & omnino negauit signum eis se esse daturum. Quod dupliciter D. Tho-

Mat. 12. & 16.

Signum de cœlo Iudæi quærsum pẽtunt.

Hom. 54. in Matth. ante med. tom. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Signum de cælo quomodo Iudæis Christus negat. Chrys.

D. Th. exponit. Primò, quod Christus non negauerit absolute se daturum vllum signum, quandoquidem postea multa edidit miracula, sed non daturum tale signũ, quale illi volebant. Ita exponit Chry. hom. 44. Iuxta quam expositionem, illud, *Nisi signũ Ionæ Prophetæ*, non habet vim excipiendi proprie (nam exceptio proprie fit ex rebus comprehensis sub clausula vniuersali, à qua fit exceptio, resurrectio autem non erat tale signum, quale petebant Iudæi) habet ergo vim aduersatiuæ, ita vt sit sensus non dabitur eis signum, quale petunt, sed aliud longè dissimile, quod omnes eorum calumnias possit superare. Alia expositio est, *Non dabitur eis*, idest, propter eos, ita vt non negauerit Christus se facturum signa, quæ alijs prodessent, sed negat se facturũ, vt consulat eorum vtilitati, vel vt annuat eorum petitioni, quia lapidei erant, imò ferrei, ideoq; talia signa poscebãt. Ita etiam exponit Chryso. & sequitur Euthym. in Matt. suo cap. 23. & Thepphy. Matth 16.

Chrys. Euth. Theoph. Obiectio.

Quod si obijcias. Etiam illud signum Ionæ non esse datum istis, qui signum petebant, idest propter ipsos, aut ipsorum petitionem. Respondent Theophy. & Euthy. signa de cœlo, quę facta sunt in morte Christi, & in eius resurrectione, ipsis Iudæis, & induratis specialiter data esse, vt vel conuerterentur, vel inexcusabiles fierent, eorũ quę cæcitas omnibus nota foret. Vide Iansen. cap. 49. Con. & Toletum Ioan. 2. annot. 23.

Respon sio.

Iansi. Tolet.

C

ARTICVLVS II.

Vtrùm Christus fecerit miracula diuina virtute.

233 3. dist. 15. q. 1. art. 3. qu. 1. & dist. 15. q. 3. art. 3. qu. 1. & ad 4. & dist. 15. q. 1. a. 2 1. & op. 11. q. 17.

AD secundũ sic proceditur. Videtur, quòd Christus non fecerit miracula diuina virtute. Virtus enim diuina est omnipotens. Sed videtur Christus non fuerit omnipotens in miraculis faciendis: dicitur enim Marc. 9. quod non poterat ibi, scilicet in patria sua virtutem vllam facere. Ergo videtur quod non fecerit miracula virtute diuina. ¶ 2. Præterea, Dei non est orare. Sed Christus aliquando in miraculis faciendis orabat: vt patet in suscitatione Lazari Ioã. 11. & in multiplicatione panum, vt patet Matth. 13. Ergo videtur, ꝙ non fecerit miracula virtute diuina. ¶ 3. Præterea, Ea quæ virtute diuina fiunt, nó possunt virtute alicuius creaturæ fieri. Sed ea quæ Christus faciebat, poterant etiam fieri in virtute alicuius creaturæ: vnde & Pharisæi ei dicebant, quod in Beelzebub principe dæmoniorũ eijciebat dæmonia. Ergo videtur quod Christus non fecerit miracula virtute diuina. ¶ Sed cõtra est, quod Dominus dicit Ioan. 14. Pater in me manens, ipse facit opera. ¶ Respondeo dicendũ, quod sicut in prima parte habitũ est, vera miraculi sola virtute diuina fieri possunt: quia solus Deus potest mutare naturæ ordinem, ꝙ pertinet ad rationẽ miraculi. Vnde à Leo Papa dicit in epistola ad Flauianũ, quod cum in Christo sint duæ naturæ, vna earum est diuina, quę fulget miraculis: altera scilicet humana, quæ succumbit iniurijs. Et tamen vna earum agit cum communicatione alterius, in quãtum scilicet humana natura est instrumẽtum diuinę actionis, & actio humana virtutẽ accipit à natura diuina, sicut supra habitum est.

B

q. 13. ar. 1. ad 4.

Epi. 10. alias parua 90.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quod hoc quod dicitur, non poterat ibi vllã virtutem facere, non est referendũ ad potentiam absolutã: sed ad id quod potest fieri congruenter, nó enim cõgruũ erat, vt inter incredulos operaretur miracula. Vnde subditur. Et mirabatur propter incredulitatẽ eorũ: secundum quem modum dicitur Gen. 28. Nũ cessare potero Abrahã quæ gesturus sum; & 19. Non potero facere quicquã, donec ingrediaris illuc.

Hom. 59. in Matt. paruã 60.

¶ Ad secundum dicendum, quod (sicut Chrysost. dicit super illud Mat. 14. Acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, aspiciens in cœlum, benedixit, & fregit)

& fregit) oportebat credi de Christo quoniam à Patre est, ꝙ ei æqualis est. Et ideo vt vtrumque ostẽdat, nunc quidẽ cum potestate, nunc autẽ orans miracula facit: & in minoribus quidem respicit in cœlũ, puta in multiplicatione panũ: in maioribus autẽ, quæ sunt solius Dei, cum potestate à seipso agit: puta quãdo peccata dimisit, mortuos suscitauit. Quod autẽ dicitur Ioann. 11. quòd in suscitatione Lazari oculus sursũ leuauit, nó propter necessitatẽ suffragij, sed propter exẽplũ hoc fecit. Vnde dicit, propter populum, qui circũstat dixi, vt credant, quia tu me misisti. ¶ Ad tertium dicendum, quod Christus alio modo expellebat dæmones, quam virtute dæmonum expellãtur. Nam virtute superiorum dæmonũ, ita dæmones à corporibus hominũ expelluntur, quod tamen remanet dominium eorũ quãtũ ad animam: nó enim contra regnũ suũ diabolus agit. Sed Christus dæmones expellebat non solũ à corpore, sed multo magis ab anima. Et ideo Dñs blasphemiam Pharisæorum dicẽtium eum in virtute dæmoniorum dęmonia eijcere, reprobauit, primo quidem per hoc, ꝙ Satanas contra seipsum non diuiditur: secundo, exemplo aliorũ qui dæmonia eijciebãt per Spiritum Dei: tertio, quia dæmonium expellere non posset, nisi ipsum vicisset virtute diuina: quarto quia nulla cõuenientia in operibus nec in effectu erat sibi, & Satanæ, cum Satanas dispergere cuperet, Christus colligebat.

C

De hoc articulo legantur, quæ scripsimus priori tomo disput. 31. sect. 1. & 2.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Christus inceperit facere miracula in nuptijs.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd Christus non inceperit miracula facere in nuptijs mutando aquam in vinum. Legitur enim in lib. de infantia Saluatoris, quod Christus in sua pueritia multa miracula fecit. Sed miraculum de conuersione aquæ in vinum fecit in nuptijs tricesimo, vel tricesimo primo anno suę ætatis. Ergo videtur quod nó inceperit tũc miracula facere. ¶ 2. Præterea, Christus faciebat miracula secũdum virtutem diuinam. Sed virtus diuina in eo a principio suæ conceptionis erat: ex tũc enim fuit Deus, & homo. Ergo videtur ꝙ à principio miracula fecerit. ¶ 3. Præterea, Christus post baptismũ, & tentationẽ cœpit discipulos cõgregare, vt legitur Matt. 4. & Ioan. 1. Sed discipuli præcipuè cõgregati fũt ad ipsũ, propter miracula, sicut dicitur Luc. 4. quod Petrum vocauit obstupescẽtẽ propter miraculũ quod fecerat in captura piscium. Ergo videtur quod ante miraculũ ꝙ fecit in nuptijs, fecerit alia miracula. ¶ Sed cõtra est, quod dicitur Ioan. 3. Hoc fecit initium signorũ Iesus in Cana Galiææ.

236 4. d. 44. in expositione lit. & opus. 11. art. 18. & 10. 1. le. 1 10. 1. & ca. 2. d. 1. fi. & c. 15. 4 5. fi.

B

¶ Respondeo dicẽdum, quod miracula facta sunt à Christo propter cõfirmationem doctrinæ eius, & ad ostendẽdã virtutem diuinam in ipso. Et ideo quãtum ad primũ non debuit ante miracula facere, quã docere inciperet. Nó autẽ debuit incipere docere ante perfectam ætatẽ, vt supra habitum est, cum de baptismo eius ageretur, quantũ autem ad secundũ, sic debuit per miracula deitatem ostẽdere, vt crederetur veritas humanitatis ipsius. Et ideo sicut dicit Chrysost. super Ioan. decẽter nó incepit signa facere in prima ætate: exist. 136. ar. 3. masset enim phãtasma esse Incarnationem, & ante opportunũ tempus crucem tradidissent.

Hom. 10. in Ioan parum ante med. illius, to. 3.

¶ Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hom. 16. in Ioann. circa med. illius to. 3.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd si A cut Chrysostom. dicit super Ioannē ex verbo Ioannis Baptistæ dicētis. Vt manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizās, manifestum est quod illa signa, quæ quidam dicūt in pueritia à Christo facta, mendacia, & fictiones sunt. Si enim à prima ætate miracula fecisset Christus, nequaquam Ioannes eū ignorasset, neque reliqua multitudo indiguisset magistro ad manifestandum eū. ¶Ad secundum dicēdum, quod Dei virtus operabatur in Christo secūdū quod erat necessarium ad salutem humanā, propter quā carnem assūpserat, Et ideo sic miracula fecit virtute diuina, vt fidei de veritate carnis eius, præiudicium non fieret.

Gr. ho. 52 in Euan. in pr. Chrys. hom. 22. In ioā. paulò à pr. to. 3.

¶Ad tertium dicendum, quod hoc ipsum ad laudem discipulorum pertinet, quod Christum secuti sunt, cùm nulla eum miracula facere vidissēt, sicut Grego. dicit in quadā homil. Et Chrysos. dicit, tunc signa, maximè necessarium erat facere, quando discipuli iam cōgregati erāt, & deuoti, & attendentes his, quæ fiebant. Vnde subditur. Et crediderunt in eum discipuli eius: non quia tūc primum crediderunt: sed quia tunc diligētius, & perfectius crediderunt. Vel discipulus vocat eos qui futuri erāt discipuli, sicut exponit Aug. in lib. de consensu C Euangelistarum.

li. 2 c. 17. à med. to. 4.

Circa hunc articulum videantur dicta supra hoc tomo, disputatione decima septima, sectione tertia.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm miracula per Christum facta sufficienter eius diuinitatem ostenderint.

237 3. d. 15. q. 1. art. 1 & d. 16. q. 1. à. 3. to & 1. cō. 6. 6 & 4.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod miracula, quæ Christus fecit, non fuerint sufficientia ad ostendendam diuinitatem ipsius. Esse enim Deum, & hominē pro-

c. 55. ad 3. & quæst. 2. ar. 8. ad. 1. & Ioan. 10. lec. 5. circ. 2.

prium est Christo. Sed miracula, quæ Christus fecit, etiā abalijs sūt facta, ergo videtur, quod non fuerint sufficientia ad ostendendā diuinitatē ipsius. ¶2. Præterea, Virtute diuina nihil est maius. Sed aliqui fecerunt maiora miracula, quàm Christus, dicitur enim Ioan. 14. Qui credit in me opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horū faciet. Ergò videtur quòd miracula quę Christus fecit, non fuerint sufficientia ad ostendendam diuinitatem ipsius.

¶3. Præterea, Ex particulari non sufficienter ostēditur vniuersale. Sed quodlibet miraculorum Christi fuit quoddā particulare opus. Ergo ex nullo eorū potuit manifestari sufficienter diuinitas Christi, ad quam pertinet vniuersalē virtutem habere de omnibus. ¶Sed contra est, quod Dominus dicit. Ioann. 5. Opera quæ dedit mihi Pater vt faciā, ipsa testimonium perhibent de me.

¶Respōdeo dicēdū, quod miracula quæ Christus fecit sufficientia erant ad manifestandam diuinitatem ipsius, secūdum tria. Primò quidem, secūdū ipsam speciem operum, quæ trāscēdebāt omnem potestatem creatæ virtutis: & ideo non poterāt fieri nisi virtute diuina. Et propter hoc cæcus illuminatus dicebat Ioan. 9. A seculo non est auditum, quia aparuit quis oculos cæci nati: nisi esset hic à Deo nō poterat facere quicquam. Secūdò, propter modum miracula faciē di: quia scilicet quasi ex propria potesta te miracula faciebat: nō autem orādo, sicut alij. Vnde dicitur Lucæ. 6. quód virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Per quod ostēdit (sicut Cyrillus dicit) quod non accipiebat alienam virtutē: sed cum esset naturaliter Deus propriā virtutem super infirmos ostendebat, & propter hoc innumerabilia miracula faciebat. Vnde super illud Mat. 8. Eijciebat spiritus verbo, & omnes male habentes

Hom. 18. in Matt. paulò à pr. to. 2.

habentes curauit, dicit Chrys. Intende A quantam multitudinem hominum curatam transcurrunt Euangelistæ, non vnunquenque curatum enarrantes, sed vno verbo pelagus ineffabile miraculorum inducentes. Et ex hoc ostendebatur, quod haberet virtutē coæqualem Deo patri, secundum illud Ioā. 5. Quęcunq; Pater facit, hæc & filius similiter facit. Et ibidem. Sicut pater suscitat mortuos, & viuificat, sic & Filius hominis, quos vult viuificat.

Tertiò ex ipsa doctrina, qua se Deū docebat, quæ nisi vera esset, nó cōfirmare tur miraculis diuina virtute factis. Et ideo dicit Marc. 1. Quę nā doctrina hęc noua: quia in potestate spiritibus immundis imperat, & obediūt ei. ¶Ad primū ergo dicendū, quod hęc erat obiectio Gētiliū. Vnde Aug. dicit in Epist. ad Volusianū. Nulla, inquiūt competētibus signis tantæ maiestatis indicia claruerūt: quia larualis illa purgatio, quæ scilicet dæmones effugabat, debiliū curæ, reddita vita defunctis, si & alia considerētur Deo parua sūt. Et ad hoc respōdet Aug. Fatemur, & nos talia quædā fecisse Prophetas, sed & ipse Moyses, & cæteri prophetæ Dominum Iesum C prophetauerunt, & ei gloriā magnam dederunt. Qui propterea talia, & ipse facere voluit, ne esset absurdum quod per illos facerat, si ipse etiam non faceret. Sed tamen, & aliquid proprium facere debuit, nasci de virgine, resurgere à mortuis, cœlum ascendere: hoc Deo qui parum putat, quid plus expectet ignoro. Nū homine assumpto aliū mundum facere debuit, vt eū esse credere-mus per quem factus est mundus. Sed nec maior mundus nec isti æqualis in hoc mundo fieri posset. Si autē minorē faceret infra istū, similiter hoc quoq; parum putaretur. Quæ tamen alij fecerunt Christus excellentius fecit. Vn-

Epi. 3. à pr. illius to. 1.

Xpūs à pōst. illius to. 1.

de super illud Ioann. 15. Si opera non fecissē in eis, quæ nemo alius fecit, &c. dicit Augu. Nulla in operibus Christi videntur esse maiora, quam suscitatio mortuorum: quod scimus etiam antiquos fecisse Prophetas. Fecit tñ aliqua Christus, quæ nemo alius fecit. Sed respondetur nobis, & alios fecisse quæ nec ipse nec alios fecit. Sed qui tam multa vitia, & malas valetudines, vexationesq; mortalium tanta potestate sanaret, nullus omnino legitur antiquorū. Vt enim taceam quos iubendo, sicut occurrebant, saluos singulos fecit. Marcus dicit, quod quocunque loco introibat in vicos, aut in villas, aut in ciuitates, in plateis ponebāt infirmos, & deprecabantur eum, vt vel fimbriā vesti menti eius tangerent, & quotquot tangebant, eum salui fiebant. Hæc nemo alius fecit in eis. Sic enim intelligendū est quod ait, in eis, non inter eos, aut coram eis, sed prorsus in eis, quia sanauit eos. Nec tamen alius quicunq; in eis talia opera fecit, quoniam quisquis alius homo aliquid eorum fecit, ipso fatiente fecit: hoc autem ipse non illis fatientibus fecit. ¶Ad secundum dicendum quod Aug. exponens illud verbū Ioan. inquirit, quæ sint ista opera maiora, quæ credentes in eum erant facturi: an fortè, quòd ægros ipsis transeuntibus etiam eorum vmbra sanabat, maius est enim quod sanet vmbra, quàm fimbria. Verumtamen quando ista Christus dicebat, verborū suorum facta, & opera commendabat. Cùm enim dixit, Pater in me manens ipse facit opera: quæ opera tunc dicebat, nisi verba quæ loquebatur? Et eorundem verborum fructus erat fides illorum. Veruntamen euangelizantibus discipulis non tam pauci, quàm illi erant, sed Gētes etiā crediderunt. Nonne ab ore ipsius diues ille tristis abscesit? & tamē postea, quod ab

Innitur. 23 tra. in Io. in peri illud, ma iora dem strabat illis to. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illo auditum non fecit vnus, fecerunt multi, cum per discipulos loqueretur. Ecce, maiora fecit prædicatus à credẽtibus, quam locutus est audiẽtibus. Verùm hoc adhuc mouet, quòd hæc maiora per Apostolos fecit: nõ autem ipsos tantũ significans ait, Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet. Audi ergo, & intellige. Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet. Prius ego facio, deinde & ipse faciet: quia facio, vt faciat. Quæ opera nisi vt ex impio iustus fiat? Quod vtique in illo, sed nõ sine illo, Christus operatur. Prorsus maius hoc esse dixerim, quam creare cœlum, & terrã, cœlũ enim & terra transibunt, prædestinatorũ autẽ salus, & iustificatio permanebit. Sed & in cœlis Angeli sunt opera Christi, nũquid etiã his operibus maiora facit qui cooperatur Christo ad suam iustificationẽ? Iudicet qui potest, vtrũ maius sit iustos creare, quàm impios iustificare. Certè si æqualis est vtrunque potẽtiæ, hoc maioris est misericordiæ. Sed omnia opera Christi intelligere, vbi ait. Maiora horũ faciet: nulla nos necessitas cogit: horũ enim forsitã dixit, quæ illa hora faciebat. Tũc autẽ verba fidei faciebat: & vtiq; minus est verba iustitiæ prædicare (quod fecit præter nos) quã impios iustificare, quod ita facit in nobis, vt faciamus & nos. ¶Ad tertium dicẽdũ, quòd quãdo aliquod particulare opus propriũ est alicuius agẽtis, tũc per illud particulare opus probatur tota virtus agẽtis, sicut cũ ratiocinari sit propriũ hominis, ostẽditur aliquis esse homo ex hoc ipso q̃ raciocinatur circa quodcũq; particulare propositũ. Et similiter cùm propria virtute miracula facere sit solius Dei, sufficienter ostẽsum est Christum esse Deum, ex quocunque miraculo quod propria virtute fecit.

Art.I.

DE quæstione huius articuli integra disputatio nobis est statim instituẽda, & ideò solum est circa literã adnotandum, tria illa quę D.Th. in art. ponit, non esse diuisim, sed coniunctim accipienda, & præsertim tertium non esse separandũ à reliquis. Nisi enim Christus affirmasset, se esse Deum, & in huius veritatis confirmationem miracula edidisset, sola ipsa miracula per se sumpta non satis ostenderent, ipsum esse verum Deum, at verò facta in confirmationem doctrinæ, efficacissima fuerunt ad illam roborandam, vt statim ostendemus. Oportet autẽ, antequam disputationem instituamus, sequentẽ quæstionem D.Thom. percurrere, quoniã eandem continet materiam, & si quid est in ea difficultatis, eadem disputatione aptiùs comprehendetur.

QVAESTIO XLIIII.

De singulis miraculorum speciebus, in quatuor articulos diuisa.

DEinde considerandũ est de singulis miraculorũ speciebus. ¶Et primò, de miraculis quæ fecit circa spirituales substantias. ¶Secundò, de miraculis quæ fecit circa cœlestia corpora. ¶Tertiò, de miraculis quæ fecit circa homines. ¶Quartò, de miraculis quæ fecit circa creaturas irrationales.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm miracula facta per Christum circa spirituales substantias fuerint conuenientia.

AD primũ sic proceditur. Videtur quod miracula, quæ fecit Christus circa spirituales substãtias non fuerint cõuenientia. Inter spirituales enim substãtias sancti Angeli præpollent dæmonibus: quia vt Aug. dicit in. 3. de Trin. spiritus vitæ rationalis desertor, atque peccator, regit per spiritũ vitæ rationalẽ pium, & iustũ. Sed Christus non legitur aliqua miracula fecisse circa Angelos bonos. Ergo nec etiã circa dæmones aliqua miracula facere debuit. ¶2. Præterea, Miracula Christi ordinabantur ad manifestandam diuinitatem ipsius. Sed diuinitas Christi nõ erat dæmonibus manifestãda, quia per hoc impeditũ fuisset mysteriũ passionis eius, secũdũ illud. 1. Cor. 2. Si cognouissent, nunquã Dominum gloriæ crucifixissent. Ergo nõ debuit circa dæmones aliqua miracula facere. ¶3. Præterea, Miracula Christi ad gloriã Dei ordinabãtur, vnde dicitur Matt. 9. quod videntes turbæ paralyticũ sanatum à Christo, timuerũt, & glorificauerũt Deum, qui dedit potestatem talẽ hominibus. Sed ad dæmones nõ pertinet glorificare Deum, quia nõ est speciosa laus in ore peccatoris, vt dicitur Eccle. 15. Vnde, & sicut dicitur Mar. 1. & Luc. 4. non sinebat dæmonia loqui ea, quæ ad gloriã ipsius pertinebãt. Ergo videtur nõ fuisse cõueniens, quod circa dæmones aliqua miracula faceret. ¶4. Præterea, Miracula à Christo facta, ad salutẽ hominũ ordinãtur. Sed quædã dæmonia ab hominibus eiecta fuerunt cũ hominũ detrimento quandoque quidẽ corporali, sicut dicitur Marci. 9. quòd dæmon ad præceptũ Christi exclamans, & multũ discerpens hominẽ, exijt ab eo, & factus est sicut mortuus: ita vt multi dicerent, quia mortuus est. Quandoq; etiã cum dãno rerũ: sicut quando dæmones ad eorum preces misit in porcos, quos præcipitauerũt in mare. Vnde ciues illius regionis rogauerũt eum, vt transiret à finibus eorũ, vt legitur Mat. 7. Ergo videtur incõuenienter fecisse huiusmodi miracula. ¶Sed cõtra est quod Zach. 13. hoc prænũtiatũ fuerat vbi dicitur, Spiritũ immundũ auferã de terra. ¶Respondeo dicendũ quòd miracula quæ Christus fecit argumẽta quædam fuerũt fidei, quam ipse docebat. Futurum autẽ erat, vt per virtutem diuinitatis eius excluderet dæmonũ potestatẽ ab hominibus credituris in eum: secundum illud Ioan. 12. Nunc princeps huius mũdi eijcietur foras. Et ideo cõueniens fuit, quod inter alia miracula etiam obsessos à dæmonibus liberaret. Ad primũ ergo dicẽdũ, q̃ homines sicut per Chm̃ erãt à potestate dæmonũ liberandi, ita per eũ erãt Angelis consociandi: secundũ illud Col. 1. Pacificãs per sanguinẽ crucis eius, quæ in cœlis, & quæ in terris sunt. Et ideo circa Angelos alia miracula hominibus demõstrare nõ cõueniebat, nisi vt Angeli hominibus apparent, quod quidẽ factũ est in natiuitate ipsius, & in resurrectione, & ascensione eius. ¶Ad secũdum dicendũ, quod sicut Aug. dicit. 9. de Ciui. Dei, Christus tantũ innotuit, dæmonibus, quantũ voluit, tantum autem voluit, quãtum oportuit. Sed innotuit eis nõ sicut Angelis sanctis per id quod est vita æterna: sed per quædã tẽporalia suæ virtutis effecta. Et primo quidẽ vidẽtes Christũ esurire post ieiuniũ, æstimauerũt eum nõ esse filium Dei. Vnde super illud Lu. 4. Si filius Dei es, &c. dicit Ambr. Quid sibi vult talis sermonis exorsus, nisi quia cognouerat Dei filiũ esse venturum, sed venisse per infirmitatẽ corporis nõputauit? Sed postmodũ visis miraculis, ex quadam suspicatione cõiecturauit, eum esse filiũ Dei. Vnde super illud Marc. 1. Scio quod sis sanctus Dei, dicit Chrys. quod non certã, aut firmã aduentus Dei habebat notitiã, sciebat tamẽ ipsum esse Christũ in lege promissũ. Vnde dicitur Luc. 4. Quia sciebant ipsum esse Christũ. Quod autẽ ipsum cõfitebantur esse filiũ Dei, magis erat ex quadã suspitione quàm ex certitudine. Vnde Beda dicit super Luc. Et dæmonia filiũ Dei cõfitebãtur. Et sicut postea dicitur, Sciebãt

li 3. c. 4. & procul a p. tom. 3.

l. 4. in Lu. c. 14. in tit. de. 1. tent. Christi, non procul à p. tom. 3.

Super illud Lu. 4. Sciebãt ipsum esse Christum Est c. 14. se cund. ordin. Bedæ to. 2.

lib 9. c. 21. parũ à prin. tom. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eum esse Christũ: quia cum ieiunio fatigatũ eum diabolus videret, verũ hominẽ intellexit. Sed quia tentando non præualuit, vtrum filius Dei esse dubitabat. Nunc autẽ persignorũ potẽtiam, vel intellexit, vel potius suspicatus est esse filiũ Dei. Nõ ideo igitur Iudęis eũ crucifigere persuasit, quia Christũ Dei filiũ non esse putauit: sed quia se morte illius nõ præuidit esse damnandum. De hoc enim mysterio à seculis abscõdito, dicit Apostolus, quod nemo principum huius seculi cognouit: si enim cognouissent, nunquã Dominum gloriæ crucifixissent. ¶ Ad tertium dicẽdum, quod miracula in expulsione dęmonũ nõ fecit Christus propter vtilitatẽ dæmonũ sed propter vtilitatẽ hominum, vt ipsi eum glorificarẽt. Et ideo prohibuit eos loqui ea, quæ ad laudẽ ipsius pertinebant, primo quidẽ propter exemplum: quia, vt dicit Athanas. cõpescebat diaboli sermonẽ, quamuis vera fateretur: vt nos etiam assuefaciat, ne curemus de talib⁹, etiã si vera loqui videatur. Nefas est enim, vt cùm adsit nobis Scriptura diuina, instruamur à diabolo: Est enim hoc periculosũ quia veritati frequẽter dæmones immiscẽt mendacia. Secũdo quia (sicut Chrys. dicit) non oportebat eos surripere officij Apostolici gloriã: nec decebat Christi mysterium lingua fœtida publicari, quia non est speciosa laus in ore peccatorũ. Tertiò, quia (vt Beda dicit) nolebat ex hoc inuidiã accendere Iudęorum. Vnde etiã ipsi Apostoli iubẽtur reticere de ipso, ne diuina maiestate prędicata, passionis dispẽsatio differetur. ¶ Ad quartum dicẽdum quod Christus specialiter venerat docere, & miracula facere propter vtilitatẽ hominũ, principaliter quantum ad animæ salutẽ. Et ideo permisit dæmones, quos eijciebat, hominib⁹ aliquod nocumẽtum inferre vel in corpore, vel in rebus propter animæ humanæ salutẽ, ad hominum scilicet instructionẽ. Vnde, Chrys. dicit super Matth. quod Christus permisit dęmonibus in porcos ire, nõ quasi à dęmonib⁹ persuasus: sed primò quidẽ, vt instruat magnitudinẽ nocumenti dæmonũ, qui hominibus insidiatur. Secũdò, vt omnes discerent quoniã nec aduersus porcos audeãt aliquid facere, nisi ipse consentiat. Tertiò, vt ostẽderet, quod grauiora in illos homines operati essẽt, quàm in illos porcos, nisi essent diuina prouidẽtia adiuti. Et propter easdem etiam causas permisit cum, qui à dæmonibus liberabatur, ad horã grauius affligi, à qua tamen afflictione eum cõtinuò liberauit. Per hoc etiam ostenditur (vt Beda dicit) quod sæpe dum cõuerti ad Deum post peccata conamur, maioribus, nouisq; antiqui hostis pulsamur insidijs. Quod facit, vel vt odium virtutis incutiat, vel expulsionis suę vindicet iniuriam. Factus est etiam homo sanatus velut mortuus (vt Hierony. dicit) quia sanatis dicitur, Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.

Id habet Chrys. concione. 2. de Lazaro ante me. tom. 2. & Theoph. Luc. 4. & Marc. 1.

c. 4. in Lu. est in c. 14. secund. ord. Bedæ circa finem illius to. 2.

Hom. 29. in Matthæum to. 1.

Mar. 9 sup. verbũ Vade retro sata. to. 9.

In hoc articulo sola solutio ad. 2. singularẽ difficultatem tangit, an dæmones agnouerint Iesum esse Messiam, & Deum, quam statim discutiemus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm conuenienter facta fuerint miracula per Christũ circa cœlestia corpora.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter fuerint à Christo facta miracula circa cœlestia corpora, vt enim Diony. dicit. 4. cap. de Diui. no. diuinæ prouidentiæ non est, naturam corrumpere, sed saluare. Corpora autem cœlestia secundum suam naturã sunt incorruptibilia, & inalterabilia: vt probatur in primo de cœlo. Ergo non fuit conueniens

ueniens vt per Christũ fieret aliqua immutatio circa ordinem cœlestiũ corporum. ¶ 2. Prætera, Secundum motũ cœlestium corporum, tẽporũ cursus designãtur, secundum illud Gen. 1. Fiãt luminaria in firmamẽto cœli, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos. Sic ergo mutato cursu cœlestiũ corporũ, mutatur tẽporum distinctio, & ordo. Sed nõ legitur hoc esse præceptũ ab Astrologis, qui cõtemplantur sydera, & cõputant menses: vt dicitur Isaiæ. 47. Ergo videtur, quod per Christũ nõ fuerit aliqua mutatio facta circa cursum cœlestium corporum. ¶. 3. Preterea, Magis cõpetebat Christo facere miracula viuens, & docens quam moriens: tũ quia, vt dicitur secundæ ad Corinth. vltimo, Crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei, secundũ quam miracula faciebat: tũ etiam quia eius miracula cõfirmitiua erãt doctrinę ipsius. Sed in vita sua nõ legitur, Christũ aliquod miraculum circa cœlestia corpora fecisse: quinimo Pharisæis petẽtib⁹ ab eo signũ de cœlo, eis dare renuit: vt habetur Mat. 12. & 16. Ergo videtur, quòd nec in morte circa cælestia corpora aliquod miraculum facere debuerit. Sed contra est, quod dicitur Lucæ. 23. Tenebræ factæ sunt in vniuersa terra vsque ad horam nonam: & obscuratus est sol. ¶ Respondeo dicendum (quòd sicut supra dictũ est) miracula Christi talia esse debebant, vt sufficienter esse Deum ostenderent. Hoc autẽ nõ ita euidẽter ostenditur per transmutationes corporũ inferiorum, quę etiam ab alijs causis moueri possũt, sicut per transmutationẽ cursus cœlestiũ corporũ, quę à solo Deo sunt immobiliter ordinata. Et hoc est quod Dionys. dicit in Epist. ad Polycarp. Cognoscere oportet nõ aliter ali quãdo posse aliquid peruerti cœlestis ordinationis, & motus, nisi causam haberet ad hoc mouentem, quę facit omnia, & mutat secundum suum sermonem. Et ideo conueniens fuit, vt Christus miracula fecerit etiam circa cœlestia corpora.

Antiq. 4. 9. pat.

Natum ante med. epist.

¶ Ad primum ergo dicendũ quod sicut inferioribus corporib⁹ naturale est moueri à cœlestibus corporibus (quę sunt superiora secundum naturę ordinẽ) ita etiã naturale est cuilibet creaturæ, vt transmutetur à Deo secundum eius voluntatem. Vnde Augus. dicit. 26. contra Faustũ, & habetur in gloss. Rom. 11. super illud. Contra naturam insertus es, &c. Deus creator, & conditor omnium naturarum nihil contra naturam fecit, quia id est cuique rei natura, q̃ Deus facit. Et ita non corrumpitur natura cœlestium corporũ, cùm eorũ cursus immutatur à Deo, corrumperetur autẽ, si ab aliqua alia causa immutaretur. ¶ Ad secundum dicẽdum, quod per miraculum à Christo factum, non est peruersus ordo temporum. Nam secundũ quosdã illæ tenebræ vel solis obscuratio, quæ in passione Christi accidit, fuit propter hoc, quod sol suos radios retraxit, nulla immutatione facta circa motũ cœlestium corporum, secundũ quẽ tẽpora mensurantur. Vnde Hieron. dicit super Matth. Videtur luminare maius retraxisse radios suos, ne aut pendentẽ videret Dominũ, aut impij blasphemãtes sua luce fruerentur. Talis autem retractio radiorũ non est sic intelligẽda, quasi sol in sua potestate habeat radios emittere, vel retrahere: non enim ex electione: sed ex natura radios emittit: vt dicit Diony. 4. c. de Diui. nomi. sed sol dicitur retraxisse radios, in quantũ diuina virtute factum est, vt solis radij ad terrã nõ peruenirẽt. Origenes autẽ dicit hoc accidisse per interpositionẽ nubium. Vnde super Matt. dicit, Cõueniens est intelligere, quasdam tenebrosissimas nubes multas, & magnas cõcurrisse super Hierusalem, & terrã Iudææ

lib. 26. c. 3. ante med. to. 6.

In c. 27. super illud. Abhora. 6. tenebræ factæ sunt, to. 9.

Hem. 35. in Mat. in 5. f. ante fi. hom. to. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& ideo facta sunt tenebræ profundæ à sexta hora vsque ad nonam. Arbitror enim sicut cętera signa, quę facta sũt in passione, scilicet quod velum tẽpli est scissum, quòd terra tremuit, &c. in Hierusalem tantummodo facta sunt, ita & hoc. Aut si latius voluerit quis extẽdere ad terrã Iudææ, propter hoc quod dicitur, Tenebræ factæ sunt in vniuersa terra. Quod intelligitur de terra Iudææ sicut in. 3. libr. Regum dicit Abdias ad Eliã, Viuit Dominus Deus tuus, quia nõ est gens aut regnũ, vbi nõ miserit Dominus meus quærere te, ostendens ℣ eum quæsierat in gentibus, quæ sũt circa Iudæa. Sed circa hoc magis credendũ est Diony. qui oculata fide inspexit hoc accidisse per interpositionẽ lunę inter nos, & solẽ. Dicit enim in Epist. ad Polycarpum. Inopinabiliter soli lunam incidentem videbamus, in Aegypto scilicet existentes: vt ibidẽ dicitur. Et designat ibi quatuor miracula.

In epi. ad Polycarpum post med. illius.

Quorum primum est, quod naturalis eclipsis solis per interpositionẽ lunę, nũquam accidit, nisi tempore cõiunctionis solis, & lunæ: tũc autẽ erat luna in oppositione ad solẽ, decima quinta existẽs, quia erat Pascha Iudæorũ. Vnde dicit: Non enim erat coniunctionis tẽpus. Secundum miraculum est, quod cũ circa horã sextam luna visa fuisset simul cũ sole in medio cœli, in vesperis apparuit suo loco, ideſt in Oriente oppositа soli. Vnde dicit. Rursus ipsam vidimus, scilicet lunã, à nona hora (in qua scilicet recessit à sole cessantibus tenebris) vsque ad vesperã supernaturaliter cõstitutã ad diametrũ solis, id est vt diametraliter esset soli oppositа, & sic patet, quod nõ est turbatus cõsuetus tẽporũ cursus, quia diuina virtute factum est, & quod ad solẽ supernaturaliter accederet præter tẽpus debitum, & quòd à sole recedens, in locũ propriũ restitueretur tẽpore debito. Tertiũ miraculũ est, quòd

Loco nunc dicto.

In prædict. epi. ad Polycarpũ à med. illius.

A naturalis eclipsis sẽper incipit ab Occidentali parte solis, & peruenit vsq; ad Orientalem. Et hoc ideo: quia luna secũdũ propriũ motũ, quo mouetur ab Occidente in Orientẽ, est velocior sole in suo proprio motu, & ideo luna ab Occidẽte veniẽs attingit solẽ, & pertrãsit ipsum, ad Orientẽ tendens. Sed tũc luna iã pertransiuerat solem, & distabat ab eo quasi per medietatẽ circuli, in oppositione existens, vnde oportuit ℣ reuerteretur ad Orientẽ versus solem, & attingeret ipsum primò ex parte Orientali, procedens versus Occidentem. Et hoc est quod dicit, Eclipsim etiã ipsam ex Oriente vidimus inchoatã, & vsq; ad solarẽ terminũ venientem (quia tũ solẽ eclipsauit) postea regredientẽ. Quartũ miraculũ fuit, quòd in naturali eclipsi ex eadẽ parte incipit sol prius re apparere, ex qua parte incepit prius obscurari: quia scilicet luna se soli subijciens naturali suo motu solẽ pertransit versus Orientẽ, & ita partẽ Occidentalem solis, quã primò occupat, primo etiã derelinquit. Sed tunc luna miraculosè ab Oriente versus Occidentem rediens, nõ pertrãsiuit solem, vt esset eo Orientalior: sed postquãm peruenit ad terminum solis, reuersa est versus Orientem: & ita partem solis, quam vltimo occupauit, primo etiã dereliquit. Et sic ex parte Orientali inchoata fuit B eclipsis, sed in parte Occidentali prius incepit claritas apparere. Et hoc est quod dicit. Et rursus vidimus non ex eodem, id est non ex eadem parte solis & defectũ & purgationẽ, sed ẽcõuerso secundũ diametrũ factã. Quintũ miraculũ addit Chryſ. super Matt. dicens ℣ tribus horis tũc tenebræ permãserunt, cũ eclipsis solis in momento pertranseat, nõ enim habet morã, vt sciunt illi qui cõsiderauerũt. Vnde datur intelligi ℣ luna quieuerit sub sole, nisi forte velimus dicere, quod tempus tenebrarũ

Ho. 89. in Matth. num. multum ſimilem à prin. 2.

compu-

Hom. 3. 5. in Matt. fol. 4. c. 5. in fin. ante fin. h. tom. 3.

computatur ab instanti, quo sol incepit A obscurari, vsq; ad instans in quo totaliter fuit repurgatus. Sed sicut Orig. dicit super Matt. aduersus hoc filij sæculi huius dicunt. Quomodo hoc factũ tam mirabile nemo Græcorũ aut Barbarorũ scripsit? Et dicit, quod quidam nomine Phlegon in Chronicis suis scripsit hoc in principatu Tiberij Cæsaris factum, sed nõ signauit ℣ fuerit in luna plena. Potuit ergo hoc cõtingere, quia Astrologi vbiq; terrarũ tunc tẽporis existentes nõ solicitabãtur de obseruãda eclipsi, quia tunc tempus nõ erat: sed illam obscuritatem ex aliqua passione aeris B accidere putauerunt. Sed in Aegypto, vbi raro nubes apparent propter aeris serenitatẽ permotus est Dion. & socij eius, vt prædicta circa illã obscuritatẽ obseruarent. ¶ Ad tertium dicendum, ℣ tunc præcipuè oportebat in Christo diuinitatem per miracula ostendere, quãdo in eo maximè apparebat infirmitas secundũ humanã naturã. Et ideo in Christi natiuitate stella noua in cœlo apparuit. Vnde Maximꝰ dicit in sermone Natiuitatis. Si præsepe despicis erige parũper oculos, & nouã in cœlo stellã, protestãtem mundo natiuitatem Dominicam cõtuere. In passione autẽ adhuc maior infirmitas circa humanitatẽ Christi apparuit, & ideo oportuit vt maiora miracula ostẽderẽtur circa principalia mundi luminaria. Et sicut *Chry. 89. in Matth. circa pri. tom. 2.* Chryſ. dicit super Matth. hoc est signũ quod petentibus promittebat dare dicẽs. Generatio praua, & adultera signũ quærit, & signũ nõ dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ, crucẽ significans, & resurrectionẽ. Et enim multo mirabilius est in eo qui crucifixus erat, hoc fieri, quàm eo ambulante super terram.

COMMENTARIVS.

IN hoc art. D. Tho. totus est in explicandis signis cœlestibus quæ in morte Christi contigerunt. De qua re inferiùs suo loco disputandum à nobis est: sicut etiam suo etiam loco supra disseruimus de signo cœlestis syderis, quod tempore natiuitatis Christi Magis apparuit (quod hic D. Tho. in sol. ad. 3. attigit) ideòque hoc loco nõ est nobis ampliùs immorandum.

Solùm in sol. ad. 1. sano modo intelligenda sunt verba illa, quæ D. Thomas ex Aug. affert, id esse cuiusq; rei naturã, quod Deus facit, & ideò nihil posse Deũ facere in creatura, quod sit contra naturam eius: nec corrumpi aliquo modo cœlum, si à suo naturali motu à Deo immutetur, corrũpendum autẽ fore, si ab aliqua creatura immutaretur. Nam per hæc verba solum indicata est potentia obedientialis, quam omnis creatura habet, vt Deo obediat, ratione cuius dicitur habere quandã vniuersalẽ propensionem ad omnia, quæ Deus in ea operari voluerit. Non est autem negandum, quin vnãquæque res habeat suam propriã, particularem que naturam, & connaturales proprietates, quæ tales sunt non solum, quia à Deo donãtur, sed quia ipsa res ex se illas postulat. Vnde si ijs priuetur, à quocunque priuetur, siue à Deo, siue à creatura, aliquid præter naturam patietur, & ex parte corrumpetur, ac imperfecta manebit.

Verba Augustini de potentia creaturæ obedientiali quo modo intelligenda.

ARTICVLVS III.

Vtrùm conuenienter Christus circa homines miracula fecerit.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter Christus circa homines miracula fecerit. In homine enim potior est anima: quam corpus. Sed circa corpora, multa miracula Christus fecit, circa animas verò nulla miracula legitur fecisse: nam neq; aliquos incredulos ad fidem virtuosè cõuertit, sed admonẽdo, & exteriora miracula ostendẽdo, neq; etiã aliquos fatuos sapiẽtes legitur fecisse. Ergo videtur quòd nõ cõueniẽter sit circa homines miracula operatus. 240

C

¶ 1. Præterea, Sicut suprà dictum est, ℣ præc. art. Christus faciebat miracula virtute diuina, cuius propriũ est subito operari & perfectè absq; adminiculo alicuius. Sed Christus nõ sẽper subito homines cura-

Universidad de Deusto
Biblioteca

uit quātū ad corpus: dicitur enim Mar. 8. ꝙ apprehensa manu cæci, eduxit eū extra vicum, & expuens in oculos eius, impositis manibus, interrogauit eū si quid videret, & aspiciens ait. Video homines velut arbores ambulātes. Deinde iterū imposuit manus super oculos eius & cœpit videre, & restitutus est ei visus, ita vt clarè videret omnia. Et sic patet, quod non subitò eū curauit: sed primò quidē imperfectè, & per sputū. Ergo videt, nō cōueniēter circa homines miracula fecisse. ¶ 3. Præterea, Quæ se inuicē nō cōsequūtur, nō oportet quod simul tollātur. Sed ægritudo corporalis nō sēper ex peccato causatur, vt patet per illud ꝙ dominus dicitur Ioa. 6. Neq; hic peccauit, neq; parētes eius, vt cæcus nasceretur. Nō ergo oportuit vt hominibus corporū curationem quęrētibus peccata dimitteret, sicut legit fecisse circa paralyticum Mat. 9. Præsertim quia sanatio corporalis cum sit minus, quā remissio peccatorū, nō videtur esse sufficiens argumētū, ꝙ possit peccata dimittere. ¶ 4. Præterea, Miracula Christi facta sunt ad cōfirmationē doctrinæ ipsius, & testimoniū diuinitatis eius: vt supra dictū est. Sed nullus debet impedire finē operis sui. Ergo videtur incōueniēter Christus quibusdā miraculose curatis præcepisse, vt nemini dicerēt: vt patet Mat. 9. & Mat. 8. præsertim quia quibusdam alijs mandauit, vt miracula circa sefacta plublicarēt, sicut Mar. 5. legitur, quod dixit ei, quem à demonib' liberauerat. Vade in domū tuā ad tuos, & annuntia eis quanta tibi Dominus fecerit. ¶ Sed cōtra est, quod dicitur Mar. 7. Bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui.

¶ Respōdeo dicendū quod ea, quæ sunt ad finē, debēt fini esse proportionata. Christ' autē ad hoc in mūdū venerat, & docebat, vt homines saluos faceret: secūdū illud Ioā. 3. Nō enim misit Deꝰ filiū suum in mundum, vt iudicet mūdū, sed vt saluetur mundus per ipsum. Et ideo conueniēs fuit, vt Christus particulariter homines miraculosè curādo ostenderet se esse vniuersalem & spiritualem hominum saluatorem.

Ad primum ergo dicendum, quod ea quæ sunt ad finē, distinguntur ab ipso fine. Miracula autē à Christo facta ordinabātur sicut ad finē, ad rationalis partis salutē, quæ consistit in sapiētiæ illustratione, & hominū iustificatione: quorū primū prēsuponit secūdū: quia, vt dicitur Sap. 1. in maleuolā animā nō introibit sapiētia, nec habitauit in corpore subdito peccatis. Iustificare aūt homines, nō cōueniebat nisi eis volentib', hoc enim esset & cōtra rationē iustitiæ, quę rectitudinē volūtatis importat: & etiā cōtra rationē humanæ naturæ, quę libero arbitrio ad bonū ducēda est, nō autē per coactionē. Christ' ergo virtute diuina interius homines iustificauit, non tn eis inuitis: nec hoc admiracula pertinet, sed admiraculorū finē. Et similiter etiā virtute diuina simplicibus discipulis diuinā sapiētiā infudit. Vnde dicit eis Lu. 21. Ego dabo vobis os, & sapiētiā, cui nō poterūt resistere, & cōtradicere oēs aduersarij vestri. Quod quidē quātū ad interiorē illuminationē inter visibilia miracula, non numeratur, sed solū quātū ad exteriorē actū, in quantū scilicet videbāt homines eos, qui fuerāt illiterati & simplices, tā sapienter, & cōstanter loqui. Vnde dicitur Act. 4. Videntes Iudæi Petri constantiā, & Ioannis, comperto quod homines essēt sine literis, & idiotæ, admirabantur. Et tn huiusmodi spirituales effectus, & si à miraculis visibilibus distinguantur, sunt tn quædam testimonia doctrinæ, & virtutis Christi, secundum illud Heb. 2. Contestante Deo signis & potentis, & varijs virtutibus, & Spiritus Sancti distributionibus,

q. præc. art. 4.

nibus. Sed tn circa animas hominū, maximē quātum ad immutādas inferiores vires, Christus aliqua miracula fecit. Vnde Hiero. super illud Mat. 9. Surgēs secutus est, eū dicit, Fulgor ipse, & maiestas diuinitatis occultæ, quæ etiā in facie relucebat humana, vidētes ad se trahere poterat ex primo aspectu, & super illud Matt. 21. Eijciebat oēs vendentes, & ementes, &c. dicit idem Hiero. Mihi inter omnia signa, quę fecit Dns, hoc videtur esse mirabilius quod vnus homo & illo tēpore contēptibilis, potuerit ad vnius flagelli verba tātā eijcere multitudinem. Igneū enim quidā, atq; sydereū radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maiestas lucebat in facie eius. Et Orig. dicit super Ioann. hoc esse maius miraculū eo, quo aqua conuersa est in vinū, eoꝙ illic inanimata subsistit materia, hic verò tot milliū hominū domātur ingenia. Et super illud Ioā. 18. Abierunt retrorsum, & ceciderunt in terrā dicit Aug. Vna vox tantā turbam odijs ferocē, armisq; terribilē sine tello vllo percussit, repulit, strauit: Deus enim latebat in carne. Et ad idē pertinet quod dicitur Luc. 4. ꝙ Iesus trāsiens per medium illorum ibat. Vbi dicit Chrysost. quòd stare in medio insidiātium & nō apprehēdi, diuinitatis eminentiā ostendebat. Et quod dicitur Ioā. 8. Iesus abscondit se, & exiuit de templo: vbi Aug. dicit, Nō abscōdit se in angulo templi quasi timens, vel post murū aut colūnā diuertēs: sed diuina potestate se inuisibilem insidiātibus cōstituens, per mediū illorū exiuit. Ex quibus omnibus patet, quòd Christus quādo voluit virtute diuina animas hominū immutauit: nō solùm iustificādo, & sapientiā infundendo, quod pertinet ad miraculorū finē, sed etiā exterius alliciendo, vel terrendo, vel stupefaciendo, quod pertinet ad ipsa miracula. ¶ Ad secundū dicendum, quod Christus venerat saluare mundū nō solum virtute diuina, sed per mysteriū Incarnationis ipsius. Et ideo frequēter in sanatione infirmorū nō sola potestate diuina vtebatur, curādo per modū imperij, sed etiā aliquid ad humanitatē ipsius pertinens apponendo. Vnde super illud Luc. 4. Singulis manus imponēs, curabat omnes, dicit Cyrill. Quia uis vt Deus potuisset omnes verbo pellere morbos: tāgit tn omnes, ostendens propriā carnem efficacem ad præstāda remedia. Et super illud Mar. 8. Expuēs in oculos eius impositis manib', &c. dicit Chrys. Spuit quidē, & manus imponit cœco, volens ostendere ꝙ verbum diuinū operationi adiunctū miracula perficit: manus enim operationis est ostensiua, sputū sermonis ex ore prolati. Et super illud Ioā. 9. Fecit lutū ex sputo, & liniuit lutū super oculos cæci, dicit Aug. De saliua sua lutum fecit, quia verbū caro factū est. Vel etiā ad significandū, quod ipse erāt qui ex limo terræ hominē formauerat: vt Chrys. dicit. Est autem circa miracula Christi, cōsiderādū, quod cōmuniter perfectissima opera faciebat. Vnde super illud Ioā. 2. Omnis homo primū bonū vinū ponit. dicit Chryso. Talia sunt Christi miracula, vt multo his, quæ per naturā fiunt, speciosiora, & vtiliora fiāt. Et similiter in instanti infirmis perfectā sanitatem conferebat. Vnde super illud Matth. 8. Et surrexit, & ministrabat illis, dicit Hiero. Sanitas, quæ confertur à Dño, tota simul redit. Specialiter autem in illo cæco contrariū fuit propter infidelitatem ipsius: vt Chryso. dicit. Vel sicut Beda dicit. Quem vno verbo totū simul curare poterat, paulatim curat, vt magnitudinē humanæ cæcitatis ostēdat, quæ vix, & quasi per gradus ad lucem redeat, & gratiā suam nobis indicet, per quā singula perfectionis incrementa adiuuat. ¶ Ad tertiū dicendum, quod sicut suprā dictum est, Christus

Super illud Matt. 9. cum transfret vidit hominem jedētē, &c. 9.

Super illud Matt. 21. videns Prin. & terribæ mirabilia quæ fecit, &c. 9.

In fol. 128. qui liber primo in lucem prodijt, anno Dñi. 1555. Positus à Carolillo Guillier. Tract. 111. in Ioan. post med. 9.

Chrys. in Matth circa med. to. 2.

Tract. 54. in Io. nō remote à prin. to. 9.

Ho. 21. in Io. post med. illius, to. 3.

Super illud Mat. 8. Cum venisset Petri in domū Petri, to. 9.

Hom. 9. in Mat. innuitur.

Beda Matt. 8. Est. c. 24.

Secundū eius ov. to. 2. q. præc. art. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

miracula faciebat virtute diuina. Dei autem perfecta sunt opera, vt dicitur Deuteronomij. 32. Nō est autē aliquid perfectum, si finē non cōsequatur: finis autē exterioris curationis per Christū factæ, est curatio animæ, & ideò non cōueniebat Christo, vt alicui⁹ corp⁹ curaret, nisi ei⁹ curaret animā. Vnde super illud Ioā. 7. Totū hominem sanū fecit in sabbato, dicit Aug. quòd curatus est, vt sanus esset in corpore: & credidit, vt sanus esset in anima. Specialiter autem paralytico dicitur. Dimittuntur tibi peccata: quia vt Hiero. dicit super Matth. datur ex hoc nobis intelligētia propter peccata plerasque euenire corporū debilitates: & ideo forsitan prius dimittūtur peccata, vt causis debilitatis ablatis, sanitas restituatur. Vnde & Ioan. 5. dicitur. Iā noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Vbi dicit Chryſ. Dicimus quod ex peccatis nata erat ei egritudo. Quāuis autē vt Chry. dicit super Matt. quanto anima est potiorcorpore, tāto peccatū dimittere maius sit, quā corpus sanare: quia tamē illud nō est manifestū, fecit minus, quod est manifestiꝰ: vt demōstraret maius, & non manifestum. ¶ Ad quartū dicēdū, q̄ super illud Matt. 9. Videte, ne quis sciat, dicit Chryſ. Nō est hoc cōtrariū, quod hic dicitur, ei quod alteri dicitur, Vade, & annūtia gloriā Dei. Erudit. nos prohibere eos, qui volunt nos propter nos laudere: si autem ad Deum gloria refertur, non debemus prohibere, sed magis iniungere, vt hoc fiat.

Trac. 30. in Ioā. me. t. 9.

Matt 9. super illud quid est facilius dicere, to. 9.

Hom. 37. in Ioan. tom. 3.

Hom. 30 in Matt. à me. tom. 2.

Hom. 33 nō multū longe à p. to. 2.

COMMENTARIVS.

QVæ D. Thomas docet in articul. perspicua sunt. In solutione verò ad. 1. inuestigat an, sicut Christus fecit miracula in corporibus hominum, ita fecerit in animabus. In qua re in primis dubitari potest cur D. Thom. omnino prætermiserit motuorum resurrectonem. Huiusmodi enim miraculum nō minus circa animam, quam circa corpus fit. Tam supernaturale enim est anima semel à corpore seperatā iterū illi viri, sicut corpus animæ. Quando enim Christus dixit, *Lazare veni foras*, non minus miraculosum fuit animam obedire, & ab inferis illius vocis virtute reuocari, & corpori copulari, quàm corpus ipsum subito excitari, & extra monumentum prodire, hoc igitur miraculi genus circa animas versatur. Tamen D. Tho. de illo non est loquutus, quia in argumento nō considerat animā in ordine ad corpus, seu vt est forma corporis. Quoniam miracula quæ circa illam sub hac ratione fiunt, cum terminentur ad totum compositum, sub miraculis (vt ita dicam) corporeis continentur. Consideranit ergo animam, vt est mens, seu spiritus, id est, vt intelligit, & amat, nam sub ea ratione quodāmodo abstrahit à corpore.

Dubium.

Responsio.

In hac re est secūdo cōsiderandum, quod licet hominum iustificatio potius sit finis miraculorum, quàm inter miracula annumeranda, ramen quoad modum interdum est miraculosa, & tali modo facta, potuit etiam ad doctrinæ confirmationem, & testimonium diuinitatis Christi adduci. Et hoc modo miraculosum fuit, quod Christus verbo, & imperio suo peccata dimitteret quanquam quia talis modus non obijcebatur sensibus, interdū oportuerit eum alio sensibili signo cōfirmare, ac manifestare, sicut legimus factum Matth. 9. In hoc etiam genere numerari possunt subitæ conuerhones hominum, qui diuturna cōsuetudine in peccatis volutabātur, sicut de Matthęo legimus. Sicut enim Aug. inter magna miracula Christi ponit, quòd per paucos, & simplices homines mundū conuerterit, ita merito etiā inter miracula magna numerari potest, quòd vno verbo Mattheum cōuerterit. Matt. 9. vt ibidē notat Hieron. quanquā ipse indicit aliquid sensibili reluxisse in facie Domini, quo videntes ad se trahere poterat primo aspectu, quod etiā hic D. Thom. refert, & non videtur ei displicere. Mihi tamen incertū est, non enim videtur necessarium, quod in vultu Christi aliquid sensibile miraculose apparuerit, præter decentissimā vultus eius grauitatem, ac venustatem, efficacia enim verbi eius nō erat in sensibili specie, sed in virtute, quanquam etiam aspectus eius esset gratissimus, & vt sic posset aliquid deseruire.

Comparatio peccatorum & sanitatum.

Matth. 9.

Hieron.

D. Thom.

Ter-

Verb. Christus. virtus, & energia. Ioan. 18.

Tertio est in vltima parte eiusdē solutionis obseruandum, duo genera miraculorū ibi numerari, Primum est in virtute, quam Christus habebat in verbo ad terrendos homines, eosque solo etiam verbo in terram prosternendos: vt Ioan. 18. fecit Et hęc virtus esse poterat vel ex actione circa animā, quia timorem, ac terrorem illis incutiebat, vel etiam circa corpora, quia efficaciter illa mouere poterat, atque deijcere.

Aliud erat genus miraculi, quòd Christus hominum sensibus in eorum sese præsentia, & clara luce celabat. Quomodo exponit D. Th. cum Augu. quem ipse refert, & Euthy. Ioan. 8. illud Ioann. 8. *Iesus abscondit se, & exiuit de templo.* & fortasse eodē modo accidit, quod dicitur Luc. 4. *Iesus transiens per medium illorum ibat.* Quanquam potuerit alio etiam modo id fieri, scilicet vt sua ita illos præsentia perterruerit, vt in eū quantunuis præsertim manus inijcere non sint ausi. Illa verō sui occultatio fieri potuit absque actione miraculosa circa aliōs per solam suspensionem influxus sensibilium specierum, sicut D. Th. supra docuit, tenebras in die passionis fieri potuisse per solam suspensionem influxus radiorum solarium Et si hoc modo facta est non potest computari hoc miracnlum inter ea, quæ facta sunt circa animas, sed potius videtur esse miraculum circa ipsum corpus Christi, in quo tale habebat dominium, vt posset etiam actionem naturalem, seu emanationem specierum suspendere, sicut miraculū tenebrarum magis fuit circa solem, quàm circa aerem. Alio verò modo potuit illud miraculum fieri, scilicet vt quamuis ipse Christus sui species effunderet, alij nihilominus vel illis vti, vel ad eum videndum attendere non possent, & si hoc modo factū est, magis propriè dici potest: miraculū illud circa animas extitisse, prior tamen modus videtur facilior, & consentaneus doctrinæ D. Th. in. q. 54. ar. 1. ad. 2. & 3.

D Thom. August. Euthym. Ioan. 8. Luc. 4. Miraculose Christi potentia, occultatio Iudæis eo tam, quam fuerit.

In sol. ad. 2. duo attigit D. Th. Alterum est, cur Christus miracula fecerit per actiones, & res sensibiles, quales sunt contactus, saliua, & alia id genus. Et respondet id fecisse, vt doceret ipsam carnem suā habuisse vim effectricem horum miraculorum: de qua re videri possunt dicta superiori tomo dispu. 31. sect. 3. 5. 6. & 8. Alterum est, cur Christus quædam miracula non subito, sed paulatim perfecit. Et duplicē causam indicat. Prior est in dispositione non physica sed moralis hominis suscipientis beneficium, quem paulatim volebat Christus ad perfecte credendum inflectere, posterior est significatio alicuius mysterij. Quod est notandum, vt Christi miracula non solum vt eximia opera, ac beneficia a nobis considerentur, sed etiam vt signa, per quæ interdum aliquid innuebat, seu loquebatur, Reliquæ solutiones non indigent aliqua notatione.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm conuenienter Christus fecerit miracula circa creaturas irrationales.

AD quartū sic proceditur. Videt. quod incōueniēter fecerit Christus miracula circa creaturas irrationales. Bruta enim animalia sunt nobiliora plātis. Sed Christus fecit aliquod miraculum circa plātas, puta cum ad verbū eius est siccata ficus nea: vt dicitur Mat. 21. Ergo videtur, quod etiam circa animalia bruta miracula facere debuisset. ¶ 2. Præterea, Pœna non iuste infertur nisi pro culpa. Sed nō fuit culpa ficulneę quod in ea Christus fructū non inuenit quādo nō erat tempus fructuum. Ergo videtur, quod inconueniēter eam siccauerit. ¶ . . Præterea, Aqua, & aer sunt in medio coeli & terra. Sed Christꝰ aliqua miracula fecit in coelo (sicut supra dictū est) similiter etiam in terra quando in eius passione terra mota est. Ergo videtur, quod etiam in aere, & aqua aliqua miracula facere debuerit, vt mare diuidere, sicut fecit Moyses, vel etiam flumen, sicut fecerunt Iosue & Helias, & vt fierēt in aere tonitrua, sicut factū est in monte Sinai, quando lex dabatur & sicut Helias fecit. 3. Regum. 18. ¶ 4. Præterea, Opera miraculosa pertinēt ad opus gubernationis mūdi per diuinā prouidentiā. Hoc autem opus præsupponit creationē. Inconueniens ergo videtur q̄ Christus in suis miraculis vsus est creatione, quādo scilicet multiplicauit panes. Nō ergo cōueniētia videntur

Universidad de Deusto
Biblioteca

dẽtur fuisse eius miracula circa irrationales creaturas. ¶Sed contra est, quod Christus est Dei sapientia, de qua dicit Sapiẽ. 8. quod disponit omnia suauiter.

Art. Præc. Respondeo dicẽdũ quod (sicut supra dictũ est) miracula Christi ad hoc ordinabãtur, quod virtus diuinitatis cognosceretur in ipso ad hominũ salutẽ. Pertinet autẽ ad virtutẽ diuinitatis, vt omnis creatura sit ei subiecta. Et ideo in omnibus creaturarum generibus miracula eum facere oportuit, & nõ solùm in hominibus, sed etiã in irrationalibus creaturis.

Ad primum ergo dicendũ, quod animalia bruta propinquè se habent secũdũ genus ad hominẽ, vnde & eodẽ diecũ homine facta sunt. Et quia circa corpora humana multa miracula fecerat, non oportebat, q̃ circa corpora brutorum animaliũ aliqua miracula faceret: præsertim quia quantũ ad naturã sensibilem, & corporalẽ, eadẽ ratio est de hominibus, & de alijs animalib', præcipuè terrestribus. Pisces autẽ cum viuãt in aqua, magis á natura hominum differunt, vnde & alio die sunt facti. In quibus miraculũ Christus fecit in copiosa piscium captura: vt legitur Lucæ. 5. & Ioan. vlti. & etiam in pisce, quẽ Petrus cæpit, & in eo inuenit staterẽ. Quod autem porci in more præcipitati sunt, nõ fuit operatio diuini miraculi: sed operatio dæmonũ ex permissione diuina.

Hom. 68. in Mat. dũ agit de bist. ficul nec. ca. 3. ¶Ad secundum dicendum, quod sicut Chrys. super Matth. cum in plantis, vel brutis aliquid tale Dominus operatꝰ nõ quæras qualiter iustè ficata est ficus, si tempus non erat. Hoc enim quærere est vltimæ dementiæ, quia scilicet in talibus non inuenitur culpa, & poena: sed miraculum in specie, & admirare miracu*Can 11. in Matt. parum ante mediũ* lum factorem. Nec facit creator iniuriã possidenti, si creatura sua suo arbitrio vtatur ad aliorum salutẽ: sed magis (vt Hilar. dicit super Matt.) in hoc bonitatis dominicæ argumẽtum reperimus. Nã vbi afferre voluit procuratæ perse salutis exemplũ virturis suæ potestatẽ in humanis corporib' exercuit: vbi verò in cõtumaces formã seueritatis cõstituebat, futuri speciẽ damno arboris indicauit, & præcipuè (vt Chryst. dicit) in siculnea, quæ est humidissima, vt miraculum maius appareat. ¶Ad tertium dicendum, quod Christus etiã in aqua, & in aere fecit miracula, quę sibi conueniebãt quãdo scilicet, vt legitur. Matt. 8. imperauit ventis, & mari, & facta est tranquillitas magna. Non autem cõueniebat ei, qui omnia in statum pacis, & tranquillitatis reuocare venerat, vt vel turbationem aeris, vel diuisionẽ aquarũ faceret. Vnde Apost. dicit Heb. 12. Non accessistis ad tractabilẽ, & accessibilem ignem, & turbinem, & caliginem, & procellam. Circa passionẽ tamen diuisum est velum, ad ostendẽdũ reserationẽ mysteriorum legis. Aperta sunt monumẽta, ad ostẽdẽdũ, q̃per eius mortẽ, mortuis vita daretur. Terra mota est, & petræ scissæ sunt, ad ostendendum, quòd lapidea hominũ corda per eius passionẽ emollirẽtur, & q̃ totus mũdus virtute passionis eius erat in melius commutãdus. ¶Ad quartum dicẽdum, quod multiplicatio panum nõ est facta per modum creationis, sed per additionẽ extraneæ materiæ in panes cõuersę. Vnde Aug. super Ioãnẽ dicit, Vnde multiplicat de paucis granis segetes, inde in manibus suis multiplicauit quinque panes. Manifestum est autem, quod per cõuersionẽ grana multiplicantur in segetes.

Locus similis to in præc. huius solu. tionis.

Tract. 24. in Ioannẽ prope finẽ.

COMMENTARIVS.

Littera Diui Thomæ est elegantissima, & perspicua: Solum ergo superest circa totam quæstionem animaduertendum, D. Tho. mentionem fecisse omniũ miraculorũ, quæ circa res à se distinctas operatus est Christus, prætermisisse autẽ ea, quæ circa

circa seipsum est operatus, cùm tamen illa sint omnium excellentissima, & maxima, & ad doctrinam Christi confirmandam efficacissima, ex quibus alia facta sunt in Christi infantia, vt partus ex Virgine, alia tempore prædicationis, vt quòd quadraginta diebus sine cibo, & potu ieiunauerit quòd super aquas ambulauerit, &c. alia in eius passione, & morte, vt quod aqua, & sanguis flugerint è corpore iam èmortuo, alia in eius resurrectione. Hæc verò non sine causa prætermisit D. Thom. Nam inter hæc quædam sunt, quæ ita pertinent ad corpus Christi, vt etiam fiant circa res alias, vt est occultari sensibus, ambulare super aquas, & hæc non sunt omissa, sed inter illa censentur miracula, quæ circa res alias sunt facta. Alia verò sunt miracula propria ipsius corporis Christi, quasi in ipso manentia, & hæc inter mysteria ipsius vitæ Christi meritò numerantur, & declarantur, sicut in superioribus factum est de miraculis infantiæ, & ieiunij, & inferius fiet de miraculis passionis, & resurrectionis, & ideò nullum ex his miraculis declarandum supererat, præter quam transfiguratio eiusdem. De qua propterea conuenientissimo ordine Diuus Thomas quæstionem sequentem instituit, eamque nos post sequentem itidem disputationem, explicabimus.

DISPVTATIO XXXI.
In quatuor sectiones distributa.

De efficacia miraculorum Christi ad doctrinam eius suadendam.

DE miraculis Christi secundum se, id est, an verè facta sint, quavè potestate, ac virtute, quaque actione, ac modo, nihil hoc loco addendum occurrit ijs quæ in priori tom. disput. 31. tractauimus. Quoniã verò ea miracula Christus edidit ad suam diuinitatem manifestãdam, confirmandamque doctrinã illud videtur huius loci proprium, vt ostendamus quãm fuerint ad hunc finem assequendum efficacia. In quo tria potissimum considerãda veniunt, scilicet, quãm fuerint illa miracula ad prædictum effectum necessaria, vel vtilia, rursus quãm sufficientia, & efficatia, ac denique in quibus hunc effectum habuerint.

SECTIO PRIMA.

Vtrùm miracula Christi fuerint simpliciter necessaria ad suadendam, ac confirmandam eius doctrinam.

RAtio dubitandi est, quia ipsemet Christus Ioann. 15. dicit, *Si opera non fecissem eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*: ergo erant illa opera simpliciter necessaria, vt homines Christo credere tenerentur, quandoquidem sine illis non peccarent non credendo: certum est autem Christũ de peccato infidelitatis fuisse locutum: ergo fuerunt illa miracula necessaria, vt Christi doctrinam satis credibilem redderent. Quia (vt constat ex materia de fide) obligatio ad credendum statim oritur, cum doctrina sufficienter prædicatur, ac proponitur. Vnde Ioann. 10. ait ipsemet Christus, *Opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibẽt de me*, & infra, *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi*. In quibus conditionatis locutionibus necessitas talis medij virtute continetur. In contrarium verò est, quia præter miracula possunt esse alia testimonia, quæ ad doctrinam confirmandam sufficiant, vt sunt vitæ puritas cum sapientia coniuncta; vnde Christus dicebat. *Quis ex vobis arguet me de peccato; Si veritatẽ dico vobis, quare non creditis mihi*; Ioannes. 8. Item, prophetia, quę cum impleta ostenditur, sufficiens est veritatis testimonium, sic igitur Christus sine miraculis poterat ex prophetijs impletis ostendere se esse verum Messiam (vt sæpius fecit) hoc autem principium sufficiens erat, vt ostenderet se esse Deum, nam hoc etiam de vero Messia erat prædictum: ergo hoc etiam satis erat, vt suæ doctrinæ veritatem confirmaret. Et confirmatur, nam Ioannes Baptista nullis factis miraculis sola vitæ sanctitate satis comprobauit testimonium, quod de Christo reddebat, ita vt non possent Iudæi prudenter non illi fidem adhibere: ergo, &c.

Ioann. 15.

Ioann. 10.

Ioan. 8.

Suppono sermonẽ esse posse vel de vtilitate miraculorũ ad cõfirmandã doctrinã, vel de necessitate simpliciter, quę intelligi potest aut secũdum legem Dei ordinariã, aut etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam de potentia Dei absoluta: rursus, vel A de necessitate absoluta, id est, nulla suppositione facta, vel de necessitate tantum ex hypothesi. Itē tractari potest de necessitate, vt doctrina prudenter credi possit, vel non tantum vt possit, sed etiam debeat, nec possit homo sine infidelitate illi non assentiri. Denique sermo esse potest de necessitate vel in ordine ad fidem humanam, vel in ordine ad diuinā, id est, certā & infallibilem quæ diuina authoritate nitatur. Aduertendum vltimò est, non esse hic sermonem de quacunque doctrina in generali, sed in particulari de doctrina Christi, quæ est supra omnem sensum, & supra omnem creatum intellectum.

Miracula ad suadendam Christi doctrinam conuenientissima.

Primò igitur certum est ad suadendā hāc doctrinam aptissima media, & conuenientissima fuisse opera miraculosa in eius confirmationem facta. Hoc est certissimū, primò ex ipso vsu Christi testimonio confirmato. Ioan. 5. *Vos misistis ad Ioannem, & testimonium perhibuit veritati*, & infra, *Ego autem habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim, quæ dedit Pater, vt perficiā ea illa testimoniū perhibent de me*, & cap. 10. *Opera, quæ facio in nomine Patris mei, hæc testimoniū perhibēt de me*, & infra. *Si mihi non vultis credere, operibus credite.* & cap. 14. *Alioquin propter opera ipsa credite.* Idem confirmat potestas data Apostolis ad faciēda miracula, quia post Christū futuri erāt primi huius doctrinæ prædicatores. Vnde Paul. ad Hebr. 2. *Quomodo nos effugiemus, si tāta neglexerimus salutē, quæ cum initium accepisset enarrari per Dōm ab eis, qui audierūt, in nos confirmata est, contestante Deo signis, & portētis.* Idem videri licet in lege veteri. Moysi enim, quia futurus erat primus illius legislator, magna virtus, & potestas in miraculis faciendis data est. Itē apud omnes homines, qui Deo nolunt resistere, magnam vim semper habuerūt miracula ad cœlestem doctrinam cognoscendam. Vnde Ioā. 3. dicebat Nicodemus, *Scimus, quia à Deo venisti Magister. Nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo*, &. 3. Regum 17. mulier illa vidēs resuscitatum filiū, dicebat ad Eliam. *In isto cognoui, quod vir Dei es tu, & quod verbum Dei manet in ore tuo.* Ratio denique hoc confirmat, quia supernaturalis doctrina necesse est, vt Deum ipsum habeat principalem authorē, & assertorem: ergo opera propria ipsius Dei sunt etiam aptissima ad confirmandam talem doctrinam: quod nimirum à Deo ipso originem ducat. Quia euidens est talia opera non posse fieri nisi virtute diuina: euidens rursum est non posse Deum sua authoritate, singularique virtute mendacium confirmare, & ideo hæc mira opera in veritatis confirmationem facta vocantur à Patribus, *Quasi sigillum Dei*, quo talem doctrinam consignat.

Ioan. 5. *Ioan. 10. & 14.* *Heb. 2.* *Exod. 4.* *Ioan. 3.* *3. Reg. 17.*

Miracula adiunctio ad placitum necessaria ad credendum Christi doctrinam.

Secundò certum est, talia miracula non fuisse simpliciter necessaria vt doctrina Christi prudenter credi posset, & deberet non solum fide humana, ac formidolosa, sed etiam infusa, ac certa. Hoc etiam existimo certum, & probatur primò exemplo adducto Ioannis Baptistæ, cuius testimonium de Christo tale erat, vt omni fide dignum esset, ita vt qui sufficientem illius cognitionem haberet, grauiter peccaret illi nō B assentiendo, sed ille non fecit miracula; ergo non sunt simpliciter necessaria ad hunc effectum, non solum de potentia absoluta, sed nec de ordinaria. Maior patet ex illo Ioan. 1. *Hic venit in testimonium, vt testimonium perhibet de lumine*: opera autem Dei sunt perfecta, & quando ad munus aliquod seu ministerium destinat quempiam, dat ei omnia necessaria, ad illud obeundum: dedit ergo Ioanni omnia necessaria, vt sufficiens testimonium de Christo redderet (alioqui quid opus erat in sufficienti testimonio, & fide non digno?) & ideò Christus Ioann. 5. tacitè reprehendit Iudæos, quòd testimonio Ioannis non habuissent fidem, vt ibi significarunt Chrysost. hom. 39. & Cyrillus lib. 2. cap. 149.

Ioan. 1. *Ioan. 5.* *Chrysost.* *Cyr.*

obiectio.

Dices, Ioāni non fuisse necessaria miracula, quia nō introducebat nouam legem, nouamvè doctrinam supernaturalem, sed C eandem, quam haberent Iudæi, stabiliebat, & confirmabat, solumq; monstrabat Messiam, quē ipsi expectabant. Accedit, quòd sanctitas, & asperitas vitæ eius, magnaque authoritas, quam apud populum habebat, poterant ad prædictum genus doctrinæ confirmandum sine miraculis sufficere. Sed imprimis mysterium præcipuum, quod Christus, & Ioannes prædicarūt, & ex quo tota veritas doctrinæ, vtriusque pendebat idem omnino fuit, scilicet Iesum esse verum filium Dei, & Messiam in lege promissum, qui peccata mundi toleret, & spiritū vitæ conferret: ergo ex parte doctrinæ eadem erat difficultas. Deinde quoad vitæ inno-

Respons.

innocentiam, & sanctitatem maior fuit in A Christo, & licet in exteriori modo viuendi maior esset asperitas in Ioanne: tamen hæc non est simpliciter necessaria ad veritatis confirmationem, quando alioqui puritas, & innocentia vitæ omnibus nota est, quæ tanta in Christo fuit, vt coram aduersarijs ausus sit dicere, *Quis ex vobis arguet me de peccato*; vbi non solum criminis probationem, verum ne probabilem quidem, & apparentem obiectionem extimuit. Tanta erat, tamq; omnibus euidēs ipsius innocentia. Aliunde etiam superabat Christus Ioannem in virtute, sapientia verborum, & in autoritate, qua loquebatur *tanquam potestatem habens*. Vnde non B dubito quin secluſis miraculis, sola Christi prædicatio prout ab illo fiebat, esset sufficiēs ad doctrinā ita suadēdam, vt ad adhibēdam sibi fidem prorsus obligaret. Quomodo intelligi potest, quod ipsemet Christus dixit Ioā. 15. *Si nō venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Vbi nulla miraculorū mētione facta in exculpabiles appellat eos, qui sibi loquenti non crediderant. Tanta erat vis, & efficacia verborum eius. Vnde Ioan. 4. Samaritana absque miraculis propter solum Christi sermonem credidit, & postea, *multo plures crediderunt propter sermonem eius, & mulieres dicebant. Quia iam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim audiuimus, & scimus, quia hic est saluator mundi.* & tamē Christus ibi nulla miracula fecisse legitur, sed efficacia verbi sui illos ita inferius commouit, vt & credere possunt, & tenerentur. Et hæc est ratio à priori huius veritatis, quia Christi virtus C non erat aligata miraculis, sed poterat alijs modis veritatem doctrinæ suæ ostendere & confirmare, atque ita eam prædicare vt exterius sufficienter proponeretur, & interius etiam sufficienter excitaret, atque illuminaret hominem, vt si vellet, posset quidem diuino fultus auxilio sibi præsentissimo credere.

Innocentia Christi quā tē. *Ioan. 8.* *Efficatia verbōrum Christi quanta.* *Ioan. 15.* *Ioan. 14.*

Miracula ad firmandā Christi doctrinam quo modo necessaria.

Dico tertio, Miricula Christi Domini quodam modo dici possunt ad confirmandam sufficienterque proponendam Christi doctrinam fuisse necessaria. Declaratur primo, quia quod moraliter est valde vtile, dici potest quodammodo necessarium, miracula autem Christi fuisse ad hunc effectum valde vtilia iam ostensum est. Et præter dicta notant sancti Patres aliam vtilitatem. Nam Christi opera simul erāt & miracula, & magna beneficia, & misericordiæ opera hominibus collata, & ad illustrandum intellectum, & ad amorem conciliandum aptissima. Quoniam vero ad suscipiendam doctrinam, quæ euidenter non cogit intellectum, necessaria est pia voluntatis affectio, ideò ex hoc etiam capite fuerunt illa opera quodammodo necessaria, vt ea doctrina ab animis audientium beneuolè susciperetur. Secundò, quamuis miracula non sint necessaria singulis, vt possent credere, tamen respectu communitatis possunt dici quodammodo necessaria, quia sine illis pauci crederent. Cuius signū est quia interuenientibus signis etiā miraculis, pauci in Christum creuiderunt, quid ergo si miracula non extitissent? Et hæc ratio nesitatis maximè augetur, si Ecclesia non consideretur solum, prout erat in illis hominibus, qui Christum audierunt, sed vt erat perpetuo vsque ad finem seculi duratura in eis, qui nec viderunt Christum, neque audierunt, & hoc sensu videtur dixisse Gregor. libr. 27. Moral. capit. 6. *Sātis prædicatoribus nequaquam ad persuadendum verba sufficiunt nisi etiam miracula addātur.* Tertiò potest hæc necessitas ita explicari, vt non sit absoluta, sed ex suppositione. Prædictum enim erat, Messiam patraturum magna miracula, vt constat Isai. 35. & alijs locis, vt ergo Christus persuaderet hominibus se esse verum Messiam, necessarium fuit, vt miracula faceret, quæ de Messia erant predicta. Quia sicut necessarium fuit alia signa primi aduentus Messiæ impleri, ita & hoc.

Testimenij Ioan. 10. prima expositio *Isai. 35.* *Greg.*

Resp̄sio ad argumēta in oppositum.

Ex his, ergo facilis est respōsio ad rationes dubitandi initio positas, Nam, quæ secundo loco sunt positæ secundam assertionem confirmant: quæ priori loco iuxta primam, & tertiam exponi possunt vno ē tribus modis. Primus est, si Christus tam mira opera non fecisset, Iudæos fore excusandos, vt saltem non eo genere peccati nec tam grauiter delinquerent, sicut nunc peccarunt, non verò quòd omnino culpa vacarent. Nam etiam si absque tot miraculis non crederent, esset ignorantia crassa, & culpabilis, nunc autem non solum fuit ignorātia, sed & malitia, & blasphemia in Spiritum Sanctum. Ab hoc ergo peccato excusari possent, si non fuissent miracula non

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tolet. non tamen simpliciter ab omni peccato. Hanc responsionem indicat Toletus Ioan. 4. annot. 27. in fine. Sed difficultatem patitur, quia verba Christi absoluta sunt, & generalia, vnde simpliciter negare videtur Iudæos commissuros peccatum infidelitatis non credendo in Christum, si ipse miracula nō fecisset. Ita videtur exponere Augustinus.

Augustin. Alter modus est, si Christus miracula nō

Secunda expositio. fecisset, plurimos Iudæorum excusari potuisse à peccato infidelitatis. Doctores enim, qui Scripturas intelligebant, Christique prædicationē facilius capere poterant, inexcusabiles essent non credendo, etiam sine miraculis, at verò plebeij, qui difficilius mysteria capiunt, potuissent excusari à peccato, si nulla miracula vidissent, visis autem tot miris operibus inexcusabiles facti sunt. Hanc expositionem habet Toletus

Tolet. cap. 15. annot. 22. Sed non minorem difficultatem habet, quàm præcedens. Qui etiam quoad hoc, verba Christi sunt generalia, imò (si rectè series contextus consideretur) prædicta Christi verba potius ad Principes, quàm ad plebem Iudæorum referebantur. Sic enim inquit, *si me persequuti sunt, & vos persequentur*; at verò potius Prin-

Ioan. 15. cipes quàm turba, persequuti fuerant Christum. Addit, *Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum*; at Principes Iudæorū persecuti sunt Apostolos, potius, quam plebs. C Subiungit, *Quia nesciunt eum, qui misit me, si non venissem, & locutus fuissem eis*, & infra, *si opera non fecissem in eis, &c.* de persecutoribus ergo suis loquitur, & de eisdem vtramque conditionalem propositionem profert.

3. expositio. Tertius ergo modus exponendi esse potest, vt Christus loquatur de necessitate ex suppositione. Nam cum se Messiam esse prædicaret, si mira opera non præstitisset, quæ de Messia prædicta erant, non esset dignus, cui fides haberetur, nam facta dictis repugnarent, & ideò dicere potuit, *si opera non fecissem, peccatum non haberent*. Dices ergo antequam Christus efficeret omnia miracula, quæ de Christo prædicta erant, non tenebantur in eum credere. Respondetur, negando consequentiam. Sicut etiam, si Christus non resurrexisset, non peccaremus in illum non credendo. Nam, si Christus non resurrexit, *inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides vestra, inuenimur*

Si Christus miracula nō fecisset num Iudæi in nō credendo peccassent.

Obiectio.

Responsio.

autem & falsi testes Dei. 1. ad Corint. 15. & tamen non inde fit, antequam Christus resurgeret Iudęos nō fuisse obligatos ad credendum ei. Nam talis præcesserat prædicatio, quæ sufficiens erat ad credendum, illum esse Messiam promissum, & ad sperādum fore, vt implerentur, quæ deerant. Vnde vtrumq; verum est, scilicet non fuisse expectanda omnia dicta miracula ad credēdum, & quòd (si facta non fuissent) non peccarent, non credendo. Quia si Christus non fuisset facturus ea miracula, quæ de Mess. sia erant prædicta, neque etiam posset ita proponere se esse Messiam, vt alios ad credendum obligaret, & in sensu composito impossibile fuit sic prędicare, & non facere prædicta miracula. Præter hos modos occurrit alius, nimirum, vt illis verbis, *si opera non fecissem in eis*, non tantum miracula: sed tota Christi vita, & prædicatio contineātur, atque hoc modo nulla est difficultas. Quia sensus non est, si miracula non fecissem, sed absolutè, nisi dictis, & factis meā fidem satis cōfirmassem, *peccatum non haberent*, ex quo non sequitur quòd si sola miracula deessent, etiam excusarentur. Et hic sensus videtur certè simplicior, eumq; indicauit Cyril. lib. 10. in Ioannem, cap. 30.

Cyril. Testimony Ioan. 10. ex posito.

Denique circa aliud testimoniū ex Ioanne. 10. *Si non facio opera Patris mei, nolite mihi credere*, addi potest alius sensus, qui mihi videtur germanus, scilicet si opera, quæ facio, non sunt à Patre meo, id est, si non sunt virtute diuina facta, sed Dæmonis præstigijs, non est, quod mihi credatis: si autē ipsa opera sese manifestant, quòd sint diuina, vel illis saltem credite. Ex quo sensu nulla difficultas relinquitur præsenti quæstioni. Quia licet Christo non essent miracula simpliciter necessaria, vt dignus fide haberetur: tamen postquam mira opera fecisset, si non satis constaret illa esse vera, & non ficta, non posset illi fides adhiberi, & hoc modo veritas miraculorum necessaria erat ad Christi doctrinam confirmandam. Quæ etiam non est necessitas simpliciter, sed ex suppositione, scilicet suppositō quod miracula fiant.

SECTIO II.

Vtrùm miracula Christi doctrinam ita confirmarent, vt ad credendum cogerent.

Principio

Principio certū est, miracula Christi sufficientia fuisse ad doctrinam confirmandā, ita vt qui illa conspexerant, prudenter credere, & possent, & tenerentur. Quod euidenter probant verba Christi paulò antè tractata, & alia multa in superiori sectione adducta, & quæ dicemus, euidentiùs hoc confirmabunt. Quod ergò hic explicatione indiget, illud est, vtrū illa miracula euidenter ostenderent, Christum esse Deum, atque hoc modo cogerent, seu necessitatē inferrent intellectui ad assentiendum. Ratio difficultatis est, quia illa miracula non solùm offendebant euidenter, Christi doctrinam esse credibilē, sed etiam esse verā, euidentia autem veritatis cogit intellectū. Antecedens probatur, quia euidens est talia opera, scilicet suscitationē mortui, illuminationem cæci, & sanitates tali modo factas scilicet per solum imperium, vel per contactum non posse fieri nisi diuina virtute. Rursus est euidens illa opera esse facta à Christo in confirmationem doctrinæ

Ioan. 10. suæ propterea enim dicebat, *Ipsa testimonium perhibent de me, & operibus credite*. Denique etiam est euidens, Deum non posse mentiri, & ideò nec etiam posse virtute sua speciali mendacium confirmare, ergò ex his principijs euidens erat Christum esse Deum, & vera dicere. In contrarium verò est, quia si miracula Christi euidenter intellectum conuincerent, omnes necessariò illū agnouissent, eique credidissent: at qui non ita accidit: ergò.

Vt controuersiam hanc melius comprehendamus, reuocāda tota Christi doctrina est ad duo principia, quæ ipse in ea perspicuè inculcabat, quoniam ab illis, & totius doctrinæ veritas, & cunctorū hominum salus pendebat. Vnum est esse se verū Messiam. Alterum est, esse verum Deum. Quanquam enim hoc posterius ex priori necessario consequatur suppositis ijs, quæ de Messia in veteri testamento prędicta erāt (vt superiori tomo disput. 2. latè tractatū est) tamen quia intelligentia, & cognitio scripturarum non omnibus inerat, voluit Christus vtrumque distinctè prædicare, & miraculis confirmare. Vndè vlterius aduertendum est miracula Christi dupliciter considerari posse, vno modo vt coniuncta cum scripturis, & prædictionibus, quæ de Messia erant, alio modo per se, sine coniunctione cum superioribus prophetijs, non aliter, quàm si illæ non præcessissent. Et sub hac posteriori ratione adhuc possunt dupliciter considerari, vel vt cadunt in assertionē Christi, qui affirmabat se esse Messiā, & Deum, & in eius veritatis confirmationem talia miracula faciebat, vel per se sola, vt sunt veluti effectus diuinitatis sub illa humanitate latentis absque vllo alio principio.

Miracula Christi per se sola non euidenter conuincunt illū esse Messiā, & Deū.

Dico primò, miracula Christi per se sola, & cum nullo alio principio cōiuncta, etiā si euidenter vera esse cognoscerentur, non erant sufficientia ad cognoscendum Christum esse Messiam, aut Deum. Hæc assertio est per se euidens, quia poterat Deus illa miracula facere per hominem purum, qui non esset Messias. Nam etiam Christus Dominus de discipulis suis dixit, *Maiora horum facient*. Ioann. 14. de qua re dixi etiam priori tomo, disput. 3. sect. 2. Quinimò nec miracula sola per se euidenter ostē dunt hominem esse sanctum, atque adeò nec vera semper dicere. Quia potest Deus miracula per peccatores facere, gratiæ enim gratis datæ non sunt euidentia signa sanctitatis.

Ex miraculis Christi, cū Prophetarū testificatione cōiunctis diuinitas eius quomodo euidenter agnoscitur.

Dico secundò, miracula Christi, vt coniūcta prophetijs, quę de Messia erant absque alia Christi testificatione suæ diuinitatis, euidenter ostendebant ipsum esse Messiā, & Deum, dummodo, & prophetiæ intelligerentur, & crederentur, & veritas miraculorum euidenter cognosceretur. Ratio huius posterioris partis est, quia cognitio conclusionis præsupponit cognitionem præmissarum. Quod autem ex illis principijs euidenter sequatur hæc conclusio, probatur. Quia in veteri testamento satis clarè reuelatū erat Messiam futurum esse verū Deum, vt dicto loco ostendimus. Deinde prædicta erāt eius miracula tanquam propria signa, quibus certò dignosci posset, ergò qui intuebatur illa opera, & euidenter cognoscebat esse illa, quæ Isai. 35. erant *Isai. 35.* prædicta, euidenti signo cognoscere poterat Christum esse Messiam, & consequen- *Matth. 11.* ter esse verum Deum. Et hoc argumento tacitè vsus est Christus Matth. 11. cùm Ioanni interroganti per discipulos, an ipse esset Messias, respondit quidem miracula ipsa quæ faciebat ostendens, alludens sine dubio ad locum Isaiæ, in quo eadem miracula eisdem penè verbis prædicta fuerant, vt indicauit Chrysost. ibi homil. 37.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lactan. Athanas. & optimè, ac eleganter Lactantius lib. 4. de vera sapientia cap. 15. & Athanas. libr. de incarnatione Verbi, eiusque corporali aduentu. *Euidentia* (inquit) *documenta intuentur. Aiit enim Scriptura. Tunc aperientur oculi cæcorum, &c. Quomodo audent vel contra ista oculos attollere, siquidem prophetia Deum aduenturum significat, & signa eius præsentia tempus ostendunt?* & deinde notant quanquam antiqui Prophetæ vnum, vel aliud miraculum patrauerint: tàm multa verò miracula ædere, proprium signum fuisse Messiæ. Quod etiam obseruauit Ambros. lib. 5. in Lucam, cap. de missione discipulorum Ioannis ad Iesum. Alia patrum testimonia videri possunt in priori tom. disputat. 2. sectio. 3.

Ambros.

Obiectio. Dicet aliquis hanc euidentiam solum esse consequentiæ, non consequentis: quia non solùm fundatur in euidentia miraculorum, sed in testimonijs etiam veteris testamenti, quæ non erant euidenter vera, sed fide credita. Respondetur quando testimonia cõtinent prædictionem rerum futurarum, si res prædictæ iam videantur impletæ, euidenter tunc constare illa fuisse vera. Quamuis ergò prophetiæ, in quibus hæc miracula, & signa Messiæ prædicta erant, antequam implerentur, sola fide crederentur: vilis tamen effectibus, & euidenter agnitis, conuincitur intellectus vt credat illam prædictionem fuisse veram. Et in præsenti materia etiam conuincitur, illam prædictionem esse à Deo: tum quia erat de re contingenti, & libera: tum etiam, quia erat de effectibus supernaturalibus, qui à Dei voluntate, & singulari influxu pendebant. Vnum verò est, quod in tota hac cognitione videtur potiùs creditum, quàm euidens, scilicet an hæ prophetiæ dictæ sint de Messia, & in quo sensu: & quoad hoc fatemur non esse hic maiorem euidentiam, quàm esse possit in interpretatione cuiusuis locutionis in propria, & simplici verborum significatione. Omnis enim euidentia, quæ est in testificante necessariò supponit verba, vel signa quibus ille loquitur, & eorum nudam, atque apertam intelligentiam. Hic verò supponimus prædictas prophetias de Messias, & eius diuinitate, tàm esse perspicuas, & claras, vt à nemine, qui non sit admodum pertinax, negari possint, maximè post earum euentum, vt prædictis disputationibus, prima & secunda superioris tomi fusè disseruimus. Denique ad rem præsentem satis nobis est euidentia consequentiæ. Quia solum hoc intendimus, ex illis Prophetijs sic intellectis, & euidentia miraculorum, necessariò ac euidenter inferri Christum esse Messiam, ac verum Deum.

Responsio.

Dico tertio, Miracula Christi euidenter cognita, & coniuncta testimonio ipsius Christi, qui asserebat se esse Messiam, & verum Deum, & in eius confirmationem talia miracula faciebat, conuincere poterant Christum esse verum Deum euidentia morali in testificante. Hæc est sententia D. Thom. hîc, vt eum exponit Caietanus hic & infra quæst. 47. articul. 5. & in eandem inclinat D. Thom. 3. distin. 16. quæstio. 1. articul. 3. & 1. contr. gen. cap. 6. Scotus in prolog. sent. quæst. 4. & eandem supponere videtur Athanas. dicto libro de Incarnat. & Orig. lib. 8. contr. Celsum, eáque probat prima ratio dubitandi in principio posita. Fundatur enim hæc euidentia in hac ratiocinatione. Quidquid Deus sua authoritate cõfirmat, est verum, sed id quod Christus affirmabat, Deus sua authoritate confirmabat, ergò erat verum, atqui affirmabat se esse Messiam, & Deum, ergò verè ita erat. Omnes præmissæ sunt euidentes. Maior primi syllogismi, quia euidens est Deum non posse mentiri, vtnunc suppono. Minor, quia euidens est, vera miracula non posse fieri nisi virtute diuina: suppono autem euidenter cognosci illa miracula esse vera, & in confirmationem eorum, quæ à Christo dicebantur facta. Denique quòd Christus hæc doceret euidens erat audientibus.

D. Thom. Caiet. Scot. Athanas. Orig.

Obiectio. Subterfugere posset aliquis, dicendo minimè repugnare vt Deus speciali auxilio, & gratia gratis data cõcurrat cum homine ad facienda miracula, quamuis ipse homo illa faciat in confirmatione falsitatis. Quia hinc non sequitur, quòd Deus mentiatur, & nullum aliud est principium huius repugnantiæ, aut incõmodum, quod inde sequatur. Antecedens declaratur. Nã primò, Deus dat sacerdoti supernaturalem facultatem consecrandi, & eam ipsius libertati committit, vt benè, vel malè ea vtatur: & quando malè vtitur, Deus nihilominus speciali, ac supernaturali auxilio cum illo concurrit, ad faciẽdum opus vi sua miraculosum: & nihilominus malitia hominis

nis in Deum non redundat: ergò idem erit in præsenti proportione seruata. Secundò, Deus potest conferre homini gratiam sanitatũ, vt similiter ea benè, vel malè vtatur: ergò sicut potest Deus concurrere cum tali homine ad conferendam miraculosè sanitatẽ, etiamsi id faciat propter auaritiã, vel vanãgloriam, potest etiã concurrere, etiãsi id faciat ad decipiendos alios homines, atq; adeò in confirmationẽ falsitatis. Tertiò est ratio à priori, quia licet homo, qui facit miracula, dicat se id facere in confirmationẽ eorũ, quæ loquitur, non inde fit Deum cõcurrere ad eandem cõfirmationẽ. Sed concurret solum ex vi prioris donationis, seu legis, vel pacti, quo statuit dare illi homini talem virtutem, & cõcurrere cum illo, propter quencumq; finem ipse operetur, ergò etiamsi Deus concurrat, nõ sequitur ipsum mentiri, nec confirmare mendacium: sed solũ permittere, vt alij putent, confirmare. Deniq; nunquã est euidẽs miracula, prout à Deo procedunt, fieri in confirmationem veritatis: sed solùm, prout sunt ab homine. Quartò, ampliùs hoc exemplo illustratur difficultas: Fingamus Deũ decreuisse crastina die miraculũ aliquod facere propter finẽ sibi cognitũ, & alicui homini hoc reuelasse. In eo casu posset huiusmodi homo errorem aliquem prædicare, ac dicere in eius confirmationem facturum Deum, tali die tale miraculum, nũquid propterea teneretur Deus cessare à perpetrãdo miraculo, ne mendacium confirmaretur? aut propterea confirmaret, quia homo dicit propter hanc causam fieri, cũ reuera Deus hoc non intẽdat, nec propter hanc causam faciat? Sicut ergò in hoc casu non obstãte mẽdacio hominis, posset Deus miraculum facere, & nõ propterea mentiretur, licèt homines decíperentur, nec cõfirmaret mendacium, quãuis homines id existimarent: ita quamuis propter alias causas daret alicui homini potestatem faciendi miracula, cum pleno dominio vtendi illa in quemcunque vsum bonum, vel malum, non propterea mentiretur concurrendo cũ tali homine, nec reuera mendacium sua authoritate cõfirmaret, quidquid homines sibi persuaderent.

Responsio. Duran.

Hæc argumenta (vt verum fatear) sunt apud me difficilia, & vellem potiùs eorum solutiones ab alijs discere, quã docere. Vnde Duran. quæst. 1. prologi illa breuiter attingens, propter ea negat miracula facta in testimonium veritatis efficere euidentiam eius. Cuius sententia fortasse est vera de euidentia Mathematica, non tamẽ de euidentia morali, quæ sufficiat ad conuincendum intellectum non admodum prauè dispositum. Quod ita declaro, supponẽdo id, quod in materia de fide latiùs docetur, pertinere ad diuinam prouidẽtiam vt nõ permittat aliquid falsum suo sub nomine & authoritate ita proponi, atq; exteriùs cõfirmari, vt secundùm rectam rationem cogãtur homines ad credendum illud esse dictũ à Deo & assentiendum ea certitudine, quæ omnẽ dubitationem exp_llat. Quia si Deus hoc permittere, & cooperetur ad omnia signa, & opera, quibus mendacium confirmatur, quamuis reuera propriè non mentiretur (vt argumenta facta probant) quodam modo tamẽ aburetur suprema sua potestate in præiudicium suæ authoritatis, qua fide dignus existit. Nam si concurrentibus tot signis, & diuinis operibus exteriùs factis in confirmationem veritatis adhuc posset subesse falsitas, nulla superesset via ad credẽdum Deo loquenti per homines, vel per signa, quod est contra diuinam veritatem, & authoritatem, quam ipsum oportet habere in dicendo. Propter hanc ergò causam existimo esse moraliter euidens, fieri non posse, vt Deus concurrat cum homine ad perficienda vera opera supernaturalia, quæ fieri non possunt nisi virtute diuina, & quod illa faciat in confirmationem falsæ doctrinæ, quàm vt diuinam, & à Deo reuelatam proponit.

Deus mendacia confirmare non potest per opera supernaturalia in confirmatione falsæ doctrinæ.

Obiectio. Dices, ergò eadem ratione pertineret ad Dei prouidentiam non permittere apparentia miracula, quæ virtute dæmonum, fieri solent, & ab Antichristo fient. Quia illa etiam moraliter sufficiunt ad decipiendos homines, qui vix possunt vera miracula à falsis internoscere; illa autem deceptio, cum fiat sub specie diuinæ virtutis & authoritatis, etiam redundat in præiudicium eiusdem diuinæ authoritatis, & meritò potest diminuere fidem, quæ Deo loquenti debetur. *Responsio.* Respondetur non esse eandem rationem, quia quando sunt falsa miracula, semper relinquitur aliquis modus, quo moraliter possint dijudicari, si homines, quod in se est, faciãt ad cognoscendam veritatẽ. Primò benè considerãdo ipsamet opera, signaq; & circunstantias eorũ. Secũdò, considerando personã, vitam, & mores

Universidad de Deusto
Biblioteca

eius qui sic loquitur, & operatur. Tertiò, A considerando doctrinam ipsam, an aliqua in parte rationi aduersetur, vel alijs reuelationibus diuinis sufficienter propositis per Ecclesiam. Denique orando Deum, & consulendo scripturas, & prædictiones in ea factas, & signa data, ne in errorem inducamur. Itaq; non pertinet ad prouidẽtiam Dei nõ permittere falsa signa, quæ ad probationẽ, & profectum electorum prosunt: sed pertinet ad prouidentiam Dei dare auxilium, ac modum quo possint dijudicari, & cognosci, quia non est diuinæ bonitatis, & sapientiæ, vt permittat hominem tentari vltra id quod potest. Ac propterea quando facta morali diligentia, & inuestigatione adhuc constat euidenter vera esse miracula, quæ fiunt in confirmationem doctrinæ, nulla relinquitur ratio dubitandi de talis doctrinæ veritate, præsertim si miracula sint frequentia & magna aut horitate, ac B potestate facta, & vitæ innocẽtia, ac sanctitate confirmata, & in ipsa doctrina nihil contra honestatem, nihil contra rationem rectam, nihil denique contra alias diuinas reuelationes appareat. Quæ omnia in doctrina, & miraculis Christi cumulatissimè inuenta sunt, & ideò ad moralem euidentiam præstãdam satis fuisse creduntur. Ex his ergò ad difficultates positas dicendum est, quamuis demus posse Deum permittere aliquem efficere miraculũ, seu opus supernaturale affirmantẽ, se id facere in cõfirmationem alicuius rei, quę in se falsa est, quã tamen Deus neque affirmare, neq; cõfirmare intendit: nihilominus semper posse hominem si velit omnia, quæ tale opus circunstãt, attentè cõsiderare, ex eis conijcere, quo spiritu tale opus fiat, ita vt saltẽ C dubitare possit, & ad Deum recurrere, & quãtum in se est facere ad falsitatem vitãdam, quòd si ita se gerat, ad diuinam prouidentiam spectabit non permittere eum decipi. Addo denique quando Deus dat potestatem ad supernaturale opus faciendum considerandum esse modum & finem eius, Quãdo enim datur modo stabili, ac permanenti non ad confirmandam veritatem, sed ad aliquam publicam vtilitatem, vt interdum datur gratia sanitatis, vel alia similis: tunc licèt quis dicere se illa vti in confirmationem veritatis, non ideò statim esset illi fides adhibenda, sed vtendum portiùs esset alijs regulis fidei certis, & infallibilibus.

Si verò potestas hæc, & vsus eius datur singulari, & extraordinario modo, ita vt non appareat alius finis vel vtilitas eius, præter veritatis cõfirmationem, tunc certè maximè spectat ad diuinam prouidentiam, non concurrere specialiter ad tale opus: quãdo homo per illud intendit falsitatẽ persuadere, ac alios decipere propter rationes dictas.

SECTIO III.

Vtrùm miracula Christi coegerint Angelos ad credendum Christo prædicanti, se esse Messiam, ac Deum.

QVæstio hæc in malis Angelis tantùm locum habet, quia beati semper Christum clarè cognouerunt, ac in Verbo viderunt: habere tamen posset locũ in quolibet Angelo, secundùm suam naturam solum considerato. Et specialis ratio dubitandi in illis est, quia ipsi euidentissimè cognoscunt veritatem miraculorum, quia vident rerum substantias, & actiones, prout in se sunt. Vndè, si miraculum sit supernaturale quoad terminum, vt quod duo corpora sint penetratiuè in eodem loco, postquam factum est, euidenter illud vident. Idemque est, si miraculum sit in modo, vel ex parte subiecti, vt quando cæcus illuminatur, vel mortuus resurgit, vel ex parte actionis, seu agentis, vt quando subitò, & sine applicatione naturalis agentis fit effectus sanitatis, vel alius similis. Rursus euidenter etiam sciunt hæc miracula non posse fieri nisi virtute diuina, quia euidenter cognoscunt naturas rerum, & sciũt in tota natura non esse virtutem, quæ ad hoc se extendat, sed solùm in authore naturæ: ergò visis huiusmodi miraculis conuincuntur ad credendum Deum esse testẽ eius doctrinæ, quæ per talia miracula confirmatur: ergò & ad credendam ipsam doctrinam; sed dæmones hoc modo videbant miracula Christi, videbant etiam ea facere in confirmationẽ doctrinæ suæ; Audiebant enim eum dicentem. *Vt autem scitatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, adolescens, tibi dico surge.* Matth.9.& Ioan.11. *Vt credant, quia tu me misisti,* & Ioan.5.& 10. sæpè in sua prædicatione hoc Christus significabat. Et quod maximè vrget, non solùm Christi, sed etiã ipsius Dei testimonium bis audierunt. *Hic est*

est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui, ipsum audite, & euidẽter cognoscebant illud non fuisse pronuntiatum opera alicuius dæmonis, sed Dei, vel per seipsum, vel (quod perinde est) per sanctos Angelos, ac ministros suos: ergò conuicti fuerunt ad credendum, eo modo, quo Iacobus ait, *Dæmones credunt, & contremiscunt.* In cõtrarium verò est illud Pauli. 1. ad Corinth. 2. *Si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.*

In hac difficultate idem est quærere, an dæmones de facto cognouerint, Christum esse verũ Messiam, ac Deum, & an ad hoc credendũ fuerint conuincti, & necessitate cõpulli. Quia ipsi vel nõ habent assensum opinatiuũ, & cũ formidine, vel (si illũ habent) non habẽt piam volũtatis affectionẽ, qua propensi sint ad supernaturalem veritatem credendam, quando nullo modo cogũntur, & conuincuntur. Et ideò explicãdo, quid factũ sit, simul explicabimus modum, seu necessitatem talis assensus. B

Dico ergò primò, si dæmones speciali Dei prouidentia impediti non fuerunt, ne Christum cognoscerent, conuicti sunt ad credendum, & assentiendum, illũ esse verũ Messiam à Deo promissum. Propono conclusionem hanc sub conditione. Quia (vt August. ait lib.9.de Ciuit.cap.21.) *Christus tantum innotuit dæmonibus, quantum voluit, tantum autem voluit, quantum oportuit.* Hæc igitur conclusio colligitur ex doctrina D. Thom. & Sanctorum, vt statim ostendam, eamque docet Caiet. hic. Nunc solùm ratione probatur. Quia (vt dixi) dæmones euidenter cognoscebant veritatem miraculorum Christi, & (quod magis est) si â Deo non fuerunt impediti, cognouerunt euidenter fuisse conceptum sine opera viri, & natum ex virgine, matris integritate seruata, & in eius natiuitate euidenter audire potuerunt Angelos annuntiantes natum esse Saluatorem, qui est Christus Dominus, quos euidenter sciebant non posse mẽtiri, cùm sciant esse beatos. Rursus euidenter cognoscebant innocentiam, & puritatẽ vitæ Christi. Ad hæc audiebant ipsum Christum expressè dicentem se esse Messiam promissum Ioan.4. *Ego sum, qui loquor tecum,* & Matth. 15. cùm Petrus confessus esset, *Tu es Christus filius Dei viui:* ipse confessionem eius approbauit dicẽs: *Beatus es,* &c. & cap.11.cùm Ioannes Baptista missus A set ad quærendũ, an ipse esset Messias, satis clarè affirmauit, ostẽdẽs, miracula, & Ioan. 11. cũ Martha dixisset: *Ego credidi, quia tu es Christus,* ipse tacitè probauit, & posteà faciens miraculũ, inquit: *Vt credant, quia tu me misisti,* intelligens se esse illũ, qui quasi per antonomasiam mittendus expectabatur. Quod clariùs dixit Ioan. 17: *Vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.* Quæ verba tã clara sunt, & aperta, vt nullam amphibologiã, vel violentã, aut falsam interpretationem patiantur. Prætereà clarè intelligebãt dæmones Christũ facere miracula in confirmationẽ huius veritatis, iuxta illud: *Vt credãt homines, quia tu me misisti.* Deniq; sciebant scripturas, & signa, ac miracula, quę de Messia prędicta erant, & euidenter cernebant ea omnia cõpleri per Christum: ergò vel inuiti cogebantur fateri ipsum esse Christum, si à Deo non essent impediti, ne ipsum agnoscerent. Neque verò dici potest dæmonem voluntariè non animaduertisse omnia signa, quibus Messias cognosci poterat, neque ea inter se, & cũ operibus Christi contulisse, vt eum agnosceret. Quia (vt ex Euangelio colligitur, & notant Patres explicantes Christi tẽtationem, vt suprà vidimus) dæmon summo ardebat desiderio cognoscendi Christum, quis esset: ergò non est verisimile, voluntariè, & data opera prætermisisse aliquid, quo ipsum posset agnoscere: si ergò deuina prouidentia impeditus non fuit, euidenter cognouit illum esse Messiam ex miraculis, & signis eius, cũ eiusdem ac scripturarum testimonio coniunctis, & inter se collatis. C

Sed inquirendum superest, an fuerit dæmon impeditus â Deo, nè hoc agnosceret. Quidam affirmant toto tempore vitæ ii ortalis nũquam dæmonem cognouisse Iesum esse Messiam, ita vt definite, & indubitanter hoc iudicaret, consequẽterq; impeditũ esse â Deo, ne vel omnia Christi mysteria intueri, vel omnia verba eius audire, vel omnes prophetias, quæ de illo erant, considerare, & inter se conferre posset. Ita sentit Carthusian. Luc.4. & Marc. 1. & super ad Roman. 10. artic.4. citantur etiam Caietan. Scot. & Abulenſis, sed falsò. Potest verò suaderi hæc opinio: quia si dæmon agnouisset Iesum esse Messiã, agnouisset etiam filium Dei, ac verũ Deũ, quia ex scripturis notum erat Messiam futurum fuisse verũ filium Dei: consequens autem est falsum,

Dubium.

Caietan.

1.Corin.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quia (vt Paulus citato loco dixit) si eum cognouissent esse Deum, non essent ausi eius passionem, ac mortem tàm solicitè moliri. Et ideò Hieron. Matt. 1. cum Ignatio dicit impeditum esse dæmonem, ne mysteria natiuitatis, & conceptionis Christi cognosceret, ne si eum Deum esse sciret, mortem eius impediret.

Hieron. Ignat.

Responsio. Christum dæmo. Mes. piam verum esse cognouit. D. Thom.

Sed contraria sententia mihi sine dubio vera videtur. Quia licet fortasse tempore infantiæ impeditus sit dæmò, ne Christum agnosceret (non eb eam profectò causam, ne mortem eius impediret, sed ob eam potius, ne illum à cruce infectaretur, & maturius quàm diuina prouidentia disposuerat interficeret, vt D. Thom supra docuit. q. 29. artic. 1. ad. 3.) Nihilominus tamen postquàm Christus cœpit prædicare, antequà pateretur, permissus est dæmon, seu non impeditus cognoscere ipsum esse Christum. Ita docet eodem loco D. Thom. & hic q. 44. artic. 1. ad. 2. & infra q. 47. ar. 5. Lyran. Marc. 1. & Luc. 4. & Abulen. Matth. 4. q. 22. Idem sentit Ambros. 1. ad Corint. 2. vbi expressè ait scimisse dæmones Iesum esse eum, qui integrè promissus erat. Et August. lib. quæst. noui, & vet. testam. q. 66. Greg. Beda, & alij infra citandi. Qui Patres hoc colligunt ex Marc. 1. & Luc. 4. vbi dæmon sic Christum alloquebatur. *Quid nobis, & tibi Iesu Nazarene, venisti perdere nos? scio te, qui sis, sanctus Dei*, & Marc. c. 5. & Matth. ac Luc. 8. vocabant dæmones Christum *filium Dei altissimi*. Responderi verò potest, vel vocasse filiũ Dei per adoptionẽ, & eximiam sanctitatẽ & eadem de causa vocasse, *sanctum Dei*, vel certè mentitos esse, & adulandi, & tentandi causa eum vocasse *Filium Dei*. Sed quãquam verba dæmonis non faciant fidem: tamen verba Lucæ videntur conuincere: subdit enim dicto cap. 4. *Nõ sinebat eos loqui, quia sciebant ipsum esse Christum*. Quæ verba aliqui ita interpretantur, vt illud, *Quia sciebant* non sumatur causaliter, neque Euãgelista reddat causam, ob quam Christus non sinebat dæmonia loqui: sed sumantur indefinitè, seu ad explicandum, quid erat illud quod ea loqui, non sinebat, nempè quod scirent ipsum esse Christum. Nam hoc est quod dæmones dicebant: *Scio, quod sis sanctus Dei*, ita Iansen. c. 28. Concord. & Erasmus Marc. 1. Cui expositioni fauet Græca lectio, quanquam alteram etiam expositionẽ admittat. Et iuxta hanc interpretationem hoc testimonium nõ habet maiorem vim, quã præcedentia. Tamen simplicior sensus videtur, vt illa sint verba Euangelistæ, & causaliter exponantur. Et ita exponit Beda lib. 2. in Luc. c. 4. dicens. *Dæmonia filium Dei confitebantur, & attestante Euangelista sciebant ipsum esse Christum.* Siue autem vno, siue alio modo interpretemur, Sancti Patres dicunt dæmonem compulsum esse tacere, nõ quia falsum dicere: sed quia nolebat Christus dæmonis testimonio cõprobari se esse filiũ Dei. Ita Tertull. licèt subobscurè lib. 4. cõtra Marc. c. 7. & 8. Hieron. Marc. 1. *Sciens sanctum Dei, obmutescere iubetur, quia sciunt Deum, nõ sicut Deum gloriscauit.* & Matth. 8. circa illa verba. *Quid tibi, & nobis Iesu fili Dei. Non voluntatis* (inquit) *ista cõfessio est, sed necessitatis extorsa.* & infra, *Dæmones cernentes Dominum in terris repente versari, ad iudicandos se venisse credebãt.* Quæ verba ex Hieron. mutuatus est Beda. Chrys. hom. 5. in Marcũ. *Cogitur verum dicere, non mera cogunt, sed malitia vetat.* Et infrà, explicans verbũ illud Christi. *Obmutesce, volo me laudet vox tua, non vult, vt tuo testimonio comprobatur.* Clarius id dixit Euthym. Marc. 1. & Theoph. Luc. 4. *Non sinebat* (inquit) *dæmonia loqui: tum quod non indigebat immundorum testimonijs: tum quod noluerat accendi inuidiam Hebræorum videntium ab omnibus honorari.* Et Marc. 1. addit aliã rationẽ, scilicet vt nos doceret ne credamus dæmonijs, etiam si vera dicant. Qui omnes Patres planè sentiunt verum pronunciasse dæmonem, cùm aiebat se scire illũ esse Christũ. Ratio verò est, quia nullum est fundamentũ, vt asseramus Deum impediuisse dæmonẽ, ne hanc veritatem agnosceret: ergò cũ aliàs cõstet ipsum habuisse sufficiẽs principium ad eam cognoscẽdã, & scriptura hoc magis significet, non est cur negetur. Antecedens probatur. Quia nec est ab theritas vlla ad id asserendũ, nec ratio, aut inconueniens quod inde sequatur, ex vt sequẽti cõclusione apertè constabit. Et confirmatur tandem expressotestimonio Aug. lib. 9. de Ciuit. c. 21. Ipsi (inquit) *dæmones etiam hoc ita sciũt, vt eidẽ Domino infirmitate carnis inducto dixerint. Quid nobis, & tibi Iesu Nazarene, venisti huc antè tẽpus perdere nos? Clarum est in his verbis, quod in eis & tantæ scientiæ erat, & charitas non erat.* & inferiùs subdit, quamuis in principio dæmõ dubitaret, & ideò in tentatione explorare voluerit, an esset Christus: posteà verò illum cognouisse *per quædam temporalia suæ virtutis effecta, & occultissimæ signa præsentiæ, quæ Angelicis sensibus, etiam malignorum spirituum potius, quam infirmitati hominum possent esse conspicua.*

Lyra. Abulen. Ambros. August. Gregor. Beda. Marc. 1. Luc. 4. Marc. 5. Matth. 8. Luc. 8.

Iansen. Eras.

Christi diuinitatem dæmones antè mortem agnouerunt. D. Thom.

Dico secundò, quamuis in principio dæmõ de Christi diuinitate dubitauerit, verisimile tamẽ est, antequã mortem eius machinaretur, existimasse, ac iudicasse illum esse filium Dei naturalem. Hæc est sententia D. Thom. locis citatis, quamuis dicat, dæmonem non habuisse firmum hac de re iudicium: sed potius suspicionem, & formidolosum assensum. Et eodem modo intelligẽdum est, quod docet D. Thom. 1. p. q. 64. artic. 1. ad. 4. & eandem sententiam tuetur Caietan. hic. Quæ probatur ex eisdẽ locis Euangelij supra adductis, adiunctis Patrũ expositionibus, ac testimonijs. Hieronym. Matth. 8. in verbis suprà citatis non solũ de Messia, sed de Deo, seu filio Dei loquitur, quanquam addat hæc verba. *Tàm dæmones, quàm diabolus suspicari magis filium Dei, quàm nosse intelligendi sunt.* Sed verba, quę posteà subiungit, declarant vocare suspicionem, non quòd non esset iudicium definitum, sed quia nõ erat clara cognitio, seu per Dei reuelationẽ, sed per signa. Sic enim inquit. *Nemo enim nouit patrẽ, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare.* Et eodem modo intelligẽdus est Beda lib. 2. in Lucam c. 14. cùm ait de dæmone. *Per signorum potentiam vel intellexit, vel potius suspicatus est esse filium Dei.* Idem lib. 1. in Marc. c. 8. & lib. 2. in Matth. c. 8. Euthym. & Theophyl. suprà, & expressè Gregor. 33. lib. Moral. c. 7. aliàs. 10. tractans illa verba. *In oculis eius quasi homo capiet eũ. In hamo* (inquit) *Incarnationis captus est, quia dum in illo appetit escam corporis, transfixus est aculeo diuinitatis*, & infra subdit. *Et quidem Behemoth iste filium Dei incarnarum nouerat, sed redemptionis nostræ ordinẽ nescichat.* Et infrà, *Vnde benè dicitur, In oculis eius quasi hamo capiet eũ, in oculis quippè habere dicimus, quod corã nobis positum videmus. Antiquus verò hostis humani generis redemptorem ante se positum vidit, quem cognoscendo confessus, confitendo pertimuit dicens. Quid nobis, & tibi fili Dei? In oculis itaque suis hamum captus, quia & nouit, & momordit.* Idem ferè sentit hom. 25. in Euangelia, quamuis non nihil recedat à priori sententia. In eadẽ verò est Greg. Nyss. orat. 1. de resurrect.

Reuel.

Matth. 11. Beda. Euthym. Theoph. Greg. Nyss. lib. 40.

Greg. Nyss.

vbi eodem modo locum Iob interpretatur. Item August. locis citatis præced. conclusione. Chrysost. etiam hom. 5. in Marcum, prius videtur in hanc sententiam propensus, posteà verò aut ab illa recedit, aut rem dubiam relinquit. Ponderat enim, cur dixerit dæmon, *scio, qui sis, sanctus Dei.* Et nõ *Scio, qui sis, sanctus Deus.* inquit, *O peruersitas mentis. Inter flagella, & tormenta positus & scit verum, & tamen confiteri non vult.* Subdit verò posteà. *Fingis te scire, sed nescis, aut enim scis, & dolosè taces, aut certè ignoras. Non est enim sanctus Dei, sed sanctus Deus.* Notat autem circa hoc Euthym. non simpliciter dixisse, *sanctus, sed cũ adiectione articuli. Ille sanctus, siquidem & prophetæ sancti sunt: sed per participationem, solus autem Deus proprie, & natura sanctus est. Ob id ergò dixit sanctus ille, hoc est natura, & proprie sanctus.* Et idẽ Chrysost. hom. 29. in Matth. affirmat tunc accessisse dæmones diuinitatem Christi prædicantes. Nec dissentit Ambros. lib. 4. in Lucam cap. de confirmatione doctrinæ Christi per miracula, qui Iudæorũ improbitatem inde exaggerat, quòd quem dæmones cõfitentur, & Deum agnoscunt, ipsi negarunt. Clarius Tertullianus lib. contra Praxean. c. 26. probans Christum esse naturalem filium Dei. *Hoc* (inquit) *& Sathanas cum intentationibus nouit, Si filius Dei es, hoc & exinde dæmonia cõfitentur, scio, qui sis filius Dei:* & lib. 5. contra Marcionẽ, cap. 6. eadem ferè habet verba. Et elegãter Athanas. lib. de Incarnatione Verbi Dei, eiusque corporali aduentu satis post medium, vbi sic inquit. *Quod non est persuasum hominibus impijs, id dæmones suis oculis contuentur, Deumque illum esse & sentiunt & credunt, ideòque fugitiui, & adorabundi in has voces erumpunt, quæ tunc loquebantur, cum ille adhuc in carne versaretur, nouimus qui sis, tu es ille sanctus Dei. Rursumque clamabant, quid tibi nobiscum fili Dei?* Idemque sentit in epistola ad Marcell. de interpret. Psalmorum in fine. Et Greg. Nazian. orat. 42. agens de Christi diuinitate. *Deitate fidem abrogas? hoc ne Dæmones quidem ipsi fecerunt. Ita & iudicij peruersitate Iudæos, & incredulitate dæmones superas. Illi enim filij vocabulũ æqualitatis vocem esse censuerunt, hi autem eum à quo fugabantur, Deum agnouerunt, doloribus nimirum, quos sentiebant, fidem ipsi facientibus:* vbi Nicetas notat Gregorium alludere ad prædictum locum Marc. 1.

Euthym.

Chryſost. Ambroſ.

Tertull.

Athanaſ.

Greg. Naz.

Nicen.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secundò principaliter probatur ratione. A Primò, quia in veteri testamento euidentissimè prædictum erat, Messiam futurũ verum Deum, Deique filium (de quo in priori tomo disput. 2. testimonia multa congessimus) sed dæmon intelligebat eas scripturas, & cognoscebat Iesum esse Messiam, ergò & esse Deum. Secundò, audiuit vnũ, & alterũ testimonium Patris (vt supra diximus) audiuit etiã sæpè ab ipsomet Christo se esse filium Dei, & vnum cum Patre, Ioan. 5. 8. & 10. Euasio. Ioan. 5.8.10. & sæpè, euidenterque cernebat miracula in eius rei confirmationem facta. Sed ad hæc dici potest primò, Deum impediuisse, ne dæmõ intelligeret scripturas de diuinitate Messiæ, aut certè, ne illas applicaret, & interfese, & cũ verbis, factis, & persona Christi conferret, impediuisse etiam, ne audiret testimonium Patris de Christo, aut ipsiusmet Christi de seipso. Sed hæc euasio (vt suprà in simili dixi) nullo fundamento nititur. Quia licet aliquo tẽpore oportuerit Christum occultari dæmoni, tamen hoc nõ fuit necessarium toto rempore vitæ ad eum finem, scilicet vt nostra redemptio, & passio Christi non impediretur, vt statim ostendam, secluſa autem hac necessitate nulla est ratio, neque autoritas, quæ probet dæmonem impeditum esse à Deo, ne Iesum Deum esse agnoscere. Secundò respondeti potest, dæmonem sæpè quidem audiuisse, & legisse, Messiam esse Deum, Deique filium: tamen non satis intellexisse, an diceretur filius Dei naturalis, vel per participationem, & verisimilius esse hoc posteriori modo ea intellexisse, C cùm non posset mysterium Incarnationis intelligere naturali cognitione, & aliũde haberet voluntatem prauè affectam, vt propterea, vbi non omnino cogeretur, in deteriorem partem rem acciperet. Quæ quidem Euasio conferre potest, vt intelligemus, quod aliqui sancti dicunt dæmonem non tâm habuisse certam cognitionem, quâm suspicionem diuinitatis Christi, quia semper habuit hanc qualemcunq; occasionem non nihil formidandi, vel timendi: tamen non fuit sufficiens vel adiudicandum contrarium, vel ad suspendendum assensum. Nam in primis dæmon non ignorat Deum habere naturalem filium (mysterium enim Trinitatis à principio creationis agnouit) similiter ante Incarnationis tempus cognouit filium Dei forè incarnandum, vt Amb. Greg. ante citati, & probatiores Theologi sentiunt, & D. Tho. in loco citato ex. 1. p. docet etiam à principio creationis habuisse omnes Angelos huius mysterij reuelationẽ. Ex hoc ergò capite non fuit difficile dæmoni intelligere, ac credere aliquem hominem esse filium Dei naturalẽ. Quia hoc iam credebat esse possibile, & futurum: aliunde verò prædictiones scripturæ erant tâm multæ, tamque præspicuæ, vt vix credi possit angelicum intellectum in eis percipiendis allucinatũ fuisse, verba etiam Christi erãt tam clara, vt ipsi quoq; Iudei (sicut Nazian. suprà notauit) intelligerẽt prædicare seipsum verũ Dei filium, & æqualem Patri. Quanquam ergò dæmon, quandiu non satis intellexit Iesum esse Messiam, potuerit dubitare de B sensu, in quo Christus in baptismo. v.g. dictus est filius Dei; tamẽ postquã sibi persuasit illũ esse Messiã, & tot testimonia diuinitatis eius vidit, & audiuit, sine dubio id credidit, quãuis fortasse interdum, quando nõ omnia considerabat, propter magnitudinẽ mysterij, & suam prauam dispositionem vel hæsitaret, vel etiam dubitaret.

Ex his verò necessariò cõcluditur, post Christi Resurrectionem multò euidentiùs cognouisse dæmonem Christi diuinitatẽ, & si quam fortasse hæsitationem, vel formidinem patiebatur, eam abiecisse, & vel inuitum credidisse, atque tunc maximè locũ habuisse, quod Iacobus ait. c 2. *Dæmones credunt, & contremiscunt*, quodque ait Paul. ad Philip. 2. *In nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, &c.* Ratio verò est manifesta, quia in Christi morte, & resurrectione experti sunt dæmones euidentiora signa diuinitatis Christi. Viderunt enim illũ descendentem ad inferos cũ dominio, & potestate, & iustorũ animas ex Tartari faucibus eripientem, videbant præterea ab angelis sanctis adorari, & proclamari Deũ ac Dñm virtutum. Sic enim multi Patres interpretantur verba illa Psal. 23. *Attollite portas Principes vestras, & eleuamini portæ aeternales, & introibit Rex gloriæ. Quis est iste Rex gloriæ? Dñs virtutum ipse est Rex gloriæ.* Rursus ex tũc cœperunt euidẽtiùs intelligere, quo sensu Iesus prædicaretur Deus, Deiq; filius non per participationem: vel adoptionẽ: sed per naturã. Ac deniq; intellexerunt eum esse, qui sibi ipsis cũ primum creati

creati sunt, per fidẽ est propositus, vt eum venerarentur, & tanquam suum caput, ac principem recognoscerent, quod ipsi facere detrectantes, eiusque diuinitatem ambientes, *tanquam fulgur è cælo ceciderunt.*

Testimonij Pauli. 1. ad Cor. 2. 1. expositio Origenes. Tertul. Chrysost. Hieronym. Theoph. Anſelm. 1. Cor. 2.

Superest vt explicemus illa verba Pauli. 1. ad Corin. 2. *Si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Quæ à multis nõ de dæmonibus, sed de Iudæorum principibus, vel in vniuersum de principibus, seu de sapientibus, seu philosophis huius sæculi intelliguntur. Quod patet ex Origen. hom. 2. in Cantica, & Tertullian. lib. 3. contra Marc. cap. 6. Chrys. Hierony. Theoph. Anſelm. ibi. Et est probabilis expositio, tamẽ habet difficultatem, quam attingam sect. sequenti. Praeterea illa verba Pauli. *Sapientiam loquimur nõ huius sæculi, neque principum huius sæculi*, non videntur Iudæorum principibus conuenire. Tum quia non possunt dici *principes huius sæculi*. Tum etiam, quia Paul. vniuersaliter loquitur, dicens, neminem principum huius sæculi cognouisse mysterium Christi, quod propter solos Iudæos dici non potuisset. Quod argumentum visum est Caietano ibi insolubile. Sed respondeti posset, quod si qui erãt principes sæculi, qui Christum potuissent, & debuissent agnoscere, maximè erant principes Iudæorum, vt Pilatus, ac alij, inter quos Christus versatus est, & ideò potuit Apostolus ex eo, quòd Christus est crucifixus ab illis principibus huius sæculi propter ignorantiam, generaliter concludere, non esse agnitum à principibus huius sæculi.

2. expositio. Hieron. Ambros. Anſelm. Aug. Greg. Caiet.

Sed quidquid sit de hac expositione, alij verba illa de dæmonibus interpretantur, quæ etiam expositio est probabilis, & satis consentanea textui, eamque Hieronymus amplectitur Daniel. 10. Ambros. 1. ad Corinth. 2. & ibi Anſelmus, Augustin. dicta quæstion. 66. Noui testamenti, vbi propterea negat, dæmones cognouisse Iesum esse filium Dei, quamuis cognouerint esse Christum. Ille verò liber non est certæ authoritatis. Gregorius etiam locis suprà citatis verba illa de dæmonibus intelligit, & propterea in posteriori loco dicit dæmones prius in miraculis Deum cognouisse: posteà verò, dum viderent eum passibilem, de cognitione sua in dubitationem cecidisse. Sed melior est responsio, quæ ex priori eius loco colligitur. Nimirum non A dixisse Paulum, ignorasse dæmones Christi diuinitatem: sed mysterium absconditum in Christi passione, & morte, scilicet salutem, ac reparationem hominum, ac imperij dæmonum euersionem, maximãq; Dei gloriam, & honorem in ea contineri. Ita exponit D. Thom. hic dicens. *Non ideò dæmon Christum Iudeis crucifigere persuasit, quia filium Dei non esse putauit, sed quia se morte illius non præuidit esse damnandum.* D. Thom. Quæ verba sumpsit D. Thom. ex Beda locis suprà citatis. Eadem expositionem tradit Leo Pap. serm. 9. de passione dicens. Beda. *Neque ipse itaque diabolus intellexit, quod sæuiendo in Christum, suum destrueret principatum. qui antiquæ fraudis iura non perderet, si se à Domini Iesu sanguine contineret; sed malitia nocẽdi auidus dum irruit, ruit, dũ capit, captus est, dum prosequitur mortalẽ, inciditin Saluatorem.* Leo Papa. Caietan. etiam tâm. 1. ad Corinth. 2. Caietan. quã hoc loco ingeniosè declarat, quomodo dæmones, etiam si diuinam Maiestatem in Christo cognouerint, non ptopterea à Christo persequendo abstinuerint, quin potius ex odio, & ira, quam contra Deum & res omnes eius inueteratam habent, vehemẽtius in eum exarserint. Quod ita potest amplius explicari. Nã dæmones ita Deum odio habent, vt si possent in ipsam Diuinitatem irruere, eamque in nihilum redigere, id facere tentarẽt. Ergo etiam si cognouerint Christi humanitatem esse deificatam, & ipsius Dei singulari modo effectam, multo maiori odio mortem, ignominiam, atque omnia illi machinarentur mala. Item etiam si dæmon cognouerit personam Christi, non propterea contineri potuit ex amore, aut reuerentia (vt per se constat) neque etiam ex timore seruili, quia nullum certum damnum timebat, vt magis iam explicabo.

Obiectio. Duæ verò difficultates super sunt in hac expositione. Prior est, quia non videtur potuisse dæmon cognoscere Iesum esse Messiam, ac verum Deum, & Ignorare, per passionem, & mortem eius esse homines redimendos, quia hoc etiam erat expressè prædictum in Prophetis, præsertim in Psalmis, & Isaia, quin etiam ipse Christus sæpè prædixerat se post triduum resurrecturum, ergò necessariò hoc etiam credebat dæmon: ergò sciebat per mortem tendere Christum ad gloriam, non tãtùm suam, sed etiam aliorum. Nam hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiã satis apertè prædixerat ipsemet Christus, vt cùm dicebat, *Vado parare vobis locum, vt vbi ego sum, & vos sitis.* Posterior est, quia dæmon, vt Iudæos ad necem Christi incitaret, præcipuè mouebatur ex odio Dei, ergò quamuis sciret futurum esse, vt per mortem Christi, amitteret imperium in omnes, non propterea desisteret à procuranda morte Christi, quia intelligebat maiorem fieri iniuriam Deo, Christum occidendo, quàm quolibet alio peccati genere. Hanc ergò iniuriam præ nimio odio prætulisset cuicunque alteri incommodo.

Responsio. Ad priorem difficultatem respondetur, eas prophetias non fuisse adeò claras, vt necessarium fuerit dæmoni omnes intelligere, antequam implerentur, & ideò facilè potuit vel ignorare illas, vel certè non animaduertere. Præsertim cùm ob nimiam superbiam, & inuidiam totus esset positus in Christo expugnando, & superando. Cõsiderandum est enim, sicut, cũ homo vehementi passione ducitur aduersus inimicum, non semper cõsiderat incommoda sibi imminentia, & licèt interdum aliquo modo repræsententur, fidem non adhibet: sed seipsum excæcat, ita accidisse dæmoni ob prauum affectum, quem in Christum habebat. Multi verò existimant in ipsamet nocte passionis Christi, quando iam antiquæ prophetiæ ad exitum perducebãtur, cœpisse dæmonem aliquid suspicari, & per vxorem Pilati voluisse Christi mortem impedire. Ita sentit Anselmus, Lyran. & Caietan. Matth. 27. & Petrus Comestor. in histor. Euangelica cap. 166. & optimè Bernard. serm. 1. de resurrectione. Sed hoc valdè incertum est, nam multi antiqui Patres existimant, non dæmonem, sed bonum aliquem Angelum immisisse somnũ illum vxori Pilati, non vt impediretur mors Christi (sciebat enim Deus non fuisse impediendam) sed vt causam suam magis iustificaret, & nullam excusationẽ peccati Pilato relinqueret, & fidem nostram magis confirmaret. Nam si dæmon voluisset impedire mortem Christi, potius per Iudæos, quàm per vxorem Pilati id facere aggrederetur. Ita sentiunt super Matthæ. cap. 27. Origin. Hilarius. Hieron. Chrysostomus, Theophyl. Euthym. Ambros. Lucã. 23. Augustin. serm. 121. de tempore, & Athanas. serm. de passione, & Cruce Domini, qui tamen fatetur, dæmonẽ in morte Christi fuisse solicitum de perditione sua, & ideò incitasse Iudæos, vt dicerẽt verba illa. *Si filius Dei est, descendat de Cruce, & credimus ei. Quia Domini mortem,* inquit, *euitare cupiebat, ne aliis salus efficeretur.*

Matth. 27. Anselm. Lyr. Caiet. Pet. Com. Bernar.

Orig. Hilar. Hieron. Chrysost. Theoph. Euthym. Ambros. Augustin. Athanas.

Ad posteriorem partem respondetur, quanquam peccatum interficientium Christum fuerit maximum: tamen multo maiorem esse diuinam gloriam, quæ ex Christi morte, & hominum reparatione resultat. Item multò maius malum esse, quod consurgit ex infidelitate, & idololatria fore totius orbis. Denique cùm dæmon sit superbissimus, numquam committeret aliquid, ex quo futurum sciret, vt imperium in homines amitteret, & cultu, ac adoratione priuaretur.

SECTIO IIII.

Vtrùm ex Christi miraculis cognouerint Iudæi, Iesum fuisse Messiam promissum, verumq; Deum.

DIximus de Angelis, superest dicamus de hominibus, & tota quæstio reuocatur ad Iudæos. Illi enim & Messiam sperabant, & notitiam diuinarũ scripturarum habebant, & doctrinã Christi, ac miracula experti sunt. Agit Autem ex professo de hac re D. Tho. infra q. 47. artic. 5. non potuit tamen hoc loco prætermitti, ne res inter se connexas separaremus. Supponimus ergò ex hactenus dictis potuisse Iudæos præsertim, qui scripturas nouerant, & verba Christi audiebãt, eiusque miracula conspiciebant, cognoscere illum esse Messiam, & consequenter verum Deum. Probatur primò de cognitione per fidem infusam, quia illud obiectum satis, superque proponebatur, vt expositum est. Secundò de cognitione per fidem humanam vehementer inducentem intellectum ad assentiendum propter motiua sensibus manifesta, supposita præsertim prædictione scripturarum, ad quas Christus semper illos prouocabat dicens, *Ioan. 5. Scrutamini scripturas, quia illæ testimonium perhibent de me. Et si Moysi crederetis, crederetis & mihi.* Neque hoc indiget maiori probatione, & ex ijs, quæ dicemus, euidentius constabit. Difficultas ergò superest, an de facto Iudæi conuicti fuerint ad hoc credendum. Ratio difficultatis est, quia supra

dixinus miracula Christi coniuncta scripturis, & testificationi eius euidenter ostendisse ipsius diuinitatem: euidẽtia autẽ cogit intellectum: ergò coegit etiam intellectus iudicium. In cõtrariũ verò est, quia etiam suprà diximus hanc euidentiam nõ oriri, nisi veritas miraculorum euidẽter cognoscatur, & prophetiæ, & testimonia perspicuè intelligantur: at verò homines nec possunt euidenter cognoscere veritatẽ miraculorum, quia non intuẽtur naturas rerũ, nec scripturas possunt adeò clarè intelligere, præsertim prophetias. Adhæc quamuis nonnulla signa Messiæ in Iesu viderentur impleta: tamen multa alia implenda supererant, præsertim ea, quæ de secundo Christi aduentu sunt: neque verò erat illis euidens, quæ essent de primo, quæ verò de secundo aduentu intelligenda. Denique hæc euidentia esto aliqualis esse possit, consurgit tamen ex plena multarum rerum, & circũstantiarum consideratione: ingenium autem humanum vix potest ita omnia necessaria considerari, quin aliquid prætermittat, præsertim si aliquo prauo, & repugnãte affectu ducatur.

In hac re prima sentẽtia est, Iudæos cognouisse Iesum esse Messiam, & verũ Deũ, & nihilominus ex ira, atq; odio, quòd cõtra eum animo concepérant, illum interfecisse. Ita sentiunt multi Patres exponentes *Matth. 21.* parabolam vineæ Matth. 21. vbi ait Christus. *Agricolæ autem videntes filium, dixerũt intra se, hic est hæres. Venite occidamus eum:* Per quos agricolas Iudæos significabat, vt ipsi etiam statim intellexerunt, significat *Origenes.* ergò eos cognouisse Christum. Ita Origen. tract. 19. in Matth. vbi inquit Iudæos cognouisse Christũ filiũ Dei, eũq; nihilominus occidisse, sicut Herodes credidit Christum nascitutum in Bethlehem, & nihilominus *Chrysost.* quæsiuit illum, vt occideret, etiamsi esset Messias promissus. Denique filius Chrysostom. quoque hom. 40. imperfecti apertè *Beda.* dicit. *Ex omnibus operibus eius cognouerunt eum filium Dei esse, & hoc significat dicentes, hic est hæres.* Rursus Beda lib. 3. in Matth. *Manifestissimè* (inquit) *probat Dominus non per ignorantiam, sed per inuidiam Principes Iudæorum crucifixisse filium Dei. Intellexerunt hunc esse de quo dictum est: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam,* quę verba vsurpauit Anselm. eodem loco. Et confirmari hæc sentẽtia potest ex verbis Christi *Anselm.*

Ioan. 15. Si non venissem, & loquutus eis non fuissem, peccatum nõ haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo, quia & viderunt, & nouerunt me, & patrem meum. Et ideò cap. 12. vocat eos Christus *obcæcatos, & obduratos,* non ergò ex ignorantia, sed ex malitia Christum cognitum occiderunt. *Ioan. 15.*

Secunda sententia esse potest, Iudæos cognouisse Iesum esse Messiam: non tamen esse verum Deum. Ita sentit Euthymius Matth. suo. c. 50. Dicit enim Christum agnitum esse à Iudæis Regem Israel à Prophetis prædictum, non tamen filium Dei. Idem insinuat Theophyl. ibidem dicens. *Euthym.* agnouisse Christum, idem Burgen. Matth. 21. Sixtus libr. 6. an. 98. Lyranus Matth. 21. Et hæc opinio quoad partem negantem firmdati potest in illis verbis. 1. Corinth. 2. *Quem nemo principum huius seculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquã Dominum gloriæ crucifixissent,* quę (vt suprà vidimus) à multis Patribus exponuntur de principibus Iudæorum. Neque hic habet locũ expositio, quòd ignouerint fructum redemptionis: non autem Christi diuinitatem. Quia Iudæi non habebant tàm prauum affectum, & odium in Deum, sicut dæmones, vt verum Deum agnitum interficere auderent. Et confirmari potest. Nam sæpè voluerunt Iudæi Christum interficere eò quòd se Deo æqualem faceret, vt patet Ioan. 8. & 10. *De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, quia tu, homo cum sis, facis teipsum Deum.* Denique non videntur Pharisæi intellexisse Messiam futurũ verum Dei filium naturalem: ergò licet cognouerint esse Messiam, non inde fit cognouisse etiam filium Dei. Antecedens colligi potest ex Matth. 22. vbi Christus Pharisæos interrogauit. *Quid vobis videtur de Christo? cuius filius est?* Ipsis autem respondentibus esse filium Dauid (quoniam reuera sentiebãt futurum purum hominem) obiecit rursus verba eiusdem Prophetæ. *Dixit Dominus domino meo, &c.* vt concluderet esse plusquam hominem, & plusquã filium Dauid. *Ioan. 18. & 10.* *Matth. 22.* *Psalm. 109.*

Theoph. Burgens. Sixt. Lyran. *1. Cor. 2.*

Tertia sententia est, Iudæos neutrũ cognouisse scilicet neque esse Messiam, neque verum Deum. Ita sentit Abulensis Matthæus. 21. quæstion. vltim. Caietan. Luc. 23. circa illa verba. *Ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt:* vbi ait ignorasse Iudæos, quis esset ille, quem crucifigebant. Expressius *Abulen.* *Caiet.* *Luc. 23.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

sius id docet hic.q.47. art.5. Quorum potissima ratio est, quàm superiùs tetigimus. Quia ipsi sperabant Messiam futurum Regem temporalem. Nihil enim spirituale in diuinis promissionibus, ac prophetijs intelligere valebant, vt in priori tom. disput. 1. sect.4. fusè declarauimus, vbi plures ex Patribus retulimus hoc docentes, & in Euangelio habemus nõnulla vestigia. Nam ipsi etiam Christi discipuli in principio, nihil altius de regno Christi cogitabant. Vndè dicebant, *Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel.* Actor. 1. & Luc. 24. *Nos sperabamus, quod ipse esset redempturus Israel*, scilicet à Romanorum Imperio. Denique filij Zebedæi (vt Patres notant) nihil aliud, quàm regnum temporale cogitabant, quãdo præcipuas in illo sedes petebãt Matth. 20. Cùm ergò Iudæi de regno Christi temporali cogitarent, & in eo nullum signum, indicium vè eiusmodi regni cernerent, non videntur potuisse cognoscere eum esse Messiam.

Actor. 1. Luc. 24. Matth. 20.

In hac quæstione primum oportet distinguere de ijs Iudæis, qui in Christum crediderunt, vel de ijs qui eum interfecerunt, nam de his posterioribus præcipuè est quæstio. De prioribus autem breuiter dicẽdum est eos cognouisse Iesum esse Messiã, ac verum Deum, sicut cognouit Petrus, quando confessus est. *Tu es Christus filius Dei viui.* Matth. 16. & Martha cùm dixit. *Ego credidi, quia tu es Christus filius Dei, qui in hunc mũdum venisti.* Ioan. 11. iuxta interpretationem Augustini tract. 49. & Hilarij lib. 6. de Trinitate. Ea verò cognitio solũ erat per fidem, vt apertè constat ex verbis citatis, & ex illis, quę Christus dixit Petro: *Caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus.* Et fortasse in aliquibus, saltẽ in principio non fuit illa fides cum certitudine necessaria ad fidem infusam, sed solùm fides quædam humana propter apparentia motiua. Rursus intelligendum est, eosmet, qui in Christum credebant, faciliùs credidisse illum esse Messiam, quàm verum Deum. Quia hoc posterius continebat mysterium altius, & obscurius, quod (vt verisimile est) pauci distinctè intellexerũt vsque ad Christi resurrectionem, & Apostolorum prædicationem: sed inuolutè credebant, Christũ esse filium Dei cum insigni quadam sanctitate, & excellentia. Quia vulgus nõ erat tunc capax maioris cognitionis, vt patet

Iudæi in Christum credentes Messiam illum esse, verũque Deũ agnouerũt: Matth. 16. Ioan. 11. *August. Hilar. Matth. 16.*

A ex toto discursu Euangelij, & ex ignorantia, quæ in aliquibus Apostolis erat noctẽ cœnæ, vt meritò Christus eis dixerit. *Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me?* Ioan. 14. Vndè Petro dictum est ex singulari Patris dono tantam, tamque distinctam de Christo cognitionem ei fuisse datam, & de Martha Chrysostomus, & alij probabilius existimant non cognouisse distinctè Christum esse filium Dei naturalẽ. Ex his consequenter colligitur hos qui in Christum crediderunt, non omnes habuisse euidentiam veritatis doctrinæ eius, neque quòd ipse esset Messias, aut Deus. Fuit quidem ipsis euidens, ipsum esse dignum fide, & prudenter fieri credendo illi (vt satis ex superioribus constat) non tamen fuit B euidens, vera esse quæ diceret: tum quia ferè omnes erant simplices, ac illiterati homines, qui non sciebant scripturas. Tum etiam quia non omnes videbãt cuncta miracula, & multò minus eorum veritatem, euidenter cernebant. Præterea, quia non omnes sciebant euidẽter miracula illa fieri in confirmationem doctrinæ, aut non posse permittere Deum, vt falsitatis prædicator talia signa faceret.

Ioan. 14. *Chryso.*

Non est autem incredibile, imò valdè probabile, ac fortasse verum, nonnullos, qui miracula Christi viderunt, & in eum crediderunt, aliquando peruenisse ad euidentem cognitionem veritatis doctrinæ Christi, ac diuinitatis eius. Quòd maximè credi potest de Apostolis, saltem post Christi resurrectionem (vt omittam Beatam Virginem, quæ multò anteà hanc euidentiam habuit.) Ita docuit hoc loco Medina C *Medina.* superquæst. 42. Et suadetur breuiter. Quia (vt ostendimus) Christi opera coniuncta cum eius doctrina, & Prophetarum prædictionibus ad exitum iam perductis, sufficientia erant ad præstandam hãc cognitionem euidentem in testificante: sed Apostoli hæc omnia considerabant, & intelligebant. Nam in primis veritas miraculorum satis euidenter illis erat nota. Quid enim euidentiùs quàm Lazarũ fuisse mortuum, & postea vixisse? certè non erat minus euidens, quàm quemlibet alium hominem viuere, & idẽ iudicium est de illuminatione cæci nati, & similibus operibus, quæ ex diuturnitate, atq; permanentia effectuum, & ex eorum frequentia satis se ostendebant esse vera. Præsertim cùm is, qui

Ioan. 11. vide.

qui ea faciebãt, & homines ad bonos mores A esset Messias. Vndè Ioannes. 7. Dicebant Ioan. 7.
institueret, & ad illos sese perfectè formaret, nullamq; temporalẽ vtilitatem ab hominibus quæreret: sed solã Dei honorẽ, & gloriam, & bonorũ morum instaurationẽ. Accedit, quòd dum ipsimet Apostoli faciebant miracula, euidenter sciebant se non iniisse fœdus cum dæmone, sed potiùs hostile bellum: sciebãt etiam talia opera esse, quæ non poterant fieri vi dæmonis: & tamẽ fieri videbãt virtute Christi, & in cõfirmationẽ doctrinæ eius. Præterea euidẽter cõspexerant Christum à mortuis suscitatum (quantum humanis sensibus aliquid potest euidenter indicari) ergò omnibus considerantis euidẽs illis erat testimonium de Christi diuinitate, ac eius doctrinę veritate. Neque contra hanc euidentem cognitionem aliquid afferri potest, quod difficultatem ingerat. Quia hæc euidentia non excludit B fidem ab homine: quanquam enim assensus hic euidens ex signis, non sit assensus fidei infusæ, nec tam perfectus, aut certus, sicut ille, nec in substantia sua supernaturalis, sicut ille, quia nititur solo humano discursu, & principijs, quatenus per sensus, vel naturale lumen euidenter cognoscuntur, nihilominus tamen huiusmodi cognitio non excludit à subiecto fidem infusam, qua homo voluntariè certiori assensu credit, non humanis sensibus, sed diuinæ veritati tãquam rationi assentiendi innixus. De qua re latiùs in. 2. 2. disseritur.

Scotus, Ocham, Durand. in 3. dist. 25. quæst. vltim. Gabriel. Biel.

Secundò, de alijs Iudæis, qui non sunt Christum secuti, D. Thom. distinguit communem plebem à Iudæorum principibus, & Phariſæis, & de communi plebe C docet non agnouisse Iesum esse Messiam, neque Deum: quæ sententia quoad hanc partem (si sano modo explicetur) mihi certa videtur. Quia isti (vt supponimus) non crediderunt in Christum fide voluntaria (agimus enim de illis, qui per voluntatem non ei adhæserunt) nec etiam fide coacta, quæ euidentiam aliquam supponit. Quia ij non erant tàm capaces, vt possent ad euidentem cognitionem peruenire. Nesciebant enim scripturas, nec virtutem miraculorum, nec sensum verborum Christi, neque alia multa, quorum perfecta cognitio ad huiusmodi euidentiam est necessaria. Non potest tamen negari fuisse in illo populo rumorem sparsum, & vehementem suspicionem exortam, quòd Iesus

Medina.

qui dam, *Ecce palam loquitur & nihil ei dicunt, nunquid verè cognouerunt principes, quia hic est Christus?* Statim verò subiungunt, *sed hunc scimus, vndè sit, Christus autem cum venerit, nemo scit, vndè sit.* Ex quo etiam dubitari non potest, quin præter eos, qui vera, ac infusa fide in Christum credebant, multi ex plebe interdum hoc crederent fide humana, sicut accidit in omnibus rebus, quæ in ore vulgi circunferuntur, & per coniecturas eliciuntur. Et tales fortasse fuerunt multi ex illis, qui Matth. 21. clamabant, *Osanna filio Dauid*, & ille de quibus apud Ioan. capit. 7. subditur. *De turba autem multi crediderunt in eum, & dicebant, Christus cũ venerit nunquid plura signa faciet, quàm quæ hic facit?* & infrà. *Alij dicebant, hic est verè Propheta, alij, hic est Christus, alij, nunquid è Galilæa venit Christus? & facta est dissensio.* Itaque nullus ex his habebat euidentem cognitionem, sed fidem aliquam humanam cum formidine, vel tantùm dubitationem, & suspicionem. Alij verò habebant repugnantem sententiam ortam, aut ex praua voluntate, aut ex leuibus coniecturis, & nonnullis signis, quæ videbantur non esse in Christo impleta, vel ex inconsideratione, vel denique ex timore Principum, qui eos insectabantur, qui in Christum credebant. Nam (vt dicitur Ioan. 9.) *Iam cõspiranerant, vt si quis confiteretur eum esse Christum, extra Synagogam fieret.* Quæ tamen omnia ad eorum ignorantiam excusandam satis non erãt. Quia motiua ad credendum erant de se sufficiẽtissima, & vrgentissima, & si quid habebant dubitationis, facta mediocri diligentia poterant facilè ab ipso Christo, eiusque discipulis edoceri: timor autem humanus non poterat eos excusare, vt per se constat. Potuit autem illa ignorantia culpæ grauitatem minuere, & ex parte excusare, & impedimenta auferre, vt postea facilius eos posset tanti peccati pœnitere. Vndè Iustinus. q. 108. ex ijs, qui Christum non *Iustin.* agnouerunt, existimat fuisse eos, qui post Christi mortem facilè conuersi sunt. Et eodem fortasse sensu dixit Beda libr. 6. in *Beda.* Lucam cap. 94. Christum orando in Cruce obtinuisse remissionem peccati eis, qui ex ignorantia peccauerant, non alijs.

Ioan. 9.

Tertiò, de principibus Iudæorum, & Phariſæis, qui Christum persequuti sunt, verius

Universidad de Deusto
Biblioteca

verius videtur, eos non cognouisse, Christũ esse filiũ Dei naturalẽ. Quod etiã D. Tho. docet, & in eo conueniunt authores primę, & secundæ sententiæ, & ad id suadendum videntur efficacia ea, quæ in cõfirmationẽ secũdæ sentẽtiæ adducta sunt. Quia (quidquid sit, an cognouerint, illũ esse Messiã) tamen (vt ego existimo) pauci, vel nulli ex principibus Iudæorum, qui eo tempore viuebant, intelligebãt Messiam futurum verum Deum, neque mysterium Incarnationis suspicabantur, & ideò in eo maximè scandalum paciebantur, quòd Christus, cũ esset homo, se prædicare Deum: quod tamen nullum scandalum eis esset, si sperarent aliquem qui simul esset verus homo, verusque Deus.

Iudæorum principes & Pharisæi ignorantiam Christi ignorans. Obiectio.

Dices, Ergò non erat in tota Synagoga Iudæorum, qui veram de Messia existimationem haberet. Respondetur veram existimationem habebant, qui sperabãt illũ verum hominem, Prophetã, sanctum, ac Deo coniunctissimũ, in qua vera cognitione implicitè credebãt reliqua, quæ ad Christum pertinent, quod illis tunc ad salutem sufficiebat, pauci verò erant, qui distinctè altiora mysteria de Messia cognoscerent, & si qui erant, fuerant à Deo singulariter illuminati, vt Simeon, Anna, Zacharias, Elizabeth, & alij, qui sine dubio Christo non repugnarunt, sed facilè optemperarunt. Fortasse etiam aliquis erat tam versatus in scripturis, tamque syncerè, ac propriè eas intelligens, vt aliquid de diuinitate Messiæ, vel suspicaretur, vel opinaretur: sed in hoc nihil certi affirmari potest. Quia illi Iudæi nullum signum aut vestigium dederunt talis cognitionis, neque tempore, quo Christus prædicauit, neque postea, semper enim conati sunt scripturas euertere, & ad falsos sensus detorquere.

Respõsio.

Quartò (quod attinet, an cognouerint Iesum esse Messiam) existimo illos fuisse ancipites, vel inconstantes, multum enim & signis, & prophetijs vrgebantur, & conuincebantur. Vndè quando actuali passione odij, iræ, aut inuidiæ non erant commoti, & obcæcati, videbantque signa Christi, & considerabant verba prophetarum, existimo sæpè definito assensu, quamuis humano, & ex coniecturis, iudicasse eum esse Messiam. Quia argumenta erant fortissima quare ablato impedimento praui affectus, vehementisque passionis non poterant non interdum habere suum effectũ.

At verò (vt notauit Euthy. Luc. 23. & significat D. Thom. supe. 21. capit. Matth. & loco suprà citato) suborta passione, vel timore humano, quidam facilè ab hac persuasione cadebant, quia firmam fidem non habebant. Nam (vt dicitur Ioan. 12.) *Cum tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum, vt sermo Isaiæ Prophetæ impleretur, &c. excæcauit oculos eorum, &c.* Alij verò, quamuis in eadem opinione persisterent, non audebant eam profiteri propter hominum timorem: Sic Ioannes eodem loco subiungit. *Verùntamen ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter Pharisæos non confitebantur, vt è Synagoga non ejicerentur. Dilexerunt enim magis gloriam hominum, quàm Dei.* Quocirca tempore passionis Pharisæos, & Principes, qui Christum crucifixerunt, verisimilius est tunc non credidisse illum fuisse verum Messiam, quod satis significauit eis Christus, quando in concilio interrogatus, an esset Christus, respondit, *Si dixero vobis, non credetis mihi?* Lucæ. 22. Ioan. 8. & Ioan. 10. cum Iudæi dicerent. *Quousque animam nostram tollet? ipse respondit. Loquor vobis, & non creditis mihi.* & cap. 12. habẽtur verba suprà citata. Adhæc Petrus Actor. 3. *Scio, quod per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri.* Nam licet Caietan. hic dicat posse illam similitudinem intelligi in facto, seu in cooperatione eiusdem peccati, non tamen in modo, seu origine culpæ: tamen verba ipsa planè intellecta satis indicant vtrosque ex ignorantia peccasse. Deindè Paulus in lege edoctus ad pedes Gamalielis dicit se misericordiam consequutum esse, quòd ex ignorantia fecerit. Vndè etiam colligi potest præceptorem eius in lege edoctum eadem ignorantia laborasse, idem ergò credibile est de cæteris saltem frequentius. Præterea hoc ipsum indicauit Christus affixo Cruci Matth. 23. illis verbis: *Ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt.* Denique cùm Iudæi magna Dei beneficia per Messiam sperarent, & hanc fidem, & expectationem Messiæ non mutassent, si sibi persuasissent hunc esse Messiam, & in hac persuasione durassent, non potuissent illi mortem, ac perniciem tanto studio machinari, vt hic etiam optimè locum habeat, quod Paulus dixit. 1. ad Corin. 2. *Si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.*

Neque

Obiectio. Responsio. Matth. 21. Lapis. 2.

Neque contra hanc sententiam sic explicatam video aliquid obijci posse, quod difficultatem habeat, nisi fortasse illud Matth. 21. *Hic est hæres.* Ex quo (cùm in parabola dictum sit) non potest colligi firmum argumentum: tum quia non est necesse applicare singula verba parabolarũ: tum etiam, quia non omnia in proprietate, & rigore dicuntur. Vndè exponi potest eos dixisse, *Hic est hæres*, id est, hic se facit hæredem, & Dei filium, sicut Sap. 2. de Iudæis prædictum erat dicturos. *Filium Dei se nominat, morte turpissima condemnemus eum.* Deinde potest exponi. *Hic est hæres*, id est, qui primum locum in populo tenet quemq, omnes sequuntur, & colunt. Præterea Caietan. inquit illo verbo Christum sub parabola prædixisse, quod postea in Concilio Iudæi propijs verbis dixerunt. *Omnes credent in eum.* Dicere ergò, *Hic est hæres*, non fuit dicere, hic est Messias, sed hic est, in quem omnes credent, & ita fiet Dominus, ac hæres populi Israel. Iansenius verò dicit illo verbo significatum esse, vel quòd multi ex populo credebant, vel quòd ipsi Principes facilè cognoscere poterant, & debebant: quæ responsio colligitur ex Iustino quæst. 140. Denique id dici potuit, quia interdum argumentis cõuincebantur ad id credendum, quamuis postea propter humanum timorem, aut auaritiam, aliosvè affectus in sua cæcitate permanserint.

Cont. Leg.

Vltimò verò addendum in hac quæstione est, Iudæos, vel omnes, vel ferè omnes euidenter cognouisse Christum fuisse virũ iustum, & innocentem, & pœna mortis indignum. Hoc constat ex publica innocentia vitæ Christi, quæ tanta erat, vt eo interrogante, *Quis ex vobis arguet me de peccato?* nullus sit ausus ei quicquam obijcere, etiamsi maximo illum odio prosequerentur. Deinde ex operibus miraculosis, & doctrina eius id euidenter intelligere potuerunt. Denique etiam Iudas coram Iudæis professus est, se tradidisse sanguinem iustum, cui ipsi non contradixerunt.

QVAESTIO XLV.
De Transfiguratione Christi, in quatuor articulos diuisa.

De qua Doctores Matth. 17. Marc. 9. Lucæ. 9. & Doctores in. 3. dist. 16.

DEinde considerandũ est de Trãsfiguratione Christi. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ℂ Primo, virum conueniens fuerit Christum trãsfigurari. ℂ Secundò, virũ claritas trãsfigurationis fuerit clarissima. ℂ Tertiò, de testibus transfigurationis. ¶ Quartò, de testimonio Paternæ vocis.

ARTICVLVS PRIMVS.
Vtrùm fuerit conueniens Christum transfigurari.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd non fuerit conueniens Christum transfigurari. 142

Non enim competit vero corpori, vt in diuersas figuras mutetur, sed corpori phantastico. Corpus autem Christi non fuit phantasticum, sed verùm: vt suprà habitum est. Ergò videtur quod transfigurari non debuerit. ℂ 2. Præterea, Figura est in quarta specie qualitatis, claritas autem est in tertia, cùm sit sensibilis qualitas. Assumptio ergò claritatis à Christo, trãsfiguratio dici nõ deber. *q. 5. art. 2.* ℂ 3. Præterea, Corporis glorio *Nõ completo mysterio præuentus.* si sunt quatuor dotes (vt infrà dicitur) scilicet impassibilitas, agilitas, subtilitas & claritas. Non ergò debuit transfigurari magis, secundũ Assumptionem claritatis, quàm secundũ Assumptionem aliarum dotium.

¶ Sed contrà est, quod dicitur Mat. 17. quod Iesus transfiguratus est antè tres discipulorum suorum.

Respondeo dicẽdum, quòd Dominus discipulos suos prænũtiata sua passione, induxerat ad suæ passionis sequelã. Oportet autem adhoc quòd aliquis directè procedat in via, quòd finem aliqualiter

Universidad de Deusto
Biblioteca

qualiter prægnoscat: sicut sagittator A
non rectè iaciet saggitam, nisi prius sig
nũ prospexerit in quod iaciendum est.
Vnde & Thomas dixit Ioan. 14. Dñe,
nescimus quo vadis, & quomodo pos-
sumus viã scire? Et hoc præcipuè neces
sariũ est, quãdo via est difficilis & aspe
ra, & iter laboriosum, finis vero iucun
dus. Christus autem per suam passionẽ
ad hoc peruenit, vt gloriã obtineret nó
solũ animæ, quã habuit à principio suę
conceptionis, sed etiã corporis, secũdũ
illud Luc. vltim. Hæc oportuit Chri-
stũ pati, & ita intra re in gloriã suam.
Ad quã etiam perducit eos, qui vesti-
gia suæ passionis sequuntur, secũdũ il-
lud Actor. 14. Per multas tribulationes
oportet nos intrare in regnum cœlo- B
rũ. Et ideò cóueniens fuit, vt discipulis
suis gloriam suæ claritatis ostenderet,
quod est ipsum transfigurari, cui suos
cófigurabit, secũdũ illud Philippen. 3.
Reformabit corpus humilitatis nostrę
configuratum corpori claritatis suæ.
Vndè Beda dicit super Mat. Pia proui
sione factum est, vt contẽplatione sem
per manentis gaudi ad breue tempus
delibata, fortius aduersa tolerarent.
¶ Ad primũ ergò dicendũ, quód sicut
Hieron. dicit super Matth. nemo puter
Christũ per hoc quod transfiguratus
dicitur, pristinã formã, & faciem per-
didisse, vel amisisse corporis veritatẽ,
& assũpsisse corpus spirituale, vel ae-
reum. Sed quomodo trãsformatus sit,
Euãgelista demonstrat dicens, Resplẽ-
duit facies eius sicut sol: vestimẽta au-
tem eius facta sunt alba sicut nix. Vbi
splendor faciei ostenditur, & cãdor de-
scribitur vestiũ, non substãtia tollitur,
sed gloria cómutatur. ¶ Ad secundũ di
cendũ, quód figura circa extremitatẽ
corporis consideratur: est enim figura,
quæ termino vel terminis cõprehendi
tur. Et ideò omnia illa quæ circa extre
mitatem corporis considerantur, ad fi-

Mat. 9. patrum à pri. tom. 2.

Super illud Matth. 17. transfigura tus est anitè eos, tom. 9.

gurã quodãmodo pertinere videntur.
Sicut autẽ color, ita & claritas corpo-
ris non transparentis, in eius superficie
attẽditur. Et ideò assumptio claritatis
transfiguratio dicitur. ¶ Ad tertiũ dicẽ
dũ, quòd inter prædictas quatuor do-
tes, sola claritas est qualitas ipsius per-
sonæ in seipsa: aliæ vero tres dotes nó
percipiũtur nisi in aliquo actu, vel mo
tu, seu passione. Ostendit igitur Chri-
stus in seipso aliqua illarum trium do-
tium indicia, puta agilitatis, cũ supra
vndas maris ambulauit: subtilitatis
quando de clauso vtero Virginis exi-
uit: impassibilitatis, quãdo de manibus
Judæorũ vel præcipitare, vel lapidare
eum volentium, illæsus euasit. Nec tã-
mẽ propter illa transfiguratus dicitur,
sed propter solam claritatẽ, quæ perti-
net ad aspectum personæ ipsius.

COMMENTARIVS.

PRimum omnium in argumento pri-
mo & secundo, cum soluit. explicat
D. Tho. quid nomẽ *Transfigurationis*
significet, dicens non significare mutatio-
nem formæ, aut figuræ corporis Christi
Domini. Quia talis mutatio fieri non pote-
rat sine magna alteratione, & immutatio-
ne intrinseca corporis Christi, quam tunc
fieri non decebat, solũ ergò significat im-
mutationẽ in vultus splendore, & candore
vestium. Quod (vt D. Thom. refert) opti- C *Hieron.*
mè colligit Hieronym. ex ipsis verbis Euã-
gelistæ. *Transfiguratus est ante eos, & resplen
duit facies eius, sicut sol, vestimenta autem eius
facta sunt alba, sicut nix.* Quod ergò dixerat *Matth. 17*
Transfiguratus, sequẽtibus verbis exposuit.
Eadem autẽ erit vocis significatio, etiamsi
iuxta proprietatem Græci idiomatis *transf
formationem* vocemus. Quia forma, & figu-
ra ad idẽ significandũ accipi solent, vt pa-
tet ex Arilt. cap. de qualitate, & ideò muta *Aristo. de*
tio facta in hominis vultu, quoad omnia, *prædicam.*
quæ in eius superficie apparent, siue sit co- *de qualit.*
lor, siue splendor, *transformatio*, vel *transfi- Euthym.*
guratio* dici potest. Vndè rectè Euthy. suo
c. 34. in Matt. *Trãsformatus* (inquit) est, cor-
*pore quidem in propria figura manente, diuino
vero splendore modicum quiddam in eo detegen
te,*

te, ac facilè illustrante, speciemque illius ad ma- A
iorem Dei similitudinẽ immutante. Et eodem
Luc. 9. modo exponendum est verbum Lucæ. 9.
dicentis. *Et facta est species vultus eius altera*,
scilicet quoad splẽdorem, non verò, quoad
figuram, vel alias qualitates.
Secundo in corp. art. reddit D. Thom.
Transfigu- rationis cur Christus transfigurari voluit, scilicet vt hominibus ostenderet fi-
ius voluit. nem, & terminum, quo per Crucem, & pas-
sionem peruenturus esset, discipulosque
suos, atque in illis omnes homines ad vesti-
Rom. 8. gia Crucis suæ, spe perueniendi ad eundem
terminum seu eiusdem gloriæ participa-
Beda. tionem excitaret, iuxta illud ad Rom. 8.
Si filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæ-
D. Thom. Leo Papa. *redes autem Christi, si autem compatimur, vt & conglorificemur.* Quam rationem ex Beda re-
Damascen. fert D. Thom. eandem verò latè explicat
Leo Papa in serm. de tranfig. & eam teti-
git Damascen. orat. de transfiguratione di-
cens: *Nam qui laborum fructus perspectos ha- B*
*bet, idem quoque intrepido animo in certamen
descendit. Etenim lucri cupiditas homines eò
adducere solet, vt corpori suo minimè parcant.*
Quod humanis exemplis fusè declarat, &
Victor. tacitam obiectionem dissoluit.
Posset enim aliquis dicere, satis fuisse
per fidem ostendi Apostolis Christi glo-
riam, & laborum terminum, vt possent
1. Pet. 1. viam Crucis amplecti: non ergo necesse
fuit etiam quoad externam speciem osten-
di. Nam & ipsemet Petrus huius mysterij
Respondeo. testis de eodem sermonem habens epist. 2.
cap. 1. *Habemus* (inquit) *firmiorem prophetti-*
cum sermonem, cui bene facitis attendẽtes tan- *Hieron.*
quã lucernæ lucenti in caliginoso loco. Cui res-
pondendum est, potuisse quidem fidem
sufficere, & ideò hanc ostensionem glo- C
riæ Christi non fuisse simpliciter necessa-
riam: fuisse tamen valde vtilem, ac conue-
nientem. Quia (vt Damascen. prædicto
loco subiungit) *spirituales Domini propug-*
natores nõ terrenorum quæstuum cupidi, nec fin-
xorum bonorum desiderio flagrantes, cum ea,
quæ in spe posita sunt, ipsis etiã oculis contuen-
tur, eosque, qui prius labores pertulerunt, bo-
norum in spe positorum delicijs fruentes conspi-
ciunt, maioribus animis ad certamina se com-
parant. Secundam rationem significat eo-
dem loco Damascen. Christum transfi-
guratum fuisse, suamque gloriam discipu-
lis ostendisse, vt discrimen inter vetus, ac
nouum testamentum significaret. Olim

enim Israeliticus populus in faciem Moysi
intendere non poterat propter splendorem
vultus, nunc autem Apostoli, *reuelata facie* *2. Cor. 3.*
gloriam Domini speculantur. Quod etiam
significatum esse dicit in nube lucida, quæ
in transfiguratione apparuit. Moyses enim
caliginem subibat, vmbram, & opacita-
tem legis subindicans: Christum autem, & *Coloss. 2.*
Apostolos nubes lucida obumbrat, quia
iam *mysterium à seculis absconditum* detec-
tum est, ac perpetua, & sempiterna gloria
ostenditur. Tertiam rationem addere pos-
sumus ex Leone Papa, sermone de transfi- *Leo Papa.*
gurat. Transfiguratum esse Dominum, *Vt*
de cordibus discipulorum Crucis scandalum
tolleretur, nec conturbaret eorum fidem volun-
taria humilitas passionis, quibus reuelata esset
absconditæ excellentia dignitatis. Itaque hoc
mysterio actum est, vt Apostoli in fide de
Christi diuinitate confirmarentur, & eum
esse agnoscerent, quem prophetæ prædi-
xerant, & lex præfigurauerat. Petrus enim
Matthæ. 16. Christi diuinitatem prius cõ- *Mat. 16.*
fessus est: postea verò cùm Christus suam
passionem, & mortem prædicaret, existi-
mans rem illam Christo indignam, *Absit*
inquit, *à te Domine, non erit tibi hoc*, quem
Christus acriter reprehendit. Vt verò eius,
& aliorum discipulorum infirmitati sub-
ueniret, statim capit. 17. eis suam gloriam *Mat. 17.*
ostendit, vt neque propter infirmitatem
passionis de ipsius diuinitate dubitarent,
neque propter magnitudinem diuinitatis
Crucis opprobrium exhorrescerent, cùm
illud talis haberet exitum gloriæ. Vnde *Corpus Chri*
quartam rationem colligere possumus, vo- *sti gloria pri*
luisse Christum hoc mysterio hominibus *uatiu in hac*
ostendere, quid corpori suo esset debitum, *verba prop-*
quantaque illud priuaret gloria propter C *ter hominũ*
eorum commodum ac reparationem. Et *salutem.*
propter eandem fortasse causam, quando
transfiguratus est, loquebatur *de excessu,*
quem completurus erat in Hierusalem, id est de
passione sua, quam vt pro hominibus pos-
set assumere, gloriam corpori suo debitam
intra sinus animæ miraculosè represserat.
Cuius rei signum, ac testimonium in die illa
hominibus ostendit. Nam (vt Damascenus *Damas.*
supra dixit.) *Non externa gloria illi corpori*
accessit, sed interna ex Verbi deitate, modo quo-
dam omnium sermonem excedente, ipsi personali-
ter vnita.
Tertio in sol. ad. 3. incipit D. Thom. am-
plius explicare, quid sit hæc transfigura-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tio, nempè quòd sit assumptio, seu com-
Transfiguratio quid sit. municatio illius claritatis, quæ est vna ex quatuor dotibus gloriæ corporis. Quam rationem art. sequenti magis explicat: hic verò rationem reddit, cur potius assumptio huius dotis dicatur *transfiguratio*, quam assumptio agilitatis, quando super mare ambulauit, vel subtilitatis quando de clauso Virginis vtero prodijt. Habet autè difficultatem ratio D. Thom. quia indicat ex
Obiectio. quatuor dotibus corporis glorioſi solam claritatem esse qualitatem inhærentem illi, quod certè non omnes admittunt. Multi enim existimant alias dotes esse qualitates, præsertim agilitatem, & impassibilitatem. Dici verò potest primum D. Thom.
Responsio D. Thom. non negare esse qualitates, sed esse qualitates sensibiles, quæ per se immutent sensum, sic enim ait, *Alia verò tres dotes nò percipiuntur, nisi in aliquo actu, vel passione*, non ergo dicit non esse, sed non percipi. Et hoc sensu rectè accommodatur ratio. Nam ratio, & perfectio claritatis tota consistit in informatione, seu actu formali, quem confert corpori, quod propterea facit apparere alterius formæ, & idcirco immutatio secundùm hanc dotem rectè vocatur *transfiguratio, seu transformatio*: at verò aliæ dotes vel non sunt qualitates vel non sunt huiusmodi: sed ordinantur ad aliquem actum secundum efficiendum, vel impediendum, vnde fit, vt non immutent corporis formam, prout sensibus obijcitur, atque ita secundum illas non dicitur fieri *transfiguratio*, seu *transformatio*. Addo præterea (quidquid sit, an propriè dotes corporis glorioſi omnes sint qualitates, necne) certum tamen esse ad effectus aliarum dotium quos Christus in mortali corpore assumpsit nō fuisse necessarias inhærētes qualitates, quia quòd ambulauerit super vndas maris, id fecit per virtutem miraculorum effectricem, quæ nō est aliqua qualitas corpori Christi super addita (vt latè disseruimus priori tomo disp. 31. sect. 3. &. 5.) quòd verō per aliud corpus penetrauerit, non potest per qualitatem hærentem fieri, quia neque in corpore glorioso ille potest esse effectus qualitatis corporeæ, vt infra latiùs dicemus. Denique quòd de manibus Iudæorum interdum illæsus euaserit (quod D. Thom. reuocat ad dotem impassibilitatis) sine dubio non est factum per qualitatem, qua illud corpus in se fieret impassibile, sed solum,
Cur sola immutatio secundum dotem claritatis, dicatur in Christo transfiguratio.

A quia Iudæis occultatus est (vt supra circa q. 44. in commentario art. 3. explicuimus) At verò claritas transfigurationis non potest intelligi absque inhærente qualitate, vt magis ex sequētibus patebit, & ideô optima est differentia à D. Thoma assignata.

ARTICVLVS II.

Vtrum claritas Christi in transfiguratione fuerit claritas gloriosa.

AD secūdum sic proceditur. Videtur quòd illa claritas nō fuerit claritas gloriosa. Dicit enim quædam gloss. Bedæ super illud Matt. 17. Transfiguratus est coram eis. In B corpore, inquit, mortali ostendit non immortalitatem, sed claritatem similē futuræ immortalitati. Sed claritas gloriæ est claritas immortalitatis. Non ergo illa claritas, quam Christus discipulis ostēdit, fuit claritas gloriæ. ¶ 2. Præterea, Super illud Lucæ. 9. Non gustabunt mortem donec videant regnum Dei, dicit gloss. Bedæ, id est glorificationem corporis in imaginaria repræsentatione futuræ beatitudinis. Sed imago alicuius rei, nō est ipsa res. Ergo claritas illa non fuit claritas beatitudinis. C ¶ 3. Præterea, Claritas gloriæ non est nisi in corpore humano. Sed claritas illa transfigurationis apparuit non solùm in corpore Christi: sed etiam in vestimentis eius & in nube lucida, quæ discipulos obumbrauit. Ergo videtur quod illa claritas non fuerit claritas gloriæ. ¶ Sed contra est, quod super illud Matth. 17. Transfiguratus est ante eos, dicit Hierony. Qualis futurus est tempore iudicij, talis Apostolis apparuit. Et super illud Matth. 17. Donec videant Filium hominis venientem in regno suo, dicit Chryso. Volens monstrare quid est illa gloria, in qua posteā venturus est, eis in præsenti vita reuelauit, sicut possibile erat eos discere, vt neque in Domini morte iam doleant.

3. dist. 16. q. 1. art. 1.

Super illud Matth. 17. Transfiguratus est coram eis.

Hom. 57. in Matth. circa principium.

Respondeo

Respōdeo dicēdum quod claritas illa, A quā Christus in trāsfiguratione assumpsit, fuit claritas gloriæ quantū ad essentiā, nō tn quantum ad modum essendi. Claritas enim corporis glorioſi deriua-
Ep. 56. ante medium. tur ab animæ claritate, sicut Aug. dicit in Epistola ad Dioscorum. Et similiter claritas corporis Christi in transfiguratione deriuata est à diuinitate ipsius (vt Damasce. dicit) & à gloria animæ eius. Quod enim à principio cōceptionis Christi, gloria animæ nō redūdaret ad corpus, ex quadā dispensatione diuina factū est, vt in corpore passibili, nostræ redēptionis expleret mysteria, si-
3. p. q. 14. art. 1. ad 3. B eut suprà dictū est. Non tamen per hoc adempta est Christo potestas deriuādi gloriā animæ ad corpus. Et hoc quidem fecit quantum ad gloriæ claritatem in transfiguratione. Aliter tamen quām in corpore glorificato: nā ad corpus glorificatū redundat claritas ab anima, sicut qualitas quædā permanens corpus afficiēs, vnde fulgere corporaliter, non est miraculosū in corpore glorioso. Sed ad corpus Christi in trāsfiguratione deriuata est claritas à diuinitate, & anima eius, non per modū qualitatis immanentis, & afficientis ipsum corpus, sed magis per modū passionis transeuntis: sicut cū aer illuminatur à sole. Vnde ille fulgor tūc in corpore Christi apparēs, miraculosus fuit: sicut & hoc ipsum
Incipit hæc pars. Quæritur in quatuor circumstantiis. Ambulauit super vndas maris. Vnde Dion. dicit in Epistola. 4. ad Caium. Super hominem operabatur Christus ea quæ sunt hominis: & hoc mōstrat Virgo supernaturaliter cōcipiens, & aqua instabilis, materialiū & terrenorū pedū sustinens grauitatem. Vnde non est dicendū (sicut Hugo de Sanct. Vict. dicit) quod Christus assūpsit quatuor dotes, claritatis, in trāsfiguratione, agilitatis, ambulādo super mare, subtilitatis egrediendo de clauso vtero Virginis, C & impassibilitatis in cœna, quando dedit corpus suum ad edendum, sine hoc quod diuideretur: quia dos nominat quandam qualitatem immanentē corpori glorioso. Sed miraculosè habuit ea, quæ pertinent ad dotes. Et est simile quantum ad animam de visione, qua Paulus vidit Deum in raptu, vt in secunda parte dictum est.

Ad primū ergo dicēdum, quod ex illo verbo non ostenditur, quòd claritas Christi non fuerit claritas gloriæ, sed quod non fuerit claritas corporis glorioſi: quia corpus Christi nōdū erat immortale. Sicut enim dispensatiuè factū est, vt in Christo gloria animæ nō redūdaret ad corpus, ita fieri potuit dispēsatiuè, vt redūdaret quantum ad dotem claritatis, & nō quantum ad dotem impassibilitatis. ¶ Ad secundum dicendū, quod illa claritas dicitur imaginaria fuisse, non quin esset vera claritas gloriæ: sed quia erat quædā imago repræsentans illam gloriæ perfectionem, secundū quam corpus erit glorioſum. ¶ Ad tertium dicendū, quòd sicut claritas quę erat in corpore Christi, repræsentabat futuram claritatem corporis eius, ita claritas vestimentorū eius designabat futurā claritatem sanctorum quæ superabitur à claritate Christi, sicut candor niuis superatur à splendore solis. Vnde Grego. dicit. 32. Moralium, *lib. 32. cap. 9. in fine.* quòd vestimēta Christi facta sunt splēdentia, quia in supernæ claritatis culmine fācti omnes, ei luce iustitię fulgētes adhærebūt. Vestiū enim nomine iustos, quos sibi adiūget, significat: secundum illud Isai. quadragesimo nono. His omnibus velut ornamēto vestieris. Nubes autē lucida significat Spiritus Sancti gloriā vel virtutem paternam (vt Origē. dicit) per quam sancti in futura gloria protegentur. Quamuis etiā conuenienter significare possit claritatem *li. 3. in Ma. inter mediū & fin. cap. 3.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

mundi innouati, quæ erit sanctorũ tabernaculum. Vnde Petro disponẽte tabernacula facere, nubes lucida discipulos obumbrauit.

COMMENTARIVS.

REsponsio D. Tho. est illam fuisse claritatem gloriæ quantum ad essentiã, nõ tamen quãtum ad modũ essendi. Explicat autẽ diuersitatem huiusmodi consistere in hoc, quod illa claritas non est data corpori Christi per modum qualitatis permanentis: sed passionis transeuntis: non explicat autem vtrum illa differentia fuerit essentialis, an accidentalis. Dicens enim fuisse claritatem gloriæ quoad essentiam, indicat fuisse eiusdem speciei, atque adeò solum accidẽtaliter distingui, nisi interpretemur, dici *claritatem gloriæ quoad essentiã*, non secundum speciem vltimam: sed secundum gradum, seu ordinem rerum, quæ expositio videtur violenta. Aliunde, cùm D. Tho. dicat differre, sicut lumẽ aeris à claritate solis, videtur constituere differentiam specificam. Nam ita censent multi Philosophi differre interse lumen aeris, & lucem solis. Sed prior expositio videtur probabilior, & quoad mentem D. Tho. (vt probatũ est ex verbis eius) & quoad rem ipsam. Quia maior vel minor duratio qualitatis, quæ prouenit ex sola causa extrinseca conseruante, non est satis ad specificam distinctionem, neque illam indicat: sicut si Paulo in raptu data est visio Dei clara, & lumẽ gloriæ (hoc enim exemplo D. Thom. hic vtitur) lumen illud, & visio non erant specie diuersa ab eis, quæ sunt in animabus beatis quamuis breui tempore durauerint. Quia hoc fuit ab extrinseco, solum ex voluntate causæ conseruantis, sic ergo in præsenti. Item quia sancti citati dicunt Christum ostendisse tunc gloriam, quam prædicabat: ergo.

Claritas transfigurationis in Christi corpore miraculosa.

Ex hac verò conclusione infert duo D. Tho. Primum est, fuisse miraculosum corpus Christi fulgere illa claritate. Potest autem hoc miraculum explicari aut ex parte corporis, quia in statu corruptibili, & (vt ita dicam) animali, non est capax illius splendoris, & ex parte ipsius claritatis. Nam præter naturam eius est, quod fiat transeunter, & non permanenter, atq; in corruptibiliter. Vbi solum est considerandum corpori humano secundũ propriã & intrinsecam naturam semper esse supernaturalem claritatem gloriæ, sicut intellectui humano semper est supernaturale lumen gloriæ intellectuale. Ex hoc ergo capite non minus est miraculosa claritas corporis glorioſi, quàm fuit claritas transfigurationis. Rursus corpori humano informato anima beata ratione beatitudinis animæ quodammodo naturalis, ac debita est propria gloria, & claritas. Vnde quia corpus Christi anima beata informabatur, ex hoc capite non magis fuit miraculosa hæc claritas transfigurationis, quam claritas corporis glorioſi. At verò quia non quidquid est supernaturale, miraculosum dicitur, sed quod præter legem, ordinariumq; modum fit, ideò claritas transfigurationis data corpori mortali tali modo miraculosa dicitur, non ex parte principij, seu animæ neque ex parte corporis secundum nudam essentiam eius, sed ex parte status, & ex parte modi. Adde etiam, ex eo quòd illa claritas data est ab alijs dotibus separata.

Claritas transfigurationis non fuerit essentialiter diuersa à claritate corporis glorioſi.

Secundo infert D. Tho. illam claritatem non esse dicẽdam dotem corporis glorioſi: sed participationem eius, aut aliquid ad illam pertinens. Quod magis ad modum loquendi quàm ad rem ipsam spectat, supposita sententia (quam duximus probabiliorem) has claritates non differre specie. Vult enim D. Tho. dotem significare qualitatem habentem modũ stabilem, ac permanẽtem, seu inamissibilem, sicut beatitudo hunc etiam statum requirit: dos enim significat beatificam proprietatem ad accidentalem saltem beatitudinẽ pertinentem.

Dotem. *Caietanus.*

Circa rationem autem, qua D. Tho. probat illam fuisse claritatem glorioſam, dubitat Caieta. Quia solum probat in anima, Christi eo, quod glorioſa esset, & diuinitati coniuncta, fuisse potestatem communicãdi gloriam illam, & claritatem corpori. Sed hoc (vt idem Caiet. vidit) facilem habet responsionem, quia probata ea potestate, Diuus Thomas pro comperto habuit à nemine posse in dubium reuocari, quin illa fuerit claritas gloriæ. Tum quia si aliqua claritas futura erat, potiori iure ac ratione futura illa, quæ à principio intrinseco dimanare poterat, quam alia, quæ extrinsecus aduenirent. Tum etiam quia illa claritas erat magis accommodata fini transfigurationis, scilicet vt homines aliquo modo suis oculis gloriam Christi conspicerent.

Responsio.

picarent. Quia, si non fuisset illa glorioſa claritas, non videssent homines gloriã Christi.

Dubium.

Maior difficultas esse poterat in principio (quod D. Tho. assumit) claritatẽ corporis glorioſi deriuari ex claritate animæ, ex Aug. epi. 56. ad Dioscorũ, & in Christo deriuari à diuinitate illi corpori coniũcta, ex Damas. dicta orat. de transfiguratione. Sed prior pars, cum communis sit omnibus hominibus, non est hoc loco latè disputanda. Ego vero sic existimo, id non esse intelligendum de propria, ac physica dimanatione, quia claritas glorioſa animæ non est ni si aut lumen gloriæ, aut visio beata: lumen autem gloriæ est virtus quædam intellectualis, quæ ex natura sua solum est principium sui actus secundi, seu operationis, operatio autem, quæ est ipsa visio beata, est quidam actus immanens, qui per se, & natura sua non est operatiuus extra suam potentiã. Deinde illud lumen, ac visio per se omnino abstrahunt à corpore, & communia sunt Angelis, atq; illis omnino accidentarium est, quod anima vniatur corpori nõ est ergo vnde habeant naturalem virtutem effectricem claritatis in corpore, neque in anima glorioſa fingi, aut excogitari potest aliud principiũ, à quo physice manet claritas. Nã gratia, quæ est in essentia animæ & quando consummata est vocatur etiam *gloria*, non est principium physicum talis claritatis, vt per se constat. Illud ergo fundamentum, seu dictum Augu. intelligendũ est, non secundũ dimanationem physicam, sed secundum quandam rationem debiti fundatam vel in merito, vel in connaturali proportione inter animam, & corpus, & inter beatitudinem animæ, ac beatitudinẽ corporis. Et hoc satis est ad intentionem D. Tho. vt ex dictis constat. Et eodẽ modo intelligenda est altera pars ex Dama. sumpta. Nam si consideretur diuina persona, quatenus subsistentia est vnita illi corpori, vt sic non est principium alicuius physicæ actionis ad extra, sed solum quatenus habet voluntatem, & omnipotentiã cum Patre, & Spiritu Sancto communem ergo ab illa vt vnita non potuit physice manare hæc claritas. Sed, quia ratione illius est aliquo modo debita, & quia eadem persona, quæ illã efficiebat, erat persona illius naturæ, ideo dicitur ab ipsa diuinitate manasse. Sicut etiam gratia habitualis, & aliæ virtutes infusæ dicuntur dimanare à gratia vnionis, sicut explicuimus in priori tomo disp. 18. sect. 3. Hæc vero intelligenda sunt de emanatione connaturali per propriam, & connaturalem actionẽ. Nam si sit sermo de actione instrumentaria, facile intelligitur, animam Christi habere vim ad efficiendam gloriam in suo corpore, sed hanc vim non habet propter beatitudinem animæ nec solum per illam, sed propter vnionem ad Verbum, & per suam substantiam, vel voluntatem, vel per visionem, si voluerit. Hanc vero actionem instrumentariam concedere omnibus beatis, seu visionibus beatificis voluntarium est.

Claritas corporis glorioſi quomodo ex anima claritate dimanet.

Solutiones argumentorum claræ sunt. Solum in sol. ad 3. est animaduertendum, D. Tho. explicare candorem vestium Christi in transfiguratione nihil aliud fuisse quàm claritatem, & splendorem, Caiet. addit splendorem vestium à corporis splendore redundasse, quod etiam significauit Euthy. suo cap. 34. in Matt. dicens. *Vestimenta eius facta esse candida, sicut lumen diffusa etiã in illa splendore.* Addit etiam Caiet. nubem lucidam splendore à corpore Christi, & eius vestibus resultante illuminatam esse. Quæ pie, ac probabiliter sunt cõsiderata. Quia non est dubium, quin ipsamet virtus Christi fuerit proximum principium efficiẽs omnem illum splendorem. Et sic quidem fieri potuit, vt vnus splendor ab alio resultaret. Et hic modus est magis connatu talis, magisque declarat vim, & energiam illius glorioſæ claritatis, qua corpora beata non solum in se lucida erunt, sed etiam *fulgebunt sicut sol*, & circunstantia corpora illustrare poterunt.

D. Thom. Caiet. Euthym.

Candor in veste Christi & splendor in nube vnde ortus.

ARTICVLVS III.

Vtrum testes transfigurationis conuenienter fuerint inducti.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod non conuenienter inducti fuerint testes transfigurationis. Vnusquisq; enim maximè potest prohibere testimoniũ de notis. Sed qualis esset futura gloria, tẽpore transfigurationis Christi nulli hominiper exprimendum erat adhuc notũ sed solis Angelis. Ergo testes trãsfigurationis

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionis magis debuerũt esse angeli, quã homines. ¶2. Præterea Testes veritatis nõ decet aliqua fictio, sed veritas Moyses autem, & Helias non ibi verè affuerunt, sed imaginariè: dicit enim quædã glos. super illud Luc. nono, Erant autẽ Moyses & Helias, &c. Sciendũ est, inquit, nõ corpora vel animas Moysi & Heliæ ibi apparuisse, sed in subiecta creatura illa corpora fuisse formata. Potest etiã credi Angelico ministerio hoc factũ esse, vt Angeli eorũ personas assumerẽt. Nõ ergo videtur quod fuerint cõueniẽtes testes. ¶3. Prẽterea, Act. 10. dicitur, ℣ Christo oẽs prophetę testimoniũ perhibẽt. Ergo nõ soli Moyses, & Helias debuerunt adesse tãquam testes, sed etiã oẽs prophetæ. ¶4. Prẽterea, Gloria Christi omniũ Christi fidelium repromittitur: quos per suã trãsfigurationem ad illius gloriæ desideriũ accendere voluit. Nõ ergo solos Petrũ Iacobum, & Ioannẽ in testimoniũ suæ transfigurationis assumere debuit, sed omnes discipulos. ¶ In contrarium est Euangelicæ Scripturæ authoritas.

Respondeo dicendum, quod Christus transfigurari voluit, vt gloriã suam hominibus ostenderet, & ad eã desideranda homines prouocaret: sicut supra dictũ est. Ad gloriã autem æternæ beatitudinis adducũtur homines per Christũ, nõ solum qui post eum fuerũt, sed etiã qui eum prẽcesserũt. Vnde eo ad passionẽ properãte, tam turbæ, quæ sequebãtur, quam quę prẽcedebant, ei clamabãt Hosanna: vt dicit Mat. 21. quasi salutẽ ab eo petẽtes. Et ideo cõueniẽs fuit, vt de prædecentibus ipsum testes adessẽt, scilicet Moyses, & Helias: & de sequentibus ipsum, scilicet Petrus, & Iacobus, & Ioãnes, vt in ore duorum, vel trium testium staret hoc verbum.

Ad primum ergo dicẽdũ, quod Christus per suam transfigurationẽ manifestauit discipulis corporis gloriam, quæ ad solos homines pertinet. Et ideo cõuenienter non Angeli, sed homines ad hoc pro testibus inducuntur. ¶ Ad secundum dicẽdum, quod glos. illa dicitur esse sũpta ex libro, qui intitulatur de Mirabilibus sacræ Scripturæ, qui nõ est liber autenticus, sed falso ascribitur Augustin. & ideo illi glossæ non est stãdum. Dicit enim expresse Hierõ. super Mat thæum. Considerandũ est quod Scribis & Pharisæis de cœlo signa poscẽtibus dare noluit: hic vero vt Apostolorũ augeat fidem, dat signũ de cœlo. Helia inde descendente, quò conscenderat, & Moyse ab inferis resurgente. Quod nõ est sic intelligendũ quasi anima Moysi suum corpus resumpserit: sed quod anima eius apparuit per aliquod corp⁹ assumptum, sicut Angeli apparẽt. Helias aũt apparuit in proprio corpore, nõ qui dẽ de cœlo empyreo allato, sed de aliquo eminenti loco, quo fuerat in curru igneo raptus. ¶ Ad tertiũ dicẽdũ, quod (sicut Chrys. dicit super Mat.) Moyses & Helias in medium adducũtur propter multas rationes. Prima est hæc: quia enim turpæ dicebãt eum esse Heliam, vel Hieremiam, aut vnum ex Prophetis, capita Prophetarũ secum ducit, vt saltem hinc appareat differentia seruorum, & domini. Secunda ratio est, quia Moyses legem dedit. Helias pro gloria Domini æmulator fuit. Vnde per hoc quod simul cum Christo apparent, excluditur calumnia Iudæorum accusantium Christum tanquam trãsgressorẽ legis, & blasphemum, Dei sibi gloriam vsurpantẽ. Tertia ratio est, vt ostendat se habere potestatem mortis, & vitę, & esse iudicem mortuorum, & viuorum, per hoc quòd Moysem iam mortuum, & Heliam adhuc viuentem secum ducit. Quarta ratio est: quia sicut Lucas dicit, Loquebantur cum eo de excessu, quem cõpleturus erat in Hierusalem, ideſt de passione, & morte sua. Et ideo vt

vt super hoc discipulorũ animos confirmaret, inducit eos in medium, qui se morti exposuerũt pro Deo. Nã Moyses cũ periculo mortis se obtulit Pharaoni: Helias vero Regi Achab. Quinta ratio est: quia volebat vt discipuli sui æmularẽtur Moysi mãsuetudinẽ, & zelũ Heliæ. Sextã rationem addit Hilar. vt ostenderet scilicet se per legẽ, quam dedit Moyses, & per Propheras, inter quos fuit Helias prẽcipuus, esse prędicatum. ¶ Ad quartum dicendum, quod alta mysteria non sunt omnibus exponẽda immediate: sed per maiores suo tẽpore ad alios debẽt deuenire. Et ideo, vt Chrysostom. dicit assumpsit tres tãquã potiores. Nã Petrus excellẽs fuit in dilectione, quam habuit ad Christum, & iterum in potestate sibi cõmissa. Ioãnes vero in priuilegio amoris, quo á Christo diligebatur propter suã virginitatẽ: & iterum propter prærogatiuã Euãgelicæ doctrinæ. Iacob⁹ autẽ propter prærogatiuam martyrij. Et tamẽ hos ipsos noluit hoc quod viderãt, alijs annũtiare ante resurrectionẽ, ne (vt Hieron. dicit) & incredebile esset pro rei magnitudine, & post tãtam gloriã apud rudes animos sequens crux scandalum faceret, vel etiã totaliter impedirẽtur à populo, & vt cum essent Spiritu Sãcto repleti, tunc gestorũ spiritualiũ testes essent.

Consone. 17. in Mat. non remote à pri.

Homi. 57. in Matt. non procul à pri. 2.

COMMENTARIVS.

Mysterium transfigurationis coram testibus cur celebratum. Euthym.

IN corpore artí. probat. D. Thom. oportuisse mysterium hoc coram aliquibus testibus fieri. Quia (vt rectè supra notauit Euthym.) non fiebat propter Christum: sed propter vtilitatem nostram: si autem esset omnino occultum, quæ fuisset in eo vtilitas? Rursus optimam etiam congruentiam affert D. Thom. ob quam decuit testes illos assumi, & ex hominibus, qui Christum præcesserant, & qui eum sequebantur, vt indicaretur omnes futuros esse participes illius gloriæ per eundem Christum. Cui addi potest, (quod Damas-

Damasc.

cen. ait (vocasse Christũ testes vtriusq; testamẽti, vt se vtriusq; dominum declararet, & eorum conformitatem ostenderet. Denique rectè etiam probat D. Tho. fuisse conuenientem illum numerum testium, vt in ore duorum, vel trium firmaretur hoc verbum. Quam rationem tetigit Leo Pap. dict. sermo. de transf. Cui addi potest, accersitos esse tres ex ijs, qui sequebantur Christum, cum ex ijs, qui ipsum antecesserãt, duo sint tantum vocati, vel vt significaretur maior perfectio legis gratiæ, pluresque esse gloriam cõsequuturos ex ijs, qui Christum sequuntur, quam ex ijs, qui præcesserunt, vel certè, quia testimonium de excellentia illius gloriæ magis necessarium erat ijs, qui crucem Domini erãt inspecturi, & imitaturi, quam ijs, qui iam præcesserant. Cur autem hi potius homines, quam alij assumpti sint ad testimonium de hoc mysterio reddendum, explicat D. Tho. in solut. argument.

Deut. 7i. 2. Cor. 1.

Leo Papa.

In sol. ergo ad primum rationem tradit, cur non sint vocati angeli, eamque esse dicit, *quia non spiritualis, sed corporalis gloria ostẽdebatur*. Vbi ponderandum est, si D. Thom. censuisset, Angelos non habere gloriã per Christum, potuisse rationem reddere consentaneam ijs, quæ in corp. ar. docuerat, solum vocatos fuisse homines, quia soli illi per Christum ad gloriam adducuntur: tamen quia D. Tho. est in ea sententia, (quæ vera est) Angelos etiam habere gloriam à Christo, ideo non est vsus ea ratione: sed alia de gloria corporis, quæ sufficiens est.

In sol. vero ad 3. (omissa solutione ad 2. de quã postea disputandum) plures rationes adducit, ob quas Moyses, & Elias potius, quam alij ex veteribus in transfiguratione apparuerunt, quæ sumptæ sunt ex Chrysost. hom. 57. in Matth. & ex Hilario, can. 17. in Matth. Eadem ferè habet Damasc. dicta orat. de transfiguratione, & Leo magnus loco citato. Qui aliam rationem indicat, scilicet apparuisse Moysem legislatorem, vt ostenderetur posse fieri mandata per gratiam, & Eliam insignem prophetam, vt doceretur prophetiam veram fieri per Christi præsentiam. Adde ex Tertull. lib. 4. contra Marc. c. 22. apparuisse Moysem, & Eliam, quando Pater dedit testimonium filio, eumque nos audire præcepit. *Vt intelligatur facta transitio auditionis à Moyse legislatore, & Elia emulatore legis, à creatore in Christum.*

Chrys. Hilar. Damasc. Leo Papa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eius secundum decessionem veteris, & successionem noui testamenti. Tradit igitur Pater filio discipulos nouos, ostensis prius cum illo Moyse, & Elia in claritatis prærogatiua atque ita dimissis quasi iam officio, & honore perfunctis, & hanc rationem tetigit etiam Epiph. hæres. 42. confu. 17. Euangeli, Marcionis dicens, Christum duxisse secum in gloria sua Moysem, & Eliam, vt sese ostenderet non esse contrarium legi, & prophetis.

Tertull. Epiphan.

Petrus, Iacobus, & Ioannes testes assumpti transfigurationis eius.

Damas.

In sol. ad. 4. rationem reddit, quare potius Petrus, Ioannes, & Iacobus huius mysterij testes vocati sint, quàm alij Apostoli. Et ferè eandem habet Damas. dicta oratione, dicens Petrum quidem vocatum esse, & quod esset caput Ecclesiæ, & quòd Christo testimonium reddidisset, esse filium Dei viui, & experimento cognosceret reuelatione æterni Patris se tantum mysterium didicisse, Ioannes verò quòd esset virgo, quodque de Christi diuinitate clarissimum illud esset testimoniũ redditurus. *In principio erat Verbum*, vsque ad illud, *& vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre.*

Ioan. 1.

Ioann. 1. vt posset dicere. *Quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quòd perspeximus: & manus nostræ contrectauerũt de verbo vitæ annuntiamus vobis.* 1. Ioan. 1. Iacobum denique, quod Apostolorũ primus martyrium esset pro Christo subiturus. Denique (ait Damascen.) *hi vocati sunt, quod summis virtutum ornamentis præditi essent, & singulariter à Christo diligerentur.*

1. Ioan. 1.

Damas.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm conuenienter auditum fuerit testimonium paternæ vocis in transfiguratione.

245 *In cat. an Mat. 17. li. 2. & Marc. 9. libr. 1.*

AD quartum sic proceditur. Videtur, q̃ incõuenienter auditũ fuerit testimonium paternæ vocis dicẽtis. Hic est filius meus dilectus. Quia, vt dicitur Iob. 33. semel loquitur Deus, & secundò id ipsũ nó repetit. Sed in baptismo hoc ipsum paterna vox fuerat protestata. Nó ergo fuit cõueniẽs, quòd hoc iterũ protestaretur in transfiguratione.

¶. 2. Præterea. In baptismo simul cum A voce paterna affuit Spiritus Sanctus in specie columbæ, quod in transfiguratione factum non fuit. Non ergo conueniens videtur fuisse Patris protestatio. ¶ 3. Præterea, Christus docere incepit post baptismum, & tamen in baptismo vox Patris ad eum audiendum homines non induxerat: ergo nec in transfiguratione inducere debuit.

¶ 4. Præterea, Non debent aliquibus dici ea, quæ ferre non possunt, secundũ illud. Ioan. 16. Adhuc habeo vobis multa dicere, quæ nõ potestis portare modò. Sed discipuli vocem Patris ferre nõ poterant, dicitur enim Matth. 17. quòd audiẽtes discipuli ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde, ergo non debuit vox paterna ad eos fieri. ¶ In contrariũ est authoritas Euangelicæ Scripturæ.

¶ Respondeo dicendum, quòd adoptio filiorum Dei est per quãdam cõformitatem imaginis ad filium Dei naturalẽ. Quod quidẽ fit dupliciter. Primò quidẽ fit per gratiã viæ, quæ est conformitas imperfecta. Secundó, per gloriam patriæ quæ erit conformitas perfecta secundũ illud. 1. Ioan. 3. Nunc filij Dei sumus, & nondũ apparuit quid erimus: scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniã videbimus eum, sicuti est. Quia igitur gratiã per baptismum consequitur, in transfiguratione autem præmõstrata est claritas futuræ gloriæ, ideo tam in baptismo, quàm in transfiguratione conueniens fuit manifestari naturalẽ Christi filiationem testimonio Patris, quia solus est perfectè conscius illius perfectæ generationis simul cum filio, & Spiritu Sancto.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod illud verbum referendum est ad æternam Dei locutionem, qua Deus Pater Verbum vnicum protulit sibi cœternum. Et tamen potest dici, quod licet idem corporali voce Deus protulerit, non tñ propter idem, sed ad ostendendum diuersum modum, quo homines participare possunt similitudinẽ filiationis æternæ. ¶ Ad secundũ dicẽdum, quod sicut in baptismo, vbi declaratum fuit mysterium primæ regenerationis, ostensa est operatio totius Trinitatis per hoc quod fuit ibi filius Incarnatus, apparuit Spiritus Sanctus in specie columbæ, & Pater fuit ibi declaratus in voce: ita etiam in trãsfiguratione, quæ est Sacramentũ secundæ regenerationis, tota Trinitas apparuit, Pater in voce, Filius in homine, Spiritus Sãctus in nube clara. Quia sicut in baptismo dat innocentiã, quæ per simplicitatẽ colũbæ designatur: ita in resurrectione dabit electis suis claritatem gloriæ, & refrigerium ab omni malo, quæ designãtur in nube lucida. ¶ Ad tertiũ dicendum, quod Christus venerat gratiam actualiter dare, gloriam vero promittere verbo. Et ideo cõueniẽter in trãsfiguratione inducũtur homines, vt ipsum audiant, non autem in baptismo.

¶ Ad quartũ dicendum, quod conueniẽs fuit discipulos voce paterna terreri & prosterni, vt ostẽderetur quod excellentia illius gloriæ, quæ tũc demonstrabatur, excedit omnẽ sensum, & facultatẽ mortaliũ, secundũ illud Exod. 33. Non videbit me homo, & viuet. Et hoc est quod Hieron. dicit super Matthæũ, quod humana fragilitas conspectũ maioris gloriæ ferre non sustinet. Ab hac autem fragilitate sanantur homines per Christum, eos in gloriam adducendo: quod significatur, per hoc quod dixit eis. Surgite, nolite timere.

Super illud Matt. 17. audientes discipuli ceciderũt in faciem, &c.

Litera D. Tho. est elegans, & perspicua, nihilque addendum occurrit ijs, quæ supra diximus agentes de baptismo Christi, in quo Pater idem testimonium filio reddidit.

DISPVTATIO XXXII.

In tres sectiones distributa.

De ijs, quæ in transfiguratione Domini acciderunt.

EX rebus omnibus à Christo in vita gestis ante passionem, solum mysterium transfigurationis superest explicãdum, quod licet fuerit vnum ex miraculis, quod ad confirmationem doctrinæ suæ perfecit: tamẽ quia in propria illius persona gestum est, & singularem habet excellentiam, dignitatem, atque vtilitatem, ideo merito propria, & speciali disputatione tractatur. Tria vero sunt, quæ ad illius cognitionem desiderari possunt: Nimirũ quid sit transfiguratio, propter quid, & quibus circunstantijs sit facta. Quæstio enim, an facta sit, locum non habet: sed supponenda est ex historia euangelica. Ex his autẽ tribus partibus, secunda sufficienter explicata est in commentario. art. 1. D. Thom. vbi rationes varias reddidimus propter quas Christus transfiguratus est: de prima vero tertiaquè parte multa etiam circa præcedẽtes art. dicta, pauca vero quædam addenda supersunt.

SECTIO PRIMA.

Vtrùm trãsfiguratio facta sit per nouam claritatem gloriæ corpori, vel faciei Christi inhærentem.

IN hac re variæ possunt esse sententiæ. Prima est, transfigurationem Christi nõ esse factã nouã per aliquã mutationem effectam in ipso obiecto: sed solum per immutationem sensuum Apostolorum. Quæ sententia duobus adhuc modis fingi potest. Vnus est, quod Apostoli reuera nihil extra rius viderint: sed solum imagininaria repræsentatione omnia, quæ ibi narrantur, transfacta sint. Hanc sententiam tribuit Henrico Medina hic, non tamen designat locum, neque ego reperire potui. Eandem adscribunt aliqui Bedæ propter quædam verba, quæ D. Tho. hic. ar. 2. argumento. 2. refert. Sed illa, & à D. Thom. satis explicantur, & in Beda non reperiũtur. Quin potius Luc. 9. docet expresse contrarium. In gloss. autẽ interlineali Lucæ. 9. inueniuntur, verba similia: tamen sensus est quem D. Th. tradit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Igitur cujuscunque sit illa opinio, erronea A
est, contra veritatem, expressamque historiam Euangelij, quam ipse Beda satis aptè, & conuenienter exponit libr. 3. in Lucam. cap. 38. Itaq; certum sit proprietatem verborum esse retinendam, prout fides historiæ requirit, atque ita verè, ac sensibiliter faciem Christi splenduisse, & idem iudicium est de reliquis, quæ narrantur. Alter modus, seu secunda sẽtentia est, faciẽ Christi affulsisse oculis discipulorum, non quia nouum lumen acquisierit: sed quia tunc datum est discipulis, vt videre possent lumen, quo caro Christi in se semper fulgebat. Sicut enim Aug. 22. de ciui. c. 19. dicit in corpore Christi post, resurrectionem claritatẽ non defuisse, sed oculis fuisse discipulorum absconditam, quia eam ferre nõ poterat humanus atque infirmus aspectus, ita existimare aliquis posset, hanc claritatem nũquã B
defuisse corpori Christi, oculis tamen hominum fuisse occultam, quia illam intueri non poterant, atque ita in transfiguratione solum fuisse confortatos oculos discipulorum, vt illam possent aspicere. Quem dicẽdi modũ posset aliquis ex Damasceno colligere: sic enim scripsit in prædicta oratione. *Coram discipulis transfiguratur, qui semper eodẽ modo glorificatus est, ac diuinitatis fulgore collucet,* & infra, *Ac gloriam quidem caro, simul atq; ex nihilo in ortu producta est, obtinuit, diuinitatisque gloria corpori quoque gloriã conciliauit,* & infra, *quãquam igitur nunquã sanctum illud corpus diuinæ gloriæ expers fuerit: at cum ea gloria in corpore sub aspectu cadente obscurare esset, ab ijs, quæ carnis vinculo constringebantur, cerni non poterat. Transfiguratur itaquè non quod nõ erat assumẽs neque in id, quod non erat, migrans, verum id, quod erat discipulis suis declarans, eorum nimirum oculos aperiens. Atque hæc sententia est horum verborum. trãsfiguratus est ante eos. Idem enim ipse manẽs præter id, quod prius cernebatur, aliud nunc discipulis apparere videbatur.* Ad hunc modum videtur loqui Epiph. libr. 2. hæres. 69. in fin. Sed longè alia est mens Damasceni. Sententia enim illa nullomodo sustineri potest, est enim erronea contra veram corporis Christi possibilitatem. Dicere enim corpus Christi fuisse semper inse glorioſum licet non apparuerit, nihil aliud est, quàm affirmare ipsum in se fuisse impassibile, quãuis pati videretur. Dices, habuisse semper in se dotem claritatis, absque dote impassibilitatis. Sed hoc est in primis contra vniuersæ Ecclesiæ sensum, ac perpetuam traditionem, quæ docet Christi corpus caruisse corporis gloria, quandiu vixit. Est præterea fingere sine fructu, & fundamento quoddã perpetuum miraculum, nimirũ vt corpus passibile, & mortale fuerit semper glorioſa claritate affectum, & quod splendor ille existens in corpore nullo modo sensibus obijceretur, & quod corpus ipsum conſpiceretur non aliter lucidum aut coloratum, quam sint alia corpora humana. Damascenus ergo in citato loco, gloriã corporis Christi vocat non claritatem corpoream: sed ipsammet hypostaticam vnionem: seu diuinitatem ipsi carni Christi substantialiter vnitam, & hoc sensu dicit corpus illud fuisse glorificatum statim, ac formatum est: hanc vero eius gloriam propter carnis passibilitatem fuisse occultam: in transfiguratione autem fuisse manifestatam non in se: sed per radios glorioſæ claritatis ab illa manantes, nec quia ipsa tunc de nouo facta fuerit: sed quia tunc quodammodo sit facta visibilis oculis discipulorũ, qui hoc sensu dicuntur fuisse tunc aperti, non quia immutatio in sõlis illis facta sit: sed quia latens diuinitas tunc quodammodo illis manifestata est. Hunc autem esse sensum Damasc. cõstat. Tum ex eius doctrinæ. lib. 3. de fide ca. 17. & in alijs locis frequenter, vbi hoc modo explicat hanc carnis glorificationem, quam *deificationem* etiam appellat. Tum etiam ex illamet oratione, vbi sæpe dicit claritatẽ transfigurationis manasse ex ipsa deitate, & discrimen constituit inter claritatem, qua facies Moysis splenduit, à Christi claritate, quòd illa fuit ab extrinseco: hæc vero (inquit) *ex insita diuinæ gloriæ claritate manabat.* Sentit ergo fuisse hãc claritatẽ nouã, quamuis à diuinitate manãtẽ, & eodem modo exponendus est Epiph. Cum hac vero interpretatione optime consentit alter locus Gre. Nazian. orat. 49. de fide, vbi de hoc mysterio sic loquitur. *Vt sol cum in nube tegitur, claritas eius comprimitur, nõ tacetur, & lumen illud, quod toto orbe diffusum claro splendore cũcta perfundit, paruo admodũ obstaculo nubis intcluditur, non auferetur: sic & homo ille, quem Dei filius induit, deitatem in illo nõ intercepit, sed absondit. Deniq; cum se in mõte paululum extra ipsum hominem extulisset, fulgere luminis eius pene obcæcati Apostoli sunt,* & infra. *Vt claritas solis non vsque ad nostros emicat visus, sed sibi saluæ est, quia quod non videtur, infirmitatis est nostræ, quorũ oculos nubium texit obscuritas, ita & maiestas illa diuina, quæ vt dixi, corpus induerat, probat se non suo detrimento proprio latuisse fulgore, sed carnit (vt dixi) beneficio, cuius causa filius Dei filius hominis esse sustinuit.*

Tertius modus explicandi hoc mysteriũ est, quòd reuera noua quædam claritas circa Christum sit effecta, ratione cuius facies eius splẽdescere visa sit, ipsa verò claritas reuera nõ adhæserit ipsi corpori, seu faciei Christi, sed solum aeri: ad faciem autem Christi terminata fuerit extrinsecè, seu per solã contiguitatem, sicut multi censent lucem solis terminari ad speculũ, seu ad corporis opaci superficiem. Hic modus B
dicendi videtur insinuari ab Aug. libr. 3. de mirab. sacr. Scrip. c. 10. Vbi sic inquit, *tacet in hac ostensione Domini facies, solari splẽdore fulserit, non ipsa caro splẽduit, sed diuinitas latens in corpore luminis sui portiunculã cõspiciẽdam foris videntibus, quãtum poterant, concessit.* Sed hic etiam modus explicandi, licet nõ sit tam apertè erroneus, sicut precedentes, est tamẽ sine dubio falsus. Primò, quia Matt. dicit, *resplenduisse faciem eius, sicut solem, & esse transfiguratum, seu trãsformatum,* & Lucas dicit, *Et facta est species vultus eius altera.* Sed hæc omnia non possunt in proprietate sermonis esse vera propter solum extrinsecum corpus Christo adiacens de nouo immutatũ, necesse est ergo, vt in ipsamet facie, & carne Christi facta sit immutatio per aliquam qualitatem illi inhærentem, non quidem corrumpentem, neque alterantem naturalem dispositionem eius, sed perficientem, & illustrantem illam.

Secundò, quia quod Christus paulò ante dixerat Matth. 17. *Sunt quidam de hic astantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis, venientem in regno suo,* idest, in gloria sua, multi sancti interpretantur esse impletum in Christi transfiguratione, vt Chryſost. Damasc. Leo Papa, & alij supra citati, & Euseb. Emissen. serm. in sabbato post. 2. Dominicam Quadragesimæ. Qui omnes colligunt tunc esse visum corpus Christi in glorioſa claritate corporis sui, sed corpus glorioſum non erit splendens per claritatem alterius corporis ad ipsum extrinsecè terminatam: ergo nec corpus Christi. Neque mens Augu. in verbis suprà

citatis fuit negare carnẽ Christi verè splẽduisse, sed non proprio lumine, seu quod à se haberet, sed lumine à diuinitate manãte, vt verba statim subiuncta declarant. *Vnde vestimenta tandorem niuis habuerũt, dũ neque de carne, neque de diuinitate erant? Nisi forte vt per carnẽ diuinitas foris illuxit, sic & caro illuminata de diuinitate per vestimẽta radiabat.*

Dicendũ est igitur, Christũ transfigurari nihil aliud fuisse, quàm corpus eius eximia gloriæ claritate sibi ipsi inhærente de nouo affici, ac illustrari. Quod ex refutatione aliorũ modorũ, & ex dictis in comment. art. 1. & 2. D. Tho. satis est comprobatum.

Sed possunt circa hoc nonnulla dubia agitari. Primum est, an illa claritas fuerit eiusdẽ naturæ cũ lumine, & claritate solis. Sed hæc dubitatio communis est omnibus beatis, suppositis ijs, quæ diximus, scilicet claritatẽ corporis Christi fuisse eiusdẽ rationis cum claritate gloriæ, & ideò de illa plura dicemus intra de resurrectione disputantes. Nunc breuiter videtur illã claritatẽ esse altioris rationis, quãuis contrariũ doceat Durandus in. 3. dis. 16. q. 2. sine efficaci probatione. Nostra verò sentẽtia est D. Th. ibi. q. 2. art. 1. ad. 4. & ad. 2. & eandem videtur supponere in tota hac quæstione, tenet etiam Richar. in. 4. d. 49. art. 4. q. 6. vbi dicit hanc claritatem esse supernaturalẽ. Idẽ sentit Scot. ibi. q. 15. & Sor. q. 4. art. 8. quãuis nonnihil hæsitet. Et videtur hoc magis cõsentaneum modo, quo Scripturę, de hac claritate loquuntur. Quãquam enim interdum illam comparent cum luce solis, sicut hic dicitur, *Et splenduit facies eius, sicut sol,* & Matt. 23. *Fulgebunt iusti, sicut sol,* tñ hę comparationes fiunt (vt Patres notant) quia nõ est in sensibilibus aliud exemplum, quo intellectus noster possit manuduci ad concipiendam illã admirandam claritatẽ corporum glorioſorum. Quam alterius rationis esse indicant Scripturæ alijs locis, Apocalyp. 21. vbi cœlestem beatitudinem Ioannes describit, *Ciuitas* (inquit) *illa nõ eget sole, neque luna, vt luceant in ea, nam claritas Dei illuminabit illam, & lucerna eius est agnus,* & prius dixerat, *Vidi ciuitatem sanctã habẽtem claritatem Dei.* Solet enim Scriptura, quãdo excellentiã alicuius rei explicare vult, *Dei* cognomine insignire, vt *paradisus Dei, cedri Dei, montes Dei.* Sic ergo Ioannes, vt significet claritatem illam esse alterius ordinis, & excellẽtiæ, vocat *claritatem Dei.* Vnde

Universidad de Deusto
Biblioteca

de Pau.ad Philip. 3. *Philip.3.* *Reformabit* (inquit) *corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ*, non claritatis solis: sed alterius excellentioris claritatis, quæ propria est corporis Christi, & ab illo tanquam á primo fonte, & exemplari ad alia corpora beatorum manat. Deinde illa claritas habet principium, & radicem alterius ordinis, nempè supernaturalè gloriam animæ, ergo & ipsa esse debet supernaturalis. Nam si anima dotibus supernaturalibus perficitur, cur non etiam, & corpus? Præsertim cùm aliæ tres dotes corporis supernaturales sint. Denique non repugnat intelligere claritatem corporalem in specie sua nobiliorē claritate solis: cur ergo negabimus Deū illam dedisse corporibus beatorū, cū hoc totū perfectioni illius beatitudinis sit cōsentaneum.

Claritas corporis glorioſi corporis oculis nū videri naturaliter poſſit.

An verò illa claritas gloriæ naturaliter possit oculis corporis videri, alio loco disputandū est. Mihi tamen videtur illam non esse extra latitudinē obiecti visibilis, quam quam corruptibilis oculus propter imbecillitatem non possit fortasse in illā intendere, vt ideò verisimile sit (quod Durandus etiam supra notauit) confortatos fuisse discipulorū oculos, vt possent eam claritatem intueri. Nam quòd eam oculis corporis viderint, certissimū est, vt notauit Aug. libr. cont. Adimant. Manich. c. 28. De quo legi pōst D. Tho. in. 4. d. 44. q. 1. art. 4. quæst. 2. & quæ dicemꝰ in materia de resurrectione.

Dubium 2.

Alterum dubium est, vtrùm hæc claritas transfigurationis fuerit tantùm in superficie corporis Christi, an etiam in intimis partibus corporis: sicut erat in nube, & videtur etiam fuisse in vestibus, quia *diuinæ lucis communicatione tondecoratæ fuerunt*, vt Damasc. loquitur: insinuans id, quod cum Caietano suprà dicebamus, corpus ipsum fulgore suo illuminasse vestes: non potuissent autem vestes illuminari à corpore ita, vt in externa superficie candidæ apparerent, ac lucidæ, nisi lux totam substantiam vestium penetraret, ac si esset Chrystallus, vel aliud simile corpus. Nam si sola superficies vltima illustraretur, sola interior superficies, quæ erat carni coniuncta fuisset illuminata: exterius autem non appareret lux: sed potius contegeretur, si ergo lux vestes omnino penetrauit, multo magis totum Christi corpus. Deinde hæc claritas dicitur manasse ab anima beata: ergo sicut anima beata totum corpus intimè informat, ita vi-

Damaſc. Caiet.

A detur proportionatū, ac debitum illi esse, vt totum illud reddat fulgens, ac lucidum, atque ita videntur sentire Theologi de corporibus beatorum: sicut ignitus carbo totus fulget non solum in extima superficie, sed intus, quia intus habet conceptum lumen, qui per poros foras radios effundit, vel sicut sol non solum in vltima superficie: sed intimè in tota sua substantia lucidus est, ergo idem dicendū est de corpore Christi. Quod sicut sol fulsisse dicitur, & in gloria sua apparuisse eo modo, quo à beatis conspicietur (vt Damasc. ait.) vel sicut in die Iudicij apparebit (vt inquit Hieronym.) quantum ad claritatem scilicet corporis, non verò quātum ad visionem diuinitatis, quam discipuli mortali carne circundati intueri non poterant, vt Leo Papa dicit.

Damaſc. Hieron.

Leo Papa.

Nihilominùs D. Thom. ari. 1. ad. 2. sentit claritatem illam tantum fuisse in superficie externa corporis Christi, & idem habet in. 3. d. 16. q. 2. artic. 1. ad. 3. & Durand. q. 2. num. 7. Et D. Thom. hoc colligit ex nomine transfigurationis. Nam sicut figura est in termino, seu superficie, ita color, seu claritas corporis opaci, & inde dicta est transfiguratio mutatio illa, quæ facta est in extremitate, seu superficie corporis Christi, ergo illa claritas tantum ibi fuit. Deinde non potest esse claritas tam profundi corporis, quin illud reddat transparens & visu penetrabile, quia lux est actus diaphani, vt diaphanum est: corpus autem Christi non videtur factum fuisse transparens in transfiguratione, alioqui viderent Apostoli interiores partes corporis eius: cùm tamen solum legantur vidisse faciem eius splendescere. Quo circa nec vestimenta eius facta sunt transparentia, quia sola ipsa visa sunt alba, & non per illa visa est caro Christi. Vnde sicut candor, in extrema superficie tātū videtur, ita ille cādor, seu splendor vestium. Ex his sententijs quælibet potest facile defendi: hæc tamen posterior videtur probabilior. Tum propter authoritatem D. Thom. Tum quia est magis consentanea verbis Euangelij. Tum quia ad finem, & vtilitatem huius miraculi hoc satis est, & ideò non est augendum miraculum sine necessitate: multo autem maius miraculū est mortale corpus totum intimè lucere, quam in sola superficie extrema claritatem quantumcūq; recipere. Quapropter licet probabile sit corpora glorio-

D. Thom.

Durand.

Respondeo.

sa futura esse lucida omnino, & trāsparentia non est necesse, vt de corpore Christi in transfiguratione hoc fateamur. Quia licet tunc assumpserit claritatem gloriæ, non tamen modo perfecto, & stabili, & ideò satis est, quòd superficie tenùs assumpserit.

Dubium. Matt. 17. Luc. 9.

Tertium dubium esse potest, an hæc claritas fuerit tantum in facie Christi. Et ratio dubitandi esse potest, quia Matt. solum dicit, *Et resplenduit facies eius sicut sol.* Luc. verò, *Et facta est species vultus eius altera*, indicant ergo solū in facie Christi fuisse claritatē illā. Deinde ad vtilitatē miraculi hoc satis est, quia sola species faciei ab Apostolis conspiciebatur. Nihilominus verisimilius est, totū corpus fuisse claritate perfusum, quia totum dicitur *transfiguratum*, seu *transformatum*. Et quia totum informabatur anima beata, & quia tota hæc illustratio poterat miraculo deseruire. Nā dum Euangelistæ dicunt splenduisse faciē eius, non excludunt reliquas corporis partes. Nam sine dubio etiam splendebant manus cum cerni oculis possent, reliquæ autem intimæ partes, quæ vestibus tegebantur, quamuis in seipsis immediatè nō viderentur, in vestibus tñ quodammodo cōspiciebātur nēpe per splendorem, qui in vestes ipsas redūdabat. Vnde Marc. nulla faciei facta mētione solum dixit, *Transfiguratus est, & vestimenta eius facta sunt splendentia*, vbi particula, & consequutionē quandam videtur significare, ac si diceret, totus ipse est transfiguratus, & noua claritate perfusus: vnde factum est, vt etiam vestimenta splenduerint, est ergo verisimile claritatē illam per totum Christi corpus fuisse diffusam. Quam sententiam expressè docuit Hier. in epist. 61. ad Pamachium aduersus errores Ioannis Ierosolymitani, dicens, *Sic & Dominus noster in monte transfiguratus est in gloria, nō vt manus, ac pedes, cæteraq; membra perderet, & subitò in rotunditate, vel solis, vel sphęræ volueretur: sed eadē mēbra solis fulgore rutilantia Apostolorum oculos præstringerent: Vnde & vestimenta eius mutata sunt in cādorē, non in aerem, ne fortè & vestes eius asperas, Spirituales. Et facies eius* (inquit) *fulgebat sicut sol. Vbi autem facies nominatur, existimo, quod & cætera mēbra conspecta sint.* Quod vltimū verbum sic intelligendū existimo, esse conspecta per vestimentorum splendorem, qui ex corpore radiabat. Nam, quòd vestes ipsæ factæ sint trāsparentes, & mem-

Matt.

Ruffinus.

Hieron.

A bra omnia in seipsis visa sint, nec necessarium est, nec verisimile, quamquam (si id asseratur) multo magis dicendum erit omnia illa perfusa fuisse lumine, & claritate. Sed illud priùs (vt dixi) est verisimilius. Quod etiam Augustinus significauit illis verbis, *Caro illuminata per vestimenta radiabat*, & idem sensit Lyranus Luc. 9. dicens, *vestimenta facta esse candida, vt essent conformia claritati corporis.*

Augustin. Lyran.

SECTIO II.

Vtrùm Moyses, & Elias, verè cum Christo apparuerint in eius transfiguratione.

D Thom. Gloss.

PRincipio dicendū erit de Elia, de quo minor difficultas est. D. Thom. igitur art. 3. refert Glossam super Luc. 9. dicentem Eliam verè nō apparuisse, sed Angelico ministerio simulacrum Eliæ demonstratum esse, & in solutione ad. 2. dicit illam Glosam sumptam fuisse ex libro de mirabilibus sacræ Scripturæ, Augustino falsò ascripto, ac propterea nullius esse authoritatis. Sed in illis libris de mirabilibus sacræ Scripturæ eam inuenire non potui. Nam licet referri soleat ex lib. 3. cap. 13. tamē ibi nulla omnino sit mentio Eliæ, in capite autem. 10. e expressè contrarium docetur, nimirum verè ibi Eliam apparuisse. In Glosa verò ordinaria. & apud Hugonem Luc. 9. indicatur hæc sententia, & vt probabilis relinquitur, eamq; tribuit Ambrosio Hugo Cardinalis, quam apud illum non repe. rio, neque alium inuenio huius sententiæ defensorem, neque rationem, qua nitatur, qua propter, vt erronea reijcienda est.

Gloſſ. ord. Hugo Car.

Marc. 9. Mat. 17. Luc. 9.

C Dicendum itaque Eliam in propria, ac vera persona corpore, & animo viuentē ibi apparuisse. Hoc probatur ex historia Euāgelica, Marc. enim sic inquit, *Et apparuit illis Elias cum Moyse*, Matthæus verò, *Et apparuerunt Moyses, & Elias cum eo loquentes*, Lucas autem addit, *Et ecce duo viri loquebantur cum eo, erant autem Moyses, & Elias.* Quæ verba in sua proprietate, quam historia requirit, vera esse non possunt, nisi in prædicto sensu, & ideò omnes Patres ita illa intelligunt, & consentit vniuersa Ecclesia. Præterea nulla in hoc est difficultas, quia Elias corpore, & animo viuus perseuerat, vt est communis traditio Patrū, quos infra agentes de secūdo Christi aduētu commemora-

Elias verè in transfiguratione Christi apparuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

morabimus, nunc duos tantum testes proferamus. Alter est Augu. lib. 1. de peccator. meritis cap. 3. dicens, *Neque enim Enoch, & Elias per tam longam ætatem senectute marcuerunt, neq; tam ẽ credo eos iam in illam spiritualem qualitatem corporum commutatos, qualis in resurrectione promittitur, quæ in domino prima præcessit, nisi quia isti forte ße, neque ys cibis egẽt, qui sui consumptione resistunt.* Alter est, Tertull. libr. de anima. cap. 35. *Elias* (inquit) *nõ ex decissione vitæ, sed ex translatione vacuus est, neque corpori restituẽdus, de quo non est exemptus, sed mũdo reddẽdus, de quo est trãslatus, non ex postliminio vitæ, sed ex supplemento prophetiæ.* Cũ ergo Elias nõ esset ex mortuis reuocandus, sed ex alio loco, in quo viuit in montem Thabor transferẽdus, quod facili negotio fieri poterat, non est, quod ambigamus ita factum esse. cum Scriptura dicat ibi Eliam apparuisse, & cum Christo loquutum esse. Vnde merito Epipha. hæres. 64. ex Proclo, & Methodio hæc verba refert, & approbat. *Nihil Dominus mentitus est, quare non spectrum aut visũ ostẽdit discipulis in monte, eliã, & Moysẽ, quo ipsos deciperet, sed id quod erant extra falsitatem.* Statim vero occurrebat quæstio, ex quo loco adductus sit, D. Thom. enim hic solum dicit allatum esse non de cœlo empyreo, sed de aliquo eminenti loco quo fuerat curru igneo raptus, sed quæstionem hanc in prædictum locum reijciamus, vbi de Elia ex professo disputabimus.

Aug. Tertullia. Epiphan. Procl. Method. Augus. Hug. Car. Chrysost. Dubium.

Secundo ex dictis licet colligere veram Moysis animam alicui corpori coniunctam præsentem mysterio affuisse. Hoc enim, vt minimum probant verba Scripturæ, & communis omnium Patrum cõsensus, vt statim videbimus. Vnde Augu. libr. de cura pro mortuis agẽda, cap. 15. vbi probat animas mortuorum interdum apparere, cum induxisset. Samuelis exemplum, quod in dubium reuocari poterat, subdit. *Quid de Moyse dicturi sumus qui & in Deuter. mortuus, & in Euãgelio cũ Elia, qui mortuus nõ est, legitur apparuisse viuentibus;* Vbi aperte sentit hoc nõ posse in dubium reuocari. Qua propter quod Hugo Cardinalis Luc. 9. ex Chrysost. refert, nullam animam ex inferno exiuisse donec Christus illuc descendit, intelligendum est de exitu ad statum gloriæ, quamuis ipse Hugo non recte in hoc sentiat, sicut de Elia dictum est.

Controuersia autem est, in quo corpore Moysis apparuerit, & quomodo illi fuerit anima coniuncta. Quam vt explicemus supponendum est, ante illud mysterium animam Moysis mansisse à corpore separatam, & in sinu Abrahæ cum alijs Patribus quieuisse. Quod præmitto ad excludendas duas falsas opiniones: Prior est quorundam, qui dixerunt Moysem nondum esse mortuum, sed cum Elia, vsque ad iudicij diem reseruari, vt ijdem sint testes iudicij, qui fuerunt transfigurationis. Ita sentit Hilarius can. 20. in Matth. Amb. etiam libr. 1. de Cain, & Abel cap. 2. sentit Moysem non fuisse mortuum, & ideo dicit. *Nemo scit sepulturam Moysi, quia vitam eius omnes nouerunt.* Idem insinuat Hieron. exponens verba illa Amos. 9. *Qui ædificat in cœlo ascensionem suam, Ascendit* (inquit) *Dominus in cœlo cum Henoch, ascendit cum Elia, ascendit tũ Moyse, cuius sepultura locus quia in cœlum ascenderat, in terra non potuit inuenirj,* & Grego. Nisen. libr. de vita Moysis sub finem sic de illo scribit. *Virtuosa vitæ huius sæculi finem affert verbo Dei cõsummatũ, finẽ dico viuũ, sui nõ succedat sepultura cui nõ addatur tumulus, cui nullã oculis caliginẽ, nullã faciei corruptionẽ inducat.* Et ex recentioribus tenuit hanc sententiam Catharin. Gen. 1. & 2. Ioannes Arboreus, libr. 11. Theosophiæ. cap. 11. Qui autores nituntur quibusdam coniecturis, quas amitto, quia nihil habent difficultatis. Præsertim cũ de morte Moysis expressa habeamus sacræ Scripturæ testimonia. Deu. 34. sic dicitur *Ascendit Moyses super montẽ Nebo: mortuusq; est ibi Moysis seruus Domini in terra Moab iubente Domino.* Quæ Vulgata versio tollit ambigitatem, quam habet versio Septuaginta interpretum, & Ambrosium decepit. Illi enim legũt, *Mortuus est ibi iuxta verbum Domini,* ex quo Ambros. colligit, illam non fuisse veram mortem, nã verbum Domini non occidit, sed viuificat. Quæ leuis est coniectura, nam verbum Dei interdum occidit. Verbum ergo illud nullum aliud fuit, nisi illud, quod capit. 32. Dominus dixerat Moysi, *Ascende in montem Nebo: & morere in monte.* Quod esse intelligendum de vera morte, tam expresse ibi explicatur, vt non videatur, quomodo potuerit in dubium reuocari. Additur enim, *Quem conscendens iungeris populis tuis, sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor, & appositus populis suis.* Quid clarius? Rursus additur,

Catharin. Iansen. Hilarius Ambros. Hieron. Ambros. Deuter. 32. Moyses mortuus iubente Domino. Deuter. 34.

Quia

Sepulcrum Moysi occultum quare.

Quia præuaricati estis cõtra me in medio filiorũ Israel. Vbi illa præmatura mors dicitur esse pœna illius culpæ. Denique post mortem dicitur traditus sepulturæ, vnde quod sepulcrum eius occultum dicatur, tantũ abest vt inde conijciendum sit fuisse mortis expertem, vt potius mortem eius manifeste confirmat. Vnde Epiphan. lib. 1. Hæres. 9. scribit corpus Moysis fuisse ab Angelis sepultum, quod in honorem tanti viri factũ esse dicit Oecumen. super epistolam Iudæ ex Philone lib. de vita Moysis, & latè tractat Abulens. Deuter. 3. 4. q. 3. & sequentibus. Chry. vero hom. 1. in Matt. dicit factum id esse, ne Hebræi corpus eius adorarẽt. Denique Iosephus lib. 4. antiquitatum in fine, dicit consulto Mosem in sacris voluminibus scripsisse se mortuum, ne Iudæi propter excellentẽ eius virtutẽ à Deo raptum prædicarent.

Epiphani. Philo. Abulens. Chrysost. Iudæi. Rabbi Samuel. D. Thom. Abulens.

Posterior sententia (quam etiam omnino falsam esse supponimus) dicit Moysem quidem mortuum esse: statim tamen surrexisse, ac propterea sepulcrum eius agnouisse neminem. Ita tradidit Rabbi Samuel lib. de aduentu Messiæ. cap. 13. Sed hæc sententia erronea est, & sine vllo fundamento, & contra omnium Patrum consensum, vt videbimus statim, & latius infra agentes de descensu Christi ad inferos.

Cum igitur animus Mosis tunc esset à corpore separatus de corpore in quo apparuit in transfiguratione, duplex est opinio. Prima apparuisse in corpore aerea, quod non informabat: sed solum vt motor illi coniugebatur, ad eum modum, quo Angeli solent assumere corpora. Hæc est opinio D. Th. hic ar. 3. ad. 2. quem Lyranus sequitur Matth. 17. Abulen. q. 54. &. 55. ibi. Ratio solum est, quia ad illam apparitionem id satis erat, neque oportebat tantum miraculum fieri, cum statim esset corpus relicturus.

Moyses in proprio suo corpore in transfiguratione apparuit. Hieron. Augus. Damasc.

Secunda sentẽtia est, Moysem in suo vero corpore per veram Resurrectionem, & proptiam animæ informationem apparuisse: Ita docet Hieromym. cap. 17. Matt. illis verbis. *Moyse ab inferis resurgente.* Idem expresse Augus. dicto lib. 3. de mirab. sacræ Scripturæ cap. 10. vbi in terminis quæstionem tractat, & vtramque opinionem referens, hanc eligit, & eandem indicat Damascen. dicta orat. dicens. *In hoc monte mortuorũ resurrectionis fides astruitur, ac mortuorum, ac viuorum Dominus esse declaratur, vt qui scilicet ex mortuis Moysem assumpserit, viuum autem Eliam testem adhibuerit,* & hanc opinionem amplexus est Sotus in. 4. d. 43. q. 2. ar. 1. ad. 2. Et licet prima sit probabilis hæc mihi magis probatur. Primò, quia hoc modo syncerior est veritas Scripturæ. Dicit enim aparuisse Moysem, non esset autem Moses in omni proprietate, nisi corpore constaret. Secundò, quia ibi apparuerunt Moses, & Elias, vt essent testes gloriæ Christi, qua propter non ficte, sed vere apparere debuerunt, ergo eadem ratione debuit adesse Moses in corpore proprio, quia adhibitus est, vt esset testis oculatus qui proprijs sẽsibus gloriam Domini cõspiceret, quod esse non poterat, nisi in proprio corpore. Tertiò, quia (vt est probabilior opinio) anima separata vi sua naturali non potest assumere corpus, neque monere illud, ergo vt anima Moysis assumeret aereũ corpus, & per illud loqueretur, oportebat vim ei supernaturalem, & miraculosam imprimi: ergo, si oportet, vt fateamur aliquod super naturale opus, melius est proprij corporis assumptionem, ac temporaneam resurrectionem fateri, cum & æque facile à Deo fieri potuerit, illaque posita scripturæ verba, ac totum mysterium proprius, ac verius intelligantur. Quin etiam consonum huic sententiæ est, quod aliqui ex antiquis Patribus docent in transfiguratione expleuisse Deum quod Moysi promiserat Exod. 33. Vbi Moysi petenti à Deo, *Ostende mihi gloriam tuam.* Dominus respondit, *cum transibit gloria mea, videbis posteriora mea,* vt exponit Tertulian. libr. 4. cont. Marcionem. c. 22. & lib. cõtra Praxeã. capit. 14. quibus locis dicit etiam in hoc monte expletum esse illud Num. 12. *Os ad os loquar ad eum in specie, non in ænigmate,* id est, *in specie hominis, quam erat gestaturus.* Eandem expositionem latè tradidit Irenæus, lib. 4. contra hæres. cap. 37. & Cyril. Ierosolym. cat. 10. & Ori. hom. 12. in Exodũ, quî omnes Patres sentiunt Moysem non tantum visione intellectuali, sed etiam corporali vidisse gloriam Christi, & similiter, esse cum eo locutum, sentiunt ergo in proprio corpore viuum apparuisse.

Exod. 33. Tertul. Irenæ. Cyr. Iero. Ori.

Dubium. 2.

Sed duo hinc oriuntur breuia dubia. Primum est, an corpora Moysi, & Eliæ apparuerint etiam splendentia, & gloriæ claritate rutilantia. Et ratio dubij esse potest, quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia Lucas inquit, *Erant autem Moyses, & Elias visi in maiestate*, quod alij vertunt, *visi ing loria, iuxta proprietatē vocis Græcæ δοξῆ*. A

Tertul. Vnde Tertullian. libr. contra Marc. cap.22.dicit Moysem,& Eliam visos esse *In consortio claritatis, quod dignationis, &*

Orig. *gratiæ exemplum est.* Et Origines. homil. 12.in Exod. *Apparuerunt* (ait) *Moyses, & Elias in gloria, hic non refertur, quia glorificatus est vultus eius*, scilicet Moïs, *sed quia totus apparuerit in gloria*, & infra, *necessariò gaiisus est, quia tam non solū vultu glorificatus descendit de monte, sed totus glorificatus ascendit in montem.* Quin Damasc. dicta orat. de

Damas. transfiguratione, eandem sententiam indicans, rationem adhibet dicens, *Oportebat siquidem ipsis* (idest, discipulis) *conseruorum suorum, ac Dei famulorum gloria, animiq; fiducia cōspecta, Domini benignitatē, atq; indulgētiā admirari, atque zelū inde maiorē cōcipere,* B

Epiphan. *& ad suscipienda certamina cōfirmari,* & eādē sententiam indicat Epiphan. hære.42. dum inquit Christum duxisse secum in propria sua gloria Moysem,& Eliam, & ostendisse discipulis, *quo ipsos cohæredes sui regni ostenderet.* In contrarium verò est. Primo, quia Euangelium de solo Christo dicit, *Resplenduit facies eius, sicut sol,* & solum illum fuisse transfiguratum, atsi Elias claritatem gloriæ accepisset, etiam ille esset transfiguratus. Deinde quia Moyses,& Elias non erant beati secundum animam, ergo non conueniebat illis: vt haberent corpora glorificata.

Respon.eo. Corpora Moysis & Eliæ nũ apparuerit cum claritate gloriosa. In hac re probabilius videtur, eos aliquo modo fuisse factos participes gloriæ, & claritatis corporis Christi (vt Lucas significat) videtur autem verisimile, habuisse illam clariratem ex consortio, & redundancia corporis Christi, quod videtur sig- C

Tertull. nificasse Tertull. supra loquens de Moyse, dum ait *steteriſſe eum Christo os ad os, & facit*

Exod. 34. *ad faciam, & in gloria ipsius nedum in conspectu De qua* (inquit) *gloria non aliter illustratus discessit à Christo, quam solebat à creatore.*

Dubium. 2. Tertul. Alterum dubium est. Quomodo cognouerit Petrus Mosem, & Eliam. Hoc tetigit Tertull. supra, & primum dicit, non potuisse eos cognoscere per imagines eorum, quia imaginum vsus erat Hebræis prohibitus. Sed hæc ratio rem incertam assumit vt latè in priori tomo dixi disput. 54. sectio. 1. & 2. est tamen ratio verisimilis,

Resp. Quamuis Moyses & Elias visi fuerint ex claritate gloriæ, non tamen ex claritate corporis Christi.

Quia (quantum ex historijs colligitur) imagines apud Hebræos non erant in vsu. Deinde docet Petrus eos cognouisse, *in spiritu*, id est interno instinctu, & reuelatione, & est hoc verisimile. Quia cum illi apparerent vt testes maiestatis, & gloriæ Christi, oportebat eos ab Apostolis cognosci. Tertio verò non est improbabile eos fuisse cognitos ex colloquio cum Christo, vel quia interdum sunt ab illo proprijs nominibus appellati, vel quia talem sermonem ipsi habuerunt de passione Christi. vt ex illo agnosci potuerint, vt notauit, & latiùs explicuit Ianſen. cap.67. concordiæ. *Ianſen.*

SECTIO III.

Quibus circunstantijs, quo dè ordine facta sit transfiguratio.

IN hac sectione breuiter comprehendam pauca quædam, quæ ad completam huius mysterij explicationem videtur necessaria. Primum igitur de tēpore, in quo Christus transfiguratus est, scilicet quo mense, die, aut anno, nihil ferè inuenio ab authoribus scriptum. Illud solem ex serie Euangelicæ historiæ verisimilius colligitur, Christum post mortem Ioannis, cùm iā trigesimum tertium ætatis annum ageret nec multum à passione abesset, quam paulò antea (Matth. 16.) vt iam imminentem, discipulis nuntiauerat, transfiguratum esse. Ita sentiunt Ammon. Alex. an. in harmonia Euangelica. Ianſenius in concordia, & Baronius in annalibus. In verbis autem Euāgeliorum notari solet quædam diuersitas. Nam Matt. Marc. & Lucas numerant diē transfigurationis ab eo die, in quo Christus sermonem habuerant cum discipulis, eosque ad crucem ferendam hortatus fuerat, concludens sermonem illis verbis *sunt de hic stantibus, qui non gustabunt mortē, donec videant filium hominis*, &c. & Matt. & Mar. dicunt trāsfiguratum esse, *post dies sex* Lucas vero *ferè post dies octo*, Sed hanc varietatem facilè Patres conciliant, quia Matt. & Mar. omiserunt dies extremos, quos Lucas numerauit. Ita Aug. de consensu Euanlistarum cap. 56. & omnes expositores, & Epipha. lib. 2. hæres. 66. in fine, ac Damascen. in prædicta oratione. Qui addit Euangelistas vtroque modo numerasse

Transfiguratio tribus mensibus ante passionem Christi.

Matt. 16.

Ianſen.

Baron.

propter varia mysteria, quæ in vtroque numero indicātur, vt latius ipse prosequitur.

Secundò de loco. Primùm euangelistæ dicunt, Christū transfiguratum esse in mōte. Cuius rei sancti Patres varias rationes morales, & mysticas afferunt. Illæ nobis sufficiant, quas paucis verbis cōplexi sunt Damasc. dict. orat. & Euthy. super Matth. *Subduxit illos in montem excelsum, Scorsim, vt à nullo alio cōspici posset, nihil enim faciebat ad gloriam, sed omnia ad vtilitatem* Præterea, vt discamus oportere à terrena subleuari humilitate eum, qui diuina contemplatione dignus habendus est. Item vt ostenderet tātum perfectis in charitate fore manifestādum. Denique quoniam solitudo mater est orationis. Addit Tertull. lib. 4. contra Mar. c. 22. *In montem secedit, nam & pristinum populum apud montē, & visione, & voce sua Creator initiarat: oportebat in eo suggestu cōsignari nouum testamentum, in quo conscriptum vetus fuerat, sub eodē etiam ambitu nubis, quam nemo dubitauit de aere creatoris conglobatā. Nec nunc muta nubes fuit, sed vox solita de cælo, & Patris nouum testimonium super filium, de quo in Psal. 2. Filius meus est tu, ego hodiè genui te, & in Isaia, quis Deū metuens audi vocem filij eius?* Addunt præterea expositores euangelistorum, ex historia vel traditione recepta, illum fuisse montem Thabor, quem multi censent esse illum montem, in quem (vt dicitur Matth. 28.) discipuli iussu Domini congregati sunt vt ipsum iam viuentem, & à mortuis suscitatum, priusquām in cœlum ascenderet, conspicerent. Qui propterea in magna veneratione à Christianis est habitus, vt ex Hieron. colligitur in Epitaphio Paulæ, vbi refert eam solitam esse montem illum, religionis ergò, conscendere, & ex Beda de locis sanctis cap. 17. qui refert ibi fuisse tres ecclesias ædificatas in memoriā huius mysterij. Denique Damascen. suprà dicta orat. intelligit tunc impletum esse illud Psal. 88. *Thabor, & Hermon in nomine tuo exultabunt. Nam Hermon* (inquit) *prius exultauit, quādo paterno testimonio Christo ad baptismum profectò filij nomen tributum est, nunc verò exultat, ac lætitia perfunditur Thabor, dicimus, ac sanctus ille mons non minus gloriā, quām altitudine sublimis.* & cætera, quæ ibidem eleganter prosequitur.

Tertiò circa ordinem ex Matth. & Mar. colligitur, primò Christum fuisse transfiguratum, deinde apparuisse ei Moysem, &

Lucas usus figurationis Christi. Damasc. Euthym.

Transfiguratio in monte Christus volens. Tertull. Lib. 4.

Psal. 2. Isaiæ 42.

Matth. 28.

Hieron.

Beda.

Damasc. Psal. 88.

Vide tertiam partem de transfiguratione Christi.

A Eliam, postea dixisse Petrum, *Bonum est nos hic esse*, & statim factam esse nubem, quæ omnes illos complexa est, ac tunc auditam vocem, *Hic est filius meus dilectus*, qua territi discipuli ceciderunt in terram, posteaq; à Christo confortati, leuantes oculos *neminem viderunt nisi solum Iesum.* Ex Luca verò addendum est, antequam Christus transfiguraretur, orasse, & interim discipulos somno grauatos dormitasse, eisq; dormientibus Christū trāsfiguratum esse, eiq; Moysem, & Eliam apparuisse, & postea Apostolos excitatos è somno vidisse gloriam Christi, & qui cum eo adstabant. Subdit autem Lucas Petrum non esse locutum donec Elias, & Moyses iā à Christo discedebant. Quod nonnullam difficultatem habet, quam tetigit Aug. lib. 2. de consensu Euāgelist. c. 56. *Dubium.* *Augustin.* quia alij Euangelistæ significant multo antea Petrū loquutum, quàm Moyses & Elias cum Christo loquerentur. Dicendum verò est Petrum non esse loquutum donec Moyses, & Elias colloquium cū Christo finierūt & signum aliquod discedendi præbuerūt. Hinc enim Petrus motus videtur ad ea verba proferenda, quasi dolēs, quod gaudium illud tam breui tempore duraret. Addunt denique Euangelistæ præcepisse Christum discipulis, ne quidquam de ijs, quæ viderāt, loquerentur. Cuius rei causas adducit hic D. Thom. art. 3. ad. 4. ex Hieron. quibus addi potest alia ex Damasc. supra, quæ mihi valdè placet, hoc fecisse Christum, ne aliorum discipulorū pectora mæstitia perfunderentur. Adde etiam, ne inuidiæ stimulis concitarentur, & præsertim (ait Damasc.) C *ne proditorem inuidiæ rabies in furorem ageret.* *Responsio.* *D. Thom. Hieron. Damasc.*

QVAESTIO XLVI.

De passione Christi, in duodecim articulos diuisa.

De qua Doctores in 3. d. 15. vsque ad d. 20.

CONsequenter considerādū est de his, quæ pertinent ad exitum Christi de mundo. Et primo de passione eius: secundo de morte: tertio de sepultura: quarto de descensu ad inferos. ¶ Circa passionem occurrit triplex consideratio: prima de ipsa passione: secunda de

Universidad de Deusto
Biblioteca

causa efficiente passionis: tertia de fructu passionis. A

¶Circa primum quærẽtur duodecim. ¶Primò, vtrùm necesse fuerit Christum pati pro liberatione hominum. ¶Secundò, vtrùm fuerit alius modus possibilis liberationis humanæ. ¶Tertiò, vtrùm ille modus fuerit conueniẽtior. ¶Quartò, vtrũ fuerit conueniens quod in cruce pateretur. ¶Quintò, de generalitate passionis eius. ¶Sextò, vtrũ dolor, quem in passione sustinuit, fuerit maximus. ¶Septimò, vtrũ tota anima eius pateretur. ¶Octauò, vtrũ passio eius impediuerit gaudiũ fruitionis. ¶Nonò, de tẽpore passionis. ¶Decimò, de loco. ¶Vndecimò, vtrũ conueniẽs fuerit, ipsum cũ latronibus crucifigi. ¶Duodecimò, vtrũ passio ipsius Christi sit diuinitate attribuenda. B

QVoniam præcipua mysteria â Christo in vltima cœna peracta, in sequẽti tomo in materia de Eucharistia explicanda sunt, ideò eis prætermissis incipit D. Thom. agere de passione. In quo tractatu multa repetit quæ de Incarnatione, & actionibus Christi in genere dicta sunt, & ideò vt breuitati consulamus, ea semper omittemus, & loca designabimus in quibus in priori tomo tractata fuerint.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm fuerit necessarium Christum pati pro liberatione humani generis.

246 2. dist. 20. artic. 1. q. 3. & art. 4. q. 1. Et op. 2. cap. 7.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd non fuerit necessarium Christum pati pro humani generis liberatione. Humanum enim genus liberari non poterat nisi à Deo: secundũ illud Isai. 45. Nunquid non ego Dominus, & non est vltrà Deus absque me? Deus iustus, & saluans non est præter me. In Deum autem non cadit aliqua necessitas: quia hoc repugnaret omnipotentiæ ipsius. Ergò non fuit necessarium Christum pati. ¶2. Præterea, Necessarium voluntario opponitur. Sed Christus propria voluntate est passus: dicitur enim Isai. 53. Oblatus est, quia ipse voluit, non ergo necessarium fuit eũ pati. ¶3. Præterea, Sicut in Psal. 24. dicitur. Vniuersæ viæ Domini misericordia, & veritas. Sed non videtur necessariũ, quòd pateretur ex parte misericordiæ diuinæ: quæ sicut gratis dona tribuit, ita videtur, quòd gratis debita relaxet absque satisfactione, neque etiam ex parte diuinæ iustitiæ, secũdũ quã homo æternã damnationẽ meruerat. Ergò videtur, nõ fuisse necessariũ quod Christus pro liberatione hominũ pateretur. ¶4. Præterea, Angelica natura est excellẽtior, quã humana, vt patet per Diony. 4. c. de di. no. Sed pro reparatione angelicæ naturæ, quæ peccauerat, Christus non est passus. Ergo videtur, quod nec etiam fuerit necessariũ eũ pati pro salute humani generis. B

¶Sed contra est, quod dicitur Ioan. 3. Sicut Moyses exaltauit serpentẽ in deserto: sic oportet exaltari Filiũ hominis, vt omnis qui credit in eũ, non pereat, sed habeat vitã æternã. Quod quidẽ de exaltatione in cruce intelligitur, C ergo videtur, quod Christũ oportuerit pati. ¶Respõdeo dicẽdum, quod (sicut Philosophus docet in quinto Meta.) necessariũ multipliciter dicitur. Vno modo quod secũdum sui naturã impossibile est aliter se habere: & sic manifestũ est, quod nõ fuit necessariũ Christũ pati, neq; ex parte Dei, neque ex parte hominis. Alio modo dicitur aliquid necessariũ ex aliquo exteriori. Quod quidẽ si sit causa efficiẽs vel mouẽs, facit necessitatẽ coactionis: vtpote cũ aliquis nõ potest ire propter violentiã detinẽtis ipsum. Si verò illud exterius

rius, quod necessitatẽ inducit, sit finis, A dicetur aliquid necessarium ex suppositione finis, quãdo scilicet finis aliquis, aut nullo modo potest esse, aut non potest esse cõuenienter, nisi tali fine præsuppositio. Non ergò fuit necessarium Christum pati necessitate coactionis, neque ex parte Dei, qui Christum diffiniuit pati, neq; etiam ex parte ipsius Christi, qui voluntariè passus est. Fuit autẽ necessarium necessitatis finis: qui quidẽ potest tripliciter intelligi. Primò quidẽ ex parte nostra, qui per eius passionem liberati sumus: secundum illud Ioan. 3. Oportet exaltari Filium B hominis, vt omnis, qui credit in eũ nõ pereat sed habeat vitam æternam. Secundò, ex parte ipsius Christi, qui per humilitatẽ passionis meruit gloriam exaltationis. Et ad hoc pertinet quod dicitur Lucę vltı. Nõne oportuit Christũ pati & sic intrare in gloriam suam. Tertiò, ex parte Dei, cuius diffinitionẽ circa passionẽ Christi prænuntiatam in scripturis, & præfiguratam in obseruãtia veteris Testamẽti oportebat impleri. Et hoc est quod dicitur Luc. 22. Filius hominis, secundũ quod definitũ est, vadit. Et Luc. vlt. Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cũ adhuc es- C sem vobiscũ, quoniã necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me. Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis.

¶Ad primum ergò dicendũ, quòd ratio illa procedi de necessitate coactionis ex parte Dei. ¶Ad secũdũ dicẽdũ, quod ratio illa procedit de necessitate coactionis ex parte hominis Christi.

¶Ad tertiũ dicẽdũ, quod hominem liberari per passionẽ Christi, cõueniens fuit, & misericordiæ, & iniustitiæ eius. Iustitiæ quidẽ: quia per passionẽ suam Christ⁹ satisfecit pro peccato humani generis: & ita homo per iustitiã Christi liberatus est. Misericordiæ verò, quia cũ homo per se satisfacere nõ posset pro peccato totius humanæ naturę (vt suprà habitũ est) Deus ei satisfactorẽ dedit filiũ suũ, secũdũ illud Rom. 3. Iustificati gratis per gratiã ipsius, per redẽptionem, quæ est in Christo Iesu, quẽ proposuit Deus propitiatorẽ per fidẽ in sanguine ipsius. Et hoc fuit abũdantioris misericordiæ, quã si peccata absque satisfactione dimisisset. Vndè dicitur Ephes. 2. Deus, qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatẽ, qua dilexit nos, cũ essemus mortui q. 1. art. 2. peccatis, conuiuificauit nos in Christo.

¶Ad quartum dicẽdum, quod peccatum Angeli nõ fuit remediabile sicut peccatum hominis, vt ex supradictis P. p. q. 64. art. 2. in prima parte patet.

COMMENTARIVS.

TExtus D. Thomæ est perspicuus, si aduertamus, eum nõ loqui de necessitate simpliciter, neque ad melius esse, vel ex suppositione, sed abstracte, ac precisè, nam in sequentibus explicat modum huius necessitatis. Tres verò quæstiones hic attigit D. Tho. Prima, an Christus liberè, vel necessariò se se morti obtulerit, quã priori tomo dis. 37. latè disputauimus. Secũda, an eius passio fuerit necessaria ad reparationem generis humani. Tertia, in fol. ad. 3. cur Deus hominem lapsum reparauerit, & nõ Angelum, quas eodem tomo dis. 4. sectione. 1. & 2. & 4. tractauimus, vbi etiam diximus, cur magis dicatur nos redemisse Christus per passionem, & mortem, quàm per alia opera vitæ suæ.

ARTICVLVS II.

Vtrùm fuerit possibilis alius modus liberationis humanæ, quàm per passionem Christi.

247 3. dist 20. art 4. q. 1. Et opus. 1. cap. 7.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod non fuerit, possibilis alius mod⁹ liberationis humanæ, quã per passionem Christi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dicit enim Domin⁹ Ioan.duodecimo. A Nisi granum frumenti, cadens in terram, mortuum fuerit ipsum, solũ manet si autem mortuum fuerit multum fructum affert, vbi dicit August. quod seipsum granum dicebat. Nisi ergo mortem passus esset, aliter fructum nostræ liberationis non fecisset.

Tract.51. in Ioann. circa med. tom.9.

¶ 2. Præterea, Matth. 26. Dominus dicit ad Patrem, Pater mi, si nõ potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat volũtas tua. Loquitur autem ibi de calice passionis, ergo passio Christi præterire non poterat. Vnde & Hilar. dicit: ideo calix transire non potest, nisi illum bibat, quia reparari, nisi ex eius passione non possumus.

Canon. 31. in Matth nõ multum remote á fine.

¶ 3. Præterea Iustitia Dei exigebat, vt homo à peccato liberaretur, Christo per passionem satisfaciente. Sed Christus suam iustitiam non potest præterire: dicitur enim. 2. ad Timoth. Si nõ credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum nõ potest. Seipsum autem negaret, si iustitiam suam negaret, cum ipse sit iustitia, ergo videtur, quod non fuerit possibile alio modo hominem liberari, quàm per passionem Christi.

¶ 4. Præterea, Fidei non potest subesse falsum. Sed antiqui Patres crediderũt Christũ passurum, ergo videtur, quod non potuerit esse, quin Christus pateretur. ¶ Sed contra est, quod August. dicit. 13. de Trin. Istum modum, quo nos per mediatorem Dei, & hominũ, hominem Christum Iesum, Deus liberare dignatur, asserimus bonum, & diuinæ congruum dignitati: verum etiã ostendamus, non alium modum possibilem Deo defuisse, cuius potestati cũcta æqualiter subiacent.

libr.13.c.10. circa princ. tom.3.

¶ Respondeo dicendum, quod aliquid potest dici possibile, vel impossibile dupliciter. Vno modo simpliciter, & absolutè, alio modo ex suppositione. Simpliciter igitur absolutè loquendo, possibile fuit Deo alio modo hominẽ liberare, quàm per passionem Christi: quia non est impossibile apud Deum omne verbum, vt dicitur Luc. 1. Sed ex aliqua suppositione facta, fuit impossibile: quia enim impossibile est Dei præscientiam falli, & eius voluntatem, seu dispositionẽ cassari, suppositis præscientia, & præordinatione Dei de passione Christi, non erat simul possibile Christum non pati, vel hominẽ alio modo, quàm per eius passionem liberari. Et est eadẽ ratio de omnibus his, quæ sunt præscita, & præordinata á Deo, vt in prima parte habitum est. B

Fundam. artic.

¶ Ad primum ergo dicẽdũ, quod Dominus ibi loquitur suppositis præscientia, & præordinatione Dei secundum quam erat ordinatum, vt fructus humanæ salutis nõ sequeretur, nisi Christo patiente. Et similiter intelligendũ est, quod secundo obijcitur. Si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, scilicet propter hoc, quod tu ita disposuisti, vndè subdit. Fiat voluntas tua. ¶ Ad tertium dicẽdum, quod hæc etiã iustitia dependet ex voluntate diuina, ab humano genere satisfactionem exigẽte pro peccato, nã si voluisset absq; omni satisfactione hominem à peccato liberare, contra iustitia non fecisset. Ciuilis enim Iudex nõ potest salua iustitia culpam sine pœna dimittere, qui habet punire culpam in alium cõmissam: puta, vel in alium hominẽ, vel in totam rempublicam, siue in superiorẽ principem. Sed Deus non habet aliquẽ superiorem, sed ipse est supremum, & cõmune bonũ totius vniuersi. Et ideo si dimittat peccatũ, quod habet rationẽ culpę ex eo quod contra ipsum cõmittitur, nulli facit iniuriã: sicut quicunque homo remittit offensam in se cõmissam absque satisfactione, miseri C corditer,

corditer, & non iniustè agit. Et ideò Da A uid misericordiam petens, dicebat. Tibi soli peccaui: quasi dicat, potest sine iniustitia mihi dimittere. ¶ Ad quartũ dicendum, quod fides humana, & etiã Scripturæ Diuinæ, quibus fides instruitur, innituntur præscientiæ, & præordinationi Diuinæ. Et ideo eadem ratio est de necessitate, quæ prouenit ex suppositione eorum, & de necessitate quę prouenit ex præscientia, & voluntate Diuina.

Huic art. nihil addendum occurrit, sed videnda sunt dicta in citatis locis.

ARTICVLVS III.

Vtrùm fuerit aliquis modus conuenientior ad liberationem humani generis, quàm per passionem Christi. B

148 3.dist. 18. art. 6.q.3. ver. Ad dist. 20. art. 4.q. 2. Et quod 1. art. 1.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd alius modus conuenientior fuisset liberationis humanæ, quã per passionẽ Christi. Natura enim in sua operatione imitatur opus diuinum, vt pote à Deo mota, & regulata. Sed natura non facit per duo, quod per vnum potest facere. Cur ergó Deus potuerit hominem liberare sola propria voluntate, non videtur conueniens fuisse, quòd ad liberationem humani generis Christi passio adderetur.

¶ 2. Præterea, Ea, quæ fiũt per naturã, cõuenientius fiunt, quam ea quæ fiunt per violentiam: quia violẽtia est quædam excisio, seu casus ab eo, quod est secundum naturã: vt dicitur in libro. 2. de cœlo. Sed passio Christi mortẽ violentam induxit, ergò conuenientius fuisset, vt Christus naturali morte moriendo, hominem liberaret, quã quòd pateretur.

Ex libr. 1. text. 18. 19.

¶ 3. Præterea, conuenientissimũ videtur, quòd ille qui violenter, & iniustè detinet aliquid, per superioris potentiam spolietur, vnde Isai. 52. dicitur: Gratis venundati estis, & sine argento redimemini. Sed diabolus nullum ius in hominem habebat, quem per fraudem deceperat, & per quandam violẽtiam seruituti subiectum detinebat. Ergò videtur conuenientissimum fuisse, quod Christus diabolum per solam potẽtiam spoliaret, absq; sua passione.

¶ Sed contra est, quod August. dicit. 13. de Trin. Sanandæ nostræ miseriæ cõ- *lib.13.c.10. paulò post princ. to.3.* uenientior modus alius nõ fuit, quàm per Christi passionem.

¶ Respondeo dicendũ, quod tantò aliquis modus conuenientior est ad assequendum finem, quãtò per ipsum plura concurrunt, quæ sunt expedientia fini. Per hoc autẽ, quòd homo per Christi passionẽ est liberatus, multa cõcurrerunt ad salutem hominis pertinẽtia præter liberationem à peccato. Primo enim per hoc homo cognoscit, quãtũ Deus hominẽ diligat, & per hoc prouocatur ad eũ diligendũ, in quo perfectio humanæ salutis consistit. Vndè Apost. dicit Rom. 5. Cõmendat suam charitatem Deus in nobis, quoniam cũ inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est. Secundo, quia per hoc dedit nobis exemplum obedientiæ, humilitatis, constantiæ, iustitiæ, & cæterarũ C virtutum in passione Christi ostensarum, quę sunt necessariæ ad humanam salutem. Vndè dicitur. 1. Petr. 2. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Tertio, quia Christus per passionem suam non solũ hominem à peccato liberauit, sed etiam gratiam iustificantẽ, & gloriam beatitudinis ei promeruit, vt infrà dicetur. Quarto, quia per hoc est homini inducta maior ne- *quæst.48.* cessitas, se immunem à peccato conseruandi, qui se sanguine Christi redẽptũ cogitat à peccato: secũdũ illud primæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Corinth. 6. Empti enim estis pretio magno: glorificate, & portate Deum in corpore vestro. Quinto, quia hoc ad maiorem dignitatem hominis cessit: vt sicut homo victus fuerat, & deceptus à diabolo, ita etiam homo esset, qui diabolum vinceret: & sicut homo mortem meruit ita homo moriendo, mortem superaret: vndè dicitur primæ ad Corinthios. 15. Deo gratias, qui dedit nobis victoriã per Dominũ nostrũ Iesum Christũ. Et ideo cõueniẽtius fuit, quod per passionem Christi liberaremur, quàm per solam Dei voluntatẽ. ¶ Ad primum ergò dicẽdum, quòd natura etiam vt aliquid conuenientius faciat plura ad vnum assumit, sicut duos oculos ad videndum. Et idem patet in altis. ¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Chrysostom. dicit Christus non sui mortem, quam non habebat, cùm sit vita, sed hominum mortem venerat consumpturus. Vndè non propria morte corpus deposuit, sed ab hominibus illatam sustinuit. Sed etsi ægrotauisset corpus eius, & in conspectu omnium foueretur, incõueniens erat eũ, qui sanaret aliorum languores, habere proprium corpus affectum languoribus. Sed & si absque morte corpus alicubi seorsum deposuisset, ac deinde se offerret, non crederetur ei de resurrectione differenti. Quomodo enim pateret Christi in morte victoria, nisi coram omnibus eam patiens per incorruptionem corporis probasset extinctã? ¶ Ad tertium dicendum, quòd licet diabolus iniustè inuaserit hominem: tamẽ homo propter peccatum, iustè erat sub seruitute diaboli derelictus à Deo. Et ideo conueniens fuit, vt per iustitiam homo à seruitute diaboli liberaretur, Christo satisfaciente pro ipso per suã passionem. Fuit etiam hoc conueniens ad vincendam superbiam diaboli, qui A est desertor iustitiæ, & amator potentiæ, vt Christus diabolum vinceret, & hominem liberaret, non per solam potentiam Deitatis, sed etiam per iustitiam, & humilitatem passionis, vt Augustin. dicit. 13. de Trinitate.

Libro 13. de Trinit. cap. 17. & 18. fusius, &c.

COMMENTARIVS.

Hic etiam articulus in supradictis locis est expositus. Solùm circa rationes D. Thom. & id, quod Caietan. notat, aduertendum est, dupliciter hic fieri posse comparationem: vna est, alterius modi redemptionis quæ esset à persona creata, cum redemptione facta à persona diuina, in quo sensu quæstio hæc magis est de incarnatione ipsa, quàm de passione, quã- B quam rationes D. Thom præsertim. 1. 3. & 4. etiam in hoc sensu procedant. Potest verò fieri alia cõparatio inter hunc modum redemptionis, & alium qui esset ab eadem persona diuina, non per mortem, sed per aliud genus actionis: & hæc videtur esse propria huius loci, & de illa optimè procedunt etiam rationes D. Thom. cætera videantur locis citatis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm Christus pati debuerit in cruce.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod Christus non debuerit pati in cruce. Veritas C enim debet respondere figuræ. Sed in omni figura Christi præcesserunt omnia sacrificia veteris Testamenti, in quibus animalia gladio necabantur, & postmodum igni cremabantur. Ergò videtur, quòd Christus nõ debuerit pati in cruce, sed magis gladio, vel igne. ¶ 2. Præterea, Damascen. dicit, quod Christus nõ debuerit assumere detestabiles passiones. Sed mors crucis videtur fuisse maximè detestabilis, & ignominiosa, vndè dicitur Sapient. 2. Morte turpissima condemnemus eum. Ergò videtur, quod Christus non debuerit pati mortem crucis. ¶ 3. Præterea, De Christo dicitur, Benedictus qui venit in no- A mine Dñi, vt patet Matt. 21. Sed mors crucis erat mors maledictionis, secũdũ illud Deut. 21. Maledictus est à Deo, qui pẽdet in ligno. Ergo videtur, quod non fuerit conueniens Christum crucifigi. ¶ Sed contra est, quod dicitur Phil. 2. Factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.

¶ Respondeo dicendum, quod conuenientissimum fuit Christum pati mortem crucis. Primo quidem, propter exemplum virtutis. Dicit enim Augustin. lib. 83. quæst. Sapientia Dei hominem ad exemplum, quo rectè vi- B ueremus, suscepit. Pertinet autem ad vitam rectam, ea quæ non sunt metuenda, non metuere. Sunt autem homines, qui quamuis mortem ipsam nõ timeant, genus tamen mortis horrescunt. Vt ergo nullum genus mortis rectè viuenti homini metuendum esset, illius hominis cruce ostendẽdum fuit: nihil enim erat inter omnia genera mortis, illo genere execrabilius, & formidabilius. Secundo, quia hoc genus mortis maximè cõueniens erat satisfactioni pro peccato primi parentis, quod fuit ex eo quod contra mandatũ Dei, pomum ligni veriti sumpsit. Et ideo conueniens fuit, quod Christus ad satisfaciendũ pro illo peccato seipsum pateretur ligno affigi, quasi restituens quod Adam sustulerat: secundũ illud Psalm. 64. Quæ non rapui, tunc exsoluebam. Vndè Augustin. dicit in quodam sermone de passione. Contẽpsit Adam præceptum, accipiens ex arbore pomum: sed quicquid Adam perdidit, Christus in Cruce inuenit. Tertia ratio est, quia (vt Chrysosto- C mus dicit in serm. de passione) in excelso ligno, & non sub tecto passus est, vt etiam ipsius aeris natura mũdetur, sed & ipsa terra simile beneficiũ sen-

Ib. 83. quæst. 73. circa pr. tom. 4.

In homil. de cruce & latrone, quæ sunt de tempore. Hodierna die, non remote a princ.

tiebat, decurrentis de latere sanguinis stillatione mũdata. Et super illud Ioan. 3. Oportet exaltari filium hominis, dixit. Exaltari audiens, suspensionem intelligas in altum, vt sanctificaret aerem, qui sanctificauerat terram, ambulando in ea. Quarta ratio est: quia per hoc quod in alto moritur, ascensum nobis parat in cœlum, vt Chrysostomus dicit. Et inde est, quod ipse dicit Ioan. 12. Ego, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Quinta ratio est, quia hoc cõpetit vniuersali saluationi totius mundi. Vndè Gregorius Nissen. dicit, quod figura crucis á medio contactu in quatuor extrema partita, significat virtutem & prouidentiã eius, qui in ea pependit, vbique diffussam. Chrysost. etiã dicit, quod in cruce expansis manibus moritur, vt altera manu veterem populum, altera eos, qui ex Gentibus sunt, trahat. Sexta ratio est, quia per hoc genus mortis diuersæ virtutes designantur. Vndè Augustinus dicit in lib. de gratia vet. & noui Testament. Non fraustrà tale genus mortis elegit, vt latitudinis, & altitudinis, & longitudinis, & profunditatis, de quibus Apostolus loquitur, magister existeret. Nam la- C titudo quæ est in eo ligno quod transuersum desuper figitur, hoc ad bona opera pertinet: quia ibi extenduntur manus. Longitudo in eo quod ab ipso ligno vsque ad terram conspicuum est, ibi enim quodammodo statur, idest, persistitur & perseueratur, quod longanimitati tribuitur. Altitudo est in ea ligni parte, quæ ab illa quæ transuersum figitur, sursum versus relinquitur, hoc est, ad caput crucifixi: quia benè sperantium superna expectatio est. Iã vero illud ex ligno quod fixum occultatur, vndè totum illud exurgit, profunditatem significat gratuitæ gratiæ.

Inepti. 110. c. 16 à medio tom. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tract 119. in Ioan. parum à princ. tom. 9.

Et sicut Augustin. super Ioan. dicit. Lignum, in quo fixa erant membra patiētis, etiam cathedra fuit magistri docētis. Septima ratio est, quia hoc genus mortis plurimis figuris respondet. Vt enim Augustin. dicit in sermone de passione, de diluuio aquarum humanum genus arca lignea liberauit. De AEgypto Dei populo recedente, Moyses mare virga diuisit, & Pharaonem prostrauit, & populum Dei redemit. Idē Moyses lignum in aquam misit, & amaram aquam in dulcedinem cōmutauit. Ex ligna virga de spirituali petra salutaris vnde profertur. Et vt Amalec vinceretur, circa virgam Moyses expansis manibus extenditur: & lex Dei, arcæ Testamenti creditur lignæ, vt his omnibus ad lignum crucis, quasi per quosdam gradus veniatur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod altare holocaustorum, in quo sacrificia animalium offerebantur erat factū de lignis, vt habetur Exod. 26. & quātū ad hoc veritas respondet figuræ. Non autem oportet, quòd quantum ad omnia: quia iam non esset similitudo, sed veritas, vt Damasc. dicit in 3. lib. Specialiter tamen, vt Chrysostom. dicit, non caput ei amputatur, vt Ioanni, neque fractus est, vt Isaias: vt corpus integrū, & indiuisibile morti seruet, & nō fiat occasio volentibus Ecclesiā diuidere. Loco autem materialis ignis, fuit in holocausto Christi, ignis charitatis.

3. Ethic. orth. fid. c. 26. nō longe à fine.

¶ Ad secundum dicendum, quod Christus detestabiles passiones assumere renuit, quæ pertinebant ad defectum scientiæ, vel gratię, aut etiam virtutis. Non autem illas, quæ pertinēt ad iniuriam ab exteriori illatam: quinimò, vt dicitur Hebr. 12. sustinuit crucem, cōfusione contempta.

lib. 14. c. 3. & 4. 10. 6.

¶ Ad tertium dicendum, quod (sicut Augustin. dicit. 14. contra Faustum) peccatū maledictum est, & per consequēs mors, & mortalitas ex peccato proueniens. Caro autē Christi mortalis fuit, similitudinem habens carnis peccati: & propter hoc Moyses eam nominat maledictum: sicut & Apostolus nominat eam peccatum: dicens secundæ ad Corint. 5. Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, scilicet propter pœnam peccati. Nec ideo maior inuidia est: quia dixit, Maledictus est à Deo: nisi enim Deus peccatum odisset, non ad eam suscipiendam, atq; tollendam filium summitteret. Constitere ergo maledictum susceptisse pro nobis, quem confiteris mortuum esse pro nobis. Vndē ad Galat. 3. dicitur, Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.

COMMENTARIVS.

Quoniā de materia huius articuli inter gram disputationē instituturi sumus, nunc circa textū D. Thom. solum annotabimus, ex septem rationibus, quibus probat fuisse cōueniens Christum in Cruce pati, non omnes, ac singulas per se sumptas probare assertionem: sed vnaquāq; ratio probat fuisse conueniens aliquid, quod in eo mortis genere reperitur & consequēter omnes simul sumptæ rectè concludunt illud mortis genus ad reparationē, & exēplum nostrum fuisse conueniētissimum. Itaq; primaratio D. Tho. probat decuisse Christum sustinere mortem valde *exercabilem, ac formidabilem*. Quæ duo verba videtur referri ad ignominiam, & dolorem. eò enim magis formidatur mors quò maioribus cruciatibus, ac doloribus sustinēda est, & eò magis eam execramur, quò cū maiori ignominia, & dedecore coniuncta est. Vt ergò Christus exēplo suo nos doceret, non solū non timere mortē, sed nec genus mortis, etiāsi cum summo esset dolore, ignominiaq; cōiunctū, Crucē subire voluit, in qua & ingens dolor erat, & ignominia non minor. Vndē Isidor. lib. 5. Originum cap. vlt. circa finē, *Maiorem* (inquit) *esse pœnā Crucis, quam patibuli. Nam patibulum appēsos statim exanimat, Crux autē suffixos diu cruciat. Vndè & in*

Ratio 1.

Augustin.

Ignominia mortis quātū.

Augustin.

Chrysost.

Isidor.

Ratio 2.

Lactant.

Ambitus & ignominia mortis à Christo assumpta.

& in Euangelio latronibus, vt morerentur, & de ligno ante Sabbathū deponerentur crura cōfracta sunt, quia ligno suspensi, cito mori nō poterāt. Et Augustin. tract. 31. in Ioan. *Supplitiū ideo durius erat, quia diutius cruciabat, & omnes crucifixi longa morte necabantur.* Et ideo cū Christus citiùs inuētus fuerit mortuus, omnes admirati sunt. Et in eādē sentētiam eleganter loquitur Augustin. tract. 36. vbi dicit. *Illa mors petius nihil fuit inter omnia genera mortiū, &c.* Eadē luculentius repetit idē Augustin. ser. 18. de verbis Dñi, vbi inter alia, inquit: *Si genus mortis exhorrescit infirmitas, nihil eo tempore fuit ignominiosius, quā mors Crucis, non enim frustra conuadans eius obediētiam Apostolus addidit dicens, factus est obediens vsq; ad mortē, mortē autē Crucis.* Quod verbum ponderans etiam Chrysost. serm. 7. in epistol. ad Philippens. sic scribit. *Papæ, quàm magnum, & vehemēter inestimabile est, quòd seruus factus est. Quòd verò mortem fustinuerit, multò plus est: sed est & aliud maius quid dā isto, & admirabilius. Quamobrēq; Quoniā nō quæuis mors iste similis est, ista nāq; omniū videbatur probrosissima, ista plena dedecore, ista maledicta, Maledictus enim, inquit, omnis qui pepēdit in ligno.* & D. Tho. ibi dicit illo verbo, *mortē, mortē autem crucis*, notari, Christū nō fugisse ignominiam quia mors erat ignominiosissima. Vnde & sap. 2. dicitur in persona Iudæorum, *Morte turpissimā condēnemus eum.* Illo enim supplicij genere solū mancipia, aut serui, non autē liberi solebāt afici. Vndè Lactan. lib. 4. diuinarū Instit. cap. 26. *Dicat*, inquit, *fortassē aliquis, cur si Deus fuit, & mori voluit, nō saltem aliquo honesto mortis genere affectus est? cur potius crucē? cur infami genere supplicij? quod etiam homini libero, quāuis nocēti, videatur indignū.* Cuius rei optimā rationē affert, veluti amplificans superiorē causam, ex nostro exēplo desumptā, ijs verbis. *Vt is, qui humilis ad ueuerat, humilibus, & infirmis opem ferret, & in omnibus spē salutis ostenderet, eo genere afficiendus fuit, quo humiles, & infirmi solent, ne quis esset omnino, qui eum non posset imitari,* Addendum verò vlterius est, non solū propter exemplū nostrum voluisse Deum tām acerbum, & ignominiosum mortis genus Christū exaltare: sed etiā, vt Christi obediētia ad Deum, & charitas erga homines, & sueritas diuinæ iustitiæ magis ostēderetur. Denique vt diuina sapientia, ac virtus ampliùs eluceret, dum per mortē ignominio-

sam, & dæmonē vicit, & homines ad sui cognitionē, & amorē traxit. Et ideò Paul. 1. ad Corinth. 1. Verbum crucis *Dei virtutem* appellat, & subdit, *Quia quod stultū est Dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.* Vndè Leo Papa serm. 1. de pass. Dñi. *Nonest* (inquit) *dilectissimi, erubescēda crux Christi, quæ de virtute est diuini consilij, non de conditione peccati,* & serm. 2. *Crux Christi sacramentū, veri, & prænūtiati habet altaris, vbi per hostiam salutarē, naturæ humanæ celebratur oblatio. Ibi sanguis immaculati agni, antiquæ præuaricationis pacta delebat, ibi vota diabolicæ dominationis conterebatur aduersitas, & de elatione superbiæ victrix humilitas triūphabat.* Rursus serm. 8. *O admirabilis potētia crucis, o ineffabilis gloria passionis, in qua & tribunal Domini, & iudicium mundi, & potestas est crucifixi.* Et cętera, quæ elegāter prosequitur. Vltimò cōsiderandū est in hac ratione ex Chrys. dict. ser. 7. ad Philip. quāuis Christus ob prædictas causas hoc genus mortis elegerit, Iudęos verò idē genus ignominiosę mortis ad eum interficiēdū delegisse, vt Christū probrosum efficerēt, *vt ei s nemo propter ea ab ipso abstineret, quod ociisus esset: abstineret nō vel ideo, quod hoc pacto ociissus esset,* Quā Iudæorū mētē satis significauit Ieremias illis verbis, *Venite mittamus lignū in panē eius, & nō mē eius nō memoretur amplius.* Vera (prosequitur Chrysost.) *tantò magis splendet veritas, tantò redditur illustrior, quia tali mortis genere putabant eum abominandū fore, & omnino abominandissimum, & tamen nihil potuerunt, sed ipse illustrior, ac maior esse ostenditur.*

1. Cor. 1.

Leo Papa.

Chrysost.

Ieremiæ 11.

Chrysost.

Leo Papa.

Damasc.

Hieron.

Secunda ratio probat tantùm decuisse Christum in ligno mori, quoniam per lignum, seu fructum arboris deceptus homo fuerat. Quam rationem indicat Ecclesia, cū in hymno canit, *Et medelā ferret inde, hostis vnde læserat.* & alibi. *Vt qui in ligno vincebat, in ligno quoq; vinceretur.* Eandē breuiter significauit Leo Papa ser. 6. de pass. one, dicēs. *Per lignū erigitur lapsus in ligno, & gustu fellis, & aceti diluitur esca peccati.* Et Damasc. lib. 4. cap. 12. *Quoniam morti per lignū aditus patuerat, consentaneum erat, vt per lignū quoque vita, & resurrectio donaretur.* Et Hieron. ad Galat. 3. *Ille pependit in ligno vt peccatum, quod commiseramus in ligno scientiæ boni, & mali, digno deleret appensus.* Decuit enim vt eisdem armis, quibus dæmon hominem vicerat, ab eodem vinceretur, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt homo, ſicut per inobedientiam ligni pec cauerat, ita per obedientiam in ligno redimeretur. Ad quod accommodari poſſunt verba illa Cant. 8. *Sub arbore malo ſuſcitauit, ibi corrupta eſt mater tua.* Nam priora verba de arbore crucis intelligit Gregorius ibi.

Cant. 8.

Greg.

Tertia, & quarta ratio ſolùm ſunt congruentiæ, ob quas expediens fuit, Chriſtum à terra eleuatum, ſeu in aere, mori: iuxta illud Ioan. 3. *Oportet exaltari filium hominis*, & capit. 12. *Ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia trahàm ad me ipſum.* Quam rationem præter Chryſoſtomum (quem D. Thomas citat) luculenter tractat Lactant. libro quarto de vera ſapientia capite. 26. vbi ſic inquit, *Illa quoque præcipua fuit cauſa cur Deus crucem maluerit, quod illa exaltari eum fuit neceſſe, & omnibus gentibus paſſionem Dei notefcere. Nam quoniam is, qui patibulo ſuſpenditur, & conſpicuus eſt omnibus, & cæteris altior, crux potius electa eſt, quæ ſignificaret illum tam conſpicuum, tamque ſublimem futurum, vt ad eum cognoſcendum pariter, & colendum cuncta nationes ex omni orbe concurrerent.* Eandem rationem ſimul cum multis alijs amplificat eleganter Athanaſ. lib. de Incarnatione Verbi, & corporali eius aduentu. Primo, quia oportuit Chriſti mortem eſſe notiſſimam, & in oculis omnium, vt tanto eſſet admirabilior, & certior reſurrectio, quanto mors eſſet omnibus manifeſtior, ſeu (quod perinde ferè eſt) vt victoria de morte clariùs oſtendi poſſet, dum eam in oculis omnium in ſe prouocatam, mortuam reddidiſſet, *ac iam deinde inanem, & exhauſtum, ſui corporis incorruptibilitate probaſſet.* Secundo, quia oportuit Diabolum præcipitari, aeremque purificari. Dæmon enim è cœlo lapſus in hoc aere vim ſuam exercebat, & ideò Chriſtus in aere ſublimatus, aerem purgauit, & contra dæmonum inſectationes vim, atque efficaciam tribuit. Tertiò ſublimatus eſt in aere, quia nouum cœlorum iter nobis aperiebat, quos ipſe ſuo corpore in ſublime attollebat. Nam quemadmodum illud pro omnibus morti obtulit, ita quoque per illud viam ad cœlos demonſtrauit.

Exaltari Chriſtum à terra in ligno cur decuit.

Ioan. 3. & 12.

Chryſoſt.

D. Thom.

Lactan.

Athanaſ.

Quinta, & ſexta ratio D. Thom. propriè procedunt de ſupplicio crucis quoad figuram, & proprium modum eius. Et quinta eſt præcipua, & quæ frequentius reperitur in patribus, optime Lactan. ſuprà, *Extendit*

Lactan.

in paſſione manus ſuas, orbemque dimenſus eſt, vt iam tunc oſtenderet ab ortu ſolis vſque ad occaſum, magnum populum ex omnibus linguis, & tribubus congregatum, ſub alas ſuas eſſe venturum: & ſignum illud maximum, atq; ſublime frontibus ſuis ſuſcepturum. Et Athan. loco etiam ſupra citato, *Si mors Domini redemptio eſt hominum, quomodo nos aduocaſſet, niſi crucifixus eſſet? In ſola enim cruce mors extenſis manibus toleratur, ideo ergo parerat, vt Dominus hoc modo mortem ſuſtineret, manuſque eius extenderentur, vt hac quidem veterem populum, illa vero gentiles attraheret, & ambos in ſe coniungeret.* Iuxta quam interpretationem aliter poſſumus exponere latitudinem, longitudinem, ſublimitatem, & profunditatem crucis: quàm Auguſtin. hic à D. Thom. citatus. Latitudo enim crucis deſignata ligno eius tranſuerſo indicat generalem fructum crucis, per vniuerſum orbem diffundendū, vt Lactantius, & Athanaſius expoſuerunt: longitudo verò ſignificata in ligno recto, cuius extremæ partes ſunt ſublimitas, & profundum, quia ex altera in terra infixum, ex altera verſus cœlum erigitur, hoc (inquam) Lignum indicabat crucem, & in terra, & in cœlo, & etiam ſubtus terrā vim, & efficaciam habituram, iuxta illud ad Coloſ. 1. *Pacificans per ſanguinem crucis eius, & quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt*, & illud ad Philip. 2. *Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum.* Vndè Damaſcen. lib. 4. de fide, capit. 12. dicit verbum crucis appellari *virtutem Dei, quia ſicut quatuor extrema crucis partes per medium centrum inter ſe cohærent, & conſtringuntur, ita per Dei potentiam ſublimitas, & profunditas, ac longitudo, & latitudo, hoc eſt, omnis tàm viſibilis, quàm inuiſibilis creatura continetur.* Aliter Hieron. Marc. 15. inquit, *Species crucis, quid eſt, niſi forma quadrata mundi? Oriens de vertice fulgens, Arctos dextra tenet, Auſter in læua conſiſtit. Occidens ſubplatis firmatur:* Et idē ferè habet Beda Luc. 22. vbi refert carmina Sedulij lib. 5. Paſchalis, in quibus eadē ſententia cōtinetur. Aliter Clemēs Alexādrinus oratione exhortatoria ad Gentes in fine, dicit per extenſionē manuum Chriſti ſignificari, ſolutum eſſe hominem, qui alligatus erat interitui, & corruptioni. Deniq; Gregorius Nazian. oratione prima apologetica ante medium, ferè omnes has rationes breuiſſimis verbis complexus eſt, dicens,

Athanaſ.

Quatuor ſit crucis Chriſti partes.

Damaſc.

Hieron.

Beda.

Sedul.

Clem. Alex.

Greg. Naz.

Ideirco

Ideirco lignum aduerſus lignum, & manus aduerſus manum, illa inquam fortiter extenſe, aduerſus incontinenter extenſam, illa clauis confixæ, atque conſtrictæ, aduerſus remiſſa, & ſolutam, illæ orbis fines coiungentes, aduerſus eam, quæ Adamum è paradiſo exturbauit. Ideirco ſublimitas aduerſus lapſum, & fel aduerſus guſtum, & ſpinea corona aduerſus præuum imperium, & mors aduerſus mortem, & tenebræ aduerſus lumen, & ſepultura aduerſus illam in terram reuerſionem, & reſurrectio propter reſurrectionem. Plura de hac re videri poſſunt apud Ambroſium ſerm. 55. & 56. Chryſoſtomum tribus homilijs de cruce, in tertio tomo, & Irenæum libro quinto contra hæreſ. capite. 17. & Cyprianum, ſeu potiùs Ruffinum in expoſitione ſymboli, Cyprianum etiam ſermone de paſſione Domini, & Auguſtinum lib. 2. de doctrina Chriſt. cap. 41. & tractat. 118. in Ioannem.

Ambroſ. Chryſoſt. Irenæus Ruffin. Cyprian. Auguſt.

Septimam rationem ex eo conficit. D. Thom. quòd oportuit veteres figuras crucis impleri. Quæ ratio ſupponit myſterium futurum, & conuenientiam eius ſecundū ſe, & ex eius ſuppoſitione procedit. Et ſimile argumentum ſumi poſſet ex prophetijs, quas infra ſuo loco afferemus. Nam etiam prophetias impleri neceſſarium erat. Offerebat autem ſe hoc loco occaſio multa dicendi de huiuſmodi Crucis figuris. Sed eā rem vt alienā ab ſcholaſtico inſtituto prætermittamus. Videri autē poſſunt multa de hoc argumento apud Iuſtinum Mar. dialogo cum Triphone, & apolog. 2. & Tertull. lib. 3. contr. Marcion. cap. 18. & ſequentib. & libr. contra Iudæos capit. 10. & ſequent. Lactan. lib. 4. de vera ſapientia capit. 18. & Auguſtinum lib. 16. cont. Fauſt. cap. 15. & ſequentibus, vbi explicat. Virgam, qua Moyſes petram percuſſit, fuiſſe crucis figuram. Damaſce. lib. 4. capit. 12. vbi inter alia explicat, Iacob. quando cancellatis manibus, & adorato virgæ faſtigio, filijs Ioſep. benedixit, crucis myſteriū delineaſſe. Quod etiam attigit Hieronym. Ierem. 31. Peruulgata etiam eſt Crucis figura in ſerpente æneo, quam ipſemet Chriſtus explicuit Ioan. 3. *Sicut Moyſes exaltauit ſerpentē in deſerto, ita oportet exaltari filium hominis.* Quā Cyrillus ibi, Auguſ. Chryſoſtom. & alij expoſitores latè explicant, & alij exponentes illud ad Galat. 3. *Factus pro nobis maledictum.* Refert etiam Iuſtinus ſupra, agnum Paſchalem in figuram Crucis ſolitum eſſe

Iuſtin. Iuſtil. Lactant. Auguſt. Damaſc. Hieron. Cyprian. Auguſt. Cyrill. Auguſt. Chryſoſt. Galat. 3. Iuſt. Mar.

B

C

assari affixum duobus lignis recto, & tranſuerſo in modum Crucis expanſis. Moyſen præterea orantem expanſis manibus in figurā Crucis, vt populus vinceret, hoc myſterium ſignificaſſe, multi Patres exponūt, quos retuli priori tom. diſp. 56. ſect. 3. Sed de his hactenus. Solutiones argumentorū primi & ſecundi non indigent annotatione vlla. De loco verò illo ad Gal. 3. qui in ſol. ad. 3. tractatur, plura dicemus inferius in diſputatione de Myſterio Crucis.

ARTICVLVS V.

Vtrùm Chriſtus omnes paſſiones ſuſtinuerit.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus omnes paſſiones ſuſtinuerit. Dicit enim Hilarius. 10. de Trinitate. Vnigenitus Dei ad peragendum mortis ſuæ ſacramentum conſummaſſe ſe omne humanarum genus paſſionum teſtatur, cùm inclinato capite emiſit ſpiritum. Videtur ergò, quod omnes paſſiones humanas ſuſtinuerit.

150 Infr. q. 48. art. 1. lib. 10. in 2. fo. à princip. proſilbri.

¶ 2. Præterea, Iſai. 52. dicitur, Eccè intelliget ſeruus meus, & exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit valdè, ſicut obſtupuerunt ſuper eum multi, ſic inglorius erit inter viros aſpectꝰ eius, & forma eius inter filios hominū. Sed Chriſtus eſt exaltatus ſecundum hoc, quod habuit omnem gratiam, & omnem ſciētiam pro quo ſuper eum multi admirantes obſtupuerunt. Ergo videtur, quod inglorius fuerit, ſuſtinendo omnem paſſionem humanam.

¶ 3. Præterea, Paſsio Chriſti ordinata eſt ad liberationem hominis à peccato, vt ſuprà dictum eſt. Sed Chriſtus venit liberare homines ab omni genere peccatorū, ergo debuit pati omne genus paſſionum. ¶ Sed cōtra eſt, quod dicitur Ioan. 19. quod milites primi quidem fregerunt crura, & alterius, qui

Art. 3. huius quæſt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui crucifixus est cum eo: ad Iesum autem cum venissent, non fregerunt eius crura. Non ergò passus est omnem humanam passionem.

¶ Respondeo dicendum, quòd passiones humanæ possunt considerari dupliciter. Vno modo quantum ad speciem, & sic non oportuit Christum pati omnem passionem, quia multæ passionum species sibi inuicem contrariantur, sicut combustio in igne, & submersio in aqua. Loquimur enim nunc de passionibus ab extrinseco illatis, quia passiones ab intrinseco causatas, (sicut sunt ægritudines corporales) non decuit eum pati, vt suprà dictum est. Sed secundùm genus, passus est omnē passionem humanam. Quod quidem potest considerari tripliciter. Vno modo ex parte hominum, à quibus passus est. Passus est enim aliquid & à Gētilibus, & à Iudæis, & à masculis, & à fœminis, vt patet de ancillis accusantibus Petrum. Passus est etiam & à principibus, & à ministris eorum, & popularibus, secundū illud Psal. 2. Quare fremuerunt gētes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt Reges terræ, & principes conuenerunt in vnū aduersus Dominū, & aduersus Christum eius. Passus est etiam à familiaribus, & notis, sicut patet de Iuda cū prodente, & Petro ipsum negante. Alio modo patet idem ex parte eorum in quibus homo potest pati. Passus est enim Christus in suis amicis, eum deserentibus. In fama per blasphemias contra eum prolatas. In honore & gloria, per irrisiones, & cōtumelias ei illatas. In rebus, per hoc quod etiā vestibus spoliatus est. In anima per tristitiam, tędium, & timorem. In corpore, per vulnera, & flagella. Tertiò potest cōsiderari quantum ad corporis mēbra. Passus est enim Christus in capite, pungentium spinarū corona, in manibus, & pedibus fixionem clauorū, in facie alapas, & sputa, & in toto corpore flagella. Fuit etiā passus secundū omnem sensum corporeum: secundū tactum quidē, flagellatus, & clauis confixus: secundū gustum, felle & aceto potatus: secundum olfactum, in loco fœtido cadauerum mortuorū (qui dicitur Caluariæ) appensus patibulo: secundum auditum, lacessitus vocibus blasphemātium & irridentium: secundū visum, videns matrem & discipulum, quem diligebat, flentes.

¶ Ad primum ergo dicendū, quòd verbum illud Hilar. est intelligendū quātum ad omnia genera passionum, non autem quātum ad omnes species. ¶ Ad secundū dicēdum, quod similitudo ibi attenditur, non quantum ad numerum passionum & gratiarum, sed quantum ad magnitudinem vtriusque: quia sicut sublimatus est in donis gratiarum super alios, ita deiectus est infrà alios per ignominiam passionis. ¶ Ad tertium dicendum, quod secundum sufficientiam vna minima passio Christi sufficisset ad redimendum genus humanū ab omnibus peccatis: sed secundum conuenientiam, sufficiens fuit quòd patereturomnia genera passionum, sicut iam dictum est.

Cita hic 2. Corinth.

COMMENTARIVS.

CIrca literam huius articuli ferè nihil annotandum occurrit, quia perspicua sunt omnia quæ D. Thomas dicit, & sub illis capitibus, quæ numerat, potest quilibet ex Euangelica historia recensere in indiuiduo personas, à quibus Christus passus est, conuitia, iniurias, passiones, ac dolores, quæ sustinuit, de quibus omnibus infrà in disputationibus aliquid attingemus. Videri etiam possunt circa hunc articulum, quæ in superiori tomo disputata sunt de defectibus à Christo assumptis, disput. 32 & 34. In his verò, quæ Caietan. notat, rectè dictum est mala pœna quodam modo esse deificata, eò quòd à Christo assumpta sunt. Quod verò malum culpæ quodammodo etiam deificatum sit, non rectè dictum est. Nam malo culpæ tāta dignitas omnino repugnat: Ratio enim ob quam malum pœnæ ad tantam dignitatem euectum est, nimirum vt valorem infinitum haberet ad satisfaciendum Deo, & vt nobis fieret amabile, ac desiderabile, non habuit locum in malo culpæ, quod neque est aptum ad satisfaciendum, sed potius satisfactionem requirit, neque etiam debet à nobis expeti, quin potius ipsum malum pœnæ assumptum est, vt fit indicio, quàm sit nobis odio habēdum malū culpæ. Quòd verò Christus assumpserit corpus de massa peccatrice, non id fecit, vt peccatū vllo modo deificaret, quia parentum peccata nullo modo ad ipsum pertinuerunt quoad culpam: sed solùm quoad pœnam: sed id fecit, vt peccatores honoraret, eorumq; naturā deificaret. Hæc obiter dicta sint propter notatiunculam Caietani, quem non in re, sed solùm in proprietate sermonis lapsum esse existimo. De hac verò re disputatum est disp. 33. sect. 2. tomi prioris.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm dolor passionis Christi fuerit maior omnibus doloribus.

Sap. 34. 15. q. 1. art. 3. q. 3. art. 3. c. 2. Sent. dist. 33.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quod dolor passionis Christi non fuerit maior omnibus alijs doloribus. Dolor enim patiē tis augetur, secundum grauitatem, & diuturnitatem passionis. Sed quidam martyres grauiores passione: & diuturniores sustinuerūt, quàm Christus, sicut patet de Laurentio, qui est assatus in craticula, & Vincentio, cuius carnes sunt vngulis ferreis laceratæ, ergò videtur, quod dolor Christi patientis nó fuerit maximus. ¶ 2. Præterea, Virtus mentis est mitigatiua doloris, in tantùm quòd Stoici posuerunt, tristitiam in animū sapientis non cadere, & Aristot. posuit quod virtus moralis mediū tenet in passionibus. Sed in Christo fuit perfectissima virtus mentis, ergò videtur, quod in Christo nō fuerit maximus dolor. ¶ 3. Præterea, quanto aliquod patiens est magis sensibile, tanto maior sequitur dolor passionis. Sed anima est sensibilior, quàm corpus, cùm corpus sentiat ex anima. Adam etiam in statu innocentiæ videtur corpus sensibilius habuisse, quàm Christus, qui assumpsit corpus humanum cū naturalibus defectibus, ergo videtur quod dolor animæ patientis in purgatorio, vel in inferno, vel etiam dolor Adæ, si passus fuisset, maior fuisset quā dolor passionis Christi. ¶ 4. Præterea, Maioris boni amissio causat maiorem dolorē. Sed peccator peccando amittit maius bonum, quàm Christus patiendo: quia vita gratiæ est melior, quàm vita naturæ. Christus etiam, qui amisit vitā, post triduum resurrecturus, minus aliquid amisisse videtur, quā illi qui amittunt vitam permansuri in morte. Ergo videtur, quod dolor Christi nō fuerit maximus dolorum. ¶ 5. Præterea, Innocentia patientis diminuit dolorē passionis. Sed Christus innocenter est passus, secundum illud Hierem. Ego autem quasi agnus māsuetus, qui portatur ad victimam, ergo videtur, quod dolor passionis Christi non fuerit maximus. ¶ 6. Præterea, in his quæ Christi sunt, nihil fuit superfluū. Sed minimus dolor Christi sufficisset ad finem salutis humanæ: habuisset enim infinitā virtutē ex persona diuina. Ergo superfluum fuisset assumere maximū dolorē. ¶ Sed cōtra est, quod Thre. 1. dicitur ex persona Christi, attēdite & videte, si est dolor, sicut dolor meus. ¶ Respōdeo dicendū, quod sicut supra dictū est, cū de defectibus assumptis à Christo ageretur, in Christo patiente fuit verus dolor, & sensibilis, qui causatur ex corporali nociuo; & dolor interior, qui

Thren. 1. 15. 21. & 6.

Heb. 2. Rebi. 15. 16. & 3. Ethic. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui causatur ex apprehẽsione alicuius nocumenti, qui tristitia dicitur. Vterq; autem dolor in Christo fuit maximus inter dolores præsentis vitę, quod quidem contigit propter quatuor. Primò quidẽ, propter causas doloris: nã doloris sensibilis causa fuit lęsio corporalis, quæ acerbitatem habuit: tum propter generalitatẽ passionis, de qua dictum est: tum etiã ex genere passionis, quia mors confixorum in cruce est acerbissima: quia cõfiguntur in locis neruosis, & maxime sensibilibus, scilicet in manibus, & pedibus, & ipsum pondus corporis pendentis cõtinuè auget dolorẽ, & cũ hoc etiã est doloris diuturnitas, quia nõ statim moriuntur, sicut hi qui gladio interficiuntur. Doloris autẽ interioris causa fuit: primo quidẽ omnia peccata humani generis, pro quibus satisfaciebat patiẽdo, vndè ea quasi sibi ascribit dicens in Psal. 21. Verba delictorũ meorum: secundo, specialiter causas Iudæorũ, & aliorum in eius morte delinquentiũ, & præcipuè discipulorũ, qui scãdalum passi sunt in Christi passione: tertio, etiam amissio vitæ corporalis, quæ naturaliter est horribilis humanæ naturæ. Secundo potest magnitudo doloris eius considerari ex perceptibilitate patiẽtis, & secundũ animã, & secundũ corpus. Nã & secundũ corpus erat optimè cõplexionatus, cũ corpus eius fuerit formatum miraculosè operatione Spiritus sancti: sicut & alia quæ per miracula facta sunt, fuerunt alijs potiora (vt Chrysostom⁹ dicit de vino, in quod Christus aquã conuertit in nuptijs) & ideo in eo maximè viguit sensus tactus, ex cuius perceptione sequitur dolor. Anima etiã secũdũ vires interiores, efficacissimè apprehendit omnes causas tristitiæ. Tertio, magnitudo doloris Christi patientis potest cõsiderari ex doloris, & tristitię puritate.

q. 35. & ar. præcedenti.

Rom. 11. in loco à medio illius, to. 3.

A Nam in alijs patiẽtibus mitigatur tristitia interior, & etiam dolor exterior, ex aliqua consideratione rationis, per quandam deriuationem, seu redundantiam à superioribus viribus ad inferiores, quod in Christo patiente non fuit, quia vnicuique virium permisit agere, quod est sibi proprium, sicut Damascenus dicit. Quarto potest considerari magnitudo doloris Christi patientis, ex hoc quod passio illa, & dolor à Christo fuerunt assumpta voluntariè, propter finem liberationis hominum à peccato. Et ideo tantam quantitatem doloris assumpsit, quæ esset proportionata B magnitudini fructus, qui inde sequebatur. Ex his igitur omnibus causis simul consideratis manifestè apparet, quod dolor Christi fuerit maximus.

lib. 3. c. 19. à medio.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit ex vno tãtùm prædictorum, scilicet ex læsione corporali, quæ est causa sensibilis doloris. Sed ex alijs causis multo magis dolor Christi patientis augetur, vt dictum est.

in corp. art.

¶ Ad secundum dicẽdum, quod virtus moralis aliter mitigat tristitiam interiorem, & aliter exteriorem dolorem C sensibilem. Tristitiam enim interiorẽ diminuit directè, in ea medium constituendo, sicut in propria materia, Medium autem in passionibus virtus moralis cõstituit (vt in secunda parte habitum est) non secundum quantitatem rei, sed secundum quãtitatem proportionis, vt scilicet passio nõ excedit regulam rationis. Et quia Stoici reputabãt, quod nulla tristitia esset ad aliquid vtilis: ideo credebant quod totaliter à ratione discordaret, & per consequens quod totaliter esset sapienti vitanda, sed secundum rei veritatem tristitia aliqua laudabilis est (vt Augustin. probat in. 14. de ciuit. Dei,) quando scilicet procedit ex sancto amore, vtpote cùm

p. 2. q. 60. art. 2. & 3.

Ser. 1. de c. 9. tom.

cùm aliquis tristatur de peccatis proprijs, vel alienis. Assumitur etiã, vt vtilis ad finem satisfactionis pro peccato, secundũ illud Apost. 2. ad Cor. 7. Quæ secundũ Deum est tristitia, pœnitentiã in salutẽ stabilem operatur. Et ideò Christus, vt satisfaceret pro peccatis omnium hominũ, assumpsit tristitiam maximã quidem quantitate absoluta, non tamen excedentẽ regulã rationis. Dolorem autem exteriorẽ sensus, virtus moralis directè nõ minuit: quia talis dolor non obedit rationi, sed sequitur corporis naturam. Diminuit tamẽ ipsum indirectè, per redundantiã à superioribus viribus in inferiores, quod in Christo non fuit, vt dictum est.

B ¶ Ad tertium dicendũ, quod dolor animæ separatę patiẽtis, pertinet ad statũ futuræ dãnationis, quæ excedit omne malũ huius vitæ, sicut sanctorũ gloria excedit omne bonum præsentis vitæ. Vnde cũ dicimus Christi dolorem esse maximũ, nõ cõparamus ipsum dolori animæ separatæ. Corpus autẽ Adæpati nõ poterat nisi peccaret, & sic fieret mortale & passibile, & minus doleret patiens, quàm corpus Christi, propter rationes prædictas. Ex quibus etiam apparet, quod etiam si per impossibile ponatur, quod Adam in statu innocen C tiæ passus fuisset, minor fuisset dolor eius, quàm Christi.

¶ Ad quartum dicendum, quod Christus nõ solũ doluit pro amissione vitæ corporalis propriè, sed etiam pro peccatis omniũ aliorũ, qui dolor in Christo excessit omnem dolorẽ cuiuscunq; contriti: tum quia ex maiori sapiẽtia, & charitate processit, ex quibus dolor contritionis augetur: tum etiam quia pro omnibus peccatis simul doluit: secundum illud Isa. 53. Verè dolores nostros ipse tulit. Vita autem corporalis Christi fuit tantæ dignitatis, & præciA puè propter diuinitatem vnitã, quod de eius amissione etiam ad horã, magis esset dolẽdum, quàm de amissione vitæ alterius hominis per quantũcũq; tempus. Vndè & Philosophus dicit. 3. Ethic. quod virtuosus plus diligit vitã suam, quantò scit eam esse meliorem, & tamen eam exponit propter bonum virtutis. Et similiter Christus vitam suam maximè dilectam, exposuit propter bonum charitatis, secundum illud Hierem. 12. Dedi dilectam animam meam in manibus inimicorum eius.

libr. 3. c. 9. circa medium, tom. 5.

¶ Ad quintum dicendum, quod innocẽtia patientis minuit dolorem passionis quantum ad numerum: quia cũ nocens patitur, dolet non solum de pœna, sed etiam de culpa: innocens autem solũ de pœna. Quitamen dolor in eo augetur ex innocentia, in quantum apprehendit nocumentum illatum, vt magis indebitum. Vnde etiã & alij magis sunt reprehensibiles, si ei non cõpatiuntur, secundũ illud Isa. 57. Iustus autẽ perit, & non est qui recogiter in corde suo.

¶ Ad sextum dicẽdum, quod Christus voluit genus humanum à peccatis liberare non sola potestate, sed etiam iustitia. Et ideo non solũ attendit quantam virtutem dolor eius haberet ex diuinã tate vnita, sed etiam quantũ dolor eius sufficeret secundũ humanam naturam ad tantam satisfactionem.

COMMENTARIVS.

DE materia huius articuli agem⁹ proxima disputatione. Litera autẽ D. Thomæ nõ indiget alia expositione: nam ex ijs quæ ibi dicemus, fiet satis perspicua. Quod verò D. Thom. dicit hic in vltima ratione, & in sol. ad. 6. Christum assumpsisse eam quantitatem doloris, quæ non solum ex vnione ad Verbum, sed ex se sufficeret ad condignã satisfactionem pro humana natura, explicatũ est in superiori tom. disputat. 4. sect. 4. in sol. secundæ obiectionis, vbi diximus id esse intelligendum secundum quandam proportionem.

AR-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARTICVLVS VII.

Vtrùm Christus passus fuerit secundùm totam animam.

3 p. q. 46. art. 5. 5 distin. 15. q. 1 ar. 1. q. 3 & ar 3. q. 2. & vers. q. 16. art 3. ad. 1. & ar. 8. & 9. Et quæst. 7. art. 5. Et opus. 3. c. 235. Ex l. 3. ex tex. 6 & 22. tom. 2.

AD septimum sic proceditur. Videtur, quòd Christus non fuerit passus, secũdùm totam animam. Anima enim patitur patiente corpore per accidens, in quantum est corporis actus. Sed anima non est actus corporis, secundũ quamlibet partem eius: nã intellectus nullius corporis actus est, vt dicitur in. 3. de anima. Ergò videtur, quòd Christus nõ fuerit passus, secundum totam animam. ¶2. Præterea, Quælibet potentia animæ patitur à suo obiecto. Sed superioris partis rationis obiectũ sunt rationes æternæ: quibus inspiciendis, & cõsulendis intendit, vt August. dicit. 12. de Trinit. Ex rationibus autẽ æternis nullam potuit Christus pati nocumentum, cũ in nullo ei cõtrarientur. Ergò videtur, quòd non fuerit passus secundũ totam animam. ¶3. Præterea, quãdo passio sensibilis vsque ad rationem pertingit, tunc dicitur cõpleta passio, quæ in Christo non fuit, sed solum passio, vt Hieron. dicit. Vndè & Dion. dicit in epist. ad Ioannem Euangelistã, quòd passiones sibi illatas patiebatur secundũ iudicare solum. Non ergo videtur, quod Christus secundum totam animam pateretur. ¶4. Præterea, Passio dolorem causat. Sed intellectu speculatiuo non est dolor: quia delectationi, quæ est ab eo quod est considerare, nulla tristitia opponitur, vt Philosophus dicit in. 1. Topic. Ergo videtur, quod Christus non pateretur, secundũ totam animam. ¶Sed contra est, quod in Psalmo. 87. dicitur ex persona Christi, Repleta est malis anima mea. Glossa, non vitiis, sed doloribus, quibus anima carni compatitur, vel malis, scilicet pereuntis populi cõpatiendo. Non autem fuisset anima eius his malis repleta, si non secundum totam animam passus esset. Ergo Christus est secundũ totam animam passus.

lib. 12 c. 7. in fine 10. 3.

Hiero. super illud Matt. 2. Cœpit cõtristari & mœstus esse, tom 9. Incipit hæc epist. Dion. Dionys Saluete te anima, &c. circa medium illius. 1. Topic. cap. 13 in loco. Ab his in quibus sæpe vitatur alterũ contrarium. tom. 1. Psal. 87. Est August. ibi tom. 8.

¶Respondeo dicendum, quod totum dicitur respectu partium: partes autẽ animæ dicuntur potẽtiæ eius. Sic ergo dicitur anima tota pati, in quantum patitur, secundũ suam essentiam, vel in quantum secundum omnes suas potentias patitur. Sed considerandum est, quod aliqua potentia animæ potest pati dupliciter. Vno modo passione propria, quæ quidem est secundum quod patitur à suo obiecto sicut si visus patiatur ex superabundanti visibili. Alio modo patitur aliqua potentia passione subiecti, super quod fundatur, sicut visus patitur patiente sensu tactus in oculo, super quem fundatur visus, puta cũ oculus pungitur, aut etiam distẽperatur per calorem. Sic igitur dicendum est, quod si intelligamus totam animã ratione suæ essentiæ, sic manifestũ est totam animã Christi passam esse. Nã tota essentia animæ coniungitur corpori, ita quod tota est in toto, & tota in qualibet parte eius, & ideo corpore patiẽte, & dispositio ad separationem ab anima, tota anima patiebatur. Si vero intelligamus totam animam, secundũ omnes potentias eius, sic loquendo de passionibus proprijs potentiarum, patiebatur quidem secundũ omnes vires inferiores: quia in singulis viribus inferioribus animæ, quæ circa tẽporalia operantur, inueniebatur aliquid, quod erat causa doloris Christi: sicut ex supradictis patet. Sed secundum hoc superior ratio non patiebatur in Christo ex parte sui obiecti, scilicet Dei, qui nõ erat animæ Christi causa doloris, sed delectationis & gaudij. Secundum autem illum modũ passionis, quo

ar. 5. & huius.

quo potentia aliqua dicitur pati ex parte sui subiecti, sic omnes potentiæ animæ Christi patiebantur: omnes enim potẽtiæ animæ radicantur in essentia eius, ad quã peruenit passio, passo corpore, cuius est actus.

¶Ad primum ergo dicẽdum, quod licet intellectus, secundum quod est potẽtia quædam, nõ sit corporis actus: essentia tamẽ animæ est corporis actus, in qua radicatur potentia intellectiua, vt in prima parte habitum est.

P. q. 77. ar. 8.

¶Ad secundum dicendum, quod illa ratio procedit de passione, quæ est ex parte proprij obiecti, secundum quã superior ratio in Christo passa non fuit.

¶Ad tertium dicendum, quod dolor tũc dicitur esse passio perfecta, per quã anima perturbatur, quãdo passio sensitiuæ partis pertingit vsque ad immutãdum rationem à rectitudine sui actus, vt scilicet sequatur passionẽ, & non habeat liberum arbitrium super eam. Sic autẽ passio sensitiuæ partis non peruenit in Christo vsque ad rationem, sed ex parte subiecti, sicut dictum est.

In corp. art.

¶Ad quartum dicendum, quod intellectus speculatiuus non potest habere dolorem, vel tristitiam ex parte sui obiecti, quod est verum absolutè considerãtum, quod est perfectio eius. Potest tamen ad ipsum pertingere dolor, vel causa doloris per modum iam dictum.

In corp. art.

COMMENTARIVS.

IN titulo huius articuli multæ quæstiones continentur, quas D. Th. in corpore distinguit, vt bene Caiet. explicat. Sed vna tantum est, in qua non nihil potest esse difficultatis, quę à nobis in superioribus est satis tractata. Prima ergo quæstio est, an tota anima Christi secundum essentiam suam dolores passa sit, & in hac, licet videatur esse aliqua controuersia inter D. Thomam hic, qui affirmat, & inter Scotũ in. 3. d. 15. qui hoc negare videtur; tamẽ in re non potest esse controuersia, quia & certum est, dolorem non recipi immediate in essentia animæ, sed in potentia, cuius est actus vitalis, & immanẽs: & certum etiam est totam animam secundum essẽtiam esse principale principium doloris, & hoc sensu ipsam pati, & sentire dolorem.

Dub. 1. D. Thom. Scotus. Resp.

Altera quæstio est, an omnes potentiæ animæ Christi passæ fuerint ex parte subiecti, & hæc quæstio videtur potius de modo loquendi, quam de re. Quia potentiam aliquam pati solum ex parte subiecti, nihil aliud esse videtur, (quantum ex D. Tho. colligitur) quã quod subiectũ, in quo talis potẽtia existit, seu radicatur, patiatur, & hoc modo ex decisione prioris quæstionis est manifestum, omnes potentias animæ Christi passas esse patiẽte ipsa anima, in qua omnes potentiæ radicantur. Sed reuera valde impropriè dicetur aliqua potentia pati, solum quia est in subiecto, quod per aliam potentiam patitur, nisi passio vnius potẽtiæ aliquo modo redundet in alteram, impediendo illam à sua actione, vel alio simili modo. Vt in exemplo D. Tho. quando tactus, qui est in oculo patitur, dicitur visus pati, quia illa passio aliquo modo redundat in visum, nam dum alteratur tactus, mutatur dispositio necessaria in organo, ad exercendam conuenienti modo operationem visus. Quod si hoc rigoroso sensu hæc secunda quæstio agitaretur, negandum potius esset, Christum passum esse ex parte subiecti secundum omnes animæ potentias, quia passio, aut dolor vnius potentiæ, quantunuis maximus, non redundabat necessario in omnes, etiam si omnes in eadem anima radicarentur, neque impediebat illas, quominus operationes suas perfecti exercerent, vt hic D. Tho. docet, & latius dictum est in superioribus, loco statim citãdo. D. Thomas ergò quoad hãc quæstionem non est loquutus in hoc sensu rigoroso, sed in priori, siue ille proprius sit, siue improprius.

Dub. 1. Responsio.

Tertia quæstio est, an anima Christi passa fuerit in omnibus potentijs suis per se, ac directe, ex proprijs actibus, & obiectis omnium potentiarum. Et hæc est propria quæstio ad rem spectans, & hoc loco intenta. Cui D. Thomas respondet animam Christi passam esse in omnibus inferioribus potentijs, non tamen in ratione superiori. Et in priori quidem parte huius responsionis nulla est difficultas, si consideretur

Dub. 3. Responsio Animæ Christi nũ in omnibus potentijs suis directe passa fuerit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rentur ea quæ in præcedenti articulo dicta A
sunt, & anima duertatur, non vocari hic
passionem, solum dolorem, vel tristitiam,
(hæc enim formaliter non sunt, nisi in ap-
petitu, & voluntate.) Sed vocatur passio,
omnis immutatio corporis, vel animi, ex
qua nata sunt oriri dolor vel tristitia. Illud
etiam est aduertendum sermonem hic esse
solum de potētijs animæ, quæ sunt ad cog-
noscendum, & appetendum, quia est sermo
de passione animali, seu vitali, & ita in hac
parte nulla est difficultas. At verò alia pars
negans Christum passum esse in portio-
ne superiori, maiorem difficultatem, &
controuersiam habet, sed ea est à nobis
latè disputata in superiori tomo disput. 38.
sect. 2. vbi dixi etiam in portione superiori
passum esse Christum tristitiam, & dolo-
rem, & exposui, D. Thomam hic esse in-
telligendum de ratione superiori in ordine B
ad suum obiectum primarium, quod est
Deus, ita enim ipse seipsum exposuit. Et
eodem loco late disputaui, quomodo in ea-
dem voluntate Christi potuerint simul esse
gaudiū, & tristitia, quod D. Thom. articulo
sequenti tractat, cui propterea nihil addē-
dum hoc loco occurrit.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm tota anima Christi in passione frueretur fruitione beata.

253 3. dist. 15. q. 2. ar. 3. q. 2. & veri. q. 10. art. 11. ad. 3. & q. 26. artic. 9. & 10. Et quodl. 2. q. 2. ar. 2. cor. & opus. 3. cap. 238. & 239. quæst. 25. art. 10. lib. 10. c. 5. & lib. 7. c. vlt.

AD octauum sic proceditur. Vi
detur quod anima Christi in
articulo illius passionis nō tota
frueretur fruitione beata. Impossibile C
est enim simul dolere, & gaudere, cùm
dolor, & gaudium sint contraria. Sed
anima Christi tota patiebatur dolo-
rem in tempore passionis: vt suprà ha-
bitum est. Non ergo poterat esse, vt
tota frueretur.

¶2. Præterea, Philosophus dicit in. 7. Et
hic, quod tristitia si sit vehemens nō so
lum impedit delectationem contrariā,
sed quamcunque, & ècōuerso Dolor au-
tem passionis Christi fuit maximus (vt
ostēsum est) & similiter delectatio frui-

art. 6. huius quæst.

tionis est maxima: vt in principio Secū
dæ partis habitum est. Nō ergo potuit
esse, & anima Christi tota simul patere
tur, & frueretur. ¶3. Præterea, fruitio
beata est secundum cognitionē, & amo
rem diuinorum, vt patet per Augu. in
primo de doctrina Christiana. Sed non
omnes vires animæ attingūt ad cognos
cendum & amandum Deum. Nō ergo
tota anima Christi fruebatur. ¶Sed cō
tra est, quod Damascenus dicit in. 3. lib.
quod diuinitas Christi permisit carni
agere, & pati quæ propria. Ergo pari ra
tione cum proprium esset animæ Chri
sti, in quātū erat beata, quod frueretur,
passio eius fruitionem nō impediebat.

¶Respōdeo dicendum sicut, quod dic-
tū est prius, tota anima potest intelligi
& secūdum essentiam, & secūdum om-
nes eius potentias. Si autē intelligatur
secūdum essentiā, sic tota anima frue-
batur, in quātum est subiectum superio
ris partis animę, cuius est frui diuinitate
vt sicut passio ratione essentiæ attribui
tur superiori parti animæ, ita è cōuerso
fruitio ratione superioris partis animæ
attribuatur essētiæ. Si vero accipiamus
totam animam ratione omniū potētia-
rum eius, sic non tota anima fruebatur,
nec directè quidem, quia fruitio nō po-
test esse actus cuiuslibet partis animæ,
nec per redundantiam gloriæ: quia dū C
Christus erat viator, non fiebat redun-
dantia gloriæ à superiori parte in infe-
riorē, nec ab anima in corpus. Sed quia
nec ècōuerso superior pars animæ im-
pēdiebat circa in quod est sibi propriū,
per inferiorē, consequens est quod supe
rior pars animæ perfectè fruebatur
Christo patiente.

¶Ad primum ergo dicēdum quod gau-
dium fruitionis non contrariatur dire-
ctè dolori passionis: quia nō sunt de eo-
dē, nihil autem prohibet cōtraria eidē
in esse non secundū idem. Et sic gaudiū
fruitio-

fruitionis potest pertinere ad superio- A
rem partem rationis per propriū actū,
dolor autem passionis secundum suum
subiectum. Ad essentiam vero animæ
pertinet dolor passionis ex parte cor-
poris, cuius est forma: gaudium vero
fruitionis ex parte potentiæ, cui subij-
citur.

¶Ad secundum dicendum, quod ver-
bum illud Philosophi habet veritatem
ratione redundantiæ, quæ naturaliter
fit ab vna potentia animæ in aliā. Sed
hoc in Christo nō fuit, vt suprà dictum
est.

In corp. art. & ar. 6. ¶Ad tertium dicendum, quod ratio il- B
la procedit de totalitate animæ, quan-
tum ad eius potentias.

DISPVTATIO XXXIII.
In duas sectiones distributa.

De passione Christi in genere.

SVppono primò, sermonem esse de ijs
quæ Christus Dominus passus est ho-
minum actionibus, & iniurijs, præser-
tim eo tempore, quo potestati, & manibus
eorum est traditus. Nam de cæteris passio-
nibus, laboribus, ac doloribus, quæ reliquo
vitæ tempore sustinuit, nihil fere in parti- C
culari scriptum habemus, quod expositio-
ne indigeat, in communi verò satis de hoc
diximus in superioribus, & præsertim in
primo tomo super. q. 14. & 15. D. Thomæ.

Ex quo loco secundo est in præsenti sup
ponendum, Christum dominum vere, &
non tantum specie sustinuisse passiones
omnes quæ de ipso leguntur, vt dolorem,
tristitiam, timorem, & huiusmodi conna-
turales, & irreprehensibiles affectus. Quod
late ibi ostendimus disp. 32. sect. 1. & 3. &
disp. 34. sect. 3. & latius disput. 38. sect.
3. & super quæstionem. 15. D. Tho. in com-
mentarijs articuli. 5. & 17. Quibus locis
& varios errores refellimus, & nonnulla
Patrum dicta præsertim Hilarij, quæ obs-
curiora videbantur, exposuimus. Rursus,
Christum ab hominibus passiones multas
sustinuisse, ex historiæ Euangelicæ veri-

tate cōstat, de causis vero earū, & de fructu
qui ex illis ad nos redundauit, nihil nunc
dicēdum est, tum quod D. Thom. tribus se-
quentibus quæstionibus de hac re latissi-
me disputat; tum quod in superiori tomo
satis à nobis explicata sunt, vt ibi annota-
mus. Quid vero hæc passio sit, ex ipso no-
mine constat, & ex ijs, quæ in citato loco
de tristitia, & dolore dicta sunt, & in se-
quenti sectione amplius explicabitur: igi-
tur duo tantū in genere explicanda super
sunt: quæ nimirum fuerint, & quam gra-
ues hæ Christi passiones.

SECTIO PRIMA.

Quæ passionum genera Christus sustinuerit.

HAeretici huius temporis non cōtēti
ijs passionibus & doloribus, qui in
Scriptura de Christo referuntur, di-
cunt ipsum per tuisse inferni cruciatus, &
dolores. Quod nō solū affirmant de anima
Christi post mortem (qua de re postea age
mus) sed etiam de Christo viuente in hac
mortali vita, præsertim eo tēpore, quo pas-
sus dicitur scilicet ab illa hora, qua in hor-
to orauit vsq; ad crucem. Cum autē hi hæ-
retici cruciatus, & dolores inferni nomi-
nant, nō intelligunt dolorē ex combustio-
ne ignis prouenientem, quā vocamus *pœnā*
sensus, sed intelligunt *pœnā damni*, seu quan-
dam participationem eius, quæ cōsistit in
interna quadā, ac vehemēti anxietate, atq;
tristitia, quā dicunt Christum habuisse eo
quòd sentiret Deū sibi iratum, seq; ita ab ip
so derelictum, vt vehemētissime timeret,
ne à morte absorberetur, ac perpetuo à
Deo alienatus maneret. Huius blasphemię
primus assertor, & inuentor fuit Caluinus,
quem Brentius, Melanct n, & alij sequu-
ti sunt (vt refert Robertus Bellarminus, lib. Bellarmin.
4. de Christo. c. 8.) Sed in hoc errore quam
plures hæreses & blasphemiæ continentur.
Primo, quòd Christus in passione sua ita
senserit Deum sibi iratum, vt de propria
salute dubitauerit, quod repugnat & cum
vera Christi diuinitate, & cum perpetua
beatitudine animæ eius, & cum summa in-
nocentia, ac perfecta scientia, qua & se im-
munem omni culpa cognoscebat, & di-
nam iustitiam non ignorabat, q æ nemi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem sine propria culpa perpetuo damna. A
Deniq; pugnat cum verbis ipsiusmet Chri-
sti: qui in horto discipulis dixit. *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.* Et Petro
Matth. 26. *An putas, quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò plusquam duodecim legiones Angelorum?* Nunquid hæc verba sunt
hominis sententis sibi Deum iratum: Postea verò dixit principi sacerdotum. *A modo videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli.*
Sunt ne hæc verba hominis de sua salute
dubitantis? Deinde in cruce dixit latroni,
Luc 23. *Hodie mecum eris in paradiso:* non ergo for-
Hilar. midabat de sua salute, qui etiam alteri, &
Ioan 18. quidem maximo peccatori, salutem polli-
Matth 10. cebatur. Quod argumentum notauit Hila-
Luc 23. rius lib.10 de Trinit. vt hunc errorem, antequàm natus esset, confutaret. Præterea B
Ioan.capit.18. sic inquit. *Iesus itaque sciens omnia quæ ventura erant super se prodiit* &c.
non ergo accessit Christus ad passionem
ignorans quid sibi euenturum esset, atque
adeò nec de salute sua dubitans: quin po-
tius sæpe antea ipse prædixerat. *Filius hominis tradetur ad flagellandum, & crucifigendum & tertia die resurget.* Ac denique dis-
cessurus ex hac vita, dixit ad Patrem, *In manus tuas Domine, commendo spiritum meum.*

Secundus error horum hæreticorum est,
quòd Christo attribuunt vel desperatio-
nem, vel certè motus desperationis, &
verba inordinatè prolata, quibus illum des-
perationis motum expressit. Quod est hæ-
reticum, vt constat ex dictis in priori tomo
disp. 33. sect. 1. &. 34. sect. 2.

Tertio errant hi hæretici, quoniam non
putant ad redemptionem nostram suffi- C
cisse dolores, passionem, & mortem, quæ Scrip-
tura de Christo refert. Quod etiam est hæ-
reticum, nam Scriptura sacra non tribuit
nostram redemptionem, nisi sanguini, &
Rom 5. morti Christi ad Rom. 5. ad Colos 1. ad Eph.
Colos 1. 1. & sæpe alias.
Ephes. 1.

Quarto denique errant, quia sine vllo
fundamento confingunt huiusmodi genus
doloris & anxietatis in Christo. Quia ne-
que in Scriptura fundamentum habet, ne-
què perfectioni, & excellentiæ Christi cõ-
sonat quia huiusmodi pœnæ genus cõiun-
ctum est vel cum culpa, vel cum magna
ignorantia: nec denique ad nostram vtilita-
tem confert. Quia neque ad exemplũ cùm
non deceat, neque expediat nos huiusmodi
actiones imitari, neque etiam ad nostram
redemptionem, quia aliæ passiones, quæ in
Euangelio narrantur satis, superque fuerũt
ad satisfaciendum pro nobis. Non immorabor autem in referendis ac dissoluendis ar-
gumentis, quibus hi hæretici nituntur: tum
quod in eis nihil difficultatis sit, vt videre
est in Bellarmino supra: tum etiam, quia si
aliquid in ea re potest esse vtilitatis) tradi-
tum est a nobis priori tomo locis nuper ci-
tatis.

Dicendũ est ergo primo, Christum Do- *Quæ Chri-*
minum suscepisse tãtum eas passiones hu- *stus passus*
manas, quas naturali modo ab hominibus *non fugit.*
tolerare poterat. Non assero, passum esse vl-
omnes passiones huiusmodi, quæ possibiles
sunt. Neque enim fuit igne combustus, ne-
que esse occisus, neque membra eius secta
sunt, ossave cõfracta, quæ omnia, & infinita
similia vnus homo ab alijs pati potest, sed
assero, quidquid Christus passus est, conti-
neri sub hoc passionis modo. Quod ita de-
claro quia non est fingendum Deum per se
ipsum exagitasse Christum, aut speciali
modo, vel miraculoso fuisse operatum, vt
Christus inusitatas aliquas passiones sustine-
ret, id enim alienum est à Dei benignitate, neque fundamentum vllum habet in
Scripturis, aut traditione aliqua. Quod
enim Isai. 53. dicitur, Christus *percussus à* Isai. 53.
Deo, & humiliatus, de morte, ac flagellis eius
à Hieronymo & omnibus expositoribus, & Hieronym.
permissiuè intelligitur, sicut ad Rom. 8. di- Rom. 8.
citur. *Proprio filio suo nõ pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit illum.* Rursus non est etiam
fingendum Deum permisisse dæmoni, vt
per seipsum illum torqueret suo arbitrio, &
voluntate. Quia quamquam hoc per se in-
decens non esset, neque alienum à charitate
Christi, si nobis esset necessarium (nam qui *Deum per*
permisit se tentari, & in montem ferri à de- *se seu per*
mone, permittere etiam posset, se torqueri *ministros Chri-*
& dolorem ab eodem pati, & qui passus est *stum.*
à membris Dæmonis, potuisset etiam per-
mittere se ab eodem dæmone immediatè
torqueri, vt aliàs argumentatur Greg. hom. *Greg.*
16. in Euangelia) nihilominus tamen asse-
rendum non est, ita factum fuisse, quia neq;
nobis est necessarium, nec id legimus aut
nobis est traditum: sed solum permissum
esse dæmoni, vt per malos homines Christũ
affligeret, ac contristaret, quantum posset, *Luc. 22.*
ac vellet, iuxta illud Luc. 22. *Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum*, id est malig-
norum

norum spiritũ, qui cùm hactenus semper A
Per vos me perdere conati sint, nunc tandẽ
permittũtur, quod diu concupierunt, per-
ficere per vos, qui eorum estis ministri,
Iansen. vt bene exposuit Iansen. cap. 137. Cõcord.
Euthym. & ante eum Euthy. suo cap. 78. in Lucam,
Lyr. & Lyram. Luc. 22.

Ex his ergo concluditur, Christum tan-
tum ea passionum genera sustinuisse, quæ
vi, & malitia humana effici potuerunt.
Quia secluso speciali virtute Dei, & imme-
diata actione, dæmonis non superest alius
passionis modus, quia (vt supponimus) ser-
mo est de passionibus ab ex trinseco illatis
non à naturalibus causis, nec casu, sed vir-
tute, & industria alicuius liberi agentis.

Secundo dicendum est in hoc genere su-
stinuisse Christum omnes quodammo-
do passiones, quas aliquis homo industria
hominum pati potest. Hanc conclusionem
rectè explicuit D. Thom. art. 5. & rectè do-
cet intelligendam esse non de singulis spe- B
ciebus passionum, quia hoc non fuerat pos-
sibile: tum quia quædam ex ijs passioni-
bus alijs repugnantium etiam quia pos-
sunt infinitis modis excogitari. Intelligi-
tur ergo de generibus passionum, quia scili-
cet Christus in omni bono humano pas-
sus est, in omni exteriori parte corporis,
in omnibus sensibus, ab omnibus perso-
nis, à coniunctis, ab alienis, Iudæis, à gen-
tibus, & sic de reliquis. Solum est aduerten-
dum nomine *passionis*, hic non comprehen-
di solum passionem physicam, quæ corpus
realiter attingit, & alterat, & dolorẽ effi-cit
sed in vniuersum omnem actum quo priua-
tur homo aliquo bono suo, vel aliquod ma-
lum patitur, siue sit per realẽ passionẽ siue
per extrinsecam tantum denominationem C
vt accidit in infamia, vel per immutation-
nem intentionalem sensuum, vt in contu-
melijs, vel per solam privationẽ, vt in amis-
sione, desertione, & similibus. Et hoc mo-
do est facilis, & perspicua cõclusio quæ sa-
tis ex Euangelistis constat.

Est verò prudenti lectore considerandum
in his Christi passionibus nihil esse leui-
ter fingendũ, quod vel ab Euangelistis nar-
ratum non sit, vel ex iis, quæ ipsi narrant, ad
iuncta Patrũ expositione probabiliter colli-
gi non possit. Possunt quidẽ fideles pie me-
ditari acerbitatem earum passionũ, quæ pa-
tuntur, earumq; circumstantias ex iis, quæ
humano modo contingunt, & ex affectu, &
dispositione talium personarum coniectare: non tamen licet noua passionum figmen
ta confingere, quia hoc neq; temeritate ca-
rere potest, neque euidenti periculo falsi-
tatis. Cur autem voluerit Christus tot pas-
sionum genera perferre, optima est ratio,
quam hoc loco Caie. adhibet, scilicet vt om- *Caiet.*
nes illas deificaret, & hominibus expeten-
das redderet, & vt doceret hominem omnia
humana cõmoda cõtemnere, & nihil eorũ
malorum timere, quæ ab hominibus infer-
ri possunt, sicut ipse dixerat. *Nolite timere*
eos (timore scilicet mundano) *qui occidunt*
corpus animam autem non possunt occidere.
Matth. 10. Quod vno verbo dixit Damas. *Matt. 10.*
li. 3. de fide. cap. 20. *Omnia hæc assumpsit, vt* *Damasc.*
sanctitatem omnibus efferret, & hic accõmo-
dari possunt rationes omnes, quæ de sup-
plicio crucis in ar. 4. D. Th. explicatæ sunt.

SECTIO II.

Quam graues, & acerbi fuerint dolores passionum Christi.

QVoniam humana passio eo maxi-
mè videtur habere rationem pœnæ
quo dolorem, vel tristitiam infert,
ideo ad intelligendam pœnam, quam Chri-
stus pro nobis sustinuit, acerbitatem dolo-
rum eius oportet explicare. Possumus autẽ
id præstare, vel absolutè, vel comparatione
facta cum alijs doloribus. Et quidem prio-
ri modo, cum nobis non constet, quis fuerit
gradus, illius doloris, solum dicere pollu-
mus dolores passionum Christi fuisse ma-
ximos, ac vehementes, vt constat ex ipsa nar- *Acerbitas*
ratione Euãgelicæ historiæ, quam in sequẽ- *doloũ Chri-*
tibus disputationibus ex parte explicabi- *sti quanta.*
mus, & sanctorum testimonia proferemus.
Nunc sufficiant testimonia Dauidis, & Isa- C
iæ, qui elegantissimè acerbitatem passio-
num Christi describunt: ille psalm. 21. *Circũ-*
dederũt me vituli multi, tauri pingues obsedérũt
me. aperuerunt super me os suum, sicut leo ra- Psal. 21.
piens, & rugiens. sicut aqua effusus sum, & dis-
persa sunt omnia ossa mea. Factum est cor meum
tanquam cera liquescens in medio ventris mei,
& Psalm. 68. *Sustinui qui simul contristaretur,* Psal 68.
& non fuit, & qui consolaretur, & non inueni.
Isaias cap. 53. *Non est species ei neque decor:* Psal. 5. 3.
& vidimus eum, & non erat aspectus, & desi-
derauimus eum despectum, & nouissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem.

Vt ergo hæc grauitas dolorum Christi
aliquomodo à nobis explicetur, oportet

Universidad de Deusto
Biblioteca

comparatione vti. Potest autem hæc com- A
paratio fieri, vel in specie doloris, quæ ex
obiecto, et causis eius sumenda est: vel
in intensione, quæ comparatio locum ha-
bet etiam inter dolores specie distinctos,
sicut calor, & frigus possunt in intensio-
ne conferri, quanuis specie differant: vel po
test etiam fieri comparatio in duratione do
loris: vel denique in extensione, quæ solum
habere potest locum in dolore sensibili,
quatenus eius causa per plures, vel pauciо-
res partes corporis extendi potest. Rursus
comparari potest dolor Christi, vel cum do
lore, quem patitur anima, aut Angelus: ab
igne inferni, vel purgatorij, vel cum dolo-
re, quem patientur damnati cum corpori-
bus suis post resurrectionem: vel denique
cum omnibus doloribus, quos homines in B
hac vita passi sunt, aut etiam pati possunt.
Denique animaduertendum est, nomine
doloris non solum intelligi sensibilem do-
lorem, qui ex reali læsione corporis nasci-
tur, sed etiam interiorem tristitiã, quæ nas-
citur ex apprehensione cuiuscunque mali
præsentis, & odio illius quæ tristitia, seu
dolor interdum esse potest de malo culpæ
propriæ, vel alienæ, aut de malo pœnę. Vt
igitur de his omnibus non nihil dicamus,
ab ijs quæ clariora sunt initium sumamus.

Primo itaque certum est, dolorẽ de pec-
catis omnibus fuisse in Christo vehemen-
tiorem, & intensiorem, quàm fuerit, vel se
cundum ordinariam potentiam esse possit
in alio homine. Hoc affirmat D. Tho. ar. 6. *D. Thom.*
ad. 4. Vbi solum facit comparationem cum C
dolore cuiuscunque hominis contriti. Et
hoc sensu est euidens ob rationes, quas bre
uissimè D. Th. attigit. Quia ex parte mate
rialis obiecti Christus doluit de omni-
bus peccatis hominum simul sumptis, ac
perfectissime consideratis: ex parte obie-
cti formalis nullus ita cognouit, ac perpen-
dit offensionẽ Dei, in gratitudinem, & ma-
litiam omnem, quæ est in peccatore ex parte *Dolor Chri*
cognitionis, nullus tam clare, ac tanta ani- *sti de pecca-*
mi attentione omnia, quæ ad detestandum *tis omnibus*
peccatum mouere possunt considerauit: *quantus.*
ex parte principij nullus tanta charitate
Deum dilexit, aut Deum colere ac diuinũ
ius illæsum seruare studuit. Denique nul-
lus tãtam gratiã habuit, tãtumq; auxilium
ad destandum peccata, ergo sine vllo dubio
vehementius de illis doluit, quam quiuis
alius. Quæ ratio procedit de dolore peccati,

vt est ad satisfaciẽdũ Deo, vel ex charitate
Dei: eadem tñ fieri potest de dolore pecca-
torum, vt sunt mala ipsorũ hominũ, eisque
æternam damnationem pariunt. Nam etiã
Christus intensius diligebat homines, &
distinctius, ac clarius hæc eorũ mala, & dã-
na perpẽdebat, quã vlla creatura. Quin po-
tiùs addo huiusmodi dolorem de peccatis
hominum, fuisse in Christo vehemetiorẽ &
intensiorem, quã sint oẽs alij dolores de qui
buscunq; rebus, vel obiectis, qui in homi-
nibus, vel Angelis sunt vel secundũ ordina-
riã potentiam esse possunt. Quod ita decla
ro, quia omnes alij dolores, aut sunt prauꝰ
aut honesti, naturales aut supernaturales.
De supernaturalibus iam dictum est, & ea
dem est ratio de quolibet dolore honesto,
quia cum hic dolor de peccatis omnibus,
oriretur in Christo ex perfectissima chari-
tate, & gratia, excesit in intensione omnẽ
actũ virtutis cuiuscunq; creaturę, quia nul-
la creatura tam intensè operata est in ali-
quo genere virtutis, sicut Christus domi-
nus, quia gratia in Christo excedit in inte-
sione oẽm virtutem creaturæ: Christus autẽ
dolebat de peccatis hominum secundum
totam intẽsionem gratiæ suæ, & charitatis.
Et eadem ratio cõcludit, si comparatio fiat
cum quouis dolore praua, & turpi. Quia
omnis dolor huiusmodi, elicitur per solas
vires naturæ humanæ, vel Angelicæ: nulla
autem est naturalis potentia, quæ in suo
gradu possit tam intensum actum efficere
sicut potest gratia Christi in suo ordine:
excesit ergo hic dolor Christi in intensio-
ne, omnes dolores hominũ, vel dæmonum,
cuiuscunq; rationis sint.

Secundò, si loquamur de interiori trist-
tia, quæ prouenire potest ex malo pœnæ
proprio, certum est naturalẽ tristitiã quam
Christus habuit de malis, quæ passus est,
non fuisse tam vehementem ex parte ob-
iecti, seu secundum speciem suam, sicut est
tristitia, quam damnati habent de suo sta-
tu, ac perditione. Hoc etiam docet D. Tho.
articul. 6. ad. 3. Et ratio est manifesta, quia
illa tristitia oritur ex malo pœnæ alicuius
ordinis, & rationis, nimirũ ex pœna damn-
ni, & amissione æternæ beatitudinis (de
hac enim potissimum agimus, & habet cõ-
iunctam desperationẽ salutis, sicut gaudiũ
beatorum, cum certa, & inamissibili pos-
sesione coniunctũ est: tristitia vero Christi
de proprio, malo pœnę solũ fuit de malo tẽ-
porali

porali & humano, ergo sunt hæ tristitię di-
uersarũ rationũ, & illa est specie sua multo
acerbior, sicut malũ ipsum quo nititur, est
lõgè maius, nã actus proportionatus est ob-
iecto suo, & effectus causæ. An verò idem
dicendũ sit, si hę tristitię in gradu intensio-
nis cõparentur, nõ ita constat. Quia sicut in
naturalibus qualitatibus, potest qualitas in
sua specie minus perfecta, minusq; actiua,
in intensione habere tot gradus, quot habet
qualitas perfectior, vt patet in frigore, &
calore, ita in actibus voluntatis, & appeti-
tus potest idem reperiri, vt in amore patet,
vel gaudio. Nã licèt amor Dei, & gaudium
de bonis eius, sit excellentius secundũ spe-
ciẽ, quã amor vel gaudiũ boni creati: potest
nihilominus interdũ hoc esse intensius illo:
sic igitur, quãuis hæc tristitia Christi secũ- B
dum speciẽ sit inferioris rationis, quã tri-
stitia dãnatorum, fieri potuit, vt intensiuè
esset maior. Quæ ratio sanè concludit hoc
non repugnare, sed ita accidere potuisse.
An verò ita de facto fuerit, non potest con-
stare, & verisimilius est non fuisse tã intẽ-
sam, quia hęc tristitia solum eliciebatur ab
appetitu, vel voluntate Christi iuxta natu-
rales vires, & efficaciam earũ, erat enim tri-
stitia merè naturalis, ergo ad summũ, ha-
buit maximã intẽsionẽ, quam anima Chri-
sti per naturales facultates, & vires earum
potest efficere circa tale obiectũ: sed verisi-
mile est damnatos, v. g. Dæmones, etiã tri-
stari de suo damno æternæ damnationis
totis viribus, ac toto conatu, quem natura-
liter possunt adhibere, ergo elicient tri-
stitiam intensiorem, nam eorũ voluntas na-
tura sua efficacior est, & obiectũ ipsum ve-
hemẽtius excitat ad talẽ conatũ. Quòd si sit C
sermo de volũtatibus hominũ dãnatorum,
quamuis illæ in naturali efficacia non su-
perent naturales vires voluntatis Christi:
tamen vt minimũ, elicient actum tristitiæ
intensum, quantũ per vires naturę possunt,
quia hoc naturale est, supposita apprehen-
sione tanti mali; & vltra hoc vnusquisque
cogetur diuina virtute, vt eò vehemẽtio-
rem tristitiam sentiat, quò maiori pœna
dignus est. Itaq; hæc Christi tristitia, cum
tristitia damnatorum, nec in specie, nec in
gradu comparabilis est.

Dicũt hæretici, Ergo non sumpsit Chri-
stus pœnam pro qua satisfacturus erat, nec
æqualem illi; consequens est falsum: tum
quia est contra illud Isaiæ. 53. *Disciplina*

A *pacis nostræ super eum.* Tum etiam, quia inde
fit Christum non soluisse condignam pœ-
nam. Sed hæc nullius momenti sunt: con-
cedo enim Christum non assumpsisse for-
maliter, & in se pœnã illã, pro qua satisfe-
cit, alioquin assumpturus esset pœnã dam- *Responsio.*
ni, & pœnam ignis æternam: assumpsit er-
go pœnas huius vitę, per quas pro pœnis al
terius vitæ satisfaceret. Huius autem satis-
factionis dignitas non ex identitate pœnæ,
sed ex proportione, neq; ex sola qualitate,
& quantitate pœnę, sed maximè ex digni-
tate personæ & perfectione charitatis pen-
sanda est, vt latius diximus in superioribus.

Tertiò, si conferamus hanc Christi tri-
stitiã cum omni alia humana tristitia, quæ
de humanis, ac temporalibus malis con-
cepta est, verissimum est (quod D. Thom.
ait) Christi tristitiam fuisse summan in in-
tensione, & acerbitate. Quod rectè probat
D. Thom. discurrendo per omnes causas *D. Thom.*
quæ huiusmodi tristitiam generare, vel au
gere possunt. Nam obiectum huius tristi- *Tristitia*
tiæ secundũ se maximũ erat primũ mors, q *Christi quã-*
inter omnia humana mala censetur maxi- *ta.*
mũ, & in Christo augebatur ex dignitate vi
tæ eius, quę diuina erat propter vnionẽ. Se-
cundò, modus mortis ignominiosissimus,
& acerbissimus, & cũ alijs grauissimis do-
loribus cõiunctus, ex flagellis, spinis, & alijs
similibus passionibus ortis. Tertiò, accedit
perfecta, & intensissima apprehẽsio horum
omniũ, quę maximè solet tristitiã excitare.
Quartò, volũtas, & appetitus Christi per-
missus est naturæ suæ, vt circa tale obiectũ
sic propositũ, quantũ naturæ propensione,
& efficacia posset, cõtristaretur, & diuini-
tus factũ est, vt vnus actus aliũ non impedi-
ret, nec gaudiũ vnius partis in aliã redun-
daret, nec deniq; aliquod aliud solatiũ ad-
hiberetur, quod tristitiã illam posset mi-
nuere, vel leuare. Nam humanũ nullũ ha-
buit, quia ab amicis derelictus est, & ab vno
venditus, ab alio negatus. Vnde de Christo
dictum est Isai. 63. *Torcular calcaui solus,* & *Isai. 63.*
Psalm. 68. *Consolantem me quæsiui, & nõ inue-* *Psal. 68.*
ni. Diuina verò consolatione omnino pri-
uatus est modo iam explicato. Porrò quan-
quam necessarium non sit Christum toto
tempore vitæ hoc genus tristitiæ assump-
sisse, tñ quod aliquo tẽpore saltẽ in passione
illã assumpserit, omnes Theologi dicunt in
3. d. 15. cum D. Thom. hic, eiusq; tristitiæ
sufficientia signa sunt sudor sanguineus, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

illa, verba Christi, *Tristis est anima mea vsq; ad* A *mortē*, quæ ita multi interpretantur, *Tāta afficior tristitia, quæ posset mortē afferre, nisi ego mea virtute illā impedirem*, Aug. verò Psal. 86. ita exponit, *Tāta est tristitia animæ meæ, vt parū absim à morte*. Illa autē tristitia, quæ tunc maxima videbatur, in progressu passionis aucta est, quādo ipse dolor sensibilis, & mali perpessio interiori reptæsentationi adiūgebatur: ac tandē in cruce videtur ad supremū gradum peruenisse, vt declarāt illa Christi verba. *Deus Deus meus, vt quid dereliquisti mē* de quibus postea redibit sermo. Ergo omnibus perspectis talē interdum habuit Christus tristitiam humanam, ac naturalē, qualē nullus hominū habuit nec habebit. Fuit aūt conueniens Christum tātam tristitiam assumere, propter congruētias sæpe allatas, scilicet propter maiorem excellētiam suæ satisfactionis, etiā ex parte pœnę assūptę, & propter exēplū nostrū, ac prætera, vt euidētius veritatem naturæ assumptæ demonstraret.

Sed oblici potest, quia in Christo multa erant (quæ possent tristitiam eius lenire. Primo ipsa virtutis operatio, atque animi fortitudo, & constantia, quæ per se plurimum valet ad consolandum hominem, etiā si inter maximos labores, & res tristes versetur. Secundo charitas Dei, & proximi, quæ magnum gaudium secum affert. Tertio, spes fructus, videbat enim per eas passiones, hominum æternam salutem esse conparandā. Quanto, etiam humana cōsolatione nō omnino caruit. Nā licet exterius nullus amicorum permitteretur ad illum accedere, & eum alloqui: tamen multi præsertim B. Virgo, & Apostoli fidem ad illum seruarunt, & de eius passionibus anxij erant, ac soliciti, quod ipsum nō latebat, ex quo non nullum solatium humanam capere poterat. Imo nec angelica consolatione caruit, vt in horto declaratum est. Vnde non nulla sumi potest oniectura, non omnino caruisse diuina, sicut multi sancti martyres inter ingentia tormenta exultabant consolatione diuina: ergo non videtur tristitia Christi fuisse tam acerba, tāq; omni consolatione destituta. Respondetur, quanquam fieri potuerit, vt Christus interdum aliqua cōsiderauerit quæ tristitiā possent remittere, & consolationem afferre, non tamen oportuit, vt hæc semper haberet animo præsentia, vt ab eis aliquam consolationem caperet. Sed interdum vt summæ tristitiæ locum daret, ab ijs omnibus quæ consolationem afferre poterant, animum auertebat (loquor extra vīsionem beatam, quę ita superiorem partem perficiebat, vt in inferiorem nullo modo redundaret.) Interdum verò, ne tristitia conficeretur, ac naturales vires ad patiendum amitteret, poterat tristitiam remittere & ea considerare, quæ & consolari, & confortare hominē possent. Et hoc solum probant omnia adducta: nihil tamen faciunt contra sententiam à nobis positam, quia non asserimus semper Christum habuisse illam summā tristitiam, sed aliquādo. Addo tamen aliud esse mente contēplari ea quæ possunt hominem excitare, & confortare ad agendum fortiter, constanterq; sustinendas passiones, & iniurias: aliud verò hæc considerare, vt tristitiam remitrant. Possunt enim hæc duo coniungi, magna, scilicet animi constantia, & fortitudo cum eximia tristitia, & ita in Christo domino fieri potuit, vt ea consideratio quæ animum confortabat, tristitiam non leniret. Vnde in horto dicitur apparuisse Angelus *confortans eum*: non verò gaudium aliquod, vel delectationem afferens. Itaque hoc sensu non est dubium quin interdū in portione inferiori caruerit omni diuina consolatione, quæ tristitiam mitigare posset qui in hoc voluit suos martyres superare, & maiorem animi fortitudinem, ac patiētiā ostendere, & sua tristitia eorum consolationem promereri.

Quarto superest conseramus sensibilem Christi dolorem cum reliquis, est enim in co alia difficultatis ratio, quàm in tristitia: Et (vt omittamus, quæ clara sunt) constat in duratione non fuisse Christi dolorem maiorem reliquis, cum breui tempore durauerit. Deinde etiam est manifestum in extensione, quæ est ex parte subiecti, non excessisse, neque superasse dolores omnium martyrum. Quia aliqui martyres ita fuere minutatim in frusta dissecti, vt in omnibus partibus corporis externis & internis dolorem vehementem senserint. Alij sunt ferreis vnguibus laniati: alij lentis vel facibus, vel igne combusti per totum: at verò de Christo Domino non constat, quod in omnibus partibus corporis etiam externis læsionem acceperit, quæ proprium dolorem causare potuerit, vt v.g. in brachio, in crure, & in alijs fortasse partibus. De interioribus autem multo certius est non accepisse

cepisse Christum propriam læsionē doloris A effectricem. Quia nec flagella, nec clauī, aut alia instrumenta doloris omnes partes penetrarunt. Verū est tamen quasi per quādam redundantiā, dolorem illum fuisse per totum corpus, & omnes partes præsertim solidas, & sentientes diffusum. Tum quia læsis quibusdam partibus, nerui cōtrahebātur, & aliarum partium virtus debilitabatur. Tum etiam, quia ex nimio labore, & fatigatione absq; vlla requie, quam haberet præsertim in cruce, necessarium fuit vt omnes partes dolore afficerentur: & hoc sensu in extensione ex parte subiecti nullus dolor humanus videtur potuisse dolorem Christi superare, quanuis alij fortasse fuerint in hoc æquales. Quia cum corpus humanum sit finitū, facile potest dolor totum illud occupare. Quod si ita cōtingat, non poterit esse in hoc excessus, sed æqualitas; in hoc autem dicimus excessisse interdum aliquos martyres, quod ferro, aut B igne directe in plurib⁹ partibus corporis externis, & internis tormenta passi sunt. Et hinc vlterius sequitur accidere potuisse, vt multi martyres in vna, vel altera parte corporis maiorem, ac intensiorem dolorem perpessi sint, quam Christus in alia, vt v.g. in oculis, lingua, & similibus partibus, in quibus alij vehemēter cruciati sunt: Christus autem aut minimè, aut certè leuius. Comparatio ergo fieri debet inter summum dolorem sensibilem, quē Christus habuit in ea parte corporis, in qua maximum dolorem sensit, & alium quemcunq; dolorē maximum. Ex quo intelligitur ad explicandā hanc acerbitatem doloris Christi nō referere multitudinem dolorū seu læsionum, nempe quod in manibus, & pedibus clauis fuerit confixus, in capite spinis coronatus, & toto corpore flagellatus, nā hęc augēt dolorē extēsiuè, nō intēsiuè. In quo est notanda differētia inter dolorē, & tristitiā. Nam tristitia oritur ex apprehensione interiori: potest autē intellectus, vel imaginatio simul, ac per modum vnius apprehendere multa, quę tristitiam vehementiorē, ac intēsiorē efficiāt: at verò dolor sensibilis causatur ex reali læsione, & ideò quòd hæc in diuersis partib⁹ multiplicetur, nō auget dolorē intēsiuè sed extēsiuè, nisi fortasse læsio vnius redūdet in alteram, vt supra dicebamus.

Sic igitur intellecta, & explicata hac cōparatione sententia D. Tho. est, dolorem Christi fuisse maximum intensiuè, nō qui dem omnium dolorū, qui esse possunt de potentia absoluta, (nam in eodem Christo potuisset esse maior dolor, si vehementior causa, aut læsio adhiberetur) sed eorū, quos homines passi sunt. Cuius assertionis duplex ratio ex D. Tho. colligitur. Prima est, quia magnitudo doloris oritur & ex magnitudine læsionis, quæ est causa doloris, & ex dispositione patiētis, quæ esse potest magis perceptiua doloris, tum ex optima complexione corporis, in qua sensus tactus maximè uiget: tum ex efficacia animæ, & interiori apprehentione, ex qua vis doloris maximè pēdet. At vero in Christo Domino, & læsio corporis fuit magna, præsertim quando clauis affixus, ijsque toto corporis pōdere dumtaxat innixus, capite spinis coronatus, totoq; corpore cruciatus, in cruce pependit. Complexio etiam corporis eius fuit perfectissima, & vis animæ ad apprehendum, & attendendum efficacissima, ergo & dolor eius fuit maximus. Secunda ratio, quæ ex D. Thoma colligitur, est quia Christus voluntariæ assumpsit hanc doloris magnitudinem, vt pro nobis exactius satisfaceret. Hæc vero secūda ratio ita intelligenda est, vt non putetur Christus suo arbitrio intendisse illum dolorem vltra eum gradum, quem tales causæ in tali corpore sic dispositio naturaliter efficere poterāt. Quia (vt cōcedamus hoc miraculū fuisse possibile) nō est necessariū, neque vlla authoritate, vel ratione fundatū, sed ex hac ratione solum concludēdum est, Christū Dōm nullo modo impidiuisse causas huius doloris neque auertisse interiorē mentis seu imaginationis apprehēsionem: C sed potius efficacissimè ea omnia considerasse, quæ augere dolorem possent. Itaque tota vis rationis in priori cōsistit, & posterior solum est addita vel ad explicandam congruentiam, ob quam Christus tam acerbum dolorē assumpsit, vel ad excludendam tacitam obiectionem, causas scilicet doloris fuisse grauissimas Christum autem voluntate sua potuisse illas impedire: nec enim ita fecit, sed vnicuique causæ, & facultate permisit operari, quæ illius sunt propria, vt Damasc. dixit libr. 3. cap. 15. &. 20.

Sed adhuc superest difficultas circa assertionem D. Thom & priorem eius rationem. Quanquam enim rectè concludat in eodem genere doloris, vel suppositis causis

Universidad de Deusto
Biblioteca

fis æqualibus, seu eiusdem rationis, non tamen in vniuersum probat de omnibus doloribus sensibilibus. Nam in ijs potest esse non solũ diuersitas maioris, & minoris intensionis intra eandem speciem: sed interuenire etiam potest differentia specifica pro diuersitate læsionum, seu causarum. Non enim videtur esse eiusdem rationis dolor, qui prouenit ex combustione ignis, & qui ex diuisione continui, aut qui ex nimio calore, vel ex nimio frigore nascitur. Habent enim obiecta valde diuersa, vnde etiam in ipso effectu sensibile modo valde diuerso percipiuntur, vt in fame, & siti perspicere licet, sunt enim hæ passiones quædam doloris. Et è contrario ex delectationibus sensibilibus confirmari potest, neque enim omnes sunt eiusdem rationis, igitur nec dolores. Hoc ergo supposito, fieri potest, vt alius dolor sensibilis specie sua sit grauior, quamis, qui oritur ex confixione manuum, aut pedum, aut ex alijs læsionibus, quæ in Christi corpore factæ sunt. Vnde enim constat eam læsionem natam esse efficere summum dolorem, quoad essentiam, & speciem doloris sensibilis? Quòd si ex alia causa v. g. igne aut simili potest oriri grauior dolor in specie, ergo, cùm aliæ causæ doloris alterius rationis applicatæ fuerint alijs hominibus fieri potest, vt ex eo capite eorũ dolor fuerit maior, saltem quoad grauitatem essentialem, quanquam ex dispositione patientis fuerit minor aptitudo ad dolendum. Quin potius hæc ratio procedere potest, etiã si supponantur dolores esse eiusdem rationis, & differre solum in intensione. Nam potest esse tantus excessus in læsione, causavè doloris, vt excessum ex dispositione sentientis exuperet. Videntur autem læsiones, seu vulnera aliquorũ martyrũ plurimũ excessisse læsionẽ factã in corpore Christi: ergo.

Responsio. Hæc obiectio apud me conuincit non posse in hac re esse certitudinẽ, sed rem esse dubiam, & ancipitem, & potuisse quidem vno, vel altero modo accidere. Neq; ad perfectionem nostræ redemptionis, & passionis Christi multum refert exacta hęc in intensione, & doloris acerbitate comparatio: satis enim est, quòd assumpserit grauissimos dolores, quantum expediebat, decebatq; maximè: nihilominus tamen recedendum non est à sententia D. Thomæ quam etiam Theologi in. 3. dist. 15. magis probant, & communi sensu piorum fidelium videtur recepta, & ad illam accommodari solent verba illa Thren. 1. *Attendite si est dolor, sicut dolor meus.* Magis enim exaggerat charitatẽ Christi erga nos: atq; illius prouidentia potuerunt facilè omnes causæ ita disponi, præparari, aut permitti, vt maximum ipsi dolorem incuterẽt. Dein de ex parte subiecti constat fuisse in Christo sufficientem causam maioris doloris: ex parte verò læsionis valde grauem, & efficacem: ita, vt de nulla alia constat esse maiorem intensiue in determinata parte subiecti, ergo omnibus consideratis sentiendum est, dolorem Christi fuisse maximum inter oẽs dolores, quos mortales homines in hac vita passi sunt, vel aliquãdo patientur.

Ex quibus colligo primum, non solum in determinata corporis parte v. g. manibus, pedibus, & capite sensisse Christum dolorem maximum, sed etiam in toto corpore: ita quòd considerando dolorem illum quem Christus in cruce patiebatur, tanquã vnam passionem per totum corpus diffusam, nullus hominum vnquam habuerit totum corpus suum simul tanto dolore affectum. Quia licet ille dolor Christi non fuerit æqualis in omnibus partibus eius, & in aliqua habere potuerit remissiorem dolorem, quam aliquis martyr in alia: tamẽ considerando totam integram corporis affectionẽ, in nulle fuit vnquam similis dispositio, & acerbitas doloris, vt ratio facta proportionaliter applicata sufficiẽter ostẽdit.

Dolor Christi in toto corpore, & in quibusdam partibus maximus fuit.

Secundo colligitur quid dicendum sit, si hic dolor comparetur cum dolore gehennæ, qui dicitur *pœna sensus*. Ille enim sine vlla dubitatione est longè alterius rationis, & prout sit in solis spiritibus, habet etiam perceptionem, seu sensum alterius ordinis, & ideo non est dubium quin ratione sua sit acerbior. Quod autem sit etiam intensior in gradibus, non ita constat: est tamen verisimilius propter rationem supra factam de tristitia, quæ hic facile applicari potest. Nam & causa doloris, quæ est ignis, vt instrumentum diuinæ iustitiæ, & dispositio patientis, cum sit purè spiritualis, ac propterea magis efficax, etiã ad maiorem intensionem conferre potest: An verò idem dicendum sit de animabus purgatorij, res magis dubia est, quia illæ mitius puniuntur. Vnde aliqui credunt non solum in Christo: sed etiam in alijs hominibus reperiri posse interdum maiorem dolorem, quàm in animabus purgatorij. Sed quoad genus pœnę & doloris mihi nõ est dubiũ, quin dolor purgatorij sit maior, quia est eiusdem ordinis cum pœna sensus inferni. Quod verò attinet ad intensionem, probabile est, posse aliquam pœnam purgatorij esse minus intensam, quia potest esse propter causam leuem. De qua re latius in materia de purgatario. Deniq; quid dicendum est, si comparatio fiat cum dolore sensibili, quem patientur corpora damnatorum post resurrectionem? Res etiam est incerta, quia ille dolor damnatorum videtur esse futurus sensibilis, eiusdem rationis cum dolore qui percipitur ex combustione ignis. Nihilominus probabilius est etiam illum dolorem futurum esse maiorem, & ignem non solum naturali virtute: sed etiam vt instrumentum Dei ad illum esse cooperaturum: sed de hoc alias.

DISPVTATIO XXXIIII.
In tres sectiones distributa.

De ijs quæ Christus Dominus vsq; ad comprehensionem passus est.

EXplicata generatim acerbitate passionis Christi, vt ea quæ nonnullam difficultatem habent in ijs, quæ de rebus in ea gestis narrantur, & theologicam expositionem requirũt, in particulari pertractemus, totam illam historiam in tres præcipuas partes diuidemus: primam vsquè ad Christi comprehensionem: secundam vsque ad crucis gestationem: tertiam vsque ad mortẽ. In hac igitur disputatione, quæ primam partem continet, tria potissimùm mysteria declaranda occurrunt, scilicet venditio Christi, Iudæquè crimen, sudor sanguinis, quem orans in horto passus est, ac denique quomodo à Iudæis fuerit comprehensus. In quibus mysterijs expoendis non solum dicemus, quid Christus passus fuerit (quod videtur nostri instituti proprium) sed etiam, si oportuerit, vt res tota magis illustretur, interdum declarabimus, quid Christus fecerit, loquutusvè sit.

SECTIO PRIMA.

Quam ob causam, & quo pretio Iudas Christum vendiderit.

PRimò supponendum est ex historia Euangelica, Iudam Christum vendidisse, vt constat ex verbis illis Matth. 26. *Tunc abijt vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariotes, ad Principes Sacerdotum, & ait, Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam?* Ex quo loco coniectare possumus Iudam pepigisse cum Iudæis de Christo tradendo pridiè ante noctem cœnæ. Vt enim ex eo loco constat, biduo ante Pascha Principes, & Pharisæi concilium coegerunt, vt de Christo capiendo, & interficiendo deliberarent. Narrat autem statim Matth. Iudam, cùm ægrè tulisset factum illud de muliere, quæ in Bethania effudit vnguentum super caput Iesu, abijsse ad Principes sacerdotum. Hinc ergo intelligi potest iuisse ad concilium, in quo erant congregati, atque ita illo eodem die de tradendo Christo pepigisse. *Matth. 26.*

Obiectio. Dices, Ergo die Martis vendidit illum; quia ille erat dies biduus ante pascha, quòd die Iouis ad vesperam incipiebat, non ergo factum est hoc pridie ante cœnam.

Responsio. Respõdetur, si solum consideremus literam Euãgelij potuisse hoc modo exponi, tamen adiuncta Ecclesiastica consuetudo, & traditio declarat illud biduum dictum esse respectu diei festi, qui die Veneris celebrabatur, atquè adeò factum Iudæ contigisse die Mercurij, & in eodem fuisse coactum concilium Iudæorum aduersus Iesum. Nam propter hanc causam dies Mercurij inter dies, qui spectant ad passionem Dñi, numerantur: quia in eo cœpit pati Christus, cùm in eo venditus sit, & ideò etiam apud complures fuit antiqua consuetudo ieiunandi feria quarta in honorem passionis Dñi, vt constat ex Augustino epist. 86.

Quo nã die Iudas Christum vẽdit.

August. obiecto.

Sed rursus dices, Matthęus narrat Iudam vendidisse Christum statim post cœnam factam in Bethania: constat autem ex Ioanne cap. 12. cœnam illam factam esse sexto ante pascha die, ergo vẽditio Iudæ antea etiam facta est. *Ioan. 12.*

Non defuerunt qui dicerent, cœnam illam, & vnctionem, de qua loquitur Ioannes, esse diuersam ab ea, de qua loquitur Matthęus; & ita potuisse diuerso tempore celebrari, alteram sexto die ante Paschæ, alteram biduo. Nam etiam videntur in diuersis domibus celebratæ: Matthæus enim ait, Christum cœnasse in domo Simonis leprosi: Ioannes vero significat cœnasse in domo *Matth. 26. Ioan. 12.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

in domo Marthæ, aderant enim Lazarus, A & Maria, & Martha ministrabat, nō est autem verisimile ministrasse in aliena domo. Item Matth. dicit fœminam illam vnxisse caput Iesu, Ioannes verò ait Mariam vnxisse pedes: apud Matth. discipuli indignātur, apud Ioannem solus Iudas: & iuxta hanc sentētiam facilis est responsio ad obiectionem, scilicet cœnam narratam à Mat. contigisse biduo ante Pascha: quam verò narrat Ioannes antea celebratam, fuisse diuersam. Hæc fuit sententia Origenis tract. 35. in Matth & eandem indicat Chrysost. hom. 81 in Matth. & clarè Euthym. suo. c. 62. in Matth & hanc sententiam sequutus est Cæsar Baronius in annalibus, anno. 32. &. 34. eamque ex Euangelio colligi existimat.

Orig. Chrysost. Euthym. Cæs. Baron.

Sed leui fundamento motus est, quia neque Matth. neq; Marcus scripserunt cœ- B nam illam factam esse biduo ante Pascha, sed cùm narrare inciperent concilium Iudæorum illo die factum, & deinde narraturi essent proditionem Christi, quam in eo concilio Iudas fecit, per recapitulationē interposuerunt, quid ante paucos dies gestum esset in illa cœna, vt occasionem indicarent, qua Iudas indignatus, & ad Christum prodendum impulsus est. Vnde neque etiam dicunt Iudam statim post illam cœnam abijsse ad prodendum Christum: sed finita narratione vnctionis, quam interposuerant, reuertuntur ad historiæ narrationem, quam aggressi erant. Deinde tot sunt circunstantiæ similes in vtraq; cœna, & vnctione, vt non sit verisimile diuersas fuisse, præsertim cùm contrariæ coniecturæ non repugnent eidem cœnæ. Nā illa de diuerso tēpore iam reiecta est: alia verò de diuersa domo non cogit: tum quia Chrysost. homil. C 64. in Ioann. refert, multos sensisse cænam quam narrat Ioannes, non fuisse factam in domo Lazari, potuit enim Martha, vel ex magna ad Christum deuotione, vel propter cognationem, & familiaritatē aliquam cū Simione in domo eius ministrare. Tum etiam, quia Theophyl. in Matth. refert illum Simonem fuisse Patrem Lazari, & Marthæ quod etiam refert Nicephor. libr. 1. Hist. cap. 27. Reliquæ coniecturæ faciliores sunt. non enim oportet, vt singuli Euangelistæ singula narrent, sed satis est, vt ea quæ referunt, inter se non pugnent: non pugnat autem quod eadem mulier in ea-

Chrysost.

Nicephor. Theophyl.

dem cœna vnxerit pedes, & caput, & quòd Iudas cœperit indignari, & postea alij discipuli eum imitati sint, quamuis fortasse non eadem intentione, vt Chrysost. dixit. Et eadem responsio est ad cætera, quæ objci solent, vt egregiè obseruauit Augustin. qui præcipuus author est huius sententiæ libr. 2 de consensu Euang. cap. 79. quem sequuti sunt Anselm. Matth. 26. & Rupertus lib. 10. in Ioannem, & eam videtur tandem tenuisse Chrysost. hom. 64. in Ioannem, dum Matthæum cum Ioāne concordare nititur, & eandem sequitur Hiero. Matt. 26. qui attente est legendus, nā initio videtur distinguere mulierem, quæ vnxit pedes Domini ab ea, quę vnxit caput. Sed (quidquid sit de eius sententia quoad distinctionem personarum, de quo alias) tamen non distinguit has cœnas in Bethania factas, & narratas à Matth. & Ioanne, vt euidenter patet ex sequentibus, imo in priori distinctione non videtur agere de vnctione pedū, quam narrat Ioānes, sed quam narrat Lucas. c. 7. quæ sine dubio fuit diuersa, & antea facta est. Denique hanc sententiam sequūtur Caiet. Iansen. Toletus, & alij. & iuxta illam facilè patet solutio ad obiectionem factam, nimirum Iudam non vendidisse Christū eo die, quo cœna facta est. Quia licet immediatè post illam narretur, non oportet res eodem ordine gestas esse, quo narrantur.

Augustin. Anselm. Rupertus Chrysost. Hieronym.

Caiet. Iansen. Tolet.

Secundò dicendū est de causa huius venditionis, quæ inquiri potest, vel ex parte Dei, vel ex parte Iudæorum, aut ex parte Iudæ. Ex parte quidem Dei, cur permiserit Christum à Iuda vendi. Ad quod respondendum est, propter eam causam permisisse vendi, propter quam permisit comprehendi, flagellari, & crucifigi. Quam Paulus ad Rom. 8. vno verbo cōplexus, dixit, *Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illū.* Itaq; inter alia voluit Christum pro nobis hoc genus iniuriæ, infidelitatis, & ingratitudinis perpeti, vt & nos doceret similia mala patienter ferre, & vt specialem modum tristitiæ, & doloris, quem talis proditio causare poterat, ad satisfaciendum pro nobis assumeret. Vnde de hoc afflictionis genere scriptum est Psalm. 40. *Homo pacis meæ, in quo speraui, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem.* Vbi Aug & Hieron. de Iuda hoc interpretantur, & ponderant verbum illud *panes meos*, quo dicunt esse indicatum mysteri-

Christus à Iuda venundari pat. Rom. 8.

Psal. 40. Aug. Hieronym.

mysterium Eucharistiæ, cuius proditor Iu- A das particeps fuit, vt in materia de Euchari
Psal. 54. stia latiùs dicendū est. Et eodē modo exponunt verba illa Psal. 54. *Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissē vtiq;: & si is, qui oderat me super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitā ab eo, tu verò homo vnanimis, dux meus, & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cum consensu, &c.*

Ireneus. Tertull. Epiphan. Ioan. 13.

Rursus ex parte Iudæorum inquiri potest, non quidem, quid eos impulerit, vt Christum comprehendere cuperent, (nam satis notum est ex Euangelio, inuidia, & odio motos esse) sed specialiter quid eos mouerit, vt pecuniis emerēt, quem quotidie in templo, vel in ciuitate suo arbitrio, sine difficultate vlla poterant comprehendere. Sed B huius rei causam apparuerunt etiam euāgelistæ Marcus enim sic inquit cap. 14. *Quærebant summi sacerdotes, & Scribæ, quomodo eum dolo tenerent, & occiderent*, Lucas verò addit, *Timebant vero plebem.* Itaque sicut timebant illum occidere *in die festo, ne tumultus fieret in populo*, ita etiam timebant publicè, & coram plebe eum comprehendere, ne fieret seditio, & ne fortasse multi eum defendere conarentur. Propter hanc ergo causam querebant opportunitatem, vt in loco securo, & remoto eum caperent, atque in iudicio sisterent, & tumultum, ac plebem contra eum excitarent, priusquam se tueri, aut à discipulis, amicisque defendi posset. Ad hoc ergo cautè præstandum suam industriam, ac diligentiam Iudas promisit, & propterea gauisi sunt Iudæi, pecuniamque ei spoponderunt. Addi etiam potest Matth. 11. timuisse Iudæos, ne Christus eorum cogitata cognoscens fugeret, seque occultaret. C Nam cap. 11. inquit Ioannes, Iudæos ad inuicem colloquentes dixisse. *Quid putatis, quia non venerit ad diem festum? Dederant autem Pontifices, & Pharisæi mandatū vt si quis cognouerit, vbi sit, indicet, vt apprehendant eum.*

Denique ex parte Iudæ quid ipsum impulerit ad vendēdum Christum non defuerunt quidam hæretici Caiani appellati, qui dicerēt. Iudam benè egisse vendendū Christum, vel quia Christus legem peruertebat, quod Iudas impedire voluit, vel certè, quia Christum perfectè cognouit, & ex perfecta cognitione veritatis eum prodidit zelo generis humani, quod cognouit non posse saluari nisi per Christum, nec Christum posse mori, nisi ab ipso proderetur. Ita ferè refert Iren. libr. 1. contra Hæres. cap. vlti. & Tertullian. libr. de præscriptionibus aduersus hæreticos capit 47. Epiphan. hæres. 38. Possunt autem hi hæretici in confirmationem sui erroris adducere verba illa Christi. *Quod facis, fac citius.* Nisi enim benè operaretur, nō eum Christus ad operandum impelleret.

Sed repugnant euidentibus scripturæ testimonijs: passim enim in Euangelio hoc Iudæ peccatum damnatur, & Christus dixit, *Væ homini illi, per quem filius hominis tradetur, bonum erat ei, si natus nō fuisset homo ille*, Matth. 26. & apud Ioannes. c. 13. *Vos mundi estis, sed nō omnes: sciebat enim quis esset qui traderet eum, & propterea dixit, Nō estis mundi omnes*, & ibidem. *Cum diabolus misisset in cor, vt traderet eum Iudas*, & infra. *Et post buccellam introiuit in eum Sathanas, & exinit continuo.* Denique isti hæretici peiores ipso Iuda esse videntur. Ille enim peccatū Matt. 27. suum confessus est & agnouit, dicens. *Peccaui tradens sanguinem iustum.* Quibus verbis etiam rationem sui peccati agnoscit, quod nimirum contra omnem iustitiam, virum innocentem, ac sanctum prodiderit. Quamquam (vt notauit Leo Papa ser- *Leo Papa.* mo. 1. de Passione) non totam grauitatem sui peccati declarauit: in quo aliud peccatum suæ infidelitatis indicauit, non enim peccauit solum tradēdo hominem iustum, sed etiam tradendo ipsum filium Dei quē ille non satis agnoscebat, nec credebat.

Dicendum est ergo, Iudam propter auaritiam Christum vendidisse. Hæc est communis sententia omnium Patrum quam colligunt, tum ex eo, quod Matth. & Marcus antequam narrent hanc Iudæ prodi- *Auaritiæ causa Iudas Christus vēdit.* tionem, interponunt indignationem eius ob vnguentum effusum super caput Iesu. Quam ortam fuisse ex auiditate pecuniæ, declarauit Ioannes illis verbis. *Non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat.* Vnde colligunt ex eo die machinatum esse Iudam, quomodo Christum venderet, vt illam iacturam resarciret. Tum etiam quia hanc mentem suam satis ipsemet expandit illis verbis. *Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam?* Vnde Augu. enarrat. Psal. *Mat 26. Aug.* 63. *Auaritia, quæ captiuarit discipulum comitem Christi, coepitauit & militem custodem sepulcri:* & Chrys. hom. 64. in Ioannem in- *Chrys.* quirens, cur Christus dispensatorem pecuniæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

cuniæ fecerit eum, quem furem, & auarum esse non ignorabat, dicit Christum hoc permisisse, vt maius malum vitaret, scilicet, vt cupiditas, & auaritia eius inde expleri posset, & ita tolleretur ei proditionis occasio. Quam rationem attigit etiam Euthym. super cap. 12. Ioannis. Quæ tamen hoc sensu accipienda est, quòd tanta fuerit cupiditas Iudæ, vt expleri non potuerit ijs quæ furabatur, nisi etiam magistrum suum venderet. Et ita sunt intelligēda verba quæ subdit Chrysost. *Neque enim poterat dicere pecuniarum id cupiditate fecisse, sufficientes enim loculi esse debebant, qui eius satisfacerent cupiditati, sed sola malitia.* Nō enim intendit negare Iudam hoc fecisse cupiditate pecuniæ; sed solum non fuisse talem cupiditatem illam, quæ aliquam vel humanam posset excusationem habere, erat enim nimis effrenata cupiditas, & ex ingenti malitia orta. Quam porrò admixtam auaritiæ malitiam significare volens Leo Papa serm. 9. de passione, inquit. *Impius Iudas maluit minister esse diaboli, quàm Apostolus Christi, quem non timoris perturbatione deseruit, sed pecuniæ cupiditate distraxit. Hoc perfidus Iudas inebriatus veneno, dum sitit lucrum, peruenit ad laqueum, & tam stultè impius fuit, vt triginta argenteis, & Dominum venderet, & magistrum.* Illud verò est considerandum, nō fuisse proditum à Iuda Christum, vt occideretur: sed solum quia existimauit fore, vt in exilium mitteretur, aut in carcere detineretur ne populum commoueret. Hinc enim factum est, vt postea intelligēs, Christum damnatū esse à Iudæis, pœnitētia ductus fuerit referens triginta argēteos, vt narratur Mat. 27 nō ergo motus est inuidia aut odio, sicut alij Iudæi sed auaritia.

Leo Papa.

Matt. 27.

Dices, Qui potuit Iudas qui tot, ac tanta miracula Christi conspexerat, propter solum affectum pecuniæ illum tradere Iudæis? Quidam dicunt Iudam non credidisse illa fuisse vera miracula: sed apparentia, & virtute dæmonis facta, quod sentit Hieron. Matth. 26. Vel dici potest, quamuis crediderit miracula esse vera: non tamen cognouisse, nec credidisse Christum esse Deum, sed solum virum iustū & sanctum, hoc enim tam euidens illi erat ex dictis, & factis Christi, vt aliud sibi persuadere non potuerit, vt postea ipsemet confessus est, dicens. *Tradens sanguinem iustum*: execæcatus tamen passione, & auaritia ipsum prodi-

Obiectio.

Hieron. Matt. 26.

A dit. Ad quod eò faciliùs induci potuit, quòd & indignatus erat ex priori facto, & non æstimauit tantum nocumentū fuisse Christo inferendum, vt dictum est. Quamquam autem ille iustum esse Christum crederet, cum autem ad Pharisæos est loquutus, vt eum proderet, grauissimè mentitum esse credendum est (quod est nouum peccati genus). Vt enim factum suum excusaret, & probabile Iudæis faceret, necessarium illi fuit Christum accusare, & dicere se zelo legis moueri ad illum tradendum, cuius mores expertus erat, neque ferre poterat, &c. Iansen. in Con. c. 128.

Iansen.

Tertiò dicendum de pretio, quo Iudas Christum vendidit, de quo solus Matthæus scripsit fuisse triginta argenteos. Circa quod duæ occurrunt dubitationes. Prima est, quæ fuerit illa pecunię quātitas, si eam ijs mensuris, quæ apud nos sunt in vsu, metiamur. Secunda quomodo veritas nō exactè responderit figuræ. Nam Patriarchę Ioseph venditio figura fuit venditionis Christi, ille autem tantum viginti argenteis venditus legitur Gen. 37.

Matth. 27.

Gen. 37.

Circa primam, magna est opinionum diuersitas, quas latè refert Iansen. capit. 128. Concord. quarum breuis summa est, quosdam asseruisse illos argenteos eiusdem valoris fuisse cum nostris, quos Hispani *reales* vocant. Ita sentit Ruper. libr. 10. in Matthæum, qui ait Iudam solitum fuisse furari decimam partem eorum, quæ habebat in loculis, & ita ceptis his triginta denarijs, recuperasse decimam partem trecentorum denariorum, quibus vnguentum vendi poterat, quam sibi perijsse indignè ferebat.

Dubium.

Iansen.

Rupert.

Secunda opinio est, vnumquemque argenteum illorum habuisse valorem decem denariorum, seu argenteorum nostrorum, atque ita vendidisse Christum trecentis illis denarijs quibus vnguentum vendi poterat. Ita Lyran. Matth. 26. Sed hęc dicta sunt sine fundamento.

Lyran. Iansen.

Tertia ergo opinio Iansenij est valorem argentei fuisse quatuor argenteorum ex nostris, atque adeò triginta argenteos æquiualuisse duodecim scutis argenteos, seu quindecim florenis, seu centum, & viginti argenteis ex nostris: hæc enim omnia idem sunt. Fundamentum est, quia *argenteus* substantiuè sumptus, idem solet significare, quod *siclus*, vt patet ex lib. 2. Reg. capit. 18. & Isaiæ. 7. adiuncta expositione Hierony.

Sicli & ius eius valor. 2. Reg. 18. Isaiæ 7.

Hieron.

Hieronymi, & ex Ioseph. libr. 3. antiquit. cap. 9. siclus autem pendebat quatuor drachmas, vt dicit Iosephus, & Hierony. Ezechiel. 4. & Iere. 32. drachma autem eiusdem ferè ponderis, & valoris erat cum nostro argento, vt Budæus, & omnes tradunt.

Ioseph. Budæus.

Addit verò idem author ex Budæo lib. 5. de asse, probabile etiam esse, argenteum, quo Hebræi vtebantur, duas drachmas Atticas pependisse, & ex ijs esse triginta illos argenteos, quibus venditus fuit Dominus, quia etiam nūc aliqui eorum visuntur Romæ, & Parisijs eius ponderis, & qualitatis. Quam sententiam sequutus est Franciscus Ribera Amos. 8. & Zacha. 11.

Fr. Rib. Cel. Bar.

At verò Cæsar Baronius in annalibus in Appendice ad annum. 34. aliam excogitauit sententiam, dicens verum quidem esse hoc pretium solutum esse Iudæ in numis argenteis, qui erant in vsu Iudæorum, quales sunt, qui modò ostenduntur, & creduntur esse ex illis qui Iudæ numerati sunt à Scribis, & Pharisæis, non tamen solos triginta esse numeratos, sed multo plures. Existimat enim argentum hoc loco significare libram argenteam, quia iuxta Hebræorum traditionem, quam ibi ex Rabbinis, & ex Aria Montano refert, hæc vox *argenteus*, licet in Pentateucho significet *siclum*: in Prophetis verò significat *libram*, & verisimile est Matthæū hac significatione vsum esse illa voce, cum propheticam prædictionem afferat. Et ita iuxta hanc sententiam triginta argenteorum valor fuit ferè trecentorum aureorum. Nam vnaquęque libra argentea pendere dicitur quatuor & centum denarios seu argenteos ex nostris. Præter dictam verò vocabuli obseruationem, nititur potissimùm hic author ea coniectura, quod triginta illis argēteis emptus est ager figuli in peregrinorum sepulturā, vt constat Matt. 27. & Act. 1. vbi dicitur ager ille. *Emptus de mercede iniquitatis*, quo significatur solo illo pretio emptum esse. Nō est autem verisimile agrū propè Ierosolymam, quem esse oportuit non exiguæ magnitudinis, vt posset capere omnes peregrinos, quibus Ierosolyma abūdabat, potuisse emi minori pretio, præsertim cùm ager ille non id tempus, id est, vsque ad annum Iubilæi (vt moris erat apud Iudæos) sed in perpetuum emeretur, eò quòd vsui sepulturæ ascribi deberet in posterum.

Argenteus Exod.

Mat. 27. Act. 1.

Sed (si coniectura vtendum est) obstat huic sententiæ alia, quæ apud me maiorem (vt verum fatear) probabilitatem efficit. Qui enim credi potest, Iudæos tam facilè obtulisse trecentos aureos propter opus, quod nullius ferè laboris, vel negotij erat, præsertim cū Iudas nec rogatus, nec quæsitus, se se ad tradendum Christum obtulerit propensumque ostenderit? Vnde Hieronym. Matth. 26. hac coniectura colligit Iudam vili pretio Christum vendidisse. *Sed quasi vile* (inquit) *tradens mancipium, in potestate ementium posuit quantum vellent dare.* Et cæteri omnes expositores idem sentiunt, illud scilicet pretium fuisse multo minoris valoris. Quamquam enim dicere quis posset, Iudæos præ nimio desiderio, quo ardebant comprehendendi Christum, facile maximam pecuniæ vim obtulisse: id fieret verisimile, si vel in opere ipso, vel in proditore aliquam difficultatem experti essent, eo vel maximè, quòd eo tempore decem aurei in maiori pretio, & æstimatione habebantur, quàm nunc centum.

Iudas cūr tā vili pretio Christū vēdidit.

Quocirca non coniecturis, sed propria significatione vocis *argenteus*, quæstio hæc definienda esset: cum autem vox illa sit valde equiuoca, & varias monetas ex argento factas significare soleat, vix potest certa ratione definiri, in qua significatione hoc loco sumenda sit tam in Euangelio, quàm apud Zachar. c. 11. Videtur autem verisimilius argēteum illic significare simplicem aliquam monetam argenti, quæ tunc erat in vsu, & illam fuisse vel siclum, vel dimidiam partē sicli, vt tertia, & quarta opinio asserabat. Potuit autem ea quantitas pecuniæ sufficere ad emendū agrum in sepulturam peregrinorum, vel quia non sola illa emptus est, nam licet scriptura dicat ex illis emptum esse, non tamen affirmat ex solis illis, vel cerre quia nō oportebat agrum esse adeo magnum, quia rari solent esse peregrini, qui in aliqua ciuitate moriuntur, etiam si magna illorum multitudo illuc confluat, vt etiam nunc Romę, & Compostellæ videre licet. Nam ad sepeliendos peregrinos exiguus locus sufficit, præsertim, quia (vt dicebam) eo tempore moneta carior erat, quam nunc sit, quare tunc decem aureis emi poterat ager, qui nunc fortasse non potuisset centum comparari.

Responsio Quo pretio Christo à Iuda venundatus:

Zach. 11.

Ad Vltimam dubitationem non defue-

Dubium:

runt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

runt, qui in loco Gene. triginta argenteos existimarent esse legendum. Sed lectio illa nullam habet probabilitatem, quia & Hebræi codices habent viginti, & eodem modo legunt omnes codices emendatiores vulgatæ editionis. Septuaginta etiam interpretes quoad numerum *viginti* legunt, quamuis quoad pecuniæ qualitatem nõ argenteos, sed aureos interpretati sint. Iosephus etiam libr. 2. Antiquit. c. 3. numerum viginti retinuit, sed non dicit viginti aureis, vel argenteis fuisse venditũ, sed viginti minis, quod longè maius pretium est. Nã vnaquæque mina sexaginta siclos pendebat, vt constat Ezech. 45. Sed in vtroq; erratum est, nam & Hæbraica veritas, & vulgata editio viginti argenteos habet, & ita esse legendum notauit Hiero. quæstionib. Hebraicis in Gen. & Matth. 26. Vbi expresse refellit translationem septuaginta subdens, *Neque enim pretiosior esse poterat seruus, quam dominus.* Ad dubitationem ergo respondetur, non oportuisse figuram in omnibus conuenire cum re repræsentata. Et addi potest ex prædictis verbis Hieronymi in hoc seruatam esse proprietatem figuræ, quod seruus minori pretio venditus est, quam dominus. Addo denique neque hunc pretij numerum relictum esse sine figura, & prophetia. Nam Exodo. 21. pro seruo, aut ancilla occisis solui præcipiebantur triginta sicli argentei: vnde Iudæi tanti Christum emere voluerunt, quantum ab eis seruus æstimabatur Zachariæ autẽ. 11. de hoc pretio prædictũ erat. *Appenderunt mercedem meam triginta argenteos*, idest cùm pro beneficijs acceptis gratiam reddere deberent, dederunt Iudæ triginta argenteos, vt me traderet. Ita exponunt Hiero. ibi, & super Matth. Ruffin. in symbol. Cyrill. Ierosoly. cateches. 13. & huius prophetiæ meminit Matth. cap. 27. quãquam mutatis verbis, & non tribuit illam Zachariæ, sed Ieremiæ, quod non paruam difficultatem multis ingesit, quam varie expediunt Origen. Hieron. & alij expositores ibi. & Augu. libr. 3. de consen. Euãgelistarum cap. 7. Sed illud verisimilius videtur, Euangelistam non posuisse nomen Ieremiæ, sed simpliciter nomen prophetæ: ab aliquo autem additum nomen Ieremiæ in margine, postea irrepsisse in textũ in aliquibus codicibus, non enim in omnibus habetur. Et hęc est sententia Hieron. quam Iansenius cap. 140. magis probat, & eandem sequitur Cæsar Baronius in dicta appendice.

Ioseph. *Exech 4.* *Hierony.* *Responsio Ioseph à fratribus in Aegyptum quo pretio venditus est.* *Exod. 21.* *Zachar. 11.* *Hierony. Ruffin. Cyrill. Iero. Orig. Aug.* *Iansen. Cæs. Bar.*

SECTIO II.

Vtrùm sudor sanguineus Christi in horto orantis verus, ac naturalis fuerit.

EXplicata Christi venditione, quæ legalem cœnam antecesit, explananda sequebantur mysteria cœnę: sed quoniam hæc in sequentem tomum, vbi mysterium Eucharistię explicabimus, â nobis remittuntur, gradum facimus ad explicandum ea, quæ Christo oranti in horto contigerunt: hæc enim proximè post cœnam subsequuta sunt. Sic enim habent Euangelistæ, *& hymno dicto exierunt in montem oliueti*, qui propè Ierusalem erat *Sabbathi habent iter*, vt dicitur Act. 1. idest, per vnum miliare distans, tãtum enim itineris licebat Iudæis in sabbatho agere (vt OEcumenius ibi nota) vel sex stadijs (vt Iosephus tradit libr. 6. de bello Iudaico cap. 3.) In eo ergo itinere, quantum ex Matth. & Mar. colligi potest, sermonem habuit Christus cum discipulis, in quo & eorum scandalum, & mortem suam, ac resurrectionem iterum prædixit, Petroque asserenti se nullo modo scandalum in eum passurum, quod eum esset negaturus, etiam prædixit, quamuis iam antea in cœna iterum, atque iterũ eandem negationem illi prædixisset (vt Aug. notauit libr. 3. de consensu euangelist. cap. 2.) & in eodem itinere pertransijt Christus torrẽtem Cedron, qui per vallem fluit quæ inter montem oliuarum, & Ierusalem interiacet (vt Ioseph. supra retulit) ac tandem peruenit in villam Gethsemani, quæ erat ad radices montis Oliuarum (vt Hieronym. refert lib. de traditionibus Hebraicis). Erat autẽ ibi hortus (vt Ioãnes refert) in quem ingressus est Iesus cũ discipulis, vt oraret. Tria autem sunt potissima, quæ ab Euangelistis narrantur facta in illa oratione: primum, quod *cœpit Iesus pauere, & tædere, & mœstus esse.* Secundum, orasse ad Patrem illis verbis, *Pater, si possibile est, &c.* Tertium addit solus Lucas dicens, *Et factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.* Quæ verba, quamuis Hilarius lib. 1. de Trinit. dicat in multis codicibus tam Græcis, quàm Latinis deesse, & idem significet Hieronym. libr. 3. contra Pelagian. quatenus

Matth. 26. *Sabbathi iter.* *Act. 1.* *OEcumen. Ioseph.* *Aug.* *Luc. 22.* *Hilar.* *Hieronym.*

quatenus solum dicit eam partem historiæ in multis codicibus Græcis, & Latinis reperiri: tamen certa fide tenendum est eam partem esse canonicam, & Scripturam Sacram: præsertim post Con. Tridentini decretum in sess. 4. vbi definit, libros Scripturæ integros esse suscipiendos cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueuerunt, & in Vulgata Latina editione habentur. Hæc autem pars communi Ecclesiæ consuetudine, & consensu recepta est, & antiquissimi Ecclesiæ Patres eam vt canonicam susceperunt, vt patet ex Dionys. cap. 4. de Cælest. Hiera. Epiph. hæres. 69. August. Irenæo, & alijs quos statim referam. Quæ omnia intelligenda sunt etiam de illa parte, in qua Lucas refert apparuisse angelum confortantem Christum. Vnde si in aliquibus codicibus hæc pars deest, credendum est expunctam fuisse ab aliquibus indoctis, specie pietatis. Nam & S. Nicon in quadam epistola de religione Armenorum refert, eos abstulisse ex euangelio hanc historiam de sudore sanguinis, imbecillitatis hoc esse existimãtes non diuinæ maiestatis.

Igitur de prima, & secũda parte huius mysterij multa dicta sunt in superioribus, de prima in primo tomo circa quæst. 15. D. Thom. in comment. artic. 7. & disput. 38. sect. 2. & in hoc præcedenti disputat. multa de hac tristitia Christi dicta sunt. De secunda verò parte, idest de illa Christi oratione, & de voluntate à qua profecta est, dixi in primo tomo dis. 33. sect. 1. vbi refutaui hæreticos, qui hanc Christi orationem ausi sunt reprehendere, & disput. 24. sect. 3. interpretatus sum August. & Hieron. qui interdum indicant verba illa *si possibile est*, &c. profecta esse ex ignorantia aliqua, & dubitatione, in disputat. verò 38. sect. 2. ex posui, illa oratione declarasse Christũ naturalem affectum voluntatis suæ: quẽ permittere in se voluit, & exterius exprimere, ad confirmandam naturæ assumptæ veritatem, & tristitiæ suæ acerbitatem declarandam. Solum ergo superest, vt hoc loco de tertia parte huius mysterij sermonem instituamus.

Christus in horto vere et naturaliter contristatus est, & pauit.

Dico ergo primò, Christum Dominum verum, proprium, ac naturalem sanguinem emisisse, quando sanguinem sudasse fertur. Hæc assertio mihi est certa, nam verba Lucæ sunt expressa, & cùm historiam contineant, propriè intelligenda sunt. Vnde (quod Theophylactus dixit) ea scripta esse per hyperbolem. Nam sicut qui amare flet, dicimus sanguinem flere, ita qui præ anxietate, & interno labore nimium sudat, dicitur sanguinem sudasse, idest, fluentem sudorem fortiter stillasse. Hæc (inquã) interpretatio cum aliena sit à literæ proprietate, & necessaria non sit, nullo modo est admittenda. Sed ait Euthym. qui in eadẽ est sententia suo cap. 64. in Matth. Lucam non dicere Christũ sudasse sanguinẽ: sed sudorem eius fuisse, sicut sanguinis guttas, idest fuisse crassum, & concretum sudorem similem guttis sanguinis. Sed certè, si solam similitudinem voluisset Lucas significare, potius dixisset, *Sicut gutta aquæ*: similiores enim videntur guttæ sudoris guttis aquæ, quam sanguinis. Addo particulam illam *sicut*, quemadmodum & particulam *quasi*, nõ semper significare in Scriptura similitudinem: sed interdum identitatem, & veritatem, vt Ioan. 1. *Vidimus gloriam eius gloriam quasi unigeniti à Patre.* Denique si in hoc loco per particulam illam *Sicut*, importatur aliqua similitudo, quæ à veritate deficiat, non est in substãtia sanguinis, quasi verum sanguinem non sudauerit Christus, sed in forma, & figura guttarum. Quia fortasse nõ habebant perfectam figuram guttæ, sed illi simile, vel certè, quia non erant ex puro sanguine, sed aliquid sudoris habebant admixtum. Itaque simpliciter fatendum est, Christũ sanguinem verum sudasse, vt Euangelij litera præsefert, & communi sensu Ecclesiæ intellecta est, etiam ab Apostolorum temporibus, vt colligere licet ex Iustino Martyre dialog. cum Triphone. Irenæo lib. 4. contra hæres. cap. 37. vbi contra negantes veritatem carnis Christi illud incommodum infert, quod *globos sanguinis*, non sudasset. Idem repetit lib. 4. cap. 69. Idem sentit aperte Epipha. in Anchorato, & Athanas. lib. 6. ad Theophyl. qui est de beatitudine filij Dei, anathema dicit in eos, qui Christum verum sanguinem sudasse negant: Hilar. etiam & Hieronym. locis citatis, plane intelligunt ea verba de vero sanguineo sudore, & August. lib. 1. de consensu euangelist. capit. 4. vbi dicit Christum emisisse sudorem sanguineum. Ammonius verò Alexan. in Harmonia Euangeliorum *sudorem sanguinolentum* appellauit. Ratio huius sudoris propria, & literalis statim ex-

Iust. Mar. *Iren.* *Epiphan.* *Athan.* *Hilar.* *Hieronym.* *Aug.* *Amm. Alex.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

plicabitur. Rationes autem mysticæ variæ traduntur â Patribus, Beda super Lucam dicit, significatum esse hoc Christi sudore defluente in terram, etiam terrenos homines sanguine Christi esse irrigandos. Augustin. in lib. sententiarum, sententia. 68. *Orans* (inquit) *cum sudore sanguineo Dominus Iesus Christus, significabat de toto corpore, quod est Ecclesia, emanaturas martyrum passiones.* Bernar. serm. 3. in Dominicam Palmarum, dicit Christum non fuisse contentum lacrymis oculorum: sed totius corporis sanguineis lacrymis peccata nostra flere, ac lauare voluisse.

Beda. *Aug.* *Bernard.*

Sanguinei sudoris in Christo causa quæ fuerit. Caiet.

Dico secundo, Christus Dominus absque speciali miraculo sanguinem sudauit ex vi internæ afflictionis, & agoniæ, quam in illa oratione passus est. Ita sentit Caietan. Luc. 22. à cuius opinione non multum discrepat Iansenius cap. 137. Concord. Declaratur primo, ratione theologica. Quia si ille sanguis miraculose esset emissus, & non ex vi interioris afflictionis non fuisset signum certum, & euidens maximi angoris, & tristitiæ interioris, quia miraculose poterat etiam cum minima afflictione, imò sine vlla emitti: consequens autem est contra sensum omnium sanctorum ab vniuersa Ecclesia receptum. Secundo hoc explicat Caietan. naturali, & physica ratione. Quia sicut magnitudo passionis pellit violenter sudorem, ita si vehemens sit passio, & deficiat sudoris materia, fieri potest vt sanguinem expellat. Sicut natura vi (vt ita dicam) effrenis concupiscentiæ coacta, deficiente semine in proprijs organis, sanguinem fundit, & deficiente lacte, qui nimium vbera emungit, vt dicitur, elicit sanguinem: in Christo autem corpus erat debile, & exhaustum, cumque alioqui afflictio interior esset vehemens, fieri potuit, vt deficiente materia sudoris, sanguis fuerit ex vi interioris afflictionis expulsus.

Arist.

Nam & Arist. lib. 3. de Hist. animal. capi. 19. dicit interdum euenire ex abundantia sanguinis, & intemperie corporis, vt aliquis sanguinem sudet: hæc autem causa non habuit locum in Christo: tamen, sicut hæc à natura est, ita alia à nobis explicata est naturalis, & sufficiens ad hunc effectum.

Obiectio.

Dices, Metus, & tristitia, quibus tũc Christus angebatur, non emittunt sanguinem foras, sed potiùs ad cor attrahũt, natura ita prouidente, vt principaliori membro in huiusmodo afflictionis tempore subueniatur. Respondetur si angor, & afflictio ex tristitia, metuque proueniens tanta sit, vt corpus commoueat, & inflammet, vim habent attenuandi sanguinem, & aperiendi poros, & hinc consequi potest emissio sanguinis ad exteriores partes corporis. Eo vel maximè, quòd licet Christus naturali affectu timeret, tamen deliberata voluntate, & efficaci, & actu appetitus â voluntate imperato, mortem, & omnes dolores, qui efficacissimè proponebantur, amplectebatur, & naturalem affectum superabat, & hinc agonia prouenichat. Ex hoc ergo actu fortitudinis, & audaciæ, magis quàm ex timore, & tristitia illa corporis alteratio, & sanguinis omissio prouenire potuit. Quod satis narratione sua Lucas indicauit dicens. *Et factus in agonia prolixius orabat, & factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.*

Respon. *Luc. 22.*

Sed vrgebis, nam licèt fieri posit, vt aliquis subtilis sanguis per poros effluat: tamen verba Lucæ indicant, non tenues, sed crassiores guttas, ex crassiori sanguine concretas, vsque ad terram decurrisse. Hanc enim vim habet dictio Græca, θρόμβοι quæ grumum crassiorem significat, ergo non videtur hoc naturaliter fieri potuisse. Quæ ratio tandem mouit Iansenium, vt diceret non omnino naturali causæ, sed miraculo tribuendum esse, quod de Christi sudore refert Lucas. Sed dici potest, licet propter dictam causam naturalem, subtilis sanguis, & liquidus è Christi corpore fluueret, tamen statim ac perueniebat ad externam corporis superficiem condensari potuisse absque miraculo, propter aeris intemperiem, præsertim cùm esset nox, aerque frigidior. Sic ergo sanguis densior, & crassior, effectus, & in guttulas diuisus, in terram decidebat.

Obiectio. *Hilar.* *Respon.*

Huic verò nostræ sententiæ contradicere videtur Hilar. lib. 10. de Trinit. his verbis. *Sudorem vero nemo infirmitati audebit deputare, quia dum & contra naturam est sudare sanguinem, neque infirmitas est, quod potestas non secundum naturæ consuetudinem gessit.* Exponi tamen potest hoc non fuisse infirmitatis hoc est impotentiæ, & coactionis: Christus enim non ex imbecillitate, aut ex impotentia ita timuit, aut tristatus est, vt sanguinem sudauerit, sed voluntariè hos affectus in seipso permisit. Deinde dici potest potestatis miraculose in Christo fuisse sustinere eam ingentem tristitiam, ac internum dolorem, ex quo tam mirabilis externus effectus effluxit, fortasse enim id non est homini possibile per naturam: vel saltem fieri non potest, vt homo huiusmodi passionem patiatur, quin mors inde subsequatur, & hoc modo concedi potest aliquod miraculosum opus hic intercessisse. Non negat autem Hilarius, quod posito tali affectu in corpore ita disposito: potuerit naturaliter sequi prædictus effectus.

Lucas. *Respon.*

Reliquum erat, vt de Angelo confortante Christum (quod eodem loco Lucas narrat) aliqua disputaremus: sed hunc locum sufficienter tractauimus in priori tomo super quæst. 12. D. Thom. in commen. art. 4. quibus nihil fere hoc loco addendum occurrit. Deest duntaxat adnotandum, angelũ illum in forma sensibili, & humana apparuisse, eumque exterius loquutũ ad Christum fuisse, vt ex verbis Lucæ facile colligi potest, & ex ijs, quæ supra agentes de tentatione Christi diximus, scilicet: non potuisse interiores Christi potentias immutari immediatè ab angelis. Vnde sicut exterius tantum tentari potuit, & ita confortati, non tamen docere, aut illuminari, vt in prædicto loco ex priori tomo citato D. Thomas disseruit. Quis autem ille angelus fuerit, incertum est, nihilq; inuenio de ea re à Sanctis Patribus dictum.

Angelus Christum in horto confortat.

SECTIO III.

Quæ, mirabilia acciderint in Christi comprehensione.

Iudæ offerens osculum Christi.

IN hoc mysterio duo præcipue considerari possunt, scilicet quid in eo Christus sit passus, & quid egerit. Prior pars propria est nostri instituti, nihil tamẽ habet, quod scholasticam disputationẽ requirat, sed piam potius considerationem, ac meditationem. Ad tria verò capita reuocari possunt, quæ tunc Christus passus est. Primum est iniuria, & infidelitas Iudæ, qui osculi signo illum tradidit. De quo legi potest Orig. tract. 36. in Matth. & Hiero. Matth. 26. qui dicunt timuisse Iudam, ne Christus seipsum transformaret, vel transfiguraret, ne agnosci posset, & ideo dedisse Iudæis hoc signum. Sed hoc difficile creditu est. Primo quia non est sufficiens fundamentum vt asseramus Iudã hoc timuisse, quia trãsfigurationi Domini non assuerat, neq; ab alijs audire id potuit: cum illis præceptum fuerit ne id dicerent, & ipsi tacuerint, vt dicitur Luc. 9. Deinde, quia si Iudas timuit, ne Christus eo modo se occultaret, etiam timere potuit ne sibi ipsi inuisibilis fieret, vel alterius formæ, ergo pari ratione timere posset ne suum signum esset inutile. Quin potius Cyril. lib. 11. in Ioann. cap. 33. & Chry. hom. 82. in Ioannem, dicũt Christum potestate diuina ita se se occultasse ministris Iudæorum, & ipsi Iudæ, vt eum non agnouerint, quando eos interrogauit, *Quem quæritis?* quanquam neq; hoc sit admodum verisimile, sed probabilius est quod Augustin. dicit lib. 3. de consen. Euang. ca. 5. & Ammonius in harmonia Euang. Iudam, quia ios antecedebat, primum omniũ vsque ad Christum venisse, eumque agnouisse, & osculum dedisse & tunc Christum eum interrogasse, *Amice ad quid venisti?* vt cor eius leniret, & ad meliorem mẽtem reuocaret: statim verò, vt eum confunderet, subiunxisse, *osculo filium hominis tradis?* ac deinde vlterius processisse quasi se se offerens ijs, qui ad eum comprehẽdendum veniebãt, eosque interrogasse, *Quem quæritis?* non quia prius se se illis occultasset, sed vt ostenderet potentiam suam in miraculo, quod statim fecit, & quod voluntariè se le morti offerebat. Qui ordo rerum ex ipso Euangelio satis cõstat, & quia si Iudas nõ cognouisset Christum, antequam ipse interrogaret, *Quem quæritis?* superuacaneum postea fuisset illius signum, quia iam Christus se satis prodiderat.

Angelus Christum in horto confortat. *Origen. Hieron.* *Luc. 9.* *Cyril. Chrys.* *Ioan 18. Aug. Ammoni.* *Matt. 26.*

Obiectio. *Osculi signũ Iudæis à Iuda curdatũ.*

Dices, Quid necesse fuit, Iudam præbere hoc signum, cum Christus esset omnibus probè cognitus, præsertim Pharisæis eorumque ministris? Multi censent id factũ esse propter Iacobũ fratrem Domini, qui erat Christo similimus. Sed facilius dici potest, Iudam fuisse valde solicitum, ne errore aliquo Christus è manibus militum elaberetur, vt illa eius verba satis declarant, *Tenete eum, & ducite caute.* Ferebatur enim semper eadem pecuniæ cupiditate, quia nõ dum illam acceperat: sed promissa tantum illi erat, vt plane ex Euãgelio constat. Hac ergo de causa, solicitus fuit in eo signo præstando, & quia nox erat, & ideo facile in

Respon.

Universidad de Deusto
Biblioteca

persona errari poterat, & præterea quia cohors militum Romanorum, quæ ad Christum capiendum veniebat, facile poterat eum de facie non agnoscere. Hæc ergo fuit prima iniuria, quam in hoc mysterio Christus passus est, quæ sane fuit maxima in qua ferenda Christus summam patiētiam, & charitatem ostendit. Iudas autē summam ingratitudinem, ac mentis cæcitatem adeò vt visum Hieronymo sit eum non credidisse signa, & miracula Christi fuisse vera: sed magicis artibus facta, alioqui non ex stimasset posse à se Christum decipi: Cyrillus autem supra dicit eum passione obstupefactum non considerasse ea, quæ faciebat. Plura de hoc Iuda facinore leguntur apud Chry. hom. de proditione Iudæ, & Leonem Magnum serm. de passione.

Ingratitudo Iudæ erga Christum quanta. *Hieron.* *Cyril.* *Chrys.* *Leo Papa.*

Secundo passus est Christus desertionē ab amicis, & discipulis, *omnes enim relicto eo fugerunt*, quod non sine speciali Christi prouidentia factum esse satis significatum est illis verbis, quæ Ioannes refert, dixisse Christū. *Si ergo me quæritis, sinite hos abire*, vt ibidem Augustinus notauit tract. 112. *ostendit*, inquit, *quam curam salutis eorum omni tempore habuerit.* Quod magis explicans Rupert. lib. 13. in Ioan. ait prænouisse Christū non fuisse tunc Apostolos satis firmos in fide, neque dispositos ad patiendum, & ideò non permisisse eos comprehēdi. Quia facile eum essent negaturi, & ita rectè exponit illud verbum, quod subdit Ioannes, *Vt adimpleretur, quod dixit, quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquam*, quia etiam tunc seruauit eos corporaliter, ne spiritualiter perirent. Addunt verò Aug. & Chrys. hom. 82. ex hac Christi prouidentia, & efficacia verbi eius factum esse: vt Iudæi neminem Apostolorum comprehenderint: neque etiam Petrum, qui ausus fuerat seruum principis sacerdotū vulnerare, quod nō immerito inter miracula à Christo tūc facta computari potest.

Ab omnibus in comprehensione Christus deseritur. *Mat. 26.* *Ioan. 18.* *Aug.* *Rupert.* *Ioan. 18.* *Aug.* *Chrysost.*

Ex quo vlterius colligit Caietan. adolescentem illum (quem Marcus refert comprehensum esse à militibus, & nudum relicta syndone ex manibus eorum effugisse) non fuisse aliquem ex Apostolis: quanquā Epiphan. hæres. 78. dicat fuisse Iacobum fratrem Domini, & Hieron. ps. 37. Et quāuis Beda super Marcum probabile censeat illum fuisse Ioannem Euangelistam, quæ fuit etiam sententia Ambr. super ps. 36. & Greg. lib. 6. Reg. cap. 2. & 14. Moral. cap. 23. Sed Caietani sententia verisimilior videtur, quam latius ipse confirmat in iaculo. 6. q. 4. & fuit etiam sententia Theodoreti, & Euthy. in Mar. Quia cum verbū Christi fuerit efficax, non potuerunt Iudæorum ministri in aliquem Apostolorū manus inijcere. Addo nullum fuisse fundamentum ad affirmandum illum fuisse Iacobum, vel Ioannem, præsertim cùm neuter eorum adolecens tunc fuerit, vel potius adolescentulus (vt Græca habent). Nam Iacobus sexagesimum ætatis annum exeggerat, Ioannes verò trigesimū attigerat, si tempora, & ætates, in quibus mortui sunt, cōsulantur. Addo incredibile esse aliquē ex Apostolis tunc fuisse nudū, & sola syndone coopertum, quare verisimile est (quod Caietanus dicit) illum fuisse aliquē ex seruis, qui in ea villa degebant. Sed de his satis.

Caiet. In nullum Apostolorū ministri Iudæorum in hortum manus iniecerunt. *Epipha.* *Hieron.* *Beda.* *Ambr.* *Greg.* *Theophyl. Euthy.*

Inquiri verò hic posset, an Apostoli peccauerint fugiendo, & deserendo Christū. Respondeo breuiter, si actum illum externum secundum se, & secundum occurrentes circunstantias per se consideremus, nō videri actum de se malum, quia neque ipsi poterant defendere Christum, nec debebant (vt statim dicam) seipsos autem obijcere morti, aut comprehensioni non erat eis specialiter præceptum. Quia nō erant ipsi pro hominibus morituri, nec Christo erat eorū mors tunc necessaria: neque etiam ad confitendam, vel non negandam fidem, erat necessarium non fugere. Quia fuga de se non est contra fidei confessionem, ordinatur enim ad vitam custodiendam, non ad explicandam mentem, ergo non habebat ille actus, vnde esset de se malus, maximè cum discipuli audijssent Christum dicentem, *Sinite hos abire.* Dico autem per se, quia per accidens, aut ratione scandali, aut ob conscientiam erroneā, aut si fortasse fuga illa ex aliqua dubitatione in fide, seu fiducia in Christum orta est, potuit in illo actu intervenire peccatum.

Dubium. *Expositio.* *Rationes Cyril. Greg.* *Compassio Christi qualis.*

Tertio passus est Christus comprehēsionem violentam magno cum strepitu armatorum hominum, à quibus non solum est comprehensus: sed etiam ligatus tanquam insignis quidam latro, & malefactor, vt ipsemet dixit. De quo mysterio legi potest Cyril. Ieros. cat. 13. Et Alexādrinus, lib. 11. in Ioan. cap. 32. & 33. & tunc implo-

pletum est illud ps. 21. *Circundederunt me vituli multi; tauri pingues obsederunt me*, & illud *Circundederunt me canes multi, concilium malignantiū obsedit me*, Et illud Isai. 53. *Sicut ouis ad occisionem ducetur*, Et illud Thren. 4. *Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est*, vt ibi Hieron. exponit.

Isai. 53. *Thren. 4.* *Hieron.*

Quoad secundam partem superius propositam, duo miracula breuiter cōsiderāda sunt, quæ tunc Christus est operatus. Quia licet non directè pertineant ad passionē eius: pertinent tamen ad ostendendam innocentiam eius, & voluntatem, qua patiebatur: quæ duo in toto hoc negotio præ oculis semper habenda sunt. Ideo enim Christus etiam eo tempore, quo infirmior, & imbecillior videbatur, miracula operari non destitit, ne existimaretur à maiestate, & potestate sua cecidisse, aut inuitus, & coactus pati. Primum ergo miraculū fuit prostrare vnico verbo, *ego sum*, tantam hominum multitudinem, quod factum est efficacia verbi, & potentiæ Christi. Nam sicut verbo suo omnia creauit, & panem in corpus suum conuertit, vel sicut psalm. 24. dicitur. *Vox Domini confringentis cedros*, ita facile fuit eodem verbo homines prosternere. Et non caret mysterio (vt Rupertus indicauit) verbum illud, *ego sum*, quod est diuinitatis proprium, à qua virtus, & efficacia illius verbi manauit. De quo eleganter Leo Pap. serm. 1. de Passione. *Hoc verbū illam manum ita ex ferocissimis congregatam, quasi quodam fulmineo ictu prostrauit, atque perculit, vt omnes illi atroces, minaces, atq; terribiles retro acti corruerent*, & serm. 15. dicit hoc fuisse diuinæ potestatis indicium. *Qua impiorum conatus, non armis contrarijs, neque vllius creaturæ potentis auxilio, sed sola Dei virtute prosterneret.* Et ibidem: *Vna Domini voce ita percussa est illa multitudo, vt omnes simul amisso membrorum officio retrorsum acti, elisiq; corruerint.* Quo significat non solum impetu quodam deiectos esse in terrā, sed etiam priuatos esse virtute sentiente, & mouente, ita vt sustinere se ac regere non valerent, sicut paralyticis solet accidere.

Efficacia verbi Christi quanta. *Ioan. 18.* *Psal. 24.* *Rupert.* *Leo Papa.*

Quæri autem solet, cur potius factum est vt retrorsum caderent, quam in faciem, vel alio modo. Cuius rei variæ rationes mysticæ videri possunt in Cyrill. lib. 11. in Ioannem, cap. 33. & Greg. hom 9. in Ezec. Propria, & literalis ratio esse videtur, quia maior potentia, & efficacia verbi Christi reluxit in eo deiectionis modo.

Secundum miraculum fuit, quòd Christus restituit auriculam Malco, quā ei Petrus abciderat. Hoc enim post præcedens factum fuisse constat ex Ioann. 18. & late explicat August. lib. 3. de consens. Euang. capit. 5. De hoc autem miraculo præter supradicta nihil aliud notandum occurrit, quàm quod propria, & speciali ratione videtur Christus hoc miraculum fecisse, non solum ad exemplum mansuetudinis, & patientiæ: sed etiam ne Iudæi arriperent occasionem accusandi illum, quòd se violenter defendere voluisset, & publicum Reipublicæ ministrum, per se, aut per discipulos vulnerasset.

Ioan 18. Aug.

Hinc verò occasio oritur inquirendi, *Dubium.* an peccauerit Petrus in eo facto. Et ratio dubitandi esse potest, quia Petrus ex amore Christi motus est ad eum defendēdum, vt Chrysostom. notat homil. 85. in Matth. & Hieronym. Matt. 26. & Augustinus lib. de agone Christiano, ca. 27. *Petrus* (inquit) *non superbia sed quamuis carnali, tamen amore Domini hoc fecit*, idque per se satis credibile est: & alioquin factum ipsum ex obiecto non erat malum, quia licitum est defendere innocentem, Ecclesiastici. 4. & Prou. 24. Vnde Cyrillus. libr. 11. in Ioannem capite. 35. *Petrus* (inquit) *gladium habuit, quia secundum legem gladio se defendere licebat. Vnde intentio Petri, qui gladium aduersus hostes accepit, à mandato legali non fuit aliena*, & infra significat Christum non reprehendisse factum Petri, vt malum, sed vt minus perfectum, *Christus* (inquit) *motum huiusce modi, quamuis secundum legem fuerit, repressit, quasi longè à perfecta virtute constitutum.* Quin potius Ambrosius Luc. 22. factum Petri comparat cum facto Phinees, *Petrus* (inquit) *eruditus in lege promptus affectu, qui sciret Phinees reputatum ad iustitiā, quòd sacrilegos peremisset, percussit principis seruum.* Et confirmatur, nam Christus paulò antea dixerat discipulis, *qui non habet, vēdat tunicam suam, & emat gladium*, ergo potuit Petrus intelligere, voluntatem Christi fuisse, vt gladios haberent ad sui defensionem, ergo existimauit actum illum esse iuxta Christi voluntatem. Vnde Augustinus in quæstionibus noui, & veteris testamenti, quæstione. 104. indicat, Petrum non iniustè percussisse *Quia sicut significatur in Luca, ipso Domino permittente percussit,*

Dubium. *Ecclesi. 4.* *Prou. 24.* *Cyril.* *Ambr.* *Num. 25.* *Luc. 22.* *Aug.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit, & infra addit, Christum non dixisse Petro, *Qui accipit gladium, gladio peribit*, propter id, quod fecerat, *sed ne iterum percuteret, permissum enim ei erat, vt dolorem faceret, non vt occideret.* In contrarium verò est, quia Christus videtur reprehendisse factum illud, vt malum, penaque dignum, sic enim ait, *Conuerte gladium tuum in vaginam, omnes enim qui acceperint gladium gladio peribunt.* Quæ verba ius indicant, non factum. Neque enim omnes, qui gladio aduersus alios vtuntur, re ipsa gladio pereunt, digni tamen sunt, vt gladio perimantur. Quod de ijs necesse est intelligi, qui iniustè gladio vtuntur, & ideò non sine mysterio dixit Christus, *omnes, qui gladium acceperint,* propria scilicet authoritate, vel arbitratu suo, vt notaui Augustin. 22. contra Faustum, cap. 70. significat ergo Petrum, hoc modo vsum esse gladio. Item huius rei rationes varias subdit Christus, dicens. *Calicem, quem dedit mihi Pater, non bibam illum? Quomodo ergo implebuntur Scripturæ?* Petrus enim satis intellixerat Dei ordinationem esse vt Christus pateretur, & Christi voluntatem esse vt omnino ita fieret. Vnde alio in loco, cùm Petrus Christo prædicenti passionem suam dixisset, *Absit à te Domine*, graviter ab ipso increpatus audiuerat. *Vade post me Satana, scandalum es mihi, quia non sapis ea, quæ Dei sunt, sed ea, quæ hominum*: ergo in hoc opere fecit contra Dei ordinationem, & Christi voluntatem sibi cognitam, & (quantum in se est) voluit scripturarum prædictiones inanes reddere. Deinde addidit Christus, *an putas, quia non possum rogare Patrem meum? &c.* ac si diceret, Tu existimas indigere me defensione tua, in quo multum erras, ergo etiam ex hoc capite reprehensibile fuit factum Petri. Ex imperfecta enim fide & Christi existimatione ortum est.

Mat. 26: *Aug.* *Mat. 16.* *Mat. 26.*

Responsio.

In hac re mihi vera videtur sententia Hieronymi, qui Matth. 26. vno verbo dixit, Petrum hoc fecisse eodem mentis ardore, quo cætera. Alludit autem Hieronym. ad id, quod ipsemet dixerat Matth. 14. *In omnibus locis ardentissimæ fidei inuenitur Petrus. Volentem ad passionem pergere prohibes, & licet erret in sensu, non tamen erat in affectu, nollens eum mori, quem filium Dei fuerat paulo ante confessus.* Itaque si factum ipsum secundum se consideremus, excusari non potest propter rationes di-

Hieron.

Quo animo Petrus Malchi auriculam obtruncauit.

A ctas: & præterea (vt rationi in contrarium factæ respondeamus) quia factum Petri non potuit habere rationem iustæ defensionis, non solum quia erat contra Christi voluntatem, sed etiam quia illa non erat defensio, sed temeraria quædam aggressio, & iræ impetus, aut vindictæ. Non enim Petrus poterat Christum à tot armatis militibus vno mucrone defendere. Vel igitur Petrus considerabat Christum vt imbecillem hominem indigentem defensione, & sic etiam ipse erat impotens ad defendendum, & ideò non habebat iustam rationem inchoandi defensionem, vt si aliquis videret decem homines aggredientes innocentem, si non speraret se posse defendere innocentem, etiam si speraret posse vnum, vel alterum ex aggressoribus occidere, non iustè faceret, neque actio illa dici posset iusta defensio: vel Petrus considerabat Christum,

B vt habentem virtutem plusquam humanã, qua nixus, & in virtute verbi eius, quod dixerat. *Qui non habet tunicam, emat gladium,* sperabat se posse aduersus totam cohortẽ illum tueri. Sicut alibi dixit, *Tota nocte laborantes nihil cepimus, in verbo autem tuo laxabo rete.* Hanc enim fuisse mentem Petri verisimiliter possumus inde conijcere, quòd statim Christo obtemperauit imperanti, *Conuerte gladium tuum in vaginam,* vt Chryf. supra indicauit. Sed (licet hoc admittamus) non possumus factum Petri secundum se excusare, quia vt tãmn facinus aggrederetur virtute Christi fretus, debuisset illius verbum, & præceptum expectare. Et ita recte intelligitur quod Aug. dixit. lib. 22. contr. Faust. cap. 70. Petrum non bene vsum fuisse gladio. *Quia Dominus* (inquit) *insserat Petro vt ferrum discipuli eius ferrent: sed no insserat, vt ferirent.* Ex quo vlterius duplex alia inordinatio in illo actu inuenitur. Altera quòd

C Petrus se exposuit euidenti periculo mortis sine iusta causa: imò propter actionem iniustam. Altera, quòd Christum ipsum, quem defendere cupiebat, maiori periculo exposuit. Dedit enim occasionem Iudæis, vt acrius in Christum sæuirent, & causandi iustam aliquam, vel apparentem occasionem accusandi Christũ. Et hæc quidem vera sunt, considerando factum secundum se. An verò persona ipsa excusanda sit, non facile dixerim, quia ex nimio feruore, & amore potuit non considerare has rationes omnes, inuoluntaria, seu inuincibili ignoran-

Chryſoſt. *Ambroſ.* *Aug.* *Rabb.* 22

bili inconsideratione. Vnde Chryf. dicit id fecisse Petrum ex pio, & feruenti amore: Ambros. verò indicat, fuisse illum actum quasi ex dono Spiritus Sancti: at verò Augustinus supra, id non excusat: sed plane dicit peccasse non minus, quam Moysem, quando percussit Aegyptium, *Vterque enim* (inquit) *nõ detestabili immanitate, sed emẽdabili animositate iustitiæ regulam excesserit.* Imò nec Cyril. dict. cap. 35. videtur illum omnino excusare. Sed cũ hoc ex interiori affectu, & dispositione Petri pendeat, non potest à nobis certa ratione definiri, non caret autẽ magna probabilitate dicere, Petrum tanto feruore, & amore motum esse, vt nihil peccauerit non considerando omnia, quæ in illo negotio consideranda erãt.

DISPVTATIO XXXV.

In tres sectiones distributa.

De ijs quæ Christus Dominus vsque ad latam mortis sententiam passus est.

IN ijs omnibus, quæ Christus passus est ex quo fuit comprehensus vsque ad flagellationem, nihil fere est, quod disputationem nostram requirat, præter ea quæ Euangelistæ narrant de Petri negatione. Quæ licet non videatur ad Christi passionem pertinere, pertinet tamẽ maximè; quia licet non externum dolorem, iniuriam tamen, & tristitiam ei intulit maximam. De cæteris ergo omnibus passionibus solũ est historia Euangelica breuiter adnotanda. Christus enim à militibus comprehensus, primũ ductus est ad Annã, de hoc enim nulla potest esse controuersia, cùm sit expressum in Euãgelio. Vnde, quod legitur apud Clemen. lib. 5. Const. Apostol. cap. 16. primùm ductum esse ad Caiphan, deinde ad Annam, vt apocryphum reijciendum est, Quanquam Turrianus illud interpretari conetur. Deinde aliqui existimant in domo Annæ contigisse, quæ Ioannes narrat de prima negatione Petri, & de alapa Christo inflicta propter responsum, quod pontifici reddiderat: & ita intelligit Augustin. lib. 3. de consens. Euang. cap. 6. Quia post eã narrationem subdit Ioannes. *Et misit eum Annas ligatum ad Caipham.* Alij verò existimãt hæc verba dicta esse à Ioannẽ per recapitu-

Clem. Pap. *Turrian.* *Aug. lib.* *Ioan. 18.*

A lationem, non seruato ordine historiæ, aut præteritum illud *misit* positũ esse pro præterito plusquam perfecto *miserat*. Iuxta quam expositionem nõ est necesse aliquid horum factum esse in domo Annæ, sed in domo Caiphæ, vt sentit Origen. tract. 35. in Matth. & Cyril. libr. 12. in Ioannem, cap. 1. qui tamen in lib. 11. cap. 38. quædam verba interponit in textu Ioannis, quæ non habẽtur in vulgata, scilicet *miserunt autem eum ligatum ad Caipham pontificem.* Et hæc expositio magis accõmodata est textui, præsertim iuxta ea, quæ alij Euangelistæ narrant, vt videbimus sequenti sectione. Itaq; in domo Annæ nihil actum legimus: sed solum videtur eò Christus adductus propter coniunctionem Annæ cum Caipha, vel vt illi aliquis honor deferretur, vel certe vt ipse authoritate sua Christi comprehensionem approbaret, atque procheret, vt omittam rationes alias, quæ in August. Cyril. Beda. Euthy. & alijs expositoribus legi possunt.

Orig. Cyril. *Christus ad Annam ductus adhibitis* *August.* *Cyril.* *Beda.* *Euthym.*

B Post hæc ab Anna ductus fuit ad Caiphã: in cuius domo multa quidem contigerunt admiranda, & consideratione dignissima, quæ tamen nostram explicationem nõ desiderant, nec nostri sunt instituti, sed solũ ad literam Euangeliorum explicandam pertinent. Obseruandum ergo est breuiter, tota illa nocte Christũ Dominum in domo Caiphę varijs iniurijs, ac doloribus fuisse affectum. Primũ enim alapis, & colaphis percussus est: deindè velauerunt faciẽ eius, vt liberius irriderent, & cõuitijs incesserent, dicentes, *Prophetiza nobis &c.* quasi irridentes ei, quòd se esse prophetam iactaret. Rursus expuebant in faciẽ eius, quod erat eximiæ ignominiæ, vt constat ex Deu. 25. & Num. 12. Præterea credibile est alijs modis

Christus in domo Caiphæ quamta passus. *Matt 26.* *Deu 25.* *Num. 12.*

C eum afflixisse, & ictibus eum cæcidisse, & præsertim barbam eius expilasse, genasq; vulsisse, iuxta illud Isai. 50. *Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus.* Illud etiam est obseruandum, Christũ Dominum percussum, & injurijs affectum à Iudæis, interdùm tacuisse: interdùm verò mansuete quidem, tamen prudenter & graviter respondisse, quòd præcipuè notatum est ab August. tract. 115. in Ioan. & lib. 1. de serm. Domini in monte, cap. 20. & epist. 5. ad Marcellinum notatum (inquam) est in verbis illis quæ Christus dixit, cùm primũ alapam accepit, *si male locutus sum, testimoniũ perhibe de malo si autẽ bene, cur me cædis?*

Isai. 50. *Aug. Ioan. 18.* *Dubium.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mat. 5.

Circa quæ dubitat Augustinus quomodo Christus non obseruauit consilium, quod dederat, *si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram.* Et in primis respondet, illud consilium non esse iuxta corticem literæ intelligendum, sæpius enim id facere non expedit. Sed literalis sensus illius modi loquendi est, similem iniuriam æquo & tranquillo animo esse ferendã, & debere nos esse paratos ad sustinendam potius aliam iniuriam, quàm vlciscendam priorem. Et hoc modo perfectissimè seruauit Christus, quod præceperat. Vnde addit August. Christum tunc non tacuisse, sed respondisse, ne videretur ob iniuriã iratus, aut perturbatus, dum enim magna animi tranquillitate, & verborum mansuetudine loquutus est, satis ostendit nihil esse interius perturbatum. Sic Chrys. hom. 3. in 1. ad Cor. circa finem, dicit Christum his verbis magis declarasse suam mansuetudinem, quàm si tacuisset. Hinc etiam Basil. hom. contra irascentes, hæc verba Christi tractans. *Mansuete* (inquit) *atque immoto animo percutientem sustine*, quod etiam optime prosequitur Sanct. Ephrem. serm. de passione Domini. Addendum vlterius est, Christum ita fuisse loquutum, vt innocentiam suam tueretur, & suam causam, quæ simul etiam Dei, & omnium nostrum causa erat, defenderet, ne tacendo videretur sentire, se male fuisse loquutum, aut iusta de causa percussum. Et hoc ipsum in toto progressu dominicæ passionis est diligenter obseruandum. Vbicunque enim ad refellendam calumniam, vel contra doctrinã suam, vel contra personam, & innocẽtiam respondere oportebat, id fecit summa animi modestia: atque interdum magna authoritate, ne animum despondisse videretur, & vt nobis exemplum daret, non solum patiẽter sustinendi iniurias, verumetiam constãter loquendi vbi oportuerit, & Dei honor, aut publica vtilitas id requisiuerit. Et hæc satis sint de reliqua parte totius historiæ passionis. Quomodo scilicet ductus fuerit Christus ad Pilatum, & Herodem, & corã hoc omnino tacuerit, coram illo verò interdum responderit, interdum minime. Quæ recte perpendit Athan. orat. de passione, & cruce Domini, & alij Patres exponentes Euangelia. Igitur tria precipua capita totius Historiæ, vsque adcrucifixionẽ exclusiuè tractanda selegimus, scilicet de gatione Petri, de Christi flagellatione, & de coronatione, & illusione quæ cum illa coniuncta fuit.

Responsio

In præsentia sua interdũ cur pro se Christus responderit. Aug.

Chrys.

Basil.

Ephrem.

Athan.

A

B

C

SECIO PRIMA.

Quoties Petrus Christum negauerit, & quomodo.

DVo sunt precipue declaranda, primum numerus negationum, secundum genus peccati, vbi nonnihil de Petri pœnitentia adiungemus. Circa primum nonnulli asserunt, Petrum negasse Christum pluries, quàm ter. Ita Carthusi. Matth. 27. & Caiet. Ioann. 18. Fundamentum est, quia ex tribus primis Euangelistis constat apertè, Petrum vt minimum ter negasse Christum in domo Caiphæ: sed ex Ioanne etiam colligitur negasse illum in domo Annæ, ergo necesse est, vt pluries, quàm ter negauerit. Imò si credendum est Augustin. tract. 113. in Ioan. & lib. 3. de consensu Euãgel. cap. 6. hinc efficitur sexies vt minimũ negasse Christum, quia August. dicit ter in domo Annæ illum negasse. Existimat enim August. omnes negationes relatas à Ioanne factas esse in domo Annæ. Primam quidem, quia ordo literæ Ioannis hoc indicat, & præterea quia Matthæus significat primam negationem in domo Caiphæ factam esse postquã Petrus ingressus fuerat atrid, iamque sedebat. Ioannes verò indicat negationem à se relatam accidisse in ipso ingressu. Et simile argumentum fit de secunda, nam Matt. refert Petrum secundò negasse, cùm ianuam exiret ad interrogationem ancillæ, Ioannes verò dicit Petrum stantem ad ignem, vt calefieret, interrogatum ab ijs qui astabant, negasse. Et idem argumentum fit de tertia negatione. Nam Ioannes dicit interrogatum fuisse Petrum à seruo pontificis, Matth. verò ab ijs, qui astabant. Verba etiam, quibus Petrus interrogatur, & quibus negat, in ijs Euangelistis sunt valde diuersa, sunt ergo omnes negationes distinctæ. Quin potius propter simile argumentum addidit Caietan. septimam negationem in domo Caiphæ. Quia Lucas post negationem ad interrogationẽ ancillæ, addit. *Et post pusillum alius videns eum dixit: Et tu de illis es: & dixit, O homo non sum.* Quæ negatio videtur diuersa ab omnibus, quæ Matth. & Mar. narrant: & tamen

Cajet. Lucæ 22.

tamen accidit in domo Caiphæ, quater ergo negauit in domo Caiphæ, & ter in domo Annæ.

Petrus ter tentũ Christum negauit. Mat. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 13.

Dicendum verò est, Petrum tertantûm negasse Christum. Hæc sententia communior est, & probari potest primo ex verbis Christi, *ter me negabis*. Si enim pluries esset negaturus, cur non prædixisset: vel cur potius numerum ternarium designaret, quàm alium? Certè nisi voluisset designare certum numerum, & dicere neque maiorem neque minorem esse futurum, potius simpliciter prædixisset, *Me negabis*. Addo Euãdo Christi prædictionem fuisse impletam, & ideò singuli Petri negationem narrarũt (vt notauit Chrys. hom. 82. in Ioannem,) vnde non nisi trinam singuli scripsere negationem, indicantes Christi prædictionẽ trinatantum negatione fuisse implendam. Secundo, omnes antiqui Patres exponentes Euangelia tantum trinæ negationis mẽtionem faciunt. Multi etiam tractantes. 21. cap. Ioann. dicunt pro trina negatione reddidisse Petrum trinam confessionem. Vnde Aug. tract. 123. in Ioan. *Redditur* (inquit) *trinæ negationi trina confessio, ne minus amori lingua seruiat, quam timori, & plus vocis elicuisse videatur mors imminens, quam vita præsens*, & Cyril. lib. 12. in Ioan. cap. 64. *Quoniã Petrus ter in tempore passionis negauit, iure nunc ab eo terna dilectionis confessio petitur, vt terna negatio æquali confessionis numero compensetur. Ita, quod verbis comissum fuit, verbis curatur.* Idem significauit Ambros. lib. 2. de sacram. cap. 7. dicens *Petrus, qui antea negauerat, vt illum lapsum aboleret, tertiò interrogatur à Christo, si se amaret*, Idem Luc. 22. Et Euthym. Ioan. 21. *Pro trina negatione trinam offert confessionem*, & Hieronym. epist. 149. ad Marcellam, *Trinam negationem trina postea confessione delcuit*, qui epist. 39. dixerat, *pectora ter negantem, amaræ in sunum locum restituere lacrymæ.*

Tertiò, quia omnia, quæ Euangelistæ referunt, possunt satis in concordiam redigi. Quia in primis verisimilius est, omnes negationes, quas Ioannes refert, accidisse in domo Caiphæ. Quod dupliciter explicari potest. Primo cum Euthym. super. 26. cap. Matth. si dicamus eandem fuisse domum Annæ, & Caiphæ. Potuit enim id facile cõtingere, eo quod Annas esset socer Caiphę: contingit autem sæpe, vt gener domũ soce

Chrys.

Ioan. 21.

Aug.

Tria à Petro reddita Christo pro trina negatione confessio.

Cyril.

Ambros.

Euthym.

Hieron.

ri incolat. Hęc verò responsio primò omnino diuinat: quia non habet fundamentũ ad hoc asserendum. Deinde non videtur cõsona Euangelio, nam dicitur Christus missus ab Anna ad Caiphã: si autem in eadem domo habitasset, nõ esset cur mitteretur. Nã licet dici posset, in eadem domo fuisse diuersa conclauia, inter quæ erat atrium, & ita potuisse ab vno ad alium mitti: tamen si intra eandem domum habitarent, cum vterque maximo desiderio teneretur videndi Christum comprehensum, & alloquendi, & examinandi illum, non est verisimile expectasse, vt ab vno ad alium mitteretur, & non potius statim conueniisse simul, vt illum venientem exciperent. Secundo ergo hoc melius explicatur dicendo, Christum ad Annam adductum nihil ibi fuisse immoratum, sed protinus ad Caipham fuisse deductum: atque ita negationes Petri, & omnia, quæ Ioannes narrat, in domo Caiphæ accidisse (vt supra ex Origen. retulimus) & fit verisimile. Quia semper Ioannes vocat *atrium*, seu *domum pontificis*. Annas autem non erat Pontifex, sed Caiphas. Quod enim Caiet. & alij dicunt simul ambos fuisse Pontifices, & fundamentum nõ habet, & contra legem erat, & mores Iudæorum, & verbis ipsius Ioannis repugnat dicentis singulariter de Caipha. *Quia erat pontifex anni illius*, & de illo pontifice semper loquitur, cùm ait, *Erat notus pontifici: In atrium pontificis*, ac denique cum dixit, *Pontifex ergo interrogauit Iesum*. Ex quo actu etiam intelligi potest illum fuisse Caiphã. Nam examinare reum, ad pontificem pertinebat. Denique iam supra explicuimus, quomodo illa verba Ioannis, *& misit eum Annas ad Caipham pontificem*, ad hunc sensum rectè accommodentur, vel per recapitulationem, aut sumendo illud præteritum *Misit*, pro pluspquã perfecto *Miserat*. Quod, ait Cyrill. Ioannem repetiuisse, vt indicaret locum, in quo omnes negationes Petri acciderunt.

In domo Caiphæ negationes Petri omnes acciderunt. Orig. Ioan. 18. Caiet. Ioan. 11. & 18.

Cyril.

Secũdò, supposita identitate loci, declaratur, quomodo omnes negationes, quas Euãgelistæ referunt, sint eędẽ. Et quidẽ de prima nulla est difficultas inter Mat. Marcũ, & Lucã. Solũ est inter eos differẽtia, quòd vnus quibusdã verbis vtitur, alius alijs, rẽ tamẽ eãdẽ explicant, vel etiã vnus addit aliquid, quod alius taceat, vt v.g. Marcus, & Lucas, referunt Petrũ tunc sedisse ad ignẽ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod Matth. non negauit, quamuis neque hoc dixit. Est etiam alia differentia quod Matth. & Marcus incipiunt narrare negationes Petri, post contumelias Christo factas in domo Pontificis: Lucas verò prius narrat negationem, sed hoc non refert (vt August. notauit lib. 3. de cons. Euang. cap. 6.) quia non oportet ordinem narrationis semper ordini rerum esse conformem, & verisimilius est neq; omnino antecessisse, neque subsequutas esse, sed fuisse interpositas. Quia contumeliæ ferè continuè illa nocte Christo irrogabantur, negationes autem per interualla temporũ factæ sunt.

Prima Petri negatio qua.

Quod autem prima negatio (quam refert Ioannes) non sit alia ab ea, quæ est prima apud alios Euangelistas, non difficilè explicatur. Quia in duobus videtur esse differentia, primo quia Matth. dicit Petrum extitisse foris in atrio, quando primũ Christum negauit: Ioannes verò dicit iam fuisse introductum ab alio discipulo. Sed hæc non sunt pugnãtia, quia aduerbium illud, *foris*, relationẽ quoddammodo dicit. Prius ergo erat Petrus *foris*, id est, extra totam domum, & à discipulo introductus est in primum atrium, & hoc dixit Ioannes, adhuc tamen dicitur esse *foris*, non respectu totius domus, sed respectu secundi atrij, vel illius aulæ in quam erat Christus introductus, & hic est sensus Matth. vt constat. Quoniam postquam narrauit contumelias Christi, subdit, *Petrus autem sedebat foris in atrio.* Tum ex Marco, qui loco illius aduerbij *foris* dicit. *In atrio deorsum*, In hoc ergo atrio, quod erat foris, & intus, respectu diuersorum, prima contigit negatio. Neque est verum Ioannem dicere factam esse in ipso ingressu ostij, sed solum narrat, Ioannem introduxisse Petrum: deinde ancillã ostiariam interrogasse Petrum, non verò dicit statim in ipso ingressu id accidisse. Alterum, in quo discordare videntur, est, quia Lucas dicit, Petrum cum alijs circũsedisse ad ignem: Ioannes verò cum alijs stetisse, conciliantur tamen, quia in primis verbum *standi*, interdum significat solum præsentiam, vt Ioannis. 1. *Medius vestrum stetit, quem vos nescitis*, & Luc. 8. *Foris stans quærentes te.* Deinde Ioannes non dicit Petrum stetisse, quando primo negauit: sed prius narrat negationem, postea subdit, *Stabant autem &c.* intelligi ergo potest sedisse quando negauit: statim verò post hanc negationem surrexisse, & exijsse foras ante atrium (vt Marcus retulit) & deinde iterũ intrasse, & accessisse ad ignem, & cũ alijs ibi fuisse.

Ioan. 1. Luc. 8.

Secunda Petri negatio.

De secunda negatione conueniunt Matth. & Marc. factam esse ad interrogationem ancillæ, quam Matthæus explicat fuisse diuersam à priori: Lucas verò ait. *Et post pusillum alius*, quo pronomine relatiuo masculini generis indicat, non fuisse ancillam, sed aliquem hominem. Quod euidentius colligitur ex respõsione Petri, *O homo, non sum*, at verò Ioannes solum dicit. *Dixerunt ergo ei, Nunquid tu ex discipulis eius es?* Propter quod August. supra, ait aliquẽ hominem simul cum ancilla interrogasse Petrum, dedisseq; illi huius negationis occasionem. Sed est diligenter considerandum, Marcum, & Matth. non dicere ancillam alloquutam Petrum, sed circunstantes: ad quos cum illa esset loquuta, vnus ex eis interrogauit Petrum, an ita esset, sicut illa affirmabat: in hoc ergo nulla est repugnantia. Maior apparere potest esse in eo, quod Matth. dicit, hanc secundam interrogationem ancillæ factam esse, Petro ianuam exeunte: Ioannes verò dicit. *Erat autẽ Simon Petrus stans, & calefaciens se, dixerunt ergo ei, &c.* Propter hoc fortasse dixit Cyrillus lib. 12. in Ioannem, cap. 1. omnia hæc, quæ Ioannes narrat post primam negationem, pertinere ad tertiam. Sed iuxta hanc expositionem, vel fatendum est, esse plures negationes tribus (quod nostræ sententiæ aduersatur) vel Ioannem non narrasse tres, quod videtur esse contra contextum, & intentionem tam Ioannis, quam reliquorum Euangelistarum, vt supra notauimus. Aliter Origenes, tract. 35. in Matth. explicat illud. *Exeunte autem ipso*, id est, volente exire, nondũ autẽ egresso. Sed hoc repugnat Marco, qui statim post primã negationem dicit. *Et exijt foras ante atrium, & statim gallus cantauit.* Dicendum ergo videtur cum Beda, & Anselmo Marcum explicasse, quod Matth. breuius dixit. Cum ergo Matth. ait, *Exeunte autẽ illo*, non est intelligendum in ipso exitu, vel Petro foras existente, secundò negasse: nã ex eodem Matth. constat omnes negationes factas esse intra atrium, vt patet ex illis verbis, quę in fine subiungit, *Egressus foras fleuit amare.* Intelligẽdũ ergo est, Petrũ post primã negationem exijsse extra atriũ, (vt Marc. dixit) & tunc ab alia quadam ancilla visum, atque ad eum iterum in atriũ reuersum, & ad ignem applicatum, accessisse illam ancillam, & interrogasse, occasionemque secundo negandi dedisse. Imò addit Anselmus ancillam statim, ac vidit, & obseruauit Petrum exeuntem, dixisse circunstantibus. *Et hic erat cum Iesu.* Petrum verò non fuisse interrogatum ab aliquo nomine, nec respondisse negando, donec ad atrium, & ad ignem reuersus est.

Cyrill.

Origen.

Beda.

Anselm.

Tertia Petri negatio.

In tertia negatione facilior est concordia. Nam quod Matth. & Marc. aiunt. *Post pusillum*, Lucas explicuit, *& interuallo facto quasi horæ vnius.* Rursus Matt. & Marc. generatim dicunt eos qui astabant, interrogasse Petrum: Lucas verò dicit quendam singularem hominem hoc fecisse, & Ioannes explicat, illum hominem fuisse seruũ Pontificis, cognatum Malchi, cuius auriculam Petrus absciderat. Sed hæc etiam facile rediguntur in concordiam, potuit enim ille seruus inchoare sermonem, instare deinde alios, & Petrum vrgere. Atque hac ratione nulla est repugnantia, nam omnis alia varietas, quæ est in interrogationibus aliorum, & responsionibus Petri, non spectat ad repugnantiam, vel contrarietatem: sed ad illam generalem varietatẽ, quæ in Euangelijs reperitur, & ad concordiam potius eorum spectat, vt August. notat, lib. 2. de consensu Euangelistar. c. 12. & sequentibus, scilicet, quòd eandem rem variis modis referunt, & vnus attigit, quod alius omisit.

Aug.

Beda.

Tertia negatio quemadmodum ante galli cantum fuisse dicta.

Matt. 26. Respondens. Marc. 14.

Aug. Beda. Anselm.

Solum hic dubitare quis poterat, nam iuxta hæc quæ diximus ante galli cantum tantum semel Petrus Christum negauit: Christus autem simpliciter dixerat. *Antequam gallus cantet, ter me negabis.* Matth. 26. Respondetur hoc explicuisse Marcum cap. 14. dicentem. *Priusquam gallus vocem bis dederit.* Et ideò ipse solus inter Euangelistas curam habuit obseruandi post primam negationem semel gallum cantasse, iterum autem post tertiam. Quod ergo apud Lucam, & Matth. dixit Christus. *Antequam gallus cantet*, intelligendũ est, vel cum August. Beda, & Anselmo supra, antequã gallus cantet, animo paratus eris ad ter me negandum, & exterius id exequi incipies. Vel melius cum recentioribus, antequam gallus præcipuum cantum suum det, seu antequam cantum suum expleat: dicitur

Cantus gallicus triplex.

Euangelistæ quomodo conueniant.

enim gallus bis cantare, semel media nocte, & iterum propè auroram, & hunc posteriorem cantum esse præcipuum, & quasi complementum alterius. Sed facilius est dicere Marcum explicasse, quod alij Euangelistæ dixerunt, & hæc de priori parte sectionis.

Circa posteriorem partem, scilicet quomodo Petrus peccauerit, non defuerunt etiam ex priscis Patribus, qui Petrum in eo facto à peccato excusauerint, quanquã non omnes eodem modo. Principiò igitur Hilar. tan. 32. in Matth. & Ambr. li. 10. in 22. cap. Luc. excusant Petrum, ita verba eius interpretando, vt falsam negationẽ non contineant. Quod enim dixit, *Non noui eum*, dicunt esse verum, quia. *Nemo nouit filium, nisi Pater.* Quod verò dixit. *Non noui hominem, quem dicitis*, dicunt esse verum, quia non noscebat purum hominem, aut malefactorem hominem, sicut ipsi putabant. Et similiter, quod dixit, se non fuisse sequutum Iesum Nazarenum, dicunt sensum esse, non esse illum sequutum, quòd esset Nazarenus, & Galilæus, sed quod esset filius Dei. Secundò dixit Origen. tract. 35. in Matt. Petrum quidem negasse Christum: tamen non peccasse, quia non poterat non negare. Quia, *Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in Spiritu Sancto*, & ideò ad eos, qui Iesum confitentur, dicitur. *Non estis vos, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.* Matth. 10. At verò Petrus nõ habebat Spiritum Sanctum. *Nondum enim erat hominibus datus, quia nondum erat Iesus glorificatus.* Adde, quòd Christus prædixerat, Petrum se negaturum, & non poterat falsum esse, quod dixerat, ergo non poterat Petrus non negare.

Hilar. Ambr. Matth. 11. 1. Cor. 12. Matt. 10.

Ioan. 7.

Mat. 10.

Dicendum est primo, Petrum graviter peccasse negando Christum. Hoc est de fide. Probatur primo ex verbo Christi, *ter me negabis*, negare autem Christum graue peccatum est ex obiecto suo, & ideò dixit idem Christus, *Qui me negauerit coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo.* Præterea negando Christum mentitus est, dicens, *Non sum, non noui hominem*, quod mẽ daciũ de se, & pernicioſum, & iniuriosum erat Deo. Sed vlterius fuit iuramento confirmatum, periuriũ autẽ graue peccatũ est. Rursus quòd Petrus peccauerit, satis significauit Christus illis verbis. Luc. 22. *Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.*

Petrus in Christi negatione grauiter peccauit.

Luc. 22. Matt. 16.

De

Universidad de Deusto
Biblioteca

Luc.22. Matt.26. Denique ipsemet Petrus peccatum suum agnoscens, *Flevit amare*. Et in hac sententia conueniunt omnes catholici scriptores, & est vniuersalis Ecclesiæ sensus. Ex quo etiã certum est illud peccatũ fuisse mortale, vt apertè docẽt Aug. tract.113 in Ioannem, & Aug. Chrysost. Ambros. Hilar. Chry. hom.83. in Matt. vbi illud appellat *tetrum, & insolitum crimen*, Neq; excusatio Ambros. & Hilarij probabilis est, repugnat enim verbis Christi. *Ter me negabis*, & alibi *Donec ter abneges nosse me*. Vnde Hierony. Hierony. Matt.26. & epist.149. ad Marcellam, *Ridiculam*, appellat illam interpretationẽ, quia mẽdacem facit saluatorem. Augustinus etiam August. tract.6. in Ioan. de hac expositione dicit. *Quidam fauore peruerso Petrum excusare nituntur*, & infra, *sed quid multis immoror? cum ipse Dominus abstulerit omnes humanæ argumentationis ambages, dicens, Donec ter me neges: non accusemus Christum, cum defendimus Petrum*. Tandem perse se satis constat incredibile esse, illas amphibologias, & verborum interpretationes fuisse à Petro excogitatas, & intentas. Et fortasse Hilarius, & Amb. solum asserere voluerunt, verba Petri secundum se considerata posse in Hilar. hunc modum exponi. Vnde Hilar. non excusat Petrum à culpa, sed dicit, *prope sine piaculo fuisse: tamẽ quia ex infirmitate carnis*, Matt.16. *vel ambiguus extitit, amarissime fleuisse, recolẽtem trepidationis istius culpam, se neque admonitum potuisse vitare*. Ambros. etiam post illas interpretationes subdit. *Sed nos excusamus: Dominus autem non excusauit. Non enim satis est inuoluta responsio confitentis Iesum, sed aperta cõfessio. Quid prodest verba inuoluere, si videris negasse? & ideo Petrus non de industria sic respondisse inducitur, quia postea recordatus est, & tamen fleuit. Maluit enim ipse suum accusare peccatum, vt iustificaretur fatendo, quam grauaretur negando. Quare fleuit? quia culpa obrepsit ei*. Fortasse etiam voluerunt hi sancti dicere, Petrum non negasse corde, & animo Christum: sed exterius, & in hoc peccasse: indicant tamen etiam exterius vsum esse verbis ambiguis. Quod non est hæreticum: neque erroneum: non est autem probabile. Multo verò magis improbabilis, & erronea est excusatio Origenis. Quia certum est Petrum antea habuisse gratiam Spiritus Sancti. Neq; enim Matt.16. sine ipsius auxilio confiteri potuit Christum *filium Dei viui*, neque gratia carebat, Ioan 13. quando Christus illi dixit. *Vos mundi estis*

A *sed non omnes*. &, *Qui lotus est non indigit nisi vt pedes lauet*. Itaque quãuis ante passionem non esset datus Spiritus Sãctus signo visibili, & cum ea plenitudine, qua die Pentecostes: tamen gratia Spiritus Sancti, & auxilium ad non peccandum, & confitendũ Christum conferebatur hominibus: alioqui neque Iudæi peccatum haberent non credentes illi. Quod verò Christus prædixerit Petro, peccatum suum, non abstulit, ei libertatem ad non peccandum, de qua re aliàs latius.

Secundò verò dicendum est, Petrum nõ ita negasse Christum, vt fidem amiserit, Augst. sed solum charitatem. Ita docet Aug. tract. Cyrill. 113. in Ioann. & Cyrill. lib. 12. c. 1. Et ratio Petrus ne- est, quia non legimus Petrum negasse dis- gando fidem sentiendo: sed solum exterius negãdo, imò fidem illam neque exterius negauit Christũ esse Deũ, vel Messiam, sed solum se nosse illum, se- quutumvè fuisse. Hoc autem peccatum di- Gregor. Rectum. B rectè est contra confessionem fidei, non contra fidem: vnde non expellit fidem, sed charitatem. Sicut qui exterius negat se esse Christianum, non negat fidei veritatem, sed in eius confessione deficit, non est autem cur Petro imponamus aliud peccatũ Iacob. quàm eius verba indicent. Vnde Leo Pap. serm.9. de passione, sic Petrum alloquitur. *Vidit in te Dominus non fictam fidem, non dilectionem auersam, sed constantiam fuisse turbatam*. In quibus verbis non est intelligendum, Petrum habuisse charitatem: sed non amisisse illam existimationem, quam de Christo habebat, & bonũ affectum erga illum, quamuis humanum, & imperfectum. Et eodem modo intelligendus est Ber- Bernar. nardus dicens, *in Petro non fuisse extinctam charitatem, sed sopitam*. Quod durius quidẽ C dictum est: exponi tamen potest, quod quia non peccauit ex defectu fidei, neque ex directa auersione in ipsum Christũ: sed ex quadam fragilitate, ita charitatem amisit vt facile potuerit eam recuperare, ideoq; dicitur non tam extincta, quàm sopita. Cyril. Quinimo Cyril. lib. 11. in Ioan. capit. 21. ad- dit, illum negasse Christum ex quodam nimio affectu ad Christum, quia ex amore illius cupiebat eum videre, & ideo negauit, ne ingredi atrium, & ibi adesse, ac videre Christum prohiberetur. Probabilius autem est præ timore eum negasse, sicut ei indicauerat Christus, dicens. *Animam tuã* Ioan.13. *pro me pones? Amen amen dico tibi, non cantabit*

Petrus ne- *bit gallus, donec ter me neges*. Nam his verbis latis significauit, non ex affectu ad Christum cui à Deo permissus. ipsum: sed ex metu illum fuisse negaturum.

Leo Pap. Chrysost. Quas verò ob causas Deus tam grauem lapsum permiserit, facile potest vnusquisque considerare, & apud prædictos Patres August. legere, præsertim Leonem dicto sermo.9. Cyrill. Chrysost. hom.80. in Matth. August. ser- Gregor. mone 24. de tempore, Cyrillum lib. 12. capit. 1. & Gregor. homil. 21. in Euangelia. Solum hoc adnotandum existimo, propter huius temporis hæreticos, qui propter hunc Petri lapsum, & alios, quos ipsi vel confingunt, vel vltra veritatem exaggerant, eum dicunt fuisse indignum Ecclesiæ primatu: adnotandum (inquam) est: Ideò permissum fuisse sic cadere, quia futurus erat pastor Ecclesiæ, vt in sua culpa disceret, qualiter aliorum misereri debuisset (vt Gregor. it.) Vel (vt ait Hieronym. dicta epistol. 149.) vt exemplo Petri intelligeremus, quanta vis sit pœnitentiæ, per quam non solum veniam consequi: sed etiam maiorem dignitatem recuperare, aut obtinere possimus. Addunt Ambros. etiam Ambros. Luc. 22. & D. Thom. Mat- Thom. thæ. 26. Petrum permissum esse cadere, quia nimium de sua constantia fidebat, vt paulo antea illis verbis ostendit, *Si oportuerit me mori tecum, non te negabo* (vt ibidem Hieronym. & Chrysostom. homil. 83. adnotarunt) & ita illius exemplo omnes edocti sumus, neminem quantumuis sanctum, & in quauis dignitate constitutum, debere de sua gratia, vel stabilitate confidere.

Petrus post pœnitentiam peccati re- missam adeptus. Luc.22. Vltimo dicendum est, Petrum statim sui peccati perfectam pœnitentiam egisse, atque illius veniam fuisse cõsequutum. Hoc constat ex Euangelistis, ex quibus solus Lucas originem huius pœnitentiæ indicauit dicens, *Et conuersus Dominus, respexit Petrũ*. Cæca quæ verba dubitari solet, an intelligenda sint de corporali, vel tantum de spiritali intuitu. Ratio difficultatis est, quia Petrus negauit deorsum in atrio: Christus autem erat superius in interiori parte domus. Propter quod August. lib. 3. de consens. Euang. cap. 6. & lib. 1. de gratia Christi, cap. 45. hoc interpretatur de interiori aspectu, seu auxilio, quo Christus Dominus respexit Petrum eumque ad pœnitentiam excitauit, & negat posse dici, quòd

A corporalibus oculis Dominus visibiliter aspexerit Petrum. Et ita etiam interpretatur prædicta verba Ambros. super Lucã. Idem sentit Beda lib. 6. in Luc. 22. cap. Eadem videtur esse sententia Leonis Pap. serm. 9. de Passione dicens *Dominus Iesus, qui intra pontificale concilium, solo corpore tenebatur, trepidationem discipuli foris positi diuino vidit intuitu, & pauentis animum, mox vt respexit, erexit, & in fletus pœnitudinis incitauit*. Et eleganter serm. 3. *Illis turbatum discipulum conuenit oculis, quibus eum pie viderat esse turbandum, & in illum conuersa est veritatis inspectio. Vbi erat cordis faciendæ correctio*. Et potest hæc sententia confirmari ex illis Scripturæ locutionibus. *Respice in me, & mi- Psalm. 24. serere mei*, & similibus. Quæ sententia, cùm Christus ioquitur fit tantorum Patrum, non potest non esse peralibus oculis Petrum negan valde probabilis. Mihi tamen difficultatem ingerunt verba Luc. Non enim tantum dixit. *Dominus respexit Petrum*, sed dixit, *Et conuersus Dominus respexit Petrum*. B Nam illud participium, *conuersus*, non potest intelligi de interiori, & spirituali cõuersione, quia Christus non fuerat antea auersus à Petro, ergo intelligitur de cõuersione corporali, habebat enim faciem auersam à Petro, eamque ad illum cõuertit. Et ita intelligunt Chry. hom. 86. in Matt. Euthy. cap. 66. in Matt. Theoph. Luc. 22. qui notant, Petrum adeò fuisse timore turbatum, vt vix galli cãtũ audierit, donec Christus signo vultus eum alloquens, excitauit, & ad saniorem mentem reuocauit. Et hanc sententiã amplectitur Maximus Tautinensis duab. homilijs de negatione Petri, vbi dicit Christum oculis respexisse Petrum, & mihi videtur magis literalis. Neque est difficile inuenire modum, quo Christus potuerit corporaliter respicere Petrum: vel quia Christus eductus est foras, & in transitu respexit Petrum, vel quia non constat tertiam negationem, quæ per horam distauit à secunda factã esse infra in atrio. Nullus enim Euangelistarum hoc dicit: sed tãtum de prima. Imò neq; dicunt factam esse ad ignem, & potius ibi significant factã, quò satellitum multitudo confluebat, quos verisimile est non longè à Christo concurrisse: fieri ergo potuit, vt Petrus cupiens videre Christum (vt ex Cyril. supra diceba- C mus) curauerit ascendere, & in gredi aulã, ita vt potuerit videre Christũ, simulque ab eo conspici. Vtcunque vero sit, certũ est aspectum

Ambros. Beda. Leo Papa.

Chrysost. Euthym. Theophyl.

Maxim.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pectum exteriorem non fuisse sine interiori illustratione, & motione, qua ita Christus tetigit cor Petri vt flante eius spiritu, ex oculis Petri aquæ fluxerint, & felices manarint lacrymæ *quæ ad diluendam culpam negationis* (vt Leo Papa inquit) *virentem fidei habuere baptismatis*. Quibus verbis significatur talem fuisse pœnitentiam Petri, vt nō solum ad culpam, sed etiam ad omnem pœnam tollendam sufficerint. Quod verissimile faciunt illa verba Euangelistarum: *Flevit amare*. De quibus, ac de pœnitentia Petri plura videri possunt apud citatos Patres, præsertim Ambros. super Luc. 22. cap. Aug. dict. libro 2. de gratia Christi. cap. 44. &. 45. Chrysostom. hom. 1. &. 4. de pœnitentia, & orat. 5. contra Iudæos.

Petri lacrymæ. Psal. 147. Leo Papa. Mat. 26. Luc. 22. Aug. Ambr. Chrysost.

SECTIO II.

Quoties, & quam acerbe flagellatus sit Christus.

QVòd Christus Dominus iussu Pilati sit flagellatus, expresse referunt Matth. Mar. & Ioan. An verò de eadem flagellatione loquantur, non constat, quia Matt. & Marcus significant fuisse flagellatum, postquam sententia mortis fuit in eū prolata, ita enim aiunt. *Videns Pilatus, quia nihil proficeret, tradidit illis Iesum flagellis cæsum, vt crucifigeretur*: at verò Ioannes cap. 19. aperte dicit eum fuisse flagellatū ante sententiam mortis in eum latam. Ex qua diuersitate oritur ratio dubitandi: an fuerit bis flagellatus (vt quidam volunt) semel ante sententiam, iterum verò post illam, vel si semel tantum, an ante sententiam, & Marcus, & Matt. loquuti fuerint per recapitulationem: an verò post sententiam, & Ioannes loquutus fuerit per anticipationem. Et hinc oritur alia dubitatio, quæ fuerit ratio huius flagellationis. Hierony. enim Matth. 27. refert, fuisse Romanis consuetudinem eos prius flagellandi, qui pœna capitis dānandi forent, quod si Christus ob hanc solam causam flagellatus est semel; & post sententiam latam flagellandus fuit. Lucas autem, quamuis flagellorum expressè mentionem non fecerit: tamen illis verbis, *Corripiā eum & dimittam*, significauit (vt notauit Euthy.) & ita ex eis verbis colligunt Cyril. August. Cary. Theoph. Euthy. & alij

Mat. 27. Mat. 15. Ioan. 19. Hieron. Christus à Pilato flagellari iubetur quare. Luc. 23. Euthym. Cyril. Aug.

exposítores, Pilatum flagellasse Christū, vt aliqua ex parte satisfaceret furori Iudeorum, eumque posset morte liberare. Quod etiā indicauit Ioannes referens post flagellationem exijsse Pilatum, & ostendisse Iudæis Christum, atq; dixisse. *Ecce homo, nullam inuenio in eo causam*. Et iuxta hęc necesse est fuisse flagellatum ante sententiam. Quod si flagellatus etiam fuit propter priorem causam (vt sentit Hieron. & Matt. indicat) sequitur bis esse flagellatū. Tertio hinc oritur alia dubitatio de acerbitate flagellationis. Nam, si solum est facta tanquam via ad mortis supplicium, credendum est non fuisse valde acerbam: sed pro cōsuetudine, & more Romanorū. Si autē facta est animo satisfaciēdi Iudęis, vt essent cōtenti illa pœna, fit verisimile fuisse acerbissimā ad placādos Iudæorū animos.

Dico primo Christum Dominum fuisse flagellatum, antequam sententia mortis in eū esset lata, & non amplius. Prior pars est certa, nam expressè id asserit Ioannes, neq; habet locum anticipatio, qui ipse satis explicat ordinem rerū, cum ait post flagellationē contendisse Pilatum cū Iudęis, an esset morte dignus, necne, ac tandem timore humano adductum, sedisse pro tribunali, mortisq; sententiam protulisse. Posterior pars est ita recepta, vt contraria, vel propter solam nouitatem nullo ferè fundamentō nixā, prorsus reijciēda sit. Nullus enim antiquorum Patrū hoc excogitauit, & Euangelium Ioannis vix hoc admittit. Nā post sententiam mortis latam illis verbis, *Tunc ergo tradidit eis illum, vt crucifigeretur*, statim sequitur, *Susceperunt autem Iesum, & eduxerunt eum*, &c. Deinde verba Mat. & Marci nullo modo indicant aliam flagellationem, quæ post latam sententiā subsequuta sit, sic enim habent. *Tunc dimisit illis Barabā: Iesum autē flagellatum tradidit eis, vt crucifigeretur*. Quibus verbis nō dicūt flagellasse Iesum vt crucifigeretur: sed Iesum iam flagellatū tradidisse, vt crucifigeretur, quod verū esset etiam si multo antea Christus esset flagellatus. Deinde (si attentè consideretur, omnes circunstantiæ) facile intelligetur omnes hos Euangelistas de eadem flagellatione esse locutos. Nam Ioannes ante sententiam narrat Christum fuisse flagellatum, spinis coronatum, & à militibus illusum, quæ omnia Matt. & Marcus post sententiam retulerunt, necesse est, ergo dicamus, omnia

Christus à Pilato flagellatus. Mat. 27. Mat. 15.

omnia hæc per recapitulationem fuisse ab eis narrata, nisi velimus fingere ea omnia bis facta esse. Denique esto concedamus fuisse Romanis morem flagris cædendi capite plectēdos: tamen ea flagellatio potuit etiam ad hūc finem sufficere, vt dicemus.

Flagellari Christus non voluerit.

Dico secundo, Pilatum flagellasse Christum, vt Iudæis satisfaceret. Christum verò flagellari voluisse, vt Patri satisfaceret. Ratio enim huius insignis ignominiæ, ac doloris inquiri pōt vel ex parte Dei, & Christi, vel ex parte Pilati, & Iudæorū. Et ex parte quidem Dei, & Christi eadem ratio est, huius passionis, quæ cæterarum, quam explicuit Isai. ca. 53. *Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum* & infra, *Vulneratus est propter iniquitates nostras, disciplina pacis nostræ super eum*. & Ps. 128. *Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores, prolongauerūt iniquitatem suā*, & ideò psalm. 34. dicitur in persona Christi, *Congregata sunt super me flagella, & ignoraui*, idest, innocens fui, & causam illorum in me nescíui: sed aliorum culpas in me expiandas suscepi. Propter quod ps. 37. ait. *Et ego in flagella paratus sum*, & per Isaiam cap. 50. *Corpus meū dedi percutientibus*, & ps. 72. *Et castigatio mea in matutinis*. Christus enim matutino tempore flagris cæsus fuit. Ex quibus colligere licet aliam diuinam rationem huius flagellationis, scilicet, vt prophetiæ implerentur, quā quam ipsarum prophetiarum ratio sit, quæ prius est tacta. Quæ ita etiam explicari potest, Christum flagellatum esse, vt à nobis aerterreret diuina flagella. Item, vt nos doceret patienter sustinere, si contingat propter eum flagellari, iuxta illud Act. 5. *Ibant Apostoli gaudentes*, &c. At verò ex parte Iudæorum nō est, quòd rationem reddamus: ipsi enim reuera nec postularunt, nec interderunt flagellationem Christi, quanquam eis non displicuerit, dummodo non ea sola afficeretur pœna. Pilatus ergo suo arbitratu illum flagellauit, vt Iudæis aliquid concederet: vsus autem est illa pœna. Primò, quia extra pœnam mortis, aut mutilationis nulla est in vsu grauior, maiorisve doloris. Secūdò, quia nulla erat maioris ignominiæ, erat enim pœna seruorū, vt colligitur ex lege in seruorum. ff. de pœnis. Et ex Act. 22. constat, non licuisse ciuem Romanū flagellari propter ignominiā. Quod etiam legitur apud Ciceronem orat. pro Caio Rabirio, & in septima actione in

Christus voluerit. Isai. 53. Psal. 128. Psal. 34. Psal. 37. Ioan. 10. Psal. 72. Act. 5. Act. 22. Cicero.

Negellari ignominiosa pœna.

Verrem. Tertio, quoniam hæc pœna non excludebat pœnam mortis: sed illam fortasse antecedebat, voluit Pilatus hanc potius adhibere, quàm aliam, ne Iudæos ad iram commoueret, si forte desperarent eū mortis pœna esse puniendum, voluit ergo eos paulatim lenire, atq; adducere, vt pœnam mortis ei remitti consentirent.

Christus atrociter flagellatur.

Dico tertio, Christū valde grauiter fuisse flagellatum. Ita videntur sentire omnes viri Catholici, ac pij, qui de hoc mysterio scripserunt, & colligi potest ex prædicta ratione. Nam Pilatus eo animo Christum flagris cædi iussit, vt ea esset totius accusationis integra pœna, Iudæique maiorē non exigerent: ergo verisimile est præcepisse, vt flagellatio esset acerba, & grauis: si enim esset moderata, non existimaretur satis ad placandos Iudæos. Secundo confirmari potest: nam Christus vbicunque prædicebat suam passionem primum omnium commemorabat flagella Matth. 20. *Tradetur gentibus ad flagellandum*, &c. & in prophetijs de passione Christi, sit insignis mētio huius vapulationis, psa. 72. *Fui flagellatus tota die*. Quod aliqui explicant dictum esse propter magnitudinē flagellationis ideò, tam crudeliter, ac si tota die esset flagellatus. Non est ergo verisimile, quod quidam dicunt tantum quadraginta plagas vna minus iuxta consuetudinem Iudæorū accepisse. Tertio hoc explicatur ex circunstantijs huius flagellationis, nam primo Christus, vt flagellaretur alligatus columnæ est, vt habet traditio. Nam hæc columna dicitur Romæ esse in templo sanctæ Praxedis, & Hieronym. epi. 27. sic inquit de locis Ierosolymitanis. *Ostendebatur illic columna Ecclesiæ porticum sustinens infecta cruore Domini, ad quam vinctus dicitur, & flagellatus*. Quibus verbis significat columnam illam esse maiorem ea quæ Romæ cōspicitur, & ideò fortasse illa Romana tantū est pars eius columnæ, nisi loquatur Hierony. de inferiori porticu, quæ humiliori columna poterat sustineri. Beda lib. de locis sanctis, cap. 3. dicit in superiori planitie mōtis Sion ædificatā esse magnā Ecclesiā, *In cuius medio erat columna marmorea, tui adhærens Dominus flagellatus est*, Secūdo flagellatus fuit Christus à militibus. Quod enim Ioannes dicit. *Aprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit*, non est putandum Pilatum manu sua flagellasse Christum, vt existimauit

Christus atrociter flagellatur. Mat. 20. Psal. 72. Hieron. Beda.

Beda

Universidad de Deusto
Biblioteca

Beda. Beda li.4.in Mar.cap.44.Id enim incredibile est,non enim erat officium illud Præsidis,cùm vile,& infimum sit,& præter omnium gentium consuetudinem. Neque vero fingi potest Pilatum aliqua ira percitum id fecisse. Nam potius fauebat Christo & curabat eum eripere è manibus Iudæorũ. Dicitur ergo flagellasse illum, quia tradidit eum militibus, vt flagellarent. Vnde coniectare licet eos magna vi adhibita eum verberasse, q̃ ex alijs conuitijs,quibus eũ affecere,non obscurè colligitur. Et præsertim quia præter iussum præsidis videntur illum spinis coronasse. Quod significauit Ioannes,cùm subdidit,*& milites plectentes coronam de spinis*, &c. Et verisimile etiã est Iudæos qui aderant,milites incitasse, & data etiam pecunia corrupisse, vt eũ acriùs verberarent. Tertiò flagellum (vt Eutym. notat,cap.67.in Matt.) erat è funiculis, aut loris cõtextum,& quidam dicunt habuisse in extrema parte ferrea quædam puncta, quæ carnem lacerarent,alij verò affirmant etiam catenas fuisse loris admixtas. Quamuis alij dicant primo fuisse funibus crassioribus flagellatum: secundo additos esse ferreos scorpiones: tertio catenis,quarto virgis spineis cæsum,non quod quater sit flagellatus,sed quod in eadem flagellatione hæc omnia instrumenta sint continentur intermixta. Sed hæc incerta sunt, quamuis dicantur ex quadam traditione referri ab ijs,qui terram sanctam incolunt.

Christus à militibus Romanis flagellatur

Ioan.19.

Eutbym.

Quartò de numero plagarum nihil inuenio ab antiquis Patribus scriptum, multi tamen pij scriptores præsertim ex recẽtioribus affirmant fuisse vltra quinq; millia, quod aliquibus videtur incredibile.

Ludolph. Echius.

Quia nec Iudæi,nec Romani consueuerant ita flagellare,& quia tot verba sufficerẽt ad necandum hominem; cùm ergo Pilatus flagellaret Christum ne illum necaret,non est verisimile permisisse,eum tam atrociter verberari. Et licet Ludolphus Carthusi. in vita Christi 2.p.cap.58.& Echius in serm. de passione Domini,& alij referãt hoc fuisse reuelatum cuidam fœminæ, tamen neq; huiusmodi reuelationes fœminarum cogũt nos, vt eas veras esse credamus, neque ibi dicitur plagas flagellorum,sed vulnera passionis eum numerã excessisse. Itaque hæc res incerta est. Vnde licet verisimilius sit flagella multum excessisse quadragenariũ numerũ propter rationes adductas, & quia

A Christus non more Iudæorum, sed Romanorum flagellatus est: tamen quantus fuerit ille numerus, affirmare non possumus, quia neque in euangelio habetur, neque in scriptura, neque a sanctis Patribus traditus est.

SECTIO III.

Quæ, & quanta passus fuerit Christus, quando spinis fuit coronatus.

IN hoc mysterio explicãdo ferè nihil est difficultatis, & ideo breuiter expedi-
emus illud. Tria enim possunt hoc loco desiderari: primò quæ, & qualis fuerit hæc corona Secundo, quibus circunstantijs hęc coronatio facta sit. Tertiò quæ fuerit eius causa, & ratio.

Circa primum Euangelistæ nihil aliud dicunt, præterquàm Christo Domino imB positam fuisse à militibus spineam coronam. Vbi est apud Ioãnem obseruandum, quod supra cæpimus indicare: sic enim scribit, *Apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit, & milites plectentes coronam de spinis imposuerunt capiti eius.* In qua diuersitate narrationis, videtur planè indicare Pilatum non iussisse militibus, vt imponerent hanc coronam Christo, neque alijs contumelijs eum afficerent, quæ ibi narrantur. Nam, si Pilatus hoc iussisset, sicut dicitur flagellasse Christum, ita dici posset & spinis coronasse. Quia (sicut diximus) non per seipsum flagellauit: sed per milites, cum ergo Euangelista vnum tribuat Pilato: aliud verò militibus videtur planè insinuare Pilatum non
C ita præcepisse vnum, sicut aliud, vt obserua uit Chrysost.hom.83.in Ioan. Augustinus. Chrys. rò tract. 116. solum sub disiunctione dicit Aug. Pilatum præcepisse hæc, vel permisisse: quo pacto etiam Leo Pap.serm.10.de passio. Leo Pap. quens de Pilato (inquit.) *Dominum Iesum diuersis contumelijs affici aut permisit, aut iussit.* Qualis autem fuerit illa corona, & quales spinæ, ex quibus fuit contexta, communiter fertur fuisse ex iuncis marinis, qui habent oblõgas, & acutas spinas duriores terrestribus, & ita indicant spinæ illæ, quæ in Ecclesia asseruantur. De numero verò spinarum nonnulli affirmant fuisse duas, & septuaginta, alij plures, alij verò pauciores: quo autem fundamento, vel traditione hoc nitantur, non inuenio, quia veteres Patres

tres agentes de hoc mysterio, nihil dicunt: omnes tamen intelligunt illam coronam fuisse integram, ac circularem, quæ coronæ instar regiæ totum vndique caput Saluatoris ambiret.

Dubium. Potest verò aliquis dubitare, cùm hæc corona Christo sit ante latam sententiam mortis imposita, quando Pilatus adhuc cupabat eum à morte liberare, quomodo permiserit huiusmodi coronam illi imponi, quæ non poterat non inferre vulnera lethalia: Respondetur non esse hoc necessarium, quia non est intelligẽdum spinas illas craneum capitis perforasse. Sed solam carnẽ, & pellem, quæ est in capite, & verisimile est spinas ita fuisse infixas, per superiorem capitis partem, vt per inferiorem sanguine conspersæ prodirent, atque hac ratione fortiter in carne infixæ hærerẽt. Vndè necesse erat vehemẽtem sequi dolorem, præsertim quando venas simul, & neruos traiciebant.

Quod attinet ad secundũ multas, & graues contumelias narrat Euangelistæ, quas Christus in hoc mysterio passus est ab inte gra cohorte. Etenim cùm Iudæorum vox esset Christum se fecisse Regem voluerunt milites (vt Hieronym. Athanasius, Cyril. Chrysostom. & omnes notant) ei vt falsò fictoque Regi illuderẽt. Primùm ergò adduxerunt Iesum in prætorium, vt in loco publico maior esset iniuria, maiorque contumelia. Deinde exuunt illum propriis vestibus (vt inquit Matth.) ex quo aliqui colligunt omnibus vestibus fuisse priuatum, ita vt nudus manserit. Sed est animaduertendum duobus modis posse intelligi hæc per acta fuisse: primò vt eodẽ loco, & vna quasi continenti actione Christus fuerit flagellatus, indutus purpura, coronatus, & illusus, & si hoc ita est, constat illum fuisse nudatum omnibus vestibus, vt flagellaretur, & consequẽter veste purpurea indueretur, & illuderetur, quia iuxta hanc expositionem non fuit bis denudatus: sed semel tantùm. Neque videtur aliquid esse in Euangelio quod repugnet huic expositioni. Nam licet Matth. post illa verba: *Tunc dimisit illis Barabbam, Iesum autem flagellatum tradidit eis, vt crucifigeretur*, subdat. *Tunc milites prætoris suscipientes Iesum in prætorium, congregauerunt ad eum vniuersam cohortem: & exuentes eum, chlamydem coccineã circundederunt ei*: tamen certum est vel illa verba: *Iesum*

Burgens. Athanas. Cyril. Chrysog.

Matth.27.

C

Matth.27.

autem tradidit, vt crucifigeretur: dicta esse per anticipationem, vel hæc posteriora per recapitulationem. Nam ex Euangelio Ioannis constat, prius fuisse Christum ijs omnibus contumelijs affectum, quàm fuerit traditus ad crucifigendum, ergò non obstantibus illis prioribus verbis rectè intelligi potest Iesum, statim ac flagellatus est, antequam proprijs vestibus indueretur, chlamyde coccinea circundatum, aliaque ludibria esse passum. Et confirmatur. nam verisimile est Christum, quando flagellatus est, traditum esse militibus, quos supra diximus fuisse ministros, & ab eis ductum esse in atrium prætorij: tum quia si verum est Christum alligatum esse ad columnam, vt flagris cæderetur, melius intelligitur id factum esse in atrio, quàm in interiori parte domus. Tum etiam quia si flagellatus est ad placandos Iudæos, etiam verisimile est publicè fuisse flagellatum, vt & ab omnibus conspiceretur, maiorique ignominia afficeretur: ergò, quamuis Euangelistæ in ordine narrationis hoc non explicent, tamẽ ex his quæ narrant, verisimiliter colligitur non bis, sed semel tantùm fuisse Christum traditum militibus antè sententiam mortis, vt eum educerent in atrium prætorij, & flagellarent, eos verò statim post flagellationem induisse eum purpura, coronasse spinis, atque illusisse.

Alio vero modo intelligi potest, Christum post flagellationem permissum esse proprijs vestibus indui: posteà verò, cùm Pilatus differret mortis sententiam in eum dicere, vel eo præcipiente milites, vt magis Iudæos placaret, vel sua voluntate in Iudæorum gratiam, aut certè, vt veluti ludicro aliquo spectaculo obiectarẽtur, eum iterum exuisse. Quem sensum videtur indicare Matth. illis verbis: *Et exuerunt eum, & chlamydem coccineam circundederũt.* Quibus significat, tunc eum non ad flagellationem: sed ad hunc specialem actum, exutum fuisse. Et hæc videtur esse cõmunior expositio omnium interpretum. Qua suppositа non satis constat, an tunc fuerit, nudatus omnibus vestibus: vel solùm ab qua superiori veste: hæc enim videtur hoc posterius probabile, quia vestis purpurea, qua indutus est, erat tantùm superior quædam vestis: non videtur autem consentaneum, vt toto corpore nudus sola chlamyde coccinea fuerit circundatus: vestis enim illa

Universidad de Deusto
Biblioteca

non erat ad hunc vsum apta, neque ad re- A
præsentationem, quam ipsi milites intendebant. Nihilominus Origin. tractat. 31. in
Orig. Matth. dicit eum tunc nō solùm fuisse vestimentis spoliatum extimis: sed etiam tu-
Christus in Prætorio a Pilato militibus nudatus. nica inconsutili, & stola. Itaque sentit omnino fuisse nudatum, & verbū illud Matth. *& exuerunt eum*, simpliciter, & absolutè di-
ctum videtur hoc indicare. Atque ita hæc sententia est probabilis, & accommodata; tum ad pietatem: nam hoc modo intelligitur, hanc iniuriam, nec sine magno dolore fuisse, quia vestes carnibus recenti verberatione laceratis adhærebant, vndè non poterant sine magno dolore diuelli, nec sine magno pudore, qui ex illa denudatione oriebatur: tum etiā ad mysticos sensus. Sic enim intelligitur ter fuisse Christus proprijs vestibus omnino nudatus, vt flagellaretur, vt illuderetur, vt crucifigeretur. B
In quibus plura moralia documenta facilè excogitari possunt.

Præterea post prædictam denudationē sequutæ sunt aliæ contumeliæ. Induerunt enim eum veste coccinea, coronarunt spinis, dederuntque ei arundinem pro regali sceptro, ac denique flectentes genua coram ipso, spuebant in faciem eius, alapas dabāt, & arundine percutiebant. Quæ multa indigent meditatione, disputatione vero ferè nulla. Illa enim diuersitas, quæ videtur esse inter Matthæum & alios Euangelistas de veste rubra, quia Matth. eam vocat *coccineam*, Marcus verò, & Ioannes *purpuream*, facilè conciliatur. Quia licet *coccus*, & *purpura*, propriè, & in rigore sumpta diuersa
Chlamyde coccinea Christus induitur. sint, vt cōstat ex Plinio lib. 9. cap. 35. & 36. C
Plini. & lib. 21. cap. 8. tamen propter similitudinem coloris interdum vnum pro alio vsurpatur, & ita in præsenti nihil aliud significant, quàm vestem rubei coloris, aptam ad
Athanas. Ambros. ludicram illam regni Christi repræsentationem: quia purpura Reges & Imperatores vti solebant. Et ita exponit Athanas. in lib. de Pass. & cruce Domini. Ambros. verò Luc. 23. *chlamydem coccineam & purpureā tunicam* distinctas vestes fuisse existimat. Sed id non est necesse, quamuis si verum est Christum omnino fuisse nudatum propriis vestibus, nō est incredibile præter chlamydem indutum esse alia veste. Quia chlamys solùm erat paludamentum: quo principes, & milites Romani super arma vtebantur.

Quod attinet ad tertiam rationem huius mysterij, eodem modo explicanda est, quo in alijs fecimus. Nam ex parte eorum, qui his iniurijs Christum afficiebant, ratio iam explicata est, scilicet vt regno eius irriderent, simulque vt eum dolore, ac dedecore afficerent. Ex parte autem Dei, & Christi plura mysteria sancti Patres considerāt, ex quibus Hieron. Matth. 27. *Nisi*, inquit, *hæc intelligamus mystice, in chlamyde coccinea operæ gentium cruenta sustentat, in corona spinea maledictum soluit antiquum spinas, & tribulos germinabit tibi, Gen. 3. in calamo venena Gentis occidit animalia.* Quod explicās Athan. serm. de Pass. & cruce Dñi, inquit, dæmonē ignorantem dedisse Christo gladium contra se, quia arundo serpētibus lethalis esse dicitur. Alij in chlamyde rubea dicūt signi-
ficatum esse imperium, quod Christus suo sanguine comparabat. Vnde Apocal. 19. vi
Apoc. 19. sus est veste conspersa sanguine, in qua scriptum erat: *Rex Regum, & Dominus dominantium.* Clemens verò Alexā. lib. 2. Pædagog.
Clemens Alex. cap. 8. addit, coronam spineam nos prophetiçe significasse, & typum fidei nostræ fuisse quo tibi latè explicat. Nec dissimiliter Tertul. lib. de corona militis. c. 14. *Ex spinis*, inquit, *in figuram delictorū, quæ nobis protulit terra carnis*, & alia quæ ibi prosequitur.

Mystice in vestimentis Christus spoliatus.

DISPVTATIO XXXVI.
In quatuor sectiones distributa.

De crucifixione Christi.

EXplicatis omnibus cruciatuum, ac ignominiarum generibus, quæ ante latam sententiam Saluator noster passus est, superest vt de vltimo eius supplicio sermonem instituamus. Duo sunt autem consideranda, primum id quod pertinet ad crucifixionem ipsam & intrinsecum modum eius: secundum de extrinsecis circumstantijs illius.

SECTIO PRIMA.

Quam iniquè fuerit Christus ad Crucis supplicium damnatus.

ANtequam de crucifixione ipsa dicamus, oportet vt de sententia iudicis, ac de itinere Christi vsque ad locū supplicij nōnulla præmittamus. Primū expediemus in hac sectione. In qua breuiter dicen-

dicēdum est, Christum Dominum iniquā; A
atque iniustā Pilati sentētiā dānatum esse
ad crucis supplicium, Iudæis hoc pertinaciter efflagitantibus. Hoc constat ex narra-
1. Pet. 2. tione Euangelistarum, præsertim Ioannis: vndè Petrus. 1. cano. c. 2. inquit. *Tradebat autem iudicanti se iniustè*, idest permittebat se tradi iudici, qui iniustè eū iudicaturus
Ioan. 19. erat. Aduertendū autē est Græcè legi, *iudicanti se iustè*: & sic est sensus diuersus, sed non contrarius, scilicet, *Cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem*, idest, commit-
Dubium. tebat omnia diuino iudicio seu Deo, qui iustum iudicium de se ferebat, non iniustū, sicut homines.

Solū potest hoc loco inquiri primò, quid mouerit Iudæos, vt hoc genus supplicij Christo Domino procurarent. Ratio dubitationis est, quia ipsimet dixerunt. *Nos legē habemus, & secundum legem nostram debet mori, quia filium Dei se fecit*: at verò in tota lege B
veteri non erat lex, quæ hoc genus mortis
Leuit. 24. imponeret. Illi enim alluserunt ad legem latam Leuit. 24. cōtra blasphemos, sic enim paulò antè dixerant, *blasphemauit, quid ad-*
Matth. 26. Resp. *huc egemus testibus?* ibi autem non imponebatur pœna crucis, sed lapidationis. Respō detur Iudæos ex sola ira, & odio optasse hanc mortē Christo propter maiorem acerbitatem, & ignominiam eius (vt suprà in commentario artic. 4. diximus.) Vndè non postulabant vt iuxta legem Moysi iudicaretur: sed iuxta morem Romanorum, nec solùm vt blasphemus, sed etiam vt reus Cæsareæ maiestatis, quia se Regem fecerat, & ideò summam & acerbissimam pœnā postulabant. Quia tamen interdum videbant Pilatum propensum ad absoluēdū Iesum, C
suam etiam legem interponebāt, & secūdū illam etiam esse reum mortis affirmabant. Nam si hoc semel obtinerent, facilè existimabant fore vt illud etiam genus mortis quod optabāt assequerētur. Notant etiam aliqui, Iudæos solitos esse homicidas crucifigere: Romanos verò, famosos latrones. Vndè hoc supplicium dupplici titulo Barrabbæ debitum erat, qui & homicida erat,
Luc. 23. Ioan. 19. & latro (vt Euangelium testatur.) Quoniā ergo Iudæi Barabbam Christo prætulerāt, in eum transferendum putarunt esse supplicium, quod illi homicidę, ac latroni debebatur, & ita statim ac illis data est optio, & Barabbam elegerunt, aduersus Christū clamare cœperunt, *Crucifige, crucifige.*

Secundo inquiri potest, quamuis hæc sententia lata in Christum reipsa iniusta fuerit, & Iudæi ab hac iniustitia, & multi- *Dubium.*
plici alia malitia odij, inuidiæ, &c. excusari non possint, eò quòd vel ex malitia, vel ex affecta ignorantia id egerint: an saltim Pilatus possit excusari ignorantia. Videtur enim potuisse excusari, quia secundum allegata testimonia satis videtur probata delicta, quæ Christo obijciebantur, quandoquidem infinita erat hominū multitudo, quæ hæc testabatur. Et confirmatur, nam Christus dixit Pilato, *Non haberes in me potestatem vllam, nisi tibi datum esset desuper*: ergò Pilitus viens hac potestate à Deo data, existentibus legitimis accusatoribus, & testibus, potest à culpa excusari. *Responsio.*
Respondetur nullo modo excusari posse. Fuit quidem peccatum eius aliqua ex parte leuius peccato Iudæorum: non tamen potest excusari quin grauissimè peccauerit. Et vtrumque significauit Christus illis verbis Ioan. 19. *Propterea, qui me tradidit tibi,* *Ioan. 19.*
maius peccatum habet. Vbi iuxta cōmunem expositionē Cyril. Chrys. Augustini, Eu- *Cyril. Chrysost. August. Euthym. Leo Papa. Basil.*
tymij & aliorum, quā etiam probant Leo, serm. 8. de passione, & Basil. in regulis breuioribus, respon. 46. & colligitur ex Aug. in enarrat. psal. 63. cōparatio fit inter peccatum Pilati, & Iudæorum, & horum grauius esse dicitur, quam illius. Deinde ipsemet Pilatus cognouit Christi innocētiam, imò Athanas. serm. de pass. & cruce, dicit, cognouisse Christi diuinitatem, quod difficilius est creditu, tamen de innocentia nō est dubium, id enim ipse testatus est, & verbis, & signo lauandi manus. Euidenter etiā cognouit non fuisse legitimas probationes, quia neque ordo iuridicus seruatus est, nec examinati testes. Deniq; publica quadam euidentia constabat de Christi innocētia, & Iudæos odio, atque inuidia contra eum fuisse percitos. Peccauit ergò Pilitus tim in re iudicata, quàm in modo iudicandi, & celeritate, ac temeritate ferendi sententiā. Quo loco rectè accōmodari possunt verba *Basil.*
Basil. epist. 37. dicentis, *Si ij, qui rerum in hoc mundo potiuntur, quando facinorosum, aliquē morti fore adiudicaturi, cortinas obducunt, & spectatissimos quosque ad causæ tractationem aduocant, multumque temporis insumunt, nunc legis rigorē contuentes, nunc naturæ cōmunionem suspicientes, multumq; ingemiscentes, iudicandi necessitatem deplorantes, quāto magis*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Clem. Papa. *oportebat, &c.* Et similia legi possunt in Clemente lib. 2. Const. capit. 56. Ad rationem ergò dubitandi iam responsum est.

Chrysost. Ad illud verò de potestate Pilati respondetur cũ Chrys. hom. 83. in Ioan. illa Christi verba permisiuè esse intelligenda. Itaque nõ fuit illi data potestas, sed permissa. *Alioquin*, ait Chrysost. *si data esset ei potestas non esset reus criminis.* Sed hoc expositione indiget, quia nomine potestatis intelligi potest, vel facultas seu vis ad interficiendum, vel iurisdictio, & authoritas, priorem potestatem habebat Pilatus in Christum, si solum naturales vires humanitatis consideremus. Nam si Christus voluisset potestate effectrice miraculorum vti, non haberet Pilatus vim interficiendi Christum, & ex hoc capite potest illa potestas dici permissa potius, quàm data, quamuis aliũde vis illa, & facultas, quam Pilatus habebat per se, & suos milites, ad occidendum Christum, non solùm permissa, sed data dici potest à Deo, eo modo, quo temporalia bona dantur à Deo per prouidentiam naturalem, quamuis postea homo illis malè vtatur. At verò si loquamur de potestate vt dicit iurisdictionẽ, & authoritatem superioris, hanc dicunt aliqui habuisse Pilatum non solùm permissam, sed concessam, quia erat præses, & Dominus se ei subdiderat; ni hilominus verò peccasse non peccato vsurpatæ iurisdictionis: sed peccato abutẽdi iurisdictione sibi data. Sed verius existimo Pilatum non habuisse talem potestatem in Christũ. Cùm enim esset Dei filius, liber erat, nulliq; humanæ potestati subiectus, vt dictũ est priori tomo disp. 43. sect. 2. Hoc ergò sensu non potest dici illi data potestas: sed permissa. Quia Christus Dominus nũquam se illi subdidit iure, (vt ita dicam) ideſt volens reuera fieri subditus illius, & vt alius haberet iurisdictionem in se. Vbi est enim declarata hæc Christi voluntas, vel quo fundamẽto fingi potest? De facto verò permisit se tractari vt subditũ. Vndè etiam ex hoc capite fuit iniqua sententia Pilati, quia fuit in non subditũ, quãquã circa hanc circunstãtiam potuerit facilius per ignorantiam excusari, non credo tamen fuisse illam ignorantiam inuincibilem, quia ab ipsismet Iudæis audiuit, quòd Christus filiũ Dei se fecisset, & *cum audisset hũc sermonem, magis timuit*, & ex ore ipsius Christi audierat, ipsum esse regem, non ad modum regum huius mundi, sed alio excellentiori, audierat etiam multa alia de Christo, quæ illum obligabant, saltem ad expectandum, & inquirẽdum, vt veritatem cognosceret, & quis ille esset, quem iudicandum sibi offerebant, & tamen propter humanũ timorẽ temerè se præcipitem egit, & in illum sententiam damnationis dixit.

Fuerit ne aliqua Pilati potestas in Christũ.

Ioan. 19.

Pilati in Christum sententia iniusta.

Ex quibus tandem colligitur hanc Pilati sententiam multis capitibus fuisse iniustam ex defectu iurisdictionis, ordinis iudiciarij, & ex defectu æquitatis. Nihilominus tamen peccatum Iudæorũ fuit grauius, quia omnis hęc iniquitas ab illis habuit originẽ, ipsi enim quasi coegerunt illum: vndè ij ex odio peccarunt, ille verò ex timore humano. Deniq; illi maiorem habebant de Christo, & de diuinis rebus cognitionẽ, & ideò minus potest eorum peccatum excusari.

SECTIO II.

Vtrùm Christus crucem, in qua suspensus est, proprijs humeris gestauerit.

HAc in re nonnulla videtur esse diuersitas inter Euangelistas. Nam Lucas videtur hoc negare, cùm dicit. *Iesum vero tradidit voluntati eorum. Cum autem ducerent eum, apprehenderunt Simonem quendam Cyrenensem venientem de villa, & imposuerunt illi crucem portare post Iesum.* & eodẽ ferè modo loquuntur Marcus, & Matth. At verò Ioannes expresè dicit. *Et baiulans sibi crucem, exiuit in eum, qui dicitur, Caluariæ locum.* Vndè certum de fide est, Christũ portasse crucem suam aliquo tempore, vel spatio illius itineris. Nam hoc manifestè dicit Ioannes. Vndè omnes colligunt, vt minimum impositam esse Christo crucem, quãdo exiuit de prætorio, eamque portasse vsque ad eum locum, in quo Simoni Cyrenensi occurrerunt. Nam, quòd eum in via offenderint, Lucas significat illis verbis *venientem de villa*, ergò vsque ad eum locum portauit illam Christus, vt Ioãnes docet. In quo dicunt sanctí impletam esse figuram Isaac, portantis ligna ad sacrificiũ Genes. 22. ita Chrysost. homil. 84. in Ioan. & Augustin. serm. 71. de tempore, qui addit, tunc etiam impletum esse illud, quòd per Isaiam scriptum erat capit. 9. *Factus est principatus super humerum eius.* Crux enim, quia Christus per illam de dæmone triumphauit, & suam exaltationem meruit, (vt dicitur

Lucæ 23. *Cyrillus.* *Greg.* *Chrysost.* *Aug.* *Isai. 9.*

Philipp. 2. Tertul. dicitur ad Phil. 2.) insigne est, & quasi sceptrum regale imperij Christi. Vndè elegan ter Tertullian. libr. cont. Iudæos. capit. 10. *Quis omnino Regum insigne potestatis suæ humero præfert, & non aut capite diadema, aut in manu sceptrum, aut aliquam propriæ vestis notam? sed solus nouus Rex sæculorum Christus Iesus nouæ gloriæ, & potestatem, & sublimitatem suam in humero extulit, crucem scilicet, vt secundum prophetiam, Dominus exinde regnaret à ligno.* Eadem repetit lib. 3. cont. Marcionem cap. 19. Sic etiam Iustinus Apolog. 2. pro Christianis dicit illis verbis, *significatam esse vim crucis, cui dominus humeros subiecit.* Eadem ferè tradit Ambros. lib. 3. de fid. capit. 4. & eleganter August. tractat. 117. in Ioannem, *Ibat*, inquit, *ad locum, vbi fuerat, crucifigendus, portans crucem suam Iesus, si spectet impietas grande ignominiæ documentum, si pietas grande fidei munimentum: si spectet impietas, videt regem, pro virga regni, lignum sui portare supplicij: si pietas, videt Regem bitulatem lignum ad semetipsum figendum, quod figuratus fuerat etiã in frontibus regum, in eo perpendus oculis impiorũ, in quo erat eum gloriatura corda sanctorũ. Dicturo enim Paulo, mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, ipsam crucem suam suo gestans humero comendabat, & lucernæ arsuræ, quæ sub modio ponenda non erat, candelabrũ ferebat.* Sed

Leo Papa. elegantissimè inter omnes Leo Papa, ser. 8. de pass. *Traditus* (inquit) *Dominus sauientium voluntati, ad irrisionem regiæ dignitatis, supplicij, sui iussus est esse gestator, vt impleretur quod Isaias propheta præuiderat, dicens: Ecce natus est puer, cuius imperiũ super humeros eius. Cũ ergo Dñs lignũ portaret crucis, quod insceptrum sibi conuertere potestatis, erat quidẽ hoc apud impiorum oculos grãde ludibrium: sed manifestabatur fidelibus grande mysteriũ: quia gloriosissimus diaboli victor, & inimicarũ virtutũ potentissimus debellator, pulcra specie triũphi sui portabat tropheũ, & inuictæ patientiæ humeris signum salutis adorandum regnis omnibus inferebat.* Ex quibus testimonijs colligi possunt plures rationes ex parte Dei, & Christi, propter quas hoc mysterium peractum est. Quibus addi possunt egregia verba Euthymij in Ioan. *Ferebat crucem in humeris tanquam extremus miles lanceam, qua delecturus erat aduersarium.* Et quæ scribit Cyril. lib. 12. in Ioan. cap. 28. *Crucem portat Christus, non sibi, sed nobis trãsgressoribus debitam,* & infrà, *hoc singulari, præclarissimoque*

Euthym. Cyril.

Christi facinoris ad fortitudinẽ, roburq; animi, quo pati omnia pro pietate velimus, mirum in modum exhortamur: Omnis enim inquit qui nõ accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. Et hæc quidem ex parte Christi.

At verò ex parte militum, & Iudæorum imposita est illi crux, quia moris erat, vt homines crucifigẽdi crucem deferrent, vt testatur Plutarch. lib. de sera Numinis vindicta. Quocirca ex vi sentẽtiæ latæ, & nõ solũ ex singulari odio, hęc pœna Christo fuit addita. Quod indicauit Euthym. c. 67. in Matth. dicens. *Primum imposuerunt ipsi Crucem tanquam condẽnato, & baiulans eam exiit.* Nec sunt dissimilia, quæ dicit Athanas. de pass. & cruc. Domini. *Postquam Dominus iudicatus est, crucem suam, siquidem iudicium subijt, & stetit ante præsidem* Et idẽ insinuat Chrysost. hom. 88. in Ioannẽ, illis verbis. *Et ei crucem tanquam reo imposuerunt.*

Plutarc. *Euthym.* *Athanas.* *Chrysost.*

Addendum denique est propter alios Euangelistas ab eo loco, quo Simon Cyrenæus in via occurrit, ei fuisse crucem impositam, vt eam post Christũ portaret. Quod duobus modis intelligi potest, primo vt nõ fuerit Christo crux sublata: sed Simon cõductus fuerit, vt simul cum Christo illam portaret, & ita intelligit Caietan. verba illa Luc. 23. *Imposuerunt crucẽ Simoni, vt portaret illã post Iesum, Christus enim* (inquit) *ferebat illam in anteriori parte: Simon verò in posteriori, & ita ibat post Iesum.* Atque hæc explicatio videtur posse cõfirmari ex Ioanne dicente, *Et baiulans sibi crucem exiit in eum, qui dicitur Caluariæ locum.* In quibus significat, vsque ad illũ locum eam portasse. Et hanc expositionem confirmant multæ picturæ. Alio verò modo exponi possunt illa verba Lucæ, occurrente Simone, crucẽ sublatam Christo, illi fuisse impositam vt eam ferret post Iesum siue illud, *post*, explicetur in ordine ad tempus, ideſt, postquam Christus illam portauerat, siue in ordine ad locum, ideſt, quòd Christus anteiret, sequeretur autem Simon portans crucem. Et hoc significant magis verba Euangelistarum. *Angariauerunt Simonem, vt tolleret crucem eius, & imposuerunt ei crucem.* Atque est communior Patrum expositio Hieronym. Theophyl. Euthym. Matth. 27. & August lib. 3. de consens. Euang. capit. 10. Origen. tractat. 35. in Matth. & Athanas. orat. de passion. & cruce Domini. Ratio verò huius facti verisimilis est, quia Christus

Lucæ 23. Caiet. Ioan. 19.

Hieronym. Theoph. Euthym. Augustt. Origenes. Athanas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

defatigatus cruciatibus, vel deficiebat in via, & interdum cadebat, vel lentius incedebat, quàm ipsi cuperent, qui vitam eius citò finire cupiebant, & ne turbatio populi oriretur, & quia erat dies festus, & post illum Sabbathum sequebatur. Fuerunt autem à Deo multa mysteria in hoc facto significata, quæ in prædictis sanctis legi possunt, & apud Gregor. libr. 8. Moral. capit. 26. *Greg.*

Bubrum. 1. Inquiri verò potest hoc loco (quod ad ea, quæ diximus magis explicanda conferet) quanta fuerit crucis magnitudo. De hac re nihil dicunt sancti Antiqui. Quidam verò recentiores explicantes Euangelia referũt crucem Christi fuisse longitudinis quindecim palmorum: tantæ verò crassitudinis, vt posset pondus hominis etiam proceræ staturæ facilè sustinere. Addit vero Petrus Comestor cap. 172. hostor. Euang. quatuor fuisse ligna in cruce primum rectum, quod fuit prædicti magnitudinis, secundũ transuersum, de quo nihil legimus, credendum verò est fuisse alteri proportionatum, tertium fuit tabula, in qua titulus crucis scriptus fuit. Ex quo obiter colligi potest, necessarium fuisse, vt in cruce Domini super lignum transuersum fuerit alia pars ligni recti eminens, in qua titulus crucis cõfigi potuerit, ita vt crucis figura talis fuerit, qualis in Ecclesia depingitur. Quod etiam significare videntur omnes Patres distinguentes quatuor crucis partes, altitudinem latitudinem, longitudinem, & profundum. Omnes enim, & præcipuè Augustin. lib. 2. de doctrin. Christian. capit. 41. distinguentes has quatuor crucis partes altitudinem appellant superiorem partẽ crucis, quæ est super lignum trãsuersum. Verum est tamen argumentum illud ex titulo crucis desumptum non satis ostendere, figuram crucis per se habuisse hanc superiorem partem. Vnde aliqui existimant tantum fuisse instar figuræ literæ, T. quæ erat signum salutis, & liberationis à percussione Angeli, Ezech 9. & apud AEgyptios dicitur vitã significasse (vt Ruffinus refert lib. 2. Histor. cap. 29. & lib. 5. cap. 17). Ad affigendum autẽ titulum poterat aliquod frustum ligni superaddi, & cruci affigi. Sed quanquam hoc ita sit, & res sit incerta, non tamen videtur sine maiori fundamento recedendum à communi existimatione fidelium, videtur enim orta ex antiqua traditione, quæ in imaginibus etiã conseruatur. Et videtur quoque hæc figura magis accõmodata homini crucifixo, qui corpore similem figurã refert. Deniq; sæpè homines inuerso ordine crucifigebantur (vt de sancto Petro cõmunis habet traditio) & tunc necesse erat crucem habere supra lignum transuersum, partem aliquam, quæ terræ infigeretur. Quartum lignum Crucis dicitur fuisse stipes defossus in rupe, in quo infixa erat Crux. Sed de hoc ligno maior mihi est dubitatio, quia nõ video, cur non fuerit facilius, & firmius ipsummet lignũ Crucis in terra, seu rupe defigi. Quidquid tamẽ sit, certum est, quãdo Christus crucem portabat, solũ constasse ex duobus lignis recto scilicet, & transuerso. *Ruffin.* *Figura crucis Christi.*

Tandem potest inquiri, an verum sit, quod à multis affirmari solet: Beatam Virginem occurrisse Christo Domino in via Crucem portanti. Respondetur hoc in scriptura non contineri: neque ab antiquis Patribus tradi: non tamen esse reijciendum. Id enim affirmant sanctus Bonauentur. in lib. meditat. vitæ Christi, cap. 77. & sancta Brigitta lib. 1. reuelat. cap. 10. vbi dicit Beatam Virginem præsentem affuisse, quando Christus flagellatus est, & quãdo portauit crucem & quando fuit cruci affixus, cumque hoc postremum ex Euangelio constet, ex eo potest id de quo agimus, probabiliter colligi. Quia rumor passionis Christi per Ioannem, vel alios potuit ad Virginẽ perferri: statim ac comprehensus est. Vnde verisimile est multo ante, quàm damnatus esset ad mortem, Virginem exijsse domo, vt eum videret, vehementi enim amore, & dolore angebatur, non ergò fuit difficile, vt audita sententia mortis statim ad locum supplicij properaret, & in via vel illi occurrerit, vel expectarit vt eum conspiceret. Cauendum est tamen, ne quis existimet Beatam Virginem fuisse inter mulieres illas, quæ Christum flebant, ad quas ipse dixit. *Nolite fiere super me.* Illæ enim (vt notat Leo Papa sermon. 10. de Passione) solùm mouebantur quodam humano affectu, quo *solet infirmior sexus, etiam pro ijs qui digni sunt morte, ad lacrymas moueri*: quem non reprehendit Christus, nam licet supernaturalis non esset, erat tamen pius, sed reprehendit earum existimationem. Putabant enim eum coactum pati vt imbecillem, & qui se tueri non *Beatam Virginem fuisse in via Crucem portanti.* *Respondetur.* *Luc. 23.* *Leo Papa.*

non posset, & causam mortis nõ intelligebant, nec peccatum eorum qui eum occidebant, & ideò illis dixit Christus. *Nolite fiere super me: sed super filios vestros*: hæc autem existimatio in Beatam Virginem cadere non poterat. Et quãuis summè doleret, ac fleret: tamen exterius nullum signũ vociferationis, aut perturbationis edidisse, sed summa modestia, ac constantia dolorem hunc vehementissimum tulisse, putandum est. Vndè quod supra Bonauentura dicit, Beatam Virginem factam esse semimortuam præ angustia, piè interpretandum est, sicut infra dicemus, agentes de crucifixione.

SECTIO III.

An verè Christus Dominus fuerit Cruci affixus.

NOn defuerunt hæretici, qui negarent Christum Dominum fuisse in Cruce positum: sed Simonem Cyrenensem, qui conductus fuit vt crucem ferret, fuisse etiam Christi loco cruci affixum. Ita sensit Basilides, vt referunt Irenæus lib. 1. contr. hæres. capit. 23. Tertullian lib. de præscript. Hæreticor. c. 46. Euseb. lib. 4. Histor. c. 8. Epiphan. hæres. 2. August. hær. 4. qui nullũ referunt huius hæresis fundamentum. Potest tamen afferri illud Deuteronom. 21. *Maledictus omnis qui pendet in ligno*, si ergò Christus in eo pependisset, eum hæc maledictio comprehendisset, quod absurdissimum est dictu. Alij verò hæretici dixerunt quidem Christum positum fuisse in cruce: negarunt tamen fuisse clauis affixum, sed funibus, aut alio modo ligatum. Hunc errorem tribuunt aliqui Anabaptistis. Sed ego non reperio apud Prateolum, vel alium, qui hæresum catalogum cõscripserunt: refert autem Prateolus quendã Ioannẽ Vvestphalum hæreticũ in quadam cõtione de passione dixisse, *Quis scit, an funiculis eum alligauerunt crucis?* Fundamentum horum hæreticorum esse potuit, quia apud Hæbreos erat mos suspendendi homines in cruce, non tamen clauis affigendi, vt patet ex Deuter. 21. *Irenæ. Tertul. Euseb. Epiphan. August. Deuter. 21.* *Prateol.* *Deuter. 21. Cruces supplicio Christum affixum.* *Philipp. 2. 1. Cor. 2.*

Dicendum verò est primo, Christum Dominum in cruce fuisse positum, ac supplicio affectum: est de fide, quæ primò cõstat ex historia Euangelica, & ex Paulo ad Philipp. 2. dicente. *Factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis*, & 1. Corinth. 1. *Prædicamus Christum, & hunc crucifixum*: Et plura afferemus in secunda cõclusione. Est enim in nouo Testamento frequentissima hæc veritas. Secũdò, probari potest ex veteri testamento, in quo multis oraculis prædicta fuit hęc veritas, Deuteron. 28. *Erit vita tua pendens ante te*, quod de hoc mysterio interpretatur Leo Pap. serm. 8. de Passione, August. 16. cont. Faust. cap. 22. & 23. Iren. lib. 5. cap. 18. Lactan. lib. 4. de vera sapientia, capit. 18. Tertull. lib. cont. Iudæos, cap. 11. & 12. qui legit, *Erit vita tua pendens in ligno ante oculos tuos*, & Cypr. lib. 2. ad Quirinum, cap. 20. Præterea Psal. 95. Dauid prædixerat, *Dicite in gentibus, quia Dominus regnauit à ligno*. Quanquã enim neq; in vulgata editione habeatur particula illa, *à ligno*, neque in Hebræis codicibus tamen olim fuisse particulam eam in Hebræo, & malitia Iudæorum expunctam, contendit Iustinus Martyr dial. cont. Triphonem, & ita refert hunc locũ Tertull. contra Iudæos cap. 10. & 12. & Leo Pap. serm. 4. de Passione, Cyprian. lib. de mõte Syna, & Syon, August. & Arnob. in illum locum, & Ambros. 1. Corin. 15. Ac denique magno argumento est, quòd septuaginta interpretes ita verterint, quanquã Genebr. existimat, particulam illam additã esse ab ipsis interpretibus spiritu prophetico, ad explicandũ modum singularem, quo Dominus regnaturus erat, & tempus, ex quo regni possessionem erat obtenturus, scilicet, ex quo mortuus est in ligno. Sed verius existimo, (quod etiam viri docti censent, vt notauit Pamelius super Tertullianum) hanc esse genuinam lectionem illius loci, quam Ecclesia videtur recepisse in illo hymno. *Impleta sunt, quæ concinit, Dauid fidelis carmine, dicens in nationibus, regnauit à ligno Deus.* Præterea hoc idem mysterium indicatum est à Ieremia, cap. 11. *Mittamus lignum in panem eius*, id est crucem in corpus eius, quod est *panis vitæ*, vt exponit Tertullian. lib. 3. cont. Marcian. cap. 19. & lib. 4. capit. 40. & Iustinus prædicto dialog. & Lact. lib. 4. c. 18. & Cyprian. lib. 2. cont. Iud. c. 15. & 20. & Ruffinus in expositione Symboli, & indicant Hieronym. & Orig. in Ieremiam. Denique in hũc etiam sensum à prædictis Patribus exponitur illud Deut. 33. vbi Moyses benedicẽs Ioseph, ait, *Quasi primogeniti tauri pulchritudo eius, & cornua Rhinocerotis* *Deut. 8.* *Leo Papa. August. Iren. Lactan. Tertul. Cyprian. Psalm. 95.* *Pamel.* *Mysterium crucis olim prænũciatũ. Iere. 11.* *Tertul.* *Iustin.* *Lactant.* *Cyprian.* *Ruffin.* *Hieron.* *Origenes.* *Deut. 33.* *Iustin.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

in manibus eius, in illis ventilabit gentes usq; ad terminos eius. De quo testimonio videri potest Iustinus dicto dialogo; & optimè Tertullian. lib. contra Iudæos capit. 10. vbi dicit cornua Rhinocerotis præterre figurã crucis. Vndè de eodem mysterio rectè intelligitur illud Acab. 3. *Cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius.* Quem locum de eodem mysterio exponunt Hieronym. ibi, & Cyprian. dicto libro contra Iudæos capit. 21. Augustin 18. de Ciuitat. capit. 32. & Euseb. lib. 6. de Demonstrat. capit. 15. Et ad hoc videtur alludere Paul. 1. ad Corinth. 1. dicens, *Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.* Nã in cruce Christi, quæ hominibus infirma videtur, eius maxima fortitudo relucet. Rationes ad probandam hanc conclusionem petendæ sunt ex dictis supra in commentario, ar. 4. vbi exposuimus, quid mouerit Iudæos, vt Christum supplicio crucis afficerent; quid verò Deum, & Christum, vt tantam ignominiã sustinere voluerit.

Tertull. Abac. 3. Hieronym. Cyprian. August. Euseb. 1. Cor. 1.

Quocirca nihil huic veritati repugnat locus ille Deuteron. 21. Primò, quia vt Paul. ait ad Galat. 3. tanta fuit Christi charitas, vt, *nos redemerit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.* Vndè August. lib. 14. cont. Faust. cap. 2. & 12. refellens Fausti hæresim, qui propter hunc locum libros Moysis reijciebat, sic inquit, *Aufert Christus de maledicto maledictu, quomodo de morte mortem, & de peccato peccatũ.* In Christo ergò nihil aliud est illa maledictio, quàm mors, vel pœna peccati nõ proprij, sed nostri. Et eandem responsionem habet idem August. contra Adimantum Manichæum capit. 21. Secundò addendum est ex Hieronym. ad Galat. 3. & Tertullian. lib. contra Iudæos cap. 31. literalem sensum illius loci Deuter. 21. esse, maledictionem illam ferri in eum, qui propter merita delictorũ suorum suspenditur in ligno, quia non pati pœnam, sed esse dignũ pœna, inuisum est Deo, & eandem expositionem amplectitur Epiph. hæres. 66. & colligi potest ex ipso contextu, sic enim incipit. *Quando peccauerit homo, quod morte plectendum est,* &c. Idque rectè confirmat Hieronym. Nam si Mardocheus iniustè suspenderetur in ligno, in quo iustè fuit suspensus Aman, aut si tres pueri apud Danielem cruci affigerentur, quia non adorabant idôla, nullo modo ad eos pertinuisset hæc maledictio.

Galat. 3. August. Hieron. Epipha.

A Iuxta hanc ergò expositionẽ non est Christus comprehẽsus sub hoc maledicto leg 5, quin potius de ligno, in quo ipse fuit suspẽsus, scriptum est, *Benedictum lignum, per quod sit iustitia.* Sapientiæ. 14. Tamen sicut Christus quamuis non assumpserit carnem peccati, quia assumpsit similitudinẽ eius, dicitur interdum ab Apostolo factus pro nobis peccatum, ita quamuis non assumpserit id quod maledictione dignum est in ijs qui iustè suspenduntur in ligno, dicitur tamen ab Apostolo factus pro nobis maledictum, & hæc est mens August. citatis locis. Non omittam vltimo animaduertere, quod Hieronymus supra refert, se fuisse edoctum à quodam Hebræo, posse illum locum Deuteronom. ita legi. *Non permanebit cadauer eius in ligno, quia contumeliosè Deus suspensus est.* Iuxta quam lectionem sensus erit, quia Deus contumeliosè suspẽdendus est in ligno, in eius honorem legẽ præscriptum sit, vt corpora crucifixorum non maneant in ligno: sed sepulturæ tradantur.

B

Dico secundò, Christus Dominus fuit Christus in cruce clauis affixus. Est de fide, expresè enim haberur sæpè in Euangelio. Nam *vox crucifixionis* hoc propriè significat, ea autem vtuntur Euangelistæ, & Petrus Act. 2. & 4. *Quem vos crucifixistis,* & Paul. 1. ad Corinth. 1. *Prædicamus Christum, & hunc crucifixum.* Denique, ne possint hæretici impropriè interpretari crucifixionem pro suspensione, vel adhæsione in ligno, est euidens locus Ioan. 20. vbi dixit Thomas, *Nisi videro in manibus eius figuram clauorum, non credam.* Cui postea dixit Christus: *Infert digitum tuum huc, & vide manus meas.* Prætereà prædicta erat hæc veritas Zachariæ cap. 12. *Aspicient ad me, quem confixerunt.* Quem locum de hoc mysterio exposuit Ioan. capit. 19 & latè tractant expositores ibi, & Euseb. lib 8. de Demonst. cap. 4. August. 1. de Trinitat. cap. 13. & 20. de Ciuit. cap 30. Et rursus apud eundem prophetã cap. 13. dicitur. *Qui sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et dicet, His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me.* Quæ verba Ecclesia intelligit de plagis Christi, & est satis consentanea expositio, vt rectè prosequitur Franciscus Ribera in eum locum. Denique est aperta prophetia Psalm. 21. *Foderunt manus meas, & pedes meos.* Nam licet Hebræi contendãt, non esse ita legendum:

C

Ioan. 19. Ioan. 20. Zach. 12. Ioan. 19. Epiph. August.

dum: sed, *Sicut leo manus meas, & pedes meos,* supple, lacerauerunt: tamen illa lectio noua est, ab inimicis Christi excogitata ex similitudine quadam literarum: cæterum septuaginta Interpretes verterunt, vt vulgata habet lectio, & Hieronymus sequens Hebraicam veritatem eodem modo transtulit. *Fixerunt manus meas, & pedes meos.* Neque vmquam meminit alterius lectionis, quod argumẽto est eius tempestate non fuisse conflictam. Rursus ex Ecclesiastica historia constat hæc veritas. Nã Helena Constantini mater, simul cum Cruce clauos inuenit, quibus Christus Dominus crucifixus fuit, vt refert Theodoret. lib. 1. Histor. Ecclesiast. cap. 18. Nicephor. lib. 8. capit. 29. Sozomenus lib. 7. capit. 1. Socrates lib. 1. capit. 17. Ruffinus lib. 1. capit. 18. & Ambros. in oration. de obitu Theodosij.

Hieron. Theodoret. Nicephor. Sozom. Socrat. Ruffin. Ambros.

B

Denique vt fundamento contrariæ hæresis respondeamus: Primùm, non fuit omnino præter cõsuetudinem Iudæorum, eos, quos Cruce puniebant, clauis affigere, legimus enim 2. Reg. capit. 21 septem filios Saul fuisse crucifixos, nam licet lex non præscriberet talem modum pœnæ: non tamen prohibebat. Deinde (quidquid sit de lege Iudæorum) constat tamen Romanos vsos esse hoc genere supplicij, de quo multa legi possunt apud Couarru. lib. 4. variarum resol. capit. 5. Christus autem non est punitus à Iudæis, sed à Romanis, vnde multa in illo gesta sunt, quæ lege veteri non erant præscripta. Latus enim eius apertum est, & nisi inuentus esset mortuus, crura essent illi confracta. Et ex his etiam colligi potest ratio, ob quam Christus est hoc supplicio affectus. Nam ex parte Gentilium fuit eorum consuetudo: ex parte Iudæorum odium in Christum: ex parte verò Christi fuit voluntas sustinendi maximum dolorem, qui in his clauorum vulneribus sentitur, vt in superioribus explicatum est.

2. Reg. 21. Couarru. Dubium 1.

Duo verò supersunt hic explicãda. Primum est, an Christus fuerit Cruci affixus in terra, vel in aëre, ideſt, vtrũ priusquàm erecta fuerit Crux, & defossa in terram, Christus in ea fuerit affixus: an verò è cõtrario, prius fuerit erecta, deinde Christus in ea sit appensus. Quidam dicunt factum esse priori modo, & referunt, in locis sanctis demonstrari nunc locum crucifixionis

C

distantem à loco, in quo Crux infixa est tetræ per aliquot passus. Et videtur hic modus esse facilior: tum ad crucifigendum Christum: tum ad amplius eum torquendum. Vndè multi meditantur vehementer fuisse extensum corpus Christi, vt manus, & pedes eius foramina in cruce facta possent attingere. Quo sensu exponunt Hieronym. August. & Euthym. illud Psal. 21. *Dinumerauerunt omnia ossa mea,* & illud, *Dispersa sunt omnia ossa mea;* id est quasi ex locis suis euulsa, atque ita distenta, vt dinumerari possent: hoc autem non poterat tã facilè fieri in aëre, sicut iacente cruce super terram. Alij nihilominùs dicunt prius fuisse crucem erectam, & postea eleuatum Christum, vt in ea crucifigeretur: Et hoc docet Bonauen. in lib. meditat. vitæ Christi cap. 78. & Ludolphus. 2. part. vitæ Christi. cap. 63. & lib. reuelationum S. Brigittæ cap. 10. vbi etiam scribitur, postquã altera manus confixa fuit cruci, func attractam esse alteram, donec pertingeret ad foramẽ in alia crucis parte factum. Et huic sententiæ videtur fauere sancti qui de crucifixione Christi per modum ascẽsus loquuntur, vt Ambr. lib. 10. in Lucam cap. *Qualis Christus crucem ascẽderit,* quod sic incipit. *Refert igitur considerare qualis ascendat,* &c. & Cyprian. ser. de passione Domini. *Ascendisti Domine palmam, quia illud crucis tuæ lignum portendebat triumphum de diabolo.* & Gregor. Cant. 7 ita explicat, illud, *Ascendam in palmam, & apprehendam fructus eius, quia in cruce suspensus fructum vitæ apprehendit,* iuxta illud Gen. 49. *Ad prædam fili mi ascendisti.*

Responsio. Hieron. August. Euthym. Psal. 21. Bonauen. Ludolph. Ambros. Cyprian. Gregor. Gen 49.

Sed hæc facilè possunt ad vtrumque dicẽdi modum accõmodari, & ideò vtrumque potest quilibet piè meditari, nam quomodo reipsa factum sit, incertum est.

Secundò quæri potest, quot clauis fuerit Christus affixus. Nã cũ certũ sit non fuisse pauciores tribus, nec plures quatuor, nõ satis constat, an fuerint tres, vel quatuor. Multi enim censent fuisse tantũ tres, quod sentiunt Bonau. & Ludolphus Carthusian. locis antea citatis, & nonnulli recẽtiores. videturque esse cõmunis sensus populi Christiani, & frequẽs pictura Christi crucifixi. Ratio verò adiungi potest, vel quia hic numerus clauorum sufficit, vel quia maiorem cruciatum, & dolorem affert, quia si tantũ fuerũt tres claui, oportuerit vtrumque pedem alterum superpositũ alteri, vno clauo

Dubium. 2. Bonauen. Ludolph. Carthus. Quot clauis cruci Christus affixus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

configi, quare necesse fuit huiusmodi clauum longiorẽ & crassiorem esse, ac proinde magis, magisque terebrare pedes. Propter quam rationem videtur in hanc sententiam inclinare Abulẽs. Parad. 3. c. 10. Bamque nonnulli confirmare nituntur ex citatis historijs de inuentione clauorum, sed nihil ex eis effici potest, quia nihil dicunt de numero clauorum, & Ambros & alij tãtùm duorum mentionem faciunt, quorum alterum in freno equi, alterum in clypeo. Constantini Helena ponendum curauit. Aliorum verò opinio est, eos clauos fuisse quatuor ita sentit Greg. Turonen. lib. 1. de gloria martyrum cap. 6. vbi dicit in stipite crucis fuisse tabulam in qua pedes Christi singulis clauis infixi fuerunt. Et huic sententiæ videtur fauere Cyprian. ser. de passion. dicens, *clauis sacros pedes terebrantibus*, atque eadem sententia habetur. 1. lib. reuelat. S. Brigittæ. cap. 10. & illi fauent aliquæ antiquæ imagines, in quibus cernitur Christus hoc modo crucifixus. Et potest etiam afferri coniectura: tum quia difficile erat, vtrumque pedem vno clauo perforari, & præsertim, quia erat vehemens periculum, ne aliquod os confringeretur: cum tamen certum sit nullum os corporis Christi fuisse confractum. In hac re nihil certi statui posse existimo.

Abulen.
Ambros.
Greg. Tur.
Cyprian.

SECTIO IIII.

Vtrùm Christus omnino nudus, & spinis coronatus fuerit crucifixus.

EXplicato mysterio crucifixionis Christi, sequitur, vt de circunstantijs eius dicamus. Incipimus autem ab ijs, quæ propinquiores videntur Christi corpori, hæ verò tantum duæ sunt, quæ in titulo proposito attinguntur.

Circà priorem ergò partem de Christi nuditate. Vnum videtur certum, scilicet, Christum Dominum fuisse nudatum omnibus vestibus, quibus induebatur. Nam Euangelium dicit, milites diuisisse sibi vestimenta Christi, & super tunicam, quæ interior subucula fuisse existimatur, misisse sortem. In dubium ergò reuocatur, an nudus omnino fuerit crucifixus, vel aliquod velum ei sit datum, quo verenda tegerentur. Quidam enim hoc posterius sentiunt, ac piè meditantur, quod legitur in dicto libr. reuelat. S. Brigittæ, vbi B. Virgo sic loquens introducitur, *stante filio meo, sicut natus erat, nudo corpore, vnus tunc accurrens apportauit sibi velamen, quo ipse exultans intimo velabat verenda sua.* Iuxta quæ verba Christus prius tectus fuit, quàm crucifigeretur, vel in altum eleuaretur. Et confirmari potest, quia Christus tantũ ea passus est, quæ ipse decreuit, ac voluit, ergò cùm in hac nuditate videatur esse quædam indecentia valdè repugnans honestati, verisimile est Christum ita decreuisse passionem suam, ac mouisse voluntates eorum qui astabant, vt huiusmodi nuditatem adeò verecundi pati minimè coactus sit. Denique propter hanc naturalem honestatem omnes crucifixi imagines hoc modo depingũtur, ergò verisimile est propter eandem causam effecisse Deum, vt in ipsa re repræsentata eadem honestas seruaretur.

A
B
C

Nihilominus communior sententia sanctorum Patrum est, Christum omnino nudum, absq; alicuius partis velamine, crucẽ ascẽdisse. Ita Amb. lib. 10. in Lucam, vbi sic inquit, *& fert considerare qualis ascendat, nudum video. Talis ascendit, quales nos ab initio Deo natura formauit, talis in paradiso homo primus habitauerat, talis ad paradisum homo secũdus intrauit.* Idẽ significat Athan. orat. de Pass. & cruce Dñi, dicens. *Exuebat vestimenta sua, decebat enim, cũ hominem introduceret in paradisum, exuere tunicas, quas Adã accepit, cum è paradiso ejiceretur.* Atq; eandẽ sententiam amplectuntur Bonauent. & Ludolphus locis citatis. Coniectura etiam adiungi potest primò quia Christus, cũ alligatus fuit columnæ, vt flagellaretur, omnium sententia omninò nudus fuit, ergò non recusauit pro hominibus affici hoc dedecore, & dolore, atq; tristitia ex huiusmodi pudore orta. Præterea (si ratione humana vtamur) non est verisimile hostes ipsos Christi habuisse curam tegendi illum: Quis etiam ex ijs qui astabant, ausurus esset illi subuenire, aut hanc benenolentiam in eum ostendere? quinimò, etiam si aliquis vt B. Virgo, Magdalena, aut Ioannes hoc auderet, nõ fuisset permissus ab ijs, qui omnem iniuriam, & ignominiam Christo vehementer optabant. Si autem diuinæ prouidẽtiæ rationem spectemus, nihil absurdi est, quòd Christus nuditate sua nostram nuditatem operire voluerit, omniumq; temporalium rerum abiectionem perfectam

Ambros.
Cyprian.
Zonul.
Athanas.
Bonauent.
Ludolph.

perfectam docuerit. Item hoc signo manifestauit fuisse à Patre relictum voluntati, & arbitrio Iudæorum. Denique in huius rei confirmationem afferri potest, hanc Christi nuditatem figuratam esse in Noe, Gen. 9. qui, cũ vineam plãtasset, inebriatus vino illius, omnino nudatus est. Quod de Christo eleganter explicant August. 16. de Ciuitate. cap. 2. & lib. 12. cont. Faust. c. 263. & Cyprian. epist. 63. Rupertus, & Eucher. in Genesim. In re igitur incerta, hæc sententia posterior probabilior videtur.

Gen 9.
August. Cyprian. Rupert. Eucher.

Circa posteriorem partem prima sententia est Christum nõ fuisse crucifixum cum spinea corona, quia quando nudatus est chlamyde coccinea, & proprijs iterum indutus vestibus ad portandam crucem, deposuit cætera insignia regia, quamuis ludicra, ergò verisimile est etiam tum ablatã illi fuisse coronã. Ita colligit Euthym. cap. 67. in Matth. Sed hæc opinio nullam affert probabilem coniecturam, & ideò probabilior est altera sententia, quæ affirmat, Christum ductum esse ad patibulum cũ spinea corona, & cum eadem esse cruci affixum, Ita docuit Orig. trac. 35. in Matth qui melius, quàm Euthym. ita colligit ex verbis Matth. *De chlamyde scriptum est, quoniã denuo spoliauerunt eum chlamyde coccineam. de corona autem spinea nihil tale Euangelistæ scripserunt, propterea quod, & nos quærere voluerunt exitum rei de corona semel imposita, & nunquam detracta.* Et eandem sententiam indicat Cyprian. serm. de pass. Dñi vbi Christum in cruce pendentem sic alloquitur. *Considerauit opera tua, & expauit: clauis sacros pedes terebrantibus, fossisque manibus de vulnerum anxietate non loqueris, de spinis sacrũ caput pungentibus non quereris, sed satagis, vt innotescat posteris, quare derelictus à Deo videaris, expositus contumelijs, & Iudæorum illudibrijs.* In eadem sententia est Tertullian. lib. cont. Iudæos cap. 13. vbi de Christo explicans figuram Isaac, inquit, *Isaac cũ ligno reseruatus est, ariete oblato in vepre cornibus hærente, & Christus fuit cæporibus lignum humeris suis portauit, inhærens cornibus crucis, corona spinea in capite eius circundata.* Confirmari etiam hoc potest ex traditione, quæ habet, Christum, cũ duceretur ad locũ supplicij portãs crucem in via, sudario quodã faciem terfisse, atq; in eo effigiem suam impressam reliquisse, & sudarium ipsum sanguine tinctum, qui per faciem fluebat propter spineam coronam. Deinde, si ex parte militum rationem literalem attendamus, potest reddi probabilis ratio, quare exuerunt eum chlamyde, non verò abstulerunt coronã spineam, quia vestis illa purpurea fortasse erat alicuius valoris, & erat aliena, & fieri potuit, vt proprius Dominus eam recuperare voluerit. Quæ ratio in corona spinea locum non habet. Rursus auferre coronam esset aliquo modo leuare dolorẽ eius: in mutatione autem vestiũ nulla erat diminutio doloris: quin potius poterat esse aliqua accretio, non est ergò eadem ratio de vtroque: & ideò non rectè dicitur, Euãgelistam sub vno aliud comprehendisse, sed melius colligitur, affirmando vnum, & tacendo aliud, indicasse vestem esse sublatam, non autem coronã. Vltimò non omittam aduertere, quosdam existimare, necessarium fuisse auferri coronam, vt vestis inconsutilis indui, exuive posset. Vnde meditantur tempore crucifixionis sublatam esse, & iterum impositam. Quod etiam indicatur in lib. 1. Sanctæ Brigittæ cap. 10 & 11. Et aliqui addunt, quando iterum corona imposita est, noua vulnera in capite effecisse. Sed hæc quãuis vera esse possint, & ideò nullum sit periculum ea pie meditandi: tamen non habent sufficiens fundamentũ, vt simpliciter asserantur, quia spinæ non erant adeò oblongæ, & vestis ipsa, quamuis esset inconsutilis, poterat esse superiori parte satis diuisa, ita vt commodè exui posset, sed de his hactenus.

Euthym.
Christus spinea corona coronatus affixus fuisse. Orig.

A
B
C

Aliæ circunstantiæ huius mysterij sunt tempus, locus, & latronum societas, cũ quibus crucifixus est Christus, de quibus quoniam D. Thom. tract. in reliquis articulis huius quæstionis, ideo illos explicando hanc disputationem simul absoluemus.

ARTICVLVS IX.

Vtrùm Christus fuerit conuenienti tempore passus.

AD nonum sic proceditur. Videtur, quòd Christus nõ fuerit conueniẽti tempore passus. Passio enim Christi figurabatur per immolationẽ agni paschalis: vndè & Apostolus dicit. 1. ad Corinth. 5. Pascha

254. Infr. ar. 10. Corint.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pascha nostrum immolatus est Christus. Sed agnus paschalis immolabatur decima quarta die ad vesperam: vt dicitur Exod. 12. Ergo videtur, ꝙ Christus tunc debuerit pati, quod patet esse falsum. Nã tunc pascha cum suis discipulis celebrauit (secundũ illud Marc. 14. primo die azymorum, quando pascha immolabãt) sequenti autẽ die passus fuit. ¶ 2. Præterea, Passio Christi dicitur eius exaltatio: secundum illud Ioan. 3. oportet exaltari filiũ hominis. Ipse autem Christus dicitur sol iustitiæ: vt patet Malach. vltim. Ergo videtur quod debuerit pati hora sexta, quãdo sol est in sua maxima exaltatione, cuius cõtrariũ videtur per id quod dicitur Marc. 15. Erat autem hora tertia, & crucifixerũt eum. ¶ 3. Præterea, Sicut sol in hora sexta maximè exaltatur quolibet die, ita in solstitio æstiuali maximè exaltatur quolibet anno. Debuit ergo magis pati circa tempus solstitij æstiualis, quàm circa tempus æquinoctij vernalis. ¶ 4. Præterea, Per præsentiam Christi in mundo, mũdus illuminabatur, secundum illud Ioan. 9. Quandiu sum in mundo, lux sum mũdi: conueniens igitur fuisset humanæ saluti, vt diutius in hoc mundo vixisset, ita quod non pateretur in iuuenili ætate, sed magis in senili.

¶ Sed cõtra est, quod dicitur Ioan. 13. Sciens Iesus quia venit hora eius, vt trãseat de hoc mũdo ad patrẽ. Et Ioan. 2. dicit, Nondum venit hora mea. Vbi dicit Augustꝰ. Vbi tantùm fecit, quantũ sufficere iudicauit, venit hora eius, non necessitatis, sed voluntatis. Conuenienti igitur tempore passus est.

Tract 8. in Ioann. non procul à fine.

Arti. 1. huius quæst.

¶ Respondeo dicendũ, quod (sicut supra dictum est) passio Christi subiecta erat eius voluntati. Voluntas autẽ eius regebatur diuina sapientia: quæ omnia conuenienter, & suauiter disponit, vt dicitur Sapient. 8. Et ideo dicẽdum est, quod conuenienti tempore passio Christi celebrata est. Vndè Augustꝰ. in lib. Quæstionum vet. & nou. Test. dicit, Omnia proprijs locis, & temporibus gessit Saluator.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod quidam dicũt Christum fuisse passum decima quarta luna, quando Iudæi pascha immolabant. Vndè & Ioan. 18. dicitur, Iudæi non introierunt in prætorium Pilati ipso die passionis, vt non contaminarentur, sed vt manducarẽt Pascha. Vbi Chrys. dicit, quod tũc Iudæi faciebant pascha, ipse vero ante vnã diem celebrauit pascha, reseruans suam occisionem sextæ feriæ, quando vetus pascha fiebat. Cui videtur consonare: quod dicit Ioan. 13. quod ante diem festũ paschæ, Christus facta cœna pedes discipulorum lauit. Sed cõtra hoc videtur esse quod dicitur. Matth. 26. quod prima die azymorũ accesserũt discipuli ad Iesum dicẽtes. Vbi vis parem' tibi comedere pascha? Ex quo patet, quod cum primus dies azymorũ dicatur decimus quartus, dies mẽsis primi, quãdo agn' immolatur, & luna plenissima est (vt Hieronym. dicit) cõstat decima quarta luna Christũ cœnã fecisse, & decima quinta eũ esse passum. Ex hoc expressius manifestatur per id quod dicitur Marc. 14. Primo die azymorũ, quãdo pascha immolabãt, &c. Luc. 22. Venit dies azymorũ, in quo necesse erat occidi Pascha. ¶ Et ideo quidã dicũt quod Christus die cõueniẽti in. 14. luna pascha cũ discipulis suis mãducauit, demõstrans quod vsque ad vltimũ diẽ nõ erat cõtrarius legi, vt Chrysost. dicit super Matth. Sed Iudæi occupati circa procurationem mortis Christi cõtra legem celebrationem paschæ in crastinum distulerunt. Et propter hoc de his dicitur quod in die Passionis Christi

Hom. 83. in Matth. post med.

Hom. 3. de Matth. post princ. tom. 2.

Christi noluerunt, intrare prætoriũ, vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha. ¶ Sed nec istud videtur esse consonum verbis Marci dicentis: Primo die azymorum quando pascha immolabãt. Simul ergò Christus, & Iudęi vetus pascha celebrauerũt. Et sicut Beda dicit super Mar. licet Christus, qui est pascha nostrum, sit crucifixus sequenti die, hoc est, decima quinta luna: attamen nocte qua agnus immolabatur, corporis sanguinisq; sui discipulis tradens mysteria celebranda, & à Iudæis tentus, ac ligatus ipsius immolationis, hoc est passionis suæ, sacra uit exordiũ. Cũ autẽ dicitur Ioan. 13. ante diem festum paschæ intelligitur, hoc fuisse decima quarta luna, quod tunc euenit. 5. feria, nam luna existẽte decima quinta erat dies solennissimus paschæ apud Iudæos. Et sic eundem diẽ, quẽ Ioãnes nominat ante diẽ festũ paschæ, propter distinctionẽ naturalẽ dierũ, Matthæus nominat primũ diem azymorũ: quia secundũ ritũ Iudaicæ festiuitatis solennitas incipiebat à vespera præcedentis diei. Quod autẽ dicitur, eos comesturos esse pascha in decima quinta luna, intelligendum est, quòd ibi pascha nõ dicitur agnus paschalis (qui immolatus fuerat decima quarta luna) sed dicitur cibꝰ paschalis, idest azymi panes: quos oportebat comedi à mũdis. Vnde Chrys. ibidẽ aliã expositionẽ ponit, quod pascha potest accipi pro toto festo Iudæorum, quod septẽ diebus agebatur. ¶ Ad secũdũ dicendũ, quod sicut Augustinus dicit in libro de cons. Euangel. hora erat quasi sexta, cũ traditus est Dns crucifigẽdus à Pilato, vt Ioãnes dicit. Nõ enim erat plenè sexta, sed quasi sexta, idest, pera cta quinta, & aliquid etiã de sexta esse cœperat, donec cõpleta sexta, Christo pendẽte in cruce, tenebræ fierẽt. Intel ligitur autem fuisse hora tertia, cũ clamauerunt Iudæi, vt Dominus crucifigeretur: & veracissimè demonstratur, tunc eos crucifixisse quando clamauerunt. Ergò ne quisquam cogitationem tanti criminis auersus à Iudæis in milites cõuerteret, erat inquit, hora tertia, & crucifixerũt eum, vt illi eum potius crucifixisse inueniantur, qui hora tertia, vt crucifigeretur, clamauerũt. Quã quã non desunt, qui per parasceuẽ, quã Ioan. cõmemorat, dicẽs: Erat parasceue hora quasi sexta, horã diei tertiam velint intelligi. Parasceue quippè interpretatur præparatio. Verum autem pascha quòd in passione Dñi celebratur, incepit præparari ab hora noctis nona, quando scilicet omnes principes Sacerdotum dixerũt, Reus est mortis. Ab illa ergo noctis hora, vsq; ad Christi crucifixionem, occurrit hora parasceues sexta, secundũ Ioan. & hora diei tertia secundũ Marc. Quidam tamen dicunt, quod hæc diuersitas ex peccato scriptoris apud Græcos contingit: nam figuræ, quibus tria & sex repræsentantur, satis sunt propinquæ apud eos. ¶ Ad tertium dicendũ, quod sicut dicitur in lib. de Quæstionibus vet. & no. Testamẽti, tũc voluit Dns passione sua mũdũ redimere, & reformare, quando eum creauerat, idest, in æquinoctio. Et tunc dies super noctẽ increscit: quia per passionẽ Saluatoris à tenebris ad lucem perducimur. Et quia perfecta illuminatio erit in secũdo aduentu Christi: ideo tempus secũdi aduẽtus æstati cõparatur. Matth. 24. vbi dicitur, Cũ ramus eius iã tener fuerit, & folia nata, scitis quia propè est æstas: ita & vos cùm videritis hæc omnia, scitote quia propè est, & in ianuis: Et tunc etiam erit maxima Christi exaltatio. ¶ Ad quartum dicendum, quod Christus in iuuenili ætate pati voluit, propter

Beda in 14. Mar. 14. in 1. 22. secum & Beda ver. dicunt 20. 2.

Hom. 86. in Ioan. a me dio, tom. 3.

Tit. 30. 17. non pro vl. 4 prin. to. 4.

In lib 4. ex nou. Testa. quæs. 55. in prin tom. 4. inter opera Augus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

propter tria. Primò quidem, vt ex hoc magis suam dilectionem cómendaret, quod vitã suam pro nobis dedit, quãdo erat in perfectissimo statu. Secundò, quia non conueniebat, vt in eo appareret naturæ diminutio, sicut nec morbus, vt suprà dictum est. Tertio, vt in iuuenili ætate moriens & resurgens, futuram resurgentium qualitatẽ in seipso Christus præmóstraret. Vndè dicitur Ephe.4. Donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.

q.14.art 4.

MAteria hui⁹ articuli latissima est, & integram disputationẽ, ac plures quæstiones requirit, & comprehendit non solam crucifixionem, sed totam passionem Christi à principio eius vsque ad finem, & ideò infrà cómodiori loco postquam de Christi mortem dixerimus, propriam de hac materia disputationem instituemus.

ARTICVLVS X.

Vtrùm Christus fuerit conuenienti loco passus.

155 Supra q 35 ar.7. ad.1& inf.q 83 art.3.ad 1. Et ep 60. c.18. col.2.

AD decimum proceditur. Videtur, quod non conuenienti loco Christus passus fuerit. Christus enim passus est, secundùm carnem humanam, quæ quidem concepta fuit ex Virgine, in Nazareth, & nata in Bethlehem. Ergo videtur quod non in Ierusalem, sed in Nazareth, vel in Bethlehẽ pati debuerit. ¶ 2. Prætereá, veritas debet respondere figuræ. Sed passio Christi figurabatur per sacrificia veteris legis. Sed huiusmodi sacrificia offerebantur in templo. Ergo videtur, quod & Christus in tẽplo pati debuerit, & non extra portam ciuitatis. ¶ 3. Prætereá, Medicina debet morbo respõdere. Sed passio Christi fuit medicina contra peccatum Adæ. Adam autem non fuit sepultus in Ierusalem, sed in Hebron, dicitur enim Iosue 14. Nomen Hebron antè vocabatur Cariatarbe: Adam maximus ibi inter Enacim situs est. Ergo videtur, quod Christus in Hebron, & non in Ierusalem, pati debuerit. ¶ Sed contra est, quod dicitur Luc.13. Non capit Prophetã perire extra Ierusalẽ. Sed Christus fuit Propheta. Conuenienter ergo passus est in Ierusalem.

¶ Respondeo dicẽdum, quod sicut dicitur in lib.83.quęstionum. Omnia proprijs locis & tẽporibus gessit Saluator, quia sicut omnia tempora sunt in manu eius, ita etiam omnia loca. Et ideo sicut cõuenienti tẽpore Christus passus est, ita etiam conuenienti loco.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod Christus conuenientissimè in Ierusalem passus est. Primo quidem: quia Ierusalem erat locus à Deo electus, ad sacrificia sibi offerenda. Quæ quidẽ figuralia sacrificia figurabant Christi passionẽ, quod est verum sacrificium, secundũ illud Ephes.5. Tradidit semetipsum hostiam & oblationem in odorẽ suauitatis. Vnde Beda dicit in quadã homilia, quod appropinquante hora passionis, Dominus appropinquare voluit loco passionis, scilicet in Ierusalẽ, quo peruenit ante sex dies Paschæ, sicut agnus Paschalis ante sex dies Paschæ, ideſt, decima luna secundũ præceptũ legis ad locum immolationis ducebatur. Secundo, quia virtus passionis eius ad totum mundum diffundenda erat, in medio terrę habitabilis pati voluit, ideſt, in Ierusalem. Vnde dicitur Psam.73. Deus autem rex noster, ante sæcula operatus est salutem in medio terræ, id est in Ierusalem: quæ dicitur esse vmbilicus terræ. Tertio, quia hoc maximè conueniebat humilitati eius: vt scilicet, sicut turpissimum genus mortis elegit, ita etiam ad eius humilitatem pertinuit, quòd in loco tàm celebri confusionẽ pati non recusauit. Vndè Leo Papa dicit in quodam sermone Epiphaniæ. Qui serui susceperat formam Bethlehem prælegit natiuitati, Ierusalem passioni. Quarto, vt ostẽderet à principibus populi Iudæorum, exortam esse iniquitatem occidentiũ ipsum: & ideò in Ierusalem, vbi principes morabantur, voluit pati. Vndè dicitur Actuum.4. Conuenerunt in ista ciuitate aduersus sanctũ puerum tuum Iesum, quẽ vnxisti, Herodes, & Põtius Pilatus cũ Gentibus, & populis Israel. ¶ Ad secundũ dicendum, quòd Christus non in templo, aut in ciuitate, sed extra portam passus est propter tria. Primo quidem, vt veritas responderet figuræ: nam vitulus, & hircus, qui solẽnissimo sacrificio, ad expiationem totius multitudinis offerebantur, extra castra comburebantur, vt præcipitur Leuitic.16. Vndè dicitur Hebræo.13. Quorum animalium infertur sanguis pro peccato in Sãcta, per Pontificem, horũ corpora cremantur extra castra: propter quód & Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Secundo, vt per hoc daret nobis exemplum exeundi à mũdana cõuersatione. Vndè ibidem subditur. Exeamus igitur ad eum, extra castra, improperium eius portantes. Tertio, vt Chrysostomus in sermone de passione, dicit. Noluit Dominus pati sub tecto, non in templo Iudaico, ne Iudæi subtraherent sacrificium saluta re, ne putares pro illa tantũ plebe oblatum. Et ideo foras ciuitatem, foras muros, vt scias sacrificium esse cõmune, quod totius terræ est oblatio, quod cõmunis est purificatio.

¶ Ad tertium dicendum, quod (sicut Hieronymus dicit, super Matthęum.)

Quidam exposuit Caluariæ locum, in quo sepultus est Adam, & ideo sic appellatum: quia ibi antiqui hominis sit conditum caput. Fauorabilis interpretatio, & mulcens aurem populi, nec tamen vera. Extra vrbem enim, & foras portam, loca sunt in quibus truncãtur capita damnatorum, & Caluariæ, ideſt decollatorum sumpsere nomen. Propterea autẽ ibi crucifixus est Iesus, vbi prius erat area damnatorum, vt ibi erigerentur vexilla martyrij. Adam verò sepultum iuxta Hebron, & Arbee, in Iesu filij Naue volumine legimus. Magis autem Iesus crucifigendus erat in loco communi damnatorum, quàm iuxta sepulcrum Adæ, vt ostenderetur quod crux Christi, non solùm erat in remedium, contra peccatum personale ipsius Adæ, sed etiam contra peccatum totius mundi.

Et venerunt in locũ qui dicitur Gol gotha.10.9.

COMMENTARIVS.

PRima generalis assertio D. Thomæ est Christum esse conuenienti loco passum. Quam fundat in ratione generali, scilicet, quia omnes circustãtia passionis Christi fuerunt speciali Dei prouidẽtia definitæ, ac ordinatę, iuxta illud. Actuũ.2. *Hunc definito cõsilio, & præscitia Dei traditũ per manus iniquorum affigẽtes interemistis*, & cap.4. *Conuenerunt in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuum Iesum facere, quæ manus tua, & consilium tuum decreuerũt fieri.* Circa quam rationem, quoniã D. Thomas in his articulis sæpè illam repeti, obseruandum est in passione Christi considerari posse actionem Iudæorum, quæ cùm mala sit, non fuit definita à Deo absoluta, & efficaci voluntate: sed solùm permissa. Potest item considerari passio Christi, quæ bona est, & hæc fuit à Deo voluntate absoluta præordinata, sicut etiam ab ipso soluta præordinata voluntate amata. Christo fuit absoluta voluntate amata. Quoniam verò passio hæc ab illa actione necessariò pendebat, est vlterius considerandum, Deum prius ratione, nostro modo intelligendi, quam in æterno consilio præordinaret hanc passionem, præuidisse quid Iudæi facturi essent in Christum, si illis

Act.2.&4

Universidad de Deusto
Biblioteca

Passio Christi qualiter à Deo præordinata.

illis permittere suo arbitrio, & voluntate A
vti, qua præscientia suppositâ Deus ordinauit Christum tali tẽpore, & loco nasci, prædicare, & alia opera facere, simulque voluit permittere Iudæos ea facere, quæ facturos ipse præuiderat, si permitterentur, & tunc etiam voluit, & ordinauit vt Christus ea pateretur, quæ passus est, & eo tempore, loco, atque modo, quo passus est: & hoc sensu dicitur præordinata passio Christi, ita vt illud verbum dicat anteceſsionem æternitatis, in qua consilium Dei diffinitũ est, ad tempus, in quo executioni mandatum est, non verò, vt dicat anteceſsionem ordinis, seu rationis voluntatis prædefiniẽtis passionem Christi, ad voluntatem permittentem actionem Iudæorum, neque ad prædictam scientiam conditionatam, quæ vtrique voluntati necessario supponenda B
est. Hoc ergò modo dicitur Deus prædefinijsse locum, & tempus passionis Christi, quatenus se tenent (vt ita dicam) ex parte passionis, non verò, vt tenent se ex parte actionis Iudæorum, quia vt sic non sunt prædefinita, sed permissa. Quanquam ea permisio, suppositâ prædictâ scientia conditionata, quoad infallibilẽ consequutionem rei permissæ, eandem certitudinẽ habeat, quam voluntas efficax, solumque differat in causalitate. Addo denique quãuis Deus non prædefiniat actum peccati, quia non potest instigare, nec determinare voluntatem ad talem actum, nec absolutè velle illud, cùm prauum obiectum sit: tamen suppositâ determinatione voluntatis humanæ ad aliquod malum agendum, posse Deum pro ratione suæ sapientiæ inclinare illam, vt in hoc loco, potiùs, quàm in alio id operetur, quia facta priori suppositione iam hoc non est malum, sed indifferens, vel bonum respectu causæ extrinsecæ. Sicut suppositâ determinatione voluntatis ad peccandum. v.g. ad iniuriam faciendam non est per se malum inclinare, & cõsulere, vt hanc potius, quàm illam inferat. Hoc ergò etiam modo potuit Deus præordinare locum mortis, & passionis Christi suppositâ Iudæorum praua dispositione à Deo præuisa, sed hæc in p. p. & 1. 2. vberius disputantur. Suppositâ ergò hac generali assertione, vt magis in specie hæc circunstantia explicetur, distinguere possumus more philosophorum, tria loca passionis Christi. Vnus est communissimus,

Locus passionis quo modo præordinatus à Deo.

scilicet ciuitas Ierosolymorum, alius est locus cõmunis extra ciuitatem, tertius quasi proprius, nimirum mons Caluariæ. De his ergò tribus locis tres aliæ colliguntur assertiones ex tribus solutionibus argumentorum.

Secunda ergò assertio D. Thom. est, cõ- *Christus* ueniens fuisse Christum pati Ierosolymis. *pati debuit Ierosolymis.*
Hanc probat D. Thom. sol. ad. 1. quatuor optimis rationibus. Prima ex eo sumitur, quod Ierusalem erat ciuitas à Deo constituta ad sacrificia sibi offerẽda, quibus Christi sacrificium præfigurabatur. Circa quã solùm occurrit aduertendum (si rationem à priori spectemus) potius ea de causa statuisse Deum, vt sacrificia, Christi holocaustum repræsentantia, Ierosolymis sibi offerrentur, quia in eo loco erat Christus moriturus. Nam sacrificium mortis Christi fuit causa exemplaris, & quodammodo finalis præcedentium sacrificiorum, cùm ergò dicitur Christus tali loco mortuus, vt implerentur figuræ, illud non tam explicat causam & rationem, quàm consequutionem, & necessariam connexionem.

Secunda ratio sumpta est ex Psalm. 73. *Operatus est salutem in medio terræ.* Qui locus saltem in spirituali sensu, rectè intelligitur de redemptione hominum, quã Christus operatus est, quæ quia omnibus hominibus erat profutura, merito in Ierusalem facta est, quæ in medio terræ sita esse dicitur. Quam rationem indicauit Tertullian. lib. 2. carminum contra Marcionem cap. 4.

Golgotha locus est, capitis caluaria quondam,
Lingua paterna prior sic illum nomine dixit,
Hic medium terræ est, hic est victoria signa.

Hieronymus etiam Ezech. 5. dicit Ierusalem *in medio mundi sitam esse*, ita exponẽs prædicta verba Psalm. 73. & illa Ezech. 5. *Ista est Ierusalem, in medio gentium posui eam, & in circuitu eius terras.* Idẽ Cyril. catech. 13. & Hilar. canon. 33. in Matth. Beda etiã de locis sanctis cap. 3. Iosephus autem lib. 3. de bello Iudaico cap. 2. solùm dicit, Ierusalem esse in medio Iudææ, & quasi vmbilicum illius regionis, inde autem fit esse ferè in medio orbis, qui tunc habitari existimabatur, & hoc satis est ad significationem mysterij, quanquam in rigore, & propriè non sit Ierusalem in medio totius mundi. Tertia ratio est moralis, & satis clara. Quarta verò videtur maximè literalis. Nam quia Ierusalem erat quasi Metropolitana ciuitas

ciuitas Iudæorum, in qua erant capita to- A
tius synagogæ, & principes Sacerdotum, & concilium sanhedrim, oportuit Christum ibi prædicare, & seipsum manifestare. Ex quo consequutum est, vt ibi etiam fuerit interfectus. Propter quod generalem sentẽtiã protulerat ipse Christus, *Non capit Prophetã perire extra Ierusalem.* Luc. 13. Quod intelligi potest vel per antonomasiã dixisse de seipso, qui erat propheta ille prædictus Deuteron. 18. Vel (si generaliter intelligatur) sensus est, Ierosolymitanã ciuitatem fuisse aptissimum locum ad similia flagitia pertranda. Quia ad eam præcipue mittebantur prophetę, & quia quò erat magis ampla, ac nobilis, eo maioribus peccatis, & iniustitijs abundabat.

Luc. 13.
Deut. 18.

Tertia assertio D. Thomę, in sol. ad 2. est, B
oportuisse Christum pati, non in ciuitate, sed extra portam eius. Ex qua conclusione intelligimus, præcedentem ita esse intelligendam, vt nomine Ierusalem comprehendatur non solum ciuitas, sed etiam eius suburbia; vel certè vt Ierosolymis interfectus dicatur Christus, quia à ciuitate Ierosolymitana, quæ præcipuè sunt homines ipsi, & intra ciuitatem ipsam traditus est & damnatus ad mortem, quamuis extra ciuitatis mœnia ductus sit, vt interficeretur. Huius autem assertionis tres etiam congruentias optimas affert D. Tho. mysticas, & morales. Et de prima videri potest Iocus Pauli ad Hebr. 13. & ibi expositores, & Tertul. lib. 9. contra Iudæos in fine. Addi Præterea potest, sicut sacrificium Christi figuratum fuit in Abel, ita etiam in hoc fuisse impletam illam figuram, quia Cain foras fratrem eduxit, vt eum occideret. Deinde pati voluit Christus extra Ierusalem, vt significaret, passionem suam parum profuturam fuisse illi genti, & futurum fuisse, vt fructus eius ad alias gentes deriuaretur. Vnde aliqui traditione haberi dicunt, Dominum in cruce positum terga vertisse ad ciuitatem Ierusalem. Sed hæc, & alia similia mystica sunt. Historica verò ratio esse videtur, tum quòd malefactores frequentius occidi solent extra ciuitatem. Tum etiam, quod in lege Moysis præcipiebatur, blasphemos duci extra castra, vt punirentur, Christus autẽ vt blasphemus delatus fuit.

Ratio, mutari Ierusalem & cur Christus sit passus.

Hebr. 13. Tertul.

Quarta assertio D. Tho. in sol. ad. 3. est C
Christum conuenienter crucifixum esse. *In monte Cal* in monte Caluariæ, qui erat communis lo-

cus damnatorum. Circa quam cõclusionem est aduertendum, fuisse communem sanctorum Patrum traditionem, Adam sepultũ esse in eo monte, in quo Christus fuit crucifixus, indeque appellatum esse *Caluariæ montem*, quia ibi primi hominis caput recõditum erat. Ita docuit Origen. tract. 35. in Matth. Tertulli. lib. 2. Carminum contra Marcionem, cap. 4.

Varia cur Christus sit passus.
Origen.
Tertull.

Hic hominem primum suscepimus esse sepultũ,
Hic patitur Christus, pio sanguine terra madescit,
Puluis Adæ vt possit veteris, cũ sãguine Christi
Commixtus, stillantis aquæ virtute lauari.

Idem Athanas. serm. de Passione, & cruce Domini, Epiphan. hæres. 46. Chrysost. hom. 84. in Ioannem. Ambros. lib. 5. epist. 19. & Luc. 23. Augustinus serm. 71. de tempore, vbi has etiam congruentias adiungit, dicens. *Et vere, fratres, non incongrue creditur, quia ibi erectus sit medicus, vbi iacebat ægrotus, & dignũ erat, vt vbi occiderat humana superbia, ibi se inclinaret diuina misericordia, & sanguis ille pretiosus etiam corporaliter pulueremantiqui peccatoris, dum dignatur stillando cõtingere, redemisse credatur.* & Basil. in cap. 5. Isaiæ in principio dicit, hanc famam non scripto proditam, sed memoria conseruatam in Ecclesia fuisse, & statim adiungit similes congruentias. In eadem sentẽtia est Cyprianus serm. de Resurrectione Domini, ac denique Hieronym. Epistol. 17. ad Marcellam, nomine Paulæ, & Eustochij. Hæc verò sententia non placuit eidẽ Hieronymo Matth. 27. & super ad Ephes. 5. existimat enim eum locum, in quo crucifixus est Dominus, fuisse illum, in quo alij malefactores solebant supplicio affici, & ideò dictum esse Caluariæ locum, quia *rapita damnatorum ibi truncabantur*. Et confirmat ex eo quod alij duo latrones ibidem crucifixi sunt cum Christo. Addit tandem, Adam sepultum esse iuxta Hebron, vt legimus Iosue. 14. *Adam maximus ibi inter Enacim situs est.* Et hanc sententiam sequuti sunt multi ex posterioribus Doctoribus. Rupertus in Ioannem, & D. Thom. hoc loco, Lyranus, Ianſenius, Erasmus, & alij. Addit D. Thomas congruentiam, quia magis fuit expediens Cristum crucifigi in communi loco damnatorum, quàm super sepulcrum Adæ, ne Christi crux profutura putaretur peccato Adæ, & non aliorum.

Basil.
Cyprian.
Hieron.
Adã in mõte Caluariæ sepultus esse dicitur.
Athanas.
Epiphan.
Chrysost.
Ambros.
August.
Iosue. 14.
Rupert.
D. Thom.
Lyr.
Ianſen.
Erasm.

Sed in hoc aliud est loquí de re ipsa, an

Universidad de Deusto
Biblioteca

scilicet Adamus sepultus esset in loco Calu-A ariæ, aliud de denominatione Caluariæ, vnde sumpta sit. Quod ergo ad rem attinet, in primis nō videtur contemnenda tantorum Patrum traditio. Neque enim verisimile est, non fuisse ex aliquo probabili fundamento ortam. Præsertim, quia argumētum Hieronym. ex loco Iosue. 14. desumptum, non est efficax. Quia nomen *Adam*, non est tantum proprium: sed commune, idem significans quod *homo*. 2. Reg. 7 Oseę. 11. Sumitur autem prædicto loco in hac significatione, & sensus est, aliquem hominem proceræ staturæ ibi esse sepultum. Vnde idem Hieronymus in Epistola. 27. quæ est epitaphium Paulæ, dicit plerosque existimasse illum maximum hominem ibi sepultum esse Caleb. Alij ex textu colligunt esse Enac filium Arbe, de quo sit mentio B Iosue. 15. Ille enim existimatur fuisse gigas & progenitor gigantum, qua de causa gigantes in Scriptura vocantur filij Enacim. Numer. 13. Deuteronom. 1. & 2. Iosue 11. Et Ioseph. lib. 3. Antiquit. capit. 2. refert eo loco solita esse reperiri ossa gigantum, qui ibi sepeliebantur. Alij censent, illum hominem fuisse Arbe, cuius erat illa ciuitas, & à quo nomen accepit. Denique aliqui dicunt, Adamum prius sepultum esse Ieroſolymis in mōte Caluariæ: postea verò translatum esse in Hebron. Sed hoc nullo nititur fundamento. Prior verò solutio omnino soluit argumentum Hieronymi, quare non est relinquenda communis traditio.

2. Reg. 7. Oseæ.

Hieron.

Iosue. 15. Enac gigantum progenitor.

Num. 13. Deut. 1. & 2. Iosue. 11. Ioseph.

Addendum autem est, satis etiam credibile esse, illum locum fuisse quoque communem alijs damnatis ad mortem: tum quia nulla est ratio, cur fingamus Christum ad locum peculiarem fuisse ductum: tum etiam, quia cum esset eminens, & propè ciuitatem, facile intelligi potest fuisse commodum ad illum vsum. Neque obstat, quod Ioannes dicat in illo loco fuisse hortum, seu prædium. Quia non oportet intelligi eam partem, in qua crucifixus est Dominus, fuisse prædium, vel hortum, alioqui non dixisset in loco, vbi crucifixus est Dominus, fuisse hortum: sed potius Christum fuisse crucifixum in horto. Intelligi ergo debet, propè illum locum fuisse hortum, aut certè in ipso monte ad radicem eius fuisse prædia, Calioſque esse puniti damnatos ad mortem, in superiori eius parte, à qua potuit totus *mons Caluariæ* appellari.

Obiectio. Ioan. 18.

Responsio.

Atque ita in illo loco, vbi crucifixus est Dominus, id est in monte illo, potuit esse hortus, quamuis ex alia parte, etiam esset locus institutus ad supplicia damnatorum.

Vnde (quod attinet ad denominationem Caluariæ) probabile est, quod Hieronym. dicit, sumptam esse ex eo, quod ibi *truncarentur capita damnatorum*: illa enim alia etymologia est valde recondita, & incerta, sed hoc cum ad nomen pertineat non multum refert. Non prætermittam autem adnotare aliam etymologiam, quam Cyrillus Ieroſolymitan. cat. decima tertia, scriptam reliquit. *Aliqui* (inquit) *prophetice locum hunc Caluariæ appellarunt, in quo verum caput Christus crucem sustinuit, sicut Apostolus dicit, qui est caput omnis principatus, & potestatis, caput hoc in loco Caluariæ passum est. O magnam propheticam appellationem, modò enim & nomen hoc te admonet vt non tanquam simplici homini attendas crucifixo, caput enim omnis potestatis crucifixum est.* Denique adnotandum est, quod affirmat Augustinus dicto sermo. 71. de tempore, hunc montem, in quo crucifixus fuit Dominus, fuisse illum, in quo Abraham filium Isaac sacrificare voluit, & in eam sententiam refert Hieronymum, qui hoc affirmat Marc. 15; ex traditione Iudæorum, quamuis multi existiment, hos cōmentarios non esse Hieronymi, & in eādem sententiam consentit Beda lib. de locis sanctis. c. 2.

Caluariæ locus vnde dictus.

Cyril. Iero.

Hieronym.

Beda.

ARTICVLVS XI.

Vtrùm conueniens fuerit, Christum cum latronibus crucifigi.

AD vndecimū sic proceditur. Videtur, quòd non fuerit conueniens Christum cum latronibus crucifigi, dicitur enim. 2. ad Corint. 6. Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? Sed Christus factus est nobis iustitia à Deo, iniquitas autem pertinet ad latrones. Non ergo fuit conueniens, vt Christus simul cum latronibus crucifigeretur. ¶ 2. Præterea, Super illud Matthæi. 26. Si oportuerit me mori tecum, non te negabo, dicit Ori. Mori

Ori. ho. 35. in Mat. post 5. fol. à pri. hom. tom. 3. libr. 10. in Luc. c. cuius titulus, de spō sione pramij to. 5.

cum latronibus pateretur.

¶ 3. Præterea, Marth. 27. dicitur, quod latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei. Sed Lucæ. 23. dicitur, quod vnus eorum, qui crucifixus erat cum Christo, ei dicebat, Memento mei Domine, dum veneris in regnum tuum. Ergo videtur, quod præter latrones blasphemantes fuerit cum eo crucifixus alius non blasphemans. Et sic videtur inconuenienter ab Euangelistis narratū, quod Christus fuerit cum B latronibus crucifixus. ¶ Sed contra est, quod Isaiæ. 53. fuerat prophetatum. Et cum sceleratis reputatus est.

Respondeo dicēdum, quod Christus inter latrones crucifixus est, alia quidem ratione quantum ad intentionem Iudæorum, alia vero quantum ad Dei ordinationem. Quantum enim ad intentionem Iudæorum, duos latrones vtring; crucifixerunt (sicut dicit Chrysostom.) vt eorū suspicionis fieret parC ticeps. Sed non ita euenit: nam de illis nihil dicitur. Huius autem vbiq; crux honoratur, Reges diademata deponētes, assumunt crucē in purpuris, in diadematibus, in armis, in mensa sacrata: vbique terrarum crux emicat. Quantum vero ad Dei ordinationem, Christus cum latronibus crucifixus est: quia vt Hieronym. dicit super Matthæum. Sicut pro nobis maledictum crucis factus est Christus, sic pro omnibus salute inter noxios quasi noxius crucifigitur. Secundò, dicit Leo Papa in sermone de passione, duo latrones, vnus ad dexteram, & alius ad sinistram crucifigu-

Hieron. 88 in Matth. aliquorum à prin. to. 2.

Matt. 27. super illud verum in la cum qui dicitur Golgo tha, to. 6. in 4. ser. de pas sione parum à prin.

tur: vt in ipsa patibuli specie monstraretur illa, quæ in iudicio ipsius, omniū hominum facienda est discretio. Et Augustin. dicit super Ioan. Ipsa crux, si attendas, tribunal fuit: in medio enim iudice constituto: vnus, qui credidit, liberatus: alius qui insultauit, damnatus est: iam significabat quid facturus est de viuis, & mortuis, alios posiurus ad dextram, alios vero ad sinistram. Tertió, secundum Hilarium, duo latrones læuæ, ac dextræ affiguntur, omnē humani generis vniuersitatem vocari ad Sacramentum passionis Domini estēdentes. Sed quia per diuersitatem fidelium, ac infidelium, fit omnium secundum dextram, sinistramq; diuisio, vnus ex duobus ad dextram eius situs, fidei iustificatione saluatur. Quartò, quia vt Beda dicit super Marc. latrones, qui cū Domino crucifixi sunt, significant eos, qui sub fide, & confessione Christi, vel agonem martyrij, vel quælibet arctioris disciplinæ instituta subeunt. Sed qui hoc pro æterna gloria gerunt, dextri latronis fide designantur: qui verò humanæ laudis intuitu, sinistri latronis mentem imitantur & actus.

Aug. tract. 3 1. in Ioan. in fin to. 9.

Cano. 33. in Matth. ante medium.

Cap. 15. in Mar. in ca. 44. secundū eius ord. circa me. to. 2.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod sicut Christus debitum mortis non habuit: sed mortem voluntariè subijt, vt sua virtute vinceret mortem, ita etiam nō habuit meritum, vt cum latronibus poneretur, sed voluit cum iniquis deputari, vt sua virtute iniquitatem destrueret. Vnde Chrysost. dicit super Ioan. quod latronem in cruce conuertere, & in paradisum inducere, non minus fuit, quàm cōcutere petras. ¶ Ad secundum dicendum, quòd non cōueniebat, vt cū Christo aliquis alius pateretur ex eadem causa. Vnde Orig. ibidem subdit. Omnes fuerant in peccatis, & omnes opus habebant, vt pro eis alius moreretur, non ipsi pro alijs.

Num. 84. in 10. Non temere. to. 3.

Fmrtir. 4. ſ. primitibus à pri hom. 35. in Mat. numerando, to. 3. Li. 3. cap. 16. in medio to. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ad tertiũ dicendum, quod sicut Auguſt. dicit in lib. de conſenſu Euangeliſtarum, poſſumus intelligere Matth. poſuiſſe pluralem numerum pro ſingulari, cùm dixit, latrones improperabant ei. Vel poteſt dici ſecundum Hieronymum. quod primum vterque blaſphemauerit, deinde viſis ſignis vnus eorũ crediderit.

Super illud Matt. 27 latrones improperabant ei. Hieron.

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo replicat D. Thom. aliam circunſtantiam crucifixionis Domini, eiuſque optimas rationes reddit: tum ex parte Iudæorum: tũ ex parte Dei. Ex parte quidem Iudæorum vnam reddit rationem ſumptam ex Chryſ. hom. 88 in Matt. voluiſſe ſcilicet Iudæos Chriſti cauſam cõfundere cum cauſa latronum, vt eadem omnium ratio eſſe exiſtimaretur. Item addi poteſt id feciſſe, vt ſupplicium Chriſti in maiorem eius ignominiam cederet, iuxta illud Iſai. 53. *Et cũ iniquis deputatus eſt.* Quãquam enim hoc intelligi poſſit impletum in ipſomet ſupplicio crucis, quo affectus eſt, ac ſi eſſet reus: tamen Marcus cap. 15. notauit, hoc facto ſpecialiter impletã prophetiam illam. Secundo ex parte diuinæ prouidentiæ affert D. Thomas quatuor rationes ex Patribus deſumptas, ob quas hoc facinus permiſſum eſt. Quibus addi poteſt alia ex Chryſoſt. hom. 84. in Ioann. Permiſſe hoc Deũ, vt ſicut (iuxta cõmune prouerbiũ) oppoſita iuxta ſe poſita magis eluceſcunt, ita iuſtitia Chriſti inter latrones poſita clarior appareret. Vnde *tribus crucifixis miracula patuerunt: nemo tamen vllũ alterè latronũ attribuit; ſed ſoli Ieſu, & ita diaboli inſidiæ irritæ factæ ſunt.* Alia etiam ratio adiungi poteſt. Fuiſſe ſcilicet hoc eximium diuinæ prædeſtinationis conſilium, quo præordinatum erat, vt latro ille eo modo admirabili ſalutem æternam conſequeretur, vt tradit Aug. ſer. 120. de tẽpore his verbis. *Vt redimeret impios (ſicut alt ſermo diuinus) vt redimeret iniquos, inter iniquos reputatus eſt inter duos, quos dextra, lauaq; legimus pependiſſe. Seipſum confuſioni, & opprobrio crucis tradidit, vt latronem glorificaret.* Hoc autem conuenientiſſimum fuit. Tum vt efficacia paſſionis ſtatim in ipſo ligno crucis conſpiceretur: tum etiam, vt diaboli inſidiæ in caput ipſius retorquerẽtur, vt Chryſoſt. ſupra dixit. *Quia dum ex duobus vnus ſeluus factus eſt, non ſolum crucifixi gloriam non offendit: ſed potius non parum auxit.* Neque enim minus fuit in cruce latronem conuerti, & in paradiſum ingredi, quàm petras collidi.

Chryſoſt.

Auguſt.

Solutiones ad primum, & ſecundũ non indigent expoſitione. In ſolutione veto ad 3. attingit D. Thom. concordiam Euangeliſtarum. Nam Matt. & Marcus in plurali dicunt latrones improperaſſe Chriſto: Lucas verò vnum ait blaſphemaſſe, alterum verò confeſſum eſſe Chriſtum. Et duas adhibet ſolutiones. Prior eſt, in principio vtrumq; latronem blaſphemaſſe Chriſtum, poſtea verò alterum pœnituiſſe. Hanc ponit D. Thom. poſteriori loco, vnde videtur illã magis probare. Fuit autem hæc expoſitio Hieron. Chryſ. Theoph. & Euthymij in Matt. & Cyril. Ieroſoly. cat. 13. Origen. tract. 35. in Matt. ſignificat eam Hilar. can. 33. in Matt. Poſterior expoſitio eſt Marcũ & Matthæũ loquutos fuiſſe figuratè, vtẽtes numero plurali pro ſingulari, quę locutio eſt frequens in Scriptura. Ita Epiph. hæreſ. 66. in catalogo hæreſum, & Aug. libr. 3. de conſen. Euan. cap. 16. & Anſel. in Matth. Et hæc expoſitio videtur mihi præferenda, quamquam Amb. libr. 10. in Luc. ſub dubio vtramque relinquens, dicat. *Fortaſſe & iſte prius conuitiatus eſt, ſed repente conuerſus,* & infra. *Potuit enim de vno pluraliter dicere, ſicut eſt illud ad Hebr. 11. In pellibus caprinis, ſectæ ſunt, obturauerunt ora leonum, cum ſolus Elias melotem habuiſſe. Iſaias ſectus eſſe, Daniel leonibus intactus manſiſſe dicatur.*

Matt. 27. Matt. 15. Luc. 23.

Hieron. Chryſ. Theoph. Euthym. Cyril. Origen. Hilar. Epiph. Aug. Ambr.

Sed antequam ad alia tranſeamus, oportet de his latronibus nonnulla breuia dubia explicare. Primum eſt, an fuerit clauis affixi crucibus. Cui breuiter affirmando reſpondendum eſt ſine vlla dubitatione. Primò propter verbum *crucifigendi*, quo Euangeliſtę vtuntur. Nam propriè ſignificat fixionem clauis factam, præſertim cum in eodem contextu eodem modo de Chriſti, atque iſtorum crucifixione ſermo fit. Et vbicumque in Scriptura legimus aliquem fuiſſe crucifixum, & non tantum ſuſpenſum, intelligimus clauis eſſe affixũ. Deinde ex iis, quæ ſequuntur de inuentione crucis Chriſti. Legimus enim in hiſtorijs ſuapra citatis, cum inuentæ eſſent tres cruces, non potuiſſe diſcerni, quæ nam illarum eſſet Chriſti, donec miraculo diiudicatum hoc eſt. Hinc enim neceſſariò concluditur cruces illas fuiſſe, & eiuſdem figuræ, & omnes habuiſſe foramina clauorum. Si enim crux Chriſti hac in re excelleret, facilè potuiſſet eo ſigno à cæteris diſcerni. Et quamquam Ambroſ. in oratione de obitu Theodoſij, differat à prædictis hiſtoriographis, quia nõ dicit crucem Chriſti miraculo eſſe cognitam: ſed in titulo, nam licet titulus ſeparatus fuerit inuẽtus, & non cruci affixus, tamen potuerunt videri in ſummitate crucis ſigna, & veſtigia affixionis tituli, quod etiam ſentit Chryſoſt. hom. 84. in Ioann. (quamquam hoc ita ſit) ni hilominus Ambroſ. confirmat hanc ſententiam, quatenus dicit, illas cruces in reliquis omnibus fuiſſe ſimiles, nec potuiſſe diſcerni. Tandem adhiberi poteſt coniectura, quia cum Iudæi voluerint Chriſtum exiſtimari latronem, eiuſque cauſam ſimilem reputari cauſæ latronum veriſimile eſt eodem genere pœnę exterioris latrones affeciſſe. Et hanc ſententiam docuit Auguſt. ſerm. 130. de tempore, vbi de bono latrone loquens, inquit. *In ſemetipſo erat clauis confixus, & non ſaucium intellectum, neque confixum ſenſum habebat:* & Chryſoſtom. hom. 1. de cruce, & latrone. *Quod mente ſana vigilabat clauorũ confixione conſtrictus, quis poterit non admirari?* & Gregor. 18. Moral. capit. 23. *In cruce claui manus, pedeſque eius ligauerunt, nihilque in eo à pœnis liberum, niſi cor, & lingua remãſerant.* Denique Abulenſ. paradoxa 3. cap. 44. recẽ notat conſuetudinem quorundam, qui aliter latrones pingunt ligatos, & non affixos, ex indiſcreta aliquorum deuotione introductam eſſe.

Chryſoſt. Ambr. Auguſt. Greg. Abulenſ. Dubium 1.

Secundò, de bono latrone dubitari poteſt, quomodo Chriſtũ cognouerit, cũ tam multa tunc eſſent, quæ illius fidem & cognitionem poſſent impedire. Præſertim ex parte Chriſti ſcandalum crucis, videbat enim tunc eum in ſumma ignominia, dolore, & abiectione: ex parte verò ipſius, quod etiam erat poſitus in grauiſſimo dolore, & anguſtia. Communis reſponſio ſanctorum Patrum eſt, hunc latronem fuiſſe tunc interius à Deo illuminatũ, cùm exterius nihil haberet, quod eum ad eã fidẽ, & confeſsionem excitaret. Vnde Leo Papa ſermo. 2. de Paſſione. *Quæ iſtam fidem exhortatio perſuaſit? quæ doctrina imbuit? quis prædicator accendit? non viderat prius acta miracula, ceſſauerat tunc languentium curatio, cæcorum illuminatio, viuificatio mortuorum: ea ipſa, quæ mox erant gerenda, non aderant: & tamen Dominum confitetur, & Regem, quem videt ſupplicij ſui eſſe conſortem. Inde ergo oriebatur hoc donum, vnde accepit fides ipſa reſpõſum.* In qua ſententia Leonis notanda ſunt illa verba, *ea ipſa, quæ mox erant gerenda, non aderant.* Videtur enim illis tacitè reprehendere id, quod apud Hieronym. in capit. 27. Matt. reperimus ſcriptum, *ſole fugiente, terra commota, ſaxiſque diſruptis, & ingruentibus tenebris, vnum latronem cœpiſſe credere, & confiteri Ieſum.* Quam ſententiam penè eiſdem verbis habet Chryſoſtom. homil. 2. de cruce, & latrone, & ſignificat Origen. tract. 35. in Matth. Sed mirum eſt, hos Patres non animaduertiſſe, hanc ſententiam pugnare cum Euangelio, quia exceptis tenebris cætera ſigna acciderunt mortuo iam Chriſto (vt plane ex Euangelio conſtat) cum tamen ex eodem Euangelio præſpicuum ſit, latronem conuerſum eſſe viuente Chriſto. Solis autem defectio, & tenebræ poſt latronis conuerſionem à Luca narrantur. Eandem verò cum Leone ſententiam docet Cyril. cat. 13. dicens. *Quæ virtus te illuminauit, ô latro? quis te docuit adorare contemptum, & ſimul cruci affixum? ô lumen perpetuum illuminans obſcuratos!* Eandem ſententiã latiſsimè proſequitur Auguſt. d. ſto ſerm. 130. de tempore. Chryſ. ſerm. de latrone, & ſerm. 1. de cruce, & latrone.

Hieron. Chryſoſt. Origen. Cyril. Auguſt. Chryſoſt.

Cæterum (quamquam verum ſit, hoc ita fieri potuiſſe, ſicut hi Patres affirmant) tamen duo nihilominus videntur addenda. Primum eſt, fieri etiam potuiſſe vt hic latro, antequam eſſet datus in cuſtodiam, Chriſti prædicationem audierit, miraculaquè conſpexerit, & fortaſſe in ipſum crediderit: cur enim hoc repugnat? aut vnde poteſt oppoſitum oſtendi? non enim neceſſe eſt, vt omnes, qui Chriſto credere incipiebant, ſtatim vitia, ac peccata relinquerent, poteſt enim fides incipere eſſe ſine charitate, ſicut & conſeruari. Vnde Auguſt. lib. 1. de Origen. anim. capite. 9. ſub dubio relinquit, an fuerit antea baptizatus baptiſmo Chriſti. *Baptizatum* (inquit) *non fuiſſe, quoniam nemo noſtrum nouit, nemo comminiſcit.* Sed quãuis hic modus dicendi neq. Euangelio, neque rationi repugnet: nõ eſt tamen

Auguſt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

recedendum à communi sententia Patrum, A qui vbique sentiunt latronem illũ in cruce cœpisse credere in Christum. Quod præter
August. Cyprian. Gregor. citatos Patres affirmat August. lib. 4. de baptismo contra Donatistas cap. 22. & sequentibus, & insinuat Cyprian. serm. de cœna Domini, & Greg. loco supra citato. *Inspirãte Deo, totum illi obtulit, quod in se liberum inuenit, vt corde crederet ad iustitiam, ore confiteretur ad salutem. In corde autem fidelium tres sumpsere mansiones virtutes restatur Apostolus, fides, spes, charitas, quas cunctas subita repletus gratia, & accepit latro, & seruauit in cruce.* Quæ tamen sententia facilius fundari potest, si teneamus primam sententiam recitatam in concordia Euangelistarum, nimirum principio ambos blasphemasse: postmodum verò alterum credidisse. Supposita verò altera expositione, solùm potest fundari hæc communis opinio probabili con- B
iectura: Quia cùm de hoc homine solum legamus antea fuisse latronem, & solum in cruce confessum esse Christũ, non est vnde fingatur antea credidisse. Præsertim cum probabile sit magnam partem illius temporis, quo Christus prædicauit, in vinculis fuisse: reliquam verò partem in latrocinijs
Leo Papa. consumpsisse. Ait enim Leo Papa supra, fuisse insidiatorem viarum, & saluti hominum semper infestũ, quod colligit ex supplicio crucis, Vnde subdit, *vsque ad crucem reus, sit Christi repentè confessor.*

Secundò addendum est, quamuis verum sit, in cruce fuisse conuersum ad fidem, & præcipuam causam illius cõuersionis fuisse internam motionem, & illustrationẽ Spiritus Sancti; ex parte tamen obiecti, fit credibile iuuari potuisse, primò, fama miraculorum, quæ audierat, & fortasse etiam non
Orig. nulla viderat, vt expresè attigit Origen. dicto tract. 35. in Matt. secundò exemplis virtutum, quæ in Christo conspiciebat, eximiæ videlicet charitatis, qua illum pro inimicis orantẽ audierat, & patientiæ, ac modestiæ, &c. vt expresè notarunt Theophy.
Theoph. Euthym. Luc. 22. & Euthy. c. 67. in Matt. tertio publica voce populi acclamantis Christum innocentem, propter odium vsque ad crucem adductum esse. Sed hæc omnia non satis essent sine magna, & penè miraculosa Dei motione, & illustratione, qua cognitionem Christi tam explicatam habuit, vt eum & innocentem hominem, & altioris regni regem, & supremum Dominum, in cuius potestate esset subuenire, si vellet, fimul confiterentur.

Dubium. Tertiò dubitari potest, quomodo sanctus hic latro saluus fuerit sine baptismo; Quod *Cyprian. August.* dubium propono, solum propter Cyprianum, & August. ille enim Epist. 73. ad Iubaianum, propter hanc fortasse causam, hunc latronem martyrem facit, & suo sanguine baptizatum, idque repetit in Sermo. de cœna, & in Serm. de passione Domini. Quam sententiam refert Augusti. libro 1. de Anima, eius origine capit. 9. & libro 4. de baptis. capit. 22. & hoc posteriori loco dicit, martyrium non fuisse simpliciter necessarium huic latroni, vt potuerit saluari. Quia fides, & contritio cordis sufficere potest, vbi propter temporis angustias baptismus conferri nequit. In priori verò loco explicat Cyprianum in hunc modum, quod licet non fuerit propriè martyr, quia nõ est mortuus propter Christum, neq; in testimonium fidei eius: *Tamen apud Deum tantum valuit, quod confessus est Dominũ crucifixum, quantum si fuisset pro Domino crucifixus, atque ita inuenta est in eo mẽsura martyris, qui tunc in Christum credidit, quando defecerunt, qui futuri erant martyres.* Addit verò ibidem Augustinus, non esse improbabile, tunc fuisse baptizatum baptismo aquæ, tinctum illa aqua, quæ ex latere Christi manauit. Sed hi duo sancti Patres *Responsio.* fuerunt soliciti in explicando, quomodo potuerit hic sanctus latro sine baptismo saluari, & ideo alius ad baptismum sanguinis, alius ad baptismum aquæ, vel flaminis *Nemo latro fuit, qui non legerit, martyrem, qui non meruerit, saluum non fuisse, nisi baptizatum.* recurrunt. Verum non oportebat esse solicitos: quia tunc necessitas baptismi nõdum vrgebat, quare nec fuit propriè martyr, neque est verisimile potuisse baptizari aqua, quæ de latere Christi profluxit. Tum quia nullus ibi erat baptizans cùm Christus esset mortuus, & fortasse etiam ipse latro. Tum etiam quia nulla fuit forma. Denique quia vix est credibile, aquam tanto impetu è latere exilijsse, vt latronem attingeret, præsertim si verum est, hũc latronem dexteram Christi tenuisse, aquam verum delatere Christi sinistro manasse.

Quarto dubitari potest de sensu verbo- *Dubium.* rum Christi, *Hodie mecum eris in paradiso.* Quia vox illa *paradisus*, varias significationes habet in Scriptura: sed ad rem duę sunt præcipuę: altera, qua vsurpatur pro terrestri paradiso: altera, qua metaphoricè pro gloria

Iustin. gloria cœlesti sumitur. Neque enim defue- A runt Patres, qui priori modo in his verbis Christi accipi contendant, vt Iustinus martyr. q. 75. 76. & 85. ad Orthodoxos, & multi ex Patribus (quos retulimus) dicunt latroni fuisse promissum paradisum, ex quo
Euthym. eiectus fuit Adam. Et hanc expositionem defendit Euthym. cap. 81. in Lucam. Sed hæc expositio primo fundata videtur in falso errore, iam ab Ecclesia dãnato, quòd animę ante diem iudicij cœlestem gloriam non assequantur. Præterea non potest accommodari verbis Christi: tum quia promissio eius respõdet petitioni latronis: ille autem non petebat terrestrem paradisum: sed consortium regni cœlestis: tum etiam, quia Christus non erat futurus illo die in paradiso terrestri, vt infra Disput. 43. sect. B
Responsio. Quid paradisi nomine Christus latroni promiserit. 4. dicturi sumus, vbi illã particulã, *Hodie*, exactius explicabimus. Omitto (quod multi censent) paradisum terrestrem non extare iam nunc. Quod si ita est, non potuit certè fieri illius promissio. Promisit ergo
August. Christus latroni visionem beatam, eodem die conferendam. Et ita intelligunt Patres citati, & præterea August. Epist. 57. ad Dardanum, vbi latissimè hunc locum tractat, & licet per paradisum videatur intelligere locum corporeum: intelligit tamen esse locum illum, in quo beati fruuntur Deo, vbicumque ille sit.

Solum superest hoc loco adnotandus lo-
Cyril. Ierosolym. dictis de bono latrone. cus Cyrilli Ierosolym. ne alicui fortasse sit occasio errandi. In citata enim catechesi. C
13. prædictam expositionem eleganter approbans, ex ea infert hunc latronem ingressum fuisse paradisum ante omnes antiquos Patriarchas, atque adeò hũc primum inter homines, post Christũ, Deum clare vidisse. Sed hæc sententia in rigore non est vera, quia (vt infra dicemus) ianua regni cœlestis in instanti mortis Christi aperta fuit hominibus, in eodem ergo momento omnes, qui digni erant, neq; alio impedimẽto tenebantur, ingressi sunt, ergo cùm Christus mortuus fuerit ante latronem, necesse est, vt multi fuerint paradisum ingressi ante illum. Neque ex verbis Christi potest aliud colligi, quia non dixit latroni, tu solus, vel tu primus eris mecum in paradiso. Neque fortasse Cyrillus voluit oppositum docere: sed solum ponderare huic latroni primum omnium factam esse promissionem specialem, & datam certam spem ingrediendi paradisum, statim post suum obitum, quod neque Abrahæ, neque Moysi concessum est. Itaque verba Cyrilli, licet minus propria sint, intelligenda sunt tamen non de proprietate absolutâ, sed proportionali, vt ita dicam, id est, hunc latronem fuisse primum, qui statim post suum obitum paradisum ingressus est. Atque ita prius proportionaliter ingressum esse, quam omnes antetiores sanctos. Illi enim longo tempore post mortem: hic verò statim ab instanti suę mortis vidit Deum.

Dubium.

Sed hac occasione inquiri hic poterat, an hoc sit certum, scilicet, latronem, hũc statim post obitum admissum fuisse in paradisum, absque vlla mora. Respondetur de *Responsio.* fide solum est certum, eo die, quo Christus B dixit, ingressum fuisse paradisum. Quod potest intelligi vel de die artificiali, vt sit sensus, *Hodie*, id est, ante solis occasum, vel de die naturali, & ita potest extendi vsque ad mediam noctem. Vnde si quis diceret post mortem habuisse hunc latronem aliquid purgandum, atque ita per aliquot horas fuisse in purgatorio, dum tamen diceret intra illum diem naturalem fuisse in paradiso, nihil diceret contra fidem. Cæterum probabilius, & doctrinæ sanctorum magis consentaneum, ac denique ferè certum est, statim sine vlla mora fuisse beatũ. Quia credendum est conuersionem adeò miraculosam, fuisse ita perfectam, vt integram remissionem culpæ, & pœnæ consequuta sit. Item quia opera Christi erant C perfecta, & verba eius indicant plenissimã remissionem. Denique etiam tormentum crucis, & confractio crurium illi potuerunt ad plenam satisfactionẽ valere. Et fortasse hoc etiam senserunt Cyprian. & August. appellantes hũc martyrem, & baptizatum. Quia scilicet assequutus est plenam remissionem, quæ per baptismum, & martyrium obtineri solet.

Animæ boni latronis sine purgatorio paradisum ingressæ.

ARTICVLVS XII.

Vtrùm passio Christi sit eius diuinitati attribuenda.

AD duodecimum sic proceditur. Videtur quòd passio Christi sit eius diuinitati attribuenda. Dici-

Universidad de Deusto
Biblioteca

257 4 contr. cap. 5. §. ad. 14

tur enim primæ ad Corint. 2. Si cognouissent, nunquam Dominũ gloriæ crucifixissent. Sed Dominus gloriæ est Christus secundum diuinitatem, ergo passio Christi competit ei secundum diuinitatem.

¶ 2. Præterea, Principium salutis humanæ est ipsa diuinitas, secundum illud Psal. 36. Salus autem iustorum à Dño. Si ergo passio Christi ad eius diuinitatem non pertineret, videtur quòd non posset nobis esse fructifera.

¶ 3. Præterea, Iudæi puniti sunt pro peccato occisionis Christi, tãquam homicidæ ipsius Dei: quod magnitudo pœnæ demonstrat. Hoc autẽ non esset, si passio ad diuinitatem non pertinet, ergo passio Christi ad diuinitatẽ eius pertinuit.

Incipit hæc Epist. Ego arbitrabar.

¶ Sed contra est, quod Athanasius dicit in Epistola ad Epictetum. Natura Deus manens Verbum est impassibile. Sed impassibile non potest pati. Passio ergo Christi non pertinebat ad eius diuinitatem.

q. 2. artic. 2. & 3.

¶ Respondeo dicendum, quòd (sicut suprà dictũ est) vnio humanæ naturæ, & diuinæ facta est in persona, & hypostasi, & supposito, manente tamen distinctione naturarum: vt scilicet sit eadem persona, & hypostasis diuinæ, & humanæ naturæ, salua tamen, vtriusq; naturę proprietate. Et ideò (sicut supra dictum est) suppositò diuinæ naturæ, attribuenda est passio, non ratione diuinæ naturæ, quæ est impassibilis, sed ratione humanæ naturæ. Vnde in Epistola synodali Cyrillus dicit. Siquis nõ confitetur, Dei Verbum passum carne, & crucifixum carne, anathema sit. Pertinet ergo passio Christi ad suppositũ diuinæ naturæ, ratione naturæ passibilis assumptæ, non autem ratione diuinæ naturæ impassibilis.

q. 16. art. 5.

Habetur in prima synodo Ephes. 2. non. 21.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Dominus gloriæ dicitur crucifixus, nõ secundum quod est Dominus gloriæ, sed secundum quod erat homo passibilis.

Ad secundum dicendum, quod (sicut dicitur in quodã sermone Ephesini cõcilij) mors Christi tanquam facta mors Dei, scilicet per vnionẽ in persona, destruxit mortem: quoniã Deus, & homo erat, qui patiebatur. Non enim natura Dei læsa est, sed humana, neque mutatione sua suscepit passiones.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut subditur ibidem, non purum hominem crucifixerunt Iudæi, sed Deo intulerũt præsumptiones. Pone enim principem loqui per verbum, & hoc formari per literas in charta aliqua, & dirigi ciuitatibus, & aliquis inobediens, chartã disrumpat, ad mortis sententiam deducetur, non tãquam chartam disrumpens, sed tanquam verbum imperiale disrũpens. Non ergo securus sit Iudæus, tanquam purum hominẽ crucifigẽs: quod enim videbat, quasi charta erat: quod autem in ea celabatur, imperiale verbum erat natum ex natura, non prolatum per linguam.

In illo sem. Conc. Ephes. fine.

Circa hunc artic. legantur dicta de communicatione idiomatum in priori tomo,

DISPVTATIO XXXVII.

In quatuor sectiones distributa.

De ijs quæ Christus in cruce pendens ante mortem passus, & operatus est.

EXplciata crucifixione Christi, antequam ad eius mortem gradum faciamus, ad huius materiæ complementum, operæpretium visum est nonnulla, quæ dum Christus vixit cruci affixus, acciderunt,

ciderunt, & notatu digna sunt, explanare. Nam quędã ex illis ad Christi passionem, iniuriasque ei illatas pertinent: quædam verò eius charitatem, & innocentiam demonstrant, quæ in hac passionis causa potissimum perpendenda sunt. Omnia igitur, quæ Euangelistæ narrant, ad quatuor præcipua capita redigi possunt. Primum est diuisio, & sortitio vestimentorum Christi à militibus facta. Alterum est tituli crucis impositio. Tertium, quòd aceto fuerit potatus. In vltimo comprehendemus verba, quæ Christus in cruce loquutus est, simulque an tunc testamentum condiderit, explicabimus.

SECTIO PRIMA.

Quomodo milites vestimenta Christi inter se diuiserint, & quod genus peccati, & iniuriæ hoc fuerit.

Diuisio, ac sortitio in vestimentis Christi à Deo cur permissa. Isai. 24.

DE hoc mysterio duo narrant Euangelistæ. Primum est, milites quędam Christi vestimẽta inter se diuidisse. Alterum super tunicam inconsutilem misisse sortem. Vtrumque autem (si diuinæ prouidentiæ rationem spectemus) factum est: tum adimpleretur prophetia, vt Euangelista notauit, *Diuiserunt sibi vestimẽta mea, & super vestem meam miserunt sortem.* Tum quia Christus omnibus rebus, ac fortunæ bonis priuandi, & spoliari voluit. Tum propter alias rationes mysticas, quas Patres tradunt, vt statim adnotabimus. Si verò ex parte militũ causam cõsideremus Theoph. & Euthy. dicunt, & indicat etiam Chryso. milites non ex auaritia, nec propter vestiũ æstimationem motos esse ad diuidendas, & sortiendas illas (alioquin idem fecissent de vestibus latronum, quas non est verisimile fuisse viliores,) sed id fecisse in nouam irrisionem Christi, illum subsannando, ac stulla esse vestimenta eo digna, qui se Regem prædicauerat. Sed in primis, vnde constat non vsurpasse milites atque inter se diuisse vestes latronum? Nam quòd Euangelistæ hoc non narrent, nullum est argumentum, quia ipsi non assumpserũt prouinciam narrandi omnia, quæ circa illos acta sunt: sed solum attigerunt ea, quæ ad Christi historiam texendã poterant cõducere. Deinde, quamuis illa ratio hocum authorũ contemnenda non sit: non est tamen negãdum, quin etiam propter vtilitatem suam id fecerint milites. Nam id solet esse veluti stipendium huiusmodi ministrorum, vt notauit Cyril. lib. 12. in Ioann. capite. 32. Vnde, eam etiam ob causam tunicam inconsutilem non diuiserunt: sed sortiti sunt, quia, si scinderetur, omniho redderetur inutilis. Addunt verò nonnulli, ex Procopio Gaza in Genesim capite. 28. milites fuisse solicitos, vt haberent partem vestium Christi, præsertim tunicam, quia sperabant fore in eis virtutem ad depellendos morbos. Nam sæpe audierant, & fortasse etiam viderant plurimos earum contactu in pristinam sanitatem fuisse restitutos. Sed hoc non est verisimile. Huiusmodi enim spes sine aliqua fide in Christum haberi non poterat: illi autem milites nullam fidem, vel æstimationem de Christo habebant. Quod si fortasse existimabant illum esse virum sanctum, & timore humano, vel cupiditate eum ausi erant occidere, & in eo peccato perseuerabant, quomodo credibile est eos sperasse per illius vestes consequutures esse salutem, aut alia supernaturalia beneficia? Nulla ergo pietatis specie moti sunt ad hoc agendum: sed solum vel propter vtilitatem temporalem, vel vt Christum irriderent. Ex quo intelligitur actum illum ex parte militum fuisse rerum peccatum furti, seu rapinæ, præter aliam rationem iniuriæ; quæ esse poterat in irrisione, & contemptu Christi.

Lyra. Proc. Ga.

Sed circa singula aliquid notandum superest. Et primò circa diuisionem. Duobus enim modis fieri potuit, primo absque diuisione alicuius vestis, distribuendo scilicet integras vestes in quatuor partes: & vnoquoque milite vnam accipiente. Hunc modum refert Euthy. sed nõ approbat. Primò quia iuxta illum oportebat ad minimum Christum indui quinq; vestibus, quod ipsi videtur incredibile. Sed certè licèt id credi non possit de vestibus, quæ totum corpus tegunt, vt sunt toga, vel tunica tamen si numerentur etiam vestes, quæ tantum partem corporis operiunt, vt sunt thorax, caligæ, & alia id genus, id non est improbabile, neque etiam est incredibile Christum huiusmodi genere vestium fuisse vsum. Secundo verò improbatur ille modus dicendi ex verbis Ioannis. Et *fecerunt quatuor partes vnicuique militi partem, & tuni-*

Theophyl. Euthym. Chryso.

Euthym. Partitio vestimentorum Christi inter milites quomodo facta.

Diuisio vestimentorum à militibus cur facta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eam, &c. & infra, *Non scindamus eam.* Quo verbo apertè indicatur, alias vestes fuisse scissas. Præterea, quia facta esset partitio sine scissione per partiales vestes, potuisset tunica alicui illarum partium annumerari, atque ita non fuisset necesse sortem mittere super eam. Et ideò Euthy. (quem alij recentiores sequuti sunt) probabilius existimat, illam partitionem factam esse scissis vestibus per futuras in quatuor partes, iuxta numerum militum, quos quatuor fuisse rectè hinc deducit Augustin. tract. 118. in Ioann. Et hanc sententiam docuit Cyrill. cat. 13. ille verò existimat, Christum præter tunicam non habuisse nisi aliam vestē, quæ necessariò diuidenda fuit, cum in sortes non fuerit missa. Euthy. verò vt minimū existimat fuisse duas præter tunicam, quia in plurali dicuntur vestimenta diuisa: quod tamen argumentum non est efficax. Quia (vt supradiximus,) quādo est sermo de multis, interdum solet in numero multitudinis referri, quod circa vnum dumtaxat gestum est. Atque ita de hoc numero vestium Christi nihil certi potest affirmari, quamuis de scissione vestium prædicta sententia probabilior videatur.

Augustin. Cyril.

Dubium.

Tertio circa sortitionem, dubitari solet, an sola tunica missa sit in sortē, vel etiā vestes aliæ. Ratio dubij est, quia Ioannes solū de tunica refert dixisse milites, *Non scindamus eam, sed sortiamur.* Et idem videtur colligi ex prophetia Dauid, *Super vestem meam miserunt sortem.* Et ita sentiunt Aug. & S. Thom. in Ioannē. In contrarium verò est, quia reliqui Euangelistæ dicunt, *Diuidentes vestimenta, miserunt sortes*, Et Marcus addit *Mittentes sortem super eis, quis quid tolleret.* Et ita multi existimant facta diuisione vestium in quatuor partes, vt nullus cōqueri posset, sorte definitum esse, quæ pars cuique obtingeret. Ita significat Ambros. Luc. 23. dicens. *Diuiduntur vestimenta: alij aliud sorte defertur.* Et Theophyl. Mar. 15. & hanc sententiam recentiores amplectūtur. Et videtur certè valde consentanea verbis Marci, quibus indicatur, quidquid vnusquisque militum accepit, sorte tulisse. Et per se videtur hoc verisimile, scilicet ad vitandas contentiones, & rixas, ad sortes descendisse. Quia aliàs nullus esset sua parte contentus. Et hoc etiam est argumentum, eos in propriam vtilitatem vestes diuisisse. Nec repugnat hæc sententia Ioanni, aut prophetiæ, quia sensus illius est, solam vestem inconsutilem mansisse indiuisam, & tātum sorte alicui obtigisse: cæteras autem vestes diuisas fuisse: non excludit tamen, quin de illis postea iacta fuerit sors.

Ioan. 19. Psal. 21. August. D. Thom. Mat. 27. Luc. 23. Marc. 15.

Ambros. Theophy. Responsio. Sortitio super vestes Christi omnes fuit.

Vltimo loco superat dicendū de mysterijs, quæ in hac diuisione, & sortitione latuerunt: sed quoniam hoc ad institutū nostrū non pertinet, videantur de hac re sancti Patres exponentes Euāgelia, præsertim Cyril. Aug. Amb. Chry. & Atha. dicto serm. de pass. & cruce. Duplex verò mysteriū frequētius notatur à Patribus. Primum est, per vestes Christi, Ecclesiam significari. Nam de iustis scriptum apud Isaiam est. *His omnibus tanquam ornamento vestieris.* Ecclesiæ autem amplitudo significata est in quatuor partibus vestimentorum, quæ quatuor orbis plagas significant. Per tunicam autem inconsutilem significata est vnitas Ecclesiæ, vt præter notatos Patres, notauit Cyprian. lib. de vnitate Ecclesiæ. Alterum est (quod obseruarunt Cyrill. & Athan.) tunicam inconsutilem significasse carnem Christi, quam quatuor orbis partes impartibiliter inter se partiti sunt. Cum quo mystrio rectè quadrat, quod notauit Euthym. vestem illam fuisse à B. Virgine contextam. Addit Ambrosius aliam mysticam significationem quatuor Euangelistarum, sorte diuinæ gratiæ inter se gesta Christi diuidentium, quam eleganter persequitur.

Cyril. August. Ambr. Chrys. Athanas. Isai. 49.

Cyp. Cyril. Athanas.

SECTIO II.

Cur fuerit titulus super crucem Christi impositus.

IN narranda historia huius tituli omnes Euangelistæ cōueniunt, sed in modo narrandi aliquatenus differre videntur. Primo enim Matt. post Christū crucifixum, & diuisa vestimenta, subdit, positā esse *causam super caput eius.* Ioannes verò prius narrat tituli inscriptionē, postea vestiū diuisionē. Sed hoc nihil affert difficultatis. Quia (vt sæpe diximus) nō oportet ordinē narrationis ordini rerū respondere; neq; Euangelistæ dū aliquid prius memorant, propterea affirmant factū esse prius. In certum tamē hinc relinquitur, vtrum horum prius fuerit, nec mihi cōstat, an positus sit titulus super crucē, post quā in illa elatus in sublime Christus est, an verò prius: verisimile tamen est non

Titulus crucis Christi quando impositus.

non fuisse positum donec iam Christus fuit crucifixus. Vnde si affixus fuit cruci antequam à terra eleuaretur, probabile est tūc etiam fuisse titulum affixum, nam maiori difficultate, & labore postea affigeretur. Si autem Christus affixus est cruci iam erectæ & eleuatæ in aera, credibilius est finita Christi crucifixione, statim affixum esse titulum. Vnde vtraque ratione, fit probabile, hunc actum antecessisse diuisionem vestium.

Dubium.

Responsio.

Quod si ratio inquiratur, cur titulus causę fuerit affixus cruci Christi potiùs, quàm cruribus latronum. Responderi potest primo, fortasse etiam eorum cruces habuisse titulos, quia licet Euangelistæ non narrent, tamen non inde fit non habuisse, vt in simili supra diximus. Quod si ita est, ratio huius inscriptionis reddi poterit. Quia mos erat inscribendi causam supplicij. Nihilominus tamen Chrys. hom. 84. in Ioan. ex ijs, quæ in inuentione crucis Christi acciderunt, probat latronibus non fuisse titulos superpositos. Atq; hinc colligit, non sine speciali Dei ordinatione hoc factum esse: dicens. *Non parui in hoc dispensatio, sed hinc pendet. Cum enim postmodum defossum esset lignum crucis, nulla de eo cura suscepta, cum & fideles timerent, & alijs vacarent, contigit vt diu post perquireretur: & cū tres cruces inuentæ essent, pareret, & quia media erat, & propter titulum, Domini crucem agnitam, nam latronum cruces titulum non habebant.* Eandemq; sententiam eisdem penè verbis sequutus est Euthym. c. 67. in Matt. dicens. *Iuxta Diuinam omnino prouidentiam titulum super solam Christi crucem positum esse.* Et inferius etiam addit, inuentam Domini crucem: *A titulo potißimum fuisse cognitam.* Theoph. verò in Ioan. c. 19. ita hoc explicat, vt dicat, propterea diuina dispensatione factum esse, vt sola crux Christi titulum haberet, vt postea non ignoraretur, sed per hoc signū cognosci posset. Sed quidquid de re ipsa sit, ratio verò, quæ hos Patres mouit, nō videtur multum vrgere. Primo quidē, quia iuxta historiam in Ecclesia magis receptā, & supra indicatam, in crucis inuentione non fuit cognita crux Dominī ab alijsque discreta ex titulo, sed speciali miraculo. Deinde, quia licet demus ex titulo fuisse cognitam, potuit hoc esse, nō quia aliæ cruces titulis carerēt: sed quia diuersas admodū supplicij causas cōtinebant. Quod significat Ambros. orat. de

Euthym.

Theoph. Ambros.

Latronū cruces titulos non habuisse probatur ex Chrysost.

obitu Theodosij dicēs. *Tria patibula cōfusa reperit: Sed non potuit obliterari Christi triūphus*, & infra. *Inuenit quia in medio patibulo prælatus titulus erat, Iesus Nazarenus Rex Iudæorū*, & infra, *Habeat ergo Helena, qua legat, vnde crucem Dni cognoscat.* Ergo licet aliæ cruces titulos haberēt, ex varietate inscriptionum posset satis crux Christi cognosci. Quamuis autem hæc ratio non cogat, nihilominus illorum Patrū opinio per se probabilis est, & potest facile sustineri. Ea verò posita necesse est reddere specialem rationem, cur potiùs Christi causa, quā aliorum inscripta sit. Et fortasse esse potuit, quia eius causa erat insignior, & illustrior. Nam licet fortasse huiusmodi titulus non omnibus soleret apponi: probabile tamen est in causis insignibus hunc morē seruatum esse. Fortè etiam propria, & specialis ratio mouit Pilatum, de qua statim dicam.

Secūdo videtur discordare inter se Euāgelistæ in describendo hoc titulo, qui causam supplicij Christi cōtinebat. Matt. enim dicit scriptū esse. *Hic est Iesus Rex Iudæorum.* Marc. tantum habet, *Rex Iudæorum.* Luc. *Hic est Rex Iudæorum.* Ioānes verò. *Iesus Nazarenus Rex Iudæorum.* Dicendum verò est nullo modo inter se pugnare, cum eandem rem contineant quamuis diuersis verbis. Ea tamen, quæ Ioannes retulit, sunt reuera ipsamet, quæ scripta fuerunt in titulo, vt nunc etiam conspiciuntur Romæ in templo Sanctæ crucis, continent autem illę quatuor voces, primò nomen proprium, (quod Luca omisit, & per pronomē *hic* illud explicauit.) Quia verò multi eo nomine appellari poterāt, subiunctū est cognomen ex patria sumptum: alia verò duo verba causam continent, quam eisdem verbis omnes Euangelistæ posuerunt. Verbum autē illud *hic est*, (quod Matt. & Lucas posuerunt) formaliter non erat in titulo: erat tamen virtute, & in sensu, quem ipsi explicarunt, potius quàm formalia verba.

Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioan. 19.

Titulus crucis Christi ius perpetuum qui.

Sed hic rursus inquiri potest, cur Pilatus voluerit his verbis causam Christi describi: Non enim dixit. Hic se regem finxit, aut fecit: sed simpliciter eum *regem* appellauit. Et difficultatē auget quod, cùm Iudęi conquererētur de huiusmodi titulo, vellētq; inscribi ipsum dixisse, *Rex sum Iudæorū*: ipse nihilominꝰ in sententia perstitit. Hac de causa aliqui existimāt Pilatū reuera conouisse, Iesum esse verū Regem, sicut antea multis

Dubium.

verbis

Universidad de Deusto
Biblioteca

verbis significauerat Iudæis dicens: *Ecce Rex vester*, & rursus, *Regem vestrum crucifigam?* Et huic sententiæ videtur fauere Chrysostom. homil. 84. in Ioan. dum ait, Pilatum scripsisse hunc titulum, cùm vt Iudæos vlciscereturtum vt Christum excusaret. *Nam cum eum tanquam prauum tradidisset, & sententiam hanc latronum societate confirmari vellet, ne quis tam turpem mortis notam inurere, & tanquam malum, & perditum eum accusare posset, vt calumniantium os obstrueret, in Regem suum insurrexisse denuntiat, & tamquam tropheo cuipiam literas insculpsit, clara voce, & victoriam, & regnum profitentes, quam uis non perfecte.* Sic etiam Augustinus Psal. 56. dicit hunc titulum scriptum esse: *Ad exprobandam frontem Iudæorum, quod à Rege suo manus non abstinuerunt.* Et rursus postquam retulit querelam Iudæorum apud Pilatum de hoc titulo, *Respondit* (inquit) *eis Pilatus. Quod scripsi, scripsi, quid suggeritis mihi falsitatem? ego non corrumpo veritatem.* Et ibi latè explicat hoc mysterium prædictum esse in titulo illius Psalmi, qui est huiusmodi. *In finem ne corrũpas tituli inscriptionem. Nam illud* (inquit) *ne corrumpas tituli inscriptionem, non video, quomodo pertineat ad illum Dauid. Non enim aliquis titulus inscriptus erat ipsi Dauid, quem corrũperet Saul.* Vnde inferius concludit. *Saul ergo, populus Iudæorum erat, Dauid Christus erat, titulus ibi, Rex Iudæorum.* De quo infra iterum redibit sermo. Et confirmari hoc potest, quia Pilatus euidenter cognoscebat innocentiam Christi, quam apertè est professus, & alioqui ipsum audierat dicentem, *Regnum meũ non est de hoc mundo.* Intellexerat etiam quid vxor sua passa esset propter Christum, ergo non est mirum, quod sibi persuaserit Christum esse regem. Cæterum hoc est creditu difficile. Primò, quia vel Pilatus intellexit Christum iure, licet non facto, esse regem temporalem Iudæorem: & hoc non, quia Christus illi dixit, *Regnum meum non est de hoc mundo*, neque habuit aliquod aliud fundamentum ad hoc credẽdum. Vel intellexit esse regẽ spiritualem, & alterius rationis, & (si hoc intellexisset) non dixisset esse regem Iudæorum: sed totius mundi.

Dici ergo potest, Pilatum non intellexisse Christum esse Regem eo modo, quo nos credimus eum esse Regem, scilicet regem cœli, & terræ, & reuera supremum Dominum totius mundi: aut etiam Iudæorum, hæc enim, & similia, non possunt vllo sufficienti fundamento affirmari: tamen quia certò sciebat Christum esse innocentem, vt sæpe confessus est, & ab ipsomet audierat se Regem esse, non tamen huius mundi, non credidit ipsum mentiri: Sed cõfusè intellexit, eum habere inter Iudæos regiam dignitatem alterius rationis à regno temporali, pertinentem ad ritum Iudaicum, sicut pontifices, & prophetę habebant inter Iudęos singularem excellentiam, & dignitatem. Itaq; verisimile est intellexisse Christum, iuxta religionem Iudæorum fuisse virum, ab illorum Deo missum, eisq; datum, vt in rebus ad religionem pertinentibus eos instrueret, & gubernaret. Et hoc sensu, aliouè simili vocasse illum *Regem Iudæorum*, atque ita non in Christi ignominiam, & accusationem: sed potius in excusationem, & honorem atque in Iudæorum opprobrium, & indignationem, hunc titulum posuisse. Erat enim illis infensus, propterea quòd in procuranda morte innocentis, ei fuerãt molestissimi. Et hoc modo explicata hæc ratio est satis probabilis, quam ex contextu Euãgelico acutè deduxit noster Cardinalis Toletus capit. 18. &. 19. in Ioannem. Alio verò modo potest hæc ratio explicari, Pilatum posuisse hunc titulum ex humano timore. Nam quia Iudæi illi comminati fuerant, *si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris*; voluit quasi testimonio publico ostendere, & satisfacere Cæsari, quòd regnum eius diligenter defendisset. Voluit etiam omnibus satisfacere, cur ad mortem dãnasset hominẽ, quẽ innocentẽ iudicauerat, scilicet quia accusatus esset, q̃ regnum affectasset, aut q̃ Regis Iudæorũ nomẽ vsur passet. Noluit autem scribere, *Se fecisse Regẽ Iudæorum*: sed simpliciter, *Rex Iudæorum*, vel in odium ipsorum Iudæorum, quibus hoc displicebat, vel quia nunquam ipsum audierat dicentem se esse Regem Iudæorum: sed *Regem, qui testimonium perhiberet veritati*, sed ipsos tantum Iudæos audierat hoc illi obijcientes, & ideò noluit scribere, se fecisse, aut dixisse Regem Iudæorum: sed simpliciter, & indefinitè, *Rex Iudæorum*. Denique addit Cyrill. Alex. libr. 12. in Ioann. cap. 31. & August. tract. 117. in Ioannem, diuina prouidentia factum esse, ad gloriam Christi, & prophetiarum complementum, vt Pilatus etiam ignorãs, quid faceret, regnum

Chrysost. Ioan. 19.

August. Psal. 56.

Responsio.

Tituli rei cis inscriptio. tulit à Pilato cur posita.

Toled. Ioan. 18.

Titulus rei cuiusque in suo idiomate in scriptus.

August. Tract. 117. in Ioan. Euthym. cap. 67. in Matth.

Titulus cruc. mystica significatio.

Dam. 7. Psal. 71. Philip. 2.

Cyril.

Nico. Papa.

num Christi, Iudæis reluctantibus, publicè profiterentur. Vnde de hoc mysterio intelligi fuisse scriptum in titulo Psal. 56. *Ne corrumpas tituli inscriptionem.* Quòd ita explicuit etiam Nicolaus Papa. 1. Epist. ad Michael. Imperatorem. Vnde sumpsit August. occasionem dubitandi, *Si diuina prouidentia factum est, cur non potius Rex hominum, quam Rex Iudæorum scriptum est?* Et respondet, intelligendos esse in illo titulo Iudæos spirituales, id est, fideles, & iustos, qui filij Abrahæ dicuntur ad Galat. 3. & ad Roman. 4. Quod quidem intelligendum est in mystico sensu, fortasse ab Spiritu Sancto intento. Nam ad literam Pilatus solum intellexit de Iudæis carnalibus, à quibus Christus accusatus erat, quòd ipsorum regnum affectasset.

Tertio narrant Lucas, & Ioannes, hunc titulum scriptum esse Hebraicè, Græcè & Latinè, quod tamen reliqui Euangelistæ non expresserunt: nec tamen negarunt. Intelligendum autem est, titulum non semel tantum partim Hebraicè, partim Græcè, partim Latinè: sed ter potius in prædictis idiomatibus fuisse integrè descriptum. Ita enim omnes expositores docent, & ex ipso titulo (qui Romæ aseruatur) clarè constat. Ratio etiam id persuadet. Vt enim notarunt Aug. tract. 117. in Ioan. Euthym. capit. 67. in Matth. scripsit Pilatus titulum illis tribus linguis, vt ab omnibus gentibus, & nationibus, quæ ad diem festũ Ierosolymam venerant, legi posset. Erant enim illę linguę præcipuę, & frequentiores in orbe: Hebræa propter antiquitatem, & quia illius regionis erat propria: Græca propter sapientiam, & eloquentiam Græcorum: Latina propter Romanorum potentiam, & gloriam; ergo ad hunc finem necessariũ fuit, vt in vnaquaque harum linguarum integrè scriberetur. In quo etiam significatum fuit Christi regnum per vniuersum terrarum orbem propagatum iri, & omnes gentes, ac linguas Christi obsequio fuisse mancipandas, iuxta illud Daniel. 7. *Dedit ei potestatem, & honorem, & regnũ: & omnes populi, & tribus, & linguæ ipsi seruient*: & illud Psalm. 71. *Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei.* Et ad Philipp. 2. *Et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.* Ita Cyrill. Alexand. lib. 12. in Ioann. c. 30. & significauit Nicolaus Papa loco citato. Addit Theophyl. Luc. 23. *Hoc, licet non è mente scribentis, symbolum fuisse, quod potentissimi gentium, quales Romani, & sapientissimi, quales Græci, & religiosissimi, quales Hebræi, regno Christi subijciendi essent.* Et super Ioannem capit. 19. inquit, his linguis significatũ esse, *Dominum, regem esse philosophiæ practicæ, naturalis, & theologicæ*, quod fusius prosequitur.

Theophyl. Luc. 23.

SECTIO III.

Quando, & quomodo vinum, & acetum felle mixtum fuerint Christo ad bibendum data.

RAtio difficultatis est, quia Matth. & Marcus ante crucifixionem narrant datum esse Christo vinum ad bibendum, ita enim legimus in vulgata Latina. Nam iuxta Græcam Matth. non dicit. *Vinum*, sed, *acetum*, & ita legunt Græci, Origenes, Chrysost. Theophyl. & Euthymius. Et præterea inter se differunt, Nam Matthæus dicit illud fuisse, *Vinum felle permixtum*, Marcus autem dicit fuisse, *Myrrhatum vinum*, Matt. quoque ait, *Gustasse illud, non tamen bibisse*, Marcus verò simpliciter negat accepisse. Post crucifixionẽ verò ijdem narrant, datum esse Christo acetum ad bibendum in spongia: Lucas verò, & Ioannes prætermisso priori potu vini, tantum aceti meminerunt. Ioannes autem in eo enarrando differt à prioribus Euangelistis, cùm dicat acetum datum esse Christo occasione illius verbi, *Sitio*, quod in cruce protulit: alij verò dicunt propinatum illi esse acetum, statim ac dixit, *Eli, Eli, &c.*

Primo igitur omnium certum est, bis vt minimum fuisse Christo potum in passione datum: Id enim expressè habetur ex Marco, & Matth. Vnde mirum est in hoc Lyranum super Matthæum hallucinatum fuisse.

Secundò certum est, priùs quàm Christus Crucem ascenderet, illi fuisse propinatum vinum ad bibendum, statim ac ingressus montem Caluariæ peruenit, paulò antea quàm crucifigeretur. Ita enim Matthæus, & Marcus significant, & credibile est, fuisse illius gentis consuetudinem, quando aliquis esset capite plectendus, præsertim in Cruce, quod erat acerbissimum

Lyr.

Ante crucifixionem potum Christo datus.

suppli-

Universidad de Deusto
Biblioteca

supplicium, vt vinum deferrent, quo possent hominem confortare, ne deficeret. A

Difficultas verò est, an hic potus datus sit Christo semel tantum ante crucifixionem, vel etiam bis, atque adeò, an Matthæus, & Marcus de eodem potu loquantur. Communis sententia affirmat, fuisse eundem potum, qui reuera fuit vinum, vt Marcus ait, & in Matthæo, vel ita est legendum (vt etiam aliquot Græci codices habent, vel si legatur *acetum*, ita dictum est, quia erat vinum acidum, iamque aceti saporem referebat. Illud autem fuit *myrrha conditum* (vt Matthæus dicit) dicitur autem à Marco *cum felle mixtum*, quia vel simul fel habebat, vel per metaphorā, quia amarissimū erat, dictum est felle mixtum. Hoc autē vinum Christus nō accepit, vt Marcus dixit. Quia licet illud degustauerit (vt Matt. refert) nō tā bibit neq; in stomachum traiecit. Ita fere hoc explicant, & Euangelistas conciliāt B

Hieronym. Beda. Anselm. Augustin. Euthym. Hieronymus, Beda, Anselmus, & Augustinus libro tertio de consensu Euangelistarum capite vndecimo. Alijs verò magis placet Matthæum, Marcum de diuersis potibus esse loquutos. Quam sententiam indicat Euthymius capit. 67. in Matthæum, & Theophylactus in Marcum, vtramque sententiam probabilem relinquit.

Theophyl.

Hanc verò posteriorem opinionem constanter defendit Cæsar Baronius in annalibus, anno. 34. noua quadam ratione quam

Cæs. Bar.

eleganter, & eruditè persequitur. Dicit enim, vinum myrrhatum non fuisse vinum amarum (vt cæteri omnes scriptores communiter existimant (sed vinum optimum, quod in vasis myrrhinis admixtis variis speciebus condiebatur, vt saporem odoremque gratissimum imbiberet, & ad confortandum hominem maiorem vim haberet. Huiusmodi enim vinum in vsu, magnoque prerio fuisse apud antiquos, probat ex Plinio libro decimo quarto Historiarum capite duodecimo, & ex Martiali, veteribusque alijs apud quos *myrrhina* appellatur. Ex nominis ergo simultitudine coniectat hic author, huiusmodi fuisse vinum myrrhatum, de quo Matth. loquitur. Vnde consequenter colligit illud non fuisse propinatum Christo ex odio: sed ex commiseratione alicuius, qui id attulerat, vt aliquod solatiū Christo, vel etiam alijs damnatis ad mortem afferret. Quod, cum gustare noluisset, ab-

Vinum myrrhinum, seu murrhatum.

alijs (inquit) qui cum odio habebant, vinum felle mixtum ei propinatum est. Et huic sententiæ fauet, quod Lyranus in Matthæ. refert ex traditione Iudæorum, statutum esse à senioribus eorum, vt dam natis ad mortem vinum aromaticum daretur, propter illud Prouerbior. vltimo. *Date siceram mœrētibus, & vinum ijs qui amaro sunt animo.* Hæc sententia non est improbabilis, præsertim si (vt Græca frequentius habent) Matthæus *acetum* scripsit. Non enim placet, vt aceti nomine vinum ad corruptionem tendens, explicemus: alioqui etiam posset eodem modo exponi aliud acetum, quod post crucifixionem ei datum est: & eodem modo posset explicari prophetia, vnde non posset constare verum, & proprium acetum Christo fuisse propinatum. Et eadem ratione non placet, vt apud Matthæ. nomine *fellis* intelligamus amaritudinem myrrhæ. Non enim metaphoris vti necesse est, vbi proprietas potest retineri verborum: Si verò (vt probabilius est) Matthæ. non *acetum*, sed *vinum*, scripsit (in quo Græci codices sunt emendandi: facile enim potuerunt corrumpi, propter vocis similitudinem, vt Iansenius notauit) hoc (inquam) posito, facile defendi potest, illud vinum fuisse vnum, & idem dumnodo myrrhatum, & felle mixtum censeatur. Si cui verò placuerit fuisse diuersa, non repugnabit Euangelio, aduersabitur tamen ferè omnibus expositoribus. Rursus an illud vinum myrrhatum fuerit, tam pretiosum (vt Baronius scribit) mihi incertum est, & difficile est creditu tanta diligentia, & cura in crucifixorum vsus fuisse conditum. Nam si dicamus hoc beneficium specialiter fuisse Christo collatum, propter specialem alicuius deuotionē: id nō sit probabile, cum Psa. 68. de illo scriptum sit. *Cō solantem me quæsiui, & non inueni*, ac statim subdatur. *Dederūt in escā meam fel*, nā ij, qui eum amore prosequebātur, vel nō audebāt illi subuenire, vel præ nimio dolore vix poterant, vel certè intelligebāt nō fore hoc illi gratum. Si autem dicamus huiusmodi vinum solitum esse dari hominibus damnatis ad mortem, etiam id difficile credi poterit, præsertim cùm authores scribant illam pretiosam myrrhinam in vasis myrrhinis, quæ sunt pretiosissima, & ratissima admixtis

Quale vinum ante crucifixionem Christo datum.

Psal 68.

admixtis varijs, & pretiosis rebus, solere condiri. Facilius ergo credi poterit, in eo vino admixtum aliquid mirrhæ, non ex odio: sed ex consuetudine, neq; ob delicias, & gustum, (fortasse enim amarū erat) sed quod esset efficacius ad confortandum hominem, & inpediendum, ne vapores caput hominis occuparent, vt ibidem ex Aristotele Baronius refert. Nam si hunc effectum efficere potest vas myrrhinum, eundem poterit præstare myrrha vino immixta. Sed hæc sint satis de re incerta, concordia enim Euangelistarum satis ex dictis constat.

Arist. Baron.

Dub.

Quæri verò potest, cur Christus illud vinum non biberit? De vino felle mixto, ait Theophyl. fuisse mortiferum, & habuisse venenū admixtum, & quia Christus elegerat mortem crucis, & non aliam, noluisse accipere. Sed hoc non video, quo fundamento dictum sit. Hieronymus ad mysticos sensus recurrit. Ait enim gustasse: sed non bibisse, vt significaret, se mortem gustaturum, non tamen in ea permansurum. Alij dicunt significasse, gustasse se peccati pœnam, non tamē bibisse culpam. Fortasse literalis ratio est, quia tunc non indigebat potu, & noluit bibere sine causa. Vel certe noluit tunc extinguere sitim, vt vehementius eam in cruce pateretur. Tum quia hæc maior pœna erat, quā illa, quæ esse poterat in vini amaritudine. Tum etiam, vt in cruce impleretur prophetia, quæ de siti Christi erat prædicta. Si autem vinum myrrhatum erat dulce, & pretiosum, illud nec gustare voluit, cum vinum felle permixtum saltem gustauerit, vt omnem consolationem omnino respueret. Deniq; ipse dixerat in cœna, non gustaturum vinum vsq; ad mortē quod voluit obseruare. B C

Spongia aceto plena Christo in cruce pendenti oblata.

Tertio dicendum est, Christo iam crucifixo, & in cruce pendenti in spongia propinatum fuisse acetum. Hoc constat ex omnibus Euangelistis. Sed superest inter expositores controuersia, an Euangelistæ omnes de eodem potu loquantur. Et ratio dubii est. Quòd Matth. & Marc. dicunt spongiam fuisse arundini, vel calamo impositam, Ioannes autem inquit. *Illi autem spongiam plenam aceto hyssopo circumponentes, obtulerunt ori eius.* Propter quod Cyrill. Alexandr. 12. libr. in Ioannem. cap. 35. docet, diuersas fuisse has actiones. *Alij* (inquit) *calamo, alij ligno hyssopi potum Iesu offerebant.* Sed hæc dubitandi ratio non cogit ad hoc asserendum, nam si lignum hyssopi satis esse poterat ad sustinendam spongiam, non est difficile intelligere, ipsummet vocari potuisse arundinem, vel calamum, & ita sentiūt Theophy. & Euthy. est tamen per se difficile creditu, lignum, seu culmum hyssopi fuisse aptum ad hoc munus, cùm hyssopus herba sit humilis, & mollis, quæ non emittit longum, neq; durum calamum, vt videre licet in Plinio libr. 26. capite. 4. Dioscoride libr. 3. capite. 28. Vnde. 3. Reg. 4. de Salomone dicitur, *disputauit super lignis, à cedro, quæ est in Libano, vsq; ad hyssopum, quæ egreditur de pariete*, quasi diceret, quæ est minima herba. Quocirca hæc difficultas non tam est de concordia Euangelistarum, quàm de intelligentia Ioannis, quomodo scilicet, potuerit spongia hyssopo circumponi. Quidam igitur dicunt spongiam non fuisse impositam hyssopo: sed potius hyssopum mixtum aceto; & spongiam fuisse illo liquore, ex aceto, & hyssopo confecto, imbutam. Hanc interpretationem indicauit Theophyl. in Ioannem, & eam defendit Baronius loco citato, quam dicit esse accommodatam textui Græco. Sed plānè repugnat verbis Ioannis, cum aperte dicat, spongiam aceto plenam, hyssopo fuisse circumpositam, & non è contra acetum fuisse hyssopo conditum. Et textus Græcus eodem prorsus modo habet, quo Latinus vulgatus. Caietanus ergo respondet spongiam fuisse ligatam calamo, nexu herbæ hyssopi. Sed, vt verba Ioannis melius accommodentur, intelligi potest, in summitate arundinis factum esse ex herba hyssopi, receptaculum quoddam, & veluti canistrum, in quo facilè posset immitti, ac sustineri spongia. Atque hac ratione propijssimè intelligitur, simul fuisse spongiam impositam & calamo, & hyssopo. Qui modus sit etiam verisimilis ex eo, quod accommodatior erat, vt facile posset spongia poni in summitate calami, absque alio vinculo, & nexu.

Matt. 27. Marc. 15. Ioan. 19. Cyril.

Theophyl. Euthym. Hyssopus herba. Plin. Dioscor. 3. Reg. 4.

Caiet.

Hyssopo spongia quo modo imposita.

Maiorem rationem dubitandi affert dif- *Dubium.*
ferentia supra tacta in enarratione Euāgelistarum. Nam Ioannes dicit Christo sitienti, & proptia voce sitim explicanti, da

Ioan. 19.

tum

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum esse hunc potum. Alij verò dicunt A
post verbum illud. *Eli, Eli*, &c. quendam
ex ijs, qui astabant, per iocum, & irrisio-
nem accepisse spongiam, vt ei potum da-
ret. Propter quam varietatem videtur pos-
se defendi sententia illa Cyrilli, sæpius da
tum esse acetum Christo in cruce penden-
ti. Cui etiam fauet modus loquendi Lucæ.
*Illudebant ei milites, accedentes & acetum offe
rentes ei, dicentes, si tu es Rex Iudæorum saluũ
te fac.* Sed tamen verior sententia est, de ea-
dem re Euangelistas esse loquutos. Statim
enim post illa verba. *Deus Deus meus, vt
quid dereliquisti me?* Christus protulit aliud
verbum, quod solus Ioannes scripsit, *sitio*,
quod proprie & de siti corporali intelligen
dum est. Reuera enim sitiebat, &(vt Cy-
rillus supra notauit) naturale ei fuit ve- B
hementem sitim pati, quia ab hora cœ-
næ nihil biberat, & semper vigilauerat,
multumque laborauerat, ac vehemen-
ti agonia, & tristitia sudorem, ac san-
guinem emiserat. Denique cruci affixus
ferè totum sanguinem fuderat, ac penè
exhaustus fuerat. Quæ omnia ex na-
tura rei acerbam sitim excitare pote-
rant, quam Christus explicare voluit
(præter mysticos, & spirituales sensus) vt
ostenderet se non solum exterius, sed etiã
interius vehementer torqueri. Sciens etiam
inde futurum fuisse, vt Scripturæ imple-
rentur, dum Iudæi, vel milites mouerentur ad nouam pœnam, & iniuriam illi in-
ferendam in Scripturis prædictam, quam
ipse non recusabat, quamuis eorum actio- C
nem non intenderet. Occasione igitur il-
lius verbi à Christo prolati, oblatum est
illi acetum, quod Ioannes explicauit. Alij
euangelistæ, quamuis hoc prætermiserint,
non tamen negarunt. Quod autem Lucas
in plurali loquitur, intelligendum est, sicut
supra diximus, per syllepsim, seu synedo-
chem. Nam quod fit à multitudine, quam-
uis per vnum fiat, solet dici factum esse
à pluribus.

Cyril, Luc. 23.

Responsio. Sitis Christi de cruce pendẽtis vnde orta. Mat. 27. Ioan. 19.

Dubium.

Sed inquiri hic solet, quomodo tam faci-
le potuerint ad manum haberi spõgia, alia
quę instrumenta necessaria ad dandum po
tum Christo iam in crucem acto. Respon-
sio communis Caiet. Iansenij, & aliorum
est fuisse consuetudinem deferendi acetum
quo poterant crucifixos, eorumque mor-
tem accelerarent. At verò Cæsar Baronius
supra, contendit spongiam, acetum, & hys-

Cæs. Bar.

sopum ad duci solita vt cruciatus esset pro
ductior, & vehementior. Quia illa omnia
apta erant ad sistendum sanguinem, siue
acetum potaretur, siue vulneribus appli-
caretur, ex vt Plinio & alijs colligit. Sed
ipse in eo discursu supponit acetum illud
fuisse hyssopo conditum, quod nobis su-
pra non placuit. Dici tamen in præsentia
potest, satis esse, quòd vtcunque sit hyssо-
po admotum. Nam & per se habet ad hoc
virtutem aliquam, & inde potest maiorem
participare, sicut ex coniunctione etiam
cum spongia ad eum effectum dicitur red-
di efficacius. Aliud tamen videtur huic
sententiæ obstare, quia verisimilius est
voluisse milites, & Iudæos mortem cru-
cifixorum accelerare potius, quam retar-
dare, illos quidem, vt sese expedirent, ne-
què cogerentur ibi diutius adesse ad custo-
diam damnatorum: hos verò, quoniam se-
cundum legem oportebat eadem die cru-
cifixos è patibulo deponere. Quæ conie-
ctura magis vrgebat in morte Christi: tum
quia ex odio, & timore tumultus, vehe-
menter optabant illum citissimè occide-
re. Tum etiam, quia erat dies festus. Sed
hæ coniecturæ facile solui possunt. Quia
milites non poterant immutare eam con-
suetudinem, si à iudicibus statuta erat, ne-
què Romani Iudæorum legibus astringe-
bantur. Quare cum hæc sententia princi- Lyra.
pijs philosophicis sit magis consentanea,
& Scripturæ, & patribus non repugnet,
præferenda videtur. Nam etiam Lyranus
supra Matth. priorem sententiam reijcit.
Et enim illa sine vllo fundamento asserit,
acetum potatum habere vim ad acceleran-
dam mortem.

Actum Christo in cruce inhæsum.

Vltimo tandem circa hunc Christi cru- Dubium.
ciatum inquiri potest, cur, sicut ad exple-
tionem prophetiæ propinatum fuit Chri-
sto acetum in potum, non etiam datum fuit
fel in cibum. Vtrumque enim Psal. 68. prę-
dictum erat, *Dederunt in escam meam fel, &* Psal. 68.
in siti mea potauerunt me aceto. Neq; enim ne
gari potest, quin vtraque pars huius pro-
phetiæ Christum respiciat, cum vtraq; ab
Euangelistis de Christo explicata sit. Res- Augus.
pondẽt quidam ex Aug. super Psal. 68. illa
verba, *Dederunt in escam meam fel*, per mo-
dum prouerbij esse intelligenda, id est, in-
credibili acerbitate dolorũ me cruciarunt.
Est enim phrasis hæc in Scriptura trita sa-
tis, ac peruulgaris Quam expositionem in-
dicant

dicant etiam Theodoret. & Basilius sic ex A
ponentes. *Ipsum cibum amarum mihi reddide
runt, quia cibus in dolore, & angustia sumptus,
etiam si suauis sit, amarus redditur.* Hæc expo
sitio mihi non probatur, quia non seruat
Scripturæ proprietatem absque sufficienti
causa. Alioqui etiam potũ aceti possemus
metaphoricè interpretari. Cur enim vnam
partem potius quàm aliam proprie intelli-
gemus? Euthymius igitur partim super ps.
68. partim super Matth. multa commenta-
tur, vt explicet hoc esse ad literam impie-
tũ, & dicit fieri potuisse, vel, vt aliqui porre
xerint Christo fel ad manducandum, vel
fragmẽta fellis aridi pro bucella panis, ace-
to, vino ve diluta dedisse. Sed hæc, licet vera
esse possint: tamen quia non colliguntur
ex Euangelio, non videntur probanda. Nam
iuxta hanc responsionem sequitur, saltem
ex Euangelijs non satis ostendi, illam pro-
phetiam fuisse impletam. Quod videtur es
se præter intentionem Matth. qui non si- B
ne causa fel nominauit, & expressit, vt com
muniter expositores ibi intelligunt, & Hie
ron. ps. 68. & Ruinus in symbolo, & Tertu-
llian. lib. contr. Iudæos, cap. 10. Censeo igi-
tur, primam partem illius prophetiæ imple
tam esse, quando ante crucifixionem da-
tum fuit Christo vinum felle permixtum.
Quia etiam si fel datum sit in vino, verè di
citur datũ esse in cibum. Nõ enim ita sunt
intelligenda verba psalmi, *dederunt in escam
meam fel*, id est, in cibo meo miscuerunt fel:
sed, ipsum fel dederunt mihi in escam: hoc
autem verissimè, ac proprijssimè dicitur,
etiam si id, quod datur in cibum, vino, vel
alteri liquori permixtum detur, vt sorberi
potius possit, quàm comedi, quod satis cõ-
stat ex vulgari, & communi loquendi mo-
do. Verè enim dicitur auis dari in escam,
etiamsi comminuta, vel in ius redacta præ-
beatur. Et hæc est (vt existimo) intelligen-
tia antiquorum Patrum, & propter hanc C
causam Tertullian. supra ita legit prædicta
verba psalmi, *Miserunt in potum meũ fel.* La-
ctantius verò lib. 4. cap. 18. dicit illa verba
psalmi impleta esse in cibo, & potu, quę an-
tequam Christum Iudæi crucifigerent, illi
obtulerunt.

Euthym.

Mat. 27.

Hieron. Ruffin. Tertul.

Responsio.

Vel Christo in esca quoad modum, vel quoad datũ.

Tertul. Lactan.

SECTIO IIII.

*Vtrùm Christus verbis, quæ in cruce
protulit, testamentum condiderit.*

HAnc propono dubitationem, tum vt
occasionem nobis præbeat breuiter
explicandi verba, quæ Christus in
cruce loquutus est: tũ etiã quòd ad intelli-
genda nonnulla Scripturæ testimonia, fi-
deique mysteria conducere potest. Est igi-
tur in primis supponendum, testamentum
propriè significare vltimam hominis volun
tatem, qua de sua hæreditate disponit, vt
constat ex communi vsu huius vocis. Quia
verò hominis voluntas non sit nota homi-
nibus nisi per aliquod signum, aut instru-
mentum, ideò ipsum etiam instrumentum,
quo voluntas testatoris continetur, ac pan-
ditur, *testamentum* solet appellari, & vtra-
que significatio ad Deum est in Scripturis
translata. Voluit enim Deus homines esse
participes hæreditatis suæ. Et hanc suam vo
luntatem varijs modis contestatus est, vn-
de hæc voluntas Dei hominibus significa-
ta, *testamentum* dicitur. Tamen, quia hæc vo
luntas Dei manifestatur homini per modũ
promissionis non absolutæ, sed conditiona
tæ, ideo testamentum Dei dicitur etiã fœ-
dus, & pactum. Vnde August. lib. 1. locu-
tionum de Genesi, num. 94. Amãt (inquit)
Scripturæ pro pacto ponere testamentum, Et
ideo vbi Exod. 24. legimus. *Hic est sanguis
fœderis*, Paul. ad Heb. 9. citat. *Hic est sanguis
testamenti*, & vbi Genes. 17. circuncisio di-
citur *signum fœderis*. Eccles. quadragesimo
quarto dicitur, *In carne eius stare fecit testamẽ
tum*. Rursus quia conditio, sub qua Deus
suam hereditatem promittit, est obseruatio
mandatorum eius, ipsum etiã Dei præce-
tum, *testamentum* appellari solet, vt Iosue.
7. *Transgressus est testamẽtum meum, quod dis
posui ad eos*, vt ibi notauit August. lib. quæ-
stionum in Iosue. Hinc deniq; distinguũ-
tur duo testamenta in Scripturis, *nouum*, &
vetus, vt constat Ierem. 31. ad Galat. 4. ad
Hebr. 8. quæ distinguuntur tum in diuinis
promissionibus, quæ in testamento veteri
præcipue erant temporales: in nouo autem
spirituales, & æternæ: iuxta illud: *Melioris
testamenti mediator est, quod in melioribus re-
promissionibus sanctum est*, ad Heb. 8. Tum
quia illud continebat præcepta externa, &
carnalia: hoc autem interna, & spiritualia,
iuxta illud. *Pactum feriam cum domo Israel.
Dabo legem meam in visceribus eorum, & in
corde eorum superscribam eam*, ad Heb. 8. De-
nique illud sacramenta habebat ægena, &
infirma, vnde iubebat: sed nõ iuuabat, hoc

Testamẽtum Dei quod sit.

Aug.

Exod. 24. Hebr. 9. Gen. 17. Eccle. 44.

Iosue 7. Aug.

Testamẽtũ nouum & vetus Ierem. 31. Galat. 4.

Hebr. 8.

Ierem. 31.

Hebr. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

verò habet sacramẽta efficacia gratiæ, quibus plurimum iuuat ad implendum, quod iubet, vt latissimè tractat August. lib. toto de spiritu, & litera, præsertim cap. 25. & lib. quæstionum in Exodum quæst. 166. & lib. 3. contra duas Epist. Pelagian. cap. 4. Hinc denique ipsæ Scripturæ, in quibus hæc voluntas, & promissiones Dei continentur, *testamentum nouum*, & *vetus* dicuntur, tanquam instrumenta Dei voluntatem continentia, & significantia. Præcepta etiam ipsa vetera, & noua possunt dici *vetus*, & *nouum testamentum*, ac deniq; ipsa sacramenta, quæ etiam sunt signa, vel instrumenta pacti, promissionisque diuinæ.

August.

Secundo supponendum est, Christum Dominum testamentum condidisse nõ vetus & temporale: sed nouum, & æternum. Hoc in primis constat ex Paul. Hebræ. 7. dicente. *Melioris testamenti sponsor factus est Iesus.* Vocat autem *sponsorem*, quia (vt diceba- B mus) diuinum testamentum per modum pacti, & promissionis fit, dãdo leges, & præcepta, & promittendo hæreditatem seruantibus ea, & ideò cap. 8. vocat Christum, *Mediatorem noui testamenti*. Quia Deus per Christum nouum testamentum condidit, & bona illius repromisit, quæ suo sanguine idem Christus nobis promeruit, & ideô sanguis eus dicitur, *Sanguis noui testamenti.* Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11. Hebr. 13. Marc. 14. Lucæ. 22. & 1. ad Corint. 11. & ad Hebr. 13. dicitur, *Sanguis testamenti æterni.* Quia Christus testamentum quod condidit, suo sanguine ita confirmauit, vt in æternum duraturum sit, vel simpliciter, quantũ ad bona, quæ promisit, vel vsque ad finem sæculi, quoad leges, & sacramenta, quæ stabiliuit. Et hinc colligitur, Christum ante mortem suam condidisse hoc testamẽtum, quia prior debet esse institutio testamenti, quàm mors testatoris, testamentum enim morte confirmatur, vt Paulus docuit ad Hebr. 9. *Alioquin* (inquit) *nondum valet, quandiu viuit, qui testatus est*. Vbi de Christo Domino loquitur, supponit ergo Christum, dum vixit, testamentum condidisse. Loquimur autem de testamento, vt significat vltimã voluntatẽ verbis, aut signis sufficiẽter expressam siue sit scriptum, siue nõ, hoc enim nihil ad rẽ præsentem refert.

Test. nũ nouum, & æternũ Christus condidit. Hebr. 7.

Hebr. 8.

Hebr. 9.

His ergo positis difficultas superest, an Christus Dominus in cruce positus, hoc testamentum condiderit, vel antea. Prima sententia esse potest, Christum in cruce testamentum cõdidisse. Primo, quia si verba Christi in cruce spectemus, inuenientur omnia, quæ in prudenti testamento condẽdo obseruari solent. Primo enim solet is qui testatur, animam suam Deo offerre, & commendare: hoc Christus in cruce præstitit. Secundo solet qui testatur, si ab aliquibus passus est iniurias, eas in testamento remittere, quod etiam Christum in cruce fecisse legimus. Tertio qui testatur, prouidere solet filijs, si eos habet, vel parentibus, si eius ope indigent, vel amicis: Christus autem in cruce, & matris curã habuit, & amici Ioannis, ac spiritualis filij: vnde Ambros. Epist. 82. in fin. *Testabatur in cruce Christus, & inter matrem, atq; discipulũ diuidebat pietatis officia.* Denique hæreditatẽ promittit, qui testatur: hanc Christus latroni pollicetur in cruce, & in persona eius, omnibus in se credentibus, ac verè pœnitentibus. Secundo ibi concurrebant omnes circunstantiæ ad condendum testamentum necessariæ. Solet enim testamentum, quãdo necessitas, aut periculum prius non vrget, in fine vitæ institui: Christo autẽ nullum imminebat periculum, cùm horam mortis suæ præsciret, non ergo illi fuit necessarium testamentum condere ante vltimum vitæ terminum. Fuit autem conueniens vsque ad illud tempus differre, tum vt ostenderet in sua voluntate, & consilio omnia momenta esse posita, tum etiam, vt se ostenderet liberum, suiq; iuris, etiam si clauis fixus, & in hostium potestate, quasi vinctus, & captiuus esse videretur. Deinde, vt testamentũ eius statim, ac esset absolutũ, seu (vt ita dicã) immediatè post, morte confirmaretur. Tandem quia, vt testamentum sit validum, oportet vt solenne sit, & C corã testibus fide dignis fiat, testamentum autem in cruce institutum, maximam solennitatem habuisse necesse est. Nam publicè, & coram omni plebe fiebat, & in loco alto, ac voce publica, vt à nemine posit ignorari, & corã testibus fide dignissimis, Maria Virgine, Ioanne Euangelista, Magdalena, & alijs. Tertio tunc Christus condidit testamentum nouum, quãdo abrogauit prius. Quia (sicut Paul' ait ad Heb. 8.) *Dicendo nouum, veteranit priùs: quod autẽ antiquatur, & senescit, prope interitum est*, ita nos dicere possumus, instituendo nouũ testamentum abrogasse prius. Sed Christus in cruce pẽdens dixit, *Consummatũ est.* Quo verbo

Ambros.

Heb. 8.

Ioan. 19.

Prima sententia.

verbo significauit impletas fuisse omnes A prophetias, omnesq; vmbras, & figuras, & consequenter cõsummatum testamentum, quod in illis fundabatur, ergò illo verbo significauit Christus & nouum testamentũ fuisse tunc plenè cõditũ, & antiquum ablatũ, vt explicuit D. Th. hic. q. 47. art. 2. ad 1.

D. Thom. 1. Sententia.

Secunda sententia esse potest, Christum Dominum non in cruce, sed in nocte cœnæ condidisse testamentum nouum. Hæc videtur antiquorum Patrum sententia. Damas. lib. 4. cap. 14. *Cum voluntariam* (inquit) *mortẽ nostra causa susceperunt esset, ea nocte qua seipsum tradebat, testamentũ nouum sanctis suis discipulis, & Apostolis, ac per illos omnibus, qui in eum credunt, instituit.* Indicauit etiam Tertull. lib. 4. cõtra Mar. cap. 40. vbi de mysterio, quod Christus in cœna perfe- B cit sermonem habens inquit: *Ite, & in calicis mentione testamentum constituit, sanguine suo obsignatum.* Vbi alludit ad verba, quæ Christus in cœna protulit. *Hic est sanguis meus noui testamẽti*, illius scilicet, quod ipse tunc cõdebat. Quod etiã significauit Chrysost. hom. 83. in Matth. dicens. *Hoc ipsum testamentum nouum confirmat. Et quemadmodũ vetus pecudes, & vitulos habebat, eodem modo nouum Dominicum posset sanguinem.* Et idem sentit Ambr. 1. ad Corint. 11. Secundo hoc idem probatur ex verbis Christi Luc. 22. *Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine*, vel (vt Matth. & Marcus habent) *Hic est sanguis noui testamenti.* Quo loco omnes expositores Chrysost. Theophyl. Euthym. Anselm. Ambros. aduertunt opposuisse Christum sanguinem suum sanguini hircorum, & vitulorum, quo antiquum testamentum sancitum est, dicente Moyse Exodi. 24. *Hic est sanguis testamenti, quem mandauit ad vos Deus.* Sicut ergò Moyses dicens illa verba obsignauit vetus testamentum, ita Christus dicens. *Hic est sanguis noui testamenti*, nouum testamentum obsignauit: Non potest autem testamentum obsignari, nisi etiã condatur, ergò ibi etiam conditum est nouum testamentum. Tertiò ex iis, quæ gesta sunt in cœna. Ibi enim Christus præcipua præcepta legis nouæ discipulis tradidit, nimirum præceptum charitatis. *Hoc est præceptum meum vt diligatis inuicem*, & illud, *Mandatum nouum do vobis*, & præceptum noui sacrificij. *Hoc facite in meam cõmemorationem.* Quibus etiam verbis vsum præcipui sacramenti præcepit. Ibidem etiam facta

Damas.

Tertull. Chrysost. Marc. 4.

Ambros. Luc. 22. Matth. 26. Marc. 14.

Chrysost. Theophyl. Euthym. Anselm. Exod. 24.

Isaac. 13. Luc. 22.

Matth 26.

est promissio remissionis peccatorum quæ virtute continet promissionem gratiæ, & gloriæ, & non est facta vni, vel alteri: sed omnibus præsentibus, & absentibus. *Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* In his autem quasi in primis quibusdam capitibus continetur nouum testamẽtum, in quo per se, & essentialiter tantùm sunt præcepta fidei viuæ, & sacramentorũ cum promissione æternæ hæreditatis. Deinde hoc totum gestum est coram legitimis testibus, qui futuri erant principes Ecclesiæ, & *ministri noui testamenti*. 2. ad Corinth. 3. quod ministerium in eadem cœna sunt consequuti. Nam illis verbis. *Hoc facite in meam commemorationem*, ordinati sunt sacerdotes, & *dispensatores mysteriorum Dei*. 1. ad Corinth. 4. non debuerunt autem ministri testamenti antè ipsum testamentum initiari, sed in ipso testamento solent instituti. Denique tempus illud aptissimum erat ad testamentũ condendum quia tũc Christus vale dixit discipulis suis, vt ad passionem, & mortem iret. Vnde oportuit, vt prius disponeret ea, quæ ad nouum testamentum pertinebant.

2. Cor. 3.

Luc. 22.

1. Cor. 4.

Tertia sententia esse potest, Christum neque in cœna, neque in cruce testamentũ condidisse: Sed paulatim in discursu vitæ suæ, præsertim à baptismate, & prædicatione sua. Fundamentum est, quia condere testamentum nouum nihil aliud fuit, quàm legem nouã ferre sub expressa promissione gratiæ, remissionis peccatorum, ac regni cœlorum, noua sacramenta, ac nouum ritum colendi Deum instituẽdo: Sed Christus non præstitit hoc in sola cœna, & cruce, sed prædicto tempore. Nam statim à principio prædicationis cœpit promittere regnum cœlorum, eamq; promissionẽ sæpissimè in discursu prædicationis suæ confirmauit. Deinde vel in Baptismo, vel paulò post, sacramentũ Baptismi instituit, qui est quasi fundamentum, seu initium nouæ legis, & janua, qua Christi hæreditatẽ adimus. Rursus alia sacramenta discursu temporis instituit, nec de omnibus cõstat quãdo sunt institura: quãuis constet de aliquibus. Adhæc præceptũ Fidei de suo aduẽtu, ac de diuinitate sua, quæ est vna ex præcipuis cõditionibus noui testamenti, multò antè cœnã sufficienter prædicauit, ac promulgauit Christus Dominus: ergò nõ vno, vel alio definito actus ac tempore cõdidit

3. Sententia

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc testamentum: sed successione temporis, ac diuersis actionibus. Ex hoc autem discursu (si rectè procedit) apertè colligitur, nouum testamentum non fuisse à Christo integre conditum ante mortem. Multa enim ex præcipuis, ac valdè necessarijs, addita sunt post resurrectionem eius, nam eo tempore institutum est sacramentum pœnitentiæ, & præceptum cõfessionis latum: imò & præceptum baptismi antea datum non erat. Monarchia etiam Ecclesiastica postea instituta est, & suprema potestas Petro delegata, antea enim solum erat promissa, hæc autem omnia constituunt integrè nouam legem, seu nouum testamentum.

A

Vtrem hanc exactè explicemus, duplici ratione Christi personam cõsiderare possumus. Vno modo vt personam publicam, id est, vt caput, & authorem, summumque Ecclesiæ Pontificem, ac legislatorem. Secundò vt personam priuatã habẽtem propriam aliquam & specialem cognitionem. Sicut enim solet distingui duplex ratio in gratia Christi, scilicet capitis, & priuatæ personæ, ita nos hanc duplicem rationem in eius voluntate considerare possumus, & sub vtraque intelligi potest condere testamentum, & declarare vltimam volũtatem suam. Et nouum quidem testamẽtum proprie condidit vt caput, & Pontifex Ecclesiæ. Quia condidit illud vt legislator, & quatenus virtutem habet ad infundendam gratiam & gloriam in cohæredes suos. Vt priuata autem persona dicereur condere testamentum: si tantùm vt homo ex bonis temporalibus, & humanis aliquid legasset.

B

Christus vt caput, & Pontifex Ecclesiæ nouũ testamentũ in cruce nõ condidit.

Dico ergò primò, Christus Dominus vt caput, & Pontifex Ecclesiæ nullo modo instituit testamentum nouum in cruce pendens. Hæc conclusio probatur. Quia Christus in cruce nullum verbũ protulit, quod ad hoc testamentum cõdendum pertineat. Quod breuiter ostenditur discurrendo per singula verba, quæ in cruce protulit, quæ septem ab Euangelistis referuntur.

C

Prima Christi in cruce pendentis vox. Luc. 23. Iren. orat.

Primum est illud, *Pater dimitte illis, non enim sciunt qui à faciunt.* Quod retulit Lucas capit. 23. Quibus verbis ostenditur, in primis (vt Irenæus ait lib. 3. contr. Hæres. cap. 20.) longanimitas, patientia, misericordia, & bonitas Christi, dum etiam eos, qui ipsum occidebant excusat, pro eisque orat. Deinde (vt ait Cyprian. serm. de passione) ostendit se Christus in verbis illis Pontificem, ac mediatorem inter Deum, & homines. Quia (vt Paul. dicit ad Hebræos. 5.) *Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in ijs quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis, vt condolere possit ijs qui ignorant, & errant.* Vndè Leo Papa ser. 4. de passione, *Passio* (inquit) *Christi salutis nostræ continet sacramenta, quia Dominus Iesus ita ad omnium suscepit salutẽ, vt inter clauos, quibus ligno tenebatur affixus, pro interfectoribus suis paterna clementia supplicaret, & diceret, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Paul. autem ad Hebræos. 5. de Christo Pontifice loquens ait, *Qui in diebus carnis suæ preces, supplicationesque ad eum qui posset illum saluum facere à morte, cum clamore valido, & lacrymis offerens exauditus est pro sua reuerentia.* Exauditus autem dicitur, ad ostendendam vim, & efficaciam illius orationis. Eo enim modo exaudita fuit oratio, quo Christus exaudiri voluit. Vndè licèt, non omnibus crucifixoribus dimissum sit peccatum: nihilominus tamen oratio Christi suum effectum consequuta fuit quia Christus (vt ait Theophil. Luc. 23.) nõ absolutè voluit omnibus dimitti: sed omnibus, qui illius pœnitentiam agerent. Vndè Hieronym. in illa verba Isai. 27. *Idcirco super hoc dimittetur iniquitas domui Iacob. Propter hoc* (inquit) *id est, propter Christi orationem, auferetur peccatum eius, si voluerit agere pœnitentiam, & merebitur benedictionem Dei, qui sibi maledictionem fuerat imprecatus, dicens: Sanguis eius super nos, & super filios nostros.* Itaque ea ratione & veniam pœnitentibus obtinuit, & auxilium sufficiens, quo pœnitere possent. Adde etiam ex D. Thom. supra quæst. 21. artic. 4. ad. 2. & Euthym. Luc. 23. illa oratione obtinuisse Christum efficax auxilium ad peccati remissionem cum effectu consequendam: hoc tamen modo non esse factam pro omnibus, sed pro prædestinatis tantùm: & hoc sensu videtur dixisse Leo Papa serm. 11. *De eius orationis potentia fuisse, vt prædicatio Petri Apostoli ex ijs qui dixerunt, Sanguis eius super nos, & super filios nostros, multorum ad pœnitentiam corda conuerteret, & vno die baptizarentur tria fere millia Iudæorum, fieretque cor vnum, & anima vna: paratorum iam pro eo mori, quem poposcerant crucifigi.* Et ita etiam censent multi, confessionem latronis, & centurionis, & eorum, qui *reuertebantur percutientes pectora sua,*

Hebr. 5.

Leo Papa.

Hebr. 5.

Oratio Christi de remissione peccatorum exaudita quomodo.

Theophil.

Hieron.

Cyprian.

Leo Papa.

huic Christi orationi esse adscribendam. A Denique multi existimant, propter hanc Christi orationem, Iudæorum supplicium per quadraginta, & eo amplius annos dilatum esse, vt possent (si vellent) pœnitentiã agere, suique peccati remissionem consequi. Quod indicat Cyprian. supra, vbi copiosè, & elegãter de huius orationis efficacia tractat. At verò in huius orationis verbis nihil est quod ad testamentum nouum condendum pertineat, quia licet Christus exemplum nobis dederit prò inimicis orãdi, non tamen illis verbis aliquid præcepit, vel promisit, vel aliquem noui testamenti ritum instituit.

Secũdo Christus pendens in cruce non condidit.

Secundum verbum Christi in cruce fuit ad latronem: *Hodiè mecum eris in paradiso*, de quo multa in superioribus dicta sunt. Et hoc etiam fuit quidem verbum summi Põtificis, qui potestatem habebat excellentiæ ad remittenda peccata, & dandi gratiam ac perseuerantiam in illa, atque adeò promittendi regnum cœlorum: sed neque hoc verbum aliqua ratione ad nouum testamentum condendum spectauit. Sicut etiã, cũ dixit Magdalenæ, *Remittuntur tibi peccata tua*, ille fuit quidam actus potestatis excellentiæ, & remissionem peccatorum per eum præstitit: non tamen propterea ad institutionem noui testamenti pertinuit.

B

Luc. 23.

Tertia Christi de cruce pendentis vox. Ioan. 19. August.

Tertium verbum Christi fuit ad matrẽ, *Mulier, ecce filius tuus*: Et ad Ioannem, *Ecce mater tua.* Quod quidem fuit verbum pietatis & charitatis, quo ostendit quanta cura, & solicitudine matris curabat, quantumque dolori eius: & orbitati compatiebatur. Fuit etiam (vt Augustin. dicit tract. 119. in Ioannem) exemplum, quo docuit, quomodo sint honorandi parentes. Per se autem constat illa verba nihil pertinuisse ad noui testamenti institutionem. Imò neque illis verbis explicuit Christus aliquẽ actum pertinentem ad ipsum, vt caput Ecclesiæ, seu vt personam publicam: sed fuit actus personæ priuatæ, quæ curam gerebat matris suæ. Quamquam enim Cyrillus lib. 12. in Ioan. capit. 34. reprehendat eos, qui dicũt Christum carnis coniunctione commotum fuisse, tamen non videtur negandum, quin propter specialem coniunctionem, quam secundum naturam humanam Christus habebat cum Virgine, specialem illius curam gesserit, vt Augustin. suprà docuit. Chrysost. Theophyl. & Euthym. in

C

Cyril.

August. Theoph. Euthym. Chrysost.

Ioannem. Neque ipse Cyrillus hoc negare potuit. Nam statim subdit, illo actu, & re ipsa nos docuisse Christum honorandos esse parentes; ergò tunc Christus loquutus est ad Virginem vt ad parentẽ. Imò Chrysost. ait, hoc facto obstruxisse Christum os Marcionis, *Nam, si non esset genitus* (inquit) *secundum carnem, neque matrem habuisset cuius, gratia tantam circa eam solam habuisset prouidentiam?* Vndè elegãter Cyprian. serm. de passione Domini. *Considero te in cruce de matre solicitum, cui volenti loqui tecum, cum Euangelizares, negaueras retroactis diebus colloquium. Nunc materno moueris affectu, & thalamum humanitatis tuæ cubiculario dilecto cõmendas, & prouides sedulo benedictæ inter mulieres Apostolicam clientelam, & obsequium virginis, virgini discipulo tradis.* Sensus ergò Cyrilli est, Christum non fuisse commotũ ex sensibili affectu, sed ex ratione dictante matrem esse honorãdam. Cur autem Christus communi nomine *mulieris* Virginem appellarit, dixi superius disput. 1. huius tomi, sect. 1. Quam etiam ob causam, eam potius Ioanni, quam alteri commendauerit, alterius negotij est. Dici autem potest breuiter, mortuum iam tunc fuisse Iosephum (vt in superioribus diximus) ex Apostolis verò solum Ioannem affuisse cruci, & sua constantia, & amoris significatione tãtum honorem, tantumque beneficium meruisse: ad quod etiam plurimum contulit singularis eius puritas, & virginitas, & quòd, (vt par est credere) singulari amore Virginem prosequeretur, & (quod caput est) quòd eum Christus vnicè diligebat. Neque verò defuere quidam, qui affirmarent, & scriptis proderent, tàm efficacia fuisse illa Christi verba, vt proprium, ac Physicum effectum effecerint, quem significabant, ita vt veras, & physicas relationes matris, & filij, Virgini, Ioannique impresserint. Sed hoc fictitium est, & impossibile. Quia relationes non possunt imprimi sine fundamento. Illud tamen verisimile est, Christũ illis verbis impressisse Virgini, & Ioanni singularem quẽdã mutuum affectum maternum, ac filialẽ. Sed de hoc aliàs.

Cyprian.

Quartum verbum est, *Deus Deus meus, vt quid dereliquisti me?* De cuius sensu nihil hoc loco dicam, quoniam illud satis tractatum in priori tomo, disput. 43. sect. 1. & inferius disp. 38. sect. 2. iterum de illo sermo redibit. Certum ergò est, verbum hoc, cùm

Matth. 27. Marc. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quarta, & quinta Christi pendētis de cruce vox

nec promissionem, nec præceptum contineat, ad rationem testamenti nullo modo pertinere: sed solùm fuisse quandam ostēsionem grauissimi doloris, & afflictionis, quam Christus patiebatur in inferiori parte absque vllo solatio, quod in eam reduudaret. Et eadem ratio est de quinto verbo, *sitio*, de quo in præcedenti sectione multa diximus. Vtrumque enim fuit prolatum tantùm ad explicandum dolorem animi, & corporis, vt vtriusque veritas, & acerbitas pœnæ manifestaretur.

Ioan. 19.

Sexta Christi de cruce pendētis vox Luc. 18.

Sextum verbum, *Consummatum est*, nullā institutionem continet, nèc promissionem, aut præceptum: sed solam testificationem Christi, quòd iam prophetiæ cōpletæ essent, quæ de passionibus prædictæ erāt. Ac si diceret, nihil aliud iam superest in mea passione implendū, sicut Luc. 18. dixerat, *Ecce ascendimus Ierosolymam, & consummabuntur omnia quæ dicta sunt à prophetis de filio hominis*. Hic est enim sensus litteralis, illius verbi, quod Christus protulit, vt significaret mortem suam non casu accidere, sed eo tempore, ac modo, quo à Deo præordinata erat, & prædicta. Quod autem testamentū vetus cōsummaretur, idest aboleretur, consequutū quidem est ex morte Christi, hoc tamen non est propriè illo verbo significatum. Quia nec verbum, *Consummatum est*, id propriè significat, nec tunc, quādo Christus illud protulit, testamentum vetus exoleuerat, sed paulò post in morte eius abrogatum est.

Septima Christi pendētis in cruce vox. Luc 23.

Septimum verbū fuit, *Pater in manus tuas commendo spiritum meum*, Quod statim præ se refert nihil continere subsese, quod ad institutionem testamenti noui pertineat, neque prolatum esse â Christo, vt exerceret aliquod munus capitis, & Pontificis: sed solùm vt ostenderet affectum, pietatem, ac reuerentiam, quam erga patrem habebat suum. Et aduenisse iam tempus, de quo ipse prædixerat Ioan. 15. *Exiui à patre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum, & vado ad patrem*. Et vt confutaret hæreticorum blasphemiā, qui propter superiora verba, *Deus Deus meus*, &c. desperationem illi imponere ausuri erant. Nā in hoc verbo ostēdit summam certitudinem, & securitatem quòd suus spiritus esset sub tutela, & protectione Dei. Hoc enim propriè metaprorica illa locutio significat, iuxta illud Sapiētiæ 3. *Iustorum animæ in manu Dei sunt, &*

Ioan. 15.

Sap. 3.

A *non tanget illos tormentum mortis: visi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace*, & Deut. 33. *Omnes sancti in manu illius sunt*. Addunt etiam aliqui eo verbo indicasse Christum certitudinem suæ resurrectionis. Nam verbum illud *commendandi*, iuxta proprietatem verbi Græci, significat traditionē alicuius rei, veluti in depositū, vt seruetur, & post exiguum tēpus restituatur.

Deut. 33.

Ex his ergò omnibus satis constat, nullū in verbis Christi prolatis in cruce, vestigiū fuisse institutionis testamenti noui, cum tamen de ratione testamenti sit, vt proprijs, & claris verbis institnatur. Dicet aliquis non verbo, sed facto ipso instituisse testamentum nouum, proprium sacrificium offerendo, quo testamentum illud confirmatum est. Sed hoc nullius momenti est, quia aliud est obsignare testamentum, aliud cōdere, sicut etiam inter homines testamentū morte confirmatur, idest, stabile, & irreuocabile fit: non tamen in ipsa morte fit, sed factum supponitur. Adde (quod infrà ostēdemus) illud sacrificium crucis non fuisse sacrificium propriū nouæ legis, vt propter solum illud possit dici aliquo modo tunc esse testamentum nouum conditum.

Obiectio.

Responsio.

Dico secundò, Christus Dominus vt caput, & princeps Ecclesiæ præcipuè condidit nouum testamentum in cœna, quoad id quod in eo est præcipuum, quamuis aliqua, quæ ad illius integritatem pertinent, alijs temporibus instituerit. Priorem partem huius assertionis probant, quæ adduximus in secunda sententia. Et potest breuiter ita explicari. Quia tunc aliquis propriè dicitur instituere testamentum, quādo aliquibus relinquit omnia bona sua, sed Christus in cœna reliquit Ecclesiæ suum corpus, & sanguinem, atque seipsum totum, in quo & omnes diuitiæ eius, & omne bonum continetur: vbi non incommodè applicari potest illud Zach. 9. *Quod est bonū eius, & quod pulcrum eius, nonnè frumentum electorum, & vinum germinans Virgines?* Deinde tunc etiā promisit Ecclesiæ suum spiritum, & præcipua præcepta tradidit (vt supra dicebamus) ac denique noui testamenti expressam mentionem fecit: ergò sine dubio tūc præcipuè condidit testamentum nouum, quod suo etiam sanguine tunc incruentè immolato sanciuit: postea verò in sacrificio cruēto omnino stabiliuit, ac confirmauit. Posterior pars assertionis satis probatur ex ijs, quæ

Christus vt caput, & princeps ecclesiæ nouū testamentū præcipuè in vltima cœna condidit.

quæ in tertia sententia adducta sunt. Nam cùm testamentum nouum multa cōtineat, potuit pro ratione diuinæ Sapientiæ temporibus opportunis quoad diuersa præcepta, & sacramenta paulatim, & successiuè perfici. Neque est inconueniens, testamentum hoc prius fuisse morte testatoris confirmatum, quàm fuerit omni ex parte absolutum, quia hoc ipsum indicium fuit, testatorem non diu fuisse inter mortuos permānsurum, sed paulò post ad vitam rediturum, atq; omnibus rebus suis vltimam manum impositurū, antequā in cælum ascenderet.

Christus vt priuatus homo testamentum non condidit.

Dico tertiò, Christus vt priuatus homo propriè testamentum non condidit. Quia nulla bona tēporalia habuit, de quibus disponeret: si autem aliquid egit quod vmbrā testamenti haberet, illud potiùs in cruce, quàm alibi factum reperitur. Hoc probant adducta in prima opinione, & nihil amplius. Atque hæc de Christi passione sufficiant.

QVAESTIO XLVII.

De causa efficiente Passionis Christi, in sex articulos diuisa.

DEinde cōsiderandum est de causa efficiente passionis Christi. ¶ Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primò, vtrum Christus fuerit ab alijs occisus, vel à seipso. ¶ Secundò, ex quo motiuo seipsum passioni tradiderit. ¶ Tertiò, vtrùm Pater tradiderit eum ad patiendum. ¶ Quarto, vtrum fuerit conueniēs, vt per manus Gentium patereturr, vel potius à Iudæis. ¶ Quinto, vtrum occisores eius eum cognouerint. ¶ Sexto, de peccato eorum, qui Christum occiderunt.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm Christus fuerit ab alio occisus, an à seipso.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod Christus non fuerit ab alio occisus, sed á seipso. Dicit enim ipse, Ioannis. 10. Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam. Ille autem dicitur aliquem occidere, qui animam eius tollit. Non est ergo Christus ab alijs occisus, sed à seipso.

255 Infr q. 50. art. 1. ad. 2. & q. 51. a 3. Cor. Et op. 3. c. 337 & 338.

¶ 2. Præterea, Illi qui ab alijs occiduntur, paulatim debilitata natura deficiunt, & maximè hoc apparet in crucifixis: vt enim dicit Augustin. in. 4. de Trinitat. longa morte cruciabantur ligno suspensi, In Christo autem non hoc accidit: nam clamans voce magna, emisit spiritum: vt dicitur Matth. 27. Non ergò Christus est ab alijs occisus, sed à seipso.

Lib. 5 c. 13. paulò post princ. tom. 3

¶ 3. Præterea, Illi qui ab alijs occidun tur, per violentiam moriuntur, & ita non voluntariè: quia violentum oppo nitur voluntario. Sed Augustin. dicit in 4. de Trinit. quod spiritus Christi non deseruit carnem inuitus, sed quia voluit, quando voluit, & quomodo voluit. Non ergo Christus est ab alijs occisus, sed à seipso.

¶ Sed contra est, quod dicitur Luc. 18. Postquá flagellauerint, occident eum.

¶ Respondeo dicendum, quod aliquid potest esse causa alicuius effectus dupliciter. Vno modo directè ad illud agendo. Et hoc modo persecutores Christi eum occiderunt, quia sufficiētem causam mortis, ei intulerunt, cum intentione occidendi ipsum, & effectu subsequente: quia scilicet ex illa causa est mors subsecuta. Alio modo dicitur aliquis causa alicuius indirectè, scilicet quia non impedit cū impedire possit, sicut si dicatur aliquis aliū perfundere, quia nō clausit fenestram per quā imber ingreditur. Et hoc modo ipse Christus fuit causa suæ passio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nis,& mortis: poterat enim suam pas- A luit,subitò cessit nocumento illato.
sionem, & mortem impedire. Primò quidem, aduersarios reprimendo, vt eum aut non vellent, aut non possent interficere. Secũdo,quia spiritus eius habebat potestatem conseruandi naturam carnis suæ, ne à quocunque læsiuo inflicto,opprimeretur. Quod quidem habuit anima Christi, quia erat Verbo Dei coniuncta in vnitate perso-
Lib. 4. c. 13. de Tri. in. 3. næ, vt August. dicit in quarto de Trin. Quia ergo anima Christi non repulit à proprio corpore nocumẽtum illatum: sed voluit quod natura corporalis illi nocumẽto succumberet, dicitur suam animam posuisse, vel voluntariè B mortuus esse.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd cùm dicitur. Nemo tollit animam meã à me intelligitur,me inuito:quod enim aliquis ab inuito aufert, qui resistere non potest,illud propriè dicitur tolli.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd vt Christus ostenderet, quòd passio illata per violentiam, eius animã non eripiebat, naturam corporalem in sua fortitudine conseruauit, vt etiam in extremis posit' voce magna clamaret,quod inter alia miracula mortis eius computatur. Vndè dicitur Marc. 15. Videns autem Cẽturio,qui ex aduerso stabat, quia sic clamans expirasset, ait. Verè hic homo filius Dei erat. Fuit etiam & mirabile in Christi morte,quòd velocius mortuus fuit alijs,qui simili pœna afficiebantur. Vndè dicitur Ioann. 19. quòd eorum,qui cum Christo crucifixi erant,fregerũt crura,vt cito morerentur: ad Iesum autẽ cũ venissent,vt viderunt eum iam motuum,nõ fregerunt eius crura. Et Marc. 15. dicitur, quòd Pilat' mirabatur, si iam obijsset. Sicut enim eius voluntate,natura corporalis conseruata est in suo vigore vsq; ad extremũ: sic etiam quando vo-

¶ Ad tertium dicẽdum, quod Christus simul & violentiam passus est, vt moreretur, & tamen voluntariè mortuus fuit:quia violentia corpori eius illata est,quæ tamen tãtùm corpori eius præualuit,quantum ipse voluit.

COMMENTARIVS.

MAteria huius articuli per se est perspicua: solùm est aduertendum, cùm D. Thom. dicit Christum fuisse causam passionis,& mortis suæ, non directam sed indirectam, non loqui de causa propria,seu morali,sed de causa tãtùm per accidens physicè loquẽdo. Nam vt aliquis B dicatur causa simpliciter, & moralis alicuius effectus, non satis est, quòd possit effectum impedire, & non faciat: sed oportet vt etiam teneatur, quia alioqui effectus nõ imputatur, nec moraliter reputatur voluntarius: Christus autem Dominus, licet potuerit suam mortem vitare, non tamen tenebatur. Quia licet homo semper teneatur non se occidere, nõ tamen tenetur semper cust dire vitam, cùm possit: sed potest eam exponere propter graues causas, sicut Christus eam exposuit pro hominũ redẽptione.

Dubitat autem hic Caietanus quomodo verum sit, potuisse Christum vitare mortẽ suam. Quia Scot. in. 3. dist. 16. quæst. 2. hoc negare videtur. Sed non video hic specialẽ C quæstionem de morte potius, quã de alijs defectibus, seu passionibus corporis, de quibus generatim dictum est superiori tomo, disp. 32. sect. 3. Et summa omnium est, volũtatem Christi per vires suas naturales non potuisse vitare dolorem, passiones, & mortem, vbi semel corpori sufficientes causæ naturales horum effectuum essent applicatæ. Et hoc sensu existimo loquutum Scotum: eumque Caietanus admittit, neque vllus Catholicus potest in dubium reuocare. At verò voluntas Christi, vt organum Verbi poterat multis modis hos effectus impedire, quod etiam constat, suppositis instrumentaria virtute, quam anima Christi habuit ad supernaturales effectus. Scotus autem, quia virtutem hanc instrumentariam propriam, & physicam non admittit, nihil de hac potestate loquutus est: non tamen credo, negaret quin eo modo, quo

Dubium Caietan. Scot.

Responsio. Christus vitare mortem suã quando potuit.

Christus

Christus faciebat alia miracula, posset etiã A hoc facere, si expediret. Occurrebat tamen hic quæstio, quam Diuus Thom. attingit solut. argument. quomodo de facto mors, seu separatio animæ Christi à corpore facta sit, & vtrum ad illam aliquid anima Christi directè, & positiuè fuerit cooperata. Sed hoc pertinet propriè ad disputationem de morte Christi, quam infra circa quæstionem. 50. instituemus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Christus fuerit ex obedientia mortuus.

259. Infr. q. 48. art. 2. & 3. vel. Et. 4. 60 ma. c. 55. ad 3. & 16. Et sup. 3. cap. 234. Et Rom. c. 5. l. 2. fusior lib. 5. col. 5 fin.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod Christus non B fuerit ex obediẽtia mortuus. Obediẽtia enim respicit præceptum. Sed non legitur Christo fuisse præceptum,quòd ipse pateretur. Non ergo ex obediẽtia passus fuit. ¶ 2. Præterea, Illud dicitur aliquis ex obedientia facere, quod facit ex necessitate præcepti. Christus autem,nõ ex necessitate, sed voluntariè passus fuit. Non ergo passus est ex obedientia. ¶ 3. Præterea, Charitas est excellentior virtus,quàm obediẽtia. Sed Christus legitur ex charitate passus: secundum illud Ephes. 5. Ambulate in dilectione,sicut & Chri- C stus dilexit nos,& tradidit semetipsum pro nobis. Ergo passio Christi magis debet attribui charitati,quã obediẽtię. ¶ Sed contra est,quod dicitur Philip. 2. Factus est obediẽs Patri vsq; ad mortẽ.

¶ Respondeo dicendum,quòd conuenientissimum fuit,quod Christus ex obedientia pateretur. Primo quidem, quia hoc cõueniebat iustificationi humanæ: vt sicut per vnius hominis inobedientiam peccatores constituti sunt multi, ita per vnius hominis obedientiam, iusti constituantur multi, vt dicitur Roman. 5. Secundo hoc cõueniens fuit reconciliationi Dei ad homines. Vnde dicitur Rom. 5. Reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, in quãtũ scilicet ipsa mors Christi fuit quoddam sacrificium acceptissimum Deo: secũdũ illud Ephes. 5. Tradidit ipsum pro nobis, oblationem,& hostiam Deo in odorem suauitatis. Obedientia vero omnibus sacrificijs antefertur, secundũ illud. 1. Reg. 15. Melior est obedientia quàm victimæ. Et ideo conueniens fuit, vt sacrificium passionis,& mortis Christi ex obedientia procederet. Tertio hoc conueniens fuit eius victoriæ, qua de morte, & authore mortis triũphauit. Nõ enim miles vincere potest, nisi duci obediat, & ita homo Christus victoriam obtinuit, per hoc quod Deo fuit obediẽs: secundũ illud Prouer. 11. Vir obediens loquetur victorias.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quod Christus mandatum accepit à Patre, vt pateretur: dicitur enim Ioan. 10. Potestatem habeo ponẽdi animam meã, & potestatem habeo iterum sumendi eam,& hoc mandatum accepi à Patre meo,scilicet ponẽdi animam,& sumẽdi eam. Ex quo (vt Chrysost. dicit) nõ est intelligendum, quod prius expectauerit audire, & opus ei fuerit discere: sed voluntariũ monstrauit processum, & contrarietatis ad Patrem suspicionẽ destruxit. Quia tamen in morte Christi lex vetus consummata est (secundũ illud quod ipse moriens dixit Ioan. 19. Consummatum est) potest intelligi quatiẽdo, omnia vetera legis præcepta impleuit. Moralia quidẽ, quæ in præceptis charitatis fundantur, impleuit in quantum passus est, & ex dilectione Patris (secundum illud Ioan. 14. Vt cognoscat mundus quia diligo Patrem, & sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio, surgite eamus hinc, scilicet ad locum passionis) & etiam ex dilectione proximi: secundum illud Galat. 2.

Hom. 59. in Ioã. in pag. 3. à princ. tom. 3.

Dilexit

Universidad de Deusto
Biblioteca

2. Dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Cæremonialia verò præcepta legis, quæ ad sacrificia, & oblationes præcipuè ordinantur, impleuit Christus sua passione, in quantum omnia antiqua sacrificia, figuræ fuerunt illius veri sacrificij, quod Christus obtulit, moriendo pro nobis. Vndè dicitur Colos.2. Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut ne omę nie, quæ sunt vmbra futurorum, corpus autem Christi: eo scilicet, quod Christus comparatur ad illa, sicut corpus ad vmbram. Præcepta verò iudicialia legis, quæ præcipuè ordinantur ad satisfaciendum iniuriam passis, impleuit Christus sua passione: quoniam (vt in Psal.68. dicitur) quæ non rapuit, exoluit, permittens se ligno affigi, pro pomo, quod de ligno homo rapuerat contra Dei mandatum.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd obedientia etsi importat necessitatem respectu eius quod præcipitur, tamen importat voluntatem respectu implerionis præcepti, & talis fuit obedientia Christi. Nam ipsa passio, & mors secundùm se considerata, naturali voluntati repugnabat: volebat tamen Christus Dei voluntatem circa hoc implere: secundum illud Psalm.39. Vt facerem voluntatem tuam Deus meus volui. Vndè dicebat Matth.26. Si non potest transire à me calix iste, nisi bibam illum, fiat voluntas tua.

¶ Ad tertium dicendum, quòd eadẽ ratione Christus passus est ex charitate, & obedientia: quia & præcepta charitatis ex obedientia impleuit, & obediens fuit ex dilectione ad patrem præcipientem.

Materia huius articuli diligenter disputata est in priori tomo, disput. 43. sect. 1. 2. & 3. & quia hic nihil addendum occurrit, nihil etiam repetendum esse censeo.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Deus Pater tradiderit Christum passioni.

3. d. 20. art. 2. q. 1. 2. qu. 1. art. 3. fin. & Matth. 20. col. 1.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd Deus Pater non tradiderit Christum passioni. Iniquum enim, & crudele videtur esse, quod innocens passioni, & morti tradatur. Sed, sicut dicitur Deut. 32. Deus fidelis, & absque vlla iniquitate. Ergò Christum innocentẽ nõ tradidit passioni, & morti. ¶ 2. Præterea, Nó videtur, quod aliquis à seipso, & ab alio morti tradatur. Sed Christus tradidit semetipsum pro nobis: secundũ quod dicitur Isa.53. Tradidit in mortem animã suã. Non ergo videtur, quod Deus Pater eum tradiderit. ¶ 3. Præterea, Iudas vituperatur ex eo, quod tradidit Christũ Iudæis: secundũ illud Ioan.6. Vnus ex vobis diabolus est: quod dicebat propter Iudã, qui eum erat traditurus. Similiter etiã vituperantur Iudæi, qui eum tradiderunt Pilato: secundum quod ipse dicit Ioan.18. Gens tua, & Pótifices tui tradiderunt te mihi. Pilatus etiã tradidit ipsum, vt crucifigeretur, vt habetur Ioan.19. Non est autẽ participatio iustitiæ cum iniquitate, vt dicitur.2.ad Cor.6. Ergo videtur quod Deus Pater nó tradiderit Christũ passioni. ¶ Sed cótra est, quod dicitur Ro.8. Proprio filio suo nõ pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum.

¶ Respondeo dicendum, quod (sicut dictũ est) Christus passus est vulũtariè ex obedientia Patris. Vndè secundum tria Deus Pater tradidit Christũ passioni. Vno quidẽ modo, secundũ quod sua æterna volũtate præordinauit passionẽ Christi ad humani generis liberationem, secundũ illud quod dicitur Isaiæ.53. Dominus posuit in eo iniquitatẽ omniũ nostrum: & iterũ, Dominus voluit

Art. præced.

voluit conterere eum in infirmitate. Secundo, in quantum inspirauit ei voluntatẽ patiendi pro nobis, infundẽdo ei charitatem. Vndè ibidem sequitur, Oblatus est, quia ipse voluit. Tertio, non protegẽdo eum à passione, sed exponendo persequẽtibus. Vnde & legitur Matt.27. quod pẽdẽs in cruce Christus dicebat, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? quia scilicet potestati persequentium eum exposuit, vt Aug. dicit, de gratia noui Testam.

In ps.120. ex ep.6. & 10. num.20

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quod innocentẽ hominem passioni, & morti tradere contra eius voluntatẽ, est impium, & crudele: sic autem Deus Pater Christum non tradidit, sed inspirando ei voluntatem patiendi pro nobis. In quo ostenditur, & Dei seueritas, qui peccatum sine poena dimittere noluit (quod signat Apostolus dicẽs. Proprio filio suo non pepercit) & bonitas eius in eo, quod eũ homo sufficiẽter satisfacere non posset per aliquam poenã, quã patereretur, ei satisfactorem dedit. Quod signauit Apostolus dicens. Pro nobis omnibus tradidit illũ, & Rom.3. dicit. Quẽ, scilicet Christũ, proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. ¶ Ad secundum dicendũ, quod Christus secundũ quod Deus, tradidit semetipsum in mortem, eadẽ voluntate, & actione, qua & Pater tradidit eum: sed in quãtum homo tradidit seipsum voluntate à Patre inspirata. Vndè non est cótrarietas in hoc, quod Pater tradidit Christum, & ipse tradidit semetipsum. ¶ Ad tertium dicendum, quod eadem actio diuersimodi iudicatur in bono vel in malo, secundum quod ex diuersa radice procedit. Pater enim tradidit Christum, & ipse semet ipsum, ex charitate, & ideo laudantur. Iudas autem tradidit ipsum ex cupiditate, Iudæi autem ex inuidia, Pilatus ex timore mundano, quo timuit Cæsarẽ: & ideo ipsi vituperantur.

COMMENTARIVS.

Testimonij Pauli ad Rom. 8. Expositio.

HVnc articulũ proposuit D. Thom. ad explicanda illa verba Pauli ad Rom. 8. *Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradit illum.* Quę sic egregiè exponit, Deum tradidisse Christum pro nobis, quatenus æterno consilio definiuit, vt per mortem suam nos redimeret, ex quo ortum est, vt pro nobis fieret homo passibilis, eique Pater inspirauerit voluntatem moriendi pro nobis, ac deniq; vt manibus persequẽtium illum obiecerit, & eorum voluntati, potestatique permiserit. Vndè Origen. libr.7. in epist. ad Rom. *Pro nobis* (inquit) *tradidit eum, non illa traditione qua dictum est, Tradet frater fratrem in mortem, & parentes filios, sed tradidisse eum dicitur hoc ipso, quod eum, cũ in forma Dei esset, passus est exinanire semetipsum, & formã serui suscipere, & vsque ad mortẽ crucis peruenire.* Ex qua positione obiter refellitur impietas hæreticorum nostri temporis, dicentium, Patrẽ tradidisse Christũ inspirando Iudæis eius mortẽ, eosq; ad illam instigando. Sed de hoc aliàs. Eodem autem modo exponẽda sunt fere similia verba Isai.c.53. *Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrũ*, quæ Septuaginta hoc modo verterũt, *Dominus tradidit eum propter iniquitates nostras.* Quæ in hunc modum legit, & exponit Tert. lib. contra Praxean. c. 30. vbi, Patrẽ tradere filium exponit nihil aliud fuisse, quã mortem permittere. Clemens verò Alexan. lib. 1. Pedagog. cap. 8. sic legit, *Dominus tradidit ipsum peccatis nostris*, & exponit, *Peccatorum scilicet correctorem, & directorem, & ideo hic solus potest peccata dimittere.* Sic etiam exponenda sunt verba Christi Matth.26. *Calicem, quem dedit mihi Pater, nolis vt bibam illum?* Dicitur enim dedisse prædictis modis. Solum est in his locutionibus considerandum, cùm dicitur Pater tradidisse Christum, si in verbo, *tradendi*, includatur missio filij, proprie id dici de prima persona Trinitatis: si autem solùm dicat ordinationem redemptionis nostræ, & permissionem mortis Christi, sic propriè dici de tota Trinitate, atque hoc sensu Patrem non personaliter, sed essentiliater sumi, quamuis apropriate possit accommodari primæ personæ Trinitatis.

Deus Pater Christum suum pro nobis tradidit morti. Origenes.

Isai.53.

Tertul.

Clem. Alex.

Matth. 26.

Circa

Universidad de Deusto
Biblioteca

Circâ rationem verò expositionis D. Thom. inquiri poterat, quomodo Deus prædefiniuerit mortem Christi. Item quomodo eam Christo inspirauerit, & suam de illa voluntatem ostenderit. Sed de hac re videantur, quæ supra notauimus quæstione præcedenti in commentar. artic. 10. & in priori tom. disput. 13. sect. 5.

Dubium. Caietan. Circa sol. ad primum, meritò dubitauit Caietanus quomodo D. Thomas agens de Deo, dixerit impium esse, innocentem inuitum ad mortẽ trahere. Cum enim Deus sit Dominus vitæ, & mortis, respectu illius non esset impium, etiam si innocentem inuitum ad mortem traheret. Et respõdet, cùm D. Thom. ita loquutus est, non tractasse in ordine ad Deum: sed secundum se, & absolutè. Sed non satis percipitur, quomodo de hoc possimus loqui absolutè, & non in ordine ad aliquem. Vel quid referat ad argumentum, quòd de Deo procedit, consideratio absoluta, quæ in Deo non habet locum. Deinde, etiam respectu hominis nõ potest ea locutio accommodari, quia respectu hominis iniquum est innocentem morti tradere, non solùm inuitum, sed etiam volentem. Dices, interdum ex iusta causa potest tradi innocens hosti, etiam si occidendus sit, dum modo ab habente potestatem tradatur, vt à Republica. Respondetur, in eo casu etiam inuitum posse tradi: imò hoc ipso q̃ esset simpliciter inuitus, iam non esset innocens, quia in eo casu tenetur ipse consentire. Et similiter in præsenti, si Deus vellet aliquem innocentem morte afficere, & ipse absolutè repugnaret, hoc ipso desineret esse innocens, si de diuina voluntate ei constaret. Videtur ergò Diuus Thomas vsus illa propositione, solùm ad explicandam suauẽ diuinæ prouidentiæ dispositionem. Nam licet sit absolutus Dominus, & posit suo arbitratu absque alia causa, quem voluerit vita priuare, non vult tamen vti absoluto dominio, sed legibus iustitiæ, & æquitatis quodam modo se accommodat. Et hoc modo non considerando in Deo absolutam Domini potestatem, sed solam rationem gubernatoris, ac iudicis, crudele esset, & iniquum, innocentem inuitum interficere. Præsertim quia hoc ipso, quòd mors ei esset inuoluntaria, esset quoque consequenter ad satisfaciendum Deo, & ad omnes alios effectus prorsus inutilis. Et hoc fortasse sibi voluit Cajetanus quamuis obscurè loquutus sit. Aliæ solutiones claræ sunt ex dictis.

Obiectio.

Responsio.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm fuerit conueniens, Christum pati à Gentilibus.

261

AD quartũ sic proceditur. Videtur, quod non fuerit conueniens Christum pati á Gẽtilibus. Quia enim per mortẽ Christi homines erant à peccato liberandi, cõueniens videbatur, vt pauciſsimi in morte eius peccarent. Peccauerunt autem in morte eius Iudæi, ex quorũ persona dicitur Matth. 21. Hic est hæres, venite occidamus eum. Ergó videtur cõueniens fuisse, quod in peccato occisionis Christi Gentiles non implicarentur.

¶ 2. Præterea, Veritas debet respõdere figuræ. Sed figuralia sacrificia veteris legis non Gẽtiles, sed Iudæi offerebant. Ergò neque passio Christi, quæ fuit verum sacrificium, impleri debuit per manus Gentilium. ¶ 3. Præterea, sicut dicitur Ioan. 5. Iudæi quærebant Christum interficere, non solùm quia soluebat Sabbathum, sed etiam quia patrem suum dicebat Deum, æqualẽ se Deo faciens.

Sed hoc videbatur esse solùm contra legem Iudæorum, vndè & ipsi dicunt Ioan. 19. Secundum legem debet mori, qua filium Dei se fecit. Videtur ergò conueniens fuisse, quòd Christus non à Gentilibus, sed à Iudæis pateretur, & falsum esse quod dixerunt, Nobis non licet interficere quẽquam: cũ multa peccata secundum legem morte puniantur, vt patet Leuit. 20. ¶ Sed contra est, quod ipse Dominus dicit Matth. 20. Tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum.

¶ Respondeo dicendum, quòd in ipso modo passionis Christi præfiguratus est effectus ipsius. Primo enim passio Christi effectum salutis habuit in Iudæis: quorũ plurimi in morte Christi baptizati sunt: vt patet Act. 2. & 3.

Secundo vero Iudæis prædicãtibus. effectus passionis Christi transiuit ad Gentes. Et ideo cõueniẽs fuit, vt Christus à Iudæis pati inciperet, & postea Iudæis tradentibus, per manus Gentilium, eius passio finiretur.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quod Christus ad ostendendum abundantiã charitatis suæ, ex qua patiebatur, in cruce positus veniã persecutoribus postulauit. Et ideo vt huius petitionis fructus ad Iudæos, & Gẽtiles perueniret, voluit Christus ab vtrisque pati.

¶ Ad secundũ dicendum, quod passio Christi fuit sacrificij oblatio, in quãtũ Christus propria voluntate mortẽ sustituit ex charitate. In quãtum autem à persecutoribus est passus, non fuit sacrificium, sed peccatum grauissimum.

Tho. 1. 2. q. 20. art. 2. ad 2. medium. tom. 9.

¶ Ad tertium dicendum: quod sicut Augustin. dicit Iudæi dicentes, Nobis nõ licet interficere quenquam, intellexerunt non sibi licere interficere quemquam, propter festi diei sanctitatem, quam celebrare iam coeperant. Vel hoc dicebant (vt Chrysost. dicit) quia volebant eum occidi, non tanquam transgressorem legis, sed tanquam publicum hostem, quia Regẽ se fecerat: de quo non erat eorum iudicare. Vel quia non licebat eis crucifigere (quod cupiebãt) sed lapidare: quod in Stephano fecerũt. Vel melius dicẽdũ est, quod per Romanos quibus erant subiecti, erat eis potestas occidendi interdicta.

Aug. 82. in Ioann. post med. illius. tom. 3.

COMMENTARIVS

HIc articulus non indiget expositione. Solum est notanda solutio ad. 3. in qua D. Thom. dubitat: quomodo vera fuerint

verba illa, quæ Iudæi dixerũt Pilato Ioan. 18. *Nobis non licet interficere quemquam*, cũ ipsimet dixissent. *Nos legem habemus, & secundũ legem nostram debet mori.* At verò licitum erat Iudæis eum interficere qui secundũ legem reus mortis erat. Refert igitur D. Thom. varias responsiones. Prima est non licuisse Iudæis interficere quẽquam in die Paschæ. Ita respondent Cyrill. lib. 12. cap. 6. & Aug. tract. 114. & eandem attigit Chrysostom Hom. 82. in Ioan. & 86. in Matth. & Beda Ioan 18. Et potest fundari in eo, quod refertur. Act. 12. vbi, cũ Herodes apprehendisset Petrum, quoniam dies erant azymorum, non statim interfecit illum: sed tradidit militibus ad custodiendum. *Volens post paschа pro lucere eum populo.* Sed hic locus nõ satis probat id non licuisse: sed non decuisse, vel ordinariè non fuisse in vsu: in casu autem raro, & atroci, qualem Iudæi fingebant causam Christi, non satis constat id non licuisse. Præsertim cùm iam esset causa ab eis in consilio præiudicata, elletq; per milites solos executioni mandanda. Præterea si solum propter temporis circunstantiam hoc illis non licuisset, facilè fuisset Pilato respondere illis, vt paucos dies expectarent: postea verò eum interficerent.

Testimonij Ioan 18. Expositio prima. Ioan. 19. Cyril. August. Chrysost. Beda. Act. 12.

Secunda responsio est, Iudæos voluisse Christum occidere, non tantùm vt legis suę transgressorem, sed etiam vt seditiosum, hostemque Cæsaris, cuius regnum affectasset, propter quod delictum non licebat eis iudicare, neque interficere illum. Sed & hæc responsio est difficilis creditu. Tum quia Iudæi, quãdo illa verba dixerunt, nullum aliud crimen Christo obiecerant, nisi blasphemiam. Cùm etiam quia per legem eis licebat Iudæis, quodcumque crimen punire condigna pœna.

Expositio 2.

Tertia responsio est, Iudæos non esse loquutos de quacumque pœna mortis: sed de crucifixione ita, vt idem fuerit dicere. *Nobis non licet interficere*, ac si dixissent nobis non licet crucifigere. Hanc expositionem habet etiam Chrysostomus, & eam sequuntur Euthym. & Theophyl. Et illi fauent verba, quæ statim subdit Euangelista. *Vt sermo Iesu impleretur, quem dixit, significans qua morte esset moriturus*, scilicet morte crucis, ac si apertius diceret hoc dixerunt Iudæi, vt crucifigeretur. Sed in primis hæc verba significare possunt non causam, propter quam id dixerunt Iudæi, sed

Expositio 3. Chrysost. Euthym. Theoph.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed consequutionẽ, vt sæpè diximus. Deinde etiam si mens, & desiderium Iudæorum esset hoc efficere, vt Christus crucifigeretur: tamen illis verbis non hoc significarũt, nec videtur esse posse hic illorum sensus. Tum quia nec verba id significant, & tunc nondum à Pilato petierant Christum crucifigi. Tum etiam, quia facilè potuisset illis respõdere, non oportere eum crucifigi, sed satis fuisse lapidari, vel alio mortis genere affici.

Expositio. 4. Quarta responsio, quam Diuus Thom. magis probat, est, eo tempore non licuisse Iudæis aliquem interficere non propter legem Dei prohibẽtem, sed quia per Romanos id erat eis interdictum. Quod ex Euangelio colligi ex parte potest. Ideò enim adduxerunt Christum ad Pilatum, ideò etiam ab eo postularunt, vt Barabbam sibi concederet, quia ipsi non erat iudices in causa mortis. Itẽ Act.18. adduxerũt Paulum coram Gallione, quia ipsi nõ sunt ausi illum occidere. Quin etiam Iosep.20.libr. Antiquit.cap.8. refert Annam Pontificem occidisse Iacobum sine consensu præsidis Romani, & propterea priuatum fuisse pontificatu. Et hanc expositionem sequitur Rupertus in Ioannem. Sed habet difficultatem. Quia id, quod assumitur, est valdè incertum. Nam Ioan.octauo: Iudæi in causa adulteræ ostendebant, se habere facultatem lapidandi illam iuxta legem Moysi & Actor.7. lapidauerunt Stephanum. Dici potest factum esse vel consentientibus, vel connuentibus Romanis: non quia absolutè hoc esset in eorum potestate. Sed hinc oritur potissima difficultas contra hanc responsionem. Nam saltem ex consensu præsidis Romani absque vlla dubitatione eis licebat interficere malefactorem: at verò iam Præses Romanus suum consensum dederat, dicens. *Accipite eum vos, & secundum legem vestram iudicate eum*; iam ergò non poterant illo sensu respondere, *Nobis non licet.*

Expositio 5. Quinta responsio, est Pharisæos ex speciali, & propria secta hoc obseruasse, vt neminem ad mortem damnarent, vt refert Iosephus filius Gorionis libr. quarto historiæ Iudaicæ, capit. sexto. Illi ergò, specie religionis, dixerunt, *Nobis non licet*: multi enim, & præcipui ex his, qui mortem Christi procurabant, erant Pharisæi, & quia authoritatem apud populum habebant, eos alij imitati sunt, hoc præcipuè ea excusatione intendentes, vt & Christus à Romanis crudeliori morte afficeretur, & ipsi minorem apud plebem inuidiam sibi conciliarent. Sed hæc responsio, in primis diuinat, & leui nititur fundamento. Deinde cũ Pilatus dixit. *Accipite eum vos, & secundũ legem vestram iudicate eum*: non est loquutus ad Pharisæos: sed ad iudices populi, non ergò Pharisæi, sed iudices debuerunt respondere. Ioan.18.

Quocirca illud, in quo omnes hæ expositiones conueniunt, certum est: Iudæos vsos fuisse hac excusatione, intentione crucifigendi Christum, & vitandi populi inuidiam. Quòmodo autem verum dixerint ad se excusandum, incertum est. Omnibus verò cõsideratis, id, quod prima sententia asserebat, videtur verisimilius. Illi etenim omnino volebãt statim Christũ interfici, timebant enim vehementer, ne è manibus elaberetur: & ideò sumpserunt eam probabilem excusationem, quòd eo tempore non liceret eis, aliquem ad mortem damnare. Quæ expositio euidentius constabit ex ijs, quæ infrà dicemus de die, in quo interfectus est Dominus.

ARTICVLVS V.

Vtrùm Christi persecutores eum cognouerint.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod persecutores Christi eũ cognouerint. Dicitur enim Matth.21. quod agricolæ videntes filium dixerunt intra se, Hic est hæres, venite occidamus eum. Vbi dicit Hieronym. Manifestè Dominus probat ex verbis Iudæorum, principes non per ignorantiam, sed per inuidiã Dei filium crucifixisse: intellexerunt enim eum esse illũ, cui Pater per Prophetam dicit, Postula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam. Ergo videtur, quod cognouerint eum esse Christum, vel filium Dei.

¶ 2. Præterea Ioan.15. Dominus dicit. Nunc

Nunc autem & viderunt, & oderunt, & me, & Patrem meum. Quod autem videtur, manifestè cognoscitur. Ergo Iudæi cognoscentes Christum, ex causa odij, ei passionem intulerunt.

¶ 3. Præterea, In quodã sermone Ephesini Concilij dicitur, Sicut qui chartam imperialem discerpserit, tanquàm Imperatoris disrumpens verbum, ad mortem addicitur: sic crucifigens Iudæus, quem viderat, pœnas dabit, tanquam in ipsum Deum, verbum præsumptionis inijciens. Hoc autem non esset, si eũ esse Dei filiũ, non cognouissent: quia ignorantia eos excusasset. Ergo videtur, quod Iudæi crucifigentes Christũ cognouerint eũ esse filium Dei. ¶ Sed contra est, quod dicitur. 1. ad Corinth. 2. Si cognouissent, nunquàm Dominum glorię crucifixissent, & Act. 3. dicit Petrus, Iudæis loquens, Scio quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri, & Dominus in cruce pendens dicit, Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.

¶ Respondeo dicẽdum, quód apud Iudæos, quidam erant maiores, & quidã minores. Maiores quidẽ, qui eorũ principes dicebãtur, (vt dicitur in lib. Quæstionum veteris, & noui Test.) sicut & dæmones, cognouerunt eum esse Christum promissum in lege: omnia enim signa videbant in eo, quæ dixerãt futura prophetæ. Mysterium autem diuinitatis eius ignorabant: & ideò Apostolus dicit. Quod si cognouissent, nunquàm Dominũ gloriæ crucifixissent. Sciendum tamẽ, quòd eorum ignorantia non eos excusabat à crimine: quia erat quodammodo ignorantia affectata: videbant enim euidentia signa diuinitatis ipsius: sed ex odio, & inuidia Christi, ea peruertebãt, & verbis eius, quibus se Dei filium fatebatur, credere noluerunt, vnde ipse de eis dicit Ioa.15. Si non venissem, & loquutus eis nó fuissem, peccatũ non haberent, nunc autẽ excusationẽ non habẽt de peccato suo. Et postea subdit, Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatũ nó haberent, & sic ex persona eorum accipi potest, quod dicitur Iob.21. Dixerũt Deo, recede à nobis, scientiam viarum tuarũ nolumus. Minores vero, ideſt, populares, qui mysteria Scripturæ nó nouerãt, non plenè cognouerũt ipsum esse nec Christũ, nec filiũ Dei: licet enim aliqui eorum in eum crediderint, multitudo tamen non credidit. Et si aliquãdo dubitauerũt, an ipse esset Christus, propter signorum multitudinem, & efficaciã doctrinæ (vt habetur Ioan.7.) tamen postea decepti fuerũt à suis principibus, vt eũ non crederent, neque filiũ Dei, neque Christũ. Vnde & Petrus eis dixit. Scio quia per ignorantiã fecistis, sicut & principes vestri: quia scilicet, per principes seducti erant.

¶ Ad primũ ergo dicendum, quod illa verba dicuntur ex persona colonorum vineæ, per quos significãtur rectores illius populi, qui eũ cognouerũt esse hæredẽ, in quantũ cognouerunt eum esse Christũ promissum in lege. Sed contra hanc responsionẽ esse videtur, quod illa verba Psalmi, Postula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuã, eidẽ dicuntur, cui dicitur, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Si ergo cognouerũt eũ esse illum, cui dictũ est, Postula à me, & dabo tibi Gẽtes hæreditatẽ tuã, sequitur quod cognouerint eum esse filium Dei. Chrys. etiã ibidẽ dicit, quod cognouerunt eũ esse filium Dei. Beda etiã dicit super illud Luc.23. Quia nesciunt quid faciũt. Notandũ, inquit, quod non pro eis orat, qui quẽ filium Dei intellixerunt, crucifigere, quàm confiteri maluerunt. Sed ad hoc potest responderi quod cognouerunt eũ esse filium Dei, non

Aug. in lib. 83. quæst. quæst. 66. & ser. 30. *Opus. 60. c. 18. in fin. & 1. ad Corinth. 2. & 2. Cor. 2.* *Id inuenies 21. Matth. in fi. illius tom. 9. & etiã in Glos.* *Hom. 40. in Matt. in opere imperf. & me. tom. 2. cap. 94. secund. ord. Bedæ circa prins. to. 2.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

non per naturam, sed per excellẽtiam gratiæ singularis. Possumus tamen dicere, quòd etiam, verum Dei filiũ cognouisse dicuntur, quia euidentia signa huius rei habebãt: quibus tamen assentire, propter odium, & inuidiam noluerunt, vt eum cognoscerent esse filium Dei. ¶ Ad secundum dicendum, quod ante illa verba præmittitur, Si opera non feci̇ssem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, & postea subditur. Nunc autem viderũt, & oderũt, & me, & patrem meum. Per quod ostenditur, quod videntes opera Christi mirifica, ex odio processit, quod eũ filium Dei nõ cognouerunt. Ad tertiũ dicendum, quod ignorãtia affectata nõ excusat à culpa, sed magis videtur culpam aggrauare: ostendit enim hominẽ sic vehementer esse affectum ad peccãdum, quod vult ignorantiam incurrere, ne peccatũ vitet. Et ideo Iudæi peccauerunt, non solùm vt hominis Christi, sed etiam tanquã Dei crucifixores.

Hunc articulum tantùm per occasionem hic D. Thom. præmisit, vt in artic. sequenti, peccatum crucifigentium Christum explicaret, nos verò supra rem hãc in proprio loco tractauimus, cùm de Christi miraculis ageremus.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm peccatum Christum crucifigentium fuerit grauissimum.

163 Sup. art. 4. ad. 2. sn. & opus. 60. c. 28. fi.

AD sextũ sic proceditur. Videtur, quod peccatum crucifigentium Christum, nõ fuerit grauissimum. Non enim est grauissimum peccatum, quod excusationem habet. Sed ipse Dominus excusauit peccatum crucifigentium eũ, dicens, Pater ignosce illis, quia nesciũt quid faciunt. Non ergo peccatum eorum fuit grauissimum. ¶ 2. Præterea, Dominus dixit Pilato Ioan. 19. Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Ipse autem Pilatus fecit Christum crucifigi per suos ministros, Ergo videtur fuisse maius peccatum Iudæ proditoris, peccato crucifigentium Christum. ¶ 3. Præterea, Secũdum Philosophum in. 5. Ethicor. Nullus patitur iniustum volens, & sicut ipse ibidem dicit, Nullo patiente iniustum, nullus facit iniustũ: ergo volẽti nullus facit iniustum. Sed Christus volũtariè est passus: vt supra habitum est. Non ergo iniustum fecerunt crucifixores Christi, & ità eorum peccatum non fuit grauissimum.

l. 5. Eth. c. 9. com. 5.

ar. 2. huius quæst.

¶ Sed contra est, quod super illud Matthæ. 23. Et vos implete mensuram patrum vestrorum, dicit Chrysost. Quãtum ad veritatem excesserunt mensuram patrum suorum: illi enim occiderunt homines, isti Deum crucifixerũt.

hom. 4. in Mat. in per. vtrumq. aliquantu. hom. à med. hom. 2.

Respõdeo dicendum, quod sicut dictum est. Principes Iudæorum cognouerunt Christum: & si aliqua ignorantia fuit in eis, fuit ignorantia affectata, quæ eos non poterat excusare. Et ideo peccatum eorum fuit grauissimum: tũ ex genere peccati, tum ex malitia voluntatis. Minores autem Iudæi grauissimè peccauerunt quantum ad genus peccati: in aliquo tamen diminuebatur eorũ peccatum, propter eorum ignorantiã. Vnde super illud Luc. 23. Nesciũt quid faciunt: dicit Beda, Pro illis rogat qui nescierunt quid facerẽt: zelum Dei habentes, sed non secũdum scientiã. Multo autem magis fuit excusabile peccatum Gentilium, per quorum manus crucifixus est, qui legis scientiam non habebant.

ar. prec. in corp. & 1. & in respond.

c. 9. Ioã. vers. Beda. circ. princ.

Ad primum ergo dicendum, quod excusatio illa Domini non refertur ad principes Iudæorum, sed ad minores de populo: sicut dictum est. ¶ Ad secundum dicendum, quòd Iudas tradidit Christum, non Pilato, sed principibus Sacerdotum, qui tradiderunt eum Pilato: secũdùm illud Ioan. 18. Gens tua, & pontifices tui tradiderunt te mihi. Horum tamen omnium peccatum fuit maius, quàm Pilati, qui timore Cæsaris Christum occidit. Et etiam quàm peccatum militum, qui de mandato præsidis Christum crucifixerunt non ex cupiditate, sicut Iudas, nec ex inuidia & odio, sicut principes Sacerdotũ. ¶ Ad tertium dicẽdum, quòd Christus voluit quidem suam passionẽ, sicut & Deus eam voluit. Iniquã tamen actionem Iudæorum non voluit, & ideò ocisores Christi ab iniustitia non excusantur. Et tamen ille, qui occidit hominem, iniuriam facit, non solùm homini occiso, sed etiã Deo, & reipublicæ. Sicut etiam & ille qui occidit seipsum, vt Philosophus dicit in. 5. Eth. Vndè & Dauid damnauit illum ad mortem, qui non timuerat mittere manum, vt occideret Christum Domini, quamuis eo petente: vt legitur. 2. Reg. 1.

2. ad 5. eth c. vlt. non long. à princ. com. 5.

COMMENTARIVS.

RESponsio D. Thom. est peccatum illud fuisse grauissimũ ex genere suo, & in principibus Iudæorum habuisse magnam grauitatem ex malitia, & ex ignorantia affectata: in plebe autem leuius fuisse propter maiorem ignorantiam, quæ quò maior erat in militibus Romanis, eò magis eos excusare poterat.

Peccatum crucifigentium Christum grauissimum.

Circa quam doctrinam, vt eam explicemus, nonnulla notanda sunt. Primum est, in hoc peccato occisionis Christi, secundũ se considerato plures malitias, secundùm speciem reperiri. Nam primò si consideremus Christum vt innocentem, & ea morte indignum, illud fuit peccatum homicidij, & iniustitiæ. Secundò considerando Christum, quatenus erat Messias promissus à Deo, hominumque redemptor, vt sic occisio eius habet malitiam impietatis, eò grauiorem, quò spiritualis coniunctio, seu paternitas maior est, quàm carnalis. Tertiò si considereretur, quatenus fidei prædicator, quam sufficienter proponebat, eius occisio habet malitiam infidelitatis. Quia in odiũ eius fidei, quam prædicabat, illum occiderunt. Vndè dicebant. *Secundum legem nostram debet mori, quia filium Dei se fecit.* Quartò potest considerari Christus, quatenus Deus erat, & homo, & vt sic occisio eius fuit immane sacrilegium contra iustitiam Deo debitam. Nam sicut Christi adoratio actus est religionis, qua Deus colitur, ita eiusdem interfectio, aut quælibet iniuria, aut contumelia, sacrilegium est religioni contrarium.

Peccatũ crucifigentium Christum non fuit omnium grauissimum. Gabr. D Thom. Obiectio. Ioan. 17. Responsio.

Ex his sequitur primo nullam malitiam illius peccati fuisse summam ex ijs, quæ esse possunt in omni genere peccati, vt benè notauit Gabr. lect. 87. in Canon. ex Diuo Thom. hac. 3. part. quæst. 80. artic. 5. Nam malitia odij Dei, secundùm se, & ex genere suo grauius peccatum est, quia directè, & formaliter contra Deum. Dices, etiam peccatum Iudæorum, fuit odium Dei, iuxta illud Ioan. 17. *Nunc autem & viderunt: & oderunt me, & Patrem.* Respondetur primũ, alium esse loqui de peccato externo crucifixionis, aliud de interiori actu, à quo procedebat, vel imperabatur. Peccatum ergò ipsum, secundũ se habebat malitiam in iustitiæ, vel sacrilegij, & per se nõ requirebat formale odiũ, sicut occisio hominis per se est iniustitia, & non requirit odium, quãuis ex ipso possit procedere. Deinde esto peccatum illud in Iudæis, præsertim in principibus eorum, ortum fuerit ex formali odio Christi, quod veluti per communicationem idiomatum erat odium Dei: sed tamen non erat formale odium Dei, vt Deus est. Neque enim Iudæi abominabantur diuinam naturam, aut personam, neque ei secundùm se malum aliquod optabant: sed erat odium Dei in assumpta natura, quod secundùm se minus peccatum est, quàm odium diuinitatis. Sicut charitas ad Deum maior est, quàm ad Christum vt hominem. Quin potius si formaliter, & secundùm speciem comparetur infidelitas Iudæorum cum Christi homicidio, maius peccatum fuit infidelitas, quàm occisio Christi. Quia per se maiori virtuti opponitur, scilicet fidei, quæ maior est, quàm religio, vel iustitia: & quia infidelitas est peccatum contra diuinitatem, secundùm se, cum aliud peccatum circa humanitatem versetur. Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gabr. Peccatum desperationis in Iuda grauius peccato proditionis. Greg. Papa.

hinc etiam rectè colligit Gabr. supra, maius fuisse peccatum in Iuda desperare, quã tradere Christũ. Quia illud prius fuit contra virtutem theologicam, atque adeò cõtra diuinitatem ipsam. Vndè ab aliquibus peccatum illud dicitur esse *peccatum in spiritam sanctum*, quod maius est, quàm *peccatum in filium hominis*. Et hoc modo intelligi potest dictum Greg. lib. 11. mor. c. 5. *Iudas prius de peccato pœnituit, quam peccauit.*

Grauitas peccati crucifigentium Christum ex obiecto.

Secundò sequitur, post peccata contra theologicas virtutes, hoc peccatum occisionis Christi esse ex suo genere maximum, vel ferè. Probatur, nam in primis est contrarium maximæ virtuti post theologicas, quæ est religio, seu iustitia ad Deum. Deinde immediatè attingit ipsam personã Dei, quamuis non in propria, sed in assumpta natura. Dices, maius videri peccatum blasphemiæ, & contumeliæ in Deum ipsum secundùm se, seu in diuinitatem eius, quia attingit Deum ipsum non in assumpta natura, sed in propria. Respondetur posse quidè inter hæc duo peccata inueniri mutuum aliquem excessum, secundùm rationes, comparationesquè diuersas omnibus tamen consideratis maius esse peccatum occisionis Christi. Quia Deum lædit in re sibi maximè coniũcta, & de se maius nocumẽtum infert, auferendo vitam infiniti valoris: Blasphemia verò tantùm lædit Deum in honore, vel fama, quæ sunt magis extrinseca. Et iuxta assertionẽ hãc potest exponi D. Thom. hic, cũ ait hoc peccatũ esse grauissimum, scilicet inter ea, quæ sunt contra virtutes morales: quamuis etiam possit intelligi, non loqui in proprio rigore respectiuo: sed absolutè vocare grauissimum, idest, valdè acerbum, & graue. Sicut etiam ibi dixi fuisse grauissimum ob circunstantiam, ex parte peccantium ex malitia: cum tamen sine vlla dubitatione potuerit ea circunstantia grauiori modo concurrere. Aliam interpretationem postea subijciemus. Et hæc de grauitate illius peccati secundùm se considerati.

Obiectio.

Responsio.

D. Thom.

Secundò igitur possumus spectare grauitatem huius peccati ex parte peccantium. In quibus multa possunt considerari, Primam est scientia, vel ignorantia, de qua re satis in superioribus diximus. Et ad minimum certum est ex dictis, neminem ex ijs, qui ad Christi mortem concurrerunt, posse simpliciter excusari propter ignorantiã A grauissima culpa, saltem homicidij, vlei sancti, & innocentis. Quod de Pilato, supra ostendimus, quia ipse confessus est, *Nullam inuenio in eo causam*, & cùm lauit manus suas dixit: *Innocẽs ego sum à sanguine iusti huius*. De principibus etiam Iudæorũ id satis constat ex supra dictis, quibus addi potest, ipsos scienter, falsos aduersus Christum testes induxisse. De plebe autem Iudæorum potest esse aliqua dubitatio, & maior de militibus Romanis. Nihilominus tamen innocentia Christi tã publica erat, ac manifesta, vt neminem ad illius mortẽ cooperantem ignorantia excusare potuerit, saltem à malitia iniustæ cædis. At verò quoad aliam malitiam sacrilegij, vel impietatis poterat maior ignorantia interuenire, atque adeò excusatio maior saltem in gentilibus, & in plebe Iudæorum, vt patet ex D. Thom. hic, & ex superius dictis. Quanta verò fuerit, non potest à nobis definiri: vix tamen potest in aliquo admitti inuincibilis, cùm omnes multa de Christo, eiusque diuinitate vidissent signa, & audissent testimonia, quæ vel ad credendum, vel saltem ad veritatem plenius discendam, eos obligarent. In principibus autem Iudæorum nulla esse potuit excusatio, vt Christus ipse dixit Ioan. 15. quia eorum ignorantia fuit valdè crassa, & affectata, & ex quadam obstinatione, & duritia magis quàm ex fragilitate aliqua. Non videtur tamen posse negari quin, si Iudæi agnoscerent, & sibi persuaderent, Christum esse verum Deum, & nihilominus eum interficere ausi essent, peccatum ex hac parte esset grauius, quia esset maior irreuerentia, & iniuria Dei. Nihilominus tamen Iudæorum peccatum dicitur grauissimum ex parte peccantium, vel quia sermo est de peccato, quod moraliter loquendo in hominẽ cadere poterat, nam ille alius modus peccandi, & occidendi Deum cognitum, vix poterat in homines cadere. Vel certè quia circunstantia infidelitatis, & voluntariæ excæcationis non minus quàm alia videtur aggrauare. Huc accedunt aliæ circunstantiæ grauissimæ prauorum affectuum, odij, iræ, & inuidiæ in Christum, qui ex magna superbia, & ambitione oriebãtur. Quæ omnia ex historia Euangelica constant, & ex summa illa diligentia, importunaque postulatione ac furore, quo in morte Christi procurãda impij Iudæi debacchati sunt.

Crucifixores Christi incurrebãt in peccatum immedicabile. Ioan. 18. & 19. Matth. 27.

B

C

Quo

Peccati crucifigentium Christũ grauitas & magnitudo. D. Thom. Bernar.

Quo tandem fit, vt peccatum illud saltem A in indiuiduo, cõsideratis omnibus malitijs, & circunstantijs eius, possit existimari grauissimum omnium, quæ ab hominibus vnquam commissa sunt. Quo sensu potest exponi D. Thom. & eodem videtur dixisse Bernar. serm. quodam de passione Domini peccatum illud fuisse, *Grauissimum, ac singulare*, quamquam hoc etiam incertum sit, & Bernar. rectè intellectus facilè possit exponi. Solet verò comparari hoc peccatum cũ peccato Adæ, quia illud videtur fuisse grauius propter nocumentum generis humani. Sed Bernard. supra videtur hoc peccatum præferre, quia maioris æstimationis est dignitas Filij Dei, quã omnes homines: & præsertim, quia non constat illud nocumentum esse ita præuisum ab Adamo, vt multum aggrauaret. Sed de hoc etiam nihil certi definiri potest. An verò quia persona Christi fuit infinita, peccatum crucifigentium Christum fuerit infinitum, & cur Iudæorum demeritum ex illa circunstantia non tantùm creuerit, quantum Christi meritum, & satisfactio ex circunstantia personæ patientis, latè tractatum est in priori tomo disput. 4. sect. 4.

Testimonij Luc. 23. Euthymij. Beda. Iustin. Act. 3.

In solut. ad. 1. explicat D. Thom. verba illa Christi, *Pater dimitte illis, nõ enim sciũt, quid faciunt*, quod illa excusatio nõ ad principes, sed ad minores de populo Iudæorũ referẽda sit. Quæ est expositio Bedæ Luc. 23. & Iustini. q. 108. Quod si obijcias verba Petri Act. 3. *Scio, quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri.* Respondendũ est, illam particulam, *sicut*, dicere similitudinem in ignorantia aliqua, non æqualitatem. Sed difficile creditu est, Christum oraſſe tantùm pro plebe, & non pro principibus. Tum quia oratio est vniuersalis, & illa causa non videtur addita ad limitandam orationem: sed ad facilitandam impetrationem. Tum etiam, quia Christus dedit exemplum dilectionis inimicorum, vndè orare etiam debuit pro principibus Iudæorum, qui erant præcipui inimici eius. Denique, quia effectus illius orationis, quos supra posuimus, etiam in principibus Iudæorum locum habere potuerunt. Quare dici potest, orationem Christi generalem fuisse, & illam excusationem ad omnes etiam pertinere posse, quia omnes aliqua ignorantia laborarunt. Nam licet hæc in principibus fuerit affectata, tamen quate-

Oratio Christi fidentis in cruce generalis pro omnibus etiam reprobis.

B

C

nus ex aliqua parte diminuit audaciam, vel irreuerentiam in Deum, potuit ad impetrandam veniam allegari. Et huic expositioni magis videntur fauere omnia, quæ circa hanc orationem ex sanctis Patribus supra tradidimus.

D. Thom.

In sol. ad. 2. D. Thom. insinuat, grauius peccasse Pontifices Iudæorum, quam Iudam, Pilatumque & milites eius. Et de hac parte posteriori supra diximus. Circa priorem verò Caietan. censet peccatum Iudæ fuisse grauius, propter maiorem Christi cognitionem, & altiorem statum, quem habebat: & propter maiorem ingratitudinẽ, ac denique propter maiorem proditionis turpitudinem. Ad D. Thomam autem tacitè respondet, non definijsse contrarium, sed indecisam quæstionem reliquisse. Cæterũ ego in primis existimo D. Thom. definijsse quæstionem, aliis argumento non satis fecisset. Deinde censeo, eius sententiam esse veriorẽ propter duas præcipuas rationes, quas D. Thomas insinuat. Prima est, quia Iudas reuera noluit Christum occidi, neque id futurum existimauit, vt eius pœnitentia, quamuis peruersa, declarauit, & supra etiam exposuimus. Et hanc rationem insinuat D. Thom. cùm dicit Iudam non tradidisse Christum Pilato sed Pontificibus. Altera est, quia Iudas ex cupiditate, non ex inuidia, & odio tradidit Christum, sicut principes Iudæorum. His addi potest, quòd Principes Iudæorum maiori duritia, & pertinacia in Christo tradendo perdurarunt, quod etiam est signum vehementioris, ac intensioris affectus, quæ omnia, si rectè perpendantur, videntur magis peccatum augere.

Caietan.

Grauius peccauerunt pontifices Iudæorum quã Iudas. Act. 7. Matth. 20. Luc. 18. Ioan. 13.

Causa efficiens passionis Christi quæ.

Solutio ad. 3. clara est. Ex ea tamen colligi potest summa quædam totius quæstionis huius de causa efficiente passionis Christi. Illud enim opus, vt fuit actio Iudæorum, nullo modo est tribuenda Christo, aut Deo. Quia licet Deus ad eam concurrerit, physicè tam quam vniuersalis causa: tamen quia illa actio absolutè mala est, in Deum referri non potest: sed hoc modo tribuitur Iudæis, vt proditoribus, & homicidis Act. 7. gentibus, vt executoribus, Matthæo. 20. Luc. 18. dæmoni, vt primo instigatori, Ioann. 13. At verò quatenùs illa passio tenuit se ex parte Dei, & Christi, qui voluntate sua illam acceptauit, permisit, & non impediuit, sic tribuenda est Chri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sto, & Deo. Et ita intelliguntur scripturæ A
Isai. 53. Ioann. 11. ad Galat. 2. ad Roman. 8.
Nec de hac materia aliquid amplius disputandum occurrit.

QVAESTIO. XLVIII.

De modo passionis Christi quantum ad effectum, in sex articulos diuisa.

DEinde considerandum est de effectu passionis Christi. Et primo de modo efficiendi: secundo de ipso effectu. ¶ Circa primum quæruntur sex.

¶ Primo, vtrum passio Christi causauerit nostram salutem per modum meriti.

¶ Secundo, vtrùm per modum satisfactionis.

¶ Tertio, vtrùm per modum sacrificij.

¶ Quarto, vtrùm per modum redemptionis.

¶ Quinto, vtrum esse redemptorẽ sit proprium Christi.

¶ Sexto, vtrum causauerit effectum nostræ salutis per modum efficientię.

Sensus D. Thom. in titulo quæstionis est, agendum esse de modo, quo passio Christi suum effectum operata est. Itaque non C
hic agitur de modo passionis secundùm se, sed de modo, quo influit in effectum. Et hac occasione tractat hic D. Thom. de meritò, & satisfactione Christi, & de redemptione nostra, quæ res, quia copiosè disputata est à nobis in priori tomo, hoc loco iterum repetenda non erit, vbi nihil noui addendum occurrit, sed quæ in genere dicta sunt de operibus Christi, passioni applicanda sunt.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm passio Christi causauerit nostram salutem per modum meriti.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod passio Christi non causauerit nostram salutem per modum meriti. Passionum enim principia non sunt in nobis. Nullus autem meretur vel laudatur, nisi per id, cuius principium est in ipso. Ergo passio Christi nihil est operata per modum meriti. 264 Infr. q. 61. ar. 5. & 3. d. 18. ar. 5. & 4. d. 2. q. 1. ar. 1. & 4. q. 1. ar. 1. & 2. d. 26. q. 1. ar. 1. & 2. d. 27. q. 3. ar. 4. & 4. d. 15. q. 3. ar. 1. & 19. ar. 4. & 3. 34. ar. 2. q. 1.

¶ 2. Præterea, Christus ab initio suæ conceptionis meruit, & sibi, & nobis: vt supra dictũ est. Sed superfluum est aliquem iterũ mereri id quod ante meruerat. Ergo Christus per suã passionẽ nõ meruit nostrã salutẽ. ¶ 3. Præterea, B
Radix merendi est charitas: Sed charitas Christi non fuit magis augmẽtata in passione, quàm ante. Ergo nõ magis meruit salutem nostram patiendo, quã ante fecerat. ¶ Sed contra est, quod super illud Philippen. 2. Propter quod & Deus exaltauit illum, &c. dicit Augus. Humilitas passionis, claritatis est meritum, claritas humilitatis est præmiũ. Sed ipse clarificatus est, non solùm in seipso, sed etiam in suis fidelibus: vt ipse dicit Ioann. 17. Ergo videtur, quod ipse meruit salutem suorum fidelium. Tr. 104. in 1. ep. ad Ioan. paulo ante fin.

Respondeo dicendum, quod (sicut supra dictum est) Christo data est gratia, nõ solũ sicut singulari personæ, sed in quãtũ est caput Ecclesiæ: vt scilicet ab ipso redũdaret ad membra. Et ideo opera Christi hoc modo se habẽt ã ad se, quã ad sua mẽbra, sicut se habẽt opera alterius hominis in gratia cõstituti ad ipsum. Manifestum est autẽ, quod quicumq; in gratia cõstitutus, propter iustitiam patitur, ex hoc ipso meretur sibi salutem, secundum illud Matth. 5. Beati qui persequutionem patiuntur propter iustitiam. Vndè Christus per suam passionem non solum sibi, sed etiam omnibus membris suis meruit salutem. Quæst. 8.

Ad

Ad primum ergo dicendum, quod A
passio, in quantum huiusmodi non est meritoria: quia habet principium ab exteriori. Sed secundũ quod eam aliquis voluntariè sustinet, sic habet principium ab interiori: & hoc modo est meritoria.

¶ Ad secundum dicendũ, quod Christus à principio suæ conceptionis meruit nobis salutem æternã: sed ex parte nostra erant quædam impedimẽta, quibus impediebamur consequi effectum præcedentium meritorum. Vndè ad remouendum illa impedimenta oportuit Christum pati: vt suprà dictum est. B

3. q. 46. a. 3. ¶ Ad tertium dicendum, quod passio Christi habuit aliquem effectum, quẽ non habuerunt præcedentia merita: non propter maiorem charitatem, sed propter genus operis, quòd erat conueniens tali effectui: vt patet ex rationibus suprà inductis de conuenientia passionis Christi.

3. q. 46. a. 3. & alijs.

De hoc art. videantur dicta in priori tomo, disput. 41. sect. 1. & sequentibus, cum illis coniungendo, quæ diximus disput. 39. sect. 2. vbi tractauimꝰ, per quos actus Christus meruerit.

In sol. ad. 2. & 3. attingit D. Thomas, an C
Christus meruerit aliquid sua passione, quod prioribus actibus non meruerit, & cur meritum nostræ salutis specialiter tribuatur passioni, cùm per reliqua opera vitæ suæ etiam nobis meruerit. Sed de his videnda sunt, quæ diximus eodem tomo disput. 4. sect. 4. in. 2. obiectione.

ARTICVLVS II.

Vtrùm passio Christi causauerit nostram salutem per modum satisfactionis.

265. 3. tit. c. 55. ad 23. & 1. 4. & op. 60. cap. 18. vsq. 6.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd passio Christi non causauerit nostram salutem per modum satisfactionis. Eiusdẽ enim videtur esse satisfacere, cuius est peccare: sicut patet in alijs pœnitentiæ partibus: eiusdem enim est conteri, & confiteri, cuius est peccare. Sed Christus non peccauit: secundum illud 1. Petri. 2. Qui peccatum nõ fecit. Ergò ipso nõ satisfecit propria passione.

¶ 2. Præterea, Nulli satisfit per maiorẽ offensam. Sed maxima offensa fuit perpetrata in Christi passione, quia grauissimè peccauerũt qui eum occiderunt: vt suprà dictũ est. Ergo videtur quod per passionem Christi non potuerit Deo satisfieri. 3. p. q. 46. a. 6.

¶ 3. Præterea, Satisfactio importat æqualitatem quãdam ad culpam, cum sit actus iustitiæ. Sed passio Christi non videtur esse æqualis omnibus peccatis humani generis: quia Christus non est passus, secundum diuinitatem, sed secundum carnem: secundũ illud 1. Petri. 4. Christo igitur passo in carne. Anima autem in qua est peccatum, potior est quàm caro. Nõ ergo Christus sua passione satisfecit pro peccatis nostris.

¶ Sed contra est, quod in persona eius dicitur Psalm. 68. Quæ non rapui, tunc exoluebam. Non autem exoluit qui perfectè non satisfecit. Ergo videtur quod Christus patiendo, perfectè satisfecerit pro peccatis nostris.

Respondeo dicẽdum, quod ille propriè satisfacit pro offensa, qui exhibet offenso id, quod æquè vel magis diligit, quàm oderit offensam. Christus autem ex charitate, & obedientia patiendo, maius Deo aliquid exhibuit, quàm exigeret recompensatio totius offensæ humani generis. Primo quidem propter magnitudinem charitatis, ex qua patiebatur. Secundo, propter dignitatem vitæ suæ, quam pro satisfactione ponebat: quæ erat vita Dei, & hominis. Tertio, propter generalitatem passionis, & magnitudi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem doloris assumpti: vt supra dictũ A
q.46. ar.6. est. Et ideò passio Christi non solùm sufficiens, sed etiam superabundans satisfactio fuit pro peccatis humani generis: secundum illud.1. Ioann.2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, nõ pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

¶Ad primum ergo dicendum, quod caput & membra sunt quasi vna persona mystica: & ideo satisfactio Christi ad omnes fideles pertinet, sicut ad sua membra. In quantum etiam duo homines sunt in charitate, vnus pro alio satisfacere potest, vt infrà patebit. Non B autem est similis ratio de confessione, & contritione: quia satisfactio consistit in actu exteriori, ad quem assumi possunt instrumenta inter quæ computantur etiam amici.

¶Ad secundũ dicendum, quod maior fuit charitas Christi patientis, quã malitia crucifigentium. Et ideo plus potuit Christus satisfacere sua passione, quàm crucifixores offendere occidendo: in tantum quod passio Christi sufficiens fuit, & superabundans ad satisfaciendum pro peccatis occidentium ipsum. ¶Ad tertium dicendum, quod dignitas carnis Christi non est æstimãda solum secũdum carnis naturam, sed secundum personam assumentem, in- C quãtum scilicet erat caro Dei, ex quo habebat dignitatem infinitam.

Videantur dicta in priori tomo, in tota disput. 4. In sol. ad. 1. attingit D. Tho. quæstionem cur vnus homo possit satisfacere pro alio: non verò conteri, vel confiteri. Sed hæc res habet proprium locum in materia de satisfactione.

ARTICVLVS III.

Vtrùm passio Christi operata sit per modum sacrificij.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod passio Christi nõ sit operata per modũ sacrificij. Veritas enim debet respondere figuræ. Sed in sacrificijs veteris legis, quæ erãt figuræ Christi, num quam offerebatur caro humana, quinimo hæc sacrificia immunda, & nefanda habebantur: secũdum illud Psalm. 105. Effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorũ, & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaam. Ergò videtur, quod passio Christi sacrificium dici non possit. ¶2. Præterea, Augustinus dicit in.10.de Ciuitate Dei, quod sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij sacramẽtum, ideſt, sacrum signum est. Sed passio Christi non est signum, sed magis signatum per alia signa. Ergo videtur, quod passio Christi non sit sacrificium. ¶3. Præterea, Quicumque offert sacrificium, aliquod sacrum facit, vt ipsum nomen sacrificij demonstrat. Illi autem qui Christum occiderunt, non fecerunt aliquod sacrum, sed magnam malitiam perpetrauerunt. Ergo passio Christi magis fuit maleficium, quàm sacrificium. ¶Sed contra est, quod Apostolus dicit Ephes.5. Tradidit semetipsum pro nobis, oblationem, & hostiam Deo in odorem suauitatis.

¶Respondeo dicendum, quod sacrificium propriè dicitur aliquid factum in honorem propriè Deo debitum ad eum placandum. Et inde est quod Augustin. dicit in.10.de ciuit. Dei. Verum sacrificiũ est omne opus quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo, relatum scilicet ad illum finem boni, quo veraciter beati esse possimꝰ. Christus autem (vt ibidem subditur) seipsum obtulit in passione pro nobis, & hoc ipsum opus quod voluntariè passionem

sionẽ sustinuit. Deo maximè acceptũ A
fuit, vtpote ex charitate maxime proueniens. Vnde manifestum est, quod passio Christi fuerit verum sacrificiũ. Et sicut ipse postea subdit in eodem libr. Huius veri sacrificij, multiplicia variaque signa erant sacrificia prisca Sanctorum: cum hoc vnum per multa figuraretur, tamquam verbis multis res vna diceretur, vt sine fastidio multum cõmendaretur. Et cũ quatuor considerentur in omni sacrificio (vt Augustin. dicit in.4.de Trid.) scilicet cui offeretur, lib.4.ar.14. non longe à fin. sem.3. à quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur, idem ipse vnus verusq; mediator per sacrificium pacis reconcilians nos Deo, vnum cum illo maneret, cui offerebat, vnum in se faceret, pro quibus offerebat, vnus ipse esset, qui offerebat, & quod offerebat. B

¶Ad primum ergo dicendum, quod licet veritas respondeat figuræ, quantum ad aliquid: non tamen quantum ad omnia: quia oportet, quod veritas figuram excedat. Et ideo cõuenienter figura huius sacrificij, quo caro Christi offertur pro nobis, fuit caro non hominum, sed aliorum animalium significãtium carnem Christi, quæ est perfectissimum sacrificium. Primo, quidẽ, quia ex eo quod est humanæ naturæ caro, C congruè pro hominibus offertur, & ab eis sumitur sub sacramento. Secundo, quia ex eo quod erat passibilis, & mortalis, apta erat immolationi. Tertio, quia per hoc, quod erat sine peccato, efficax erat ad emundanda peccata. Quarto, quia ex eo, quod erat caro ipsius offerẽtis, erat Deo accepta propter ineffabilem charitatem, suam carnem lib.4. c.14. in me. 10.3. offerentis. Vnde Augustin. dicit in.4.de Trid. Quid tàm congruenter ab hominibus sumeretur, quod pro eis offerretur, quàm humana caro? & quid tàm aptum huic immolationi, quàm caro mortalis? & quid tàm mundum promundandis vitijs mortalium, quàm sine contagione carnalis concupiscentiæ caro, nata in vtero, & ex vtero virginali? & quid tam gratè offerri, & suscipi posset, quã caro sacrificij nostri, corpus effectũ sacerdotis nostri? ¶Ad secundum dicendum, quod Augustin. ibi loquitur de sacrificijs visibilibus figuralibus. Et etiam ipsa passio Christi licet sit aliquid signatum per alia sacrificia figuralia, est tamen signum alicuius rei obseruandæ à nobis: secundum illud.1.Pet.4. Christo igitur passio in carne, & vos eadẽ cogitatione armamini: quia qui passus est in carne, desijt à peccatis, vt iam non hominum desiderijs, sed voluntate Dei, quod reliquum est in carne viuat temporis. ¶Ad tertium dicendum, quod passio Christi ex parte occidentium ipsum, fuit maleficium: sed ex parte ipsius ex charitate patientis, fuit sacrificium. Vndè hoc sacrificium ipse Christus obtulisse dicitur: non autem illi, qui eum occiderunt.

Loco citato in arg.

COMMENTARIVS.

MAteriam huius artic. tractaui etiã in superiori tom. disp. 46. sect. 1. Cùm enim de sacerdotio Christi sermo esset, operæpretium fuit explicare proprium illius sacrificium, quoniam est potissimus actus sacerdotij, & potestas per actus explicanda est. Hic igitur solùm circa D. Thom. rationem occurrit difficultas. Probat enim Christi passionem fuisse sacrificium, quia fuit aliquid factum in honorem propriè Deo debitum ad eum placandum. Quæ ratio, (si solida est) probat circunci sionem Christi fuisse sacrificium, & ieiunium, orationem, & similia. Nam in hæc omnia cõuenit illa ratio sacrificij, quã D. Thom. ex August. sumpsit. Vndè non videtur D. Thom. probare, & consequenter, nec docere passionem Christi esse propriè, & in rigore sacrificium: sed solùm ea

Dubium. D. Thom. August.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lata,& communi significatione, qua omne opus bonum factum in cultum Dei, ad eumque placandum,dicitur sacrificium.Et augetur difficultas, nam sacrificium propriè dictum debet esse signum sensibile publica authoritate ad significandum aliquid sacrum, & spirituale impositum,& permanenti lege statutum, quæ omnia non videntur conuenire Christi passioni,& morti. Hæc verò difficultas postulabat ad perfectam sui decisionem, integrum tractatū de natura sacrificij:Quia verò iam dudum ab initio statuimus,ne peregrinas quæstiones aliunde quasi diuulsas adduceremus,& quoniam in sequenti tomo materiam de sacrificio integrè disputamus, ideò ad dubitationem postram hoc loco dicendum est, D.Thom breuiter,ac concisè sacrificij notionem hoc loco posuisse. Nam (vt argumentum conuincit) in ea amplitudine multa continentur, quæ propriè sacrificia non sunt, atque idcirco addendum est, de ratione sacrificij esse,vt sit oblatio exterior & sacra,ordinata ad colendum, vel placandum Deum publico,& solenni ritu.Agitur enim hic præcipuè de sacrificio propitiatorio, quod est actus sacerdotis propriè dicti, qui (vt Paulus ait ad Hebr.5.) *ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in ijs quæ sunt ad Deum, vt offerat dona,& sacrificia pro peccatis.* Quam rationem sacrificij etiam in superiori tomo sufficienter explicatam reliquimus, & ex ea optimè concluditur Christi passionem,& mortem fuisse verum ac proprium sacrificium,quia per eam Christus *se obtulit oblationē,& hostiam Deo in odorem suauitatis,* ad Ephes.5. ad Hebræos.7. & sequentibus. Fuit etiam illa oblatio à Deo ordinata, & instituta, tamquam supremus cultus illi offerendus pro toto genere humano in satisfactionem, & reconciliationem eius, & ad hunc cultū offerendum,Christum summum Sacerdotem ordinauit, vt prædicto loco latiùs explicatum est. Ad argumentum ergò respōdetur non esse eandem rationem de alijs actionibus, vel operibus Christi.Tum quia alia non sunt ita ordinata ad placandum Deum, & consummandam redemptionē, sicut passio,& mors:tum etiam quia de ratione sacrificij est, vt victima aliquo modo conficiatur, & immutetur in honorem Dei, quod factum est per passionem: non verò per alias actiones. Sūt verò qui dicāt, totam Christi vitam fuisse veluti vnicum sacrificium,quod in morte consummatum est. Quod pie dictum est, non tamen in rigore, secundum propriam rationem sacrificij. Quin potius neque tota passio videtur propriè, & intrinsecè pertinere ad rationē sacrificij: sed solum id,quod Christus in cruce passus est. Ibi enim accepit vulnera lethalia, & ad illius mortem proxime ordinata. Et ideò dicitur â Patribus hoc sacrificium oblatū in altari crucis, vt videre licet in Leone Papa epistol. 84. ad Episcopos Palestinę. Et multi eo modo exponunt verba Pauli ad Hebræos.13. *Habemus altare, de quo edere non habent potestatē qui tabernaculo deseruiunt.* Et colligi etiā potest ex Paulo ibidē dicēte. *Quorum animaliū infertur sanguis pro peccato, horū corpora cremantur extra castra,ita & Iesus,vt sanctificaret per suum sanguinem populum,extra portam passus est*: indicans in mysterio crucis,quod extra portam peractum est, oblatum fuisse hoc sacrificium. Ideò etiam Christus portans crucem dicitur fuisse significatus in Isaac portante ligna ad sacrificium. Igitur reliqua quæ antecesserunt, fuerunt quasi via, & applicatio victimæ ad sacrificium: ipsum verò sacrificium non sine magno mysterio,& diuina ordinatione veluti ritu mystico extra portam in altari crucis, manibus extensis,solenni die Paschæ,consummatum est.

Ad aliam difficultatem, quòd sacrificium oportet esse signum sensibile. Respondetur, duplicem significationem posse in sacrificio excogitari,aliam moralem,de qua dixit August.lib. 10.de Ciuit.cap.5.*Sacrificium visibile inuisibilis sacrificij signū esse*: aliam mysticā, de qua dixit August.lib.1. contra aduers. legis, & Proph. capit.18. *Vnum verum, & singulare sacrificium Christi multis esse antea sacrificiorum significatum figuris.* Prior significatio est essentialis omni sacrificio, quia sine illa esse non potest verus cultus latriæ,quod est de essentia sacrificij: & hæc significatio in Christi sacrificio inuenta est. Significabat enim interdum sacrificium,quo Christus vitam suam offerebat ad placandum Deum, significabat etiam destructionem peccati, & ipsius mortis mortem,quā sacrificium illud operaturum erat. Posterior autem significatio non est de essentia sacrificij, sed inuēta est in omnibus sacrificijs veris, & à Deo, vel ex singulari eius inspiratione institutis,vel in expectationem, vel in commemorationem sacrificij Christi.At verò in sacrificio Christi, quod fuit prototypus cæterorum sacrificiorum, non oportuit significationē illam inueniri, sed potius ipsum per cætera sacrificia significari.

Et ex his ad alteram partem (scilicet quòd oporteat sacrificium lege stabiliri) respondetur, illud esse verum de sacrificio (vt ita dicam)legali, quod cum lege durat, non verò de sacrificio, quod est supra omnem legem communiter hominibus impositam, quale fuit sacrificium Christi, quod causa vniuersalis,& exemplar sacrificiorū omnium, finisque legis veteris, ac principium,& fundamentum nouæ,fuit.

Heb.5. *Passio Christi verū, ac proprium sacrificium.*

Ephes.5. Heb.7.

Responsio.

Heb.13.

Gen.22.

August. *Quæ significatio sit de ratione proprij sacrificij.*

ARTICVLVS IIII.

Virùm passio Christi operata sit nostram salutem per modum redemptionis.

267 Infr.q.49. art.2. & 2. d.19.ar.2. & 3.d.19. artic.4. & ep.60.cap. 18.col.6.

AD quartum sic proceditur. Videtur,quod passio Christi non sit operata nostram salutem per modum redēptionis. Nullus enim emit,vel redimit quod suum esse non desijt. Sed homines numquam desierunt esse Dei: secundum illud Psal.23.Domini est terra,& plenitudo eius,orbis terrarum,& vniuersi,qui habitant in eo.Ergó videtur,quòd Christus non redemerit nos sua passione. ¶ 2. Præterea, Sicut Augustinus dicit.13.de Trinitate.Diabolus à Christo iustitia superandus fuit. Sed hoc exigit iustitia,vt ille qui inuasit dolosè rem alienam,debeat priuari ea,quia fraus, & dolus nemini debet patrocinari,vt etiam iura humana dicunt. Cùm ergò diabolus creaturam Dei, scilicet hominem, dolosè deceperit, & sibi subiugauerit, videtur, quòd non debuerit homo per modum redemptionis ab eius eripi potestate.

l.13. de Trin.c.13. in prin.to.3

¶ Tertiò præterea, Quicumque emit, aut redimit aliquid, prætium soluit ei, qui possidebat. Sed Christus non soluit sanguinem suum (qui dicitur esse pretium redemptionis nostræ) diabolo, qui nos captiuos tenebat. Non ergò Christus sua passione nos redemit.

¶ Sed contra est, quod dicitur.1.Petr. 1. Non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati, & incontaminati Christi. Et Galat. 3. dicitur, Christus nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictum. Dicitur autem pro nobis factus maledictum, in quantum pro nobis passus est in ligno, vt suprà dictum est. Ergo per passionem suam nos redemit. q.46.ar.4. ad.3.arg.

¶ Respondeo dicendum, quod per peccatum dupliciter homo obligatus erat. Primo quidem seruitute peccati, quoniam qui facit peccatum, seruus est peccati: vt dicitur Ioann.8. & 1. Petr.2. A quo quis superatus est, huius & seruus est. Quia igitur diabolus hominem superauerat, inducendo eum ad peccatum, homo seruituti diaboli addictus erat. Secundo, quantum ad reatum poenæ, quo homo erat obligatus secundum Dei iustitiam.Et hoc etiam est seruitus quędam, ad seruitutem enim pertinet, quod aliquis patiatur quod non vult: cùm liberi hominis sit vti seipso, vt vult. Quia igitur passio Christi fuit sufficiens, & superabundans satisfactio pro peccato, & reatu poenæ generis humanis: eius passio fuit quasi quoddam pretium, per quod liberati sumus ab vtraque obligatione. Nam ipsa satisfactio qua quis satisfacit, siue pro se, siue pro alio, pretium

Universidad de Deusto
Biblioteca

quoddam dicitur, quo seipsum, vel A
alium redimit à peccato, & à pœna: secundũ illud Daniel. 4. Peccata tua eleemosynis redime: Christus autem satisfecit nõ quidem pecuniam dando, aut aliquid huiusmodi: sed dando id quod fuit maximum, seipsum scilicet pro nobis. Et ideò passio Christi dicitur esse nostra redemptio.

¶Ad primum ergo dicendum, quod homo dicitur esse Dei dupliciter. Vno modo inquantum subijcitur potestati eius. Et hoc modo nũquam homo desijt Dei esse: secundum illud Daniel. 4. Dominatur excelsus in regno hominũ, B
& cuicũque voluerit, dabit illud. Alio modo per vnionem charitatis ad eum: secundum quod dicitur Romanorũ. 8. Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius. Primo ergo modo nũquã homo desijt esse Dei: secundo verò modo desijt esse Dei per peccatũ. Et ideo inquantum fuit à peccato liberatus Christo passo satisfaciente, dicitur per passionem Christi esse redẽptus. ¶Ad secundum dicendum, quòd homo peccando obligatus erat, & Deo, & diabolo: quantum enim ad culpam, Deum offenderat, & diabolo se subdiderat, ei consentiens. Vndè ratione culpæ non erat factus seruus Dei: sed potius à Dei seruitute recedens, diaboli seruitutem incurrerat, Deo iustè hoc permittente propter offensam in se cõmissam. Sed quantum ad poenam, principaliter homo erat Deo obligatus sicut summo iudici: diabolo autem tamquam tortori: secundum illud Matth. 5. Ne fortè tradat te aduersarius tuus iudici, & iudex tradat te ministro, idest, Angelo poenarum crudeli: vt Chrysost. dicit. Quamuis igitur diabolus iniustè, quãtum in ipso erat, hominem sua fraude deceptum, sub seruitute teneret, & quantum ad culpã, & quantum ad poenã: iustum tamen erat hoc hominem pati, Deo permittente quantum ad culpam, & ordinante quantum ad poenam. Et ideò per respectum ad Deum, iustitia exigebat, quòd homo redimeretur, non autem per respectum ad diabolum.

Hom. 11. in Matt. in operе impe. non longè à fin. tom. 2.

¶Ad tertium dicendum, quòd quia redemptio requirebatur ad hominis liberationẽ per respectum ad Deum, non autem per respectum ad diabolũ, non erat pretium soluendum diabolo, sed Deo: & ideò Christus sanguinem suum (qui est pretium nostræ redemptionis) non dicitur obtulisse diabolo, sed Deo.

Quod in hoc art. quæritur, reipsa diuersum non est ab eo quod in præcedentibus tractatum est: solumq; proponitur ad explicandam metaphoram emptionis, seu redemptionis, qua meritum, & satisfactio Christi pro nobis in diuina Scriptura explicantur. De qua re satis, superq; dictum est superiori tom. disput. 4. sect. 3.

ARTICVLVS V.

Vtrùm esse redemptorem, sit proprium Christi.

C AD quintũ sic proceditur. Videtur, quòd esse redemptorẽ, non sit proprium Christi. Dicitur enim in Psalm. 30. Redemisti me Domine Deus veritatis. Sed esse Dominum Deum veritatis, conuenit toti Trinitati. Non ergò est proprium Christi. ¶2. Præterea, ille dicitur redimere, qui dat pretium redemptionis, sed Deus pater dedit filium suum redemptionem pro peccatis nostris, secundum illud Psalm. 100. Redemptionem misit Dominus populo suo. Gloss. idest Christum, qui dat redemptionẽ captiuis. Ergò non solùm Christus, sed etiam Deus Pater nos redemit. ¶3. Præ-

2. 2ã. 3. dist. 19. art. 4. q. 1.

Gloss. inter. ibidem.

¶3. Præterea, Non solùm passio Chri A
sti, sed etiam aliorum Sanctorum proficua fuit ad nostram salutem: secundùm illud Gloss. 1. Gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia. Ergò non solùm Christus debet dici redemptor, sed etiam alij Sancti. ¶Sed contra est, quòd dicitur Galat. 3. Christus non redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Sed solus Christus factus est pro nobis maledictum. Ergo solus Christus debet dici noster Redemptor.

Respondeo dicendum, quòd ad hoc B
quòd aliquis redimat, duo requirũtur, scilicet actus solutionis, & pretium solutum. Si enim aliquis soluat pro redemptione alicuius rei pretium, quod non est suum, sed alterius, ipse non dicitur redimere principaliter: sed magis ille, cuius est pretium. Primum autem redemptionis nostræ est sanguis Christi, vel vita eius corporalis, quæ est in sanguine, quo ipse Christus exoluit. Vndè vtrumq; istorum ad Christũ pertinet immediatè, inquãtum est homo, sed ad totam Trinitatem, sicut ad causam primam, & remotã: cuius erat, & ipsa vita Christi, sicut primi authoris, & à qua inspiratum fuit ipsi homini Christo, vt pateretur pro nobis. Et ideò esse immediatè redemptorem, propriũ est Christi, inquãtũ est homo: quãuis ipsa redemptio possit attribui toti Trinitati, sicut primæ causæ.

Dicitur ex Gloss. ordi.

Ad primum ergò dicendum, quòd Gloss. hoc sic exponit, Tu Dne Deus veritatis, redemisti me in Christo clamante: in manus tuas Domine cõmendo spiritum meum. Et sic redemptio immediatè pertinet ad hominẽ Christum: principaliter autem ad Deum.

¶Ad secundũ dicendum, quod pre- C
tium redemptionis nostræ homo Christus soluit immediatè: sed de mandato Patris sicut primordialis authoris.

Ad tertium dicendum, quòd passiones Sanctorum proficiunt Ecclesiæ, nõ quidem per modum redẽptionis, sed per modum exẽpli, & exhortationis, secundùm illud. 2. ad Corinth. 1. Siue tribulamur pro vestra exhortatione, & salute.

COMMENTARIVS.

HVnc articulum egregie exposuit Caietanus hic. Ex quo aduertendum est primò, posse munus redimendi dici proprium Christi, vel respectu aliarum diuinarum personarum, vel respectu aliorum hominum, vel etiam angelorum. Priori modo ita est proprium Christi esse redẽptorem, sicut proprium est illius, incarnari, esse hominem, pati, & mori. Quocirca si redimere significet viam suã, & sanguinem offerre pro hominibus, hoc ita est proprium Christi, vt non conueniat alijs personis. Si autem significet absolutè conferre pretium, vel concurrere, excitare, & mouere ad ipsam pretij oblationem, sic non est proprium Christi: sed totius Trinitatis opus. Nam sicut tota Trinitas operata est in incarnationem, ita etiam contulit Christo humanam vitam, & sanguinem, atque adeò pretium, quo nos posset redimere, eademque Trinitas inspirauit Christo voluntatem moriendi pro nobis, & illi cooperata est, vt seipsum pro nobis offerret in pretium. Quod si inquiras, C
an absolutè Christus solus dicendus sit nos redemisse, & non Pater, neque Spiritus sanctus: Respondeo, hoc ad significationem vocis pertinere, atque ita consulendum esse vsum eius. Videtur autem in Scriptura, præsertim in nouo testamento, vbi frequẽtius sermo est de hominum redemptione, *Redimere*, dici de eo, qui immediatè soluit pretium, ideoque significare propriam actionem personalem Christi, sicut comedere, vel sanguinem effundere. Vndè Apocal. 5. dicitur de agno, *Dignus es Domine accipere librum, & aperire signacula eius, quoniã occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo*, & ad Titum. 2. *Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri*

Dubium.

Redemptio hominũ propria Christi quomodo Apoc. 5.

Tit. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, &c. Et eodem sensu nomen Redemptoris absolutè dictum, proprium est Christi, qui eodē modo dicitur *nostra sanctificatio*, & *redemptio*. 1. ad Corinth. 1. & ita etiā redemptio 1. Corin. 1. sæpè attribuitur Christo, vt propria illius, Rom. 3. ad Roman. 3. ad Ephes. 1. & ad Colos. 1. Ephes. 1. Coloss. 1. 1. ad Timoth. 2. ad Hebræos. 9. Quia ipsius 1. Tim. 2. proprium fuit, *dare animam suam in redemptionem pro multis* Matth. 20. Interdū verò Heb. 9. *redimere* sumitur priori modo, & ita explicat D. Thom hic ad. 1. illud Psal. 30. *Redemisti me Domine Deus veritatis*, idest redemisti me per Christum, & in Christo: quanquam ad literam *Redimere*, illo loco nihil aliud sit, quàm de manibus persequentium eripere, quæ significatio frequens etiam est in Scriptura. In ea verò significatione videtur propriè dictum Luc. 1. *Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitauit, & fecit redemptionem plebis suæ.* Et ad eundem modum exponit D. Thom. in sol. ad. 2. illud Psalm. 100. *Redemptionem misit Dominus populo suo.*

Matth. 20. D. Thom. Psalm. 30. Luc. 1. Psal. 100.

Posteriori modo, idest, facta comparatione ad alias personas creatas, certum est, proprium esse Christi esse redemptorem. Qua de re videantur dicta priori tomo in commentario artic. 1. quæst. 26. D. Thom. vbi exposuimus, quomodo Christus sit vnicus mediator inter Deum, & homines, idemque his nominibus *Redemptoris*, & *Mediatoris* significetur. Contra hoc verò obiicit D. Thom in argumento. 3. illud ad Colosen. 1. *Adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia.* Et respondet, passiones Sanctorū proficere Ecclesiæ, non per modum redemptionis: sed per modum exempli: & exhortationis. Circà quam responsionem meritò dubitat Caietan. quia præter illos duos modos exempli, & exhortationis, possunt opera iustorum prodesse alijs per modum satisfactionis, vel quia vnus propria volūtate potest pro alio satisfacere, illi suam satisfactionem applicando: vel quia satisfactione sanctorum in thesauro Ecclesiæ repositæ possunt per claues Ecclesiæ applicari alijs ad indulgentiam, & remissionem pœnarum. At verò satisfactio pro alijs genus quoddam redemptionis est, quandoquidem soluto pretio alter à pœna liberatur. Ad quam obiectionem Caietan. multa dicit, nescio tamen an mētem D. Thom. satis explicent. Ego existimo D. Thom. prudenter egisse, id tantùm attingendo, quod locus Pauli postulabat. Nam reuera literalis sensus illius loci est, quem D. Thomas significauit. Nam passionibus Christi verè, ac propriè nihil deest, nisi vt nobis earum fructus applicetur, & in hoc laborabat Paulus exemplo, & doctrina, & propter hoc passiones sustinebat, vt etiam in superiori tomo disput. 4. sect. 10. attigimus, & fauente Deo, latius in materia de satisfactione dicemus. An verò passiones iustorum possint alijs prodesse ad satisfactionem, quia neque huius loci erat, neque breuiter explicari poterat, D. Thom. ominò ab ea quæstione abstinuit: & simpliciter negauit huiusmodi opera prodesse Ecclesiæ per modum redemptionis. Ita enim loquendum est absolutè, & simpliciter, etiamsi prosint per modum satisfactionis: vel quia licet vnus possit satisfacere pro alio: non tamen de condigno: sed tantùm de congruo (vt multi volūt,) vel quod certius est, quia non ex perfecta iustitia, quàm nomen redemptionis significat. Et hæc videtur esse magis propria ratio, quā aliæ, quas attigit Caietan. etsi illæ non sint reijciendæ, scilicet, quia satisfactio Christi, est simpliciter necessaria aliæ tantùm ex abundantia: illa liberat simpliciter ab omni culpa, & pœna: hę tantùm â quadam pœna temporali. Quibus etiam addi potest, alias satisfactiones non prodesse ecclesiæ, nisi vt fundatas in Christo, ex cuius meritis, & virtute prouenit, vt inter membra eius esse possit satisfactionis communicatio. Denique propter has causas non dicitur homo redimere seipsum quāuis possit pro se satisfacere, ergo multo minus poterit dici redimere alios, etiam si aliquo modo pro illis satisfaciat.

Obiectio. Testimonia Pauli ad Coloss. 1. Expositio. Caiet.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm passio Christi operata sit nostram salutem per modum efficientiæ.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quod passio Christi nō sit operata nostram salutē per modum efficientiæ. Causa enim efficiēs nostræ salutis est magnitudo diuinæ virtutis: secundū illud Isai. 59. Eccè nō est abbreuiata manus eius, vt saluare non possit. Christus autem crucifixus est ex infirmitate: vt dicitur. 2. ad Corinth. 13. Non ergò passio Christi efficienter operata est nostram salutem.

Infr. q. 49. a. 1. Con. fin. op. 3. c. 235.

¶ 2. Præterea, Nullum agens corporale efficienter agit nisi per contactū, vndè etiam & Christus tangendo mū dauit leprosum, vt ostenderet carnem suam salutiferam virtutem habere: sicut Chrysost. dicit. Sed passio Christi non potuit cōtingere omnes homines. Ergo non potuit efficienter operari salutem omnium hominum. ¶ 3. Præterea, Non videtur eiusdem esse operari per modum meriti, & per modum efficiētiæ: quia ille, qui meretur, expectat effectū ab alio. Sed passio Christi, operata est nostram salutem per modum meriti. Non ergò per modū efficiētię.

Rom. 2. in Matth. e in opere imperf. hom. 11 id iuuen. to. 2.

¶ Sed contra est, quod dicitur. 1. ad Corinth. 1. quòd verbū crucis, his qui salui fiant, est virtus Dei. Sed virtus Dei efficienter operatur nostram salutem. Ergo passio Christi in cruce efficiēter operata est nostram salutem.

¶ Respondeo dicendū, quod duplex est efficiens, principale, & instrumentale. Efficiens quidem principale humanæ salutis, est Deus. Quia verò humanitas Christi est diuinitatis instrumentum (vt suprà dictum est) ideo ex consequenti omnes actiones & passiones Christi, instrumentaliter operantur in virtute diuinitatis ad salutē humanam. Et secūdū hoc passio Christi efficienter causat salutem humanam.

Ad primum ergo dicendū, quod passio Christi relata ad Christi carnem, congruit infirmitati assumptæ: relata verò ad diuinitatem, cōsequitur ex ea infinitam virtutem, secundū illud. 1. ad Corinth. 1. Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus: quia scilicet ipsa infirmitas Christi, in quantum est Dei, habet virtutem excedentem omnem virtutem humanam. ¶ Ad secundum dicendum, quod passio Christi, licet sit corporalis, habet tamen spiritualem virtutem ex diuinitate vnita. Et ideo per spiritualem contactum efficaciam sortitur, scilicet per fidem, & fidei sacramentum: secundū illud Apostoli, Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. ¶ Ad tertium dicendum, quod passio Christi secundum quod cōparatur ad diuinitatem eius, agit per modum efficientiæ: inquantum verò comparatur ad volūtatem animæ Christi, agit per modum meriti: secundùm verò quod consideratur in ipsa carne Christi, agit per modum satisfactionis, in quantum per eam liberamur à reatu pœnæ: per modum verò redemptionis, inquantū per eam liberamur à seruitute culpæ: per modum autem sacrificij, inquantū per eam reconciliamur Deo, vt infrà dicetur.

Opera sanctorum non prosunt Ecclesiæ.

Doctrina D. Thom. in hoc art. difficilis planè est, nisi benignè explicetur. In quo tàm ad rem explicandam, quàm ad exponendam sententiam D. Thom. pro viribus laboratum est superiori tom. disput. 31. sect. 7. Neque hoc loco aliquid addendum occurrit.

QVAESTIO XLIX.

De effectibus passionis Christi, in sex articulos diuisa.

DEinde considerandum est de ipsis effectibus passionis Christi. ¶ Et circa hoc quæruntur sex. ¶ Primò, Vtrùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

vtrùm per passionem Christi simus liberati à peccato. ¶Secundò, vtrũ per eam simus liberati à potestate diaboli. Tertiò, vtrũ per eam simus liberati à reatu pœnæ. ¶Quartò, vtrũ per eam simus Deo recõciliati. ¶Quintò, vtrũ per eam sit nobis aperta ianua cæli. ¶Sextò, vtrũ per eã Christus adeptus sit exaltationem.

Cùm passio Christi potissimũ operetur per modum meriti, & satisfactionis, nihil aliud est quærere effectus illius passionis, quàm quærere quid Christus sua passione meruerit, aut pro quibus personis, vel pro qua re satisfecerit. De quo in priori tomo fusè disputatũ est, & ideò ferè in tota hac quæst. nihil aliud præstabimus, quàm designare loca, in quibus tractata vnaquæq; res est. Ordo verò huius, præcedentisque quæstionis videri potest quodam modo inuersus, quia prius oportebat inuestigare, quid causa possit operari, & deinde modũ, quo potest operari: D. Thom. verò voluit prius explicare varios modos operandi passionis Christi, quia ad singulos effectus possunt omnes, vel plures eorum applicari, quod in artic. 1. & alijs præstat, estq; ad eorum intelligentiam obseruandum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm per passionem Christi simus liberati à peccato.

170 3.d. 19.ar. 1.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd per passionẽ Christi non simus liberati à peccato. Liberare enim à peccato, est proprium Dei: secundũ illud Isa. 43. Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me. Christus autem non est passus secundũ quod Deus, sed secundum quod homo. Ergò per passionẽ Christi non sum' liberati à peccato. ¶2. Præterea, Corporale non agit spirituale. Sed passio Christi est corporalis, peccatum autem non est nisi in anima, quæ est spiritualis creatura. Ergò passio Christi nõ potuit nos emundare à peccato.

¶3. Præterea, Nullus potest liberari a peccato, quod nondum commisit, sed quod in posterum est commissurus. Cum igitur multa peccata post Christi passionem sint cõmissa, & tota die commitantur, videtur quòd per passionem Christi nõ simus liberati à peccato. ¶4. Præterea, posita causa sufficiẽti nihil aliud requiritur ad effectum inducendũ. Requiruntur autem adhuc alia ad remissionem peccatorum, scilicet baptismus, & pœnitentia. Ergò videtur, quòd passio Christi non sit sufficiens causa remissionis peccatorum. ¶5. Præterea, Prouer. 10. dicitur, Vniuersa delicta operit charitas, & 15. dicitur, per misericordiam, & fidem purgantur peccata. Sed multa sunt alia de quibus habemus fidẽ, & quæ sunt prouocatiua charitatis, ergo passio Christi non est propria causa remissionis peccatorum. ¶Sed contra est, quod dicitur Apoca. 1. Dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

Respondeo dicendum, quod passio Christi est propria causa remissionis peccatorum tripliciter. Primo quidẽ, per modum prouocantis ad charitatẽ: quia vt Apost. dicit Rom. 5. Commendat Deus suam charitatem in nobis, quoniam cum adhuc inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est. Per charitatem autem consequimur veniã peccatorum, secundum illud Lucæ. 7. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Secundo: passio Christi causat remissionem peccatorum per modum redemptionis: quia enim ipse est caput nostrũ per passionem, quam ex charitate, & obedientia sustinuit, liberauit nos tamquam membra sua à peccatis: quasi per pretium suæ passionis. Sicut si homo per aliquod opus meritorium, quod manu exerceret, redimeret se à peccato quod

quod pedibus commisisset. Sicut enim naturale corpus est vnum ex mẽbrorũ diuersitate cõsistens, ita tota Ecclesia, quæ est mysticum corpus Christi, cõputatur quasi vna persona cum suo capite quod est Christus. Tertiò, per modũ efficiẽtiæ, in quantũ caro secundũ quã Christus passionẽ sustinuit, est instrumẽtũ diuinitatis: ex quo eius passiones, & actiones operantur in virtute diuina ad expellendum peccatum.

¶Ad primum ergò dicendum, quod licet Christus non sit passus secundùm quod Deus, tamẽ caro eius est diuinitatis instrumentum. Et ex hoc passio eius habet quãdam diuinam virtutem dimittẽdi peccata, vt dictum est. ¶Ad secundũ dicendum, quòd passio Christi licet sit corporalis: sortitur tamen quandã spiritualẽ virtutem ex diuinitate, cui° caro ei vnita est vt instrumẽtũ. Secundũ quam quidẽ virtutem, passio Christi est causa remissionis peccatorũ. ¶Ad tertiũ dicendũ, quòd Christus sua passione nos à peccatis liberauit causaliter, idest, instituens causam nostræ liberationis, ex qua possent quæcũque peccata quandocũq; remitti, vel præterita, vel præsentia, vel futura. Sicut si medicus faciat medicinã, ex qua possint quicũque morbi sanari, etiam in futurum. ¶Ad quartũ dicẽdum, quod quia passio Christi præcessit, vt causa quædam vniuersalis remissionis peccatorũ (sicut dictũ est) necesse est quòd singulis adhibeatur ad delectionẽ propriorũ peccatorũ. Hoc autẽ fit per baptismum, & pœnitentiam, & alia sacramenta, quæ habent virtutem ex passione Christi, vt infrà patebit. ¶Ad quintum dicendum, quod etiam per fidẽ applicatur nobis passio Christi ad percipiẽdum fructum ipsius: secundũ illud Rom. 3. Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine eius. Fides autẽ per quam à peccato mũdamur, non est fides informis: quæ potest esse etiam cũ peccato, sed est fides formata per charitatem, vt sic passio Christi nobis applicetur, nõ solum quãtum ad intellectum, sed etiam quantum ad affectum. Et per hũc etiã modum peccata dimittuntur ex virtute passionis Christi.

De hoc artic. videantur dicta superiori tomo, disput. 4. sect. 3. & disput. 41. sect. 1.

ARTICVLVS II.

Vtrùm per passionem Christi simus liberati à potestate diaboli.

171 1.d. 19.ar. 2. & 3. dist. 19. & 2. & veri. q. 29. a. 7. ad 9. & eph. 90. c. 18. ca. 8. & He. 2. le. 4. c. 1.

AD secundũ sic proceditur. Videtur, quod per passionem Christi non simus liberati à potestate diaboli. Ille enim non habet potestatem super aliquos, in quibus nihil sine permissione alterius facere potest. Sed diabolus numquam potuit aliquid in nocumentum hominũ facere, nisi ex permissione diuina: sicut patet Iob. 1. & 2. quod potestate diuinitus accepta, eũ primo in rebus, & postea in corpore læsit. Et similiter Matth. 8. dicitur, quòd dæmones nisi Christo cõcedente, non potuerunt in porcos intrare. Ergò diabolus nũquã habuit in hominibus potestatẽ. Et ita per passionẽ Christi non sumus liberati a potestate diaboli. ¶2. Præterea, diabolus potestatẽ suã in homines exercet rentando, & corporaliter vexando. Sed hæc adhuc in hominibus operatur post Christi passionẽ. Ergò nõ sumus per passionẽ Christi ab eius potestate liberati. ¶3. Præterea, Virtus passionis Christi in perpetuum durat (secundũ illud Hebræ. 10. Vna oblatione consummauit sanctificatos in sempiternum) simpliciter etiam vbique exten-

Universidad de Deusto
Biblioteca

extenditur. Sed liberatio à poteſtate diaboli, nec eſt vbique (quia in multis partibus mũdi adhuc ſunt idololatræ) nec etiam erit ſemper: quia tempore Antichriſti maximè ſuam poteſtatem exercebit diabolus in hominum nocumentum: de quo dicitur. 2. ad Theſ. 2. quod eius aduentus erit ſecundùm operationem Satanæ in omni virtute, & ſignis & prodigijs mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis. Ergo videtur, quod paſsio Chriſti non ſit cauſa liberationis humani generis à poteſtate diaboli. ¶Sed contra eſt, quod Dominus dicit Ioan. 12. imminente paſſione, Nunc princeps huius mundi eijcietur foras: & ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. Eſt autem exaltatus à terra per crucis paſſionem. Ergo per eam diabolus eſt à poteſtate hominum eiectus.

Reſpondeo dicendũ, quod circa poteſtatẽ, quã diabolus in homines exercebat antè Chriſti paſsionem, tria ſunt conſideranda. Primum quidem ex parte hominis, qui ſuo peccato meruit, vt in poteſtatem traderetur diaboli, per cuius tentationem fuerat ſuperatus. Aliud autem eſt ex parte Dei, quẽ homo peccando offenderat, qui per ſuam iuſtitiam hominem reliquerat poteſtati diaboli. Tertium eſt ex parte ipſius diaboli, qui ſua nequiſsima voluntate hominem à conſecutione ſalutis impediebat. Quantum ergo ad primũ, homo eſt à poteſtate diaboli liberatus per paſsionem Chriſti, in quantum paſsio Chriſti eſt cauſa remiſsionis peccatorum. Quantum autem ad ſecundũ dicendum, quod paſsio Chriſti nos á poteſtate diaboli liberauit, in quantum nos Deo recõciliauit, vt infra dicetur. art. 3. huius quæſt. Quantũ verò ad tertium, paſsio Chriſti nos à diabolo liberauit, in quantum in paſsione Chriſti exceſsit modum poteſtatis ſibi traditæ à Deo, machinando in mortem Chriſti, qui non habebat meritum mortis, cum eſſet abſque peccato. Vndè Auguſt. dicit in. 13. de Tri. Iuſtitia Chriſti victus eſt diabolus, quia cum in eo nihil morte dignum inueniret, occidit eum tamen: & vtique iuſtum eſt, vt debitores, quos tenebat, liberi dimittantur, in eum credentes, quem ſine vllo debito occidit. l. 13. c. 14. non longe fin. tom. 3.

Ad primum ergo dicẽdum, quod nõ dicitur ſic diabolus in homines poteſtatem habuiſſe, quaſi poſſet eis nocere, Deo non permittente. Sed quia iuſtè permittebatur nocere hominibus, quos tentando, ad ſuum cõſenſum perduxerat. ¶Ad ſecundũ dicẽdum, quod diabolus etiam nũc poteſt quidẽ Deo permittente homines tentare, quantũ ad animam, & vexare quantum ad corpus. Sed tamen præparatum eſt homini remedium ex paſsione Chriſti, quo ſe poteſt tueri cõtra hoſtis impugnationes, ne deducatur in interitum mortis æternæ. Et quicunque ante paſsionem Chriſti diabolo reſiſtebãt per fidem paſsionis Chriſti hoc facere poterant, licet paſsione Chriſti nondum peracta. Quantum autem ad aliquid nullus poterat diaboli manus euadere: vt ſcilicet non deſcenderet in infernum à quo poſt paſsionem Chriſti, ſe poſſunt homines eius virtute tueri. ¶Ad tertium dicendum, quod Deus permittit diabolo poſſe decipere homines in certis perſonis, temporibus, & locis, ſecũdum occultam rationem iudiciorum ſuorum. Semper tamen per paſsionẽ Chriſti eſt paratum hominibus remedium ſe tuendi contra nequitias dæmonum, etiam tempore Antichriſti. Sed ſi aliqui hoc remedio vti negligant, nil deperit efficaciæ paſsionis Chriſti.

COM-

COMMENTARIVS.

EAdem ſunt loca conſulenda, quia res eadem eſt, alijs verbis explicata, quia non aliter liberauit nos Chriſtus à poteſtate diaboli, quàm liberando nos à peccato. Quod fecit aut merendo nobis remiſsionem peccati iam contracti, vel cõmiſsi, vel merendo nobis auxilium ne in peccata labamur, & quo dæmonis tentationes vincere poſsimus: vel certè ſuis meritis obtinendo, ne dæmon nos tam acriter inſectari, & tentare permittatur. Quæ in prædictis locis tractata, & explicata ſunt omnia. Circa id verò, quod D. Thom. ait, dæmonem in paſsione exceſsiſse modũ poteſtatis ſibi traditæ à Deo, dubitat Caiet. quia dæmon non potuit facere, niſi quod Deus illi permiſit. Sed reſponſio eſt facilis, D. Tho. non loqui de abſoluta permiſsione Dei: ſed de poteſtate illa, quæ data eſt dæmoni vt tortori ad vindicandam in homine iniuriam diuinam, quam in ſe, vel in ſuo parente cõmiſerat. Quam poteſtatem exceſsit, quãdo Chriſtum agreſſus eſt, qui immunis erat à peccato.

ARTICVLVS III.

Vtrùm per paſsionem Chriſti homines ſint liberati á pœna peccati.

AD tertiũ ſic proceditur. Videtur quòd per paſsionẽ Chriſti, nõ ſint homines liberati à pœna peccati. Præcipua enim pœna peccati eſt æterna damnatio. Sed illi qui damnati erant in inferno pro ſuis peccatis, non ſunt per Chriſti paſsionẽ liberati: quia in inferno nulla eſt redẽptio. Ergo videtur, quòd paſsio Chriſti non liberauit homines à pœna peccati. 272 infr. q. 52. art. 5. cor. & q. 86 art. 4. ad. 3. Et. 3. dist. 19. art. 3. & verit. q. 2. a. 7. ad 9.

¶ 2. Præterea, Illis, qui ſunt liberati à reatu pœnæ, non eſt aliqua pœna iniungenda. Sed pœnitentibus iniungitur pœna ſatisfactoria. Non ergo per paſsionem Chriſti ſunt homines liberati à reatu pœnæ.

¶ 3. Præterea, Mors eſt pœna peccati: ſecundum illud Rom. 6. Stipendiũ peccati mors. Sed adhuc poſt paſsionem Chriſti homines moriuntur, ergo per paſsionem Chriſti non ſunt homines liberati à reatu pœnæ.

Sed contra eſt, quod dicitur Iſai. 53. Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit.

Reſpondeo dicendũ, quòd per paſsionem Chriſti liberati ſumus à reatu pœnæ dupliciter. Vno modo directè, in quantum ſcilicet paſsio Chriſti fuit ſufficiens, & ſuperabundans ſatisfactio pro peccatis totius humani generis. Exhibita autem ſatisfactione ſufficienti, tollitur reatus pœnæ. Alio modo indirectè, inquãtum ſcilicet paſsio Chriſti eſt cauſa remiſsionis peccati, in quo fundatur reatus pœnæ.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd paſsio Chriſti ſortitur effectum ſuum in illis, quibus applicatur per fidẽ & charitatem, & per fidei Sacramẽta. Et ideo damnati in inferno, qui prædicto modo paſsione Chriſti non coniunguntur, effectum eius percipere non poſſunt. art. 1. huius q. in cor. & ad. 4.

¶Ad ſecundũ dicendum, quòd (ſicut ſupra dictum eſt) ad hoc quòd conſequamur effectum paſsionis Chriſti, oportet nos ei configurari. Configuramur autem ei in baptiſmo ſacramentaliter: ſecundum illud Rom. 6. Conſepulti ſumus ei per baptiſmum in mortem. Vnde baptizatis nulla pœna ſatisfactoria imponitur: quia ſunt totaliter liberati per ſatisfactionem Chriſti. Quia verò Chriſtus ſemel tantum pro peccatis noſtris mortuus eſt (vt dicitur. 1. Pet. 3.) ideo non poteſt homo ſecundariò configurari morti Chriſti per ſacramentũ baptiſmi. Vnde oportet, quòd illi qui poſt baptiſmum peccant, configurentur Chriſto patiẽti, per aliquid pœnalitatis vel paſſionis, quam in ſeipſis ſuſtineam: quæ tamen multò minor ſuffi cit, quam eſſet cõdigna peccato, coo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

art.1. huius quæst.

perãte satisfactióne Christi. ¶ Ad tertium dicendum, quod satisfactio Christi habet effectũ in nobis, in quãtũ incorporamur ei, vt mẽbra suo capiti: sicut supra dictũ est. Mẽbra aũt oportet capiti conformari. Et ideo sicut Christus primo quidem habuit gratiam in anima cũ passibilitate corporis, & per passionẽ ad gloriã immortalitatis peruenit, ita & nos qui sumus mẽbra eius, per passionem ipsius liberamur quidẽ à reatu cuiuslibet poenę: ita tamen, ꝙ primo recipimus in anima spiritũ adoptionis filiorum, quo ascribimur ad hereditatem glorię immortalis, adhuc corpus passibile, & mortale habentes. Postmodum vero configurati passionibus, & morti Christi, in gloriam immortalem perducimur: secũdum illud Apostoli Rom. octauo. Si filij, & hæredes: hęredes quidem Dei, cohęredes autem Christi, si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

A

B

vi leantur loca prædicta, & pro materia de satisfactione notetur solutio ad. 2. quam merito Caiet. obseruauit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm per passionem Christi simus Deo reconciliati.

273 Sup. q. 49. a. 4. ver. & 3. & 19. art. 4. q. 2. & opu. 60. cap. 8. sed. 8.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod per passionẽ Christi non simus Deo recõciliati. Reconciliatio enim non habet locum inter amicos. Sed Deus semper dilexit nos: secundum illud Sapien. 11. Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti. Ergo passio Christi nõ reconciliauit nos Deo. ¶ 2. Præterea, Nõ potest idem esse principiũ & effectus: vnde gratia, quæ est principiũ merẽdi, non cadit sub merito. Sed dilectio Dei est principiũ passionis Christi: secundum illud Ioan. 3. Sic Deus dilexit mũdum, vt filium suũ vnigenitum daret. Nõ ergo videtur, quod per passionem Christi simus reconciliati Deo, ita ꝙ de nouo nos amare inciperet. ¶ 3. Præterea, Passio Christi implera est per homines Christũ occidẽtes, qui ex hoc grauiter Deo offenderũt. Ergo passio Christi est magis causa indignationis, quàm recõciliationis Dei. ¶ Sed cõtra est, quod Apostolus dicit Rom. 6. Recõciliati sumus Deo per mortem filij eius.

C

Respondeo dicendum, quod passio Christi est causa recõciliationis nostrę ad Deũ dupliciter. Vno modo, in quantum remouit peccatũ per quod homines constituuntur inimici Dei: secundum illud Sapient. 14. Similiter odio sunt Deo impius, & impietas eius, & in Psal. 6. Odisti omnes qui operãtur iniquitatem. Alio modo in quantum est sacrificiũ Deo acceptissimũ: est enim hoc propriè sacrificij effectus, vt per ipsum placetur Deus. Sicut cùm homo offensam in se cõmissam remittit propter aliquod obsequiũ acceptũ, quod ei exhibetur. Vnde dicitur. 1. Regũ. 26. Si Dñs incitat te aduersum me, adoretur sacrificium. Et similiter tantũ bonum fuit, quod Christus voluntariè passus est, quod propter hoc bonum in natura humana inuentum, Deus placatus est super omni offensa generis humani, quantum ad eos, qui Christo passo cõiunguntur, secundũ modũ præmissum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod Deus diligit omnes homines, quãtũ ad naturã, quam ipse fecit: sed odit omnes quantũ ad culpam, quam cõtra eũ homines cõmittunt: secundum illud Eccl. 12. Altissimus odio habet peccatores.

¶ Ad secundum dicendum, quod passio Christi nõ dicitur quãtum ad hoc Deo nos reconciliasse, ꝙ de nouo nos amare inciperet: cùm scriptum sit Hieremiæ trigesimo

trigesimoprimo. In charitate perpẽtua dilexi te. Sed quia per passionẽ Christi sublata est odij causa, tum per ablationẽ peccati, tum per recõpensationem acceptabilioris boni. ¶ Ad tertium dicẽdum, quòd sicut occisores Christi homines fuerunt, ita & Christus occisus. Maior autem fuit charitas Christi patientis, quam iniquitas occisorum. Et ideo passio Christi magis valuit ad reconciliandum Deum toti humano generi, quàm ad prouocandum ad iram.

A principium eorum: at illa, qua propter merita Christi iam exhibita, vel præuisa homines sanctificat, & sibi reconciliat, potest optimè cadere sub meritis Christi, siue promerendo nobis effectum illius dilectionis, siue ipsammet dilectionem, vel electionem Dei, vt ad nos liberè terminatam. Vtrumquè enim verum est, quidquid aliqui hoc loco contendant. De qua re plura non dicam, quia fusè illã disputaui priori tomo, disputat. 41. sect. 4.

COMMENTARIVS.

MAteria huius articuli in eisdem locis disputata est. Est enim eadem, quæ præcedentium diuersis vocibus, & respectibus. Solum est solutio ad. 2. adnotanda. Nõ enim videtur directe respõdere argumento. Nam argumentum procedebat de dilectione Dei, hoc modo. Quia reconciliare nos Deo videtur idem esse quod promereri nobis amorem diuinum, cuius peccando facti eramus indigni: sed Christi passio non potuit promereri nobis Dei dilectionem, quia potius supponit Dei dilectionem erga nos, & ab illa processit. Quod argumentum non minus in dilectione æterna procedit, quàm si ex tempore in Deo inciperet. D. Tho. autem in solutione solum respondet Christum per passionem suam non meruisse, vt Deus ex tempore nos diligere inciperet, quod est euidẽs: quia id repugnat Deo, cùm includat mutationem. Meruit ergo vt ille amor Dei in tempore inciperet habere in nobis effectum, & quantum in se est, abstulit impedimentum illius amoris, offerendo condignam satisfactionem pro peccatis nostris. Sed quamquam hoc verum sit, non videtur omnino satisfactum propriæ difficultati. Ideó addendum est, quamuis dilectio Dei secundum se sit vna, & simplex; per comparationem tamen ad diuersa obiecta ratione distingui, & secundum quandam rationem posse esse principium, secundum aliã verò terminum meriti. Vt in præsenti, illa dilectio generalis Dei circa genus humanum, qua voluit illi dare Christum in redemptorem, non cadit sub meritis Christi, sed est

B

Dilectio Dei seu electio cadere sub Christi merito quo modo potuit.

C

274 3. d. 18. ar. 6. q. 2. & 3. d. 19. ar. 3. & 4. q. 1. art. 2. q. 6. & verb. q. 19 ar. 7. ad 9.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd Christus sua passione non aperuit nobis ianuam cœli. Dicitur enim Prouerb. 11. Seminanti iustitiam, merces fidelis. Sed merces iustitiæ est introitus regni cœlestis. Ergo videtur, ꝙ sancti Patres qui operati sunt opera iustitiæ, fide consecuti essent introitum regni cœlestis, tiam absque Christi passione. Non ergo passio Christi est causa apertionis ianuæ regni cœlestis. ¶ 2. Præterea, Ante passionem Christi Helias raptus est in cœlum: vt dicitur 4. Regum. 2. Sed effectus non præcedit causam. Ergo videtur, quòd apertio ianuæ cœlestis non sit effectus passionis Christi. ¶ 3. Præterea. Sicut legitur Matthæi. 3. Christo baptizato aperti sunt ei cœli. Sed baptismus præcessit passionẽ. Ergo apertio cœli nõ est effectus passionis Christi. ¶ 4. Præterea, Mich. 2. dicitur. Ascendit pandens iter ante eos. Sed nihil aliud videtur esse pãdere iter cœli, quam eius ianuã aperire. Ergo videtur, quòd ianua cœli sit nobis aperta, non per passionem Christi, sed per Ascensionem eius. ¶ Sed cõtra est, quod Apostolus dicit Hebræo. 10. Habemus fiduciam in introitu Sanctorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctorum,scilicet cœlestium,in sanguine Christi. A

Respondeo dicendum, ꝙ clausio ianuæ est obstaculum quoddã prohibens ab ingressu.Prohibebantur autẽ homines ab ingressu regni cœlestis propter peccatum, quia sicut dicitur Isa.35.via illa sancta vocabitur, & nõ trãsibit per eam pollutus.Est autẽ duplex peccatũ impediens ab ingressu regni cœlestis. Vnũ quidẽ cõmune totius humanæ naturæ,quod est peccatũ primi parentis, & per hoc peccatũ precludebat homini aditus regni cœlestis. Vnde legitur Gen.3.quod post peccatum primi parẽtis,collocauit Deus cherubim, & flammeum gladium,atq; versatilẽ,ad custodiendum viam ligni vitæ.Aliud autem est peccatũ speciale vniuscuiusq; personæ,quod per proprium actũ committitur vniuscunque hominis.Per passionem aũt Christi liberati sumus,nõ solũm à peccato cõmuni totius humanæ naturæ,& quãtum ad culpã, & quãtum ad reatum pœnæ, ipso soluente pretium pro nobis,sed etiã à peccatis propriis singulorum, qui cõmunicant eius passioni per fidẽ,& charitatem,& fidei Sacramẽta.Et ideo perpassionẽ Christi aperta est nobis ianua regni coelestis. Et hoc est ꝙ Apostolus dicit Hebr.9. C quod Christus assistens Põtifex futurorum bonorum,per proprium sanguinẽ introiuit semel in Sãcta,æterna redẽptione inuẽta.Et hoc figuratur Numeri 35.vbi dicitur, quòd homicida manebit ibi, scilicet in ciuitate refugij, donec Sacerdos magnus, qui oleo sancto vnctus est, moriatur, quo mortuo poterit in domum suam redire.

Ad primum ergo dicendum, quod sancti Patres operando opera iustitiæ, meruerunt introitũ regni ceolistis per fidẽ passionis Christi (secundum illud Heb.11.Sancti per fidẽ vicerunt regna operati sunt iustitiã) per quam etiam vnusquisq, à peccato purgabatur,quantum pertinet ad emundationẽ propriæ personæ. Non tñ alicuius fides vel iustitia, sufficiebat ad remouẽdum impedimẽtum,quod erat per reatum totius humanę creaturæ, quod quidẽ remotũ est pretio sanguinis Christi. Et ideo ante passionem Christi nullus intrare poterat regnum cœleste, adipiscendo scilicet beatitudinẽ eternã, quæ consistit in plena Dei fruitione. ¶Ad secundum dicendum,quod Helias subleuatus est in cœlum aereum:non autẽ in coelũ impyreum, qui est locus Sanctorũ. B Et similiter etiam Enoch raptus est ad Paradisum terrestrem: vbi cum Helia simul creditur viuere vsque ad aduentum Antechristi. ¶Ad tertiũ dicẽdum, ꝙ(sicut supra dictũ est) Christo baptizato aperti sunt coeli, non propter ipsum Christum,cui semper coelum patuit:sed ad significandum,quòd coelum aperitur baptizatis baptismo Christi, qui habet efficaciã ex passione ipsius. ¶Ad quartum dicendum, quòd Christus sua passione meruit nobis introitum regni coelestis,& impedimentum remouit. Sed per suam ascensionẽ nos quasi in possessionem regni coelestis introduxit:Et ideó dicitur, quod ascẽdit pandens iter ante eos. 1.39.art.3.

COMMENTARIVS.

IN titulo huius articuli obseruandũ est non esse omnino idem mereri nobis regnum cælorum, seu æternam beatitudinem,& apperiri nobis ianuam regni.Nam licet in hoc illud contineatur: non tamen conuertuntur,Christus enim Angelis meruit regnum cœlorum:non tamen propriè eis aperuit ianuam regni, quæ nunquam eis clausa fuit. Hominibus autem per peccatum fuit clausa, per quod contraxerunt reatum æternæ damnationis, & carentiæ beatitudinis, pro quo Christus condignè satisfaciendo, ianuam regni nobis aperuit. A Et ita in hac metaphora duplex ille effectus hacteuus explicatus meriti, & satisfactionis Christi pro nobis,continetur. Quare in referẽ non explicat effectum distinctum à præcedẽtibus.Solum in circunstantia temporis (vt ita dicam) nouum aliquid hoc loco addi potest.

Ad quod intelligendum obseruandum est, dupliciter potuisse Christum aperire hominibus per suam passionem ianuam regni. Vno modo per passionem vel exhibitam, vel præuisam.Nam sicut Deus propter satisfactionem Christi, & merita præuisa, contulit gratiam antiquis iustis, eisq; æternam pœnam remisit; ita etiam potuisset illis æternam beatitudinem conferre. Vnde sicut verè nunc dicuntur per passionem Christi iustificati, ita etiam verè dicerentur per eandem passionem ad regnum introducti, & consequenter diceretur ianua regni per ipsammet passionẽ eis aperta, quę per peccatum Adæ fuerat clausa. B Quod ergo passio Christi absolutè abstrahendo ab hoc quòd sit exhibita, vel tantum præuisa, aditum hominibus ad regnum aperuerit, certissimum est ex dictis de meretis, & satisfactione Christi, nec nouam habet quæstionem. Alio ergo modo intelligi potest, passionem Christi exhibitam statim aperuisse hominibus ianuam regni cœlestis: non tamen solum præuisam, & in hoc sensu propriè tractatur, ac definitur hæc quæstio, & in ea præter omnia quæ diximus de merito, & satisfactione Christi, duæ aliæ catholicæ veritates includuntur. Prior est, ante mortem Christi nulli hominum patuisse aditum ad æternam Beatitudinem obtinendam. Posteriꝰ est, à morte Christi omnes iustos, qui nil habent purgandum, statim introduci ad regnũ cœlorum. Sed hæc posterior quæstio proprium locum habet in materia de beatitudine, & ideò, ne ab instituto more recedamus, in eum locũ reijcienda est, præsertim cùm ad explicanda Christi mysteria, & valorem meritorum eius ferè nihil pertineat. Certum est enim ex principijs iam traditis, Christum exhibendo satisfactionem (quantum in se est) sufficientissimè aperuisse ianuam regni,& abstulisse omne impedimẽtum, atq; adeò, quãtũ est ex parte Christi, statim dari. An verò aliũde,vel ob alias causas differatur, C

Ianua cœli per passionẽ Christi quo modo hominibus aperta.

alterius speculationis est, quamquã de fide sit non differri. Prior verò quæstio poterat hoc loco disputari: tñ quia inferiꝰ occurret cõmodior locus, cũ agemus de statu & loco animæ Christi separatæ à corpore,ideò vsquè in illum locum differenda est.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm Christus per suam passionem meruerit exaltari.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd Christus per suam passionem non meruerit exaltari. Sicut enim cognitio veritatis est proprium Deo, ita & sublimitas: secundum illud Psal.112. Excelsus super omnes gentes Dominus, & super cœlos gloria eius.Sed Christus,secundum quod homo, habuit cognitionem omnis veritatis, non ex aliquo merito præcedente,sed ex ipsa vnione Dei, & hominis:secundum illud Ioan.1. Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre,plenum gratiæ,& veritatis. Ergo neque exaltationem habuit ex merito passionis,sed ex sola vnione. 3.dist.18. art.4.q.3.

¶2.Præterea, Christus meruit sibi à primo instanti suæ conceptionis,vt supra habitum est,nõ autem maior charitas fuit in eo tẽpore passionis, quàm ante. Cum ergo charitas sit merendi principium, videtur, quòd non magis meruerit per passionem suam exaltationem,quam ante. 1.19 ar.4. C q.34.ar.4.

¶3.Præterea, Gloria corporis resultat ex gloria animæ,vt August.dicit in Epistola ad Dioscorum. Sed Christus per passionem suam non meruit exaltationem quantum ad gloriam animæ, quia anima eius fuit beata à primo instanti suæ conceptionis. Ergo neque etiam per passionem meruit exaltationem, quãtum ad gloriam corporis. Epi.56.ante med.10.1.

¶Sed contra est,quod dicitur Philip.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Factus est obediens vsque ad mortem, A mortem autem crucis, propter quod, & Deus exaltauit illum.

Respondeo dicendum, ꝙ meritum importat quandam æqualitatem iustitiæ, vnde & Apostolus dicit Roma. 4. quod ei, qui operatur merces imputatur secundum debitum. Cùm autē aliquis ex sua iniusta voluntate sibi attribuit plus, quàm sibi debeatur, iustū est, vt diminuatur etiā quantū ad id, quod sibi debebatur: sicut cum furatur quis vnā ouem, reddet quatuor, vt dicitur Exod. 22. Et hoc dicitur mereri, in quātum per hoc punitur eius iniqua volūtas. Ita etiā cùm aliquis sibi ex iusta vo- B lūtate subtrahit quod debebat habere, meretur, vt sibi amplius superaddatur, quasi merces iustæ voluntatis. Et inde est, quòd sicut dicitur Luc. 14. Qui se humiliat, exaltabitur. Christus autem in sua passione seipsum humiliauit infra suam dignitatem, quantū ad quatuor. Primò quidē, quantum ad passionem, & mortē, cuius debitor non erat. Secundò, quantū ad locum quia corpus eius positū est in sepulcro, & anima in inferno. Tertió, quantum ad confusionē, & opprobria, quę sustinuit. Quarto, quantum ad hoc, quod est traditus humanæ potestati, secundum quod ipse C dicit Pilato Ioan. 19. Non haberes in me potestatem, nisi datū tibi esset desuper. Et ideo per suā passionē meruit exaltationē quantū ad quatuor. Primo quidē, quantū ad resurrectionē gloriosam: vnde dicitur in Psal. 138. Tu cognouisti sessionē meam, id est, humilitatē meæ passionis, & resurrectionem meam. Secundo, quantum ad ascensionē in cœlū: vnde dicitur Ephes. 4. Descēdit primùm in inferiores partes terræ: qui autē descendit, ipse est & quia ascendit super omnes cœlos. Tertio, quantū ad confessum paternæ dexteræ & manifestationē diuinitatis ipsius: secundū illud Isai. 52. Exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valde: sicut obstupuerūt super eū multi, sic inglorius erit inter viros aspectus eius. Et Philip. 2. dicitur. Factus est obediens vsque ad mortē, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomē: vt scilicet ab omnib⁹ nominetur Deus, & omne ei reuerentiā exhibeant sicut Deo. Et hoc est quod subditur. Vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestiū, terrestriū, & infernorū. Quarto, quantū ad iudiciariā potestatē: dicitur enim Iob. 36. Causa tua quasi impij iudicata est causam, iudiciumq; recipies.

¶Ad primum ergo dicendum, quod principium merendi, est ex parte animæ, corpus autem est instrumentum meritorij actus. Et ideo perfectio animæ Christi quæ fuit merendi principium non debuit in eo acquiri per meritum, sicut perfectio corporis, quod fuit passionis subiectū, & per hoc fuit ipsius meriti instrumentum.

¶Ad secundum dicendum, quòd per priora merita Christus meruit exaltationē ex parte ipsius animæ cuius volūtas charitate, & alijs virtutibus informabatur. Sed in passione meruit suam exaltationem per modum cuiusdam recompensationis, etiam ex parte corporis: iustum est enim, vt corpus quod fuerat ex charitate passioni subiectū, acciperet recompensationem in gloria.

¶Ad tertium dicēdum, quod dispensatione quadam factum est in Christo, vt gloria animæ ante passionem non redūdaret ad corpus, ad hoc quód gloriam corporis honorabilius obtineret, quando eam per passionem meruisset. Gloriam autem animæ differri non conueniebat, quia anima immediatè vniebatur

vniebatur Verbo, vnde decens erat, vt A gloria repleretur ab ipso Verbo: sed corpus vniebatur Verbo, mediante anima.

De hoc articulo egimus in priori tomo, disput. 40. sect. 3.

HOC loco Bartholomæus Medina, prolixam instituit disputationem de medijs, quibus Christi merita hominibus applicantur, & cur quibusdam, non verò omnibus fructus infinitus meritorum Christi communicetur. Sed disputatio hæc neque huius loci est, neque vnam tantum Theologiæ materiam, sed plures, easque grauissimas complectitur, de gratia, & iustificatione de fide, & operibus de Sacramentis, de prædestinatione, ac reproba- B tione hominum, quæ omnia pro dignitate hoc loco tractare, satis per se constat, nec fieri posse, nec expedire, in summam verò ea redigere, & superuacaneum est, & inutile. Quod verò ad præsentem rem spectat paucis verbis attigimus in priori tomo, disp. 4. sect. 3. in fine.

QVAESTIO. L.

De morte Christi, in sex articulos diuisa.

DEinde considerandum est de morte Christi. ¶Et circa hoc quæruntur sex.

¶Primo, vtrum cōueniens fuerit Christū mori. ¶Secundo, vtrum per mortē fuerit separata diuinitas à carne. ¶Ter- C tio, vtrum fuerit separata diuinitas ab anima ¶Quarto, vtrū Christus in triduo mortis fuerit homo. Quinto, vtrū corpus eius fuerit idem numero viuū, & mortuum. ¶Sexto, vtrum mors eius sit aliquid operata ad nostram salutem.

ARTICVLVS PRIMVS:

Vtrùm conueniens fuerit Christū mori.

276 Infr. q. 52. art. 1. cor. 4. con. cap 55. ad. 1. &

AD primū sic proceditur. Videtur, ꝙ nō fuerit cōueniēs Christum mori. Illud enim quod est primū principium in aliquo genere, non disponitur per illud quod est contrariū illi generi: sicut ignis, qui est principium caloris, nunquam potest esse frigidus. Sed filius Dei est fons & principium omnis vitæ secūdum illud Psalm. 35. Apud te est fōs vitæ. Ergo videtur, quod non fuerit cōueniens Christum mori. ¶Prætetea, Maior est defectus mortis, quā morbi: quia per morbum peruenitur ad mortē. Sed nō fuit cōueniens Christū aliquo morbo languescere: vt Chrysost. dicit. Ergo etiam non fuit conueniēs Christum mori. ¶3. Præterea Dominus dicit, Ioā nis. 10. Ego veni, vt vitā habeāt, & abundantius habeāt. Sed oppositum nō perducit ad oppositū. Ergo videtur, quod non fuerit conueniens Christū mori.

¶Sed contra est, quod dicitur Ioan. 11. Expedit nobis, vt vnus homo moriatur pro populo, & nō tota gens pereat. Quod quidem Caiphas propheticè dixit, vt Euangelista testatur.

¶Respōdeo dicēdū, quod cōueniēs fuit Christū mori, Primo quidē ad satisfaciendū pro humano genere, quod erat morti adiudicatū propter peccatū: secundū illud Genes. 2. Quacūq; die comederitis, morte morietmini. Est autē conueniēs satisfaciēdi pro alio modus, cum aliquis se subijcit pœnæ, quā alius meruit. Et ideo Christus mori voluit, vt moriendo, pro nobis satisfaceret, secūdū illud 1. Pet. 3. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Secūdū ad ostēdēdum veritatem naturæ assumptæ: sicut enim Eusebius dicit. Si aliter post conuersationē cū hominibus, eua nescens subito euolaret fugiēs mortē, ab omnibus cōpararetur phantasmati. Tertio, vt moriēdo, nos à timore mortis liberaret: vnde dicitur ad Hebr. 2. ꝙ cōmunicabit carni, & sanguini, vt per mortē destrueret eū, qui habebat mortis imperiū, id est, diabolum, & libera- ret

quod. 2. art. 2. cor. & opusc. ca. 7. & opu. 3. c. 134. & c. 138 fin. & opu. 60. c. 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ret eos, qui timore mortis per totã vitam obnoxij erunt seruituti. Quarto, vt corporaliter moriẽdo similitudini peccati, id est, pœnalitati, daret nobis exẽplum moriendi spiritualiter peccato, vnde dicitur Rom. 6. Quòd enim mortuus est peccato, mortuus est semel: ꝙ autem viuit, viuit Deo: ita & vos existimate mortuos quidem esse peccato, viuentes autẽ Deo. Quinto, vt à mortuis resurgendo, & virtutem suã ostenderet, qua mortem superauit, & nobis spem resurgendi à mortuis daret. Vnde Apostolus dicit. 1. ad Cor. 15. Si Christus prædicatur, quod resurrexit à mortuis, quomodo quidam in vobis dicũt, quod resurrectio mortuorum non est.

lib. cont. Felic. c. 14. in prin. to. 6.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd Christus est fons vitæ secundum quod Deus non autem secundũ quod homo: mortuus est autẽ secundũ quod homo, non secundum quod Deus. Vnde Aug. dicit contra Fe icia. Absit, quòd Christus sic senserit mortem, vt quantum in se est vita, vitã perdiderit: si enim hoc ita esset, vitæ fons aruisset. Sensit ergo mortem participatione humani affectus, quẽ sponte susceperat: nõ naturæ suæ perdidit potentiã, per quam cuncta viuificat.

¶Ad secundum dicendum, quòd Christus non sustinuit mortem ex morbo prouenientem, ne videretur ex necessitate mori propter infirmitatẽ naturę. Sed sustinuit mortẽ ab exteriori illatã, cui se spontaneũ obtulit, vt mors eius voluntaria ostenderetur. ¶Ad tertium dicendum, quòd vnum oppositum per se non ducit ad aliud: sed quandoq; per accidens: sicut frigidũ, quandoque per accidens calefacit. Et hoc modo Christus per suam mortem nos perduxit ad vitam, dum sua morte, mortẽ nostram destruxit: sicut ille, qui pœnã pro alio sustinet, remouet pœnam eius.

A Hic art. nulla indiget expositione. Nã congruentiæ, quas D. Thom. affert, sunt perspicuæ, & de illis: atque alijs videri possunt sententię Patrum, quas supra retulimus agentes de passione, & crucifixione. Nam eadẽ est horum omnium ratio. Videri etiam possunt hæ rationes & aliæ apud Euseb. lib. 4. de Demonst. c. 12. & Athan. serm. de passione & cruce Domini. In solutionibus item argumentorum nulla est difficultas. Circa solutionem vero ad. 2. cur Christus non assumpserit corporis ęgritudines, & an naturaliter moreretur, si non esset violenter occisus, videantur quæ diximus superiori tomo, disp. 32. sect. 2.

ARTICVLVS II.

Vtrùm in morte Christi fuerit separata diuinitas à carne.

AD secundũ sic proceditur. Videtur, quòd in morte Christi fuerit separata diuinitas à carne. Vt enim dicitur Matt. 27 Dominus in cruce pendens clamabat, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti mẽ? Quod exponens Ambr. dicit. Clamabat homo, separatione diuinitatis moriturus: nam cùm diuinitas à morte libera sit, vtique mors ibi esse non poterat, nisi vita discederet: quia vita diuinitas est. Et sic videtur, quod in morte Christi sit diuinitas separata à carne.

277 3. dist. 21. q. 1. art. 1. q. 1. & dist. 22. q. 1. art. 1. q. 1. & quæst. 2. art. 1. ad 1. & quæst. 4. art. 2. q. 1. & quæst. 5. art. 1. q. 1. & opusc. 59. cap. 237 & opusc. 60. cap. 19 fin. lib. 10. in Luc. in 22. ad Corinth. Spiritus Iesu in med. to 5. q. 6. artic. 1.

¶2. Præterea, Remoto remedio separãtur extrema. Sed diuinitas vnita est carni mediante anima: vt supra habitũ est. Ergo videtur, ꝙ cùm in morte Christi anima sit separata à carne, quod per cõsequens diuinitas sit à carne separata.

¶3. Præterea, Maior est virtus viuificatiua Dei, quàm animę. Sed corpus mori non poterat nisi anima separata: ergo multò minus mori poterat nisi separata diuinitate. ¶Sed contra est, quod ea quæ sunt humanæ naturæ, non dicuntur de filio Dei, nisi ratione vnionis, vt

supra

3.q.16.art.4. supra habitum est. Sed de filio Dei dicitur id, quod cõuenit corpori Christi post mortem, scilicet esse sepultum: vt patet in Symbolo fidei, vbi dicitur, ꝙ filius Dei conceptus est, & natus ex Virgine, passus, mortuus, & sepultus. Ergo corpus Christi non fuit in morte à diuinitate separatum.

¶Respondeo dicendum, quod illud, quod per gratiam Dei conceditur, nunquã absque culpa reuocatur, vnde dicitur Roman. 11. quòd sine pœnitentia sunt dona Dei, & vocatio, Multò autẽ maior est gratia vnionis, per quam diuinitas vnita est carni Christi in persona, quàm gratia adoptionis, per quã alij sanctificantur, & etiam magis permanens ex sui ratione: quia hæc gratia ordinatur ad vnionem personalẽ, gratia autem adoptionis ad quãdam vnionem affectualem, & tamen videmus, quod gratia adoptionis nunquam perditur sine culpa: cùm igitur in Christo nullum fuerit peccatũ, impossibile fuit: quod solueretur vnio diuinitatis à carne ipsius. Et ideo sicut ante mortẽ caro Christi vnita fuit secundum personam & hypostasim Verbo Dei, ita & remãsit vnita post mortem, vt scilicet non esset alia hypostasis Verbi Dei, & carnis Christi post mortem, vt Damasce. dicit in. 3. lib.

lib. 3. orth. fid. c. 27. circa finem.

Ad primum ergo dicendum, quod derelictio illa nõ est referenda ad solutionem vnionis personalis: sed ad hoc quod Deus pater eũ exposuit passioni. Vnde relinquere ibi, nõ est aliud, quam nõ protegere à persequẽtibus. Vel dicit se derelictum quãtum ad illam orationem, qua dixerat, Pater si fieri potest, trãseat à me calix iste: vt August. exponit in libro de Gratia noui Testamen.

In epi. 120. ex. cap. 6. & 10. tom. 4.

¶Ad secundum dicendũ, quòd Verbũ Dei dicitur vnitũ carni, mediante anima, in quãtum caro per animã pertinet ad humanam naturam, quam filius Dei assumere intendebat: non autem ita quod anima sit quasi mediũ ligans vnita. Habet autẽ caro ab anima quod pertineat ad humanam naturã, etiam postquam anima separatur ab ea: in quantum scilicet in carne mortua remanet ex diuina ordinatione quidam ordo ad resurrectionem. Et ideo non tollitur vnio diuinitatis ad carnem.

¶Ad tertium dicendum, quod anima habet vim viuificandi formaliter: & ideo ea præsente, & vnita formaliter, necesse est corpus esse viuum. Diuinitas autem non habet vim viuificandi formaliter, sed effectiuè: non enim de ratione est esse corporis forma. Et ideo non est necesse, quòd manente vnione diuinitatis ad carnem, caro sit viua: quia Deus non ex necessitate agit, sed ex voluntate.

COMMENTARIVS.

EGregia est ratio, qua D. Thom. probat corpus Christi in morte non fuisse à diuinitate separatum. Quia Deus neminem priuat gratia illi concessa absque eius culpa: gratia autem vnionis facta est corpori Christi. Quam rationẽ sumpsit ex Gregor. Nyssen. orat. 1. de resurrect. cuius verba in disput. referam. Eamq; confirmat D. Tho. comparatione facta inter gratiam vnionis, & adoptionis. Nã gratia adoptionis nunquam amittitur sine culpa, ergo neque gratia vnionis, quæ maior est, & ex suo genere permanentior, cùm sit substantialis vnio ipsius diuinitatis. Vnde rectè notat Caietan. primam propositionem assumptam intelligendam esse de gratijs suo genere permanentibus, ac de se incorruptibilibus. Nam gratiæ, quæ consistunt in actu secundo, & de se sunt veluti transeuntes, haberi possunt, & amitti sine culpa.

Greg. Nyss.

Corpus Christi in morte a diuinitate nõ se iunctũ quare. Caiet.

Sed dicere aliquis posset, quamuis gratia Dei de se permanẽs non auferatur sine culpa, manẽte subiecto, tamẽ destructo subiecto posse id accidere. Sicut si verum est, per gratiam adoptionis aliquas virtutes,

subiectio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel qualitates permanentes infundi corpori hominis, quamuis illæ non amittantur sine culpa manente homine: tamen illo mortuo destruentur, etiamsi nulla culpa intercedat, ergo eodem modo, cum gratia vnionis facta sit humanitati, destructa per mortem humanitate, tolletur illa gratia.

Responsio. Respõdetur vnionem illam ita esse factam cum humanitate, vt per se, & immediatè facta etiam fuerit cum anima, & corpore (vt supra quæst. 6. latè dictum est) & ideò quamuis per mortem destructa fuerit humanitas: non tamen destructum omnino fuit subiectum in quo vnio illa facta est, ac proinde non fuit priuarum gratia vnionis

Obiectio. sibi concessa. Dices, Ergo nulla pars corporis, seu materiæ, in qua facta est hæc vnio, separata est amplius à Verbo, propter eandem rationem: consequens autem est planè falsum. Quia partes materiæ, quæ per con- B tinuam actionem resoluebantur, vnitæ

Responsio. erant Verbo, & tamen sine dubitatione vlla, dimittebantur. Respondetur, negando sequelam, quia in huiusmodi partibus, cùm resoluuntur, & separantur potest dici destrui subiectum, in quo facta est vnio. Quia licet maneat eadem materia prima: non tamen manet in ratione corporis humani, seu partis humani corporis, cui facta est hæc gratia. Nam propterea dicitur corpus

D. Thom. hoc assumptum mediante anima, vt hic explicat D. Thom. ad. 2. & latius diximus priori tomo, disp. 17. sect. 4. Denique in illis partibus, cùm non essent iterum vn endæ animæ, non fuit ratio, ob quam diuinitati vnitæ manerent.

C In sol. ad. 1. obseruandũ est in argumento D. Thom. proposuisse sententiam Am-

Ambr. Matth. 27. Hila. brosij exponentis verba illa, *Deus, Deus, meus, vt quid dereliquisti me?* de derelictione per separationẽ diuinitatis à carne, cui potuisset etiam adiungere Hilarium cant. 33. in Matth. dicentem, *clamor vero ad Deum corporis vox est recedentis à se Verbi contestata disidium.* In solutione verò respondet D. Thom. aliter exponendo verba Christi, de derelictione per permissionem passionis, & mortis. Ad authoritatem autem Ambrosij nihil dicit, modestè illum reprehendens, & eius sententiam relinquens, indicans nullam pati expositionẽ: & idem iudicium est de verbis Hilarij, sunt enim simillima. Possemus quidẽ eos exponere de recessu, vel separatione diuinitatis nõ substantiali, sed quoad protectionem & defensionem: tamen vix patiuntur verba hunc sensum: sed de hoc plura in Disputatione.

ARTICVLVS III.

Vtrùm in morte Christi fuerit facta separatio diuinitatis ab anima.

278

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd in morte Christi fuerit facta separatio diuinitatis ab anima. Dicit enim Dominus Ioan. 10. Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam à me ipso, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Non autẽ videtur, quod corpus animã ponere posit, eam à se separando: quia anima nõ subijcitur potestati corporis, sed potius è conuerso. Et sic videtur, q̃ Christo, secundũ quod est Verbũ Dei, cõueniat animã suam ponere. Hoc autẽ est eà à se separare. Ergo per mortẽ anima eius fuit à diuinitate separata.

Referunt. in sentent. dist. 21. part. quæst. 2. lib. 6. ¶ 2. Præterea, Atha. dicit maledictũ, qui totum hominem quem assumpsit Dei filius, denuo assumptum, vel liberatũ, tertia die à mortuis resurrexisse non confitetur. Sed non potuit totus homo denuo assumi, nisi aliquando fuerit totus homo à Verbo Dei separatus. Totus autem homo componitur ex anima & corpore. Ergo aliquando fuit facta separatio diuinitatis & à corpore & ab anima. ¶ 3. Præterea, Propter vnionem ad totũ hominem: filius Dei verè dicitur homo. Si ergo soluta vnione animæ & corporis per mortẽ, Verbum Dei remansit vnitum animæ, sequeretur quod verè dici potuisset, filium Dei esse animam. Hoc autem est falsum: quia cùm anima sit forma corporis, sequeretur, quod uerbũ Dei fuerit corporis forma, quod est impossibile, ergo in morte Christi anima fuit à Verbo Dei separata.

¶ 4. Præ-

¶ 4. Præterea, Anima & corpus ab inuicem separata, non sunt vna hypostasis, sed duæ. Si igitur Verbum Dei remansit vnitum tam corpori, quàm animæ Christi, separatis eis ab inuicẽ per mortem Christi, videtur sequi, quòd Verbum Dei durante morte Christi, fuerit duæ hypostases, quod est inconueniens. Non ergo post mortẽ Christi remansit anima Verbo vnita.

lib. 3. orth. fid. c. 17. in medio. ¶ Sed contra est, quod dicit Damascẽ. 3. in lib. Et si Christus mortuus est vt homo & sancta eius anima ab incontaminato diuisa est corpore: diuinitas tamen inseperabilis ab vtrisque permãsit ab anima dico, & corpore.

art. præc. in arg. 2. & 3. huius. ¶ Respondeo dicẽdũ, quòd anima vnita est Verbo Dei immediatius, & per prius, quã corp⁹, cũ corp⁹ vnitũ sit Verbo Dei mediante anima, vt supra dictũ est. Cũ ergo Verbũ Dei nõ sit separatũ in morte à corpore, multominus separatũ est ab anima. Vnde sicut de filio Dei prædicatur id, quod cõuenit corpori ab anima separato, scilicet esse sepultũ: ita de eo in Symbolo dicitur, quod descendit ad inferos, quia anima eius à corpore separata, descendit ad inferos.

Tra. 47. in Ioann. post med. to. 9. ¶ Ad primum ergo dicẽdũ, quod Augst. exponẽs illiud verbum Ioã. inquirit, cũ Christus sit Verbũ, anima, & caro, vtrũ ex eo q̃ est verbum, ponat animã, an ex eo quod est anima, an iterum ex eo quod est caro. Et dicit, quod si dixerimus, quòd Verbum Dei animã posuit, sequitur, quod aliquando anima illa separata est à Verbo, quod est falsum: mors enim corpus ab anima separauit, à Verbo autem animã separatã esse nõ dico. Si verò dixerimus, quod ipsa se anima ponat, sequitur, quod anima ipsa à se separata sit: quod est absurdum. Relinquitur ergo, quod ipsa caro animã suã

In hoc art. ponit, & iterũ eam sumit, non potestate sua, sed potestate Verbi inhabitãtis carnem: quia sicut supra dictum est, per mortẽ non est separata diuinitas Verbi à carne. ¶ Ad secundum dicendũ, quod in Verbis illis Athanasius non intellexit, quod totus homo denuò sit assumptus, id est, omnes partes eius, quasi Verbum Dei partes humanæ naturæ deposuerit per mortem: sed quod iterato totalitas naturæ assumptæ, sit in resurrectione redintegrata per iteratam vnionem animæ & corporis. ¶ Ad tertium dicendum, quod Verbum Dei propter vnionem humanæ naturæ, non dicitur humana natura: sed dicitur homo, B quod est habens humanam naturam. Anima autem & corpus sunt partes essentiales humanæ naturæ. Vnde propter vnionem Verbi ad vtrumq; eorũ, non sequitur, quod Verbũ Dei sit anima vel corpus, sed quod sit habens animam vel corpus. ¶ Ad quartum dicen- *lib. 3. orth. fid. ca. 17. à medio.* dum, quod sicut Damascen. dicit in. 3. libro, quod in morte Christi est separata anima à carne, non est vna hypostasis in duas hypostases diuisa, nam & corpus & anima Christi secundũ idem ex principio in Verbi hypostasi habuerunt existentiam, & in morte inuicem C diuisa, singulum eorum mansit vnam hypostasis, Verbi habens. Quare vna Verbi hypostasis Verbi & animæ & corporis extitit hypostasis: nunquam enim neque anima, neque corpus propriam habuerunt hypostasim, præter Verbi hypostasim. Vna enim semper Verbi hypostasis, & nunquam duæ.

COMMENTARIVS.

HIc articulus ex dictis in superiori explicatus est. In solutione tamen primi argumenti tractat D. Thom. illa Ioãnes. 10. verba. *Ego pono animam meam, vt iterum sumam eam, nam potestatẽ habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam.* *Ioan. 10.* Quibus videtur significare, Verbum diuinum

Universidad de Deusto
Biblioteca

num animam à se separasse, & iterum assumpsisse, quia illud pronomẽ, *ego*, pro persona Verbi supponit. Et respondet ex Augustin. tract. 47. in Ioann. illa verba dicta esse à Verbo non secundum se: sed ratione carnis, ita vt Verbum per carnem animam posuerit, id est, ab eadem carne animam separauerit, & iterum assumpserit. Sed (quidquid sit de reipsa) non existimo tamen propter hæc verba esse necessarium dicere carnem ipsam specialiter cõcurrisse ad deponendam, & resumendam animam. Alijs enim duobus modis potest sufficienter explicari ille locus. Primò, vt, *anima*, nihil aliud significet, quam vitam corporalem, sicut est frequens in Scriptura, & ibidem paulò antea: *Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis*, id est vitam suam: Et ita sensus est facilis, vitam meam corporalem pono, id est, voluntarie amitto; *vt iterum sumam*, id est, vt iterũ illam mihi restituam, & ita exponunt Chrysost. Theopyl. & Euthym. Vel secundo, si per *animam* intelligamus essentialem partem, *Verbum ponere animam*, non est separare illam à se, sed separatam à corpore ponere. Prior tamen expositio videtur propria, & literalis.

Aug. — *Testimonij Ioann. 10. expositio.* — *Chrys. Theophyl. Euthym. Athanas.*

In solutione ad secundum attingitur quæstio an tota humanitas habeat aliam vnionem ad Verbum distinctam à partialibus vnionibus corporis, & animæ: quæ in morte fuerit amissa, & in resurrectione restituta. Nam Athanasius ibi citatus affirmantem partem indicat, Diuus Thomas verò nihil de hoc affirmauit: sed solum dixit totalitatem naturæ redintegratam fuisse in resurrectione per iteratam vnionem animæ, & corporis. Sed hanc rem satis discussimus priori tomo, disputatio. 17. sectio. 5. vbi sententiam, quam hic indicat Athanas. probabiliorem duximus.

Circa solutionem ad tertium tractat D. Thomas an ex vnione Verbi cũ anima, vel corpore, sequatur communicatio idiomatum, quod anima sit Deus, &c. videantur dicta de hac re supra disputat. 14. sectione. 3. & 4. disputatio. 15. sectione. 6. in fine.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm Christus in triduo mortis fuerit homo.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod Christus in triduo mortis fuerit homo. Dicit enim Aug. in primo de Trinit. Talis erat illa susceptio, quę Deũ hominẽ faceret, & hominẽ Deũ. Sed illa susceptio nó cessauit per mortẽ. Ergo videt, q̃ per mortẽ nó desierit esse homo.

279 3.d.21.q.1.art.1.& quæst.2.art.1. & quæst.3.art.4. & quæst.4.art.1.& 4. & 3.d.22.q.1.art.1. & opus. 60. 2. & 20. sent. lib.1.d.43. circa princ. tom.3. libr.9.ethic. 4. meteorol. tom.5.

¶ 2. Præterea, Phil. dicit in. 9. Ethic. quod vnusquisq; homo est suus intellectus: vnde & post mortẽ, animã Petri alloquẽtes dicimus, Sanctæ Petre ora pro nobis. Sed post mortẽ filius Dei nó fuit separatus ab anima intellectuali. Ergo in illo triduo filius Dei fuit homo.

¶ 3. Præterea, Omnis sacerdos est homo, Sed in illo triduo mortis, Christus fuit sacerdos: aliter enim nõ verum esset quod dicitur in Psal. 109. Tu es sacerdos in æternum. Ergo Christus in illo triduo fuit homo.

¶ Sed contra, Remoto superiori, remouetur inferius. Sed viuum, siue animatum est superius ad animal, & ad hominem: nam animal est substantia animata sensibilis: sed in illo triduo mortis corpus Christi non fuit viuum, neque animatum. Ergo nó fuit homo.

Habetur in Concil. in Ephes. c. 17.

Respõdeo dicendum, quod Christũ verè fuisse mortuũ, est articulus fidei. Vnde asserere omne illud, per quod tollitur veritas mortis Christi, est error cõtra fidẽ. Propter quod in epist. synodali Cyrilli dicitur, Si quis nó cõfitetur Dei Verbũ passum carne, & crucifixũ carne, & quod mortẽ gustauit carne, anathema sit. Pertinet aũt ad veritatẽ mortis hominis vel animalis, quod per mortẽ desinat esse homo vel animal: mors enim hominis, vel animalis prouenit ex separatione animę, quę cõplet rationẽ animalis, vel hominis. Et ideo dicere Christũ in triduo mortis hominẽ fuisse, simpliciter, & absolutè loquẽdo, erroneum

erroneum est. Potest tamen dici, quod Christus in triduo fuit homo mortuus. Quidam tamen cõfessi sunt Christum in triduo hominem fuisse, dicẽtes quidem verba erronea, sed sensum erroris non habẽtes in fide. Sicut Hugo de sancto Vic. qui ea ratione dixit Christum in triduo mortis fuisse hominem, quia dicebat animam esse hominem, quod tamen est falsum: vt in prima parte ostensum est. Magister etiam Sententiarũ in. 22. dist. tertij lib. posuit, quod Christus in triduo mortis fuit homo alia ratione: quia credidit quod vnio animæ, & carnis non esset de ratione hominis, sed sufficeret ad hoc, quod aliquid sit homo, quod habeat animã humanam, & corpus, siue coniuncta, siue non coniuncta. Quod etiam patet esse falsum ex his quæ dicta sunt in. 1. p. & his quæ supra dicta sunt, circa modum vnionis.

In lib. 2. de pec. 1. par. c. 11. — *9.75. ar. 4. libr. 3. sent. d. 22. q. 1.* — *P. p. q. 75. art. 4. & 2. art. 5.*

Ad primum ergo dicendum, quod Verbum Dei suscepit animam, & carnem vnitam: & ideo illa susceptio fecit Deum hominem, & hominem Deum. Non autem cessauit illa susceptio per separationem Verbi ab anima, vel à carne, cessauit tamen vnio carnis, & animæ.

¶ Ad secundũ dicendum, quod homo dicitur esse suus intellectus, nõ quia intellectus sit totus homo, sed quia intellectus est pricipalior pars hominis, in quo virtualiter consistit tota dispositio hominis. Sicut si rector ciuitatis dicatur tota ciuitas, quia in eo cõsistit tota dispositio ciuitatis.

¶ Ad tertium dicendum quod esse sacerdotem, conuenit homini ratione animæ: in qua est ordinis character. Vnde per mortem homo non perdit ordinem sacerdotalem, & multo minus Christus, qui est totius sacerdotij origo.

COMMENTARIVS.

QVæstio huius art. (si rectè consideretur) eadẽ est cum illa quã D. Tho. tractauit supra. q. 2. art. 5. an in Christo homine facta fuerit vnio animæ & corporis. Qua ratione fuit necessaria illa vnio animæ, & corporis, vt Verbũ fieret homo, eadẽ ratione fuit necessaria, vt perseueraret homo, & ideò sicut ex principio fidei, quod Deus factus est homo, necessario sequitur, assumpsisse corpus, & animam inter se vnitã, ita ex contrario principio, quòd in morte dissoluta fuit vnio animę, & corporis, sequitur tunc Deum desijsse esse hominẽ. Quocirca nulla hic superest noua difficultas. Videatur dicta priori tomo. disputatio. 14. sect. 4.

Dubium.

An verò concedendum sit, in triduo fuisse Christum quæstio est de modo loquendi, & Durandus quidem in. 3. d. 26 q. 2. absolute negat. Quia Christus dicit suppositum subsistens in duabus naturis, humana & diuina: Christus autem in triduo non subsistebat in illis duabus naturis. Item Iesus non erat in triduo, quia si non erat homo, non erat hic homo, ergo neque erat Christus. Vnde infert Durandus non esse verum, Christum descendisse ad inferos, & iacuisse in sepulcro. Alij verò dixerunt in triduo verè, ac proprie fuisse Christum, quia fuit eius anima: quæ est Christus. Ita Vvicleph. (vt refert Vvaldens. libro. 1. doctrinalis fidei antiquæ cap. 34.) qui hæreticus in modo loquendi non errabat: tamen in sensu, & ratione suæ locutionis incidit in errorem, quem ex Hugone hic refert D. Thom. Dicebat enim animam esse hominem. Dicendum est ergo propriè, & in rigore Christum, vt significat subsistentem in duplici natura integra, non permansisse in triduo, vt argumentum supra factum probat: tamen per synecdochem tribuendo parti appellationem totius, dicitur Christus fuisse in triduo, sicut nunc dicitur Sanctus Petrus esse in cœlo. Vel certe (vt Caiet. hic notat circa titulum arti.) Christus in triduo non significabat suppositum duarum naturarum, ideſt, diuinitatis, & humanitatis. sed suppositum diuinitatis quod erat vnitum animæ, & corpori. Sed hæc sunt satis de quæstione de modo loquendi.

Durand. — *VValdens.* — *D. Thom.* — *Responsio. In triduo verè, ac propriè Christus fuerit.* — *Caiet.*

ARTI-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARTICVLVS V.

Vtrùm fuerit idem numero corpus Christi viuentis & mortui.

280 quo. 2. ar. 1. & quo. 3. art 4. ad. 1. & quod. 4. q. 5.

AD quintum sic proceditur. Videtur, q nõ fuerit idẽ numero corp⁹ Christi, viuentis, & mortui. Christ⁹ enim verè mortuus fuit, sicut & alij homines moriũtur. Sed corpus cuiuscumq; alterius hominis, nõ est simpliciter idem numero mortuũ & viuũ: quia differunt essentiali differẽtia. Ergo neq; corpus Christi, est simpliciter idẽ numero mortuũ & viuũ. ¶ 2. Præterea, Secundũ Philos. in. 5. Metaph. Quæcumq; sunt diuersa specie, sunt etiam diuersa numero. Sed corpus Christi viuũ, & mortuum fuit diuersum specie, quia non dicitur oculus, aut caro mortui, nisi æquiuocè: vt patet per Philosophũ in. 2. de Anima &. 7. Metaph. Ergo corpus Christi nõ fuit simpliciter idem numero viuum, & mortuum. ¶ 3. Præterea, Mors est corruptio quædam. Sed illud quod corrũpitur corruptione substantiali, postquã corruptum est, iã nõ est: quia corruptio, est mutatio de esse in non esse. Corpus ergo Christi postquã mortuũ fuit, non remansit idem numero, cùm mors sit substantialis corruptio.

Lib. 5. met. tex. 12. to. 3.

Li. 2. de anima, tex. 9. & 7. met. text. 35. tom. 2. & 3.

Sed contra est, quod Athanasius dicit in Epistola ad Epictetum: Circunciso corpore, & potato, & mãducante, & laborante, & in ligno affixo, erat impassibile, & incorporeum Dei Verbũ, hoc erat in sepulcro positum. Sed corpus Christi viuum fuit circuncisum, & in ligno affixum. Corpus autẽ Christi mortuum fuit positum in sepulcro. Ergo hoc idem corpus, quod fuit viuũ, fuit etiam mortuum.

Circa me illius auct. Ego arbitrabar.

Respondeo dicendũ, quòd hoc quod dico simpliciter, potest accipi dupliciter. Vno modo secundũ quod simpliciter idẽ est quod absolutè, sicut simpliciter dicitur quod nullo addito dicitur, vt Philoso. dicit. Et hoc modo curp⁹ Christi mortuũ, & viuũ simpliciter fuit idẽ numero: dicitur enim aliquid esse idem numero simpliciter, quia est supposito idẽ. Corpus autẽ Christi viuũ, & mortuum, fuit suppositò idem: quia nõ habuit aliã hypostasim, viuũ & mortuũ, præter hypostasim Verbi Dei, vt supra dictũ est. Et hoc modo loquitur Athanas. in authoritate inducta. Alio modo simpliciter idẽ est, quod omnino vel totaliter: & sic corpus Christi mortuum & viuum non fuit simpliciter idẽ numero: quia nõ fuit totaliter idem, cùm vita sit aliquid de essentia corporis viuẽtis: est enim prædicatum essentiale, non accidentale. Vnde consequens est, q corpus, quod desinit esse viuum, non totaliter idẽ remaneat. Si autẽ diceretur, quòd corpus Christi mortuum totaliter idẽ remaneret, sequeretur quòd nõ esset corruptum, corruptione dico mortis: quod est hæresis Gaianitarũ, vt Isidor. dicit, & habetur in Decretis. 24. quæst. 3. & Damas. dicit in. 3. lib. quòd corruptionis nomen duo significat: vno modo separationẽ animæ à corpore, & alia huiusmodi: alio modo perfectã dissolutionẽ in elementa. Ergo incorruptibile dicere corpus Dñi (secundum Iulianum & Gaianum) secundum primum corruptionis modum ante resurrectionẽ, est impium, quia corpus Christi nõ esset consubstantiale nobis, nec in veritate mortuum esset, nec secundũ veritatẽ saluati essemus. Secundo autem modo corpus Christi fuit incorruptũ.

Libr. 2. Tom. in fi. illius to. 1.

Ami. 2. hæres. quæst. in appen. Sed contra.

Isid. S. Eccl. 14. 5. in pr. circ. 14. 4. 3. 14. Quidam autem hæretici 2 medio. Dam. lib. 1. c. 28. in fi.

Ad primum ergo dicendum, quòd corpus mortuum, cuiuscumq; alterius hominis non remanet vnitum alicui hypostasi permanẽti, sicut corp⁹ Christi mortuum. Et ideo corpus mortuum cuiuscumque alterius hominis, non est idem simpliciter, sed secundum quid: quia est idem secundum materiam, nõ autem idem secundum formam. Corpus autẽ Christi remanet idem simpliciter propter identitatem suppositi: vt

In cor. art. dictum est. ¶ Ad secundum dicendum: quod quia idẽ numero dicitur aliquid secundum suppositum, idem autẽ specie est idem secundum formam, vbicumq; suppositum subsistit in vna sola natura, oportet, quod sublata vnitate speciei, auferatur vnitas numeralis. Sed hypostasis Verbi Dei subsistit in duabus naturis, & ideo quamuis in Christo nõ remaneat corpus idẽ secũdũ speciẽ humanæ naturæ, remanet tn idem numero secundum suppositũ Verbi Dei. ¶ Ad tertiũ dicẽdum, quod corruptio, & mors non competit Christo ratione suppositi secundũ quod attẽditur vnitas, sed ratione naturæ, secundũ quam inuenitur differentia mortis, & vitæ.

COMMENTARIVS.

RESponsio D. Thom. est, simpliciter, id est, absolute, & sine addito fuisse idem numero corpus propter identitatem suppositi: non tamen fuisse omnino, & ex omni parte idem, cum fuerit sub diuersis formis. De qua assertione quoad rem ipsam postea disputabimus. Quoad intelligentiam verò literæ D. Thom. difficile est, quod ait, illud dici simpliciter idem numero, quod est suppositò idem. Anima enim, & corpus Christi inter se non erant vnum numero, etiamsi essent suppositò idem, & humanitas, & diuinitas non sunt numero idem, etiamsi sint suppositò idem. Et similiter, si Christus dimitteret animam, quam habet, & assumeret aliam, non propterea essent vna numero, licet essent in eodem suppositò. Respondeo, totum hoc pertinere etiam ad modum loquẽdi. Existimo tamen D. Thomam locutum esse in eo sensu, quo superiori tomo, disput. 13. sect. 2. cũ eodem Diuo Thoma, diximus, si Verbũ assumeret

Obiectio.

Responsio.

plures humanitates futurum esse vnum hominem, & non plures. Sic ergo in præsenti dicit, esse idẽ corpus numero propter idẽtitatem suppositi, loquendo de corpore in concreto. Obiectiones autem factę totum probant naturas, vel partes in abstractò sumptas nõ posse dici idem numero propter identitatem suppositi.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm mors Christi aliquid operata sit ad nostram salutem.

281 Infr q. 52. ar. 2. cor. & q. 56. ar. 1. ad 4. & ad Gal. 2. col. 4.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quod mors Christi nihil operata sit ad nostram salutẽ. Mors enim est quædam priuatio: est enim priuatio vitæ. Sed priuatio, cum non sit res aliqua, non habet aliquã virtutem agendi. Ergo non potuit aliquid operari ad nostrã salutẽ. ¶ 2. Præterea, Passio Christi operata est ad nostram salutẽ per modum meriti. Sic autẽ non potuit operari mors Christi: nã in morte separatur anima à corpore, quæ est merendi principium. Ergo mors Christi non est operata aliquid ad nostram salutem. ¶ 3. Præterea, Corporale non est causa spiritualis: Sed mors Christi fuit corporalis, nõ ergo potuit esse causa spiritualis nostræ salutis. ¶ Sed cõtra est quòd Aug. dicit in. 4. de Trin. Vna mors nostri Saluatoris (scilicet corporalis) duabus mortibus nostris (id est, animæ, & corporis) saluti fuit.

l. 4. c. 3. circa fi. to. 3.

Respondeo dicendum, quod de morte Christi dupliciter loqui possimus. Vno modo, secũdũ quod est in fieri: alio modo secundũ quod est in facto esse. Dicitur autẽ mors esse in fieri, quãdo aliquis per aliquam passionem vel naturalẽ, vel violentam tendit in mortem. Et hoc modo idem est loqui de morte Christi, & de passione ipsius. Et ita secundum hũc modũ mors Christi causa est salutis nostræ, secundum id quod

Quæst. 49. de

Universidad de Deusto
Biblioteca

de passione supra dictum est. Sed in facto esse, mors Christi consideratur, secundum quod iam facta est separatio corporis & animę, & sic nunc loquimur de morte Christi. Hoc autem modo mors Christi non potest esse causa salutis nostrę per modum meriti, sed solùm per modum efficientię: in quantum scilicet nec per mortem diuinitas separata fuit à Christi carne: & ideo quicquid cõtigit circa carnem Christi, etiam anima separata, fuit nobis salutiferum virtute diuinitatis vnitæ. Cõsideratur autem proprie alicuius causę effectus secundum similitudinẽ causæ: vnde quia mors est quędam priuatio vitæ proprię, effectus mortis Christi attenditur circa remotionem eorum, quæ contrariantur nostræ saluti, quæ quidem sunt mors animę & mors corporis, & ideo per mortem Christi dicitur esse destructa in nobis & mors animę, quæ est per peccatum nostrum (secundum illud Rom. 4. Traditus est, scilicet in mortẽ, ꝓpter delicta nostra) & mors corporis, quę cõsistit in separatione animę: secũdũ illud primæ ad Corint. 15. Absorpta est mors in victoria.

Ad primum ergo dicendum, quod mors Christi est operata salutem nostram ex virtute diuinitatis vnitæ, & non ex sola ratione mortis. *Incorp. art.* ¶ Ad secundum dicendum, quòd mors Christi secundũ quod consideratur in facto esse, etsi non est ad nostram salutem operata per modum meriti: est tamen operata per modum efficientiæ, vt dictum est. Ad tertium dicendum, quod mors Christi fuit quidẽ corporalis: sed corpus illud fuit instrumentum diuinitatis sibi vnitæ, operans in virtute eius etiam mortuum.

COMMENTARIVS.

DVo docet in hoc artic. D. Thom. Primum est, Christum per mortem in facto esse nihil meruisse nobis: sed solum per mortem in fieri. Quod est dicere, Christum meruisse nobis toto tempore, quo patiebatur: in instanti verò mortis iam non meruisse. Quod est verisimum, quia tunc iam non erat homo, nec viator, vt latius est à nobis disputatum in superiori tomo disp. 39. sect. 3. Alterum est, mortem Christi in facto esse per modũ efficientiæ operatam esse nostram salutem. Quod necessariò est intelligendum de carne ipsa, seu humanitate, quod scilicet, ratione mortis fuerit veluti proportionatum, & accommodatũ instrumentum ad aliquos effectus nostræ salutis, vt etiã hic Caietan. & Medina explicarunt, & latius diximus priori tomo, disp. 31. sect. 7.

DISPVTATIO XXXVIII.
In tres sectiones distributa.

De morte Christi quoad substantiam, & causas eius.

POstquam disputatum est de passione Christi, consequens est, vt de illius morte disseramus. De qua tria disputãda occurrunt: primum de morte ipsa secundum se, quod in hac disputatione breuiter expediemus, quia circa D. Thom. literam omnia ferè tacta sunt. Secundo, de prodigiis, quæ in ea morte acciderunt, de quo dicemus disputatione sequenti. Ac denique de tempore quo illa mors accidit, hæc enim sola circunstantia explicãda superest. Cæteræ enim ipsa passione expositæ sunt.

SECTIO PRIMA.

Vtrũ Christus verè, ac naturaliter mortuus fuerit.

NON Defuerunt hæretici qui negarent, Christum verè mortuum esse: Ira enim sensertũt Caiani, vt hic D. Thom. refert ex Damasc. lib. 3. de fide. cap. 28. & Isidor. 8. Etymolog. cap. 5. Et idem necesse est sensisse hæreticos omnes, qui in Christo veritatem humanæ naturæ, aut corporis humani, aut corporis passibilis negarunt, quorum errores fusè relati, atq; refutati sunt in 1. tom. quæst. 4 & 5. & 14. Hi hæretici nullum omnino habent fundamentum, nisi forte esse, quòd indicens, & indecorum illis visum est Deum mori, vel certe: quòd putarunt Christi corpus ex vnionis factum esse impassibile. Quod videtur etiam sensisse Ambros. libr. 10. in Lucam, quatenus sentit, necessariũ fuisse diuinitatem recedere à corpore, vt mori posset. *Christus verè mortuus.*

At verò fidei veritas imò & articulus fidei est, Christum verè fuisse mortuum. In qua veritate probanda non oportet prolixius immorari, quia verba Euangelistarum sunt expressa, & in omnibus symbolis eam apertè profitemur. Ac denique hæc est vnica fides, & spes Christianorum, qui per mortem Christi credunt se esse redemptos a morte peccati, & ab æterna morte animæ, & corporis. Rationes verò sunt theologicæ quidem, quia ad manifestationem diuinæ sapientiæ, & virtutis, & ad delendum delicta nostra, id fuit conuenientissimum, iuxta illud *Mortuus est propter delicta nostra*, ad Roman. 4. Physicè verò quia reuera habuit corpus passibile, & mortale, & sot doloribus ac passionibus affectum est, vt ad interimendum hominem fuerint sufficientissimi.

Sed hinc nascitur dubium, an illa mors fuerit naturalis. Potest autem dici naturalis vel vt distinguitur à miraculosa, vel vt distinguitur à violenta, vel vt distinguitur à libera, & de singulis breuiter dicemus. *Mors Christi naturalis.*

Dico ergo secundo, mors Christi in se non fuit miraculosa: sed naturalis. Explico. Nam vt mors in Christo locum haberet. Quoddam miraculum supponi necesse fuit, nimirum vt quamuis anima esset gloriosa, corpus permitteretur esse passibile, & hoc sensu omnes passio, & dolor, & mors Christi potest dici miraculosa, tanquam ex miraculo proueniens. At verò supposito hoc miraculo, dicimus Christi mortem fuisse naturalẽ, idest ex vi actionis naturalium causarum necessario, ac naturali ordine subsecutam. Quo in sensu est certa conclusio, quam docent Theologi in. 3. distincti. 36. qui etiam addunt, futurum potius fuisse magnum miraculum, si ex talibus tormentis in tali corpore mors non fuisset subsecuta. Ratione declaratur quia naturale est homini, vt ad conseruandam vitam talem corporis dispositionem, ac compositionem requirat, ita vt si illa dissoluatur, vel remittatur vsque ad certum gradum, vel terminum, sub illo cõseruari, nequeat: sed corpus Christi Domini magnam per passionem passum est alterationem, & dissolutionem quandam debitæ compositionis quatenus sanguinem suum effudit, & cum eo alios humores. Ex quo necesse etiam fuit, vt magna vis vitalium, & animalium spiritum effluxerit, ergo, cum hæc alteratio, & dissolutio multis horis durauerit, necessarium fuit peruenire ad eum statum, in quo vita naturaliter conseruari non posset, atque adeò & mortem naturaliter ingruere.

Dices. Potuit anima Christi à corpore recedere, ante quam ad eum terminum, extremumque discrimen perueniret, & tunc mors miraculosa esset: ita verò factum esse colligi potest ex illis verbis. *Ego pono animam meam, & nemo tollit eam à me.* Ioan. 12. *Obiectio.* *Ioan. 12.* *D. Thom.*

B Vnde D. Tho. q. 47. art. 1. ad. 2. dicit mirabile fuisse in Christi morte, quod mortuus sit citius, quam alij, qui simili passione afficiebantur. Pilatus quoque miratus fuit, quod iam obijsset Marc. 15. & addit D. Thom. *Sicut enim eius voluntate natura corporalis conseruata est in suo vigore vsque ad extremum, sic etiam quando voluit subito cessit nocumento.* sic etiam Cyprian. libro de idolorum vanitate de Christo dicit, *Crucifixus præuento carnificis officio spiritum sponte dimisit*, Et Origines libro. 2. contra Celsum significat, animam Christi sponte recessisse à corpore quando adhuc naturaliter posset viuere. Et confirmari hoc potest ex modo mortis Christi: refert enim Ioannes, Christũ prius voce magna clamasse, finitisq; illis verbis. *Pater in manus tuas comẽdo spiritum meum*, statim efflasse animã. Sed si esset in naturali dispositione morti proxima, non potuisset tam potentem clamorem effundere. Ergo signum est, emisisse spiritum, etiam tunc cum robur corporis, & firmitatem haberet, atque adeò prius, quam naturalis necessitas postularet. Vnde etiam *Cẽturio videns quod sic clamans expirasset, exclamauit, vere filius Dei erat iste.* Quod non aliunde intulit, nisi quia conspexit eũ arbitrio suo emisisse Spiritũ statim ac tam valide clamauit. Vnde Hieron. ibi Matt. 26. *Diuinæ potestatis inquit fuisse in retrũ spiritum sic emittere*, & Marc. 15. *Nos* (inquit) *cum ima voce vel sine voce morimur, qui de ter-* *Marc. 15.* *Cyp.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ra sumus, ille vero cum exaltata voce expiranit qui de cœlo descendit. Et Chrys. hom. 89. in Matth. *Ea propter* (inquit) *voce magna clamauit, vt ostenderet sua totum id fieri potestate.* Quod alijs verbis docuit Athanas. q. 77. ad Antiochũ dicẽs, *Christũ clamasse, vt suam declararet potentiã*, &. q. 76. hoc ipsum indicat, tractãs quæstionẽ cur Christus prius inclinauerit caput, & postea spiritũ emiserit, cũ alij homines prius mori soleant, & postea caput inclinare. *Quia omnibus* (inquit) *impletis, quæ pati debuerat, sola mors restabat adhuc, atq; hæc quidẽ sibi metuẽs appropinquare nõ audebat, ideo Christus inclinato capite vocauit ipsam.* Et in eodem sensu videtur dicere Euseb. lib. 4. de Demõs. c. 12. *cum altius vocẽ emisisset solutus à corpore abyt, neutiquam expectans dum mors ad ipsum accederet, sed illã cunctantem, ac veluti cessantem, & fugitantem, ipse à tergo insequitur.* Et hanc sententiam tenet Gab. lect. 82. in Can. lit. D. ibi addit cõgruẽtiam, scilicet Christum anteuertisse tempus naturalis mortis, vt euidentius constaret sua sponte, & voluntate mori.

Nihilominus hic modus dicendi non est verisimilis, sed omnino dicendum videtur, animã Christi non prius deseruisse corpus suũ, quàm in illo fuerit sufficiẽs causa mortis, id est, talis dispositio, cum qua nõ posset anima naturaliter corpus illud informare. Probatur primò, quia alioqui Christus non esset occisus à Iudæis, & Gentibus. Quia reuera nõ fuisset mortuus ex vi vulnerum ab eis inflictorũ. Neq; satis est, q̃ Gabriel ait, occidisse eũ quia volũtariè inflixerunt vulnera, ex quibus mors esset secuta, nisi Christus preuenisset. Nã licet hoc satis fuerit ad cõmittendã culpã internã homicidij; non tñ, vt verè dicerentur exterius occidisse, quia de facto non est mors ex eorũ actione secuta. Sicut quando Saul iacebat in terra lethalibus sauciatus vulneribus, ex quibus fortasse interiret, vtque citius moreretur, postulauit ab Amalecite, vt ipsum interficeret, certè in eo casu Saul nõ dicitur verè interfectus ab ijs militibus, qui prius eũ vulnerarãt: Sed ab illo, qui eum vltimo percussit, quẽ propterea Dauid postea capite plecti iussit: eò q̃ ausus esset interficere *Christum Dñi*. Sic ergo in præsenti dici nõ posset verè, ac propriè, occisus à militibus Christus. Vnde fieret vlterius Christũ, seipsum interfecisse, quia illa mors eo instanti, quo facta est, aliquã causam efficientẽ habuit:

Christus ex vi vulnerum mortuus.

1. Reg. 31.

2. Reg. 1.

A sed non naturalẽ extrinsecam, vt prædicta opinio asserit, ergo. Tandẽ nulla est ratio, vel coniectura, quæ cogat ad illum mortis modum asserendum, nec videtur rationi consentaneũ, vt prius anima Christi deseruerit corpus suũ, quàm sit deserta ab ipso (vt sic dicam) id est, quàm corporis debilitas, ac necessitas naturalis id postularet.

Quin potius existimant aliqui, nõ statim mortuũ esse Christũ, ac corpus habuit ita debilitatũ, ac dispositum, vt naturaliter non posset ab anima informari, sed miraculosè aliquo tempore vitã conseruasse. Quod videtur significare D. Thomas quodl. 11. art. 3. & coniectura esse potest. Quia vix credibile est, corpus tẽperatissimũ post tam crudelẽ flagellationẽ, atrociaq; tormenta tam
B multa, & tam copiosam sanguinis effusionẽ, potuisse naturaliter tanto tempore morti resistere. Et cõfirmari hoc potest ex sudore sanguineo Christi, & tristitia vehementi, quã tunc passus est, quæ tanta fuisse videtur, vt ad hominẽ extinguendũ sufficeret. Præsertim cùm vsq; ad mortem durauerit iuxta illud. *Tristis est anima mea vsq; ad mortem*: hoc enim etiã exponi potest (vt Cajet. ibi indicauit) de intẽsione tristitiæ, quæ tãta fuit, vt ad mortẽ vsq; perduceret, nisi ei diuina virtus obstitisset. Nec verò ex hoc modo dicẽdi sequitur fuisse mortẽ Christi miraculosam, sed potius dilationẽ mortis. Et iuxta hunc etiam dicendi modum rectè intelliguntur omnia, quæ ex Scriptura, & Patribus adducta sunt. Sic enim Christus, quãdo voluit, emisit spiritum, & nõ quãdo leges naturæ ad id cogebant, quod diuinæ potestatis est.

Matth. 26. Cant.

C Sed (licet hoc probabile sit) non tamen videtur necessariũ. Nunquam enim Christi anima præter naturali modo corpus suum informauit: sed semper habuit in corpore cõnaturales, ac sufficientes dispositiones saltem, quæ ad conseruationem necessariæ sunt. Cur enim fingemus miraculũ nõ necessarium, quod nec in Scriptura, nec in ratione fundari potest, nec ad explicandam acerbitatẽ passionis, & mortis Christi quicquam refert? Quo circa, si fortasse nocumenta illata Christo in passione de se fuerunt efficacia, vt breuiori tempore mortem afferrent, & illis diuina virtute restitit Christi corpus, seu anima, ne tam citò deficeret, non id factũ est conseruando animã in corpore sine sufficienti dispositione, sed efficiendo

ciẽdo potius ne corporis dispositiones tãta
A celeritate deficerent, id est, retinendo sanguinem, & spiritus, ne breuiori tempore eis corpus destitueretur, caloremq; & alias corporis qualitates similiter conseruando, ne proportio, ac temperamentum omnino necessarium solueretur. Etenim (si quod genus miraculi interceserit) istud videtur facilius, magisque porportionatum, quamquam & hoc incertum, neq; admodum necessarium videatur. Nam (quod ad tristitiã interiorem attinet) non credo Christum in suo appetitu talem, ac tantã permissse, quæ ipsum posset naturaliter interimere. Quo enim fundamento hoc affirmari potest? Nam potius videtur aliquid inordinationis, vel indecentiæ habere: non enim potest tristitia interimere, nisi intercedẽte magna commotione humorum, & corporis alteratione. Deinde ratio postulat, vt in huiusmodi affectibus admittendis, præsertim quando ex sola interna consideratione excitãtur moderatio aliqua adhibeatur. Quod verò attinet ad extrinseca nocumenta, &
B vulnera, non satis constat talia fuisse, vt non potuerit humanum corpus dimidia diei parte illa sustinere.

Clamor Christi in cruce ex ea mortiori miraculosus.

Vnum ergo solum miraculum certũ est in ea morte intercessisse, scilicet, quod potuerit voce magna clamare, cum esset iam morti proximus. Non enim fieri poterat, vt haberet naturalem virtutem ac robur ad eum clamorem emittendum, corpus pene exangue, ac vitalibus spiritibus, & consequenter viribus fere exhaustum. Et in
C hoc miraculo ostendit Christus (vt prædicti Patres aiunt) potentiam suam. Sicut enim potuit resistere, & superare debilitatem corporis ad sic clamandum ita potuisset morti resistere, si vellet, & ideo ait D. Th. dicto quolib. declarasse Christũ illo facto, se esse dominum vitæ & mortis. Et non necessitate absoluta: sed sponte mortem suscipere, cui facile resistere posset, si vellet. Et ita etiã facile intelleguntur omnes scripturæ, & sententiæ Patrum adductæ. Hinc vero non fit, mortem Christi in se, & propriè fuisse miraculosam: sed habuisse miraculũ adiunctũ, quod paulò ante præcessit.

D. Thom.

Obiectio. Responsio.

Dices, Miraculum fuit, corpus quod robur habuit ad talem vocem emittendam, statim mori. Respondeo, si robur illud fuodatum esset in intrinseca corporis dispositione, bona esset consequutio; tamen quia
A non inde ortum est, sed ex virtute operatrice miraculum, ideò nullum nouum miraculum fuit, quòd corpus diuinitus eleuatum ad illam vocem emittendam, tandem naturæ suæ relictum, mortem naturaliter oppeteret. Centurioni autem miraculosa fuit illa aerum successio, & coniunctio, quia reuera simpliciter loquendo miraculosa erat, quamuis ipse fortasse nõ perciperet, in quo esset ratio miraculi constituta. Pilatus autem (vt ego existimo) non tam mirabatur de velocitate mortis Christi, quod existimaret tormenta non fuisse sufficientia ad illum interficiendum, quàm quod aliquid diuinum, seu plusquam humanũ de Christo suspicatus fuerat, & ideò vel speraret, vel formidaret illum non tam
B cito, aut certe neque omnino moriturum fuisse.

Mors Christi violenta fuit, sed non coacta.

Dico tertio, Mors Christi violenta fuit, & non naturalis. Probatur, quia licet naturale fuerit mori posita tali corporis dispositione: tamen ea dispositio ex causa extrinseca, ac violenta orta est. Oportet autem meminisse violentum non esse idem, quod coactum (hoc enim opponitur appetitui elicito: illud vero naturali) vis autem illata Christo, & si non fuerit propriè coactio, quia ipse voluntate absoluta non restitit, si enim resistere voluisset, nulla humana vis contra eum valuisset. Fuit autem violenta, quia fuit contra naturalem inclinationem. Et specialiter in hominibus violenta mors dicitur, quæ fit præter intrinsecam hominis dispositionem, & actionem
C ac reactionem, ex qua naturalis mors solet oriri, & fit per applicationem extrinsecæ causæ corrumpentis.

Mors Christi omnino libera, ac volũtaria.

Dico 4. Mors Christi non fuit naturalis, id est necessaria: sed potius libera, ac volũtaria, quatenus supernaturali virtute illã impedire potuit, & noluit, vt in q. 47. ar. 1. satis explicatũ reliquimus. Dices ergo male egit Christi anima recedendo à suo corpore voluntate sua, cum posset in illo permanere. Respondet D. Thomas in dicto quodl. *si anima in sui potestate haberet recedere à corpore, quãdo vellet, & iterum adiungere, non maioris esset culpæ, si corpus desereret, quam quod habitator suam deserat domum.* Quia ergo Christi anima hanc potestatem habuit, ideo nulla culpa illi fuit sic recedere. Iuxta quam responsionem, etiam si illa anima recederet à corpore optimè dispositio,

Obiectio.

D. Thom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nulla esset à culpa: imò neque se occidere, A esset Christo culpæ tribuendum. Quod quidem in sensu composito verum est. Nam si Christus id fecisset, nulla esset culpa: tamen secundum se, seclusisque miraculis, obiectum illud fuisse occidendi malum est. Facilius ergo dicitur (quod in dicto etiam articulo q. 47. indicauit D. Thomas) animam Christi non debuisse miraculo viti, vel ad resistendum vanis extrinsecis, ne corpori nocerent, vel ad informandum corpus carens dispositione ad huiusmodi informationem necessaria. Nulla enim vel naturalis, vel diuina lex obligabat ad huiusmodi miraculum efficiendum: sed potius lex charitatis, & obedientiæ postulabant, vt propter consummãdam hominis redemptionem mortis legibus se subijceret.

SECTIO II. B

Quænam substantialis vnio in Christi morte dissoluta sit.

Separatio animæ à corpore in morte Christi facta.

PRimũ omniũ constat in morte Christi factã esse separationẽ animæ à corpore. In hac enim separatione essentialiter mors hominis cõsistit, & hãc separationẽ significarũt Euangelistæ illis verbis, *Expiranit*, seu, *Tradidit, vel emisit spiritũ*. Animã enim *spiritũ* appellarũt, vt Sancti omnes interpretatur exponẽtes illa verba, & Athanas. lib. de Incarnat. Epiph. hæres. 42. in cõfutatione. 73. Marcionis. Et rationẽ Caiet. addit, quia animus dũ viuificat corpus habet rationem animæ, quia tunc proprie animat: cum verò incipit esse à corpore separatus veluti induit rationẽ spiritus. Quæ ratio (si etymologiã vocis spectemus) non est cõtemnenda (si autem vsum,) & anima quoq; separata nomẽ, *anima* retinet iuxta illud, *Nõ derelinques animam meã in inferno*, Psal. 15. & anima cõiũcta vocatur spiritus, iuxta illud, *Et in spiraut in eo spiraculũ vitæ*. Gen. 1. Eccl. 12. *spiritus redit ad Deũ, qui dedit illum*, vbi simul anima separata & coniuncta *spiritus* appellatur.

Psal. 15. Gen. 1. Eccle. 12.

In morte Christi humanitas esse desijt.

Hinc sequitur primò in morte Christi desijsse esse humanitatẽ eius. Quia de essentia humanitatis est vnio corporis, & animæ. Vnde etiã fit deperditã tũc esse vnionẽ humanitatis ad Verbum, non per propriã, seu puram, ac præcisam separationẽ extremorum, sed per destructionẽ alterius extremi, vt notauit Duran. in 3. d. 21. q. 1. Nam

Durand.

duarum rerum vnio vtriusq; existentiã necessariò supponit, vnde ablata humanitate nõ potuit manere vnio humanitatis ad Verbum. Dices, verũ est nõ manisse illam vnionẽ in humanitate, manisse tñ in anima, & corpore: atq; ita, licet nõ manserit vnio humanitatis, idest, afficies, & vniens humanitatem: mansit tñ vnio, quæ erat humanitatis, vniens Verbo animã, & corpus. Respondetur hoc quidẽ rectè dici; (si vnio humanitatis ad Verbum nihil addit partialibus vnionibus animæ, & corporis) tñ, si verũ est, totalẽ vnionẽ humanitatis partialibus illis vnionibus quicquam addere, sicut totalitas humanitatis addit aliquid præter animam, & corpus, saltem modum distinctum, necesse est dicere, destructa humanitate, destrui etiã eius vnionem, vt totalem: & formaliter, ac integre nõ manere, etsi maneant partiales vniones, ex quibus in reipsa constabat, sicut etiã nõ manet humanitas, etiã si maneant partes, ex quibus constabat.

Obiectio. Respons.

Secũdo ex dicto principio infertur, Verbum in triduo ab instanti mortis non fuisse hominẽ. Quia homo humanitate constituitur: destructa ergo humanitate desijt esse homo. Dices, homo anima constituitur: sed Verbũ habuit animã, ergo mãsit homo. Irẽ homo cõstat corpore, & animo, sed tunc Verbũ etiã his cõstabat, ergo. His rationibus videntur moti Hugo Victorinus libr. 2. de Sacrament. p. 1. c. 11. & Mag. in 3. d. 22. vt dicerent, nõ obstãte morte Christi, Verbum permansisse hominẽ. Sed, (vt D. Th. supra, & Bonauent. & reliqui Theologi in prædicta. d. notarunt) grauiter lapsi sunt in re Theologica, ex falso philosophico principio. Respõdetur ergo hominẽ cõstitui animã vt formã informãte corpus: in morte verò Christi permansisse animã in Verbo, vt partialẽ naturã hypostaticè terminatã: non vero vt formã informãtẽ. Ac similiter homo constat corpore, & animo, vt partibus essentialibus, vnã naturã actu cõponentibus: in Verbo autem manserunt anima, & corpus post Christi mortẽ, non vt partes actu componentes vnam naturã, sed sõlũ vt subsistẽtes eadem Verbi subsistentia, & ideò certũ est Verbum in triduo non fuisse hominem.

C

D. Thom. Bona.

Dico secundo, in Christi morte nõ fuisse separata à diuinitate corpus, & animã. Itaque non proprijs: sed diuina Verbi subsistentia subsistiterũt. Cõclusio est communis Theologorũ cum D. Tho. hic, & Magist. 3. d. 21.

Corpus, & anima in Christi morte eliminata separata non sunt. Symbol. Apo.

d. 21. & est certa ex cõmuni traditione, & A cõsensu Ecclesiæ. Primũ enim colligitur ex Symbolo Apostolorũ, in quo sic habetur. *Et in Iesum Christũ filiũ eius, vnicũ Dñm nostrum, qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine, passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus, descẽdit ad inferos.* Quæ omnia dicuntur de filio Dei sõlũ per cõmunicationẽ idiomatũ propter hypostaticam vnionem. Sicut ergo ex his verbis necessario infertur, quando Christus pependit in cruce, Verbũ fuisse naturæ humanæ hypostaticè vnitum: ita etiã concluditur, cùm corpus eius iacuit in sepulcro, vel anima descendit ad inferos, Verbum fuisse illis hypostaticè vnitũ. Et hoc modo afferri possent hoc loco omnia testimonia Patrũ asserentiũ Christũ, vel Deũ sepultũ esse, vel ad B inferos descendisse, quę postea suis locis referemus. Confirmari hoc potest ex alia locutione fidei, scilicet, Deũ mortuũ esse, seu mortem pro nobis accepisse, vt expresè loquitur Concil. Toletan. 11. in confessione fidei. Nã sicut, si in instãti conceptionis Christi Verbũ nõ fuisset vnitũ corpori, non potuisset verè dici Deus cõceptus ex Virgine, ita, si non esset vnitũ corpori mortuo in instanti mortis, non potuisset verè dici Deus mortuus, seu assumpsisse mortẽ. Sicut etiã, si Verbũ dimitteret humanitatem, licet in eodem instanti peccaret, iam Deus nõ peccaret. Video dici posse, participiũ *mortuus*, ampliare ad id, quod est, vel fuit: tũ reuera, *assumpsisse mortem*, non rectè ita explicatur, sed requirit vnionem cum corpore mortuo, C præsertim cùm etiã sit concedendũ, Deum surrexisse à mortuis. Nam, teste Paulo ad Colossen. 1. filius Dei hac ratione est *primogenitus mortuorũ*. De quo idem Paul. Actor. 13. interpretatur illud Psal. 2. *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Non autẽ resurgit, nisi quod mortuũ iacet, ergo necesse est ad veritatem harũ locutionũ, vt filius Dei manserit corpori vnitus. Præterea est hæc communis Patrũ sententia, Damasceni lib. 3. c. 27. ex quo illud axioma manauit. *Quod Deus assumpsit, nunquam dimisit.* Greg. Nysse. orat. 1. de Resurrectione. *Cum Deus* (inquit) *totum hominem per sui infusionem, & contemperationem in diuinã naturã transformasset, in tẽpore, quo passio administrata est, ab altera parte id, quod semel immixtũ, & contẽperatum erat, non separauit. Nam dona Dei huiusmodi sunt, vt eorũ illũ pœnitere nõ possit: sed animam quidem Deitas à corpore sponte sua disiunxit, se autem in vtrisque manere ostendit.* Et infra ex hac veritate declarat, quomodo simul esse potuerit idem filius Dei in sepulcro, & in paradiso. Quod clarius dixit Athanas. libr. de Incarn. Christi. *Nonne diuisus in duas partes vt homo, & in sepulcro, & apud inferos agebat:* & infra inquit. *Deitatem nudam non potuisse ad inferos descendere, & expirationẽ non fuisse Deitatis traductionẽ, seu transmigrationẽ: sed animæ discessum.* Idem latè docet Augustinus tract. 47. in Ioannem. Ratio verò est, quam supra in cõment. art. 2. D. Thom. explicatum reliquimus. Hic verò addere possumus, cùm Christus statim surrecturus esset in eadem humanitate Verbo hypostaticè vnita, non oportuisse, vt relinqueret partes eius, & eas statim reassumeret. Præterea, Verbum assumpsit nostrã naturam, ad operandum nostram salutem: sed etiam in morte illam operatum est moriẽdo, descendendo ad inferos, resurgẽdo, ergo oportuit semper illam vnionem conseruare, vt hæc omnia Deus ipse pro nobis operaretur. Tandem, corpus & anima Christi ita fuerunt vnita hypostaticè Verbo Dei, vt vnio eorum ad Verbũ non habuerit essentialem, seu physicã dependentiã ab vnione eorũ inter se, ergo dissoluta hac vnione nõ sequitur illam etiam fuisse dissolutã: ergo non fuit amissã. Quia quod non est necessarium ad mortem Christi, neq; ad nostrã salutem, & ad honorem Christi non pertinet: sed potius illi, ac diuinæ gratiæ derogat, nullo modo asserendum est. Dices ex Ambros. lib. 10. super Lucã, corpus Christi non potuisse mori manens Verbo vnitum, quia cum Verbũ sit vita, illo præsente non potuit mors in Christo locũ habere. Respondetur, si (vt Ariani dicebant) Verbũ fuisset carni vnitum per modum animæ formaliter viuificantis illã, argumentum locum haberet: tamen, cùm illa sentẽtia sit hæretica, facile respondetur, Verbum in se esse vitam, non fuisse tamen vnitum corpori vt formã viuificantem: sed per modum subsistentiæ, & ideò sicut manet corpus subsistens absque anima, & humana vita, ita potuisse manere corpus vnitum Verbo absque eadem vita: Vnde eleganter Augustinus lib. contra Felicianum. c. 14. *Sic mortuus est non recedente vita, sicut passus est non pereunte potentia.*

Coloss. 1. Psal. 2.

Damasc. Greg. Nyss.

Athanas.

Augustin.

Obiectio. Ambros.

Responsio.

Augustin.

Obiectio. Hilar.

Contra hanc autem veritatẽ videtur sensisse (vt supra dixi) Hilar. in Matt. & Ambros.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ambr. brosius in Lucam, ita exponentes verbi illa A
Matth. 27. Christi, *Deus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Et eodem modo videtur loqui Eusebius
Euseb. lib. 4. de Demonst. c. 12. vbi sic inquit. *Itaquē homo corpus de more sepeliendum reliquit, ab eodem vero corpore tāquam Deus discessit.* Sed
Responsio. horū Patrū sententia, si (vt verba sonāt) intelligatur de recessu per separationē hypostatis, omnino vt erronea reijcienda est, nec video probabile fundamentū, quo nitatur. Nā verba illa Christi Dñi, *Vt quid dereliquisti me?* longè diuersum sensum habent, scilicet de desertione, per carētiā omnis gaudij, & cōsolationis, qua acerba passionis pœna, ac tristitia mitigaretur. Possent autē dicti Patres (vt supra dicebā) exponi de separatione quoad protectionē carnis: quod necessariū videtur in Ambrosio. Neq; enim dicere quis audebit, illū existimasse, diuinitatē fuisse corporis Christi loco animæ, cùm ergo dicit *cum diuinitas vita sit, nō posset caro mori, nisi ab ea separaretur*, necessario exponendus est per metaphorā loqui. Ad eū modū quo apud Theodoretū in reprehensione
Theodor. Cyril. 12. Anathematismi Cyrilli, ex persona eiusdē Cyrilli referuntur hæc verba, *Non passus Deus Verbum carni vnitum: sed caro cōnūla Deo Verbo, & secundum suam indulgentiā, propria sustinuit. Non enim passio, vel mors facta fuissent, nisi ipse permisisset. Nam si anima præsente non sit mors, quomodo Deo præsente, nec solū præsente simpliciter: sed etiam coniuncto secundum summā quandam, & ipsi soli cōprehensibilē vnionem, turbaret eius templum, vel passio, vel mors?* Quæ verba ipse Cyrillus in
C responsione admittit. Vnde necessariò sunt in prædicto sensu intelligenda.

Vltimo hic inquiri poterat, quæ cōmunicatio idiomatum ex hac vnione oriatur, de quo videri possunt dicta supra priori to. q. 16. & aliquid addemus infr. q. 51. art. 1. circa sol. ad. 3. Rursus tractādū supererat, an idē sentiendum sit de sanguine in passione effuso: mansisse, scilicet, vnitum Verbo in triduo. De hac verò re dicemus commodius iufra disput. 47. sect. 3.

SECTIO III.

Vtrùm in morte Christi aliqua noua generatio, vel hypostatica vnio interceßerit

HAEC quæst. non habet locū in anima Christi Dñi. Quia ex illa nihil generari poterat, nec noua vnio in ea fieri, quia prior conseruata satis erat, vt Verbo vnita maneret. Quāquā dubitant aliqui, an fuerit necessariū priorē vnionē dissolui, & nouam fieri, sed sine dubio id necesse nō fuit, quia (vt diximus latè in superiori tom. q. 6.) partes, scilicet anima, & corpus, secundū se, ac prius natura fuerūt vnitæ Verbo indepēdēter à tota humanitate. Procedit ergo quæstio in corpore Christi, & duplex dubitatio in eā continetur, altera physica est, altera Theologica.

Dubia phy-sica. Physica dubitatio est, an in corpore Christi recedēte anima, introducta fuerit alia forma substantialis. Videtur enim hoc necessarium fuisse iuxta principia Philosophiæ, ne materia māserit sine forma substantiali: hac enim de causa in vniuersum necessariū est, corruptionē vnius esse alterius generationē. In cōtrariū verò est, quia si alia forma esset introducta, nō māsisset idē corpus, quia variata forma nō manet idē cōpositū: cōsequens aūt est cōtra modū loquendi Scripturę, & sanctorū. Ioann. 19. *Hic asseßit ad Pilatū, vt tolleret corpus Iesu.* Psal. 19. *Caro mea requiescet in spe.* Vnde Athan. epist. ad Epictetū cōtra Hæreticos, *Corpus quidē crucia-tus patiebatur, fluxitq; ab illius latere sanguis, & aqua: idem tamen, quia templum Verbi, deitate adimplebatur.* Et in Rescripto ad Liberium, dixit, *Eandem carnē Christi fuisse obnoxiam passionibus, & morti, & affixam in cruce, et postea resuscitatā.* Similiter Leo Pap. Serm. 1. de Ascēsione. *Ad sananda* (inquit) *infidelium cordium vulnera, clauorū, & lanceæ erāt seruata vestigia, vt nō dubia fide, sed cōstantissima scientia teneretur, eā naturā in Dei Patris consessurā throno, quæ iacuerat in sepulcro.* Aug. Et similia ferè habet Aug. lib. cōtra Felicianum. c. 14. & Serm. 3. de Ascensione, *Ossa intra sepulcri angustias paulò ante coclusa Angelorum cætibus inseruntur.* Greg. hom. 29. in Euāgelia, & alij Patres agētes de sepultura, Ascensione, & resurrectione Domini.

Opinio de forma cor-poreitatis. Propter hæc aliqui Theologi dixerūt, in corpore Christi defuncti nullā formā substantialē fuisse introductā, quāuis non omnes eodē modo. Alij enim in vniuersum putāt idē vsu venire in quauis hominis morte. Existimāt enim recedēte anima manere formā corporeitatis solā, eamq; ad materiam cōseruandā sufficere. Hæc fuit opinio Henrici quodlib. 2. q. 2. quā latè defendit Scot. in 4. d. 11. q. 3. Durandus etiā in 3. d. 21. q. 1. significat eā sententiā philosophicā esse præferendā, quia necessaria videtur ad vitādum erro-

Ioan. 19. *Psal. 15.* *Athan.*

Leo Pap.

Henric. *Scot.* *Durand.*

erroneū loquendi modū in hac materia, scilicet nō māsisse idē numero corpus mortuū, quod erat viuū, & cōsequēter illud corpus, q̄ prius fuit vnitū Verbo, nō mansisse illi vnitum, quia destructo altero extremo necesse est destrui vnionē. Sed hæc sentētia supponit duo principia philosophica falsa. Vnum est formam corporeitatis esse re distinctam ab anima. Alterū est posse manere substantiale individuū corporis, in nulla tamē specie corpori cōstitutū. De quibus nō est hic disputandi locus: satis sit dicere, verā theologicā doctrinā nō posse ex his falsis principijs pendere, vt statim explicabimus.

Henric. Marsil. Aliorum ergo sententia fuit, māsisse corpus Christi post mortem absque vlla forma substantiali. Ita iudicat probabile Henricus quodlib. 1. q. 4. tenet Marsilius in 3. q. 3. art. 1. & latius q. 13. art. 1. qui dicit, neminem antiquorum Doctorū asseruisse, nouā formam introductam fuisse in corpus Christi, anima recedēte. Vnde supponendo nō esse in compositō formā corporeitatis distinctam ab anima, omnino existimat necessarium, vt manserit materia sine forma. Qui non fundatur in principio philosophico. Neque enim existimat hoc esse naturale in morte cuiuslibet hominis, sed vtitur ratione Theologica, scilicet, quia illa forma vel fuisset assumpta à Verbo, vel non, neutrum autē existimat dici posse sine magno incōmodo. Sed hoc postea videbimus. Nūc hic dicendi modus non videtur verisimilis, quia fingit nouū miraculum sine vlla causa, vel necessitate, & sine vllo fundamento. Vnde mirum est, quomodo Marsilius dicat, nullum authorem asseruisse nouā formam substantialem introductam fuisse in materiam corporis Christi cum D. Tho. rotaque eius schola negent fieri posse, vt materia maneat sine forma. Deinde cur negabimus, corpus Christi mortuū fuisse verū cadauer humanū? Nā si hoc nega ur propter solam identitatem corporis viui, & mortui, negetur etiā in cadaueribus Sanctorū introduci formam cadaueris, quia reliquiæ Sāctorum adorantur tanquam ipsamet sanctorū corpora. Præterea supponendo (vt Marsil. admittit) non dari formam corporeitatis, hoc ipso quod anima separatur à materia, non potest manere idē corpus, quod antea erat, quatenus corpus significat compositum ex materia, & forma, siue introducatur alia forma siue nō, ergo negare huiusmodi formam nihil ferè confert ad saluandam corporis identitatem, cum in omni sententia maneat eadem materia: non tamen idem compositum ex materia, & forma.

Inde mortuum Christi corpus ea daueris formā introduxerit. D. Thom. Dicendū est ergo, ex Christi morte consecutum fuisse, vt in materiam corporis eius noua forma cadaueris introduceretur, sicut in reliquorū hominū morte fit. Et hęc est sententia D. Thom. hic, & discipulorū eius. Quia hic est ordo, & modus naturalis humanæ mortis, quem immutari non fuit necesse. Quomodo autē illud corpus mortuum idem fuerit cum viuo, satis explicatū est à D. Tho. supra. Illud solum addo, hanc identitatē melius intelligi, si dicamus manere idē corpus numero, quoad materiam, quantitatem, & omnia alia accidentia sensibilia, à quibus corporis ratio, vel denominatio præcipuè sumi videtur. Quia prima radix quantitatis & corporeę molis est materia: forma autem cadaueris non per se intenditur, sed per accidens introducitur, ne materia maneat sine forma, & quia illa materiā retinens priorē organizationē, retinet etiā habitudinem ad priorem formam: hæc satis sunt, vt illud dicatur simpliciter idem corpus. Neq; enim in omnibus rebus inuenitur idem modus identitatis, seu vnitatis. In Christo etiam illud fuit singulare, quod fuit etiam corpus illud omnino idem ex parte suppositi, vt iam explicabimus.

Corpus Christi mortuum idem cū viuo quomodo sit.

Dubium. Theolog. tū. Marsi. Occurrit igitur secunda dubitatio Theologica, quam supra latè versat Marsilius, an scilicet illa forma cadaueris, atq; adeo integra natura ex illa forma, & materia composita assumpta fuerit à Verbo Dei. Marsilius enim supra existimat semel admissa huiusmodi forma necessariū esse dicere, illam, & compositū ex illa non esse assumptum hypostatice à Verbo Dei. Quia aliàs aliquid Verbum assumpsisset, quod postea dimitteret, cōtra cōmune axioma Theologorū. Quod potest confirmari primo, quia assumptio illius formæ, & cōpositi nō erat ad nostrā redēptionē necessaria & aliqui erat noua actio supernaturalis, cuius effectus statim erat dissoluēdus, ergo superuacaneū fuisset illā actionē efficere. Et aliunde nihil est quod nos cogat ad huiusmodi assumptionē asserendā. Quia ex doctrina Scripturæ, & sanctorū solum habemus, corpus Christi mansisse vnitū Verbo Dei, quod necessario intelligendum est de corpore, q̄ antea erat vnitū, quia sancti non dicunt nouam vnionem esse factam: sed priorem nō fuisse dissolutam, ergo solū intelligunt de corpore

Universidad de Deusto
Biblioteca

quoad materiã primã. E cõfirmat secũdo, quia licet illud corpus manserit vnitũ Verbo nõ admittũtur à Theologis hæ loquutiones, cadauer est Deus, vel è cõtrario, Deus est cadauer. Cuius rei nõ potest reddi ratio melior, quàm Deũ non assumpsisse totã naturã illius cadaueris, sed solã materiã. Nam quod quidã dicunt naturam cadaueris esse imperfectã, & quasi per accidens, & propter aliud nõ propter se assumptam, non videtur satisfacere. Quia natura integra cadaueris nõ est pars alterius, sicut materia, forma, aut sanguis: sed est per se natura integra licet imperfecta, & ideò videtur satis esse, vt ex illa resultet communicatio idiomatum, sicut resultaret, assumpta natura ignis, vel leonis. Vnde D. Thomas hic art. 3. ad 3. negans hanc loquutionem, *Deus est corpus*, rationem reddit. *Quia tantum assumpsit corpus, prout est pars essentialis humanæ naturæ*, ergo cum cadauer, prout includit aliam formam substantialẽ, non posit dici pars essentialis humanæ naturæ, sentit D. Tho. vt sic nõ fuisse vnitum Verbo Dei. Et eodem modo Richard. in. 3. d. 21. art. 1. q. 2. ad 2. dicit. *Verbum non remansisse vnitum carni post separationem animæ, vt cuidam toti, sed vt parti humanæ naturæ.* Et idem ferè dicit Bonauent. art. 1. q. 2.

D.Thom. Richard. Bonau.

Aliunde verò videtur necessario dicendũ nouam illam formam, & naturã ex illa compositam, fuisse assumptam à Verbo. Quod Marsilius supra probat, quia aliàs illud cadauer subsisteret noua subsistentia creata. Quia natura integra substantialis ab alio non assumpta necessariò habet secũ suã subsistentiã, esset ergo in illo cadauere suppositum creatũ præter subsistentiã Verbi, quod videtur esse valde absurdũ, & cõtra Damas. & alios Patres dicentes in corpore Christi mortuo, & anima separata, nõ fuisse aliud suppositum præter Verbum Dei, vt D. Thom. hic art. 3. ad. 3. latè refert.

Damas. D.Thom.

In hac re, quam à paucis autoribus inuenio in terminis disputatam, nihil noui affirmare audeo: sed censeo simpliciter asserendum, corpus Christi mortuum manisse vnitum Verbo Dei, & in illa substantia absolutè, & simpliciter nullum aliud suppositum extitisse, præter Verbum Dei. Et quoad hoc rectè loquitur Marsil. supra, & verè dicit, nullum autorem contrarium asseruisse. Potest autem hoc variis modis explicari. Primò si teneamus in substantijs omnino materialibus, quarum formæ nõ subsistunt, nõ esse aliã subsistẽtiã præter subsistentiã materiæ, in qua forma existit, & per quã tota natura subsistit. Nã ea opinione suppositã, dici posset in præsenti nullã esse factã nouã vnionẽ ad formã, vel naturam cadaueris: sed ex vi solius vnionis antea factæ illius materiæ cum Verbo mãsisse totũ illud cadauer subsistens in Verbo, eo modo, quo subsistere potest. Et hic modus nullum habet in Theologia incommodũ. Tamẽ quia illud fundamentũ metaphysicũ multis videbitur difficile, adiungi potest alius modus, nimirum, quamuis ex natura rei ex materia, & forma vnitis resultet subsistentia totius, cuius compositionẽ ingreditur partialis subsistentia materiæ tã, quia materia corporis Christi subsistebat subsistentia Verbi, quę non potest esse pars, seu nouam subsistentiam componere, ideò ex vi præcedẽtis vnionis talis materiæ ad Verbum impedimentũ esse positum, ne aduenìente forma cadaueris resultaret subsistentia totius: & ita, quamuis talis formæ denuò aduenìens non fuerit in se, & proximè vnita Verbo: nihilominus ex illa, & materia non resultasse suppositũ creatum, neque illã integrã naturam mansisse per se, & adæquatè subsistentem in se: sed in Verbo, mediãte sola materia, in qua extitit forma, solum per inexistentiam, & quasi inhærentiã absq; alia subsistentia. Et hic modus est etiam probabilis, & facilè defendi potest. Tertio verò dici potest, totam illã naturam substantialem speciali modo vnionis sibi adæquato vnitam esse immediatè Verbo. Qui modus videtur magis receptus, & facilior, quia nullum est inconueniens, quòd Verbum aliquid assumpserit, quod postea id miserit, quãdo illud non est per se, & ex primaria intentione assumptum: sed veluti in via, & propter aliud. Deinde supposito priori miraculo, seu supernaturali opere, rebus ipsis magis consentaneũ est, vt neque cũ subsistentia diuina alia cõiungatur, quod vix intelligi põt, neq; natura integra maneat sine proxima, & adæquata subsistentia. Et ita licet, negari non possit, quin oportuerit hunc modum vnionis noua actione fieri, quãdoquidẽ ipse est nouus, & res etiã quæ vnitur, noua est: tũ, quia fit consequenter ratione prioris operis, vel miraculi, ideò non censetur omnino noua vnio: sed veluti consequens, & concõmitans antiquam. Et hoc modo facilè est rationibus dubitandi in principio positis satisfacere.

In morte Christi noua ne interuenit hypostatica vnio

DISPV.

DISPVTATIO XXXIX.
In duas sectiones distributa.

De Prodigijs, quæ in morte Christi Domini acciderunt.

IN hac disputatione sermo est de miraculis, seu prodigijs in Christi morte factis, in alijs creaturis: nã de ijs, quæ facta sunt in ipso corpore Christi, partim superiùs dictũ est, partim in sequẽtibus disputationibus dicemus, agentes de ijs, quæ in corpore Christi gesta sunt. Hæc aũt prodigia dicũtur in Christi morte facta non solũ, quia in ipsomet instãti mortis acciderũt (hoc enim vix constare potest) sed quia propè ipsam mortem, Christo iã in cruce pendente facta sunt. Ex quibus vnũ insigne prodigiũ narratur obuenisse ante Christi mortẽ, scilicet solis defectio, *Et tenebræ factæ super vniuersam terram*, in quo multa continentur miracula, vt infra videbimus. Post mortem verò varia prodigia narrãtur ab Euãgelistis, præsertim à Matt. quæ breuiter explicabũtur.

SECTIO PRIMA.

Vtrùm in morte Christi tenebræ factæ sint in vniuerso orbe, & quæ earum causa fuerit.

QVòd Christo in cruce pendente factæ sint tenebræ super vniuersam terram à sexta hora vsque ad horam nonam, ijs ferè verbis affirmant Matt. Marc. & Lucas. Quare de hoc nulla est cõtrouersia: sed de eorum verborum intelligentia, & præsertim, an intelligendum sit in vniuerso mundo defecisse lumen solis, vel tantum in regione Iudeæ, quæ ibi nomine vniuersæ terræ appellata sit. Hac in re fuit sententia Origen. tract. 35. in Matth. quem Eras. in 27. c. Matt. est secutus, tenebras illas solum in Iudæa accidisse. Ratio esse potest, quia huiusmodi prodigia præcipuè fiebãt propter Iudæos, ergo non oportebat signum hoc extra Iudæorũ fines apparere. Sicut etiam alia prodigia, scilicet terræmotus, &c. non acciderunt nisi in illa regione. Nec verbum Euãgelistarum, *Super vniuersam terram*, cogit ad aliam interpretationem. Quia interdum in Scriptura ille modus loquendi reperitur. Et confirmatur primò ex Origene, quia si illæ tenebræ in vniuerso orbe accidissent, notatæ sine dubio essent, & obseruatæ ab aliquo gentilium scriptorũ, qui eò tempore, vel prope floruerunt, Strabone Valeri. Maximo, aut Plinio, erat enim res valde admirabilis, notatuque dignæ: nullus autẽ illius prodigij meminit. Secundo quia nisi multa miracula multiplicentur, nõ potuit illa solis defectio esse tam vniuersalis. Quia vel facta est per interpositionem nubium densissimarum, ad eum modum, quo facta sunt in Aegypto (vt Origen. putat) vel certè (vt Dionysius indicat) per interpositionem Lunæ: neutro autem modo potuerunt tenebræ esse adeò vniuersales.

Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23.

Origen. Eras.

Dionys.

Dicendum verò est primo eam Solis defectionem vniuersalem fuisse in toto orbe. Hæc est cõmunis sententia, Chrys. homil. 89. in Matt. quam clarius explicuit Euthym. c. 67. & Theophyl. Matt. 27. Hiero. ibidem, & frequentius cæteri expositores Gaudenti tract. 3. in Eod. Idem significat Athanas. serm. de pass. & cruce Dñi, illis verbis. *Rerum natura suo sole destituta fuit.* Idẽ sentiunt Tertull. & alij, quos referam, & D. Thom. sup. q. 44. art. 2. ad secũdum Quæ probatur primo ex verbis omniũ Euangelistarũ, sunt enim adeò expressa, & conformia, vt temeritatis esse videatur ea restringere, aut sine fundamento in sensu improprio interpretari. Et confirmari hoc potest, quia in Scriptura, hęc solis defectio occasus solis appellatur: occasus autem solis significat generalẽ lucis absentiã. Antecedens patet ex illo Amos. 8. *Et erit in die illa dicit Dñs, occidet vobis sol in meridie, & tenebrescere faciã terrã in die luminis.* Quẽ locũ de hoc mysterio interpretantur præter Hieronym. & alios interpretes, Cyril. Ierosolym. Cat. 13. Isidor. lib. de pass. Dñi. c. 45. Tertull. lib. 4. cont. Marcionẽ. c. 42. Cypr. libr. 2. ad Quirinum cap. 23. Ruffin. in symbo. Euseb. libro 10. de Demonst. c. 6. Aug. libr. 9. ex vtroque testam. q. 15. & nonnulli ex his, præsertim Tertull. de eodem mysterio interpretantur verba illa Isai. 50. *Induam cœlos tenebris*, & Isido. citat etiã illud Ierem. 15. *Occidit ei Sol cum adhuc esset dies.* Secundo, Dionys. Areopag. epist. 7. ad Polycar. contra Apolophanẽ refert, se Heliopoli in Aegypto vidisse eã Solis defectionẽ simul cum ipso Apolophane. Idẽ repetit epist. 10. ad eundem Apolophanem. Et licet Erasmus has epistolas non recipiat: tamẽ apud omnes eruditos, & probos in authoritate sunt. Rursus Tertull. in Apologetico. c. 21. indicat etiam Romæ visam esse illã solis defectionẽ, quem nõ est, verisimile scribentem aduersus gentes, vti

Chry. Euthym. Theophyl. Hieron. Gaudent. Athanas. Tertull. D.Thom.

Amos.

Hieronym. Cyril. Isidor. Tertul.

historia

Universidad de Deusto
Biblioteca

historia incerta, & illis incognita. Sunt autem hæc Tertull. verba: *Eodem momẽto dies, medium orbem signante Sole, subducta est: deliquium vtique putauerunt, qui id quoque super Christum prædicatum non scierunt. Et tamen eum mundi casum relatũ in archiuis vestris habetis.* Ex Græcis præterea historiographis Phlegon lib. 14. olimpiadarũ eiusdem eclipsis meminit, vt ipsemet Origenes supra refert, & Eusebius in Chronico sub Tiberio, Orosius etiam lib. 7. iuxta historiæ. c. 4. idem colligitur ex Greg. Turo. lib. 1. sacræ histo. Sedulio lib. 5. Paschal. Lactãtius quoq; lib. 4. de vera sapientia. c. 19. refert, huiusmodi vniuersalẽ Solis defectionẽ à Sybillis fuisse prædictam. Tertiò nulla est ratio propter quã omnia prodigia facta in Christi morte debuerint intra Iudææ terminos contineri, cùm Christus nõ solũ pro Iudæis, sed etiam pro gentibus moreretur, necessariumq; foret diuinitatẽ eius, & humanitatẽ omnibus esse testatã. Quòd si aliquod prodigiũ vniuersale esse debuit, maximè illud, quod in Sole fiebat, quod est totius mũdi luminare. Adde etiam ex prædictis historijs colligi, terræmotum non fuisse tantum in Iudæa, de quo infra dicam. Vnde illis duobus signis cœli, & terræ, monstratu est, eum, qui moriebatur cœli, & terræ esse conditorem, & tam cœlestes, quàm terrestres creaturas Domino suo famulari, ac mortem eius deflere, vt Theophyl. notauit. Ex quibus non solum nostra sententia confirmata relinquitur: sed etiam ostensum est, coniecturas Origenis nullius esse momenti.

Phlegon. Orbge. Euseb. Oro. Gre Tur. Sedul. Lactan. Aug. Isai. 50. Eclipsis solis in morte Christi fuit mundo vniuersalis. Origen.

Theophyl.

Colligitur etiam hinc non esse verisimilẽ modũ, seu causam harũ tenebrarũ quam Origenes excogitauit, scilicet, quòd nubes aliquæ valde densæ inter Solẽ, & terrã interpositæ fuerũt. Quemadmodũ probabile est, tenebras Aegyptiacas accidisse, quæ hatũ figuræ fuerũt. Illa enim causa sine vllo fundamento excogitata fuit ab Origene, quia sufficiens visa est ad eam exiguã extensionẽ tenebrarũ, quã ipse factã opinatus est. Tamẽ ad obscurandũ Solẽ in toto orbe minime potuit esse sufficiẽs. Ac deinde Eusebius supra ex Phlegoneo refert, in eis tenebris visas esse stellas in toto cœlo, quod est signũ, magnã fuisse aeris serenitatem, ac perspicuitatẽ, non ergo erat densis nubibus obscuratũ. Quòd præterea ad maiorẽ miraculi euidentiã, ita fieri oportuit. Nãsi solo nubium obiectu, & in paruo terræ spatio illæ tenebræ contigissent, facilè existimari posset casu aliquo, & ab aliqua causa naturali prouenire potuisse, vt indicauit Augustin. de mirabilib. sacræ Scripturæ libr. 3. cap. 12.

Exod. 10.

Euseb. Phlegon.

Aug.

Sed difficultas est in assignando modo, & causa huius effectus. Et ratio dubitandi est, quia Dionys. supra refert, huiusmodi tenebras factas esse per eclipsim, seu interpositionẽ Lunæ inter Solẽ, & terrã, in qua etiã interpositione quatuor ponderauit miracula præter totũ naturę ordinẽ. Primũ, quòd Luna obiecta est Soli in plenilunio, cũ naturaliter solum possit hoc fieri tempore cõiũctionis Solis cũ Luna. Quo argumẽto vtitur sæpe Aug. vt probet illã eclipsim miraculosam fuisse, vt epist. 80. ad Hilichium, & lib. 3. de Ciuit. c. 15. Secundum, quòd Luna paulò ante in proprio situ erat, maximè distãs à Sole, quia suo naturali motu discurrebat: subitò verò magna celeritate retroacta est, soliq; obiecta, ac finito eiũ horarũ spatio iterũ eadẽ celeritate ad eũ situ reuersa est, ad quẽ, suo naturali motu incedens, illis horis peruenisset. Quod factũ est, vt licet tẽpore, quo durauit hoc prodigium, cœlorũ motus fuerint aliquantulũ immutati: eo verò transacto, in suo naturali ordine, sitq; que permanserint ac si nihil accidisset. Tertiũ miraculũ, quod in naturali eclipsi luna incipit obijci Soli ab occidẽtali parte, quoniam tendit ab occidente in oriens: in hac verò eclipsi cœpit obscurare Solẽ à parte orientali, quia retroacta est ab oriente in occidens. Quartũ, quia in naturali eclipsi, ea pars Solis, quæ prius obscuratur per interpositionẽ Lunę, prius etiã incipit apparere, Luna in suo proprio motu, velociusquã Sol progrediente: at verò in hac eclipsi Luna postquã obiecta Soli est, non est vlterius progressa: sed retrogrediendo in suũ situm recurrit. Vnde factum est, vt ea pars Solis, quæ vltimò obscurata fuerat, prius apparere inceperit. Hæc notauit Dionys. vt fusius explicuit D. Thom. in loco citato: & ita ipse etiam pro cõperto habet, has tenebras factas esse per interpositionẽ Lunæ. In contrarium verò est, quia sola Luna non potest impedire illustrationem Solis in toto orbe.

Dubium. Dionys. Eclipsis solis in morte Christi mulitudinis relata ab aliis.

Aug.

D. Thom.

Dicẽdũ est ergo secundo, propriã, & adæquatã causam harũ tenebrarũ terræ fuisse, quia diuina virtute factum est, vt Sol radios suos cõtineret, ita vt licet nullũ corpus interijceretur inter Solem, & terrã, non illuminaret illam. Hæc est sententia Hieronymi in capit. 27. Matth. quem sequitur Beda

Eclipsis solis in morte Christi causa quæ fuerit. Hieron. Beda. Caiet. Cyp. Oros.

Beda lib. 4. in Marcum. c. 15. & lib. 6. in Lucam. c. 23. Caietan. & alij. Eandem prius significauit Cyprian. de bono Patiẽ. dicens, *cum ad crucem Domini confundantur sidera, elementa turbẽtur, contremiscat terra, nox diem claudat, Sol, ne Iudæorum sacinus aspicere iogatur, & radios, & oculos suos subtrahat &c.* Idem sentit Orosi. lib. 7. hist. c. 8. Et probatur dicta ratione, aliter enim non potuisset defectio solis esse vniuersalis. Præterea, hic modus est facilis, quia sicut ignis Babylonicus continuit actionem suam, Deo suspendente concursum suum, ita Sol potuit non illustrare terram, quia Deus suspẽdit suum concursum.

Tertio addendũ est, simul interpositam fuisse Lunam inter Solem, & terram. Hoc solum constat authoritate Dionysij. Et cõgruentia reddi potest, quia vt miraculum esset maius, & manifestius, voluit Deus vtroq; modo fieri. Deinde voluit vtrumque luminare maius Christo specialiter deseruire, & ad occultãdam Christi nuditatem quantum in se erat, quodãmodo facere, alterum continendo radios suos, alterũ retrogrediendo, vt sese soli obijceret, in quo dignitas Christi morientis manifestata est, cui cœlestes creaturæ seruiebãt. Propter quam etiam causam aliud miraculum superioribus adiunctum est (vt D. Tho. supra notauit ex Chrysost. homil. 89. in Ioan.) scilicet q illæ tenebræ per tres horas durarunt, cum naturalis eclipsis tanto tempore durare nõ possit. Quia scilicet Christus in cruce tribus horis pependit, quo euidẽter ostensum est, effectum illum non casu, nec propter aliam causam fieri, nisi propter Christum. Potuit autem fieri, vt illis tribus horis vtrumque altrum nimirum Sol, & Luna quieta permanserint, (vt D. Thom. supra indicat) vel certè, quòd facilius videtur, vt Sol naturalem suum motum peragret, & illum Luna præternaturaliter subsequeretur, seruans semper eandem proportionem, & interpositionem inter Solem & terram. Dices, si Sol continuit radios suos, qui fieri potuit, vt Dionysius conspiceret Lunæ interpositionem, & eclipsim. Respondetur secundum impeditum fuisse Solem, ne terram illuminaret: non tamen, ne superiores cœli partes illustraret. Nam (vt supra diximus) eo tempore stellæ lucebant, quas à Sole illustrari, communior est Philosophorum sententia. Adde, etiam ingressum, egressumque Lunæ sub Sole successiue factum esse, & non oportuisse perfectas tenebras vnico instanti fieri, aut expelli, sed paulatim prout Luna ingrediebatur, & egrediebatur sub Sole, atq; ita factum esse, ex Dionysij observatione non obscure colligitur. Imò D. Tho. existimat probabile, non esse necessariũ, vt perfectæ tenebræ tribus horis durauerint, sed illas horas computari ab eo tẽpore, quo cœpit remitti lumen Solis, vsq; ad illud instans, in quo ad naturalẽ statum restitutum est. Quod est quidẽ verisimile, quãquam existimo, tempus illud, quo immorata Luna est ingrediendo, & egrediẽdo sub Sole, fuisse perexiguũ. Quia licet tanta mora interesserit, vt obseruari sensibus potuerit, tamen nõ est necesse tantã fuisse, vt per horam integram durauerit, atque ita perfectæ tenebræ vltra duas horas durarunt; & ideò simpliciter tribus, aut fere tribus horis durasse, dici possunt.

D. Thom. Chry. Eclipsis solis in Christi morte quandiu duraurit

Obiectio.

Responsio.

SECTIO II.

Quæ prodigia, & quomodo facta sint mortuo tã Christo, & in cruce pẽdẽte.

MIraculum defectionis Solis, de quo hactenus ante Christi mortem accidit: nunc ea, quæ ab Euangelistis narrãtur post mortem, licet pluta numero sint, breuius tamen expediri possunt. Primũ ergo Matthæus narrat velũ templi scissum esse, quod Lucas potuit ante quã mortẽ Christi narrare, sed anticipatione vsus est, verba enim Matthæi satis clare denotant consequutionem rerum. Sic enim ait, *Emisit spiritum, & ecce velum templi scissum est*, ac si clarius diceret, *ea de causa*, seu *subito* hoc euenit, vt notauit Augustin. libro tertio de consensu Euangelistarũ. c. 9. Quid autẽ voluit Deus hoc prodigio significare? Multa dicunt sancti Patres, quæ ad expositores Euangeliorũ magis expectãt. Omnia verò videtur comprehendisse Amb. lib. 10. in Lucã paucis his verbis. *Velum scinditur, quod vel duorũ populorũ diuisio, vel mysteriorũ Synagogæ prophanatio declaratur. Scinditur ergo velũ vetus, vt ecclesia nouæ fidei sua vela suspendat. Synagogæ velamen aufertur, vt religionis interni mysteria reuelato mentis cernamus obtutu.* Itaque hac veli diuisione significatum est, antiquatam iam esse legem Iudaicam, templum

Primum post mortẽ Christi prodigium.

Matt. 27. Luc. 23.

Aug. Velum templi scissum quid portenderit. Ambr.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dan. 9. plum fore prophanandũ, & sacrificia abolenda sicuti prædictum erat Daniel. 9. Rursus Sacramenta, quæ sub velamine literæ occulta erant, per Christi mortem esse patefacta. Quam potrò mysticâ significationẽ eleganter, vt solet, persequitur Leo Pap. ser. 17. & 18. de passione. Addit Cyrill. lib. 12. in Ioann. c. 37. etiam significatum esse, per mortem Christi propalatam esse sanctorum viam, & ianuam cœli apertam quę antea clausa erat ad Hebr. 9. Denique subiungit Theophyl. Matt. 27. voluisse Deum signo Iudæis accõmodato ostendere, quantum eorum scelus detestaretur. Mos enim erat Iudæis, audita blasphemia in Deum scindere vestes suas: *Ita ergo* (inquit) *nunc diuinum templum, quasi ægrè ferens mortem Christi, discrumpit vestem suam.*

Leo Papa. Cyri. Hebr. 9. Theophyl.

Dubium. Iansenius. Origenis.

Est autem de hoc velo controuersia, quotuplex fuerit, & quodnam fuerit scissum. Iansenius enim capit. 143. Concord. refert opinionem Origenis, asserentis duo fuisse in templo velatvnum in intima parte templi quæ *Sancta sanctorũ* dicebatur, in quam solus supremus Pontifex semel in anno ingrediebatur: quamque velum hoc diuidebat ab alia parte, quæ dicebatur *Sancta*, in quam reliquis sacerdotibus ad sacrificia offerenda ingredi fas erat. Alterum in exteriori parte templi, quod diuidebat Sancta ab alia parte templi magis externa, in quam populus ingrediebatur: & hoc posterius diuisum esse, ait Origen. non prius. Quam Origenis sententiam Iansenius improbabilem esse censet, quia licet in tabernaculo fuerint duo vela (vt ex ad Hebr. 9. constat) tamen in templo Salomonis non videtur fuisse, nisi vnum coram propitiatorio. *Quia propriori velo erant* (inquit) *ostia, & portæ templi.* Et confirmatur, quia si esset duplex, non dicerent Euãgelistæ adeò indistinctè, *Et velum templi scissum est*, In modo ergo loquendi satis significant fuisse tãtum vnicum.

Hebræs. 9.

Velum templi quotuplex.

Sed in primis (quod attinet ad numerum velorum) sententia Origenis valde probabile habet fundamentum. Nam Iosephus libr. 6. de bello Iudaico capit. 6. id expresse testatur, describens enim totam fabricam templi, dicit: illam interiorem partem, ad quam soli sacerdotes ingrediebantur, seperari ab exteriori, interiecta porta deaurata, quæ fores habebat aureas, & aulæum longitudine pari, hoc est velum, quod ibi latè describit. Et infra subdit. *Intima verò templi pars viginti cubitorum erat, discernebatur autem similiter velo ab exteriori, & Sancta sanctorum vocabatur.* Deinde præter Iosephum, & Originem testatur id apertè Cyrillus lib. 12. in Ioann. cap. 37. vbi prius sic inquit. *Velum templi linteamen quoddam erat dilatere ad latus, à superioribus templi in medio pendens, vt ad interius tabernaculum solus Pontifex ingredi posset.* Postea verò subdit. *In primis enim ianuis templi velum erat extensum, intra quod primum tabernaculum erat.* Eãdem sententiã manifestè supponit Hieron. epist. 150. quæst. 8. cùm quæstionem proponit, quod velum templi scissum fuerit exterius, an interius. Quo circa cum res hæc solum ex historia pendeat, & tam graues, antiquique Scriptores hoc referant, non video quo fundamento negari possit. Nã quod Euangelistæ indefinitè loquantur nullum est argumentum. Sæpe enim indefinita loquutio æquiualet particulari, ac si diceret, quoddam velum templi scissum esse. Neq; oportuit magis definitè loqui, quia ad historiam nihil referebat. Quod verò in exteriori parte templi parietes essent, & ostia, nihil impedit, quominus in eis velum esse posset, vt per se constat.

Cyrill. Hieron.

Dubium. Quod nã vtrumque velum templi scissum fuerit. Cyrill. Hebr. 9. Isidor. Euthym. Leo Papa. Origen. Hieron.

Quod autem ex ijs velis scissum fuerit, res dubia est. Communis enim opinio esse videtur scissum fuisse velum, quod Sancta sanctorũ occultabat, & hoc apertè sentit Cyrillus supra. Nam Sancta sanctorum cœlestem patriam representabat, vt colligitur ex Paulo ad Hebr. 9. si ergo scissio veli significauit ianuam cœli aperiri, necesse est, vt illud velum scissum fuerit, quod coram Sanctis sanctorum pendebat. Idem docet expresse Isidorus super Exodum, cap. 50 Euthym. capit. 67. in Matth. Leo Pap. sermo. 10. de Passione: *Velum, cuius obiecta includebantur sacra sanctorum, à summo vsque ad ima disruptum est, & sacrum illud, mysticumq; secretum, quod solus summus Pontifex iussus fuerat intrare, reseratum est, vt nihil iam esset discretionis, vbi nihil residerat sanctitatis*: Ex quibus verbis aliæ rationes mysticæ ad hoc confirmandum sumi possunt. Cæterũ exterius velum scissum fuisse præter Origen. tract. 35. in Matth. affirmat expresse Hieronymus loco nuper citato. Et vterque vtitur mystica coniectura. *Quia nunc ex parte videmus, & ex parte cognoscimus: cum autem venerit, quod perfectum est, tunc & velum interius dirimendũ est, vt omnia, quæ nũc nobis abscondita sunt, domus Dei Sacramenta videamus. Nunc enim per speculũ videmus in ænigmate, & cum historiæ nobis velũ scissum sit, vt ingrediamur atrium Dei: tamen secreta eius, & vniuersa mysteria quæ in cœlesti Ierusalẽ clausa retinentur, scire nõ possumus.* Hæc Hieronym. quæ videtur ad literã ex Origene desumpsisse. Quid igitur horum verius sit, mihi incertum est. Quid allegoricę rationes non cogũt, & verba Euãgelistarum communia sunt. Si tamẽ verum est, quod refert Aristeas in historia de septuaginta interpretibus, illud extrinsecum velum tale fuisse, vt templum in circuitu clauderet, verisimile est fuisse appellatum simpliciter, *velum templi*. Sed quoniam illius Iosephus non meminit, inò videtur prorsus diuersum ab ijs, quæ Iosephus commemorat, mihi suspecta res est.

Hieron. Aristeas.

Secundum in morte Christi prodigiũ terræmotus. Psal. 17. Hebr. 12.

Secundum prodigium fuit terræmotus, quod factum est primo ad iram Dei indicandam iuxta illud Psalm. 17. *Cõmota est, & contremuit terra, & fundamenta eius cõturbata sunt, quoniam iratus est eis.* Secundo ad significandam magnam mutationẽ rerum futuram. Quod insinuat Paul. ad Hebræ. 12. dicens, *Cuius vox mouit terram tunc*, (id est, cùm promulgaretur lex vetus,) *nunc repromittit dicens. Adhuc semel, & ego mouebo non solum terram: sed & cœlum. Quod autem adhuc semel dicit, declarat mobiliũ translationem, tanquam factorum, vt maneat ea, quæ sunt immobilia.* Tertio ad indicandum supplicium, quod Iudæis imminebat propter mortem Christi. Ac denique propter alias causas, quæ Theophyl. Euthym. & alij expositores Euangeliorum, & Hieronym. dicta quæst. 8. obtenuarunt.

Theophyl. Euthym. Hieronym.

Dubium. Origen. Terræmotus in morte Christi factus nõ generalis fuit.

Quæri verò potest, quibus in locis hic terræmotus contigerit. Origenes tracta. 35. in Matth. sentit solum Ierosolymis, vel ad summum in terra Iudææ accidisse. Et sanè ex Euangelijs nihil aliud colligi potest, vnde hoc latis est, ad historiæ Euangelicæ veritatem. Ex alijs verò historijs colligi videtur, non solum in Iudæa, sed alijs etiam in locis eo tempore terræmotum accidisse. Refert enim Cornelius Tacitus lib. 2. suorum Annalium, & Plinius libr. 2. historiæ cap. 84. Paulus Orosius libr. 7. historiæ cap. 4. tempore Tiberij plures ciuitates in Asia terræmotum corruisse. Quem terræmotum accidisse eodem die passionis Domini multi arbitrantur, ad quem videtur alludisse Augustinus de mirabilibus sacræ Scripturæ lib. 2. c. 3. dicens. *In die mortis Domini duodecim ciuitates in Thracia terræmotu concidisse.* Sed tamen cum terræmotum non in anno Dominicę passionis: sed tredecim, vel 14. annos antea accidisse, colligitur ex Euseb. in Chronico, qui terræmotum illum adscribit quinto anno Tiberij: cùm tamen Christus anno 18. vel. 19. eiusdem Tiberij obierit. Nihilominus tamen idem Euseb. in 18. anno Tiberij scribit hæc verba, *Bithiniæ terræmotu concussa, & in vrbe Nyssena ædes plurimæ corruerunt, quæ omnia his congruunt, quæ in passione Saluatoris acciderunt.* Et infra, ex Phlegonte refert, hunc terræmotum Bithiniæ eodem anno, & die, quo generalis solis defectio, accidisse. Itaque duo terræmotus videntur accidisse in Asia tempore Tiberij, vnusquisque eorum in diem passionis Domini incidisse, fuit igitur mota terræ tota terra contremuerit, non constat.

Cyrill. Tac. Plin. Paul. Oros.

Aug. Euseb. Phlegon.

Tertium in morte Christi prodigiũ petrarũ disruptio.

Tertium prodigium fuit petrarũ discissio. Quod aliqui existimant consequutum esse ex vehementi terræmotu & petrarum concussione. Quod fieri quidem potuit: tamen Matth. hoc narrat, vt prodigium diuersum, & speciali Dei prouidẽtia factum ad conuincendam Iudæorum perfidiam, & eorum corda lapidea significanda, quæ tot prodigijs commota nõ sunt, cùm tamen dura saxa scissa fuerint. Addit Hieronymus ex Euangelio Nazarænorum, etiam superliminare templi, quod ingentis erat magnitudinis, per medium diuisum fuisse, & Cyrill. Ierosolymitan. Cat. 13. refert, in monte Caluariæ vsque in hodiernam diem apparere, clareque monstrari, vbi petræ scissę sint propter Christum. Præterea, dicitur esse traditio incolarum eius loci, rupem illius montis, in qua tres cruces fixæ erant, ita diuisam fuisse, vt scissio inter crucem Christi, malique latronis interiecta sit, quasi eum à Christo separans. Refert Denique Baronius in Annalibus, anno. 34. non solum Ierosolymis: sed in alijs etiam regionibus disruptos fuisse montes, scilicet montem Aluerniæ in Hetruria, & Caietæ promontorium propè campanum littus, quod dicit constare ex traditione incolarum.

Hieronym. Cyr. Ieroso. Baron.

Quartum prodigium fuit sepulcrorum patefactio. Quod Cæsar Baronius terræmotui

Quartum in vrbe

Universidad de Deusto
Biblioteca

re Christi pro digeum sepulcrorũ patefactio. Cæs. Baron. D. Thom.

mortui etiam tribuit. Sed dubitari non potest quin fuerit singulari Dei prouidentia factum ad efficaciam mortis Christi ostendendam, per quam mortua mors fuerat & sancti erant ad immortalẽ vitã reuocandi. Vnde D. Thom. supra quæst. 45. art. 4. ad. 3. *Cyrill. Iero.* *Apertæ sunt monumenta ad ostendendũ, quod per eius mortem mortuis vita daretur,* & Cyril. Ierosolymit. dicta cat. 13. *Defecit* (inquit) *sol propter iustitiæ solẽ, petræ scissæ sunt propter spiritalem petrã, sepulcra aperta sunt, & mortui surrexerunt propter eum, qui est inter mortuos liber, & emisit ipse vinctos de lacu non habente aquam.* Obseruanda autem sunt verba *Mat. 27.* Matth. sic scribentis. *Et monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt, & exeuntes de monumentis post resurrectionem eius venerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis.*

Dubium. In quibus dubitari potest, an hæc omnia acciderint statim mortuo Christo. Nã difficile est creditu, aliquem ex ijs sanctis ante Christum surrexisse: è contrario verò non videtur posse dubitari, quin monumenta statim aperta fuerint simul cum terræmotu, & petrarũ scissione: at verò resurrectio sanctorum eodem contextu, & modo narratur. Nihilominus dicendum est, monu- *Responsio.* menta quidem fuisse aperta eodem tempore, quo terræmotus fiebat, & saxorum crepitus, ac scissio. Ita enim Matth. indicat, & omnes interpretes, & sancti exponunt. Quia omnia hæc signa sunt quodammodo ejusdem rationis, & inter se connexa, præsertim; si verum est, ex terræmotu reliqua esse consequuta. At verò de corporibus, quæ in monumentis iacebant, probabile est, non surrexisse vsque ad Christi resurrectionem. Nam ipse Matth. dicit. *Exiuisse de monumentis post resurrectionem Christi*; ita enim distinguenda, & construenda sunt verba Matth. vt habemus in Vulgata. Certum est autem simul, ac resurrexerunt, exiuisse de monumentis. Itaque alia verba. *Et multa corpora sanctorum, quæ dormierant, surrexerãt,* per anticipationem posita sunt, de qua re plura dicemus infra, de Christi resurrectione agentes.

Hieron. Chrys. Euseb. Ioseph. Præter hæc prodigia, quæ ex Euangelio habentur, narrant aliud Hieron. & Chrys. in Matth. Euseb. in Chronico, auditas scilicet tunc fuisse voces in templo clamantium. *Migremus ex hoc loco.* Sed an hoc acciderit tempore passionis, incertum est. Nam Ioseph (cuius testimonio Hieronym. & Euseb. vtuntur) factum esse dicit paulò ante excidium Ierosolymitanum, tempore Pentecostes, vt constat ex lib. 2. de bell. Iudaico. c. 13. & libr. 7. c. 12. Aliud ex Plutarcho narrat Eusebius lib. 5. de præparatione c. 9. circa insulas (quas appellãt Echinadas) â quibusdam Romanis ex Ægypto in Italiam nauigantibus auditam fuisse vocem gubernatori nauis præcipientem. *Quando iuxta paludem fueris, annuntia Pan magnum mortuum esse.* Quod cũ ille fecisset, magnus gemitus auditus est quorundam discedentium ab illo loco. Quod multi referunt ad mortem Christi, per quam Princeps huius mundi foras eiectus est. Denique Paulus Palacies super Matth. aliud prodigium refert ex reuelatione Sãctæ Brigittæ. Eodem momento, quo Christus expirauit, omnes homines, qui vbique terrarum erant, subito quodam horrore, ac timore fuisse perculsos, causam illius effectus ignorantes. Sed horum, quæ in Euangelio non habentur, fides sit pœnes authores.

Plutarch. Euseb.

Paul. Eden.

DISPVTATIO XL.
In sex sectiones distributa.

De tempore passionis, & mortis Dñi.

DIsputationem hanc in hunc locum reiecimus, quoniam passioni, & morti Christi communis est. Sumus autem in ea annum, mensem, diem, & horam declaraturi, in qua Christus mortuus est. Et quoniam ex Euangelio constat mortuum esse die proximè sequenti, postquam cum discipulis cœnauit, hic etiam tractanda erit celebris illa controuersia, quotidie lunæ Christus cœnauerit, ac mortuus fuerit. Quamobrem non poterit disputatio hæc non esse cæteris prolixior.

SECTIO PRIMA.
Quo anno ætatis suæ Christus Dominus diem obierit.

INquirimus primum omnium ætatis annum, quoniam illo cognito, & suppositis ijs, quæ superiori tomo de anno Incarnationis Dominicæ dicta sunt, facilè erit intelligere, quo anno ab orbe condito fuerit mortuus. In hac ergo quæstione sex

Iren.

sex inuenio sententias, quatuor improbabiles, & iam antiquatas: duas verò probabiles, ex quatuor prioribus duæ peccant per excessum, per defectum duæ.

Augus.

Prima est Christum excessisse quadragesimum ætatis annũ. Hanc docuit Irenæus. 2. libr. contra hæres. cap. 39. & 40. vbi ferè quinquaginta annos ætatis Christo attribuit: August. etiam lib. 2. de doct. Chri. cap. 28. refert quosdam dixisse, Christum quadraginta sex annos vixisse, quos ex ignorant a historiæ lapsos dicit. Et Irenæus quidem suam sententiam confirmat: primo authoritate, & traditione quorundã presbyterorum Asiæ, indicans eos à Ioanne Euangelista edoctos fuisse. Secundo id colligit ex *Ioan. 8.* verbis Ioann. 8. *Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?* Nullus enim ad iuuenem triginta annorum ita loquitur, sed ad eum, qui iam non longè à quinquagesimo ætatis annos distare videtur. Tertio addit coniecturas, scilicet, quia decuit Christum omnem hominis ætatem sanctificare. Præterea, quia hæc ætas prouectior honorabilior, & muneri præceptioris accommodatior erat. Hæc verò sententia ab omnibus Patribus reiecta est. Quia tum ex Euãgelica: tum ex humana historia falsa esse conuincitur. Primũ satis constat ex ijs, quæ dicta sunt de tẽpore, quo Christus baptizatus est, ac prædicauit. Nam ex Euangelio constat baptizatum esse trigesimũ annum agentem, & paulò post suam prædicationẽ inchoasse, vt ex modo Euãgelicè narrationis, & ex verbis Petri Act. 1. cõllat. Rursus, nõ prædicauit vltra quatuor annos, præsertim à miraculo nuptiarum. vt in superioribus ostensum est. Secundũ declaratur, quia Christus passus est sub Pontio Pilato, vt præter Euangelicã historiam scripsit etiam *Ioseph.* Ioseph. lib. 18. antiq. c. 6. vbi Christi Dño illustre testimonium reddit. Idem verò Ioseph. eodem lib. c. 11. refert, Pilatum ante Tiberij mortẽ Ierosolyma discessisse. ergo necesse est, vt Christi mors Tyberio imperante contigerit, Tiberius autem viginti tribus annis nondum integris imperauit, vt in omnibus historijs vulgatum est. Cùm ergo trigesimus Christi annus in decimumquintum imperij Tiberij inciderit, nullo modo potuit quadragesimũ ætatis annum Christus attingere. Et hoc euidentius constabit ex sequentibus, vbi ostendemus Christũ decimo octauo, vel decimo nono anno imperij Tiberij Cæsaris passum esse. Fundamenta Irenæi non habent difficilem responsionem. Illorum enim presbyterorum traditiones apocryphæ sunt, & ignotæ authoritatis. Illa autẽ verba Euangelij, *Quinquaginta annos nondum habes,* dici potuerũt vsitato quodam & vulgari modo loquendi, vel certè quòd Christus, ob vultus grauitatem, & corporis macerationem, ac seueram vitam, maioris ætatis appareret, quàm reipsa esset. Reliqua solutione non indigent.

Act. 1.

Secunda sententia esse potest, Christum mortuum esse anno. 34. ætatis expleto, & 35. inchoato. Quæ licet à nullo authorum, (vt reor) asseratur: videtur tamẽ posse colligi ex probabilibus principijs. Primũ est, Christum baptizatum esse anno trigesimo ætatis expleto. Secũdũ, post integrũ annũ effeciss miraculum in nuptijs. Tertium, à nuptijs vsque ad mortem Christi quatuor paschata numerari à Ioãne, id est, tres anni integri, & aliquot menses. Ex ijs ergo simul sumptis necessariò concluduntur triginta quatuor anni integri, & aliquot menses ætatis Christi. Nihilominus autem censeo opinionem hanc improbabilem esse, quia licet ex sola historia Euangelica nõ possit conuinci, hanc sententiam esse falsam, & improbabilem (vt discursus factus ostendit) tamen adiuncta Græca, Romanaque historia communiter recepta, nullo modo sustineri potest. Quia oportuisset Christi mortem contigisse in ducentesima tertia olympiade, & vigesimo anno imperij Tiberij, quod non potest vlla cum probabilitate affirmari, vt videbimus. Quo circa quamuis illa tria principia singula per se probabilia sint: tamen omnia illa simul coniungere non est probabile, quod in rebus probabilibus sæpe euenit.

Isai 61. Iren. Epiphan. Cle. Alex. Iul. Afric. Hieron. Lact.

Tertia sententia est Christum mortuum esse expleto trigesimo ætatis anno. Nam initio illius baptizatus est, & in illo prædicauit iuxta illud Isai. 61. *Vt prædicarem annum acceptabilem Domino,* & illo finito mortuus esse asseritur. Hæc fuit sententia Valẽtini, & Gnosticorum, vt refert Irenæus supra, & Epiphan. hæres. 51. vbi eam impugnat. Et eandem sententiam tenuit Clemens Alex. libr. 1. stromat. qui dicit, expleto trigesimo anno, Christũ mortuum esse, & Iulius Africanus, apud Hieronymum Daniel. 9. Referri etiam potest Lactantius

Lib. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lactan. Tertull. Euseb. Aug.

lib. 4. de vera sapientia. c. 10. vbi ait Christum fuisse crucifixum anno. 15. imperij Tiberij, quem fuisse trigesimum ætatis Christi constat ex Luca. Et eodem modo errauit Tertull. lib. contra Iudæos capit. 8. (vt notauit Eusebius in Chronico olimpiade. 194.) de cuius sententia supra diximus agentes de prædicatione Christi. Et ad hanc sententiam videtur alluisse Aug. epist. 80. cùm dixit, A *nativitate Dñi hodie computantur anni ferme quadringenti viginti, a resurrectione autem, vel ascensione eius anni plus minus trecenti nonaginta.* Sentit ergo à natiuitate ad resurrectionem solum triginta annos fluxisse. Sed cum Aug. dicat, *ferme*, &, *plus, minus*, non exactè rationem temporis habuit. Quod verò idem Aug. lib. 18. de Ciuit. c. vltimo dicit, Christum passum esse sub consulibus Rubellio Gemino, & Ruffo Gemino quorum consulatus in annum. 15. Tiberij incidit, vt constat ex historijs, videtur potius in Consulibus, quàm in Christi ætate, à Tertulliano, & alijs scriptoribus deceptus.

Aug.

A

B

Seuer. Sul. Philast. Cyri. Alex Cassiodor Apollinar.

Quarta sententia est, Christum obijsse anno. 31. ætatis expleto, inchoato trigesimo secundo. Ita senserunt Seuerus Sulpitius lib. 2. Sacræ historiæ, Philastrius lib. de hæresibus capite de hæresi circa annos Christi. Atque eadem sentẽtia tribui potest Cyril. Alex. Cassiodoro, & Apollinari Laodecepo supra citatis in disputat. de doctrina Christi, sect. 3. quatenus dicunt, Christum duobus tantum annis prædicasse. Et eàdem tradit Paulus Orosius lib. 7. Hist. c. 4. dum inquit Christum esse mortuum anno. 17. imperij Tiberij. Sed hæ duæ sententiæ etiam sunt planè falsæ, & improbabiles. Quia repugnant Euangelio, ex quo (vt supra vidimus) euidenter concluditur, Christum cœpisse prædicare post. 29. annũ ætatis, & vt minimũ prædicasse tribus annis integris, & aliquot mẽsibus. Quo argumẽto tertia sententia euidentissimè refutatur. Quarta verò aliquo modo respondere posset Christũ non habuisse triginta annos expletos, quãdo fecit miraculum nuptiarũ: postea verò solum prædicasse duobus annis, hoc enim probabile est (vt supra vidimus:) sed hæc euasio non reddit illam opinionem probabilem, quia consideratis verbis Luc. cap. 3. & quæ facta narrantur à Christo à tẽpore baptismi vsque ad nuptias, non est verisimile, Christum nondum expleuisse tunc trigesimum annum ætatis. Nam baptizatus dicitur, *Quasi annorum triginta*, & postea ieiunauit quadraginta diebus, congregauit discipulos, &c. Adde necessarium esse dicere, in illo primo paschate, (cuius Ioannes meminit. c 2.) in quo Christus eiecit emẽtes, & vendentes è templo, habuisse iã tunc saltem triginta annos, & tres menses: alioqui habuisset tantum viginti nouẽ annos, & tres menses. Quare in baptismo non habuisset viginti nouem annos integros, quia non potuit baptismus non distare ab illo paschate vltra tres menses. Quia (vt dictum est) illo tempore Christus ieiunauit, tentatus est congregauit discipulos, fecit que miraculum nuptiarum, & alia, quæ Ioannes narrat cap. 1. & 2. At vero ab illo primo Paschate vsque ad mortem Christi, vt minimum fluxeret duo anni integri, quia Ioãnes euidẽter numerauit tria paschata, ergo nullo modo sustineri potest, quin Christus expleuerit trigesimum secundum ætatis annum. Quod etiam ex prophana historia cum Euangelica coniuncta clarè conuinci potest, vt in sequentibus sententijs enarrãdis videbimus.

Luc. 3.

Ioan. 2.

C

Quinta ergo sententia valde probabilis est, Christum mortuum esse expleto trigesimo secundo ætatis anno, & inchoato trigesimo tertio. Hoc sentit Epi. han. hæres. 78. dicens, *Christum crucifixum esse anno trigesimo tertio sui aduentus in carne.* Et colligitur ex omnibus autoribus, qui dicũt Christum obijsse anno. 18. imperij Tiberij, vt ex dicendis patebit. Illud autem affirmant Euseb. in Chronico, Beda libr. de ratione temporum capit. 7. & libr. de sex ætatibus, Nicepho. libr. 1. hist cap. 40. Et ex recentioribus hanc sententiam defendunt Ioannes Lucidus libr. de vero die passionis Christi, Dried. lib. 3. de dogmatibus tract. 3. cap. 5. 4. parte, Canus libr. 11. de locis cap. 5. & 6. & Benedictus Pereirus libr. 11. in Daniel. quæst. 7. Hæc verò sententia varijs modis ab ijs authoribus explicatur iuxta diuersa principia supra posita de ætate, in qua baptizatus est Christus, & de tempore, in quo prædicauit, & de anno, qui inter baptismũ & miraculum nuptiarum intercesit. De quibus satis in superioribus dictũ est. Nonnulla verò generalia fundamenta huius sententiæ postea expendemus.

Euseb. Beda Nicepho. Ioa. Dried.

Canus.

Pereir.

Sexta igitur sententia, quam nos probabiliorem existimamus est, Christum Dominum

Christus trigesimum quartũ ætatis annum agens mortuus.

Beda. Merian. Scot. Onuph. Genebrar. Cæs. Baron. Ciacon. Adoren. Dicet. Hieron.

minum mortuum esse expleto trigesimo tertio anno ætatis annum agentem trigesimum quartum. Hanc docet Beda lib. de ratione temporum cap. 4. vbi incũctanter dicit, hanc esse Ecclesiæ fidem, quam vsu quodam, & traditione Ecclesiastica confirmat. Et eandem tenet Marianus Scotus in Chronico. Et ex recentioribus Onuphrius in Fastis, Genebrardus in Chronic. & Cæsar Baronius in Annalibus, anno. 34. qui refert Chrysost. Cedrenum, Nicetam, & Hieronymum. Et hæc sententia necessariò sequitur ex principijs positis à nobis in superioribus. Diximus enim Christum baptizatum esse inchoato anno trigesimo ætatis, & post annum miraculum nuptiarum edidisse, & postea numerari quatuor paschata à Ioãne, ergò necessariò concluduntur triginta tres anni, & tres menses. Quia verò annus ille à baptismo ad nuptias à multis in dubium reuocatur, loco illius sumam aliud principium, quod certius existimatur etiã ab ijs scriptoribus, qui aliud negant, quiq; quintam sententiam defendunt: nimirum Christum aquam in vinum cõmutasse die sexto Ianuarij: quã esse vetustissimam traditionem, vsum, & obseruationem Ecclesiæ Catholicæ, communemq; scriptorum sententiam, affirmat Benedictus Pereirus dicto lib. in Daniel. quæst. 6. Neque ego repeio aliquem authorem Catholicum hoc negasse. Hinc ergò fit, Christum eo tempore, scilicet ante tredecim dies expleuisse ætatis annos. Quæro igitur, an expleuerit tunc trigesimum, & inchoauerit trigesimum primum, vel potius expleuerit vegesimum nonum, & inchoauerit trigesimum. Hoc posterius dici non potest, quia hinc sequitur fuisse baptizatum Christum duobus, vel tribus mensibus antequam expleret vigesimum nonum annum. Quia (vt suprà ostendi) necessarium fuit baptismum antecedere nuptias saltem tribus, vel quatuor mensibus. Consequens autem illud omnino falsum est (vt suprà vidimus) ergò necessariò dicendum est primum, scilicet, Christum triginta iam annos natũ in nuptijs patrasse miraculum, ergò addendo quatuor paschata, quæ numerat Ioannes, concluditur necessariò prædicta ætas triginta triũ annorum, & aliquot mensium. Et confirmari potest hæc sententia, computando annos Christi per Olympiades Græcorum. Ad quod suppono primo, initiũ Olympiadum

Euseb. Beda.

Phlegon.

B

C

in mense Iunio esse sumendum, vt latè deducit Onuphrius lib. 1. fastorum. Suppono deinde, Christũ Dominum natum esse anno. 3. cẽtesimæ nonagesimæ quartæ Olympiadis, vt supra etiam ostendimus ex Eusebio in Chronico, Beda in lib. de sex ætatibus, & alijs. Tertiò pono Christum mortuũ esse anno. 4. ducentesimæ secundæ Olympiadis, quod omnes ferè scriptores sine cõtrouersia admittunt, ex Eusebio in Chronico, vbi ex Phlegonte refert miraculosam solis defectionem, in passione Domini factã, illo anno. 4 ducentissimæ secundæ Olympiadis accidisse. Ex his ergò concluditur necessariò prædictus annorum numerus. Nã ex cẽtesima nonagesima quarta Olympiade Christus vixit sex menses tertij anni illius Olympiadis, & prætereà annum integrum. Quia cùm initium anni Olympiaci sumatur in fine Iunij, & Christus natus sit in fine Decembris, apertè concluditur natum esse in dimidio illius anni: ergo est antẽ in tertio anno illius Olympiadis, vixit ergò anno, & dimidio illius. Sed prætereà vixit octo Olympiades integras minus tribus mensibus, tot enim desunt vsque ad ducentissimam quartã, in cuius anno quarto, mense Martio, idest, nono mense illius vltimi anni Olympiaci, mortuus est Christus: octo autem Olympiades continent triginta duos annos, vt per se constat: ergò si addas annum cum dimidio, & tres menses sumas ad complendas octo Olympiades, colliges ætatem Christi triginta trium annorum, & trium mensium.

Euseb. Beda. Epiphan. Marian. Scot. Nicepho. Calixt.

Obiectio.

Duo verò sunt, quæ huic sententiæ maximè obstare videntur. Vnum pendet ex principijs Astronomicis, quod postea agentes de die paschatis attingemus. Alterum oritur ex computatione secundùm Romanam Chronologiam. Posuimus enim suprà Christum natum esse anno. 42. imperij Augusti, ac prætereà diximus Augustũ imperasse tantùm quinquaginta sex annis, vixit ergò Christus imperante Augustio. 14. annis, sed iuxta communem ferè omnium sententiam Christus mortuus est 18. anno imperij Tiberij, vt docet Euseb. in Chronico, Beda lib. de sex ætatibus, & de ratione temporum, cap. 7. Epiphan. lib. de ponderibus, & mensuris. Marianus Scotus in Chronico, Nicephor. Calixtus lib. 1. Histor. capit. vltimo, & Nicephorus Gregoras in Chronographia. Sed decem &

Universidad de Deusto
Biblioteca

osto anni suprà quatuordecim reddunt triginta duos. Ostendimus item suprà inter finem imperij Augusti, & initium Tiberij nullum tempus intercessisse, ergo. Et potest hoc ipsum aliter explicari. Nam diximus suprà, Christum esse baptizatum, cùm inchoaret trigesimum annum: dicit autem Lucas baptizatum esse. 15 anno imperij Tiberij, ergò, si mortuus est. 18. anno eiusdem Tiberij, non potuerunt intercedere à baptismo vsq; ad mortem nisi tres anni, & aliquot menses, ergò non potuit explere Christus trigesimum tertium ætatis annum.

Responsio.

Hæc difficultas duobus modis expediri potest. Prior est, imperium Augusti computari posse à morte Iulij Cæsaris, vel à primo consulatu Augusti, & priori modo Christum natum esse quadragesimo secundo anno imperij Augusti, posteriori autem modo in quadragesimo primo. Atque ita ab illo anno vsque ad. 18. imperij Tiberij fluxisse triginta tres annos integros, & aliquot menses. Hunc modum dicendi defendit Cæsar Baronius in apparatu Annalium, & anno trigesimo quarto. Sed hæc sententia nullo modo nobis probatur. Primò, quia ex illa sequitur, Christum esse baptizatū post expletum trigesimum ætatis annum, quod non consonat Euangelio. Secundò, quia iuxta hanc computationē, vel negādum est intercessisse annum inter baptismum, & miraculum nuptiarum, vel negandum est à miraculo nuptiarum vsq; ad mortē Christi fluxisse quatuor pascha ta: vel denique dicendum esset, Christum vltra triginta quatuor annos integros vixisse. Deinde iuxta prædictam sententiam, natiuitas Christi non in tertio: sed in secundo anno centesimæ nonagesimæ quartæ Olympiadis esset statuenda: quod Eusebio repugnat, & alijs ferè scriptoribus. Posterior ergò responsio sit, Christum non decimo octauo, sed decimo nono anno imperij Tiberij mortuū esse: Ita docuit Onuphrius libr. 2. fastorum. Et videtur planè colligi ex Chronico Eusebij. Ponit enim initium imperij Tiberij, in principio anni secundi centesimæ nonagesimæ octauæ Olympiadis: mortem autem Christi in quarto anno ducentesimæ secundæ Olympiadis circa finem vt superius explicatum est, ergò vixit Christus in imperio Tiberij decem, & nouem inchoatis annis. Nam totidem conficiunt quinque Olympiades dempto primo anno vnius, & parte postremi anni vltimæ Olympiadis. Assumptum patet ex supradicta historia Phlegontis referentis, eclipsim mortis Christi in anno quarto ducentesimæ secundæ Olympiadis accidisse. Quo argumento pressus Baronius supra, duobus modis respondet. Primò, mendosum esse locum, & legendum esse *Tertio anno*, vbi habetur, *Quarto*, quia Eusebius referens verba Phlegontis, ponit ea in tertio anno illius Olympiadis, ergò non est verisimile, ad confirmationem suæ sententiæ adduxisse historiam sibi apertè repugnantem. Secundò respondet Phlegontem non numerasse annum quartum illius Olypiadis more Græcorum: sed secundùm Romanam computationem, idest, appellasse illum quartum annum, quia sub eisdem Consulibus, & eodem anno. 18. imperij Tiberij, quartus annus illius Olympiadis inchoatus est, quamuis ante initium eius, atque adeò in tertio anno illius Olympiadis reuera eclipsis illa acciderit. Sed quod ad hanc posteriorem responsionem spectat, mirum mihi videtur, & incredibile Phlegontem Græcum historiographum, & egregium Olympiadum obseruatorem (vt Eusebius testatur) ac singulos annos singularum Olympiadū distinctè numerantem, Romana potius computatione, quàm Græca vsum esse. Prior verò responsio quàm sit voluntaria, satis constat, pari enim facilitate dici posset vitio scriptoris errorem irrepsisse in verba Eusebij, & vbi legitur. *Decimo octauo anno imperij Tiberij*, legēdum esse. *Decimo nono*. Fateor quidem apparere contraditionem in verbis Eusebij. Vndè autē orta sit, non satis reperio.

Christus quo anno imperij Tiberij Cæsaris mortuus.
Onuph.
Euseb.
Phlegon.
Baron.

SECTIO II.

Quid fuerit Pascha Iudæorum, & quo tempore celebraretur, & ab azymorum festo quomodo differret.

EXplicato anno mortis Christi, vt de mense, ac die disseramus, quoniam ex Euangelio solùm constat, Christum in Pasche, seu primo die Azymorum esse mortuum, necessariò sumendum est initium ab explicatione diei, in quo Iudæi Pascha celebrabant. Cuius solennitatis

nitatis fundamētū erat illa lex lata Exod. 12. *Mensis iste vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni. Decimo die mensis huius tollat vnusquisq; agnum per familias, & domos suas, & seruabitis eum vsque ad. 14. diē mensis eius, immolabitq; eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam, & edent carnes nocte illa assas igni, & azymos panes cum lactucis agrestibus, & comedetis festinantes. Est enim phase, idest, transitus Domini. Habebitis autem hanc diem in monumentum, & celebrabitis eam solennem Domino in generationibus vestris cultu sempiterno. Septem diebus azyma comedetis, in die primo non erit fermentum in domibus vestris. Dies prima erit sancta, atque solennis, & dies septima eadem festiuitate venerabilis.* Hæc sunt Scripturæ verba quæ ad nostrum institutum spectant, quanquā nonnulla verba in eis recensedis, prætermissa sint.

Exod.

Ioseph.
Cyril.
Beda.
Abulen.
Tolet.

In quibus exponendis primum omnium aduertendum est, duo præcepta, duasque solennitates, ac festa Iudæorum in eis contineri. Alterum appellatur Phase, seu Pascha: alterum festum azymorum, quæ duo interdum confunduntur: & alterum pro altero ponitur, quia simul incipiebāt: propriè tamen sunt reuera distincta, vt expresse docet Ioseph lib. 3. antiq. capit. 10. & notarunt Cyrill. libr. 1. in Leuit. Beda in lib. hymnorum, qui habetur tom. 1. Abul. 2. part. sui defensorij capit. 2. & Franciscus Toletus in Ioan. cap 7. annotat. 2. Sunt autē multa discrimina obseruanda inter hæc præcepta, quæ plurimum lucis huic disputationi afferent.

Celebritas Paschæ, & festum azymorum sunt diuersa.

Primo ergò consideranda est materia, & forma horum præceptorum, & in quo consisteret vtraque dictatum festiuitatum. Nam præceptum de azymis præcipuè videtur fuisse negatiuum, eiusque materia erat, vt abstinerent à pane fermentato: cōsequenter verò, quia non poterant omnino abstinere ab esu panis, præcipiebatur vsus azymi panis, non simpliciter, & absolutè: sed si quis pane vti vellet. Nam si posset aliquis, & vellet illis diebus omnino à pane abstinere, & alijs cibis vti, quantum est ex vi huius præcepti, non peccaret, dummodo fermentatum non comederet. Quia Deus hoc præcepto non per se intendebat præcipere esum panis: sed designare qualitatem eius, vt per se constat. Præcipiebatur præterea hac lege, vt prima & vltima die azymorum ab omni opere seruili esset feriatio, & quoad hanc partem etiam erat præceptū formaliter negatiuū, quanquam finis eius esset, vt illis diebus cultui Dei vacarent. Præter hac verò aliquid etiam politiuum præcipiebatur, nimirū vt illis diebus varia sacrificia offerrētur, vt patet Num. 28. vbi de ijs diebus azymorum sic præcipitur. *Dies prima venerabilis, & sancta erit, omne opus seruile nō facietis in ea, offeretisque incensum holocaustū Domino, vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos septem, &c.* & infra. *Ita facietis per singulos dies septem diebus.* Et rursum, *Dies quoq; septimus celeberrimus, & sanctus erit vobis, omne opus seruile non facietis in eo.* De his verò sacrificijs populus participare potebat, quantum ex. 2. Paral. cap. 35. colligi potest. Quāuis de hirco qui ijs diebus pro peccato offerebatur, refert Ioseph. lib. 3. antiq cap. 10 in vsum sacerdotum solitum fuisse reseruari. Adde præterea secundo die azymorū præceptum esse Leuit. 23. offerri manipulum primiciarum.

Num. 28.
1. Para. 35.
Ioseph.
Leuit. 23.

At verò aliud præceptum erat affirmatiuum, duoque præcipuè continebat: primum immolationem agni: alterum, esum eius cū quibusdam circunstātijs. Primum continetur illis verbis, *Immolabitque eum vniuersa multitudo Israel ad vesperam.* Quod præceptum supponebat præparationē agni à decima die mensis, & conditio eius agni, scilicet vt esset anniculus, & sine macula. Secundùm autē cōtinetur illis verbis. *Et edent carnes nocte illa assas igni, & azymos panes, &c.* Vndè in hac lege sicuti directè præcipitur esus agni, & lactucarum agrestium, & aliæ circunstantiæ, ita & vsus azymorum: consequēter verò prohibentur illio præcepto quædam alia, scilicet vt nihil crudum, vel coctum aqua comederetur, &c. Et in hac posteriori parte huius præcepti nulla est difficultas, comedebatur enim magnus in singulis domibus, & ab omnibus tā sacerdotibus, quam laicis.

Dubium.

At verò in priori parte difficile est explicatu, vbi, & à quibus offerendum esset illud sacrificium agni, idest, an in templo, & à sacerdotibus, nec ne. Et est ratio dubij, quia Exod. 12. nulla facta mentione sacerdotū dicitur. *Immolabitque eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam, & sument de sanguine eius, & ponēt super vtrumque postē, ac in superliminaribus domorum.* Quibus

Exod. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

verbis indicatur in singulis domibus, & à quolibet è populo fore sacrificandum. Vn
Philo. de Philo.lib.3.de vita Mosis,sic scribit. *Eius mensis luna decima quarta sub ipsum tempus, quo luna suum orbem solet complere lumine, celebratur migrationis publica festiuitas, quam Chaldaice Pascha nominant. Quo tempore, non vt alias plebei homines victimas adducunt ad altare mactandas à Sacerdotibus, sed, iubente lege, tota gens sacrificat, dum pro se quisque mactat hostiam propriis manibus.* Et l.b.de Decalog.numerando dies festos, inquit. *Et quod patria Hebræorum lingua Phase dicitur, quando populariter singuli sacrificant non expectatis Sacerdotibus, ipsi permissu legis fungentes sacerdotio quotannis per vnum diem destinatũ huic negotio.* Idem indicat Iosephus.2.Antiquitatum.ca 6.alias.10 *Quarta decima* (inquit)
Ioseph. *die omnes ad exitum animati sacrificabant:* & infra, *Vnde nunc solemne nobis manet idem sacrificium, quam solennitatem vocamus Pascha.* Et addi potest cojectura, quia cùm agnus esset mactandus luna decima quarta ad vesperam, & statim esset comedendus, fieri nõ poterat, vt tot agnorum millia, quot pro vniuerso populo Israel erant necessaria, in templo, & per manus sacerdotum, tam breui tempore mactarentur.

In contrarium verò est, quia de ratione sacrificij est, vt à sacerdote, sacrificetur & super altare offeratur: quod in lege veteri non erat extra templum Ierosolymitanũ, & ideò non poterant extra illud sacrificia offerri: sed hæc agni mactatio erat verum sacrificium, quod satis constat ex citatis locis, ergo necesse erat vt per Sacerdotes offerretur.

Dicetur fortasse (quod supra indicat Philo) permissu legis datam esse omni populo potestatem sacrificandi agnum Paschalem. Sed si hoc ita esset, omnes Israelitæ possent dici verè sacerdotes, & communis plebs tantum differret à Sacerdotibus Leuiticis (vt ita dicam) secundum magis, & minus: non tamen in vera, ac propria ratione sacerdotij. Quia ad verum Sacerdotium satis est potestas sacrificandi, siue vnum, siue plura sacrificia: Sicut in lege noua verum sacerdotium est, quamuis ad vnum tantùm sacrificium ordinetur. Et quamuis diuina lege statutum esset, vt hoc sacrificium semel in anno offerretur; nihilominus verus esset Sacerdos, qui potestatem illud offerendi haberet: ergo similiter omnes qui habebant potestatem offerendi semel in anno sacrificium agni, erant verè sacerdotes. Consequens autem est falsum, quia, vt Paulus ait ad Hebræos septimo. *Extra tribum Leui nihil Moyses de sacerdotibus loquutus est.* Et confirmari potest hæc pars ex primo Esdræ sexto. *Fecerunt filij Israel transmigrationis Pascha, decima quarta die mensis primi. Purificati enim fuerant Sacerdotes, & Leuitæ, quasi vnus, omnes mundi: ad immolandum Pascha vniuersis filijs transmigrationis, & fratribus suis Sacerdotibus, & sibi, & comederunt filij Israel qui reuersi fuerant de transmigratione.* Ex quo loco habetur Sacerdotes immolasse Phase pro omni populo, erat ergo hic communis, & visitatus ritus sacrificandi Phase, quia non est verisimile Esdram, qui volebat antiquum ritum instaurare, nouum introduxisse. Hebr.7. 1.Esdr.6.

Nec dici potest, *Pascha* hoc loco significare reliqua sacrificia, quæ septem diebus azymorum immolabantur. Tum quia hæc non cedebant in vsum populi: sed sacerdotum: at verò de illo Paschate subditur. *Et comederunt filij Israel*; illud ergo idem Pascha, quod à filijs Israel comedebatur, id est agnus, à Sacerdotibus fuerat immolatum. Tum etiam quia apertè ibi distinguitur vtrumque festum Paschæ, & azymorum, & in citatis verbis solum de Paschate facta erat mentio: postea verò subditur, *Et fecerunt solennitatem Azymorum.* Tandem hoc ipsum confirmatur, quia (vt ex locis supra citatis colligitur) agnus non poterat nisi in templo Ierosolymitano immolari: hoc enim significare videntur illa verba, *sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.* Huiusmodi enim locus non potest propriè dici tota ciuitas Ierosolymitana, quia non erat illa locus specialiter electus, vt nomen Dei in ea specialiter habitaret, nisi ratione templi. Quia eodem modo, quo habitabat in ea ciuitate, scilicet, quia ibi habitabant fideles cultores Dei, habitabat etiam in reliquis ciuitatibus, & populis Israelicicis, ergo, cùm specialiter designatur locus in quo habitabat Deus, templum intelligitur; ibi ergo erat sacrificandus agnus; ergo per manus sacerdotum erat sacrificandus.

In hac re diuersæ sunt sententiæ inter recentiores, quamuis nullus ex professo eam disputet. Claudius sainctes. 1. repetitione Eucharist.capit.7.docet morem Iudæorũ fuisse deferendi ad templum agnos, vt vbi iugularentur, & viscera separatim adolerẽtur opera sacerdotum, & postea in singulis domibus assari, & comedi fuisse solitos. At verò Marcellus lib. de tempore horarum canonicarum capitulo.71.num.11.dicit illud sacrificium populariter peragi solitum esse non expectatis sacerdotibus. Et idem sentit Robertus Bellarminus libr.1. de Missa capitul.7.dum ait agnum solitum fuisse immolari in singulis domibus, patrefamilias per se immolãte, & reliquis per illum. Et hanc sententiam prius docuit Dionysius Chartusianus.2. Paralipom. capit. 30. &.15. Ex quibus locis videtur plurimum hæc sententia suaderi. Nam in illo cap.30. sic dicitur. *Immolauerunt autem phasc decima quarta die mensis secundi, sacerdotes quoque, atque leuitæ tandem sanctificati obtulerũt holocausta in domo Domini.* Vbi distinctio fit inter immolationem phasc, & aliorum holocaustorum. Et hæc tribuitur sacerdotibus & dicitur facta *in domo Domini*, non vero illa: sed absolute tribuitur filijs Israel. Et infra dicitur, Leuitas immolasse phasc pro ijs qui non potuerũt sanctificari Domino, multa enim turba sanctificata non erat. In quo indicatur (vt Dionysius notat) turbã, seu quemlibet de populo potuisse immolare phasc: indiguisse tamen sanctificatione legali. Et ideo hac deficiente Leuitas hoc munus obijsse: cùm tamen ad eos etiam nõ pertineret alia sacrificia offerre; sed ad sacerdotes. Claudius. Marcell. Bellarmin. Dion.Char. 2.Para.30 Dionys.

Quocirca hæc sententia sicut communior, ita & probabilior videtur. Et alia Scripturæ testimonia, quæ in contrarium afferebantur, facilem habent expositionem. Nã in priori rectè intelliguntur sub nomine *Paschæ*, comprehendi omnia sacrificia, quę illis diebus fiebant, tam sacrificium agni, quàm alia holocausta, & sacrificia ex quibus aliquid etiam in vsum populi cedebat. In posteriori verò per locum à Deo electum, in quo nomen eius habitaret, præcipue quidem intelligitur templum Ierosolymitanum, non tamen solum: sed etiã cõprehendi potest tota ciuitas Ierosolymitana, quæ hoc speciali priuilegio gaudebat, vt diuinum templũ intra se haberet. Quanquam autem non oporteret hoc sacrificium in templo offerri, nihilominus specialiter electa est Ierosolyma, vel propter mysterium, quia verus agnus in ea sacrificandus erat, vel certe, vt in ea solennitate omnes Israelitæ Ierosolymis conuenirent, & in templo adorarẽt, ac alia sacrificia offerrent. Illa verò difficultas præcipua de sacerdotio ita expedienda videtur, vt concedamus quoad illum actum quemlibet de populo, vel (quod verisimilius est) vniuscuiusque familiæ caput constitutum esse à Deo, vt sacerdotem idoneum ad hoc sacrificium offerendum: illud verò sacerdotium non fuisse proprie leuiticum, & legale: sed potius simile illi sacerdotio, quod in lege naturæ erat. Quod inde etiam confirmari potest, quia etiam ipsum sacrificium agni paschalis extra sacrificia legalia & illis quodammodo reputabatur antiquius: sicut & sacramentum circuncisionis Sacramentis legalibus erat vetustius. Sicut enim hoc fuit institutum ante legem latam, ita & illud. Nam quod non tanto tempore antecesserit, nihil refert. Vnde Iere. 7. simpliciter dicit Deus, *Non fui loquutus cum Patribus vestris, & non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Ægypti de verbo holocaustomatum, & victimarum.* Quod necessario intelligendum est de holocaustis, & victimis legalibus. Nam (vt notat Hieronym. ibi & Clemens. libr.6. Const. capitul. 20. & Augustin. libro quæstionum vtriusque testamenti. q.13. & Anastasius libr. quæstionum Sacræ Scripturæ quæst. 50.) illa sacrificia legalia non fuerunt propter se intenta à Deo: sed vt populum ad idololatriam propensum, ab illa reuocaret, & ideo inquit Deus se non dedisse illa sacrificia à principio, sed post adorationem vituli. At verò hoc sacrificium agni à principio in ipso exitu datũ est, quia per se institutũ est in memoriam suscepti beneficij, & in singularem, & insignem figuram passionis Christi, & sacrificij nouæ legis, & ideo non habuit omnes conditiones sacrificij legalis: sed retinuit quandam amplitudinem sacrificij legis naturæ tam in loco vbi offeri poterat, quàm in sacerdotio: atque in vtroque perfectior ratio figuræ seruata est. Nam Christi sacrificium non erat in templo Ierosolymitano offerendum. *Quia crux Christi, non templi futura erat ara, sed mundi*: vt ait Leo Papa serm.8.de Passion. Et sacrificium legis nouæ non in vno tantum templo offerendum erat; Hieron. Clem Papa. August. Anastas.

Sacrificij agni paschalis minister quis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

erat: sed in vniuersa Ecclesia, quam ciuitas Ieroso ymitana repræsentabat, neque à sacerdotibus definiti generis: sed ex quauis familia fidelium assumi possunt, & ordinari, vt sint in singulis Ecclesijs veluti Patresfamilias domus, vt pro vniuerso populo possint immaculatum agnum offere.

Hactenus dictum est de prima differentia inter has solennitates. Ex quibus colligi potest secunda ex circunstantia loci desumpta, quia Phase solùm Ierosolymis poterat celebrari, postquam populus terram promissionis ingressus est: azyma verò in omni loco etiam extra Ierusalem edendum erat, vt colligitur ex Deuteronom.16. prius enim dicitur. *Immolabisque Phase Domino Deo tuo in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.* Infrà verò subditur, *Nonapparebit fermentũ in omnibus terminis tuis septem diebus.* Et infrà. *Non poteris immolare Phase in qualibet vrbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi: sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.* Et idem colligitur ex Exod. duodecimo, & 4. Reg. 23. Et ex Euangelio non obscurè colligitur, ad celebrandum Pascha omnes solitos fuisse ascendere in Ierusalem. Vndè etiam nunc Iudæi, licet Phase celebrare non audeant extra Ierusalem: dies tamen azymorum obseruant. Distinguere tamen oportet in hoc festo azymorum id quod in eo erat per modum præcepti negatiui, vel affirmatiui. Nam quoad illud primum obseruandum erat à Iudæis vbique terrarum: quoad secundùm verò, id est, quoad sacrificia, quæ illis diebus offerebantur, non poterat extra tẽplum Ierosolymitanum obseruari, quia legalia sacrificia non poterãt nisi in Ierosolymitano templo offerri.

Phase Ieroso lymis tantũ celebre.

Deut. 16.

Exodo. 12.

4. Reg. 23.

Tertia differentia, & (quæ ad rem nostram maximè spectat) est in circunstantia temporis. Nam festum Paschæ, vno tantùm die, eoque non integro, scilicet decimaquarta luna primi mensis ad vesperam celebrabatur, vt constat ex Exod. 12. Leuitic. 23. Deuteronom. 16. & alijs locis: At verò dies azymorũ per septẽ dies integros durabat, quorum initium sumebatur ab eadem vespera decimæ quartæ lunæ, & vsque ad vigesimum primum protrahebantur. Et quoniam hæc posterior pars clarior est, solum est in ea aduertendum, festum azymorum, propriè cœpisse celebrari decimaquinta luna primi mensis, vt patet Leuitic. 23. *Mense primo, quarta decima die mensis ad vesperam Phase Domini est, & quinta decima die mensis huius solennitas azymorum Domini est.* Et hoc modo sumpto initio azymorum septem dies eius festiuitatis numerantur, vt ibidem dicitur, & Exod. 12. & 34. & Numer. 28. & Deuter. 16. Neque refert, quod ibidem dicitur. *sex diebus comedes azyma, & in die septima, quia collecta est Domini Dei tui, non facies opus.* Nam hæc dies septima distinctè ab alijs numeratur, non quia non esset etiam dies azymorum (vt paulò antea in eodem capite dictum fuerat) sed quia sanctior, & celebrior erat alijs diebus, vt Leuitic. 23. dicitur. At verò, quia festa Iudæorum incipiebant à vespera præcedentis diei, iuxta illud Leuitic. 23. *A vespera vsque ad vesperam celebrabitis Sabbatha vestra:* hinc fieri aliquando solet, vt etiam decimaquarta luna diebus azymorum annumeretur, quia ad vesperam illius incipiebant Iudæi à fermentato abstinere. Et hoc modo Matth. 26. dicitur. *Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum dicentes, Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?* Quod non potuit fieri decimaquinta luna: sed decimaquarta ante vesperam, quia in vespere illius diei comedẽdus erat agnus. Vocatur ergò prima dies azymorũ ipsa decimaquarta luna. Quod clarum etiã est apud Marcum capit. decimoquarto, dicentem. *Et primo die azymorum, quando Pascha immolabant.* Et eodem sensu dixit Lucas capit. vigesimo secundo. *Appropinquabat autem dies festus azymorum, qui dicitur Pascha.* Et ita intellexit hæc loca Augustinus epistol. 86. ad Casulanum. Et egregiè confirmatur ex Iosepho lib. secundo, antiquit. capit. 5. aliàs. 13. in fine, dicente. *Quapropter in memoriam eius inopiæ festa per octo dies celebramus, quos vocamus azymorum.* Quod non aduersatur scripturis supracitatis, quia in illis diebus decimamquartam lunam comprehendit, quæ propter rationẽ supradictam, *Prima dies azymorum* interdum vocatur.

Tempus paschæ, & azymorum.

Exod. 12. Leui 23. Deut. 16.

Exod. 12. & 34. Num. 28. Deuter. 16.

Leuit. 23.

Festiuitates duarum vrbium vna vesperi ad vesperam.

Leuit. 23. Matth. 26.

Mar. 14.

Luc. 22.

August. Ioseph.

Circa alteram verò partem de tempore celebritatis Phase distinguẽdæ sunt duæ actiones, quæ in illa solennitate fiebant. Altera erat immolatio agni: altera eiusdẽ esus. De hac posteriori compertum est, debuisse fieri luna. 14. in fine eius, noctis tempore

Beda. Nic. Lyr. Abulen. Exod. 12.

tẽpore quando iam luna. 25 inceperat. Ita sentit Beda Luc. 22. Lyranus, Abulensis. & alij. Exod. 12. Et colligitur ex verbis illis. Exod. 12. *Et edent carnes nocte illa assas igni,* nocte ergo erat agnus comedendus illa autem nox proximi antecesit diem decimũ quintum, vt constat Exod. 12. Quod inde etiam cõfirmatur, quia ab eo tempore, quo agnus edebatur, incipiebant azyma, & fermentum erat prohibitum, non erat autem prohibitum vsque ad noctẽ. 14. lunæ, quãdo iam. 15. incipiebat. Aliàs si tota die decimæquartæ lunæ esset prohibitum fermentum, non fuissent tantùm. 7. sed. 8. integri dies azymorum, quia die. 21. finiebantur: hoc autem apertè repugnat scripturæ. Vnde in lib. Paschim, seu Paschatum, (vt Iansenius refert cap. 144. Concor.) ferunt Hebræi consuetudinem suam fuisse, vt in fine 14. diei fermentum inquirerent ad lumen lucernæ, quia scilicet ex nocte incipiebat esse prohibitum & ideo antequã comederent agnum cum azymis diligenter scrutabantur domos ne aliquid fermenti remaneret. Quota verò hora noctis tenerentur Iudæi manducare agnum, illud solum mihi videtur certum, debuisse manducari ante dimidiam noctem. Tum quia (vt legimus 22. Exod.) Angelus, *in noctis medio percussit omne primogenitum in terra Ægypti* primogenitis Iudæorum exceptis. Et subditur inferius. *Nox ista est obseruabilis Domino, hanc obseruare debent omnes filij Israel.* Vbi Lyranus hoc indicat. Tum etiam quia si post mediam noctem comederetur iam non decimaquarta, sed potius die decimaquinta comederetur. Et fortasse propter hanc causam, quamuis eadem vespera seu nox esset finis. 14. lunæ, & initium decimæquintæ, non dicitur agnus comedendus in decima quinta luna, sed in decimaquarta, quia non comedebatur in illa, quatenus iuxta festorum computationem, ad decimamquintã pertinebat: sed quatenus erat pars illius diei naturalis, qui in. 14. luna inceperat. Itaque propter has causas verisimilius videtur ante mediam noctem debuisse agnum mãducari. At verò à principio noctis ad mediam vsque liberum erat, vt qua vellẽt hora cœnare possent, quia nulla hac de re per legem inuenitur temporis facta definitio.

Exod. 12.

Lyr.

Claudius.

De tempore autem, in quo altera actio, scilicet agni immolatio facienda erat, multiplex est opinio. Prima est Claudij repetitione. 1. cap. 7. qui dicit, tempus immolandi agnum comprehendisse totum diem decimæquartæ lunæ, vsque ad vesperam, quæ ingruebat lunæ decimæquintæ, ita vt celebritas agni paschalis diem quartumdecimum, & noctem decimiquinti occuparet, illum quidem ad immolationem, hanc verò ad esum. Cuius fundamẽtum postea examinabimus. Hæc tamen sententia singularis est, & à nemine (vt opinor) antiquorum asseritur, nec vllum in scriptura habet fundamentum, quin potius illi repugnat. Nam Exod. 12. & alijs locis, vbi de hac festiuitate sermo est, semper dicitur immolandum esse agnum. 14. luna ad vesperam, vbi particula *ad vesperam*, non dicit terminum, ad quẽ vsq; licebat immolare: sed potius designat horam, & tempus, in quo id faciẽdum erat, vt ex ipsis verbis plane constat, & omnes expositores ibi interpretantur. Certum ergò videtur ad vesperam decimæquartæ lunæ debuisse agnum immolari. Duplex autem vespera illius diei distingui potest, altera quæ erat initium illius diei, & finis decimætertiæ lunæ, altera in qua decimaquarta luna vergebat ad exitum, & imminebat decimaquinta. Dubitari ergò potest de quo vespere intelligendum hoc sit. Et ratio dubij est, quia Iosephus lib. 2. antiquit. cap. 5. iuxta versionem Gelenij, sic inquit, *Illuxescẽte quarta decima omnes ad exitum animanti sacrificabant*, dicitur autẽ decimaquarta illuxescere, quãdo incipit. Vndè alia versio habet. *Cum antè instaret decimaquarta dies.* Dicendum verò est sine vlla dubitatione, hoc præceptum intelligendum esse de posteriori vespera, quando iam luna decima quarta ad exitum tendebat. Ita docent Beda, Abulens. & Lyranus suprà. Et colligitur ex Cyrillo, & alijs, qui dicunt festum azymorum in ipsamet paschæ celebritate inchoari. Et probatur ex. 12. Exodi, & alijs locis in quibus institutionis huius festi fit mentio. Illa enim verba. *Decimaquarta luna ad vesperam*, hoc propriè significant. Item dies azymorum durabant vsque ad vigesimum primũ diem ad vesperam, vt dicitur Exod. 12. quod necesse est intelligi de vltimo vespere, in quo finitur dies vigesimus primus, nam totus ille dies erat celeberrimus, atque sanctissimus: ergò incipiebant dies azymorũ die decimoquinto à primo vespere eius, ergò in eodẽ vespere celebrãdum erat Pascha. Nam hæ duæ festiuitates

Vespere decimæ quartæ lunæ Agnus paschalis immolatur.

Ioseph. Gelen.

Exod. 12.

Dubium.

Responsio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ita iungebantur inter sese, vt vnius initium esset finis alterius. Quod etiam inde confirmatur, quia populus Israeliticus eadem nocte, qua Pascha celebrauit, eductus ex Aegypto est, seu initio diei proximi sequentis, iuxta illud Exod. 12. *In eadem ipsa die educam exercitum vestrum de terra Ægypti*: eductus autem fuit die decimoquinto, vt ex eodem loco colligitur. Ideò enim singulariter præcipitur, vt illa dies sit solennis, & expresè docet Iosephus libro secundo antiq. cap. 5. alias 13. ergò comedit Pascha & immolauit Phase in vespera proximè antecedenti, ergò deinceps in eâdem celebrandum fuit. *Ioseph.*

Obiectio. Dicet aliquis his rationibus rectè probari agnum fuisse comedendum nocte proximè præcedẽte diem decimumquintum (sicut suprà etiam tradidimus) nihil verò cõcludere de immolatione. Poterat enim agnus immolari in principio lunæ decimæ quartæ ad vesperam, & reseruari vsque ad diem sequentem, vt in nocte comederetur. Sed hoc planè repugnat verbis Exod. 12. *Immolabit eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam, & edẽt carnes nocte illa assas igni.* Ex quibus apertè colligitur, post immolationem in nocte proxime sequenti comedendum fuisse agnum, at verò si potuisset immolari in priori vespere, oportuisset noctem vnam, & diem integrum interijci ab agni immolatione vsque ad eius esum. Rursus solo vno vespere licebat agnũ immolari, ergò hic erat finis lunæ decimæ quartæ, non autem eius initium. Nam si in priori licuisset, certè etiam liceret in posteriori, quin potius toto illo die integro. Sit ergò certum immolandum fuisse agnum ad vesperam, quando luna decimaquarta ad exitum tendebat. *Exod. 12.* *Responsio.*

Neque Iosephus loco suprà citato nobis aduersatur. Nam verba Græca non significant initium, seu finem diei, sed tantũ præsentiam, seu existentiam eius. Sic enim habent, ὡσὰν δὲ τὴς πεσσαρὰ καὶ δεκάτης, quæ ad literam verti possunt, *cum adesset decimaquarta luna*. His adde Epiphan. hæres. 50. dicentem â decimo die mensis, quando agnus præparabatur, vsque ad diem decimamquartam, in qua comedebatur, solitos fuisse Iudæos quinq; diebus ieiunare, quod non posset esse verũ, nisi agnus comederetur in fine diei decimæquartæ. Vndè quod Alexan. Alensis dicit. 4. p. q. 100. memb. 3. artic. 3. Iudæos solitos esse ieiunare septem dies, vt se præpararent ad esum agni, non video, quo fundamento dictum sit. De hac verò re pleniùs disputatum est infrâ in. 3. tom. disput. 41. sect. 1.

Sed adhuc superest explicandum quæ sit ista vespera, & quando inciperet, finireturque, & quot diei horas comprehenderet. Quam rem difficilẽ reddidit Hebraica lectio, præsertim Leuit. 23. quę sic habet, *Inter duas vesperas*, vel (vt Septuaginta verterunt) *inter medium vesperarum*. Ex quibus verbis colligi videtur plures fuisse vesperas, & tempore intermedio Pascha fuisse immolandum. Quæ autem fuerint hæ vesperæ explicatu difficile est, & ideò de ea re multa traduntur ab expositoribus eius loci, vt videre licet in catena Lypomani Genes. 1. & Exod. 12. & Abulens. Caietan. & Oleastro in Exod. & Leuit. & in Ians. cap. 129. Concordiæ, & Hieronymo Vvielmo in opere sex dierum, lect. 11. & Marcello Francolino dicto lib. de horis Canonicis. c. 18. 19. 20. & 44. Quidam ergò duas dixerunt esse vesperas, aliam solis, quæ est in occasu solis, aliam totius diurni luminis, quæ est in principio noctis, quãdo iam omnino finitur crepusculum pomeridianũ. Iuxta quam expositionem tẽpus inter medium duarum vesperarum, erit solùm ipsum crepusculum nocturnũ, quod vix durat vnius horæ tempore, & hoc significant Lypomanus & Oleaster suprâ. Cui expositioni fauet in primis locus ille Deuter. 16. *Immolabis phase vespere ad solis occasum, quãdo egressus es de Ægypto*, fauet etiam proprietas ipsius vocis, dictus enim *vesper* est ab stella illa, quæ *Vesper* appellatur, & sole recedente apparere incipit, vt ex Plinio colligitur lib. 12. capit. 8. & Macrobio lib. 1. saturnalium, capit. 23. *Leuit. 23.* *Deuter. 16.* *Lypom. Abulen. Caiet. Oleastr. Ianse. Hier. Vvielm. Marcell. Plinius. Macrob.*

Alijs verò illud tempus nimium breue visum est ad immolandum, assandum, parandumque agnum, vt statim in principio noctis, si vellent, possent illum manducare, cùm tamen de Christo Domino scriptum sit Matth. 26. *Vespere autem facto discumbebat cum discipulis suis*, quod intelligendum videtur de secundo vespere, seu de principio noctis, & ideò dixerunt primam vesperam incipere â meridie, quando sol incipit declinare, secundam verò ab occasu solis, atque ita medium vesperarum esse totum pomeridianum tempus, quod Græcè ὀκτὼ, Hispanè

Hispanè *la tarde*, appellatur. Iuxta quam interpretationem agnus poterat immolari post meridiem, quacumque hora vsque ad noctem. Et hæc sententia placuit Iansenio, estque probabilis, quanuis illa vesperarum acceptio nimis sit lata, nec in scriptura habeat sufficiens fundamentum.

Et ideò satis probabile videtur (quod alij existimant) primam vesperam solitam esse incipere secunda, vel tertia hora post meridiem, quæ *nona hora* olim dicebatur, atque ita tempus medium inter duas vesperas incepisse ab hora nona, & durasse vsque ad noctem, quæ interdum etiam nomine veſperis significatur, saltem quoad eius primam partem. Quæ interpretatio consentanea est vsui huius vocis, vt colligi potest ex Matth. 14. vbi sic dicitur. *Vespere autem facto accesserunt ad eum discipuli eius dicentes, Desertus est locus, & hora iam præterijt*, &c. Quo loco nomine vesperis significatur hora secunda, vel tertia à meridie, quia neq; est verisimile fuisse ipsum meridianum tẽpus: quando solet esse ordinaria hora prandij, cum dicat, *Et hora iam præterijt*, Et Marcus. cap. 6. *Cum iam hora multa fieret*. Neque etiam credi potest tranfactam fuisse horã prandij vltra duas, vel tres horas, erat ergo sine dubio multo ante occasum solis. Vnde Lucas. c. 9. clarius dixit *Dies autem cœperat declinare*. Postea verò Christus fecit miraculum quinque panum, & postquam omnes pransi sunt, dimisit turbam, dimissa autem turba ascendit in montem ad orandum, & postea subdit Matth. *Vespere autem facto solus erat ibi*. Vbi necesse est nomine veſperis occasum solis, vel primam noctis partem significari. Ergo tempus inter vesperas rectissime interpretamur tempus illud ab hora nona, vsque ad occasum solis, seu vsque ad perfectum luminis recessum. Iuxta quam interpretationem, illud Deuteron. 16. *Immolabis phase vespere ad solis occasum* exponendum est non post solis occasum: sed quando iam sol tẽdit ad occasum. Et ita etiam optime quadrat figura cum re repræsentata. Nam Christus Dominus paulo post horam nonam mortuus est, qua hora agnus incipiebat immolari. Atque hanc sententiam amplectitur Caiet. Exodi. 12. vbi Lyran. parum discrepat, qui dicit incepisse ab hora septima. Et in eam magis inclinat Abulens. 2. par. defens. cap. 3. Et si dicat Iudæos extendisse hoc tempus, inci- *Vesperis nomine apud Hebræos quid significatur.* *Matth. 14.* *Marc. 6.* *Caietan. Vide Lyr. Abulen.*

piendo hanc festiuitatem immediate post meridiem, quando soli incipit declinare à meridiano, iuxta secundam sententiam supra citatam. Vnde autem hìc consuetudinem collegerit, non inuenio, præsertim cũ Ioseph. lib. 16. Antiquit. cap. 10. alias. 6. indicet generalem consuetudinem Hebræorum fuisse inchoare sabbatha, seu festiuitates suas, ab hora nona præcedentis diei, & clarius lib. 7. de bello Iudaico cap. 17. *cum dies* (inquit) *festus adesset, qui pascha vocatur, quando à nona quidem hora, vsque ad vndecimam hostias cædunt*. Hæc igitur, in re incerta, videtur verisimilior sententia. *Ioseph.*

Quarta differentia inter has festiuitates est in causa, seu ratione earum, cum qua cõiungi potest differentia, in nominibus & appellationibus, quamuis hæc interdum confundi soleant. Festiuitas igitur azymorum introducta est in memoriam beneficij susceptj, quando populus eductus est de Aegypto, vt constat Exodi. 12. *Obseruabitis azyma, In eadem enim ipsa die educam exercitum vestrum de terra Ægypti, & custodietis diem istum in generationes vestras ritu perpetuo*. Et cap. 34. *Septem diebus vescetis azymis, sicut præcepi tibi in tempore mensis nouorum, mense enim verni temporis egressus es de Aegypto*, & idem repetitur Deuter. 16. & subditur. *Septem diebus comedes absque fermento afflictionis panem, quoniam in pauorem egressus es de Ægypto*. Quando enim Hebræi ea nocte ad exitum se præparabant, cogentibus Aegyptijs, non sunt permissi fermentare panem, & ideò fecerũt panes azymos, quos secum ferrent. In huius ergò rei memoriam iussi sunt ijs diebus quotannis azymis vti. Et hinc dies illi dicti sunt azymorum, vel ex materia, & re præcepta, vel ex re repręsentata. Quia verò ex ijs diebus nõ omnes erant festiui, sed primus, & vltimus, ideò licet omnes dicerentur dies azymorũ: tamen festum azymorum propriè dicebatur illi duo tantùm dies, & in primo eorum dicebatur festum illud incipere iuxta illud Leuitic. 23. *Quarta decima die mensis ad vesperum phase Domini est, & quintadecima die mẽsis huius solennitas azymorum Domini est*. *Festiuitas azymorum cur instituta.* *Exod. 12. & 34.* *Deut. 16.* *Dies azymorum vndè dicti.* *Leuit. 23.*

At verò festum Paschatis institutum est in memoriam alterius beneficij, quod eadem nocte egressionis ex Aegypto à Deo susceptj Israel, quando Angelus percutiẽs, & primogenitos Aegyptiorum interficiẽs, pertransibat domos Hebræorum, primoge- *Festum paschatis cur institutum.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

nitos eorum illæsos relinquens, vt constat Exod.12. *Cum introieritis terram, quam Dominus daturus est vobis (vt pollicitus est) observabitis cæremonias istas, & cum dixerint vobis filij vestri, Quæ est ista religio? dicetis eis, Victima trãsitus Domini est, quando transiit super domus filiorum Israel in Ægypto, percutiẽs Ægyptios, & domos nostras liberans.* Et hinc festiuitas illa vocata est *Pascha*, seu *phase*, quæ vox diligenter est à nobis explicanda, quoniam ad ea, quæ dicentur, non parum conducet.

Exod. 12.

Tertul. Iren. Greg. Naz.

Ex stimarunt ergò aliqui vocem *Paschæ* Græcam esse, a verbo πάσχω quod *pati* significat, quòd eo die passus est Dominus. Vnde, quod Moyses dixit Exod. 12. *Est enim Pascha Domini*, putant propheticè esse dictum, id est, *Passio Domini* quod scilicet eo die passurus esset Dominus. Ita sentit Tertullian. lib. cont. Iudæos, capit. 10. & indicat Irenæus libr. 4. contra Hæres. capit. 23. & Nazian orat. 2. de Pascha te. Sed hi Patres nõ sunt ad literam vocem interpretati, sed mysticè. Non enim putarunt carere mysterio quòd eadem vox iuxta diuersa idiomata varias habeat etymologias, quæ rebus ipsis accommodatæ sint. Re tamen vera vox illa *Phase* Hebræa est, & *transitũ* significat, vt clarè constat ex Exod. 12.

Pascha, seu phase vnde dictum Exod. 12. Hieronym. Nazian. Augustin.

à verbo פָּסַח quod est *transire*. Et sumpta est hæc appellatio a supradicta causa, vel ratione, propter quam diximus hanc solẽnitatem fuisse introductam in memoriam Angeli percutientis, vt notauit Hieronym. Matth. 26. Quanquam Nazian. & August. supra, putent sumptum esse illam vocem ex trãsitu populi Israel ex Aegypto in terram promissionis, vel ex transitu per mare rubrũ: sed prior est vera & propria etymologia, vt constat ex citato loco Exodi. Postea verò aliquãtulum corrupta est illa vox, & *Pascha* introducta, quæ non Græca, sed Chaldaica est, vt supra ex Phylone citauimus, libro tertio de vita Moysis.

Philo. Exod. 12. Leuit. 23.

Vox phase, seu paschæ vsurpari quomodo soleat. Exodo. 12

Vndè intelligitur, hanc vocem primò esse impositam a significandam totam illã cæremoniam, seu solennitatem cœnæ agni paschalis vt non obscurè indicatur in illis verbis Exod. 12. *Et comedetis festinanter: est enim phase, id est, transitus Domini*: & Leuit. 23. *Quarta decima die mensis ad vesperã, Phase Domini est*: & in eadem significatione dicitur Exod. 34. *Neque residebit mane de victimis solennitatis phase.* Hinc verò secundo translatum est hoc nomen ad significandũ ipsum agnum, qui luna decimaquarta immolabatur, Exod. 12. *Immolate Phase*, & sic dicitur Marc. 14. *Quo vis, vt paremus tibi comedere Pascha*, & Luc. 22. *Venit dies azymorum, in quo necesse erat occidi Pascha.* Et in eadem significatione dixit Paul. 1. ad Corinth. 5. *Pascha nostrum immolatus est Christus.* Item 3. Esdra cap. 1. *Immolate Pascha.* Ex hac verò duplici significatione duplex alia orta est. Nam in primis, quia solennitas Phase coniuncta erat cum festo azymorum, sicut ipsum festum Paschatis interdiebus azymorum annumeratur, (vt diximus) ita etiam dies azymorũ nomine Paschatis significantur Act. 12. *Voluit eas post Pascha*, id est post dies azymorũ, *producere eum populo.* & Luc. 22. *Appropinquabat autẽ dies festus azymorum, qui dicitur Pascha.* Et eodem modo Ioan. cap. 13. diem primũ azymorum vocat *diem festum Paschæ*, & Matth. cap. 26. indifferenter appellare videtur Pascha, & azyma, dicens. *Erat autem Pascha, & azyma post biduum.* Notauit hoc Beda Mar. 14. Luc. 22. & in quadam homil. in feriam 3. Dominicæ Palmarum, dicens, quamuis *Pascha* propriè significet solùm diem immolationis agni: translatum tamen esse ad significandos dies azymorum. Ex quo tandem translatum etiam est ad significandas victimas, quæ (vt supra diximus) illis diebus offerri solebant, ex Numer. 28. quo sensu dictum videtur Deuteronom. 16. *Immolabis Phase Domino Deo tuo, de ouibus, & de bobus.* Vbi Augustin. in quæstionibus in Deuteron. q. 24. dicit hoc esse additum propter sacrificia, quæ in diebus azymorum erant immolanda, & Abulensis secunda parte defensorij cap. 8. & expositores cõmuniter. Et eodem modo intelligi potest illud. 2. Paralipom. 35. *Dederunt sacerdotibus ad faciendum phase pecora cõmixtim duo millia sexcenta, & boues trecentos*, & infrà, *Immolatum est phase, asperseruntq; sacerdotes manu sua sanguinem, & Leuitæ detraxerunt pelles holocaustorum.* Et in superioribus alia testimonia ex. 1. Esdræ. 6. explicuimus.

Matth. 14. Luc. 22. 1. Cor. 5. 3. Esd. 1. Act. 12. Luc. 22. Ioan. 13. Matth. 26. Beda. Num. 28. Deut. 16. August. Abulen. 2. Par. 35

SECTIO III.

Vtrùm Christus Dominus vltimam cœnam eo tempore celebrauerit, quo lege præscriptum erat, atque adeò, an decima

decimaquarta luna cœnauerit cum discipulis, & decimaquinta sit passus.

STatuendum primò est, Christum Dominum ante passionem suam legalem cœnam cum discipulis celebrasse, agnumque paschalem ritu Iudaico immolasse, & comedisse. Quæ res tàm aperta est in Euangelistis, vt mirum sit non defuisse hoc tempore hæreticos, qui eam negarent. Dicũt enim (vt Claud. refert repetit. 1. de Euchar. capit. 7.) Christum misisse discipulos primo die azymorum, vt pascha præpararent, ideoque non posse id intelligi de agno paschali, quia illud tempus iam non erat opportunum ad agnum immolandum, & comedendum, cum ante illum diem immolandus esset, ac comedendus. Sed & antehos refert Theophyl. Matth. 26. quosdam hæreticos negasse Christum cœnasse agnũ paschalem. Qui diuerso nitebantur fundamento, scilicet, quia Iudæi stantes comedebant agnum: Christus autem legitur recubuisse ad cœnandum.

Claud. Theoph.

Sed hæc sententia est planè hæretica. Nã Matth. 26. apertè dicitur, misisse Christum discipulos, vt præpararent pascha, illudque postea cum eis comedisse. Neque dici potest *Pascha*, ibi mysticè, aut in alia significatione sumi. Tum quia hoc est contra historiæ fidem, veritatem ac certitudinem, & contra omnium Patrum expositionem. Tum etiam, quia Christus misit discipulos dicens. *Ite ad ciuitatẽ ad quendã, & dicite ei, Magister dicit, Tempus meum prope est, apud te facio pascha cũ discipulis meis.* Constat ergo *pascha*, ibi propriè sumi, quia aliàs ille alius non intellexisset Christi nũtium. Tum præterea quia Mar. 14. expressè dicitur. *Primo die azymorum, quando pascha immolabant, dicũt ei discipuli, Quo vis eamus, & paremus tibi, vt manduces pascha.* Vbi verbum illud. *Quando pascha immolabant*, necesse est intelligi de agno paschali. Ergo & sequentia in quibus dicitur iusse discipulos, & præparasse pascha, & postea Christum cum eis cœnasse, vt rectè exposuit Epiphan. hæres. 30. inde etiam argumentũ sumens aduersus eos, qui negabant licere carnes comedere. Et idem est manifestum ex narratione Lucæ cap. 22. Et de hac cœna legali absq; vlla dubitatione loquitur

Matth. 26. Christus cũ discipulis Pasche celebrat. Mar. 14. Epiphan. Luc. 22. Ioann. 13. 1. Cor. 11.

Ioannes cap. 13. cum dicit, *& cœna facta*, & Paul. 1. ad Cor. 11. cum ait. *Similiter & calicẽ postquam cœnauit dicens*, vt rectè exposuit Concilium Trid. sess. 22. cap. 1. & August. tract. 55. in Ioannem; & lib. 3. de consensu Euang. cap. 1. & in sequenti tomo de mysterio Eucharistiæ disputatum est latius. Præterea, hic ritus paschalis erat celeberrimus, ac præcipuus inter Iudæos, & in diuina lege in primis commendatus (vt bene D. Tho. in. 1. ad Cor. 5. lect. 2.) & constat ex adductis sect. præcedenti, ergo verisimile nõ est, à Christo ritum illum esse prætermissum, aut, si prætermissus esset, quomodo non fuisset ei crimen illud à Iudæis obiectum? Deniq; fundamentum contrarij erroris nullius momenti est: quia (vt præcedenti sectione exposuimus) *prima dies azymorum*, illis locis non significat. 15. lunam, sed 14.

Con Trid. August.

Dices, lege præceptum erat, vt die decima agnus adduceretur, & vsque ad decimã quartam diem seruaretur. Respõdetur primo ex Abulensi. Exod. 12. illud non fuisse ita lege statutum, vt ritu perpetuo seruaretur: sed tantum pro ea nocte, qua Iudæi egressi sunt ex Aegypto. Vnde licet illud tradatur. 12. Exodi, nunquam tamen repetitur in omnibus alijs locis, in quibus illius præcepti mentio fit. Et literalis ratio reddi potest, quia tunc propter instantem necessitatem oportuit Iudæos antea esse præparatos ad hoc sacrificium, & ad exitum: postea verò nulla erat huiusmodi necessitas. Ratio verò mystica est ad præfigurandum Christum, qui die dominica, quinque diebus ante passionem suam solenniter ingressurus erat Ierosolymam, tanquam agnus, qui ad victimã præparabatur, vt ex Chry. notauit D. Thom. in Catena, Ioann. 12. & Beda homil. in Dominicam Palmarum, tractans verba illa Matth. 21. *Cum appropinquasset Iesus Ierosolymam.* & super idem ca. 21. Matt. & ibidem Anselm Lyra, & Gagneius Ioan. 12. & Rupert lib. 10 in Ioan. & per cap. 10. &. 11. & lib 2. super Exod. ca. 6. & lib. 5. de diuinis offic. cap. 7. Qui tamen authores, & multi alij, qui hoc mysterium notant, potius indicant illud præceptũ adducendi agnum in domum decima die pertinuisse ad ritum perpetuò seruandum in illo sacrificio. Et certe ex verbis Exodi aliud colligi non potest.

Obiectio. *Responsio. 1.* *Abulen.*

Chryso. D. Thom. Beda. Ansel. Lyr Gagnes. Rupert.

Quod si hoc ita est respondendum est cũ Claudio supra fuisse Ierosolymis consuetudinem

Respon. 2. Claud.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Respon. Claud.

tudinem, vt ciues Ierusalem decima die A mensis adducerent in domos suas agnos, & parare cubicula, ac cætera necessaria proaduenis, & hospitibus, qui pene innumeri confluebant, cum nec agnus extra Ierosolymam offerri, nec illuc ante decimam diē venire omnes possent, vt agnos præpararent. Sic igitur peregrini homines postea accedentes (quamuis eadē die decimę quartæ lunæ Ierosolymam venirent (poterant facile pretio dato domum conducere, & agnum iuxta ritum legis decima die adductum inuenire vt pascha possent celebrare. Quam consuetudinem refert Claud. ex Iosepho lib. 5. de bello Iudaico cap. 45. sed ille liber solis quatuordecim capitibus concluditur in quibus nulla illius historiæ mentio fit: nonnihil verò indicat lib. 7. ca. 17. & per sese est illa historia verisimilis, & ijs quæ in Euāgelio narrātur consentanea.

Ad fundamentum autem aliorum hæreticorum, primum negatur, necessariū fuisse agnum comedi stando, deinde dicitur Christum cœnam legalem, & vsualem celebrasse & licet in vna recubuerit, in alia stare potuisse, de qua re latius in materia de Eucharistia dicturi sumus.

Secundo statuendum est, Christum Dominum interfectum esse die proxime sequenti postquam legalem cœnam cum discipulis manducauit, vt euidenter ex progressu Euangelij constat. Nam noctu cœnauit, & statim egressus est ad orandum in horto, ibique comprehensus, & paulo post eodem die demum occisus. Vnde in canone missæ dicimus. *Qui pridie, quam pateretur, accepit panem*, &c. Quæ verba eodem tempore D. Petri dicta esse in missa tradit Hugo Victorin lib. 2. de sacra. par. 8. c. vlt. In breuiario autem Romano fertur, Alexandrum primum illa addidisse. Et hinc fit quæstionem de die mortis dominicæ coniunctam esse cum quæstione de nocte cœnæ quæ proxime antecesit. C

Hug. Vict.

His positis, est celebris sententia Græcorum dicentium Christum decima tertia luna ad vesperam pascha cœnasse, & luna 14. durante fuisse occisum. Ita docet Euthym. Matth. 26. & Niceph. lib. 1. Hist. cap. 23. & ex antiquioribus Græcis videntur illi fauere Chrys. hom. 82. in Ioannem. Interpretans enim verbum illud Ioann. 18. *Et ipsi non introierunt prætorium, vt non contaminarentur, sed vt manducarent pascha*, Per pascha agnū paschalem intelligit, *quem eo* (inquit) *die comesturi erant, Christus enim pridie fecerat pascha, vt reseruaret eadem ſuam in parasceue, quando pascha secundum antiquam institutionem celebrandum erat.* Quæ verba Theophy. suis commentarijs inserit. Cyrillus etiam Alexan. lib. 12. in Ioan. cap. 2. nomine *paschæ* in illo loco intelligit agnum paschalem. Ex qua interpretatione hæc sententia plane colligitur, præsertim cum ipse dicat. *Quia iam pascha celebraturi erant*, & infra subiungit. *sed & illud multo ridiculosius est, quod vt agnum comederent, qui nihil aliud, quam Christi mysterium figurabat, cauent, ne inquinentur, in ipsam autem veritatem insiliunt.* Citari etiam potest Origenes tract. 35. in Matth. quatenus dicit Christum mortuum esse. 14. luna, quod etiam affirmat Epiphan. hæres. 50. quamquam in hoc posteriori loco obscuris, & mis verbis hanc rem explicet. Huius etiam sententiæ videtur fuisse Autor quæstion. noui, & vet. testamenti inter opera August. q. 94. in fine adiunctis ijs, quæ tradit. q. 55. In commentarijs etiam Anselmi super. 27. cap. Matth. in fine reperitur hęc sententia, sed videtur certe ab aliquo supposita ea commentarij pars. Quia Ansel. 26. cap. in initio docet contrarium & in proprio quodam opusculo de fermentato & azymo. Fundamenta potissima huius sententiæ sunt. Prim., testimonium illud Ioan. cap. 13. *Ante diem festum paschæ.* Ex quo habetur Christum cœnasse cum discipulis suis ante pascha Iudæorum, ergo præuenit saltem vno die. Secundo, quia quando Iudęi Christum accusabant coram Pilato, nondum comederant pascha. vt constat ex prædictis verbis Ioan. 18. & ex alijs infra tractandis, ergo Christus passus est ante finem vesperæ Iunæ. 14. quando Iudæi immolaturi erant, & comesturi pascha. Tertio adiungitur ratio, & cōiectura. Nam oportuit veritatem respondere figuræ; sed immolatio agni paschalis erat figura sacrificij crucis Christi, iuxta id Ioan. 19. *Os non comminuetis ex eo*, ergo vt veritas figuræ responderet, sicut agnus immolabatur luna. 14. ad vesperam, ita eadem. 14 luna debuit Christus immolari. Vnde Leo Pap. serm. 7. de passione. *Hostia in hostiam trāit, sanguinem sanguis excludit, & legalis festiuitas dum mutatur, impletur.* Et Irenæus lib. 4. cap. 23. de Moyse loquens. *Diem* (inquit) *passionis non ignorauit, sed figurate*

Euthym. Niceph. Chrysost. Ioan. 18.

Thoph. Cyrill.

Origen. Epiphan.

Ioan.

gurate prænūtiauit eum Pascha nominans, & in eadem ipsa die, quæ ante tantum temporis à Moyse prædicata est, passus est Dominus, adimplens Pascha. Et hæc est ratio, quare Christus præuenit pascha Iudæorum, scilicet, quia præsciuit fore, vt in legitimo die Paschæ occideretur. Alia fundamenta, quæ hic afferri solent, tractabimus sectione sequenti.

Vera tamen sententia est Christum cœnasse agnum legalem decimaquarta luna ad vesperam, prout lege præscriptum erat & consequēter luna decimaquinta passum esse. Probatur primò ex Euangelio Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. vbi dicitur, Christum cœnasse, agnum prima die azymorum, in qua (ait Matth.) *Accesserunt discipuli ad Iesum dicentes. Vbi vis paremus tibi comedere pascha?* & posteà subdit: *Vespere autem facto discumbebat cum discipulis.* Non potest autē hic locus intelligi de primo die azymorū, idest de die decimæquintæ lunæ ad vesperam seu ad finem eius, vt omnes tâm Latini, quàm etiam Græci fatentur, & conuincit locus Ioan. 13. *Ante diem festum paschæ* ergò necesse est intelligi de die decimaquarta ad vesperam, quæ erat initium decimæquintæ: & ideò *prima dies azymorum* vocabatur, à parte totum nominando, vt supra explicatum est. Respondet Euthym. diem de imamtertiam vocatam esse ab ijs Euangelistis, *Primam diem azymorum*, quia proximè præcedebat illam. Sed hoc nulla ratione sustineri potest. Nam dies decima tertia ita distabat ab azymis, vt in tota illa, neque in aliqua parte illius obseruari inciperent, quo ergò titulo dici poterat *Prima dies azymorum?* Quis enim vltimam diem Augusti dicat esse primam Septēbris, quia proximè antecedit? Aliter respondet, Euāgelistas nō dicere illum fuisse primum diē azymorum: sed quod instabat prima dies azymorum. Nam verbum Græcum πρῶτη, ita cōmode exponi potest. Quā expositionem aliqui etiā tribuunt Chrysostom. hom. 82. in Matth. Tamen neque est Chrysost. neque accommodari potest Euangelistis. Matth enim nullo verbo vtitur: sed simpliciter dicit. *Prima die azymorum accesserunt discipuli.* Vbi euidenter loquitur de die, in qua id factum est; quam non potuit vocare *primam azymorum*, quia post illam instabat: quis enim ita loquitur? Marcus verò magis adhuc rem explicans, inquit. *prima die azymorum, quando pascha immolabant.* Lucas verò, qui posuit verbum πρῶτη. prius dixit. *Appropinquabat autē dies festus azymorū*: posteà verò vt significaret illum diem iam aduenisse, subdit. *Erat autem dies azymorū, quando pascha immolabant.* Chrysostom. autem in citato loco potius dicit expresse illum diem vocatum esse *primum azymorum*, ab Euāgelistis quia in vespere eius incipiebat obseruatio azymorum, & hoc sensu dicit, quòd tunc instabat dies azymorum, quia iam illuxerat dies, ad cuius vesperam incipiebant azymorum dies. Quæ expositio eadem est cum ea, quam tradidimus. Quo circa nonnulli Græci videntes hos Euangelistas nullam pati expositionem, in tantam insaniam inciderunt, teste D. Thom. in. 4. dist. 11. q. 2. artic. 2. q. 3. Vt dicerent eos errasse, & à Ioanne fuisse correctos. Quod nō solùm hæreticum est: sed etiā humana cōiectura incredibile. Si enim Euangelistæ errare possunt, cur potius tres, quàm vnum errasse dicemus, cùm præsertim ij clarè loquantur, ille verò minimè? cumque Matthæ. in cœna præsens fuerit, sicut Ioannes, nullus ergò errauit, neque est vlla contrarietas, vt postea videbimus.

Decima quarta luna ad vesperam Pascha Christus celebrauit. Matth. 26. Marc 14. Luc. 22.

Ioan. 13.

Euthym.

Matth. 26.

Marc. 14.

Luc. 22. Chrysost.

D. Thom.

Secundò ita docent omnes Patres. In primis Chrysost. dicta homil. 82. ita exponit prædicta loca Euangeliorum, quem Theophyl. sequitur. Idemq; Chrysost. hom. 85. in Matth. expresè dicit Christum eo die manducasse pascha, quo lege præscriptum erat, & hom. 82. in Ioā. dicit celebrasse pascha eo die, quo antiquitus celebratū erat. Illa enim vox *antiquitus* planè dicit relationem ad tempus institutionis. Præterea Theodor. q. 24. in Exod. dicit, Christū traditum esse in manus Iudæorum in vespera decimæquartæ lunæ, quando pascha immolabant. Idem significat Theophyl. Alexan. epistola ad Theodosium apud Bedam lib. de ratione temporum cap. 57. quatenus negat licitum esse nobis soluere ieiunium luna. 13. sed obseruandum esse vsq; ad. 14. in qua nimirū Christus cœnauit. Idē sentit Victor Antiochenus, quē nuper Latinum reddidit Theodorus Peltanus nostræ societatis. Nam exponens locū Marci, ita eum intelligit, sicut exposuimus. Denique Orig. tract. 33. in Matth. (si attēte legatur) in eadem est sententia. Interpretans enim illa Christi verba, *Scitis quia post biduum pascha fiet*, dicit ea fuisse dicta à Christo in. 11. luna,

Chrysost. Theoph.

Theodos. Theo. Alex. Beda.

Vict. Ant. Theod. Pelt. Origen.

Universidad de Deusto
Biblioteca

na, cū pascha celebraretur die. 14. quæ duobus diebus distabat, ab. 11. non computatis extremis. Et inde concludit Christum traditū esse post illud biduum, sicut ipse prædixerat, & postea subdit Christum passum esse primo die azymorum, cùm vespera antecedenti pascha celebrasset.

Hieron. Ansel. Beda. Ruper. Ambros. August. Cyprian. Tertul.

Ex Latinis verò idem docent Hieronym. Ansel. Beda, Rupertus, ac ferè relinqui omnes exponentes Euāgelia, & præterea Ambros. epist. 83. August. epist. 86. Cyprianus serm. de cœna Domini, Ansel. lib. 2. de imagine mundi cap. 17. Ruper. lib. 2. in Exod. cap. 11. & idem sentit Tertullian. licet sub obscure lib. contra Iudæos cap. 8. & 10.

Chrysost. Epiphan. Exod 12.

Tertiò est manifesta ratio, quia Christus in omnibus legem seruauit, vt in superioribus tractatum est, & ad hoc propositum tradunt Chrys. dicta hom. 82. in Matth. & Epiphan. hæres. 51. Sed lege præscriptū erat tēpus celebrandi pascha, vt cōstat. Exod. 12. nec licebat tempus illud immutare priuata authoritate. Vndè Num. 9. dicitur. *Faciāt filij Israel phase in tempore suo, quartadecima die mensis ad vesperam,* & infrà. *Si quis autem & mundus est, & in itinere non fuit, & tamē non fecit phase, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo.* Et ibidem pro ijs qui impediti erant illo die præscribitur dies decima quarta mēsis secundi. Quod verò Euthym. ait fuisse prohibitum postponere: non verò anticipare illum diem, & voluntarium est, cum neque authoritate, neque ratione, neq; exemplo probari possit: & improbabile. Quia quando lex affirmatiua certum tempus statuit, vel diem, in quo aliquid faciendum est, sicut pro illo tempore obligat, & neque antea, neque post ita illo tempore impleri potest, & nō antea. Præsertim quādo circunstantia temporis pertinet ad specialem ritum, & cæremoniam actus præcepti, & in specialem sanctificationē, & memoriam talis diei, posita est, sicut erat in præsenti die. 14. vt constat Exod. 12.

Euthym.

Obiectio. Responsio.

Quod si quis tandem dicat Christū fuisse supra legem. Respōdetur, id quidem esse verum quoad obligationem, & culpam nō tamen quoad executionem obseruantiæ legis, quàm voluntariè voluit assumere, neq; quoad externā speciem transgressionis legis, de qua sine dubio accusatus esset à Iudæis, si contra legē pascha celebrasset: præsertim cū Iudas proditor præsens adfuisset.

Conrad.

Et hanc rationē eleganter persequitur Genadius scholarius disputans cōtra Græcos pro defensione Concilij Florentini, cap. 2.

Respons. ad 1. rat.

Ad fundamenta contrariæ sententiæ. Primum, locus ille Ioannis. 13. *Ante diem festū paschæ*, tantùm abest, vt cæteris Euāgelistis contrarius sit, vt potius nostram sententiam confirmet. Nam si Christus Dominus ante diem festum paschæ cum discipulis cœnauit: ergò in die festo paschæ mortuus est. Nam (vt ostendimus) pridie, quàm pateretur, cœnauit: dies autem festus Paschæ erat 15. luna, vt constat Exod. 12. & Leuit. 23. ergò cœnauit Christus decimaquarta luna. Respondent Græci diem festum Paschæ appellari illū diem, in quo pascha immolabatur, qui erat. 14. & ideò diem ante illū non fuisse nisi. 13. Sed errant non distinguētes inter diē paschæ, & idem festū Paschæ. Dies enim paschæ erat ille, in quo immolabatur agnus, de quo verè dicitur fuisse. 14. luna: sed idem ipse dies paschæ erat ante diem festum paschæ. Nam dies festus indicatur illū diem, in quo à seruilibus operibus vacatur, & omnino diuino cultui dicatus est, & hoc modo diēs immolationis paschæ non erat dies festus, quia in eo non erāt seruilia opera prohibita (vt supra diximus) sequēs autem primus dies azymorum erat propriè dies festus paschæ, nam in eo seruilia opera interdicta erant, vt supra etiam dictum est. Et de hoc apertè loquutus est Ioannes, nam licet huiusmodi festum inciperet à vespera, tamen quia dies naturalis incipit à media nocte, ideò rectè dici potest, Ioannem loquutum esse de die naturali, ac festiuo, ante quem diem Christus cœnauit cum discipulis. Hoc autem ita esse ostendi potest primo ex eodem cap. 13. Ioannis. Refert enim Christum dixisse Iudæ, *Quod facis, fac citius,* & subdit existimasse quosdam ex discipulis dixisse Christū, *Eme ea, quæ opus sunt nobis ad diem festum.* Ex quo intelligimus diē ab ea nocte proximū, fuisse diem festū: alioqui nulla fuisset occasio suspicandi Christum tanta festinatione voluisse, vt præpararentur necessaria ad festū, si dies integra adhuc superesset, in qua possent necessaria præparari. Secundò hoc ipsum cōfirmatur ex Leu. 23. & Nu. 28. *Mense primo, quartadecima die mensis ad vesperam Phase Domini est, & quintadecima die mensis huius solēnitas azymorum Domini est.* Verè ergò dici poterat Phase esse ante solennitatem

Dies festus paschæ quo.

Exod 12. Leuit. 23.

Ioan. 13.

Leuit. 23. Num. 28.

lennitatem azymorum. Hanc ergò solennitatem vocauit Ioannes *diem festum paschæ*, quia *Pascha* interdum significat omnes illos dies azymorum, vt suprà dixi. Et de primo illorum subditur in eodem loco Leuitic. *Dies primus erit vobis celeberrimus, sanctusque, omne opus seruile non facietis in eo.* Tertiò denique ipsum nomen *festi* hoc præ se fert, & potest exemplo declarari. Quia nunc etiam in Ecclesia festa quoad officiū Ecclesiasticum incipiunt in primis vesperis: & tamen quod in eis fit, rectè dicitur fieri ante diem festum, quia propria festiuitas, & dies naturalis non incipit à vespera, sed à media nocte: sic ergò intelligi potest suo modo seruatum esse inter Iudæos. Vndè licèt quoad legales cęremonias inciperent dies azymorum, sicut alia festa à vespera antecedente: tamen quoad communem vsum, non incipiebant vsque ad mediam noctem. Et hanc interpretationē indicauit D. Thom. suprà quæst. 46. artic. 9. ad. 1. dicens, Ioannem computasse dies naturales, quando dixit: *Ante diem festum Paschæ*, & idem docet Ioannis. 13. & eandem doctrinam indicauit alijs verbis Caietan. super Ioan. 13. & Exod. 12. dum distinguit dies legales, & vsuales Iudæorum, dicens illos à vespera in vesperam, hos verò à media nocte in mediam noctem computari, Ioannem autem de die vsuali fuisse loquutum. Aliter etiam dici potest Ioannem loquutum esse de die artificiali, qui incipit ab ortu solis, & in scriptura simpliciter vocatur dies, & à nocte distinguitur. De hoc ergò die verisimè dictum est, ante illum Christum lauisse pedes discipulorū, quandoquidem nocte, quæ illū diem præcesit, munus illud obiuit.

D. Thom.

Caietan.

Aliud testimonium ex Ioan. 18. tractandum latè est sectione sequenti, vbi ex eodem ostendemus Christum in die solenni Paschæ mortuum esse: ex quo etiam conuincitur luna decimaquarta cœnasse, quod hic intendimus.

Sacrificium agni paschalis figura Eucharistiæ Cyprian. Leo Papa. Gregor.

Ad vltimam coniecturam, primò dicitur, sacrificium agni Paschalis non minus fuisse figuram Eucharistici sacrificij, quam crucis, vt docent Sancti Patres, Cyprian. serm. de cœna Domini, & lib. de vnitate Ecclesiæ. Leo Papa sermon. 7. de passione Domini. Gregor. homil. 22. in Euangelia & alij, quos statim, & latius infrà in materia de Eucharistia cōmemorabimus. Cum ergò idem sacrificium agni fuerit figura vtriusque sacrificij Christi cruenti, & incruenti, eque profectò repręsentauit vtrūque quoad id in quo conueniunt, quodque in eis præcipuum est, scilicet quoad rem oblatam, quæ est agnus immaculatus, *qui tollit peccata mundi*: quoad ea verò, in quibus differunt, non potuit vtrumque æquè exprimere: sed quoad aliqua repræsentauit vnum, quoad alia verò aliud. Vndè in ratione sacrificij cruenti similius fuit sacrificio crucis (vt per se constat) in ratione tamen institutionis, & vsu, alijsque circunstātijs magis repræsentauit Eucharistiæ sacrificium. Nam sicut agnus Paschalis institutus est in memoriam transitus Angeli, & liberationis Iudæorum, ita Eucharistia in memoriam transitus Christi ex hoc mundo, & liberationis hominum: & sicut agnus immolatus cedebat in vsum Iudęorum, ita Christus incruentè immolatus datur in cibum Christianorum dicente Paulo. 1. ad Corinth. 5. *Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.* Præterea sicut ille agnus comedebatur in pane azymo, ita hic Christus manducatur sub speciebus panis. Sunt etiam multæ aliæ similitudines, quas Sancti Patres citati, præsertim Gregorius latè persequitur. Ita ergò quoad temporis circunstantiam magis repræsentauit sacrificium agni, sacrificium Eucharistiæ, quàm crucis. Vndè Gregorius Nazian. orat. 2. de Paschate, dicit imperasse Deum, vt agnus luna decimaquarta immolaretur, quia tūc Christus daturus erat discipulis suum corpus, & sanguinem. Chrysostomus verò homil. de prodit. Iudæ, & homil. 83. in Matthæ. dicit Christum luna decimaquarta dedisse discipulis Eucharistiam, vt figuram agni Paschalis impleret. Adde ex Ambr. epistol. 83. & Cyprin. epist. 63. per agnum ad vesperam immolatum præfiguratum esse Christum fuisse immolandum in cruce ad vesperam mundi. Diximus etiam suprà, & significat Irenæus libr. 4. contra Hæres. capit. vigesimo tertio, per horam immolationis agni, significatam esse horam, in qua Christus in cruce moriturus erat. Hoc ergò modo satis fuit impleta illa figura.

1. Corin. 5.

Nazian.

Chrysost.

Ambros. Cyprian.

Ad Patres verò qui videtur dicere Christū mortuum esse 14 die decimaquarta: partim ex dictis patet responsio, partim dicā sect. sequenti latiùs.

SE-

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECTIO IIII.

Vtrùm Iudæi tempore mortis Christi celebrarent pascha, & festum azymorũ tempore à lege prescripto, atque adeò, an Christus mortuus fuerit primo die solenni, ac festiuo azymorum.

EX dictis in sectione præcedenti cõstat Christũ mortuum esse luna. 15. quia luna. 14 cœnauit & postridie occisus est. Vndè necessariò fit, si Iudæi obseruabant ritum paschæ, & azymorum in lege præscriptum, Christum occisum à Iudæis esse, postquã phase sacrificauerant, in ipso primo die azymorum solẽni ac festiuo. Controuersia ergò nunc est an eo tempore, quo Christus vixit, Iudæi seruarẽt tempora solemnitatum à lege præscripta. Nã huic pendet resolutio alterius quæstionis vtrùm Christus fuerit occisus in die festo.

Sunt autem in hac re duæ Latinorũ sententiæ, quæ partim conueniunt cum sentẽtia Græcorũ tractata sectione precedenti, partim differũt. Prima est Iudæos ex parte immutasse tẽpus celebrationis paschæ, & azymorũ, atq; adeò eo anno, quo Christus mortuus est, non comedisse agnũ luna. 14. ad vesperã, sed. 15. & festũ azymorũ reiecisse in. 16. Quæ sententia conuenit cũ sententia Græcorũ in eo quòd negat Christũ eadẽ die cœnasse agnum, quo cœnabant Iudæi, negat etiam occisum esse in die festo, sed antequam illud inciperet, & antequã Iudæi immolarẽt phase. Differt tamẽ quia Græci dicunt hoc accidisse propter anticipationem Christi, authores verò huius sententiæ euenisse aiunt propter postpositionẽ Iudæorũ. Quam, originẽ traxisse dicũt, ex constitutione quadam facta à Iudæis in secunda templi instauratione, qua cautum est, ne vmquam primus dies azymorum in feria sexta obseruaretur. Sed si interdum luna. 14. in feriam quintam incideret, immolatio agni in lunam. 15. & dies festus in lunam 16. seu in Sabbathum trãsferretur. Quòd si dicas, quomodo ausi fuerint tẽpora à lege præscripta mutare. Respondetur obseruasse illa, iuxta Ecclesiasticam (vt ita dicam) computationẽ, non iuxta astrologicam, & naturalẽ. Sumebant enim Iudæi initium mensis à prima luna, seu Neomenia, & initium totius anni à prima luna post æquinoctium vernale: à qua fere omnium festorum anni numerationem sumebant. Vndè quando prima Neomenia totius anni incidebat. v.g. in feriam sextam, non numerabant illam, vsq; ad diem Sabbathi, & ita cõponebant Calendaria, & designabãt pascha in. 14. luna iuxta suam cõputationem, quamuis reuera esset. 15. iuxta lunæ conuersiones. Hanc sentẽtiam docuit Paulus Burgensis in additionibus ad Lyranum Matth. 26. Ioannes Hentenius in præfatione ad Euthym. super Euangelia, Gagnejus in id Ioannis. 18. *Et ipsi non introierunt prætorium.* Ioãnes Lucidus opusculo de vero die passionis Christi, cap. 9. Onuphr. lib. 2. lastorum in cõmentarijs, Iansenius cap. 12 &. Concordiæ, & Catharinus lib 2. contra Cajetanum. Qui referunt constitutionem illam, seu traditionem Hebræorum, ex quodam libro Rabbi Gamalielis, de solis, & lunæ motibus. Reddunt autem rationem illius consuetudinis, quia in primis non erat mala, quia non tenebantur Iudæi ad celebrandas suas festiuitates exactè obseruare motus cœlorum, & regulas Astronomiæ, (id enim ferè impossibile erat) satis ergò erat, vt ea celebrarent, iuxta vulgarem cõputationem suorum Calendariorum, sicut nunc facit Ecclesia in obseruatione festorum mobilium. Poterant ergò licitè hoc modo componere regulas Calendarij, quas sciebant non ad amussim respondere iuxta calculum astronomicum: sed plus minus vè ab illo distare. Deinde erat hoc illis vtile, ne cogerentur duo simul festa seruare, in quibus neq; cibos parare, neque mortuos sepelire, neque alia similia illis licebant, à quibus duobus continenter diebus abstinere valdè onerosum fuisset. Denique, etiã nunc dicuntur Hebræi vti huiusmodi Calendarijs, vt quandocumque prima Neomenia in feriam secundam, quartam, vel sextam incidat, in diem aliam transferatur vt prædictum incommodum omnibus anni festis vitetur, vt Ioannes Hentenius supra, & alij latius declarant. Fundamentum præcipuum huius sententiæ est, quia ex Euangelio Ioannis apertè colligitur, Iudæos nondum manducasse agnum, quando Christum occiderunt, ergò vel hoc fuit, quia Christus anticipauit Phase, vel quia Iudæi postposuerunt: nõ primum: ergo secundum. Primum antecedens patet primo ex Ioan. 18. *Et ipsi non introierunt prætorium, ne*

Paul. Bur.
Ioan. Hent.
Gagnej.
Ioan. Lucid.
Onuphr.
Ian. Cathar.
Rab. Gam.

Ioan. 18. & 19. *ne contaminarentur, sed vt manducarent Pascha.* Secundo, Ioann. 19. *Erat autem parasceue Paschæ*, id est præparatio ad Pascha. Ipso ergo die, quo Christus est crucifixus, nondum erat Pascha celebratum, sed ad illud fiebat præparatio. Et ita videntur exponere hunc locum August. tract. 117. in Ioannem, & lib. 3. de consensu Euangelistarum cap. 13. Beda, & Glossa ordinaria Ioannis 19. & Anselmus Matt. 27. in illa verbã. *Altera autem die, quæ est post Parasceue.* Et confirmatur, quia si erat dies præparationis, ergo non erat dies festus, in quo nihil licebat præparare. Alia fundamenta afferemus in sequenti opinione.

August. Bed. Glossord. Anselm.

Secunda sentẽtia est Iudæos solitos fuisse celebrare semper Paschã luna decimaquarta ad vesperam: tamen quando hæc incidebat in feriam quintam, transferre solitos primum diem azymorum in diem Sabbathi, ne duos nimirum festos dies continuè celebrarent. Quæ opinio differt à præcedenti, & à sententia Græcorum in hoc, quia docet Christum eadem nocte cœnasse agnum, qua illum cœnabat synagoga Iudæorum vniuersa: eum illis autem conuenit, quia docet Christum non fuisse occisum in die festo, & solẽni. Hæc fuit sententia Ruperti libr. 2. in Leuiticum cap. 36. & lib. 10. in Matth. circa id capitis. 26. *Scitis, quia post biduum Pascha fiet.* Hic verò autor in nulla vel historia, vel traditione fundat eam consuetudinem Iudæorũ. Solum contendit ex Euangelio probare Christum nõ fuisse occisum in die festo. Primo ex illo Matth. 26. *Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.* Secundo est illo Verbo Ioannis. 19. *Vt non remanerẽt in cruce corpora Sabbatho, erat enim magnus dies ille Sabbathi:* porrò non alia erat ratione magnus nisi quia festiuitas Paschalis in eum transferebatur. Tertiò, quia in eo die multa opera facta sunt à Iudæis, quæ in die festo non licuissent: vt v. g. omnia, quæ in Christi morte procurandã fecerunt: neque est verisimile eos publicè egisse contra obseruantiam legis. Quia licet alijs in rebus essent praui, tamen cæremoniarum legis erant obseruantissimi, vnde non ausi sunt ingredi prætorium, ne contaminarentur: imò Pilato dixerunt, *Nobis non licet interficere quemquam.* Deinde etiam pij viri, & mulieres nonnulla fecerunt eo die, quæ non licebant die festo, nimirum, quod Iosephus ab Arimathia emerit syndonẽ, & deposuerit Christi corpus de cruce, illudq; inoluerit, ac posuerit in monumẽto, & aduoluerit lapidem ad ostium monumenti. Marc. 15. & de mulieribus, quòd reuertentes parauerunt aromatha, & vnguenta Luc. 23.

Rupert.
Ioan. 18.
Matt. 27. Ioan 19.
Marc. 15. Luc. 23.

Dicendũ verò est primo Iudæos eadem, qua Christus, nocte cœnasse Paschalem Agnum, atque adeò post illius esum mortem Christi à Pilato petijsse. Hæc sententia est cõmunis Theologorum, quos infra referam, & probatur primo ex Euangelio Matth. 26. & Marc. 14. Luc. 22. *Primo die azymorum, quando Pascha immolabant.* Vel (vt Lucas ait) *In quo necesse erat occidi Pascha.* Ex quibus verbis, primo habemus Christum comedisse agnum prima die azymorum, non dicebatur autem, *prima dies azymorum*, nisi quia incipiebant in ea Iudæi abstinere à fermentato, scilicet ad vesperam lunæ decimæ quartæ, vt supra explicatum est. Responderi potest non vocari primam diem azymorum facto, sed iure. Nam erat dies, in qua secundum legem abstinendum erat à fermentato, quamuis de facto Iudæi hoc non facerent, sed transferrent. Sed in primis hoc non dicitur consequenter. Nam si Iudei legitimè introduxerant eam consuetudinem, & festorum translationem, iam non tenebantur eo die seruare azyma, ergo nec iure, nec facto erat primus dies azymorum. Deinde licet illa interpretatio possit accõmodari verbis Lucæ, *In quo necesse erat occidi Pascha*, quæ ius significant, tamen cum verbis Marci stare non potest. *Quando Pascha immolabant*, hæc enim factum, & exequutionem apertè demonstrant. Præterea idem conuinci potest ex verbis Christi Matth. 26. *Scitis, quia post biduum Pascha fiet:* quę nõ ius, & obligationem: sed factum indicant. Præsertim, cum discipuli, qui non erant docti, sed vulgares homines, nihil aliud scirent de die, in quo Pascha erat celebrandum nisi quod in vsu erat totius plebis; & tamen ipsi etiam discipuli supponẽtes illum esse diem Paschatis, quærebant à Christo. *Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?* Non est igitur sermo in toto illo contextu Euangelico, nisi de die, in quo de facto Iudæi pascha immolabant: & tamen eodem die dicitur Christus illud immolasse. Deniq; etiam si admittamus illam verborum Lucæ interpretationem, potest retorqueri argumentum contra prædictam sentẽtiam:

Iudæi eadem qua Christus nocte agnum post hæc immolant.
Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22.
Matt. 26.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quia si iuxta legem necesse erat occidi pascha. 14. luna quando Christus agnum cœnauit: ergo non solum secundum calculum astronomicum, sed etiam iuxta vsitatum morem, & calendarium synagogæ id erat necessarium: alioqui fieret, illam consuetudinem, & traditionem Iudæorum esse legi contrariam, quod etiam autores contrariæ sententiæ concedere non audent: neque est verisimile, quandoquidem dicunt esse introductam à viris sanctis, & in lege peritis, & sine vlla contradictione, vel prophetarum reprehensione tot annis obseruatam. Quod argumentum potius videtur conuincere, nullam fuisse talem consuetudinem tempore Christi Domini, de quo statim dicam. Tamen illa admissa, non propterea negandum est (quod in Euangelio est manifestum) Christum eodem die celebrasse pascha, quo synagoga illud sacrificabat, atque adeò eodem modo numerasse decimam quartam lunam, quo in tota synagoga numerabatur.

Secundo probatur nostra sententia testimonijs sanctorum Patrum. Nam in primis Græci, qui dicunt Christum cœnasse decima tertia luna, vt Iudæorum pascha anteuerteret, manifestè supponunt solitos esse Iudæos celebrare pascha decima quarta luna: & eadem die tempore passionis Christi illud celebrasse.

Deinde Patres tam Græci, quam Latini, vbicunque de hac materia loquuntur, nullam distinctionem faciunt inter tempus à lege præscriptum, & à Christo, & à cæteris Iudæis in nocte cœnæ obseruatum. Id patet ex autoribus, supra citatis, præsertim Theodoret. quæst. 24. in Exod. dicente, Christum esse traditum decima quarta luna, quando Iudæi pascha immolabant. Et idem supponit Clem. Roman. libr. 5. constit. capit. 13. & 16. Beda libro de ratione temp. capit. 57. & 59. Anselmus libro. 2. de imagine mundi capitulo. 17. vbi dicit Christum iuxta ritum legis, & morem Iudaicum celebrasse Pascha, quando illi celebrabant. Ruper. lib. 2. in Exod. capit. 18. & lib. 3. in Osee. cap. 7. & lib. 4. de operibus Spiritus Sancti capit. 8. *Faciebant* (inquit) *Pascha secundum luna cursum decima quarta die, comedebant agnum secundum legis mandatum, & eadem nocte Dominum nostrum comprehenderunt.* Denique Chrysost. hom. 85. in Matth. licet in aliquo à nostra sententia discrepet, vt postea dicam, tamen eo ipso hanc assertionem statuit. Dicit enim Iudæos præ ira, & odio in Christum præuaricatos esse legem, suosque ritus, & mores transgressos, pascha differendo, ergo supponit, tam secundum legem, quàm secundum obseruatam consuetudinem debuisse pascha ea nocte celebrari.

Theodore. Clem. Pap. Beda. Anselm. Rupert. Chrysost.

Tertio id, quod supponitur de illa traditione, & consuetudine, apocryphum est, & improbabile. Nam in primis autores, & libri, qui ad eam probandam afferuntur, nullius sunt autoritatis: solum enim sunt quidam Rabbini, qui ante quingentos tantum annos scripserunt. Deinde Iosephus libro. 2. antiqui. c. 5. & lib. 3. c. 10. cum reuisisset ritum lege præscriptum, Exod. 12. eodem modo suo tempore à Iudæis seruatum esse dicit, nulla facta mentione alicuius mutationis, seu transpositionis dierum. Et eodem modo loquitur Philo Iudæus, tempor. bus Christi vicinus, in citatis libris de Decalogo, & libro. 3. de vita Moysis. Idem què refert Euseb. lib. 7. hist. ca. 26. ex Anatolio in libris de paschate: qui id etiam confirmat autoritate Iosephi, Philonis, & aliorum antiquorum. Idem Nicepho. libro 6. histo. cap. 36. & 37. Et confirmatur nam ex antiquis Patribus, & historia Ecclesiastica constat, Iudæos indifferenter solitos esse celebrare pascha decima quarta luna, in quacumque die hebdomadæ incidisset, & ideo hæretici dicti, *Quarto decimani*, dicti sunt *Iudaizantes*, quod in quocunque die hebdomadæ pascha celebrandum esse contenderent, si decima quarta luna in eum incideret. Quam consuetudinem aliquando Orientalis Ecclesia magna ex parte seruauit. Ita colligitur ex epistola Concilij Niceni ad Ecclesiam Alexandrinam, quam refert Nicephorus libro octauo historiæ, capitulo. 24. & 15. & Theodoretus libro primo historiæ. capit. nono, & decimo, & Socrates libro histor. capit. sexto & in Tripartita libro secundo ca. duodecimo. Item ex epistola Constantini Imperatoris, quam refert Euseb. libro. 3. de vita Constantini capit. 16. & 17. Idem colligitur ex eodem Eusebio libro. 5. Hist. ca. 22. & sequentibus, & Nicephor. libr. 4 Histor. capit. 36. & ex August. hæres. 29. & Epiphanio hæres. 50. & hæres. 70. Isidoro libr. 8. originum. ca. 5. & Athanas. epistolel. ad Orthodoxos

Ioseph. Philo. Euseb. Anatol. Nicepho. Hæretici quare dicti. Con. Nic. Theodor. Socrat. Euseb. Augus. Epiphan. Isidor. Athanas.

doxos de synodis Arimini, & Seleucię congregatis. Si igitur tempore primitiuæ Ecclesiæ, Iudæi Pascha celebrabant decima quarta luna, in quancumque diem hebdomadæ incideret (vt disertis verbis dicunt multi ex citatis Patribus) falsa omnino, atquè conficta est illa mutatio, atque obseruatio dierum, quæ ab alia sententia asseritur. Præsertim quia ex hac eadem traditione constat, solitos fuisse Iudæos die dominica suum pascha celebrare, si in illud decimaquarta luna incidisset, & consequenter feria secunda primum diem festum azymorum agere. Quod prædicta sententia negat, eo quòd alias necessariũ esset in sequenti hebdomada duo festa continenter obseruare, scilicet Sabbathum, & dominicã diem, quæ futura erat septima azymorum, in qua iuxta legem, ab omni opere seruili vacandum erat: quod inconueniens prædicta sententia vitare cupiebat. Illud verò quod assumimus, non obscurè colligitur ex dictis Patribus, & ex Ambros. epist. 83. & Beda libro de ratione temporũ. c. 56. & 59. qui referunt, hac de causa præceptum esse in Ecclesia, vt quando luna decima quarta indicit in diem dominicam Paschale festum in sequentem dominicam differatur, ne Christi annorum, & Iudæorum celebritas, in eum diem coincideret, quod nunc etiam obseruat Ecclesia. De qua re videri possunt epistolæ decretales Pij primi, & Victoris Pontificum.

Ambros. Beda. Pius. 1. Pa. Vict. Pap.

Quarto hinc obiter soluitur præcipuum fundamentum, quod excogitatum est ad hanc mutationem confingendam, simulquè ostenditur nulla ratione fuisse necessariã, quia si aliqua esset, maximè ne duo dies festi continenter occurrerent: sed hæc ratio nullius momenti est. Primò, quia reuera nunquam Iudæi hoc incommodum vitare studuerunt, vt ex dictis satis constat, & ex Ioseph. libr. 13. antiquit. ca. 16. vbi refert, tempore Hircani festum Pentecostes proximè post Sabbathum incidisse. Ac præterea ex ijs, quæ contraria sententia docet, apertè conuincitur. Dicunt enim autores illius, primum diem azymorum tempore mortis Christi celebratum esse à Iudæis in die Sabbathi: vnde necesse fuit septimam diem azymorum incidere in feriam sextam sequentem, illa autem dies etiam erat festiua, & solennis, ergo necessariò incidunt in illud incommodum, quod vitare studeant. Deinde nullum reuera erat incommodum in ea festorum continuatione. Duo etiam sunt, quæ afferuntur, primum est de nesitate ciborum, quæ in die festo parari non poterant. Sed hoc procedit ex falso fundamento. Nam licet in die Sabbathi, prohibitum esset coquere, & parare cibos Exod. 16. non tamen in alijs festiuitatibus, & præsertim in die Paschæ, de quo, & de die septimo azymorum dicitur Exod. 12. *Nihil operis facietis in eis exceptis ys, quæ ad vescendum pertinent.* Ac propterea (vt notauit D. Thomas Ioan. 19.) prima dies azymorum, licet esset festum Paschæ, poterat esse parasceue, idest, præparatio ad Sabbathum sequentem. Alterum incommodum erat de sepultura mortuorum, quam biduo differre valde fuisset molestum. Sed hoc etiam falsò nititur fundamento. Nam (vt aduertit Caietan. Leuitic. 23.) non erat prohibitum in die Paschę sepelire mortuos, quia illud non erat opus seruile. Vnde Tobiæ. 2. legimus eum die festo surrexisse ante prandium, & corpus mortuum occultè domum attulisse, vt illud postea sepeliret.

Exod. 12. & 16. D. Thom. Caiet. Tob. 2.

Sed dicunt, si festum Paschæ feria sexta, & decima quinta luna celebraretur, necessario sequi, vt dies septima festi tabernaculorum incideret in Sabbathum, hoc autem erat inconueniens, quia in eo festo multa fiebant, quæ in Sabbatho fieri non licebat. Hæc vero argumentatio nullius momenti est. Tum quia diuina lex nihil in toto festo tabernaculorũ faciendum præcipiebat, quod in die Sabbathi fieri non posset, vt constat ex Leuitic. 23. & Num. 26. Alia verò, quæ Burgensis refert, incerta sunt, ex apocryphis traditionibus Iudæorum desumpta, quas verisimilius est non esse adeò antiquas: sed multo post Christi tempora adinuentas. Tum etiam quia si ea omnia, quæ in eo festo solita fieri referuntur, actiones erant religiosæ, & sacræ, atque ad Dei cultum pertinentes, nulla lex vetabat, quin in Sabbatho fieri possunt, iuxta illud Matthæ. 12. *Sabbathis sacerdotes in templo Sabbathum violant, & sine crimine sunt*: si autem actiones illæ erant prophanæ, non erat propter eas mutatio festi facienda. Vnde confirmatum tota hæc ratio. Quia omnes istæ causæ, vel incommoda denuo excogitata, vt fie-

Obiectio. Responsio. Leuit. 23. Num. 29. Matt. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ret hæc mutatio, etiamsi vera fuissent, non tamen essent de nouo exorta, sed cum ipsa diuina lege necessario coniuncta veluti intrinsece, & ex natura rei, ergo non poterāt sufficere ad eam mutationem faciendam. Quia eo ipso quòd necessario consequuntur ex lege lata per se, & non tantum ex accidenti, intelligitur lægislator ea non curasse, sed potius eis non obstantibus voluisse obligare lege sua, prout ab ipso lata est. Tandem vel illa mutatio, & consuetudo honesta, atque legitima fuit, vel iniqua. Si primum, ergo Christus Dominus eam obseruasset, nam de eo legimus, quòd *ascendebat Ierusalem secundum consuetudinem dicti festi*, alioqui sequuntur incommoda præcedenti sectione illata contra Græcorū opinionem: scilicet, quòd præbuisset Christus occasionem scandali, si iuxta receptam, iustamque consuetudinem, legem Dei non obseruaret. Item neque Iudas, neque Pharisæi omisissent, quin de hoc crimine illum accusarent. Ac denique saltem sequitur aliud incommodum ad materiam de Eucharistia pertinens, scilicet, quamuis demus Christum voluntarie anticipasse legalem cœnam agni, tamen post illam licuisse iuxta illam consuetudinem fermento vti: ex quo facile inciditur in sententiam Græcorum asserentium, Christum in fermentato consecrasse. Si verò dicatur secundum, scilicet illam mutationem fuisse iniquam, mirum est fuisse introductam à viris sanctis, qui tempore reædificationis templi affuerunt, & à nullo prophetarum, neque ab ipso Christo Domino fuisse reprehensam. Sit igitur certum tempore Christi Domini non fuisse factam huiusmodi mutationem. Quòd si verum est Iudæos eam nunc obseruare, longè post Christi tempora illi consuetudini initiū dedere, vt etiam ex Rabbi Aben Esra in commentario Leuitic. c. 23. refert Bellarminus loco supra citato.

Bellarmin.

Primo azymorum die Christus occidit.

Dico secundo Christum Dominum interfectum esse in die festo, ac solemni Paschæ, quando Iudæi primum diem azymorum celebrabant. Hæc conclusio necessario sequitur ex præcedenti. Nam constat ex Euangelio Christum interfectum esse die proximè sequenti post noctem, in qua tam ipse, quàm Iudæi omnes pascha immolabant: sed dies ille erat primus azymorum solemnis, atque festiuus, vt constat ex 12. Exod. & alijs locis Scripturæ supra citatis, ergo, Respondet Rupertus, hoc ita fuisse futurum secundum legem: Iudæos vero transtulisse festiuitatem. Sed hoc in primis, cum sine historia, aut probatione asseratur, meritò reijcitur, vt per se incredibile, ac voluntariè confictum. Deinde rationes omnes nuper adductæ aduersus Burgensis translationem, eodem modo vrgent contra hanc sententiam, & euidenter refellunt fundamentum eius. Præterea sequitur ex hac sententia aliud incommodum ad doctrinam de Eucharistia pertinens. Nam si Iudæi prius cœnabant agnum cum azymis, & statim redibant ad fermentum per integrum naturalem diem, sequitur (inquam) Christum seruasse hanc consuetudinem, quæ iusta esse supponitur. Vnde vlterius probabile sit illum in fermentato consecrasse. Nam consecrauit post legalem cœnam, vsuali cœna iam inchoata, vel proximè ante illam, quando ad fermentum redire licebat.

Rupert.

Exod. 12.

Denique ex Scriptura sacra, & Patribus potest hæc conclusio directe probari. Primo ex verbo illo Ioann. 13. *Ante diem festum Paschæ.* Nam præcedenti sectione ostendimus illud necessariò intelligendum esse de naturali, seu artificiali die, qui proximè sequebatur post eam noctem, in qua Christus lauit pedes Discipulorum, & hic appellatur à Ioanne *dies festus Paschæ*: constat autem in illo mortuum esse Christum. Secundò, Ioann. 18. dicunt Iudæi, *Nobis non licet interficere quemquam*, quod supra quæsti. 47. in commentario artic. 4. ostendimus intelligendum esse ratione festi Paschalis, quia nulla alia potest afferri ratio probabilis, cur eis non liceret hominem pœna mortis afficere, si alioqui illa esset dignus. Vnde Chrysost. August. Cyrill. ac Beda, supra pro hac expositione citati, hanc planè docent sententiam. Tertio, eo die, quo Iudæi moliti sunt Christi mortem, simul curarunt liberationem Barabbæ, eamque obtinuerunt, sed hoc posterius factum est in die festo, ergo & illud prius. Minor probatur ex verbis Luc. 23. *Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum, vnum*: & Marc. 15. *Per diem autem festum solebat dimittere eis vnum ex vinctis.* Matt. hæc verò capit. 27. dicit. *Per diem solemnem*: Non potest autem eo loco dici: *Dies festus & solemnis*, nisi primus azymorum. Quòd si quis exponat, id dici fieri per *diem solemnem*,

Ioan. 18.

Chrysost. August. Cyr. Beda.

Luc. 23. Mar. 15. Matt. 27.

nem, quia fiebat in vigilia, & propter solemnitatem sequentis diei, magnam vim infert literæ, cùm Euangelistæ apertè dicant, id solitum esse fieri in die festo, & solemni, & ita, vt verba præ se ferunt simpliciter intelligunt Patres omnes, vt videre est in Chrysostomo, Hieronymo, & alijs Græcis, & Latinis. Quarto afferre possumus illud Amos octauo. *Occidit sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis, & conuertam festiuitates vestras in luctum.* Quem locum quamuis allegorico sensu interpretatur Tertullian. lib. contra Iudæos cap. 9. de die mortis Christi, & subdit, tunc cœpisse solemnitates Iudæorum verti *in luctum, quia in die solemni Paschæ, & primo azymorum, sol occidit in meridie, dum tenebræ factæ sunt per vniuersam terram.* Et eodē modo exposuit Euseb. libr. 10. de Demonst. Demonstratione sexta: & eleganter Cyrill. Ierosolymit. cat. 13. Quibus adiungi potest Origenes hom. 23. in Num. dicens, defeciſſe omnes Iudæorum festiuitates, eò quòd in loco sancto, & in die festiuitatis Dominum Iesum Christum occiderunt. Et hoc etiam modo intelligendum est, quod scribit Clemens lib. 5. Const. capit. 14. alias. 16. *In ipso die suo festo Dominum comprehenderunt, vt perduceretur ad exitum, quod scriptum est. Posuerunt signa sua signa, & in medio solemnitatis non cognouerunt.* Dicit enim Iudæos cōprehendisse Christum in die festo, quia comprehenderunt illum in nocte decimæ quintæ lunæ, ineunte iam die festo iuxta computationem Hebræorum. Idem docet aperte Augustin. tractat. 50. in Ioannem, exponēs illa verba. *Proximum ergo erat Pascha Iudæorum. Illum* (inquit) *diem festum Iudæi cruentum habere Domini sanguine voluerunt, illo die festo occisus est agnus, qui nobis eūdem diem festum suo sanguine consecrauit.* Ratione non possumus hanc veritatem confirmare, cum solum ad historiam pertineat, tamen (vt Leo Papa notauit sermone. 7. de Passione) non caruit mysterio, nec sine diuino consilio factum est, *vt impij Iudæi, qui sæuiendi in Christum occasiones sæpe quæsierant, non nisi in solēnitate Paschali exercēdi furoris sui acciperent potestatem.* Oportebat enim tam insigne sacrificium in die festo, ac solemni offerri, & in eo antiquarum victimarum vmbras, ac figuras consummari.

Chrysost. Hiero. Amos. 8.

Tertul.

Euseb. Cyr. Iero. Origen.

Cle. Papa. I.

Aug.

Leo Pap.

Responsio ad argumen.

Ad fundamenta aliarum opinionum, vt respondeamus, exponenda sunt varia loca Euangeliorum. Primus est Ioan. 18. *Ipsi non introierunt prætorium, ne contaminarētur, sed vt māducarent Pascha.* Prima expositio est, Iudæos quidem nondum immolasse, & comedisse agnum, quando Christum accusabant coram Pilato: id tamen non euenisse, aut quia tempus præscriptum à lege non esset transactum, aut quia ex antiqua consuetudine soleret immutari: sed quia præoccupati, circa mortem Christi, non potuerant eo anno huic solennitati vacare. Hæc vero responsio, si de omnibus Iudæis intelligatur, æque improbabilis est, ac aliæ opiniones supra improbatæ: tum quia repugnat verbis Euangeliorum supra tractatis. Tum quia in credibile est vniuersam plebem, atque omnes homines exteros, qui ad immolandum agnum Ierosolyma conuenerant, in machinanda Christi morte fuisse occupatos, impeditosque, ne agnum suo tempore immolare possent. Si autem intelligatur responsio solum de Pharisæis, Scribis, ac principibus sacerdotum, & de nonnullis eorum ministris, est probabilis hæc expositio, & habet autorem Chrysost. homil. 82. & 85. in Matth. quam Theophyl. sequitur: & eadem videtur esse sententia Cyrilli Alexan. loco supracitato, quam etiam ex Eusebio Emisseno refert D. Tho. in catena Luc. 22. & hic videtur esse sensus Leonis Papæ serm. 7. de passione, vbi sic inquit. *Cum Scribas, & seniores populi ad impium concilium Pontifices congregarent, omniumque animos sacerdotum cura admittendi in Iesum sceleris occupasset, ipsi se doctores legis lege priuarunt, & spontaneo defectu ritus sibi patrios abstulerunt. Incipiente enim festiuitate Paschali, qui ornare templum, mundare vasa, victimas prouidere, & legitimis purificationibus sacratiorem diligentiam adhibere debuerant, parricidalis odij furore concepto, ad vnum opus vacant, & in vnū facinus simili crudelitate coniurant.* Quæ fere verba mutuatus videtur Leo ex Hieronymo Matth. 26. circa illud. *Tunc congregati sunt principes sacerdotum* &c. Addi etiam potest coniectura. Quia cum principes Iudæorum vehementi odio in Christum ducerentur, Iudæque promissionem, & aduentum auidissimè expectarent, verisimile est tota illa nocte huic operi fuisse intentos, priusquè præparādo cohortem, & ministros, vt Christum caperent, postea ipsum cōprehendendo, examinando;

ta in oppositum. Testimonij Ioan. 18. 1. exposit.

Chrysost. Theophyl. Cyri. Ale. Eus. Emis. D. Thom. Leo Papa.

Hieronym. Matth. 26.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Act. 23. nando, ac iniurijs afficiendo. Denique cum A legamus Actor. 23. quosdam Iudæos ita exarsisse odio in Paulum, vt sese deuouerint, neque mãducaturos, neque bibituros, donec ipsum occiderent, quid mirum est si dicamus hoc Iudæos, qui multo maiori odio in Christum ardebant, tam fuisse solicitos circa mortem Christi, vt nihil de agni mãducatione curarint?

Obiectio. Exod. 12. Quod si obijcias, hoc fuisse contra legem, quæ Exod. 12. præcipiebat, vt omnes eadem nocte manducarent agnum: Iudæos autem, quamuis alioqui essent iniquissimi, tamen in obseruandis suis legalibus cæremonijs fuisse obseruantissimos.

Responsio. Respondetur, eos ita fuisse obcæcatos odio, & inuidia in Christum, vt maius Dei obsequium existimauerint curare illius mortem, quàm legem exequi. Et fortasse multi eorum ex nimia malitia, atque ira contra propriam conscientiam legem transgressi sunt, vt animi affectum immoderatum, & B insatiabilem sitim sanguinis Christi expleret.

Nihilominus hæc expositio suspecta mihi est. Quia illi Iudæi nullam habuerunt probabilem occasionem omittendi celebrationem Paschæ, etiamsi omnem solicitudinem circa mortem Christi adhibere voluissent. Nam Iudas traditor, etiam si de eadem re fuerit solicitus, tempus habuit manducandi Pascha. Quinimò verisimile est ita fuisse inter ipsos constitutum, vt post agni cœnam, noctis tempore, opportunam horam ad illum tradendum, & comprehendendum quærert. Præsertim quia post cœnam agni lauit Christus pedes discipulorum, instituit cœnam mysticam, & vsualem obiuit, & postquam egressus est Iudas C longum sermonem habuit cum discipulis suis: habuerunt ergo satis temporis, vt possent agnum manducare. Adde, quod si mãducationem agni ea nocte à lege præscriptam prætermisissent, non debuissent manducare illum vsque ad. 14. lunam mensis sequentis, iuxta legẽ latam Num. 10. ergo non erant soliciti de manducatione agni, quando prætorium non sunt ingressi, vt manducarent Pascha.

Num. 10. 2. Exposit. D. Thom. Alcuin. August. Chrysost. Theophyl. Innocent.

Secunda ergo expositio est nomine *Paschæ* eo loco non agnum, sed azymos panes significari. Hanc amplexus est D. Thom. hic quæst. 46. artic. 9. ad. 1. & super Ioann. & in catena pro illa refert Alcuinum; eique fauent Augus. tract. 114. in Ioann. & Chrysost. hom. 82. in Ioann. & Theophyl. Ioann. 18. eamque sequitur Innocent. libr. 4. de mysterio missæ, cap. 4. Duo vero huic expositioni obstare possunt. Primum est, quia non potest ex Scriptura ostendi panes azymos interdum vocari *Pascha*. Alterum est, quia similiter non potest probari ex Scriptura ad manducandum azyma, fuisse necessariam munditiam legalem: imò cum panis azymus illis diebus esset quasi vsualis, & ritus ille per septem dies integros duraret, non est admodum verisimile ad illum fuisse necessariam specialem munditiam, vel obseruantiam. Quæ obiectiones satis probant hanc expositionem esse valde incertam, ac dubiam. Si quis tamen eam sustinere velit, respõdere potest ad primam, nomẽ *Paschæ*, (vt supra dictum est) quamuis primæua significatione solennitatem dumtaxat agni significaret, translatum tamen esse ad significandum totum tempus solemnitatis azymorum. Vnde sicut nomen *Paschæ*, prout significat proprium Pascha interdum significat tempus, in quo manducatur agnus, interdum agnũ ipsum, ita etiam prout significat totam solemnitatem azymorum, interdum significat totum tempus illius solemnitatis: interdum verò proprium cibum illius temporis, seu paschalem, qui præcipuè erat panis azymus: atque ita, cum dicitur, *Vt manducarent Pascha*, non malè exponitur, id est, vt manducarent Paschalem cibum. Neque oportet, vt hæc significatio huius vocis omnino eodem modo in aliis locis Scripturæ reperiatur, sed satis est, quod ex alijs probabiliter deducatur. Et eodem modo respondetur ad secundam. Nam panes azymi habebantur sancti, & legales, sicut panes propositionis, ad quos edendos necessaria erat munditia, vt aperte colligitur ex. 1. Regũ capite. 21. quanquam in legẽ nullibi repetiatur expressum, quòd ea munditia esset necessaria, sed solum subintellectum sit, quia panes sancti habebantur. Ad hunc ergo modum, quamuis non æquali ratione, panes azymi sancti, & legali obseruatione, ac puritate digni existimari possunt, & ita inter sacros cibos numerantur à Iosepho. libro. 3. antiquitat. capite. 10. & Philone lib. de vita contemplat. iuxta finem.

1. Reg. 21.

Ioseph. philo.

Vera expositio.

Tertia verò expositio, quæ eò probabilior videtur, quo in scriptura maius habet fundamentum, est nomine *Paschæ* illo loco non significari agnum Paschalem, sed alia animalia, quæ illis diebus sacrificari solebant. Quod enim illis diebus præsertim primo, & vltimo plures victimæ, & sacrificia Paschalia offerrentur, constat ex Num. 28. Deuteron. 16. 2. Paralipomen. 30. & 35. & ex Iosepho libr. 3. antiquitat. cap. 10. & lib. 17. c. 11. Quod verò hostiæ illæ, seu victimæ *paschæ* nomine interdum in Scriptura significentur, tradidit Augustin. libr. qu. est. super Deuteron. c. 24. & in superioribus ex varijs locis Scripturæ probatum à nobis est sect. 2. in fine. Deniq; quod huiusmodi victimæ Paschales tantum à mundis legitimè manducari possent generaliter colligitur ex Leuit. 6. &. 7. &. 22. & ex Num. 18. specialius vero ex Deuteron. 22. Rectè igitur in supradicto loco Ioannis nomine Paschæ huiusmodi sacrificia intelliguntur. Quã expositionẽ attigit Abulens. in. 2. parte sui defensorij, eamque recentiores scriptores frequentius approbant.

In prætorium Pilati ingredi Principes Iudæorũ cur recusauerint. Num. 28. Deut. 16. 2. Para. 30. & 35. Ioseph. August. Leuit. 6. 7. & 22.

Num. 18. Deute. 22. Abulens.

Secundum testimonium explicandum, est illud Ioan. 19. *Erat autem parasceue Paschæ.* Circa quod notandũ est cum Augustin. tract. 117. in Ioannem *parasceuem* vocem Græcam esse & *præparationem* significare. Vnde fit, cum Ioannes vocat diem mortis Christi *parasceuen Paschæ*, dupliciter posse intelligi, primo vt vox illa, *Paschæ*, significet (vt ita dicam) terminum ad quem, id est præparationem ad Pascha: & hæc interpretatio fauet obiectioni factæ, & ex illa sequitur Christum non in primo die Paschatis esse mortuum, sed in vigilia Paschatis. Sed hæc interpretatio falsa est, vt ostendam. Alio ergo modo exponenda est illa vox *Paschæ*, vt significet quasi subiectum, seu tempus, in quod dies ille præparationis tunc incidit, ita vt habeat vim adiectiui, & idem sit *parasceue paschæ*, quod parasceue Paschale, seu quòd in die Paschæ fiebat. Hanc verò esse legitimam expositionem ostendo. Primum, quia feria sexta erat apud Iudæos dies præparationis ad Sabbathum, quia in illa præparabantur necessaria ad Sabbathum. Quia (vt supra diximus) licet in alijs festis liceret necessaria ad victum præparare: non tamen in Sabbatho. Vnde Exod. 35. etiam succedere ignem prohibitũ erat, & ideò die ante Sabbathum omnia ita præparabant Iudei, vt in Sabbatho omnino vacare possent, vt colligitur Exod. 16. vbi

August.

Testimonij 1. em. 19. Expositio.

Exod. 35. & 16.

A die sexta præcipiuntur colligere cibos duplices. Vbi Origenes hom. 7. notat, hinc diem illam sextam hebdomadæ vocatam esse *parasceuem*. Quod non obscure colligitur ex Marco cap. 15. dicẽte, *Erat parasceue, quod est ante Sabbathum*: non ergo vocatur *parasceue*, quia esset præparatio ad Paschã: sed quia communi nomine dies illa ita vocabatur. Et eodem sensu dixit Matt. c. 27. *Altera autem die, quæ est post parasceuem*, qua circumloquutione explicat diem Sabbathi, & absolutè vocat *parasceuem*, plane indicans hoc nomine absolute dicto solitã esse significari feriam sextam. Et idem colligitur ex Luc. 23. dicente, *Erat parasceue & Sabbathum illuscebat.* Et confirmatur, quia ad diem Paschæ nulla præparatio fiebat, B quia (vt diximus) in eo poterant cibi præparari, ergo sine fundamento dicitur diem illum vocari præparationem ad Paschã. Confirmatur tandem ex Iosepho libr. 16. Antiq. cap. 10. vbi refert Augusti rescriptũ, vbi hæc verba habentur. *Neque cogi Iudæos ad præstandum vadimonia Sabbatho, aut pridie Sabbathorum, post horam nonam in parasceue.* Vbi aperte vox illa *parasceue* feriam sextam significat; quæ interdum etiam in antiquis canonibus Ecclesiæ retinetur, vt videre licet in cano. 68. Apostolorum, & apud Clement. lib. 7. Const. c. 24.

Origen. Mar. 15. Parasceue Paschæ quid Matt. 27. Luc. 23. Ioseph.

Clem. Pap. obiectio. Augus.

Sed contra, Nam Augustinus tract. 120. in Ioan. dicit, *Acceleratam fuisse à Iudæis sepulturam Christi, ne aduesperasceret, quando tam propter parasceuem, quam cœnam puram appellant, facere tale aliquid non licebat.* Et similia habet Beda Ioann. 19. Sentiunt ergo, Iudæos cœnaturos fuisse illa nocte cœnam puram, & ideo Christi sepulturam maturasse: cœna autem pura non videtur dici posse nisi cœna agni. De hoc testimonio August. atque de cœna pura multa cõmentatur Cęsar Baroni. in suis annalibus, ann. 34. ac reprehendit eos, qui nomine *cœnæ purę* censent appellari solitam quam libet feriam sextam, seu diem *parasceues*, quia nulla ratio reddi potest huiusmodi generalis appellationis. Vnde existimat cœnam Paschalẽ intelligi nomine cœnę purę propter azymos panes, qui puritatem, & syncceritatem significabant. 1. ad Corin. 5. Atque ita tandem fatetur, Augustinum illo loco fauere contrariæ sentẽtiæ asserenti Iudeos nondum cœnasse Pascha, quando Christus mortuus est. Et confirmat ex eodem Au-

Bed. Cæs Bar. 1. Cor 5. Augus. Responsio Cana p 28 quid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

guſt.tract. 117. in Ioann.& libr. 3. de conſenſu Euang. capit. 13. vbi *paraſceue Paſchæ* interpretari videtur, fuiſſe præparationem ad Paſcha. Sed quidquid ſit de alijs locis: tamen (quod ad cœnam puram attinet) probabilius exiſtimo, non diem Paſchatis fuiſſe ita appellatum propter cœnam agni: ſed quamlibet diem paraſceues, ſeu feriæ ſextæ. Auguſt. enim non dicit cœnam agni, nec paraſceuem Paſchæ vocatam eſſe *cœnam puram*: ſed abſolutè *paraſceuem*, & eodē modo loquitur Beda. Et expreſſe Iren. lib. 1. cont. hæreſ. cap. 10. dicit ſextam diem appellari *cœnam puram*: & lib. 5. cap. 23. *Paraſceue* (inquit) *quæ dicitur cœna pura, id eſt, feria ſexta.* Cur autem feria ſexta ita ſit appellata, mihi non ſatis conſtat. Probabile verò eſt, ſolitos fuiſſe Iudæos in nocte feriæ ſextæ propter Sabbathi feſtiuitatem, ſolennem aliquam cœnam inſtituere. Conſtat enim ex Tertul. lib. 5. cont. Marci. c. 4. Iudæos inter alios feſtiuitates annumerare cœnas puras, quas ibi à ieiunijs diſtinguit. Et hactenus de fundamētis allatis pro prima ſententia.

Beda. Iren. Tertul.

Reſponſio ad argumenta ſecundæ ſententiæ. Matt 27. Chryſoſt.

In fundamentis ſecundæ ſententiæ alia occurrunt exponenda teſtimonia, primum eſt illud Matt. 29. *Non in die feſto.* Ad quod primum dicēdum eſt cum Chryſ. hom. 80. in Matth. eos, qui hoc dicebant, non pietatis cauſa fuiſſe permotos, vt id dicerent, aut quia putarent id eſſe cōtra ſolennitatem diei feſti, ſed (vt ipſimet dixerunt) *Ne tumultus fieret in populo.* Deinde quamuis nonnulli ex illis hoc concilium dederint: ſed aliorum certè ſentētia prævaluit, præſertim cùm Iudas vltrò offerret ſe ſe pollicitus IESVM ſine tumultu, ac rumore tradere. Quod ferè notauit Rupertus libro. 3. in Oſeam, circa illa verba. *Quieuit paulum ciuitas à commiſtione fermēti.* Imò veriſimile eſt, Iudæorum principes maiori ex parte ſtuduiſſe, obſtinatoque animo voluiſſe Chriſtum in die ſolenni Paſchæ interficere, quando ex omnibus regionibus congregati erant Iudæi Ieroſolymis, vt ſupplicium eſſet celebrius, ac notius. Quod diuina prouidentia in bonum conuertit, nam inde factū eſt, vt Chriſti innocentia, & veritas mortis, ac reſurrectionis eius neminem poſſet latere, niſi voluntarie excæcari voluiſſet.

Rupert.

Magnus dies ſabbathi

Secundus locus explicandus eſt de *magno die Sabbathi*, qui (vt ibi notat Rupertus) non propterea ita eſt appellatus, quòd eſſet primus azymorum: ſed quia erat Sabbathum Paſchale, & ſimul cum feſtiuitate Paſchæ coniungebatur azymorum obſeruatio, quod multum augebat diei ſolennitatem: tum propter dictam cauſam, tum etiam, quia quando illud Sabbathū occurrebat proximè poſt primum diem azymorum, non poterant Iudæi, qui Ieroſolymam conuenerant, longum iter agere, vt ad propria redirent, & ita reddebatur ſolemnior ille dies Sabbathi propter magnam populorum frequentiam. Adde præterea, quòd Deuteron. 21. præceptum erat, vt corpora eorum, qui ſupplicio afficiebantur eodem die de patibulo deponerentur. Aliunde verò inſtabat iam veſpera in qua ſolemnitas Sabbathi incipiebat, & quia cum illa coniūcta erat feſtiuitas azymorum, ideò ſolicitierant, ne cogerentur aut in die Sabbathi corpora deponere, quod fortaſſe non licebat eis, maximè quando facile præueniri poterat, vel ea per totum diem in patibulis relinquere, quod & contra legem erat, & contra tanti diei ſolennitatem.

Rupert. Deut. 21.

Obiectio.

Dices, maior erat ſolennitas primi diei azymorum, quàm ſolennitas Sabbathi, etiamſi in ſecūdum azymorum incideret. Rurſus grauius erat corpora hominum in patibulis ponere, & interficere, quàm ibi iam poſita relinquere, ergo, ſi hoc poſterius tanta ſolicitudine vitarunt Iudæi, multo magis prius. Reſpondetur, quidquid ſit de antecedenti, quod non caret dubitatione, quia dies Sabbathi, quoad aliquas actiones, & circunſtantias feſtiuior erat (vt ex ſupra dictis colligi poteſt) negatur conſequentia. Quia non erat æqualis affectus Iudæorū. Antequā enim Chriſtū interficerent, vehemēti paſſione, & affectu mortis eius impellebantur, & ideò nihil de feſti ſolennitate curabant, dūmodo mortē eius accelerarent: poſtquam verò deſiderium expleuerūt ſuum, neque amplius haberent, quod aduerſus Chriſtum machinarentur, religionem, dieiq; feſtiuitatem ſimulare voluerunt.

Reſponſio.

Tertio loco exponendum eſt, quomodo in die feſto potuerunt fieri à Iudeis omnia, quæ de paſſione Chriſti Euangeliſtæ narrant. Et primum quidem de Iudæis hoſtibus Chriſti dici poteſt, eis non fuiſſe prohibitum cauſam dicere in die feſto, & mortem procurare: ſed exequi, iuxta illud Ioan. 18. *Nobis non licet interficere quenquam*, quod dictum à Iudæis eſſe propter diem feſtum, ſupra cum Cyril. Chryſoſ. & Auguſt. docuimus. Supponebant ergo Iudæi ibi licere petere in die feſto mortem Chriſti, quod faciebant, cum eam exequi recuſarent, quia non licebat. Secundo dici poteſt eos actos eſſe incredibili odio, & inuidia in Chriſtum adeoq; fuiſſe obcœcatos, vt exiſtimarēt magnum ſe obſequium præſtare Deo, interficiēdo eum, quem Deo blaſphemum, & genti ſuæ valde perniciosum iudicabant: aliunde verò timebant populi tumultum, quia ſciebant eū habere plures diſcipulos, à quibus diligebatur, verebantur denique ne aliqua ratione eligeretur è manibus, ſicut alias ſæpe fecerat, & ideo nacta opportunitate, eam neque breuiſſimo tempore differre voluerunt. Cuius voluntatis nonnulla ſigna prius dederant. Nam Ioan. 7. in die feſtiuitatis Scenopegię voluerunt eum comprehendere, idemque tentarunt poſtea in die magno, ſeu octauo feſtiuitatis Et Ioann. 10. in alio die feſto eum lapidare tentarunt, vbi iam non tantum procurare, ſed exequi mortem eius volebant in die feſto, ſicut Num. 25. tranſgreſſor Sabbathi eodem die lapidatus eſt.

Ioann. 18. Cyr. Chryſ. Auguſt.

Ioann. 7. & 10. Num. 25.

Obiectio.

Dubium. Reſponſio.

Deinde de mulieribus, vel alijs perſonis, quæ ex pietate Chriſti corpus eodem die ſepulturæ mandarunt, reſpondetur facile, ea opera non fuiſſe ſeruilia, ſed charitatis, & pietatis, & ideò non fuiſſe prohibita in illo die (vt ſupra probatum eſt) ſecus verò erat de die Sabbathi, in quo non ſeruilia opera, ſed ſimpliciter opera prohibebantur, vt patet Exod. 16. 20. & ſequēt ib. Quod abſolutè de omnibus operibus Iudæi intelligebant, & ſatem intelligi de laborioſis poteſt, quorum magna neceſsitas non occurrebat, ſeu quęſine incōmododifferri, aut præueniri nō poterāt. Deniq; ꝙ de mulieribus additur, quæ parauerunt aromota, vt Chriſtum iam ſepultum vngerent, quamuis eandem poſsit admittere reſponſionē: probabile tamen eſt eas non id feciſſe eodem die; quo mortuus eſt Chriſtus, ſed die ſequenti poſt occaſum ſolis finita iam Sabbathi feſtiuitate. Marcus enim cap. 16. expreſſe dicit. *Et cum tranſiſſet Sabbathum, Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Ieſum.* Vnde quod Lucas ait, c. 23. *Et reuertētes parauerunt aromata, & vnguenta, & Sabbatho quidem ſiluerunt ſecundum mandatum*, vel intelligēdum eſt per anticipationem (vt exponit Innocent. 3. lib. 4. de myſte. miſſæ, ca. 4.) vel certè intelligi poteſt, quædam paraſſe illo die veneris, antequam ſol occideret & Sabbathum inciperet, quæ domi habebant, vel ad manum facile habere poterant: plura vero emiſſe poſtea die ſequenti finita Sabbathi feſtiuitate.

Exod. 16. 20.

Aromata ad vngēdū christi corpus mulieres quidā peruexerunt. Mar. 16.

Dubium.

Reſponſio.

Luc. 23.

Innocen. 3.

SECTIO V.

Qua die hebdomadæ, & menſis Chriſtus Dominus fuerit mortuus.

Feria ſexta Chriſtus mortuus.

DVbitatio hæc facilè poteſt ex dictis in præcedenti ſectione definiri. Nam quod attinet ad priorem partem, ex dictis planè ſequitur Chriſtum mortuum eſſe feria ſexta, hoc eſt, die Veneris, quod aperte conſtat ex Euangelio. Dicitur enim Matt. 27. Chriſtus crucifixus, & ſepultus *in die paraſceues*, & Marcus capit. 15. addidit. *Quod eſt ante Sabbathum.* Et Lucas capit. 23. *Erat* (inquit) *Paraſceues, & Sabbathum illuceſcebat*, loquitur autem de die, & hora ſepulturæ Chriſti, dicit autem illuxiſſe Sabbathum, quia erat propè occaſum ſolis, in cuius crepuſculo Sabbathi feſtiuitas incipiebat. Denique Ioannes cap. 19. dicit depoſitum fuiſſe Chriſtum de cruce eodē die, quo ſepultus eſt, ne in cruce Sabbatho maneret, conſtat ergo crucifixum eſſe die Veneris. Quod enim quidam exponere conati ſunt *Sabbathum* ibi non ſignificare propriè, & in rigore ſeptimam diem hebdomadæ, ſed Paſchæ feſtiuitatem, inauditum eſt, & omnino falſum, atq, contra propriā ſignificationē *Paraſceues, & Sabbathi*: & procedit ex falſo fundamento, ſcilicet diē proximū poſt mortē Chriſti fuiſſe feſtū paſchæ. Repugnat deniq; cōmuni ſenſui, & traditioni Eccleſiæ, quæ ſextū diē hebdomadæ ſpecialiter veneratur, ac celebrat, eò ꝙ Chriſtus Dñs in eo ſit mortuus, vt tradidit etiā Auguſt. lib. 4. de Trinitat. c. 5. & epiſtola 119. ad Ianuarium. c. 13. 14. &. 15. quę etiam habetur inter epiſtolas Hieronymi tomo. 9. Et eandem ob cauſam ab initio Eccleſiæ obſeruatum eſt, vt fideles eo die à carnibus abſtineant, vt conſtat ex Clemente lib. 5. Conſtit. ca. vltimo. & libro. 7. cap. 22. alias. 24. & Ignatio epiſtola octaua ad Philippenſes iuxta finem, Clemēte Alexandrin.

Mat. 27. Mar. 15. Luc. 23. Ioan. 19.

Dies venerū in Eccleſia cur veneranda, ac celebris. Auguſt. Hieronym. Clem Pap. Ignat. Clem Alex. Origen. Epiphan. Tertul. Auguſt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Augustin. Hiero. Cle. Papa. Ignat. Clem. Ale. Origen. Epiphan. Tertul. Aug. Beda. Iuuen.

libro.7.stromat.satis post medium, Origene homilia. 10. in Leuitic. circa finem, Epiph. hæres. 25. & in Anchorato, Tertulliano contra Psychicos capite. 1. & nono, August. epist. 86. ad Casulanum. Qui addunt etiam feria quarta solitum esse seruari ieiunium, quia in ea coactum est concilium, in quo de morte Christi definitum est. Propter quæ Beda libr. de ratione computi capite .17. & libr. de ratione temporum capite. 45. *Nulli* (inquit) *Catholico dubitare licet Christũ feria sexta fuisse occisum.* Et ad id potest congruentia ex Irenæo libr. 5. contra hæres. capite. 23. Quia decuit Christum eadem mori die, qua homo creatus est, quia pro illo redimendo, ac veluti recreando moriebatur: constat autem sexta die hominem fuisse creatum: imo arbitrantur multi eodem die peccasse, de quo aliàs. Contra hanc autem veritatem occurrebat difficultas de die Pentecostes, seu aduentus Spiritus Sancti, quomodo potuerit esse dominica dies, si Christus feria sexta mortuus est, sed hãc tractabimus cõmodius infra agentes de die resurrectionis.

Circa posteriorem partem quæstionis, non est sermo de lunari mense. Iam enim diximus Christum in primo mense, quem luna confecit post æquinoctium vernale, die illius quinta decima, fuisse crucifixum, sed est sermo de mense solari. Et ratio dubij est. Quia primus mensis lunaris partim in Martium, partim incidit in Aprilem, & interdum plures dies vnius mensis interdum verò plures alterius cõpletitur, & ideo res dubia est, an in Martio, vel in Aprili, & quoto die alterutrius mẽsis Christus obierit. Vnde quidam dixerunt Christum mortuum esse in mense

Mar. Fran.

Aprili, alij in die. 16. (vt refert Marcellus Francollinus libr. de horis canonicis capit. 74.) alij in die secundo, alij verò in die tertio, quæ sententia à multis recentioribus probatur. Quia recte subducta ratione per tabulas Regis Alfonsi, & per computationem Ecclesiasticam ex aureo numero, & literis Ecclesiasticis, anno trigesimo quarto ætatis Christi, & per aliquot annos ante, & post illum, dies decimæ quintæ lunæ non incidit in feriam. 6. hebdomadæ, neq; in mense Martio: reperitur autem incidisse in prædictum diem Aprilis. Ita Abulens. 2. parte defensorij cap. 13. & Ioannes Lucidus libro de vero die passionis Christi, cap.

Ambulens. Ioan. Luc. Beda. Epiphan.

9. & 12. Alij verò dixerunt Christum esse mortuum in mense Martio. Sed inter eos est magna varietas in assignando die, vt Beda etiam attigit libr. de ratione temporum cap. 59. vbi ait, quosdam sensisse Christum esse mortuũ vigesima sexta die Martij, in quam sententiã potest citari Epipha. libro. 4. capit. 10. iuxta communẽ lectionẽ quę habet, septimo Calendas Aprilis Christum fuisse mortuum, quam etiam sequitur Onuphrius in Chronico, anno Christi. 34. *Onuphr. Anselm. Theo. Cas.* Alij dixerunt Christum mortuum fuisse trigesima die Martij: alij è contrario in die septima: alij in. 18. vt refert Epiphan. hæres. 50. vbi ipse dicit fuisse in vigesima secunda. Anselm. verò supra Matth. capite 27. affirmat in vigesima prima. Alij referunt Theophylum Cęsariensem asserentẽ mortuum fuisse in. 24. vt colligitur ex Beda libro. de æquinoctio vernali in fine, vbi ex eodem Theophylo, cum concilio sub illo congregato, refert Christum resurrexisse septimo Calẽdas Aprilis, hoc est vigesima sexta die Martij, vnde fit mortũ esse die vigesimo quarto, seu nono Calendas Aprilis. Vnde quod ibi dicitur, iuxta hanc sententiam Christum passum esse ab vndecimo Calandarum Aprilis, hoc est, die vigesima secunda Martii, intelligendum videtur, non, quòd eo die fuerit comprehensus, sed quia eo die in concilio definitum est à Iudæis, vt Christus moreretur. Aliàs si Christus vndecimo Calendas fuisset comprehensus, sequenti die, id est, decimo Calendas fuisset mortuus, vnde si non resurrexisset nisi septimo Calendas, duobus diebus integris iacuisset in sepulcro, quòd fidei repugnat, vt inferius ostendemus.

Sed interpretatio durior videri aliquantulum potest, quia ibi dicitur Christus passus ab vndecimo Calendarum Aprilis, quia ea nocte à Iudæis traditus est. Et ideo potius dicendum videtur mendosos esse codices, in quibus legitur septimo Calendas resurrexisse., nam legendum est, octauo Calendas, vt emendatiores codices habent, & vt ex antecedentibus, & sequentibus facile potest quisque conijcere. Quia solum tres dies ibi numerantur ab initio passionis vsque ad resurrectionem.

Iuxta hanc ergo veram lectionem, & interpretationem, ex sententia huius authoris,

Beda. Euse. Cæs.

ris, & Concilij cum eo congregati, die vigesima tertia Martij mortuus est Christus: & ita refert, & sequitur hanc sententiam Theophyl. idem Beda libr. de ratione temporum cap. 65. & idem colligitur ex cap. 45. &. 59. Ex quibus locis etiam constat

Turrian. Lactan.

olim Ecclesias Galliæ sequutas fuisse hanc opinionem. Quæ fuit etiam sententia nonnullorum Patrum, Eusebij Cæsarienſis, vt est apud Turrianum lib. 5. Constitutionum Apostolicarum cap. 16. & Lactantij libr. 4. diuinarum institutionum cap. 16. Nam licet in quibusdam codicibus legatur, Christum mortuum esse ante septimam diem Calendarum Aprilis, tamen emendatiores habent

Anselm.

ante diem decimum, id est, decima die ante Calendas Aprilis, quæ est vigesima tertia Martij. Et eandem sequitur Anselmus libr. 2. de imagine mundi. c. 7.

Vltima denique sententia frequentius recepta & vsitata est, Christum mortuum esse die vigesima quinta Martij. Hanc (vt inquit, Beda lib. de ratione temp. capit. 28. &. 45.) plures Ecclesiæ magistri, & Doctores Ecclesiastici tradiderunt. Inter quos est August. libr. 4. de Trinitat. cap. 5. &. 18. de Ciuit. capit. vltimo, & libr. 83. quæstionum, quæstio. 56. Chrysostom. sermone quodam de natiuit. Ioan. Baptistæ. Tertullian. libr. contr. Iudæos capit. 8. quam sequuntur Diuus Thomas super Ioann. capit. 2. Antoninus, Platina, Vsuardus, &

Beda. August. Chrysost. Tertul. D. Thom. Antonin. Platina. Vsuard.

alij.

Inter quas sententias nullum constans iudicium ferre possumus, quia pẽdet vel ex humana historia, vel ex tabulis astronomicis, & in vtroque est summa varietas, & ita res est incerta. Quare consultius est vel cudicium differre, vel cum vltima, vt potecommuniore, magisque recepta sententia loqui.

SECTIO SEXTA.

Qua hora Christus Dominus passus sit, ac mortuus.

HAec sola quæstio superasse videtur, quæ ad hanc temporis circunstantiam plenè explicandam pertineat. In qua primum inquiri potest, qua hora Christus Dominus comprehensus fuerit. Deinde qua hora cruci affixus, quauè mortuus. Reliquum enim temporis spatium quod in alijs passionis eius mysterijs posi-

tum est, satis ex Euangelistis, & ex hactenus tractatis, tractandisque constabit.

Ex tribus autem quæstionibus tactis, prima facile expediri potest. Quia cùm Euangelistæ nihil expresse dicant, coniectura solum vti possumus ex ijs quæ ipsi referũt. Quibus rectè perpensis, ac consideratis verisimilis videtur sententia, quę ex Chrysostomo colligitur hom. 84. in Matt. &. 72. in Ioan. Christum comprehensum esse hora noctis intempesta, vna fortasse, vel altera hora ante noctis dimidium. Quia post solis occasum Christus cum discipulis ad celebrandam legalem cœnam discubuit, iuxta illud Luc. 22. *Facta hora discubuit*, cùm nec anticipare debuerit tempus à lege præscriptum, neq, exequutionem eius differre. Post cœnam autem agni discipulorũ pedes lauit, postea sacramentum Eucharistiæ instituit, deinde cœnam vsualem, & cõmunẽcum discipulis manducauit, ac postea longum sermonem, quem Euangelista Ioannes refert, cum eis habuit, ac tandem *hymno dicto exiuit in mõtem Oliueti.* Quæ omnia non potuerunt certè paucioribus, quam tribus, vel fortasse etiam quatuor horis perfici. Rursus in itinere vsque ad hortum aliquid temporis consumptum est, orando autem in horto videtur integram fecisse horam, antequam primo ad discipulos reuerteretur, eosque dormientes inueniret. Nam eis tunc dixit *Sic non potuistis vna hora vigilare mecum?* & tamen postea rediit, & orauit secundo. & tertio ergo cùm post hæc omnia comprehensus sit, rectè coniectamus summa nocte fuisse comprehensum. Vnde cum Aug. ait libr. 3. de consens. Euan. c. 13. adhuc noctis primas partes fuisse, quãdo Christus à Iudæis apprehensus est, exponendus est, per primas partes noctis intellexisse eas quæ mediam noctem antecedunt. Quod etiam colligi potest ex probatione, quam subiungit, scilicet quia quando Christus ad domum Annæ peruenit, nondum gallus cantauerat. Inde enim solum colligi potest nondum fuisse mediam noctem, vnde Chrys. supra, trastans verba Christi, *Non cantabit gallus*, &c. colligit ex illis verbis galli cantum non longè abfuisse ab illa hora. *Quia iam*, (inquit) *secunda vigilia agebatur.* Quod vero Gab. lect. 13. in Can. dicit, Christi passionem quantum ad violentiam ab extrinseco illatum hora noctis tertia incepisse, in qua

Quotanoctis hora cõprehensus sit Christus. Chrysost.

Luc. 22.

Matt. 26. August.

Chrys.

Gab.

Iudæi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudæi violentas manus in Dominum iniecerunt, non est ab hac sententia alienum. Nam hora tertia comprehendebat totam secundam vigiliam noctis: nam prima durabat per tres primas horas noctis secundum nostram computationem: secunda vero protendebatur à fine primæ vigiliæ vsque ad mediam noctem, & tota illa dicebatur *hora tertia*, seu *secunda vigilia*, in cuius dimidio tempore, seu circa finem eius comprehensus est Dominus.

Dubium. *Ioan. 19.* In secundo puncto grauior est difficultas propter apparentem contradictionem, quæ in Euangelistis esse videtur. Ioannes enim cap. 19. plenè indicat Christum fuisse crucifixum hora sexta. Dicit enim horam, quando Pilatus sedit pro tribunali, vt sententiam mortis in Christum diceret, fuisse quasi sextam: vnde colligere licet, quando crucifixus est, fuisse iam horam sextam. Quod etiam ex Matt. colligi potest, nam capit. 27. dicit. *A sexta hora tenebræ factæ sunt super vniuersam terram vsque ad horam nonam*, & illa expleta statim ferè *Matt. 27.* mortuum esse Christum. Lucas verò ait, *Luc. 23.* *Erat hora fere sexta, & tenebræ factæ sunt.* In contrarium verò est, quia Marcus cap. 15. *Marc. 15.* expresse dicit, *Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum*, & tamen postea subdit, hora sexta factas esse tenebras. Quæ diuersitas in narratione Euangeliorum tam aperta contradictio nonnullis visa est, vt dixerint alterius Euangelistæ codicem esse mendosum. Quia signa (inquiunt,) quibus numerus ternarius, vel senarius Græce scribuntur, simillima sunt, & ita facile potuit vnus pro alio transcribi. Quam sententiam ita indefinitè retulit D. Thom. sup. quæst. 46. *D. Thom.* art. 9. ad 2. & neque illam reprehendit, neque declarat in quo Euangelistarum mendum accideret, tamen in commentarijs Hieronymi super Psal. 77. legimus, textũ *Hieronym.* Marci fuisse corruptum. Quam sententiam sequuti sunt Caietan. Marc. 15. Sixtus libr. 6. Bibliot. annot. 131. & Canus libr. 2. de locis capit. 18. ad 5. qui falsò eandem opinionem Theophy. attribuit. Hic enim autor Marci. 15. simpliciter affirmat Christum crucifixum esse hora tertia, & Ioan. 19. idem confirmans potius in aliam sententiam inclinat, quòd error acciderit in Euangelio Ioannis, vt pro *tertia sexta* sit positum, quamuis Theophy. solum referendo procedat. Neutra tamen harum euasionum est à nobis admittenda. Primo, quia si hoc modo licet sine alio fundamento scripturam corrigere, nihil erit firmum. Secundo & maximè, quia in nullis codicibus nec Græcis nec Latinis est vlla diuersitas lectionis in Marco, vel in Ioanne, vt Erasmus, & alij expositores fatẽtur, *Erasm.* & constat ex Augustino infra citando, Beda, & alijs expositoribus Euangeliorum. *August. Theophyl. Beda.* Atque idem fuisse ab initio nascentis Ecclesiæ inde licet conijcere, quoniam ex antiquissimis Patribus quidam dicunt Christum crucifixum hora tertia, vt Telesphorus in epistola decretali, & habetur in cap. *Nocte sancta*, de consecr. d. 1. & apud Burchardum libro. 3. decreti. cap. 63. Ambros. in hymmo, qui in Ecclesia Mediolanẽsi sic canitur. *Tel. Pap. Ambros.*

Iam surgit hora tertia.

Qua Christus ascendit crucem.

Et Cyrillus Ierosolymitan. cat. 13. *Crucifixus* (inquit) *hora tertia*, Hieronymus in *Cyr. Hier.* Marc. (si tamen ipse est autor,) qui etiam id confirmat. Postquam enim Christus cruci affixus est, illudebatur à prætereuntibus, qui capita mouebant, quod non potuit accidere post horam sextam, quando tenebræ terram suffuderant, ergo oportuit antea, scilicet hora tertia fuisse crucifixũ. Alij verò dixerunt fuisse crucifixum hora sexta, vt Clemens libro. 5. Const. ca. 13. *Cle. Epi.* aliàs. 16. & libr. 4. cap. 34. aliàs. 40. Ignatius *Igna. Cypria.* epist. 2. ad Trallianos. Cyprian. libr. de oratione dominica. Isidorus libro. 1. de Ecclesiasticis officijs cap. 19. Athan. lib. de Virginitat. *Sexta hora*, (inquit) *celebrato precis cum Psalmis, quoniam hac hora filius Dei sublatus est in cruce.* Quæ diuersitas inter Sanctos Patres quamuis rei difficultatem augeat, tamen apertè ostenditeos ita legisse codices Euangeliorum, sicut nos legimus.

Addo præterea sine fundamento dici, hunc errorem accidisse propter similitudinem, & facilem mutationem signorum numeralium: tum quia neque inter ea signa est tanta similitudo, vt facile mutari potuerint: tum etiam, quia non constat eas voces scriptas fuisse signis numeralibus, & non potius proprijs literis, ac vocibus, vt nunc in Græcis codicibus habentur. Sit ergo certum, contextum Euangeliorum non esse mutandum, nec corrigendum. Quo posito duo videnda sunt, primum quomodo res ipsa se habeat: deinde verò quomodo

quomodo Euangelistæ sint in concordiam redigendi.

Hora sexta in meridie crucifixus est Christus.

Dicendum est igitur, Christum dominum fuisse crucifixum in meridie, vel propè, seu (quod idem est) hora sexta diei, vel circa illam. Hanc conclusionem in primis probat textus Ioannis, cuius veritas nulla alia ratione potest defendi, aut confistere, vt videbimus. Secundo eandem conclusionem probant testimonia Patrum supra allata, & communis sensus, ac traditio Ecclesiæ, quæ habet Christum ante mortem tribus horis in cruce pependisse: constat autem mortuum esse hora nona, vnde fit crucifixum esse in sexta. Tertio id potest explicari ex discursu passionis Christi. Referunt enim Euangelistæ. Iudæos sũmo manè, idest prima hora illius diei concilium inijsse, atque in illud Christum adduxisse, eumque iterum examinasse, an esset Christus, ac postea detulisse eũ ligatum ad Pilatũ; vbi primum facta est accusatio Iudæorũ, & varię interrogationes, ac responsiones inter eos, & Pilatũ, & inter Pilatum, & Christum, quæ omnia si rectè pensentur plus quam primã diei horã integram requirũt. Deinde missus est Christus ad Herodem, apud quem iterum accusatur ab scribis, & illuditur ab Herode cum exercitu, & veste alba induitur, & ad Pilatum remittitur, in quibus necesse fuit aliam horam scilicet secundam diei consumi. Postea instruitur noua accusatio, & examinatio causæ apud Pilatum, varij sermones, & colloquia vltro, citroque miscentur, daturq; Iudæis optio, vtrum vellẽt liberari, Barabbam ne, an Christum, & principes persuaserunt populo, vt peterent Barabbam, & tunc primum apertè clamauerunt de Christo. *Crucifigatur.* Atque ita in officio de cruce Christi à Pio V. probato sic dicitur. *Pij. V.*

Crucifige clamitant hora tertiarum.

Circunferuntur etiam versiculi quidã de horis Ecclesiasticis, ab omnibus recepti, in hunc modum.

Prima replet sputis, causam dat tertia mortis.

Hæc ergo omnia in tertia hora facta sunt, & vel tota, vel magna pars eius in his elapsa est.

Post illam verò acclamationem Iudæorũ Christus Dñs flagellatus est, & postea iterũ ductus à cohorte in prætoriũ, & exutus proprijs vestibus, & chlamyde coccinea circundatus, & spinis coronatus, & à militibus varijs modis illusus. Quæ certe omnia non potuerũt breuiori tẽpore quã tota hora quarta expedire. Postea à Pilato populis ostenditur, quando Iudæi iterũ clamauerunt. *Tolle, tolle crucifige eum*, et illud Secundum *legem nostrã debet mori, quia filiũ Dei se fecit.* Quo audito Pilatus *magis timuit*, atq; iterum Christũ secũ introduxit, longumq; cũ illo sermone habuit, redijtq; post ad populum cupiens liberari eum, & post nõnullas interrogationes, ac responsiones, tandem sententiam mortis in eum tulit hora quasi sexta (vt Ioan. dixit.) quia si rerum series *Ioan. 19.* spectetur, necesse est, vt minimum horam quintam tũc fuisse transactã, vel instasse finem eius. Deinde susceperũt Iesum, & iterũ illuserunt, & exuerũt chlamyde, & prijs vestibus induerunt, atq; in Caluariæ locum adduxerũt, angariauerũtq; in via Simonem Cyrenensem, & Christus orationẽ habuit ad mulieres. Quæ omnia iter retardabant, ac tãdem peruentũ est ad locũ Caluariæ, vbi prius obtulerunt ei myrrhatũ vinũ, quod est signum aliquantulũ quieuisse prius, quam eum crucifigerent. Non potuit ergo in his omnibus non insumi alia integra hora: ergo non potuit Christus ante sextam horã, vel propè illã crucifigi. Nam quæ acta legimus illo die, non potuerunt paucioribus, quam sex horis absolui omnia.

Testimonij Mar. 15. de hora crucifixionis Christi. *1. Expos. August. Ps. 63.*

Superst ergo vt secundo loco concordiam Euãgeliorum exponamus. In quo primo occurrit difficilis locus Marci supra citatus. In cuius expositione plurimum laborauit Augus. lib. 3. de consen. Euãg. c. 13. & tract. 117. in Ioan. & in lib. 65. quæstionum. q. 15. & in li. quæstionum noui, & veteris testamẽti. q. 65. & sup. Ps. 63. circa illud, *Exacuerũt vt gladiũ linguas suas.* Qui duas excogitauit expositiones. Prima est, vt locus Marci ad literam intelligatur (vt sonat), scilicet Christum verè fuisse cruci affixum hora diei tertia: locum autẽ Ioannis non esse intelligendum de sexta hora diei: sed de sexta hora paraseues Paschæ, quoniam Ioannes ita inquit, *Erat autem parasceue Paschæ hora quasi sexta*: per Pascha autem putat esse intelligendum ipsum Christum, seu immolationem eius in cruce, quæ præparari (inquit) incepit hora nona noctis, à cuius initio computando vsque ad tertiam horam diei, sex prætерlabuntur horę. Erat ergo hora sexta non diei, sed præparationis veræ Paschæ. Hæc verò exposi-

tio

Universidad de Deusto
Biblioteca

tio, nec ipsi Augustino admodũ placet, nec probari vllo modo potest. Primò quia, quod de textu Marci dicitur, iuxta dicta non potest consistere. Ostensum est enim Christum non potuisse crucifigi hora tertia diei, computãdo durationem horarum, vt nos computamus, & sumendo earum initium à principio diei. Secundo, quia expositio Ioannis est nimis violenta, & metaphorica: tum quia nomen paschæ in propria significatione id non significat, neque Euangelistæ vnquam eo sensu vtuntur ea voce: Tum etiam, quia modus ille computandi, & numerandi horas nunquam est vsitatus: Tum denique quia gratis dicitur, præparationem mortis Christi incepisse ab hora nona noctis. Nam si aliquod initium eius assignari potest, non potest esse aliud nisi comprehensio Christi, quæ non incepit horâ nonâ noctis, neque multo post illam (vt quidam scribunt) sed potius multò ante illam, quia hora nona noctis iuxta hanc computationem est tertia post dimidiam noctem iuxta nostram computationem. Quia ab hora nona vsq; ad diem tantum supersunt tres horæ nostræ, vt Aug. etiam supponit, ostendimus autem supra Christum ante mediam noctem fuisse comprehensum.

9. expositio. *August.*

Secunda expositio August. est Ioannem esse intelligendum ad literam, vt sonat: Marcum verò loquutum fuisse de crucifixione, non quando reipsa facta est in monte Caluariæ: sed quando facta est à Iudæis, quantum in illis fuit, quando scilicet clamauerunt. *Crucifige, crucifige eum.* Quod factum esse hora tertia supra declaratũ est ac probatum. Hanc expositionem sequitur Innocent. libro. 5. de myster. missæ cap. 9. & D. Thom. supra, vtramq; expositionẽ Aug. referens, huic magis adhærere videtur, sicut & Beda in Ioan. & clarius in Marcum: vbi Theophyl. eandem referens expositionem non improbat. Nihilominus tamen probari nullo modo potest. Primo, quia propter solam petitionem, aut acclamationem Iudæorum, non potest propriè ac verè dici, Iudæos crucifixisse Christum hora tertia alioqui etiam dici posset, eum interfecisse summo mane, quando in suo concilio sententiam tulerunt dicentes, *Reus est mortis.* Imò idem dici posset in feria quarta, quando eandem sententiam in alio concilio dixerunt. Eò vel maximè, quòd decretum, vel petitio Iudæorum non erat causa efficax, nec sufficiens crucifixionis Christi, donec Pilatus sententiam diceret, ergo non solum propriè, verum etiam neq; impropria, & metaphorica significatione dici potest Christus crucifixus hora tertia propter solam petitionem Iudæorum, cùm nondum Pilatus protulisset sententiam, vsque ad horam saltem quintam, vt visum est. Responderi potest, quamuis Pilatus non protulerit sententiam hora tertia, sedens pro tribunali & autoritate iudiciaria: tamen tunc incepisse ostendere Iudæis voluntatem consentiendi petitioni eorum: Cuius signum est, quia statim præcepit, eum flagellari, quæ erat veluti dispositio quædam ad crucifixionem, iuxta legem Romanorum, (vt in superioribus tractatum est) ergo extunc habuit animum illum crucifigendi, si non posset aliter satisfacere Iudeis. Propter quam fortasse causam Clemens, & Ignatius locis paulò ante citatis dicunt, hora tertia sententiam mortis latam esse in Christum. Et Athanas. dicto libro. de virginitate dicit hora tertia adductum esse lignum crucis. Sed hæc in primis incerta sunt. Nam potius (quantum ex Euangelio conij ci potest) Pilatus erat eo tempore anceps & dubius, cupiebatque eripere Iesum à morte, atque eo animo illum verberari iussit. Deinde (vt ea omnia concedamus) non satis sunt ad explicandum textum Marci, qui aperte loquitur de reali crucifixione in executione ipsa; non verò, de animi deliberatione, nisi magnam vim, & æquiuocationẽ tã litera patiatur, quam ipsa series historicæ narrationis, quæ sic habet, *crucifigentes eum, diuiserunt sibi vestimenta eius, quis quid tolleret, erat autẽ hora tertia & crucifixerunt eum;* Vtrobique ergo de eadem crucifixione sermo est. Præterea in vtroque loco euidenter loquitur Marcus de militibus, de quibus sermo est ab illis verbis. *Milites autem duxerunt eum, &c.* & de illis dicitur, *Percutiebant eum, illudebant eĩ, dabant ei bibere myrrhatum vinum. diuiserunt vestimenta eius, crucifixerunt eum* & postea, *& cum eo crucifixerunt duos latrones.* Non est ergo sermo de Iudæis lingua crucifigentibus, nec de Pilato, animo, vel sententia: sed de militibus mãnibus, clauisque Christum in cruce figentibus.

Ioan. 19. Innocen. D Thom. Beda. Theophyl. Matt. 27.

Clem. Ign. Athan.

Tertia

3. Expos.

Tertia ergo expositio est, verba illa, *Erat autem hora tertia*, non esse coniungenda cum sequentibus, *Et crucifixerunt eum:* sed simpliciter, præcisè, ac per se sumenda, referendaque ad tempus illud, in quo cœpit Saluator pati à militibus Pilati. Ita Euthym. capite. 47. in Marcum. Quæ expositio placuit Catharino libr. 2. in Caietan. Sed vix potest etiam mente concipi. Quomodo enim possunt efficere sensum verba illa interposita, quæ nec cum antecedentibus, nec consequentibus connectantur? Aut quo fundamento dici potest illa hora tertia referri ad hanc vel illam actionem, vel passionem, si nihil dicitur factum in illa, sed solum, quòd erat hora tertia? Imò nec diuinari potest, quæ, vel quando fuerit hæc hora tertia. Addo falsum esse, quod dicit Euthym. Christum cœpisse pati à militibus Pilati hora tertia. Nam si loquatur de initio passionis absolutè, & ante sententiam constat fuisse multo ante horam tertiam, scilicet nocte præcedenti, vel summo mane, si sermo sit de ijs, quæ Christus passus est, postquam ductus est ad Pilati prætorium.

Euthym. Catharin.

4. Expos. Marcel.

Quarta expositio, quam solum inuenio apud Marcellum lib. de horis canon. capit. 23. est illud, *Et crucifixerunt eum*, non esse solum copulatiuè interpretandum: sed in vi aduerbij temporis significantis, ita vt sit sensus, *Erat autem hora tertia* non diei, sed ex quo crucifixerunt eum, ita vt illis verbis significauerit Marc. tribus horis Christum in cruce pependisse viuum, dum milites diuidebant vestimenta eius, illudebãtque ei, ac latrones crucifigebant. Sed hæc expositio auget potius difficultatem, quam explicet. Primo enim violenta est interpretatio illius copulatiuæ, & præter omnem vsum tam proprium, quàm metaphoricum. Deinde illa, quæ Marcus ibi, & in sequentibus verbis narrat esse facta, ante sextam horam gesta sunt. Nam post illa omnia dicit. *Et factæ hora sexta tenebræ factæ sunt*, si ergo iam tunc Christus pependerat in cruce tribus horis, necesse est, vt hora tertia diei fuerit crucifixus, incidimus ergo in eandem difficultatem.

5. expos. communis. Lyr.

Quinta ergo, & communis, ac vulgaris expositio est, qua vtuntur Nicol. Lyran. Dion. Chartus. Gagneius, & alij recẽtiores Euangelij expositores infra citandi, & Magist. historiæ Euangelij. c. 166. citatur Duran. in Ration. Diuinorum. lib. 5. cap. 1. Sed hic potius sequitur Aug. Ait ergo hæc opinio, Euangelistas de eadem re, atq; de eodẽ tempore esse loquutos, quãuis sub diuersis rationibus, seu habitudinibus, diuersis itẽ nominibus vsi fuerint. Ad quod explicãdum, aduertendũ est primo, quãdo de tẽpore alicuius actionis loquimur, interdũ solere nominari tempus, quod inchoatũ est, seu actu fluit, quod dicitur *tempus currens*: interdum verò, quod immediatè ante præcessit, & iã est exactum, seu quod immediatè subsequitur, quando proximè distat, & vterque modus est proprius, vulgaris, & vsitatus. Sic enim quidquid fit post horam tertiam expletam ante incheatam quintã, potest dici fieri hora quarta, etiam si fiat in principio, vel fine illius: potest etiã dici fieri hora tertia, quia scilicet ante expletam quartã factum est. Quod maximè tunc habet vsus, quando initio quartæ horæ aliquid factum est. Et eadem ratione, si res fiat prope initium quintæ horæ, dici potest facta hora quinta, & præsertim si addatur particula diminuens, *quasi* hora quinta.

Chartus. Gagnei. Durand.

Modi computãdi horas diuersi.

Secundo est obseruandum, horas diei, ac noctis variis rationibus diuidi posse ac numerari, primò, à media nocte ad meridiem, & à meridie ad mediam noctem, astronomica numeratione, de qua constat non fuisse loquutos Euangelistas. Constat enim ex dictis, iuxta hanc numerationem crucifixũ esse Christũ fere hora duodecima diei, cum esset tempus æquinoctij, & sex horæ diei iam transijssent. Secundo numerando horas ab occasu ad occasum solis, sicut Itali numerãt, & hoc etiã modo cõstat nõ fuisse loquutus Euangelistas, quia iuxta eam rationẽ crucifixus est Christus hora decima octaua. Tertiò incipiendo numerationem horarũ ab ortu solis, & sigillatim numerãdo omnes horas, primam, secundam, tertiam, &c. & hoc modo intellexerunt Euãgelistas scriptores omnes, qui opiniones priores sequuti sunt: tamen hoc modo nõ possunt in concordiã redigi, si de eadem re loquuntur, vt verè loquuntur. Quia hora tertia nullo ex supra dictis modis dici potest *quasi sexta*, cũ longè ab illa distet. Superest ergo quartus modus, qui olim fuit in vsu apud Iudæos, qui tam diem, quàm noctem in quatuor

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuor vigilias seu partes diuidebant, singulis A tres horas assignanter. Ita tradunt multi, grauesque autores statim referendi: in modo autem explicandi hanc diuisionem non concordant.

Quidam ergo dicunt, primâ illarum partium vocatam esse *Primam*, & durasse per tres primas horas diei, ab ortu solis numerando, & sic consequenter de reliquis, nam secundam illarum, quæ tres subsequentes horas complectebatur, vocabant, *tertiam*, aliam *sextam*, aliam *nonam*. Quo supposito, est facilis expositio. Nam Christus Dominus crucifigi potuit, ante inchoatam horam sextam, id est paulò ante meridiem, quando adhuc currebat hora tertia, id est secũda pars diei, & ita potuit rectè Marcus dicere crucifixum esse *hora tertia*. Quia verò illa hora tertia iam ad exitum tendebat, & hora sexta proximè, atque immediatè instabat, B ideò rectè potuit dicere Ioãn. *Erat hora quasi sexta*. Et hanc expositionem sequuntur recentiores, Iansen. in concor. c. 143. & alij quos Marcel. refert.

Iansen. Marcel.

Sed obijci solet contra hanc sententiam. Quia hic diuisionis modus videtur gratis & sine fundamento confictus, præsertim cum in Euangelio legamus Ioan. 11. *Nonne duodecim horæ sunt diei?* vbi constat Iudæos solitos esse numerare non tantum prædictas quatuor partes diei: sed duodecim horas tertio modo supra explicato. Vnde Ioann. 1. legimus: *Erat autem hora quasi decima*, & Ioan. 4. *Heri hora septima reliquit eum febris*, Et Matth. 20. *Circa vndecimam horã exijt*. Et confirmatur, quia licet admitteremus diuisionem illam diei in quatuor partes, gratis diceretur, secundam partem vocatam esse tertiam horam, & tertiam sextam & quartam nonam: sed primam, secundam, tertiam, & quartam. Primo quidem, quia nomen *hora*, nunquam in Scriptura significat, nisi duodecimam diei partem, vt patet ex locis allegatis, sicut quatuor partes, in quas nox diuidebatur, non dicebantur quatuor horæ, nec tertia, sexta &c. Sed prima vigilia, secunda vigilia, &c. Deinde quia si prima ex his partibus dicta est *Prima*, vel ex ordine ad alias partes, vel quia in prima hora incepit, cur secunda pars non est etiã, vel secunda hora appellata, ex ordine ad alias partes, vel certe quarta hora, ex sui initio, quia scilicet hora quarta incipiebat? & eadem interrogatio fieri potest de tertia & quarta parte. Nec refert si quis fortasse dicat diuisionem hanc diei in quatuor partes fundamentum habere in antiquis Patribus, vt videre licet in Tertull. lib. de ieiunio c. 10. & Cyprian. libr. de oratione dominica iuxta finem, Chrysostom. homil. 59. ad populum, & Isidoro. libr. 1. de officijs Eccles. iast. c. 19. qui tractantes de horis canonicis, seu de temporibus diei olim solemni ritu ad orationem deputatis, dicunt diuisum fuisse diem in huiusmodi horas, & insinuãt traditionem esse antiquissimam, & à tempore Iudæorum seruatam. Quod etiam colligi potest ex illo Acto. 11. *Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam*, &c. 10. *Ascendit Petrus in superiora, vt oraret circa horam sextam*: & infrà. *Orans eram hora nona in domo mea*. Hæc (inquam) responsio non satisfacit: quia in citatis Patribus nunquam reperimus tertiam, sextam, aut nonam plures diei horas amplecti: sed solum singulas istarum horarum diei in ordine ad res diuinas, & officium orationis fuisse solẽniores. Neque ex Scripturæ locis citatis videtur aliud posse colligi. Illud etiam difficultatem auget, quod neq; in Scriptura, neque in citatis Patribus fit vlla mentio primæ horæ, sed tantum numerant tertiam, sextam, & nonam, & interdũ addunt vesperam, de qua etiam sæpe fit mentio in sacris literis. Vnde nouum quoquè sumitur argumentum contra prædictam diuisionem dicto modo expositam. Quia si nona hora comprehẽdit decimam, vndecimam, & duodecimam horam diei vsque ad occasum solis, nullum diei tempus relinquitur, quod nomine vesperæ significetur, nisi fortasse crepusculum noctis aut certè sequitur nonam, & vesperam coincidere: neutrum autem consonat tam ijs, quæ supra dicta sunt de vespera, quàm consuetudini Ecclesiasticæ, quæ in horis canonicis hæc tempora sub hisce nominibus distinguit.

obiectio. Ioann. 11.

Ioan. 1. & 4. Mat. 20.

C

Tertul. Cypria. Chrysost. Isidor.

Act. 3. Act. 10.

Propter hæc alij, licèt admittant illam diuisionem diei in quatuor partes, multò aliter dictas voces explicant. Dicunt enim tertiam significare eam partem, quæ durat per tres primas horas diei, & ad tertiam terminatur: sextam autem vocari secundam partem quæ fluit vsque ad finem sextæ horæ: nonam verò simili proportione partem tertiam diei nuncupari, quæ in fine horæ nonæ absoluitur: quartam autem partem diei,

diei, quæ decimam, vndecimam, & duodecimam horam diei complectitur, vesperarum nomine appellari. Ita docent Calixtus Placentinus enarratione. 46. super Euãgelia quadragesimæ serm. de Resurrectione Domini, & Syluester in Rosa aurea in sermone diei Parasceues, art. 3. & in summa, Verbo ieiunium. q. 4. Marcell. dicto libro de horis Canonicis. c. 21. Iuxta quam explicationem expediuntur facillimè omnes dubitationes supra positæ. Quia vnaquæq; pars nomen accepit ab vltima hora in qua terminatur. Vndè quarta pars ab aliquibus vocatur etiam duodecima: sed rectè quo-; vocatur *Vespera*, quia vergit ad occasum solis. Hoc etiam modo assignatur fundamentum huius diuisionis satis probabile. Sumpta enim est ex quatuor illis solennioribus horis ad orationem, vel ad res sacras destinatis: & licet illæ voces *tertia, sexta, & nona*, propriè significent speciales illas horas, quæ nisce numeris notantur: tamen facilè extendi potuerunt ad significãdum totum illud tempus quod in illis horis terminatur, vel quia per orationem, quæ singulis illis horis fit, tatis fit toti illi tempori, vel quia orationes illis horis assignatæ toto illo tempore fieri poterant. Aut certè (quod in idè redit) descriptio diurni temporis per illas horas tãquam per notiores, & celebriores sæpè fiebat, intermedijs omissis: & quæ in his horis intermedijs fiebant, dicebãtur fieri in altera ex prædictis horis extremis, fortasse in ea, quæ minus distabat. Supposita ergò hac explicatione huius diuisionis diei in quatuor partes, conciliantur prædicta loca hoc modo. Christum crucifixum esse tẽpore intermedio inter tertiam, & sextam horã, & ideò denominari potuisse ab vtroque extremo.

Cal. Plac. Sylvest. Marcel.

A

B

C

Et hæc interpretatio est quidem probabilis, sed non minores difficultates patitur quã præcedens. Primo quidem, quia prima pars diei tribus primis horis concludebatur difficile creditu est, propriè, ac verè dici potuisse factũ esse hora tertia id, quod post horam integram, vel fortasse duas gestũ est. Vel è contrario, si secunda pars diei sub sexta cõcludebatur, non erat cur Ioannes adderet *hora quasi sexta*, sed simpliciter dicendum esset *hora sexta*. Secundo (quod me magis mouet) iuxta hanc expositionẽ oportet dicere Christum fuisse crucifixum intra horam quartam diei, vel ad summum in initio quintæ: hoc autem incredibile videtur, si quæ supra notata sunt de discursu passionis attente pẽsentur. Deinde tota illa interpretatio tantùm videtur quædam coniectura vti licet possemus fortasse aliam nõ minus probabilem excogitare, scilicet tertiã, sextam, & horam nonam diei fuisse omnes specialiter ad orandũ deputatas, & ideo fuisse notiores, & celebriores (vt supra probatum est.) Tamen quia homines facile aliquãtulum anteponunt, vel postponunt actiones, quæ certis tẽporibus præfixæ sunt, hinc fieri facilè potuit, vt nomen *tertiæ* non tantùm horam tertiam, sed etiam antecedentem, & subsequentem complecteretur. Et eadem ratio est de sexta, & de nona. Sicut nunc etiam, vulgari sermone dicimus esse horam vesperarum, quamuis paulò magis, vel minus distet. Et in hac significatione hora tertia incipiebat à secunda hora diei, & finiebatur in quarta & sic de alijs: atque ita superest vndecima, & duodecima hora diei, quæ possint vesperarum nomine significari. Et iuxta hunc modum est ferè eadem conciliatio Euangelistarum: euitatur tamẽ prima difficultas tacta. Quia hoc modo propriè potest dici Christus crucifixus hora tertia, etiamsi in fine quartæ crucifixus sit, quæ etiam dicitur *hora quasi sexta*, quia statim â tempore quintæ horæ incipiebat sexta, hoc modo, deest, in ordine ad orationem, vel ad res sacras. Altera tamen difficultas eadem manet in hac sentẽtia, quia videtur tempus illud quatuor horarum brevius, quam vt potuerit in eo Christus crucifigi.

B

Denique difficultates tactæ contra primum modum explicandi illam diei diuisionem non ita vrgent, quin possit earum omnium sufficiens ratio reddi, si commodè explicetur. Vndè, cùm alias modus ille aptior sit ad explicandos Euangelistas, & soluendas difficultates in historia passionis occurrentes, videtur præferendus. Et primum quod attinet ad fundamẽtum, vel authoritatem, in qua nititur hæc partitio diei eadem difficultas cõmunis est huic modo, & cæteris. Atqui non dicimus diurnum tempus fuisse aliquãdo diuisum in quatuor partes æquales quæ illis nominibus *prima, tertia, sexta, & nona* significentur, sicut nox diuidebatur in quatuor vigilias, quia neque hoc nobis est necessarium, neque sufficiens

Universidad de Deusto
Biblioteca

habemus illius fundamentum. Hoc ergò A
solùm ex antiquitate sumimus, illas horas, *tertiam, sextam,* & *nonam* fuisse celebriores, fortasse quia erant ad orationem specialiter deputatæ, atque ideò illarum vsum frequentiorem fuisse, magisq; vsitatum ad referendas actiones sacras, seu tẽpora, in quibus fiebant. Vndè coniectamus extensionẽ aliquam factam esse in vsu, & significatione illarum vocum *tertia, sexta,* & *nona*, vt plus temporis, quam singulæ, ac præcisæ diei horæ significarent quacunque ratione id interpretemur. Deinde non refert, quòd nomen primæ horæ non reperiatur apud antiquos in hac significatione. Quod enim hæc sententia asserit, solùm est, tres primas horas diei non esse comprehẽsas sub nomine tertiæ, siue illud prima hora, siue simpliciter primum matutinum tempus, aut manè diei, siue alio modo appelletur. Rursus potest aptissima ratio reddi horum nominum in prædicta significatione. Tempus enim assignatum v. g. ad eam orationem, quam *tertiam* appellamus, erat hora tertia diei elapsa, seu audita, iuxta communem autem loquendi modum, quod faciendum est statim audita hora tertia, proprijssimè dicitur fieri *hora tertia*. Sic enim, qui docet, vel legit à signo horæ tertiæ, vsque ad signum horæ quartæ, propriè dicitur docere hora tertia. Ad hunc ergò modum illa oratio dicebatur fieri hora tertia, & inde extenso vocabulo totum illud tempus dicebatur tertia hora, donec inchoaret sexta, de qua, & de nona eadem ratio est, proportione seruata. Nec refert, quod illud C
tempus, quod *nonæ* ascribitur, possit etiam *vespera* appellari iuxta vsum scripturæ, & Iudæorum. Quia nomen vesperæ non est desumptum à tempore orationis, sed aliunde, vt supra tractauimus. Quanquam etiam dici potest, etiam si dicamus horam nonam incepisse audito signo horæ nonæ, & currente iam decima, non oportere, vt totum tempus reliquum vsque ad finem diei dicatur hora nona. Nam si fortasse antea erat tempus aliquod orationi, vel sacrificio vespertino deputatum, incipiente illo tempore, potest dici finiri tempus nonæ. Iam enim diximus non oportere has voces ad significandas æquales temporis partes esse extensas: sed vnaquæque significat tempus suæ orationi consecratum, quod eandem denominationem retinet, donec tempus alterius orationis incipiat, siue illud æquè distet, siue non. Tandem non obstat quòd in scriptura sacra interdum fiat mentio aliarum horarum. Neque enim negamus, quin Iudæi diuiderent diurnum tẽpus in duodecim partes, vel horas, quibus ad metiendas suas actiones vterentur: quin potius illa nomina *tertia, sexta,* & *nonæ* horæ hanc diuisionem supponũt, & ideò non est mirum, quòd interdum fiat mentio aliarũ horarum, præsertim quãdo agitur de integra diuisione totius diei, vt in eo loco Ioan. 11. vel quando iuxta occurrentẽ materiam oportet proprium, ac indiuisibile tempus, quoad fieri possit, indicare. Et hoc modo videtur loquutus Pet. Act. 2. cum dixit, *Cum sit hora diei tertia*: Ille enim proprijssimè de tertia hora diei videtur loquutus. Quia id B
erat necessarium ad rem, de qua agebat, scilicet, vt ostenderet non esse aptum tempus, in quo discipuli ebrij esse possent. Similiter in illo loco Ioan. 4. Regulus voluit conferre tempus verborum Christi cum tẽpore, in quo melius filius habuit, & ideò oportuit propriam horã septimã describere. Et idem ferè est de alio loco Matth. 20. in quo oportuit declarare, operarios vltimo loco vocatos solũ vna horã diei laborasse. Quod ergò diximus est, aliam descriptionem per horas ad orationem deputatas fuisse etiam valdè vsitatam, vt ex alijs locis scripturæ probauimus, & per se verisimile esse, Euangelistas vsos esse hoc genere enumerationis: tum quia hoc apparet necessarium ad eorum concordiam: tum quia non sine causa, & mysterio solis illis vocibus vsi sunt *tertia, sexta,* & *nona*. Quia enim mors Domini erat res maximè sacra, ac perfectissimum sacrificium, ideò voluerunt illam describere per horas diuinis rebus destinatas, quæ etiam illo tempore, quo ipsi scripserunt, inter Christianos obseruabantur in memoriam passionis Christi, vt in eis speciales orationes, seu horæ canonicæ recitarentur. Quocirca in re tam lubrica, & difficili hæc expositio videtur omnino probanda, dum alia aptior non occurrerit.

Horarum diuisio inter Iudæos.

Ioan. 4.

Matth. 20.

Adhuc verò superest difficultas ex verbis Lucæ. 23. dicentis. *Erat autem hora sexta, & tenebræ factæ sunt super vniuersam terram*, cùm tamen Ioannes dicat hora ferè sexta Pilatum sedisse ad iudicãdum: quòd necessè est factum esse ante illas tenebras, per horam saltem integram, & Matthæus, ac

Dubium.

Luc. 23.

Ruetor.

ac Marc. dicant tenebras se se effudisse hora sexta. Quæ difficultas facillimè posset expediri, si intelligerẽtur hæc loca de sexta hora diei propriè, & in rigore. Nam (vt alibi supra notauimus) illud *quasi* potest interdum minuere, & interdum addere, & ita in præsenti potest indicare, vel horam nondum inceptã, vel parum antea transactã. Ioannes ergò dixit *hora quasi sexta*, quia nondum erat incepta: Lucas verò quia paulò post trãsactam, seu auditam sextam horam tenebræ factæ sunt. Alij verò Euangelistæ dixerunt simpliciter *hora sexta*, quia quod fit paulò post auditum signum alicuius horæ, in ea hora fieri dicitur, vt paulò antea notauimus. Quia verò dictum â nobis est Euangelistas nõ numerare horas diei B
prædicto modo, sed secundùm aliam enumerationem supra explicatam, ideò addẽdum est Ioannem dixisse, *Hora quasi sexta*, quia maior pars totius temporis, quod sub hora tertia comprehendi poterat, transactum erat: quanquam fortasse integra hora diei deesset vsque ad initium sextæ horæ. Quando enim plusquàm dimidia pars precedentis horæ transacta est, cõmuniter solemus dicere, quasi adesse sequentem horã. Quod maximè in loquutione Ioannis locũ habuit, quia illa hora cuius initium proximè instabat, erat reuera hora sexta diei, & in fine eius, quando scilicet audiri solet signum vniuscuiusq; horæ, incipiebat sexta hora, secundùm aliam appellationem, quam diximus sumptam esse in ordine ad orationem, seu res sacras.

Quod verò Lucas dixit tenebras factas esse *quasi hora sexta*, dupliciter explicari potest, primò dicendo etiã tenebras inchoatas fuisse paulò ante auditum signum sextæ horæ. Nã illa particula diminuens *quasi*, potest magis, vel minus minuere, & ideò licet tempus, de quo loquitur Lucas, vt minimum distet per horam diei integram à tempore, de quo loquitur Ioannes, nihilominus potuit eodem verbo explicari. Alij verò Euangelistæ dixerunt tenebras factas esse *hora sexta*, quia propè auditũ signũ eius factæ sunt. Sed hæc Lucæ expositio vnam patitur difficultatem. Quia videtur necessarium, vt à crucifixione Christi, vsque ad tenebras bonum aliquod tẽporis spatium intercesserit, vt supra ex Hieronymo super Marcum argumentabamur. Diximus autem exponẽtes locum Marci, Christum crucifixum esse, paulò ante sextam horã, ergò non potuerunt eodem tempore tenebræ fieri. Nam quod Canus dicit, Christum crucifixum esse in initio sextæ horæ diei, & tenebras inchoatas esse in fine eiusdem horæ, non videtur posse consistere cum narratione Ioannis, etiam iuxta ipsius Cani interpretationem. Nam si Pilatus sententiam dixit paulò ante initium sextæ horæ, quomodo potuit Christus crucifigi in initio eiusdem horæ? Non enim potuerunt in dimidia hora naturali fieri omnia, quæ â prolatione sententiæ vsque ad crucifixionem facta sunt, vt supra deduximus. Potest ergò aliter exponi Lucas, tenebras cœpisse ingruere aliquanto tempore post sextam horam inchoatam, seu auditum signũ illius, & ideò dixisse, *hora quasi sexta*. Quia non initio illius, sed illa iam decurrente tenebræ factæ sunt. Quod non obstat, quominus alij Euangelistæ dicere potuerint, factas esse *hora sexta*, & hoc modo intercesisse aliquod tempus inter crucifixionem, & tenebras, nempè aliqua pars horæ tertiæ in fine eius, & alia, quæ fluxit in principio sextæ. Quod tempus satis est vt in eo potuerint fieri circa Christum crucifixum ea quæ Euangelistæ narrant facta esse ante initium tenebrarum.

Canus.

Hora mortis Christi.

In tertio membro præsentis quæstionis indagãdum iam nunc est, quota hora Christus sit mortuus. Quod facilè ex dictis decidi potest. Tres enim primi Euangelistæ significant Christum mortuum esse hora nona, & quamuis non declarent expresè, in principio ne, an decursu illius: tamen satis clarè ex eis colligi, ac probari potest in initio, vel paulò post, mortuum esse. Dicunt enim tenebras durasse vsque ad horam nonam, nimirum inchoatam, siue vsque ad auditum signum horæ nonæ. Nam licet illud signum reuera sit finis naturalis horæ diei: tamen vocatur initium in ordine ad actiones, secundùm communem modum loquendi, & mensurandi, vt supra notauimus. Deinde dicit Matthæus Christum circa horam nonam exclamasse, *Deus meus, Deus meus*, &c. & statim subiungit mortem eius. Denique ab illo initio horæ nonæ vsq; ad occasum solis tantùm tres horæ deerant: ergò non potuit Christus mori multo post, quia ante solis occasum fuit de cruce depositus, ac sepultus: nõ potuerunt autem omnia, quæ facta leguntur â morte vsque ad

Matth. 27.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sepulturam eius multo breuiori tempore, quam trium horarum fieri, vt facilè patebit historiam Euangelicam consideranti. Ex quo tandem colligitur (quod etiam Ianfenius annotauit) Christum aliquantū plus tribus horis viuum in cruce pependisse. Quia (vt diximus) paulò ante sextam crucifixus est, & tota hora sexta, quæ (vt dictū est) tres horas diei complectebatur viuus permānsit in cruce, ac tandem in initio horæ nonæ (quod erat initium quartę horæ à crucifixione sua) vel paulò post mortuus est. Ian.

QVAESTIO LI.

De sepultura Christi, in quatuor articulos diuisa.

DEinde considerandū est de sepultura Christi. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrū conueniens fuerit Christū sepeliri. ¶Secundò, de modo sepulturæ eius. ¶Tertiò, vtrū corpus eius fuerit in sepulcro resolutum. ¶Quartò, de tempore quo iacuit in sepulcro.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm fuerit conueniens Christum sepeliri.

282 *Infr. q. 52. art. 4 co. & opus. 3. cap. 241. & 242 & op. 60. cap. 20. pri. & 1. Co. 15. lec. 1. c. 3.*

ADprimum sic proceditur. Videtur, quòd non fuerit cōueniens Christum sepeliri. De Christo enim dicitur in Psal. 87. Factus est sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber. Sed in sepulcro includuntur corpora mortuorum, quod videtur esse contrarium libertati. Ergò non videtur fuisse cōueniens, quod corpus Christi sepeliretur. ¶2. Præterea, Nihil circa Christū fieri debuit, quod non esset salutiferum nobis. Sed in nullo videtur ad salutem hominum pertinere, quòd Christus fuit sepultus. Ergò non fuit cōueniens Christum sepeliri.

¶3. Præterea, Inconueniens esse videtur, quod Deus qui est super cælos excelsus, in terra sepeliretur. Sed illud quod cōuenit corpori Christi mortuo, attribuitur Deo ratione vnionis. Ergò inconueniens videtur, Christum fuisse sepultum. ¶Sed contra est, quod Dominus dicit Matth. 26. de muliere quæ eum inunxerat, opus bonū operata est in me, & posteà subdit. Mittens enim hoc vnguentū in corpus meum, ad sepeliendum me fecit.

¶Respondeo dicendum, quòd conueniens fuit Christū sepeliri. Primò quidem ad comprobandam veritatē mortis: non enim in sepulcro aliquis ponitur, nisi quando iam de veritate mortis constat. Vndè & Marc. 15. legitur, quòd Pilatus antequā cōcederet Christum sepeliri, diligēti inquisitione cognouit eum mortuū esse. Secundò, quia per hoc quod Christus de sepulcro resurrexit, datur spes resurgendi per ipsum, his qui sunt in sepulcro: secundū illud Ioan. 5. Omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent. Tertiò, ad exemplū eorū, qui per mortem Christi spiritualiter moriūtur peccatis: qui scilicet abscōduntur à conturbatione hominum. Vndè dicitur Coloss. 3. Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Vndè & baptizati, qui per mortem Christi moriuntur peccatis, quasi consepeliuntur Christo per immersionem, secundum illud Roman. 6. Consepulti sumus cum Christo, per baptismum in mortem.

¶Ad primū ergò dicendū, quòd Christus sepultus, se inter mortuos liberū fuisse ostendit, in hoc q̄ per inclusionē sepulcri, non potuit impediri, quin ab eo resurgendo exiuerit. ¶Ad secundū dicendum, quod sicut mors Christi efficienter operata est nostram salutem, ita etiam, & eius sepultura. Vndè Hieron. dicit super Matth. Sepultura Christi resurgimus. Et Isa. 53. super illud, Dabit impios pro sepultura, dicit glo. ideſt, Gentes, quæ sine pietate erant, Deo, patrique dabit: quia mortuus & sepultus eos acquisiuit. ¶Ad tertium dicendū, quod sicut dicitur in quodā sermone concilij Ephesini. Nihil horum, quæ saluāt homines, iniuriam Deo faciti; quæ ostendunt eum non passibilē, sed clementē: Et in alio sermone eiusdē concilij legitur. Nihil putat iniuriā Deus, quod est occasio salutis hominibus: tu quidem non ita vilē Dei naturam arbitraberis, tāquam quæ aliquādo subiecta posit esse iniurijs.

Glos. ordi. ibi. ad habet.

COMMENTARIVS.

LItera huius articuli facillima est, & in corpore eius posset addi cōgruentia, voluisse Christum sepeliri, vt exēplo suo indicaret curā sepeliendi mortuos honestam esse, & ad pietatē, & misericordiā pertinere, quam etiam attigit D. Tho. ar. 2.

D. Thom. Vid. q. 87. Christus sepultus inter mortuos liber. Aug.

In solutione ad. 1. de Christo explicat D. Tho. illud Psal. 87. *Factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber.* Quod dicit rectè accōmodari corpori Christi, quod in sepulcro liberum fuit, quia impediri non potuit, quin exiret, cū vellet. Quam expositionem indicat Aug. in expositione illius Psal. dicens. *Inter mortuos liber est, qui carnē suam, tanquam solutum ab eis templum resuscitare poterat, cum volebat.* Hieron. verò ibidē eadē verba de Christo interpretās, ad Christi animam ea referre videtur, dicens. *Inter mortuos liber, quia nemo me in inferno vinxit, sed ego vinctorum catenā propria virtute calcaui.* Eodem modo Ruffinus in expositione Symboli Apostolorum, *Euidentissime* (inquit) *de eo dicitur, Factus sum, sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber. Non dixit, homo, sed sicut homo, quia etiam descenderat in infernum: sed inter mortuos liber, quia à morte teneri non poterat.* Quæ tamē verba tâm ad corpus, quàm ad animā accomodari possunt. Eodem ferè modo exponit Cyprian. serm. de passione Christi versus finem. Tota verò hæc expositio allegorica est. Ad literam enim Dauid loquitur de seipso; quādo eum Saul, vel Absalon ita affligebant, vt videretur à Deo derelictus. Vndè Basilius, & Theodoretus ita interpretantur illa verba. *Inter mortuos liber. Cum nondum mortis seruituti per mortē factus sim obnoxius, me ipse mortuis cōnumero.* Non est tamen negandum, quin prima expositio quamuis mystica, sit maximè ab Spiritu sancto intenta, imo & Dauid quoq; respexisse ad Christū credibile est. Multa enim sunt in illo Psalmo, quæ vix possunt in alium cōuenire.

Basil. Theodor.

In sol. ad. 2. dicit D. Thom. sepulturam Christi operatam esse nostram salutem efficienter, quāuis non meritoriè. Sed hoc (vt in superioribus notaui) non potest propriè inteliigi, sed per quandam proportionem, seu accommodationem, quatenus corpus sepulcro traditum propter homines, est accomodatum instrumentum ad excitandos homines à sepulcris.

Simpliciter dicitur Deus sepultus.

In sol. ad. 3. supponit D. Thom. esse communicationem idiomatum inter Deum, & corpus mortuum ipsi vnitum, & ea ratione verum esse dicere, Deum iacuisse in sepulcro. In quo potest esse nonnulla difficultas, quia illa communicatio idiomatum, suppo nit veritatem huius propositionis. *Deus est corpus mortuum*, vel *hoc corpus est Deus*. Nam in huiusmodi propositionibus fundatur: at vero illæ loquutiones non admittuntur cōmuniter. Quia ibi corpus erat per modum partis humanæ naturæ: communicatio autem idiomatum non est inter suppositum, & partem naturæ, quia nomē partis abstracte significat: propter quod nō dicitur Verbum in triduo esse animam. Dicendum verò est illam loquutionem simpliciter esse admittendam, Deus est sepultus, vt dictum est supra disput. 38. sect. 2. Hæc autem loquutio fundari potest vel in hoc, quod corpus illud simpliciter erat quoddam totum: vel certè (quod verius est) quod per synedochem nomen totius parti tribuitur, quomodo Petrus dicitur sepultus, vbi est corpus eius. Et eadem ratione dicitur Christus sepultus, & quia Christus est Deus, dicitur etiam Deus sepultus. Legatur Richar. in 3. d. 21. ar. 1. q. 2. & Bonau. d. 22. art. 1. quæst. 1.

ARTICVLVS II.

Vtrùm conuenienti modo Christus fuerit sepultus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

283 AD ſecundũ ſic proceditur. Videtur, non conuenienti modo Chriſtum fuiſſe ſepultum. Sepultura enim eius reſpõdet morti ipſius. Sed Chriſtus fuit paſſus mortem abiectiſsimã: ſecundũ illud Sapien. 2. Morte turpiſsima condẽnemus eum: incõueniens videtur fuiſſe quòd Chriſto exhibita fuit honorabilis ſepultura: in quantum à magnatibus fuit tumulatus, ſcilicet â Ioſeph ab Arimathia, qui erat nobilis Decurio (vt habetur Marc. 15.) & à Nicodemo, qui erat princeps Iudæorũ: vt habetur Ioan. 3.

¶ 2. Præterea, Circa Chriſtum nõ debuit aliquid fieri, quod eſſet ſuperfluitatis exemplũ. Videtur autẽ ſuperfluitatis fuiſſe, quòd ad ſepeliẽdũ Chriſtũ Nicodemus venit ferens mixturã myrrhæ & aloes quaſi libras centum (vt dicitur Ioan. 19.) præſertim cùm mulier preuenerit corpus eiꝰ vngere in ſepulturã, vt dicitur Marc. 14. Non ergò fuit hoc cõueniẽter circa Chriſtũ factũ.

¶ 3. Præterea, Nõ eſt cõueniẽs vt aliquod factũ ſibi ipſi ſit diſſonũ. ſed ſepultura Chriſti fuit ſimplex ex vna parte: quia ſcilicet Ioſeph inuoluit corpus eiꝰ in ſindone munda (vt dicitur Mat. 27.) non autẽ auro aut gẽmis, aut ſerico, vt Hieron. ibidẽ dicit: ex alia veró parte videtur, fuiſſe ambitioſa, in quantũ eũ cum aromatibus ſepelierunt. Ergò videtur, nõ fuiſſe conueniens modus ſepulturæ Chriſti.

Super hæc verb. Matt. 27 to. 9. & Beda ſuper Marc. c. 44.

¶ 4. Præterea, Quæcunque ſcripta ſunt, præcipuè de Chriſto, ad noſtrã doctrinã ſcripta ſunt, vt dicitur Rom. 15. Sed quædam ſcribuntur in Euãgelijs circa ſepulcrũ Chriſti, quæ in nullo videtur ad noſtrã doctrinã pertinere: ſicut quòd fuit ſepultus in horto, quod in monumento alieno, & nouo, & exciſo in petra. Incõueniẽs ergò fuit modus ſepulturæ Chriſti.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Iſa. 11. Et erit ſepulcrum eius glorioſum.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd modus ſepulturæ Chriſti oſtenditur eſſe cõueniens quantum ad tria. Primò quidẽ quantum ad confirmandam fidẽ mortis, & reſurrectionis ipſius. Secundò, ad commendandam pietatem eorum, qui eum ſepelierũt. Vndé Auguſt. dicit in 1. de ciuit. Dei: Laudabiliter cõmemorantur in Euãgelio, qui corpus eius de cruce acceptum diligenter, atque honorificè tegendum, ſepeliendumq; curarunt. Tertiò, quãtum ad myſterium, per quod informantur illi, qui Chriſto conſepeliuntur in mortem.

Li. 3. de ciuit. cap. 16. tom. 5.

Ad primùm ergò dicẽdũ, quòd circa mortẽ Chriſti cõmendãtur patientia, & conſtãtia ipſius, qui mortem eſt paſſus: & tantò magis, quantó mors fuit abiectior. Sed in ſepultura honorifica conſideratur virtus morientis, qui cõtra intentionem occidentium etiã mortuus honorificè ſepelitur: & præfiguratur deuotio fidelium, qui erãt Chriſto mortuo ſeruituri. ¶ Ad ſecundũ dicendum, quod in hoc, quod Euãgeliſta dicit, Quod ſepelierũt eum, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire (ſicut Aug. dicit ſuper Ioan.) admonuit in huiuſmodi officijs, quæ mortuis exhibẽtur, morẽ cuiuslibet gentis eſſe ſeruandum. Erat autem iſtius gentis conſuetudo, vt mortuorũ corpora varijs aromatibus cõdirẽtur, vt diutius ſeruarentur illæſa. Vndè & in tertio de doctrina Chriſtiana dicitur, quod in omnibus talibus, non vſurerũ, ſed libido vtentis in culpa eſt. Et poſtea ſubdit, quod in alijs perſonis plerunq; flagitiũ eſt: in diuina vel prophetica perſona maximæ cuiuſdã rei ſignũ eſt. Myrrha enim, & aloes propter ſui amaritudinẽ ſignificant pœnitẽtiã, per quã aliquis in ſeipſo Chriſtũ cõſeruat abſque corruptione peccati: odor autem aromatũ ſignificat bonã famã.

Tract. 119. in Ioan. tom. 9.

¶ Ad

¶ Ad tertium dicendũ, quod myrrha, & aloes adhibebãtur corpori Chriſti, vt immune à corruptione ſeruaretur, quod videbatur ad quãdam neceſsitatem pertinere. Vnde datur nobis exẽplum, quod licet poſſumus aliquibus pretioſis vti medicinaliter pro neceſsitate noſtri corporis conſeruandi. Sed inuolutio corporis pertinebat ad ſolã quandam decentiam honeſtatis: & in talibus, ſimplicibus debemus eſſe contenti. Per hoc tamen ſignificabatur (vt Hieron. dicit) quod ille in ſindone munda inuoluit Ieſum, qui mente pura eum ſuſceperit. Et hinc, vt Beda dicit ſuper Mar. Eccleſiæ mos obtinuit, vt ſacrificium altaris nõ in ſerico, neq; in panno tincto, ſed in lino terreno celebretur: ſicut corpus Domini eſt in ſindone munda ſepultum.

Super illud Matth. 27. tom. 9.

Beda in præd. ſum ver. Marc. c. 44 ſecund. ord. Bedæ, non procul à fin.

¶ Ad quartum dicendum, quod Chriſtus ſepelitur in horto, ad ſignificandũ, quod per mortẽ & ſepulturam ipſius, liberamur à morte, quam incurrimus per peccatum Adæ in horto paradiſi cõmiſſum. Ideo autem Saluator in alieno ponitur ſepultura (vt Auguſt. dicit in quodam ſermone) quia pro aliorum moriebatur ſalute: ſepulcrum autem mortis eſt habitaculum. Per hoc etiam conſiderari poteſt paupertatis abundantia pro nobis ſuſceptæ: nam qui domum in vita non habuit, poſt mortem quoque in alieno ſepulcro reconditur, & nudus exiſtens à Ioſeph cooperitur. In nouo autem ponitur monumẽto (vt Hieron. dicit) ne poſt reſurrectionem, cæteris corporibus remanẽtibus, ſurrexiſſe alius fingeretur. Poteſt autẽ & nouum ſepulcrum, Mariæ virginalem vterum demonſtrare. Per hoc etiã datur intelligi, quod per Chriſti ſepulturam omnes innouamur, morte & corruptione deſtructa. ¶ In monumento autem exciſo in petra conditus eſt (vt Hieron. dicit) ne ſi ex multis lapidibus ædificatum fuiſſet, tumuli fundamẽtis ſuffoſsis ablatus furto diceretur. Vndè & ſaxum magnũ, quod appoſitũ fuit, oſtendit quod non abſque auxilio plurimorum ſepulcrũ potuiſſet reſerari. Si etiam ſepultus fuiſſet in terra, dicere poterant, Suffoderunt terram, & furati ſunt eũ: ſicut Auguſt. dicit. Significatur autẽ myſtice per hoc (vt Hilar. dicit) quod per Apoſtolorum doctrinã in pectus duritiæ Gẽtilis quodã doctrinæ opere exciſum Chriſtus infertur, rude ſcilicet ac nouum, & nullo antea ingreſſu timori Dei peruium. Et quia nihil præter eũ oportet in pectora noſtra penetrare, lapis oſtio aduoluitur. Et ſicut Ori. dicit non fortuito ſcriptũ eſt, quod Ioſeph inuoluit corpus Chriſti ſindone munda, & poſuit in monumento nouo, & quod aduoluit lapidem magnum: quia omnia quæ ſunt circa corpus Ieſu, mũda ſunt, & noua, & valdè magna.

Super hoc verb. Matt. 27 to. 9. & Beda ſuper Lucam.

In vig. Paſch. in ſer. 2 à medio. Hilar. can. vlt. in Mat. non multũ procul, à fin.

Hom. 35. in Matth. in vlt. fol. 80. tom. 3.

COMMENTARIVS.

LItera eſt clara, & de re ipſa nõnulla dicemus diſputatione ſequenti. Solũm eſt hic annotandus locus ille Ioannis 19. quem D. Thom. attingit in ſolut. ad 2. In quo dicitur, Nicodemũ adduxiſſe quaſi libras centũ confectionis myrrhæ & aloes. Quia non ſolùm ſuperfluum (vt D. Thom. augumentatur) verumetiam incredibile apparet, tot libras vnguenti in vnius corporis vnctione fuiſſe conſumptas. Propter quod aliqui exiſtimarunt libram eo loco nõ ſignificare menſurã ponderis, ſed numi: vt ſenſus ſit, ad vngendum Chriſtum adductum eſſe vnguentum quod centum libris fuerat comparatum. Sed hæc expoſitio nõ placet: tum quia nõ quadrat contextui: tum etiam quia non ſoluit difficultatem. Nam cẽtum libræ argẽti etiam videri poteſt nimia quãtitas pecuniæ. Adde, nomen *libræ* in ea ſignificatione pro quãtitate & mẽſura pecuniæ non eſſe admodũ generale, ſed in paucis nationibus vſurpari. Vndè neque apud Latinos antiquos fuit in vſu in ea ſignificatione, neque in Scriptura ſacra reperitur.

Dubiũ circa teſtimonium Ioannis 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Medin. Dicunt ergò alij illas libras fuisse minoris quantitatis, quam sint nostræ: & Medina hic asserit fortasse apud Iudæos librâ vnciam fuisse. Sed non oportet hoc dicere sine fundamento. Nam licet verum sit non omnem libram easdem vncias habere, tamen certum est quanlibet pluribus vncijs constare, & frequentius constitisse duodecim.

Responsio Nicodemus magnificè Christi corpus aromatibus condit, ac sepelit. Dicendum est ergò Nicodemum fuisse virum diuitem, nobilem ac potentem, & (vt Chrysost. ait hom. 84. in Ioan.) voluisse sepelire Iesum, non vt reum, sed magnifice, tanquam magnum aliquem, atq; admirandum virum, & ideò magnam copiam myrrhæ, ac aloës attulisse, vt Christi corpus condiretur, siue tota illa quantitas consumpta fuerit in illa vnctione (hoc enim Euangelistæ non exprimunt) siue non solũ corpus, sed etiam locum, ac pauimentum sepulcri eo liquore perfuderit, id enim fieri etiam potuit, quamuis scriptum non sit.

ARTICVLVS III.

Vtrùm corpus Christi fuerit in sepulcro incineratum.

84 Infra. q. 53. art. 1. co & ad 1. Et 3. dist. 21. q. 1. art. 2 & q. 2. art. 1. ad 2. & opus. 3. ca. 241. & ep. 60. ca. 10. co. 2. AD tertium sic proceditur. Videtur, quod corpus Christi in sepulcro fuerit incineratum. Sicut enim mors est pœna peccati primi parentis, ita etiam & incineratio: dictum est enim primo homini post peccatum. Puluis es, & in puluerem reuerteris: vt dicitur Genes. 3. Sed Christus mortem sustinuit, vt nos à morte liberaret. Ergo etiam incinerari debuit corpus eius, vt nos ab incineratione liberaret.

¶ 2. Præterea, Corpus Christi fuit eiusdẽ naturæ cum corporibus nostris. Sed corpora nostra statim post mortẽ resolui incipiũt, & ad putredinẽ disponũtur: quia exhalante calido naturali, superuenit calor extraneus, qui putrefactionem causat. Ergo videtur, quod similiter in corpore Christi acciderit.

Art. 1. huius quæst. ¶ 3. Præterea, Sicut dictum est, Christus sepeliri voluit, vt daret hominibus spem resurgendi etiam de sepulcris. Ergo etiam incinerationem pati debuit, vt spem resurgendi incineratis post incinerationem daret.

Lib. 3. Orthod. fid. c. 26. ¶ Sed contra est, quod in Psalm. 15. dicitur. Non dabis sanctũ tuum videre corruptionem. Quod Damasc. exponit in. 3. lib. de Corruptione, quũ est per resolutionem in elementa.

¶ Respondeo dicendum, quod non fuit cõueniens corpus Christi putrefieri, vel quocumque modo incinerari: quia putrefactio cuiuscumque corporis prouenit ex infirmitate naturæ illius corporis, quæ non potest amplius corpus continere in vnum. Mors autem Christi (sicut suprà dictum est) non debuit esse ex naturæ infirmitate, ne crederetur non esse voluntaria: & ideo non ex morbo, sed ex passione illata voluit mori, cui se obtulit sponte. Et ideo Christus, ne mors eius naturæ infirmitati adscriberetur, noluit corpus suum qualitercumque putrefieri, aut qualitercumq; resolui: sed ad ostensionem virtutis diuinæ voluit corpus illud incorruptum permanere. Vndè Chrysostomus dicit, quod viuentibus alijs hominibus, his scilicet qui egerũt strenuè, arrident propria gesta: his autem pereuntibus, pereunt. Sed in Christo est totum contrarium: nam ante crucem omnia sunt mœsta & infirma: vt autem crucifixus est, omnia clariora sunt facta, vt noscas non purum hominem crucifixum.

q. prac. d. 6. ad. 1.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quod Christus cum non esset subiectus peccato, neque morti erat obnoxius, neque incinerationi: voluntariè tamen mortem sustinuit propter nostram salutem, secundũ rationes supradictas. Si autem corpus eius fuisset putrefactum vel resolutum, magis hoc fuisset in detrimentum salutis humanæ: dum non

In 3. art. & quæst. 50 art. 1. non crederetur in eo esse virtus diuina. Vnde ex persona eius in Psal. 29. dicitur, Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? quasi dicat. Si corpus meum putrescat, perdetur effusi sanguinis vtilitas.

¶ Ad secundum dicendũ, quod corpus Christi quantum ad conditionem naturæ passibilis putrefactabile fuit: licet non quantum ad meritum putrefactionis, quod est peccatum. Sed virtus diuina corpus Christi à putrefactione preseruauit, sicut & resuscitauit à morte. ¶ Ad tertium dicendũ, quod Christus de sepulcro resurrexit virtute diuina, quę nullis terminis coarctatur. Et ideo hoc, quod à sepulcro surrexit, sufficiens argumentum fuit, quod homines erant resuscitandi virtute diuina, non solùm de sepulcris, sed etiam de quibuscumque cineribus.

COMMENTARIVS.

Christi, corpus in sepulcro non fuit in cinerem resolutũ. Psalm. 15. Damasc. REspondet D Thom negando Christi corpus in sepulcro in cineres redactũ esse. Quæ assertio certa est secũdùm fidem, quam D. Thom. in argumento, *Sed contra*, probat verbis Psalm. 15. *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Quæ cum Damasceno lib. 3. de fide cap. 28. de Christo interpretatur, & de corruptione, non hominis per mortem, sed humani corporis iam mortui per putrefactionem, & resolutionem in elementa. Quæ est expositio omnium Patrum in illum locum, Augustini, Hieronymi, Basilij, & Theodoreti. Et omnino certum est hunc esse proprium ac literalem sensum, cùm Petrus Act. 2. ita sit hũc locum interpretatus. *Propheta* (inquit) *cum esset, & sciret, quia iurando iurasset illi Deus, de fructu lumbi eius sedere super sedem eius, prouidens loquutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, nec caro eius vidit corruptionem.* Eodẽ modo exposuit hunc locum Paul. Act. 13. Vbi probat non posse de Dauide intelligi. *Dauid enim* (inquit) *in sua generatione cum administrasset, voluntate Dei dormiuit, & appositus est ad patres suos, & vidit corruptionem: quem vera Deus suscitauit, non vidit corruptionem.* Ex quibus etiam testimonijs euidenter colligitur, sermonem esse de prædicta corruptione corporis iam mortui: tum quia loquẽs Paulus de Dauide hæc conditinguit, dicẽs eum & mortuum esse, & vidisse corruptionem: Tum quia loquens de Christo, & supponit eum mortuum esse, cũ resurrexisse affirmet, & negat vidisse corruptionem.

August. Hieronym. Basil. Theodor. Act. 2. Act. 13.

In tom. qui dicitur, de nostra quæstione. Christus fuit in sepulcro per 3. dies tantum. 5.

Ratio præterea, qua D. Thom. cõfirmat assertionẽ, est optima. Sũma eius est. Quia sicut non decuit Christum corporis morbis, & infirmitatibus subiacere, aut ex ægritudine mori, ne videretur hæc necessitate potius naturæ, quàm voluntate pati, ita non decuit post mortem pati corruptionem, ne mors eius naturæ infirmitati adscriberetur. Et in solutione ad primum addit rationem aliam. Nam Christus mortem assumpsit propter nostram vtilitatem, corporis autem mortui corruptio non erat nobis necessaria, aut vtilis, quia per illam nec mereri iam poterat, nec satisfacere, quin potius posset esse nobis impedimento, si propter huiusmodi corruptionẽ corporis, quispiam aut de veritate voluntariæ mortis, resurrectionis vè, aut de virtute diuinitatis illi corpori coniunctæ dubitaret. Atq; in hunc modum interpretatur illud Psalm. 29. *Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descẽdo in corruptionẽ?* idest, si descendero, seu si corpus meum putrefiat, impedietur fructus, & vtilitas sanguinis effusi. Quo sensu interpretentur etiam hæc verba, Augustinus, & Hieronymus. Et est satis accõmodatus sensus quamuis spiritualis magis, quã literalis videatur. Tertia cõiectura, & satis literalis addi potest. Quia cũ corpus Christi paulò post esset suscitandum, non oportuit eum in cinerem redigi. Vt enim Origenes notat lib. 2. contra Celsum, ideò Christus non permisit ossa sua confringi: sed integrũ corpus manere voluit, vt significaret cito esse resurrecturum; multò ergo magis permittere nõ debuit corpus suum putrefieri, aut in cineres solui.

Psalm. 29. *August.* *Hieron.* *Origen.*

In solutione ad secundùm sentit D Thomam corpus Christi mortuum, ac suæ naturæ relictum naturaliter fuisse corruptendum, atque adeò diuinæ virtutis fuisse, omnino incorruptum conseruari. Quæ sententia communis est Theologorum in 3. dist. 21. (vbi præsertim videri possunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

Scot. Gab. Corpus Christi defunctũ fuit per se sua obnoxium corruptioni.

Scotus, & Gabriel) & omnino indubitata videtur. Quia necessariò sequitur ex vera cõpositione mortalis corporis ex quatuor elementis, atque humoribus. Quocirca sicut in priori tomo q. 14. ostẽdimus, Christi corpus mortale, sublata omnipotentia diuina, necessitate quadam naturali fuisse subiectum passionibus corporis: ita dicẽdum est de corpore iam defuncto quoad vlteriorem corruptionem, ac resolutionem, nisi diuina virtute specialiter conseruaretur.

Obiectio. Henric. Damas.

Contra hanc vero doctrinam citari solet Henricus quodl. 12. quæst. 12. dicens corpus illud ex vi solius vnionis non potuisse naturaliter corrũpi, hoc genere corruptionis. Cui sententiæ fauet Damascen. lib. 3. de Fide, cap. 18. dicens corpus Christi fuisse incorruptibile illo genere corruptionis. Sed in hoc non potest esse inter Catholicos controuersia, nisi forte sit in modo loquendi. Et in primis Damascenus seipsum exponit, dicens. *Secundò corruptionis significatu* (scilicet per resolutionem) *incorruptibile, hoc est interitus expers corpus Domini confitemur, quemadmodum pij Patres nobis tradiderunt:* solùm ergò appellat incorruptibile, quia secundùm diuinam prouidentiam nõ potuit talẽ corruptionis modũ pati. Quod

Elias Cre. rectè exposuit Elias Cretensis super orationem primam Nazian. his verbis. *Cum Domini corpus, vt communem cum omnibus essentiam habens, mortale esset, proinde etiam vt alia similia, mortem obibat: at vero ob Verbi in ipsum insensionem, non iam vt ipsius naturæ consentaneum erat, corrumpebatur, verùm ob inhabitantem in ipsum Deum Verbum, à labe, à corruptione integrum seruabatur. Atque admirabili modo hæc duo concurrerunt, nempè vt omnium hominum mors in dominico corpore impleretur, & item mors, ac corruptio propter societatem Verbum extingueretur.* Quocirca cùm hoc genus prouidentiæ, & præseruationis esset quodammodo debitum ratione vnionis, potest dici quodãmodo naturale, non quia sola vnio per se, ac formaliter sumpta sufficeret ad præseruandum illud corpus à corruptione, nec quia intrinseca dispositio, & qualitas illius corporis natura sua non esset corruptione obnoxia. Neque enim existimandum est corpus illud statim post animæ separationem fuisse aliqua intrinseca qualitate affectum quæ vim haberet resistẽ di omni corrumpenti, omnemq; peregrinam alterationẽ impediendi, hoc enim sine vllo fundamento, vel authoritate fingeretur. Huiusmodi enim dispositionem consequutum est illud corpus per resurrectionẽ: antea verò tale permansit, quale exterius apparebat, & ideò lancea aperiri potuit, & potuissent etiam crura eius confringi, si Deus permitteret, & potuit etiam frigere fieri: ac denique de facto passum est huiusmodi alterationes, vsque ad illum gradum, in quo naturaliter posset conseruari absq; vlla putrefactione. Neque Henricus loco citato docet oppositũ, imò expresse dicit, quod illud corpus esset putrefactum cursu naturali, & miraculosè fuerit præseruatũ. Addit verò, hoc miraculum sequi ex priori vnione, & ideò fuisse futurum diuina prouidentia ita ordinante, etiam si diu dillata esset resurrectio. Sine causa ergò Scotus in 3. distinct. 21. quæst. vnica Henricum reprehendit, & cum eo de modo loquẽdi potius, quàm de re ipsa contendit.

DISPVTATIO XLI.

In tres sectiones distributa.

De is, quæ post mortem circa Christi corpus facta sunt.

IN superioribus disputationibus vsque ad Christi mortem explanandam peruenimus: reliquum ergò est, antequam de resurrectione dicamus, vt de partibus separatis, corpore scilicet, & anima, quid videlicet in vtraq; illo tempore actum sit, inquiramus. Tria vero potissimùm sunt, quæ ab Euãgelistis narrari videtur facta circa corpus Christi iam defunctum. Primò, quòd latus eius lãcea apertum sit: deinde quòd depositum fuerit de cruce, & præparatum ad sepulturam: ac demum sepultũ. De his igitur dicendum est, & obiter adijciendum quoque quid B. Virgo in hoc mysterio passa sit, vt quandam vulgi opinionem corrigamus, ac refellamus.

SECTIO PRIMA.

Vtrùm Christi corpus in cruce pẽdẽs post mortẽ fuerit ita lãcea vulneratũ, vt ex latere eius sãguis, et aqua manauerint.

RAtio dubitandi esse potest. Quia non videtur decuisse, vt Christus post mortem nouum vulnus acciperet, quia

quia solùm propter peccata nostra vulneratus est, vt eis mederetur: vulnus autẽ post mortem susceptum non poterat esse medicina peccati, cùm neque rationem meriti, neque satisfactionis habere posset. Simili enim ratione dicemus inferius animã Christi post separationem â corpore nihil amplius passam esse; & D. Thom. ferè eodem discursu intulit non debuisse Christi corpus in cineres redigi. Et confirmatur, nam sicut decuit Christum ante mortẽ ab hominibus illudi, & iniuriosè tractari, ita etiam

Chrysost. decuit post mortẽ honorari, vt eius virtus, & diuinitas ostenderetur, vt Chrysostomus etiã notauit in demõstratione, quod Christus sit Deus. Et hac ratione, speciali Dei prouidẽtia factũ est, vt honorifice sepeliretur, ergo. Propter hãc fortasse causam, quidam hæretici dixerunt Christi corpus ante

Guid. Card. Cajet. Pineiol. mortẽ fuisse lancea vulneratũ. Cuius hæresis autor dicitur fuisse Petrus Ioãnes, vt refert Guido Carmelita, & ex illo Castrus lib. 4. contra hæres. verbo Christus, hæresi. 10. & Prateolus lib. 14. elẽchi hæresum, in. 20.

Corpus Christi post mortem de vnde non defluxerit lancea perforatum fuerit.

Dicendum verò est primò corpus Christi post mortem, antequam de cruce deponeretur, lancea vulneratum esse, eiusq; latus apertum. Assertio est de fide, quam cõtra prædictam hæresim definiuit Clemens V. cum concilio Viennensi, in Clemen. de summa Trin. & fide cath. & probatur expressis verbis Ioannis. 19. *Ad Iesum autem cum venissent, vt viderunt eum iam mortuũ, nõ fregerunt eius crura, sed vnus militum lancea latus eius aperuit.* Quæ verba licet expressa sint: tamen ab illo hæretico ita corrumpebantur, vt per recapitulacionem postrema C verba exponeret, & loco illius præteriti, *Aperuit*, poneret præteritum perfectum, *Aperuerat*, vt facilius posset referri ad illud

Cur vien. tempus, in quo Christus adhuc viuebat. Quam falsam interpretationem damnare voluit prædictum concilium, cum dixit, *Nos igitur ad tam præclarum euangelistæ testimonium, & sanctorum Patrum, ac doctorũ cõmunem sententiam, Apostolicæ considerationis (ad quam duntaxat hæc declarare pertinet) facie conuertentes, sacro approbante cõcilio, declaramus prædictum Apostolum, & Euangelistam Ioannẽ rectum in præmissis factæ rei ordinẽ tenuisse, narrãdo, quod Christo iam mortuo, vnus militũ lancea latus eius aperuit.* Et verba Ioãnis satis cõuincunt, nam exponere, *aperuit*, ideſt aperuerat, non est interpretari, sed cor

A rumpere scripturam. Deinde, aduersatiua illa *sed vnus militum* &c. plane ostendit, id factum esse ab vno milite, postquã alij decreuerant Christi crura non frangere, eo, quòd eum iam mortuum inuenissent. Ratio verò huius facti, si ex parte militis percutiẽtis inquiratur: dicere possumus cum Chry. homil. 84. in Ioann. & Cyril. lib. 12. c. 39. *Chrysost. Cyril.* id fecisse, vt vel exploraret, an vere Christus mortuus esset: vel certe, si non esset, vt eum omnino interficeret, quod facere etiã potuit, vt Iudæis placeret, vel temeritate quadã, ac ferocia militari. Ante vero, quã mortuus existimaretur, nemo ausus esset tale vulnus infligere: tũ quia in crucifixorum supplicio hoc non continebatur: tum maxime, quia crucifixi permittebãtur paulatim mori, nec solebat accelerari eorum mors alijs vulneribus inflictis. Et ideò licet Iudæi cuperent eo die crucifixorum corpora cito de cruce deponere, nõ sunt ausi eorum maturare mortem: sed à Pilato id petierunt. Si autem ex parte Dei, & Christi *Corpus suũ Christus lãcea aperiri cur permisit Ioan.* ratio inquiratur, permisit ipse lancea latus suum aperiri, primo vt magis tellata esset, ac confirmata eius mors, quis enim dubitaret mortuum, cuius latus post tot, ac tanta tormenta lancea apertum conspiceret. Secundò, vt idem vulnus testimonium postea esset veræ resurrectionis, quemadmodum Thomæ fuit. Tertiò propter mysteria sanguinis & aquæ, quæ statim explicabimus. Propter quæ etiam voluit mortuus potius, quàm viuus hoc vulnus suscipere, vt prius intelligeretur consummata redemptio per mortem, à qua virtus sacramentorum fluxit, & per quã ianua regni aperta est. Quæ omnia in apertione lateris, & in effusione sanguinis, & aquæ significabantur. Et præterea voluit Christus ante hoc vulnus mori, vt non tãm extrinseca necessitate ferientis militis, quàm propria voluntate animã tradidisse crederetur.

Dubium. Eua de costa Adæ dormientis edita figura Ecclesiæ de latere Christi defuncti formata.

Quod si quis inquirat, quo in latere Christus fuerit percussus, dextro ne, an sinistro? Nullum firmum, ac certum responsum præbere possumus, quia neque Scriptura id explicat, neque apud antiquos Patres aliquid hac de re scriptum inuenitur. Solũ dicunt omnes in hoc mysterio impletum esse quod in Adamo, & Eua fuerat præfiguratum, quando Eua de latere Adæ dormientis formata est in figuram Christi, de cuius latere dormientis in cruce formanda erat

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gen.2. Ephes.5. Cle Pap. Euebet. Rupert. Hieronym. Augustin. Leo Papa. Tertull.

erat Ecclesia, vt significauit Paul. dicens ad Ephes.5. *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*, & notauit Clemens Papa in prædicta Clementina, & Eucherius, Rupertus, & alij in Genesim. Hieronym. ad Ephes.5. August. tract.9. in Ioan. & lib.9 Genes. ad liter. c.19. & Leo Pap. epist.22. & alij quos retuli in priori tomo. q.1. in cõmẽ. art.3. Quibus adde Tertullian. lib. de anima cap.43. sic de Adamo loquentem. *Inde deducimur etiam imaginem mortis iam tunc eum recensere, si enim Adam de Christo figurabat, somnus Adæ mors erat Christi dormituri in mortem, vt de iniuria per inde lateris eius vera mater viuentium figuraretur Ecclesia.* Hinc Ambros. lib.5. de sacram. cap.1. sentit in eo latere fuisse Christũ vulneratum, ex quo Eua formata fuit. *Quare* (inquit) *de latere? quia vnde culpa, inde gratia: culpa per fœminam, gratia per Dominum Iesum Christum.* Et Ruffinus in expositione Symboli, *si quæris* (inquit) *cur non ex alio membro, sed ex latere potius produxisse dicatur aquam, & sanguinem: Videtur mihi in latere per costam mulier indicari, quia fons peccati, & mortis de muliere prima, quæ fuit primi Adam costa, processit fons redẽptionis, ac vitæ de secundi Adã costa producitur.* Coniectant autem viri docti, & eruditi Euam de sinistro latere fuisse formatam, in quod vergit cor humanum: propter summum amorem, qui inter virum, & vxorẽ esse debet. Eam enim ob causam formata est fœmina ex viro, vt notauit D. Thom. 1.p. q.92. art.2. & August. 12. de Ciuit. cap.26. Theodoret. Ruper. & alij in Genesim. Hinc ergò conij cere possumus Christum in latere sinistro fuisse vulneratum, tum vt res figuræ respõderet: tum etiam, vt indicaretur summa eius charitas erga sponsam Ecclesiam, cuius amore vulneratum erat cor eius, iuxta illud. *Vulnerasti cor meum.* Et eodem amore vulnerari voluit in ea potissimum parte corporis, qua eius cor hominibus quasi patere posset, intelligerentque sibi apertum ostium per quod in cor Christi ingredi, illicque possent requiescere. Vnde August. in Manual. c.23. *Longinus* (inquit) *aperuit mihi latus Christi lancea, & ego intrani, & ibi requiesco securus.* Possumus item literalẽ rationem adiungere, quia similes Christum vulnerauit exploraturus, aut certè perfectus mortem eius, verisimile est, cor eius voluisse transfigere. Denique si diuina prouidentia hoc permisit, vt mors Christi esset magis testata, & euidens: cõuenientius etiã fuit, vt in sinistro latere percuteretur. Video tamẽ huic probabili cõiecturæ obstare frequentem vsum pingendi imagines crucifixi in dextro latere vulnerati: solet autem hæc pictura in Ecclesia habere authoritatem, quoniam indicium est antiquæ traditionis, & consensionis Ecclesiæ. Sed non constat hanc consuetudinem esse vel vniuersalẽ, vel antiquam. Quare non est, quòd nos multum moueat, quanquam nihil etiã sit temere affirmandum.

Ambros.

Ruffin.

Responsio Christum in sinistro latere vulneratum verisimile est. D. Thom. August. Theodor. Ruper. Cant 4. August.

Secundò dicendum est verum sanguinẽ, veramque aquam de latere Christi aperto fluxisse. Hæc conclusio est de fide definita ab Innocentio in cap. In quadam, de celebratione missarum, contra quosdam, qui negabant exiuisse veram aquam, sed pituitam, seu phlegmaticum quendam humorẽ, quem dicebant aquam appellatum, quia in eo aqua prædominatur. Verba autem Ioannis in propria significatione esse intelligenda semper Ecclesia intellexit, & veritas scripturæ hoc requirit: nam in enarratione præsertim historiæ non fuisset Ioannes vsus verbis improprijs, & metaphoricis. Deinde inquiro, cur aquam impropriè interpretentur. Respondẽt, quia non poterat naturalis aqua de corpore humano naturaliter exire. Sed in primis non defuerunt Catholici, qui hoc negarẽt. Nam (vt refert Abu. parad.2. capit.29 & 30.) quidam dixerunt in corpore humano, cùm primum recedit anima & incipit frigescere, naturaliter generari aquam per resolutionem phlegmatis, & ita potuisse accidere in corpore Christi. Quæ sententia præferenda esset præcedenti: si aliter veritas historiæ Euangelicæ consistere non posset: sed non indiget Euangelica veritas Philosophica fictione. Quia nec vera aqua tâm cito potuisset generari naturaliter, vbi non erat principium à quo generaretur, alioqui fluxisset etiam per foramina clauorum, & ex quocunque corpore humano iam mortuo post aliquas horas posset naturaliter aqua educi, quod repugnat experientiæ. Concedendum est ergò id nõ potuisse naturaliter fieri, nec tamen propterea negandum est fuisse veram aquã. Quia etiã nõ poterat de corpore mortuo naturaliter sanguis effluere, & nihilominus sanguinẽ propriè interpretamur, quod neque ipsi hæretici negare ausi

De latere Christi sanguis & aqua manauit.

Cur sanguis & aqua de latere Christi manauit.

Leon. Ep.

ausi sunt. Vtrumque ergò miraculosè accidisse ad mysterium aliquod significandum Patres Ecclesiæ docent. Primò vt veritas humanæ naturæ assumptæ illo testimonio probaretur, de quo dixit Ioan. 1. Canon capit. 5. *Tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis.* Spiritus enim clamore valido emissus, & in paternas manus commendatus testis fuit, in Christo fuisse veram animam rationalem: sanguis verò, & aqua significarunt corpus Christi fuisse verum humanum corpus cõpositum ex quatuor humoribus, quorũ præcipuus est sanguis, & ex quatuor elementis, quorũ vnum est aqua, quæ ad huiusmodi ministerium magis erat accomodata, quàm cætera. Secundò in sanguine, & aqua significatũ est, Ecclesiam, pretio sanguis Christi fundandam, atque abluendam esse. Vtrumq; enim fit per baptismum, qui in aqua confertur, & in sanguine Christi habet efficaciã, iuxta illud Pauli ad Ephes.5. *Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* & illud Ioan.5. *Hic est, qui venit per aquam, & sanguinem Iesus Christus, nõ in aqua solum sed in aqua, & sanguine*, id est, nõ in aqua tantùm significatiua, qualis erat in lauacris Iudæorum, & in baptismo Ioãnis: sed in aqua, quæ efficaciã haberet ex sanguine Christi iam effuso. Et propter hanc etiam causam, hæc effusio sanguinis Christi non (est facta ante mortẽ, quia tota hæc) virtus sanctificandi & fundandi Ecclesiam ex morte Christi potissimum dimanauit. Vndè Ambros. lib.5. de sacram. cap.1. *Quare aqua? quare sanguis? aqua vt emundaret, sanguis, vt redimeret.* Et hoc sensu intelligendi sunt Patres, cum dicunt in hoc vulnere lanceæ, fluxuque sanguinis, itaque significatum esse Ecclesiæ formationem ex latere Christi dormientis in cruce. Vt Cyprianus lib. de montibus Sina, & Sion in fine, *Percussus* (inquit) *in latere lancea, sanguis & aqua missus profusus fluebat, vndè sibi Ecclesiam sanctam fabricauit.* Vndè vlterius in huiusmodi sanguine, & aqua significata sunt omnia sacramenta Ecclesiæ, quæ ex Christi morte habent efficaciam. Aqua enim indicat baptismum, qui est ianua, sanguis verò Eucharistiam, quæ est finis, & consummatio sacramentorum, & ideò sub his duobus reliqua comprehenduntur. Et hoc sensu dicunt etiam Patres per hoc mysterio indicatum esse, omnia sacramenta de latere Christi manasse, citaui plures in priori tomo disput.39. sect.3. quibus addi possunt Cyprian. serm. de passione Christi, in fine dicens. *De latere tuo fons egreditur in vitam æternam profiliens.* & infra. *Ex hoc fonte nõ tantum ablutionis primæ, qua initiantur accedentes ad Christum, vndas haurimus, sed & compunctionum, & lacrymarum perennes effluunt riui, misericordiarũ suauitas, & totius pietatis effectus emanat. Tu Domine sacerdos sancte, qui in tempore iracundiæ factus es reconciliatio, sancti huius sanguinis permanentẽ plenitudinem reliquisti, & beneficium huius sancti liquoris in perpetuum tradidisti, & constituisti nobis in consumptibiliter potum viuificũ, crucis signum, & mortificationis exemplum.* Et eleganter Tertullian. lib de baptism. cum cap. 9. dixisset, etiam in passione sua Christum dedisse testimonium baptismo aquæ, *cum vulneratus est, & aqua de latere prorupit*, subdit cap.16. *Est quidem nobis secundum lauacrum, & ipsum sanguinis, de quo Dominus. Hæc* (inquit) *baptismo tingi, cũ iam tinctus fuisset, venerat enim per aquam, & sanguinem, sicut Ioannes scripsit, vt aqua tingeretur, sanguine glorificaretur, protodè vt nos faceret aqua vocatos, sanguine electos, hos duos baptismos de vulnere perfusi lateris emisit. Quia qui sanguinẽ eius crederent, aqua lauarentur: qui aqua lauissent etiam sanguinem potarent.* In quibus verbis terrium etiam mysterium indicat, in aqua scilicet, & sanguine duplex fidelium baptisma, nimirum sanguinis, seu martyrij & aquæ, seu sacramenti baptismi significatum esse. Quod mysterium notauit clarius Ruffinus dicta expositione symboli dicens. *Potest etiam intelligi, quod duplicẽ gratiam baptismi figurauerit, vnam, quæ datur per aquæ baptismum, altam, quæ per martyrium professione sanguinis quæritur.* Idem mysterium notauit Hieronymus, epistol. 83. ad Oceanum dicens. *Latus Christi percutitur lanceæ, baptismi, atque martyrij pariter sacramenta fundantur.* Vltimum mysterium adiũgi potest ex eodem Ruffino eodem loco his verbis. *Hoc quidem mysticum est* (videlicet effundere sanguinem, & aquam) *ipse enim dixerat, quia flumina de ventre eius procedent aquæ viuæ. sed produxit, & sanguinem, quem petierant Iudæi ventre super se, & super filios suos. Produxit ergò aquam, quæ credentes diluat: produxit & sanguinem, qui condemnet incredulos.*

Sanguinis, & aquæ de latere Christi manantis mystica significatio. Cyprian.

Ruffin.

Hieron. Ruffin.

Vnum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dubium.

Vnum verò potest hoc loco desiderari, scilicet, quomodo sanguis, & aqua fluxerint, an permista, vel separata. Nam in citato loco Cypriani lib. de Sina, & Sion dicitur effluxisse sanguis aqua mistus. Dicēdum verò sine dubio est, exiuisse impermista, & loco separata: Tum quia hoc significant verba Ioannis. *Fluxit sanguis, & aqua.* Tum etiam quia aliàs non potuisset aqua à sanguine discerni: & tamen in prædicto modo dicendi significatur distinctè potuisse cognosci, & oculis videri. Quod significatum est etiam illis verbis, *Et qui vidit, testimonium perhibuit.* Non enim loquitur Ioannes illis verbis de alia persona, à se distincta, vt videntur intellexisse, qui finxerunt eum, qui Christum percussit, fuisse cæcum appellatumque Longinum: atq; illo liquore, qui de latere Christi exiuit, visum recuperasse, atque ita de illo scriptū esse, *vidit & testimoniū perhibuit.* Hoc enim apocryphum est. Neque vllo modo est verisimile militem illum, qui Christum percussit, fuisse cæcū. Qualis enim esse potest cæcus miles? Neque etiam constat appellatum esse Longinum, sed potius fertur centurionem eum, qui exclamauit, *Verè filius Dei erat iste*, fuisse Longinum illum, qui postea martyr fuit, vt videre licet apud Lipponanum, tom. 6. & Surium, tom. 2. ex Metaphraste die. 25. Martij, &. 16. Octobris. Igitur Ioannes in tertia persona de seipso loquitur, ipse enim vidit, & testimoniū perhibuit, & verum scribendo dixit. Non potuisse autem (nisi aliud miraculum nō necessarium fingamus) videre aquam, & sanguinem exeuntem, nisi discretè effluerēt. Vndè Cyprian. serm. de pass. Christi. *De latere* (inquit) *tuo fons egreditur in vitam æternam prosiliens, & de eadem; consubstantialiq; origine diuisis limitibus aqua, & sanguis emanant, ad complementum, perfectionemq; totius iustitiæ.* Duobus autem modis excogitari hoc potest. Primò vt simul tempore aqua, & sanguis exierint, per diuersas tamen partes eiusdem foraminis: & si hoc modo factū est, non potuit fieri sine nouo miraculo, vt non permiscerentur. Secundo intelligi potest prius totum sanguinem exijsse: deinde verò aquam manasse. Et hic modus videtur facilior, & accomodatus tum ordini narrationis Ioannis, tum etiam mysterio. Primos enim Christus suum sanguinē effudit: multiq; pie meditantur totum sanguinē suum in passione fudisse: & in huius rei signum, ac testimonium, id quod reliquum erat, accepto lanceæ vulnere profudisse. Posteà verò effuso sanguine, & quasi pretio soluto, manauit aqua, quæ virtutem sanctificandi ab illo sanguine habitura erat. Vndè Hieronym. dicta epist. ad Oceanum, tractans simul hunc locum, & illum Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c.* inquit, *Quia ab aquis cœperat, finiuit in aquis.* Quod si per aquam fidelem populum significatū esse interpretemur (solēt enim in scriptura aquarum nomine populi significari) rectè etiam cōsonat, vt post effusum omnino sanguinem de latere Christi, intelligatur Christianus populus, seu Ecclesiæ corpus de illius latere exiuisse. Deniq; hæc etiam successio effusionis aquæ post sanguinis effusionem, aptissima esse potuit, vt vtriusq; effusio clarè, ac distinctè discerneretur.

Sanguis & aqua de latere Christi impermixta fluxerunt.

Ioan. 19.

Lippoman. Surius Metaphr.

Cyprian.

Hieron.

Ad rationem ergò dubitandi in principio positam, respondetur. Quamuis vulnus lanceæ nō fuerit necessarium ad meritum, vel satisfactionem: ad mysterium autem, & veritatis cōfirmationem fuisse vtilissimū. Addo etiam, quoniam Christus ante hoc vulnus nondum totum suum sanguinem effuderat, atque effusum ostenderat, ideò quodammodo dici posse, nondum fuisse finitum tempus patiendi in corpore. Illo autem vulnere suscepto finita fuit abiectio passionis, & honor gloriosæ sepulturæ paulò post incepit, in quo satis virtus omnipotentia morientis demonstrata, vt Chrysostomus citato loco, & D. Thom. hic art. 2. ad. 1. adnotarunt.

SECTIO II.

Quomodo fuerit corpus Christi de cruce depositum, & ad sepulturam præparatū: quidue tunc B. Virgo passa fuerit.

Math. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioan. 19.

PRimo de depositione corporis Christi Domini de cruce Euangelistæ nihil aliud dicunt, quàm Ioseph ab Arimathæa virum nobilem, ac decurionē, seu senatorem populi, obtēta à Pilato facultate deposuisse, seu tulisse corpus Domini vt illud sepulturæ traderet. Quomodo autem id factum sit, neque Euangelistæ explicant: neque ferè ab expositoribus aliquid additum reperio. Obseruari tamen potest primo

Christi corpus de cruce depositum quomodo.

primo dupliciter posse intelligi Christum depositum de Cruce. Primò crucem simul cum corpore tollēdo, seu euellendo è foramine petræ, in quo posita fuerat, eamq; in terra collocando, ac deinde clauis eductis corpus deponendo. Secundò fieri potuit, vt è cruce manēte immota, & in suo loco erecta, corpus deponeretur. Quo autem horū modorum factum sit, non constat: & quidē prior videtur facilior, atque paucioribus indigens instrumentis: posteriorem tamen indicat cōmunis Ecclesiæ pictura. Et fortasse, quāuis Pilatus dedit facultatem deponendi corpus, non intelligitur etiam illam dedisse ad tollendam crucem. Solet enim hoc habere vsus Reipublicæ, vt cùm aliquis publicè damnatur propter delicta publica, & scandalosa, vel corpus eius maneat in loco supplicij, vel si datur facultas deponendi corpus, saltem maneat patibulum, quasi in signum supplicij ad aliorum terrorem. Hoc ergò ratione fortasse accidit, vt corpus deponeretur de cruce: non verò crux ipsa è proprio loco tolleretur. Atque hæc forsan occasio fuit, vt crux eo tempore à Christianis non vsurparetur, neq; in varias partes pietatis ergò diuideretur: sed integra vsque ad tempora Helenæ permanere, atque ita reperiri posset subtus terram. Fortasse enim in eodem loco mansit vsque ad euersionem Ierusalem, & casu factum est, vt ruinis contecta fuerit. Quod significasse videtur Ambros. orat. de obitu Theodosij dicens. *Aperit itaq; humum, decutit puluerē, tria patibula confuse reperit, qua ruina coterxerat, inimicus absconderat:* & infrà. *Poterat fieri, vt patibula inter se ruina confunderet.*

Ambros.

Obiectio.

Dices, quid obstare potuit, quin B. Virgo, vel alij fideles, saltem clauos reseruarēt, quos Iosephus è cruce eduxerat? constat enim non fuisse à fidelibus custoditos, nam simul postea cum cruce ab Helena inuenti sunt, vt Ambrosius supra refert, & vulgaris Ecclesiæ traditio habet. Dicere potest aliquis, clauos non fuisse extractos è cruce, sed ab ipsis fixis manentibus, manus, ac pedes Christi depositos, quia fortasse ob tēporis breuitatem, ac celeritatem non licuit eis in eruendis clauis immorari. Tamen hic modus mihi nō probatur, necesse enim fuisset foramina manuum, ac pedum maiora fieri, vt per clauorum capita extrahi possent: non est autem credibile pios homines ausos fuisse corpus Christi quāuis mortuum amplius lacerare, atq; disrumpere: eò vel maximè, quòd non nihil erat periculi, ne dum Christi corpus hoc modo deponerēt, os aliquod manuum, pedumve confringerent. Vndè communis sensus Ecclesiæ (quem pictura refert) est, Iosephum adduxisse omnia instrumenta necessaria ad clauos eruēdos, vt Christi corpus posset de cruce deponi. Potius ergò dicerem, eadem lege, qua coactus fuit Ioseph corpus tollere, & crucem immotam relinquere, coactum etiam fuisse clauos quoque in ea infixos tamquā potissima supplicij insignia, instrumētaq; relinquere. Vndè licet ad deponendum corpus Christi illos abstulerit: fieri tamen potuit, vt eos iterum in cruce figeret propter dictam causam. Quod si hæc ratio nō probatur, ego quidem aliam probabilē nō reperio, quanquā sine speciali Dei prouidētia, aut consilio factum esse non dubitem.

Responsio.

Responsio Christi corpus Iosephi & Nicodemi manibus de cruce pie depositum.

Dubium.

Illud etiam quæri potest, an necesse sit dicere Iosephum, & Nicodemum propriis manibus corpus Christi Domini deposuisse, quoniam Euangelistæ ita loquuntur. *Tulit, deposuit.* Sed iam in superioribus diximus vim illius verbi hoc non requirere. Dicitur enim aliquis facere, quod fieri iubet, quamuis ipse per se non faciat: quomodo Pilatus interdum dicitur flagellasse Iesum. Et cum alioqui illi essent viri nobiles, verisimile est non per se ipsos, sed per alios Christi depositionem, sepulturamq; curasse. Sed licet hoc ita sit, nihilominus magis videtur pietati cōsentaneum, hos viros suis manibus deposuisse Christum. Mouebantur enim affectu charitatis, & religionis, neque existimabant illud esse opus seruile, aut sua nobilitate indignum: sed religiosum potius, ac supra suum meritum, & dignitatem: non tamen oportet eos solos hoc fecisse: iuuari enim ab alijs potuerunt, præsertim à Ioanne, & mulieribus, quæ præsentes aderant. Neque existimandum est piā operam Beatæ Virginis ibi defuisse, quæ corpus Christi Domini statim, ac de cruce depositum est, virgineo venerabunda susceptit in gremio.

Dubium.

Tandem inquiri potest, qua hora Christi corpus depositum sit. In quo Euangelistæ solum dicunt, postquām Christus lancea vulneratus est, & iam serò factū esset, accessisse Iosephum ad Pilatum, & ab eo facultatem petijsse, atq; obtinuisse: posteà verò illud de cruce deposuisse. Ita sumitur ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

Marc.15. Ioan.19 Corpus Christi de cruce quando depositum.

ex Mar.15.& Ioan.19. Vbi solùm est aduertendum depositionem hanc fuisse ante solis occasum per horam fortasse integram, vel ferè. Nam ab occasu solis incipiebat Sabbathum Iudæorum, quando non licebat illis operibus vacare: ideò soliciti fuerunt hi Christi cultores, vt totum negotium sepulturæ eius ante occasum absoluerent, quod vix fieri potuisset, nisi saltem ante vnã horam inciperent Christi corpus de cruce deponere. Et hoc significauit Marc.c.15. illis verbis. *Cum sero esset factũ, quia erat parasceue, quod est ante Sabbathum.* Et ideò etiam in principio cap.16.notat, mulieres transacto Sabbatho emisse aromata, &c. Idẽ indicat Lucas illis verbis, quæ supra exposuimus. *Dies erat parasceues, & Sabbathum illucescebat*, & infra, *Sabbatho quidem siluerunt secundùm mandatum.* Idem deniq; est, quod Ioannes ait cap.19. *Ibi ergò propter parasceuem Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum.* Ex quibus tandem constat corpus Christi post mortem, duabus ferè horis in cruce pependisse.

Marc. 15. & 16.

Luc.23.

Ioan.19.

Christi corpus ad sepulturam præparatum quomodo. Ioan.19.

Secundò de modo quo Christi corpus ad sepulturam præparatum est, & conditum Matth.Marc.& Luc. solùm dicũt Ioseph ab Arimathea, postquam deposuit corpus Iesu, inuoluisse illud in sindone mũda, solus vero Ioãnes addit, Nicodemum adduxisse aromata ad corpus Domini vngendum, atque ita vnctum, & ligatum sepulturæ tradidisse. Et de priori quidem parte nihil addendum occurrit ijs, quæ D.Thom. art.2. in solut.ad.3 dixit, vbi & rationem literalẽ illius pij facti reddit: scilicet id fuisse conuenientissimum propter quãdam honestatem, & indicat moralem, scilicet illo facto doceri, debere nos huiusmodi rebus simplicibus, ac vilioribus esse contentos. Addit præterea rationem mysticam. nimirum significatum esse Christũ mente pura, ac simplici suscipiendum esse. Denique adducit ex Beda in huius mysterij memoriam, statutum esse ab Ecclesia, vt corpus Domini tantùm in panno lineo conficeretur, vt habetur cap.consultò.de cons.d.1.& idẽ notat Hier.Matth 27.Innocen.lib.2.de mysterijs missæ,cap.56. Vbi dicit, corporales pallas significare linteamina, quibus inuolutum fuit corpus Domini: partem autẽ, quæ plicata ponitur super calicem, significare sudarium, quod fuerat super caput eius separatim inuolutum in vnum locũ. Idem docet

D. Thom.

Beda.

Hieron. Innocent.

egregiè Aleuinus libr. de diuinis officijs.c. de celebratione missæ, & eius significatione, & Rupertus, Amalarius, Hugo Victorinus, ac ferè alij, qui de sacramentis, & diuinis officijs scribunt.

Aleuin.

Rupert. Amalar.

Hug. Victor.

De posteriore autem parte, scilicet vnctione corporis Domini, iã supra diximus de quantitate illius vnguenti: de qualitate verò omnes scriptores dicũt fuisse illa aromata efficacia ad præseruandum cadauera à corruptione, vt diutius cõseruari possint. Quorum vsus frequens erat apud Iudæos, vt Euãgelista dixit, indicans voluisse Christum in huiusmodi rebus, quæ ad pietatem spectabant, & quodammodo necessaria esse videbantur, gentis suæ morem seruare, seque communi consuetudini conformare, vt ex August. rectè D. Thom. explicuit citato loco ad.2.&.3.

Vnguenta & aromata huic vsui apta.

Vnum verò hinc nascitur dubium, quod ab authoribus prætermittitur, quamuis re vera expositione indigeat. Dicunt enim omnes Iosephum, & Nicodemum vnxisse corpus Domini eo animo, vt diutius incorruptum seruaretur. Vndè Chryf. hom 84. in Ioan. eos imperfectæ fidei arguit, dicens: *Adhuc de eo tanquam de puro homine opinabantur, & ea ferunt aromata, quæ maximè corpora seruare soleant, quod nihil magnũ de Iesu ipsos existimare arguebat: multum tamen amorem præ se ferunt.* Ex qua doctrina nascitur dubiũ. Nã si hi viri vnxerunt corpus Christi propter præseruationem, ergò oportuit eos sacrum illud corpus exenterare, & intestina extrahere, vt intus, ac foris illud vngere possent. Patet sequela, tũ quia illi vsitato more vnxerunt corpus: hic autem est mos vngendi corpora, quãdo propter præseruationem vnguntur. Tum etiam, quia aliàs inutilis & inefficax esset vnctio. Nã externa vnctio in superficie corporis nõ potest impedire, quominus interiora corrũpãtur, præsertim cũ illa propter fæces, quæ sunt intra corpus, & propter magnã humiditatẽ valdè subiecta sint corruptioni. Cõsequens autem est absurdissimum. Et sanè propter hãc maximè causam hoc dubiolũ prætermittere noluit, ne fortasse aliquis casu in illud incidens, ita de Christi corpore sentire auderet. Est enim reuera impium, & ab omni Ecclesiæ sensu alienissimum. Repugnat etiã simplici narrationi Euangelistarũ, prout ab vniuersa Ecclesia semper intellecta est. Solum enim inquiunt fuisse vnctum aroma-

Chryso.

Dubium.

Responsio.

aromatibus, inuolutum sindone, linteisque ligatum. Item Ecclesia semper intellexit quinque tantum vulnera Christum in suo corpore susscepisse, non ergo exenteratum fuit, quod piæ aures exhorrescunt.

Christi corpus aromatibus conditum fuit.

Ad difficultatem ergo dici potest primo, licet ea vnctio fieret propter præseruationem aliquam, non tamen fuisse adeò perfectam, & exactam, sicuti apud nos interdum fieri videmus. Neque enim credibile est communem morem sepeliendi huiusmodi fuisse. Quamuis ergo intenderetur præseruatio, non tamen adeò diuturna: sed qualis per externam vnctionem haberi posset. Deinde, fortasse non improbabiliter dici potest, huiusmodi vnctionem non fuisse solitam fieri propter præseruationem: sed honoris ergo, & propter decentiam quandam, ne fœtorem aliquem corpora exhalarent. Sicut etiam solebant Iudæi lauare cadauera, vt ex Actor.6. colligitur, quæ consuetudo etiam in Ecclesia antiqua est, vt colligitur ex Gregor. libr.3. dialog.cap.17.& libr.4.cap.16.&.27.& tamen illa ablutio non fit propter præseruationem, sed propter decentiam, & in beneuolentiæ signum. Ita ergo facile introduci potuit, vt propter easdem causas lotioni adiungeretur vnctio, & ita fortasse factum est in hac vnctione corporis Christi Domini. Quod si hoc verum est, facile Iosephus, & Nicodemus ab ignorantia, & infidelitatis nota liberari possunt. Nam licet sapientissimè de Christo sentirent, & proximã illius resurrectionem, sperarent, religiosè admodum, ac piè potuerunt corpus eius prædicto animo, atque intentione vngere.

Act.9. Greg. Papa.

Dubium de B. Virgine.

Tertio, locus hic postulat, vt explicemus, quid B.Virgo tempore huius mysterij passa sit, præsertim quando filiũ mortuum, ac de cruce depositum in vlnis suscepit. Est enim cõmunis vulgi opinio beatam Virginem eo tempore passam esse spasmum, idest præ nimio dolore sensum amisisse, atque in terram corruisse. Cui opinioni fauet etiam communis pictura. Nec desunt sancti Patres, & graues scriptores, qui hoc modo de Virgine loquantur, quam uis non omnes explicent in hoc mysterio potius, quàm in alijs spasmum ei accidisse. Alij enim hoc affirmant de eo temporis articulo, in quo B.Virgo Christo crucem ferenti occurit. Vnde qui historiam, seu terræ sanctæ situm describunt, dicunt in via Caluariæ fuisse templum, cuius ruinæ nunc extant, *quod sancta Maria de Spasmo* diceretur, quia in eo loco B. Virgo occurrit filio portanti crucem, & prædolore quasi exanimis concidit: & sanctus Bonauent.libr.meditat.vitæ Christi, capit.77. de hac re loquens. *Cernens* (inquit) *eum oneratum ligno tam grãdi, quod primo nõ viderat, semimortua facta est præangustia, nec verbum ei dicere potuit.* Alij verò hoc referunt ad illud tempus, in quo B. Virgo conspexit Christum nudum super crucem extendi, vt crucifigeretur. Vnde Anselm. dialogo. de passione Domini ex persona Virginis sic inquit. *Cum venissent ad locum Caluariæ ignominiosissimũ, nudauerũt Iesum filiũ meum totaliter vestibus suis, & ego exanimis facta fui.* Alij de toto tempore crucifixionis id affirmare videntur. Vnde in opusculo de lamentatione Virginis Mariæ, quod habetur inter opera Bernardi, sic dicitur. *Iuxta crucem Christi stabat emortua mater, quæ ipsum ex Spiritu Sancto concepit: vox illi nõ erat, quia dolore attrita tacens pallebat, quasi mortua viuẽs viuebat moriens, moriebatur viuens, nec mori poterat, quæ viuens mortua erat.* Et ad eundem modum loquitur Bonauentur. supra.c.79. *Credo quod vel propter angustiarum multitudinem absorpta erat, & quasi insensibilis facta, vel semimortua facta est, nũc quidem multo magis, quam cum obuiauit ei crucem portanti*: & cap.80.idem clarius affirmat accidisse Virgini, quando Christus lancea est vulneratus. *Tunc* (inquit) *mater semimortua cecidit inter brachia Magdalenæ.* Et similia reperiẽtur apud alios, qui meditationes vitæ Christi scripserunt, quos ex parte supra retuli, disput.4.sect.3.

Bonau.

Anselm.

Bernard.

Bon.

Dicendum autem est, cum sit certum Beatam Virginem toto tempore passionis Christi huiusmodi animi, & corporis affectionem passam non esse: certius tamen esse, atque euidentius multò minus in depositione Christi de cruce aliquid huiusmodi ei accidisse. De priore parte huius sententiæ dixi nonnulla supra, disputa. 4. sect.3. vbi præter autoritatem Ambrosij, Anselmi, & Bernardi, eam probaui ex verbis illis Ioannis cap.19. *Stabant autẽ iuxta crucem Iesu Maria mater eius, &c.* quæ veritatem hanc mihi conuincere videntur, sicut & ferè omnibus grauioribus expositoribus visum est. Si enim eo tempore, quo

Responsio. Quid B. Virgo in depositione corporis Christi de cruce sen serit.

Ambros. Anselm. Bernard. Ioan.19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christus Dominus maiorem ignominiam, A maximosque dolores sustinebat, nimirum dum viuus in cruce penderet, Beata Virgo stabat iuxta crucem inter hostes Christi sine vllo timore, & absque animi deiectione, & infirmitate, quo modo credibile est, in aliquo alio passionis tempore sensum, aut constantiam amisisse? Nã si quid eiusmodi B. Virgo passura fuisset, maxime ex nimio dolore, atque magnitudine tristitiæ: sed tunc maxime doluit, quando filius magis dolebat (erat enim affectu, & animo cum eo crucifixa) filius autem grauissimum dolorem in cruce pendens viuus pertulit, ergo tunc maxime debuisset Virgo spasmum pati: certum est autem ex verbis Ioannis, tunc nihil huiusmodi passam esse, ergo. Denique ratio vniuersalis est, quia B. Virgo semper habuit perfectum dominium super omnes actus, affectusque suos, atque ita regebat omnes motus portionis inferioris, vt nihil indecorum, nihil B dissonũ in ea esse permitteret. Erat autem valde indecens, propter inferioris partis tristitiam, ac pertubationem, corporis viribus, & rationis vsu priuari: non igitur admisit in se B. Virgo talem affectum: sed quamuis acerbissimè doleret, ita tamẽ moderabatur affectum suum, diuinum beneplacitum, ac gloriam, fructumque passionis, & hominum salutem considerando, vt posset corpore, & animo constans inter dolores permanere. Quòd si necessarium fuit, etiã diuina virtus, & gratia interessit, quę & robur, ac vires corpori adderet, & humores corporis quasi contineret, ne præ doloris acerbitate nimium commouerentur. Ex qua ratione colligitur, B. Virginem non solum non passam esse spasmũ: verum C etiam neque aliquid egisse indecorum, neque aliquid, quod non summam modestiam præ se ferret: sed (vt rectè loquitur, Anton. 4. part. theolog. tt. 15. capit. 41. §. 1.) *Stabat verecunda modestia, lacrymis plena, doloribus immersa, ita tamen diuinæ voluntati cõformis, quod (vt Anselmus ait) si oportuisset, ad implendam secundum rationem voluntatẽ Dei, ipsa filium in cruce posuisset, atque obtulisset. Neq; enim minoris fuit obedientiæ, quã Abrahã.*

Et ex ijs tandem euidenter conuincitur posterior pars. Quia quando Christus deponebatur de cruce, iam non sentiebat dolorem, iamque à multis agnoscebatur, atquè honorifice tractabatur, quæ omnia multum poterant dolorem Virginis lenire. Deinde resurrectio eius propinquior erat, de cuius fide B. Virgo erat certissima & verisimile est ea spe sæpius animum suũ erexisse, atque vires resumpsisse. Non est ergo in hac parte credendum picturis, quæ ex vulgi opinione introduci potuerunt. Quia forta sse nõ valuerunt aliter eximium virginis dolorem pictura exprimere. Autores verò, (qui in contrarium adducuntur) in primis non sunt admodum antiqui: at antiquiores non solum illo modo non loquuntur: sed etiam contrarium sæpe indicant. Deinde aliqui ex illis libris, qui afferuntur, incerti sunt, præsertim liber ille de lamentatione Virginis inter incerta Bernardi opera ponitur. Dialogus etiam de Passione Anselmo ascriptus mihi est valde suspectus, tum quia stylus non redolet Anselmum, tum etiam quia multa in illo continentur, quæ nec grauitate, nec doctrina Anselmi digna videntur. Vt v.g. quod B. Virgo cœperit clamare, & eiulare, quando Christus lanceæ vulnus accepit. Denique etiam illi Patres non omnes expresse loquuntur, Anselmus enim in vno loco dicit, *Quasi exanimis*, in alio verò, quãuis dicat. *Exanimis facta fuit*, statim verò explicat non amisisse sensus officia. Dicit enim accepisse illico Virginem velamen capitis, vt Christum tegeret. Itaque verbum illud *Exanimis*, solum est positum ad explicãdam acerbitatem doloris: eademq; fere est Bernardi, & Bonauenturę sentẽtia. Nã per exaggerationem quandam loquuti videntur, vt loco etiam supra citato dixi.

SECTIO III.

Vtrùm expediẽs fuerit Christum sepeliri.

RAtio dubitandi esse potest. Nam corpora defunctorum propter alterutram ex duabus causis solent sepeliri; scilicet aut propter viuos, aut propter ipsum defunctum. Propter viuos quidem, vel ad eorum consolationem. Nam, vt Augus. dixit libr. 1. de ciuitate Dei, capit. 12. *Sepultura mortuorum solatia sunt viuorum, dum eos, quos amabant, prout potuit, honorant, atque honestè collocant.* Vel ad vtilitatem corporalem, neque enim ferre possent corpora corruptioni obnoxia. Vel etiam ad spiritualem quẽdam fructum, non sepeliendo corpora mortuorum, fidem resurrectionis se habere testantur, & de futura morte frequẽter A admonentur. Propter defunctos verò: tum quia eorum honori consulitur, ac famæ, quatenus adhuc manent in memoria hominum: tum etiam, quia hoc modo plura pro eis fiunt suffragia, ac frequentius orantur. At verò in Christo Domino neutra harum rationum locum habebat, cùm enim Christi corpus, & propter vnionem ad Verbum corrumpi non posset, & paulò post suscitandum esset, propter se non indigebat sepultura: quia neque indigebat hominum suffragijs, aut orationibus, neque ab eis honorem quærebat, maiorque fuit let is, si eorum discipuli præsens corpus semper haberent, ac venerarẽtur: & hoc etiam in maius ipsorum hominum commodum redundaret. Fuisset enim præclarior Chri- B sti cõfessio, ac protestatio, maiorisq; charitatis opus, atque indicium, igitur conuenientius fuisset corpus Christi sepulturæ non tradi. Et confirmatur, quia si tradendum fuit sepulturæ, debuisset saltem in loco sacro sepeliri, & sacris potius cæremonijs, ac ornatu, nimirum cum psalmorum & hymnorum cantu, &c. quam humano, ac solum exteriori cultu.

Dicendum verò est primô, valde conueniens fuisse Christi corpus tradi sepulturæ. Hæc assertio intelligi potest, vel ex parte ipsius Christi, considerando illud opus quasi passiuè in ipso corpore. Et hoc sensu conclusio absolutè est de fide, quæ satis probatur ex re ipsa. Quia ita factum est non sine magna Dei prouidentia, atq; consilio. Quidquid enim Christus vel viuens, vel mortuus passus est, vt sic, ex diuina ordinatione fuit; fuit ergo conueniens absolute, & simpliciter: siue hæc conueCorpus Christi sepelri decentissimum. nientia sumenda sit respectu ipsius Christi, siue respectu nostri, hoc enim posterius in præsenti verius est. Christi enim corpus propter se non admodum egebat sepultura (vt rectè probat difficultas in principio tacta) quamuis etiam fuerit decens eum post tam insignem mortem ab hominibus honorari, reuerenterque tractari. Respectu ergo hominum sumenda est præcipua conuenientia huius mysterij: vt tiotarunt Cyrill. Augu. & alij supra Ioantem. Ac propterea Grego. Nazian. oratione. 1. sicut dixit, *Mors aduersus mortẽ, & resurrectio propter resurrectionem*, ita etiam adiunxit. *Sepultura aduersus illam in terram reuersionem.* Circa quę verba, sic inquit Elias. *Quoniam post transgressionem, istud Adamus audiuit, terra es, & in terram reuerteris, idcirco sepultura Christus assicitur, atque in monumento collocatur, vt Adamum hac cõdemnatione liberet. Ita Domini sepultura nostrã in terram reuersionẽ delet.* Quod (vt supra dixi) non est intelligendum, ac si Christus per sepulturam nobis de nouo quicquam meruerit, sed quia ex vi præcedentis meriti, & quia voluntariè passioni se, & sepulturæ præuisæ obtulit, illud corpus fuit potens ad liberanda nostra corpora ab illa maledictione, quam in Adamo incurrerãt. Addit præterea D. Thom. conuenientem fuisse Christi sepulturam ad nostram fidẽ de Christi morte, & resurrectione confirmandam. Nam in primis quia sepeliri non solent, præsertim â veris, & fidelibus amicis, nisi corpora verè mortua, neq; verè resurgunt, nisi quæ veram mortem subierũt: ideo sepultura magnum fuit testimonium veræ mortis, & resurrectionis. Ac deinde ipsum quoquè sepulcrum, & lapis ille superpositus perpetuum est monumentũ, cũ. vsque in hodiernum diem testis sit mortis, & resurrectionis Christi. Vnde elegan- *Pet. Chry.* ter Petr. Chrysolog. sermo. 74. tractans illa *Hieron.* verba. *Angelus Domini descendit de cœlo, & accedens reuoluit lapidem*: inquit, *Non dixit, voluit, sed reuoluit lapidẽ, qui aduolutus probauit mortem, & reuolutus extitit resurrectionis assertor: Beatus lapis, qui Christum reuelare meruit, & velare. Beatus, qui non minus corda aperit, quam sepulcrum. Beatus qui dat resurrectioni fidem, fideique resurrectionem. Mutatur hic ordo rerum, mortem, nõ mortuũ deuorat hoc sepulcrum, &c.* & similia multa habet sermo. 75. Hieronymus etiam epist. 27 (quæ est Epitaphium Paulæ) sic de illa loquitur.. *Ingressa sepulcrum, resurrectionis osculabatur lapidẽ, quẽ ab ostio monumenti amouerat Angelus, & ipsum corporis locum in quo Dominus iacuerat quasi sitiens desideratas aquas fideli ore lambebat.* Deinquecetiam dicitur Christus sepultus, vt mysticè significaretur, nos esse cum illo spiritualiter sepeliendos, iuxta illud ad Roma. 6. *Consepulti enim estis per* *Rom. 6.* *baptismum in mortem.* Vnde Augu. in Enchi- *Augus.* rid. capit. 53. *Quidquid* (inquit) *gestum est in cruce Christi, in sepultura, & in resurrectione, & ascensione, ita gestum est, vt ijs rebus non mystice tantum dictis, sed etiam gestis configuraretur vita Christiana, quæ hic geritur.*

Elias Cre.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secundo intelligi potest conclusio posita de sepultura Christi ex parte discipulorum, seu vt erat actio seplientium ipsum. Et hoc etiam sensu est de fide certa, nimirum opus illud sepeliendi Christum fuisse honestum, ac pium. Hoc patet primò ex modo, quo Euangelistæ narrant hoc factum, Ideò enim præmittunt Iosephum, & Nicodemum fuisse discipulos Christi, & Marcus de Iosepho addit. *Quia & ipse erat* Mat. 25. expectans regnum Dei: & fusius Lucas. *Erat* Luc. 23. (inquit) *vir bonus, & iustus, hic non consenserat cõsilio, & actibus eorum, quia expectabat & ipse regnum Dei.* Et de Nicodemo notat Ioannes, fuisse illum, *qui venerat ad Iesum* Ioann. 3. & 19. *nocte primum*, vt ipse narrauerat capit. 3. vt significaret, illum fuisse pium virum, quiquè iam in Christum crediderat. Non autem ob aliam causam horum virtutes adnotarunt Euangelistæ, nisi vt eorum factum studiosum, magnæq; fidei, & charitatis fuisse indicarent. Secundo constat conclusio ex vniuersali consensu totius Ecclesiæ, & traditione omnium Patrum, tam exponentium Euãgelia, quàm mysteria vitæ, & mortis Christi tractantium. Quin etiã addunt, reliquos Christi discipulos, qui ibi aderant, ipsumq; Deiparã funeri Christi piã operã dedisse. Addit etiã Simeõ Metaphr. Metaphr. vitam Virginis describẽs, die. 15. Augusti. Iosephum adhuc occultũ discipulũ, & timore detentũ, Virginis horatu fuisse excitatũ, atq; animatum, ad Christi corpus pe- Curam pro defunctis gerere honestissimum. tendũ & sepeliẽdũ. Tertiò, sepelire mortuos per se bonum est, atq; honestũ, ergo multo magis honestum fuit sepelire corpus Christi. Antecedens de fide certum est, vt patet ex vsu scripturæ. Abraham enim, & alij iusti semper habuerunt curam sepeliendi defunctos, & Iacob, atque Ioseph præceperunt corpora sua sepeliri in terra promissionis, in qua Christus moriturus, ac sepeliendus erat: non præcepissent autem nisi rem honestam. Et 2. Reg. 2. Dauid laudat eos, qui sepelierant corpus Saul dicens. *Benedicti vos à Domino, qui fecistis mi-* Tob. 1. & 12. *sericordiam hanc cum domino vestro Saul, & sepelistis eum.* Deniq; Tobias inter alia plurimùm laudatur, propter curam, quam habuit sepeliendi mortuos. Idem confirmat Catholicæ Ecclesiæ perpetua consuetudo. Dionys. Greg. Naz. Chrysost. Augus. De qua videri potest Dionysius, cap. 7. de Eccles. Hierar. Grego. Nazian. orat. 4. quæ est. 2. in Iulianum, Chrysostom. homil. 4. super Epist. ad Hebr. & August. libr. de cura pro mortuis agen. & libr. 1. de Ciuit. c. 12. & 13. Vbi licèt dicat vnumquemq; fideliũ nõ debere multũ esse solicitũ, quid post mortem circa corpus suum agendum sit: addit tamen, viuentes debere piam operam adhibere circa corpora mortuorũ, præsertim fidelium, vt ea sepelienda curent. Ratio verò est. Quia (vt dicebam) hoc opus & ad bonã hominũ gubernationem est necessarium, & ad quoddam viuorum solatiũ, & ad aliquam vtilitatẽ ipsius defuncti, cuius etiam honori, & decentiæ hac in re consulitur. Est igitur hoc opus laudabile, & per se honestum. Prima vero consequentia patet, quia hoc obsequiũ magis erat Christo debitum, August. quàm cuiuis alteri. Vnde Aug. & alij Patres notant voluisse Christum sepeliri, vt sub exemplo hoc pietatis opus probaret. Quia etiam Matth. 26. in defensionẽ Magdalenæ dixit, *Opus bonum operata est in me.* Matth. 6. *Mittens enim vnguentum hoc, ad sepeliendum me fecit.* Quocirca licèt Christus propter se quodãmodo minùs hoc obsequio indigeret: tamen etiam pertinuit ad decẽtiam quandam, & honorem illi debitũ. Neq; propter spem resurrectionis proximè futuræ prætermittendum fuit. Nam (vt omittam eos, qui Christi sepulturam curabant, excepta Virgine, valde imperfectos fuisse in hac fide, & spe resurrectionis) ad maiorẽ eiusdem resurrectionis fidem poterat sepultura Christi pertinere, nõ solum propterea, quæ suprà diximus: sed etiam, quia maioris fidei esse poterat credere, sine vlla difficultate posse Christum suum corpus è sepulcro quantumuis clauso, & grandi lapide obserato viuum educere. Ac deniq; magnæ fuit prudentiæ, cùm aliunde nihil aliud de diuina voluntate constaret, Christi corpus humano more religiosè, ac honestè curare.

Vnde dicendum est secundo, etiam modum funeris, ac sepulturę Christi, pro loci, & tẽporis opportunitate fuisse cõuenientissimum. Hæc conclusio eodem ferè modo explicanda, & probanda est, ac præcedens. Nam si consideretur modus huius funeris ex parte hominum, prudentissimè egerũt, primo seruando consuetudinem gentis suę, eamque existimationi, quam de sanctitate, ac dignitate Christi habebant, accommodando. Et ideo recte etiam egerunt, illum vngendo, honesteque ad sepulcrum deferendo. Deinde, quia tẽpus tale erat, vt mo- Funus Christi conuenientissimum.

ras non pateretur, merito etiã in loco vicino, & cũ eo ornatu, comitatuque quem breui habere potuerũt, eũ sepelierunt. Sed & illud quoq; prudentiæ fuit, & maximè etiã fidei esse potuit, in monumẽto scilicet nouo, in quo nullus alius positus antea fuisset, eũ recõdere. Tũ quia nouo homini nouũ monumentũ debebatur, nec decebat diuinũ corpus cum alijs cadaueribus sepeliri. Tum etiã quia ad fidem resurrectionis eius hoc expedire potuit (vt Hieronymus, & alij notarũt) ne illius resurrectio alteri posset attribui. Deniq; etiã fuit opus liberalitatis, Matt 27. q̃ Ioseph monumentũ, quod sibi parauerat (vt ex Matthæo colligitur) Christo tribueret. Si autẽ hoc opus ex parte Dei cõsideretur, egregiè ostendit diuinã sapientiã, & prouidentiã. Ita enim res omnes disposuit, vt & more consueto, & pro loci, & tẽporis opportunitate cõuenienti, sepelire- B tur Christus, & tũ plura mysteria in eo modo funeris, & sepulcri cõtinerẽtur, ac deniq; omnes circunstantias haberet, quæ ad perpetuitatẽ illius sepulcri, & vtilitatem eius significãdã, veritatemq; resurrectionis Christi contestandam, erant necessariæ. Vt meritò impleta tũc cẽseatur esse prophetia Isaię dicẽtis. *Et erit sepulcrum eius gloriosum.* Quæ omnia, quoniã à D. Th. supra copiosè explicantur, latiùs persequi necesse nõ est.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm Christus fuerit in sepulcro solum vna die, & duabus noctibus.

285 Inf. q. 51. art. 4. co. & q. 53. art. 2. co. & opu. 3. c. 143. & 57. 60. cap. 20. co. 2. & q. 1. co 1. q. 3. co. 2. Hum. 21. in Euan. de leuando ad fi.

AD quartũ sic proceditur. Videtur, quod Christus nõ fuerit in sepulcro solũ vna die, & duabus noctibus. Dicit enim ipse Matt. 12. sicut fuit Ionas in vẽtre Ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita Filius hominis erit in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Sed in corde terrę fuit in sepulcro existens. Nõ igitur fuit in sepulcro solum vna die & duabus noctibus. ¶ 2. Præterea, Greg. dicit in hom. Paschali, quod sicut Sãson abstulit media nocte portas Gazæ, ita Christus media nocte auferẽs portas inferni, resurrexit. Sed postquã resurrexit, nõ fuit in sepulcro. Ergo non fuit in sepulcro duabus noctibus integris. ¶ 3. Præterea, Per mortẽ Christi lux prævaluit tenebris. Sed nox ad tenebras pertinet, dies autẽ ad lucẽ. Ergo cõuenientius fuit, q̃ corpus Christi fuerit in sepulcro duobus diebus & vna nocte, quàm è conuerso. ¶ Sed cõtra est, q̃ sicut Aug. dicit in. 4. de Trinit. à vespere sepulturæ, vsq; ad diluculum resurrectionis, triginta sex horæ sunt, id est, nox tota cũ die tota, & nocte tota. *lib 4. ca. 6. post medium 10. 3.*

¶ Respondeo dicendũ, q̃ ipsum tẽpus, quo Christ⁹ in sepulcro mãsit, effectũ mortis eius repręsentat. Dictũ est autẽ supra, quod per mortẽ Christi liberati sumus à duplici morte, scilicet à morte animæ, & à morte corporis, & hoc significatur per duas noctes, quib⁹ Christ⁹ in sepulcro permãsit. Mors aũt eius, quia non fuit ex peccato proueniens, sed ex charitate susceptа, non habuit rationem noctis, sed diei, & ideo significatur per diem integrum, quo Christus fuit in sepulcro. Et sic conueniens fuit, quod Christus vna die & duabus noctibus esset in sepulcro. *ar 6 q præcedenti.*

¶ Ad primũ ergo dicendũ, quod sicut Augus. dicit in lib. de consensu Euãgelistarũ. Quãdã modũ loquutionis Scripturæ nescientes, noctẽ voluerũt annumerare tres illas horas, à sexta vsq; ad nonã, quibus sol obscuratus est, & diem, tres horas alias, quibus iterũ terris est redditus, id est, à nona vsq; ad eius Occasum. Sequitur enim nox futuri Sabbathi, qua cum suo die cõputata, erunt iã duæ noctes & duo dies. Porrò autem post Sabbathũ sequitur nox primi Sabbathi, id est, illucescẽtis diei Dominici, in qua tũc Dns resurrexit, & ita adhuc nõ cõstabit ratio triũ dierũ, & triũ noctium. Restat ergo, vt hoc inueniatur, illo Scripturarũ vsitato loquẽdi modo, quo à parte totum intelligitur, ita sci- *lib. 3. c. 24. in me. to. 4.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

licet, q vnam noctem, & vnã diem accipiamus, pro vno die naturali. Et sic primus dies cõputatur ab extrema parte sui, qua Christus in sexta feria est mortuus, & sepultus: secũdus autẽ dies est integer cum. 24. horis nocturnis & diurnis: nox autem sequens pertinet ad tertiũ diem. Sicut enim primi dies, propter futurũ hominis lapsum, à luce in noctẽ: ita isti, propter hominis reparationem, à tenebris cõputantur in lucẽ.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut *lib. 4. ca. 5. to. 3.* Aug. dicit in. 4. de Trinit. Christus in diluculo resurrexit, in quo aliquid lucis apparet, & adhuc tamen aliquid remanet tenebrarũ noctis. Vnde de mulieribus dicitur Ioã. 20. quòd cũ adhuc esset tenebræ, venerunt ad monumentum. *Hom. 21. in Euang. non tempta à fine.* Ratione ergo harum tenebrarũ Greg. dicit Christũ media nocte surrexisse, non quidem diuisa nocte in duas partes æquales, sed infra ipsam noctem. Illud enim diluculum, & pars noctis, & pars diei dici potest propter conueniẽtiam quam cum vtroque habet.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in tantũ lux in morte Christi præualuit (quę significatur per vnam diẽ) quòd tenebras duarum noctium, idest duplicis mortis nostræ, remouit, vt dictum est.

COMMENTARIVS.

DE tempore, quo Christus iacuit in sepulcro, duo sunt certa. Primum est, Christum esse sepultum in occasu solis, vel prope illum, vt satis constat ex dictis supra de hora, qua Christus fuit de cruce depositus. Alterum est, corpus Christi mortuum iacuisse in sepulcro toto eo tempore, quod vsque ad resurrectionem inter lapsum est. Hoc enim per se notũ videtur suppositã vera morte illius corporis, & ijs, quæ ab Euangelistis de eius sepultura narrantur, à quibus quoque id est satis expressum. Hanc enim vim habet illud verbum. Angeli Matt. 28. *Non est hic: surrexit enim.* *Matt. 28.* Per resurrectionem ergo desijt esse ibi, & vsque ad resurrectionem mansit ibidem. Idem confirmat, quòd infra refert Matthæus de mendacio Iudæis conficto, Christi corpus sublatum esse è sepulcro: cum tamen inde non exierit ab alio sublatum: sed sua virtute iam viuum, ac glorioſum. Ex his ergo duobus, quæ certa sunt, colligitur, quæstionem hanc de temporis duratione, quo corpus Christi in sepulcro permansit, pendere ex alia, scilicet quo die, & quota hora resurrexerit, quam postea suo proprio loco tractabo, & ideò in expositione huius articuli nihil est, quod amplius immoremur.

Solum circa rationem, qua D. Tho. probat in articulo fuisse cõueniens Christũ iacere in sepulcro vno die integro artificiali, & duabus noctibus, ad significandum, ipsum morte sua, quæ per lucem diei significatur, destruxisse duas mortes nostras, animæ scilicet, & corporis, quæ in duabus noctibus indicantur circa hanc (inquam) rationem aduertendum in primis est, illam esse mysticam: literalis verò est. Quia illud tempus fuit conueniens ad demonstrãdam veritatem mortis Christi, vt inferius latius tractabimus. Deinde sciendum est, illam rationem sumptam esse ex August. libr. 4. de Trinit. c. 3. & libr. 65. qq. quæst. 26. & serm. 181. de tempore, quem imitati sunt Beda, & Anselmus Matth. 12. & Alcuinus lib. de diuinis off. cap. de feria sexta.

Circa argumenta. De primo infra ex professo disputandum est. Tertium est facile. Circa secundum in quo D. Thom. citat Greg. hom. 21. in Euangelia, explicantem de Christi resurrectione figurã Samsonis Iud. 16. & dicentẽ Christũ media nocte surrexisse, obseruandũ est Gregorium applicando figurã Sãsonis, qui media nocte exijt è ciuitate, & portas eius tulit, non dicere Christum media nocte surrexisse, sed ante lucẽ, indicans non oportere veritatẽ in omnibus circũstantijs exacte respondere figuræ, sicut ad hoc propositũ notauit Bonauẽt. in. 3. d. 22. q. 3. ad. 1. Et ita est facilior expositio Gregorij. Quãquã ea etiã, quam adhibet D. Thomas vtilis esse possit propter alios Patres, qui asserunt Christum media nocte surrexisse, vt infra videbimus.

QVAESTIO LII.

De descensu Christi ad inferos, in octo articulos diuisa.

Deinde

DEinde considerandũ est de descẽsu Christi ad inferos. ¶ Et circa hoc quęrũtur octo. ¶ Primò, vtrùm fuerit cõueniẽs Christũ ad inferos descendere. ¶ Secũdò, in quem infernũ descenderit. ¶ Tertió, vtrùm totus fuerit in inferno. ¶ Quartò, vtrùm aliquã moram ibi traxerit. ¶ Quintò, vtrùm sanctos Patres ab inferno liberauerit. ¶ Sextò. vtrùm dãnatos ab inferno liberauerit. ¶ Septimò, vtrum liberauerit pueros in peccato originali defunctos. ¶ Octauo, vtrum liberauerit homines de purgatorio.

DISPVTATIO XLII.

In duas sectiones distributa.

De loco, ac statu animarum sanctarum ante Christi mortem.

HAEc disputatio necessaria mihi visa est ad intelligenda ea, quæ de loco, in quo beata Christi anima in triduo fuit: & de ijs, quæ in eo operata est, adijcienda sunt postea. In qua supponendũ est, sicut post mortẽ Christi, ita & ante illã, quatuor fuisse animarũ separatarũ ordines, seu status. Quædã, quæ in statu peccati mortalis è corporibus emigrarũt: quædam, quæ in solo originali: quædã verò in statu iustitiæ, cum aliqua tamen veniali culpa, aut reatu pœnæ: alia rursum iustę, & omnino puræ, ac mundæ: siue ita è corporibus egressæ sint, siue post egressum fuerint purgatæ, pleneque mũdatæ. De tribus prioribus generibus non habemus quæstionem, quia in omnibus illis eadem est ratio de statu, & loco animarum ante, & post Christi mortem. Nam quæ è vita in primo statu decessissent, perpetuo detrudebantur in Tartarum: quæ verò in secundo, perpetuò quoque excludebantur à regno beatitudinis, & in proprio ipsis destinato loco (qui *Limbus puerorum* dicitur) recipiebantur, vbi vsq; ad hodiernum diem manent, manebuntq; vel perpetuo, vel vsq; ad iudicij diem. Quas verò tertio loco annumerauimus, in locũ purgatorij deferebantur. Poterant autem inde exire ante Christi mortẽ, quia poterant antea plenè purgari. Hoc enim non pendebat ex exequutione mortis, seu reali satisfactione Christi pro genere humano: sed ex commensuratione, ac proportione pœnæ purgatorij ad reatum ex peccatis dimissis relictum, vt latius in materia de purgatorio dicendum est. Igitur sermo præsens de quarto ordine animarum instituendus est. Supponimus autem vlteriùs ex materia de beatitudine, sanctas animas plene mundas, & purgatas statim ad beatitudinem euolare post Christi mortem. Inuestigandum igitur est, an idem fieret ante Christi mortem, vel quo reciperentur illæ animæ, quemve statum haberent.

SECTIO PRIMA.

Vtrùm Animæ sanctæ ante Christi mortem fuerint gloriosæ.

RAtio dubitandi in primis oriri potest ex verbis Sapientis Ecclesiastici. 11. *Eccles. 11.* *Facile est coram Deo in die obitus retribuere vnicuique secundum vias suas:* retributio ergo diuina semper vnicuique data est in die obitus, iuxta eius meritum: sed retributio propria harum animarum est beatitudo. Secundo adiungi potest illud Luc. 16. *Luc. 16.* vbi Lazarus consolari dicitur, dies autem cruciari, sicut ergo dies receperat pœnã vltimam, ita & Lazarus vltimum præmiũ. Vnde Augus. epist. 96. ad Euodium propter hoc testimontum fateri videtur animas sanctas ante Christi aduentum diuinitatem vidisse. Et eodem modo intellixit illum locum Iustin. martyr, quæst. 60. ad Gẽtes, quãuis ipse historiam illam non admittat. Tertio ex Paulo ad Hebræos. 11. vbi de antiquis Sanctis dicit. *Per fidem vicerunt regna, adepti sunt repromissiones.* Quod de repromissione vitæ æternæ intelligit Anselmus ibidem. Obijcit tamen quia in fine eiusdẽ capitis dicit Apostolus. *Hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissionem.* Sed respõdet priora verba esse intelligẽda de beatitudine animæ: posteriora verò de corporum resurrectione. Quarto vti possumus ratione, quia ad diuinam iustitiam, spectat vnicuique reddere præmium, atque illud non differre, quando anima est iusta, & nihil

Universidad de Deusto
Biblioteca

& nihil in se habet, quod beatitudini repugnet. Dicetur fortasse fuisse impedimentum ex parte totius naturæ humanæ, quia nondum Christus pretium meriti, & satisfactionis suæ pro illa soluerat. Sed quamuis hæc ratio sit sufficiens, ne tota natura humana ad beatitudinem admitteretur ante Christi passionem: non tamen, vt singulæ personę ab ingressu beatitudinis retardarentur: alioqui nec remissio peccati, nec gratia danda fuisset alicui hominum ante Christi passionem, quia etiam respectu horum effectuum nondū erat pretiū solutum. Et similiter neque Angelis sanctis danda esset gloria ante Christi mortē, quia etiam ipsi per Christum illam obtinuerunt.

Nulla anima ante Christi mortē essentialē beatitudinē accepit. D. Thom. Alens. Scot. Innocen.

Nihilominus certa fide tenendum est ante Christi mortem, nullam animā quantumuis sanctam, & puram, essentialem beatitudinem accepisse. Ita docent Theologi in 3.d. 18. & in 4. d. 2. Diuus Thom. ibi, & supra quæst. 49. artic. 5. & in hac etiam q. art. 5. Alex. Alen. 3. p. q. 18. mem. 4. Scotus in 4. d. 2. q. 2. & reliqui: qui hoc sensu tradunt Christum morte sua aperuisse hominibus ianuam regni. Quod potius de essentiali beatitudine, quàm de corporeo loco cœli Empyrei intelligendum esse, tradit etiam Innocent. in cap. Maiores, de baptismo.

Hebr. 9.

Et probatur primò ex Paulo ad Hebræos. 9. vbi explicans ritum illum veteris legis, quo summus sacerdos tantum semel in anno ingrediebatur in Sancta Sanctorū non sine sanguine, quem offeret pro peccato, dicit in hoc significatum esse nōdum fuisse *propalatam sanctorum viam*, donec Christus summus sacerdos seipsum pro peccato in sacrificium obtulit. Ita exponit

Chrysost. Theophyl. Amb. Anselm. D. Thom. Ioan. 10. & 14. Hebr. 10.

Chrys. hom. 15. Theophyl. & alij, & Amb. inquit, *cœlum mortalibus fuisse inaccessibile.* Idem Anselmus, & D. Tho. qui addit, propterea Christum vocari *ostium* Ioann. 10. & *viam* Ioann. 14. quia ipse aperuit viam, & ostium regni cœlorū. Vnde subiungit Paulus statim cap. 10. *Habentes itaq; fratres fiduciā in introitu Sanctorū in sanguine Christi, quam initiauit nobis viam nouam, & viuētem per velamen, id est carnem suam.* Vbi Chrys. hom. 18. *Introitum* (inquit) *hic cœlum dixit, & acceßum ad spiritualia, quam initiauit, inquit, seu propalauit. Dedicatio enim dicitur initiū vrendi, & ideo nouā dicit, siquidē nunc aperte sunt portæ cœli, quod nūq; tēpore Abrahæ*

Chrysost.

hæc contigit. Et eodem modo exponūt reliqui Patres citati. Ac propterea de veteribus Sāctis dixit Paul. c. 11. eiusdē Epistolæ, *Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus: sed à longe eas aspicientes*, vt ibi exponit D. Tho. & Anselm. *A longe*, inquit, id est, *oculis fides considerantes, quod post mortem eas essent accepturi, non protinus, sed post longa tempora in aduentu Christi.*

Hebr. 11.

D. Thom. Anselm.

Secundo vti possumus alio testimonio Pauli ad Ephes. 4. ita illud Psalmi interpretantis, *Ascendit in altū, captiuam duxit captiuitatem*, vbi nomine *captiuitatis* intelligit Sanctos antiquos, qui ante Christi mortem veluti captiui, & in carcere detinebantur, quos ipse moriens inde liberauit. De quo mysterio dicitur Zachar. 9. *Tu autem in sanguine testamēti tui duxisti vinctos de lacu, in quo nō erat aqua*, vt ibi Hieronymus, Rupertus, alijque exponunt. Idem quoque mysteriū videtur significasse Petrus 1. Canon. c. 3. dicens, *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offeret Deo, mortificatos quidem carne, vificatos autem spiritu, in quo veniēs prædicauit his, qui in carcere erāt spiritibus.* Proprius enim sensus esse videtur, Christum *in spiritu*, id est, in sola anima prædicasse, ac simul contulisse æternā gloriam spiritibus sanctis qui in carcere erant detenti. Ita Cyrill. Alex. 12. in Ioan. cap. 36. & lib. 1. de fide ad Reginas satis post medium, & lib. de fide ad Theodos. prope medium, vbi introducit Christum dicentem *compeditis, Egredimini, & existentibus in tenebris, Reuelamini.* Idem Nicephor. Constantinop. Epist. ad Leonem Pap. quæ habetur in Synodo Ephesina, tom. 1. cap. 22. iuxta finem, dicens, *animam Christi prædicasse illis spiritibus resurrectionem, libertatemque, & redemptionem impertuisse.* Idem Irenæus libr. 4. contra hæres. c. 45. versus finē, Athanas. Epist. ad Epictetum non longè à principio, quam refert Epipha. hæres. 77. Ruffinus in expositione symboli, & Cyprian. libr. 2. ad Quirinum. c. 27. Damascen. lib. 3. cap. vltimo, ac denique Clemens Alex. lib. 6. strom. prope medium, cuius verba latiùs explicabimus sequenti disputatione, vbi plura in hanc sententiam asseremus.

Cyr. Alex.

Nicep. Constantinop. Con. Eph.

Irenæ. Athanas. Epiphan. Ruffin. Cyp. Damasc. Clem. Alex.

Tertio in huius rei confirmationem notant sancti Patres, initium Euangelicę prædicationis sumptum esse à regno Cœlorum, quod sub eo nomine expresso antea in vet eri testamento non fuerat annuntiatum

Regni cœlorum prædicatio legis vetus propter eos.

tum, quia tunc longè distabat, & pro illo statu adiri non poterat. Vt ante passionem Christi appropinquasse dicitur regnum cœlorum, Matth. 3. *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum.* Quia nimirum passio Christi, per quam ianua regni erat reseranda, iam parum aberat. Quapropter illa iam exhibita non solum appropinquasse, sed aduenisse dicitur regnum cœlorum. Hinc Chrysost. hom. 4. in Marcum. *Quantum in meo corde est legens legem, legens prophetas, legens & Psalterium, nunquam regnum cœlorum audiui, nisi in Euāgelio. Quia antequam Christus aperiret ianuam regni, omnes animæ iustæ detinebantur in inferno.* De qua re scribit optimè Hieronym. ad Dardanum, epistol. 129. docens, in veteri testamento sub figuris, & vmbris promissum esse regnum Cœlorum: non vero apertè. Quia ianua illius nōdū erat aperta. Vnde subiungit: *sanguis autem Christi clauis est paradisi, terram enim viuentium, quam primus Adam perdidit, secundus inuenit: imò ab illo perditam iste restituit. Mihi ergo* (concludit inferius) *in Euangelio promittuntur regna cœlorum, quæ vetus instrumentum omnino non nominat.* Idem Hieronym. Dialog. 1. contra Pelag. satis post medium, Augustin. 19. contra Faust. capit. vltimo, & 1. Retract. capit. 22. Indicat etiam Origenes lib. 5. super epist. ad Roman. circa illa verba. *Peruenit ad iudicium in omnes homines in condemnationem.* Et alios in sequentibus referemus.

Matth. 3.

Chrys.

Hieronym.

Hieronym. Augustin. Origen. Roman. 5.

Quarto, ratio à priori huius veritatis ex ordinatione, ac lege Diuinæ iustitiæ sumenda est, quæ in lapsu totius humanæ naturæ fundamentum habuit. Adam enim peccando omnibus hominibus clausit regum Cœlorum: nam totam naturam humanam in sua radice infecit, atque odiosam Deo reddidit, ac propterea indignam æternæ beatitudinis reliquit. Fuit ergo iustitiæ diuinæ consentaneum, neminem ad eam beatitudinem admittere, donec pro tota natura esse satisfactum. In quo magna est diuersitas inter naturam Angelicam, & humanam, vt latius diximus superiori, tom. disput. 42. sect. 1.

In animabus Patrum in sinu Abrahæ commorantibus, vsque ad

Ex his infertur, Sanctorum animas à corporibus separatas retinuisse fidem, & spem vsque ad mortem Christi. Probatur, quia in primis certū est habuisse charitatem (nam de Sanctis, & iustis loquimur) & potuisse illius actus exercere, vt per se constat, quia non erat futura otiosa charitas in illis iustis, ergo necesse est, vt aliquam supernaturalem cognitionem habuerint, ergo cùm non habuerint visionem, necesse est, vt fidem retinuerint: fides autem, quæ per charitatem viuit, sine spe esse non potest, quia, cum nondum teneat, quem amat, necesse est, vt spe in illum tendat. Deinde in animabus illis nihil erat quod ab eis fidem, aut spē expelleret, cum nec vitionem haberent repugnantem fidei, nec consequutionem, quæ spei obiectum destrueret: neque etiam aliquem actum his virtutibus contrariū, cùm essent iustæ, & sanctæ: ergo. Tandem in animabus purgatorij manet fides, & spes, ergo multo magis in ijs animabus, quæ erāt in Sinu Abrahæ. Hinc verò nonnullæ dubitationes oriuntur, quæ de statu harum animarum inquiri possunt.

mortē Christi fides, & spes permanet.

Prima est an essent confirmatæ in gratia, ita vt peccare non possent. Cui breuiter respondeo, minimè peccare potuisse. Quia mors hominis, sicut est terminus vitæ, ita etiam & viæ à Deo præfixę, vt in ea posit benè, vel malè operari, post mortem autem statim vel obstinatur in malum, vel confirmatur in bono, iuxta illud Ecclesiastes. 11. *Si ceciderit lignum, siue ad austrum, siue ad aquilonem, vbi ceciderit, ibi erit.* Vbi mors *casus* appellatur, *aquilonis* autem nomine, statu peccati, nomine autem *austri* status gratiæ significatur, vt Hieronymus ibi exponit. Sensus ergo est omnem hominem vel in gratia, vel in peccato decedere: & quoad hoc in eo statu, in quo moritur, perpetuo manere, vt præter Hieronymum exponit etiam Gregor. 12. moral. cap. 3. & Bernad. serm. 46. ex paruis. Et confirmatur, nam propter hanc causam animæ purgatorij sunt confirmatæ in bono, & peccare non possunt, vt est communis, certaque sententia (quam Deo dante in 4. tom. huius. 3. par. tractabimus) ergo multo magis idem dicendum est de animabus sanctis existentibus in Sinu Abrahæ. Erant enim multò magis in termino, quàm animæ purgatorij, alioqui possent inde ad purgatorium, vel etiam ad infernum transire. Quod est planè hæreticum contra vniuersalem Ecclesiæ sensum, & contra illud Luc. 16. *Fili recordare, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala,*

1. Dubium. Animæ sanctorum Patrum in sinu Abrahæ confirmatæ in bono, & impeccabiles.

Eccles. 11.

Hieronym.

Greg. Bernard.

Luc. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mala, nũc autẽ hic cõsolatur, tu verò cruciaris, A *& in his omnibus inter nos, & vos chaos magnũ firmatũ est, vt ij, qui volunt hinc transire ad vos, non possint neq; inde huc transmeare.* Ex quibus omnibus non solum probatur, illas animas non potuisse peccare mortaliter: sed etiam neque venialiter. Vnde Augustin. libr. 12. Gen. ad liter. capit. 34. agens de Sinu Abrahę (sic inquit.) *vbi iam nulla tẽtatio, vbi tãta requies post oẽs dolores vitæ huius.* *Augustin.*

Responso. Dubium. Animæ sanctorũ in sinu Abrahæ impeccabiles vnde.

Quodsi quæras, vnde hęc firmitas in bono oriretur. Respondeo breuiter, vt multa omittam, quę ad alias materias spectãt, nõ ex sola natura, neq; ex aliqua virtute intrinseca, & inhærente, sed ex diuina gratia tales animas ptegẽte, ortã fuisse: quia neq; ex intrinseca necessitate perseuerabãt per petuò in actuali Dei amore super omnia, B neque in intellectu habebãt aliquid intrinsecũ, quod eas necessariò cõtineret, ne incõsideratè, vel imprudenter possent aliquid operari. Erat ergo omnino necessaria diuina protectio gratiæ, qua fiebat, vt vel semper essent in actuali amore, & contemplatione Dei, vel nunquam actum elicerent, quin prius omnia, ad bene, ac prudenter operandum necessaria, cõsiderarent. Quomodo autem hoc non obstante liberè operarentur, difficultas vulgaris est quàm facile expedire quis potest ex ijs, quæ tradidimus in priori tomo disput. 37. sect. 3.

2. Dubium. Responsio Animæ sanctorum Patrum in limbo incapaces meritii, &c.

Secunda dubitatio similis præcedenti est, an illæ animæ possent mereri. Et breuiter negandum est potuisse: quod etiam C est certum. Ratio verò reddi non potest ex sola rei natura, nihil enim repugnaret eas ibi mereri, cum essent in gratia, & optimos actus liberos exercerent. Fundatur ergo in diuina lege, quæ solum huius vitæ tempus ad merendum tribuit (vt in priori tomo. q. 19. disp. 39. sect. 3. tractatum fuse est) & hoc quoque modo terminum viæ Deus in morte præscripsit, iuxta illud Pauli. 2. ad Cor. 5. *Referet vnusquisque propria corporis prout gessit siue bonum, siue malum.* Quo sensu interpretatur Hierony. illud Eccles. 9. *Mortui nihil nouerunt amplius, neque habent vltra mercedem*, & illud. *Quodcunq; facere potest manus tua, instanter operare. Quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas,* scilicet quæ ad meritum prodesse possint. Quam expositionem sequutus est etiam Gregor. 4. dialog. capit. 39. De qua re dicemus plura agentes de animabus purgatorij, vbi ex eodem principio ostendemus eas non posse mereri. Quod etiam est certum, & inde potest desumi argumẽtum ad propositam sententiam confirmãdam. Ac denique, quia alias pene infinita fuissent merita, quæ tanto tempore fierent. Quocir ca prędicta assertio potissimũ intelligitur de merito proprio, ac de condigno, quod est in ordine ad propriam beatitudinem, & gratiæ incrementum. An verò de congruo possent mereri, vel incarnationem, vel aliquid aliud sibi, vel alijs, fortasse est quæstio de nomine, vt iam dicam.

2. Corin. 5. *Hiero. Eccle. 9.* *Greg. Pap.*

3. Dubium.

Tertia enim dubitatio esse potest, an illæ animæ possent Deum orare pro se, vel pro alijs. In qua primum certum existimo absolute, & simpliciter potuisse orare: imò frequentissimè, ac summis conatibus orasse, petendo Messiæ aduentum, suamq; redemptionem. Ita docet hic D. Thom. art. secundo ad secũdũ, citans Augu. serm. 137. de tempor. vbi prope finem multa dicit in hanc sententiam, quæ per se satis est clara. Nam si in hac vita hoc faciebant, vt ex innumeris locis sacræ Scripturæ cõstat, quos in superiori tomo tractaui disput. 10. sect. 6. cur non in eo statu, in quo & maiorem charitatẽ habebant, & liberiores, ac expeditiores ad orãdum erant? Neq; enim in eis aliquid erat, quod huiusmodi orationem impedire posset. Nam orare pro seipsis non repugnat etiã animabus beatis, si aliquid illis desit, & ita legimus in Apocalypsi eas postulare sua corpora, eorumque beatitudinem: multo ergo minus repugnabat ijs animabus, vt suum redemptorem, suam redemptionem, suamque beatitudinem flagitarent, cum hęc omnia illis deessent. Vnde fit, vt pro seipsis orare possent, postulando tum prædicta bona, tum etiam alia, quibus carebãt. Pro alijs verò in communi saltem etiam orare poterant, vt pro humano genere, pro Ecclesia, vel Synagoga, pro amicis, pro filijs, & pro alijs, quos in hac vita cognouerant. Vnde Ierem. 15. *Dixit Dñs ad me, si steterint Moyses, & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum.* Qui modus loquendi supponit Moysem, & Samuelem, quamuis iam mortuus, solitos esse orare pro suo populo, multaq; à Deo impetrare, vt satis significauit ibi Hieron. & Grego. libro 9. Moral. c. 9. aliàs 12. Et Chrys. hom. 1. in Epist. 1. ad Thess. Salonicens. & apertior locus est. 2. Mach. vltimo, vbi Iudas vidit Oniam, & Ieremiã iam defunctos orare pro populo Israel. Vbi ponderandum est verbum illud, *Hic est fratrum amator*, &c. eadem enim charitas, quæ in via mouet ad orandum, mouere poterat in eo statu, cùm aliàs nihil esset, quod hanc saltem generalem orationem impediret. At vero in particulari, cum illæ animæ nescirent omnia, quæ in hoc mundo gerentur, orare non poterant, nisi iuxta mensurã cognitionis, quam habebant, quamque vel ab hac vita secum duxerant, vel ab animabus illuc migrantibus acceperant, vel ex locutione sanctorum angelorũ, vel deniq; ex diuina reualatione, quæ earum statui tunc debita nõ erat. & ideo (vt existimo) ex lege ordinaria non fiebat, singularia autem priuilegia, sicut sine fundamento affirmanda B non sunt, ita etiam nec temerè reijcienda. Supponit autem hic discursus animas non posse naturali virtute omnia cognoscere, quæ hic geruntur, quia non est necesse, vt omnium recipiant species infusas: quæ est sententia Augustini & Gregorij, quos refert & sequitur D. Tho. 1. p. q. 89. art. 8. vbi de hac re latius. Vnde etiam fit, vt eo tempore non possent regulariter orationes directè fundi ad animas in eo statu existentes. Quia cùm non viderent Deum, nõ poterant orationes hominũ supplicantiũ agnoscere: postulare autẽ, vt Deus eas manifestaret illis, fuisset petere singulare priuilegium, & quasi miraculum præter ordinariam legem. Et ideò in veteri testamento legimus fideles omnes interdum, orasse directè ad Angelos. Genes. 48. *Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis:* legimus item homines orasse Deum repræsentando merita Sanctorum iam defunctorum, vt eis iuuarentur. Exod. 32. *Recordare Domine Abraham, Isaac, & Iacob,* & Daniel. 3. *Propter Abraham dilectum tuũ, & Isaac seruum tuũ, & Israel sanctum tuum.* Legimus etiam vnum hominẽ directè postulare ab alio homine viuente, vt pro se oret, 1. Reg. 7. *Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum.* Quod autem aliquis directè orauerit Sanctos defunctos, vt se adiuuarent, vel pro se orarẽt, nusquam legimus. Hic enim modus orandi est proprius legis gratiæ, in quo Sãcti vidẽtes Deum possunt etiã in eo videre orationes, quæ ad ipsos funduntur, de qua re latius in materia de Beatitudine.

Augustin. *Apoc. 6.* *Gen. 48.* *Exod. 32.* *Daniel. 3.* *1. Reg. 7.* *Animæ sanctorum existentes in limbo existimo pro se orare posse, atque alios orare posse. Ierem. 15. Hieron. Greg. Pap.*

Chrysost. 2. Machab. vi.

Quarta dubitatio esse potest, an illæ animæ pœnam aliquam sustinerent. In qua breuiter dicendum est, in primis certũ esse caruisse omni pœna sensus, seu ignis, imò potius magno gaudio, & consolatione affectas fuisse, tam ob statum gratiæ, quàm ob spem certam futuræ gloriæ. Cognoscebant enim se esse in gratia confirmatas, & ita nullo timore afficiebantur, quod non poterat non afferre eis magnum solatium. De quo dictum est Luc. 16. *Hic autem consolatur*, vt bene Chrys. hom. de diuite, & Lazaro. D. Thom hic art. 5. ad primũ, vbi in hunc sensum interpretatur Augustin. & verba illa Ioan. 8. *Abraham exultauit, vt videret diem meum.* Certum denique est, eas habuisse temporalem pœnam damni vsque ad Christi aduentum. Quia (vt dictum est) diuina visione carebant, & omnibus bonis, quæ illam intrinsecè consequũtur: ex quo non poterant non mœrorem aliquem, tristitiãve persentiscere propter tanti boni dilationem, vt D. Thom. hic ar. 2. ad secundum aperte docet, & Caiet. ar. 5. Vnde Greg. 13. Moral. ca. 16. aliàs. 21. *in ipsis*, (inquit) *inferni locis iustorum anima sine tormento tenebantur: graue tamen tedium illis fuit post solutionem carnis adhuc speciem non videre creatoris.* Et de hac tristitia intelligendus est Augu sermo. 2. de resurrectio. cum introducit dæmones suam flentes ruinam, his verbis. *Ligatos soluit, luctus eorum in gaudium conuertit. Ecce ipsi, qui sub nostris solebant suspirare tormẽtis, insultãt nobis de perceptione solutis. Nũquã potuerũs sic lætiẽsse captiui*, & cętera quę latè persequitur.

Dubium. Responsio. Animæ sanctorũ in limbo pœna sensus omnis ceßauit. *Luc. 16.* *Chrysost.* *D. Thom.* *Augustin.* *Ioan. 8.* *Caiet.* *Greg.* *Augustin.*

Superest, vt rationes dubitandi in principio positas dissoluamus. Prima fundatur in eo, quòd Deus dicitur retribuere in die obitus, quod accommodate intelligendum est in diuersis statibus pro temporum diuersitate. Tunc ergo in die obitus non dabatur iustis vltima retributio in seipsa propter naturæ impedimentum: dabatur tñ in spe certa, & infallibili. Deinde ibi solum dicit Sapiens, Deum conferre retributionem secundum merita in die obitus: non tamen dicit, quæ nam sit ista retributio. Quocirca ille status, quem sanctæ animæ habebant in sinu Abrahæ, potest dici retributio accommodata ipsarum meritis pro illo tempore. Sic enim dixit Abrahã Luc. 16. ad diuitem, *Fili recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nũc*

Responsio ad argumenta in oppositum. *Luc. 16.*

vero

Universidad de Deusto
Biblioteca

vero hic cõsolatur: tu vero cruciaris. Vbi aperte significat illum statum gaudij, & consolationis fuisse retributionem meritorum, non vltimam, & perfectam: sed tempori, & statui accommodatam. Sicut etiam animabus, quæ in purgatorium tendunt, in die obitus datur retributio iuxta merita. Quia & pro malis operibus datur temporalis pœna, & pro bonis etiam datur tunc aliqua retributio. Nam confirmantur in bono & certæ fiunt suæ salutis æternæ, vnde maxima consolatione recreantur: non recipiunt autem statim vltimum præmiũ, quia nondũ sunt capaces. Quocirca tãdem dici potest, omnes in die obitus recipere retributionem vltimam, nisi aliquod ex parte eorum impedimentum interueniat.

Et ex ijs expedita maner secunda difficultas sumpta ex citatis verbis Lucæ. Nam illa consolatio Lazari erat quidem de æterna beatitudine, non tamẽ in re ostenta, sed in spe Locus autem Augustini, quo illa difficultas confirmabatur, valde obscurus est, & quidem D. Thom. hic artic. 5. ad. 1. ita interpretatur Augustinum, vt nõ simpliciter neget Christum descendendo ad inferos aliquid sanctis Patribus contulisse, neque etiam affirmet eos antea vidisse Deum: sed solum doceat, eos qui erãt in Sinu Abrahę, non fuisse doloribus inferni subiectos. Retulerat enim Augustinus opinionem, quæ hoc affirmabat, quam improbauerat, & quoad hoc tubdit, ie nõ inuenire, quid illis patribus Christus suo descensu contulerit, scilicet quoad solutionem â doloribus. Sed obseruandum est, Augustinũ eo loco sentire Sinũ Abrahæ, in quo erant Patriarchę, Prophetæ, & alij iusti, nõ fuisse in inferno, & consequenter, cùm in Scriptura dicitur, Christũ descendisse ad inferos, nõ intelligi de Sinu Abrahæ. Ex quo vlterius infert, illud beneficium, quod Christus cõtulit ijs, qui erant in inferno, illuc descendendo, & soluendo eos à doloribus inferni, non esse collatum illis Patribus, qui erant in Sinu Abrahæ, sed quibusdam alijs. Et hinc tandem concludit, se nescire, quid Christus descendendo ad inferos, Patribus existentibus in Sinu Abrahæ contulerit, & potius sentit nihil contulisse. Sed ex hoc non potest inferri, Augustinum sentire, illos Patres antea vidisse Deum, aut non recepisse hanc visionem post passionem Christi, & propter ipsam, quia Augustinus hoc nõ dicit, sed solum ait, propter hunc effectũ non fuisse necessarium descensum Christi, & ideò ablata alia necessitate descendendi propter soluendos dolores inferni, concludit se non inuenire, quid suo descẽsu Christus his Patribus contulerit. Hanc verò esse mentem eius constat ex ratione quam reddit: Cum enim dixisset, *Quia euidentia testimonia & infernum commemorant, & dolores, nulla causa occurrit, cur illo credatur venisse Saluator, nisi vt ab eius doloribus saluos faceret*: postea sic infert. *Vnde illis iustis, qui in sinu Abrahæ erant, cum ille ad inferna descenderet, nondum quid contulerit inuenio*: Nimirum quia non soluit eos â doloribus. Et quia dicere posset aliquis, contulisse eis visionem beatam, ad hoc excludendum subdit hæc verba. *A quibus eum, secundum beatificam præsentiam suæ diuinitatis nunquam video recessisse*. Vbi non dicit eos fuisse semper beatos, sed eum per diuinitatem, & beatitudinem suam, & per propriã essentiam semper fuisse illis præsentem: quasi diceret, ad communicandam eis hanc beatitudinem nõ fuisse necessarium illuc descendere. Hæc de mente Augustini. Nam de re ipsa postea dicemus, quãquam vno etiã verbo dici posset, Augustinum in tota illa epistola, inquirendo potius & dubitando, quàm affirmando processisse, & ideo obscurè, ac dubitanter esse loquutum. Ad Iustinum respondetur falsò citari, nam potius eo loco indicat neminem ante generalem resurrectionem videre Deum quod ab Ecclesia iam damnatum est, de qua re alibi.

Ad tertiũ cum Paulus dicit, *Adepti sunt repromissiones*, de temporalibus repromissionibus loquitur, vt cõmunius expositores intelligunt. Quod si admittere velimus expositionem Anselmi ibi citatam, intelligendum est, Paulum loqui respectu temporis in quo ipse scribebat. Nam iam tum Patres antiqui adepti erant repromissiones quoad animæ beatitudinem, non verò de tempore ante Christi aduentum.

Ad quartum ex ratione sumptum, iam ferè responsum est: comparatio autem, quæ fit inter remissionem peccati, seu gratiam, & gloriam, non est eiusdem rationis. Quia gratia, & remissio peccati erat simpliciter necessaria ad salutem; gloria verò poterat sine incommodo æternæ damnationis aliquo tempore differri, vt dixi etiam in superiori tomo, disp. 41. sect. 1.

SECTIO

SECTIO II.

In quo loco fuerint Sanctorum animæ ante Christi mortem.

DE hoc loco in Scriptura solum habemus appellari Sinũ Abrahæ, Luc. 16. *Factum est, vt moreretur etiam mendicus, & portaretur ab Angelis in Sinũ Abrahæ.* & infra expressè dicitur in eodem loco fuisse Abraham. Ex quo rectè colligit Aug. dicta epist. 99. ibidem fuisse alios iustos Patriarchas, & Prophetas, & absurdũ existimat de hoc dubitare. Vnde lib. de anima, & eius Orig. c. 15. definit Sinũ Abrahæ intelligendum esse, *Remotam sedem quietis, atque secretam, quæ dicta est Abrahæ, non quod ipse tantùm ibi sit, sed quod ipse pater multarũ gentium sit positus, quibus est ad imitandam fidei principatum propositus; sicut & Deus Abrahã se Deum vocari voluit, cum sit innumerabilium Deus.* Quo autem loco, seu in qua parte orbis situs sit hic Abrahæ Sinus, in Scriptura non videtur expressum. Quod autem nõ sit in inferno, sentit August. Epist. 57. & dicta Epist. 99. Et fundamentum eius est. Quia *infernus* in Scriptura sacra semper sumitur in malam partem pro loco dolorum, ac tormentorum: Sinus autem Abrahæ dicitur esse locus quietis, & consolationis, & veluti cuiusdam beatitudinis. Et cõfirmatur nam Luc. 16. condistinguntur Sinus Abrahæ, & infernus, sic enim dicitur. *Factum est vt moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in Sinum Abrahæ: mortuus autem est, & dives, & sepultus est in inferno.* Et inferius dicitur magnũ chaos firmatum esse inter vnum & alium locum. Vnde quidam existimarunt esse locũ aliquem cœlestem: alij esse paradisum terrestrem: alij (vt August. refert lib. 4. de Virginit. c. 15.) putarunt nõ esse locũ animarũ, sed partẽ quandam animę ipsius Abrahę, quod satis riduculũ est, vt ibidem ipse dixit, qui etiam lib. 8. Genes. ad liter. c. 5. dubitat quid Sinus Abrahæ sit. Origenes autem super Ioannem circa illa verba, *Erat autem vnus ex discipulis Iesu recũbens in sinu ipsius*, methaphoricè Sinum Abrahę interpretatur.

Dicendum verò est primò, locum in quo animę sanctæ detinebantur vsque ad Christi mortem, quem *sinum Abrahæ* vel *Limbum sanctorum Patrum* appellamus, fuisse in inferioribus partibus terræ. Conclusio hæc certa est, quę primo probari potest ex modo loquendi sacrę Scripturę. Nam Genes. 37. ait Iacob, *Descendam ad filium meum lugens in infernum.* Quod loco (quidquid hæretici cõtendant, vt postea videbimus) non potest inferni nomine sepulcrum intelligi. Primò, quia nec vox Latina hoc proprie significat, nec vox Hebræa שאול, cuius loco Septuaginta verterunt ἅδης, quod significat gehennam, non τάφος, quod significat sepulcrum. Secundò, quia cum Iacob dicat se descensurum ad filium suum, non loquitur de corpore: sed anima, quia secundum corpus non erat descensurus ad sepulcrum filij sui, non enim erat in eodem loco sepeliendus. Præsertim cum putaret filium fuisse â fera pessima deuoratum: descensurum ergo se dicit secundum animam ad locum Sanctorum Patrum, in quo (sine dubio) filium suum esse confidebat. Dicit autem se descensurum in infernum, est ergo locus ille subterraneus, atque in inferioribus terræ partibus constitutus. Quin potius addo, si interdum in Scriptura veteri nomine inferni significatur mors, vel sepulcrũ, vt Iob. 7. & alibi, ideo esse quia tunc per mortem omnes animæ, in aliquem inferni locum descendebant. Vnde reuera nõ tam sepulcrum vocatur infernus, quam ipsamet mors, vocatur descensus ad inferos. Præterea de eodem loco idem Iob loquebatur, cum Genes. 42. & 44. dicebat. *Deducetis canos meos cũ mœrore ad inferos*, vt Chrysost. exponit hom. 4. in Mar. cum, & bene Hieronymus Ecclesiastes. 3. vbi adiungit eundem locum optasse Iob cap. 14. cum dicebat, *Quis mihi tribuat, vt in inferno protegas me?* Quod in eundem sensum expositit Greg. 11. Moral. cap. 6. aliàs 7. & lib. 13. cap. 16. & 17. simili modo exponit illud Iob. 17. *Si sustinuero, infernus domus mea est.*

Et confirmari hoc potest ex. 1. Reg. 28. vbi anima Samuelis visa est de terra ascendere, quasi existens prius in inferiori loco. Quamquam enim Augustinus libr. 2. ad Simplicianum quæst. 3. & libr. 8. de quæstionibus ad Dulcitium quæst. 6. dubitauerit, an illa verè fuerit anima Samuelis, & multi id negauerint, vt Tertullian. libr. de anima capit. 57. & Iustinus, quæstione. 52. ad Gentes, & Augustin. libr. 2. de mirabilibus sacrę Scripturæ, capite. 11. & lib. quæstionum

Inferni nomen in Scriptura quid denotet.

Genes 37.
Iob. 7.
Gene 42. & 44.
Chrys.
Hieronym.
Iob. 14.
Greg.
Iob. 17.
1. Reg. 28.
August.
Tertul.
Iustin.
August.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stionum veteris testament. quæst. 27 & habetur in capite, Nec mirum. 26. quæst. 5. Et libr. 2. de doctrina Christiana capite. 23. vocat *imaginem Samuelis*, & ita refertur in capit. Illud. 26. quæst. 2. Sic etiam Hieronymus Matth. 6. vocat *Samuelis phantasma*, eodemque modo sentit, ac loquitur Rupertus lib. 2. de operibus Trinitatis in libros Regum, capite. 17. & Anastas. Nyssen. libr. quæstion. sacræ Scripturæ quæst. 37. & inclinat Isido. lib. 8 originum cap. 9. Nihilominus, illam fuisse veram animam, verius est: tum quia Scriptura dum potest commodè, simpliciter, ac propriè debet intelligi, præsertim in historia, ac sæpe repetita narratione, qualis est in præsenti loco, qui propriè potest sine incommodo intelligi. Quid enim obstat, quin voluerit Deus in supplicium Saulis Samuelem illi verè apparere, vt illum reprehenderet, ac mortem illi prædiceret? Tum etiam, quia Ecclesiasti. 46. inter encomia Samuelis ponitur, quod post mortem prophetauerit. Propter quod testimonium Augustin. libr. de cura pro mortuis agenda. capite. 15. & 16. sententiam mutauit, & Diuus Thom. prima parte, quæstio. 89. artic. 8. ad. 2. dicit. Si Ecclesiastici authoritas admittatur (vt omnino admittenda est) dicendum esse, Samuelis animam verè apparuisse Sauli. Ad quod alludens Ambros. libr. primo in Lucam capit. de Zacharię turbati confirmatione, dicit. *Samuel post mortem secundum Scripturæ testimonium futura non tacuit.* Et eandem sententiam docet Iustinus Martyr dialogo cum Triphone. Vnde verisimile fit (quod multi viri eruditi putant) librum illum quæstionum ad Gentes non esse Iustini. Et idem videtur sensisse Basilius Episto. 80. citatur etiam Hieronymus in capit. 7. Isai. & 13. Ezech. Sed hæc loca in vtramque partem afferri possunt, sicut & verba illa Nazian. oration. 3. quæ est prima aduersus Iulianum, *Samuel per ventriloquam trahitur, aut trahi videtur.* Denique Ioseph. lib. 6. antiquitatum. c. 14. aliàs. 15. ita planè Scripturæ historiam intellexit. Quo sensu supposito optimè etiam ex verbis Samuelis confirmatur conclusio posita. Dixit enim Sauli, *Cras tu, & filij tui mecum eritis*, id est, in loco inferni, seu sub terram. Ita enim generatim loquutus est, quia fortasse Saul, & filij eius non omnes ad eundem locum subterraneum descenderunt. Vltimo probari posset conclusio illis testimonijs Scripturæ, quibus dicitur Christus ad inferos descendisse, de quibus postea dicemus.

Hiero. Ruper. Anast. Nyss. Isidor. Anima Samuelis vere ac propriè Sauli apparet. Eccles. 46. August. D.Thom. Ambros. Iust.Mar. Basi. Hieronym. Gre.Naz. Ioseph.

Secundo principaliter probatur conclusio Patrum testimonijs, communique Ecclesiæ cõsensu. Vniuersa enim Ecclesia ita sentit de loco antiquorum Patrum, vnde in hymno Ascensionis canit.

Inferni claustra penetrans,
Tuos captiuos redimens, &c.

Sicque exponit Irenæus libr. 4. c. 45. & 66. quædam verba, quæ dicuntur fuisse Ieremiæ prophetæ, & ab impijs Iudæis expuncta (quod incertũ est.) Verba autem sunt. *Recordatus est Dominus Sanctorum mortuorũ suorum, qui prædormierunt in terra limo, descendit ad illos.* Idem Iustinus Martyr dialogo cum Triphone, Chrysost. homil. de Lazaro, & diuite, vbi Sinum Abrahę vocat *Paradisum in inferno existentem.* Basil. in id Psalm. 48. *sicut oues in inferno positi sunt.* Cyrill. Alexan. libr. primo de fide ad Reginas, capit. Quod Christus sit Deus ex Matth. Vbi propter hanc causam dicit, *In Christi morte infernum Sanctorum animas emitteri compulsum esse.* Idem sentit Origenes libr. 3. Periarch. versus finem, & optimè Augustinus lib. 20. de Ciuitate cap. 15. Atq; idem docent multi ex Patribus citatis in priori probatione ex Scripturis, & plures alij, quos commodius in sequenti disputatione referemus.

Ieremi. Iust.Mar. Chrysost. Basil. Cyr.Alex. Origen. August.

Tertiò potest adiungi ratio ex ordine diuinæ sapientiæ, & iustitiæ desumpta. Non enim expediebat animas illas à corporibus separatas & extra viam constitutas super hanc terræ superficiem manere, quæ locus est viatoribus hominibus deputatus: & ideò extra paradisum terrestrem collocari debuerunt. Quia & pro hominibus viatoribus creatus fuit, & propter peccatũ primi hominis, pro quo nondũ fuerat satisfactum, ab illo electi erant. Præterea ille locus deliciarum non erat aptus, neque proportionatus animabus, quæ adhuc in carcere detinebantur. Et propter eandem causam non fuit expediens eas in cœlum ascendere, præsertim Empyreum, vbi proprius locus Beatorum est. Iusse ergo, ac sapienter locus illis sub terra consignatus est.

Dices, cùm animæ separatæ nõ sint corporeæ, non indigebant loco corporeo. Quod argumentum sæpe habuit dubium Augustinum vt videre licet libr. 12. Genes. ad liter. capit. 32. & alijs. Respondetur tamen, hoc argumento probari posse, neque damnatas, neque purgandas animas esse in locis corporeis, imò neque beatas. Dicendum est ergo (quamuis multi aliter sentiant) non posse animam separatam existere in mundo, quin sit realiter præsens in certo aliquo, ac determinato loco corporeo, non quòd in illo sit corporeo modo, id est replens illum quantitatis mole: sed quòd sit ibi realiter præsens, & indistans: distans autem ab alijs corporibus, quæ in locis distantibus existunt. Illud ergo spatium corporeum, in quo anima est realiter præsens, vocamus locum eius, siue propriè, siue metaphoricè dicatur locus, quod nihil ad præsentem veritatem spectat.

Anima separata alicubi præsens necessario est.

Secundo dicendum est, hunc locum, seu Sinum Abrahæ esse partem quandam inferni cæteris omnibus superiorem. Vt intelligatur, & probetur hæc assertio supponendum est, iuxta quatuor status animarũ, aliquo modo pœnales, qui fuerunt ante Christi mortẽ, quatuor distingui à Theologis in. 4. d. 45. loca subterranea, quæ circa terræ centrum esse censentur, & ideo *inferna* vocantur ad Philip. 2. *cœlestium, terrestrium, & infernorum*, vel *inferiores partes terræ* ad Ephes. 4. & Ecclesiast. 24. & Apocalip. 5. dicuntur esse *subtus terram.* Quædam enim animę sunt perpetuo damnatæ propter propriam mortalem culpam, & hę sunt in infimo loco, qui per antonomasiam *infernus* dicitur Luc. 16. *Sepultus est in inferno*, Matth. 11. vsq; *ad infernũ descendes.* Isai. 54. & Numer. 16. sunt optima loca. De quibus videri potest Hier. in Isai. & ad Ephes. 4. & Epiphan. in Ancor. à medio. Alia sunt animæ iustæ: purgãdę tamen aliqua pœna ignis, & hæ locum distinctum requirunt, cùm in sanctitate, & iustitia extremè distent ab alijs animabus, quamuis propter participationem pœnæ ignis vicinum locum postulare videantur. De quo loco, & de situ eius in quarto tom. huius tertiæ partis Deo iuuante dicemus. Aliæ sunt animæ damnatæ propter solum originale peccatum, & hæ propter carentiam pœnæ ignis diuersum locum ab vtrisque numeratis requirunt: & quia nec iustę sunt, vt cum iustis collocari debeant, nec tam prauæ, vt societatem aliorum damnatorum mereantur, quia nec Deum odio habent, neque blasphemant, neque (vt existimo) inordinatè viuunt: sed licet fide careant, secundum rationem naturalem rectè viuunt, de quo loco, & statu in prima secundæ, vbi de peccato originali agitur, latius disseritur. Nunc sufficiat testimonium Concilij Florentini in literis vnionis, vbi locum harum animarum in inferno collocat. Aliæ deniq; fuerunt animæ iustæ nulla purgatione indigentes: tamen propter naturæ impedimentum, vsque ad Christi mortem, quasi in carcere detentæ, ac beatitudine priuatæ. Eæ igitur quartum locum requirunt distinctum à cæteris, vel propter carentiam pœnæ ignis, vel propter sanctitatem animarum, & spem certam beatitudinis, vel propter vtrumque.

Sinus Abrahæ pars quædam inferni superior. Philipp. 2. Ephes. 4. Eccles. 24. Apoc. 5. Luc. 16. Dubium.

Statim verò occurrebat in hac enumeratione difficultas vulgaris de homine discedente in peccato originali, & actuali tãtum veniali. Sed de hoc aliàs, multi enim negant posse hominem in hoc statu mori, vel quia ex natura rei repugnat in hoc statu esse, vt D. Th. prima secund. q. 89. art. 6. vel quia licet possit homo esse in hac vita in hoc statu, nunquam contingit in eo mori, Deo fortasse id specialiter prouidente. Alij verò admittendo huiusmodi statum etiam in anima separata, dicunt huiusmodi animam ad infimum locum inferni pertinere, quia perpetuò aliqua pœna ignis puniẽda est, vt Richar. in 4. d. 45. art. 1. quæst. 2. vbi id significat D. Thom. facta dicta suppositione. q. 1. artic. 3. ad. 6. Alij verò cum Scoto putant maculã illam posse purgari in purgatorio. De qua re quid sentiendum sit, in prædicto loco primæ secundæ tractandum est, & infra in materia de pœnitentia aliquid attingemus.

Responsio. D.Thom. Richar. D.Thom. Scot.

Secundo obseruandum est incertum esse, & hactenus non satis explicatum quo situ, & ordine hæc loca collocentur: & an contigua sint, vel quantum inter se distent, & quibus terminis claudantur, ac denique an inter ea sint interiecta aliqua solida corpora, quibus secernantur. Sed quia in quarto tomo in materia de purgatorio iterum de his redibit sermo, ideò in eum locum hæc omnia remittimus. Quia ferè precipua difficultas huius rei consistit circa ordinem, quem inter se seruant Purgatorium, & Limbus puerorum. Nam si consideretur conditio locorum, quatenus

Universidad de Deusto
Biblioteca

vnus requirit ignem, & non alius, videtur A Purgatorium debere esse inferno propinquius. Si vero spectetur dignitas locatorũ, quia in purgatorio sunt animæ iustæ, videntur esse debere in loco magis ab inferno remoto. De extremis vero locis nulla est difficultas, nam gehenna omnino debuit esse in loco infimo: tum propter maius demeritum, & deteriorem statum personarum ibi existentium: tum etiam quia sicut meritis, & desperatione maximè distant â beatitudine, ita etiam & loco distare debent. Quartus verò locus (de quo agimus) propter easdem causas superior alijs omnibus existimatur. Primò, quia animæ ibi existentes erant iustæ, & omnino mundæ: deinde quia minus distabant ab statu, & spe beatitudinis: vt ergo seruetur proportio inter locum, & locatum, meritumque & præmium, vel pœnam, oportuit has animas in superiori, & honoratiori loco collocari, & hoc aliquo modo potest confirmari ex Luc. 16. vbi inter gehennã, & Sinũ Abrahæ magnum chaos esse dicitur. Erat ergo hic Sinus multo eminentior, & superior. Vnde Chrysost. hom. de diuite in Lucam. notat, Luc. 16. dici de diuite existente in inferno eleuasse oculos suos, vt Lazarum videret, tãquam in superiori loco existentẽ. Quod notauit etiam Tertul. lib. 4. cont. Marcion. c. 34. & Greg. libr. 12. moral. c. 6. sic inquit. *Nec tamen ita iustorum animas ad infernum dicimus descendisse, vt in locis pœnalibus tenerentur: sed esse superiora inferni loca, esse & alia inferiora credenda sunt, vt & in superioribus iusti requiescerent, & vt in inferioribus iniusti cruciarentur.* Et libr. 13. c. 17. tractans illa verba, *In profundißimum infernum descendent omnia mea*, dicit, quamuis Iob descensurus non esset, nisi ad hunc locum animarum sanctarum, qui cæteris locis inferni superior est: vocari tamen illum profundissimum, respectu cœli, & terræ. Ex his ergo satis probata est cõclusio posita, plura vero de hoc loco inquirere, scilicet, quo nã corpore repleretur ille locus, diaphano, vel opaco, aere, vel terra, an esset tenebrosus, vel lucidus, vel similia superuacaneum est hæc inuestigare. Quia omnia hæc sunt nobis incognita: solum possumus affirmare ibi non fuisse aliquod corpus, quod pœnam inferret sanctis illis animabus, & verisimile est aere fuisse plenum, & propterea vocari Zachar. 9. Zachar 9. *Lacum, in quo non erat aqua.* Est item verisimile non fuisse lucidum, licet contrarium sine probatione doceat Turrian. lib. 4. pro Epist. Pontificijs. c. 12. Probari vero potest ex August. 12. Gen. ad liter. c. 34. licet ille locus exponi possit de luce spirituali. Itaque loquendo propriè de corporea luce, quod dixi, videtur probabilius. Tum quia modus loquendi Scripturæ hoc magis indicat, vt Iob. 17. *Si sustinuero, infernus domus mea est, & in tenebris stravi lectulum meum*, Isai. 49. *Vt diceres his, qui vincti sunt, Exite: & his, qui in tenebris sunt, Reuelamini.* Quod de sanctis Patribus in Limbo existentibus rectè intelligitur. Tum etiam quia naturaliter ibi esse nõ. potest lux corporea, & supernaturaliter fieri, neque illis animabus necessariũ erat, nec pro ratione B sui status eis debebatur. Et hanc sentẽtiam docuit Anselmus in elucidario iuxta finẽ, Bern. serm. 4. de omnibus Sanctis, & significat Gregor. super Iob loco citato, eamque supponit D. Thom. in 3. d. 22. q. 2. art. 2. q. 1. Ric. à. 3. q. 1.

Turrian. Aug. Iob. 17. Isai. 49. 1. ad. 1. q. 1.

Ex his facile soluitur ratio dubitandi in initio posita. Quando enim Luc. 16. Sinus Abrahæ ab inferno distinguitur, nomine inferni significatur gehenna, id est, infimus locus ex quatuor enumeratis. Ad Augustinum verò respondetur, eo loco dubium fuisse, quia nondum assecutus fuerat veritatem: alijs tamen locis agnouisse Sinum Abrahæ fuisse apud inferos, quod dicit expresse. 20. de Ciuit. c. 15. & in id Psalm. 85. *Eduxisti animam meam ex inferno inferiori.* Ad rationem autem, quæ aliquando Augustinum mouit, rectè respondet hic Diu. Thom. art. 1. ad. 1. infernum significare locum pœnæ, & hoc modo etiam comprehendere Sinum Abrahæ, quia erat veluti carcer, & in eo aliquam pœnam, & mœrorem patiebantur animæ sanctæ, vt diximus.

ARTICVLVS PRIMVS:

Vtrùm fuerit conueniens, Christum ad infernum descendere.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod non fuerit conueniens, Christum ad infernum descendere. Dicit enim August. in Epist. ad Euodium. 285 3. d. 22. q. 1. & q. 3. & 241. & 60. resp. ad 1. primum.

Nec

Epi. 99 inter prim. & nouis. 2. Nec ipsos quidem inferos vspiam scripturarum in bono appellatos potui reperire. Sed anima Christi non descendit ad aliquod malum: quia nec animæ iustorum ad aliquod malũ descendũt. Ergo videtur, quòd non fuerit conueniens, Christum ad inferos descẽdere. ¶ 2. Præterea, Descendere ad inferos, non potest Christo cõuenire, secundũ diuinam naturam (quæ est omnino immobilis) sed solùm conuenire potest ei secundùm naturam assumptã. Ea verò quæ Christus fecit vel passus est in natura assumpta, ordinantur ad humanã salutem, ad quam non videtur necessarium fuisse, quòd Christus descenderit B ad inferos, quia per passionem suam, quam in hoc mundo sustinuit, nos liberauit à culpa, & pœna, vt supra dictum est. Non igitur fuit conueniens, quòd Christus ad infernum descenderet. ¶ 3. Præterea, Per mortem Christi separata est anima â corpore eius, quod quidem in sepulcro positũ fuit: vt supra habitum est. Non autem videtur quòd secundùm animam solam ad infernum descenderit: quia anima, cùm sit incorporea, non videtur, quòd localiter posit moueri: hoc enim est corporum, vt probatur in sexto phys. descensus autem motum corporalem im- C portat. Non ergò fuit conueniens, quòd Christus ad infernum descenderet. ¶ Sed contra est, quod dicitur in Symbolo. Descendit ad inferos. Et Apostolus dicit Ephes. 4. Quòd autem ascendit, quid est nisi quia & descẽdit primum in inferiores partes terræ? gl. ideſt, ad inferos.

Ioan. 17. 6. Mat. prin. Lib. 6. Phy. text. 3. 2. 10. Ephes. 4. ibidem.

¶ Respondeo dicendum, quòd conueniẽs fuit, Christum ad infernum descendere. Primo, quidem: quia ipse venerat pœnam nostram portare, vt nos à pœna eriperet, secundũ illud Isa. 5. Verè lãguores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Ex peccato autem homo incurrerat non solum mortem corporis, sed etiam descẽsum ad inferos. Et ideò sicut fuit conueniẽs eum mori, vt nos liberaret â morte: ita cõueniens fuit, eum descẽdere ad inferos, vt nos à descẽsu ad inferos liberaret. Vnde dicitur Osæ. 13. Ero mors tua ò mors, ero morsus tuus inferne. Secundò, quia conueniens erat, vt victo diabolo per passionẽ victos eius eriperet, qui detinebantur in inferno, secundum illud Zachar. 9. Tu quoque in sanguine Testamẽti tui emisisti vinctos tuos de lacu. Et Col. 2. dicitur. Expolians principatus, & potestates, traduxit confidenter. Tertiò, vt sicut potestatem suam ostendit in terra, viuendo & moriendo, ita etiam potestatem suam ostenderet in inferno, ipsum visitando, & illuminando. Vndè dicitur in Psalm. 23. Attollite portas principes vestras, gloss. ideſt, principes inferni auferte potestatem vestram, qua vsq; nunc homines in inferno detinebatis: & sic in nomine Iesu omne genu flectatur, non solũ cœlestium, sed etiam infernorum, vt dicitur Philip. 2.

Gloss. or. & inter. simul ibid. ex Aug.

¶ Ad primum ergò dicendum, quod nomen infernorũ sonat in malum pœnæ, non autem in malum culpæ. Vndè decuit Christum in infernũ descendere: non tanquam ipse esset debitor pœnæ, sed vt eos qui erant pœnæ obnoxij, liberaret.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd passio Christi fuit quasi quædam causa vniuersalis humanæ salutis, tàm viuorum, quàm mortuorum. Causa autem vniuersalis applicatur ad singulares effectus per aliquid speciale. Vndè sicut virtus passionis Christi applicatur viuentibus per sacramenta configurantia nos passioni Christi, ita etiam applicata est mortuis per descẽsum Chri

Universidad de Deusto
Biblioteca

sti ad inferos. Propter quod signanter dicitur Zachar.9. quòd eduxit vinctos de lacu in sanguine Testamenti sui, ideſt,per virtutem paſsionis suæ. ¶Ad tertium dicendum, quod anima Christi non deſcendit ad inferos eo genere motus, quo corpora mouentur, sed eo genere motus, quo Angeli mouentur, sicut in prima parte habitum est.

Vt exponit gloſ.inter l. ibid.

1.p.q. 23.

COMMENTARIVS.

QVanuis D. Thomas in articuli ſequenti ad doctrinam exactè tradendam diſtinguat duplicem deſcenſum: alterum ſecũdum virtutem, ſeu effectum: alterum ſecundùm eſſentiam, ſeu realem preſentiam: ſimpliciter tamen ac propriè loquẽdo, deſcenſus ſignificat localem mutationem, quę ad realem præſentiam, ſeu exiſtentiam in inferiori loco terminatur. Et de hac intelligendus eſt titulus huius articuli, atque de eadem futurus eſt præcipuus ſermo in tota hac quæſtione.

Reſpondet igitur D. Thomas affirmando conueniens fuiſſe Chriſtum ad infernũ deſcendere: & in argumento ſed contra, probat ita factum eſſe: in articulo verò tres adducit rationes conuenientiæ. Prima eſt, quia Chriſtus venit, vt ſuſciperet noſtram pœnam, vt ab ea nos liberaret: homo autẽ in peccati pœnam deſcendebat ad inferos, & ideò oportuit Chriſtum illuc deſcẽdere, vt eo deſcenſu nos ea pœna liberaret, ſicut ſuſcepit mortem, vt mortem interficeret. Quæ ratio duplicem habet difficultatem. Prima eſt, quia collectio Diui Thomæ non eſt in vniuerſum bona, alioqui, oportuiſſet etiam Chriſtum ſuſcipere purgatorij, & inferni cruciatus. Secunda eſt, quia aſſumptio ſolùm procedit de pœnis, pro quibus Chriſtus potuit ſatisfacere: deſcendendo autem ad inferos non ſatisfecit pro nobis, non fuit ergò propter eam cauſam neceſſarium ad inferos deſcendere. Adde illum deſcẽſum Chriſti ad inferos nõ poſſe proprie vocari pœnam, ſed voluntariam quãdam actionem, quæ de ſe nec triſtitiam inferre poterat, nec dolorem. Sicut ſi Rex viſitet carcerem, aut xenedochium, illa non eſt pœna. Quo exemplo vtitur Ruffinus in expoſitione Symboli, inde cõcludẽs, Chriſtum fuiſſe in loco carceris: nõ tamen ſicut alij, quia alij erant vt ſoluerent pœnas: Chriſtus verò vt abſolueret. Et idem explicuit optimè D. Thom. in 3.d. 22.q. 2.a. 1. quæſtiuncula prima ad primũ. Reſpõdetur in primis non fuiſſe D. Thomam mentem, hunc deſcenſum vocare propriè pœnam animæ Chriſti. Quia reuera non fuit per modum ſupplicij, nec ad ſatisfactionem, & propter alias rationes ſupra inſinuatas: tamen quia veluti materialiter ſimilitudinem habet cũ pœna animarum, quatenus ea ratione impedita fuit anima Chriſti, ne ſtatim in cœleſtem locum aſcenderet, & ad hoc adducta, vt veluti exularet, & vt in loco miſera ti ſuæ minus proportionato exiſteret: ideò in hac ſimilitudine cum malo pœnæ coniecturã ſuam fundauit Diuus Thomas. Vndè in ſolutione ad primum rectè dicit, Chriſtum deſcendiſſe in infernum non tanquã pœnæ debitorem, ſed vt eos, qui erant pœnæ obnoxij, liberaret. Ex qua ſolutione etiam intelligi voluit, nõ fuiſſe conueniẽs, Chriſtum, præſertim poſt mortem, aſſumere quamcunque pœnam, vel dolorem nobis debitum: ſed ſolùm ea, quæ ipſum Chriſtũ decebant, & quibus ſe oſtenderet euerſorem pœnę, potius quàm debitorem. Quocirca nõ eſt eadem ratio de pœna purgatorij, vel inferni. Et hoc eſt, quod vno verbo dixit acutè Caietanus, primam rationem D. Thom. ex ſol. ad. 1. complendam eſſe. Et explicari amplius poteſt ex ſolutione ad 2. Decuit enim Chriſtum aſſumere noſtras penas, quę nobis vtiles eſſe poſſent vel per modum ſatisfactionis, vel per modum applicationis ſatisfactionis iam factæ: deſcenſus autem ad inferos, licet non eſſet ſatisfactorius, tamen fuit conueniens mediũ ad applicandum iuſtis fructum paſsionis, iuxta illud Zachar. *In ſanguine teſtamenti tui eduxiſti vinctos de lacu.* Pœna autem purgatorij, vel inferni neque per ſe nobis erant vtiles, quia illæ non ſunt inſtitutæ ad ſatisfaciendum pro alijs, ſed ad purgandos, vel puniendos eos, qui eas patiuntur. Neque etiam erant medium ad applicãdam ſatisfactionem Chriſti.

Obiectio.

Ruffin.

Caiet.

Zachar. 9.

Ex his ſatis expoſitę relinquuntur ſecunda & tertia ratio, quæ per ſe ſunt faciles, quanquã, ſi nudè ſumantur, non videantur probare de deſcenſu locali, ſed tantùm ſecũdùm effectum, ſed quia ipſa localis præſentia fuit medium accommodatum ad eos effectus in inferno præſtandos, qui in his rationibus

rationibus enumerantur, nimirum vinctos eripere, expoliare principatus, & poteſtates, eiſq; ſuam potentiam oſtendere, ac iuſtos viſitare, & illuminare, ideò illis rationibus ſatis concluditur, etiam localem deſcenſum fuiſſe cõuenientem. Et hoc etiam eſt, quod Caietanus dixit, ſecundam rationem complendam eſſe ex ſolutione ad. 2. Quæ amplius etiam roboranda eſt ex ijs, quæ artic. ſequenti D. Thomas tradit.

Solutiones ad. 1. & 2. iam ſunt expoſitæ, in ſolutione vero ad. 3. multa dici poſſent de motu animæ ſeparatæ, quæ omitto, quia philoſophica ſunt. Non poterimus tamen non attingere aliqua diſputatione ſequẽti.

Vltimò obſeruare oportet D. Thom. in hoc articulo multa ſcripturę loca exponere, quæ nunc omittimus, quia ſequenti diſputatione expendenda ſunt.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm Chriſtus deſcenderit ad infernũ damnatorum.

187 3.diſt.22.q.1. art.1.q.2. & qq.60. Aegid.Lat. in medium.

AD ſecundũ ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus deſcenderit etiam ad infernum damnatorum: dicitur enim ex ore diuinæ Sapiẽtiæ Eccleſ.24. Penetrabo omnes inferiores partes terræ. Sed inter partes inferiores terræ cõputatur etiam infernus damnatorum, ſecundũ illud Pſal.62. Introibunt in inferiora terræ. Ergo Chriſtus, qui eſt Dei ſapientia, etiam vſque ad infernum damnatorũ deſcendit. ¶2. Præterea, Act. 2. dicit Petrus, quod Deus Chriſtũ ſuſcitauit ſolutis doloribus inferni, iuxta quod impoſsibile erat teneri illũ ab eo. Sed dolores non ſunt in inferno Patrum, neque etiam in inferno puerorũ, qui nõ puniũtur pœna ſenſus propter peccatum actuale, ſed ſolum pœna damni propter peccatũ originale. Ergo Chriſtus deſcẽdit in infernum damnatorũ, vel etiam purgatoriũ vbi homines puniũtur pœna ſenſus pro peccatis actualibus. ¶3. Præterea. 1. Pet. 3. dicitur, quod Chriſtus his, qui in carcere concluſi erant, Spiritu veniens prædicauit, qui increduli fuerant aliquando. Quod, ſicut Athanaſ. dicit in Epiſtola ad Epictetum, intelligitur de deſcenſu Chriſti ad inferos: dicit enim quod corpus Chriſti fuit in ſepulcro poſitum, quãdo ipſe perrexit prædicare his, qui in cuſtodia erant, ſpiritibus: ſicut dixit Petrus. Conſtat autem, quod increduli erant in inferno dãnatorũ. Ergo Chriſtus ad infernũ dãnatorum deſcendit. ¶4. Præterea, Auguſt. dicit in epiſtola ad Euodium. Si in illum Abrahæ Sinũ Chriſtum mortuum veniſſe ſacra Scriptura dixiſſet, non nominato inferno, eiuſque doloribus, miror, ſi quiſquam ad inferos eum deſcẽdiſſe aſſerere auderet: ſed quia euidentia teſtimonia, & infernũ commemorant, & dolores, nulla cauſa occurrit, cur illo credatur veniſſe Saluator: niſi vt ab eiſdem doloribus ſaluos faceret. Sed locus dolorum eſt infernus damnatorum. Ergo Chriſtus in infernum dãnatorum deſcendit. ¶5. Præterea, Sicut Auguſt. dicit in quodã ſermone de reſurrectione, Chriſtus ad infernum deſcendens, omnes iuſtos, qui originali peccato aſtricti tenebantur, abſoluit. Sed inter illos erat etiam Iob, qui de ſe ipſo dicit, Iob. 17. In profundiſsimum infernum deſcendent omnia mea. Ergo Chriſtus etiam vſque ad profundiſsimum infernum deſcendit. ¶Sed contra eſt, quod de inferno damnatorum dicitur, Iob. 10. Antequam vadam, & non reuertar ad terram tenebroſam, & opertam mortis caligine, vbi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Nulla autem eſt conuentio lucis ad tenebras, vt dicitur. 2. ad Corinth. 6. Ergo Chriſtus, qui eſt lux, ad illum infernum damnatorum non deſcendit.

Ciuea mediũ illius.

Eſt epi. 21. inter prin et med.tom. 2.

In ſer. 2. de vt. t. qui eſt in ordi. 13. paulò a prin cip. 20.10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Respondeo dicendũ, quòd dupliciter dicitur esse aliquid alicubi. Vno modo per suum effectum,& hoc modo Christus in quemlibet infernorũ descendit, aliter tamen & aliter. Nam in infernum damnatorũ habuit hũc effectum, quòd descendens ad inferos, eos de sua incredulitate, & malitia confutauit. Illis verò,qui detinebãtur in purgatorio,spẽ glorię consequendæ dedit. Sanctis autem Patribus, qui pro solo peccato originali detinebãtur in inferno,lumen æternæ gloriæ infudit, Alio modo dicitur aliquid esse alicubi per suã essentiã,& hoc modo anima Christi descendit solum ad locũ inferni, in quo iusti detinebãtur, vt quos ipse per gratiam interius visitabat secundum diuinitatem, eos etiam secundum animam visitaret & loco. Sic autẽ in vna parte inferni existens effectum suum aliqualiter ad omnes inferni partes deriuauit, sicut & in vno loco terræ passus, totum mundum sua passione liberauit.

¶Ad primum ergo dicendum,quód Christus,qui est Dei sapiẽtia,penetrauit omnes inferiores partes terræ, non localiter secundum animã omnes circumeundo, sed effectum suæ potentiæ aliqualiter ad omnes extendendo. Ita tamẽ quod solos iustos illuminauit: sequitur enim. Et illuminabo omnes sperantes in Domino.

¶Ad secũdum dicendum, quòd duplex est dolor,vnus de passione pœnę, quem patiuntur homines pro peccato actuali:secundum illud Psal. 17. Dolores inferni circundederunt me. Alius autem dolor est de dilatione speratæ gloriæ:secundũ illud Prouerb.13. Spes quæ differtur:affligit animam. Quem quidem dolorẽ patiebantur sancti Patres in inferno, ad quod significandum *In ser. 2. de resurre. qui* Augustin. in sermone de resurrectione, dicit, quòd lacrymabili obsecratione Christum orabant. Vtrosque autẽ dolores Christus soluit ad inferos descẽdens:aliter tamen & aliter. Nam dolores pœnarũ soluit,præseruando ab eis: sicut medicus dicitur soluere morbum, à quo præseruat per medicinam:dolores autem causatos ex dilatione gloriæ actualiter soluit gloriam præbendo. *Epist. 57. al. ord. 3. tom. 10.*

¶Ad tertiũ dicẽdum,quod illud, quod ibi dicit Petrus, à quibusdam refertur ad descẽsum Christi ad inferos, sic exponentes verbum illud. His qui in carcere inclusierant,ideſt,inferno;spiritu, ideſt secundum animam,Christus veniens prædicauit, qui incredulis fuerát aliquando. Vnde & Damas. dicit in tertio lib. quòd sicut his,qui in terra sunt, euangelizauit:ita & his,qui in inferno. Non quidem vt incredulos ad fidẽ conuerteret, sed vt eorum infidelitatem confutaret. Quia ipsa prædicatio nihil aliud intelligi potest,quâm manifestatio diuinitatis eius,quæ manifestata est infernalibus per virtuosum descensum Christi ad inferos. Augustinus tamẽ melius exponit in Epistola ad Euodium, vt referatur non ad descensum Christi ad inferos:sed ad operationem diuinitatis eius, quam exercuit à principio mundi. Vt sit sensus, quòd his qui in carcere conclusierant viuentes, scilicet in corpore mortali (quod est quasi quidã carcer animæ) spiritu suæ diuinitatis veniens prædicauit per internas inspirationes: & etiam exteriores admonitiones per ora iustorum. His inquam prædicauit, qui incredulis fuerant aliquando, Noe scilicet prædicanti,quando expectabant Dei patientiam, per quam differebatur pœna diluuij:vnde subdit, in diebus Noe, cùm fabricaretur arca. ¶Ad quartum dicẽdum,quod Sinus Abrahæ potest secundum duo cõsiderari: vno modo secundum *Epist. 99. ad evod. tom. 2.*

dum quietem,quæ ibi erat à pœna sensibili: & quantum ad hoc non competit ei nec nomen inferni, nec sunt ibi aliqui dolores. Alio modo potest considerari quãtum ad priuationem gloriæ speratæ: & secundũ, hoc habet rationem inferni,& doloris. Et ideo nũc dicitur Sinus Abrahæ, illa requies beatorum: non tamen dicitur infernus,nec dicuntur nunc in Sinu Abrahæ esse dolores. ¶ Ad quintum dicendum,quod sicut Gregor. ibidem dicit, ipsa loca superiora inferni profundissimum infernum vocat. Si enim quantum ad celsitudinem cœli,aër iste caliginosus infernus est,¶quantum ad eiusdem aëris altitudinem, terra quæ inferius iacet, & infernus intelligi, & profundum, potest. Quantum verò ad eiusdem terræ altitudinem,& loca illa inferni,quæ superiora sunt alijs receptaculis inferni, hoc modo inferni profundissimi appellatione significantur. *lib 13. Mor. cap. 21. à med.*

COMMENTARIVS.

SVpposita distinctione suprà tradita D.Thom. duplici assertione respõdet. Prima est, secundùm effectum Christum in quemlibet locum inferni descendisse. Quam explicat de gehenna, purgatorio,& Sinu Abrahæ. Quia damnatos de sua incredulitate confutauit, & verisimile est dæmones speciali tristitia, doloreque affectos esse Christi gloriam, & triumphum conspiciẽtes: animas autem dãnatas etiam fuisse de nouo accidẽtaliter afflictas, & inuidia perculsas, videntes salutem vltimam cæteris hominibus aduenisse,de cuius ipsæ participatione desperauerant. Vnde intelligitur,hunc effectum solùm fuisse per modum cuiusdam locutionis,seu reuelationis, qua datum est omnibus damnatis, vt Christi victoriam, atque triumphum conspicerent,quantum ad eorum confusionem satis esset. Hunc autem effectum D.Thomas nõ probat,sed quasi per se credibilem,& verisimilem affirmat, vel probatum supponit ex nonnullis testimonijs scripturæ, quæ in præcedenti articulo attigerat. Vt est illud Psalmi.23. *Attolite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales,* & illud ad Colos.2. *Expolians principatus, & potestates, traduxit confidẽter palam, triumphans illos in semetipso.* Triumphus ergo Christi solennis fuit,ac publicus coram omnibus angelis,& animabus tam bonis, quãm malis, vt extũc *omnis lingua confiteretur Dominum Iesum esse in gloria Dei Patris,* ad Philip. 2. Ex quo vlterius faciliùs explicatur,ac persuadetur effectus circa animas in purgatorio existentes.Nam illę redemptionem suam perfectã esse agnouerunt, & spem obtinendi gloriam statim post perfectam purgationem conceperũt,quæ magnum eis gaudium peperit. Denique, quòd in Sinu Abrahæ habuerit effectum,per se constat. *Philip. 2.*

Christi triumphus, & gloria Dominationis, & damnatis infestissima.

Psal. 23. vers. 7.

De alio autẽ loco, scilicet limbo puerorum D. Thom. nihil dicit, neque explicat an, vel quomodo Christus in illum descenderit secundùm effectum. Et in art.7.vbi de his pueris specialem habet sermonem, negat quidem Christum eduxisse eos pueros ab eo loco: nihil tamen explicat, quod in eis fuerit operatus.Caietanus verò in hoc articulo exponit,hos pueros comprehendi à D.Thom. sub damnatis, atque ita Christũ habuisse in eis illum effectũ, quem in alijs damnatis habuit,seruata proportione. *Quia confutati* (inquit) *sunt de malitia originalis peccati, & de incredulitate, quam nec propria,nec parentum fide euaserunt.* Quin potius addit Medina hic, locum horum puerorum non esse distinctum à loco aliorum damnatorum. Sed hoc posterius,& est contra communem sententiam Theologorum in.4. distinct. 45. vbi Paludan. Sotus & alij existimant magis distare hunc locum â gehenna, quàm à purgatorio. Et multi etiam existimant satis probabiliter eum locum non futurum perpetuum habitaculum horum puerorum, sed solum vsque ad diem iudicij. Denique acerbissima esset pœna eos detineri in gehenna, *vbi nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat,* & in societate, ac consorcio Dæmonũ,& aliorum,qui perpetuò Deũ blasphemant,& ederũt. Aliud verò,quod Caietanus dicit,est vtrunq; probabile:satis tamen dubiũ.Quia hi parvuli, cùm nihil propria voluntate peccauerint, nõ videntur digni hac noua afflictione,reprehẽsione & cõfusione.Et quãuis fructu redemptionis Christi frui non meruerint: nõ tamẽ videtur pietati Christi consentaneũ, vt eos cõtristaret,cũ ipsi per se impedimẽtũ *Medin.* *Paulad. Scot.* *lob 10.* *Caietan.* *Infantes in limbo existẽtes quia anima Christi in inferna descendente persenserunt.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

non posuerint, nec ipsius redemptioni fuerint ingrati. Et ideo forte D. Thomas de hoc effectu omnino tacuit, quia res erat dubia, & incerta. Quã latius tractandã, ac definiẽdam in propriũ locum remitto, quia ex alio principio mihi pendere videtur, scilicet an illæ animæ puerorum nunc cognoscãt originem status sui, & lapsum primi parentis, & Christi redemptionem sibi nõ applicatam. Nã si hæc non cognoscunt, aperte loquitur, Christum non habuisse in eis illum effectum, quẽ Caietanus affirmat. Est autẽ verisimile hæc non cognoscere. Quia nec naturalia sunt, neq; ad earum statum pertinere videntur, eum neque illis possint ad salutẽ prodesse, neque oporteat, vt ad pœnam deseruiant, quia cum earũ culpa non fuerit personalis, sed quasi naturalis, satis esse videtur quòd patiantur generalẽ pœnã carendi visione beata, regnoque Cœlorũ, absque alio dolore vel afflictione personali. Aliunde verò obstat, quod eæ animæ iudicãtur iudicio priuato statim in morte, sicut postea in fine mundi iudicio iudicandæ sunt vniuersali: si autẽ iudicãtur, necessarium videtur, ac rationi consentaneũ, vt intelligant rationẽ, & causam sui status, quę fuit lapsus earũ in Adamo. Quod si hoc agnoscunt, verisimile etiam est habere notitiã redemptioni Christi, & consequẽter Christum descendentem ad inferos habuisse in illis aliquẽ effectum, non directẽ, vt eas affligeret, & puniret: sed ad maiorem suã gloriam & honorẽ, vt ab omnibus aliquo modo cognosceretur & in veneratione haberetur. Et hæc pars magis nobis probatur, quam infra agentes de iudicio latiùs expendemus.

Secunda assertio D. Thomæ est, Christũ vere, & secundum essentiã descendisse ad Sinũ Abrahæ, sed non descendisse hoc modo ad alia loca inferni. Prior pars est certior, quam posterior: vtraque tamen longa examinatione, & disputatione indiget, quam infra trademus, in eaque varia testimonia quæ D. Thomas in solutionibus argumẽtorũ attigit, cõmodiùs explanabimus.

ARTICVLVS. III.

Vtrum Christus fuerit totus in inferno.

188. *opus. 3. cap. 236.*

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd Christus non fuerit totus in inferno. Corpus enim Christi est pars eius: sed corpus Christi non fuit in inferno: ergo totus Christus non fuit in inferno.

¶2. Præterea, Nihil, cuius partes ab inuicem separatæ sunt, potest dici totũ. Sed corpus, & animæ, quæ sunt partes humanæ naturæ, fuerunt ab inuicẽ separata post mortem, vt supra dictũ est. Descendit autem ad infernũ mortuus existens. Non ergo potuit esse totus in inferno. *3. 50. art. 1.*

¶3. Præterea, Illud totũ dicitur esse in aliquo loco, cuius nihil est extra locum illum. Sed aliquid Christi erat extra infernum: quia & corpus erat in sepulcro, & diuinitas vbiq;. Ergo Christus non fuit totus in inferno. ¶Sed cõtra est, quòd Augustinus dicit in libro de Symbolo. Totus Filius apud Patrẽ, totus in cœlo, totus in terra, totus in vtero Virginis, totus in cruce, totus in inferno, totus in paradiso, quò Latronem introduxit. *li. 3. c. 7. in med. tom. 9.*

¶Respondeo dicendum, quòd sicut patet ex his, quæ in prima parte dicta sunt, masculinũ genus refertur ad hypostasim, vel personam, neutrum autẽ genus pertinet ad naturam. In morte autem Christi, licet anima fuerit separata à corpore, neutrum tamẽ fuit separatũ à persona filij Dei, vt supra dictum est. Et ideo in illo triduo mortis Christi, dicẽdum est, quòd totus Christus fuit in sepulcro: quia tota persona fuit ibi per corpus sibi vnitum: & similiter, totus fuit in inferno: quia tota persona Christi fuit ibi ratione animę sibi vnitæ: totus etiam Christus tunc erat vbique ratione diuinæ naturæ. *P. 3. q. 51. art. 1. ad 2. 3. q. 50. art. 3. 3. q. 50. art. 4.*

¶Ad primum ergo dicendum, quòd corpus, quod tunc erat in sepulcro, nõ est pars personæ increatæ, sed naturæ assumptæ. Et ideo per hoc quod corpus Christi non fuit in inferno, nõ excluditur, quin totus Chtistus fuerit. sed ostenditur quòd non fuit ibi totũ, quod pertinet ad humanam naturã. ¶Ad secundum dicendum, quòd ex anima & corpore vnitis, cõstituitur totalitas humanæ naturæ, non autem totalitas diuinæ personæ. Et ideo soluta vnione animæ, & corporis per mortẽ, remansit totus Christus, sed nõ remansit humana natura in sua totalitate. ¶Ad tertium dicendum, quòd persona Christi est tota in quolibet loco, sed non totaliter: quia nullo loco circunscribitur. Sed nec omnia loca simul accepta eius immensitatẽ comprehendere possunt, quinimo ipse sua immensitate omnia cõprehendit. Hoc autem locum habet in his, quæ corporaliter, & circũscriptiuè sunt in loco: quòd si totum sit alicubi, nihil eius sit extrà: sed hoc in Deo locum non habet. Vnde Augustinus dicit in sermone de Symbolo. Non per diuersa tempora, vel loca dicimus vbiq; Christum esse totum, vt modò ibi totus sit, & alio tempore alibi totus, sed vt semper vbique sit totus.

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo non explicatur res noua, sed modus loquendi. Nam in re constat, Christum non descendisse ad infernum secundum totam humanitatem, sed tantum secundũ animã, cui tota persona Christi cõiuncta erat, pro qua supponit Christus, cũ dicitur ad inferos descendisse. Hac ergo ratione dicitur Christus totus descẽdisse ad inferos, vt bene explicuit Dur. in. 3. d. 22. q. 2.

Solutio ad tertium notanda est pro illa quæstione, an Deus sit extra mundum. Nam si attente legatur, aperte docet Diuus Thomas sententiam affirmantem. Dicit enim omnia loca simul accepta Diuinitatis immensitatem capere, vel comprehendere nõ posse. Vnde infert in Deo non habere locũ eum modum, ita existendi alicubi, vt extra non sit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Christus aliquã moram traxerit in inferno.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod Christus nullã moram traxerit in inferno. Christus enim ad hoc in infernum descendit, vt ex eo homines liberaret. Sed hoc statim ab eo factum est in ipso suo descensu: facile enim est in conspectu Dei, subito honestare pauperem, vt dicitur Eccles. 11. Ergo videtur quod nullam moram in inferno traxerit. 189. *2. d. 22. q. 2. ar. 1. q. 3. Et ep. 90. ci. 21. ci fi.*

¶2. Præterea Augustinus dicit in sermone de resurrectione, quod sine aliqua mora, ad imperiũ Domini, ac Saluatoris omnes ferrei cõfracti sunt vectes. Vnde ex persona Angelorum cõcomitantium Christum, dicitur Tollite portas principes vestras. Ad hoc autẽ Christus illuc descendit, vt vectes inferni confringeret, Ergo Christus in inferno nullam moram traxit. ¶3. Præterea Luc. 23. dicitur, quod Dominus in cruce pendens dixit Latroni. Hodie mecum eris in paradiso. Ex quo patet, quòd eodem die Christus fuit in paradiso. Nõ autem secundũ corpus, quod positum fuit in sepulcro, ergo secundũ animam, quæ ad infernum descẽderat. Et ita videtur, quòd non traxerit morã in inferno. ¶Sed contra est, quod Petrus dicit Act. 2. Quẽ Deus suscitauit, solutis doloribus inferni: iuxta quod impossibile erat teneri illũ ab eo. Ergo videtur, quod vsque ad horam resurrectionis manserit in inferno. *In ser. 2. de resurr. quæ est in ordi. 137. de tẽp. a med. illius tom. 10.*

¶Respondeo dicendum, quòd sicut Christus, vt nostras pœnas in se susciperet, voluit corpus suum in sepulcro poni, ita etiã voluit animam suã ad infernum descendere. Corpus autẽ eius mãsit in sepulcro per diem integrũ, & duas noctes ad comprobãdum veritatem mortis suæ. Vnde etiam tantundẽ credendum est, animam eius fuisse in inferno, vt simul anima eius educeretur de inferno, & corpus de sepulcro.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ad primum ergo dicendum quòd A Christus statim ad infernũ descendẽs Sanctos ibi existẽtes liberauit, nó quidem statim educendo eos de loco inferni, sed in ipso inferno eos luce gloriæ illustrando. Et tamen conueniens fuit, vt tandiu anima eius remaneret in inferno, quandiu corpus manebat in sepulcro.

¶Ad secundum dicendum, quòd vectes inferni dicuntur impedimẽta, quibus sancti Patres de inferno exire prohibebantur, reatu culpæ primi parentis: quos Christus, statim descendẽs ad inferos, virtute suæ passionis, & mortis confregit. Et tamen voluit in inferno aliquandiu remanere propter rationem prædictam. B

In cor. ar. ¶Ad tertium dicendum, quod illud verbum Domini, est intelligendum nó de paradiso terrestri corporeo, sed de paradiso spirituali: in quo esse dicuntur quicunque diuina gloria perfruuntur. Vnde Latro, loco quidẽ cum Christo ad infernum descendit, vt cum Chri-
Luc. 23. sto esset: quia dictum est ei. Mecum eris in paradiso. Sed præmio in paradiso fuit, quia ibi diuinitate Christi fruebatur, sicut, & alij Sancti.

COMMENTARIVS.

SEntentia D. Thomę in hoc articulo est, Christi animam fuisse in inferno vsq; ad horã resurrectionis corporis è sepulcro. Qua de re postea. Nunc solum occurrunt obseruãda duo. Primum est circa modum loquendi D. Thomæ, Christus, vt nostras pœnas in se susciperet, voluit corpus suum in sepulcro reponi, & animã in infernum descendere. Nam in eo significat, existentiam corporis Christi in sepulcro, & animæ in inferno, fuisse pœnas à Christo susceptas. Et ita simpliciter loquitur Caie-
Caiet. Act. 2. tanus hic, & Actor. 2. qui in hunc modum interpretatur verba illa Petri. *Quẽ Deus suscitauit à mortuis solutis doloribus inferni*, id est. liberãdo illum à pœnalitatibus, quas in inferno patiebatur. Quæ, duæ fuisse censentur, nimirum esse animam separatam à corpore, & esse in loco vili, atque infimo: & aliæ duæ similes cõsiderari possunt ex parte corporis. Confirmat autem hoc Caietanus ex illo Psalmi. *Non derelinques animam* *Psal. 15.* *meam in inferno.* Nam his verbis significatur fuisse beneficium animæ Christi cõcessum, liberari à loco inferni, & consequenter aliquam pœnam fuisse ibi existere: sicut in verbis, quæ statim Psalmista subiungit, *Nec dabis sanctum tuũ videre corruptionem*, indicat aliam pœnam humani corporis, scilicet corruptionem eius, à qua Christus immunis fuit. Allis verò non placet hic loquẽdi modus. Quia pœnæ, ac pœnalitates Christi in morte finitæ esse censentur, quia tunc fuit cõsummata nostra redemptio, propter quã Christus omnes pœnas, & pœnalitates assumpsit. Nec D. Thomas fauet priori sententiæ, vt ex iis, quæ in artic. 1. dicta sunt, colligi potest. Nã licet dicat Christum assumpsisse in anima, & corpore separatis id, quod in nobis habet rationẽ pœnæ seu pœnalitatis: non tamen vnquam dixit in anima, & corpore Christi hæc habuisse rationem pœnæ, seu pœnalitatis. Quod ita explicari potest: nam in primis constat inter Catholicos Christi animam nullam tristitiam, vel dolorem, aut tædium sensisse ob descensum, vel detentionem in inferno. Quatenus ergo pœna indicat aliquid dolorem afferẽs, non potest illa vocari pœna. Et hoc sensu acutè dixit Bonauen. in 3. dist. 22. q. 4. Christum fuisse in loco pœnæ sine pœna: Deinde certum est, neque animam Christi fuisse in inferno detentam, neque corpus in sepulcro positum in vindictam, vel supplicij, aut satisfactionẽ alicuius peccati. Quia nec Christus assumpsit hæc ad satisfaciendum pro nobis, nec ob aliquam aliam culpã erat debita huiusmodi pœna: ergo neque ea ratione possunt hæ vocari pœnæ, vel pœnalitates, scilicet, quatenùs omne malum, seu carentia cuiuscunque boni propter culpã infligitur, est pœna, licet fortè nõ sentiatur, neque dolorem afferat. Igitur nullo modo hæ possunt vocari pœnalitates Christi. Et hic modus loquendi videtur proprior, & securior. Quãuis dissensio sit de modo loquẽdi, quia de re inter catholicos constat. Possunt ergo dici carẽtiæ quædam aliquarum perfectionum, quæ pœnam mortis consequutæ sunt, & assumptæ ad veritatem mortis,

tis, & resurrectionis magis confirmandam: A in se tamen non habentes veram rationem pœnæ: vt corpus Christi in sepulcro poni, detineriquè ex morte consequutum est: tamen supposita morte illud non est pœna, sed commoditas potius corporis. Quod autem separatio animæ, & corporis facta per mortem aliquo tempore durauerit, necessitate quadam naturali cõsequutũ est. Quòd verò illud tẽpus breuius, diuturniusve fuerit, diuina voluntate definitum est, non in pœnã animæ, vel corporis Christi, sed iuxta rationem diuinæ sapientiæ, prout ad bonũ hominũ, & Ecclesiæ magis expediebat. Loca verò scripturæ quæ Caietanus adducit, non rectè ab eo exponũtur. Illud enim Petri, *solutis doloribus inferni*, nõ potest de iis pœnalitatibus (vt Caietanus loquitur) ex B poni propriè, cùm certum sit, eas nullũ animæ Christi dolorẽ attulisse. At cùm scriptura *dolores* vocat, cum proprietate intelligenda est, cum facile possit. Quis autem sit proprius huius loci sensus, infra videbimus. *Psal. 15.* Verba autem Psalm. 15. *Nõ derelinques animam meam in inferno*, licet concedamus indicare aliquod Dei beneficium, vel potiùs accidentale præmium debitum illi animę, non solum ratione vnionis, sed etiam ratione meritorum, non tamen inde fit carẽtiam illius boni fuisse propriè pœnam: sed medium quoddam accommodatũ ad exequendum ea, quæ Deus circa homines disposuerat, vt articulo. 1. etiam tactum est.

Secũdò est obseruandum, quod D. Tho- *Bulcum.* mas ait, simul animam Christi eductã fuisse de inferno, & corpus de sepulcro. Nulla enim ratione videtur hoc posse consistere, C quia corpus non exiuit de sepulcro nisi viuum, atque adeò anima informatum: non potuit autem informari ab anima, & virtute eius educi de sepulcro, nisi prius, vel per vnum instans anima in ipso sepulcro fuerit vnita corpori. Nam illa vnio necessariò in aliquo loco facienda fuit, ergo vel in sepulcro, vel extra: si extra sepulcrum, ergo non potuit ab ipsa anima, & virtute eius educi de sepulcro. Quia prius saltem natura debuisset educi: repugnat autẽ animam prius natura mouere corpus, quàm illi vniatur, debuit ergo vnio fieri in sepulcro, ergo necessarium fuit animam prius educi de inferno, & ad sepulcrum adduci, quam corpus inde exire, ergo non potuerat simul eduei corpus de sepulcro, & anima de inferno. Respondetur, argumentum mea sententia conuincere, aliqua morula, vel duratione eductam prius animam de inferno, quã corpus de sepulcro. Hoc verò iuxta diuersas sententias de motu spiritualium rerum diuersimode explicari potest. Suppono enim hic non esse confingenda miracula sine necessitate: sed potius præsuppositis mysteriis, ac supernaturalibus operibus, quæ docet fides in cæteris rebus id seruatũ esse, quod est magis cõnaturale, quoad fieri possit. Atque ita sine disputatione, & controuersia sumo, animam Christi non fuisse simul in duobus locis distantibus, itẽ in vno instanti nostri temporis fuisse iterũ corpori vnitam. Hæc enim magis connaturalia sunt, neque fuit vlla necessitas illa immutandi. De motu autem animæ separatæ, sicut & angeli, quidam sentiunt, non posse transire de extremo ad extremũ nisi per medium: quod si ita est, necessariũ fuit aliquam vel breuissimam moram temporis consumi ab exitu animæ Christi de inferno vsque ad instans, in quo fuit in sepulcro corpori vnita, & consequenter toto illo tempore prius exiuit ipsa de inferno, quã corpus de sepulcro. Quod si quis velit hãc sententiam (quæ valde probabilis est) defendere, potest exponere Diuum Thomã cum dicit *simul*, non loqui adeò mathematice, sed morali modo, id est, non prius exiuit anima, quam veniret ad assumendum corpus. Alij verò sentiũt posse animam, sicuti an- *Durand.* gelorum transire ab extremo ad extremũ sine medio, quod de corporibus gloriosis Durandus, & alij affirmant. Quod probabilius erit de anima beata saltẽ supernaturali virtute debita ratione beatitudinis, & præsertim animæ Christi ratione vnionis. Et iuxta hanc sententiam tantum per vnum instans oportuit animã Christi prius exire de inferno, quam corpus de sepulcro. Nam illudmet instans, quod fuit primum non esse animæ Christi in inferno, fuit primum esse eius in sepulcro, & in eodem fuit corpori vnita, atque immediate post eduxit corpus de sepulcro. Et hoc modo saluatur dictum D. Thomæ in sensu magis rigoroso. Quia in eodem instanti, in quo anima mota est ab inferno, capit etiam corpus è sepulcro moueri; vnumquodque tamen modo sibi accommodato. Nam si verum est) vt infrà videbimus

Responsio Animæ Christi de inferno, & corpus de sepulcro simul eductæ quomodo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

corpus illud eductum fuisse per medium, A penetrando saxum sepulcro impositum, negari etiam non potest, quin aliquod tẽpus consumpserit, priusquam de sepulcro prodiret. Quo toto tempore verum est dicere, prius animam fuisse extra infernum, quã corpus extra sepulcrũ, & nihilominus possunt dici simul educta, quia toto illo tempore iam corpus educebatur, modo sibi accommodato, vt dixi.

Luc. 23. Solutiones argumentorũ D. Thomę sunt faciles. Verba autẽ illa Christi, quæ in sol. ad. 3. tractat, *Hodie mecum eris in paradiso*, & sunt in superioribus exposita, & in sequentibus nonnihil addemus.

ARTICVLVS. V.

Vtrum Christus descendens ad inferos, B *sanctos Patres inde liberauerit.*

290. 3. d. 22. q. 2. ar. 2. q. 1. Etsop 3. cap. 242. Est epi. 99. declinando ad medium illius to. 2.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd Christus descendens ad inferos, sanctos Patres inde non liberauerit. Dicit enim Aug. in epistola ad Euodium. Illis iustis, qui in Sinu erãt Abrahæ, cùm Christus in inferna descenderet, nondum quid cõtulisset, inueni: â quibus eum secundũ beatificam præsentiam suæ diuinitatis, nunquam video recessisse. Multũ autẽ eis contulisset, si eos ab inferis liberasset. Nõ ergo videtur, quod Christus sanctos Patres ab inferis liberauerit.

¶ 2. Præterea, nullus in inferno detinetur, nisi propter peccatum. Sed sancti Patres dum adhuc viuerent, per fidẽ Christi iustificati fuerãt à peccato. Ergo non indigebant liberari ab inferno, Christo ad inferos descendente.

¶ 3. Præterea, Remota causa remouetur effectus, Sed causa descendendi ad inferos est peccatũ, quod fuit remotum per passionem Christi, vt suprà dictum est. Non ergo per descensum Christi ad inferos sancti Patres sunt de inferno educti.

q. 50. ar. 6. Infer. 2. de resurr. qui

¶ Sed contra est, quod August. dicit in sermone de resurrectione, quod Christus quando ad inferos descendit, portam inferni & vectes confregit, & omnes iustos, qui originali peccato astricti tenebantur absoluit. Est. 117. ord. post med. in. 1°

¶ Respondeo dicendum, quòd (sicut supra dictum est) Christus descendens ad inferos, operatus est in virtute suæ passionis. Per passionem autem Christi liberatum est genus humanum, non solùm à peccato, sed etiã à reatu pœnæ, vt suprà dictum est. Dupliciter autem homines reatu pœnæ erant astricti. Vno modo pro peccato actuali, quod quilibet in sua persona commiserat. Alio modo pro peccato totius humanæ naturæ, quod à primo parẽte in omnes originaliter deuenit: vt dicitur Rom. 5. Cuius quidem peccati pœna est mors corporalis, & exclusio à vita gloriæ, (vt patet ex his quæ dicuntur Genes. 2. &. 3.) nam Deus hominẽ de paradiso post peccatum eiecit, cui ante peccatum mortẽ fuerat comminatus, si peccaret. Et ideo Christus descendens ad inferos, virtute suæ passionis ab hoc reatu Sanctos absoluit, quo erant à vita gloriæ exclusi, vt possent Deum per essentiã videre, in quo consistit perfecta hominis beatitudo, vt in secunda parte dictum est. Per hoc autẽ sancti Patres detinebantur in inferno, quòd eis ad vitam glorię, propter peccatum primi parentis, aditus non patebat. Et sic Christus descendens ad inferos, sanctos Patres ab inferis liberauit. Et hoc est quod dicitur Zachar. 9. Tu vero in sanguine Testamenti tui eduxisti vinctos de lacu, in quo nõ erat aqua. Et Colos. 2. dicitur, quòd expolians principatus & potestates, scilicet infernales, auferendo Abraham, Isaac & Iacob, & cęteros iustos, traduxit eos, ideſt, longe ab hoc regno tenebrarum ad cœlum duxit, vt glos. ibidem dicit. 3. p. q. 52. ar. 8. gloss. & ord. sum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod Augustinus

Excitato in margine. Augustinus ibi loquitur contra quosdã A qui æstimabãt antiquos iustos ante aduentum Christi, in inferno doloribus pœnarum fuisse subiectos. Vnde parũ ante verba inducta præmittit dicens. Addunt quidam hoc beneficium antiquis etiam Sanctis fuisse concessum, vt Dominus cùm in infernum venisset, à doloribus soluerẽtur, sed quonam modo intelligatur Abraham, in cuius sinũ etiam pauper ille susceptus est, in illis fuisse doloribus, ego quidem nõ video. Et ideo cum postea subdit, se nondum inuenisse quid descensus Christi ad inferos, antiquis iustis contulerit, intelligendum est quantum ad absolutionẽ B à doloribus pœnarum: contulit tamen eis quantum ad adeptionem gloriæ: & per consequens soluit eorum dolorem, quem patiebãtur ex dilatione gloriæ. Ex cuius tamen spe magnũ gaudiũ habebant: secundum illud Ioan. 8. Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum. Et ideo subdit, A quibus eum secũdum beatificam præsentiam suæ diuinitatis, nunquam video recessisse: in quantum scilicet, ante aduentũ Christi erant beati in spe, licet nondũ essent perfectè beati in re. ¶ Ad secundum dicendum, quod sancti Patres dũ adhuc viuerẽt, liberati fuerunt per fi- C dem Christi ab omni peccato tam originali, quàm actuali: & à reatu pœnæ actualium peccatorum: non tamen à reatu pœnę originalis peccati, per quẽ excludebãtur à gloria, nondum soluto pretio redemptionis humanæ. Sicut etiam nunc fideles Christi liberantur per baptismum à reatu actualium peccatorum, & à reatu originalis quãtum ad exclusionem à gloria: remanent tamen adhuc obligati reatu originalis peccati, quantum ad necessitatem corporaliter moriendi: quia renouãtur secundum spiritum, sed nondum secundum carnem: secundum illud Rom. 8. Corpus quidem mortuũ est propter peccatum: spiritus vero viuit propter iustificationem. ¶ Ad tertiũ dicendũ, quod statim Christo mortem patiẽte, anima eius ad infernum descendit, & suæ passionis fructũ exhibuit Sanctis in inferno detentis: quãuis ex loco illo non exierint, Christo apud inferos cõmorante: quia ipsa Christi præsentia pertinebat ad cumulum gloriæ

Est Epi 99. ante medium to. 2. Art. prec. ad. 2. arg.

COMMENTARIVS.

SEntentia D. Thomæ in hoc articulo, & litera eius est clara ex ijs quæ in proxima disputatione tractata sunt. Solum in solutione ad. 3. potest desiderari expositio illorum verborum D. Thomæ. *Statim Christo mortem patiente, anima eius ad infernum descendit, & suæ passionis fructum exhibuit sanctis in inferno detẽtis.* Loquitur enim de fructu passionis, non quocunque: sed de fructu æternæ beatitudinis. Hic enim maximè desiderabatur ab illis Patribus, & ferè hic solus illis deerat. Et de hoc fuerat sermo in responsione, & ratione corporis articuli. Inquiri verò potest quomodo intelligendum sit illud, *statim*, an scilicet in eodem instanti mortis Christi sancti Patres fuerint ab ipso illuminati. Sed de hoc postea disputabimus. D. Thom.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum Christus aliquos damnatos ab C *inferno liberauerit.*

291. 3. d. 22. q. 2. ar. 2. q. 2. & op. 3. cap. 242.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod Christus aliquos damnatos ab inferno liberauit. Dicitur enim Isa. 24. Cõgregabitur congregatione vnius fascis in lacũ, & claudentur ibi in carcere, & post multos dies visitabuntur. Loquitur autem ibi de dãnatis, qui militiam cœli adorauerant. Ergo videtur, quod etiam damnati, Christo descendente ad inferos, sint visitati, quod ad eorum liberationem videtur pertinere.

¶ 2. Præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶2. Præterea, super illud Zacha. 9. Tu autem in sanguine Testamenti tui eduxisti vinctos de lacu, in quo nō erat aqua. Dixit glo. Tu eos liberasti, qui tenebantur vincti carceribus, vbi nulla misericordia eos refrigerabat, quā dies ille petebat. Sed soli damnati includūtur carceribus absque misericordia: ergo Christus liberauit aliquos de inferno damnatorum. ¶3. Præterea, Potentia Christi non fuit minor in inferno, quàm in hoc mundo: vtrobique enim operatus est per potentiā suæ diuinitatis, sed in hoc mūdo, de quolibet statu aliquos liberauit, ergo etiā in inferno liberauit aliquos etiam de statu damnatorum. ¶ Sed contra est, quod dicitur Oseæ. 13. Ero mors tua ò mors, morsus tuus ero inferne, glo. Electos educendo, reprobos ibidem relinquendo. Sed soli reprobi sunt in inferno dānatorum. Ergo per descensum Christi ad inferos, non sunt aliqui de inferno damnatorum liberati.

glo. interlinea. ibid.

Art. præc.

glo. int. ibi.

¶Respondeo dicendum, quod (sicut supra dictum est) Christus descendens ad inferos, operatus est in virtute suæ passionis. Et ideò eius descensus ad inferos, illis solis liberationis cōtulit fructum, qui fuerunt passioni Christi cōiuncti per fidē charitate formatā, per quam peccata tolluntur. Illi autem qui erant in inferno damnatorum, aut penitus fidem passionis Christi non habuerant sicut infideles: aut si fidem habuerāt, nullam conformitatē habeant ad charitatē Christi patiētis. Vnde nec à peccatis suis erant mundati. Et propter hoc, descensus Christi ad inferos non contulit eis liberationem à reatu pœnæ infernalis.

¶AD primum ergo dicendū, quòd Christo descendēte ad inferos, omnes qui erant in quacunque parte inferni, sunt aliqualiter visitati: sed quidam ad suā consolationem, & liberationē, quidam autē ad suam confutationē & confusionem, sicut damnati. Vnde ibidem subditur, Et erubescet luna, & cōfundetur sol, &c. Potest etiam referri ad visitationē, qua visitabuntur in die iudicij: non vt liberentur, sed vt amplius condemnentur: secūdum illud Sophoniæ. 1. visitabo super viros defixos in fecibus suis. ¶Ad secundum dicendū, quòd cùm dicitur in glo. Vnde nulla misericordia eos refrigerabat, intelligēdum est quantum ad refrigerium perfectæ liberationis: quia sancti Patres ab illis inferni carceribus ante Christi aduentum non poterant liberari. ¶Ad tertiū dicendum, quòd nō fuit propter Christi impotentiā, quòd non sunt aliqui liberati de quolibet statu infernalium, sicut de quolibet statu mundanorū: sed propter diuersam vtrorumque conditionē. Nam homines quandiu viuunt possunt ad fidem & charitatē cōuerti: quia in hac vita non sunt homines confirmati in bono, vel malo, sicut post exitum ab hac vita.

Posset dici.

COMMENTARIVS.

DOctrina D. Thomæ in hoc articulo communis est, & clara, quanuis Medina hic quatuor contra illa argumenta obiiciat, quæ cuiq; Theologo (vt dicit) possunt facessere negotium. Sed quarta difficultas, quæ ab eo tangitur, ad materiā pertinet de suffragiis: & quod hoc loco necessarium videtur, attingemus postea. Alia verò tria argumenta sunt eadem omnino, quæ D. Thomas proposuit, quæ ipse eisdē verbis repetit, & soluit nulla expositione addita, quia reuera in D. Thoma sunt adeò perspicua, vt nulla indigeant.

Solum circa testimonium illud Isai. 24. (quod in solutione primi argumēti exponitur) *Congregabuntur cōgregatione vnius fasciis in lacum, & claudentur ibi in carcere, & post multos dies visitabuntur*, aduertendū est, hoc testimonio vsum fuisse Origenē ad confirmandum suum errorem, inferni pœnas aliquando finitum iri. Sed ex toto discursu illius capitis, & ex verbis consequentibus constat Prophetam nō loqui de visitatione ad consolandum, seu liberandum â pœnis sed ad puniendos, seu confundendos peccatores. Nam de hac paulo ante dixerat: *Visitauit Dominus super militiam cæli.* Vbi Hieronymus, *visitauit* (inquit) *agrotantem militiam*, secundum illud. *Visitabo in virga peccata eorum, & in flagellis iniquitates eorum.* Et post alia verba subiungit. *Erubescet luna, & confundetur sol.* Quæ sunt verba vindictæ, & iræ, vt rectè hic notauit D. Thomas non potest ergo ex hoc loco colligi liberatio aliqua damnatorum. Vnde (si exponatur de descensu Christi ad inferos) intelligitur visitasse damnatos, eos conuincēdo, & corripiendo. Et hæc est prima expositio D. Thomæ. Sed non est literalis, quia neque cum antecedentibus, & consequētibus cohæret, neque in toto eo capite fit mētio de hoc mysterio. Magis ergo ad rem videtur secunda expositio, vt ibi sit sermo de visitatione, quæ fiet in die iudicij, vbi Christus quasi de nouo damnatos condemnabit. In toto enim illo capite de vltima mundi consummatione sermo est.

Hieron.

Psalm. 88.

Testimonium Isai. 24. Expenditur. Origen.

Hieron.

Adamus.

D. Thom.

Hieron. Cyril.

Solum est difficultas in ipso cōtextu verborum, Præmiserat enim Propheta, *Et erit in die illa, visitauit Dominus super militiā cæli*, quæ dies intelligitur esse dies iudicij, vt Hieronymus, & omnes exponunt. Vnde in illo intelligitur futurum esse, quod statim subditur, *Et congregabuntur congregatione vnius fasciis in lacum, & claudētur in carcere.* Ergo illa visitatio, quæ post multos dies futura dicitur, non videtur posse intelligi de visitatione futura in die iudicij: sed multo tempore post illam. Propterea Adamus, & alij censent illis verbis, *Et post multos dies visitabuntur*, significari potius perpetuitatē eiusdem pœnæ: ac si propheta diceret, visitabit Dominus peccatores condemnādo illos, *& post multos dies*, id est, post quodcunquē tempus, ac semper visitabit, quia semper puniet. Et hæc est satis commoda expositio. Potest autem retineri expositio D. Thomæ, dicendo, in verbis illis, *Post multos dies visitabuntur*, nō addi visitationē à priori distinctam: sed explicari eam futuram esse post multos dies, statim enim subditur. *Erubescet luna, & confundetur sol*, quæ propriè ad diem iudicij pertinent, vt Hieronymus exposuit. Cyrillus verò hæc omnia multò aliter explicat, scilicet de idololatria per Christi aduentum tollenda, & de potestate Dæmonum per Christum ablata, ipsis virtute eius quasi in custodiam, & carcerē conclusis. Quæ expositio in illo videri potest, latè enim eam persequitur.

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm pueri, qui cum originali peccato decesserant, fuerint à Christo liberati.

ADseptimum sic proceditur. Videtur, quòd pueri qui cū originali peccato decesserant, fuerint per descēsum Christi liberati ab inferno. Non enim tenebātur in inferno, nisi pro peccato originali, sicut & sancti Patres: Sed sancti Patres sunt ab inferno liberati per Christū, vt supra dictum est. Ergo & pueri similiter per Christū sunt ab inferno liberati. ¶2. Præterea, Apostolus dicit Roman. 5. Si vnius delicto multi mortui sunt, multò magis gratia Dei, & donum in gratia vnius hominis Iesu Christi in plures abundauit. Sed propter peccatum primi parentis, pueri cū solo originali peccato decedentes, in inferno detinentur. Ergo multo magis per gratiam Christi sunt ab inferno liberati. ¶3. Præterea, Sicut baptismus operatur in virtute passionis Christi, ita, & descēsus eius ad inferos, vt ex dictis patet. Sed pueri per baptismum liberantur â peccato originali & ab inferno. Ergo similiter liberati sunt per descensum Christi ad inferos. ¶ Sed cōtra est quod Apostolus dicit Rom. 3. quòd Deus proposuit Christū propitiatorem per fidē in sanguine eius. Sed pueri, qui cū solo peccato originali decesserant, nullo modo fuerant participes fidei Christi. Ergo non perceperūt fructum propitiationis Christi, vt per ipsum ab inferno liberarentur.

292 3. dist. 22. q. 2. art. 2. q. 3. Et op. 3. cap. 242.

art. 4. huius q. 2. ad. 2.

art. 5. & 6. prac.

¶Respondeo dicendum, quòd (sicut supra dictum est) descensus Christi

art. prac.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad inferos, in illis solis effectum liberationis habuit, qui per fidem, & charitatem passioni Christi coniungebantur, in cuius virtute descensus Christi ad inferos liberatorius erat. Pueri autē, qui cum originali peccato decesserāt, nullomodo fuerant coniuncti passioni Christi per fidem, & dilectionē. Nequé enim fidem propriam habere potuerant, quia non habuerant vsum liberi arbitrij: neque per fidem parentū, aut per aliquod fidei sacramentū fuerant à peccato originali mundati. Et ideò descēsus Christi ad inferos huiusmodi pueros non liberauit ab inferno. Et prætereà sancti Patres ab inferno sunt liberati, per hoc quòd sunt ad gloriam diuinæ visionis admissi, ad quam nullus potest peruenire nisi per gratiā secundū illud Rom. 6. Gratia Dei vita æterna. Cum igitur pueri cū originali peccato descendentes, gratiam nō habuerint, nō fuerūt ab inferno liberati.

¶ Ad primum ergo dicendū, quòd sancti Patres, etsi adhuc tenerētur astricti reatu originalis peccati, in quantum respicit humanam naturam, tamē liberati erant per fidē Christi ab omni macula peccati: & ideò capaces erāt illius liberationis, quam Christus attulit descendens ad inferos. Sed hoc de pueris dici non potest, vt ex suprà dictis patet. ¶ Ad secundum dicendum, quòd cùm Apostolus dicit, quòd Gratia Dei in plures abundauit, ly plures, non est accipiendum cōparatiuè: quasi plures numero sint saluati per gratiā Christi, quam damnati per peccatum Adæ, sed absolutè: ac si diceret, quod gratia vnius Christi abūdauit in multos, sicut & peccatum vnius Adæ peruenit ad multos. Sed sicut peccatū Adę ad eos tantum peruenit, qui per seminalem rationem carnaliter ab eo descenderūt, ita gratia Christi ad illos tantum peruenit, qui spirituali regeneratione, eius membra sunt facti, quod nō competit pueris descendentibus cum originali peccato.

In corp. art.

¶ Ad tertium dicendum, quod baptismus adhibetur hominibus in hac vita, in qua homo potest transmutari de culpa in gratiam, sed descensus Christi ad inferos exhibitus fuit animabus post hanc vitam, vbi non sunt capaces transmutationis prædictæ. Et ideo per baptismum pueri liberantur à peccato originali, & ab inferno: non autem per descensum Christi ad inferos.

COMMENTARIVS.

REsponsio D. Thomæ est, Christū Dominum non liberasse eos pueros ab æterna pœna damni, quam patiuntur. Ratio eius est, quia Christus descendens ad inferos, in illis solis effectum liberationis habuit, qui per fidē, & charitatem passioni Christi coniugebantur, & similiter illis solis contulit gloriā, qui gratiam habebant, cùm gloria nō cōparetur nisi per gratiam. Sed dicet aliquis hoc esse, quod inquiritur, scilicet an Christus descendens ad inferos aliquibus contulerit charitatem & gratiā, quam ante nō habebant. Videtur enim hoc fieri potuisse saltem in ijs paruulis, qui nō habebant voluntatem ita repugnantem diuinæ dilectioni, sicut alij damnati, qui sunt in inferno. Ad hoc ergó respondet D. Thomas in sol. ad. 3. Tēpus à Deo deputatū, vt posset homo trāsmutari de culpa in gratiā, esse tēpus huius vitæ, post illā verò iam nō esse tēpus huius trāsmutationis. Et hæc est ratio à priori assertionis tàm huius articuli, quā præcedētis. Illa enim pœna ex diuina lege est æterna, & ideò descēdens Christus ad inferos illam non immutauit, neque huiusmodi dānatis sua merita applicuit. Quę ratio alio etiam modo explicari potest ex solutione ad. 1. scilicet, neminem peruenire ad Dei visionem nisi per fidē: at hi paruuli nunquam habuerunt fidem Christi, & ideò non fuerunt capaces, vt per visionem beatam ab illo statu liberarentur. Ille autē status sicut non erat status viæ, neque meriti, ita non erat status acquirendi fidem, per quam peruenirentur ad speciem.

Conferit fidem & gratiam infantibus in limbo existentibus, qui non habuerunt.

Ex

qua doctrina obiter obserua, neminē saluari, qui non prius in hac vita fidem, & gratiam saltem habitualem habuerit. Quod vtile est ad definiendam illam quæstionem de infantibus, qui per martyrum saluātur, an iustificentur, ante instans mortis, nec ne. Quod quæri etiam solet de infante baptizato, si contingat eum mori in eodē instanti, in quo baptismus perficitur. Ex quibus etiam quæstionibus possent desumi argumenta contra discursum D. Thomæ in hoc art. si verum esset in eis casibus posse hos infantes immediate ad gloriam pertrā sire, etiam si in hac vita nec fidem, nec gratiam essent consequuti. Responderi verò potest esse dissimilem rationem, quia illi in hac vita receperunt ordinaria media destinata ad salutem consequendam, nimirum baptismum aquæ vel sanguinis, & ita quodammodo dici possunt habuisse fidem, quia habuerunt baptismum, vel professionē fidei in actu exercito. Veritas tamen est, infantibus martyribus dari gratiam ante mortis instans, quādo iam naturaliter amplius viuere non possunt. In illo autē casu de baptismo, existimo illum non esse baptismum essentialiter perfectum, defectu subiecti, ideoque nec conferre gratiam, nec fidem ante mortis instans, nec postea. De qua re latius in materia de baptismo.

Nemo saluatur nisi prius inuitatus fidem & gratiā habuerit.

Ad 3.

In solutione ad. 2. recte exponit Diuus Thomas locum illum ad Romanos. 5. *Non sicut delictum, ita & donum. si enim vnius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei & donum, in gratia vnius hominis Iesu Christi in plures abundauit.* Dicit enim, verbum illud, *in plures*, non esse sumendum comparatiue, sed positiuè, vt idem sit in plures, quod in multos. Quæ expositio, licet videatur difficilis, quia Paulus comparationem videtur facere, cum dicit, *multo magis*: tamē est communis omnium, & omnino vera, ac necessaria. Tum quia quoad effectum, seu efficaciam plures homines condemnantur, quàm saluētur (vt recte D. Thomas docet) & tàm ex scriptura, quàm ex re ipsa est satis notum: eiusq; rei causam attigimus superiori tomo disp. 4. sect. 4. Tum etiam quia quoad sufficientiam, omnes ex æquo cecidērūt in Adamo, & redempti sunt per Christum. Comparatio ergo Pauli hoc loco nō fit in numero personarum: sed in maiori dignitate personæ Christi, maiorique virtute gratiæ eius, quantum est ex parte

D. Thom.

illius. Quod euidentius patet ex textu Græco. Nam vbi nos legimus, *multi, & plures*, Græcis est eadem vox, nēpe πολλοι, & πολλὰς

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm Christus suo descensu liberauerit animas à purgatorio.

193

3. dist. 22. q. 2. ar. 2. q. 4. Et opus. 3. c. 241. Est ep. 69. in ord. epist. Augustini nō remote ante med. to. 2.

ADoctauū sic proceditur. Videtur, quod Christus suo descensu ad inferos, liberauerit animas à purgatorio. Dicit enim Augustinus in Epistola ad Euodiū. Quia euidentia testimonia, & infernum cōmemorant, & dolores, nulla causa occurrit, cur illo credatur venisse Saluator, nisi vt abeisdem doloribus saluos faceret. Sed vtrum omnes, quos in eis inuenit, an quosdam, quos illo beneficio dignos iudicauit, adhuc requiro: fuisse tamen Christū apud inferos, & in eorum doloribus constitutis hoc beneficiū præstitisse non dubito. Nō autem præstitit beneficium liberationis damnatis: sicut supra dictum est. Præter eos autē nulli sunt in doloribus pœnalibus constituti, nisi illi, qui sunt in purgatorio. Ergo Christus animas de purgatorio liberauit. ¶ 2. Præterea, Ipsa Christi præsentia non minorē effectum habuit, quam sacramenta ipsius. Sed per sacramenta Christi liberantur animæ à purgatorio, & præcipuè per Eucharistiæ sacramētum, vt infra dicetur. Ergo multo magis per præsentiā Christi ad inferos descendentis sunt animæ à purgatorio liberatæ. ¶ 3. Præterea, Christus quoscunque curauit in hac vita, totaliter curauit, vt Augustin. dicit in lib. de Pœnitentia, & Ioan. 7. Dominus dicit, Totum hominem saluū feci in sabbatho. Sed Christus eos qui in purgatorio erāt, liberauit à reatu pœnæ damni, quo excludebantur à gloria. Ergo etiam liberauit eos à reatu pœnæ purgatorij. ¶ Sed contra est,

Art. 6. huius quæst.

1. 79. ar. 2.

In lib de vera & falsa pœnit. c. 9. post medium, tom. 4.

quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lib c. 29. circa finem. quod Gregor. dicit in.13. Moral. Dum conditor ac redemptor noster claustra inferni penetrans, electorum exinde animas eduxit, nos illo ire nō patitur, vnde iam alios descendendo liberauit. Patitur autem nos ire ad purgatoriū: ergo descendens ad inferos, animas à purgatorio non liberauit.

Ar. 4. 5. 6. & 7 huius quæst. ¶ Respondeo dicendum, quod (sicut sæpè dictum est) descensus Christi ad inferos, liberatorius fuit in virtute passionis ipsius. Passio autem eius nō habet temporalem virtutem & transitoriam, sed sempiternam, secūdum illud Hebræ.10. Vna oblatione consummauit in sempiternū sanctificatos. Et sicut pater, quod non habuit tunc maiorem efficaciā passio Christi, quàm habeat nunc. Et ideo illi, qui fuerunt tales quales nunc sunt, qui in purgatorio detinentur, non fuerunt à purgatorio liberati per descensum Christi ad inferos. Si qui autem inuēti sunt tales qualēs etiam nūc virtute passionis Christi à purgatorio liberantur, tales nihil prohibet per descensum Christi ad inferos, à purgatorio esse liberatos.

¶ Ad primum ergo dicēdum, quod ex illa authoritate August. non potest concludi, quod omnes illi qui in purgatorio erant, fuerint à purgatorio liberati, sed quod aliquibus eorū fuerit hoc beneficium collatum: illis scilicet, qui iam sufficienter purgati erant, vel etiam qui dum adhuc viuerent, meruerunt per fidem & deuotionem ad mortem Christi, vt eo descendēte, liberarentur à temporali purgatorij pœna.

¶ Ad secundū dicendum, quod virtus Christi operatur, in sacramētis per modum sanationis & expiationis cuiusdam. Vndè Sacramentum Eucharistiæ liberat hominem à purgatorio, in quantum est sacrificium quoddam satisfactorium pro peccato. Descensus autem Christi ad inferos non fuit satisfactorius, operabatur tamen in virtute passionis, quæ fuit satisfactoria: vt suprà habitum est. Sed erat satisfactoria in generali, cuius virtutē oportebat applicari ad vnumquenque per aliquid specialiter ad ipsum pertinēs. Et ideo non oportet, quòd per descensum Christi ad inferos, omnes fuerint à purgatorio liberati. *3. 49. mis. & alijs eiusdem quæst.*

¶ Ad tertium dicēdum, quod illi defectus, à quibus Christus in hoc mūdo simul homines liberabat, erāt personales, propriè ad vnumquēq; pertinentes, sed exclusio gloria Dei, erat quidam defectus generalis pertinēs ad totam humanam naturam. Et ideó nihil prohibet eos, qui erant in purgatorio, per Christum esse liberatos ab exclusione à gloria: non autem à reatu pœnæ purgatorij, qui pertinet ad propriū defectum. Sicut ècontrario sancti Patres ante Christi aduentū liberati sunt à proprijs defectibus: non autē à defectu communi, sicut suprà dictum est. *3. 49. mis.*

COMMENTARIVS.

NOn est falicilis doctrina D. Thomæ in hoc articulo: duas enim assertiones statuit. In prima negat Christū descendēdo ad inferos liberasse omnes animas quę in purgatorio erant, redditque rationem. Quia passio Christi non habuit tūc maiorem efficaciam, quàm nunc habeat: quia eius virtus non est transitoria, sed eadem semper: sicut ergò nunc non liberat omnes animas à purgatorio, donec soluant, ita nec tunc. Deinde verò subiungit secūdam assertionem in hæc verba. *Si qui autem inuenti sunt tales, quales etiam nunc, virtute passionis Christi à purgatorio liberantur, nihil prohibet per descēsum Christi ad inferos: à purgatorio esse liberatos.* Affirmat ergò Christū descendendo ad inferos, aliquos a purgatorio liberasse. Quam assertionem non aliter probat, videtur tamē eam posuisse propter authoritatem Augustini, quam in argumēto primo refert, vt in eius resolutione clariùs explicat. In hac verò doctrina primū

difficilis est ratio D. Thomę in prima assertione, quia simili ratione posset cōcludi, nostra Sacramenta non magis iustificare nunc ex opere operato, quàm Sacramenta vetera, quia virtus passionis Christi semper est eadem. Quodsi dicas, licèt in se sit eadem, tamen aliter operari in vno tempore, & aliter in alio: eadem ratione concludam, licèt in se sit eadem, plurà tamen operari in vno tempore, quàm in alio, & interdum per vnum medium, interdum per aliud. Sicut ergo nunc applicatur virtus passionis per suffragia Ecclesiæ ad liberandas ànimas à purgatorio, ita potuit tūc applicari per descensum ad inferos, vel per impetrationē Christi, qui propter suę præsentiæ dignationem potuit hoc meritò postulare. Deinde est difficultas, quomodo cohæreat secunda assertio cum ratione ad probandam priorem assertionem adducta. Interrogo enim, qui sunt illi, qui liberati sunt? si dicatur (ex solutione ad. 1.) fuisse eos, qui sufficiēter purgati erant: hoc certe nihil est, quia si iam ipsi sufficienter soluerant, non sunt per Christi descensum liberati à purgatorio. Nam eodem tēpore educerentur, etiam si Christus illuc non descendisset: quamquam tunc non fuissent statim assumpti ad visionem beatam, sicut modo fuerunt: per hoc tamen non tam fuerunt liberati à purgatorio, quàm à Sinu Abrahæ, & à pœna, quam ibi reliqui Patres sancti sustinebant. Si verò dicas (ex eadem solutione ad. 1.) liberatos fuisse eos, qui dum adhuc viuerent, meruerunt per fidem, & deuotionem ad mortem Christi, vt eo descendente liberarentur à temporali purgatorij pœna: quæro rursus, an isti per illam fidem, & deuotionem reuera meruerint in hac vita remissionē alicuius pœnæ, & illa tantum remissa fuerit in purgatorio: & si hoc dicatur, redit argumentum factum, quòd illis nulla facta sit remissio propter descensum Christi, sed suis actibus, & pœnis sufficienter soluerint. Vel præter omne meritum, & satisfactionem ipsorum operantium aliqua pœna gratis remissa est à Christo ad inferos descendente propter priorem fidem, & deuotionem tanquam propter dispositionem aliquam, vel meritū de congruo. Et contra hoc procedit ratio articuli, quia nunc nullus liberatur gratis à purgatorio virtute passionis Christi, etiam si æqualem, vel maiorem fidem, & deuotionē habuerit ad passionem, quam illę animæ habuerunt: ergo neque illæ gratis liberatæ sunt: quia virtus passionis semper est eadem. Quod si cęteris existentibus paribus ex parte animarum, aliquæ tunc liberatæ sunt, quę nunc non liberantur, iam falsa est propositio, quam D. Thomas in priori parte articuli posuit, scilicet, *Illi, qui fuerunt tales, quales nunc sunt, qui in purgatorio detinētur, nō fuerūt à purgatorio liberati per descensum Christi ad inferos.*

Per descensum Christi ad inferos nunquam liberata à purgatorio fuit anima.

Respondetur nihilominus D. Thomæ doctrinā piam esse, & probabilem. Voluit enim extrema vitare, vt neque omnes animas purgatorij affirmaret esse liberatas, neque de omnibus negaret. Fundamentum autem primæ assertionis ita videtur explicandum, quod passio Christi de se solum est quædā vniuersalis causa, quæ licet virtutem habeat sufficientem ad saluandum: tamen reipsa non saluat, neq; liberat à pœnis, nisi per conuenientia media applicetur. Descensus autem ad inferos per se non erat medium quasi certa lege statutum ad applicandam Christi passionem, & satisfactionem, & ideò per se, & infallibiliter nō liberauit Christus nisi eos, quibus per fidē viuam, & sufficientia media, erat Christi passio applicata ad perfectā remissionem peccatorum, vt erant propria vniuscuiusque personæ, quia iam per mortem Christi erat impedimentum naturæ ablatū. Vnde tandem concluditur, nulla sufficienti ratione affirmari posse, Christum generaliter omnes animas purgatorij liberasse. Et contra hanc rationem sic explicatam non procedit obiectio. Nam virtus passionis secundum ordinariam legem applicari solet per Sacramenta, & ita hæc sunt media per se statuta ad hunc effectum, ideoque potest aliter applicari per quædam Sacramenta, & aliter per alia: descensus autem ad inferos non fuit medium institutum ad applicanda merita, & satisfactionem passionis Christi. Et ideò quāuis fateamur, potuisse Christum sua voluntate, vel impetratione applicare illis sua merita, & pro illis soluere, nullum tamen est fundamentum ad asserendum ita esse factum. Et hinc responderi potest ad secūdam difficultatem, quomodo hæc ratio non repugnet secundæ assertioni. Nam illa solum probat, non esse id asserendum generaliter de omnibus, quia ad hoc oporteret esse aliquam certam

Universidad de Deusto
Biblioteca

legem: tamen si in quibusdam inuenta fuit aliqua specialis ratio, seu congruitas, piè, ac probabiliter credi potest, beneficiū hoc illis esse concessum. Hæc autem specialis ratio, & congruitas videtur fuisse sufficiens in ijs, qui singularem aliquam perfectionem fidei ac deuotionis erga Christum, vel passionem, aut gloriam ejus habuerunt. Neque obstat, quod aliquæ animæ, quæ nunc habent tantam fidem, & deuotionem, non statim à purgatorio liberentur. Quia non dicimus satis esse ipsam fidem, vel deuotionem, nisi simul intercedat aliqua alia causa vel occasio, ob quam congruum sit, hoc beneficium liberationis alicui concedi. Vnde illa comparatio, quam D. Thomas facit inter eos, qui nunc sunt, & qui tunc erant in purgatorio, cum hac proportione intelligenda, videtur. Quod sicut nunc aliquæ animæ liberantur à purgatorio per passionem Christi nō ex lege iustitiæ, sed ex Dei benignitate propter aliquam congruentiam fundatam aliquo modo in fide, & merito illarum: ita ex simili benignitate, liberatæ sint aliquæ aliæ, in quibus similis fides, & meritum inuentum est, quando Christus ad inferos descendit. Et hæc dicta sint ad explicandam mentem D. Thomę. De re vero ipsa nonnihil postea addemus.

A

B

C

DISPVTATIO XLIII.

In quatuor sectiones distributa.

De statu, quem anima Christi habuit à corpore separata.

SVpponimus animam Christi Domini eo tempore, quo fuit à corpore separata, fuisse plenè, perfecteque beatam quoad visionem, amorem, ac fruitionem Dei, retinuisseq; omnes perfectiones scientiæ, & gratiæ, quibus, cùm esset coniuncta corpori, prædita erat, vel in substantia sua, vel in intellectu, & voluntate. Quod est omnino certum: tum quia hæ perfectiones non pendent à corpore, vnde si est certum fuisse beatam in corpore (vt in. 1. tom. probatum est) multò magis extra. Tum etiam quia de fide est manisse vnità Verbo Dei, ratione cuius vnionis omnia hæc illi debentur. Deniq; quia etiam propter infinita merita debitū illi esse potuit, vt nunquam eis priuaretur. Cum enim propter ea merita potuerit etiam alios eos tempore beatificare, multo magis necessarium fuit eam tunc fuisse beatam. Quia verò fieri potuit, vt anima illa existens in corpore, simul aliquid passa fuerit, vel ab extrinseco agente, vel per interna cogitationē, ideò inquirendum superest, an idem acciderit Christi animæ iā separatę à corpore. Primo ergo inquiremus, an statim in morte facta sit omnino impassibilis, atque adeò omni ex parte beata, deinde vbi fuerit, ac tādem quid egerit.

SECTIO PRIMA.

An anima Christi per separationē facta sit omnino impassibilis.

PRima sententia est hæreticorum huius temporis, animā Christi post mortem non solum fuisse passibilem, sed etiam pœnas inferni pertulisse; & (quod mirandum maximè est) non loquuntur de aliqua pœna sensus proueniēte ab agente extrinseco, v. g. igne (hanc enim ipsi etiam in alijs spiritibus esse negant) sed loquuntur de interna, & spirituali afflictione proueniēte ex interna cogitatione, qua (vt inquiunt) apprehendebat Deum, vt sibi iratum, & infestum, & ideo de sua salute timebat. Vnde necesse erat anxietatem magnam animi, ac diros cruciatus pati. Ita docuerunt Caluinus, & Brentius, quos alij sequuti sunt. Fundamentum eorum fuisse videtur, vt exaggerarent Christi cruciatus, & dolores, & credibile redderent (quod vehementer optabant) nostras satisfactiones iam nō esse necessarias. Vnde videtur illa ratione vti, quam supra circa art. 1. D. Thomæ attigimus. Quia Christus debuit sustinere omnes pœnas, quas nostra peccata merebātur, iuxta illud Isai. 53. *Disciplina pacis nostræ super eū.* Sed nostra peccata merebantur gehennę pœnam, ergo oportuit, vt Christus illa etiā afficeretur. Præterea mouere eos potuit, quia ipsi non agnoscūt propriū infernū, qui sit locus corporeus, & subterraneus, & ideò, vt explicent Scripturas dicentes, Christum descendisse ad inferos, explicant, hoc nihil aliud fuisse, quàm humiliatum esse vsq; ad pœnas inferni patiendas. Adhibentur rursus aliqua Scripturæ testimonia, ita perperam intellecta, vt in eis referendis immorari inutile sit. Præsertim quia potissima sunt ea, in quibus explicatur timor, & tristitia, ac magna pœna, quā Christus in passione & cruce sustinuit. Propter quæ in eam dementiam Caluinus incidit, vt diceret, Christum ab initio suæ passionis, seu ab ea tristitia, quam est in horto passus, prædictos inferni dolores sensisse. Ea vero omnia testimonia partim in priori tomo (vbi in genere de tristitia, ac timore Christi egimus) partim in superioribus disputationibus (vbi hæc mysteria in particulari tractauimus) exposita sunt nonnulla etiam attingemus in sequenti sententia, quia illi communia sunt.

Secunda sentētia esse potest, Christi animam post mortem fuisse passibilem, non passione aliqua inordinata, quæ aliquam culpam, vel errorem, aut ignorantiam supponat: sed passione innoxia, & irreprehensibili. Vel interna, qualis esse posset tristitia aliqua de hominū peccatis, aut de pœnis damnatorum, quatenus mala eorum sunt, vel quid simile. Vel quasi extrinseca vt. v. g. pœna ignis, aut alia simili. Ita enim sensisse aliquos refert hic Medina. Et quāuis neminem pro hac sententia referat, significat tamen fuisse Catholicos, neque ipse eorum sententiam damnat, vt hereticam, sed tantum, vt temerariam. Quia licet dicerent Christum passum fuisse pœnas damnatorum: non tamen eo modo, quo damnati, scilicet inuoluntariè, aut cum interna deordinatione: sed voluntariè pro peccatis nostris, & ex maxima charitate. Bonau. etiā in. 3. d. 21. art. 2. q. 1. incertū esse dicit, an anima Christi statim post mortem fuerit impassibilis, quamuis probabilius id existimet: & eum sequutus est Gabriel ibi, dub. vltimo. Potestque hæc sententia fundari in illo Act. 2. *Quem Deus suscitauit à mortuis soluens dolloribus inferni.* Nā his verbis significatur in resurrectione solutam fuisse Christi animam à doloribus inferni. Item Psalm. 57. in persona Christi dicitur, *Dolores inferni circundederunt me,* Et in. 87. *Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebrosis, & in vmbra mortis.* Ratio etiam adiungi potest, quia non fuit repugnantia, quod anima Christi separata à corpore, etiam si videret Deum, pateretur. Quia sicut passa est per corpus, ita etiam pati potuit immediatè, quia tristitia & dolor vtroque modo redundat in eandem voluntatem, non est ergo repugnantia. Neque etiam est indecentia. Quia non est contra aliquam virtutem: imò potuit esse opus magnæ charitatis, & accommodatum ad exaggerandam malitiam peccati. Deniq; propter has causas in corpore separato ab anima aliquid pati voluit, ergo etiā in ipsa anima separata à corpore pati potuit.

Tertia sententia referri potest, animam Christi domini in triduo aliquam pœnam extrinsecam, & (vt ita dicam accidētariā) fuisse perpessam: non ita, vt eam aliquo dolore, vel tristitia afficeret: sed ita, vt aliquo accidentario bono eam priuaret. Ita Caie. tanus, vt supra vidimus in commētario articuli quinti. *Caiet.*

Dico tamen primò, animam Christi neque in corpore, neque à corpore separatā passam esse internos cruciatus, & afflictiones, quas damnati patiūtur, ex eo quod apprehendunt Deum sibi iratum, & quia de sua salute desperant. Hæc assertio est de fide, & contraria est hęretica, & blasphema. Et in primis quod Christus in passione nec fuerit incertus de sua salute, nec formidauerit, quin Pater se, suamque humanitatem diligeret, satis in priori tomo, & in hoc etiam in superioribus demonstratū est; & illa Christi verba sufficiunt, quæ Caiphæ dixit. *A modò videbitis filium hominis venientem in nubibus Cœli, &c.* Et quæ dixit latroni, *Hodie mecum eris in paradiso.* Quæ ponderans Hilar. libr. 10. de Trinit. quasi nouos hereticos impugnans. *An ne tibi* (inquit) *metuere infernum credendus est, dicens latroni, hodie mecum eris in paradiso? Dominus communionem ei paradisi mox pollicetur, tu Christum sub pœnali terrore constituis?* Illa etiam verba, quæ Christus dixit mulieribus, non parum veritatem hanc declarant. *Nolite flere super me, sed super vos ipsas flete. Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* Ac si diceret, se tantum pati temporalem pœnam: grauiorem verò peccatoribus seruatam esse. Præterea hi hæretici non solum supponunt Christi animum non vidisse Deum in hac vita mortali: sed etiam faciunt illam ignorantem, & subiectam erroribus, & inordinatis, atque indeliberatis motibus, imò & peccatis, vel desperationis, vel immoderati timoris, qui

Anima Christi cruciatus damnatorū nullo modo passa.

Mat. 27. Luc. 23. Hilar. Luc. 23.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in desperationem posset inducere, & verba desperationis extorquere. Quę omnia sunt manifestè blasphemiæ. Lege Robertum Bellarminum lib.4.de Christi anima. c. 8. vbi acutè Caluinum premit propriis eius verbis, ac sententijs secum pugnantibus. Quod verò neque post separationē à corpore pati potuerit anima Christi huiusmodi genus pœnæ, euidenter constat ex illo principio, quod tanquam de fide certum posuimus, eam animā semper vidisse Deū, & quæ in sequenti assertione adducemus, hoc etiam conuincunt.

Bellarmin.

Anima Christi separata à corpore ig nominiosi, vel purgatorij passa non est.

Dico secundò, Anima Christi separata à corpore nō est passa pœnā sensus, seu ignis inferni, vel purgatorij. Hanc assertionem existimo etiam esse de fide, & contrariam non solum temerariam, sed etiam hæreticam, quamuis non sit adeò impia, & blasphema, sicut præcedens. Quia non tribuit Christo defectus scientiæ, gratiæ, & gloriæ repugnantes, sicut illa, Probatur cōclusio, & censura illius. Quia licet non inueniatur in terminis hæc veritas ab Ecclesia definita: tamen in Scriptura, prout ab omnibus Sanctis, & vniuersa Ecclesia intelligitur, continetur, & ex alijs principijs fidei necessariò colligitur. Vtrumque probatur primo ex illis verbis Christi Luc. 24. *O stulti, & tardi corde ad credendum, nonne oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* Vbi euidenter loquitur de passione crucis, post quam non inferni pœnam, sed gloriam, & triumphum dicit fuisse sequutū. Deinde cùm latroni dixit. *Hodie mecum eris in paradiso*, apertè supposuit, se futurum non in gehennæ doloribus, ac cruciatibus: sed plenum gaudio, & fruitione beata. Præterea in illo verbo, *Consummatū est*, significauit Christus & passiones suas, & redemptionem nostram in morte fuisse cōsummatas, iuxta illud, quod ipse dixerat Luc. 18. *Ecce ascendimus Ierosolymam, & consummabuntur omnia, quæ dicta sunt à Prophetis de filio hominis.* Si autem omnes prophetæ euoluantur, inuenientur prædictæ passiones eius vsque ad corporis mortem, non tamen post illam duraturas fuisse Psalm. 21. Isai. 53. &c. Denique hoc egregiè confirmat Paulus ad Philipen. 2. dicens. *Exinaniuit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.* Ibi ergo fuit terminata obedientia Christi de redimendis hominibus, & illa fuit summa exinanitio, post quam non fuit sequuta maior pœna: sed potius gloria, & triumphus. Vnde subdit, *Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum,*

Luc. 24.

Luc. 23.

Ioan. 19.

Luc. 18.

Psal. 21. Isai. 53. Philip. 2.

Vnde possumus secundo argumentari. Nam licèt sancti Patres doceant, Christum ad inferna descendisse: simul tamen docent non vt reum, aut pœnis subiectum, sed vt victorem, ac triumphatorem descendisse, eique (vt Paulus dictis verbis indicauit) omne genu etiam in ipsis infernis fuisse curuatum. Quam rem elegantissimè describit Augustinus serm. 137. de tempore, ad hoc ipsum inducens verbo illa Oseæ. 13. *Morsus tuus ero inferne, Tunc enim* (inquit) *Dominus noster Iesus Christus illum tenebrarum, & mortis principē colligauit, legiones illius perturbauit,* & infrà in eandē sententiam interpretans illud Ioan. 12. *Si exaltatus fuero à terra omnia traham ad me ipsum. Postquā exaltatus est* (inquit) *id est à Iudæis in cruce suspensus, mox vt spiritum reddidit, vnita suæ diuinitati anima ad inferorum profunda descendit; tumq; tenebrarum terminum quasi depræda tor splēdidus ac terribilis attigisset, aspicientes eum impia ac Tartaricæ regiones, tremuerunt, ac trementes inquirere cœperunt dicentes, Quisnam est iste terribilis, & niues splendore coruscans? Nunquam noster talem excepit Tartarus. Inuasor iste, non debitor, exactor est, non peccator. Iudicem videmus, non supplicem. Hic si reus esset, tam potens non esset.* Et post multa similia, quæ eleganter prosequitur, inquit. *Quis ergo iste est, qui sic intrepidus, nostros fines ingreditur? & nō solū nostra supplicia nō timetur, insuper & alios de vinculis nostris absoluit?* Simili modo loquitur Cyril. Ierosol. catech. 14. *Exterrita est mors, videns nouum quēdā descendentem in infernum, vincula, quæ illic sunt, non ligatum.* Idem significat Hieron. Oseæ. 13. & ad Ephes. 4. Hilar. lib. 10. de Trinit. Ambros. lib. de myster. Pasch. c. 14. & alij quos infra referemus. Ex quibus satis constat hanc veritatem perpetuò in Ecclesia fuisse creditam, tanquam certam & indubitatam: ergo hoc satis est vt existimanda sit de fide certa.

Christus triumphans non fuit in infernum pœnæ. Augus. Oseæ. 13. Ioan. 12.

Cyr. Ierosol. Hieron. Hilarius. Ambros.

Tertiò, de fide est animas sanctas si sint omnino puræ, nullumq; reatum pœnæ habeant, cum separantur à corpore, non experiri pœnas purgatorij, nedum inferni: ergo

ergo multo magis eadem certitudine idem est de Christi anima sentiendum, non ergo illa attigit ignem inferni, cum nullam haberet culpam, nec purgatorij, cùm nullum haberet pœnæ reatum. Et reuera si authores secundi erroris suprà relati constanter loquerentur, potius dicere debuissent Christū passum fuisse pœnas purgatorij, quàm inferni: quia voluntariè, ac ex charitate, & breui tempore illas passus fuisset; in quibus circuntantijs pœna purgatorij censetur differre à pœna inferni. Quis autem neget esse hæreticum dicere Christi animam sine vllo reatu pœnæ pœnas purgatorij sustinuisse, cùm de qualibet alia anima iustâ ita sentire hæreticum sit? Dices, Christum non esse passum ob reatum pœnæ quam ipse sua causa deberet, sed nostri causa & vt fideiussor ac redemptor noster. Sed huic euasioni obstant alia principia fidei. Primùm, quòd purgatorij pœna non est instituta ad satisfaciendum pro alijs (hoc enim est proprium officium huius vitæ) sed ad satis patiendum propriis reatibus ac debitis. Deinde (quod præcipuum est) quia secundum fidem Christus in cruce plenissimè soluit pro omnibus nostram consummans redemptionem, ad Hebr. 9. & 10. & pretium quod soluit, non fuit pœna purgatorij, sed sanguis. 1. Petr. & 1. Ioan. 1. Apoca. 5. & ideo nostra redemptio morti eius, & non pœnalitatibus inferni singulariter tribuitur, ad Rom. 5. ad Coloss. 1. De qua re multa congessimus in. 1. Tom. disp. 4. & disp. 13. sect. 6. & disp 39. sect. 3. ergo post mortem nec suimet causa, nec vt fideiussor habuit aliquem reatum aut debitum pœnæ: ergo nullo modo pati potuit pœnas purgatorij vel inferni. Et hinc facilè potest colligi propria ratio huius veritatis quā in sequente conclusione magis explicabo.

Hebr. 9. & 10. 1. Petr. 3. 1. Ioan. 1. Apoc. 5. Rom. 5. Coloss. 1.

Anima Christi post mortem omnino impassibilis.

Dico tertiò, anima Christi Domini ab instanti in quo fuit à corpore separata, fuit omnino impassibilis. Ita sentiunt theologi suprà citati: sed illi probabiliorem dumtaxat existimant hanc assertionem; mihi tamen ita certa est vt contraria omnino improbabilis, temeraria, ac errori proxima videatur, & in primis suppono animam rationalem à corpore separatam suapte natura esse impassibilem passione extrinsecùs illata, quæ ad corruptionē tendat. Est enim spirituales, quæ â corporibus pati non potest, neq; ab vlla creatura alterari, corrumpi. Solum posset ex natura rei ab spiritibus naturæ superioris per vim alicubi detineri, quod genus quoddam passionis existimari potest. Certum est autem animam Christi â nullo potuisse hāc vim pati, quia ratione vnionis habebat vim & efficaciam supra omnes spiritus. Vnde etiam in corpore mortali existens, eos suo nutu ac volūtate mouebat. Rursus potest anima separata ex natura rei pati passione vel recepti e aliqua intentionali, recipiendo aliquā speciem, vel speciei modum, aut à Deo, aut per locutionem & illuminationem ab alio spiritu. Hæc verò receptio ex suo genere non pertinet ad passionem pœnalē, de qua nunc loquimur, sed potius pertinere potest ad passionem perfectiuam; quæ habere nō potuit locū in anima Christi separata, cùm esset omni scientia plena, nisi fortasse in spirituali locutione quæ ad præsentem materiam non spectat. Non enim hic explicādum est quo modo angeli loquantur cum Christo, vel nunc in gloria, vel cum anima eius in triduo. Potest tamen hæc qualiscūq; impressio ad passionem pœnalem pertinere quando inuoluntariè recipitur, vel est de re quę possit tędiū, tristitiamve parere. Quod genus passionis inuenitur sine dubio in gehenna; & fortasse in purgatorio animæ sanctæ aliquid huiusmodi patiuntur. In Christi autem anima habere locum non potuit: quia cùm ratione vnionis esset omnibus creaturis superior, nihil inuolūtariè ab eis pati vel recipere poterat. Propter quā causam etiam in hac vita corpori vnita nō potuit à dæmonibus pati suggestionem aliquam internam, vt in superioribus dictum est. Cum verò esset Deo vnita, & plene beata nec quidquam simile ab ipso Deo pati, nec aliquod ei obiectum repræsentari poterat, quod illam cōtristaret: quia diuina fruitio nullam vel minimam tristitiam secum admittit. Igitur, cōsiderata natura animæ rationales, & superadditis animæ Christi vnione hypostatica, & visione beata, necessitate quadam naturali sequitur vt illa anima separata ex natura rei sit impassibilis: quia præter passiones enumeratas nulla alia excogitari potest.

Anima rationalis separata pati quid possit.

Superest vt probemus, etiam supernaturaliter fuisse impassibilem animam Christi ab instanti mortis. Quod facile fiet, si supponamus non esse sermonem de potentia remota, sed proxima. Potentiam remotā vo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

co solam potentiam obedientialem cum A non repugnantia, nec implicatione contraditionis. Quo certè sensu non solum in triduo, sed etiã nũc anima Christi est passibilis, & omnes Angeli beati pati possunt: tamen ab hac potentia non denominantur res simpliciter & absolutè loquendo, præsertim si constet lege ac promissione diuina statutum esse vt nunquam reducatur in actum. Potentia ergo proxima in præsenti dicetur si fingamus alicui creaturæ datam esse instrumentariam virtutem vt passionem aliquam in anima Christi separata posset efficere, vel si diuinitus ordinatum esset, vt aliqua tristitia posset affligere illam animam, non obstante fruitione beata, vt hoc sensu negamus potuisse illã animam supernaturaliter pati, sed potiùs fuisse impassibilem. Et probatur primò, quia cum hoc miraculum neq; scriptum sit neq; traditum, & sit præter dignitatem, & meritum vnionis hypostaticæ temerè fingeretur. Et in hoc est maxima differentia inter animam separatam & coniunctã: quia, dum est in corpore passibili, naturaliter pati potest ab extrinsecis agentibus, quæ Deus agere permittit sine nouo miraculo; secus verò quando iam est separata. Atq; eadem est differẽtia inter animam & corpus inter se separata; nam corpus, siue coniunctum, siue separatum ab anima, pati potest: & ideò mirum non est quòd corpus Christi in triduo aliquid passum fuerit. Quia non fuit necessarium vt Deus supernaturaliter omnem actionem naturalẽ impediret, sed solùm eam quæ corruptionem afferret aut quę Christum non deceret. At verò è contrario anima naturaliter nihil pati poterat: & non oportuit vt Deus aliquod instrumẽtum eleuaret, vt miraculum faceret, quo illa pateretur. Vnde est secunda ratio, quia Christus non assumpsit passiones, seu potentiam proximam patiendi nisi propter operandam nostram salutem: & hac ratione miraculosè effecit vt anima existens in corpore, etiamsi beata esset, capax foret tristitiæ: sed consummauit opus nostræ salutis dum in corpore mortali vixit: ergo non est cur anima à corpore separata, supernaturaliter fieret passibilis: fuit ergo statim impassibilis. Maior de fide est, vt latè tractaui superiori tomo, disp. 5. Minor etiam est de fide, vt paulò ante probatum est. Et hæc est potissima differentia B inter animam Christi coniunctam & separatam, propter quam, licèt in vtroque statu fuerit beata & vnita verbo, in vno tamẽ fuit passibilis, & non in altero. Tertiò, repeto argumentum suprà factum, quia animæ sanctæ post mortem saltem Christi, statim sunt gloriosæ & impassibiles, si nihil habeant purgandum: ergo multò magis anima Christi Domini, propter easdem rationes quibus similis consequentia suprà probata est.

Quod tandem ita declaro, nam vel anima Christi de facto aliquid passa est in triduo, vel non. Primũ dici non potest, vt probant omnia quæ in secunda conclusione adduximus: illa enim generaliter procedunt de quauis passione. Cõuincitur etiam exemplo aliarum animarũ iustarum, quæ post Christi mortem nihil purgandum habẽt. Ac præterea quia nihil fingi aut excogitari potest, quod tũc anima Christi passa fuerit cum neque gehennę neque purgatorij pœnas sustinuerit, neque illud tædiũ, vel tristitiam quã Sancti Patres ante Christi mortem patiebãtur, nam potius suo aduentu ac descensu ad inferos eam abstulit. Neque verò ipse descensus ad inferos, aut existẽtia in eo loco potuit Christum affligere, quia non erant ei inuoluntaria, neque ibi existebat vt reus, sed vt victor, & Dominus. Denique neque peccata hominum, neque pœnę damnatorum quas intuebatur, tristitiam parere potuerunt: aut ex charitate, & cœlo diuini honoris, aut ex charitate, & compassione proximorum. Aliqui etiam nũc posset Christus, & quilibet alius beatus ex earundem rerum consideratione tristari: non tamen ita est, quia ratione C status non sunt capaces tristitiæ, & quia omnia illa considerant sub ordine diuinæ prouidentiæ ac iustitiæ, quam præferunt omnibus creaturarum commodis, & iudicant omnia illa in maiorem Dei gloriã, & honorem cedere: eadem autem ratio est de anima Christi in triduo, quæ (vt diximus) nullam habuit causam, vel rationem, vt miraculosè aliquam tristitiam in se admitteret, nihil ergo passa est ab instanti mortis, ergo extunc fuit impassibilis, quandoquidem nec secundum propriam naturam, & dispositionem pati poterat, nec diuinitus ordinatum erat, vt aliquid pateretur.

Dico quarto, Anima Christi in triduo caruit quidem aliquibus perfectionibus gloriæ

riæ accidentalis: propriè tamen nullã pœnã A passus est: sed præueniendo, ne illos patere tur. Secundo, vt referãtur ad alios, & ita solet dolores ab animabus sanctis, quæ (vt suprà diximus) aliquos dolores patiebantur. Omitto aliter legi illum locũ in Græco, scilicet, *solutis doloribus mortis*, quomodo legit Chrysost. hom. 6. in Acta. Nam lectio vulgata retinenda est, quãquam illa alia faciles etiã habeat expositiones, scilicet, Christũ resurrexisse solutis doloribus, quos in morte passus est, vel resurrexisse soluta morte, quam tot doloribus sustinuerat, vel certe, quòd sicut morte sua, & resurrectione, mortẽ interemit, ita & dolores, qui mortẽ comitari solent, quodammodo soluit, dãdo nobis spem vitæ immortalis, & impassibilis.

Chrysost.

Anima Christi in triduo nullam proprie pœnam sustinuit.

Secundus locus ex Psalmo. 17. *Dolores inferni circumdederunt me*, facilem habet expositionẽ. Dolores enim inferni dicuntur, non qui sunt in inferno, sed *dolores mortiferi*, vt exponũt Basilius, & Theodor. Nã (vt suprà diebam) quia per mortẽ omnes homines descendebant in infernum, ideò mors quasi quidam trãsitus ad infernum existimabatur, & hac de causa grauissimi dolores, qui mortem possint inferre, *dolores inferni* dicuntur. Hieronymus vero exponit dolores inferni, idest, *inuidiæ detrahentium, quæ mortẽ infernalem operantur*. Quòd magis explicans Augustinus dicit. *Dolores inuidentiæ, qui perducunt ad infernum peccati, circumdederunt me*, significans non esse sermonẽ de doloribus, quos Christus patiebatur: sed quos ex inuidia patiebantur, qui eum persequebantur. Ita vt significetur ira, & rabies, quæ Iudæos in Christum agitabant. Sed prior expositio magis literæ conseranea videtur.

Testimonij ex. Psa. 17. Expositio. Basi. Theodore. Hieronym. Aug.

Tertius locus explicandus est ex Psal. 87. *Posuerũt me in lacu inferiori, &c.* Qui eãdem ferè cũ præcedenti habet expositionem. Nihil enim aliud illis verbis significatur, quam acerba tormenta, quibus Iudæi Christũ affecerũt, vt eum morti traderẽt. Est enim in his, & similibus locis considerãdum, Dauidem ita loqui de Christo, vt etiã de se ipso loquatur, suamque afflictionem describat, quando à Saule, vel ab Absalone quærebatur, vt interficeretur. Et quia mors maximũ malorum indicatur, & eo tempore censebatur, vt via ducens ad infernum, ideo illis metaphoris, & loquendi modis, & suas, & Christi calamitates descripsit, vt omnes Patres suprà citati intelligunt. Non est ergo in huiusmodi locis sermo de doloribus, quos damnati in inferno patiuntur.

Psal. 87. Expositio.

Responsio ad argumentum in oppositum.

Testimonij Aug. ex. expositio.

Aug.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECTIO II.

Vtrùm anima Christi in triduo vere, ac proprie descenderit ad inferos.

QVanquã nullus, qui sacras Scripturas admittat, simpliciter negare audeat Christum ad inferos descendisse, quoniam (vt videbimus) & frequenter, & expressis verbis id testantur: hæretici tamen, nonnulliq; Catholici ita eas exponunt, vt euertant, atq; rem ipsam negent. Primo ergo hæretici huius tẽporis cõtendunt, Christum secundum animam non descendisse ad aliquem locum subterraneũ, qui nomine *inferni* significetur. Putant enim huiusmodi locum nullum esse, atq; fine fundamento ab scholasticis constictũ. Et ideò quidam eorum (vt Brentius, & Caluinus) dicunt animam Christi descendisse ad inferos, solum quia dolores inferni sensit. Alij neq; hoc existimant necessarium, quia descendere in infernum nihil aliud putãt fuisse, quã mori. Iuxta quã interpretationem Christus potius secundum corpus, quàm secundũ animam ad inferos descendit. Fundamentum huius erroris præter tractata precedenti sectione, solum videtur esse potuisse. Quia nomine *inferni* in Scriptura sepulcrũ significatur, iuxa illud Iob. 17. *si sustinuero, infernus domus mea est*: & Psal. 87. *Vita mea inferno appropinquauit*. & Psal. 114. *Pericula inferni inuenerunt me*, id est, pericula mortis: & Psal. 149. *Dissipata sunt ossa nostra secus infernum*. Ergo hoc satis est ad intelligendas Scripturas, quæ de descensu Christi ad inferos loquuntur.

Iob. 17. Psal. 87. Psal. 144. & 149.

Durand.

Secunda sententia est Durandi in 3. d. 22. q. 3. qui & admittit proprium locũ subterraneũ, qui *infernus* dicitur, & ad illũ intelligit Christum descendisse, & in his differt à superioribus hæreticis: tamen in verbo *descendendi* ponit metaphorã. Quia non existimat Christum propriè secundũ substantiam, & præsentiam animæ suæ illuc descendisse: sed tantum secundùm virtutẽ, & efficaciam. Potest hæc sententia suaderi primo, quia hoc satis est ad explicandas Scripturas, maximè cum Christus dicatur descendisse ad inferos, vt animas sanctorum Patrum beatificaret, easque inde eriperet: sed ad hoc nõ est necessaria præsentia substantialis sed sufficit virtus, & efficacia. ergo. Et confirmatur à simili, quia etiã Christus dicitur eo tempore fuisse in paradiso, iuxta illud, *Hodie mecum eris in paradiso*, & tamen non est necesse intelligere fuisse in loco paradisi secundum realem præsentiã, sed secundum efficaciã, scilicet quia ibi beatificauit animam latronis. Vel certè, si ibi fuit secundum realem præsentiam, vel non fuit in inferno, vel in duobus locis distinctis, ac valde distantibus simul extitit. Secundo, de Christo non solum dicitur descendisse ad infernũ, sed etiam ad omnes partes inferni, iuxta illud Eccle. 24. *Penetrãbo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino*: & tamen non propterea creditur descendisse ad omnes partes inferni secundum præsentiã realẽ. Nã D. Thomas quoad locum gehennæ, & purgatorij hoc explicat de descensu secundum efficaciam, ergo eadem ratione potest Durandus id etiam exponere simili modo quoad Sinũ Abrahæ. Tertio, proprium fundamentum Durandi fuit. Quia res spirituales non dicuntur esse in loco, nisi ratione operationis transeuntis ad corpora, imò existimat ille Angelum (idemq; est de anima) non esse vbi operatur, secundum realem præsentiã: sed secundum præsentiam ordinis, anima autem separata non potest habere operationem circa corpus, neque Christus Dominus vllam habuit, ergo.

Eccl. 24.

Dicendum verò est primò, Christum Dominum ad infernum secundum animã descendisse. Assertio est de fide. Intelligimus autem nomine *inferni* locum aliquem certum subterraneum. Et hoc sensu definita est hæc conclusio ab Ecclesia, vt postea videbimus: Probatur ergo primò ex Scriptura, & Sanctis Patribus. Primus locus, & clarissimus est Act. 2. vbi Petrus ad probandam Christi resurrectionẽ affert illud Psal. 15. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem*: & subdit. *Prouidens loquutus est de resurrectione Christi, quia neq; derelictus est in inferno, neq; caro eius vidit corruptionem*. Si ergo anima Christi post separationem à corpore non fuit derelicta in inferno: sed inde reuocata, vt Christus resurgeret, necesse est, quod illuc antea descenderit. Ita interpretantur hunc locum Basil. Theodor. & Hieronymus, ac reliqui expositores in Psal. 15. & Beda cum alijs Actor. 2. & Augustin. Epist. 57. & 99. & Ambros. serm. 74. Neque potest hic accommodari interpretatio *inferni* pro sepulcro, cùm sermo sit de anima, non de corpore: quin potius

Luc 23.

Psal. 15. Act. 2. Basil. Theodor. Hier.

Beda. Aug. Ambros. Matth. 12. Chrys. Eutymio.

tius à corpore, seu carne euidenter distinguitur: anima autem non fuit in sepulcro. Secundus locus sit Matth. 12. *Erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus*. Quod licet à Chrysostomo & Eutymio exponatur de sepulcro, quia sepulcra Iudæorum erant incisa in cauernis, & spuluncis, & ita erant quodammodo intra profundum terræ, sicut cor est intra profundum corporis, rectius tamen exponitur de inferno cum Hieronymo, Theophylacto, & alijs. Tum quia *cor terræ* propriùs dicitur centrum eius, quod est in medio, sicut cor est in medio animalis. Tum etiam, quia hoc sensu melius quadrat figura Ionæ, quam ibi Christus explicuit. Nam Ionas dicitur fuisse *in ventre piscis*, venter autem est quasi medium, & profundum animalis. Dicitur etiam fuisse *in ventre inferi, in profundo, in corde maris, in abysso*. Quibus omnibus non sepulcrum propriè, infernus autem aptissimè significatur. Denique dicitur de Iona existente in ventre ceti, *clamaui ad Dominum, & exaudiuit me*. Quod rectè accommodatur animæ Christi existenti in inferno, non autem corpori mortuo iacenti in sepulcro. Recte igitur intelligitur hic locus de anima ad inferos descendente. Vnde eleganter Tertullian. libr. de anima, cap. 55. ex hoc loco probat inferos esse in profundo terræ, dicens. *Nobis inferi non nuda cauernositas, nec subdialis aliqua mundi sentina creduntur: sed in fossa terræ, & in alio vastitas, & in ipsis visceribus eius abstrusa profunditas. Si quidem Christum in corde terræ triduum mortis legimus expunctum, ideſt, in recessu intimo, & interno, & in ipsa terra operto, & intra ipsam cauato, & inferioribus adhuc abyssis super structo*. Et infra, *Forma humanæ mortis apud inferos functus, hic quoque legi satisfecit, neque ante ascendit in sublimiora cœlorum, quam descendit ad inferiora terrarum, vt illic Patriarchas, & Prophetas compotes sui faceret*. Eodem modo exponit Irenæus, lib. 5. contra hæres. cap. 31. indicat Ambros. ad Ephes. 4. optimè omnium Hieronymus Ionæ. 2. Tertio hi Patres eisdem locis huic testimonio coniungũt illud ad Ephes. 4. *Quod autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ?* Apertè enim Paulus loquitur de loco inferni, vt ibi etiam Chrysostomus, Hieronymus, & alij exponunt. Tum quia non loquitur de descensu ad terram, qui fuit per Incarnationem: sed de descensu ad inferiores partes terræ, tum etiam

Irenæ. Ambros. Hieronym. Ephes. 4. Chrysost.

Hieron.

quia loquitur de illo descensu, quo eduxit vinctos de lacu. Quartus locus est ad Rom. 10. *Quis ascendit in cœlum? ideſt Christum deducere. Aut quis descendit in abyssum, ideſt Christum à mortuis reuocare*. Vbi supponitur Christum fuisse in abysso, indeque fuisse reductum, vt resurgeret, nomine autem *abyssi* infernus significatur. Vnde Luc. 8. legio Dæmonum rogabat Christum ne imperaret illis, vt in abyssum irent, & ideo cœlo opponitur tanquam extremè distans ab illo, & vt res homini difficillima proponitur, illuc descendere, sicut in cœlum ascendere. Ita exponunt Ambrosius, Anselmus, Theodoretus, & Theophylactus, qui aperte dicit, *ex abysso*, ideſt, *ex abditissimo, ac profundissimo loco inferorum*. Quintus locus est 1. Petri. 3. *Viuificatus autem spiritu, in quo & his, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicauit*. De quo loco nonnulla diximus disp. præcedenti, & statim plura attingemus.

Rom. 10. Luc. 8. Anselmus. Theodoret. Theoph. 1. Pet. 3.

Præter hæc verò testimonia, quæ propria sunt, afferri possunt alia ex veteri testamento, in quibus mysterium hoc adumbratum est. Vt est illud Psalm. 23. *Attollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales*. Quod de hoc mysterio exponũt Hieronymus, & Augustinus ibi, idem August. serm. 2. de resurrect. & significat Athanas. serm. 4. contra Arianos versus finem. Item illud Psalm. 29. *Eduxisti ab inferno animam meam*: item illud Psal. 48. *Deus redimet animam meam de manu inferi, cum acceperit me*: & illud Psal. 106. *Quia cõtriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit*, & illud Psalm. 138. *Domine probasti me, & cognouisti me, tu cognouisti sessionem meã, & resurrectionem meam*, & infra, *si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum ades*. Quæ loca, & similia in sensu mystico afferũtur, de quibus videri potest Hieronym. Augustin. Hilar. & Basil. in Psalmos.

Psal. 23. Hieron. Aug. Athanas. Psal. 29 Psal. 106. & 138. Hieron. Aug. Hilar. Basil.

Secundo principaliter probãda est hæc veritas Ecclesiæ definitione, ac traditione. Definita enim est in Con. Later. vt habetur in cap. Firmiter, de summa Trinit. & fide Cathol. Idem traditur in Concil. Toletan. 4. in confessione fidei, & in symbol. Athanasij, quod Ecclesia recepit, & in symbolo Apostolorum, prout nunc ab Ecclesia recipitur, & recitatur. Hunc etiam fuisse perpetuũ Ecclesiæ sensum, ac traditionem ex scriptis Sanctorũ Patrum euidẽter cõstat, quorũ testimonia tã sunt frequẽtia, & vulgaria, vt in eis recẽsendis immorari supernacaneum videatur. Indicabo tamen non-

Con. Lat. Con. To. 4. Sym. Atb. Sym. Apost.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nulla loca præter ea, quæ inter exponenda Scripturarum testimonia indicata sunt, tã in hac sectione, q ã in præcedenti disputatione, & alia quæ in sequentibus necessariò eruntreferenda. Ex Græcis igitur Patribus docuerunt hanc veritatẽ Ignatius epist.5 ad Trallianos, Atha. lib. de Incar. Christi prope finẽ, Clemens Alex. lib. 2. &. 6. stromat. Greg. Nazian ora. 35. quæ est. 3 de Theologia in fine, & orat. 42. quæ est. 2. in Pascha, versus finem, Basil. hom. in Psal. 44. circa illud. *Myrrha, gutta, & casia à vestimentis tuis*, Cyril. Ierosol. cat. 4 & 14. & Alexan. lib. de fide ad Theodosium circa medium. Epiph. in Ancorato & hæres 46. 69. 77. & 79. & in fine Panarij, in prote sione fidei. Damas. lib. 3. de fide. cap vltim. Orig. hom. 15. in Genes. Euseb lib. 4. de Demonst. c. 12. & lib. 1. Historiæ cap. vltim. refert orationem Thaddæi vnius ex septuaginta discipulis ad Abagarum, in qua inter explicanda alia Christi mysteria, descensum ad inferos posuit, eiusquè rationem reddidit, idem Nicephlib 1. Hist. c 31. Ex Latinis verò Cyprian. lib. 2. aduersus Iudæos. c. 24. &. 25. & serm. de Passione circa finẽ & serm de Ascensione prope finem. Leo Pap. Epist 91. alias. 93. cap. 17. & serm. 1. de Resurrectione. Ambros. lib. 3. de fide. c. 3. clarius in libr. de mysteri. Paschæ, cap. 4. Hier. Oseæ. 13. Aug. Epist. 57. & 91. & 20. de Ciuit. c. 15. & tract. 78. in Ioan. Greg. magnus lib 13. moral. cap. 15. &. 16 Fulgentius lib 3. ad Thrasimundũ cap 23. Vigilius lib. 2. contra Eutych. & Beda lib. 3. in Iob, cap. 37.

Igna. Athana. Clem Alex. Greg. Naz. Basil. Psalm 44. Cyril. Ierosol. Cyr Alex. Epiphan. Damasc. Origen. Euse. Nicepli. Cyprian. Leo Papa. Ambros. Hier. August. Greg Papa. Fulgent. Vigil. Beda.

Vltimo possumus congruentes rationes reddere, ob quas voluit Christus ad inferna descendere quas melius in sequenti conclusione explicabimus, & in solutione argumentorum Durandi.

Dico ergo secundò Christi anima descẽdisse ad inferos secundũ subsistãtiã suam, & realẽ præsentiã. Ita interpretantur hoc mysterium omnes Doctores scholastici, in. 3. d. 23. vno excepto Durando, cuius sententia non solum non est probabilis (vt existimauit Picus Mirandulan. in apolog. q. 1.) verùm potius est erronea, & plane hæretica. Primo quia est contra Scripturam, vt ab omnibus Patribus exponitur, & ab Ecclesia vnanimi consensu intelligitur. Secũdò quia loquitur contra proprietatẽ verborũ Scripturæ, sine vlla necessitate metaphorici sensus, & sine vlla authoritate. Tertio, verba illa, *Non derelinques animã meam in inferno*, nullo modo admittunt illum sensum de existentia per solã operationem, & efficaciã. Quia si nunquam ibi fuit, etiãsi ibi operaretur, non potuit ibi derelinqui. Itẽ si anima Christi solũ per operationẽ fuit in inferno, quid, quæso, est ibi non derelinqui? Certè solũ esse poterit desinere operari in inferno. Derelinqui verò in inferno, esset semper operari ibi, hæ autem interpretationes per se sunt absurdissimæ. Præsertim cũ Petrus addat Act. 2. *Iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo*, id est, Christũ ab inferno, nõ erat autẽ impossibile Christum semper ibi operari: neq; hoc fuisset teneri ab inferno, neq; illo modo oportuisset eius animã ab inferno educi, vt corpori vniretur, & Christus resurgeret, quod tamen aperte Petrus intẽdit, atq; ita exponit verba Dauid. Et eodẽ modo induci ferè possunt reliqua Scripturæ testimonia, in quibus, inter præmia diuinitus concessa animæ Christi, & inter mira opera virtutis eius, ponitur quòd anima eius paulò post descensum suum liberata ab inferno sit, quod non potest ad operationẽ referri. Nã si esset in inferno tã tũ erat ibi operari, liberari ab inferno erit cessare ab illa operatione: hoc autem nullũ erat beneficium animæ Christi, neq; ad id præstandũ magna aliqua virtus erat necessaria. Quartò, hęc veritas definita est ab Ecclesia, & in symbolo fidei ab Apostolis, & Athanasio proposita, ergo in sensu proprio & nõ methaphorico tradita est, alias cũ simul dicatur, resurrexisse, & ascendisse in cœlum, possent omnia ad metaphoras traduci. Adde, omnes Patres supacitatos ita aperte exponere, & in dicto Concil. Lateranensi expressè declarari, descendisse secundùm animam. Quia si propter solam operationem dicitur anima Christi descendisse ad infernum, poterit, & dici ascendisse in cœlum. Quia etiam ibi aliquid operata est, Angelos illuminando. Dicetur etiã iuisse ad paradisum terrestrem, vel eum locum, in quo Elias, & Enoch viuũt. Quia verisimile est, illis etiam manifestasse gloriam suam, eisque gaudium consummatæ redemptionis annuntiasse. Similiter dicetur anima Christi profecta in domũ Virginis, vel in locum, vbi Petrus amare flebat peccatum: denique vbicunque aliquid operata est. Consequens autem repugnat Scripturis quæ dum specialiter dicunt animam Christi fuisse in inferno & inde fuisse eductam, vt Christus resurgeret, apertè significant, & tantùm ibi propriè fuisse, & alio modo, quàm esset in alijs locis, vbi operaba-

Anima Christi substantialiter realiter præsentia aduersus deficd. Etc. Mir.

Psalm. 15

Actor. 2.

operabatur. Et confirmatur, quia aliàs eodem modo diceretur nunc Christus descendere in terram, quia in ea multa operatur per virtutẽ animæ suæ: imò & in infernum nunc descendit, quia interdum aliquid ibi operatur saltem in animabus purgatorij.

Sexto argumento contra Durandi fundamentum. Quia vel repugnat animæ humanæ separatæ verè, ac realiter esse præsentem in loco corporeo, seu in inferno, vel non. Si dicat primum, necesse est, vt neget animas hominum damnatorum verè, ac propriè esse in inferno, quod est plane hæreticum contra expressa Scripturæ testimonia supra adducta disp. præced. sect. 2. & contra vniuersalem Ecclesiæ sensum, & Patres omnes, vt in. 1. p. q. 64. latius ostenditur. Quod si dicat cum aliquibus discipulis D. Thomæ esse ibi, per passionem à corpore, seu ab igne: quid dicet de animabus puerorum, quæ nullam pœnam sensus patiuntur? Quid rursus de animabus sanctorum Patrum, in quarum loco nullus ignis erat, neque aliud corpus, à quo afficerentur, vel in quod ipsæ operarẽtur? Dicet fortasse illas animas fuisse ibi, quia detinebantur ab illis corporibus. Sed in primis hoc est falsum saltem de animabus Sanctorum Patrum. Nullam enim vim à corporibus patiebantur: fuisset enim illa quædam pœna sensus, & miraculosa operatio sine necessitate fundamentoque conficta. Præsertim cum illæ summa voluntate obedirent diuinæ voluntati, cuius iussu ibi manere cogebantur. Deinde inquiro, quid sit ibi detineri? Certè nihil est aliud, quam esse, & conseruari spiritum aliquem præsentem tali corpori. Ergo hæc detentio, vt sit possibilis, supponit esse possibilem realẽ præsentiam animæ separatæ in tali loco, vel corpore, & addit quòd talis præsentia fiat, vel conseruetur per efficaciam ipsius corporis, vel per aliam vim extrinsecam, ergo eadem ratione erit possibilis per virtutem diuinã, vel intrinsecam ipsius animæ vim. Quòd si hæc præsentia est possibilis, sine causa negatur contra Scripturas, animam Christi fecisse seipsam realiter præsentem loco inferni, quod est illuc descẽdisse. Aliter eludit hoc argumentum Durandus dicens animas damnatas esse in inferno per deputationẽ. Quia scilicet destinatę sunt, ac deputatæ, vt ibi perpetuò sint resumptis corporibus: animas verò Sanctorum Patrũ ante Christi aduentum fuisse in inferno per deputationem conditionatam, quia ibi futuræ essent cum corporibus, nisi redimerentur. Sed in hac responsione multi continentur errores. Primo enim sequitur, animas damnatorum nunc re vera non esse in inferno. Quia nunc non sunt præsentes: sed erunt postea, cùm vnientur corporibus. Secundo sequitur malos angelos non esse in inferno, quia non possunt deputari ratione corporũ, quę nunquã sunt habituri. Tertio sequitur, animas Sanctorum Patrum fuisse in gehenna damnatorũ, quia secundũ illam conditionatã deputationem ibi futurę fuissent cũ corporibus, nisi redimerẽtur. Quarto sequitur, animas purgandas nullo modo esse in loco purgatorij, quia nequè absolute, nec conditionate deputantur, vt ibi sint cũ corporibus, quia tantum purgandæ sunt in hoc statu, in quo sunt à corporibus separatæ. Atquè idem argumentum fieri potest de animabus infantiũ, si verum est eas post diẽ iudicij reassumptis corporibus non futuras in loco subterraneo, sed in hoc mundo. Vltimo tandẽ argumẽtor, quia vel anima separata est nusquã, vel alicubi. Si nusquã, primũ id intelligi nequit, deinde sequitur animas Sanctorũ nunc non esse in cœlo, & Christũ nõ vere, ac realiter eduxisse animas Sanctorum ab inferno: sed tantum spiritualiter, quę omnia repugnant Scripturis, & Patribus. Si verò anima separata potest esse alicubi, potuit ergo anima Christi esse in inferno: fuit ergo ibi, vt Scriptura dicit. Cur autem ibi fuerit, iam iam dicemus, respondendo argumentis Durandi.

Exam.

Responsio.

Ad fundamentũ hæreticorũ respõdetur, primùm hæreticum esse dicere nomen *inferni* in Scriptura nunquam significare locum subterraneum supplicijs animarũ deputatum, est cõtra euidentissima loca Scripturarum, Luc. 16. Matth. 11 aliaque præcedenti disputatione notata, & contra omniũ Patrum sententiam, & expositionem, vt videre licet in omnibus quos hactenus adduximus, & August. lib. 2. Retract. cap. 24. Hieron. Isai. 14. Greg. 4. dialog. capit. 42. Tertul. in apologetico cap. 11. &. 47. & lib. de anima, cap. 54. &. 55. Deinde probabiliter dici potest, *infernum*, in Scriptura nunquam significare sepulcrum. Omnia enim loca, quæ ibi citantur, & similia, aptissime explicari possunt de loco subterraneo in-

Responsio ad fundamẽtum hæreticorum.

ferni.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ferni. Secundo, estò, concedamus aliquando *infernum* significare mortem, vel sepulcrum, illud solum est significatione analoga, & translatitia, ex qua potius sequitur infernum proprie, & simpliciter dictum significare locum subterraneum, quando aliunde ad aliam significationem non distrahitur. Nam (vt supra dicebam) quia animę omnium hominum ante Christi aduentum ferebantur in infernum, inde mors reputata est quasi via ad infernum. Ex quo tandem fieri potuit, vt aliquando nomine *inferni* significaretur. Tertio ergo dicitur, Scripturam dicentem Christum descendisse ad inferos, non posse vllo modo de sepulcro, vel de morte declarari, vt supra probatum est.

Responso ad argumenta Durandi.

Ad fundamenta Durandi. Ad primũ fatsum est, eius interpretationem de descensu per solam operationem satis esse ad explicandas Scriptutas, vt satis liquidò ostendimus. Ratio verò ibi adducta de beatitudine animarum Sanctorum Patrum, rectè quidem probat, non fuisse Christo simpliciter necessarium secundum animam ad infernum descendere, vt aliorũ animas bearet: tamen nos non id affirmamus propter necessitatem huius effectus, sed quia Scripturæ id affirmant. Congruentes autem rationes propter quas ita factũ est à D. Tho. artic. 1. &. 2. adducuntur. Quarum summa est. Primo, quia Christus summa benignitate voluit eos, quos per gratiam interius secundum diuinitatem illuminabat, etiam secundum animam loco visitare, vt sicut ijs, qui in terra versabantur, iustitiæ sol ortus erat, ita etiam ijs, qui infra terram in tenebris, & vmbra sedebant, illusceret, vt Damascen. inquit lib. 3 de fide, cap. 29. Vbi alias rationes adducit, quę in eo videri possunt. Quibus etiam addi potest, nouisse Christum supra terram ascendere donec suum corpus secum ferret. Item voluisse ad inferna descendere, vt se victorem, ac triumphatorem Dæmonum declararet. Et propter alios effectus infra tractãdos, quos licet absque reali præsentia animę suę perficere potuisset: tamen conuenientiori modo, & ad suum finem magis accommodato eos præstitit, illuc in propria persona, atq; animæ substantia descendens.

D. Thom. Cur reals præsentia in infernũ Christus descendit

Damasc.

Res spirituales sine vlla vel ape

Aliæ rationes Durandi, præter vltimam, petunt difficultates proprias in sequentibus sectionibus tractandas. Vltima verò ratio primùm procedit ex falso fundamento, scilicet animam, seu rem spiritualem non posse esse alicubi, nisi per operationem, vel applicationem virtutis ad corpus, nec posse moueri secundum propriam substantiam, & realẽ præsentiam. Vtrumque enim est falsum. Anima enim, cum sit res finita, & intrà mundum contineatur alicubi necessariò est præsens, & insistans ab aliquo loco corporeo. Et quamuis tunc propriè non sit in corpore tanquam in loco (vt D. Thomas de Angelis docet, & recte explicuit Gregor. Nyssen. lib 2. Philosophiæ capit. 11.) tamen suo modo, & per præsentiam sibi intrinsecam verè dicitur esse ibi, vbi est corpus. Cùm enim nos res spirituales non concipiamus, prout in se sunt, necesse est, vt de ijs in ordine ad corpora loquamur. Præterea (quidquid sit de naturali virtute ipsius animæ) tamen quod per potentiam diuinam possit alicubi constitui, etiamsi nihil bi operetur, docuit August. 21. libr. de Ciuit. cap 10. Et non video quomodo ab vllo Catholico possit negari, credendo ea, quæ de locis animarum fides docet: nisi fortasse excogitando actiones aliquas animarum eis à corpora, absque necessitate, & fundamento confictas. Vnde vltimo dici potest, Christi animam habuisse in inferno aliquam actionem circa corpora: videlicet imperio suo illuminasse non tantum mentes animarum sanctarum: sed etiam aerem ipsum, seu locum corporeum, in quo illæ animæ habitabãt, vt docent Sanctus Thomas. 3. dist. 22. q. 2. art. 2. quæst. 1. Ric. artic. 3. quæst. 2. Decebat enim, vt locus ille tanti victoris præsentia cohonestatus, quoad fieri posset illustraretur, maiestatemque gloriæ referret.

ratione, vel applicatione virtutis possum esse in loco.

D. Thom. Gregor. Nyss.

August.

Rupert.

Supereſt autem breue dubium ad hanc sectionem pertinens. An hæc veritas, de descensu Christi ad inferos non solum de fide sit, sed etiam articulus fidei. Et ratio dubij esse potest, quia in symbolo Niceno hic articulus non continetur. Et quãuis in symbolo Apostolorum habeatur: tamen quòd ab ipsis Apostolis positus non fuerit, argumento est, quod aliqui antiqui Patres exponentes symbolum, illum omittant, vt August. in libris de fide, & symbolo, & libris de symbolo ad Catechumenos, & Irenæus libr. 1. capit. 2. & Tertullianus, lib. de velandis virginibus, in principio, & lib.

Dubium. Syn Nicen. Symb. Apo.

August. Irena Tertull. Origen.

Responsio.

Descensus Christi ad inferos in symbolo Apostolorũ expressus.

& libr. de præscript. hæret. cap. 13. & libr. contra Praxean. in principio, & Origenes in initio librorum Periarchon. Respondetur aliud esse inquirere, an hæc veritas posita sit ab Apostolis expressè in symbolo, prout nunc habetur: aliud verò, an nunc computanda sit inter articulos fidei. Quoad priorem partem, licèt non sit omnino certum Apostolos illam particulam addidisse, propter adducta testimonia: est tamen longè probabilius. Primò quidem, quia prædicti authores non negant, Apostolos addidisse illam particulam: sed solum illam omittunt. Quia nec formaliter referunt totum symbolum Apostolicum, prout ab eis editum est, & nunc in Ecclesia recitatur, neque in ijs locis soliciti fuerunt de explicando mysterio, quod in articulis mortis, & resurrectionis continebatur. Secundò, quia alij Patres antiqui eam particulam referunt, & exponunt, quorũ testimonium affirmans maius est, quàm authoritas negatiua aliorum. Exponunt autẽ Chryso. hom. 2. de symbolo, Cyril. Ierosol. cat. 4. & Ruffinus in expositione symboli. Qui tamen addit in Ecclesiæ Romanæ symbolo, & in Orientis Ecclesijs non haberi illam particulam. Existimo autem loqui de symbolo Niceno, non de Apostolico. Augustinus denique serm. 137. &. 181. de tempore (qui est de expolitione symboli) illam particulam addit, & exponit in cap. 7. quin etiam serm. 115. (qui etiam est de traditione symboli) singulis Apostolis attribuens singulas particulas fidei, Thomæ Apostolo tribuit hanc particulam. *Descendit ad inferna.* Eusebius vero libr. 1. Historiæ, cap. vltimo refert Thaddæum discipulum Christi in Sunimam quandam, quasi in symbolum redigens Christianam fidem, hunc articulum cum alijs posuisse. Denique Clithonæus super Damas. lib. 3. de fide. c. vltimo dicit hunc articulum fuisse à beato Philippo symbolo Apostolorũ adiectum: non adiungit vero probationem, neque mihi constat, vnde id elicuerit. Satis tamen probabile ex dictis est, ab aliquo Apostolo fuisse additum. Vnde apparet eximia impudentia hæreticorum huius temporis, dicentium hunc articulum fuisse ab scholasticis excogitatum, quos imitatur Erasmus in paraphrasi in Matth. in prologo.

August.

Rupert.

Clithon.

Ruffin.

Cyrill. Hieros. Chryso.

August.

Euseb.

Damasc.

Descensus Christi

Quoad aliam verò partem, an hæc veritas ponenda sit articulis fidei, ne sit de nomine quæstio, distinctione vtendum est. Si enim per articulum fidei intelligamus veritatem fidei specialem difficultatem habentem (vt D. Thomas illum definit. 2. 1. q. 1. art. 6.) sic propriè dicendus est articulus fidei à cæteris distinctus, vt idem D. Thomas ibi tradidis art. 8. Si verò nomine articuli intelligamus veritatẽ, quam omnes fideles explicite scire, ac credere teneãtur, sic non existimo necessarium hunc computare inter articulos fidei. Quia non est res admodum necessaria singulis hominibus. & quia ob hanc fortasse causam in symbolo Niceno omittitur. Cuius symboli cognitio videtur esse sufficiẽs ad præceptum fidei implendum. Denique propterea forte August. & alij Patres in principio citati exponentes symbolum, non explicant populo hoc mysterium. Cõtra hoc sentit Medina hic, art. 1. dicens esse omnibus hominibus necessariũ explicite scire, & credere hunc articulum, & in Niceno symbolo esse omissum, non quia necessarius non sit, sed quia in Apostolorum symbolo erat sufficienter traditus, nouaq; difficultas orta non esset. Quæ sententia est probabilis, ac secura: absolute tamen non existimo dari tale præceptum, nec posse sufficienter ostendi.

Veritas de descensu Christi ad inferos num articulus fidei sit. D. Thom.

August.

Medina

SECTIO III.

Quid Christus in animabus existentibus in inferno operatus sit.

QVatuor (vt supra diximus) erant in inferno animarũ ordines, de quibus sigillatim dicemus, atq; ita explicabimus omnes operationes, quas Christus in eo loco habuit. Nã de actionibus eius circa corpora, non est aliquid certũ, & (si quid est verisimile) iam suprà tactum est. De actionibus item circa Angelos sanctos nihil specialiter occurrit dicendum. Quia cùm illi iam viderent Deum, certũ est animam Christi nihil noui in eos influxisse, quod ad essentialem beatitudinem pertinuerit. Quia beatitudo est immutabilis, & augeri nõ potest secundùm naturam suam, & secũdum legẽ Dei ordinariam, & non sunt fingenda miracula sine

Universidad de Deusto
Biblioteca

la sine fundamento, aut necessitate. Quoad accidentalem verò beatitudinem, credendum est Christi animam è corpore egredientem illuminasse Angelos, atque noua gaudia illis attulisse. Ea tamen actio per se non pertinet ad effectus à Christo factos in loco inferni, quia Angeli sancti per se ad illum locum non pertinent. Quamquam dubitandum non sit, eos cum Christo illuc descendisse.

Christus in infernũ descendens, animabus sanctorum Patrum essentialem beatitudinem influxit.

Primò ergo certum est, Christum descendendo ad inferos animabus sanctis, quæ in Sinu Abrahæ erant, essentialem beatitudinem, ac cętera animæ dona, quę illam consequuntur, contulisse. Hoc de fide certum existimo. Quia de fide est illas animas non vidisse Deum ante Christi mortem, vt suprà ostẽdimus. Deinde est de fide certum Christum per mortem aperuisse hominibus ianuam regni (vt ibi declarauimus) ideoque de fide etiam certum est animas Sanctorum omnium post Christi mortem decedentium (si nihil purgandum habeãt) statim videre Deum: ergo idem est de prædictis animabus.

Obiectio. B

Dices, quamuis sit de fide statim vidisse Deum: non est tamen de fide animã Christi operatam esse in illis hanc visionẽ. Respondetur, quamuis probabiliter existimemus Christi animam per veram, ac physicam efficientiam operatam esse in his animabus lumen gloriæ, per quod Deum videre possent (vt etiam Caiet. hic art. 2. opinatur) nunc tamen non loquimur in hoc sensu: sed abstrahendo à physica efficientia, de operatione per modum meriti, vel quacumque alia ratione, ita vt sensus sit Christum descendisse ad inferos, vt propter sua merita statim sancti Patres visionẽ beatam acciperent, atque de illo loco simul cum Christi anima educerentur. Et hoc sensu dicimus esse hanc veritatem de fide,

Respons.

Caiet.

quam. 13. c. Osæas prædixerat, dicens, *Ero mors tua, ô mors, morsus tuus ero inferne*, vt interpretantur Augustinus serm. 137. de tempore, & Greg. 12. Moral. cap. 8. & Zacharias cap. 9. *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non erat aqua*, vt Hieronymus, Cyrillus, & ferè omnes exponunt. Quamuis Aug. 18. de Ciuit. c. 35. aliter interpretetur. Paulus præterea ad Ephes. 4. in eundem sensum de Christo interpretatur verba illa Ps. 67. *Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem*, & subdit.

Osæa 13. Aug. Greg. Pap. Zach. 9.

Hieronym. Cyr. Aug. Psalm 67. Ephes. 4.

Quod autem ascendit, quid est, nisi quia descendit primum in inferiores partes terræ? Quæ verba veluti interpretans Thaddæus apud Euseb. libr. 1. Hist. c. vlt. *Descendit* (inquit) *ad inferos, & disrupit materiem, quam à sæculo nemo disruperat. Qui descendit quidem solus: ascendit autem cum grandi multitudine.* Et similia ferè verba habet Ignatius dicta Epistol. ad Trallianos. Deniq; omnes Patres supra citati, cum testantur Christum descendisse ad inferos, addunt illuc descendisse, vt animas Sanctorum ibi quiescentes liberaret. Propter quod rectè dixit Orig. hom. 15. in Genes. *Quod Christus dixit latroni, hodie mecum eris in paradiso, nõ illi soli dictum: sed omnibus sanctis dictum intellige, pro quibus in infernum descendit.*

Euseb.

Ignat.

Orig.

Obiectio.

Sed obijci potest, quia in eodem instãti, in quo Christus est mortuus, animę sanctorum Patrum beatitudinem acceperũt, cùm in illo instanti consummata sit nostra redemptio, & ablatum humanæ naturæ impedimentum, & consequenter aperta ianua regni. Vnde, cùm in illis animabus nullum esset personale obstaculum, in eodem instanti regnum ingressę sunt, & diuinã hęreditatem, ac mercedẽ acceperunt. Ingressus namq; ille tẽporis moras non requirit, & Deus non differt præmium, & coronam, quãdo ex pate hominis nullum est impedimentũ. Sed in eo instanti nõdum Christi anima descẽderat ad infernum: ergo nullo modo potest dici Christus suo descensu operatus esse hunc effectũ, neq; ea de causa illuc descendisse, cùm prius res esset facta, quam ipse illuc descenderet. Quæ ratio adeò mouit Durandum, vt propter illam negauerit Christum secundum realẽ præsentiam ad inferna descendisse. Respondetur tamen (si verum est spiritualẽ substantiã posse transire ab extremo in extremum absque existentia in medio) facilè intelligi posse, hunc descensum Christi ad inferos fuisse per huiusmodi discretã mutationẽ: atque adeò in eodem instãti, in quo Christus est mortuus, animã eius fuisse præsentem in loco inferni. Mortuus est enim per primum non esse, ergo in instanti mortis iam nõ erat in corpore, ergo transiuit in eodem instanti ad locum inferni. Et hæc responsio, suppositis illa sententia, mihi valde probatur, quia & omnem difficultatem euacuat, & perfectiorem modum descẽsus Christo attribuit. Quapropter, etiamsi secundum

Durand.

Respons.

Ab instanti mortis Christi anima fuit apud Patres in loco inferni.

cundum potentiam naturalem non esset possibilis animæ, vel Angelo huiusmodi motus, verisimilius videtur Christi animam per supernaturalem potentiam, sibi multis titulis debitam, & quasi connaturalem, eo motus genere in infernum descendisse. Nam, quòd diuina virtute ille motus fieri possit, certum existimo, cùm nulla repugnantia, vel implicatio contradictionis in eo ostendi possit. Secundò, si quis velit asserere Christi animam motu continuo ad infernum descendisse, negare in primis potest illas animas in eodem instanti, in quo Christus est mortuus, fuisse beatas, quia noluit Christus, antequam ipse secundum animam præsens adesset, eas illuminare, quia hic modus congruentior illi visus est, & illa breuis dilatio non erat magni, vel momenti, vel incommodi. Hæc verò responsio mihi sanè non placet: tum propter rationem inter argumentandum factam, quæ videtur efficax. Tum quia non existimo dilationem beatitudinis, etiam si sit per brevissimam moram, parui esse momenti. Neque est vlla sufficiens ratio, ob quam credamus Christum suo descensu hoc incommodũ illis animabus attulisse. Et ideo melius dicetur eo instanti fuisse illuminatas, & hoc attribui suo modo descensui Christi, quia ab eo instanti cœpit illuc moueri, quamuis nondum illuc peruenisset.

Diuisio Christi ad inferos descensus, & quorum animas ab inferis non liberauit.

Secundo certũ est animã Christi descendendo ad inferos non eduxisse de locis inferni animas ad æterna supplicia damnatas, neq; illis beatitudinẽ cõtulisse (sub dãnatis cõprehendimus etiã pueros in solo originali decedentes: quia licet in pœnæ modo ab alijs differant: tamen in æternitate pœnæ dãni eadem est de illis, ac de cęteris ratio.) Et hoc sensu assertio posita est cõmunis Sanctorum, quos supra citauimus, & Theologorũ in. 3. d. 22. Sed antequã illam probemus inquiri statim potest, an sit certa de fide. Et ratio dubitandi esse potest, quia Gregor. Nazian. orat. 42. l. 2. de Pascha te agẽs de descẽsu Christi ad infernos, sub dubio reliquit, *Vtrum omnes sine vlla exceptione aduentu suo saluos fecerit, an illic quoque eos damnauerit, qui crediderunt.* Et Augustin. Epist. 99. ad Euodium, propter locum Act. 2. *Solutis doloribus inferni*, non dubitat affirmare, quin præter animas sanctas, quæ in Sinu Abrahæ quiescebant, Christus liberauerit aliquas ex ijs, quę dolores inferni

Dubium.

Greg. Nazi.

Aug.

Aug. 2.

patiebantur: incertum tamen relinquit, *an omnes, quos in eis doloribus inuenit, liberauerit, an quosdam, quos illo beneficio dignos iudicauit.* Deinde Clem. Alex. 6. lib. Strom. ante medium scribit, Christum descendendo ad inferos, etiam damnatis prædicasse suum aduentum, ac fructum eius, si in ipsum crederent ijs præsertim, quibus in hac vita non fuerat prædicatum, propter verba Petri. 1. Canon. cap. 3. *in quo* (id est in spiritu) *& his, qui in carcere erant, spiritu veniẽs prædicauit, qui increduli fuerant aliquãdo, quãdo expectabant Dei patientiam in diebus Noe.* Illi enim qui increduli fuerunt in diebus Noe, damnati sunt, ergo potuerunt aliquæ animæ damnatæ credere Christo in inferno prædicanti, ideoque inde educi. Vnde. c. 4. subdit Petrus. *Ideo & mortuis prædicatum est Euangelium, vt iudicentur quidem secũdum hominem in carne.* Eademque sententia habetur in oratione de defunctis, quæ Danascено attribuitur. Et in quibusdam Patrũ historijs (vt Niceras refert super Greg. Nazian. dicta orat. 42.) legitur, Platonem apparuisse cuidam Christiano, qui ei sæpe maledicebat, & conuitijs lacerabat, atque dixisse. *Ego quidem me peccatorem esse non infitior: verum, cum Christus in infernum descendit, nemo ante me ad fidem accessit.* Quin potius referunt etiam Irenęus lib. 1. contra hæres. cap. 29. & Epiph. hæres. 24. Marcionem asseruisse Christũ descendendo in infernum omnes animas damnatas liberasse, & (quod stultissimum est) sanctorum Patrum animas ibi reliquisse, quòd prædicationi eius, quam in inferno habuit, fidem adhibere noluissent. Tandem aliqui existimarũt nostra suffragia posse valere damnatis ad aliquam pœnæ remissionem. Multorum etiam opinio fert, Traiani Imperatoris animam orationibus sancti Gregorij fuisse ab inferni pœnis ereptam, propter Damasceni authoritatẽ in oratione de defunctis, vbi idem refert de Falconilla similiter ab inferno liberata orationibus sanctæ Theclæ. Quid ergo mirum, quòd Christus descendens ad inferos animas damnatas liberauerit?

Clem. Alex.

1. Pet. 3. & 4.

Nice.

Irena. Epipha.

Nihilominus respondeo conclusionem positam, intellectam secũdum ordinariam legem, atque vniuersaliter de omnibus damnatis (vt possit esse locus alicui priuilegio) esse certã de fide. Propter q̃ Aug. libr. de hæres. in. 79. inter hæreses ponit,

quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Supplicia damnatorum æterna. August. Philast.

quæ asserit, Christo descendente ad inferos credidisse incredulos, & omnes inde liberatos, sequutus Philastr. libr. de hæresib. cap. de descensu Christi ad inferos. Et satis constat ex vniuersali consensu totius Ecclesiæ, & omnium sanctorum Patrum locis supra citatis, & ex testimonijs Scripturæ, quę iam afferemus. Nam in primis Scripturæ docent pœnas damnatorum esse æternas, Matth. 25. *Ite in ignem æternum, & inferius, Et ibunt hi in supplicium æternum.* Ergo etiam pœnæ eorum, qui ante Christi aduentum damnati sunt, sunt æternę. Nam de omnibus loquitur generaliter Scriptura, ergo non omnes liberati fuerunt à Christo. Quia si omnes fuissent liberati à Christo, omnium pœna temporalis fuisset. Et hoc argumentum conuincit, secundum communem legem diuinæ iustitiæ nullam ex illis animabus fuisse inde eductam, quia hæc est lex lata, vt, *vbi ceciderit lignum, ibi maneat, siue ad austrum, siue ad aquilonē.* Item quia huius vitæ tempus concessum est hominibus ad comparandam, vel amittendam æternam vitam, & ideò, qui hic non fuit vsus medijs concessis à Deo ad fidem, & gratiam obtinendam, secundum legem ordinariā consequi salutem non potest. Tandem quia aliàs peioris conditionis fuissent homines, qui nunc damnantur, quam qui ante mortem Christi: nō ergo eduxit Christus ab inferno animas damnatas. Et in hunc sensum interpretantur Augustinus, & Gregorius suprà, illud Oseæ. 13. *O mors ero mors tua, morsus tuus ero inferne.* Dicitur enim Christus interemisse mortē, quia omnino illam extinxit, & perpetuam vitam hominibus obtinuit: infernum autem tantum dicitur momordisse, quia non omnino illum euacuauit: sed quandam ei partem duntaxat eripuit. An verò ex speciali priuilegio sua voluntate, & arbitrio aliquem damnatum à gehenna Christus eduxerit, dubitari quoquomodo potest. Nā licet videatur temerarium hoc affirmare contra generales regulas Scripturæ sine fundamento, vel authoritate, simpliciter tamen non videtur esse erroneum, vel hæreticum. Quia non est de fide generalem illā legem, nullam dispensationem, priuilegium vè admittere. Et iuxta hæc possent intelligi Nazianzenus & Augustinus supra citati, quāquam Nazianzenus nō videatur illa scripsisse verba, quoniam de hac veritate dubitaret, sed solum vt proponeret quid de hoc mysterio inquirere, ac scire oporteat. Augustinus vero rectè potest intelligi de animabus purgatorij, vt infra dicemus. Ad Clementem Alexand. respondetur ea in re deceptum, atque ex parte secutum in hoc errorem Marcionis, quem meritò Irenæus & Epiphanius impugnant. Ad Damascenum respondetur, illam orationem falsò imponi ei.

Mat. 25.

Eccles. 11.

August. Greg. Oseæ. 13.

A

B

C

Ad rationem dubitandi sumptam ex loco Petri, omnino falsa & absurda est illa intelligentia: historiaque de Platone, & similes apocryphæ censendæ sunt. Quia in inferno nulla est redēptio (vt Ecclesia sentit.) Nō est ergo ille status, vt in eo de nouo applicetur per fidem, & amorem redemptio Christi. Non igitur prædicauit Christus damnatis, vt spem salutis illis præberet. Verba autē D. Petri (quę obscurissima sunt) varijs modis exponuntur. Aug. Epist. 99. existimat Petrū non loqui de descensu Christi ad inferos, nec de prædicatione Christi facta per animam assumptam: sed de prędicatione facta ab ipso Deo per spiritum suum in diebus Noe. Vnde quod Petrus dicit, Christum *in spiritu* prædicasse, non intelligit Augustinus in anima, vel per animam: sed in diuinitate sua, vel *in spiritu*, id est spirituali modo per internam inspirationem. Quod vero dicit, prædicasse *spiritibus, qui in carcere erant*, Augustinus exponit, id est, animabus hominum, quæ in corpore mortali tanquam in carcere erant inclusæ. Quam expositionem magis probauit D. Thom. hic artic. 2. ad. 3. Est tamen creditu difficilis, primò. Quia multa verba exponuntur impropriè, & per translationem, cur enim dicetur Christus in diuinitate venisse ad prędicandū in diebus Noe? Proprie enim venire non potuit secūdum localem mutationem, vt per se constat, neque vero etiam impropriè ratione alicuius effectus. Quem enim singularem effectum in incredulis tunc habuit, vt ea de causa venisse dicatur? Deinde per carcerem interpretari corpus, valde metaphoricum est, & Origenis sapit errorem, eò vel maximè, quòd Petrus dicit mortuis prædicasse Christum quod exponere de mortuis spiritualiter per peccatum, valde violentum est, præsertim cum illos mortuos ab hominibus viuis Petrus distinguat, & ibidem in hoc sensu dicat, Christum esse iudicem viuorum

Trident. 1. Petri 3.

Aug.

D. Thom.

uorum, & mortuorum. Denique nō placet hæc expositio, quia iuxta illam non potest litera connecti, nec reddi ratio, cur Petrus repente, & absque vlla occasione illius prędicationis fecerit mentionem.

Propter quæ reliqui Patres frequentius explicant locum hunc de descensu Christi ad inferos (vt annotauimus præcedēti disputatione, sectione. 1.) & optimè quadrat cum contextu. Dixerat enim Petrus. *Christus semel pro peccatis mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, viuificatus autem spiritu.* Vbi *spiritus*, cùm carni opponatur, animam manifestè significat. Alia vero lectio habet, *Mortificatus quidem carne viuificatus autem spiritu.* Et iuxta illam est sensus, Christum, vt nos redimeret, mortificatum fuisse secundū carnem: non autem secūdum spiritum, id est, secundum animam, quæ viua semper, & gloriosa permansit. Subdit deinde. *In quo*, scilicet in spiritu (ad illum enim euidenter fit relatio) id est, in anima *veniens prædicauit his, qui in carcere erant, spiritu*, id est secundū animam: vel (vt alia litera habet) *his qui in carcere erant spiritibus.* Quæ verba optimè, ac propriè intelliguntur de animabus, quæ erant in inferno. Et accommodari etiā possunt animabus sanctorum Patrum, quę suo modo etiam erant in carcere, vt supra vidimus. Merito autem Petrus mentionem fecit huius descensus Christi, vel vt declararet, quomodo viuificauit spiritu etiam eos, qui mortui erant secundum carnem, vel vt magis declararet, quod dixerat, Christum mansisse viuum secundum spiritū, quādoquidē in illo descendit ad inferos, & Euangelistam egit. Sed difficultatem habent sequentia verba, scilicet. *Qui increduli fuerant aliquando.* Sensus enim est, Christum prædicasse in inferno illis animabus, quæ tempore Noe incredulæ fuerant. In quibus verbis est duplex difficultas. Prima quæ propriè ad nos pertinet, in quo statu essent illæ animæ. Secunda, cur Petrus illarum fecerit specialem mentionem, cùm Christus ad omnes animas eiusdem status æquè descenderit. Ad primam autores supra citati dicunt, fuisse ex animabus damnatis. Sed hoc non colligitur ex verbis Petri. Nam licet illę animæ fuissent aliquādo incredulę, scilicet cū fabricaretur arca Noe, cuius prædicationi, & diuinis comminationibus credere noluerunt, donec pœnam diluuij expertę sunt: tamē postea cōuerti potuerunt, pœnitentiam agere, ac saluari. Imo Petrus addens illam particulā *aliquando*, clarè indicat eas non semper perseueraſſe in ea incredulitate. Deinde statim cap. 4. dicit *eos mortuos, quibus Euangelizatum est, iudicatos fuisse secundum hominem in carne*, id est, pœna diluuij fuisse castigatos in corpore, vt uere autem secundum spiritum, non ergo fuerunt damnati. Alij ergo dixerunt, illas animas fuisse in purgatorio, in quo vsq; ad descensum Christi ad inferos detentæ sunt propter duritiam suam, & incredulitatem: Christum autem illuc descendentē eis prædicasse, easque specialiter liberasse. Ita exponit Turrianus lib. 4. pro epistolis Pontificum. c. 12. vbi ex hoc loco contendit probare locum purgatorij. Quia Sinus Abrahę non potest propriè dici carcer, nec locus tenebrosus, qualis significatur fuisse locus, ad quem descendens Christus mortuis prædicauit, vt colligitur ex Isaiæ. 49. vbi hæc Christi prędicatio videtur describi illis verbis. *Vt diceres his, qui vincti sunt, Exite, & his qui in tenebris sunt, Reuelamini.* Sed hæc nō est sufficiens probatio: tum quia verius est (vt supra dixi) locum illum sanctarū animarum fuisse tenebrosum: tum etiam quia illi Sancti poterant dici esse in tenebris nō solum sensibilibus, sed etiam spiritualibus, quia lumine gloriæ, & visione Dei carebāt. Et eadem ratione dici poterāt fuisse in vinculis, quia in eo loco detinebātur, & ab ingressu Patriæ, & cœlesti loco exulare cogebantur: propter quod merito etiam dici possunt fuisse in carcere. Præterea per se videtur incredibile illas animas tot annis fuisse in pœnis purgatorij. Adde incertū esse, an Christus ex purgatorio aliquos eduxerit.

Turrian.

Isai. 49.

A

B

C

Melius ergo, & facilius dicitur, has animas fuisse ex illis iustis, qui erant in Sinu Abrahæ. Sed cur Petrus illarum in particulari mentionem fecit, cùm Christus omnibus, qui ibi erant, dixerit, *Exite, Reuelamini.* Bellarminus supra respondet Petrum fecisse horum mētionem, quia de illis erat maius dubium, an essent salui necne. Sed hæc ratio nō satisfacit, quia oportet explicare, quid referret ad intentionem Petri, & epistolæ cōtextum hoc dubium tollere. Magis enim dubium est, an Salomon fuerit ex illis iustis, quos Christus liberauit & infinita dubia possunt agitari, de quibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Discursus Petri Apostoli in cap. 3. epistolæ suæ canonicæ primæ.

Petrus ibi mentionem non fecit. Igitur retinendo vulgatã lectionẽ in illis verbis, *vt nos offerret Deo, mortificatos quidẽ carne, viuificatos autem spiritu*, ex eis videtur huius rei ratio sumenda. In toto enim illo capite Petrus consolatur fideles, & animos addit ad patiendũ pro Christo, & tandem summã rationũ in eo posuit. Quòd licet mortificemur carne, id est, in corpore affligamur, & puniamur: tamen per Christum saluamur in spiritu. Hanc ergo rationem voluit illustri exemplo declarare, ac persuadere. Nulli enim videntur magis mortificati in carne, quã illi, qui tempore diluuij aquis diuinæ iustitiæ submersi sunt: & rẽ multi ex illis in fide Christi spiritu vixerunt, & ideò Christus illis vna cũ Sanctis alijs prædicauit, veniens in infernum. Et ita etiã optimè intelliguntur verba. c. 4. *Propter hoc enim, & mortuis Euangelizatum est, vt iudicentur secundũ hominem in carne*, id est, vt more hominum, qui corpus possunt interficere, & non animã puniantur in carne, viuant autẽ in spiritu. Neque prædictæ expositioni obstat, quòd multi codices præsertim Græci non legãt, *Mortificatos carne, & viuificatos spiritu*: sed, *Mortificatus, & viuificatus*. Quã lectionẽ supponit etiã Aug. dicta Epist. 99. & eodẽ modo legit Ruffinus in expositione symboli, & Idacius Clarus lib. 3. cõtra Varimadum. Non (inquam) obstat, quia emendatio res codices habent prædicto modo, vt videre licet in Bibliis Cõplutensibus, & in aliis. Et idem existimo olim fuisse in Græcis codicibus, nã ita legit iuxta Theodori Peltani translationem Petrus Alexandrinus in lib. de Deitate, & refertur in Cõcilio Ephesino tomo. 2. c. 7. & Cyril. lib. 1. de fide ad Theodosiũ, & lib. 2. ad Reginas, prout habentur in eodem concilio. c. 4. & 6. Et reuera, si contextus per se consideretur, magis quadrat hæc lectio, & verba ipsa, præsertim illud, *Viuificatos spiritu*, melius ac proprius de nobis dicuntur, quam de Christo. Hæc ergo videntur sufficere ad fundandam dictam expositionem.

Augustin. Ruf Idac. Clar.

Theo. Pel. Pet Ale. Con. Eph. Cyr. Ale.

C

Ad alia verò exempla, quod ad effectũ suffragiorum attinet, falsum est habere locum in damnatis, vt rectè D. Thom. docuit in. 4. d. 45. q. 2 ar. 2. De qua re, Deo dãte, dicemus in. 4. tomo huius. 3. partis. Ad illud verò speciale de Traiano (si vera est ea historia) dicendum est cũ scholasticis illum non fuisse simpliciter damnatum ad infernum, neque immediatè trãslatum ad beatitudinẽ: sed reuocatũ ad hanc vitam, vt pœnitẽtiam ageret. Verius tamẽ est, illã historiã non esse probatę fidei. Quia tota nititur authoritate Damasceni, & tamen opus illud, quod Damasceno tribuitur, meritò creditur nõ esse illius. Nõ quidẽ, quod Damascenus sit antiquior Gregorio (vt existimauit Medina hoc loco art. 6. sequutus Trithemiũ: verius enim est Damascenũ vixisse tẽpore Iconomachorũ imperãte Leone Isauro, & sub Greg. 2. de quo latè Billius in vita Damasceni) sed propter rationes, scilicet, quia in ea oratione habetur alius error supra reprobatus, & cõtrarius doctrinæ eiusdẽ Damasceni li. 2. de fide c. 4. Itẽ quia incredibile est Gregoriũ orasse pro Traiano Imperatore, cum ipse li. 34. Moraliũ. c. 13. doceat nõ esse orandũ pro dãnatis. Item quia Ioannes Diaconus in vita Gregorii li. 2. c. 44 dicit, illam historiã in Ecclesia Romana nunquam fuisse existimatã dignã fide. Quę omnia latius persequitur Bellarm. li. 2. de purgatorio. c. 8. & attigit Canus lib. 11. de locis cap. 2. Sotus in 4. d. 45. q. 2. art. 2. Atque eadẽ resp̃sione expeditur exemplũ aliud de Falconilla. Sed quæres, an Christus habuerit in damnatis aliquẽ alium effectũ. Respondet nõ habuisse effectũ in eis propter eorum commodũ, aut perfectionẽ, nec vt eorum pœnas leniret. Omnia enim quæ hactenus adduximus, hoc totum probant, quia illæ animæ indignæ sunt omni bono, præsertim illæ, quæ sunt in gehenna. Habuit tamen Christus in illis animabus eum effectũ, quem D. Thom. ponit. Nã se ipsum secundũ animam illis manifestauit, & vt se adorarent, cõpulit, vt generaliter verum sit illud. *In nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestium, & infernorum.* Vnde consequenter factum est, vt & Christus earũ malitiam, & pertinatiam reprehenderit, & ipsæ ex superbia nouam quandã afflictionẽ, inuidiamque persenserint. Quæ omnia de propriè damnatis ad gehẽnam intelligẽda sunt. Nam de animabus puerorum (vt dixi in commentario ar. 2.) res est valde dubia, de qua sufficiunt, quæ ibi diximus.

Traianum Imperatorem animam Gregorij Papæ precibus ab inferni pœnis exemptam.

Damascen. Greg. Pap. Iacob. Diac. Bellar. Canus. Sot.

D. Thom.

Dubium.

Tertio, & vltimo superest dicamus de animabus purgatorij. In quibus certum est Christum habuisse aliquem effectũ illuminationis, gaudii, & consolationis, vt in cõmentario artic. 8. explicatum reliquimus. Quod ergo in dubium vocatur, est, an statim

tim fuerint per Christum liberatæ à pœna, & ad Sinum Abrahæ, beatitudinemq; traductæ. In qua re nihil est certum, & ideo tres vel quatuor sunt Catholicorum sententiæ. Prima affirmat Christum liberasse omnes animas, quas in purgatorio inuenit. Hęc tribui solet Bonauen. in. 3. d. 22. q. 5. Vbi tamen de purgatorio nihil dicit: interdum verò videtur huic sententiæ suffragari, quatenus generatim ait, liberasse ab inferno omnes electos: tamen interdũ videtur potiùs contrariæ sententiæ fauere. Nã expresse dicit, *quod Christus solum ad limbũ descendit: Vnde Sanctos Patres eripuit: & ita ad supremam partem inferni, non ad mediam, vel vltimam.* Citatur etiã Marsil. in. 3. q. 13. art. 2. dub. 3. vbi refert in hanc sententiã Thomã de Argent. ipse verò valde dubius est, li cẽt tandem in hanc partem inclinet. Quia est (inquit) *magis pia*. Eandem tenet maior in. 3. d. 22. & inclinat etiam Gab. ibi, dub. vltim. indicans hanc esse communem sententiam doctorum: quam obscurè tractat Supplementum Gabrielis in. 4. d. 45. q. 1. art. 1. vbi prius dicit Christũ euacuasse sinũ Abrahæ, omnes & singulos qui ibi erant, liberando: & ita exponit, & Sanctos dicentes Christum liberasse de inferno suos electos, intelligendos esse de electis qui nihil expiandum habebant. Postea verò subdit Christum liberasse singulos de purgatorio. Quæ verba vix intelliguntur, nisi fortasse velint liberasse aliquos, & non omnes. Præterea in hanc sententiam inclinant Sotus d. 15. q. 1. ar. 1. & Gerson alph. 8. liter. F. vbi dicit fortè Christum purgatoriũ euacuasse. In eãdem sententiam adduci potest Turrian. lib. 4. cont. Madeburg. c. 12. quanuis ipse inde finite loquatur de animabus purgatorij: loci verò scripturæ quos adducit, non probant, vt suprà dici. Potest tamen aliquo modo fundari hæc sententia in verbis illis Ecclesiastici. 24. *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino.* Quæ verba de sapientia incarnata, & de descẽsu eius ad inferos multi intelligũt, & inter eos D. Thomas: sed animę purgatorij numerãtur inter dormientes sperãtes in Domino: ergo. Et idem argumentum sumi potest ex Gregorio lib. 13. Moral. c. 20. dicẽte, Christum descendendo ad inferos liberasse omnes electos: & fusius Augustin. ser. 137. de tempore. De electis suis nullum

Bonauen.

A

B

apud inferos reliquit: omni abstulit, vtique electa; illos rapuit, quos suos fide & actibus cognouit. Et præterea idem Aug. epi. 99. propter locum Actorum. 2. *solutis doloribus inferni*, necessarium existimat dicere Christum liberasse aliquos ex his qui pœnas inferni patiebantur præter eos qui erãt in sinu Abrahę. Quod de animabus tantum purgatorii sine errore dici potest. Et idem habet. 12. Genes. ad liter. c. 33. expressius verò docuit hanc sententiam Anselmus in Elucidario, vbi inquirens quam pœnam haberent iusti in inferno ante Christi descensum; respondet quosdam fuisse tantum in tenebris, quosdam verò etiam in quibusdam pœnis, quod non potest intelligi nisi de animabus purgatorij: & tamen infra subdit, *Omnes absoluit, & in gloriam duxit Rex gloriæ.* Et ita exponit illud Isai. 49. *Dices ijs qui vincti sunt, Exite, & ijs qui in tenebris sunt, reuelamini*: vbi per vinctos intelligit eos qui erant in pœnis. Potest tamen addi coniectura, quia in die triumphi & victoriæ solet concedi venia vinctis, præsertim his qui non sunt rei mortis, quique gratiam & beneuolentiam apud Principem inuenerunt. Item solet Deus propter orationem iusti liberare animam à purgatorio: quid ergo mirum quod eo die ad Christi voluntatem & petitionem fuerit purgatorium euacuatum? Et similes congruentiæ facile possunt excogitari.

B

Secunda sententia extremè contraria est, Christum à purgatorio descensu suo liberasse nullum qui non iam ex integro luisset pœnas. Nam si aliquos fortasse reperit quorum purgationis tempus in illo momento quo Christus descendit, vel certè eo tempore quo in inferno fuit complectũ est, illos sine vlla dubitatione liberauit, tamen, vt suprà dicebam, qui huiusmodi fuerunt non tam à purgatorio, quàm à sinu Abrahæ erepti sunt. Et pro hac sententia potest referri Bonauentura, & eam videtur tenere Viguer. in instit. c. 16. §. 4. vers. 30. & potest suaderi, quia cõmuniter sancti solum dicunt descendisse Christum ad infernum, vt eriperet antiquos Patriarchas, & prophetas, ac alios iustos, qui erant in sinu Abrahæ, vt expresse tractat Cyrill. Ierosol. catech. 4. Gregorius autem, & Augustinus in priori loco exponi possunt de his qui nihil habebant purgandum. Vel quod eduxerit omnes, non quod statim

C

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes beatificauerit, sed quia omnibus cõ tulit ne detinerentur in Limbo expectantes beatitudinem: quam tamen singulis dedit statim ac inuenti sunt absque personali aliquo reatu. Augustinus verò in alijs duobus vltimis locis aliter locutus est: quia nondum intellexerat sinum Abrahæ esse locum subterraneum & partem inferni; quod postea alijs locis docuit, vt supra vidimus: & ideo non cogimur illi credere in citatis locis, cum ex falso fundamento processerit. Quo destructo verba illa Petri, *solutis doloribus inferni*, rectè intelliguntur de sanctis patribus, quia etiam illi in inferno erant, & dolorem de carentia beatitudinis, & dilatione redemptionis habebant. Eo vel maximè quòd verba illa iuxta aliam expositionem suprà traditam, de Christo possunt intelligi. Locus autem ille ex Ecclesiastici. 24. quanquam non constet ad literâ intelligi de sapientia incarnata, & de descensu eius ad inferos, potius quàm de sapientia increata, quæ sua prouidentia omnia visitat, tamen hoc dato nihil inde probari potest; quia ibi solum dicitur sapientiam illuminasse omnes sperantes in se: illuminatio autem latius patet quàm glorificatio. Vnde verisimum est illuminasse etiam animas purgatorij, earumque spem auxisse & nouum gaudium contulisse: non tamen vnde fit eas liberasse, ergo neque in scriptura, neque in partibus est aliquod sufficiens fundamentum ad asserendum Christum liberasse omnes animas purgatorij: ergo cùm aliunde stet lex generalis diuinæ iustitiæ, vt qui in hac vita non satisfecerit, in alia satispatiatur, non potest sine fundamento Scripturæ, & Sanctorum Patrum aliquid probabiliter affirmari quod huic legi iustitiæ repugnet. Et confirmatur primo, nam coniecturæ ille de die triumphi, & similes sunt valde infirmæ, præsertim vt dicamus Christum generaliter dispensasse in hac lege iustitiæ. Aliàs eadem ratione dici posset dispensasse cum damnatis, saltem cum infantibus, eisque immediate sua applicuisse merita, etiamsi in hac vita non fuerint applicata. Satis ergo fuit ad ostensionem suæ victoriæ & triumphi quòd omnibus iustis contulit noua gaudia, & aliquo modo beatitudinem iuxta vniuscuiusque dispositionem, aliis scilicet in re, aliis in proxima spe. Confirmatur secundò, quia alio- A qui melioris conditionis fuissent illi homines mortui ante Christum, quam alij qui in lege gratiæ moriuntur, quod est contra perfectionem status legis gratiæ, & sine vlla sufficiente ratione. Cur enim Christus descendens ad inferos omnibus illis animabus pœnam gratis remisit, & regnans in cœlo non eandem indulgentiam concedit omnibus qui in ipso moriuntur? Deinde inquiro an eduxerit omnes animas quas in purgatorio inuenit, cum primùm illuc descendit, an verò omnes etiam illas quæ illuc descendebant, quandiu ipse in inferno mansit. Neutrum enim videtur conuenienter & consequenter dici. Quis enim credat nullam animam, etiamsi descenderet onerata grauissimarum pœnarum reatu, purgatam esse, quandiu Christus fuit in inferno, sed statim glorificatam solùm propter præsentiam eius in loco illo. Ac si illa præsentia esset nobilior & efficacior, quam præsentia quam habet in cœlo. Aut quomodo potest consequenter dici liberatas fuisse eas quæ antea erant; non verò eas quæ posteà descenderunt, cùm nulla fere sit maior vel diuersa ratio? B

Vnum tamen video posse ad hæc omnia responderi: & potest esse tertius dicendi modus, Christum scilicet eduxisse omnes animas è purgatorio, non tamen sine sufficiente compensatione, & solutione pœnæ pro culpa. Potuit enim fieri vt diuturnitas temporis minueretur, ita tamen vt grauitate & acerbitate pœnæ cõpensaretur. Hoc enim modo & legi iustitiæ satisfieret; & propter Christi gloriam augẽdam maior captiuorum numerus inferno eriperetur. Sed contra hunc modum (præter nouitatem eius) retorqueri possunt omnes rationes factæ. Inquiro enim an tanta pœnæ diuturnitas sit certa lege statuta, nec ne. Si non est, ergo nihil est de nouo concessum his animabus propter Christum. Si est; vnde constat in ea lege iustitiæ esse dispensatum? Item vel illis animabus fuit commodius acerbiora pati breuiori tempore, vel non. Si non; Quod nam beneficium illis contulit Christus? Si verò fuit commodius: Cur non confertur nobis simile beneficiũ propter Christum iam glorificatum, & ostendentem Patri vulnera suæ passionis, quod illis collatum est propter Christum descendentem ad inferos? Tandem, vel in commutatione seruata C

seruata est omnimoda æqualitas, vel non. Si non; sine causa ponitur, quia necessario asserendum est dispensatum esse in lege iustitiæ, & id quod deerat, solutum esse ex satisfactionibus Christi. Et contra hoc procedũt omnes rationes factæ. Nam idem dici potuisset de totius pœnæ remissione. Si verò dicatur, seruatam esse æqualitatem, id quidem difficile intelligitur, quia dilatio beatitudinis vix potest sola pœna sensus compensari. Vel certè, si fuit æqualitas nulla fuit necessitas, nec ratio ob quam illa commutatio fieret.

Christus per sum ad inferos descendens non omnes è purgatorio eduxit animas. D. Thom. Cajet.

Vltima sententia est media inter præcedentes, scilicet Christum non eduxisse omnes animas è purgatorio; aliquas tamen liberasse. Hæc est mens D. Thomæ hic art. 8. ad. 1. quanuis reuera D. Thomas non omnino id affirmet, nam sub disiunctione loquitur: vnde ad veritatem sententiæ eius sufficeret prior modus, scilicet quòd Christus eduxit eos qui iam perfectè soluerant. Tamen Caietanus hic, & alij Thomistę intelligunt D. Thomam in sensu copulatiuo, scilicet Christum eduxisse animas quę vno vel alio modo aptæ erãt ad exitum. Et videtur reuera mens Diui Thomæ, quem sequutus est Durand. in. 3. dist. 22. quæst. 4. & Pauludanus quæst. 3. Autores quoque aliqui citati in prima sententia nihil aliud dicunt, cum loquantur indefinitè de animabus purgatorij, præsertim Gabriel & Turrianus. Et prior pars negatiua huius sententiæ satis probata est ex dictis in secunda opinione. Posterior verò fit probabilis ex dictis in comment. artic. 8. Nam sicut Christus dominus hic viuens quibusdam remisit peccata speciali gratia, & liberalitate, & moriens similem latroni impertiuit gratiam, & postea resurgens quosdam secum suscitauit, non tamen omnes: ita verisimile est aliquibus animabus purgatorij hoc beneficium cõtulisse propter aliquam specialem tationem meriti, & deuotionis. Item suffragia, & orationes Sanctorum iuuant animas purgatorij, vt citius liberentur: ergo multò magis iuuare potetit Christi oratio, si illæ speciali aliquo titulo eo modo iuuari meretur. Ergo simili modo credibile est sua voluntate, & petitione aliquas tunc liberasse, quę ad hoc magis erant dispositæ.

Durand. Pauludan. Gab. Turrian.

Richard.

In hac re (vt ferè citati Theologi docent, & specialiter Richard. in. 3. dist. 22. A artic. 3. quæst. 2.) vix potest definitum ferri iudicium, cũ res sit valde incerta pendens tantum ex humanis coniecturis, quæ in omnẽ partem facile accommodari possunt. Tamen inter omnes opiniones, sententia D. Thomæ videtur maiorem speciem probabilitatis, simulque pietatis, ac iustitiæ diuinæ congruentem rationem habere.

SECTIO QVARTA.

Ad quæ loca inferni Christus descenderit, quantumque ibi moratus sit.

B HAEc duo sub vno titulo comprehẽdimus, quia breuiter possunt expediri. Circa priorem ergo partem certum est decendisse ad Sinum Abrahæ, qui erat proprius locus Iustorum: difficultas verò est de cæteris locis. Quidam enim probabile existimãt descendisse Christum ad locum gehennæ, & damnatorum, & consequenter ad cætera loca. Ita opinatur Bellarmin. libro. 4. de Christi anima. cap. 16. propter verba Sapientis Eccles. 24. *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, inspiciam omnes dormientes.* Nam licet D. Thom. art. 1. ad. 1. hæc verba explicet de penetratione secundum effectum, tamen non videtur satisfacere, vt supra in fauorem Durandi argumentabamur. Quia aliàs dici posset ad nullum locum aliter descendisse, quàm per effectum, cum scriptura æquè de omnibus loquatur. Adducit præterea quædam Patrum testimonia dicentium, Christum descendisse, *ad locum doloris*, ex Augustin. epist. 99. *In quo peccatores torquebantur.* Fulgentio lib. 3. ad Thrasimundum. cap. 30. *Quique est domitilium magnæillius mentis*, vt loquitur Emissenus orat. 1. de resurrectione, & similia. Adiungi præterea potest coniectura. Quia Christus in omnibus inferni locis aliquid operatus est, sed perfectior modus operandi, magisque connaturalis est per realem præsentiam. Item in morte sua declaratus est Christus, dominus viuorum, & mortuorum, ita vt omnes etiam dæmones, & damnati ad eius regnum pertineant, eiusque potestati subditi sint, ergo oportuit vt sua præsentia veluti possessionem regni sui caperet, ac de omnibus triumpharet.

Bellarmin. Eccles. 24. D. Thom. Aug. Fulgent. Emis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Contraria sententia est communis Theologorum. D. Thom. hic, artic. 2. & in. 3. dist. 22. vbi Bonauent. Richar. Gabr. Palud. & Marsil. quæst. 13. & reliqui in hoc conueniunt, quod ad locum damnatorum non descendit, ad locum autem purgatorij quidam eorum censent probabile descendisse, si verum est inde aliquos liberasse. Qui Theologi nullam aliam probationem adducunt, nisi quòd potissima, & adequata ratio, ob quam Christus ad inferos descendit, fuit, vt sanctos Patres visitaret, & consolaretur, vtque eos inde educeret. Hanc enim rationem illius descensus reddunt omnes Patres supra citati. Vt videre licet, præsertim in Cyrill. Ieroso ymitano cat. 4. Damascen. lib. 3. cap vltimo. Ruffino in expositione symboli, & Tertuliano lib. de Anima. Et reuera scripturæ hanc potissimam causam assignant, ergo verisimile est tantùm descendisse in illum locum, in quo Sanctorum animæ existebant. Vnde August. dicta epist. 99. *Nulla* (inquit) *causa occurrit, cur illo venisse creditur Saluator, nisi vt ab eius* (id est inferni *doloribus saluos faceret*. Ergo ex sententia Augustini ad nullum locum inferni descendit Saluator, ex quo neminem erepturus erat. Confirmat hoc D. Thom. hic artic. 8. in argumento, *sed contra*. Quia non decebat Christum ad locum damnatorum descendere, *in quo nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat*. Iob. 10 *Quæ enim conuentio lucis ad tenebras? Christi ad Belial?* 2. ad Corinthios sexto.

D. Thom. Bonauen. Richard. Gab Palud. Marsil.

Cyr. Ieroso. Damascen. Ruffin. Tertul.

August.

D Thom. Iob. 10. 2. Cor. 6.

In hac re censeo primam sententiam, quanuis noua appareat, non esse tamen temeratiam: neque omnino improbabilem. Quia nõ desunt illi apparentia fundamenta, & contraria non fundatur certa authoritate, sed dubijs coniecturis: multo tamen probabilius videtur Christum nõ descendisse saltem ad locum damnatorũ. Primum quidem propter communem consensum scholast c rum: deinde, quia nulla apparet sufficiens ratio, cur illuc descenderit. Est enim præter suprà dicta considerandum. Christi animam non descendisse ad infernum solum propter effectum, vel propter a ios, sed quodammodo propter se, supposito ordine diuinæ prouidentiæ. Quia cùm illa anima â corpore separata alicubi futura esset, nullus erat pro illo statu apt or locus, in quo existeret. Erat enim ille locus ex diuina prouidentia deputatus pro animabus sanctis vsque ad cõsummatam hominum redemptionem, & Christi resurrectionem: ideo ibi debuit anima Christi etiam collocari, donec iterum corpus assumeret. Noluit enim sine illo supra terram ascendere. Hæc autem ratio optimè declarat, Christum descendisse ad Sinum Abrahæ. Ad gehennam autem nullam habuit occasionem descendendi, quia neque ille locus erat accommodatus ipsi neque effectus, quem ibi habuit, hoc requirebat. Quia totus fuit per modum loquutionis, seu cuiusdam manifestationis. Vt autem vnus spiritus cum altero loquatur, seque illi manifestet, nulla loci propinquitas necessaria est. Deinde vt Rex possessionem regni capiat, non perambulat omnia loca, etiam vilia, & abiecta: sed in ea ciuitate, quæ est caput regni, in qua cum maxime residere decet, totius regni suscipit gubernacula. Igitur vt Christus omnibus damnatis, ac dæmonibus dominaretur, eosque terreret, & sibi genua flectere compelleret, nec necessarium, nec expediens fuit vt ad eorum teterrimũ locum descenderet. Et hæc de loco damnatorum. Quæ pari ferè probabilitate procedunt de loco puerorum. Quia licet in illo non sint horror. & inordinatio, quæ in loco damnatorum, tamen etiam non congruebat Christo. Ac præterea, quia adhuc est incertum, an Christus sese manifestauerit his pueris, vel aliquid eis contulerit: & si quid contulit, non pertinuit ad eorum salutẽ, aut spiritualem profectum, sed solum ad recognitionem dominij Christi, ad quem effectum satis, superque erat loquutio, & spiritualis præsentia secundum cognitionem. De loco vero purgatorij res est magis dubia, tamen etiam probabilius censeo, Christum ad illum non descendisse. Primùm, quia existimo nõ eduxisse omnes animas è purgatorio: & si aliquas eduxit, eas non in pugatorio, sed in Sinu Patrum glorificasse. Atqui vt eas illuc adduceret, non oportuit, vt ad locum purgatorij descenderet, sed vt suam voluntatem ac imperium manifestaret. Ad illuminandas verò cæteras animas iam diximus, non esse necessariam propinquitatem loci, ergo cum aliis nec loci qualitas, & conditio esset Christi animæ accommodata, nec ex parte animarũ, quæ ibi purgabantur, esset ea congruitas, quæ erat in animabus Patriarcharum & Prophetarum, non oportuit Christi animam illuc descendere.

Anima Christi non descendit in triduo ad locum damnatorum.

Christus in triduo ad purgatorium non descendit.

Responsio ad argumenta in oppositũ.

Nec locus adductus ex Eccles. 24. difficilem habet expositionem. Primò quidem, quia non constat, ibi ad literam esse sermonem de Sapientia incarnata. Secundo, quia licet hunc locum interpretemur de descensu per effectum, tantum habetur, ex hoc solo loco non probari sufficienter Christũ descendisse ad inferos secundum realẽ præsentiam, ex quo non sequitur aliquid in fauorem Durandi. Nam ex alijs locis scripturæ necessariò conuincitur, Christi animam ad aliquem locum inferni verè, ac realiter descendisse. Tertio respõdetur, de Christo dici penetrasse *omnes partes terra*, quia non solum ad superficiem eius descendit, sed etiam vsque ad infimum terræ locum penetrauit: non autem oportet, vt eũ in locum quoad omnes eius sinus quoquouersum irruperit. Sicut cap. 17. dicit Iob, *In profundissimum infernum descendent omnia mea*, vbi Gregor. lib. 18. cap. 17. aliàs 22. adnotat, Iob non fuisse descensurum vsque ad infimam inferni partem: totum vero illum locum comparatione nostri dici profundissimum infernum. Iam verò locus Augustini ad summũ procedit de purgatorio, vt euidenter probatum est, cum dicat non descendisse, nisi ad eum locum, ex quo animas eduxit. Et adhuc quoad hoc procedit Augustinus in ea epist. ex eo fundamento, quod existimabat Sinum Abrahæ non posse dici locum inferni, & dolorum, cuius contrarium ex eodem Augustino, & alijs Patribus satis ostendimus. Et ita etiam constat, cætera Patrum testimonia de eodem loco sufficienter intelligi Cõiecturæ verò probando nostram sententiam satis expeditæ sunt.

Iob. 17. Greg. Pap.

Circa posteriorem partem quæstiõnis nulla ferè est difficultas suppositis ijs, quæ diximus. Vnum tamen inuenio Nicephorum lib. 1. Historiæ, capitul. 31. dicentem eadem die, & hora, qua Christus descendit ad inferos, rediisse secum ducentem Sanctorum animas, & cum eis ad paradisum transiisse. In quam sententiam citat Chrysostomum, nullum tamen locum designat, solumque adducit coniecturam. Quia non erat rationi consonum animam eius apud inferos retineri, quæ nihil prorsus de primi parentis maledictione, & exitio secum ar-

A tulisset: & ideò subitò, ac in momento vno ad tabernacula paradisi immẽsa luce relucẽtia transiuisse. Et confirmari potest ex illis verbis Christi, *Hodie mecum eris in paradiso!* Quæ ad literam, & in sermonis proprietate verificari possunt de paradiso terrestri, etiamsi fateamur Christum verè, & secundùm realem præsentiam ad inferos descẽdisse. Potuit enim eadem die priùs descendere, & statim paulò post ad paradisum transire secum ducens latronis animã, ergo ita exponendus est ille locus. Nam scriptura sacra, quando propriè exponi potest, non est ad metaphoras detorquenda. Et ita intelligit illum locũ Iustinus quæst. 76. ad Orthodoxos, & indicant Irenæus, & alij antiqui, qui existimarunt, animas hominum expectare in paradiso terrestri, vsque ad corporum resurrectionem, vt suam beatitudinem recipiant: præsertim ita exponit Euthym. in fauorem illius sententiæ, Luc. 23.

Iustin. Irenæ. Euthym.

B

Nihilominus veritas est Christi animam in inferno fuisse toto illo triduo, donec ascẽdit, vt corpori vniretur hora resurrectionis. Veritatem hanc non minùs certã existimo, quàm quòd Christus in infernum descenderit. Nam loca scripturæ suprà citata, vtrumque eodem ferè modo conuincunt, præsertim ille Matt. 12. *Erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.* Quod dictum esse ratione animæ descendentis ad inferos, supra ex ipsis verbis, & ex sanctis Patribus ostendimus: & tamen ibi non solum dicit Christus se descẽsurum in cor terræ: sed etiam ibi per triduũ futurum. Idẽ probant verba Psal. 15. prout exponuntur à Petro Act. 2. *Quoniã non derelinques animam meam in inferno. Nam prouidens* (inquit Petrus) *loquutus est de resurrectione Christi.* Igitur non est ibi derelictus, quia exiuit inde, vt resurgeret, ibi ergo vsque ad resurrectionem mansit. Vnde eodẽ loco ait Petrus. *Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat, teneri eum.* Tunc ergo solutus est à loco inferni, quando suscitatus est. Ac tandẽ Paulus ad Rom. 10. *Quis* (inquit) *descendet in abyssum? id est Christum à mortuis reuocare.* Ac si apertè diceret, tunc Christum ex abysso reductum quando à mortuis reuocatus est. Constat ergo ex scriptura, Christum mansisse in inferno vsq; ad horam resurrectionis, quã ita etiam intellexerunt omnes Pa-

Responsio Christi animam per triduum in inferno fuit, Matth. 12.

Psal. 15. Actor. 2.

Rom. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tres supra citati. Inter quos manifestè Aug. epist. 57. dicit animā ex inferno remeasse in die resurrectionis. Vnde ex dictis verbis Christi, *Hodie mecū eris in paradiso*, colligit in inferno fuisse paradisum. Itē Irenæus li. 5. cōtra Hæres. c. 31. & Tertul. lib. de anima c. 55. ac Petrus Chrysolog. ser. 74. explicās verba illa, *& ecce terræmotus factus est magnus*, (quæ de die resurrectionis dicta fuerūt) inquit. *Tremuit terra, nō quia angelus descendat de cœlo: sed quia ab infernis Dominator ascendit.* Deniq; omnes scholastici in. 3. d. 22. in hac veritate cōueniunt. Rationes verò, seu congruentię ad hoc confirmandum, ex priori parte huius sectionis sufficienter peti possunt.

Aug. Lucæ. 23. Irenæ. Tertull. Chrysolo. Matt. 28.

Origen.

Ad coniecturā Nicephori respondetur, Christi animā non fuisse detentā in inferno in pœnā: sed solū, vt expectaret corporis sui resurrectionē, quā oportebat aliquo tēpore differri, vt eius veritas euidentius probaretur. Et eadē ratione detentę sunt etiam aliorū animæ, non iā in pœnā: sed vt Dñm suum comitarētur: & quia nō decebat ante ipsum aliquē exire. Ad illud verò testimonium, *Hodie mecū eris in paradiso*, Origenes tom. 2. in Ioannē in fine dupliciter respondet. Primo, illud *hodie*, nō sumi propriè pro præsenti die, sed pro præsenti tēpore, vel seculo. Sed hoc est contra proprietatem verbi, & sensum Sanctorū, & Ecclesiæ. Secundo, fortasse Christū prius iuisse ad paradisum, vt impleret promissū, & deinde descēdisse in infernū. Sed hoc est gratis confictū contra omnia in superioribus tractata.

Aliter interpretabantur alij, quos Theophyl. refert, scilicet Christū dixisse. *hodie*, non quia eodē die id futurū esset sed ad indicandā certitudinē promissionis. Sed hæc expositio nō solum proprietatem verborū destruit, sed etiā veritatē. Verba enim Christi non continent prophetiam de futuro, in quo solet interdū præsens pro futuro poni, sed simplicē promissionem, quæ si non fuit impleta, prout facta est, non fuit vera. Alij exponebant, coniungēdo dictionem *hodie* cū antecedentibus verbis, hoc modo, *Amē dico tibi hodie, mecum eris, &c.* sed est elusio potius scripturæ, quam interpretatio. Sic enim sine fructu adiecisset Christus illā tēporis determinationē, in qua posita est magnis vis energia illorū verborū. Quia enim latro petierat, vt Christus recordaretur sui quando veniret in regnū suū: ideo Christus eū docuit eodē die fuisse implendā petitionem eius. Dicendū ergo est, iuxta superius tractata. q. 46. a. 11. in commen. paradisum in illis verbis nō sumi pro paradiso terrestri: sed pro gloria, ac beatitudine: iuxta illud Apocal. *Vincēti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei.* Dices; Silicet metaphoricè interpretari paradisum, cū Christus dicit se futurū in paradiso, licebit etiā, metaphorice interpretari infernū, vel descēsum, cū Christus dicitur descendisse in infernum. Respondetur, non esse eandē rationem. Primò, quia ex frequētiori vsu illius vocis *infernus*, tam in nouo quā veteri testamento, itē ex multitudine testimoniorū, & ex eorū contextu, & circunstantijs, ac denique ex Ecclesiæ, ac Sanctorū sensu, & interpretatione cōstat, descensum ad inferos propriè esse intelligendū: at vox *paradisus*, licet in primęua significatione locū amęnū, vel pomarium significet: tamē in scriptura, præsertim in nouo testamento translata est ad significandū locū beatitudinis: vt patet etiam. 2. ad Cor. 12. Ac præterea ex circūstantijs eiusdē loci cōstat ita esse intelligēdum. Quia latro nō petebat esse in pomario: sed in regno Christi, & hoc illi promisit Christus sub nomine *paradisi*, simul significās latroni regnum suum non esse de hoc mundo, sed in cœlesti beatitudine. Et ita etiam ibi interpretantur Ambrosius, Theophylactus, & alij expositores.

Ambros. Theophyl.

QVAESTIO LIII.

De resurrectione Christi, in quatuor articulos diuisa.

CONsequenter cōsiderandū est de his, quæ pertinēt ad exaltationē Christi. Et primò, de eius resurrectione. Secundo, de eius ascēsione. Tertio, de eius sessione ad dexteram Patris. Quartò, de iudiciaria potestate ipsius. ¶ Circa primū occurrit quadruplex consideratio. Quarum prima est de ipsa Christi resurrectione, Secunda, de qualitate resurgentis. Tertia, de manifestatione resurrectionis. Quarta, de eius causalitate. Circa primum quæruntur quator. ¶ Primo, de necessitate resurrectionis eius. ¶ Secūdò, de tempore. ¶ Tertio, de ordine. ¶ Quarto, de causa.

DISPVTATIO XLIIII.

In octo sectiones distributa.

De resurrectione secundum se.

POst tractatum de Christi passione, & morte incipit D. Thomas cōsequenti ordine de Christi resurrectione disserere. Quia verò resurrectionis ratio vniuersalior est (Christo enim, & alijs conuenire potest) necessariū visum est, nonnulla præmittere resurrectioni Christi, nostræque cōmunia. Quoniam ex eorū cognitione pēdet ferè omnia quæ de Christi resurrectione tractanda sunt. Dicemus ergo quid nomine resurrectionis intelligamus, & an possibilis sit, & qua virtute.

SECTIO PRIMA.

Quid sit resurrectio, quæve sint ad veram resurrectionem necessaria.

INquirimus prius, quid sit, quàm an sit resurrectio. Quia oportebat vocis significationē ante omnia explicare, quod non potest breuius, & clarius fieri, quàm inuestigando simul rei quidditatē. Suppono igitur primò, resurrectionem esse mutationē substantialem, qua id, quod prius extiterat, & corruptum erat, idemmet iterū producitur. Hoc constat ex cōmuni vsu huius vocis, præsertim in scriptura, & sanctis patribus, & Ecclesiasticis doctoribus â quibus posissimum sumēda est huius vocis significatio, quia nō tam Latina est, quàm Ecclesiastica. Apud Latinos enim veteres nō reperitur resurrectionis vox, præsertim in hac significatione. Neque mirū est, quod, cùm rem nō agnouerint, nec vocem indiderint. Vnde licet interdum vtantur verbo *resurgendi*, non tamen in ea proprietate, quam describimus, sed vt significat instaurationem, seu restitutionem rei ad priorem statū, quanuis non idē numero quod perierat, reparetur. Vt autē posita descriptio cōster, singula penè verba expēdēda sunt. Dicimus enim in primis resurrectionem esse mutationem, in quo à creatione, seu potius à recreatione distinguitur. Si enim Deus Angelū vel hominē semel productum in nihilū redigeret, rursumq; illū postea produceret, esset illa recreatio, seu restitutio eiusdē rei, quæ antea fuerat, in quo cum resurrectione conueniret: non tamē f. ret resurrectio prout nunc loquimur, quia non esset mutatio, sed simplex effectio ex nihilo. Est ergo de ratione resurrectionis, vt sit propria mutatio, atque adeò, vt fiat ex præsuppositā materia, seu subiecto: in hoc enim differt propria mutatio à simplici effectione, quæ mutationem non includit. Quod si quis contēdat, illam quoque simplicem reproductionem ex nihilo posse resurrectionem dici, de nomine tantum quæstionem agitabit. Quia certum est, illam actionem conuenire in hoc cū resurrectione, quòd sit reproductio rei, quæ antea erat: tamen etiam constat hanc reproductionem, cū fit ex subiecto adhuc permanente, esse diuersæ rationis, & esse propriè mutationē & posse propria aliqua voce significari. In hac ergo significatione vtimur resurrecti nis voce. Sic enim illa vtuntur scriptura, & Patres, vt videbimus. Et ratio adiungi potest, quia sicut res creatæ secundum legem ordinariam nō annihilantur, ita neque reproducuntur ex nihilo. Vnde si aliquid quod prius fuerat iterū producitur, semper fit per mutationem aliquā ex præsuppositō subiecto: resurrectio autē non significat quamcunque reproductionem absolutè possibilem, sed secundū potentiam, aut legem ordinariam, est ergo resurrectio mutatio ex subiecto.

Resurrectio est propria ex præsuppositō subiecto trāsmutatio.

Resurrectionis ratio deijcitur.

Resurrectio in rebus ex tuam materia ibus propriè reperitur.

Ex quo colligitur primo, resurrectionem tantum habere locum in rebus ex materia, formaque compositis. Quia tantum hæ res possunt ex præsuppositō subiecto produci, vel reproduci. Est tamen considerādum interdum hāc vocem attribui rei spirituali seu ratione partis spiritualis, quomodo dicitur homo resurgere spiritualiter, quando à statu peccati ad statū gratiæ restituitur, sed illa est metaphorica significatio, tum quia ibi reuera nō reparatur eadem numero gratia, quæ defierat esse: tum etiam quia idem homo simpliciter permanet, & solū secundum quedā accidentia mutatus est. Dicitur ergo, tunc resurgere homo ea Latina significatione supra posita, qua resurgere dicitur, quod ad meliorem statum, quam prius habuerat, restituitur. Secundo est obseruādum, posse intelligi, vt in eodem subiecto idem numero accidens, quod destructū fuerat iterum producatur per mutationem ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

subiecto resurrectioni simile, quod mutationis genus etiã in spiritualibus rebus reperiri potest, vt constat: tamen sicut esse, & productio accidẽtis non sunt talia simpliciter, sed secundum quid, ita restauratio eiusdẽ accidentis non est simpliciter reparatio, sed secundum quid, & ideo non significatur absolutè nomine resurrectionis. Igitur resurrectio simpliciter dicta mutationẽ substantialem significat (vt dixi) ac propterea solum habet locum in substantiis ex materia, formaque compositis.

Resurrectio proprie nõ est accidentis.

A

Ex quo vlteriùs sequitur, nõ in quacunq; re materiali, sed in corruptibilibus tantum resurrectionem habere locum. Primo quidẽ quia productio ex præsupposito subiecto, proprie nõ habet locũ nisi in re generabili, & corruptibili, ergo nec reproductio. Deinde quia oportet (vt dixi) vt hæc mutatio tendat ad producendam rẽ, quæ prius extiterat, corrupta; fuerat. Quia nisi esset destructa non esset capax reproductionis, & nisi destructa fuisset per corruptionem, nõ mãsisset subiectum ex quo iterum produci posset. Necesse ergo est, vt corruptio, seu mors resurrectionem antecedat, sicut ergo corruptio non habet locum nisi in re corruptibili, ita neq; resurrectio. Dices, Posset Deus destruere cœlum separando formã, & conseruando materiam ex qua posset iterum illud reproducere ergo habet locũ resurrectio in re incorruptibili. Respondetur illud esse præter naturas rerũ, tamen in eo genere mutationis, sicut cœlum est reparabile per actionẽ ex materia in ordine ad diuinam potentiã, ita in ordine ad eandem dici potest corruptibile, seu dissolubile, eius materia manente. Omissis tamen his extraordinariis miraculis, resurrectio de potentia ordinaria (vt loquimur) solum in substantiis corruptibilibus locum habet, vt satis probatum est.

Resurrectio in rebus solum corruptibilibus locum habet Obiectio Responsio.

B

C

Sed aduertendum est huiusmodi substãtias multiplices esse: & in omnibus intelligi posse huiusmodi mutationis genus, quãquam non omnes etiam catholici illud admittant, sine fundamento tamen, vt postea videbimus. Resurrectionis ergo nomen, generaliter sumptũ ad omnes huiusmodi res accõmodari potest, frequentius tamen dicitur de rebus animatis, sed maxime de homine, qui veluti per antonomasiã propriè resurgere dicitur, & hoc modo vtimur ferè semper hac voce simpliciter dicta. Et ratio reddi potest. Quia (vt dixi) hæc vox vsurpata est ad significandam hanc mutationẽ, vt interdũ à Deo solita est fieri. Solent autẽ fieri proprie hominum resurrectiones, non autem aliarũ rerum, vt constat ex canonica, & ecclesiastica historia. Quod si interdum fortasse leguntur res aliæ, vel animalia mortua repente miraculose excitata, nõ est necesse credere tũc idem numero, quod exciderat, cum eadem forma excitari, cum neque ex effectibus, & signis colligi id possit, neque ad aliquem finem fit necessariũ. In quo est magna differentia inter homines, & res alias corruptibiles. In homine enim forma separata à corpore manet, & est immortalis, & ideo multiplicatio animarum, & hominum non est omnino per accidens, sed per se ex intentione naturæ, vt notauit D. Thom. 1. p. quæst. 98. artic. 1. Vnde quia resurrectio, vt sic, non tendit ad multiplicationem, sed ad reparationẽ eius, quod ceciderat, quando homo suscitatur, necesse est vt eadem anima, quæ manserat separata, iterum corpori vniatur, vt idem homo resurgat. At verò in alijs rebus, quando corrumpuntur, formæ omnino pereunt, ac desinunt esse, & ideo earum multiplicatio est tantum per accidens ad conseruationem speciei. Atque eadem ratione, si aliquando post corruptionem subitò excitari videntur, non est necesse, quod in eodem individuo, sed in eadem specie resurgant, quia ad finem intentum non magis refert vnum individuum, quàm aliud. Resurrectio ergo simpliciter dicta tantum in hominibus regulariter locum habet. Et hoc sensu semper de resurrectione loquemur.

Solus homo antonomasiã resurgere dicitur quando.

D. Thom.

Ex his satis expositis relinquitur vltima pars in descriptione posita, scilicet oportere vt per resurrectionem idem homo fiat, qui antea desierat esse. Nam si esset alius, iam non esset resurrectio, sed multiplicatio hominum, nouaque generatio. Sed licet hoc certum sit: tamen in explicãda hac identitate, ex qua ratio resurrectionis pendet nonnullæ occurrunt difficultates, quæ in sequentibus sectionibus commodiùs tractabuntur.

SECTIO SECVNDA.

Vtrum sit necessarium, vt id quod resurgit, eandem numero animam, & materiam habeat.

Quod

QVod ad priorem partem sectionis attinet res est facilis. Nam de anima rationali nulla est cõtrouersia propter rationem factam in fine præcedentis sectionis: tamen supposita sententia asserente in homine plures esse animas, & formas substantiales, aliqui existimant nõ esse necessarium ad veram resurrectionẽ, vt eadem numero anima sentiens, vel vegetans redeat. Quod necessariò sequitur ex eorũ opinione, qui negant posse per diuinam potentiam reparari eandem numero formam materialem, dependentemque à materia, postquàm destructa est. Et licet sit possibile, tamen quod ad resurrectionem eiusdem hominis non sit necessarium, probari potest. Quia homo formaliter constituitur per animam rationalem vt sic, non verò per superiores formas. Nihilominùs contrarium verius est, vt colligitur ex D. Thom. in 4. d. 44. quæst. 1. artic. 1. quæst. 2. ad. 3. Vbi inquit, si in resurrectione non redeat eadem anima sensibilis, non fore idem animal, & consequenter neque eundem hominem. Quia hic homo essentialiter includit, quod si hoc animal: & quia variata parte essentiali, non potest simpliciter manere idem, quod antea erat. Deinde supposita vera sententia, in homine tantum esse vnam formam substantialem, est hoc simpliciter necessarium. Quia non potest eadem numero anima rationalis redire, quin redeat eadem anima vegetans, & sentiens talis hominis, cum sit vna, & eadem, quæ non potest informare secundum vltimum gradum, quin informet secundum omnes. Tum quia in re non distinguuntur hi gradus, tum etiam quia sunt essentialiter subordinati. Denique (etiamsi verum esset illas animas esse distinctas, ac materiales) tamen sine dubio posset à Deo iterum produci, vt in sequentibus attingemus. Atque de facto asserendum esset, ita fieri in vera hominis resurrectione, vt sit verè idem numero homo, qui resurgit.

A

B

C

Tota igitur difficultas versatur in posteriori parte quæstionis, an scilicet de necessitate resurrectionis sit eadem materia corporis, resurgentis, & mortui. In qua non est dubium de identitate specifica, seu essential. Quia cum hæc species materiæ sciliçet rerum generabilium, & corruptibilium sit de essentia corporis humani, & cõsequẽter de essentia hominis, si materia corporis resurgentis nõ esset eiusdem speciei, compositum ex illa non solum non esset idẽ homo, qui antea fuerat, verumetiã neque esset homo. Non esset ergo illa resurrectio: sed noua productio cuiusdã noui mõstri. Vnde sententia Eutichetis, Origenis, & aliorum, qui posuerunt corpora hominum resurgentium futura alterius rationis, quàm nunc sunt, vel hoc titulo, hæresis meritõ damnatur, quod veritatem resurrectionis euertat, quanuis illa hæresis possit aliis modis intelligi, vt inferius iterum attingemus. Dubium ergo inter catholicos solum est de idẽtitate numerica materiæ primæ. Quidam enim existimãt, non esse necessariam. Quæ sententia tribuitur Origeni exponenti verba illa Psal. 1. *Non resurgunt impy in iudicio*, vt ex Methodio in dialogo Aglaophõ, seu de resurrectione refert Epiphan. hæres. 64. vbi licet non expresse loquatur de identitate numerica, necesse est tamen saltem de hac intelligi. Nam expresse dicit non requiri idem primum subiectum, & hoc modo defendit hanc sententiam Durandus. 4. distinctione. 44. q. 1. Cuius fundamentum est, quia forma est, quæ dat composito esse & vnitatem. Materia enim, cum de se sit pura potentia, ab hac forma habet, quod sit hæc, & quòd distinguatur ab alia, quia sicut totum esse eius est à forma, ita & identitas, & diuersitas actualis, ergo quandocunque est sub eadem forma idem compositum resultat: ergo, vt sit vera resurrectio eiusdem hominis, satis est quòd anima sit eadem. Et confirmatur primo, quia in homine per nutritionẽ variatur materia, & fortasse per aliquot annos tota variatur: & nihilominus manet semper idẽ homo: ergo similiter esset idẽ homo, si iterum produceretur ex eadẽ anima compositus, quãuis materia esset diuersa: ergo esset vera resurrectio. Et hoc argumentum amplificat valde Origenes apud Methodium supra, inquirens si materia futura est eadem in resurrectione, an sit illa, quã homo habuit in pueritia, vel in senectute, quia materia semper fluit. Cõfirmatur secũdo, quia aliàs si duo homines successiuè habuissent eandẽ materiã, non possent postea simul resurgere. Quia non posset vtriq; eadem materia tribui sine nouo saltem miraculo, scilicet quòd eadem materia simul sit sub duabus formis, quod Durandus

Origen. Method.

Epiphan.

Durand.

Universidad de Deusto
Biblioteca

randus simpliciter impossibile esse iudicat. Similiter qui mortus esset puer, non posset nisi puer resurgere.

Communis verò sententia est, de necessitate resurrectionis esse, vt corpus resurgentis constet ex eadem numero materia, ex qua prius constitit. Ita D. Thom. 4. con. Gent. c. 81. & quodlib. 11. art. 6. & in 4. dist. 44. q 1. ar. 1. quæst. 1. vbi Scot. Palud. Capreol. & cæteri scholastici hanc sententiam amplectuntur. Ratio est, quia sicut materia est de essentia hominis, ita identitas materiæ est de ratione eiusdem hominis. Quod declaratur, refellendo simul præcipuum Durandi fundamentum, in quo repugnantiam quandam inuoluere videtur. Materia enim suam propriam entitatem habet quæ sub diuersis formis manet eadē, aliàs in generatione nihil maneret in genito quod fuit in corrupto. Quia si aliquid manet illud est aliqua res: maximè autem est res, quę est materia: ergo repugnat, vt materia accipiat totam idētitatem, vel diuersitatem à forma. Nam illa entitas, quæ supponitur formæ, de se est eadem vel diuersa. Imo nisi hoc ita sit, in ipsa quæstione, quam Durandus admittit vt possibilem, inuoluitur repugnantia. Nam si materia hoc ipso, quòd est sub eadem forma, est eadem, impossibile est, eandem animam informare diuersas materias, quod in proposita dubitatione supponitur. Quod si Durandus dicat materiam, vt puram potentiam esse diuersam: tamen vt est actu, esse eandem, in primis falsum supponit. Quia quantunuis materia consideretur, vt potentia pura in ordine ad actum formalem, necesse est vt in se sit aliqua entitas, vt esse possit vera ac realis potentia passiua. Deinde non expedit difficultatem. Quia materia etiam vt pura potentia est de essentia compositi substantialis, & ideò si illa est diuersa, non erit idē homo, qui resurgit. Et confirmatur, nam transmigratio animarum (quam Pythagoræi ponebant) non censebatur resurrectio: sed noua generatio, quanuis eadem anima relicto vno corpore aliud informaret, ergo ad resurrectionem non satis est identitas animæ, si distincta sit materia, quam informat, sed erit potiùs illa quædam animæ transmigratio.

D. Thom. Scot. Palud. Capreol.

Materia prima in se & de se propriè habet entitatem.

Durand.

Hæc difficultas pendet multum ex illa quæstione, an variata materia sub eadē forma sit idem homo, nec ne. Quæ quidē multum potest esse de nomine. Nam res ferè constat, scilicet illum hominem omnino & quoad omnes partes essentiales non esse eundem quoad præcipuam vero partem, quæ propriè hominem constituit, esse eundem, & ideo si illa variatio materiæ paulatim fiat, & sub eadē corporis organizatione, simpliciter censetur idem homo, loquēdo humano more. Si autem fieret subita quædam mutatio totius corporis in aliud, non censeretur simpliciter idē homo: quanuis fortasse, fieret modo imperceptibili, & cum organizatione & figura simili: idem simpliciter vocaretur. Nam quod variatio paulatim fiat, vel subitò ad verā rei identitatem, vel diuersitatem nihil referre videtur: sed solum ad existimationem, & ad loquendi modum. Iuxta hæc ergo difficultas posita resolui posset, dicendo resurrectionem perfectam ex omni parte requirere identitatem materiæ, resurrectionem verò imperfectam, & secundum quid posse consistere cum sola identitate formæ.

Deratione perfectæ resurrectionis est vnumquodque sibi numero esse restitui.

Vt tamen non tantum modus loquendi, sed res ipsa magis explicetur, aduerto, quòd cum resurrectio (vt dixi) sit mutatio quædam, in qua subiectum, & terminus reperitur, interdum potest denominare subiectum, quo modo dicimus resurgere corpus, quod mortuum erat, corpus enim illud, subiectum est, non terminus resurrectionis. Interdum verò potest denominare terminum, quo modo dicimus resurrexisse hominem vt Lazarum. v.g. Animam verò propriè non denominat, quia illa non ceciderat, sed viua permanserat, quanuis denominari possit reunita corpori per resurrectionem. Igitur si resurrectio cōsideretur in ordine ad terminum, si recte respōsum est, sicut est idem, vel alius homo mutata materia sub eadē anima: ita secundū quid posse dici reproductionē, seu resurrectionē eiusdem hominis variata materia, non tamen simpliciter, & perfecte. At verò, si resurrectio dicatur in ordine ad subiectum, sic non potest dici vera illius resurrectio, nisi eadem materia numero, quæ fuit in mortuo, sit in homine suscitato. Quia si non est eadem materia corporis mortui, & resurgentis, quanuis resurgat aliquo modo idem homo, tamen illud corpus, quod fuit mortuum, verē non resurgit, quandoquidem vlterius non informatur anima

anima. Item, quia si corpus denominatur resurgens, ergo oportet, vt illa mutatio, quæ est resurrectio in illo fiat, tanquam in subiecto (aliàs nullo modo denominari poterit à tali mutatione) ergo necesse est, vt forma introducatur in illammet materiam, ex qua tale corpus constat, quia corpus non est subiectum illius mutationis nisi ratione materiæ, quæ in se recipit formam. Denique propter hanc causam in scriptura sacra non tantum hominum resurrectio prædicatur: sed etiam promittitur ipsorum corporum, & ossium, ac membrorum suscitatio, vt significetur non vtcunque homines esse suscitandos, sed perfecte, hoc est per viuificationem eorundem corporum, quoniam videlicet hæc est de ratione perfectæ resurrectionis. Vnde Ioan. 5. ait Christus, *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem eius, & procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij*, & Luc. 21. *Capilus de capite vestro non peribit.* 1. ad Cor. 15. *Seminatur corpus animale, surget spirituale: seminatur in corruptione, surget in incorruptione*, & Iob. 19. *In nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum.* Vbi Gregor. lib. 14. cap. 27. & sequentibus id late confirmat, & inter alia inquit. *Non recte resurrectio dici potest, vbi non resurgit, quod cecidit.* Et eodem modo interpretatur hæc loca Hieron. in epist. 61. ad Pammachium contra errores Ioannis Ierosolymitani, & late Aug. 22. de Ciuit. cap. 22. & sequentibus, & in Enchirid. cap. 84. & sequentibus, vbi fusè declarat, quo modo eadem materia sit futura in corporibus resurgentium, & optimè lib. 2. de consolatione mortuorum. Vbi id confirmat ex Isaiæ. 26. *exurgent mortui, & resurgent, qui in monumentis sunt*, & Ezech. 37. *Ossa arida audite verbū Dei*, &c. Et Fulgentius lib. de fide ad Petrum, cap. 3. vbi dicit in Christi aduentu à primi hominis corpore, vsque ad omnium hominum corpora esse suscitanda, & singula corpora singulis suis animabus esse reddenda. Denique Damascen. lib. 4. de fide, cap. 28. *Resurrectionem* (inquit) *dicentes, corporum resurrectionem intelligimus. Resurrectio enim nihil aliud est, quam secunda, eius quod cecidit, surrectio. Ex quo efficitur, vt illud ipsummet corpus, quod interit, & dissolvitur, tandem interitus expers ad vitam rediturum sit.* Similia multa habet Tertullian. in lib. de resurrectione carnis, Chrysostomus variis homilijs de resurrectione, in tomo. 5. & alij Patres, qui de hoc argumento scripserunt, quorum testimonia in sequentibus attingemus. Itaque quanuis ille modus imperfectæ resurrectionis à Durando confictus concipi possit, & intelligi vt possibilis: tamen vera resurrectio, prout Scriptura & Ecclesia de ea loquuntur, identitatem requirit nō solum animæ, sed etiam materiæ. Et præter dicta, addi potest ratio sumpta ab ordine diuinæ iustitiæ ex Dion. cap. 7. de Eccl. Hier. par. 1. vbi sic inquit. *Alij verò animabus aliorum corporum coniugia tribuunt, iniurijs (vt reor) quantum in se est afficientes corpora, quæ cum sanctis animabus laborarunt, sacrisque retributionibus priuantes, quæ ad finem sanctissimi cursus peruenerunt.*

Luc. 21. 1. Cor. 15. Iob. 19. Greg. Resurrectio dicitur in eadem omnino corpora iusta reparatio. Hieron. Aug.

Isai. 26. Ezech. 37. Fulgent.

Damascen.

Tertull. Chrysost. Dionys.

Fundamento Durandi iam satisfactum est, prima quoque confirmatio expedita est. Ad secundam vero de primo casu, illo fere argumento vtebantur gentes ad eludēdam resurrectionem, vt refert Iustinus in quæstionibus Græcorum ad Christianos in fine. Quibus ipse nihil aliud respondet, quā propter has nugas non esse resurrectionem in dubium reuocandam, sed spectandam Dei potentiam. Plura verò de eodem argumento scribit Athenagoras lib. de resurrectione, vbi dicit, etiam si quis humanis carnibus vescatur, nunquam illis nutriri nec eas in se conuertere, sed vim nutritiuā statim resilire, & id alimentum abijcere. Sed hoc, & contra experientiam est, & contra rationem physicam, quia naturalis calor naturaliter operatur. D. Thom. ergo. 4. d. 44. q. 1. ar. 2. q. 4. ad. 3. & 4. & 4. cōtra gen. c. 81. respondet, si eadem pars materię in duobus hominibus fuerit, illi esse tribuendam, qui eam habuit in sua prima productione, quod si contingit in hoc esse æquales, illi esse tribuendam, qui primus illam habuit. Et hac sola posteriori regula vtitur Augustinus suprà citatis locis, dicens eam materiam illi animæ esse tribuēdam, quæ primo illā informauit. Quia velut primum ius in eā acquisiuit, & illius facta est propria, quę vero postea illā habuit, quasi mutuatam illam accepit. Sed in primis non video, quā certa ratione hoc constet, aut cur sola temporis antecessio aliquod maius ius conferat. Præsertim cum

Athenag.

D. Thom.

Aug.

Respōsio de argumēto in oppositum. Iustin.

fieri

Universidad de Deusto
Biblioteca

fieri posit, vt is, qui posterius illâ habuit, diuturniori tempore eâ possederit: vel certe vt habuerit per generationem, & quasi primarium sui corporis fundamẽtum: alius verò solum per nutritionem, vt D. Thomas dixit. In cuius regula illud solum difficultatis occurrit, quia solum attendit rationem physicam, non moralem. Videtur autem etiam esse habenda meritorũ ratio. Dicendum ergo videtur, sine speciali miraculo (quod fingendum non est sine fundamẽto) non posse euenire, vt duo homines in toto vitæ discursu eandem omnino materiã habeant. Quia nullus est, qui solis humanis carnibus nutriatur: imo pauci sunt, qui aliquando eis vtantur in cibum: ac deinde tot sunt rerum transmutationes, vt naturaliter accidere nõ possit, eandem omnino materiæ partem tam in generatione, quam in nutritione & augmento à duobus hominibus participari. Quocirca, nõ fingẽdo aliud miraculum, semper vnicuique restituitur saltem illa pars materiæ, quæ illius fuit propria, & nõ alterius hominis. Quod si fortasse in aliquibus partibus materiæ cõmunicent, & non sufficiant ad vtrumq; corpus integrum formandum: tunc iuxta ordinem diuinæ prouidentiæ, & iustitiæ, vel diuidetur illa materia, vel alteri tota dabitur pro ratione meritorum vtriusque: ita, vt quoad fieri posit, seruetur iustitia destributiua, & homo accipiat præmium, vel pœnam etiam in ea parte corporis, quę ad benẽ, vel malẽ operandum magis illi cooperata est, alia verò pars materiæ supplebitur aliũde. In quo nihil fit contra veritatem resurrectionis: quia vere resurgit totũ, quod ciderat: supplentur autem defectus, quos in hominibus esse contingit. Et idem proportionaliter dicendum est, etiam si fingatur casus, in quo aliquis homo nullam materiã habeat, quæ non fuerit alterius hominis. Quia cum materia humani corporis in toto vitæ discursu multa sit, etiam si pars materiæ vnius corporis alteri tribuatur, nunquam deerit aliqua alia pars materiæ proprij corporis, ex qua possit hominis resurgentis corpus fabricari. Ac denique facile est Deo sua potentia, & prouidẽtia ita omnia disponere, ac distribuere, vt vnusquisque vel omnino, vel maiori ex parte suum proprium corpus accipiat. Vnde vanũ est, quod Origenes supra interrogabat, an hæc materia sumenda sit ex puerili, vel senili corpore? nihil enim hoc refert, dummodo identitas materiæ aliquo modo seruetur: reliqua verò Deus disponet vel prout magis expediet ad reddendum singulis condignũ præmium, pœnamve, vel prout necessarium fuerit ad communem omnium hominum resurrectionem perficiendam.

Puer in suo genere defectuosus resurget in matura quantitate.

Ex quo etiam facilis est respõsio ad aliã partem secundæ confirmationis Durandi, scilicet quomodo possit resurgere in maiori corpore, verbi gratia virili, qui in puero, & infantili mortuus est. In quo quidam dicunt, posse Deum ex quacunque parte materiæ quãtunuis minima fabricare corpus magnę molis, & quantitatis, nulla facta additione substantiæ, seu materiæ, sed tãtum quantitatis & aliorum accidentium. Sicut formauit corpus Euæ ex costa Adę, in qua exigua portio erat materiæ, & tamen corpus ex illa formatum perfectum, & cõpletæ magnitudinis fuit. Ita sentit Gregor. Nyssen. orat. 3. de Resur. circa medium, & insinuat Augustinus serm. 2. de consolat. mortuorum cap. 3. dicens. *sed dubitas, quomodo de paruis ossibus totus possit homo resti-*
tui. Reuera tu ex modica scintilla ignis ingentẽ
suscitas flammam. Deus non poterit ex modico
cineris fermento totum corpusculi tui redinte-
grare conspersum. Nec defuerũt Philosophi, qui crediderint hoc esse possibile. Quod si verum esset, facile iuxta hunc dicendi modũ omnia dubia suprà insinuata soluerentur. Mihi tamen huiusmodi responsio probari nõ potest. Quia modus ille vel impossibilis est, vel eo modo, quo est possibilis, ad veram resurrectionem non confert. Quod ita explico: nam ex parua materia intelligi potest fieri corpus magnæ molis suis mẽbris distinctum, æquè, vel magis densum, quã ex eadem materia prius esset paruum corpus cõpactum: hoc (inquã) intelligi potest, si talis materia sub eadem, vel sub diuersis partibus quãtitatis, in pluribus locis, iuxta partiũ, ac membrorũ multitudinem cõstituatur. Hic tamen modus nec cõnaturalis est, nec veritati resurrectionis accõmodatus. Corpora enim resurgẽtiũ futura sunt in sua natura integra, & perfecta, & quãtũ ad substantialẽ cõpositionem pertinet, modo connaturali cõstituta. Si autẽ non fingitur huiusmodi replicatio materiæ in multis partibus, & locis, nõ potest mẽte cõcipi, quo modo ex parua materia fiat magnum corpus, nõ per rarefactionẽ (hoc enim non est

est ad rem) sed cum debita densitate, quæ maior est in virili, quã in puerili corpore. Quia naturalis constitutio corporis in tanta densitate necessariò requirit tantã materiam, sicut & tantam quantitatẽ. Imo tanta quantitas necessariò postulat tantam materiam. Vnde, si pars materię auferatur, vel pars quantitatis tollẽda est, vel necesse est, vt sine subiecto maneat. Quia quantitas vt luci adæquatè adhæret materiæ, ita vt pars quantitatis parti materiæ respõdeat, & neque in vna parte materiæ intelligatur esse duplex pars quantitatis, neq; vna pars quãtitatis in duplici materiæ parte. Ergo, sicut ex parua quantitate non potest fieri magna ęquè, vel magis densa, nulla addita quantitate: ita neq; ex parua materia potest fieri magnum corpus substãtiale, & materiale, nulla facta additione materiæ. Respondetur ergo cum D. Thom. in 4. d. 44. q. 1. art. 2. q. 4. ad. 3. vt puer resurgat in magnitudine perfecta, & in corpore naturali modo cõstituto, necessarium esse aliquam additionem fieri. Quod non erit contra veritatem, & perfectionem resurrectionis, quia verè resurget idem numero, quod cecidit, habebitque totam materiam eandẽ, quam antea habuit, sed non illam solam, quia non habuerat integram, atque perfectam.

Ex his facile etiam intelligi potest, an sit de necessitate veræ resurrectionis, vt tota materia, quæ fuit in mortuo, restituatur homini suscitato. Dicendum est enim ad verã resurrectionẽ solum requiri, vt ex priori materia restituatur corpus humanum constans ex omnibus, quæ sunt caro, sanguis, & aliæ partes, & humores, quanquam aliquæ partes nõ sunt simpliciter necessarię, sed ad quandam integritatem, ne corpus sit mutilum, aut imperfectum, vt latissimè explicat. D. Thom. in 4. dist. 44. q. 1. art. 2. Illa ergo materia, quæ sufficiens fuerit ad huiusmodi corpus componẽdum, resumetur, & satis erit ad veram resurrectionem. Si qua verò superfuerit, cum illa non sit necessaria corpori humano, nec erit necessaria ad veram resurrectionem: si tamen aliquid defuerit, aliunde suppleri poterit, vt dictum est.

b. Dubium.

Duo tamen supersunt dubia circa superius dicta. Primum est, vtrum non solum necessarium, sit vt materia totius corporis sit eadem: sed etiam, vt materia singulorum membrorum respectiue sit eadem, id est, vt ex eadem parte materiæ, ex qua prius constabat caput, constet postea, & similiter manus, iecur, pes, &c. Nam D. Thom. in 4. dist. 44. q. 1. art. 1. quæstiũcula. 3. indicat hoc esse de necessitate resurrectionis, præsertim loquendo de materia, quæ existebat in partibus diuersarum rationum. Quia facta variatione in huiusmodi partibus, fit varietas essentialis. Et hanc sententiam sequuntur ibi aliqui recentiores. At verò D. August. in Enchirid. cap. 89. & lib. 22. de Ciuitate, cap. 19. expresse negat hoc esse de necessitate resurrectionis. Quam sententiam sequutus est Anselmus in Elucidario, & ad Ephes. 4. & ex scholasticis supplementum Gabrielis in 4. d. 44. q. 1. ar. 2. conclusione. 6. quam dicit esse communem doctorũ sententiam. Et probari potest ratione cõtraria illi, quam D. Thomas insinuabat. Nã si totum corpus constat ex tota eadẽ materia, realiter, & substãtialiter erit idem corpus, etiamsi inter partes sit facta materiæ commutatio, quia huiusmodi varietas non facit substãtialem diuersitatem, sed situalẽ tantum, vel accidentalem, ergo ea nõ obstante erit simpliciter idẽ homo, qui resurgit, erit ergo vera resurrectio. Et confirmatur. Nam de partibus homogeneis D. Thomas concedit non esse contra veritatẽ resurrectionis, quod situ transmutentur secundum materiam, ergo idem erit de partibus heterogeneis. Nam quanuis hæ partes dicantur diuersarum rationum, hoc solum est quoad dispositiones, & accidentia (nam in substantiali compositione non differunt) ergo nõ obstante prædicta transmutatione erit simpliciter idem homo quoad substantiam, atque adeò & vera resurrectio, quæ intrinsecè est mutatio substantialis.

D. Thom.

Augustinus. Anselm. Sup. Gab.

Responsio identitas in materia singulorũ membrorum quomodo sit de necessitate resurrectionis.

Et hæc posterior sententia verior mihi videtur, si in rigore loquamur de his quæ necessaria sunt ad veram, & absolutam resurrectionem. Si autẽ loquamur de maiori perfectione resurrectionis, & prout illam futuram speramus, hoc modo probabilius est seruandam esse identitatẽ materiæ non solum in toto: sed etiam in partibus, quoad fieri cõmode possit. Hoc enim diuinę potẽtię facile est, haberque maiorẽ quandã congruitatẽ, & pertinere interdũ potest ad perfectã remunerationẽ, & vindictã, vt nimirum in eadẽ parte, quę fuit organũ virtutis, aut vitij, præmiũ, vel pœna recipiatur. Sicut enim Sancti probãt resurrectionẽ, quia æquum

Universidad de Deusto
Biblioteca

æquum est, vt corpus, quod fuit instrumentum animæ ad opera iustitiæ, sit particeps beatitudinis eius: ita probari potest congruum esse, vt pars, nimirum oculus, per quem Sanctus lacrymas compunctionis effudit, resurgat etiam oculus, per quem Sanctus Christi visione fruatur. Iuxta illud Iob 16. *Quem oculi mei conspecturi sunt*, & sic de cæteris. Quæ ratio, & congruentia maior est inter partes heterogeneas, quæ sunt instrumenta operationis, earumque ordo, & situs intentus à natura est, quæque aliquo modo formaliter distinguntur: quàm in partibus homogeneis, quæ omnino sunt eiusdem rationis, & earũ situs, & ordo quodam modo accidentarius est, & ita D. Thomas supra interpretatur suam, & Augustini sententiam.

2. Dubium Alterum dubiũ est, an de necessitate resurrectionis sit eadem vnio animæ, & corporis, quæ antea erat. Vbi nõ est sermo de vnitate specifica. Nam hæc sine dubio est necessaria, quia in resurrectione necesse est, vt anima informet corpus modo, & caussalitate formali connaturali ipsi animæ, & è contrario, vt materia suscipiat animam, componatque hominem concurrendo etiã modo connaturali in genere causæ materialis. Hęc ergo caussalitas necessario est futura eiusdem rationis, & speciei, ergo & vnio, quæ est ipsamet caussalitas, seu quasi vĩa in suo genere ad effectum istatum caussarum componendum. Quin potius fortasse nõ est possibilis vnio inter materiam, & animã alterius speciei: si tamẽ talis sit vnio, vt ex ea homo resulter. Nã sicut homo est vnius speciei: ita & vnio, & informatio, per quam componitur, est vnius tantum rationis. De vnitate vero numerica potest esse nonnulla ratio dubitandi. Hinc enim videtur non solum nõ esse necessarium: verum nec possibile, vt idem modus vnionis restituatur. Quia non habet entitatem propriã, sed solum est modificatio entitatis, & non habet vnitatem numericam ab ipsa entitate, quam modificat, cùm in eadem entitate possint modi numero differẽtes successiuè fieri: ergo indiuiduatur hic modus ex eo, quòd hic, & nunc fit in tali re, ergo hoc ipso, quòd fit diuerso tempore, & diuersa actione, quam prior modus, necessario erit numero diuersus. Et confirmatur, nã propter hanc solam caussam res successiuæ, quæ semel transeunt, non possunt eædem numero restitui, quia sunt modi quidam, qui per se se indiuiduantur ex eo, quòd hic, & nunc fiant. Quocirca si ille modus vnionis idem numero restitui potest etiam eadem numero sessio poterit restitui: ergo & eadẽ circulatio, & quælibet alia res successiua. Hoc autem absurdum est: alias sequeretur etiam ex natura rei semper redire eundem numero modum, quandocunque in eadem re, & in ordine ad idem, iterum, atque iterum redit. Vt verbi gratia si postquàm surrexi, iterum sedeo in eodem loco, & cum eodem omnino situ, eadem omnino numero sessio fiet, quæ ante præcesserat: & idem est de figura, motu, & similibus. Quia in his nulla est ratio distinctionis, nisi tẽporis diuersitas, ergo vel hæc nunquam satis est ad numericã diuersitatẽ, & ita redibit semper idem numero, vel si aliquando sufficit, semper illam efficiet, etiam in ordine ad diuinã potentiam. In contrarium autem est. Quia de essentia hominis nõ tantum sunt materia, & anima, sed etiam vnio earum inter se, ergo de ratione huius hominis, non tantum est hæc materia, & hæc anima, sed hæc etiam vnio: ergo vt verum sit reparari hunc hominem absolutè, necessarium est etiam hanc vnionem materiæ, & formæ restitui. Respondent aliqui, illam vnionem esse accidens, & ideo non esse de necessitate eiusdem hominis. Ita Viguerius in institutionibus. c. 21. §. 2. versiculo. 4. Sed hoc est falsum, nam illa vnio non est accidens, sed modus substantialis, cum ad compositionem substantiæ intrinsecè pertineat.

Vnio animæ & corporis eadem in specie cum priori necessaria ad resurrectionem.

Viguer.

In hac re dicendum videtur nõ esse simpliciter ad veram resurrectionem necessarium, vt idem modus vnionis materiæ, & formæ restituatur. Ita docet D. Thom. in 4. distin. 44. q. 1. art. 1. quæst. 2. ad. 2. Quia principia, quæ simpliciter constituunt hũc hominem, sunt materia, & forma: vnio autem est conditio, & quasi via, & caussalitas in genere caussæ materialis, & formalis ad hunc effectum constituendum, & ideò effectus, seu homo erit simpliciter idem numero, si ex eisdem principiis constet, etiam si vnio sit numero diuersa. Sicut si Christus nunc humanitatem dimitteret, & iterum illam assumeret per aliam vnionem numero distinctam, nihilominus persona composita eadem numero esset, quæ antea erat. Addo vero non esse impossibile Deo eandẽ vnionem numero reparare. Potuisset enim ille

D. Thom.

Vnio inter materiam, & formam eadem cum prius recepta datur in resurrectione.

ille hanc vnionem numero nunc facere, si antea non fuisset: quòd autem prius fuerit: cùm iam non sit, non abstulit Deo potentiam ad illam faciendam. Item, Deus potuisset conseruare illam vnionem vsquè ad hoc tempus, ergo eadem ratione poterit in priori, & posteriori tempore illam efficere, non conseruando eam in tempore medio: nulla est enim maior repugnãtia, cùm conseruare sit reuera efficere. Tandẽ Deus non pendet in sua actione à circunstantijs, nec determinatur ab illis ad agendum hoc potius qnàm illud; sed à sua voluntate. Et hæ rationes (vt verum fatear) procedunt de omnibus rebus, & modis præsertim permanentibus (vt nunc abstraham à disputatione de successiuis) Nequè inde tamen fit, naturaliter semper eundem numero modũ redire, quandocunque redit omnino similis in specie. Hi enim modi, sicut & res aliæ permanentes, non distinguuntur numero ex circunstantijs extrinsecis, quia hic, & nunc fiunt (sunt enim hæc valde extrinseca) sed distinguuntur seipsis. Nam eo modo, quo habent esse, per illud distinguuntur, sicut & constituuntur. Tamen quamuis res hæ non distinguantur numero per illas circunstantias: sed agentia naturalia determinantur ad agendum hoc indiuiduũ potius, quàm illud à subiecto, & circunstantijs, & idcirco successu temporis efficiunt formas, & modos numero diuersos in subiecto. At Deus non pendet, nec determinatur à subiecto, & circunstantijs, ideoquè potest & efficere vnionem numero diuersam, & eandem reparare pro sua voluntate. Ex quo tandem probabilius existimo de facto reparari in resurrectione eandem numero vnionem, quæ antea fuerat inter materiã, & formam. Quia licet hoc non sit simpliciter necessarium ad vnitatem eiusdem hominis: tamen aliquid confert ad perfectiorem vnitatem. Cum ergo tam facile possit Deus eandem numero restituere, sicut nouam efficere, verisimilius est eandem restituere.

Repugnat eundem numero rerũ permanentiũ fieri posse à Deo.

SECTIO III.

Vtrum ad resurrectionem eadem requirantur accidentia, idemque sexus.

CIrca priorem partem loqui possumus (sicut in alijs diximus) vel de identitate specifica, vel de numerica. Et videtur sanè neutram vnitatem requiri. Quia cùm resurrectio dicat mutationem substãtialem (vt diximus) si restituatur eadem numero substantia, erit vera resurrectio, etiamsi nulla accidentia restituantur, neq; eadem, neque similia. Et ita videtur de resurrectione sensisse Eutyches, qui dixit resurrecturam quidem corpora, non tamẽ palpabilia: sed aere subtiliora. Qui error solet etiam tribui Origeni, qui videtur negasse, futura esse corpora organica, sed rotunda, vt videre licet in Prateolo verb. Origenistæ, & ver. Eutychiani. Castr. verb. resurrectio, hæres. 2. &. 13. & videri etiam potest Sixtus Senen. lib. 5. Bibli. annot. 143. qui eũ vindicat ab hac nota. Dicendum itaquè in primis, necessaria esse aliqua accidentia saltem similia in specie. Quod existimo certum, quia de fide certum est ad veritatem resurrectionis pertinere, vt resurgat corpus heterogeneum habens ossa, carnem, & nervos, cæteras partes apte dispositas, vt per animam rationalem viuificentur: sed hæc dispositio fieri nequit sine aliquibus accidentibus, ac temperamento connaturali corpori humano, hæc ergo accidentia necessaria sunt, saltem specie similia. Consequentia cum minori euidens est. Maior verò cõstat ex scripturis supraciatis, in quibus ossium, & carnis resurrectio promittitur. Vnde Christus aiebat. *Palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere. Hoc ergo exemplo captis nostri* (vt inquit Concilium Toletanum. 11. in confessione fidei) *cõfitemur veram fieri resurrectionem carnis omnium mortuorum, neq; in aerea, vel qualibet alia carne (vt quidam delirant) resurrecturos nos credimus: sed in ista, qua viuimus, mouemur, & sumus.* Ex quo testimonio euidenter colligitur, ad veritatẽ resurrectionis non tantum requiri eandem materiam primam. Hanc enim fortasse nõ negassent, saltem secundum identitatem specificam, Eutyches, Origenes, & alij, qui dicebant corpora resurgentium futura aerea, vel rotunda. Nam hæc corpora eiusdẽ materiæ essent cum terrestri: differrent autem in temperamento, & dispositione. Ergo illi fuerunt hæretici nõ negando identitatem materiæ: sed veritatẽ temperamenti corporis humani, & partiũ eius, quod tẽpe

Origen. Prateol. Castr. Six. Sene.

Identitas accidentiũ specifica ad resurrectionem necessaria.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ramentum in accidentibus consistit. Ratio A
vero est, quia licet resurrectio essentialiter
sit mutatio substantialis: tamen substantia,
quæ per illam fit, non potest naturaliter
consistere absque huiusmodi accidentibus,
& ideò, quamuis hęc accidentia per se primò non requirantur, tanquam de essentia
ipsius resurrectionis, vel primarij termini
eius: requiruntur tamen per se secundò, vt
dispositiones, & proprietates necessariæ ad
eam vnionem, quæ per resurrectionem fit,
vel eam consequentes. Vnde intelligitur nõ
solum esse necessaria hęc accidentia simi-
lia in specie: sed etiam in illo gradu, & tem
peramento quod possit esse connaturale
corpori humano tum in specie, tũ in indiui
duo. Quia ratio facta æque de his omnibus
procedit: de alijs autem accidentibus non B
est eadem ratio. Et propter hãc causam nõ
dixi esse necessaria omnia accidentia, sed
aliqua. Nam si qua erant in homine prius
viuente aduentitia, nihil ad perfectionem
conducentia, neque ad naturalem rei statũ,
hęc non est necesse redire, quia neque per-
tinent ad identitatem simpliciter hominis,
neq; ex illa sequuntur. Et similiter fieri po-
test, salua veritate resurrectionis, vt homo
resurgens habeat multa accidentia, quæ
prius non habuerat nec in individuo, nec
in specie. Quia hoc non repugnat cum ve-
ra eiusdem hominis vnitate, neque est con-
tra naturalem perfectionem eius, sed spe-
ctare potest ad altiorẽ eius perfectionem,
& statum. Et hoc modo salua veritate re- C
surrectionis potest, *corpus animale resurgere spirituale, & quod erat mortale, resurgere immortale*, vt Apostolus dixit. 1. ad Corin. 15. 1. Cor. 15.
& in sequentibus latius declarabimus.

Restitutio eorumdem numero accidentium cum prioribus num sit ad resurrectionem necessaria. D. Thom.

Secundo de vnitate numerica dicendum
est, quædam esse accidentia, quę post mor-
tem hominis, & dissolutionem compositi
semper manent in altera ex partibus sepa-
ratis, vt intellectus, & voluntas in anima, &
& quantitas in materia prima, iuxta pro-
babiliorem sententiam, vt ad hoc etiã pro-
positum docuit D. Thom. in. 4. d. 44. q. 1.
art. 1. q. 1. ad. 3. Et hæc accidẽtia necesse est,
vt eadem numero redeant. Quia necessa-
rio consequuntur eadẽ principia substãtia-
lia, quorum vnio per resurrectionẽ fit. Alia
vero sunt accidentia, quæ per se pendent à
toto composito & illo dissoluto, vel statim
pereunt, vt sensus, vel paulatim corrumpũ-
tur, vt calor, & aliæ qualitates: & de his, si
in rigore loquamur, dicendum est non esse
simpliciter necessaria ad veram resurrec-
tionem. Ita D. Thom. loco cit. ad. 4. Et pa-
tet, quia quamuis illa varientur, potest ea-
dem substantia consistere modo connatu-
rali. Declaratur exẽplo, nam quando Chri-
stus v.g. illuminauit cæcum, non est neces-
se, vt eundem omnino numero visum illi
restituerit, quem antea habuerat, aut quem
habiturus esset, si à principio generationis
non impediretur. Quæ est enim huius rei
necessitas? Sicut enim ignis quocunq; ca-
lore, etiamsi numero distinctus sit, erit con-
tentus, & connaturali modo existet: ita si
homo recipiat visum suæ naturæ accom-
modatum, satis illi erit, tametsi idem nu-
mero non sit: idem ergo dici poterit in re-
surrectione. Et de facto ita esse futurũ sen-
tiunt D. Thom. Scot. & Duran. Sotus, & *D. Thom. Scot. Duran. Sot.*
alij, in. 4. dist. 44. & idem D. Tho. 4. contr.
Gent. c. 81. ad. 2. obiectionem. Sed licet hoc
probabile sit, verisimilius tamen est, in re-
surrectione hominum, quæ erit perfectis-
sima, restitutũ iri eadem numero acciden-
tia, præsertim illa, quæ sunt aliquo modo
intrinseca naturæ, vt sunt facultates sen-
suũ, & similes. Quod indicatur verbis illis *Iob. 19.*
Iob, *Quem oculi mei conspecturi sunt.* Et con-
gruentia adiungi potest. Quia hoc est Deo
æque facile, & pertinet ad quandam ratio-
nem iustitiæ, vt ijdem sensus, qui fuerunt
organa merendi, sint etiam præmij parti-
cipes. Et hanc opinionem elegit Palacius, *Palac.*
in. 4. dist. 43. disput. 2. in fine.

Ex his oritur ratio dubitandi circa po-
steriorem partem quęstionis de identitate
sexus, eiusquè resolutio. Sexus enim non
pertinet ad substantialem identitatẽ eius-
dem compositi. Nam si constet ex eadem
materia, & anima, erit idem compositum,
quamuis sexus varietur. Nequè etiam per-
tinet ad ea, quæ intrinsecè consequuntur
substãtialem hominis compositionem: sed
videtur esse quoddam accidens valde ex-
trinsecum consistens tantum in figura qua-
dam, & situ aliquarum partium corporis
humani, ergo licet varietur, vel omnino
tollatur, nõ tolletur veritas resurrectionis.
Et confirmatur, nam ita fiet in hominum
resurrectione, quæ tamẽ perfectissima erit.
Assumptum patet ex Basilio Psal. 114. & *Basil. Hieronym.*
Hieronym. ad Ephes. 5. vbi sic inquit. *Fo-*
neamus, & viri vxores, & anima nostra corpo-
ra: vt & vxores in viros, & corpora redigantur
in animas, & nequaquam sit sexuum vlla di- A
uersitas. Sed quomodo apud Angelos non est
vir, & mulier, ita & nos, qui similes Angelis
futuri sumus, iam esse incipiamus, quod nobis in
cœlestibus repromissum est. Similia habet
Athanas. serm. 3. contra Arrian. non longè *Athanas.*
à fine.

Dicendum verò est in primis, in futurâ
generali resurrectione hominum seruandã *In generali resurrectione futura sexuum distinctio.*
esse sexuum diuersitatem ita, vt in eo vnus-
quisq; resurgat, in quo conceptus fuit. Hoc
certum est, vt constat ex doctrina omnium
scholasticorum in. 4 dis. 44. neque aliquis
catholicus id vertit in dubium, sed solum
illi hæretici, qui humanum corpus organi-
cum negarunt futurum esse in homini bus
resurgentibus. Sancti verò Patres sicut cre-
dunt illà corpora futura esse suis organis B
distincta, & composita, ita distinctionem
sexuum in eis futuram agnoscunt. Vt di- *Tertullia. Hieron. Aug.*
sertè tradunt Tertul. lib. de resurrectione
carnis. c. 60. & sequentibus, Hieron. Epist.
61. supra citata ad Pammach. de erroribus
Ioannis Ierosymitani, & in Epistola. 27. ad
Eustoc. non longe à fine, & August. 22. de
Ciuit. c. 17. vbi refert quosdam dixisse re-
surrectutos omnes in sexu virili (quem er- *Ephes. 4.*
rorem aliqui tribuunt Armenis) propterea
quòd Paulus ad Ephes. 4 dixit. *Donec occur-*
ramus omnes in virum perfectum, in mensuram
ætatis plenitudinis Christi. Quorum senten-
tiam ipse reijcit. Primò, quia distinctio se-
xuum non ad vitium, sed ad naturam per-
tinet. Et quamuis ad veterem vsum futura
non sit, potest tamen deseruire ad decorẽ,
& vt laudetur Dei sapientia, atque clemen
tia, qui & quod non erat fecit, & liberauit
à corruptione quod fecit. Secundo, quia C
Christus interrogatus à Saduczis, cuius in
resurrectione futura esset vxor illa, quæ
septem viros habuerat, non respondit in
eo statu non esse futuros viros, & fœminas
sed non futuras nuptias; supponens potius
futuras tunc fœminas, non tamen ad vsum
nuptiarum. Quod argumẽtum eodem mo- *Luc. 20. Beda. Euthym.*
do ponderauit Beda Luc. 20. vbi eandẽ sen
tentiam docet. Indicauit etiam Chry. hom.
71. in Matt. & clarius Euthym. suo cap. 53.
dicens. *Neq; viri matrimonium contrahent, neq;*
mulieres nuptui tradentur. Et notat, Lucam
addidisse, *Neque amplius mori poterunt. Quæ*
nuptiæ propter mortem factæ sunt, & loco mor-
tuorum alij generantur. Vbi autem nõ est mors,
iam neq; nuptiæ sunt. Quę verba optimè con-

firmant, quod intendimus: caute tamen le- A
genda sunt. Quia nuptiæ etiam in statu in-
nocentiæ fuissent, vnde non tantum prop-
ter mortem introductæ; sed propter mul-
tiplicandos homines, donec impleretur nu-
merus electorum. Ex quo potest eadem
proportione ratio confici. Quia post gene-
ralem resurrectionem iam erit numerus
electorum impletus: non ergo erunt nuptię
necessariæ. Manebit tamen sexuum di-
stinctio propter alias causas. Tertiam ra- *D. Thom.*
tionem addit D. Thom. in. 4. distin. 44 q.
1. artic. 3 quæstiunc. 3. Quia ad perfectam
resurrectionem oportet, vt redeat idem
numero homo secundum omnes conditio-
nes, quas postulat talis natura non solum
specifica, sed etiam individualis. Sed hanc
sexuum diuersitatem postulat in primis ip-
sa natura specifica, cuius diuersi gradus
implentur per huiusmodi varietatẽ. Dein-
de talis individua natura, sicut postulat
certum temperamẽtum, & dispositionem,
ita & sexum determinatum, ergo. Vlti-
mam rationem ad iungere possumus, quia
vel omnes homines resurgent vnius sexus,
vel nullius. Hoc posterius dici nullo modo
potest, si pro constanti supponamus illa
corpora futura esse organica, & ver humā-
na, ac integra, & non monstrosa, nec muti-
la. Nam si propter fictam quandam hone-
statis speciem, quis existimet priuanda es-
se corpora gloriosa sua integritate, & na-
turali compositione: eadem ratione dici
posset, non habitura multa alia membra,
quæ turpitudinem præ se ferunt, aut pudo-
rem. Si autem primum dicatur, inquiro,
cur vnus sexus retinendus sit, & reijcien-
dus alius? Nunquid propter vitandam con-
cupiscentiam, & pudorem? Sed hoc nullius
momenti est, quia in statu innocentiæ nul-
lus erat pudor, nequè concupiscentia inor-
dinata, propter summam animæ rectitudi-
nem, & naturæ integritatem: ergo multo
minus est, quod in resurrectione timeatur.
Dices hoc solum, procedere in Sanctis, non
verò in damnatis. Respondetur, primum
nullum esse incommodum, quod illi pudo-
re afficiantur. Deinde illi etiam non pa-
tientur concupiscentiæ motus, nam suo
modo habebunt corpora, quæ ab intrinse-
co alterari non possint, sed solum ab igne,
& alijs agentibus externis, quę fuerint in-
strumenta diuinæ iustitiæ. Adde eos tanta
tristitia, ac dolore afficiendos esse, vt nul-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lucis futurus sit voluptatis & concupis- A centiæ locus. Vel fortasse reijcietur sexus fœmineus, quia imperfectus vt enim Aristoteles dixit, fœminæ sunt ex quodam defectu naturæ. Sed neque hoc dici potest, tum quia ad perfectionem vniuersalis naturæ pertinet ipsa varietas rerum, etiamsi in perfectione non inæquales. Tum etiam, quia licet sexus virilis ex suo genere perfectior sit, tamen etiam sexus fœmineus est per se intentus à natura. Vnde non dicitur esse ex defectu naturæ, quia sit monstrosus, aut per accidens: sed quia in eo generatio naturalis est minus perfecta, ergo seruabitur eadem diuersitas in perfectissimo statu naturæ. Quod ergo Paulus dixit, omnes resurrecturos *in virum perfectum*, non B propter sexum, sed propter perfectionem ætatis, & iudicij dictum est, vt Ambrosius ibi exponit. Vnde nomine viri, fœminæ etiam comprehenduntur, sicut in illo Psal. *Beatus vir, qui timet Dominum*, vt Hieronymus & Augustin. exposuerunt. Patres verò citati solum sentiunt, non esse futuram sexuum diuersitatem, quoad vsum, secus quoad substantiam.

Ex quo vlterius inferre possumus, quamuis non sit simpliciter necessarium ad veram resurrectionem substantialem, vt seruetur idem sexus in eo, qui resurgit: pertinere tamen maximè ad perfectionem resurrectionis. Priorem partem probat ratio dubitandi in principio facta, & quia sine dubio posset Deus eúdem hominem transmutare ab vno sexu in alium, seruata identitate numerica substantiali, ergo posset etiam suscitare eundem numero hominem in alio sexu, ergo tunc esset vera resurrectio. Posteriorem vero partem probant omnia, quæ adduximus de futura resurrectione. Nam ex illis constat, hoc pertinere ad maiorem quandam identitatem eius, qui resurgit, & ad statum quasi connaturalem, qui in resurgente requiritur. Quia licet resurrectio in modo sit supernaturalis: tamen terminus eius res naturalis est (præcise loquendo de substantiali resurrectione) & ideo, vt perfecta sit, connaturalem in suo termino requirit statum.

SECTIO IIII.

Vtrùm resurrectio sit mutatio instantanea.

HAc in re nulla est difficultas, quod attinet ad substantialem ipsam mutationem. Non enim est dubium, quin possit fieri in instanti, & quòd hic modus sit maximè proprius, & accommodatus tali mutationi. Nam si generatio substantialis fit in instanti, multò magis resurrectio. Item primi hominis productio facta est in instanti, ergo & resurrectio de se est mutatio instantanea, est enim eadem ratio. Nam in vtraque actione facta est vnio totius animæ cum corpore, per diuinam virtutem. Dico autem hunc modum esse possibilem & magis accommodatum ex natura rei tali mutationi. Quia si Deus vellet vnire animam corpori successiuè, non dubito quin de potentia absoluta id facere posset. Nam licet anima indiuisibilis sit, & tota simul necessario vniri debeat cui vnitur, tamen, hoc ipso quòd ex parte corporis est extensio, & diuisibilitas, potest ratione illius successiuè fieri vnio, altero ex duobus modis. Primò, vt vnio in primo aliquo instãti fiat in aliqua certa, ac determinata parte corporis, & deinde successiu extẽdatur ad reliquas. Secundò vt in nullo primo instãti intrinseco fiat vnio animæ, cũ determinata parte corporis: sed successiuè, & in tẽpore fiat. Neuter enim modus inuoluit contradictionem, tamen posterior est apertè præter naturam rerũ substantialium, præsertim viuentiũ: prior vero modus nec est cõsentaneus diuinæ virtuti, quæ quantum in se est perfecte, & efficaciter efficit actiones suas, quãdo ex parte illarum non est repugnantia: nec etiam est cõsentaneus ipsi actioni, & termino eius: est enim substantialis, &, vt sit perfectus, postulat certam quantitatem, in qua totus redeat.

Mutatio substantialis in resurrectione in instanti fit.

Itaq; de substantiali mutatione nõ est difficultas: de mutatione verò accidentali, quã necesse est substãtjali coniungi, vt fabricetur, & suis organis corpus disponatur, vt ad animã recipiendam aptum sit, dubitari potest. Nã Aug. epist. 49. q. 1. significat totum hoc fututurum esse in instanti: imò (quod difficilius est) etiamsi materia, ex qua componendum est corpus, varijs in locis dispersa sit, eadem celeritate fore corpus fabricãdũ, ac si tota esset simul. Et ita exponit verba illa 1. ad Cor. 15. *In momento, in ictu oculi, &c.* Quæ verba tractans etiã Hieron. epist. 152. ad Minerium. Nõ (inquit) *saltẽ in breue spacio, sed in atomo, & in puncto temporis, atq; momento.*

Aug.

5. Cor. 15. Hieron.

Theodor. Oecumen. Anselm. Gre. Niss.

mento. Et idem sentiũt Theodor. Oecumẽnius, Anselmus, & alij. 1. ad Corin. 15. & 1. ad Thessalonicenses. 4. & Greg. Nyss. oratione. 3. de resurrect. In cõtrarium verò est, quia hæc mutatio accidentalis videtur intrinsecè petere successionem.

Quocirca in hac mutatione accidentali distinguere oportet. Nam quædam fit solo motu locali, quæ valde remotè concurrit, vt est congregatio materiæ, seu cinerum in locum resurrectioni aptum: & hæc successiuè fieri postulat, & ita fiet, quamuis brevissimo tempore. Quia vel aliter fieri non potest, vel (si quo modo potest) non oportet multiplicare miracula sine necessitate, præsertim cùm Paulus, qui dixit, *In momento, in ictu oculi*, quod breuissimã temporis moram significat. Alia mutatio fit sola alteratione, vt est intensio, vel temperamentum qualitatum: & hæc (si per se tantùm consideretur) non est dubium, quin possit fieri in instanti, quanquam ratio resurrectionis ex se considerata, hoc non requirat. Quia licet ponamus hanc mutationem successiuè fieri, in termino eius fieret in instanti resurrectio. Neque hoc etiam pugnaret cum sentẽtia Apostoli, quia posset illud tempus esse breuissimum. Nihilominus tamen, si consideremus virtutẽ Dei infinitam, probabile est de facto non futuram successionem in hac mutatione præcise considerata. Quia qualitates, quæ per hanc mutationem fiunt, non requirunt per se successionem in sua productione: sed solum ratione resistentiæ, quam agens non potest subitò superare, respectu autem infinitæ potentiæ Dei nulla est resistentia in contrarijs qualitatibus, & ideo in hac mutatione præcise considerata nulla est successio necessaria.

Alia vero est mutatio, quæ licet alteratio sit, habet tamen quandam mutationem localem coniunctam, vt est rarefactio, & condensatio: Et de hac mihi non est dubium, quin natura sua, & seclusis alijs miraculis petat successiuè fieri. Quia non fit sine aliqua mutatione loci, tũ ipsius corporis, quod condensatur, & rarefit: tum corporis ambientis, quod vel alteri corpori cedit, quando rarefit, & maiorem locum occupat; vel ad replendum vacuum accedit, quando aliud per condensationem ad minorem locum contrahitur. Ex quo fit, vt ratio resurrectionis per se non requirat, vt hæc mutatio in instanti fiat. Quia resurrectio non postulat plura miracula, quam sint necessaria, vt idem, quod ceciderat, resurgat. At vero hoc miraculum non est necessarium, quia licet organizatio ratione condensationis, & rarefactionis breui tempore fiat, nihilominus in termino eius resurget in instanti idem homo.

An vero de facto mutatio hæc futura sit in instanti, nec ne, inter scholasticos cõtrouersum est. Aliqui enim affirmant, vt Scot. in. 4. dist. 43. q. 5. Duran. q. 4. Paludanus. q. 4. Sotus. q. 2. artic. 3. Qui tamen inter se dissident in explicando, quomodo possit localis mutatio in instanti fieri. Durandus enim existimat id esse impossibile, & ideo conatur inquirere modũ, quomodo id fiat sine loci mutatione. Sed id non assequitur, quia reuera non potest, vt Sotus satis ostendit. Neq; etiam quod Paludanus dicit, satisfacit, scilicet, hanc mutationem fieri, vt comitantem generationem, vel corruptionem, & ideo posse fieri in instanti, vt ipse latius declarat. Non (inquã) satisfacit. Quia si quòd generatur est densius, vel rarius, quam erat illud, ex quo genitum est, semper manet eadem difficultas, quomodo in instanti generari possit sine præuia dispositione, quandoquidem necesse est, vt maiorem vel minorem locum occupet. Scotus ergo admittit motum localem diuina virtute fieri in instanti, & in re idem dicit Sotus: corrigit tamen modum loquẽdi, vt scilicet, non sit motus, sed mutatio. Alij verò Theologi negant hanc mutationem fieri in instanti, sed tempore breuissimo. Ita sentit Viguerius in Institut. c. 21. §. 2. vers. 3. qui tamen falsò nititur fundamento. Existimat enim hanc organzationem ministerio Angelorum esse faciendam, quod est sine fundamento dictum, & contra cæteros Theologos, qui solam congregationem cinerum, quæ per motum localem fit, Angelis concedunt. Sed de hac re postea.

Scot. Durandus. Palud. Sotus.

Viguer.

In præsenti ergo dubitatione verũ existimo, posse Deum hanc organizationem facere in instanti, vt in simili quæstione dixi suprà tractando de Christi conceptione, vbi explicui modum, quo intelligi potest mutatio loci in instanti, quæ ibi intercedit. Est enim eadem omnino ratio in præsentia, quare non est, quod pluria hac de re addamus. An vero Deus sit vsurus hac potestate, & facturus hoc miraculum in generali

Organizatio in resurrectione, an debeat in instanti fieri.

Universidad de Deusto
Biblioteca

resurrectione hominum, incertum est. Nã A
Scripturæ, quæ de hoc loquuntur, interdũ
Exech. 37. indicant successionem, vt Ezech. 37. interdum subitam mutationem, quę breuissimũ tempus admittit. Ita etiam loquuntur Patres supracitati, & expositores omnes. Nec videtur vlla sufficiens necessitas ad multiplicãda miracula. Et ita probabilẽ hãc partem existimo: tamen etiam cõtraria potest facillimè defendi. Nã cũ in eo opere Deus immediatè operetur sua infinita virtute, ad illius decorem, & manifestationem pertinet, vt sine vlla mora operetur. Item quia aliãs operteret ibi fieri aliquas transmutationes substantiales medias, quod non videtur expediens. Est ergo probabile, hanc mutationem in instanti fieri. Illud tamen est
B certum, siue fiat in instãti, siue in tempore: tamen in quoddam instanti terminari, & compleri, in quo simul sit vnio animæ cum corpore. Vnde valde errant, qui cũ admittant organizationem fieri in instanti, dicũt nihilominus duratione antecedere vnionẽ animæ ad corpus. Sũt enim hæc pugnãtia. Quia vel illa organizatio pertingit vsquè ad vltimam dispositionem, & ita in eodem instanti inducetur forma, vel nõ pertingit, & ita non tota organizatio fit in instanti, cùm aliquid sit illi addendum in alio tempore, vel instanti.

SECTIO V.

Vtrùm resurrectio sit supernaturalis mutatio, à physica generatione essentialiter distincta.

C

RAtio dubitãdi esse potest. Quia, si substantialem mutationem consideremus, nihil in ea videtur diuersum ab ea naturali actione, qua in hominis generatione anima corpori vnitur. Nam in primis terminus integer est idẽ: & similiter terminus formalis, quia tam anima, quam vnio animæ ad corpus est eadem, seu eiusdem speciei, & naturalis omnino. Rursus vtraque actio fit in instãti, & vtraque, quatenus est vnio ad materiam, pendet ab illa, vtriusquè quoq; principiũ immediatũ est Deus. Nam licet in generatione naturali agens proximum attingat dispositiones vltimas: nõ tamen attingit immediatè vnionem, quæ est modus ipsius animę, & spiritualis, sicut illa: ergo nihil est, in quo possit vna mutatio ab alia essentialiter differre. Confirmatur, & explicatur hæc ratio. Nam postquã Deus aliquem suscitauit, eadem actione cõtinuata, ac durante conseruat illam vnionẽ animæ, & corporis, quia illam fecit in primo instanti resurrectionis (nulla enim alia actio est necessaria, neq; oportet sine causa illas multiplicare,) sed illa actio, qua conseruat vnionem, est eiusdem rationis, cũ ea qua conseruat quemlibet alium hominem, & vnionem eius animæ ad corpus in generatione factam, quia homo suscitatus (cæteris paribus) tam naturali modo existit, & cõseruatur, sicut homo genitus, ergo etiam illa actio, qua homo resurgit, est eiusdẽ rationis cum illa, qua primo generatur. Et hæ rationes procedunt de substantial. actione, & mutatione. Tertio tamẽ possumus eodẽmodo argumentari de mutatione accidentali, quæ est ad dispenendum, & organizãdum corpus. Nam si fit in tempore, ad summum differt in velocitate, & in agẽte (quæ differentia est accidentalis, vel extrinseca) in reliquis autem omnino conuenjunt, scilicet in termino, in subiecto, & in eductione de potentia illius. Si autem mutatio illa fiat in instanti, ad summum different tanquã mutatio instantanea, & successiua, quã differentiam multi arbitrantur esse accidẽtalem, quando terminus est omnino idem, habens in se aliquam latitudinem. Et licet in hoc admittamus essentialẽ diuersitatẽ, non erit maior, quam sit inter calefactionẽ factã in instanti, vel in tẽpore, quæ nihil videtur referre, cum inter actiones naturales possit hæc differentia reperiri.

In contrariũ vero est, quia resurrectio (vt dicemus) est actio omnino supernaturalis, ergo non potest esse eiusdem rationis cum actione naturali, qualis est prima generatio, seu vnio animæ, & corporis.

De hac re nihil inuenio ab scholasticis dictum: triplex tamen potest excogitari dicendi modus. Quos vt explicemus, prius distinguere possumus rationem actionis, prout dicit ordinem ad causam efficientẽ, seu actiuum influxũ illius, & rationem passionis, prout tantum dicit ipsam vnionẽ in fieri, quatenus transmutat subiectum in ordine ad talẽ terminũ: hæ namq; duæ rationes formales diuersæ videri possunt, & intelligi potest variari vna, etiãsi alia non variatur. Vt v. g. si Deus se solo producat gratiã in anima, vel per sacramentũ corporeũ, immu-

immutatio passiua animæ eiusdẽ rationis A
videtur, quia ex parte animæ idem est modus receptionis, & ex parte etiã gratiæ idẽ modus vnionis, tã in fieri passiuo, quàm in facto esse. At vero actiones, quibus gratia illis modis producitur, distinctæ rationis sunt. Tum quia vna fit modo magis miraculoso, quam alia. Tum etiam quia vna pẽdet essentialiter ab instrumento corporeo, à quo nõ pendet alia. Ad quam doctrinam confirmandam confert quod D. Thom. 1.2. q. 1. artic. 3. & alijs locis docuit, actionem, vt actionem specificari à principio agendi, quod propriè intellectum de principio agẽdi non materialiter sumpto, sed formaliter, quatenus virtutem habet ad operandum, verum est. Et ex hoc principio intelligitur posse respectu eiusdem effectus variari actiones, etiamsi modus passionis seu receptionis idem sit.

B
Hoc ergo supposito, primus dicendi modus est, substantialem mutationem resurrectionis, quatenus dicit passiuam receptionẽ ex parte corporis, esse eiusdem rationis cũ mutatione substantiali generationis, propter rationes primo loco factas: nihilominus tamen actionem, per quam fit à Deo hæc mutatio in resurrectione, esse diuersam ab ea, qua fit hominis generatio, propter rationem in contrarium factam, & alias, quas statim addemus. Sed hic modus dicẽdi difficultatem patitur: tum in explicãdo, quomodo actio illa sit alterius rationis. Tum etiam in assignando differentiã inter actionem, & passionem quoad hoc. Priorẽ partem explicabimus statim in secunda sentẽtia: posterior declaratur. Nam, cum dicitur, mutationem passiuam esse eiusdem rationis, inquiro, quid intelligatur nomine mutationis passiuæ. Nam vel intelligitur acC
quisitio noui modi vnionis, qui fit in materia, quando animæ coniũgitur. Et hoc nõ, quia si hic modus cõsideretur in facto esse, naturalis quidem est: tamen etiam modus vnionis, qui fit in anima, est naturalis. Si autem consideretur in fieri, etiam in illo potest considerari ratio actionis, sicut cõsideratur in vnione ipsius animæ; ergo si actio, qua fit vnio ex parte animæ, est supernaturalis, etiam actio, qua fit vnio ex parte materię, erit supernaturalis: & è cõtrario vterquè modus potest considerari per modum passionis, & vterquè erit vel naturalis, vel supernaturalis. Nõ enim est maior ratio de vno, quam de alio, igitur non potest in hoc sensu accõmodari dicta distinctio. Secundo igitur nomine passiuæ immutationis potest intelligi ipsa vnitio animę, quatenus de nouo afficit immutatquè materiam seu tota illa vnio, quæ de nouo fit, non vt est ab agente, sed vt afficit subiectũ. Et in hoc sensu impugnatur prædicta sententia primò. Quia passio hoc modo explicata nõ differt ex natura rei ab actione, sed tantum ratione. Ipsa enim noua actio in passo recepta, est passio, & immutatio eius, & via, qua ad nouum terminum tendit, seu transmutatur. Quæ habitudines mente quidem distinguũtur: in re autem non dicunt modos distinctos. Nulla est enim necessitas, vel ratio huiusmodi distinctionis, ergo non potest actio esse alterius ordinis supernaturalis, quin passio ad eundem ordinem pertineat, sola enim rationis distinctio non sufficit eas in diuersis ordinibus constituere. Secũdo, quia etiamsi admitteremus distinctionem ex natura rei inter illas: nulla tamen esset ratio, ob quam vna sit censenda supernaturalis, & distinctæ speciei, & non altera. Quia si actio est supernatutalis, oportet, vt respiciat Deum vt principium efficiens supernaturale; ergo cum potentiæ actiuæ respondeat potẽtia passiua proportionata, etiam passio respiciet materiam non secundũ potentiam naturalem, sed obediẽtialem; ergo similiter ratio passionis erit diuersa.

Secundus dicendi modus esse potest resurrectionem absolutè esse mutationẽ specie diuersam ab hominis generatione. Quę ita potest explicari. Primo, si teneamus vltimam dispositionem, quæ in generatione naturali ordine naturæ antecedit introductionem animæ, esse principiũ efficiens illã vnionem tanquam instrumentũ generãtis. Hoc enim posito facile est actiones distinguere, quia actio quæ fit in generatione hominis essentialiter pendet ab ijs principijs & instrumentis per quæ naturaliter fit: & fortasse etiam pendet ab actuali influxu veteri maternitat verò actio quæ fit in resurrectione, pendet à solo Deo vt operãte præter causas naturales & supra totum ordinẽ earũ. Secundò etiãsi dicamus dispositiones materiæ non esse instrumenta efficientia vnionem, sed materialiter tantum concurrere, & solũ Deum esse immediatum principiũ efficiens tam generationem quàm resurrectionem, nihilominùs in ipso Deo possumus distinguere, dupplicem rationẽ agendi, alteram qua consideratur vt principium

Universidad de Deusto
Biblioteca

naturæ,operans per virtutem, influxumquè naturæ debitum:alteram qua est operans supra totum naturæ debitum. Et iuxta has duas rationes distingui poterunt actiones quę manant à Deo,vno vel altero modo operante. Actio enim Dei quæ in naturali hominis productione interuenit, est iuxta naturæ debitum:& ita est à Deo precisè vt principio naturæ accommodato: actio verò resurrectionis est à Deo vt operante supra totum ordinem naturæ. Ex diuersa autem actione sequitur diuersa passio propter rationes factas contra primum modum.

Sed neq; hic modus mihi satisfacit; nã in primis supponẽdum est etiam resurrectionem, vt dicit substantialem vnionẽ, fieri in materia disposita, atq; adeò ibi dispositionem vltimã ordine naturæ antecedere introductionem animæ; nam eadem est ratio quoad hoc de resurrectione, & de quacunq; alia hominis productione: quia semper anima vnitur eo modo quo eius natura exigit: exigit autẽ vt vniatur subiecto disposito. Hinc ergo fit non esse necessarium has actiones distingui ex parte dispositionũ, nam eo modo quo concurrunt in prima productione, poterunt concurrere in secũda, nisi aliũde sit specialis repugnantia, quæ assignari non potest. Solum ergo poterit esse differentia in modo efficiẽdi ipsas dispositiones, quæ differentia accidentaria est, & valde remota respectu ipsius actionis substantialis, & in se cõsiderata, fortasse non est essentialis, vt argumentabamur in principio huius dubitationis. Deinde illa duplex ratio efficiendi in Deo in præsente solũ videtur pertinere ad quandã extrinsecam denominationem, non ad physicam rerum distinctionẽ, quia quòd concursus sit debitus, vel non debitus, non sufficit ad diuersitatem physicam, si aliàs non sit distinctio in termino, vel in modo agendi: sicut in rebus naturalibus motus violẽtus & naturalis si ad eundem terminũ tendant, nõ differunt specie intrinseca, sed denominatione: quia vnus est cõsentaneus naturę, alter verò nõ. Et similiter in materia de gratia propositio alicuius obiecti, & inspiratio aliqua, vocatur donũ gratiæ, & supernaturale, quãdo datur præter naturæ debitũ & ordinem, quamuis ipsa motio in se sit naturalis: ergo idem erit in præsenti. Quod præterea ita declaro; Cùm Deus per resurrectionem infundit animã corpori, quamA uis operetur in materia vltra debitum naturale, non tamen vltra naturalem capacitatem materiæ: quia reuera ibi materia cõcurrit per naturalem potentiam passiuam qua est capax animæ: hæc enim semper est eadẽ & immutabilis, siue anima priùs fuerit in materia, siue nõ: ergo etiam Deus tũc operatur vt principiũ naturæ quoad actionem quam efficit, quamuis quoad debitum liberaliùs operetur, quàm natura postulet. Sicut si Deus illuminaret hunc aërem sine sole, vel alio luminoso, aliquid quidẽ faceret vltra naturæ debitũ, tamen id quod faceret eiusdem rationis esset cũ alio lumine & illuminatione naturali. Quin potiùs addo vlteriùs etiam sub hac ratione debiti nihil deesse substantiali vnioni, quæ fit in resurrectione, secundum se cõsideratæ, sed tantũm ratione dispositionũ. Ille enim modus organizationis & dispositionis, qui fit in resurrectione, est quidem præter totius naturæ debitum, tamen positis illis dispositionibus, ratione earum potest dici debita talis animæ vnio, quia oportet dispositiones tales esse, quæ talem animam requirãt, nam futura est inter eas naturalis connexio, ergo ex nullo capite intelligi satis potest quòd hæc actio quæ in resurrectione interuenit, sit alterius rationis aut ordinis. Confirmatur tandem nam si Deus annihilet angelum, & iterum eum producat, hæc secunda productio, nõ erit specie distincta à prima, sed essentialiter erit creatio. Et similiter, si Deus, quando peccatorem qui à priori gratia exciderat, iterũ sanctificat, eandem numero gratiam quam priùs habuerat, illi restituat, illa actio non erit specie diuersa à priori gratiæ productione; ergo similiter in præsenti.

Tertius ergo dicendi modus est, actionẽ qua fit resurrectio, esse naturalẽ quoad substantiam, supernaturalẽ tantùm quoad modum, & ideo non esse diuersam essentialiter à prima hominis productione naturali, sed tantùm differre accidentaliter in modo organizandi, & disponendi corpus. Hęc sententia aperte colligitur ex Scoto, in 4. d. 43. q. 3. Marsil. q. vlt. art. 1. Henric. quodlib. 11. q. 4. qui existimat facta sufficienti corporis dispositione nõ esse necessariam nouam actionem extrinseci agẽtis, vt anima corpori iterum vniatur, sed solum præexiquiri vt fiat intime præsens corporis: nã statim naturali impetu & causalitate vnietur ipsa corpori etiam si ab extrinseco nõ amplius

Scotus. Marsil. Henric.

pliusvniatur. Ipsa autem anima alibi existens, si non impediatur, potest virtute sua se facere præsentem corpori, & omnibus partibus eius. Atque ita concludit non esse necessariam aliam actionem extrinsecã. Quæ sententia supponit etiam in hominis generatione posita vltima dispositione corporis & creatione animæ cum intima præsentia ad corpus non requiri aliquam aliam actionem extrinsecam, sed ipsam animam statim naturaliter seipsam vnire, & quasi complecti corpus. Quod si dicas illam vnionem requirere aliquod principium efficiens; respondeti potest naturaliter resultare ab ipsa anima. Quæ sententia est quidem probabilis, sed nunc non potest examinari, nec est nobis necessaria. Itaque qualiscunque sit, & à quocunquè sit hæc actio, quoad substantiam eiusdem rationis censetur. Et quidem si comparatio fiat inter resurrectionem & primam hominis productionem factam à solo Deo in Adamo, aut Eua, existimo hanc sententiam esse certissimã: imò credo solum esse differentiam in quadam denominatione: quia vna est productio rei quæ nunquam fuit, & simul cum prima animæ creatione. Altera verò est productio rei quæ iam iterum fuit, & non est simul cum animæ creatione, sed cum conseruatione: quę differentia est valde extrinseca & accidentalis, vt rationes & exempla allata confirmant. Si tamen comparatio fiat ad generationem propriam, sic non est res tam certa: est tamẽ verisimilior, vt eadem argumenta probant. Superat tamen ad perfectam huius rei cognitionem explicandum, in quo consistat ille supernaturalis modus resurrectionis. Nam, licèt hoc ex parte tactum sit, non tamen est exactè declaratum; sed hoc fiet commodius sectione sequente.

SECTIO VI.

Utrùm Resurrectio sit possibilis naturaliter, vel supernaturaliter.

EXplicata ratione resurrectionis facilè potest hæc quæstio definiri, in qua non inquirimus an futura sit, vel aliquando facta fuerit (hoc enim posterius est tractandum, vel in speciali de resurrectione Christi, vel in generali de resurrectione hominum) sed inuestigamus quid Deus in hac parte possit efficere. In quo etiam considerandum est posse esse sermonem de resurrectione vel præcisè, vt dicit restitutionem & viuificationem corporis iam emortui, vel de resurrectione quæ præter vitam corporis, habet adiunctam transmutationem corporis ad vitam immortalem, impassibilem, & gloriosam. De hoc posteriori sensu nihil disputarunt Philosophi, tamen sine dubio multo magis illum modum existimarent impossibilem, quàm priorem. Refert autem Tertullian. lib. de Præscriptio. hæretic. cap. 7. omnes Philosophos existimasse resurrectionem impossibilem, *vt carnis* (inquit) *restitutio negetur, de vna omnium Philosophorum schola sumitur.* Vbi, licèt non dicat illos existimasse esse impossibilem, hunc tamen fuisse illorum sensum, ex eorum principijs facilè conijcitur. Aliqui enim illorum ideo negarunt resurrectionem, quia credebant animam vnà cum corpore prorsus interire, atquè idcirco negabant posse iterum ad corpus redire. Ita senserunt Epicurei, & Stoici, qui propterea Paulum resurrectionem prædicantem, *nouorum dæmoniorum annunciatorem appellarunt*, Actor. 17. Eodem errore laborauit Plinius lib. 2. Historiar. cap. 7. & lib. 7. cap. 55. Nec solum Philosophi, sed etiam inter Iudæos Sadducæi in hoc errore versati sunt, vt constat Matth. 22. Marc. 12. Actor. 5. 23. & 25. vbi Festo insanire visus est Paulus, eò quòd resurrectionem prædicaret, dicens, *Quid incredibile iudicatur apud vos, si Deus mortuos suscitat?* & infra, *si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum*: & eosdem imitatus est Marcion teste Tertulliano loco suprà citato.

Tertullian. *Act. 2.* *Plin.* *Matt. 22.* *Marc. 12.* *Act. 4. 23. & 25.*

Alij verò Philosophi qui posuerunt Deum agere ex necessitate naturæ, quamuis animam humanam immortalem esse cognoscerent, existimarunt eam nec post separationem ad corpus redire, nec Deum posse naturalem ordinem immutare, & fortasse hoc modo sensit Aristoteles, & alij.

Ex hęreticis verò quamuis multi resurrectionẽ mortuorũ negauerint, nõ cõstat autẽ an eã negauerint, quia putarũt impossibilẽ: vel solũ quia nõ est animę humanę necessaria, vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

-ria, vel vtilis corporis societas: sed potius A
solet esse impedimẽtum ad proprias actiones exercendas. Qua ratione solẽt vti hæretici, & alijs sumptis ex corporum corruptione, & mortaliter, vt videre licet in
Tertullia. Tertull. in lib. de resurrectione carnis. In quibus omnibus indicant posteriorem modum resurrectionis esse impossibilem, & ideò priorem non esse conuenientem.

Secunda sententia extremè cõtraria referri potest eorum, qui dixerũt resurrectionem etiam naturaliter esse possibilem. Pro qua induci possunt Pythagorici, & alij, qui posuerunt transmigrationem animarum, vel eorundem, aut similium effectuum perpetuam reuolutionem, vt Aug. refert. 12. de
Augus. Ciuit. c. 13. Quanquam isti non de eisdem numero effectibus, sed de similibus loquuti fuerint. Propter quod illa etiam animarum transmigratio (vt supra dixi) non esset
Tertull. vera resurrectio. Quia non erat reditus ad idem corpus, quod notauit etiam Tertull. lib. de resurrectione carnis c. 1. Democritus
Plin. verò (vt ei tribuit Plinius supra) eadem corpora & posse reuiuiscere, & iterum victura esse existimauit, ergo verisimile est credidisse hoc esse naturaliter possibile. Et ex
Scot. scholasticis Scot. in. 4. d. 43. q. 3. existimat posse idem numero per naturam redire, si eadem materia iterum approximetur eidẽ agenti numero, vel specie. Vnde, inquit, si contingeret eandem materiam feminis, & sanguinis menstrui, ex qua Petrus fuit cõceptus, iterũ sub forma seminis, & sanguinis menstrui, & in matrice eiusdem, vel alterius fœminæ constitui, formaretur idem corpus quod antea conceptum fuerat. De vnione autem eiusdẽ animæ ait à solo Deo posse fieri: consequenter tamen dicit eam fieri à Deo naturali modo, & ex debito naturæ, suppositа eiusdem corporis dispositione. Et in eandem sententiã inclinat Rich. ard. ibi artic. 3. q. 1. ad. 6. quatenus sentit, C
Richard. facta applicatione eiusdem materiæ eidẽ, vel simili agenti redire eũdem numero effectum: D. Thom. etiã ibi artic. 1. quæstiuncula. 3. huic fauet sententiæ quatenus dicit, resurrectionẽ futuram esse miraculosam, quia dispositio corporis non fit modo naturali per virtutem seminis. Nam hinc sequi videtur, si ponamus eandem materiam applicari, vt per virtutem seminis disponi possit, fieri etiam naturaliter posse, vt idem numero redeat. Et. d. 44. q. 1. art. 1. quæst. 2. ad. 1. dicit per generationem naturalem nõ
D. Thom. redire idẽ numero, quia non fit ex eadẽ materia. Non videtur autẽ naturaliter impossibile, vt ex eadẽ numero materia, ex qua vnus homo fuit conceptus, postea fiat alia conceptio. Nam Angelus posset ita applicare actiua passiuis, vt post aliquas transmutationes rediret eadem materia: idemquẽ ex naturali cursu, & successione rerũ, naturaliumq; causarũ fortuitò posset accidere. Pro hac etiã sententia referũtur Marsilius, & Henricus: sed hi nihil dicũt præter Marsil. Henric. id, quod adduximus in fine sectionis præcedentis. Fundamentũ huius sententiæ nõ est aliud, nisi quia si materia est eadẽ, & agens idem, effectus erit idẽ. 8. Metaph. c. 3. quia tunc non habent effectus, vnde distinguantur. Quod argumentum potissimum videtur vrgere, si supponamus materiam esse principium indiuiduationis.

Tertia sententia media est, resurrectionem hominis esse possibilem diuina, non naturali virtute: aliarum verò corruptibilium rerum non esse possibilem reditum eiusdẽ indiuidui corrupti, etiam per diuinã potentiam. Ita sentit Duran. in. 4. d. 43. q. 3. & Ioan. de Neapoli, quodl. 21. q. 6. Marsil. 2. de Generat. q. vlt. Quibus videtur multum fauere D. Thom. in. 4. d. 44. q. 1. art. 1. quæst. 2. ad. 1. Vbi dicit hominem posse resurgere, quia, cùm post mortẽ maneat anima, quæ dat esse homini, nõ interrumpitur per mortem esse substantiale ipsius hominis, & ideò non sequitur, vt non possit idẽ numero redire propter interruptionem essendi, sicut accidit, inquit, in alijs rebus corruptis, quarũ esse omnino interrumpitur, forma nõ remanente. Et in sol. ad. 3. ex hoc principio dicit, si in homine esset alia anima sensitiua præter rationalem, illã futurã esse corruptibilem, & ideò nõ fore redituram eandem numero in resurrectione. Supponit ergo, non posse eãdem numero formã corruptibilem redire. Præterea hac. 3. p. q. 77. art. 5. sentit fieri non posse, vt, quod in nihilũ redactum est, idem numero redeat. Fundamentũ huius sententiæ, quoad postremã partẽ (in cæteris enim non est difficultas) potissimũ esse videtur. Quia multiplicata actione, multiplicatur terminus: sed actio, qua prius res fuit producta, & conseruata, non potest redire eadem numero, ergo nec terminus. Probatur minor, quia si actio posset redire eadem numero, etiam res successiuè possent eadem numero redire. Alia argumenta congerit Durandus

parui

parui momenti, infrà verò ea attingemus.

Dico primò, resurrectionẽ hominis, saltẽ diuina virtute esse possibilem. Hæc eõclusio est de fide, imo, in articulis fidei cõtenta, & ideò in ea probanda nõ oportet hoc loco immorari. Quia eisdem testimonijs probanda est, quibus infra probabimus, vel resurrectionem Christi esse factã, vel aliorũ hominũ esse futurã. Præterea, quę in Scriptura legimus de hominibus à Christo fuscitatis, vel ab alijs Prophetis, vt Elia, aut Eliseo, vel ab Apostolis, satis conuincũt cõtra hæreticos substantialẽ hominis resurrectionẽ esse possibilẽ. Quod autẽ sit etiã possibilis resurrectio corporis mortalis ad vitã immortalẽ, & gloriosam, non pertinet propriè ad pũctum de resurrectione, sed ad supernaturalẽ potius beatitudinẽ. Illud autẽ probabimus inferius agẽtes de dotibus corporis glorioſi. Cõtra philosophos verò, qui non admittunt Scripturam, agendũ est ratione naturali quę quã vim habeat ad hanc conclusionẽ probandã, dicã in sequentibus.

Resurrectio hominis diuina virtute possibilis.

Dico secundò, Resurrectio, vt fit de facto, solum diuina virtute, ac supernaturaliter possibilis est. Hæc conclusio est mihi certa, quam docent omnes Theologi in. 4. d. 43. & 44. vbi D. Tho. Palud. Duran. Richard. & alij Idem D. Tho. quodl. 4. ar. 5. & 4. cõtra Gent. c. 81. Henr. quodl. 7. q. 16. Aegidius theoremate. 1. Et constat ex communi modo loquendi Sanctorum. Dionys. c. 6. de diuinis nominibus. *Nos* (inquit) *totos animas dico, & socia corpora ad perfectam vitã, & immortalem transferre pollicetur. Quod veteribus quidẽ præter naturam fortasse videatur: mihi verò, tibiq;, & veritati, & diuinũ, & supra naturã, vt est, videtur. Supra naturã nostram dixerim visibilẽ: non supra omnipotentem.* Lactantius, li. 7. diuinarũ institutionũ. c. 23. *Resurgent* (inquit) *& à Deo corporibus induentur*, & infra, *Qua de anastasi philosophi, quoq; aliquid dicere conati sunt tam corruptè, quã poetæ.* & infra. *Nemo quærat à nobis, quẽadmodum fieri possit, neq; enim diuinorũ operũ potest reddi ratio: sed si à principio Deus hominem, nescio quo inenarrabili modo instituit, credamus ab eodem restitui veterem posse: qui nouum fecit.* Et Greg. hom. 20. in Ezechielẽ, postquam multa de resurrectione disputasset, ita cõcludit. *Diuinæ virtutis mysteria, quæ comprehendi non possunt non intellectu discutienda sunt, sed fide ventranda. Quia quidquid ratione hominis comprehendi potest, mirũ iam esse non potest, sed sola est in miraculis ratio potentia facientis.* Et ad eundem modum loquitur Damas. lib. 4. de fide. c. 28. Chrys. homil. de Resur. & hom. 65. in Ioan. & hom. 2. in Act. vbi dicit lõge maius esse excitare mortuos, quam scire diem iudicij. Et hom. 8. in 1. ad Thess. dicit, resurrectionem esse diuinæ virtutis opus. Ambr. lib. de fide resurrectionis, *Ideò* (inquit) *resurrectio difficile creditur, quia Dei munus est.* Aug. etiamsi. 13. de Trinit. *Fides* (inquit) *totum hominem immortalem futurũ, qui vtiq; constat ex anima, & corpore, non argumentatione humana, sed diuina authoritate promittit.* Et multa similia habet 22. de Ciuit. c. 4. & sequentibus. Denique hoc modo veritas resurrectionis inter articulos fidei annumeratur, quia, prout à nobis creditur, nec fieri, nec naturaliter cognosci potest. Et propter eandẽ causam Paul. 1. ad Cor. 15. eam appellat *mysterium*, dicens, *Ecce mysterium vobis dico.* Et ad eundem modũ loquitur sæpe Scriptura de resurrectione, tãquam de diuino, ac supernaturali opere. Ratio autẽ huius veritatis reddi potest ex duplici capite. Primò ex parte termini, quia nõ vtcunq; resurget corpus humanũ, sed immortale glorioſum, & (vt Paulus loquitur) *spirituale.* Cõstat enim hu iusmodi proprietates neque esse naturales corpori humano, neq; virtute alicuius naturalis agentis conferri posse. Item cõstat, beatitudinem animæ esse supernaturalem: sed hæc resurrectio corporum erit beatitudini animę proportionata, erit ergo supernaturalis ex parte termini. Et hac ratione potissimum vtuntur Sancti supracitati, eãq; magis explicabimus, cùm agemus de dotibus corporis glorioſi. Secundo potest ratio sumi ex modo, quo fiet corporũ resurrectio, & hac vtuntur D. Thomas, & ferè alij scholastici. Hic autem modus ex parte dispositionum corporis sumendus est, & potest constitui vel in celeritate resurrectionis, vel in hoc, quòd sine varijs transmutationibus, quæ necessariæ sunt, vt homo generetur, solo Dei imperio perficietur. Quibus modis est supernaturalis, gratia sanitatis, quamuis ex parte termini id, quod fit, sit omnino naturale. Et hanc rationem tetigit Chrysost. in supradicta hom. 8. in 1. ad Thessal. dicens. *Resurrectio diuinæ virtutis est, cùm telluri mandabit Deus, vt depositum reddat, quemadmodum aliquando euocauit Lazarum, Lazare veni foras, &c.*

Damas. Chrysost. Ambros. Aug. 1. Cor. 15. Chrysost. Ioann. 11.

Dico

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dico tertio, Resurrectio, etiamsi præcisè A
consideretur, vt est reparatio eiusdem numero hominis, qui antea fuerat, non potest virtute alicuius agentis naturalis fieri, sed à solo Deo. Loquor de agentibus naturalibus operãtibus naturali virtute, vt causis secundis principalibus, vel vt instrumentis naturalibus earum. Nam loquendo de creatura, vt instrumento Dei supernaturaliter eleuato, nõ est dubium, quin eo modo possit resurrectio fieri per creaturam: tamen quia in hoc non est aliqua peculiaris ratio magis, quam in alijs miraculis, id omittimus, & sub diuina potentia comprehendimus. Et hoc modo cõclusio posita communis est Theologorũ, in. 4. d. 43. &. 44. vbi D. Tho. Sot. & alij supracitati. Et cõfirmari potest ex difficultate, quæ semper fuit in credenda mortuorum resurrectione, nõ solum propter specialem modum, quo futura est, quia nec philosophi illum agnoscebãt, nec semper ab Apostolis prædicabatur: sed simpliciter, & absolutè propter reparationem eiusdem numero corporis, quod ceciderat. Vnde & in credenda ipsa Christi resurrectione tanta fuit discipulorum difficultas, & ignorantia, vt viderentur illis deliramenta verba, quæ de illa dicebãtur. Ratio verò propria huius conclusionis sumẽda est ex parte organizationis, & dispositionis corporis. Quia in primis vix fieri potest, vt eadem numero materia prima, ex qua fuit corpus hominis formatum, iterum ita applicetur, vt per causas naturales possit ex ea homo generari. Quia per continuã trãsmutationem, & resolutionem materia facile dissipatur, diuiditur, & commiscetur, & ideò nunquam est omnino eadem, quæ ad generationem iterum assumitur. Deinde quamuis demus hoc interdum accidere: tamen agentia naturalia non poterunt eam disponere ad eiusdem animæ introductionem, cum eodem omnino temperamento, & organizatione. Primo quidem, quia proximũ agens principale vel erit diuersum, vel aliter dispositum, quàm prius fuit, cum semper sit in continua mutatione: variatio autem proximi agentis multum conducit, vt effectus varietur saltem secundũ numerum. Secundo, quia licet interdũ agens proximum sit idem, vel eodem modo dispositum: tamen cœli influentia, & causarũ vniuersarũ influxus necessario erit diuersus: & tamen sine dubio multum confert, ad tẽperamentum constituẽdum. Tertio, etiamsi agens naturale esset omnino idem, eadẽq; materia, non rediret naturaliter idem numero effectus, qui antea fuit, nec eadem dispositio, & organizatio corporis: aliàs calor eiusdem aquæ ab eodem igne semper esset idẽ numero, etiamsi millies deperderetur, & acquireretur. Similiter quotidianũ lumen, quod in aere fit à sole, esset quotidie idẽ numero. Quę sunt incredibilia. Et cõtra Arist. 2. de generat. dicentem non redire, quod corruptum est. Et contra rationem. Quia materia, seu subiectũ de se est capax ad recipiendas varias formas, seu dispositiones intra eandem speciem. Nam sicut illius potentia passiua de se est indifferens ad plures formas intra idem genus specie differentes, ita & ad plures diuersas numero intra eandem speciem. Quia non est, vnde de se magis limitetur ad vnã, quàm ad aliã. Et similiter agens naturale habens virtutẽ ad aliquem effectum, non limitatur ad vnũ B
indiuiduum, vt per se cõstat: ergo, quamuis hoc agens sæpius applicetur ad agendum in hoc subiecto, non erit determinatum ad agendum semper idem numero. Quia neq; ex virtute sua, neque ex capacitate subiecti habet hanc determinationem. Quin potius ex hoc vlterius colligimus, præter hoc subiectum, & hanc virtutem agendi, necessarium esse aliquid aliud, quod determinet agens ad efficiendum hunc numero effectum potius, quàm alium. Hoc autem determinans non potest esse, nisi aut Deus, aut tales circunstantiæ, cum quibus agens applicatur ad agendum: aut ipsa natura talis agentis, quæ de se est determinata ad operandum tali modo, & ordine, vt nunc postulet talem actionem, & concursum, postea verò alium, & sic de reliquis. Et inter hos modos hi duo vltimi (qui ferè in vnũ C
coincidunt) verisimiliores sunt, nam hoc tribuere soli Deo non est philosophicum. Nam potius causæ secundæ determinant concursum Dei. Præterea, modus ille habet alias difficultates in Theologia, præsertim circa actus liberos, & causalitatem peccati. Ac deniquè, posito illo modo, ex solius Dei voluntate pendebit, quod idem numero redeat, quod præcipuè intendimus. Si tamen verum est agentia naturalia determinari illo alio modo ad effectus singulares, inde tandem concludimus, postquam naturale agens determinatum semel

Responsio eiusdem numero hominis in resurrectione naturaliter impossibilis.

D. Thom. Sot.

Reproductio eiusdem effectus numero cur impossibilis in natura.

Aristi. lib. 2. de gener.

melfuit ad introducendã hanc formam in A
hoc subiecto, nunquã ad eandẽ iterum determinari, etiãsi idem subiectũ iterũ, atque iterum illi applicetur, sed semper ad aliam atq; aliam numero distinctam, quia semper circunstantiæ sunt diuersæ.

Cuiuscunque diuidui reproductio diuina virtute possibilis.

Capreol. Paludan. Sotus. D. Thom. Henric.

Dico quartò, per diuinam potentiam nõ solum hominis resurrectio, sed cuiuscunq; alterius indiuidui reparatio possibilis est. Hæc est communis sententia fere omnium Theologorum in. 4. dist. 43. vbi latè Capr. quæst. 1. Palud. quæst. 2. &. 3. & Sotus. d. 44. art. 1. D. Thom. quodl. 4. art. 5. & opuscu. 9. c. 82. Henr. quodl. 7. quæst 16. Et probatur, quia in hoc non modò non apparet implicatio contradictionis: sed neque vlla etiam difficultas. Quia diuina potentia creando aliquam rem, non fuit imminuta: ergo ex parte sua manet æquè efficax ad illã rẽ iterum creandam, & producendam, si ex par B
te eius non fuerit repugnantia, seu si productione indiguerit: sed postquàm illa res desijt esse, quantum est ex parte sua indiget productione vt sit, & nulla est repugnantia in hoc quod iterum sit, ergo neque in hoc quod iterum producatur: poterit ergo iterũ produci. Sed inquit Durandus, in hisce eisdem verbis inuoluit repugnantiã. Nam si iterum est, ergo bis est, ergo habet duplicẽ durationem, ergo duplicem existentiam, ergo sunt duę res, & non vna, & eadem. Sed hoc est manifestum sophisma, quod idem fieri posset de homine quoad totum compositum, quod resurgit. Quamuis ergo res, quę priùs fuit iterumque producitur, possit dici bis esse, non propterea dici potest habere duplicem durationem intrinsecam, ac permanentem: sed vnam, & eandem, quæ dicitur bis esse, quia non durauit continuè, & sine intermissione, sed interrupta fuit, & ita in ordine ad extrinsecã durationẽ coexitit duabus mensuris distantibus, seu discontinuis, & ideò dicitur bis fuisse. Sed vrgeri potest ex Durando, quia hoc ipso quod interrumpitur actio, necesse est postea nouam actionem fieri. Tum quia non magis potest eadem numero actio redire, quàm motus, aut tempus. Tum etiam, quia cùm mutata sit habitudo agentis ad passum, necesse est & actionem mutari; ergo & terminum eius multiplicari. Respondetur tamen, primùm negando assumptum. Nam sicut Deus eadem numero actione, quasi continue durante, & creat angelum, C

Durand. Scotus.

Obiect.

Responsio.

& per multos annes illum conseruat, ita posset suspendere aliquo tempore illam actionem, & annihilare angelum, eundemque iterum postea eadem actione producere, & conseruare: nullam enim hoc inuoluit repugnantiam ex parte ipsius actionis. Si enim illa actio potest eadẽ durare per horam integram, quæ est repugnantia ex parte eius, quod duret seu fiat in extremis partibus horæ, & medio tempore non conseruetur? Quocirca (quidquid sit de motu, & tempore, quæ communiter censentur non posse eadem numero redire, quia successiua sunt, quãuis hactenus id non sit demonstratum) non tamen est eadẽ ratio de actione, de qua loquimur, quæ indiuisibilis est, & permanere, ac durare multo tempore potest: & ideò, sicut semel conseruari potest in continuo tempore, ita & bis poni in esse, in tempore discontinuo. Loquor autem de tempore vero, vel imaginario, nam vtraque habitudo sufficit ad intelligendã hanc iterationem eiusdem actionis. Vnde non refert, quòd mutata sit aliquo modo habitudo agentis ad passum, seu effectum. Quia si loquamur de habitudine, quæ præcedit actionem quasi in actu primo, illa reuera nõ est necessariò mutata, nisi in hoc, quòd agens, & passum non intelliguntur coexistere eidem tempori vero, vel imaginario. Hinc autem non necessariò fit, vt varietur actio diuina, quia Deus in actione sua non pendet à tẽpore, nec determinatur ad agendum ex circunstantijs extrinsecis, sed à voluntate sua. Si verò sit sermo de habitudine in actu secundo, quę sequitur actionem productiuam effectus, falsum est assumptũ, & petitur principium. Quia hoc est, quod cõ- C
tendimus, scilicet posse effectum esse eundem: & consequenter posse habere eandem habitudinem ad suam causam. Addo deniquè etiam posse Deum actionibus diuersis eũdem numero effectum priùs producere, & postea reproducere. Quia cum actio sit via ad terminũ, potest diuersis vijs ad eundẽ terminũ tendi. Item actio est dependentia effectus ab agente, potest autem idem effectus pendere pluribus dependentijs ab agente. Sicut idem lumen potest vna actione fieri ab vno luminoso, & postea conseruari ab alio, quod necesse est fieri per diuersam actionem, seu dependentiam. Et similiter gratia nũc fit à Deo per sacramẽtũ, & postea cõseruatur sine sacramento, vbi

Idem numero effectus per plures actiones, seu dependentias pendere potest ab agente.

Universidad de Deusto
Biblioteca

to, vbi necesse est dependentiam variari. Ratio denique est, quia actio ex natura rei est aliquomodo distincta ab effectu, & quidam modus eius, & ideo variari potest circa eundem effectum numero, sicut alij modi variari possunt manente eadem re, quæ illis afficitur.

3. Obiectio. Ex quibus etiam colligitur, quàm sit futile aliud argumentum Durandi, qui ex eo quòd naturali agentia non possint idem numero reproducere, infert etiam Deum non posse. Quia id, in quo Deus superat naturalia agentia, scilicet quod est virtutis infinitæ, & potest agere ex nihilo, nihil

Responso. (inquit) confert ad hunc effectum. Sed hoc est aperte falsum. Quia virtus infinita non solum confert, vt possit causa producere meliora, & sine dependentia à subiecto: sed etiam, vt possit agere sine dependentia à tempore, vel alijs circunstantijs. Ex quo prouenit, vt non limitetur ad agendum hic, & nunc hoc indiuiduum, sicut naturalia agentia: sed possit suo arbitrio agere, quod voluerit. Vnde potius potest hoc argumentum retorqueri contra Durandum. Quia ratio, ob quam agentia naturalia non possunt reproducere idem numero, non habet locum in Deo. Quia eius virtus non est ita limitata, nec determinata, sicut creaturarum, nulla ergo ratio est, cur hoc non possit.

4. Obiect. Hinc tandem diluitur alia ratio Durandi non minus leuis. Quia si Deus, inquit, ageret ex necessitate naturæ, quamuis esset virtutis infinitæ, non posset idem numero reproducere. Ex hac enim hypothesi impossibili quodlibet inferri potest. Quia

Responsio. enim supponitur Deus virtutis infinitæ, posset hoc facere, quod secundum se non inuoluit repugnantiam: quia verò supponitur agere ex necessitate naturæ, non posset reproducere idem numero, quia esset determinatus ad vnum, & ideo vel semper ageret idem numero, vel nunquam. Sicut etiamsi ex necessitate naturæ ageret, vel simul ageret omnia, quæ potest, vel nihil amplius posset, quàm illud, ad quod, aut ex natura sua, aut ab aliquo subiecto determinaretur, vtrumquè autem repugnat infinitæ virtuti. Et ita ego existimo illum modum agendi extra se ex necessitate naturæ intrinsecè repugnare cum infinitate simpliciter virtutis actiuę. Sed de hoc aliàs, hæc enim sufficiunt contra Durandum.

A Ex quibus solutum relinquitur fundamentum supra positum inter referendum eius sententiam. D. Thomas autem ibi citatus in postremo loco sumpto ex hac. 3. p. non est intelligendus loqui de potentia absoluta, sed de ordinaria, vt ibi (Deo dante) latius dicemus. Eodem modo exponenda sunt alia loca ex. 4. sentent. quamuis sint difficiliora: satis tamen est, D. Thomas alijs locis, vbi ex professo rem disputauit, disertè veritatem docuisse.

SECTIO VII.

Virùm resurrectio hominis sit naturæ debita, ideoq; sit à Deo vt auctore naturæ.

B NOn satis est ostendisse actionem hanc, & potestatem ad illam esse solius Dei propriam, nisi etiam explicemus, an sit tribuenda Deo vt agenti secundùm leges naturæ, an verò, vt agenti supra ordinem naturæ. Nam hinc pendet quæstio, an illa actio sit dicenda supernaturalis, nec ne? Ad hoc enim non sat est, quod à solo Deo fiat, vt patet de animæ creatione. Videtur autem hic effectus esse à Deo vt authore, conseruatore, aut gubernatore; idq; duplici titulo seu ratione. Prima sumitur ex parte ipsius hominis, quia in materia corporis humani post mortem manet eadem capacitas naturalis ad habendã animam, quę antea fuit. Hæc enim cum

C à materia ex natura rei non distinguatur, variari non potest, manente eadẽ materia. Rursus eadem ratione manet in anima separata appetitus naturalis vt corpori vniatur, teste August. li. 12. Genes. ad liter. cap. 35. & D. Tho. 1. p. q. 76 ar. 1. ad. 6. Quia hic *Aug. D. Thom.* appetitus non est separabilis, cùm sit ipsamet rei natura: & in anima nihil aliud est, quam naturalis ipsa capacitas, seu formalis aptitudo, quam habet ad informandũ corpus, quam necesse est in anima manere. Et go ex parte vtriusquè principij, passiui, & formalis, est naturaliter possibilis hæc actio. Rursus si totum compositum consideretur, etiam videtur deberi homini resurrectio, vt possit humana species suam naturalem beatitudinem perfectè obtinere. Nõ enim sola anima, sed totus homo appetit esse beatus, vt per se constat: ergo oportet, vt totus etiam homo beatitudinem cõsequatur.

sequatur. Cunctæ enim res suos vltimos fi- A nes naturaliter consequuntur, cur ergo solus homo carebit statu naturali, in quo naturalem beatitudinem possit obtinere. Sed non potest eam in hac vita possidere ante mortem, tum quia dum hic viuit, semper est innumeris miserijs, & malis tum animæ, tum corporis obnoxius, quæ repugnant statui beatitudinis. Tum etiam quia vera beatitudo æterna esse debet. Et enim amitti si possit, hoc ipso ita animum relinquit anxiũ, & solicitum, vt non possit esse beatus. Et ideo August. 13. de Trinit. c. 8. &. 20. definit non posse esse hominem beatum in corpore mortali, ergo ex prouidentia naturali debetur homini post mortem resurrectio, vt possit naturaliter esse beatus. Nec satis est respondere, consequuturũ hominẽ naturalẽ beatitudinem in sola anima. Quia nõ est homo, nec per hoc satisfit ap- B petitui totius speciei. Ac præterea ipsamet anima separata à corpore, est quoddammodo in statu violento, non ergo esset in statu apto ad beatitudinem perfectam, nec est cõueniens, vt perpetuo manet in eo statu. Vnde Clemens li. 5. constitut. c. 6. aliàs. 8. *Qui corpus* (inquit) *Adæ ex terra fabricatus est, idem & Adæ corpus, & cæterorum post dissolutionem resurgere faciet, quod hoc natura hominum rationis participi debeatur, viuere scilicet in sempiternum.*

Secunda causa seu ratio dubitandi sumitur ex diuina prouidentia. Quia nõ sola anima est, quæ in hac vita benè, aut malè de Deo meretur, ergo ad prouidentiã Dei ex natura rei spectat, vt nõ sola anima præmium, vel pœnam recipiat. Constat autem vel ipsa experientia, homines dum hic viuunt, nõ accipere vel bonorũ operum præmia, vel malorũ vindictã; ergo ad Dei prouidentiã pertinet hominem iterum suscitare, vt totus vel puniatur, vel beetur. Qua ratione ad persuadendam resurrectionem

Chrysost. vtuntur Sancti, Chrysost. hom. 65. in Ioan. *Ego* (inquit) *aliud dicam ab humanis rationibus: aly malitiã, aly virtutem sectantur: sed malitiæ sectatorum multi feliciter in vltimam peruenerunt senectutem, virtutis autem contra: quomodo ergo pro meritis vnusquisq; accipiet?* scilicet,

Theodoret. Cyrill. Ierosol. Damasc. si futura nõ est resurrectio? Et eandem rationem repetit sæpe Chrysost. in sermonib. de resurrectione. Optimè Theodor. li. 5. diuinorum Decret. c. de Iudicio, & latè Cyrill. Ierosol. cat. 18. Et Damasc. li. 4. c. 28. hac ratione nixus ita concludit. *Si non est resurrectio, nõ est Deus, nec prouidentia.* Tertul. verò, li. *Tertul.* de resurrectione carnis. c. 14. inter alia multa, quę de hac ratione scribit, sic inquit. *Hæc erit tota causa, imò necessitas resurrectionis, cõgruẽtissima, scilicet Deo destinatio iudicij*, &c. similia repetit sæpe in illo li. c. 33. 34. 40. & sequẽtibus, & li. de patientia. c. 11. Similiter Greg. Nyss. orat. 3. de resurrectione, ex hac *Greg. Niss.* ratione infert. *Si non est resurrectio, non est iudicium.* Ex his ergo omnibus videtur concludi resurrectionis opus ad naturalẽ Dei prouidentiã pertinere: atq; ita, licet à solo Deo fieri possit: tamen per se, ac precisè sumptum, posse inter naturalia opera computari, sicut animæ creationem.

Hæc sententia videri potest non omninò improbabilis, & accõmodata ad explicandam prouidentiam, quam Deus habiturus esset erga homines, si eos in puris naturalibus sine ordine ad supernaturalem beatitudinem creasset.

Resurrectiõnes sunt naturales. Nihilominus tamen dicendum existimo, resurrectionem quacunquè ratione consideratam non esse naturæ debitam sola prouidentia naturali, atquè adeò simpliciter dicendam esse supernaturalem, non vero naturalem, nisi secundum quid. Ita loquitur D. Thom. in. 4. d. 43. artic. 1. quæ- *D. Thom.* stiun. 3. & Sot. latè. q. 1. artic. 2. & alij communiter: estquè magis consentaneum locutionibus Scripturæ, & Sanctorum loquentium de resurrectione tanquam de re omnino supernaturali: non tantum propter gloriam corporum resurgentium, quam reprobi non habebunt: & tamen in eis resurrectio censetur supernaturalis propter solam reparationem, & viuificationem C corporis iam defuncti. Quod si dicatur supernaturalis propter modum, scilicet quia fit solo Dei imperio absquè alijs naturalibus transmutationibus, ex hoc ipso concluditur, quod intẽdimus, quoniam resurrectio non est nata fieri alio modo, cum per causas secundas fieri nequeat. Præterea hoc explicatur ex differentia inter animæ creationem & resurrectionem. Ad primam enim vnionẽ animæ, & corporis possunt agentia naturalia disponere materiã, dispositione ex natura sua postulante talem formam, quocirca pertinet ad naturalem prouidentiam, & concursum debitum, vt Deus illam infundat: at verò in ordine ad iteratam vnionem, quæ in resurrectione fit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Resurrectio ex sola prouidentia naturali, natura prorsus indebita.

fit, nihil possunt causæ naturales efficere, A nec materiam ita disponere, vt postulet illius animæ vnionem; ergo non potest illa resurrectio dici simpliciter naturalis. Tertio, si resurrectio est naturaliter debita, vel est hoc intelligendum de debito (vt ita dicam) physico, vel morali: neutrum dici potest. Nam debitum physicum appellari potest id, quod debetur causis naturalibus ratione physicæ virtutis, quam habēt ad causandum. Sed hoc modo non est debita resurrectio. Quia si consideremus causam materialem, licèt in illa maneat capacitas eiusdem formæ: tamen illa est valde remota: Deus autem vt gubernator naturæ non tenetur explere omnem capacitatem remotam materiæ, sed solum quatenus per agentia naturalia potest ad proximam dispositionem reduci. Alioqui deberet Deus varias formas in infinitum in materiam inducere, quia omnium est capax secundum illā remotam capacitatem. Et ideò hæc capacitas materiæ ad formam prius habitam congruè vocari solet obedientialis, potius quam naturalis. Quia iam non est in statu, in quo possit per agentia naturalia ad proximam capacitatem reduci. Atq; idem ferè est, si consideretur aptitudo ipsius animæ, quæ est causa formalis. Quia etiam nō tenetur Deus expelere omnem appetitum naturæ, seu formæ, nec efficere vnionē eius ad subiectum, nisi suppositā proxima capacitate subiecti: hanc verò non tenetur per se solus ipse efficere, sed seruato ordine causarum naturalium. Deniq; ex parte etiam causæ efficiētis, nulla est, cui propter physicam virtutem hæc actio, seu concursus ad illam debeatur; ergo nullo titulo est debita naturaliter resurrectio debito physico. Debitū autem morale dici potest, quod debetur ratione finis, v.g. propter obtinendam beatitudinem: vel ratione iustitiæ distributiuæ, seu conuenientis gubernationis vniuersi in ordine ad mores hominū. Sed hoc etiam debitum nulla sufficienti ratione ostēditur. Nam in primis satis est, vt homo

Arist. posit esse beatus tanquam homo, vt Arist. dixit. 1. & 10. Eth. & ideo non oportet, vt naturaliter possit habere beatitudinem carentem omni defectu, ac miseria, aut perpetuā absolute & simpliciter, sed humano modo. Homo enim non appetit esse beatus, nisi quandiu est: ad beatitudinem ergo naturalem hominis satis est, quòd durare possit, quandiu existit homo. Quia ergo homo nātura sua corruptibilis est, ideò beatitudo etiam, quæ naturaliter conferri potest homini, vt est integrum indiuiduum speciei humanæ, non est simpliciter perpetua, sed temporalis. Quia verò anima homininis est perpetua, ideo in illa perpetuo durare potest beatitudo hominis quātum ad id, quod in ea essentiale est, scilicet quoad cognitionem & amorem Dei naturalem. Et hoc tantum est debitum, ac consentaneum naturis rerum: quidquid verò vltra hoc additur, supernaturale est. Rursus quamuis spes resurrectionis sit conuenientissimum medium ad continendos homines in officio: & optimam rationem prouidentiæ, & seruandæ iustitiæ distributiuæ contineat: tamen non propterea dicendum est, hūc prouidentiæ modum esse simpliciter debitum naturæ. Posset enim Deus alijs modis hominem gubernare. Imò aliqui censent, & *Scot.* insinuat Scotus, si sola ratio naturalis spectetur, fieri potuisse, vt Deus nullum speciale iudicium ferret de factis hominum, bonis præmium, malisq; pœnam tribuendo. Hoc tamen licet potuerit fieri à Deo, vt supremo Domino: non tamen censeo, talem prouidentiæ modum esse rebus ipsis, & naturis rationalibus consentaneum. Melius ergo dicitur, potuisse Deum statuere alium modum prouidentiæ, & iustitiæ intra ordinem naturæ contentum. Nam quia anima est principium proprium, ac per se actionis bonæ, aut malæ, satis est hominem in ea recipere præcipuum virtutis præmiū: corpus autem, quod tantum est organum animæ, sicut in hac tantum vita mortali esset instrumentum virtutis, ita in eadem posset recipere aliquod præmiū suæ actioni proportionatum. Quod non oportet vt consistat in diuitijs temporalibus, & voluptatibus, quæ non solent ad virtutis exercitationem valde esse vtiles. sed in alijs bonis, vel auxilijs quibus corpus ipsum facilius & commodius posset ad virtutis studium accendi. Nullo ergo modo debita est homini resurrectio ex sola prouidentia naturali. Quę omnia confirmari possunt eleganti testimonio Cypriani, serm. de Resur. *Cyprian.* Christi. *Homo, qui ex cœlesti, & terrena materia compactus est, vestitus extrinsecus pelle, & carnibus, tempus accepit, quo te iubente redderet terra, quod de terra assumpserat, & ad immaterialem originem reuerteretur spiritus, cuius natura*

tura dissolutionis non admittit iniuriam. Corpus putredine, & caro vermibus consumēda, secundū naturæ suæ rationē nō poterat æternitatis priuilegio perfrui: & quod sibi iure non cōpetebat, à conditore nequibat exigere. Neq; vlla eorum interrogatio super hoc merebatur responsum. Sed tu, optime Domine, vltrò gratiam volēs dare spiritui, decreuisti clementius, vt ex societate, & clientela, quam reddiderat animæ caro, aliquid ei cōmodi proueniret, & quæ ei vehiculum fuerat, & particeps studiorum, in recompensatione ministerij iterum dilecto accolæ cōsociata, pudica, & pacifica rediret, nullas secū renehens contumelias, quibus deinceps quietis internæ concuteret puritatem. Sed & hoc Domine, ad cumulum beneficij addidisti, vt inter legem carnis, & spiritus nulla post modum esset diuersitas, nec post initum fœdus, vlla iterū inter eos recrescat rebellio, sed per manum tuam recōciliatio ordinata stabilis in perpetuum perseueret. Te igitur iubente terra sit caro, & expulsa de domo iterum coniungatur viro, non iā ancilla sed libera: & habitant vnius moris in domo, murmurationibus consopitis, quas olim compugnantes inter se concupiscentiæ concitabant.

Ex quibus vltimis verbis potest alia ratio, & vltima ad hoc idem confirmandum colligi. Quia si ex natura rei deberetur animæ separatæ reditus ad corpus, vel deberet hoc fieri in corpore mortali, & corruptibili, atque eodem modo passionibus, mutationibusque subiecto, sicut nunc est: vel in corpore ab his omnibus in commodis abstracto. Si dicatur hoc secundum, aperte sequitur, illum resurrectionis modū non posse esse naturæ debitum. Qui enim fieri potest, vt corpori natura sua mortali ex naturali prouidētia debeatur immortalitas? Prouidentia enim naturalis non extenditur ad ea dona, quæ sunt præter, vel supra naturā. Alioqui dici posset statū illum, quem Adamus habuit ante peccatum, quoad eū modum immortalitatis, & impassibilitatis corporis, quem tunc habuit, & quoad perfectā subiectionem inferiorum virium animæ ad superiores, fuisse illi debitū ex prouidentia naturali, quod tamen est omnino falsum. Si verò dicatur primum, sequitur in primis procedendum esse in infinitum in hac reuolutione mortis, & resurrectionis hominis. Quia si resurgeret mortalis, iterū moreretur, ergo, qua ratione post primam mortem suscitatus est, excitandus esset post secūdam, & ita in infinitum. Quod tanquā magnum absurdum, & indubium infert Aug. lib. 12. de Ciuitat. cap. 13. contra eos philosophos, qui dicebant, futurum esse in Vniuerso perpetuū earumdem rerū reditū atq; circuitionem. Deinde tale corpus non esset desiderabile, neque animæ accommodatum, præsertim si naturalem beatitudinem esset consequuta. Impediret enim illā, ne expedite, ac sine impedimento posset Deum contemplari, & amare, redderetque iterum subiectam doloribus, & afflictionibus huius vitæ. Quocirca licet anima pondere naturali dicatur appetere corpus, quia est naturalis forma eius: & quandiu est in illo naturaliter refugiat mortem, quia non est alium statum experta, & quia simpliciter potius vellet perfectionem sui corporis acquirere, quàm illo probari iuxta illud, *Nolumus expoliari sed superuestiri*: tamen *1. Cor. 15.* anima semel à corpore separata & naturaliter beata, appetitu elicito, ac recto potius, credo, eligeret manere separata, quam redire ad corpus corruptibile, & passionibus, ac ærumnis obnoxium. Quia reuera maius sibi nocumentum afferret, quam cōmodum. Quapropter status animæ separatæ per se nō potest dici simpliciter violentus. Quia licet in eo careat anima complemento alicuius appetitus naturalis: tamen proprie nulla vis ei infertur. Sicut cæcus nō dicitur esse in statu violento, sed imperfecto, sic etiam anima esset in statu aliqua ex parte imperfecto: non tamen simpliciter violento, præsertim quia secundum appetitum elicitum, & rationalem illum statum præferret alteri, quem naturaliter habere posset in corpore mortali. Et ex his satis responsum est ad rationes dubitandi superius positas.

SECTIO OCTAVA.

Virum possit naturali ratione ostendi resurrectionem esse possibilem.

QVidam existimant nullo modo cognosci posse, quia est supernaturalis; ratio autem naturalis nō habet sufficientia principia, quibus iudicet de supernaturalibus mysterijs, etiam vt possibilia sunt. Propter quod diximus in principio huius materiæ, non posse ratione naturali cognosci incarnationem esse possi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Medin. Sot.

bilē. Et ita opinatur de resurrectione Medina hic ar. 1. & indicat Sot. in. 4. d. 43. q. 1. ar. 3. Sed in primis nō negant hi autores, posse inueniri rationes naturales valde probabiles, quæ persuadeant resurrectionem esse possibilem: neq; ego audeo dicere posse hoc demonstrari ratione ita conuincente intellectum, vt à nemine, etiam proteruo, possit negari. Præsertim cum videam non defuisse Theologos fide illustratos, qui negauerint, posse Deum iterum producere rē in nihilum redactam.

Possibilitas resurrectionis ratione naturali quomodo possit ostendi.

Nihilominùs tamen existimo, rationem factam in. 4 conclusione. sect. 6. cum omnibus, quæ circa illam dicta sunt, satis esse ad conuincendum intellectum benè dispositum, esse ferè physicam demonstrationem. Denique censeo ferè æquali euidentia probari, posse Deum rem corruptā reparare, sicut posse aliquid ex nihilo creare, præsertim in homine, post cuius corruptionem manent partes, ex quibus componitur. Vt enim rectè dixit Gregor. hom. 26. in Euan. *Longe minus est Deo reparare, quod fuit, quam creasse, quod non fuit. Aut quid mirum si hominem ex puluere, refecit, qui simul omnia ex nihilo creauit?* Et homil. 20. in Ezech. *Mirari* (inquit) *solent qualiter caro reuiuiscere possit ex puluere. Mirentur igitur altitudinem cœli, molem terræ, abyssos aquarū, omnia quæ in mundo sunt, ipsos quoque angelos creatos ex nihilo. Minus est valde aliquid ex aliquo facere, quam omnia ex nihilo fecisse.* Ac propterea dicit idem Gregor. lib. 14. Moral. c. 28. *Qui resurrectionis fidem ex obedientia non tenent certe hanc tenere ex ratione debuerunt.* Et Lactant. lib. 7. cap. 23. *Si à principio* (inquit) *Deus hominem nescio quo inenarrabili modo instituit, credamus ab eodem restitui veterem posse qui nouum fecit.* & August. ser. 19. de verb. Apostoli. vbi sic inquit, *Te appello qui cūq; infideli animo de resurrectione dubitas, & putas nō posse mortuos resuscitari: quid est amplius, ex nihilo homines facere qui nunc sunt, aut eos qui facti sunt & vixerūt, reparare post mortem? Vtiq; plus est facere quod nunquā fuit, quam reparare quod fuit. Quomodo ergo impossibile esse dicis vt Deus, qui hominem formauit ex nihilo, reformet? Quo modo nos suscitare non potest conuersos in puluerem, qui etiamsi in nihilum rediremus, facere poterat vt essemus, sicut effecit nos esse, cum antea nunquam fuissemus?* Similia habet ser. 64. de verb. Domini in fin. & epl. 49. q. 1. & epl. 146. & sæpe aliàs.

Lactan. August.

A Et eandē rationē ex creatione sumptā expendit optimè Cyrillus Ierosol. Catech. 4. &. 18. Athenag. lib. de resurr. mortuor. Et mihi quidem vim demonstrationis habere videtur, propter ea quæ dixi in probatione quartæ conclusionis. *Cyrill. Athenag.*

Quam hoc etiā modo declaro, nā opera & mysteria supernaturalia, quædā sunt in sua substātia & essentia supernaturalia: & de his verum est nō posse ratione naturali sufficiēter agnosci, etiā vt possibilia, præsertim quando attingunt Deū ipsum, qui licet cognoscatur esse, qui tamē & quo modo sit imperfectè cognoscitur solo naturæ lumine, & huiusmodi est mysterium Incarnationis, & similia. Alia vero sunt supernaturalia quoad modū tantùm, quia scilicet res factæ naturales sunt, quāuis modus fauēdi sit B proprius Dei vel propter virtutē infinitā, vel propter summam indepēdentiā, ac dominiū in operādo: & hęc nō repugnāt cognosci vt possibilia ratione naturali. Nā inter hæc opera cōputari potest creatio, quę, ex modo quo fit, propria est Dei, & virtutē requirit infinitā, & tamen cognosci potest ratione naturali. Præterea illuminare cæcū, sanitatem subitò restituere sine adiumēto causarū secundarum, & similia opera sunt supernaturalia hoc modo, videtur tamē cui deus lumine naturæ posse Deū hæc opera facere: quia minora sunt quā creatio, & nō habent maiorē repugnantiā, nisi quod requirūt maiorem potestatē & virtutem agendi quā sit in agentibus naturalibus: est autem euidens Deū habere huiusmodi maiorem virtutem. Deniq; hoc sensu tantū dici C tur supernaturale opus quod superat virtutem agendi omniū creaturarū: si ergo potest naturali ratione cognosci Deū habere maiorem virtutem, imò & infinitā & omnipotentem, cur non poterit cognosci posse efficere aliquid supernaturale in dicto sensu. Ergo cū resurrectio tantū sit supernaturalis in dicto sensu, poterit naturaliter cognosci vt possibilis, nā hoc non repugnat ex cōmuni ratione operis supernaturalis, vt declaratū est, neq; ex speciali ratione resurrectionis, quia reuera nulla est, vt etiā ostendimus. Quin potiùs videtur minùs difficile animā & materiā iam existentes iterū vnire, quam cæcū illuminare, aut similia opera patrare. De qua re legi potest Durandus in. 4. d. 43. p. q. 1. *Durand.*

Neque contra hoc obstat, quòd resurrectio

ctio fide credenda sit, quę autē fide creduntur, nō possunt ratione naturali ostēdi. Tū quia aliquæ sunt veritates fidei, quę ratione naturali etiā demonstrātur, vt Deum esse, & esse creatorē, & animā esse immortalē, & id genus alia. Tum etiam, quia resurrectionis veritas vt pertinet ad fidei articulos nō tantū continet resurrectionem esse possibilem, sed etiā esse futuram generaliter in omnibus hominibus: & hoc cū pendeat ex libera Dei prouidētia ac promissione, non potest simpliciter demōstrari, quanuis possit vehementibus coniecturis persuaderi, quas in superioribus satis tetigimus, & de eis videri possunt Ambrosius, Tertulianus, Athenagoras in libris de resurrect. Chrysostomus, Gregorius Nissen. Augustinus, & Gregorius Magn. locis citatis. Basil. homil. 8. Examer. Theophilus Antioch li. 1. cont. relig. Christian. calūniat. D. Thom. 4. cont. Gent. c. 49. vbi prædictas rationes *euidētes* appellat. Omitto resurrectionē quā credim, & speramus, multa supernaturalia compleri, vt suprà dictū est, quæ nō possunt etiam vt possibilia ratione naturali inuestigari.[m]

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrū fuerit necessariū Christū resurgere.

AD primū sic proceditur. Videtur quod nō fuerit necessariū Christū resurgere. Dicit enim Damas. in. 4. lib. Resurrectio est, secūdaei, quod dissolutū est, & cecidit, animalis surrectio. Sed Christus non cecidit per peccatū, nec corpus eius est dissolu C tū, vt ex suprà dictis patet. Nō ergo propriè cōuenit sibi resurgere. ¶ 2. Præterea, quicunq; resurgit, ad aliquid altius promouetur: quia surgere est sursum moueri: Sed Christi corpus māsit post mortē diuinitati vnium, & ita non potuit in aliquid altius promoueri. Ergo non competit sibi resurgere.

¶ 3. Præterea, ea quæ circa humanitatem Christi sunt acta ad nostrā salutē ordinantur. Sed sufficiebat ad nostrā salutē passio Christi per quā sumus liberati à pœna & culpa, vt ex suprà dictis patet. Nō ergo fuit necessarium A quod Christus à mortuis resurgeret.

Sed cōtra est quod dicitur Lucæ vlt. Oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis.

Respōdeo dicendū quod necessariū fuit Christū resurgere propter quinquè. Primo quidem ad cōmendationē diuinæ iustitiæ: ad quam cōuenit exaltare eos qui seipsos propter Deū humiliant: secundum illud Lucæ. 1. Deposuit potētes de sede, & exaltauit humiles. Quia igitur Christus propter charitatē & obedientiā Dei se humiliauit vsque ad mortē crucis, oportebat quod exaltaretur à Deo vsque ad gloriosam B resurrectionem. Vnde ex eius persona dicitur in Psal. 138. Tu cognouisti (id est approbasti) sessionē meā (id est humilitatem & passionē) & resurrectionem meā (id est glorificationem in resurrectione. Sicut Glossa exponit.) Secundo ad fidei nostæ instructionē: quia per eius resurrectionem cūfirmata est fides nostra circa diuinitatem Christi. Quia vt dicitur. 2. ad Corinth. vlt. Etsi crucifixus est in infirmitate, sed viuit ex virtute Dei: & ideó. 1. ad Corinth. 15. dicitur. Si Christus nō resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides nostra. Et in Psal. 29. dicitur, Quę vtilitas in sanguine meo, id est in effusione sanguinis mei, dū descendo, quasi per quosdā gradus malorū, in corruptionē? Quasi dicat, nulla. Si enim statim non resurgo, corruptumq; fuerit corpus meū, nemini annūciabo, nullum lucrabor, vt Glossa exponit. Tertiò ad subleuationem nostræ spei, quia dum videmus Christū resurgere, qui est caput nostrū, speramus & nos resurrecturos. Vnde dicitur primæ ad Corinth. 15. Si Christus prædicatur quòd resurrexit à mortuis, quo modo quidā dicūt in vobis, quoniā resurrectio mortuorum no est? Et Iob. 19. dicitur, Scio,

Universidad de Deusto
Biblioteca

scilicet per certitudinē fidei, quod Redemptor meus, id est Christus, viuit, à mortis resurgens: & ideo in nouissimo die de terra surrecturus sum: reposita est hæc spes mea in sinu meo.

Quartò ad informationē vitæ fidelium secundū illud Roman. 9. Quo modo Christus surrexit à mortuis per Gloriā Patris, ita & nos in nouitate vitę ambulemus. Et infrà, Christus resurgēs ex mortuis, iam nō moritur: ita & vos existimate vos mortuos quidem esse peccato viuentes autem Deo.

Quinto ad complementū nostrę salutis: quia sicut per hoc quod mala sustinuit (humiliatus est) moriēdo, vt nos liberaret á malis, ita glorificatus est resurgendo, vt nos promoueret ad bona, secundū illud Romanorū quarto, Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationē nostrā.

¶Ad primum ergo dicendū, quod licet Christus nō ceciderit per peccatū, cecidit tamē per mortē: quia sicut peccatū est casus à iustitia, ita mors est casus à vita. Vnde ex persona Christi potest intelligi, quod dicitur Mich. 7. Ne lætaris inimica mea super me, quia cecidi, consurgā. Similiter etiā licet corpus Christi nō fuerit dissolutū per incinerationem, ipsa tamē separatio animæ à corpore dissolutio quædā fuit.

¶Ad secūdum dicendū, quod diuinitas erat carni Christi post mortem vnita vnione personali: nō autē vnione naturæ sicut anima vnitur corpori vt forma ad constituendam humanā naturā. Et ideo per hoc quod corpus eius vnitū est animę, promotū est in altiorē statum naturæ, nō autē in altiorē statum personæ. ¶Ad tertiū dicendum, quod passio Christi operata est nostrā salutē, proprie loquendo, quantū ad remotionē malorū: resurrectio autē, quātū ad inchoationē, & exemplar bonorū.

COMMENTARIVS.

IN titulo obseruandū est, *necessarium*, non sumi absolutè pro re, vel actione, quę vel ex necessitate fit, vel ad aliquem finē est simpliciter necessaria. Constat enim, Christi resurrectionem & fuisse à Deo factā libere, & potuisse Christū suam resurrectionem vel differre vsque ad diem iudicij, vel omnino eā prætermittere: & nihilominus saluare homines, & in beatitudine in sola anima regnare. Hoc enim neq; contradictionem neq; aliquod absurdū includit omnino repugnās Deo, vt dici possit simpliciter impossibile. Necessarium ergo hoc loco dici potest dupliciter, primò prout idē est, quod lōgè cōuenientius, & opportunius, & hoc modo potest dici resurrectio Christi necessaria, & secundū se, quia maxime decebat corpus Deo vnitū viuum esse, & gloriosum: & in ordine ad finē nostræ salutis, quia ad eam exequendā erat hoc medium aptissimum. Secundo potest dici necessariū cuius oppositum sit impossibile, non quidē absolutè, sed facta aliqua suppositione. Vt v. g. supposito, quod Christus prædixerat se resurrecturū, necessaria omnino erat eius resurrectio, quia nō potuit non esse fidelis, & verax. Quo sensu rectè dixit Paul. 1. ad Cor. 15. *Si Christus nō resurrexit, vana est fides nostra.* Similiter supposito Christum de iustitia meruisse suā resurrectionē, necessariū simpliciter erat ipsum resurgere. Quia non potest Deus præmium de iustitia debitum negare, cùm hæc iustitia eius promissionē supponat. D. Thom. ergo in hoc titulo videtur necessariū sumere vtroq, modo, seu abstractè, vt ex rationibus eius colligitur.

Respondet ergo resurrectionem Christi fuisse necessariam. Quā assertionē quinq; rationibus cōfirmat. Prima fundatur in meritis Christi, & in ordine diuinæ iustitiæ. Quæ fulciri potest verbis eiusdem Christi Luc. 23. *Non ne oportuit pati Christū, & ita intrare in gloriam suam?* & verbis Pauli ad Philip. 2. *Factus obediens vsque ad mortē, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum.* Quē locū de exaltatione resurrectionis late exponit Athanas. orat. 2. contra Arrianos, quanquā eo loco indicet, eam exaltationem nō fuisse mercedem meritorum, sed debitam ratione diuinitatis corpori vnitę. At verò, licet hic posterior titulus verus sit, non tamen est prior excludendus, qui magis est cōsentaneus verbis Apostoli, vt

vt latius tractatum est superiori tomo disp. 40. sect. 3. Potest autē hæc ratio locupletari ex eodem Athanas. lib. de Incar. Verbi, eiusque corporali aduentu, dicente, quia Christus morte sua mortē extinxerat, ideo resurgere debuisse. *Profligata enim morte quid reliquū erat, nisi vt in trophæum deuictæ mortis resurgeret?* Et hęc ratio, secluso pacto, & promissione Dei, probat per sese fuisse valde conueniens, ac proportionatum hoc præmium illi merito: posita verò promissione, probat fuisse simpliciter necessariū.

Secunda ratio sumitur ex vtilitate, & necessitate ad cōfirmandā fidem. Quæ dupliciter potest exponi. Primo, quia suppositā prædictione Christi erat simpliciter necessarium ad veritatem fidei, Christū implere quod promiserat. Et hoc sensu (vt dicebā) intelligendū censeo locum Pauli, quem D. Thom. hic citat. *Si Christus nō resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides vestra.* Absolutè enim, etiā si Christus nō surrexisset, potuisset esse in nobis vera fides, & ad salutē vtilis: tamen suppositis ijs, quæ fides Christi docet, si Christus nō surrexisset, inanis esset talis fides, esset enim falsa. Et ita explicuit Paulus subdens, *Inuenimur autem & falsi testes Dei.* Et eodem modo intelligendū est, quod postea subiūgit, *si Christus non resurrexit, vana est fides vestra. Adhuc enim estis in peccatis vestris.* Quia nimirū fides falsa nō posset esse veræ sanctitatis initium, ac fundamentum. Secundo modo potest hæc ratio intelligi nulla suppositione facta, & hoc modo probat, fuisse vtilissimū ad persuadēdam fidem, & vt homines possent facilius illam amplecti, Christū resurgere, simulque probat oportuisse, vt statim ante Euangelij prædicationē resurgeret. Et hūc sensum cōfirmāt optimè aliæ duo scripturæ testimonia, quę D. Thom. hic adducit. Primū est illud. 2. ad Corin. vltimo. *Etsi crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei.* Alterum est ex Psal. 29. *Quæ vtilitas in sanguine meo, dū descendo in corruptionem?* id est, si in ea manē & nō resurgā, nemo enim lucrabor passione mea. Et hoc etiā sensu rectè intelligitur, quod ait Paul ad Rom. 4. *Mortuus est propter delicta nostra, resurrexit propter iustificationem nostram.* Nam licet D. Thom. infra q. 56. ar. 2. aliter hunc locum exponat de causa instrumentali, & exemplari: optimè tamē etiā exponitur de causa (vt ita dicā) obiectiua, & motiua. Christus enim per passionē suam sufficiēter destruxit peccatū: tamē, vt nos iustificaremur, & efficaciter nobis remitteretur peccatū, oportebat passionē Christi nobis applicari per fidem viuā. *Resurrexit ergo propter iustificationem nostram*, id est, vt fides nostra confirmaretur, & sic efficaciter iustificaremur, vt rectè exposuit Adamus in illū locum. Et sumitur ex cōmentarijs Hieronymi, *Qui mortę sua nostra peccata abolenit, necęsario resurgens apparuit, vt iustitiam credentiū confirmaret.* Et Anselm. *Resurrexit* (inquit) *propter iustificationē nostram, id est, vt nos iustificando, suscitaret à morte animæ; quatenus iuste viuere mus, quod aliter non possemus.* Et Ambrosius quanuis aliam expositionē indicet, tamen huic fauet, cū inquit, *Vt ad cumulū nobis iustificationis proficeret, resurrgens præceptis suis autoritatem tribuit, vt eorū æmulos nos hac fiducia faceret, per quam iustificemur, meritis nos augeremus, per quam gloriā adepti clari apparęamus regno Dei.* Chrysost. etiā ser. 9. in Epist. ad Rom. subobscurè quidē, tamen eleganter confirmat tū hāc expositionem, tū rationem D. Thom. dū inquit, in resurrectione ostensum esse, Christū non propter sua peccata, sed propter nostra mortuū fuisse. *Quomodo enim surrexisset, si peccator fuisset? si vero peccator nō fuit, propter alios crucifixus est.* Et ita per resurrectionē cōfirmatur fides redemptionis nostræ, vt per eam iustitiam assequi possimus, vt postea Chrysostomus fusius declarat.

Potest præterea hæc D. Thomæ ratio cōfirmari ex loco Pauli ad Rom. 1. *Qui prædestinatus est filius Dei in virtute ex resurrectione mortuorum*, iuxta lectionē, & expositionē Græcorū, *Qui declaratus est*, quā in priori tom. dis. 50. sect. 2. satis probabilem esse ostendimus. In resurrectione enim Christi manifestata est vera eius diuinitas, atq; ita plurimū fides eius cōfirmata est. Et ob hanc causam speciale signū suę diuinitatis, & veritatis obtulit Christus Iudæis dicēs. *Soluite templū hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Ioan. 2. loquens de templo corporis sui, vt Euāgelista explicuit, & Matth. 12. Iudæis petentibus signū, ipse respondit. *Generatio prava, & adultera signum quærit, & signum nō dabitur ei, nisi signū Ionæ prophetæ.* Fuit autem resurrectio signum diuinitatis: tū quia Christus se ipsum suscitauit, iuxta illud. *Et in tribus diebus excitabo illud.* Tū etiā, quia ipse Christus, sicut dicebat se esse Deū, ita

Universidad de Deusto
Biblioteca

prædixerat se resurrecturū, vnde sua resurrectione in vtroque veracem se esse probauit. Item quia (vt eleganter dixit Petrus Chrysolog. ser. 75.) *Qui ante suam mortem prædixerat suam resurrectionē, vtique sicut scire potuit, potuit & cauere: sed quia vincere potuit, declinare contempsit, quia resurrectionis gloria spreuit morientis iniuriam.* Et hinc etiam declaratur optimè D. Thomæ ratio. Nam si Christus mortuus in cruce, non resurrexisset, erubescerēt homines credere in hominem crucifixum, qui *Iudæis est scandalum, gentibus autem stultitia.* Resurrectio igitur & pudorem, & metum credentibus abstulit, *quia resurrectionis gloria spreuit morientis iniuriam.* Denique, euentus ipse veritatem huius rationis probauit. Cum enim vsquè ad passionem multa miracula Christus fecisset in confirmationem veritatis, quam prædicabat, pauci crediderunt: postea vero prædicantibus discipulis resurrectionē eius, vno die multa millia hominum crediderūt in eum. Fuit ergo resurrectio Christi efficacissimum medium ad fidem conseruandam, & persuadendam. Et ita Athanasius lib. de incarnat. Verb. eiusque corpor. aduen. ex his, quæ fides Christi in mundo operatur, ex gentium conuersione, Dæmonum expulsione, Christum resurrexisse latissimè confirmat.

Pet. Chry. — 1. Cor. 1. — Athanas.

Tertia ratio sumitur ex subleuatione spei nostræ. Quam optimè declarat Leo, serm. primo de resurrectione cap. 4. dicens. *Ex hoc initium factum nobis est resurrectionis in Christo, ex quo in eo, qui pro omnibus mortuus est, totius spei nostræ forma præcessit, &c.* & sermone secundo. *Ita dubitandū non est de consortio gloriæ, sicut dubitandum non est de communione naturæ.* Quod in sequētibus latè prosequitur: ac in fine tandem confirmat ex illo ad Philippens. 3. *Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformauit corpus humilitatis nostræ, cōfiguratum corpori claritatis suæ.* Rursus Greg. 14. Moral. capite vigesimo septimo, tractans eum locum, quem D. Thomas hic citat. *Scio, quod Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum,* ait. *Sui capitis gloriā sequūtur membra. Redemptor ergo noster suscepit mortē, ne mori timeremus: ostēdit resurrectionem, vt nos resurgere posse confidamus. Vnde & eandem mortem nō plus quam triduanā esse voluit, ne si in illo amplius differetur, in nobis omni modo desperaretur.* Et hoc est, quod Paul. dixit ad Ephes. secundo. *Conresuscitauit, & consedere fecit in cœlestibus in Christo Iesu.* Nam cum ipse in te vere suscitatus est, nos cum illo in spe consurreximus. Vnde Gregor. Nazianzen. oratione. 41. *Heri* (inquit) *cum Christo in cruce agebar: hodie simul glorificor. Heri commoriebar, hodie simul viuificor. Heri consepeliebar, hodie simul resurgo,* & oratione quadragesima secunda in principio. *Hodie salus mūdo tam visibili, quam inuisibili, Christus ex mortuis, simul surgite. Christus ad se se, redite. Christus ex sepulcro, peccati vinculis solamini. Portæ inferi aperiuntur, & mors opprimitur, & vetus Adam deponitur, & nouus perficitur, si qua nona in Christo creatura, renouamini.* In quibus omnibus alludit Gregor. ad locum Pauli ad Colossen. 3. *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, &c.* Nec dissimile est, quod inquit Athanas. sermone de passione, & cruce Domini. *Necessarium est surgente seruatore, consurgere quoque cum eo & ipsum Adamum, & omnes ex Adamo oriundos: & sicut moriente Adam, manebamus nos per eum mortui, ita quoque surgente Dominico corpore, necessum erat omnes cum eo consurgere. Hic enim intellectus est Pauli ad Corinthios scribentis. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur.* Et in huius, ac præcedētis rationis confirmationem multa peti possunt ex eodem Athanas. lib. de incarnat. Verbi, & corporali eius aduentu, & Petro Chrysologo serm. septuagesimo quarto, & septuagesimo quinto, Augustino serm. 119. de temp. Vbi inter alia ait. *In passione quid agis? Docuit: quid tolleremus in resurrectione, quid egit? Docuit quid speremus. Hic opus, ibi merces. Opus in passione, merces in resurrectione?*

Resurrectio Christi spei nostræ nutrimentum. Leo Papa. Greg. Pap. D. Thom. Iob. 19. Ephes. 2. — Greg. Naz. — 1. Cor. 15. — Colos. 3. — Athan. — Chrys. — Aug.

Atq; ex his quæ dicta sunt expositā etiā est quinta ratio D. Thomæ, quæ fere cum duabus præcedentibus coincidit, scilicet Christum resurrexisse propter nostræ salutis complementum, vt non tantum nos malis liberaret, sed etiam bonis cumularet. Nam licet vtrumque nobis moriendo meruerit: viam tamen ad id obtinēdum resurgendo aperuit, exemplarque ac terminum nostræ exaltationis ostendit. Quarta verò ratio, moralis est, & non indiget expositione, nec solutiones argumentorum, quæ facillimæ sunt.

Dis-

DISPVTATIO XLV.

In duas sectiones distributa.

De Christi resurrectione, & causis eius.

EX præcedenti disputatione probatum supponimus, resurrectionem Christi fuisse possibilem, & ideo solum superest inquirendum, an facta sit. Quid verò sit, non indiget noua disputatione. Quia quoad hoc non est alia ratio de Christi resurrectione, & de quauis alia quod attinet ad vnionem animæ cum corpore sufficienter dispositō. Quod verò pertinet ad vnionem hypostaticam, si aliqua in resurrectione reparata est: satis etiam est in superioribus dictum, addendum vero aliquid erit de proprijs causis huius resurrectionis.

SECTIO PRIMA.

Vtrum Christus vere resurrexerit.

HAeretici, qui negarunt Christum esse verum hominem, aut assumpsisse verum corpus humanum, ac mortale, aut verè mortuum fuisse, necesse est vt veram etiam resurrectionem negauerint. Præter hos autem refert Epiphan. hæres. 28. Cherintum asseruisse, Christum passum esse, & crucifixum, nondum vero resurrexisse, resurrecturum tamen postea in generali resurrectione. Aliter verò refert errorem Cherinti Irenæus lib. 1. contra hæreses, cap. 25. Vbi dicit Cherintum distinxisse Christum à Iesu, & asseruisse passionis tempore Christum à Iesu recessisse, & neque mortem obijsse, neque resurrexisse: Iesum verò, & mortuum fuisse, & resurrexisse. Augustin. verò lib. de hæresib. hæres. 8. expresse dicit Cherintum negasse Iesum resurrexisse. Portò Tertullian. lib. de carne Christi cap. 24. tacitis nominibus scribit, quosdam asseruisse, adhuc esse animam Christi in cœlo sine carne, quos resurrectionem negasse necesse est. Ac præterea addit, alios dixisse existere carnem Christi in cœlo vacuam sensu. Hos errores attribuit Philastrius Pas-

Epiphan. — Iren. — Aug. — Tertullian. — Philastr.

sionistis, Seleucianis, & Hermianis, qui dixerunt solam Christi animam ascendisse in cœlos: reliquisse verò carnem suam in sole iuxta illud, *In sole posuit tabernaculum suum.* Potest præterea hic annecti error Apellis (qui vt Philastrius refert) affimabat Christum resurrexisse, non tamen in sua, ac vera carne. Is enim, quanuis verbis fateri videretur, re tamen ipsa resurrectionem negabat. Vnde Augustinus hæresi. 23. absolute refert iustum dixisse, Christum sine carne resurgentem in cœlum ascendisse. Solent ij hæretici in confirmationem sui erroris adducere illud. 2. ad Corrint. 5. *Etsi cognouimus Christum secundum carnem, sed iam non nouimus.* — Psalm. 18. — Philastr. — Aug. — 2. Cor. 5.

Dicendum est, verè, ac propriè Christum à mortuis resurrexisse. Conclusio est de fide, & inter articulos fidei ponitur in omnibus symbolis, & in Niceno additur. *Et resurrexit tertia die secundum scripturas.* Qui modus dicendi sumptus est ex Paul. 1. ad Corint. 15. dicente. *Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas, & quia sepultus est, & quia resurrexit tertio die secundum scripturas.* Nam quia hoc mysterium difficile hominibus apparebat, & eius fides firma, & stabilis erat illis maximè necessaria, ideo Apostolus, & Ecclesia scripturas proponunt, quæ verbum Dei continent, vt sciamus non humanis testimonijs: sed Dei autoritate hanc fidem niti. Significant etiam hoc mysterium fuisse in scripturis prædictum, & ita fuisse impletum, sicut fuit prænuntiatum. Nā hoc plurimum valet ad illius fidem conciliandam. Propter quod Christus, qui præcipuus testis fuit suæ resurrectionis, quāuis eius autoritas sufficientissima esse posset, ad illud confirmandum: vsus nihilominus est testimonio scripturarum, vt patet Luc. 24. Vbi *incipiens à Moyse, & omnibus prophetis interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant.* Et in infra dixit ad eos. *Hæc sunt verba, quæ loquutus sum ad vos, cùm adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & prophetis, & psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas, & dixit eis, quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die.*

Christus resurrexit a mortuis. — Sym. Nic. — 1. Cor. 15. — Luc.

Dices quæ sunt hæc scripturarum ora-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cula, in quibus à Moyse, Dauide, & alijs prophetis Christi resurrectio prædicta fuit? Respondetur, in primis non oportere intelligere, Christum docuisse suam resurrectionem ex libris Moysi, psalmis, & prophetis omnibus, sed ex singulis adduxisse quæ de ipso erant. Nam in libris Moysi non inuenitur expressa prophetia, quæ ad literam de resurrectione Christi intelligatur. Quanuis valde indicata sit à Iacobo Gen. 49. verbis illis, *Catulus Leonis Iuda, requiescens accubuisti vt leo, quis suscitauit eũ?* Quem locum notauit Cyrillus Ierosolymitan. catech. 14. Adduci etiam possunt verba illa Deuteronom. 28. *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi dominus Deus*, Et infra: *Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum, & ponam verba mea in ore eius*, &c. In quo testimonio fortasse non sine mysterio bis positum est verbum, *suscitabo*, quamuis non oporteat ad literam de resurrectione intelligi. Mediate etiam (vt ita dicam) potest ex hoc testimonio resurrectio confirmari. Nam in eo præcipimur audire verba huius prophetæ, vt verba Dei: vnum autem ex verbis eius fuit promissio suæ resurrectionis. Deinde in sensu mystico potuit ex libris Moysi Messiæ resurrectio confirmari. Fuit enim sine dubio multis figuris adumbrata, ac repræsentata, vt in Ioseph, qui post duos annos tertio ineunte è carcere educitur, vt exponit Prosper de promissionib. & prædictionib. Dei, part. 1. cap. 29. Et in Isaac, quem in fide & spe resurrectionis Abraham immolare non dubitauit, vt Paulus dicit ad Hebræos vndecimo, tamen re ipsa Isaac immolatus non est. *Quia resurrectio filio Dei seruata est*, vt eodem lib. dicit Prosper cap. 17. Vnde Gregorius Nyssenus eandem figuram eleganter tractans orat. prima de resurrect. in principio, *In oue* (inquit) *mysterium mortis, in vnico vero filio vita, quæ morte non perimebatur, demonstratur.* Cyprianus etiam lib. 2. aduersus Iudæos, cap. 25. dicit Christi resurrectionem prefiguratã esse à Moyse verbis illis Exod. 19. *Et dixit Dominus ad Moysem, descende, & testificare populo, & sanctifica illos hodie, & cras, lauentque vestimenta sua, & sint parati in diem tertium, in die enim tertia descendet Dominus coram omni plebe in mõte Synai.* Indicans in illa die tertia significatũ esse tertium diem resurrectionis Christi, in quo speciali modo Deus ad homines rediit, vt nouum pactum, & legem vniuerso orbi promulgaret.

Gene. 49. Deute. 18. Gene. 39. Prosper. Gene. 22. Heb. 11. Gre. Nyss. Cyprian. Exod. 19.

Ex Psalmis sunt plura, & clariora resurrectionis testimonia. Illud est præcipuum quod ab Apostolo Petro expositum est Actor. 2. & à Paulo Actor. 13. ex. Psalmo. 15. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Notas mihi feci sti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo.* De quo testimonio multa diximus supra tractantes de descẽsu Christi ad inferos. Præterea de hoc ipso mysterio exponit Paul. Actor. 13. verba Psalmi. 2. *Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te.* Nam de Christi passione præmittitur in eodem Psalmo. *Astiterunt Reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius*: vt Apostoli, & fideles congregati in vnum vnanimiter exposuerũt, Actor. 4. Postea verò de resurrectione subiungitur. *Dominus dixit ad me*, &c. & quia tunc data est Christo omnis potestas in cœlo & in terra, additur. *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Nam de eodem Christo antea prædictum erat, *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Syon montem sanctum eius*, id est, super Ecclesiam, per Sion repræsentatã, cuius veluti possessionem post resurrectionem suam Christus accepit. Quæ omnia necesse est ad literam de Christo Domino intelligi. Rectè igitur etiam illa verba, *Ego hodie genui te*, de Christo homine intelliguntur. Quod etiam ex verbo illo, *Dominus dixit ad me*, Basilius in scholijs rectè notauit. Quia filius vt Deus non appellaret patrem *Dominum*, sed vt homo: ergo vt sic dicitur hodie genitus: & non ratione primæ conceptionis ex matre, vt constat ex ipsius psalmi contextu, ergo ratione resurrectionis, in qua declaratum est, quãm fuerint iniquæ, & inanes Iudæorum contra Christum meditationes, & consilia. Meritò autem resurrectio generatio appellatur. Quia (vt supradictum est) reuera est generatio quædam, cum sit præexistentis corporis ad vitam reuocatio. Propter quod vocatur Christus *primogenitus ex mortuis* ad Colos. 1. & resurrectionis tempus vocatur à Christo *tempus regenerationis*. Matth. decimo nono. Atque ita exposuerunt etiam hunc Psalmum Hilar. & Theophilus Antiochenus ibi, Ambros. lib. 3. de sacramentis

Psal. 15. Act. 2. & 13. Act. 13. Psalm. 2. Act. 4. Basil. Coloss. 1. Matth. 19. Theophil. Hilar. Ambros.

tis capit. primo. Chrysostom. Actor. 13. & Eusebius lib. 6. de demonstr. c. 2. Soletautem hic locus exponi de generatione æterna filij Dei, vt Paulus significat ad Hebræos. 1. & sæpe Patres, Cyrillus lib. de fide ad Reginas, Athanas. serm. 3. cõtra Arianos, & in epistola de Nicena synodo, & Augustinus in enarratione eiusdem Psalmi, & in Enchirid. cap. quadragesimo nono. Alij verò Patres interdum exponunt de temporali generatione ex matre, vt Chrysostomus homil. de fide in Christum tom. 3. & Cyrillus Alexandrinus, libr. 2. de fide ad Reginas, & Gregorius Nyssenus in libr. de cognitione Dei, qui refertur primo tomo Bibliothecæ. Hæ tamen expositiones ita admitti possunt, vt prior, quæ maxime literalis videtur, non reiiciatur.

Chrysost. Euseb. Hebræos. 1. Cyrillus. Athanas. Augus. Chrysost. Cyrill. Nyssen. Psalm. 3.

Rursus in huius mysterij confirmationem adduci potest illud Psal. tertij. *Ego dormiui, & somnum cepi, & exsurrexi, quoniam Dominus suscepit me.* Hæc enim verba solet ecclesia vsurpare in die resurrectionis Domini. Et ita exponunt Augustinus ibi, Iustinus dialogo cum Triphone, & Euseb. libr. 13. de præparat. euangelica capit. 7. quanuis hic sensus allegoricus videatur. Nam ad literam sermo est de Dauid, in cuius persona figuratus est Christus. Vltimo ad hoc etiam meritò adduci potest Psalmus. 56. qui totus esse videtur de Christi passione, & resurrectione saltem in sensu mystico ab Spiritu Sancto intento. Vnde Christo accommodantur illa verba, *Exurge gloria mea*, &c. & illa, *Misit de cœlo, & liberauit me, & dedit in opprobrium conculcantes me.* Et ita exponunt ibi latè Augustinus, Hilarius, & alij. Addit etiã Ignatius epist. 5. verba illa Psalmi. 40. *Tu autem Domine, miserere mei, & resuscita me, & retribuam eis*: & illa Psalm. 73. *Exurge Deus, iudica causam tuam.* Quibus multa similia adduci possunt.

Psal. 56. Aug. Hilar. Ignatius. Psal. 40. & 73. Act. 13. Isaiæ 55.

Tertio in Prophetis plures sunt huius mysterij prædictiones. Et in primis Paulus Actorum. 13. de hoc mysterio explicat locum Isaiæ. 55. *Et etiam vobis fidum pactum sempiternum misericordias Dauid fideles.* Quod Paulus iuxta septuaginta citat, *Sancta fidelia Dauid.* Sed difficile est intellectu, quomodo possint hæc verba ad Christi resurrectionem aptari. Leo Castrensis in Isaiam vt hoc exponat, dicit in primis, Paulum accipere plurale pro singulari numero, id est, *Sanctum Dauid fidele*: & *Dauid*, ibi non significare propriè Regem Dauid: sed Christum ex Dauide ortum, & in eo repræsentatum: atque ita *Sanctum Dauid* significare corpus Domini: *fidele* autem idẽ esse, quod stabile, incorruptibile, & æternum. Contra quam expositionẽ nihil oportet obijcere, quoniam ipsa per sese statim displicet, cum omnia verba ad improprias significationes detorqueat, & plura eorum sine vllo fundamento. Præterea quia, si hæc verba in Isaia considerentur, nec ipsis, nec contextui potest accommodari talis expositio. Prius ergo supponenda est literalis intelligentia illorum verborum apud Isaiam. Est enim ibi expressa promissio noui testamenti, in quo implendæ erant omnes promissiones factæ Dauid: siue per *Dauid* intelligamus Regem dauid, cui præcipue facta est promissio Messiæ, & æterni regni eius, siue intelligamus Christũ, vt intelligit Hieronymus. Tum quia verba sequentia hoc requirunt, *Ecce testem populis dedi eum, ducem, ac præceptorem gentibus*: tum etiam quia hæc phrasis est vsitata in scriptura Psal. 88. *Inueni Dauid seruum meum oleo sanctomeo vnxi eum.* De quo postea subditur, *& ego primogenitum ponam illũ*, &c. quod propriè in Christum conuenit. De quo etiam dicitur Ezechiel. 34. *Suscitabo vobis pastorem vnum seruũ meum Dauid. Sancta* ergo *fidelia Dauid* appellantur ab Isaia sanctæ, & diuinæ promissiones Christo, seu de Christo factæ, & eædẽ dicuntur *fideles misericordiæ*, iuxta vulgatã lectionem Isaiæ: Paulus ergo ab hoc literali sensu non recedit: neq; intẽdit dicere in illis verbis, *Dabo vobis sancta Dauid fidelia*, in particulari esse promissam resurrectionem, aut corporis Christi incorruptionem (hoc enim nec Isaias intendit, nec habet fundamentum, vt dixi) sed, cùm dixisset, Christum suscitatum fuisse à Patre, iuxta illud, *Ego hodie genui te*, subdit. *Quod autem suscitauit eum à mortuis iam non reuersurum in corruptionem, ita dixit*, &c. id est, ita ex scripturis colligitur, quia sanctæ promissiones à Deo factæ, in Christo erant implẽdæ. Vnũ autem ex illis promissis fuit. *Non dabis sanctũ tuum videre corruptionem.* Itaq; non affert illa verba Isaiæ; vt in particulari probet resurrectionem: sed vt in generali assumat promissiones de Christo factas fuisse fideles, & suum exitum habituras. Cui expositioni adiungi etiam potest, cum

Psal. 88. Ezech. 34.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Isaias inquit, *Misericordias Dauid fideles,* alludere ad promissiones factas Psalmo. 88. qui incipit, *Misericordias Domini in æternum cantabo*, vt Hieronymus, & alij interpretes adnotarunt, tum propter verborum similitudinem, vtrobique enim fit mētio diuini pacti, misericordiæ, ac fidelitatis, tum etiam quia in illo continentur præcipuæ de Messia promissiones. *Disposui testamentum electis meis. Iuraui Dauid seruo meo. Vsque in æternum præparabo semen tuum.* &c. In illis autem promissionibus, licet nō expressè, implicitè tamen continetur resurrectionis promissio. Nam dicitur Christus duraturus in æternum, & *thronus eius, sicut dies cœli.* Paulus ergo, vt probet resurrectionem, adducit locum Isaiæ, ex quo generaliter habetur, has promissiones fuisse implendas, inter quas (vt dixi) resurrectio continebatur: tamen, quia in hoc loco solum continebatur implicito, addit Paulus aliud testimonium, in quo specialis & propria promissio resurrectionis Christi continetur.

Psalm. 88. Hieron.

Isai. 25.

1. Cor. 15

Est aliud testimonium Isaiæ. c. 25. quod ad hāc veritatem firmandam afferri potest, vbi de Christo dicitur. *Præcipitauit mortem in sempiternum.* Ad quem locum allusisse videtur Paulus. 1. ad Corint. 15. cum dixit scriptum esse. *Absorpta est mors in victoria.* Nam (vt D. Thomas ibi notauit) testimonium illud secundum ea verba non inuenitur in veteri testamento, sed ex hoc loco videtur desumptum. Nam sensus idem est. Absorbere enim mortem idem est, quod eam destruere, & profligare: hoc autem ipsum est, illam præcipitare. & in Hebræo ad literam est verbum *absorbendi*, pro quo Septuaginta posuerunt verbum *deuorandi.* Obseruandum autem est in Hebræo non legi passiuè, *Absorpta est*, sed actiue *absorpsit*, seu *deuorauit* (vt septuaginta transtulerunt) sed vel actiuum positum est pro passiuo (quod est frequens apud Hebræos) vel non de omnium hominum morte, sed de singulari morte Christi intelligendus est hic locus. Vnde Septuaginta non simpliciter, sed cum articulo dixerunt. *Deuorauit illa mors præualens*, quia mors Christi mortem omnium absorpsit. Ex quo sensu rectè etiam sumi potuit alia propositio passiua, *Absorpta est mors in victoria.* Nam sensus idem est. Cum quo etiam coincidit illud Oseæ. 13. O *mors, ero mors tua.* Ex hoc ergo

D. Thom. Mors in morte Christi absorta quomodo.

Oseæ. 13.

A loco colligunt Patres Christi resurrectionem. Quia cum ipse mortem destruxerit, atque deleuerit, non potuit ab ea absorberi, aut detineri: vbi ergo prædicta est victoria Christi aduersus mortem satis etiā eius est prædicta resurrectio. Vnde Eusebius lib. 4. de Demonst. cap. 12. postquam dixerat Christum sua morte mortem fugasse, subdit. *Hac sane ratione ipsius etiam corpus mortuum excitatum est, & multa corpora, quæ dormierant surrexerunt, vt merito ex hoc in sacris literis dictum sit, Absorpsit mors in victoria:* & Cyril. super Isaiam exponens illa verba, *Mors* (inquit) *præualuit contra primum parentem, & contra omnem sobolem: at in Christo vires amisit. Tertia enim die reuixit: calcata morte, & factus est nobis resurrectio, abstulit lamenta, & lacrymas, abstulit opprobrium peccati.* Et eundem sensum indicat Athanas. de cruce, & passione Domini, vbi cum dixisset, *Dominum non imbecillitate naturæ mortuum esse: sed quod mortem ad eadem, necemque perfecutus sit*, subdit. *Non enim morte superari potuit, sed potius aculeum suum amisit*: & infra indicans locum Isaiæ, *In deglutione mors fuit, postquam inualuerat.*

Euseb.

Cyrill.

Athanas.

Dices, Quanuis his testimoniis rectè probetur, Christum post mortem suam aliquando resurrecturum, non tamen probari iam resurrexisse. Respondetur primum in multis ex prædictis locis satis doceri Christi resurrectionē futuram fuisse paulo post mortem eius, ante prædicationem Euangelij, & conuersionem gentium, vt patet tum illis verbis Psal. 15. *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Item ex alio Psalmo. *Ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gētes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Vbi clarè significatur, Ecclesiæ propagationem futuram post Christi resurrectionem. Quod etiam significatum est Micheæ. 7. vbi in sensu allegorico Christus ad mortem, vel ad synagogam loquitur. *Non lateris inimica mea super me: quia cecidi, consurgam.* Et infra. *Et aspiciet inimica mea, & operietur confusione*, & tamen paulo post subditur. *Dies, vt ædificentur materiæ tuæ. In die illa longe fiet lex*, &c. id est, ab illo die, quo ego consurgam, reædificabitur Ecclesia, & materia eius, quæ antea fuerat diruta, & cessabit lex vetus, &c. Et idem insinuatur in priori loco Isaiæ.

Obiectio.

Respons.

Psalm. 15.

Psalm. 2.

Mich. 7.

Isai. 54.

Nam

Nam statim post illa verba, *Misericordias Dauid fideles*, subditur. *Ecce testē populis dedi eum, ducem & præceptorem gentibus.* Rursus in illo loco Oseæ. 13. *O mors, ero mors tua*, statim subditur. *Morsus tuus ero, inferne*, vt significetur, vtrumque simul fuisse futurum, scilicet, & mortem destruere per resurrectionem, & infernum mordere educēdo Sanctorum animas. Nam licet verum sit, perfectam mortis victoriam non consumari quoad effectum, vsque ad generalē resurrectionem (vt Paulus dixit. 1. ad Cor. 15.) tamen in Christi resurrectione demōstrata, & inchoata est, & in virtute quodāmodo consummata, quatenus omnes in Christo resurreximus, vt idem Paulus ait, ad Ephes. 2.

Oseæ. 13.

1. Cor. 15.

Ephes. 2.

Et ad eundem modum explicandus est alter locus Isaiæ suprà expositus: quibus adiungi potest testimonium Sophroniæ. 3. *Expecta me; dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in futurum. Quia iudicium meum, vt congregem gentes, & colligam regna*, &c. Quo testimonio vtitur Eusebius lib. secundo de Demonst. c. decimo septimo, & Augustinus decimo octauo de Ciuitat. capit. trigesimo tertio, & ex eo probant Christum resurrexisse, & postea gentes ad se vocasse. Est etiam optimus locus Iob cap. 19. *Scio quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum.* Vbi (vt rectè exponit Grego. lib. 14. c. 26.) ex fide resurrectionis Christi sperabat Iob suam resurrectionem: tamen (vt ex verbis eius cōstat) suam sperabat in nouissimo die, Christi autem resurrectionem longè antea factū iri credebat. Denique præter hæc sunt alia testimonia in Prophetis, in quibus proprius etiā dies resurrectionis Christi indicatur, vt Oseæ. 6. & Ionæ. 2. de quibus in sequenti disputatione commodius dicemus.

Sophon.

Euseb.

Aug.

Iob 19.

Greg. Nyss.

Oseæ. 6. Ionæ. 2.

Vltimo afferri possent testimonia noui testamenti. Sed hæc & in superioribus tacta sunt, & tam sunt frequentia, ac euidentia, vt superuacaneum sit in eis enarrandis immorari. Solum deliberari hoc loco posset expositio illius testimonij Act. 1. vbi dicitur Christus ad comprobādam suam resurrectionem præbuisse seu ostendisse se discipulis suis *in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis.* Oporteret enim exponere quæ fuerint hæc argumēta, quibus Christus probauit se post mortem iterum viuere, & quām fuerint valida, & efficacia. Sed quia diuus Thomas quæstione. 55. art. quinto, & sexto, hoc explicat, ideo, si quid addendum occurrerit, in commentarijs illorum articulorum dicetur. Rationes autē, ob quas Christus ante generalem resurrectionem voluit resurgere, tractatæ sunt in commentario primi articuli, & plura dicemus sectione sequenti. Statim verò occurrebat hic quæstio, an Christus fuerit primus resurgentium, eam verò tractat diuus Thomas artic. 3. in cuius commentario illam explanabimus.

D. Thom.

Ex hac fidei veritate sequitur primo, Christum dominum resurrexisse in vero corpore humano, id est verè constante ex hac materia rerum generabiliū, & corruptibilium, dispositā, & organizata eo modo, quo forma, ac natura humana requirit. Et hoc voluit Christus probare, ac persuadere discipulis, quando eis dixit, *Palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Nam (vt Leo Pap. ser. 1. de resurr. notauit) vt resurrectionis veritas multis documentis manifesta fieret, apparere voluit Christus discipulis, *non solum loquens cum eis, sed habitans, atque conuescens, & pertractari se diligenti, curioso que contactu ab eis, quos dubitatio perstringebat, admittens.* Quod latius exposuit Diuus Thomas infra q. 55. art. 1. 5. & 6.

Luc. 24.

Leo Pap.

D. Thom.

Secundo sequitur resurrexisse Christum in eodem numero corpore, quod mortuum in cruce reliquit. Ratio huius, & superioris consectarij est. Quia hęc sunt necessaria ad veram resurrectionem (vt supra ostensum est) at Christus verè resurrexit. Solum est obseruandum, cùm in tempore vitæ Christi domini magna multido materiæ successiue fuerit per continuam nutritionem acquisita, & adiūcta corpori Christi, fieri potuisse salua veritate resurrectionis, vt ex quacunque parte illius materiæ sufficiēter cōficeretur corpus, in quo Christus esset resurrecturus, vt ex supra dictis de resurrectione in communi constare potest: tamen ad perfectiorem vnitatis modum pertinuit, vt idē corpus constans ex eadē omnino materia, ex qua tēpore mortis cōstabat resurgeret. Tū quia hoc modo perfectissimè, & omni ratione resurrexit idē omnino quod ceciderat. Tum etiā quia hoc erat necessariū ad veritatē resurrectionis demonstrandā. Nam si Christus assumpsisset corpus ex alia materia compactum, etiam si esset illa, quæ ex eodem corpore Christi discursu vitæ resoluta fuerat, difficilius crederetur verè

Christus in eodem numero corpore, quod reliquit in cruce, resurrexit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

verè resurrexisse. Eratq; hoc quodāmodo A debitū illi sanctissimo corpori, vt sicut fuerat particeps crucis, & ignominiæ, ita etiā esset consors gloriæ, & æternæ vitæ. Propter quod de illo prædictū erat, *Nō dabis Sanctum tuum videre corruptionē*. Ex quo loco, & ex tota historia euāgelica certum omnino est idē numero corpus, quod in cruce pepēdit, ex eademque materia constans resurrexisse. Et hanc identitatem demonstrare voluit Christus, cūm dixit Thomæ, *Infer digitū tuum huc, &c.* Quē locum tratās Leo Papa serm. 1. de Resurr. inquit. *Ideo clausis ad discipulos ostijs introibat, & flatu suo dabat spiritum sanctum, & dato intelligentiæ lumine sanctarū scripturarum occulta pandebat, & rursus idem vulnus lateris, fixuras clauorū, & omnia recentissimæ passionis signa monstrabat, vt agnosceretur in eo proprietas diuinæ, humanæque naturæ individua permanere.* De qua re dicemus plura infra q. 54. art. 4. Cum autē dicimus constare corpus illud ex eadē materia, quæ in eo inuenta est tēpore mortis, nō excludimus, quin aliquid materię illi corpori addi potuerit, si fortasse necessaria fuit. Hoc enim identitati corporis nō repugnat, & ad perfectam eius integritatem potuit esse necessarium. De qua re dicturi sumus q. 54. art. 2.

Psal. 15.

Ioann. 20.
Leo Pap.

Contra hanc veritatē fidei nihil est, quod obiici possit, præter ea, quæ obiiciūtur aduersus resurrectionē in genere, eiusq; possibilitatem, quæ in superioribus tacta sunt, & infrà disputando de generali hominū resurrectione (si quid residuum fuerit) addetur. Locus autē ille. 2. ad Corint. 5. *Et si cognouimus Christū secundum carnē, sed iam non nouimus*, tractatus est à nobis superiori tomo, disp. 13. sect. 3. vbi diximus nomine *carnis* intelligi carnem passibilē, in qua aliquādo fuit cognitus Christus: nunc autē, licet eandem carnē habere credatur, nō tamen passibilem. Quā expositionem præterea, quę ibi adduxi, his verbis confirmat Leo Pap. serm. 1. de resurrect. *Non dissonat, dilectissimi, ab hac fide magister gentiū Apostolus Paulus, cū dicit, Etsi cognouimus Christum secundum carnē, sed nūc iā nō nouimus. Resurrectio enim Domini non finis carnis: sed commutatio fuit, nec virtutis augmēto cōsumpta substantia est, qualitas transit, non natura defecit. Et merito dicitur caro Christi in eo statu, in quo fuerat nota, nescīri. Quia nihil in ea passibile, nihil remansit in ea infirmum, vt & ipsa sit per essentiam, & non sit ipsa per gloriam.*

Testimonij Paul. 2. Cor. 15. Expositio. Leo Papæ.

C

SECTIO SECVNDA.

Quæ fuerint causæ resurrectionis Christi.

IN hac quæstione breuiter discurrendum est per omnia causarū genera, in quibus aliquid explicādum occurrerit. Nam de materiali, & formali nihil est quod dicamus, cū iā positum sit, idem corpus, & maiori ratione eandem animam ad hanc resurrectionem conuenisse. Dicendum ergo est de causa finali, & efficiente, vel morali, vt est meritoria, vel physica principali, & instrumentali, seu ministeriali.

Primo igitur ad explicandā finalem causam adduci possunt rationes omnes, propter quas D. Thomas suprà probauit, factam esse Christi resurrectionem. Nā omnes illæ, atque in vniuersum vtilitates omnes, quas dicunt sancti prouenisse nobis ex resurrectione, finalem causam continent resurrectionis Christi, & omnes cōtinentur sub illo verbo, quo dicitur Christus propter nos homines resurrexisse, scilicet & mortuus esse. Et huc spectat illud Pauli ad Rom. 4. *Resurrexit propter iustificationem nostram*: & illud Gregorij Nazianzen. orat. 1. *Resurrectio propter resurrectionem*, id est, resurrectio Christi propter nostram resurrectionem. Sed vltra hoc addendū est, licet Christus propter nos resurrexerit: primò tamen, ac per se propter se, suamq; gloriā resurrexisse. Itaq; sicut in priori tomo dicebamus, Verbū propter redemptionē nostrā carnem assumpsisse: & nihilominus primo, ac per se voluisse incarnari propter excellentiā tanti mysterij, & vt se se perfectissimo modo creaturis communicaret ad eundem modū nunc dicimus, Christi resurrectionē ita fuisse à Deo ad nostrū cōmodum ordinatā: vt tamen per se se fuerit intenta propter ipsius Christi gloriā, & exaltationem. Primo quidem, quia erat debita Christo domino, propter maiestatē Verbi in illo corpore inhabitantis. Propter quod dixit Petrus Actor. 2. *Impossibile fuisse Christū teneri ab inferno*, seu à morte, ita exponens illud Psalmi, *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuū videre corruptionem*. Non enim decebat, admirabilem sanctificationē illius corporis per coniunctionem ineffabilem ad ipsam sanctitatem per essentiam, vt vita, & coniunctione ad suam animā diu orbaretur. Vnde Ambros. libro de Incarnat. Verbi Dei, & corporali eius aduentu. dicit. *Eum, qui Dominici corporis resurrectionē non credit, nō satis*

Fœlix error. Resurrectio Christi propter nostram resurrectionem.

Rom. 4.
Greg. Naz.

Act. 2.
Psal. 15.
Resurrectio Christi propter vitā & exaltationē nostram.

Ambros.

satis intelligere vires Verbi, Sapientiæque Dei. Nam si verum est eum corpus assumpsisse, eaque, quæ corporis propria sunt, vindicasse, quid de corpore, quæso, statuere debuit, aut quo fine tandē illud consumere, cū semel intra corporis viscera receptus esset? Vt enim non moreretur fieri non poterat, quia pro omnibus erat in mortem offerendū: vt autē extinctū maneret, neque id fieri debuit, eoquod vitæ sua rium esset. Vnde reuixit per suam quæ in ipso, erat vitam. Similia repetit inferius, vbi inter alia, inquit. *Quo modo Dominus ex toto vitā se esse demonstraret, nisi id, quod mortale erat vitificaret?* Et ser. 2 cōtra Arrianos, in hūc modum exponit illud ad Philip. 2. *Propter quod & Deus exaltauit illū.* Refert enim particulā illā *propter quod* ad præcedētia verba. *Qui cū in forma Dei esset, non rapinā arbitratus est, &c. Nam cū dixisset* (inquit) *humiliauit semetipsum vsq; ad mortē flatim subintulit, Propter quod & Deus exaltauit illū, cupiens ostendere, quod & si sicut homo mortuus fuerit, attamen vt vita exaltatus sit resurrectione.* & infra, *Cur hic solus ex mortuis integer resurrexerit, causa ea est, quā Paulus prior in loco statuit: quod cū Deus esset, homo factus sit, qui è cœlo, & cœlestis appellatur, eo quod Verbū de cœlo descenderit, ideoq; sublimperio mortis detineri non potuit. Nā etsi humiliauit seipsum sinens suum corpus vsq; ad mortem procederet: nihilominus tamen illud è terris exaltauit propterea quod in illo erat filius Dei.*

Philip. 2.

Resurrectio Christi ratione vnionis hypostaticæ.
Ambros.

Secūdo hoc explicatur, quia ratione hypostaticę vnionis, & ex gloria animę, debita erat corpori Christi vita perpetua, ac gloriosa: quod autē aliquādo fuerit mortale, factū est ex dispēsatione propter nostrā salutem: ergo consumata nostra salute per Christi mortā, eisdē rationibus debebatur illi corpori vita gloriosa per se, ac propter se, etiāsi nobis nō esset vtilis, ac necessaria eius resurrectio. Vnde merito dixit Athan. dicto lib. de Incar. Verbi, resurrexisse Christū vt ostenderet non ex imbecillitate mortuū esse: sed ad extinguēdam mortē qua profligata, quid reliquū erat nisi vt in trophæum deiectæ mortis excitaretur? Quocirca si hęc intrinseca causa resurrectionis Christi perpēdatur, excitādus fuisset Christus statim, ac redēptionē nostrā per mortē consumauit. Et ideò (vt infra videbimus) docent Patres dilationem resurrectionis omnino fuisse propter nos vt de veritate mortis euidentius cōstaret: hac vero causa & necessitate finita statim (vt ita dicam) ab intrinseco redijsse ad

B

C

Athanas.

vitā multò magis, quā reducatur aqua ad pristinā frigiditatem impedimento ablato. Quomodo dixit Athanas. epist. ad Epictetum, *Corpus mortalis naturæ per Verbum, quod in ipso erat suprà naturā resurrexit.* Sicut ergo aqua ablatis impedimētis natura sua fit frigidia, primo quidē propter ipsam, quia hæc est naturalis dispositio, quā eius forma requirit: deinde vt res alias frigefacere possit: ita Christi corpus ablata mortis necessitate, quasi ab intrinseco ad vitā reuocatū est, & gloriā sibi cōnaturalē accipit. Primo quidē propter se, quia hic status erat illi debitus ratione vnionis, & secundū ordinē diuinę prędestinationis per se primò intētus. deinde verò propter nostrā vtilitatē, vt suprà explicatū est. Vnde etiā egregiè addit Petrus Chrysol. ser. 78. & 81. resurrexisse Christū propter creaturarū omniū, seu totius Vniuersi exaltationem ad nouā pacē, & trāquilitatem. *Orbē* (inquit) *totū pristinū reformat in corpus, vt quem sibi taliter viderat esse compassum, suam secum suscitaret ad gloriam.* Atque hæc de finali causa.

Athanas.

Pet. Chry.

Secūdo de causa meritoria certū est Christum dominū fuisse causam meritoriā suæ resurrectionis, vt docet D. Thom. ar. 4. ad. 2. & latius diximus in priori tom. dis. 40. sec. 3. Hic verò inquiri poterat, quādo hoc meruerit. Quidā enim auli sunt dicere Christū hoc meruisse post mortem per descensum animæ ad inferos. Nam *qui descendit ipse est, & qui ascēdit*, & descensu exaltationē meruit. Neq; enim illud opus fuit minoris charitatis, & humilitatis, quā cætera, quæ in vita gessit. Sed hæc sententia conficta est sine fundamento. Ostēdimus enim in priori tomo dis. 30. sect. 3. tēpus merendi in Christo domino, sicut & in alijs omnibus hominibus, fuisse finitū in morte. Tum etiā quia scriptura morti, & passioni Christi tribuit meritū resurrectionis. Quia licet per totam vitam illam meruerit: tamen in morte hoc meritū cōsummauit. Vnde Paul. ad Philip. 2. cū dixisset, *Factus obediens vsque ad mortē*, subdidit, *Propter quod, &c.* non ergo post mortē sed vsq; ad mortē hoc meruit. Quapropter Aug. tract. 104. in Ioannem *Humilitas passionis, meritū* (inquit) *est resurrectionis.* Oportebat quippe, vt ipsum corpus esset organū, ac instrumentū meriti suæ resurrectionis, & exaltationis. Alia de re hac adduximus prædicto loco, & supra in cōmen. ar. 1. Quędā verò difficultas hic occurrebat

Christus se resurrectionē suam quando meruerit.
Ephes. 4.

Philip. 2. Aug.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rebat de vnione hypostatica totiꝰ humanitatis, quæ dissoluta humanitate, in morte fuit amissa, & cõsequenter in resurrectione reparata (propter quod videtur dixisse Petrus Chrysolog. ser. 80. *Resurgens à mortuis Christus resumpsit hominem, non reliquit*) de hac, inquã, vnione occurrebat difficultas, an habuerit etiã causam meritoriã. Sed eã sufficienter attigimus priori tom. dis. 10. sect. 4.

Tertio de causa efficiẽte principali satis cõstat ex supradictis, solũ Deũ potuisse esse causam resurrectionis Christi. Nam quoad hoc eadẽ est ratio de Christo, & de aliorum hominũ resurrectione. Vnde Act. 2. dicitur. *Quem Deus suscitauit à mortuis*, & ad Rom. 8. *Qui suscitauit Iesum Christũ à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra.* Quia vero Christus ipse Deus est, verè etiã dicitur, eũdem Christũ fuisse causam principalẽ suæ resurrectionis, non vt hominẽ, sed vt Deũ. *Quia si & crucifixus est ex infirmitate, viuit ex virtute Dei.* 1. ad Cor. vlt. Et hoc modo intelligendũ est, cũ dicitur propria virtute resurrexisse, iuxta illud Ioan. 10. *Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eã vt iterum sumã eam.* Et eodẽ modo dixit Leo Papa ser. 1. de resur. *Deitas, quæ ab vtraque substantia nõ recessit, quod potestate diuisit, potestate cõiunxit.* Sic deniq; dixit Athanas. loco citato, *corpus Christi surrexisse per verbũ, quod in ipso erat.* Neque hic occurrit noua difficultas supposito, quod supra ostensum est, diuinitatem non fuisse separatam à corpore, & anima tempore mortis.

Quartò de causa instrumẽtali physica solũ inquiri potest, de ipsismet partibus humanitatis Christi, an effectiuè cõcurrerint ad resurrectionẽ. Nam de omni alia creatura certũ est non cõcurrisse, vt à fortiori cõstabit ex ijs, quæ dicemus in vltimo pũcto. De humanitate vero Christi, quę est quædã integra natura, certũ est non potuisse efficere resurrectionẽ, quia nõ supponebatur resurrecturi, sed ex illa potius consurgebat. De anima igitur & corpore dicendũ est. Et in primis distinguere oportet duplicẽ actionẽ in resurrectione interuenientẽ. Prior est corporis organizatio, & dispositio: posterior substãtialis cõiunctio animæ ad corpus. De priori probabilius videtur, animam Christi, vt instrumentũ. Verbi effectiue disposuisse corpus suum illudq; aptasse, vt ei vniretur. Quia ex vnione ad Verbũ habebat illa anima potestatem permanẽtem, & per modũ habitus ad efficienda huiusmodi miracula, vt in priori tom. late tractatũ est. Ergo credendũ est vsam fuisse hac potestate in ordine ad suam resurrectionẽ, vt veluti condignũ præmium redderet suo corpori tanquã socio suarũ passionum, & instrumento meritorũ. Deinde quia Christus suo imperio disponebat alia hominũ corpora, quæ excitauit à mortuis, & in fine mundi concurret hoc modo ad efficiendã nostrã resurrectionẽ. Ergo multo magis credendũ est effecisse suã. An verò corpus etiã Christi, vt instrumentũ Verbi, habuerit cõcursum physicũ ad huiusmodi actionem, incertum est. Non enim fuit impossibile illud corpus seipsum effectiue disponere, & organizare, vel per vnam partẽ efficiendo in aliã, vel per easdẽ partes efficiendo in seipsas. Quia cum nõ agant virtute naturali, sed obediẽtiali, non supponũtur habere formã, quam efficiunt, nec formaliter, nec eminẽter: & ideò nõ repugnat, hoc modo fecisse in se formã, & dispositionẽ quam actu nõ habebant. At vero licet hoc sit possibile, nõ videtur tamẽ necessarium. Quia, cũ corpus sit propriũ subiectũ huius actionis, & causa materialis eius, & aliũde anima potuerit esse sufficiẽs principiũ efficiẽs illius actionis in genere instrumẽti: nõ videtur necessariũ tribuere efficiẽtiã corpori: imo cõueniẽtior ratio causandi videtur, vt vnicuiq; propria causalitas fuerit attributa actui, & potẽtiæ accõmodata.

De posteriori actione, scilicet vnione substantiali corporis & animæ, iuxta diuersas sentẽtias diuersimode sentiẽdũ est. Nam si cũ Hẽrico, & alijs sentiamus facta corporis organizatione, nõ requiri nouam actionem extrinseci agentis, vt anima corpori vniatur, cõsequenter dicendũ est nõ fuisse necessariã nouam instrumentariam actionẽ corporis, aut animę Christi, vt inter se vniretur: sed facta miraculosè organizatione corporis, applicataq; illi anima secundũ realem præsentiam, quę per mutationẽ localẽ fieri potuit, statim naturali quadã vi vnità fuisse. Quę opinio probabilis est, vt supra diximus. Si autẽ cũ cõmuni sentẽtia asseramus, præter corporis organizationem requiri, vt Deus speciali efficientia, & actione vniat animam corpori, dici consequenter, ac probabiliter potest, tam corpus, quam animam fuisse instrumentum ad huiusmodi actionem efficiendam. Quo sensu potest intelligi, quod D. Thom infrà dicit articulo. 4. ad

Propria virtute à mortuis Christus resurgit. Act. 2. Roma. 8. 1. Cor. 16.

Ioan. 10. Leo Papa. Athanas.

Anima Christi est instrumentum Verbi sunum corpus effectiue disposuit, & organizauit ad suã resurrectionẽ.

ad. 3. corpus scilicet, & animam se mutuo resumpsisse virtute diuina. Nam licet ipse non satis explicet, an loquatur de actione instrumentali animæ, & corporis, vel de principali actione diuinitatis vnitę animę, & corporis: tamen de vtraque potest cõmodè intelligi. Præsertim cùm ipse sentiat, requiri ad hanc vnionem specialẽ actionem, & efficientiam. Nam hoc posito nulla est ratio, ob quam negemus hanc instrumentalem effectionem: cùm ratione vnionis debita sit: cumque aliæ rationes in superiori membro factę, hic etiam locum habeant. Quod verò huiusmodi effectionem tribuamus non solum animæ, sed etiã corpori, est hic specialis ratio. Quia vnio mutua est corporis & animæ, & tam in anima, quam in corpore dicit specialem quendam modũ, ergo fuit inter has partes mutua effic entia, qua altera veluti ad se traxit, sibique conIunxit alteram, & è contra. Neque circa hoc est vlla specialis difficultas, præter eas, quæ alibi dictę sunt de hac potentia miraculorum effectrice.

Dubium.

Vtrum quinto, de causa ministeriali inquiri hic potest, Angeli aliquod ministerium exhibuerint ad præparandã materiã resurrectioni Christi. Quam dubitationem tractant Theologi in. 4. dis. 43. & 44. generatim de omnium resurrectione: in speciali vero de resurrectione Christi nullum verbum attingunt. In generali tamen definiũt ex doctrina August. 3. de Trinit. c. 4. in communi resurrectione Angelos aliquid esse ministraturos, colligendo cineres dispersos, & cõgregando illos in locum resurrectioni accommodatum. Ex hac autem, generali doctrina videtur idem esse dicendum de Christi resurrectione. Primo, quia est eadem necessitas. Nã etiam aliquæ partes materiæ reassumendæ in corpore Christi erant dispersæ, oportebatque, vt in sepulcro congregarentur, scilicet sanguis effusus, capilli capitis, aut barbæ, & si fortasse aliquæ carnis, & cutis particulæ flagellis, aut alijs cruciatibꝰ diuulsæ fuerãt, & si quæ aliæ partes materiæ ante separatæ, vel resolutæ à corpore Christi iterum erãt resumendæ. Deinde est eadem ratio. Nam Deus administrat inferiora per media, iuxta Augustinum. 3. de Trinit. cap. 4. Vnde quod fieri commode potest per ministros Angelos, non oportet fieri à Deo immediatè, & per se ipsum. Hæc autem actio, cũ per solum localem motum fiat, aptissimè fieri potuit per Angelos. Præterea nostra resurrectio est ad imitationem resurrectionis Christi, ergo sicut in nostra interueniet hoc ministerium Angelorum, ita verisimile est fuisse exhibitũ in resurrectione Christi. Nihil enim derogat perfectioni, & excellentiæ illius resurrectionis. Nã si hominũ ministerio factum est, vt corpus Christi deponeretur de cruce, & collocaretur in sepulcro: cur non fuit etiam decentissimũ, vt sanguis, capilli, ac reliqua ministerio Angelorum in eodem sepulcro reponeretur? Etenim si homines potuissent, omnia illa colligerent, & custodirent: quod ergo ij vel facere nõ potuerũt, vel non cogitarunt, cõueniẽter per Angelos effectũ fuit. Sicut etiã in partu Virginis piè sentiunt Caietanus & alij ministerio Angelorum puerũ fuisse susceptum, & in manibus Virginis repositũ. Quin etiã addit Caietanus fuisse ab Angelis mundatũ, & secundas, & alias sordes eorundem ministerio fuisse separatas, alioquè traductas, ergo maiori ratione dici potest, ante resurrectionem adhibuisse hoc ministerium. Et iuxta hanc sententiam loquuntur aliqui in concionibus de Christi resurrectione, & nihil in ea est periculi, vel absurdi, vt coniecturæ adductæ ostendunt.

Caiet.

Dicendum tamen est in mysterio resurrectionis Christi nullam operam, nullamquè efficaciam Angelos adhibuisse: sed totum negotium resurrectionis peractum esse per efficiẽtiam ipsius Christi, præsertim mediante anima. Hoc potest in primis probari autoritate negatiua omnium veterum Patrum, ac scolasticorum. Omnes enim affirmant Christum virtute propria operatum esse resurrectionem suã, & nullus eorũ mentionem fecit angelici ministerij: si autem illud agnouissent, non omnino illud tacuissent, sicut fecerunt de resurrectione aliorum hominum disputãtes. Deinde potest sumi argumentũ à simili ex D. Thom. in. 4. dist. 8. quæst. 2. artic. 3. ad 3. vbi agens de Christi conceptione dicit, non fuisse conueniens, vt illi creatura aliqua cooperatur propter dignitatem Christi seruandam. Quod clarius explicuit Alexand. Alensis. 4. p. q. 134. memb. 1. artic. 2. in solutionibus argumentorum, qui expressè loquitur de hac ministeriali cooperatione, & quærit, an potuerit virtus creata cooperari

D. Thom.

Alens.

Universidad de Deusto
Biblioteca

perari hoc modo in conceptione Christi,& A
respondet potuisse: *sicut virtus* (inquit) *angelica cooperabitur resurrectioni corporum in generali resurrectione: non tamen decuit propter nimiam sublimitatem carnis, quia illa caro vnienda fuit diuinitati. Vnde quod non sit ibi cooperata virtus creata magis congruitatis fuit, quam necessitatis.* Hæc vero congruitas eadē,vel maior est in resurrectione. Nam eadem est sublimitas illius carnis,quæ non iā vniēda,sed vnita erat diuinitati. Tertio est optima congruentia,quia vbi est sufficiens, decens,ac proportionatum principiū proximum alicuius actionis, superfluum esset adhiberе extrinsecum ministerium angelorum: sed ita est in præsenti. Nam anima Christi domini erat sufficiens principium, sicut ad disponendum corpus,ita etiam & ad colligendas partes, quæ dispersæ erant, B
& addendum, siquid materiæ forte esse deerat. Quia virtus instrumentalis illius animæ has omnes actiones,ac multo plures cōplectebatur. Rursus erat illa anima maxime decens,& proportionatum actionis huiusce principium: tum quia habebat curā illius corporis tanquam proprij:tum etiam quia erat veluti diuinus motor,sicut corpus illud erat diuinum quoddam mobile propter vnionem ad Verbū. Quarto est alia coniectura, quia sanguis, capilli, & si quid aliud colligendum fuit ad Christi resurrectionem, id totum debuit collocari intra sepulcrum, & coniungi corpori,quoad fieri potuit,vel expediens fuit:hoc autem fieri non potuit virtute angelica, nisi vel removendo lapidem ab ostio sepulcri, vel aliqua ex parte illud diuidendo: neutrum C
autem horum est asserēdum. Vsque ad resurrectionē enim Christi omnino clausum permansit sepulcrum, vt infra videbimus, non potuerunt ergo illa omnia intra sepulcrum reponi nisi transeūdo ab extremo ad extremum sine medio vel penetrando corpora intermedia neutrum autem horū fieri potuit naturali virtute angelorum, ergo hoc ministerium non erat ex his, quæ ad angelos pertinent, iuxta ordinarium cursum prouidentiæ diuinę. Dicere autem eis datam esse supernaturalem vim instrumētalē ad efficiendam illā mutationē supernaturali, ac miraculoso modo gratis,& sine fundamento fingeretur. Quia nec illa virtus est debita angelis,nec pertinet ad ordinarium prouidentiæ modum, & alioqui non est necessaria, quia animæ Christi est cōnaturalis hæc virtus ratione vnionis. Denique maximè decebat, vt solus Christus suæ esset resurrectionis autor, ne alterius ope ad suum corpus excitandum indiguisse videretur. Coniecturæ verò in contrarium faciles sunt, & ex ijs, quæ diximus, expeditæ.

Ministeriū angelorū in Christi resurrectione perfitenda nullum.

ARTICVLVS. II.

Vtrum fuerit conueniens Christum tertia die resurgere.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd nō fuerit conueniens, Christum tertia die resurgere. Membra enim debent capiti cōformari. Sed nos qui sumus mēbra Christi non resurgimus à morte tertia die, sed nostra resurrectio differtur vsque ad finem mundi. Ergo videtur,quòd Christus,qui est caput nostrum, non debuerit tertia die resurgere: sed debuerit eius resurrectio differri vsque ad finem mundi. ¶2. Præterea,Act.2. dicit Petrus,quod impossibile erat Christum detineri ab inferno & morte. Sed quandiu aliquis est mortuus,detinetur à morte. Ergo videtur, quòd Christi resurrectio nō debuerit differri vsque ad tertiam diem, sed statim eadem die resurgere, præcipuè cum glos. supra inducta, dicat, nullam esse vtilitatem in effusione sanguinis Christi, si non statim resurgeret. ¶3. Præterea, Dies incipere videtur ab ortu solis, qui sua præsentia diē causat. Sed ante ortum solis Christus resurrexit: dicitur enim Ioann. 20. Quod vna Sabbathi Maria Magdalene venit mane, cū adhuc tenebræ essent, ad monumentum, & tamē Christus iam resurrexerat: quia sequitur. Et vidit lapidem sublatū à monumento. Non ergo resurrexit Christus tertia die.

Sed

¶Sed contra est,quod dicitur Matth. A
20. Tradent eum Gentibus ad illudēdum,& flagellandum,& crucifigendum & tertia die resurget.

¶Respondeo dicendum,quòd (sicut dictum est) resurrectio Christi necessaria fuit ad institutionē fidei nostræ. Est autem fides nostra,& de diuinitate,& de humanitate Christi: nō enim sufficit alterum sine altero credere, vt ex prædictis patet. Et ideo ad hoc, quòd confirmaretur fides de veritate diuinitatis ipsius,oportuit,quòd citò resurgeret,& eius resurrectio nō differretur vsque ad finem mundi. Ad hoc autem quòd confirmaretur fides de veritate humanitatis & mortis eius,oportuit moram esse inter mortē,& resurrectionem, si enim statim post mortem resurrexisset, videri posset quòd eius mors vera non fuerit, & per consequens nec resurrectio vera. C
Ad veritatem autem mortis Christi manifestādam,sufficiebat,quod vsquè ad tertiam diē eius resurrectio differretur: quia non contingit, quin infrá hoc tempus,in homine, qui mortuus videtur,cùm viuat, appareant aliqua iudicia vitæ. Per hoc etiam quod tertia die resurrexit, commendatur perfectio ternarij: qui est numerus omnis rei, vtpote habens principium,mediū & finem: vt dicitur in primo de Cœlo. Ostenditur etiam secūdum mysteriū, quod Christus vna sua morte corporali,quæ fuit lux propter iustitiā, duas nostras mortes destruxit,scilicet corporis,& animæ: quæ sunt tenebrosæ propter peccatū. Et ideo die integra, & duabus noctibus permansit in morte,vt Augustꝰ.dicit in quarto de Trin. Per hoc etiam significatur, quod per resurrectionem Christi,tertium tempus incipiebat,nam primum fuit ante legem,secundum sub lege, tertiū sub gratia. Incepit etiam in Christi resurrectione tertius status Sanctorum. Nā primus fuit sub figuris legis: secundus sub veritate fidei: tertius erit in æternitate gloriæ,quam Christus inchoauit resurgendo.

¶Ad primum ergo dicendum, quod caput & membra conformantur in natura,sed non in virtute. Excellēr ior est enim virtus capitis,quàm membrorū. Et ideo ad demonstrandam excellentiam virtutis Christi,conueniens fuit, ipsum tertia die resurgere,aliorum resurrectione dilata vsquè ad finem mūdi. ¶Ad secundum dicēdum, quod detentio coactionem quādam importat: Christus autē nulla necessitate mortis tenebatur astrictus, sed erat inter mortuos liber. Et ideo aliquandiu in morte mansit: non quasi detentus, sed propria voluntate, quandiu iudicauit hoc esse necessarium ad institutionem fidei nostræ. Dicitur autē statim fieri quod fit breui interposito tempore. ¶Ad tertium dicēdum, quod (sicut suprâ dictum est) Christus resurrexit circa diluculum illucescente iā die, ad significandum,quod per suam resurrectionē nos ad lucem gloriæ inducebat: sicut mortuus est aduesperascēre iam die,& recedente in tenebras, ad ostendendū quod per suam morte destrueret tenebras culpæ & pœnæ. Et tamen dicitur terra die resurrexisse, accipiendo diem pro die naturali, qui continet spatium.24.horarū. Et sicut dicit Aug. in.4.de Trinit.nox vsquè ad diluculū, quo Domini resurrectio declarata est, ad tertiū pertinet diem: quia Deus,qui dixit,de tenebris lucem clarescere, vt per gratiam noui Testamenti, & participationē resurrectionis Christi, audiremus: Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: insinuat nobis quodammodo,quod à nocte dies

3.p.q.51.ar.4. ad.3.

li.4.c.6.in fine.n.10.3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sumat initium. Sicut enim primi dies propter futurũ hominis lapsum à luce in noctem: ita isti propter hominis reparationem à tenebris ad lucem computantur. Et ita patet, quod etiam si media nocte surrexisset, posset dici eũ die tertia surrexisse, intelligẽdo de die naturali. Nunc autem cũ diluculo surrexerit, potest dici, quod tertia die resurrexit, etiam accipiendo diem artificialem, quæ causatur ex præsentia solis: quia iam sol incipiebat aerem illustrare. Vnde & Marc. vltim. dicitur, quod mulieres venerunt ad monumẽtum orto iam sole. Quod non est contrarium ei, quod Ioan. dicit. Cum adhuc tenebræ essent: vt Aug. dicit in li. de consensu Euangelistarum: quia die surgente reliquiæ tenebrarũ tanto magis extenuantur, quanto magis oritur lux. Quod autẽ dicitur Marci vltimo. Orto iam sole, non sic accipiendũ est, tanquam iam sol ipse videretur super terram, sed tanquam de proximo adueniente in has partes.

le 3. c. 24. inter prin. & me. so 4.

A

COMMENTARIVS.

DVo includuntur in titulo articuli, scilicet, an fuerit conueniens resurrectionem Christi differri vsquè ad tertium diẽ, & an fuerit conueniens non vltra differri: & cum ex fide constet, vtrumquè factam esse, constat etiam vtrumq; fuisse cõueniens: tamen ratio præcipua propter quã fuit conueniens, non est eadem in vtroquè puncto. Nam dilationis vsquè ad tertium diẽ tota ratio sumitur ex parte nostri, scilicet vt nobis satis constaret de veritate mortis Christi. Et hac ratione vt potissima vsus est D. Thomas, eamque eleganter tractat Athanas. lib. de Incarnat. Verbi, dicens. *vt mortuum esse suum corpus doceret, nõ priusquã triduanũ cadauer esset excitauit.* At vero propria ratio accelerationis, seu non maioris dilationis resurrectionis ab intrinseco sumi potest ex dignitate ipsius Christi. Nam hoc ipso, quòd nobis non erat necessaria dilatio, erat illi statim debita resurrectio, vt suprà dictum est. Et ideo D. Thomas in prima ratione solum probauit dilationem vsq; ad tertium diem sufficientem fuisse, vt de veritate mortis constaret, vt inde cõcluderet fuisse conueniens, statim fieri resurrectionem. Addit vero alias congruentias allegoricas, & mysticas. Adiungere verò possumus ex Athan. supra aliam rationem moralem. *Ne quispiã* (inquit) *obijceret ipsum non idẽ, sed aliud corpus circunferre, ea de causa vltra tridui moram non passus est, neq; eos, qui ipsum audierant de resurrectione promittẽtem, in longũ distulit: sed, cum adhuc prope mordum verba illa in eorum auribus obstreperent, oculiq; eius speciem retinerent, intra tridui spatium, quod plusquam mortuum erat, immortale, & incorruptibile omnibus ostendit, quò intelligeretur, illud non imbecillitate natura, cum verbum in eo domicilium suum haberet, extinctum fuisse, sed ideo extinctum, vt mors viribus nostri saluatoris Iesu Christi aboleretur.* Addit Leo Papa serm. 1. de resurrectione. Christum Dominum breuiasse tridui moram, & ex primo tantum partem nouissimam, ex tertio verò partem duntaxat accepisse primam, *Ne turbatoris discipulorum animos longa mœstitudo cruciaret.* Præterea Greg. Nyss. orat. 1. de resurrectione, in hoc triduo dicit operatum fuisse Christũ multa, & eximia virtutis opera, & præsertim destruxisse, quidquid mali in humano genere Lucifer ab initio mundi molitus fuerat, ideoq; tã breui tempore hoc totũ perfeciſſe, vt suæ virtutis specimen ostẽtaret, quia *non tarda gratia est, non longo circuitu tantum bonum conflatum fuit.* Postea adiungit rationem aliam mysticam, quæ in eo videri poterit.

D. Thom.

Athanas.

Leo Papa

Greg. Nyss.

Cur tertium vsque diem & non vltra dilata resurrectio Christi cur. Athanas.

B

C

Argumenta D. Thomæ explicabantur disputatione sequenti.

DISPVTATIO XLVI.
In tres sectiones distributa.

De tempore resurrectionis Christi.

CVM ex Euangelio constet Christum paulò post mortem resurrexisse, non oportet quæstionem mouere de anno, aut mense, in quibus resurrectio contingit. Constat enim eodem anno, & mense, quo & mortem accidisse. Vnde cum ostensum sit in medio primi mensis lunaris mortuum fuisse, cum annum ageret trigesimum quartum, mensemque illius quartum, constat idem esse de resurrectione dicendum. Igitur disputandum superest de die, & hora, simulq; explicandum erit, quomodo intelligendum sit resurrexisse tertia die, & iacuisse in sepulcro, ac fuisse in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Non disputabo autem, an resurrectio Christi facta sit in instanti, necne? Quia nihil addẽdum occurrit ijs, quæ de resurrectione in communi dixi, & videri possunt etiã dicta de conceptione Christi. Nam eo modo, quo ibi diximus conceptionem factam esse in momento, sentiendum est de resurrectione, est enim eadem ratio.

SECTIO PRIMA.

Vtrùm Christus tertia post mortem die, eaque dominica resurrexerit.

B

DVos errores inuenio negantium Christum resurrexisse die Dominico. Primus est Armenorum, qui anteponentes hoc tempus aiunt, Christum surrexisse die Sabbathi, vt referũt Castrus verbo Resurrectio, hæres. 4 ex Guidone Carmelita, & Prateolus Ver. Armeni. num. 22. Hos autem necesse est vel negare Euangelium dicens, Christũ resurrexisse tertia die, vel negare Christum mortuum esse feria sexta, quod perinde ferè est. Nam hoc etiam satis aperte in Euangelio habetur, vt suprà diximus. Secundus error est eorum, qui postponentes hoc tempus dicunt Christum resurrexisse feria secunda in fine, aut in initio tertiæ, vt omnino iuxta corticem literæ verum sit, Christum tribus diebus, & tribus noctibus fuisse in sepulcro, & in corde terræ. Hæc sentẽtia sequitur aperte ex opinione eorum, qui asserunt Christum iacuisse in sepulcro septuaginta duabus horis. Quam docuit Alcuinus lib. de diuinis offi. cap. de cœna Domini, nisi fortasse metaphoricè loquutus sit, & improprie: eam tamen sententiam propriè, & in rigore explicatam defendit Paul. Eorosempronien. in secunda parte Paulinæ, lib. 1. & 2. vt refert Marcellus lib. de horis canonicis, cap. 50. Quj maximè illam cõfirmat. Quia totũ illud tempus fuit necessarium, vt veritas mortis Christi euidenter, & sine vlla tergiuersatione probaretur. Quia sæpe infirmi, qui mortui apparent, post septuaginta horas dare signa vitæ, ergo non satis comprobatur aliquod corpus esse mortuum, in quo nullum signum est corruptionis, aut fœtoris, si ante transactos tres dies naturales integros, viuum reperitur.

Caſ. Guid. Prateol.

Alcuin.

Paul. Euro. semp.

C

Dicendum verò est primò, Christum non resurrexisse ante Dominicum diem. Hanc conclusionem cẽsent esse de fide authores supracitati, & ad minimum est tam certa, quàm est certum Christum mortuũ esse feria sexta, quod supra diximus esse certissimũ. Probatur, quia de fide est Christum non resurrexisse ante diem tertium, ipse enim prædixerat se resurrecturum tertia die, Matth. 20. Qui autem designat diem, in quo aliquid futurum est, satis affirmat id non esse futurum ante illum diem. Vnde alij Euangelistæ expressius dicunt, eum prædixisse se resurrecturum post tres dies, Marc. 8. & idem colligitur ex Matth. 12. & 16. & Luc. 11. ac denique in symbolo habemus *Resurrexit tertia die*, quod nullo sensu posset esse verum, si die proximè sequenti post mortem surrexisset. Et præterea ex narratione Euangel. satis euidenter constat Christum non resurrexisse die proxime sequenti post mortem suam (vt ex eorum lectione patebit, & in sequentibus explicabimus) ergo non potuit resurgere ante Dominicum diem. Quia inter diem mortis Christi, & diem Dominicam sequentem tantùm vna dies intercesserit, cũ demonstratum in superioribus sit, Christũ feria sexta diem obijsse suum. Denique ratio, seu congruentia suprà adducta hoc cõfirmat. Quia oportuit differri resurrectionem vltra diem vnum. Et hoc supponunt omnes Patres, qui illa ratione vtũtur, alijq;, quos statim afferemus.

Christus ante diem dominicum non resurrexit.

Matth. 20.

Marc. 8. Matth. 12. & 16. Luc. 11. Symbol.

Secundò dicendum est, Christum Dominum surrexisse die Dominica, neq; amplius suam resurrectionem distulisse. Conclusio est certa, quæ probatur primo ex Euangelio. Nam Matth. vltimo, dies in qua Christus resurrexit, vocatur *prima Sabbathi*. Vbi nomine *Sabbathi* potest intelligi vel tota hebdomada, ita vt idem sit *prima Sabbathi*, quod prima dies hebdomadæ quæ est Dominica. Nam dies Sabbathi erat septimus hebdomadæ, in quo Deus requieuit. Potest etiam significare proprium diẽ Sabbathi, & hoc modo nihil significare potest *prima Sabbathi*, nisi primam diem post

Christus die dominico resurrexit a mortuis. Matth. 28.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sabbathum Et hæc est communior interpretatio. Nam Hebræi à die Sabbathi tanquam à solenniori cæteros dies hebdomadæ appellabant, videlicet *primam Sabbathi, secundam Sabbati, &c.* Quod etiam notauit Beda lib. de ratione temporum, cap. 6. Vnde Augustinus, quia in titulo Psal. 23. dicitur, *In prima Sabbathi*, exponit de Resurrectione Domini. *Quæ prima* (inquit) *Sabbathi facta est, qui iam dies Dominicus dicitur.* In titulo vero Psal. 80 vbi dicitur, *In quinta Sabbathi*, & in titulo Psal. 93 vbi dicitur, *In quarta Sabbathi*, exponit de feria quinta, & feria quarta hebdomadæ. Et fortasse in priori notatur dies, in quo Christus Sacramentum Eucharistiæ instituit, de quo in illo Psalm. 80. habetur sermo: in posteriori vero notatur dies, in quo Christus tradi, atque ea ratione pati incepit. Nam psalmus ille est de patientia. Et eodem modo exponit Hieronym. Psalm. 93 diem quartam Sabbathi, & in titulo psalmi. 47. *Prima* (inquit) *Sabbathi fecit lucem: prima Sabbathi resurrexit lux Christus.* Et confirmatur ex Marco cap. vltimo dicente, *Et cum transissent Sabbatho, Maria Magdalene*, &c. Vbi perspicuè dicit, die proximè sequenti post Sabbathum Christum non esse inuentũ in sepulcro, eò quòd iam surrexisset: post Sabbathum autẽ, dies proxima est Dominica ergo cùm ostensum sit, non resurrexisse sabbatho necessario efficitur die Dominica surrexisse. Et idem est sensus Euangelistæ Lucæ, qui in fine cap. 23. de mulieribus concludit, *Et Sabbatho quidem siluerunt*: cap. autem. 24. incipit, *Vna autem Sabbathi valde diluculo*, &c. ac si clarius dixisset, finito Sabbatho, *vna die*, idest, prima die post illud, &c. Et eodemmodo loquitur Ioannes cap. 20. Nam more hebræorum *vna* ponitur pro prima, Genes. 1. *Factum est vespere, & mane dies vnus*, id est primus.

Prima Sabbathi quid. Bed. Aug. Psalm. 23. Psalm. 80. & 93. Psalm. 47. Hieron. Mar. 16. Luc 23 & 24. Ioann. 20. Genesis. 1.

Secundo probatur hæc veritas ex perpetua Ecclesiæ traditione, quæ hunc diẽ semper venerata est propter Christi Domini resurrectionem, vt ex ipso nomine *Dominici diei* constat. Ita enim appellatus est à Domino, cuius resurrectioni fuit consecratus, quod quidem nomẽ fuisse huic diei impositum à tempore Apostolorum, constat ex illo Appocal. 1. *Fui in spiritu in Dominica die.* Vnde Aug. serm. 251. de tempore, *Dominicum diem* (inquit) *Apostoli, & Apostolici viri ideo religiosa solennitate habendum sanxerunt, quia in eodem Redemptor noster à mortuis resurrexit. Quisque ideo Dominicus appellatur, vt in eo tantũ diuinis cultibus seruiamus, dantes diei huic honorem, & reuerentiam propter spem resurrectionis, quam habemus in illo.* Et inferius addit, hunc diem esse solennẽ in Scripturis. Quia in eo creati sunt angeli, & elemẽta mundi, & prima lux, manna in deserto datũ est, & Spiritus Sanctus de cœlo descendit. Et serm. 154. alia multa mirabilia numerat eodem die facta. Ac ferè similia habet Leo Pap. epist. 81. ad Dioscorum, cap. 1. *In hac* (inquit) *die mundus sumpsit exordium, in hac per resurrectionem Christi, & mors interitum, & vita accepit initium.* Et infrà inquit in eadẽ die ingressum fuisse Christum ad Apostolos ianuis clausis, & insuflasse, atque dedisse illis Spiritum Sanctum, & in eadem postea descẽdisse in linguis ignejs eundem Spiritum Sanctum à Christo promissum. Hæc autem ex Apostolorum traditione manasse, constat ex Clemente lib. 7. Constitutionum, cap 31 & 36. & ex Iustino Apol. 2. in fine, vbi cõmemorat solitos fuisse Christianos in die Dominica, quam *diem solis* appellat, conuẽtus facere, quia in ea Christus resurrexit. Idem colligitur ex Ignatio Epist. 5. ad Trallianos, Athan. optime, oratione in illud dictũ. *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo.* Hier. in 4. cap. ad Galatas Gregor. lib. 11. Epist. 3. & ex alijs Patribus passim, multa quoque congerit Vvaldensis de Sacramẽtalibus. c. 40. Propter quę Beda lib. de ratione computi, cap 17. & liber de ratione temporum, cap. 45. & Ambr. super psalmũ. 47. in principio, negãt licere viro catholico dubitare, quin Christus Dominica die resurrexerit.

Leo Pap. Clem. Pap. Iust. Mart. Ignat. Athanas. Hieron. Greg. Pap. Vvaldens. Bed. Ambros.

Vltimo potest adhiberi congruentia ex supradictis in cõmentario art. 2 Quia Christi mors non debuit amplius differri, quàm necessarium fuit ad veritatẽ mortis declarandam: ad hoc autem sufficiens fuit, vt vsq; ad tertiũ diem in monumẽto maneret. Quod enim dicebat Paulus Mildeburgẽsis, de septuaginta horarũ spatio, & incertum est, & quãuis interdum posset accidere, hominẽ viuum iacere, quasi mortuũ toto illo tẽpore absquè vllo signo vitæ: tamen in homine, qui tot sustinuerat tormenta, atq; lethalia vulnera acceperat, id erat impossibile. Vnde, quibus nõ sufficeret quadraginta horarũ spatiũ in signũ & testimonium veræ mortis, neq; mille horæ sufficerẽt. Nõ ergo oportuit resurrectionẽ amplius differri.

Dies dominica vnde dicta. Apocaly. 1. Aug.

Ex quo colligitur, quando in Scriptura dicitur, Christum surrexisse *die tertia*, intelligendum esse de die tertia inchoata, nõ vero finita. Quia cum mortuus fuerit feria sexta iam iam exeunte, si ante resurrectionem fuissent tres dies integri transigendi, non potuisset die dominica resurgere. Qua propter, cùm in alijs locis dicitur resurrexisse *post tres dies*, intelligendum est de diebus inchoatis, sicut intelligitur illud Luc. 2. *Postquam consummati sunt dies octo, vt circũcideretur puer*, idest, cũ dies octauus aduenisset, & in eodem cap. *Post triduum inuenerunt eum.* Id est tertio die. Sic ergo in præsenti, in illis tribus diebus cõputandi sunt duo extremi, vnus mortis, & alter resurrectionis. Sicut etiam cum dixit Lucas, *Post dies octo*, agens de tempore transfigurationis: cum tamen alij Euangelistę dicant, *Post dies sex*, Matth. 17. Marc. 9. Ille cõputauit dies extremos, quos alij omiserunt, quos necesse est sumi inchoatos, quia ante exactũ octauũ diẽ, necesse fuit transfigurationem fieri. Et ita ex vno Scripturæ testimonio aliud exponitur. Sic igitur in præsentis, per illa loca, quæ asseuerant, Christum resurrexisse prima die hebdomadæ, explicamus alia, in quibus dicitur surrexisse tertia die, vel post tres dies. Nam hæc duo pro eadẽ re sumuntur, vt videre licet apud Matthæum dicentem, Pharisæos retulisse ad Pilatũ, *Post tres dies resurgam*, & ideò ab illo petijsse vt iuberet, *custodire sepulcrum vsquè in diẽ tertiũ.* Quibus verbis satis explicauit, idem omnino esse resurgere *post tres dies*: & *tertia die*: & pharisæos ita vtrumque intellexisse, vt existimarent, Christum loquutum esse de tertia die, qua currente (vt aiunt) affirmabat se resurrecturum. Vnde illi duo discipuli, quibus Christus apparuit in via, dicebant, *Nos autẽ sperabamus, quod ipse esset Redẽpturus Israel, & nunc super hæc omnia tertia dies est hodie, quod hæc facta sunt.* Ac si dicerent, hac die impleturus erat, quod promiserat. Ita ergo intellexerunt hos tres dies etiam illi, qui Christum audierunt tã amici, quàm inimici: atquè ita etiam â nobis intelligendi sunt. Et eodem modo exponendus est locus Osee. 6. *Viuificabit nos post duos dies, & in die tertio suscitabit nos.* Hic enim locus de Christi resurrectione exponitur â Sanctis Patribus, quos eruditè refert, & exponit Franciscus Ribera in eum locum. Nã, cùm dicit Propheta, *Post duos dies*, comprehendit diem mortis, & sequentem, cũ verò dicit, *In die tertia*, optimè explicuit hos tres dies complecti duo extrema, atq; adeò idem esse dicere, *post tres dies*, atque *tertio die*. Vnde Dorotheus Martyr in synopsi existimat, hunc locum indicatũ esse à Paulo. 1. Cor. 15. dicente. *Quia surrexit tertia die secundùm Scripturas*, quia in nullo loco veteris testamenti ita explicatur tertia dies resurrectionis, sicut in hoc.

Luc. 9. Matth. 17. Marc. 9. Matth. 27. Luc. 24. Osee. 6. Ribera. Dorothe. Dubium.

Superest explicanda grauis difficultas, quam in superioribus huc remisimus. Nam si Christus Dominus resurrexit die Dominica, ergo nõ potuerunt intercedere quinquaginta dies inter diem Resurrectionis eius, & diem Pentecostes, seu aduẽtus Spiritus Sancti, neq; potuit vtrumque mysterium die Dominica accidere, vt habet Ecclesiastica traditio: docentq; ijdem Patres supracitati, præsertim Leo, Augustinus, & Isidorus libro primo de diuinis officijs, cap. de Pẽtecoste, & Albinus lib. de diuinis officijs, cap. de die sancto, quibus addi potest canon ille octauus sextæ synodo ascriptus, quem suprà tractauimus. Ratio difficultatis est. Nã, vt constat Actor. 2. *Cum complerẽtur dies Pentecostes*, id est, in ipsomet die, quo Iudæi celebrabant festum Pentecostes, seu hebdomadarũ, aut primitiarum, Spiritus Sanctus descendit: sed necessariũ fuit eo anno illum diem incidere in diem Sabbathi, ergo. Probatur minor ex Leuitic. 23. & Iosepho, lib. tertio Antiquit. cap. 10. ex quibus habetur, lege statutum fuisse, vt Iudæi secundo die azymorũ, seu decima sexta luna primi mensis offerrent manipulum nouarum spicarum, & ab illo die numerarent quinquaginta, & in quinquagesimo festum hebdomadarum celebrarent. Et ita etiam est intelligendus Epiphan. hæres. 51. cum inquit, *Post tres dies agni præceptum esse, manipulum inferri.* Numerauit enim à decima quarta luna, vsquè ad decimam sextã, & ita intelligit, *post tres dies*, idest tertia die. Vnde (inquit) fuisse illam figuram resurrectionis Christi: Offerebatur ergo manipulus luna decima sexta, in secunda die azymorum, sed secunda dies azymorum eo anno fuit dies Sabbathi iuxta ea, quæ in superioribus diximus, ergo ab illa cõputando quinquaginta, dies quinquagesima incidit in diem Sabbathi, ergo & festũ Pẽtecostes.

Actor. 2. Leuit. 23. Iosepho. Epiphan.

Hæc difficultas expediretur facile iuxta

Universidad de Deusto
Biblioteca

sententiam eorum, qui dicunt, Christum A non esse occisum in die Paschæ, atq; primum diem azymorum nõ incidisse eo anno in feriam sextam, sed in Sabbathũ. Sic enim facile intelligitur fieri potuisse, vt Christus resurgeret die Dominica, quę iuxta hanc computationem erat secũda azymorum, & post quinquaginta dies descenderit etiam Spiritus Sanctus in die Dominica, & in festo Pẽtecostes, seu primitiarũ. Tamen quia hæc sententia à nobis supra reiecta est, quòd Scripturis, & Patrum traditioni repugnet, necesse est præsenti difficultati altero è duobus modis satisfacere.

Responsio. Primus est, illos quinquaginta dies non ita computari à secundo die Azymorum vsquè ad primum octauæ hebdomadæ sequentis, vt vtrumq; extremũ in ipsis quinquaginta diebus annumerãdum sit, sed vel B numerandos esse dies à secundo die Azymorum excluiuè, vel (si secundus dies azymorum includatur) ex parte alterius extremi, excludendum esse festum Pentecostes ita vt non in quinquagesimo die, sed post quinquagesimum celebrari intelligatur. Hoc tamen posterius minus consonum videtur verbis Leuit. 23. sic enim dicitur. *Numerabitis ergo ab altero die Sabbathi, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas, vsquè ad alteram diẽ expletionis hebdomadæ septimæ, id est, quinquaginta dies, & sic offeretis sacrificium nouũ Domino.* Quibus satis significatur post expletas septem hebdomadas, in altera die celebrandum fuisse festum, & oblationem primitiarũ. Quod clarissime explicuit Iosephus dict. li 3. cap. 10. dicens, *Post paschale sacrum elapsis septem septimanis, hoc est, quadraginta nouẽ diebus, quinquagesima offerunt Deo panem &c.* At verò prior ratio numerandi hos dies à secundo azymorum excluiuè nihil habet repugnans, aut Scripturæ, aut Iosepho. Scriptura enim solum dicit, *Numerabitis ab altero die Sabbathi, in quo obtulistis manipulũ primitiarum.* Quod sine vlla vi, vel improprietate exponi potest ab illo die excluiuè. Iosephus vero, licet expressè dicat, manipulum primitiarum offerri solitum die secunda Azymorũ (quod Scriptura tam expressè non dixerat) non tamen declarat, quomodo ab illo die numerarentur septeni hebdomadæ, imò solum dicit, *Post paschale sacrũ elapsis septem septimanis.* Est ergo hęc responsio probabilis. Solũ illi obstat, quod Patres frequenter significant, illos quinquaginta dies numerandos esse ab eo die, quo mactabatur agnus, seu à prima die Azymorum. Dicunt enim, festum Pentecostes celebrari eodem die, quo lex vetus in monte Sinai data est: datam autem esse post quinquaginta dies, à die egressionis populi Israel de Aegypto, qui fuit dies nia ctationis agni. Ita loquitur Cyprian. serm. de Spiritu Sancto, clariùs Hieron. Epist. 127. de mansionibus ad Fauiolam, mansione. 12. vbi id colligit ex Scriptura. Quia tertio die tertij mensis data est lex, quæ est quinquagesima à decima quinta primi mẽsis. Quæ computatio supponit, illos menses esse solares, & ideò difficultatem patitur: eadem tamen vsus est August Epist. 119. c. 16. & lib. quæstionum noui testamẽti q. 95. & eodem modo loquitur Leo Papa serm. 1. Pentecostes, & Isidorus lib. 1. de officijs Ecclesiasticis. cap. 32. & Chrysost. hom. 2. de Spiritusancto. In quo notanda sunt illa verba, *A Pascha numerabitis septem septenarios dierum, & die sequenti facietis diem Pentecostes.* Per *Pascha* enim intelligit diem immolationis agni. Et eodẽ modo videntur exponenda illa verba Iosephi, *post Paschale sacrũ.* At vero hæc dicta Sanctorum necesse est intelligi saltem excluiuè à die Paschæ. Ergo necesse etiam est, vt computatio hęc incipiat incluiuè à secũdo die Azymorum, ergo hac ratione non potest consistere data expositio.

Cyprian. Hieronym. Aug. Leo. Papa Isidor. Chrysost.

Dies Pentecostes vnde, & quomodo numerandi.

Leuitic. 23.

Ioseph.

C

Secundo modo expediri potest prædicta difficultas, negando, Spiritumsanctum descẽdisse super Apostolos in ipsomet die, in quo festum primitiarũ celebrabatur: sed die proximè sequenti. Itaque concedendũ est, festum primitiarum incidisse eo anno in Sabbathum, Spiritũ sanctum autem descendisse die Dominica sequenti, atq; ita distasse quinquaginta diebus à die Resurrectionis. Sic enim numerandos esse hos quinquaginta dies nostri festi Pentecostes, scilicet, à die resurrectionis, cõstat ex traditione Ecclesiæ, & docet expressè Augustinus dicta epist. 119. & sermon. 183. de tempore, & omnes Patres supracitati, & quos statim referemus.

Dies Pentecostes.

Aug.

Contra hanc vero resolutionem obstant verba Act. 2. *Dum complerentur dies pentecostes, &c.* Quæ dupliciter exponi possunt. Primo vt Lucas numerauerit dies Pentecostes non Iudaico, sed Christiano more, itaque

Testimon. Act. 2. Expositio.

itaque numerauerit dies Pentecostes à die resurrectionis. Et hanc expositionem insinuat August. locis citatis, & clarius Beda Actor. 2. Sed huic expositioni obstat, quod Lucas nomine *Pentecostes* intellexit sine dubio festum Iudaicum, nam tunc ea voce nihil aliud significabatur. Nisi forte quis dicat, quando Lucas scripsit acta Apostolorũ, iam fuisse vsu Christianorum receptum, vt tempus illud paschale, *Pentecostes* vocaretur, quod est frequens apud veteres, vt videre licet in Tertulliano lib. de Idololatria. c. 14. & li. de corona militis. c. 3. & in alijs, quæ in illis locis eruditè notat Pammelius. Sed neq; hoc satisfacit. Quia Lucas apertè voluit loqui de festo Iudæorum, vt indicaret causam, ob quam eo die essent Ierosolymis congregati Iudæi *ex omni natione, quæ sub cœlo est.* Qua propter addendum est ex Chrysost. hom. 4. in Acta, illa verba, *Dum complerentur dies Pentecostes*, non significare in eodem die, *sed circiter Pentecosten (vt ita loquamur) nam oportebat festi tẽpore rursus hæc fieri, vt qui cruci affuerant Christi, ydem hæc quoq; spectarent.* Exponendum ergo videtur, *Dum complerentur*, ideſt, statim ac completi sunt dies Pentecostes, quod optime dicitur de die proximè sequenti post illum festum: nam hic dies illo modo loquendi satis propriè significatur. Qua proter huic sententiæ, & expositioni ad hærendum videtur, quandiu alia melior nõ occurrerit. Nõ enim me latet posse excogitari alium respondendi modum, nimirum, quando secunda dies Azymorum incidebat in Sabbathum, differri oblationẽ manipuli primitiarum vsquè in diem tertium, quia in die Sabbathi prohibitũ erat metere Exod. 34. Quæ responsio specie quidem probabilis est, quoniam iuxta illam, facile omnia cõciliantur. Non verò satisfacit. Quia id, quod supponit, nulla authoritate, sufficientivè ratione nititur. Tum quia licet esset lege prohibitum metere segetes: tamen religionis causa aliquem manipulum metere non erat veritum, etiam in die Sabbathi. Quia non erat opus seruile, sed religionis. Tum etiam quia non videtur necessarium, vt eodem meteretur die. Hoc enim in lege non erat præscriptum, poterat ergo pridie ante Sabbathum meti, & consueto die secundo Azymorum offerri. Quanquam video dici posse, nec sine apparenti ratione, Iudæos fuisse valde superstitiosos in obseruandis

Augustin. Beda.

Tertullian.

Chrysostom.

B

Exod. 34.

C

huiusmodi cæremonijs, & præsertim in obseruatione diei Sabbathi atque idcirco plures consuetudines, & traditiones similes introduxisse. Cæterùm cùm probari non possit talis consuetudo, à nemine affirmari potest, nisi diuinando, & ideo secunda responsio solidior est.

SECTIO II.

Qua hora Christus Dominus resurrexerit.

EX dictis in præcedenti Sectione, vt certum sumere possumus, Christum non resurrexisse ante dimidiam noctem, Sabbathi. Quia aliàs resurrectio intra naturalem Sabbathi diem accidisset, atque adeò non esset tertia die facta. Qua propter antiqua Ecclesiæ traditio fuit vt Sabbatho Sancto fideles non soluerent ieiunium, neque discederent ab Ecclesia vsquè ad diam noctem. Vnde Dionys. Alexand. in Epist. ad Basilidem canon. 1. *contemptores, & intemperantes* appellat eos, qui ante mediam noctem discedebant: vt cibum caperent. Idem docent omnes Patres statim afferendi, & ex ijs, quæ dicemus, à fortiori hoc constabit.

Dion. Alo.

Difficultas ergo est, qua nam hora post mediam noctem Christus Dominus resurrexerit. In qua tres inuenio celebres sententias. Prima negat quicquam posse in hoc certò affirmari. Quia Euangelistæ solum referunt, mulieres venientes summo mane ad monumentum inuenisse reuolutum lapidem sepulcri, & vidisse Angelos annuntiantes Christum surrexisse, & paulò post vidisse ipsum Christum: de hora verò, in qua surrexerat, nec Christus aliquid reuelauit, neque Angeli annuntiarunt, neque Euangelistæ scripserunt. Ita sentit Dionysius Alexand. in dicta Epistola, & Hieronym. Epist. 150. ad Hedibiã, quæst. 6. vbi ait, *Surrexisse Dominum, qua hora voluit, quæ nulli mortalium cognita est.* Idem Theophyl. Marci vltimo.

Dio. Acc. Hieronym. Theophyl.

Secunda sententia affirmat, Christum surrexisse prima hora post mediam noctẽ, seu hora septima noctis iuxta antiquã diuisionem, seu tertia vigilia in principio iuxta aliam partitionem. Hanc sententiam ex Græcis tenent Athanas. lib. de Virgin.

Athanas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Greg Nyss. Cyr. Alex. Vict. Ant. seu de meditatione, in fine. Greg. Nyssen. A orat.1.& 2.de resurrectione, Cyrill. Alex. lib.12. in Ioann.cap.44. Victor Antiochenus in cap.16. Marci, Euthym. cap. 68. in Matth.qui dicit. *Omnes vnanimiter sancti Patres, & Doctores tempus resurrectionis eius fuisse dicunt circa primum gallicinium, quod iã Dominici diei lucem præferebat: ideo quoq; post sextam noctis horam virtutis sectatores soluto ieiunio lætitiam auspicantur.* Niceph lib. 1. Hist.capit.31.dixit surrexisse septima, vel octaua hora noctis. Ex Latinis docent eandem sententiam Hieron. Epist nuper citata.q.3.&.4. & Ambrosl.lib.10.in Lucã, cap. de hora Dominicæ resurrectionis, qui solum dicit surrexisse Christum nocte, seu in noctis profundo. Idem Rupert.lib.1.de diuin.ofu.cap.8. *Dominus noster media nocte de Virgine natus, itidem vt Samson quondam obsessus ab Allophylis, media nocte, confractis portis inferi surrexit à mortuis, media nihilominus nocte venturus apparebit.* Idem li.5. cap. 24. & lib.7.cap.16.vbi Samsonis figuram iterum repetit. Quam etiã de resurrectione Christi explicans Greg.hom.21.in Euãgel.dicit, Christum resurrexisse ante lucẽ: non tamen explicat, qua hora noctis. Fundamentum potissimum prædictorum Patrum sumitur ex verbis illis Matth.vltimo. *Vespere autem Sabbathi, quæ lucescit in prima Sabbathi, venit Maria Magdalene, &c.* Nam illis verbis dicunt signatam esse â Matthæo horam resurrectionis Dominicæ, vt subiuncta verba declarãt, *Et ecce terræmotus factus est magnus, Angelus enim Domini descendit de cælo.* Vt enim notauit Chrysost. homil.90.in Matth. quando Angelus descendit, iam Christus resurrexerat. Non enim Angelus reuoluit lapidem, vt Christus exiret, sed vt mulieres ingredi possent, & vt omnibus nota esse posset Christi resurrectio. Nã (vt recte dixit Euthy. supra) *Quemadmodum Christus natus est seruatis integris clausuris Virginis, ita quoque resurrexit seruatis integris monumenti signaculis: terræmotus autem factus propter assidentes sepulcro custodes, &c.* Cum ergo Matth.dicit, *Et ecce terræmotus factus est magnus, iam Christus resurrexerat.* Dixit autem hoc de illa hora, quam voluerat *Vesperam Sabbathi*. Quo certe nomine non potuit appellare aurorã diei Dominici (vt per se constat) neq; etiã illam vesperam Sabbathi, quæ incipit in occasu solis, quia constat, tunc Christũ non

Matth. 28.

Chrysost.

Euthym.

Nice. Hieron.

Ambros.

Rupert.

Gregor.

resurregisse: ergo appellauit *vesperam Sabbathi* ipsam profundã noctẽ, quæ iam vergit ad lucem alterius diei, vt significauit Matth.illis verbis, *Quæ lucescit in prima Sabbathi*: vnde Hieronymus supra, non existimat esse legendum *vespere*, sed *sero*, vt *sero Sabbathi*, dicatur extrema eius pars, quæ in media nocte terminatur. Atque idem sentit Ambros. supra. Cui expositioni consonat, quod dicit Ioan.c.20. venisse Mariã Magdalenam ad monumentum, *cum adhuc tenebræ essent*, & vidisse lapidem sublatum: iam ergo surrexerat Christus ante lucem diei. Vnde fit coniectura, paulo post mediã noctem Christum surrexisse, quia eo tempore fere hora quarta incipit lucere dies. Et confirmatur hæc sententia ex veteri Ecclesiæ cõsuetudine. Nam post mediam noctem solebant fideles soluere ieiunium, officium Missæ exordiri, & magna signa lætitiæ, & alacritatis exhibere. Censebant ergo ex communi traditione illam esse horam, in qua Christus surrexit. Vnde in benedictione cerei Paschalis, quę initio illius officij Sabbatho Sãcto dicitur, & olim post mediam noctem dicebatur, magnis laudibus effertur nox illa, *quæ sola nouit punctum & horam, in qua Christus ex inferis victor ascendit.*

Ambros. lib. 10.

Tertia tamen sententia verior est iuxta quam dicendum censeo, Christum non resurrexisse vsquè ad aurora, surrexisse autem in ipsa aurora paulo post initium lucis diei Dominici. Hanc sententiam docuit hic D. Thomas ad tertiũ, & suprà quæstione.51.articul.4.ad.3.& in.3.distinctione.21.quęstione.2.articulo.2.vbi scholastici, & in distinct. 22. præsertim Bonauent. Richard. Durand. & Palud. eam sequuntur, & D. Antonin. 1.par. Histor. titul. 5. cap 7. vbi dicit, Christum resurrexisse decima hora noctis, iuxta antiquã diuisionem. Guilelmus Durand. in rationali diuin. offi. lib. 6 capit.72. Et probari potest hæc sententia primò authoritate Ecclesiæ, ac veterum Patrum, qui eam docent. Ex Græcis Ignatius epist.5.ad Trallianos, *Et lucescente Dominico die resurrexit ex mortuis.* Eusebius 10.de Demonstr.capit.vltimo, ita exponit titulum Psalmi.21. *Pro susceptione matutina*, quem de resurrectione intelligit, quam dicit vocari *matutinam*, quia in ipsa aurora facta est, & Cyril. Ierosolymit. cat.14. ita exponit verba illa Psalm.29. *Ad vesperum demora-*

Ruper. lib. 1. de diuin. ofu. cap. 8.

Rich. Durand. Palud. Ant. Rosel. Guil. Durand.

Ignat. Euseb. Cyrill. Hieros.

demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia, A id est, *mane in die resurrectionis*: & infra, ad eandem rem accommodat verba illa Psal. 87. *Et ego ad te Domine clamaui, & mane oratio mea preueniet te*: & illud Sophoniæ.3. iuxta Septuaginta, *Præparare, consurge diluculo, expecta me; dicit Dominus in die resurrectionis meæ.* Communior verò est hæc sententia inter Patres Latinos. Hilarius can.33. in Matth. dicit motum terræ tempore matutino diei accidisse, *resurgente virtutum cœlestium Domino*, Ambros. exponens illa verba Psal. 45. *Adiuuabit eam Deus mane diluculo*, dicit his verbis significari, *Quia resurrectio matutina adiumentorum nobis cœlestium subsidia confert.* Et infra, *Vespere passus est Christus, mane surrexit.* Augustin. sæpe hanc sententiam repetit lib.4.de Trinit.cap.6.& enarratione Psalmi.29. circa illa verba, *Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinũ lætitia*, inquit, *Ideo Dominus Iesus Christus in matutino resurrexit de sepulcro, vt quod dedicauit in fundamento, hoc promitteret domui*: & Epist.49. quæst. vltima, vbi exponit, vermem matutinum, quo rodente, cucurbita exaruit, mysticè significasse Christum, qui vermis appellatur Psal. 21. Præterea super Psal.56. de eodem mysterio exponit verba illa, *Exurge gloria mea, exurge Psalterium, & cythara, exurgam diluculo. Lux* (inquit) *agnoscatur, diluculum surrexit.* Et circa illa verba Psalm. 58. *Ego autem cantabo fortitudinem tuam, & exaltabo mane misericordiam tuam.* Merito (inquit) *ipsius Domini resurrectio diluculo fuit, vt impleretur quod dictum est in alio Psalmo, Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia.* Et Psal. 129. circa illa verba, *A vigilia matutina vsque ad noctem speret Israel in Domino, Vigilia* (inquit) *matutina resurrexit à mortuis, vt hoc speremus in nobis futurum, quod præcessit in Domino.* Eandẽ sententiam docet Leo Papa, serm. 1. de resurrect. cuius verba postea referam, & Cyprian. in expositione orationis Dominicæ prope finem, dum inquit, *Mane orandu est, vt resurrectio Domini matutina oratione celebretur.* Et Euseb. Emissenus hom. 8. de Paschate, vbi de hoc mysterio interpretatur figuram Iacob luctantis cum Angelo vsquè ad auroram. Et Hieron. Marc. vltimo, *Felix* (inquit) *irradiat dies, quæ primatum in diebus tenet, &c.* quomodo etiam cecinit, Sedulius libr.4.Carminum.

Psal. 87.

Sophon. 3.

Hilar.

Ambros. Psal. 45.

Aug. lib. 4. 3.

Psal. 21.

Psal. 58.

Psal. 129.

Leo Papa. Cyprian.

Euseb. Emiss. Germin. 32. Hieron. Sedul.

Psal. 29.

Cyr. Hier. Psal. 29.

Cœperat interea post tristia Sabbatha fœlix
Irradiare dies, culmen, qui numinis alti
A Domino dominante trahit, primusquè videre
Promernit nasci mundum, atque resurgere Christum.

Et in eodem sensu dixit Prudẽtius in quodam hymno. Prudent.

Inde est, quod omnes credimus
Illo quieto tempore,
Quo gallus exultans canit,
Christum redysse ex inferis.

Vbi loquitur non de primo galli cantu, qui fit post mediam noctem sed de secundo, de quo idem Prudentius alibi dixerat.

Ales diei nuncius
Lucem propinquam præcinit.

Item Prosper lib.sententiarum Augustini in ducentesima tertia, *Vespere* (inquit) *Dominus in cruce, mane in resurrectione, meridie in ascensione*, Beda, Marci, & Lucæ vltimo, & circa id Matth. duodecimo, *Sicut fuit Ionas in ventre ceti*, vbi idem docet Anselmus, & Alcuinus, libr.de diuinis officijs, cap.de Parasceue. Denique sententiam hanc videtur Ecclesia probasse in officio resurrectionis. Nam in hymno canit.

Beda. Anselm. Alcuin.

Aurora lucis rutilat, & infra,
Cùm Rex ille fortissimus
Victor surgit de funere.

Secundo, ac præcipuè probari potest hæc opinio ex Scriptura, ex qua multa adduci possunt ex veteri testamento, in quibus hoc indicatum est, qualia sunt multa, quæ ex Psalmis adduximus cum interpretatione Augustini, quæ eodem modo intelligũt Hieronymus, Chrysostomus & alij Patres. Sed omissis sensibus mysticis Scripturæ, videtur hæc sententia expressè tradita Marci vltimo, illis verbis, *Surgens autem Iesus mane primo Sabbathi, apparuit primò Mariæ Magdalenæ.* Sed hoc testimoniũ, quamuis expressum videatur, varijs modis eludi tur. Theophylactus enim, & Euthymius ita distinguendum putant, *cum surrexisset, mane prima Sabbathi apparuit*, & rationem indicat Theophyl. dicens, *Quis enim vidit, quãdo surrexit?* Ac si diceret, huĩ geliſtam nõ potuisse testimonium dare de hora resurrectionis, quia nemo vidit Christum resurgentem; potuisse autem dare

Aug. Hieron. Chrysost. Mar. 16. Theophi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

testimonium, qua hora apparuit, quia eũ iam à mortuis excitatum aliqui cõspexerunt. Sed in primis hęc ratio valde friuola est: Quia Euangelistę non sunt vsi testimonio merè humano, vnde ab ipso Christo scire potuerunt horam resurrectionis eius, alias neque potuisset Marcus affirmare, Christum primò apparuisse Mariæ Magdalene, quia neque ipse, nec Maria Magdalena viderunt, eam fuisse primam apparitionem. Quomodo enim illis constitit, non prius apparuisse alteri? Et de quocunq; cui Christus apparuit, idem quæri potest. Vnde soli Christo potuit esse notũ, cui primò apparuit: alijs verò tantum ex illius relatione. Et ita ego existimo, sicut Beatæ Virgini simpliciter primò apparuit ita etiã illi hoc manifestasse, horamq; resurrectionis suæ: & ab illa didicisse Petrum, & à Petro Marcũ. Deinde quamuis ille modus distinguendi contextu Marci receptus videatur ab antiquis Patribus, Dionysio, Alex. Greg. Nysseno, Hieronymo, & alijs, quos supra retulimus, nec possit euidenti argumento refutari: tamen alia distinctio, quã sequuntur Beda, & reliqui expositores, & communis editio tam Græca, quam Latina, videtur aptior. Quia hoc modo duo mysteria affirmantur hic ab Euãgelista, scilicet, quãdo Christus resurrexit, & cui primò apparuit, quæ maximè oportebat ab Euangelistis describi. Iuxta aliam verò dictinctionẽ vtrumque prætermittitur, & incertum redditur. Quia (vt benè Caietanus notauit) nequè cõstabit primam apparitionem post resurrectionem factam esse Magdalenę, sed primam, quæ facta est post auroram, si autem Christus surrexit media nocte, potuit alijs sæpius apparere tota illa nocte. Neq; etiam ex tota Euangelistarũ narratione cõstare poterit Christum resurrexisse tertia die, sicut prædixerat: sed excitatum apparuisse tertia die. Ergo illud aduerbium, *mane*, multò rectius coniungitur cum verbis præcedentibus, *surgens Iesus*.

Nec refert quod Iansen. obijcit. c. 145. Concordiæ, in Græco non haberi participium præsentis temporis, *surgens*, sed præteriti temporis, quod ita interpretatur, *cum surrexisset mane*. Vnde colligit, etiam si illud aduerbium, *mane*, cum participio coniungatur, non satis inde probari, Christum mane surrexisse: sed solũ quòd cum mane factum est, iam surrexerat, quod esset verum, etiamsi media nocte surrexisset. Hæc inquam, nihil obstante; tũ quia Vulgatus interpres verũ sensum assecutus optime vertit, & huic lectioni standum est. Tum, quia reuera etiam iuxta textum Græcum (nisi is aliò detorqueatur, & non potius simpliciter explicetur) idem sensus redit. Idcirco namq; dicitur, *Cũ surrexisset Dominus mane, apparuit Magdalenæ*, quia sermo est de re præterita, quę facta est mane, nõ quia, cùm factũ fuit mane, iam fuisset præterita. Hic enim sensus inusitatus est, & impertiens. Quid enim oportuisset referre, tẽpore matutino iam resurrectionem fuisse factam, si non signabatur tempus, quo facta est? Prior vero sensus est vsitatus, & proprius, & ad historiæ narrationem maxime pertinens.

Alio tandem modo responderi potest ex Euthymio Marcum quidem dicere, Christum surrexisse *mane*, ideſt, matutino tempore: matutinum autem tempus incipere à media nocte. Quia extunc incipit sol ad nos recurrere, nobisque appropinquare. Sed hoc etiam est contra verborum propriam significationem. Nam *diluculum*, seu *mane* propriè significat tẽpus auroræ, quod per horam, & dimidiam, & ad summũ per duas horas, durat ab eo tempore, quo incipit clarescere dies, paulo post ortum Luciferi vsquè ad ortũ Solis. Et hæc est propria significatio illius vocis, quam corrumpere, & ad alios inusitatos sensus detorquere, est veritati historiæ derogare.

Vltimo possumus rationem adiungere. Quia Christus debuit tertio die resurgere: sed hoc intelligendum est non solum de die naturali, sed etiam artificiali: ergo non debuit resurgere vsquè ad inchoatam auroram Dominici diei. Nam si surrexisset nocte, surrexillet quidem tertia die naturali, quæ inchoatur à duodecima hora noctis: nõ tamen surrexisset tertio die artificiali, qui incipit in luce diei. Minor propositio (in qua est difficultas) declaratur ex alijs locis Scripturæ, in quibus dicitur Christus futurus *in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus*. In illis enim sermo est de diebus artificialibus, cum à noctibus distinguantur ergo necesse est Christum fuisse *in corde terræ* tribus diebus artificialibus, vel aliqua parte eorum: vnus autem dies, fuit dies Veneris, in cuius parte vltima mortuus fuit: secundus autem fuit totus dies Sabbathi. Oportuit ergo, vt die Dominica artificiali, vel

Testimonij. — Marc. 16. Expositio. Dio. Alex. Greg. Nyss. Hieron. — Bed. — Caietanus. — Iansenij. Obiectio. — Responsio. — Euseb. — Euthym. — Respon.

li, vel in aliqua parte illius in sepulcro, & *in corde terræ* fuerit, ergo non debuit resurgere, vsque ad inchoatam diem Dominicam artificialem. De qua ratione dicemus plura in Sectione sequenti. Eam vero colligo ex Leone Pap. serm. 1. de resurrect. illis verbis. *Vnde, ne turbatos discipulorum animos longa mœstitudo cruciaret, denuntiatam tridui morã, tam mira celeritate breuiauit, vt dum ad integrum secundum diem pars primi nouissima, & pars tertij prima conturrit, & aliquantulum temporis spatio decideret, & nihil dierum numero deperiret.*

Ad fundamenta ergo primæ sententiæ ex dictis respondetur, horam resurrectionis Christi fuisse matutinam ex Scripturis colligi vt à nobis declaratum est. Patres vero ibi citati exponi possunt de hora, & pũcto indiuisibili Resurrectionis Christi, hoc enim modo incognitum est nobis tempus resurrectionis. Nam licèt dicamus, Christũ surrexisse post inchoatam lucem diei Dominici: ignoramus tamen, quantum temporis illius diei fuisset transactum, quamuis verisimilius sit fuisse ante ortũ solis, id est, antequam ipse sol videretur super terram, & paulò post initium auroræ, in qua sol aërem illuminare incipit.

Testimonij Matth. 28. subscripsio. — Circa fundamentum secundæ sententiæ, exponenda in primis sunt obscura illa verba Matthæi, *Vesperè autem Sabbathi, quæ lucescit in prima Sabbathi*. Quorum duplex potest esse expositio. Prima est, vt *vesperæ Sabbathi* significet tẽpus vespertinũ, quod est ab occasu solis in fine diei Sabbathi: hęc enim significatio *vesperæ* propriissima est. Solum potest obstare, quia huiusmodi vespera non lucescit in sequenti die, qui mul tum ab ea distat: sed tenebrescit potius in nocte proximè sequenti. Ad hoc verò dicetur, verbum *lucescere* non significare ibi initium diei artificialis, sed initium diei legalis qui in ordine ad festiuitates à vespera in vesperam computabatur. Itaque sensus erit, in vespera Sabbathi, quando festiuitas Sabbathi finiebatur, & prima dies post Sabbathũ illucescebat, ideſt, incipiebat, *Venit Maria Magdalene*, &c. Quæ expositio illius verbi, *lucescit*, optime confirmatur ex Luc. 23. *Dies erat parasceues, & Sabbathum illucescebat*. Loquitur enim ibi Lucas de fine diei parasceues, & initio Sabbathi. Dicitur ergo *illucescere Sabbathum*, quia iam aduentabat, & incipiebat. Quamuis enim initiũ

Luc. 23. — Vtrum dominicus lucescere in primum sab. quid.

A huiusmodi diei legalis sumeretur potius in recessu lucis, quàm in eius reditu, seu initio: tamen, quia incipiebat in crepusculo noctis in eius initio, quando lumen aëris nouo quodammodo esse incipit, quam antea esset in præsentia solis, ideo verbum *illucescendi* translatum est ad significãdum illud crepusculum, quod erat initium diei legalis. Nec refert quod Lucas dicat, *& Sabbathum illucescebat*, quod propriè significat initium Sabbathi. Matthæus autem dicat, *Quæ lucescit in prima Sabbathi*, in quo, potius videtur dicere ipsam vesperam Sabbathi tunc incepisse, quam diem sequentem, quia reuera in idem redit. Nam vespera propriè dicta pro crepusculo noctis simul incipiebat cũ sequenti die legali & è contrario, & ideo tam vespera, quam dies dici potest lucescere, cum incipit. Quia tamen hæc vespera finis est (vt ita dicam) extrinsecus præcedentis diei, & initium, ac pars sequẽtis diei legalis, ideo ex præcedenti die tanquam ex termino, à quo dicitur *vespera Sabbathi*: ex sequenti autem die dicitur *lucescere in prima Sabbathi*, id est, in initio eius, vel *in primam Sabbathi* (vt habent Græca) tanquam in terminum, ad quem tendit illa vespera, legalisquè diei initium. Ita expositio hunc locum Iansen. cap. 145. Concord. Et re ipsa eandem expositionem amplectitur Marcell. cap. 88. de horis canonicis, & nonnulla de hac re diximus agentes de tempore mactationis agni paschalis. Et quidem quãtum attinet ad præcisam expositionẽ illorũ verborũ, videtur probabilis hæc expositio.

Iansen. Marcel. — Obiectio. — Est tamen difficile explicatu, quomodo in hoc sensu verasint sequentia verba. *Venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulcrum*. Non enim est verisimile, eas mulieres iuisse ad sepulcrũ in ipso Sabbatho, in occasu solis. Quia alij Euangelistæ dicunt iuisse in aurora diei Dominicæ, & illuc peruenisse orto iam sole. Nec satisfacit, si quis respondeat cum Hieronymo in Matthæum has mulieres crebro iuisse, & redijsse ad sepulcrũ, & ita potuisse ire Sabbatho in solis occasu, atq; iterũ redire postea in aurora diei Dominici, hoc (inquã) non satisfacit. Primò, quia illa sententia Hieronymi (vt infra videbimus) est dubia, & in præsenti non videtur posse accõmodari. Certũ enim est saltem in illis primis verbis Euangelistas loqui de prima profectione Magdalenæ, & aliarum mulierum ad mo-

Hieron.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad monumentum, vt ex ipsis verbis constat, & latius infra dicemus. Deinde quia statim Matthæus subdit, *Et ecce terræmotus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cœlo*, qui Angelus paulo inferius dixit mulieribus, *Surrexit sicut dixit*, & paulo post, dicitur Iesus apparuisse eisdem mulieribus. Ex qua serie narrationis aperte constat, hęc omnia accidisse in illomet accessu mulierum ad sepulcrum quem Matthæus narrat. Sed non potuit fieri, vt Angelus, & Christus apparuerint mulieribus in vespera Sabbathi prædicto modo explicata. Alioquin surrexisset Christus ante noctem, quæ diem Dominicam præcedit, quod hæreticum est. Ad hanc verò difficultatem respondet Iansenius, cum Matthæus dicit, *Et venit Maria Magdalene, &c.* non esse intelligendum illa vespera venisse ad sepulcrum, sed in ea vespera cœpisse præparare aromata, & reliqua necessaria, vt statim opportuno tempore iret ad sepulcrum simul cum alijs mulieribus, quæ ab eo tempore simul conuenerunt, vt, cum tempus admonuisset, protinus sepulcrum adirent. Ita vt in illo dicendi modo intelligatur Matthæus inuolutè referre, quod Marcus, cap. 16 clarius explicuit dicens. *Cum transisset Sabbathum, Maria Magdalene, Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum. & valde mane vna Sabbathorum veniunt ad monumẽtum.* Quod etiam retulit Lucas verbis parum dissimilibus. Iuxta quam expositionem facile constat, locũ illum Matthæi nihil fauere secundæ opinioni. Quia vel nimiũ probat, scilicet surrexisse Christum in Sabbatho ad occasum solis, vel (quod verũ est) nihil probat. Quia ibi non designatur hora, in qua Christus resurrexit: sed in qua mulieres cœperunt præparare iter ad sepulcrum. Solum illud supererat semper in hac expositione difficile, quod valde impropriè exponitur illud verbum, *Venit Maria Magdalene, &c.* vt scilicet, dicatur tunc venisse, quia tunc cœpit præparare aromata. Propter quod posset aliquis dicere, ea quidem vespera cœpisse mulieres ire, id est, domo exijsse, & iter inchoasse: non tamen peruenisse vsquè ad auroram, vel si noctu peruenerunt ad sepulcrum, illic expectasse, donec luceret dies, tunc̃que accedisse, quod Matthæus subiungit, *Et ecce terræmotus factus est magnus.* Sed vtrumque horum est per se incredibile, & facilè refellitur ex verbis Marci, & Lucæ supràcitatis, & Ioann. c. 20. Ex quibus habetur, mulieres non tantùm peruenisse, sed venisse etiam summo mane diei Dominici: priùs verò solum præparasse aromata, vt postea ad sepulcrum accederent.

Secunda expositio est, vt *vesperam Sabbathi* appellauerit Matthæus noctem illam, quæ intercedit inter artificiales dies Sabbathi & Dominici, quam ab vtroque extremo nuncupauit. Nam à præcedenti die vocat *vesperam Sabbathi*, à die autem sequẽti, dicit, *quæ lucescit in prima Sabbathi.* Et iuxta hanc expositionẽ omnia verba propriſsimè sumuntur. Frequens est enim in Scriptura, vt tota nox vespere appellatione comprehendatur. Gen. 29. *Vespere lia filiam suam introduxit ad eum. Lucescere* autem propriè dicitur nox, quando tenebræ expelli incipiunt. hoc autem in nocte Sabbathi tunc fit, quando Dominica dies lucere incipit, & ideò propriſsimè dicitur ea vespera lucescere in ea die seu in eam diẽ. Dicit ergo Matthæus in hac vespera, seu in hac nocte venisse mulieres, quia in ea cœperũt ire ad monumentũ, non tamẽ declarat, in qua parte illius noctis venerint. Volũtarie ergo exponitur, venisse in tempestate, potius quã ineunte, vel certe exeunte. Nã ex vi illius verbi per se sumpti nihil horũ affirmari potest. Quia, quod fit in aliqua parte noctis, dici potest absolutè fieri in ea nocte, siue fiat in initio, siue in medio, siue in eius fine. Quanquã autẽ ex solis verbis Matthæi nihil horum colligatur: tamẽ ex alijs Euangelistis aperte constat, hunc accessum mulierum fuisse in fine illius noctis instante iam die. Quod patet ex verbis Ioannis, cap. 20. dicentis. *Vna autem Sabbathi venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentũ.* Nam ex illis verbis, *adhuc tenebræ essent*, constat, adhuc durasse tempus noctis: cùm verò dicit, *mane*, satis declarat illud tempus noctis fuisse proximum auroræ, quando iam nox incipit deficere in diei crepusculo. Et fortasse ad hoc etiã significandũ addidit Matt. illa verba *Quæ lucescit in prima Sabbathi.* Quia nimirũ id quod narrare aggrediebatur, tunc accidit, quando dies lucescere incipiebat. Hæc expositio, vt posita est, conformis est Augustin. & probabilis. Obijci verò contra illam potest, quia in Matthæo non habetur nomen *vesperæ*, sed adueibium *vespere*, Græce ὀψὲ,

Non

Matth. 28.

Responsio.

Mar. 16.

Luc. 24.

Ioann. 20.

Secunda expositio positio probatur.

Non ergo pro nocte sumi, nec relatiuum illud, *quæ*, vesperam, seu noctem potest referre. Præter quàm quod raro, aut nunquam *vespera* in scriptura noctem significat: sed pomeridianum diei tempus. Quare nõ dispicet (quod supra ex Hieronymo, Ambrosioq; retulimus) *vespere* hoc loco idem esse, quod *sero*, & significare extremam partem Sabbathi. Ita tamen, vt per *Sabbathum* integrum naturalem diẽ intelligamus: qui (vt aliqui volunt,) vel computabatur olim ab aurora vsquè ad finem noctis sequentis, quoad communem vsum, quem Matthæus seruauit, vel certe ratione vnius partis sumptum est vespere pro tota illa nocte, & ita idem redit sensus.

Ex quo non solum expeditur fundamentum prædictę sententiæ, sed etiam intelligitur optimè concordia omnium Euangelistarum, quod attinet ad hanc primã partem narrationis huius historiæ dominicæ resurrectionis. Nam de Matthæo, & Ioanne iam diximus, idẽ verò est, quod Lucas ait, *Valde diluculo*. Marcus verò etiã dicit, *Valde mane*, subiungit vero statim, *orto iam sole.* Quod dupliciter intelligi potest. Primo, quòd mulieres summo mane, cum adhuc essent tenebræ, egressæ fuerint, vt irent ad monumentum, peruenerint autem ad illud *orto iam sole*, id est, cùm ipsum corpus solare iam supra horizontem ascenderet, vt exponit Dionysius Alexand. suprà. Vel aliter, cum Augustino Theophilacto Euthimio, vt sol dicatur oriri, cùm incipit illumĩare terram, etiam si supra horizontem nõ appareat. Quę expositio, sicut communior est ita videtur probabilior. Quia Ioannes dicit mulieres venisse ad monumentum, *cũ adhuc tenebræ essent.* Et quamuis non oporteat illuc peruenisse durantibus tenebris, maximè cum statim dicat idẽ Ioannes, eas vidisse lapidem sublatum, quod non poterat fieri sine luce diei: tamen etiam non est verisimile, moratas fuisse in eo itineer vsq; ad ascensum solis supra horizontem, nimirum tempore duarum horarũ. Dicitur ergo peruenisse *orto iam sole*, quia claritas eius sufficienter aërem illuminabat, quod facilius intelligetur, si cum Augustino legamus, *Oriente iam sole*, quam lectionem Græcus aoristus optimè admittit. Hoc autem Marcus diserte explicuit, vt significaret, fuisse illud tempus aptissimum, vt sine errore possent clarè conspicere omnia, quæ

Luc. 24. Mat. 16. Plus. Alex.

Aug. Theophyl. Euthym.

in monumento Domini mulieres viderũt. Nisi quis velit dicere cum Petro Chrysologo serm. 82. *Solè, qui præter horam, vt Domino operaretur, abijcesserat, claritate, cum resurgeret Dominus, ante tempus occurrisse: & qui, vt suo commoreretur authori, suam meridianã mortifitauerat claritatem, vt consurgeret authori suo cuiclis tenebris ante lucanũ erupisse.* Sed hæc secundum quandam exaggerationẽ, & amplificationem rhetorum, potius quã secundum historiæ veritatem dicta videntur. Assignata ergo expositio solida est. Et tota consentanea D. Thom. hic ad 3. & infra quæst. 85. art. 2. ad 4. quam sumpsit ex Aug. lib. 3. de consensu Euang. c. 24. & eandem sequuntur Beda, Anselm. & alij in Matth. Theophyl. etiam & Græci nobiscũ in hoc conueniunt, quod per *vesperam* intelligunt noctem Sabbathi, licet in hora designanda discrepent.

D. Thom. Aug.

Beda. Anselm. Theo.

Iansenius verò supra, nonnulla obijcit contra expositionem Augustini, quę parui momenti mihi videntur. Præcipuum est, quia vespera Sabbathi ad Sabbathum pertinebat, tanquam pars eius. Ideo enim *vespera Sabbathi* appellabatur. Ergo non potest propriè explicari de nocte sequenti, sed de fine ipsius diei Sabbathi. Respondetur, quod Sabbathum, licet quoad obseruationem legalem finiretur in occasu solis: tamen naturali (vt ita dicam) duratione, atque adeò communi loquendi modo protẽditur vsquè ad dimidiam noctem, & ideo tota illa nox propriſsime dicitur *nox Sabbathi*, seu *vespera Sabbathi*. Sicut Exod. 12. vespera, in qua Iudæi comedebant agnum, dicitur vespera decimæ quartæ lunæ, quia secũdum computationem naturalium dierum, ad eam pertinebat, quamuis iuxta computationem legalem spectaret, ad decimum quintum diem. Quamuis autem ea pars noctis, quæ est à media nocte vsquè ad diluculum, iam non pertineat ad naturalem diem Sabbathi: tamen quia continuè succedit priori parti noctis, & vnam noctem cum illa componit, ideo tota illa nox per modum vnius attribui potest præcedenti diei, quamuis interdum illa pars noctis applicetur diei sequenti, quatenus cum eo componit vnum diem naturalem cuius initium à media nocte sumitur. Notat autẽ Augustinus, Matthæum nominasse hanc vesperã à Sabbatho precedenti, vt indicaret tẽpus, in quo, & ex quo

Obiectio.

Responsio.

licuit

Universidad de Deusto
Biblioteca

licuit mulieribus præparare aromata, aliaque necessaria disponere, vt irent ad monumentum. Vnde facile constat in re, & in sensu, parum differre hanc expositionem à prima, solumque esse discrimen in vnius, vel alterius vocis interpretatione.

Nox ante resurrectionis diem celebris olim, ac festiua, cur.

Ad aliud fundamentum sumptũ ex Ecclesiæ consuetudine respondetur breuiter, fideles Sabbato sancto vsque ad mediam noctẽ ieiunare solitos, quia totus ille dies tristitiæ, ac mortis est, quia in toto illo Christus non resurrexit: solui autem posse ieiunium à media nocte, non quia in illa hora Christus resurrexerit, sed quia paulo post intra illum naturalem diem resurrexerit, propter quod totus ille dies festiuus habetur, cuius festiuitas à media nocte computatur. Quod autem hæc consuetudo nõ fuerit introducta, eò quòd existimarent fideles. Christum hora duodecima noctis surrexille, patet: tũ ex eo, quod Dionys. Alexandrinus supra refert, multos solitos esse perseuerare in ieiunio, & vigilia vsquè ad quartam noctis vigiliam: tum etiam ex eo, quòd Missa Paschalis, & cantica lætitiæ, vt *Gloria*, *Alleluia* non solebãt in Ecclesia cãtari vsquè ad diluculum, vel propè. Quod verò Ecclesia in officio Sabbathi sancti, noctem illam magnis efferat præconijs, nõ ideo est, quòd Christus media nocte surrexerit: sed quia in fine illius noctis, cùm adhuc aliqua ex parte duraret, Christus reuixit. Illud enim primum diei crepusculum *nox* appellari potest (vt D. Thomas supra notauit) quia nõdum sunt omnino expulsæ tenebræ, quibus iam sol lucere incipiat.

Dio. Ale.

D. Thom.

SECTIO III.

Quot fuerint transactæ horæ à morte Christi, vsquè ad resurrectionem, atquè adeò quomodo Christus tribus diebus, ac noctibus mortuus tacuerit.

PRoponimus hæc duo simul tractanda, quia inter se connexa sunt. Prior igitur pars facile ex præcedenti quæstione definiri potest.

Horæ à morte Christi vsque ad resurrectionem elapsæ quot.

Dicendum est enim à morte Christi vsq; ad resurrectionem ferè quadraginta horas interfuisse, quibus anima eius fuit in inferno (vt supra dictum est) corpus verò ferè triginta sex horis iacuit in sepulcro. Tota hæc assertio ex communi sensu, & traditione Ecclesiæ haberi potest, & traditur ab Aug. in dialogo ad Orosium. 65. quæstionũ, q. 26. & alijs locis superius citatis, quem sequuntur Beda Matth. 12. & Marc. & Luc. vlt. & Anselm. super Matth. c. 12. & vlt. Et explicatur ex dictis. Quia Christus mortuus est hora nona diei feriæ sextæ: resurrexit autem in aurora diei Dominicæ, id est, vel duodecima hora noctis præcedẽti, vel prope illam, quia in ortu solis finitur, ergo à morte vsquè ad resurrectionem intercesserũt quadraginta horæ, nimirum quatuor diei parasceues, & duodecim primæ noctis sequentis, & aliæ duodecim diei Sabbathi, & aliæ duodecim noctis Sabbathi, quæ omnes quadraginta efficiunt. Ex quibus quatuor primæ partim in cruce post mortem elapsæ, partim in funere curãdo consumptæ sunt, reliquis verò triginta sex iacuit in sepulcro secundum corpus: secundùm animam autem (quæ statim post separationem à corpore descẽdit in infernum, & inde non exijt, donec ascendit, vt suo corpori vniretur) omnibus quadraginta horis mãsit *in cordè terræ*.

Aug. Bed. Anselm.

Est autem circa hoc obseruandum, in his horis computandas esse duas extremas, in quibus mors, & resurrectio factæ sunt, vt constabit facile computando numerum prædictarum horarum, ex quo necessario sequitur, has horas quadraginta non fuisse integras. Quia (vt supra vidimus) Christus mortuus est inchoata iam hora nona, illa ergo pars huius horæ, quæ pertransijt ante mortem Christi, defuit in primis huic tempori quadraginta horarum. Rursus duodecima hora noctis Sabbathi, quæ est quadragesima in prædicto numero, finitur in ortu solis, id est, in ascensu corporis solaris supra nostrum horizontem, præsertim cum esset tunc tempus æquinoctij, in quo dies artificialis ab ortu ad occasum solis est æqualis nocti ab occasu ad ortum. Certum est autem ex dictis, Christum resurrexisse aliquanto tempore ante ortum solis, prædicto rigoroso modo explicatum, ergo illud etiam tempus, quod fuit à resurrectione Christi vsquè ad egressum solis, defuit huic tempori quadraginta horarum. Vnde vlterius mihi incertum redditur, an resurrectio Christi attigerit quadragesimam horam, vel tantum trigesimam nonã. Quia aurora diei albescere incipit per horam, & dimidiam ante ascensum solis supra horizontem, ergo quamuis Christus surrexerit post aduentum auroræ, resurgere potuit currente hora vndecima noctis Sabbathi, atque adeò in trigesima nona hora à morte sua. Quod etiam sit verisimile ex dictis, & ex modo loquendi Euangelistarũ, & propter hanc incertitudinem addi in conclusione particulam illam, *fere*, quæ ita diminuit, vt veritas assertionis stare possit, etiãsi illæ horæ tantum fuerint triginta nouem. Quanquam quia proprium, & indiuisibile tempus resurrectionis nobis incertum est, & alioqui constat testimonia resurrectionis cœpisse videri paulo ante ortum solis supra nostrum hemisphærium, morali modo loquendo de rebus, prout in hominum notitiam cadunt, rectè computatur illud tempus vsquè ad vltimam horam ante ortum solis inclusiuè, & ita recte numerantur quadraginta horæ. Ex quibus aperte refellitur eorum opinio, qui hunc numerum horarum augere tentarunt, dicentes Christum septuaginta duabus horis defanctum iacuisse. De quorum opinione suprà in prima sectione dictum est. Et hæc de priori parte huius quæstionis.

Tribus diebus, & tribus noctibus in corde terræ. Chrysost. Euthym.

Circa secundam partem simpliciter dicendum est, Christum fuisse in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus: siue hoc exponatur ratione animæ existentis illis diebus in inferno, vt Patres frequentiùs exponunt, quos suprà retulimus disputantes de descensu Christi ad inferos: siue ratione corporis iacentis in sepulcro, vt exponunt Chrys. hom. 44. in Matth. & Euthym. cap. 23. Neutra enim expositio ad præsens refert, quamuis prior commodior sit, vt in superioribus dixi. Assertio ergo posita est de fide. Quia sub eisdẽ verbis habetur expressè Matth. 12. vbi etiam præfigurata dicitur hæc veritas in Iona, *qui fuit in ventre pisces tribus diebus, & tribus noctibus*. Quam prophetiam eleganter tractat Irenæus lib. 3. contra hæreses, cap 22. & lib. 5. cap. 5.

Matth. 12. Iona. 2. Irenæus.

Difficultas autem magna est in explicandis his tribus diebus, & tribus noctibus Quia quadraginta horæ, quibus tantum diximus, Christum iacuisse mortuum, non videtur tot dies, ac noctes posse conficere. Quæratio monit eos, qui septuaginta duas horas huic tandiu tribuerunt, quorum sententia satis reiecta est. Alios verò cõpulit, vt dicerent re vera Christum non fuisse in

Euseb.

corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Quod ita aperte docet. Euthym. cap. 68. in Matth. Dicit enim tres illas noctes fuisse implendas in nocte diei Dominicæ, in qua Christus resurgere cõstituerat: breuiasse tamen tempus illud, quia Iudæi decreuerant non custodire sepulcrum, nisi vsquè ad occasum solis diei Dominicæ. Oportuit autem ipsum resurxere antequam custodes sepulcri tollerẽtur, vt omnis Iudæorum contradictio, & tergiuersatio excluderetur. Quod si obijcias hoc modo falsam reddi Christi sententia. Respondet non esse falsam. Nam qui implet promissum ante tempus, quod de signauerat, non est infidelis, sed liberalis. Sed hoc non satisfacit, quia saltem prophetia esset falsa, qua simpliciter prædictum est, Christum futurum *in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus*, Nisi fortasse dicat, non fuisse absolutam prophetiam, sed conditionatam. Quod est contra omnium Patrum intelligentiam, & contra figuram, quæ in Iona præcessit. Item, quia si vera est illa interpretatio non fuisset necessarium ad veritatem verborum Christi, expectare tertium diem, quod absurdissimum est. Deinde, vnde nouit Euthymius decreuisse Iudæos tollere custodiam militum ante noctem diei Dominicæ? Nam licèt dixerint Pilato, *Iube custodiri sepulcrum vsquè in diem tertium*, tamen illa nox rectè poterat in tertio die computari, cùm primus incepisset in nocte, quæ Sabbathum antecessit, & verisimilius est, Iudæos, vt maiorem cautionem adhiberent, voluisse custodire sepulcrum vsquè ad tres naturales dies integros. Denique, si verum fuisset Iudæos hoc decreuisse, & ea ratione expediens futurum erat, vt Christus antea resurgeret, cur non potius dicemus Deum omnia præscientem prædefinijsse resurrectionem tali tempore futuram? Dicere enim prius constitutum esse vnum tempus: postea verò breuiatum, & vix potest intelligi sine mutatione, & est gratis, & sine fundamento confictum. Supposita ergo infallibili veritate prædictionis Christi, Patres varijs modis difficultatem hanc expedire conati sunt. Primus est Gregorius Nyssenus orat. 1. & 2. de resurrectione, qui dicit hoc tres dies cõputãdos esse à nocte cœnæ, in qua Christus sacrificauit seipsum in mysterio. *Nã extùc* (inquit), *anima illic erat, vbi eã potestas admirantis collocat*.

Greg. Nyss.

Universidad de Deusto
Biblioteca

collocorat, cũ immixta sibi diuina virtute in loco illo terræ cordis obaersans. Sed (vt alia omittam,) cùm hæc sententia metaphorice & impropriè interpretetur verba Christi, non est admittenda. Quomodo enim intelligitur Christus in nocte cœnæ fuisse *in corde terræ* per Eucharistiam, nisi fortasse, quia fuit in hominum visceribus, quod est valde metaphoricum, & contra vim verborum? Nam cum Christus dicit se futurum *in corde terræ tribus noctibus*, loquitur vno, & eodem modo de omnibus illis diebus, ergo non est dicendum fuisse in vno per metaphoram, in altero per proprietatem. Denique dies parasceues, quę secuta est noctem cœnæ, numeratur iuxta hanc sententiam inter hos tres dies, & dicitur fuisse primus illorum. Inquiro ergo quomodo illo die fuit Christus *in corde terræ*? Certè tunc nec per Sacramentum, nec metaphoricè fuit *in corde terræ*.

Secundus modus numerat etiã hos tres dies à nocte cœnæ, seu ab hora comprehensionis Christi. Quia extunc dici potest fuisse occisus, & *in corde terræ*, quia extũc captus est, vt occideretur, & traditus potestati, ac desiderio Iudæorum, ac Dęmonum, iuxta illud, *Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.* Itaque dicitur Christus tribus diebus fuisse *in corde terræ*, quia tribus diebus, ac noctibus fuit subiectus, & traditus potestati, ac desiderio cordis Iudæorum, qui erant veluti terra arida, & spinosa. Hanc sententiam refert Anselm. Matth. 12. quam quidem non improbat, neque etiam vt literalem approbat, sed post literalẽ, vt mysticam tradit. Habetur tamen illa expositio, & reliquis omnibus prefertur in Homilijs, quę circũferũtur nomine Eusebij Emissęni, homilia feriæ quartæ post Dominicam primam Quadragesimæ, insinuatur etiam in lib. qui Augustino tribuitur, quæstionum veter. & nou. testam. quæstione. 64. & eam videtur probare Caiet. Matth. 12. Nullo tamen modo probanda est. Primo quidem propter rationes factas contra primam opinionem, tollit enim veritatem historiæ, & ad metaphoras confugit. Secundo quia etiam in illo sensu tantum per synecdochem totum â parte numerando, numerum harum dierum, & noctium explicat, hoc autem modo potest idem numerus dierum absque metaphora exponi, vt videbimus. Et eisdem rationibus reijcitur

Luc. 22.

Anselm.

Euseb. Emi. Aug. Caiet.

A aliorum sententia, qui, licet dicant hos dies numerandos esse ab hora sepulturæ Christi, aiunt tamen terminari in nocte Dominicæ resurrectionis, qua Christus apparuit discipulis ianuis clausis. Quia licet Christus antea surrexisset, tamen nondum resurrectio eius fuerat satis manifesta, vnde iuxta hominum existimationem adhuc manebat *in corde terræ*. Iuxta quam expositionem Christus non verè, sed hominum falsa existimatione fuit *tribus diebus, ac tribus noctibus in corde terræ*, quod est cõtra veritatem verborum Christi. Præterea, vel est sermo de aliquibus discipulis, vel de omnibus: si de aliquibus, non latuit eos resurrectio tanto tempore: summo enim mane B manifestata est mulieribus, Petro, & alijs. Nam licet nõ omnes eo die viderint Christũ ante illam apparitionem, quæ facta est ianuis clausis: aliqui tamen conspexerunt: alij vero habuerunt sufficientia signa resurrectionis. Si autẽ sermo sit de omnibus, dici posset Christus multis diebus fuisse in corde terræ, quia neque apparuit omnibus illo die, neque multos post dies fuit credita resurrectio ab omnibus.

Quarto alij numerant hos dies ab hora crucifixionis Christi, primam tamen noctem appellãt illas tres horas tenebrarum, quę factæ sunt, Christo in cruce pendente. Ita refert Hieronymus Ionæ. 2. non tamen approbat. Gregor. autem Nyssen. dicta oratione. 1. hunc etiam modum amplectitur, & C coniungit suæ interpretationi, eundem sequitur Hilar. can. vlt. in Matth. Theophyl. Matth. 28. Sed (vt rectè notauit Augustl. li. 3. de consensu Euang. cap. 24.) hæc interpretatio nõ est legitima. Tum quia impropriè appellatur nox illud tenebrarum tempus, cum sol reuera esset in nostro hemisphærio, quamuis non luceret. Tum maximè quia eo tẽpore Christus viuebat. Vnde non solum non erat in corde terræ, sed neque etiam in terra, sed potius in aëre, cum esset adhuc de cruce pendens. Adde etiam iuxta hanc sententiam non vitari synecdochem, qua posita non est necessaria alia mystica interpretatio.

Dicendum est ergo, harum trium dierũ, noctiumque computationem ab hora mortis vel sepulturæ ad horam resurrectionis vsque sumenda esse. Quod satis probatum est ex aliorum opinionum improbatione. Vnde fit, non posse intelligi has tres noctes,

Hieronym. Greg. Nyss. Hilar. Theophyl. Aug.

Tribus diebus in corde terræ Christus fuit, & quomodo intelligatur.

Hieronym. Beda Anselmus Aug.

Caiet.

Aug. D. Thom. Anselm.

Durand.

noctes, dieque de integris, neque naturalibus, vt ratio dubitandi supra facta cõuincit: intelligendæ ergo sunt per synecdochẽ à parte totũ numerãdo, qui modus loquẽdi frequentissimus est tã in scripturis, quã in alijs autoribus. Et hoc modo benè possunt tres dies in quadraginta, vel etiã in triginta sex horis cõprehendi, nimirũ vt dies intermedius sit integer: extremi verò secundum partes. Atque in hunc modum expedit hãc difficultatem Hieron. Ionæ. 2. & Matth. 12. & ibi Beda, Anselm. & frequentius expositores, Aug. frequenter lib. 3. de consens. Euang. cap. 24. lib. 1. qnæstionum Euangeliorũ. q. 7. & lib. 3. de Doct. Christian. cap. 35. & alijs locis supra citatis. Cassian. lib. 6. de Incarn. cap. vltim. Beda in homilia feriæ quartę post primam Dominicam Quadragesimæ. Et indicat haud obscurè Ignatius epist. 5. ad Trallianos D. Thom. suprà. q. 51. art. 4. ad 1. & in 3. d. 21. q. 2. art. 2. ad. 5. & in eodem loco alij Theologi: alij verò d. 22. Alexand. Alens. 3. p. q. 20. mem. 1. art. 3.

Sed in hac sentẽtia vnũ superest explicãdum, quomodo scilicet hæc figura synecdoche possit tribus noctibus applicari. Nã de tribus diebus res est facilis. Quia Christus in parte diei feriæ sextæ mortuus est, & sepultus, & etiam in parte diei Dominicæ. Quia (vt vidimus) post inchoatam diei lucem resurrexit. At verò in noctibus non ita apparet, quia duabus tantum noctibus integris fuit in inferno, & mansit in sepulcro. Ad hoc tres inuenio dicẽdi modos. Primus est, non oportere singulis diebus, ac noctibus artificialibus partem aliquam accommodare: sed per tres dies, ac noctes intelligi tres dies naturales, atque ita in quacunque parte diei intelligi per synecdochẽ totum diem naturalem, & consequenter diem & noctem. Et hunc modum indicant Aug. D. Thom. & alij. Sed certè, cùm Christus distinctè loquutus sit de diebus, ac noctibus, singula verificari oportet (si fieri potest) alioqui non fuisset tam propria locutio. Sicut non propriè diceretur Christus fuisse in sepulcro septuaginta duabus horis, eò quòd illæ componant tres dies naturales, in quibus saltem secundum partem Christus fuit in sepulcro.

Secunda expositio est, noctem, quæ est inter Sabbathum, & Dominicam bis computari, & pro duabus accipi, nimirũ semel, tanquam noctem Sabbathi præcedentis, &

A iterum, vt principium Dominicæ sequentis. Hanc refert, & commendat Marcellus de horis canon. c. 45. in fine, & 48. in principio: eamque explicat ex doctrina Patrũ dicentium, à die resurrectionis Christi mutatũ esse modum metiendi naturalẽ diem. Olim enim computabatur â principio diei artificialis vsque ad finem noctis ad significandum statum hominis lapsi, qui ex luce iustitiæ in noctem peccati ceciderat: post Christi verò resurrectionem cœpit computari dies ab initio noctis vsque ad diem integrum, ad designandum statum redemptionis, in quo à nocte peccati ad lucem gratiæ reducimur. Et ideo il a vltima nox Sabbathi semel computatur vt finis temporis præcedentis, & iterum vt initium sequentis status gratiæ, qui in Christi resurrectione B exordium sumpsit, vt D. Thom. in hoc art. dixit. Hæc verò expotio mihi videtur valde mystica. Nã illa mutatio, quę facta dicitur in computatione dierum, ad summum esse potest in modo metiendi, vel numerãdi dies, quo vtuntur homines, qui extrinsece se habet ad temporis durationẽ, & successionem, & illam non auget, neq; mutat. Christus autẽ dominus loquutus est de numero dierum, ac noctium, prout sunt in temporis duratione, sibique succedunt.

Marcel.

D. Thom.

Tertia ergo, & facilis, ac literalis expositio mihi esse videtur, vnam noctem vnius diei naturalis non esse totam noctem continuam, quę est ab occasu solis vsque ad ortum, sed duas complecti partes noctis, inter C quas artificialis dies cõtinetur, quarum altera incipit à media nocte vsque ad ortum solis, altera verò ab occasu solis vsque ad mediã noctem. Dies enim naturalis à media nocte incipit, & ad mediam vsque noctem terminatur, vt constat ex communi modo loquẽdi de naturalibus diebus. Propterquod cœna, quæ fit post mediam noctẽ ad sequentem diem spectat, & non ad præcedentem, & idem est de alijs actionibus. Quod notauit Caiet. Luc. 2. vbi ex illo verbo, *Quia natus est hodie Saluator*, colligit, Christum natum fuisse post mediam noctẽ, & similiter, quia agnus Paschalis occidendus erat luna decimaquarta, inde supra collegimus fuisse occidendum ante duodecimam horam noctis. Et eadem ratione Euãgelistæ vocant diem illum primum Azymorum, vt supra vidimus, & Ecclesia institutionem Eucharistiæ computat factam

Christum tribus noctibus iacuisse mortuum quomodo verum.

Caiet.

Luc. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

die Iouis. Quia licet facta fuerit noctu: fuit tamen facta ante mediam noctem. E contrario verò natiuitatem celebrat vigesima quinta Decembris. Quia licet acciderit in nocte, quæ sequitur post vigesimam quartam, tamen à media nocte facta est. Propria ergo, & quasi naturalis, & maxime vsualis distinctio & cõputatio dierum naturaliũ, à media nocte in mediam noctem intelligẽda est. Vt significauit etiam D. Thom. supra q. 46. art. 9. ad 1. Et ratio etiam adiungi potest. Quia, cùm dies constitui censeatur ex præsentia solis: tunc meritó cẽsetur naturalis dies incipere, quando incipit sol ad nos redire: & appropinquare: incipit autem à media nocte, & vsq; ad medium sequentis noctis procedit: vna ergo nox vnius diei naturalis prædicto modo computanda est. Vnde fit, primum diem, ac primã noctem mortis, & sepulturæ Christi durasse ab hora nona diei parasceues vsque ad horã sextam noctis, seu (more loquendi vsitato) ab hora quinta post vesperam vsque ad duodecimam horam noctis: secundam verò diem, & noctem fuisse integram à duodecima hora noctis parasceues vsq; ad huc decimam horam noctis Sabbathi, tertiam vero noctem, & diem numerari à duodecima hora noctis Sabbathi vsque ad auroră diei Dominici. Et ita in vtroque extremo accipitur pars diei, & pars noctis, & recte per synecdochem verificantur tres dies, & tres noctes. Et hoc etiam modo optime cõsiderari potest mysterium, quod præcedens sententia contemplabatur. Quia primus horum dierum cœpit in die, & terminatus fuit in nocte: vltimus vero orsus à nocte est, & terminatus in die. Et ita hæc expositio non est contraria sententiæ Augustini, sed quædam maior explicatio eius. Atque hũc etiam in modum intelligendus est Leo Papa in quibusdam verbis, quæ supra citauimus ex serm. 1. de Resurrection. vbi inquit, *Nihil de dierum numero depertisse, & dum ad integrum secũdum diem pars primi nouissima, & pars tertij prima concurrit.* Quæ fere verba vsurpans Anselm. Matth. 12. iuxta prædictum sensum illa explicat. *Nam primus* (inquit) *dies à parte extrema annumeratus est: dies verò tertius à parte prima.* Explicans verò has partes addit, *Sexta quidem feriæ diei partem, in qua sepultus est, cum parte noctis, pro nocte, & die accipiens, Sabbathum cum nocte & die, noctem Dominicam cum eadem die illucescente pro toto similiter accipiens, habes triduum, & tres noctes.* Et eandem sententiam late explicat Isidorus Peleusiota Epist. 144. & Epist. 212. quem refert Cæsar Baronius tomo. 1. Annal. anno. 34.

D. Thom.

Leo Papa.

Anselm.

Isid. Pelus. Cæs. Baron.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Christus primò resurrexerit.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod Christus non primo resurrexerit. Nam in veteri Testamento per Heliam, & Helisæum aliqui resuscitati leguntur: secundũ illud Hebræor. 11. Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Similiter & Christus ante passionẽ suam tres mortuos suscitauit, non ergo Christus fuit primus resurgentium.

¶ 1. Præterea, Matth. 27. inter alia miracula quæ in passione Christi acciderunt, narratur, quod monumenta aperta sunt: & multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. Nõ ergo, Christus fuit primus resurgẽtiũ.

¶ 3. Præterea, Sicut Christus per suã resurrectionem est causa nostræ resurrectionis: ita per suam gratiã est causa nostræ gratiæ: secundum illud Ioan. 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus. Sed alij priùs tempore gratiam habuerunt, quã Christus: sicut omnes Patres veteris Testamenti. Ergo etiã aliqui prius ad resurrectionem corporalem peruenerunt, quàm Christus.

¶ Sed contra est, quod dicitur. 1. ad Corinth. 15. Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientiũ. Glos. Quia prius tempore, & dignitate surrexit.

¶ Respondeo dicendum, quòd resurrectio est reparatio à morte invitã. Dupliciter autẽ aliquis eripitur à morte. Vno modo solum à morte in actu, vt scilicet

Gloss. Matth.

scilicet aliquis viuere incipiat qualitercunque, postquã mortuus fuerat. Alio modo, vt aliquis liberetur non solum à morte, sed etiã à necessitate: & quod plus est, à possibilitate moriẽdi. Et hæc est vera & perfecta resurrectio: quia quandiu aliquis viuit subiectus necessitati moriendi, quodam modo mors ei dominatur: secundum illud Roman. 8. Corpus quidem mortuum est propter peccatum. Illud etiam quod possibile est esse, secundum quid dicitur esse, id est, potentialiter. Et sic patet, quòd illa resurrectio, qua quis eripitur solum ab actuali morte, est resurrectio imperfecta. Loquendo igitur de resurrectione perfecta, Christus est primus resurgentium: quia ipse resurgẽdo, primo peruenit ad vitam penitus immortalem, secundum illud Roman. 6. Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur. Sed de resurrectione imperfecta, quidam alij surrexerunt ante Christum, ad præmonstrandum quasi in quodam signo resurrectionem ipsius. ¶ Et sic patet responsio ad primũ: quia & isti qui suscitati in veteri Testamento sunt, & illi qui suscitati sunt à Christo, sic redierunt ad vitam, vt iterum morerentur. ¶ Ad secundum dicendum, quod de illis qui resurrexerunt cum Christo, duplex est opinio: quidam enim asserunt, quòd redierunt ad vitam tanquam non iterum morituri: quoniam magis illis esset tormẽtum si iterum morerentur, quàm si non resurgerent. Et secundum hoc intelligendum erit, sicut Hieron. dicit super Matthæ. quòd nõ ante surrexerunt, quàm resurgeret Dominus, vnde & Euangelista dicit, quòd exeuntes de monumentis, post resurrectionem eius venerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Sed Aug. in Epistola ad Euodium hanc opinionem commemorans dicit. Scio quibusdam videri morte Domini Christi iam talem resurrectionem præstitam Iustis, qualis nobis in fine promittitur. Qui si non iterum repositis corporibus dormierunt, videndum est, quomodo intelligatur Christus primogenitus à mortuis, si eum in illa resurrectione tot præcesserunt. Quod si respondetur, hoc esse dictum per antipationem, vt monumenta illo terræmotu aperta intelligantur, cum Christus in cruce penderet, resurrexisset autem iustorum corpora non tunc, sed cum ille prior resurrexisset: illud adhuc restat quod moueat, quomodo Petrus non de Dauid, sed de Christo asseruit fuisse præditum, carnem eius non vidisse corruptionem, per hoc quòd apud eos erat monumẽtum Dauid: & sic illos non conuincebat, si corpus Dauid ibi iam non erat: quia etsi antè in recenti sua morte resurrexisset, nec caro eius vidisset corruptionem, posset nihilominus illud monumentum manere. Durum autem videtur, vt Dauid non fuerit in illa resurrectione Iustorum, si eis iam æterna donata est cuius Christus ex semine commẽdatur. Periclitabitur etiam illud quod ad Hebræos de Iustis antiquis dicitur. Ne sine nobis consummarentur, si iam in illa resurrectionis incorruptione constituti sunt, quæ nobis perficiendis in fine promittitur. Sic ergo August. sentire videtur, quod resurrexerint iterum morituri. Ad quod etiam videtur pertinere quod Hieron. dicit super Matth. Quòd sicut Lazarus resurrexit, sic & multa corpora Sanctorum resurrexerunt, vt Dominum ostenderent resurgentẽ. Quanuis hoc in sermone de Assumptione sub dubio relinquat, rationes tamen August. multò efficaciores videntur. ¶ Ad tertium dicen-

In illud Matth. 27. Et multa corpora sanctorum.

Aug. 99. non longe ante med. tom. 2.

In præ. verbis, ex epist. 99. tom. 2. Eodem loco citato circà prin. lationis huius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicendum, quod sicut ea, quæ præcesserunt Christi aduentum, fuerunt præparatoria ad Christũ: ita gratia est dispositio ad gloriam. Et ideo ea quæ sunt gloriæ siue quantum ad animam (sicut perfecta Dei fruitio) siue quantum ad corpus (sicut resurrectio gloriosa) prius tempore debuerunt esse in Christo sicut in autore gloriæ: gratiam vero conueniebat prius esse in his, quæ ordinabantur ad Christum.

A

B

COMMENTARIVS.

Resurrectio quotuplex.

TItulus huius articuli (vt Caietanus notat) de prioritate durationis intelligendus est, hanc enim esse D. Thom. mẽtem ex argumento, *sed contra*, & ex solutione ad. 3. aperte colligitur.

Distinguit ergo D. Thomas duplicem resurrectionem, alteram imperfectam, qua corpus mortuum reuocatur ad vitam iterũ moriturum, quæ meritò imperfecta dicitur. Quia licet excludat mortem in actu: non tamen in potentia, & in actu, non perpetuo sed ad tempus, neque omnino. Quia licet homo viuat in vita mortali, quodammodo continuè moritur. Et hoc modo clarũ est, non fuisse Christum dominum primum omnium resurgentium. Nam & in veteri testamẽto, & ipsomet Christo alij prius excitati sunt, vt argumẽto primo D. Thomas probat. Altera est resurrectio perfecta, quæ omnino, ac perpetuo tam in actu, quã in potẽtia mortem excludit, nam est ad vitam immortalem, & gloriosam. Et hoc modo ait D. Thom. Christũ dominũ fuisse primum omniũ resurgentiũ, quod in articulo amplius non probat. Nam licet afferat testimonium Pauli ad Rom. 6. dicentis, *Christus resurgens ex mortuis iam non moritur*: illo verò solum potest probari resurrexisse Christum ad vitam immortalem: quòd verò fuerit primus omniũ, qui hoc modo surrexerunt, ibi non asserirur. Supponit ergo D. Thom. hoc esse satis probatum testimonio Pauli. 1. ad Corin. 15. quod in argumento, *sed contra* adduxerat, de quo plura statim dicemus. Rationem vero seu congruẽtiam huius assertionis attulit D. Thomas in Sol. ad. 3. quæ valde notanda est. Et

Rom. 6.

1. Cor 15. D. Thom.

C

recte etiam explicatur ex his, quæ supra diximus de statu animarum sanctorũ ante mortem Christi. Dicit ergo D. Thomas dona gratiæ debuisse prius tempore communicari alijs, quam Christo, quia erant præparatoria ad Christum: dona autem gloriæ siue animæ, siue corporis, quia non dantur, vt dispositiones ad aliud, sed tanquam vltimum præmium, & consequutio finis, decuisse prius esse in Christo, sicut in autore gloriæ. Quod intellige, suppositò originali lapsu, vt prædicto loco, & in priori tomo agentes de merito Christi explicuimus. Obiter etiam adnotari potest, ex hac ratione eneruari aliam, qua D. Thomas supra quæst. 27. art. 3. probare conatus est, somitem non esse prius extinctum in Virgine, quàm in carne Christi: & egregie cõfirmari, quod ibi nos diximus, illud nullum fuisse inconueniens: sed potius maximè conueniens. Quia illud donum nõ pertinet ad dona gloriæ, sed gratiæ, & ideo meritò numeratur inter dona præparatoria ad Christum, ac propterea prius tempore esse potuisse in matre, quam in filio.

D. Thom.

Inquiri hoc loco potest, quãm sit certa hæc assertio D. Thom. Et quoniam totum fundamentum eius sumitur ex loco Pauli, explicandum simul erit, an sit hic sensus literalis, ac certus illius loci. Et est ratio dubij, quia Christus dici potest *Primitiæ resurgentium*, seu *dormientium*, non propter ordinem temporis: sed dignitatis, ac intentionis. Sicut etiam potest dici Christus vt homo primitiæ creaturarum, & primitiæ omniũ videntium Deum, non quia ordine temporis alias creaturas, & Angelos antecesserit vt homo: sed quia in diuina voluntate, & intentione fuit primus: & similiter dignitate omnes antecedit. Vnde Ambr. lib. 5. Epist. 22. tractans prædictum locum Pauli, *Primitiæ* (inquit) *dicitur Christus, quia sanctior omnibus fructus qui etiam cæteros consortes sui fructus sanctificauit*, sicut ad Rom. 8. ait Paul. *Nos autem primitias spiritus habentes*, id est perfectiores, & maiores Spiritus sancti gratias, & effectus. Quod alio simili loco confirmari potest ex Paul. ad Colosl. 1. vbi Christum appellat *Primogenitum omnis creaturæ* & *Primogenitum ex mortuis*. Dicitur autem *Primogenitus omnis creaturæ* nõ ordine temporis. Quia (vt ex Concilijs, & Patribus latè probauimus in priori tomo, Disp. 5. Sect. 2.) ibi est sermo de Christo, vt homine,

Ambros.

Coloss. 1.

homine, & vt sic, non est Primogenitus *tẽpore, sed honore* (vt Hieronymus dixit) ergo eodem modo, cum tam ibi, quam Apocalyp. 1. dicitur Christus *primogenitus mortuorum*, id est ex mortuis, recte exponi potest, non tempore, sed honore.

Hieron. Apocaly. 1.

Aduertendum est dupliciter posse explicari hunc ordinem durationis, & temporis. Primo negatiuè, quod scilicet nullus ante Christum resurrexerit ad vitam immortalem. Secundo positiuè, scilicet, Christum ante omnes, & prius tempore surrexisse. Deinde considerandum est, non esse controuersiam de toto tempore ante Christi mortem. Nam hoc modo certissima fides est, neminem resurrexisse ad vitam immortalem ante Christi passionem, ac mortem: quia nemo resurgit hoc modo nisi in statu gloriæ constitutus: ostendimus autem supra, neminem consequutum esse gloriam ante Christi mortem. Igitur solũ superesse potest quæstio de illo tempore, quod fuit a Christi morte vsque ad eius resurrectionem. De quo duo dicenda sunt.

Resp. Nullus ante Christum resurrexit ad vitam immortalem. 1. Cor 15. Chrysost. Theodor. Theophyl. Oecumen.

Cyprian.

Primum est, certum, ac de fide videri, neminem ante Christum resurrexisse ad vitam immortalem. Hoc probatur ex prædicto loco Pauli. Primo quia illum ita exponunt omnes Patres ibi, Chrysost. Theodoret. Theophy. Oecumen. Ambros. Hieron. Anselm. D. Thom. ac cæteri tum Græci, cum Latini. Athan. lib de incarnatione, seu de humana natura à Verbo suscepta, Damascen. lib. 4. de fid. capit. vltim. Prosper de promissionibus & prædict. Dei, par. 3. cap. 29. & Cyprian. serm. de Resurr. Domini. Vnde qui opinati sunt eos qui resurrexerunt tempore mortis Christi, resurrexisse ad vitam immortalem, consequenter dicunt, eorum resurrectionem per anticipationem referri inter signa facta in morte Christi vt postea videbimus. Hinc verò colligitur, eos sensisse, & vt certum supposuisse, neminem ante Christum surrexisse ad vitam immortalẽ propter testimonium Pauli. Secundo hic sensus colligitur ex vi ipsius vocis, *primitiæ*. Nam illa vox in sua proprietate non significat ordinem dignitatis, & intentionis: sed tantum durationis. Inter fructus enim terræ non dicuntur primitiæ, qui sunt perfectiores, vel præcipuè intenti: sed qui prius nascuntur, & colliguntur. Ergo cum metaphora Pauli in hac proprietate fundetur, non vocat Christum

A

B

C

primitias dormientium propter dignitatem, sed propter ordinem durationis: ergo affirmat Christum esse primum resurgentium. Quod saltem negatiuè necesse est verum esse, id est, vt nullus sit ante ipsum. Tertio hunc sensum videtur satis explicuisse idem Paulus cum post illa verba iterum subdit, *Vnusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus: deinde hi, qui sunt Christi*. Vbi aperte explicat ordinem exequutionis, & illa particula, *deinde*, satis declarat priorem dictionem idem valere, quod *primum*: *Christus, deinde alij*. Quocirca, cùm in alijs locis dicitur Christus *primogenitus mortuorum*, iuxta hunc locum explicandum est: præterquã quòd ipsa vox *Primogeniti* proprié, & in rigore hoc significat. Vnde sicut ratione resurrectionis dicitur Christus *genitus à Patre* Act. 13. & Psalm. 2. ita ratione primæ resurrectionis immortalis dicitur *Primogenitus*, sicut etiam ab omnibus Patribus suprà citatis explicatur, & optimè Aug. serm. 161. de tempore, & Athanas. in quibusdam quæstionibus quæ habentur, in fin. lib. quæstionum ad Antioch. sub titulo, *Quomodo dicatur primogenitus mortuorum*. Ambr. d. lib. 5. epist. 22. *Primogenitus* (inquit) *ex mortuis dicitur, quia primus resurrexit*. Quibus verbis alia suprà citata explicuit. Imo vbi nos legimus ad Colos. 1. *Qui est principium, primogenitus ex mortuis*, legunt Græci Chrysostomus, & Theophylactus, *Qui est primitiæ*, & exponunt eodem modo esse primitias resurrectionis, quia primus resurrexit à mortuis, vt etiam Theod. intellexit. Neque obstant illa alia verba, *Primogenitus omnis creaturæ*. Quia si intelligantur de Christo vt Deo, (vt multi etiam exponunt) aperte significant antecessionẽ durationis, imò, & æternitatis. Si verò exponantur de Christo vt homine necessario exponũtur aliquo modo minus proprio, & quodammodo metaphorico, ratione prædestinationis, quia de durationẽ temporis intelligi nequeunt. Vbi autem non est necessaria metaphora, adhibenda non est: maxime quia licet ad vocem *primogeniti* accommodari aliquomodo posset, non tamen ad vocem *Primitiarum*, vt explicatum est.

Chrysost. primitiæ dormientiũ quomodo. 1. Cor. 15.

Act 13. Psalm.

Aug. Athanas.

Ambros.

Coloss. 1. Chrysost. Theo.

Theodor.

Secundo dicendum est, non esse certum, sed in opinione, an Christus prius tempore resurrexerit ad vitam immortalem, quã omnes alij homines. Declaratur, & proba-

Dubium de his qui una cum Christo resurrexerunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur, quia (vt statim videbimus) probabilis est opinio affirmãs, nonnullos surrexisse cum Christo ad vitam immortalem, qua sententia supposita, sine errore credi potest simul tempore illos cum Christo surrexisse. Quia nulla est ratio ad fingendam intereos temporis successionem. Sufficit enim ordo naturæ & causalitatis. Christus enim resurgens fuit causa excitans alios, est autẽ causa perfecta, & alioqui effectus talis est, vt in instanti possit fieri, ergo simul incipit talis effectus cum sua causa. Neq; hoc repugnat loco Pauli, Nam, vt Christus dicatur *primitiæ*, seu *primus resurgentium*, satis est, quod nullus ante ipsum resurrexerit, & quòd ipse prius natura resurrexerit, quam cæteri, ita vt licet eius resurrectio de facto non antecesserit durationeresurrectiones aliorum: tamen de se sit independens ab illis: aliæ vero ab ipso pendeant. Quid autem probabilius sit, in sequenti dubitatione dicemus.

Circa solutionẽ igitur ad. 2. (aliæ enim duæ iam sunt explicatæ) grauis, & antiqua controuersia occurrit de illis, qui cũ Christo surrexerunt: an resurrexerint iterum morituri, vel ad vitam immortalem. Supponendum est enim illos vere, ac proprie resurrexisse. Ita enim simpliciter affirmat Matthæus, & verba scripturæ in proprietate intelligẽda sunt, sicut & intellexerũt omnes Sancti citandi, & maxime Iustinus, qui hoc sensu recte dixit hanc fuisse perfectam resurrectionem, scilicet quoad substantiam. Dubium ergo est de statu. De quo duæ sunt sententiæ. Prima affirmat, illos resurrexisse in mortali corpore & ad breue tempus. Hæc est sententia Aug. epist. 90. ad Euod. vbi variis testimoniis, & cõiecturis illã confirmat, eandẽ indicat Hieronymus Matt. 27. Nam exponens illa verba dicit. *Quomodo Lazarus mortuus resurrexit, sic & multa corpora Sanctorum resurrexerunt, vt Dominum ostenderent resurgentem.* Quã expositionem confirmat epist. 150. ad Hedibiam. q. 8. Item Chrysost. hom. 89. in Mat. dicit Christum sola voce mortuos excitasse dum adhuc in cruce penderet, quod necesse est intelligi de resurrectione ad vitã mortalẽ. Nam (vt diximus) ad immortalẽ nemo ante Christum resurrexerit. Vnde inferius illã resurrectionem comparat cũ resurrectione Lazari & dicit fuisse futurę resurrectionis indiciũ. Quod apertius explicuit Theophylactus dicens, illos resurrexisse, cùm adhuc Christus in cruce penderet, & aparuisse multis, & iterũ mortuos fuisse, quia tantũ resurrexerant signi gratia. Idẽ Euthy. c. 67. in Mat. insinuat Prosper de promissionibus & prædictionibus Dei. p. 3. c. 29. D. Thom. hic, & eandẽ opinionẽ sequitur Sotus in. 4. d. 43. q. 2. art. 1. Fundamenta huius sententiæ sunt. Primũ, quia hi Sancti surrexerũt ante Christum, ergo nõ potuerunt resurgere ad vitam immortalẽ. Antecedens patet ex enarratione Euãgelistæ. Ponit enim hoc inter signa facta in morte Domini, ergo sicut alia sunt facta in ipsa morte, ita & hoc. Præsertim quia prius dicit Matth. *Multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerũt*, & postea subdit, *Et exeuntes de monumẽtis post resurrectionẽ eius, venerunt in sanctam ciuitatem.* Ergo indicat resurrexisse quidẽ ante Christũ: non tamen exiuisse de monumẽtis, vel saltem nõ fuisse ingressos ciuitatẽ vsq. ad resurrectionẽ Christi, vt videtur exponere Orig. super Matt. præter Chrysostomũ & alios supra citatos. Sed hoc testimoniũ (vt etiã vidit Augustinus) non multum vrget. Quia rectè intelligitur per anticipationẽ. Cũ enim Euangelista narraret prodigia facta in morte Christi, obiter omnia cõgessit quanuis non omnia eodẽ tempore sint gesta. Eò vel maxime, quod (vt Hieronymus aliiq; notant) hoc prodigiũ ex parte incepit in morte Christi. Quia tũc reserata fuere monumenta, quãuis corpora nõ surrexerint vsque ad diẽ resurrectionis Christi. Quod fortasse diuina prouidẽtia factũ est, vt illorũ corporum resurrectio euidentior esset cũ prius apertis monumẽtis mortua, atque in eis iacentia cõspici possent. Et potest hęc expositio ex eodem textu firmari. Nã hi sancti non resurrexerunt, nisi vt essent testes resurrectionis Christi, & redẽptionis per ipsum cõsummatæ, & liberationis animarũ â potestate dæmonis, peccati, & mortis: sed nõ erant reddituri hoc testimoniũ, donec Christus resurgeret (vt Euãgelista testatur) ergo nõ oportuit, eos ante resurgere. Item illa corpora non fuerant è sepulcris egressa ante Christi resurrectionẽ, vt aperte Matthęus testatur illis verbis, *Et exeuntes de monumentis post resurrectionẽ eius, venerunt in sanctã ciuitatem*, (ita enim legendum diuidendumq; est, vt habẽt vulgata Latina, & Græca, & expositores omnes)

Iustin. Aug. Hieron. Chrysost. Theophyl. Embyn. Prosper. D. Thom. Sot. Matth. 27. Origen. Matth.

nes) ergo non resurrexerunt, donec Christus resurrexit. Quis enim credibile est corpora illa iã viuificata mansisse in sepulcris quadraginta horis? Quocirca consultò videtur Euangelista addidisse hæc verba, *Et exeuntes, &c.* vt indicaret, illud prius verbũ *surrexerũt*, positum esse per anticipationẽ.

1. Fundamentum. Aug. Ad. 1. Secundũ fundamentũ Augustini sumitur ex testimonio Petri Act. 2. vbi probat, verba illa Psal. 15. *Non dabis Sanctum tuũ videre corruptionẽ*, non posse intelligi de Rege Dauid, *quoniam defunctus est, & sepultus est, & sepulcrum eius est apud nos vsque in hodiernum diem.* Vbi necesse est eum loqui de monumento cõtinente corpus Dauid mortuum, & corruptũ, alioqui nihil probaret. Quia etsi monumentum Dauid duraret, si tamen erat vacuũ, non poterat ex eo probari, corpus Dauid fuisse corruptum, ergo corpus Dauid non surrexit ad vitam immortalem, ergo nullũ. Enimverò si cui concessum fuisset hoc beneficiũ, maximè Dauidi, viro sanctissimo, cui facta est singularis de Christo repromissio. Sed neque hæc ratio, neque testimonium, in quo fundatur, ad modum vrget. Primũ quidẽ, quia non est necessarium Dauidem fuisse ex iis, qui surrexerũt. Nã hæc extraordinaria priuilegia non semper dantur propter maiorem sanctitatem, sed vel iuxta beneplacitum diuinæ voluntatis, vel propter alias speciales rationes, vt verbi gratia si fortasse resurrexerunt, qui singulari dono virginitatis, aut castitatis floruerũt, vel, quidiutius in limbo morati fuerant, aut è conuerso, qui nuper fuerant mortui, & poterant esse testes magis noti. Deinde ex verbis Petri non potest colligi corpus Dauid fuisse in sepulcro, quando Petrus concionabatur: quin potius, qui contrariam tuentur sentẽtiam eodem testimonio Petri vtũtur. Quia videlicet non sine causa monumẽtum nominauit, & non corpus, significans, monumentum vsque ad illud tempus mansisse, non tamen corpus. Adducit tamen monumentum in testimonium, ac firmissimum argumentum, quia vsque ad illud ferè tempus corpus Dauid continuerat, & paulo antea in eo videri potuerat corruptioni obnoxium.

Tertiũ fundamentum. Hebr. 11. Tertium fundamentũ Augustini sumitur ex verbis Pauli ad Heb. 11. *Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non sine nobis consummarentur.* Nã si ad vitam immortalem iam resurrexerũt, plenam repromissionẽ animi & corporis acceperunt: sunt ergo sine nobis iam consummati. Ad hoc verò testimonium tribus modis respõdet hic Caietanus. Primo Paulum non loqui de resurrectione corporum: sed de gloria animæ, quàm antiqui Patres non acceperunt in statu legis veteris, ad quem optimè referri possunt verba Pauli. Quam expositionẽ etiam D. Thomas super Paulum approbat. Secundo, quòd licet demus loqui de resurrectione corporũ, & regulã generalem tradere scilicet, integrã repromisionem animæ, & corporis nõ dari vsq; ad generalem resurrectionẽ, quam etiam insinuat. 1. ad Corint. 15. & aliis locis: nihilominus non excludi specialia priuilegia, quod etiam D. Thomas super Paulũ notauit. Tertio respondet, illam particulam *sine nobis*, nõ referri ad singulas personas: sed ad statum legis gratiæ ita vt sit sensus, Deum disposuisse nobis meliorem quendam statum gratiæ, ante quem neminem beatificari voluit, siue in animâ siue in corpore. Quæ responsio nõ est distincta â prima, sed est veluti consummatio, & declaratio illius, vt idẽ Caietanus super Paulum intellexit. Duæ autem responsiones datæ probabiles sunt, neque possunt satis refutari, dummodo afferatur sufficiens fundamentum ad huiusmodi priuilegium asserendum.

Caiet. 1. Cor. 15. D. Thom. Caiet.

4. Fundamentum. Apocal. 6.

Hinc potest quarta ratio formari in fauorem huius sententiæ. Quia generalis lex est, vt gloria, & immortalitas corporũ non detur hominibus vsque ad generalem resurrectionem, vt patet, ex prædictis locis Pauli, & ex illo Apocal. 6. *Dictum est illis vt requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conserui eorum.* Sed à generali scripturæ regula non licet exceptionem facere, vel speciale priuilegium asserere sine sufficienti eiusdẽ scripturæ, vel Ecclesiæ fundamento: in præsenti autem nullum habemus in scriptura ad asseuerandũ hoc priuilegium. Quia scriptura solum dicit, hos sanctos surrexisse, de immortalitate autem, & gloria eorum nihil dicit. Neque ex fine, propter quẽ fiebat illa resurrectio, colligi potest, scripturam loqui de resurrectione ad vitam immortalem: sed potius contrarium. Resurgebant enim hi sancti, vt essent testes resurrectionis Christi, nõ perpetuò,

Universidad de Deusto
Biblioteca

petuo, neque vbique, sed breui tempore, & A
in sancta ciuitate Ierusalem: sed ad hunc
finem satis erat, vt resurgerent ad breue
tempus, & in corpore mortali, quod ad
eum finem erat satis accommodatum, vt
possent familiarius manifestari, & loqui
cum hominibus. Rursus, neque ex Eccle-
siæ autoritate habetur hoc priuilegium,
quia Ecclesia nunquam hoc docuit, quin
potius veteres Patres id negant, vt vidi-
mus.

q. Fundamentum. Iob. 19. Quintam cõiecturam addere possumus
ex verbis illis Iob, *Scio quod Redẽptor meus
viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus
sum.* In quibus duo consideranda sunt: alte-
rum, quod dicit, se suscitandum *in die no-
uissimo*, & non antea: alterum, quòd, lo-
quens de resurrectione Christi, vt iam fa-
cta, de sua vero, vt postea futura indicat, B
resurrectionẽ suam multo post Christi re-
surrectionẽ fuisse futurã. Vnde colligitur
argumentum, idem credendũ esse de quo-
libet antiquorum Sanctorum. Quia nul-
lus, vel pauci existimari possunt digniores
hoc priuilegio, quam Iob. Sed hæc cõ-
iectura, primum expediri potest illis mo-
dis quos circa secundam adduximus, vt
ostenderemus, non oportuisse hoc priuile-
gium concedi omnibus, neque sanctiori-
bus, & de Iob est specialis ratio. Quia eius
sepulcrum non erat in Ierusalem, nec pro-
pe illam, vnde resurgere oportebat eos qui
futuri essent testes resurrectionis Christi.
Deinde non est necesse, vt per *nouissimum
diem* intelligamus diem iudicij. Nã quod-
libet tempus valde distans solet in scriptu-
ra ea phrasi significari, & totum tempus C
gratiæ solet appellari *tempus nouissimum*,
potest autem ibi nomen diei indefinitè pro
tempore accipi. Præterea etiam si demus
Iob loqui de die iudicij (vt videtur magis
consentaneum contextui) tamen dire-
ctè solum dicere intendit, in nouissimo die
se esse victurum, & habiturum corpus,
quia hoc erat illi certum, ac firma fide cre-
ditum: an vero tunc primò esset suscitan-
dus, vel fortasse prius ex aliquo priuile-
gio, hoc non videtur voluisse affirmare,
vel negare. Quia neque ad rem, quam tra-
ctabat, pertinebat, neque videtur neces-
sarium, vt de hac re specialem reuelatio-
nem habuerit, sine qua nihil de tali priui-
legio dicere potuisset

6. Fundamentum. Sexta coniectura similis præcedenti su-
mitur ex corpore Ioannis Baptistæ. Nam
si aliquod corpus excitandum fuisset ad
vitam immortalem, maxime Ioannis Bap-
tistæ, tum propter maximam puritatem,
& sanctitatem eius, tum etiam quia eius
testimonium foret apud Iudæos, sanè gra-
uissimum: sed cõstat corpus Ioannis Bap-
tistæ non resurrexisse ad vitam immorta-
lem, cùm reliquiæ eius vsque ad Iuliani
tempora in Ecclesia summa cum venera-
tione seruatæ sint, & caput vsque ad hanc
diem Romæ ostendatur. Et hæc quidem
coniectura magna esse videtur, posset ta-
men eludi aliquo modo ex dictis in secun-
da, & quinta ratione. Reuocare enim in
dubium historiam, & traditionem de reli-
quijs Baptistæ, neq; pium esset, neque an-
tiquitati consentaneum. De qua re legi
possunt, quæ congerit Canisius lib. 1. de *Canis.*
corruptelis Verbi Dei, cap. 14.

7. Fundamentum. Vltima coniectura adhiberi solet. Quia
si ij Sancti surrexissent ad vitam immor-
talem, simul cum Christo ascendissent in
cœlum: hoc autem non est verisimile, alio-
qui Lucas hoc memoriæ prodidisset, dum
Dominicam Ascensionẽ describeret. Mul-
tum enim spectabat, tum ad gloriam eius
declarandam, tum etiam ad nostram fidẽ,
& spem augendam. Hęc verò ratio parum
cogit. Quia Lucas solum narrauit sensibi-
lem (vt ita dicam) Ascensionem Domini,
& eas circunstantias, quæ oculis cerni po-
tuerunt: hoc autem modo solus Christus
visus est ascendere: alij verò (si fortasse
cum illo ascenderunt) Apostolis, alijsque
discipulis non apparuerunt: & ideo sicut
non narratur Angelorum, & sanctarum
animarum comitatus, ita neque horũ San-
ctorum, qui vnà cum Christo resurrexe-
runt, ascensus. Et hæc de priori sententia.

Posterior sententia est, hos Sanctos sur-
rexisse ad vitam immortalem. Hæc solet
tribui recentioribus scriptoribus, tamen re-
uera multi ex antiquis illam docuerunt.
Origenes lib. 1. ad Roman. circa illa ver- *Origen. Roman. 5.*
ba capitis. 1. *Ex resurrectione Iesu Christi do-
mini nostri*, dicit, Christũ habuisse aliquos
participes in primatu resurrectionis, *sicut*
(inquit) *illi fuerunt, qui cum illo suscitati esse
dicuntur, cum monumẽta aperta sunt, & mul-
ta Sanctorum corpora, qui dormierant, surre-
xerunt, & de his talibus fortasse dicit Apo-
stolus, esse Ecclesiam illam primitiuorum, quã
ascriptam memorat in cœlis.* Epiphan. hæres. *Epiphan.*
75. in

75. in fine, cum dixisset reliquias Sancto-
rum esse in terra, addit *exceptis ijs, qui resur-
rexerunt, & ingressi sunt sanctã ciuitatẽ*, quã
Clem. Alex. postea explicat de Ierusalem terrestri, &
cœlesti. Idem sentit Clemens Alexandri-
nus, lib. sexto stromat. ante medium. Dicit
Iustin. enim corpora eorum, qui cum Christo sur-
rexerunt, in meliorem ordinem esse trans-
lata. Idem sentit Iustinus quæstione. 85.
quanuis in contrarium citari soleat. Ait
enim, hos Sanctos non obiisse rursus, sed
manere in immortalitate: tamen, quia
ipse opinatus est vsque ad diem iudicij ho-
mines non constitui in statu gloriæ, ideo
subdit, hos Sanctos non surrexisse ad im-
mortalem, & incorruptibilem vitam: sed
Theofil. 4. Alexand. Matth. 27. expectare donec fiat immutatio, iuxta il-
lud. 1. ad Thessalon. 4. *Omnes immutabimur.*
Videtur etiam hoc sensisse Athanasius, in
homil. de semente, dum ait, Christum in B
inferno non solum se liberum ostendisse:
Ambros. sed etiam mortuorum liberatorem, iuxta
illud, *Multa corpora Sanctorum, qui dormie-
rant, surrexerunt.* Idem significat Ambros.
lib. 4. de fide, cap. 1. vbi dicit, *Moysem non
fuisse in gloria cœlesti, nisi postquam Dominus
resurrectionis suæ pignore vincula soluit inferni.* Sed ad intelligendum hunc locum Am-
brosij recolere oportet, ipsum sensisse,
Moysem non fuisse mortuum (vt in supe-
rioribus vidimus) & ideò hoc loco dicit,
non fuisse gloriam assequutum ante Chri-
sti mortem, etiam si mortuus non fuerit.
Vnde ex hoc loco non potest colligi Am-
brosium sentire aliquem fuisse simul cũ Chri-
sto excitatum ad vitam immortalem: sed
solum Moysem, qui mortuus non fuerat
tunc gloriam accepisse: *quãdo Christus vin-
cula soluit inferni, & Patrum animas eleua-
uit.* Quæ verba vltima ponderanda sunt.
Nam respectu aliorum nõ de corporibus,
sed de animabus tãtum loquitur. Idem ve-
rò Ambrosius enarratione in primum psal-
mum in fine expressè docet hanc senten-
tiam, dicens, *Sunt, qui resurrexerunt in pas-
sione Christi, & isti plane beati, quia accepe-
runt Christi gratiam, & audierunt vocem
eius, de qua scriptum est, Venit hora, quan-
do mortui audient vocem filij Dei, & qui au-
dierint, viuent. Et ingressi sunt in sanctam ci-
uitatem; puto, quod magis significet illam su-
pernam, quam istam Ierusalem.* Eandem sen-
tentiam refert, & approbare videtur Hie-
Sophron. ron. seu Sophronius in ser. de assumptione.

Sancti cum Christo surrexerunt, ad vitã reuersuri immortalem.

A Vbi in fauorẽ huius sententiæ põ lerat ver
ba illa Petri Act. 2. *Sepulcrũ eius est apud nos:* *Act. 2.*
quasi nõ fuerit ausus dicere corpus eius, sed
tantũ *sepulcrum eius.* Idem docet Sophro- *Sopb. Ieros.*
nius Patriarcha Ierosolymitanus in epistlo
la synodali, quę refertur, & probatur in sex *6. synod.*
ta synodo act. 11. Vbi de Christo sic loqui-
tur. *Triduanus resurgens de sepulcro progredi-
tur, & vna secum cunctos mortuos suscitat ex
sepulcro, ex corruptione ad immortalitatẽ eos
perducẽs per suã resurrectionẽ ex mortuis.* Idẽ
expresse Eusebius lib. 4. de Demon. ca. 12. *Euseb.*
Ipsius (inquit) *corpus mortuum excitatum est,
& multa corpora eorũ, qui dormierant, Sancto-
rum surrexerunt, vnaque cum ipso in sanctam,
ac vere cœlestem ciuitatem ingressa sunt.* Po-
test etiam referri Greg. Nissenus lib. de *Greg. Nyss.*
cognitione Dei, cap. de Christi resurrec-
tione, vbi (ad hoc propositum tractans il-
la verba Oseæ. 6. *Sanabit nos post duos dies,* *Osee. 6.*
*& in die tertio suscitabit nos, & viuemus in
conspectu eius*, quæ ad præsens applicata de
resurrectione ad vitã immortalẽ intelligũ-
tur) subdit. *Hæc autem dicta sunt ex persona
eorũ qui dormierant, quorũ corpora cum Chri-
sto surrexerũt tertio die, quo surrexit ipse.* Rur
sus adduci potest Cyprianus, seu potius *Cyprian.*
Ruffinus in expositione Symboli, vbi ver-
ba illa, *& ingressi sunt sanctam ciuitatem*, de
illa explicat, de qua Apostolus dicit. *Quæ* *Galat 4.*
*autẽ sursum est Ierusalẽ, libera est, quæ est ma-
ter nostra.* Præterea Remigius super Matt. *Remig. D. Thom.*
(quem D. Thom. refert in catena) ex pro-
fesso quæstionẽ disputans, post examinatã
vtramque opinionem ita concludit. *Incunctanter ergo credere debemus, quia, qui resurgẽ-
te a mortuis Domino resurrexerunt, ascendente
eo ad cœlos, & ipsi pariter ascenderunt.* Dein- C
de Beda Matth. 27. idem significat, quate-
nus dicit hos Sanctos non resurrexisse an-
te Christum, quia ipse futurus erat, *Primo-
genitus ex mortuis.* Quæ ratio nil conclu-
deret, nisi supponeret, eos surrexisse ad
vitam immortalem. Vnde omnes, qui hac
ratione vtuntur, possunt pro hac opinione
referri. Insuper addit Beda verba illa, *In* *Bed.*
sanctam ciuitatem, posse intelligi de cœlesti
Ierusalem. Quod etiam ibi dicit Hierony- *Hieron. Carthus.*
mus, huic fauẽs sententiæ. Expresius An-
selmus ibidem, referens Bedam dicentem,
hos Sanctos vnà cum Christo ascendisse
in cœlum, subiungit. *Neque vlla ratione il-
lorum temeritati fides accommodanda est, qui
illos postea reuersos in cinerem dicunt.* Quin

Universidad de Deusto
Biblioteca

D Thom. Caiet. Iaen. Aug. 2. Matth. 27. Hieron. Act. 10. D. Thom.

etiam D. Thomas Matth. 27. eandem doCarthus. cet sententiam, & in. 4. d. 43. q. 1. ar. 3. q. 1. ad. 3. Vt i nonnulli Theologi idem tenent, & alij in. 3. d. 22. vbi Carthusianus quæst. 6. Caietanus hic, & super Matth. & Ianſenius capitul. 143. Cõcordiæ, & alij recentiores.

Fundamentum huius ſententiæ primũ ſumitur ex verbis Petri, Actor. 2. de quo teſtimonio dictum eſt ſatis. Secundum ex verbis illis Euangeliſtæ, *Et apparuerũt multis*, quibus ſignificatur, habuiſſe corpora glorioſa, in quorũ poteſtate eſt ſe ſe manifeſtare, vel occultare. Vnde Hieronymus, *Apparuerunt* (inquit) *non omnibus, ſed ijs, qui cernere merebãtur*, ſicut de Chriſto dictũ eſt manifeſtatũ eſſe nõ omnibus, *ſed teſtibus præordinatis à Deo*. Et D. Thomas ſuper Matt. inquit, *Et apparuerũt multis. Sicut enim Chriſtus poteſtatẽ habet manifeſtandi ſe, quibus vult, ita eſt intelligendũ de corporibus glorificatis*. Quæ coniectura eſt probabilis, tamen ſicut in transfiguratione Moyſes dicitur apparuiſſe Chriſto, & diſcipulis, quãuis reſurrexerit tũc in corpore mortali, ita dici poteſt de his, qui cum Chriſto ſurrexerunt. Qui etiam potuerunt accipere virtutẽ ſe occultandi, vel manifeſtandi, quibus vellent: etiamſi non haberẽt corpora glorioſa, ſicut Chriſtus Dominus hanc virtutem habuit in ſtatu mortali. Tertio probatur hæc ſententia. Quia, vt ij Sancti eſſent teſtes reſurrectionis glorioſæ, & immortalis, omni exceptione maiores, decuit eos ad immortalem vitã reſurgere. Hæc vero ratio valde eſt infirma, tum quia iſti Sancti non oſtendebant ijs, quibus apparebant, ſuorum corporum gloriam & immortalitatem, ita vt eæ proprietates ſenſibus perciperentur. Quia neque Chriſtus Dominus poſt reſurrectionẽ ita apparebat, quin potius, vt probaret veritatẽ ſuæ reſurrectionis, exercebat ea, quę communia ſunt corpori mortali, in cibo nempe, potu, & contactu. Si ergo gloria, & immortalitas corporum non erat ſenſibus obiicienda, nihil intereſſe poterat ad veritatem teſtimonij. Nam, licet ipſi dicerent ſe ſurrexiſſe ad vitam immortalẽ, hoc fide credendum eſſet: ergo eodem modo credendũ eſſet illis prædicãtibus Chriſtum ſurrexiſſe glorioſum, etiam ſi illi non eo modo ſurrexiſſent, nec de ſe idem prædicaſſent. Quarta cõiectura, quia his, hominibus maior fuiſſet pœna poſt reſurrectionem iterum mori, quàm ſi nunquam ad vitam rediiſſent. Quæ ratio etiam mihi diſplicet. Nam in primis ij non ſurrexerunt propter vitandam pœnã aliquam: ſed ad teſtimonium Chriſto reddendum. Deinde deponere illa corpora ex Dei voluntate, nullum eſſet tormentum, aut pœna: ſicut nec Moyſi fuit, iterum corpus deponere, poſtquam in transfiguratione reſurrexit, ac ſuo munere functus eſt. Nam ſicut ille tantum aſſumpſit corpus ad teſtimonium Chriſto reddendum, ita & ij. Quin potius (ſi verum eſt illa corpora fuiſſe mortalia) gratius fuit iis Sanctis iterum illa deponere, quam in eo ſtatu illa retinere. Quinta coniectura eſt, quia decuit, vt Chriſtus corpore, & animo conſtans haberet aliquos ſocios gloriæ, corpore etiã, animoque conſtantes, præſertim cùm, *delitiæ eius ſunt eſſe cum filiis hominum*. Sexta additi poteſt. Quia, cùm iam ſicut in inferno aliqui homines corpore, & animo, ante generalem reſurrectionem damnatorũ, vt Dathan & Abiron, & ſimiles, ad oſtenſionem diuinæ miſericordiæ & copioſæ redemptionis Chriſti ſpectabat, vt aliqui etiam eſſent beati corpore, & animo. Vltima, & valde probabilis congruentia eſſe poteſt. Quia animæ glorioſæ connaturale eſt vniri corpori immortali, ac glorioſo. Vnde, quòd Chriſtus haberit glorioſam animã in corpore mortali miraculoſè, & ſpeciali diſpenſatione factum eſt. Sed animæ horum ſanctorum, qui cum Chriſto ſurrexerunt, erant iam beatæ, ergo non fuerunt vnitæ niſi corporibus glorioſis, & immortalibus. Alioqui ex natura rei poſſent in corporibus pati, & in clementiam aëris, frigoris, aut caloris ſentire, quod non decebat animabus ſanctis, quæ iam omnino erant in termino, & non in via, ſicut erat anima Chriſti quando fuit in corpore mortali. Quod ſi neceſſe eſt, concedere ſpeciale miraculum, & exceptionem ab aliqua generali regula: veriſimilius creditur facta tribuendo gloriam aliquibus corporibus ante generalem reſurrectionem, quam vniendo animabus beatis corpora minus apta, & commoda ſtatui beatorum. Quocirca omnibus penſatis hęc ſentẽtia videtur veriſimilior. Nam & maiori autoritate nititur, & eſt magis conſentanea, tum rebus ipſis, tum diuinæ miſericordiæ, & pietati, & gloriam Chriſti magis illuſtrat.

AR-

ARTICVLVS IIII.

Virùm Chriſtus fuerit cauſa ſuæ reſurrectionis.

197. Plal. 40. in. 2. 97. Ioan. 2. 97. 3. in. 1. & ad Rom. 4. fin.

AD quartũ ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus nõ fuerit cauſa ſuæ reſurrectionis. Quicunque enim ſuſcitatur ab alio, nõ eſt ſuæ reſurrectionis cauſa. Sed Chriſtus ſuſcitatus eſt ab alio, ſecundum illud Actuum. 2. Quẽ Deus ſuſcitauit ſolutis doloribus inferni, & Roman. 8. Qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora noſtra, &c. Ergo Chriſtus non eſt cauſa ſuæ reſurrectionis. ¶2. Præterea, Nullus dicitur mereri, qui ab alio petit aliquid, cuius ipſe eſt cauſa. Sed Chriſtus ſua paſsione meruit reſurrectionem (ſicut Auguſt. dicit ſuper Ioannem, quod humilitas paſsionis meritum eſt gloriæ reſurrectionis.) Ipſe etiam petiit à Patre ſe reſuſcitari: ſecundum illud Pſal. 30. Tu autẽ Domine miſerere mei, & reſuſcita me. Ergo nõ fuit cauſa ſuæ reſurrectionis. ¶3. Præterea, Sicut Damaſc. probat in. 4. lib. reſurrectio non eſt animæ, ſed corporis, quod per mortẽ cadit. Corpus autem non poteſt ſibi animã vnire, quæ eſt eo nobilior. Ergo id quod reſurrexit in Chriſto, non potuit eſſe cauſa ſuæ reſurrectionis. ¶Sed contra eſt, quod Dominus dicit Ioannis. 20. Nemo tollit animam meã à me, ſed ego pono eam, & iterũ ſumo eam. Sed nihil eſt aliud reſurgere, quã iterato animam ſumere, ergo videtur, quod Chriſtus propria virtute reſurrexerit.

Pſal. 104. in hon. nõ remoue à fin. num. 9.

Damaſc. lib. 4. orth. fidei, cap. vlt.

Reſp. 50. quæſt. 3.

¶Reſpõdeo dicendũ, quod (ſicut ſupra dictũ eſt) per mortẽ nõ fuit ſeparata diuinitas, nec ab anima Chriſti, nec ab eius carne. Poteſt igitur tam anima Chriſti mortui, quã eius caro, conſiderari dupliciter. Vno modo ratione diuinitatis. Alio modo ratione ipſius naturæ creatæ. Secundũ igitur vnitæ diuinitatis virtutẽ, & corpus reſumpſit animã quam depoſuerat, & anima corpus reſumpſit quod dimiſerat: & ſic Chriſtus propria virtute reſurrexit. Et hoc eſt, quod de Chriſto dicitur. . . ad Corin. vlt. quòd etſi crucifixus eſt ex infirmitate noſtra, ſed viuit ex virtute Dei. Si autẽ cõſideremus corpus, & animam Chriſti mortui ſecundum virtutem naturæ creatæ, ſic non potuerunt ſibi inuicem reuniri, ſed oportuit Chriſtum reſuſcitari à Deo.

¶Ad primum ergo dicendũ, quòd eadẽ eſt diuina virtus, & operatio Patris, & filij. Vnde hæc duo ſeſe conſequuntur, quòd Chriſtus ſit ſuſcitatus diuina virtute Patris, & ſui ipſius.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd Chriſtus orãdo petiit, & meruit ſuam reſurrectionem in quantum homo: non autem in quantum Deus.

¶Ad tertium dicendum, quod corpus ſecundum naturam creatã non eſt potentius anima Chriſti, eſt tamen ea potentius ſecundum virtutem diuinã, quæ etiam rurſus ſecundum diuinitatem vnitam eſt potentior corpore ſecundum naturam creatam. Et ideo ſecundum virtutem diuinam corpus, & anima mutuo ſe reſumpſerunt: nõ autem ſecundũ virtutem naturæ creatæ.

QVAESTIO LIIII.

De qualitate Chriſti reſurgentis, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de qualitate Chriſti reſurgentis. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primò,

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Primò, vtrum post resurrectionem Christus habuerit verũ corpus. ¶Secundo vtrum resurrexerit cum corporis integritate. ¶Tertiò, vtrum corpus eius fuerit glorioſum. ¶Quartò de cicatricibus in corpore eius apparentibus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm Christus post resurrectionem habuerit verum corpus.

198. *Infr. ar. 3. co. Et opu. 60. c. 22. col. 4.*

AD primum sic proceditur. Videtur, quod Christus post resurrectionem non habuerit verum corpus. Verum enim corpus nõ potest simul esse cum alio corpore in eodem loco. Sed corpus Christi post resurrectionem fuit simul cũ alio corpore in eodem loco: intrauit enim ad discipulos suos ianuis clausis, vt dicitur Ioan. 20. Ergo videtur, quod Christus post resurrectionem nõ habuerit verum corpus. ¶2. Præterea, Verum corpus non euanescit ab aspectu intuentium, nisi forte corrumpatur. Sed corpus Christi euanuit ab oculis discipulorum eum intuentium, vt dicitur Lucæ vltim. Ergo videtur, quod Christus post resurrectionem non habuerit verum corpus. ¶3. Præterea, Cuiuslibet veri corporis est determinata figura. Sed corpus Christi apparuit discipulis in alia effigie, vt patet Marc. vltimo. Ergo videtur, quod Christus post resurrectionẽ non habuerit verum corpus humanum.

¶Sed contra est, quod dicitur Luc. vltimo, quod Christo discipulis apparente, conturbati, & conterriti, existimabant se spiritum videre, ac si non haberet verum corpus, sed phantasticum. Ad quod remouendum ipse postea subdit, Palpate, & videte: quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Non ergo habuit corpus phantasticum, sed verum.

Li. 4. c. 15. no. malitia à prin.

¶Respondeo dicendum, quod sicut Damas. dicit in. 4. libro, illud resurgere dicitur, quod cecidit. Corpus autẽ Christi per mortem cecidit, in quantum scilicet fuit ab eo anima separata, quæ erat eius formalis perfectio. Vnde oportuit ad hoc, quod esset vera Christi resurrectio, vt idem corpus Christi iterato eidẽ animæ vniretur. Et quia veritas naturæ corporis est ex forma, cõsequẽs est, quod corpus Christi post resurrectionem & verum corpus fuerit, & eiusdem naturæ, cuius fuerat prius. Si autẽ eius corpus fuisset phantasticum, non fuisset vera resurrectio, sed apparens.

¶Ad primum ergo dicendũ, quod corpus Christi post resurrectionem, non ex miraculo, sed ex cõditione gloriæ (sicut quidam dicunt) clausis ianuis ad discipulos introuit simul cum alio corpore in eodem loco existens: Sed vtrum hoc habere posit corpus glorioſum ex aliqua proprietate sibi indita, vt simul cum alio corpore in eodem loco existat, inferius discutietur, vbi agetur de resurrectione communi. Nunc autem quantum ad propositum sufficit, dicendum esse, quod non ex natura corporis, sed potius ex virtute diuinitatis vnitæ, illud corpus ad discipulos (licet verum esset) ianuis clausis introiuit. Vnde Augustin. dicit in quodam sermone Paschali, quod quidã sic disputant. Si corpus erat, si hoc surrexit de sepulcro quod pepẽdit in ligno, quomodo per ostia clausa intrare potuit? Et respõdet. Si cõprehẽdis modũ, non est miraculũ: vbi deficit ratio, ibi est fidei ædificatio. Et super Ioan. dicit Moli corporis, vbi diuinitas erat ostia clausa nõ obstiterũt, ille quippe nõ eis apertis intrare potuit, quo nascẽte virginitas matris inuiolata permansit. Et

Nõ repũgnat mirac. quæ fiunt.

In ser. de Dominica resurr. post. circa fin. tom. 10.

Tract. 121. in Ioan. à med. tom. 9.

Ho. 26. in Euang. circa principium.

Et idem dicit Gregorius in quadam Homilia de octaua Paschæ. ¶Ad secundum dicendum, quòd sicut dictum est, Christus resurrexit ad immortalem gloriæ vitam. Hæc est autem dispositio corporis glorioſi, vt sit spirituale, id est, subiectũ spiritui, vt Apostolus dicit. 1. ad Corinth. 15. Ad hoc autem quòd sit omnino corpus subiectum spiritui, requiritur, quòd omnis actio corporis subdatur spiritus volũtati. Quod autem aliquid videatur, fit per actionem visibilis in visum, vt patet per philosophum in secundo de Anima. Et ideo quicunque habet corpus glorificatum, in potestate sua habet, videri quando vult: & quando non vult, non videri. Hoc tamen habuit Christus non solum ex cõditione corporis glorioſi: sed etiam ex virtute diuinitatis, per quam fieri potest, vt etiã corpora non glorioſa miraculoſe non videantur: sicut præstitum fuit beato Bartholomæo miraculoſè, vt si vellet videretur: non autem videretur si non vellet. Dicitur ergo, quod Christus ab oculis discipulorum euanuit, non quia corrumperetur, aut resolueretur in aliqua inuisibilia: sed quia sua voluntate desiit ab eis videri, vel eo præsente, vel etiam eo abscedente velociter per dotem agilitatis. ¶Ad tertium dicendum, quod sicut Seuerianus dicit in sermone Paschali. Nemo putet Christum sua resurrectione sui vultus effigiem commutasse. Quod est intelligẽdum quantũ ad lineamenta membrorum quia nihil inordinatum & deforme fuerat in corpore Christi per Spiritum sanctum concepto, quod in resurrectione corrigendum esset: accepit tamen in resurrectione gloriam claritatis. Vnde idem ibidem subdit. Sed mutatur effigies dum efficitur ex mortali immortalis: vt hoc sit acquisiuisse vultus gloriam, non vultus substantiam perdidisse. Nec tamen illis discipulis in specie glorioſa apparuit: sed sicut in potestate eius erat, vt corpus suum videretur: vel non videretur, ita in potestate eius erat, vt ex eius aspectu formaretur in oculis intuentium, vel forma glorioſa, vel non glorioſa, aut etiam comixta, vel qualitercunque se habens. Modica tamen differentia sufficit ad hoc, quod aliquis videatur in aliena effigie apparere.

Li. 1. tex. 74. & 75. Opinatum.

COMMENTARIVS.

RESpondet D. Thomas Christum post resurrectionem habuisse verum corpus eiusdemque naturæ cum priori. Quod non solum de specifica, sed etiã de numerica idẽtitate intelligendũ est. Quod satis probatum, ac declaratum est ex dictis supra de resurrectione in communi, cum ijs quæ addidimus de veritate resurrectionis Christi.

In solutione ad primum tangit D. Thomas difficultatem de penetratione corporum in eodem loco, quæ spectat ad dotem subtilitatis, de qua simul cum alijs postea disputabimus.

In solutione ad secundum explicat quomodo corpus Christi post resurrectionem potuerit sese occultare, & manifestare, quibus vellet. Cuius rei causam & modum dicit fuisse, quia erat in potestate Christi immutare sensus aliorũ, vel specierum influxum suspendere. Quam potestatem, ait duplici titulo illi conuenire. Primo ratione vnionis, vnde eandem quoque potestatem habuit in corpore mortali, vt supra cũ eodem D. Thom. diximus. q. 46. in commentario ar. 3. Secundo ratione status gloriæ. Vnde indicat D. Thomas omnia corpora beatorum habitura hanc potestatem, vt omnes actiones eorum subdantur ipsorum voluntati. Quia futura sunt spiritualia, id est, plenè subiecta spiritui, & perfectionem eius participãtia. Quod & docuit Rich. in. 4. d. 49. ar. 4. q. 6. ad. 3. Vnde colligi potest obiter, ex sententia D. Thom. omnẽ substantiã spiritualẽ habere in sua voluntate, & arbitrio omnem efficientiã, & actionem suã, ita vt si fortasse potest imprimere in altero speciem suę substãtię, vel suorum

Corpus beatum posse se aliis manifestare vel occultare vnde habeat.

Richard. D. Thom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum actuum, habeat quoque in sua potestate, & liberate huiusmodi influxum. Sed de hoc alias. Posset præterea per dotē agilitatis explicari, quomodo sit in potestate corporis beati sese manifestare alicui, vel occultare. Quia nimirum potest subitò vel fieri præsens, vel in remotissimum locum secedere. Sed hic modus, licet possibilis sit, non tamen est ita sufficiēs, sicut prior. Quia non explicat, quomodo sine mutatione, & distantia loci, & sine interpositione corporis opaci possit corpus beatum se se occultare in præsentia eorū, qui videre possunt; quod tamen videtur necessarium. Quia si corpus gloriosum necessario immutaret visum, necessariò etiam appareret lucidissimum. Item quia hæc perfectio valde consentanea est illi statui. Quanuis Scotus in. 4. d 49. q. 15. eam neget. Quia impossibile existimat, actionem agentis naturalis impediri posse per solam volūtatem creatam. Sed quomodo hoc fieri possit, dicetur disp. 48. sect. 1.

Scot.

In solutione ad. 3. optime D. Thom. explicat verba illa Mar. vltimo. *Ostensus est illis in alia effigie.* Meritò enim dubitari potest, quomodo Christus post resurrectionē effigiem mutare potuerit, & sese ita ostendere duobus discipulis euntibus Emaus, vt non agnosceretur. Quam quæstionem proposuit Paulinus Augustino, cui ipse respōdet epist. 59. ad. 8. quæstionem, Christum Dominum aliquomodo immutasse corpus suum, seu faciem quoad delineamenta, vel figurā ne agnosci posset: statim verò priorem resumpsisse formam, sicut in transfiguratione per mutationem coloris quoad splendorē, & lucem quodammodo immutatus est. Eiusdem sententiæ videtur fuisse Theophylactus super Lucam cap. 24. Hæc verò sententia verisimilis non est, nō quia impossibile id fuerit Christo (quod solum probant rationes Augustini) sed quia non fuit necessarium, nec decens corpori glorioso, & immortali. Et ideo exemplum de trāsfiguratione, quod affert nō est accommodatum. Tum quia Christi corpus priùs erat in statu passibili & mutationibus magis subiectum. Tum etiam, quia mutatio in delineamentis, & figura propria, & intrinseca, multò maior est, magisque repugnans corpori immortali, quàm mutatio per solam lucis impressionem. Quia hæc perfectiua est, & fieri potest sine vlla alteratione propria corporū corruptibilium: illa verò fieri seu intelligi nō potest sine aliqua condensatione, vel rarefactione, aut simili alia quantitatis immutatione aliena à corpore incorruptibili. Quamobrem idē Aug. lib. 3. de consensu Euangel. cap. 25. priori expositione reiecta dicit in Christo nullam mutationē esse factam: sed ita apparuisse, sicut erat in oculis tamē discipulorū fuisse aliquid, quod eos impediret, ne eū agnoscerent. Quod colligit ex verbi. Lucæ, *oculi autem eorum tenebantur, ne eum agnoscerent.* Illud autem impedimentū existimat fuisse aliquem humorem, vel quid simile nō immissum à Christo, sed â Dæmone, permittente Christo. Quod videtur Aug. addidisse ne videretur facere Christum autorem deceptionis, & erroris. Sed in primis non est necesse, vt Dæmonis actio interueneris, quia Christus directè voluit, & intendit se occultare. Tum quia illi discipuli nondū erant dispositi, neque digni illius visione, vt idē Augustinus notat. Tum etiam, quia necessariū id fuit, vt ipsi ignorātiam suam, & fidei imbecilitatē aperirent, quò possent ab ipso doceri, & ad firmiter credendum adduci. Ergo occultatio illa nō fuit ex operatione Dæmonis, sed ipsiusmet Christi. Vnde Marcus eam aperte tribuit ipsi Christo, dicens. *Apparuit eis in alia effigie.* Deinde non fuit necessarium, humorem aliquē, vel aliquod positiuum impedimentum imprimi oculis discipulorum. Nam (vt rectè D. Thom. notat) ex solo diuerso modo imprimendi species, fieri potest, vt figura, & forma faciei aliter appareat, quam in se sit. Quia ergo (vt dictum est in solut. ad. 2.) impressio specierū erat in libera potestate Christi, ideo etiam modus immutandi visum, erat in eiusdem potestate. Hoc igitur modo apparuit in alia effigie, non quam in se suscepit, sed quæ in aliorum oculis formata est. Et hoc est, quod Lucas dixit. *Oculi eorum tenebantur, ne eum agnoscerent.* Quia nimirum non erant eis impressæ species, quibus illum possent agnoscere.

Testimonij Mar. 16. Expositio. Aug.

Dubium. Theophyl.

Aug.

Mar. 16.

Christus post resurrectionem apparuit discipulis in alia effigie quamuis non in alia specie.

Luc. 24.

Et eodē modo dicitur infra, apertos fuisse oculos horum discipulorum, vt Christū agnoscerent. Nam licet, de internis oculis vtrumque exponatur â Caietano in Lucam (qui existimat in externis nullam immutationem fuisse factā, qua posset Christus occultari: sed per quandam interiorem ecstasim, & quasi abstractionem phantasiæ fuisse

Caiet.

fuisse impeditos hos discipulos, ne Christum agnoscerent, & hoc impedimentum postea esse sublatum: cui ex parte fauet Aug. lib. 11. Gene. ad literam cap. 31.) nihilominus facilius, & rectius intelligitur de oculis externis. Illi enim prius tenebātur, ne illum agnoscerent, non propter interiorem ecstasim (vt fingit Caietanus) sed ob diuersam effigiem, quam formabant, vt ex Euang. Marci colligitur. Idem ergo postea aperti sunt, non materialiter (quia nō erant antea clausi) sed (vt ita dicam) efficienter, quia illis datæ sunt species repræsentantes propriam figuram, ac faciē Christi. Et ita exposuit de externis oculis D. Thom. infra. q. 55. art. 4. ad 3. Vbi tamē sequi videtur secundam expositionem Aug. supra traditam. Sed (vt existimo) nō intelligit, humorem aliquem fuisse impressum oculis discipulorum: sed absolute fuisse in illis aliquem defectum, propter quē Christum nō agnoscebant, qualis prouenire solet ex caligine, vel humore in oculo existēte. Nā sicut ex dispositione materiali oculi oritur interdum talis impressio speciei, quę in causa est, vt res nō agnoscatur: ita potuit hic fieri non ob materialem dispositionem, sed ob virtutem causæ agentis. Ita videtur D. Thomas exponere Augustinū. Vereor tamen, ne sit præter mentem eius, cum dicat impedimentum hoc fuisse â Dæmone immissum, quod tamen. D. Thom. in citato loco consultò tacuit. Quanquam cū Augst. etiā dicat, Christum solū permisisse, vt oculi horum discipulorum tenerētur, ne eum agnoscerent, quod intelligo quantum ad deceptionē, & errorem illorū. Christus enim nō fuit directa causa illius erroris, sed solū speciei, quā sensibus impressit, in quibus non est propriè deceptio, sed simplex apprehensio vnius rei, vel alterius.

Occuli discipulorum ex terni quomodo aperti vt Christus pretenderit ag noscerent.

D. Thom.

Et hinc etiā facile intelligitur, quomodo non fuerit Christus ex voce cognitus ab ijs, alijsvè discipulis, quando occultari voluit. Quia multo facilius est immutare vocis sonum, & modum exprimendi, ac pronuntiandi. Quod etiam sine miraculo fieri potuit aliter mouendo linguam, & labia, & aērem aliter percutiendo. Addo denique, vestium varietatem etiam posse conferre ad se occultādum, & vt effigies diuersa appareat. Est autem verisimile, Christum, cū apparuit sub specie hortulani, vel peregrini, vestibus accommodatis indutum fuisse, quod aperte docet Iustinus martyr. q. 116. ad Orthodoxos. *Nam licet hoc* (inquit) *expresse scriptum non sit: tamen ex ijs, quæ scripta sunt, colligitur.* Dicit autem Christum eas vestes confecisse de nouo sua potentia, vel aiunde sumpsisse. Quod si quis cōtendat cū Abulense paradox. 5. cap. 24. & sequentibus, eas nō fuisse veras vestes: fateor quidē, ita fieri potuisse. Quia sicut Angelus assumit corpus, quòd non est verum quale apparet: ita corpus Christi potuit assumere vestes non veras, sed apparentes. Nec facile probari potest alterutrum: nec ad rem, de qua agimus, refert. Quia quantum ad effectum se occultandi, perinde sunt vestes apparentes, ac veræ, si eandem formam ac figuram referant.

Iustin. Vestes Christi post resurrectionem quales.

Abulens.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm Christi corpus resurrexerit integrum.

Locis sup. ar. 1. indu:

AD secundū sic proceditur. Videtur, quod corpus Christi nō resurrexerit integrum. Sunt enim de integritate humani corporis caro & sanguis, quæ Christus nō videtur habuisse: dicitur enim primæ ad Corinth. decimoquinto. Caro & sanguis regnū Dei nō possidebunt. Christus autem resurrexit in gloria regni Dei. Videtur ergo, quod non habuerit carnem, & sanguinem.

¶ 2. Præterea, Sanguis est vnus de quatuor humoribus. Si ergo Christus habuit sanguinem, pari ratione habuit alios humores, ex quibus causatur corruptio in corporibus animaliū. Sic ergo sequeretur, quod corpus Christi fuerit corruptibile, quod est inconueniens. Non igitur Christus habuit carnem, & sanguinem.

¶ 3. Præterea corpus Christi, quod resurrexit, in cœlū ascendit. Sed aliquid de sanguine eius in quibusdā Ecclesijs reseruatur pro reliquijs. Non ergo resurrexit corpus Christi cum integritate omnium suarum partiū. ¶ Sed contra est, quod Dominus dicit Lucæ vlti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

vltimo, post resurrectionē discipulis A loquens, Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.

¶Respondeo dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) corpus Christi in resurrectione fuit eiusdem naturæ, sed
Ar. præced. alterius gloriæ. Vnde quidquid ad naturā corporis humani pertinet totum fuit in corpore Christi resurgētis. Manifestum est autem, quod ad naturam corporis humani pertinent carnes & ossa, & sanguis & alia huiusmodi. Et ideo omnia ista in corpore Christi resurgentis fuerunt, & etiam integraliter absq; omni diminutione, alioquin non fuisset perfecta resurrectio, si non fuisset redintegratū quicquid per mortē ceciderat. Vnde & Dominus fidelibus suis promittit dicens Matth. 10. Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt: & Luc. 21. dicitur Capillus de capite vestro non peribit. Dicere autem quòd corpus Christi carnem & ossa non habuerit, & alias huiusmodi partes humano corpori naturales, pertinet ad errorē Euthichij Constantinopolitanæ vrbis Episcopi: qui dicebat, quòd corpus nostrum in illa resurrectionis gloria erit impalpabile, & vēris aëreque subtilius: & quòd Dominus post confirmata corda discipulorū C palpantiū, omne illud quod in eo palpari potuit, in subtilitatem aliquā redegit. Quod ibidē improbat Gregor. quia corpus Christi post resurrectionem, immutatum non fuit, secundum illud Rom. 6. Christus resurgens ex mortuis iam nō moritur. Vnde & ille, quæ dixerat, in morte retractauit. Si enim inconueniens est, vt Christus alterius naturæ corpus in sua conceptione acciperet, puta cœleste, sicut Valētinus asseruit, multo magis inconueniēs est, quod in resurrectione alterius naturæ corpus resumpserit, quia corpus in resurrectione resumpsit ad vitam immortalem, quod in conceptione assumpserat ad vitam mortalem.

Ho. 26. in Euan. non remote a prin.

¶Ad primum ergo dicendum, quod caro, & sanguis ibi non accipitur pro natura carnis & sanguinis, sed vel pro culpa carnis & sanguinis: sicut Greg. dicit in. 14. Mor. Vel pro corruptione carnis & sanguinis. Quia (vt August. dicit ad Consentium, de resurrectione carnis) nō ibi erit corruptio & mortalitas carnis & sanguinis. Caro igitur secundum substantiam possidet regnum Dei: secundum quod dictum est. Spiritus carnem, & ossa non habet sicut me videtis habere. Caro autem cū secundum corruptionem intelligitur, non possidebit, vnde continuo additum est B in verbis Apostoli, Neque corruptio incorruptelam.

lib. 14. mor. c. 31. ante fin. Augustin. 146. ci. 1.

¶Ad secundum dicendum, quod sicut Augustinus dicit in eodem libro, fortasis accepta occasione sanguinis vrgebit nos molestior perscrutator, & dicet. Si sanguis in corpore Christi resurgentis fuit, cur non & pituita, id est, phlegma, cur non & fel flauum, id est cholera, & fel nigrum, id est melancholia, quibus quatuor humoribus naturam carnis temperari, etiam medicinæ disciplina testatur? Sed quodlibet quisquis addat, corruptionem addere caueat, ne suæ fidei sanitatē, castitatēque corrūpat. Valet enim diuina potētia de ista visibili atque tractabili natura corporū, quibusdam manentibus, auferre quas voluerit qualitates, vt abs it labes, scilicet corruptionis, adsit effigies, adsit motio, abs it fatigatio, adsit vescendi potestas, abs it esuriēdi necessitas. ¶Ad tertium dicendum, quod totus sanguis, qui de corpore Christi fluxit, cum ad veritatē humanæ naturæ pertineat, in corpore Christi resurrexit: & eadē ratio est de omnibus

Leuit. 17. c. 11. Deut. 12. c. 23. Act. 15. c. 29.

particulis ad veritatem & integritatē A humanæ naturæ pertinentibus. Sāguis autem ille, qui in quibusdam Ecclesijs pro reliquijs conseruatur, nō fluxit de latere Christi, sed miraculosē dicitur effluxisse de quadam imagine Christi percussa.

HIc articulus quoad conclusionem, & probationem D. Thom. non indiget noua expositione, sed videnda sunt, quæ diximus de resurrectione in communi. De ijs verò, quæ in solutione argumentorum attingit, de humoribus, & alijs partibus assumptis à Christo in resurrectione, disseremus disputatione sequēti. Locus autem ille. 1. ad Cor. 15. *Caro, & sanguis regnum Dei non possidebunt*, quem D. Thomas tractat in sol. ad. 1. expositus est in priori tomo disp. 15. sect. 6. B

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrùm Christi corpus resurrexerit gloriosum.

Ioā. 20. Matth. 9. 15. in 1. ad. 4. 1. Ioā. 20. 5. 27. etc. 1. 1. Luc. 24. 3. c. 39.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd corpus Christi non resurrexerit gloriosum. Corpora enim gloriosa sunt fulgentia, secundum illud Matthæi. 13. Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum, sed corpora fulgida videntur secundum rationem, non autem secundum rationem coloris. Cum ergo corpus Christi visum fuerit sub coloris specie, sicut & prius C videbatur, videtur quòd nō fuerit gloriosum. ¶2. Præterea, Corpus gloriosum est incorruptibile. Sed corpus Christi non videtur fuisse incorruptibile: fuit enim palpabile, sicut & ipse dicit Luc. vlt. Palpate, & videte. Dicit autem Gregorius in quadā Homilia, quod corrūpi necesse est quod palpatur, & palpari non potest, quod non corrumpitur. Non ergo corpus Christi fuit gloriosum. ¶3. Præterea, Cor-

Homil. 26. in Euange. prope fin.

pus gloriosum non est animale, sed spirituale, vt patet primæ ad Corint. 15. Sed corpus Christi videtur fuisse animale post resurrectionem: quia cū discipulis manducauit & bibit, vt legitur Lucæ vltimo, & Ioannis vltimo. Ergo videtur, quòd corpus Christi non fuerit gloriosum. ¶Sed contra est, quod Apostolus dicit ad Philip. 3. Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.

Respōdeo dicēdū, quod corpus Christi in resurrectione fuit gloriosum, & hoc apparet triplici ratione. Primò quidē quia resurrectio Christi fuit exēplar, & causa nostræ resurrectionis, vt habetur primæ ad Corin. 15. Sācti autē in resurrectione habebunt corpora gloriosa, sicut ibidem dicitur, Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Vnde cùm causa sit potior causato, & exēplar exemplato, multo magis corpus Christi resurgentis fuit gloriosum. Secundò, quia per humilitatem passionis meruit gloriā resurrectionis. Vnde & ipse dicebat, Nunc anima mea turbata est: quod pertinet ad passionem: & postea subdit, Pater clarifica nomen tuū, *q. 35. ar. 4.* in quo petit gloriā resurrectionis. Tertio, quia sicut suprà habitū est, anima Christi à principio suæ conceptionis fuit gloriosa per fruitionē diuinitatis perfectā. Est autē dispensatiuè factum *q. 14. ar. 1. ad. 2. argu.* (sicut suprà dictū est) vt ab anima gloria non redundaret in corpus, ad hoc quòd mysteriū nostræ redēptionis sua passione impleret. Et ideo peracto hoc mysterio passionis & mortis Christi, statim anima in corpus in resurrectione resumptū, suā gloriā deriuauit: & ita factū est corpus illud gloriosum.

Ad primū ergo dicendū, quòd omne quod recipitur in aliquo, recipitur in eo secundū modū recipientis. Quia igitur gloria corporis deriuatur ab

Universidad de Deusto
Biblioteca

Epi.56. ante medium, tom.2.

anima (vt Augus. dicit in Epistola ad Dioscorum) fulgor seu claritas corporis glorioſi est ſecundum colorem humano corpori naturalem: ſicut vitrum diuersimodè coloratum recipit ſplendorem ex illustratione ſolis, ſecundum modum ſui coloris. Sicut autem in poteſtate hominis glorificati eſt, vt corpus eius videatur, vel non videatur (ſicut dictum eſt) ita in poteſtate eius eſt, quòd claritas eius videatur vel non videatur, vnde poteſt in ſuo colore ſine aliqua claritate videri: & hoc modo Chriſtus ſuis Diſcipulis poſt reſurrectionẽ ſuã apparuit. ¶ Ad ſecundũ dicẽdum, quòd corpus aliquod dicitur eſſe palpabile, nõ ſolum ratione reſiſtentiæ, ſed ratione ſuæ ſpiſsitudinis. Ad rarũ aũt & ſpiſſum ſequũtur graue & leue, calidũ & frigidũ, & alia huiuſmodi cõtraria, quæ ſunt principia corruptionis corporũ elementariũ. Vnde & corpus quod eſt palpabile humano tactu, eſt naturaliter corruptibile. Si autẽ ſit aliquid corpus reſiſtens tactui, quod nõ ſit diſpoſitum ſecundũ prædictas qualitates, quę ſunt propria obiecta tactus humani (ſicut eſt corpus cœleſte) tale corpus non poteſt dici palpabile. Corpus autem Chriſti poſt reſurrectionẽ vere fuit ex elementis cõpoſitum, habens in ſe tangibiles qualitates, ſecundum quod requirit natura corporis humani, & ideó naturaliter erat palpabile. Et ſi nihil aliud habuiſſet ſupra corporis humani naturã, fuiſſet etiã corruptibile. Habuit autem aliquid aliud quod ipſum incorruptibile reddidit: non quidẽ naturã cœleſtis corporis, vt quidã dicunt (de quo infrà magis inquiretur) ſed gloriã redundãtem ab anima beata, quia vt Auguſ. dicit in Epiſtola Dioſcorũ, Tã potenti natura Deus ſecit animã, vt ex eius pleniſsima beatitudine, redundet in corpus plenitudo

Arti.1.huius.q.ad.2. arg.

Materiã de dotibus videtur respicere quam non cõpleuit. Epiſ.56. ante medium, tom.2.

ſanitatis, id eſt incorruptiõnis vigor. Et ideo ſicut Greg. dicit ibidẽ, Oſtenditur corpus Chriſti poſt reſurrectionẽ fuiſſe eiusdẽ naturæ, ſed alterius gloriæ. ¶ Ad tertium dicendũ, quòd ſicut Aug. dicit. 13. de Ciuit. Dei. Saluator noſter poſt reſurrectionem, iã quidem in ſpiritali carne, ſed tñ vera, cibum & potum cùm diſcipulis ſumpſit, nõ alimentorum indigentia, ſed ea qua hoc poterat poteſtate. Vt enim Beda dicit ſuper Lucã, aliter abſorbet aquã terra ſitiens, aliter ſolis radius calens: illa indigentia, iſte potentia. Mãducauit: ergo poſt reſurrectionem, non quaſi cibo indigens, ſed vt eo modo naturam corporis reſurgentis aſtrueret. Et propter hoc non ſequitur, quòd fuerit eius corpus animale, quod eſt indigens cibo.

Hom.26. in Euang. non remitt. in fi. lib.13. cap. 22. circa fi. tom.5. Bed.in 37. cap. 1. lum. super illud, habentis alabastrum quid vt mãducaret.

COMMENTARIVS.

DOcet D. Thom. in hoc art. corpus Chriſti Domini fuiſſe glorioſum in reſurrectione ſua. Quæ cõcluſio ſimpliciter, & abſolutè ſumpta eſt de fide certiſsima, vt teſtimonia, & rationes, quibus D. Thom. vtitur, apertè conuincunt, quæ adeo ſunt perſpicua, vt noua expoſitione, aut confirmatione non egeant. Etenim illa omnia, quibus ſupra probauimus Chriſtum verè ſurrexiſſe, hoc etiã probãt. Nam in omnibus illis locis ſermo eſt de glorioſa reſurrectione, & immortali. Dixi autem concluſionem abſolutè intellectam eſſe de fide, vt videlicet ſermo ſit de corpore glorioſo, id eſt, habente eam perfectionem, & ſtatum, quem corpora ſunt in beatitudine habitura. Nam ſi ſermo ſit de corpore habente hanc, vel illam perfectionem, nimirum quatuor dotes, vel qualitates, aut alias perfectiones gloriæ, ſic tam certum eſt Chriſtum habuiſſe corpus glorioſum, quam eſt certum habuiſſe has qualitates, & perfectiones. De qua re, vt hæc materia completa ſit, poſtea propriam diſputationem inſtituemus.

Chriſtus post resurrectionem habuit corpus glorioſum.

Solutio ad. 1. ex dictis in articulo. 1. explicata eſt. In ſolutione verò ad. 2. explicat D. Thom. verba Gregorij Homil. 26. in Euangelia.

Teſtimonij Greg. Papæ Expoſitio.

Euangelia. *Corrumpi neceſſe eſt, quod palpatur, & palpari non poteſt quod non corrumpitur.* Et in ſumma dicit, ſic eſſe intelligenda, palpari non poſſe, niſi corpus natura ſua corruptibile, corpus autem glorioſum quamuis propter ſtatum glorię factum ſit incorruptibile, non tamẽ amiſiſſe proprijs naturam, & compoſitionem ex contraria qualitatibus. Vnde habet, quod ex ſe corruptibile ſit, quãuis per gloriam ſit incorruptibile: & ideo hic modus incorruptionis non obſtat, quominus tale corpus palpari poſsit. Qua occaſione hic diſputari poſſet quomodo corpus glorioſum ſit incorruptibile. Sed de hoc ſtatim poſt ſequentem diſputationem.

Dubium.

Secundo poſſet inquiri, quid ſit corpus eſſe palpabile, & an corpus cœleſte palpabile ſit, aut cur hoc ſit proprium corporis corruptibilis. Sed hæc quæſtio philoſophica eſt: non poſſumus tamen miſſam facere expoſitionẽ textus D. Thomę. Docet enim, corpus eſſe palpabile non ratione ſolius reſiſtentiæ, ſed ratione ſuæ denſitatis, ad quam ſequuntur qualitates habentes contrarium, quæ ſunt principia corruptionis. Vnde cõcludit ſolum illud corpus eſſe palpabile, quod habet iſtas qualitates: corpus autem cœleſte, quamuis reſiſtat tactui, non tamen palpari, quia nõ habet huiuſmodi qualitates. Addit vero Caieta. tacitæ obiectioni reſpõdẽs quod D. Thomas dicit, ex denſitate oriri, vt corpus ſit palpabile, intelligendum eſſe de denſitate propria corporum corruptibilium. Nam cœleſtia quoquè corpora (inquit) denſitatem habẽt: tamen alterius rationis. Nihil enim eſt commune vniuocum corpori corruptibili, & incorruptibile. Sed in primis, hoc vltimum principium quod Caietan. aſſumit, falſum eſſe exiſtimo. Et quidem ſi intelligatur de prædicato communi vniuoco ſecundum rationem genericam, & inſtituto præſenti non eſt neceſſarium (quia licet denſitates, illæ eſſent diuerſæ rationis, poſſent in communi ratione vniuoce conuenire) & omnino eſt falſum, & ſine fundamẽto, vt cõſtat ex Dialectica, & Metaphyſica. Cur enim ratio corporis, & ſubſtantię, & quantitatis non dicetur vniuoce de corpore cœleſti, & elementari; Si autem intelligatur de ratione vniuoca ſecundum ſpeciem vltimam, ſic quidem minus eſt improbabile, mihi tamen nunquam vi

Caiet.

ſum eſt verũ. Suppoſita enim reali diſtinctione quantitatis à ſubſtanita, exiſtimo probabilius quantitatem eſſe eiuſdem ſpeciei in corpore cœleſti, & elementari, etiã ſi ſubſtãtiales materiæ diuerſæ ſint. Quia modus extẽſionis in ordine ad locum, per quem nos à poſteriori concipimus effectum formalem huius quantitatis, per modum cuiuſdam capacitatis, ſeu aptitudinis ad replendum locum tali modo, hæc (inquam) extenſio eiuſdẽ rationis eſt in omnibus corporibus. Signum ergo eſt, effectum formalem quãtitatis, atq; adeo quãtitatem ipſam eſſe eiuſdẽ rationis in illis. Vnde vlterius colligo, denſitatem, quæ nihil aliud eſt, quam modus quidam quantitatis eiuſdem rationis eſſe in vtriſq; corporibus: ſicut etiam figura eſt eiuſdem rationis, & omnes modi ſimiles, qui intelligi poſſunt manere in ſola quantitate abſtracta, aut per diuinã omnipotẽtiam cõſeruata ſeparata ab omni materia, & ſine vlla propria qualitate realiter diuerſa. Quo circa id propriè exiſtimo, reddere corpus aliquod palpabile, quod reddit illud ſenſibile ſenſu tactus, non per modum cauſæ efficientis quæ non propriè ipſa in ſe ſentitur, ſed effectus eius: ſed per modum obiecti, ac proprij ſenſibilis talis ſenſus. Quia palpare nihil aliud eſt, quam tãgẽdo experiri, ſeu ſẽſu nactº percipere, vt ex ſignificatione ipſius vocis conſtat, & quia nihil aliud fingi, aut excogitari põt. Quod etiam indicauit Chriſtus illis verbis. *Palpate, & videte*, id eſt, experimento cognoſcite: palpare ergo eſt tactu ſentire, quod tangitur, ergo eſſe palpabile eſt, eſſe ſenſibile ſenſu tactus. Ad hoc autem in primis neceſſarium eſt, vt corpus reſiſtat, non vtcunque, ſed ratione denſitatis, & duritiei. Quod ideo addo, quia licet cœlum reſiſtat tactui, vt manui v.g. ſi conaretur moueri vltra ſuperficiem concauam lunæ: tamen non reſiſtit ratione denſitatis. Nam licet in cœlo ſint partes raræ, & denſæ: tamen æquè reſiſtunt omnes. Non ergo prouenit ex dẽſitate, ſed ex indiuiſibilitate, ex eo, quod cœlum eſt incapax diuiſionis ratione ſuę ſubſtantię; & alicuius fortaſſe ſuperioris qualitatis. Corpora verò corruptibilia reſiſtunt ratione denſitatis, & duritiei. Nam ſi hæc deſit, facile cedunt, & diuiduntur: vnde fit, vt palpari nõ poſsint. Hæc ergo eſt prima conditio neceſſaria in

Responſio Corpus eſſe palpabile quid ſit.

Luc. 24.

Cœlum non eſt palpabile.

Universidad de Deusto
Biblioteca

corpore palpabili: & hoc sensu dixit D. Tho. corpus esse palpabile ratione suæ *spissitudinis*: non q̃ sit adæquata ratio, sed cõditio in primis necessaria, quã semper comitãtur qualitates illæ, quæ sunt propria obiecta sensus tactus. Quę verò sint hę qualitates nõ est præsentis instituti explicare. Nã ad D. Tho. intelligendũ dicta sufficiũt.

Dubium.

Responsio. Corpus glorioſum quomodo ſit palpabile, & tangibile.

Tertio verò inquiri potest, quomodo corpus glorioſum palpabile sit. Sed hoc facile definitur ex dictis. Nam in corpore glorioſo manet diuersitas membrorum, & quædã sunt dura, alia mollia, omnia verò habent sufficientẽ densitatẽ, vt ex hac parte contrectari possint: aliunde quoq; habent suũ naturale tẽperamẽtum, ac dispositiones, â quibus prouenit, vt sentiri possint. Sed est obseruandum (quod supra diximus) corpus glorioſum nõ agere ex necessitate naturæ, & alioqui habere dotem subtilitatis: vnde fit, vt si velit, possit neq; resistere tactui, neq; per qualitates elemẽtales illud immutare, & ideò, si noluerit, nõ poterit palpari. Deinde potest (si velit) sua quantitate resistere alteri corpori, non vtendo dote subtilitatis, nec se penetrãdo cum eo, neq; illi cedẽdo, & tamẽ nihil efficere in aliud corpus, neque per suas qualitates tactiles illud immutãdo aut speciẽ intentionalem imprimendo. Quia hæc actio (vt dixi) est libera corpori glorioſo, & nõ est necessariò coniuncta cum priori resistentia: atque hoc modo potest corpus glorioſum resistere, & nõ palpari, ad eum modum, quo id posset contingere in corpore cœlesti. Potest tamen corpus glorioſum suo etiam arbitrio resistere tactui, immutãdo illũ per qualitates sensibiles, atq; hoc modo potest palpari. Est ergo (vt ita dicam) corpus glorioſum palpabile volũtarie, ac libere, non ex necessitate.

In solutione ad tertium explicat diuus Thomas quomodo Christus in corpore glorioſo potuerit manducare. De qua re dicemus disputatione sequenti.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm corpus Christi debuerit cum cicatricibus resurgere.

301 3. *di.* 22. *q.* 2. *ar.* 4 *q.* 3. Et *op.* 3. *c.* 245. & *op.*

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd corpus Christi non debuerit cum cicatricibus resurgere. Dicitur enim primæ ad Corint. 15. quod mortui resurgent incorrupti. Sed & cicatrices, & vulnera ad quandã corruptionẽ pertinẽt, & defectũ. Non ergo fuit cõueniens, vt Christus, qui est resurrectionis auctor cũ cicatricibus resurgeret. ¶ 2. Præterea, corp⁹ Christi integrũ resurrexit: sicut dictũ est. Sed aperturæ vulnerũ cõtrariãtur integritati corporis: quia per eas discõtinuatur corp⁹. Nõ ergo videtur fuisse cõueniens, q̃ in corpore Christi aperturæ vulnerũ remanerẽt: etsi remanerent ibi quædã vulnerum insignia, quæ sufficiebãt ad aspectum, ad quẽ Thomas credidit: cui dictũ est. Quia vidisti me Thoma, credidisti. ¶ 3. Præterea, Damasc. dicit in quarto lib. quod post resurrectionem de Christo dicuntur quædam verè, quæ non habuit secũdum naturam, sed secundum dispensationem, ad certificandum quod ipsum, quod passum est corpus, resurrexit: vt cicatrices. Cessante autẽ causa, cessat effectus. Ergo videtur, quod certificatis discipulis de sua resurrectione, cicatrices vlterius non habuerit. Sed nõ cõueniebat immutabilitati gloriæ, quod aliquid assumeret quod perpetuo in eo nõ remaneret. Ergo videtur, quòd non debuerit corpus cũ cicatricibus in resurrectione resumere. ¶ Sed cõtra est quod Dñs dicit Thomę Ioã. 20. Infer digitũ tuũ huc, & vide manus meas, et affer manum tuam, & mitte in latus meũ, & noli esse incredulus, sed fidelis.

60 ca. 22. col. 4.

ar. 2. huius qu.

Super illud Luc. obtendit eis manus. ca. 97. in Luc. & eſt vltimus. Lib. 22. ca. 20. in prin. to. 5.

Respõdeo dicendũ, quòd cõueniẽs fuit, animam Christi in resurrectione corpus cũ cicatricibus resumere. Primo quidẽ, propter gloriã ipsius Christi dicit enim Beda supra Lucã, q̃ non eximpotentia curãdi, cicatrices seruauit, sed vt in perpetuũ victorię suę circũferat triumphum. Vnde & Augustin. dicit in. 22. de Ciuitate Dei. Quod fortasis

tasis in illo regno in corporibus martyrum videbimus vulnerũ cicatrices, quę pro Christi nomine pertulerunt. Nõ enim deformitas in eis, sed dignitas erit, & quædã, quãuis in corpore nõ corporis, sed virtutis, pulchritudo fulgebit. Secũdò, ad cõfirmãdũ corda discipulorũ circa fidẽ suę resurrectionis. Tertiò, vt Patri, pro nobis supplicãs qualegẽ⁹ mortis pro homine pertulerit, semper ostẽdat. Quarto, vt sua morte redẽptis, quàm misericorditer sint adiuti, proposítis eiusdẽ mortis in dicijs, insinuet. Postremo, vt in iudicio quã iustè dãnentur, ibidẽ denũtiet. Vnde sicut Augustinus dicit in libro. 2. de Symboło. c. 8. Sciebat Christus quare cicatrices in suo corpore seruaret: sicut enim demonstrauit Thomæ non credẽti, nisi tãgeret & videret, ita etiã inimicis vulnera demonstraturus est sua, vt cõuincẽs eos veritas dicat, Ecce hominẽ quẽ crucifixistis, videtis vulnera quę infixistis, agnoscitis latus quod pupugistis: quoniã per vos, & propter vos apertum est, nec tamẽ intrare voluistis.

Ioã. 20. 27. in Lucam ad intent.

Ad primũ ergo dicẽdũ, quòd cicatrices illæ quæ in corpore Christi per mãserũt, nõ pertinẽt ad corruptionẽ, vel defectũ, sed ad maiorem cumulũ gloriæ, in quantum sunt quædã virtutis insignia, & in illis locis vulnerũ qui dã specialis decor apparebit. ¶ Ad secundum dicẽdum, quòd illa apertura vulnerum, quãuis sit cum quadã solutione cõtinuitatis, totum tamẽ hoc re cõpensatur per maiorẽ decorem gloriæ, vt corpus nõ sit minus integrum, sed magis perfectum. Tho. autem nõ solum vidit, sed etiam vulnera tetigit: quia (vt dicit. Leo Pap.) fuffecit sibi ad fidẽ propriã, vidisse, quod viderat, sed nobis operatus est, vt tãgeret, quẽ videbat. ¶ Ad tertium dicendum, quòd

A Christus in suo corpore voluit cicatrices vulnerũ remanere, non solum ad certificãdã discipulorũ fidem, sed etiã propter alias rationes. Ex quibus apparet, quod semper in eius corpore cicatrices illæ remanebunt: quiã (vt Augustin. dicit ad Cõsentiũ, de resurrectione carnis) Domini corpus in cœlo est, credo, vt erat quando ascendit in cœlũ, Et Gre. 14. Moraliũ dicit. Quod si quid in corpore Christi post resurrectionẽ potuit immutari, cõtra veridicã Pauli sententiam, post resurrectionem Dominus redijt in mortẽ, quod quis dicere nisi stultus præsumat, qui veram carnis resurrectionẽ denegat? Vndepatet, quòd cicatrices, quas Christus post resurrectionem in suo corpore ostendit, nunquam postmodum ab illo corpore sunt remotæ.

Aug. Epiſt. 146. paulò a prin to. 2.

lib. 14. Moral. c. 11. à med.

B

C

Cõtextus D. Thomæ satis est perspicuus, de re verò ipsa disserimus disputatione sequenti.

DISPVTATIO XLVII.
In sex sectiones distributa.

De integritate, ac perfectione naturali corporis Christi resurgentis.

DIximus in superioribus, Christum Dominũ verè, ac propriè surrexisse, atque adeò post resurrectionem habere verum corpus humanum, & perfectum perfectione essentiali: hoc enim saltem est necessariũ ad veritatem resurrectionis. Vnde etiã fit, necessarium esse, vt habeat corpus organicum, & conueniẽti modo dispositum saltem, prout necessarium est ad veritatem, & naturalem cõsistentiam humanæ naturæ, iuxta ea, quæ diximus de resurrectione incõmuni. Nũc ergo dicendũ superest de perfectione, quæ est præter rei essentiam, sine qua rei natura posset consistere, licet non adeò perfectè. Hæc autẽ perfectio duplex esse potest: vna supernaturalis (de qua dicturi sumus

Universidad de Deusto
Biblioteca

disputatione sequenti) altera naturalis, de A qua hic dicendum est: & ad tria, vel quatuor capita reuocãda est, scilicet, ad perfectionem qualitatis, actionis, seu virtutis actiuæ, & quantitatis. Et quidẽ de qualitatum naturalium perfectione, nihil specialiter dicendum occurit. Quia qualitates naturales, vel sunt dispositiones, quæ complent naturale temperamentum, & de his iam diximus, necessarias fuisse in corpore Christi. Vel sunt qualitates secundæ, quæ ex temperamento primarũ consequũtur, vt color: & de his eadem est ratio quæ de primis, neque in eis est aliqua difficultas, quę explicatione indigeat. Vel sunt veluti modi quidam resultantes ex quantitate, aut ex proportione partium, seu aliarum qualitatum, vt sunt figura, pulcritudo, sanitas, & de his etiã nulla est specialis quæ- B stio. Tum quia, si hæc fuerũt perfectissima in corpore Christi mortali, certius est, esse in corpore glorioso. Tum etiam, quia cum hæc consequantur ex perfectione quantitatis, & aliorum qualitatum, explicata veritate in fundamento, explicata relinquitur in reliquis, quæ necessario consequũtur. Aliæ deniq; sunt qualitates, quæ sunt propriæ potentiæ actiuæ, quæ in secundo membro supra posito comprehenduntur. Dicendum vero est prius de quantitate, quoniam maximè intrinseca est corpori, & ab illa maximè pendent omnes corporis facultates. Quantitatis autem perfectio in tribus potissimum videtur consistere, scilicet, in perfecto, ac completo numero omnium partium corporis humani, perfectaque singularum partium magnitudine, ex qua resultat debita totius corporis moles, ac denique debita integritas compositio, & continuatio huiusmodi partium. C

SECTIO PRIMA.

Virùm corpus Christi gloriosum habuerit omnes partes solidas corporis humani.

PRimum omnium certum de fide est Christi Domini corpus surrexisse integrum, ac perfectum. Quod probari potest testimonijs, & rationibus, quibus priori tomo disp. 15. sect. 6. probauimus, assumpsisse Verbum diuinum in Christo naturam nostram integram, sicut eam in Adamo plantauit. Quia factus est homo perfectus, ac integer, non mancus, & mutilus. Hoc enim licet fuerit verum in statu mortali, multo tamen magis in statu glorię. Tum quia (vt Athanas. dixit lib. de incar. Verbi, eiusque corporali aduentu) *corpus, in quo Christus resurrexit, non alterius cuiusquam, sed ipsiusmet vitæ corpus fuit, & ideo cum omni integritate resurrexit.* Nam & cut in prima assumptione propter Verbi maiestatem, non decuit assumi corpus mãcũ, aut mutilum: ita etiã neque in resurrectione, cum eadem perseuerauerit vnio ad Verbũ, & præterea adiuncta fuerit perfectio gloriæ, quæ naturalem hãc perfectionem supponit. Tum præterea, quia (vt dixit Greg. Nyssenus orat. 1. de Resurrect.) *Christus id, ad quod erat iterum reuersurus per resurrectionẽ, quidquid iacebat vna secum exanimatum;* sed in sepulcro iacuit integrum corpus, sicut erat viuum, quia in passione nullum mẽbrũ est illi abcissum, sicut neque es aliquod cõfractũ est. Constat igitur, resurrexisse corpus Christi integrum, ac perfectũ, atque adeò omnibus, partibus solidis cõstãs. Voco aũt partes solidas eas, quę ab humoribus distinguntur, de quibus sectione sequenti dicendũ est. Vnde sub his partibus comprehenduntur, in primis omnes illæ partes, quę anima rationali informantur, de quibus nulla potest esse controuersia. Cõprehenduntur quoque dentes, & vngues. Eiusmodi namque probabile est informari anima, & certum, requiri ad corporis integritatem, & ad aliquas actiones con naturales homini. Deinde idem dicendũ de barba, & capilis capitis. Nã licet de his maius dubiũ sit, an informẽtur anima: certum tamen est, plurimum cõferre ad ornatum, & cõplementũ humani corporis. Præterea idem est de intestinis, quæ etiã sunt partes solidæ, & sine vlla dubitatione ab anima informantur, & ad integritatẽ naturalem humani corporis requiruntur. An vero essent vacua, vel quibus substantijs plena, dicemus sectione sequenti. Et confirmantur hęc omnia. Nam in omnibus hominibus resurgentibus ad gloriam omnes hæ partes instaurabuntur, quia *capillus de capite eorum non peribit*, vt latè tractat Aug. in Enchirid. c. 87. & sequentibus, & li. 20. de Ciuit. cap. 19. & Theologi in 4. d. 44. vbi D. Thom.

Corpus Christi fuit integrum ac perfectum resurrexit.

Athanas.

Greg. Nyss.

Aug. Lucas 20. D. Thom.

D. Th. q. 1. art. 2. optimam rationẽ affert. Quia corpora Beatorũ reparantur ad perfectionem vltimam consequendam: ergo oportet, vt in substãtia sua integra, ac perfecta restituantur: ergo multo magis hoc fuit necessarium in Christo, cuius corpus non solum reparabatur per resurrectionẽ, vt vltimam perfectionem gloriæ consequeretur: sed etiam, vt esset exemplar omnium, quæ similem perfectionem erãt consequutura, tanquã corpus ipsius Dei proprium. Accedit, quòd propter infinita merita multo magis debebatur Christo hæc perfectio, quam alijs.

Dubium.

Solum potest hoc loco vulgaris illa quæstio desiderari, aũ in corpore Christi post resurrectionẽ fuerit præputiũ, quod in circũcisione abscissum est. Et ratio dubitãdi esse potest. Quia præputiũ Christi dicitur *Innoc. 3. Pap.* adhuc esse in terris Innocentius enim ter- B tius. li. 4. de mysterijs Missæ refert, in Later. Basilica reseruari, quod etiã nũc habet Romana traditio. Est enim in Lateranensi tẽplo quidam locus sacer, qui propter multitudinẽ, & excellẽtiã reliquiarũ, quæ in eo adseruantur, *Sancta Sanctorum* vocatur: ibi quẽ præputiũ Christi esse dicitur, translatũ porrò tẽpore Caroli Calui ex Aquisgranensi ciuitate, vbi (eodem autore Innocentio) Carolus Magnus illud collocauerat, sibi per Angelum Ierosolyma delatum. Et confirmatur, quia sicut in corpore Christi resurgentis manserunt vulnera clauorũ, & lanceæ, salua corporis integritate, ac perfectione: ita potuit manere cicatrix illa circuncisionis, igitur non fuit necessarium præputium iterum assumi.

Et in reuelationibus Sanctæ Brigitæ C lib. 6. c. 102. refertur B. Virginẽ Brigitæ reuelasse, se vsque ad mortem suam particulam illam seruasse: & tunc Euangelistæ Ioanni eam tradidisse, ipsumq; reliquisse eam successoribus suis: postea verò fideles eam in loco occulto reposuisse, in quo delituit, donec per Angelum manifestata est.

Responsio. In corpore Christi resurgẽtis non fuit præputium est. Tolet. Bonac. Sup. Gab. Medin. Turrecr.

Nihilominus dicendum est, in corpore Christi Domini resurgẽtis esse præputiũ. Ita sentiũt Theophy. Luc. 2. Bona. in. 4. d. 12. & Supplemẽtũ Gabr. in. 4. d. 44. q. 1. & Medina hic ar. 2. existimat esse rẽ certam, quãuis Turrecremata in c. Inuitat. de consecrat. d. 2. & Sylvest. in rosa aurea, rẽ sub dubio relinquant. Ratio aũt nostræ sentẽtiæ est. Quia præputiũ est particula humani corporis ad eius integritatẽ aliquomodo pertinens: ergo non deest nunc corpori Christi in cœlo. Quia esset aliqua imperfectio, cuius nulla sufficiẽs causa fingi potest. Nã, quòd maneat cicatrix vulneris in circuncisione accepti, vel non est necessariũ, vel certè fieri potuit sine diminutione, & defectu alicuius partis. Item Adam, & alij Beati habebunt integra corpora absq; defectu huius partis. Quòd enim quidã dixerunt (vt hic Medina refert) omnes Beatos habituros circunsica corpora fabulosum est, ac Iudaicum, & de ijs, præsertim qui in hac vita circuncisi non fuerunt, est prorsus incredibile. Cur enim humanum corpus non habebit in beatitudine omnem illam naturalem perfectionem, & substantialem integritatem, quam in prima creatione habuit, & in statu innocentiæ haberet? Aut cur potius virile corpus, quã fœmineum ex parte aliqua mutilũ futurũ erit? Quod si in aliquo futurũ est integrũ, & sine vllo defectu, maximè in Christo.

Ad traditionem ergo, seu historiam referẽtem particulam illam præputij Christi seruari hactenus in Ecclesia, Innocen- *Innocent. Supp. Gab.* tius supra in dubiũ illã reuocat. Nã dicit, totum hoc esse Deo cõmittendum. Supplementũ autem Gabrielis dicit, probabile esse simul manere in terra, & in corpore Christi, in quo informatur anima rationali, & viuit: in terra vero est inane. Sed mihi non videtur hoc credibile, non quòd existimem implicare contradictionẽ: sed quia nulla est causa tanti miraculi, nec probabile fundamentum, vt illud credatur. Bonauentura igitur suprà, dubio secundo circa textum Magistri respondet, fortasse *Bonauent.* in præputio non fuisse aliquid pertinens ad veritatem humanæ naturæ, vel (si aliquid fuit) illud fuisse reassumptum: aliquam verò materialem partem conseruatam esse pro deuotione fidelium. Mihi tamen dicendum occurrit, particulam illam præputij formaliter (vt sic dicam) *Responsio. ad obiectionem.* esse de integritate corporis: non verò materialiter, idest, vt constans ex illa indiuidua parte materiæ, ex qua constabat præputium in circuncisione abscissum, iuxta doctrinam generaliter supra datam de veritate resurrectionis. Vbi ex sententia Augustini, & diui Thomæ diximus, non esse ad verã resurrectionem simpliciter necessarium, vt omnes partes materiales cor-

Universidad de Deusto
Biblioteca

poris ex eisdem numero partibus materiæ constent, ex quibus prius constabant: sed sat esse, vt totum constet ex eadem materia tota, & ad maiorem perfectionē satis etiam esse, vt principales partes, seu organicæ omnino eædem sint, & ex eadē materia. Quod verò minima aliqua materialis pars interdum ex alia materia supleatur, nihil obstat tam veritati, quā perfectioni resurrectionis præsertim si illamet materia fuit aliquando pars eiusdem corporis. Sic igitur in præsenti dici potest corpus resurgēs habuisse præputiū formatum ex aliqua parte materiæ illius, quæ aliquando fuit in corpore Christi, & per continuam nutritionem resoluta fuerat: particulam verò illam, quæ in circuncisione abscissa fuerat, relictam esse in terris ad fidelium deuotionem. Hoc modo & saluatur perfecta integritas corporis Christi resurgentis, & fides humana adhibetur traditioni asserenti, Christi præputiū manere in terris. Neque in hoc apparet vlla difficultas, vel inconueniens. Nam etiam illamet particula tēpore infantiæ abscissa non constabat ex tota materia necessaria, vt restitueretur in ea quātitate, quam corpus perfectæ magnitudinis requirit. Oportebit ergo addere aliquid materiæ, id scilicet, quod in vitæ progressu acquisitū esset per nutritionem. Rursus illamet particula materiæ, qua constabat præputium in infantia, fortasse si tunc non fuisset abscissa, per continuam vitæ nutritionē fuisset resoluta, sicut de materia aliarum partium est verisimile, ergo non oportuit assumere præputium ex illamet materia. Et hoc est satis ad rem incertam, dummodo certò constet, Christi corpus in cœlo hac parte non carere.

Particula præputij Christi in circuncisione abscissa in Laterane sibasilica ad seruata, creditur.

SECTIO II.

Quomodo in corpore Christi glorioso, vulnerū cicatrices, salua eius integritate, ac perfectione permanserint.

HAEC dubitatio oritur ex dictis sectione præcedenti, duplici ex capite. Primò, quia de integritate, ac perfectione humani corporis est partium continuitas, sine qua nec integritas, neq; soliditas perfecta potest intelligi. Sed, si in manibus, pedibus, ac latere māserunt hiatus vulnerum, non potuerunt illæ partes esse continuæ: ergo neq; habuerunt debitam integritatem. Et hæc difficultas potissimum apparet in arteijs, neruis, ac venis. Nam horum continuitas maximè necessaria est ad continendum sanguinem, & spiritus, & vt deriuentur, fluantq; per corpus: deniq; ad motionem, & vsum partiū organicarum. Secundo, quia necesse est, vt desint aliquæ partes carnis, & neruorū, aliæq; similes, quibus illa foramina opplēda forēt; ergo non est corpus omni ex parte completum. Antecedens patet, quia de facto illa vulnera non replētur carne, nec uis, &c & alijs partibus nihil est additū. Oportuisset enim aut dēliores fieri, quam natura sua postulēt, aut aliunde deformiter augescere: vtrumque autem est contra perfectionē illius corporis. In contrarium autē est, quia Ioan. 20. dicitur Christus, vt Thomam ad fidem reuocaret, in manibus ac latere vulnerum ostendisse vestigia.

Ioan. 20.

In hac re propter prædictū locū Ioan. de fide certū est, saluatas esse in corpore Christi resurgentis quinq; vulnerū cicatrices. Nam, licet Ioannes non faciat expressam mentionē pedum, tamen vniuersa Ecclesia semper intellexit, ita esse locum hunc explicandum, sicut & ab vniuersis Patribus expositus est. Quia ferē eadem est ratio pædum, ac manuum. Quod verò Christus tantum manus, & latus ostenderit, in causa fuit, quia Thomas solum fecerat mentionem manuum, ac lateris, quando in sua incredulitate perfistens dixerat, *Nisi videro in manibus eius fixuram clauorū, &c.* tamen reuera sub manibus, & latere, etiam pedes comprehēdere voluit. Adde, Lucam, dum narrat eam apparitionem quam refert. Ioannes cap. 20. cum Christus ingressus est ianuis clausis ad discipulos, Thoma absente, dicere, ostendisse Christū discipulis manus, ac pedes: cum tamen Ioannes dicat ostendisse eis manus, & latus: ergo signum est, sub his vulneribus omnia cōprehendi. Sit ergo certū, mansisse post resurrectionem omnia.

In corpore Christi glorioso quæ vulnera remanserint.

Ioan. 20.

Luc. 24.

Cicatrices vulnerum in corpore Christi glorioso non sunt apparentes, sed vere.

Secundo est certum has cicatrices non fuisse apparentes, aut pro illo tantū tempore, quo se discipulis Christus ostendebat effictas: sed ab instanti resurrectionis verè in Christi corpore permansisse, perpetuoq; duraturas. Ita explicāt hoc mysterium Ignat. Epistola. 10. ad Smyrnenses. Hilar. libro tertio de Trinitate, Iustin. Dialog. cum Triph. Dionys. capite septimo

Ignat. Hilar. Iustin. Dionys.

Leo Papa. Aug. Ambr. Bed. Cyril. Cyr. Hier. Athanas. Grec. Cyr. Alex.

septimo de cœlest. hierar. Leo Papa sermone primo de resurrectione, Augu. epist. 49. q. 1. & lib. 2. de Symbolo ad catechumenos. c. 8. & li. 22. de ciuitate. c. 20. Ambr. & Beda Luc. vltim. Cyrill. Alexand. lib. 12. in Ioan. cap. 58. & Ierosolymitan. cat. 14. Athanas. Epist ad Epictetum, & oratione cōtra Arianos, in hoc dictum, *Ex Deo Deus est Verbum*, circa finē, Gregor. homilia 26. in Euangelia, & omnes interpretes Ioann. 20. Ratio est, primo, quia cùm stigmata vulnerum ostensa sint à Christo in veritatis testimoniū, debuerunt esse vera, & nō ficta. Itē cum Christi corpus resurrexerit immortale, & impassibile, nullā postea mutationē seu alterationē in propria substantia, & quantitate, pati debuit. Ergo sicut vera ostēdit stigmata vulnerū, ita à principio resurrectionis ea habuit, ac perpetuo retinet. Vnde Cyrillus Alexandrinus, supra, colligit, Christum eas cicatrices secū attulisse in cœlum ex illo Zachar. 13 *Quid sunt plagæ istæ in medio manuū tuarū? & dicet, His plagatus sum in domo eorū: qui diligebant me.* Item ex simili interrogatione Isai. 63. *Quis est iste, qui venit de Edon, tinctis vestibus de Bosra?* & infra, *quare ergo rubrum est vestimentum tuum?* Quæ loca de hoc mysterio interpretatur etiam idem Cyrillus, in Exegesi ad Acacium, quæ habetur in Concilio Ephes. tomo. 6. c. 16. & in Isaiam ibidem Hieronym. exponit interrogationem hanc inductam esse ab Angelis, Christo in cœlum ascendente. Augustinus etiā supra affirmat, Christum venientem ad iudicium, allaturum hæc stigmata, eaque suis inimicis ad eorum confusionem ostēsurum. Et in hunc modum interpretatur illud Zachar. *Aspicient ad me, quem confixerunt.* Quod eodem modo expositum idē Augustin. lib. 20. de Ciuitate. c. 30. & libr. 1. de Trinitate. cap. decimo tertio. Hierony. Theodoretus, Rupertus in eūdem locum, Leo Epist. 97. ad Leonem Augustum, vbi Chrysostomum in eandem sentētiam adducit homilia de cruce, & latrone. c. 6.

Zach. 13. Cyr. Ephe. Hieron.

Zach. 12. Hieron. Theodoret. Rupert. Leo Papa. Dubium.

Cicatrices vulnerum in corpore Christi glorioso non sunt apparentes, sed vere.

Difficultas verò superest, primo in explicando, qualia fuerint hæc vulnerum stigmata. Duobus enim modis possunt intelligi, primum vt verè manserint in manibus Christi foramina clauorum, & similiter in pedibus, & latere. Alio modo, vt omnes partes reuera fuerint integræ, continuæque: manserint tamen, ibi signa aliqua, & vestigia vulnerum. Hoc enim posteriori modo videtur exponere Augustinus dicta Epistola quadragesima nona, & alijs in locis, quæ retulimus. Dicit enim, Christum post resurrectionem, non vulnera monstrasse dubitantibus, sed cicatrices, quæ tunc falsæ fuissent, si nulla vulnera præcisissent, & neque ipsæ essent, si eas esse noluisset. In eandem sententiam referri possunt, qui hæc vocant *Stigmata, vestigia, notas*, aut *cicatrices vulnerum*, vt Gregorius vterque Cyrillus, & alij. Atque huic explicationi fauent rationes dubitandi initio positæ.

Aug.

Greg. Cyr.

Cæterùm cōmunis sententia est, in his vulneribus mansisse vera foramina. Ita docuit Abulens. parad. quinta, cap. vigesimo quinto, & vigesimo sexto, quem recentiores sequūtur, Caietanus hic art. 4. & Ioan. vigesimo, Iansenius cap. 147. concord. Toletus Ioan. vigesimo, Medina hoc loco. Et videtur fuisse sententia Cyrilli libro de fide ad Theodos. circa finem, dicentis, *Postquam Thomas manus in latus, & digitos in clauorum foramina intulisset, statim exclamauit, Dominus meus, & Deus meus*, Gregorius Nazianzenus oratione quadrageſima secunda dicit, manifesse *clauorum impressiones*. Euthym. in Ioannem, dicit, Thomam vidisse *vestigia clauorum, & latus Christi apertum*. Et videtur hæc sententia apertè conuinci ex Euangelio. Primum enim dicit Thomas. *Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum, & mittam manum in latus eius, non credam.* Quæ verba videtur Thomas, dixisse permotus sermonibus Discipulorum, qui dicebant se vidisse Dominum. Vnde verisimile est, etiam narrasse, vidisse se loca, id est foramina, rupturasque clauorum, & lanceæ. Hæc enim per se considerata nō videntur esse signa hominis viuentis, & suscitati. Nam per veram, & perfectam resurrectionem potius viderentur tollenda omnia vulnera, & vulnerum cicatrices (vt apud Augustinū, etiā ethnicus Porphyrius obijciebat) cur ergo postulasset Thomas hæc signa in Christo suscitato, nisi ab alijs discipulis audiuisset, Christū in suo corpore hæc signa conseruasse, & ostendisse? Vnde Petrus Chrysologus sermone 18. pertractans illa verba Christi. *Videte manus meas, & pedes meos*, in hæc verba introduxit

Responsio.

Abulens.

Caiet. Iansen. Cyri.

Greg. Nazi.

Ioan. 20.

Aug.

Pet. Chry. Ioan. 20. Pet. Chrys.

Universidad de Deusto
Biblioteca

introducit Christum loquentem, *Quia gra* A *uitas oculis caput adhuc respicere nõ potestis, videte carnis vulnera. Oculis non videt, videat tactus, digiti vestri intrent vestigia clauorum, manus vestræ altæ vulneris exquirãt. Aperite manuum foramina, fulcate latus, renouate vulnera. Quia negare non possum discipulis ad fidem, quod inimicis in pœnam fœuientibus non negant. Palpate, palpate, & vsque ad ossa inquisitores ardui peruenite, vt vel ossa carnis astruant veritatem, & me esse ipsum vel vulnera seruata testentur.* Denique cũ Christus postea dixit Thomæ, *infer digitum tuum huc, & mitte manum tuam in latus meum*, apertè significauit, fuisse in eis partibus hiatus aliquos, in quos, exploratores digiti, & manus immitti possent. De quibus loquens idem Petrus Chrysologus sermone. 76. *Dominus* (inquit) *eadẽ redit in carne,* B *vulnera reportat, ipsa clauorum foramina resumit, & ipsa facit testimonia sui corporis, sua resurrectionis indicia, quæ sua fuerant, contumelia passionis.*

Obiectio. Sed dicet aliquis, posse excogitari modũ, quo intelligantur mansisse tantum cicatrices, seu signa vulnerum: non tamẽ propria foramina, quæ nõ essent carne, & sanguine plena. Cũm enim corpus Christi esset gloriosum, poterat pro dotem subtilitatis penetrari cũ alio corpore, vel (si vellet) illi resistere, & ab eodem loco pellere: similiter quoq; poterat suo arbitrio visum immutare secundum aliquam partem, & non secundũ aliam. Sic igitur potuit Christus dare locum Thomæ, vt digitos in loca clauorũ immergeret ac si essent carne vacua, contingendo, & palpando latera vulnerũ, & nõ carnem intermediã, non quia re ipsa nulla esset inter ea latera interiecta caro, sed quia quoad illã carnem vtebatur dote subtilitatis, faciendo, vt nõ resisteret, nec palpari posset: quoad alias verò partes permittendo, se contrectari, ac palpari. Et simili modo respectu visus facere potuit, vt illa caro interiecta inter latera nõ multiplicaret species, nec immutaret visum, neq; etiã impediret, quominus totus ille locus esset transparens, ac diaphanus. Hæc enim sunt facilia corpori glorioso, qũ. dlucidissimum est, & visum immutat, vt vult. Quod si obijcias, quia iuxta hunc modum explicandi, sequitur Christum non vera ostendisse vulnera, sed ficta Re- *Augus.* sponderi potest cum Augustino, ipsum nõ vera monstrasse vulnera. Nunquam enim Euangelium id dixit: sed solum ostendisse Christum manus, & latus. Et cum dixisset Thomæ, *Infer digitum tuũ huc*, nõ addidit *& vide vulnera mea*: sed dixit, *& vide manus meas.* Neque verò ostendit ficta vulnera, sed ostendit vera loca vulnerum cum signis, & veris cicatricibus vulnerũ. Vnde addi potest, quamuis manus, v.g. Christi sit integra, & tota caro eius continua: tamen in illa parte, vbi clauus fuit infixus, apparere locum ipsius vulneris cum propria figura, & speciali colore, ac fulgore, qui non tantum in superficie, sed in tota profunditate vtrinque cernatur: & quamuis totus ille locus, & quasi foramẽ nue nõ sit carne vacuum, sed plenum: tamen carnem, quæ ibi est inclusa, esse quasi gemmã quãdam singulari modo perlucidam, & perfectissimo colore imbutam. Vnde fit, vt sine vlla fictione, vel falsitate potuerit Christus ostẽdere discipulis cicatrices, & stigmata vulnerum, ita vt ab eis verè videri potuerint, tangi, & (vt ita dicam) penetrari, vel oculis, vel digito, quanquam reuera in corpore Christi nullum sit foramẽ carne vacuum. Denique videri potest hic modus dicendi non improbabilis, quia & rationes in principio factæ optime hoc modo expedimtur, & apparet consentaneus Aug. locis supra citatis, & 22. de Ciuitate. c. 19. & 20. & D. Thom. hic, artic. 4. ad. 1. & in. 3. dist. 22. quæst. 2 art. 4. q. 3. ad. 1. qui dicunt, cicatrices vulnerum manssisse in Christo absque vllo defectu, & cum magno decore, qui apparet in locis vulnerum. Sentiũt ergo, nullam partem carnis ibi deesse, & decorem illum in carne ibi existente apparere. Et idẽ sentit Sotus in. 4. dist. 44. art. 3. agens de martyribus.

Nihilominus modus hic explicãdi hæc vulnera, sicut nouus, ita & suspectus est, minusq; consentaneus Euangelicæ veritati, & cãdori, & ideo prior cõmunis sententia omnino defendẽda est. Et iuxta illã rationes dubitãdi initio factas dicendũ est, speciali miraculo factũ esse vt illa foramina nõ impediãt, quominus nerui, arteriæ, & venæ cõtinuæ sint, optimeq; dispositæ, tum ad continendũ sanguinẽ, tum ad omnes actiones & motus vitæ. Et quamuis ibi desit aliquid carnis, ita sunt illæ partes dispositæ, vt nullã deformitatem, sed potius decorem singularem habeant. Vnde ille non

non reputatur defuctus, aut imperfectio- A *Reſpõſio.* aliqua, cum nec pulcritudinem minuat, neque optimam dispositionẽ tam ad existendum, quàm ad operandum tollat.

Porphy. Obiectio. Augus. Vltimo quæri potest, cur Christus voluerit hæc vulnerum stigmata in glorioso corpore conseruare. Porphyrius enim apud Augustin. Epistola. 49. sic obijciebat, *Si post resurrectionem status beatus futurus est, quid sibi vult cibatum Christum fuisse, & vulnera monstrauisse, sed si propter incredulum fecit finxit: si autem verum ostendit, ergo in resurrectione accepta futura sunt vulnera.* Itaque infidilis ille existimabat, vulnera Christi, aut non fuisse vera, sed ficta: aut si vera fuerunt; ex necessitate materiæ in corpore permansisse, ac si *Beda.* Christus illa curare non potuisset. Vnde Beda Luc. vltimo, his verbis proponit argumentationem infidilium, *Si Deus vester nec sibi inflicta à Iudæis vulnera curare* B *præualuit, qua temeritate putatis eum vestra depulsare mẽbra ad integrum restaurariũ?* *Reſpõſio.* Sed hæc obiectio nullius momenti est. Quis enim vel cogitare potest, eum, qui corpus mortuum viuificare potuit, nõ potuisse, ipsius vulnera, cunctaq; illorum vestigia, ac signa delere, si voluisset? Igitur *Impreſſa vulnerum ſtigmata in glorioſo corpore conſeruantur.* quod in Christi corpore vulnera manserint, non necessitatis fuit, sed volũtatis, ac gratuitę dispensationis. Sicut enim quãdo, & quomodo voluit, ita etiã, quale voluit, corpus suum excitauit. Traduntautẽ Patres varias rationes, & causas ob quas in Christi corpore vulnerũ stigmata relicta fuere. Quarum illæ potissimæ sunt, quas *D. Thom. Beda.* hic D. Thomas adduxit ex Beda, & Augustino citatis locis. Prima est, propter accidentalem gloriam corporis Christi, in quo vulnera manẽt in perpetuũ victoriæ, triumphique insigne. Vnde colligit Au- *Aug.* gust. n. 22. de Ciuitate, cap. 19. & 22. in omnibus martyrum corporibus gloriosis futura esse quædam insignia, & vulnerum cicatrices, quæ pro Christo sustinuerunt cum magno decore, & accidentali gloria: *Ambr.* Atque idẽ affirmat Ambrosius lib. 10. in Lucam. Et quãuis Cyril. Alexand. 12. in Ioannẽ. c. 58. hoc negare videatur, tũ reuera solum negat imperfectionem, & defectum, *Obiectio.* non victoriæ, & triumphi stigmata.

Secunda ratio est, manssisse hæc vulnera ad fidem confirmandam. In qua illud videtur difficile, quomodo eiusmodi vul- *Reſpõſio.* nera potuerint esse accommodatum medium ad confirmandam veritatem resurrectionis. Nam potius videntur potuisse præbere occasionem dubitandi, nõ solum de potestate resurgentis, & perfectione resurrectionis (vt Porphyrius dubitauit) sed etiam de illius veritate, quomodo scilicet verè esset viuum corpus, in quo talia vulnera, & præsertim apertio lateris apparerent. Respondetur, fuisse illa stigmata veræ resurrectionis signa. Quia aperte *Reſpõſio.* ostendebant, illud corpus, quod viuum videbatur, fuisse idem numero, quod in cruce pepẽderat. Vnde Leo Papa sermone *Leo Papa.* primo de Resurrectione, *Ideo* (inquit) *vulnus lateris, fixuras clauorum, & omnia recentissimæ passionis signa monstrabat, vt agnosceretur in eo proprietas diuina, humanaque natura indiuidua permanere.* Et Cyril. Alexandrinus dicto. c. 18. dicit, *Christum præter illud, quod rerũ conditio requirit, propter vtilitatem nostram, passionis notas retinuisse, vt resurrectionis mysterium rectè intelligeremus, non aliud corpus resurrexisse credentes, quam quod cruciatu mortuum fuit.* Similia habet Damascen. lib. 4. de fide, cap. 18. August. Beda, & alij Patres supra citati. *Damasc. Aug. Bed.*

Obiectio. Tertia causa affertur, vt semper æterno Patri vulnera ostẽdat, quæ sumpta est, ex Beda supra: & illustrari potest ex multis, quæ de oratione Christi in cœlo adduximus in priori tomo, Disp. 45. sect. 2. Solum posset aliquis dubitare. Quia æterno Patri *Reſpõſio.* semper sunt præsentia passionis vulnera, ac si nunc eodem modo durarent, quo tempore passionis fuerunt: ergo ad representandam Dei Christi passionem, vel (vt ita dicam) ad eam in memoriam reuocandam, non erant necessaria sensibilia signa passionis, neque ad hunc finem poterant esse vtilia. Dicendum vero est, sine dubio hæc signa non esse in humanitate relicta: quia respectu Dei essent necessaria, vel vtilia, vt passionem Christi, & merita in eius memoriam reuocarent. Non enim indiget Deus sensibilibus signis, neque illis ad cognoscendum mouetur. Fuerunt tamen valde necessaria propter nos, vt intelligeremus Christũ ingressũ esse in cœlũ, *vt appareat vultus dei pro nobis* id est (vt ait Cypr. serm. de Baptis. Christi) *vt semper reseruata in corpore plagæ salutis humanæ exigant pretiũ, & obedientiæ donatiũ requirant. Vel* (vt exponit Anselmus) *vt ap-* *Impreſſa vulnerum ſigna in cœlo ſunt Patri Chriſti oſtendat. Heb 9. Cyp. Anſelm.*

pareat

Universidad de Deusto
Biblioteca

parcat præsentiæ, ac benevolentiæ Dei Patris, intercedens pro nobis, ostendens cicatrices vulnerum, quem pro nostra redemptione pertulit. Miro enim, ineffabili ordine eum, qui nihil unquam potest obliuisci, qui semper misereri paratus est, absque intermissione Dominus Iesus admonet, quam congrue hominibus misereri debeat, pro quibus ipse confligens mortis imperium moriendo prostrauit.

Et hinc oritur quarta causa horum stigmatum, scilicet, vt ad spem, & fiduciam in Christum homines excitentur, & ad gratias illi agendas pro ineffabili redemptionis beneficio. Quæ omnia eleganter cõplexus est Ambros. supra citato loco, dicens, *In quo non solum fidem firmat, sed etiam deuotionem acuit, quod vulnera suscepta pro nobis, cœlo inferre maluit, abolere noluit: vt Deo Patri nostræ pretium libertatis ostenderet.* Legendus etiam est Bernardus serm. 61. in Cantica, vbi tractans illa verba. c. 2 *Surge amica mea, speciosa mea, & veni. Columba mea, in foraminibus petræ, in cauerna materiæ*, per *foramina petræ* (cum Gregor.) vulnera Christi intelligit, & hanc rationem latè persequitur, & inter alia sic inquit. *Ego vero fidenter, quod ex me mihi deest, vsurpo mihi ex visceribus Dñi, quoniã misericordia affluunt: neq; desunt foraminã, per quæ effluãt. Foderunt manus eius & pedes, latusque lancea foraverunt, & per has rimas licet mihi sugere mel de petra, oleũque de saxo durissimo.* Et infra, *Columba mea in foraminibus petræ quod in Christi vulneribus tota deuotione versetur, & iugi meditatione moretur in illis. Inde martyrij tolerãtia, inde illi magna fiducia apud Deũ altissimum.*

Ambros. Cant. 2. Bernard. Greg. Pap. Deuit. 34.

Ex quo Bernardi loco, & ex Greg. Cantic. 2. circa eadẽ verba, quinta ratio deduci potest, nimirũ conseruasse Christum vulnerũ insignia, vt sectatores eius in illum intuentes sua non sentiant vulnera, & exemplo capitis sui animũ erigant, & ad similia mala pro Christo tolerãda fortiores fiant.

Sexta & vltima ratio in superioribus indicata est, conseruata nimirum fuisse hæc stigmata, ad confundendos Christi hostes in iudicij die. Quam, præter August. supra citatum, attigit Hippolytus martyr oratione de cõsummatione mundi. Qui addit, non solum quinque vulnera: sed etiam caput spinis redimitum, & pretiosam ipsam crucem esse in die iudicij conspicienda. Et Cæsarius Arelatensis homil. 23. *Illa* (inquit) *clanorum signa bonis salutaria, malis terribilia, vsque ad iudicij diem non delentur.* Non quòd postea delenda sint, non enim potest corpus Christi amplius immutari (vt hic etiam artic. 4. ad. 3. notat D. Thom. ex Greg. 14. moralium. c. 31.) sed quod ipse cialiter reseruentur in diem iudicij ad terrorem, & confusionem malorum. Durabũt autem perpetuò ad bonorum consolationem, ac perpetuam Christi laudem, & gratiarum actionem.

August. Hippol. Cæs. Arel. D. Thom. Greg.

SECTIO III.

Vtrùm in corpore Christi post resurrectionẽ sint sanguis, & alij humores.

IN hac sectione nõnulla sunt certa. Primũ est in corpore glorioso Christi esse sanguinẽ in ea quãtitate, quam corpus humanũ optimè dispositũ ad sui conseruationẽ requirit. Hoc videtur de fide certum, & tractatur egregiè ab Aug. Epist. 146. ad Consentium, qui hanc quæstionem ei proposuerat. *Fides* (inquit) *adsit, & nulla quæstio remanebit.* Potest etiam hæc veritas confirmari ex mysterio Eucharistiæ. Nam ex vi verborũ sanguis Christi consecratur, & per concomitantiam est sub speciebus panis propter realem, ac naturalem coniunctionem, quam habet cum corpore Christi viuo, vt fusius suo loco dicemus. Ratio verò est. Quia sanguis est de veritate, & integritate humani corporis (sicut latissimè declarauimus in priori tom. disp. 15. sect. 6.) vbi omnia, quæ adduximus ad probandum, Verbũ diuinum assumpsisse sanguinem, cum factũ est homo, pari modo cõiuncunt in sua (vt ita dicam) regeneratione habuisse etiã sanguinem, cùm resurrexit homo. Quocirca, quãuis Christus, quando suum corpus palpandum præbuit, tantum carnem, & ossa nominauit, dicens. *Quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere*, sanguinem non excluserit, sed id fecit, vel quia hæc sunt, quæ manibus solent contrectari in humano corpore, vel certè quia sub humana, ac viua carne sanguis solet comprehendi. Quia sanguine veluti temperatur, ac fouetur.

Aug. Tract. 21.

Secũdò, hinc etiã est certũ, esse in corpore Christi glorioso tres alios humores, bilẽ scilicet atrã, & flauã, atq; pituitã, quatenus hi quoq; pertinent ad cõstitutionẽ humanæ naturæ, humanasque operationes, & affectiones, & cõuenientẽ dispositionem, & temperiẽ corporis necessarij sunt. Quod etiam cõfirmari potest ex

Tres alij humores sunt in Christo.

ex ijs, quæ de his humoribus diximus in prædicta Disputat. 15. prioris tomi, Sect. 7. Denique propter hanc causam docent Theologi in. 4. dist. 44. hos humores futuros esse in corporibus omnium resurgẽtium, vt latè ibi D. Thomas, quæst. 1. arti. 2. quæst. tertia, ergo idem dicendum est de Christi corpore. De alijs verò humoribus qui sunt in corpore humano solum ex actione nutritionis, vt ros, cãbium, & similia, non est, quòd quæstionẽ moueamus: hæc. n. non pertinẽt ad integritatẽ humanæ naturæ, & ideo nõ fuerunt assumpti à Verbo diuino, vt prædicto loco diximus.

Dubium. Caiet. Sylvest.

His igitur, constitutis nonnulla superesse expedienda dubia, quæ de omnibus humoribus disputari possent: explicabimus tamen ea in sanguine, tanquam in nobiliori, quem alij comitari solent. Primum est, an Christus in resurrectione iterum sumpserit in suo corpore sanguinem quem in passione fuderat. Caietanus hic artic. secundo distinguens duplicem sanguinem nutrimentalem, & vitalem, dicit sumpsisse vitalem sanguinem, non nutrimentalem. Quia ille est per se requisitus in corpore humano ad eius integritatem: hic verò solum est necessarius in corpore passibili propter nutritionem. Cuius etiam sententiæ videtur esse Sylvest. in rosa aurea, quæst. 31. Sed hæc distinctio duplicis sanguinis, vt ab his authoribus assignatur, reiecta à nobis est in dicta Dis. 15. Sect. 6. tom. 1. & in præsenti quæstione non potest cõmodè applicari, vt statim dicam. Quocirca aduertendum est in corpore Christi, quandiu in vita mortali durauit, successiuè magnam fuisse copiam sanguinis. Quia continuè nutriebatur, sanguinẽque conuertebat in carnem, & alias partes corporis: cibos vero in sanguinem. Vnde fit: Christum non assumpsisse in resurrectione totam illam sanguinis copiam, quam successiuè habuit in vita mortali. Tum quia ex illo sanguine perfecta corporis magnitudo coagmẽtata est. Tum etiam quia nõ erat capax humanum corpus secũdum conuenientem dispositionem, tantæ copiæ sanguinis. Sicut etiam non assumpsit Christus in resurrectione omnes partes materiæ, quæ per continuam nutritionem successiuè fuerunt in eius corpore.

A B

Quia tanta materiæ magnitudo simul sumpta superat debitam corporis humani magnitudinem, ac proportionem. Sic igitur non assumpsit Christus totum sanguinem, quem successiuè habuit: sed quem simul habere oportet corpus proportionatæ magnitudinis.

Hinc vero probabile fit, Christum in resurrectione resumpsisse totũ sanguinẽ, quẽ in passione, à tẽpore, quo in horto orauit, vsque ad vulnus lãceę, effudit. Et hæc sententia sic explicata est, aperte D. Th. hic ar. 2. ad. 3. & quodl. 5 art. 5. & Innocentij li. 4. de mysterio Missæ cap. 30. Et probatur. Quia in primis totus ille sãguis simul fuit in corpore Christi in nocte cœnæ. Nam licet illo exiguo tempore, quo passio durauit, aliquis sanguis successiue generatus, transmutatusque sit per continuam nutritionem: tamen ille sine dubio fuit in paruaquantitate, & ideo pro nihilo in præsenti existimatur, ergo tota illa copia sanguinis conuenienter esse potuit in corpore glorioso. Quia corpus Christi ante passionem fuit debite temperatum, & compositum, ac perfectè sanum, habuit ergo sanguinẽ in debita, & proportionata quãtitate, ergo tota illa potuit esse proportionata corpori glorioso, dices, Corpus mortale maiori indiget sanguinis copia ob nutritionem. Respondetur negando assumptum. Nam idem sanguis, qui deseruit nutritioni, habet etiam alia munera per se necessaria corpori humano. Nam temperat illud, & in conuenienti dispositione conseruat, &c. & è contrario, idem sanguis, qui hæc præstat, deseruit nutritioni. Nam est materia, quam cetera membra proximè conuertunt in substantiam suã, non ergo est necessaria maior copia sanguinis propter nutritionem, sed plura officia eiusdem sanguinis, totus ergo sanguis, qui simul conuenienter esse potuit in corpore passibili, potuit etiam in corpore impassibili conuenienter assumi. Hinc vlterius concluditur, de facto resumptum esse, quia de facto solus ille sanguis perduravit in esse, ac forma sanguinis, quandiu fuit in corpore Christi mortali, ergo reassumptus postea fuit in eodem esse, ac forma sanguinis. Nam (vt supra dictũ est ex D. Thomę doctrina) ad quãdam perfectionem resurrectionis spectat, vt partes materiæ redeant in corpore glorioso ad easdem

Respons. Innocent. Papa Sãguis est in corpore Christi glorioso quã. 12. D. Thom. Obiectio. Respons. D. Thom.

partes

Universidad de Deusto
Biblioteca

partes, sub quibus fuerũt in corpore mortali. Deinde corpus Christi post mortem quoad partes solidas mansit omnino integrum absque vlla corruptione, vel resolutione, iuxta illud. *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem*, ergo resurrexit cum eisdem partibus solidis, & ex eadem materia constantibus, ergo eodem modo resurrexit cum eodem sanguine, quem in fine vitæ habuerat, & effuderat. Præterea ille sanguis erat vnitus diuinitati, sicut aliæ partes corporis, & speciali modo fuit pretium redemptionis nostræ. Nam licet totus sanguis Christi hoc habuerit: tamen singulari modo conuenit sanguini effuso in passione, quia per illum consummata est redemptio. Et ideò speciali ratione decuit, illũ perpetuo in corpore Christi seruari. Deniq; in necte cœnæ Christus specialiter cõsecrauit totum illũ sanguinem, quem tunc habuit in corpore, ergo eũdem omnino nos conficimus in Eucharistia, ergo idẽ etiã seruatur in corpore Christi glorioso. Neq; in hoc est aliqua difficultas.

Psal.15.

Dubium.

Solum potest inquiri, an illũ tantũ sanguinẽ Christus assumpserit in resurrectione, vel etiam alium. Ad quod solum possumus sub conditione respondere. Nã si ille sanguis fuit in quantitate sufficienti ad optimum temperamẽtum, ac dispositionẽ corporis humani, nõ oportuit aliũ assumi. Si verò illa quantitas non erat sufficiens, facile suppleri potuit ex aliqua alia materia, & maximè ex ea, quæ aliquãdo fuit sub forma sanguinis Christi. Est autẽ hoc posterius valde verisimile. Quia in corpore passibili sunt aliqua excrementa, ac fœces, aliaq; huiusmodi, quæ non erunt in corpore glorioso, vnde oportet aliqua loca perfectissimo repleri sanguine, quæ prius alijs imperfectis humoribus imbuta erant. Vnde D. Tho. in 4. d. 44. q. 1. art. 2. q. 1. ad 2. dicit intestina futura esse in corporibus resurgentium *nõ plena turpibus superfluitatibus: sed nobilibus humiditatibus*: Nõ apparet autẽ, quæ futuræ sint hæ humiditates, nisi purissimus sãguis, sub quo (vt supra admonui) alios humores comprehendo. Quibus addi põt aer, qui (vt infra dicẽ) magna ex parte replet cõcauas partes corporis glorioſi. Est ergo verimile plus sanguinis esse in corpore Christi glorioso, quam simul aliquandiu fuerat in corpore mortali, & consequenter plus sanguinis assumpsisse in resurrectione, quàm in passione profudit. Hinc etiam fieri potuit, vt assumeret sanguinem in circumcisione effusum, quanquam id necessarium nõ sit. Potuit enim facile ex alia materia sanguis ille adiungi. Propter quam causam, licet quod diximus satis verisimile sit, non est tamen certum quoad omnes particulas, & guttas sanguinis in passione effusas. Fortasse enim aliquæ assumptæ nõ fuerũt, sed alibi ex alia materia suffectę, sicut supra de præputio dicebamus, statimq; dicemus.

Corpora gloriosa pro excrementis purissimis imbuenda substantys. D. Thom.

Dubium.

Secundum dubium est. Vtrum sanguis effusus à Christo in passione, manserit Verbo diuino vnitus. Supponimus enim quandiu fuit in corpore Christi viuentis, fuisse immediate vnitum Verbo, vt latè dictum est Disp. 15. prioris tomi, Sect. 6. Post effusionem verò, quidam Theologi negarunt sanguinem mansisse vnitũ Verbo, quia alioqui concedendum esset, Verbum fuisse effusum, & conculcatum, & similia, ita sentit Mayron in 4. dist. 43. q. 1. Hoc verò dubium ex præcedenti certe quenter definiendum est, ac simpliciter asserendum mansisse sanguinem illũ vnitum Verbo, vt D. Thomas simpliciter docet in dicto quodlib. Quod definitum fuisse à Clemente 6. refertur in directorio Inquisitorum 2. par. quæst. 10. & à Pica, vt late Sylvester refert in Rosa aurea. quæst. 30. & sequentibus, & Dominicus de Dominicis in tractatu de sanguine Christi. Fauet sexta Synodus act. 16. vbi damnatur hæreticus, qui dicebat, Verbum in cruce exuisse carnẽ, & sanguinem. Et probatur quia ille sanguis assumptus est, vt perpetuò maneret vnitus Verbo diuinò: ergo nunquam fuit ab illo dimissus. Antecedens patet. Quia & ante mortem fuit assumptus à Verbo, & post resurrectionem fuit etiam vnitus, & nunc est, ac perpetuò erit. Consequẽtia verò probatur. Tũ quia est eadem omnino ratio de sanguine, quæ de corpore, & anima, vt patet ex supradictis disput. 38. sect. 2. scilicet, quia dona Dei sunt sine pœnitẽtia. Tum quia vnio Verbi ad sanguinẽ nõ pendebat ex corpore, vel anima, sicut neque vnio ad corpus pendebat ex anima, vel sanguine, neque vnio ad animam, ex corpore, vel sanguine. Item quia ille sanguis pertinebat ad integritatem humanæ naturæ, quæ futura erat perpetuò vnita Verbo, ergo in illo etiam verum

Dubium.

Responsio.

verum habuit illud axioma. *Quod Christus assumpsit, nunquam dimisit.* Præterea illa vnio hypostatica de se perpetua est, & indissolubilis, & futura erat in resurrectione Christi, sicut antea fuerat in vita mortali. Quorum ergo per illud tempus dimitteretur? Et confirmatur, quia sanguis ille effusus à Christo, secundum se erat infiniti valoris, potestq; dici *pretium magnum*, sicut à Petro vocatur: & de illo Ecclesia canit,

Quem lacer cruor perunxit,
Emptus agni corpore.

Ergo etiam separatus retinuit vnionem ad Verbum, ratione cuius erat tantæ æstimationis. Vnde Damasc. libro 4. c. 12. dicit lignum crucis optimo iure adorari. Quia corporis, & sanguinis contactu fuit sanctificatũ. Sentit ergo sanguinem iam effusum, adhærentemq; ligno crucis adhuc fuisse vnitum Dei Verbo. Denique si in triduo fieret consecratio, sanguinis ille ex vi verborum esset sub speciebus vini, ergo esset per concomitantiam ibi diuinitas. Quia, sicut caro Christi non est in sacramento nisi vt caro viuifica, atque adeo, vt caro Verbi (quemadmodum dixit concilium Ephesinũ in epistola ad Nestor.) ita ille sanguis esset viuificus, atq; adeò diuinus, & vnitus Verbo. Ad illas verò locutiones, *Verbum est effusum, siue conculcatum*, primum nihil habent absurdi, magis quã illæ, *Verbum est sepultũ, crucifixum*. Deinde possunt negari, quia sanguis reputatur quasi pars quædam integralis, cum qua non fit communicatio idiomatum, sicut latiùs in superioribus dictum est.

Obiectio.

Sed occurrit hoc loco difficultas. Quia sanguis ille effusus, corruptus est, & propriam formam sanguinis amisit: ergo dissoluta fuit vnio hypostatica Verbi ad sanguinem, ergo ille sanguis, prout mansit in triduo, non permansit vnitus. Antecedens in primis est certũ in opinione eorũ, qui existimãt, sanguinem informari anima rationali: iuxta aliam verò, quæ illi tribuit propriã formam, probari potest. Quia ex natura rei huiusmodi forma pendent in conseruari ab anima, saltem per modum efficiẽtis, medio calore, & spiritibus vitalibus, & ideo post effusionem vel subitò, vel paulò post corrũpitur, ergo idem accidit sanguini Christi. Non enim oportet ponere miraculum sine fundamento. Respondetur in primis negari posse sanguinem illum fuisse corruptũ, iuxta illud. *Non dabis sanctũ tuum videre corruptionem*, quod de toto Christi corpore dictum est. Et ratio reddi potest. Quia corruptio illius sanguinis non fuit necessaria ad verã Christi mortem, sed sola separatio animæ à corpore, quæ esse potuit, etiam si sanguis à corpore separatus in sua substantia integer permansecit, ergo talis corruptio non est facta. Patet consequentia, quia in Christo, & in omni parte eius diuinitati vnita, sola illa corruptio facta est, quæ ad veritatẽ mortis fuit necessaria. Erat enim incorruptio debita tali substantiæ ratione vnionis: sola verò mors assumpta est propter redemptionem. Neq; satis est, quod ex morte, vel effusione ex natura rei futura esset talis corruptio. Quia diuinitus impediri potuit, ac debuit ratione vnionis. Sicut etiam, separata anima à corpore per quadraginta horas, ex natura rei futura erat vlterior corruptio, & putrefactio corporis: & tñ non est sequuta propter vnionem. Et hæc sententia videtur mihi absolute probabilior, quam tenet Durand. in 4. d. 44. q. 2. num. 9. & Suplemẽ. Gab. q. 1 ar. 3. dub. 6. Quamuis ad propositam difficultatẽ nihil referat. Vnde secundo responderi potest admittendo, seu potius permittendo assumptum. Quia non est contra incorruptionem de corpore Christi dictam illis verbis: *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem*, quòd sanguis amiserit propriam, & quasi vitalem formam, siue illa sit anima rationalis, siue alia dummodo non asseratur sanguinem illum aliam vlteriorem resolutionem, seu transmutationem passum esse, sed incorruptum mansisse, quasi sub forma cadaueris sibi accommodata. Quidquid ergo de hoc sit, negatur simpliciter illatio argumenti. Solum enim sequitur illum sanguinem, sicut in substantia sua non mansit, ita non mansisse vnitum, quemadmodum vere dicitur, humanitatem in triduo non mansisse vnitam Verbo, quia neque tunc simpliciter perseuerauit existens. At eo modo, quo ille sanguis mansit (vt ita dicam) mortuus, seu quasi cadauer sanguinis, ita mansit vnitus Verbo. Primo quidem ratione materiæ, quæ ex vi prioris vnionis potuit manere vnita Verbo, non obstante mutatione formæ, nam in hoc eodem est ratio de sanguine, & de alijs partibus corporis. Deinde ratione formæ, seu totius compositi, de quo idem dicendum est, quod de cadauere Christi supradiximus.

Sanguis Christo in passione fuit in triduo corruptionis expers.

Psal. 15.

Responsio.

Alia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Alia difficultas in hac re superest, an prædicta assertio ita sit generaliter intelligenda, vt ne minimam quidem guttam sanguinis liceat excipere. Huius verò resolutio ex sequenti dubitatione pendet.

3. Dubium.

D. Thom.

Tertio igitur dubitari potest, vtrum aliquis sanguis à Christo in passione profusus in terris manserit. Nam D. Thomas supracitatis locis simpliciter negat. Vnde ait illum sanguinem, qui in aliquibus locis seruari dicitur, vt Mantuæ, vel Romæ in Basilica Lateranensi, vel alibi, non esse ex vero sanguine à Christo effuso, sed ex quodam alio, qui manauit ex imagine Saluatoris, quę sententia est Athanasij, lib. de passione imaginis Domini, capit. 7. & ex Athanasio refertur in. 7. synodo, actione. 4. eam quoquè certam esse putat Turrecrem. in cap. Inuitat, de consecrat. d. 2. adeò vt oppositam censeat esse erroneam: sed excessit in censura. Sumitur tamen ex Innocent. 3. citato dub. 1. huius sect. Aliorum vero opinio est, aliquam partem sanguinis effusi in passione, manere nunc in terris. Quia Pius II. in quandam extrauaganti data anno. 1461. docuit non repugnare veritati fidei asserere, Christum reliquisse in terris aliquam partem sui sanguinis ad memoriam, & veneration em suæ passionis, vt referunt Syluest. supra, & Supplementum Gab. in. 4. d. 44. q. 1. art. 3. dub. 6. Et Nicephorus lib. 1 c. 30. ait. B. Virginem, & Ioan. Euangel. stam sanguinem è latere Christi manante religiosè, & honorificè vasculo excepisse. Refert item Syluester in Rosa aurea, tit. 2. concion. in ser. 5. octauæ Paschæ vidisse se in antro S. Mariç Magdalenç vitrum plenũ terra rubei coloris, quod Magdalena iuxta crucem impleuerat ex terra quã Christus suo sanguine rigabat; vt erat traditio: imò aiebant in parasceue solere illum sanguinẽ ebullire. Et ibidem refert Magdalenam aliquando apparuisse Carolo. II. Regi Siciliæ: & locum vbi reliquias quasdã seruatas reliquerat Narbonæ, ostẽdisse: inter quas erat vasculum terra & sanguine Domini plenum. Platina in Leone. III. refert illum Pontificem iussisse Mantuam, vt sanguinem Domini videret, qui tunc miraculis erat illustris, eumque vidisse, & approbasse. Et ita hanc partem tenet vt probabilem Bonauentura in 4. d. 12. dub. 2. circa liter. Magistri. Et dubium non est quin fidei non repugnet: possitque non improbabiliter sustineri, saltem de parua sanguinis quantitate. Simpliciter tamen sententia D. Thomæ est verisimilior: nam in primis forma substantialis sanguinis non conseruatur in illa materia, quia nequè habet naturales ac necessarias dispositiones & causas, nequè oportet perpetuum fugere miraculũ. Vnde si quis vellet defendere manere huiusmodi sanguinem, vt probabilius loqueretur dicere deberet manere quoad materiã quasi sub forma cadaueris sanguinis. Sed præterea neq; hoc videtur asserendũ, quia totus sanguis effusus in passione erat necessarius in corpore Christi resurgentis. & alias non erat sufficiens necessitas reiquendi partem eius, eamque aliunde supplendi. Quæ ratio maximè probat de notabili sanguinis quantitate. Nam de vna, vel alia gutta minus esset incõmodi, quòd aliquid manserit adherens spinis, clauis, lanceæ, tardario, &c. vt in aliquibus reliquijs nunc etiam ostendi videtur. Quanquam ille color qui in eis apparet, fortasse non sit sanguis quoad substantiam: sed solũ color aliquis ex sanguine relictus. Addendum autem (si verum est aliquid sanguinis Christi in terris manere) illud iam nõ esse vnitum hypostaticè Verbo Dei, sicut supra de præputio dicebamus. Quia ille sanguis iam non est pars humanitatis Christi, neque in actu, neque in potentia quia nunquam amplius coniungẽdus est corpori Christi. Vnde fit, vt iam nullum habeat ordinem ad humanitatem seu animam, ratione cuius corpus in triduo man tvnitum Verbo, vt Theologi dicunt. Et è contrario partes materiæ quę per continuam nutritionem resoluebantur ex corpore Christi, & nunquã erant iterum corpori coniungendæ, dimittebantur à Verbo, quia amittebant omnem ordinem ad humanitatem. Ergo idem est dicendum de sanguine, si quis fortasse adhuc in Ecclesia permanet. Et confirmatur, nam vnio hypostatica integra, & perfecta tantum est vna, quæ est ad humanitatem, & partes eius: sed hæc perfecta est in humanitate Christi, & consequenter in anima, corpore, & sanguine, quibus illa humanitas constat, ergo nihil aliud est vnitum hypostaticè Verbo diuino. Neque contra hoc obstat illud axioma, *Quod semel assumpsit, nunquam dimisit.* Intelligẽdum est enim de natura per se primò assumpta, & de iis, quæ pertinent ad eius veritatem, & integritatem: non verò de singulis materialibus partibus, vt etiam in superioribus sæpe diximus.

Athanas. 7. Synod. Turrecre. Num sanguis aliquis à Christo in passione fusus, in terris manserit. Pius. 2. Pa. Syluest. Supp. Gab. Nicephor. Responsio.

Obiectio. Pius.

Dices, Ergo ille sanguis non est à nobis adorandus. Quia solum adoratur ratione vnionis. Consequẽs repugnat vni Ecclesiæ, & diffinitioni Pij secundi loco supra citato. Respondetur negando sequelam. Quia adorari potest propter præcedentem vnionem, & veluti conctatum ad Verbum, & propter contactum etiam ad carnem Christi.

Responsio.

SECTIO IIII.

Vtrum Christi corpus resurrexerit perfectæ magnitudinis, ac pulcritudinis.

HActenus diximus de integritate, & complemento omnium partiũ corporis, reliquum est, vt de magnitudine, quæ ex singulorum membrorũ quantitate & omnium coniunctione consurgit, dicamus.

Primo itaque certum est, resurrexisse Christũ in iuuenili ætate, in qua mortuus fuit, atque adeò habuisse corpus vt minimum eiusdẽ magnitudinis, cuius ante mortem fuit. Hoc docuit Aug. 22. de Ciuit. c. 15. vbi ait, Christum & in iuuenili ætate, & in ea mensura corporis, in qua est mortuus, resurrexisse. Vnde Petrus Chrysologus ser. 82. dicit, mulieres introeuntes monumentum vidisse iuuenem, in quo significata est resurrectionis ætas. Potest etiam ex Euangelio colligi, in quo significatur, idem corpus, quod iacebat in sepulcro cũ omnibus suis membris, & tota quantitate resurrexisse. Ratione denique probatur. Quia status gloriæ est status optimæ, & vltimæ perfectionis, ergo hæc perfectio maximè tribuenda est corpori Christi, ergo etiam in magnitudine habuit debitam perfectionem quam habet corpus in iuuenili ætate, quando & ad terminũ augmenti peruenit, & non dum cœpit decrescere. Et confirmatur. Nam propter hãc causam creditur Adam creatus perfectæ magnitudinis, & in ætate iuuenili, vt Theologi docent in. 2. dist. 17. cum August. 6. Gene. ad literam. cap. 15. Ergo multo magis idem dicendum est de corpore Christi resurgentis.

Christus in iuuenili ætate resurrexit. Aug. Pius.

Aug.

Secundo hinc etiam certum est, resurrexisse Christum in ea quantitate totius corporis, & singulorum membrorum, quã naturali virtute suæ animæ, & facultatis auctricis in toto tempore vitæ potuit acquirere. Probatur, quia ea est perfecta quãtitas vniuscuiusque humani corporis. Sicut enim philosophi dicunt, vnamquamquè naturam viuentem terminari ad maximam quantitatem, in qua conuenienter conseruari potest, & cum maxima perfectione connaturali sibi in illo ordine, ita intelligendum est, respectu animæ Christi dari posse corpus certæ quantitatis maximæ, quod illa anima commodissimè informare, & gubernare posset, & ad omnem actionem eius organis, ac partibus vti. Hęc igitur quantitas corporis maxima respectu huius animæ, cẽsenda est perfecta quãtitas eius, quia corpus est propter animam: ergo illa magnitudo corporis, quæ est animæ maximè accommodata, est etiam maximè perfecta in corpore humano. Sed huiusmodi est prædicta quantitas in corpore Christi, nam est illi maximè proportionata, & quasi adæquata. Rursus verisimile est vim actiuam animæ, & facultatẽ eius ad augendum corpus, esse proportionatam, seu æqualem vi retiuti informatiuæ, nam vna est propter alteram. Ideo enim animæ data est vis ad augendũ corpus suũ, quia potens est, illud informare, & sicut naturaliter appetit informare corpus, ita etiam appetit corpus proportionatum, & ad quatum: & ideo data est illi virtus, qua possit se reducere in actum perfectum, acquirendo perfectam sui corporis magnitudinem. Et è cõtrario sicut in virtute informãdi habet terminum, quia est finitæ perfectionis naturalis, ita & in virtute augendi corpus suum, quia similiter quoad hoc virtus eius est finita: ergo terminus, seu perfectum corpus respectu vtriusque virtutis animæ idem est. Quia vtraque virtus animæ realiter eadem est, & in eadem perfectione fundatur, & prout ratione distingui possunt, vna ad alteram ordinatur: Ergo respectu animæ Christi illud est corpus perfectæ magnitudinis, quod naturaliter acquiri poterat per continuum augmentum, & naturalem animæ virtutem ac facultatem: ergo tale corpus habuit Christus in resurrectione.

Multo corpore Christi resurgentis, quanta.

Et iuxta hanc conclusionem intelligunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ephes. 4. multi locum illum Pauli ad Ephes. 4. *Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* Nam licet in sensu literali sermo sit de perfectione spirituali (vt ex contextu plane constat, & omnes ferè interpretantur (tamen metaphora sumpta est ex perfectione corporali. Dicitur enim corpus perfectum, seu ætatis plenæ, quod peruenit ad summum augmentum, quod in progressu ætatis potest acquirere. Et hinc multi sumpserunt occasionem interpretandi, seu potius accommodãdi hunc locum ad perfectã magnitudinẽ, & ætatẽ corporum resurgẽtium. Nam corpus Christi habet plenitudinem ætatis in sensu à nobis explicato, illudque cæteris corpora gloriosa imitatura sunt. Et vtramque interpretationem attigit Aug. Aug. 22. de Ciuitate. 15. vbi consequenter asserit (quod nostram cõclusionem cõfirmat) vnumquemque Beatũ habiturum eã quantitatis mensuram, quã in iuuentute habuit, vel habiturus esset, si viueret. Ex quo simili Anselm. Anselm. in elucidario, & super Paulum ad Ephes. 4. Et eodem modo exponit illum locum D. Thom. hic, quanuis priorem literalẽ intelligentiam nõ excludat. De ætate etiam, ac profectu corporali D. Thom. Gaudent. Ioann. 14. exposuit Gaudentius in respõsione ad Paulum diaconum circa illa verba Christi, *Quia Pater maior me est.* Et eam sententiam tradunt Theologi in. 4. dist. 44.

Dubium. Ex his expeditur facile aliud dubium, quod hic oriri potest. An Christi corpus post resurrectionem fuerit eiusdẽ magnitudinis cum corpore mortali, vel maioris. Quod enim non fuerit minoris, necessario sequitur ex dictis, addendo, corpus Christi in hac vita non habuisse præternaturalem statum vel augmẽtum vltra naturalem virtutem. Quod per se constat, præsertim cum nunquam vlla ægritudine laborauerit. An verò moles corporis resurgentis fuerit maior, videri potest dubium. Quia non cõstat, Christum in vita mortali consequutũ esse maximã corporis quantitatem, quam naturaliter acquirere posset. Nam licet tempus ætatis eius fuerit ad hoc sufficiens (omnes enim tã Theologi, quã philosophi terminum augmenti ad summum extendunt vsque ad trigesimũ annũ) tamen non semper in eo tẽpore acquirit aliquis summam quantitatem naturaliter possibilẽ. Possunt enim vel impedimenta occurrere, vel non applicari tanta materia, quãta ad plenum augmentũ esset necessaria. Et hæc vltima causa potuit in Christo locum habere, quia ieiunijs corpus macerabat. Nihilominus Aug. Ansel. D. Thom. & alij existimant, corpus Christi in hac vita peruenisse ad perfectum suæ quantitatis augmentum, & ideo in resurrectione nõ maioris, sed eiusdẽ magnitudinis fuisse. Et est hoc verisimilius, quia Christi corpus fuit optimè temperatum, & semper perfectè sanũ, & in ratione viuẽdi Christus fuit moderatissimus. Vnde licet abstineret â cibis, qui delicias afferrent: tamen credẽdum est, illis vsum, qui & valetudini, & augmẽto corporis deseruirent. Quod si ob cibi parcitatem mortus augmẽti remissior fuit, tamen tẽpus vitæ, ac ætatis fuit sufficiẽs, vt in eo posset exB tarditas compensari. Nã virtus, & facultas augmẽtatiua semper durauit in sua virtute, & efficacia. Et ideo diuturniori tẽpore potuit perficere motum suũ, si fortasse ob defectum materiæ in breuiori non potuit. Et hoc maximè videtur intelligẽdũ quoad corporis staturã, & ossiũ, ac similium partium magnitudinem, quæ sicut difficilius acquiritur, ita stabilius perseuerat, & ex ea potissimum pẽdet totius corporis magnitudo. Alia enim quantitas, quæ in corporis crassitie consistit, & facile acquiritur, & deperditur, deficere potuit aliqua ex parte in mortali corpore Christi: in corpore autem glorioso est in perfecta mensura, prout ad optimam corporis dispositionem, & maximamque pulcritudinem conferre potest. C

Vnde ex his etiam constat, Christi corpus in resurrectione fuisse eiusdem figuræ, ac formæ, cuius antea fuit. Nam hæc consurgit ex magnitudine, & figura singulorũ membrorum, eorumque compositione: sed magnitudo fuit eadem (vt ostensum est) figura autẽ singulorum membrorũ, eorumquè cõpositio optima fuit in corpore Christi ab initio conceptionis suæ, vt iamẽ diximus in priori tomo, Dis. 32. Sect. 2. Et ex dictis eo loco constat, corpus Christi gloriosum esse pulcerrimum. Nam si hanc perfectionem habuit in corpore mortali (vt ibi ostendimus) multo magis in glorioso. In quo, sicut eandem formam habuit, ita & eundem natiuum colorem, qui ex eodem corporis temperamento nascitur. Quę omnia in statu gloriæ sunt in summa per-

perfectione naturali, quam habere possunt, & ex eis perfecta naturalis pulcritudo consurgit. A

Dubium. Vna verò superest dubitatio. Nã sequitur ex dictis, corpus Christi futurum esse maximũ omniũ, vel positiuè, vel saltẽ negatiuè, vt scilicet, nullum sit maius illo. Cõsequens est falsum teste Aug. loco supra citato. *Alias* (inquit) *peribit de multorum corporibus plurimum: cum ipse nec capillum periturum esse promiserit.* Ac si diceret, plures Sanctos habuisse in hac vita corpora grandioris quantitatis, quam Christum, ergo etiã in patria excedent in quantitate corporum, quia non sunt illa priuandi. Prima vero sequela probatur. Quia anima Christi etiam in naturalibus est omnium perfectissima, ergo de se potens est ad informãdum corpus maioris, aut saltem tantæ magnitudinis, quam quæuis alia anima. B Atque eadem ratione habet tantam virtutem naturalem augendi corpus, quantam habet quælibet alia anima: ergo si habet maximum corpus sibi proportionatum, & suæ virtuti adæquatum, habebit etiam maximum corpus in tota specie humana.

Respondetur idem argumentum fieri posse de corpore Christi mortali, quod scilicet in hac vita debuerit peruenire ad maius augmentum, quàm omnia alia humana corpora: cum tamen certò constet, non ita fuisse. Quapropter necessario videtur dicendum ex maiori animæ perfectione simpliciter non sequi, quod natura sua requirat maius corpus, sicut neque etiam sequitur quòd requirat corpus robustius ac fortius. Non enim semper vires spirituales corporalibus commensurantur: perfectio autem animæ in ordine ad spirituales actus consideranda est, & ideo tale corpus requirit, atque ita temperatum, vt melius deseruire possit ad spirituales functiones. Hinc fit, vt licet anima sit perfectior corpus tamen habeat ita dispositum, vt non possit ad tantam magnitudinem crescere, quantum alia humana corpora. Et ideo ad argumentum negatur sequela, quæ in rigore non est bona propter causam assignatam. Quanuis de corporibus aliorum beatorum controuersia sit, an sint futura æqualia, vel inæqualia corpori Christi, quam quæstionem infra quæst. 56. attingimus. C

SECTIO V.

Vtrum in corpore Christi resurgentis fuerint omnes facultates animæ vegetantis.

RAtio dubij esse potest, quia actus huius animæ non erant futuri in Christo post resurrectionẽ. Nam in illud corpus etiam conuenit quod Paul. dicit. 1. Cor. 15. *Seminatur corpus animale, surget autem spirituale*: & quod Christus dixit Matt. 1. Cor. 15. Matth. 22. *22. Neque nubent, neque nuptui tradentur, sed erunt sicut Angeli Dei in cœlo.* Et patet, quia actus huius animæ non fiunt sine materiali alteratione, & aliquali corruptione, vel aggeneratione partiali: ergo, si actus non sunt futuri in eo corpore, non est cur in eo fuerint reliquæ facultates. Nec defuerunt catholici, qui hoc argumento adducti negauerunt has facultates manere in corporibus resurgentium: quos de corpore Christi idem consequenter dicere, necesse est. Eorum tamen sententiam falsam censeo, & improbabilem.

Primo igitur certum de fide est, fuisse in Christo omnes partes organicas corporis ad actiones vitæ vegetantis à natura destinatas. Hoc constat ex dictis supra de integritate corporis Christi resurgentis. Nam omnes eæ partes organicæ substantiales sunt, & de integritate corporis humani. Et confirmatur. Nam ostendimus in superioribus ad perfectionem resurrectionis pertinere, vt singuli homines in proprio sexu resurgãt: resurrexit ergo Christus in sexu virili, fuerunt igitur in eius corpore etiam partes illæ, quæ in corpore humano ignobiliores censentur: ergo multo magis reliquæ omnes. Quia licet videantur hæc mẽbra ad inferiores quasdam actiones instituta, tamen per se pertinent ad perfectionem, ac debitam humani corporis compositionem. *Organa ad actiones vitæ vegetantis ordinata in Christo resurgente omnia.*

Secundo certum etiam est, singulas harũ partium ita fuisse dispositas, ac tẽperatas, prout ex natura sua requirunt. Hoc etiam est certum ex supra dictis. Quia diuersitas organorum in humano corpore ex ijs variijs dispositionibus singulorum membrorũ consurgit: ergo tam est certũ, singula mẽbra habere suam debitã dispositionẽ quàm est certũ, corpus gloriosum esse organicũ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ac variis membris naturalibus constans. Hoc autem de fide esse ostendimus in superioribus ex ipsius Christi verbis. *Palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa nō habet, sicut me videtis habere.* Item ex eo, quòd ostendit discipulis manus, pedes, ac latus. Deniq; quia sentent a Euthychetis, Origenis, & aliorū, negantium in corporibus resurgentium figuram, & organizationem corporis humani, vt hæretica explosa est in quinta synodo, vt Nicephorus refert lib. 17. historiæ. c. 28. & â Sanctis Patribus, vt videre licet apud Aug. 22. de ciuit. c. 23. &. 1. Retract. c. 1. 2 &. 3. & in Enchirid. c. 84. & sequentib. & Hier. in epitaphio Paulæ, seu epist. 27. & in epist. 61. ad Pammachiū, de errorib Ioannis Ierosol. & epist. 65. ad Pammach. & Oceanum, de erroribus Origenis, & Greg. 14. Moral. cap. 29. 30. &. 31. & diuum Thom. 4. cont. Gent. cap. 84.

Luc. 24. Ioann. 20. 9 Synod. Nicephor. Aug. Hieron. Greg. Papa. D. Thom.

Tertio ex his concludo, certum etiā esse, in corpore Christi glorioso esse omnes facultates naturales animæ vegetantis. Ita sentiunt omnes Theologi in 4. dist. 44. D. Thom. q. 1. ar. 2. q. 1. ad 1. Durand. Suppl. Gab. Sotus, & alij. Ratione probatur primo, quia vel hæ facultates re ipsa nō distinguuntur ab organis corporis, quatenus animam, & debitū temperamentū includunt. Vel si quam aliam qualitatē addūt (vt verius est) illa naturali necessitate consequitur animam informantem organum debitè dispositum. Sed respōdere possent aduersarij, impeditas esse huiusmodi facultates per supernaturalia dona corporis glorioſi, vt verbi gratia per dotem impassibilitatis seclusam esse facultatē nutriendi, & generandi. Sed hoc fictitium est, & sine fundamento dictū. Primo, quia huiusmodi facultates non habent formalem incompossibilitatem cum dote impassibilitatis. Quia nō sunt facultates passiuæ, sed actiuæ: non repugnat autem corpus impassibile habere facultates actiuas. Secūdo quia potiori ratione dicēdum esset dotem impassibilitatis formaliter repugnare tēperamento primarū qualitatū. Quia quod corpus sit corruptibile, magis prouenit ab his qualitatibus, & necessitas alimenti vel omnino, vel magna ex parte prouenit ex actione huius temperamenti eiusq; diuersitate in diuersis membris: & tamen per dotē impassibilitatis non spoliatur corpus hoc temperamento, sed afficitur noua perfectione impediēte actionem qualitatum (vt infra dicetur) ergo idem dicendū est potius de facultatibus naturalibus vegetantis animæ. Tertio, quod cesset actio hatū facultatū, nullum argumentū est facultates ipsas deesse. Nā (vt rectè dixit D. Thom. loco supra citato) potentia non solum seruit ad exequendam operationem, sed etiam ad complemētum, & perfectionem ipsius rei, & ostensionem virtutis eius, & diuinæ sapientiæ, in condendo, seu reparando suo opere perfecto. Vnde egregie Tertull. lib. de Resurr. car. cap. 60. *Liberabuntur membra ab officijs: sed non ideo non erunt necessaria.* Et cætera, quæ latè, & eleganter prosequitur, quibus similia habet Hieron. dicta epist. 61. Et declaratur exemplis. Primo in ipsis partibus organicis, quæ etiam sunt instrumenta operationum. Deinde in intellectu agente (si fortasse est res distincta à possibili) manet enim in anima separata, quamuis cesset eius actio. Ac tandem in ipsomet Christo, qui in vita mortali non caruit facultate generandi, quamuis actū non esset habiturus. Et idem est de facultate ridendi, si fortasse numquam risit. Quarta, & vltima ratio sit, quia priuatio facultatis naturalis est perfectioni naturæ cōtraria, & cōstituit rem in statu prēternaturali, & monstruoso, quod asserere de corpore Christi, absurdissimum est, & ideo contraria sententia temeraria videtur. Neque nouam obiectionem reperio, quæ in eius fauorem fieri possit, aut nostra explicatione indigeat.

Tertull. Matth. 5.

Quarto addendum est, actiones harum facultatū nunquam fuisse in corpore Christi glorioso. Probatur, quia huiusmodi actiones supponunt corpus indigens alimento, atque adeo passibile, & alterabile. Quamuis enim actiones huius partis directe versentur circa alimentum, quod attrahitur, distribuitur, disponitur, atque conuertitur: tamen non fiunt sine aliqua corporis alteratione & mutatione propria corporis corruptibilis.

Vna tamen supereſt difficultas de actione comedendi. Hæc enim propria esse videtur animæ vegetātis, cum ad eius actionem vltimam ordinetur: & tamen hæc vere, ac propriè fuit in corpore Christi glorioso, iuxta illud Actor. 1. *Et conuescēs præcepit eis ab Ierosolymis ne discederēt.* Et Luc. & Ioan. vltimo, vbi refertur, comedisse cum eum discipulis. Quod autem vere comederit, probatur, tum ex proprietate verborū, quæ in historica præsertim narratione retinenda est, quantum fieri possit. Tum maxime, quia Christus illud exhibuit tanquā certum signum vitæ, quā per resurrectionem recuperauerat, vt tradunt Leo Papa ser. 1. de Resurrectione, cap. 3. Damas. lib. 4. de fide, capite primo. Aug. lib. 3. de mirabilibus scripturæ, capite. 14. Epistol. 49. &. 13. de Ciuit. capite. 22. Chrys. hom. 86. in Ioan. Ambr. & Beda Luc. vltimo, Greg. hom. 29. in Euangelia, & D. Thom. quæst. sequenti, art. 6.

Leo Papa. Damas. Aug. Chrysost. Ambros. Beda. Greg. D. Thom. Act. 1. Luc. vltimo. Ioan. vltimo.

In hac difficultate duo sunt extrema vitanda. Primum est eorum, qui putarunt, Christum post resurrectionem ita verè comedisse, vt cibum in substantiam sui corporis conuerterent. Ita Durand. in 3. dist. 22. quæst. 6. ad 2. vbi comparans Angelum comedentem in corpore assumpto cum Christo comedente in corpore glorioso, dicit, in illo non fieri digestionem, & conuersionem cibi in corpus assumptum, vtramque vero factam esse in Christo. Clarius in 4. distin. 11. quæst. 4. dicens, alimentum verè esse conuersum in corpus Christi, & aliàs non posse esse veram comestionem, nec verum argumentum veritatis carnis. In eadē sententia est Vvaldensis tom. 2. de sacrament. cap. 71. qui differt à Durando, quia existimat hanc conuersionem factam esse per modum cuiusdam trāsubstantiationis: Durandus verò ponit veram conuersionē formalem, manente eadem materia cibi sub corpore Christi. Tamen sententia Durandi erronea mihi videtur. Nam (vt rectè dixit Greg. lib. 14. Moral. cap. 31.) si post resurrectionem aliquid in corpore Christi potuit immutari, non resurrexit corpus Christi impassibile, & immortale. Oportuit enim per additionem materiæ augeri, & aliquid de quantitate eius immutari, vt posset cum adueniente continuari. Vnde vel resurrexit imperfectū, vel postea monstruosum effectum est. Opinio autem Vvaldensis in primis est impertinens. Quia ille modus miraculosæ conuersionis, nihil refert ad veritatem comestionis, ergo superflue, & sine fundamento fingitur. Præterea, cum re vera in corpore Christi, nulla sit facta mutatio substantialis, nec noua dependentia, aut præsentia, non potest fingi transubstantiatio cibi in ipsam.

Durand. Vvaldens. Christus comedit per supernaturalem cibum in substantiam sui corporis conuertit. Greg. Papa.

Alterum extremum est aliorum, qui dicunt, illam non fuisse veram comestionem, sed apparentem, qualis est Angelica in corporibus assumptis. Hoc enim exēplo vtitur Augustinus locis citatis, præsertim in illo de Mirabilibus scripturæ. Sed hoc etiā simpliciter loquendo, verum non est propter rationem factam, scilicet, quia aliàs illa comestio non fuisset verum, ac sufficiens vitæ signum.

In primis ergo dicendum est, non esse de ratione veræ comestionis, vt cibus digeratur, vel conuertatur in substantiam comedentis. Nam hoc esset, comestionem cū nutritione confundere, cùm tamen nutritio sit quid posterius, & separari possit à vera comestione, quæ antecedit. Verè enim dicitur homo comedisse cibū, etiamsi paulò post illum eiiciat integrum, atque immutatum. Solum ergo est de ratione veræ comestionis, vt per vitalem actionem, & organa vitæ cibus ore sumptus, in stomachum traiiciatur. Quod totum fieri potest in corpore glorioso, quia nullam alterationem requirit: sed solam motionem localem, quæ corpori glorioso non repugnat. Neque oportet admodum inquirere, quomodo corpus Christi cibum illum eiecit, si in propriam substantiam non cōuertit. Nam (vt omittam, potuisse illum subitò consumere, vel in præiacentem materiā resoluere) dici etiam potest, cùm Christi corpus esset glorioſum, per dotem subtilitatis potuisse facere, vt in stomacho nō detineretur, sed absque vlla resistentia corporis glorioſi in alium locum pro Christi voluntate, arbitrioque transiret. Vnde fit, esse differentiam inter hanc Christi comestionem, & Angeli in corpore assumpto. Nam licet in exteriori motione locali conueniant (reuera enim Angelus per corpus assumptum atterit, & diuidit cibum, illūque ad interiora trāsmittit) tamē illa actio Angeli, vt est à corpore, non est actio vitæ, neque ex virtute propriæ formæ talis corporis: & ideo non est vera comestio veritate rei, seu speciei, licet sit vera veritate significationis, vt dixit D. Thom. hic artic. 3. ad tertium, & 1. part. quæst. 51. articul. 3. ad quintum, & clarius quod. 3. articul. 5. Tandem ad difficultatem propositam ex dictis etiam patet responsio. Nam comestio proprie non est actus animæ vegetantis, sed potius sentientis, & loco motiuæ.

De ratione comestionis quid sit.

Differentia inter comestionem animæ, & corporis Christi glorioſi.

D. Thom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Est enim quasi applicatio quædam materiæ, in quam possit virtutem suam exercere facultas nutritiua: & ideo fieri potest in corpore glorioso non ex indigentia, sed ex potestate, vt recte Augustinus & Beda docuerunt. *Aug. Bed.*

SECTIO VI.

Vtrum in corpore Christi glorioso fuerint omnes facultates animæ sentientis, & actiones earum

IN his facultatibus tria possunt considerari, organa scilicet, potentiæ, & actus. Primo igitur de organis nihil est quod addamus præter dicta in præcedenti Sectione, & in locis ibi citatis. Constat enim, omnia hæc organa, & eorum varietatem, fuisse necessaria ad integritatem, & perfectionem illius corporis.

Potentiæ sensitiuæ in corpore Christi glorioso omnes.

Secundo de potentiis sensitiuis eadem ratio est, quæ de vegetatiuis, & multo maior. Quia & habent eandem connexionem naturalem, & necessariam cum forma humana informante organa dispositа, & non impedita, & perfectiores sunt, minusque repugnant perfectioni corporis glorioſi. Certum ergo est, has omnes potentias esse in corpore Christi, neque circa hoc aliquid addendum occurrit ijs, quæ præcedenti sectione dicta sunt.

Tertio de actibus perspicuum est, posse Christum exercere actus aliquos animæ sentientis. Quod in genere de Beatis docent Theologi in. 4. dist. 44. & â fortiori certius est de corpore Christi, quod est primum exemplar, & mensura omnium Beatorum. Quæ ratio in tota hac materia præ oculis habenda est. Probatur autem ratione assertio posita. Quia hi actus, cùm sint immanentes, perfectionem afferunt, & aliunde non requirunt semper materialem aliquam alterationem, neque indecentiam illi statui repugnantem. Ergo non repugnant illi statui, sed potius ex se maxime decent. Neque est, cur omnes illæ facultates sint otiosæ, & imperfectæ, cùm sint capaces suæ vltimæ perfectionis, quæ in actu secundo consistit, & status ille ordinetur ad obtinendam vltimam perfectionem in omnibus, quoad fieri possit. In quo est magna differentia inter has potentias, & animæ vegetantis. Quia actiones vegetatiuæ partis non sunt propriè immanentes: sed transeuntes, & ita per se non pertinent ad intrinsecam perfectionem suarum potentiarum, sed ex accidenti, vt viuens conseruari possit. Vnde fit, vt sint imperfectæ simpliciter, cùm sine alteratione materiali non exerceantur. Secus verò est in potentijs sensitiuis, vt diximus. Et hæc assertio inductione facta in singulis potentijs euidentius constabit.

Sensationes aliquas in corpore glorioso exercere Christus potest.

Quarto igitur certissimum etiam est, actus interioris sensus, vel appetitus sensitiui habere locum in corpore Christi glorioso. Primo, quia in hoc gradu hi sunt perfectiores. Secundo, quia sensus interior non indiget actuali immutatione ab obiecto suo, sed potest species conseruare, & in absentia etiam obiecti operari absque vlla alteratione. Tertio actus appetitus, præsertim amor, & voluptas, si circa obiecta honesta versentur, perfecti sunt, & valde conuenientes humanæ naturæ. Vnde Greg. Nazian. orat. 10. in laudem Cæsarij fratris agens de anima Beata, eiusquè voluptate, subdit. *Cum cognatam carnem receperit, eam quoque ad gloriæ cœlestis hæreditatem secum admittet, & quemadmodum ob naturæ coniunctionem erumnarum ipsius particeps fuerat: sic etiam iucunditates suas cum ipsa communicabit, totum videlicet corpus in se ipsam absumens.* Quæ ferè verba retulit Anastasius Nicenus lib. quæst. sacræ scripturæ, quæst. 87. & similia habet Ansel. lib. de similitudinibus. cap. 57. Addo vero, quanuis hi affectus in nobis fiât cum aliqua corporis alteratione, tamen in illo corpore glorioso, vbi anima perfectè dominabitur, nullam fore necessariam alterationem. Quòd si oporterit, fieri motionem aliquam vel spirituum vitalium, vel sanguinis, aut alterius humoris, ea fiet sine alteratione propria cum sola locali mutatione. Sunt ergo actus harum potentiarum in corpore glorioso, non quidem omnes illi, qui possunt esse in iis potentijs, aliqui enim includunt malum aliquod, vel carentiam boni conuenientis, vt sunt tristitia, dolor, turpis voluptas, & similes: sed ij tantum qui decentes sunt, & consentanei gloriæ, ac statui Beatorum. An verò ij actus possint versari aliquomodo circa Deum, & esse supernaturales in substantia, vel tantum in modo, quæstiones sunt communes

minus corpori glorioso, & mortali: & ideo non sunt tractandæ hoc loco, sed in prima secundæ, attigimus autē illas in priori tomo.

Motus qui competunt corpori Christi glorioso.

Quintò hinc etiam est certum, actum potentiæ loco motiuæ conuenire corpori Christi glorioso. Quod in Euangelio habemus expressum. Sæpe enim de Christo post resurrectionē dicitur, ambulasse, ingressum esse, & similia, quæ motum locum etiam progressiuum significant. Ratio verò est, quia hic motus oritur ex appetitu, & phantasia si organa corporis sint dispositа: sed ostensum est, in Christo esse actus appetitus, & phantasiæ, & corporis organa esse integra, & dispositа. Neq; obstat, quod potuerit corpus Christi moueri alio supernaturali modo per dotem agilitatis (vt infra videbimus) scilicet, vel transeundo ab extremo, ad extremum sine medio, vel transeundo per medium non motu progressiuo, sed veluti simplici impetu vt quando ascendit in cœlum: nihil inquam, hoc obstat, nam potestas supernaturalis non excludit naturalem, & vsus illius non est necessarius, sed voluntarius, & ideo potuit Christus vtraque vti suo arbitrio. Decuit autem, vt interdum vteretur virtute motiua naturali ad veram resurrectionem ostendendam. Existimari enim posset phantasma si semper supernaturali modo appareret ac moueretur.

Actus sensitiui interioris, & appetitus in corpore Christi glorioso.

Sexto hinc etiam fit actum loquendi interdum fuisse in corpore Christi glorioso. Hic enim licet aliquo modo sit ab anima rationali, vt â principali motore ac gubernatore proximè tamē tribuitur animæ sensitiuæ quatenus proximè procedit ab appetitu, & phantasia per organa corporis. Dehoc ergo actu etiam habemus expressa testimonia in omnibus vltimis capitibus Euangelicorum: quæ intelligenda sunt, de vera locutione propter ea, quæ adduximus de vera comestione. Vnde eadem est ratio huius assertionis, quæ præcedentis. Quia vera locutio ex parte animæ procedit ex apprehensione, & appetitu: ex parte vero corporis requirit vitalia organa ad vsum loquendi ac commodata, ac dispositа, sed hæc omnia sunt in corpore Christi glorioso: ergo.

Obiectio.

Dices: ad locutionem etiā requiri aërem: vero percusso sonus offormetur: sed hic nō est in corpore Christi glorioso: ergo neque potest esse sonus, aut vox. Respōdetur

Respondetur.

Erit in gloriosis corporibus vox, & laus diuina, etiam corporalis.

in primis, hanc difficultatem nō habere locum in Christo, quādiu in terra post resurrectionem conuersatus est, de quo tempore Euangelia loquuntur. Tunc enim eodem modo poterat aërē emittere, & attrahere, sicut & nos. Quia ex parte corporis eius erat eadem facultas, & virtus actiua: & ex parte aëris eadem propinquitas, & dispositio. Procedit ergo difficultas posita in corpore Christi existente supra cœlū, vbi aëre non circundatur. Neq, enim negandū est, quin ibi etiam vocem formare posit, esset enim magna imperfectio corporum beatorum si non possent inuicē loqui, & conuersari, & non solū mente, sed etiam voce Deū laudare, iuxta illud Psalm. *Exultabunt Sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis: exaltationes Dei in faucibus eorū.* Ita enim legunt Hebræa & Græca ita quoq; legit Arnobius, & legisse videtur Aug. qui ea verba interpretatur de Sanctis, qui non sibi placent, nec sibi tribuūt, quod boni sint: sed illum laudant, à quo acceperunt, quod sunt, quod in hoc seculo inchoatur: consummatur autē in beatitudine. Eundem etiā sensum reddere potest cōmunis lectio, *Exultationes Dei in faucibus eorum.* Propriè enim *exultationes Dei* dicuntur, quæ sunt â Deo, & quæ ex illius amore, ac laude oriūtur, & hæ dicūtur esse in faucibus, quādo ita cor in Deo exultat; vt fauces ac linguā in Dei laudē moueat. Vnde Basi. exponens hęc verba, *Exultationes* (inquit) *hæc hymnodias & psalmodias dicit.* & Theodoretus, *Sancti in gloria diuina beneficia prædicant horū causam celebrantes.* Et eodē modo exponit Greg. li. 8. Moral. c. 3 illa verba Iob. 8. *Donec impleatur os tuum risu, & labia tua iubilo.* Bene (inquit) *os risu impleri dicitur, & labia iubilo, quia in illa æterna patria, cum tuffloribus mēs in exultationē rapitur, lingua in censum laudis elevatur.* Et Irenæus lib. 5. contra hæres. c. 8. tractans illa verba ad Rom. 8. *In quo clamamus Abba, Pater, Spignus* (inquit, *habetes clamamus Abba, Pater, quid fiet, quando resurgentes facie ad faciem videbimus eum? Quando omnia membra affluenter exultationis hymnum protulerint?* Quę verba vsurpauit etiam Aug. li. 22. de Ciuit. c. 30 erit ergo in gloriosis corporibus vox, & diuina laus etiam sensibilis: multo ergo magis in corpore Christi.

Basil. Theodo. Greg. Pap. Iob. 8. Iren. Rom. 8. Aug. D. Thom.

Neque obstat difficultas posita Quia (vt notauit D. Thom. in. 2. d. 2 q. 1. a. 2. ad. 5. &

Universidad de Deusto
Biblioteca

in.4.d.44.q.2.art.1.q.4.)ad formandã vo- A
cem non est necessarius externus aër, qui
trahatur, vel expellatur: sed sufficit inter-
nus, qui est in humano corpore. Huiusmo-
di enim aer (vt supra diximus) etiã est in
corpore glorioso in pulmone, & in aliis in-
terioribus partibus corporis, quæ neq; alio
corpore replentur, neque vacuæ esse debẽt.
Potest ergo Beatus formare vocẽ mittendo
aërem per asperã arteriam vsq; ad os, ibiq;
lingua, labiis, & aliis organis illũ restrãgẽdo
in palato. Dices quomodo potest solo aëre
in corpore incluso vox formari? Oportebit
enim aliquẽ locũ interiorũ partiũ corporis B
vacuũ relinqui, dum aër ad formandã vo-
cem impellitur, Responderi potest ex D.
Thom. suprã ad formationẽ vocis non esse
necessariã expulsionẽ & attractionẽ aëris.
Cuius signũ est, quia dum homo respirat,
non potest vocẽ formare. Sed licet verũ sit,
non esse necessariam aëris expulsionẽ ex-
tra os, neque attractionẽ aëris extrinseci:
tamen intelligi nõ potest, quòd fiat sonus,
& vox, quin aër impellatur, & repercutia-
tur; nõ potest autem aër impelli, quin aliũ-
de expellatur, quia impulsus ille fit per mo
tũ localẽ. Dicẽdũ igitur est expelli quidẽ
aërem aliquibus partibus interioribus cor
poris: illas tamen non manere vacuas, quia
statim illic succedit alius aër existẽs in pa-
tribus propinquis, vel per rarefactionem,
quæ non videtur repugnare aëri, etiã si sit
intra corpus glorioſum: quia non est pars
eius: vel certe per solũ motum localem, &
quasi circulum quendã totius aëris exeun-
tis, & subintrantis secundũ diuersas partes
suas in diuersas partes corporis. Quod facile
intelligi potest in corpore glorioso: tum
propter subtilitatẽ eius, vnde fit, vt aër, qui
est in illo facile possit quaslibet partes eius
penetrare. Tum etiã propter perfectũ do-
minium, quod habet anima supra corpus
glorioſum, & omnia, quæ in illo sunt. Ex
quo etiã prouenit, vt licet impellat aërem
vsque ad os, & labia: ita tamen illum con-
tineat, vt nõ permittat extra corpus egre-
di, nisi quantum necesse est ad formandã
vocem. Et ideo quod ab vna parte expellitur, alia via reuertitur. Vnde potest semper
formari vox, quamuis nec foras aër propel
latur, neq; partes aliquæ vacuæ relinquan-
tur. Et hic modus est sufficiens, quod attinet ad vocis formationem. Nam quod alij
dicunt, in corpore cœlesti posse formari

Formatio vocis, & io quela a corporibus beatorũ in cælo fieri quomodo possit.

Obiectio.

D. Thom.

Responsio.

Sonus, & vox formari a corporibus glorioſis sine aëris impulsione, & repercussione non potest.

vocem, impellendo, & trahendo illud, mihi
non probatur. Tum quia, neque consentaneum est naturę incorruptibili cœli, neque
humano corpori accommodatum. Tum
etiam quia corpus Christi nõ est intra cœ-
lum neque penetratiuè, neq; circundatum
illo, sicut nos sumus in aëre: sed est supra
cœlum, vt statim dicam tractando, quo-
modo hæc vox possit audiri. Aliud enim
est formari, aliud audiri, & hactenus solum
explicatum est, quomodo formetur, quo-
modo autem audiatur statim dicam.

Septimo dicendum est, actus omniũ sen-
suum in corpore Christi glorioso locũ ha-
bere. Hæc assertio colligitur ex D. Thom. *D. Thom.*
in.4.d.44.q.2.ar.2.q.3.&.4. & Scot.d.49. *Scot. Maio.*
q.14.ad.2. & Maior. q. 14. & fere ex alijs
Theologis ijs locis paucis exceptis qui lo-
quuntur in communi de Beatis. Potest au-
tem conclusio in primis intelligi de corpo-
re Christi, quãdiu post resurrectionem in- *Ioan. 20. Luc. 24.*
ter homines versatus est, vel prout nunc in *Marc. vltim.*
cœlo existit. Rursus de vtroque tempore *Ioan. vltim.*
est certior in aliquibus sensibus, quàm in *Matth. vltim.*
alijs. Primo igitur de visu est res certissi-
ma, & de tempore ante ascensionem con-
stat apertè ex historia Euangelica. Post as-
censionem autem in cœlum facile etiam
intelligitur, corpus illud posse videre seip-
sum. Est enim perlucidum, & transparens
(vt infra dicemus) est ergo de se visibile, &
potest immutare sensum actione perfecti-
ua absque alteratione materiali, vel cor-
ruptibili. Hic enim sensus inter omnes per C
fectiori modo immutatur, & operatur: vn-
de eius actus valde perfectus est, & corpori
incorruptibili accommodatus. Solum de *Obiectio.*
externis obiectis potest esse nonnulla dif-
ficultas, quomodo possint videri a Christo,
quando ab eo distant, cum non sit interiec-
tum medium, per quod possint species
deferri. Neque enim dici potest deferri per
corpus cœleste, loquor enim de corporibus,
quæ sunt extra cœlum. v. g. de corpore b.
Virginis, & si qua sunt alia supra conue-
xũ cœli existentia, quæ poterunt esse rea-
liter distantia inter se quamuis inter ea ali-
quod corpus non sit interiectum, & tamen
sine dubio videre se possunt, vt eleganter
docet Greg. li. 18. Moral. c. 27. aliàs 3. Vbi *Greg.*
nõ solum dicit, posse vnum Beatum vide-
re alium quoad externum vultum: sed etiã
totam corporis harmoniam vsque ad ipsa
viscera, & cor. Quod significat etiam *Aug.*
22. de

Chrysost. 22. de Ciuit. cap. 30. & Chrysost. epist. 5. ad
Theodorum lapsum circa medium; idque
explicat exemplo transfigurationis Do-
mini, vbi Apostoli Christi corpus vide-
runt in gloriæ splendore diuina virtute cõ-
fortati. Nam splendor ille, inquit, prout
est, videri non potest nisi ab oculo immor-
tali, & incorruptibili, qualis erit in corpo-
ribus beatis. Denique in hac visione, prout
ad Christi corpus terminatur, præcipuam
Cyp. Aug. corporis beatitudinem consistere docue-
runt Cyprian. sermone de natiuitate Chri
sti. Aug. in manuali. c. 26. & lib. de spiritu,
& anima, cap 4.

Sed quomodo, & quo medio recipiet tũc
Responsio. Quomodo in oculis beato vim producet species sen sibiles ab obiectis distãtibus posse fine medio. visus species? Nam obiectum visibile per
lineam rectam mittit species ad oculum:
at vero per lineam rectam inter obiectum,
& oculum nullum est corpus nec cœleste,
nec aëreũ. Dici potest species illas multi- B
plicari per vacuum. Sed non recte, oporte-
ret enim creari & per se existere, quæ sunt
miracula non necessaria. Facilius igitur di-
citur, obiectum immediate agere in sen-
sum distantem, producendo in illo species,
siue id faciat naturali virtute, (vt aliqui
existimant) siue diuina. Est enim hic mo-
dus immutandi potentiam consentaneus
1. Cor. 15. corpori glorioso, quod *spirituale* à Paulo
vocatur. Vnde, sicut vnus spiritus loquitur
cum altero, manifestando suum concep-
tum, & illius speciem imprimendo absque
impedimento distantiæ, ita illa corpora
gloriosa participiant hanc efficaciam. Ex-
quo inferunt aliqui, posse corpus glorio-
sum (quantum in se est) immutare visum
atque adeò videri ad quancunq; distantiã.
Quia si diuina virtute eleuatur ad agen-
dum sine dependentia à medio, eadem ra-
tione poterit eleuari ad agendum sine de-
pendentia à propinquitate, vel distantia.
Quod in spirituali etiã immutatione, quæ
fit in locutione Angelorum, reperiri multi
existimant. Et saltem de corpore Christi
Obiectio. mihi non est dubium, quin habeat hanc ef-
ficaciam, quatenus est obiectum visibile.

Dices, Ergo eadem ratione poterit ocu-
lus Christi, vel alterius Beati videre quod-
libet obiectum visibile, quantunuis di-
Responsio. stans. Habebit enim potentiam visuam
perfectissimam, & organum optimè dis-
positum. Respondetur ita aliquos sentire,
& significat Scotus in.4. dist. 50. articul 6.
Sed cum ad videndum non solum requi-

Potentia vi sua Christi adquodlibet obiectũ quãuis distans extenditur.

A ratur perfectio potentiæ, sed etiam species
visibilis, quæ imprimenda est ab obiecto,
hoc non potest sufficienti fundamento af-
firmari. Quia obiecta visibilia, quæ nunc
sunt in terra, non possunt imprimere spe-
cies sui in oculis Christi, aut B. Virginis
naturali virtute, vt per se constat. Quod
autem diuinitus eleuentur ad imprimen-
das illas, aut quòd Deus supernaturaliter
illas infundat, aut det virtutem supernatu-
ralem Beato ad videndum sine specie-
bus quodcunque obiectum, vbicunque sit,
nulla ratione sit satis verisimile, si genera-
liter de omnibus Beatis sit sermo. Quia, li-
cet illa omnia sint possibilia, non tamen
pertinẽt ad Beatorum statum, nec est per-
fectio beatitudini eorum debita. De Chri-
sto autem domino, propter singularẽ quã B
dam omnipotentiæ participationem, quã
habet humanitas eius, vt est instrumentũ
coniunctum Verbi, probabile est posse vi-
dere etiam oculis corporeis quodcunque
obiectum visibile, vbicunque sit, non per
speciem acceptam ab obiecto, seu per effi-
cientiam obiecti: sed per efficaciam ipsius
Christi; quia hæc virtus non est in obiecto,
sed in Christo, qui hoc potest facere, vel
supernaturaliter efficiendo speciem in suo
oculo, vel immediatè efficiendo visionem
sine specie. Nulla enim est in hoc repug-
nantia, vt ex ijs, quæ traduntur in. 1. par.
suppono.

Secũdo probatur, & declaratur cõclusio
posita in auditu. De quo, sicut & de voce
C immerito dubius fuit Bona. in.4.d. 49.art. *Bonauent. Beati in cœlo audire possunt.*
3.q.1. agẽs in genere de corporibus glorio-
sis in cœlo existẽtibus. Mihi tamen res vi-
detur satis certa. Nam de auditu eadẽ ferè
ratio est, quæ de visu. Nã etiam hic sensus
tantũ requirit intentionalẽ immutationẽ,
eiusq; operatio est valde perfecta, pertinẽs
quodammodo ad perfectũ vsum rationalis
vitæ, in quantũ signa aliorum conceptus
repræsentãtia hoc sensu percipiũtur. Prop
ter quod vocatur *sensus disciplinæ*. Et cõfir-
matur. Nam delectatio auditus est suauis-
sima, & perfectissima, & quodã modo spi-
ritualis, & maximè decens statũ Beatorũ.
Denique quãdiu Christus post resurrectio-
nem cum hominibus conuersatus est, pla-
nè constat ex Euangelio, sicut verè loque-
batur, ita verè, & propriè aliorum voces
audiuisse. Nam hoc etiam fuit vnum ex
testimoniis veræ resurrectionis. At verò

Universidad de Deusto
Biblioteca

post Ascensionem in cœlũ, licet Euangeliũ nihil dicat: tamen certum etiã est, ibi p. sle non solum Christum, verum etiam alios Beatos exercere hunc actum. Superuacanea enim esset ibi vox, si non posset esse auditus. Et ita Sancti supra citati vtrumquè simul affirmant, & ex eisdem scripturis colligunt.

Obiectio. Occurrit autem hic specialis difficultas illi, quæ de visu tractata est. Nam, licet ibi sit obiectum, auditus, vox, & facultas, deest tamen medium, per quod defertur sonus, quia nullus est aër extrinsecus inter corpora Beatorum interiectus. Quã *D. Thom* difficultatem attigit D. Thom. in 2. d. 2. q. 2. art. 2. ad. 5. & dupliciter respondet. Primo, deferri vocem aut auditum per cõframctionem, & commotionem cœli empyrei. Quæ responsio mihi nec satisfacit, nec necessaria videtur. Ratio prioris partis est, quia suppono corpus Christi, & aliorum Beatorũ esse supra conuexum cœli empyrei: multum ergo distat os, & auditus Beati â superficie cœli empyrei, quomodo ergo potest moueri, vel contrangi lingua, & voce Beati. Quod si quis contendat corpora Beata nõ esse hoc modo supra cœlum empyreum, sed intra illud: In primis hoc est contra ipsum D. Thomam, vt infra videbimus. Deinde, licet concedamus, aliquando posse corpus beatum esse hoc modo intra cœlum, quis autem negabit posse suo arbitrio ascendere supra conuexum vltimi cœli, & ibi loqui, & audire. Præterea, etiam dum corpus beatum est intra cœlũ, non est necessaria illa commotio, & cõfractio cœli empyrei, nec cõsentanea naturæ eius. Non enim est minus perfectum, quam alij cœli, qui solidiores esse videntur, quam vt possint tam facile cõfringi, & commoueri. Quod verò non sit necessaria, patet. Quia nec ad formandam vocem (vt supra ostensum est) neque ad deferendas species intẽtionales: quia hæ deferri possunt sine reali sono, atque adeò sine reali cõmotione medij. Hæc igitur est secunda responsio D. *D. Thom.* Thomæ, scilicet species soni deferri secũdum esse spirituale tantum, & ideo nõ esse necessariã commotionẽ medij. Sed adhuc supereſt difficultas, quia saltẽ est necessarium medium, quod nullum est, quando corpora Beatorum sunt supra Cœlũ. Respondeti tamen potest, nunquam corpora beata ita esse supra cœlum, quin aliqua ex parte contingant cœlum, & ideo illo medio posse species soni ad auditum deferri. In hoc enim differt sonus à luce, vel colore, quod non necessariò multiplicat species per lineam rectam, sed quacunque alia ratione. Et hic modus non est impossibilis. Secundo verò, & facilius respõdetur (sicut de visu diximus) posse Beatum imprimere speciem suæ vocis in auditum distantẽ immediate, nihil operando circa medium, vbi eadem proportione applicari possunt omnia, quæ de visu diximus. Hinc verò colligi potest, quanuis posuit Christus in cœlo habere actum huius sensus non tamẽ esse necessariũ vt semper sit in aliquo actu eius, nec determinatè, nec vagè, cùm nõ sit necesse, vt vel ipse, vel alij semper loquantur, aut canant. Nec tamen idem omnino est de sensu visus. Quia obiecta visus non pendent ex aliqua actuali actione liberari, sed sunt res permanentes, & stabiles, quæ semper sunt sufficienter applicatæ, vnde ex parte obiectorũ semper esse potest actualis visio, quanuis ex libertate Beati id non sit simpliciter necessarium. Est autem verisimilius semper esse in aliquo actu videndi, aut ipsum corpus Christi, aut alia, beatitudinis consortia.

Species soni fine medio ad auditum deferri non possunt.

Tertio de odorato, Bonauentura supra negat, esse in corpore glorioso actum eius sensus. Sed non video quo fundameto. Est enim res perfacilis, applicando omnia, quæ diximus. Nam etiam operatio huius sensus exerceri potest sine alteratione materialis corporis sentientis, & alioqui obiectum nõ deerit etiam in cœlo. Cur enim odorum suauitas ibi deficiet? Vnde in lib. de spiritu, & anima, cap. 58. Augustin. seu autor eius, loquẽs de Beato ait. *Nec dici potest quãtam habeat in gustu voluptatem, quantã in suauitate. saporc iucunditatem, quantã in odore suauitatẽ.* Verum est, sensum ab Augustino intentum magis videri metaphoricum, quam proprium: vtroque tamen modo vera est sententia, quam statim aliorum Patrum testimoniis cõfirmabo. Quin potius (vt verisimile censeo) ipsa etiam Beatorum corpora suauissimum odorem emittent. Habebunt enim intestina plena humoribus, & aëre, optimis qualitatibus, & odoriferis affectis. Hæc enim perfectio maximè decet illum statum, sicut è contrario corpora damnatorum erunt fœtida. Neq; in explicando modo, quo huiusmodi obiectum im-

immutabit offactum, occurrit noua aliqua difficultas. Solum posset quis obijcere. Quia operatio huius sensus non videtur admodum necessaria in corpore immortali, cùm ex natura sua non sit ita spiritualis sicut operatio visus, & auditus, neque ordinetur ad perfectionem animæ secundum se, sed ad conseruationem vitæ. Propter quod in brutis hic sensus maximè viget, ergo vbi non erit vita animalis, non erit necessaria operatio eius. *Respondetur.* in his actibus non tantum esse considerãdam vtilitatem ad alios fines extrinsecos: sed perfectionem, quam per se afferunt. Si enim ex se decens est, & alias non repugnat corpori incorruptibili, etiam si illi non sit necessaria ad eius conseruationem, vel alios fines, propter ipsam naturæ perfectionem expeti potest. Maximè quia hoc actu excitari solet animus ad Dei laudem, & internam deuotionem, quæ vtilitas esse poterit in Beatis, quanuis ea simpliciter nõ indigeãt. Et hinc tãdem colligitur potuisse Christum illis quadraginta diebus ante ascensionem exercere actum huius sensus circa hæc inferiora corpora odorifera, quia erant obiecta proportionata, & immutare olfactum possunt sine materiali alteratione. Tamen propter excellentiam corporis beati, & perfectum dominium, quod in suas actiones habet, non exercebat hunc actum nisi circa perfecta obiecta, & decentia, neque ab alijs speciem accipiebat.

Respons.

Quarto de gustu, & tactu maior est difficultas, cum hi sensus non videãtur sine alteratione materiali immutari. Nihilominus probabilius est; etiam hos sensus habere actus suos in corpore glorioso. Quæ est aperta sententia Anselmi, libro de similitudinibus, cap. 57. vbi cum dixisset, *Totos Beatos inenarrabili suauitatis abundantia esse replendos*, subdit. *Quid dixit totos? oculi, aures, nares, os, manus, guttur, cor, iecur, & c. mirabili delectationis, & dulcedinis sensu repleburtur.* Et Laurentius Iustinianus lib. de disciplina, & perfectione monast. conuers. cap. 23. *Caro* (inquit) *spiritualis effecta per omnes sensus suos multimodis exuberabit deliciis delectabitur oculus in amabilis Redemptoris aspectu, cum videbit Regem in decore suo gloria ornatum, at diademate redimitum, quo coronauit eum mater sua. Melodica cantica cinnatum supernorum non mediocriter mulcebunt auditum: fragrans quoque suauitas cœlestium odoramentorum mira liquefactione resperget odoratum indicibilis etiam dulcedo omnium delectabilium melifluæ quadam, & incundæ satietate oris saginabit palatum: ipse demum tactus sibi congruis abundabit delitus, quas experti narrant. Fas etenim non est, vt in illa cœlorũ gloria quidquã vacet à Dei laude: quinpotius influm, vt cuncta corporis membra suũ proprio modo efferant conditorem, quatenus, sicut ab ipso sumpsere principium, ita & in illo deducant suæ beatitudinis finem vt sit Deus omnia in omnibus.* Idẽ colligi potest ex Prosp. libro primo de vita contempl. cap. 4. vbi dicit, omnia bona, quæ in humana natura peccatum corruperat, reparanda esse in melius, *id est, intellectus sine errore, memoria sine oblitione, cogitatio sine peruagatione, charitas sine simulatione, sensus sine offensione, saturitas sine fastidio, & tota sanitas sine morbo.* Ex quorum Patrũ verbis, ac sententiis variæ etiam coniecturæ colligi possunt, quæ generaliter probant de omnibus sensibus. Solum supereſt, vt ostendamus in his duobus, scilicet gustu, & tactu nihil esse speciale, propter quod eorũ actus corpori glorioso repugnẽt. Nã in primis nõ est repugnãtia ex parte materialis immutationis seu alterationis. Quia hæc non est per se necessaria ad actus horum sensuum. Nam licet naturaliter semper sit cõiuncta cum intentionali immutatione: tamen reipsa est diuersa, vnde facile possunt separari in subiecto, quod est capax vnius, & non alterius, quale est corpus gloriosum. Nam si calor, & species intentionales caloris sunt qualitates realiter distinctæ, cur non poterit corpus gloriosum alteram sine altera recipere? Quandoquidem est capax vnius, & non alterius, & illæ non habent ordinem inter se, sed tantum concomitantiam respectu corporis passibilis. Et quoad hoc eadem ratio est de gustu. Deinde quòd non desit obiectum, in tactu quidem est manifestum. Nam in primis Christus ante Ascensionem dicebat, *Palpate, & videte*, sicut ergo ipse tangebatur, & tactu percipiebatur, ita etiam & tangebat: poterat ergo, illa corpora tactu percipere, vtpotè obiecta tangibilia: & ex alio capite non est repugnantia, vt ostensum est. Post Ascensionem verò similis ratio locum habet. Nam etiam corpora gloriosa poterunt se tangere: poterit *Luc. 24.*

ergo

Universidad de Deusto
Biblioteca

ergo vnum optimam dispositionem alterius percipere. Magna enim imperfectio videretur, si illa corpora se tangendo, nihil sentirent, ac si essent inanimata. De gustu verò (si loquamur de Christo, eo tempore, quo cum Apostolis versabatur, & cibum sumpsit) nullum est incommodum, quod sicut tunc verè comederèt, ita etiam verè perciperet cibi saporem, & gustum, absq; alteratione materiali, vel alia imperfectione beatitudini repugnante. Si autè sit sermo de tempore post Ascensionem, difficilius est, in cælo obiectum gustus inuenire. Propter quod Bonauentura suprà, hunc actum negat esse in Beatis. Sed nõ est Deo difficile, facere, vt aliquis sapidus humor sit intra organum gustus, qui sensum illum possit intentionaliter afficere, vt Diuus Thomas dixit.

Bona.

Obiectio.

Dices, Ergo esse poterit in corpore glorioso delectatio ex tactu & gustu prouenies: consequens autem videtur inconueniens. Quia huiusmodi delectatio indecens esse videtur, nec est finis actionis rectæ: sed potius est propter actionem, ibi autem talis delectatio, non est necessaria propter aliquam actionem, neq; propter se est expetenda, quia hoc non est rationi consentaneum. Vnde diuus Thomas quarto contra Gentes cap. 83. simili ferè discursu concludit, in corporibus glorioſis non esse futuras delectationes venereorum, & omnes rationes, quas ibi adducit, æque viderentur procedere de omni delectatione tactus, & gustus. Respondetur delectationes horum sensuum honestissimas, ac decentiſs mas non repugnare corpori glorioso, neque esse præter rationem, sed potius ad modum rationi consentaneas, quia non propter se expetentur: sed vt omnibus modis magis glorificetur Deus, vt rectè Laurentius Iustinianus loco supra citato indicauit. De quibus etiam intelligi possunt, quæ ex Nazianzeno, & Anastasio supra retulimus, & quod nomine Augustin. dicitur lib. de spiritu, & anima. c. 64. *Ibi erunt bona corporis, & animæ, qualia oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec cor hominis cogitauit. Quid enim amas caro mea? quid desideras anima mea? Ibi est, quidquid amatis: ibi est, quidquid desideratis. Si delectat pulcritudo, fulgebunt iusti sicut sol: si quælibet munda voluptas, torrente voluptatis deitatis suæ potabit eos Dominus.* Quæ ferè verba transcripsit Anselm. in

D. Thom.

Responsio.

Laur. iust.

Nazian. Anast. Aug.

Anſel.

prosologio cap. 25. Vnde in lib. de similitudinibus, cap. 48. 55. &. 57. pulcritudinem, & voluptatem corporis ponit inter partes beatitudinis quando talia sunt, vt in eis, vel ex eis nulla Dei offensio contrahi possit. Denique potest hoc a contrario confirmari. Nam damnati post resurrectionem sensu tactus percipient sensibilem ignem, ex quo, dolore sensibili afficientur, ergo corpus glorioſum multo magis percipere poterit aliquod obiectum, quod purissimam aliquam voluptatẽ parere possit. Si enim in damnato omnes sensus pœna torquentur: cur non magis in beato voluptate perfundentur? D. Thom. igitur dicto lib. 4. cõtra Gentes: loquitur de materialibus delectationibus ciborum, aut venereorum, quæ vel non decent, vel non spectant ad statum beatorum. Vltimo ex his constat, esse in corpore Christi glorioso spiritus vitales, & animales. Quia hi necessarij sunt ad operationes sensuum, & vitales motus exercendos. Erunt autem hi spiritus in corpore glorioso incorruptibiles, vt patebit ex disputatione sequenti. Quia in illis corporibus non est futura alteratio, ijdem ergo spiritus semper permanebunt, & per diuersas corporis partes virtute animæ vltrò, citroque discurrent.

DISPVTATIO XLVIII.

In quinque sectiones distributa.

De supernaturali perfectione corporis Christi post resurrectionem.

IN superiori disputatione explicuimus naturalem perfectionem, quam Christi corpus habet in gloria, & obiter attigimus nonnullas perfectiones supernaturales, præsertim ex ijs, quæ pertinent ad actus secundos sensuum externorum, vel internorum, quæ ad animam potius spectant. Quanuis, quia per corpus exercentur, simul cum facultatibus corporis computentur, & explicentur. Superest igitur, vt dicamus de perfectionibus supernaturalibus, quæ sunt in corpore Christi per modum actus primi, seu bonæ dispositionis superantis naturã, seu per modum aptitudinis ad motum aliquem corporis, vel modum aliquem existendi, vel agendi corporis supernaturalem. In qua re primum inquirendum in communi est, an data sit corpori Christi huiusmodi perfectio. Deinde in particulari qualis, & quotuplex sit. De qua re tractare solent Theologi in. 4. d. 44. &. 49. nos autem hoc loco eam expediendam censuimus. Primò, quia nõ est in animo post tractatum de sacramentis instituere disputationem de quatuor nouissimis, quam Theologi in fine Quarti tractare solent. Quia omnia, quæ eô loci dicuntur, pertinent vel ad materiam de beatitudine, vel ad materiam de pœnis peccatorum, quæ sufficiẽter in. 1. p. & in. 1. 2. traduntur. Præterea, quę de purgatorio, & suffragijs mortuorum in. 4. tomo huius. 3. p. dicenda nobis sunt, & quæ in fine huius de secundo Christi aduentu ad iudicium differemus. Deinde quia corpus Christi domini glorioſum primum exemplar est omnium harum perfectionum, quæ, si in ipso rectè explicentur, facile poterunt cæteris omnibus accommodari.

bus tractata sunt, & in sequentibus ad veritatem catholicam confirmandã illis vtemur. Addi etiam potest ratio in horum fauorem, quia non potest, seruata corporis natura, conditiones naturæ cõtrarias idem corpus susci pere: sed corpus glorioſum ita erit supernaturaliter perfectum, vt habeat conditiones cõtrarias nostro corpori, quales sunt esse spirituale, esse incorruptibile, esse perspicuum, esse penetrabile, & similes, erit ergo alterius naturæ. Non constat autem, an isti hæretici posuerint hanc corporis diuersitatem in ipsa materia, vt scilicet putauerint, corpus Christi post resu. rectionem non habuisse substantiam suã ex materia hac generabilium, & corruptibilium: sed ex alia cœlesti, aut certè ex nulla materia, quę propriæ quantitati subiaceat. An vero solum in accidentibus, & dispositionibus materialibus hanc diuersitatem constituerint: hoc (inquam) mihi non constat, neque ipsi fortasse explicarunt, aut intellexerunt.

Alij verò hæretici, vt veram corporis naturam post resurrectionẽ seruãdam esse tuerẽtur, nullã aliam perfectionem, quam omnino materialem, & naturalem illi tribuebãt, neque aliud felicitatis, aut voluptatis genus, quam quod ex rebus corruptibilibus, earumque naturali vsu, & alteratione consurgit. Ita refert Dionisius cap. 7. Eccles. Hierar. par. 1. eundemque errorem tribuit Cherinto Dionysius Alexan. apud Eusebium lib. 3. Histor. cap. 22. aliãs. 38. & Nicephor. lib. 3. c. 14. & Aug. hæresi. 8. & Isidor. lib. de doctrina, & fide. c. 24. Posset etiam recenseri hoc loco error Chiliastarum, distinguẽtium duplicem resurrectionem, primam per mille annos duraturam in terrenis, ac temporalibus voluptatibus, quibus Sancti cũ Christo gaudebunt, post quam futura fit alia cœlestior, atque diuinior perpetuò duratura. Nã ex hoc errore sequitur, corpus Christi adhuc esse in priori dispositione imperfecta, quasi expectans tempus illud primę resurrectionis. Sed non est huius loci hæc persequi, tractanda enim sunt disp. 50. sect. 8.

Dionys. Euseb. Nicephor.

Aug.

Dicendum ergo est, corpus Christi Domini in resurrectione sua ornatum fuisse varijs donis, & qualitatibus supernaturalibus, præsertim illis quatuor, quæ ab omnibus catholicis agnoscuntur, claritate, impassibilitate, agilitate, & corporis subtilitate.

Dona supernaturalia corporis Christi resurgentis qualia.

SECTIO PRIMA.

Vtrum corpus Christi post resurrectionem, aliquam supernaturalem perfectionem, seu dispositionem habuerit.

QVod resurgentium corpora futura sint altiori ac perfectiori modo perfecta, ac disposita, quã sint hæc nostra, tam fuit semper constans, vt inde sumpserint aliqui hæretici occasionem negandi veritatem materialium corporũ in hominibus resurgentibus, vt Euthychius qui (vt refert Greg. 24. Moral. cap. 29.) negauit, corpus humanum post resurrectionẽ futurum esse carneum, & ante ipsum Origenes vt refert Epiphan. ex Methodio hęresi. 64. & in epistola ad Ioannem Ierosolimitanum, quæ est. 60. inter epistolas Hieronymi, & Hieronymus epist. 61. aduersus eundem Ioannem, & Isidorus lib. de doctrina, & fide. c. 6. & Theophil. 1. ad Corin. 15. 15. Qui sumpserunt occasionem errandi ex quibusdam locis Pauli prauè intellectis, vt est illud, *Seminatur corpus animale, surget autem spirituale*: & illud, *Caro, & sanguis regnum Dei non possidebunt*: quæ in superiori-

Greg. Pap.

Epiphan.

Hieron. Isidor. Theophil. 1. Cor. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matth. 22. tilitate. Hæc assertio est certa secundū fidem, quæ in primis in genere probari potest illis verbis Christi. *In resurrectione neque nubent, neque nubentur: sed erunt sicut Angeli Dei in cœlo.* Quibus quoque consentanea sunt illa Pauli, *seminatur corpus animale, surget autem spirituale.* Huiusmodi enim cōditio non est corpori hominis naturaliter: est ergo habiturum hoc corpus statum alium, ac perfectionem, naturam superantem. Supponimus autem, quidquid perfectionis in scriptura dicitur de corporibus resurgētium, maxime in Christi corpore verificatum iri. Nam summa laus aliorum corporum est, quòd sint *reformanda & configuranda corpori claritatis Christi*, vt dicitur ad Philippenses tertio.

Dos claritatis in corporibus beatorum. Secundo sigillatim colliguntur hæ proprietates ex scriptura. Nam de claritate sunt expressa prædicta verba Pauli ad Phil. 3. *Reformauit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ.* Quam claritatē, nomine gloriæ, intelligitur significasse Paul. 1. ad Cor. 15. cum dixit, *seminatur in ignobilitate, surget in gloria.* Nā de hac gloria præmiserat idem Apostolus. *Alia quidem cœlestiū corporum gloria: alia terrestriū: alia claritas solis: alia claritas lunæ: alia claritas stellarum. Stella enim differt ab stella in claritate, sic & resurrectio mortuorum.* Tribuit ergo Paulus claritatē corporibus resurgentium, diuersam tamen, pro diuersitate meritorum, & operum. Vnde eleganter Aug. epis. 146. ad Consentium, tractans illa verba Pauli, *seminatur corpus animale, surget spirituale* (inquit) *In his verbis Apostoli, nunquid fas est putare, melius corpora nostra resurrectura, quam Christi, cum de illo sit propositum exemplum, quod fideliter intendere, & per eius gratiam sperare debeamus?* Et cæteraquę eleganter prosequitur Aug. seu autor lib. de cognitione veræ vitæ. c. 46. Vbi de eadem claritate intelligēs verba Christi Matth. 13. *Fulgebunt iusti, sicut sol*, inquirit, quomodo Paulus eos stellis comparet. Et respondet, quemlibet, vel minimum beatum fore lucidum vt solem, Paulum verò ad eorū varios gradus explicandos vsum fuisse comparatione stellarum. *Quia in hac claritate tantū quisque ab alio pro meritis differt, quātum stella ab stella: corpus autem Christi tantum in hac claritate omnia excellit, quantum creator creaturas excellit.* Eundem locū tractans Aug. serm. 143. de tempore, *Videtis* (inquit) *quia promissa est Sanctorum corporibus claritas & diuersa species claritatis, quia diuersa sunt merita charitatis.* Et eodē modo intellexit hunc locum Hieron. Amos. 5. & Theodor. 1. ad Corint. 15. & ibi Ambros. & optime Ansel. His vero testimonijs adiungi potest, illud Dan. 12. *Multi de ijs, qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, alij in vitā æternam, & alij in opprobrium. Qui autem docti fuerint, fulgebunt tanquam splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt multos tāquam stellæ in perpetuas æternitates.* Nam hoc loco sermo est de splendore, & claritate corporū in qua dicit Daniel fore diuersam resurrectionem bonorū â malorum resurrectione, vt ibi notant expositores, & Hieronym. epistol. 103. ad Paulinum, & Clemens. lib. 1. constit. c. 6. aliàs. 8. Ruffinus in expositione Symboli, & Fulgentius libro responsionum ad obiectiones Arianorum, vbi de eadem claritate explicat illud psalmi, *In splendoribus Sanctorum*, &c.

Hieron. Theodoret. Ambros. Ansel. Dan. 12. Hieron. Clem. lib. Ruffin. Fulgent. Psal.

Deinde de impassibilitate, & immortalitate varia sunt, atque expressa scripturæ testimonia. Nā in primis de Christo dixit Paul. ad Rom. 6. *Christus resurgēs ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra nō dominabitur.* Quibus verbis docuit, ad vitā immortalem resurrexisse. Et idem Christus de se dixit Luc. 24. *Nonne oportuit pati Christum, & resurgere à mortuis, & ita intrare in gloriā suam?* quæ æterna sane & immortalis est. Vnde generaliter de omnibus dixit Christus Matt. 25. *Surget in vitam æternā.* Et ideo vniuersaliter, ait Paulus, *Seminatur in corruptione, surgēt in incorruptione:* & infra, *Caro, & sanguis regnū Dei possidere non possunt.* Et explicās quid nomine *carnis & sanguinis* intelligat, subdit, *Neq; corruptio in corruptelam possidebit*, vt non intelligatur excludi à regno Dei substātia carnis, & sanguinis: sed mortalitas. Quapropter subdit inferius, *Oportet, corruptibile hoc induere incorruptionē, & mortale hoc induere immortalitatē.* Quod autem hæc immortalitas futura sit cum omnimoda impassibilitate, optimè explicuit Ioann. Apoc. 7. dicens. *Non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque vllus æstus. Quoniam agnus, qui in medio throni est, reget illos:* Et ca. 22. *Absterget Deus omnē lacrymā ab oculis eorū, & mors vltra nō erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra, quia prima abierūt.* Quæ omnia ferè eisdem verbis promiserat Deus per

Dos impassibilitatis in corpore Christi gloriosa.

Isa. 25. & 49. Cyril. Hieron. Theod. Dos agilitatis in corpore Christi resurgentis. 1. Cor. 15. per Isaiam, cap. 25. & 49. vt ibi notarunt Cyril. Hieronym. Theodoretus.

Præterea de agilitate sunt etiam nō obscura scripturæ testimonia. Paulus enim. 1. ad Corint. 15. ait *Seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur corpus animale, surget spirituale.* Et ex vtroque verbo potest colligi hæc agilitas. Nam sicut spiritus facillimè ab vno in alium locum trāsit: ita & spirituale corpus. Quod propterea etiā dici potest, *surgere in virtute*, qua sine vlla difficultate, aut defatigatione posit, quo voluerit, se mouere. De quo rectè intelligitur illud Isa. 40. *Qui sperant in domino, mutabunt fortitudinem, assumēt pennas sicut aquilæ, current, & non laborabunt, ambulabunt, & non deficient.* Quanuis enim hæc verba de tempore huius vitæ suo modo intelligi possint, optimè verò de corporibus resurgentium explicantur ab Aug. epist. 79. ad Isychiū, & Hilario Psal. 138. circa illa verba. *Si sumpsero pennas meas diluculo*, quæ de Christo intelligit, *Qui cum sumpsit pennas suas in resurrectione, iam corpore nō grauatur:* & infra dicit, pennas has pertinere ad *demutationē terrenorū corporum in spiritualem naturam:* & postea subdit. *Meminit & alibi dicens, cū de spiritualium indefessa iam æternitate tractaret, pennigerabunt tanquam aquilæ, naturā euolandi in cœlum in resurrectionis demutatione sumpturi.* Atque de eadem dote optimè intelliguntur verba Malach. 4. *Et orietur sol iustitiæ vobis timētibus in nomen meū, & sanitas in pennis eius, & egrediemini, & saltetis vt vituli.* Deniq; Sapientiæ. 3. de Beatis dicitur. *Fulgebunt iusti: & tanquam scintillæ in arundineto discurrent.* Quibus verbis claritatis & agilitatis donum aperte significatur. vt notauit Innocen. 3. lib. 4. de mysterijs Missæ, cap. 12.

Isa. 40. Malach. 4. Sapien. 3. Innocen.

De subtilitate verò non est locus ita expressus in scriptura. Res autē quæ illa voce significatur, satis indicata est. Vt enim alia rum expositiones relinquamus, per subtilitatē corporis intelligimus vim se mouendi, & quocunq; ingrediendi, vel egrediendi absque alterius corporis impedimēto, sicut Christus egressus est clauso sepulcro, & ingressus ad discipulos ianuis clausis. Hæc ergo proprietas indicatur à Paulo illis verbis. 1. ad Corint. 15. *Seminatur corpus animale, resurget autem spirituale.* Hæc enim est propria spiritus conditio. Velocitas namquè, & agilitas quodammodo potest esse

Dos subtilitatis in corpore Christi gloriosa. 1. Cor. 15.

corporibus communis: transire autem absquè impedimento corporis, proprium est spiritus. Item aliæ proprietates iam fuerāt â Paulo in aliis particulis expressæ. Ergo, cū in hac particula aliquid peculiare addere videatur, non potest commodius, quā de hac proprietate explicari, vt etiā Chrysostomus, & Theoph. libi indicarunt, & expressius Damas. lib. 4. de fide, cap. 28. Vbi, licet sub illa proprietate corporis *spiritualis* intelligat etiam includi alias, præsertim quòd sit impassibile, & infatigabile: tamen expresse exponit, corpus spirituale, *hoc est subtile. Hoc enim significat spirituale, quale post resurrectionem corpus Dominicrat, cum per ianuas clausas transiuit.* Et eodem modo explicat spiritualia corpora resurgentium Anastasius Episcopus Antiochen. lib. 5. de resurrectione.

Chrysost. Theo. Damas. Ana Ant.

Tertio probatur assertio posita ex Patribus. Nam præter citatos cum exposuimus loca scripturæ, Aug. 13. de Ciuitate, c. 20. 18. præter hanc explicat dotem immortalitatis, & in Enchirid. cap. 90. & lib. 23. de ciuitate, cap. vltimo, & clarius dicto lib. de cognitione veræ vitæ, cap. 45. & de spiritu, & anima, cap. 64. cæteras ponit proprietates. Quas etiam rectè attigit Greg. li. 14. Moral. cap. 29. aliàs. 31. & libro. 18. capite. 27. aliàs. 31. & in expositione septimi psalmi pœnitentiæ in fine, Lactant. lib. 7. Diuin. instit. c. 26. Cyrillus etiam Ierosolym. ca. 18. *Resurgit* (inquit) *hoc corpus: sed non tale manebit, verum erit æternum, & non amplius cibis opus habebit, neque fœtalis ad ascensum. Fiet enim spiritale & splendebit, vt sol.* Vbi duas proprietates subtilitatis, & agilitatis vno verbo, spiritualis corporis, quod sine impedimento moueri potest, cōplexus est. Latius hæc explicuit Anselm. lib. de similitudinibus, cap. 48. & sequentibus, vbi quatuordecim ponit partes beatitudinis: quarum vna est pulcritudo, ad quam corporis claritas pertinet: alia est agilitas ad quā reuocatur fortitudo: alia est sanitas, & lōgæuitas, quę ad impassibilitatē pertinēt: alia est libertas, ad quam pertinet (vt ipse exponit cap. 53.) vt nihil obsistat, vel impediat, aut nos cōstringat, quę pertinent ad dotē subtilitatis, vt eodem cap. 54. latè exponit, & exemplo Christi cōfirmat. Reliquæ verò partes, quas ibi numerat, magis ad animum, quàm ad corpus pertinent.

Greg Papa. Lactant. Cyr. Ierosol. Ansel.

Eadem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eadem prosequitur in prologio cap. 25. fere eisdem verbis & Laurentius Iustinian. lib. de perfectione monasticæ conuersat. cap. 23. & lib. de triumphali Christi agone cap. 26. Bonauent. in breuiloquio. p. 7. cap. 7. Hugo Victorinus lib. 1. de anima, cap. 17. & lib. 4. cap. 14. 15. & 16.

Laur. Iust. Bonauen. Hug. Vict.

Quarto possumus rationem reddere huiusassertionis ex D. Thom. 1. 2. q. 4. art. 6. Quia ad perfectam animæ beatitudinem necessaria est hæc corporis perfectio. Nã (vt ait Aug. 12. Gen. ad literam, cap. 35.) *si tale sit corpus, cuius sit difficilis, & grauis administratio, auertetur mens ab illa visione summi cœli, & ideo oportet, vt corpus fiat spirituale, vt anima angelis coæquata perfectum habeat naturæ suæ modum obediens, & imperans tam ineffabili facilitate, vt sit ei gloriæ, quod sarcinæ fuit.* Quæ ratio in primis non probat de dote claritatis, nec de dote subtilitatis vt â nobis explicata est. Constat enim, quanuis corpus non esset lucidum, neque potens ad penetrandum alia corpora, potuisse nullam pati difficultatem, neq; animã à visione Dei distrahere, aut retardare. Deinde non est intelligenda hæc ratio, etiam ad alias dotes applicata, ac si illa corporis dispositio, vel facilitas fuerit simpliciter necessaria ad perfectam Dei visionem, vt videre licet in Christi anima, quæ mortali corpori coniuncta, perfecta Dei visione fruebatur. Ratio est, quia illa visio ita rapit mentem: & lumen gloriæ, ac diuina essentia tantam necessitatem inferunt animæ, vt si iis perfectionibus semel afficiatur, nulla possit corporis molestia, vel afflictione distrahi, aut retardari. Intelligẽda ergo est hæc ratio de quadam proportione magis congruente, & quodammodo connaturali. Nam anima coniuncta corpori corruptibili, ex natura rei ab illo pendet in suis operationibus, & ideo ex natura rei repugnat animæ sic coniunctæ ita eleuari ad actiones mentis, vt nullo modo possit difficultate corporis impediri. Quare ille status animæ ita perfectus quasi natura sua postulat altiorem statum corporis: requirit ergo corpus spirituale, non natura, sed potestate. Et hinc consequenter fit, vt cum immortalitate, & agilitate simul habeat subtilitatem. Tum quia hæc est proprietas spiritus, quam consequenter participat corpus, cum spirituale fit: tum etiam quia quodammodo includitur in perfecta agilitate. Quia sicut velocior est motus, quando medium minus resistit, si cætera sunt paria: ita perfectior erit corporis agilitas, si per omnia corpora sine vlla resistentia penetrare possit perrumpere. Sumdenique, quia quodlibet impedimentũ, vel resistentia quandam ingerit difficultatem, & priuat quodammodo perfecta libertate, & dominio. Igitur hæc etiam proprietas pertinet ad perfectam corporis dispositionem in ordine ad omnimodam animæ indigentiam in omnibus suis actibus, ac motibus ac si in corpore non existeret. At verò de claritate alia ratio reddenda est ex eodem D. Thoma cũ Aug. epist. 56. ad Dioscorum. Hæc enim proprietas (vt D. Thomæ verbis vtamur) nõ est requisita, vt dispositio antecedens ad conuenientem animæ statum in ordine ad suas operationes, sed est veluti dispositio consequens. Nam quia anima beata perfecto spirituali lumine plena est, ideo ex illo veluti redundat in corpus lumen, & claritas illi proportionata. An verò hæc redundantia fit per effigiẽtiam, seu dimanationem physicam: vel solum secundum quandam conuenientiam, & conuenientem dispositionem, dicemus sect. sequenti.

D. Thom.

Aug.

Aug. D. Thom.

Dotes gloriæ in corporibus beatorũ necessariæ quomodo.

Et ex hac ratione colligi potest, non solum perfectiones has esse cõuenientes corpori glorioso (vt explicatum est) sed etiã esse sufficientes, neque alias requiri, quæ ad has non possint facile reuocari. Corporis enim perfectio considerari potest, vel per se tanquam bona dispositio in ordine ad esse, seu vt conueniens ornamentum ipsius corporis, & ad hoc ordinatur claritas, quę pulcritudinẽ corporis illustrat, & consummat: estque veluti decentissimum corporis glorioſi indumentum. Huc etiã pertinet immortalitas quatenus includit sanitatem integram & optimam corporis dispositionem ad illius conseruationem sufficientem, additque vim quandam, qua hęc sanitas, & dispositio integra, atque illæsa conseruetur. Quod explicari etiã hoc modo potest. Quia oportuit corpora gloriosa eleuari ad supremas perfectiones corporũ, vt talia sunt: sed in corporibus magna imperfectio est corruptio, & ideo corpora cœlestia censentur habere in eo ordine supremum quendam gradum, quia sunt incorruptibilia. Inter qualitates etiam corporũ lux perfectissima, & purissima censetur, oportet ergo, vt beata corpora in vtraque harum perfectionum emineant. Rursus potest

Præter mo. tuor dotes nulla alia in corporibus beatis requiritur.

Palud. Sot.

potest desiderari corporis perfectio in ordine ad animæ functiones. Et ad hoc partim deseruit impassibilitas, quatenus operatio sequitur esse, partim consummatur hæc perfectio per dotem agilitatis, & subtilitatis, quatenus anima vtitur corpore vt organo suo, & instrumento, qui vsus perficitur per hæc dona, vt optimè, ac sine vllo impedimento fiat.

Obiectio.

Dices, Etiam anima requirit corpus optimè perfectum, ac dispositum, vt omnino illi subijciatur, tanquam formæ suę: ex hac enim perfecta subiectione oritur alia subiectio perfecta in ordine ad operationes, vt D. Thom. notauit in. 4. dist. 44. q. 2. art. 1. q. 1. ergo ad hanc perfectionem requiritur alia dos. Rursus vtitur anima corpore ad operationes sensuũ, & appetitus sentientis, ergo etiam ad hunc perfectum vsum requirit specialem dotem. Ad priorem partem, D. Tho. citato loco reuocat illam perfectionem in dotem subtilitatis. Nam quia subtile dicitur, quod est penetratiuum, & facile ad ima vsque perrumpit, ideò translatum est hoc nomen, *subtile*, ad significandum illud corpus, quod optime substat formæ & perficitur ab ea cõpletissimo modo. Et hoc sequuntur Paludan. Sotus, & alij. Sed reuera hæc perfectio magis videtur, spectare ad dotem impassibilitatis, quatenus (vt diximus) includit perfectam corporis sanitatem, & optimam corporis dispositionem. Quin potius, si accurate distinguamus id, quod pertinet ad naturalem dispositionem corporis, & id quod est supra naturam, & hoc posterius solum nomine dotis significemus, illa perfectio corporis non pertinet addotes, sed supponitur dotibus. Quia vt anima informet corpus, ex natura sua requirit certam dispositionẽ, vnde vt perfecte, ac plene informet, nihil aliud postulat nisi perfectam dispositionem, ac temperamentum. Quin etiam addo, quoad hunc effectum non posse iuuari ab aliqua perfectione supernaturali corporis, nisi solum quoad durationem, seu conseruationem. Nam quoad extẽsionẽ ex parte corporis non potest crescere hic effectus. Nã si corpus sit benè dispositum naturaliter in omnibus partibus suis, informari potest ab anima in eisdẽ partibus omnibus, imò necessario informabitur, si naturę suę relinquatur. Ergo ex vi talis dispositionis

Rispondet.

Palud.

A est corpus subtile in prædicto sensu, seu penetratiuum, aut potius penetrabile ab anima: ergo subtilitas in dicto sensu non est dos supernaturalis. Neque etiam potest crescere hic effectus intensiuè (vt sic dicã) quia posita in corpore prædicta dispositione anima informat illud, & omnes, ac singulas partes eius, quam perfectissimè informare potest. Neq; enim illa informatio, in actu primo intẽdi potest, nec remitti: aut susci pere magis, aut minus. Ergo, vt corpus perfectè subijciatur animæ quoad informationem, nulla dos specialis requiritur, nisi in ordine ad durationem, & conseruationem, quam cõfert impassibilitas.

Ad posteriorem partem aliqui docẽt, illam corporis habilitatem, vt perfectè seruiat operationibus sensuum, pertineret ad specialem dotem. Et Durand. censet, hanc esse dotem subtilitatis, quod non displicet Paludano, neque Soto omnino. Sed (si attentius res consideretur) hæc corporis perfectio non est distincta à supra enumeratis, nisi fortasse quatenus requirit aliquos habitus vel species sensibiles, seu phantasmata, de quibus nunc nõ agimus. Quia potius annumerentur inter animæ perfectiones, & sub gratia, & scientia comprehenduntur, de quibus alibi dictum est. Quod verò præter hæc nulla noua perfectio in corpore requiratur ad prædictas operationes, sic explico. Nam in operationibus sensuum, vel appetitus, tripliciter possumus intelligere concurrere corpus: primo antecedenter, vt remouendo prohibens, vel applicando potentiam, vt v. g. quando aperit oculos, & quando conuertit faciem ad obiectum, & totum id, quod huiusmodi est, fit per mutationem localem, & ideò Per dotem agilitatis perfectè seruit corpus hoc modo operationibus sensuum. Secundo concurrit corpus efficiendo ipsam operationẽ sensus. In quo cõcursu possũt multa cõsiderari, præsertim tria. Primo receptio speciei, & aptitudo organi ad illam. Secundo spirituum vitalium, & animalium subministratio. Tertio effectio, & receptio ipsius operationis vitalis. Quoad primum, ex parte corporis nihil requiritur, præter optimum organi temperamentum, quod ex proprijs, & connaturalibus dispositionibus consurgit. Quia species imprimitur potentiæ sine vlla resistentia, ac per se loquendo actione instantanea, &

Dur. nõ. Palud. Sot.

Universidad de Deusto
Biblioteca

perfectiua. Et ideo si organum sit bene dis- A
positum, fiet species omnino perfecta, iux
ta naturalem virtutem obiecti. Quoad se
cundum vero, præter substantialem perfe
ctionem & naturalem vim agendi ipso-
rũ spirituum, solum conferre potest agi-
litas, vel subtilitas vt velocissime, & sine
impedimento ministrentur. Impassi-
bilitas vero conferret, vt spiritus immutabilis
a semper iidem perseuerent, ac sine vlla
naturalium facultatum lassitudine commu
nicentur. Quoad tertium denique ni-
hil aliud requiritur, quàm naturalis perfe-
ctio potentiæ. Quia positis omnibus alijs
requisitis sine vlla difficultate, vel resisten
tia, atque adeo sine vllo corporis impedi-
mento in instanti suam perficit operatio-
nem. Ergo vt corpus perfectè obediat ani-
mæ, quoad has operationes, & omnia illa, B
quæ per se concurrunt, non est necessaria
alia dos. Tertio reperitur in his actionibus
aliquid cõsequẽs, seu resultans ex actione,
vt v. g. ex affectu gaudij sequitur aliqua
sanguinis motio: vel ex operatione phãta-
się motio appetitus, & similia. Et in his om
nibus etiam corpus perfectè obedit ex vi
prædictarum perfectionum. Nam illa ope
ratio, quæ consequitur vel est motus localis
& perficitur agi i ate: vel est operatio alte-
rius potentiæ sensitiuæ, & ad hanc suffi-
ciunt omnia principia, quæ explicata iam
sunt.

Obiectio 2. Dices, hæc omnia rectè procedere de
operationibus sensitiuis omnino commen
suratis naturali virtuti potentiarum, & ob-
iectorum, & de facultate vtendi corpore
ad illas exercendas, qualis suo modo fuit
in Adamo in statu innocentię absque vlla
propria dote supernaturali. Fieri autẽ po-
test, vt hæ potentiæ eleuentur ad operan-
dum perfectiùs, quam naturaliter possint.
Vt v. g. visus ad videndũ obiectũ vltra di-
stantiam connaturalem, vel ad videndum
perfectius intensiuè, quàm naturaliter pos-
sit, vel fortasse ad videndum aliquod obie-
ctum, quod viribus naturæ non posset, vt
lucem intensissimam, vel (si esse potest)
aliquod visibile alterius ordinis, vel si phã
tasia eleuari potest ad concipiendũ aliquo
modo Deũ altiori modo, quam suapte na-
Responsio. tura posset. Respondetur cõcedendo, has,
vel similes perfectiones esse posse in sensi-
bus beatorũ. Tamen vt corpus in his om-
nibus perfectè obediat, nullam nouã per-
fectionẽ, aut dispositionẽ requirit: sed so-
lum necessariũ est, vt augeatur vis actiua,
vel obiectorum ad imprimẽdas species ad
maiorẽ distantiã, & cũ maiori perfectione,
& sine concomitãtia materialis alteratio-
nis, vel ex parte animæ, & potẽtiarũ eius,
siue per maiorẽ Dei cõcursum, & auxiliũ,
siue per habitũ, aut qualitatẽ simile. Quæ
omnia (vt dixi) nõ pertinẽt ad dotes corpo
ris: sed ad dona animæ. His autẽ positis, ex
parte corporis nulla potest esse resistẽtia,
aut repugnãtia, cùm nõ alteretur, neq; na-
turalis eius dispositio vllo modo immute-
tur: ergo vt perfectè subijciatur spiritui in
his operationibus nõ requiritur alia dos.

Obiectio. Sed instabis, quia licet ad vtendum per-
fectè corpore in prędictis operationibus
non sit necessaria noua perfectio: tamen ad
non vtendum, id est, ad suspendendũ ope-
rationes corporis pro arbitrio animi, ne-
cessaria est specialis virtus, vt v. g. ad non
audiendum, etiã si hîc voces proferantur,
& facultas sit expedita, & sic de cæteris
sensibus, & de appetitu, vt possit v. g. exer
cere affectum aliquem sine vlla corporis,
vel alicuius humoris commotione. Hæc
enim omnia, & similia sunt in potestate
Beati. Nam si potest suo arbitrio imprimere
species, vel continere influxum (vt
suprà vidimus) multo magis habebit hoc
dominiũ in proprijs actionibus vitalibus.
Responsio. Respondeo, habere quidem Beatos hanc
perfectionem: non tamen ex aliqua cor-
poris dispositione. Quæ enim intelligi po-
test quæ hunc effectum habeat? cùm dis-
positio corporis eadẽ semper sit, siue sen-
sus operetur, siue non. Non ergo potest
illa esse ratio suspendendi actum, quando
Beatus non operatur. Tota ergo hæc ratio
posita est in voluntate, ad quã spectat in-
feriores potentias mouere, quæ illi subij-
ciuntur. Fiet autem post resurrectionem,
vt omnes illi subijciantur. Porrò hæc sub
iectio (vt opinor) non fiet per qualitatem
aliquam inhærentem inferiori, aut supe-
riori potẽtiæ. Quia neque in inferiori pos-
set impedire actionem, per solã suam pre-
sentiam, vel inhærentiam: alioqui etiã im-
pediret, vel aliquo modo resisteret, quan-
do voluntas imperaret. Neque etiã in su-
periori conferret ad suspendendam actio-
nem inferioris potentiæ. Quia hæc suspen-
sio non potest fieri per physicã actionem
positiuam. Sicut, quòd calor ignis suspen-
dat

dat actionem circa passum propinquum, A
& non resistens, non potest intelligi, fieri
per qualitatem aliquam adhærentem calo
ri, aut per positiuam actionem superioris
agẽtis, seclusa naturali resistentia circa idẽ
passum. sed per solam suspensionem diui-
ni cõcursus impediri potest. Sic igitur prę-
dicta potestas erit in Beatis non ex aliqua
dote corporis, sed ex virtute animę, cui di-
uinitus datum est, vt influxus in actiones
suas sit in ipsius potestate, & voluntate, si-
ue hoc sit, quia Deus alio modo nõ concur
ret, siue quia sua lege, & voluntate potest
hunc ordinem statuere. Nam sicut inter
potentias animæ, quia in eadẽ anima ra-
dicantur, est quædã naturalis sympathia,
ex qua interdum prouenit, vt ad actionem
vnius moueatur alia, vel quoad specifica-
tionem, vel quoad exercitium: ita vide- B
tur, Deũ posse sua voluntate constituere
hunc ordinẽ inter potentias, vt inferiores
non agant sine consensu voluntatis. Faci-
lius tamen intelligimus, si addamus, Deum
interim suspendere cõcursum suum, quia
iam ex lege eius non est debitus inferiori
potentiæ, donec superior consentiat.

*Positio-
ner superiora
facultates cor-
poreas ad ea
quæ sunt ani-
mæ, non desti-
tuit.*

Vltimò tandem ex dictis constat, con-
tra errores, quos adduximus initio huius
sectionis, totam hanc supernaturalem per-
fectionem corporis non destruere naturã
eius, sed corrigere potius (vt sic dicam) im
perfectiones eius. Nã licet humanum cor-
pus natura sua non sit lucidum: tamen lux
ei adiuncta non destruit substantiam, neq;
accidentia illi connaturalia. Et simile est
de alijs, vt euidentius constabit, dum sin-
gulas dotes in specie prosequemur. Prop-
ter quòd rectè dixit Hieronym. Amos. 5. C
Hieron. *Hominẽ, corruptibile, & infirmũ animal, trãs
formandũ esse in spirituale, robustũ, & incor-
ruptũ, mutans gloriã, non naturã.* Quod simi-
ter dixit Anselm. in prosolog. c. 25. *Anselm.*
*Animale corpus surrecturũ spirituale potestate, nõ
natura.* Idemque latius explicuit August. *Aug. Tertul.*
in Enchirid. cap. 91. & 1. Retract. c. 17. &
alijs locis citatis: & rectè Tertul. lib. de re-
surrect. carn. cap. 51. explicans illa verba
Pauli, *Oportet, corruptibile hoc induere in-
corruptionem. Quid* (inquit) *mortale, nisi ca-
ro? Quid corruptibile nisi sanguis?* Et acutè
notat, Apostolũ addidisse pronomẽ illud,
hoc, quasi ad designandũ suam propriam
carnẽ. Nam illud pronomen demonstrat
rẽ præsentẽ. *Illa ergo eadẽ caro* (concludit)
*quæ patitur corruptionem, incorruptionẽ indu-
et*: non in alia natura, sed in alia condi-
tione, & statu, vt idem latè explicat lib.
5. contra Marcionẽ. c. 10. Et ex his satisfa-
ctum est fundamentis prædictorũ errorũ.

SECTIO II.

Quæ, & qualis sit claritas corporis Christi.

LIcet omnes Theologi in. 4. partim. d.
44. partim. d. 49. doceant, omnia cor-
pora glorioſa habitura claritatẽ aliquam (quia hoc expressè in Scriptura asse
ritur) non tamẽ omnes eodem modo illam
declarant. Scotus enim. d. 49. q. 15. solum
existimat esse certũ illa corpora habitura
colorem perfectissimũ, cum quadã refulgẽtia, & aptitudine ad se manifestãdum.
Scot. An verò propriã lucẽ in se habeant ac re-
cipiant, sub dubio relinquit, & solum sub *Durand.*
conditione (si id est possibile) affirmat hoc
esse sentiendũ. Neq; ab ea sententia mul-
tũ discrepat Durand. d. 44. q. 8. Nam licet
simpliciter existimet probabilius in cor-
poribus beatis esse internam lucem: dicit
tamen, etiam posse intelligi, quod sint cla-
ra solũ quia erũt tersa, ac polita: vnde fiet,
vt Solis radijs, & aliorũ luminarium ful- *Dos claritatis in corpore glorioso quid sit.*
geãt magna claritate. Sed immeritò hi au-
thores hanc rẽ in dubiũ reuocarunt. Nam
constat ex Scriptura, claritatẽ, & fulgorẽ
corporis glorioſi fore perfectissimũ, & iõ-
ge maiorẽ splendore solis, vt omnes Patres
interpretantur. Non potest ergo illa cla-
ritas consistere in solo nitore, vel puritate
coloris. Nequè potest resultare extrinsecus C
ex Sole, & ex alijs luminaribus.

Dicendum est ergo primo, hanc clari-
tatem esse internam lucem corporis glo-
rioſi, ac perfectissimã qualitatẽ ipsi inhæ-
rentem. Probatur primo ratione facta, &
fundata in omnibus testimonijs in. 1. sect.
adductis. Secundo quia non posset corpus
aliter fieri lucidum. Hæc enim denomina
tio non est extrinseca, vt perse notum est.
Etenim hæc qualitas perse datur corpori
glorioso nõ quidẽ ad aliquid operandum,
sed vt sit formalis perfectio, & pulcritudo
eius. Itẽ quia etiã si corpus glorioſum nullo
alio corpore circundetur, vt v. g. extra cœ-
lũ empyreũ, est eodem modo lucidum, &
corpus Christi, quando ante Ascensionem

Universidad de Deusto
Biblioteca

erat in terra circundatum aëre, in se lucidius, ac fulgentius erat, quã aër, quo circũdabatur. Ergo illa lux non potest esse in corpore circunstante: ergo est in ipsomet corpore glorioso. Respondere quis posset, esse subiectiue in aëre existente intra ipsum corpus glorioſum. Sed licet verum sit esse in illo: nõ tamen in solo illo, alias non posset ipsa superficies externa corporis lucida esse, & videri. Præsertim quia sancti Patres non solũ dicunt illud corpus esse lucidum: sed etiam esse perspicuum, ac trãsparens, ita, vt omnia eius membra, ac viscera externis oculis patere possint. Quod his verbis docuit Greg. lib. 18. in Iob. c. 27. aliâs, 31. exponens illa c. 28. *Nõ adæquabitur ei aurum, vel vitrum. Quid aliud in auro, vel vitro accipimus, nisi illam supernam patriam, illam beatorum ciuium societatem, quorum corda sibi inuicem & claritate fulgẽt, & puritate translucent?* & infra. *Patebit corporalibus oculis ipsa etiam corporis harmonia, sicque vnusquisq; tunc erit conspicabilis alteri, sicut nunc esse non potest conspicabilis sibi.* Eandem sententiã significat Aug. lib. 22. de ciu. t. c. vltimo, dum inquit. *Omnia membra, & viscera incorruptibilis corporis profutura in laudibus Dei*, cuius rei eã subdit causam. *Quia omnes illi, qui nunc latent harmonia corporalis numeri, tunc non latebunt intrinsecus.* Et in lib. de cognit. veræ vitæ. c. 45. dicit, corpus illud perspicuitate futurum æquale spiritibus, & Soli. Expressius hoc docuit Lauren. Iustinian. lib. de disciplina & perfect. monasticæ conuersat. c. 23. vbi de corpore glorioso hunc in modũ eleganter scribit. *Nimia quoq; claritate fulgebit, ita vt solis septies transcendat splendorem: non autem lumine suo intuentiũse reuerberabit aspectum, sed ineffabili quodammodo confortabit, clarificabitq;, eritq; tota eius substantia corporis oculis visibilis, adeo vt viscerum, cæterorumque mẽbrorum harmonia Conditoris declaret magisterium admirandũ.* Et hoc etiam docuit D. Thom. in. 4. d. 44. q. 2. art. 4. q. 1 præsertim in sol. ad 2. vbi alij Theologi idem tradunt, quamuis Bonau. Scotus, & Durand. oppositũ sentiant, quorum rationes statim dissoluemus.

Corpora beatorum transparentia. Greg. Pap. Aug. Lau. Iustin. D. Thom. Bonauen. Scot. Durand.

Et hac ergo Sanctorum doctrina dico secundò, hanc claritatem futuram esse in omnibus partibus corporis glorioſi, nec solũ in extrema superficie, sed in tota profunditate, & in carne, ossibus, ac cæteris membris. Ita D. Tho. supra, quem sequitur Palud. dist. 44. q. 5. Sotus dist. 49. q. 4. art. 8. Richa. d. art. 4. q. 6. & Maior. q. 19. Supplement. Gab. dist. 44 q. 2. Probatur, quia aliqui nõ posset totum corpus esse peruium oculis. Illa enim pars interior, quę lucida non esset, neq; ipsa videri posset, neq; posset, vt potè densa, & opaca, ex natura rei esse medium ad videndum alias: non ergo esset totum corpus transparens. Præterea, ratione confirmatur, quia non repugnat, totum corpus perfici hoc modo hac qualitate: decet autem vt omnes eius partes hanc illius gloriam participent. D. Thom. Palud. Scot. Richard. Mai. Sup. Gab.

1. Obiectio.

Sed contra primò, nam repugnat partes valde densas, & natura sua non diaphanas sed opacas intimè penetrari lumine. Est enim lumẽ natura sua actus diaphani, quatenus diaphanum est, & ideo naturaliter nõ recipitur in corpore opaco, nisi in extrema superficie eius, quia in illa conuenit cum corpore diaphano: non potest autem forma recipi nisi in proprio suo susceptiuo ergo. Secundo videtur repugnare, corpus habens colorem simul esse oculis peruium, quia color requirit perspicuum terminatũ opacitate corporis, teste Aristotele de sensu, & sens. sed in corporibus glorioſis erit color (vt ex supra dictis constat) quia est qualitas maximè connaturalis, & ad pulcritudinem multum necessaria, ergo. Tertio, quia videtur repugnare, corpus esse peruiũ, ac transparens, simulq; lucere: sed corpora Beatorum erunt lucentia nõ ergo erunt transparentia. Maior cõstat experimento. Nam vt corpus luceat, oportet, vt lux in illo sit aliquo modo terminata, & hac ratione corpus vndiq;ue lucidũ, quod etiã lucet, non solet esse omnino peruiũ oculis: sed impedit potius, ne videatur aliud corpus post illud existens. Denique, si corpora glorioſa ita essent omnino transparẽtia, ac lucida nõ possent videri vt distincta proprijs mẽbris, ac figuris: sed confusè viderentur omnes partes sicut videtur Sol, cõsequens autem est magnum incommodum. Secunda. Aristo. Tertio. Quarto. Bonau. Scot. Durand.

Propter has, & similes rationes Bonau. dist. 49. 2. p. artic. 5. q. 1. negat corpora Beatorum fore peruia oculis, sed tantum colore affecta, & splendentia ratione claritatis in vltima superficie receptæ. Idem sentiunt Scotus, & Durãdus supra: & alij excitatis authoribus dubij sunt. Sed nulla appa-

apparet hic repugnantia, quæ nos cogat, A vt à Sanctorum doctrina recedamus, & hanc perfectionem glorioſis corporibus denegemus.

Primò enim, quod lux, & color simul esse possint, non est magna repugnantia. Nã in primis in extrema superficie illuminãtur omnia corpora. Deinde vitrum v.g. viride non solum in superficie, sed intimè totum perfunditur lumine. Rursus non solum ab extrinseco potest corpus coloratũ illuminari: sed etiam interdum contingit, corpus coloratum esse intrinsece, & natura sua lucidum, vt in quibusdam vermibus experimur. Quo exemplo vsus est ad rem hanc confirmandam Cyril. Ierosolymit. cat. 18. dicens. *Iusti splendebunt, vt Sol, & tãquam luna, & sicut splendor firmamenti: & præuidens istam hominum incredulitatẽ Deus vermibus parnulis lucidum dedit corpus, vt eo splenderent, vt ex apparentibus crederetur id, quod expectamus. Qui enim partẽ potuit præstare, poterit & totum: & qui fecit, vt vermis lumine splenderet, multo magis hominẽ iustũ.* Itaq; non est formalis repugnantia inter lucem, & colorem. Dices, hoc esse verum in gradibus remissis, secus vero esse in intensis. Sed contra hoc est. Quia licet hoc esset verum ex natura rei, non tamen respectu diuinæ omnipotentiæ. Deinde quãuis ex natura rei nunquam reperiantur simul in perfectissimis gradibus, fortasse nõ est propter formalem repugnantiam eorũ secundũ se: sed vel ex defectu virtutis actiuæ, vel ex dispositione subiecti. Tandem (vt statim dicam) probabile est, lucem illã corporum esurgentium esse alterius speciei à luce Solis, & ab omni inferiori: & ideo non oportere, vt respectu coloris habeat eandem repugnantiam, quam habet lux inferior quam experimur. Responsio ad obiectionem. Corpora beatorum lucida simul, & transparentia quomodo.

Secunda repugnantia, quæ obijciebatur est, quod lux sit actus corporis opaci, & densi, & quod illud intimè penetret, & actuet secundum omnes partes. Quæ obiectio eandem fere habet responsionem. Nã in primis lux etiam naturaliter interdum esse potest in corpore denso, secundũ omnes interiores partes suas, vt in flamma, in vitro, & crystallo. Quid ergo mirum, quòd à Deo constitui possit in corpore densiori, vel duriori? Cui licet desit dispositio apta, & connaturalis vt ab agẽte naturali totum illuminari possit, non tamen deest capacitas in qua possit recipi lux â Deo infuſa. Deinde cũ Aristoteles dixit, lumen esse *actum diaphani*, non definiuit, hãc esse absolutam essentiã illius qualitatis secundum se: sed explicuit proprium subiectum, quod lumen requirit, vt possit ad visionem deseruire. Aliunde verò constat, probabile esse lucem & lumen nõ differre essentialiter: & lucem non esse actũ diaphani. Præterea, licet aliquod corpus natura sua non sit diaphanum, cur repugnabit, diuina virtute recipere hãc proprietatem? Dices, Quia repugnat cum densitate, vel duritie eius. Sed cõtra, quia licet ex natura rei ita sit, tamen diuinâ virtute vinci potest. Magis enim repugnant duo corpora in eodem loco & tamen Deus contulit corporibus beatis, vt possint hanc difficultatem superare. Deniq;, si claritas corporum resurgentium est alterius ordinis, facilius dici poterit, subiectum illius non esse omnino eiusdem rationis cum subiecto nostræ lucis aut luminis. B C

Tertio repugnare videbatur idem corpus lucere, & esse transparens Sed hoc etiã varijs modis explicari potest. Primũ enim dici potest, simul ac respectu eiusdẽ repugnare idẽ corpus lucere, & esse oculis peruiũ, propter rationem, quæ supra in tertia obiectione tangebatur. Nec necessariũ videtur, admittere corpora glorioſa simul exercere posse vtrumque actum respectu eiusdẽ, vt colligi potest à simili ex D. Tho. supra. q. 3. ad secundũ. At verò non repugnat, idem corpus esse aptum vt lucere possit, ac peruium oculis se prebere, vel respectu diuersorum, vel respectu eiusdẽ diuersis temporibus. Cùm enim corpus humanum natura sua dẽsum sit, ac solidũ, si totũ sit luce perfusum, aptũ erit ad lucendũ, & hoc modo poterunt beata corpora lucere. Quia verò omnis actio eorũ est in potestate, ac voluntate beati: non necessariò semper lucent: & quia alioqui sunt diuinitus effecta transparẽtia, ac diaphana, possunt etiã, suspendendo actum lucendi, sese oculis peruia præbere. Vlterius tamen addi potest ex dictis, etiam respectu eiusdem non repugnare illa duo esse simul. Quia sicut idẽ corpus densum, ac durũ, potest simul diuina virtute fieri diaphanum: ita ratione vnius proprietatis potest per lucẽ in se receptã lucere, & ratione alterius se peruiũ oculis exhibere. Et eodẽ modo poterit idẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

oculus glorificatus,& ad videndam lucē illam confortatus,& videre corpus illud, vt lucidū,ac lucens,& per illud, vt transparens simul alia transpicere. Quod præterea sic declaro. Nā corpus aliquod esse transparens,ac peruium oculis nihil aliud esse videtur,quam vt sit aptū mediū,per quod possint transire species visibiles alterius corporis post ipsum existentis: vnde fit, vt respectu partium eiusdē corporis transparentis,vna possit per aliā se manifestare, seu videndā præbere,speciē emittendo. Vt ergo corpus glorioſum sit transparens,duo requiruntur: alterū ex parte eius, scilicet, vt sit capax ad recipiendas species visibiles alterum,vt obiectum sit potens ad efficiendas illas in tali medio,seu in tali corpore. Vnde fit, vt duobus modis possit intelligi corpus glorioſum esse transparens: vno modo respectu sui ipsius,& omniū suarum partiū: alio modo etiā respectu aliorum. Et primum quidem, scilicet respectu sui facile intelligitur. Nam sicut illud corpus supernaturaliter factum est capax lucis, ita etiam supernaturaliter fieri potest capax specierum visibilium (non enim vnū magis, quàm aliud repugnat) & similiter eleuari potest idē corpus ad efficiēdas huiusmodi species nō tantū per superficiē vltimā, sed etiā secūdū se totū, & per omnes partes internas, vel immediate,vel mediatè videlicet, vt distātiores partes,& magis internæ, per partes propinquiores species emittant. Nam hæc etiam virtus non repugnat & alioqui est consentanea corpori glorioſo. Vnde sicut in his inferioribus lumen & a liuuat,disponitq; colorē, vt speciem sui emittere possit, & præparat etiā medium ad susceptionē specierum coloris (siue hoc lumini,siue diaphaneitati tribuatur, de quo alias) ita dici potest,lucē corporis glorioſi, & conferre vim omnibus eius partibus,vt sui speciē possint emittere, & disponere etiam illas; vt quædā possint recipere aliarum partiū species. At vero respectu aliorū obiectorū visibilium, an corpus Beati possit esse mediū peruiū, & trāsparens ad videndū illa, non satis constat. Tum quia ex dictis Sanctorū solum habemus,illa corpora ita fore transparentia, vt in eis videri possit quidquid nunc interius latet: quòd verò per illa queq; possint videri reliqua, Sancti non dicunt, nec necessario sequitur ex priori. Tū etiam, quia vt videatur obiectum per aliquod medium, non satis est, vt illud mediū sit capax specierum visibilium: sed etiā necesse est, vt obiectum sit potens ad imprimendas species in tali medio, ita vt potentia actiua vnius sit proportionata potentiæ passiuæ alterius. Quamuis autē corpus glorioſum sit susceptiuum specierum: tamen, quia illa capacitas non est naturalis, sed miraculoſa,& superioris ordinis, fieri potest, vt obiecta visibilia non possint in illo, & per illud species emittere,& consequenter, vt per illud videri nequeant. Quæ quidem ratio non procedit de corporibus glorioſis, & ideò de illis probabilius existimo, vtū respectu alterius esse peruium oculis, ita vnum nō occultet aliud post se exilēs, quia corpus glorioſum eleuatum est non solum ad recipiēdas, sed etiam ad efficiendas species in tali medio. De aliis verò corporibus habentibus tantum naturalē dispositionem,ac virtutem,nihil res est dubia. Quia cùm tantum agant virtute naturali, forta sse non possunt transmittere sui speciem in rā corpus beatificum, & per illud quasi penetrare vsq; ad visum. Quia solum possunt immutare illud corpus iuxta capacitatem eius naturalem. Nisi fortasse dicatur corpus illud per hanc dotem gloriæ ita esse effectū transparens, ac perspicuū, ac si haberet hanc qualitatem naturalem: & ideo quodlibet obiectum naturaliter visibile posse per illud species transfundere, quod est probabile, quāuis incertū. Addo vero vltimo, illa corpora non posse dici peruia, aut transparētia propter poros (vt Durandus Bouauentura, & alij significarunt.) Quia vel in corporibus beatis non erunt pori (vt Paludanus sentit, quia illi non pertinent ad perfectionē naturæ, sed potius ad imperfectionem) vel certe, licet poros habeant (cùm fortasse naturaliter consequantur cōpositionem corpori humano debitā) non sunt tamen proportionatū mediū ad visionem, cùm per illos nō possit per lineā rectam radius, speciesq; transmitti. Vnde multo minus possunt sufficere, vt totum corpus quoad omnes interiores partes clarè, perspicueque cernatur.

Per corpus vnius beati videri alia aliquo modo possint.

Durand. Bouau. Palud.

Quarta difficultas erat, quomodo possint corpora beata si lucida sunt, distinctè videri quoad omnia delineamenta, omnemque pulcritudinem. Sed hoc facillimum est ex dictis. Quia illa lux corporis glorioſi non lædet oculum: sed confortabit potius. Vnde etiamsi luceat, vel sui speciē emittat, non impediet oculum, quominus distinctè colorem, figurā, reliq; alias videre possit. Rursus quamuis corpus beatificum fiat transparens,& diaphanū: tamen quia non amittit suorum membrorum densitatem, & soliditatem, tam perfectè poterit in se visionem terminare, ac si nihil aliud per illud videretur. Significat autem D. Thomas loco supracitato, quæstiuncula. 3. ad. 2. non posse corpus glorioſum simul videri secundum proprium colorem, & esse medium ad videndum colorē alterius corporis. Quia visus nequit immutari simul à duobus coloribus, ita vt vtrumque perfectè videat,& ideo ait, posse corpus glorioſum suo arbitrio aut se præbere conspiciendū per suum colorem immutando visum, aut suspendere immutationē coloris, vt se oculis peruium exhibeat. Et ita concludit, esse in potestate Beati occultare, vel nō occultare corpus post se existens. Et hoc vltimū est valde probabile, si Beatus velit immutare visum alterius solum per colorem existentem in externa superficie. Si tamē velit simul immutare per colorem, lucem, & species alterius obiecti visibilis, quas in se suscepit, etiam existimo, posse id facere,& in visu alterius Beati non deesse virtutem, vt simul possit per omnes illas species distinctas cognoscere, quia est diuinitus cōfortatus & eleuatus, vt perfectiori modo videre possit. Quidquid vero de hoc sit, ex dictis tamen est certum, quod claritas corporum beatorum non solum nō impediet distinctam eorum visionem, verum potius iuuabit illam, eamque delectabiliorē reddet. *Est enim lux* (vt Damas. dixit lib. 2. de fide. c. 7.) *decus, atque ornamentum visibilis creaturæ, cuius pulcritudinem conspicuam reddit.* Hæc igitur perfectissima illa Beatorum lux exactius præstabit.

D. Thom.

Thomas.

Dulcium.

D. Thom. 2. 2.

Claritas corporis glorioſi distincte videri obiecta non impedit.

Ex quibus omnibus diffiniri potest quæstio, quæ primo loco tractanda videbatur, in hunc verò rejecta est, vt ex effectibus possit commodius inuestigari, scilicet an lux corporis glorioſi sit eiusdē speciei cū luce solis, aut ignis. Multi enim existimant esse eiusdē, vt D. Tho. d. 4. q. 2. ar. 4. q. 2. Idē videntur supponere Scot, & ferè alij authores locis citatis. Ratio D. Tho. est, quia nisi illa lux esset eiusdem speciei cum ea, quam experimur, æquiuoce dicerentur illa corpora lucida, & nihil sensibile nobis manifestaretur per huiusmodi denominationē. Confirmatur, quia vix potest concipi diuersus effectus formalis vtriusq; lucis, nā vtraq; reddit corpus clarū, ac per se visibile. Sed quidquid sit de re ipsa: hæ tamen rationes non conuincunt. Quia quamuis intercedat diuersitas specifica, potest nihilominus esse conuenientia vniuoca in ratione lucis, sicut multi opinantur de luce solis,& ignis. Nec de effectu formali potest magis constare, quā de luce ipsa. Quia non repugnat intelligere corpus esse clarū, ac visibile per qualitates specie diuersas. Neq; etiam videtur posse probabiliter negari, quin sint possibiles luces specie differētes. Cur enim negabimus Deū id posse facere? Richard. D. Thom.

Quapropter Richar. in. 4. d. 49. art. 4. q. 6. sentit lucem corporis glorioſi esse alterius,& perfectioris speciei: quod prius docuerat D. Thom. 3. d. 16. sicut supra attigit Disp. 32. Sect. 1. estq; verisimile. Nam si huiusmodi perfectio lucis est possibilis, credi potest data perfectioribus corporibus in perfectiori statu existentibus. Deinde, creditur illa lux esse fulgentior luce solis (id enim modo loquēdi Scripturæ, & sanctorū Patrū est consentaneum) vel ergo id prouenit ex perfectione essentiali, & specifica illius lucis: & hoc est, quod intendimus, vel dicitur prouenire ex maiori intensione. Et hinc etiā probabiliter colligere possumus diuersitatem specificam. Nam lux solis videtur in ipso habere summā intensionem sibi connaturalē: lux autē, quę est in corpore beato nō habet intensionē præter naturalē sibi: ergo natura sua admittit totā illā intensionē, est ergo alterius naturæ. Rursus potest ita explicari. Quia illa lux intelligi potest talis esse, vt nulli corpori sit connaturalis, neq; potens fluere ab aliqua forma corporea tanquā proprietas eius, cuius contrariū in luce solis, & ignis reperitur: ergo hoc modo rectè intelligitur diuersitas specifica inter has qualitates. Nā cum illa lux corporis beati sit ad eleuandū illud ad supernaturalē statum verisimile est, non esse aliquam proprietatē alicui corpori connaturalē, si possibile fuit altiori modo fieri, vt per se etiam credibile est. Et in hūc modū aliqui interpretātur illud, *Nō indigebit sole, neq; luna, quia claritas Dei illuminabit illā*, ac si diceret, illam nō esse claritatē solis, & lunæ; nō solum quia ab illis nō efficitur, sed etiā, quia nō est eius ordinis, & ideo specialiter *claritas Dei* appellatur. Præterea posita hac differentia faciliùs expediūtur difficultates supra tractatæ. Nam fortasse illa

Claritas beatorū corporum diuersa à luce solis & elementorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lux ex visuæ propriæ speciei, & intensionis sibi cõnaturalis potest lucere, siue sit in corpore raro, siue denso, siue transparenti, siue in opaco. Et similiter ex parte subiecti æquè potest actuare corpus diaphanũ, & alterius qualitatis. Item cũ hæc lux inferior natura sua calefaciat subiectum caloris capax, fortasse illa lux adeò est supra elementares naturas, vt non sit apta efficere huiusmodi materialem alterationem. Cur enim daretur corporibus gloriosis qualitas effectrix talis alterationis? Oporteret enim vel actionem eius supernaturaliter perpetuo impẽdi, vel adiũgi aliã qualitatẽ, quę illius actioni resistere. His igitur coniecturis probabilis fit hæc sententia quamuis res sit satis incerta,

A

Illud verò certũ esse videtur, hanc lucẽ in corpore Christi, & in omnibus alijs esse eiusdem speciei, quamuis pro diuersitate meritorũ sit inæqualis intensionis, ac perfectionis. Vnde fit, vt in corpore Christi sit intensior, quam in corpore Virginis, & in omnibus alijs etiamsi in vnum cõferãtur. Quod verò sit in eis vnitas specifica colligi potest tum ex illis verbis Paul. *Reformabit corpora nostra cõfigurata corpori claritatis suæ.* Tum etiã quia gloria animæ est eiusdẽ speciei in omnibus, gradu tamen diuerso pro personarum qualitate: at gloria corporis est proportionata gloriæ animæ; ergo.

B

Obiectio. Sed dices: Ergo illa qualitas videri nõ poterit, cum non cõprehendatur sub obiecto adæquato visus. Respondetur, primo negãdo sequelam. Certissimũ enim est claritatẽ corporum beatorum fore sensibilẽ, & consequenter visibilem, quia ad nullum alium sensum pertinere potest. Idq; apertè colligitur ex modo loquendi Scripturæ, & Sanctorum, & ex ijs, quæ de claritate corporis Christi in transfiguratione suprà diximus. Negatur ergo, illam lucem non contineri sub obiecto adæquato potentiæ visiuæ. Nã, vt contineatur sub illo, satis est, quòd in genere aliquo, & in modo immutandi potentiam conueniat cum lumine, & colore. Sicut enim hoc obiectũ comprehẽdit plures alias qualitates inter se specie differentes, ita potest hanc etiam amplecti.

Responsio.

C

An verò cõtineatur sub naturali obiecto, ita vt per se videri possit ab humano oculo nõ glorificato, solis naturæ viribus, absque alia superiori virtute, seu auxilio D. Thomas suprà (quẽ Scotus sequitur) cõsequenter docet contineri sub obiecto proportionato, & naturali. Quia licet ex accidẽti videri cõmodè nequeat ab oculo corruptibili propter alterationẽ materialem, quæ cum actione illius lucis in tali subiecto ex natura rei coniuncta est: tamen si hæc actio suspẽdatur, & præcisè fiat propria immutatio lucis, videri rectè potest. Quia lux quantũuis excellens, & intensa per se non offendit visum, sed potius perficit, ac delectat. Significat autẽ D. Tho. corpus gloriosum ratione sui status, nunquã agere illa luce materiali actione, & corruptiua, sed tantũ perfectiua, & intẽtionali. At verò Richardus è contrario cẽset, illã lucem ex natura sua esse improportionatam nostro visui, & refert Augus. 22. lib. de ciuit. c. 19. dicentem, Apostolos in corpore mortali non potuisse videre claritatem corporis Christi resurgẽtis. Sed hoc facile posset intelligi, iuxta sententiã D. Tho. prouenire ex alteratione materiali adiuncta. nõ verò ex improportionata natura ipsius lucis. Quæ expositio est cõsentanea verbis Aug. dicẽtis, *Non enim eã ferre posset humanus, atq; infirmus aspectus.* Vnde ipsemet Richardus nõ alia ratione probat lucẽ illã nõ posse videri, nisi quia naturaliter nõ potest efficere actione intentionali, quin simul efficiat alteratione materiali. In quo etiã non videtur consequenter loqui. Quia si lux illa est alterius ordinis, & speciei, cur nõ poterit esse talis naturæ, vt nõ sit nata materialẽ alterationem efficere? Aliter ergo probari posset hæc opinio. Quia illa lux est alterius ordinis ab omnibus inferioribus obiectis visibilibus: ergo nõ potest naturali virtute videri ab oculo, cuius virtus commẽsurata videtur ijs obiectis visibilibus, quæ corporibus connaturalia sunt. Itẽ hæc lux gloriosi corporis sequitur lucem animæ: sicut ergo lux animæ non continetur intra obiecta proportionata, & connaturalia intellectui: ita probabile est, hanc lucẽ corporis nõ contineri inter obiecta proportionata visui ex natura sua.

Richard. Augus.

Claritas beatorum videbilis est ratione obiecti.

Sed (licet res hæc incerta sit) prior tamẽ sententia D. Thomæ videtur verisimilior. Quia nulla est ratio, cur visus ex natura sua non sit capax speciei impressę talis lucis: quod si speciẽ potest recipere, nulla est ratio, cur per illã non possit etiã actum elicere. Ille enim actus non est quoad substantiam supernaturalis, cùm sit corporeus, & circa rem corporalem versetur. Neq; etiã est supernaturalis quoad modũ. Quis enim est hic modus? Itẽ, vel illud obiectũ aliquo modo saltẽ imperfecto potest naturaliter videri

D. Thom. Scot.

videri à visu vel nõ: si nõ, ergo nullo modo cõtinetur sub obiecto visus. Deus enim licet nõ possit clarè videri ab intellectu virtute naturali: continetur tamẽ sub obiecto adæquato illius. Quia saltẽ imperfectè potest ab ipso cognosci virtute naturali: & quia continetur sub latitudine entis, cuius præcisam, & abstractã rationẽ intellectus attingit: visus autẽ nõ attingit cõmunẽ rationem lucis, aut coloris, nisi in quantũ in hoc vel illo colore, aut lumine continetur. Ergo si est aliqua lux, quã nullo modo potest naturaliter attingere, illa nõ cõtinebitur sub obiecto adæquato visus. Si autẽ potest aliquomodo eã attingere, cũ illa lux vi sua perfectiorẽ sui speciẽ imprimat, & potentiã nõ lędat, poterit etiã perfectè videri: quia illa species nõ est improportionata potẽtię, nec est, cur dicamus, deesse illi potẽtiæ virtutẽ in suo ordine sufficientẽ. Deniq; licet illa lux nõ sit cõnaturalis corpori humano: tamẽ simpliciter naturalis est, & inferioris ordinis, cum sit corporea. Et ideo argumentũ sumptũ ex lumine gloriæ nullius est momenti, vt statim etiam dicam.

Dubium. D. Thom. Aug. Richard. Durand. Resp.

Vltimo enim quæri solet de hac claritate, à quo immediate fiat. D. Thomas enim supra significat oriri à gloria animæ ex Aug. dicta epist. 56. ad Dioscorũ, vbi ait. *Tã potenti natura Deũ fecisse animam, vt ex eius beatitudine redundet in corpus.* Cęterũ Rich. Duran. & alij dicũt, ab ipso Deo immediatè cõferri. Dicẽdũ verò existimo (si de propria efficiẽtia physica loquamur) Deũ solũ esse, qui habet propriã virtutẽ ad efficiẽdã hanc lucẽ in corpore humano, nec physicè resultare, ex sola natura rei, ex animæ beatitudine. Primo, quia nulla est naturalis cõnexio inter lucẽ spiritualem, & corpoream, imo neq; in ratione lucis conueniunt, nisi valde analogicè. Deinde lumen gloriæ natura sua est quædã virtus intellectualis per modũ habitus, vel potentiæ, & ideo nõ ordinatur ad efficiendũ, nisi actũ secundũ, & immanentẽ videndi, seu intelligendi: ipsa autẽ visio, quæ est vltimus actus, & immanens, non est effectiua alterius qualitatis, ac præsertim corporeę. Præterea illa beatitudo animæ ex se abstrahit omnino à corpore, & cõmunis est Angelis, non est ergo cur illi tribuamus hanc efficientiã. Fit ergo à solo Deo, vt à principali agẽte. Et in cæteris Beatis credibile est, fieri media humanitate Christi, vt instrumento. Nam de Christo loquitur Paulus, cũ scribit ad Philip. 3. *Reformabit corpus humilitatis nostræ cõ-*

Philipp. 3.

A *figuratũ corpori claritatis suæ:* ipse ergo Christus hoc efficiet, vel per voluntatẽ suã, vel per claritatem sui corporis cætera corpora clarificando. De claritate verò ipsiusmet corporis Christi probabilius est, factã esse mediãte anima eius, vt instrumento per virtutẽ instrumentalẽ, quã habet ad immutandũ corpora, præsertim suum. Neq; est improbabile, hanc instrumentalẽ virtutẽ communicari cæteris animabus beatis. Qua ratione posset D. Thomæ opinio explicari, quãuis verior expositio sit, huiusmodi claritatẽ dici redundare à beatitudine animæ nõ physicè, sed proportione quadam, quia animæ existenti in statu ita perfectio debita est similis, seu proportionalis corporis perfectio. Quã expositionẽ attigit etiã Sotus in 4. dist. 49. q. 4. art. 8. vbi tamẽ immeritò dicit, hanc qualitatẽ non educi de potentia corporis, sed per propriã creationẽ fieri ex nihilo. Quod nullũ habet fundamẽtum, neq; est probabile, quia illa qualitas fit in corpore dependenter ab illo in esse, & fieri. Sed de hoc aliãs.

Claritas redditur gloriosi, quamuis fluxe dicatur ab anima.

Sot.

B

SECTIO III.

Quomodo Christi corpus post resurrectionem sit factum impassibile.

SEnsus quæstionis est an factũ sit intrinsecè impassibile passione propriè dicta, idest, materiali alteratione, quæ ex se ad interitũ, & corruptionẽ ducit, nam de passione perfectiua & intentionali, satis in superioribus dictũ est. Est autẽ sermo de intrinseca impassibilitate, ita vt corpus illud ex interna dispositione, & capacitate nec pati possit, nec mori, etiamsi intra ignem existeret, & ignis sineretur agere, quãtum posset, & Deus suum concursum illi non denegaret. Et ratio dubitandi est, quia prima ratio ob quam corpus est passibile, & mortale, materia est: proxima verò est dispositio qualitatum habentium contrariũ: sed vtrumq; principium mãsit in corpore Christi post resurrectionem (vt suprà ostẽsum est) ergo non potuit intrinsecè fieri incorruptibile: sed solum diuina prouidentia illæsum seruari. Et quia hæc prouidentia certa lege, & infallibili statuta est, tanquã debita statui illius corporis, & omnino inamissibilis, ideò dici potest illud corpus non solum nihil actu pati, sed etiã simpliciter impassibile, in sensu composito, vt sic dicam. Quod satis esse videtur ad intelligendas Scripturas, quæ de hac proprietate corpurum resurgentium loquuntur,

C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rom. 6. vt est illud, *Christus resurgēs ex mortuis iã nõ moritur*: & illud, *Seminatur in corruptiõne, surget in incorruptione*: & inferiùs, *Neq; corruptio incorruptionē possidebit*, quod magis explicat inferius dicēs, *Et mortui resurgēt incorrupti: & oportet corruptibile hoc induere incorruptionē*. Quæ omnia solũ actũ, & nõ internam impotentiam significãt. Nec dissimilia sunt alia, in quibus vita æterna hominibus resurgentibus promittitur, Matt. 16.25. ad Rom. 2. & fæpe alibi.

2. Cor. 15.

Matth. 16. & 25. Rom. 2.

Propter hanc immortalitatẽ corporum resurgentiũ hæretici aliqui negarunt (vt supra vidimus) illa corpora futura esse ex hac materia, ex qua nunc constant: sed ex cœlesti. Qui maiori ratione idem dicebant de corpore Christi abutentes illis verbis, Pauli. 1. Cor. 15. *Primus homo de terra terrenus, secundus de cœlo cœlestis: qualis terrenus, tales & terreni: qualis cœlestis, tales & cœlestes*. Sed hæc hæresis satis est in superioribus reiecta. Locus autẽ ille Pauli explicatus est late in priori tomo Disp. 13. Sect. 3. Non enim vocatur Christus *cœlestis* propter substantiam corporis: sed vel propter qualitatem, vel propter morum puritatem, vt ibi latius diximus.

1. Cor. 15.

Refert autem D. Thom. 1. p. q. 76. art. 7. & infra in hac. 3. p. quæst. 57. art. 3. & in. 4. d. 44. quosdam Catholicos asseruisse, quãuis corpus gloriosum constet ex hac materia elementorum: cum illa tamen misceri quandam naturã quintæ essentiæ, quæ ita temperat totũ corpus, vt illud reddat omnino incorruptibile. Videtur autem ij authores sensisse, mistionem hanc esse homini connaturalem: tamẽ in hac vita esse imperfectam, quia in ea elementaris materia prædominatur: in corpore autẽ glorioso ita perfici, vt illa quinta essentia dominetur, & vincat. Et hanc sententiam indicat Alexan. 3. p. q. 23. memb. 2. ad argumenta. Hæc opinio duobus modis potest intelligi: primo quòd illa quinta essentia, sit aliqua pars substantialis materiæ cœlestis: alio modo, quòd tantũ sit aliqua qualitas propria corporis cœlestis, & conferens participationẽ incorruptionis eius. Prior sensus improbabilis omnino est: imo nec post intelligi. Primo, quia omnino cõtra rationem est fingere talem materiam vel in toto, vel in parte, esse connaturalem homini. Quia neque anima rationalis potest informare illam: cum tamen tota sit in singulis partibus suæ materiæ: neq; si semel informasset, posset ab illa separari. Nã illa particula non esset capax peregrinæ alterationis: neq; illa materia posset in vnũ coalescere cum hac inferiori, cùm sint diuersorum ordinum. Item esset in homine aliqua pars incapax caloris, & frigoris. Quæ omnia rationi etiã naturali contraria sunt. Secundo, quia etiam si hanc mistionẽ fingamus, cùm necesse sit, has partes materiæ esse distinctas, & sub diuersis quãtitatibus, & dispositionibus, non poterunt partes incorruptibiles sibi similes reddere in incorruptione alias partes constantes ex materia rerum corruptibilium: nõ erit ergo totum corpus incorruptibile: & superest eadem difficultas, quomodo aliæ partes impassibiles fiant. Quapropter sententiam hanc in hoc sensu existimo alienam à veritate fidei. Repugnat enim aut cum vera generatione, & corruptione corporis humani (si talis portio materiæ fingatur connaturalis illi) aut cum veritate resurrectionis, si fingatur corpus illud postea coalescere ex noua materia, seu mistione materiarum diuersæ rationis, & ordinis.

D. Thom. Alexand.

Posterior sensus huius sententiæ videtur esse ab Alexãdro intentus. Dicit enim, corpus hominis participare quandam lucem cœlestem, quæ in corpore glorioso est perfectissima, & simillima ei, quæ est in cœlo emphyreo. Et hic sensus (si rectè explicaretur) nõ esset ita improbabilis. Quòd enim Alensis dicit, hanc lucem esse connaturalẽ homini, & disponere corpus ad animæ susceptionẽ inauditum est, & incredibile. Quod est enim experimentũ huius lucis, vel quod fundamentum ad illam fingendam? Quòd item ait, necessariam esse hanc lucem, seu participationem quintæ essentiæ ad conciliandas elementorum naturas, nullius momenti est. Alioqui omnia mixta deberent esse composita non tantũ ex quatuor elementis, sed etiam ex quinta essentia. Elementa ergo non conciliantur formaliter ab aliqua quinta natura, aut qualitate: sed per conueniens temperamẽtum suarum qualitatum. Si verò ij authores dicerent, hanc cœlestem qualitatem non esse homini connaturalem: sed diuinitus addi glorioso corpori, vt illud reddat impassibile, ferri posset hæc sententia, vt in sequentibus dicemus.

3. Opinio.

Tertia igitur sententia dicit, in corporibus resurgẽtium eandem omnino esse materiã, & formam, & easdem qualitates elementares connaturales corpori passibili, absque vlla qualitate superaddita, per quã corpus

corpus illud reddatur impassibile: & nihilominus corpora illa intrinsecè esse impassibilia, ita vt nec diuidi, neq; alterari extrinsecùs possint, etiãsi Deus prouidentia sua neq; extrinseca agẽtia impediat, neq; ordinariũ illis concursum neget. Quòd si inquiras, ex quo principio intrinseco proueniat hæc impassibilitas: Respondẽt, prouenire ex perfecto modo, quo anima in eo statu informabit corpus, qui talis erit, vt à nullo naturali agente superari possit, vel debilitari. Ita opinatur Sotus. d. 49. q. 4. artic. 5. & existimat esse sententiã D. Th. in d. 44. q. 2 art. 1. q. 1. vbi hãc impassibilitatẽ ponit in perfecta subiectione corporis ad animã, seu in perfecto dominio animæ supra corpus, quod dominiũ non potest intelligi, in quo consistat, nisi in hac perfecta animæ informatione. Sanctus etiã Bonau. d. 49 art. de hac dote. q. 2. hanc sententiam ex parte indicat. Distinguit enim duplicẽ passionem corporis: alterã per alterationẽ extrinseci agentis naturalis, & hanc negat esse in corpore beato, quia materia eius nõ appetit aliam formam. Quod certè nequit aliunde oriri nisi ex perfecta informatione formæ, cum alioqui materia secundum se eadem sit. Aliam actionẽ vocat per violẽtiã, seu diuisionẽ quãtitatis, de qua infra dicetur. Addit vero Sotus, & indicat etiã D. Tho. & ex parte Bonau. q. 1. remanere in corporibus beatis aliquã actionẽ primarũ qualitatum non tantum intentionalem, sed etiam materialẽ. Quia alias (inquiunt) illæ qualitates essent otiosæ, & tollerentur cõplexiones variorum membrorum.

Sot. D. Thom. Bonauent.

Sed hæc sententia neque aliis discipulis D. Thom. neque reliquis Theologis placuit: neque mihi videtur satis cõcipi posse. Et (vt tollatur æquiuocatio quæ ex vltimo puncto oriri potest) aduertendum est, dupliciter posse humanum corpus pati, vel alterari, primo ab extrinseco agente, secũdo ab intrinseco, quatenus quædam partes alterare possunt alias, habentes diuersam tẽperiem. Certum ergo esse debet, corpus glorioſum neutro modo pati posse, vel minimam alterationem. Nã qua ratione posset vna pars pati ab alia, posset etiam pati ab extrinseco agente habente similem virtutẽ. Itẽ quia ex actione intrinseca potest prouenire mors vel infirmitas, seu debilitas, sicut ab extrinseca. Et hoc expressè docuit Bonauentura, qui in eandẽ causam reuocat hanc impassibilitatem membrorum inter se, & ab extrinseco agente, scilicet, quia qualitates, erunt optime tẽperate absquè appetitu subiecti ad alias qualitates, & cũ perfecta influentia, & conseruatione formæ. Sotus etiã apertè fatetur (quod certissimũ est) non futurã ibi actionẽ caloris naturalis in humidum radicale, quæ tamẽ actio est eiusdem rationis cũ quacũque alia alteratione mẽbrorum inter se. Et idẽ affirmat D. Tho. supra, ad. 3. Cùm ergo hi authores dicunt, remanere in illis corporibus aliquã actionem harum qualitatum, nescio quid actionis nomine intelligant, nisi fortasse propriã informationẽ vniuscuiusquè qualitatis. Nã calor verè reddet calidã partem illã, cui inhærebit, & sic de alijs qualitatibus. Et hoc est certissimũ, idquè probatur ea ratione. Quia aliàs essent otiosæ illæ qualitates, si carerẽt suis effectibus formalibus, imò reuera non essent in ipso corpore. Rursus hæc informatio, & nulla alia actio est necessaria ad distinctã cõplexionem variorũ membrorũ, vt per se euidens est. Sicut enim diuersa elementa, etiã si inter se non agant, diuersam habent dispositionẽ, quia diuersas habent qualitates, vel in diuerso gradu quibus formaliter afficiũtur, ac disponũtur: & similiter diuersa mixta homogenea habent diuersam mistionẽ primarum qualitatũ, qua formaliter perficiuntur, & quoad temperamentum distinguuntur ante omnem actionem: ita mẽbra humani corporis, eò quòd in diuerso gradu, ac mixtione habent primas qualitates, quibus formaliter perficiuntur, ac disponuntur, ideo sunt diuersæ complexionis. Omnino ergo falsum est (quod Sotus ait) has complexiones diuersorum membrorum seruari ex temperata actione harum qualitatum. Melius enim conseruabitur ea distinctio complexionum, remota omni actione, & retento proprio tẽperamẽto in singulis mẽbris. Nisi fortasse per actionem intelligat Sotus ipsam informationem: quod & impropriſsimum est, & videtur certe alienum ab eius mente. Nam statim probat hanc actionem ex eo, quòd si corpus glorioſum tangatur, sentientur temperatissimæ illæ qualitates, vt quãdo Christus dixit, *Palpate, & videte*. Quæ ratio (si quid valet) de vera, ac propria actione procedit: cæterum nihil cõcludit. Primo, quia inde ad summum colligitur posse corpus glo-

Sot.

Luc. 24.

Universidad de Deusto
Biblioteca

glorioſum agere in aliud corpus alteran- A
do illud: quod non eſt inconueniens, cum
non repugnet impaſsibilitati eius, poſſet
enim agere ſine repreſsione: at verò, quòd
per vnam corporis partem agat in aliã, re-
pugnat eius impaſsibilitati. Secundo quia
prædicta ratio, nec de materiali actione
probat. Quia, vt corpus dum palpatur, ſen-
tiatur, non eſt neceſſaria materialis altera-
tio: ſed tantũ intentionalis immutatio, &
poteſt corpus glorioſum vnã ſine altera ef-
ficere, atq; ita fiet inter corpora glorioſa
inter ſe: quę omnia in ſuperioribus oſtenſa
ſunt. Sit ergo certũ, corpus Beati, nihil pa-
ti poſſe, nec externè, neq; internè. Radix
verò ſeu ratio impaſsibilitatis, eadẽ eſt reſ-
pectu vtriuſq; actionis. Quia re ipſa eiuſ-
dẽ rationis eſt vtraq; alteratio, & procedit
à virtute naturali eodem modo actiua, quod
D. Thom. Bonau. S. Tho. & Bona. locis citatis rectè ſenſerũt.

Supereſt ergo vt oſtendamus, rationem B
huius impaſsibilitatis nõ poſſe ſumi ex ſo-
la perfectione informationis animæ beatę.
Quod oſtenditur primo, quia hæc infor-
matio animæ, cum ſit de eſſentia hominis,
eadẽ eſſentialiter eſt in corpore glorioſo,
& nõ glorioſo. Nihil enim eſſentiale varia-
tur in homine in vtroquè ſtatu: aliàs non
Impaſsibilitas in corporibus glorioſis ex ſola beatæ animæ informatione nõ oritur. eſſet idem homo eſſentialiter. Ac deinde,
quia eadẽ forma in ſpecie ſemper confert
eandem effectum formalem ſpecificũ: ergo
ſempe: habet eandem cauſalitatẽ formalẽ
eſſentialiter: ergo eandem informationem,
quæ non eſt aliud, quàm cauſalitas forma-
lis. Rurſus, non ſolũ eſſentialiter, ſed etiam
ſubſtantialiter, & entitatiue vtraquè in-
formatio eſt æquè perfecta, nec poteſt ſuſ-
cipere magis, aut minus, vt in præcedenti
ſectione attigimus. Quia & ipſa anima
indiuiſibilis eſt, & tota ſingulis partibus
vnitur, & vnio etiam ad ſingulas partes eſt
indiuiſibilis ſecundũ intentionem, cùm ſit
modus ſubſtantialis. Ergo in ipſa informa-
tione ſubſtãtiali præciſè ſumpta, vt diſtin C
guitur ab omnibus accidentibus, & quali-
tatibus non poteſt intelligi maior, & mi-
nor perfectio. Sicut forma ignis, quia indi-
uiſibilis eſt intenſiuè, nec poteſt intendi,
aut remitti: nec magis, vel minus perfectè
informare materiã quoad ipſam ſubſtan-
tialem vnionem. Præterea, licet admitta-
mus hanc maiorẽ perfectionem in actu in-
formandi, non ſatis intelligitur, quomodo
ratione illius præciſè poſsit corpus reddi
omnino impaſsibile. Quia illa informatio
non tollit à materia capacitatem primarũ
qualitatũ, ergo nequè tollit capacitatẽ ex-
trinſecæ alterationis: ſed ſola anima nõ po
teſt illam impedire per ſe ipſam, quantu-
uis perfectè informet. Quia neq; habet for
malem incompoſsibilitatem, neq; illis per
ſe reſiſtit: & quamuis poſſet adhibere ali-
quam reſiſtentiam: poſſet tamen tanta eſſe
virtus agẽtis, vt illam vinceret. Quod ſi di-
cas, virtute diuina cõfortari animam ad re-
ſiſtendum omni agenti. In primis iam con
cludimus, non ſufficere ſolam ſubſtantialẽ
informationem quãuis perfectã. Et deinde
inquirendũ reſtat, quid ſit illa diuina con-
fortatio, & per quid fiat. Nam vel eſt ali-
qua intrinſeca diſpoſitio, quę à Deo ſit in
corpore, vel anima, & hoc non poteſt eſſe
niſi aliqua qualitas, quam hæc opinio reii-
cit. Vel eſt ſola Dei actio, & ſic non eſſet
corpus intrinſecè impaſsibile, quod eſt cõ-
tra eandem ſententiam. Ergo nullo ſenſu
videtur, poſſe intelligi aut defendi hęc ſen
tentia, ſi in ſola animę informatione ſiſtat.
Si autem aliquam aliam actionem addat
non connaturalem animæ, ſed quandam
aliam maiorem illi attributam ex virtute
gloriæ, poteſt habere hæc opinio aliũ pro-
babilem ſenſum, quem D. Thomas inten-
dit fortaſſe, vt infra explicabo.

Quarta opinio, vt difficultatẽ fugiat, to- 4 opinio.
tum id admittit, quod ratio dubitandi in
principio poſita concludere videtur, ſcili-
cet, corpus Beati eſſe impaſsibile, quia
Deus ſtatuit non concurrere cum al quo
agente extrinſeco ad alterandum illud. Ita
opinãtur Scotus in. 4. diſt. 49. q. 15. Du- Scot. Durand. Sup. Gab. Maio. D. Thom.
ran. diſt. 44 q 4. Supplementum. q. 1. Ma-
ior. diſt. 49. q. 17. fauet D. Tho. ſupra, quæ-
ſtione. 45. art. 1. ad. 3. dum ait, ſolã claritа-
tem eſſe qualitatem intrinſecè inhærentẽ
corpori glorioſo. Quod verò alij adiun-
gunt, corpora glorioſa fore incorruptibi-
lia ſolũ propter ceſſationem motus cœli,
quo ceſſante nihil poſſunt efficere agen-
tia naturalia: hoc (inquam) valde friuolum
eſt. Tum quia Chriſti corpus nõ eſſet nũc
impaſsibile: tum etiam quia illo modo
etiam corpora damnatorũ eſſent impaſsi-
bilia naturaliter: nec impaſsibilitas eſſet
ſupernaturalis dos, ſed quid cõſequens ne-
ceſsitate naturæ in omnibus corporibus.
Denique, quia illa dependentia omnium
agentiũ naturalium à motu cœli ficta eſt
ſine

ſine fundamẽto, vt in libris de cœlo latius A
diſſeritur. Scotus igitur, & reliqui Theolo
gi ſolũ mouentur (vt dixi) quia hic modus
eſt ſufficiens, & facilis: omnes verò alij
modi vix poſsunt intelligi. Quod ſi obij-
cias, quia hoc modo nõ magis erunt impaſ
ſibilia corpora in beatitudine, quam fuiſ-
ſent in ſtatu innocentiæ, quod eſt contra
Auguſt. Auguſtinũ epiſt. 56. Reſpondẽt negando
ſequelam. Intercedit enim multiplex diſ-
ferentia. Prima quòd in ſtatu innocentiæ
aliquid poterat corpus pati ab intrinſeco,
poterat enim augeri, & nutriri, quod non
fit ſine aliqua alteratione, & ideo indige-
bãt cibo ligni vitæ, quo reſtaurarẽtur. Se-
cunda, quia in eo ſtatu agentia extrinſeca
non erant omnino priuata virtute, vel con-
curſu ad alterandum humanũ corpus. Nã
ſi proiectum fuiſſet in ignem reuera com- B
bureretur, ſed diuina prouidentia ita erant
omnia diſpoſita, vt poſſent homines ca-
uere vniuerſam huiuſmodi extrinſecam
corruptionem, ſeu paſsionem. At vero reſ
pectu corporis beati agentia omnia ſunt
priuata virtute, & concurſu ad alterãdum
humanũ corpus, ita vt etiamſi corpus bea-
tũ ingrediatur ignem, comburi nequeat.
Tertia, quia in ſtatu innocentiæ poterant
homines perdere illud priuilegiũ peccan-
do, & ideo, licet poſſent non mori, non ta-
men erant immortales (vt Auguſtinus di-
xit) at verò in vita beata hoc donũ amitti
nõ poteſt, & idcirco dici poteſt humanum
corpus ſimpliciter impaſsibile & immor-
tale. Hæc ſententia ſic explicata non po-
teſt euidenti argumento cõuinci falſitatis:
tamẽ imperfectiſſimo modo explicat hãc
dotẽ. Imõ (vt D. Thomas argumentatur)
hoc modo explicata vix meretur nomen
dotis. Quia nõ eſt perfectio ipſius corpo-
ris, ſed potius defectus extrinſeci agentis,
& corrũpentis. Quod præterea nõ videtur
1. Cor. 15. ſatis conſentaneum Paulo dicenti, *Oportet mortale hoc induere immortalitatem.* Nã *in-*
duere immortalitatem in rigore aliquid am
plius ſignificat, quã extrinſecã protectio-
nẽ Dei impedientis extrinſeca agentia. Præ-
terea aliter eſt corpus Chriſti impaſsibile
poſt reſurrectionẽ, quàm dum mortuũ ia-
cuit in ſepulcro: at in ſepulcro erat incor-
ruptibile per extrinſecam Dei prouiden-
tiã quæ ſtatuerat, nõ permittere, vt corpus
illud in cineres redigeretur, aut in elemẽta,
vel in aliquid aliud reſolueretur, ergo. De-
niq; hi authores non videntur alia ratione
hũc modum eligere, niſi quia omnis alius
impoſsibilis eis viſus eſt. Nã ſi fieri poſsit
per intrinſecam diſpoſitionem corporis,
non eſt dubium, quin talis modus ſit ma-
gis conſentaneus modo loquendi Scriptu-
ræ, magiſq; decens, atque conformis ſta-
tui beatitudinis. Si ergo oſtẽderimus, aliũ
modum eſſe poſsibilem, id ſatis erit ad hũc
quartam ſententiam impugnandam.

Quinta ergo ſententia eſt Beatum eſſe 5. Opinio.
impaſsibilẽ non propter ſolam protectio-
nẽ Dei extrinſecã, nec propter aliquã qua
litatẽ inhærentẽ: ſed propter dominiũ ani-
mæ in corpus, quod dominiũ non conſiſtit
in modo informandi (vt tertia opinio di-
cebat) ſed in hoc, quòd ſicut omnes actio-
nes corporis ſubduntur voluntati animæ,
ita, & omnes paſsiones: & ideò, ſicut cor-
pus non agit, niſi quando anima vult, ita
nec patitur, niſi ipſa volente: nunquã autẽ
vult, neq; velle poteſt propter rectitudinẽ
talis voluntatis, & ideò abſolutè nihil pa-
poteſt, ex intrinſeca perfectione, ac pote- D. Thom.
ſtate. Et hæc ſanè videtur mens D. Thom.
ſupra. Ponit namq; hanc impaſsibilitatẽ
in dominio animæ ſupra corpus, quod
perfectè (inquit) erit ſubiectũ animæ ra-
tionali, ſicut ipſa perfectè ſubiecta erit
Deo. Et hoc ſæpe repetit in vtraq; quæſtiũ
cula, & in ſolutionibus argumentorum.

Dices hanc ſententiam ſic explicatam Impaſsibilitas in corpore glorioſo ex dominio animæ beatæ ſupra ipſum præcise quomodo doſsit.
reipſa coincidere cum præcedenti. Quia
nos quoquè ſupra diximus, hoc dominiũ
Beati ſupra actiones ſuas naturales nõ poſ
ſe aliter explicari, niſi per ſuſpenſionẽ di-
uini concurſus, videlicet, quia quãdo Bea- C
tus nõ vult agere per aliquã qualitatẽ, vel
naturalẽ facultatem, Deus nõ præbet illi
concurſum ad agendum: ergo multo mi-
nus poteſt intelligi hoc dominium ad non
patiendum per ſolam voluntatẽ, niſi quа-
tenus ſtante illa voluntate Deus nõ præ-
bet concurſum aliis agentibus, vt paſsio-
nem inferant tali corpori. Quia hoc ſeclu-
ſo non poteſt ſola volũtas impedire actio-
nem quandoquidem nec minuit vires agẽ
tis, nec tollit concurſum debitum nec ma-
terialem ſubiecti capacitatem, nec debitã
diſtantiam, neque aliquam aliam condi-
tionem neceſſariam ad agendum. Quòd
ſi hoc ita eſt, ſine cauſa tribuitur hic effe-
ctus dominio animæ: quia non eſt poſitus
in animæ voluntate, & arbitrio, ſed certa,
& in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

& infallibili Dei lege definitus indepen- A denter ab animæ voluntate. Eo vel maxime, quia cum ipsa aliud velle non possit, impertinens est hoc dominium.

Respondeti potest, non esse hoc dominium in sola extrinseca protectione, sed in potestate data animæ beatæ ad conseruandas dispositiones sui corporis tãta efficacia, vt à nullo extrinseco agente possint immutari. Est enim considerandum, actionem naturalis agentis impediri posse ex alterius resistentia. Rursus hæc resistentia duplex esse potest, altera quasi formalis, quæ est per qualitatem formaliter repugnantem, atque ita ad hærentem subiecto, vt à virtute actiua superari non possit: alia est effectiua, vt quando calor v.g. subiecti actu conseruatur ab igne præsente, quia propter resistentiam conseruantis non potest expelli tam facile à contrario agente. Deniq; considerandum est, animam informantem corpus præter causa- B

Resistentia agentis naturalis duplex.

litatem formalem, quam habet in illud, posse habere causalitatem effectiuam circa dispositiones, & temperamẽtum illius, quæ actio aliquomodo est naturalis, saltẽ per modum cuiusdam resultantiæ, seu dimanationis naturalis, qualis etiam est in forma ignis, vel aquæ respectu sui caloris, vel frigoris. A qua actione (vt opinor) prouenit, vt calor, vel frigus difficilius expellantur ab igne, vel aqua, quàm ab alijs peregrinis subiectis. Sic igitur intelligi potest, dari esse vim animæ Beatæ ad conseruandam dispositionem naturalem sui corporis non sola actione illa naturali: sed alia maiori, & efficaciori, quæ à nullo naturali agente vinci queat. Quod hoc exẽplo explicari potest. Si superior Angelus tota sua efficacia corpus aliquod alicubi sistere faciat, non poterit ab Angelo minoris virtutis moueri. C

Quia resistit alius Angelus non formaliter, sed effectiuè, aut si actionem ad passionem formaliter comparare velimus, actio superioris agentis ita resistit formaliter passioni inferendæ ab inferiori, vt illa fieri non sinat. Sic ergo intelligi potest anima tanta efficacia, talique actione conseruare dispositionem sui corporis, vt ex vi illius nullam in eo passionem fieri permittat: & hoc vocauit D. Thomas *Dominiũ animæ supra corpus*. Quod si inquiras, vnde proueniat talis actio, tantaque animæ efficacia, cùm non sit illi naturalis. Respondetur, primum actionem hanc fieri ad modum miraculosæ actionis, quæ non requirit virtutem superadditam, sed specialẽ Dei concursum eleuant. s creaturã, vt operetur tanquam instrumentũ eius. Qui modus operandi interdum datur permanenter, sicut datus est humanitati Christi, & datur Beatis quoad aliquas actiones, vt dictum est supra, & in sequentibus videbimus. Deinde adiungi potest qualitas aliqua corpori superaddita, quę ad hunc etiã effectum conferat, vt iã dicemus. Quę circa hæc sententia sic exposita probabilis, & D. Thomæ consentanea visa est.

Sexta, & vltima sententia est, corpora Beatorum fieri impassibilia per qualitatem aliquam illis à Deo intutam, ipsiq; inhærentem, ratione cuius sunt incapacia omnis alterationis corruptiuæ. Ita docuit Richard. dist. 49. artic. 4. q. 2. & in eandem inclinat Paludan. distin. 44. q. 2. & latius Capreol. q. 2. art. 3. & citatur Augustin. epist. 56. ad Dioscorum. Sed ex illo nihil certi colligi potest: nã etiam in contrarium refertur epist. 146. ad Consentium: in vtroq; autem loco generalibus verbis vtitur, quæ possunt facile in vtranq; partem explicari. Ratio vero huius sententiæ est, quia non est impossibilis talis qualitas. Cur enim? aut quæ potest afferri repugnantia, aut contradictionis implicatio? Nõ enim dicimus hanc qualitatem esse ex ijs, quæ sunt connaturales corpori humano, sed altioris cuiusdam virtutis, ac ordinis. Deinde potuit Deus conferre cœlestibus corporibus qualitates quasdam eis connaturales, quæ vim habeant efficiendi vel omnes, vel multas qualitates inferiorum corporum: cur ergo non poterit efficere in corpore humano aliquam superiorem qualitatem, quæ vim habeat resistendi qualitatibus inferioribus?

6 Opinio valde probabilis. Richard. Paludan. Capreol. Aug.

Obiectio.

Dices. Qui potest intelligi, vt vna & eadem qualitas resistat qualitatibus contrarijs, calori scilicet, & frigori? Deinde illa qualitas simul erit in corpore cum calore, & frigore, cur ergo resistet, ne ab extrinseco imprimantur? Quod si dicas, posse esse cum illis in tali gradu, qui est connaturalis homini, non tamen in maiori. Contra. Nã hic gradus non est idem in omnibus membris corporis humani. Tandem cũm hæc qualitas dicatur esse superioris ordinis

ordinis, non apparet, cur formaliter repugnet cum quibusuis qualitatibus, quæ recipi in materiam possunt. Sed hæc non sunt adeò difficilia, vt propterea cogamur, negare hanc modũ impassibilitatis esse possibilem. Nam in primis non arctamur ad vnam, & inuariabilem qualitatem. Nam

Responsio.

si ad resistendum omnibus contrarijs vna qualitas non sufficit, plures autem sufficiant, Deus illas infundet. Deinde in eis intelligi potest varia perfectio, & intensio, ita vt in vno gradu secum admittat tale temperamentum primarum qualitatum & non aliud: in alio verò gradu admittat aliud temperamentum: atque ita fiet, vt hæc qualitas non sit in omnibus membris corporis humani in eodem gradu, ac perfectione: sed vnicuique accommodetur, prout ad conseruandum vniuscuiusque B temperamẽtum, necessarium est. Præterea, resistentia, quæ fit per hanc qualitatem, intelligi potest, vel per modum efficientiæ (vt in præcedenti sententia explicuimus) vel per formalem repugnantiã. Cum enim hæc qualitas afficiat ipsum corpus, fieri potest, vt natura sua secũ non admittat alias qualitates, etiam si sit altioris speciei, vel ordinis. Hanc denique sentẽtiam videtur docuisse D. Thom. 1. p. q. 97. art. 1. vbi distinguit tres modos in corruptibilitatis. Primus est ex parte materiæ, quia scilicet tales res, vel carent materia, vel si ea præditæ sunt, non tamen eiusdem rationis cum materia rerum corruptibiliũ, & hoc modo sunt incorruptibiles Angeli, & cœli, non autem homines. Secũdus modus est ex parte formæ, vt quando rei natura sua C corruptili inhæret aliqua dispositio per quam totaliter à corruptione prohibetur. Tertium modum appellat ex parte causæ efficientis, qui propriè esse videtur, quando res tam ex natura sua, quàm ex intrinseca dispositione corruptibilis, præseruatur à corruptione remouẽdo omnes causas efficientes corruptionem, & applicando causas conseruantes. Et hoc tertio modo dicit, fuisse homines immortales in statu innocentiæ, per virtutem quandam animę inditam. Quæ non est intelligenda, ac si esset aliqua virtus physica naturaliter resistens extrinsecis agentibus, vt videntur intelle xisse, & Caietan. ibi, & Scot. in. 2. d. 19. q. 1. sed est intelligenda virtus, & discretio animæ ad cognoscendum, quid possit prodesse, aut obesse corpori, & magna virtus, ac prudentia ad vitãdas omnes corruptionis causas. Hoc enim sensu optimè, ac facile intelligitur illa vis animæ, quæ inter dona gratiæ, & iustitiæ originalis à D. Thom. ibi numeratur, eo autem modo, qui à Caietano ponitur, vix potest concipi, vt Scotus etiam obiecit, quamuis falsa nixus interpretatione. Secundum corruptionis modum tribuit B. Tho. corporibus gloriosis, scilicet per dispositionem inhærentem, quæ non potest intelligi, nisi aliqua qualitas, vel plurium qualitatum aggregatio. Vocat autem hanc incorruptionem ex parte formæ, non quia formæ inhæreat, sed vel quia hæcmet dispositio est quædam forma inhærens corpori, vel certè, quia datur corpori ratione formæ, seu animæ Beatæ. Quem sensum indicant verba August. (quem statim D. Thom. citat). *Tam potenti natura Deus fecit animam, vt ex eius beatitudine redunder in corpus plenitudo sanitatis, & incorruptionis vigor.*

Impassibilitas in corruptibilis gloriosis quale sit.

Aug. D. Thom.

Ex quo discursu D. Thom. patet responsio ad rationem dubitandi initio positam. Nam licet in corpore glorioso maneat eadem materia, idemque temperamentum ex qualitatibus contrarijs, inde solum fit, corpus illud in nuda natura sua consideratum, esse corruptibile, & in beatitudine retinere quasi causam remotam, seu naturalem radicem corruptionis: nihilominus tamen secundum proximam dispositionem intrinsecam esse incorruptibile, & impassibile. Quia affectum est alia quandam perfectione, quæ ex se potest impedire, ne illa naturalis corruptibilitas in actum reducatur. Dices, Quamuis hæc vtrumque satisfaciant respectu illius corruptionis, quæ est per alterationem naturalem: non verò respectu illius, quæ est per violentam diuisionem. Respondetur primum ex Bonauẽtura supra corpus Beati alia ratione habere, vt diuidi nõ possit, ex dote subtilitatis. Quia cũ sit peruiũ & penetrari possit cum quolibet alio corpore sibi occurrẽte, nõ potest ab eo diuidi, quia non resistit, quominus in eundẽ locũ intret. Diuisio enim solum fit propter resistentiam, & expulsionem à tali loco. Sed potest obijci, quia licet Beatus possit ex dote subtilitatis non resistere alteri corpori, sed penetrari cum illo: tamen etiam potest non vti hac dote,

Responsio ad argumenta in oppositũ.

Obiectio.

Responsio Bonauen.

& ex-

Universidad de Deusto
Biblioteca

& expellere aliud à suo loco, ergo tunc A posset diuidi gladio. Idcirco addendum est, fortasse ex vi prædictæ qualitatis, & internæ dispositionis ita conseruari, & quasi solidari corpus Beati, vt quantitas eius diuidi non possit ab extrinseco agente. Sicut cœli quantitas, licet sit eiusdem rationis cum quantitate elementorũ: tamen ratione subiecti, vel dispositionũ ita conseruatur, vt diuidi non possit. Addo denique, per dotem agilitatis tam esse potens glorioſum corpus ad retinendum locum, vbi se constituit, vt à nullo agente creato dimoueri possit. Et ex hoc etiam capite nihil potest per diuisionem pati, quia diuisio, quæ fit ratione corporis subintrantis, intelligi non potest sine mutatione locali, vel destructione corporis diuisi. Quapropter, remota omni alteratione, & diuisione locali, nulla superesse potest passio per diuisionem.

Dubium. Vltimo ex dictis definitur alia quæstiũcula, quam D. Thom. supra attigit, an hæc impassibilitas sit æqualis in omnibus Beatis. Dicendum est enim quoad negationẽ, & priuationem esse æqualem, vt ex dictis constat: tamen quoad causam ait D. Tho. esse inæqualem. Quod potest intelligi vel ratione gloriæ, & meritorũ, quæ est prima radix huius dotis: vel ratione illius qualitatis, seu dispositionis positiuæ, quæ pro ratione meritorum magis, ac minus perfecta esse potest. Sicut cœli, vel Angeli æquè sunt incorruptibiles, quoad caten. tiam passionis contrariæ: natura vero positiua, in qua hæc priuatio fundatur, perfectior est in vno, quàm in alio.

Responsio. D. Thom.

SECTIO IIII.

Quid sit agilitas corporis Christi, & quis effectus eius.

Dot. agilitatis quid sit. AGilitatis dotem (vt ipsum etiam nomen præsefert) omnes Theologi explicant per modum cuiusdam facultatis ad motum localem expeditè, velociter, ac facilè exercendum. Quam nominis rationem, seu descriptionẽ apertè quoque conuincunt omnia Scripturæ, & Sanctorum testimonia, quibus supra probauimus, esse in corpore glorioso hanc dotem agilitatis. Neque in hac generali ratione est vlla difficultas: tota vero posita est: tum in explicanda illa facilitate, vel perfectione localis motus, seu mutationis, quam præbet hæc agilitas: tum etiam in explicando modo, quo confert hunc effectum: ex quo etiam constabit, quid sit hæc facultas. Potest autem in humano corpore triplex esse motus localis. De hoc enim semper erit sermo. Primus est progressus, qui procedit ab anima operante per cognitionem, & appetitum: exercetur autem per membra corporis, mouendo vnam partem mediante alia, & consequenter prius vnam, quàm aliam: in quo propterea motu necessarium etiam est, vt aliqua pars quiescat, dum alia mouetur. Secundus motus vocati potest simplex, quo totũ corpus veluti vno impetu æquè primò cietur, sicut mouẽtur grauia, leuia, & projecta. Tertius motus, vel mutatio intelligi potest, qua corpus ab vno loco in aliud subitò transferatur absque vlla successione, vel mora in spatio medio. De his ergo omnibus sigillatim videndum est an sint in corpore beato, & quomodo per dotem agilitatis perficiantur.

Motus localis triplex.

Principiò igitur, potuisse Christũ post resurrectionem motu progressiuo mouere corpus suũ, in superioribus diximus, estq; de fide certum. Idem est de omnibus Beatis post resurrectionẽ: & dubiũ etiam non est, quin vtentur interdum hac facultate, & mouebuntur hoc modo suo arbitrio. Denique omnes etiam Theologi docent, habituros Beatos summam quandam facilitatem in hoc motu exercendo. Nam hoc apertè significant Scripturæ, quæ de Beatorum agilitate loquuntur, vt suprà ostensum est. Videtur autem hæc facilitas in duobus consistere, primo, quòd nullum laborem, vel lassitudinem sentient: vnde fiet, vt quandiu voluerint, possint in hoc motu durare. Quod significatum est illis verbis Isai. c. 40. *Current, & non laborabunt, ambulabũt & nõ deficiẽt.* Et hoc totũ manifestè prouenit ex impassibilitate, à qua nascitur, vt per huiusmodi motum nihil alterentur membra corporis, nec relaxentur, nec spiritus dissipentur. Qua propter hac in re nulla est difficultas. Secundo consistit hæc facilitas in maiori velocitate motus, quæ significatur illis verbis Isaiæ. *Assument pennas, sicut aquilæ*: & illis Sap. 5. *Tanquam scintillæ in arundineto discurrẽt.*

Facilitas in progressiuo motu. *Isai. 40.*

C

De

De hac igitur est difficultas, vnde proueniat. Velocitas enim motus est quædã maior perfectio actionis, seu modi agẽdi, quæ prouenire potest, vel ex augmento virtutis motiuæ, vel ex ablatione repugnantiæ, seu resistentiæ mobilis, vel ex vtroque capite.

Prima ergo sententia est, Beatum habere virtutem velocius se mouẽdi per solam ablationem resistentiæ, quæ prouenit ex grauitate corporis: & quia non videtur auferri posse resistẽtia, nisi auferatur ipsummet pondus, & grauitas, ideo consequenter asserit hęc sententia, auferri â corpore glorioso grauitatem. Hunc modum dicendi indicat Bona. d. 49. art. vlt. q. 2. ad. 1. & eũ vt probabilem referunt Durand. Paludan. Maior, & alij, ipsi tamen id diffinite non affirmant. Neque mihi potest vlla ratione probari, non quia existimem implicare cõtradictionem conseruari corpus humanum sine grauitate (hanc enim repugnantiam non inuenio) sed quia hæc grauitas est naturalis proprietas necessario consequens complexionem, & compositionem, corporis humani. Dictum est autem supra, futuras esse in humano corpore omnes naturales corporis facultates, & proprietates. Alioquì esset illud corpus monstrosum, & præter naturam: sicut si corpus illud nõ esset solidum, aut nõ haberet quasdam partes duriores, vel densiores aliis, non esset conuenienter dispositum: ergo idem est de grauitate, quæ non minus est intrinseca qualitas, & necessario consequitur ex tali temperamento, densitate, ac duritie. Sine dubio ergo dicendum est, qualitatem illam, quæ est grauitas, manere in corpore beato. Deinde, ad hunc effectum non sufficeret ablatio grauitatis. Quia virtus motiua animæ definita est ad aliquam velocitatem motus non tantum ex resistentia contrarij, sed ex se, quia imperfecta est, & finitę virtutis limitatę ad talem modũ agendi. Sicut quanuis terra descenderet deorsum absque vlla resistentia medij, vel alterius corporis extrinseci, nihilominus & in tempore, & cum determinata velocitate descenderet, quia grauitas habet determinatam efficaciam ex se. At corpus Beati in hoc genere motus non est determinatum ad certam velocitatem, sed quacunq, signata potest agi cum maiori (vt aliqui volunt) vel (quod probabilius videtur) licet ad aliquam terminetur, illa videtur esse

Durand. Palud. Maior. Bonauent. Cæteri. Gratia non tollit naturalia corporis.

A multò maior, quam per solam vim motiuam naturalem fieri possit, vt ex modo loquendi scripturæ non obscurè colligitur: ergo necesse est dicere, ipsammet vim motiuam aliquo modo augeri.

Dicendum est ergo, ad agilitatẽ in hoc motu in primis requiri, virtutẽ ipsam actiuam motus augeri, siue hoc fit per additionem alicuius qualitatis, siue per sojum maiorem Dei concursum vtentis anima, vel corpore Beati vt instrumento ad hunc effectum naturales vires superantem, de quo postea dicemus. Deinde addi potest, ad hanc velocitatem etiam iuuare optimam dispositionẽ corporis, & organorum eius. Ex hac enim multum pendet facilitas motus. Erit autem hæc optima dispositio in corporibus beatis, quòd membra omnia habebunt & qualitates omnes, & quantitatem, ac figuram naturæ suæ maximè accommodatam: habebunt quoque spiritus vitales perfectissimos, & purissimos, neque erit in eis aliquod extrinsecũ impedimentum, quale nunc interdum esse solet in nobis propter redundantiam humorum, vel exhalationum seu vaporum, quæ multum interdum impediunt corporis agilitatem. De naturali autem pondere, seu grauitate corporis probabile est, quod Durandus dicit, quanuis qualitas ipsa maneat in corpore beato: tamen diuina virtute impediri, ne resistat actualiter inclinando ad locum contrarium. Sicut, quando corpus penetratur cum alio in eodem loco, licet neutrum priuetur propria quantitate, diuina tamen virtute fit, vt sibi non resistant. Dices, Hæc actualis inclinatio est effectus formalis ipsius grauitatis, ergo nõ potest impediri manente grauitate. Respõdetur negãdo antecedens, si loquamur de proxima, & actuali inclinatione, â qua prouenit resistentia, & retardatio motus. Hæc enim non formaliter, sed effectiue prouenit à grauitate. Sicut enim sublata efficientia, grauitas non moueret lapidem deorsum, vt verbi gratia si Deus suum concursum suspenderet, ita eadem efficientia, omnino sublata lapis non resisteret subleuanti illum, sursumvè monenti. Quia non resistit, nisi in quantum effectiua est contrarij motus, vel quietis, seu permanentię in contrario loco, nam hinc fit, vt retardet tantum motũ. Vel secundo dici potest, etiamsi ex parte grauitatis maneat aliqua resistentia: virtutem

Agilitas in motu progressiuo beatorũ vnde proueniat.

Obiectio.

Responsio.

Grauitas corporum quomodo resistat, & retardet velocitatem motus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen motiuam tantam esse, vt ea non ob- A
stante posit velocissimum motum agere.
Sicut, si terra moueatur sursum ab Angelo,
resistit quidem quantum potest sua grauitate, nihilominus propter Angeli virtutem
potest summa velocitate cieri. Tota ergo
difficultas huc reuocatur, vt videamus quomodo virtus motiua in corpore beato augeatur, quod simul cum puncto sequenti
explicatur.

Secundo dicendum est de al tero genere
motus, quo veluti vno impetu totũ corpus
Durand. se mouet æquè primò. De quo Durand. d.
44 q.7. negat huiusmodi motũ esse in corporibus beatis, & contrariũ dicit esse fictitium, & inopinabile. Vtitur autẽ ratione
valde infirma, scilicet, quia oportet distinguere partẽ mouentem à parte mota, ergo
si non fit motus vnius partis organicæ per B
aliam, oportet, vt anima sit mouens, & corpus motũ, vnde, cum in homine non sit alia
forma præter animã rationalem, sola mate-
Scot. ria erit mota. Secundo argumentatur ad
hominem cõtra Scotũ loco statim citãdo.
Quia in corpore glorioso nõ erit noua virtus motiua, quæ nõ sit naturalis homini, seu
animæ etiam informãti corpus corruptibile, sed virtus ad mouendũ corpus hoc modo non est homini naturalis, neq; conuenit
animæ informanti corpus corruptibile, vt
constat tũ experientia, tum etiam, quia natura non dedit corpus aptum, & dispositũ
ad hunc motũ, sed tantum ad progressiuũ.

Nihilominus hæc Durandi sententia parum probabilis est. Nulla est enim ratio, cur
glorioſis corporibus hunc motum denege-
mus. Præsertim cũ scripturę maiorem agi- C
litatem, & velocitatem illis tribuere videãtur, quã possit commode inueniri in motu
progressiuo, vt indicãt illa verba. *Quasi scintillæ in arundineto discurrent.* Præterea quã-
Sap.3. Corpus beati non velut impetu moueri per spatiũ aque primo potest. do corpus glorioſum ascendit in cœlum, nõ
fertur ab Angelis (esset enim magna imperfectio, si ipsum sua vi ascendere nõ posset)
ille autẽ motus non est progressiuus. Neq;
enim verisimile est (quod quidam fingunt)
ascendere gradiendo per aëra tanquã per
scalam. Nam (esto) hoc non repugnet, quia
potest corpus glorioſum nõ impellere, neq; diuidere aërem, atq; ita illo niti, seu sistere secundũ vnam partem, vt secundum
aliã ascẽdat, & ita successiue perficere ascensum: tamen magna imperfectio esse videtur, quòd Beatus coarctetur ad hũc mo-

dum ascensus. Et in spheris cœlestibus, cũ
illuc ascendat sine diuisione cœli per solã
penetrationem, vix potest cõmode intelligi huiusmodi motus. Denique ratio Durãdi nullius est momẽti, tũ quia, licet demus
virtutem motiuã esse in sola anima, nõ inde fit, solam materiam moueri, sed totum
compositum, & ea distinctio sufficit inter
mouens, & mobile. Tum etiam quia quanuis admittamus, hanc virtutem esse in corpore informato ab anima, posset per illam
moueri. Quia non est necessarium simpliciter, vt virtus, quæ est principium motus,
& ipse motus sint in distinctis subiectis, præsertim quando illa virtus ab extrinseco
agente indita est. Secunda vero ratio Durandi, ad hominem quidem est efficax: non
tamen simpliciter. Procedit enim ex falso B
fundamento, vt iam ostendam. Et hanc sen- *Scot. Palud.*
tentiam tenent Scotus, Paludanus, & alij.

Meritò tamen inquirũt qua virtute possit Beatus hoc modo mouere corpus suum.
In qua re duę sunt opiniones extremę. Prima affirmat, Deũ solũ esse, qui efficit hunc
motum, vel celeritatem eius, quatenus vires
supernaturales superat. Quod censet probabile Maior. d. 49. q. 18. & Suppl. d. 44 q.
2. art. 2. Sed non est sententia hæc consentanea sanctis Patribus, qui non solũ dicunt
motum corporis glorioſi fore velocissimũ,
sed etiã ipsum corpus futurum esse agile,
ac velox, sicut spiritum: nõ dicitur autem
corpus velox, solũ quia possit ab alio mueri. Item semper ita loquuntur, vt dicant,
illa corpora posse se mouere: quin potius
Isaias. c. 40. apertè ita loquitur, *Assument pennas, &c.* vt supra cum sanctis Patribus
ponderauimus: hæc autẽ verba significant
internã vim, & non tantũ motionem ab extrinseco. Quod etiã confirmant illa verba
Pauli. 1. ad Cor. 15. *Seminatur in infirmitate, surget in virtute*: vbi videdus est D. Thomas.

Secunda sententia affirmat, hunc motũ
corporis glorioſi, & omnem velocitatẽ eius,
prouenire ab interna virtute connaturali
homini. Hanc autem virtutem aliqui tribuunt corpori, vt Alensis, & alij: qui fingũt
in humano corpore mistionem quintæ essentiæ, cuius vim dicunt prædominaturã
in corpore glorioso, & ab illa prouenire
hanc vim mouendi. Ita refert D. Thom. q.
56. ar. 3. Sed hæc opinio per se est improbabilis, vt in superioribus ostensum est. Scot.
verò. 4. d. 49. q. 14. dicit, hoc fieri naturali
virtute

virtute animæ. Existimat enim animã habere virtutem ad mouendum corpus non
tantum organicè: sed etiã alio genere motus. Quod hac ratione suadet, quia anima
separata potest seipsam mouere: tunc autẽ
non se mouet organicè: ergo etiam, quãdo
informat corpus, habet eandẽ vim mouendi, & seipsam, & corpus coniunctum: sicut
Angelus, potest mouere corpus assumptũ,
vel imitando motum progressiuũ, vel simpliciter, & æquè primò totum corpus mouendo. Quod si inquiras, quæ nam sit hæc
virtus, & quomodo non experiamur illam
in corpore corruptibili, respõdet reipsa esse eãdem cum virtute, qua mouemur motu progressiuo, quia non oportet multiplicare potentias sine causa. Dicit tamen, hãc
virtutem ita esse in anima informante corpus corruptibile, vt non æquè dominetur B
omnibus partibus corporis. Quia nõ omnes
sunt æquè dispositæ ad motũ, neque æquè
propinquæ, seu immediatę virtuti motiuę,
ideo primus mouetur pars melius disposita,
& propinqua & per illam mouetur alia, &
ita causatur progressiuus motus. At in corpore glorioso omnes partes sunt æquè dispositæ ad recipiendum motum, ideoque
æquè primo poterunt moueri eadem virtute omnes. Quod si vrgeas, etiam si admittatur hæc virtus naturalis, illã esse imperfectam, & insufficientem ad tantam velocitatem & agilitatem respondet, illam virtutem naturalem intendi vsq; ad illũ gradum, in quo possit eum effectũ efficere, sicut intenditur, inquit virtus visiua, & aliæ.
Sed in hac sententia Scoti multa displicẽt.
Primum enim sine fundamento dicit posse
animam informantem corpus naturali virtute totum illud mouere æquè primò. Id
enim repugnat experientię & naturali cõpositioni corporis, & membrorũ eius. Argumẽtum vero desumptum ex anima separata non est efficax. Quia licet verũ sit,
animã separatam posse se mouere sine organis, non inde fit, eodem modo posse mouere corpus coniunctum. Fieri namq; potest, vt non habeat tantam virtutem supra
corpus sicut supra seipsam. Item quia non
potest mouere corpora sola voluntate, sicut
Angelus, & ideo quãdo mouet corpus, quod informat, id præstare non potest,
nisi modo tali corpori accõmodato, scilicet
organicè mouendo vnã partem mediante
alia. Præterea, quòd Scotus inquit, quasi A
per accidens esse, vt nunc anima moueat
corpus tantum motu progressiuo propter
membrorũ indispositionem, alienũ videtur à vera philosophia. Quia considerata
naturali hominis dispositione & compositione non est per accidens, sed intrinsecum
ac per se humano corpori sic moueri. Nam
ex primaria institutione naturę, ipsa membra corporis sunt ad hunc motum accõmodata, & non ad aliũ. Neq; fingi potest, quod
sit illud impedimentũ, aut indispositio quę
dicitur esse in mẽbris humani corporis in
statu corruptibili, aut in statu innocentiæ,
in quo erat corpus optimè temperatum secundum dispositionem naturalem. Rursus,
vel illa virtus motiua est in sola anima, vel
aliquo modo est in membris, & per quædã
principaliora deriuatur ad alia. Si dicatur B
prius: ergo hæc virtus æque immediate est
applicata omnibus mẽbris: ergo quod vnũ
moueatur prius, quàm aliud, non prouenit
ex propinquitate, siue distantia, neque
ex defectu alicuius dispositionis, vt Scotus
fingit, Si verò dicatur posterius: ergo ille ordo, & modus motus nõ est per accidẽs, sed
per se: cùmq; illa dispositio sit naturalis homini, manebit etiã in corpore beato. Tandẽ quòd Scotus ait, hanc vim motiuã siue
progressiuo motu, siue alio, perfici in corpore glorioso per modũ intẽtionis, falsum
est, & idem censeo de visu, & quacunq; simili potentia. Ratio est, quia hæ potentiæ
sunt natura sua indiuisibiles: ergo non possunt augeri per intensionem, alioqui etiam
intellectus, & voluntas possent intendi. C

Duobus ergo modis intelligere possumus *Prior modus declarandi dotẽ agilitatis.*
conferri Beato hanc virtutem ad mouendum corpus suũ hoc genere motus, & eisdem intelligendum est posse augeri virtutem ad progrediendũ velociùs. Primus modus est, quòd anima Beati supernaturalem
vim habeat, vt sua voluntate, & efficacia *Obiectio.*
moueat suum corpus hoc genere motus, &
maxima velocitate. Dices, Si hæc efficacia
non est animæ connaturalis, quid illi additur, quo ita iam habeat de nouo in corpore
glorioso? Nam sola non repugnantia, seu
optima dispositio corporis non satis est sine virtute effectrice. Respondetur intelligi posse communicari hanc virtutẽ eo modo, quo intelligitur cõmunicari virtus miraculorum effectrix, videlicet, vt illa tuerit
Deus vti hac voluntate vt instrumento *Obiectio.*
ad efficiendum hunc effectum, dando illi

Universidad de Deusto
Biblioteca

concursum ad hunc modum agendi accō- A modatum, quoties ipsa voluerit. Dices, Ergo iuxta hunc explicādi modum hæc agilitas non erit aliqua dos intrinseca Beato: *Responsio.* sed tantū extrinseca motio Dei veluti certa lege præparata, seu promissa. Respondetur verum esse iuxta hanc explicationē agilitatem non addere qualitatem actiuā: non tamen propterea dicenda est extrinseca tantum motio seu denominatio, quia ille effectus non tantum à Deo fit: sed ab ipsa anima per virtutem intrinsecam, non merè naturalem, sed obediētialem actiuā. Sicut virtus miraculorum nō est denominatio extrinseca: sed aliquid intrinsecum cū præparatione diuini auxilij. Et hic mo- *Aug.* dus explicandi videtur cōsentaneus Aug. 13. de Ciuit. c. 18. vbi inquit, *Sanctorum perfectios, atque beatos spiritus diuino munere sine vlla difficultate posse ferri quo voluerint, & sistere, vbi voluerint.* Et idem fere repetit li. 22. c. 11. Quibus locis in hoc sensu dicit, beata corpora nō habere graue pōdus, quo deprimantur, non quia priuentur qualitate aliqua naturali, sed quia per illam non resistunt, quominus ad nutum volūtatis obediant. Et hunc modum dicendi sequitur So- *Sot. Mai. Sub. Gab.* tus. 4. d. 49. q. 4. ar. 7.

Secundus dicendi modus est, vt hæc virtus actiua motus sit aliqua qualitas indita corpori beato, quæ natura sua habeat vim efficiendi motum ad quancunq; loci positionem, quanuis illius efficacia pendeat â voluntate Beati eo modo, quo supra dictū *D. Thom.* est de omni alia efficientia. Atq, hanc sententiam videtur amplecti D. Thom. d. 49. q. 2. ar. 3. q. 1 vbi dicit, hanc agilitatem esse C perfectionem fluentē ab anima glorificata in corpus, quæ illud reddit habile, vt obediat animę vt motori, vbi aperte ponit qualitatem. Nec potest intelligi de qualitate, quæ tantū passiue disponat corpus ad suscipiendum motum. Nam si in sola anima esset efficiens virtus actiua, nō esset necessaria in corpore noua qualitas, aut dispositio præter temperamentū optimū, & ablationem omnis impedimenti intrinseci: cū ergo in corpore qualitatem requirat, necesse est, eum loqui de qualitate actiua. Et idē *Richar. Bonauen. Palud.* sequitur Richar. ibi artic. 4. q. 7. significat Bonauen. in vlt. ar. illius. d. clarius, & latius, Palud. dist. 44. q. 4. Et ratio adiungi potest, quia quando effectus fieri potest per virtutem intrinsecam natura sua proportionatam. Deus præbet illam: motus autē localis, & velocitas eius, licet interdū superēt naturalem virtutē animæ, tamen in se sunt effectus naturales, quos à virtute creata proprijs viribus fieri nihil repugnat: ergo potest infundi virtus intrinseca effectiua *Obiectio.* huius motus. Sed obiicit Scotus, quia non *Scot.* potest vna qualitas esse indifferens ad mouendum versus omnes differentias positionis. Quia talis qualitas vnam tantum naturalem prōpensionē habere potest: ergo inclinabit ad vnum definitū locum, & cōsequenter, si ad alia loca moueatur corpus, non modo nō iuuabit, sed potius impediet. *Respon.* Respondetur, negando consequentiam. Nam potest esse qualitas de se indifferens ad efficiendum hoc, vel illud vbi. Nam (si attentē res cōsideretur) siue Beatus sit in cœlo, siue in terra, ipsa vbi intrinseca non sunt specie diuersa, & ideò, cùm alioqui hæc virtus non sit connaturalis, non est necesse, vt inclinet ad certum locum, neq; ad seruādum aliquem situm, vel ordinem respectu aliorum corporū: ex quo prouenire solet naturalis inclinatio ad aliquem motū, ac proinde potest optimè intelligi qualitas indifferens ad omne vbi, & habens efficaciā cuiusuis motus tendentis ad quemcunque locum, quæ per voluntatem determinetur ad hunc, vel illum motum efficiendum. De modo autem quo hæc qualitas infundatur, & dimanet à beatitudine animæ, eodem modo iudicandum est, sicut declaritate diximus. Et hinc etiam facile intelligi potest, quomodo hæc dos maior esse posit in maiori, quàm in minori Beato propter maiorem vim ad velocius mouendum corpus: quæ potest prouenire vel ex intēsiori, & perfectiori qualitate iuxta posteriorem modum, vel ex maiori Dei concursu iuxta priorem.

Tertio dicendum est de alio genere mutationis, seu agilitatis, quæ est per subitam mutationem, quæ fiat in instanti. De qua vnum est certum, scilicet, non posse talem modū mutationis fieri transeundo per medium. Quia oporteret vel totū corpus, vel aliquas partes eius simul esse in duobus locis quantitatiuè, quod suppono esse impossibile secundum ordinariam potentiam. Et præsertim est indubitatum, nō esse in potestate cuiuscunque Beati corpus suum in pluribus locis constituere. Quia hoc nullū habet fundamentum, neque ad statum, vel perfe-

perfectionem glorię vlla ratione pertinet. A Verum quidem est, habere Christum hanc potestatatem supra corpus suum, (vt probabilius existimo, & inferius attingam) nō tamen habet illā ratione solius gloriæ corporis, sed propter hypostaticam vnionem ad Verbum. Itaque, si esse potest huiusmodi instantanea mutatio in corpore glorioso, necesse est, vt fiat transeundo ab extremo in extremum sine medio, vel ratione totius, vel ratione partium. Est enim considerandū posse intelligi hunc transitum vel ad locum distantē, vel ad locum proximū, & cōtiguum: & in priori modo totum corpus, quod nunc est in hoc loco futurū est immediatè post hoc in loco distante: vnde necesse est, vt totum illuc transeat absque vlla existentia in medio. At in posteriori modo, licet totum corpus non incipiat esse immediatè post hoc in loco distāti, & dis- B iuncto à priori loco: tamen necesse est, vt singulæ partes sint in partialibus locis distātibus, & ideo oportet, vt transeāt ab extremo ad extremum sine existentia in medio, in quo erit diuersa hæc mutatio à simili mutatione instantanea angelica. Nā quā quando Angelus simul deserit totum locū, & alium immediatum acquirit, non intelligitur transire ab extremo ad extremum sine medio, quia totus est in toto loco, & in singulis partibus eius propinquis, & distātibus, & ipse non habet partes, quæ se excludant à partialibus locis. At vero corpus cōstat huiusmodi partibus, & ratione illarum habet extensionem in ordine ad locum, ita vt totus sit in toto loco, & pars in parte, & ideo si totum in momento acquirit nouum locum integrum, necesse est, vt C partes de nouo existant in locis distantibus absque transitu per medium. Quærere igitur, an possit corpus Beati moueri in instanti nihil aliud est, quàm quærere, an possit transire ab extremo ad extremum sine medio.

Qua in re inuenio ferè omnes Theologos negantes corporibus beatis hanc potestatem. Cuius rei præcipuus autor est D. *D. Thom.* Thom. 4. dist. 44. q. 2. ar. 3. q. 3. qui dicit, implicare contradictionem. Cuius fundamētum est. Quia corpus non mouetur, quando totum est in termino à quo, neque quando totum est in termino ad quē: quia tunc iam est motū: ergo mouetur, quandiu est in medio: ergo necesse est, vt sit in medio, alio- qui peruenire de vno loco ad aliū, & nunquam moueretur, quod implicat contradictionem, quia ipsa successio locorū est motus localis. Quam rationem, eiusq; conclusionē amplectitur Sot. d. 49. q. 4. art. 7. Sed *Sot.* mihi nullo modo probatur. Censeo enim, *Transitus ab extremo ad extremū sine medio diuina virtute possibilis.* hoc mutationis genus esse posibile diuina ac supernaturali virtute, vt latius Deo dante dicemus in materia de Eucharistia. Et patet facile, quia ratio adducta nō ostendit implicationem contradictionis, neque hactenus est aliqua excogitata, quæ illam ostendat. Assumptum declaratur, quia in hoc genere transitus non intercedit motus successiuus, sed mutatio instantanea. Vnde fit, vt mobile tunc mutetur, quando totum primò est in termino ad quem, quia tunc se habet aliter, quàm prius. Nec refert, quòd iam totum sit mutatum. Quia in mutationibus instātaneis simul est fieri, & factum esse, mutari, & mutatum esse. In quo eadem est ratio in Angelo quoad mutationem discretam, seu instantaneam loci. Idē quippe interrogari de illo potest, quando, scilicet moueatur, vel in termino à quo: vel ad quem, & idem necessario respondendū est, nec facienda est vis in vocibus, *motus*, aut *mutationis*, dummodo de re cōstet, qua intellecta, nullum censebitur in conueniēs, quod aliquod corpus mutauerit locū absq; motu, scilicet successiuo, cum sola instantanea mutatione. Quod si quis contendat, Angelum in hoc genere motus non mutari, dum est in termino ad quem: sed in successione vtriusque termini, idem responderi poterit de corpore, quanuis in vtroq; sine causa, vel necessitate id asseratur. Nili C fortasse eadem res, quæ à nobis, explicata est, obscurioribus verbis dicatur. Nam reuera tota hæc mutatio est in illo instanti, in quo acquiritur terminus ad quem, quanuis non sit sine habitudine, & respectu ad terminum à quo, in toto autem præcedenti tempore mobile quieuit, quia eodem modo se habuit ac prius.

Alij ergo Theologi in assertione cōsentiunt: non quia contrarium implicet contradictionem: sed quia huiusmodi genus motus est supra omnem virtutem creatā, cum tamen corpus glorioſum tantū possit mutare locum per virtutem creatā animæ, aut ipsius corporis. Ita Palud. dist. 44. q. 4. *Palud.* Durand. quæst. septima, Richard. distin. *Durand.* 49. articulo. 4. quæstio. 7. & 8. ac ferè alij. *Richar.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Corpora beatorum transire ab extremo ad extremũ possunt sine medio.

Nihilominus tamen probabiliter sustineri A potest, datam esse Beato hanc vim, vt transire posit ab extremo ad extremum sine medio. Quia sancti Patres de agilitate corporis glorioſi tractantes, hanc ei vim tribuere videntur. Dicunt enim, posse corpus Beati in momẽto, & absque retardatione eò diuertere, quo impetus spiritus eum direxerit. Ita loquitur Laurẽtius Iustinianus dicto libro de perfectione monasticæ conuersationis, cap. 23. Augustinus vero de cognitione beatæ vitæ, cap. 45. & Anselm. lib. de similitudinibus, cap. 48. & in prosolog. cap. 25. dicunt corpora gloriosa futura Angelis æqualia in velocitate: sed est probabile, Angelos naturali virtute posse trãsire ab extremo ad extremum, non contingendo medium: ergo eadem velocitas ex sententia horum Patrum communicatur B per gloriam corpori beato. Vnde Augustinus supra, & in enchirid. cap. 90. & alijs locis citatis, sectione. 1. dicit, tam citò posse Beatũ reali præsentia sui corporis transire ad distantem locum, quàm potest cogitatione: potest autem cogitatione subito transire, nihil de medio cogitãdo. Et Bern. serm. 4. in festo omnium Sanctorum, *Tanta* (inquit) *futura est corporum agilitas beatorum, vt possint, si velint, absque omni mora, seu difficultate ipsam quoq; cogitationum nostrarum sequi ad omnia velocitatem.* Et confirmatur, quia probabile est, animam separatam posse hoc modo moueri, & subitò transire de vno loco in alium. Quia si Angelus id potest, cur non etiam anima? Sed in beatitudine nõ priuabitur anima propter vnionem ad corpus vlla spirituali perfectione, & quali libertate: ergo idem poterit conjuncta corpori, quod secum eo- C dem modo mouebit. Tandem quia Paulus dixit, surrecturum corpus illud *spirituale*, dicunt Theologi habiturum proprietates spiritus etiamsi supernaturales sint, & per virtutem creatam fieri non possint, vt verbi gratia posse penetrare per alia corpora: posse agere, & non agere suo arbitrio: cur ergo non idem dicetur de hac mutatione? Quæ ratio, vt minimum ostendit, fundamentum contrariæ sententiæ non esse firmum. Est ergo hæc sententia satis verisimilis, præsertim si verum est, hoc genus mutationis esse rebus spiritualibus connaturale: quod tamen incertum est.

Lau. Iust.

Aug.

Anſel.

Bernard.

1. Cor. 15.

Supposita verò hac sententia, addenda sunt duo. Primum est, hanc mutationem non fieri per qualitatem superadditam. Quia nulla esse potest, quę natura sua vim habeat ad mouendum corpus hoc modo. Neque verò dicendum est, fieri à solo Deo, ipso Beato tantum passiuè concurrente, propter rationes allatas in secundo puncto: sed fieri ab anima, vel corpore Beati, vt instrumento diuinæ virtutis, iuxta modum paulo ante explicatum. Alterum est, in hac agilitate esse æquales omnes Beatos. Quia cum sit mutatio instantanea, nõ suscipit magis, aut minus: nisi quis fortasse dicat, perfectiorem Beatum posse ad locum distantiorem vnica mutatione moueri: quod tamen neque est consentaneum modo loquendi Patrum (vt vidimus) neque est necessarium. Quia non est contra perfectionem beatitudinis quod in aliqua perfectione accidentaria sint Beati omnino similes, & æquales, vt de immortalitate supra dictum est, & de subtilitate statim dicemus.

SECTIO V.

Vtrum corpus Christi post resurrectionem potuerit simul esse in eodem loco cum quolibet alio corpore, & quomodo.

DIximus in prima sectione hujus disputationis, subtilitatis dotem intelligendam esse in ordine ad penetrationem corporis glorioſi cum quouis alio corpore in eodem loco. Quia licet alijs modis explicari soleat: nullus tamen esse potest ita proprius, & accommodatus ad distinguendam hanc dotem ab alijs perfectionibus animæ, & corporis tam naturalibus, quã supernaturalibus. Tria ergo de hac dote explicanda supersunt. Primũ an hic effectus sit posibilis. Secundum an de facto tribuatur corpori glorioſo ratione beatitudinis. Tertium qua virtute, quovè modo fiat.

Circa primum Durandus dis. 44. quæst. 6. opinatur implicare contradictionẽ hunc effectum, scilicet vt corpora quantitatiuè existentia in loco simul se penetrent in eodem loco: cuius opinionem probabilem iudicat Paludan. quæst. 3. Fundamenta sunt. Psi-

Durand. Palud.

Primum, quia duo corpora repugnant esse in eodem loco ratione suarum quantitatum, igitur manentibus eisdem quantitatibus, manet eadem repugnantia, quæ nullo modo potest auferri, quia nõ est effectiua: sed formalis. Secundo, quia nõ possunt omnes partes eiusdem quantitatis ità se penetrare, vt simul in eodem situ constituãtur: ergo nec diuersa corpora. Consequentia est euidens, quia tanta est repugnantia inter corpora discreta, quantã inter partes continuas. Sola enim continuitas non addit specialem repugnantiam. Antecedens verò patet, tum quia de ratione quantitatis A est, vt habeat partem extra partem: tum etiam quia aliàs posset totum cœlum modico in vase concludi. Tertio fieri non potest, vt partes quantitatis successiuæ sint simul duratione: ergo neque etiam fieri potest, vt partes quantitatis continuæ sint simul loco. Patet consequentia: quia sicut de ratione quantitatis successiuæ est prius, & posterius in duratione: ita de ratione quantitatis continuæ permanentis est extensio partium, vt vna sit extra aliam. Quarto quia non potest vnum corpus quantitatiuè poni in locis distinctis: ergo nec distincta corpora in eodem loco.

Hæc verò sententia omnino falsa est, & improbabilis, & occasionem præbet errãdi circa multa mysteria fidei. Primo circa mysterium Eucharistiæ, in quo licet priè non fiat penetratio quantitatum: tamen propria quantitas corporis Christi altiori modo simul est realiter præsens cum C quãtitate panis, & vna pars corporis Christi ibi est, vbi est alia. Vnde Durandus coactus est negare, quantitatem corporis Christi esse sub Sacramento altaris. Quæ sententia erronea est, vt suo loco dicetur. Alia responsio colligi potest ex Paludano, scilicet posse fieri per diuinam potentiam, vt corpus sit quantum, & non occupet locum. Quia illud est prius, quam hoc, & hac ratione posse fieri, vt corpus Christi, licet sit quantum, tamen quia vt est in sacramento non occupat locum, possit simul esse cum quantitate panis. Quod verò corpus quantum sit in loco, & non occupet locum, hoc est impossibile. Quia sunt omnino idem, si autem corpus occupat locum, impossibile etiam est, vt simul admittat aliud, corpus in eodem loco. Quia occupare locum nihil aliud est, quam habere partes positione distinctas, & distantes à se inuicẽ, & ab omni alia quantitate. Hæc verò responsio, licet aliquomodo euitet prædictum errorem circa fidem: tamen nullo modo satisfacit. Primò, quia multò difficilius est facere, vt corpus quantum nõ sit in loco, quam vt existẽs in loco simul sit cum alio corpore. Si igitur primum fieri potest cur non secundum? Antecedens declaratur. Nam vel esse in loco, latè sumitur pro quocunque modo existendi alicubi secundum præsentiam realem: & ita non solum difficilius: sed etiam impossibile est, esse corpus quantum, & non esse B in loco seu alicubi realiter præsens: vt dicemus latius agentes de Eucharistia. Vel esse in loco idem est, quod esse quantitatiuè in loco seu modo connaturali quantitati: & hoc modo multo difficilius est, separare à corpore quanto huiusmodi esse in loco. Quia non solum impeditur effectus extrinsecus, & quasi priuatiuus, scilicet expulsio alterius corporis ab eodem loco, sed etiam effectus intrinsecus, scilicet propria extensio in ordine ad locum, qua impedita consequitur, quidquid est admirabile, supernaturale in alio effectu, scilicet, quod tota quantitas vnius corporis sit simul cum alio corpore, & similiter quantitas omnium partium inter se. Denique quanuis repugnet corpus esse quantitatiuè in loco, & non occupare locum, tamen hoc ipsum, *occupare locum*, præcisè, ac formaliter non est distare ab alia quantitate, vel illam expellere ab eodem loco: sed est, ita replere illum locum, vt totum sit in toto, & pars in parte. Ex quo fit, vt corpus existens in loco, natura sua aptum sit ad expellendum aliud corpus, & distandum ab illo, & hanc aptitudinem semper retinet quanuis actu non expellat. Ergo formaliter non repugnat, corpus occupare locum, & actu non expellere aliud corpus ab eodem loco. Quia hoc est quid posterius, poterit ergo separari à priori, sicut etiam de alia proprietate, quantitatis dicebatur.

Secundum mysterium fidei, quod pugnat cum sententia Durandi, est natiuitas Christi ex Virgine, integra, & omnino intactà permanente, de quo in superioribus diximus, & ostendimus, Durandi euasiones non esse fidei consentaneas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tertium est mysterium resurrectionis Christi, cuius corpus egressum est è sepulcro clauso, & ingressum est ad discipulos ianuis clausis. Ad quod varijs modis respondent Durandus & Paludanus. Et primo negant ex Euangelijs colligi, Christũ egressum esse ex sepulcro lapide obserato. Nam licet Marcus referat, mulieres euntes ad monumentum dixisse, *Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti?* tamen non refert, id dixisse, postquam ad monumentum peruenerant. Nam potius Lucas cap. 24. refert, mulieres venisse ad monumentum, & inuenisse lapidem reuolutum: ergo ex Euangeliis non potest colligi, lapidem fuisse sublatum, postquam Christus surrexerat, & non antea. Sed, vt verum sit, hoc non esse expressum in scriptura, habetur tamen ex communi sententia antiquorum Patrum, qui ita videntur Euangelistas intellexisse, ex perpetua Ecclesiæ traditione. Iustinus quæst. 117. ad Gentes. *Quemadmodum* (inquit) *non mutatione corporis in spiritum Dominus super mare ambulabit, verum*

è sepulcro clauso Christus egreditur. Iustin.

Diuina potentia sua mare, quod pedibus calcare nequiret, ad ambulandum commodum, & peruium reddidit: ita & suapte potẽtia è monumento, cui lapis impositus fuit egressus est: & ad discipulos ianua clausa ingressus. Non enim excitationis eius gratia saxi ipsius de monumento facta est deuolutio, sed eorum causa, qui id erant conspecturi, vt ipsis resurrectio

Greg. Naz.

ostenderetur. Significat Nazian. in Tragœdia, *Christus patiens.* Prius enim aperte dicit, mulieres peruenisse ad sepulcrum adhuc lapide obseratum, & tunc subito fuisse reuolutum lapidem, & sepulcrum vacuum apparuisse. Et infrà introducit Angelum sic loquentem.

Vos dicite, inquam, hæc omnibus primo loco,
Et Petro, subactum tartarum, Christum excitũ
Suo ex sepulcro, tum reuulsum ab ostio
Magno impetu saxum.

Aug.

Et postea clarius idem explicat, vt inferius referemus. Asserit hoc etiam August. serm. 138. de tempore. *Quomodo* (inquit) *de sepulcro exire non posset, qui ex incorruptis matris visceribus salua virginitate processit?* Et Hieronymus epistol. 150. ad Hedibiam, quæst. 6. *Nõ putemus* (inquit) *Angelum idcirco venisse, vt aperiret sepulcrum Domino resurgenti, & reuolueret lapidem: sed postquam Dominus*

Hieron.

resurrexit hora, qua ipse voluit, & quæ nulli mortalium cognita est, indicasse, quod factum est, & sepulcrum vacuum reuolutione lapidis,

Matt.

Quibus verbis indicat Hieronymus expositionem verborum Matt. cap. 28. & ex illis hanc sententiam colligit. Refert enim Matthæus, Angeli ministerio fuisse lapidẽ sublatum. Ex quo fit vehemens cõiectura, non fuisse sublatum, vt Christus resurgeret. Quia si ita esset, potius virtute ipsius resurgentis tolleretur. Fuit ergo sublatus ab Angelo in testimonium resurrectionis factę. Vnde statim dixit Angelus mulieribus. *Non est hic, surrexit enim, sicut dixit. Venite, & videte locum, vbi positus erat Dominus.* Et ita etiam interpretatur expresse Chrysostomus homilia. 90. in Matthæum, quem

Chrysost. Theophyl. Euthym. Beda.

sequuntur Theophylactus Matth. 28. Euthymius cap. 68. in Matth. Idem Chrysostomus homilia de Ioanne Baptista tomo tertio, vbi late, & eleganter hanc sententiã confirmat. Quam etiam docent Beda homilia in Vigilia Paschæ, & Bernardus, sermon. 1. de resurrectione. Est igitur temerarium sine causa hoc negare. Et quamuis non esset certum ita fuisse de facto: tamen omnes prædicti Patres supponunt, id esse possibile, atque ita diuinæ omnipotentiæ id attribuunt. Denique ingressum ad discipulos, expresse dicit Ioannes cap. 20. factum esse *ianuis clausis.* Quod eodem modo

Christus posuit resurrectionem ad discipulos ianuis clausis ingredi. Ioan. 20. Cyr. Alex.

interpretantur prædicti Patres locis citatis, & Cyrillus Alexandrinus, Chrysostomus, Augustinus, Theophylactus, Euthymius, & alij super Ioannem, & Ambrosius Lucæ vltimo, & Gregorius homilia vigesima sexta in euangel. Augustinus epistola tertia, & libro vigesimo secundo de Ciuitate, cap. octauo, & de Agone Christiano, capite decimo quarto, qui eiusdem virtutis iudicant fuisse hoc factum, cum natiuitate ex Virgine. Atque idem habet Theodoretus dialogo secundo, & Chrysostomus homilia secunda de symbol. & Gregorius Nazianzen. in prædicta Tragœdia.

Chrysost. Theophyl. Euthym. Ambros. Greg. Nyss. Aug. Theodor. Chryst. Greg. Naz.

Stat ecce Dominus, has fores intrà nouum hoc,
Dignumque vere maximo miraculo.
Et quomodo autem foribus occlusis adest?
Quin forte & idem, sic sepulcro conditus,
Clausoque surgens exyt, velut antea
Virginis ab aluo prodijt matris sua
Infracta seruans claustra quàm castissima.

Atha-

Athanas. præterea orat. 4. contra Arianos dicit. *Verbum per corpus suum dedisse discipulis aliquem sui sensum, quando ingressus est ad eos ianuis clausis. Quippe quod recta penetrabat, præsensque sui certitudinem afferebat.* Quibus verbis excluduntur aliæ euasiones Paludani, & Durandi indignæ plane catholicis viris. Dicunt enim, aut ianuas velocissimè fuisse apertas, & iterum subito clausas: aut fuisse quidem clausas semper: Christum tamen non per illas intra sese, sed per fenestram, aut ita suum corpus accommodasse, vt per rimulas aliquas intrare potuerit: quod de Christi corpore sentire indignum est. Significat ergo Athanasius, Ioannem Euangelistã non sine causa bis adnotasse Christum ingressum esse ianuis clausis, vt speciali miraculo, & Verbi virtute id factum esse significaret. Quod

Leo Papa.

etiam significauit Leo Papa, epistola. 10. ad Flauianum, capite quinto. Vnde Hieronymus epistola. 61. ad Pammach. aduersus errores Ioannis Ierosolymit. *Quod clausis* (inquit) *ingressus est ostijs, eiusdem virtutis fuit, cuius, & ex oculis euanescere:* & Cyrillus Alexandrinus lib. 2. de fide ad Reginas idem sentit. Vltima tamen euasio superest, fundata in his, quæ præcedenti sectione dicta sunt, ingressum scilicet fuisse Christum ad discipulos, vel egressum è sepulcro, non penetrando corpora intermedia: sed transeundo ab extremo ad extremum sine existẽtia in medio hoc enim etiam est diuinæ virtutis indicium, & maximum miraculum, ac nihil indecentiæ continet. Et sanè, cùm hic etiam modus fuerit possibilis, & sufficiat ad saluanda omnia, quæ scriptura refert de hoc mysterio, non potest euidenter refelli hęc responsio. Nihilominus ex dictis constat, non esse consentaneam multis ex citatis Patribus. Comparant enim hoc mysterium cum mysterio natiuitatis ex Virgine, de quo supra ostendimus nullo modo posse illa ratione explicari Præterea, multi explicant id factum esse per modum penetrationis, Hieronymus loco nuper citato: sic inquit. *Dic mihi accutissime disputator, quid est maius, terræ magnitudinem appendere super nihilum, & super aquarum incerta librare, an Deum transire per clausam portam, & creaturam cedere creatori?* Apertius Hilarius lib. tertio de Trinitate, *Quæro ergo per quas clausa domus partes sese corporeus intu-*

Hieron. Cyrill. Alex.

Hieron.

Hilar.

lerit. Diligenter enim euangelista expressit dicens, Venit Iesus ianuis clausis, & stetit in medio discipulorum suorum. An cõstructa parietum penetrans, & solidam lignorum naturam impenetrabilem transcurrit? Fecerit namque corporeus, non simulatus, at fallax. Sequantur igitur oculi mentis tuæ penetrantis ingressum, & cum ea clausam domum intelligentiæ tuæ visus introeat. Integra sunt omnia, & obserata: sed ecce assistit medius, cui per virtutem suam vniuersa sunt peruia, nihil cedit ex solido, neque per naturam suam aliquid tanquã lapsu in sensibili ligna, & lapides amittunt. Epiphanius expressius, quàm cæteri hoc tribuit corporis subtilitati, hæresi. 20. *Resurrexit* (inquit) *& clausis foribus ingressus est, vt crassarum partium corpus tenuium partium ostẽderet ipsum, quod erat cum carne, & ossibus, fideique & spei nostræ in se ipso promissione faciebat:* & hæresi. 64. *Dominus noster Iesus Christus resurrexit ex mortuis, non aliud corpus suscitans: sed ipsum, quod erat in spiritualem subtilitatem transmutans, & spirituale totum cuncta ingressus per fores conclusas, id quod fieri nequit hic in nostris corporibus propter crassitudinem, & quod nondum in spiritualem subtilitatem sint cuncta. Quod igitur erat id, quod conclusis foribus ingressum est? Aliud ab eo, quod crucifixum est, an ipsum crucifixum? omnino equidẽ non poteris non cõfiteri ipsum, quod crucifixum est. Quomodo igitur ingressum est foribus conclusis? Vt ostenderet, quod corpus quidem esset, quod videbatur, & non spiritus: verum corpus spirituale subtilium partium, quod aliquando crassarum partium fuerat.* Ex quibus omnibus aperte constat, hos Patres non solum sentire hoc diuinum opus esse possibile: sed re ipsa factum esse, idque esse magis consentaneum intentioni, & verbis Euangelistarum, & fortasse esse facilius, quàm ingredi sine transitu per vllum medium.

Epiphan.

Quartum mysterium est Ascensionis Christi in cœlum. Est enim de fide, ascensu suo penetrasse vsque ad supremum cœlum, iuxta illud ad Hæbreos quarto. *Habentes ergo Pontificem, qui penetrauit cœlos, Iesum filium Dei, teneamus spei nostræ confessionem.* Non penetrauit autem eos diuidendo, qui *ferro, & adamante solidiores,* à Iob dicuntur capite trigesimo septimo, & ideo Paulus fortasse, non sine mysterio vsus est verbo *penetrandi.*

Hebre. 4.

Iob. 37.

Dicendum ergo est, non implicare con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Duo corpora simul in eodem loco esse supernaturaliter nõ repugnat. D. Thom.

tradictionem, vt vnum corpus simul cum A alio sit quantitatiuè in eodem loco. Et hæc est sententia Diui Thomæ, & omnium Theologorum, quos paulo inferius referemus. Ratio verò est, quia licet inter quãtitates, sit naturalis repugnantia in ordine ad idem spatium: tamen inde non fit, vt Deus virtute sua non possit illam superare: neque ex hoc sequitur aliquid contra formalem rationem, & essentiam quantitatis, vt supra explicatum est. Sicut etiam duæ qualitates contrariæ natura sua repugnant, & Deus potest illas in eodem subiecto ponere. Quod tandem confirmatur, ostendendo, rationes Durandi nullius esse efficaciæ, quod esse debet sufficiens argumentum, vt non asseramus, hoc implicare contradictionem.

Responsio ad argumẽta Durandi.

Ad primum igitur fatemur, naturalem repugnantiam in eodem loco inter corpora quanta esse ratione quantitatum, atquè adeò manentibus quantitatibus manere eandem repugnantiam naturalem: nihilominus tamen fieri posse per Diuinam potentiam, vt illæ duæ quantitates loco penetrentur. Quia illa repugnantia naturalis, in ordine ad Diuinam potententiam nulla est, neque illi resistit, atque ita potest Deus simul conseruare corpus, aliquod in vno loco, & in eodem aliud reponere.

Ad secundum negatur assumptum. Nã sicut duæ quantitates discretæ possunt penetrari in eodem loco: ita & duæ, vel plures partes eiusdem quantitatis continuæ. Neque est inconueniens, quod totum cœlum Diuina virtute posit in paruo vase concludi. Cùm autem dicitur, de ratione quantitatis esse vt habeat partem extra partem: si his verbis explicatur essentia quantitatis, & illa particula, *extra*, dicit ordinem ad locum, non debet significare actum, sed aptitudinem. Non est enim de ratione quantitatis vt vna pars actu sit extra locum alterius: sed solum quôd natura sua apta sit ad existendum in loco tali modo. Quod si supponatur quantitas esse extensa in ordine ad locum, sic necesse est, vt habeat aliquas partes, quarum vna actu sit extra locum alterius, quia hæc est ratio formalis extensionis in ordine ad locum: poterunt tamen per Diuinam potentiam in eodem spatio, vel extensione esse penetratiuè plures partes æquales.

Ad tertium de duratione successiua respondetur, successionem in conceptu suo significare extensionem quandam in duratione secundum prius, & posterius, & ideo repugnare manere extensionem sine hac successione: sicut etiam repugnat manere extensionem in ordine ad locum, absque eo quòd sit pars extra partem etiam in ordine ad locum. At verò sicut successio non semper est de ratione entis, quod successiuè fit, ita neque extensio in ordine ad locum est de ratione quantitatis, & ideo possunt esse optimè quantitates distinctæ, etiam si loco, vel situ non distinguantur.

Ad quartum negatur antecedens: & potest argumentum retorqueri. Nam Deus potest constituere vnum corpus quantum in pluribus locis, ergo & plura corpora in eodem loco: sed de hoc alias.

Facultas existendi in eodem loco vni alio corpori penetranti debita virtute supernaturali.

Circa secundum, quanuis ex dictis constet, Christum dominum post resurrectionem simul eundem locum occupasse cum B alijs corporibus: non tamen inde fit hanc esse proprietatem debitam ratione beatitudinis corporibus glorioſis. Quia dici potest, non conuenire hoc corpori Christi ratione beatitudinis, sed ratione vnionis. Nam etiam ante resurrectionem interdum hac proprietate sui corporis vsus est, vt cùm è matris illæso prodijt vtero: & fortasse eadem virtute est vsus, quando inter Iudæos ipsum persequentes, & comprimentes sine vllo impedimento, contactuvè tranſibat. Cæterum dicendum est, hũc modum subtilitatis communicari ratione beatitudinis corpori glorioſo. Propter hanc enim causam docent Theologi C omnes proprietatem hanc communem esse omnibus corporibus glorioſis, Quam etiam esse communem sentẽtiam Patrum sect. 1. ostendimus: vbi & ex Paulo illam deduximus, & varijs congruentijs ostendimus. Exemplum insuper de Christi corpore commune est cunctis Beatis. Omnes enim corpore, & animo ascensuri sunt super cœlos. Item post diem iudicij in cœlo ambulare poterunt, & ad inferiores cœlos si voluerint, vel ad elementa descendere: & tamen verisimile non est, diuisum semper iri cœlum, vt ipsi moueri queant. Est ergo hæc proprietas debita corpori glorioſo. Potuit autem Christus in vita mortali interdum ea vti, vel propter vniuersalem potentiam faciendi miracula: vel quia duplici titulo illi deberi potest, scilicet, ratione vnionis, & ratione gloriæ: vel certe quia in vita mortali voluit quædam indicia, ac vestigia gloriæ suo corpori debitæ exhibere. Et ideò (vt notauit Innocent. lib. 4. de myst. Missæ. c. 12. subtilitatem accepit, cùm nasceretur ex virgine: claritatem, cum transfiguraretur in monte: agilitem, cùm incederet super mare: impassibilitatem, cùm manducaretur in cœna.

Innocen. P.a.

Circa tertiũ difficile explicatu est quid sit hæc proprietas in corpore glorioſo, & quomodo se penetret cũ alio corpore. Duo autem hic sunt inuestiganda. Primum est dispositio quasi passiua illius corporis, an scilicet sit affectum aliquo accidente, seu qualitate ratione cuius penetrare possit aliud corpus. Si enim non est ita dispositũ, igitur non est magis subtile ipsum corpus B beati, quàm cœlum, terra aut quodlibet aliud corpus, cum quo penetratur. Quia hæc penetratio mutua est ex parte vtriusquè corporis, & non est in vno maior dispositio ad illã, vel minor repugnantia naturalis quàm in alio. Si autem dicatur, corpus glorioſum esse specialiter dispositum, ac subtile effectum per aliquam internam qualitatem: id non videtur posse intelligi. Quia illa qualitas nõ priuat corpus sua quãtitate, vt per se constat: neque etiam tollere potest extẽsionem eius in ordine ad locum. Nam hæc tam intrinsecè coniuncta est ex natura rei cum quantitate, vt nulla qualitate creata impediri queat. Tũ quia effectus adeò supernaturalis nõ potest esse connaturalis alicui qualitati creatę. Vix enim mente concipitur, ac soli Deo propter C eius infinitam virtutẽ conceditur. Tum etiam quia vel illa qualitas est spiritualis, & sic non poterit afficere corpus, vt illud subtilius reddat, ac modum existendi eius immutet. Vel est corporea, & sic ipsa natura sua postulabit partium extensionem in ordine ad locum: quomodo ergo illam impediet in quantitate? Vnde confirmatur, nam si corpus Beati esset ita intrinsecè dispositum, non posset, conseruata illa dispositione, habere extensionem partium in ordine ad locum, neque vna excluderet aliam ab eodem loco. Sicut corpus Christi existens in sacramento, & retinens illam dispositionem, & modum existendi, non potest habere prædictam extensionem.

Secundo inuestiganda est virtus actiua, qua corpus glorioſum possit ita moueri, vt penetret alia corpora. Quia non videtur posse esse virtus intrinseca, nec superaddita per aliquam qualitatem. Quia effectus est omnino supernaturalis, & possibilis solum ex obedientia creaturę ad creatorem: ergo non potest esse connaturalis alicui qualitati creatæ; ergo superuacanea esset qualitas superaddita, quandoquidem non potest addere virtutem agendi supernaturalem, obedientialis enim sufficienter est in ipsa anima, & in potentijs eius. Confirmatur, quia nulla potest esse qualitas creata, quæ vim habeat coniungendi in eodem subiecto calorem, & frigus in gradibus intensis, ergo idem est in præsenti. Si autem hæc virtus non est intrinseca corpori glorioſo, ergo à solo Deo mouetur, cum transit per aliud corpus, ergo non est ipsum subtile. Quia eadem actione, & efficientia potest Deus constituere in eodem loco corpora quantunuis densa, & crassa.

Hæ rationes apud me conuincunt, primò hanc subtilitatem non esse qualitatem veluti formaliter afficientem corpus, illudque reddẽtem aptum, vt penetrari possit cum alio corpore, seu formaliter tollentem repugnantiam naturalem, quæ est inter duas quantitates respectu eiusdem spatij. Et in hoc conueniunt ferè omnes Doctores in 4. distinct. 44. Durand. quæst. 5. Paludan. quæst. 3. Capr. quæst. 3. Supplement. quæst. 2. & in distinct. 49. Scotus quæst. 16. Richard. articulo. 4. quæst. 5. Maior quæstion. 20. & Sotus quæst. 4. articulo. 6. Et est sententia Diui Thomæ, vt statim videbimus. Solus Bonauentura articulo penultimo, quæst. 1. videtur contrarium sentire, quanuis subobscurè, & Petrus de Tharantasia, quæst. 3. problematicè idem defendit. Sed non video fundamentum, neque quomodo satis intelligi possit.

Durand. Paludan. Capreo. Supp. Ga. Sco. Richard. Maior. Sot. D. Thom. Bonauen. Pe. de Tharan.

Secundo censeo, satis etiam probari prædictis rationibus, ad hunc subtilitatis effectum non dari corporibus beatis qualitatem aliquam actiuam. Quæ est etiam sententia communis D. Thom. distinct. 44. quæst. 2. articulo. 2. quæstio. 2. & idem sequuntur Scot. Cap. Paludan. Sotus, & alij. Et quanuis interdum Paludan. & Richard. videantur ponere subtilitatem in qualitate actiua: tamen loquuntur de subtilitate

Virtus ad penetrandũ aliud corpus in beato vnde oritur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tilitate nõ in eo sensu, in quo nunc loquimur, sed vt pertinet ad subtilius, vel efficacius perficiendas operationes sensuum, de quo iam supra dictum est.

Tertio verò addo, hanc virtutem penetrandi alia corpora non esse omnino extrinsecam, ita vt solum consistat, in quodã pacto, quo Deus statuit mouere corpus Beati, quandocunque ipse voluerit, (vt Scotus, & ferè alij interpretantur) sed in virtute intrinseca, & instrumentali animæ, vel corporis beati, cui ratione beatitudinis datum est, vt possit se hoc modo mouere tanquam instrumẽtum Dei. Sicut in priori tomo diximus, Christi humanitati datam esse virtutem miraculorum quasi permanentem per modum potentiæ, non quia illi sit data aliqua qualitas, neque solum, quia Deus ad præsentiam ipsius operatur: sed quia Deus statuit, pro illius voluntate dare ei accommodatum concursum ad operanda miracula, vt instrumento diuinitatis. Sic igitur in præsenti Deus statuit, ratione beatitudinis vti voluntate, seu facultate motiua corporis beati ad hunc effectum pro eius arbitrio, & voluntate. Et hoc modo rectè intelligitur, quomodo subtilitas si dos Beati per modum virtutis actiuæ.

Dos subtilitatis in corpore glorioso quid sit.

Atque ita facile soluuntur rationes dubitandi in principio positæ. Ad summum enim probant, hanc subtilitatem esse aliquam vim internam ipsius corporis, siue illa sit principalis, siue instrumentalis: & ita est intelligendus Gregorius dicta homil. cum dixit, corpus beatum esse *subtile per effectum spiritualis potentiæ*: & Ambros. Luc. 24. dicens, *Per resurgentis corporis qualitatem, Christum ianuas penetrasse*: & Laurentius Iustinianus dicto capit. 23. de perfectione monasticæ conuersationis, cũ dicit, *Caro spiritualis effecta, liberam ingrediendi quocunque recipit facultatem.* Ad hæc enim omnia satis est, dicta instrumentalis virtus actiua: quam ponit etiam Richardus supra, & indicauit Bonauentura Diuus Thomas autem, qui soli diuinæ virtuti dicit tribuendum hunc effectum, exponi potest de principali virtute. Non enim, credo, negaret instrumentalem actionem creaturæ, quam in alijs supernaturalibus operibus facile concedit. Sotus verò supra *inanem fictionem* appellat hanc virtutem actiuam, quæcunque illa sit.

Greg. Ambros. Lau. Iust. Richard. Bonauen. D. Thom. Sot.

Quia se penetrare (inquit) non est agere, & quia quantitas natura sua resistit nõ tanquam virtus actiua, sed quia locum replet. Tamen cùm negari non possit, hunc effectum esse supernaturalem, non video, quomodo fieri possit sine supernaturali efficientia. Deus enim hoc potest ratione suæ omnipotentiæ, ergo quando ita operatur, aliquid efficit proprium omnipotentiæ suæ: ergo potest vti creatura vt instrumento ad hunc effectum, ergo verisimilius est, ita fieri in corporibus beatis, quia hic est altior, & perfectior modus operandi.

Dices, Ergo Christus in vita mortali habuit hanc dotem, quia habuit prædictam virtutem actiuam respectu sui corporis. Respondetur simpliciter negando consequentiam. Quia dos subtilitatis non significat vtcunque illam virtutem actiuã: sed connotat etiam talis corporis statum, in quo ei debeatur vsus huius virtutis: corpori autem Christi in statu passibili hoc non debebatur, etiam si interdum ex speciali causa, & miraculo illa vsus fuerit. Et hinc etiam intelligi potest, (quod D. Thomas & ferè omnes citari Theologi dicunt) corpus glorioſum posse penetrari cum corpore non glorioso, non verò cum glorioso. Id enim non est propter maiorem repugnantiam, quia reuera nulla est: sed propter decentiam, & debitum ordinem, ratione cuius non est debitus Beato concursus ad huiusmodi penetrationem cum alio corpore beato. Neque illa erit vnquam necessaria, quia vnus beatus non se se opponet alteri, neque alter tentabit incedere per locum, quem alius occupat. Et eadem ratione probabile est, non posse beatum quasdam partes sui corporis cum alijs penetrare, non solum mutando figuram, aut densitatem (vt quidam finxerunt: hæc enim aliena sunt â veritate, & impassibilitate corporis glorioſi) sed etiam absque hac mutatione, vt fieri posset inter manus, brachia, aut pedes. Quia etiam hæc penetratio non est necessaria Beato, neque admodum decens, neque conueniens optimæ dispositioni corporis humani, quæ requirit determinatum situm, ac distantiam partium, vt notauit etiam D. Thom. suprâ. q. 4.

Obiectio.

Corpus glorioſum posse penetrari cum alio corpore glorioso.

QVAESTIO LV.

De manifestatione resurrectionis, in sex articulos diuisa.

DEinde considerandum est de manifestatione resurrectionis Christi. Et circa hoc quæruntur sex. ¶Primo, vtrùm Christi resurrectio omnibus manifestari debuerit, an solum quibusdam specialiter personis. ¶Secundo, vtrum fuisset conueniens, quod eis videntibus resurgeret. ¶Tertio, vtrum post resurrectionem debuerit cum suis discipulis cõuersari. ¶Quarto, vtrum fuerit conueniens, quòd suis discipulis in aliena effigie appareret. ¶Quinto, vtrum resurrectionem suam argumentis manifestare debuerit. ¶Sexto, de sufficientia illorum argumentorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum resurrectio Christi debuerit omnibus manifestari.

3o2. 3. q. 2 6. a. 1. ser. Et 1. 3. cap. 145. 23. 1. Cor. 15. 19.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd resurrectio Christi debuerit omnibus manifestari. Sicut enim publico peccato debetur pœna publica (secundũ illud. 1. ad Timoth. 5. Peccantes coram omnibus argue) ita merito publico debetur præmium publicum. Sed claritas resurrectionis est præmium humilitatis passionis: vt Aug. dicit super Ioannem, cum ergo passio Christi fuerit omnibus manifestata, eo publice patiente, videtur quòd gloria resurrectionis ipsius omnibus manifestari debuerit. ¶2. Præterea. Sicut passio Christi ordinatur ad nostrã salutem,

Tract. 110. in Ioan. circa fin. 19.

ita & eius resurrectio: secundum illud Rom. 4. Resurrexit propter iustificationem nostram. Sed illud, quod ad communem vtilitatem pertinet, omnibus debet manifestari. Ergo resurrectio Christi omnibus debuit manifestari, & non specialiter quibusdam. ¶3. Præterea, Illi quibus manifestata est resurrectio Christi fuerunt resurrectionis testes: vnde dicitur Actor. 3. Quem Deus suscitauit á mortuis, cuius nos testes sumus. Hoc autem testimonium ferebant publice prædicando. Quod quidem nõ conuenit mulieribus, secundum illud. 1. ad Corinth. 14. Mulieres in Ecclesijs taceant: &. 1. ad Timoth. 2. Docere mulieri nõ permitto. Ergo videtur, quod inconuenienter resurrectio Christi manifestata fuerit primò mulieribus, quàm omnibus communiter. ¶Sed contra est, quod dicitur Actorum. 10. Hunc Deus suscitauit tertia die, & dedit eum manifestum fieri nõ omni populo, sed testibus præordinatis à Deo.

Cap. 4 Cæsar. à medio illius.

¶Respõdeo dicendũ, quòd eorum, quæ cognoscũtur, quædã cognoscũtur cõmuni lege naturæ, quædã autem cognoscuntur ex speciali munere gratiæ, sicut ea quæ diuinitus reuelantur. Quorum quidẽ, vt Dion. dicit in libro Cœl. hierar. hæc est lex diuinitus instituta, vt à Deo immediatè superioribus reuelentur, quibus mediantibus deferãtur ad inferiores, sicut patet in ordinatione cœlestiũ spirituũ. Ea verò, quæ pertinẽt ad futurã gloriam, cõmunem hominũ cognitionem excedunt: secũdũ illud Is. 64. Oculus non vidit Deus, absque te, quæ præparasti ex peccãtibus te. Et ideo eiusmodi ab homine nõ cognoscuntur nisi diuinitus reuelata, sicut Apostolus dicit primæ ad Corin. 2. Nobis reuelauit Deus per spiritum suũ. Quia igitur Christus resurrexit

Universidad de Deusto
Biblioteca

glorioſa reſurrectione, ideo eius reſur A rectio non omni populo manifeſtata eſt, ſed quibuſdam quorum teſtimonio deferretur in aliorum notitiam.

¶Ad primum ergo dicendũ, quòd paſsio Chriſti peracta eſt in corpore adhuc habente naturam paſsibilẽ, quæ cõmuni lege nota eſt omnibus, & ideo paſsio Chriſti omni populo immediate manifeſtari potuit. Reſurrectio autem Chriſti facta eſt per gloriam Patris: vt Apoſt. dicit Rom. 6. & ideó immediate manifeſtata eſt, nõ omnibus, B ſed quibuſdam. Quòd autem publicè peccantibus pœna publica imponitur, intelligendum eſt de pœna præſentis vitæ: & ſimiliter publica merita publicè præmiari oportet, vt alij prouocẽtur. Sed pœnæ, & præmia futuræ vitæ non publice omnibus manifeſtantur, ſed ſpecialiter illis, qui ad hoc præordinati ſunt à Deo. ¶Ad ſecundũ dicendum, quòd reſurrectio Chriſti ſicut eſt ad communem omniũ ſalutem, ita in notitiã omnium peruenit. Non quidẽ ſic, quòd immediate omnibus manifeſtaretur, ſed quibuſdã, per quorũ teſtimoniũ deferretur ad omnes. ¶Ad tertium dicendũ, quód mulieri nõ permit C titur publice docere in Eccleſia: permittitur autem ei, priuatim aliquos domeſtica admonitione inſtruere. Et ideo ſicut Ambroſ. dicit ſuper Luc. Ad eos fœmina mittitur, qui domeſtici ſunt, non autem mittitur ad hoc quod reſurrectionis teſtimoniũ ferat ad populum. Ideo autem primo mulieribus apparuit, vt mulier quæ primo nuntiũ mortis ad hominẽ detulit, primo etiã vitam reſurgentis Chriſti in gloria nuntiaret. Vnde Cyrillus dicit, Fœmina quę quondam mortis fuit miniſtra, venerandum reſurrectionis myſteriũ prima percipit, & nuntiat: adeptum eſt igitur fœmineum genus, & ignominię abſolutionem, & maledictionis repudium. Similiter etiam per hoc oſtenditur, quod quantum ad ſtatum gloriæ pertinet nullum detrimentum patietur fœmineus ſexus: ſed ſi maiori charitate feruebunt, maiori etiam gloria ex viſione diuina potientur, eò quod mulieres quæ Dominum arctius amauerunt, in tantum, vt ab eius ſepulcro, diſcipulis etiam recedentibus non recederent, primo viderunt Dominum in gloria reſurgentem.

Cap. vlt. in Lucam, non multũ ante medium, to. 5.

Lib. 12. in Ioan. c. 51. ſuper illud Vade ad fratres tuos & dic eis.

COMMENTARIVS.

DOcet D. Thom. nõ fuiſſe conueniẽs, vt Chriſtus coram hominibus publicè refurgeret, ſicut publicè paſſus eſt. Quia paſsio erat quid humanum, & naturale: reſurrectio verò glorioſa erat ſupernaturalis, ideoque conueniens fuit, vt licet paſsio corporis mortalis coram hominibus manifeſte facta ſit: reſurrectio tamen glorioſa occultè fieret, & per reuelationem hominibus manifeſtaretur. Quod perſpicuè ſatis D. Thom. explicat in corp. artic. & in ſolutionibus argumentorum. Vnde (quod ad literam attinet) non indiget alia expoſitione. Quod vero tangitur in expoſitione ad. 3. de apparitione facta mulieribus, tractabitur latè diſputatione ſequenti. Aduertendum eſt autẽ ſupponere D. Thomam Chriſtum non exiuiſſe de ſepulcro clarè, & manifeſtè coram cuſtodibus, vel alijs hominibus, qui ibi adeſſe poterant. Quod licet non ſit ita expreſſum in Euangelio, ſatis tamen apertè ex eo colligitur. Tum quia dicitur Chriſtus primo viſus à Maria Magdalena, & mulieribus, quod ſaltem videtur intelligendum de ijs, â quibus publice viſus eſt. Tum etiam, quia narrat Matth. cap. vltimo, cuſtodes exterritos fuiſſe, & factos veluti mortuos, quando angelus reuoluit lapidem. Quo tempore iam Chriſtus è ſepulcro prodierat ipſis nihil cernentibus, neque ſentientibus. Et ratio eſt manifeſta. Quia vt Chriſtus exiret de ſepulcro, non fuit neceſſarium motionem aliquam fieri, quæ ab aſtantibus videri, vel audiri poſſet. Quia (vt ſupra diximus, & art. ſequẽti docet D. Thom.) exiuit clauſo ſepul-

ſepulcro penetrando lapidem ſuperpoſi- A tum ſine vlla motione. Alias verò, cum reſurgeret glorioſus, non poterat videri, niſi ipſe vellet, non oportuit autem vt tam facile ſe oſtenderet, præſertim cuſtodibus, & inimicis.

ARTICVLVS II.

Vtrum fuiſſet conueniens, quod diſcipuli viderent Chriſtum reſurgere.

303. AD ſecundũ ſic proceditur. Videtur conueniens fuiſſe, quód diſcipuli viderẽt Chriſtum reſurgere. Ad diſcipulos enim pertinebat reſurrectionẽ Chriſti teſtificari: ſecũdum illud Act. 4. Virtute magna reddebant Apoſtoli B teſtimonium reſurrectionis Ieſu Chriſti Domini noſtri. Sed certiſsimum eſt teſtimonium de viſu. Ergo conueniẽs fuiſſet, vt ipſam reſurrectionẽ Chriſti viderent. ¶1. Præterea, Ad certitudinem fidei habendã, diſcipuli aſcenſionem Chriſti viderunt, ſecundum illud Act. 1. Vidẽtibus illis, eleuatus eſt. Sed ſimiliter oportet de reſurrectione Chriſti certam fidem habere. Ergo videtur, quòd diſcipulis videntibus debuerit Chriſtus reſurgere.

¶3. Præterea, Reſurrectio Lazari quodam indicium fuit futuræ reſurrectionis Chriſti. Sed diſcipulis videntibus, Dominus Lazarũ ſuſcitauit: ergo videtur quod etiam Chriſtus reſurgere debuerit, diſcipulis vidẽtibus. ¶Sed C contra eſt quod dicitur Marc. vlt. Reſurgens Dominus mane prima ſabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ. Sed Maria Magdalena non vidit eum reſurgere, ſed cùm eum quæreret in ſepulcro, audiuit ab angelo, Surrexit, non eſt hic. Ergo nullus vidit eum reſurgere.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dicit Apoſtol. Roman. 13. quæ à Deo ſunt ordinata ſunt. Eſt autem hic ordo diuinitus inſtitutus, vt ea quæ ſupra homines ſunt, hominibus per angelos reuelentur, vt patet per Dion. 4. cap. cœleſt. hier. Chriſtus autem reſurgẽs non redijt ad vitam communiter hominibus notam, ſed ad vitam quãdam immortalem & Deo conformem ſecundũ illud Rom. 6. Quod enim viuit, viuit Deo. Et ideo ipſa Chriſti reſurrectio non debuit immediatè ab hominibus videri, ſed eis ab angelis nuntiari. Vnde Hilarius dicit ſuper Matt. quòd ideo angelus prior reſurrectionis eſt index, vt quodam famulatu paternæ voluntatis reſurrectio nuntiaretur.

Cant. vlt. in Matt circa finem illius.

Ad primum ergo dicendum, quòd Apoſtoli potuerunt teſtificari Chriſti reſurrectionem etiam de viſu: quia Chriſtum poſt reſurrectionem viuentem oculata fide viderunt, quem mortuum ſciuerant. Sed ſicut ad viſionem beatam peruenitur per auditum fidei: ita ad viſionem Chriſti reſurgentis, peruenerũt homines per ea, quę prius ab angelis audirent. ¶Ad ſecũdum dicendũ, quòd aſcenſio Chriſti quantũ, ad terminum à quod, nõ tranſcendebat hominum communem notitiã: ſed ſolum quãtum ad terminum ad quẽ. Et ideo diſcipuli potuerunt videre aſcenſionem Chriſti quantum ad terminũ à quo, ideſt, ſecũdum quod eleuabatur à terra: non autẽ viderunt ipſam, quãtũ ad terminũ ad quẽ, quia non viderunt quomodo reciperetur in cœlo. Sed reſurrectio Chriſti trãſcẽdebat cõmunẽ notitiã, & quantum ad terminũ à quo (ſecundũ quod anima redijt ab inferis, & corpus de ſepulcro clauſo exiuit) & quantum ad terminũ ad quem, ſecundum quod eſt adeptus vitã glorioſam.

Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et ideo nō debuit resurrectio fieri sic, quòd ab homine videretur.

¶Ad tertium dicendum, quòd Lazarus resuscitatus est, vt rediret ad vitam, qualem prius habuerat, quæ communem notitiam hominum non transcendit, & ideo non est similis ratio.

COMMENTARIVS.

Resurrectio cur nō publice facta.

HIc etiam articulus ferè non eget expositione. Idem enim D. Thomas quærit, quod in superiori, sed quod ibi generatim dixerat de hominibus, hic in specie tradit de discipulis, & Apostolis. Ratio verò eadem est, quia etiā oportuit, vt discipuli, & Apostoli per diuinā reuelationem acciperent supernaturalia mysteria. Quā aliter hīc D. Thom. explicat, scilicet, quia debuit seruari cōsuetus ordo diuinæ prouidētiæ, scilicet, vt de diuinis mysterijs homines per angelos instruantur. Et in solut. ad. 1. subiūgit aliam rationem, nimirum decuisse, vt Apostoli per fidem perueniret ad visionem. Quandā enim propter Ecclesiæ commodū oportuerit, vt Christum iam suscitatum aliquando viderent: tamen propter ipsos oportuit, vt paulatim instruerentur, prius per auditum, deinde per visum,

Atque hinc etiam facilis est differentia inter resurrectionem, & ascensionem, quā D. Tho. inquirit in solut. ad. 2. Petit enim cur Christus manifestè ascenderit coram discipulis, & non resurrexerit. Et respondet, resurrectionem omni ex parte fuisse supernaturalem; ascensionem verò quantum ad terminū à quo, qui erat terra, fuisse quòdammodo naturalem, licet quantum ad terminum ad quem, transcendat communē hominum cognitionem, & ideo videri potuit, & debuit Christus ascendens, prout eleuabatur à terra, non verò, vt peruenit in cœlum. Sed instari potest, quia licet terra sit subiecta communi cognitioni hominum, tamen ille modus discēdi à terra, in se supernaturalis erat. Sicut etiam mors corporis aliquid est cognitioni hominum patens, & tamen recessus ab hoc termino, qui fit per resurrectionem (est enim mors, seu priuatio vitæ terminus à quo resurrectionis) non patet communi cognitioni hominum. Respondetur, esse differētiam: tum quia inter mortem, & resurrectionem nō est medium: sed est immediatus translitus, & ideò non potest videri recessus à termino à quo, quin videatur ipse terminus ad quem: at in motu ascensionis ante vltimum terminum ad quē, sunt multi proximi, qui sensibus hominum patere poterant. Tum etiam quia resurrectio est multo magis supernaturalis, quam ascēsio, & in se magis occulta. Non enim potest oculis corporeis videri, sicut ascensio, sed solū per signa, & effectus manifestari potuit, & ideo oportuit vt conuenienti ordine ostenderetur. Addo, ipsam resurrectionem, & manifestationem eius fuisse quandam præparationem ad ascensionem. Denique sicut oportuit vt Apostoli viderent Christum viuentem post resurrectionem: ita & ascendentem quia vtriusque mysterij futuri erant testes oculati. Est tamē differentia, quia ascensionem non potuerunt videre in termino, quia nō poterant videre Christum existentem in cœlo empyreo, & ideo oportuit, vt conspicerent ipsum ascēsum: at vero resurrectio videri potuit in termino, videndo scilicet Christum viuū, & ideo non fuit necesse, vt tunc videretur, cùm fiebat. Et aliunde oportuit seruari alium modum, & ordinem propter congruentias supra adductas.

Discipuli Christū cur viderūt in cœlum ascendentem & non descendentem eo vsque genitum.

In sol. ad. 3. ponit D. Thom. differentiam inter resurrectionem Lazari, & Christi, cur illa facta est coram Apostolis, & non hæc, scilicet, quia Christus resurrexit ad vitam gloriosam: Lazarus ad mortalē. Adde etiam, resurrectionem Lazari fuisse veluti præuiam dispositionem, vt resurrectio Christi fieret credibilis, & ideo oportuisse, vt ab Apostolis videretur, maximè quia ipsi non viderant Lazarum morientem, sicut Christum. Quocirca nisi resurgentem viderent non posse eis de resurrectione constare, etiamsi postea illum viuere conspicerent.

ARTICVLVS III.

Vtrum Christus post resurrectionem debuerit continue cum discipulis conuersari.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd Christus post resurrectionem debuerit cōtinuè

nué cum discipulis conuersari. Ad hoc enim discipulis post resurrectionem apparuit, vt eos de fide resurrectionis certificaret, & consolationem perturbatis adferret: secundum illud Ioan. 20. Gauisi sunt discipuli viso Domino. Sed magis fuissent certificati & consolati, si eis continuè suam præsentiam exhibuisset: ergo videtur, quòd continuè cum eis debuerit conuersari.

¶2. Præterea, Christus resurgens à mortuis non statim ascendit in cœlū, sed post dies quadraginta, vt habetur Act. primo. Illo autē tempore intermedio, in nullo alio loco potuit conuenientius esse, quàm vbi discipuli eius erant pariter congregati: ergo videtur, quòd continuè cum eis conuersari debuerit. ¶3. Præterea, Ipso die resurrectionis Dominicæ, quinquies Christus apparuisse legitur: vt Augustinus dicit in lib. de Consensu Euangelistarum. Primò quidē mulieribus ad monumentum: secundò, eisdem regredientibus à monumento in itinere: tertio, Petro: quarto, duobus discipulis euntibus in castellum: quinto, pluribus in Ierusalem, vbi non erat Thomas. Ergo etiam videtur, quod & alijs diebus ante suam Ascensionem ad minus plures debuerit apparere.

¶4. Præterea, Dominus ante passionē eis dixerat Matthæ. 26. Postquam resurrexero, præcedam vos in Galilæā: quod etiam Angelus & ipsemet Dominus post resurrectionē mulieribus dixit. Et tamen antea in Ierusalem ab eis visus est, & ipso die resurrectionis (vt dictum est) & etiam die octauo, vt legitur Ioan. 20. Non ergo videtur, quod conuenienti modo post resurrectionem cùm discipulis fuerit conuersatus. ¶Sed contra est, quod Ioan. 20. dicitur, quod post dies octo, Christus discipulis apparuit. Non ergo continuè cum eis conuersabatur.

¶Respondeo dicendum, quod circa resurrectionem Christi duo erant discipulis declaranda, scilicet, ipsa veritas resurrectionis, & gloria resurgentis. Ad veritatē autem resurrectionis manifestandam, sufficit quod pluries eis apparuit, & cū eis familiariter est loquutus, & comedit, & bibit, & se eis palpandum præbuit. Ad gloriam autē resurgentis manifestandā, noluit continuè conuersari cum eis, sicut prius fecerat, ne videretur ad talem vitam resurrexisse, qualem prius habuerat. Vnde Luc. vlt. dicit eis. Hæc sunt verba, quæ loquutus sum ad vos cum adhuc essem vobiscum. Tunc quidē erat cum eis præsentia corporali, sed ante cum eis fuerat nō solū corporali præsentia, sed etiam per similitudinē mortalitatis. Vnde Beda prædicta verba exponens dicit. Cum adhuc essem vobiscum, id est, cum adhuc essem in carne mortali, in qua estis & vos: tūc quidē in eadē carne resuscitatus erat, sed cū illis in eadem mortalitate nō erat.

Cap. 24. in Luc. & est vltimum pariter ante medium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd frequens Christi apparitio sufficiebat ad certificandum discipulos de veritate resurrectionis. Conuersatio autē continua eos potuisset ducere in errorem, vt ad similem vitā eum resurrexisse crederent, quam prius habuerat. Consolationem autē de continua sui præsentia eis in alia vita repromisit: secundum illud Ioan. 16. Iterum videbo vos, & gaudebit cor vestrū, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. ¶Ad secundum dicendum, quod Christus non ideo non continue conuersabatur cū discipulis, quia reputaret se alibi conuenientius esse: sed quia hoc discipulis instruendis conuenientius iudicabat, si non continue conuersaretur cum eis, ratione prædicta. In

Universidad de Deusto
Biblioteca

cognitum autem est quibus in locis in termedio tempore corporaliter esset: cum hoc Scriptura non tradat, & in omni loco sit dominatio eius.

¶Ad tertium dicendũ, quòd ideo prima die frequentius apparuit: quia per plura indicia erant admonendi, vt à principio fidem resurrectionis reciperent. Postquam autem iã eam receperant, non oportebat eos iam certificatos, tam frequentibus apparitionibus instrui. Vnde in Euangelio nó legitur, quòd post primum diẽ eis apparuerit nisi quinquies, vt enim Aug. dicit in lib. de Consensu Euangelistarũ, post primas quinq; apparitiones, sexto eis apparuit, vbi vidit eũ Thomas. Septimò ad mare Tyberiadis in captione piscium. Octauo, in monte Galilææ, secundum Matthæũ Nono, quòd dicit Mar. Nouissime recumbentibus: quia iam non erant in terra cum illo conuiuaturi. Decimo, in ipso die Ascensionis, non iã in terra: sed eleuatus in nube, cùm in cœlum ascẽderet. Sed non omnia scripta sunt, sicut Ioan. fatetur. Crebra enim erat eius cũ eis conuersatio, priusquam ascendisset in cœlum, & hoc ad consolationem ipsorum, Vnde &. 1. Corint. 15. dicitur, quòd visus est plusquã quingentis fratribus simul deinde visus est Iacobo, de quibus apparitionibus in Euangelio non habetur mentio. ¶Ad quartũ dicẽdum, quòd sicut Chrys. dicit exponens illud, quod dicitur Matt. 26. Postquã resurrexero, præcedã vos in Galileã. Non, inquit, in longinquã quandã regionem, vt eis appareat, vadit, sed ipsa gente, & in ipsis fere regionibus, in quibus cũ eo plurimũ fuerant conuersati: vt & hinc crederent, quoniam qui crucifixus est, ipse est & qui resurrexit. Propter hoc etiam in Galilæam se ire dicit, vtà timore Iudæorũ liberarentur. Sic ergo, vt Ambr. dicit super Luc. Dominus mandauerat discipulis, vt in Galilæa eum viderẽt: sed illis ob metũ intra conclaue residentibus, ipse primũ se obtulit (nec hoc est promissi transgressio, sed potius festinata ex benignitate impletio) postea verò confirmatis animis, illi Galilæam petierunt. Vel nihil obstat, si dicamus, pauciores intra conclaue, & complures in monte fuisse. Vt enim Eusebius dicit. Duo Euãgelistæ, scilicet Lucas, & Ioannes, solis vndecim hunc scribunt apparuisse in Hierusalẽ: cæteri vero duo in Galilæam propere, nó solis vndecim, sed vniuersis discipulis, & fratribus dixerũt angelum, & Saluatorẽ iussisse. De quibus, & Paulus meminit dicens. Deinde apparuit plusquã quingentis fratribus simul. Est autẽ verior solutio, quod prius in Hierusalem laritantibus semel, aut bis visus est, ad eorum consolationem: in Galilæa vero non clam, aut semel, aut bis, sed cum multa potestate ostensionem sui fecit, præbens se eis viuentem, post passionẽ insignis multis: vt Lucas testatur in Actibus. Vel, sicut dicit Aug. in lib. de Consensu Euangelistarum, quod ab angelo & Domino dictum est, quòd præcederet eos in Galilæam, prophetice accipiendum est. In Galilea, enim secundum transmigrationis significationem intelligendum occurrit, quod Christi gratia de populo Israel transmigratura erat ad Gẽtes, quibus Apostoli prædicantes non crederentur, nisi eis ipse Dominus viam in cordibus hominum præpararet, & hoc intelligitur. Præcedet vos in Galilæã. Secundũ illud autẽ quod Galilæa interpretatur reuelatio, nõ iã in forma serui intelligẽdus est, sed in illa in qua æqualis est Patri, quam promisit dilectoribus suis: & quo nos præcedens nõ deseruit.

li. 3. in pa. 2. ante finem lib. tom. 4.

Hom. 83. in Matth. ante med. to. 2.

Amb. in fine commentariorũ in Luc. tom. 5.

li. 3. nõ pro. mul ante fi. lib. tom. 4.

COM-

COMMENTARIVS.

HVnc articulum proponit D. Thomas, vt explicet modum, & ordinẽ quo Christus per quadraginta dies discipulis apparuit, & cum eis conuersatus est. Et in primis in corpore cum solut. ad. 1. optimam rationem reddit, ob quam non oportuit, per eos dies continuè cũ illis semper versari, ne nimia familiaritas occasionem præberet, existimandi, eum adidẽ genus vitæ mortalis redijsse. Vnde sicut ad veritatem resurrectionis ostendendam, oportuit, vt sæpius appareret ita ad commendandam gloriam resurrectionis operæ pretium fuit, interponere aliquas moras, & non continue cum eis cõuersari. Addit Iustinus quæst. 48. ad Orthodox. *Voluisse Dominum desuefacere discipulos suos ab aspectu, præsentiaque sui corporis, eamq; ob rem, quo tẽpore versabatur in terra post resurrectionẽ, non omnino eis se in conspectum præbuisse, sed per vices vtrumq; fecisse, vt ab eis & cerneretur, & non cerneretur.* Addo etiã, id fuisse expediens ad fidei exercitium, & probationẽ, spei quoque & charitatis augmentum, ac denique hũc modum esse accommodatum statui huius vitæ, in quo non possunt homines continuè frui rebus diuinis.

Dubium.

Hac verò occasione quærit D. Thom. in sol. ad. 2. quo in loco fuerit Christus illis diebus, quando à discipulis recedebat. Et nihil aliud respõdet, quàm hoc esse in cognitum, cùm Scriptura nihil tradat, & in omni loco sit dominatio eius. Quod verũ est cognitione certa, & indubitata. Idem verò D. Thom in. 3. distinct. 22. quæst. 3. artic. 2. quæst. 3. ad. 3. coniectura vtendo, significat, fuisse in paradiso terrestri. Quia dicit, in eo fuisse animas, quæ cum Christo ab inferis ascenderunt, & idem docet Bonau. in mediationib. vitæ Christi, cap. 91. Nicephorus etiam libro 1. cap. 31. idem significat, dum ait, Christũ eduxisse animas Sanctorũ ex Sinu Abrahæ, & in paradiso terrestri collocasse. Quod etiam sentit Iustinus quæst. 75. 76. & 85. & Irenæus libro. 5. contra hæreses, qui in hunc modum interpretantur illa verba, *Hodie mecum eris in paradiso.* Sed supra ostendimus, nõ posse hæc verba de paradiso terrestri intelligi, quia eo die non fuit Christus in paradiso terrestri, sed in inferno. Hęc ergo sententia incerta est, præsertim cum valde dubium sit, an paradisus terrestris nunc extet. Est ergo (vt D. Thomas hic rectè dixit) hæc res prorsus incognita hominibus, de qua iterum redebit sermo, cum de Ascensione Domini agemus.

Resp. D. Thom.

Bonau. in Nicephor.

Iustinus. Irenæus. Luc. 23.

In solutione ad tertiũ, & quartum, multa disserit Diuus Thomas de apparitionibus Christi post Resurrectionem, de quibus instituenda erit sequens disputatio.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm Christus debuerit discipulis in alia effigie apparere.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd Christus nó debuerit discipulis in alia effigie apparere. Nó enim potest apparere secundum veritatem nisi quod est. Sed in Christo non fuit nisi vna effigies. Si ergo Christus in alia effigie apparuit, non fuit apparitio vera, sed ficta: quod est inconueniens, quia vt Augus. dicit in libro. 83. quæst. Si fallit Christus veritas nõ est, est autem veritas Christus. Ergo videtur quod Christus non debuerit discipulis in alia effigie apparere. ¶2. Præterea, Nihil potest in alia effigie apparere, quã habeat, nisi oculi intuentium aliquibus præstigijs detineãtur. Huiusmodi autem præstigia cùm fiant magicis artibus, non conueniunt Christo, secundum illud. 2. ad Corint. 6. Quæ conuentio Christi ad Belial. Ergo videtur quod nó debuerit in alia effigie apparere. ¶3. Præterea, Sicut per Sacram Scripturã nostra fides certificatur, ita discipuli certificati sunt de fide resurrectionis, per Christi apparitiones. Sed sicut Augustin. dicit in Epistola ad Hieronym. si vel vnũ mẽdacium in Sacra Scriptura recipiatur, infirmabitur tota Sacræ Scripturæ authoritas. Ergo si vel in vna apparitione Christus discipulis apparuit aliter, quàm esset, infirmabitur quicquid discipu-

305 3. dist. 21. q. 2. ar. 4. q. 1. ad. 3. & op. 60. c. 12. col. 5 fi.

li. 83. quæ. q. 14. to. 4.

Epi 18. 19. in ordine to. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cipuli post resurrectionem viderunt in Christo, quod est inconueniens. Nō ergo debuit in alia effigie apparere.

¶Sed contra est, quod dicitur Marc. vltim. Post hæc, duobus ex eis ambulantibus ostensus est in alia effigie eū tibus in villam.

ex ar. 1. & 2. huius. q.

¶Respondeo dicendum, quòd (sicut dictum est) resurrectio Christi manifestanda fuit hominibus per modum, quo eis diuina reuelantur. Innotescūt autē diuina hominibus diuersimodē, secundum quod diuersimodè sunt affecti. Nam illi, qui habent mentē bene dispositam, secundum veritatem diuina percipiunt. Illi autem, qui non habent mentem bene dispositam, diuina percipiunt cum quadam confusione dubietatis, vel erroris. Animalis enim homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei, vt dicitur 1. ad Cor. 2. Et ideo Christus, quibusdam ad credendū dispositis, post resurrectionem apparuit in sua etiā gie. Illis autē in alia effigie apparuit, qui iam videbantur circa fidē repescere. Vnde dicebant, Nos autē sperabamus, quia ipse esset redēpturus Israel. Vnde Greg. dicit in homil.

Hom. 23. in Euang. non procul à prin.

quòd talem se exhibuit eis in corpore, qualis apud illos erat in mēte: quia enim adhuc in eorū cordibus peregrinus erat à fide, ire se longius fingit, scilicet, ac si esset peregrinus.

¶Ad primū ergo dicendum, quod (sicut Augustinus dicit in lib. de Quæstionibus Euangelij) non omne quod fingimus, mendacium est: sed quando illud fingimus, quod nihil significat, tūc est mendaciū: cùm autē fictio nostra refertur in aliquā significationē, non est mendacium, sed aliqua figura veritatis. Alioquin omnia, quæ à sapientibus, & sanctis viris, vel etiam ab ipso Domino figurate dicta sunt, mendacia deputabuntur. Quia secundum

li. 2. ca. vl. in princip. tom. 4.

vsitatum intellectū non consistit veritas in talibus dictis. Sicut autem dicta, ita etiam finguntur facta sine mēdacio ad aliquam rem significandam, & ita factum est hic, vt dictum est.

in istamis solutione.

¶Ad secundum dicendū, quòd (sicut Aug. dicit in lib. de Cons. Euang.) Dominus poterat transformare carnē suā, vt alia re vera esset effigies ab illa quam solebant illi intueri: quandoquidem & ante passionem suam transformatus est in monte, vt facies eius clarescceret sicut sol: sed non ita nunc factum est. Non autem incongruenter accipimus hoc impedimētum in oculis eorum à Satana factū fuisse, ne agnosceretur Iesus. Vnde Luc. vlt. dicitur, quòd oculi eorum tenebantur, ne eum agnoscerent.

li. 3. ca. 15. in pri. tom. 4.

¶Ad tertium dicendū, quòd ratio illa sequeretur, si ab alienę effigie aspectu non fuissent reducti ad verè videndū Christi effigiem. Sicut enim Aug. dicit ibid. Tantum à Christo facta est permissio, vt scilicet prædicto modo oculi eorū tenerētur vsquè ad fractionē panis, vt vnitate corporis eius participata remoueri intelligatur impedimentum inimici vt Christus possit agnosci. Vnde ibidem subditur, quòd apertisunt oculi eorū & cognouerunt eū, non quod ante clausis oculis ambularēr, sed inerat aliquid, quo nō sinerētur agnoscere, quod videbāt, quod scilicet caligo, & aliquis humor efficere solet.

HIc articulus explicatus est quæstione præcedenti in commen. ar. 1. circa solutionē ad 3. Neq; hīc aliquid addendum occurrit præter ea, quæ in sequenti disputatione dicemus.

DISPVTATIO XLIX.

In quinque sectiones distributa.

De appa-

De apparitionibus Christi post resurrectionem.

EX historia Euangelica, vt ex doctrina Augustini inferius comprobabimus, decē Christi apparitiones post resurrectionem colligimus, quas hīc breuiter exponemus, attingendo omnia, in quibus Euangelistæ discrepare vi dentur, eaq; in concordiā redigendo, simulq; explicandū erit, an fortè aliqua apparitio facta sit, quæ ab Euangelistis non narretur.

SECTIO PRIMA.

Vtrùm Christus Dominus statim post resurrectionē matri suæ, priusquam cæteris omnibus apparuerit.

RAtio dubitandi præcipuè sumitur ex Marco asserente, Christū primò apparuisse Mariæ Magdalenæ: quis ergo contra tam expressum testimoniū audebit affirmare, prius alteri apparuisse, præsertim cū nullus ex antiquis Patribus id affirmare ausus sit? Videntur enim Euāgelistæ verba simpliciter, & vt sonant, intellexisse. Nam si propter dignitatem matris licet Virginem excipere â generalibus verbis Euangelistæ: eadem ratione licebit excipere. v.g. Petrum, vel Ioannem propter singularem eorum dignitatem. Vel certè licebit exponere, Christum primo apparuisse Magdalenæ inter fœminas, non vero inter viros, quia videri potest congruum, vt prius apparuerit Petro, quem caput Ecclesiæ, & Apostolorum principem constituturus erat, quam Mariæ Magdalenæ. Si ergo propter apparentem congruētiam huiusmodi expositio admittenda non est: neque etiam B. Virginem licebit excipere. Et confirmatur, quia nulla est sufficiens ratio, neque coniectura, quę vehementer hoc suadeat. Primo, quia plus est videre Christi diuinitatem, quām gloriam resurgentis, & tamen non fuit Beata Virgo, prima, quæ inter homines vidit Deum. Nam August. & D. Thom. existimāt, Moysem prius vidisse Deum. Et de animabus Sanctorū Patrum, est etiam probabile, quia non est certum B. Virginem vidisse diuinitatem ante Christi resurrectionem. Secundo quia hoc beneficium videndi oculis corporeis Christum resurgentē, est quasi tēporale, & extrinsecū, per se non pertinens ad verā animæ sanctitatem: ergo non fuit necesse, Virgini conferri, neq; hoc pertinet ad eius perfectionem. Nam potius ipsemet Christus dixit, *Beatos esse, qui non viderūt, & crediderunt*, quasi diceret, videre oculis corporeis nihil referre ad animæ beatitudinē, si absque tali visione vera, ac firma fides retineatur. Vnde confirmatur tertio, nā Christus apparuit Magdalenæ & alijs, vt eos in fide confirmaret (erant enim nutantes, & imperfecti) B. autem Virgo nō indigebat hoc subsidio, erat enim in fide perfectissima. Dices, Quamuis B. Virgo fuerit perfectissima in credendo, & hac ratione visione filij non indiguerit: egebat tamen cōsolatione, quia summa tristitia, & dolore affecta erat. Rursus licet visio corporalis per se nō pertineat ad sanctitatem animæ: plurimū tamen potuit Virgini ad illam conferre, amorē erga filium excitando, & accendendo. Sed contra, quia (vt hæc omnia fateamur) ad summum suadent decuisse, vt breui tempore post resurrectionem suam Christus Virgini appareret, nō verò quod ante omnes. Quia licet Virgo non fuisset prima, quę Christum post resurrectionem viderit, potuisset eundem spiritualem fructū, eandemq; cōsolationē ex illius præsentia capere: ergo nihil videtur ad dignitatē, & perfectionē Virginis attinere, quod ante omnes Christum viderit resurgentem.

Matt. 16.

Aug. D. Thom.

Ioan. 20.

Nihilominus absq; vlla dubitatione credendum est, Christum post resurrectionē primūm omniū matri suę apparuisse. Quæ sententia ex ipsis terminis adeò est per se credibilis, vt fere sine controuersia, omniū fideliū, & Doctorū animis insederit, atque ita docent omnes scriptores catholici, qui hanc quęstionem attigerunt. Vnde videtur hic fuisse perpetuus Ecclesiæ sensus, quia nullū reperimus initiū, quādo hoc cœperit in Ecclesia doceri. Et quāuis antiqui Patres id frequenter non asserant, nō ideo est, quia contrarium sentirent (nunquam enim hoc negarunt) sed quia solum enarrabant, quę ab Euāgelistis scripta sunt. Neque verò omnino desunt nobis antiquitatis vestigia, & testimonia. Nam Ambros. lib. 3. de virginib. aliquantulū à principio, expresse id affirmat his verbis. *Vidit ergo Maria resurrectionē domini, & prima vidit, & credidit. Vidit & Maria Magdalena, quāuis adhuc*

Post resurrectionē primo matri sua Christus apparuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ista nutaret. Citari etiã solet Greg. Nazia. orat. 42. quę est. 2. de Resur. vbi nihil aperte dicit, sed potius in fine illius orationis significat, Virginẽ simul cum alijs mulieribus iuisse ad sepulcrum. Quod clarius dicit in Tragœdia de Christo patiente, & idẽ sentit Greg. Nyssen. orat. 3. de Resur. & Sedulius lib. 5. paschalium carminum in fine. Quod (vt in superioribus diximus) verisimile non est, nec B. Virginem decens, neq; eius fidei consentaneum: quin etiam neq; Euangelijs cõforme, vt inferius videbimus. Docuit autem expressè hanc sententiam Sedulius paulo inferius his carminibus.

Greg. Nyss. Sedul.

Discedat synagoga suo fuscata colore.
Ecclesiam pulero Christus sibi iunxit amore.
Hæc est conspicuo radians in honore Mariæ,
Quæ cum clarifico semper sit nomine mater.
Semper Virgo manet. Huius se visibus adstans
Luce palam Dominus prius obtulit, vt bona mater.
Grandia diuulgans miracula, quæ fuit olim
Aduentientis iter, hæc sit redeuntis & index.

Anselm. Optime Anselmus de excellentia Virginis, cap. 6. dicit, immensitatẽ gaudij, quo in hac filij apparitione Virgo perfusa est, angelus fuisse admirãdam: hominibus autem inenarrabilem. Deinde vero rogat, cur Euangelistæ non narrauerint, Christũ primo ac precipue matri apparuisse. Respondetquè primò, quia hoc videri poterat superfluum: deinde, ne viderentur Reginam Cœli, & terræ cæteris, quibus Christus apparuit, coæquare. *Spiritus* (inquit) *eius in illa plene, ac perfecte quiescebat, qui sibi & esse illius, & facta eius omnia luce clarius reuelabat, & Euangelistæ scriberent tunc, vel tunc talem semet illi exhibuisse.* Idem Bonauent. in mediationibus vitæ Christi. cap. 87. Tandem Rupertus lib. 7. de diuinis officijs, cap. 25. ostendens antiquam traditionem, dicit, rectè à maioribus traditum esse, vt in processionibus diei Dominicæ, prima statio, & salutatio fiat ad B. Virginem. *Gestit enim* (inquit) *Christi alia deuotio perpendere, quantus torrens gaudij repente inundans animam eius ferro doloris confossam inebriarit, cũ rediuiuus filius illi ante omnes fortasse mortales, materno Virginem non defraudans honore, victoriam suam annuntiauit.* Et infra. *Verisimile igitur matri filius resurgens apparuit: sed illa, vt ab initio cœperat, ita, & nunc conseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo. Quod si idcirco verum non videretur, quia nullus Euangelistarum scriptis hoc attestatur, cõsequens est, quod nunquam post resurrectionem suam visus sit matri, quia quando, vel vbi apparuerit illi, nullus eorum dixit. Sed absit hoc ab illo, qui in lege sua patrem, & matrẽ honorare præcepit, absit, inquam, vt matrem propter se doloris gladio transuerberatam tam dura negligentia talis filius inhonorauerit. Non sic Apostolica sanctæ Romanæ Ecclesiæ sensit veritas, quæ hanc beatam Ierusalem in principio lætitiæ suæ posuit,* Et infra dicit, Christum mox vt surrexit, dixisse. *Vadam ad montem myrrhæ, & ad collẽ thuris, Qua enim sui corporis parte altius post Christum Ecclesiæ sublimitas enituit, quam singularibus huius Reginæ Angelorum meritis: & quo in vertice montiũ tantum myrrhæ, & thuris, id est, mortificationis, & orationis inuenire potuit, quantum in huius Virginis anima, quam singulariter Dominicæ passionis gladius pertransierat?* In quibus Ruperti verbis multæ coniecturæ continentur ad hanc veritatem persuadendam, & ideo omnia retuli. Et ibidem respõdet Rupertus ad locum Marci dicens, Euãgelistas solum retulisse eas apparitiones, quæ factæ sunt in testimonium verę resurrectionis, iuxta illud Act. 10. *Dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo.* Non enim assumpserũt onus scribendi omnia, quæ Christus gesserit, neque omnia singularia officia, quæ matri exhibuit, sed ea tantum, quæ ad mysteria fidei confirmanda, & referenda sufficere visa sunt. Cũm ergo dicitur Christus primò apparuisse Mariæ Magdalenæ, intelligendum est vel inter eos, qui futuri erant testes resurrectionis, de quibus Euangelistę scribebãt, vel inter eos, quibus Christus apparuit ad eorum fidem cõfirmandã. Quocirca in hoc numero beata Virgo non cõprehenditur. Quia nec futura erat testis resurrectionis, ne ob filij amorem aliquid fingere existimaretur, nequè de fide resurrectionis aliquando fuit incerta. Et ideo non propter hanc causam ei Christus primò apparuit: sed vt debitam amoris, & honoris significationem præberet. Ex quo fit, vt nõ solum censeamus, Virgini concessum esse hoc beneficium propter commodum eius: sed etiam, quia ipsum Christum hoc maximè decebat. Tum quia vt filius, debuit singulariter honorare matrem. Tum etiam, quia cum ab ipsa maxime diligeretur, debuit etiã singularia amoris signa repẽdere.

Bon.

Rupert.

Christũ primò resurrectionem suã apparere matri decentissimum.

Cant. 4.

Rupert. Lib. 10.

Vnde

Vnde necesse fuit, vt hoc singulari beneficio fides, spes, & charitas Virginis in Christum plurimum crescerent, ac confirmarẽtur. Atque ex his facile expediuntur rationes omnes dubitandi in principio positæ,

SECTIO SECVNDA.

Quæ, & quot fuerint mulieres, quibus Christus suscitatus apparuit.

INcipimus sermonem instituere de apparitionibus, quot ab Euangelistis narrantur, & quoniam simul scribunt de Magdalena, & alijs fœminis, oportet prius nonnulla præmittere de illarum numero, & quę illæ fuerint declarare. Non agemus autem, quo tempore profectæ sint ad monumentum. Quoniam de hac re in superioribus disseruimus, tractãtes de tempore Dominicæ resurrectionis, vbi verba Euangelistarũ huc spectantia exposuimus, & in concordiam redegimus.

In hac ergo quæstione, circa numerum harum mulierum, videtur esse quædam diuersitas in Euangelistis. Nam Ioannes, solus Mariæ Magdalenæ meminit: Matthæus addidit alteram Mariam, Marcus adiunxit *Salome*, & non dixit alteram Mariam: sed *Mariam Iacobi*. Tandem Lucas, prætermissa Salome, nominat *Ioannam* cum aliis duabus Marijs, & subdit verba generalia nimirum, Profectas simul *cæteras, quæ cum eis erant*. Propter hæc posset aliquis suspicari. Euangelistas fuisse loquutos de diuersis fœminis, & de varijs profectionibus earum, quod significauit Hieronymus verbis quibusdam generalibus Matthæi. 28. & epistola. 150. ad Hedibiam, quæstione. 4. &, 5. Vbi significat, Magdalenam prius venisse cum alijs: postea verò solam Alij autem è contrario (vt ibidem refert) dixerunt prius venisse solam (prout Ioannem indicare censebant) postea verò cum aliis. Similia habet Nicephorus libro. 1. Histor. capit. 33. vbi multa alia dicit, quæ probari nullo modo possunt. Omitto Ambrosium, & alios, qui dicunt, fuisse plures Magdalenas, & alteram venisse solam: alteram verò cum reliquis fœminis. Hoc enim falso niti fundamento, statim ostendemus. Quamobrem quicquid sit de alijs profectionibus, vel itineribus ab

Matth. 28. Marc. 16. Luc. 24.

Hieron.

A ijs mulieribus factis, postquam primo ad monumentum peruenerunt (de quibus postea dicemus) tamen quod omnes Euangelistæ incipientes narrare historiam resurrectionis, quando eas primò nominant, loquantur de eadem re, atque adeò de eisdem mulieribus, & de prima profectione earum ad monumentum certum est, & expresse id docet Hieronymus citato loco, & ex verbis Euangelistarum satis aperte constat. Ideo enim omnes commemorant iuisse mulieres valde mane, statim ac elapsa fuit nox Sabbathi: omnes etiam referunt, tunc primo vidisse lapidem sublatum. Deinde supra ostendimus, quòd ad præsentem profectionem mulierum spectat, omnes Euangelistas de eodem tempore, horaque esse loquutos. Præterea si prius Magdalena venit sola, & vidit lapidem sublatum quomodo postea rediens cum alijs fœminis dicebat, *Qui reuoluet nobis lapidem?* Si verò prius venit cum alijs fœminis, & cum eis vidit lapidem sublatum: ergo statim redijt, ad id nuntiandum Apostolis, vt Ioannes narrat, ergo quoad hoc loquuntur omnes Euangelistæ de eadem mulierum profectione: ergo & de eisdem mulieribus. Tandem varietas proposita nullam infert difficultatem. Nam Euangelista, qui pauciores mulieres exprimit, non excludit alias, omnes ergo, quæ ab omnibus simul connumerantur, profectæ fuerunt, quanuis non omnes à singulis enumerentur.

Hieron.

Luc. 24.

Ex dicta igitur narratione saltem constat, iuisse tres mulieres, quarum nomina Euangelistæ recensent, & præterea alias, quot autem illæ fuerint incertum est: solumque affirmari potest, fuisse plures, cũm Lucas in plurali loquatur, dicens, *& cæteræ, quæ cum eis erant.* Deinde etiam est incertum an illæ, quæ nominatim exprimuntur, fuerint tres, vel quatuor, vel quinque. Primum, quia non constat, an illa quam Matthæus vocauit *alteram Mariam*, sit alia ab ea, quam vocarunt Marcus, & Lucas *Mariam Iacobi*. Verisimilius autem existimo, esse eandem, vt superius dixi. Quia capit. 27. idem Matth. cum Maria Magdalena tantum recensuit Mariam Iacobi, quam statim ibi vocauit *alteram Mariam*. Est igitur fere euidens, eandem referri cap. 28. Rursus dubium est, an Ioanna, & Salome apud

Mat. 27.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lucam, & Marcum sint distinctæ perso- A
næ, vel potius eadem, quæ fortasse erat binomia, probabilius verò est, esse diuersas personas. Vna enim erat vxor Zebedæi, altera Chusæ, vt dicemus. Illud etiam poterat hîc dubitari, an Maria Magdalena, de qua hic loquuntur Euangelistæ, sit vna & eadem persona, vel duplex eiusdem nominis. Sed de hoc dicemus in sequenti puncto, quare hæc sufficiant de numero harum mulierum.

Quod attinet ad secundum quæ fuerint hæ mulieres, omissis ijs, quarum nomina reticentur, de quibus nihil dici potest, de Ioanna mentionem fecit Lucas capit. 8. dicens, fuisse *vxorem Chusæ procuratoris Herodis*. De Salome verò disput. 5. sect. 4. ostendimus, esse verisimilius illam esse, quæ in Euangelio dicitur *mater filiorum Zebedæi*, vt
Marc. 15. Matth. 27. B colligitur ex Marco. 15. simul cum Matth. 27. & ibidem ostendimus, hanc mulierem nunquam ab Euangelistis vocari *Mariam*. Rursus de Maria Iacobi in citato loco etiã explicui, quæ fuit, & latè refutaui sententiam opinantium, hanc, vel illam, quam Matth. 1. vocauit *alteram Mariam*, fuisse Virginem Beatissimam.

Dub. de Maria Magdalena. Tota ergo difficultas reuocatur ad Mariam Magdalenam, vtrum scilicet fuerit illa, quæ in Euangelio dicitur *soror Marthæ, & Lazari*: an alia, vel vtrum fuerint plures, quæ ad monumentum Domini venerunt. Fuit enim aliquorum Patrum sententia vt
Hieron. Hieronym. refert dicta quæstio. 4. ad Hedibiam, & Eusebius Cæsarien. in epistol. ad Marinum non esse eandem Magdalenam, de qua hic loquuntur Euangelistæ. Quia C
Matth. refert, & idem sentit Marcus, Christum apparuisse Magdalenę, quando summo mane profecta est ad monumentum: Ioannes autem dicit post illam apparitionem perstitisse plorantem iuxta monumentum, *quia tulerunt Dominum*. Ergo hæc nondũ viderat Christum, sunt ergo diuersę. Et Eusebius addit argumẽtũ. Quia Mag
Euſ. Cæſ. dalena apud Ioannem non est permissa tãgere Christũ, cum illi apparuit: apud alios autem Euangelistas permissa est illum tangere cum alijs mulieribus: non est ergo eadem. Deinde Marcus dicens primò apparuisse Magdalenæ, addidit, *de qua ejecerat septem dæmonia*, quod non alia ratione fecisse videtur, nisi vt eam distingueret ab alia Magdalenã non peccatrice, quæ erat soror Lazari. Et ita has duas distinguunt Clemens *Clem. Pa. Orig. Chryſo.* Papa lib. tertio Constitut. capit. sexto. Origenes tract. trigesimo quinto in Matthæ. & homil. prima in Cantic. ex ijs quæ Hieronymus transtulit, Chrysostomus homil. sexagesima prima in Ioan. & octuagesima prima in Matth. Macarius Aegyptius *Macar. Turrian. Theophyl. Hieron. Euthym.* hom. duodecima, quem refert Turrianus super Clementem, Theophylact. Marc. 14. Hieronym. & Euthy. Matth. 26. qui omnes distinguunt Magdalenam peccatricem à Maria sorore Lazari, quanuis non dicant, vtriusque fieri mentionem in apparitione Resurrectionis: sed vel de hoc taceant, vel potius censeant, tolam Magdalenam peccatricem esse illam, quæ quæsiuit Dominum in monumento, cuique Christus apparuit. Atque hanc distinctionem, Magdalenæ peccatricis à sorore Lazari probabilem, *Aug. Euſ.* vel dubiam reliquit Augustinus tract. quadragesimo nono in Ioãnem. Sunt etiam qui præter Mariam sororem Lazari, duas Magdalenas peccatrices fuisse opinentur, vt refert Eusebius supra, & opinatus est *Photius Conſtantin. Turrian.* Photius Constantinopolitanus apud Turrianum supra. Pro qua sententia ex recentioribus scripserunt Iacobus Faber, & Iodocus *Iac. Faber. Iodoc. Chlichtoueus.* Chlichtoueus. Sed non est sententia probabilis, neque habet fundamentum in Euangelio, vt videbimus. Alia verò, quæ distinguit Magdalenam à Maria sorore Lazari, est tortasse vtcunque probabilis: non est tamen præsenti instituto necessaria, nec simpliciter vera.

Dicendum itaque primò est, vnam solam esse Mariam Magdalenam, de qua Euangelistæ loquuntur in apparitionibus Resurrectionis. Hæc est sententia, omnium Patrum, & expositorum super Euangelia, & in alijs locis, quæ statim referam: Hieronymus autem, & Eusebius licet contrariam opinionem referant, non tamen probant. Et probatur de Euangelio Ioannis, nam de cæteris, neque est vlla difficultas, neque vllus in controuersiam id adduxit. Et primum, quod Ioannes in suo contextu de vna, & eadem Maria Magdalena loquatur, patet. Quia cùm prius dixisset, Mariam Magdalenã venisse in monumentũ, & viso lapide sublato vocasse Petrũ, & Ioannẽ, eosq; venisse, posteaq; recessisse, subdit, *Maria autẽ stabat, &c.* Quibus verbis manifestè facit relationem ad eam Mariam, de qua prius memi- *Ioann. 20. Maria Magdalena, ſtabat quã magdalena.*

memin rat. De qua quoque postea concludit, *Venit Maria Magdalena annuntians Discipulis, &c.* Loquitur ergo manifestè de eadem muliere, neque aliud fingi potest sine magna æquiuocatione, & corruptione contextus. Neque contra hoc obstat difficultas, quam supra tetigit Hieronymus. Assumit enim falsum, scilicet Magdalenam in prima profectione ad monumentum, Christum dominum suscitatum vidisse. Id enim neque ex Ioanne, neque ex alijs Euangelistis colligitur, vt in sequentibus ostendemus. Deinde, quòd Ioannes de eadem loquatur, de qua cæteri Euangelistæ, constat primo ex identitate nominis. Hæc enim coniectura non est contemnenda, quando nihil est, quod cogat ad distinguendas personas, & præsertim in narratione eiusdem historiæ, eodem tempore, & de eodem facto. Quod autem in præsenti nihil sit, quod cogat, patet. Quia solum potest fieri argumentum supra propositum ex Eusebio. Illud autem facilè B
expedit Hieronymus dicta quæst. 4. ad Hedibiam, & epistol. 148. ad Marcellam, *Hieron. Aug.* & Eusebius supra, quem refert Anastasius Nicenus lib. quæstionum in scripturam quæst. 90. Dicunt igitur, illas duas apparitiones fuisse diuersas, & in priori reiectam esse Magdalenam, vt incredulam, seu in fide imperfectam: in posteriori verò, vel eandem Magdalenam iam in fide corroboratam, vel alias mulieres iam credentes permissas esse Christum tangere. Quæ responsio (quod ad fidem historiæ attinet) est verissima, quoad rationem verò, quam reddit de facto Christi, alia fortasse est magis literalis, quæ omnia in sequentibus latius constabunt. Nulla igitur est illa coniectura. Aliunde verò, ex C
contextu Ioannis colligitur, in principio cap. 20. aperte loqui de prima profectione mulierum ad monumentum, de qua loquuntur alij Euangelistæ, vt supra etiam notauimus. Deinde probabiliter ex eo colligitur, Christum primò apparuisse Magdalenæ, sicut Marcus affirmat, & infra videbimus: signum ergo est, vtrumque de eadem loqui.

Secundo dicendum est, hanc Mariam Magdalenam, cui Christus primo apparuit, fuisse sororem Lazari. Hanc sententiam existimo longe probabiliorem: probanda verò est ex duobus principiis. Primum est, hanc Magdalenam, cui Christus primò apparuit, fuisse mulierem peccatricem, quæ illius pedes vnxerat Luc. 7. Quod Patres colligunt ex illis verbis Marc. *De qua septem dæmonia ejecerat*, per quæ omnia genera peccatorum intelligunt, ita, vt sensus sit, Christum liberasse illam ab omnibus vitijs, & peccatis, quibus erat irretita, vt exponit Gregorius homil. 33. *Greg.* in Euangel. Hieronym. in Marcum, qui *Hieron.* idem sentit dicta epistola. 148. Theophylact. Marci. 17. & Luc. 8. & Beda lib. 4. in *Theo. Bed.* Marcum, & lib. 3. in Lucam capit. 29. vbi *Lu. 7. & 8.* notat, hanc Mariam Magdalenam, cuius etiam fecit mentionem Lucas capit. 8. esse illam peccatricem, de qua tacito nomine loquitur idem Lucas capit. 7. Dices, exprædictis verbis hoc non sufficienter probari. Quia ille sensus non est literalis, sed spiritualis. Neque enim videtur negandum, quin ille locus ad literam intelligendus sit de dæmonibus, qui corporaliter illam vexabant, sine septenarius numerus proprie, & in rigore sumatur, sine intelligatur definitus numerus potius pro indefinito. Nam Lucas capit. 8. dicit, *De qua septem dæmonia exierant*, cuius verbi vis apertius indicat, vere exiisse dæmonia ab illa, maximè quia Lucas paulo ante narrat, quod sequebantur Christum mulieres aliquæ, *Quæ erant curatæ ab spiritibus malignis*. Quod necesse est, intellig. de liberatione à vexatione corporali malorum spiritum. Denique quandocunque in Euangelio narratur, Christum ejecisse dæmonem ab aliquo, non refertur verbis magis propijs, quàm quod expulit dæmonem. *Maria Magdalena à Dæmonibus liberata. Tertul.* *Dæmon* enim proprie non significat peccatum: sed spiritum immundum, ergo cum eadem proprietate sunt intelligenda prædicta verba Marci, cum sermo sit historicus, & nihil sit, quod ad metaphoricam interpretationem cogat. Ita exponit Tertullianus lib. de anima, capit. 25. vbi, cum dixisset plures spiritus, seu dæmones posse esse intra idem corpus hominis, exemplũ ponit in Magdalena & in Gerasseno, Et idem sentit Ambr. lib. de Salom. c. 5. *Ambr.* vbi recensens Christi miracula, inquit, *Dũ surdis insinuat auditum, dum largũ sanguinis fluxum siccat in Martha, dum dæmones pellit ex Maria.* Quem locum notaui. Iansenius *Ianſen. Euthym.* cap. 55. Concordiæ vbi eandem sententiam docet, quam etiam insinuat Euthym. &

Universidad de Deusto
Biblioteca

Theophyl. Cassian. Theophyl. Qua expositione suppositâ, ex eo, quòd Christus ejecerit septem dæmonia ab hac muliere, non potest colligi, illã fuisse peccatricem. Nã (vt inquit Serenus apud Cassian. collat. 7 cap. 25.) *Corporaliter traditos Satanæ, etiam viros sanctos nonnunquam prolenissimis quibusque delictis.* Cuius rei exemplum mirabile refert de Mose Abbate, cap. 27. vnde concludit capit. 28. *Ex quo manifestè perpenditur, non deberi eos abominari, vel despici, quos videmus istis nequitiæ spiritibus tradi.* Ergo non possumus iudicare, hanc mulierem fuisse peccatricem, præsertim publicam, & famosam, qualem eam depingit Lucas cap. 7. eò, quòd ab ea septem dæmonia exierint. Respondeo, argumentum concludere ex sola scriptura non posse conuinci hanc Magdalenam (cuius meminit Lucas cap. 8.) fuisse illam peccatricem mulierem, de qua loquitur idem ipse cap. 7. Sed nihilominus non solũ ex probabili coniectura, sed etiam ex traditione Ecclesiæ, & communi Patrum expositione dicendum est, esse eãdem. Coniectura est. Quia licet interdum permittat Deus, iustũ vexari corporaliter à dæmone: tamen frequentius id fit in pœnam peccati, & præsertim quando est tam acerba vexatio, vt non solum vni, sed multitudini dæmonum homo tradatur, & huiusmodi censentur ferè semper fuisse illi, quos Christus à dæmonum vexatione liberabat. Hinc ergo intelligitur est hanc fœminam referri vexatã à septẽ seu multis dæmonibus propter multa flagitia, quibus implicata fuerat. Intelligitur etiam est etiam, non sine mysterio Lucam, & Marcum septenarium numerũ dæmonum indicasse, vt simul alludant ad septem vitia capitalia quibus vniuersitas peccatorum comprehenditur. Atque ita licet concedamus posteriorem sensum literalem, non tamen excludendum censemus priorem, vel simul literalem, vel certè spiritualem ab Spiritu Sancto intentum, & à Sanctis Patribus explicatum, & ab Ecclesia susceptum, quæ in officio Magdalenæ sic canit.

Luc. 7.

Homines vexari à Dæmone Deus permittit.

Laudat mater Ecclesia,
Laudat Christi clementiam,
Qui septem purgat vitia,
Per septiformem gratiam.

Postea verò in eodem hymno dicitur hanc mulierem fuisse illam peccatricẽ, quæ vnxit pedes Domini: & ita simul constat hãc esse Ecclesiæ opinionem. Quam esse traditã à Sãctis Patribus ex ijs, quæ adduximus in priori sensu verborum Marci constat.

Mulier peccatrix, quæ in Phariſæi domo Christi pedes vnxit, Maria soror Lazari.

Secundum principium est, mulierẽ illã peccatricem, quæ Luc. 7. vnxit pedes Domini, & capillis suis tersit, fuisse Mariam sororem Lazari. Hoc videtur apertè probari ex Ioan. 11. cap. vbi loquens de Maria sorore Lazari interponit hæc verba, *Maria autem erat, quæ vnxit pedes Domini, & tersit capillis suis.* Vt enim notauit Aug. lib. 2. de cõsens. Euang. c. 79. aperte loquitur Ioannes de vnctione Domini facta in domo Phariſei, quam refert Lucas c. 7. Quia non potest loqui de alia, quæ facta est paulo ante passionem, quã idem Ioan. refert c. 12. illa enim facta est post Lazarum mortuum, & suscitatum: hæc verò antea facta refertur. Et eadem ratione nõ potest loqui Ioannes de alia vnctione, quã referunt Matth. 26. & Marc. 14. Nam hæc vel est eadem cum illa, quæ narratur Ioannis 12. cap. vel posterior illa, vt dicemus. Responderi verò potest, Ioannẽ loquutũ esse in illo c. 11. per anticipationem de illa vnctione, quã postea narrat c. 12. loqui autẽ de illa vt præterita respectu temporis, in quo scribebat, non verò respectu temporis, in quo res gesta est, quam narrare incipiebat. Ita eiusdẽ hoc testimoniũ Iacobus Faber, & probat Iansenius c. 48. quãuis alias à Fabri sententia dissideat. Sed nihilominus verba Ioannis non parũ vrgent. Primo quia notarunt ij, qui accuratè Ioannẽ exposuerunt, illũ semper obseruare seriem historiæ, & nunquã narrare vt præterita ea, quæ postea sunt gesta. Vnde, cùm alij Euãgelistę mentionẽ faciẽtes de Iuda, addere soleant, *qui tradidit eum*, etiam si ante tempus passionis loquantur: Ioannes tamẽ semper dicit *qui erat eum traditurus.* Secundo quia (vt Caietanus argumẽtatur) nulla erat ibi occasio anticipandi historiã capite sequẽti referendã. Quia iam satis constabat, de qua Maria loqueretur, scilicet de sorore Lazari, & Marthæ. Ergo ne frustra fecerit mentionem illius vnctionis, dicendum certè est, non esse loquutum de vnctione, quæ postea narrata est, sed de alia, quæ præcesserat. Tertio in ipsis verbis indicat non obscurè voluisse attingere historiam, quã Lucas fusè narrauerat, quæque eo tempore, quo Ioannes scribebat, iam erat satis nota fidelibus: quia vero Lucas non expresserat nomen illius mulieris, hoc ipsum addere

Matth. 26. Marc. 14.

Caietan.

addere voluisse. Quarto rectè aduertit Iansenius, ex ijs verbis Ioannis colligi solam hanc Mariam vnxisse pedes Christi, *& capillis capitis sui tersisse.* Quia si plures hoc fecissent, non satis indicasset Ioannes mulierem, de qua loquebatur. Quinto, hanc sententiam Ecclesia amplexa est in prædicto hymno dicens.

Hym. Eccl.

Maria soror Lazari,
Quæ tot cõmisit crimina,
Ab ipsa fauce Tartari
Venit ad vitæ limina,
Ægra currit ad medicum,
Vas ferens aromaticum.

Et in toto officio illius diei sæpe hoc repetitur. Sexto hæc est sententia multorum Patrum, Augustini suprà, & Gregor. hom. 25. & 33. in Euangelia, & lib. 6. epist. cap. 186. epistola. 22. Bedę lib. 3. in Lucam, cap. 28. Innocen. lib. 2 de mysterijs, cap. 57. Idẽ sentit Ambros. dicto libro de Salomone. c. 5. quamuis lib. 7. in Lucam, circa hoc dubius esse videatur. Et in eadem sententia est Origenes in homilia celebri de Maria Magdalena.

Aug. Greg. Beda. Ambros. Innoc. Origen.

Maria Magdalena cui primo Christus apparuit, soror Lazari.

Ex his ergo concluditur assertio posita. Illa enim Maria Magdalena, cui Christus apparuit post resurrectionẽ, fuit illa peccatrix, quæ vnxit pedes eius: sed illa eadẽ fuit soror Lazari, ergo illa, cui Christus apparuit, fuit Maria soror Lazari. Et confirmari potest. Nam eadem Maria fuit, quæ venit summo manè ad monumentum, & cui Christus paulò post primò apparuit, vt constat ex Ioannis 20. sed illa, quæ iuit ad monumentum ad vngendũ corpus Domini, fuit Maria soror Lazari: ergo illa eadem est, cui primò Christus apparuit. Minor colligi potest ex illis verbis Ioann. 12. *Sinite illam,* (id est, Mariam sororem Lazari) *vt in diem sepulturæ meæ seruet illud.* Quibus verbis indicauit Christus, illam Mariam aliquando desideraturã vngere corpus suum sepultum, & tunc fecisse, quòd postea futurum non erat in ipsius potestate. Confirmatur secundo ex Ecclesiæ authoritate, quæ idem affirmat in prædicto hymno dicens.

Ioann. 20.

Ioann. 12.

Hym. Eccl.

Surgentem cum victoria
Iesum videt ab inferis,
Prima meretur gaudia
Quæ plus amabat cæteris.

Et idẽ affirmãt Patres paulò ante citati, & in sequẽti illatione amplius cõfirmabitur.

Ex dictis infertur, vnam, & eandem esse mulierem, quæ in Euangelio (tacito nomine) dicitur vnxisse Christum viuentem, & quæ alibi vocatur Maria Magdalena, à qua Dominus septem dæmonia eiecit, alibi vero dicitur Maria soror Lazari. Hoc sequitur euidenter ex dictis. Ostendimus enim in omnibus illis locis Euãgelij de eadem persona esse sermonem: & hoc plane profitetur Ecclesia in prædicto officio de Maria Magdalena. Quod argumentum (vt benè notauit Rossensis in opusculo, quod ædidit in defensionem huius sententiæ) optimè roboratur ex verbis Christi Matt. 26. & Marc. 14. *Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit Euangelium hoc in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit in memoriã eius.* Vbi Christus prędicit eam mulierem prædicandam, & laudandam semper fore in Ecclesia propter illud factum: sed Ecclesia tribuit illud factum peccatrici mulieri, de qua septem dæmonia exierunt: ergo illa eadem est soror Lazari. Præterea accedit cõiectura, nam de peccatrice illa, cuius nomen reticetur, dixit Christus, *quoniam dilexit multum.* Luc. 7. de Maria vero sorore Lazari, quòd *optimam partem elegit*, id est, eiusdem Christi amorem, quo fruebatur, & in eo crescebat, quando *sedens secus pedes eius audiebat verbum illius.* Illa verò Maria Magdalena, *à qua septem dæmonia exierant*, hoc Christi amore flagrans ad monumentum ibat, redibatque, stabat, ac flebat ob illius desiderium. Propter quod (vt Ecclesia canit) *Prima meruit gaudia, quæ plus amabat cæteris.* Ergo signum est, fuisse hanc vnam, & eandem personam. Tandem fauet antiqua historia traditione Maiorum recepta apud Massilienses, apud quos Maria soror Lazari cum fratribus suis vixisse fertur vsquè ad mortem, & in sepulcro eius inscriptum esse dicitur, fuisse mulierem illam peccatricem, quæ postea sedit plorans ad sepulcrum Domini. Et hoc creditur fuisse scriptum iussu Maximini vnius ex septuaginta discipulis, qui fuit comes Lazari, & sororum eius, vt refert Segebertus in libro de vna Magdalena, quem ante quingentos annos scripsit. Et hæc est sententia omnium Patrũ, quos paulo ante retuli. Quibus addi potest Hieronymus epistol. 150. ad quartam quæstionem, quatenus dicit, in Euan-

Rossens. Matt. 26. Marc. 14.

Luc. 7. Luc. 10.

Hym. Eccl.

Titulus in sepulcro Magdalenæ inscriptus.

Segebert.

Hieron.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in Euangelio quatuor Marias tantum reperiri. Vna est mater Domini, altera Maria Iacobi, & Ioseph, tertia Maria Cleophæ, quarta Maria Magdalena. Oportuisset autem addere quintam, si Maria soror Lazari esset distincta à Magdalena. Et in proemio super Oseam, dicit, eandem esse mulierē peccatricē, quæ vnxit pedes Domini, & pro qua Dominus respondit proditori aduersus eam murmuranti. Bernar. serm. de Maria Magdalena, Beda & Rupert. Ioan. 11. & sanctus Thom. & ferè omnes alij catholici expositores.

Bernard: Bed. Rupert. D.Thom.

Ad rationem dubitandi, sumptam ex verbis Marci respondetur, Marcum non addisse illa verba, *De qua septem Dæmonia iecierat*, vt hanc Mariam Magdalenam ab alia fœmina eiusdē nominis distingueret: sed, vt narraret aliquid, quod à Matthæo fuerat prætermissum; itemq; vt efficaciam gratiæ Christi commendaret. *Quia Vbi abūdauerat delictum*, tanta *superabundauit, & gratia*, vt illa peccatrix mulier prima esse meruerit, quæ Christum resurgentē vidit.

Rom 5.

1. Obiecti. Solent tamen nonnulla contra propositam sententiam obijci, quæ breuiter proponere oportet, & expedite. Primum est quia non videtur credibile, Mariam sororē Lazari fœminam nobilem, & honoratā (vt ex Ioan. 11. colligitur) fuisse publicam meretricem, aut famosam peccatricem, cuius historia narratur Luc. 7. Secunda est, quia difficile etiam creditu est, Christum admisisse ad tantam amicitiam, & familiaritatē famosam mulierem peccatricem. Tertia, quia Maria Magdalena, de qua fit mentio Luc. 8. erat Galilæa, vt ex Matth. 27. & Marc. 15. colligitur, illis verbis. *Erant autem ibi mulieres, quæ sequutæ erant Iesum à Galilæa ministrātes ei, inter quas erat Maria Magdalena, &c.* At verò Maria soror Lazari erat ex Bethania propè Ierusalem, vt patet Ioan. 11. Vnde hæc soror Lazari, nunquā in Euangelio vocatur *Magdalena*, sed tantum *Maria*: alia verò Galilæa, vocatur *Maria Magdalena*, & creditur sic nominata à Magdalo, seu Magda ciuitate Galileæ. Sic enim refert Epiphanius Presbyter in vita Virginis Mariæ, Christum in ciuitate Magda exceptum fuisse à Maria muliere diuite, & nobili, vt Turrianus commemorat super citatum locum Clementis. Quarta, quia mulier quæ Matth. 26. & Marc. 14. vnxit Christum, non potuit esse Maria soror Lazari, quæ vnxit Christum in domo sua, vel tris sui, vt colligitur ex eo, quòd *Martha in illa cœna ministrabat*: non est autem credibile ministrasse in aliena domo: alia verò mulier vnxit Christum in domo Simonis leprosi. Deinde Maria vnxit pedes, illa caput. Rursus Maria ante sex dies Paschæ, alia biduo ante Pascha.

Secunda. Tertia. Matth. 27. Marc. 15. Ioan 11. Epi præf. Turrian. Quarta. Matth. 26. Marc. 14. Ioan. 12.

Ad primam in primis dicitur, argumentum commune esse vtrique sententiæ. Nā etiam illi, qui putant, Mariam peccatricē fuisse è Galilæa, referunt fuisse diuitem, & nobilem, vt paulo ante dicebam. Deinde nihil est, quòd nos cogat fateri, Lazari familiam fuisse valde nobilem, ac locupletem. Omnia enim (quæ narrantur Ioann. 11.) potuerunt accidere in personis mediocris status, & conditionis. Ad hæc, neq; est nouum, neq; insolitum, interdum nobiles fœminas esse infames, & impudicissimas, de qua re possent multa ex historijs referri: sed non oportet in hoc immorari. Tandem, non est cur existimemus, Magdalenā fuisse publicam meretricem, seu scortum. Quod enim Luc. 7. dicitur. *Quæ erat in ciuitate peccatrix*, non est ita accipiēdum, vt sit sensus, in tota ciuitate habitam fuisse, & existimatam peccatricem: sed solum mulierem quandam peccatricem, quæ in illa ciuitate aderat, accessisse ad vngendū Christum, sic enim ad literam habent Græca. *Et ecce mulier existens in illa ciuitate, quæ erat peccatrix.* Ex ijs ergo verbis non potest colligi, fuisse publicum scortum: sed ad summum fuisse iuxta suum statum, & conditionem impudicam, nimiumque delitijs deditam.

Ioan 11. Respons. ad primam obiectionem. Ioan. 12. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 7.

Ad secundam fere respondit Christus Pharisæo dicenti. *Hic si esset Propheta, sciret, quæ, & qualis sit mulier, quæ tangit pedes eius, quia peccatrix est.* Itaque Christus non admisit illam nisi post insignem, ac publicam pœnitentiam, vitæque emendationē. Vnde bene notat Iansenius, cap. 55. ex Roffen. si, illam fœminā paulatim fuisse à Christo, & malis liberatā, & cumulatā bonis. Cùm enim esset à Dæmonibus obsessa prius corporaliter liberata est ab eorum vexatione, & deinde cœpit peccata sua agnoscere, & lacrymis delere, & tunc accessit ad Christū publica præbens pœnitentiæ, charitatis, & gratitudinis signa: postea verò impetrata criminū venia Christo adhæsit, eumque sequuta est, opes suas in eius obsequium impendens. Ac tandem post magnā veteris vitæ mutationem, & sanctitatis studium meritò insignia beneficia, & singularis amoris signa à Christo accepit.

Roffen. Iansen. Ioan. 55.

Ad tertium. Ad tertium respondetur, ex Marco, & Matthæo solum posse colligi, Magdalenā fuisse in Galilæa, quādo Christus ibi prædicabat, eiq́ue ministrasse. Vnde non fit, illam fuisse Galilæam. Quanquā enim fuerit in Bethania orta, potuit varijs ex causis in Galilæam migrare. Primò, desiderio videndi Christum, & maximè vtā Dæmonibus, à quibus vexabatur, eius virtute liberaretur. Deinde, quia propter liberē viuendi licētiam, fortasse propria domo relicta, in Galilæam diuerterat. Deniq; Iansenius capite. 55. Concordiæ, & Ioannes Suarez, tractat. 97. in Lucam referunt, Magdalenā nupsisse in Galilæa viro, cuius erat Castellum nomine *Magdalum*, indeq́ue cognomē accepisse: postea verò, facto diuortio, in eadem prouincia vixisse liberius, donec in aliqua ciuitate eiusdem prouinciæ (vt ex Luc. 7. colligitur) à Christo corpore, & animo sanata est, quem postea in Iudæam est sequuta, fratribusq́ue suis reddidit familiarum: quæ omnia Ioannes Suarez refert, se legisse in Bethlehem, in quadam historia antiqua, quam Christiani, & religiosi ibi habitantes, ex maiorum traditione, veram esse asseuerabant.

Ioan. Suar. Luc. 7.

Ad quartū. Ad quartam in primis licet omnia concedamus, quæ in illa sumuntur, solum concludunt, illas vnctiones fuisse diuersas: non tamen mulierē, quæ Christum vnxit. Constat enim vnctiones (quæ referuntur Luc. 7. & Ioan. 12.) fuisse distinctas: atqui nos ostendimus, eandem esse mulierem, quæ vtrobiq́ue Christum vnxit, sicut ergo bis vnxit, potuit etiam ter, prout Innocentius citato loco opinatur. Secundo dicitur, nihil esse, quod nos cogat, vt fateamur, illas vnctiones fuisse diuersas: quin potius verisimilius est fuisse eandem, vt alij authores supra citati pro nostra sententia docēt. Patetq́ue ex magna conuenientia ferè in omnibus circunstantijs. Vtraque enim facta est in Bethania, propè Pascha: & in vtraq; indignati sunt discipuli, & fere eisdem verbis à Christo sunt reprehensi, quod non est verisimile, bis tam breui tempore accidisse. Neq; diuersitas, quæ est in narratione, satis indicat rei diuersitatem. Nam, quod ad domum attinet, potuit esse eadam domus. Simonis, & Lazari, præsertim si verum est, quod refert Nicephorus libr. 1. cap. 27. Simonem fuisse patrem Lazari. Et licet demus, domum fuisse distinctam, potuit esse tam vicina, & Simon ipse tam familiaris, & consanguineus Marthæ, & Mariæ, vt in ea Martha ministraret: præsertim cum nō tam propter necessitatem, quàm propter amorem, & deuotionem ministraret. Deinde, quòd vnus Euangelista referat, Mariam vnxisse pedes, alius caput, non sunt contraria, potuit enim vtrumq́ue fieri, & vnus referre, quod alter omiserat. Et ita verisimile est (quod Augustinus notauit libro. 2. de consen. Euangelistarum, capit. 79.) prius copiosè vnxisse, & tersisse pedes, postea vero *fracto alabastro* (vt Marcus dicit) quod reliquum erat super caput effudisse. Nec dissimile est, quod Matthæus, & Marcus generaliter dicunt, discipulos fuisse indignatos. Ioannes autem solum Iudæ hoc attribuit. Nam præterquam quòd (iuxta Scripturæ phrasim) potuit à Matthæo & Marco plurale pro singulari ponisi fieri etiā potest, vt Iudas murmurare inceperit: postea vero alij eum sint imitati, vt notant Augustinus, Hieronymus, & Chrysostomus super hæc loca. Tandem in scribendo tempore, seu die huius vnctionis Ioannes (vt de more eum habere diximus) ordinem historiæ tenuit, & ita reuera illa vnctio ante sex dies. Paschę facta est: alij autē Euangelistæ, nunquā dixerunt, esse factam biduo ante Pascha: sed cū dixissent, illo biduo ante Pascha fuisse sacerdotes, & scribas congregatos, vt Christum comprehenderent: volentes explicare nouam occasionem, quam illis diebus habuerant ex indignatione, & traditione Iudæ, per recapitulationem inseruerunt hanc historiā, quę paulò ante præcesserat, quoniā ex ea sumpsit Iudas occasionem vendendi Christum. Est igitur verius, vnctionem fuisse eandē: certiusq́ue est, vnam tantum fuisse Mariā Magdalenam sororem Lazari, cui Christus primo suscitatus apparuit.

Nicephor. Aug. Hieron. Chrysost. Matth. 26. Marc. 14.

SECTIO III.

Quo ordine, & modo Christus suscitatus Mariæ Magdalenæ, & alijs mulieribus apparuerit.

DVO

Universidad de Deusto
Biblioteca

DVO sunt, quæ in hac re explicanda difficultatem habent. Primũ est, an Christus primò apparuerit soli Magdalenæ, vel simul cum cæteris mulieribus. Ratio dubitandi est, quia hoc posterius multum insinuatur Matt. vltimo, vbi dicitur, Magdalenam cũ altera Maria venisse in sepulcrũ, & statim subditur, *Et ecce terræmotus factus est magnus*, vbi illa particula, *& ecce*, apertè significat statim in ipso primo accessu mulierum hoc accidisse. Et paulò inferius eodem contextu, & narrationis serie, dicitur, *Et ecce Iesus occurrit illis*. Et confirmatur. Nam licet Ioannes solius Magdalenæ mentionem faciat: tamen non excludit alias mulieres: quin potius, si illa narratio cum alijs Euangelistis conferatur, non videntur potuisse abesse aliæ mulieres à monumento. Quia post illã apparitionem redibant simul omnes illæ fœminæ. Vnde Augustin. libro tertio de consen. Euangel. capite vigesimo quarto, affirmans apparitionem illam, quam narrat Ioannes, fuisse omnium primam, dicit ibi affuisse omnes fœminas. E contra autem Hieronym. quæst. 5. ad Hedibiam existimat quidem primam apparitionem omnibus esse factam, hanc tamen esse, quã narrat Matth. & idem sentit Theophyl. Matt. 28. & Euthym. cap 68. super Matth. & capite. 48. super Marcum, & addit Marcum, cum dicit, primo apparuisse Mariæ Magdalenæ, non excludere alias, sed subintelligere potius. *Frequenti enim* (inquit) *in usu est apud Euangelistas per personam, quæ insignior est, eam etiam intelligere, quæ minus nota est*. Et hinc insinuatur secunda dubitatio proposita, scilicet, an Christus bis apparuerit Magdalenę, semel illi soli iuxta sepulcrum, & iterum in via simul cum alijs mulieribus. Nam quod ita factum sit, indicant Matthæus, & Ioannes. Aliunde verò obstat. Nam quęro, quæ nam harum apparitionum fuerit prior? Si illa, quam Matthæus narrat, factã esse mulieribus in via, quomodo postea Magdalena plorabat iuxta sepulcrum eò, quòd corpus Domini esset sublatum? Si vero fuit prior ea, quam narrat Ioannes, quomodo postea ibat Magdalena cum alijs mulieribus, cum iam sola mansisset? Quomodo etiã permissa est tangere, quod illi parum ante negatum erat?

Dicendum tamen est primò, Christum Dominum primò apparuisse soli Magdalenæ, non solum ante alios discipulos: sed etiam ante alias fœminas. Hæc est communis sententia Sanctorum ferè omnium, quos retuli in præcedenti sectione; & Ecclesiæ, quæ sic canit de Maria Magdalena.

Prima meretur gaudia,
Quæ plus amabat cæteris.

Et merito verba Marci ita intellecta sunt. Vix enim clarius potuit id asserere. Postquam enim de mulieribus sermonẽ fecit: & narrauit ea, quæ eis simul acciderunt, sermonem conuertit ad solam Magdalenam, dicens, illi *primo* apparuisse. Et huic consonat narratio Ioannis, qui ex professo refert, hanc apparitionem factam soli Mariæ Magdalenæ, quando alijs abeuntibus ipsa *stabat ad monumẽtum foris plorans*. Vt autem hoc apertius comprobetur, explicemus ordinem, quo, iuxta contextum omnium Euangelistarum, intelligi potest hoc accidisse.

Primo enim omnes illæ fœminæ venerunt simul ad monumentũ, audierunt terræmotum, viderunt lapidem sublatum. An vero tunc omnes illæ Angelos viderint, & audierint definiri non facile potest. Quia (vt Ioannes narrat) postquam Magdalena vidit lapidẽ sublatum cucurrit ad Petrũ, & Ioannem dicens, *Tulerunt Dominũ, & nescimus, vbi posuerunt eum*. Si autem iam vidisset Angelos annuntiantes eum viuere, potius hæc Apostolis narraret. Quapropter Augustinus libro tertio de consensu Euangelistarum, cap. 24. significat, Magdalenam tunc nec vidisse, nec audiuisse Angelos: sic enim ait. *Vt vidit lapidem sublatum à monumento, antequam aliquid diligentius inspiceret, non dubitans ablatum inde esse corpus Iesu, cucurrit, (sicut dicit idem Ioannes) & nuntiauit Petro atq; ipsi Ioanni.*) Idem sentit Chrysost. homilia. 84. in Ioann. illis verbis, *Neque intrauit, neque introspexit*. Quod si verum est, facilè expeditur secunda difficultas posita.

Oritur vero alia non minor, quando scilicet intelligendum sit, apparuisse & loquutum fuisse cum mulieribus Angelum illum, cuius Marcus, & Matthæus meminerunt, vel duos, de quibus scribit Lucas. Nam, si dicamus, solam Magdalenam cucurrisse ad nuntiandum Petro, & Ioanni: alias vero fœminas interim ingressas esse sepulcrum, & vidisse, atque audiuisse Angelos, obstat euidenter Lucas Euangelista, qui, postquã narrauit hãc apparitionem Angelorum, & cætera, quæ acciderant mulieribus, protinus subdit. *Erat autem Maria Magdalena, & Ioanna, & Maria Iacobi, & cæteræ, quæ cũ eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc*. Cum quo consonant Matthæus & Marcus. Nam cum dixissent, venisse Magdalenam, & alias fœminas, semper in sequẽtibus de eis loquũtur, dicentes. *Viderũt iuuenem, qui dicit illis: at illæ exeuntes, fugerunt*. Quæ omnia ad omnes fœminas, prius nominatas apertè referuntur. Si autem dicamus, omnes illas fœminas viso lapide sublato statim redijsse ad Apostolos, & non vidisse Angelos, donec postea reuersæ cum Petro, & Ioanne iterum manserunt circa sepulcrum, quando abeuntibus Petro, & Ioanne Maria remansit plorans, (quem modum August. supra significat.) Contra hoc etiam obstat, quia tunc Maria remansit sola, & vidit Dominum: at verò apparitio Angelorum, quam narrant alij Euangelistæ, euidenter facta est ante omnem Christi apparitionem, vt ex verbis ipsorum Angelorum constat.

Circa hoc, Augustinus significat, abeũtibus Petro, & Ioanne non mansisse solam Magdalenam: sed cum alijs mulieribus, & tunc eis apparuisse Angelos, quorũ fit mẽtio tum à Ioanne, tũm à reliquis Euangelistis. Vnde etiam sentit, quando Christus primò apparuit Mariæ Magdalenæ, ibi affuisse alias fœminas. Loquens enim de Magdalena, quæ iam viderat Dominum, cum eoq; sermonem habuerat, subdit, *Tũc egressa est à monumẽto, hoc est ab illo loco vbi erat horti spatium ante lapidem effossum, & cum illa aliæ, quas secundum Marcum inuaserat tremor, & pauor*. Dici vero potest, Christum apparuisse Magdalenæ, præsentibus alijs mulieribus illis nihil videntibus. Sed hoc difficile creditu est. Nam licet corpus glorioſum tantum videatur, à quibus vult, tamen verba Magdalenæ, & externus motus, quo procidit ante Christum, vt pedes eius complecteretur, quando ei Christus dixit, *Noli me tangere*, hæc, inquam, sine speciali miraculo non poterant latere alias mulieres. Deinde ex mutuo sermone inter Christum, & Magdalenam non obscurè colligitur, illam tũc fuisse solam. Et idem videtur de apparitione Angelorum facta Magdalena, quam narrat Ioannes. Dixerunt enim illi, *Mulier quid ploras?* Illa verò respondit. *Tulerunt Dominum meum, & nescio, vbi posuerunt eũ*. Vbi iã non in plurali loquitur, sicut Apostolis dixerat, *Nescimus*, sed in singulari, nescio, quia sola aderat, & similiter dixit ad Christum, *Dicito mihi, & ego eũ tollam*.

Quidam igitur ex recentioribus, sequẽtes Augustinum in eo, quod asserit Magdalenam, viso lapide sublato, reuersam esse ante visionem Angeli, dicunt Magdalenã non affuisse, quando fœminæ viderũt Angelum sedentem, super lapidem (vt narrat Matthęus) neque quando introeuntes in monumentum viderunt iuuenem sedentẽ in dextris, vt narrat Marcus. Itaque iuxta hanc sententiam, cùm primum mulieres peruenerunt ad monumentum, & viderũt lapidem sublatum, Magdalena sola cucurrit ad Apostolos: aliæ vero iuxta sepulcrum manserunt: & interim prędictos Angelos viderunt, & timore perculsæ exierunt de monumento. Quo tempore ad illud peruenerunt Petrus, & Ioannes vnà cũ Magdalena, & acciderunt, quæ Ioannes narrat, quæ postea texemus. Quæ sententia quoad hãc partem est probabilis. Quia nihil est in Euangelio, quod ei repugnet apertè: tamen non est necessaria, neq; habet fundamentum in Euangelio. Primum quia sicut Ioannes narrans reditum solius Magdalenæ ad Apostolos, illam tantum nominat: ita etiam narrando primam profectionem ad sepulcrum, illius tantum meminit: sed hinc non rectè colligitur, illam solam iuisse ad sepulcrum ergo nequè potest colligi, illam solam redijsse ad Apostolos. Deinde (vt demus solam redijsse) vnde constat, reliquas fœminas interim Angelos vidisse? Fieri enim potuit, vt perseuerarent circa monumentum solum expectando reditum Magdalenæ.

Vnde facile excogitari potest alia series huius historiæ, sequendo etiam Augustinum dicentem, quando Magdalena venit ad Apostolos, nondum vidisse Angelos, simulquè asserendo, vel cum illa redijsse cæteras fœminas, vel certe eius reditũ expectasse propè monumentum, atquè interim nihil vidisse. Postquam vero Petrus, & Ioannes venerunt ad monumentũ, & omnia inspexerunt, ac reuersi sunt, mansisse ibi Magdalenã cum cæteris fœminis, atq; tũc omnes vidisse Angelũ sedentem super lapidem,

Matth. 28.

Hieron.

Theophyl. Euthym.

Mariæ Magdalenæ post resurrectionẽ primo omnium Christus apparet.

Hym. Feria. Matt. 16.

Ioann. 20.

Aug. Christ.

Luc. 24. Matt. 28. Marc. 16.

Ioann. 20.

Aug.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lapidem, & ingressas in monumentum vidisse iuuenem sedentem in dextris. Postea verò magno tremore, ac pauore perculsas egressas esse, ac cæteras quidem longius à sepulcro aufugisse: Magdalenâ verò amore timorem vicisse, ac iuxta sepulcrũ perseuerasse, ac tunc accidisse, quod Ioannes narrat. *Maria stabat ad monumentũ foris plorans.* Contra hunc enim ordinem nihil asserri potest, & per se verisimile est, potuisse ita accidere: & alioqui melius, ac propriùs texuntur verba Marci, & Matthæi, qui de omnibus mulieribus, quarũ in principio mentionem fecerant, narrant totum illud factum, & visionem, ac locutionem Angelorum. Ac similiter, quæ Lucas narrat, melius hoc modo accommodantur, vt infra dicam. Tandem iuxta hanc seriem historiæ, facile intelligitur, quomodo Christus apparuerit primò soli Magdalenæ in specie hortulani, vt Ioannes refert. Cùm enim (vt diximus) aliæ mulieres egressæ de mo numento præ timore diffugissent, Magdalena verò statim iuxta sepulcrum stetisset, & se iterum ad lustrandum sepulcrum inclinasset, vidit duos Angelos, deinde Christum, vt Ioannes narrat, & fortasse, hoc voluit indicare Marcus, quando post narratam fugam mulierum de monumẽto cum pauore, & timore, proximè subiungit, *Surgens autem Iesus mane primò apparuit Mariæ Magdalenæ.*

Hinc verò vlteriùs addo, nihil esse, quod nos cogat, vt dicamus, Mariam Magdalenam rediisse ad Apostolos ante conspectos Angelos. Fieri enim potuit, vt omnia
Marc. 16. quæ Matth. & Marc. narrant vsquè ad visionem Angelorum, prius facta sint, & postea cucurrerit ad Apostolos nuntiatura, quæ viderat, ac deinde rederit cum Apostolis ad sepulcrum, eisquè recedentibus, & cum eis abeuntibus alijs mulieribus, ipsa sola permanserit, videritque Dominum.
Tatian. Ale. Quem ordinem sequi videtur Tatianus Alex. in Harmonia Euan. Neq; cõtra hoc obstat, quod Magdalena dixerit Apostolis, *Tulerunt Dominum.* Nã etiam ipsis Angelis, quando secundo ei apparuerunt (vt probabilius credimus) dixit, *Tulerunt Dominum meum*: imo & ipsi Christo, quẽ post Angelos vidit, antequam illum agnosceret, dixit, *Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi & ego eum tollam.* Rectè ergo quoad hãc
Hieron. partem dixit Hieron. *Magdalenam obstupefactam in tantum torpuisse, vt ne Angelorum quidem præsentium sentiret aspectum, cumque videret Angelos, etiam, quos videbat, ignoraret.* Non ergo cognouit esse Angelos, neq; eis fidem abhibuit, vel saltem nõ firmam, & stabilem: sed admodum vacillantem, vel potius ab eis decipi timuit, ideoque dicere potuit, *Tulerunt Dominum meum*, vix enim sciebat, quid diceret. Sed instabis, Si viderat Angelos, cur non id narrauit Apostolis? Respondetur, Cur non id narrauit vidisse lapidem sublatum, vel potius, vnde constat, non vtrumque narrasse? Ioannes enim refert quidem dixisse, *Tulerũt Dominum de monumento, & nescimus, vbi posuerũt eum.* An verò plura dixerit, tacet quidem Euangelista, non tamen negat. Quocunque ergo ex ijs modis rectè intelligitur, quomodo absq; discordia Euangelistarum potuerit Christus primo apparere soli Mariæ Magdalenæ seorsum ab alijs mulieribus. Alia verò difficultas, quæ hic suboritur ex alia apparitione, quam Matth. narrat, in sequenti conclusione tractabitur.

Obiectio. Respons. Ioann. 20.

Dicendum est secundo, Christum eo die iterum apparuisse Magdalenæ simul cum alijs mulieribus. In hac conclusione conueniunt omnes antiqui expositores, August. Hieronym. & Euthy. supra citati, & Theophyl. supra. Insinuat Chrysost. hom. 90. in Matth. Tatianus in Harmonia, & Driedo libro tertio de dogmatibus Sacræ Scripturæ tract. 3. capite quarto, præsertim quoad eam partem, quæ asserit in ea Christi apparitione, quam Matth. narrat factam esse mulieribus, inuentam esse Magdalenã, quoniam Matth. satis apertè id indicare videtur. Eodem enim contextu, & eadem
C referens mulieres, dicit. *Et ecce Iesus occurrit illis, dicens, Aute: illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius.* Nam relatiuum *illæ, & illis* easdẽ fœminas refert, de quibus à principio capitis sermonem habet. Ex hac vero parte necessario sequitur (suppositis ijs, quæ dicta sunt in prima conclusione) eodem die, atque intra breue spatium temporis, bis Christũ apparuisse Mariæ Magdalenæ. Quod vero prius illi soli apparuerit, quàm simul cum alijs fœminis, primo probatur testimonio Marci suprà tractato, & ex omnibus adductis in præcedenti conclusione. Secundo conuincitur alio argumẽto supra facto, scilicet, quia si Magdalena prius vidisset Christum cum alijs mulieribus, non stetisset postea iuxta monumentũ plorans, ac dicens, *Tulerunt Dominum meum.* Nam licet Hieronym. supra respondeat, potuisse Magdalenam hæc dicere præ nimia turbatione, etiamsi iã Christum vidisset: tamen reuera hoc nõ est credibile. Quia Christi præsentia omnem mœrorem, perturbationemq; Magdalenæ abstulerat. Item quia non erat ita perturbata, quin esset sui compos, & ratione perfecte vteretur: ergo, si semel vidit, sibique persuasit, esse Christum, quem conspiciebat viuum, ac resuscitatum, nõ poterat postea corpus eius mortuum quærere, ac lamentari. Tertio probatur, declarando seriem historiæ, atque harum apparitionum ordinem. Nam postquam Magdalena vidit Dominum in specie hortulani, & ab eo
B iussa est ire nuntiatum discipulis, quæ viderat, summo gaudio affecta diligẽtissimè iter arripuit, atque ita facile fieri potuit, vt ad alias mulieres breui peruenerit. Verisimilè enim est, illas tum ob animi turbationem, & mœrorem, tum etiam ob desiderium sciẽdi quid accidisset, lentè incessisse. Postquam ergo eas Magdalena consequuta est cœpit simul cum eis progredi, & fortasse de his, quæ viderat, colloqui, &
Matth. 28. tunc iterum apparuit eis Christus in via, vt Matth. narrat. Igitur, cum hoc modo omnia, quæ Euangelistæ narrant, facile in concordiam redigantur, & per se constet, facile potuisse ita accidere, & omnes alij modi magnas difficultates patiantur, merito
1. Dubium. hunc cæteris perferendum censemus.

Duę verò graues difficultates supersunt
C in hac sententia explicandæ. Prior est, quia in priori apparitione facta soli Magdalenæ, fuit proh bita tangere pedes Chri-
Ioann. 20. sti, illis verbis, *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum*: at in apparitione facta mulieribus Christus permisit eis, vt accederent, tenerentq; pedes eius, vt Matt. narrat: ergo non est verisimile inter eas affuisse Magdalenam. Cur enim permissa fuisset tangere, quę paulo ante fuerat prohibita? Hæc difficultas ferè communis est in omni sententia. Nã licet daremus Magdalenam non affuisse in secunda apparitione, eodem modo inquiri posset, cur ipsa non fuit permissa tangere, aliæ vero admissæ sint, cùm nec maiori fide, aut reuerentia, & charitate accederẽt, cumq; etiam illæ missæ fuerint ad annuntiandum dis-

Hieron. cipulis resurrectionem, sicut Magdalena? Vt ergo radicem huius difficultatis aperiamus, & expediamus, explicanda in primis est ratio illa, quam reddidit Christus repellens Magdalenã à suo contactu. *Nondum enim ascendi ad Patrem.* Quę ratio difficillima est. Nam potius, quia nondum ascenderat, tangi poterat, sicuti ab alijs discipulis postea contrectatus est: & si iam ascendisset, contingi iam non potuisset. Varijs ergo modis exponitur hæc ratio. Primo vt Christus nõ loquatur de ascẽsione locali in cœlum: sed de ascensione spirituali in cor, & mentem Magdalenæ. Vt sensus sit, nondum me agnoscis, & quæris vt verum Dei filium, & ita in fide tua *nondum ascendi ad Patrem*, idest, ad æqualitatem cum Patre, neque ad veram naturam filij Dei, & ideò *noli me tangere*. Ita Augustinus Aug. tract. 121. in Ioan. & sermone. 60. de verbis Domini, &. 152. &. 155. de tempore. Qui etiam metaphoricè exponit illa verba, *Noli me tangere*, de tactu fidei, idest, noli in me sic credere, sicut nunc credis. Et iuxta hanc expositionem respondendum est ad difficultatem propositam, Christum tunc repulisse Magdalenam, vt fidem eius augeret, atque perficeret. Erat enim tunc imperfecta. Postquam autem vidit Christum, & ab eo edocta, atque illuminata est, non solum perfectiorem existimationem de illo habere cœpit: sed etiam socias fœminas in eadem fide instruxit, ideoque in secunda apparitione omnes permissę sunt Christum tangere, & adorare. Et hanc respon-
Hieron. sionẽ significauit Hieronymus dicta quæstio. 5. ad Hedibiam in fine dicens. Magdalenam priusâ Domino fuisse correptã, vt incredulam: post verò in tantum cum alijs profeciisse, vt & permissa fuerit tenere pedes eius. Sed responsio hæc fundatur potius in sensu mystico, quàm in literali, cùm nõ sit iuxta verborum proprietatem, vt patet ex verbis à Christo subiũctis. *Vade ad fratres meos & dic eis. Ascendo ad Patrem meum*, vbi apertè loquitur de corporali ascensione. Et idem dicendum est de alia expositione Hieronymi supra vbi, verbũ Hieron. illud, *Nondum ascendi*, exponere videtur, idest nondum resurrexi, & ad statum gloriæ perueni, scilicet in tua fide, & existimatione. Vnde, inquit, *Quem mortuum quæris, viuentem tangere non mereris. Si me nondum putas ascendisse ad Patrem: sed hominũ*

Testimonij Ioann. 20. 1. Expos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Amb. *fraude sublatum, meo tactu indignè es.* Et A vtramque complectitur Ambros. Luc. vltimo, & significat libro de Isaac, & anima capite. 5. & serm. 58. qui potius D. Maximi esse censetur. Nec dissimilis est quam *Maxim.* *Leo Papa.* significat Leo Papa sermon. 2. de ascensione dicens, Magdalenam tunc gessisse personam Ecclesiæ, quæ Christum in hac vita habere præsentem desiderare poterat, cui Christus, *Nolo, vt ad me corporaliter venias, neque vt me sensu carnis agnoscas. Ad sublimiora te differo, maiora tibi præparo: cum ad Patrem ascendero, tunc me perfectius, verinsque palpabis, apprehensura quod non tangis, & creditura, quod non cernis.* Quibus verbis etiam significat, illam repulisse propter imperfectam fidem. Rationem autē Christi aliter expli are videtur, scilicet, *Nondum ascendi*, ideſt, nondum tu peruenisti B ad eam perfectam fidem, quam post meam ascensionem consequutura es. Quæ expositio præter quam quod non benè accommodatur contextui, auget difficultatem propositam. Quia iuxta hanc rationem sic expositam non debuisset Christus ante ascensionem se tangendū præbere, aut Magdalenæ, aut alijs. Deinde id, quod commune est omnibus ijs expositionibus, scilicet, Mariam Magdalenam repulsam esse propter imperfectionem fidei, non video, quo fundamento nitatur, cùm verbum eius *Magister*, potius indicet indubitatam *Tertull.* fidem: & ita Tertullian. lib. contra Prax. capite. 25. Magdalenam vocat *fidelem fœminam, quæ non ex curiositate, neque ex incredulitate, sed ex fide, & dilectione Christum tangere aggressa est.*

4. Expos. Cyr. Atque easdem difficultates habet expositio Cyrill. 12. in Ioann. capite. 50. ubi ait, Christum ante passionem facile permisisse quoslibet peccatores ad se tangendum accedere, vt eos sanctificaret. Quia eo tempore adhuc erat *in similitudine carnis peccati*, vt notauit etiam D. Thom. infra quæst. 80. articulo. 4. ad. 1. At verò post resurrectionis gloriam, non ita facilè se palpari permisit, ad significandum: corpus Christi non esse tangendum, nisi ab his qui Spiritum sanctum acceperunt. *Quia ergo* (inquit Cyrillus) *nondum Spiritum sanctum miserat ideo a tactu suo Mariam prohibebat dicens, Nondum enim ascendi ad Patrem meum, ideſt, nondum Pater per me Spiritū sanctum ad vos misit.* Contra hanc enim expositionem obstat, quòd iuxta illam non debuisset postea permitti, se tangi à mulieribus, & discipulis. Respondeti tamen posset, Christum voluisse hoc semel significare in Magdalena adhuc imperfecta: non tamen oportuisse, vt semper id obseruaret. Tum quia necessarium erat ad confirmandam resurrectionem, aliquando vt se contrectari permittere. Tum etiā, vt lenitatis, ac beneuolentiæ signa discipulis exhiberet. Sed quanuis hoc ita sit, illa tamen ratio valde mystica apparet, & in verbis Christi non habet fundamentum. Multo autem magis voluntarium est, quod quidam addunt, Magdalenam non solum voluisse adorare Christum, & deosculari pedes eius: sed etiā petiisse ab eo, vt sibi daret Spiritum sanctum, quem post suam se resurrectionem daturum promiserat. Et ideò Christum ita respondisse. *Iansenius lib. de statu purę nat. cap. 21.* Hoc enim liberè excogitatum est, neque *Iansenius in lib. statu purę nat. cap. 21.* in præsenti textu Euangelij habet fundamentum, neque in alio loco vbi Christus *nis et reprehensio de modo.* Spiritum sanctum promisit. Illa enim promissio facta est in cœna, vbi soli aderant Apostoli, & fortasse ad aures Magdalenæ nondum venerat.

Alij ergo exponunt, Magdalenam existimasse, Christum rediisse ad eandem vitæ conditionem, quam ante mortem habuerat: sicut fratrem suum Lazarum paulò antea à Christo resuscitatum adspexerat: & ideò voluisse eodem modo, atque eadem familiaritate cum illo conseruari, vt antea solebat, Christum autem, vt eam doceret ad altiorem vitæ statum se surre- *5. Expos.* C xisse, eam prohibuisse dicendo, *Noli me tangere.* Ita exponit Chrysostom. homilia. 85. *Cyrill. Theophyl. Euthym. Iustin.* in Ioann. quem Theophylactus, & Euthim. sequuntur, & fuit antiquior expositio Iustini mart. quæst. 48. ad Orthodoxos. *Dictum est* (inquit) *Maria à Seruatore, Noli me tangere: quasi diceret, noli me sequi, vt perpetuo mecum verseris, sicut erat ante meam crucem consuetudo.* Iuxta quam expositionem non erit necessarium dicere, Christū repulisse Magdalenam, vt nullo modo ipsum tangeret, suosque pedes deoscularetur: sed ne diu, atque familiariter ibi cum ipso maneret. Quin potius addit Caietanus, nec displicet Iansenio cap. 145. non tantum voluisse Magdalenam, tangere pedes eius: sed etiam præ nimia lætitia, & incredibili vi amoris voluisse illum amplecti,

plecti, eiusque faciem, & collum tenere, & A ab hoc contactu eam repulisse Christum. Quod si verum esset, facillimè expediretur difficultas proposita. Nam postea Magdalena iam admonita à Christo, non accessit eo modo, sed solum ad pedes procidit cum reliquis mulieribus adorandi causa, & idcirco permissa est tangere Christum.

Sed mihi hæc non probantur, Chrysostomus enim dicit, Magdalenam voluisse accedere ad Christum eo modo, quo prius solebat. Impium autem esset cogitare Magdalenam fuisse solitam eo modo contingere, vel amplexari Christum, sed solum, *Ioann. 11. Luc. 10.* *procidere ad pedes Domini* (vt dicitur Ioan. 11.) & *secus pedes eius sedere* (vt dicitur Luc. 10.) ergo incredibile videtur hoc tentasse, quando Christus ei apparuit, vel saltē non est hęc mens Chrysostomi, neque vl- B lus vnquam Sanctorum id dixit. Deinde, quanuis Christus non ostenderit Magdalenæ gloriam suam, tamen solo suo aspectu, tantam grauitatem, & venustatem ostendebat, vt in orem quendam, seu reuerentiam cōciliaret. Vnde verbum, quod statim protulit Magdalena, scilicet *Magister*, potius fuit reuerentiæ, quam amoris. Ergo verisimile est magna cum reuerentia procidisse ad pedes eius: nec fuisse ob hanc causam à Domino repulsam. Denique, iuxta hanc expositionem difficile applicatur ratio Christi. Quid enim significat. Noli mecum tam familiariter agere, quia *nondum ascendi ad Patrem meum?* Nunquid post Ascensionem erat illo modo, ac familiaritate Christum contrectatura? Nisi quis fortasse dicat, in statu gloriæ futurum esse inter Christum, & Beatos familiarem illum tractandi, & conueniendi modum, & hoc voluisse Christum significare, vt indicauit Bernardus serm. quinto, de omnibus Sanctis. Sed hoc quoque non est admodū probabile, tum quia etiam in cœlo non erit illa familiaritas, quæ indecentiam quandam præ se fert. Tum etiam, quia Christus non dicit, *Nondum enim ascendimus*, sed de se solo loquitur. Tum denique quia nullus interpretum ita intellexit.

Aliter vero solet accommodari ratio Christi ad prædictam expositionem, vt non intelligatur perfecta, & consummata solis illis verbis; *Nondum enim ascendi ad Patrem meum*, sed coniungenda sunt etiam A sequentia, *Vade autem ad fratres meos, & dic eis. Ascendo ad Patrem meum, &c.* Ita vt sensus totius rationis sit, *Noli me tangere*, id est, ne existimes tam familiariter esse mecum agendum. Quanuis enim, nondum ascendi ad Patrem meum, tamen iam sum in eo statu, in quo breui ascendam. Itaque iam sum constitutus in statu glorioso, & immortali, & ideo neque mihi debetur terrena habitatio, nec prior conuersandi modus, quanuis propter vestram vtilitatem aliquantulum differam Ascensionem meā. Quæ expositio placuit recentioribus: & est probabilis, vim tamen aliquam infert literæ. Tum quia oportet subintelligere, vel addere aliquod verbum, scilicet, *quanuis non ascendi.* Tum etiam quia illa verba, *Vade autem ad fratres meos*, non cōmode interponuntur. Neque magis placet modus, quo alij Christi rationem inducunt. Dicunt enim, subintelligendas esse plures interrogationes, quas Magdalena facere posset, quas Christus præuenire, eisque vno verbo satisfacere voluit. Cum enim Christus illi dixisset, *Noli me tangere*, potuisset ipsa conqueri, & dicere. Quid rei hoc est? Non ne, Domine tecum familiariter agere solebam, & ad deosculandos pedes tuos benigne admitti? Cui Christus tacite respondet, se iam esse in statu gloriæ, & immortali, in quo ascensurus esset ad Patrem. Sed quia potuisset Magdalena rursus instare dicens. Nonne ego te video sicut antea? Non ne mecum eodem modo loqueris, & conuersaris? Ad hæc omnia respondet Christus illis verbis, *Nondum ascendi ad Patrem meum*, ac si diceret, noli C mecum ita familiariter conuersari. Quia licet tibi me conspiciendum præbeo, non ideò est, quia status, in quo iam sum constitutus, id requirat: sed quia ex dispensatione quadam nondum ascendi ad Patrē propter vestram vtilitatem. Quæ omnia sunt quidem ingeniosè excogitata: tamen obscurum valde, & Laconicū fingunt Christi sermonem: & præterea supponunt aliquid incertum, & quod vix potest commode explicari. Non enim satis intelligo, quis fuerit hic modus nimis familiaris, quo Magdalena voluit tangere Christum: neque etiam video fundamentum ad dicendum, Magdalenam existimasse, ad vitam mortalem, eum surrexisse.

Vltima ergo expositio, & maximè

Universidad de Deusto
Biblioteca

Expositio vera.

consentanea literæ esse videtur, Christum nihil aliud voluisse Magdalenæ significare nisi, vt velociter properaret ad annuntiandam suam resurrectionem discipulis. Vnde, cùm ipsa vellèt ad pedes eius immorari, & semel, atque iterum deosculari, dixit illi, *Noli me tangere*, id est, noli nunc in hoc immorari, ac si non esses amplius me visura. Erit enim postea tempus, in quo possis meo conspectu frui, meque contingere, ac venerari. *Nondum enim ascendi ad patrem meum*, ideſt, quia non solùm nondum iam ascendi: sed etiam per aliquot dies non sum ascensurus, & ideò propera ad fratres meos, & dic illis intra breue tempus me ascensurum ad Patrem, prius tamen videndum fore ab eis: vt ex alijs Euangelistis colligitur. Quæ expositio nullam vim infert illi verbo, *Ascendi*. Nam licet sit præteriti, & non futuri temporis: tamen ad maiorem rei explicationem, & exaggerationem solemus ita loqui, etiam in vulgari sermone, vt cum aliquem vrgemus, vt antequam discedat, aliquid faciat, Hispanè etiam respondere solet, *no soy ydo*, id est, antequam discedam, erit tempus id præstandi.

Magdalena Christū in horto tāgere eam prohibita.

Responsio.

Sed hac expositione suppositā, vrget amplius difficultas in principio posita. Nā si Christus non permisit à Magdalena tāgi se se, ne moram faceret: ergo eandem ob causam non debuit in via hoc permittere tam ipsi, quàm reliquis mulieribus: sed monere potius, vt properarent. Ad hoc vero facile responderi potest. Primò, cum Christus dixit Magdalenæ, *Noli me tangere*, non omnino prohibuisse, ne ipsius pedes deoscularetur, ac veneraretur: sed significasse, vt citò se expediret, & ad discipulos festinaret. Sicuti & quando discipulis dixit, *Neminem salutaueritis in via*, non interdixit eum salutandi modum, quē charitas, & vrbanitas exigit, sed voluit eo dicendi genere significare, vt sine mora proficiscerentur munus obituri suum. Ad hunc ergo modum, cùm dixit Mariæ Magdalenæ, *Noli me tangere*, non omnino vetuit, ne pedes deoscularetur, ac veneraretur suos: sed indicauit ei sedulitatem, ac diligentiam, quam nauare oportebat in annuntianda discipulis resurrectione sua. Et ideò nihil obstat, quòd postea tam ipsi Magdalenæ, quàm alijs mulieribus, se, adorandum tangendumque præbuerit.

Magdalena Christū in via tangere vna cū alijs fœminis cur permissa.

Nam id etiam fine multa mora fieri potuit, solum quantum charitas, ac debita reuerentia, deuotioque poscebant. Vnde illis statim dixit Christus, *Ite, nuntiate fratribus meis.* Et hinc fortasse Athanas. in libro de Incarnatione Christi, occasionem sumpsit dicendi, Christum omnibus mulieribus ad se accedentibus dixisse, *Noli me tangere*: eas tamen nihilominus accedētes tenuisse pedes eius, & adorasse. Nam, licet nō legamus omnibus dixisse illa propria, ac formalia verba: tamen quoad sensum omnibus dixit, vt irent, ac præparent nuntiaturæ discipulis resurrectionem. Et eadem ratione, quanuis non legamus, Magdalenam in prima apparitione tenuisse pedes Christi, & adorasse: tamen non fuit absolutè vetita id facere: ideoque verisimile, est feciſse id quidem, quanuis quam citissimè, nullaque interiecta mora.

Matth. 28. Athanas.

Secundo, quanuis daremus, Christum omnino prohibuisse Magdalenæ in prima apparitione, ne se contingeret, posset sufficiens ratio assignari, ob quam in secūda apparitione hoc permissum sit tam illi, quam fœminis, videlicet, quia Maria iam ex parte impleuerat, quod Christus iusserat, & gaudium resurrectionis cum socijs suis communicauerat, quibus resurrectionē Christi annuntiauerat. Deinde iam minime morari volebat ad pedes Domini, sicut prius: sed tantum simul cum alijs eum adorare, & statim iter maturare suum. Denique non omittam dicere, quod Epiphan. hæresi. 26. prope finem significauit his verbis, *Vt ostenderet manifestam castitatem, & sanctimoniam per sanctificationem, dixit Mariæ, Ne me attingas.* Indicat enim rationem moralē potius, quàm literalem, videlicet, Christum ob exemplum purissimæ castitatis non permisisse, Mariam prius se contingere, quando videlicet, sola erat: postea verò in præsentia, & consortio aliarum mulierum id permisisse. Addi etiam potest ratio mystica, quam latè persequitur Rupertus lib. 14. in Ioannem, quod Maria quando sola accesit ad Christū gerebat figuram Ecclesiæ ex gentibus congregandæ, quæ non contactu corporali, sed spirituali fide ad Christum post Ascensionem eius erat peruentura. De qua re multa legi possunt in Petro Chrysologo serm. 75. & sequentibus.

Epiphan. Castitatis exemplum.

Pet. Chry.

Se-

1. Dubium.

Secunda difficultas est, quomodo variæ Angelorum apparitiones, quas Euāgelistæ narrant, cum nostra sententia cohæreant.

Luc. 24.

Et præcipue est difficultas de apparitione duorum Angelorum, quam Lucas refert dicens, *Ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti.* Quam apparitionem necesse est, esse distinctam ab illa, quæ facta est Marię Magdalenæ, quando vidit duos Angelos. Dictum namq; est quādo illos vidit, fuisse eam solam, & ab alijs fœminis seiunctam, & Ioannes dicit fuisse extra sepulcrum: at illi duo Angeli (de quibus Lucas meminit) visi sunt ab omnibus illis fœminis existentibus intra sepulcrum: non apparet autem quando, iuxta ordinem historiæ supra positum, hi duo Angeli videri, potuerint à mulieribus. Quando enim primum ingressæ sunt in monumentum, tantum viderunt vnum Angelum intus (vt Marcus narrat) postea verò non sunt iterum ad illud reuersæ. Quia eodem Euangelista tacente, discessere statim magno pauore concussæ.

Ioann. 20.

Marc. 16.

In explicanda hac difficultate, & repugnantia, quæ esse videtur inter Euangelistas narrantes has apparitiones Angelorū, variæ sunt expositiones. Quidam ita conciliant, & texunt seriem historiæ, vt primò mulieres viderint vnum Angelum extra sepulcrum sedētem super lapidem, (vt

Matth. 28.

Matthæus narrat) eiusque monitu mulieres (quibus ipse dixit, *Venite, & videte locum, vbi positus erat Dominus*) introeuntes *viderint iuuenem sedentem in dextris* (vt Marcus narrat) statim verò præ timore egressæ sint. Magdalena porrò, quæ sola permansit, iterum se inclinans ad monumentum vidit duos Angelos, & Dominum, atque iterum reuersa est ad discipulos. Interim vero alij duo Angeli apparuerunt reliquis mulieribus, quæ à monumento timore plenæ, ac animo consternatæ discesserant. Hęc vero sententia mihi probari non potest. Primò, quia est parum consentanea narrationi Lucę. Is enim potius significat mulieres vidisse hos Angelos intra sepulcrū, sic enim scribit, *Et ingressæ non inuenerunt corpus Domini Iesu: & factum est, dum mente consternatæ essent de isto, ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti.* Et postquam retulit omnia, quæ Angeli mulieribus dixerunt, subdit, *et egressæ à monumento, nuntiauerunt, &c.* Ex hoc enim contextu satis verosimilis coniectura fit, mulieres ingressas monumentum, antequam exirent, vidisse Angelos, eorumque verba audiuisse. Quod etiam patet ex illis verbis Angelorum, *Non est hic.* Erant ergo in ipso sepulcro, quod designatur per illud aduerbium *hic.* Præterea quia inferius significat Lucas Magdalenam affuisse cum alijs mulieribus, quando ij duo Angeli apparuerunt. Nam post citata verba ait, *Erant autem Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & cæteræ, quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc.* Respondeti potest, Lucam non dicere Magdalenam, huic visioni Angelorum interfuisse: sed narrasse Apostolis, quæ viderat simul cum alijs mulieribus. Quod verum esse potuit, quia licet non omnes simul: tamen omnes eadem fere viderant, & audierant, & omnes eadem narrarunt Apostolis. Sed non est re vera hæc Euangelistæ mens, cùm enim ait, *Quæ dicebant ad Apostolos hæc*, aperte refert per illud pronomen, *hæc*, eadem, quæ ipse narrauerat. Neque est verisimile, mentionem facere de Magdalena, & de illa scribere, quomodo eadem narrauit, quæ aliæ mulieres, nisi quia significare voluit, eam affuisse omnibus, quæ scripserat. Accidit, hanc esse sententiam Augustini, & communem omnium interpretum: contrariam verò neque habere fundamentum, neque esse necessariam ad explicandam seriem historiæ, vt ex dicendis patebit.

Luc. 24.

Ex his rationibus consequenter infero hanc visionem Angelorum, quam Lucas narrat, accidisse, antequam Christus primò appareret Magdalenæ in specie hortulani. Quia quando hi duo Angeli apparuerunt, adhuc mulieres non credebant, Christum viuere, & corpus eius mortuum quærebant, vt patet ex illis verbis Angelicis, *Quid quæritis viuentem cum mortuis?* Sed postquam Magdalena vidit Dominum, & occurrit alijs mulieribus, eisque nuntiauit, quod viderat, iam non inquirebant *viuentem cum mortuis*: sed potius ibant nuntiaturæ Apostolis, quod Maria viderat, quibus per viam incedentibus iterum Christus apparuit, vt supra diximus: ergo, si Magdalena affuit huic apparitioni Angelorum (vt verè affuit) necesse est, vt ante primam Christi apparitionem sit facta. Dicunt verò quidā, hanc visio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

visionem Angelorum (quam Lucas narrat) esse eandem cum ea, quam memorat Ioannes: illos tamen Angelos bis loquutos fuisse, primum soli Magdalenę coram alijs, postea omnibus. Sed non placet, primo, quia apud Lucam Angeli apparuerunt cũ omnes mulieres simul erant, & intra sepulcrum: apud Ioannem vero, cum Magdalena esset sola, & in vestibulo, vt exponemus. Secundo, quia vt colligitur ex Ioanne Magdalena statim post verba, & nutus Angelorum conuersa est, viditque Dominum: ergo non possunt commodè interponi cætera verba.

Cyrill. Ier. Bed Burcard.

Vt ergo totam hanc rem exponamus, supponendum est ex Cyrillo Ierosolym. catechesi. 14. & Beda libro de locis sanctis, seu de situ Ierusalem capite. 2. & ex Burcardo in libro de descriptione terræ Sanctæ, in prima parte, capite. 7. in sepulcro Domini duplicem fuisse speluncam, alteram exteriorem (quam Cyrillus *vestibulum sepulcri* appellat) alteram interiorem, in qua excisum erat sepulcrum â pauimento terræ tribus palmis erectum. Inter quæ duo loca ostium erat, in quo lapis fuit positus, quo sepulcrum Domini clausum dicitur in Euangelio. Ex qua loci descriptione intelligitur illam exteriorem partem speluncæ respectu diuersorum dici posse esse extra, & intra sepulcrum. Etenim si per sepulcrum intelligamus paruam illam & interiorem speluncã, vbi positum fuit corpus Domini, reliqua pars dicetur exterior, & qui in illa fuerit, dicetur esse extra sepulcrum, si autem per sepulcrum, seu monumentum intelligamus totam illam speluncam, sic qui fuerit intra priorem partem eius, dicetur esse intra sepulcrum. Hoc ergo supposito, facilè intelligi potest tota series historiæ.

Respõsio.

Primo enim Matthæus dicit, mulieres peruenisse ad monumentum, & Angelum reuoluisse lapidem, & sedisse super eum. Vnde verisimile fit, lapidem sublatum ab interiori ostio sepulcri positum esse in exteriori parte speluncæ, ibique Angelum loquutum cum mulieribus, quæ apud Marcum dicuntur ingressæ in monumentum. Quia ingressæ sunt in priorem partẽ speluncæ, in qua etiam viderunt iuuenem sedentem â dextris, vt idem Marcus narrat. Atque recte intelligitur, eandem esse apparitionem Angeli, quam Matth. & Marcus narrant, vt Augustin. etiam docuit lib. 3. de consen. Euang. cap. 4. & Theophyl. & alij, quanuis aliâs etiam afferant rationes conciliandi Matthæum cum Marco. Quod verò de eadem re loquantur, probabile fit primò ex similitudine circunstantiarum. Vterque enim describit Angelum sedentem, & inductum veste candida, & loquentem ad fœminas eisdem ferè verbis. Secundo, quia nulla est dissonantia, quæ cogat ad asserendum, illos Angelos fuisse distinctos. Illa enim videtur esse maxima, quod Matth. significat fuisse extra sepulcrum, tum quia dicit, *sedisse super lapidem*: tum quia dixit mulieribus, *Venite, & videte locum, vbi positus erat Dominus*. Marcus autem indicat Angelum visum esse intra sepulcrum, dum ait, *Introeuntes in monumentum viderunt iuuenẽ, &c.* Vt enim omittam aliam expositionem Augustini dicentis, hæc verba posse exponi per anticipationem, & aliam Theophylacti, & aliorum dicentium, eundem Angelum, qui prius extra visus fuerat, postea ingressum esse cum mulieribus, ibique iterum sedisse: quæ violentiæ mihi videntur, & parum consentaneæ literæ: Illa explicatio, quæ ex dictis colligitur, facillima est, scilicet Marcum loquutum fuisse de toto monumento, in cuius parte exteriori erat lapis sublatus ab ostio interioris speluncæ, ad quam videndam Angelus mulieres inuitauit. In alijs vero omnibus nulla est apparens repugnantia: sed vnus addit, quod alter omisit: vt verbi gratia, Marcus tantum dicit, *Angelum sedisse*: non verò significat, vbi sedebat. Quod Matth. addidit, scilicet, *super lapidem*: non tamen exposuit, in quo situ: hoc vero explicuit Marcus dicens sedisse â dextris. Quod ita videtur intelligendum, lapidem sublatum ab ostio monumenti iacuisse ad dexteram partem ipsius ianuę, seu hominũ volentium ingredi interiorem speluncã, seu sepulcrum.

Contrãdicta Euãgelista rum in rebꝰ fundis nugatorium opinionitatis. Aug. Theo. Matth. 28. Marc. 16. Aug. Theo.

Secundo post hanc visionem primi Angeli conuenienti ordine sequitur, quod Lucas narrat. Cùm enim, monente Angelo, mulieres ingressæ fuissent sepulcrum, ibi viderunt duos viros in veste fulgenti, audieruntque omnia, quæ loquuti sunt: postea verò egresse sunt de monumẽto. Quod autem subdit Lucas, *Regressæ à monumento nuntiauerunt hæc omnia illis vndecim, & cæteris omnibus*, dupliciter accommodari potest

testad prædictam seriem historiæ. Nam si teneamus, has visiones Angelorum accidisse, antequam Magdalena reuerteretur ad Apostolos (quod Ioannes narrat) optimè, ac consequenter dici potest, hæc omnia statim facta esse, prout â Luca narrantur, ita vt egressæ de monumento, antequam vlla earum Christum vidisset, omnes iuerint ad nuntiandum discipulis, quæ viderant. Cui expositioni consonant verba illa, quæ dixit Cleophas cum Christo loquens Luc. 24. *Sed & mulieres quædam ex nostris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius venerunt dicentes, se etiam visionem Angelorum vidisse, qui dicunt, eum viuere*. Ergo signum est, eas statim reuersas esse ad discipulos post visionem Angelorum, antequam Christum viderent. Nam si vidissent hoc maximè illis mentiassent, idemque Cleophas potissimùm narrasset. Et iuxta hunc ordinem consequenter dicendum est, iterum fuisse reuersas ad sepulcrum cum Magdalena, & discipulis, quibus iterum â sepulcro redeuntibus Magdalena sola permansit, viditque Dominum, & postea velociter reuertens alias fœminas est consequuta, quibus Christus iterum apparuit, vt supra explicatum est.

Luc. 24.

Obiectio.

Contra hanc vero expositionem solum potest obijci. Quia videtur repugnare iis quæ Ioannes refert, nimirum, Magdalenam reuersam ad discipulos dixisse, *Tulerunt Dominum meum*. Sed responderi potest, vtrumque accidisse, scilicet, quod Magdalena id diceret: aliæ verò affirmarent, se Angelos vidisse. Nam vt supra dixi fortasse Magdalena præ nimio affectu, ac turbatione non existimabat esse Angelos, sed homines, qui corpus Domini furati fuerant: vel certe putabat, esse sublatum ab Angelis, quorum verba, vel præturbatione non satis intellexit, vel certe non integram fidem eis adhibuit, aut si in principio credidit, postea hæsitauit aliæ verò fortasse maiorem fecere loquentibus fidem. Cuius signum est, quia exierunt de monumento cum *gaudio magno* (vt Matthæus dicit) & ideò postea narrabant discipulis omnia, quæ viderant. Quod vero Marcus ait, nemini quicquam dixisse præ timore, intelligendum est, vel de custodibus, vel de alijs qui eis occurrerunt, donec peruenerunt ad discipulos. At verò tenendo cum Augustino. & alijs Patribus (quos supra retulimus) Magdalenam vel solam, vel cum reliquis fœminis, reuersam esse ad discipulos, antequam illum Angelum videret, alio modo erit hic locus explicandus, vt statim commodiùs exponemus.

Matth. 28.

Respõsio.

Tertio igitur, postquam mulieres territæ visione Angelorum, egressæ sunt de monumento, & aliæ longius discesserunt, Magdalena permansit in vestibulo sepulcri. Sic enim intelligo, quod Ioannes ait *stabat foris plorans*: vbi se inclinans ad ostiũ monumenti, vt videret sepulcrum interius, iterum vidit duos Angelos, *vnum ad caput, alium vero ad pedes* sepulcri (vt Ioannes narrat) & tunc Christus apparuit â tergo Magdalenæ, quem Angeli inspicientes signa reuerentiæ illi exhibuerunt, & hæc fuit occasio Magdalenæ conuertendi se retrorsum, vt notarunt Chrys. hom. 85. in Ioannem, & Athanas. quæst. 78. ad Anthiochum. Postea verò contigere omnia, quæ de vtraq; apparitione Christi ad mulieres supra diximus: ac tandem id, quod Lucas dixit, mulieres narrasse hæc omnia discipulis. Lucas enim prætermisit apparitiones Christi ad fœminas, quas satis scripserunt alij Euangelistæ, & ideò narrata visione Angelorum, quam alij prætermiserant, statim gradum fecit ad mulierum enarrationem scribendam. Huic vero expositioni obstare possunt citata verba ex Cleopha. Quibus responderi potest, mulieres quidem vtrumq; narrasse discipulis, scilicet & Angelos, & Christum vidisse: Cleopham tamen vel non omnia audiisse, aut intellexisse: vel certe non esse ausum omnia dicere homini peregrino, ne rem nimium absurdam, incredibilem referre videretur. Atque ita omnia in concordiam rediguntur, quæ claritatis gratia oporteret in breuem summam redigere: id tamen commodius præstabimus sectione sequenti.

Ioann. 20.

Chrys. Athanas.

SECTIO IIII.

Quoties apparuerit Christus in ipso Resurrectionis die.

PRincipiò certum est Christum in die Resurrectionis quinquies apparuisse. Quæ sententia fuit Augustini dicto lib. 3. de consens. Euang. c. 25. quam D. Tho.

Aug.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D. Thom. Luc. 24.

hic ar. 3. ad. 3. docuit, & est certa. Nam fere colligitur ex Euangelistis. Vt enim vidimus, illo die bis apparuit mulieribus, & Luc. 24. dicitur eadem die apparuisse duobus discipulis eũtibus Emaus: ij rursum regressi statim Ierosolymam, vt nuntiarent Apostolis quæ viderant, inuenere cæteros discipulos dicentes, *Surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni*: statimque ad eos Dominus ianuis clausis ingreditur, vt idem Luc. Marc. ac Ioan. referunt. Fuerũt, ergo quinq; apparitiones in illa eadem die præter eam, quæ Virgini facta est. Nã si aliæ ab Euangelistis omissæ sunt, ignorantur. Quod vero hæc contigerint, ipsa Dominica die, in qua Christus resurrexit, constat. Nã Matt. dicit Christũ apparuisse fœminis *in prima Sabbathi*, & idẽ dicit Marc. de apparitione facta Magdalenæ: idemq, est sensus Lucæ, qui eam diẽ vocat *vnam Sabbathi*. *Nam vna* (more Hebreorũ) ponitur pro *prima* (vt in superioribus diximus) & in eadẽ die narrat factas esse tres alias apparitiones. Denique addit D. Tho. coniecturã, ob quã Christus primo die toties apparuerit, scilicet, vt statim fidẽ resurrectionis cõstanter reciperent Apostoli, cæterique discipuli. Quia verò de primis duabus apparitionibus, earumque ordine satis disseruimus, supereſt, vt de aliis tribus, ac de earum ordine dicamus.

In die vesurrectionis discipulis quinquies Christus apparuit.

Matt. 28. Mar. 16. Luc. 24. D. Thom.

Tertia apparitio Christi in die resurrectionis Petro facta. Aug. Luc. 24. 1. Cor. 15.

Secundò ergo verisimilius est, tertiã apparitionẽ factam esse Petro. Ita Aug. lib. 3. consens. Euang. c. 25. Et solũ potest probabili coniectura ostendi. Nã solus Lucas obiter hanc apparitionẽ attigit, nõ tam illam describendo, quã referẽdo, quid de illa discipuli iactarẽt. Paul. verò. 1. ad Cor. 15. huius apparitionis meminit ijs verbis, *Christus resurrexit tertia die secundũ scripturas, & visus est Cephæ, & post hoc vndecim.* Ex quibus verbis aliqui colligere voluerunt Christum primũ apparuisse Petro, quia Paulus hãc apparitionẽ primo loco ponit. Sed est sententia omnin. falsa, & repugnãs Euangelio Marci, nec habet in Paulo fundamẽtum. Quia ipse nõ affirmat, Christũ primò apparuisse Petro, sed solũ inter apparitiones, quas narrat, hãc ponit primo loco. Quia reuera fuit prior cæteris ibi descriptis: tamẽ, sicut non omnes ibi scriptæ sunt, ita nõ fuit hæc prima omniũ apparitionum absolute & simpliciter. Sicut etiã Paulus ponit secũdo loco apparitionẽ factam vndecim discipulis, quæ sine dubio videtur esse illa, quæ facta est octauo die â resurrectione Domini: vel illa, quę facta est *recumbentibus vndecim discipulis*. Nã illa, quę facta est ipso die resurrectionis ad vesperã, non est facta vndecim (aberat enim Thomas vt constat ex Ioanne) nõ igitur fuit ordine secũda, sed vt minimũ sexta: ponitur tamẽ à Paulo secundo loco respectu earum, de quibus ipse scripsit. Sit ergo certũ hanc apparitionem factam Petro fuisse post primã apparitionẽ factam Mariæ Magdalenæ. Quod verò etiã fuerit post secundã factam mulieribus, nõ est ita euidens in Euangelio, est autẽ valde verisimile, si cõsideremus ea, quæ hactenus diximus de apparitionibus factis mulieribus, quod statim amplius explicabimus. Itẽ colligi potest ex Matthæo qui refert, Christũ, postquam apparuit mulieribus in via, dixisse illis, *Ite nũtiate fratribus meis* indicãs vsq; ad illud tempus nemini discipulorũ apparuisse. Deniq; Cyr. li. 12. in Ioan. 15 & 25. congruentiã reddit, ob quã Christus prius fœminis, quã viris apparuerit: *vt sicut prima mulier*, inquit, *diabolo ministravit, sic Christo ministret mulier hebre genus*. Et Chrys. hom. 90. in Matt. *Considera*, inquit, *quomodo, & ipse per hasce mulieres resurrectionẽ discipulis annuntiat, huiusmodi sexũ plurimum ignominia obnoxiũ in honorem, spesq; bonas adducens, & fatisscentẽ curãs*. Addit Euthy. c. 68. in Matth. *Quæ ante omnes attuleno surrexerãt, ante omnes vidisse Dominũ in mercedẽ sui studij, suaque festinationis*. Relinquitur ergo, hanc apparitionẽ Petri posteriorẽ fuisse duabus factis mulieribus. Quod vero ante esserit duas sequẽtes probatur. Et primo de apparitione facta discipulis cõgregatis ianuis clausis, res est euidẽs ex Luca, qui narrat, ante ingressum Christi in cœnaculũ ianuis clausis, dixisse discipulos *Surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni*. Deinde, de alia apparitione facta duobus discipulis eũtibus Emaus fit probabilis cõiectura ex Luca. Dicit enim eadẽ hora reuersos esse illos Ierosolymã, & inuenisse discipulos dicẽtes apparuisse Dominũ Simoni: ergo præcesserat illa apparitio. Dices, Dũ illi discipuli redierunt ab Emaus in cœnaculũ, potuit Christus apparere Simoni, & ipse Simon narrare alijs discipulis. Propter hanc responsionẽ non dixi hoc esse certũ, esse tamen verisimile, tum quia nulla est ratio ad excogitandũ in illo breui interuallo tẽporis apparuisse Petro: & cõgregatos esse discipulos

Ioan. 11.

Chrys.

Euthym.

Luc. 24.

Obiectio.

Responsio

cipulos, ac Petrum sibi factam apparitionẽ eis retulisse. Tum etiã, quia per se fuit conueniẽs, vt inter viros primò appareret Petro, vel quia futurus erat caput omniũ, vel ne videretur neglectus propter peccatũ cõmissum: sed indicaretur potiùs, quãm esset vtilis pœnitẽtia, quantaq; Christi charitas, & solicitudo consolandi discipulũ magno mœrore confectum ob crimen cõmissum. Nam propter has causas etiam angelus loquens ad fœminas, specialẽ fecit Petri mẽtionẽ, dicens, *Ite, dicite discipulis eius, & Petro*. Et fortasse hoc etiã voluit indicare Paulus primo loco numerans hanc apparitionẽ Petri. Denique Christus apparuit duobus discipulis aduesperascente iã die, vt colligitur ex illis verbis, *Quoniã aduesperascit, & inclinata est iam dies*, & quando illi discipuli redierunt ad reliquos discipulos, iã erat serò, vt colligitur ex Ioann. 20. ergo verisimile est antea apparuisse Petro. Quapropter, licet Euangelistę nõ explicent, quomodo hæc apparitio iuxta seriẽ historiæ facta fit: probabiliter tamẽ exponendo verba Lucæ, coniectare possumus, quomodo res hæc acciderit. Dicit enim Lucas, postquã mulieres narrarunt Apostolis, quæ viderant, Petrum cucurrisse ad monumentũ, *Et procumbens*, ait, *vidit linteamina sola posita, & abijt secũ mirans, quod factum fuerat*. Et licet Augustinus supra existimet, hãc profectionem Petri ad monumentum esse eandem cum ea, quam Ioannes narrat, â Luca vero esse narratã per recapitulationem, aliquãtulũ inuerso ordine historiæ: nihilominus dici probabiliter potest, fuisse diuersam. Nam Petrus, & Ioannes iuerunt ad monumentum, priusquam mulieres narrarent, se vidisse Dominũ: imo fortasse etiam antequã angelos viderent. Lucas vero significat hunc posteriorem cursum Petri fuisse post secũdam reuersionem mulierum narrantium, se vidisse angelos, & fortasse etiã Dominum, vt supra exposuimus. Atqui per se credibile est, postquã denuo Petrus audiuit mulieres dicentes, se vidisse Christum, fuisse valde anxium, ac sollicitum de inquirendo, & videndo illo, cumque ipse nihil aliud præstare posset, rediisse iterum ad monumentum, præsertim cûm audijsset mulieres ibi perseuerantes tandem eum vidisse. Et hinc vlterius fit coniectura, sicut apparuit Christus mulieribus reuerentibus à sepulcro, ita etiam tunc occurrisse Petro, quando solus redibat *admirans, quod factum fuerat*.

Luc. 24. Ioan. 20.

Apparitio Christi facta Petro quãdo.

Tertio iam ex dictis constat, quartam apparitionem huius diei fuisse factã duobus discipulis, quam Lucas fusè persequitur. De qua pauca breuiter notanda sunt, quæ ad veritatem, & fidem historiæ explorandã sunt necessaria: reliqua enim exponitoribus Euangeliorum relinquimus. Primum est, hanc eandem apparitionem attigisse Marcum cum dixit. *Post hæc autẽ duobus ex his ambulãtibus ostensus est in alia effigie, euntibus in villam*. Nam licet Euthymius cap. 48. in Marcum, contrarium sentiat, qui propterea sex apparitiones ponit factas hoc die, & tertiam esse hanc de duobus discipulis, quam narrat Marcus: quartam apparitionem Petri, quintã verò hanc, quam nos quarto loco ponimus. Cæterum hæc est sententia Augustini, cæterorũ Patrum, ac expositorum: nec est vllum fundamentum ad has apparitiones distinguẽdas. Nam quod Marcus dixit, apparuisse Christum illis in alia effigie, Lucas explicuit his verbis, *Oculi autem eorum tenebãtur, ne eum agnoscerent*. Ideo enim tenebantur, quia aliter immutabantur ab obiecto, & hoc erat apparere in alia effigie, vt in superioribus explicatum reliquimus. Deinde, quòd Marcus dicit, illos discipulos iuisse *in villam*: Lucas vero *in castellum*, perinde est. Quia, si latinas voces attendamus eandem ferè habent significationem: Græce autem dicitur in Marco εἰς ἀγρους; in Luca verò εἰς κωμην, vtrumque tamen significare potest *villam* vel *pagum*. Quia vero parum distabat Ierosolymis, & intra territorium eius continebatur, ideo â Marco nomine *agri*, aut *prædy* significatur, quãuis esset oppidum non ignobile, vt sumi potest ex Iosepho lib. 17. antiquit. cap. 12. & lib. 4. de bello Iudaico, ca. 1. & Plinio lib. 5. Historiæ cap. 14. & Sozomeno lib. 3. historiæ, cap. 20. & Hieronymo lib. de locis Hebraicis, qui dicit, illud oppidum postea vocatum esse *Nicopolim*, fuisseque insignem Palestinæ ciuitatem.

4. Apparitio in die resurrectionis facta discipulis euntibus Emauntem. Marc. 16. Luc. 24.

Aug.

Ioseph. Plin. Sozomen. Hieron. Emaus olim Nicopolis.

Solũ illud, quod maximè mouit Euthymiũ, potest aliquã difficultatẽ ingerere. Nã Marcus dicit, hos discipulos nuntiasse cæteris, quæ viderant, & neq; ipsis credidisse: Lucas verò ait, hos duos, cum reuersi fuissent, inuenisse discipulos iam credentes, & dicentes. *Surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni.*

Obiectio. Euthym.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Simon. Qui ergo fieri potest, vt illis eandē sententiam confirmantibus non crederēt. Hinc ergo colligit Euthymius prius venisse illos duos, de quibus loquitur Marcus, annuntiantes porrò quæ viderant, nec ijs habitam fidem: postea verò venienti Petro credidisse, tanquam viro maioris autoritatis, & principi cæterorum. *Mare. 16. Luc. 24.*

Responso. Dicendum verò est, in ea multitudine discipulorū quosdam fuisse, qui Petro crediderunt, se vidisse Dominum: alios verò neque Petro, neque duobus discipulis superueniētibus credidisse. Et ita fieri potuit, vt hi duo venientes inuenirēt aliquos qui dicerent, *surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni*: alios verò qui fidem non adhiberent his, quæ ipsi narrabant. Vnde vtrumque est verum, etiam si asseratur respectu vnius multitudinis, de qua secundum personarum varietatem varia dici possunt, quæ secum non pugnent. Hoc autem ita accidisse ex ipso Euangelio Lucę colligi potest. Dicit enim, hos discipulos *regressos in Ierusalem inuenisse congregatos vndecim, & cæteros, qui cum eis erant, dicentes, surrexit Dominus vere.* Hinc enim colligitur, fuisse inter eos Thomam (erat enim vnus ex vndecim) ille autem nō credebat, nec dicebat, *surrexit Dominus vere.* Nam etiam post sequentem apparitionem dixit, *Nisi videro, non credam.* Nō ergo credidit duobus discipulis narrantibus; per se autem credibile est, habuisse aliquos suæ incredulitatis asseclas. Verè ergo dixit Marcus illis narrantibus discipulos non credidisse. Quia non est sensus, neminem credidisse, sed aliquos, vel plures. *Ioann. 20.*

Secundo notandum in hac apparitione est, Lucam vnius ex his discipulis nomen apparuisse, quem *Cleopham* vocat, de quo in superioribus non nihil diximus agentes de Maria Cleophę, nisi fortasse hic sit alius nobis ignotus eiusdem nominis. Hieronymus vero suprà dicit, hūc Cleopham fuisse municipē illius oppidi Emaus. Porro de socio Cleophæ Lucas nihil dicit. Vnde aliqui suspicati sunt, eum fuisse ipsummet Lucam, vt Theophylactus in Lucam refert. Quod tamen non apparet verisimile. Quia Lucas non videtur fuisse ex discipulis, qui cum Domino conuersati sunt, sicut ipse significat initio sui Euangeli, dicens, *Sicut nobis tradiderunt, qui à principio ipsi viderunt.* Nam si ipse fuisset ex discipulis, qui cum Christo conuixerant, potius diceret, se scribere ea, quæ viderat: Cleophas autem, & socius eius fuerunt ex discipulis Christi (vt Lucas ipse narrat) est ergo incertum, & incognitum, quis ille fuerit. Ambrosius vero cap. vltim. Lucæ eum appellat *Ammaon*, quod nescio vnde sumpserit, nisi fortasse credidit eum fuisse ex vico Emaus, & inde sic appellari, quasi ab Emaus. Reliqua, quæ in hac apparitione Lucas narrat (quod attinet ad historiam) non habent difficultatem. Posset autem hic quæri, quomodo Christus ab eis non fuerit cognitus, neque de facie, neque ex voce. Item quomodo Christus finxerit, se ignorare, quæ facta erant, velleque longius ire absque formali fictione, seu mendacio. Rursus, quæ fuerint illa scripturæ testimonia, quæ de se ipso interpretatus est. Sed hæc omnia in superioribus exposita sunt. Præterea inquiri potest, quomodo Christus panem benedixerit, & an confregerit, vel quomodo agnitus fuerit in fractione panis. Sed hæc in materiam de Eucharistia tractanda reseruamus in sequenti tomo. *Luc. 1. Ambros.*

Quarto dicendum est, Christum apparuisse discipulis congregatis in cœnaculo ianuis clausis eadem die Dominicæ resurrectionis noctu, vel initio noctis, & hanc esse quintam, & vltimam apparitionem illius dei. Hoc totum constat ex dictis, & ex narratione Lucæ, & Ioannis. In quibus illud est obseruandum, eandem (sine dubio) apparitionem recensere. Nam licet vnus multa addat, quæ alter omisit, & conuerso: tamen in nulla re vnus alteri est contrarius, & in multis cōueniunt, quæ satis indicant, de eadē re esse sermonem. Lucas enim finita narratione discipulorū redeuntium, subdit, *Dum autem hæc loquerentur, stetit Iesus in medio eorum.* Ex quo constat, hanc apparitionem factam esse hora secunda, vel tertia noctis. Oportuit enim tantum temporis vt minimum, consumere illos discipulos in reditu, cùm dicat Lucas, distare Emauntem ab Ierosolymis sexaginta stadijs, hoc est septem miliaribus cum dimidio, seu duabus leucis cum dimidia, Ioannes vero dicit, *cum sero factum esset die illo.* Ergo signū est eos loqui de eodē tempore, atq; adeo de eadē apparitione: & vterq; dicit, stetisse Iesum in medio discipulorū, eosq; salutasse his verbis, *Pax vobis*, & ostendisse eis manus, & pedes, seu latus, dicens, *Luc. 24. Ioann. 20.* *S. Augustin. in harmon. Euangel. Ambros. in Luc. 24. Beda in Luc. 24.*

Discipuli emauntem euntes quinam fuerint.

Chrysost. Euthym. Theoph.

Ibid. dicens, *Palpate, & videte, &c.* Et quanuis Abulensis paradox. 5. capite. 37. neget, discipulos tunc tetigisse Dominum, nec voluisse experiri veritatem corporis eius: quoniā illud fuisset signum imperfectissimæ fidei: quam tamen Christus in eis tūc non reprehendit, sicut postea fecit in Thoma. Nihilominus tamen probabilius videtur, tunc discipulos Christi corpus contrectasse. Quia, licet demus, non habuisse tam imperfectam fidem, vt hoc eis esset necessarium: tamen ad maiorem fidei confirmationem id Christus fieri voluit. Et ita docet expresse Athanas. orat. cont. Arian. in hæc verba. *Ex Deo, Deus est Verbum.* Vbi tractans illa verba, *Palpate, & videte omnes* (inquit) *cohortationē ad se palpandum inuitabat suique specimen, & approbationem exhibebat comedendo, & contrectationē ferendo. Res enim ea opere completa fuit.* Et idem affirmat Igna. epist. 10. ad Smyrnen. Euse. li. 3. histor. c. 80. alias. 36. & Tertull. lib. de carne Christi. capit. 5. Et in superioribus multa tetigimus, quę hanc sententiam cōfirmant. Denique præter hoc testimonium resurrectionis, Lucas addit aliud, scilicet, comedisse cum eis, & multa ex scriptura docuisse, quæ Ioannes quidem omittit, sed non negat. Sicut etiam Ioannes addit, Christum dedisse tunc discipulis Spiritum sanctum, & potestatem remittendi, & retinendi peccata, quod Lucas prætermisit. *Abulens. Athanas. Igna. Euseb. Tertull.*

Hinc verò oritur prima difficultas, seu repugnātia inter has narrationes. Quia Lucas dicit Christum promisisse tunc Spiritum sanctum discipulis: qui autem promittit, non tunc dat, cùm promittit: sed potius differt in posterum: Ioannes autem dicit tunc dedisse, vt patet ex illis verbis, *Accipite Spiritum sanctum.* Quæ cùm fuerint verba Christi, non potuerunt non esse efficacia. Porro quidam dixerunt (vt Chrysost. refert, & Euthym. ac Theophy. in Ioannem, non improbant) non tunc dedisse Spiritum sanctum, sed aptitudinem ad illum recipiendum. Quibus fauet idem Chrysost. hom. 1. in act. dicens posse exponi, *Accipite Spiritum sanctum*, idest, accipietis Spiritum sanctum. Sed nihilominus hæc interpretatio omnino est improbanda & videtur damnata in. 5. Synod. collat. 8. cap. 12. vbi de Theodor. Mopsuesteno dicitur. *Inter alias innumerabiles blasphemias ausus est dicere quod post resurrectionem, cum insufflasset Dominus discipulis, & dixisset. Accipite Spiritum sanctum, non dedit eis Spiritum sanctum, sed figurate tantum insufflauit.* Denique illa interpretatio est & contra vim, ac veritatem verborum Christi: & contra Patrum expositionem, & Ecclesiæ sensum. Etenim si tunc non dedit Spiritum sanctum: nec potestatem remittendi peccata dedit. Eodem enim modo de vtroque loquutus est. Dicendum est ergo, tunc dedisse illis Spiritum sanctum, non tam ad propriam eorum sanctificationem, quam quoad potestatem supernaturalem ordinis ad remittēda peccata. Nam, quia remissio peccatorum Spiritui sancto appropriatur, meritò cùm potestas remittendi peccata confertur, *Spiritus sanctus dari* dicitur. Nō est tamen negandum: quin etiam tunc simul cum potestate data sit discipulis gratia Spiritus sancti ad propriam eorū sanctificationem, quatenus necessaria est, ad dignè, sanctèque vtendum illa potestate, sicut nunc datur in sacramēto ordinis, si suscipiens sit dispositus. Plenitudo autem Spiritus sancti, tam quoad perfectionem propriæ sanctificationis, & confirmationis in gratia, quam quoad varia dona, & gratias gratis datas nō est tunc data, sed in die Pentecostes: tunc vero fuit promissa, vt Lucas dixit. Et ita nulla est repugnātia. Quia idem Spiritus sanctus sub vna ratione est datus: sub alia promissus. Atque in hunc modum tandem exponit Chrysost. & re ipsa eadem est sententia Cyrilli lib. 12. capite. 56. Hieron. Epi. 150. ad Hedibiam. q. 9. & Aug. lib. 4. de Trinit. cap. 20. qui licet in modo explicandi nō nihil differant, non tamen docent contraria. Sed vnus magis explicat, quod alter omittit: summa verò omnium in his, quæ diximus, continetur. Prolixior verò disputatio de sensu, & intelligentia horum verborum Christi, & quomodo in eis contineatur institutio sacramenti pœnitentiæ (vt Concilium Tridentinum definiuit sess. 14.) non est hoc loco tractanda. Habet enim proprium in materia de pœnitentia, quam in tomum quartum huius tertiæ partis reseruamus. *5 Synod. Responso. Spiritus sanctus post resurrectionem quomodo datus. Chrysost. Cyril. Hieron. Aug. Con. Trid.*

Secunda difficultas in prædicta narratione est, quia Lucas significat, interfuisse tunc Thomam, cùm Christus ad discipulos ingressus est. Dicit enim Cleopham, & socium eius inuenisse vndecim congregatos, quorum vnus erat Thomas (vt supra *Dubium.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

pra notauimus) statim verò subdit, *Dum autem hæc loquuntur, stetit Iesus in medio eorum*: at Ioannes negat, ibi affuisse Thomam. Respondetur, hoc posterius sine dubio esse verum. Lucas verò tribus modis exponi solet. Primo, vt illa vox, *Vndecim*, non denotet in rigore numerum personarum: sed per synecdochem, vel appropriationem significet collegium Apostolicum, quod tunc ex vndecim constabat, & potuit dici adesse, vbi maior pars aderat. Cæterum hæc expositio non placet. Tũ quia est contra propriam verbi significationẽ. *Vndecim* enim non significat collegiũ, sed numerum, vnde non dicit Lucas, *Inuenerunt congregatum*, sed *congregatos vndecim, & eos, qui cum eis erant*, & paulò superius, vt explicaret, se loqui de numero personarum dicit, *Narrauerunt hæc omnia illis vndecim*. Tum etiam, quia eo tempore vndecim Apostoli nondum erant propriè congregati in vnum corpus, seu collegium, neque habebat nomen impositum, quo per modum vnius mystici corporis significaretur.

Lansen. cap. 149. 147.

Euthym. in Luc. c. 83.

2. Expos.

Secunda expositio est Euthymij, Lucã enumerasse Mathiã inter vndecim. Quia licet tunc non esset suffectus loco Iudæ: respexit tamen Lucas ad tempus, in quo scribebat: in quo iam Mathias vnus erat ex vndecim Apostolis, secluso Thoma. In quã sententiam referri potest Chrysost. hom. 86. in Ioann. quatenus dicit, *Thomã abfuisse, quia credibile est ex fuga nondum redyisse*. Quod etiam sequuntur Theophyl. & Euthym. in Ioann. Nam hinc necessario fit, Thomam non fuisse congregatum cũ vndecim, quando duo discipuli venerunt. Sed neque hæc solutio placet. Quia vel magnam inducit æquiuocationem, vel necessario ex illa sequitur, vbicumque in tota historia resurrectionis nominantur *Vndecim*, vel non comprehendi Thomam, sed Mathiam, vel posse etiam excludi aliquẽ alium ex Apostolis, & loco illius substituit Mathiam, quæ omnia sunt absurda. Nam reuera Euangelistæ in huiusmodi numero respexerunt ad tempus, de quo scribebant, & ita Matth. capite. 28. per antonomasiam vocat, *Vndecim discipulos*, & Marc. capite. 16. simpliciter vocat, *illos vndecim*. Et idem Lucas Act. 1. post electionem Mathiæ dicit, *annumeratum esse cum vndecim Apostolis*.

Euthym. Chrys. Theophyl. Euthym.

Matt. 28. Marc. 16. Act. 1.

Vera expositio.

Vera ergo responsio est, cum duo discipuli Emaunte redijssent, adfuisse Thomã interceslisse tamẽ aliquod tempus ante apparitionem Domini, in quo Thomas discesserit: vel quia non credebat, quæ narrabantur: vel alia oblata occasione, quam inquirere superuacaneum est, cùm innumeræ possint facile occurrere. Ita ferè Augustin. 3. de cons. Euang. c. 25. Beda, Lyranus, & alij in Lucam. Neque obstat verbum illud Lucæ, *Dum autem hæc loquuntur*, quia in primis illo modo loquendi solum significatur, paulo post totum illud accidisse. Deinde quia credibile est, illos discipulos totam historiam apparitionis sibi factæ prolixè narrasse: Thomam verò finem non expectasse, quod nugas, & deliramenta ea omnia esse sibi persuaderet. Quod tamen (vt notant Aug. tract. 121. in Ioann. & Greg. hom. 26. in Euang.) non sine speciali Dei prouidentia factum est, tum vt Thomas vlcus suæ incredulitatis ostenderet, & perfectius, ac solidus curaretur: tum propter nostram vtilitatem, & maiorem fidei confirmationẽ. Cætera quę de hac apparitione dici poterãt, & ad mysterium resurrectionis pertinẽt, in superioribus tractata sunt, scilicet, quomodo vulnera manserint in Christi corpore, & quomodo illuc intrauerit ianuis clausis, & se tangendum, palpandumque præbuerit, & cum alijs comederit. Reliqua verò, quæ ad alia mysteria spectant, in propria loca remittimus.

Aug. Beda. Lyr.

Aug. Greg.

Primus visus Christi ad Thomam fuit.

Ex his, quæ de his quinque apparitionibus diximus, facile erit ad breuem summã redigere omnia, quæ primo die resurrectionis suæ Christus Dominus, ad ostendendam, & confirmandam suam resurrectionem, gesit. Resurrexit enim summo manè, & statim matri suæ apparuit. Interim veniunt mulieres ad monumentum, eisque propè accedentibus opera Angeli terræmotus factus est, & lapis è monumento reuolutus. Quo viso redeũt mulieres ad Apostolos, & Magdalena narrat Petro ac Ioanni, ablatum corpus Iesu. Veniunt hi ad monumentum, & vident omnia, quæ à mulieribus acceperant: redeunt tamen non viso Domino. Mulieres verò, quæ cum eis iterũ venerant, in monumento manent: cùmque ibi adessent, viderunt Angelum sedentem super lapidẽ in vestibulo sepulcri: cuius monitu ingrediuntur sepulcrum, ibiq; conspiciunt duos Angelos, vt in ore duorum, vel trium testiũ staret resurrectionis ver-

verbum. Porro mulieres territæ exeunt de monumento, & aliæ quidem procul recedunt: Maria autem manet plorans in vestibulo iterum, atque iterum inflectens sese ad scrutandum sepulcrum, vbi iterum Angelos aspexit, & paulo post conuersa retrorsum vidit Dominum. A quo iussa nuntiare discipulis, quæ viderat, egreditur ocyus, breuique cæteras mulieres cõsequitur, quibus narrat, quæ viderat, & omnes gaudio, & admiratione perfusæ iter eadem sedulitate prosequuntur. Dum autem ita incedunt, omnibus rursum Christus in via offenditur: quo adorato ad discipulos iterum mittuntur. Perueniunt illæ ad cœnaculum narrant quæ audierant, & viderant: nullus tamen eis fidem adhibet: quin potius duo è discipulis penè desperati in oppidum, cuius fortasse erant in cœlo, discedunt. Petrus verò ductus desiderio videndi Dominum (iterum ad monumẽtum veniens, eadem, quæ prius viderat, intuetur, cùmque admirabundus, ac cogitabundus rediret, ecce subito fit ei Christus obuiam, consolaturque mœrentem, & ad condiscipulos mittit. Quo facto ad reuocandos duos alios discipulos properat. Christus, eisque fit viæ comes, ac tandem se illis cognoscendum præbet in fractione panis. Redeunt illi ad cœnaculum, vbi socios congregatos inueniunt de apparitione Petro facta colloquentes, quibus ipsi narrant, quomodo â se quoque fuerit visus, & cognitus. Denique, dum hæc geruntur, Christus stetit in medio eorum ac variis modis se verè resurrexisse ostendit, sicque *gauisi sunt discipuli viso Domino*.

Christus post diẽ de resurrectionis vsq; ad octauum non apparet discipulis. Ioann. 20.

SECTIO V.

Quoties, & quo ordine apparuerit Christus post diem resurrectionis vsque ad ascensionem suam.

EXpositis his, quæ primò die resurrectionis sunt gesta superest, vt cæteras apparitiones ad huius materiæ complementum percurramus. Quod breuius expediri poterit, quia & Euangelistæ pauca de ijs scribunt, & minor est in eis varietas, ac difficultas.

Primo dicendum est, post diem resurrectionis non apparuisse Christum discipulis vsque ad octauum diem, in quo sexta apparitio in ordine facta est. Loquimur de ijs, quæ scripta sunt. Nam de ijs, quæ in illis intermedijs diebus acciderunt, nihil est memoriæ proditum, & hoc sensu intelligenda sunt omnia, quæ dicemus. Et ita est certa assertio ex Ioann. 20. vbi tantum hæc apparitio narratur, & patebit amplius ex sequenti assertione. In hac vero apparitione nihil noui accidit ad manifestandam resurrectionem pertinens, quod in superioribus explicatum non sit. Agere autem de priori Thomæ infidelitate, & de fide, quam in hac apparitione concepit, ac de sensu illorum verborum, *Dominus meus, & Deus meus*, deque Christi sententia, *Quia vidisti me, Thoma, credidisti, Beati, qui non viderunt, & crediderunt*, non est nostri instituti: in materia tamen de Fide, & de Trinitate multa de his dici solent. Illud solum aduertere oportet, ex illis verbis Christi intulisse quoldam, Thomam non tetigisse Christũ: sed viso illo statim credisse. Quia Christus non dixit, *Quia tetigisti me*, sed *quia vidisti*, quod sentit Euthym. Ioann. 20. Sed in primis (vt Aug. notauit tract. 121. in Ioann.) ex verbis Christi hoc colligi non potest. Nam verbum *videndi*, vsitata significatione non tantum de aspectu, sed etiam de omni experimento sensibus facto dici solet. Vnde sensus proprius verborum Christi est, beati qui eas res, quas experti nõ sunt, neque sensibus perceperunt, credidere. Qui sensus satis confirmatur ex superioribus verbis eiusdem Christi. *Infer digitum tuum huc, & vide manus meas*. Nam *inferre digitum*, non ad visum spectat: sed ad explorationem tactus. *Videre* ergo ibi nihil aliud est, quam sensu experiri. Quocirca certum esse debet, Thomam tetigisse Christi vulnera. Quod testantur Athanas. orat. citata sectione præcedenti, & Aug. tract. 121. in Ioann. qui non solum dicit, Thomam tetigisse, sed etiam, *per hoc quod videbat, atque tangebat, remota dubitatione credidisse*. Itaque sentit per contactum ad fidem peruenisse. Et idem sentiunt Cyril. 12. in Ioann. cap. 58. & Chry. hom. 86. in Ioann. & Gregor. hom. 26. in Euangelia, Tertull. lib. de Anima, capite. 17. & alij. Atq; hoc pertinuit ad maiorem attestationem, & confirmationẽ resurrectionis propter quam Christus hæc omnia faciebat.

Euthym.

Thomas Christi suscitati vulnera & visu exploraret tactu.

Athanas. Aug. Chrysost. Cyr. Greg. Tertull.

Vl-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ruper. Hieron.

Vltimo est in hac apparitione obseruã- A dum, Rupertum lib. 14. in Ioannem existimasse hanc apparitionem non fuisse factã Ierosolymis in eodem cœnaculo, in quo facta fuerat quinta appa itio in die resurrect onis: sed in Galilæa. Tum quia cùm Apostoli accepissent præceptum à Christo eundi in Galilæa non, videtur verisimile tot diebus distulisse profectionem, Ierosolymisque mansisse. Tum etiam quia Hieron. Matth. 28. interpretans apparitionem in Galileæ factam, quam ibi Matth. narrat, inquit, *Tum manifestius ostenditur Thomæ, & latus lancea vulneratum, & manus fixas demonstrat clauis.* Nihilominus certum existimo, hanc apparitionem factam esse in eodem loco, atque eisdem ianuis clausis.

Aug. Chrys. Cyrill.

Quæ est sententia Augustin. Chrysostom. Cyrilli, & fere omnium in hunc locum. Et B patet ex contextu Ioannis, *Et post dies octo iterum erant discipuli eius intus*: vbi illæ particulæ, *iterum*, & *intus*, aperte indicant semel fuisse congregatos in illo loco, & absente Thoma, Christum stetisse in medio eorum, & postea eodem iterum conuenisse, præsente Thoma. Et idem colligi potest ex similitudine aliorum verborum, & totius narrationis. Item quod hæc apparitio non sit illa facta in Galilæa, quam narrat Matth. videtur euidens. Quia illa apparitio facta est in monte, vt colligitur ex illis verbis Matth. *Abierunt in Galilæam in montem, vbi constituerat illis Iesus, & videntes eum adorauerunt.* Vbi Hieron. *Post resurrectionem Iesus in monte Galilææ conspicitur:* Hæc autẽ apparitio facta est *ianuis clausis*, quomodo ergo possunt esse vna, & eadem. Nisi quis cum Ruperto dicat, apparuisse in Galilæa in domo aliqua supra montẽ ædificata, quam Rupertus dicit fuisse domum B. Virginis in ciuitate Nazareth, quæ in monte ædificata erat, vt dicitur Luc. 4. Sed hoc totum valde est voluntarium, & præter synceram verborum expositionem. Neq; existimo Hieronymum sensisse contrariũ. Nõ enim dicit, tunc Christum primo fuisse ostensum Thomæ, sed manifestius fuisse ostensum. Quæ verba potius indicant, iam antea fuisse illi ostẽsum. Tum autẽ dicitur manifestius fuisse id factũ, vel quia non iã inter priuatos parietes: sed media luce, & coram pluribus testibus se ostendit. Vel certẽ, quia ipsamet iterata ostensio est maior eiusdem rei, veritatisque confirmatio, ac declaratio. Quod autem discipuli distulerint profectionem in Galilæã per octo dies, non est mirandum. Primum quia oportebat, prius omnes Christi sectatores de hoc admoneri, & ad profectionem parari, & præsertim expediebat, ipsum Thomam reuocari, ac perluaderi, vt vna cum alijs proficisceretur. Deinde propter Iudæorum turbationem oportebat, paulatim progredi, & aliquam moram interponere, vt securius possent incedere.

Apparitio discipulis præsente Thoma Ierosolymis facta.

Matth. 28.

Hieron.

Luc. 4.

Rupert.

Septima Christi resurgentis apparitio.

Secundo dicendum est, septimam apparitionẽ fuisse ad mare Tiberiadis præsentibus quatuor Apostolis, Petro, Thoma, Ioanne, & Iacobo fratre eius. Nathanaele, & duobus alijs discipulis, prout latè narrat Ioan. c. 21. Ex cuius verbis constant satis aperte omnes circunstantiæ huius apparitionis, & quomodo in ea Christus varijs modis suam resurrectionem confirmarit. Quod verò acciderit prædicto ordine, colligi potest ex illis verbis. *Hoc iã tertio manifestatus est Iesus discipulis suis.* Hęc enim verba nõ possunt simpliciter intelligi. numerando omnes apparitiones, neq; etiã numerando apparitiones factas viris, tametsi verisimus discipulorũ nomine viros interpretati. Quia cõstat ex dictis, pluries antea apparuisse tã viris, quàm fœminis: ergo necessario intelligendum est, hanc esse apparitionẽ tertiam, vel inter eas, quæ factæ sunt multis discipulis simul, & ita fit, primã, & secundam ex his tribus fuisse duas antea factas in cœnaculo ianuis clausis. Nam in omnibus alijs non apparuerat, nisi vel fœminis, vel vni Petro, vel ad summum duobus discipulis. Concluditur ergo, hanc apparitionem fuisse proximè cõsequutã post aliam factam octauo die resurrectionis, atque ita esse ordine septimam. Vel certe exponere possumus hanc fuisse tertiam apparitionem in ordine narrationis Ioannis, nõ simpliciter, quia hoc modo potius est quarta, cùm prius narrauerit apparitionem factã Magdalenæ: sed respectu virorum, vel multitudinis discipulorum. Et hoc sensu idem concludi potest, quia verisimile est. Ioannem more suo seruasse rerum gestarũ ordinem in historiæ narratione. Præsertim quia indubitatum videtur, hanc apparitionem non euenisse ante transactũ octauum resurrectionis diem. Nam (vt diximus) discipuli vsq; ad octauum diem Ierosolymis manserunt: hæc autem apparitio in

C

in Galilæa facta est. Nam marè Tiberiadis A in Galilæa erat. Quod autem fuerit prima omnium, quæ factæ sunt in Galilæa eadẽ fit coniectura ex prædictis verbis Ioannis, & ex ordine narrationis. Vnde Glossa interlinealis aliter exponens prædicta verba eandem sententiam confirmat. Dicit enim, hunc fuisse tertium diem, in quo Christus se manifestauit. Primus enim fuit dies resurrectionis: secundus, dies octauus: tertius, in quo præsens apparitio fuit facta, de quo, quantum à superioribus distet, ignoratur. Dices, In principio huius narrationis ait Ioannes, *Postea manifestauit se iterum Iesus*, ergo iam prius se manifestauerat in Galilæa. Repondeo negando consequentiam, quia particula, *iterum*, solum denotat iterationem similis rei gestæ. Dicit ergo Ioannes, iterum se Christum manifestasse, quia iam prius se manifestauerat, licet non in Galilæa. Nec refert, quòd non semel tantum: sed sæpe se manifestauerat, quia particula *iterum* non significat idem, quod *secundo*, sed potius idem, quod *rursus*, Hispanè, otra vez. Quod si quis contendat significare idem, quod *secũdo*, & dicere relationem ad solam aliam priorem apparitionem dicat, hanc fuisse secundam apparitionem factam præsente Thoma. Vnde, cùm Euangelista proximè narrasset apparitionem factam Thomæ, subdit, iterum Iesum se ostendisse Thomæ cum alijs discipulis.

Obiectio.

Ioan. 21.

Responsio.

Cõtinet autem apparitio hæc duas præcipuas partes. Prior propriè pertinuit ad manifestationem, & confirmationem resurrectionis Christi, & ideo finita narratione huius partis subdit Ioannes. *Hoc iam tertio manifestauit se iterum Iesus*, & tota huius partis narratio est clara, & multa continet mysteria secũdum mysticam interpretationem, sed non est nostri instituti hæc prosequi. Neque in his, quæ spectant ad confirmandum mysterium resurrectionis, de quo agimus, specialis difficultas occurrit. Legatur Greg. homil. 24. in Euang. Aug. tract. 122. in Ioann. Chrysostom. hom. 86. & sequentibus Cyril. lib. 12. cap. 63. & ibi reliqui expositores. Posterior pars huius historiæ continet institutionem visibilis Monarchiæ Ecclesiasticæ, summumque pontificatum Petro à Christo collatum, sicut fuerat ante promissus. De qua re, quæ grauissima est, & propter

B

C

quam præcipuè Ioannes scripsit hanc apparitionem, his temporibus latissimè contra hæreticos disputatum est, & in materia de fide nonnulla à nobis tradita sunt, quæ (si Deus opem tulerit) aliquando in lucem emittentur. Addit verò obiter Ioannes in hac apparitione, prædixisse Christum Petro mortem eius, de ipso vero Ioanne aliquid ambiguum & subobscurum prædixisse, vnde orta est quæstio, an Ioannes mortuus fuerit, quam in fine huius operis tractabimus.

Octaua Christi resurgentis apparitio, in monte Galilææ facta.

Dico tertio, octauam apparitionem esse illam, quam in monte Galilææ factã Mat. narrat. Ita docet Aug. 3. de consens. Euan. cap. 25. quem omnes sequuti sunt. Et coniectura esse potest. Quia aliæ apparitiones, de quibus dicemus in sequenti conclusione, factæ sunt in Iudæa, sed præcedens apparitio facta est in Galilæa, ergo & hæc ibidem est facta: ergo credendum est, contigisse antequam discipuli in Iudæam redirent. Euenit ergo proximè post superiorẽ apparitionem ad mare Tiberiadis factam. Narrat porrò Matthæus hanc apparitionẽ factam esse coram vndecim discipulis: non verò dicit, illos fuisse solos, quin potius credibile est magnum discipulorum numerũ illuc confluxisse, vt inferius annotabimus. Et potest sumi coniectura ex illis verbis, *quidam autem dubitauerunt*, non est autem verisimile, aliquem ex Apostolis iam dubitasse; in multitudine autem discipulorum non est mirum, aliquos fuisse in fide imperfectos. Matt. verò vndecim specialiter meminit, vt significaret illos esse principes Ecclesiæ, & ad illos specialiter direxisse Christum illa verba. *Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra: euntes ergo docete omnes gentes, &c.*

Matth. 28.

Dubium.

Sed occurrit in hac apparitione non cõtemnenda difficultas, cur tam angeli, qui mulieribus apparuerunt, quàm ipse Christus eisdẽ apparens iusserunt nuntiari discipulis, vt irent in Galilæam, quoniam ibi Christum essent visuri: cum multò antea eum viderint Ierosolymis, & nihil peculiare, aut insigne legatur in hac apparitione, cuius gratia ea iussio, seu promissio facta esse credatur. Nã quod illa promissio in hac apparitione impleta sit: coniectura esse potest, Quia prior, quæ facta est ad mare Tiberiadis, non fuit coram omnibus discipulis, sicut hæc, post quam non legimus

aliam

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliam apparitionē factam in Galilæa. Hāc difficultatem tractat latè D. Thom. hic ar. 3. ad. 4. In qua illud in primis certum est, Christum neque mutasse sententiam, neq; promissum non impleuisse, eo quod prius alibi, quam in Galilæa sese discipulis ostēderit. Quia neque ipse, neque angeli dixerunt, visum iri eum duntaxat in Galilęa, & nō alibi, neque prius in Galilæa quàm alibi. Vnde Ambros. super Lucam, cap. 24. *Non est* (inquit) *promissi transgressio, sed potius festinata ex benignitate impletio.* Quod autem ibidem ait Ambros. *Dominum prius mandasse discipulis vt in Galilæam se viderēt: sed illis metu intra conclaue resistentibus, primum se obtulisse: postea vero confirmatis animis illos Galilæam petisse*: Hoc (inquam) nō est ita intelligendum, ac si Christus prius decreuisset ostendi primò discipulis in Galilæa, & postea explorata discipulorum dispositione, manifestationem maturasse suā. Constat enim Christum nihil ignorasse, & omnia, quæ à se facienda erāt præordinasse, ac statuisse. Sed sensus Ambrosij est, Christum à principio mandasse discipulis, vt irent in Galilæam, quia illuc præcipua eius intentio, voluntasque tēdebat sese generalius manifestandi: interim tamen, dum illa solennis apparitio parabatur, voluisse discipulos suos consolari, & animare. Ex quo secundò intelligi potest ratio, ob quam Christus â principio suæ ostēsionis tam per angelos, quàm per se ipsum illud mandatū ad discipulos transmiserit. Quia scilicet ibi decreuerat, manifestare sese nō priuatim, & in occulto, sicut Ierosolymis, vbi discipuli erāt timore Iudæorum pleni; sed palam, & publicè, depositio omni Iudæorum metu, & cum magna trāquilitate, & securitate. Vnde etiam intelligitur, hāc apparitionem fuisse coram multis discipulis, vt multi existiment (sicut ex Eusebio hic D. Thom. refert) quod Paulus ait. 1. ad Corint. 15. apparuisse Christum plusquam quingentis fratribus, in hac apparitione fuisse impletum. Hieronymus verò. q. 7. ad Hedibiā probabiliter credit Christū non semel tantum, aut iterum suis discipulis in Galilæa apparuisse: sed sæpius. Ita, vt familiariter, & quasi continuè cum eis versaretur, & ibi impletum sit quod Lucas ait Acto. 1. *Quibus & præbuit se ipsum viuū post passionem suam, per dies quadraginta apparēs eis.* Et hinc etiam cōiectare possumus, quas ob causas stauerit Christus hoc modo apparere potius in Galilæa, quàm in Iudæa. Prima est, quia in Galilæa plures habebat discipulos, ac sectatores. Secūda, quia in ea regione securius poterant Apostoli, & discipuli versari. Tertio (vt ait Chrysost. hom. 83. in Matth.) vt hoc ipsum esset discipulis indicium, eundem, qui in Galilæa conceptus fuerat, atque educatus, quique in ea regione frequentius prædicauerat, & maiora miracula fecerat, eūdem, inquam, esse, qui resurrexerat: & qui in eadem regione eis apparebat, in qua plurimum cum ipso cōuersati fuerant. Quarto, quia fortasse intelexit Christus, hoc futurum gratius Apostolis, qui maiori ex parte Galilæi erant. Præter has verò causas assignari solent aliæ mysticæ: vt etiam tetigit D. Thom. ex August. lib. 3. de consensu Euangelistarū. Galilæa enim latinè *transmigratio* dicitur, illa verò Galilæa dicitur *Galilæa gentium*, Matt. 4. & Isaiæ. 9. Significatum ergo est in hac apparitione, Christum prius Iudæis prædicatum, illis non credentibus, transiturū fuisse ad gentes, vt Paul. dixit Act. 13. & significauerat Isai. c. 9. vbi facta mētione Galilææ gentium subdit, *Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, & habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis.* Quæ verba, licet ad literam intelligantur de ipsa regione Galilææ (vt significat Matheus cap. 4.) tamen in mysterio etiam, cōtinent conuersionem gentium, vt Sancti interpretantur. Deinde significatum est, Christum per resurrectionem suam transmigrasse, seu transiatū fuisse ab statu passibili ad immortalem, & gloriosum. Significatum item tunc fore nobis perfectè manifestandum, quando simili modo immutati, seu translati fuerimus. Tandem ex dictis concluditur, alienam esse â traditione Sanctorum sententiam quorundam recentiorum, qui dicunt, hanc apparitionem non fuisse factā in regione Galilææ: sed in quodā loco, qui est in vertice montis Olyueti, qui nunc Galilæa vocatur. Quanuis enim non negem, reperiri huiusmodi locum, & ita appellari (sicut referunt viri fide digni, qui loca illa peragrarunt) tamen in Euangelio nunquam sumitur Galilæa & in hac significatione, neque cum aliquo fundamento affirmari id potest.

Dico quartò, nonam apparitionem fuisse illam, quam Marcus narrat cap. vltimo, quan-

Ambros.

Responsio.

1. Cor. 15.

Hieron.

Chrysost.

Aug.

D. Thom.

Mat. 4.

Isa. 9.

Mat. 4.

quando *recūbentibus vndecim discipulis apparuit illis Iesus, & exprobrauit incredulitatē eorum*, &c. Decimā verò ex ijs, quæ in Euangelio scriptę sunt, fuisse illam, quę facta est in die ascensionis, quando, videntibus discipulis eleuatus est, Luc. vltimo, & Act. 1. Hæc est sententia Aug. dicto lib. 3. cap. 25. Et quod attinet ad apparitionem, quā narrat Marcus, certum est, fuisse distinctam ab illa quam dicit Matthæus factā esse in Galilæa, quanuis Tatianus, & Ammonius in harmonijs Euangeliorum illas confundant. Cæterum quod sint distinctæ, colligi potest. Ni illa facta est in monte, hæc videtur facta esse in domo aliqua, & fortasse in cœnaculo, vt colligitur ex verbis illis. *Recūbentibus vndecim discipulis*: & inferius idem colligemus ex illis Lucæ, *Eduxit eos foras.* Itē illa facta est in Galilęa: hæc verò (vt probabilius creditur) in Iudæa. Nam facta est proximè ante ascensionem. Vnde etiam non videtur dubium, quin hæc fuerit post omnes, de quibus hactenus diximus, & proximè ante ascensionem. Vnde Marcus initio huius narrationis, dicit, *Nouissime recumbentibus, &c.* & statim post illā cōcludit, *Et Dominus quidem Iesus, postquam locutus est eis, assumptus est in cœlum.* Et ita exponunt Greg. hom. 29. in Euang. & Beda lib. 4. in Marcum, qui dicit, hanc apparitionem factam esse quadragesimo à resurrectione die. Quocirca hi duo Patres in hoc videntur ab Aug. differre. Quia non distinguunt has duas apparitiones: sed hanc, quam Marcus narrat, significant fuisse vltimam, quæ facta est ipso die ascensionis. Quod magis placet nonnullis recentioribus: sed existimo, nec discedendū esse à sententia Augustini, neque eos Patres inter se dissentire. Et D. Thom. quidem hoc loco ita eos conciliat. Apparitionem, quam narrat Marcus, fuisse vltimam, quæ facta est in terra, & ideo appellari *nouissimam*: postea vero in ascensione visum esse Christum non in terra, sed in aëre, & in nube. Ad quod amplius explicandum addere possumus, finita apparitione (quam narrat Marcus) factū esse, quod narrat Lucas. *Eduxit autē eos foras in Bethaniam.* Nam, cùm precedens apparitio facta fuerit in cœnaculo (vt supra ex verbis Marci ostendimus) vt discipuli viderent Christum ascendentem, necesse fuit foras educi. Neque oportet intelligere ita Chri-

Luc. 24.

Act.

Aug.

Tatian. Ammon.

Greg. Beda.

Mat.

D. Thom.

A stum eos eduxisse, vt visibiliter eos fuerit comitatus in itinere, neque enim credibile est, tantam multitudinem discipulorum simul fuisse profectam: sed diuisim, aut diuersis vijs, ad vitandum populi rumorem. Ergo non oportebat, Christum eos visibiliter comitari. Nisi quis fortasse piè meditetur, Christum vna cum Virgine, & aliquibus Apostolis visibiliter incessisse, quod nobis nihil obstat. Quia nihilominus sequens apparitio, prout facta est vniuerso cœtui discipulorum, numerari potest, vt distincta; præsertim cum nouo, & inusitato modo fuerit facta. Dicitur ergo Christus eduxisse foras discipulos, eo quòd iusserit eos exire, & omnes conuocare in eum locum, à quo erat in cœlum ascensurus. Illic ergo iterum ab omnibus discipulis visus est, vel in terra, vel in aere (vt D. Thom. vult) prope terram. Verisimile enim est, prius fuisse aliquantulum à terra eleuatum, vt ab omnibus commodissimè videri posset, atque ita aliquo breui tempore fuisse cum eis, & (vt ait Lucas) *eleuatis manibus benedixisse eis*, ac tandem ab eis recessisse.

Luc. 24.

Vltimò addendum est præter has apparitiones quas Euangelistæ narrant, sæpius illis quadraginta diebus Christum apparuisse. Hoc colligitur primo ex Act. 1. illis verbis, *Quibus & præbuit se ipsum viuum post passionem suam, in multis argumentis per dies quadraginta apparens eis.* Secundo ex Paulo. 1. ad Corin. 15. vbi loquitur in hęc verba, *Visus est Cephæ* (de hac apparitione iam diximus) *& post hoc vndecim*: de hac etiam diximus, posse esse eandem cum ea, quæ facta est præsente Thoma, Dominica in octaua Resurrectionis, vt bene exponit D. Thom. 1. Corint. 15. Aduertendum tamen est, Græca habere hoc loco *duodecim*, & ita legere Chrysost. & Theophyl. ibi, & Eusebium ad Marinū, apud Anastasium Nicenum, quæst. 90. in scripturam. Vnde Græci interpretes varie exponunt. Primo Chrysl. hom. 38. ait, loqui Paulum de aliqua apparitione facta omnibus Apostolis post ascensionē, & electionē Mathiæ. Nam infra etiam loquitur de apparitione sibi facta, quam constat, fuisse post ascensionem, & aliæ, quas ibi numerat, incertum est, quando factæ sint. Secundo alij dixerunt, sermonem esse de prędicta apparitione diei octauę, & ibi affuisse Mathiam,

Varię Christi resurgentis apparitiones Act. 1.

1. Cor. 15.

D. Thom.

Chrysl. Theophyl. Euse. Anselm.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iansen. & numeratum esse â Paulo, quia iam tũc, A cùm Paulus scripsit, erat vnus ex duodecim. Tertio ait Iansenius illud nomẽ, *duodecim*, non esse positum propter numerum personarum: sed ad significandum collegiũ Apostolicum, & ita vtitur hoc loco ad confirmandam similem expositionem alterius loci Ioan. 20. quam supra tractauimus. Et

Aug. Augustin. lib. 3. de cons. Euang. cap. 25. quamuis fateatur, varias esse huius loci lectiones: magis tamen indicat legendum esse, *duodecim*, & inter alias explicationes insinuat hanc tertiam ijs verbis, *Siue sacratum illum numerum, etiam in vndecim stare voluerit, quia duodenarius in eis numerus ita mysticus erat, vt nõ posset in locũ Iudæ, nisi alius, ideſt, Mathias, ad conseruandum Sacramentũ eiusdem numeri subrogari.* Ex quibus verbis colligi potest, aliquod maius esse fundamentum, vt nomen *duodecim* retentum sit ad significandum collegium Apostolicum deficiente Iuda, quàm nomen *vndecim*, ad

B significandum reliquos Apostolos deficiẽte Thoma, scilicet, propter mysterium, & quia prius viuente Christo fortasse eo nomine appellabantur. Quarto tandem addit ibidem Augustinus, non oportere hunc locum intelligere de duodecim Apostolis, sed de aliquibus duodecim discipulis, quicunque illi fuerint. Et potest hoc fieri verisimile, quia statim dicit Paulus, deinde apparuisse Christum omnibus Apostolis. Quod si hoc verum est, consequenter dicẽdum est, hanc apparitionem esse distinctã ab ijs, quæ in Euangelio narrantur. Melius tamen est retinere vulgatam latinam editionem, quam sequuntur Ambros. Hieron.

Amb. Hieron. Anselm. D. Thom. Theodor. Anselm. D. Thom. & alij, & ex Græcis ita etiã legit Theodoretus. Qua lectione supposita rectè exponitur hic locus de apparitione facta octauo die Paschæ, vt diximus. Quamuis Anselmus, & nonnulli alij exponant per synecdochem de quinta apparitione facta in die paschatis: quod nõ ita placet, vt superius dictum est.

C Addit præterea Apostolus, *deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul*. De

Hieron. quo Hieronymus q. 7. ad Hedibiam, probabile existimat, hanc appatitionem factam esse in Galilæam vero sit distincta ab ijs, quæ narrantur in Euangelio, vel eadẽ cum illa quæ facta est in mõte Galilææ (quam Matth. narrat) incertum est.

Dicit præterea Paulus, *Deinde visus est Iacobo.* Hæc apparitio noua est, & distincta ab omnibus supra tractatis. Nominando enim *Iacobum*, satis significat illi singulariter factam esse, vt omnes interpretes exponunt, qui etiam hoc intelligunt de Iacobo Alphæi, seu fratre Domini. De quo ad Galat. 1. ait Apostolus. *Alium Apostolorum vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini*: & cap. 2. hunc Iacobum numerat inter tres columnas Ecclesiæ cum Petro, & Ioanne. Quãdo autem hæc apparitio facta sit, quidam existimant, factam esse ipso die resurrectionis summo mane, propter historiam, quam refert Hieronymus de scriptorib. Eccles. ex quodam Euangelio Hebræorũ, scilicet, hunc Iacobum in nocte cœnæ vouisse non comesturum panem; donec videret Christum resurgentem à mortuis, & ideo Christum ei apparuisse, ac dixisse, *Frater mi, comede panem tuum, quia resurrexit filius hominis à dormientibus.* Nam, si hæc est vera historia, necesse est, dicere citiss. me illi apparuisse, ne tanto tempore ieiunus perseueraret. Sed D. Tho. super Paulum propter hanc causam non admittit hanc historiam, & Aug. 3. de Consens. Euan. cap. 25. existimat, hanc apparitionem esse factam post alias, quarũ Paulus prius fecerat mentionẽ.

Ad hęc ait Paulus, *Deinde Apostolis omnibus*, hæc esse potuit apparitio illa, quam Marcus refert, factam esse recumbentibus vndecim discipulis. Tandem dicet, *Nouissime autem omnium tanquam abortiuo visus est mihi.* Hæc iam non pertinet ad proprias apparitiones resurrectionis: sed ad eas, quę factę sunt post ascensionem, de quibus postea dicendum.

Vltimo circa hanc conclusionẽ est aduertendum, Ignatium in epist. ad Polycarpũ, & ad Symirnenses, de se ita loqui. *Ego vero & post resurrectionem in carne eum vidi.* Quæ verba nunc desiderantur in epistola ad Polycarpum: ea vero ex eadem Epistola refert Hierõ. de scripto Eccles. in Ignatio, in epistola autẽ ad Symyrnen. habentur in hunc modũ *Ego vero non modo in carne ipsum noui post resurrectionem, & credo etiam nunc esse*: & eodẽ modo referuntur ab Euseb. lib. 3. c. 30. alias 36. Ex quibus verbis non colligitur aliqua sensibilis apparitio Ignatio facta: si autem priori modo legantur, illa verba, prout à Hieronymo referuntur, dicere posset aliquis, Ignatium vidisse

Iacobo. Alphæi pulsat resurrectionem Christi sunt apparuit. 1. Cor. 15. Gal. 1. cap. 2.

Ignat. Hieron. Euseb.

Christum cum alijs discipulis in aliqua apA paritione earum quæ ab Euangelistis narrantur. Quia fortasse tunc Ierosolymis, vel in Galilæa inuẽtus est inter discipulos. Sed hoc admitti non potest, si veræ sunt epistolæ Ignatij ad B. Virginem, & ad Ioannem. Nam ex eis colligitur, Ignatium prædicatione Ioannis Euangelistæ ad fidem fuisse conuersum. Vnde necesse est, hanc visionẽ Ignatij, si vere fuit sensibilis, post ascensionem domini fuisse: hoc tamẽ, nec sufficiens habet fundamentum, nec cohæret cũ verbis supra citatis, in quibus distinctè fit sermo de tempore resurrectionis, & post ascẽsionem. Quocirca de hac apparitione nihil est certi, neq; de alijs, præter eas, quas adduximus.

ARTICVLVS V.

Vtrum Christus veritatem resurrectionis debuerit argumentis declarare.

306 3. p. q. 2 ar. 2. & 4. Rep. cap. 25. & ep. 80. ca. 22. Ser. de fid. cap. 5. non procul a fine tom. 2. Ho. 26. in Euã. ad in prin. illicer.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd Christus veritatem resurrectionis non debuerit argumentis declarare. Dicit enim Ambros. Tolle argumenta vbi fides quæritur, sed circa resurrectionem Christi quæritur fides. Non ergo habent ibi locum argumenta. ¶ 2. Præterea Græg. dicit. Fides non habet meritũ, vbi humana ratio præbet experimentum. Sed ad Christum non pertinebat meritũ fidei euacuare. Ergo ad eum non pertinebat resurrectionem per argumenta confirmare. ¶ 3. Præterea, Christus in mundum venit, vt per eum homines beatitudinem adipiscantur: secundũ illud Ioan. 10. Ego veni vt vitã habeant, & abundantius habeant. Sed per huiusmodi ostensiones argumentorũ videtur humanæ beatitudini impedimentũ præstari, dicitur enim Ioan. 20. Beati qui non viderunt, & crediderunt. Ergo videtur, quòd Christus nõ debuerit per aliqua argumẽta resurrectionẽ suam manifestare. ¶ Sed contra est, quod dicitur Act. 1. quòd apparuerit discipulis Christus per dies quadraginta in multis argumentis, loquens de regno Dei.

Respondeo dicendum, quòd argumentum dicitur dupliciter. Quandoquè dicitur argumentum quæcunquè ratio, rei dubiæ faciens fidem. Quandoquè autẽ dicitur argumentum, aliquod sensibile signum, quod inducitur ad alicuius veritatis manifestationem, sicut etiam Arist. in libris suis aliquãdo vtitur nomine argumenti. Primo igitur modo accipiendo argumẽtum, Christus nõ probauit discipulis suam resurrectionem per argumenta, quia talis probatio argumentatiua processisset ex aliquibus principijs, quæ si nõ essent nota discipulis, nihil per ea eis manifestaretur: quia ex ignotis nõ potest aliquid fieri notum. Si autẽ essent eis nota, non transcenderent rationẽ humanam, & ita non essent efficacia ad fidem resurrectionis astruenda, quę C rationem humanam excedit. Oportet enim principia ex eodẽ genere assumi, vt dicitur in primo Posteriorum. Probauit autem eis resurrectionẽ suã per authoritatẽ Sacræ Scripturę (quæ est fidei fundamentũ) cùm dixit. Oportet impleri omnia, quæ scripta sunt in Lege, & Psalmis, & Prophetis de me, vt habetur Luc. vlt. Si autem accipiatur secundo modo argumentũ, sic dicitur Christus suam resurrectionẽ argumentis declarasse, in quantum per quædam euidentia signa, se verè resurrexisse ostendit. Vnde in Græco, vbi nos habemus, In multis argumẽtis, loco argumenti, ponitur tecmiriõ, quod est signum euidens ad probandũ. Quæ quidem signa resurrectionis, Christus ostendit discipulis propter duo. Primò quidem, quia non erant corda eorum dispositа, ad hoc quòd de facili fidem

In Rhet. ad Alexandrũ. c. 14 a me. tom. 6.

Act. 1. cap. 10. Luc. 24. cap. 10. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

resurrectionis acciperent, vnde ipse dicit eis Luc. vlt. O stulti, & tardi corde ad credendum. Et Mar. vlt. exprobrauit illis incredulitatem eorum, & duritiam cordis. Secundo, vt per huiusmodi signa eis ostẽsa, efficacius eorum testimonium redderetur: secundum illud. 1. Ioan. 1. Quod vidimus, & audiuimus, & manus nostræ contrectauerunt, hoc testamur.

Ad primum ergo dicendum, quod Ambros. ibi loquitur de argumẽtis secundum rationem humanam procedentibus, quæ inualida sunt ad ea, quæ sunt fidei, ostendenda: sicut ostensum est. ¶ Ad secundum dicendum, quod meritum fidei est ex hoc, quod homo ex mandato Dei credit, quod non videt. Vnde illa sola ratio meritum excludit, quæ facit videri per scientiam id, quod credendum proponitur, & talis est ratio demonstratiua. Huiusmodi autem rationes Christus non induxit ad resurrectionem suam declarandam. ¶ Ad tertiũ dicendum, quod (sicut dictum est) meritum beatitudinis, quod causat fides, non totaliter excluditur, nisi homo nollet credere, nisi ea quæ videt, sed quod aliquis ea, quæ nõ videt credat per aliqua signa visa, non totaliter fidẽ euacuat, nec meritũ eius. Sicut & Thomas, cui dictũ est. Quia vidisti me, credidisti, aliud vidit, & aliud credidit, vidit vulnera, & credidit Deum. Est autẽ perfectioris fidei, qui non requirit huiusmodi auxilia ad credendum. Vnde ad arguendum defectũ fidei in quibusdã, Dominus dicit Ioan. 4. Nisi signa, & prodigia videritis, non creditis. Et secundum hoc potest intelligi, quod illi, qui sunt tam prompti animi, vt credant Deo, etiam signis nõ visis, sint beati per comparationem ad illos, qui non credunt nisi talia videant.

Incorp. m.

ARTICVLVS V.

COMMENTARIVS.

Cùm D. Thomas in superioribus articulis declarasset, oportuisse Christũ non resurgere manifeste coram discipulis: sed postea manifestari aliquibus, quorum testimonio in aliorum notitiam deueniret: in hoc articulo & sequenti explicat, hoc fuisse, & conuenienti, & sufficienti modo à Christo Domino perfectũ. Porrò in præsenti art. vt illum conuenientem modum explicet, simul declarat verba illa Act. 1. *Præbuit se ipsum viuum post passionem suam in multis argumentis.* Quorũ sensus est, Christum multis argumentis ostendisse suis discipulis se esse viuum, atq; adeò surrexisse. Vt autem D. Thom. explicet, quid nomine *argumentorum* ibi intelligitur, distinguit significationem illius vocis. Interdum enim quęcunque ratio rei dubię faciens fidem dicitur *argumentum*: & hoc modo nõ sumitur (inquit) in prædictis verbis. Quia ille nõ fuisset conueniens modus ostendendi resurrectionem. Nã res supernaturales non possunt hoc modo ratione ostendi: sed diuina authoritate, qua Christus est vsus, tam scripturis vtendo, quàm in memoriam reuocando suam promissionem, ac prædictionem Luc. 24. *Hæc sunt verba, quæ loquutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum*: & ibidẽ, *o stulti, & tardi corde ad credendum in ijs, quæ loquuti sunt Prophetæ.* Eadem authoritate vsi sunt Angeli, quando annuntiarunt resurrectionem illis verbis. *Surrexit sicut dixit*: & illis, *Præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis, sicut dixit vobis* & apertius apud Lucam, *Recordamini qualiter loquutus est vobis, cum adhuc in Galilæa esset.* Alio modo (inquit D. Thom.) dicitur *argumentum*, quodcunque signum sensibile, quo aliqua res ostenditur, & hoc modo, dicit, sumi in prædicto loco Actor. quod rectè colligit ex nomine Græco, ἐνδειξιν, quod propriè significat signum rei, non qualecunque sed certum, ac verũ. Idemque colligi potest à sufficienti enumeratione. Et præterea, quia veritas rei factæ secundum realem existentiam, nõ potest argumentis ostendi ex natura rei sumptis: sed ex effectibus, ac signis ostendi debet. Vnde tandem concludit D. Thom. hũc modum fuisse conuenientem duplici ratione, scilicet & propter tarditatem, ac indispositionem discipulorum, & vt eorum testimoniũ efficacius redderetur, vt enim constat

Testimonij Act. 1. Expositio

Argumenti vox quid significet.

Luc. 24.

constat ex materia de Fide: quamuis sensibilia experimenta aliquorum effectuum, vel signorum non sint fidelibus ratio credendi, neque simpliciter necessaria ad fidem, quæ diuina authoritate nititur: multũ tamen conferre possunt, vt res propositæ fiant credibiles. Atque ex hijs facile constant omnia, quæ D. Thomas tradit etiam in solutionib. argumentorum.

Resurrectionis Christi argumenta quæ fuerint. Luc. 24.

Solum potest quis hærere circa illam distinctionem D. Thom. Quia nullum signũ sensibile est efficax ad ostendendam aliquam veritatem, nisi in vi alicuius rationis, & syllogismi, vt quando Christus ad ostendendam suam resurrectionem dicebat, *Palpate, & videte, quia spiritus carnẽ, & ossa non habet*, virtute faciebat hunc syllogismum: spiritus carnem & ossa nõ habet: atqui ego habeo carnem, & ossa, vt videtis: ergo non sum apparens spiritus, sed verũ corpus habeo. Et similiter, quando comedebat, virtute ita cõcludebat. Qui verè comedit, viuit: sed ego comedo, vt videtis: ergo viuo. Hæc igitur argumenta Christi cõtinebant veras ratiocinationes, ergo neque distinctio D. Thom. locum habet, neq; verum est *argumentum* eo loco non sumi pro ratione, seu ratiocinatione. Respondetur, difficultatem oriri tantum ex ambiguitate vocis. D. Thomas enim in priori mẽbro rationem facientem fidẽ distinxit ab experimento, ita vt significet ostensionẽ factam ex principijs rei, quæ abstrahant à signis sensibilibus, & hoc modo distinxit argumentum in illa priori acceptione à signo sensibili. Nihilominus tamen verum est signum sensibile, vt intellectui aliquid aliud præter seipsum ostẽdat, ad aliquam ratiocinationem reuocandum esse. Quin potius propter hanc maximè causam nomen *argumenti* illi accommodatur.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm argumenta, quæ Christus induxit, sufficienter manifestauerint resurrectionem eius.

Ioan. 20. Lucæ vltimo.

DIextũ sic proceditur. Videtur, quod argumẽta, quæ Christus induxit, non sufficienter manifestauerint veritatẽ resurrectionis eius. Nihil enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

Argumen. suppletum.

manifestandam qualitatem resurrectionis Christi. ¶5. Præterea, Angeli in testes resurrectionis inducti, ex ista dissonantia Euangelistarum, insufficientes videntur. Nam apud Matth. Angelus super lapidem reuolutum, apud Marcum verò, intus Angelus describitur visus à mulieribus ingressis monumentum rursus ab istis vnus, à Ioanne duo sedētes, à Luca verò duo stantes describuntur. Inconuenientia ergo videtur testimonia resurrectionis. ¶Sed contra est, quòd Christus, qui est Dei sapiētia, suauiter, & conueniēter disponit omnia: vt dicitur Sapiē. 8.

¶Respondeo dicendum, quod Christus resurrectionem suam dupliciter manifestauit, scilicet testimonio, & argumento, siue signo. Et vtraquè manifestatio in suo genere fuit sufficiens. Est enim vsus duplici testimonio ad manifestandam suam resurrectionem discipulis: quorum neutrum potest refelli. Quorum primum est testimoniū Angelorum, qui mulieribus resurrectionem annuntiauerunt, vt patet per omnes Euangelistas. Aliud autem est testimonium Scripturarum, quas ipse proposuit ad ostensionem suæ resurrectionis: vt dicitur Lucæ vltimo. Argumenta, etiam fuerunt sufficientia ad ostendendam veram resurrectionem, & glorioſam. Quod autem fuerit vera resurrectio, ostendit vno modo ex parte corporis. Circa quod tria ostendit, primo quidem quòd esset corpus verum, & solidum non corpus phātasticum vel rarum, sicut est aër. Et hoc ostendit per hoc, quòd corpus suum palpabile præbuit. Vnde ipse dicit Luc. vltimo. Palpate, & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Secundo ostendit, quòd esset corpus humanum, ostēdendo eis veram effigiem, quam oculis intuerētur. Tertio ostēdit eis, quòd esset idem numero corpus, quod prius habuerat, ostendendo eis vulnerū cicatrices. Vnde vt legitur Luc. vlt. dixit eis. Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipse sum. Alio modo ostēdit eis veritatem suę resurrectionis ex parte animæ, iteratò corpori vnitæ. Et hoc ostendit per opera triplicis vitæ. Primò quidem per opus vitæ nutritiuæ, in hoc, quòd cum discipulis manducauit & bibit: vt legitur Luc. vlt. Secundò, per opera vitæ sensitiuæ, in hoc quod discipulis ad interrogata respondebat, & præsentes salutabat, in quo ostendebat se & videre, & audire. Tertiò, per opera vitæ intellectiuæ, in hoc quod eis loquebatur, & de Scripturis differebat. Et ne quid deesset ad perfectionem manifestationis, ostendit etiam se habere diuinam naturam, per miraculum quod fecit in piscibus capiendis, & vlterius per hoc, quod eis videntibus ascendit in cœlum: quia vt dicitur Ioann. 3. Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo Filius hominis, qui est in cœlo. Gloriam etiam suæ resurrectionis ostendit discipulis, per hoc, quod ad eos ianuis clausis intrauit: secundū enim quod Gregor. dicit in Hom. palpandam carnem Dominus præbuit, quam ianuis clausis introduxit, vt esse post resurrectionem ostenderet corpus suum, & eiusdem naturæ, & alterius gloriæ. Similiter etiam ad proprietatē gloriæ pertinebat, quod subito ab oculis eorum euanuit, vt dicitur Luc. vlt. Quia per hoc ostendebatur, quod in potestate eius erat, videri, & non videri: quod pertinet ad conditionē corporis glorioſi, vt supra dictū est.

¶Ad primum ergo dicendū, quod licet singula argumentorū non sufficerent ad manifestandā perfecte Christi resurrectionem, tamen omnia simul accepta perfectè Christi resurrectionem manifestāt: maximè propter scripturæ testimonium, & angelorum dicta, & etiā ipsius Christi assertionē miraculis confirmatam. Angeli autē apparentes non asserebant, se homines esse: sicut asseruit Christus vere se hominem esse. Et tamen aliter Christus manducauit, & aliter angeli. Nā quia corpora ab angelis assumpta, non erāt corpora viua vel animata, nō erat vera comestio, licet esset vera cibi cōtritio, & traiectio in interiorē partē corporis assumpti. Vnde & angelus dixit Tob. 12. Cum essem vobiscū, videbar quidē vobiscum māducare, & bibere: sed ego cibo inuisibili vtor. Sed quia corpus Christi verè fuit animatū, vera fuit eius comestio. Vt enim Augustin. dicit. 13. de Ciuit. Dei, non potestas, sed egestas edendi, corporibus resurgētium aufertur. Vnde sicut Beda dicit, Christus manducauit potestate, nō egestate. ¶Ad secundum dicendum, quod (sicut dictū est) argumenta quædā inducebantur à Christo ad probandam veritatem humanæ naturæ, quædā vero ad probandā gloriā resurgētis. Conditio autem naturæ humanæ, secundū quod in se consideratur (quātum scilicet ad statum præsentē) contrariatur conditioni gloriæ: secundum illud. 1. Corint. 15. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Et ideo ea quæ inducuntur ad ostendendam conditionem gloriæ videntur habere contrarietatem ad naturam, non simpliciter, sed secundū statum præsentem: & ēconuerso. Vnde Greg. dicit in hom. quòd duo mira, & iuxta humanam rationem sibi valde contraria, Dominus ostendit, dum post resurrectionē corpus suum, & incorruptibile, & tamen palpabile demonstrauit. ¶Ad tertium

dicendū, quòd (sicut Aug. dicit super Ioan.) hoc, quod Dominus dixit. Noli me tangere: nondū enim ascēdi ad Patrē meū, sic dictū est, vt in illa fœmina figuraretur Ecclesia de Gentibus, quæ in Christū non credidit, nisi cū ascendisset ad Patrem: aut sic in se credi voluit Iesus, hoc est, sic se spiritualiter tāgi, quòd ipse, & Pater vnum sunt. Eius quippe intimis sensibus quodammodo ascendit ad Patrē, qui sic in eo profecerit, vt patri agnoscat æqualē, hæc autem carnaliter adhuc in eum credebat, quem sicut hominē flebat. Quòd autem Maria alibi legitur Christū tetigisse, quādo simul cū alijs mulieribus accessit, & tenuit pedes eius, quæstionem non facit, vt Seuerianus dicit. Si quidē illud de figura est, hoc de sexu: illud de diuina gratia, hoc de humana natura. Vel sicut Chrys. dicit, volebat hæc mulier adhuc cum Christo conuersari, sicut & ante passionē, & prægaudio nihil magnū cogitabat: quāuis caro Christi multo melior facta fuerit resurgēdo. Et ideo dixit. Nondū ascendi ad Patrem meum quasi dicat. Non æstimes me iam terrenā vitam agere: quòd enim in terris me vides, hoc est, quia nondum ascendi ad Patrē meum, sed in prōptu est, quòd ascendā. Vnde subditur, ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum.

¶Ad quartū dicendū, quod sicut Aug. dicit in Dial. ad Oriosium, Clarificata carne Dominus resurrexit: sed noluit in ea clarificatione discipulis suis apparere, quia nó possent oculis suis talem claritatē prospicere. Si enim antequam moriretur pro nobis, & resurgeret, quādo transfiguratus est in mōte, discipuli eum videre non potuerūt, quāto magis glorificata carne Domini, eū videre nō potuerunt? Est etiam cōsiderandū, quod post resurrectionē

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dominus hoc præcipuè volebat ostendere, quòd idē ipse esset, qui mortuus fuerat quod multum poterat impedire, si eis sui corporis claritatem ostenderet. Nam immutatio quæ fit secundum aspectum, maximè ostendit diuersitatem eius quod videtur: quia sensibilia cōmunia (inter quæ est vnum & multa, vel idem, & diuersum) maximè dijudicat visus. Sed ante passionē, ne infirmitatem passionis eius discipuli despicerent, intendebat Christus eis gloriam maiestatis suæ ostendere: quā maxime demōstrat claritas corporis. Et ideo ante passionē, gloriam suā demōstrauit discipulis per claritatē: post resurrectionē autem per alia indicia.

lib. 3. c. 24. tom. 4.

¶ Ad quintum dicendum, quod sicut Aug. dicit in lib. de Consensu Euāgel. possumus intelligere vnum Angelum visum à mulieribus, secundū Matth. & Marc. vt eas ingressas in monumentū accipiamus: in aliquod, scilicet spatiū, quod erat aliqua maceria communitū, atque ibi vidisse Angelum sedētem à dextris: quod dicit Marc. Deinde dum introspicerent locum in quo iacuerat corpus Domini, visos ab eis alios duos Angelos, primo quidem sedentes (vt dicit Ioan.) & postea eos surrexisse: vt stantes viderentur, vt dicit Lucas.

Supra lapidem reuolutum à monumento, sicut dicit Matth. vt hoc sit sedentem.

COMMENTARIVS.

IN titulo huius articuli inquiri posset, quid significet illum verbum *sufficiēter*, an scilicet idem sit, quod euidenter. Quidā affirmant sensum D. Thom. esse, illa signa euidenter ostendisse resurrectionē Christi euidētia testificātis. Quod videtur posse sumi ex solutione ad. 1. vbi ait D. Thom. signa resurrectionis per se singula non fuisse sufficientia ad ostendendū Christum verè viuere, aut resurrexisse. Nam Angelus. v. g. in corpore assumpto videbatur comedere, vel aliud simile signū corporalis vitæ præbere quod solis sensibus discerni nō potest, sit ne verū, vel apparens. Omnia verò signa simul collecta fuisse sufficientia, maximè, inquit, propter testimoniū Scripturæ, Angelorū, & ipsius Christi, miraculis illud confirmātis. Hæc expositio est probabilis, quanquā D. Thomas in his articulis nihil de euidentia loquatur: sed de sufficiētia signorū, vt reddant veritatē credibilē, & credendam secundùm rectā rationē, & prudētiam. Quia verò res non est hoc modo credibilis sine euidentia saltem credibilitatis, inde necessario efficitur, illa signa vt minimū contulisse hāc euidētiam. Quomodo autem coniuncta testimonijs, miraculis, ac prophetijs effecerint etiā euidentiā in testificante, satis constat ex ijs, quæ supra diximus de doctrina, & miraculis Christi. Addo insuper, si omnia illa signa rectè perpēdantur per se sumpta, & absque alio testimonio, vel authoritate fuisse euidentia indicia hominis verè viuentis, ita vt ferè tā euidens fuerit Apostolis, Christū post resurrectionem viuere, sicut fuit euidens post passionē fuisse mortuum. Quia tam manifesta signa vitæ illis præbuit, sicut prius mortis præbuerat. Et si quis dicat, in illis signis vitæ potuisse latere deceptionē, vel fictionē, idem dicere potest de signis mortis. Item satis euidens mihi est, aliquē hominem, qui mecum diu versatur, loquitur, comedit, &c. esse verum hominē, ac viuere, quamuis huic cognitioni de potētia absoluta possit subesse falsum. Quia hæc euidentia non est mathematica, sed moralis, & humana. Ergo similem, & fere æqualē euidentiam potuerunt habere Apostoli. Nam propter hanc causam voluit Christus diu inter eos versari, & per omnes sensus disciplinæ, vt sunt auditus, visus, & tactus, qui maiorē certitudinē, & euidētiā parere possunt, manifestari. Hæc autē euidētia nō excludit fidem, vt patet in articulo de morte Christi. Et ratio est, quia fides est certior, & infallibilior, & ex altiori motiuo. Ex ijs ergo satis constat mens D. Thomæ in articulo, contextus autē eius est perspicuus. Multa verò, quæ in solutionibus argumentorū attingit, exposita sunt in superioribus disputationibus de operationib⁹ Christi post resurrectionem, ac de eius apparitionibus.

Argumenta à Christo in dubia, sufficienter manifestatiua resurrectionis.

QVAESTIO LVI.

De Resurrectionis Christi causalitate, in duos articulos diuisa.

Deinde

DEinde considerandum est de causalitate resurrectionis Christi. ¶ Et circa hoc quæruntur duo. ¶ Primò, vtrùm resurrectio Christi sit causa nostræ resurrectionis. ¶ Secundò, vtrùm resurrectio Christi sit causa nostræ iustificationis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm resurrectio Christi sit causa resurrectionis corporum.

308 4. d. 43. ar. 2. q. 1. Et 4. con. cap. 78. Et ver. q. 27. ar. 3. ad 7. & op. 3. tex. 246.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod resurrectio Christi non sit causa resurrectionis corporum. Posita enim causa sufficiēti, necesse est effectū poni. Si ergo resurrectio Christi est causa sufficiens resurrectionis corporū, statim eo resurgēte omnes mortui resurgere debuerūt. ¶ 2. Præterea, Causa resurrectionis mortuorum est diuina iustitia, vt scilicet corpora simul præmientur, vel puniātur cū animabus, sicut communicauerūt in merito vel peccato: vt dicit Dionys. vltimo cap. Cœlest. hier. & etiam Damas. in. 3. libr. Sed iustitiam Dei necesse esset impleri, etiā si Christus non resurrexisset. Ergo etiá Christo non resurgente, mortui resurgerent. Non ergo resurrectio Christi est causa resurrectionis corporum. ¶ 3. Præterea, Si resurrectio Christi sit causa resurrectionis corporū, aut esset causa exemplaris, aut causa effectiua, aut meritoria. Sed nō est causa exēplaris: quia resurrectionē corporū Deus operabitur: secundū illud Ioā. 5. Sicut Pater suscitat mortuos, Deus autē non indiget inspicere ad aliud exemplar extra se. Similiter etiā non est causa effectiua: quia causa efficiens nō agit nisi per cōtactū vel spiritualem vel corporalē, manifestum est autē, quod resurrectio Christi non habet contactū corporalem ad mortuos, qui resurgent, propter distātiam temporis, & loci: similiter etiam nec cōtactum spiritualem, qui est per fidem, & charitatem: quia etiā infideles, & peccatores resurgent. Nequè etiā est causa meritoria: quia Christus resurgens iam nō erat viator, & ita nō erat in statu merēdi. Et ita nullo modo resurrectio Christi videtur esse causa nostræ resurrectionis. ¶ 4. Præterea, Cùm mors sit priuatio vitæ, nihil videtur esse aliud destruere mortē, quàm reducere vitā: quod pertinet ad resurrectionē. Sed Christus moriendo, mortem nostrā destruxit. Ergo mors Christi est causa nostræ resurrectionis, non ergo eius resurrectio. ¶ Sed contrà est, quod super illud. 1. ad Cor. 15. Si Christus prędicatur, quod resurrexit à mortuis, &c. dicit Gloss. Qui est causa efficiens resurrectionis nostræ.

r. vl. per. 3. à fin.

Dionys. l. 4. cap. 2 8.

Glo. interl.

Respondeo dicendū, quod illud, quod est primū in quolibet genere, est causa omnium, quæ sunt post, vt dicitur in. 2. Metaph. Primum autem in genere resurrectionis fuit resurrectio Christi, sicut ex supra dictis patet. Vnde oportet, quod resurrectio Christi sit causa nostræ resurrectionis. Et hoc est quod Apostolus dicit. 1. ad Corinth. 15. Christus resurrexit â mortuis primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Et hoc rationabiliter. Nam principiū humanæ viuificationis est Verbū Dei, de quo dicitur in Psal. 35. Apud te est fons vitæ. Vnde & ipse dicit Ioan. 5. Sicut Pater suscitat mortuos, & viuificat, sic & Filius quos vult viuificat. Habet aūt hoc naturalis ordo rerū diuinitus institutus, vt quælibet causa primo operetur

lib. 2. com. 4. tom. 3.

q. 53. ar. 3.

in id

Universidad de Deusto
Biblioteca

in id quod est sibi propinquius, & per illud operetur in alia magis remota, sicut ignis primò calefacit aerem sibi propinquum, per quem calefacit corpora distantia, & ipse Deus primo illuminat substantias sibi magis propinquas, per quas illuminat magis remotas, vt Dionys. dicit. 13. c. Cœlest. hierarch. Et ideo verbum Dei primò tribuit vitã immortalem corpori sibi naturaliter vnito, & per ipsum operatur resurrectionem in omnibus alijs.

cap. 13. non multũ procul ã prin.

Ad primum ergo dicẽdum, quòd (sicut dictum est) resurrectio Christi est causa nostræ resurrectionis per virtutem Verbi vniti, quod quidem operatur secundũ voluntatem. Et ideo non oportet, quòd statim sequatur effectus: sed secundum dispositionẽ verbi Dei: vt scilicet primo conformemur Christo patienti, & moriẽti in hac vita passibili, & mortali, deinde perueniamus ad participandum similitudinem resurrectionis ipsius.

In corp. ar.

Ad secundum dicendum, quod iustitia Dei est causa prima resurrectionis nostræ: resurrectio autem Christi est causa secundaria, & quasi instrumentalis. Licet autẽ virtus principalis agẽtis nó determinetur ad hoc instrumentũ determinatè: tamẽ ex quo per hoc instrumentum operatur, instrumentũ illud est causa efficiens. Sic ergo diuina iustitia, quantũ est de se, nó est obligata ad resurrectionem nostram causandam per resurrectionem Christi: potuit enim alio modo nos Deus liberare, quam per Christi passionem, & resurrectionem, vt supra dictum est. Ex quo tamen decreuit hoc modo nos liberare, manifestum est, quod resurrectio Christi est causa nostræ resurrectionis. ¶ Ad tertium dicendũ, quod resurrectio Christi non est propriè loquendo, causa meritoria nostræ resurrectionis: sed est causa efficiens, & exẽplaris. Efficiens quidem, in quantũ humanitas Christi secundum quã resurrexit, est quodãmodo instrumentum diuinitatis ipsius, & operatur in virtute eius: vt suprà dictum est. Et ideo sicut alia, quæ Christus in sua humanitate fecit, vel passus est, ex virtute diuinitatis eius sunt nobis salutaria (vt suprà dictum est,) ita & resurrectio Christi est causa efficiens nostræ resurrectionis virtute diuinitatis: cuius propriũ est mortuos viuificare. Quæ quidem virtus præsentialiter attingit omnia loca, & tempora, & talis contactus virtualis sufficit ad rationem huius efficientiæ. Et quia (vt dictum est) primordialis causa resurrectionis humanæ est diuina iustitia ex qua Christus habet potestatem iudicium facere, in quantum filius hominis est, virtus effectiua resurrectionis eius se extendit, non solùm ad bonos, sed etiam ad malos, qui sunt eius iudicio subiecti. Sicut autẽ resurrectio corporis Christi, ex eo quod corpus illud est personaliter Verbo vnitum, est prima tempore, ita etiã est prima dignitate, & perfectione: vt dicit Glos. 1. ad Corint. 15. Semper autem id quod est perfectissimũ, est exemplar eius quod est minus perfectum secundum suum modũ: & ideo resurrectio Christi est causa exemplaris nostræ resurrectionis. Quod quidem necessarium est, non ex parte resuscitantis, qui non indiget exemplari. sed ex parte resuscitatorum, quos oportet illi resurrectioni conformari: secundũ illud Phil. 3. Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Licet autẽ efficientia resurrectionis Christi se extẽdat ad resurrectionẽ tam bonorũ, quã maiorũ: exemplaritas tamẽ eius se extẽdit proprie solùm ad bonos, qui sunt facti

quæst. 13. ar. 1. ad 3.

quæst. 48. art. 6.

In 3. sent. dist. 22. q. 1. ad 2.

Glo. inter. super illud 1. Cor. 15. Primitiæ Christus.

facti cõformes filiationis ipsius, vt dicitur Rom. 8. ¶ Ad quartum dicendum, quòd secundum rationẽ efficientiæ, quæ dependet ex virtute diuina, communiter tam mors Christi, quàm etiam resurrectio, est causa tã destructionis mortis quàm reparationis vitæ. Sed secundum rationem exemplaritatis, mors Christi, per quam recessit à vita mortali, est causa destructionis mortis nostræ, resurrectio verò eius, per quam inchoauit vitã immortalẽ est causa reparationis vitæ nostræ. Passio tamen Christi est in super causa meritoria, vt suprà dictum est.

3. part. ar. 1.

COMMENTARIVS.

DVO sunt in resurrectione Christi cõsideranda. Primum est ipsa resurrectio, prout fuit in fieri, seu quatenus fuit quædam actio, seu mutatio, quæ pertrãsijt. Alterum est, terminus huius resurrectionis, qui est Christus homo viuens vita immortali, & gloriosa. Cùm ergo dicitur resurrectio Christi causa nostræ resurrectionis, non est intelligendum ratione mutationis, quæ transijt, secundum se ipsam: sed ratione termini, qui manet, & potest habere rationem causæ. De qua re multa in superiori tomo diximus Disp. 31. Sect. 7. Et hanc esse mentem D. Thom. hoc loco acutè Caietanus notauit. Et colligitur non obscurè tum ex corp art. vbi, cùm in toto discursu loquutus esset de resurrectione Christi, in fine sic concludit, *Et ideo Verbum Dei primo tribuit vitam immortalem corpori sibi naturaliter vnito, & per ipsum operatur resurrectionem in omnibus alijs.* Tum ex solutione ad. 3. vbi explicans, quomodo resurrectio Christi sit causa, inquit, *In quantum humanitas Christi, secundum quam resurrexit, est instrumentũ diuinitatis ipsius, & operatur in virtute eius.* Est ergo satis manifestus D. Thom. sensus. Quo supposito nihil est difficultatis in toto contextu. Ad huius autem materiæ complementum instituemus de hac re sequentem disputationem.

D. Thom. Caiet.

Gloss. super illud 1. Cor. 15. Primitiæ Christus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm resurrectio Christi sit causa resurrectionis animarum.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd resurrectio Christi non sit causa resurrectionis animarum. Dicit enim Augustinus super Ioannem, quod corpora resurgunt per dispensationem humanam, sed animæ resurgunt per substantiam Dei. Sed resurrectio Christi non pertinet ad substãtiam Dei, sed ad dispensationem humanam. Ergo resurrectio Christi, etsi sit causa resurrectionis corporũ, non tamen videtur esse causa resurrectionis animarum.

309 locis supra art. 1. not. Tra. 23. in Euan Ioan. ante med. to. 9.

¶ 2. Præterea, Corpus nó agit in spiritũ. Sed resurrectio Christi pertinet ad corpus eius, quod cecidit per mortem. Ergo resurrectio Christi nó est causa resurrectionis animarũ. ¶ 3. Præterea, Quia resurrectio Christi ex causa resurrectionis corporũ, omniũ corpora resurgent: secundũ illud. 1. ad Corint. 15. Omnes quidẽ resurgemus. Sed nõ omniũ animæ resurgent: quia quidam ibunt in suppliciũ æternum, vt dicitur Matt. 25. Ergo resurrectio Christi nõ est causa resurrectionis animarum.

¶ 4. Præterea, Resurrectio animarũ sit per remissionem peccatorũ. Sed hoc factum est per Christi passionem: secundũ illud Apocal. 1. Lauit nos â peccatis nostris in sanguine suo. Ergo resurrectionis animarum, magis est causa Christi passio, quàm eius resurrectio. ¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit Rom. 4. Resurrexit propter iustificationem nostram. Quæ nihil aliud est quàm resurrectio animarũ. Et super illud Psal. 29. Ad vesperam demorabitur fletus, dicit Gloss. quòd resurrectio Christi est causa resurrectionis nostræ, & animæ in præsenti, & corporis in futuro.

¶ Respondeo dicendũ, quòd (sicut dictũ est) resurrectio Christi agit in virtute diuinitatis, quæ quidẽ se extẽdit, non

ar. præced. ad 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non solum ad resurrectionem corporum,sed etiam ad resurrectionẽ animarum:a Deo enim est, & quod anima viuat per gratiam, & quód corpus viuat per animam. Et ideo resurrectio Christi habet instrumẽtaliter virtutem effectiuam,non solùm respectu resurrectionis corporum, sed etiã respectu resurrectionis animarũ.Similiter etiam habet rationem exemplaritatis respectu resurrectionis animarũ quia Christo resurgenti debemus etiã secundum animam conformari, vt sicut, secundum Apost. Rom.6. Christus resurrexit à mortuis per gloriam Patris:ita & nos in nouitate vitæ ambulemus: & sicut ipse resurgens ex mortuis,iam non moritur: ita & nos existimemus,nos mortuos esse peccato,vt iterum viuamus in illo.

Tra. 23. in Ioann. inte principium, & me.to.9.

¶Ad primum ergo dicendũ, quod Augustinus dicit resurrectionem animarum fieri per Dei substantiã,quantum ad participationem: quia scilicet participando diuinam bonitatẽ, animæ fiunt bonæ,& iustæ:non autẽ participando quacunque creaturam. Vnde cum dixisset, Animæ resurgũt per substantiam Dei, subdit,Participatione enim Dei fit anima beata,non participatione animæ sanctæ. Sed participando gloriam corporis Christi, efficiuntur corpora nostra gloriosa. ¶Ad secundum dicendum,quod efficientia resurrectionis Christi pertingit ad animas,non per propriam virtutẽ ipsius corporis resurgentis:sed per virtutem diuinitatis, cui personaliter vnitur. ¶Ad tertium dicendum, quod resurrectio animarum pertinet ad meritum, quod est effectus iustificationis:sed resurrectio corporum ordinatur ad pœnam, vel præmium, quæ sunt effectus iudicantis. Ad Christũ autem non pertinet iustificare omnes, sed iudicare:

Eodem loco nunc dicto.

A & ideo omnes resuscitat secundũ corpus,sed non omnes secundum animã.

¶Ad quartum dicendũ, quod in iustificatione animarum duo concurrũt, scilicet remissio culpæ:& nouitas vitæ per gratiam. Quantum ergo ad efficientiam, quæ est per virtutem diuinam,tam passio Christi,quàm resurrectio est causa iustificationis quoad vtramquẽ.Sed quantum ad exemplaritatem,propriè passio,& mors Christi, est causa remissionis culpæ, per quam morimur peccato: resurrectio autem Christi, est causa nouitatis vitæ,quæ est per gratiam siue iustitiam. Et ideo Apostolus dicit Rom. 4. quod traditus est(scilicet in mortem)propter delicta nostra(scilicet tollenda) & resurrexit propter iustificationem nostram,sed passio Christi est etiam causa meritoria:vt dictum est.

ar.praced. ar.3.ad 3.

COMMENTARIVS.

DOctrina D. Thomæ hic dicentis Christi resurrectionem esse causam efficientem,& exemplarem nostræ iustificationis,intelligenda est in sensu tradito articulo superiori.Quocirca non habet nouam difficultatem, præter eas quæ de potentia humanitatis Christi tractatæ sunt dicta Disput.superioris Tomi. Testimonium autem Pauli,in quo hîc articulus fundari videtur,aliter est à nobis explicatum supra.q.53.in commentario art.1.

DISPVTATIO L.
In decem Sectiones distributa.

De resurrectione mortuorum, vt est effectus resurrectionis Christi.

DE hac materia disputant Theologi in.4.dist.43.&.44.& 45.Mihi vero visa est hoc loco necessaria, tum quia non possumus explicare, quomodo Christus sit causa nostræ resurrectionis, nisi prius supponamus,illam esse futuram. Tum etiam, vt hanc integram materiam simul complectamur, neque oporteat per partes,

partes, diuersis in locis eam imperfectè, & prolixiùs attingere. Præsertim cùm nõ sit in animo absoluta tractatione de Sacramẽtis, de cõsummatione mũdi,seu de quatuor nouissimis proprium tractatum instituere. Dicemus igitur,an hominum futura resurrectio sit,& quomodo sit effectus resurrectionis Christi,vnde simul constabit, qualis futura sit.

SECTIO PRIMA.
Vtrum futura sit generalis hominum resurrectio.

De resurrectione philosophorum pia.

DE opinionibus philosophorũ circa hominum resurrectionẽ nonnulla attigimus supra, de possibilitate resurrectionis disputãtes,vbi ex Tertuliano tradidimus, B omnes fere in hoc conuenire,vt veram resurrectionem negent.Nam, si qui fortasse aliquem reditum animarũ ad corpora admittere visi sunt, vel non sunt loquuti de eisdem numero corporibus,sed de diuersis: vel nõ existimabant,animã esse verã formã corporis, sed extrinsecum motorem eius, vt constat ex Platone in Phædro, & Cicerone in Somnio Scipionis. De qua re legi quoqu; potest Tertull.in lib.de Resur.carnis.& Aug.12.de Ciuitat.c.13.& li.22.c.25. & sequentibus.Vbi etiam refert, Porphyriũ negasse resurrectionem,quoniã existimabat corpus humanum, quod graue est, & corruptibile,impedire contemplationẽ spiritus, & non posse supra omnes cœlos constitui.Diximus etiam in eodẽ loco Saducæos resurrectionem futuram negasse.

Plato. Cicer. Tertullian. Aug.

Ex hæreticis verò complures in hoc errore versati sunt.Cœpit enim ab Apostolorũ tẽporibus in Simone Mago, Cerdone, Marcione,Basilide,Apelle Valentino, & alijs Gnosticis,vt constat ex Irenæo lib.1. c.23.Epiph.hæres.64.Tertul.lib.de Resurrect.carnis,& li.5.cõt.Marcion.& de Præscript.hæreticorũ,&.Aug.lib.de hęresibus. cap.18.& sequentibus.Et ex his creduntur fuisse Phyletus, & Hymenæus, qui teste Paulo.2.ad Timot.2. *A veritate exciderunt dicẽtes,resurrectionem esse iã factã.* Illi enim non corporum:sed animarum resurrectionẽ credebant,quod omnibus his hæreticis cõmune fuit.Ipsam enim animæ remunerationẽ,seu glorificationẽ, resurrectionẽ vocabant,& ideo dicebant iã esse factã, vt in

Irenæ. Epiphan. Tertul. Aug. 2.Timot. 2. Timoth. Theoph.

eũ locum D. Thom.exponit.Et Cyrill.quẽ refert Turrianus lib.3.pro Epistolis Pontificijs,cap.16.& Tertullianus supra, eodem modo explicat omnes antiquos hæreticos, quos propterea *partiarios* vocat,quod vnius tantũ partis, scilicet animæ resurrectionẽ agnoscerent.Alij tamẽ exponunt illũ errorem Phileti,& Hymenæi iuxta Gentilium errorem,nimirũ per quandam continuũ rerum circulum esse iam resurrectionẽ factam.Ita indicat Theophyl.ibi, dicens, *Si resurrectio iam facta est,sublatum est iudicium & retributio.Porrò,quid deinceps boni est reliquum si huiusmodi sint vicissitudines?* Alij explicant hos dixisse,*resurrectionem ita esse factam*,solum per filiorũ procreationẽ. Dicitur enim pater quodãmodo resurgere in filio,quia in eo repræsentatur,& quodammodo conseruatur.Ita Theodoret. & Ambros.ibi & Epiphan.hæresi.40.*Resurrectionem*(ait)*iam factam esse dicunt, per liberos genitos ab vnoquoque generante.* Vtcunque exponatur,ij hæretici ea intẽtione asserebãt resurrectionem esse factam, vt negarent veram resurrectionem futuram, ac de illa alia possent scripturas, quæ de resurrectione loquuntur,interpretari. In quo ex parte imitatus est hos hæreticos Origenes, si verum est(quod refert Photius opusculo de septem Oecumenicis concilijs) eum affirmasse transmigrationem animarum in diuersa corpora: veram autem corporum resurrectionem negasse. Quorum primum etiam ei attribuunt Theophyl. Alexand. Epist.2.Paschali, & Augustinus. 12. de Ciuit.cap.13.vt ibi notauit Ludouicus Viues ex lib.2.periarchon: secundum verò ei tribuunt Methodius, & Epiphan. hæresi.64.qui indicant, Origenem animarum tantum, non corporum futuram esse resurrectionem sensisse. Tamen ille reuera non omnino resurrectionem corporis negauit.Nam hom.9 in Numeros, circa finem,expressè illam confitetur, dicens corpora resurgentium habitura quatuor illas qualitates,quas Paul. posuit.1.Corin. 15.& idem sentit, licet non ita expresse, hom.1.&.25. in Num. Sed in eo errauit, quòd existimauit, corpora non esse futura organica(vt supra diximus,)& hoc sensu damnatum esse errorem eius in quinta synodo refert Niceph.lib.17.Histor.capit. 27.&.28.Hæc verò hæresis negans futuã resurrectionem, nullo vtitur fundamento ex scrip-

Theod. Ambrof. Epiphan. Origen. Photius. Theo.Ale. Aug. Lud.Viu. Method. Epiphan. 1.Cor.15. 5.Synod. Niceph.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex scripturis sumpto, quod ergo videtur: sed solum vti possit vel rationibus, quibus probari videtur resurrectionem esse impossibilem, de quibus supra satis dictum est: vel quæ videantur probare non esse conuenientem animæ, neque vtilem ad operationes eius, quæ ad summum procedent de corpore corruptibili, *quod aggranat animã*, quale nõ erit corpus, quod in resurrectione animabus sanctis, & iustis copulabitur. Ex quo non sequitur, illud non esse futurũ verum corpus eiusdem substantiæ, ac naturæ: sed solum futurum esse alterius qualitatis, & gloriæ, quæ omnia in superioribus tractata, atque explicata sunt.

Omissis ergo hæreticis, dicendum est primo, futuram esse aliquando mortuorũ hominum generalem resurrectionem. Est non solum de fide, sed etiam articulus fidei in omnibus Ecclesiasticis symbolis contentus. Et probari potest primò ex veteri testamento, Exod. 3. *Ego sum Deus Abrahã, Deus Isaac, Deus Iacob.* Ex hoc enim loco probauit Christus Dominus resurrectionẽ Matt. 22. dicens, *De resurrectione autem mortuorum non legistis, quod dictum est à Deo dicente vobis. Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob, non est Deus mortuorum: sed viuorum.* Quæ Christi collectio nonnullam difficultatem habet. Nam etiam nunc ante resurrectionem, verè dicitur *Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob*, licet non sit Deus mortuorum, sed viuentium. Quia animæ illorum Patrum nunc viuunt, quod satis est, vt per synecdochem dicantur viuere, & in cœlo regnare: ergo hoc satis esse posset, vt Deus dicatur eorum Deus, etiam si nunquam amplius essent resurrecturi. Respondetur, Christum his verbis proximè, atque immediatè probasse animas illorum Patrum nunc viuere, quia hoc satis existimauit ad comminẽdos Saduceos, qui solum negabant resurrectionem, quia putabant animam extingui in morte: quo destructo fundamento nihil habebant, cur resurrectionem negarent. Deinde dicendum est, hinc consequẽter probari resurrectionem ex eisdem verbis. Quia Deus dicitur esse nunc *Deus Abraham, Isaac, & Iacob.* Nã ab ijs Sanctis recognoscitur, & colitur vt Deus ipsorũ, & ipse habet etiã illorum prouidentiam, vt cõdigna, & promissa eis præmia rependat. Hinc ergo colligitur futura resurrectio, etiam corporum. Tũ quia animæ sanctæ nõ possunt esse omni ex parte beatæ sine corporibus. Tum etiam, quia ad Dei prouidentiam pertinet, corpora simul cum animabus beare, quæ illarũ organa, & instrumenta fuerunt ad ipsum colẽdum. Ita exposuerunt hunc locum super Matthæum Hieron. Ansel. D. Thom. Neq; aliud dixit Caietan. quẽ sine causa in hoc reprehẽdit Catarinus. Et eandem explicationem insinuant Theophyl. & Euthym. in Matthæum, & August. subobscurè tract. 49. in Ioan.

Generalis mortuorum resurrectio aliquando futura. *Exod.* *Matth. 22.* B

Testimonij Matth 22. Expositio.

Hieron. Ansel. D. Thom. Caiet. Caiet. Theophyl. Euthym. Aug. Hieron. Epiphan.

Inquirit autẽ Hieronymus, cur Christus Dominus hoc subobscuro testimonio vsus fuerit, cũ sint alia in veteri testamento clariora. Et respondet, Saduceos solitos fuisse admittere ex diuina Scriptura tantũ quinq; libros Moysis, ex quibus nullus apertior locus afferri poterat. Quanquã ex illis multæ figuræ, vmbræq; & indicia resurrectionis desumi possint, quæ egregiè congerit Epiphan. contra Samaritanos lib. 1. sect. 9. *Primum* (inquit) *Abel, cuius sanguis ad Dominum clamat, spe resurrectionis corporũ ossa dit. Deinde Enoch translatus, vt mortẽ non videat, resurrectionis est typus. Tertio Sarra sterili, & senili vtero iuxta promissionem concipiens, & pariens spem resurrectionis præbet. Quarto, Iacob, & Ioseph propriorum ossiũ curã gerentes resurrectionis fidẽ ostendunt. Quinto, virga Aaron germinãs, & fructũ producens, cum esset sicca: & virga Moysis, qua iuxta Dei voluntatem animabatur, & serpens fiebat, resurrectionem adumbrabant. Denij, Moyses benedicens Ruben hunc in modum, Viuat Ruben, & non moriatur, cum iam Ruben vita functus esset, resurrectionem, at æternam vitam ei postulare visus est.* Hæc verò, & similia magis mystica sunt, magisquè obscura, quam testimonium à Christo adductum.

Epiphan.

C Afferamus igitur nonnulla ex illustrioribus testimonijs, quæ maximè in prophetis reperiuntur. Vulgare est illud Ezech. 37. de visione Ezechieli ostensa in medio campi ossibus pleni, quæ tandem Spiritu Dei reuixerunt. Post quam visionem subiunxit Deus, *Vaticinare, Ecce ego aperiam tumulos vestros, & educã vos de sepulcris vestris populo meus, & inducam vos in terrã Israel, & scietis, quia ego Dominus, cum aperuero sepulcra vestra, & eduxero vos de tumulis vestris populo meus.* Hoc testimonium de resurrectione mortuorum latè interpretatur Tertullian. lib. de resurrect. carnis. c. 29. vbi aliam

Ezech. 37

Tertul.

aliam expositionem reiecit, qua hic locus A de populo Israel in varias regiones dispersio intelligi solet, ita, vt Deus promittat, daturum suum spiritum tribubus Israel, quę ab ipso discesserant, & iterum congregaturum illas in terram promissionis. Quam expositionem dicit esse allegoricam, primam vero de resurrectione, literalem. Quæ fuit etiam sententia Iustini Apolog. 2. pro Christianis, & Cyprian. libr. 3. ad Quirinũ cap. 58. Cyril. Ierosolymitan. cat. 18. & insinuat August. lib. 3. de doct. Christiana, cap. 34. explicando quartam regulam Ticonij, quod latius, & apertius dixit idem Ticonius in eadem regula: idem tamen Author lib. 10. Genes. ad liter. cap. 5. dicit secundam expositionem, de inopinata desperati populi reparatione per Spiritum Domini, esse intentioni Prophetæ maximè consentaneam. Quod etiam dixit Hieron. super Ezechielem, qui tamen optimè notauit hanc expositionem non excludere, quin ex hoc loco colligatur futura resurrectio. *Nunquam* (inquit) *ponneretur similitudo resurrectionis ad restitutionem Israelitici populi significandam, nisi staret ipsa resurrectio, & futura crederetur: quia nemo de rebus non stãtibus incerta confirmat.* Propter quod dixit etiam Theodoretus in eundem Prophetã sec. 15. *Hæc quæ Ezechiel vidit fuisse, non solũ renouationis in pristinum statum Iudæorũ, sed etiã resurrectionis omnium hominum figuram.*

Iustin. Cypr. Hieron. Aug. Ticon. Hieron. Theodor. Aug. Hieron. Ruffin. &c. Daniel. 12

Clarius verò testimonium est apud Danielem cap. 12. *Multi de ijs, qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, alij in vitam æternã, & alij in opprobrium.* Vbi *multi* pro *omnibus* (vsitata phrasi Scripturæ) positum est, vt ibi notauit Theodoret. & August. 20. de ciuitat. c. 25. Idem sentit Hieronym. Ezech. 37. vbi hoc appellat *robustum testimonium* ad probandam resurrectionem, quòd nullam habeat dubitationem. Et eodem vtitur Ruffinus in expositione Symboli, qui prius absolutè legit, *Resurgẽt, qui sunt in terræ puluere*: deinde vero addidit pronomen, *Multi*, in quo planè indicat eundem esse sensum. Præterea apud Isaiam sunt clarissima testimonia, quæ longum esset prosequi. c. 26. *Viuent mortui tui, interfecti mei resurgẽt. Expergiscimini & laudate, qui habitatis in puluere*, vbi clariùs Septuaginta, *surgent mortui, & resurgent, qui in monumentis.* De quo loco præter expositores ibi, videri potest August. lib. 20. de ciuitat. cap. 21. & Tertul.

Isaiæ 26.

Tertul.

lib. de resurrectione carnis. c. 31. vbi etiam adiungit illud Isai. 66. *Videbitis, & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra, quasi herba germinabunt, & cognoscetur manus Domini seruis eius, & indignabitur inimicis suis.* Quo loco vtuntur etiam Augustinus lib. 20. de ciuit. cap. 21. & Irenæus libr. 5. contra hæres. cap. 15. & meritò sanè. Nam statim subdit Propheta prædictionem generalis iudicij futuri, quãquam Hieron. ibi aliter interpretetur. Præterea sunt aperta testimonia in lib. 2. Macab. c. 7. *Tu quidem scelestissime, in præsenti vita nos perdis, sed Rex mundi defunctos nos pro suis legibus, in æternæ vitæ resurrectione suscitabit.* Et infra. *Potius est ab hominibus morti datos spem expectare à Deo, iterũ ab ipso resuscitandos.* Et inferiùs, *Sed enim mundi creator, qui formauit hominis natiuitatem, quique omnium inuenit originem & spiritum vobis, iterum cum misericordia reddet, & vitam.* Denique illustrissima, ac vulgatissima sunt testimonia Iob, cap. 14. *Putas ne, mortuus homo rursum viuet? Cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto, donec veniat immutatio mea,* & cap. 19. *Scio, quod Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum.*

Aug. Hieron. 2. Macab. 7. Iob. 14. & 19.

Quo circa cum tam aperta sint veteris instrumenti de resurrectione testimonia, mirum est, cur dixerit Chrysost. hom. 1. de Lazaro, mendicum illum eo in huius vitæ calamitatibus maiorem dolorem sentire potuisse, *quod ne de resurrectione quidẽ quicquam potuerit philosophari: sed huius vitæ res crederet huius vitæ fine terminari. Erat enim ex eorum numero, qui gratiam Euangelij præcessêrunt*, Non ne Machabæi etiam gratiam Euangelij præcesserunt, & multo prius Iob antecesit: & tamen de resurrectione philosophati sunt, ad calamitates huius vitæ patienter, fortiterq; ferendas? Cur ergo dicemus: Lazarum hac fide, & spe carnisse: Præsertim cùm ex Euangelio constet, fuisse iustum, & sanctum, & ab Angelis in Sinum Abrahę ductum. Nisi fortasse dicamus Chrysostomum nõ negare veritatem hanc fuisse illis temporibus notam: sed nõ fuisse tam apertè omnibus propositam, vt omnes vulgares homines, atq; idiotæ, tam distinctè, ac clarè illam percallerent, sicut tempore legis gratiæ factum est: & ideò fieri potuisse, vt mendicus Lazarus resurrectionem ignoraret.

Chrysost.

C Secundo ergò potest hæc veritas præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

præcipuè probari ex nouo testamento. In quo habemus expressam Christi promissionem, seu prædictionem, Ioan. 5. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem eius, & procedent, qui bona egerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.* Similia habentur cap. 6. & 11. Act. 24. Apocal. 20. & in Epistolis Pauli sunt frequentissima testimonia, duo tamen vel tria sunt præcipua. Primum est illud 1. ad Corint. 15. vbi variis rationibus, atque exemplis veritatem hanc declarat, ac persuadet. Primo inquit, *si Christus prædicatur, quod resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniã resurrectio mortuorum non est?* Quo argumento immediatè videtur concludere Paulus resurrectionem nostram esse possibilem. Hoc enim immediatè, & euidenter conuincit exemplũ resurrectionis Christi. Deinde probat etiam esse futuram, vt notauit D. Thom. supra q. 53. art. 1. id confirmans verbi. Iob. 19. *Scio, quod Redemptor meus vivit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum.* Vbi particula, &, pro causali posita est, ac si diceret, & ideo *surrecturus sum.* Quod indicauit etiam Greg. 14. Moral. c. 27. & 28. dicens, *Habemus spem resurrectionis nostræ, considerata gloria capitis nostri.* Quia ergo vbi futurum est caput, illic futurum est corpus ex resurrectione capitis rectè intulit Paulus cæterorum membrorũ resurrectionem. Quod egregiè idem Paulus explicuit. 2. ad Cor. c. 4. *Scientes quoniã qui suscitauit Iesum, & nos cum Iesu suscitabit, & constituet nobiscum. Omnia enim propter vos.* Vbi indicat aliam probationem illius illationis. Quia sicut Christus propter nos mortuus est, ita & pro nobis resurrexit, vt videlicet secum nos omnes resuscitaret: sicut idem Paul. dixit ad Ephes. 6. & ad Rom. 6. & Aug. exposuit Epist. 119.

Noui testamenti de resurrectione testimonia. Ioann. 5. Ioan. 6. & 11. Act 24. Apoc. 10. 1. Cor. 15.

D. Thom. Iob. 19.

Greg. Pap.

1. Cor. 4.

Ephes. 6. Rom. 6. August.

Præterea addit aliam probationem idẽ Paulus, seu magis hanc eandem explicat paulò inferius in eodem cap. 15. ad Corinr. dicens. *Nunc autem Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum, & sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabitur.* Quibus verbis hanc rationẽ intendit. Mors introducta est per peccatum hominis: ergo destrui debuit per Christum. Quia non est minus efficax Christus ad destruendam mortem per resurrectionem ad æternam vitam, quàm Adam fuit ad introducendã mortem. Sicut ergo in Adamo, vt in capite omnes mortui sunt: ita & in Christo omnes viuificabuntur. Quam rationem tetigerat idem Paul. ad Roman. 5. vbi cùm dixisset, donum & gratiam Christi longè efficaciorem esse peccato Adæ, concludit, *Si enim in vnius delicto mors regnauit per vnum, multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum.* Et infra, *Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia: vt sicut regnauit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam.* Quæ ratio potissimum videtur procedere de resurrectione iustorũ, quamuis extendi etiã possit ad omnium hominum resurrectionem, vt infrà dicemus. In priori verò sensu illam egregiè confirmat idem Paul. capite. 8. ad Romanos dicens. *Si spiritus eius, qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, habitat in vobis: qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra, per inhabitantem spiritum eius in vobis.* Ac si diceret, ius resurgendi consequi non ex sola vnione hypostatica, quæ est propria Christi: sed ex gratia sanctificante, per quã Spiritus Sanctus habitat in nobis, & ideò, sicut verum est, Christum resurrexisse, ita qui ab ipso participant gratiam, & Spiritum, cum eo resurgent. Quod inferius confirmat, quia per hunc Spiritum accipimus *gratiam adoptionis filiorum: si autem filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.* Ac propterea (vt inferius ait) *primitias Spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri.* Et hactenus de ratione sumpta ex parte Christi.

Rom. 5.

Rom. 8.

Aliam rationem adducit Paulus satis obscuram, his verbis. *Alioqui quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si mortui non resurgunt, vt quid baptizantur pro illis?* In quibus verbis primùm valde difficile est quid sit *baptizari pro mortuis*: deinde æquè obscurum, quomodo hinc futura resurrectio probetur. Variè igitur vtrumq; à Patribus exponitur, vt accuratè tractat Robertus Bellarminus lib. 1. de purgat. c. 4. non tamẽ potest hoc loco à nobis prætermitti, cùm necessariũ sit ad probationes resurrectionis, quas Paulus adducit, intelligendas. Primo ergo quidam dicunt, *baptizari pro mortuis,*

Testimonij. 1. Cassis. 1. Expositio.

tuis nihil aliud esse, quàm suscipere baptismum loco alicuius hominis mortui, vt illi prosit, qui morte præuentus illum suscipere non potuit. Hunc enim sensum verba simpliciter sumpta præ se ferunt. Illi autem sic baptizabantur pro mortuis, quòd sperarent huiusmodi baptisma alijs profuturum ad corporum resurrectionẽ. Ita exponit Tertulliã. lib. de Resurrectione carnis, cap. 48. & lib. 5. contra Marcion. c. 10. & Ambros. & Anselmus, & D. Thom. in Paulum. Hęc verò expositio in primis fundat rationem Pauli in quodam errore. Sic enim *baptizare pro mortuis*, & existimare, tale baptisma posse prodesse mortuis, error est in fide. Respondeti potest, Paulum non probare errorem: sed ex omnium existimatione, etiam illorum, qui sic errabant, voluisse resurrectionẽ confirmare. Sed hoc non satisfacit: tum quia oportuisset Paulum hoc aliquo modo insinuare, ne errorẽ approbare existimaretur, maximè cùm inferat, tanquam inconmodũ, *Vt quid baptizantur pro illis?* Tum etiam, quia licet hoc demus, adhuc esset valde infirma probatio Pauli. Quid enim mirum esset, si quis diceret, errasse circa resurrectionem eos, qui sic errabãt circa baptismum? Deinde supponit hæc expositio, hunc errorem circa baptismum fuisse tẽpore Pauli, quod probari non potest. Tribuitur enim hic error Mõtanistis, Marcionistis, & Cherintianis, qui omnes post tẽpora Apostoli Pauli exorti sunt. Vnde Chrys. & Theoph. dicunt, potius eos hæreticos vsos fuisse hoc loco Pauli ad sui erroris confirmationem. Denique de his etiam hæreticis non constat, baptizatos fuisse pro mortuis spe resurrectionis. Marcionistæ enim resurrectionem negabant. Vnde ad interrogationem Pauli, *Vt qui baptizantur pro illis?* respondeti posset baptizari pro animabus eorum, vt eis peccata remitterentur. Et quanuis hæc obiectio posset aliquo modo solui per se cõsiderata: tamen si argumentũ Pauli fundatur in eorum existimatione, qui ea cæremonia vtebantur, omnino vrget obiectio facta, cum illi nec cogerentur recte de resurrectione sentire, nec reuera bene sentirent.

Tertull. Ambros. Anſel. D. Thom.

Chrys. Theoph.

1. Expos. D. Thom.

Secunda expositio D. Thom. est. *Baptizari pro mortuis* idem esse, quod baptizari pro peccatis abluendis, ita vt mortuorum nomine peccata significentur, quæ sunt opera mortua. Sed hoc in primis repugnat verbis Pauli, subdit enim, *Vt qui baptizantur pro illis?* refert autem ad illos, de quibus dixerat, *Si omnino mortui non resurgunt*: ergo *mortuos* appellat homines defunctos, ac resurrecturos. Deinde, alias qualis esset illatio Pauli, si hic esset sensus: Quid facient, qui baptizantur pro peccatis, si mortui non resurgunt? Responderi enim posset, multum prodesse. Nam per baptismum possent consequi remissionem peccatorum, & vitam gratiæ.

Tertia ergo expositio est, *Baptizari pro mortuis* idem esse, quod baptizari, quando iam instat mors, cum iam homo, quasi pro mortuo habetur, & in lecto iacet iam iam moribundus. Ita Epiph. hæres. 28. vbi vim argumẽti Pauli dicit in hoc cõsistere, quòd ij, qui in extremis constituti baptizantur, ostendunt, *quod qui mortuus est, etiam resurget, & ob id indiget remissione peccatorum per lauacrum.* Sed neque hæc expositio potest accommodari Paulo. Primo, quia cũ Paulus ait, *Vt qui baptizantur pro illis?* aperte refert ad mortuos, de quorum resurrectione agebat. Ergo per *mortuos* non intelligit iam non iam moribũdos, sed reipsa defunctos. Item quia Paulus plane distinguit eum qui baptizatur à mortuo, pro quo baptizatur, vt patet ex illa particula: *pro illis*, Ergo non ipsemet, qui baptizatur, dicitur *baptizari pro mortuo*, quia baptizatur semimortuus. Præterea phrasis locutionis in illo sensu esset durissima, & prorsus inusitata. Nam in illo sensu non dicitur aliquis tractari *pro mortuo*: sed tanquã mortuus. Et adhuc hoc modo tantum loquimur in ei, actionibus, quæ fieri solent circa mortua corpora, vt sunt subleuare, deferri, vel similes: nõ verò de ijs, quæ sunt propriæ viuentium, vt loqui, ambulari, cuiusmodi etiam est baptizari. Denique etiam in hoc sensu non apparet vis consequentiæ. Nam dici posset, huiusmodi semimortuos baptizari propter remissionem peccatorum, & gratiam obtinendam, etiam si non essent resurrecturi.

2. Expositio Epiphan.

Quarta expositio est *baptizari* eo loco non sumi pro susceptione alicuius baptismi aquæ, sed pro baptismo pœnitentiæ, per opera pœnalia, & satisfactoria eo modo, quo Christus dixit Marc. 10. *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? & baptismo, quo ego baptizor baptizari?* & Luc. 12 *Baptismo*

4. Expositio probabilis. Marc. 10. Luc. 12. Baptizari pro mortuis quid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mo habeo baptizari, & quo modo coarctor vsque dum perficiatur? Igitur *baptizari pro mortuis* idem erit, quod pro illis satisfacere per opera pœnalia. Quod superuacaneum esset si nulla esset spes resurrectionis, vt expresse dicitur. 2. Macab. 12. *Misit* (inquit) *ierosolymam offerri pro peccato sacrificium, bene & religiose de resurrectione cogitãs. Nisi enim eos qui ceciderant, resurrecturos sperauit, superfluum videretur, & vanum orare pro mortuis.* Hãc expositionem probant inter alias Hugo, & Dionys. in Paul. & pro illa referuntur Ephrem in suo testamento, & Petrus Cluniacen. epis. contra Petro brusianos. Et est valde probabilis, duas vero patitur difficultates. Prior est, quia valde improprie, & abusiue interpretatur verbum *baptizandi*. Nam, licet interdum in scriptura soleat hoc verbum ad alias significationes præter aquæ baptismum extẽdi: tamen quando ita fit semper ex cõtextu, vel circunstantijs constare potest, semperque seruatur aliqua habitudo ad ablutionem, vel aliquid simile illi. Vt Christus dixit, se fore baptizandum passione, quia sanguine suo tingendus, & quasi abluendus erat, & hoc modo martyrium solet *baptismus* appellari. Pœnitentia quoque solet vocari *baptismus* vel *flaminis*, quando baptismum aquæ in voto includit, vel *lacrymarum*, quas excitat, illisque quodammodo pœnitentẽ abluit, vt constat ex Athan. q. 134. ad Antioch. Basilio l. b. de Spiritu sancto cap. 15. Cyprian. serm. de cœna Domini, & Nazian. orat. 39. Ad hanc verò obiectionem responderi potest, hoc totum in præsenti reperiri. Nam in primis res ipsa, & contextus cogit vt ita exponatur, ne absurdum aliquem sensum reddat, & verba sequentia Pauli non parum fauent. Nam statim subiungit. *Quotidie morior propter gloriã vestram fratres.* Deinde cùm dicamus, *baptizari pro mortuis*, esse pro eis satisfacere quod fit per opera pœnitentiæ, & pœnalia, recte comprehenditur hic baptismus sub baptismo lacrymarum & pœnitentiæ. Præsertim quia ex effectu baptismi, qui est mundare, translata est hæc vox ad significandam quamcumque actionem, vel passionem, quia anima mũdatur. Quotmodo sancti Patres dicũt etiam ipsam pœnam purgatorij interdum vocari *baptismum*, juxta illud Matth. 3. *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igne*, vt exponunt ibi Hieronym. Beda, Nazian. & Basilius supra. Atque ita recte cohæret metaphora Pauli, vt *baptizari pro mortuis* dicantur, dum se affligunt vt eos à baptismo ignis eripiant.

Posterior difficultas est, quia iuxta hunc sensum nullo modo potest inferri resurrectio, sed solum quod animæ post mortem manent, & si in hac vita non plene satisfecerunt, in alia purgantur. Vt de facile responderi posset interrogationi Pauli, *si mortui non resurgũt, vt quid pro illis baptizamur?* Dicetur enim, vt eorum animæ à pœnis liberentur, qui fructus consistere posset, etiã si nunquam essent iterum corporibus vniẽdæ. Sed hęc obiectio in omni sententia necessariò soluenda est. Tum quia eadem fieri potest cõtra testimonium allatum ex secundo Machabæorum. Tum etiam, quia Paulus in eodem capite sæpius eandem illationem inculcat, vt cùm ad persuadendam resurrectionem inquit, *Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.* Nã ad hæc etiam verba responderi posset, etiam sinó fit futura resurrectio, nos non sperare in Christo, tantum in hac vita, & hoc satis esse, vt non simus miserabiliores omnibus hominibus, quia æterna bona animæ speramus. Rursum, quod ibidem ait, *si secundum hominem ad bestias pugnaui: Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur.* Eadẽ enim responsione hæc omnia dilui posse videntur, scilicet, manere animas post mortem, quibus opera huius vitæ nocere possunt, aut prodesse. Quocirca, quod suprà diximus de Christi argumentatione Matthæ. 22. de his omnibus locis necessariò dicẽdum est. Sæpe in scriptura hasce quæstiones de pœna, præmioque animarum, & de resurrectione corporum ita esse cõiunctas, vt ab vna ad aliam facile fiat transitus, & eadem censeatur vtriusque definitio. Vel quia inter ludæos, ad quos ferè est sermo in prędictis scripturæ locis, nullus negabat resurrectionem, nisi qui negaret animæ immortalitatem: vel quia pœna & præmium, & resurrectio mortuorum æquè ad diuinã prouidentiã pertinet. Sic ergo Paulus prędictis verbis immediatè concludit, mortuorum animas pœnas luere, quibus possunt per nostra suffragia leuari. Vnde fit, illas manere post mortem, & Deum habere earum prouidẽtiam. Ex quo supponit, necessariò sequi, eas non mansuras perpetuò separatas, neque earum corpora perpetuò caritura condigno præmio, aut pœna. Sic igitur hæc expositio probabiliter defenditur, licet iuxtà illam necessariò sit fatendum, sicut Paulus dixit, *Qui baptizantur pro mortuis*, ita dicere potuisse, *Qui baptizamur pro mortuis*: imo sicut dixit, *vt quid baptizantur pro mortuis?* ita potuisse, absolute dicere, *Vt quid baptizantur?* vel, *Vt quid pœnitentiam agunt?* Nam si neque anima maneret post mortem: neque futurum esset præmium, & pœna, frustra hæc fierent propter salutem animæ. Sed hæc non sunt magna incommoda, quia non oportuit Paulum omnia dicere, præsertim in singulis verbis.

Posset tamen aliter hæc expositio declarari, vel esse potius quinta expositio, vt scilicet, *baptizari* in prædicta significatione sumatur, scilicet, prout idem est, quod pati afflictiones, vel dolores, vel etiam martyrium pro mortuis, id est, pro mortuorum resurrectione docenda, ac defendenda. Sicut ipse Paulus de se dixit Actor. 23. *De spe, & resurrectione mortuorum ego iudicor*, & cap. 24. *Quantam de resurrectione mortuorum ego iudicor hodie à vobis.* Argumentatur ergo Paulus iuxta hanc expositionem à fide, & exemplis Sanctorum hominum, qui propter resurrectionis fidem, & spem suo sanguine baptizari non dubitarunt. Cui expositioni videtur consentaneum quod Paulus subiungit, *Quotidie morior propter gloriam vestram fratres.* Ita fere Gaznęus in Paulum.

Sextam expositionẽ alij adhibent, Paulum ijs verbis alludere ad consuetudinem Iudæorum, qui quandò mortuos tangebãt, vel sepeliebant immundi, irregulares què fiebant, & ideò baptismò, seu lauacro aliquo vtebantur ad eam immunditiam legalem tollendam iuxta præscriptum legis, Num. 19. & hoc lauacrum dici potest *baptismus pro mortuis*. Nam sicut Eccles. 30. dicitur, *baptizatus a mortuo*, qui lauatur ad tollendam immunditiam contractam ex contactu mortui? Ita dici posset *baptizari pro mortuo*, qui propter curandum sumus & sepulturam mortui irregularitatem contrahebat, & lauacro postea indigebat. Iuxta hanc ergo interpretationem sumit Paulus argumentum resurrectionis ex cura funeris, & sepulturæ mortuorum, quæ semper apud fideles fuit, quæ in spe resurrectionis fundatur. Non enim tam solicite corpora mortuorum curarent, nisi sperarent ea resurrectura, & hoc est quod Paulus ait, *Quid est, quod baptizantur pro mortuis si corpora non resurgunt?* ac si diceret, cur tanta cura, & solicitudine eos sepeliunt, etiamsi pro eis postea baptizari oporteat, si spem resurrectionis eorum non habent? Hæc vero expositio aliquantulum est violenta, & voluntaria.

Septimam interpretationẽ addit Theodoretus ijs verbis, *Qui baptizatur, Domino consepelitur, vt cum mortuis fuerit particeps, sit etiam particeps resurrectionis: sin autem corpus non resurgit cur etiam baptizatur?* Itaque vult Paulum loqui de baptismo Christi, quem esse figuram sepulturæ Christi alibi Paulus docuit, dicens, *Nos per baptismum cõsepelimur Christo.* Et hac ratione, dum baptizamur, dicemur *baptizari pro mortuis*, Quia veluti gerimus personam mortui, & quodammodo sepelimur. Quod sine causa dici Paulus, fieri, si non esset mortuorum resurrectio. Quia sicut per baptismum: dũ in aquam mergimur, Christo cõsepelimur: ita cum emergimus, cum eo resurgimus, vt eisdem locis Paulus aperte docuit. Esset ergo vana tota illa baptismi actio, & representatio, si nulla esset mortuorum resurrectio. Et hanc expositionem Caietanus amplectitur, quæ etiam videtur nimis dura, ac violenta. Tum quia *baptizari pro mortuis* in nullo genere locutionis, significat agere in baptismo personam mortui. Aliàs possemus etiam dici baptizari pro Christo. Tum etiam quia si representatio baptismi esset vana aut falsa non existente resurrectione mortuorum, non esset, quia baptismus representat sepulturam mortui: sed quia representat resurrectionem: ergo non debuisset Paulus argumentum sumere ex baptismo *pro mortuis*: sed pro suscitatis.

Vltima expositio est, *baptizari pro mortuis* idẽ esse, quod baptizari baptismo Christi profitendo resurrectionem mortuorum. Ita Chrysost. hom. 40. in 1. ad Corint. qui notat primitiuæ Ecclesiæ consuetudinẽ fuisse, vt, qui baptizandi essent symbolum fidei, & expressè mortuorum resurrectionem profiterentur prius quam idem præstarent ipso opere baptismi abluendo corpus, quia resurrecturum illud sperarent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hac ergo ratione dicti sunt à Paulo *baptizari pro mortuis*. Ex quo sensu optimè concluditur argumentum, sine causa hoc modo baptizari, si non est spes resurrectionis mortuorum. Et hanc expositionem sequitur Theophyl. Oecumenius in Paulum, & Gagneius non reijcit: nec videtur contemnenda, quanquam nõ satis aptè accommodetur verbis Pauli. Nam *baptizari pro mortuis*, durè exponitur, quod sit baptizari verbo, & opere profitendo resurrectionem mortuorum. Itaque inter omnes expositiones quarta videtur facilior. Si quis tamẽ rectè consideret, in singulis fermè continetur aliqua propria ratio cõferens ad persuadendam resurrectionem: & ideò omnes illas adduxi, quia licet non omnes explicẽt mentem Pauli: omnes tamen vtiles sunt ad resurrectionem persuadendam. Et hæc de loco Pauli. 1. ad Corint. 15. in reliqua enim parte capitis solum adducit exemplum seminum ad declarandam resurrectionem, quod non adducitur à Paulo ad probandam futuram esse, sed vt declaret esse possibilem, & modum eius, vt latius in superioribus diximus.

Theo. Oecumen. Constant. Hermann. Gagnei.

Tertio, principalem rationem ad persuadendam resurrectionem adduxit Paul. 2. ad Corin. 5. dicens, *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum.* Quæ ratio sumpta est ex Diuina prouidentia, quã latè supra Disp. 44. Sect. 8. prosequuti sumus, & multorũ Patrum testimonijs explicuimus: & ideo hic nihil addemus. Aliud verò Pauli testimonium. 1. ad Thessalon. 4. quod insigne etiam est in hac materia, explicabitur inferius, tractando de efficientia Christi circa resurrectionem nostram, & de tempore resurrectionis. Neq; ad confirmandam hãc veritatem, oportet vti Patrum testimonijs, tum quia res est frequentissima in illis, tũ etiam quia sufficiunt, quæ inter explicandum scripturam adduximus, possunt autẽ præterea videri Cyrill. Ierosol. cat. 4. & latius in. 18. Greg. Nyssenus orat. 3. de Resurrect. Ambros. li. de fide Resurrect. & Theodor. in Epitome diuinorum decretorum, cap. de Resurrect. & de iudicio, Prosper in dimidio temporis, cap. 18. Rationes etiam in eadẽ explicatione testimoniorum Scripturæ, adductæ sunt, quibus addi possunt aliæ supra adductæ, tractando quomodo resurrectio posit naturaliter cognosci.

2. Cor. 5.

Cyr. Iero. Greg. Nyss. Ambros. Theodor.

Ex dictis relinquitur primo resurrecturos homines in eisdem numero corporibus, in quibus ceciderũt. Tum quia in superioribus ostendimus, hoc esse de necessitate veræ resurrectionis. Tum etiam, quia testimonia allata, ipsorum corporum, ac ossium resurrectionem promittũt: & quia hoc necessarium est, vt perfectè seruetur ratio iustitiæ, præmij, ac pœnæ iuxta diuinæ prouidentiæ dispositionem. Propter quam rationem probabilius etiam in superioribus duximus, non solum materiam totius corporis futuram esse eandem: sed etiam in singulis membris, & organis corporis eandam identitatem fore seruandã.

SECTIO II.

Vtrum omnes homines iusti resurrecturi sint.

IN præcedenti sectione solũ ostendimus, futuram esse hominum resurrectionem generalem. Ex quo illud absque vlla cõtrouersia efficitur, omnes homines sanctos, & iustos, qui ante resurrectionis diẽ mortui fuerint, esse suscitandos. Nam hoc apertè probãt scripturarum testimonia, & nullum est, quod in contrarium obiici possit, neque vlla difficultas, dubitandive ratio. Dummodo excludamus singularia priuilegia eorum, qui ante vniuersalem resurrectionem excitati fuerunt, vt de B. Virgine certum est, & de ijs, qui cum Christo resurrexerunt, suprà diximus, & de Elia, & Enoch infra dicemus. Solũ ergo superest, vt dicamus de ijs iustis hominibus, qui viui inuenientur in die iudicij, & prope horam resurrectionis. Nam licet certum sit horum corpora esse transformanda in qualitatem, & perfectionem gloriosorum corporum resurgentium: dubium tamen est, an verè, ac propriè resurgant. Ratio dubitandi est, quia non resurgit, nisi quod cecidit, isti autem non ceciderunt, cùm nõ fuerint mortui. In contrarium est, quia locutiones scripturę generales sunt, & nulla est sufficiens ratio, vel autoritas ad huiusmodi exceptionem faciendam.

In hac re duæ sunt celebres sententiæ. Prior negat illos homines iustos, qui tum temporis vixerint esse, aut morituros, aut resuscitandos: sed solum immutandos, seu transformandos. Cuius primum fundamẽtum sumitur ex Paulo. 1. Corinth. 15. præsertim iuxta æditionem Græcam, quæ sic habet. *Ecce mysterium vobis dico. Non omnes quidẽ dormiemus: omnes tamen immutabimur.* Quorum verborum sensus est, non omnes Iustos esse resurrecturos, quia non omnes mortem obibunt: omnes tamen fore ad statum gloriæ transferendos. Cum qua sententia consonant sequentia verba. *Mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur.* Illa enim particula, *& nos*, homines tunc viuentes significat, quos ita appellat, quia loquutus est veluti ipsorum Iustorum voce, qui tunc viuentes in carne inuenientur. Quam sententiam, & expositionem egregiè confirmat aliud testimonium Paul. 1. ad Thessalon. 4. dicentis, *Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos, qui viuimus, qui residui sumus, in aduentu Domini non præueniemus eos, qui dormierunt.* In his enim verbis etiam loquitur Paulus in persona eorũ, qui tempore iudicij viui inuenientur. Non enim loqui potest in sua propria persona, cũ ipse vsq. ad secundum Christi aduentũ non esse victurus. De iis ergo hominibus, qui tunc viuent, ait non esse præuenturos eos, qui dormierunt. Vbi supponit, eos non esse dormituros, & quia hinc sequi videbatur, hos prius fore glorificãdos, quam alios, eo quòd resurrectione non indigerent, sicut illi, admonet Paul. non ita esse futurũ. *Quoniam* (inquit) *ipse Dominus in iussu & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo, & mortui qui in Christo sunt resurgẽt primi: deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiã Christo in aera*, scilicet per gloriosam immutationem, absque morte, & resurrectione. Videtur ergo hæc sentẽtia esse expressa Pauli: & ita censent exponendo hæc loca Chrysostom. hom. 42. in. 1. ad Corinth. & homil. 7. in. 1. ad Thessalonicens. Theodoretus, Theophy. & Oecumen. in Paul & Origenes lib. 5. cont. Celsum non longè ab intio, & Hieronym. epist. 152. ad Minerium refert in hanc sententiam Theodorũ Heracleotem, & Apollinarium, quam ipse non iudicat improbabilem, & super Isaiam capit. 51. illam lectionem Pauli sequitur, *Non omnes dormiemus*, in epistola verò. 148. q. 3 interpretans locum Pauli. 1. ad Thessal. 4. absolutè docet hanc sententiam, Augustin. etiam quæst. 3. ad Dulcitium, licet locũ. 1. ad Corinth. aliter legat, quàm nos diximus, & ideo dubius de tota sententia esse videatur: tamen propter aliud testimoniũ ad Thessalon. valde est propensus in hanc sententiam, & planè fatetur, se ignorare in quo alio sensu possit ille locus exponi. Et Gennad. de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 7. & 8. hanc sententiam vt probabilem relinquit. Præterea Tertullian. lib. de resurr. carnis. c. 41. & 42. licèt locum. 1. ad Corinth. 15. aliter legat, hanc nihilominus sententiam apertè docet, & ad illam accommodat vulgatam lectionem, quæ sic habet, *Omnes quidem resurgemus*, dicens illam immutationem, quæ fiet in Iustis tunc viuentibus, pro resurrectione computari. Nam, cùm ab statu mortali ad immortalem transferendi sint, quodammodo *resurgere* dicuntur. Quod etiam notauit Gennad. supra, & indicauit Chrysostom. Aliter vero Ambros. 1. ad Corinth. 15. exponit hunc locum iuxta hanc sententiam retenta vulgata lectione, scilicet, *omnes resurgemus qui in aduentu Christi mortui inueniemur, sed non omnes immutabuntur, qui in corpore sint reperti, quia soli sancti beatitudinis gloriam consequentur.* Et primò confirmari potest hæc sententia ex eo, quòd in Symbolo dicitur Christum venturum esse *ad iudicandos viuos, & mortuos*, iuxta illud Act. 10. *Ipse est qui constitutus est à Deo iudex viuorum, & mortuorum*: & illud ad Rom. 14. *Christus in hoc mortuus est, & resurrexit, vt viuorum, ac mortuorum dominetur.* Sed non potest hoc rectius explicari, quàm si dicamus, iudicaturum Christum, & eos, quos (cùm venerit) viuentes repererit, & eos qui mortui iam fuerant. Secundo confirmari potest, quia nulla potest assignari causa naturalis subitæ mortis tot hominũ: nec verò credendum est, iussu Dei omnes esse violenter interficiendos. Nam quod solet dici comburendos fore igne conflagrationis, per se est creditu difficile. Cur enim, Deus tot iustos viuos comburet? & præterea aliqui existimant, conflagrationem ignis futuram post hominum resurrectionem & iudicium per actum, de quo postea dicturi sumus.

1. Cor. 15.

1. Thess. 4. Theod. Her.

Chrys. Theodor. Iero. Augustin. Victorin. Theran. Apollinar. Aug.

Ambros. Symbol.

Act. 10. Rom.

Secunda sententia est, omnes homines iustos verè, ac propriè esse resurrecturos, & consequenter prius esse morituros. Nã propria resurrectio est à morte, tanquam à termino

Iusti homines, sicut mouentur, ita & resurgent vniuersi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

termino â quo, vt supra diximus. Quã sententiam docuit D. Thom. prima secundæ q. 81. art. 3. ad. 1. & eam defendunt omnes scholastici in. 4. d. 43. & recentiores scriptores catholici, *quã* (vt Gennad. citato loco testatur,) *maxima Patrum turba tradẽte susceperunt*, eosque statim indicabimus exponendo scripturæ testimonia. Primum ergo fundamentum huius sententiæ est. Quia scriptura sæpe repetit, omnes homines esse morituros, & insignis locus est ille ad Roman. 5. *Sicut per vnũ hominem peccatũ in mundum intrauit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertransijt.* Vbi tam generaliter dicitur mors, sicut peccatum ad omnes transire: ergo sicut â contractione peccati nullus excipitur (omisso speciali B. Virginis priuilegio) ita nec â morte: Ergo tantam hominum multitudinem excipere, apertè videtur contra hanc generalẽ legem. Secundò vrgent verba Paul. 1. Corint. 15. prout in vulgata Latina leguntur: *Omnes quidem resurgemus: sed non omnes immutabimur*, quorum planus sensus est, omnes quidem homines tam bonos, quam malos esse resurrecturos: nõ tamen omnes fore ad statum gloriæ transituros. Et hoc idẽ est, quod postea dicit, *Mortui resurgent incorrupti*, quod commune est bonis, & malis, *& nos*, id est, Iusti *immutabimur*. Neque satisfacit responsio illa, quod viuentes in corpore mortali dicantur *resurgere*, eo quòd transferãtur ad statum gloriæ. Primo quia hoc est cõtra proprietatem verbi *resurgendi*, vt enim ait Athan. lib. de incarn. Verbi Dei, ante medium. *Mortem resurrectionem antecurtere oportet, siquidẽ resurrectio oboriri non potest, nisi mors præcedat*: Et idem repetit sermone. 3. contra Arianos. Secundo, quia ibi Paul. satis distinguit resurrectionẽ ab immutatione: hæc ergo est immutatio, & non resurrectio iuxta phrasim Pauli. Tertio quia (vt Aug. argumentatur) Paulus in eodem cap. dixerat. *Tu quod seminas, non viuificatur, nisi prius moriatur.* Dixerat etiam eos, qui resurgunt in Christo, per ipsum viuificari. *Quia sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur.* Ergo ex Pauli sententia non resurgunt, nisi qui prius mortui sunt. Et hinc etiam facile excluditur alia euasio, quam insinuauit Oecumenius vt per distributionẽ accõmodam intelligatur, *Omnes resurgemus*, id est, qui mortui fuerimus. Nam licet

D. Thom. Gennad.

Rom. 5.

1. Corin. 15.

Athanas.

Aug.

Oecumen.

A verum sit, eos tantum surrecturos, qui mortui fuerint: tamen Paulus vtrumque de omnibus hominibus absolute affirmat, morituros esse, ac resurrecturos. Neque etiam contra vim huius loci obstat Græca lectio, quæ contraria videbatur. Primo quidem, quia vulgata Latina (quæ Ecclesiæ autoritate recepta est) præferenda est lectioni Græcæ. Secundo, quia multi etiam Græci codices non habent negationem in priori parte, sed in posteriori hoc modo, *Omnes quidem dormiemus: sed non omnes immutabimur.* Ita legisse Didymum Alexand. & Achatium Cęsarienſem atque ita in pluribus codicibus reperisse, refert Hieron. in prædicta epistola, dicens, ex eorum verbis, huic sententiæ magis acquiescere Ecclesiam, *Vt omnes communi morte moriamur: & non omnes immutemur in gloriam*: & infra ita concludit. *Hoc autem sciendum, quod magis conueniat veritati ita legere, Omnes quidem dormiemus.* Et hoc modo legunt ex antiquis Patribus Latinis Aug. 20. de Ciuit. c. 20. vbi licet vtramque lectionem asserat, hanc præfert, idem qui lib. 3. ad Dulcitium, & Epist. 146. ad Consentium. Et forta sse varietas huius lectionis orta est ex vnius tantum elementi mutatione. Nam priores Græci codices habebant hoc modo, (vt in Complutensi exemplari refertur) πάντες μὲν οὖν κοιμηθησόμεθα quod ad literam vertitur, *Omnes quidem certe dormiemus.* Nam illa particula μὲν *igitur*, vel *certe* significat. Si autem ablata vltima litera dicas, οὖν significabit, *non*. Fieri ergo potuit, vt scriptorum incuria illa litera expungeretur. Quanquam C autem hæc lectio affirmatiua, *Omnes dormiemus*, diuersa videatur â vulgata lectione, *Omnes resurgemus*: tamen (vt recte notauit D. Thom.) sensus est idem, tum propter verbũ *dormiemus*, quo significatur mors, propter futuram resurrectionem, Ioann. 11. *Lazarus amicus noster dormit.* Tum quia ex eo, quòd omnes sint morituri, sequitur omnes esse resurrecturos, & quia hæc erat Pauli intentio (vt ex contextu constat) ideò, vt illam magis explicaret vulgatus interpres, vertit, *Omnes resurgemus.* Et ita intellexerunt Latini Patres, qui hanc sententiam sequuntur, Aug. supra, & de fide, & symbolo. c. 6. Fulgent. de fide ad Petrum. c. 3. & 29. Ambros. in. 1. epist. ad Corin. & ad Thessal. Ruffin. in expositione symboli. Iulianus Archiep. Toletan. lib. 3. Prognosticon. cap. 48. & Clau-

Did. Alex. Ach. Cæs. Hieron.

D. Thom.

Ioann. 11.

Aug. Fulgent. Ambros. Ruffin. Iulian.

Claudian.

& Claudianus lib. 1. de statu animæ, & omnes recentiores. Tertio, quia etiam si Græcã lectionem negantẽ retineamus (potest ita exponi, vt non sit vulgatæ lectioni Latinæ contraria, ergo ita omnino faciendum est. Antecedens declaratur, primum ex Oecumenio ibi dicente, verbum illud, *Non dormiemus*, intelligi posse, *de diuturna dormitione, ita vt opus sit sepulcro, ac solutione ad corruptionem.* Nã quia mors, & resurrectio eorum, qui vsque ad diem iudicij vitã protraxerint, veluti in momẽto, & quasi subito motu fiet, ideò horum mors quasi nulla existimatur. Itaque sensus erit, *Non omnes dormiemus*, id est, non omnes diuturno mortis sopore tenebimur: sed aliqui tam subito euigilabunt, vt vix dormiisse videãtur. Vel aliter, quia Græci textus non habẽt, *non omnes dormiemus*, sed, *omnes quidem non dormiemus*, quanuis iuxta phrasim Græcã fortasse æquipolleant: possumus tamẽ Latinè vniuersaliter interpretari, hoc sensu, *Omnes non dormiemus*, id est, omnes euigilabimus, seu non perpetuo somno corripiemur, quod est, ac si diceret *Omnes resurgemus.* Vel denique (vt alij exponunt) vt illud, *non*, positum sit pro, *non tantum*, & sic sensus, omnes non tantum dormiemus, sed etiam immutabimur â morte ad vitã. Simili s enim modus loquẽdi non semel in scriptura reperitur, vt Marc. 9. *Quicunq; me susceperit, non me suscepit, sed eum, qui misit me*: ideſt, *non tantum me*. &. 2. ad Cor. 7. (vt rectè ibi notat D. Tho.) *Scripsi vobis non propter eum, qui fecit iniuriam, neque propter eum, qui passus est*, ideſt, non propter eos tantum, *sed ad manifestandam solicitudinem nostram.*

Marc. 9.

2. Cor. 7. D. Thom.

Igitur, cum vulgata lectio veritatem huius sententiæ maximè requirat, & Græcæ omnes possint ita exponi, vt illi non contradicant, omnino prædictæ sententiæ acquiescendum est. Quæ non potest alia ratione probari, nisi quæ ex dictis testimoniis sumitur, scilicet, quia mors est generalis pœna omnibus hominibus impositа propter transgressionem primi parentis, vt Paulus docuit citatis locis, ex illo Genes. 3. *Terra es, & in terrã ibis.* Propter quod dixit idem ad Heb. 9. *Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium.* (Quę verba videntur egregiè cõfirmare hãc sententiã. Satis enim significant omnes homines, priusquam iudicentur, esse morituros) sed nulla est ratio, obquam omnes illi homi

Mors omnibus generalis. Genes. 3. Heb. 9.

A nes hac pœna liberentur, cùm nulla sit specialis causa huius priuilegij, neq; vllũ illius sufficiens fundamẽtum. Vnde Dauid Psal. 88. tanquam rem omnino admirandam, & inusitatam dicit, *Quis est homo, qui viuet, & non videbit mortem? eruet animam suam de manu inferi?* Cui rationi, vt completa sit, addi potest, in fine mundi, seu tempore iudicij vniuersalis futuras esse causas, quæ sufficiant mortem inferre omnibus mortalibus, qui tunc vixerint, vt in solutionibus argumentorum explicandum est.

Psal. 88.

Ad fundamenta ergo prioris sententiæ. De primo testimonio Pauli iam satis dictum est. Ad aliud vero ex. 1. ad Thessal. c. 4. Aug. dicto loco de Ciuitat. dicit Paulum solum affirmare homines, qui inuenientur viui tempore resurrectionis generalis, esse rapiendos in aẽra: non negare tamen esse B morituros. *Vnde fieri poterit* (inquit) *vt in ipso raptu moriantur, & paulo post resurgant.* Et in eandem expositionem inclinant Anselmus, Beda, & alij ibi. Est tamẽ difficilis creditu: primùm quia per se apparet incredibile illud genus mortis, & illud miraculum rapiendi in aẽra corpora adhuc moralia, & (quod maius est) sustinendi in aëre corpora iam mortua, donec resurgãt. Nam, licet hæc non sint Deo impossibilia, nec admodũ difficilia: videntur tamen ad opus resurrectionis valde extranea, & inutilia, & sine fundamento conficta. Deinde (quod caput est) Paulus apertè loquitur de raptu corporum in aëra, per gloriosam in mutationem, tatione cuius quasi connaturale, & intrinsecum erit illis corporibus posse per aëra subleuari. Et ita intelligunt Paulum cæteri omnes interpretes. Et vlterius probatur, nam Paulus inquit, *Simul rapiemur cum illis*, ergo quando isti rapientur, simul etiam rapientur alij, quos dixerat fore à morte excitandos, & ideò ante hunc raptum, supponitur facta illorum resurrectio, ergo non potest dici in hoc raptu aliquos esse morituros, aliàs post quorundam resurrectionem alij morerentur, & postea resurgerent, quod omnino improbabile est. Loquitur ergo Paul. de raptu glorioso. Quod satis etiam confirmant illa verba postrema, *Et sic semper cum Domino erimus.* Vbi non dicit, futuros nos esse in aëre cum Domino: sed futuros *sic*, ideſt, in eo statu, ac perfectione, in qua rapti fuerimus: non ergo intercedet mors, nec substantialis

Responsio ad argumẽtum opp situm. Aug.

Anselm. Bed.

Testimonij Pauli. 1. ad. The 4. Expositio.

C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Oecumen. D. Thom.

stantialis mutatio in eo raptu. Aliter ergo respondetur cum Oecum. (quem videtur D. Thom. imitari) eos, qui tunc viui reperientur, paulò ante generalem resurrectionem esse morituros: sed, quia modicũ erit tempus inter mortem, & resurrectionem, ideo Paulus de illis tanquam de viuentibus loqui, distinctoque modo, quam de alijs iam dudum mortuis. Ratio autem, ob quam specialiter docuit hos non esse præuenturos alios, qui iam dormierant, nõ est, quia ij non sint morituri: sed (vt inquit Oecum.) quia cum alij essent multò antea mortui, eorumque cineres essent per orbem dispersi, ij verò paulo antea essent vita functi, & corpora fortasse manerent integra, videri poterat, facilius hos, quam illos esse suscitandos: ac propterea ait, non ita futurum: sed tam facile esse Deo iam diu mortuos, quam eos, qui tunc obierant, *in monumento, & in ictu oculi* excitare.

Aug. Chrysost. Christus viuorum iudex, & mortuorum quo modo dicitur.

Ad primam confirmationem, quomodo Christus dicatur *iudicaturus viuos, & mortuos*, quidam exponunt, id est, bonos, & malos. Quam expositionem amplectitur Augustin. de fide, & symb. cap. 8. & in Enchir. cap. 51. & Chrys. hom. 1. de symb. Sed non placet, quia non est sermo de vita gratiæ, & morte illi opposita: sed de vita, & morte naturali: qua etiam damnati viuent, cum iudicabuntur, vt infra dicemus. Alij exponunt, *iudicaturum viuos & mortuos*, id est, animas, & corpora. Nam licet, quando fiet iudicium, iam corpora tunc viuent: tamen nunc, quando fidem profitemur, animæ viuunt, corpora verò mortua sunt, iuxta illud Matth. 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus: animam autem non possunt occidere.* Vtraque vero indicabuntur. Ita Rufinus in expositione symboli. Tertio, licet *viuorum* nomine intelligamus eos, qui vsquè ad diem iudicij vitam producent (vt etiam Aug. & Chrysos. supra exponunt) non est necesse dicere eos nunquam esse morituros: sed appellari *viuos* (vt diximus) propter breuitatem mortis. Quarto vero & (vt opinor) simplicius, & facilius dicitur, hæc verba symboli respicere illud tempus, in quo fidem profitemur, *viuos* ergo eos appellamus, qui nunc viuimus: *mortuos* vero, qui nos præcesserunt.

Matt. 10. Ruffi.

Subita propediẽ iudicij, hominum mors.

Ad secundam confirmationem respondetur plures futuras esse causas humanæ mortis prope diem iudicij. Nam in primis Ioannes in Apocal. de illo tempore loquẽs ait. c. 6. *Datam esse potestatem morti super quatuor potestates terræ, interficere fame, & gladio, & morte, & bestijs terræ*: & cap. 8. & 9. dicit, *Septem Angelis datas esse septem tubas*, quarum sonitu, & clangore intersecerunt infinitam hominum multitudinem. Nam de solo sexto Angelo dicitur interfecisse *sextam partem hominum*. Denique multi morientur fame, alij peste, alij nimio timore, alij denique ex aëris inclementia, & magna cœlorum, ac elemẽtorum perturbatione, quæ non solum homines, sed etiam cætera animalia cõficient. In quo illud etiam obseruandum videtur, non omnes homines iustos fore tunc simul obituros: sed iuxta diuinæ prouidentiæ dispositionem, alios tardius, alios citius, prout vnusquisque ad animæ suæ purgationem diuturniori tempore indigebit.

Dubium. Syn. Alb.

Sed quæret tandem aliquis, quam sit certa hæc sententia, quam defendimus. Aliqui enim putant esse de fide propter testimonium Pauli, & generales locutiones scripturarum, & quia in symbolis fidei, præsertim Athanasij dicitur, ad Christi aduentũ omnes homines resurrecturos. Sed certum est nõ esse de fide, vt ex Aug. notauit Pammelius super Tertull. suprà, in quo etiam conueniunt omnes scholastici cum Magistro, & D. Thom. Quia nulla est in hoc Ecclesiæ definitio, & loca scripturæ varijs modis exponuntur à Patribus (vt vidimus) qui à generali regula aliquos excipiunt ab actuali morte, quanuis ex peccato essent mortui obnoxij, ad mortemque perpetuo tenderent, quod est continuum quoddam mori, vt dicunt Patres in illud Gen. 2. *Inquacunque die comederis ex eo, morte morieris.* Alij dicunt quanuis nostra sententia non sit de fide, esse tamen ita certam, vt cõtraria sit temeraria. Ita Catharinus. 1. Cor. 15. & idem sentit Sotus. d. 43. q. 2. artic. 4. Sed non video, quo fundamento id asserãt, cùm tot, ac tanti Patres illam sententiam docuerint, qui non tantum decepti fuerunt (vt alij loquuntur) falsa lectione illius loci. 1. ad Corinth. 15. sed adeò permoti sunt testimonio Paul. 1. ad Thessalon. 4. vt Aug. aliquando dixerit, se nõ inuenire, quomodo possit aliter intelligi. Neque post tempora illorum Patrum noua aliqua ratio, no uumvè testimonium inuentum est, quo hæc veritas magis illustretur, neque Ecclesiæ

Respons. Aut. præmol. Magist. D. Thom. Gran. 2. Catharin. 5. 1. Aug.

D. Thom. Can. Syr. Sanc.

authoritas magis in alterutram partem inclinauit. Quomodo ergo, nisi temerè, potest temerarium dici, quod tanti Patres docuerunt, quodque in scriptura habet tam apparens fundamentum? Modestius ergo mea sententia loquuntur, qui ab omni censura abstinentes se se posteriorem sententiam probabiliorem, ac simpliciter veram arbitrantur esse. Sic enim loquuti sunt D. Thom. & antiquiores Theologi, & ex recentioribus Canus. 2. de locis capit. 14. & Sixtus lib. 6. bibl. annot. 265.

SECTIO III.

Vtrum etiam homines damnati resurrecturi sint.

Psalm. 1. Dan. 12.

RAtio dubitandi sumi potest ex nonnullis sacræ scripturæ locis. Primus ac vulgatissimus est ille Psal. 1. *Non resurgunt impij in iudicio, neque peccatores in consilio iustorum.* Secundus est Dan. 12. *Multi de ijs, qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt.* Vbi videtur dictum esse *multi*, & non *omnes* propter Iustos, & peccatores. Tertius est secundi Machab. 7. *Potius est ab hominibus morti datos, spem expectare à Deo, iterum ab ipso resuscitandos, tibi enim resurrectio ad vitam non erit*, scilicet peccatori, & iniquo. Quarto addi potest ratio, quia resurrectio est magnum quoddam bonum, ergo nulla ratio est, ob quam prauis hominibus, & ad æternam mortem damnatis conferatur. Ec confirmatur, nam propter hanc causam specialiter promittitur resurrectio membris Christi participantibus vitam eius ad Rom. 6. *Si complantati fumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus.* &. 1. Cor. 15. *Eos, qui dormierunt, per Iesum adducet cum eo.*

2. Mac. Rom. 6. 1. Cor. 15.

Duos distinguere possumus damnatorũ ordines, vnum adultorũ, qui propter propria peccata actualia damnati sunt: alium infantium, qui propter solum originale à regno Christi excluduntur. Quæ distinctio quãuis seruata proportione locum habeat in Iustis. Alij enim sunt adulti, qui per propria merita salutem consequuntur: alij infantes, quibus solum Christi meritum, & gratia per sacramentum applicantur: tamen quia constat, omnes Iustos similem gloriam, & beatitudinem esse habituros, ideò (quod ad rem præsentem de resurrectione spectat) non fuit necessaria illa distinctio. In damnatis verò videtur esse aliqua specialis ratio. Quia pueri habebunt genus damnationis, ac statum valde diuersum à cæteris damnatis.

Damnati ad gehennam resurgẽt in die iudicij omnes.

Dico ergo primo, omnes damnatos ad gehennam propter propria peccata, esse in generali resurrectione excitandos. Est de fide. Expresse enim habetur in multis scripturæ locis, Ioann. 5. *Omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & procedent, qui bona egerunt in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicij.* Quæ verba duplicem nobis indicãt resurrectionem, cuius cognitio ad intelligenda varia scripturæ loca est necessaria. Alia dicitur *resurrectio vitæ*, seu *ad vitam*, quod non est intelligendum de vita naturali, seu corporea: nam hoc modo commune est omni resurrectioni esse reparationẽ vitæ. Vnde ex eisdem verbis colligitur, hoc futurum esse commune omnibus bonis, & malis, *Omnes enim in monumentis erunt, & omnes audient vocem filij Dei*, nimirum auribus corporis illam percipiendo, *& procedent*, seu egredientur de monumentis, seu locis in quibus reperientur, ita vt pedibus gradiantur, sicut notauit Hieron. epist. 61. ad Pammachium contra errores Ioannis Ierosolymitani. Omnes ergo viuẽt vita corporea. Igitur cum dicuntur aliqui *resurgere ad vitam*, seu *resurrectionem vitæ*, intelligendum est de vita æterna, quæ erit in æterna beatitudine, in qua nihil est mortis, & hæc dici etiã solet in scriptura *resurrectio iustorum*. Atq; de hac optime intelliguntur verba adducta ex. 2. Machab. *Tibi enim resurrectio ad vitam non erit.* Nam resurrectio damnatorum potius dici potest *resurrectio ad mortem*. Quia (vt acutè dixit August. lib. 6. de Ciuitat. c. 12.) *Vita gehennæ potius mors est dicenda, quam vita, nulla quippe maior, & peior est mors, quam vbi non moritur mors.* Alia verò dicitur *resurrectio iudicij*, id est, condemnationis. Dixerat enim paulo antea Christus (vt circa hæc verba notauit Chrysost. hom. 38. in Ioann.) *Qui credit in me*, scilicet, fide diuina, *non venit in iudicium*, non quia iudicandus non sit: sed quia non est iudicandus, & dãnandus propter peccata, quæ commisit, cum per viuam fidem in Christum sint remissa. Eodem ergo sensu dicũtur mali resurgere *resurrectione iudicij*,

Damnati ad gehennam resurgẽt in die iudicij omnes. Ioann. 5.

Resurrectio vitæ quæ.

2. Mac. 7.

Resurrectio iudicij quæ.

Hieronym.

Universidad de Deusto
Biblioteca

scilicet vt in iudicio condemnentur iuxta ea, quæ in corpora gesserunt, vt ait Paul. 2. ad Cor. 5. Qui locus apertissimè confirmat veritatem propositam, & rationem illius continet, quia *oportet omnes manifestari ante tribunal Christi vt referat vnusquisque in corpore, sicut gessit, siue bonum siue malum.* Et hoc ipsum est, quod dixit Athan. in symbolo. *Ad cuius aduẽtum omnes resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis propriis rationem, & qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui verò mala in ignem æternum.* Idem expresse definitur in Concilio Lateranensi, vt habetur in capit. Firmiter. de summa Trinit. Et quoniam res est perspicua, non oportet adducere plura in eius probationem, maximè cum in hac re non habeamus cum hæreticis specialem controuersiam.

Sim. Atha. Con. Late.

Infantes in originali decedentes resurgent in iudicio.

Dico secundò, etiam infantes, qui in peccato originali discesserunt, fore resuscitandos. Hæc conclusio non videtur in scriptura tam expressa, sicut præcedens. Quia testimonia adducta videntur loqui de adultis, qui de propriis actibus sunt iudicandi, & bona, vel mala agere potuerunt. Propter quod Iustinus martyr quæst. 13. ad Gentes hunc attingens quæstionem, solum dicit, *decent esse credere infantiũ resurrectionem.* Et (quod maximè mirandum est) etiam de Iustis loquitur. Nam exemplum ponit in innocentibus. Et August. 22. de Ciuit. cap. 13. agens de infantibus, qui in maternis vteris moriuntur, neque affirmare, neque negare audet, an sint resurrecturi: quanuis in affirmantem, partem magis propendeat: de infantibus verò iam natis supponit potius, quam decidit, esse resurrecturos. Vnde in Enchir. cap. 84. *Resurrecturam* (inquit) *carnem omnium, quicunq; nati sunt hominum, atquè nascentur, & mortui sunt, atque morientur, nullo modo dubitare debet Christianus.* Statim vero ca. 85. dubius est de abortiuis fœtibus. Ni hilominus existimo conclusionem positam esse certam. Quæ primo probatur generalibus locutionibus scripturæ, & symboli fidei, quibus docemur, omnes homines resurrecturos. Quia neque ij infantes homines non sunt, neque vllo fundamento excipi possunt. Secundo, est optimum testimonium Pauli. 1. ad Corin. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur,* vita non solum animæ, sed etiam corporis, de qua ibi est sermo: sed huiusmodi infantes mortui sunt in Adamo, ergo suscitabuntur in Christo. Quæ ratio probat etiam de ijs qui moriuntur in maternis vteris, & de quibusuis abortiuis fœtibus, qui ad rationalem animationem peruenerunt. Nec video, quæ possit esse de illis specialis ratio dubitandi, cum habeant propriam animam rationalem distinctam ab anima matris: & consequenter, etiam ipsi in Adamo moriantur: igitur per Christum etiam viuificabuntur. Neq; enim animæ illæ perpetuò futuræ sunt à corporibus separatæ, vt etiam Aug. supra notauit. Tertio quia ad diuinam prouidentiam spectat hos etiam infantes præmio, vel pœna afficere iuxta eorum capitũ. Et ideo dicemus infrà, illos fore iudicandos, cùm tamen Paulus dicat, omnes iudicandos affuturos ante tribunal Christi, cum corporibus suis. Quapropter licet ij in ætate infantili moriantur: resurgent tamen in perfectis corporibus, in quibus vti ratione possint, vt recte Aug. docuit locis supra citatis.

1. Corin 15.

Aug.

Ad primum ergo testimonium ex psal. 1. variæ sunt expositiones. Prima, vt intelligatur de resurrectione ad vitam, ad quã impij (vt diximus) non resurgunt. Nam hæc resurrectio solet in scriptura, quasi per antonomasiam simpliciter *resurrectio* appellari. Secunda, quod non resurgent in iudicium, idest, vt eorum causa examinetur, & ipsi conuincãtur, quia eorum impietas eos satis iudicat, & condemnat. Ita Basil. & Theodor. Quæ expositio commodè explicatur, si per impios intelligamus infideles, de quibus ait Christus Ioann. 3. *Qui non credit iam iudicatus est:* & hoc eodẽ sensu dicuntur non resurgere, vt iudicentur: per peccatores autem intelliguntur credentes peccatores, de quibus non dicitur, quod non resurgent in iudicium, sed quod non resurgent, vt sint in concilio, seu congregatione iustorum. Sic Hilar. & Euthym. Nec multum discrepant Ambrof. Hieronym. August. & ferè alij Latini. Et bene Iulianus Toletanus lib. 3. Pronost. capit. 33. vbi distinguit duos ordines electorum iudicantium, & iudicãdorum, & alios duos reproborum, scilicet eorum, qui iudicantur, & qui iam iudicati sunt: & hos postremos dicit esse illos impios, qui *nõ resurgunt in iudicium.*

Testimonij Psal. 1. Expositio.

Basil. Theodor. Ioann. 3.

Hilarius. Euthym. Ambros. Hieron. Aug. Iulian.

Tertia, quod non resurgent in iudicio, vt iudicent

iudicent: benè autem, vt iudicentur. Omnes enim iusti aliquo modo resurgent iudicaturi, iuxta illud Matth. 12. *Regina Sabba surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam, &c.* Ita D. Thom. Quarta (quæ maximè videtur literalis) est hæc, *Nõ resurgent,* id est, caput non erigent, non subsistent, neque pro se respondere poterunt, sicut Psal. 139. de peccatoribus dicitur: *Cadent super eos carbones, in ignem deijcies eos, in miserijs non subsistent.* Idem enim verbũ Hebræum vtrique loco respondet. Ita Iansenius, Gagneius, Flaminius, & Genebrar.

Matt. 12.

Psal. 139. Iansen. Gagnei. Flamin. Genebrar.

Ad secundum, non plene referuntur verba Danielis. Nam expresse dicitur, *Multi ex ijs, qui dormiunt in terræ puluere, euigilabũt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium.* Quod ergo dicit, *Multi,* iam supra diximus sæpe in scriptura sumi pro omnibus, vt ad Roman. 5. *Vnius delicto multi mortui sunt,* & Matthæ. 26. *Qui pro vobis, ac pro multis effundetur.* Ita Theodoret. & alij expositores. Tertium testimonium iam est in superioribus explicatum.

Dan. 5. Matth. 6. Marc.

Ad rationem respondetur, resurrectionem gloriosam pertinere ad præmium bonorum: resurrectionem autem damnatorum potius pertinere ad eorum pœnam, & in vniuersum, resurrectionem omnium hominum, vt terminatur ad vitam humanã, & substantialem compositionem corporis, & animæ pertinere ad generalem prouidentiam Dei, & gubernationem. Nam illa vita est quasi fundamentum præmij, & pœnæ bonorum operum. Vbi autem specialiter promittitur resurrectio bonis, & iustis, per antonomasiam (vt dixi) sermo est de resurrectione ad vitam, seu gloriosa.

SECTIO IIII.

Vtrum Christus effecturus sit resurrectionem nostram, per se vel per Angelos.

HActenus ostendimus hominum resurrectionem esse futuram, de huius autem resurrectionis natura, & essentia nihil addendum occurrit iis, quæ in superioribus de resurrectione in communi diximus: de perfectione verò eius, ac de proprietate corporum resurgentium, idem ferè dicendum est, quod de Christo Domino diximus, seruata proportione, prout declarabimus commodius, explicãdo causas huius resurrectionis. Porrò causę intrinsecæ humanæ resurrectionis per se notæ sunt, nimirum rationalis anima, & humanum corpus, & inter disputandum de natura resurrectionis satis explicatæ sunt. Causę verò extrinsecę plures esse possunt. Prima est finalis, de qua nihil occurrit dicendum, cum constet, Deum esse primarium, atque vltimum finem eius: Christum autem dominum, vt hominem, esse secundarium finem, proximè post Deum. Nam omnis gloria hominum ad eius gloriam ordinatur, vt in priori tomo ex professo dictum est. Quinimo etiam resurrectio damnatorum in illius gloriam cedit, eiusque iustitiam, virtutem, atque efficaciam manifestat. Possunt etiam alij fines proximi, & particulares excogitari, quos Deus in hac resurrectione intendit, vt vniuersi perfectio, sanctarum animarum remuneratio, ac plena beatitudo, & alij similes, qui nullam disputationem postulant.

Altera causa est efficiens, & prima quidẽ, ac principalis est Deus, de qua nihil noui dicendum superest: inquirenda ergo est causa proxima, si qua fortasse concurrit præter Deum. Rursus hæc causa proxima duplex intelligi potest, vna est moralis, qualis est causa meritoria, vel impetrãs, & hujusmodi causa potest quidem assignari respectu resurrectionis bonorum. Nam Christus Dominus meruit omnium illorum resurrectionem (vt in priori tomo dictum est) & ipsi etiam iusti qui gloriam non solum animæ, sed etiam corporis meruerunt, consequenter suam resurrectionem meruerunt. Animę quoq; sanctæ, ac beatæ resurrectionem suorum corporum impetrare possunt, quam postulant, vt in Apocal. legimus. At vero resurrectio damnatorum, cùm potius ad vindictam, & pœnam, quam ad præmium pertineat, non videtur cadere sub Christi meritis. Nisi dicamus illam resurrectionem, vt cedit in maiorem afflictionem, & pœnam damnatorum non esse ex meritis Christi: sed potius quodammodo esse effectum demeritorum talium hominum: prout vero illa vita de se bona est, ac posset esse fundamentum beatitudinis, supernaturaliumque bonorum, & præterea quatenus actio illa, per quam reparatur, est supernaturalis, in qua Christus explicat vim, & efficaciam suam, sub

hac

Universidad de Deusto
Biblioteca

hac ratione esse effectum meritorum eius: A sicut expulsio dæmonis facta virtute Christi & est pœna ipsius dæmonis, & effectus meritorum Christi, diuersa tamen ratione. Et ita sentiunt Cyrill. lib. 4. in Ioann. capit. 51. & colligi potest ex illo. 1. Cor. 15. *Sicut in Adã omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur*, & ibidem, *Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum*. Vt enim antithesis sit perfecta, oportet, quod sicut Adam actu, & merito suo omnium mortem inuexit: ita Christus sua actione, & merito omnium vitam recuperauerit. Quare resurrectio puerorum, quæ nec gloriosa futura est, nec pœnalis, maiori ratione dici poterit effectus meritorum Christi. Quia erit magnum beneficium naturæ, illi ex se non debitum, eritque remissio cuiusdam pœnæ, seu reparatio cuiusdam defectus contracti per peccatum originale. Et hæc satis sunt de causa meritoria. Dicendum ergo est in hac sectione de causa efficiente physica, in sequenti vero de exemplari.

Principio igitur, Christum Dominum, & virtute sua, & Angelorũ ministerio aliquid effecturum in resurrectione nostra, omnes sancti, & Theologi docent. Primum propter verba ipsius Christi Ioann. *Ioan. 5.* 5. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem eius* (scilicet filij Dei, & *procedent, qui bona egerunt in resurrectionem vitæ*, &c. Primæ autem ad Thessalon. 4. dicitur. *1. Thess.* *Ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo, & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi.* Circa quæ duo testimonia nonnulla sunt obseruanda. Primum est, eandem esse vocem, de qua Christus, Paulusque loquuntur, vt notarunt super Ioann. Cyrill. libr. *Cyri. Alex. Ruperi. Euthym. D. Thom. Ambros. Anselm. Chrys. Theodor. Oecumen.* 12. cap. 145. & Rupertus lib. 5. & Euthy. capite. 7. & D. Thom. lectione. 5. & super Paulum Ambros. Anselmus, & D. Thomas, & indicant Chrysostom. Theodor. & Oecum. Et potest ex collatione vtriusque textus suaderi. Quia ex vtroque loco colligitur, ad præsentiam, & efficaciam illius vocis mortuos esse suscitandos, sicut *1. Corin 15.* etiam Paul. declarauit. 1. ad Corint. 15. dicens. *In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba, canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur.* Non est autem verisimile, simul duas voces esse emittendas, cùm vna sit sufficiens, & efficax: est ergo vna, & eadem vox de qua Paulus, & Christus loquuntur.

Vt autem hoc euidentiùs fiat, obseruandum est secundo, hanc vocem futuram esse sensibilem. Quod aliqui negare ausi sunt dicentes, hanc vocem solum esse mentale imperium Christi: tubam vero ipsum Christum exhibentem huic mundo inferiori suam sensibilem præsentiam, vel certe hanc vocem nihil aliud esse, quam ipsam præsentiam Christi. Ita refert, & non improbat D. Thom. in. 4. dis. 43. quæst. 1. artic. 2. quæst. 2. referens verba Gregorij, *tubam sonare nihil aliud esse, quàm mundo, vt iudicem filium demonstrare.* Et potest hoc fieri verisimile, tum quia vox sensibilis non potest in vniuerso mundo audiri, neque virtus eius, & efficacia potest vbique operari. Tum etiam quia mortui non possunt audire vocem sensibilem: dicitur autem Ioann. 5. *Audient vocem eius*: ergo *Ioann. 5.* est sermo de voce spirituali, quã animę percipient. Tum deniq; quia *tuba* eo loco metaphoricè dicta est, ergo & vox, & sonus.

Tuba Dei vox Christi mortuos ad iudicium excitantis & qualis.

Nihilominus, quod dixi, certum existimo, scilicet, vocem illam futuram esse per sonum sensibilem, vt aperte docuit idem D. Thomas Ioannis. 5. lection. 5. dicens. *Vox ista erit sensibile signum filij Dei, ad quam omnes suscitabuntur*, & adducit testimonia ex. 1. ad Thessalon. 4. & 1. Corinth. 15. & illud Matt. 25. *Media nocte clamor factus est, exite obuiam ei.* Et eadem est sententia Hieron. epist. 61. ad Pammach. dicentis, *Audient auribus, & procedẽt pedibus.* Vbi aperte supponit, illam vocem fore sensibilem. Idem sentit Chrysost. hom. 38. in Ioann. dicens, *orbem terrarum Christi voce resurrecturum.* Significat etiam Greg. lib. 17. Moral. cap. 21. ad hanc vocem accommodans illud Iob. *Quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?* & illud Sopho. 1. *Iuxta est dies Domini, dies tuba, & clangoris:* & illud *Sopho.* Psal. 49. *Deus manifestè veniet, Deus noster, & non silebit.* Sumit etiam argumentum ex *Psal. 49.* virtute Christi, qui tempore passionis vna voce inimicos suos prostrauit. Deinde confirmari hoc potest, quia. 1. ad Thessol. 4. dicitur, *In iussu Dei, & voce Archangeli*: ergo vox non est tantum imperium: sed est aliud quidpiam, quod iussu Dei fiet. Neque erit sola præsentia Christi, non modo, quia hoc est valde impropriũ, & metaphoricum: sed etiam, quia hæc vox

vox dicitur esse *Archangeli*, qui (vt infra dicemus) non est ipse Christus, sed minister eius. Vnde etiam confirmatur, quia verba scripturæ hoc modo proprius intelliguntur, & sine vllo incommodo, imò cum maxima proportione, & congruentia. Tum quia adueniente Christo homine in *Vox tubæ mortuos ad iudicium excitantis vocalis. vocis. vocalis & vita.* sua maiestate, sensibili, & manifesto aduentu ad congregandum, & iudicandum homines sensibiles, congruum est, vt aliquod signum sensibile præcedat, quasi præuntis præconis, atque homines iudicandos conuocantis. Tum etiam quia cum hæc actio excitandi corpora ex parte eorum materialis sit, conueniens est, vt per aliquod sensibile instrumentum fiat: est autem vox valde accommodatum instrumentum ad explicandam hominibus Christi voluntatem, & imperium. Et fortasse hac ratione, & quasi in huius rei figuram ad suscitandos mortuos sæpe Christus voce vsus est, Ioann. 11. *Lazare veni foras*, Luc. 7. *Adolescens tibi dico, surge*, & Marc. 5. *Puella tibi dico, surge.*

Ioann. 11. Luc. 7. Matt. 5. Ioa.

Vnde vlterius probabiliter colligit Sotus in. 4. dis. 43. q. 1. ar. 4. hanc vocem futuram esse quasi articulatam, vt sit capax propriæ significationis ex impositione, & rationali modo: & ex Hieronymo in regula monach. cap. 30. refert, vocem illam futuram esse hanc, *Surgite mortui, & venite ad iudicium.* Sed ibi verbum nullum de hac re inueni, solum in cap. de timore vltimi iudicij dicit, *Tunc ad vocem tubæ pauebit terra*: & infra, *siue leges, siue dormies, siue scribes siue vigilabis, hæc tibi semper buccina in auribus sonet.* Chrysostom. verò homil. 8. in. 1. ad Thessalon. dicit, illam vocem futuram esse hanc, *Resurgant mortui.* Theophyl. ibidem hanc ponit vocem, *Apparate vos omnes, iudex enim præsto est.* Neque coniecturæ in contrarium a ductæ quicquam efficiũt. Quia si resurrectio mortuorum in vno loco futura est, facile poterit in eo sensibilis vox audiri: si autem futura est in diuersis locis, in quibus cadauera per vniuersum mundum dispersa sunt, facile fieri poterit Diuina virtute, vt, vel illa vox in vniuerso orbe intonet, vel, vt non sit vna tantum sed multiplex, vel, vt imperium eius, & efficacia quoquouersum irrumpat, etiam si sonus non vbique fiat. Quanquam iuxta Christi testimonium, ita futura est illa vox, vt ab omnibus hominibus vbicunque terrarum audiri possit. Quomodo autem possint homines ad præsentiam illius vocis suscitari, & illam audire, cùm auditus vitam, & resurrectionem supponat, variis modis explicari potest. Primo si dicamus audire vocem, non tantum esse illam percipere sensibus corporis, sed etiam illi obedire. Sic enim dicitur Deus præcipere rebus inanimatis, & illæ dicuntur obedire, & audire vocem eius. Sicut Iob. 38. dicitur Deus dixisse aquæ maris, *Vsque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.* Et Luc. 8. Matt. 8. & Marc. 4. venti, & mare dicuntur *obedire* voci Christi. Sic igitur possunt dici corpora mortua audire hanc vocem, quia statim illi obedient egrediendo ex sepulcris. Secundo (ne videamur ad metaphoras rem totam arcessere) dici potest, illam vocem habituram duas partes. Prior est illa, *surgite mortui*, & per hanc excitabuntur: posterior est illa, *& venite ad iudicium*, & hanc percipient homines iam viuentes, eique è vestigio statim obtemperabunt. Tertio, iam velociter fiet resurrectio, vt fortasse priorem etiam partem huius vocis possint homines percipere, quia sonus vocis non transit subito: sed aliquo tempore durat. Denique cum in instanti resurrectionis adhuc duraturus sit sonus illius vocis, non est dubium, quin in eodem instanti percipi possit à resurgente, & hoc est satis, vt dicantur audire vocem illam, etiam si non percipiant aliquem sonum, vel syllabas aliquas prius prolatas.

Vox tubæ mortuos eo cantis ad iudicii audiri vbiq; quo modo & dicatur, & possit. Iob. 38 Luc. 8. Matt 8. Marc. 4.

D. Thom. Anselm.

De tuba autem quæ, & qualis futura sit incertum est, D. Thomas interdum indicat ipsammet vocem appellari tubam propter similitudinem, vel in sono, & strepitu, vel in vsu, ac munere. Nam in lege veteri vsus tubarum esse solebat, vel ad cõuocandos, & excitandos homines ad bellũ: vel ad solennitates, vel ad mouendum castra, qui omnes vsus possunt facile applicari ad hanc conuocationem hominum resurgentium. Et hanc sententiam indicat etiam *Anselm.* Anselm. 1. ad Thessalon. 4. vbi Oecumen. indicat ipsum Angelum vocari *tubam Dei.* *Oecumen.* Non est etiam improbabile, quod indicauit Anselm. in Elucidario, Angelum in assumpto corpore aëreo vsurum etiã instrumento corporeo, in modum tubæ ex eodem aëre confecto, vbi non vnam tantum tubam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tubam, sed plures etiam futuras esse dicit, A de quo postea dicemus.

Tertio, vt hæc amplius explicẽtur, supponendum est, prius esse resurrectionem mortuorum in terra faciendam, quã Christus Dominus è cœlo ad terram iudicaturus descendat, ita saltem, vt priusquam ad locum iudicij perueniat, iam ibi sint omnes homines suscitati, & congregati: præter eos, si qui iam sunt corpore, & animo glorioſi, qui cum comitabuntur. Hoc non potest quidem ex scriptura aperte probari: tamen per se est verisimile. Quia non cet, vt iudex expectet homines iudicãdos: sed magis congruum est, vt ipsi congregẽtur prius, præstollantes iudicis aduentum. Idque etiam aliquomodo potest colligi ex Paulo dicente, iustos suscitatos, per aëra Christo venienti obuiam processuros. Ergo B iam omnes erant suscitati prius, quàm Christus perueniat ad locum iudicij. Significatur etiam in illis verbis. *Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit, exite obuiam ei.* Et hoc sentiunt apertè Chrysost. hom. 8. in. 1. ad Thessalon. & Oecumenius, Theophy. ac Theodor. 1. ad Thessalon. 4. & indicat Ansel. ibi, & clarius in Elucidario. Idem Chrysost. homil. de Ascens. Christi tom. 3. Hippolyt. orat. de consum. mundi. *Tunc*, ait, *sonabit tuba, & excitabit dormientes, & omnes in ictu oculi resurgent, & astabunt super faciem terræ, expectãtes iusti, atque terribilis iudicis aduentũ.* Vnde quod Augustl. lib. 20. de Ciuit. c. 30. in fine, prius venturum esse Christum iudicaturum dixit, & deinde futuram mortuorum resurrectionem, & ipse fatetur esse incertum, & solum quadam coniectura fundatum: nobis tamen verisimilius videtur, quod diximus, magisque & rationi, & scripturæ consentaneum, & Augustinus posset exponi, quod Christus prius descẽdere incipiet, quam mortui resurgant: non tamen quod prius sit ad locum iudicij perueniturus. Hoc enim facile fieri posset, quauis ita futurum esse probari non possit, quod nihil ad institutũ refert, dummodo id, quod dictum est, verum esse supponatur. Et hinc amplius confirmamus (quod supra diximus) vocem tubæ non fore solam sensibilem præsentiam Christi in hac regione inferiori: sed potius tempore antecessuram tanquam signum iudicis aduenientis. Quia resurrectio hominum antecedet prædictam Christi præsentiam: sed vox illa antecedet resurrectionem, partim tempore secundùm initium suum: partim natura secundum aliquem terminum suum, ergo à primo ad vltimum, vox antecedet Christi præsentiam.

1. Thess. 4. Matth. 25. Chrysost. Oecumen. Theophyl. Theo. Ansel. Hippo. Aug.

Ex quo vlterius intelligi potest, hanc vocem non esse formandam proxime, & immediate ipsius Christi ore, & lingua, quod per se est satis credibile. Quia non decet Christum Dominum per se ipsum talem vocem edere. Quia potius ad ministrum, & præconem, quam ad principem, & iudicẽ spectat. Vnde vlterius concluditur, hanc vocem proferendam esse imperio Christi: ministerio tamen alicuius angeli. Nam licet potuisset Christus existens etiam in cœlo illum sonum, seu vocem immediate efficere in hoc aëre: non lingua, aut alijs organis corporis sui, sed voluntate sua, ac imperio tamen suauis ordo, ac dispositio diuinæ prouidentiæ postulat, vt per causas secundas, ministrosq; suos præstet, quod per eos modo magis cõnaturali, & accommodato fieri potest. Hæc autem vox cum per solum motum localem aëris formanda sit, omptimè fieri potest angelico ministerio, & ita rectè intelligitur quomodo vna, & eadem sit vox, quæ apud Ioannem dicitur *vox filij Dei*, quia eius imperio, & autoritate fiet: & quæ apud Paulum dicitur *vox Archangeli*, cuius ministerio fiet, sicut verba sacramentalia possunt dici & Christi, & ministri. Et vtrumque complexus est Pal. dicens, *Quoniam ipse Dominus in iussu, & in voce Archãgeli, & in tuba Dei descendet de cœlo.* a si diceret, descẽdet præmittens iussu suo vocem Archãgeli, & tubam Dei, vt rectè exponunt Chrysostom. & alij Græci superius relati. Quimerito dicunt, ibi Archangelũ non significare Christum, sed proprium quendam angelum ministrum eius: licet Ambros. 1. Thessalo. 4. contrarium censeat sine vlla probatione: cum tamen & proprietas vocis, & discursus factus satis confirment priorem sensum. Quis autem futurus sit hic Archangelus, incertum est. Quidam enim existimant futurum esse Michaelem, quia existimatur præesse Ecclesiæ, & omnibus angelis animarum custodibus. Alij putant, esse Gabrielem, tum quia est primus Archangelorum, qui secundum ordinem infimæ hierarchiæ constituunt.

C

1. Thess. 4. Chrysost. Ambros.

Tum

Tum etiam, quia sicut ille fuit nuntius primi aduentus Christi, ita verisimile est, futurum secundi. Sed hoc parum refert. A

Vltimo ex dictis cõcluditur prima propositio posita scilicet Christi, imperium, & angelicum ministerium ad nostram resurrectionem esse aliquo modo cooperatura. Nam hominum resurrectio fiet aliquomodo per vocem prædictam, vt patet ex verbis Christi, *Audient vocem filij Dei, & procedent in resurrectionem vitæ vel iudicij*: & ex verbis Pauli. 1. ad Corint. 15. *Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti*. Sed ostensum est, hanc vocem emittendam iussu, & autoritate Christi, angelico tamen ministerio: ergo vtrumque concurret in nostra resurrectione. Superest tamen explicandum, quid singuli efficiant, & quomodo. Pro quo est animaduertendum, tria posse B interuenire in nostra resurrectione. Primum est, congregatio partium corporis, seu cinerum, vbi non agimus de congregatione omnium corporum hominum in vnum locum, vt ibi fiat resurrectio. Nam hoc incertum est (vt infra dicemus) sed est sermo de congregatione totius materiæ vniuscuiusque corporis ad eum locum, in quo facienda est vniuscuiusque resurrectio. Nam cum in puncto resurrectionis oporteat, partes corporis inter se esse vnitas, locoque coniunctas, quæ antea fortasse loco erant disiunctissimæ, necesse est, vt breui aliquo tẽpore ante illud instans eundem in locum congerantur. Quia nõ oportet miracula non necessaria multiplicare, vt etiam in superioribus diximus. Secũdo fiet ad hanc resurrectionẽ præparatio, dis- C positio, & organizatio corporis, quæ, quatenus necessaria est ex parte materiæ ad vnionem animæ, ordine saltem naturæ illam antecedit. Tertium est, resurrectio ipsa, quæ est substantialis vnio animæ, & corporis. Et hæc omni resurrectioni communia sunt: in resurrectione autem Iustorum, vitra hæc erunt qualitates, & perfectiones gloriæ quæ vnionem animæ beatæ ad corpus consequuntur.

Generalis mortuorum resurrectio & Christi imperio, & angelico ministerio. Hæc. 5. in Cor. 15.

Congregatio cinerum ad resurrectionem non fit ex imperio Christi, sed ministerio Angelorum. D. Thom. hic. Greg.

Dico ergo secundò. Congregatio cinerum fiet quidem Christi imperio, mineisterio tamen Angelorum, qui propria naturali virtute poterũt hoc minesterium exequi. Ita docet D. Thom. sup a, & cæteri Theologi cum Augustin. 3. de Trinitat. capit. 4. & Gregor. 4. dialog. cap. 5. & idem sentiunt reliqui Sancti, & Doctores supra citati exponentes verba Pauli. 1. ad Corint. 15. & 1. ad Thessal. 4. & ratio est illa generalis. Quia Deus administrat inferiora per superiora, & semper per causas secundas operatur, quoad commodè fieri potest. A

Sed inquires an tota hæc actio, & congregatio cinerum fiet à solo illo Archangelo, qui vocem emittet, virtute, & efficacia illius vocis, an vero fiet plurium Angelorum ministerio. Respondetur, verisimile esse plures Angelos huic operi ministraturos. Dicit enim Christus Matth. 24. *Mittet Angelos suos cum tuba, & voce magna, & congregabũt electos eius à quatuor ventis.* Vnde Chrysostom. hom. 8. in. 1. ad Thessalon. dicit ad sonitum tubæ Angelos huc, atque illuc discursuros, vt colligant cineres: *Archangelum autem* (inquit) *putamus cum esse, qui præst, & incumbat aliis in orbem missis, atque hoc illis inclamet, Paratos facite omnes: adest enim iudex.* Et idem fere dicunt Oecumen. & alij Græci, & Anselm in Elucidario. An verò soli Angeli boni, vel etiã mali huic operi ministraturi sint, etiam est incertum. Non est autem incredibile Iustorum cineres congregandos esse à Sanctis Angelis eorum custodibus, damnatorum autem à dæmonibus qui eos vicerũt. Verisimilius autem est, sicut omnium resurrectio à Christo fiet, ita hanc materiæ, præparationem per proprios ministros, ac seruos esse efficiendam. Quia licet multi resurgentium praui sint, tamen omnium resurrectio est bona, & propria Christi actio.

Dubium. Responsio. Matth. 24. Chrysost. Oecumen. Anselm.

Rursus vero inquiri potest, quomodo & qua virtute hoc opus fit ab Angelis efficiẽdum. Anselmus suprà significat, operaturos virtute supernaturali, & voce sensibili. Vnde non solum censet plures Angelos esse huic rei operam nauaturos: sed etiã omnes pluribus tubis, diuersisque vocibus conclamaturos. Sed hoc vltimum incertum est, quia scriptura semper de hac tuba in singulari loquitur. Absolute tamen non existimo, hoc ministerium Angelorum esse efficiendum per sonitum tubæ, aut efficaciam vocis (vt Anselmus ibi, & 1. ad Thessalonic. 4. indicat) sed per naturalem virtutem Angeli. Nam cum hæc congregatio tantum fiat per motum localem, non oportet, fingere actionem supernaturalem, qua fiat, sed naturalem motum,

qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui ab Angelo fieri potest, non per sonum aliquem, aut vocem sensibilem, sed per efficaciam suæ voluntatis, aut virtutis motiuæ. Illa ergo vox à solo Archangelo proferetur tanquam à superiori duce inferiorum Angelorum, cuius imperio ad cõgregandos hominum cineres discurrent. Quocirca, licet Chrys. suprà, dicat multas tunc futuras tubas (quia Paul. 1. ad Cor. 15. vocat hanc *nouissimam tubam*, ad cuius sonitum mortui resurgẽt, in quo significat alias ante illam vltimam antecessuras) tamen de hac tuba resurrectionis non dicit Chrysost. futuram nisi vnam tantum. Quod magis explicat Oecumen. 1. ad Corint. 15. ex Apocalyps. 8. vbi Ioannes vidit septem angelos stantes in conspectu Dei, quibus datæ sunt septem tubæ, quibus singuli successiuè cecinerunt, & sex quidem prioribus personantibus, nõ est facta resurrectio, sed potius magna strages, & interfectio hominum: de septimo autem dicitur in cap. 11. *Et septimus angelus tuba cecinit, & factæ sunt voces magnæ in cœlo dicentes. Factum est regnum huius mundi Domini nostri, & Christi eius, & regnabit in sæcula sæculorum, amen.* Hãc ergo tubam septimi angeli existimat Oecumenius esse *tubam nouissimam*, ad cuius sonitum *in monumento, in ictu oculi* mortui sunt excitandi. Et fortasse hoc idem sentit Origenes citatus à Pamphylo, seu (vt alij volunt) ab Eusebio in Apologia pro Origine, dum ait, *Cum voluerit Deus, secundum ea, quæ dicta sunt, per sacramentum tubarum in nouissima tuba facere, vt mortui resurgant, per illam ipsam substantialem rationem, quæ salua permanet, Dei voluntate iterum resuscitabuntur.*

Chrys. 1. Cor. 15. Oecumen. Apo. 8. & 11.

Origen. Epist.

Dubium.

Tandem inquiri potest circa hanc conclusionem, quomodo angeli cognoscent cineres, seu materiam vniuscuiusque corporis. Quia non omnia semper actu considerant. Vnde non semper attendunt, in quas res materia singulorum hominum transmutetur. Quare cum interdum nihil in ea maneat, quod eam magis determinet ad hunc hominem, quàm ad alium secundum præsentem statum, non videtur esse in potestate angeli, singulorum materias discernere. Et augetur difficultas, quando eadem materia diuersorum hominum fuit, diuersis temporibus, non enim erit in potestate angeli, eam tribuere, cui volet. Itẽ est difficultas quando materia prior non est sufficiens ad formandum corpus quale excitandum est, an futurum sit in potestate, & arbitrio Angeli eam, vnde voluerit, supplere. Ad hæc, & similia in primis respondetur, quando angelis mandatum fuerit, vt cineres congregent, vel naturali scientia, vel (si opus sit) diuina reuelatione, simul eis notum fere quę materia ad vniuscuiusque formationem congreganda sit, & vbi sit, & sub qua forma. Vnde (quod ad secundam, & tertiam partem difficultatis attinet) ea omnia non fient angeli arbitrio: sed iuxta diuinam voluntatem, & prouidentiam eis reuelatã. Quoad primam verò partem, nõ est improbabile, posse angelũ scientia naturali, seu memoria retenta ex cognitione rei, quam prius existentem vidit, discernere, quæ nam fuerit materia, quam prius vidit tali anima informari, etiamsi postea non viderit omnes istas mutationes, solum ex vi cognitionis entitatis eius, & modi vnionis, quem habuit ad talem animã, cuius speciem angelus retinet. Cum autem verisimile sit, custodes angelos collecturos hos cineres corporum resurgentium, etiã per se est valde credibile, singulos collecturos eorum hominum cineres, quorum curam habuerunt. Vnde fit, vt facile possit vnusquisque cognoscere eorum cineres, seu materiam.

Responsa. Concerẽs. seu materiã iuscitandi. rum corpor. quomodo à ternouerit angeli.

Dico tertio, Dispositio, seu organizatio suscitandorum corporum non fiet ministerio angelorum, quorum actio in solo motu locali terminatur, sed virtute, & efficacia Christi. Hæc posterior pars recepta est ab omnibus, & explicabitur simul cũ sequenti conclusione. Circa priorem vero censeo grauiter errare qui dicũt etiam organizationem corporum faciendã esse opera angelorum: quin potius fingũt quidam, quod virtute angelorum custodum congregabũtur pulueres, fientque ossa, & coniungentur: per virtutem verò Archangelorũ prouinciarum connectentur per neruos, qui carne, & cute cooperientur, ac tãdem virtute Dei, & Christi introducetur anima. Sed in primis hæc omnia voluntaria sunt, & sine vllo fundamento conficta. Quod satis est, vt à Theologis reijciantur. Quia angelus non potest vi, & efficacitate naturali materiam alterare, aut ad formam substantialem disponere: fingere autem, eleuari vt instrumentum ab huiusmodi actione voluntarium est: alioqui eadem ratione dici

Organizatio suscitandorum corporum non fit angelorum ministerio sed diuino.

dici posset efficere resurrectionem ipsam, vt instrumentum Dei. Præterea vel angeli efficiunt totam organizationem vsq; ad vltimam dispositionem ad animam rationalem, vel eorum actio cessat paulò ante vltimam dispositionem. Si primum dicatur, sequitur, eos efficere resurrectionẽ hominis, sicut homo generat hominẽ, disponendo materiam: secundum verò per se est improbabile, & voluntarium. Cur enim illa actio peruenit ad talem terminum, & nõ vltra progressa est? aut vnde constat? cùm tota actio à principio sit in modo suo supernaturalis. Et eodem modo reijciẽda est illa inter angelos actionis huiusce partitio, vt pote fabulosa, & commentitia.

Dico quarto, solum Christum Dominũ effecturum nostram resurrectionem, quoad corporis dispositionem, animæ substantialem vnionem, & proprietates omnes, ac perfectiones inde consequentes. Hæc est sententia D. Thom. suprà, & omniũ Theologorũ. Et colligitur ex verbis Christi Ioan. 5. *Sicut pater suscitat mortuos, & viuificat, sic & filius, quos vult viuificat.* Quæ verba Augustt. tract. 21. de generali resurrectione intelligit, & in eis non solum esse sermonẽ, de Christo vt Deo: sed etiam vt homine, idq; colligit ex antecedentibus verbis. *Et maiora horum demonstrabit ei opera.* Nam hoc propriè in humanitatem conuenit. Idẽ potest colligi ex verbis sequentibus. *Neq; enim pater iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio:* & ex illis. *Quos vult, viuificat.* Videtur enim esse sermo de voluntate Filij, quæ ita est propria eius, vt non sit Patris, quæ nõ est nisi voluntas humana. Ideo enim de illo specialiter dictum est, *Quos vult, viuificat.* Et quamuis optimè possint hæc verba intelligi de potestate data Christo homini ad facienda miracula, & suscitandos aliquos homines, quos vellet, ad suæ doctrinæ confirmationem: tamen hinc etiam rectè colligitur, eum habere potestatem ad omnes homines suo tempore suscitandos, præsertim cùm paulo inferius vnam potestatem ex altera confirmet, dicẽs. *Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocẽ filij Dei,* &c. Et ita hunc locum intelligunt Patres Chrysost. Cyrill. & Augustin. & reliqui expositores. Et huic etiã testimonio Christi consentanea sunt, quæ Paul. docet. 1. ad Cor. 15. & 1. ad Thessal. 4. Ratio vero, seu congruentia non est

Generalis mortuorum resurrectio Christi virtute facien. D. Thom. hic art. 5. dub. 3.

Aug. Epist. 99. ad Euod. Cyrill. 15. Thesaur. 4.

A alia, nisi quia humanitas Christi est instrumentum coniunctum diuinitatis ad operandam salutem nostram omnibus modis, quibus conuenienter potest: hic autem modus est possibilis, & maximè decens dignitatem, & merita eius. Et confirmatur. Nã eos mortuos, quos Christus in hac vita suscitauit, per propriam efficientiam excitauit: sed ipsemet Christus in prædicto loco Ioan. 5, significat, non minus efficaciter, ac miraculosè effecturum se vniuersalem hominum resurrectionem: ergo propria & physica causalitate illam efficiet. Vnde *Athanas.* dicit, sicut resuscitauit Lazarum per humanitatem, ita in nouissimo die resuscitaturũ omnes. De maiori propositione dixi multa in superiori tomo Disp. 31. ex quo loco alię rationes, & testimonia peti possunt ad hãc veritatem confirmandam. Et obiectiones etiam, quæ hic occurrere possunt, ibi expeditæ sunt.

Ioan. 5. Athanas.

B Duo tamen hic inquiri possunt. Primũ est, qua actione præuia, seu duo instrumento proximo, ac immediato Christus effecturus sit resurrectionem nostram. Primo dicunt aliqui effecturum illam per resurrectionem suam, idest, per actionem illã qua ipse excitatus est à mortuis. Quia D. Thomas hic non solum dicit, Christi humanitatem, sed etiam eius resurrectionem esse causam efficientem resurrectionis nostræ. Quod si obijcias actionem illam iam præterijsse, & nunc non esse. Respondet, satis esse extitisse, vt possit nunc esse instrumentum. Sed hoc, & implicationẽ inuoluit, & sine vlla necessitate, & fundamento fingitur, vt in prędicto loco latius tractaui. Maiori quidem probabilitatis specie dici posset, actionem illam, qua Christus resurrexit, non præterijsse sed durare semper. Nã eadem actione, qua resurrexit conseruatur viuus. in qua responsione cuitatur sine dubio repugnãtia contradictionis. Quia nulla est, neq; in hoc, quod illa actio semper duret, neq; in hoc, quod illa actio existens sit instrumentum ad aliam actionem. Fundatur autem hæc responsio in re incerta. Quia actio qua Christus se ipsum suscitauit, fortasse fuit media anima & corpore (vt supra dixi) non est autem necesse illã miraculosam actionem semper durare: sed verisimilius est, humanitatem illam conseruari à solo Deo actione cõnaturali. Deinde

Dubium. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nec necessarium, nec conueniens videtur, actionē sub propria ratione actionis, ideſt vt est via seu fieri sui termini, assumi vt instrumentum ad aliam actionē: magis enim instrumentum accommodatum est ipsa res, quæ fit. Et hoc est satis ad omnipotentiam instrumentalem humanitatis Christi. Secundo dicunt alij, Christum effecturum resurrectionem per solam voluntatem suā, iuxta illud, *Quos vult viuificat*. Quod si obijcias, quòd voluntas eius humana distans erit à terra: cùm resurrectio fiet, vt supra diximus. Respondetur, æquè facile esse ei agere in propinquum, & distans, vt instrumentum Verbi. In qua sententia nihil est impossibile, & probabile est, ita futurum. Tertio verò addunt alij, etiam vocem illam sensibilem, quæ fiet per Archangelum futuram esse instrumentum Christi ad nostram resurrectionem. Est enim magis cōgruum, vt per aliquod propinquum instrumentum, ac sensibile fiat. Ita D. Thom. in. 4. loco supra citato, vbi probat, illam vocem esse futuram causam resurrectionis nostræ. Oportet enim causam efficientem coniungi effectui. Solet etiam hæc sententia tribui Scoto, verùm ille & generaliter negat hæc instrumenta proprie dicta ad actiones supernaturales, & in. 4. distin. 48. quæst. 1. ad argumēta, in hac speciali quæstione contrarium significat. Huic tamen sententiæ fauent verba Christi, *Qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & procedent*. Vbi Franciscus Toletus inquit, illam vocem futuram esse *Diuinæ potentiæ instrumentum*. Et eodem modo induci possunt verba Pauli. 1. ad Corinth. 15. & 1. ad Thessalon. 4. vbi ex voce significat secuturam resurrectionē. Quod videtur indicare Chrys. hom. 8. super. 1. ad Thessalonicen. dicens, *Resurgent mortui, & fiet opus non Angelorū ad hoc quicquam valentium: sed verbi ipsius tanquam si Rege quopiam imperante, ac iubente egrederentur conclusi, & captiui, & ministri eos educerent, non illi postea propria virtute, sed ex voce illa hoc facerent*. Quibus verbis respondet etiam tacitæ obiectioni. Nam si vox illa est instrumentum, quo Christus vtitur: ergo Angelus, qui illam proferet dici poterit efficere resurrectionē, sicut nūc faciendo proferens verba consecrationis, dicitur efficere transsubstantiationē. Respondetur enim, in re nullam esse difficultatem, quia re vera Angelus nihil aliud faciat, quàm ipsam vocem. Quoad modum verò loquendi non esset inconueniens, concedere illum vt ministrum Christi efficere resurrectionem, imperando iussu eius, & efficiendo, ac formando vocem, qua Christus vt instrumento vsurus est. Vnde Euth. suo capite. 7. in Ioann. *Virtute* (inquit) *arcana coeptabit, animabit ac excitabit mortuos voce sua, sine tussu, quo tunc per Angelum clamabit*. Est ergo hic modus dicendi probabilis.

Responsio. Instrumentū Christi ad resurrectionem mortuorum faciendam quod nam.

D. Thom.

Scot.

Ioann. 5.

1. Cor. 15. 1. Thes. 4. Chrysost.

Obiectio.

Responsio.

Euthym.

Dubium. 1.

Et hinc facile expeditur altera dubitatio, scilicet, an Christus sit effecturus tantū resurrectionem bonorum, vel etiam malorum. Dicendum est enim, omnium resurrectionem esse effecturum. Vtrúmque enim ex æquo affirmatur Ioan. 5. *Audient vocem filij Dei, & procedent, qui bona egerunt in resurrectionem vitæ, qui autem mala, in resurrectionem iudicij*. Sicut enim Christus est vtrorumq; iudex: ita omnes potest efficaciter ad iudicium vocare, & à mortuis excitare. Item restitutio naturalis vitæ, quæ in omnibus fiet, de se est maximum bonū naturæ, & actio consentanea virtuti Christi: ergo ab ipso in omnibus efficietur.

Responsio. Ioan. 5.

SECTIO V.

Vtrùm Christus sit causa exemplaris nostræ resurrectionis quantum ad terminum ad quem.

TRia possunt in resurrectione considerari, scilicet mutatio ipsa, seu actio, & terminus ad quem tendit, & ex quo fit. Et in his omnibus potest intelligi nostra resurrectio futura ad similitudinē, & imitationem resurrectionis Christi, quod est, esse effectum eius in genere causæ exemplaris. Inter quam causam, & efficientem hæc est differentia. Nam efficiens requirit realem existentiam, vt possit efficere, quia est, quæ per se influit esse in effectum: causa vero exemplaris, quia non immediatè influit in effectum, sed solum representatur agenti, vt ad eius similitudinem operetur, ideò necesse non est, vt in re existat, quando fit effectus: sed solum in mente, & cognitione operantis. Et hoc modo non solum res præteritæ: sed etiam futura potest esse causa exemplaris. Sic enim Christus etiam ante Incarnationē fuit causa exemplaris sanctitatis, & iustitiæ, & prædestinationis

Differentia inter causā efficientem & exemplarem quoad causalitatē.

nationis hominum. Ex hoc ergo capite optimè potest intelligi, quòd resurrectio Christi, etiam prout fuit actio, seu mutatio, quæ iam præterijt, sit exemplar resurrectionis nostræ. Quia verò actiones, & mutationes, rationes suas ex terminis sortiuntur, ideò tota conformitas, quæ inter resurrectionē Christi, & nostram intelligi potest, ex conformitate inter terminos ad quos, & à quibus vtriusq; mutationis sumenda est. Explicabimus ergo priùs hanc conformitatē, seu causalitatem exemplarem in termino ad quem, & deinde in termino à quo.

Christus resurrectionis nostræ exemplar perfectissimum.

Dico ergo primò, Christum Dominum esse perfectissimū exemplar resurrectionis iustorum. Hæc conclusio est D. Thom. hic, & omnium Thelogorum, propter verba Pauli ad Phil. 3. *Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ*. Quod etiā colligi potest ex eo, quod Christus, 1. Corin. 15. dicitur *primitiæ, dormientium*, & subditur, *sicut in Adam omnes moriuntur, ita, & in Christo omnes viuificabuntur: vnusquisq; autem in suo ordine, primitiæ Christus, & deinde ij qui sunt Christi*, scilicet tanquam illi maximè similes, & conformes, & ideo postea subdit, *Qualis terrenus, tales, & terreni: & qualis cœlestis, tales & cœlestes: sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœlestis*. Loquitur enim aperte de imagine gloriæ: est autem imago quæ fit ad representandum prototypō, seu exemplar. *Portare* ergo *imaginem Christi*, est habere gloriam ad similitudinē eius. Quam similitudinem explicans Paulus subdit. *Hoc autem dico fratres, quia caro, & sanguis regnum Dei possidere non possunt, neq; corruptio incorruptelam possidebit. Ecce mysterium vobis dico, omnes quidem resurgemus: sed non omnes immutabimur*, &c. Ac si diceret, similitudinem illam, seu imitationem in hoc consistere, quod iusti habituri sint corpora gloriosa, quale est corpus Christi, quæ immutatio non est communis omnium: sed propria iustorum. Et hoc ipsum docuit Paul. ad Roman. 6. *Si complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus*; & cap. 8. eodē sensu dicit, *Si spiritus eius, qui suscitauit Iesum à mortuis habitat in vobis: qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem spiritū eius in vobis*: & infra, *Si filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur*. Deniq; ita etiā intelligi potest illud Apocal. 3. *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo*. Ratio vero est illa generalis. Quia primum in vnoquoq; genere est exemplar cæterorum, quia licet interdum non sit necessarium ex parte operantis, quia ipsum per se est sufficiens ad agendum, & non indiget extrinseco exemplari: tamen ex parte ipsarum rerum, perfectio vnius est veluti mensura, & regula cæterorum, quæ eò perfectiora erunt, quò fuerint alteri conformiora. Ex libera quoque voluntate operantis fieri potest, vt reliqua fiant sub ea habitudine, vt alteri sint conformia. Ergo hoc modo gloriosum Christi corpus est exemplar iustorum: & quia in eo genere est supremum: & quia ob eius gloriam, & honorem voluit Deus cætera iustorum corpora resurgere ad similitudinem eius, & veluti quasdam illius imagines, ac representationes existere.

Rom. 6. 1. Cor. 8.

Similitudo inter Christū & resurgentia gloriosa sanctorum in quo consistat.

1. Cor. 15.

Vt autē hæc causalitas exemplaris amplius explicetur oportet in particulari exponere, in quo futura sit hæc similitudo, & conformitas. Consistet igitur primo in naturali, seu substātiali vita, & vnione vnius cuiusq; corporis ad suā animā, quia hoc est primum fundamentum vetæ resurrectionis, iuxta illud, *sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur*.

Secundo consistet in perfecta corporis quantitate. Sicut enim Christus surrexit integro corpore, perfectaque magnitudine: ita etiam cæteri omnes iusti resurgent. Nam hoc ad perfectionem beatitudinis, & exactā sui exemplaris representationem, & efficaciam diuinæ virtutis spectat. Item quia defectus corporis sunt pœna peccati, in beatitudine autem nulla erit pœna, nec aliquod malū. Deniq; appetitus animæ, vt est forma corporis, non esset plenè satiatus, appetit enim perfectum corpus: sed de hac re satis multa diximus supra agentes de hac perfectione corporis Christi resurgentis. Hinc verò dubitari solet hoc loco, an omnia corpora iustorū futura sint equalia corpori Christi in magnitudine. Videtur enim id sequi ex perfecta ratione causæ exemplaris, quæ tāto erit exactior, quantò imago similior fuerit prototypo. Verū tamen (si hæc ratio quicquā valeret) consequenter probarer, futura esse corpora beatorum omnino similia & æqualia corpori

Dubium.

Responsio. Corpora beatorum non omnia corpori Christi in magnitudine aqualia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christi in figura, in pulcritudine, atque in cæteris omnibus corporis ornamẽtis, quod tamen omnino falsum est. Perfecta ergo ratio exẽplaris non requirit æqualitatẽ: sed proportionem, præsertim quando (si quid deest effectui ad perfectam similitudinem cum exemplari) non provenit ex defectu causæ agentis, sed quia effectui non maior perfectio debetur. Quod inde etiam confirmatur, ac declaratur. Quia non omnes animæ beatæ sunt eiusdẽ perfectionis cũ anima Christi, non solũ in gratia, & gloria: sed etiam in natura. ergo neque oportet corpora Beatorum esse æqualia corpori Christi in magnitudine, quia vnaquæq; anima habebit corpus suæ naturali perfectioni accommodatum. Vnde fieri poterit non solum, vt aliqua sint minora: verum etiam, vt alia possint esse maioris magnitudinis. Quia hoc nõ repugnat perfectioni Christi, vt p. edicto loco explicuimus. Hæc doctrina colligitur ex August. in Enchir. c. 90. & 22. de Ciuitat. cap. 15.

Aug.

Ætas ve Iuxgentium sanctorum qualis.

Tertio consistet hæc ratio exemplaris in similitudine ætatis. Resurgẽt enim omnes *in mensura ætatis plenitudinis Christi*. Dicitur autem *plenitudo*, seu perfectio ætatis quando corpus peruenit ad perfectũ augmentum, quod per naturales animæ vires non impeditas, sed perfectè operantes cõparare potuisset. Rursus includit hæc ætas integras vires corporis, perfectum temperamentum, & animæ maximè accommodatum. In quibus omnibus perfectionibus imitabuntur corpora Iustorũ, corpus Christi, quia hæc omnia pertinent ad perfectũ beatitudinis statũ. Sicut ergo corpora Beatorum imitabuntur corpus Christi in statu gloriæ, ita & in his perfectionibus, non quòd æqualitatem assequutura sint, sed similitudinem cũ proportione, vt dixi. Hæc est etiam doctrina Aug. 22. de Ciuitat. cap. 16. & 20. Anselmi D. Tho. Sedulij ad Eph. 4. Anselm. etiã in Elucidario, & Hug. Victorin. tract. de Resur. cap. 15. Eandem frequentius amplectũtur Theologi, in. 4. dist. 43. & sequentibus. Et est sine dubio verisimilior. Quanquam Augustinus eodem loco dicat, non esse multum contendendum cũ eo, qui affirmaret singulos resurrecturos in ea quantitate, & ætate in qua mortui fuerint, infantili, senili, aut iuuenili. In quo significat, non esse hoc ita certum, vt sit de fide: est tamen ita verum, vt contrarium nec probabile videatur.

Aug. Anselm. D. Thom. Seual. Anselm. Hug. Vict.

Quarto erit hæc perfecta similitudo in omnibus sensibus, ac facultatibus corporis, in pulcritudine, alijsq; ornamentis naturæ, ac gloriæ, quæ in corpore Christi existunt, & in superioribus satis explicata sunt, & quę ibi adduximus hanc eandem similitudinem probant: nõ cum æqualitate, sed debita proportione. Quapropter non repugnat huic causalitati exemplari, quòd in beatis futura sit distinctio sexum, facierũ varietas, pulcritudinum inæqualitas, & similia. Quia hæc causalitas non requirit nisi proportionalem conformitatẽ cum exẽplari, vt sicut illud iuxta suam indiuidualẽ rationem habuit omnẽ huiusmodi perfectionem sibi debitam: ita singula corpora illam habitura sint modo sibi connaturali. Atq; idẽ dicendum est de perfectionibus gloriæ, quæ cũ debita proportione meritis singulorum respondẽt. Quapropter præterea, quæ de ijs perfectionibus tã gloriæ, quàm naturę dicta sunt, tractãdo de resurrectione in communi, & de resurrectione Christi, nihil amplius hic dicẽdũ superest.

Christus est principium resurrectionis omnium.

Dico secũdò, Christum Dominũ etiam futurum causam exemplarem resurrectionis infantiũ, qui in peccato originali decesserunt, quoad perfectiones naturæ, non gloriæ. Hæc conclusio non est tam certa, sicut præcedens, quia cõformitas ad Christum præcipuè promissa est prædestinatis: probari tamen potest illis verbis, *Sicut in Adæ omnes moriuntur ita & in Christo omnes viuificabuntur*. Nam licet hoc esse possit verũ in alijs generibus causarum, meritoriæ, vel efficientis: tamẽ eo modo, quo verificari potest in genere causæ exẽplaris, non est negandum. Probatur ergo ratione, nã ij infantes post resurrectionem habebunt non solũ vera corpora humana, sed etiam perfecta: Primo in quãtitate, & robore, seu ætate corporis. Non enim resurgent in corpore infantili, sed virili, ac perfecto, in quo possint & ratione vti, & omnes operationes humanas, quæ materialẽ alterationem, & corruptionem non requirunt, exercere. Deinde habebunt corpora sana, vegeta, pulcra, ac benè temperata: cumquè eterna futura sint, oportet, vt sint incorruptibilia, non quidem ex intrinseca causa, sed ab extrinseco saltem, seu per suspensionem omnis causæ corrumpentis, & alterantis. Quapropter non indigebunt cibo, neque potu.

Christus erit principium resurrectionis infantiũ, quia ipse erit exẽplar eorum ad perfectio nes naturales. 1. Cor. 15.

Quia

Corpora infantium in limbo existentiũ qualia.

Quia omnis alteratio tunc cessabit, Deo ita prouidente, & ideò nec fatigabũtur ambulando, quamuis velocius moueri non possint, quàm naturæ vires patiantur. Item habebũt corpus plenè subiectũ spiritui quoad omnes inferiores eius motus, ita vt nullam pugnam, nec rebellionẽ carnis passuri sint. Tum quia hæc non cõtingit sine materiali alteratione corporis: tum etiam, quia hæc pugna carnis, & spiritus, magna est pœna, & moraliter loquendo coniuncta est cum culpa: hi autem homines in eo statu, neque permittendi sunt nouas culpas committere, cùm iam non sint in via, sed in termino: & nõ sint damnati per proprios actus. Neque etiam patientur sensibiles pœnas, vt omnes Theologi docent. Et insinuãt Greg. Nissen. or. de infantibus qui præmaturè abripiuntur, & Nazian. orat. 40. in sanctum baptisma, Licet Aug. lib. 5. hypognost. & lib. 5. cont. Iulian. cap. 8. & in Enchirid. c. 93. videatur insinuare contrarium, qui posset exponi non de sensibili pœna corporis, sed de nõnulla animi tristitia ob amissam beatitudinem. Cũ enim huiusmodi infantes nihil mali gesserint in suis corporibus, neque eis praue, & inhoneste vsi fuerint, nec deniq̃ per proprium actum ad creaturã se conuerterint, nõ est, cur doloribus, alijsvè corporalibus pœnis crucientur: sed satis est, quod omni supernaturali dono priuentur. Habebunt ergo in corporibus perfectionem suæ naturæ debitam, & singulis indiuiduis accommodatam: sed hanc totã perfectionem habebunt per Christum, & in ea cum eo conformabuntur. Ergo quoad hæc omnia merito Christus dici potest causa exemplaris resurrectionis eorum. Et (vt hoc obiter dicam) mihi quidem probabile est, hos infantes habitures aliquã cognitionem Christi, eumque tanquam Dominum, ac Principem, & benefactorem suum veneraturos. Nã cum dæmones coacti *credant, & contremiscant*, & in nomine Iesu vel inuiti genua flectant, isti infantes, qui non habebunt interiorem animi deordinationem per odium in Deum, vel desperationem, aut alios praues effectus, nõ inuiti, sed voluntariè subijcientur Christo, quem, ex aliqua facti euidentia, cognoscent esse dominatorem omnium, vt iterũ infra dicemus agentes de iudicio. Quamobrem, licet isti simpliciter sint expulsi à regno, & inter damnatos, ac reprobos computentur quoad pœnam damni: nihil tamẽ obstat, quominus à Christo, & per Christum acceperint hæc beneficia, & conformitatem cum ipso, in ijs quæ ad naturæ perfectionem, & conuenientem statum naturalem spectant. Quibus omnibus bene semper vsuri sunt, & in aliquem honorem, & laudem ipsiusmet Christi.

Greg. Niss. Greg. Naz. Aug.

Infantes in limbo existẽtes Christũ vt principem venerabuntur. Iacob. 2. Philip. 2.

Damnatorũ corpora in perfectione naturali resurgent integra. D. Thom. Richard. Palud. Bonau.

Dico tertio, quamuis corpora damnatorum futura sint similia corpori Christi in aliqua naturali perfectione, non tamen in omnibus, multoq̃ minus in perfectionibus gloriæ, & quoad ea, in quibus erunt cõformia, nõ erit proprie Christus causa exẽplaris eorum. Declarantur singula. Nam in primis corpora damnatorum habebunt, quidquid est de essentia humani corporis, alias illa non esset vera resurrectio. Secundo verisimilius est, futura illa corpora integra quoad omnia membra corporis, sensuumq̃ organa & facultates, vt D. Thom. docuit in. 4. d. 44. q. 3. ar. 1. quæstiun. 1. & ibi Richard. Paludan. & alij licet Bonauent. & Duran. oppositum sentiãt. Quia si aliquis reprobus in hac vita aliquo, vel aliquibus membris corporis caruit, nõ est (inquiunt) cur ei in resurrectione restituãtur. D. Thomas autem adducit congruentem rationẽ. Nam cùm resurrectio damnatorum futura, etiam sit opus Dei, oportet, vt sit perfectum. Deinde quia si talis imperfectio mãsura esset in illis corporibus, futura esset in pœnam eorum: sed hæc non est accommodata pœna illius status, alioqui deberet respondere culpę, & non naturali defectui huius vitæ. Ergo, qui habuisset integrum corpus in hac vita, si plura cõmisisset peccata, deberet in resurrectione corpus mutilum recipere multo magis quàm qui corpus mutilũ habuit sine tot peccatis, quod tamen nullus vnquam dixit. Ergo signum est, illum defectum non manere per modum pœnæ, atq; adeò simpliciter non manere. Et cõfirmatur præterea, Nam potius integritas horum membrorum, deseruiet, eritq; interdum necessaria ad sustinendã debitam pœnam in eo membro, quod fuit organum & instrumentum peccandi. Vnde August. epist. 146 ad Consentium. *Isti* (inquit) *immutabuntur in illam incorruptelã, cui nulla possit nocere corruptio: qui autem in eam non commutabuntur, incorrupti quidem resurgent integritate membrorum, sed tamen corrumpendi dolore pœnarum.*

Durand.

Aug.

Corpora dã naturũ ægritudinis omnes experta Aug.

Tertio eisdem coniecturis fit verisimile, A non esse futuros in corporibus damnatorũ defectus prouenientes ex indebita partiũ, aut humorum vel qualitatum compositione, proportione aut dispositione, vt sunt ægritudo, debilitas virium, esse giboſum, & similia. Licet enim Augustin. in Enchirid. c. 92. dicat, tam incertam esse illorum corporum habitudinem, seu perfectionẽ, quàm est certa eorum sempiterna damnatio: tamen quia ij omnes defectus non respondent culpis huius vitæ, ideò à diuino opere, quale erit resurrectio, excludendi videtur. Præsertim cûm omnis perfectio ijs defectibus contraria posit ad iustam etiam vindictam de damnatis sumendam deseruire. Nam sanitas, & robur corporis efficient, vt sensum doloris viuaciorem, & efficaciorẽ habeant, & sic de alijs. Et hæc etiã est sententia D Thom. Richard. Palud. & aliorum contra Bonau. & Durandum.

Quarto manebunt in illis corporibus defectus connaturales corpori humano, vt B sunt grauitas, opacitas, pasibilitas, & similes. Hæc enim, quæ ex principijs speciei oriuntur, non repugnant perfectioni resurrectionis, vt solum est quædam naturæ humanæ reproductio & alioqui carentia horum defectuum non debetur meritis damnatorum. Deniq; ij defectus non excludũtur nisi per dotes gloriæ. Vnde hæc omnia communia sunt infantibus, qui in solo originali peccato discesserunt: solum erit differentia, quia horum corpora licet ex interna dispositione sint pasibilia: tamen actu nihil patientur, nec defatigabuntur, neq; inordinatum aliquem motum sentiẽt (vt dixi) & ita ex lege Dei possunt dici quodammodo impasibilia, & inalterabilia: at vero aliorum damnatorum corpora ita erunt subiecta ijs defectibus, vt in actu secundo illos, seu eorum effectus sentiant, quamuis æterna futura sint, & incorrupta. C

1. Cor. 15. Hoc enim mortuis omnibus cõmune erit, quod *resurgent incorrupti*, vt Paulus ait.

Ex ijs ergo satis constat quomodo illa corpora in quibusdam perfectionibus habebunt conformitatem cum Christo, & nõ in alijs, sicut in conclusione dicebamus. Cuius postrema pars (quæ est Diui Thom. hic art. 2. ad. 3.) ita potest explicari. Nam, vt res aliqua sit exemplar alterius non satis est similitudo, vel conformitas inter illas: sed oportet, vt altera fiat sub habitudine repræsentationis, seu imitationis alterius. Vnus enim homo non est exemplar alterius, quando vnus ab alio non procedit, etiam si sit inter eos similitudo: & idem est de duabus imaginibus eiusdem rei. Nã prototypon est exemplar vtrinsquè: vna verò non est exemplar alterius. In præsenti ergo, quamuis inter corpora damnatorum, & Christi sit aliqua similitudo, tamẽ non videtur eorum resurrectio fieri, vt Christum repræsentent, nequè vt sint ei similes, & conformes, sed propter alias rationes diuinæ prouidentiæ, & iustitiæ. Ergo Christus Dominus non est propriè causa exemplaris resurrectionis damnatorum. *Obiectio.* Dices, eandem rationem posse fieri de iustis, & multò magis de infantibus originali tantum peccato affectis. Respondetur, de iustis nullo modo id dici posse, cum reuera sint veluti quædam imagines Christi *Respons.* perfectionem repæsentantes, & sub hac intentione, & habitudine, prædestinentur, iustificentur, & glorificentur, ad Roman. 8. *Rom. 8.* Vnde hæc ratio causæ exemplaris potius attenditur in ordine ad dotes gloriæ, quam in ordine ad perfectionem naturæ. Quamuis hæc etiã naturalis perfectio, vt est fundamentum perfectionis gloriæ, & ad illam ordinatur, sub hac causalitate comprehendi queat. De corporibus autem infantium, nihil improbabile diceret, qui eodem modo de eis loqueretur, ac de alijs damnatis. Nam D. Thom. de omnibus illis indifferẽter loquitur: nihilominus tamen, quia illa *D. Thom.* corpora aliquam maiorem perfectionem habebunt, & aliqua dona, seu beneficia, quæ non sunt naturæ omnino debita, ideò respectu illorum potest attribui Christo aliqua ratio exemplaris, vt in secunda conclusione diximus.

Vnum verò supererat hoc loco declarandum, scilicet, quo modo possint hæc corpora damnatorum esse perpetua, & incorrupta: & simul esse pasibilia, & alterabilia non solum in actu primo: sed etiam in actu secundo, & alteratione reali corruptiua, qualis est actio ignis. Propter hanc causam dixit Lactant. lib. 7. diuin. inst. c. 21. illa corpora esse perpetuò corrumpenda secundum aliquas partes, per actionem ignis, aliunde vero esse etiam instauranda secundùm alias actione eiusdem ignis, & ita esse perpetuò conseruanda, quasi per continuam nutritionem, & resolutionem.

D. Thom. Christus propriè non est exemplaris causa resurrectionis damnatorum.

Quæ

Quæ sentẽtia repugnat Paulo dicẽti quòd A *mortui resurgent incorrupti*, quod de damnatis etiã intelligitur, vt supra diximus. Præterea est gratis conficta. Nã scriptura tribuit illi igni vim torquendi, non autem regenerandi partes humani corporis. Item, quia iuxta illum modum esset in illo cruciatu magna intensio, & remissio. Nam in partibus denuò genitis pro aliquo tempore, in quo nimirum sunt in statu generationis, paruus esset dolor, postea vero cresceret, ac tandem minueretur, quando iã partes nimium ad corruptionem vergerent. Rursus corpus illud non maneret semper omnino idem, sed esset in perpetua corruptione, & generatione, quod est alienum ab illo statu. Vnde licet hæc sententia non videatur apertam implicare contradictionem, omnino antiquata est, & vt improbabilis reiecta. Et ideo dicendũ est breuiter, id fieri posse altero è duobus modis. Primò, vt illa corpora patiantur passione animali absquè alteratione materiali, vt v. g. B si ignis inferni imprimat eas species, quibus vehemens corporis cõbustio sentitur, absque reali impressione caloris, & ex illa affectione sensus sequatur eadẽ passio doloris, quæ ex reali præsentia caloris sequeretur. Et ita facile fiet, vt & perpetuo doleant: & tamen perpetuo viuant. Ita D. Thom. d. 44. q. 3. ar. 1. q. 2. & 3. quem ibi sequuntur Capr. Palud. & alij. Qui in eo fundantur, quod cessante motu Cœli, nulla poterit esse alteratio materialis. Quod fundamentum valde infirmum est, quia & nititur principio falso in Philosophia, nimirum, omnem alterationem in hæc inferiora dependere per se, & necessario à motu cœli. Et præterea male infert, quia ille ignis non agit tantum virtute naturali sed C etiam (vt instrumentũ Dei, alioqui multo minus posset species, vel dolorem in genere sine materiali alteratione (vt hæc opinio affirmat) quia hoc multo magis est supernaturale. Et propter hanc etiã causam hæc sententia non placet, quia ponit realẽ sensationem, & dolorem absquè vero, & reali obiecto præsenti. Quare facilius dicitur secũdo, illum ignem verè alterare illa corpora, & realem qualitatem doloriferam, seu disconuenientem in eis efficere, vsquè ad certum gradũ diuina iustitia definitum, & vltra non progredi. Sed tantũ conseruare eam actionem, & qualitatem. Et ideò recte

D. Thom. Cajet. Palud.

Respõsio.

Corpora dã vocata quo.

potest perpetuo conseruari sub illa actione, quia nunquam per eam fit tãta dissolutio temperamenti primarum qualitatum, vt nõ maneat dispositio sufficiens ad vnionẽ animæ, & corporis conseruandã. Quocirca fortasse ille dolor non fit per solã nimiã intensionem caloris. Nam hæc (vt dixi) nunquam erit tanta, quin sub illa possit corpus humanum conseruari, & ita sola illa non efficeret dolorem nimis acerbum. Sed erit per immediatam impressionẽ alicuius qualitatis valde disconuenientis, ac vehementissimum dolorem inferentis absquè dissolutione temperamenti ad vitam conseruandam necessarij. Nisi quis fortasse existimet per illam actionem ignis tem peramentum dissoluit: tamen ex voluntate diuina vitam illorum corporum conserua ri absquè connaturali, & necessaria dispositione. Quod certe mihi non placet, quia illa corpora in eadem intrinseca dispositione semper perseuerant in qua in puncto resurrectionis surrexerunt. Nam in eodem instanti eundem essentialem cruciatum, & dolorem pati incipient, patienturq; perpetuò, sed non surrexerunt sine naturali dispositione, ac temperamento corporis, ergo nec sine illo vnquam conseruantur. Nam cruciatus ille non intenditur, sed idem perseuerat. Vnde sicut in primo instanti resurrectionis potuit simul esse cum temperamento corporis, ita etiam poterit perpetuo cõseruari. Quapropter existimo actionem illam ignis inferni, etiam in corpora damnatorum non esse omnino naturalem. Quia hęc esse nequit nisi media calefactione, vnde nec majorem dolorem inferre potest, quàm possit ex intensa calefactione prouenire: hæc autem passio damnatorum multo erit acerbior. Item naturali actione ignis ex æquo agit in corpora sibi æquè propinqua, & eodem modo naturaliter disposita: ille autem ignis inæqualiter aget in corpora nõ iuxta proportionẽ naturæ, sed meritorũ, nõ ergo aget actione mere naturali, sed vt instrumentũ Dei: & ideo agere poterit actione quæ verè, ac realiter cruciet corpora, eo tamẽ illa corrũpat. Et hãc sententiã frequentiũs sequuntur Theologi in 4. d. 44. & 48. vt videre licet in Scot. Durand. Richardo, & alijs recentioribus, quamuis non omnes eo modo explicent, quo à nobis expositа est. Sed nõ possumus hoc loco in hac re explicanda immorari.

modo semper incorrupta manent, alterationi tamẽ & passioni obnoxia.

Ignis gehennæ inflammæ torum corpora quomodo agit.

Scot. Durand. Richard.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECTIO VI.

Vtrùm Christi resurrectio sit exemplar nostræ resurrectionis quoad terminum à quo.

DVplex intelligi potest terminus à quo resurrectionis, alter proximus & essentialis, qui est mors, seu priuatio vitæ, quæ præcessit, remotus alter & accidentarius, qualis est non solum priuatio vitæ: sed etiam omnium dispositionũ, totiusquè organizationis humani corporis, per resolutionem eius in cineres, vel in elementa. Duo ergo sunt certa. Primũ est, resurrectionem omnium hominum futuram esse similem resurrectioni Christi in essentiali termino à quo, vt ex dictis in superioribus satis cõstat. Præcedet enim omnium mors, & ex morte iterum ad vitam redibũt. Sicut ergo resurrectio Christi fuit ex vera carentia vitæ prius amissæ, ita etiã erit omnium hominum resurrectio. Nequè verò est, quod morosè hæreamus circa nomen causæ exemplaris. Quia illius fortasse habitudo, & relatio non tam proprie hic reperitur ex parte termini à quo. Quia cæteri homines non tam moriuntur, vt Christo conformentur, quàm in pœnam peccati: quin potius ipse Christus videtur mortuus, vt se in hoc fratribus conformaret,
Hebr 2. iuxta illud. *Quia pueri communicauerunt carni, & sanguini, & filius Dei participauit eisdem.* Ibi enim *caro*, & *sanguis* mortalitatem significant. Nihilominus dici possunt homines præsertim iusti ideo mori, vt tam in morte, quàm in resurrectione Christo assimilentur, & ita potest hic retineri, vel accommodari ratio causæ exemplaris. Secundo est certum, resurrectionem Christi, & nostram non fore similem in termino à quo remoto, seu accidentali. Quia resurrectio Christi facta est immediatè ex cadauere humano, quod præter carentiam humanæ vitæ, nullam aliam passum est corruptionem: alij verò homines non ita resurgunt, sed prius eorum corpora corrumpuntur, & in alias formas transmutantur, nisi fortasse ex speciali priuilegio, quod scimus Beatæ Virgini esse concessum: de nullo verò alio Sanctorum affirmari id potest.

Dubium. Quin potius quæri hoc loco solet, an excluso speciali priuilegio, omnium hominum corpora, omnesquè eorum partes prius in elementa, aut cineres resoluenda sint, quàm ad vitam restituantur. Omnes enim ferè Theologi ita sentire videntur, D. Thomas in 4. distin. 43. qu. 1. vnica artic. 4. quæst. 2. & reliqui distin. 44 & 45. qui ita intelligunt, atque exponunt pœnã Adæ impositam. *Pulvis es, & in pulverem reverteris*, vt nostra habet Vulgata. Et addũt *Genes. 3.* conuenientem rationem. Quia corpora resurgentium reformanda sunt, & quicquid in eis est, quod ad veritatem humanæ naturæ non pertineat, est auferendum. Vt ergo possint reformari, oportet, vt prius in elementa resoluantur. Præterea, quia ordo naturæ exigit, vt priusquam corpus redeat ad nobiliorem formam, resoluatur in præiacentem materiam, sicut acetum non potest in vini qualitatem reduci, nisi prius in elementa transformetur. Tandem cessante motu cœli, necesse est omnia mixta in elementa resolui, quia eorũ cõmixtio sicut actione cœli fit, ita & conseruatur.

Quidquid tamen sit de huius sententiæ veritate, tamen fundamenta quæ adducit non satis firma esse videntur. Nam in primis ex loco illo Genes. nihil aliud colligi potest, quàm hominem ex peccato pœnam mortis incurrisse. Nam vbi nos legimus, *Pulvis es, & in pulverem reverteris*, Septuaginta legunt, *Terra es, & in terram redibis, redire autem in terram*, nihil est aliud quam mori: sicut ibidem dicitur, *In sudore vultus tui vescêris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es.* Idest, donec moriaris. Non enim vescitur homo pane vsquè ad resolutionem corporis in elementa: sed vsquè ad mortem. Atque ita legunt & exponunt hunc locum Sancti Patres, Chrysostom. hom. 17. in Genes. Theodoret. quæstio. 37. in Genes. Hieron. Abac. 3. & Psalm. 51. Augustin. 13. de Ciuitat. capit. 15. & optimè lib. 20. capit. 20. inquit, *Non dicuntur seminari, nisi ea corpora hominum, quæ moriendo quoquo modo reuertuntur in terram. Sicut se se habet etiam illa in transgressorem generis humani diuinitus prolata sententia, Terra es, & in terram ibis*: & infrà dicit, etiam si aliqui in aere moriantur, & subito resurgant, & eorum corpora in terram non cadant: nihilominus satis sententiam hanc in illis impleri: & subdit, *In terram quippe ibis, est, in hoc ibis amissa vita, quod eras ante quã sumeres vitam, idest, hoc eris examinis, quod eras,*

Tostatus. Genes. 3. Expositio.

Chrysost. Theod. Hieronym. Augus.

eras, antequam esses animatus, terra eris examinis, sicut eras. Quod sunt & antequam putrescant omnia corpora mortuorum: & libro. 13. de Trinit. capit. 12. *Eo* (inquit) *quod dictum est, In terram ibis, mors corporis pronunciata est. Quia neque ipsam fuerat experturus, si permansisset, vt factus est rectus.* Et lib. 1. de peccator. meritis, capit. 2. probat, verba illa, *Qua die comederitis ex eo, morte moriemini*, intelligẽda esse de morte corporali ex alijs verbis, *Terra es, & interram ibis. Neque enim* (ait) *secundum animam, sed secundum corpus terra erat, & morte eiusdem corporis erat iturus in terram.* Et cap. 3. addit, *Quod nisi de morte corporis quo modo possit intelligi, ignoro.* Et eodem modo exponere videtur ac legere Tertul. lib. de resurr. car. cap. 7. & 8. *Qui ignorat* (inquit) *carnem cadere per mortẽ, potest eã nec stantẽ nosse pervitam. Sententia Dei naturã pronunciat, Terra es, & in terrã ibis; & qui nõ audit, videt. Nulla mors non ruina membrorum est.* Cyprian. de bon. patient. eodem modo legens, inquit, *Huius sententiæ vinculo colligati omnes & constricti sumus, donec, expuncta morte, de hoc seculo recedamus.* Ruffin. etiam in symbol. Apost. dicit, Christum in suo corpore spinas & mortem susce pisse, vt homines liberaret à pœna, quam illis verbis Deus fuerat illis comminatus. At Christus non suscepit resolutionem in elementa, sed solam mortem corporis, quæ est propria pœna hominis. Nam vlterior corruptio corporis iã mortui, quamuis naturaliter sequatur, si corpus in eo statu perdurat, vix tamen ad hominem pertinere videtur: quamuis mediatè, & quatenus ex morte consequitur, pœna peccati dici possit. Et ita etiam exponit Prosp. de prædic. & promiss. p. 1. c. 5. Greg. 25. Moral. cap. 2. &. 3. ac denique Eucher. in Genes. qui tamen dicit, *Cùm dixit. Deus Adam, vbi es? mortem significauit animæ, quæ facta est illo deserente: sed dicendo, Pulvis es, & in pulverem reverteris, mortem significauit corporis, quæ illi sit anima deserente.* Propter hanc ergo pœnam à Deo inflictam non cogimur dicere omnia humana corpora esse in elemẽta resoluẽda priusquam resurgant, sed solum esse moritura.

Nequè etiam rationes, seu potiùs coniecturæ adductæ quidquam persuadere videntur. Quid enim necesse est corpora in elementa resolui, vt reformẽtur? Hæc enim reformatio solum consistere potest, vel in integritate materiæ & quantitatis, vel in qualitatum perfectione; vel in separatione superfluæ materiæ, si aliqua fortasse fuit corporibus admista; aut denique in abiectione contrariarũ seu peregrinarum qualitatum, quæ ad perfectionẽ humani corporis non pertinent. At hæc omnia fieri possunt absquè illa resolutione, vt, v. g. si ossa alicuius hominis reperta fuerint integra resurrectionis tempore, sine vlteriori resolutione perfici poterunt quoad qualitates omnes: & si aliquid materiæ & quantitatis eis defuerit, poterit aliunde supplẽri, eisdemque qualitatibus disponi, ac præexistẽti vniri: vel si è contrario aliquid fuerit superuacaneum, poterit separari: & similiter abijci poterunt omnes contrariæ dispositiones: ergo ad reformanda corpora resurgentium, non erit necessaria integra eorum resolutio: quamuis è conuerso necessarium sit, ad formam humani corporis reducere quid quid ex eis fuerit resolutum. Ad id verò quod de naturæ ordine dicebatur, facilis responsio est modum resurrectionis esse supra naturæ ordinem: & ideò non debere, nec posse eisdem legibus definiri. In agentibus enim naturalibus à priuatione ad habitum non est regressus secundùm eandem numero formam. Vt autem id quod corruptum est, ad eandem naturam redeat, saltem secundum speciem; vt, v. g. vt ex aceto iterum fiat vinum, sunt necessariæ multæ transmutationes, vel etiã resolutiones in elementa: quia agens naturale nõ habet virtutẽ ad disponendum aliter materiã ad talem formã. At verò in resurrectione fit reditus à priuatione ad habitum in eadẽ numero forma, ad quod necessaria est infinita vis agentis, quæ non indiget his transmutationibus ad disponẽdã materiã. Quin potiùs, quantũ est ex parte materiæ facilius poterit reformari corpus, si non fit resolutũ omnino, quia adhuc retinet dispositiones aliquas acõmodatas tali formæ, vt, v. g. ossiũ densitatẽ & duritiẽ. Vnde aliqui ex authoribus prædictæ sentẽtiæ è cõuerso hinc sumũt congruentiã, vt hanc resolutionẽ persuadeãt, scilicet, quia magis manifestabitur omnipotẽtia Christi excitãdo corpora resoluta in cineres & elemẽta, quàm integra permanentia. Quæ nihil etiã probat, tum quia reuera nõ est vnum simpliciter maioris perfectionis, quam aliud; cùm vtrumque sit infinitæ virtutis:

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum etiã quia magis quodammodo manifestabitur Dei virtus, vtroquè modo excitando corpora in quacunquè dispositione inuenta fuerint, quædam omnino resoluta in elemẽta, quædam fortasse in alia mista, alia integra adhuc permanentia. Alia partim resoluta quoad humidiores partes, partim remanentia quoad ficciores, ac denſiores, vt sunt ossa. Denique ratio quæ adducebatur ex motu cœli desumpta, falsum principium philosophicum supponit, nimirum omnia pendere simpliciter, & absolutè à motu cœli in esse & conseruari. Sed de hoc alias.

Secũda sententiæ valde probabilis.

Propter hoc ergo posset esse alius dicendi modus, nimirum non esse perse necessarium, nec diuina ordinatione decretum, vt omnia corpora hominum, priusquàm resurgant, in elementa, vel cineres omnino resoluantur, sed solum, vt moriantur. Mors enim est propria pœna peccati, & terminus à quo simpliciter necessarius ad resurrectionem. Quia verò ex morte necessitate quadam naturali sequitur, vt corpus putrescat, & in terram, vel elementa, ac res alias resoluatur, hinc fit, vt secundum legem ordinariam, & seclusis priuilegijs corpora quæ longo tempore ante resurrectionem mortua iacuerunt, in cineres, vel elementa transmutentur ante resurrectionem: in alijs verò id non sit necessarium propter temporis breuitatatem. Item ex eadem radice prouenire poterit, vt quoad aliquas partes, vel omnia, vel fere omnia corpora illo modo resoluantur: quoad alias verò multa permaneant in eadem figura denſitate & magnitudine. Quæ sententia sic expolita persuaderi potest primò nonnullis Scripturæ locis, Ezech.37. *Exech 37.* significatur ossa arida & mortua debere iterum corporibus iungi, & viuificari. Et *Ioan.5.* Ioan.5. ait Christus, *Venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius, & procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt in resurrectionem iudicij*: in monumentis enim iacere solent ossa mortuorum. Videtur ergo Christus voluisse significare, inde fore corpora reuocanda, vbi fuerint inuenta, & prout inuenta fuerint absquè vlla alia transmutatione.

Aug. Hinc etiam Augustinus in Enchir. cap. 88. sic inquit, *Non poterit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro, sed in quælibet cinerum puluerem soluatur, in quoslibet habitus auraſue diffugiat, in quæcumque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa erogatur, in quorumcumque animalium, etiam hominum cibum cedat, carnemque mutetur, illi animæ humanæ puncto temporis redditur quæ illam primitus animauit.* Ex quibus licet colligere ex sententia Augustini non omnia corpora humana esse resoluenda in cineres, vel elementa, sed in quacunque forma inueniãtur, inde ad formam humani corporis esse transferenda. Præterea idem Augustinus loco suprà citato, quem sequitur Anselmus. 1. ad Thessal. 4. & ibi Oecumenius, & alij multi expositores docent homines, qui vixerint vsquè ad diem iudicij, esse morituros, ac breuissima interiecta mora resurrecturos: vnde sentiẽs eorum corpora non esse omnino corrumpenda, & resoluenda in elementa. Rursum hæc resolutio non poterit naturaliter fieri tam breui tempore in omnibus cadaueribus, & ossibus, quæ illo die integra inuenientur, & erunt pene infinita. Responderi solet igne conflagrationis esse omnia comburenda; & addunt aliqui omnia, quæ fuerint in sepulcris, & cauernis terræ esse congreganda in valle Iosaphat, vt ibi comburantur, fiatque vniuersalis omnium resolutio. Sed hoc voluntariè confictum est: vt postea videbimus.

Hæc omnia quæ pro hac sententia adducta sunt, ostendunt eam, vt minimum esse valde probabilem. Quapropter quod Soto dixit in.4. distin.43. quæst.2. artic. 5. indecens esse priorem sententiam negare, non video, quo fundamento dictum sit, neque in quo consistat hæc indecentia, cùm illa opinio neque ex Scriptura colligatur, neque ex Sanctis Patribus. Quocirca de ijs hominibus, qui tempore iudicij viui inuenientur, non solum probabile, sed omnino verum existimo eorum corpora non esse in cineres redigenda. Id enim multo magis consentaneum est verbis Pauli. 1. ad Thessalonicenses quarto; & testimonijs, ac expositionibus sanctorum, vt suprà vidimus. De alijs verò hominibus prius mortuis res mihi videtur incerta, ac dubia; & de illis facile posset defendi communis sententia Scholasticorum: quamuis omnia eius fundamenta multò minùs efficacia sint, facta prædicta exceptione: & ideo negari non

non potest, quin posterior sententia valde etiam probabilis sit.

SECTIO VII.

Quo in loco fiet hominum resurrectio.

POstquàm explicuimus causas omnes, & modum nostræ resurrectionis, ad huius materiæ complementum oportet circunstantias eius, quæ sunt locus, & tempus exquirere. De loco triplex potest excogitari dicendi modus, vt rectè notauit Sotus distin. 43. quæstion. 2. articulo. 5. Primus est, vt omnes tam boni, quàm mali in eodem loco. v. g. in valle Iosaphat (si in ea iudicandi sunt) rerurgant. Quod si verum est, necesse est, vt prius Angeli omnium hominum cineres, vniuersamque materiam, ex qua corpora illa formanda sunt, in vnum locum congregent, vt ibi ad vocem, imperiumque Christi resurgant vniuersi. Quem modum Sotus arbitratur esse omnium maxime probabilem. Quia est, inquit, facilior: & compendiosior. Præsertim si verum est omnia corpora esse prius in cineres, & elementa resoluenda. Nam ad hoc commodum erit, vt omnia ossa in vnum congesta locum, igne comburantur. Hic vero dicendi modus aliter ab alijs proponitur, scilicet, vt eiusmodi cineres non in vnum locum, sed in duo coaceruentur, ita vt in vno resurgant omnes Iusti, & in altero omnes damnati, quia non expedit omnes permixtos resurgere. Iuxta quod potest intelligi illud, *In consummatione sæculi exibunt Angeli, & separabunt malos de medio Iustorum.* Hæc enim separatio, vt fit per Angelos, necessariò videtur futura ante resurrectionem. Nam resurrectione facta, non oportebit separationem fieri per Angelos. Ipsi enim Sancti, virtute sua, & agilitate rapientur in aera, & à reprobis secernentur. Sed in hac sententia (siue vno, siue altero modo explicetur) id certe displicet, quod nullũ habet in Scriptura, vel Patribus fundamentum. Si verò sola coniectura agendum est, non est tam expeditus, & facilis modus, vt Sotus arbitratur. Primum, quia vt commode, ac subito fiat resurrectio, oportet, vt omnes cineres, seu tota materia, ex qua vnumquodque corpus formandum est, sit impermixta alijs, & in proprio, ac separato loco tota coniuncta: si autem prius omnia ossa sunt in vnum aceruum congesta, sicque comburenda, non poterit tota materia non esse valde permixta. Vnde necesse erit, iterum separationem facere. Deinde, quia per illam combustionem non posset sine nouo miraculo non fieri magna dissipatio illius materiæ per resolutionem in aera. Et aliæ similes difficultates possunt facilè in hoc modo inueniri.

Secundus modus est, vt vnusquisquè resurgat in eo loco, in quo mortuus fuit, vel sepultus statim post mortem. Quia solum in altero horum locorum iacuit totũ corpus, quod excitandum est. Postea enim continget quasdam partes reperiri in vno loco, & quasdam in alio. Vnde non erit maior ratio, quare potius in vnum, quàm in alium transferantur. Hic tamen modus minus probabilis videtur, quam præcedens. Et in primis, quod dicitur de loco mortis, nullum habet fundamentum, nec probabilitatem. Nam Christus non resurrexit, vbi mortuus est, sed vbi sepultus, & similiter illi, qui cum ipso resurrexerunt, & postea Beata Virgo. Deniqùe, si corpus alibi reperitur, & non vbi mortuum fuit, quid necesse est, illuc transferri, vt ibi resurgat? Atque idem argumentum fieri potest de primo loco, in quo singula corpora sepulta sunt. Nam si alio sunt translata, & ibi reperiuntur tempore resurrectionis, quorsum reuocabuntur ad priorem locum, prius quàm resurgant? Omitto, multa corpora iacuisse insepulta, vel ab igne consumpta, vel ab animalibus deuorata, vel in plures partes dissecta diuersis in locis fuisse suspensa, & similiter de alijs: non habet, ergo hic modus probabilitatis speciem.

Locus resurrectionis fatendæ.

Tertius modus est, singula corpora resurrectura in eo loco, vbi inuenta fuerint: etsi fortasse secundum diuersas partes in varia loca sint sparsa, vbi fuerit maior, vel præcipua pars, eo, Angelorum ministerio adducentur reliquæ partes materiæ, atque ibi fiet vniuscuiusquè resurrectio. Ita Richard. distin. 43. articul. 5. quæst. 3. & idem est sensus eorum, qui dicunt vnumquodquè corpus excitandum esse à suo sepulcro. Quia nomine sepulcri necesse est

Universidad de Deusto
Biblioteca

est intelligant locum illum, in quo vnumquodquè corpus, vel materia eius tunc reperietur. Et in eodem sensu possunt adduci pro hac sententia testimonia Scripturę, in quibus dicuntur mortui euocandi ex
Ioan. 5. suis sepulcris, Ioann. 5. *Omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & procedent, &c.* Ezech. 37. *Aperiam tumulos vestros, & educam vos de sepulcris vestris.* Præterea hanc sententiam confirmant exempla omniũ, qui hactenus surrexerunt, Christi Domini, & eorum, qui cum eo surrexerunt. Omnes enim exierunt de suis se-
Matt 27. & 28. pulcris, Matth. 27. & 28. Et idem credimus de Beata Virgine. Præterea de beatissimis Petro, & Paulo expressè dicit Chrysost. homilia. 32. in Epistola ad Romanos surrecturos Romæ è sepulchris suis. *Non ita* (inquit) *cœlum splendescit, quando radios sol dimittit, quemadmodum Romanorum vrbs duas illas lampades vbique terrarum effundens, hinc rapietur Paulus, illinc Petrus. Considerate, & horrete, quale spectaculum visura sit Roma, Paulum videlicet repente ex theca illa cum Petro resurgentem in occursum Domini sursum ferri.* Præterea idem Chrysostomus homilia. 7. in. 1. ad Thessalonicens. circa illa verba, *Eos, qui dormierunt cum IESV, adducet cum illo. Illud* (inquit) *adducet cum illo, declarat eos vndique adducendos.* Quod latius explicans hom. octaua, sic scribit. *Quod dicit, congregandos esse, resurrecturos quidem vbique simpliciter dicit, congregandos vero ab Angelis.* Itaque aperte sentit, omnes prius esse excitandos per vniuersum orbem, postea verò Angelorum ministerio congregandos. Et idem sentiunt ibi Oecumen. Oecumen. Theophyl. & alij Græci. Quod ita tamen intelligendum existimo, vt reprobi quidem à Dæmonibus subitò portandi sint in locum iudicij, Iusti vero sua virtute ferantur, quo eos custodes Angeli duxerint, atque hac ratione tam boni, quàm mali iam excitati congregabunturAngelorum ministerio, tamen diuerso modo, Iusti virtute sua moti, ac sponte sequentes duces suos: reprobi vero vltra vires suas à Dæmonibus inuiti, coactique trahentur. Rursus in fauorem huius sententiæ adduci possunt Augustinus, & Anselmus, qui dicunt eos, qui tempore iudicij viui reperientur, & Christo obuiam rapientur, in ipso raptu esse morituros, & paulo post suscitandos. Hęc enim sententia aperte supponit, vnumquemque ibi esse suscitandum, vbi fuerit inuentum cadauer. Præterea Origenes libro. 28. in Isaiam tra- Orig.
tans illud Isai. 26. *Resurgent ij, qui in sepulcris sunt* (vt est apud Pamphilum apologia pro Origene) dicit, per *sepulcrum* intelligendum esse omnem locum, in quo vel integrum corpus humanum, vel ex parte aliqua iacet, quamuis ad depositionem humanorum corporum constructus non sit, vt hoc modo possit de omnibus verum esse, quòd *resurgent de sepulcris.* Denique hic modus est omnium facilissimus, & euitat omnes mutationes superuacaneas, & libere confictas, tedditque probabilem rationem huius circunstantiæ resurrectionis, quantum ex rebus ipsis reddi potest.

Vera enim, & absoluta responsio totius quæstionis est, resurrectionem ibi esse faciendam, vbi Deus sua admirabili prouidentia disposuerit: tamen, si ex parte rerum aliquid coniectandum est, non posse esse verisimiliorem coniecturam, quàm supradictam. Quia sicut vnaquæque res generatur, vbi præexistit materia, ex qua fit, quia locus, & quantitas consequuntur materiam, ita corpora illa regenerabuntur, vbi illorum materia inuenta fuerit. Nec refert quòd illa loca interdũ erunt obscœna, & immunda: quia si corpora suscitanda, sunt damnatorum, nihil refert, quod ibi iaceant: si verò sunt gloriosa, non eis loci impuritas nocebit, & subito post instans resurrectionis sua inde agilitate auolabunt.

Solũ potest reliqui difficultas de ijs corporibus, quæ omnino vel maiori ex parte in aerem conuersa sunt, ita vt eorum materia in nullo loco terrestri sit: sed in regione aeris, aut ignis, aut in profundo maris. Aut enim dicendum est, illos homines non esse suscitãdos in terra, sed in aere, vel in aqua, quod videtur inconueniens: aut certè in eis non potest habere verum (quod diximus) suscitandos, scilicet esse, vbi maior pars materiæ eorũ fuerit. Ad has, & similes difficultates respõderi in primis posset, nullum esse incommodum, quod in huiusmodi locis corpora formentur, & resurgant. Quia tam subitò fiet resurrectio, & congregatio suscitatorum corporum, vt nullum ex hoc sequi possit inconueniens. Nam si corpus,

corpus, quod resurgit, est glorioſum, siue sit in aqua, siue in terra, siue in aere, perinde sane est: si verò sit ex damnatis, subito deferetur in locum iudicij. Probabilius tamen videtur, omnes homines esse excitandos super terram. Quia ita significatur in testimonijs Scripturæ supra citatis, & est magis consentaneum naturæ humani corporis. Quocirca, quando ex parte materiæ ipsius corporis nulla est ratio, ob quam potius fiat resurrectio in hoc loco terræ, quàm in alio, diuina dispositione fiet, vel in loco iudicij, vel vbi Deus voluerit, aut expedire censuerit.

SECTIO VIII.

Vtrùm Iustorum, damnatorumque resurrectio in eodem iudicij magno die futura sit.

RESTAT iam nunc dicendum de circunstantia temporis. Et quoniam de anno, mense, ac die nihil certi in particulari dici potest. Hæc enim pendent ex futuris, quæ non sunt nobis reuelata: vt dicturi sumus infra agentes de iudicio: solum inquiri hic potest, an vniuersalis resurrectio futura sit tota eodẽ anno, ac die, & an ille dies sit futurus dies iudicij. In qua quæstione occurrit examinandus vetus error Chiliastarum, quem olim Cherintiani, & Marcionistæ sequuti sunt, & nunc Anabaptistæ sequuntur, vt referunt Pammel. in Paradox. 24. Tertulliani, & Staphileus Pammel. Staphyl. Lindan. Pistol.
in Epitome hæresum Lutheranorum. Et Lindanus de hæresibus nostri temporis. Et Patreolus verbo Cheorinthiani, & verbo Chiliastæ. Hi dixerunt, resurrectionem Iustorum futuram mille annis ante diem iudicij, quod multi ex antiquis scriptoribus Catholicis sequuti sunt. Sed quia non omnia, quæ in hoc hæretici confinxerunt cõmunia sunt nostris scriptoribus, oportet eorum sententias breuiter explicare. Et quoniam in eis multa continentur, quæ nõ pertinent ad præsens institutum, ea tantũ persequemur, quæ huius loci fuerint: cætera verò in propria loca remittemus. Cerinthus ergo (vt est apud Eusebiũ libro. 3. Hist. Euseb. Nicephor.
tor. capite. 22. & libro. 7. capite. 20. Niceph. libro. 3. Histor. capite. 14.) docuit, Christũ mille annis ante iudicium in hunc mundũ descensurum, & omnes Iustos suscitaturum ad vitam corporalem, & animalem, vt vna cum eis mille annis in terra regnet, in summa pace, voluptate, & rerum omnium, ac deliciarum affluentia, etiam illarum, quæ ventri, & veneri deseruiunt. Dicebat etiam illo tempore instaurandum esse Iudæorum regnum, religionem, ciuitatem Ierusalem, ac templum eius, & taurorum, ac arietum victimas, ac denique tunc esse implendas promissiones omnes factas Abrahæ, & posteris eius Genesis. 13. 15. & 27. Isai. 65. & 66. Ierem. 16. & 31. Ezech. 20. 27. & 28. Hunc errorem sequutus est Apollinarius, vt fert Epiphan. hæres. 77. in fine: Epiphan. Iren.
Iren. verò libro. 5. capite. 32. & seqq. docet post Antichristi persecutionem futuram esse hanc Iustorum resurrectionem, vt in terra viuant cum Christo mille annis. Et quamuis sentiat, eo tempore fruituros magnis spiritualibus delicijs: tamen etiam eis attribuit ingentes corporis voluptates, & abundantiam rerum temporalium: non tamen explicat, an sint futuræ hominum generationes, neque de sacrificijs, & alijs cæremonijs Mosaicis meminit, de quibus etiam omnes alij Patres tacuerunt.

Lactantius autem libro septimo instit. Lactan.
capite. 14. maximè tamen in. 24. & 26. hũc sequens errorem, multa falsa pro libito cõmiscitur. Primum enim dicit, primam illam resurrectionem Iustorum futuram sexto millesimo anno à mundi creatione. Quod quàm sit falsum, & Scripturæ repugnans dicemus postea agentes de die iudicij. Dicit præterea, resurrecturos tũc Iustos, qui mortui fuerunt, qui autem viui reperientur, non esse morituros: sed per eos mille annos infinitam hominum multitudinem generaturos, & eorum sobolem sanctam, ac Deo carã fore. *Qui autem* (inquit) *suscitabuntur, hi præerunt viuentibus, vt iudicent gentes vero non extinguentur omnino: sed quædam relinquentur in victoriam Dei, vt triumphentur à Iustis, ac subiungentur perpetuæ seruitute.* Deinde describit temporalem fœlicitatem illius seculi, & aurea tempora, quæ Saturno regnante à poetis conficta sunt, illis mille annis futura esse arbitratur. Lactantium ferè, in omnibus sequutus est Quintus Iulius Hilarion libro de Mundi duratione, & hi duo existimarunt primam resurrectionem

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem iustorũ fuisse futurã ante quingentesimum annum à morte Christi, quorum errorem ipsa rerum experientia satis arguit. Posuerunt etiam, persecutione Antichristi futuram ante primam resurrectionem, postea vero transactis mille annis futuram esse aliam persecutionem, quod plane repugnat Euangelio, vt latius postea dicturi sumus. Tertullianus autem lib. 3. contra Marcionem, cap. 24. vltimo, aliter hunc errorem scribit. Nam in primis non existimat resurrectionem omnium Iustorum simul esse futuram in initio illorum mille annorum sed intra illud seculum paulatim esse consummandam, singulis maturius, vel tardius pro diuersitate meritorum resurgentibus. Deinde non videtur tribuere Iustis eo tempore sensibiles voluptates, sed spirituales. Sic enim inquit, *Hanc* (id est, Ierusalem) *ditimus excipiendis, resurrectione Sanctis, & refouendis omnium bonorum, vtiq; spiritalium, copia, in compensationem eorum, quæ in seculo vel despeximus, vel amisimus, à Deo prospectam. Siquidem, & Iustum & Deo dignum, illic quoq; exultare famulos eius, vbi sunt & afflicti nomine ipsius.* Et ita eius sententiam interpretatur Pammelius in initio operum Tertulliani, parad. 24. & tom. 4. in fragmento operis de spe fidelium. Et hoc sensu tolerabilior est hic error, tetse etiam Augustin. lib. 20. de Ciuitat. capit. 7. vbi hanc tractans quæstionem sic scribit. *Quæ opinio esset vtcunque tolerabilis, si aliqua deliciæ spirituales in illo Sabbatho affutura Sanctis per Domini præsentiam crederentur. Nam etiam nos hoc opinati fuimus aliquando.* In hac etiam sententia fuit Iustinus Martyr dialogizum Triphone: non tamen explicat modum deliciarum in eo statu futurarum. Quos Patres ex Papia hanc sententiam didicisse testis est Euseb. lib. 3. Hist. cap. 33. & Hieronymus libr. de Eccles. scriptoribus, in Papia, & in præfatione lib. 18. in Isaiam, vbi præter citatos refert Victorinũ, in Apocalypsim, & Apollinarium, *Quem non solum* (inquit) *suæ sectæ homines, sed & nostrorum, in hac parte duntaxat, plurima sequitur multitudo*: & capit. 36. in Ezech. addit Seuerum in dialogo, Gallus. Hieronymus tamen iis locis indifferenter tribuit his authoribus errorem Cherintianorum eo modo, quo à nobis expositus est. Gennadius vero lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, capit. 6. in genere referens hanc sententiam, *fabulam somniatorum* appellat: in capite verò 55. hunc in modum varijs scriptoribus illam attribuit. *In Diuinis promissionibus nihil terrenum, aut transitorium expectemus, sicut Melitiani sperant, non nuptiarum copulam, sicut Cherintus, & Marcion delyrant, non quod ad cibum, vel ad potum pertinet, sicut Papiæ authori Irenæus, Tertullianus, & Lactantius acquiescunt, neq; per mille annos, post resurrectionem regnum Christi in terra futurum, & Sanctos cum illo in deliciis regnaturos speramus, sicut Nepos docuit, qui primam resurrectionem iustorum, & secundam impiorum confinxit.* Vbi non video, cur distinxerit sententiam Nepotis à sententia Irenæi. Eadem enim omnino fuisse videtur, vt latius refert Eusebius lib. 7. Histor. capit. 19. & Nicephorus lib. 6. capit. 21. Denique Hieronymus Ierem. 19. hanc sententiam referens, prout à Cherinto. & Iudæis asserta est, subdit, *Licet non sequamur: tamen damnare non possumus, quia multi Ecclesiastico rum virorum, & Martyres ista dixerunt, & vnusquisque in suo sensu abundet, & Dominus cuncta iudicio reseruentur.*

Tertull.

Pammel.

Aug.

Iustin.

Euseb. Hieron.

Victor. Apolli.

Gennad.

Euseb. Nicephor. Hieronym.

Fundamentum huius sententiæ fuit obscurus locus Apocalypsis. 20. vbi sic scribitur. *Et vidi Angelum descendentem de cœlo, habentem clauem abyssi, & catenam magnam in manu sua, & apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus, & satanas, & ligauit eum per annos mille, vt non seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni, & post hæc oportet solui modico tempore. Et vidi sedes, & sederunt super eas, & iudicium datum est illis, & animas decollatorum propter testimonium Iesu, & propter Verbum Dei, & qui non adorauerunt bestiam, neque imaginem eius, nec acceperunt characterem eius in frontibus, aut in manibus suis, & vixerunt, & regnauerunt, cum Christo mille annis: ceteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni. Hæc est resurrectio prima.* Post quæ omnia describitur generale iudicium futurum post illos mille annos. Qui locus videtur tam apertus ad prædictam sententiam confirmandam, vt propter hanc causam (teste Eusebio supra) multi librum Apocalypsis reiecerint, vt apocryphum, & à Cherinto scriptum.

Dicendum est tamen, resurrectionem iustorum non esse futuram vsquè ad diem iudicij, & illa die omnes homines resurrecturos, quare non intercedet magna mora inter resurrectionem Iustorum, & iniquorum. Hæc assertio est certa, & quatenus repugnat citato errori, existimo esse de fide. Nam licet antiqui Patres Hieronymus, & Augustinus non videantur contrariam sententiam, vt hæreticam damnare: tamen Epiphanius hæresi. 77. circa finẽ illam absolutè damnat vt hæreticam, scripturæque contrariam. Et Eusebius supra, & libr. 3. capit. 33. reiecit eam, vt erroneam, refert etiam, Dionysium Alexandrinum duos libros contra illam scripsisse. Et Hieronymus Epist. 150. ad Hedibiam, *Iudaicã fabulam appellat.* Deniq; omnes theologi, & posteriores scriptores, qui contra hæreses scripserunt, inter hæreses hanc sententiam numerãt. Verum est potius eã damnare, propterea quod beatitudinem in voluptatibus corporeis cõstituat, quàm propter lapsum circa tempus resurrectionis, sed hic nos illam rationem non consideramus. Pertinet enim ad materiam de Beatitudine. Et nunc sufficiunt verba Christi, Matth. 22. *In resurrectione, neq; nubent, neque nubentur: sed erunt sicut Angeli,* & Pauli Roman. 14. *Regnũ Dei non est esca, & potus.* Hic ergo solum est ostendendum, etiam posteriori ratione aperte repugnare Scripturæ. Quod probatur primo ex illis verbis, Iob. 19. *Scio, quod Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum.* Quod certum est dictum esse à Iob ratione vniuersalis resurrectionis Iustorum. Et apertissimè Christus Dominus Ioan. 6. *Hæc est voluntas eius, qui misit me Patris, vt omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo: sed resuscitẽ illud in nouissimo die. Hæc est autem voluntas Patris mei, qui misit me, vt omnis, qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die.* Et iterum. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum: & ego resuscitabo eum in nouissimo die.* Et fortasse hinc didicit Martha, quod Ioan. 11. dixit. *Scio, quia resurget in resurrectione, in nouissimo die.* Certum autem est, per *diem nouissimum* intelligi postremum diem, in quo fiet generale iudicium, vt omnes exponunt, & ex vi ipsius vocis constat. Dicitur enim in Scriptura *nouissimum*, quod est postremum. Vnde respectu alicuius personæ, seu actionis *nouissimus dies* dicitur dies mortis, quo modo potest intelligi illud Prouerbio. 31. *Et tridebit in die nouissimo.* Et similiter postremus dies festiuitatis dicitur, *nouissimus* Ioann. 7. at vero *nouissimus dies* simpliciter solum ille dici potest, qui absolutè postremus futurus est, de quo dixit Christus Ioann. 12. *Sermo, quem loquutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die.* Secundo argumentor ex eo, quod in Scriptura resurrectio bonorum, & malorum simul futura esse dicitur, & quamuis nonnulli Catholici contendant, non esse intelligendum de simultate physica, sed morali (vt sic dicam) tamen, si inter vnam, & aliam mille anni interponendi essent, neutro modo possent dici, simul futuræ. Oportet ergo, vt vel in eodem momento, vel saltem intra breuissimum tempus fiãt, iuxta verbum Christi Ioann. 5. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & procedent qui bona egerunt, in resurrectionem vitæ: qui autem mala, in resurrectionem iudicij.* Eadem ergo hora, & tempore vtrumque fiet: sicut Paulus explicuit. 1. Corinth. 15. *Omnes quidem resurgemus*, scilicet, tam boni, quam mali, sicut sequentia verba declarant, *sed non omnes immutabimur*: & tamen subdit, *In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba, canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur.* Itaque, & qui immutandi sunt, & qui non sunt immutandi, simul resurgent. Idem colligi potest ex parabolis zizaniorum, & sangennæ missæ in mare, & decem Virginum, & ex Daniel. 12. capite. *In tempore illo euigilabunt alij in vitam æternam, & alij in opprobrium.* Tertio sunt euidentia testimonia, quæ docent, Iustos non resurrecturos iterum ad vitam animalem: sed spiritualem, & gloriosam. 1. ad Corinthio. 15. *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione, seminatur in ignobilitate, surget in gloria, seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur corpus animale surget corpus spirituale.* Et infrà eodẽ sensu dicit, *Caro, & sanguis regnum Dei non possidebit*, & rursus, *Mortui resurgẽt incorrupti, & nos immutabimur*, scilicet ad statũ gloriæ, non ergo intercedẽt mille anni inter Iustorum resurrectionem, & eorũ immutationẽ. Et ideò dixit de illis Christus Matth. 25. quòd ad imperium suum *procedent in resurrectionẽ vitæ.* Non enim hoc dicitur, quia iterum viuẽt, nec quia resurgent ad vitam perpetuam (vtrumque enim commune est malis) ergo quia resurgent ad vitam gloriosam. Et ita

Hieron. aug.

Epiphan.

Euseb.

Dio. Ale.

Matt. 22. Rom. 14.

Iob. 19.

Ioan. 6.

Ioan. 11.

Ioan. 5.

1. Cor. 15.

Matt. 25.

Dan. 12.

Daniel

Universidad de Deusto
Biblioteca

Daniel dicto capite. 12. de quibus dixerat euigilaturos in vitam æternã, statim subdit, *Fulgebunt quasi splendor Firmamẽti*: ergo non erit alia resurrectio Iustorum nisi gloriosa, neque prius ad vitam, quàm ad cœlestem vitam resurgent. Ratione item potest hoc ostendi. Quia sanctæ animæ fruuntur Deo, & in resurrectione non priuabuntur illa visione: ergo statim ac suis corporibus vnientur, gloria illa replebuntur. Quia ex beatitudine animæ redũdat in corpus quędam illius participatio, & nulla est causa, cur impediatur cum illi Iusti, iam sint extra statum merendi.

Daniel. 12.

Dices, hoc argumento satis probari Sanctos post resurrectionem non vsuros cibo, & potu, eò quod eis indigeant: sed habituros statim corpora gloriosa: nihilominus tamen permansuros in terra mille annis, vt fruantur bonis, & gaudeant ibi, vbi passi sunt. Sed hoc (præterquam quod per se est incredibile, & improbabile: quæ enim, vel qualia sunt terrena hęc, & inferiora bona, vt propter eorum fruitionem oporteat Beatos in corporibus gloriosis mille annis in terra degere?) repugnat aliis Scripturæ testimonijs. Nã Primæ ad Thessalonicen. quarto inquit Paulus, *Si enim credimus, quod Iesus mortuus est, & resurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt cum Iesu, adducet cũ eo.* Non ergo Iesus veniet iterum in terram, vt eam inhabitet, & in ea regnet: sed potius suos secum adducet, vt secum in cœlo regnent, iuxta illud Secundæ ad Corint. quinto. *Scimus, quod si terrestris domus nostra huius habitationis, dissoluatur, ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternã in cœlis.* Et illud ad Ephes. secundo. *Conuiuificauit nos Christo, & conresuscitauit, & cõsedere fecit in cœlestibus in Christo Iesu.* Et hoc est, quod Paul. in priori loco subiungit, quod statim post resurrectionẽ & immutationem Iustorum, *Simul rapiemur cum Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus.* Cur enim gloriosa, & immortalia corpora, excelsiora cœlis facta, permanerent in terra, quæ propria est mortalium habitatio?

Obiectio.

Responsio.

1. Thes. 4.

2. Cor. 5.

Ephes. 2.

1. Thess. 4.

Quarto possunt congruentes rationes adduci, ob quas merito diuina Prouidentia disposuit, vt generalis hominum resurrectio in finem mundi differretur, quas attigit D Thom. in 4. dist. 43. quæst. 1. articulo. 3. quæst. 1. & latius Sotus quæst. 2. articulo. 1. Summa omnium est. Nam durante cœli motu, durat generatio, & corruptio, ac temporis successio, & ideo non decuit, vt generaliter corpora hominum, quæ ex materia generabilium, & corruptibilium rerũ formanda sunt, ad immortalem, & æternã vitam transferrentur. Item quia (vt infra videbimus) decuit in fine mundi fieri vniuersale, ac manifestatum iudicium omniũ hominum: igitur etiam decuit, vt aliquod præmium, saltem quoad complementum, in corpore, & animo, in tempus illud referuaretur.

D Thom Sot.

Ad fundamentũ contrarij erroris, quod attinet ad loca Prophetarum de antiquis promissionibus Iudæis, de instauranda Ierusalem, bonorum affluentia, & alijs id genus factis breuiter dicitur intelligenda esse secundùm metaphoricam locutionẽ de Ecclesia, vel militante, vel triumphante, ac de bonis spiritualibus, quę fidelibus, qui sunt veri, & spirituales Israelitæ, Deus communicat, vt tractat latè Hieronymus exponendo eadem Prophetarum loca, & attigimus breuiter superiori tomo Disputat. 1. Sect. 4. Solum ergo superest, vt exponamus vigesimum caput Apocalypsis. De quo in primis dicendum est, Angelum illum, quem Ioannes vidit descendẽtem de cœlo, esse Christum Dominũ, qui in Scriptura dicitur *Angelus testamenti*, & *magni consilij Angelus*. Vel aliquem sanctum Angelum ministrum eius. Parum enim refert, vno vel altero modo interpretari. Deinde dicitur, ibi esse sermonem de primo Christi aduentu, non de secũdo. Christus enim veniens in mundum per Incarnationẽ superauit Dæmonem, & potestatem eius abstulit, iuxta illud Lucæ. 11. *Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia, quæ possidet: si autem fortior eo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat.* Addit vero Matth. capit. 12. *Quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortem?* Sic igitur Christus veniens in mundum alligauit Dæmonem, & hoc est quod vidit Ioannes dicto capit. 20. Quod vero subdit, *& misit eum in abyssum, & clausit, & signauit super illum, vt non seducat amplius gentes*, quidam putant, esse intelligendum non de omnibus Dæmonibus: sed de Satana principe Dæmoniorum, qui ita est in infernum detrusus, vt exire non permittatur, neque per seipsum homines tentare. Quod significat Gregorius lib. 4. moral. capit. 13. Exponit enim hunc locum de illo apostata Angelo, qui ita creatus est, vt cæteris legionibus Angelorum emineret. Et idem sentit Lactantius lib. 7. capit. 24. & 26. Quôd si velimus de vniuerso Dæmonum imperio id explicare, intelligendum est, Dæmonem fuisse ligatum, vt non possit ad homines tentandos ex abysso exire, nisi iuxta voluntatem, ac permissionẽ illius Angeli, id est, Christi, qui eum ligauit. Vnde fit, vt neq; in hoc mundo tã liberè, regnet sicut antea, neq; tam acriter possit homines tentare, ac seducere: ligare ergo Dæmonem fuit eius coercere, & cohibere potestatẽ, vt Aug. exposuit. 20. de Ciuit. ca. 7. & epist. 107. & significauit Greg. 7. Moral. cap. 18. Addit præterea Ioannes, ligatum ab hoc Angelo fuisse Dæmonem mille annis, & postea solutum modico tempore. Sed intelligendum est, ibi positũ esse definitum numerum annorum pro indefinito. Solet enim scriptura per millenarium numerum, explicare diuturnam temporis durationem, vt Psal. 104. *Verbi, quod mandauit in mille generationes*: Et Eccles. 16. *Melior est vnus vir timens Deum, quam mille impij.* Habuit autem Ioannes specialem causam, & rationem, ob quã ea phrasi locutionis vteretur. Quia vel non poterat definitè dicere: vel non oportebat explicare, quantum esse tempus futurum vsq; ad persecutionem Antichristi, quãdo Dæmon solueretur modico tempore. Dicitur vlterius, omnes animas Sanctorum regnasse cum Christo ijs mille annis, id est, toto hoc tempore. Vbi notandum est, non dici, solis his mille annis regnaturum Christum cũ Sanctis suis, futurum enim est illud regnum perpetuum: dicitur ergo regnaturus eo tempore, donec ad iudicandum veniat, absque noua immutatione, & quasi innouatione, quæ post corporum resurrectionem in illo regno fiet. Atque ob hanc causam nulla ibi fit corporum mẽtio: sed solum animarum. Vnde fit, cùm subdit Ioannes, hanc esse *primam resurrectionem*, necessario intelligi de resurrectione spirituali, qua anima à peccato resurgit ad vitam gratiæ, & gloriæ. Toto enim illo tempore operabitur Christus in animabus hanc resurrectionem, inchoando illam in hac vita, perficiendo aũ in morte, de qua dixit Christus Ioan. 5.

Resolutio ad argumentum in oppositum.

Aug. Greg.

Matth. 12.

Luc. 11.

Psalm. 104. Eccles. 16.

Ioann. 5.

A (iuxta expositionem Augustini tract. 22. in Ioann. & serm. 64. de verbis Domini, & 20. de Ciuit. cap. 6. *Venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent*: quanquam aliam possit ille locus Ioannis habere expositionem literalem: sed nunc nostra non refert. Dixi autem, spiritualem hanc resurrectionem inchoari per gratiam: perfici autem in gloria. Quia vt metaphora resurrectionis melius quadret, oportet, vt ex parte termini à quo, mortem, aliquo modo respiciat. Nã sola glorificatio per se sumpta non habet rationẽ resurrectionis, sed vt confertur homini, qui per peccatum ius ad illam amiserat, & quia hoc ius per iustificationem reparatur, ideò dicimus hanc resurrectionem vtrumque aliquo modo includere, iustificationem scilicet, vsq; ad glorificationem, seu è contrario, glorificationem, vt in tali iustificatione fundatam. Sola enim iustificatio non habet rationem propriam resurrectionis, de qua ibi est sermo. Nam ibi dicitur *secundam mortem*, id est, damnationem non habere locum in his, qui primæ resurrectionis sunt participes, quod non conuenit omnibus iustificatis, nisi vitam gratiæ perpetuò conseruent, quod in gloria fiet, sic ergo exponenda est illa prima, & spiritualis animarum resurrectio.

B

Possunt verò nobis obstare illa verba eiusdem cap. 20. Apocalyp. *Cæteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni*: & subditur, *Hæc est resurrectio prima*. Nam in prioribus verbis necesse est, esse sermonem de vita corporali, nã *cæteri mortuorum*, id est damnati, qui in Christum nõ crediderunt, nõ sunt resurrecturi vnquam spirituali resurrectione: sed corporali tantum: ergo, cùm hæc dicitur *resurrectio prima*, intelligitur de corporali, non de spirituali. Quia non est verisimile, in tam paucis verbis tam magnam inuolui æquiuocationem. Responderi potest illa priora verba non intelligi de vita corporali, vel spirituali determinatè: sed simpliciter de omni vita, ita vt sit sensus. Ad nullum genus vitæ suscitatos esse, & ideò nõ esse propriè æquiuocationem. Melius tamen (vt existimo) responderi potest, etiam in illis verbis sermonem esse de vita gratiæ, & gloriæ, ita vt sensus sit eos, qui non adhæserunt Christo, in toto illo sæculo vsque ad finem mundi non esse gratiam & gloriam consecuturos.

Obiectio.

C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quod autem subditur, *donec consumentur mille anni*, non significat, post mille annos esse victuros: sed quia tempus definitum à Deo ad hanc primam resurrectionem, solum est hoc, quod fluit vsque ad diem iudicij, ideo specialiter dictum est, toto hoc tempore hos non fore viuificandos: non quia postea viuificandi sint: sed solum vt excludatur tempus, in quo maximè viuificari poterant, & ita illa particula *donec*, tantum significat quid toto illo tempore futurum non sit, non tamen quid post illud tempus sit futurum iuxta frequentem modum loquendi Scripturæ in superioribus expositum.

In reliqua parte illius capitis describit Ioânes persecutionem Antichristi, vniuersalem resurrectionem, & iudicium, de quibus postea dicturi sumus. Quia in tota illa parte nulla est difficultas, quæ ad præsentẽ quæstionem spectet. Solum in illis verbis, *Ascenderunt supra latitudinem terræ, & circumierunt castra Sanctorum, & ciuitatem dilectam*, aduertendum est, non intelligi per *ciuitatem dilectam* Ierusalem (vt Chiliastæ exposuerunt) sed Ecclesiam. Hæc enim est ciuitas vere à Deo dilecta. Quod si de aliqua priuata vrbe terrena illa verba essent exponenda, potius de Roma, quam de Ierosolyma intelligi deberent: quia post Christi ascensum in cœlum, multò magis est dilecta hæc ciuitas à Deo, quam Ierosolyma.

Quoniam autem tota vis huius expositionis consistit in illis verbis, *resurrectio prima*, oportet ex contextu, & circunstantijs eius ostendere esse sermonem de resurrectione animæ, non corporis. Potest autem hoc varijs modis ostendi. Primò, quia in fine capitis ponitur vniuersalis resurrectio corporalis omnium mortuorum. Secundò quia post illam primam resurrectionem dicitur futura persecutio Antichristi, in qua Iusti occidentur, quod repugnat, & statui post corporum resurrectionem, & verbis Christi, Matt. 24. vt inferius latius dicemus agẽtes de iudicio. Tertio quia ibidem *mors* aperte sumitur pro morte spirituali, seu damnatione, vt, cùm dicitur, *Infernus, & mors, missi sunt in stagnũ ignis*, scilicet, post finale iudicium, quando non homines mortui, sed corpore, & animo viuentes detrudentur in infernum. Ergo non sumitur ibi mors pro morte corporali, sed pro spirituali. Quid ergo mirum, quod eodem sensu, prius loquutus sit de resurrectione? Quartum argumentum simile confici potest ex illis verbis, *mors secunda*. Mors enim corporalis non est nisi vna: ergo necessario intelligenda sunt de morte spirituali, ita vt *mors prima* sit, mors peccati: mors autem *secunda*, sit gehenna, vt exposuit Chrysostom. homilia. 25. in Apocalyp. vel certe *mors prima* dicatur gehenna, vel condemnatio solius animæ: mors autem secunda sit damnatio totius hominis corpore, & animo, quæ fiet in die iudicij. Ergo è contrario resurrectio prima, & secunda secundum eundem modum, ac proportionem explicanda sunt. Et hinc tandem sumi potest alia coniectura. Quia mors prima, & secunda non intelliguntur respectu diuersorum, sed respectu ejusdem: ergo eodem modo intelligenda sunt resurrectio prima, & secunda: ergo non recte exponuntur de resurrectione bonorum, & malorum, vt Chiliastæ finxerunt. Nec etiam placet expositio Origenis in. 26. capite Isai. quam refert Pamphylin Apolog. pro Origene, qui similiter exponens resurrectionem primã, & secundam de resurrectione bonorum, & malorum, explicat illam dici primam non tempore, sed dignitate. Nam licet hæc expositio non contineat errorem: non tamen potest contextui accommodari. Denique ad hunc fere modum exposuerunt hunc locum Augustin. lib. 20. de Ciuit. fere per totum, præsertim cap. 7. & homilia. 17. in Apocalyp. & colligitur ex Elig. homilia. 8. in die cœnæ Domini, & Hippolyto lib. de consummatione mundi, & Gregor. lib. 4. Moral. cap. 13. & lib. 18. cap. 25. vbi expresse dicit millenario numero non quantitatem, sed vniuersitatem temporis, quo regnat Ecclesia, designari, atque idem repetit lib. 32. cap. 12. Eodem modo sentiunt omnes expositores Catholici in Apocalyp. Anselmus, Beda, Rupertus, Aretas, & reliqui.

Mat. 24.

SECTIO IX.

Vtrum vniuersalis resurrectio omnium hominum simul tempore futura sit.

IN præcedenti sectione concluſimus, futuram esse vniuersalem resurrectionem eodem die, restat inquirendum, an etiam futura

futura sit eodem tempore, ac momento. In hac enim re explicanda Catholici scriptores in varias abiere sententias. Prima sententia, est prius esse suscitandos omnes Iustos, deinde omnes reprobos. Ita docent super. 1. Thessalon. 4. cap. Primasius, Theophyl. & Oecumen. qui existimantur id accepisse à Chrysostomo, qui tamen nihil apertè dicit, vt patet ex homilia. 7. & 8. super. 1. ad Thessalonic. & homilia quadam de ascensione Christi. Apertius hoc docuit Theodoretus. 1. ad Thessalon. 4. vbi ait, omnes Iustos, qui fuerunt tam in lege naturę, & veteri, quàm in lege gratiæ simul fore suscitandos, iuxta illud ad Hebræos. 11. *Vt omnes mortui sunt non acceptis repromissionibus, Deo pro nobis melius aliquid prouidẽte, vt non sine nobis consummarentur*, omnes autẽ electos suscitandos esse ante reprobos Idẽ tenet Caietan. 1. ad Corinth. 15. Fundari autem potest hæc sententia in verbis Pal. 1 ad Thessalon. 4. *Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi*, &. 1. Corinth. 15. *In Christo omnes viuificabuntur, vnusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus, deinde ij qui sunt Christi deinde finis*, vbi apertè loquitur de ordine temporis. Secundo addi possunt cõgruentiæ. Prima quia Iusti exituri sunt obuiam Christo in aëra, & ideo oportet, vt prius resurgant, quàm reprobi, qui in terra expectaturi sunt. Secunda, vt Deus se ostendat propensiorem ad reddendum præmium, quàm pœnam. Tertio vt significetur obedientia Iustorum, dum citius obediunt voci Dei, eos ad vitam reuocantis.

Secunda sententia constituit ordinem inter ipsos Iustos. Qui dupliciter fingi potest, primo vt prius resurgant Iusti, qui Christi incarnationem præcesserunt: deinde qui fuerunt in lege gratiæ: vel aliter vt prius resurgant qui antea erant mortui, deinde illi, qui viui tunc inuenientur. Et hic posterior modus colligi potest ex Augustino, & Anselmo, dicentibus, Iustos, quos dies iudicij viuos inuenerit, in corpore mortali rapiendos esse in aëra, simul cum alijs Sanctis iam excitatis, & in ipso raptu esse mortuos, & resurrecturos. Nam ex hoc ordine aperte sequitur, prius esse suscitãdos Iustos antea mortuos. Et ita explicant, ac sequũtur Scot. in. 4. d. 43. quæst. 5. & Durand. quæst. 4. & Richard. artic. 5. quæst. 1. qui fundantur in illis verbis Pauli. *Et mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos, qui viuimus simul rapiemur cum eis obuiam Christo in aera.* Sed in superioribus reiecimus hanc sententiam, & locum Pauli aliter exposuimus.

Tertia sententia est, omnes homines electos, ac reprobos simul, eodemque momento esse exsuscitandos. Hęc est communior Theologorum in. 4. dist. 43. vbi D. 1 hom. eam indicat quæst. 1. artic. 3. quæst. 3. præsertim in solutionibus argumentorum, vbi ad. 3. dicit, sicut effectus sacramenti fit in vltimo instanti prolationis formæ: ita generalem resurrectionem futuram esse in vltimo instanti, in quo consummabitur vox, seu sonus tubæ. Idem probleматice Richar. art. 5. q. 1. absolute Paludan. Sotus, & alij. Et ex Patribus inclinat in hanc sententiam Gennad. lib. de Eccles. dogmatibus, capite. 6. *Erit* (inquit) *resurrectio mortuorum omnium hominum sed vna in simul, & semel non prima Iustorum, & secunda peccatorum.* Hippolytus Martyr. lib de consummatione mundi, non longè à fine, & Method. de Resurrectione.

Et absolutè hæc opinio est probabilior. Primo quia est magis consentanea scripturis, Ioann. 5. *Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & procedent, qui bona egerunt in resurrectionem vitæ: qui autem mala, in resurrectionem iudicij.* Quorum verborum sensus est, nolite mirari, quod vobis dixerim, me habere virtutem ad excitandos mortuos. Nam veniet hora, in qua, vno verbo excitabo omnes homines tam bonos, quàm malos: ergo ad vnum Christi imperium omnes simul resurgent. Et ità insinuant ibi Cyrillus, Chrysostomus, Rupert. clarius Euthym. dicens, *Simul omnes repente, ac virtute arcana coaptabit, animabit, ac excitabit vocę sua, siue iussu.* De hoc etiam Paulus loquitur. 1. ad Corinth. 15. *Omnes quidem resurgemus in momento, in ictu oculi, in nouissima tuba, canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti.* Secundò possumus argumentari ratione. Quia neque ex parte diuinæ potentiæ requiritur hæc successio, neque ex parte ipsius actionis, vt per se constat: neque etiam ex parte hominum suscitandorum. Quia si de omnibus Iustis in communi agamus, si omnes simul resurgant ad commune omnium gaudium, maius etiã erit gaudium singulorũ;

Universidad de Deusto
Biblioteca

& ideo (vt in Apocalyp. dicitur) singulorum Iustorum resurrectio differtur, donec impleatur numerus electorum: ergo consummato hoc numero omnes resurgent, neque erit iam, cur alicuius resurrectio amplius differatur. Ad hæc si comparemus Sanctos legis naturæ, aut veteris ad Sanctos legis gratiæ, nulla ratio est, ob quam illorum resurrectio antecedat. Nam potius
Hebr.11. *nos expectant, vt non sine nobis consummentur*, vt Paulus dixit ad Hebr. 11. Rursus prærogatiua legis gratiæ est, vt gloria, & beatitudo non nisi tempore huius legis sit hominibus communicata: cur ergo resurrectio, & gloria corporum tardius conferetur hominibus huius legis, quàm præcedentibus? Denique in hoc nullus antiquorum Patrum, aut Catholicorum Doctorum (quod ego viderim) dubitauit. Præterea quod Iusti prius mortui non sint prius resurrecturi, quàm illi, qui inuenientur viui prope diem iudicij, primùm ostendi potest præter Scripturæ testimonia adducta. Quia nulla est probabilis ratio alterius ordinis, vel successionis. Nam priusquam præcedentes Iusti resurgant, morientur reliqui Iusti, qui tunc viuent. Quia (vt suprà ostendi) mors illorum non fiet in raptu: sed ante raptum, & causæ, quæ illis possunt mortem inferre, generalem resurrectionem præcedent, vt patet etiam ex suprà dictis. Ergo æquè
1.Thess. 4. citò obedient voci Dei eos ad vitam reuocantis. Adde, Paul. 1. ad Thessalon. 4. non solum, non significasse hos esse posteriùs suscitandos: verùm potius fuisse solicitum, ne aliquis putaret esse prius suscitandos, eò quòd eorum mutatio, & resurrectio videri poterat facilior, & ideo dixisse, *Qui residui sumus in aduentu Domini, non præueniemus eos, qui dormierunt.* Ex quo non sequitur hos, qui dormierunt, esse præuenturos alios: sed ad summum, simul esse resurrecturos: quid autem in sequentibus verbis Paulus voluerit, statim dicemus. Tandem neque ex parte damnatorum oportet, resurrectionem esse tardiorem, vt patet respondendo ad argumenta aliarum opinionum.

Testimonij Pauli ad Thess. 4. 1 Exposit. Sedul. Ad primum testimonium ex Paulo, *Qui in Christo sunt, resurgent primi*, intelligi potest primo, illos futuros esse primos, nõ ordine temporis: sed excellentia dignitatis, vt Sedulius exponit. Quæ expositio videtur difficilis D. Thomæ super Paulũ: quia multi de viuis erunt probati in persecutione Antichristi, qui dignitate præcedent multos prius defunctos: sed hoc solui potest dicendo, non comparari (vt sic dicam) singulos ad singulos: sed multitudinem, ad multitudinem, & hoc modo priores dignitate præcedere. Nam in eis continentur Apostoli, Patriarchæ, & Prophetæ, & sanctissimi martyres. Erit ergo iuxta hãc expositionem sensus Pauli, illi quidem qui mortui sunt, resurgent dignitate primi, eis quodam modo magis erit debita resurrectio, eò quòd diutius eam expectarunt: nihilominus tamen reliqui simul cum eis rapientur obuiam Christo. Sed obstat vox Græca πρῶτον quæ est aduerbium æquiualens temporis aduerbio comparatiuo, & ita legunt Græci *primum*. Obstat etiam particula, quæ sequitur, *deinde*, quæ non proprie significat ordinem dignitatis. *D.Thom. 1.Expos.*

Secunda expositio est, vt sit sermo de ordine temporis: ita tamen, vt illi dicantur resurgere primi nõ positiuè, sed negatiuè, idest, quòd ante hos nullus resurget. Ita Anselmus. Sed videtur obstare, quod hoc non est singulare illorum, sed commune omnibus. Dici potest, de illis hoc specialiter dici propter rationem supra traditam. Et ita, hæc vox *primi*, respondet superiori negationi, *non præueniemus eos*. Sed adhuc obstat, quod particula, quæ sequitur, *Deinde*, comparationem positiuam indicat.

Tertia expositio est, vt illæ duæ particulæ significent successionem temporis, nõ inter quorundam resurrectionem, & aliorum, sed inter resurrectionem, & raptum. Prius enim resurgent, postea vero *rapiemur in aera obuiam Christo*, Ita Diuus Thomas & Anselmus. Sed est difficultas in hac expositione, cur Paulus in priori membro loquatur tantum de præcedentibus hominibus iam mortuis: in posteriori verò de reliquis viuentibus. Nam & vtrique resurgent, & vtrique rapiẽtur, & vtrique prius resurgent, quam rapiantur. Responderi potest, specialiter illis prioribus attribuisse resurrectionem, ne (vt diximus) existimarentur tardius resurrecturi, propter diuturnam mortem præcedentem: raptum vero æque vtrisque attribuisse, quia in eo ablata erat omnis dubitandi ratio. In hoc autem loco Apostolus nullam mentionem fecit *D. Thom. Anselm.*

fecit resurrectionis damnatorum, quia solum cupiebat spem fidelium erigere, eosquè consolari, vt patet ex illis verbis, *Vt nõ contristemini sicut & cæteri, qui spem non habent*: & ex illis, *Itaque consolamini inuicem in verbis istis*. Et ideo ex hoc loco nullo modo colligi potest, quòd Iusti prius excitandi sint, quàm damnati. Nam, cùm Paulus ait, *Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi*, non comparat resurrectionem Iustorum, ad resurrectionem damnatorum (de quibus nullam ibi mentionem fecit) sed comparat resurrectionem Iustorum, ad eorum raptum *obuiam Christo in aera*.

Testimonij Pauli. 1. Cor. 15. Expositio D Thom. Ansel. Hieron. Tertull.

Ad secundum testimonium ex 1. ad Corinthios. 15. respondetur primo. Sermonem esse de ordine dignitatis, non temporis. Ita Diuus Thomas, & Anselmus, & eadem expositio sub disiunctione ponitur in commentarijs, quæ Hieronymo tribuũtur. Eandem habet Tertullianus de resurrectione carnis. cap. 48. ijs verbis, *Vnusquisque in suo ordine, scilicet quia & in suo corpore, ordo enim nõ aliud, quam meritorum dispositor. Merita autem cum corpori quoque ascribantur, ordo quoque corporum disponatur necesse est, qui possit esse meritorum.* Secundo, si velimus exponere de ordine temporis propter verbum illud, *deinde finis*. (Quod sine dubio videtur intelligendum de ordine temporis) aduertendum est, Paulum in toto illo cap. non facere mentionem resurrectionis damnatorum, vsque ad illa verba, *Ecce mysterium vobis dico, omnes quidem resurgemus: sed nõ omnes immutabimur*. In tota enim antecedenti parte capitis, tantum de resurrectione gloriosa sermonem habuerat propter erigendam fidem, & spem fidelium: & ideo, ne videretur aliam excludere, & vt timorem simul cum spe coniungeret, dixit, *Ecce mysterium vobis dico*. Hinc ergo colligo, cùm in superioribus verbis dicit, *Vnusquisque in suo ordine*, non agere de ordine Iustorum, & damnatorum, de quibus neque ibi, neque in priori parte capitis mentionem fecerat. Comparat ergo particularem resurrectionem Christi, sub qua comprehendit eos, qui ex speciali priuilegio, vel cum Christo, vel propter singularem cum Christo coniunctionem iam antea surrexerant, comparat (inquam) cum generali Iustorum resurrectione, & hoc est quod dicit, *primitiæ Christus*, deinde hi, qui sunt Christi, quos specialiter nominat in hoc secundo ordine, non quia damnati non sint in eodem tempore resurrecturi: sed quia tunc tantum agebat de resurrectione gloriosa. Quod latis explicuit inferius, dicens, ibi latere mysterium, quia ad sonitum eiusdem vocis multi alij simul resurgent, qui ad statum gloriæ nõ immutabuntur. Quod ergo addit Paulus, *Deinde finis*, non significat (vt multi exponunt) deinde erit vniuersalis resurrectio aliorum, quia neque verba id significant, neque ex adiunctis talis sensus colligi potest. Est ergo sensus, Deinde sequetur finale iudicium: quo fiet, vt & regnum Iustorum tradatur Deo, & Patri, & omnes Christi inimici subdantur sub pedibus eius, vt in sequentibus Paulus subiungit. Iuxta quam expositionem (quæ mihi maximè literalis videtur) solum colligitur ex illis verbis, *deinde finis*, resurrectionem vniuersalem, tam bonorum, quàm malorum, esse futuram ante mundi finem, & propter illum.

Ad primam coniecturam respondetur, non oportere, vt resurrectio Iustorum præcedat resurrectionem malorum, eo quod Iusti ascensuri sint *in aera obuiam Christo*. Quia nihil est incommodi, quod iniqui expectent illo tempore, in terra aduentum iudicis, præsertim cùm totum illud tempus satis breue futurum sit.

Ad secundum dicitur, tunc non futurum tempus misericordiæ exercendæ, sed rigoris, iudicij, & iustitiæ, & ideo ex hoc capite potius expedit, vt opera iustitiæ distributiuæ, & commutatiuæ simul impleri incipiant.

Ad tertium dico, iniquos homines non resurrecturos vt iniquos, sed vt homines, & vt effectus Diuinæ omnipotentiæ, ideoquè non expedire, vt tardius obediant voci Dei, quàm Iusti: vnde ex hoc etiam capite potius expedit, vt simul resurgant.

SECTIO X.

An vniuersalis resurrectio nocturno, vel diurno tempore futura sit.

SVpponimus, vniuersalẽ resurrectionem breuissimè esse absoluendam. Nã organizatio, & viuificatio corporum

Universidad de Deusto
Biblioteca

in instanti fiet: collectio autem cinerum A Angelica velocitate, atque adeò eximia temporis breuitate perficietur, vt supra notauimus de communi ratione resurrectionis disputantes. Ex quo colligitur non esse verisimile hoc negotium resurrectionis esse noctu inchoandum, & die perficiendum, neque è conuerso, ideoque inquirimus, vtrum nocturno, an diurno tempore futurum sit. Quæ res licet valde sit incerta (quia ex scripturis nihil satis colligi potest) nihilominus Doctores excogitarunt duos probabiles dicendi modos.

Diodor. Matth. 25. Luc. 17.

Primus est, resurrectionem futuram in tempesta nocte. Ita refert Hieronymus ex Diodoro in epistol. 152. ad Minerium & Alexandrum, qui id colligebat ex verbis Christi Matth. 25. & Luc. 17. *Media autem nocte clamor factus est, ecce sponsus venit.* Nam *hinc* (inquit) *constat medio noctis securis omnibus, consummationem Mundi esse venturam.* B

Hieron. Chrysost.

Et idem sentit Hieronym. Matthæi. 25. eadem verba exponens, Chrysostom. homil. 79. in Matth. circa eadem verba, sub disiunctione dicit, *Aut in parabola, quoniam dormiebant, dixit, commoratur, aut in nocte futuram resurrectionem ostendere voluit.* Atque idem sentit Augustinus lib. 83. quæst. in. 57. & Ambrosius libro. 8. in Lucam circa illa verba, capit. 17. *In illa nocte erunt duo in lecto vno, &c.* Lactantius lib. 7. cap. 19. dicens *in tempesta, & tenebrosa nocte* resurrectionem futuram. Idem Cassiodorus Psal. 108. circa illa verba, *Media nocte surgebam ad confitendum tibi.* Et qui tenent, Christum resurrexisse media nocte, idem affirmarent fortasse de cæteris hominibus: nam hoc argumento vtitur aliqui ex prædictis autoribus. Afferunt etiam figuram egressionis filiorum Israel de Aegypto, quando media nocte Angelus descendit, Aegyptios percutiens, & Israelitas è seruitutis iugo liberans.

August. Ambros. Lactant. Cassiodor. Exo. 12.

Vniuersalis mortuorũ resurrectio matutino tempore futura. D. Thom. Bonauent. Richard. Durand. Palud. Capreol. Antonin.

Alter dicendi modus est verisimilior, resurrectionem vniuersalem futuram hora matutina, quo tempore Christus resurrexit. Hanc sententiam sequuntur communiter Theologi in. 4. dist. 43. D. Thom. Bonauent. Richard. Durand. Paludan. Capreol. & Antonin. 4. par. tit. 14. cap. 11. §. 4. Et eandem tradit Anselm. in Elucidario vbi dicit, resurrecturos nos, qua hora Christus resurrexit. Et hoc est potissimum fundamentum huius sententiæ. Quia cùm Christus sit exemplar nostræ resurrectionis, verisimile est, eo tempore, quo ipse surrexit, nos suscitandos esse: ipse autem surrexit summo diluculo, vt supra ostendimus: ergo & nos simili tempore resurgemus. Vnde concludit Anselm. resurrectionem nostram futuram in die Paschatis. Quod prius dixerat Lactantius, & significauit Macarius homilia. 5. & 12. dicens, nostram resurrectionem futuram tempore Aprilis, quando omnia florere incipiunt. Accedit, tempus locis esse magis commodum, tum ad iudicium, quod statim post resurrectionem sequetur: tum etiam, vt omnes homines possint naturali modo, & sine miraculis se mutuò videre, atque vt opus resurrectionis illustrior fiat. Item quodammodo pertinet ad bonorum gloriam, vt tempore lucis resurgant. Nam licet interna eorum claritas eis ad beatitudinem sufficiat, sicut fulgor etiam aduenientis Christi satis esse posset, vt resurrectionis gloria ab omnibus conspiceretur, vt dixit Ambros. libro. 8. in Lucam, tamen etiam oportet, vt extrinseca temporis, & loci circunstantia sit eorum gloriæ proportionata, quæ tamen simul cedet in maiorem reproborum pœnam. Erit enim illis tantò maior ignominia, & pudor, quanto eorum sit magis misera conditio, & corporum deformitas maior.

Anselm. Lactant. Macar. Ambros.

Denique, dum Scriptura noctis mentionem facit, cùm loquitur de vltima resurrectione, non significat illam futuram in nocte: sed ita loquitur, vt ostendat eo tempore, quo erunt homines securiores, magisque obliti euentus talis diei, tunc Mundi consummationem futuram, vt notarunt Augustin. cit. loco, Theophyl. Anselmus Matthæi. 25. satisque significauit Paulus. 1. ad Thessalon. 5. dicens, *Dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet: Cùm enim dixerint, pax & securitas; tunc repentinus eis superueniet interitus.* Vbi etiam est considerandum, in his locis in quibus noctis mentio fit, non esse sermonem de hora resurrectionis, sed magis de hora mortis. Vnde fieri poterit vt in vltima iudicij die signa aliqua terribilia in tempesta nocte incipiant: quibus fiet, vt si qui homines residui fuerint, vel subitò vel paulatim moriantur: & tunc fortasse ad literam verificabitur quod Christus dixit, *Erunt duo in lecto vno, & vnus assumetur*, id est saluabitur, *& alter relinquetur*, id est, condem-

Aug. Anselm. Theophyl. Matt. 24. 1. Thess.

condemnabitur. Nihilominus tamẽ resurrectio differri poterit vsque ad ortum diei, nam rel quum temporis nocturni, vel ad torquendos peccatores, vel ad purgandas iustorum animas esse poterit opportunum. Sed de hac re illa Christi sentẽtia præ oculis habenda est, *Vos estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet.* Matt. 24. Lucæ. 12. De qua in vltima huius operis parte iterum redibit sermo. Hæc igitur de resurrectione sint satis.

Matth. 24. Luc. 12.

QVAESTIO. LVII.
De ascensione Christi in sex articulos diuisa.

Deinde considerandum est de ascensione Christi. Et circa hoc quæruntur sex. Primò vtrùm fuerit conueniens Christum ascendere. 2. secundum quam naturam conueniat sibi ascendere. 3. Vtrum propria virtute ascenderit. 4. Vtrum ascenderit super omnes cœlos corporeos. 5. Vtrum ascenderit super omnes spirituales creaturas. Sexto, de effectu ascensionis.

ARTICVLVS PRIMVS.
Vtrùm fuerit conueniens Christum ascendere.

AD primum sic proceditur. Videtur quod non fuerit conueniens Christũ ascendere. Dicit enim Philosoph. in. 2. de Coelo, quod illa quę optimo modo se habent, possidẽt suum bonum sine motu: Sed Christus optimé se habuit, quia & secundùm diuinam naturam est summum bonum; & secundum humanam naturam est summé glorificatùs: ergo suum bonum habet sine motu: sed ascensio est quidam motus: ergo non fuit conueniens quòd Christus ascẽderet. 2. Præterea, Omne quod mouetur, mouetur propter aliquid melius: sed Christo non fuit melius esse in coelo quàm in terra, nihil enim accreuit sibi per hoc quód fuit in coelo, neque quantum ad animam, neque quantum ad corpus: ergo videtur quod nõ debuerit Christus in coelum ascendere. 3. Præterea Filius Dei humanam naturam assumpsit ad nostrã salutem: sed magis fuisset salutare hominibus, quod semper conuersaretur nobiscum in terris: vnde ipse dixit discipulis suis Lucæ. 17. Venient dies quando desiderabitis videre vnũ diem Filij hominis, & nõ videbitis. Videtur ergo quod non fuerit cõueniens Christum ascedere in coelum. 4. Præterea, sicut Gregor. dicit. 14. Moral. corpus Christi in nullo mutatum fuit post resurrectionem: sed non immediatè post resurrectionem ascendit in coelum: quia ipse dicit post resurrectionem, Ioann. 20. Nondum ascendi ad Patrem meum: ergo videtur quod nec post quadraginta dies ascendere debuerit.

Sed contra est quod Dominus dicit Ioann. 20. Ascendo ad Patrem meum, & patrem vestrum.

Respondeo dicendum quod locus debet esse proportionatus locato: Christus autem post resurrectionem viram immortalem, & incorruptibilem inchoauit: locus autẽ in quo nos habitamus, est locus generationis & corruptionis: sed locus coeleitis est locus incorruptionis: & ideo non fuit conueniens quod Christus post resurrectionem remaneret in terris: sed conueniens fuit quod ascenderit in coelum.

Ad primum ergo dicendum quod illud optimè se habens quod sine motu possidet suum bonum, est ipse Deus: quia est omnino immutabilis secundũ illud Matth. 3. Ego Dominus, & non mutor. Quælibet autem creatura est mutabilis aliquo modo, vt patet per Augustinũ. 8. sup. Genes. ad lit. & quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

natura assumpta à filio Dei, remansit A creatura, vt patet ex ijs quæ suprà dicta sunt, non est inconueniens quòd aliquis ei motus attribuatur.

Ad secundũ dicẽdum quod per hoc quod Christus ascendit in cœlũ, nihil ei accreuit, quantum ad ea quæ sunt de essentia gloriæ siue secundũ corpus, siue secundũ animam: tamen accreuit ei aliquod quãtum ad loci decentiã, quod est ad bene esse glorię. Non quòd corpus eius aliquid aut perfectionis, aut conseruationis acquireret ex corpore coelesti, sed solũmodo propter quandam decentiã: hoc autem aliquo modo pertinebat ad eius gloriam. Et de hac B decentia gaudium quoddã habuit: non quidem quod tunc de nouo de hoc gaudere inciperet, quando in coelũ ascendit, sed quia nouo modo de hoc gauisus est, sicut de re impleta. Vnde super illud Psalm. 15. Delectationes in dextera Gloss. ord. tua vsque in finem, dicit glossa, Delectatio & lætitia erit mihi in conspectu tuo humanis obtutibus subtracto.

Ad tertiũ dicendum quòd, licẽt præsentia corporalis Christi fuerit subtracta fidelibus per ascensionẽ, præsentia tamẽ diuinitatis ipsius semper adest fidelibus, secundũ quód ipse dicit Matt. vlt. Ecce ego vobiscum sum omnibus C diebus vsq; ad consummationẽ seculi. Qui enim ascendet in coelos non deserit adoptatos, vt Leo Papa dicit. Sed ipsa Christi ascensio in coelũ, qua corporalẽ suam præsentiã nobis subtraxit, magis fuit vtilis nobis quam præsentia corporalis fuisset. Primò quidẽ propter fidei augmentũ, quę est de nõ visis. Vnde ipse Dominus dicit discipulis suis Ioan. 16. Quod Spiritus sanctus adueniens, arguet mundũ de iustitia, scilicet eorũ qui credunt, vt Aug. dicit super Ioan. Ipsa quippe fidelium comparatio, infidelium est vituperatio. Vnde subdit, quia ad Patrem vado, & iã non videbitis me: beati enim qui nõ vidẽt, & credunt. Erit igitur vestra iustitia, de qua mundus arguetur: quoniam in me quem non videbitis credetis.

Secundò ad spei subleuationem. Vn de ipse dicit Ioan. 14. Si abiero, & præparauero vobis locũ, iterum veniam, & accipiã vos ad me ipsum, vt ibi ego sum, & vos sitis. Per hoc enim quod Christus humanam naturam assumptam, in coelo collocauit, dedit nobis spem illuc perueniendi; quia vbi fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ, vt dicitur Matthæi vigesimo quarto. Vnde Michææ. 2. dicitur, Ascendit pandens iter ante eos.

Tertio ad erigendum charitatis affectũ in coelestia. Vnde dicit Apostolus ad Colossẽses tertio, Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens. Quæ sursum sunt, sapite. nõ quæ super terram. Vt enim dicitur Matth. Sexto, vbi est Thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Et quia Spiritus sanctus est amor, nos in coelestia rapiẽs, ideo Dominus dicit discipulis Ioan. 16. Expedit vobis vt ego vadam: si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos. Quod exponens Aug. super Ioan. dicit, Non poteſtis capere Christum, quandiu secundùm carnem persistitis nosse Christum. Christo autẽ discedẽte corporaliter, non solum Spiritus sanctus, sed & Pater, & Filius illis affuit spiritaliter. ¶ Ad quartũ dicendũ, quod licet Christo resurgenti in vitã immortalẽ, congrueret locus coelestis: tamen ascensionẽ distulit, vt veritas resurrectionis comprobaretur. Vnde dicitur Act. 1. quod post passionem suam præbuit seipsum viuũ discipulis, in multis argumentis per dies quadraginta. Vbi dicit quædã gloss. quod quia per quadraginta horas mortuus fuerat, quadraginta

Gloss. ordinaria ibid.

draginta diebus se viuere confirmat. A Vel per quadraginta dies tẽpus præsentis sæculi, quo Christus in Ecclesia cõuersatur, potest intelligi: quia homo cõstat ex quatuor elementis, & erudit contra transgressionem decalogi.

COMMENTARIVS.

DVpliciter potest intelligi ascensionẽ Christi fuisse conuenientẽ, scilicet, aut sibi, aut nobis: ideò autẽ D. Thomas absolutè hoc quærit, vt vtrique parti satisfaciat, & in corpore articuli docet, fuisse conuenientẽ ex parte ipsius Christi. Nã licet per ascensionẽ nullam essentialẽ gloriam, vel gaudiũ consequutus sit, pertinuit tamen ad maiorem quandam decentiã, & proportionem, & accidentale gaudiũ (vt in sol. ad. 2. addit) vt corpori ad immortalẽ vitam suscitato Cœlestis locus tribueretur. Et ideo dicebat Christus Ioan. 14. *Si diligeretis* Ioan. 14. *me gauderetis vtique, quia vado ad Patrẽ.* Pertinet enim ad amicitiã, amici absentiã patiẽter ferre propter bonũ eius, & commodum illius proprio præferre. Significauit ergo Christus, illum discessum sibi fore vtilem, quod non solum de discessu per mortem, sed etiam per ascensionem, verum est.

In solutione ad. 3. dicit D. Thom. hanc Christi ascensionẽ etiam nobis fuisse conuenientem. Nam licet propter nostrũ commodum oportuerit, Christi ascensionẽ aliquot diebus differri, ad confirmãdos homines in fide, vt in superioribus latè dictũ est, & hic tangit D. Thom. in sol. ad. 4. & latè, ac eleganter Leo Papa ser. 1. de Ascens. tamen (vt idem subiicit ser. 2.) post veritatem C resurrectionis sufficienter confirmatã, oportuit, Christũ in cœlũ prouehi, *Vt mirabilior fieret gratia Dei, cum remotus à cõspectu hominum, quæ merito reuerentiam sui sentiebantur indicere, fides non deficeret, spes non fluctuaret, caritas non reperet.* Fuit ergo ascensio Christi nobis vtilis ad fidei, spei, & caritatis perfectionem. Quam veritatem declarat D. Thomas aliquibus scripturæ testimonijs, quæ breuiter explicare oportet.

Primò, quod ascensio Christi vtilis fuerit ad fidem nostrã, probat D. Thom. ex verbis Ioan. 16. illis Ioan. 16. *Cum venerit ille* (scilicet paracletus) *arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio: de peccato quidem, quia non crediderunt in me: de iustitia vero, quia ad patrem vado & iam non videbitis me.* Ex quibus posterioribus verbis, & ex ratione, quæ in eis redditur, colligit D. Tho. quod intendit. Vbi est sciendũ, quod Christus ait, arguendum ab Spiritu sancto mundũ de iustitia, nõ eodem modo exponi à sanctis Patribus. Chrysostomus enim hom. 37. (quẽ Græci sequuntur) interpretatur de iustitia, & innocẽtia ipsiusmet Christi, quã Spiritus sanctus aduenies mundo ostendet. At verò Aug. tract. 95. & Cyril. lib. 10. c. 4. exponũt de iustitia hominũ, quam per fidẽ Christi consequimur. Quæ expositio optimè quadrat rationi, quã Christus subiũgit, *Quia vado ad Patrẽ, & iam non videbitis me.* Nam iustitia fideliũ fundatur in fide eius, quẽ non vident. Et hunc sensum sequutus est hic D. Thom. inde colligens ascendisse Christũ, vt hæc fidelium iustitia, & fides locum habere posset. Nam vt Paul. dixit ad Heb. 11.) *Fides* Hebr. 11. *est argumentum nõ apparentiũ.* Sic Leo Papa Leo Papa. ser. 2. de ascensione, *Magnarũ hic vigor est mẽtium, & valde fidelium lumen animarum, incunctanter credere, quæ corporeo nõ videntur intuitu, & ibi figere desiderium, quò nequeas inferre conspectum. Hæc autẽ pietas, vnde in nostris cordibus nasceretur, aut quomodo quisquã iustificaretur per fidem, si in ijs tantum salus nostra consisteret, quæ obtutibus subiacerent? Vnde & illi viro, qui de resurrectione Christi videbatur ambigere, nisi in ipsius carne vestigia passionis & visu explorasset, & tactu. Quia vidisti me (inquit Dominus) credidisti. Beati qui non viderũt & crediderunt.* Secundo, ascensionẽ Christi conferre ad nostræ spei augmentũ optimis cõfirmat D. Thomas scripturæ testimonijs. Primũ est Ioan. 14. *Vado parare vobis locum, & si abiero, & præparauero vobis locum, iterũ veniã, & accipiam vos ad me ipsum.* Verũ est, hunc locum satis commodè posse exponi de Christi discessu per mortem. Nã per eã verè, ac propriè præparauit nobis locum in beatitudine, & post illam iterũ ad nos rediit, vt participes suæ iustitiæ, & gloriæ faceret, *Traditus enim est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram,* & hunc sensum insinuat Aug. tract. 68. & Cyrill. lib. 9. ca. 31. Nihilominus tamẽ sensus Diui Thomę probabilis quoq; est. Nam eriã per ascensionẽ præparauit nobis Christus locum regni cœlorũ, non quidẽ merito, & iure: sed facto ipso aperiendo, & ostendendo viã ad regnũ. Per mortẽ enim ius ad regnũ cœleste nobis acquisiuit: per ascensionẽ vero quasi possessionem sumpsit nomine

Ascensio Christi ad sit de Christianorũ vtilis.

Chrysost.

D. Thom.

Aug. Cyrill. D. Thom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mine omnium nostrum, iuxta verba eius- A
Matth. 14. dem Christi, *vbi fuerit corpus, illic congrega-*
D.Thom. *buntur, & aquilæ*, quod testimonium Diuus
Aug. Thomas adducit. Et hanc expositionem
Beda. etiam probant Augustinus, & Beda in Ioan-
Cyrill. nem, nec dissentit Cyrillus. Quibus testi-
monijs addere possumus verba eiusdem
Ioannes. 3. Christi Ioannis. 3. *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo filius hominis, qui est in cœlo.* Quæ verba specie quidem ipsa vi-
dentur potius contraria. Nam si nemo as-
cendit nisi ipse, quomodo nobis datur spes
ascendendi? Ideo à multis exponuntur so-
lum de ascensione secundum animam per
visionem beatam. Ab alijs vero exponun-
tur tantum de præsentia, quam Christus
habebat in cœlo solum secundum diuini-
tatem. Et reuera alter istorum sensuum est
necessarius, quia verbum, *Ascendit*, est
præteriti temporis. Et propter hoc etiam
nihil nobis obstat hic locus. Quia licet vs-
què ad tempus, in quo Christus protulit il-
la verba, nemo ascenderat in cœlum præ-
ter Christum, non propterea ablata est spes
postea ascendendi. Addo vero vlteriùs cum
Aug. Augustino sermon. 1. de ascensione, etiam
si verba illa de corporali ascensione in cœ-
lum intelligantur, non minuere: sed augere
potius spem nostram. *Nam propter vnitatem, qua caput nostrum est, & nos corpus eius, cum ascendit in cœlum, nos ab illo non separamur, qui de cœlo descendit, non nobis inuidet cœlum: sed quodammodo clamabat. Mea membra estote, si ascendere vultis in cœlum*, Sic etiam
Leo Papa. dicit Leo Papa serm. 1. de ascension. *Christi ascensio nostra promotio est, & quo præcessit gloria capitis, eo spes vocatur & corporis. Hodie enim non solum paradisi possessores firmati sumus: sed etiam cœlorum in Christo superna*
Aug. C *penetrauimus.*
1. Ioan. 1. Alio modo potest explicari hæc ratio ex
virtute spei sumpta, quia, *Ideo ascendit, vt nos desuper protegeret*, vt dixit August. ser-
Heb. 9. mon. 174. de tempore. Et optimè cõfirma-
uit Ioannes. 1. Canon. cap. 2. dicens, *Filioli mei hæc scribo vobis, vt non peccetis: sed si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem*
Leo Papa. *Iesum Christum Iustũ*, & Paul. ad Heb. 9. *Nõ in manu facta sancta Iesus introiuit exemplaria verorum: sed in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis.* Et propter hanc
Ascensio Christi cau- fortasse causam dixit Leo Papa sermo-
sa fidelium incentiuum. ne. 2. quod Christus post ascensionem *in-effabili modo facilius est diuinitate præsentior, qui factus est humanitate longinquior.*

Tertio ostendit D. Thomas, Christi as-
censionem nobis esse vtilissimã ad perfe-
ctionem caritatis. Primo ex parte obiecti
per se, quia Christus existens in cœlo ad Matth. 6.
desideria, & cogitationes cœlestes corda Colos. 3.
hominum accendit, iuxta illud. *Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum*: & ideò aiebat
Paulus *consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.* Et Leo Papa supra. *Leo Papa.*
Erigens cordis oculos ad illam altitudinẽ, in qua Christus est, erigamus. Sursum vocatos animos desideria terrena non deprimant. Secundo, quæ-
si per accidens remouendo impedimenta,
quomodo interpretatur D. Thomas illa
verba Christi. *Expedit vobis, vt ego vadam: si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos*
iuxta expositionem Aug. tract. 94. dicen-
tes, *Non potestis capere Spiritum quandiu secundum carnem persistitis nosse Christum.* Atq;
B eodem modo Greg. lib. 8. Moral. 13.
exponit hæc verba, quanuis ea non refe-
rat ad perfectionem caritatis: sed ad perfe-
ctam intelligentiam rerum inuisibilium,
cuius non erant capaces Apostoli, quandiu
visibili corpori addicti erant. Sed idem est
sensus, atque eadem ratio: tamen quia per-
fectissimus effectus Spiritus sancti est cari-
tas, quæ maximè illi appropriatur, ideo op-
timè D. Thom. locum illum ad perfectio-
nem caritatis accommodabit. Aduertendũ
vero est, posse etiam illa verba intelligi de
passione Christi, id est, *Si ego non abiero*, per
passionem, & mortem, non veniet Spiritus
sanctus. Et hoc sensu ratio illius sententiæ
nõ est, quia præsentia sensibilis Christi im-
pedire posset spiritalem profectum, sed
quia Christus passione sua abundantiam
spiritus erat hominibus meriturus, quo-
modo Hieron. epist. 150. ad Hedibiam. q. 9.
& Chrysost. & alij exponunt illud Ioan. 7.
Nondum erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus, hanc glorificationem Chri-
sti passionem, crucisque triumphum esse
intelligentes. Cæterùm licet hoc verum sit:
tamen effectus ipse, & rerum euentus pro-
bauit, Christum non promisisse Spiritum
sanctum, nisi post ascensionem dandum,
& hoc sensu dixisse, *Si autem abiero, mittam eum ad vos*, ergo similiter, quando è
contrario dixit, *Si non abiero, Paracletus non veniet*, non solum de passione, sed
de ascensione etiam intelligendum est, sicut

sicut Augustinus intelligit. Et similiter A
in alijs verbis capite. 7. *Nondum erat Spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus*, propriùs glorificatio intelligitur de
Aug. ascensione, quam de passione, vt ibi-
dem exponit Augustin. tract. 32. iuxta il-
lud Pauli, *Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.* Quod
potissimum de Spiritu sancto intelligitur,
vt idem Augustin. exposuit. 15. de Trini-
tat. cap. 19.

ARTICVLVS II.

Vtrùm conueniat Christo ascendere in cœlum secundum diuinam naturam.

311. 3. d. 22. q. 3. ar. 2. ad. 2. Et opus. 3. cap. 247.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd ascen-
dere in cœlum conueniat B
Christo secundum Diui-
nam naturam. Dicitur enim in Psalm.
46. Ascendit Deus in iubilatione, &
Deuteronimij. 33. Ascẽsor cœli auxi-
liator tuus. Sed ista dicuntur de Deo
etiam ante Christi incarnationem. Er
go Christo conuenit ascendere in cœ-
lum, secundum quod Deus.

¶2. Præterea, eiusdem est ascen-
dere in cœlum, cuius est descendere
de cœlo: secundum illud Ioan. 3. Ne-
mo ascendit in cœlum, nisi qui de cœ-
lo descendit. & Eph. 4. Qui descendit,
ipse est & qui ascendit. Sed Christus
descendit de cœlo, non secundũ quod C
homo, sed secundum quod Deus: non
enim humana eius natura ante in coe-
lo fuerat, sed Diuina: ergo videtur,
quòd Christus ascenderit in coelum,
secundum quod Deus. ¶3. Præterea,
Christus sua ascensione ascendit ad
Patrem: Sed ad Patris æqualitatem
non peruenit, secundum quod homo,
sic enim dicit, Pater maior me est, vt
habetur Ioann. 14. ergo videtur, quòd
Christus ascendit secundũ quod Deus.
¶Sed contra est, quod Ephes. 4. super
illud, Quod autem ascendit, quid est
nisi quia & descendit? dicit glos. Con-

Aug. Ioan. 7. Ephes. 4.
Ex glos. in collatari.

stat quòd secundum humanitatem
Christus descendit & ascendit.

Respondeo dicendum, quòd ly se-
cundum, duo potest notare, scilicet
conditionem ascendentis, & causam
ascensionis. Et siquidem designet con-
ditionem ascendentis, tunc ascendere
non potest conuenire Christo secun-
dum cõditionem Diuinæ naturæ, tum
quia nihil est Diuinitate altius, quo
possit ascendere: tum etiam quia as-
censio est motus localis, qui Diuinæ
naturæ non competit, quæ est immo-
bilis, & inlocalis. Sed per hunc mo-
dum, ascensio competit Christo secũ-
dum humanam naturam, quæ con-
tinetur loco, & mortui subijci potest.
Vnde sub hoc sensu poterimus dicere,
quod Christus ascendit in coelum se-
cundum quod homo, non secundum
quod Deus. Si verò ly secundum, de-
signet causam ascensionis, cum Chri-
stus ex virtute Diuinitatis in coelum
ascenderit, non autem ex virtute hu-
manæ naturæ; dicendum est, quod
Christus ascendit in coelum, non se-
cundum quod homo, sed secundum
quod Deus. Vnde Augustin. dicit in
serm. de Ascensione, De nostro fuit, In ser. 3. & est. 176. in ordine 2 med. to. 10.
quod filius Dei pependit in cruce, sed C
de suo, quod ascendit.

¶Ad primum ergo dicendum, quod
auctoritates illæ propheticè dicuntur
de Deo, secundum quod erat incarnã-
dus. Potest tamen dici quod ascen-
dere, etsi non proprie conueniat Diui-
næ naturæ, potest tamen ei metapho-
rice conuenire, prout scilicet dicitur
in cor hominis ascendere: quando cor
hominis sesubijcit, & humiliat Deo.
Et eodẽ modo metaphorice dicitur as-
cendere, respectu cuiuslibet creaturæ,
ex eo quòd eã subijcit sibi. ¶Ad secun- Lib. 4. c. 7. circa prin. cipiũ. to. 9.
dum dicendum, quòd ipse idem est qui
ascendit & qui descendit (dicit enim

Aug.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Augustin. in libro de Symbolo. Quis A est, qui descendit? Deus homo. Quis est, qui ascendit? idem ipse Deus homo.) Descensus tamen duplex attribuitur Christo: vnus quidem, quo dicitur decendisse de coelo, qui quidem attribuitur Deo homini, secundum quod Deus. Non enim est iste descensus intelligendus secundum motum local, sed secundum exinanitionem, qua, cùm in forma Dei esset, serui formam susc epit. Sicut enim dicitur exinanitus non ex eo, quod suâ plenitudinem amiserit, sed ex eo, quod nostrã paruitatem susceperit: ita dicitur descendisse de coelo, non quod coelũ deseruerit, B sed quia naturam terrenam assumpsit in vnitatem personæ. Alius autem est descensus, quo descendit in inferiores partes terræ: vt dicitur Ephes. 4. Qui quidem est descensus localis, vnde competit Christo secundum conditionem humanæ naturæ.

¶Ad tertium dicendum, quod Christus dicitur ad Patrem ascendere, in quantum ascendit ad confessum paternæ dexteræ: quod quidem conuenit Christo aliqualiter secundum diuinam naturam, aliqualiter autem secundum humanam, secundum quod C infra dicetur.

COMMENTARIVS.

Distinguit D. Thom. in corp. articuli illam dictionem positam in titulo, *secundùm diuinam naturam*. Potest enim, inquit, indicare vel conditionem ascendentis, vel causam ascensionis, id est, vel naturam, in qua recipitur motus ascensionis, vel quæ est principium talis motus. Priori sensu dicit, non ascendere Christum vt Deum, sed vt hominem: quod est manifestum, ac per se notum. Quia natura diuina est incapax talis motus, cum sit vbique, & immutabilis: natura autem humana capax est, licet sit vnita Verbo: non est tamen vbique, vt latius dictum est superiori tomo disput. 32. sect. 4. & quia hic est proprius sensus illius particulæ, *secundum quod*, ideo, licet per communicationem idiomatum absolute vera sit hæc propositio, *Deus ascendit*: hæc autem simpliciter est falsa, *in quantum Deus ascendit*, iuxta quæ fusius tradita sunt superiori tomo disputat. 35. Secundo addit D. Thomas, si dictio, *secundum quod*, tantum significet principium efficiens ascensionis, sic Christum ascendisse vt Deum. Quia ex diuino suppositio habuit corpus illud virtutem ascendendi. Dices, corpus gloriosum ex virtute intrinseca, & creata potest sursum moueri: ergo etiam Christi corpus virtute intrinseca, & creata ascendere potuit: ergo neque denotando causam, & principium motus, ascendit vt Deus. Respondetur, argumentum procedere de virtute proxima effectiua motus. D. Thomam autem loqui de virtute principali. Vnde hoc differt inter Christum, & alios homines etiam beatos, quòd illis virtus illa agilitatis omnino ab extrinseco confertur, & ex parte principalis motoris, qui est Deus, semper mouentur ab extrinseco: at vero Christi corpori illa virtus est aliquo modo ab intrinseco, & debita ratione suppositi, â quo virtute propria poterat sursum ferri.

Obiectio.

Responsio.

Assistentia, & dispositiones attributæ Deo in scriptura quomodo.

In solut. ad primum, & secundum declarat D. Thomas, doctrinam articuli intelligendam esse de ascensione propriè dicta, vt significat motum localem, quoniam per metaphoram tam ascensus, quàm descensus tribuuntur Deo, vt Deus est. Ascendere enim dicitur in aliquem, quando ei dominatur, vel speciali modo eum sibi subijcit, & sic dicitur *ascendere in cor*. Descendere autem dicitur, vel quando in hoc mundo inferiori speciales effectus gratiæ operatur, vel nouo modo apparet, quomodo dicitur Spiritus sanctus *descendisse*. Nam quia Deus speciali modo dicitur in cœlo habitare, ideo quando nouo modo apparet in terra, dicitur per metaphoram *descendere*. Et ita longe aliter dicitur Deus descendisse, quando factus est homo Ioannis. 3. & quando descendit ad inferos. Nam illud dicitur secundum prædictam metaphoram, & maxime quia assumpsit terrenam, & inferiorem quandam naturam: hoc vero dicitur secundum proprietatem motus localis in assumpta natura, & ita priori modo dicitur descendisse Deus, vt Deus

Deus. Quia Deus est, qui factus est homo A posteriori autem modo dicitur descendisse Deus, non vt Deus, sed ratione naturæ assumptæ.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Christus ascenderit propria virtute.

311. Opin. 3. cap. 147. Et opin. 80 cap. 23. col. 2.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod Christus non ascẽderit propria virtute. Dicitur enim Marc. vltim. quòd Dominus Iesus postquam loquutus est discipulis, assumptus est in cœlum. Et Act. 1. dicitur, videntibus illis eleuatus est & nubes suscepit eum ab oculis eorum: Sed illud B quod assumitur & eleuatur, ab alio videtur moueri. Ergo Christus non propria virtute, sed aliena ferebatur in coelum. ¶2. Præterea, corpus Christi fuit terrenum sicut & corpora nostra. Corpori autem terreno, contra naturam est ferri sursum. Nullus autem motus est ex propria virtute eius, quod contra naturam mouetur. Ergo Christus non ascendit propria virtute in coelum. ¶3. Præterea, Propria virtus Christi est virtus Diuina. Sed motus ille non videtur fuisse ex virtute Diuina: quia cùm virtus Diuina sit infinita, morus ille fuisset in instanti, & sic non potuisset videntibus discipulis eleuari in coelum: vt dicitur Actorum. 1. Ergo videtur, quòd Christus non ascenderit propria virtute. C

¶Sed contra est, quod dicitur Isai. 63. Iste formosus in stola sua gradiens in multitudine fortitudinis suæ. Et Gregorius dicit in Homil. Ascensionis, Notandum est, quòd Helias in curru legitur ascendisse: vt videlicet

Homil. 29. in Euang. circa medi.

aperte demonstraretur, quia homo purus adiutorio indigebat alieno. Redemptor autem noster non curru, non Angelis subleuatus legitur: quia qui fecerat omnia, super omnia, sua virtute ferebatur.

Respondeo dicendum, quòd in Christo est duplex natura, Diuina, scilicet & humana, vnde secundum vtranque naturam potest accipi propria virtus eius. Sed secundum humanam naturam potest accipi duplex virtus Christi. Vna quidem naturalis, quæ procedit ex principiis naturæ, & tali virtute manifestum est, quòd Christus in coelum non ascendit. Alia autem virtus in humana natura Christi est virtus gloriæ, secundum quam Christus in coelum ascendit. Cuius quidem virtutis rationem quidam accipiunt ex natura quintæ essentiæ, quæ est lux, vt dicunt, quam ponunt esse de compositione humani corporis, & per eam elementa contraria conciliari in vnum: Ita quòd in statu huius mortalitatis natura elementaris in corporibus humanis dominatur: & ideo secundum naturam elementi prædominantis corpus humanum naturali virtute deorsum fertur. In statu autem gloriæ prædominabitur natura coelestis: per cuius inclinationem & virtutem corpus Christi, & alia Sanctorum corpora feruntur in coelum. Sed de hac opinione, & in Prima parte habitum est, & infrà magis agetur in tractatu de Resurrectione communi. ¶ Hac autem opinione prætermissa, alij assignant rationem prædictæ virtutis ex parte animæ glorificatæ, ex cuius redundantia glorificabitur corpus, vt Augustinus dicit ad Diosc. Erit enim tanta obedientia corporis glorioſi ad animam beatam (vt sicut Augustin. dicit. 22. de

P. p. quæst. 76. artic. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de Ciuitate Dei.) Vbi volet spiritus, A ibi protinus erit corpus, nec volet aliquid spiritus, quod nec spiritum possit decere, nec corpus. Decet autē corpus glorioſum & immortale esse in loco cœlesti, sicut dictū est. Et ideo ex virtute animæ volentis, corpus Christi ascendit in cœlum. Sicut autem corpus efficitur glorioſum participatione animæ, ita vt Aug. dicit super Ioan. participatione Dei fit anima beata. Vnde prima origo ascensionis in cœlum est virtus diuina. Sic igitur Christus ascendit in cœlum propria virtute, primo quidem virtute diuina, secundo virtute animæ glorificatæ mouentis corpus, prout vult.

Ep 56. ante me to. 2. lib. 22. c. vlt. nō remote à prin. tom. 5.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut Christus dicitur propria virtute surrexisse, & tamen est suscitatus à Patre, eò quod eadem est virtus Patris, & Filij: ita etiā Christus ex propria virtute ascendit in cœlum, & tamen à Patre est eleuatus & assumptus. ¶ Ad secundum dicendum, quod ratio illa probat quod Christus non ascendit in cœlum propria virtute, quæ est naturæ humanæ naturalis: ascendit tamen in cœlum propria virtute, quę est virtus diuina, & propria virtute, quæ est animæ beatæ. Et licet ascendere sursum, sit contra naturam humani corporis secundum statum præsentem, in quo corpus non est omnino subiectum spiritui: tamen non erit contra naturam neque violētum corpori glorioſo, cuius tota natura est omnino subiecta spiritui. ¶ Ad tertium dicendum, quod etsi virtus diuina sit infinita, & infinite operetur, quantum est ex parte operantis, tamen effectus virtutis eius recipitur in rebus secundum earum capacitatem, & secundum Dei dispositionem. Corpus autem non est capax, vt in instanti localiter moueatur: quia oportet, quod commetiatur se spatio, secundum cuius diuisionem diuiditur tempus: vt dicitur. 6. Physicorum. Et ideo non oportet, quod corpus motum à Deo, moueatur in instanti: sed moueatur ea velocitate, qua Deus disponit.

Lib 6 text. 38. & 39. tom. 2.

Hic articulus ex dictis in præcedenti perspicuus est, & videri possunt superius dicta de dote agilitatis. In solutione ad. 3. attingit D. Thomas quæstionem, an corpus glorioſum possit moueri localiter in instanti, & significat, non posse. Quod intelligendum est de proprio motu, qui fit per transeundo totum spatium, & cum commensuratione ad illud, vt etiam in loco citato tactum est. B

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm Christus ascenderit super omnes cœlos.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd Christus nō ascenderit super omnes cœlos. Dicitur enim in Psalmo. 10. Dominus in templo sancto suo, Dominus in cœlo sedes eius. Quod autem est in cœlo, non est supra cœlum, C ergo Christus non ascendit super omnes cœlos. ¶ 2. Præterea, Super omnes cœlos non est aliquis locus, vt probatur in primo de Coelo. Sed omne corpus oportet esse in loco. Ergo corpus Christi non ascendit super omnes coelos. ¶ 3. Præterea, duo corpora non possunt esse in eodem loco. Cum igitur non sit transitus de extremo in extremum, nisi per medium, videtur, quòd Christus non potuisset ascendere super omnes coelos, nisi coelum diuideretur, quod est impossibile. ¶ 4. Præterea, Actor. 1. dicitur, quod nubes suscepit eum ab oculis eorum. Sed nubes non possunt eleuari supra coelū, ergo

3. de Anim. text. 3. 3. Phys. text. 87. 88. opus. 6. c. 9.

Lib. 1. text. 69. to. 2.

ergo Christus non ascendit super omnes coelos. ¶ 5. Præterea, Ibi credimus Christum in perpetuum permansurū, quò ascendit. Sed quod contra naturam est, non potest esse sempiternum: quia id quod est secundum naturā, est vt in pluribus, & vt frequentius. Cum ergo contra naturā sit corpori terreno, esse supra cœlū, videtur, quòd corpus Christi supra cœlum non ascenderit. ¶ Sed contra est, quod dicitur Ephe. 3. Ascendit super omnes cœlos, vt adimpleret omnia. Respōdeo dicendum, quòd quāto aliqua corpora perfectius participant bonitatem diuinam, tanto B sunt superiora corporali ordine, qui est ordo localis. Vnde videbimus quod corpora, quæ sunt magis formalia, sunt, naturaliter superiora (vt patet per Philosophū in quarto Physi. & in secundo de Cœlo) per formam enim vnumquodq; corpus participat diuinum esse, vt patet in. 1. Physi. Plus autem participat de Diuina bonitate corpus per gloriam, quam quodcunquê corpus naturale per formam suæ naturæ. Et inter cætera corpora glorioſa manifestū est, quòd corpus Christi maiori refulget gloria: vnde cōuenientissimū est sibi, quòd sit supra omnia corpora constitutū in alto. Et ideo C super illud Ephes. 4. Ascendens in altum, dicit gloss. Loco, & dignitate.

Tit: text. 8. tom. 2.

Glossa ordi. hoc ibi.

Ad primum ergo dicendū, quòd sedes Dei dicitur esse in cœlo, nō sicut in continente, sed magis sicut in cōtento. Vnde non oportet, aliquam partē cœli eo superiorem esse: sed ipsum esse super omnes cœlos, sicut & in Psal. 8. dicitur, Eleuata est magnificētia tua super cœlos, Deus. ¶ Ad secundū dicendum, quod locus habet rationem continentis. Vnde primum continens habet rationem primi locantis, quod est primum cœlum. In tātum igitur corpora indigent esse in loco per se, in quantum indigent contineri à corpore coelesti. Corpora autem glorioſa, & maximè corpus Christi, non indiget tali continentia. Quia nihil recipit à corporibus coelestibus, sed à Deo mediāte anima. Vnde nihil prohibet, corpus Christi esse extra totam continentiam coelestium corporum, & non esse in loco continente. Nec tamē oportet, quòd extra coelum sit vacuum. Quia non est ibi locus: nec est ibi aliqua potentia susceptiua alicuius corporis: sed potentia illuc perueniendi est in Christo. Quod autem Aristoteles probat. 1. de coelo, quód extra coelum non est corpus, intelligendum est de corporibus in solis naturalibus constitutis: vt per probationes apparet. ¶ Ad tertium dicendum, quòd quanuis de natura corporis non sit, quod possit esse in eodem loco cum alio corpore: tamen potest hoc Deus facere per miraculum: quod in eodem loco possit esse simul cum alio corpore: sicut & fecit, vt corpus Christi de clauso vtero beatæ Virginis exiret, & quod intrauit ianuis clausis ad discipulos: sicut dicit beatus Gregor. Corpus ergo Christi simul potest esse cū alio corpore in eodem loco, non ex proprietate corporis: sed per virtutem Diuinam assistentē, & hoc operātem. ¶ Ad quartum dicendum, quod nubes illa non præbuit adminiculum Christo ascendenti per modū vehiculi: sed apparuit in signum Diuinitatis, secundum quod gloria Dei Israel apparebat super tabernaculū in nube. ¶ Ad quintum dicendum, quod corpus glorioſum, non habet ex principijs suæ naturæ, quod possit in coelo, aut supra coelum esse: sed habet hoc ex anima beata, ex qua recipit gloriam. Et sicut motus glorioſi corporis sursum nō est violen-

Li. 1. co. 69. tom. 2.

Hom. 26. in Euang. non procul à prin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

violentus: ita nec quies est violenta: vnde nihil prohibet, eam esse sempiternam.

COMMENTARIVS.

RESponsio D. Thomæ est, Christum ascendisse super omnia cœlestia corpora, ita vt totum Christi corpus sit extra superficiem vltimam, seu conuexam cœli empyrei, neque vllo corpore contineatur, seu circundetur. Ita enim ipse D. Thom. in solut. ad. 2. exposuit quæ in corpore docuerat (vt recte Caietanus notauit) de qua re postea disserendum est.

ARTICVLVS V.

Vtrum corpus Christi ascenderit super omnem creaturam spiritualem.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod corpus Christi non ascenderit super omnem creaturam spiritualē. Eorum enim quæ non dicuntur secundum vnam rationem, non potest conuenienter fieri comparatio. Sed locus non eadem ratione attribuitur corporibus, & spiritualibus creaturis, vt patet ex his, quæ dicta sunt in prima parte. Ergo videtur, quod non possit dici, corpus Christi ascendisse super omnem creaturam spiritualem. ¶2. Præterea, Aug. dicit in lib. de Vera reli. quòd omni corpori spiritus præfertur. Sed nobiliori rei sublimior debetur locus. Ergo videtur, quòd Christus non ascenderit super omnem spiritualem creaturam. ¶3. Præterea, In omni loco est aliquod corpus, cum nihil sit vacuum in natura. Si ergo nullum corpus obtinet altiorem locum, quàm spiritus in ordine naturalium corporū, nullus locus etit super omnem spiritualem creaturam. Non ergo corpus Christi potuit ascendere super omnē spiritualem creaturam. ¶Sed contra

313. Inf. q. 58. art. 3. cor. Et. Psal. 8. fin. Et Eph. 2. lect. 7. fi. & c. 4. lect. 3. fi.

cap. 55. aliquantulum à pri. tom. 1.

est, quod dicitur Ephesio. 1. Constituit illum supra omnem principatum, & potestatem, & supra omne nomen quod nominatur siue in hoc sæculo, siue in futuro.

Respondeo dicendum, quod tanto alicui rei debetur altior locus, quanto est nobilior: siue debeatur ei locus per modum cōtactus corporalis, sicut corporibus: siue per modum cōtactus spiritualis, sicut spiritualibus substantijs. Exinde enim spiritualibus substantijs debetur secundum quandā congruentiam locus cœlestis, qui est supremus locorum, quia illæ substantiæ sunt supremæ in ordine substantiarum. Corpus autem Christi, licet considerando conditiones naturæ corporeæ, sit infra spirituales substantias, considerando tamen dignitatem vnionis, qua est personaliter Deo coniunctum, excellit dignitatem omnium spiritualium substantiarum. Et ideo secundum prædictæ congruentiæ rationem debetur sibi locus altior vltra omnem creaturā etiam spiritualem. Vnde & Greg. dicit in homil. Ascensionis, quod qui fecerat omnia, super omnia sua virtute ferebatur.

Homil. 29. in Euang. med.

¶Ad primum ergo dicēdum, quod licet alia ratione attribuatur locus corporali & spirituali substantiæ: tamen hoc est in vtraque ratione commune, quòd digniori rei attribuitur superior locus.

¶Ad secundum dicendum, quod ratio illa procedit de corpore Christi secundum conditionem naturæ corporeæ, non autem secundum rationem vnionis. ¶Ad tertium dicendum, quod comparatio ista potest attendi vel secundum rationem locorum: & sic nullus locus est tam altus, qui excedat dignitatem spiritualis substantiæ, secundum

cundùm dignitatem eorū, quibus attribuitur locus: & sic corpori Christi debetur, vt sit supra spirituales creaturas.

COMMENTARIVS.

DIfficilè explicatu est, quid in hoc articulo D. Thom. docere voluerit. Nam si sit sermo de Ascensione super angelos, dignitate & maiestate, res hęc non pertinebat ad disputationē præsentem de locali & corporali Ascensione Christi. Neque enim Christus per hanc Ascensionem, illam dignitatem assequutus est: sed per vnionem hypostaticam, & beatitudinem. Si autem sermo sit de Ascensione super angelos in situ locali, sic est difficilis comparatio, quia nullus est locus superior proprio loco sanctorum angelorum: ergò non potuit Christus ascendere super angelos. Quia hæc cōparatio solùm potest fieri ratione locorum, vt rectè Caietanus notauit. Antecedens patet. Quia Angeli sunt in cœlo empyreo, qui est supremus locus, & in superficie extima illius cœli non est vna pars altior alia, cum sit perfectè sphericum. Respondet Caietanus, licet superficies conuexa illius cœli sit sphærica, & hac ratione nulla pars sit altior altera respectu centri: posse tamen in ea superficie considerari quandam partem v.g. orientalem diuinitus destinatam, vt sit veluti solium principis, & ille censetur locus supremus totius cœli, & alia, quo sunt illi magis, minusvè propinqua, eō inferiora, vel superiora censentur. Vnde pro varietate meritorum vnusquisque habebit proportionatum locum. Christo propinquiorem, vel distantiorem. Et hoc modo facilè intelligitur non solùm Christum, sed etiam B. Virginem superare omnes angelos in situ. Quia ipsi etiam consequentur huiusmodi locum non iuxta dignitatem naturæ, sed iuxta proportionem meritorum. Quæ resposio est quidem ingeniosa, supponit tamē multa, quæ satis nobis incerta sunt. Primùm, supremam illam partem cœli, quæ futura est beatorum locus, esse rotundam, & nullam ibi esse planitiem, vel locorum inæqualitatem, secundùm maiorem, vel minorem distantiam à centro terræ. Deindè supponit, singulos beatos habituros loca fixa, & quasi immobilia singulorū meritis proportionata. Præterea hinc oriri potest difficultas, quomodo omnes homines habentes æqualia merita possint semper accipere loca æquè digna. Tum quia loca æquè distātia sunt finita, & ita fieri potest, vt non omnes æquè beati in locis æque distātibus collocari possint. Tum etiam, quia ad dignitatem loci non solū pertinet distātia: sed etiam situs, & ordo. Vnde vix possunt esse duo loca æquè distantia, & dignitate omnino æqualia. Ad hæc, si corpora hominum ita sunt situ ordinanda in cōuexo cœli, multa nō poterunt per lineam rectā respicere in corpus Christi, præsertim si longè distent ab eo. Deniquè in substantijs angelicis nō facilè accommodatur huiusmodi situalis ordo. Quia sicut corpus Christi, & cætera beata corpora sunt, vel erunt extra conuexum cœli, & ad summū illud contingent plantis pedum: ita substātiæ angelorum secundū suam realem præsentiam esse poterunt extra ambitum cœli (nulla enim est ratio, ob quā necessarium sit substantias spirituales cōtineri intra cœlum, cum corpora humana non contineantur) ergò, si iuxta proportionem meritorū loca angelorum & hominum coordinanda sunt, oportebit vnicuique angelorum locum adæquatum suæ substantiæ cōcedere, qui fortasse amplissimus est. Vndè, cū sit innumera multitudo angelorum, & singuli iuxta varietatē meritorum inter homines collocandi sint, necessariò fiet, vt & homines multi longissimè distent in situ locali à corpore Christi, & inter ipsos homines interponantur magna spatia vacua corporibus interdum maiora, interdum minora pro angelorum varietate ex quo non potest debitus ordo, & optima dispositio illorum situum, ac locorum resultare. Quare non videtur necessarium, substantias spirituales ad hunc situalem ordinem redigere. Præterea, si vnus est supremus locus cœli à Deo designatus, infra quem omnes angelicæ substantiæ collocantur, antequam Christus homo illuc ascenderet, atque illum locum occuparet, quomodo coordinabantur loca angelorum beatorum in cœlo? Sciebant ne iam, quis nam esset ille locus, qui futurus erat thronus corporis Christi, & circa illum propriis sedibus, ac locis constituebantur, in quibus perpetuo mansuri essent? Atque eodem modo percontari possumus, an prius quam homines cœlos ascenderent, angeli haberent lo-

Caiet.

Vnde situalis ordinum, ac solum non excludit magnam varietatem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ca sua propinqua, & contigua: postea vero ascendentibus hominibus, qui quosdam angelos meritis superent, alijs verò inferiores sint, secernantur loca angelorum hominibus interponendis, an vero à principio habuerint proprias sedes loco disiunctas, vacuis manentibus intermedijs locis donec ab hominibus impleantur? Hæc omnia ostendunt, quod Isaias, & Paulus dixerunt *Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te*, non solum de spiritalibus bonis: sed etiam de corporei loci pulcritudine, magnitudine, ac situ vera esse.

Isai 64. 1. Corin. 2.

Qua propter arbitror, nihil in hac re esse temere asserendum, nec negandam communem conceptionem omnium, quod ille locus rotũdus sit etiam quoad superficiem extimam cœli empyrei. Nam licet hoc ex motu colligi non possit, cum illud cœlum immobile sit: tamen videtur cõsentaneum naturæ cœlestis corporis, nec est cur aliquid nouum sine magno fundamento fingamus. Deinde non existimo sedes, vel loca beatorũ ita esse fixa, & immobilia, vt neq; ipsi ab eis moueri, neque ipsa ab alijs occupari possint. De angelis enim beatis scimus descendere, atque ascẽdere in cœlum, homines vero, seu animæ regulariter non descendunt, quia non pertinet ad earum statum, vel ministerium: cur autem non possint in ipso cœlo discurrere, & moueri, non video, & in superioribus ostendimus, corpora beata post resurrectionem posse mutare loca. Quod si interdum vnus beatus suum locum deserit, quid est, cur non possit alius illum occupare, & Christo, vel alteri beato propinquus fieri?

Sedes, & loca beatorum in cœlo non sunt immobilia.

Tandem censeo (si qua est distinctio huiusmodi locorum in cœlo) eorum dignitatem magis consistere in quodam ordine, & habitudine, quàm in situs altitudine. Interdum enim locus censetur dignissimus magis propter dignitatem eius, qui exsitit in loco, quam propter aliam loci eminentiam, atque hoc modo existimo locum Christi in cœlo esse eminentissimum non tàm eminentia situs, quàm dignitatis. Nam secluſa hac dignitate, quæ sumitur ex persona, vix potest intelligi, cur vnus locus dicatur altior etiam respectiuè. Quia sicut respectu loci Christi alij sunt interiores: ita si ratio localis situs præcisè consideretur respectu vniuscuiusque, reliqui possunt dici inferiores. Et hac ratione quãuis Christus in cœlo mutaret interdum locum, semper locus ille erit supremus, & dignissimus, vbi ipse fuerit: reliqua vero loca eò erunt digniora, quò Christo propinquiora. Ipsi verò Beati, quamuis non semper sint in eisdem locis: tamen quò fuerint sanctiores, eò habebunt ius magis appropinquandi Christo, & vt alij ipsis cedant, quando voluerint in proprijs locis, ac sedibus constitui. Atque ad hunc modum possunt reliqua excogitari, & hæc non sunt contraria ijs, quæ D. Thomas, & Caietanus docuerunt, sed eorum mentẽ magis explicãt.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm Ascensio Christi sit causa nostræ salutis.

AD sextum sic proceditur. Videtur quòd Ascensio Christi non sit causa nostræ salutis. Christus enim fuit causa nostræ salutis, in quãtum salutem nostram meruit. Sed per Ascensionem nihil nobis meruit: quia ascensio pertinet ad præmium exaltationis eius. Non est autẽ idem meritum & præmium, sicut nec via & terminus, ergo videtur, quod Ascensio Christi non sit causa nostræ salutis. ¶ 2. Præterea, Si Ascensio Christi est causa nostræ salutis, maximè hoc videtur quantum ad hoc, quòd Ascensio eius sit causa nostræ ascẽsionis: sed hoc collocatum est nobis per eius passionem: quia vt dicitur Hebr. 10. habemus fiduciam in introitu Sãctorum per sanguinem ipsius. Ergo videtur, quòd Ascensio Christi non fuerit causa nostræ salutis. ¶ 3. Præterea, Salus nobis per Christũ collata, est sempiterna: secundum illud Isai. 15. Salus autem mea in sempiternum erit. Sed Christus non ascendit in cœlum, vt ibi in sempiternũ esset. Dicitur enim Act. 1. Quemadmodum vidistis eum ascendentem in cœlum, ita veniet. Legitur etiam, multis Sanctis se demonstrasse

trasse in terris post suam ascẽsionem, sicut de Paulo legitur Actor. 9. Ergo videtur, quòd eius ascensio non sit causa nostræ salutis. ¶ Sed cõtra est, quòd ipse dicit Ioann. 16. Expedit vobis, vt ego vadam, ideſt, vt recedam à vobis per ascensionem.

Respondeo dicendum, quòd ascensio Christi est causa nostræ salutis dupliciter. Vno modo ex parte nostra: alio modo ex parte ipsius. Ex parte quidem nostra, in quantum per Christi ascensionem mens nostra mouetur in ipsum. Quia per eius ascensionẽ (sicut supra dictum est) primò quidẽ datur locus fidei, secundo spei, tertio charitati. Quarto etiam per hoc reuerentia nostra augetur ad ipsum, dum iam non existimamus eum sicut hominem terrenum, sed sicut Deum cœlestem, sicut & Apostolus dicit. 2. ad Corinth. 5. Et si cognouimus secũdum carnem Christum (id est mortalem, per quod putauimus eum tantum hominem: vt gloſ. exponit) sed nunc iam non nouimus. Ex parte autem sua quantum ad ea quæ ipse fecit, ascendens propter nostram salutem: primo quidem viam nobis præparauit ascendendi in cœlũ, secundum quod ipse dicit Ioan. 14. Vado parare vobis locum: & Mich. 2. Ascendit, pãdens iterante eos. Quia enim ipse est caput nostrum, oportet illuc sequi mẽbra, quo caput præcesserit. Vnde dicitur Ioan. 14. Vt vbi ego sum, & vos sitis. Et in huius signum, animas Sanctorum, quas de inferno eduxerat, in cœlum traduxit: secundum illud Psal. 67. Ascendens Christus in altum, captiuam duxit captiuitatem: Quia sicut Pontifex in veteri Testamento intrabat Sanctuariũ, vt assisteret Deo pro populo: ita Christus intrauit cœlum ad interpellandum pro nobis, vt dicitur Heb. 7. Ipsa enim repræsentatio sui ex natura humana, quã in cœlum intulit, est quædam interpellatio pro nobis: vt ex quo Deus humanam naturam, sic exaltauit in Christo, etiã eorum misereatur, pro quibus filius Dei humanã naturam assumpsit. Tertio vt in cœlorum sede quasi Deus & Dominus constitutus, ex inde diuina dona hominibus mitteret, secundum illud Ephes. 4. Ascendit super omnes cœlos, vt adimpleret omnia, scilicet donis suis, secundum glossam.

a. 1. huius 3. quæst. ad.

Gloſſa inter (in. ibid.

Ad primum ergo dicendum, quod ascensio Christi est causa nostræ salutis, non per modũ meriti, sed per modum efficientiæ: sicut supra de Resurrectione dictum est. Ad secundũ dicẽdũ, quod passio Christi est causa nostræ ascensionis in cœlum propriè loquendo, per remotionem peccati prohibentis, & per modũ meriti, ascensio autem Christi est directe causa ascensionis nostræ, quasi inchoando ipsam in capite nostro, cui oportet membra coniungi. ¶ Ad tertium dicendũ, quod Christus semel ascendens in cœlum, adeptus est sibi & nobis in perpetuum ius, & dignitatem mansionis cælestis. Cui tamen dignitati nó derogat, si ex aliqua dispensatione Christus quãdoquè corporaliter ad terram descẽdat, vel vt ostendat se omnibus, sicut in iudicio, vel vt ostendat se alicui specialiter, sicut Paulo, vt habetur Act. 9. Et ne quis credat hoc factum fuisse, non Christo ibi corporaliter præsente, sed aliqualiter apparente, contrariũ appareret per hoc quod ipse Apostolus dicit primæ ad Corin. 15. ad confirmandam resurrectionis fidẽ. Nouissime omniũ

quæst. 16. ar. 1. ad. 3.

Gloſ. ordinaria & inter linearis ibi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tanquam abortiuo visus est & mihi. A Quæ quidem visio veritatem resurrectionis non probaret, nisi verum Christi corpus visum fuisset ab eo.

COMMENTARIVS.

DOctrina D. Thomæ in hoc artic. est optima, sed nullam habet difficultatem, & præterea de hac re multa diximus in primo art. huius q. & in 1. tom. vbi disp. 31. sect. 7. declarauimus, quomodo Christus operetur nostram salutem per operationes, quæ in sua humanitate præcesserunt: & disp. 32. sect. 4. quomodo ascendens in cœlũ adimpleuerit omnia: & disp. 45. sect. 2. quomodo in cœlo existens, oret pro nobis. Quod autem in sol. ad. 3. tangit B D. Thom. an postquam Christus ascendit in cœlum, inde aliquando descenderit, postea disputandum est.

QVAESTIO LVIII.

De sessione Christi ad dexteram Patris, in quatuor articulos diuisa.

DEinde considerandum est de sessione Christi ad dexteram Patris. ¶Et circa hoc quærũtur quatuor. ¶Primò, vtrùm Christus sedeat ad dexteram Dei Patris. ¶Secundò vtrùm hoc conueniat sibi secũdum diuinã naturam. ¶Tertiò, vtrùm conueniat sibi secundum humanã naturam. ¶Quartò, vtrùm hoc sit proprium Christi. C

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrùm Christo conueniat sedere ad dexteram Dei patris.

316 d. 32. q. 3. artic. 3. q. 1. Etoph 3. c. 247. Etop. AD primum sic proceditur. Videtur, quod Christo non conueniat sedere ad dexterã Dei patris. Dextera enim, & sinistra sunt differentiæ positionum corporalium. 6 ca. 9. Et ad Hebr. 8. lect. 1. c. 10. Sed nihil corporale cõuenit Deo: quia Deus spiritus est, vt habetur Ioannis. 4. Ergo videtur, quod Christus non sedeat ad dexterã Patris. ¶2. Præterea, Si aliquis sedet ad dexteram alicuius, ille sedet ad sinistrã eius. Si ergo Christus sedet ad dexterã Patris, sequitur quod Pater sedeat ad sinistram Filij, quod est inconueniens. ¶3. Præterea, Sedere, & stare videntur oppositionẽ habere. Sed Stephanus dicit Act. 7. Ecce video cœlos apertos, & filium hominis stantem à dextris virtutis Dei, ergo videtur quòd Christus non sedeat ad dexteram Patris. ¶Sed contra est, quod dicitur Marci vltimo. Dominus quidem Iesus, postquam loquutus est eis, ascendit in coelum, & sedet à dexteris Dei.

Respondeo dicendum, quòd in nomine Sessionis possumus duo considerare, videlicet quietem, secundum illud Lucæ vlt. Sedete hic in ciuitate: Et etiam regiam, vel iudiciariam potestatẽ, secundũ illud Prouer. 20. Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malũ intuitu suo. Vtroq; ergo modo Christo conuenit sedere ad dexterã Patris. Vno quidem modo in quantum æternaliter manet incorruptibilis in beatitudine Patris, quę eius dextera dicitur: secundum illud Psalm. 15. Delectationes in dextera tua vsque in finem. Vnde August. dicit in libro de Symbolo, Sedet ad dexteram Patris: Sedere, habitare intelligite, quomodo dicimus de quocunque homine, in illa patria sedit per tres annos. Sic ergo credite Christum habitare in dextera Dei Patris: beatus enim est, & ipsius beatitudinis nomen est dextera Patris. Alio modo dicitur Christus sedere ad dexteram Dei patris, in quantũ Patri corregnat, & ab eo habet iudiciariam

li. 1. de Symbo. c. 7. non longe à prin. tom. 9. ciariam potestatem: sicut ille qui considet Regi ad dexteram, assidet ei in regnando, & iudicando. Vnde August. dicit in alio serm. de Symbolo. Ipsam dexteram, intelligite potestatem quã accepit ille homo susceptus à Deo, vt veniat iudicaturus, qui prius venerat iudicandus.

¶Ad primũ ergo dicendum, quòd (sicut Damasc. dicit in. 4. libro) non localem dexteram Patris dicimus. Qualiter enim qui incircunscriptibilis est, localem adipiscetur dexteram? Dextera enim, & sinistra eorum quæ circunscribuntur sunt. Dexteram autem patris, dicimus gloriam, & honorem Diuinitatis. ¶Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit, secundũ quod sedere ad dexteram, intelligitur corporaliter. Vnde August. dicit in quodam sermone de Symbolo. Si carnaliter acceperimus quòd Christus sedet ad dexteram Patris, ille erit ad sinistram. Ibi autem, scilicet in æterna beatitudine, omnis dextera est: quia nulla est ibi miseria. ¶Ad tertiũ dicendũ, quòd (sicut Gregor. dicit in hom. ascensionis) sedere iudicatis est: stare vero pugnantis, vel adiuuantis. Stephanus ergo in labore certaminis positus, stantem vidit, quẽ adiutorem habuit. Sed hunc post ascensionem Marc. sedere scribit quia post ascensionis suæ gloriam, iudex in fine videbitur.

hom 29. in Euan. post med. illius. B

li. 1. de Symbo. c. 4. circa med. 10. 9. C

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo docet D. Thomas hanc esse metaphoricam locutionem, & metaphoram consistere in duabus vocibus, scilicet in verbo *sedere*, quod non significat corporaliter sedere: sed existere, permanere, habitare, pacificè possidere: & in voce *dextera*, quæ non significat partem corporis humani, nec localem situm: sed diuinam beatitudinem, vel potestatem iudicã-

A di & regendi. Qua expositione posita facile intelligitur, quomodo Christus dicatur *sedere ad dexteram Dei*. Et hinc etiam expediuntur facillimè omnia, quæ D. Thom. in reliquis articulis tractat. Nam si per dexteram Dei intelligamus beatitudinem per essentiam, sic Verbum diuinum etiam vt Deus sedet ad dexteram Patris, idest, existit in eadem gloria, beatitudine, & dignitate quam habet pater: non tamen ita propriè dicetur Pater sedere ad dexteram filij quia illa particula *ad* videtur ordinem, seu authoritatem originis importare. At vero si per dexteram intelligamus participationem creatam diuinæ beatitudinis, & potestatis, sicut hæc non est collata Christo, vt Deo, sed vt homini: ita non conuenit illi sub hac ratione sedere ad dexteram Patris, vt Deo sed vt homini. Præterea, si *dextera Dei* significet absolutè participationẽ diuinæ beatitudinis, sic non soli Christo, sed omnibus beatis cõpetit sedere ad dexteram Dei, iuxta illud ad Ephes. 2. *conresuscitauit nos, & consedere nos fecit in cœlestibus in Christo Iesu*. Nam in Christo tanquam in capite omnes resurgimus, & ascẽdimus, & per ipsum datur nobis spes resurgendi, & ascendendi, ac perpetuò beatitudinem possidendi, quod est *sedere ad dexteram Dei*, iuxta hanc explicationem. Si autem *dextera Dei* quasi per antonomasiam significet eminentem participationem diuinæ beatitudinis præ cæteris alijs creaturis, cum quadam dominatiua potestate quasi propria, & connaturali, sic proprium est Christi sedere ad dexteram Dei, iuxta illud ad Hebr. 1. *Ad quem autem angelorum dixit aliquando: Sede ad dexteram meam*. Quanquã enim hic locus intelligi possit de filiatione diuinæ naturæ: tamen & propriùs intelligitur de Christo vt homine (sicut infra dicemus) & ex vno sensu necessario sequitur alius. Nam si Christus est verus Dei filius sedens à dextris Dei in vera æqualitate cũ Patre, necesse est, vt etiam in quantum homo, gloria, & maiestate præcedat omnes creaturas, atque adeo, vt etiam secundum humanitatem ad dexterã Dei sedeat præ omnibus creaturis. Et hæc sufficiunt ad explicationem omnium articulorum sequentium, quia nulla in eis occurrit difficultas circa D. Thomæ contextum: de re autem ipsa in disputatione sequenti nonnihil dicemus. Ephes. 2. Hebr. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARTICVLVS II.

Vtrùm sedere ad dexteram patris, conueniat Christo secundũ quod Deus.

317 *Hebr. 1. lc. 3. co. 1. & lcc. 6. pri. & c.8.lc.7. co.1.&. 1. col.4.*

AD secũdum sic proceditur. Videtur, quòd sedere ad dexteram patris, non conueniat Christo, secundum quod Deus. Christus enim, secundum quod est Deus, est dextera patris. Sed non videtur idem esse dextera alicuius, & ille qui sedet ad dexteram eius. Ergo Christus secũdũ quod est Deus, non sedet ad dexterã Patris. ¶2. Præterea, Marc. vltimo. dicitur, quod Dominus Iesus assumptus est in cœlum, & sedet à dextris Dei: Christus autem non est assumptus in cœlum, secũdum quod Deus: ergo etiam neque secundũ quod Deus sedet à dextris Dei. ¶3. Præterea, Christus, secundum quod Deus, est æqualis patri & Spiritui Sancto. Ergo si Christus, secundũ quod Deus, sedet ad dexteram Patris, pari ratione & Spiritus Sanctus sedebit ad dexterã Patris & Filij, & ipse pater ad dexterã Filij & Spiritus Sancti, quod nusquam *li.4.ca.2.* inuenitur. ¶Sed contra est, quod Damas. dicit, quod dexteram Patris dicimus gloriam, & honorem diuinitatis, in qua filius Dei extitit ante sæcula, vt Deus & patri consubstantialis. ¶Respondeo dicendum, quod vt ex prædictis patet, nomine dexteræ tria intelligi possunt. Vno modo, secundum Damas. gloria diuinitatis: alio modo, secundum August. beatitudo Patris: tertio modo, secundum eundem, iudiciaria potestas. Sessio autem, vt dictũ est, vel habitationem, vel regiam seu iudiciariam dignitatem designat. Vnde sedere ad dexteram Patris nihil aliud est, quam simul cum patre habere gloriam diuinitatis, & beatitudinem, & iudiciariam potestatem: & hoc immutabiliter & regaliter. Hoc autem conuenit filio Dei, secundum quod Deus. Vnde manifestũ est, quod Christus, secundum quod Deus, sedet ad dexteram Patris. Ita tamen quod hæc præpositio, ad, quæ transitiua est, solam distinctionem personalem importat, & originis ordinem, nó autem gradum naturæ, vel dignitatis, qui nullus est in diuinis personis: vt in prima parte habitum est.

Ad primum ergo dicendum, quòd filius Dei dicitur dextera Patris appropriatè, per modum, quo etiam dicitur virtus Patris. Sed dextera patris secundum tres significationes prædictas, est aliquid commune tribus personis.

¶Ad secundum dicendum, quòd Christus secundum quod homo, est assumptus ad diuinum honorem, qui in prædicta sessione designatur. Sed tamen ille honor. Diuinus conuenit Christo in quantum est Deus, non per aliquam assumptionẽ, sed per æternã originẽ.

¶Ad tertium dicendum, quod nullo modo potest dici, quòd pater sedeat ad dexteram Filij, vel Spiritus Sancti, quia Filius & Spiritus Sanctus trahunt originem à patre, & non é conuerso. Sed Spiritus Sanctus propriè potest dici sedere ad dexteram patris, vel Filij, secundum sensum prædictum: licet secundum quandam appropriationem atribuatur Filio, cui appropiatur æqualitas: sicut dicit August. quod in patre est vnitas, in Filio æqualitas, in Spiritu Sancto vnitatis, æqualitatisq; connexio.

ARTICVLVS III.

Vtrùm sedere ad dexteram Patris, conueniat Christo secundum quod homo.

Ad

318 *Lectis supra art.1.tenduBit. lib 4. ca.1. circa med.*

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd sedere ad dexterã patris, non conueniat Christo, secundum quod homo. Vt enim Damas. dicit, dexterã patris dicimus, gloriam & honorem diuinitatis. Sed honor & gloria diuinitatis, non conuenit Christo, secundum quod homo. Ergo videtur, quòd Christus, secundũ quod homo, non sedeat ad dexteram patris. ¶Præterea, sedere ad dexterã regnantis, subiectionem excludere videtur: quia qui sedet ad dexteram regnantis, quodam modo illi conregnat: Christus autem, secundum quod homo, est subiectus patri: vt dicitur. 1. ad Corint. 15. Ergo videtur quod Christus secundum quod homo, non sit ad *Glo. Ambr. in hoc loco n. 5.* dexteram patris. ¶3. Præterea Rom. 8. super illud, Qui est ad dexteram Dei, exponit gloss. id est æqualis patri in honore, quo Deus pater est: vel ad dexteram patris, id est in potioribus bonis Dei. Et super illud Hebræ. 1. Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis, gloss. ideſt ad æqualitatem patris: super omnia, & loco, & dignitate. Sed esse æqualem Deo, non conuenit Christo, secundum quod homo: nam secundum hoc ipse dicit Ioann. 14. Pater maior me est. Ergo videtur, quòd sedere ad dexteram patris, non conueniat Christo, secundum quod homo.

li.1. de Symbol. ca.1. non longe a pr. in 2. Epist. 1.

¶Sed contra est quod August. dicit in sermone de Symbolo, Ipsam dexterã, intelligite potestatem, quam accepit ille homo susceptus à Deo, vt veniat iudicaturus, qui prius venerat iudicandus.

ar. præced.

¶Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est) nomine dexteræ patris, intelligitur, vel ipsa gloria deitatis ipsius, vel beatitudo æterna eius, vel potestas iudiciaria, & regalis. Hæc autẽ propositio, Ad, quendam accessum ad dexterã designat, in quo designatur cõueniẽtia cum quadam distinctione, vt suprà dictũ est. Quod quidem potest esse tripliciter. Vno modo, vt sit conueniẽtia in natura, & distinctio in persona, & sic Christus, secundũ quod filius Dei sedet ad dexteram patris, quia habet eandem naturã cum patre. Vnde prædicta conueniunt essentialiter filio, sicut & patri, & hoc est esse in æqualitate patris. Alio modo secundũ gratiã vnionis, quæ importat è cõuerso distinctionẽ naturæ, & vnitatẽ personæ. Et secundũ hoc Christus secundum quod homo; est filius Dei, & per cõsequens sedens ad dexteram patris: ita tamen, quod ly secundum quod nó definet cõditionem naturæ, sed vnitatẽ suppositi: vt suprà expositũ est. Tertio modo potest prædictus accessus intelligi secundum gratiam habitualẽ, quæ abundãtior est in Christo præ omnibus alijs creaturis, in tantũ quòd ipsa natura humana in Christo est beatior cæteris creaturis, & super omnes alias creaturas habens regiam, & iudiciariam potestatẽ. Sic igitur si ly secũdum quod, designet conditionem naturæ, Christus, secũdũ quod Deus, sedet ad dexteram Patris, id est, in æqualitate Patris: secundum autẽ quod homo, sedet ad dexteram Patris: ideſt, in bonis paternis potioribus, præ cæteris creaturis, ideſt, in maiori beatitudine & habens iudiciariam potestatem. Si vero ly secundum quod designet vnitatem suppositi, sic etiã secundũ quod homo, sedet ad dexterã patris secundũ æqualitatẽ honoris: in quantum scilicet, eodem honore veneramur ipsum filium Dei, cum natura assumpta, vt suprà dictũ est. ¶Ad primum ergo dicendum, quod humanitas Christi secundum conditiones suæ naturæ non habet gloriam, vel honorẽ Deitatis:

Universidad de Deusto
Biblioteca

quam tamen habet ratione personæ, cui vnitur. Vnde ibidem Dam. subdit. In qua scilicet gloria Deitatis, Dei filius existēs ante sæcula, vt Deus & Patri consubstantialis sedet, conglorificata carne eius: adoratur enim vna hypostasis vna adoratione cum carne sua, ob omni creatura. ¶ Ad secundum dicendum, quòd Christus secundum, quòd homo, subiectus est Patri, prout ly secundum quod, designat conditionē naturæ, & secundum hoc non competit ei sedere ad dexteram Patris, secundum rationem æqualitatis, secundum quod est homo. Sic autem cōpetit ei sedere ad dexterā Patris, secundum quod per hoc designatur excellētia beatitudinis & iudiciaria potestas super omnē creaturam. ¶ Ad tertium dicēdū, quod esse in æqualitate Patris, non pertinet ad ipsam naturā humanā Christi, sed solùm ad personā assumentem: sed esse in potioribus bonis Dei, secundum quod importat excessum aliarum creaturarum, conuenit etiam ipsi naturæ assumptæ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm sedere ad dexteram patris, sit proprium Christi.

3 p. q. 3 1. dist. 21. quæst. 3 ar. 3. q 3.

AD quartū sic proceditur. Videtur quod sedere ad dexteram Patris, non sit proprium Christi. Dicit enim Apost. Ephe. 2. quod Deus conresuscitauit nos, & consedere fecit in cœlestibus in Christo Iesu. Sed resuscitari non est proprium Christi. Ergo etiam pari ratione nec sedere ad dexteram Dei in excelsis.

li. 1. de symbolo cap. 4. ante me. to. 9.

¶ 1. Præterea, Sicut Aug. dicit in li. de Symbolo, Christum sedere ad dexterā Patris, hoc est, habitare in eius beatitudine. Sed hoc multis alijs cōuenit. Ergo videtur, quod sedere ad dexterā Patris, non sit propriū Christi. ¶ 3. Præterea, Ipse dicit Apo. 3. Qui vicerit, dabo ei sedere mecū in throno meo, sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius. Sed per hoc sedet Christus ad dexteram Patris, quod sedet in throno eius, ergo etiam & alij qui vincunt, sedent ad dexterā patris. ¶ 4. Præterea, Matt. 20. Dominus dicit. Sedere ad dexteram meam, vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo. Hoc autē frustrà diceretur, nisi esset aliquibus paratū. Non ergo sedere ad dexteram, conuenit soli Christo. ¶ Sed contra est, quod dicitur ad Heb. 1. Ad quem angelorū dixit aliquando, Sede à dextris meis? id est, in meis bonis potioribus, vel mihi secundum diuinitatem æqualis? quasi dicat, ad nullum. Sed angeli sunt superiores alijs creaturis, ergo multo magis nulli alij conuenit sedere ad dexteram Patris quam Christo. Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est) Christus dicitur sedere ad dexterā patris in quantum secundum Diuinam naturam est in æqualitate Patris, secūdum autem humanam naturam in excellenti possessione Diuinorum bonorū præ cæteris alijs creaturis. Vtrūquè autem soli Christo conuenit. Vnde nulli alij, nec Angelo, nec homini conuenit sedere ad dexteram patris, nisi soli Christo.

¶ Ad primum ergo dicendū, quòd quia Christus est caput nostrum, illud quod collatū est Christo, est etiam nobis in ipso collatū. Et propter hoc quia ipse iam resuscitatus est, dicit apostolus, quòd Deus nos quodāmodo ei conresuscitauit, qui tamen in nobis ipsis nondum sumus resuscitati, sed resuscitandi: secundū illud Rom. 8. Qui suscitauit Iesum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora nostra. Et secundum eundem modum loquēdi subdit Apostolus, quòd consedere nos fecit in cœlestibus, scilicet in hoc ipso, quòd caput nostrum, quod est Christus, ibi sedet. ¶ Ad secundum dicendum, quòd quia dextera est Diuina beatitudo, sedere in dextera, non significat simpliciter esse in beatitudine, sed habere beatitudinem cum quadam dominatiua potestate, & quasi propriā & naturalem, quod soli Christo conuenit, nulli autem alij creaturæ. Potest tamē dici, quòd omnis Sāctus, qui est in beatitudine, est ad dexteram Dei constitutus, vnde & dicitur Matth. 25. Quòd statuet oues à dextris. ¶ Ad tertium dicendum, quod per thronum significatur iudiciaria potestas, quam Christus habet à patre, & secūdum hoc dicitur sedere in throno patris. Alij autē Sancti habent eam à Christo: & secundum hoc dicuntur in throno Christi sedere: secundum illud Matth. 19. Sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. ¶ Ad quartū dicendum, quod (sicut Chrys. dicit super Matt.) locus ille, id est, confessus dexteræ, inuius est omnibus, nō solum hominibus, sed etiam Angelis, sicut enim præcipuum vnigeniti ponit Paulus dicens. Ad quem autē Angelorum dixit vnquam, sede à dextris meis? Dominus ergo non quasi existētibus quibusdā, qui sessuri sint, sed condescendens interrogantiū supplicationi respondit: hoc enim vnum solum quærebant prę alijs, stare apud ipsum. Potest tamen dici, quod petebant filij Zebedæi, excellentiam habere præaltis in participando iudiciariam potestatem eius. Vnde non petebāt quod sederent ad dexteram, vel sinistram patris, sed ad dexteram, vel sinistram Christi.

Rom. 6 6. in Matt. inter pri. & me. super illa verba Mat. Calicē qui dem tum. 2.

DISPVTATIO LI.

In quatuor sectiones distributa.

De ascensione Christi, ac termino eius.

HOc est postremum mysteriū totius primi aduentus Christi Domini in mundum, de quo breuius quàm de morte, & resurrectione disseremus quoniā & facilius est, & paucis verbis ab Euangelistis describitur. Declarabimus ergo veritatem, & proprietatem huius mysterij, circunstantias quoque, atque terminum, ac perpetuitatem eius.

SECTIO PRIMA.

Virùm Christus vere, ac proprie in coelum ascenderit.

NOn defuerunt antiqui hæretici, qui veram Christi ascensionem in cœlum in corpore, & animo negarent. Refert enim August. lib. de agone Christ. cap. 25. aliquos negasse Christum corpus suum supra cœlos leuasse. Qui mouebantur ex illo Ioan. 3. *Nemo ascendit in coelum: nisi qui descendit de coelo filius hominis, qui est in coelo.* Vnde colligebant, solum eam naturam ascendisse, quæ de cœlo descenderat: corpus autem non descendit è cœlo: ergo neque ascendit. Alij fundabant hunc errorem in eo, quia negabāt Christum cum vero corpore surrexisse, vt Apelles, & eius sectatores sicut August. refert lib. de hæresib. nu. 23. Alij dixerunt resurrexisse Christum cum carne, eamque secum vsquè ad Solis orbem tulisse, atque in astro Solis deposuisse, nuncquè ad dexteram Patris sine carne sedere. Qui ita interpretabātur illud Psal. *In Sole posuit tabernaculum suum.* Ita senserunt Seleuciani, & Hermiani, vt August. refert de hæresibus, capit. 59. & eundem errorem tribuit Manichæis Nazian. orat. 51. vbi vtrumque errorem videtur attingere ijs verbis. *Si quis sanctam carnē nunc depositam esse, nudamquè, at corpore vacuā diuinitatem esse, non autem cum assumpta parte, & esse, & venturam esse dixerit, præsentia illius gloriam non cernat. Vbi enim nunc corpus fuerit, nisi cum ea natura, à qua assumptū est? Nō enim scilicet, iuxta Manichæorum delyria, soli impositū est, vt per dedecus honoretur, aut*

Aug. Ioannes 3. Aug. Psalm. 18. Aug. Greg Naz.

Universidad de Deusto
Biblioteca

per aëremfusum, & dissolutum est. Et propter hanc causam aliquando Augustinus tribuit Manichæis, quòd Solem hunc visibilem adorarent, eumque Christum esse dicerent, sic intelligentes illud Ioann.8. *Ego sum lux mundi*, vt videre licet lib.20.contra Faustum per totum, & tract.34 in Ioann. Theodoretus verò libr. 1. Hæreticarum fabularum, Hermogeni tribuit, quòd asseruerit, corpus Domini in sole esse repositum. Denique Tertull. libr. de carne Christi iuxta finem, capite. 24. tacito nomine authoris, *Erubescant* (inquit) *qui affirmant carnem in coelis vacuam sensu, vt vaginâ exẽpto Christo sedere, aut qui carnem, & animam tantumdem, aut tantummodo animam, carnẽ vero non iam*. Hæc sunt antiquorum hæreticorum delyramenta.

Ioan.8. Aug. Theod. Tertull.

Non sunt autem minora, quæ noui hæretici confinxerunt. Negant enim Christum secundum humanitatem verè, ac propriè ascendisse in cœlum, nonquia opinentur ibi non esse: sed quia sentiunt, vel ab initio incarnationis, vel saltem à sua glorificatione per resurrectionẽ tam ibi, quàm vbique fuisse. Vnde, cùm res non moueatur ad illum locũ, in quo iam est, non potuit Christus secundum humanitatem propriè ascendere. Dicunt ergo Christum ascendere in cœlum per metaphoram, nihilque aliud esse, quàm in gloria, & maiestate Dei constitui. Quod autem secundum hanc metaphoram dicatur ascendisse in cœlum, probant. Tum ex illo eodem loco Ioan. 3. *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de coelo*: non enim descendit nisi metaphoricè, veluti occultando gloriam suam sub humanitate assumpta: ergo tantum etiam metaphoricè ascendit manifestando gloriam, & maiestatem humanitatis assumptæ. Tũ ex eo, quòd per ascensionem dicitur assequutus, vt sedeat ad dexteram Dei, atqui hoc per metaphoram dicitur: ergo & illud. Ita ratiocinantur Brentius, & Illyricus in libris de ascensione Christi: qui decepti sunt ex falso fundamento Vbiquitatis, cõtra quod disputauimus in præcedenti tomo, disp.32.sect.4.

Ioannes.3.

In cœlũ post resurrectionem vere, ac proprie Christus ascendit.

Dicendũ ergo est primo, Christũ Dominum post resurrectionẽ suam verè, ac propriè in cœlos ascendisse. Cõclusio est articulus fidei, qui habetur in symbolo Apostolorum, & Niceno, & Athan. Quanquam enim in eis solum dicatur ascendisse, & nõ explicetur hoc esse verè, & propriè intelligendum: tamen hic est sensus symboli, & ita intelligit Catholica Ecclesia, & omnes Patres, quos statim referemus. Et probatur primo testimonijs Scripturæ, quę in nouo testamento sunt expressiora, Ioann. 20. ait Christus Magdalenæ. *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum*: & tamẽ iam resurrexerat, eratque in gloria, & maiestate, loquitur ergo de ascensione locali, & nõ per metaphoram. Eodem in sensu subdit, *Ascendo ad patrem meum, & Patrem vestrũ*, id est, post paucos dies ascendam: Lucas autem Act. 1. diserte narrat modum, & initiũ huius ascensionis coram oculatis testibus, in cap. autem. 24 sui Euangelij expressius ponit progressum, ac terminum eius dicẽs, *Ferebatur in coelum*: Mar. vero, cap. 16. idem confirmat dicens, *Assumptus est in coelum, & sedet à dextru Dei*. Præterea apud Paulum est frequens eius mentio, ad Ephes. 1.2. & 4. ad Coloss. 3. ad Heb. 4. & 9. Quæ omnia in proprio sensu esse intelligenda, præter authoritatem Ecclesiæ, & Sanctorum constat ex generali regula Scripturæ, quòd propriè sit intelligenda, vbi circunstantia loci metaphoram non declarat, illamvè requirit, ne aliquid absurdum sequatur: neutrum autem in præsenti occurrit. Quin potius cũ sermo Scripturæ sit historicus, non potest integra seruata eius veritate, ad metaphoras traduci. Nam cũ Luc. ait, *Videntibus illis eleuatus est: & nubes suscepit eũ ab oculis eorum*, vt vera sit historia, necessario fatendum est, Apostolos oculis corporeis vidisse Christum ascendentẽ donec eũ interposita nubes illis occultauit. Itẽ cum ait, *Ferebatur in coelum*, nõ est locus tropis, & metaphoris. Nã si licet exponere *ferebatur*, id est apparebat ferri, quamuis non verè moueretur: eodem modo cum dicitur resurrexisse, comedisse, &c. poterunt omnia per solam apparentiam explicari. Deniq; hoc amplius patebit ex sequentibus, cum dicemus quis sit locus, in quem Christus ascendit. Secundo potest ex veteri testamento probari conclusio, præsertim ex Psalmis. Nam in. 67. dicitur, *Cantate Deo psalmum dicite nomini eius, iter facite ei, qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi*: & infra, *Ascendisti in altum, coepisti captiuitatẽ, accepisti dona in hominibus*, & inferius, *Psallite Deo, qui ascendit super coelos coelorum ad Orientem*. Quanquam enim dubitari potest,

Symbol. Ioann.20. Act.1. Luc.24. Marc.16. Ephes.1.2. & 4. Coloss.3. Hebr.4. & 9. Aug. in Psal.67. Psal.67.

Expositio. potest, an hic Psalmus de Christo sit ad literam intelligendus, nec ne, & an prima, & vltima verba rectè accommodẽtur ad hoc mysterium: tamen de illis, *Ascendisti in altum, &c.* certum est, ex intentione Spiritus Sancti in aliquo sensu de Christo esse dicta. Nam Paul. ad Ephesios. 4. ea de Christi ascensione interpretatur. Quòd verò, vbi Psalmista habet, *Accepisti dona in hominibus*, Paulus legit, *Dedit dona hominibus* nõ refert. Quia non sunt contraria, sed Paulus explicuit aliquid, quod Psaltes tacuerat. Vterque enim dicit dona data esse hominibus: tamen, quia sunt data propter Christum, merito dicit Dauid, data esse Christo, non in ipso: sed in hominibus. Paulus vero explicuit, hæc dona ita data esse hominibus propter Christum, vt etiam ipse Christus ea donet. Sic fere interpretatur Aug. Aliter Hieronymus super ad Ephes. dicit Psalmistam vsum esse verbo *accipiendi*, quia prædicebat rem futuram: Apostolum vero verbo *dandi*, quia narrabat rem factam. Antequam enim Christus distribueret hæc dona, potest dici potius accepisse, quàm dedisse, quia solum acquisierat ius dandi: postquam vero illa distribuit, proprie dicitur dedisse. Aliter Theodoretus in dictum psalmum, vtraquè (inquit) *acciderunt* (scilicet accipere, & dare) *quandoquidem qui accepit, ab accipientibus, fidem, largitur gratiam*. Itaque Deus, vel Christus dicitur *accipere dona in hominibus*, in quantum accipit, vt homines in eum credant, eum amient, ac venerentur: tamen hoc, quod accipit, ipse donat. Quia nemo potest credere in Christum, nisi dono Christi, ipse ergo, & dat & accipit dona, quia & dat gratiam, & quod dat, in gloriam, & honorem eius cedit. Et ita hoc loco prædicta est & ascensio Christi, & charismatum Spiritus Sancti donatio: atque vtrumque colligunt ex hoc loco Patres, tum qui epistolam ad Ephes. tum qui Psalm. 67. exponunt. Et Tertullian. lib. 5. contra Marcion. capit. 8. Prosper. lib. 2. de promissio. Dei capit. 31. Ruffinus in expo. Symboli, & alij passim. Prætereà odduci possunt verba illa Psal. 46. *Ascendit Deus iniubilatione, & Dominus in voce tubæ*, & Psal. 8. *Exaltata est magnificentia tua super cœlos Deus*: & alia, quæ à Prospero supra, & Cyrillo Ierosolymitan. cat. 14. & alijs citantur in sensu mystico potius quàm in literali. Rursus ex Michea.

Ephes.4. Aug. Hieronym. Tertull. Prosper. Ruffin. Psalm.46. Psalm.8. Prosper. Cyrill. Mich.2.

A chex. 2. affert D. Thomas verba illa, *Ascẽdit pandens iter ante eos*, vbi more prophetico præteritum pro futuro positum est. Et quòd ibi ad literam sit sermo, de Christo, constat ex Hieronymo, & eodem modo exposuisse antiquos Hebræos refert Galatin. lib 8. de arcanis cath. veritatis, capit. 23. & patet tum ex illis verbis antecedentibus, *In vnum conducam reliquias Israel*, tum ex alijs subsequentibus, *transibit Rex eorum coram eis*. Dicitur autem Christus ascendere *pandens iter* hominibus, quia ipse primus aperuit viam, & ianuam regni, quæ antea hominibus clausa fuerat. Et ita etiam de hoc mysterio exponuntur à Patribus illa verba Psalm. 23. *Attollite portas Principes vestras, & eleuamini portæ aeternales, & introibit Rex gloriæ*, vt latè discurrit Gregorius Nyssenus oratione de Ascensione. Ad idem quoque mysterium accommodant verba Isai. capit. 63. *Quis est iste, qui venit de Edon, tinctis vestibus de Bosra*. Quæ interpretans Cyrillus in Exegesi ad Achatium, *Ad cœlum* (inquit) *Vnigenitus Dei, Vna cum carne sibi vnita redit, eratque nouum hoc in cœlis spectaculum. Obstupuit enim sanctorum Angelorum multitudo, cum Regem gloriæ, exercituumque Dominum in forma humana cerneret. Aiebat enim, Quis est iste, qui venit de Edon, id est, ex terra*. Cui interpretationi quadrat Prophetæ responsio, *Iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ*. Eodemque modo exposuit Origenes coniungens hunc locum cum alio citato ex Psalm. 23. tom. 9. in Ioann. & Ambros. libr. de institutione Virginis, capit. 5. & libr. de ijs, qui initiantur mysterijs, capit. 7. & Augustinus sermone. 5. de Resur. *Viderunt* (inquit) *Cœlites cunctis speciosum vulneribus Christum, spolia è castris tyrannicis reportantem, & admirantes fulgentia Diuinæ virtutis vexilla, talibus concrepant hymnis, deducuntq; latantes. Quis est iste Rex gloriæ?* Denique eodem modo exponunt vtrumq; locũ Dionys. 7. cap. Cœlest. Hierar Iustin. dialog. cum Tryphone, Cyrill. Alex. 12. in Ioan. cap. 57. & super Isaiam, vbi etiam Hieronymus.

D. Thom. Hieronym. Galatin. Origenes. Ambros. Aug. Gre Nyss. Isai.63. Cyrill. Dionys. Iustin. Cyr. Ale. Hieron.

Tertio possumus rationem adiungere. Quia cœlum est locus, quem Deus sanctis, ac beatis hominibus præparauit, & ideo singulariter dicitur *sedes Dei*, quia ibi singulariter se manifestat, ac regnat: iuxta illud Psalmi. 102. *Dominus in cœlo parauit*

Psal.102.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ranit sedem suam. Et quòd sit sermo de cœlo corporeo, quod extremè distat à terra, patet ex illa vsitata antithesi Scripturæ
Psal.113. Isai.66. Psalm.113. *Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filijs hominum.* Isai.66. *Cœlum mihi sedes est: terra autem scabellum pedum meorũ.*
Ma.5.& 6 Idem fere Matth.5.&.6. ergo hic locus maximè debebatur Christo in glorioso corpore suscitato. Tum quia perfectior est in beatitudine, quàm reliqui Sancti. Tum etiam quia nos ibi sumus futuri, vbi ipse fuerit, iuxta illud, *Vbi sum ego illic & minister meus erit*, & ideo aiebat ipse, *Vado parare vobis locum, & iterum veniam, & accipiam*
Ioann.12. Ioann.14. *vos ad me ipsum, vt vbi ego sum, & vos sitis.* Si autem Christus corpore, & animo gloriosus futurus erat in cœlo, oportuit, vt illuc ascenderet. Quia secundum humanam naturam antea non erat ibi, cum non esset vbique: sed in proprio loco, in quo circunscribebatur, vt ostendimus in priori tomo.
Ruffin. Vnde Ruffinus in expositione symboli, *Ascendit* (inquit) *in cœlum non, vbi Verbum Deus antea non fuerat: sed vbi Verbum caro factum antea non fuerat.*
Leo Papa. Et Leo Papa serm. 2. de ascens. *Ineffabili* (inquit) *modo per ascensionem cœpit esse diuinitate præsentior, qui factus est humanitate longinquior.*
Vig. Et Vigilius libro.1.cont.Euthych. *Per formam serui, quam abstulit nobis in cœlum, absens est nobis, per formam Dei, qua à nobis non recessit, præsens est nobis.* Ex quibus cõstat, licet per communicationẽ idiomatum Deus proprie dicatur ascendisse: motum tamen ascensionis non in diuinitate, sed in humanitate tantum fuisse, atque adeò non ascendisse Christum, vt Deum propriè loquendo: sed vt hominem, sicut in artic. 2. explicatum est.

Secundo dicendum est, Christum Dominum per successiuum motum in cœlum ascendisse. Hæc conclusio partim est certa, partim in opinionem cadit. Quod enim in principio, quãdo à terra attolli cœpit ex monte Oliueti paulatim, & successiuo motu ascenderit, apertè colligitur ex illis verbis,
Act.1. *Videntibus illis elevatus est.* Nõ enim poterat videri ascendens, nisi paulatim, & visibiliter moueretur.
Luc.24. Idem significat Lucas verbis illis *recessit ab eis, & ferebatur in cœlum.* Vnde colligitur durasse huiusmodi motum Christi ascendẽtis, donec nubes susceperit, seu occultauit eum ab oculis discipulorũ, quia ad id vsq; tẽporis visus est â discipulis ascendens. Et hactenus nulla est cõtrouersia inter Catholicos. De reliqua verò parte motus dissentiunt. Quidam enim dicunt, ab eo spatio, in quo nubes Christũ occultauit, nõ ascendisse amplius motu cõtinuo: sed vna mutatione subita, ac instantanea transiliisse ad vltimum vsque terminũ, in quo sessurus erat, ablq; transitu per mediũ. Ita opinatur Abulens. Paradox. 5. c.13. & Durand. sub disiunctione affirmat, vel hoc modo fuisse motum, vel cœlũ fuisse diuisum, vt ascẽderet. Qui eo innititur fundamento (vt supra vidimus) quòd duo corpora non possint simul esse in eodem loco, se penetrando. Quod omnino falsum esse demonstrauimus. Quare (si Abulensis sententia in eo fundetur, quasi impossibile sit, aliter Christũ ascẽdisse sine diuisione cœlorum) eodem modo falsa est, & improbabilis. Si vero solum fundetur in congruentia quadam, quia Christus ad ascendendũ non indigebat illa motus successione, ideoque in principio ascensionis illa solũ propter homines fit vsus, vt ab eis cerni posset, post vero cessante hoc fine, non oportuerit amplius ita moueri, hoc (inquã) sensu sententia hæc est vtcunque tolerabilis. Nihilominus tamen multo probabilius est, Christum eodem genere motus ascendisse, trãseũdo per omnia corpora intermedia. Quæ est sententia communior Theologorum in 3.d.22. D.Thom. quæst.3. artic.2. quæst.2. Richard. artic.5. quæst.1. Alexan. Alens.3. p.quæst.23.mem.3. Verum est, aliquos ex prædictis authoribus niti fundamento extremè contrario, scilicet, quod sit impossibile corpus mutare locum in instanti, & transire ab extremo in extremũ sine existentia in medio. Quibus videtur fauere D.Thom. hic art.3. ad.3. Superius tamen agendo de dotibus corporis glorioſi ostendimus hoc non esse impossibile. Quod ergo non ita factum fuerit, non potest demõstrari, sed solum congruentia aliqua fieri verisimile. Tum quia magis decere videtur maiestatem Christi, vt paulatim suam ascensionem prosequeretur, sicut eam inchoauerat. Tum etiam quia oportuit, eum per omnes cœlos transire, vt tanquam supremus Dominus possessionem omnium acciperet, & quodammodo sua præsentia sanctificaret.

Dices (hoc etiam interrogant huius temporis hæretici) si Christus ita visibiliter ascen-

ascendit penetrando cœlos, cur Apostoli non sunt permissi id suis oculis videre, vt possent esse tanti mysterij testes oculati? Respondetur, quia non potest illuc pertingere naturali virtute oculus humanus, neque oportebat nouo miraculo, & inusitato id fieri, vt fides maiorem locũ haberet, ad quam sufficiebat, & prædictio ipsius Christi, & testimonium Angelorum dicentium,
Obiectio. Act.1. *Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet*, Act. 1. Vt enim mysteriũ supernaturale fieret credibilius, oportuit illud conspicere in principio: quia naturaliter conspici poterat: non tamen oportuit consummationem eius, secundum quam humani aspectus vim superabat, in se se conspici, ac videri. Sicut non est visa incarnatio, nec resurrectio. Loquitur de hac re eleganter Chrysost. hom. de ascens. tom. 3.
Chrysost.

Tertio dicendum est, Christum ascendisse vsquè ad cœlum supremum. Hæc cõclusio absolutè sumpta est certa. Primò, ex
Hebr.4. modo loquendi Scripturæ ad Hebr. 4. *Habentes pontificem qui pẽetrauit cœlos*, id est,
Hebr.7. qui pertransijt omnes cœlos. Nam illa indefinita pro vniuersali posita est, & ideo
Ephes.4. cap.7. dicitur, *Christus excelsior cœlis factus*, & clarius ad Ephes.4. *Ascendit*, inquit Paulus, *super omnes cœlos*. Et ita interpretari
Psal.67. videtur verba Psalmi. 67. *Ascendisti in altum*, id est, in fastigium, seu in sublimen locum. Hãc enim vim habet vos Græca ὕψος, quæ *fastigium* seu *sublimitatem* significat,
Tertull. Isai.66. & ita etiam vertit Tertul. lib.5. in Marcionem. c.8. Secundo, quia supremũ illud cœlum est sedes Beatorum, & ipsius Dei thronus, quatenus in eo loco se se singulariter manifestat, vt colligitur ex antithesi Scripturæ supra citata, *Cœlũ mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum.*
Act.7. Act. 7. ergo in eundem locum Christus ascendit. Tertio est coniectura. Quia non est verisimile Christum quieuisse in aliqua sphæra cœlesti earum, quæ continuo motu agitantur: sed in aliquo quieto cœlo, & immobili: hoc autem est supremum, quod vocamus Empyreum.

Duobus autem modis intelligi potest, Christum quieuisse in illo cœlo. Primo vt totum eius corpus manserit intra cœlum, vel penetratiue, vel circundarum superficie cœli, sicut nos sumus modo in aere. Secundo, vt totum Christi corpus sit supra
Durand. conuexam superficiem illius, Durand. in.3. d.22.q.8. primò probat, vtrunque modum esse possibilem, quod tam est per se notũ, vt nulla indigeat probatione. Deinde eligit priorem, vt magis congruentem, affert tamen rationem valde infirmam, scilicet quia si totum Christi corpus esset supra conuexum cœli, neque seipsum, neq; alia videre posset. Hæc enim illatio nullius est momenti. Supra enim declarauimus, quomodo Beati possint vti aspectu etiam extra conuexum cœli. Potest verò hæc opinio tribui D. Thom. in.3.d.22.q.3.art.3.q.
D.Thom. 1.ad.1. vbi apertè docet, non dici Christum ascendisse super cœlos, quia extra cœlum Empyreum sit: sed quia in altissimam partem illius cœli ascenderit. Hoc etiam sequutus est Sylvest. in Rosa aurea agens de
Silvest. Christus supra conuexam empyrei cœli superficiem ascendit. Cajetanus. Ferrar. Paludan. D.Thom. ascensione. Nihilominus verisimilior est sententia, quam hic tenet Caietan. & Ferrar. 4. contra Gent. c. 87. Paludan. in. 3. d. 22. q. 5. & reliqui discipuli D. Thom. Et est hæc opinio magis consentanea D. Thom. hic, vt vidimus in commentario, & idem sentit. 4. cont. Gent. c. 87. & 88 & quodlib. 6. artic. 3. Vnde vel retractauit sententiam, quam in Tertio docuerat, vel exponendus est, ibi tantum negasse Christum esse extra cœlum, ita vt nullo modo cœlum tãgat. Vnde, quod ait, *In altissimam partem cœli Empyrei ascendisse*, intelligi potest, quòd suis pedibus tangit, & calcat supremã partem cœli. Est præterea hæc sententia consentanea modo loquendi Scripturæ. *Nam penetrare cœlos, & ascendere super omnes cœlos*, hoc propriè significat. Vnde Chryso-
Chrysost. stom. homil. 11. in ad Ephes. *Ascendit* (inquit) *super omnes cœlos, vltra quos nihil est aliud: hoc videlicet est potentiæ, & dominationis ipsius.* Idem Theophil. ibi, & Oe-
Theoph. Oecumen. cumen. Quare pie exponenda sunt verba, quæ super hunc locum Hieronym. scripsit,
Hieronym. *Num quid corporaliter omnes cœlos, & vniuersas sublimitates & cœlorum circulos (quos philosophi sphæras vocant) transiens, atq; trascendens fictis in summo cœli fornice, & (vt ipsa verbo vtar) absidẽ? An certe omnia corporalia contemnens, atq; despiciens, & æterna cõtemplans super cœlos, ideſt, super inuisibilia fletisse credẽdus es? quod ego melius puto.* Hoc enim ita intelligendum est, vt non excludatur prior sensus, qui proprius est, & literalis: sed vtrumq; verũ esse credatur. Quomodo dixit ibi Anselm. *Ascendit non solũ*
Anselm. *super omnes cœlos materiales, sed & super*

omnes

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes cœlestium virtutum ordines, superans loco, & dignitate omnem creaturam. Et hæc est vnica ratio, & congruentia huius sententiæ, quam in commentario latius explicui. *Aug.* Hanc verò disputationem August. verbis concludamus, qui in lib. de fide, & Symbolo capite. 6. sic inquit, *Credimus in cœlum ascendisse: sed vbi, & quomodo sit in cœlo corpus Dominicum curiosissimum, & supernaturaneum est quærere, tantummodo in cœlo esse credendũ est. Non enim est fragilitatis nostræ, cœlorum secreta discutere: sed est nostræ fidei de Dominici corporis dignitate sublimia, & honesta sapere.*

Testimonij. Ioan. 3. Expositio. Ex fundamentis hæreticorum solum illud testimonium Ioann. 3. *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo*, indiget aliqua expositione (cætera enim nullam habent difficultatem.) Ad illud ergo testimonium in primis dicitur, ibi non esse sermonem de corporali Christi ascensione: quia ibi verbum *ascendit*, non est præsentis temporis, sed præteriti, Christus autem nondũ tunc ascenderat corporaliter. Vnde necesse est, intelligi, aut de spirituali ascensione per gloriam animæ, aut (quod frequentius est apud Patres) de præsentia diuinitatis, per quam omnia replebat, & omnia intuebatur. Quare (si attentè legatur) non dicit Christus, se tunc ascendisse in cœlum: sed existere in cœlo. Vnde ex hoc loco colligunt Patres immensitatem, & diuinitatem Christi, tam exponentes hùc locum, quàm locum ad Ephes. 4. & præterea Hilarius. *Hilar. Greg. Naz. Ephes. 4. Theod.* 10. de Trinitate, & Nazian. Orat. 51. At verò quanquam hæc responsio satisfaciat huic testimonio: tamen quia Paul. ad Ephes. 4. agens de corporali ascensione Christi eodẽ modo dicit, *Qui ascendit, ipse est, qui descendit*, ideo dicendum est secundo cum Theodor. ad Ephes. 4 non alium descendisse, & alium ascendisse: sed aliter descendisse, & aliter ascendisse. Cùm descendisset enim incorporeus, ascendit corporeus. Quod recte declarat Augustinus dicto libro de agone Christiano, capite. 25. *Aug.* Quia ascendere est personæ, nõ naturæ, nisi in quantum est in persona. Eadem persona Christi descendit, & ascendit: descendit autem cũ non haberet corpus: ascẽdit autem corpore inducta. Quapropter nõ est necesse ascensum, & descensum æquè propriè intelligi, sed juxta capacitatem, & statum personæ, cui attribuuntur. Addo vero, Paulum non loqui tantum de descensu per Incarnationẽ: sed de descensu ad inferos, qui etiam fuit verus ac proprius per localem motum, quãuis, quia descendit in sola anima descensus ille fuit per motum accommodatum spiritui. Ascensus vero, cum fuerit in corpore, factus etiam est per motum corpori accommodatum.

Dubium. Hic vero inquiri solet, quomodo corpus terrenum, & graue potuerit ad cœlestia ascendere, & vtrum motus ille fuerit violentus, an naturalis. Sed hæc explicata à nobis sunt, cùm de dotibus corporis glorioſi ageremus. *Responſio.* Vbi ostendimus corpori in tali statu gloriæ constituto connaturalem esse huiusmodi motum: ideoque respectu ipsius naturæ corporis non posse homini motum dici violentum, sed supernaturalem.

SECTIO II.

Quibus circunstantijs facta sit Christi ascensio.

DE mysterio ascensionis (quod attinet ad naturam, & essentiã eius explicandam) nihil aliud dicendum occurrit præter id, quod superiori sectione tractatũ est. Rursus omnes causæ eius etiã sunt in superioribus expositæ. Nam de finali diximus in commentario artic. 1. explicãdo rationes, ob quas fuit conueniens, Christum ascendere: de efficienti in art. 3. & cùm de dote agilitatis ageremus. Et de ea te frequenter differunt Patres agentes de ascensione Christi, constituentes differentiam inter raptũ Henoch, & Eliæ, quod ij aliena virtute in cœlum aereũ rapti sunt: Christus vero vsque in æthereum propria virtute ascenderit. Specialiter videri possunt Greg. homilia. 29. in Euangelia, Chry. *Greg. Chryſ. Cyrill.* sost. dicta homilia de ascẽsione, & Cyrillus Ierosolimitan. dicta cat. 14. Alia vero causarum genera non habent in præsenti locum. Nam præter ipsum Christi corpus, quod erat subiectum, & motũ, qui ipsum afficiebat, non potest hic aliud genus causæ materialis, aut formalis excogitari. Præterea de effectibus ascensionis nihil dicendũ occurrit. Quia, quæ diximus de resurrectione ad ascensionem accommodari possunt. Est enim ferè eadẽ ratio & nulla specialis difficultas in his occurrit. Reliquum ergo est, vt de circunstantijs ascensionis pauca

pauca dicamus, & explicemus ea, quæ ab Euangelistis breuiter perstringuntur. Sunt autem quatuor, quæ ab eis insinuantur, scilicet, vbi, quando, quomodo, & quo comitatu ascenderit.

Ascensionis locus. Luce. 24. Act. 1. Primo igitur de loco, ex quo Christus ascendit, Lucas in Euangelio cap. 24. habet hæc verba, *Eduxit autem eos foras in Bethaniam, & eleuatis manibus suis benedixit eis, & factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cœlum.* In actis verò cap. 1. magis explicat, quis fuerit ille locus quo Christus discipulos eduxit, vt inde ascenderet, dicens fuisse montem Olueti, distantem ab Ierosolymis *itinere Sabbathi*, id est, quod iuxta traditiones Hebræorum in die Sabbathi agere licebat: illud autem erat spatium bis mille pedum (vt Hieronym. *Hieronym. Beda.* refert epist. 151. ad Algasiam. q. 10. & 30.) scilicet mille passuum, vt ait Beda, quæst. 1. in acta, & in comment. Act. 1. Lib. autem. 6. super Lucam cap. vltimo dicit, Bethaniam positam fuisse in latere montis Olueti, & distasse Ierosolyma quasi stadijs quindecim, vt dicitur Ioannis. 11. quæ faciunt ferè bis mille passus. Vndè fit, quod Lucas ait, *Eduxit eos in Bethaniam*, posse intelligi, non quod duxerit eos vsque ad ipsum oppidũ, sed versus illud, & per viam fortasse, quæ ad illud tendebat, vsque ad illum locum montis Olueti, ex quo ascensurus erat in cœlum: quique videtur fuisse in medio itinere inter Ierusalem, & Bethaniam, & fortasse ille locus constitutus erat intra fines Bethaniæ. Vel certè (quod probabilius est, & magis consentaneum textui) duxit eos vsque ad ipsam Bethaniam, fortasse vt familiarem amorem erga Magdalenam, eiusque fratres ostenderet: inde vero recessit in montem, vndè ascensurus erat. Cur autem eum locum elegerit, facilè est rationes mysticas excogitare, & in Beda supra, legi possunt. Literalis enim sufficiens est voluntas facientis, & quia fortasse pro temporis, ac personarũ opportunitate ille locus erat commodissimus. De quo, & de templo ibi ædificato, & de signis, seu vestigijs *Beda.* Christi, quæ in eo sunt mirabiliter conseruata legi potest Beda de locis sanctis, cap. 7. Est autem verisimile ex eo loco, ex quo Christus cœpit ascendere, via recta in cœlum conscendisse, quandiu ab Apostolis visus fuit: an vero postea eodem modo recta via incesserit, vsque ad cœlum empyreum, atque adeò, an quieuerit in loco cœlesti, qui è regione responderet terrestri loco, vndè discesserit, incertum est, & nimis curiosum esset illud inquirere, vt supra ex Augustino referebamus.

Secundo, de circũstantia temporis vnũ est certum, scilicet quadragesimo die post resurrectionem suam Christum ascendisse, vt constat ex illis verbis Actorum primo. *Per dies quadraginta apparens eis.* Cur autem tot diebus Christus distulerit ascensionem suam, dictum est in superioribus, nimirum vt illis diebus resurrectionis suæ veritatem ostenderet, & de regno Dei discipulos instrueret. Ecclesiamq; suam perfectè fundaret, vt fecisse legimus apud Euangelistas, præsertim Ioannem, & Lucam Act. 1. Et rectè explicant Leo Papa *Leo Papa, Cyp.* serm. 1. de Ascensione, & Cyprianus serm. item de Ascensione. Quoniam vero ad eos fines non erat necessarius præcisè numerus quadraginta dierũ (poterat enim Christus & pluribus & paucioribus ea omnia perficere) ideò sancti Patres, in hoc dierum numero mysticas rationes excogitãt, quas breuiter attingit Beda in comment. Act. 1. *Beda. Alexan. Alen.* Alexan. Alens. 3. part. quæstio. 25. M. 5. Addendum vero est, hos dies ita esse numerãdos, vt & dies ipse resurrectionis, & dies Ascensionis illis comprehendantur. Nam constat ex Euangelio, tàm in die Resurrectionis, quàm Ascensionis Christum Discipulis apparuisse. Ergo si tantum per quadraginta dies eis apparuit, necesse est, vt quadragesimo die à Resurrectione facta fuerit Ascensio, vtrumque extremum cõcludendo. Vndè sit vlterius, hunc diem Ascensionis fuisse feriam quintam hebdomadæ. Ostẽsum enim supra est, Christum resurrexisse Die Dominica: comparando autem quadraginta dies à die Dominico, necessario sequitur, vt quadragesimus sit dies Iouis. Et hæc omnia confirmat Ecclesiastica traditio, & festiuitas, quæ in memoriam huius mysterij eo die semper fuit in Ecclesia solenniter celebrata, vt constat ex Clemente Papa libro. 5. constitutionum capit. 18. alias. 20. vbi refert Apostolorum constitutionem. *Numeratis quadraginta diebus à primo Dominico die celebrate diem festum Assumptionis Domini, quo die absoluta omni dispensatione ascendit ad Deum Patrem suum.*

De hora vero illius diei, in qua Christus ascendit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ascendit, vix aliquid inuenio ab scriptoribus dictum, neque ex Scriptura aliud colligi potest, quam quod postquam illa die Christus cum discipulis comedit, eduxit eos in Bethaniam, & inde assumptus est. Quod patet ex verbis illis Act. 1. *conuescens præcepit eis, &c.* & infra, *cum hæc dixisset, eleuatus est*. Quanquam enim nonnulli cum Erasmo, Caietano, & alijs, existiment hoc loco non esse legendum *conuescens*, sed *conuersans*, eo quod verbū Græcum συναλίζω, non significat comedere, sed conuersari: nihil tamen Latina lectio sine dubitatione retinenda est, cum in omnibus vulgatis codicibus sine vlla varietate habeatur, & ita legant omnes Latini interpretes, Beda, Glossa, & posteriores omnes, ac Hieronymus Epist. 150. ad Hedibiam. q. 7. Et participium Græcum respondens huic Latino, συναλιζόμενος, licet proprie significet, *congregatus*, tamen interpres, vel aliter legit, vel tacitè mentem Lucæ attigit. Nam hoc etiã posteriori modo interpretati sunt Chrysost. & alij Græci. Potest confirmari ex Euangelio Marci cap. vltimo, vbi dicitur, *Nouissime recumbentibus undecim discipulis apparuisse illum Iesum*, & loquutum cum eis, finitoque colloquio assumptum esse in cœlum. Facta est ergo ascensio post sumptum cibum cum discipulis. Vnde sit veri simile, pomeridiano tempore Christū ascendisse in cœlum, tum quia credendum est, non recubuisse multo tempore ante meridiem. Tum etiã, quia (vt supra vidimus) post prandium, quod in cœnaculo factum fuit, eduxit eos vsque ad montem Oliueti, in quo itinere, & in congregandis alijs discipulis tempus aliquod insumendum erat. Est autem in multis locis consuetudo, hora diei duodecima vsque ad primã post meridiem publicè, solennique orationi vacare in memoriam Dominicæ ascensionis. Quæ consuetudo indicare videtur, fideles sentire ea hora Christum ascendisse. Sed quãm hoc certum sit, alijs iudicandum relinquo. Non est tamen hoc loco prætermittendum (quod Beda refert de locis sanctis, tap. 7.) festinitatem huius diei fuisse diuinis, ac cœlestibus prodigijs in eodẽ loco, ex quo Dominus ascendit, decoratã. *Nam in die* (inquit) *ascensionis Dominicæ, per annos singulos, missa peractia valide flaminis procella de sursum venire consuevit, & omnes, qui in Ecclesia fuerint, in terram prosternere-*

Tempus, seu dies Ascensionis Christi Act. 1. Eras. Caiet. Beda. Glos. Hieron. Chrys.

Ascensionis Christi hora

Beda.

A *re. Tota ibi ea nocte lucerna ardent, vt non illustrari tantum, sed & ardere mons, & supposita loca videantur.*

Ascensus Christi non fuit localis.

Circa tertium de modo, quo Christus ascendit. Non agimus de modo proprio ipsius motus ascensionis (de hoc enim iam diximus, quia magis pertinet ad substantiam, quam ad circunstantias mysterij) est ergo sermo de modo, quo discipulis vale dixit, & eorum se se oculis subduxit, eosque ad sua redire iussit. Quæ omnia breuiter Lucas narrat capite 24. Euangelij, & Actor. 1. & in primis dicit, antequam discederet, eleuat s manib' benedixisse eis, nimirũ beatissimæ Virgini, & Apostolis omnibus, quorum expressam mentionem facit, & alijs discipulis, quos significat fuisse ferè centum viginti. Potidem enim dicit, fuisse congregatos in cœnaculo, quando Petrus ad eos sermonem habuit. Vnde omnes illi videntur vna cum Apostolis ibi perseuerasse vsque ad Spiritus Sancti aduentũ: omnes ergo illi ad minimum adfuisse creduntur, quando Christus ab eis recessit, eisque inter alia dixit, *Vos autem sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto*. Probabile etiam est, tunc fuisse factam illam apparitionem, in qua Paulus ait. 1. Corint. 15. *Visum esse Christum à quingentis fratribus*, de qua re supra tractatũ est. Quid autem Christus ante discessum benedictione suam impartitus sit, satis perspicuã, ac per se notam rationem habet. Illa enim benedictio nihil aliud fuit, quàm multorum bonorum deprecatio, verbis facta, ipsis audiẽtibus. Primo, in amoris, ac beneuolentiæ signum. Secundo, vt reipsa ea bona discipulis conferret. Non enim poterat eius benedictio non esse efficax, cuius dicere, facere est. Tertio vt se se summum Ecclesiæ Pontificem, pastorem, ac superiorem ostenderet. Nam (vt ait Paulus ad Hebr. 7. *Qui minor est, à maiori benedicitur*. Illa verò manũ eleuatio antiquum fuit signum, quo Patriarchæ, & Pontifices vti solebant, quando bona alijs imprecabantur, vt legimus Leuit. 9. & Genes. 48. fortasse ad indicandum non tãm terrestria, quãm cœlestia bona illis imprecari, vel Deum esse, à quo fructus benedictionis sperandus sit, & ad eum esse cor eleuandum, vt benedictio sit efficax. Potest autem piè, & probabiliter credi, Christum non vtcunque manus eleuasse, sed in crucis signum, vel cancellatis manibus,

Act. 1. Euangelium Marci.

1. Cor. 15.

Hebr.

Signum benedictionis quod quibus Leuitis fuerit.

Vere in ea conscensione Christus nubes ascendit super cherubim.

Genes. 48. nibus, sicut Iacob nepotibus benedixit Genes. 48. benedictionem in Christo futurã per signum crucis præsignificans (vt Tertull. notauit lib. de baptismo cap. 8.) vel in crucis formam manus ad cœlum tollendo, sicut de Moyse legimus Exo. 17. Quã etiam fuisse figuram crucis, & efficaciæ, eius notant Greg. Nazian. oratione. 6. & alij, quos in priori tomo retulimus. Vel certè in aëre crucem describendo sicut nunc est in vsu Ecclesiæ, quem ex Apostolica traditione manasse, testatur Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 27.

Tertull.

Exod. 17.

Greg. Naz.

Basil.

Secundo ait Lucas facta benedictione, Christum fuisse eleuatum in cœlum, videtibus omnibus. *Et nubes* (inquit) *suscepit eũ ab oculis eorum*, quod mysterium ait Cyrill. Alex. epist. ad Anastasium, Alexandrum, & alios patres monasticam vitam agentes, prædictum esse à Daniele, quando vidit B quasi filium hominis venientem in nubibus cœli vsque ad antiquum dierum, eique datum esse honorem, & regnum: habetur hæc epistola in tomo. 2. Concilij Ephe. appendice. 1. cap. 6. De hac verò nube quid fuerit, quodve ministerium tribuerit Christo, variè sentiunt scriptores. Abulensis paradoxo. 5. cap. 8. & sequentibus sentit, hanc fuisse veram nubem vel ibi denuo genitã, vel aliunde adductam, & Christi pedibus suppositam, nõ vt corpus illius sustineret, vel sursum duceret, (nam potius ipse vel virtute sua, vel angelorum ministerio eam attollebat secum) sed propter ornatũ quẽdam, vt ad modum throni, & sedis illi famularetur. Hanc sententiam refert latè hoc loco Medina, & postea subdit has esse nugas, & fabulas: nullamque rationem, vel probationem adducens affirmat illam nubem nihil aliud fuisse, quam splendorem quendam, quem corpus Iesu, cum esset iam cœlo propinquius genuit, cuius similitudinem perspicimus in cœlo in ea, quæ vocatur, *via lactea*, quod sumpsit ex Caietan. Actor. 1. Mihi tamen in primis videtur nõ esse, cur negemus, illam fuisse veram nubem. Nam scriptura non dicit fuisse *quasi nubem*, aut in nubis similitudinem, sed simpliciter *nubem* appellat. Ergo, cum sine vllo incommodo possit propriè, ac verè intelligi, ita est scriptura exponenda. Sic apertè exponit Chrys. hom. 2. in Acta, vbi dicit, *Hanc nubem fuisse cœli Symbolum, declarans, quod in ipso signo diuina potentia ascenderet,*

Cyr. Alex.

Dion. 7.

Con. Eph.

Abulens.

Medin.

Caietanus.

C

Ignat.

Christi in cœlum ascensus diuinus fuit. Ephes. 4.

iuxta illud Psal. 103. Qui ponis nubem ascensum tuum. Beda et am super Acta similiter exponit. Deinde, non constat hanc nubem descendisse vsque ad terram (licut Abulensis dicit) & suppositam pedibus Christi vnã cum eo ascendisse per modum sedis gestatoriæ, hoc enim in scriptura fundamentum non habet. Nã (vt rectè Caietan. notat) scriptura non dicit simpliciter, nubem suscepisse Christum. Sed suscepisse eum ab oculis intuentium. Vnde verisimilius est, quandiu Christus ascendens videri voluit, nullã nubem interiectam fuisse inter ipsum, & terram. Quia tunc potius impediret aspectũ intuentium: postquam verò longius à terra distare cœpit, nubis interiectu sese intuentium subtraxit oculis. Quæ profectò neque cum illo vlterius ascendit neque aliud ministerium exhibuit, quàm vt Christi corpus ab aspectu discipulorum amoueret, & claritate sua, ac splendore maiestatem ascendentis indicaret.

Psalm. 103 Bed.

Caietanus.

Tertio addit Lucas, cũm adhuc discipuli perseuerarent, intendentes oculos in cœlũ, admonitos ab Angelis, ne vlterius præstollarentur oculis corporis Christũ videre descendentem de cœlo, quo ascenderat vsque ad iudicij diem, quãdo rediturus esset idem ipse qui ascendit. Quæ Angelorum apparitio facta est primo, vt quod discipuli oculis corporeis videre non poterant, scilicet Christum in cœlum peruenientem, verbis suis docerent, ac confirmarent. Secundo vt Apostolos consolarentur, eosq; instruerent vt fide potius, quàm visu corporeo Christũ intuerẽtur, ac expectarent. Tertio, vt significarent Christum ad immutabilem quendam statum, & æternitatis consortiũ ascendisse. Hoc enim est quod aiunt, *Sic veniet, quemadmodum vidistis eum*, idest, in eadem gloria, & maiestate, & cum eadem anima, & corpore, quæ nulla temporis duratione alterari poterunt, aut mutari. Quæ verba ita ponderauit Ignatius Epist. 10. ad Smyrnenses, Chrysostom. & Beda in Act. & Tertull. libr. de carne Christi, cap. 24. & lib. de Resur. carnis. cap. 31.

Ignat.

Quarta, & vltima circunstantia proposita ad explicandum fuit, quo apparatu, seu comitatu Christus ascenderit. De qua re neque Euangelistæ, neque Lucas in Actib. quicquã scribunt: tamẽ ex Paul. ad Ephes. 4. colligitur in primis ascendisse cum Christo omnes Iustos, & Sanctos, quos è Sinu

Universidad de Deusto
Biblioteca

Abrahæ eduxerat. Hic enim est sensus illorũ verborum, *Ascendens in altam captiuã duxit captiuitatem*, vt Sancti omnes (quos supra citauimus) exponunt. Vnde fit, si qui fortasse Iusti mortui fuerunt, & perfecte purgati illis quadraginta diebus, quibus Christus post resurrectionẽ suam in terris moratus est, etiã illos simul cũ Christo ascẽdisse, & ratio est, quia sicut Christus fuit primus resurgentium ad vitam gloriosam, & immortalem, ita decuit, vt esset primus ascendentium ad locum cœlestem, & ideo nullus ante illum ascenderit: ergo oportuit, vt cum illo ascenderent. Tum quia ille est proprius locus Beatorum, & nulla iam intererat ratio cur ingressus in illum locũ amplius differretur: tum etiam propter ipsius Christi honorem, & gloriam, & vt in signũ triumphi spolia secum asportaret. An verò aliqui homines cum illo ascenderint corpore, & anima, aliqui affirmare non audẽt: quia Euangelistæ non referũt, & quia aliàs sicut discipuli oculis corporeis viderũt Christum ascendentem: ita etiam vidissent alia corpora Sanctorum vna cum Christo ascẽdentium. Sed hæc ratio nullius est momenti, tum quia non est necesse, vt omnia Euãgelistæ scribant, tum etiam, quia scribendo multa corpora Sanctorum cum Christo surrexisse, hoc etiam in virtute scripserunt. Vnde hoc pendet ex alia quæstione supra tractata, an ij Sancti resurrexerint ad vitã immortalem. Nam si verum est (quod ibi affirmauimus) hos scilicet Sanctos resurrexisse in corporibus gloriosis, necessario cõsequitur, vt corpore, & animo cum Christo ascenderint. Neque oportuit, vt discipuli eos viderent ascendẽtes, quia nec corpus glorioſum necessario videtur, neque illa manifestatio sensibilis ordinabatur ad cõfirmandam fidem de aliorum ascensione, sed solius Christi. Et hæc de hominibus. De angelico autem ministerio, & comitatu, quanuis in scriptura nihil dictum sit: tamẽ non est dubium quin omnes Angelorũ ordines descenderint, vt Christum ascendentem comitarentur, eique gloriam, & honorem exhiberent, quod omnes Sancti Patres scribentes de hoc mysterio luculenter expromunt, accõmodantes illa verba Psal. *Attolite portas principes vestras*, &c. & illa *Ascendit Deus in iubilatione, & Dominus in voce tubæ*, & alia similia. Et illi duo Angeli, qui post Christi ascensionem annuntiarunt Apostolis, esse iam eum in cœlum assumptum, sufficiens signum exhibuerunt, Christo ascendenti affuisse Angelos ministrantes ei & ex illis verbis, quæ dixerunt, *sic veniet, &c.* colligi etiam potest, quod sicut descendet in gloria, & maiestate, Angelorum præeuntium stipante caterua, ita etiam ascendit.

Aliqui sanctorũ in corporibus gloriosis cum Christo in cœlum ascenderunt.

Psal. 23. Psal. 46.

SECTIO III.

Vtrùm Christus per ascensionem suam consequutus sit, vt sedeat ad dexteram Patris.

DE termino proprio, & quasi intrinseco ascensionis Christi, dictum est in superioribus explicando ipsum mysterium. Est enim ascensio localis motus qui ad locum aliquem terminatur, quẽ hunc vocamus terminum intrinsecum talis motus, siue sit sermo de ipso vbi intrinseco, siue de corpore circundante locatum, de quibus satis dictum est. Superest ergo, vt dicamus de alio termino quasi metaphorico, & extrinseco, qui nomine *sessionis ad dexteram Patris* in Scriptura sacra significatur. De quo videndum est, primum quid sit, deinde quomodo Christus ascendendo hanc sessionem adeptus sit.

Christus post ascensionem suã sedet ad dexteram Patris.

Principio supponendum est, articulum fidei esse, Christum post ascensionem suã sedere ad dexteram Patris. Ita enim traditur in Symbolis Apostolico, & Niceno, & Athanasij, & in nouo testamento Marc. vlt. *Assumptus est in cœlum, & sedet à dextris Dei*, & ad Heb. 1. *sedet ad dexteram maiestatis in excelsis*, & cap. 8. *Talem habemus Pontificem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in excelsis*, & cap. 10. *Hic autem vnam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei, de cætero expectans, donec ponãtur inimici eius scabellum pedum eius*, & cap. 12. *Sustinuit crucem confusione contempta, atque in dextera Dei sedens*, &c. 1. Petri. 3. *Per resurrectionem Iesu Christi, qui est in dextera Dei.* Et similia habentur ad Roman. 8. ad Ephes. 1. & ad Colos. 2. Quibus in locis dicitur Christus esse, vel constitutus esse ad dexteram Dei, & alia similia loca postea afferemus.

Symbol. Nicen. Athan. Marc. vlt. Hebr. 1. & 10. & 12. 1. Petr. 3. Romanos. Ephes. 1. Coloss. 2.

Secundo statuendũ est, quod licet *sedere ad*

ad dexteram Dei possit sub aliqua ratione conuenire Verbo diuino in sola diuinitate subsistenti, vt, ostea explicabimus cũ sanctis Patribus, & consequenter idem dici possit per communicationem idiomatum de homine Christo, & hac ratione possit Christus dici post ascensionẽ *sedere ad dexteram Dei*, quia existit, ac permanet verus, ac naturalis Dei filius, sicut dici potest post ascensionem suam omnia conseruare, regere, & gubernare, licet hæc, inquam, vera sint: tamen reuera non sufficiunt ad omnia Scripturæ loca explicãda, sed oportet etiam, vt de Christo homine, vt sic, verum sit post ascensionem sedere ad dexteram Dei, ita vt hæc sessio conueniat illi in humanitate, & non tantum in Diuinitate: sicut resurgere, & ascendere competunt illi in humanitate: atque adeò, vt non solum verum sit, Christum hominem, sed etiam in quantum hominem specificatiue saltem, *sedere ad dexteram Dei*. Hoc apertè colligitur ex adductis testimonijs Scripturæ. Primo, quia cum duo illa coniunguntur *ascendit*, & *sedit*, satis significatur secundum eam naturam sedere, secundum quam ascendit. Deinde, quia Paul. ad Ephes. 1. sic inquit, *secundum operationem potẽtiæ virtutis eius, quam operatus est in Christo, suscitans illum a mortuis, & constituens ad dexteram suam in cœlestibus.* Agitur sedere Christum ad dexteram Dei, fuit opus omnipotentiæ diuinæ in tempore factum: ergo necesse est, vt factum sit in humanitate. Hoc etiam confirmatur ex loco illo Psal. 109. *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis*. Nam ibi esse sermonem de Christo, ipsemet exposuit Matthæ. 22. & Marc. 12. & Lucæ. 20. & Paulus ad Hebreos. 1. & 10. Quod autem sit sermo de Christo vt homine, testantur Ambros. lib. 2. de fide cap. 4. & Augustin. lib. contra serm. Arian cap. 12. Et Athanas. lib. de salutari Christi aduentu, Hieron. & Theod. in illum Psal. late, atque eleganter Chrysostom. serm. de Ascensione. Ruffin. in expositione symboli, qui ad hoc ponderat verba Christi, *si filius eius est, quomodo vocat eum Dominum?* Est enim Christus filius Dauid, secundum humanitatem. Constat item ex Paulo dicere. *In sempiternum sedet in dextera Dei, de cætero expectans, &c.* Expectat enim secundum humanitatem: secundum eandem ergo sedet ad dexteram Dei, sicut

Christus vt homo in quantum homo sedet ad dexteram Dei. Aquin. 3. p. q. 58. ar. 1.

Psal. 109. Matth. 22. Marc. 12. Luc. 20. Ruff. 1. & 10. Ambros. Aug. Athanas. Hieron. Theod. Chrysost. Ruffin.

etiam secundum illam est summus Pontifex, qui penetrauit cœlos, atque ita exposuit Tertull. contra Prax. cap. 3. Theodor. in Epistol. ad Hebr. Et ex sequenti propositione constabit, hanc esse communem Patrum sententiam.

Tertull. Theod.

Tertio explicandum est, quid nomine *dexteræ Dei* intelligatur. Non enim defuerunt hæretici, qui Deum corporeum esse existimantes, dicerent *dexteram* hoc loco significare corporis Dei patrem, ad quam Christus corporaliter sedit. Sed quoniam hæc hæresis supponit aliam rationi etiam naturali repugnantem, manifestissimum fuit semper apud Catholicos *dexteram Dei* metaphorice dici. Et illi quidem, qui Christo, vt Deo hanc sessionem tribuunt, per eam metaphoram significari dicunt, diuinam omnipotentiam, seu maiestatem. Ita Athanas. Orat. 2. contra Arian. circa finem, inquiens, *Quid significat sedere ad dexteram Patris, nisi germanitatem filij, ac deitatem Patris, eandem quoque esse deitatem Filij.* Idem lib. de communi essentia Patris, Filij, & Spiritus sancti. Et Damascen. lib. 4. de fide cap. 2. & Ambros. libro. 2. de fide capite. 4. & ad Ephes. 1. Vterq; Cyrillus, & Chrysost. & alij Patres infra citandi. Alij dicunt significare propriam, ac peculiarem dignitatem, quæ ratione hypostaticæ vnionis Christo, vt homini conuenit, ratione cuius etiam ipsa humanitas coadoratur eadẽ adoratione, qua Deus colitur, vt exponit etiam Damascenus citato loco, & indicat Leo Papa sermone. 1. de Ascensione dicens, naturam humanam ascendisse in Christo supra omnem altitudinem, *Neque vllis* (inquit) *sublimitatibus modum suæ promotionis habitura, nisi æterni Patris recepta confessu, illius gloriæ sociaretur in throno, cuius naturæ copulabatur in filio.* Atque similia repetit sermone. 2. & eundem sensum significat Cyrillus Alexandrinus Epist. 1. ad Presbyteros, & mona. hos solitariam vitam colentes, & apertissime Chrysostom. homilia. 3. in Epistol. ad Ephes. vbi tractans illa verba, *Et sedere cum fecit ad dexteram suam. Hoc* (inquit) *de eo, qui ex mortuis excitatus: de Verbo, siquidem nequaquam.* Et infra. *Reliquis vel ait seruis Dominus prælatus est, hominis serua facta est vniuersa creata potestas propter inhabitationem Dei Verbi.* Et Theodoretus eodem modo exponens, inquit; *Clarum est, hæc omnia posuisse tanquam*

Dexteræ Dei quid sit. Athan. Damascen. Ambros. Aug. Cyrill. Chrysost. Damas. Leo Papa. Cyril. Chrysost. Theod.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de homine, ea enim de causa etiam admiratione ductus est. Quod enim qui Deus est, vna cum Deo sedeat, & qui est filius, vna cum Patre regnet, non est admirabile, quod autem sumpta ex nobis natura eiusdem honoris cum eo, qui sumpsit, sit particeps, hoc omne miraculum superat. Et eandem expositionem habent Theophyl. Oecumen. & plura in sequentibus referemus. Atque hæc procedunt de Christo, vt homine, quam expositionem supra etiam probauimus. Iuxta quam etiam per *dexteram Dei* intelligere possumus statum gloriæ, seu beatitudinem æternam, quæ Sanctis datur, sicut exposuit Aug. lib. de Agone Christiano, capite. 26, & libro de Essentia diuinitatis, & Isidor. libro. 1. de Diuinis Offi. capite de Ascensione Domini, vel singularem excellētiam eiusdem beatitudinis, & iudiciariam potestatem Christo homini collatam, vt idem Augustinus exponit lib. de fide, & symbol. capite. 7.

Theophyl. Oecumen.

Aug. Isidor.

Quarto explicandum est, quid sit *sedere*. Et quoniam hoc proprie, & ad literam cōuenire posset Christi corpori, ideo existimare quis posset, Christum post ascensionem mansisse in cœlis sedentem propria sessione corporali. Cùm enim hoc verbum posit proprie intelligi, nihil esse videtur, cur per metaphoram explicetur. Præsertim cū hoc modo optimè exponatur, quomodo Christus post ascensionem cōsequutus sit, vt sedeat ad dexteram Dei. Quia reuera consequutus est corporalem sessionē in loco cœlesti, & ibi fruitur potissimis bonis Dei. Et confirmari potest. Nam Actor. 7. Stephanus dixit, *Ecce video cœlos apertos, & Iesum stantem à dextris virtutis Dei.* Quo loco multi Patres intelligunt verbum illud *stantem* proprie, vt significat recto corpore stare. Ita Chrysost. homilia. 18. in Acta, & alij Græci in eundem locum, & Beda, Gregor. homilia. 29. in Euangelia, & libro. 1. Reg. capite. 1. Augustin. libro quæstion. noui, & veteris testam. quæst. 88. Ergo pari ratione, cùm dicitur Christus *sedere in cœlo*, intelligendum erit proprie de sessione corporali. Neque enim contraria sunt. Potuit namque, qui semper sedet, tunc surgere, & stare, vt Stephanus sic eum videns intelligeret, Christum sibi compati, & paratum esse ad sibi auxiliandum, sicut Gregorius interpretatus est, vel (vt ait Augustinus) *quia apparere voluit,*

Act. 7.

Chrys. Beda. Greg. Aug.

Greg papa. Aug.

A *tanquā qui causam diceret & ad dexteram iudicis staret.* Quando enim sancti Patres huiusmodi mysticas, seu morales rationes reddunt, propter quas Christus stans á Stephano visus est, non sentiunt, Stephanum non vidisse Christum verè, ac propriè stātem. Alioqui non fuisset omnino vera, & realis illa visio sensibilis, sed phantastica, & apparens tantum: cùm tamen Stephanus non fuerit contentus affirmando, se videre Christum, sed asserere, etiam voluerit modum, seu situm corporis eius, quem videbat, vt ostenderet, quam apertè, & distincte illum cerneret: tametsi longissime distantem, & quauis ab alijs circunstantibus videri non posset.

Nihilominus tamen nullus Sanctorū, aut catholicorū Doctorū, ita interpretatur hoc verbum, *sedere*, de corporali sessione. Primū quidē, quia huiusmodi sessio nihil ad perfectionem, seu gloriam Christi pertinebat. Cum autem dicitur Christus *sedere ad dexteram Dei*, magna quædam dignitas significatur, & certum signum maiestatis eius. Deinde, quia licet non sit certum an Christus in cœlo corporaliter stet, aut sedeat, & vtrunque sit in eius potestate: tamen multo probabilius videtur ipsum stare: quia sedere per se non est tam connaturale homini, sed solum propter necessitatem, vt requiescat, & non defatigetur. At vero in cœlo nulla erit huiusmodi necessitas, cùm immortalia, & gloriosa corpora laborem sentire non possint. Vnde quod Paulus ait, *Ephes.* Ephes. secundo, *nos confessuros cum Christo in cœlestibus*, non est verisimile esse intelligendum de sessione corporali. Quia (vt dixi) magis naturale est homini stare, magisque ad omnes actiones perfectas corporis humani accommodatum. Neque huic veritati repugnat: quin potius illam confirmat visio Stephani Act. 7. Nam licet verbum *stands* possit etiam metaphorice exponi, vel lata significatione, vt idem sit, quod existere, seu præsentem adesse, vt Matthæus. 16. *Sunt de hic stantibus, qui non gustabunt mortem*, id est ex ijs, qui præsentes adsunt: tamē melius intelligitur in propria, & rigorosa significatione propter testimonia Sanctorum, & rationem adductam. Quia Stephanus re vera vidit Christum claré, & distinctè, prout in cœlo existit, friuolum autem est fingere Christum antea sedisse, tunc autem surrexisse, vt

B

C

Act. 7.

Christus sic ad dexteram Patris sedet, vt non stet, vel ambulet, vel pro ira aduersarios rapiatur.

á Stephano stare videretur. Sit igitur certum *sedere* hoc loco metaphorice sumi.

Quid autem hac metaphora significetur, explicandum est. Et primum quidem si de Christo, vt Deo, hæc verba interpretemur, & per *dexteram* intelligamus diuinam maiestatem, seu Patris æqualitatem, *sedere* nihil aliud erit, quàm quietè, seu pacifice possidere eam dignitatem, seu simul cum Patre regnare, tanquam supremum regem, ac Dominum omnium. Additque Basilius libro de Spiritu sancto, capite. 6. *Per hunc cōsessum, naturam Dei solidam, ac immutabilem significari*, iuxta illud Baruch. 3. *Et tu sedes in æternum.* Vnde Cyrillus Ierosolymitan. cat. 14. dicit, hanc dignitatem non conuenire Christo post aduētum in carne, *sed ante omnia secula. Quia vnigenitus filius Dei Patri à dextris semper assidebat.* Cui consentanea est visio Isaiæ, *qui vidit Dominum sedētem super solium excelsum, & elevatum.* Quāquam enim de tota Trinitate possit intelligi: tamen de Christo specialiter exponitur Ioannis. 12. Hinc etiam Cyrillus Alexandrinus lib. 12. Thesauri, cap. 7. dicit *sedere ad dexteram Patris* esse ita proprium Christi, vt nulli creaturæ conuenire possit. *Quia solus ille cum Patre simul regnat.* Eandem interpretationem habet Chrysostomus homilia. 2. ad Hebræos, Theophyl. Theodor. & Oecumen. ad Hebr. 1. Ac denique fere omnes Sancti iuxta hunc sensum ex hac sessione ad dexteram colligunt æqualitatem Filij cum Patre. Quibus multum videtur fauere Paul. ad Hebreos. 1. vbi probat Christum esse Deum, dicens, *Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis*, & infra, *Ad quem autem Angelorum dixit aliquādo, sede a dextris meis?* Et Christus ipse ex eodē loco probauit suam diuinitatem. Verum est tamen, responderi posse, Christum nō probare suam diuinitatem ex sessione, sed ex appellatione *Domini*. Vnde inquit, *si ergo in spiritu Dauid vocat eum Dominum, quomodo filius eius est?* Et Paulus ad eandem *Domini* seu *Filij* appellationem potissimum alluisse videtur. Sic enim ait, *sedet ad dexteram maiestatis in excelsis, tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomē hæreditauit.* Nihilominus est hæc expositio valde probabilis, ita tamen vt alteram de Christo secundum humanitatem non excludat (vt diximus) non enim contrariæ

Basil.

Baruch. 3. Cyr. Iero.

Isai. 6.

Ioann. 12. Cyr. Alex.

Chrysost. Theop. Theodore. Oecumen. Hebr. 1. Matth. 22.

B

sunt: sed ex vna alia facile inferri potest, vt iam dicam.

Iuxta aliam ergo expositionem de Christo secundùm humanitatem varijs modis exponi potest, quid sit sedere ad dexteram Patris. Primo vt *sedere* nihil aliud sit, quam habitare in gloria cœlesti. Ita videtur exponere August. dicto libro de fide, & Symbolo, capite. 7. & libro de Symbolo ad catechumenos, capite. 7. Chrysostom. homilia. 1. de Symbolo. Vt enim idem August. notauit lib. 3. quæstionum in Leuit. quæst. 24. solet in hac significatione verbum *sedendi* in Scriptura sumi, Leuit. 8. *Ad ostium tabernaculi testimonij sedebitis septem diebus die, & nocte*, &. 3. Regū. 2. *Sedit Semei in Ierusalē annos tres.* Et huic expositioni fauet Paul. ad Ephes. 2. dicens, *Consedere nos fecit in cœlestibus.* Quanquam enim in ipso Christo tanquam in capite omnes, *sedere* dicamur: tamen hinc rectè colligimus, nos non tantum per ipsum: sed etiam in proprijs personis cum ipso consessuros, sicut ibidem ait, *Non conuiuificauit, & conresuscitauit cum Christo*, non solum quia vita, & resurrectio eius quasi nostra existimetur propter vnionem membrorum cum capite: sed etiam, quia in nobis ipsis participaturi simus vitam, & resurrectionem eius. Ad eundem igitur modum nos *consedere fecit.* Nos autē non dicimur sessuri, nisi quia sumus in cœlesti patria habituri, ergo eodem modo dicitur sedere Christus. Hæc expositio nihil falsi dicit: videtur tamen non satis explicare totum id, quod in illo verbo, *sedet*, continetur. Addi ergo potest, C illo verbo etiam significari Christum post multos labores, quos propter homines sustinuit, & perfectam nostræ salutis œconomiam, conquieuisse tandem in cœlesti patria paternis fruentem bonis. Quomodo ipse dixit Lucæ. 24. *Nō ne oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* Ac de omnibus viuis membris eius dicitur. *Vt requiescant à laboribus suis.* Et hoc modo videtur hæc sessio Christi in Scriptura poni tanquam vltimus terminus mortis, resurrectionis, atque omnium viarum eius, sic Paul. ad Romanos. 8. *Christus IESVS qui mortuus est, qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, & ad Ephes. primo, suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam*, & Marc. vltimo, *Assumptus est in cœ-*

Aug.

Chrysost.

Leuit. 8.

3. Reg. 2.

Ephes. 2.

Sedere Christū ad dexteram Patris quid sit.

Lucæ. 24.

Apoc. 14.

Roman. 8. Ephes. 1. Marc. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lum, & sedet ad dexteram Dei. Et hæc etiam A expositio aliquid veri continet, aliquid vero amplius addendum est, quia verbum *sedendi* (vt diximus) quandam excellentiam, & dignitatem significat.

Igitur *sedere* hic per metaphoram significat idem, quod regnare, seu præesse omnibus tanquam supremum regem, ac iudicem, qui tanta dignitate præcellit, vt in eodem solio cum Deo sit, & eadem adoratione colatur. Hæc expositio colligitur ex omnibus Sanctis supra citatis. Et est vsitata hæc phrasis in Scriptura, tertio Regum primo. *Salomon filius tuus regnabit post me, & ipse sedebit in solio meo,* & primo Regum secundo, *Suscitat de pulvere egenum, & de stercore eleuat pauperem, vt sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat.* Vnde Paul. primæ ad Corinth decimo quinto sic B de Christo loquitur, *Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius.* In quibus verbis aludit sine dubio ad verba Psalmi. 109. *Donec ponã inimicos tuos scabellum pedum tuorum,* & loco verbi *sedendi*, quo Dauid vsus fuerat, Paulus veluti metaphoram explicans, *regnandi* verbum vsurpauit. Et simili modo secundæ ad Timoth. secundo de omnibus electis loquens, inquit, *Ideo omnia sustineo propter electos, vt & ipsi salutem consequantur, quæ est in Christo* IESV *cum gloria cælesti*, quam explicans subdit. *Fidelis sermo, nam si commortui sumus, & conuiuemus, si sustinebimus, & cõregnabimus.* Quo vltimo verbo videtur explicare, quod ad Ephesios secundo, dixerat, *Consedere nos fecit in cœlestibus.* Præterea hæc metaphorica significatio optimè quadrat in C verbũ *sedendi*, quasi per antonomasiam dictum ad explicandam dignitatem. Nam iudicantis, præcipientis, ac dominantis est sedere, & alijs imperare. Vnde quandocunquè dicitur visus Deus in Scriptura in maiestate sua, tanquam supremus Dominus, dicitur apparere sedens, Isai. sexto. *Vidi Dominum sedentem supra solium excelsum,* &c. & iuxta eandem metaphoram, dicitur Deus *sedere super Cherubim.* Hanc denique interpretationem rectè attigit Origenes tractatu duodecimo in vigesimum caput Matth. dicens. *Vide, ne forte, quod dicitur, Christum restitui in regno suo, recipientem proprium principatum, hoc sit, sedere Christum in solio gloriæ suæ.* Et infra, *Intelligat ergo, equi potest, eminentiam quidem regni in hominibus Christum recepisse, & glorificatum esse ad gloriam, quam habuit, prius quam esset mundus.*

Sedere in Scriptura quid.
3. Reg. 2.
2. Reg. 2.
2. Cor. 15.
Psal. 109.
2. Timo. 2.
Ephes.
Isaia. 6.
Origenes.

Quinto videndum est quomodo Christus per ascensionem suam consequutus sit vt sedeat ad dexterã Patris. Videtur enim hoc ex dictis difficile. Quoniam Christus per ascensionem nec diuinitatem, nec gloriam humanitatis, neque regni maiestatem, & potentiam assequutus est. Vnde ante ascensionem dixit discipulis. *Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra.* Nihilominus simpliciter fatendum est, aliqua ratione Christum assequutum esse per ascensionem vt sedeat ad dexteram Dei. Nã (vt supra diximus) in Scriptura ita describitur ascensio, vt eam hæc sessio consequuta sit, iuxta illud, *Assumptus est in cœlum, & sedet ad dexteram Dei,* & illud, *Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suã in cœlestibus.* Vnde Petrus Actor. secundo de ascensione Christi interpretari videtur locum sæpe citatum ex Psalm. 109. sic enim de Christo scribit, *Dextera igitur Dei exaltatus, & promissione Spiritus sancti accepta à Patre effudit hunc, quem vos videtis, & auditis. Nõ enim Dauid ascendit in cœlum, dicit autem ipse, dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis.* Denique hac ratione in symbolo post articulum de ascensione confitemur *sedere Christum ad dexteram Patris.* Modus autem, quo hoc explicandum est, multiplex esse potest iuxta varias expositiones assignatas de Christo sedente ad dexteram Patris. Nam, si sermo sit de Christo secundùm se, vt est tantum Verbum, ac filius Dei, sic nullo modo potest de illo verificari, quòd per ascensionem sit assequutus, vt sedeat ad dexteram Dei, sed per solam æternam generationem hoc habuit. Si autem loquamur de Christo præcisè, ac formaliter, quatenus hic homo est, & per dexteram Dei æqualitatem diuinitatis intelligamus, tum factum est, vt hic homo Christus *sederet ad dexteram Dei*, quãdo filius Dei factus est homo, quod factum est in ipsa incarnatione, quando hæc humanitas in vnitatem diuinæ personæ assumpta est, tamẽ quoad manifestationem, & claritatem huius gloriæ potest dici Christus assequutus per ascensionem, *vt sedeat ad dexteram*, id est, vt hic homo omnibus inno-

Matth. 28. Christus per ascensionem aliquam modo dexteram Patris adeptus.
Marc. 16.
Ephes. 1.
Act. 2.
Psal. 109.

Quomodo per ascensionẽ assequutus Christus sit, vt sedeat ad dexterã Patris.
Apocalyp. 5.
Ioann. 17.

innotescat *sedens ad dexteram Dei*, id est, A existens, & permanens verus Deus omnia cum Patre gubernans, iuxta illud Apocalyps. *Dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem, & diuinitatem, &c.* & paulo post subditur, *Omnes audiui dicentes, sedenti in throno, & agno benedictio, & honor, & potestas in sæcula sæculorum.* Et hæc est claritas, quã Christus petebat Ioannis. 17. *Ego te clarificaui super terrã, opus consummaui, quod dedisti mihi vt faciam, & nunc clarifica me tu Pater, apud temetipsum claritate, quam habui, priusquã mundus esset apud te.* Atq; hæc eadem expositio accommodari potest, etiãsi de Christo secundum humanitatem, hanc sessionem interpretemur. Quanquam enim reipsa non sit assequuta per ascensionẽ illa humanitas vt admirabili modo sit in throno maiestatis Dei, atque adeo, vt ratione illius vnionis debeatur illi homini singularis cultus, & adoratio: item licet non sit consequutus idem homo in humanitate sua essentialem gloriam, neque potestatem, aut dominium excellentiæ in omnes creaturas: tamen per ascensionem singulari modo cœpit tota hæc maiestas illius hominis claresceere in cœlo, & in terra. Ac præterea (vt humano more loquamur) denuo possessionem accepit regni sui, ac totius orbis, per ingressum in cœlum, tanquam in proprium locum suæ regiæ curiæ, à Deo destinatum ad regendum, & imperandum. Locus enim terræ potius fuit ad seruiendum, & laborandum. Vnde etiam non incongruè dici potest, sedisse post ascensionem: quia tunc quasi quieuit, & cessauit ab operibus viæ, cœpitque vti tantum potestate regia, ac dominatiua.

Sexto ex ijs etiam facile definitur incidens dubium in superioribus insinuatum, scilicet, an sedere ad dexteram Dei sit proprium Christi, vel conueniat etiam alijs Beatis. Dicendum est enim, non esse dubium, quin sub aliquaratione sit hoc proprium Christi domini, & sæpe in Scriptura sacra hoc illi attribuatur tanquam singularis excellentia eius, vt ex Cyrillo Alexandrino, & alijs Patribus supra notatum est, & apud Paulum est egregius locus ad Hebr. 1. *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando, Sede à dextris meis?* Est autem hoc proprium Christi multis modis, qui omnes oriuntur ex maiestate personæ illius, & ex diuinitate, & æqualitate, quam

Sedere ad dexteram Dei proprium Christi quo modo.
Cyr. Alex.
Hebr. 1.

cum Patre habet. Vnde si consideretur vt diuina persona Verbi, nulli creaturæ potest conuenire *sedere ad dexteram Patris*, sicut ipse sedet, & ita hoc est proprium eius comparatione facta ad creaturas. Nam Spiritui sancto hoc sensu commune est *sedere ad dexteram Patris, & Filij*, vt hic sentit Diuus Thomas, & recte notauit Athanas. libro de communi essentia. Si autem consideretur Christus vt homo, sic etiam esse hominem æterno Patri maiestate, & potentia æqualem, proprium est Christi. Atque eadem ratione si non solum loquamur de Christo homine, sed etiam secundùm humanitatem, est etiam proprium illius habere in humanitate excellentiam super omnem excellentiam creatam, & singularem beatitudinem non solum in gradu intensionis, & perfectionis: sed etiam in modo obtinendi illam vt connaturalem ex vi propriæ dignitatis, & maiestatis debitam. Atque idem est de singulari dominio, & potestate tam ad operandum, quàm ad imperandum omnibus creaturis, ac iudicandum de omnibus hominibus. Propter quæ omnia merito dixit Ignat. Epistola. 7. ad Tharsenses, *Quomodo merus homo audit, Sede à dextris meis.*

D. Thom. Athanas. Ignat.

At vero certum nihilominus est, & Scripturæ quoque ipsi consentaneum, secundum quandam participationem communicari Christi membris hanc sessionem, alijs magis, alijs vero minus pro dignitatum varietate. Nam secundum participationem gloriæ tam animorum, quam corporum omnibus electis datum est, vt cum Christo consideant, sicut etiam omnibus datum est, vt cum Christo conregnent. 2. ad Timoth. 2. Quatenus enim omnes Sancti in cœlesti beatitudine cum Christo habitabunt, quieti, ac securi fruentes potissimis bonis Dei, hoc modo dicuntur *sedere cum Christo*, & sic dicitur Apocalyp. 3. *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno, sicut, & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius.* Illa enim particula, *sicut*, non dicit æqualitatem: sed similitudinem participationis. Atque eodem modo dixit Christus Ioannis. 14. *Vado parare vobis locum, & iterum veniam, & accipiam vos ad me ipsum, vt, vbi ego sum, & vos sitis. In illo die vos cognoscetis, quia ego sum in Patre meo, & vos in me, & ego in vobis.* Et Lucæ. 22. *Ego dispono vobis, sicut disposuit Pater meus vobis*

2. Timot. 2.
Apocalyp. 3.
Ioan. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

regnum, vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel. Et similia
Apoc.20. sunt frequentia loca Scripturæ, in quibus dicuntur Iusti regnaturi cum Christo, Apocalyps.20. *Regnauerunt cum Christo mille annis.*
Rom.5. Ad Romanos. 5. *In vita regnabunt, &c.* Quanuis cæteri non sint eodem modo regnaturi, quo Christus. Ille enim solus regnabit tanquam supremus gubernator totius regni, cæteri vero dicuntur regnaturi, vel quia fructus regni in eos redundabit, sicut Romani dicebantur olim regnare, licet vnus esset imperator, quia illi potissimum fruebantur honoribus, & diuitijs illius imperij. Vel quia omnes participabunt aliquo modo potestatem imperandi inferioribus creaturis, sicut etiam participabunt aliquo modo potestatem iudicandi, vt postea dicemus.

Obiectio. Vna vero supereſt explicanda difficultas, cùm dextera locus honoratior sit, cur tribuatur Christo *sedere ad dexteram Patris.* Videtur enim Pater ad sinistram, atque adeo in ignobiliori loco constitui. Huic difficultati variè ab scriptoribus responsum est. Primùm Antonius Nebrissensis
Ant. Nebr. in explicatione quinquaginta locorũ Scripturæ, in vltima quinquagena, cap. 39. negat locum dexterum olim fuisse honoratiorem. Quod si verum est, tollitur totius difficultatis fundamentum. Illud verò confirmat nonnullis testimonijs poëtarum, quę lubens prætermitto, quia iudicio meo parum suadent. Confirmari etiam potest, quia videmus in antiquis imaginibus Petri,
D.Thom. & Pauli Paulum ad dexteram Petri collocari, vt obseruauit etiam diuus Thom. lect. 1. in Epistolam ad Galatas, & Petrus Damianus in epistola ad Desiderium. Et in
Euſe. huius confirmationem addi potest, quod refert Euseb. libro. 1. de Vita Constant. capite. 13. se vidisse Constantinum, cùm esset adolescens, ad dexteram imperatoris assistentem, seu incedentem. Additur etiam congruentia. Quia cùm pars hominis dextera sit dignior, his, qui alium nobiliorem comitabatur, ad eius dexteram incedebat, non vt esset in loco honoratiori, sed vel vt pars potissima, & honoratior medium teneret locum, vel vt eum commodius posset tueri atque defendere, & ideò isti, qui latus dexterum alterius elaudebant, ac tegebant, dicebantur olim *fi-*

patores, seu laterones. Hæc vero responsio in primis appilcari non potest Christo secundum diuinitatem, quia non potest de illo dici, quod sedeat ad dexteram Patris tanquam in loco minus digno. Deinde nititur fundamento valde dubio, nimirum, locum dexterum fuisse olim ignobiliorem. Contrarium enim absolutè affirmant Hieronymus super ad Ephes. 1. & Ambrosius Hieron. Ambroſ. sermon.61. Et saltem in Scriptura vbique per *dexteram* honoratior locus indicatur: & ideo Iusti dicuntur futuri *ad dexteram*, & mater filiorum Zebedæi, *sedere ad dexteram, & sinistram* filijs postulabit, id est, Matth.20 primum, & secundum locum, & Ioseph. Genes. 48. filium suum Manassem tan- Genes.48. quam digniorem posuit ad dexteram Patris: Iacob, vero, vt Ephraim præferret, manus commutauit, & dexteram posuit super caput Ephraim. Quo circa quanuis esse ad dexteram alterius interdũ in Scriptura non significet honorem, sed auxilium, B & protectionem, sicut in illomet Psalm. Pſal.109. 109. dicitur, *Dominus à dextris tuis, confregit in die iræ suæ Reges*, & Psalm. 15. *A dex-* Pſal.15. *tris est mihi, ne commouear*, & Psalm. 108. Pſal.108. *Confitebor Domino nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eum. Quia astitit à dextris pauperis, vt saluam faceret à persequentibus animam meam.* Vnde inter maledictiones, quæ in eodem Psalmo aduersus Iudam prædicuntur, dicitur, *Et diabolus stet à dextris eius*, scilicet, ad persequendum: nihilominus tamen quandocunque *dextera* ponitur in Scriptura ad locum honoris indicandum, significat honoris magnitudinem, vt notauit Ambrosius ad Heb.1. & fe- Ambroſ. rè omnes alij Sancti hoc mysterium Christi explicantes. Qua propter etiam Euse- C Euſebius. bius loco citato dicit, Constantinum adolescentem summo honore apud Imperatorem fuisse dignum, quem honorem postea explicans subdit, ad Imperatoris dex- Locus dexter ignobilior vitibus aliquibus quæd. teram astitisse. Solent enim Principes, quanuis ipsi dignitate præcellant, honoris tamen, hospitijque causa ad dexteram suam alium principem ducere. Ex quo non licet colligere, locum dexterum esse inferiorem: sed potius esse superiorem, licet interdum à digniori persona inferiori concedatur propter causam prædictam. Quomodo solet etiam Rex, reginam ferre ad dexteram honoris causa, quanuis Regis persona, statusq; dignior sit. Quomodo

Pſal.44. 2.Reg.1. rectè intelligitur illud Psalm. 44. *Astitit* A *Regina à dextris tuis in vestitu deaurato*: & illud. 3.Regum. 2. vbi Salomon fecit matrem sedere in throno ad dexteram suam. Atque eodem modo intelligi potest, quod de imaginibus Petri, & Pauli adducebatur, quanuis illud non sit in vniuersum verum de omnibus antiquis imaginibus horum Sanctorum. Nam in multis, quæ nunc Romæ cernuntur, & in numismatibus, Petrus ad dexteram depingitur, interdum vero ponitur Paulus ad dexteram (licet absolutè esset dignitate inferior) vel cuiusdam vrbanitatis, & honoris causa, & quasi ratione hospitij. Quia Petrus erat Romæ in propria sede, & episcopatu: Paulus vero veluti ad Petrum iuuandum accesserat. Vel in quandam amoris, & gratitudinis significationem: quia Paulus Doctor B
Reſponſio. gentium fuit, & plurimum Ecclesiæ profuit.

Secundo ergo iuxta hanc doctrinam responderi potest, Christum dici, *sedere ad dexteram Dei Patris*, non quia sit persona dignior Patre: sed quia, licet in re habeat æqualem dignitatem, & honorem secundum diuinitatem, secundum humanitatem vero licet sit inferior: tamen respectu
Matt.5. nostri, & quantum ad Ecclesiæ gubernationem quidam singularis honor concessus est Filio inter omnes diuinas personas. Nam illi data est administratio, & gubernatio totius regni Ecclesiæ, iuxta illud,
Philip. 2. *Pater non iudicat quenquam: sed omne iudicium dedit Filio.* Nam quia Christus suo sanguine, & meritis regnum amissum Patri comparauit, ideo exaltatus est, & conse- C quutus *nomen quod est super omne nomen.* Hoc ergo modo dicitur, *sedisse ad dexteram*, ad significandam hanc honoris, & dignitatis excellentiam non quidem re ipsa, aut natura: sed solum administratione, & officio.

Tertio dici potest, sedere ad dexteram dignius, & honorabilius esse comparatione sinistræ: non tamen comparatione loci medij: & hoc modo potest dici, Christus *sedere ad dexteram Patris*, non quia ipse sit in loco digniori respectu Patris: sed respectu eorum, qui ad sinistram sedent. Quanquam enim comparatione facta inter duos solos in opinionem venire possit an locus dexter, vel sinester sit honoratior:

tamen quando tres sedent, vel incedunt, nulli vnquam dubium fuit, quin locus me- Eccleſ. 10. dius sit dignissimus, iuxta illud. *In medio fratrum rector eorum.* Nam tunc qui medius est ab alijs tegitur, & quasi custoditur. Rursus tunc, etiam exploratum est, dextrum locum esse potiorem sinistro, quod maximè probant omnia, quæ circa priorem responsionem adduximus, & in ipsa rei natura fundatum est, quia pars dextra potior est sinistra. Sic ergo Christus dicitur. *sedere ad dexteram Patris*, tanquam in honoratiori loco non respectu ipsius Patris: sed aliorum, qui Patri assident. Quod aliqui accommodant Christo etiam secundum diuinitatem, ita vt propter ordinem originis Filius dicatur *sedere ad dexteram*, Spiritus sanctus *ad sinistram*, quia est origine secundus. Sed hunc loquendi modum expresse reprehendit Athanas. supra. Et omnes Sancti supra citati, qui de diuinitate hoc interpretantur, nunquam dicunt significare excessum aliquem vnius personæ ad aliam: sed æqualitatem. Igitur si hæc responsio aliquomodo defendenda est, explicanda est de Christo secundum humanitatem, non solum respectu damnatorum, qui in quodam sensu dicuntur esse *ad sinistram*, quorum comparatione omnes Beati sunt *ad dexteram*, & quasi per antonomasiam Christus, sed etiam respectu aliorum beatorum, qui sedent in inferiori loco, & minus digno, quam Christus.

Quarto facilius, & simplicius dicitur, in metaphorica locutione non debere seruari omnes respectus, & habitudines, quæ reperiuntur in re propriè significata: sed solum id, quod significari intenditur. *Dextera*, ergo propriè dicta, & significat locum dignissimum, & dicit relationem ad sinistram: cum autem Christus dicitur *sedere ad dexteram* per metaphoram, ibi non consideratur respectus ad sinistram, sed solum significari intenditur excellentia, & maiestas, in qua Christus existit. Sicut in Scriptura non solum dicitur Christus esse *ad dexteram Dei*, sed etiam ipse dicitur esse *dextera Dei*, seu *brachium dextræ*, non quia Spiritus sanctus, vel aliquis alius sit sinistra Dei: sed solum vt absolutè significetur esse Verbum, per quod Pater omnia operatur. Sic igitur Christus vt Deus dicitur esse *ad dexteram*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Patris, non quia Pater sit ad sinistram: sed A quia in se habet totam illam excellentiam, & perfectionem, & omnipotentiam, quæ per *dexteram Dei* metaphorice significatur. Et simili proportione Christus vt homo dicitur esse *in dextera Dei*, id est, in potissimis bonis, quæ Deus communicauit creaturis: vnde non fit, Patrem esse ad sinistram eius, vt dictum est.

SECTIO IIII.

Virum postquam Christus in cœlum ascendit, inde aliquando descenderit.

HActenus mysteriũ ascensionis Christi in cœlũ explicuimus. Quoniam B verò in sequentibus disputationibus dicturi sumus de altero ipsius aduentu, ac solenni, publicoque descensu ê cœlis tempore iudicij futuro, operæpretium visum est, hoc loco exponere, an toto hoc tempore in cœlo permanserit, ita vt ad terram nunquam descenderit, neque vsque ad diem iudicij descensurus sit. Ratio dubitandi est. Quia in scripturis legimus, Christum ascendisse in cœlum, & sedere ad dexteram Dei, descensurum quoque in die iudicij, Act. 1. *Qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum.* Quin etiam Act. 3. additur, cœlum suscepisse illum *vsque ad tempus restitutionis omnium*, vbi Chrysostomus hom. 9. *Necesse est* (inquit) *vsque ad tempora restitutionis omnium Christum in cœlo permanere.* & Beda in retractatione in Acta, *Hoc est* (inquit) *quod eidem domino Iesu Christo à Deo Patre dictum Psalmista testatur, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Assumptus namque est in cœlum, & sedet à dextris Dei, in qua nimirum sede paternæ maiestatis semper diuinitus manet, &c.* Quibus verbis videtur etiam in hunc modum exponere testimonium Psalm. *Sede à dextris meis, donec ponam, &c.* Nam in illa particula, *donec*, vt minimum includitur affirmatio, vsque ad tẽpus præfixum: sedet ergo Christus, & immobilis in cœlo permanet, quandiu bellum in terris agitur aduersus inimicos eius: non ergo hunc descendet vsque ad finem, quando omnes subijcientur sub pedibus eius. Vnde Augustin. tract. 30. in Ioann. *Donec sæculum*, inquit, *finiatur, sursum est Dominus.* Et hoc etiam confirmari potest ex illo Pauli ad Coloss. 3. *Quæ sursum sunt, quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens.* Etenim si aliquando contigeret, cœlum vacuum inueniri Christi præsentia, contingere etiam posset decipi fideles fide, ac cogitatione ad Christum in cœlo ascendentes, eumque ibi quærentes. Quod & admonitioni Pauli, & sensui, ac existimationi fidelium omnium videtur esse contrarium.

Sed contra est. Nam legimus sæpius, Christum Dominum post ascensionem corporaliter in terris visum, secundum veram corporalem, ac sensibilem præsentiam. Quod probatur primo ex Scriptura. Nam 1. ad Corinth. 15. ait Paul. *Nouissime omnium visus est & mihi*, nimirum præsentia, ac visione corporali, non minus vera, ac reali, quam cæteris Apostolis, quandoquidem non minus ipse futurus erat testis resurrectionis, quam Apostoli, vt ibi Chrysostom. notat hom. 38. addens, verisimile esse etiam post, ascensionem, & electionem Matthiæ visum esse â duodecim Apostolis, ac sæpius etiam apparuisse. Et Origen. libro. 2. contra Celsum hunc locum tractans aperte sentit, Christum eodem modo apparuisse Paulo post ascensionem, quo cæteris Apostolis antea apparuerat post resurrectionem. Præterea Actor. 9. sic Ananias Paulum alloquitur, *Dominus Iesus, qui apparuit tibi in via.* Quod autem ei apparuerit clara, corporalique visione, patet ex præcedentibus verbis, *Viri autem illi, qui comitabantur Paulum, stabant stupefacti, audientes quidem vocem; neminem autem videntes.* Ponit ergo differentiam inter Paulum, & comites eius: quòd ij tantùm audierunt vocem, non autem viderunt Dominum: ille vero, & audiuit, & vidit. Vnde paulò inferius dicitur, Barnabam Apostolis narrasse de Paulo, quomodo in via vidisse Dominum. Et capite. 22. apertius refert idem Paulus, quid sibi Ananias dixerit, *Deus patrum nostrorum præordinauit te, vt cognosceres voluntatem eius, & videres iustum, & audires vocem ex ore eius, quia*

Actor. 1.
Actor. 3.
Chrysost.
Beda. Psal. 109.
Psal. 109.
1. Cor. 15.
Chrysost.
Origen.
Actor. 9.
Actor. 22.

quia eris testis illius ad omnes homines, eorum A *quæ vidisti, & audisti.* Vidit ergo, & audiuit Paulus Christum non apparenter, sed verè, ac propriè, prout decebat eum, qui futurus erat testis eorum, quæ videbat. Sicut idem Paulus refert, sibi Christum dixisse in eadem apparitione, *Exurge, & sta super pedes tuos, ad hoc enim apparui tibi, vt constituam te ministrum, & testem eorum, quæ vidisti.* Sed potest aliquis tergiuersari, Paulum non vidisse Christum ipsum in propria persona, sed in aliquo effectu mirabili, & in verbis eius. Sic enim eodem loco Act. 26. idem Paulus inquit. *Dum irem Damascum, die media, in via, vidi de cœlo supra splendorem solis circunfulsisse me lumen.* Non ergo vidit Christum: sed solum lumen illud, præ cuius claritate nihil postea videre poterat, vt ipsemet Paulus dicit Actor. B 22. Sed contra hanc fugam est: quod Paulus non erat futurus testis solius luminis, sed ipsiusmet Christi: non ergo solum lumen, sed Christum ipsum vidit. Vnde 1. Corinth. 9. disertissime ait, *Nonne Christum Iesum dominum nostrum vidi?* Quid clarius? Sed dici adhuc potest, vidisse quidem Paulum ipsum Christum non tamen in terra, vel in aëre, sed in cœlo, sicut Stephanus eum *vidit stantem à dextris virtutis Dei.* Vnde Ambrosius. 1. Corinth. 15. huius apparitionis mentionem faciens inquit, *Apparuit primum illi in cœlo.* Sed hæc euasio ex eisdem locis facile refelli potest. Primum quia constat lumen, quod circunfulsit Paulum, non fuisse in cœlo, sed in aëre, & iuxta Paulum. Tum quia non dicit Paulus se vidisse lumen in cœlo: sed subito de cœlo circunfulsisse se lucem copiosam. Tum etiam, quia non solum Paulus, sed etiam comites eius lumen viderunt. Tum denique quia tam vicinum fuit Paulo lumen illud, vt ei visum ademerit: illud autem lumen videtur ex corporis Christi præsentia fluxisse. Secundo ex colloquio inter Paulum, & Christum aperte colligi videtur, Christum visum esse prope Paulum. Primo quia vox illa, quam Paulus audiuit, ore ipsius Christi formata est, vt patet ex illis verbis, *Vt videres iustum, & audires vocem ex ore eius:* fuit autem illa vox formata in aëre terræ vicino, cuius signum est, quia comites Pauli eam vocem, & significationem eius non perceperunt, vt dicitur Actor. 22. quia

Act. 26.
Actor. 22.
1. Corin. 9.
Act. 7. Ambros.
Act. 22.

scilicet Christus, qui loquebatur propinquior factus est Paulo, quàm cæteris. Nec refert quod Actor. 9. dicuntur comites Pauli, vocem audijsse. Quia ille locus intelligi potest de voce Pauli, non Christi, vel (si de voce Christi etiam exponatur) intelligendus erit quoad confusum sonum, non vero quod propriam vocis articulationem, ac sensum. Deinde quia Paulus interrogans. *Quis es domine*: aperte indicat vidisse illum prope terram, tum quia si vidisset in cœlo, aut non ita facile cum illo colloqueretur, præsertim cum nondum fidem illius concepisset, aut statim sine vlla interrogatione cognouisset illum esse Christum. Denique cum Paulus dicto loco. 1. ad Corinth. 15. dicat Christum sibi, 1. Cor. 15. & alijs apparuisse in testimonium resurrectionis, satis indicat non in cœlo, sed in terra sibi apparuisse non minus familiariter, quàm alijs Apostolis, vt eius testimonium ex hac parte non minus certum, atque indubitatum esset. Si enim tantum in cœlo Christum vidisset, potuissent homines calumniari, quod non vera, sed tantum imaginaria eius visio fuisset. Huc accedit, quod iterum Christus apparuit Paulo in templo Ierosolymitano, vt ipse refert Actor. 22. & Ambrosius supra dicit, Act. 22. & 23. tunc Christum visum fuisse in templo. Et rursus capit. 23. cum Paulus esset comprehensus, & in castra deductus, *sequenti nocte assistens ei Dominus ait, confortans esto.* Præterea est historia probatissima, Christum aliquando apparuisse Petro Roma discedenti, eique in via Appia occurrisse, & C tam clare, ac familiariter se ostendisse, vt Petrus eum interrogauerit, *Domine quo vadis?* In cuius rei testimonium extat nunc Romæ constructa orationis domus in eo loco, vbi stetit Christus, eamque historiam recitat Ambros. orat. seu epist. 32. contra Auxentium, de Basilicis tradendis, & indicat Athanas. Apolog. de fuga sua, & Origenes tract. 21. in Ioannem, clarius Aegesipus libro. 3. de excidio Ierosolymitano, capite. 2. & Abdias libro. 1. Historiæ, in Petro, eamque approbat Innocentius. 3. in capitul. *Per venerabilem, Qui filij sint legitimi.* Adiungere item possumus alias historias, in quibus refertur, sæpius Christum apparuisse hominibus. Vt de sancto Carpo refert Dionysius epistol. octaua, ad Demophilum, vidisse

Ambros. Athanas. Origenes. Aegesip. Abdias.
Dionys.

Iesum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iesum de cœlesti sede consurgentem, & ad terram descendentem, vt opem ferret quibusdam hominibus, & dicentem, *Paratus sum iterum pro saluandis hominibus pati.* Athanas. Paulin. Et de Antonio idem refert Athanasius in eius vita, & de quodam Valgio, seu Victore Paulinus epistol. 34. ad Macarium, vbi significat tam verè, ac propriè tunc fuisse Christum in terra loquentem cum victore, & corpus eius tangentem, quàm cùm in terris versabatur. Et de sancta Tarsilla refert Gregorius libro. 4. dialog. capit. 16. Greg. & de sancto Martino catechumeno Seuerus Sulpitius in vita eius, cui Christus dixit Seuer. Sul. *Martinus adhuc catechumenus hac me veste contexit:* & multa similia referuntur in recentioribus historijs de vitis, & gestis Sanctorum, ac reuelationibus. Denique huc etiam spectant, quæ de descensu Christi domini ad terram in die mortis, & assumptionis Virginis beatissimæ ex antiquis Patribus in superioribus adduximus.

In hac re tres inuenio esse posse dicendi modos. Primus est, ex quo Christus ad cœlos ascendit, nunquam cœlos deseruisse, neque in terris in propria, ac visibili specie apparuisse, sed solummodo sacramentali sub speciebus panis, & vini. Iuxta quam sententiam consequenter dicendum est, apparitiones varias, quæ de Christo domino referuntur, factas esse absque reali, & visibili existentia eius in terris, sed vno ex tribus modis, scilicet aut per solam imaginariam visionem. Qualis credi potest apparitio facta sancto Martino, & similes, quæ in somnijs factæ referuntur, Eusebius. Socrat. Epiphan. vt de Constantino memorat Eusebius libro. 1. de vita eius, capit. 23. & Socrates lib. 1. Histor. capit. 2. & de quodam Iosepho C refert Epiphan. hæres. 30. Aut per repræsentationem extrinsecam, & visibilem in aliquo corpore aëreo ad eum modum, quo olim ante incarnationem solebat Verbum Diuinum in specie humana apparere, vt est multorum priscorum Patrum sententia. Et hoc modo exponi possunt apparitiones factæ sancto Carpo, Antonio, & multo magis aliæ, quæ leguntur factæ sanctæ Brigittæ, & Catherinæ Senensi, aliæque id genus. Aut per visionem etiam externam, & corporalem, qua tamen visus sit Christus non in terra: sed in cœlo existens, sicut visus est ab Stephano, & fortasse etiam à Paulo, vt omittam, multas ex apparitionibus (quæ referuntur) confictas esse, alias vero interdum fieri virtute dæmonis transformantis se in Angelum lucis, ac Diuinum Christi nomen sibi arrogantis, vt in vita Martini, Antonij, aliorumque Sanctorum legimus. Non inuenio hunc dicendi modum expresse traditum ab aliquo Doctore catholico, nec mihi videtur posse commodè defendi, præsertim propter ea, quæ scriptura tradit de apparitione facta Paulo, & ea, quæ Sancti referunt de apparitione facta Petro, & multum etiam vrgent quæ de beata Virgine tradidimus. Qua propter licet omnes aliæ apparitiones possint probabiliter aliquo ex tribus prædictis modis explicari: iis autem tribus Christi visionibus, seu descensionibus non videntur posse accommodari.

Secundus dicendi modus est, Christum post ascensionem suam interdum & descendisse in terras, & à cœlesti loco ad breue tempus secessisse. Hanc sententiam docet expresse D. Thom. hic quæst. 57. art. 6. ad 3. & Caietan. ibidem, & alij recentiores. Quæ sententia probabilis est. Nam ea (quæ in principio adducta sunt (solum probant, locum cœlestem esse proprium, ac permanens domicilium Christi, vbi habitat tanquam in proprio Regno, ac throno: non tamen propterea necesse est, vt ibi immobilis semper maneat, neque scriptura vnquam id docuit. Et hoc etiam satis est, vt semper possimus vere, & sine deceptione cogitatione ascendere ad Christum in cœlo commorantem. Quia quando hoc modo de Christo cogitamus, non affirmamus expresse, ac veluti mentalem propositionem faciendo, Christum in hoc momento esse localiter in cœlo præsentem: sed simpliciter cogitamus de Christo, qui in cœlo regnat, cuius thronum, ac sedem scimus esse in regno cœlesti. Sicut nunc etiam possum ego cogitatione fieri Romæ præsens, vt de summo Pontifice, qui illic præsidet, cogitem, quanuis non affirmem, nec sentiam ipsum nunc in vrbe contineri. Quod si frequentius fideles simpliciter cogitant Christum in cœlo existentem, ideò est, quia frequentissime ibi commoratur, & nunquam abest nisi rarissimè, & ex singulari priuilegio, & dispensatione, & breuissimo temporis spatio. Et in hunc modum limitandam censeo hanc,

hanc, & sequentem sententiam, vt statim dicam.

Maior.

Tertius modus dicendi est, Christum, ex quo in cœlum ascendit, nunquam cœlestem locum deseruisse, & tamen interdum in terris visibiliter apparuisse per veram, ac realem præsentiam sui corporis, existendo nimirum simul in duobus locis modo (vt aiunt) quantitatiuo, & circunscriptiuo. Ita sentit ex scholasticis Ioannes Maior in. 4. distin. 10. quæst. 4. & idem libenter amplectuntur, qui his temporibus cõtra hæreticos, pro præsentia reali Christi domini in Eucharistia, pugnant. Et est opinio probabilis. Quia quod supponit nimirum, posse esse idem corpus in duobus locis secundum modum quantitatis, omnino verum, atque indubitatum mihi est, vt latius in sequenti tomo Deo dante explicabimus. Si autem hoc est possibile, facilius explicantur, & conciliantur omnia scripturæ testimonia, asserendo ita factum esse, cùm aliunde nullum sit incommodum, neque difficultas vlla, quæ in contrarium obiici possit: quin potius, & ad maiorem Christi maiestatem, & autoritatem pectat, vt à suo loco, & sede regia non recedat: & tamen benignitatis, & caritatis ergò interdum amicos inuisat, præsentiaque sua reficiat. Hæc autem sententia eo moderamine intelligenda est, vt nõ facile arbitremur, Christum frequenter vti hoc miraculo, atque omnes apparitiones, quæ referuntur in historijs, eiusce generis fuisse. Non enim sunt multiplicanda tam ingentia miracula, quando alij modi faciliores sufficiunt.

Christus non relictis cœlestibus regnans in eodem loco, peculiariter in terram descendit.

Ex ijs ergo tribus dicendi modis, illum vnum simpliciter, atque absolute verum existimo, Christum scilicet post ascensionem aliquando in terra fuisse: an verò tunc cœlo abfuerit, necne incertum mihi est, & fortasse aliquando simul fuit in vtroque loco, vt verbi gratia, cum Petro, vel Paulo apparuit: tamen, si verum est descendisse ad beatam Virginem in die assumptionis, vt eam secum in gloria, & honore ad cœlum deduceret, non videtur verisimile tunc simul in cœlo fuisse, atque iterum cum matre illuc ascendisse. Et ita sentiunt sancti Patres, qui de hoc mysterio loquuntur. Dicunt enim, Christum cœlesti circunfusum curia ad matrem descendisse, & tunc ergo eo tempore cœlestem locum reliquisse. Et hoc mihi de hac apparitione videtur probabilius, quanquam de alijs res sit dubia, & incerta.

QVAESTIO. LIX.
De iudiciaria potestate Christi, in sex articulos diuisa.

DEinde considerandum est de iudiciaria potestate Christi. ¶Et circa hoc quæruntur sex. ¶Primò, vtrùm iudiciaria potestas sit attribuenda Christo. ¶Secundò, vtrùm conueniat sibi, secundum quod est homo. ¶Tertiò vtrùm eam fuerit ex meritis adeptus. ¶Quartò, vtrum eius potestas iudiciaria sit vniuersalis respectu omnium hominum.

¶Quintò, vtrum præter iudicium, quod agit in hoc tempore sit expectandum aliud vniuersale iudicium futurum per ipsum. ¶Sextò vtrum eius iudiciaria potestas etiam ad Angelos se extendat.

Non cõplentur morte peccatum.

¶De executione autem finalis iudicij conuenientius agetur, cum considerabimus de his qui pertinent ad finem mundi: nunc autem sufficit ea sola tangere, quæ pertinent ad Christi dignitatem.

ARTICVLVS PRIMVS.
Vtrùm iudiciaria potestas sit specialiter Christo attribuenda.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod iudiciaria potestas non sit specialiter attribuenda Christo. Iudicium enim aliquorum videtur pertinere ad Dominum

Universidad de Deusto
Biblioteca

minum. Vnde dicitur Romanorũ. 14. A Tu quis es, qui iudicas alienum seruũ? Sed esse Dominum creaturarum, est commune toti Trinitati. Non ergo specialiter debet attribui Christo iudiciaria potestas.

Lib. 2. de Trinit paulo à pr. & li. de Synodis paulo post princ.

¶2. Præterea, Daniel. septimo dicitur Antiquus dierum sedit, & postea subditur, Iudicium sedit, & liberi aperti sunt. Sed antiquus dierum intelligitur Pater: quia vt Hilarius dicit in Patre est æternitas. Ergo iudiciaria potestas magis est attribuenda Patri, quàm Christo.

¶3. Præterea, eiusdem videtur esse iudicare, cuius est arguere. Sed arguere pertinet ad Spiritum sanctum: dicit enim Dominus Ioann. 16. Cum autem Venerit ille (scilicet Spiritus sanctus) arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. Ergo iudiciaria potestas magis debet attribui Spiritui sancto, quam Christo. ¶Sed contra est, quod dicitur Actuum. 10. de Christo. Hic est, qui constitutus est à Deo, iudex viuorum & mortuorum.

Respondeo dicendum, quòd ad iudicium faciendum tria requiruntur. Primò quidem potestas subditos coercendi. Vnde dicitur Ecclesiast. 7. Noli quærere fieri iudex, nisi valeas virtute C irrumpere iniquitates. Secundò requiritur rectitudinis zelus: vt scilicet aliquis non ex odio vel liuore, sed ex amore iustitiæ iudicium proferat: secundum illud Prouerbiorum. 3. Quem enim diligit Dominus, corripit, & quasi pater in filio complacet sibi. Tertiò requiritur sapientia, secundum quam formatur iudicium. Vnde dicitur Ecclesiast. 10. Iudex sapiens iudicabit populum suum. ¶Prima autem duo præexiguntur ad iudicium. Sed proprié tertium est, secundum quod accipitur forma iudicij. Quia ipsa ratio iudicij, est lex sapientiæ vel veritatis, secundum quam iudicatur. Et quia Filius est sapientia genita, & veritas à Patre procedens, & ipsum perfectè representans, ideo proprié iudiciaria potestas attribuitur Filio Dei. Vnde Augustinus dicit in libro de Vera religione. Hæc est incommutabilis illa veritas, quæ lex omnium artium rectè dicitur, & ars omnipotentis artificis. Vt autem nos & omnes animæ rationales, secundum veritatem de inferioribus rectè iudicamus, sic de nobis quando eidem cohæremus, sola ipsa veritas iudicat. De ipsa vero nec Pater: non enim minor est, quam ipse. Et ideo, quæ pater iudicat, per ipsam iudicat, Et postea concludit, Pater ergo non iudicat quenquam: sed omne iudicium dedit Filio.

Capit. 31. pri. to 1.

¶Ad primum ergo dicendum, quod ex illa ratione probatur, quod iudiciaria potestas sit communis toti Trinitati: quod verum est. Sed tamen per quandam appropriationem, iudiciaria potestas attribuitur Filio, vt dictum est.

In ver. alio.

¶Ad secundum dicendum, quod sicut Augustinus dicit in sexto de Trinitate. Patri attribuitur æternitas propter commendationem principij: quod importatur in ratione æternitatis. Ibidem etiam Augustinus dicit, quod Filius est ars Patris. Sic igitur autoritas iudicandi attribuitur Patri, in quantum est principium Filij. Sed ipsa ratio iudicij attribuitur Filio, qui est ars & sapientia Patris: vt scilicet, sicut Pater facit omnia per Filium, in quantum est ars eius: ita etiam iudicet omnia per Filium in quantum est sapientia & veritas eius. Et hoc significatur in Daniele: vbi primo dicitur, quod Antiquus dierum sedit: & postea subditur, quod Filius hominis peruenit, vsque

Lib. 6. c. 10. circa fin. 3.

Eodem modo dictus cap. 10. num. 3.

vsque ad Antiquum dierum, & dedit A ei potestatem & honorem & regnum. Per quod datur intelligi, quod autoritas iudicandi est apud Patrem, à quo Filius accepit potestatem iudicandi.

¶Ad tertium dicendum, quod (sicut Augustinus dicit, super Ioann.) ita dixit Christus, quod Spiritus sanctus arguet mundum de peccato: tanquam diceret, ille diffundet in cordibus vestris charitatem, sic enim timore depulso, arguendi habebitis libertatem. Sic ergo Spiritui sancto attribuitur iudicium, non quantum ad iudicij rationem, sed quantum ad effectum iudicandi quem homines habent.

COMMENTARIVS.

B TItulus huius art. intelligendus est de Christo non tantum, vt homo est, sed absolute, vel vt est Deus, & similiter est intelligendus de iudiciaria potestate perfectissima, & suprema. Itaque sensus erit, an Christo filio Dei suprema iudicandi potestas specialiter conueniat. Hunc autem esse sensum D. Thom. constat ex discursu art. in quo affirmat, iudiciariam potestatem specialiter conuenire filio non per proprietatem, sed per appropriationem: vt in solutionibus argumentorum explicat. Reddit autem D. Thom. elegantem rationem huius appropriationis. Quia cum tria requirantur ad iustum iudicium, potestas, rectitudo, & sapientia, duo C prima sunt veluti prærequisita: tertium verò est quasi propria ratio, à qua iudicandi actus dimanat. Quia ergo filius est sapientia patris, ideo potestas iudicandi illi specialiter attribuitur. Et in hunc modum explicat D. Thom. verba illa Ioan. 5. *Pater non iudicat quenquam: sed omne iudicium dedit filio.* Quod testimonium diligenter est hoc loco explicandum, quoniam est vnum ex præcipuis fundamentis omnium, quæ in tota hac materia dicenda sunt. Est ergo inter expositores controuersia, vtrum hæc verba intelligenda sint de filio secundum diuinitatem, an secundum humanitatẽ. Priori modo exponunt Chrysost. ibi homil. 38. quem sequuntur Theophyl. & Euthym. Item Hilarius lib. 7. de Trinitat. Athanas. serm. 4. contra Arianos Tertul. lib. contra Praxeam, cap. 16. *Omne* (inquit) *iudicium tradidit, filio à primordio tamen. Omnem enim dicens potestatem, & omne iudicium, nullã exceptionem temporis permittit. Quia omnia non erunt, si non omnis temporis fuerint, filius itaque est, qui ab initio iudicauit.* Item Ambros. lib. 2. de fide cap. 4. *Omne* (inquit) *iudicium dedit filio, dedit vtique generando non largiendo.* Cyril. Alexan. lib. 2. in Ioann. ca. 140. vbi inquit, ijs verbis ostendisse Christum, se esse verum Deum: differt tamen à reliquis, quia intelligit ratione humanitatis dici filium, accipere à patre hanc potestatem. *Nam vt Deus* (inquit) *naturaliter illam habet, tamen per dispensationem, seu incarnationem accepit, vt homo existens illam haberet, quatenus per incarnationem factum est, vt hic homo habeat potestatem iudicandi eandem cum filio, quia est ipsemet filius Dei.* Atque eandem expositionem habet in Exegesi de incarn. ad Valerianum, & lib. 2. ad Reginas, cap. *quod Christus sit verus Deus, etiamsi filius hominis appelletur.* Denique hanc expositionem sequitur hic D. Thom. & eam tribuit Aug. lib. de vera religione cap. 31. vbi satis concisè, & obscure illam attingit. Videtur autem expositio hæc satis consentanea contextui, si antecedentia, & subsequentia, & proprietas verborum considerentur. Cũ enim Euangelista dixisset, Iudæos propterea concepisse odium in Christum, quòd se faceret æqualem Deo, subiungit, Christum apertius suam diuinitatem, & omnipotentiam prædicasse, quam non à se, sed à patre habet per æternam generationem. Hic enim est sensus illorum verborum, *Amen dico vobis non potest filius à se facere quicquam, nisi quòd viderit patrem facientem. Quæcunque enim illi fecerit, hæc & filius similiter facit.* Quæ verba non possunt nisi de diuinitate esse vera, vt per se constat, & tamen eodem contextu, & sub eisdem verbis subiungitur, *Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio.* Loquitur ergo de filio secundum diuinitatem, vt etiam nomen ipsum *filij* absolute prolatum præsefert. Et verba etiam sequentia declarant, *Vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem.* Est ergo sermo de illis, vt æquales sunt, eodemque honore digni.

Theod. Euthym. Hilarius. Athanasius. Tertul.

Ambros.

Cyr. Alex.

D. Thom. Aug.

Illud

Universidad de Deusto
Biblioteca

Illud verò est in hac expositione difficile, quomodo iuxta illam intelligenda sint illa verba, *Pater non iudicat quenquam.* Nam si sermo est de communicatione supremæ potestatis iudicandi per æternam generationem, quanuis hanc pater filio dederit, non sibi illam ademit: ergo hoc sensu dici nō potuit, *Pater non iudicat quenquam.* cùm opera Trinitatis ad extra sint indiuisa. Neque ad hoc satis est, quod per appropriationem iudicium tribuatur filio: cui licet omnipotēt a approprietur patri, non propterea negari potest de filio. Quod argumētum compulit Aug. vt prædictam expositionem relinqueret lib. 1. de Trinit. cap. 13. Responderi vero potest, Patrem non iudicare quenquam exercendo iudicium per se ipsum immediate: filiū autem iudicare per se & in persona propria. Sed hoc non satisfacit. Quia vel est sermo de iudicio ferēdo, & exercēdo per solam diuinitatem immediatè, & hoc modo, sicut Pater non iudicat quenquam, ita neque filius. Vel est sermo de iudicio ferendo, & exercendo per humanitatem vnitā Diuinæ personæ: & hoc modo, licet sit verum, solum Filium iudicare: tamen iam non persistitur in prædicta expositione. Nam hoc modo non iudicat Filius vt Deus, sed vt homo: neque accepit à Patre potestatem hoc modo iudicādi per æternam generationem, sed per humanationem. Denique huiusmodi iudicium non tribuitur Filio per appropriationē, sed per proprietatem. Adde etiam hoc sensu videri falsam illam propositionem, *Pater non iudicat quenquam.* Angelos enim iudicauit per se immediatè iudicium exercendo, & similiter omnes homines, qui ante Christū mortui fuerunt: ergo quando Christus protulit illa verba, adhuc Pater iudicabat per se ipsum, & nondum filio homini iudiciū commiserat, iuxta illud Ioann. 8. *Ego non iudico quenquam, sed qui quærat, & iudicet.* Cū enim Christus de omni iudicio loquatur, nō videtur esse solum sermo de iudicio vniuersali, sed de omni iudicio animarū. Alio ergo sensu posset explicari illa propositio negatiua, *Pater non iudicat quenquam*, vel subintelligendo, *solus*, id est non solus Pater iudicat, sed iudicium est illi cum filio commune. Vel (quod in idem redit) vt illa aduersatiua, *sed*, sit veluti determinatio præcedentis negationis, ita vt sensus sit, Pater non iudicat quenquam sine filio, vel nisi per filium, cui omne iudicium communicat. Quæ expositio quidpiā veri dicit: ægrè tamen potest contextui accommodari. Fatentur tamen illi verba subiuncta, *Vt omnes honorificent filium, sicut honorificant Patrem*, Quibus indicatur, sicut honorem, ita & iudicium commune esse Patri cum Filio. Indicat etiam eandem expositionem Aug. dicto lib. de vera religione, licet subobscurè, & eodem modo eandem indicant Græci.

Ioannes. 8.

Altera expositio est, vt hic locus intelligatur de Christo, vt homine, cui datum est vt in humanitate, & per humanitatem iudicium exerceat animarum. Iuxta quam necesse est, vt sit sermo de iudicio vniuersali, & sensibili, quod fiet in die iudicij, & ita facile intelligitur, quomodo Pater non iudicet quenquam. Quia licet illud iudiciū etiam sit à Patre, & à Spiritusancto, vt à prima, & principali causa habente primariā autoritatē iudicandi, cuius vices gerit Christus vt homo: tamen non erit à Patre, vt à persona immediatè ferente iudicium, hoc autem modo iudicabit Filius tanquā propria persona, in qua subsistit illa humanitas, per quam iudiciū fit. Ita exposuit Aug. in prædicto lib. de Trinit. & tract. 23. in Ioan. Hieron. Isai. 27. tractans illa verba, *Ecce ego mittam in Sion lapidem probatum, & ponam iudicium in pondere.* Latius, & apertius in id Psalm. 74. *Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo.* Et indicat Cyprian. lib. 2. contr. Iudæos, cap. 28. & lib. 3. ad Quirinum cap. 33. Et iuxta hanc expositionem potest commodissime Euangelicus textus connecti. Considerandā est enim occasio totius illius sermonis Christi. Calumniabuntur enim Iudæi, quòd in Sabbatho sanasset paralyticum. Responsio autem Christi eò tendit, vt ex diuinitate personæ suæ ostendat, rectissimè fecisse, quidquid per humanitatem operabatur. Et ideo in discursu sui sermonis quædā dicit de dignitate personæ suæ secundum se, vt inde tacitè, vel expressè inferat, quid de humanitate eius sit cogitandum. Et ita inquit, *Pater meus usque modo operatur, & ego operor.* In quo professus est, se esse æqualem cum Patre, vt ibi Chrysost. Cyril. Aug. & reliqui intellexerunt, & Athanas. serm. de sanctissima Deipara. & Nazian. orat. 4. Theologiæ, & ipsi etiam Iudæi intellexerunt, vt Euangelista dicit. Hinc tacitè voluit Christus colligere non debere reprehendi, quòd in Sabbatho miracula faceret, vel quia, cum esset Deus erat supra omnem legem, & Dominus ipsius Sabbathi (vt alibi dixit) vel certè, quia cum illud opus esset immediate à persona filij, ab humanitate vero, non nisi vt ab instrumento coniuncto Diuinitati, non poterat non esse rectum, & gratum Patri. Et hoc est, quod subdit, *Non potest filius à se facere quicquā, nisi quod viderit Patrem facientem.* Quod potest quidem etiam secundum Diuinitatem intelligi: melius tamen humanitati accommodatur, per quam Christus nihil operatur, nisi quod videt esse Diuinæ voluntati, ac dispositioni consentaneum. Cuius veritatis ratione subiungit illis verbis, *Quæcunque enim ille facit, hæc & filius similiter facit*, quod soli diuinitati recte accōmodatur: tamen sensus rationis est, cū persona filij sit æqualis patri, æquè cū alio omnia operans, ac disponens, inde sequi, etiam per voluntatem humanam non posse quidquam nisi ex beneplacito patris operari. Huius autem consecutionis probationem continent sequentia verba. *Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei, quæ ipse facit.* Hæc enim verba non possunt recte diuinitati accommodari. Quia filius vt Deus non habet ex dilectione patris, quòd pater omnia sua opera ei demōstret: sed per naturalem generationem: cùm ergo Christus causam reddat ex dilectione patris, loquitur secundum humanitatem. Nam quia pater ita eam dilexit, vt filio suo in vnitatem personæ copulauerit, ideò illi homini ostēdit omnia, quæ facit: non solum speculatiue (vt sic dicam) sed etiam practicè, dando ei virtutem ad facienda opera illis similia, quæ ipse facit, & hoc est, quod subdit, *& maiora ijs demonstrabit ei opera, Demonstrabit*, inquit, non quantum ad cognitionem. (Nam etiam vt homo omnia sciebat à principio conceptionis) sed quantum ad executionem eorum, quæ in singulis temporibus operaturus erat iuxta patris voluntatem. De quibus subdit, *sicut pater suscitat mortuos, sic & filius.* Quod rectè intelligitur secundum humanitatem, vt supra dictum est. Et eodem sensu concludit, *Neque enim Pater iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio.* Ac si diceret, potestatem suscitandi homines coniunctam esse cum potestate iudicandi. Nam oportet, iudicem habere potestatem vocandi, & trahendi reos ad iudicium: vocandi autem sunt per generalem resurrectionem. Denique ratio illa, quā Christus adhibet, *Vt omnes honorificent filiū, sicut honorificant Patrem*, non repugnat huic expositioni, quandoquidem filius adoratur eadem adoratione, qua pater, & eadem coadoratur humanitas filio coniuncta. Est ergo vtraque expositio satis probabilis: hæc tamen posterior videtur facilius omnes difficultates expedire.

Ex his verò omnibus colligitur (si priorem expositionem amplectamur) recte ex illa confirmari assertionem D. Thom. hic, & è contrario non posse aliter intelligi, potestatem iudicandi datam esse specialiter filio vt Deo, nisi secundū quandam appropriationem. At verò (si posteriorem teneamus expositionem) non potest assertio diui Thomæ ex scriptura probari. Nam locus, quem adducit in argumento: sed cōtra ex Act. 10. euidentius de Christo, vt homine intelligendus est. Ratio tamē D. Thom. reddit assertionem satis probabilem. Quāquam rectè etiam dici possit, iudicium optimè toti Trinitati attribui. Nam ex tribus, quæ ad illud requiruntur, autoritas attribuitur patri, ratio filio, rectitudo Spiritui sancto. Et ex his relinquuntur expositæ solutiones argumentorum.

Act. 10.

ARTICVLVS II.

Virum iudiciaria potestas conueniat Christo secundum quod est homo.

321. AD secūdum sic proceditur. Videtur, quod iudiciaria potestas nō cōueniat Christo, secundum quod est homo. Dicit enim Augustin. in lib. de Vera religione: quod iudicium attribuitur filio, in quātum est ipsa lex primæ veritatis. Sed hoc pertinet ad Christum, secundum quod est Deus. Ergo iudiciaria potestas non conuenit Christo, secundum quod est homo, sed secundum quod est Deus. ¶ 2. Præterea, ad iudiciariam potestatem pertinet præmiare bene agentes sicut & punire malos. Sed præmium bonorum operum est beatitudo æterna, quæ non datur

Cap. 31. circa pri. in. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tra. 13. in Ioan. inter pri. & me. sam. 9.

nisi à Deo: Dicit enim Augustꝰ. super A Ioan. quòd participatione Dei fit anima beata, non autem participatione animæ sanctæ. Ergo videtur, quod iudiciaria potestas non conueniat Christo, secundum quod est homo, sed secundum quod est Deus. ¶3. Præterea, ad iudiciariam Christi potestatem pertinet iudicare occulta cordium: secundum illud primæ ad Corinth. 14. Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Sed hoc pertinet ad solam virtutem diuinam: secundũ illud Hier. 17. Prauum est cor hominis B & inscrutabile, quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans corda, & probans renes: qui do vnicuique iuxta viã suã. Ergo iudiciaria potestas non conuenit Christo, secundum quod est homo, sed secundum quod est Deus. ¶Sed contrà est, quod dicitur Ioan. 5. Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.

Hom. 28. in Ioan. parum ante medi. tom. 3.

¶Respondeo dicẽdum, quód Chrysostom. super Ioann. sentire videtur, quod iudiciaria potestas non cóueniat Christo, secundum quod est homo, sed solum secundum quòd est Deus. Vnde

Loco iam citato.

autoritatem Ioan. inductam sic exponit. Potestatem dedit ei iudicium fa- C cere, (& postea subditur) quia filius hominis est nolite mirari hoc nó enim propterea suscepit iudicium, quoniam homo est: sed quia ineffabilis Dei filius est, propterea iudex est: quia vero ea quæ dicebantur, erant maiora, quã secundum hominem, ideo hãc opinionem soluens dixit. Ne miremini, quia filius hominis est: etenim ipse est etiã filius Dei. Quod quidem probat per resurrectionis effectum. Vnde subdit. Quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt audient vocem filij Dei. Sciendum tamen, quod quanuis apud Deum remaneat primæua autoritas iudicandi, hominibus tamen committitur à Deo iudiciaria potestas respectu eorum, qui eorum iurisdictioni subijciuntur. Vnde dicitur Deuteron. 1. Quod iustum est, iudicate, & postea subditur. Quia Dei est iudicium, cuius scilicet autoritate vos iudicatis. Dictũ est autem supra, quod Christus etiam in natura humana est caput totius Ecclesiæ, & quòd sub pedibus eius Deus omnia subiecit. Vnde ad eum pertinet, etiam secundum naturam humanam, habere iudiciariam potestatem. Propter quod Aug. autoritatem prædictam Euangelij sic dicit esse intelligendam. Potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est. Nó quidẽ propter conditionem naturæ: quia omnes homines huiusmodi potestatem haberent (vt Chrysost. obijcit) sed hoc pertinet ad gratiam capitis, quã Christus in humana natura accepit. Competit autem Christo hoc modo secundũ humanã naturã iudiciaria potestas, propter tria. Primó quidem propter conuenientiam & affinitatẽ ipsius ad homines. Sicut enim Deus per causas medias, tanquã propinquiores effectibus, operatur: ita iudicat per hominẽ Christum homines, vt sit suauius iudicium hominibus. Vnde Apostolus dicit Hebreor. 4. Non habemus pontificẽ, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia pro similitudine absque peccato: adeamus ergo cum fiducia ad thronũ gratiæ eius. Secundo, quia in finali iudicio (vt Aug. dicit super Ioan.) erit resurrectio corporum mortuorũ, quæ suscitat Deus per Filiũ hominis, sicut per eundem Christum suscitat animas, in quãtum est filius Dei. Tertio quia, vt Aug. dicit in lib. de verbis Domini, rectum erat vt iudi-

Tra. 19. in Ioan. post me. dium 16. 9.

Loco iam citato.

Tra. 13. in Ioan. ante medi. 20.

Lib. de verb. Dom. serm. 2. med. tom. 9.

iudicandi viderent iudicem: iudicandi autem erãt boni & mali: restabat vt in iudicio, forma serui & bonis, & malis ostenderetur, forma Dei solis bonis seruaretur.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd iudicium pertinet ad veritatem, sicut ad regulam iudicij: sed ad hominem, qui est veritate imbutus pertinet secũdum quod est vnum quodammodo cũ ipsa veritate, quasi quædã lex, & quædam iustitia animata. Vnde & ibidem Aug. introducit quod dicitur. 1. Cor. 2. Spiritualis iudicat omnia. Anima autẽ Christi præ cæteris creaturis magis fuit vnita veritati, & magis ea repleta: secundum illud Ioan. 1. Vidimus eum plenum gratiæ & veritatis. Et secundum hoc ad animam Christi maxime B pertinet omnia iudicare. ¶Ad secundum dicendum, quòd solius Dei est, sui participatione animas beatas facere. Sed adducere homines ad beatitudinẽ, conuenit Christo in quantũ est caput, & autor salutis eorum: secundum illud Heb. 2. Qui multos filios in gloriã adduxerat, autorem salutis eorum per passionem consummari. ¶Ad tertium dicendum, quod cognoscere occulta cordium & diiudicare, per se quidem pertinet ad solũ Deum. Sed ex refluẽtia Diuinitatis ad animam Christi, cõ- C uenit etiam ei cognoscere, & iudicare occulta cordium: vt supra dictum est, cùm de scientia Christi ageretur. Et ideo dicitur Rom. 2. In die, cum iudicabit Deus occulta hominum per Iesum Christum.

Rom. 2. 16.

COMMENTARIVS.

QVoniam in præcedenti articulo exposuit D. Thom. quomodo Christo, vt Deo conueniat potestas iudicandi, consequenter hic explicat, quomodo cõueniat illi vt homini, hoc est, in humanitate, & præsertim intendit exponere locum illum Ioan. 5. *Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.* Refert autem sententiam Chrysost. dicentis potestatem iudiciariam non conuenire Christo vt homini, sed vt Deo tantum. Sed est diligenter animaduertendum, aliud esse negare absolutè, Christo vt homini conuenire iudiciariam potestatem: aliud verò negare, doceri hoc in prædicto loco Ioannis. Rursus considerandum est, aliud esse loqui de potestate primaria, seu autoritate suprema iudicandi: aliud de potestate excellentiæ, quæ est quasi instrumentaria respectu superioris. Chrysost. ergo hom. 38. in Ioan nẽ nec negat, nec negare potest, datam esse Christo in humanitate aliquam iudiciariã potestatem. Hoc enim de fide certum est, & ex alijs locis scripturæ euidenter colligitur, vt in sequenti dispurat. dicemus. Et hoc probant optimè omnes congruentiæ, quas D. Thom. adducit, quæ per se satis claræ sunt, & argumenta, quæ in contrarium obiicit, & eorum solutiones, sunt facillimæ.

Ioann. 5.

Chrys.

Solum ergo superest hoc loco explicandum, an hæc veritas tradatur etiam in prædicto loco Ioann's. Chrysostomus enim putat, ibi solum esse sermonem de primæua autoritate iudicandi, quæ non conuenit filio, nisi vt Deus est. Et ita aliter distinguit Euangelicum contextum, scilicet, *Sicut pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso, & potestatem dedit ei iudicium facere, Quia filius hominis est nolite mirari hoc, &c.* Et fundamentum Chrysostomi fuit, quoniam illa verba, *Quoniam filius hominis est*, non possunt continere rationem præcedentium, alias omnibus filijs hominum danda fuisset potestas iudiciaria: ergo debent coniungi cum sequentibus. Cũ enim Christus diceret, se esse æqualẽ Deo, subdit, *Nolite mirari eo*, quod sim homo, &c. & hanc expositionem sequũtur Theophylac. & Euthym. Sed neque ratio Chrysost. vrget, nec illa diuisio, & connexio literæ est ita apta ad contextum explanãdum, sicut ea, quæ habetur in vulgata editione, quam cæteri omnes antiqui sequuntur.

Testimonij Ioannis. 5. 1. Expost. Chrysost.

Theo. Euthym.

Aliter ergo exponit Cyrillus libro. 2. in Ioan. cap. 144. qui in hoc conuenit cũ Chrysost. quod hunc locum intelligat de potestate iudicandi suprema, ac diuina, quam dicit esse datam Christo, quia filius hominis est. Nam: vt est Deus, non est illi ex tẽpore

1. Expost. Cyr.

Universidad de Deusto
Biblioteca

data: sed illam habet connaturalem per A
æternam generationem. Non intelligit autem, datam esse hanc potestatem ipsi humanitati, vt per illam Christo conueniat (hoc enim impossibile est) sed intelligit, datum esse huic homini, vt sit supremus iudex cum Patre, quod per communicationem idiomatum factum est per ipsam incarnationem. Hæc expositio probabilis est, sicut de alijs similibus in superioribus diximus: tamen (si scholastico rigore loquamur) impropriæ sunt huiusmodi locutiones. Nam (vt in priori tomo latè disputauimus) licet in ordine ad actum mentis, vt est prædestinatio, quæ præscindere potest in obiecto suo à determinato supposito, verè, & propriè dici possit, *Hic homo est prædestinatus, vt sit filius Dei naturalis*; & vt sit supremus iudex cum Patre, &c. tamè in ordine ad exe- B
cutionem, seu actum potentiæ operantis, quæ necessario versatur circa singulare suppositum, non propriè dicitur, *Hic homo factus est Deus*, & consequenter neque potuit proprie dici, huic domini datas esse, seu communicatas per incarnationem essētiales proprietates Dei, quarum vna est primaria potestas iudicandi: sed humanitati coniuncta est Diuina persona, vt hic homo sit Deus, & habeat dictam potestatem iudicandi, non quia denuò illi communicata est, sed quia suppositum huius hominis naturaliter illam habet. Neque Cyrillus tam clare docuit hanc expositionem, quin eius doctrina possit ad sequentem accommodari.

3. Expositio vera.

Tertia ergo, & legitima expositio est, quam hic tradit D. Thom. scilicet, sermonem Christi esse de potestate excellentiæ ad exercendum iudicium per humanitatē, ipsi communicata propter vnionē ad Verbum. Quæ est expositio Aug. tract. 19. &. 22. in Ioannem, quem sequuntur Beda ibi, & Rupertus lib 5. in Ioannem, ac cæteri Latini expositores. Eandem habet rursum Aug. lib. 20. de Ciuit. cap. 6 & lib. 1. de Trinitat. capit. 13. Indicat Hieronym. Isai. 50. quatenus de Christo homine explicat illa verba, *sicut audio, iudico*, & Tertull. lib. contra Praxeam, cap. 21. In quo illud est obseruatione dignum, non legere, *quia*, sed *quæ* sic enim scribit, *Iudicium dedit illi facere in potestate, qua filius hominis per carnem scilicet, sicut & filius Dei per spiritum eius.* Idem Vigilius lib. 5. contra Euthych. Et iuxta

Aug. Bed. Rupertus. Hieron. Tertull. Iudiciari potestas quo modo Christo conueniat. Vigil.

hanc expositionem, illis verbis, *quia filius hominis est*, non redditur causa adæquata, ex qua oriatur potestas iudicandi (sic enim vt argumentatur Chrysost. omnes homines haberent illam potestatem) sed designatur in primis natura, quæ necessaria fuit in Christo vt esset capax huius donationis, & potestatis. Si enim tantum fuisset Deus, non potuisset hanc potestatem denuò recipere: tamen, quia filius hominis est, fuit capax eius. Deinde significatur congrua ratio, ob quam voluit Deus iudicium Christo committere, scilicet, vt homines sensibiles ab homine, cuius facies videri, & vox audiri posset, iudicarentur. Hæc enim prouidentiæ ratio suauior est, & hominibus magis accommodata, & ita nullo modo sequitur inconueniens illud, quod Chrysost. inferebat. Quia licet iudicium oporteat fieri per hominem, non inde sit debere fieri per quemlibet, & licet in omnibus sit capacitas quasi remota: non tamen proxima, neque æqualis ratio. Quod autem hæc expositio valde consentanea sit contextui Euangelico patet ex antecedentibus, & sequentibus. Prius enim ait Christus, *Amen, amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quādo mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent.* Quæ verba intelligūtur de Christo homine, quatenus illi datum est, vt per humanitatis imperium, ac vocem posit mortuos excitare. Et rationem subdens, ait. *sicut enim pater habet vitam in semetipso*, id est, viuificandi virtutē (vt exponit Cyrillus iuxta illud Ioann. 1. *In ipso vita erat, sic dedit & filio habere vitam in semetipso.* Quod rectè C
intelligi potest de filio, vt Deo eo sensu, quem præced. nti art. tradidimus, vt nimirū quia persona filij secundum se habet potestatem viuificādi æqualem cum patre, ideo data sit humanitati eius virtus instrumentaria viuificandi mortuos. Vel etiam potest hæc ratio intelligi de Christo vt homine, sicut Cyrill. etiam exponit. Quo sensu illa particula, *sicut*, non dicit æqualitatem, sed proportionem, & similitudinem. Verba igitur, quæ nunc tractamus, & immediate post prædicta sequuntur, rectè intelligūtur de Christo vt homine. Illa vero, *Nolite mirari hoc*, optimè connectuntur sequentibus. Sicut enim paulò superius ostendit Christus, sibi esse datam potestatem viuificandi mortuos, ex potestate iudicandi, quodammodo ex fine colligens medium: ita è contrario

contrario hic, suadet iudicandi potestatem ex potestate suscitandi mortuos, veluti colligens ex medio finem, aut ex vno opere supernaturali magis sensibili, valdeque admirabili admirationem alterius excludens, & hoc est quod ait. *Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt audient vocem filij Dei, & procedent*, &c. Ac tandem concludit, *Sicut audio iudico, & iudicium meum iustum est, quia non quæro voluntatem meam: sed eius, qui misit me.* Quæ verba necesse est, intelligi de volūtate humana: ergo sermo est de iudicio, quod ab illa procedit, & per humanitatem exercetur: de eodem ergo est sermo in prioribus verbis.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Christus ex meritis adeptus fuerit iudiciariam potestatem. B

Ad 3. q. 48. a. 1. ad 2. et 4. q. 49. a. 1. ad 3. et 4. q. 59. a. 4. ad 3. Ioan. 5. lect. 3.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod Christus nó ex meritis fuerit adeptus iudiciariam potestatem. Iudiciaria enim potestas ássequitur regiā dignitatem, secundum illud Prouerbior. 20. Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo. Sed regiam dignitatem Christus obtinuit absque meritis: competit enim ei ex hoc ipso, quòd est vnigenitus Dei, dicitur enim Lucæ. 1. Dabit ei Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum. Ergo Christus iudiciariam potestatē non obtinuit ex meritis. ¶ 2. Præterea, Sicut dictum est, iudiciaria potestas cōpetit Christo, in quantum est caput nostrum. Sed gratia capitis non competit Christo ex meritis, sed consequitur personalem vnionem Diuinæ, & humanæ naturæ: secundum illud. Vidimus gloriam eius quasi Vnigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis, & de plenitudine eius nos omnes accepimus: quod pertinet ad rationem ca- A
pitis. Ergo videtur quòd Christus non habuerit ex meritis iudiciariam potestatem. ¶ 3. Præterea, Apostolus dicit primæ ad Corinth. 2. Spiritualis iudicat omnia. Sed homo efficitur spiritualis per gratiam, quæ non est ex meritis: alioquin iam non esset gratia, vt dicitur Romano. 11. Ergo videtur, quòd iudiciaria potestas non conueniat, nec Christo, nec alijs ex meritis, sed ex sola gratia.

¶ Sed contra est, quod dicitur Iob. 36. Causa tua quasi impij iudicata est, causam iudiciumque recipies, & Aug. dicit in libro de verbis Domini. Sedebit iudex; qui stetit sub iudice: damnabit vero reos qui falsó factus est reus. *In ser. vit. aliquātulū amed. to. 10.*

Respondeo dicendum, quòd nihil prohibet vnum & idem deberi alicui ex causis diuersis, sicut gloria corporis resurgentis debita fuit Christo, non solum propter congruentiam Diuinitatis, & propter gloriam animæ; sed etiam ex merito humilitatis passionis. Et similiter dicendum est, quod iudiciaria potestas homini Christo competit; & propter Diuinam personam, & propter capitis dignitatem, & propter plenitudinem gratiæ habitualis: & tamen etiam ex merito eam obtinuit, vt scilicet secundum Dei iustitiam iudex esset: qui pro Dei iustitia pugnauit & vicit & iniustè iudicatus est. Vnde ipse dicit Apoc. 3. Ego vici, & sedi in throno Patris mei. In throno autem intelligitur iudiciaria potestas, secundum illud Psalm. 9. Sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam. *Glos. ord. ibi ex Cas. exponit.*

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de iudiciaria potestate, secundum quod debetur Christo ex ipsa vnione ad Verbum Dei.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit ex parte gratiæ capitis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit ex parte gratiæ habitualis, quæ est perfectiua animæ Christi. Per hoc tamen quòd his modis debetur Christo iudiciaria potestas, non excluditur quin debetur ei ex merito.

COMMENTARIVS.

QVanquam D. Thom. tantum proponat quæstionem de merito: tamẽ ea occasione explicat omnes rationes, quæ fuerunt in Christo, ob quas data est illi iudiciaria potestas. Quarũ prima, & præcipua est dignitas Diuinæ personæ, cum qua coniuncta est dignitas capitis, ad quam quodammodo spectat hæc iudiciaria potestas: ijs vero adiuncta est ratio meriti, quia ad perfectionem pertinet, & non repugnat simul cum alijs titulis cõiungi, vt exposuimus superiori tomo disputat. 40. sect. 3. Quod vero adiungit D. Thom. hanc potestatem etiam esse datam Christo propter plenitudinem gratiæ habitualis, non videtur ita intelligendum, vt hæc sit sufficiens ratio huius potestatis. Quia gratia habitualis per se non habet, vt illi debeatur potestas, vel iurisdictio in alios, etiam si in suo ordine perfectissima sit. Sed potest altero è duobus modis intelligi. Primo, quia suppositis alijs rationibus huius potestatis, hæc etiam adiuuat, & est bona congruentia. Vel secundo, quia supposito, quod ad suauem ordinem Diuinæ prouidentiæ pertinuit iudicium hominum alicui homini committere, dari debuit sanctiori, & innocentiori homini: & hoc modo plenitudo gratiæ multum confert ad hanc potestatem.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm Christo conueniat iudiciaria potestas quantum ad omnes res humanas

223. Quæst. 10. artic. 2. corp.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod ad Christum nõ pertineat iudiciaria potestas quãtum ad omnes res humanas. Vt enim legitur Luc. 12. Cùm quidam de turba Christo diceret, Dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem: ille respondit, Homo, quis me constituit iudicem, aut diuisorem super vos? Non ergo habet iudicium super omnes res humanas.

¶2. Præterea, Nullus habet iudicium nisi super ea, quæ sunt sibi subiecta. Sed Christo nondum videmus omnia esse subiecta: vt dicitur Heb. 2. Ergo videtur, quòd Christus non habeat super omnes res humanas iudicium. 3. ¶Præterea, Augustin. dicit. 20. de Ciuit. Dei, quod ad iudicium diuinum pertinet hoc, quod interdum boni affliguntur in hoc mundo, & interdum prosperantur, & simi iter mali. Sed hoc fuit etiam ante Christi incarnationem. Ergo nõ omnia iudicia Dei circa res humanas pertinent ad iudiciariam potestatem Christi. ¶Sed contra est quod dicitur Ioan. 5. Pater omne iudicium dedit filio.

Respondeo dicendum, quod si de Christo loquamur secundum diuinam naturam manifestum est, quod omne iudicium Patris pertinet ad Filium, sicut enim Pater facit omnia Verbo suo, ita & omnia iudicat Verbo suo. Si verò loquamur de Christo secundum naturam humanam, sic etiam manifestũ est, quod omnes res humanæ subduntur eius iudicio. Et hoc manifestum est, primò quidem si consideremus habitudinem animæ Christi ad Verbum Dei. Si enim spiritualis iudicat omnia (vt dicitur primæ ad Corinth. 2.) in quantum mens eius verbo Dei inhæret, multo magis anima Christi, quæ est plena veritate Verbi Dei super omnia iudicium habet. Secundo apparet idem ex merito mortis eius: quia vt dicitur Roma. 14. in hoc Christus mortuus est, & resurrexit, vt viuorum, & mortuorum dominetur. Et ideo super omnes habet iudicium: propter quod, & Apostulus ibi subdit, quod omnes stabimus ante tribunal Christi. Et Dani. 7. dicitur, quod dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ seruient ei. Tertio apparet idem ex comparatione rerum humanarum ad finem humanæ salutis. Cuicunque enim committitur principali, committitur & accessoriũ. Omnes autem res humanæ, ordinantur in finem beatitudinis, quæ est salus æterna, ad quam homines admittuntur, vel etiam repelluntur iudicio Christi: vt patet Matth. 25. Et ideo manifestum est, quod ad iudiciariam potestatem Christi pertinent omnes res humanæ.

Aug. tract. in ioan. 1. Ad primum ergo dicendum, quod sicut dictũ est, iudiciaria potestas consequitur regiam dignitatem. Christus autem quamuis esset rex constitutus à Deo, non tamen in terris viuens, terrenum regnum temporaliter administrare voluit: vnde ipse dicit Ioan. 18. Regnum meum non est de hoc mũdo. Similiter etiam iudiciariam potestatẽ exercere noluit super res temporales, qui venerat homines ad diuina transferre: vnde Amb. ibidem dicit, Bene terrena declinat qui propter diuina descenderat: nec iudex dignatur esse litium, & arbiter facultatum, viuorũ habens mortuorumque iudicium, arbitriumque meritorum. ¶Ad secundũ dicendum quod Christo sunt omnia subiecta quãtum ad potestatem, quam à Patre super omnia accepit: secũdum illud Matth. vlt. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Nondum tamen sunt omnia ei subiecta quantũ ad executionem suæ potestatis, quod quidem erit in futuro: quando de omnibus voluntatem suam adimplebit, quosdam quidem saluando, quosdam autem puniendo. ¶Ad tertium dicendum, quod ante Incarnationem huiusmodi iudicia exercebãtur per Christũ, in quantum Dei Verbum est, cuius potestatis facta est particeps per Incarnationem anima ei personaliter vnita.

Li. 7. in 1. Super illud Quæ me cõcernit iudicium eatenus vult eam. 5.

COMMENTARIVS.

AFfirmat D. Thom. iudiciariæ potestati Christi subdi res omnes humanas. In qua assertione solum occurrit aduertendum, proprium actum iudiciariæ potestatis versari propriè, & immediatè circa actiones humanas, quatenus per eam potestatẽ homines iudicantur. Nunc enim de Angelis non agimus, & inferiores res nõ sunt capaces huius iudicij. Quia cùm non habeant libertatem, non sunt capaces bonitatis, & malitiæ, & eadem ratione homo non subditur huic iudicio, nisi quatenus potest, & debet libertate sua vti ad benè operandum, & cauendum malum. Quod fit per actionem humanam, sub qua omissionem etiam comprehendimus, & peccatũ etiam originale, quatenus ex actione humana primi Parentis deriuatum est. Et ita in vltimo iudicio sentẽtia iudicis tota nititur humanis actibus, quibus pœna, vel præmium respondet, Matth. 25. Cæterę igitur res humanæ eatenus sub iudiciaria potestate continentur, quatenus benè, vel malè homo illis vsus est, vtivè potuit, & non fecit. Et hoc modo non tantum res humanæ: sed etiam (vt ita dicam) ipsæ res diuinæ, & omnes creaturæ cadunt sub hanc potestatem, quatenus omnes homini aliquo modo subijciũtur, vel in eius ministerium, vel salutem ordinantur, vt D. Thom. attigit in tertia ratione, quæ est propria & adæquata. Nam in duabus prioribus magis explicatur, quomodo ex parte Christi non defit scientia, & gratia, seu rectitudo, & meritum ad tam eximiam, & vniuersalem potestatem.

In solutionibus argumentorum occurrebat quæstio, an Christus in hac vita assumpserit dominium, & potestatem iudicandi, sed eam satis explicuimus in priori tomo. Est autem attente considerandum, D. Thom. in solut. ad. 1. nullam Christo negare potestatem, sed vsum tantum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARTICVLVS V.

Vtrùm post iudicium, quod agitur in præsenti tempore, restet aliud iudicium.

3 p. q. 4. a. 4. 7. q. 2. art. 1. q. 1. Et 4. contra ca. 95. prin. Et opusc. 3 ca. 249. Et op. 10. art. 27. Et Isa. 30. lect. 3. princip.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd post iudiciũ, quod in præsenti tẽpore agitur, non restet aliud iudiciũ generale. Post vltimã enim retributionem præmiorum, & pœnarum, frustra adhibetur iudicium. Sed in hoc præsenti tẽpore fit retributio præmiorum & pœnarũ: dixit enim Dominus Latroni in cruce Luc. 23. Hodie mecũ eris in paradiso, & Luc. 16. dicitur, quòd mortuus est diues, & sepultus est in inferno. Ergo frustrà expectatur finale iudiciũ. ¶ 2. Præterea, Nahum primo dicitur secundũ aliam literã, Non iudicabit Deus bis in idipsum. Sed in hoc tẽpore Dei iudiciũ exercetur & quantũ ad tẽporalia, & quãtum ad spiritualia. Ergo videtur, quod nó sit expectandũ aliud finale iudiciũ. ¶ 3. Præterea, Præmiũ & pœna respondẽt merito & demerito. Sed meritũ & demeritum non pertinẽt ad corpus, nisi in quantum est animæ instrumentũ: ergo nec præmiũ seu poena debetur corpori, nisi propter animã. Non ergo requiritur aliud iudicium in fine, ad hoc quod homo præmietur, aut puniatur in corpore, præter illud, quo nunc puniũtur aut præmiãtur animæ. ¶ Sed cõtra est, quod dicitur Ioã. 12. Sermo, quẽ loquutus sum, ille iudicabit eũ in nouissimo die. Erit ergo quoddam iudicium in nouissimo die præter iudiciũ, quod nunc agitur.

Respondeo dicendum, quod iudiciũ de aliqua re mutabili, perfectè dari nõ potest ante eius consummationẽ: sicut iudiciũ de aliqua actione qualis sit, perfecte dari non potest, antequam sit cõsummata, & in se & in suis effectibus: quia multæ actiones videntur esse vtiles, quæ ex effectibus demonstrantur nociuæ. Et similiter de homine aliquo iudiciũ perfecte dari non potest, quoad eius vita terminetur, eó quod multipliciter potest mutari de bono in malum, aut é conuerso: vel de bono in melius, aut de malo in peius. Vnde Apostolus dicit Heb. 9. quod hominibus statũ est semel mori, post hoc autem, iudicium. Sciendum tamen, quod licet per mortẽ vita hominis tẽporalis terminetur secundũ se remanet tamen ex futuris, secundum quid dependens. Vno quidẽ modo, secundum quod adhuc viuit in memorijs hominũ, in quibus quandoq; cõtra veritatem remanet bonæ famæ, vel malæ. Alio modo in filijs, qui sunt quasi aliquid patris (secundũ illud Eccle. 30. Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus: similẽ enim reliquit sibi post se) & tamẽ multorũ bonorum sunt mali filij, & è cõtrario. Tertio modo, quantum ad effectum suorum operum, sicut ex deceptione Arrij, & aliorum seductorũ, pullulat infidelitas vsquè ad finem mundi: & vsque tũc proficit fides ex prædicatione Apostolorum. Quarto modo, quantũ ad corpus, quòd quandoq; honorifice traditur sepulturæ, quandoque vero relinquitur insepultum, & tandem incineratũ omnino resoluitur. Quinto modo quãtum ad ea in quibus homo suum affectum defixit: puta in quibuscunque temporalibus rebus, quarum quædã citius finiuntur, quædã diutius durant. Omnia autem hæc subdũtur existimationi iudicij diuini. Et ideo de his omnibus perfectum, & manifestum iudiciũ haberi non potest, quandiu huius temporis cursus durat. Et propter hoc oportet esse finale iudicium in nouissimo die, in quo perfecte, id quod ad vnumquẽquè hominem pertinet quocunque modo

modo, perfectè & manifestè iudicetur.

Ad primum ergo dicendũ, quod opinio quorundam fuit, quód animæ Sanctorum non præmiantur in cœlo, nec animæ damnatorũ puniuntur in inferno vsque ad diem Iudicij. Quod quidẽ apparet falsum ex hoc, quod Apostolus. 2. ad Cor. 5. dicit, Audemus, & bonam voluntatẽ habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum: quod est iam non ambulare per fidem, sed per speciem, vt patet ex his quæ subsequuntur. Hoc autẽ est videre Deũ per essentiam, in quo consistit vita æterna: vt patet Ioan. 17. Vnde manifestũ est, animas à corporibus separatas esse in vita æterna: Et ideo dicendum est, quòd post mortem quantum ad ea, quæ sunt animæ homo fortitur quendã immutabilem statum. Et ideo quantũ ad præmium animę, non oportet vlterius differri iudicium. Sed quia quędã alia sunt ad hominẽ pertinentia, quæ toto temporis cursu aguntur, quę non sunt aliena à diuino iudicio, oportet iterũ in fine tẽporis, omnia hæc in iudiciũ adduci. Licet enim homo secundũ hæc non mereatur, nequè demereatur: tamen pertinent ad aliquod eius præmiũ vel pœnã. Vnde oportet hęc omnia æstimari in finali iudicio. ¶ Ad secundum dicendũ, quod Deus nõ iudicabit bis in idipsum, idest secundum idem: sed secundum diuersa non est inconueniens Deum bis iudicare.

¶ Ad tertium dicendũ, quod licẽt præmiũ, vel poena corporis dependeat ex præmio, vel poena animę: tamen quia anima non est mutabilis nisi per accidens propter corpus, statim separata à corpore habet statũ immutabilem, & accipit suum iudicium. Sed corpus remanet mutabilitati subiectum vsque ad finem temporis. Et ideo oportet, quod tunc recipiat suum præmium, vel poenam, in finali iudicio.

COMMENTARIVS.

DIuus Thomas in titulo vnum supponit, scilicet fieri in præsenti tempore priuatum iudicium: aliud vero inquirit, ac probat, scilicet futurum aliquando vniuersale iudicium, & quoniam de vtraque re fusiùs disputaturi sumus, & sententia D. Thom. satis perspicua est in textu, ideo hic nihil addendum superest. Quæstio vero grauis (quam D. Thom. attingit in solut. ad. 1.) an animæ Iustorum statim ac separantur à corpore, & sunt plenè purgatæ, videant Deum ante diem iudicij, non est hoc loco disputanda, pertinet enim ad materiam de beatitudine.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm iudiciaria potestas Christi se extendat ad Angelos.

AD sextũ sic proceditur. Videtur, quód potestas Christi iudiciaria, non se extendat ad Angelos. Angeli enim tam boni quã mali iudicati sunt à principio mundi, quando quibusdam cadentibus per peccatum, alij sunt in beatitudine confirmati. Sed illi qui iudicati sunt, non indigent iterum iudicari. Ergo potestas iudiciaria Christi non se extendit ad Angelos. 325

¶ 2. Præterea, Non est eiusdem iudicare, & iudicari. Sed Angeli venient cum Christo iudicaturi, secundũ illud Matth. 25. Cùm venerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo. Ergo videtur quod Angeli non sint iudicandi à Christo. ¶ 3. Præterea, Angeli sunt superiores alijs creaturis. Si ergo Christus est iudex nõ solum hominũ, sed etiã Angelorum, pari ratione erit iudex omniũ creaturarũ. Quod videtur esse falsum, cùm hoc sit propriũ prouidẽtię Dei. Vnde dicitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iob.34. Quem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est? Non ergo Christus est iudex Angelorum. ¶Sed cótra est, quod Apostolus dicit. 1. Cor. 6. An nescitis quoniã Angelos iudicabimus? Sed Sancti non iudicabunt nisi autoritate Christi. Ergo multò magis Christus habet iudiciariam potestatem super Angelos.

Respondeo dicendum, quòd Angeli subsunt iudiciariæ potestati Christi, non solum quantum ad Diuinã naturã, prout est Verbum Dei, sed etiam ratione humanæ naturæ. Quod patet ex tribus. Primo quidem, ex propinquitate naturæ assumptæ ad Deum, quia, vt dicitur Hebræ. 2. nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehẽdit: Et ideo anima Christi magis est repleta virtute Verbi Dei, quã aliquis Angelorum, vnde & Angelos illuminat; sicut Dion. dicit. 7. ca. Cœle. hierar. Vnde de eis habet iudicare. Secundò, quia per humilitatem passionis humana natura in Christo meruit exaltari super Angelos: ita, sicut dicitur Philip. 2. vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Et ideo Christus habet iudiciariã potestatem, etiam super omnes Angelos, & bonos & malos. In cuius signum dicitur Apocal. 7. quod omnes Angeli stabant in circuitu throni. Tertio ratione eorum, quæ circa homines operantur: quorũ Christus speciali quodam modo est caput. Vnde dicitur Hebræ. 1. Omnes sunt administratorij spiritus, in ministeriũ Missi, propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Subsunt autem iudicio Christi, vno quidem modo quantum ad dispensationem eorum, quæ per ipsos aguntur, quæ quidem dispensatio fit etiã per hominem Christum: cui Angeli ministrabãt, vt dicitur Matt. 4. & à quo dæmones petebant, vt in porcos mitterẽtur: vt dicitur Matt. 8. Secũdò, quantũ ad alia accidẽtalia, præmia bonorum Angelorum, quæ sunt gaudia, quæ habent de salute hominũ: secundũ illud Luc. 15. Gaudium erit corã Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente: & etiam quantum ad pœnas accidentales dæmonum, quibus torquentur vel hic, vel recluduntur in inferno. Et hoc etiam pertinet ad hominem Christum. Vnde Marc. 1. dicitur, quòd dæmon clamauit: Quid nobis, & tibi Iesu Nazarene? venisti ante tempus perdere nos. Tertiò, quantũ ad præmium essentiale bonorum Angelorum, quod est beatitudo æterna: & quantum ad pœnam essentialem Angelorum malorum, quæ est damnatio eterna. Sed hoc factum est per Christum, in quantum est verbum Dei, à principio mundi.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de iudicio quantum ad præmium essentiale, & pœnã principalem. ¶Ad secundum dicendum, quòd sicut dicit Augustinus in lib. de Vera religione, licet spiritualis iudicet omnia: tamẽ iudicatur ab ipsa veritate. Et ideo licet Angeli, ex eo quod sunt spirituales, iudicẽt: iudicantur tamẽ à Christo, in quantũ est veritas. ¶Ad tertium dicendũ, quòd Christus habet iudiciũ non solum super Angelos, sed etiã super administrationẽ totius creaturæ. Si enim (vt Aug. dicit in. 3. de Trinit.) inferiora quodã ordine regũtur à Deo per superiora, oportet dicere, quod omnia regũtur per animã Christi, quæ est supra omnẽ creaturã. Vnde & Apostolus dicit Heb. 2. Nõ enim Angelis subiecit Deus orbẽ terræ futurum (scilicet subiectũ ei, de quo loquimur id est Christo.) Nec tamẽ propter hoc aliũ con-

Cap. 31. in 1.

Lib. 3. ca. 4. in 3.

constituit Deus super terram: quia vnus & idem est & Deus & homo, dominus Iesus Christus. De cuius Incarnationis mysterio ad præsens dicta sufficiant.

Litera est clara, de re verò ipsa dicemus postea.

DISPVTATIO LII.
In duas sectiones distributa.

De iudiciaria Christi potestate, atque eius vsu.

EXpediuimus superioribus disputationibus omnia, quæ de priori aduentu Christi, totoq; illius progressu ab incarnatione ex Virgine matre, vsque ad reditũ in cœlum ad Patrem, dicenda occurrebant: postulat ergo doctrinæ ordo, & cõplementum, vt de posteriori Christi aduentu differamus. Quia verò huiusmodi aduentus in iudiciaria potestate Christi domini nititur, idcirco disputatio de hac potestate nobis præmittenda est, quæ in hunc etiã locum à nobis est in superioribus reiecta: tum vt Diui Thomæ teneamus ordinem: tum etiam, quia vsus huius potestatis maximè videtur Christo conuenire in statu gloriæ. Nam de priori aduentu ipse dixit Ioan. 3. *Non misit Deus filium suum in mundum vt iudicet mundum: sed vt saluetur mundus per ipsum.* Dicemus igitur, qua ratione data sit Christo hęc potestas, & quid illa sit, & quinam vsus eius, ac denique quando haberi, seu exerceri cœperit.

SECTIO PRIMA.
Quæ sit potestas iudicandi Christo data: & quam ob causam, & ex quo tempore.

SEnsus huius quæstionis, & omniũ, quæ in sequẽtibus disputationibus explicãdæ sunt, est de Christo secundũ humanitatem specificatiue, an illi, vel secundum illam data sit Christo iudicandi potestas. Vbi primo referri posset error eorum, qui generatim negãt futurum esse iudicium de humanis actibus. Nã si Deus ipse iudicaturus non est, nec per humanitatẽ iudicabit. Fuerunt autem in eo errores omnes Gentiles, qui vel animi immortalitatẽ, vel Diuinam prouidentiã ignorarunt, contra quos alijs in locis agendũ est, & valere possunt multa ex ijs, quę de resurrectione diximus. Multi etiam ex antiquis hæreticis in eodẽ versati sunt errore, vt Gnostici, Borboriani, Manichæi, & alij vt videre licet in Philastrio, Prateolo, & Castro. Antiquiores enim Patres recẽsentes horum hæreticorũ errores, nullam huius mentionẽ fecerũt: est autem valde verisimile, in eũ incidisse. Negabant enim libertatẽ arbitrij, Deumq; faciebant malorũ autorem, & alia similia docebant, ex quibus omnis ratio, & necessitas Diuini iudicij manifestè tollitur. Contra hanc verò hæresim afferemus apertissima testimonia sectione sequenti, & in sequenti disput. sect. 1.

Secundo referri hic solet opinio Scoti in. 4. dist. 48. quæst. 1. negantis, Christo datam esse potestatẽ iudicandi. Quæ potest fundari in verbis eiusdẽ Christi, *sedere ad dexterã meam, vel sinistram nõ est meum dare vobis.* Ex quibus colligi etiam potest ratio. Quia iudicium includit voluntatem efficacem retribuendi talẽ, ac tantam pœnam, vel præmiũ pro ijs aut illis operibus bonis, aut malis: sed potestas definiendi singulis operibus talem retributionem, & potestas etiã conferendi tale præmiũ, non conuenit Christo secundum humanitatem, sed est proprium Diuinæ voluntatis, ac potestatis: ergo Christus secundum humanitatẽ, non habet hic potestatẽ. Sed quanuis Scotus in modo procedendi illius quæstionis videatur D. Thomæ sententiam reprehendere: tamen reipsa nihil diuersum sensit, neque sentire potuit. Quia vix est hic locus opinionibus, cum catholica doctrina ferè sit manifesta.

Scotus.

Primò ergo certum est, Christo domino, quatenus homo est, seu in humanitate sua datã esse specialem potestatem ad ferendũ iudicium in ijs, quæ pertinent ad præmiũ vel pœnã, æternam salutem, vel damnationem. Ita D. Thom. hic & in. 4. distin. 48. vbi omnes Theologi idem docent. Et satis probatur testimonijs scripturę explicatis in comment. art. 1. & 2. D. Thom. & testimonijs sanctorum Patrum, quæ in eorum explicatione retulimus: conuincitur etiam testimonio Petri Actor. 10. *Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex viuorum, & mor-*

Christo vt homini potestas ad iudicandũ data.

D. Thom.

Actor. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mortuorum. Vbi sermonem esse de Christo, A vt homine euidens est ex ipso contextu. Nam immediate ante illa verba docuerat Petrus mysteria passionis, & resurrectionis Christi: & proxime post illa docet, solum ipsum esse mediatorem, per quem peccatorum remissionem consequimur. Item verba illa, *Constitutus est à Deo*, aperte declarant, illud esse opus ad extra libere à Deo factum, atque adeò non conuenire Christo, vt Deo: sed vt homini, Prout apertissimè etiam declarauit Paulus Actor. 17. dicens de Christo, *In quo iudicaturus est orbem in æquitate, in viro, in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis*. Denique hoc ipsum euidenter conuincent, quæ infra dicemus de vniuersali iudicio. Ostendemus enim, ad illud faciendum iterum esse Christum in terram descensurum: B ergo habet iudiciariam potestatem in humanitate, & per humanitatem exercendam. Nam si per solam Diuinitatem iudicaturus esset, non oporteret secundum humanitatem descendere ad iudicandum. Rationes huius veritatis in commentarijs D. Thom. insinuatæ sunt, & statim amplius explicabuntur.

Act. 17.

Potestas iudicãdi Christo in humanitate data secundaria tantum, & quasi ex cõmissione Dei.

Secundo dicendum est, hanc potestatem Christo in humanitate datam nõ esse primariam, sed secundariam, & quasi ex cõmissione Dei datam, nihilominus esse veram, & propriam iudicandi potestatem. Priorem partem docet Scotus supra, & illam tãtum probat ratio ex eo adducta: sed immeritò illam obijcit contra D. Thom. cùm expresse hic idem omnino doceat. Et probatur aperte. Quia primaria potestas C iudicandi in causis animarum, prout nunc loquimur, hæc omnia includit: Primum independentiam ab omni superiori potestate: Secundo, supremam autoritatem in decernendis præmijs, vel pœnis singulorũ hominum: Tertio, quod hæc potestas habeatur ex intrinsecis, & essentialibus principijs naturæ: hæc autem tria ita conueniunt Deo, vt Deus est, vt nequeant humanitati communicari. Omnis namque potestas, & actio humanitatis dependens est à Diuinitate, præmiumque, ac pœna singulis operibus debita, Diuina voluntate, ac sapientia taxata sunt, non humana, etiam ipsius Christi. Quia sicut Deus est supremus legislator, & gubernator hominum, ita ad illius prouidentiam spectat, debita meritorum præmia taxare. Vnde etiam ante Christi incarnationem singulis operibus tã hominum, quàm Angelorum certum, ac definitum præmium, vel pœna respondebat. Denique, quidquid potestatis habet Christus homo in hoc iudicio, non conuenit illi ratione humanitatis, seu ex principijs illius: sed datum ei est vel propter vnionem ad Diuinam personam, vel propter infinitum meritum. Non potest ergo hæc potestas Christi vt hominis esse equalis diuinæ, & consequenter neque primaria, & suprema: erit ergo secundaria, & subordinata Diuinæ potestati, & ab illa manans. Et hoc sensu dicitur esse quasi delegata & ex commissione Dei, quanuis sub alia ratione dici possit potestas ordinaria in suo ordine. Quia conuenit Christo ratione prij muneris, & officij, quatenus est summus Sacerdos, ac spiritualis Rex, ratione cuius conuenit illi potestas excellentiæ, vt in priori tomo diximus disput. 47. &. 48. vbi fere omnia, quæ diximus de Christi dominio, & potestate iurisdictionis, ad præsentem iudiciariam potestatem possunt accommodari.

Obiectio.

Sed hinc oritur difficultas, propter quã postremam conclusionis partem proposui. Videtur enim sequi, hanc Christi potestatem non esse propriè iudiciariam, cùm non tã sit ad proferendum iudicium, & sententiam, quam ad promulgandam sententiam à Deo latam: promulgare autem sententiã superioris iudicis, non est iudicare (vt per se constat) sed solum alterius iudicium ad aliorum notitiam deferre. Primum antecedens declaratur, quia Deus lege sua, ac voluntate, statuit retributionem vnicuique operi respondentem. Vnde fit, vt omni homini in tali statu, & cũ talibus operibus discendenti ex definito Dei decreto, ac iudicio, talis ac tãta pœna debeatur: ergo sententia iam est lata Diuino iudicio. Nihil ergo superest per humanitatem agendum, nisi hoc solũ, quod illa sententia promulgetur. Dices, etiam superesse, vt executioni mandetur. Sed contra primò, nam hoc etiã non fit iudicando: executores enim sententiæ siue per se, siue per alios id faciant, nõ sunt iudices, sed iudicũ ministri. Secundo, si loquamur de executione sentẽtiæ quoad præmium bonorum, hæc immediatè fit ab ipso Deo, solus enim ipse potest homini beatitudinem conferre, quæ est præmium bono-

bonorum operum. Si verò sit sermo de supplicio malorum, hæc non propriè mandatur executioni per humanitatem Christi, nisi solum quatenus per ipsam, sententia supremi iudicis hominibus damnatis, vel malis Angelis intimatur. Nam statim ignis torquet damnatum non vt instrumentum humanitatis Christi, sed Dei, & homo priuatur æterna beatitudine, absque actione humanitatis: sed solum, quia Deus non confert illam. Desperatio verò, & tristitia, quæ inde dimanant in damnato, minime proficiscuntur ab humanitate Christi, sed ab intrinsecis facultatibus cum concursu Dei. Ac denique, quidquid ministerij dæmones exhibent in hoc negotio, non tam est ex Christi imperio, quàm ex æterna Dei lege, si de Diuino iudicio, ac sententia illis constet.

Responsio. Potestas Christi in humanitate ad iudiciariam veram, propriam iudicis potestatem.

Nihilominus postrema pars conclusionis verissima, ac certissima est, nimirum, hanc Christi potestatem verè, propriè, & simpliciter esse iudiciariam potestatem. Quod in primis satis probant adducta in prima conclusione. Quia nisi hæc verè esset iudiciaria potestas, Christus homo non esset vere, ac propriè iudex, neque actus eius esset verum iudicium: falsum ergo esset Patrẽ dedisse Filio potestatem *iudicium faciendi, quia Filius hominis est*, aut Christum esse *constitutum iudicem viuorum, & mortuorum*. Secundo declaratur à simili: quia Christus vt homo, est verus Rex, & habet verum, excellensque dominium creaturarũ, quantuis in eo ordine non sit supremus, sed subordinatus regno, & dominio Diuinitatis: similiter habet Christus vt homo, veram potestatem iurisdictionis ad ferendas leges, & constituenda aliqua media ad salutem necessaria, quanuis secundum hanc potestatem subordinetur Diuinæ voluntati, ac beneplacito: ergo eodem modo nõ repugnat, habere veram potestatem iudiciariam inferiorem Diuinæ, illique subordinatã. Tertio declaratur ex re ipsa: nam in actu iudicandi multa cõsiderari possunt. Primum est lex, quæ est veluti regula, ac mensura iudicij ferendi, iudiciumque antecedit, & in præsenti est Diuina voluntas, qua statuit vt tali operi tanta pœna vel præmium respondeat, & hoc sine dubio factum non est per humanitatẽ Christi, sed lege mere Diuina, ac æterna stabilitum est: tamen hoc non pertinet ad iudiciariam potestatem in- C

Actus iudicandi quidquam requirit.

trinsece, ac necessario, nisi fortasse illa in suo ordine suprema sit. Aliud enim est legẽ ferre, aliud verò secũdum legem iudicare, quod est, quasi applicare legem ad opus, secundum merita causæ. Definire ergo præmium, vel pœnam operis ad legislatorem spectat. Quanquam ergo Christus secundum humanitatem non habeat hanc potestatem, potest nihilominus habere veram potestatem iudicandi iuxta legem à Deo latam, atque sancitam. *Eccles. 10.*

Secundo cõsiderari potest in iudicio ipsa pronuntiatio sententiæ, quæ in iudice aliquid includit pertinens ad intellectum, quod est, talis cognitio causæ, quæ suo genere publica sit, & sufficiens ad iudicium ferendum ex vi illius. Vnde ex hac cognitione, sequitur hoc dictamen practicum, nimirum hunc esse tali præmio, vel pœna dignum, consideratis eius operibus, & cũ æterna Dei lege, mensuraque collatis. Præter hoc autem dictamen requiritur voluntas, quia nisi hæc accedat, non obstante illo dictamine poterit non ferri sentẽtia pro meritorum dignitate, vel dispensando, vel cõdonando, si iudex sit supremus, aut simul sit Dominus, vel iudiciaria potestate abutẽdo: est ergo necessaria voluntas absoluta, & efficax, qua iudex vult hominem recipere præmium, vel pœnam iuxta illud dictamẽ, quod ex cognitione causę resultauit. Quia verò hæc voluntas non erit satis, nisi sit efficax, requiritur, vt non solum à voluntate, sed etiam à potestate superiori, & iurisdictionis proficiscatur. Præter hæc autẽ nihil aliud ad verum actum iudicij secundum se requiri potest, aut intelligi necessariũ: sed ad summum respectu aliorum, interuenire potest manifestatio sententiæ, seu dictaminis, aut voluntatis iudicis, quæ fieri non potest, nisi per aliquam locutionem, vel sensibilem, si fiat ad homines, vel internam, & spiritualẽ, si ad Angelos, vel ad animas, fiat. Hæc autem omnia verè, ac propriè in Christo homine inueniuntur. Nam in primis in eo est perfecta cognitio totius causæ, id est, omnium humanarum actionum, & Diuinæ regulæ, ac mensuræ, qua metiẽdæ sunt. Nam licet solus Deus ex se, & essentialiter cognoscat à priori æquitatem, & iustitiam sui iudicij, quia solus ex se habet dictare, & definere, quid vnicuique operi tribuendũ sit: ratione tamen vnionis, datum est animæ Christi, vt in Verbo sufficienter videat

hanc

Universidad de Deusto
Biblioteca

hanc Diuinam voluntatem, & definitionem, æquitatemque, ac iustitiam eius. Sicut autem cognitio Dei, hoc ipso quod Dei est, summæ autoritatis & publicæ ac manifestæ veritatis est, & ideo per se sufficit ad iudicium ferendum: ita cognitio animæ Christi hoc ipso, quod est Diuinæ personæ in natura assumpta, habet sufficientem autoritatem, & veritatem manifestam ad iudicium ferendum, ex dignitate personæ participatam. Quia ab illa habet, vt nec falli possit, nec fallere, maximè cùm eam cognitionem habeat ex clara, & perfecta Dei visione. Deinde potest etiam esse in Christo voluntas efficax, vt retribuatur vnicuique iuxta opera sua, quia hæc voluntas iusta est, & non superat Christi potestatem. Nam, licet voluntas humana Christi pendeat à Diuina: semper tamen sunt conformes, & ideo, quidquid Christus vt homo absolute vult, infallibiliter fit: hoc ergo satis est, vt possit efficacitèr velle & malorum pœnam, & bonorum præmium: præterquàm quòd etiam efficacia sua potest hæc aliquomodo efficere, vel imperare, vt postea dicam. Præterea est in Christo vt homine potestas quædam dominij, & iurisdictionis in vniuersos homines, & Angelos, ratione cuius, sicut potest eis imperare, & compellere eos, vt iussa capessant: ita etiam potest iudicare, & tanquam potestatem habens dictare, ac velle, quid vnicuique homini retribuendum sit iuxta opera sua. Potest denique hanc suam voluntatem, & iudicium ita proferre, ac manifestare alijs, vt ex vi illius cæteri compellantur, ei subesse, ac C parere. Quia, licet in eo non sit suprema potestas, est quædam eminens participatio eius, atque illi in omnibus conformis, eique subordinata, sicut causa secunda primæ, vel sicut organum, & instrumentum coniunctum principali agenti. Hæc, ergo sufficiunt, vt in Christo sit propria, vera iudiciaria potestas.

Tertio considerari potest in iudicio aliquid veluti consequens sententiam iudicis, nimirum executio ipsius sententiæ, & hæc non oportet fieri per se, ac proprie per iudiciariam potestatem, neque immediatè ab ipso iudice: sed satis est, quod in iudice sit vis, & potestas imperandi talem executionem: quæ vis & efficacia in vnoquoque iudice erit proportionata potestati eius. Nam in supremo, ac principali iudice, scilicet Deo, qui habet hanc potestatem in eminentissimo perfectionis gradu, tanta est hæc efficacia, vt ex vi solius voluntatis eius infallibiliter sequatur effectus, eo modo, quo ipse vult: at vero in Christo vt homine, sicut est potestas iudiciaria secundaria, ita sufficit efficacia voluntatis, & imperij etiam secundaria, & per modum instrumenti Diuinæ voluntatis, & hoc modo, potest Christus etiam voluntate humana, vel præmium beatitudinis iustis conferre, vel damnatos compellere, vt debitas luant pœnas. Nihil ergo Christo deest ad veram, & propriam iudiciariam potestatem. Et difficultas, quæ in contrarium obijciebatur ex dictis soluta est. Quia licet Christus, vt homo proferendo, ac promulgando sententiam suam, simul Diuinam sententiã promulget, quia sunt omnino conformes, vel potius quia sunt vna, sicut actio instrumenti, & principalis agentis vna est: tamen non illam promulgat solum vt recitans: sed etiam vt potestate sua imperans, & faciens. Quia nihil repugnat, Deum hanc potestatem communicare eo modo, quo expositum est.

Iudiciaria potestas in Christo qualis.

Ex dictis colligitur primo, qualis sit hæc Christi potestas. Est enim inferior Diuina, & hoc sensu dici potest ministerialis: tamen est suprema inter omnes quæ creaturis communicatæ sunt, & hoc modo vocari potest potestas iudiciaria singularis excellentiæ. Nam, si considerentur omnia, quæ ad hanc potestatem in Christo concurrunt, in omnibus habet singularem excellentiam, ac perfectionem: hæc autem sunt, scientia, rectitudo voluntatis, infallibilis veritas, dominium, seu iurisdictio, potestas, ac efficacia voluntatis, de quibus omnibus in superiori tomo latissimè dictum est. Vnde etiam constat, hanc potestatem sub hac ratione, & perfectione esse Christo propriam. An vero inferiori modo alijs communicetur, dicemus postea agentes de iudicio vniuersali.

Iudiciaria potestas Christo ex data.

Secundo colligitur, quo titulo conueniat Christo hæc iudiciaria potestas. Duo enim videntur esse necessaria, vt alicui detur iudicandi potestas. Primum, vt talis potestas communi bono necessaria sit, vel conueniens. Potestas enim iudicandi, præsertim in publicis causis, ad com-

commune bonum per se primò ordinatur, & hoc est ante omnia supponendum. Quia nisi necessarium esset iudicium, nemini daretur potestas iudicandi propter solam dignitatem eius: tamen supposita necessitate iudicij ad commune bonum, ratione illius datur hæc potestas. Et tunc vlteriùs necessarium est, vt in eo, cui tribuitur, concurrant conditiones omnes ad ferendum iustũ iudicium necessariæ: imo ratio æquitatis, & iustæ distributionis postulat, vt potestas hæc detur digniori, & qui pluribus virtutibus, & perfectionibus præditus est ad iudicium exercendum. In præsenti ergo manifestum est, ad commune bonum vniuersi necessarium esse iudicium bonorũ, & malorum, & præmium, ac pœnam. Hæc enim est vna ex præcipuis partibus Diuinę prouidentiæ, vt per se notum est. Quod autem hoc iudicium per hominem exerceatur, id B non est simpliciter necessarium: est autem valde conueniens, primo ex parte hominum (vt supra dixi) quibus magis naturale est, vt habeant homogeneum caput, à quo sensibiliter iudicentur. Secundo ex parte Dei, ad cuius liberalitatem spectat, communicare perfectiones suas cum creaturis, & efficere per causas secundas, quod per eas commodè fieri potest. Tertio ex parte Verbi incarnati, cui, ratione vnionis, debetur communicatio Diuinarum perfectionum in natura assumpta iuxta capacitatem illius. Propter has ergo causas conueniens fuit, hanc potestatem communicari hominibus, qua suppositione facta, consequenter necessarium fuit, vt Christo communicaretur. Primo quidem, & quasi radicaliter propter dignitatem suppositi: C proximè verò & quasi formaliter, quia in eo concurrunt omnia necessaria, ad hanc potestatem, perfectiùs ac excellentiùs, quã in pura creatura inueniri possint. Quibus suppositis, etiam titulus, & ratio meriti ad hanc dignitatem obtinendam fuit in Christo sufficiens. Quia meruit omnibus modis exaltari, quibus conuenienti modo, & iuxta suam dignitatem, & capacitatem exaltari potuit. Has omnes rationes sapienter attigit Irenæus libro 4. contra hæres. capit. 37. & Rupertus libr. commentar. in Daniel. capit. 13. August. serm. 64. de verbis Domini.

Tertio potest colligi ex dictis, hanc potestatem iudiciariam secundũ se, & quoad

Iudiciaria potestas ob inſtans cõceptionis Christo data.

actum primum datam esse Christo ab initio incarnationis, sicut de dignitate capitis, & de omni potestate excellentiæ in priori tomo diximus. Nam cùm hæc omnia debeãtur Christo ratione vnionis, sintque ipsi quasi connaturalia, simul omnia habuit cũ ipsa vnione: quia ad nostram redemptionem nõ fuit illi necessarium carere huiusmodi potestate, aut dignitate. Christus autem non priuauit humanitatem suam vllo bono vel perfectione debita ratione vnionis, nisi quatenus necessarium vel conueniens fuit ad redemptionem nostram, vt sępius in prædicto superiori tomo ostensum est. Dices, Christus non erat vsurus hac potestate à principio conceptionis: superflua autem esset potentia, quæ non esset exitura in actum. Respondetur, (quidquid sit de primo antecedenti, de quo sectione sequẽti dicendum est,) non fuisse superuacaneam hanc potentiam. Primo, quia pertinebat ad Christi dignitatem. Secundo, quia hoc est quasi connaturale omnibus rebus, vt à principio habeant facultates suas, quanuis non statim, sed suis temporibus illis fiat vsura. Tertio, quia non est hæc potentia per se distincta à cæteris, vt sunt in Christo: sed est veluti vna quædam adæquata potestas excellentiæ, seu regia dignitas, & maiestas, cuius vnus actus inadęquatus est iudicium. Vt autem potestas superflua non sit, non oportet vt statim in omnem suum actum erumpat, sicut etiam per potestatem excellentiæ potuit Christus plures actus efficere, quos nunquam effecit, vt dominia rerum vsurpare, vel mutare, vel iudicium etiam in causis humanis dicere: quod tamen facere recusauit, & neglexit, iuxta illud Lucę. *Lucæ. 12.* 12. *Quis me constituit iudicem inter vos?*

Obiectio.

Responsio.

Sed dices, Quomodo ergo Christus potuit mereri hanc potestatem, si ab initio incarnationis illam habuit. Respondetur primò quia non fuit principium meriti: & ita potuit in eodem instanti dari ex merito. Secũdo & melius (prout in simili difficultate dixi superiori tomo, disp. 40. Sect. 3.) potestas hæc secundum se, & quoad substantiam eius (vt sic dicam) non est data ex merito, ob rationem dictam, quia non tantum est simul tempore: sed etiam prius natura, quàm meritum. Nam ea, quæ sunt connaturalia, ordine naturæ sunt priora liberis. Dicitur ergo Christus ex merito habuisse hanc potestatem, vel quoad eius per-

Universidad de Deusto
Biblioteca

perpetuitatem, vel quoad vsum, & quasi A actualem possessionem, & statum supremi iudicis, vel etiam quoad manifestationem. Quibus modis exponuntur à Patribus verba illa Christi. *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra.*

Matth. 28.

SECTIO II.

Quos actus huius potestatis Christus exerceat, & præsertim an particulare animarum iudicium exequatur.

IN præcedenti sectione solum ostendimus esse hanc potestatem in Christo, & declarauimus, quid illa sit, quasue causas habeat, superest ad perfectam eius notitiam, vt de illius actibus nonnulla dicamus. B

Primò verò circa obiectum eius obseruandum est, cum iudiciū sit actus iustitiæ, quæ alteri ius suum reddit: sicut in obiecto iustitiæ, ita in obiecto iudiciariæ potestatis, duo posse considerari, scilicet, personā cuius dicitur ius seu causa iudicatur, & causam ipsam, seu rem, vel actionem, quæ potest esse talis iudicij materia. In præsenti ergo personæ iudicandæ sunt homines, an verò sint omnes, & an Angeli etiam comprehendantur, dicemus; commodius agentes de vniuersali iudicio. Rursus causæ tractandæ in hoc iudicio solum sunt, quæ pertinent ad reddendum præmium, vel pœnam actionibus moralibus debitam, iuxta illud, *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque, prout gessit, siue bonum, siue malum.* In hoc enim iudicio non agitur de remissione, seu absolutione peccatorum quoad culpam. Quanuis enim Christus etiam habeat hanc potestatem, quam sacerdotibus commisit, vt in hac vita illam exerceant in pœnitētiæ iudicio: tamen non spectat ad potestatem iudiciariam (de qua nunc agimus) sed ad potestatem excellentiæ, quam Christus habet ad significādas animas, instituendaque sacramenta. Ac simili modo in hoc iudicio non agitur de rebus temporalibus, aut spiritualibus, prout ad humanam gubernationem huius vitæ pertinent, atque adeo neq; de vindicta peccatorum, prout ad iudicium humanum spectat. Quia licet in Christo etiam sit hæc potestas (si absoluta excellentiæ potestate vti voluisset) tamen per se ipsum nunquam hac potestate vsus est: sed temporalia iudicia humanæ, & quasi naturali potestati reliquit: ad spiritualia vero iudicia, & omnia quæ ad illa necessaria sunt, potestatem ligandi, & soluendi Ecclesiæ suæ commisit. Superest ergo, vt propria materia, & obiectum huius potestatis iudiciariæ sint actiones humanæ morales, quatenus iuxta iustitiæ æquitatem præmiū, aut pœna illis sunt retribuenda. Et hæc de obiecto huius potestatis.

Iudiciaria Christi potestatis obiectum quod.

Secundò ad explicandos actus eius obseruandum est, ad potestatem iudiciariam (si loquamur de humano iudicio) duo pertinere. Primum est causæ discussio vsque ad perfectam facti cognitionem, ad quam ordinatur in humano iudicio testium, & ipsius rei examinatio, & similia, quæ hac ratione sub hāc potestatem cadunt. Alterū est, cognito facto, ius dicere, quod includit (vt supra tetigimus) & rationis actum dictātis, & voluntatis efficaciter volentis, vt huic homini pro suis meritis tale præmiū, vel pœna reddatur. Prior actus non habet propriè locum respectu iudiciariæ potestatis Christi domini, sed posterior, prout à nobis sectione præcedenti explicatus est. Quia licet hæc potestas in humanitate sit, & per humanitatem exerceatur, magis tamen diuinū est eius iudicium, quàm humanum: & in hoc maxime imitatur diuinum iudicium, quòd sicut Deus per sese habet sufficientem causæ cognitionem, & non C indiget coniecturis, neq; extrinsecis testimonijs: ita Christus etiam secundū humanitatem per se habet sufficiētem cognitionem ad iudicium. Propter quod in persona eius dicitur Malach. 3. *Et accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis, & adulteris, & periuris.* Ac si diceret: ego ipse ero iudex, & testis. Quia nihil eorum quæ homines faciunt, me latet, & ideo sicut per testes iudicare solēt homines: ita ego ex iis, quæ permeipsum noui, iudicabo. Ita ferè Hieronymus, & apertiùs Theodoretus, & Aug. 20. lib. de Ciuitat. capite 26. vbi etiam notat appellari Christum *testem velocem*, quia sine prolixitate sermonis cōscientias conuincet, reuocans sine mora in memoriā, vnde illas conuincat, & puniat. Quia, vt dicitur Sap. 1. *In cogitationibus impij interrogatio erit*

2. Cor. 5.

Malach. 3.

Hieron. Theo. Aug.

Sap. 1.

Rom. 1. Ambros.

erit, & accusatione conscientiæ suæ conuincetur, vt dicitur ad Roman. 2. & eleganter explicat Ambros. Enarrat. Psalm. prim. propè finem. Quamuis autem Christus secundum se non indigeat causæ discussione: tamen in ordine ad homines dicitur interdū in Scriptura se habere tanquā discutiens, & disceptans cum reo, donec illum conuincat. Quomodo dicitur Ioel. 3. *Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo cum eis.* Et eodem sensu ait Deus per Isaiam, *Reduc me in memoriam, & iudicemur simul, narra si quid habes, vt iustificeris.* Sic etiam Matth. 25. vbi forma iudicii describitur, homines conantur pro se respondere: Christus verò sententiæ suæ æquitatem omnibus ostendit. Et hoc sensu solent distinguere Patres duplex Christi iudicium, alterum *Discussionis* vocant, alterum *solius sententiæ prolationis*, vt latè declarat Gregor. 26. Moral. capit. 20. & ante eum attigerunt Basilius homil. in Psalm. 1. exponens illa verba, *Non resurgunt impij in iudicio*: & Hilarius enarratione in eundem Psalmum, & Ambros. sermon 20. in Psalm. 118. Versiculo. 2. Hæc vero distinctio non potest intelligi ex parte Christi secundum se, quia ipse (vt diximus) nulla indiget causæ discussione: intelligitur ergo quoad nos ex parte iudicandorum, vt inſequentibus latius exponemus.

Ioel. 3.

Isaiæ. 43.

Matt. 25.

Greg. Basil. Psalmo. 1. Hilarius. Ambros.

Tertio omisso iudicio discussionis, quod metaphorice potius, quàm proprie diuino iudicio accommodatur, circa iudicium ipsum retributionis obseruandum est, quoddam esse iudicium, quod dici potest vltimum, seu finale, quod non profertur, donec C finis finita omnia hominis merita, vel demerita, quia est de perpetuo hominis statu, de quo scriptum est ad Hebræos. 9. *Statutum est hominibus semel mori: post hoc autē, iudicium.* Aliud vero est iudicium diuinū, quod vocare possumus non vltimum, quod exercet Deus cum hominibus quandiu in hac vita viuunt in ordine ad singula merita, vel demerita. Vbicunque enim pœnæ, vel præmij retributio intercedit, modum aliquem iudicij intercuenire necesse est: at vero in hac vita sit iustis, & iniquis aliqua operum retributio. Iusti enim pro suis meritis statim gratiæ augmentum recipiunt, & si bene vtantur gratia, & auxilijs, quibus præueniuntur, maiora recipiunt, & è contrario, si nonnulla peccata leuia committant, pro ijs puniuntur, interdum temporalibus afflictionibus, interdum etiam spiritualibus. Priuantur enim sæpe hac de causa specialibus auxilijs. Et simili ratione iniusti in primis priuantur habituali gratia, si eam habebant: sæpe etiam priuantur maioribus auxilijs, & propter quædam peccata in alia maiora labi permittuntur, & interdum propter peccata temporaliter affliguntur: interdum verò permittuntur temporalibus bonis abundare, quæ illis in occasionem maioris damnationis futura sunt. Hæc enim omnia, ad Diuinum iudicium, atque adeò ad potestatem iudiciariam pertinere, non obscure Diuina Scriptura significat, cùm docet, vel Deum deserere hominem propter peccata sua, vel obdurare, vel excæcare, aut è contrario iustis bene operantibus opem ferre, & maiora gratiæ dona præstare. Et Augustinus libr. 20. de Ciuitat. capit. 1. omnia hæc Dei iudicia accurate distinguit, & capit. 2. latè disserit, quomodo tam varia, tamque inæqualis temporalium bonorum distributio, quantam inter bonos, & malos esse conspicimus, ad occultum Dei iudicium pertineat. Est tamen differentia inter hæc duo genera iudicij. Quia prius est manifestum vel omnibus, vel ipsi reo, cui statim, ac sententia profertur, nota fit: at verò posterius iudicium regulariter nunc latet. Quia nec sententia promulgatur, aut manifestatur etiam ipsi reo, nec de effectu eius semper constat, an fiat, neque an ex hac, vel illa causa fiat, & ideò solent in Scriptura vocari hæc iudicia Dei *occulta*. Vnde etiam factum est, vt hoc nomen interdum extendatur ad significandos quoscunque effectus Diuinę prouidentiæ, quorum rationes, & causæ nobis occultæ sunt. Lege Augustin. serm. 220. de tempor. nō longe à principio. Igitur de priori genere iudicij certum est ad potestatem hanc iudiciariam Christi pertinere, vt postea explicabimus. De posteriori verò non videtur res adeo constans. Vbicunque enim in Scriptura fit mentio de iudicio per Christum exercendo, videtur esse sermo de finali iudicio perpetuum effectum habituro. Nihilominus D. Thom. hic art. 4. ad. 3. significat, huiusmodi iudicia, licet ante Incarnationem per Christum, vt Dei Verbum exercerentur: tamen post Incarnationem communicata esse animæ Christi Verbo personali-

Hebr. 9.

Aug.

D. Thom:

Universidad de Deusto
Biblioteca

sonaliter vnitæ. Et potest hoc suaderi ex A
Ioannis. 5. illo Ioan. *Omne iudicium dedit filio.* Nam licet illa vniuersalis distributio possit explicari ex parte iudicandorum, quia de omnibus Christus iudicabit: tamen optimè etiam exponitur ex parte ipsius iudicij. Nō enim solum iudicium externum, sed etiam internum, nec solum, quod in futura vita, sed etiam quod in præsenti peragitur, datum Christo est. Quod etiam confirmari potest ex ratione, quam Christus subiungit, *Vt omnes honorificent Filium, sicut honorificat Patrem.* Pertinet enim ad magnum honorem Christi, vt homines etiam hic viuentes intelligant, ex Christi voluntate, ac misericordia, vel seuera iustitia suam salutem, damnationemve pendere. Præterea videtur hoc valde consentaneum vniuersali redemptioni Christi, & potestati excellētiæ, quam habuit ad dispensanda spiritualia bona, atque etiam temporalia, præsertim quatenus ad spiritualia possunt conferre, vel impedire. Vnde Actor. 16. cùm B
Paulus, & socij tentarent ire in Bithyniam, dicitur, *Nō permisit eos spiritus Iesu.* Quibus verbis insinuatur ad Iesum, quatenus est hominum saluator, pertinere etiam hæc occulta Dei iudicia. Et ideo alijs locis absolute de Christo dicitur, *Iudicabit inter populos multos, & corripiet gentes.* Michæ. 4. & Psal. 71. *Deus iudicium tuum Regi da*, & in. 95. & 97. *Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in æquitate.* Nequè contra hoc obijci potest aliquid, quod difficultatem ingerat. Nam, licet hæc omnia iudicia principaliter oriantur ex Diuina voluntate, ac prouidentia: nihilominus tamen exerceri possunt per humanam Christi voluntatē, & imperium. Nequè Scriptura repugnat: quin potius fauet, vt visum est.

Michæ. 4. Psalm. 71. Psalm. 95. & 97. Actor. 16.

Quarto loco omissis iudicijs, quæ in hac vita exercentur, iudicium finale, seu alterius vitæ duplex distinguitur à Diuo Thoma hic artic. 5. & à cæteris Theologis in. 4. distin. 47. vnum vniuersale, de quo in sequentibus disputationibus fusè dicendum est: aliud particulare, quod hic breuiter explicandum est. Non enim defuerunt hæretici, qui huiusmodi iudiciū negauerint. Dicebant enim, omnium hominum animas incertas, & ambiguas de statu suo vsquè in diem iudicij permanere, & consequenter neque recipere pœnam, neque præmium, neque iudicari vsque ad diem C

D. Thom.

vniuersalis iudicij. Vnde fit, vt præter iudicium vniuersale nullum aliud sit particulare. Quam sententiam expresse docuit Lactant. libro 7. diui. inst. cap. 21. & in eam citari potest Ambr. lib. 2. de Cain, & Abel, cap. 2. dicens, *solmitur à corpore anima, & post finē vitæ huius, adhuc tamen futuri iudicij ambiguo suspenditur*, & lib. de bono mortis, cap. 10. dicit, *Coronæ diem expectari ab omnibus, vt intra eum diem victi erubescat, & victores palmam adipiscantur victoriæ.* Idquè confirmat ex lib. 4. Esdræ, cap. 5. & 6. Et huc possent afferri multi ex Patribus, qui interdum negare videntur animas hominum recipere præmium vsquè ad diem iudicij, quæ omnia prætermittio, quia non sunt præsentis instituti. Ratio etiam adiungi potest, quia anima, & caro simul bene, vel malè operantur: ergo simul etiam iudicari debent: ergo nullum est iudicium vsque ad generalem resurrectionem.

Lactant. Ambros. 4. Esd. 5. & 6.

Nihilominus veritas catholica docet in primis, singulos homines iudicari statim in morte sua. Quia de fide est, Iustos, qui nihil habent purgandum, statim recipere præmium æternæ beatitudinis, iuxta illud secundæ ad Corin. 5. *Scimus, quia si terrestris domus nostra huius habitationis dissolnatur, ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam æternam in cœlis*: animas vero in peccato mortali decedentes statim in gehennam detrudi, vt debitas pœnas luant. Quemadmodū de Diuite illo refertur Luc. 16. Præmium enim, & pœna non dantur sine iusta, ac iuridica retributione. Et ideò dicitur Ecclesiastici, 11. *Facile est coram Deo in die obitus retribuere vnicuique iuxta vias suas, & in fine hominis denudatio operum illius.* Addi etiam potest illud ad Heb. 9. *Statutum est hominibus semel mori: post hoc autem iudicium.* Quamuis enim hæc verba exponi de vniuersali iudicio possint, quod post omnium mortem subsequetur (quem admodū Oecumenius exponere videtur) tamen optimè etiam de singulorum hominum morte, proprioquè, ac particulari iudicio intelliguntur, vt aperte exponit Ambr. ibi dicens, *Statutum est omnibus semel mori, & post mortem iudicabitur vnusquisquè iuxta merita sua.* Eandem expositionē sequitur Anselmus. Vnde Cyprian. libr. de mortalitate, *oportet* (inquit) *temporis munus amplecti, quod, dum nostram fidē firmiter promimus, & labore tolerato ad Christum per angu-*

Luc. 16. Eccles. 11. Hebr. 9. Oecumen. Ambros. Anselm. Cyp.

angustam viam pergimus, præmium vitæ, & fi- A
dei ipso iudicante capiamus. Et toto illo libro eó maximè ostendit gaudendum esse Iusto de morte corporis, quòd per eam iusta bonorum operum præmia cū Christo, & per Christum obtineat. Idē docet apertè Chrysost. hom 37. in Matth. dicens, *Postquam diē tuum obieris, iudicium, & pœna consequetur.* Scribit enim aduersus eos, qui locum pœnitentiæ post mortem sperant. Damascen. orat. de defunctis, *Aiunt* (inquit) *viri diuinitus illustrati, quod cum exhalamus spiritum, quasi in libra humana opera probantur*, &c.

Chrysost. Damascen.

Idem late docent Tertul. lib. de Anim. cap. vlt. & August. 20. de Ciuit. c. 1. & lib. 2. de Anim. & eius origine, cap. 4. *illud* (inquit) *rectissime, & valde salubriter creditur, iudicari animas cum de corporibus exierint, antequā veniant ad illud iudicium, quo eas oportet iam redditis corporibus iudicari.* Et infra, *Quis aduersus Euangelium tantæ obstinationis mentis obsurduit, vt in illo paupere, qui post mortem delatus est in sinum Abrahæ, & in illo diuite, cuius infernus cruciatus exponitur, ista non audiat, vel audita non credat.* Quo testimonio vsus est etiam ad rem hanc comprobādam Irenæus libr. 2. contra hæres. capite. 62. & 63. Præterea idem colligitur ex eodē Aug. lib. de cura pro mortuis agenda, cap. 12. & ex Gregor. lib 4. dialog. cap. 36 & 38. Vbi referuntur visiones, seu reuelationes de particularibus iudicijs aliquarum animarum, & approbantur. Denique afferri hic possent testimonia Sanctorum asserentium, tempore legis gratiæ Iustos æternam retributionem accipere statim in morte, quia iam est *propalata Sanctorum via*, vt dicitur ad Hebr. 9. si enim recipiunt præmiū, necesse est vt prius iudicentur. Imo & ante Christi aduentum, quamuis reipsa non acciperent visionem beatam, accipiebant tamen in spe certa, locoque, & statu segregabantur ab iniustis & ideo tunc etiam statim iudicabantur. Atque idem dicendū esset nunc, etiam si verum esset animas sanctas nō statim post mortem recipere beatitudinem, & ita in Sanctis Patribus nulla est in hoc diuersitas, etiam si olim, circa beatitudinē essentialē, nonnulla fuisse videatur. Omnes enim distinxerunt status diuersos animarum tam loco, quā gaudio, vel pœna, vt videre est in Diony. cap. 7. de Eccles. Hier. Aug. in Ench. cap. 108. & 109. & 13. de Ciuitat. cap. 10. & tract. 49. in Ioann. Ignat. B

Tertull. Aug. Iren. Aug. Greg. Dionys. Areop.

Epistol. ad Rom. Ambr. libr. 7 Epist. 59 & lib. 10. Epist. vlt. & optime Irenæ. lib 2. cap. 62. & 63. Ratio denique adiungi potest. Quia tempus merendi, ac demerendi in morte finitur, ergo tunc est accommodatissimum tempus, vt vnusquisque de propriis actibus iudicetur. Quia nihil est, cur amplius differatur. Cur enim tanto tempore affligentur Iusti non solum diu sperantes: sed etiam incerti de salute sua existentes: maximè cùm ea afflictio nihil eis ad salutem prodesse possit. Cur etiam fere toto illo tempore erunt æquales Iusti, & peccatores in statu illo formidinis, & dubitationis pleno. Possemus veritatem hanc philosophorum etiam testimonijs confirmare, sed ne prolixiores simus, quem hæc delectauerint, legat Eusebium, lib. 11. de Præparat. cap. 8. & 20. lib. 12. cap. 3. lib. 13. c. 7.

Ambros. Irenæ. Eusebius.

Ex his sequitur primò hoc particulare iudicium ita fieri in morte vnusculusquè, vt vnicuique pronuntietur, & nota fiat sententia, quæ ad ipsum spectat. Ita colligitur ex testimonijs adductis, & ex ratione facta. Quia non erunt amplius pēdentes animo: ergo cognoscet vnusquisque statum suum audiet ergo sententiam iudicis. Præterea de damnatis, & Iustis, qui beatitudinem consequuntur, id est per se manifestum. Quia statim reipsa incipiunt experiri sententiæ effectum perpetuo duraturum, de qua perpetuitate certi etiam reddunturquia hoc ad suam condignā remunerationem, vel punitionem maximè spectat: de vtriusq; enim ratione est perpetuitas, & consequenter desperatio, aut securitas, quæ ex illius agnitione sequitur. Nam vt ait Hieronym. Matth. 25. *Vita perpetua metum deinceps non habet ruinarum.* Et ideo Iusti quando dies iudicis aduenerit, *stabunt in magna constantia*, capit. 5. Quia iam sunt securi, & tunc illis aduenier, quod desiderant, vt rectè tractat August. in illum Versic. Psalm. 55. *Ego vero in te sperani.* Qui de eadem re videri potest, libr. de prædest. sanct. c. 11. & 14. & lib. de Peccat. origin. cap. 30. & libro quæstionū in Genes. quæst. 168. & conc. 2. in Psal. 2. & Enarrat. Psal. 51.

Hebr. 9. C

Aug.

Dubium.

De animabus autem purgatorij posset quispiam dubitare, quia nō desunt Doctores etiam Catholici, qui putent eas esse incertas de salute, vel damnatione sua. Sed nihil est de illis dubitandum, quia illæ etiam sunt omnino certæ de statu suo, vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

Responsio. contra Art.38. Lutheri, dicitur definiuisse Leo.10. & ostendemus Deo dãte in.4.tom. disputantes de purgatorio. Deinde nulla ratio reddi potest, cur non etiam ijs manifestetur iudicis sententia, quæ magis propter ipsas profertur, quam proter ipsum iudicem. Præsertim quia (quod ad statum attinet) ex effectibus ipsis, & suppositâ fide, quam illæ animæ in via habuerunt, quamque in purgatorio retinent, certo cognoscunt se nõ esse in statu damnatorum, quia nec desperant, nec blasphemant, nec Deũ odio prosequuntur. Vnde necessario intelligunt, se esse in statu amicitiæ diuinæ: purgari tamen, vt deinde ad beatitudinẽ perducantur. Nam hæc omnia sese necessario consequuntur, suppositâ fide.

Dubium. Rursus dubitare quis posset de animabus puerorum. Sed de ijs vnum videtur certũ, scilicet, statim cognoscere statum suũ, & quod in eo sint perpetuo mansuræ. Quia hoc pertinet ad immutabilitatẽ illius status. An vero cognoscant causam, propter quam illum statum accipiant, & rationem culpæ, quam in se habent, & consequenter etiam rationem pœnæ, quæ est in carentia visionis Beatæ, vel solum apprehendant illum statum vt connaturalem sibi: hæc omnia incerta sunt. Illud tamen prius videtur probabilius, vt attigimus supra agentes de descensu Christi ad inferos, & dicemus iterum agentes de iudicio vniuersali. Superest igitur, vt post mortem nulla anima separata sit incerta, aut suspensa de statu suo perpetuo, quamuis de temporali incertæ esse possint. De quo est exponẽdus Ambrosius in principio citatus, vt.v.g. ignorãt animæ beatæ, quanto tempore futuræ sint sine suis corporibus, atque adeo quando in publico iudicio accepturæ sint integram coronam, & sic de alijs.

Secundo facile ex dictis intelligitur, quo tempore proferatur sententia vltima in hoc iudicio particulari. Tria enim sunt tempora, de quibus dubitari posset. Primũ est breue aliquod tempus, seu instans quod antecedat instans mortis, in quo adhuc anima corpus viuificat. Leguntur enim apud graues autores reuelationes quædam, quæ indicant, tali tempore fieri hoc iudicium, vt de Chrysorio, & de quodam monacho refert Gregor. libr. 4. Dialog. cap. 38. qui paulò ante mortem sententiam suæ damnationis audierunt, & similia de alijs refert

A Beda libr.5.histor. Angl. capit.14. &.15. & Ioannes Clymacus, in Scala paradisi, gradu septimo, refert de monacho quodam, qui propè instans mortis audiebatur, quasi positus in iudicio, & accusationibus sibi factis respondens. Nihilominus certum est, in iudicio hoc non proferri sententiam, ante instans mortis. Quia nondum est completa hominis malitia, vel meritum, neque denegatum tempus ad agendam pœnitentiam vsquè ad mortem. Quapropter illæ visiones (quas Gregorius & Beda referunt) ita sunt explicandæ, vt permiserit Deus aliquando propter peccata aliquorum nominum, ita eo tempore affligi, & terreri à dæmonibus, vt in desperationem deueniant, quamuis re vera ex parte Dei sententia nondum sit pro eo tempore data. In visione autem (quam refert Clymacus) solum demonstratum est, quanta solicitudine dæmones in eo tempore peccata præterita in memoriam reuocent, vt hominem in desperationem inducant.

Bed. Ioa. Clym.

In iudicio particulari ante instas mortis non fertur sententia.

Secũdum tempus esse potest, paulò post instans mortis. Quòd etiam colligi potest ex alijs visionibus, quas refert Augustinus libr. de cura pro mortuis agenda, capit. 12. & Gregorius dicto libr. 4. dialog. capit. 36. & illa est peruulgata, quæ in vita sancti Brunonis refertur, de quodã Parisiensi Doctore, qui publicè in Templo, dũ exequiæ pro illo fierent, primo die post mortem clamauit, *In iusto Dei iudicio accusatus sum*: in secundo, *Iudicatus sum*: in tertio, *Condemnatus sum*. Similia refert Leõtius in vita Ioannis Eleemosynarij, vbi refert, fuisse reuelatum sancto Symeoni, exeuntem animam de corpore deferri ad iudicium, & ibi accusari à malis Angelis, & defendi à bonis, & tunc esse timore plenam, & de exitu iudicij incertã. Similia docet Cyrillus Alexandrin. in oratione de exitu animæ. *Quis terror, quis tremor, quod certamen, quæ vis animam manet à corpore secedentem?* & infra. *Quanta formidine, & timore arbitraris animã die illa percelli, horribiles intuentem, & aduersos dæmones, quos aspiciens ad cœlestes Angelos confugiens sublime petit*: & infra, *In medio stat anima meticulosa, & trepidans, quoufque ob actiones, dicta, facta aque sua, vel damnata in vincula conijciatur, vel iustificata liberetur*. Sed nihilominus hoc etiam non est verisimile, quia statim ac anima separatur à corpore, accipit iustam retributionem (vt ex

Aug. Greg. Leont. Cyrill.

ex scriptura probatum est) nullius ergo A temporis dilatio intercedit. Neque enim Deus indiget testibus, aut prolixa causæ discussione. In illis ergo visionibus, sine vlla falsitate ostenduntur res modo nobis accommodato, quamuis non eo modo, & ordine fiant, quo ostenduntur. Superest ergo tertium tempus, eu potius instans ipsius mortis, nam in eodem puncto, in quo anima separatur à corpore, audit suam sententiam, & cognoscit statum suum.

Obiectio. Dices, in eo puncto, si anima sit iusta, & pura, fit beata, & sic de ceteris statibus: ergo necesse est, vt ante illud instans iudicetur. Respondent aliqui negando antecedens, sed in eo instanti manere animam iuxta corpus suum, & ibi audire sententiam iudicis, & postea deferri in cœlum, vel in purgatorium, aut in infernum, vt pœnam, vel præmium recipiat. Quod indicat Bonauentur. in. 4. distinct. 20. in. 1. par. & tenet Sotus distinct. 45. quæst. 1. articul. 3. con. 2. Sed aliud est agere de loco, vbi tunc est anima: aliud de statu. Nam de statu dubitari nõ potest, quin statim videat Deum, si pura est. Quia, cûm nullum habeat impedimentum, non est quod differatur præmium, & ideo Paulus dicebat, *Cupio dissolui, & esse cum Christo* quod alibi latius tractandum est. Et hoc est, quod ad rem præsentem maxime spectat. Quia iudicium, & sententia oportet, vt antecedat statũ retributionis, vel pœnæ. At verò si agamus de loco, in quo anima est in illo instanti, id pendet ex illa quæstione, an anima separata possit transire ab extremo ad extremum sine existentia in medio. Nam si non C potest, cûm non possit nisi in tempore moueri, necesse est, vt ipsum instans mortis, quod est primum non esse hominis, in quo dissoluitur vnio animæ cum corpore, sit vltimum non esse motus localis animæ, & consequenter fieri necesse est, vt pro eo instanti maneat in loco corporis, in quo antea erat, quandoquidem nondum mota est mutatione locali. Si autem potest moueri in momento ad locum distantem, dicendum potius est, in eodem instanti mortis, in quo desinit informare corpus, desinere etiam existere in loco corporis. Ad quem autem locum transferatur, statim explicabo. Ad difficultatem ergo positam patebit responsio ex dicendis.

Responsio.

Primum.

Tertio ex dictis explicatur, quomodo

Particulare hominum iudicium Christus exercet quo modo.

Dubium.

iudicium hoc particulare per Christum Dominum exerceatur. Quamuis enim non sit tam certum, particulare hoc iudicium exerceri per Christi humanitatem sicut vniuersale (de quo postea dicturi sumus) quia non sunt de hoc tam expressa Scripturæ testimonia: tamen probabilior & magis pia sententia est, etiam hoc iudicium pertinere ad potestatem iudiciariam Christi, & per humanitatem exerceri. Quod à fortiori patet ex iudicijs huius vitæ. Nam si illa per Christum fiũt, multo magis hoc, quod videtur magis proprium iudiciariæ potestatis, & de illo magis procedunt conjecturæ omnes, & testimonia ibi adducta. Et hoc ipsum supponunt, quæ iam afferemus. Inquiri enim circa hoc potest, quomodo Christus hoc iudicium exerceat. In B quo multa dubitari possunt, primum an an mæ deferantur ad tribunal Christi, vt ibi iudicentur, vel e contrario Christus veniat ad singulos iudicandos. Item an anima, quæ iudicatur, clare videat suum iudicem saltem quoad humanitatem eius. Sancti enim Patres varijs modis, circa hoc loquuntur, Augustinus libr. de vanitate sæculi cap. 1. *Cum anima* (inquit) *separatur à corpore, veniunt Angeli, vt perducant illam ante tribunal iudicis*. Et eodem modo loquitur Bernardus in meditationib. capit. 2. & Hugo de Sancto Victor. libr. 1. de Anim. capit. 2. Et Chrysostomus homil. 14. in Matth. *Omnes* (inquit) *animæ cum hinc migrauerint, ad terribile illud deducentur tribunal*. Idem fere homil. 46 ad populum. Ex quibus, & similibus sententijs aliqui sumpserunt occasionem, vt dicerent, omnes animas, statim ac separantur à corpore, deferri in cœlum & præsentari Christo. Sed de animabus damnatis, & purgandis id est incredibile. Quia nihil coinquinatum ingreditur illam cœlestem ciuitatem, & esset impertinens ille ascensus in cœlum, si statim descensuræ sunt in infernum. Nam ad audiendam sententiam non est necessarius (vt statim dicam) & alias locus ille non est consentaneus, nec meritis earum debitus.

Aug. Bernard. Hug. Vict. Chrysost.

Alij ergo indicant, Christum venire ad singulos homines morientes, vt de illis iudicium ferat, quia ipse dixit, *Vigilate, quia nescitis, qua hora filius hominis veniet*. Vnde Innocent. 3. libr. 2. capit. 43. de Contemptu mundi, dicit omnem animam, prius quam egrediatur è corpore, videre Christum in

Matth. 13. & 24. Innocent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cruce positum,& adducit illud, *Videbunt, in quem transfixerunt*, quod non solum de iudicio generali: sed etiam de aduentu Christi ad diem mortis cuiuslibet hominis ait esse intelligendum. De quo intelligit
2.Timot.6. etiam illud. 1.ad Timoth.6. *Vt serues mandatum sine macula irreprehensibile, vsque in aduentum Domini nostri Iesu Christi*, id est, vsquè ad diem mortis. Similia habet Ludolphus Carthusian. tom. 3. capit. 46. Et
Ludolph. Carthusi. Ioan.14. de iustis saltem potest hoc confirmari verbis illis Christi Ioann.14. *Si abiero, & præparauero vobis locum, iterum veniam, & recipiam vos ad meipsum*. Sed neque hæc sententia verisimilis est, si intelligatur de reali descensu Christi secundum humanitatem. Nam (vt supra vidimus) raro, aut nunquam Christus de cœlo descendit, postquam illuc ascendit. Alioqui oporteret semper esse quasi in continuo motu, imò sæpe necessarium illi esset pluribus locis simul assistere. Nam contingit sæpe multos iustos,& iniquos simul mori. Deinde ad proferendam sententiam hic aduentus, non est necessarius. Quia per intellectualem locutionem, vel illuminationem fiet, quæ à loco non pendet. Neque propter aliam causam est necessarius, nam si animæ sunt sanctæ,& purgatæ, eodem puncto rapiuntur in cœlum: si vero sunt damnatæ, vel purgandæ statim deducuntur in aliConc. Florentin. quem inferni locum, vt in Conc. Florentino definitur in literis vnionis, iuxta illud Iob. *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.*

Particularis iudicium animæ exeuntis è corpore vbi fiat, & quomodo.

Quocirca dicendum est, neque animam iudicandam deferri in cœlum: neq; Christum descendere ad iudicandam illam: sed in instanti mortis intellectualiter elenati ad audiendam sententiam iudicis. Et hoc est duci ad tribunal eius, absque alia locali mutatione. Et verisimile est in eo instanti cognoscere sese iudicari, & saluari, vel damnari, imperio, & efficacia non solum Dei, sed etiam hominis Christi.

An verò ipsam humanitatem clarè intueantur omnes animæ etiã damnatæ, vel purgandæ, incertũ est, quia nullum est sufficiens fundamentum ad affirmandum. Nam vbi Scriptura dicit, videndum esse Christum ab hominibus iudicandis, loquitur de iudicio vniuersali, (vt infra videbimus) atque eodem modo loquitur de aduentu eius ad iudicium. Notat autem Augustin. Epistola. 90. ad Isychium, qualis vnusquisque moritur, talem inueniri, & iudicari in vniuersali iudicio: & ideo, cùm Christus monet, vt vigilemus, ideo sæpe addere, vsquè ad aduentum suum, quia idem est vigilare vsquè ad diem mortis, & vsquè ad diem vniuersalis iudicij Abulen. Dici etiam præterea posset cum Abulen. Matth. 24. quæstione. 239. aduenire Christum in morte vnius cuiusquè non secundum præsentiam localem, sed secundum efficaciam, per quam fit, vt vnusquisquè suum statum agnoscat, & imperium, ac sententiam iudicis audiat, & ex vi illius statim tendat in locum suis meritis debitum. Quapropter (si res spirituales transeunt ab extremo ad extremum sine medio) in eodem instanti, in quo istæ animæ separantur à corpore, & a Christo iudicantur, constituuntur in loco, in quo ex vi iudicij, & imperij Christi futuræ sunt. Quia cùm ille effectus, & mutatio ex se non requirat successionem, nec ex parte virtutis Christi sit necessaria, nulla intercedit mora, sed in puncto fit (vt inIob.21. inquit Iob) Satis autem est, quod sententia naturæ ordine antecedat, vt effectus statim subsequatur. Nam causa efficax simul ac est, in eodem instanti operatur.

Iudicialis potestas Christus vi gaudet in recepit. Ioan.12.

Vltimo intelligitur ex dictis, quando cœperit Christus vti hac iudiciaria potestate. Primum enim non est existimandum, statim ab Incarnatione cœpisse vti hac potestate. Quandiu enim in vita mortali vixit, illa vsus non est, si propriè loquamur. Quia pro eo tempore potius voluit iudicari, quam iudicare. Vnde Ioann. 12. ipse dicebat, *Non veni, vt iudicem mundum: sed vt saluificem mundum*, significans primum aduentum suum non fuisse ad iudicandum. Et ideo dixerat in verbis proximè præcedentibus, *Si quis audierit verba mea, & non custodierit, ego non iudico eum.* In quibus tamen verbis non negat se postea iudicaturum. Quocirca non dixit de futuro, *non iudicabo eum*, sed de præsenti *non iudico eum*, id est, in hoc aduentu, Ioannes.3. sicut capite. 3. dixerat, *Non misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum.* Deinde putandum non est, differre vsum huius potestatis vsquè ad diem iudicij vniuersalis, ac si per hanc potestatem nullum alium actum exercere posset. Ostensum est enim habere etiam alios actus, quos

quos nunc exercet. Superest igitur, vt hac potestate vti cœperit, ex quo in statu glorioso constitutus est, quando ipse dixit,
Matth. 28. *Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra.* Sicut enim tunc desijt esse in statu passibili, & humili, in quo ad ministrandum venerat (vt ipse etiam testatus est) & cœpit esse in statu regnantis, ac dominantis: ita etiam tunc potestatem hanc iudicandi exercere orsus est. Quinimo dicere possumus ab instanti mortis, in quo nostram redemptionem consummauit, cœpisse in anima separata, & gloriosa potestatem iudicandi exercere. Ad hanc enim pertinere videtur liberatio sanctarum animarum, & spoliatio inferni, & similes actus, quos in inferno exercuit, vel ligando potestatem dæmonis, vel animas aliquas è purgatorio liberando, vel certè iudicium etiam ferendo de ijs, quæ eo tempore è corporibus exierunt.

DISPVTATIO LIII.

In quatuor sectiones distributa.

De secundo Christi aduentu ad vniuersale iudicium.

QVAMVIS Theologi materiam hanc disputent in fine quarti sententiarum distin. 47. & 48. quin etiã D. Tho. in finem huius. 3. partis illam reiecerit: tamen, quia, & ipse morte præuentus eam absoluere non potuit, & nobis non est in animo post disputationes de Sacramentis omnibus specialem tractationem de quatuor nouissimis instituere: ac denique quia ad completam, & exactam scientiam de Christo, & de rebus omnibus, quæ ad ipsum spectant, materia hæc pertinere videtur, idcirco eam hoc loco disputare decreui, vt hoc etiam modo huius doctrinæ de Christo Domino finis principio respondeat. Diximus enim in initio prioris tomi, Iudæos in cognitione Messiæ valde errare, eò quod duplicem ipsius aduentum, non distinguant. Cùm ergo hactenus ea omnia, quæ de primo aduentu consideranda videbantur, disputauerimus, conuenienti ordine sequitur, vt de Secundo Christi aduentu, & consequenter de secundo eius in cœlum reditu, perpetuoque ac immutabili statu, qui illum consequetur, differamus. In hac itaque disputatione solum tractabimus quæstionem, an sit futurus alter aduentus Christi. Et quoniam hoc pendet ex causa, & ratione eius illam simul explicabimus, attingendo etiam circunstantias loci, & temporis, quæ cum huiusmodi mutationibus coniunctæ sunt.

SECTIO PRIMA.

An futurum sit vniuersale iudicium, in quo Christus sit supremus iudex.

QVoniam potissima causa secundi aduentus Christi in futuro vniuersali iudicio posita est, ideo ab hac controuersia initium huius disputationis sumendum est. Fuerunt igitur hæretici quidam, qui vniuersale iudicium futurum esse negarunt. Quem errorem tribuit Guido Carmelita Guid. Car. Albanensibus, qui dicebant vniuersale iudicium iam esse factum, & nullum aliud esse futurum. Quomodo autem intelligerent, esse factum, non explicat. Fortasse eo sensu loquuti sunt, quo illi, qui dicebant resurrectionem iam esse factam, scilicet, in solis animabus. Sic enim, quia iudicium fit in singulis animabus, per singularia iudicia multiplicata, intelligebant fortasse factum esse vniuersale iudicium omnium: vel certe quia in mente Dei, aut in Christi morte, & passione lata est sententia contra dæmonem, ac de eius sunt potestate erepti, quotquot per Christum Redempti sunt, iuxta Christi verba Ioan. 12. *Nunc iudicium* Ioann. 12. *est mundi, nunc Princeps huius mundi ejicietur foras*: sicut ibi exponunt Augustinus tract. 52. & Chrysostom. homil. 66. Et fortasse hoc idem senserunt quidam alij (vt significant Hilarius, in Psalm. 1. & Augustin. Aug. de agone Christiano capit. 27.) qui ad negandum vniuersale iudicium inducebantur verbis Christi, Ioan. 3. *Qui credit in eum,* Chrysost. Hilarius. Aug. *non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est.* Vnde colligebant, nullos superesse iudicandos, & consequenter non esse futurum iudicium. Quia omnes sunt vel Ioannes. 3. credentes, vel non credentes in Christum: sed illi non iudicantur, isti iam sunt iudicati: ergo nullus superest iudicandus. Vnde potest confirmari hic error, quia iudicium Num. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

animarum iam est factum, ergo non iterũ fiet. *Quia Deus non iudicat bis in id ipsum*, nec potest mutare iudicium semel factum. De corporibus autem non est necesse fieri speciale iudicium, quia illa non sunt capacia per se meriti, vel demeriti, nisi ratione animarũ: ergo nec per se iudicari debẽt, sed in ipsis animabus cẽsentur iudicata, quasi in radice, sicut præmiũ, vel pœna corporũ ex præmio, vel pœna animarũ resultat.

Iudiciũ hominum vniuersale aliquando futurum.

Dico primò, futurum esse aliquando iudicium vniuersale hominum viuorum, ac mortuorum. Hæc assertio est vnus ex articulis fidei, quem in Symbolis Apostolico, Niceno, & Athanasij profitemur: quem ex Scripturæ testimonijs, & ex Sanctis Patribus probare fere est superuacaneum. Quia nihil est in Scriptura, præsertim in nouo testamento, & in Patribus frequentius. Congerit varia testimonia Augustinus. 20. lib. de Ciuit. à capit. 5. & Damascen. lib. 1. parallelorum, capit. 15. & in historia de Barlaam, capit. 8. & 9. & Chrysostom. homil. 46. 47. 49. & 50. ad populum. Breuiter, vbicunque in Scriptura fit mentio in singulari, & quasi per antonomasiam de die iudicij, qui etiam dicitur *dies Domini, dies iræ*, aut alijs similibus modis, sermo manifestus est de vniuersali iudicio, vt Matth. 11. *Dico vobis Tyro, & Sidoni remissius erit in die iudicij*, & capit. 12. *Terræ Sodomorum remissius erit in die iudicij*, &, *Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista*, &. 1. ad Thessalonicens. 5. *Dies Domini, sicut fur in nocte ita veniet*, &. 2. ad Thessalonicens. 2. *Non cito moueamini, quasi instet dies Domini*. 1. Petri. 3. *Ignis reseruati in diem iudicij, & perditionis impiorum hominum*. Et similes locutiones sunt multæ in Propheris, Sophon. 1. *Iuxta est dies Domini magnus*, & infra vocatur *Dies Domini amara, dies iræ, dies tribulationis, & angustiæ, dies calamitatis, & misoria, dies tenebrarum, & caligins, dies tubæ, & clangoris*: & Malach. 4 vocatur *dies succensa, quasi caminus, dies Domini magnus, & horribilis, dies*: denique, *quam ego facio, dicit Dominus exercituum*. Circa quæ loca animaduertit Augustin. 20. de Ciuitat. cap. 1. *diem* indefinite positum esse pro tempore, more Scripturæ, *Nam, per quot dies* (inquit) *iudicium hoc tendatur, incertum est*. Et ita dies ille vocatur *tempus nouissimum*. 1. Pet. 1. & Iacob. 5. & alijs Scripturæ locis. Præterea vbicunque in Scriptura fit sermo de iudicio futuro post vniuersalem resurrectionem, necesse est, sermonem esse de vniuersali iudicio, quia particulare multo ante resurrectionem fit, sic dicitur Ioan. 5. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei*, & c. Atque idem latè describitur Matth. 24. & 25. Lucæ. 21. 1. ad Corint. 15. & 1. ad Thessalon. 4. & Apocalyps. 20. & alia testimonia afferemus in sequentibus assertionibus. Rationes seu congruentiæ huius vniuersalis iudicij post particulare variæ afferuntur à Sacris Doctoribus, quæ omnes nituntur in ratione diuinæ iustitiæ. Quia iudicium actus est iustitiæ, & in eo interuenire possunt tam commutatiua, quatenus cum vnoquoque seruatur æqualitas, quàm distributiua, quatenus inter omnes seruatur debita proportio meritorum, & retributionis. Et quamuis iustitia Dei secundum se non indigeat nostro testimonio, vel cognitione: tamen, quia ad Dei honorem pertinet, vt se ipsum in omnibus perfecte manifestet, ideo multa operatur ad manifestationem iustitiæ suæ, & hoc potissimũ præstare voluit in die iudicij. Cur autem in postremum diem hoc reseruauerit, optimè declarat D. Thom. ratione; quam hic attigit ar. 5. Quia opera hominum quodammodo manent post mortem eorum, vel in aliorum existimatione, & fama, vel in effectibus suis, qui varij, & multiplices esse solẽt: ergo licet Deus iudicet actiones vnuscuiusque hominis in morte eius, considerando illas secundum se, id est, secundum id, quod re vera sunt: oportet nihilominus, vt de eis faciat publicum, & vniuersale iudicium, in quo constet tam de ipsis actionibus, quàm de omnibus effectibus earum, & nocumentis, ac fructibus, qui ad alios ex eis redundarunt: tum re ipsa, tum etiam secundum aliorum existimationem. Dices, iudicium Dei tantum fertur secundũ merita, vel demerita vniuscuiusque, sed hæc omnia consummantur in vita hominis, quę consequuntur autẽ postea, siue in re ipsa, siue in hominum existimatione, accidentaria sunt: nihil ergo referunt ad diuinum iudiciũ. Respondetur, quãquam effectus mere accidentarij, qui nec præuisi sunt, nec connexionem vllam habent cum actione hominis, non augeant meritum, nec demeritum, & consequenter nec præmium, vel pœnam apud Deum; tamen illi effectus, qui

qui aliqua ratione sunt præuisi, vel quouis modo coniuncti cum actionibus hominis, ita vt in eis tanquam in semine contenti fuerint, augent vel essentiale meritum, ac præmium, pœnam, ac demeritum, vel saltẽ accidentale. Vnde 2. Reg. 12. punitus est Dauid non solum propter peccatum commissum secundum se consideratum, sed etiam, vt alijs fuit occasio blasphemandi nomen Domini, sicut illi dixit Nathan Propheta. Secundo, quamuis totum meritum, vel demeritum sit in actu libero, siue postea sequatur effectus, siue non, & ideo essentiale præmium, vel pœna conferatur in fine vitæ, quando via, & tempus merendi, vel demerendi terminatur: nihilominus tamẽ effectus postea subsequuti duabus ex causis conferre possunt ad iudiciũ. Primò ad accidentarium præmium, vel pœnam, vt iniqui omnium actionum suarum fructus intuentes magis confundantur: boni verò è contrario de bonis fructibus gaudeant. Secundo & maximè, quia effectus ostendunt malitiam, vel bonitatem operum, vnde orti sunt, vt ergo illis omnibus propositis, & pẽderatis euidẽtiùs omnibus pateat æquitas diuini iudicij, valde cõgruum fuit, post consummatas, ac finitas omnes actiones humanas huius vitæ, omnesquè effectus earum, fieri vniuersale iudicium, in quo omnia exactissimè perpendantur. Tertio accedit, quod ad manifestationem huius diuinę iustitiæ non solum necessarium fuit, considerare singulorum hominum peccata secundum se: sed etiam in ordine ad alios, & in ordine ad gubernationem totius vniuersi, & ad vniuersalem, & specialem prouidentiam, quam Deus habuit, & respectu totius vniuersi, & respectu singulorum hominum, atque ideò voluit, non tãtum quasi priuatim iudicare singulos homines: sed etiam publicè totum vniuersum per modũ vnius integri corporis politici, cuius bona omnia, & mala secũdum omnes respectus, & habitudines suas in seuerum examẽ adducantur. Quarto hinc fit, vt licet ex parte Dei ad ferendum iudicium singulorum, nõ sit necessaria hæc generalis congregatio omnium: tamen ex parte ipsorum hominũ fit quodammodo necessaria, tũ ad publicã manifestationem Diuinæ iustitię, tũ etiam, vt quædam specialis retributio, prouenies ex publica laude, & honore, vel confusione, locum habeat. Hæc enim necessario resultat ex tali modo iudicij publici, & vniuersalis, non autem ex priuatis. Vnde aiebat Paul. 1. ad Corinth. 4. *Nolite ante tempus iudicare, quòadusque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & tunc laus erit vnicuique à Deo*. Quinto hinc intelligitur, hunc modum iudicij esse valde conformem distributiuæ iustitiæ. Nam (vt Paulus ait. 1. ad Corinth. 9.) quandiu in hac vita viuimus, veluti in publico stadio versamur laborantes, vt brauium, & coronam propositam consequamur: quando autem publicum præmium certantibus proponitur, ratio communis boni, & iustitiæ distributiuæ postulat, vt in publico confessu omnium congredientium merita conferantur, vt debitus honor, ac præmium singulis tribuatur. Deus autem, qui sapienter, ac suauiter omnia disponit, homines gubernare statuit, ac iudicare modo illis maxime accommodato, atque adeo ratione distributiuæ iustitiæ perfectissimè seruata. Et ideo (vt Paul. ait. 2. ad Corinth. 5. & ad Rom. 14. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt vnusquisque referat propria corporis prout gessit*: & ob eandem rationem præmium Beatorum vocatur in Sacra Scriptura *corona iustitiæ, vitæ, ac gloriæ*. 2. ad Timoth. 4. Apocal. 2. Iacob. 1. Illa enim propriè dicitur corona, quæ victoribus publicè, & cum celebritate donatur. Sexto ad hoc etiam confert illa ratio sumpta ex aliorum existimatione. Facile enim decipitur humanum iudicium, vel malitia, vel humano errore. Quia ex ijs, quæ exterius apparent, iudicat, vnde fit, vt & bonorum fama sæpe lædatur, & iniquorum malitia adeo occultetur, vt boni, & iusti existimentur. Oportuit ergo, vt in Diuino iudicio, quòd non est *secundum carnẽ* Ioan. 8. nec *secundum visionem oculorum, aut auditum aurium*. Isai. 11. sed *corda omnium intuendo*. 1. Reg. 16. oportuit, inquam, in hoc iudicio singulorum iniurias tanquam in seuera quadam trutina, diuinaq; lance pensari: & iustis famã restitui, iniquorũ verò technas, & versutiã detegi. Quare de illis dicitur Sapien. 5. *Stabunt iusti in magna constantia, &c.* De ijs verò, *videntes turbabuntur timore horribili*. & infra, *Dicentes, hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum, &c.* Huc etiam spectant similitudines illæ, quibus Christus vtitur in Euãgelio, quibus explicat bonos, & malos in

Universidad de Deusto
Biblioteca

hac vita esse permixtos, ita vt vix discerni possint, sicut virgines fatuæ, & prudentes: oportet ergo aliquando discerni, & separari, sicut triticum a zizanijs, & granum à pallea, &c. Septimo huc accedit ratio illa ad hanc eandem rem sæpe à Chrysost. repetita, præsertim lib. 1. de prouidentia circa finem, & homil. 46. ad populum, quòd sæpe in hac vita iniqui fœlicitate quadam temporali fruuntur, & non solum ab hominibus honorari videntur, sed etiam à Deo ipso prosperari, iustos vero è contrario affligi: Oportet ergo, vt occulta hæc ratio Diuinæ prouidentiæ, & iudiciorũ eius, in publico, atque in vniuersali iudicio pandatur, vt constet malos *recepisse bona in vita sua*, & si quid fortasse boni operati sunt, vltra debitum, vel potius sine debito fuisse illis remuneratum: è contrario verò bonos recepisse temporalia mala, vel vt eis magis in bono proficerent, vel certè, vt pro leuioribus culpis, temporalibus pœnis satisfacerent. Actum ita ratione Diuinæ iustitiæ consentaneum fuit, vtrorumque sortes commutari, & impios à iustis conculcari ac confundi. Vnde Malach. 4. illis promittitur: *Egrediemini, & salietis sicut vituli de armento, & conculcabitis impios; cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum, in die quam ego facio, dicit Dominus exercituum.* Vltima ratio peti potest ex ijs, quæ supra diximus de corporum generali resurrectione, quam oportuit in finem reseruari, postquã completæ essent omnium rerum generationes. Quia materia, ex qua humana corpora constant, est harum generationũ subiectum, quibus prius deseruire oportebat. Facta autem generali resurrectione, optimo ordine consequitur genera e iudicium. Quia cum non sola anima, sed homo integer peccet, aut benè operetur, homo etiã integer iudicari debet, & conuenientem pœnam, aut præmium in animo, & corpore debita proportione recipere. Nec prætermittenda est illa ratio moralis, vtile fuisse vniuersale iudicium futurum, vt illius expectatio, ac timor hominum mores corrigeret, & in officio contineret. Vt enim dixit Clemens Papa Epistola 1. ad Iacobũ, *Quis peccare poterit, si semper ante oculos suos Dei iudicium ponat, quod in fine mundi certũ est agitandum?* Vnde refè Gregor. libro. 6. Moral. capit. 2. de hoc iudicio explicat verba illa Iob, capit. 5. *A flagello linguæ abscon-*

Chrysost.

Malach. 4.

Clem. Pap.

Greg. Pap. lib. 5.

deris, &c. dicens, *flagellum linguæ* esse sententiam vltimam iudicis, à qua absconduntur, qui illam in hac vita formidant. Quocirca concludit, *Viuentes ergo timeant iudicem, ne morientes timeant accusatorem. Iustus namque initium retributionis est ipsa plenitudo in obitu securitas mētis.* Et de eadē re legi potest Chry. hom. 35. ad pop. & 5. in ad Rom. Chrysost.

Dico secundò, in hoc vniuersali iudicio futurum esse iudicem Christum Dominũ, non solum per diuinitatem sed etiam proximè per humanitatem suam. Conclusio est de fide, quam maxime probatur omnium testimonia, quæ de potestate iudiciaria Christi adducta sunt, & præterea sunt expressa multa in Euangelio, Matth. 13. *Tunc mittet filius hominis Angelos suos, &c.* vbi multis parabolis, & similitudinibus hoc Christus exponit, & capit. 16. *Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis, & tunc reddet vnicuique secundum opera sua*: & capit. 24 & 25. idem latè describitur. Et 1. ad Thessalon. 4. 2. ad Corinth. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi.* In veteri etiam testamento hoc fuerat prædictum, vt in sequenti sectione latius dicturi sumus. Optimum verò testimonium est illud Daniel. 7. *Aspiciebam, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit*: & infra, *iudicium sedit, & libri aperti sunt*, & inferius, *Et ecce cum nubibus cœli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & dedit ei potestatem, honorem, & regnum.* Quod testimonium in sequenti disputatione fusè interpretabimur. Recte verò ait Ruper. hunc locum exponens, suo capit. 13. in Dan. vsq; ad illa verba, *Ecce in nubibus cœli quasi filius hominis veniebat. Manifestè quidem dicitur ibi esse iudicium diuinum non tamen esse dictum, qualẽ per manum vel personam sit agitandum. Non enim iudicabit per se metipsum ille antiquus dierum: sed vt ipse Dominus dixit, Omne iudicium dedit filio: hoc ergo prophetica visio (inquit) luculentis satis ostendit testimonio.* Et eadem est sententia Hieronym. & Theodoreti. in eundem locum. Rationes, propter quas summa diximus, datam esse Christo potestatem iudiciariam, maximè probant de hoc vniuersali iudicio, tam ex parte hominum iudicandorũ nimirũ vt videre possint & audire iuõ inditẽquam ex parte ipsius Christi, cui innumeris titulis supra exposito hoc munus debetur: cuius etiã victoriam, & iustitiam

Daniel. 7.

Ruper.

Hieronym. Theodor.

stitiam in illo celebri consessu, & conspectu manifestari decuit.

Occurrebat autem hoc loco explicandũ quam vniuersale sit futurum hoc iudicium. Id enim, & ad complementum huius quæstionis, & ad soluendum hæreticorum fundamentum conferret: tamen, quia hoc spectat ad disputationem penultimam huius materiæ, vbi de forma huius iudicij, & de personis iudicandis agendum est, ideò nũc breuiter dicitur ad hæreticorum fundamẽtum, tam fideles, quam infideles esse iudicandos saltem iudicio retributionis, vel damnationis, licet de iudicio discussionis, forte dictum sit, qui non credunt, eos iam esse iudicatos. Quia apud Deum iam est prolata eorum sententia, quamuis nondum sit exterius pronuntiata, vt August. exponit tract. 12. Ad aliud ex Nahum. 1. rectè D. Thom. exponit, Deum nõ iudicare bis de eodem secundum eãdem rationẽ: secus verò secundum rationes diuersas. Quod est dicere, Deum non iudicare bis, vt priorem sententiam mutet, vel vt bis puniat: posse tamẽ bis iudicare, vt & suppleat quidquid ex debita pœna deerat, & conuenienti modo sententiam proferat in eum, qui peccauit, qui prius non omnino: sed quasi ex parte tantum iudicatus fuerat. Ex quo patet responsio ad aliam congruentiam de iudicio corporum. Non enim iudicatur corpus per se: sed vt pars totius compositi, sicut in probationibus primæ conclusionis insinuatum est.

Aug.

D. Thom.

SECTIO III.

An Christus secundò venturus sit in hunc mundum ad vniuersale iudicium peragendum.

QVamuis dictum sit. Christum futurum iudicẽ in hoc iudicio: non tamen hinc necessariò sit vẽturum esse ad hoc munus obeũdum. Potuisset enim in cœlo manens sententiam proferre, & idcirco specialem hoc inuestigationem requirit. In qua simul refellendus erit Iudæorum error, qui, sicut de primo Messiæ aduentu increduli sunt, ita non possunt circa secundum non errare. Nam sicut dixit Augustinus Epistola octuagesima ad Hesychium, & Lactantius libro quarto capit. 12. *Qui aduentum Domini primum non cognouerit, præparare se non poterit ad secundum, credendo in eum:* Iudæi igitur neutrum credunt, sed quendam alium fingunt, qui nunquam futurus est, mere humanum ad temporale regnum obtinendũ. Referri etiam hic potest error, quem indicat Orig. tract. 34. in Matth. vbi sentit, secundum Christi aduentum non futurum esse corporalem, sed per solam manifestationem spiritualem, quæ fiet in mentibus omnium iudicandorum. Quæ sententia est, & contra proprietatem Scripturæ, & contra Ecclesiæ sensum.

Aug. Lactant.

Igitur Catholica fides vnum Christi aduentum agnoscit iam factum, & alium cõfitetur futurum. In quo Christus Deus homo, verè, ac realiter veniet de cœlo ad terram ad vniuersale iudicium peragendum. Hic est articulus fidei, quẽ illis verbis Symboli profitemur, *Inde venturus est iudicare viuos, & mortuos.* Qui ex nouo testamento facile probari potest. Vt autem simul Iudæos conuincamus, oportet afferre veteris testamenti, & prophetarum oracula, quibus hi duo Messiæ aduentus necessario conuincuntur: quorum conuenientias, & discrimina varia ex scripturis colligendo, veritatem propositam apertius cõfirmabimus, & occasionem errandi Iudæorum melius detegemus.

Simboli.

Primo ergo statuendum est omnia testimonia Scripturæ, quæ de aduentu Messiæ loquuntur, ad eandem personam esse referenda, in quo etiam Iudæi nobiscum conueniunt. Quia, sicut in nouo testamento vnum tantum agnoscimus Redemptorem ac mediatorem: ita in veteri vnus est tantum Messias promissus, vt in principio prioris tomi latè ostendimus.

Secundo hinc oritur alia conuenientia, scilicet, quod is, qui aduenit in vtroq; aduẽtu est Deus, & homo. Quod quidem de priori aduentu latè probatum est in prædicto loco, & hinc sequitur, idem esse dicẽdũ de secundo, cum eadem sit persona, quæ venit. Sed vlterius probari potest propriis Scripturæ testimonijs. Quod enim Dominus ipse venturus sit ad iudicandum, docuit Isai. cap. 3. dicens, *Dominus ad iudicandum veniet cum senibus populi sui, & cũ principibus eius.* Habet autẽ varias expositiones hic locus. A quibusdam enim exponitur non actiue sed passiue, scilicet, quod Dominus veniet, non vt iudicet, sed vt iudicetur: & refertur ad primum aduentum, & ad iudicium, quod Christus subiuit sub

Secundus Christi aduentus ad iudicandum ex prophetarum oraculis manifestus.

Isai. 3.

Pon-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tertull. Ruffin. Pontio Pilato, Ita Tertullianus, lib. de Resurrectione carnis cap. vigesimo, & libr. 4. contra Marcion. cap. quadragesimo secundo, & Russinus in expos. symbol. Alij vero actiue interpretando, Deum iudicaturum, explicant de iudicio diuino, quod in Iudæos prolatum est, & executioni mandatum, quãdo à Romanis pene extincti sunt, vt exponit late Iustinus dialog cũm Thryphone. A qua expositione non multũ quoque discrepant Hieronym. & Cyrillus, qui in genere de iudicio diuino aduersus principes Iudæorum, & Phariſæos interpretantur. Nihilominus tamen satis accommodatè intelligitur de iudicio finali, vt ab Basilius interpretatur, & Greg. l. 6. t. in Ezech. homil. 9. apertius Aug. Enarrat. in Psal. 49 quem de hoc aduentu intelligit, circa illa verba, *Deus manifeste veniet, Deus noster & non silebit.* Quo testimonio etiam in præsenti vti possumus. Cui simile est illud Isai. 66. *Ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius, reddere in indignatione furorẽ suũ in crepationẽ suã in flamma ignis, quia in igne Dominus diiudicabit.* Quæ verba sunt tã aperta, tamq; consentanea ijs, quę de aduẽtu ad iudicium in Euangelio dicuntur, vt omnium patrum consensu de illo explicentur, vt patet ex Hieronym. Cyril. ibi, & Augustin. 20. de ciuitat. capit. 21. & Cyprian. libr. de bono patientiæ prope finem. Denique Psalmus etiam. 95. de hoc aduentu rectè exponitur, & tamen in illo dicitur, *Dominus altissimus super omnem terram, & super omnes Deos*: de quo prius dictum fuerat: *Nubes, & caligo in circuitu eius, iustitia, & iudicium præparatio sedis eius, ignis ante ipsum præcedet.* &c. Et ita videtur exponere Paul. ad Hebr. 1. illis verbis. *Et iterum cum introduxit primogenitum in orbem terrarum, dicit, & adorent eum omnes Angeli eius.* Alludit enim ad illa verba huius Psalmi. *Adorate eum omnes Angeli eius.* Constat igitur Deum esse, qui venturus est. Quod autem etiam sit homo, dixit Daniel capit. 7. illis verbis. *Ecce cum nubibus cœli quasi filius hominis veniebat.* Quibus cõsentanea sunt verba sæpe repetita à Christo in Euangelio Matth. 13. 16. 19. & 26. *Amodò videbitis filium hominis venientem in nubibus cœli.*

Iustin. Hieronym. Cyrill.

Basilius. Greg. Nyss. Aug.

Isai. 66.

Hieronym. Cyrill. Aug.

Psalm. 96.

Daniel. 7.

Matth. 10. 13. 16. 19. & 26.

Tertia similitudo, & conuenientia huic affinis est, quod vterque aduentus futurus est per veram, & corporalem præsentiam Christi. De hoc nulla nobis est controuersia cum Iudæis. Quia illi loca omnia veteris testamenti, quæ sunt de aduentu Messiæ, intelligunt de visibili, & corporali aduentu, quem vnum tantum futurum esse existimant. Nos autem idem de duobus cõfitemur. Et de primo quidem id satis constat ex ijs, quæ hactenus diximus de vita, & conuersatione Christi Domini, & de veritate corporis, & humanitatis eius in priori tomo. De secundo vero id constat ex omnibus locis Euangelij, in quibus describitur aduentus Christi ad iudicium, ita vt ab omnibus tum bonis, tum etiam malis sensibiliter conspici possit, iuxta illud Matth. 26. *Videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli.* Et illud Apocalyps. 1. *Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt.* Et hoc modo colligi idem potest ex illo Zach. 12. *Aspicient ad me, quem confixerunt.* Nam illum locum de die iudicij interpretantur Theodoretus Rupertus, & alij ibi, vbi etiam Hieronymus idem indicat, & clarius August. 20. de Ciuit. cap. 30. & lib. 1. de Trinit. cap. 13. Quam expositionem docte ibi comprobat Franciscus Ribera, nec minus erudite Franciscus Toletus Ioan. 19. aduertit, in illis duobus verbis duos Christi aduentus significari, primum in carne mortali in verbo, *transfixerunt*: secundum gloriosum in verbo, *videbunt.* Nã Iudæi, qui Christum crucifixerunt, nunquam eum amplius viderunt, neque vsquè ad secundum aduentum videbunt.

Matth. 26.

Apoc. 1.

Zach. 12.

Theodor. Rupert. Hieronym. Aug. Ribera. Tolet.

Quarto conueniunt, quia vterque aduẽtus est admirabilis, supernaturalis, ac Deo dignus. De primo satis constat ex ijs, quæ de mysterio incarnationis hactenus tractata sunt. Et satis comprobatur ex illo Agg. 2. *Ego commouebo cœlum, & terram, & mare, & aridam, & mouebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus.* Quem locum intelligendum esse de priori aduentu, in primo tomo demonstrauimus. Et iuxta probabiliorem sententiam de eodem loquitur Malach. capit 3. quamuis in magna gloria, & maiestate illum describat. Propter quod multis visum est de secundo aduentu esse loquutum, non considerantibus hanc similitudinem, de qua agimus, ratione cuius vterque potest describi in maiestate, & virtute, quãuis diuerso modo, vt postea dicã. Nam, quod posterior aduentus futurus etiam sit admirabilis, & gloriosus, inferius latè disserendum est, & ex testimonijs paulo ante citatis constare satis potest, quanquam nulla probatio necessaria sit, cùm hoc neque à Iudæis negetur.

Agg. 2.

Quinta conuenientia excogitari potest, quod vterq; aduentus est ad bonum, salutemque hominum. De primo satis id constat ex superiori tomo. De secundo vero id testatus est Christus Lucæ. 21. vbi agens de secundo aduentu suo, ait, *Surgite, & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.* Quam enim ipse in suo primo aduentu sufficienter operatus est, tunc habebit in electis vltimum, ac desideratum effectum, de quo dixit Paul. ad Rom. 8. *Nos ipsi primitias spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri.* Quamuis enim hic aduentus Christi multis futurus sit in pœnam, & damnationem: tamen primario ac præcipuè fit propter salutem, & gloriam bonorum. Nam hæc est per se, & ex propria Dei voluntate intenta: alia vero sunt tantum permissa, & ex malitia hominum consequuta. Et ideo Ioann. 14. Christus consolabatur Apostolos, & in eis omnes Iustos dicens, *Vado parare vobis locũ, & si abiero, & præparauero vobis locum, iterũ veniam, & accipiam vos ad me ipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis.* Vbi aperte loquitur de hoc secundo aduentu, & de illius fructu. Et de eodem loquebatur Paul. cùm dicebat ad Philip. 3. *Saluatorem expectamus Dominũ nostrum Iesum Christum,* &c. Et apertius ad Titum 2. *Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi,* &. ad Corint. 1. *Ita vt nihil vobis desit in vlla gratia expectantibus reuelationẽ Domini nostri Iesu Christi, qui & confirmabit vos vsquè in finem sine crimine in die aduentus Domini nostri Iesu Christi.* Et apertissimè ad Hebr. 9. vterque aduentus describitur, *Christus semel oblatus est ad multorũ exhaurienda peccata: secundo sine peccato apparebit expectantibus se in salutem.* Ac demũq; propter hanc causam rectè dicunt Sancti Irenæus lib. 2. contra hæres. cap. 62. & Gregorius in id Cant. *Flores apparuerunt in terra nostra:* expleto numero prædestinatorum futurum secundum Christi aduentum, iuxta illud Apocalyp. *Dictum est illis, vt requiescerent adhuc tempus modicum, donec complcãtur conserui eorum.* Nã cùm hic Christi aduentus propter bonorũ gloriam præcipuè futurus sit, expleto illo numero quẽ Deus prædefiniuit, non est, quod amplius expectetur.

Luc. 21.

Rom. 8.

Philip. 3.

Tit. 2.

1. Corin. 1.

Irenæus. Greg. Cant. 2.

Apocal. 6.

Sexta conuenientia præcedenti non dissimilis, adiungi potest, quôd Christus in vtroque aduentu venturus est, vt sibi regnũ cõparet. Nam de primo scriptum est apud Danielẽ, lapidẽ parvum, quide monte absciſus est sine manibus percussisse statuam, & contriuisse, ac cõminuisse regna huius mũdi, & creuisse in montem magnum, ac vniuersam terram impleuisse, regnumque comparasse, *quod in æternum non dissipabitur, & alteri populo non tradetur, comminuet autem, & consumet vniuersa regna hæc, & ipsum stabit in æternum.* Quæ scripta esse de Christo, & primo eius aduentu certius est, quàm vt noua probatione indigeat. Nomine enim *lapidis* Christus in scriptura significari solet, Psalmo. 117. *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes.* Isai. 28. *Mittam in fundamentis Sion lapidem probatum.* Zach. 3. *super lapidem vnum septem oculi sunt.* Dicitur autem *lapis absciſſus è monte sine manibus,* propter natiuitatem eius ex Virgine, vt in superioribus exposuimus. Vnde constat sermonem esse de eius primo aduẽtu: quocirca appellatur *lapis parvus,* tum propter ætatẽ infantilẽ, tum etiam propter humilẽ, & pauperẽ vitam, vt postea dicã. Hic ergo lapis paruus dicitur *creuisse in montẽ magnũ,* & omnia occupasse, quia aduentu suo æternũ regnũ sibi comparauit, iuxta illud Luc. 1. *Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur, & dabit illi dominus Deus sedẽ Dauid Patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternũ.* De quo regno dixit ipse Christus. *Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Et Regnũ meum nõ est de hoc mũdo.* Et illud cõfessus est latro Luc. 23. dicens, *Memẽto mei, Domine, dũ veneris in regnũ tuum.* Hoc enim regnũ (vt alibi latius explicuimus) nõ temporaliter, sed spiritualiter intelligendũ est. Nihil enim est aliud, quã regnum Ecclesiæ, vel triumphantis in cœlo, vel in terra militãtis. Vnde quia in primo aduentu nõ perfectè, & omni ex parte Christus hoc regnũ obtinuit, neque de hostibus suis visibiliter, ac manifestè triumphauit, ideo etiam in secundo veniet obtenturus plenam, ac cõpletam proprietatem, & possessionem huius regni non solum spiritualem, sed etiam quodammodo corporalem, & visibilem,

Luc. 1. Matth. 28. Matth. 27.

Luc. 23.

Psal. 117. Isai. 28. Zach. 3.

ac

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dan. 7. ac externam, sicut scribitur Daniel. 7. de illo filio hominis, qui iudicium facturus est, *Dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, Tribus, & lingua ipsi seruient.* Hæ igitur sunt, & aliæ facile excogitari possunt similitudines, & conuenientiæ inter vtrumque aduentum, vt quod vterq; dicitur futurus in nouissimo tempore, & ante vtrumq; fuerunt mittendi præcursores, ac prophetæ, & aliæ similes, ob quas errarunt Iudæi hos duos aduentus confundentes, & ideo oportet etiam diligēter discrimina adnotare, vt rei veritas constet.

Prima igitur differentia sit, quæ in ipsis nominibus primi, & secundi aduentus continetur, scilicet, quod vnus futurus fuit tempore, ac duratione prior altero. Propter hanc enim rationem vnus vocatur *primus*, & alter *secundus*, quod in testamento nouo satis expressum est, vt patet ex citato loco ad Hebr. 9. & ex omnibus alijs locis, in quibus dicimur expectare aduentum Domini, quem necesse est fore secundum cum Messiam iam venisse credamus: & hoc sic veluti primum noui testamenti fundamentum. Ex veteri autem testamento probari potest. Quia quidam Christi aduentus promittitur futurus in fine mundi, vt patet ex Malach. 4. *Ecce enim dies veniet succensa*, &c. Vbi dies iudicij, & aduentus domini ad illud describitur, & in eo dicūtur omnia consummanda, & faciendam æternam separationem malorum, & bonorum. Et ex ijs, quæ postea dicemus de tempore vniuersalis iudicij, & de signis, quæ illud præcedent hoc apertius constabit. At vero etiam in testamento veteri prædicitur aduentus Messiæ multo ante consummationem sæculi, vt patet ex prædictione Danielis de septuaginta hebdomadibus, & ex eo, quod post illum aduentum prædicitur futurū, vt gentes ad Christum conuertantur, & terra repleatur scientia Dei, vt dicitur Isaiæ. 11. & vt Ecclesia per vniuersum orbem diffundatur, iuxta illud Psal. 71. *Replebitur maiestate eius omnis terra.* & illud Malach. 1. *Ab ortu solis vsq; ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus*, & alia multa, quę non nisi longissimo tempore impleri possunt, sicut re ipsa videmus impleta, partimq; speramus implenda: ergo necesse est, ijs locis prædici duos aduentus tempore distantes; erit ergo vnus primus, alter vero secūdus. Quapropter (quod in priori tomo etiam admonui) cauendum est, ne quis decipiatur modo loquendi Scripturę, quę tempus vtriusque aduentus interdum vocat *nouissimum*, vel, quia totum tempus legis gratiæ, quod à primo vsq; ad secundum Christi aduentū protenditur, licet in se longum sit, & multis annis duraturum, tamen respectu æternitatis est breuissimum, & veluti dies vnus, 2. Pet. 3. vel quia est vltimus status viatorū, in quo data est vltima lex Dei, cui non succedet alia, sed status æternitatis, & ideo totum hoc tempus vocatur à Ioanne *hora nouissima*. 1. Ioan. 2. In qua est vterque Christi aduentus: sed alter in principio, alter in fine eius, & ita erunt in tempore nouissimo, & in diuersis temporibus.

Secunda differentia cum præcedēti coniuncta est in substantia (vt sic dicam) vtriusque aduentus, seu in mutationibus, quibus fient. Prior enim aduentus factus est per substantialem actionem, vel mutationem, scilicet per Incarnationem filij Dei, & per humanam conceptionem, & generationē Christi, iuxta illud Pauli ad Galat. 4. *Misit Deus filium suum factum ex muliere.* Nihil ergo aliud fuit filium Dei mitti, quam fieri hominem ex fœmina: ergo venire fuit concipi, & incarnari. Et hoc ipsum est quod prædixerat Isaias cap. 7. *Ecce Virgo cōcipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel* quod interpretatum significat, Nobiscum Deus. Quia per illam conceptionem, & partum ad nos venit Deus, quod propter certitudinem prophetiæ, vt iam factum prædicit idē Isaias. cap. 9. *Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis.* At posterior aduentus fiet per solum localem motum, quod licet non sit tam expressē dictū in veteri testamento (Quanquam enim interdum significetur hic aduentus per verba veniendi aut *descendendi*: tamen eadem reperiuntur dicta de primo aduentu, & ita possent aliter intelligi) sequitur tamen necessario ex ijs, quæ dicta sunt. Quia postquam res aliqua substantialiter producta est, & existit, non fit corporaliter, & visibiliter præsens, vbi non erat nisi per localem aduentum: Christus autem supponitur iam existens Deus & homo, & solum per localem motum ab hoc inferiori mundo discessit quantum ad presentiam humanitatis: ergo vt secundo adueniat, & fiat præsens, solum indiget motu locali. Atque ita potest optimè hæc pars confirmari illis Ange-

Heb. 1. Angelorum vocibus Act. 1. *Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum.* Sicut ergo in cœlum iuit per solum localem motum (vt supra vidimus) ita per similem motum veniet. Hæc ergo est secunda differentia inter vtrumque aduentum.

3. Differentia. Tertia, ac præcipua est in fine. Nam prior aduentus respectu nostri præcipuè factus est ad operandam nostram redemptionem, & salutem per meritum, & satisfactionem, & ad docendos illuminandosque homines per doctrinam, & exemplum: alter autem aduentus erit ad iudicandos homines, & retribuendum præmium pro meritis, & pœnam pro peccatis. Et hanc differentiam insinuauit Christus Ioann. 3. dicens, *Sic Deus dilexit mundum, vt filium suū vnigenitum daret, vt omnis, qui credit in ipsum, non pereat: sed habeat vitam æternam*, & rationem subdit, *Non enim misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum: sed vt saluetur mundus per ipsum.* Quibus verbis expresse docet priorem aduentum, & causam eius: posteriorem verò tantum insinuat, ac si diceret, venturus quidem sum, ad iudicandum mundum: tamen nunc non ad id veni, sed ad saluandum mundum, vt ibi indicat Chrys. hom. 27. & latius ibidem Euthym. exponit. Et de causa quidem prioris aduentus satis dictum est à nobis in priori tomo. Quod autem secundus futurus sit ad iudicandum, passim habetur in Euangelio, & in toto nouo testamento: ex quo multa testimonia adduximus. Et illa etiā, quibus ex veteri probauimus, Deum hominē esse qui venturus est in vtroque aduentu, conuincunt quoq; in vltimo aduentu venturum esse ad iudicandum. Et ratio etiam id probat. Quia postquā Christus in priori aduentu sufficienter homines saluauit, eisq; prouidit de rebus omnibus ad promerēdam salutē necessarijs, nulla alia ratio visibiliter veniendi illi superest respectu nostri, nisi vt bonos à malis separet, eisque condignam retributionem impertiatur. Et quoniam finis, qui prior est in intentione, prima causa est, & ratio executionis, ideo ex hac differentia in fine, orta est alia supra posita de ordine executionis, seu temporis. Decuit enim diuinam misericordiam (vt Chrysostomus ait dicta homil. 27. in Ioan.) prius nos redimere, ac saluare, & gratiam præbere, qua bene viuere possemus, vt

Ioann. 3.

Chrysost. Euthym.

Chrysost.

A postea nos posset ex iustitia iudicare. Nam (vt rectè dixit Greg. homil. 30. in Euan.) *Certe vnigenitus Dei filius iudex est generis humani. Sed quis eius iustitiam ferret, si prius quā nos per mansuetudinē corrigeret, culpas nostras per zelum rectitudinis examinare voluisset? Homo ergo pro hominibus factus, prius voluit mansuete corripere, vt haberet, quos postmodum in iudicio saluaret.* Greg. Papa.

Quarta differentia, quæ ex præcedenti consequitur, est in modo vtriusque aduentus. Nam prior fuit in carne passibili, & in exteriori apparatu humilis, & abiectus. Quia hæ duæ cōditiones maximè erāt consentaneæ fini tā redēptionis, quam doctrinæ, & exēpli. Quæ veritas manifesta est nō solū in Euangelio, sed etiā in veteri testamēto, præcipuè in Isaia, & Psalmis, vt latissimè in superioribus dictum est. At secundus aduētus futurus est gloriosus, tā quoad statū corporis amplissibilis, quam in maiestate, & externo comitatu, vt satis constat ex Angelorum verbis iam citatis, *Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum*, & ex alijs verbis Christi Matt. 26. *A modo videbitis filium hominis sedentē à dextris virtutis Dei, & venientem cū nubibus cœli.* Quæ verba suæ responsioni Christus addidit, vt pharisęorū tenebras depelleret, si se ipsum vellēt cognoscere. Cum enim princeps sacerdotum eū grauissima adiuratione interrogasset an esset Christus, ipseq; respondisset, *Tu dicis*, statim tacitæ eorum obiectioni respondēs superiora verba subiungit, ac si diceret. Nec miremini quod affirmē, me esse Christū, quia me abiectum, ac infirmū hominē conspiciti. Na iterū venturus sum in gloria, & maiestate, & tūc me videbitis venientē in nubibus cœli. De gloria huius secundi aduentus frequentissima sunt Scripturę testimonia tā noui testamēti, Matt. 16. 24. & 25. Lucæ. 21. 1. ad Thess. 4. 1. ad Cor. 15. quàm veteris, Isai. 3. 66 & Daniel. 7. & alijs supra citatis: atq; eam alius describi posse ex Augustin. sermone. 220. de tempor. vbi hoc fere sensu ait priorem aduētum fuisse occultum, aliū fore manifestum, iuxta id Psalm. 49. *Deus manifestè veniet.* Hieronymus. quæst. 11. ad Algasi. Irenæus. libro. 4. capit. 56. Tertullianus libr. cont. Iud. Theodor. in Epitom. cap. de secundo aduentu.

4. differentia in apparatu. Greg. Papa. Matt. 16. 24. & 25. Lucæ. 21. 1. Thess. 4. 1. Cor. 15. Isai. 3. & 66 Daniel. 7. Aug. Hieron. Tertull.

Quinta differentia est in modo compa-

randi

Universidad de Deusto
Biblioteca

quinta differentia.

randi sibi regnum, & triumphum de inimicis suis. Nam in priori aduentu meruit omnibus angelis, & hominibus cœlorum regnum & specialiter pro hominibus satisfecit, eisque regni ianuam aperuit, & ideo sibi promeruit supremum quoddam ac cœleste imperium, & claritatem, & sui nominis exaltationem. Quamuis autem tunc consequutus sit perfectum ius regni: tamen (vt supra dicebam) non statim obtinuit integram possessionem eius, nec omnino debellauit omnes inimicos suos. Dico autem integrè quia ipse quidem statim in fine illius aduentus ingressus est in gloriam suam, Luc. 24. ibique triumphat, & regnat: nondum tamen omnibus dominatur. Quia neque in cœlo adhuc completum est prædestinatorum regnum: neque in terra omnes illum venerantur, aut obediunt illi. Hebr. 2. Nondum enim videmus, omnia subiecta ei, vt dicitur ad Heb. 2. Et ideo in fine illius prioris aduentus dictum est illi, *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Psal. 109. At verò deposteriori aduentu paulo inferius subiungitur, *Dominus à dextris tuis confregit in die iræ suæ reges, iudicabit in nationibus, implebit ruinas, conquassabit capita in terra multorum.* Quo metaphorico dicendi modo significatur, eum in posteriori aduentu acquisiturum perfectã regni possessionem: non iam illud merendo, sed re ipsa obtinendo, occupandoque, quod ante meruerat, ac potenti virtute ciues suos exaltando, hostes vero debellando. 1. Cor. 15. Et hoc est quod Paulus, ait. 1. Corinth. cap. 15. *Oportet illum regnare, donec ponantur inimici sub pedibus eius.* Quod magis explicuit ad Heb. 10. Hebr. 10. dicens. *Hic autem vnam pro peccatis offerens hostiam in sempiternum sedet in dextera Dei, de cætero expectans, donec ponantur inimici sub pedibus eius.* Est ergo valde diuersa ratio obtinendi regnum prioris, & posterioris aduentus. Et hanc differentiã cum aliquibus ex dictis attigit Athanas. Athanas. libr. de Incarnatione Verbi, eiusque corporali aduentu iuxta finem, dicens, *Simul te latere nolim alterum eius aduentum illustrem, & diuinum, non humilitate contemptibilem, sed gloria magnificum, in expectatione esse, atque imminere, cum non, vt patiatur, rediturus sit, sed vt fructus suæ crucis omnibus retribuat, immortalitatem videlicet, & resurrectionem, & incorruptibilitatem, neq; vt iudicetur, sed vt iudicet.*

Atque hinc consequitur sexta differentia in ijs, quæ vtrumque aduentum consequuntur. Nam primus in hoc terminatus est, vt Christus absoluta peregrinatione sua, quam per primum aduentum inchoauit, in cœlum redierit, & illic sedeat: non tamen nunquam rediturus; sed, *donec ponãtur inimici eius sub pedibus eius.* Et quia hæc victoria non erat futura corporum, sed animarum, & armis spiritualibus comparanda, ideo post insignem illum triumphum eiusdem aduentus, factum est, vt hæc Christi victoria per vniuersum orbem prædicaretur, vt spirituale bellum aduersus Christi hostes potentiori virtute gereretur, donec perfecta victoria ad exitum perduceretur. Et hoc est, quod in citato Psalm. post prædicta verba subiungitur, *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.* At verò post secundum aduentum nec bellum aliquod in terra supererit, neque Christus sedebit in cœlo iterum in terram rediturus: sed perpetua, ac stabili quiete illic regnabit, omniaq; erunt subiecta ei, vt Paul. describit. 1. ad Corinth. 15. & Daniel. capit. 7. & Ioannes Apocalyp. 12. 20. 21. & 22. & in fine huius materiæ latius dicemus.

6. Differentia.

Psal. 109.

1. Cor. 15.

Daniel. 7. Apoc. 12. 20. 21. & 22.

His addi possunt duæ aliæ differentiæ, quas solum insinuabo, quia pendent ex infra dicendis. Septima ergo est in præcursoribus, quia præcursor primi aduentus fuit Ioannes Baptista (vt supra tractatum est) secundi autem erunt Elias, & Henoch, vt infra dicemus. *7. Differ.*

Octaua est in signis vtriusque aduentus. Nam signa prioris fuere, vel septuaginta hebdomadæ Danielis, vel cessatio scepiri Iudæorum, vel pax, quæ futura fuit in vniuerso orbe cum alijs, quæ de mysterijs vitæ, ac mortis Christi à Prophetis prædicta, & in superioribus tractata sunt. At verò signa posterioris aduẽtus tam in veteri, quam in nouo testamento prædicta sunt longè diuersa, vt postea trademus. Constat igitur, duos esse Christi aduentus, & adhuc superesse secundum, illumque ad iudicium ferendum de hominibus futurum. *8. Differ.*

Obiectio.

Dices, Cùm potuerit Christus absque corporali præsentia sua iudicium hoc perficere, & sententiam proferre, quid necesse fuit ad hoc munus obeundum in terrã descendere? *Responsio.* Respondetur, in primis hoc positũ fuisse in voluntate eius vel humana, vel diuina,

diuina, quæ reuelata est, & nobis est ratio sufficiens. Possumus tamen congruentiam adiungere. Quia ex parte iudicandorum decuit iudicium in terra fieri, tum quia illic fuit locus pugnæ, & viæ, & quasi indifferens ad præmium, & ad pœnam obtinendã. Tum etiam, quia cùm inter iudicãdos sint multi damnati, nec decuit illos in cœlum deferri, vt ibi iudicarentur, nec in infernũ, ante quam iudicarentur. Fuit autem cõueniens, vt omnes iudicandi simul adessent, vbi & videri, & audiri mutuo possent propter rationes in superiori sectione adductas. Et hinc tandem concluditur, congruum fuisse, vt illuc iudex præsens aduenire. Primum, vt ab omnibus iudicandis videri, audiriquè posset absque inusitatis miraculis. Deinde vt hoc iudicium maiori quodam splẽdore, & maiestate fieret, qui Iustis magnum solatium, & gaudium: iniustis verò maiorem terrorem afferret. Deniq; vt vbi Christus *de torrente in via biberat, ibi caput exalteret*, & triumphum suæ victoriæ ostẽderet in terra, vbi iniquè iudicatus fuerat. *Psal. 109.*

SECTIO III.

In quo terræ loco vniuersale iudicium futurum sit.

EX fine præcedentis sectionis, atque ex articulo fidei conlligimus, hoc iudicium futurum esse in terra, atque in determinato loco terræ, in quo corporaliter congregabuntur omnes homines iudicãdi, & sententia Origen. tract. 34. in Matth. hoc negantis fidei contraria est, vt iam vidimus. Quæstio ergo solum superest, in qua parte terræ futurum sit. Est enim multorum opinio, hoc iudicium esse futurum in valle Iosaphat, qui medius interiacet inter Ierosolymitanam vrbem, & montem Olueti. Ita sensit D. Thom. in. 4. d. 48. q. 1. art. 4. q. 4. quodli. 10. art. 2. & opus. 60. cap. vltim. Alber. eadem d. 48. art. 8. Palud. dist. 47. q. 1. art. 1. D. Anton. 4. p. tit. 14. cap. 11. §. 5. & hoc sequuntur Sotus, Carthus. & recentiores propter locum Ioel. 3. *Congregabo omnes gẽtes, & educam eas in vallẽ Iosaphat, & disceptabo cum eis.* Alijs verò hæc sententia nõ solum non probatur: verum etiam expositio illius loci puerilis, & friuola videtur: vt ait Glossa ordinaria, quam sequitur, & refert Magister senten. d. 48. & clarius Alens. *Origenes.* *D. Thom. Alber. Palud. Anton. Sot. Carthusia. Iorb. 3.* *1. Ordi. Glo.*

3. p. q. 25. memb. 2. Significat Anselm. in Elucida. vbi per *Vallem* interpretatur terram, quæ respectu cœli *Vallis* dicitur. Quare multi negant esse vallem aliquam, *Iosaphat* appellatam. Vnde fit, apud prophetam, illud non esse cognomen alicuius vallis specialis sed denominationẽ sumptam à iudicio ibi futuro, vt idem sit *vallis Iosaphat*, quod vallis iudicij Domini. Nã *Iosaphat iudicium Domini* significat. Vnde Chaldæus non vertit *in vallem Iosaphat*: sed *in vallem diuisionis iudicij*. Iuxta quam interpretationem omnino incertum manet, quis sit ille locus, qui futurus est locus iudicij. Additur præterea coniectura, quia vallis illa, quæ interiacet inter Ierusalem, & montem Olueti, minor est, quam vt tantam hominum multitudinem capere possit. *Alcuin. Anselm.*

Mihi tamen non videtur à communi, & recepta sententia recedendum, quanquam nõ certa sit sed probabilis, & pia. Est tamẽ in hunc modum explicanda. Primò, non solum terræ locum, seu superficiẽ illius vallis Iosaphat ita credi futurum esse locum iudicij, vt tã omnes iudicandi, quàm Christus dominus vsque ad ipsam terrã descensuri sint ad iudicium. Hoc enim est, quod Glossa dixit, puerile esse credere, Dominũ descensurum in vallem Iosaphat. *Quia non (inquit) in terra: sed in spatio huius aeris sedebit contra locum montis Oliueti, ex quo ascendit.* Vnde non negat, iudicium futurum in illo loco: sed solum negat iudicem descensurum: vsque ad ipsam terram. Et idem est manifestus sensus Alex. Alensis, qui verus est quoad hanc partem. Nam Paulus. 1. ad Thessalon. 4. etiam sanctos homines resurgentes negat esse mansuros in terra: sed statim esse rapiendos vna cum Christo *in aera*. Igitur Christus dominus descendet vsquè ad locum aẽris, qui est super ipsam vallem Iosaphat, & ibi in throno suæ maiestatis sedebit, vt omnes ferè expositores docent. 1. ad Thess. 4. Decet enim ipsum iudicem esse in eminentiori loco & à terra eleuatum, tum propter dignitatem, & maiestatem, ac corporis gloriosi agilitatem, tum etiam, vt ab omnibus videri facile audiriq; possit. Rursus, omnes Sancti tam angeli, quàm homines erunt etiã à terra eleuati, vt Paul. significat. Quia ab ipso instanti resurrectionis eorum corpora erunt gloriosa, neque egebunt loco terræ, cui innitantur: & alioqui non decet, vt vel per illud breue *1. Thess. 4. Iudicium vniuersale in quonam terræ loco futurum sit.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tempus damnatis hominibus permixti sint, A sed honoratior locus & iudici vicinior illis debetur. Erunt ergo in regione aeris vicina, & superiori valle Iosaphat. Denique soli reprobi iacebunt, vel stabunt super terram in ipsa valle Iosaphat. Non est autem intelligendum, solam ipsam vallem replēdam esse corporibus: sed etiam montes, seu alia loca finitima, quæ ad capienda omnia damnatorum corpora necessaria fuerint. Non enim oportet fingere illa corpora penetratiuē futura esse in minori loco, quam natura rei postulet, quia nullum est fundamentum, neque necessitas huius miraculi.

Obiectio. Dices, Occupabunt ergo corpora damnatorum multa alia loca præter vallem Iosaphat, vt verbi gratia montem Oliuarum, & locum Ierosolymitanæ ciuitatis, seu montē Sion & alia: cur ergo dicuntur potius con- B gregāda in valle Iosaphat, quām in alio loco? Itē multi magno interuallo â Christo distabunt, quomodo ergo eum videre poterunt, & audire?

Responsio. Respondetur ad priorem partem, à parte totum denominari, & fortasse iudex collocabit sedem suā super ipsam vallem Iosaphat: eoque congregari incipient iudicandi. Diffundentur autem per loca circunuicina, quantum necesse fuerit, & hac ratione dicuntur congregandi *in valle Iosaphat*. Ad posteriorem vero partem dicitur, facile esse Christo domino tanta efficacitate sui splendorem, vel speciem, aut vocem emittere, vt in tota illa distantia videri possit, & audiri, etiam si oporteat, miraculose id facere, & omnia impedimenta auferre.

Vallis Iosaphat vniuersalis iudicij locus quomodo. Sic ergo explicata hæc sententia, satis probabiliter suaderi potest. Primo, quia nulla est difficultas, ob quam non possit facile credi ita esse futurum, & alias verba Prophetæ simpliciter, & ad literam intellecta, hoc indicant. Quia iuxta veriorem expositionem, de iudicio vniuersali ibi loquitur, (vt satis commode exponit Hieronymus, recentioresque sequuntur) & locum illius iudicij nominat communi, & vsitato nomine, vnde vox illa *Iosaphat* ibi ponitur tanquā nomen, seu cognomen proprium, & consuetum illius vallis, non tanquam significans *iudicium domini*, quanuis forte tale nomen non sine mysterio illi valli impositum sit. Ergo iuxta literalem sensum significatur ibi vallis illa, cui hoc nomē impositum erat, & huius etiam rei signum est, quod Septuaginta illā vocem retinuerunt intelligentes esse nomen proprium: & non duas voces significantes *iudicium domini*. Et ideo eandem retinuit vulgata editio, & omnes interpretes. Deniq; ita etiā intellexerunt hunc locum Lyranus, Carthusianus, & alij recentiores, & Aretas in. 11. cap. Apocalyp. Accedit præterea congrua ratio, ob quam Deus locum illum elegit ad vniuersale iudiciū. Quia ex monte Olineti in cœlum ascēdit, & Ierosolymis pro hominibus passus est, & (vt supra diximus) illud censetur esse medium terrę, in quo Deus salutē operatus est: ergo conuenienter electus est ille locus, & vallis intermedia, quasi vtrumquè montē Caluarię, & Olineti cōplectens ad iudicium perficiendum, in quo sancti & gloriā ascensionis Christi participabūt, & fructū sanguinis, & passionis eius, & Christus iustam vindictam sumet de persecutoribus suis, ac de omnibus qui suo sanguine ablui noluerunt. Denique vt ibi Christus suæ gloriæ maiestatē ostendat, vbi summā ignominiam sustinuit. Neq; enim refert, quòd non in ipsa ciuitate, aut monte Caluariæ: sed in valle Iosaphat dicatur sessurus ad iudicandū. Tum quia (vt ex. 18. cap. Ioan. cōstat) in valle Iosaphat per quā fluit torrens Cedron (vt patet ex Beda l. b. de locis sanctis cap. 6.) passionem suā inchoauit, ibi enim comprehensus est. Tum etiā quia totus ille locus tanquam vnus censetur, & (vt dicebam) quia est medius inter vtrunquè montem omnia loca, & mysteria quodammodo cōplectitur. Et ideo aliquando etiam dicitur Christus iudicaturus, *in Synon, & Ierusalem*, vt eodē cap. Ioel. 3. significatur, *Dominus de Sion rugiet, & de Ierusalem dabit vocem suam*. Aliquando vero dicitur descensurus in montem Oliueti ad iudicandum. Quod videntur insinuasse angeli dicentes, *Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet*. Est ergo hæc sententia p.a, & valde verisimilis.

Ioan. 18. Beda. Ioel 3. Act. 1.

Dubium. Vnum verò superest explicandum circa ea, quæ diximus, nimirum, si omnes iusti futuri sunt in aëre, damnati vero in terra, quomodo ad literam intelligendum sit, illos futuros esse *ad dexteram*, hos verò *ad sinistram* Christi. Quia si non sunt omnes in terra, vel in aëre, non oportebit hanc distinctionem fieri per localem separationē: sed omnes, qui in terra, fuerint, erunt simul, & quasi in circulum cōgregati circa thronum

num Christi, vt quoad fieri possit, omni ex A parte ad illum propinquius accedant, atquè idem dicendū est de ijs, qui futuri sunt in aëre eadem ratione, ac proportione. Dupliciter responderi potest, primo (intelligendo ad literā, & in propria significatione *dexteram* & *sinistram* corporis Christi,) omnes reprobos, etiam si in terra sint collocandos esse ad partem sinistram Christi: bonos vero in aëre ad dexteram: quod si ita fiet, non erit respectus maioris propinquitatis, vel distantiæ ad iudicem, sed significationis potius. Secundo verò, & melius dicitur, more scripturæ, *dexteram & sinistram* significare fœlicitatis, & infœlicitatis, honoris, vel abiectionis locum. Et ita fere exponit Origenes. tract. 34. in Matth. quanquam ex falso fundamento, vt visum est. Eundem vero sensum indicat Hilarius cā. 28. dicens *in dextera, ac sinistra collocās vnūquemque, digna aut bonitatis, aut malitiæ sede constituet*. Apertius Anselmus, Matth. 25. sic exponit *à dextris*, ideſt, *in æterna beatitudine*: *à sinistris* ideſt, *in æterna miseria*: commodius in elucidario inquit, *ad dexteram* scilicet *sursum in gloria, ad sinistram deorsum in terra*. Et hanc expositionem frequentius scholastici sequuntur.

Responsio. Origen. Hilarius. Anselm.

SECTIO IIII.

Quo tempore futurus sit secundus Christi aduentus ad iudicium.

CONstat in primis, aduentum Christi iudicis non esse futurum ante ipsummet tempus, vel diē, in quo peragendum est iudicium. Tum quia, cum hæc sit sola causa huius aduētus, & præsentiæ corporalis Christi in hoc inferiori mundo, nō est cur ante prædictum tempus fiat, tum C etiam quia (vt supra agentes de resurrectione dicebamus) rationi magis consentaneum est, vt iudicandi expectent iudicē, aut illi venienti obuiam exeant, quām vt ipse eos præueniat, vel expectet, Nulla ergo, aut breuissima intercedet mora inter iudicis aduētum, & inchoationem iudicij: & ita ferè semper hęc duo in Scriptura cōiunguntur, & hoc ferè ordine describuntur Matth. 25. *Cum venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli eius cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicem*: Et infra, *Tunc dicet Rex ijs, qui à sinistris eius erunt, &c.*

Secundo etiam certum est ex Scriptura, & interpretatione, & consensu totius Ecclesiæ, tam Christi aduentum, quàm iudicium futurum esse in extremo tēpore, seu die durationis mundi, vt patet ex testimonijs supra citatis, quod latius declarabimus disp. vlt. huius materiæ. Quapropter sentētia Lactantij, & aliorum dicentium, aduentum Christi futurum mille annis ante finē sæculi, hæretica est, satis quæ in superioribus improbata, refellendo Chiliastarum errorem. Hinc ergo fit, vt quæstio hæc de tempore iudicij & aduentus Christi cōiuncta sit cum quæstione de duratione, & consummatione mundi. Est autem sermo de mundo, non quoad substantiam elementorum, & corporum cœlestium (de quo in B vltima disp. huius materiæ nonnihil dicemus) sed quoad generationes, præsertim hominum, & consequēter aliarum rerum, quæ propter hominem conditæ sunt. De quo Aristotelis & quorundam philosophorum opinio fuit, mundū hoc modo non esse consummandum, sed perpetuo duraturum. Qui ideo errarunt, quia de re quæ ratione naturali inuestigari non potest, iudicium tulerunt. Nam sicut creatio, ita & conseruatio mundi pendet ex libera Dei voluntate. Quapropter dixit Christus. Act. 1. *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate*. Supponimus, ergo ex fide mūdum sub hac consideratione aliquando esse periturum: inquirimus autem quando periturus sit, aut quot annis sit duraturus.

Act. 1.

Quidam igitur tradiderunt, mundū duraturum sex mille annis, & consequenter in fine eorum futurum esse iudicium, & aduentum Christi. Hic error tribui solet Millenarijs, illumque expresse docet Lactan. lib. 7. diuinar. inst. c. 14. & 24. qui tamē post sex mille annos expletos, dicit futuros esse mille alios fœlicitatis Sanctorum in terra. Et eiusdem sententiæ est Iustinus martyr. q. 71. ad Gentes, & Iren. lib. 5. cont. hæres. cap. 28. & Hilar. can. 17. in Matt. & Hier. Epist. 139. ad Cyprian. presbyterum, exponens verba illa Psalmi. *Mille anni ante oculos tuos tāquam dies externa quæ præterijt*, & insinuat Miche. 4. in principio, vbi tēpus fidei gentium, id est, Euangelicæ prædicationis, & conuersionis mundi sentit

Lactant. Iustinus. Iren. Hil. vlt. Hieron. Psalm. 89. 1. Ioan. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tantum duraturum quingentis annis, &
Gaudent. Aug. hanc esse *nouissimam horam*, de qua loquitur
Ioan. 1. canon. cap. 2. & Gaudent. Brixensis
tract. 10. qui est octauus in Exod. August.
etiam. 20. de Ciuit. cap. 7. hãc referens sen-
Lactantius. tentiam, illam non iudicat improbabilem.
Refert item Lactãtius apud Ethnicos fuis-
se hanc peruulgatam opinionem, & Sybil-
las multa de ea prædixisse. Hebræos idem
Galatinus. Pic. Mira. fuisse sequutos, præter R. Salomonem, &
Isaac, referunt Galatinus lib. 4. cap. 20. &
Picus Mirandulan. lib. 7. Heptapli, cap.
4. ex quodam oracul o Eliæ, quod habetur
in Thalmud, in libro Sanhedrin, cuius ver-
ba referunt prædicti auctores. Non est ta-
men illud oracul um Eliæ Prophetæ, sed
alicuius Rabbini. Coniectura qua omnes
citati Patres vtuntur, est, quia sex die-
bus creatus est mundus, & in septimo fuit B
Sabbathum, & requies: sed apud Deum
mille anni sunt tanquam dies vna, ergo dura-
bit mundus sex annorum millibus: postea
verò sequetur requies diei Sabbathi, quam
Millenarij existimabant duraturam per
alios mille annos terrenæ fœlicitatis, nos
autem dicere possumus esse diem æterni-
tatis, ac æternæ beatitudinis, & quietis.
Alias similes coniecturas addunt Hæbræi
tam futiles, vt illas referre superuacaneum
Ser. Con. sit. Huic vero annorum numero quingen-
tos annos addidit Germanus Constantin.
in Theoria rerum Ecclesiasticarum pa-
Chrysost. Cyrillus. Hippolyt. rum à medio, qui refert Chrysostom. Cy-
rill. & Hippolytum in eam sentẽtiam. Sed
in oratione Hippolyti de consum. mundi,
quæ extat, nullum verbum de hac relegi-
tur: opuscula vero Chrysostom. & Cyrill.
de Antichristo non extant, neque in eorum
operibus huius sententiæ vestigium inue-
nitur. Neque intelligo, quo fundamento
Germanus hos quingentos annos addide-
rit. Quod enim ait, quando Pontifex po-
pulum obsignat seu benedicit, manum, &
digitos attollens in ipsa digitorum com-
positione, & figura significare prædictum
numerum sex mille quingentorum anno-
rum: hoc (in quam) quomodo, aut quo sen-
su intelligendum sit, concipi satis non po-
test, nedum explicari. Alios similes ac va-
rios dicendi modos refert August. 18. de Ci-
uitat. cap. 53. quos omitto, quia nec maius
habent fundamentum, nec propria indi-
get impugnatione, simul enim cum præ-
dicta sententia refellentur.

Artic. VI.

De hac igitur veteri sententia tria mihi
dicenda videntur. Primum prout à prædi-
ctis autoribus asserta est, ipso rerum euen-
tu conuictam esse falsitatis, & erroris. Nam
omnes illi autores sequentes septuaginta
interpretes arbitrati sunt, Christum natũ
esse currente iam sexto millenario à crea-
tione mundi. Vnde si vera fuisset eorum
sententia, iam nunc duraret mundus plus-
quam sex mille, & sexcentis annis. Vnde
Lactant. Lactantius dixit, sua ætate tantum super-
fuisse ducentos annos vsque ad secundum
Christi aduentum, & mille ducentos vsque
ad finem septimi millenarij, quem ipse po
nit, qui omnes, & adhuc plures iam sunt
transacti. Et eodem modo sentiunt reliqui
scriptores citati. Et iuxta eandem supputa-
Cyp. tionem dixit Cyprian. in præf. lib. de ex
hortatione martyr. ad Fortunatum, *sex mil
le anni iam plene complentur, ex quo homi-
nem diabolus impugnat* & Ambros. lib. 7. in Lu-
Ambros. cam, in principio, hoc argumento impug-
nat prædictam sententiam: *Quia plures, quã
sex mille computantur anni*, quãquam re-
uera eius ætate nondũ essent completi sex
mille anni ætatis mundi, iuxta prædictam
supputationem. Atque simili argumento,
præter alia, quæ statim subijciemus, con-
uincuntur falsa esse, & vana, quæ de mun-
di duratione traduntur lib. 4. Esdræ capit. *4 Esdr. c. 14. 11.*
5. 11. & 14. quæ sufficiens causa est, vt ille
liber è canone reijciatur.

Secundo dicendum est, iuxta veram sup
putationem annorum à creatione mundi,
non posse euidenti, aut certo argumento
C conuinci falsum esse, quod prædicti patres
affirmant. Probatur aperte. Quia (vt latè
ostendi præcedenti tomo) secundum veri-
tem Hebraicam Christus natus est circa
quatermillesimum annũ à creatione mun-
di, nunc ergo ad summũ agitur annus quin-
quies millesimus sexcẽtesimus ætatis mũ-
di: supersunt igitur quadringenti anni, vt
compleatur numerus sexmille annorum:
sed in ijs optimè impleri possunt omnia,
quæ in scriptura prædicta sunt, fore ante
diem iudicij, ergo fieri recte potest, vt fini-
to illo annorum numero, mundus etiam
finiatur: nullo ergo argumento conuinci
potest prædicta sententia falsitatis. Et hoc
modo asseruerunt hanc sententiam He-
bræi antiquiores, qui (vt referunt Galat. *Galatin. Genebra.*
libro 1. & Genebr. in principio Chrona-
graphiæ) dicebant sex millia annorum futu-

tura durationis mundi, duo millia inanita- A
tis, id est, ante legem: duo millia legis: &
duo millia temporis Messiæ.

*Dies iudi-
cij mundiq; futura dura-
tio prorsus incerta & incognita.*

Tertio dicendũ est, prædictos autores as-
seruisse rem prorsus incertam, quæ nulla
autoritate, vel ratione probari potest. Hoc
probatur primo, quia nihil ab eis affertur
ad hoc probandum. Oraculum enim Eliæ
apocryphum est à quodam Rabbino confi-
ctum. Coniectura autem illa sumpta ex sex
diebus creationis mundi nullius momenti
est, tum quia illæ metaphoricæ significatio-
nes non possunt ab vno loco ad alium libe-
re transferri. Dicuntur enim mille anni esse
apud Deum tanquam dies vnus, vt immo-
bilitas diuinæ æternitatis significetur: non
verò, vt dies creationis significent sæculum
durationis mundi. Tum etiam quia dici po
test, illos sex dies significare sex mũdi ætа-
tes, quæ non habẽt æqualem annorum du-
rationem. Secundo ostensiue hoc probatur,
Quia scriptura dicit, tempus aduẽtus Chri-
sti esse incertum, & incognitum nõ solum B
Matth. 24. Marc. 13. Aug. hominibus, sed etiam angelis Matt. 24. &
Marc. 13. *De die illa nemo scit.* Neque satis
est, si quis respondeat diem, & horam pos-
se esse incertam, quãuis annus sit præfixus,
& certus. Nam (vt recte August. annotat,
dies hora in huiusmodi scripturæ locis ab-
solute pro temporis duratione sumitur. Nõ
igitur solum nos latet qua die, vel hora in
Aug. t. rigore sumptis futurum sit iudicium; sed
absolute quo anno, vel (quod idem est) post
quem annorum numerum futurum sit. Vn-
Aug. de Actor. 1. interrogatus Christus de illo
tempore, respondit. *Non est vestrum noße
tempora, vel momenta, quæ pater posuit in sua
potestate.* Quo testimonio putat Aug. 18. de
Ciuit. cap. 53. sufficienter redargui omnes,
qui annos durationis mundi computare, C
ac definere conantur. Ex quibus *alij* (in-
quit) *quadringentos: alij etiam mille ab ascen-
sione domini vsque ad eius vltimum aduentum
compleri posse dixerunt, qui coniecturis vtun-
tur humanis, non ab eis aliquid de scripturæ
canonicæ autoritate profertur. Omnium vero de
hac re calculantium digitos resolvit, & quies-
cere iubet ille, qui dixit. Non est vestrum scire
tempora, quæ Pater posuit in sua potestate.*
Aug. Atque eodem argumento contra hanc sen-
tentiam vtitur idem Augustinus Enarrat.
in Psalm. 6. in principio, & Enarrat. in
Psal. 89. circa illa verba, *Quoniam mille anni
ante oculos tuos tanquam dies externa quæ prę-*

terijt, & Epist. 78. &. 80. Sic etiam Cyrill. *Cyr. Iero.*
Ierosolymitan. cat. 15. de hac re agens in-
quit, *Tempus nemo curiose inquirat, Non est
enim nostrũ scire tẽpora, quæ Deus posuit in po-
testate sua, neq; audeas determinare, quãdo hæc
fient, neque rursus supinus iaceas.* Eandẽ sen-
tentiam grauiter, atque eruditè docuit Be- *Beda.*
da lib. de ration. tempor. capite. 64. 66. vbi
contrariam, *friuolam*, & *hæreticam* appellat.
Sed applicanda sunt singula singulis. Vocat
enim *hæreticam* quoad eam partem, quæ est
de errore Chiliastarũ, *friuolam* vero quoad
aliam, quæ tempora, & annos definit Chry *Chrysost.*
sostomus etiam hom. 9. in. 1. ad Thessalon. *1. Thess. 4.*
in hanc sententiam eleganter interpreta-
tur illa verba cap. 5. *De temporibus autem nõ
opus habetis, vt vobis scribam: ipsi namque sci-
tis diem Domini, vt furem in nocte, ita ventu-
rum.* Vbi inter alia inquit tam incertum es-
se tempus consummationis mundi, quan-
tum vnicuique incertus est dies mortis.
Idem latè tractat Autor imperfecti in Mat- B
th. hom. 50.

Quarto tandem ex dictis concluditur à *De nouissi-
mo iudicii
die perquire
re curiosum,
& vanum.*
nemine posse affirmari quo tempore, an-
no, aut die futurus sit secundus Christi ad-
uentus, atque adeo curiosum, & superua-
neum asse id inquirere: cum diuina proui-
dentia ita ordinatum sit, vt nobis sit occul-
tus, vt constat ex citatis verbis Christi, &
ex Luc. 17. &. 21. Est etiam optimum testi- *Luc. 17. & 21. Malach.*
monium illud Malac. 3. *Ecce venit, dicit Do-
minus exercituum, & quis poterit cogitare diẽ
aduentus eius?* Si verum est ea verba de se-
cundo aduentu esse intelligenda, vt vult ibi
Theod. sequutus Eusebium libro. 5. de De- *Theodore. Eus.*
monst. cap. 28. In qua sententia est etiam *Aug.*
Aug. 18. de Ciuit. cap. 35. & lib. 20. cap. 25. *Zach. 14.*
C &. 26. Aptior locus est Zachar. 14. *Et erit
in die illa, non erit lux: sed frigus, & gelu, &
erit dies vna, quæ nota est Domino, nõ dies, ne-
que nox, & in tempore vesperi erit lux*, vbi ad
literam loquitur de die iudicij, quæ *nota*
Deo dicitur, quia soli ipsi est cognita. Ratio
verò non est alia, nisi quia hoc pendet ex
voluntate diuina, quæ nobis non est reuela-
ta: & ratione inuestigari nequit, non tolũ
ab hominibus, sed neque ab Angelis. Nam
si aliqua in re, certè in hac maximè, ratio
facti erit voluntas facientis. Præsertim,
quia (vt supra dicebamus) tota pendet ex
eo, quòd numerus prædestinatorum com-
pleatur, qui numerus quoad primam præ-
definitionem, & electionem ex sola Dei

Universidad de Deusto
Biblioteca

voluntate pendet, & ratione inuestigari A non potest, nisi ipse Deus reuelet, vt per se notum est. Et licet numerus cognosceretur, adhuc esset incertum quanto tempore esset implendus.

Dubium. Hic verò occurrebat tractãdum, an animæ Christi sit nota illa dies, & an ab aliquo Beatorum cognoscatur. Sed hoc satis attigimus superiori tomo. q. 10. art. 2. in commentario, vbi locum Marci latè tractauimus, & ostendimus animam Christi cognoscere illum diem non naturali scientia, sed beata, & infusa: de Angelis verò & alijs Beatis diximus esse incertum, an in Verbo cognoscant hunc diem: verisimilius autem duximus cum Richard. Soto, & alijs in. 4. d. 43. non cognosci. Quod tamen regulariter intelligendum est: nam fortasse à B. Virgine cognoscitur. Referũt autẽ Richar. Sotus, & alij Aug. in Enchirid. c. 36. dicentẽ, sanctos Angelos cognoscere numerũ hominum prædestinatorũ. Sed in primis etiam si hoc cognoscant, non inde fit, vt cognoscant tẽpus durationis mundi, vt dixi. Deinde Aug. in eo cap. nihil dicit, in capit. vero. 62. vbi hac de re agit, exponi posset non absolutè docere Angelos cognoscere totum numerũ hominum electorum: sed solũ quot homines assumantur ad reparandas ruinas Angelorum. Verba enim eius in fine cap. 61. hæc sunt, *ex ipsa hominum redemptione ruinæ illius Angelicæ detrimenta reparantur*: statimque cap. 6 . subdit, *Et vtique nouerũt sancti Angeli doctì à Deo, cuius veritatis æterna contemplatione beati sunt, quanti sunt, quanti numeri suplemẽtum de genere humano, integritas illius ciuitatis expectet.* At verò, cũ homines non solũ assumantur ad beatitudinẽ ad supplendas ruinas Angelorũ: sed etiam per se, & ex primaria intentione, sicut ipsi Angeli, plures fortasse erunt homines prædestinati, quàm ad reparandas ruinas Angelorum assumpti: & ideo licet hic numerus cognoscatur, non sequitur totum numerum prædestinatorum hominum agnosci.

Response. B

Aug.

Ex dictis consequenter colligitur etiam esse incertum, qua die hebdomadis, & qua hora diei, id est, nocturna, vel diurna aduẽtus Domini ad iudicium futurus sit. Quanquam de hora probabile sit, futurum hora matutina, sicut supra diximus agentes de generali resurrectione. Addit etiã Lactan. lib. 7. ca. 19. futuram illam horam eandem, in qua Christus resurrexit, & in Dominica die. Sed, qua coniectura hoc ipse dixit, posset alius excogitare, venturum Christum, qua die ascendit: vel iudicaturum, qua die iudicatus fuit, aut quidpiam simile. Est ergo tota hæc res incerta, & lubrica.

Lactant.

Obiectio. Sed dicet tandem aliquis, quanuis definite dici non possit, quot superfint anni vsquè ad diem iudicij: tamen ex signis, quæ de illo prædicta sunt, posse nos coniectare, vtrum iam appropinquet, an adhuc lõgissime distet. De qua re prolixe satis scripsit Hieronym. Vuelmius libr. de sex diebus conditi orbis lect. 6. & refert cõtrarias, & valde dissentientes hac de re Theologorum sententias. Alij quippe dicunt, longissimè adhuc distare mundi consummationem, donec octaua sphæra proprio motu perfectam conuersionem conficiat. Ac si duratio mundi esset propter motus cœlestes, & non potius motus cœlestes, propter generationes hominum, donec perfectus eorum numerus compleatur. Sunt ergo hæ coniecturæ, & similes valde infirmę. Alij vero coniecturam sumunt ex eo, quod verisimile est, tanto tempore, vel maiori duraturum mundum post aduentum Christi, quanto antea durauit. Sed hoc etiam est incertum. Quia cùm in lege gratiæ plures saluentur quam antea, fieri potest, vt breuius absoluatur prędestinatorum numerus. Alij ergo è contrario opinati sunt, iudicij tempus non longè distare, quoniam multa ex signis illius, quæ in Euangelio prędicta sunt, partim impleta esse, partim continuè impleri videntur, nimirum prædicationem euãgelij in vniuerso orbe, seditiones, bella, perditos mores, & similia. Mihi tamen videtur, nihil etiam in hoc esse temere affirmandum, vt recte monuit Beda prædicto cap. 60, dicens. *Cunctis in communi suademus, vt siue quis ex Hebraica veritate, siue ex septuaginta interpretum translatione, siue ex vtriusquè commixto opere codicibus, vt sibi visum fuerit temporum cursum notauerit: siue prolixiora, siue breuiora transacti sæculi tempora signauerit, aut signata repererit: nullatenus tamen ex hoc longiora vel breuiora quæ restant sæculi tempora putet, memor semper Dominicæ sententiæ. De die illa nemo scit.* Ratio vero cõuincens esse videtur. Quia in primis prędestinatorum numerus, quantus sit, non solum ratione certa, sed neque probabili cõiectura nobis constare potest. Quis ergo definire audeat, an plures vel pauciores homines

Vuelm.

Response. Ad. *Ex signis in diem propinquis, nihil de mãdo v. tunc colligi certi, aut probabiliter potest.*

mines saluandi supersint, quàm hactenus salui facti sint? aut quo testimonio, rationevè alteram partem definiet? Et siue numerus futurorum sanctorum sit maior, quam præcedentium, siue minor, vnde scire potest, quis eorum breuiori, vel longiori tempore absoluendus sit? Cum contingat vno tempore esse plures iustos, quàm alio. Itaque considerata primaria causa, propter quam durat mundus, nõ potest à nobis cognosci, an eius finis longe, vel prope absit. Aliunde vero ex signis datis de secũdo aduentu domini nulla ferè coniectura sufficiens ad ferendum iudicium sumi potest. Nam ea signa, quæ apparent impleta, sunt valde generalia, & communia, & quæ fere in omni tempore in Ecclesia, fuerunt, non vero illa propria, & specialia, de quibus dixit Christus. *Cum videritis hæc omnia, scitote* B *quia prope est in ianuis.* Quod apertius constabit inferius, cum de his signis agemus. Nunc autem sufficiens huius rei argumentum est, quod propter huiusmodi signa ferè ab initio nascentis Ecclesiæ orta est existimatio, quod diesdomini instaret, quam licet Paulus omnino euellere conatus fuit, 2. ad Thessalon. 2. semper tamen fuere qui propinquum affirmarent esse aduentum domini. licet fortasse non tam proximum, sicut Thessalonicenses putabant. Quanquam de quodam Iuda Catholico, & illustri scriptore refert Hieron. de scrip. Ecclesiast. quod circa sua tempora futurum iudicium dixerit. *Quia magnitudo persecutionum præsentem mundi minabatur occasum.* Quem licet ipse reprehendat: idem tamen Hieron. Epist. 11. ad Ageruchiam de Monogam. eadem mundi clades elegãtissime describens, penè in eandem descendit sententiam. Ac reliqui Patres propter huiusmodi causam fere semper monuerunt appropinquare diem iudicij, Tertullian. lib. de fuga in persecutione cap. 12. *Antichristo* (inquit) *iam instante.* Quod perinde est, Et eodem modo loquitur Cypria. epist. 58. & in Epist. 56. *Scire debetis, ac pro certo tredere, & tenere, præsurã diem super caput esse cœpisse, & occasum sæculi, atque Antichristi tẽpora appropinquasse.* Rursum Epist. 63. in fine, *iam* (inquit) *secundus eius aduentus nobis appropinquat.* Basil. Epist. 71. agens de persecutionibus, quas Ecclesia suo tempore patiebatur. *Accesserit* (inquit) *ad hæc mentis disceptationes, & ista cogitatio, an Eccle-*

Matth. 24.

1. Thess. 2.

Hieron.

Tertull.

Basil.

sias suas prorsus reliquit Dominus, an nouissima hora est, & hoc pallio initium sumit defectio. Chryst. hom. 33. in Ioan. versus finem, tractans verba illa Pauli ad Philipp. *Dominus prope est*, ea de propinquitate secũdi aduentus exponit, quanuis fortasse melius ibi intelligatur Dominus esse propè, per præsentiam, & exilium. Addit verò, *Non longè à fine absumus, sed iam mundus properat, hoc bella, hæ afflictiones, hoc terræmotus, hoc extincta caritas significat.* Ambros. oratione in Satyrum fratrem ante medium. *Raptus est, ne totius orbis excidia, mundi finem videret.* Gregorius item magnus, lib. 4. Epistolarum. c. 72. Epist. 38. & hom. 1. in Euang. latè hoc prosequitur. Atque eodem modo ferè loquuti sunt posteriores Patres, Bernardus, serm. 6. in Psalm. 90 Vincentius, & alij insignes diuini verbi cõcionatores. Ipso igitur longo rerum experimento constat, hæc signa insufficientia esse ad indicandum de diei iudicij propinquitate. Nã eadem quæ nunc sunt, fuere ante mille annos: & tamen nondum iudiciũ aduenit, nec certiora signa data sunt aduentus Domini appropinquantis. Sancti vero ita loquuti sunt, vel quia mala præsentia semper videtur maiora, vel quia vehementius aut ipsi timebant, aut timorem immittere peccatoribus cupiebant, & semper vere dicere poterant, iudicium Domini magis, ac magis appropinquare, vel certe more Scripturæ loquebantur, considerando totum huius vitæ tempus, vt breuissimam moram, æternitati comparatum. Vel si aliqui fortasse ita simpliciter existimarunt, non satis experti fuerant, vel non animaduerterunt eadem signa, quæ ipsos mouebant, multis antea sæculis eodem modo contigisse.

Chrysost. Philipp. 4.

Ambros.

Greg.

Bernardus. Vincent.

DISPVTATIO LIIII.
In sex sectiones distributa.

De Antichristo.

POstquam ostensum est, futurum esse aliquando secundum Christi aduentum ad iudicium, antequam modum illius, ac formam explanemus, dicendum est de ijs rebus, quæ proxime ipsum aduẽtum antecedent, & in Scriptura nobis re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

uelatæ sunt, tanquam certa illius aduentus indicia. Inter quæ Antichristi persecutio sæpius, atque diffusius prædicta est. De qua in hac disputatione dicemus, explicando primo quis, & qualis futurus Antichristus sit, quæ deinde persecutio eius, & quis tandem ipsius futurus sit exitus. Quia tamen (vt Iren. dixit lib. 4. c. 43.) prophetiæ, donec impleantur, obscurissimæ sunt, hinc factum est vt tota hæc materia de Antichristo perobscura sit, & in rebus multis incerta, & idcirco ea solum proferemus, quæ in Scripturis sanctis, prout ab antiquis Patribus intellectæ sunt, fundamentum habent. Sunt autem in veteri testamento tria tantum loca, in quibus ad literam de Antichristo sermo est, Daniel. 7. 11. &. 12. in nouo autem testamento sex loca videntur esse potissima, Matth. 24. Marc. 13. Ioann. 5. 2. Thess. 2. 1. Ioan. 2. Apocalyp. 13. In quibus locis videndi sunt omnes Patres, & vbicunque de die iudicij, seu de secundo Christi aduentu scribunt. Ex quibus varia loca indicauimus disp. præcedenti, sectione vltima, & ex recentioribus multa congerunt contra hæreticos huius temporis Sanderus lib. 8. de visib. Monar. & Belarmin. lib. 3. de Roman. Pontifice. Benedictus etiam Pereirus libr. 14. & 15. in Danielem.

Iren.

SECTIO PRIMA.

Vtrùm Antichristus sit certus aliquis, ac determinatus homo.

Vox Antichristi quid denotet.
1. Ioan. 1.
2. Ioan. 4.
2. Ioannis.

PRimum omnium supponenda est significatio, seu etymologia nominis *Antichristi*, quod in Scriptura solum reperitur apud Ioannem, & per illud euidenter denotat hominem iniquum, hostē Christi, atque in omnibus illi contrarium. Sic enim ait 1. canon. cap. 2. *Filioli, nouissima hora est, & sicut audistis, quia Antichristus venit, nunc Antichristi multi facti sunt:* & infra, *Quis est mendax nisi is, qui negat, quoniam Iesus est Christus, hic est Antichristus, qui negat Patrem, & Filium*, & cap. 4. *Omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus.* Et Epistol. 2. *Qui non confitetur, Iesum Christum venisse in carne, hic est seductor, & Antichristus.* Significat ergo hæc vox hominem Christo contrarium, & qui eius fidem, ac religionem euellere conatur. Et hoc sensu vtuntur hac voce omnes Patres, qui de Antichristo loquuntur, vniuersaquè Ecclesia, & ipsa Græca compositio vocis hoc præ se fert, quia vox *ἀντὶ* oppositionem significat, vt notauit Damas. 4. de fide cap. 27. dicens, *Veniet, non pro Christo, sed aduersus Christum, qua etiam de causa Antichristus dicitur*: & Hieron. Epistol. 151. ad Algasiam. q. 11. dicens. *Ipse est enim vniuersorum perditio qui aduersatur Christo, & ideo vocatur Antichristus.* Idem Aug. tract. 3. in 1. can. Ioann.

Damas.
Hieron.
Aug.

Ex hac ergo nominis etymologia, adiunctis prædictis testimonijs Ioannis, existimarunt aliqui Antichristum non fore certam aliquam, & determinatam personam: sed significare quencunque hominem Christo cōtrarium, vt Iulianum apostatam, Mahometem, Arium, Lutherū, & similes. Quo sensu hæretici huius temporis dicunt, Romanum Pontificē esse *Antichristum*, quauis non sit vnus determinatus homo, sed multi, qui in eadem sede sibi succedunt. Quorum mendacium euidentibus dæmonstrationibus conuincunt autores nuper citati: nobis autem non est in hoc immorandum. Constabit enim manifestè ex ijs, quæ dicemus, nullam Antichristi notam seu proprietatem in Romanum Pontificem conuenire.

Secunda sententia hic referri potest, nimirum Antichristum fore determinatam personam, non tamen hominem, sed ipsum Dæmonem, vel fortasse Dæmonjorū principem apparentem in forma humana, non vera, sed phantastica. Ita sensit Hippolytus lib. de consum. mundi. Alij vero dixerunt futurum esse Dæmonem, simul tamen verum hominem, scilicet incarnatū Dæmonem in vera humanitate. Quorum fundamentum non videtur fuisse aliud, nisi quia ea, quæ de Antichristo dicūtur. 2. ad Thessalon. 2. & præsertim eximia illa superbia extollendi se *supra omne quod dicitur Deus, & se ostentandi tanquam sit Deus*, non potest de alio, quām de ipso Dæmone existimari. Hoc indicat Theod. libro. 5. diuinorum decretorum, cap. de Antichristo, dicens, *Ante aduentum domini veniet, humanam naturā subiens, hominibus pernicioſus, Deique aduersarius Dæmon, & sicut olim hoc nomen, Deus, suffuratus id sibi imposuit, ita Christi domini appellatione vsurpata omnes decipiet.* Citari etiam solet Ambros. 2. ad Thessalon. 2. vbi dicit Dæmonem sub Christi nomine tempore

Hippoly.
2. Thess. 2.
Theod.
Ambros.

tempore Antichristi conaturum homines adducere ad se adorandum. Et sunt, qui existiment Hieronym. Daniel. 7. & Bedam Apocalyp. 13. indicare hanc sententiam. Nam reprobantes præcedentem, dicunt futurum esse hominem in quo satanas habitaturus est corporaliter. Nam hoc dicendi genere solet vera incarnatio significari, iuxta illud ad Colos. 2. *In quo habitat plenitudo diuinitatis corporaliter.*

Hieron. Beda.
Colos. 2.

Antichristum verum hominem futurum.
2. Thess. 2.

Dicendum vero est primo Antichristum futurum esse verum hominem. Existimo esse assertionem certam de fide. Primo ex. 2. ad Thessalon. 2. *Nisi venerit discessio primum, & revelatus fuerit homo peccati.* Vbi ex sententia omnium sermo est de Antichristo, qui *homo* à Paulo appellatur: non posset autem ita simpliciter vocari, nisi esset verus homo. Et simili modo ponderat pro hac veritate Hieronym. illa verba Daniel. 7. *Et ecce oculi quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia*, vbi est sermo de Antichristo, qui dicitur futurus homo, oculos, & os habens. Et confirmatur ex verbis Christi Ioann. 5. *Ego veni in nomine patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo illum accipietis.* Vbi illæ voces *alius, & illum* euidenter alium hominem denotant: est autem ibi sermo de Antichristo, vt exponunt ibi Chrysostom. & Cyrill. Damascen. & Hieronym. supra citati. Iren. libro. 5. cap. 25. & Hilarius lib. 9. de Trinitat. & lib. de vnitat. Patris, & Filij, & Ambros. lib. 1. de Spiritu sancto. capit. 14. & Theodoret. lib. diuinorum decretorum cap. de Antichristo. Secundo, quia ita docent omnes patres citati, & alij qui de Antichristo scribunt, & hic est vniuersalis consensus Ecclesiæ. Tertio confirmari potest, quia mors supponit veram vitam: sed Antichristus vere morietur: ergo viuet etiam vera vita corporali hominis, erit ergo verus homo. Minor propositio constat ex Paulo, secundo ad Thessalon. 2. dicente, *Tunc revelabitur ille iniquus, quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui.* Interfectio enim veram mortē significat. Quod si quis fortasse contra hanc rationem obijciat, Antichristum non esse moriturum, ex Apocalyp. 19. vbi de Bestia, & Pseudopropheta eius dicitur. *Viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis.* Respondetur primum, etiam si hoc admittamus, eandem esse argumenti vim, quia viuere vita humana, de qua ibi est sermo, non conuenit nisi vero homini. Deinde dicitur cum Bed. Anselm. & D. Thom. illos dici, in Apocalyp. viuos detrudendos in infernum, non quia morituri non sunt: sed vt acerbitas pœnæ eorum significetur. Vel melius fortasse eos viuos terra absorbebit iussu Christi, & ideo dicuntur descendere viui: tamen interficientur intra ipsam terram antequam perueniant ad gehennam, sicut de Dathan, & Abiron interpretatur Abulen. Num. 16. quæst. 20. Atque huic simile argumentum est, quia humana origo, & generatio non est nisi veri hominis: ostendemus autem in sequenti sectione ex sanctis Patribus, Antichristum ducturum originem ex Iudæis, & (quod mirum est) ipsemet Hippolytus docet futurum ex Tribu Dan, quod non potest consistere cū eius sententia, nisi hoc intelligat solum secundum apparētiam, id est (hoc enim indicat) dæmonem formaturum in vtero alicuius fœminæ (quæ origenem ducat ex Tribu Dan) humanum corpus, non verum, sed apparens, atque ita nasciturum ex illa etiā phantastice, & secundum apparentiam, atque hoc modo dici de Tribu Dan. Sed hoc alienum est â sensu omnium Patrum, & â veritate absolutæ locutionis.

1. Ioann. 5.
Hippoly.
2. Thess. 2.

Secundo dicendum est, Antichristū non solū futurum verum hominem: sed etiā veram humanam, personam propriā, & cōnaturalem humanitati: itaque non erit persona dæmonis incarnata. Hanc conclusionē docuit expresse Damas. lib. 4. ca. 27. repro- Damas.
bans contrarium errorē. *Neque vero* (inquit) *quemadmodū Dominus humanitatē assumpsit: ita etiam diabolus homo efficietur (absit enim hoc) verum homo ex fornicatione parietur, atq; omnē Sathanæ afflatum suscipiet. Deus etenim incredibilē quandam futuræ ipsius voluntatis peruersitatē præscens, Diabolū in eo domicilū sibi cōstituere sinet.* Et eodē sensu loquuti sunt Hieronymus, & Beda. Neq; enim opor- Hieron.
tet, vt illud *corporaliter*, eodē sensu accepe- Beda.
rint, quo Paulus: sed vti sunt eo modo loquēdi ad explicandū, eum esse futurum veluti proprium dæmonis domicilium. Atque ita etiam loquitur & luculēter exponit Autor libri de Antichristo inter opera Aug. tom. Aug.
9. neque Ambros. dissentit, & Theodoret, Ambros.
in eundem modum pie explicādus est. Ratio vero est, quia in primis probabilius est, Theodor.
fieri non posse, vt creatum suppositum

Universidad de Deusto
Biblioteca

alteri naturæ hypostaticè vniatur, vt in superiori tomo ostensum est. Deinde est certum, etiamsi hoc in se non implicet cõtradictionẽ, non tamen posse fieri virtute dæmonis. Deus autem cur efficeret tantũ miraculum, & supernaturalem vnionẽ in persona dæmonis, cùm illud ad nullũ finem bonum, ac Deo dignũ conferre possit? Addo etiam neq; ad prauos fines ipsius Dæmonis, neque ad omnẽ malitiam, quã in illum hominem effundet aliquid cõferre huiusmodi vnionẽ. Quia etiã si fingamus humanitatẽ vnitã hypostaticè Angelo, non haberet natura angelica maiorem virtutem in voluntatem humanã: neque alio modo posset illã ad malum vel bonũ inducere, quã nunc potest, etiam si in suppositis diuersis existant: ergo quantacunq; superbia, vel malitia futura sit in illo homine, & quantunuis à dæmone sit decipiendus, ac regendus, non est ea de causa necessaria hypostatica vnio.

Antichristi generatio & conceptio qualis. Aug.

Hinc etiam obiter intelligitur, Antichristum non esse hominem formandũ virtute dæmonis absq; humano semine ex sola virgine, seu fœmina (vt quidã commenti sunt, teste autore lib. de Antich. nomine Aug.) hoc enim erroneum est. Quia dæmon non habet virtutẽ ad formandũ, & organizandum verum humanũ corpus, & hoc facere sine causis secundis est opus solius virtutis Dei, qui tantum in prima hominum creatione, & in Christi domini conceptione ea vsus est. Tribuere autem hoc miraculum Deo in generatione Antichristi impium, ac stultũ est: tribuere autem illud dæmoni erroneum est. Quia est attribuere dæmoni diuinam potestatẽ. Si quis autem diceret, Antichristum generandum esse à dæmone succubo, & incubo medio semine humano, diceret quidem rem incertam, non tamen impossibilem, neque erroneam.

Antichristus singularis quidam homo, Christi hostis ac terrimus. Damas.

Dico tertio Antichristum proprie, & iuxta primæuam impositionem huius vocis significare quendam certum, ac singularẽ hominem insignem hostem, & aduersariũ Christi. Est res certissima, & de fide. Cuius sensum his verbis rectè explicuit Damascen. sup. *Omnis, qui filium Dei, ac Deũ in carne venisse ac Deum perfectum esse, atque hominem perfectum minime confitetur, Antichristus est. Cæterum peculiari, ac præcipuo modo Antichristus ille dicitur, qui sub mundi catastrophẽ venturus est.* Itaque sicut Christus prius in lege promissus, certus, ac singularis homo existit, quanquam secundum quandam participationem gratiæ, aut sacerdotalis, vel regiæ vnctionis, alij sint *Christi* appellati, ita quidam est singularis homo Christi hostis omnium acerrimus, quem *Antichristum* appellamus, & de quo totus hic sermo instituitur, qui secundum Domini aduentum proximè antecedet, quãuis propter participationem, vel similitudinẽ cum illo alij etiam *Antichristi* dicantur. Et hoc modo explicata conclusio est expressa in Scriptura sacra Ioann. 5. *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* Qui locus est probabilis propter autoritatem Sanctorum (quos supra citaui) tamen per se sumptus non videtur cogere. Quia post Christum plures fuere, qui sua autoritate se Christos finxerunt, & à Iudæis recepti sunt, vt patet ex Ioseph. libr. 2. de bello Iudaico, cap. 6. alias. 12. & libro. 20. Antiquitat. capite. 2. alias. 4. & de Simone Mago legimus Actor. 8. quod se Christum finxerit, & multis Iudæis receptus sit. Christi autem verba non ad vnum tantum, sed ad hos omnes applicari possunt, vt non singulariter, sed indefinitè intelligantur. Sed prior expositio (vt dixi) est verior. Quia vnus est, quem Iudæi expectant, & vnus erit, quem omnes tandem recipient. Nam illi alij, qui se Christos finxerunt, non sunt ab omnibus Iudæis recepti: sed paucos quosdam decepe-

Ioseph.

runt. Expressiora verò testimonia sunt. 2. ad Thessalon. 2. *Nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis*, & infra, *Tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, cuius est aduentus secundum operationem Satanæ, in omni virtute*, &c. Vbi euidenter est sermo de singulari persona, & ideo in Græcis codicibus additur semper articulus, quo denotatur singularis persona. Et idem colligere licet ex Danielis. 7. 11. & 12. & Apocalyp. 13. vbi prædicitur quidam singularis Rex futurus, qui destruet alia regna, & Sanctos Dei crudelissime persequetur, *Et extollet se supra omne, quod dicitur Deus*, quas prophetias de Antichristo intelligunt omnes Patres supra citati, & nõ possunt de trhono aliquo, vel hominũ successione intelligi, sed de vno singulari homine. Dices, Alia regna, quæ apud Danielem in quatuor bestijs, vel decẽ cornibus ostendũtur, non sunt singulares tantũ personæ, sed Monar-

Monarchiæ cum multorum Regum successione: ergo idẽ dici poterit de Antichristo. Respondetur negando consequentiam, tum quia ibidem dicitur, regnum Antichristi cum ipso esse extinguendum (vt infra videbimus) tum etiam quia opera, quæ ibidem prædicuntur de Antichristo non possunt nisi in vnum singularem hominẽ conuenire. Quæ omnia ex dicendis clarius cõstabunt. Et specialiter confirmari hoc potest ex loco Apocalyp. 13. vbi describuntur

Apoc. 13. Antichristi nomen.

propriæ actiones, & mores illius bestiæ, per quam Antichristus significatur, qui habiturus dicitur proprium ac peculiare nomẽ. Ijs enim signis, & notis solent indicari singulares & indiuiduæ personæ. Non aperuit autem Ioannes clarè, quod sit futurum proprium nomen illius hominis, sed in ænigmate illud proposuit dicẽs, in nomine eius futurum numerum *sexcentorum sexaginta sex*, id est, nomen illius componendum esse ex literis Græcis (Ioannes enim Græce scripsit) quæ illum numerum contineant. Vnde orta sunt varia iudicia, & diuinationes illius nominis, quæ in prædictis autoribus videri possunt. Mihi enim non placet in eis referendis immorari, quoniam verissimam censeo sententiam Iren. dicto lib. 5. nihil in hoc cõstanter affirmari posse. Quia multa excogitari possunt nomina, sicut à multis excogitata sunt, quorum literæ numerum illum contineant. Eamque ob causam Spiritus sanctus sub illo tantum ænigmate nomen proposuit: quia sciri noluit, donec prophetia esset impleta, quando id prodesse poterit ad ipsum Antichristũ cognoscendum. Vltimo, Antichristus, & eius persecutio proposita sunt in Scriptura, vt signum certum, quod præcedere debet secundum Christi aduentum, vt patet. 2. ad

Iren. 2. Thess. 2.

Thessalon. 2. *Rogamus vos, vt non cito moueamini, neque terreamini, quasi instet dies Domini. Quia nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati*, &c. Sed si non esset Antichristus certus, & determinatus homo, nullum esset hoc signum: ergo.

Antichristi multi quo modo. Ioann. 2. 1.

Neque contra hoc obstat locus Ioann. 1. can. cap. 4. *Omnis spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus*, & ideo cap. 2. dixerat multos esse Antichristos. Nãibi Ioannes vtramque significationem huius vocis ponit à Damasceno indicatam. Sic enim ait capite. 2. *Audistis, quia Antichristus venit*, vbi Græcè ponitur articulus vt significet, se loqui de singulari illo, ac proprio Antichristo, qui ab initio Ecclesiæ prædici cœpit, & in hoc confirmat veritatem propositam. Deinde subiungit, *Nunc Antichristi multi facti sunt*, scilicet, secundum quandam participationem, & similitudinem in spiritu contradicendi Christo, & discedendi ab illo.

SECTIO II.

Vtrum Antichristus iam venerit, aut quando, vnde, & ex quo genere expectandus sit.

QVi non existimant, Antichristũ fore aliquã singularem personã: sed aliquod imperiũ & successionẽ hominum in illo regnantiũ, vel quæcunq; insignem hostẽ Christi, facile existimat venisse Antichristũ. Et ita sentiunt omnes hæretici huius tẽporis fingentes spiritual. Romani Põtificis imperiũ esse regnum Antichristi. Ex iis verò, qui certam aliquã personam de signant, non defuerunt, qui dicerent, Antichristũ iam venisse, & quidã dixerunt illum fuisse Neronem, vt notauit Hieron. Dan. 11. & Seuerus Sulpitius, lib. 2. sacræ histor. Quæ opinio (vt Aug. notauit. 20. de ciuit. cap. 19. occasionẽ sumpsisse videtur ex verbis Pauli. 2. ad Thess. 2. vbi loquens de Antichristo ait, *Nam mysterium iã operatur iniquitatis*, quod videtur propter Neronem dixisse, qui tunc Ecclesiã persequebatur, & tamẽ illũ vocat *Antichristum*, qui iam operabatur: non posset autẽ operari, nisi iã existeret. Vnde expressius Ioannes. 1. Can. c. 4. dixit. *Antichristus iam in mundo est.* Quod si inquiras, quomodo Nero, qui iam fuit, persequuturus sit Ecclesiã in fine mundi. Respondent, vel suscitandũ esse, vel nondum esse mortuum. Ita refert Augustinus suprà. *Sed multum*, inquit, *mihi mira est hæc opinantium tanta præsumptio.* Quæ enim maior temeritas excogitari potest, quam fingere, iniquum, ac crudelem Ecclesiæ persecutorem Diuinitus ac miraculosè viuum conseruari, & reuera mortem non subijsse, quam omnes historiæ referunt? Aut vero damnatum iam hominem miraculosè suscitandum esse, vt iterum Ecclesiam diuexet? Alij excogitarunt Mahometem fuisse Antichristum. Ita refert Clichtoueus in commentarijs Damas. lib. 4. capite. 27. qui non audet definire, an falsa

Hieron. Seuer. Sul. 2. Thess. 2. 1. Ioan. 4. Clichtou.

sit

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit hæc opinio, & affert plures coniecturas, quibus eam suadeat. Potissimæ sunt, quia Mahometes in doctrina, & moribus, fuit valde dissimilis, atque contrarius Christo. Quæ ratio valde infirma est, tum quia communis ferè est multis hæreticis, & apostatis, & non facile potest iudicari, ex omnibus, qui hactenus Christo aduersati sunt, quis fuerit illi maximè contrarius. Tum etiam, quia ad ostendendum aliquē esse Antichristum, non satis est, quod aliqua, vel multa indicia, eorum, quæ de Antichristo dicta sunt, in illum conueniant, si multa alia deesse reperiantur. Sed inquiunt, prædictum esse Apocal. 13. Antichristum futurum anno sexcentesimo sexagesimo sexto ab aduentu Christi: Mahometes autem eo anno exortus est, & sextam suam disseminare cœpit. Respōdetur, assumptionem esse falsam, quia in Apoc. nihil prædicitur de anno, in quo venturus est Antichristus: sed solum prædicitur numerus continendus in elemētis nominis eius. Deinde, quod subsumitur, etiam est incertum. Nam licet constet Mahumetanam sectam cœpisse post sexcentesimum annum Domini: tamen nō constat, peruenisse ad sexcentesimū sexagesimumsextū annum. Nā potius chronographi referunt, sexcentesimo vigesimo tertio anno prædicare, ac regnare cœpisse Mahometem, & ad summum quatuordecim annis postea vixisse. Denique tempore Paschalis secundi, (vt in actis eius legitur) quidam Episcopus Florentinus ausus est affirmare, Antichristum ortum esse anno Christi millesimo, & coacto concilio damnata fuit à Pontifice eius sententia.

Mahometes nō fuit Antichristus.

Apoc. 13.

A

B

Dicendum igitur est primo, Antichristū proprie dictum, & quem singulariter scripturæ prædicunt fore, nondum venisse, seu regnasse. Hanc conclusionem existimo omnino certam, eamque docent omnes patres hactenus citati, qui de Antichristo scribunt, & quos statim indicabimus. Eius vero probatio pendet ex multis, quæ inferius dicenda sunt de aliis signis, quæ diem iudicij præcedent, qualia sunt euersio Romani imperij, prædicatio Euangelij in vniuerso mundo, aduentus Eliæ, & Enoch, & alia signa, quæ in cœlo, & in elementis fient, & de ordine horum signorum inter se. Et ideo ne confundamus ea, quæ de singulis dicenda sunt, nunc solum probatur ex ordine regni Antichristi ad alia regna, & ex breui

Antichristus nondum venit.

C

duratione, & extinctione personæ, ac regni eius, ac deniq; ex temporis breuitate, quæ intercedet inter eius obitum, & diē iudicij. Primū declaratur ex c. 2. & 7. Daniel. vbi iuxta eiusdē prophetæ interpretationē, per quandam statuā habētem caput aureū, pectus argenteū, ventrem æneū, & tibias ferreas significata sunt quatuor imperia Assyriorū, Persarum, Græcorum, & Romanorū, quæ eodē ordine sibi successerunt, quæ etiā significātur. c. 7. per quatuor bestias. Postea verò prædicitur Romanū imperium diuidendum in decē regna, quæ. c. 2. significantur per decem digitos, quos statua habebat in tibijs. c. verò septimo per decem cornua, quæ ex quarta bestia adnascebantur, quæ sub eodē ænigmate prædicuntur Apocal. 13. Postmodum verò additur, post illa decem regna oriri aliud, quod per *cornu paruulum* Daniel. 7. significatur, & de eo dicitur, habitum *os loquens ingentia*, & futurum maius cæteris, & facturum bellum aduersos Sanctos, &c. & ita Patres omnes per cornu illud Antichristum intelligunt, vt patet ex Hieron. & Theodor. ibi, & Irenæ. dicto li. 5. contra hæres. & Aug. 20. lib. de Ciuit. c. 23. Hinc ergo omnes colligūt, Antichristi regnum esse postremū inter omnia temporalia regna, seu monarchias mundi, & ita post illud nō describitur in Daniele, neq; in Apocalypsi aliud temporale regnum, quod illi succedat, sed iudicium Dei, & æternū regnum Sanctorum. Colligunt præterea, regnum Antichristi nō esse futurū, donec imperium Romanum in plura regna sit diuisum, & extinguatur. Ex ijs ergo concluditur ratio. Hactenus imperium Romanū non est prorsus extinctum: nam licet in plura regna sit diuisum, adhuc tamē durat & nomen & dignitas Romani imperij. Rursus nondū extitit Rex aliquis, qui omnia illa regna, in quæ Romanū imperium diuisum est, inuaserit, sibique subiecerit: signum ergo est, Antichristi tyrannidem nōdum incepisse. Hæc ratio pendet ex multis quæ postea dicturi sumus dis. 56. sect. 2. & ideò vt sit efficax, coniungenda est cū sequenti.

Daniel.

Hieron. Theod. Iren. Aug.

Secundum argumentum sumptū est ex eo, quòd Antichristi regnum breuissimo tēpore duraturū est. Vt enim colligitur ex Daniel. 7. & 12. & ex Apocal. 11. 12. & 13. Antichristi suprema potestas, ac monarchia tantū per tres annos, & dimidiū durabit. Loquor autē de monarchia, & suprema pote-

Daniel. 7. & 12. Apocal. 11. & 13.

potestate, quia, vt ibidem dicitur, *Data est illi potestas in omnem tribū, & populū, & linguam, & gentē*, quā (vt infra dicemus) paulatim acquiret partim diuitijs, ac muneribus, partim vi, & fraude. Quantū vero temporis in augenda stabiliendaq; monarchia ponere debeat, non mihi cōstat: quia neque ex prædictis locis satis colligitur, neq; videtur admodum verisimile, breui tēpore triū annorum cū dimidio hæc omnia esse perfecturū. Illud ergo solum est certū, ad summum permansurum in throno suo tribus annis cū dimidio, statimq; & ipsum interficiendum, & regnū eius euertendum. Assumptum probatur ex prædictis locis. Nā Daniel. ca. 7. loquens de regno Antichristi ait; *Et tradetur in manu eius, vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis*, id est per annum, & duos alios annos, & dimidiū anni; ita enim per ænigma loquutus est Propheta ad celandā prophetiā, & eodem vsus est Ioan. Apoc. 12. quod repetens Daniel. ca. 12. ita explicat, *A tempore, cū ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationē, dies mille, ducenti nonaginta.* Ex quibus verbis probabiliter colligere licet, hoc tēpus computari ab eo tēpore, seu statu, in quo Antichristus principatū orbis iam obtinebit, antea enim non cessabit sacrificiū iuge. Addit vero in hoc posteriori loco Daniel dies duodecim, tribus annis, & dimidio supra dictis, vt denotet tēpus illud fore præcisum, ac omnino definitū, quāuis iuxta cōmunem loquēdi modū verè præscribatur certus annorum numerus, etiā si pauci dies supersint, desintve. Et eodē modo dixit Ioan. Apoc. 11. *Ciuitatē sanctam conculcabūt mensibus quadraginta duobus*, qui conficiunt prædictos tres annos cum dimidio. Omittit autē duodecim dies, quia nō cōplent mensem, & ita non cōputantur in numero illo perfecto. Subdit vero de Elia, & Henoch. *Et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta.* Quia videlicet tēpus prædicationis eorū triginta diebus breuius erit. Et similiter. c. 13. *Data est ei potestas facere menses quadraginta duos.* In quo etiā videtur indicari hoc tēpus futurū integri regni, & potestatis Antichristi. Nec possunt hęc loca improprie exponi, vt numerus certus ponatur pro incerto. Tū quia (vt dixi) ille præcisus modus numerandi non solū annos, & mēses, sed etiā dies, & semper eū eadē proportione, aperte indicat, definiri tēpus. Tum etiam, quia

Monarchia Antichristi duratio.

Daniel. 7.

Apoc. 11.

Apoc. 12. Daniel. 12.

Apoc. 13.

A

nunquā per huiusmodi numeros tā varios solet in Scriptura significari indefinitè aliquis incertus numerus, præsertim cum non solum numeri perfecti: sed etiā imperfecti addantur. Tū etiam quia in alijs Scripturę locis semper indicatur, illud tēpus fore breuissimū *propter electos*, vt dicitur Matt. 24. & ideò Apoc. 12. & 20. *modicum tempus* illud appellatur. Vnde Patres omnes & verbis Scripturæ, & ijs rationibus adducti huiusmodi futurū esse existimāt tempus persecutionis Antichristi, & addūt congruentiā: vt sicut Christus tribus annis cum dimidio prædicauit, ita eodē ferè tēpore Antichristus. Ecclesiā Christi persequi permittatur. Ita ferè Hier. & Theod. in Dan. Ansel. Bed. Ruper. & alij in Apoc. Iren. Aug. Cyrill. & alij suprā citati. Iā verò, nullū hactenus extitit imperiū vniuersale, quod alia regna sibi subingarit, & tantū per tres annos cū dimidio duranerit. Imo neq; de Rege aliquo hoste Christi, & persequutore Ecclesię, qui hactenus fuerit, id potuerit vel probabiliter affirmari, vt ex omnibus historijs constat: quin potius nulla hucusque extitit persecutio in Ecclesia tam acerba, quàm futura est persequutio Antichristi, vt postea videbimus, ergo.

Matt. 24. Apoca. 12. & 20.

Hieron. Theodor. Anselmus. Bed. Ruper. Iren. Aug. Cyrill.

B

C

Tertiū argumentū est, quia statim post interitum Antichristi, futurus est secundus Christi aduentus, dieq; iudicij, vt omnes citati Patres docent ex Paul. ad Thessal. 2. dicēte. *Nisi venerit discessio primū, & reuelatus fuerit homo peccati.* In quo nō solū significat secundū Christi aduentū nō esse futurū antequā Antichristus veniat: sed etiā statim post illū esse futurum, atque adeo tunc vere timeri posse, *quasi iam instet dies Domini*, quando *reuelatus fuerit homo peccati.* Vnde infra subdit, quod quando Christus veniet, destruet Antichristū illustratione aduentus sui. Vnde multi colligūt ipsomet aduētu Christi esse Antichristū interficiendū, de quo postea dicemus. Præterea Christus dominus Matt. 24. post prædictā Antichristi persequutionē, subdit proxima signa iudicij & aduētus sui, *statim* (inquit) *post tribulationē illorū dierum, sol obscurabitur*, &c. & infra, *Et tunc apparebit signū filij hominis in cœlo, & videbūt filium hominis venientē in nubibus cœli.* Ideo etiā Dan. 7. post illa verba, *Et tradentur in manu eius vsq; ad tēpus, & tēpora, & dimidium temporis*, subditur, *Et iudicium sedebit, vt auferatur potētia, & cōteratur,*

1. Thess. 2.

Matth. 24.

Daniel. 7.

& dis-

Universidad de Deusto
Biblioteca

& dispereat vsque in finem. Quibus verbis nō solum significatur, iudicium futurū statim post Antichristū: sed etiā ad hoc statim futurū, vt auferatur eius potentia, eiusq; persequutio cesset. Nā (vt Christus dixit,) *Propter electos breuiabuntur dies illi*: & inferius expressius dicit Daniel, *Ecce cornu illud faciebat bellum aduersus Sanctos, & praualebat donec venit antiquus dierum, & iudicium dedit Sanctis excelsis*: & in Apoc. c. 11. idē aperte dicitur, vt in sequentibus latius exponemus. Et hoc idē docent Sancti. vel hæc loca exponentes, vel de mundi consummatione scribētes, Iren. Hippolyt. Aug. &c. Hinc ergo euidenter concluditur, Antichristū nōdum præterijsse, cùm iudiciū nondū factū sit. Conuincitur etiā, nondū regnare cœpisse: imo nec natum esse. Quia ex signis, & rebus reuelatis, quæ debent præcedere iudicij diem, fere euidenter constare potest, lōgiori tēpore distare iudicium, quam Antichristus victurus sit, vel naturaliter viuere possit. Dices quantū igitur temporis intercedet inter mortem Antichristi, & iudicium, seu aduentū Christi: Respondeo primùm, illud tempus futurū breuissimū: & hoc nobis satis esse ad vim rationis factæ. Nam licet intercedant aliqui dies verbi gratia decē, aut viginti, vel etiā annus integer, eadē est, prę dictæ rationis efficacia. Cōsiderato autem modo loquendi Scripturæ, vix existimari potest, illud tempus fore diuturnius. Deinde multi colligunt ex Dan. 12. tempus illud futurum quadraginta quinq; dierum, quos Deus concedet hominibus ad agendā pœnitentiam post mortem Antichristi. Nam post quā Daniel dixerat, persequutionem Antichristi duraturam mille ducētis nonaginta diebus subdit, *Beatus, qui expectat, & pernenit vsque ad dies mille trecentos triginta quinque*, vbi adduntur prędicti dies propter dictā causam, vt notant Hier. Theodor. & alij. Anſel. vero in Elucidar. ponens tantum quadraginta dies, perfectū numerū posuit omisso imperfecto: nam. 2. ad Thess. 2. quadraginta quinq; dies posuit, sicut etiā Beda, Apoc. 8. At vero hæc communis sententia dubia est, eo quod Ezech. 39. post destructionē & cladem Gog, & Magog, septem menses, vel etiā septem anni futuri esse significantur. Propter quod Lyran. ibi, & Dani. 12. existimat, illos dies apud Dani. non proprie sumi, sed metaphorice, diem pro anno vsurpari. Sed hoc est incredibile contra communem expositionē, & contra proprietatem verborū sacræ Scripturæ, & cōtra contextū Danielis. Nā ibi numerus mēsium per numerum dierum declaratur. Alij negant Danielē loqui de die iudicij futuro post illū numerum dierū. Sed eadem facilitate negari potest, Ezechielē loqui de morte Antichristi, sed de alijs principibus, eius ministris, & exercitibus eius, qui fortasse interficiētur aliquibus mēsibus ante Antichristum. Aut certe per metaphoram dicamus significatam esse acerbitatē illius stragis. Est ergo res hæc valde lubrica, & incerta. Vnde satis constat, quid respondendum sit interroganti, quando venturus sit Antichristus. Dicendum est enim tam incertum hoc esse, quam est incertum, quando futurus est dies iudicij, solumque affirmari posse, futurum prope diem iudicij.

Matth. 24. Daniel. 7. Apoc. 11. Irenæ. Hippolyt. Aug. Obiectio. Responsio. Daniel. 11. Rieron. Theod. Anselm. Beda. Zyran.

Quæri verò hic vlterius potest, vnde vēturus, seu vbi sit nasciturus, & ex quo genere, & quibus parentibus: hęc enim omnia antiqui Patres inquirunt. Et quidam dicūt nasciturum Babylone, vt Autor operis de Antichristo, nomine Aug. & Hieron. Dan. 11. & Ansel. in Elucidario. Lactantius verò lib. 7. ca. 17. dicit oriundū ex Syria. Rursus affirmant generandum esse ex fornicatione, Damas. supra, & Anselmus. Tandem docent generandum esse ex Iudæis parentibus, & multi affirmant futurum ex Tribu Dan. ita interpretantes prophetiam illam Gen. 49. *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita*, & illud Ierem. 8. *ex Dā audiuimus fremitum equorum.* Et propter hanc causam existimant Ioannem in Apocalyp. capite. 7. omisisse Tribum Dan, in odium nimirum Antichristi. Atque ita sentiunt Iren. & Damas. locis citatis, Beda, Rupertus, & Anselm. Apocalyp. 7. Theodor. quæst 109. in Genesim. Ambros. libr. de benedictionib. Patriarch. cap. 7. Augustin. libr. quæstionum in Exod. quæst. 22. & in tract. de benedict. Patriarchæ Iacob (qui nomine eius circunfertur tom. 3.) Prosper in dimidio temporis, cap. 9. Gregor. 31. Moral. ca. 18. Eucherius, & alij, quos refert Lipomanus in catena super Genesim. Hęc verò omnia incerta sunt, cum neque ex scriptura, neque ex alia diuina reuelatione nobis trædita, sufficienter colligantur. Illud tamen inter omnia verisimillimum est, futurum scilicet Antichristum Iudæum & origene, & professione, vt præter citatos affirmant Hier.

Dubium. Gen. 49. Iren. Apocal. Damas. Rup. Ansel. Theodor. Ambros. Aug. Greg. Euchr. Lipom.

Antichristum & genere & professione Iudæum. Hieron. Ambros. Iren. Sulp. Ioannes. 5.

Hier. Dan. 11. Amb. 2. ad Thess. 2. qui apertē dicit, Antichristū futurū circuncisum, & Seuerus Sulpitius lib. 2. Dialog. ait, illū imperaturū, vt omnes circuncidantur. Cōiectura autē est, quia (vt infra ostendemus) ipse in principio suadebit Iudæis se esse Messiā, ipsique eū recipient iuxta illud Ioan. 5. 1. Thess. 2. *Si alius venerit in nomine suo, illum recipietis.* Nā vt ait Paul. 2. ad Thess. 2. *Quia veritatem recipere noluerunt, mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio*: non est autē verisimile recepturos Iudæos in Messiā nisi Iudæū hominem, & circuncisum. Ex qua autē Tribu futurus sit, incertū est, tum quia locus ille Gen. ad literā de Samsone explicatur à Hier. in traditionibus Hebraicis, quia re vera ibi Iacob nō videtur mala: sed bona potius prædicere. Tū præterea quia tempore Antichristi tā confusæ erūt tribus Iudaicæ, sicut nunc sunt. Vnde vix poterit hominibus constare, ex qua tribu ortus sit. Cyrill. Iero. Atque ideō credibile est, quod ait Cyrill. Ierosol. cat. 15. studiosissimum futurū Antichristum tēpli Ierosolymitani, *vt ipse de progenie Dauid esse videatur, qui templum olim à Salamone extructum, ipse sit adificaturus*, vt nimirum pro Messia haberi, ac recipi possit. An verō nasciturus sit, ex impuro, atque illegitimo thoro, magis incertū est: facile tamen credi potest tam iniquum hominem, tamque Christo contrarium, turpissimam habiturum originem, & sicut Christus de purissima Virgine conceptus est, ita illum ex impurissima fœmina fore generādum. Atque ex ijs omnibus confici potest noua ratio ad ostendendum nondum Antichristum venisse. Quia nullus Iudæus homo, quique à Iudæis pro Messia susceptus sit, temporale regnum obtinuit, aut Ierosolymitanum templum instaurare potuit. Ac similes rationes sumi poterunt ex his omnibus, quæ de vita, regno, ac persequutione Antichristi dicturi sumus.

Obiectio. 2. Thess. 2. Ioan. 4. Responsio.

Vna verò obiectio superest soluēda, quæ superiùs indicata est, ex Paulo. 2. ad Thess. 2. dicente de Antichristo, *Mysterium iam operatur iniquitatis.* Nam si iam tunc operabatur: ergo iā erat. Vnde & Ioan. 1. canon. c. 4. ait, *in mundo est.* Respondetur ex ipso contextu euidenter constare mentē Pauli. Nā, vt Thessalonicenses liberet metu instantis iudicij, docet eos, prius venturum Antichristum, qui nōdum venerat. Cū ergo ait, *Mysterium iam operatur iniquitatis*, nō loquitur de persona Antichristi: sed de membris eius, vt sunt hærecici, & tyranni, qui, eodem spiritu aguntur, & iam tunc operabantur, quo ipsa persona Antichristi regetur. Et eodem modo ait Ioannes, Antichristum iā venisse secundum eam participationem, ratione cuius *Antichristi* vocantur omnes illi similes, seu (quod idem est) dicitur venisse non in persona: sed in spiritu. Sicut Matt. 17. dicit Christus, venisse Eliam, quia Ioannes Baptista venerat *in spiritu* eius. Ita exponunt super hæc loca Chrys. Ambr. Augustin. & alij Græci, Latinique, & Hieron. dicta. q. 11. ad Algas. & Aug. 20. de Ciuitat. c. 19. D. Thom. supra. q. 8. art. 8. ac ferè alij Patres supra citati.

Matth. 17. Chrysost. Ambros. Aug. Hieron. D. Thom.

SECTIO III.

Quales sint futuri Antichristi mores.

OStendimus, proximè ante iudicium venturum quendam hominem singularem hostem Christi, & Sanctorum eius, superest, vt mores, doctrinam, ac persequutionem eius exponamus. Vt autem de moribus dicamus, ab exordio vitæ eius initium sumendum est.

Principio igitur dicunt aliqui, ab initio suæ conceptionis ita fore à dæmone possidendum, vt omni eius malitia repleatur. Quo modo intelligunt, quod Paul. 2. ad Thess. 2. *dicit aduentum eius esse secundū operationem Satanæ*, quocirca eum vocat *hominem peccati*, id est, *diaboli* (vt Sedulius exponit) nō quòd à diabolo generādus sit: sed quia omnem operationē diaboli in se suscipiet, vt ibi ait Theod. Et Oecumen. ibi asserit, Antichristū obsidendū, regendumque â Satana, & hæc sententia est Anſel. in Elucidar. & Aug. seu Raban. citato lib. de Antichristo. Est tamē sano modo intelligēda. Nam in primis (vt ex superioribus constat) dæmon nō efficiet conceptione Antichristi: operabitur autē (quantū in se erit) commouendo humores, & applicando agētia, & materiā, vt fiat temperamentū, illius hominis maximè proportionatum, atque propensum ad vitia. Quod non alia ratione asseritur, nisi quia talis futura est vita Antichristi, vt videatur Deus, omnem licentiā dedisse dæmoni, vt totam suā malitiam, ac potentiā in illū exequatur. Et quia ille homo futurus est in omnibus maximè contrarius Christo, & ideo sicut Christus opera Spiritussancti conceptus est, ita in Anti-

2. Thess. 2. Sedulius. Theodore. Oecumen. Anſelmus. Raban.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Antichristus ab initio cōceptio nis suæ à dæmone obsidē dus quomodo.

Antichristi conceptione spiritus dæmonis A eam præstabit operam, quam suo modo potest, & hoc fortasse sensu Hieron. Iiai. 16. dæmonē appellat *patrem Antichristi*. Deinde obseruandum est non esse anticipandum Antichristo vsum rationis, vt eo sensu intelligatur replēdus ab infantia omni malitia dæmonis. Illa enim anticipatio nō potest fieri sine miraculo, quod nulla ratione fingēdum est sine fundamento, & ad finem prauum. Dici ergo potest replendus ab infantia dæmonis malitia, quia statim tradetur potestati dæmonis, ita vt dæmon intelligat sibi permitti à Deo, vt omnibus modis eum tētet, & ad malum inducat, & ideo ita illum etiam in infantia circūueniet, & omnes eius motus, actusque diriget, vt semper fiat procliuior, & facilior ad malum. Et hoc etiam modo intelligendum est, esse obsidē- B dum à dæmone, non quōd iudicio priuandus sit, & libertate (sicut solent arreptitij) cogi, aut dementari à dæmone) aliàs non peccaret in actibus suis: quod est aperte cōtra Paulum, & alia Scripturæ testimonia. Sed dicitur obsidēdus à dæmone, quia semper, & in omnibus eū diriget, & gubernabit ab infantia sua. Quo sensu dixit Damas. li. 4 cap. 27. *Ex fornicatione parietur, atque omnem Satanæ afflatum suscipiet. Deus etenim incredibilem quandam futuræ ipsius voluntatis peruersitatem præuoscens, diabolum in eo domicilium sibi constituere sinet.*

Damascen.

Anselm.

Aug.

Secundo posquā ad vsum rationis peruenerit, dicunt aliqui scriptores (vt Ans. in Elucidar. & Autor libri de Antichristo inter opera Aug.) educandum eum fore in Corozaim, & Bethaida. Quod vbi legerint, aut quo fundamēto dixerint, me latet. Fortasse moti sunt, quia illæ ciuitates maximè incredulitatis, & obstinationis incusatæ à Christo sunt, sed hoc fundamētum nullius roboris est. Damas. quidem dicto cap. 27. solum dicit, clām esse educandū. Quidquid verō sit de loco, & modo educationis eius, omnes tamen docent, à principio esse imbuendum omnibus iniquis moribus, ac prauis artibus, & à maleficis, & ariolis instruendum, & præsertim astutia dæmonis. De quo Cyrill. Ierosolym. cat. 15. *Inducet* (ait) *quendam magnum hominem* (sic vocat Antichristum) *veneficijs, & incantationibus, & malis artibus instructissimum.* Et inferius de moribus illius loquens dicit, talem futurum, *vt omnes, qui ante illum improbi, & impi fuerint, excellat malitia, mentemque habeat homicidiariam, præfractam, immisericordem, & variam.* Quæ omnia in diuinis literis magnum fundamentum habent. Primum, quia illa epitheta. 2. ad Thess. 2. *Homo peccati, filius perditionis, ille iniquus, cuius est aduentus secundum operationē Satanæ, in omni seductione iniquitatis*: & illud Dan. 8. *Cum creuerint iniquitates, consurget Rex impudens facie*: hæc, inquam, & similia indicant ingentem malitiam, & corruptissimos totius vitæ mores, adeō, vt aliqui sentiant, numquam esse benè moraliter operaturum. Quod licet sit incertum non est incredibile. Deinde, quia expresse prædicuntur de illo cū magna exaggeratione immania vitia, quæ sunt fontes aliorum. Primum, ac præcipuū est superbia, de qua dicitur. 2. ad Thess. 2. *Extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat ostendens se tanquam sit Deus*: & Dan. 7. *Sermones contra excelsum loquetur, & putabit, quod possit mutare tempora, & leges*, &. c. 8. *Cor suum magnificabit*, &. c. 11. *Et faciet iuxta voluntatē suā Rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum Deorum loquetur magnifica.* Propter quæ Greg. libr. 4. Epist. 38. *Regem superbiæ*, Antichristū vocem, indicans, eū in hoc vitio posse ferè cū Lucifero conferri. Colligitur enim ex dictis locis peruenturum eum ad superbiæ fastigium, præsertim tunc, cum rebus omnibus potius fuerit, antea verò totū vitæ suæ cursum ad eam gloriam obtinendam esse instituturum. Vnde Augustt. tract. 29. in Ioan. conferens, atque coniungēs illa verba Christi, *Qui à semetipso loquitur, propriam gloriam* C *quærit*. cum illis, *Alius veniet in nomine suo, & hunc suscipietis*, dicit, cum, qui veluti per antonomasiam gloriam propriam quærit, esse Antichristum, *Qui gloriam nominis sui quæsiturus est, inflatus, non solidus, non stabilis: sed vtique ruinosus, in quo iniustitia est non veritas.* Tribuitur præterea illi Dan. 11. *quod erit in concupiscentijs fœminarum, quod Deum patrum suorum non reputabit*: denique, *quod omnia faciet iuxta voluntatem suam*: vt omittamus homicidia, & crudelissimā tyrannidem, de qua postea dicendum. Erit ergo omnium hominū iniquissimus. Propter quod, *Caput iniquorum* dicitur, vt supra dixit D. Thom. q. 8. art. 8. An vero idolorū etiam cultor futurus sit, dicemus sectione sequenti.

Hieron.

Cyrill.

2. Thess. 2.

Dan. 8.

Mater Antichristi quæ.

2. Thes. 2.

Dan. 7.

Dan. 8. & 11.

Greg.

Dan. 11.

D. Thom.

Ex

Ex ijs autem colligūt aliqui, paulò post A quam cœperit Antichristus ratione vti, ab Angelo custode desertum iri, propter nimiam eius malitiam, & proniratem ad malum. Quam sententiam tribuit D. Thomæ Viguerius in institutionibus capit. 21. §. 3. Vers. 3. Ego vero in D. Thom. id non reperi. At Anton. 4. p. tit. 13. c. 4. §. 3. sic inquit, *Quamuis Angelus bonus ei non subtrahetur ad custodiam: tamen postquam incipiet malitia vti, nullum effectum custodiæ in eum exercebit, eo obstinato.* Itaque non est verisimile, esse deserendum ab Angelo custode, quantum est (vt sic dicam) ex parte Angeli, quia semper paratus erit ad custodiendum illum, & ad suggerendum bona, & auertendū à malis. Quia quandiu ille est viator, commissus erit curæ, & custodiæ sui Angeli. Item quia neque existimandum est, Deum illi denegaturum gratiam suam sufficientem, & necessariam, quantum est ex parte Dei, seu (quod idem est) si ipse impedimentum B non posuerit. Est autem verisimile tantam fore Antichristi malitiam, ac tam frequentem vsum operandi, & cogitandi mala, tantamq; cum dæmone familiaritatem, & coniunctionem, vt vix vnquam det locum alicui bonæ inspirationi, aut effectui spirituali Angelicæ custodiæ, aut diuinę gratiæ.

Viguer. Antonin.

Antichristi simulator, & vafer. Cyr. Ier. Damasc. Hippol.

Tertio obseruant Patres, præsertim Cyrill. Ierosol. cat. 15. & Damas. dicto capit. 27. & Hippol. in lib. de cons. mun. licet ab ineunte ætate Antichristus flagitiosissimus futurus sit, ac crudelissimus: tamen in principio simulaturum, & boni specimen præbiturum, vt Iudęos posit decipere, & paulatim regnum tyrannice occupare. Constat enim ex sententia horum Patrum, & reliquorum, quod licet Antichristus non mittetur à Deo: venire tamen permittetur, vt Augustt. loquitur tract. 29. in Ioan. in C fine, sic tacite exponens illud. 2. Thess. 2. *Mittet illis Deus operationem erroris*, idest, venire permittet. Interdum enim ita Scriptura loquitur de permissione, ac si res à Deo fieret, vt declaret (quasi per exaggerationem) iustitiam, & vindictam Dei, & infallibilitatem effectus, qui consequetur. Hoc ergo sensu mittetur Antichristus, seu veniet, vt Iudæos decipiat in pœnam incredulitatis suæ, vt insinuauit Christus illis verbis, *Si alius venerit in nomine suo, illū accipietis*. Quod clarius explicuit Paulus cit. loco, vt ibi notarunt omnes interpretes, &

Aug. 2. Thess. 2.

Hieron. dicta q. 1. ad Algas. & Iren. dicto lib. 5. cont. hæreses, Greg. 13. moral. cap. 10 & Hilar. can. 25. in Matth. Cum ergo hoc sit futurum primum, ac præcipuum Antichristi institutum, vt Iudæos fallat, eisque persuadeat se esse Christum, & Messiam, non est dubium quin aliquo saltem tempore ita sit mores suos simulaturus, vt facilius possit Iudæos decipere, & ab eis suscipi, creditique Messias. Ostendet ergo se benignū, & humanum (vt Cyrillus Ierosol. dicit) & bonitatis specie præseferet (vt ait Damas- Damasc. cenus) & quoniam ipsi regem temporalē, bonaq; temporalia præcipuè sperant, in ijs elargiendis maximè se liberalem ostendet, ijs enim rebus abundabit, vt infra videbimus. Adiunget etiam aliqua signa, de quibus postea etiam dicturi sumus: atque ijs modis tandem efficiet, vt à Iudæis pro Messia recipiatur. *Cum autem rerum potitus fuerit* (inquit Damas.) *omnem suam peruersitatem depromet.* Quæ omnia, suppositio prædicto fundamento per se sunt credibilia, & ex ijs, quæ dicemus, verisimiliora fient.

Hieron. Iren. Hilar. Greg.

Cyril.

Atque ex ijs colligi potest vna ex potissimis causis, ob quas Deus permissurus est, vt dæmon in illum hominem tantam habeat potestatem, vt ad omnem iniquitatē, & deceptionem eo quasi organo proprio vti possit. Causa enim erit ad conuincendā Iudæorum perfidiam, vt qui verum Christum, honestissimosque illius mores, & verissima, stupendaque miracula reuereri, & sectari noluerunt, falsum Christum, falsaq; miracula suscipiant, & improbissimos mores imitentur. Permittet etiam hoc Deus ad ostendendam gratiam suam, & benignissimam prouidentiam erga homines, vt hoc exemplo constet, quanta sit hominis fragilitas, quantaque dæmonis efficacia ad superandum illum, si Deus permisisset. Itē ex illius hominis peruersitate, & malitia sumet Deus occasionem exercendi Sāctos suos, & illustrissimas victorias per illos obtinendi, vt rectè dixit Hippolyt. lib. de cōsumat. mundi, & inferius latius dicturi sumus. Tandem Iren. lib. 5. cap. 29. sic inquit, *Propter hoc in bestia veniente recapitulatio fit vniuersæ iniquitatis, & omnis doli, vt in ea confluens, & conclusa omnis virtus apostatica, in caminum mittatur ignis.* (2.)

Hippolyt.

Iren.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECTIO IIII.

Quæ sit futura Antichristi doctrina, & modus suadendi illam.

QVæstio hæc solum intelligitur de doctrina, quæ in diuinarum rerum cognitione, seu fide consistit, & fundamentum est religionis, diuinique cultus. Nã de aliarum rerum scientia, & cognitione nihil nobis est de illo reuelatum, neque ad institutum nostrum quicquam spectat. Duo autẽ inquiri possunt. Primũ quid re vera ipse sentiet de Deo, ac rebus alijs, quę ad salutẽ animæ pertinent. Secundo, quid exterius docebit, ac persuadere conabitur. Dicemus autem prius de hac posteriori parte, quia illa poterit esse hominibus notior: ex decisione vero eius aliquid postea de priori coniectabimus.

A

Primum igitur, ac veluti fundamentum B doctrinę Antichristi erit, Iesum Christum Dominum nostrum non fuisse verũ Messiam, neque filium Dei, neque hominum saluatorem, & consequenter totam eius religionem, & sacramenta esse vanam superstitionem, & è contrario Moysi legem esse seruandam, circumcisionem retinendã, &c. Hæc omnia colligunter primo ex ipso nomine Antichristi. Ideo enim sic per antonomasiam appellatus est, quia potissimũm eius institutum erit, Christum negare, & è medio tollere. Quod plane docuisse videtur Ioann. 1. can. c. 2. dicens, *Quis est mendax, nisi qui negat Iesum esse Christum, & hic est Antichristus?* Et in Græco ponitur articulus, ὁ, quo significatur hoc fore potissimum dogma, & institutum illius, qui proprie *Antichristus* appellatur. Secundo hoc probatur ex iis, quæ supra dicta sunt, quòd Antichristus primum omnium incipiet doctrinam suam Iudæis suadere, vt ab eis pro Messia recipiatur: ergo necesse est, vt prius suadeat, nullum alium esse verum Christum, seu Messiam. Hoc quoquè significauit Christus Matth. 24. vbi de temporibus Antichristi loquens, nos monet, *Si quis vobis dixerit, Ecce hic est Christus, aut illic, nolite credere. Surgent enim pseudochristi, & pseudoprophetæ.* Significat ergo Antichristum negaturum verum Christum, & alium falsum introducturum. Tertio ex effectibus idem constat. Nam hac de causa faciet bellum aduersus

1. Ioann. 2. Primũ Antichristi dogma & institutio Christi diuinitatem & religionem negare.

Matt. 24.

C

Sanctos, & Ecclesiam Christi oppugnabit, & vniuersa sacramenta, ac iuge sacrificiũ auferet (vt constat ex Daniel. 7. 11. & 12. & infra sect. 6. latius explicabimus) ergo signum euidens est odio habiturum Christũ, eumquè præcipuè, & totam eius religionẽ esse euersurum. Et hinc è contrario facile credi potest instauraturum Mosaicas cæremonias, saltem in principio, cùm suos instillare genti suæ errores cœperit. Quia nulla alia ratione poterit eis melius persuadere, se esse Messiam, cùm illi existiment legem Moysis esse perpetuò duraturã: Vnde Gregor. libro. 11. Epistol. 3. eos, qui docent, legis cæremonias esse obseruandas, Antichristi prędicatores vocat, *Namilie* (inquit) *iudaizare populum compellet, vt exteriorem ritum legis reuocet, & sibi Iudæorum perfidiam subdat.* Similia docet Hippol. dicta orat. de consum. mun. Hieron. Dan. 11. Augustin. lo. de Ciuitat. capit. 8. Chrys. & alij Græci. 2. ad Thess. 2. circa illa verba, *Nisi venerit discessio primum*, vbi per *discessionem* apostasiam à Christo interpretantur, & intelligunt, ea voce significari ipsum Antichristum. Quia erit multis causa recedendi a Christo, & quia hoc erit potissimum eius institutum.

Dan.

Greg.

Hippolyt. Hieron. Aug. Chrysost.

Antichristus primo proponet doctrinam suam Messiæ se esse tanquam Messiam recipiendum.

Secundo dicendum est, Antichristum in initio doctrinæ suæ persuasurum Iudæis se esse Messiam in lege promissum. Excluso enim vero Messia, nihil ei restabat aliud, neque de eius superbia, & ambitione aliud sperari poterat, quam vt se Messiam simulet. Hoc intelligunt Patres significasse Christum illis verbis, *Si alius venerit in nomine suo illũ accipietis.* Quanquam enim videatur sermo cõditionalis: tamẽ ab omnibus patribus supra citatis intelligitur esse absoluta prophetia de Antichristo, ita vt illa particula, *si*, posita sit pro, *cum*, vel, *quando*. Deinde idẽ significatur in verbis illis Matth. 24. *Si dixerint vobis, ecce hic est Christus, aut ecce illic*, vt notat Cyrill. Ierosolym. dicta cat. 15. dicens, venturum Antichristum *se ipsum Christum vocantem, ac per hanc Christi appellationem Iudæos, qui venturum expectant, decipientem*: & infra. *Ac primùm quidem tanquam prudens aliquis, & intelligens, temperatiam, atque humanitatẽ simulabit, significatque, & portentis magica impostura decipiet Iudæos, tanquam is esset Christus ab illis expectatus.* Addit etiam Ambros. libr. 10. in Lucam, cap. de signo appropinquãtis desolationis, quod *erit etiã ex Scripturis disputans se esse Christũ.*

Matt. 24. Cyrill. Ier.

Ambros.

Dexi-

Iren. Hippol. Hieron.

Deniq; reliqui omnes, qui de Antichristo A scribunt, præsertim Iren. Hippol. & Hier. dicunt esse suscipiendum à Iudæis vt verũ Messiam, & hoc esse futurum initium tyrannidis eius, ergo.

Tertio dicendum est, Antichristum docturum, ac persuasurum hominibus, vt credant nullum esse verum Deum præter se ipsum, verisimile autem est, non esse hoc docturum, donec rerum omnium potiatur.

2. Thess. 2.

Prior pars probatur ex Paul. 2. ad Thess. 2. *Extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se, tanquam sit Deus*, seu (vt habent Græci codices, & aliqui Latini) *ostendens se quia sit Deus*, igitur inducet homines vt se tantum venerentur, & recognoscant vt Deum, &, vt excellentiorem, ac potentiorem omni illo, qui hactenus nominatus est Deus. Hoc enim est *extollere se supra omne, quod dicitur Deus*, vt ibi exponunt Chrys. Ambros. & alij, & idem Chrysost. hom. 40. in Ioan. Iren. autem lib. 3. c. 6. putat Paulum loqui tantum de idolis, non de vero Deo. Quia loquitur de ijs, qui dicuntur Dij, non tamen de eo, qui est verus Deus. Tamen cùm Paul. hunc non excludat, qui maximè dicitur Deus, sed generaliter loquatur, de omnibus, simpliciter intelligendus est, præsertim cùm dicat, Antichristum se ipsum ostensurum Deum, quia necesse est, vt introducendo se falsum Deum, verũ excludat. Præterea hoc apertè confirmat Daniel. c. 11. dicens, *Eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum Deorum loquetur magnifica, & Deum patrum suorum non reputabit, nec quenquam Deorum curabit, quia aduersum vniuersa consurget.* Quæ verba adeò perspicua sunt, vt nulla egeant expositione.

Chrysost. Ambros. Iren.

B

Dan. 11.

C

Obiectio.

Oritur tamen ex verbis sequentibus difficultas. Quia ex dictis sequi videtur, Antichristum ablaturum idola, & illorũ cultum. Id enim expresse videntur asserere Paul. & Daniel, vnde Iren. lib. 3. capit. 6. & lib. 5. capit. 25. tractans hæc loca dicit, Antichristum ablaturum omnia idola. Idem sentit Hugo Aetherianus libr. de regressu animæ cap. 23. & Cyrill. Ierosolymitan. cat. 15. dicens, *odio habebit idola.* Idem Hippol. supra. Chrysostom. cùm alijs Græcis. 2. ad Thessalon. 2. Hieronym. super Danielem, & dicta q. 11. ad Algasiam: consequens autem videtur esse contra eundem Danielem capie. 11. dicentem, *Deum autem Maozim in loco suo venerabitur, & Deum quem ignorauerunt Patres eius, colet auro, & argento, & lapide pretioso, rebusque pretiosis, & faciet, vt muniat Deum Maozim cũ Deo alieno, quem cognouit.* Ex quibus verbis constat, Antichristum idolum aliquod veneraturum.

Hieron.

Responsio.

Respondeti potest primo, verba illa non esse inte ligẽda de Antichristo: sed de Antiocho. Nam de illo præcipuè instituerat sermonem Propheta in illo capite, & quamuis more prophetico (quoniam Antiochus fuit quædam figura Antichristi) ab vno ad alterum sermonem transtulerit, vel (vt alij volunt) de Antichristo in persona Antiochi loquutus sit: postea redit ad Antiochũ, & nonnulla dicit, quæ ei soli conueniunt.

Hieron.

Hæc vero interpretatio non placet Hier. qui potius ait hæc conuenire Antichristo, quam Antiocho. Nam Antiochus semper adorauit idôla, quæ Patres eius cognouerunt, & adorauerunt. Theod. etiam eũdem locum de Antichristo interpretatur: intelligit autem Antichristum non adoraturum Deum alium, nuncupatum *Maozim*, sed se ipsum glorificaturum, & nominaturum *Deum Maozim*, id est, fortem, & potentẽ sic enim ipse interpretatur, & vbi Vulgata habet, *Venerabitur, & colet*, ipse legit, *glorificabit.* Verbum enim Hebræum optime hunc sensum admittit, & verbum etiam Græcũ ἀοξάσει, quo Septuaginta vsi sunt. Altera interpretatio est Lyrani, & Glossæ ordin. & aliorum, Antichristum publicè, & coram alijs ablaturum idola, & omnem Deorum cultum, nec permissurum, vt alij aliũ præter se adorent: ipsum vero occultè adoraturum dæmonem, cum quo pactum perpetuum inibit, eiusque ope potentiã, & regnum terrenum consequetur & ideo priuatim eum pro Deo colet, & vel illum appellabit *Maozim* (quod præsidium, vel auxilium significare dicitur) quia in eo ponet totam spem suam, vel (vt alij volunt) eius proprium idolum in aliquo loco munitissimo, & occultissimo ponet, qui vocabitur *Maozim*. Nam de eo statim subdit Daniel, *& faciet, vt muniat Maozim cum Deo alieno, quem cognouit.*

Theodor.

Lyran. Glos.

Antichristus diaboli cultor.

Hinc colligitur primo, verisimile esse Antichristum non omnino, creditum, quæ alios docebit, & credere compellet. Nam licet in principio Iudæis persuadeat, se esse Messiam, & missum à Deo, fingar-

Universidad de Deusto
Biblioteca

que se credere legem Moysis esse veram: A & obseruandam: tamen omnia hæc faciet simulate, vt eos decipiat, & regnum obtineat. Postea enim & Moysis legē abijciet, & Deum verum, à quo data est, negabit. Vnde multi existimant, etiam callide ablaturū esse idola, vt Iudæis imponat. Quod fortasse in principio ita erit. Nam postquam imperium obtinuerit, non tantum ob hanc causam: sed maximè propter eximiam superbiam id faciet, vt nullius alius præter sese ab alijs colatur. Quæ autem futura sit eius perfidia, & quid reuera existimaturus sit de Deo, diuinare nō possumus. Est autem credibile, illum futurum Atheū, nullumque præmium, aut pœnam in alia vita speraturum, ac propterea solum illum dæmonem veneraturum, à quo fallendi artem addiscet, diuitias obtinebit, & cuius B ope imperium comparabit.

Antichristi atheos.

Secundo colligitur, qualis futura sit doctrina morum, si quam fortasse Antichristus docebit, & obseruare faciet. Nam cum potissima huius doctrinæ pars sit, quæ ad Dei cultum pertinet, hæc tota erit plena errore, ac superstitione, prius contra Christum, Christianamque religionem: postea verò etiam contra Mosaycam, & contra rationem naturalem. Nam sibi soli dicari templa, offerrique cultum imperabit. Et hinc facile coniectare licet, quid facturus sit in rebus alijs, quæ ad iustitiam, temperantiam, virtutesque alias spectant. Nam in omnibus ea tantum curabit, quæ sibi ad gloriam, vel voluptatem, vel imperium augendum, & conseruandum conducere existimabit: in reliquis verò amplissimam licentiam & facultatem concedet: nihil enim aliud ex principijs positis probabiliter colligere, aut existimare possumus.

Tertio colligitur verum esse, quod in vltima parte tertiæ assertionis dicebamus, Antichristum non manifestaturum totam impietatem suam, donec plenam regni potestatem obtineat, vt expresse etiam notant Patres citati, præsertim Dam. Cyrill. Hippol. & patet facile ex discursu rerum omnium, quas hactenus tractauimus.

Damascen. Cyrill. Hippolyt.

Quarto, & vltimo dicendum est Antichristum variis modis persuasurum hominibus doctrinam, & obseruantiam superstitionis suæ: potissimè vero id facturum signis, & prodigijs falsis quidem, specie tamen admirabilibus. Prior pars constat, nam quatuor præcipuè modis (vt rectè notat Ansel. in Elucidario) vtetur ad decipiendos homines. Primus erit persuatione, & eloquentia. Erit enim à dæmone instructus, & edoctus in rebus omnibus, quæ ad hūc finē necessariæ fuerint: imo ait Ansel. *quod erit sapientia, & eloquentia incredibili, & omnes artes, & scripturam memoriter sciet.* Secūdus erit per liberalem elargitionem diuitiarū, vt latius dicemus sectione sequenti. Tertius per terrores, & minas, de quo in sectione vltima. Quartus deniq; per signa, & prodigia hominibus admiranda: vnde Paul. 2. ad Thess. 2. ait, *Cuius est aduentus secundū operationem Satanæ, in omni virtute, & signis, & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis.* Nam sicut Christus miracula edidit in confirmationem veritatis: ita ipse faciet signa mendacia in confirmationē falsitatis, vt ibi notant Chrysost. & Ambr. tamen sicut Christus illa faciebat virtute Dei, qui est prima veritas: ita ipse faciet virtute Satanæ, qui est pater mendacij: & ideo non faciet vera miracula, sicut Christus, sed falsa. Quia vel res quæ apparebūt, non erunt veræ, sed phantasticæ, vt si videatur suscitare mortuum, aut verē non erat prius mortuus, aut postea non verē viuet, vt notauit Athan. q. 3. Antiocham: aut si interdum fuerint res veræ, quæ apparebunt, non erunt tales, quæ modo miraculoso fiant: sed per applicationem occultam naturalium causarum.

2 Thess. 2. *Chrysost. Ambros.* *Athanas. Ambros.*

Quod si inquiras, quæ sint futura huiusmodi signa, & miracula? Respond. verisimile esse futura similia ijs, quæ Christus Dominus operatus est, vel quæ Iudæi ab ipso petierunt, vt notant Hippolytus dicto lib. de consumm. mundi, & Lactan. lib. 7. c. 17. qui multa signa in particulari enumerant, quæ solum hac coniectura ducti, recensere potuerunt. Nā sicut Magi Aegyptij pugnabant contra Moysem similia signa facientes, ita verisimile est, pugnaturum Antichristum contra Christum. Cuius rei vestigium habemus Apoc. 13. vbi de Antichristo dicitur, *Et vidi vnum de capitibus suis quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius curata est.* Cuius communis expositio est, quod finget se mori, & resurgere, vt ibi fere antiqui omnes exponunt, & sentit Greg. lib. 11. Epist. c. 3. Alius verò sensus, & fortasse magis consentaneus litteræ est, quod aliquis ex præcipuis sectatoribus Antichristi, seu

Dubium. Responsio. Hippolyt. Lactantius. *Greg. Nidor. Aug.* *Exod. 7. Apocal. 13.* *Gregorius.*

seu Regibus illi subditis, Iæthali vulnere A perentietur, & virtute dæmonis ab Antichristo sanabitur. In vtroque autem sensu opus apparebit miraculosum, & stupendū. Vnde subditur, *Et admirata est vniuersa terra, post bestiam, & adorauerunt bestiam dicētes: Quis similis bestiæ?* Postea verò subiungitur aliud signum. *Fecit signa magna, vt etiā ignem faceret descendere de coelo in terram in conspectu hominum.* Sed est aduertendū, hoc posterius signum non attribui in eo cap. eidem bestiæ, sed alteri, & quanquam Rupertus velit, per vtramque bestiam significari eundem Antichristum, verisimilius tamē est (quod Anselm. Richar. ibi, & Iren. lib. 5. c. 28. dicunt) duas illas bestias significare diuersas personas, & posteriorem esse ministrum aliquem Antichristi, & prædicatorem eius, ac pseudoprophetam illam de quo fit mentio in eodem libr. Apocal. c. 19. de quo etiam ibidem dicitur, *Fecit terram, & habitates in ea adorare bestiam primā*, id est, Antichristū, & postea subditur, hāc posteriorem bestiam erexisse imaginem, seu effigiem Antichristi, & coegisse homines vt eam adorarent, & ad hoc aliud etiā signum effecisse, scilicet vt imago bestiæ loqueretur. Vnde coniicimus Antichristū non solum per se ipsum, sed etiam per alios effecturum signa ad suam doctrinam suadendam. Et propterea fortasse in plurali dixit Christus Matth. 24. *Dabunt signa & prodigia magna, ita vt in errorem indicantur, si fieri potest etiā electi.* Et ideo erit illa tentatio omniū grauissima propter multitudinē & magnitudinē signorū, vt notauit Greg. C 32. Moral. c. 12. & li. 33. c. 20. & 21. & Isid. li. 1. de summo bono. c. 28. *Nam olim* (inquit) *faciebant miracula martyres, tunc autem videbuntur facere ipsi persequutores.* Et eleganter Aug. Psalm. 9. tractans illa verba. *Insidiatur in occulto, quasi leo in spelunca sua*, vbi per *leonem in spelunca* Antichristum intelligit, *in quo vis & dolus operabitur, cuius persequutio superest, qua nihil est periculosius, quoniam violenta, & fraudulenta erit. Vim habebit in imperio, dolum in miraculis.* Dices, Videtur esse contra suauem diuinæ prouidentiæ gubernationem, vt permittat fieri tam stupenda signa in confirmationem falsitatis. Tum quia hoc videtur esse permittere tentari homines vltra id, quod possunt: tum etiā quia hinc potest labefactari fides diuinorū miraculorum, quia semper

Rupert. Anselm. Richardus. *Matth. 14* *Greg. Nidor. Aug.* *Psalm. 9.* *Obiectio.*

SECTIO V.

Quale futurum sit Antichristi regnum, quibusque modis obtinebit illud.

PRimum omnium Antichristum futurum esse Regem, magnumq; monarcham aperte colligitur ex Daniel. 7. & 11. capite, supposita cōmuni interpretatione Sanctorum, qui de Antichristo ea loca intelligunt. Cap. enim. 7. explicatur, cornu illud paruulū quod Antichristū significare diximus, ijs verbis, *Cornua decē, decē Reges erant, & alius consurget post eos, & ipse potētior erit prioribus, & tres reges humiliabit*, &. cap. 11. de eodem Antichristo dicitur, *Et faciet iuxta voluntatem suam Rex*: erit ergo absquè vlla dubitatione Antichristus rex temporalis.

Daniel. 7. *&. 11.*

Secundo est certū, Antichristū non habiturum aliquod regnū iure hæreditario, sed habiturum potius humilem originē, & latitum, ac fraudulenter regnum occupaturū. Hoc significauit Damas. dicto. c. 27. illis verbis, *Ex fornicatione ista, nascetur, & clam edu cabitur, ac repente insurget, caputque attollet, atque imperio potietur*, & Cyril dicta cat. 15. dicens, *Antichristum per magicum maleficiū decepturum gentes, & Romanum imperiū vsurpaturum.* Clarius Hier. Dan. 11. de Antichristo sic scribit, *Qui consurgere habet de modica gente, id est, de populo Iudæorum, & tam humi-*

Antichristus per vim & fraudē principatum obtinebit. *Damas. Cyrill.* *Hieronym. Daniel. 11.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

lis erit, atque despectus, vt ei non detur honor regius, & per insidias, & fraudulentiam obtineat principatum. Quod colligit ex illis verbis Danielis, quæ de Antichristo interpretatur, *Et stabit in loco eius despectus, & non tribuetur ei honor regius, & veniet clam, &*
Dan.7. & 8. *obtinebit regnum in fraudulentia.* Atque idē colligi potest ex.c.7.&.8.vbi, propter humile principium, per *coron paruulum* Antichristus significatur. Nam licet hæc possint de Antiocho intelligi: tamen multo verius creduntur implenda in Antichristo, cuius Antiochus typus erat. Denique addi potest coniectura. Nam(vt diximus) Antichristus ex Iudæis orietur, qui nullum regnum, aut imperium possident: sed per vniuersum orbem dispersi, & abiectissimi sunt, neq; vllam spem habent sceptri, & imperij vlquè
Hieron. ad Antichristi tempora. Nam(vt Hieron. ait Dan.11.circa illa verba, *Faciet, quæ non fecerunt patres eius*) nullus Iudæorum absquè Antichristo regnauit.

B Tertio dicendum est, Antichristum per dolum ac fraudem incepturum regnare Babylone, & inde pugnaturum cū alijs regibus, & tres potissimos debellaturum, ac tandem septem alios, & vniuersum orbem sibi subiugaturum. Hæc assertio magna ex parte colligitur ex Scriptura, & probabilibus cōiecturis ex ijs, quæ in Scriptura dicuntur. Et in primis, quòd regnum Anti-
Regnū Antichristi Babylone inchoandum: christi inchoandum sit Babylone multi colligunt ex illis verbis Zach. 5. *Et leuauerunt*
Zach.5. *amphoram inter terrā, & coelum, & dixi ad Angelū, qui loquebatur in me. Quò isti deferūt amphoram? & dixit ad me vt ædificetur ei domus in terra Senaar, & stabiliatur, & ponatur ibi super basem suam,* vbi Septuaginta legūt,
Hieron. Genes 10. 11.&.12. Ruperti. *in terra Babylonis.* Quia(vt Hier. notat) *Senaar* campus est Chaldæorū, in quo extructa est Babylon Genes. 10.11.&.12. Significata autem est in illa visione(vt Ruper. ibi notat) impietas, & incredulitas Iudæorū, & suppliciū diuinū, quod sustinēt. *Quia videlicet nec terra sua capit eos: nec colūa admittit eos.* Quod suppliciū vsq; ad finem mūdi, & Antichristi aduetū durabit: tunc autem ædificabitur eis domus Babylone, quia ibi Antichristū pro Messia recipiēt: ibiq; regnare incipiet. Quod etiam verisimile sit ex
Hieronym. sententia eorum Patrum, qui dicunt Antichristū nasciturū Babylone. Deinde, quòd initium huius regni futurū sit per dolū, ac fraudē, affirmant Hier. Cyril. Damas. & alij

A supra citati. Et per se est verisimile, quia Cyrill. Damasc. non est obtinendū iure hæreditario, neq; etiam in principio potest cōparari per potentiam, & vim, nili singamus solum dæmonem illaturum bellum hominibus pro Antichristo, vt illi per vim regnum obtineat, quod posset facile fingi, si dæmones in corporibus assumptis pro illo pugnarent. Sed non oportet hæc sine fundamento fingere, præsertim cum dæmon non tam intendat homines per vim debellare, quam decipere, & in errorē inducere. Prius ergo, quā Antichristus per vim homines aggrediatur, aliquos per fraudem sibi adiunget, præsertim Iudæos, vt supra dictum est. Hæc autē fraus non solum consistet in falsa doctrina supra explicata: sed etiam in promissionibus temporalibus, quas Iudæi potissimum expectant, & (quod caput & maximū robur illius) ingentibus diuitijs abundabit, & amplissimis largitionibus facile infinitam hominū alliciet multitudinē. Quia(vt Dan.11. dicitur Dan 11. *Dominabitur thesaurorū auri, & argēti, & in omnibus pretiosis Aegypti.* Anselm. Vnde Anselm. in Elucidario ait, *quod industria dæmonū, omnis pecunia occulta, erit ei manifesta:* siue sit in mari, siue in reconditis Antichristi opulentia. terræ finibus. Imò fortasse etiam mineralia auri, & argenti virtute dæmonum elaborata, omnia illi offerentur, & vsui erunt ad imperium obtinendum. Atq; hoc modo tantum crescet in initio regni sui, vt potentior fiat quolibet alio rege: sic enim de illo di-
Daniel.7. citur Dan.7. *Cornua decem, decem reges erunt, & alius consurget post eos, & ipse potentior erit prioribus.* Additur vero statim, *Et ipse tres reges humiliabit,* ex quo colligimus non
Daniel.11. iam fraudibus, aut donis: sed potentia, & vi, illa tria regna obtenturum. Vnde ibidē dicitur, *Tria de cornibus primis euulsa sunt à facie eius.* Significat autē Dan. cap. 11. illa tria
C regna futura, regnum Aegypti, Lybiæ, & Aethyopiæ. Sic enim dicit, *& mittet manū suam in terras, & terra Aegypti non effugiet, per Lybias quoque, & Aethyopiam transibit.* Nicetas. Theod. Iren. Cyril. Lactant. Quibus locis id notant Hieron. & Theod. & Iren. lib. 5. c. 25 & Cyril. dicta. cap. 15. & Lactant. lib. 7. c. 16. Qui omnes addunt cæteros septem Reges (siue illi in hoc certo numero futuri sint, vt est maxime probabile, siue per illos vniuersitas Regum, & Principum significetur) subdendos Antichristo tanquā supremo Monarchæ, & Imperatori. Quod non obscurè colligitur ex cap. 17.

A Apoc. 13. Apoc. illis verbis, *Decem cornua, quæ vidisti, decem Reges sunt. Hi vnum consilium habent, & virtutem, & potestatem suam bestiæ tradent,* cap. etiam. 13. describitur potestas Antichristi tanquam suprema, *Data est illi potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem,* & similiter Dan. 8. *De vno autem ex eis egressum est cornu vnum modicū, & factum est grande contra meridiem, & contra Orientem, & contra fortitudinem.* Loquitur autem de Antichristo. Nam de illo statim subdit, ablaturum *iuge sacrificium.* Obtinebit ergo Antichristus vniuersalem Monarchiam, quam Romani obtinuerant: & hanc(vt supra dixi) interpretantur Patres Græci, esse defectionem Romani Imperij, de qua Paul. loquitur. 2. ad Thessal. 2.

2. Thess. 2. Obiectio. Dices, Quomodo poterit Antichristus tam breui tempore vniuersum orbem subiugare, præsertim, quoad regiones remotissimas Indiarū, vel similes. Respondetur
Responsio. quamuis tempus Antichristi post Monarchiam comparatam, quod erit propriè tempus persecutionis Ecclesiæ, futurum sit breB ne(vt supra diximus,) tamen tempus bellorū, eius non constat futurum adeo breue. Quia ignoramus, qua ætate incipiet regnare, & qua morietur. Deinde, cum dicitur regnaturus in vniuerso orbe, nō est necesse intelligi de omnibus prouincijs mundi: sed de Romano imperio veteri, atq; de ijs prouincijs Asiæ Africæ, & Europæ, in quibus fides, & Ecclesia diutius viguit. Præterea etiam si priori modo intelligatur, nō erit factu difficile, præsertim cùm neq; copia auri, & argenti, neq; dæmonum industria defutura sit. His enim duabus alis facile erit vniuersum mundum peragrare. Non quòd necesse sit, Antichristum per seipsum omnia loca lustrare: sed per duces, & ministros. Quin potius arbitror(& colligi poC test ex dictis testimonijs Daniel. & Apoc.) non fore illi necessaria bella, & exercitus ad omnia regna subiuganda: sed summa facilitate, & velocitate debellatis illis tribus prioribus regnis sibi vicinioribus, ita eius fama, potentia, atq; diuitijs terrendos esse reliquos reges, vt facile illi subijciatur.

Metropolis imperij Antichristi Ierosolyma. Quarto dicendum est, Antichristū præcipuam sedem Monarchiæ suæ Ierosolymis collocaturum, vt in Ierosolymitano templo à se instaurato sedeat, & tanquam Deus adoretur. Hæc est sententia Patrum omnium, qui de Antichristo scribunt, quos

A sæpe citaui, & statim necesse erit eos indicare. Colligitur autē ex duplici loco Scripturæ. Prior est, 2. ad Thessal. 2. *Ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se, tanquam sit Deus.* 2. Thess. 2. Quanquam enim Patres interdū alijs modis metaphoricè interpretentur templum illud; tamen sensus maxime proprius, & literalis esse videtur, vt de templo Ierosolymitano intelligatur, vt exponunt Iren. Iren. Cyrill. Ierosolym. & Damas. citatis locis, & Cyril.Ier. Damasc. Seuerus Sulpitius ex sententia sancti Mar- Seu.Sul. tini in lib. 2. dialog. & Sedulius. 2. ad Thess. Hippol. 2. & Hippolyt. dicta orat. de consummatione mundi, & Origen. tract. 29. in Matth. Origenes. qui addit, in sensu spirituali per *templum* diuinas Scripturas intelligi, Anselm. vero. Anselmus. 2. ad Thessal. 2. animas hominum exponit, in quibus Antichristus sedere studebit; vt Deus, à qua expositione parum discrepat aliorum interpretatio, qui per *templū Dei,* Ecclesiam intelligunt, vt Hieronym. dicta. Hier. q. 11. ad Algas. Ecclesia enim nihil aliud est, quam ipsi fideles. Alij vt Chrysost. Oecu- Chrysost. men. & Græci per *templum* intelligunt Oecum. Christianorum Ecclesias, seu templa. De- Aug. nique August. 20. de Ciuit. c. 19. probabile putat, per *templum* non significari locum, in quo Antichristus sedeat, vt Deus: sed significari ipsum Antichristum cum suo populo. Atque ita non esse legendum, *Vt in templo,* sed, *Vt in templum Dei sedeat,* (prout habent Græca) & sensus sit, Antichristum sessurum, *vt templum,* id est, *vt Ecclesiam,* ac si ipse cum suis esset verus populus Dei. Quæ expositio inter omnes magis displicet. Quia neque cum verbis antecedentibus, nec cum sequentibus, connecti potest. Etenim, quæ præcedunt, sunt, *Extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut colitur, ita vt in templo Dei sedeat.* Ex hoc autem, quod prædicto modo, *sedeat in templum Dei,* non sequitur, quòd se extollat supra Deum. Omnes enim hæretici contendunt in ipsis esse Ecclesiam Dei, atque adeo sedent in illo sensu *in templum Dei:* & tamen non se *extollūt supra omne id, quod dicitur Deus,* vt Paul. loquitur. Sequentia autē verba sunt, *Ostendens se tanquam sit Deus:* si autem solum *sederet, vt templum Dei,* non se ostenderet Deū. Rectè ergo noster interpres vertit, *In templo Dei.* Nam; licet Græcè sit ναὸν τοῦ θεοῦ, tamen iuxta Græcum idioma eadem est significatio, quæ cum alijs etiam locis Scripturæ magis consentit, vt iam dicam. Posita

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem hac lectione, probabilius est, templũ ibi sumi pro templo materiali, & sensibili: nam hæc est natiua significatio, quæ cùm propriè saluari possit, non est necesse metaphoricè exponi. Templum autem Dei eo tempore quasi per antonomasiam dicebatur templum Ierosolymitanum, vt patet ex Luc. vltimo, Actor. 3. &. 5. & sæpe alias.

Luc. 24. Act. 3. & 5.

Cum enim tunc nondum essent erecta, & dicata Christianorum templa, solum Ierosolymitanum singulariter dicebatur *templum Dei*. Verisimilius ergo est, de hoc esse loquutum Apostolum. Præterea, quia hæc videtur esse *abominatio desolationis*, de qua prædixit Daniel cap. 9. *Et erit in templo abominatio desolationis*, *abominationem* enim vocat Antichristum propter abominanda eius scelera, *desolationis* autem, ob atrocem persecutionem. Ita interpretatur Iren. lib. 5. cont. hæres. cap. 25. & Origen. dicto tractat. 29. in Matth. Quamuis enim ille locus alias habeat interpretationes, & præsertim illam August. epist. 80. qui eum locum intelligit de exercitu Romano circundante Ierusalem, vsquè ad desolationem eius tempore Titi, & Vespasiani, quia & contextui Danielis hæc videtur facilè accommodari, & de illa videtur loquutus Christus Matth. 24. dicens, *Cum videritis abominationem desolationis, sedentem in loco sancto, quæ dicta est à Daniele Propheta, qui legit intelligat*, licet hoc (inquam) ita sit: nihilominus non videtur reijcienda interpretatio Patrum, qui de Antichristo hæc intelligũt. Sic enim verba Christi interpretatur Hilar. can. 25. in Matt. & Ambr. lib. 10. in Luc. c. de signo appropinquantis desolationis, qui ad literam hoc intelligunt de Antichristo sedente in Ierosolymitano templo. Neque alij Patres hanc sententiam reijciunt, vno, vel alio excepto, quamuis addant Antichristum non solum sessurum in templo Ierosolymitano: sed etiam in Ecclesijs Christi, seu in Ecclesijs Christianorum. Quod qua ratione intelligendum sit, in sequenti sectione explicabimus.

Daniel. 9. Iren. Origenes. Aug. Hilarius. Ambros.

Dices, Ex cap. 9. Dan. constat templum Ierosolymitanum nunquam esse instaurãdũ, nam, *vsquè ad consummationem, & finem perseuerabit desolatio*. Respondetur, satis videri desolationem perseuerare vsquè ad finem, quandoquidem vsquè ad Antichristi tempora templum instaurandum non est. Deinde etiam tunc non propriè instaurabitur, non solum materialiter, quia fortasse tam breui tempore non integrè, & perfectè: sed vtcunque reædificabitur, sed etiam formaliter (quod ad rẽ maximè spectat) quia non instaurabitur in templum veri Dei, sed in sedem Antichristi. Nam licet fortasse in principio, ad decipiendos Iudæos, Antichristus simulaturus sit se velle instaurare templum in cultum Dei (vt Cyrill. Ierosolym. supra notauit) tamen re vera, & ex animo non id faciet nisi ob gloriam suam, & vt ipse in eo colatur: & ita semper manebit desolatio, & abominatio desolationis vsquè ad finem. Dices, Quomodo ergo Paulus vocat *templum Dei*, & Christus *locum sanctum* illum, qui ad solam superstitionem Antichristi instaurãdus erit? Respondetur, appellasse illum locũ à primæua eius institutione, & dedicatione. Fuit enim ille *sanctus* & in *templum Dei* electus, licet fuerit prophanatus. Ex his ergo constat Antichristũ sessurum Ierosolymis tanquam in primario, ac regio loco, quem potissimum eliget, vt ibi colatur.

Cyrill. Obiectio. Responsio. Hieron. Apocalyps.

Rursus quòd diutius ibi sessurus sit, colligi potest ex Apocal. 11. vbi apertè dicitur Eliam, & Henoch fore occidendos ab Antichristo Ierosolymis, *vbi Dominus noster crucifixus est*. Cum ergo Elias, & Henoch mittendi sint, vt Antichristo resistant, & Ierosolymis prædicaturi sint, ibidemque morte sua testimonium reddituri veritatis, quã prædicauerunt, signum manifestum est, ibi potissimùm sessurum Antichristum, eamq; futuram esse quasi radicem, & cathedram falsæ doctrinæ, ac persecutionis eius. Scio Hieronym. epist. 17. ad Marcel. locum hunc de mundo, & non de Ierusalem interpretatum esse, ductum studio laudandi, & honorandi Ierusalem, ad quam Marcellam inuitabat: tamen literalis sensus est, quem diximus, quem omnes interpretes sequuntur. Neq; obstat, quod obijcit Hieronymus supra, quòd Ierusalem eo loci Sodoma vocetur quandoquidem principes eius principes Sodomorum dicuntur Isai. 1. Denique ex ijs, quæ diximus Antichristum futurum esse genere Iudæũ, & in Iudæis maxime esse regnaturũ, statim credibile sit, eum potissimè instauraturũ ciuitatẽ Patrum suorum, de qua, ac de templo suo ipsi maximè gloriãtur. Vnde etiam fit, vt vel ob hanc causam in eo potissimũ coli loco, & honorari studeat. Potest hoc etiã confirmari, quia (vt

Hieron.

postea videbimus) Sancti docent, Antichristum fore occidendum in Monte Oliueti: ergo signum est ibi potissimum esse regnaturum, vt etiam Theod. & Hieron. colligũt ex Dan. 11.

Theod. Dan. 11.

Contra hanc verò sententiam, hæretici huius temporis (solum, vt contra Apostolicam sedem blasphement) fingunt Antichristi sedem in Romana ciuitate esse futuram, cum nullo id fundamẽto niti queat, & potius ex Apocal. 17. colligi possit, Vrbẽ, vel iam antea euersum iri adueniente Antichristo, vel certè ab ipso, & ministris eius esse euertendam.

Apoc. 17.

SECTIO VII.

Qualis sit futura Ecclesiæ persecutio sub Antichristo, & quis finis, ac consummatio eius.

Persecutio Ecclesiæ sub Antichristo omnũ acerbissima. Matth. 24. Daniel. 7.

PRimò certum est, Antichristum persecuturum esse Ecclesiam, & fideles, ac Sanctos acerbiùs, & crudeliùs, quam ab vllo, vnquam tyranno tentati, aut afflicti fuerint. Hoc de fide est: ait enim Christus Matth. 24. *erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, vsquè modò, neque fiet.* Et de hac tribulatione dicitur Dan. 7. *Et ecce cornu illud faciebat bellum aduersus sanctos, & præualebat eis:* Et infra, *Sanctos altissimi conteret: & præualebit, quod possit mutare tempora, & legem, & traduntur in manu eius vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.* Idem colligitur ex. c. 8. & 11. & 12. quorum verba omitto ad prolixitatem vitandam, licet grauissima sint, & statim illa attingemus. Præcipuè verò Ioan. Apocal. 20. hanc atrocem persecutionem describit, dicens, *Cum consummati fuerint mille anni, soluetur Satanas de carcere suo, & exibit, & seducet gentes, quæ sunt super quatuor angulos terræ Gog, & Magog, & congregabit eos in prælium, cuius numerus est sicut arena maris, & ascenderunt supra latitudinem terræ, & circuierunt castra Sanctorum, & ciuitatem dilectã*, id est, vniuersam Ecclesiã, vt exposuit Aug. 20. de Ciuit. c. 11. Lactant. lib. 7. c. 24. & sequentibus. Cauendus tamen est error illius, & aliorũ Chiliastarum intelligentium hũc locum non de persecutione Antichristi, sed de alia, quam existimarunt passuros Sanctos post mille annos fœliciratis huius vitæ, quã non dicunt esse persecutionẽ Antichristi: hanc enim ante mille annos ante cessuram sentiunt. Quæ sententia & in errore fundatur, & apertè repugnat Euangelio Matt. 24. & 25. & alijs testimonijs Scripturæ, quibus supra probatum est, statim post Antichristi mortẽ, futuram esse mũdi cõsumationem. Hinc enim necessario fit, Antichristi persecutione futuram postremã: non ergo potest ille locus de alia posteriori persuentione intelligi. Neq; etiam potest exponi de persecutione aliqua, quæ persecutionem Antichristi antecesserit, vel antecessura sit, quanquã id insinuet Ambros. lib. 2. de fide. c. vltimo, in fine per Gog, Gothos intelligens. Quia Ioannes dicit, illã persecutionẽ futurã post mille annos, id est, in fine durationis Ecclesiæ, vt supra exposuimus. Vnde etiã dicit, post illam persecutionem, vniuersalem resurrectionẽ statim futurã: necesse est ergo intelligi de persecutione Antichristi. Est autem in illis verbis Ioannis obscurũ, quid per *Gog, & Magog*, intelligatur. In quo laborant Aug. dicto. c. 11. lib. 20. de Ciuit. & Hieron. Ezech. 38. & 39. Sed nõ est nostri instituti in hoc immorari, lege Franc. Riber. in id. c. Apoc. Denique ait Ioannes, ad commonendam, & concitãdam hanc persecutionẽ soluendum esse Satanam, qui vsquè ad illud tempus ligatus fuerat, vt significet, tanto fore persecutionem illam diriorem, quanto magis potest aliquis nocere solutus, quàm ligatus, lege August. 20. de Ciuitat. cap. 8. & 9.

Matth. 24. & 25. Gog, & Magog quid. Aug. Hieron. Aug.

Secundo dicendum est, persecutionem hanc non tantum futuram esse temporalem, sed etiam spiritualem, atque ita tã in prauo fine persecutorum, quam in medijs fore acerbissimã. Explicatur, & probatur. Quia in primis certum est, hanc persecutionem, quæ per modum prælij in dicto loco Apocalypsis describitur, non esse præcipuè futurã ad vsurpanda temporalia bona, nec propter hunc solum finem inferenda bella, & temporalia damna, quæ illam consequenter (talis enim persecutio non esset magni momenti cum alia comparata) erit ergo auertendũ homines à fide, & vero Dei cultu, *vt in errorem inducantur, si fieri posset, etiã electi.* Hanc igitur vocamus spiritualem persecutionẽ ex parte finis, & prauæ intentionis persecutorũ, nocumentiq; illati ijs, quibus in persecutione vicerint. Deinde ex hoc cap. erit grauissima persecutio. Primo

Antichristi persecutio & temporalis, & spiritualis. Matt. 24.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia cogentur fideles negare Iesum esse A Christum, aut Dei filium. Secundo cogentur, omnem Dei cultum, omnesquè ritus, ac
Daniel. 12. cæremonias christianas deserere, propter
Hieron. quod Daniel. 12. dicitur, eo tempore ause-
Theodor. rendum esse *in agè sacrificium*, quod de tem-
Iren. pore Antichristi intelligunt ibi Hieron.
Hippolyt. & Theod. Iren. & Hippolyt locis supra citatis, quo tempore omnem cultum diuinũ, qui à Christianis exhiberi solet, cuiusquè suprema pars est sacrificium Eucharistiæ, ad quod cætera omnia referuntur, cessaturum dicũt persecutionis acerbitate, & violenta. Tertio (quod grauissimum est) cogẽtur verũ Deum abnegare, nullique supremo numini cultum exhibere: sed tantum cuidam homini mortali omnium iniquissimo, nimirum Antichristo, vt colligitur
2. Thess. 2 ex. 2. ad Thess. 2. & ex alijs locis supra tractatis. Quapropter, vbi Antichristus in persona sua præsens non adfuerit, cogentur fideles imaginem ejus, seu eum in imagine B adorare, & hoc modo Antichristus per se, vel sui imaginem sedebit in omnibus templis, & Ecclesijs Christianorum, vt ab eis tanquam Deus adoretur. Hæc omnia colli-
Apoc. 13. guntur ex Apocal. 13. vbi, præter Antichristum, dicit Ioannes, se vidisse aliam bestiã (quam supra diximus fore tyrannum aliquem Antichristo subditum, & ministrũ eius) de quo ibidem scribitur, *Dicet habitãtibus in terra, vt faciant imaginem bestiæ, quæ habet plagam gladij, & vivit.* & infra, *Et faciet, vt quicunque non adorauerint imaginem bestiæ, occidantur.* Quorum verborum literalis sensus videtur supra positus. Vnde inter falsa miracula ministrorũ Antichristi ibidem ponitur, quod facient loqui imaginem bestiæ, quod multi referunt ad homines sectatores Antichristi, sed re vera propriè, & ad literam intelligendum videtur de effigie, & simulacro Antichristi. Atque hinc colligo, quamuis Antichristus omnem aliã publicam idolatriam detestaturus sit: nihilominus effecturum, vt fideles omnes ad horrendam idololatriam inducat. Quæ enim maior, aut detestabilior idololatria esse potest, quàm Diuininum cultum tribuere iniquissimo homini, & imagini eius? Vltimo efficiet, vt omnes, in professionẽ, seu protestationem huius cultus, characterem bestiæ, seu Antichristi publicè deferant in frontibus, seu in manibus, vt habe-
Apoc. 13. tur eodem cap. 13. Apocalyp. *Et faciet omnes pusillos, & magnos, & diuites, & pauperes, & liberos, & seruos habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis,* & subditur, tam necessariam futuram omnibus huiusmodi characteris gestationem, *vt non possit emere, aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis eius.* Quòd autem hoc signum non solum futurum sit in recognitionem temporalis subiectionis: sed maxime in professionem superstitiosi cultus, ex eo colligi potest, quod in maximam laudem Sanctorum prædicatur, quòd characterem bestiæ non acceperint, & è contrario æterna
Apoc. 14. 16. 19 & 20. pœna puniuntur, qui illũ acceperint, Apocalyps. 14. 16. 19. & 20. quibus locis illa duo coniunguntur, nempe, *adorare imaginem bestiæ, & accipere characterem eius*, tanquam
D Thom. æquè superstitiosa, & Diuino honori contraria. Vnde D. Thom. infra. q. 63. art. 3. ad. 3. dixit characterem bestiæ esse professionem illiciti cultus. Qui autem futurus sit hic character Antichristi, incertum est, solum cogitare possumus, futurum esse aliquod signum, quod Antichristus instituet, quasi ad sigillandum cultores suos, sicut nos possumus dicere, signum crucis esse
Lactã. characterem Christi. Ita sentit Lactant. lib. 7. cap. 17.

Vltimo facile etiam intelligi potest, futuram esse grauissimam illam persecutionem, etiam ex parte mediorũ, qualia sunt illa quatuor, quibus supra diximus Antichristum vsurum ad suam doctrinam persuadendam, scilicet, eloquentia verborum, amplissimis largitionibus, ac diuitijs, signis mirabilibus, vi, exquisitisquè tormentis. De quibus nihil in particulari dici potest, quia nihil in Scriptura reuelatus est. Non est dubium tamen, quin illa tormenta sint futura plura, & grauiora, quam à C Christi persecutoribus inflicta vnquam fuerint. Quod, præter loca Scripturæ supra citata, facile colligi potest tum ex maiori potentia Antichristi, & ministrorum eius, tum etiam, quia dæmon illo tempore solutus maiorem licentiam habebit homines varijs tormentorum generibus afficiendi. Quapropter acute dixerunt Cyril. & Cyr. Hippolyt. Hippolyt. citatis locis, eo tempore futuros esse martyres illustriores, quia priores pugnarunt contra homines ministros diaboli: ij verò contra ipsum dæmonem solutum, & omnes vires suas cõtra illos exercẽtem. Accedit

cedit tandem, illam persecutionem fore A vniuersalissimam per totum orbem, vt aperte colligitur ex Apocalyp. 13. & 20. *Ascenderunt supra latitudinem terræ, & circumierunt castra Sanctorum.* Ex quo loco notat Aug. 20. de Ciuit. cap. 9. omnes prauos homines hæreticos, & similes coniungendos esse Antichristo, vt vbique fideles persequantur.

Tertio dicendum est, per hanc persecutionem maiorem fortasse fidelium partem à Christo defecturam: nihilominus tamen militantem Ecclesiam non esse vi persecutionis extinguendam. Prior pars colligitur primò ex ipsa persecutionis acerbitate, &
Daniel. 7. ex modo, quo in scriptura describitur. Vn
Apoc. 13. de Dan. 7. dicitur, *Ecce cornu illud faciebat*
Matth. 24. *bellum aduersus Sanctos, & præualebat eis*: & Apocal. 13. *Et est datum illi bellum facere cum Sanctis, & vincere eos*: & Christus ad exaggerandam multitudinem eorum, qui à fide
Luc. 18. deficient, dixit, *vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi*, & Luc. 18. *Cum venerit Filius hominis, putas ne, inueniet fidem in*
2. Thess. 2. *terra?* Potest deniq; colligi ex illis verbis. 2. ad Thess. 2. *Nisi venerit discessio primum.* Nam, licet (vt supra dixi) plerique Latini interpretentur de defectione Romani imperij: tamen propriùs intelligitur de defectione à Christo. Nam verbum Grecum est
Aug. ἀποστασία, & ita interpretantur omnes Græci, & August. 20. de Ciuitat. cap. 19. Quamuis enim sæpe contigerint in Ecclesia defectiones à Christo propter persecutiones hæreticorum, vel tyrannorum: illa tamen, quæ futura est sub Antichristo, quasi per
Lactantius. antonomasiam. *Apostasia* dicitur, quia erit maior, & vniuersalior cæteris. Vnde Lactan. lib. 7. cap. 16. dicit de cultoribus Dei duas partes interituras: sed de hoc nihil certi affirmari potest.

Aug. Posterior pars de fide certa est, vt notauit Aug. 20. de Ciuit. c. 11. Quia non potest Christus Ecclesiam suã ita deserere, vt omnino vincatur. Nam *portæ inferi non præualebunt aduersus eam*: & ideo idem Christus
Matth. 14. dixit Matth. 24. *Propter electos breuiabuntur dies illi.* Erunt ergo multi electi, qui nõ
Apoc. 13. vincentur, & in quibus Ecclesia manebit. Et ideo in Apocal. semper ponitur illa limitatio, *Adorauerunt bestiam omnes, qui inhabitant terram, quorũ non sunt nomina scripta in libro vitæ.* Patres etiã supra citati supponunt, tunc futuros esse multos, & eximios martyres, qui vsquè ad mortem erunt in fide constantes: ergo pari modo in montibus, & speluncis perseuerabunt multi cõfessores, qui superstites manebunt post mortem Antichristi. At in eis non deficiet vsus sacramentorum & sacrificij Eucharistici in locis abditis: Persecutores enim non poterunt hæc auferre nisi in eorum cognitionem venerint: non permittet autẽ Deus, dæmonem aut omnia Sanctorum abdita loca perlustrare, aut persecutoribus reuelare. Atque in hunc modum sunt piè intelligendi catholici scriptores, si quando dicunt eo tempore defecturam fidem in vniuerso orbe, aut quid simile. Lege Sot. in. 4. d. 46. q. 1. art. 1.
Sot.

Quarto & vltimo dicendum est, tam Antichristum, quam ministros eius Ecclesiæ
Antichristus specialiter Christi virtute interficiendus. B persecutores speciali Christi virtute, atque imperio interficiendos esse. Hæc allerto sic absolutè proposita videtur de fide. Nam
2. Thess. 2. de Antichristo ait Paul. 2. ad Thess. 2. *Quẽ Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui.* Quod nõnulli ita intelligere videntur, vt Christus Dominus in persona descensurus sit, vt aduentu suo Antichristum interficiat, quod
Lactant. significat Lactan. dicto lib. 7. c. 19. Non est autem hoc verisimile. Quia secundus Christi aduentus erit quadraginta quinque diebus post mortem Antichristi: neq; Paulus dixit à Christo occidendum Antichristum per aduentum, sed *illustratione aduentus sui*, idest, aliquo signo & præsagio, quod erit quasi splendor quidam appropinquantis aduentus ipsius. Neque dixit, suis mani-
C bus, sed *spiritu oris sui*, id est, præcepto & mandato suo, vt ibi D. Thom. exponit, & D Thom. Chrysost. significat Chrysost. hom. 4. in. 2. ad Thess. Hieron. dum ait, *sufficiet solum iubere*: & idem sen- Theod. tiunt alij interpretes, & Hieronym. ac Theodor. Daniel. 11. Addit vero D Thom. ibi, Michaelem Archangelum iussu Christi interfecturum Antichristum, in monte Oliueti. Sed hoc & est incertum, & intelligendum est iuxta supradicta. Quòd autẽ simul cum Antichristo igne de cœlo misso perimendi sint alij persecutores Ecclesiæ,
Apoc. 20. patet ex illis verbis Apocalyps. 20. *Descendit ignis à Deo de cœlo, & deuorauit eos.* Christus etiã dicens, propter electos futurũ breue tẽpus illius persecutionis satis significat intra illud breue tẽpus esse vbiq; finiẽdã. Sancti etiã supracitati docẽt, illos quadragin-

Universidad de Deusto
Biblioteca

draginta quinque dies post mortem Antichristi vsque ad iudiciũ concedendos esse iustis ad requiem: peccatoribus autem ad pœnitentiam. Existimo ergo, vel diuina virtute futurum esse, vt eadem die, qua interfectus fuerit Antichristus, vbique interficiantur ministri eius, quia vt dicitur Ezech. 38. *Gladius vniuscuiusq; in fratrem suum dirigetur, & iudicabo super eum pestem & sanguine, & igni vehementi, & lapidibus immensis.* Vel certe (vt supra ex eodem Ezechiele dicebamus) ante diem interfectionis Antichristi, incipient interfici fautores eius omnibus supradictis modis, donec intra paucos mẽses omnino imperium eius destruatur. Et ipse cum præcipuo Pseudopropheta suo in stagnum ignis viuidescendent. Ezech. 38.

DISPVTATIO LV.

In tres sectiones distributa.

De bonis præcursoribus secundi aduentus Christi.

POstquam dictum est de Antichristo, qui non vt præcursor, sed vt acerrimus hostis, & persecutor Christi, & Christianorum, secundum aduentum Seruatoris nostri præueniet, sequitur, vt de bonis præcursoribus eiusdem aduentus disseramus. Sicut enim in superioribus agentes de primo Christi aduentu, disputationem de Ioanne Baptista illius præcursore præmisimus: ita oportet hoc loco de præcursoribus secundi aduentus differere. Est autem discrimen inter præcursores vtriusque aduentus, quòd Ioannes Baptista ijs temporibus natus est educatus, ac pœnitentiam egit, in quibus testimonium Christo reddidit, & suum præcursoris ministerium expleuit, ac tandem mortuus est. At vero ante secundum aduentum non sunt promissi in Scriptura præcursores, qui eo tempore nascituri sint, vt nouo exemplo vitæ, & doctrinæ Christo testimonium reddant: sed ex veteribus illis hominibus, qui ante multa sæcula præcesserunt, Henoch, & Elias venturi creduntur, vt homines præsertim Iudæos ad secundum Christi aduentum disponant. Quamobrem de horum præcursorum genere, vitæ conditione, & sanctitate eximia, quam dum inter homines degerent, consequuti sunt, non est, quòd hoc loco disputemus. Pertinent enim hæc (vt ita dicam) ad veterem eorum statum, aliudque vitæ, & officij genus, quod olim tenuerunt: quæ omnia in veteri testamento satis perspicua, expressaque sunt. Explicandum ergo nobis erit primum vide venturi sint: & consequenter an nunc viuant: vbi & quomodo viuant: deinde quando, & quomodo venturi sint, quid agent, & quem tandem finem habituri sint: postremò inquiremus, an præter hos duos alius eis sit futurus comes, Christique præcursor.

SECTIO PRIMA.

Vtrùm Elias, & Henoch nunc viuant, vbi, & quomodo.

DE Elia nullum circa hoc fuisse errorem reperio. De Henoch vero Iudæi quidam (vt Sixtus Senensis refert libr. 2. Bibl. sanctæ) asseruerunt, mortuum esse ante tempus, ne malitia immutaret cor eius, ita exponentes illud Genes. *Non apparuit, quia tulit eum Dominus.* Solent enim Scriptura hoc dicendi modo mortem significare, Iob. 32. *Nescio enim, quandiu subsistam, & si post modicum tollat me Factor meus.* Sixt. Senens. Genes. 5. Iob 32.

Dicendũ vero est primo, Henoch, & Eliã hactenus non obijsse mortem, sed corpore, & animo viuere. Est de fide. Et de Henoch patet ex prædicto loco Genesis. Illa enim Iudæorum interpretatio stare non potest. Primo quia ex diuerso modo loquendi de Henoch, & de alijs constat, aliquid speciale de illo dici. Secundo id satis ostendunt antecedentia verba, *Ambulauit ipse cum Deo, & non apparuit, quia tulit eum Dominus.* Vbi Septuaginta ad sensum magis explicandum, verterunt, *quia transtulit illum Deus*, & eodem modo legit Philo Iudæus in lib. de vita sapientis. Tertio id apertè testatur Sapiens Eccl. 44. *Henoch placuit Deo, & translatus est in paradisum, vt det gentibus pœnitentiam*, & adhuc apertius Paulus ad Hebr. 11. *Henoch translatus est, ne videret mortem.* Dices, ex his solum probari non fuisse mortuum quando transtulit illũ Deus: tamẽ quod postquam translatus est, nunquã ibi mortuus sit, vnde constat. Nam Philo supra, significat illam translationem solum fuisse per quandam separationem à consortio, & frequentia improborum hominum, ad locum vulgo ignotũ, *& vix paucis vsque præstantissimis viris cognitum.* In quo significat tantum fuisse translationem quandam ad solitariam, & quasi eremiticam vitam agendam: non ergo est necesse, vt ibi adhuc viuat. Respondetur, quamuis fortasse ex loco Genes. per se sumpto id non conuincatur: tamen ex alijs locis adiunctis id satis concluditur. Quia Paulus ait *translatum esse, ne videret mortem*, sentiens non esse moriturum, in eo loco, ad quem translatus est. Sapiens etiam dicens, *translatum esse vt det gentibus pœnitentiam*; sentit, non esse moriturum: donec illud munus expleat. Huc accedit communis traditio, & consensus Patrum, quos statim referemus. Hebr. 11. Obiectio. Philo. Elias, et Henoch adhuc viuunt. 4. Reg. 2. Eccle. 48.

De Elia est manifestus locus. 4. Reg. 2. vbi refertur. Deum transtulisse Eliam *per turbinem in cœlum*, & latius Eccles. 48. dicitur. *Receptus & tectus in turbine, & inscriptus in iudicijs temporum, lenire iracundiam Domini conciliare cor patris ad filium, & restituere tribus Iacob*, & alia loca postea afferemus. Aug.

Secundo probatur ex traditione Sanctorum. Augustinus lib. 1. de peccator. meritis cap. 3. *Neque Henoch* (inquit) *& Elias per tam longam ætatem senectute marcuerunt*: & lib. 2. de gratia Christi, seu de peccato orig. cap. 23 inter quæstiones, quæ ad fidem non spectãt, ponit, vbi modo sint Elias & Henoch, *quos tamen* (inquit) *non dubitamus, in quibus nati sunt, corporibus viuere*, idem lib. 9. Gen. ad literam cap. 6. Hieron. epist. 61. ad Pammachium, *Henoch* (inquit) *translatus est in carne, & Elias carneus translatus est in cœlũ, nec dum mortui, & paradisi iam coloni, habent quoque membra, cum quibus rapti sunt, atque translati. Quod nos imitamur ieiunio, illi possident Dei consortio: vescuntur cœlesti pane, & saturantur omni verbo Dei, habentes eundem Dominum, quem & cibum.* Idem Ambr. libr. 4. de fide cap. 1. & lib. 2. in Lucam sub finẽ, Gregor. lib. 9. Moral. cap. 4. & lib. 21. capit. 36. Cyprian. lib. de montibus Sina, & Sion, Tertul. lib. de anima, capit. 35. & 50. *Translatus est Henoch, & Elias, nec mors eorum reperta est, dilata scilicet*: & libr. contra Iudæos, capit. 2. hac ratione vocat Henoch, *æternitatis candidatum*, & lib. de resurrect. carnis, capit. 58. de vtroq; loquens inquit, *Æternitatis candidati, ab omni vitio, ab omni damno, ab omni iniuria, & contumelia immunitatem carnis edisc unt.* In eadem sententia est Irenæus lib. 4. contra hæreses, capit. 30. vbi de Henoch sic loquitur, *Translatus est, & conseruatus vsque nunc testis iusti iudicij Dei.* Idem tradit Iustinus in quæst. 85. ad Orthodoxos. Optimè Chrysost. hom. 22. in epist. ad Heb. & hom. 21. in Gen. & Theod. quæst. 45. qui varias rationes & congruentias adducunt. Epiph. sect. 9. latius hæres. 64. post fragmentum ex Methodio, & optime in Anchorato satis post mediũ. Athanasius in epistola quadam continente decreta concilij Niceni cõtra hæresim Arianam, Basilius hom. 11. Exameron, de Henoch ait, *A generatione hominis septimus mortem nõ vidit.* De vtroq; idẽ affirmat Eucher. lib. 1. in Genes. capit. 18. Ac demum omnes reliqui Patres, quos postea referemus, ne iusto prolixiores simus. Tertio (cùm hoc inusitatum priuilegium ex Diuina ordinatione pendeat) ratio à priori eius est diuina voluntas: congruentia vero sumenda est ex proprio munere, & fine, propter quem à Deo conseruantur, de quo dicturi sumus sectione sequenti. Addunt verò ferè omnes citati Patres congruentiam ex resurrectione sumptam. Dicunt enim, voluisse Deum conseruare hos viros post tot sæcula in typum, & exemplar resurrectionis, & ad illius spem confirmandam, ideoque elegisse duos, alterum ex præputio, alterum ex circuncisione: vnum virginem, alterum coniugatum, vt significaret omnibus hominibus cuiuscunque status, & conditionis spem vitæ immortalis concedi. Addit Clemens lib. 5. constit. capit. 8. aliàs. 6. ostendisse Deum in Henoch, & Elia, quos mortem experiri non permittit, potuisse homines immortales conseruare, si voluisset. Aug. Hieron. Greg. Cyprian. Tertull. Ambros. Basilius. Euther. Clem. Papa.

Dicendum secundo est, hos duos viros nondum esse animis, & corporibus gloriosos, sed solum per fidem, & abstractiuam cognitionem Diuina contemplatione, & amore frui. Hæc assertio est contra Procopium Gazam in Genes. qui affirmat Eliam, & Henoch videre Diuinam essentiam, & in corporibus gloriosis cum Christo Henoch, & Elias nondum glorificati. Procop.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aug. Eug Catharin. Christo regnare. Idem tenent Augustinus Eugubinus in recognitione lib. veteris testamenti, in capit. 2. Genes. & Catharin. opusc. de consummata gloria Christi. Quibus videntur interdum fauere Epiph. & Hieron. quos postea explicabimus. Prior ergo conclusionis pars, quantum ad corpora pertinet, traditur ab August. 1. de peccatorū meritis, cap. 3. dicente, *Nec tamen credo eos iam in illam spiritualem qualitatem corporis commutatos, qualis in resurrectione promittitur qua in Domino prima præcessit.* Et videtur satis conuinci. Quia Elias, & Henoch reseruantur aliquando morituri (vt sectione sequenti ostendemus) ergo non est verimile, nunc esse translatos ad possidendam gloriam, & immortalitatem corporis. Quia huiusmodi corporis status est perpetuus, & cui semel datur, nunquam aufertur, & nonum in hoc miraculum fingere sine authoritate, vel exemplo, temeritate non vacaret. Ex hoc vero viterius concluditur, neq; B etiam in anima esse glorioſos, nec frui clara Dei visione. Quod quidem de toto tempore ante Christi passionē ex alio principio fidei certissimum est. Quia tunc non erat ianua regni hominibus aperta. De reliquo vero tēpore probatur ex dictis. Quia etiam nunc non habent glorioſa corpora: ergo neq; animæ gloriam: patet consequentia. Tum quia gloriam animæ consequitur statim gloria corporis, propriumque priuilegium, ac miraculum in Christo fuit, gloriam animæ in corpore mortali possidere. Tum etiam, quia cum postea venient morituri, non erunt beati secundum animam: ergo nec nunc etiam sunt: quia beatitudo illa multo magis est perpetua: Et quamuis nonnulli Patres senserint, Paulo, & Moysi esse concessam ad breue tempus: tamen & multo plures id negant, & longe maius priuilegium esset, magisque supernaturale, si tam diuturno tempore Eliæ, & Henoch id esset concessum. Et hoc docuit Iustinus martyr illa quæst. 85. Qui tamen idem sentit de omnibus Sanctis, qui cum Christo regnant, quos non in cœlo, sed in paradiso cœlesti degere putat, & ideo Henoch, & Eliam illis facit æquales. Idem significat Gregorius Nazianzenus ora. 34. vbi ostendens, neminem in corpore mortali vidisse Deum, de Henoch dicit, *licet translatus sit, non tamen constat, quod Deum comprehenderit.* In Elia verò, quem igneus currus in cœ-

Epiphan. Hieron.

Aug.

Iustinus.

Greg. Naz.

A lum euexit, significatam esse testatur, singularem quandam hominis virtutem, & humanum fastigium excedentem. In quibus verbis significat postremam partem assertionis, nimirum, quamuis Elias post translationem non fruatur clara Dei visione: obtinuisse tamen singularem quandam perfectionem diuinæ contemplationis. Atque idem significauit Hieronymus in dicta epistola ad Pammachium, dicens, *eos frui diuino consortio, & cibo cœlesti*, & Epiphanius dicta hæresi. 64. scribens, *eos nutriri quodam spirituali alimento, cuius suppeditator est, qui occulta cognoscit, & inuisibilia creauit, Deus*, Apertius Augustinus libr. 9. Genesis ad liter. capite. 6. dicit, *Neque enim arbitrandum est, Eliam vel sic esse iam, sicut erunt Sancti, quando peracto operis die denarium accepturi sunt: vel sic, quemadmodum sunt homines, qui ex ista vita nondum emigrarunt. Iam itaq; aliquid melius habet, quamuis nondum habeat, quod ex hac vita recte gesta in finem habiturus sit.* Elegantissime Bernardus sermone. 6. de ascensione Domini, *Fœlices* (inquit) *viri illi, per quos diuina ascensio legitur præsignata: Henoch raptus, translatus Elias, fœlices plane, qui soli iam Deo viuunt, soli vacant intelligendo, diligendo, fruendo.* Et ratio est clara, quia non est existimandum illos sanctissimos viros, & Prophetas perpetuò esse quasi in continuo somno, absque operationibus vitæ, præsertim intellectualis: ergo maximè occupabuntur in perpetua Dei contemplatione, & amore. Quia (vt inferius videbimus) magna spiritus, carnisque concordia, & quiete fruuntur, & nullum impedimentum habent, quominus vel semper, vel frequentissimè sese in huiusmodi actibus exerceant. Neque enim decet, vt otiosi sint, neque externis actionibus corporis indigent quibus occupentur.

Hieron.

Epiphan.

Aug.

Bernardus.

C Sed quæres, an sint in statu merendi. Ex dictis enim sequi videtur, ita esse assserendum. Quia, *si peregrinantur à Domino*, per fidem ambulant: ergo semper possunt magis, ac magis mereri: quia hoc est ad beatitudinem ambulare. Item peioris conditionis esse viderentur, quàm cæteri beati, & viatores: quia & illorum fœlici præsentia, & horum vtili priuantur absentia. Vnde fit, vt magna quadam pœna, qualis est carentia diuinæ visionis, valdeque diuturna, sine vlla vtilitate propria affician-

Dubium.

Responsio. ciantur. Nihilominus probabilius videtur hos viros tantum fuisse in statu merendi, & potuisse in gratia crescere vsque ad illud tempus, in quo translati sunt, & ad eudem statum merendi esse redituros, quādo iterum venient ad præparandum secundum Christi aduentum. Quia tunc eodem modo erunt viatores, sicut antea, vereque martyres, & fructum, ac aureolam martyrij consequentur: hoc autem intermedio tempore verisimilius est, non mereri. Quod ab inconuenienti probari potest, quia in tam longo tempore infinita haberent merita, & omnes Sanctos, ac ipsam etiam Beatam Virginem cumulo meritorum facile possent antecellere. Quia ad augendam gratiam, & gloriam non tantū intensio actuū, sed etiam multitudo plurimum confert, iuxta sanam doctrinam. Tum etiam quia ipsi semper operabuntur intensius, ac tota virtute sua, quia (vt diximus) liberi sunt omni impedimento ad actiones mentis exercendas. Ratio verò propria petenda est ex Diuina ordinatione, ex qua pendet, vt tempus meriti, vel demeriti sit hominibus definitū, pro statu vitę mortalis. Quanquam verò ij duo mortui non sint: tamen, translatio diuinitus facta, quoad hunc effectum tanquam mors illis reputata est. Quia ad aliud vitæ genus, valde diuersum à ratione viuendi in hac vita, traducti sunt.

Responsio Henoch & Eliæ non sunt in statu merendi.

Henoch & Elias confirmati in gratia.

Hinc sequitur primo, eos in translatione ipsa confirmatos esse in gratia, & in bono, ita vt nullum peccatum committere possint, quæ est magna pars illius qualiscunque fœlicitatis, quam nunc possident. Ratio est, quia cùm sint iusti, & mereri nō possint, nulla ratione expedit, vt possint demereri: non enim fuisset hæc æqua, iusta vè conditio.

C Secundo infero, eos minimè pati inordinatos fomitis motus, nec illam corporis corruptionem, quæ *aggrauat animam, & sensum deprimit multa cogitantem.* Tum quia ad perfectam animi puritatem, & quietem hoc ferè necessarium est: tum etiam quia cùm priuentur perfecta fœlicitate, eamque Dei absentiam, propter ipsummet Deum patientissimè ferant, decet, vt saltē fruantur maximis bonis, & gaudijs, tam animo, quàm corpore. Docuit hæc eleganter Bernardus loco proxime citato dicens, *Neque enim corpora, quæ corrumpuntur, illas aggrauant animas: aut terrena inhabitatio sen-*

Sapien. 9.

Bernardus.

A *sus eorum tanquam multa cogitantes deprimit, qui cum Deo ambulasse noscuntur. Factum est impedimentum omne de medio: occasio vniuersa sublata, materies nulla relicta est, quæ eorum affectum aggrauet, vel deprimat intellectum. Nam & priorem* (idest Henoch) *ob hoc raptum Scriptura commemorat, ne forte vincat malitia sapientiam, & intellectus eius, vel anima vltra decipi valeat, aut mutari.*

Tertio colligo, maximis Dei consolationibus diuinisque illustrationibus, ac frequentibus reuelationibus gaudere, de ijs saltem rebus, quæ eorum statui conseruaneæ sunt. Vnde non dubito, quin aduentū Christi, mundique redemptionem per ipsum iam consummatā agnouerint. Illius enim venturi expressam fidem prius habuerūt, eiusque aduentū maximè desiderarunt: nō ergo decebat, eos in tenebris nunc, & in errore versari. Quin potius de Elia constat ex Euangelio in die transfigurationis vidisse, & alloquutum fuisse Christum: atque idē existimari potest de Henoch, scil. cet quod aliquando ipsum viderit. An vero nunc videant illum saltem secundum humanitatem, incertum est.

Responsio. Ex ijs denique patet responsio ad difficultatem propositam. Non enim expediebat, tanto tempore permanere in statu merendi: sunt ergo quodammodo extra viam, quamuis non sint omnino in termino. Neque etiam hoc veluti exilium sustinent cū aliquo labore, aut pœna, quia charitas, & conformitas cum diuina voluntate magnam consolationem, & suauitatem præstat. Neque etiam id erit sine magna eorū vtilitate, tū quia quando ex hac vita translati sunt, intelligentes Diuinam voluntatem, & magnam dilationem suæ beatitudinis, magna charitate, & obedientia eam amplexi, illo actu plurimum meruerunt. Tum etiam quia, cùm ante diem iudicij venturi sint ad resistendū Antichristo, magna merita, magnumq; gloriæ augmentum consequentur, & hoc maioris æstimationis est, quàm temporalis dilatio beatitudinis, quantacunque illa sit. Vnde hac spe patiendi pro Christo plurimum reficiuntur, & illius absentiam æquo animo ferunt.

Dico tertio, Verisimilius est Eliā, & Henoch non indigere corporalibus cibis, sed absque vlla corporis immutatione, vel alteratione à Deo conseruari. Hæc assertio non est certa, cum non sit reuelata, & quia

Deus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deus varijs modis potest homines in corpore mortali viuos diuturno tempore conseruare. Vnde August. dicto lib. de peccatorum meritis cap. 3. post citata verba, sic inquit, *Nisi quia isti fortassè neque ys cibis egêt, qui sui consumptione reficiant: sed, ex quo trãslati sunt, ita viuunt, vt similem habeant satietatem illis quadraginta diebus, quibus Elias ex calice aquæ, & ex collyride panis sine cibo vixit. Aut si etiam ys sustentaculis opus est, ita fortassè in paradiso pascũtur, sicut Adã prius quam propter peccatũ inde exiremeruisset. Habebat enim (quantum existimo) & de lignorũ fructibus refectionem contra defectionem, & de ligno vitæ stabilitatem contra vetustatem:* & lib. 1. contra aduersariũ legis, capit. 15. dicit, *non temere esse asserendum, vtrum illo cibo vescatur nunc aliquis, nisi forte Henoch, & Elias.*

Quod etiam de illis interdum affirmat D. Thomas infra citandus. At verò Hieronymus in epistol. ad Pammach. verbis supra citatis, sentit eos non indigere cibo corporali: sed pasci solo cibo spirituali. Epiphanius etiam sic intelligendus est hæres. 64. cum inquit, *eos viuere spiritualiter, & non animaliter, propter translationem, esseque in corpore, seu carne spirituali, & non opus habente, vt per coruos nutriatur, sed nutriatur alio spirituali alimento, cuius suppeditator est Deus, qui occulta cognoscit, ambrosium quendam, & incorruptibilem cibum habens.* Coniectura huius rei est, quia hic modus conseruandi vitam est facilior, & spiritualior, & ab omnibus huius vitæ curis abstractior, diuinaque potentia dignior. Quia *non in solo pane vixit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.* Sicut ergo conseruauit Deus Moysem in mõte per quadraginta dies sine vllo cibo & potu, & Israelitarum vestes per tot annos absque vllo detrimento: eadem virtute conseruat mortalia istorum Heroum corpora in eodem statu, ac sine vllo defectu, suspendẽdo suum influxum, ne ab vlla externa, internave causa alterari ad corruptionem possint.

Dico quarto. Quem in locum Elias, & Henoch translati sint, incertum est. Ita docẽt Chrys. hom. 21. in Gene. & hom. 22. in ad Hebræos, & ibi Theop. & Oecum. Theod. q. 45. in Genes. & Aug. li. 1. de peccato orig. cap. 2 &. 3. Cyprianus dicto libro de montibus Sina, & Sion. *Translatus est* (inquit de Henoch) *vbi Deus scit.* Quia Scriptura nobis hoc non aperuit. Nam licet Eccl. 44. dicatur Henoch *translatus in paradisum*: tamen & vox illa *in paradisum*, in Græcis exemplaribus desideratur, & plures habet significationes. Potest enim significare paradisum terrestrem. Et ita intellexisse videntur illum locum patres, qui affirmarũt, Eliam, & Henoch translatos esse in paradisum, quod expressè docet Irenæus lib. 5. cõtra hæres. cap. 5. idque confirmat ex traditione presbyterorum Asiæ, qui id ab Apostolis acceperunt, & Iustinus martyr quæstione. 85. ad Orthodoxos, Athan. in epistola supra citata, dicit, Adã statim ac fuit conditus, in paradiso fuisse collocatum: Henoch verò post tempora natiuitatis suæ, cum Deo placuisset, in paradisum fuisse translatum. Idem significat Augustinus dicto lib. de peccatorum meritis, capit. 3. & Hieronym. dicta epist. ad Pammachium vocans Eliam, & Henoch *paradisi colonos*, Isidorus lib. de vita, & obitu Sanctorum, sic ait, cap. 3. *Henoch septimus ab Adam mortis ignarus meruit in eum locum transferri, vnde fuerat protoplastes expulsus, scilicet in aqualẽ habitationem Beatæ vitæ: manet autem hactenus in corpore, in consummatione mundi restituetur cum Elia ad mortalis vitæ conditionem.* In eadẽ sententia est D. Thom. supra. q. 49. art. 5 ad. 2. & 1. p. q. 102 artic. 2. ad. 3. & in. 2. dist. 29. q. vnica, art. 5. ad. 4. vbi probabile credit, ligni vitæ subsidio conseruari. Potest tamen aliter vox illa, *in paradisum*, exponi, vt non sit proprium nomen illius loci, in quo conditus est Adam, sed generale, significans locum quemlibet amænum, & speciosum, ac iucundum. Hæc enim est primæua, valdeque vsitata significatio illius vocis, vt omnes interpretes docent in principio secundi cap. Genes. & patet ex illo Cant. *Emissiones tuæ paradisus.* Atque hoc sensu ex illo loco colligi non poterit, Henoch fuisse translatum in illum paradisum, in quo conditus fuit Adam, sed solum (vt scribit Gregor. hom. 29. in Euang. agens de Elia) sublatum esse in secretam aliquam terræ regionem, vbi iam magna carnis, & spiritus quiete viuat. Quapropter Rupertus lib. 3. de Trinit. & operi b. eius capit. 33. diserte dicit, nunquam Scripturam significare Eliam, & Henoch translatos esse in illum paradisum, vbi comedere possint de ligno vitæ: sed in secretam aliquam regionem, vt Greg. scribit. Tertio, quamuis in eo testimonio Ecclesiastici, nomine *paradisi* in tel-

Aug. — Aug. — D. Thom. Hieronym. — Epiph. — Matth. 4. Exod. 14. & 34. Deut 29. — Henoch, & Elias quem in locũ translati. Chrysost. Theop Oecumen. Theodor. Aug. Cyp. Eccles 44. — Iren. — Iustinus. Athanas. — Aug. Hieron. — Isidor. — D. Thom. — Cant. 4 — Greg. pap. — Rupert.

intelligamus locum illum in quo creatus fuit primus homo, & consequẽter fateamur, in eum locum translatum Henoch, non inde fit, in eo nunc esse, neque Eliam in eum translatum esse. Quia multi probabiliter existimant, terrenum paradisum a quis diluuij perijsse. Quæ opinio licet antiqua nõ sit: tot vero coniecturis in scriptura fundatis nititur, vt nõ possit improbabilis existimari, vt copiosè disputat Benedictus Pereirus tom. 1. in Genesim, lib. 3. disput. 1. q. 5. & lib. 7. q. vltima totius libri, & breuius attigit, & asseuerãtius affirmauit Genebrar. lib. 1. chronograph. in prima ætate. Atque idem sensit Iansen. in concord. Euang. cap. 143. Oleaster in. 2. cap. Genes. & August. Eug. loco supra citato. Quod si verum est, dicẽdum erit Henoch tempore diluuij aliò translatum fuisse, atque ita incertum esse vbi ipse, & Elias nunc sint. Quarto, non defuerunt Patres, qui dicerent, translatos esse Henoch, & Eliam in locum aliquem cœlestem omni loco terræ superiorem. Ita insinuat Hieronym. Amos. 9. dicit enim eos ascendisse in cœlum, & ex contextu videtur colligi non loqui de cœlo aëro, Ambros. lib. de paradiso, cap. 3. de Henoch. ait, *raptũ esse ad cœlum.* Dorotheus in synopsi sic de Elia scribit, *Primus ex hominibus est, qui hominibus cursum ad cœlos submonstrauit, primus ex hominibus vnam Angelorum, & hominum viã ostendit, qui terræ fuerat sortitus domicilium, cœlum quoque subito penetrauit.* Qua antithesi satis indicat de cœlo æthereo loqui. Et eam magis explicans subdit, *Qui humi incedebat, nunc spiritus cũ Angelis in cœlis agit.* Similiter Alchimus Auitus li. 4. de diluuio cap. 6. de Noe agens in hũc modum scribit.

A proauo, quem prisca fides, & conscia virtus
In cœlum sine morte tulit, sic celsa petentis
Successit magnis non impar filius actis,
Nec minimum est illum salui cum corporis vsu
Terrenas liquisse domos intrasse supernas,

Vbi, cùm similiter supernam Henoch habitationem, terrenæ opponat, planè sentit, de cœlesti habitatione loqui, in quam etiam ascendisse Eliam sic apertius scribit.

Quanquam, quo Noe proauus conscenderat Henoch.
Elias cursu post tempora longa sequutus,
Scribitur ignitis scandens penetrasse quadrigis.

Inferius vero concludit.

Nos igitur satis est, cœlum potuisse mereri
Membrorum sub lege situs.

Ex ijs igitur satis constat vere â nobis assertum esse locum, in quo Henoch, & Elias habitant, incognitum esse, nimisque licenter asseruisse Sixtũ lib. 5. bibl. annotat. 36. contra regulam rectæ fidei esse negare Henoch & Eliam trãslatos esse in paradisum terrestrem. Sapientius quidem Aug. dicto lib. 1. de peccato orig. cap. 23. negat quæstionem hanc ex ijs esse, quæ ad dogmata fidei spectant. Si tamen iudicium aliquod ferendũ est, longe probabilius videtur, eos aliquem terræ locum incolere, quam cœlestem, sicut affirmant Greg. & Rupertus, & supponunt August. & reliqui Patres citati. Vnde reliqui fere omnes qui de ascensione Domini scribunt, inter alias differentias, hanc constituunt inter ascensionem Christi, & raptum Eliæ, quod ille verè ascendit in cœlum æthereum, vt in eo habitet: Elias verò solum in cœlum aëreum eleuatus est, non quidem, vt in eo permaneret, sed vt per eum in aliam terræ regionem transferretur. Quo modo intelligendum putant illud. 4. Reg. 2. *Ascendit Elias per turbinem in cœlum:* & illud. 1. Machab. 2. *Elias, dum zelat zelum legis, receptus est in cœlum.* Atque eodem modo exponẽdum erit, quod de Henoch. dicitur Eccles. 49. *Nemo natus est in terra, qualis Henoch, nam & ipse receptus est à terra.* De qua re potest legi Chrysost. hom. de ascens. domini, optime Ambr. lib. 4. de fid. cap. 1 Gregorius Maximus, & alij homilijs de ascens. Theoph. Luc. 24. & ex supradictis potest coniectura sumi. Nã Elias, & Henoch adhuc viuunt in corporibus mortalibus: locus autem ijs corporibus accommodatus non est cœlestis, sed terrestris. Rursus (si terrestris paradisus adhuc extat) nullus prudens, & cordatus negabit, hos sanctos viros ibi degere, tũ propter auctoritatem Patrum, tum etiam quia ille locus valde est accommodatus fœlici eorum vitæ, quã supra descripsimus. Quin potius, licet gratis demus paradisi amœnitatẽ a quis diluuij perijsse, adhuc fieri potest coniectura probabile, hos sanctos viros in illo terræ situ, vbi paradisus â principio conditus fuit, spatiari, quia locus ille non solum superabat alia terræ loca in arborum ornatu, atq; elegantia, terræque fœcunditate: sed maxime aëris temperie, cœlique benignitate: dictum autem est ex sententia Gregorij & Ruperti eos colere secretam aliquã regionem terræ, optimam tamen ac fœlicissimã,

Eccle. 49. — Chrysost. Ambros. Greg. Maxim. Theophy.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prout eorum statui conuenit, nulla autem A videtur esse aptior, quàm illa. Sed siue illa sit, siue alia æque fortasse commoda, & nota Deo, verisimile tamen est locum illum, quem ipsi incolunt, pulcherrimum esse atque ornatissimum non minus fortasse, quã esset paradisus terrestris: Quod si per diluuium obrutus, dissipatusque fuit locus is, in quo degebat Henoch, ipso interim inde sublato, vel alio modo diuinitus conseruato, credi etiam potest, post transactum diluuium diuino imperio ad pristinum decorem, & statum fuisse restitutum. Si enim Deus tam admirabili modo Henoch conseruauit, vt eum in pristinum locum restituerit, quid mirum, quòd loci etiam pulcritudinem, & amænitatẽ similiter instaurauerit. Cur enim illũ bonis ijs quæ ei donauerat, eaque qualicunque fœlicitatis parte sine culpa priuaret? Demum cum Deus B à principio paradisum voluptatis plantauerit propter homines, quos sciebat breuissimo tempore illo vsuros, quid mirum est, quod vel eundem, vel similem locum, magnitudine fortasse imparem, ornatu verò, elegantiaque non disparem post diluuium reparauerit, vt duo viri tam sancti, ac sibi cari, qui tam diuturno tẽpore propter eius amorem, & obedientiam cœlesti beatitudine carẽt, eodem tempore vitam & animo, & corpore fœlicem in terris ducant? Videtur ergo existimatio hæc satis verisimilis, posseque varijs coniecturis, verisimilior fieri, nisi prolixitatem vitare cuperemus. Ex ijs vero, tandẽ coniectare licet, hos duos viros eandem regionem, eundemque locũ incolere, simulque conuersari, & de diuinis rebus interdum loqui. Hæc enim & similia bona, quæ ad fœlicitatem huius vitæ aliqua ratione conducunt, & aliunde nullum incommodum, vel repugnantiam indicant, non est cur illis denegata esse credantur.

SECTIO II.

Vtrum Elias, & Henoch venturi sint tempore Antichristi, & quid nam acturi, vel passuri sint.

Hæretici huius temporis negant, Henoch, & Eliam in proprijs personis venturos, vt Antichristo resistant, & homines ad secundum Christi domini aduentum disponant. Nam de Henoch nihil circa hoc expresse scriptura loquitur. Quod enim dicitur Ecclesiast. 44. *Translatus est, vt det gentibus pœnitentiam*, Græce legitur, *Translatus est exemplum pœnitentiæ generationibus*. Quod recte exponi potest (vt à catholicis etiam exponitur) translatum esse vel quia fuerat exemplum quod dam pœnitentiæ hominibus, vitæ sanctitate, & morum innocentia, vel vt illo exemplo incitarẽtur homines ad pœnitentiam, videntes hominem iustum, & sanctum ita à Deo honorari. Vnde non defuerunt aliqui ex Patribus, qui Henoch negauerint fore secundi aduentus præcursorem. Videlicet Hilarius. Victorin. & alij citandi sect. seq. quod autẽ Malac. 4. de Elia dicitur, quod *venturus sit, antequam veniat dies Domini*, ab ipso Christo Matth. 11. de Elia non in persona, sed *in spiritu* explicatum est. Sic enim de Ioanne ait, *ipse est Elias, qui venturus est*. Et cap. 17. interrogantibus discipulis. *Quid ergo dicunt, quod Eliam oportet primùm venire?* Respondit Christus. *Elias iam venit & non cognouerunt eum*. Quod necesse est de Elia *in spiritu* intelligi, simili ergo modo dicitur Elias venturus in secundo aduentu non in persona, sed *in spiritu*. Vnde Hieron. exponens prædictum locum Malachiæ, non de persona Eliæ intelligit, sed illius nomine *omnem prophetarum chorum, qui Christo testimonium perhibent*, dicit significari, & Rupert. ibidem propter Hieron. autoritatem definire non audet, an ille locus sit intelligendus de persona Eliæ: alij vero propter Christi testimonium de Ioanne illum interpretantur, vt Burgensis, & Vatablus.

Dicendum est primo, Eliam, & Henoch C futuros esse præcursores secundi aduentus Christi. Hæc assertio est aut de fide, aut fidei valde proxima. Quæ probatur primo. Nam Apocalyp. 11. dicitur, venturos esse duos diuinos testes saccis amictos, qui prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta tempore Antichristi: est autem euidens ex contextu per duos illos viros non significari generatim quo suis Sanctos, aut prædicatores Christi, sed in singulari duos determinatos homines eximię cuiusdam sanctitatis, & virtutis. Nam de eis dicitur, *hi sunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conspectu Domini terræ stantes*: & additur, habituros facultatem ad facienda eximia signa, & miracula, ac tandem esse occidendos, & corpora eorum in plateis Ierusalem per tres, dies cum dimidio insepulta permansura, & de

Hilarius. Victorin. Malach. 4.

Elias, & virtutes eius in aduentu Christi præcurrent. Apoc. 11.

& de eorum morte impijs hominibus gaudendum esse. *Quoniam hi duo Prophetæ cruciauerunt eos*, & humilia, quæ infra dicemus, quæque nullo modo possunt, nisi de duobus determinatis hominibus intelligi.

Quod vero hi duo viri futuri sint Elias, & Henoch, à Ioanne non declaratur aperte: ita men consideratis circunstantijs earum personarum, quas ibi describit, & quæ in alijs locis de Elia, & Henoch scripta sunt, fere communi consensu omnium expositorum, imo & totius Ecclesiæ (vt Aretas in eũ locum dixit) creditum est, illos duos non esse alios nisi Henoch, & Eliam, neque in alium finem translatos esse, & in mortali vita cõseruari, nisi vt in fine mundi Antichristo resistant, Christoque testimonijs præbeant. Ita docent ibi Beda, Anselmus, D. Thom. Aug. & Ambros. (si eorum sunt commentarij) & Victorin. Martyr. Greg. hom. 12. in Ezechielem, & lib. 9. moral. ca. 3. alias. 4. & præterea omnes Patres superiori sectione citati, qui eos viuere affirmant, & alij, quos statim referam.

Secundo probatur de Elia, ex prædicto loco Malach. 4. qui nullo modo intelligi potest de Ioanne Baptista. Quia sermo ibi est de die iudicij, vt aperte constat ex principio capitis, vsque ad finem, & ex illis epithetis, *Dies domini magnus, & horribilis*. Neque etiam intelligi potest de aliquo alio qui sit habiturus spiritum Eliæ. Primo ex proprietate nominis, quam non licet ad metaphoram sine autoritate transferre, præsertim quia etiam cognomẽ *Thesbitis* videtur ibi esse additum à Septuaginta interpretibus, quantum ex Hieron. & Theod. colligi potest, & ex Cyrill. lib. 1. in Ioan. cap. 24. & Tertull. lib. de anima cap. 35. Aug. 20. C de Ciuitat. cap. 29. Euthy. Matt. 17. Chrysost. hom. 58. in Matt. Secundo hoc facile intelligetur conferendo hunc locum cũ ca. 48. Ecclesiastici, vbi sine vlla controuersia est sermo de persona Eliæ, de quo dicitur, *Quia receptus est in turbine ignis lenire iracundiam Domini, conciliare cor patris ad filium, & restituere tribus Iacob*. Quorum verborũ sensus est, eum desti natũ esse à Deo ad ea munera aliquando peragenda, scilicet, ad leniendam iracundiam Dei, & conuertenda corda hominum: Malachias autem ad hæc eadem ministeria eum venturum esse dicit ferè eisdem verbis, cum ait, *Et conuertet cor Patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorũ, ne forte veniam, & percutiam terram anathemate*. Loquitur ergo de eadem persona: quin potius Autor libri Ecclesiastici ad hũc locum allusisse, eumque interpretatus esse videtur. Deinde Christus dominus hanc intelligentiã non excludit, sed supponit potius, cum interrogantibus discipulis, *Quid ergo Scribæ dicunt, quia Eliã oportet primùm venire*? In primis respondit. *Elias quidem venturus est, & restituet omnia*. Quibus verbis nõ potest loqui de Ioanne Baptista. Quia ille iam venerat, nec erat amplius venturus: nec de illo verificari potest, quod *restituerit omnia*, neque de aliquo alio quã de vero Elia, de quo discipuli loquebantur, quique multos Iudæos, & apostatas ad Christum cõuertet, & ideo dicitur de illo, quod *restituet omnia*: postea vero cum Christus subdit, *Dico autem vobis, quod Elias iam venit*, iam loquitur metaphorice de Ioanne Baptista propter spiritus, & ministerij similitudinem. Et B ita interpretantur hæc loca Patres omnes, Origen. tract. 3. in Matth. Hilar. can. 17. & Chrysostom. hom. 58. in Matth. & ibidem Hieronym. Beda, Anselm. Theoph. Euthy. qui fere omnes coniungunt locum Malachię cum verbis Christi. Eodem modo exponunt hæc loca Theodoret. & Glossa ibi, Orig. tom. 7. in Ioann. & Gregor. Nyssenus lib. contra Iudæos de aduentu Domini in carne parumà principio, Greg. mag. 11. moral. cap. 9. alias. 10. Iustin. Martyr in dialog. cum Triphone circa medium, egregie Tertull. lib. de ani. cap. 35. Aug. tract. 4. in Ioannem, & lib. 5. de Trinitat. cap. 14. qui tandem 20. de Ciuit. cap. 29. testatur hunc sensum esse celeberrimum in sermonibus, cordibusque fidelium.

Origenes. Hilar. Chrysost. Hieron. Beda. Anselm. Theophyl. Euthym. Theodor. Glossa. Greg. Nyss. Greg. Pap. Iustinus. Tertull. Aug.

Tertio de Henoch, non habemus tã expressa scripturæ testimonia: insinuatur tamen verbis illis Eccles. 44. *Henoch translatus est, vt det gentibus pœnitentiam*. Nõ enim sine causa viuens mortali vita in hunc diẽ seruatur. Vnde in illis vltimis verbis significatur prædicatio illius futura in fine mundi. Neque obstare debet, quod Græce legatur, *In exemplum pœnitentiæ generationibus*, quia hæc lectio non est contraria, admittitque sensum, quem verba vulgati interpretis præ se ferunt, quæ nullo modo reijcienda sunt maxime cùm omnes patres citati, & quos referemus, hoc testimonio comprobent futurum aduentum Henoch. Item ex illo sensu colligitur optima congruentia,

Henoch vniuersalis iudicij præcursor.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ob quam ante secundum aduentum duo A mittuntur præcursores cum ante primum vnus tantùm aduenerit. Quia scilicet, in primo aduentu Christus immediate tantum missus est ad Iudæos, iuxta illud, *Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel*, & ideo tantum est missus vnus præcursor etiam ex Iudæis: at vero in secundo aduentu veniet ad vniuersam Ecclesiam ex Iudæis, gentibusque congregatam, & ideò vnus præcursor mittitur ex circuncisione, cui specialiter attribuitur Iudeorum conuersio, Ecclesiastici. 48. *Et restituere tribus* Eccles. 48. *Iacob*, alius vero ex præputio cui in prædicto Eccles. 44. loco videtur specialiter committi gentium conuersio, *vt det gentibus pœnitentiam.*

Quarto tãdem addi potest omnium Patrum traditio, quę satis constare potest ex omnibus adductis, tam in hac quam in præ- B cedẽti sectione. Præsertim vero notari pos- Amb. sunt verba Ambros. 1. ad Corinth. 4. circa illa, *puto enim, quod Deus nos Apostolos nouissimos ostendit, Hoc* (inquit) *ideo persona sua deputat, quia semper in necessitate fuit, persecutiones, & præsuras vltra cæteros passus, sicut passuri sunt Henoch, & Elias, qui vltimo tempore futuri sunt Apostoli. Mitti enim habent ante Christum ad præparandum populum Dei, & vniendas omnes Ecclesias, ad resistendum Antichristo, quos & persecutiones pati, & occidi lectio Apocalypsis testatur.* Similia repetit. 1. ad Thessal. 5. in principio. Optimè Tertul. lib. de anima, cap. 35. vbi disputans contra Pythagoricam transmigrationem animarum (secundum quam quidam hæretici interpretabantur illud, *Elias iam venit*, id est anima Elię in Ioanne Baptista) C *Nunquid* (ait) *& Iudæi ex opinione Pythagorica consulebant Ioannem, Tu es Elias, & non ex prædictione diuina, Et ecce mittam vobis Eliam Thesbitem? sed enim metempsychosis illorum renouatio est animæ iam pridem morte functæ, & in aliud corpus iteratæ. Elias autem non ex discessione vitæ, sed ex translatione venturus est, nec corpori restituendus, de quo non est exemptus: sed mundo reddendus, de quo est trãslatus, non ex postliminio vitæ, sed ex supplemẽto prophetiæ, idem & ipse, & sui nominis, & sui hominis.* De vtroque vero loquens cap. 50. inquit, *Morituri reseruantur, vt Antichristum sanguine suo extinguant.* Præterea Hieron. de Elia idem affirmat Matth. 11. & 17. licet in Malachia sensum spiritualem potiusquam literalem declaret. Idem Doro- Dorot.

theus in synopsi, *Contra Antichristum* (dicit de Elia) *dux belli seruatur, &c.* Idem ferè Theophy. Matth. 11. & Marc. 9. Theodor. Daniel. 12. & Malach. 4. Lactant. lib. 7. cap. 17. Iulianus Pomerius lib. 1. contra Iudæos, ante medium, Chrysostom. hom. 4. in. 2. ad Thessal. qui licet vnum tantum numerent, non excludunt alium. De Henoch vero ait Aug. lib. 1. de mirabilibus scripturæ cap. 3. *Adhuc sine morte in testimonium nouissimi temporis reseruatur.* Eundemque simul cum Elia nominat lib. 9. Genes. ad liter. capit. 6. Prosper. in dimid. temp. cap. 13. Damas. libr. 4. cap. 27. Theop. Theodor. Lactant. Iulian. Pom. Chrysost.

Vltimo loco possent afferri congruentiæ, ob quas voluerit Deus potius per hos viros, quàm per alios, mundum ad aduentũ suum præparare. Item cur potius per homines ad hoc munus ex antiquis ætatibus reseruatos, quàm per alios ea ætate natos. Sed hæc, & similia vel nullas habent causas præter Diuinam electionem, & voluntatem, vel hæ latent in thesauris sapiẽtiæ Dei, qui hæc, & similia operatur secundum consiliũ voluntatis suæ. Dicunt autem veteres scriptores, Deum elegisse Henoch quia inter primos homines in Dei cultu, & religione maximè excelluit. Eliã vero, quia zelator maximus fuit Diuini cultus, & quia spiritu, & efficacia prophetię maximè enituit. Quæ vera quidem sunt, ordinem executionis cõsiderando. Nam (si spectemus Diuinã prædestinationem) potius hęc dona spiritus receperũt, quia ad tam eximium munus electi fuerunt. Voluit autem Deus hos viros ex prioribus ætatibus ad hoc munus, ad finem vsque mundi reseruare, tum vt admirabilior esset eorum prædicatio, ac testificatio: tum etiam, vt ostenderetur idẽ Deus autor omnis legis, naturæ, scriptę, & gratię, atque idem Christus, eadem fides, quę ab initio mundi, vsque ad finem prędicatur, & in eadem militante Ecclesia perseuerat.

Secundo dicẽdum est, Eliam, & Henoch breui tempore hoc munere præcursorum functuros, ac tandem martyrium subituros. Hęc constant ex Apocal. 11. cum expositione, quam ex traditione Patrum cõfirmauimus. Primo enim dicitur, vel potius supponitur, hos duos viros repente apparituros. Quomodo autem venturi sint, an scilicet visibiliter sint per aëra trasferendi in curru igneo, vel in nube, vel alio simili modo: Prædicatio Henoch, & Eliæ breui tempore seruatur. Apoc. 11.

do: an vero inuisibiliter, idest, nulli hominum eorum translatione demonstrata, subito Ierosolymis, aut alio in loco conspiciendi sint, neque in scriptura dicitur neque à Patribus explicatur. Non est ergo, quod à nouis inquiratur: faciet enim Deus, prout sibi placuerit. Secundo dicitur, *Prophetabunt dies mille ducentis sexaginta*, Vbi constat, verbum *Prophetandi* non significare futurorum prædictionem (quæ tunc nõ erit necessaria) sed veram fidei, & scripturæ sacræ interpretationem magno Dei spiritu propositam, ac prædicatam, & vitæ sanctitate, ac prodigijs confirmatam. Vnde de eis dicitur, quod erunt, *induti saccis*, quo significatur vitæ asperitas, paupertas, & humilitas, & deinde pluribus verbis explicatur eorum virtus, & potentia: hoc ergo vitæ genus agent illis mille ducentis sexaginta diebus. Ex quo intelligimus, eorum B prædicationem breuiorem esse futuram, quã imperium Antichristi, triginta diebus. Vnde fit verisimile, eos venturos, postquam Antichristus iam rerum omnium potius fuerit, vt significat Aug. lib. 1. quæstionum Euang. quæst. 21. dicens venturum Eliam, vt restituat eos, quos persecutio Antichristi conturbauerat, clariusque id docet Anselmus in Elucidario. Et ratio adhiberi potest, quia hi sanctissimi viri venient, vt Antichristo resistant, ergo tunc venient, quando persecutio Antichristi apertior erit, & potentior. Item, quia (vt ex eodem loco Apocalyp. colligitur) paulo post mortem horũ præcursorum peribit Antichristus, & cessabit persecutio eius: ergo, cùm hæc sit duratura mille ducentis sexaginta diebus, simul ferè cum illa, vel paulo post illam incipiet præcursorum prædicatio. Dices, Quomodo poterunt tam breui tempore per vniuersum mundum prædicare. Respondetur. Primo non oportet, vt vbique doceant: sed præcipuè ea circuibunt loca, in quibus vel Antichristus ipse, vel potentiores eius ministri versabuntur. Deinde, nõ est credendum Henoch & Eliam semper simul, incessuros: sed verisimilius est, diuersas regiones peragraturos, donec diuino nutu in eum locum conueniant, vbi simul trucidandi sunt. Denique, credibile est non solum verbo, sed & scriptis consulaturos, & confirmaturos fidelium animos, quos etiam plurimum eriget fama virtutis eorum, & potentiæ aduersus Antichristum. Aug. Anselm. Obiectio. Responsio.

A Addunt quoque aliqui, habituros discipulos, quos per vniuersum orbem mittant. Tertio post hoc tempus interficientur ab Antichristo, & eorum corpora iacebunt in plateis Ierosolymitanæ vrbis per tres dies, & dimidium, in conspectu omnium inhabitantium terram illam, & gaudentium de eorum nece, qui non patientur eorum tumulari corpora. Ita docetur satis aperte Apocalypsis. 11. Colligitur autem ex eo- Apoc. 11. dem loco, quanuis Antichristus à principio capitali eos odio prosequatur, non tamen machinaturũ illis antea necẽ, quia propter incredibilem eorũ virtutem & potentiã nullus præualebit contra illos, *Et si quis voluerit eis nocere, Ignis exiet de ore eorũ, & deuorabit inimicos eorum.* Quibus verbis videtur alludere Ioannes ad historiam libro. 4. Regum 4. Reg. 1. cap. 1. vbi iubente Elia descendit ignis de cœlo, & interfecit ministros Regis: & ad verba Eccles. 48. *Surrexit Elias propheta, quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat,* Eccles. 48. *verbo Domini continuit cœlum, & deiecit à se ignem terræ.* Sic ergo potest ad literã in præsenti intelligi, quod etiam tunc faciet descendere ignem de cœlo, quo se à suis hostibus tueatur: vel sub hoc signo possunt intelligi alij modi morabiles quibus vtentur ad deterrendos inimicos. Postea verò, cùm tempus præfinitum à Deo aduenerit, cessabunt ea signa stupenda facere, atque ita interficientur. Quod autem eorum corpora in publico loco inhumata reliquenda sint, licet ex ira, & odio inimicorum Christi futurum sit: fiet tamen ex speciali Dei prouidentia ad illustriorem fidei confirmationem. Quarto ergo additur, post tres C dies, & dimidium esse surrecturos stupentibus hominibus, qui videbunt eos, & vocandos hac voce de cœlo, *Ascendite huc*, & statim ascensuros in cœlum in nube in cõspectu omnium. Et subditur, *In illa hora fa-* Apoc. 11. *ctus est terræmotus magnus, & decima pars ciuitatis cecidit: & occisa sunt in terræmotu nomina hominum septem millia, & reliqui in timorem sunt missi, & dederunt gloriam Deo cœli.* Quæ omnia adeò perspicua sunt vt non egeant expositione, atque ita (vt contextus præ se fert) ad literam intelliguntur ab omnibus patribus supra citatis.

(?)

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECTIO III.

Vtrùm Ioannes Euangelista, vel aliquis alius præter Eliam, & Henoch futurus sit præcursor secundi aduentus Christi Domini.

DE tribus tantum alijs hominibus inuenio fuisse inter viros Catholicos opinatum, quod futuri sint Christi præcursores, vel simul cum Elia, & Henoch, vel loco alterius eorum. Prima ergo sententia fuit Victorini in expos. cap. 11. Apocalyp. qui dixit, Ieremiam futurum esse vnũ ex præcursoribus secundi aduentus, & videtur sentire, solum illum futurum socium Eliæ. Quam opinionem plurimorum extitisse affirmat Hilarius can. 20. Matth. Quæ niti potest verbis illis Ieremiæ, *Antequam exires de vulua, sanctificaui te, & Prophetam in gentibus dedi te.* Nam Ieremias hactenus nõ fuit Propheta gentium, sed Iudæorum: ergo iterum venturus est, ante diẽ iudicij, vt gentibus prophetet. Confirmat hoc Victorinus traditione veterum asserentium Ieremiam adhuc viuere, quia mors eius in scriptura non inuenitur. Hæc verò opinio merito ab Hilario in prædicto loco reijcitur, & tacitè reprobatur ab omnibus Patribus supra citatis, qui dum affirmãt, Henoch futurum socium Eliæ, & vbique duos tantum præcursores numerant, satis excludũt hanc opinionem. Præterea nullum habet in scriptura fundamentum. Quia Ieremias non prædicitur futurus Propheta in gentibus, quia aliquando esset concionaturus gentibus: sed quia vel non tantum in Iudæa, sed etiam in Babylonia, & Aegypto prophetauit, scribens ad Iudæos, qui ibi morabantur: vel etiã quia in sua prophetia nõ solum de rebus ad Iudæos spectantibus, sed etiam ad gentes prophetauit, nimirum de Assyrijs, Aegyptijs, & alijs, vt ibi Hieron. exponit. Multo verò magis friuolum est, asserere Ieremiã non esse mortuum, quia in scriptura mors eius nõ scribitur: quali vero omnes illi quorum decessum scriptura non narrat, propterea semper viuere existimandi sint. Quod igitur in Aegypto lapidibus à populo obrutus, ac mortuus fuerit, scribunt Epiphan. lib. de prophetar. vita, & interitu. Isidorus lib. de vita, & morte Sanctorum, & Dorotheus in Synopsi, qui addunt, sepultum esse in eo loco, vbi Pharao habitauerat, & in magno honore eius sepulcrum ab Aegyptijs habitum: Igitur hæc opinio, vt improbabilis reijcienda est.

Hilarius, Ierem. 1.

Ieremias. Christi ad iudicium venturi præcursor non futurus.

Hieron.

Epiphan. Isidorus. Dorotheus.

Secunda sententia est, Moysem venturũ cum Elia. Hanc tenuit Hilarius dicto can. 20. in Matt. vbi affirmat eum viuere. Hanc sententiam quo ad hanc posteriorem partem supra tractauimus agentes de transfiguratione: quoad vtramque verò eam sequutus est Catharinus Genes. 3. & Ioannes Arbor. in Theosophia lib. 11. ca. 11. Hi vero non affirmant, solum Moysem venturũ cum Elia, sed simul cum Henoch. Fertur etiam tenuisse hanc sententiam Ioachimus Abbas, in expos. super Apocal. cap. 11. & eandem, licèt diuerso modo, sequutus est Gagneius Apocaly. p. 11. Existimat enim Moysem mortuum esse: suscitandum tamẽ eo tempore, vt secundum Christi aduentũ præueniat. Fundamentum Hilarij fuit, quia in primo aduentu Elias, & Moyses fuerunt testes gloriæ, & maiestatis Christi in die transfigurationis: ergo ijdem erunt testes eius ante secundum aduentum. Confirmat hoc Gagneius ex verbis illis Apocaly. 11. *Potestatem habent super aquas conuertendi eas in sanguinem, & percutere terram omni plaga.* Hac enim potestate Moysem dunta-at vsum legimus, & ideo optimè in illum hæc verba conueniunt. Nihilominus hæc sententia parum probabilitatis habet, primum propter antiquam ferè omnium veterum traditionem asserentium (vt vidimus) Henoch venturum cum Elia. Secundo quia supra ostendimus ex scriptura, Moysem defunctum esse, ex quo fit, animam eius & cũ sanctis Patribus in Sinu Abrahæ fuisse ante Christi mortem, & post illam cum eo regnare, esseque beatam. Quis enim temere audebit ab hac generali regula fidei sanctã Moysis animam excipere sine autoritate, vel rationis fundamento? Ergo non est verisimile rediturum ad corpus mortale, quia nec priuanda est gloria, quam iam possidet, nec in corpore mortali futura est beata. Vtrumque enim est insitatum miraculum, quod sine magno fundamento fingendum non est, sicut supra de Henoch & Elia argumentabamur. Præterea, quod Moyses in transfiguratione Christi apparuerit, nullum argumentum est, quod sit etiam venturus ante iudicium. Quæ enim est huius consecutionis ratio? Tunc ergo apparuit propter

Hilar.

Catharin. Ioan. Arbor.

Ioachim.

Gagneius.

Gagneius Apocaly.

Moyses fuit in die transfigurationis Christi præcursor non futurus.

propter speciales congruentias, tunc occurrentes, quas suo loco tetigimus. Illa autem verba Apocalyp. licet videantur alludere ad signa facta per Moysem in Aegypto: non tamen propterea indicant eundem Moysem venturum, qui tunc illa signa patrauit: sed solum significant, facile posse Christum similem potestatem suis præcursoribus tribuere.

Tertia sententia est, Ioannem Euangelistam futurum esse præcursorem secundi aduentus Christi simul cum Henoch, & Elia. Quæ primo supponit, illum nondum esse mortuum propter verba Christi Ioan. vltimo, *Sic eum volo manere, donec veniã: quid ad te?* Nam ibi Christus de secundo suo aduentu loquitur, cum ait, *donec veniam*, quia non est alius aduentus Christi post resurrectionem eius: ergo ex voluntate Christi, *sic*, id est, sine morte mansurus fuit Ioannes vsque ad secundum Christi aduentum, & ita verba Christi intellexere discipuli. Et confirmatur hæc sententia ex historijs. Quia nec mors Ioannis Euangelistæ narratur, nec reliquiæ corporis eius inueniuntur: sed solum refertur, quod viuus sepulcrum ingressus discipulos suos abire iusserit, qui altera die reuersi nihil ibi inuenerunt. Secundo hinc colligitur, eum adhuc manere in corpore mortali, & aliquando moriturũ. Probatur primò ex illa generali sententia, *Statutum est hominibus semel mori.* ad Hebr. 9. Psalm. 88. *Quis est homo, qui viuet, & non videbit mortem?* Ergo ab hac sententia non est excipiendus Ioannes sine fundamento: rediturus ergo est, vt debitum mortis soluat, sicut de Elia, & Henoch argumẽtantur Augustin. lib. 9. Genes. ad liter. c. 6. & D. Thom. ad Hebræ. 11. & hoc est, quod corrigere voluit ipsemet Ioannes dicto cap. vltimo, cũ scripsit, *Et non dixit Iesus non moritur, sed sic eum volo manere, donec veniam.* Quanquam enim rectè intellexissent, Ioannem ita mãsurum vsque ad aduentum Domini, errabant inde colligentes, non morituum, quia hoc non dixerat Christus, neque sequitur ex verbis eius. Nam verba illa, *donec veniam*, non sunt intelligenda inclusiue (vt sic dicã) sed exclusiue, idest, donec insset aduentus meus. Secundo confirmari hoc potest ex alijs verbis Christi Matth. 20. *Calicem quidẽ meum bibetis.* Vbi Chrysost. hom. 66. ita exponit, *Martyrij corona potiemini, & violenta morte, sicuti & ego a vita discedetis.* Cum ergo hactenus Ioannes Euangelista non sit passus martyriũ, vt hæc Christi verba impleantur necesse est, vt aliquando martyrium vsque ad mortem sustineat. Et hinc tandem fit verisimile, venturum Ioannem cum Henoch, & Elia, vt in fine mũdi Christo testimonium perhibeat. Quia neque in aliud tempus, neque ad alium finem videtur posse reseruari. Et confirmatur ex. 10. cap. Apocal. vbi angelus dixit Ioanni, *Oportet te iterum prophetare gentibus, & populis, & linguis, & regibus multis:* sed hoc hactenus impletum nõ est: erit ergo implendum saltem in consummatione mundi. Denique addi potest congruentia, quia testimonium Ioãnis aptissimum erit, & efficacissimum, tum quia si venturi sunt testes legis naturæ, & veteris, cur non etiam legis gratiæ? Tum etiam quia Ioannes erit testis oculatus, quique diutius cum Christo conuersatus est, & omnia quæ ad Antichristum, & diem iudicij spectant, fusius, quàm alius, prædixit. Atque hanc sententiam ex antiquis tenuit Hippol. dict. orat. de consum. mundi, eamque indicat Damascenus oratione de transfiguratione, vbi tractans verba illa Luc. 9. *Sant de hic stantibus, qui non gustabũt mortem, donec videant filium hominis in regno suo*, sic inquit, *Sane si tanquam de vno dixisset, est quidam de hic stantibus, idem fortasse significari coniecissemus, quod per ea verba, sic eum volo manere, donec veniam quid ad te? Quod de Ioanne Theologo dictum est, vt qui vsque ad Christi aduentum mortis omnino expers perstiturus sit: sic enim iam nonnulli præstanti eruditione viri hunc locum exposuerunt.* Eandem fere sententiam tenet Ambros. tractans eadem verba Luc. lib. 7. in Lucam in principio. Et eandem referunt Theophyl. Ioann. vltimo. & Euthym. in Matth. cap. 43. & vt probabilem relinquunt. Eam vero tenuit etiam Simeon Metaphr. in vita Ioan. ex recentioribus vero eam defendit Sabellicus lib. 1. de memorabil. factis, & dictis, cap. 8. & Georgius Trapezuntius libello circa dicta verba, *sic eum volo manere*, & Catharin. Genes. 2. Item Anton. 4. p. tit. 13. cap. 4. §. 1. pro hac sententia refert Theophylum, & Ioannem Dominicum, à quo ipse nõ discedit. Idem videtur sentire Freculphus in chronico, tom. 2. lib. 2. cap. 9.

Matth. 11.

Hebræ. 9. Psalm. 88.

Aug. D. Thom.

Ioan. 21.

Matth. 20.

Apoc. 10.

Ambros.

Theophyl. Euthym.

Sim. Meta. Sabellic.

Trapezunt. Catharin. Anton.

Freculph.

Nihilominus probabilius apparet, Ioannẽ Euangelistam mortuũ esse. Primo quia antiquissimi Patres, & historiæ hoc testã-

tur,Euseb.lib.3. Histo.cap.31. aliàs.25.qui id refert ex Polycrate in epist.ad Victorem Pontificem, cuius verba valde notãda sunt. *In Asia præclara nostræ religionis tanquam seminaria morte consopita sunt, quæ resuscitabuntur in extremo die aduẽtus Domini,* Et infra, *His accedit Ioannes, qui supra pectus domini recubuit, qui sacerdos, martyr, & doctor fuit, & Ephesi etiam obdormiuit.* Idẽ Euseb. lib.5.c.24 Hieron.lib.de scrip.Eccles.*Confectus* (inquit) *sexto & sexagesimo octauo post passionem Domini anno mortuus, iuxta eandẽ vrbem sepultus est.* Quod repetit lib.1. contra Iouinianum circa medium,& Matth.20. & Nicephlib.1.Histor.c.35. & lib.2.cap.42. Tertullian.lib.de anima.c.50.*Obyt & Ioannes, quem in aduentum Domini remansurum frustra fuerat spes.* Ambros.l.b.de fide resurrect. parum ante medium hanc sententiam insinuat, cum dicit, *Neque quisquam sibi, vt sic maneret optauit, Ioanni promissum æstimatum est, sed non est creditum: verba: tenemus sententiam deriuamus. Ipse in libro negat sibi, quod non meruerat, esse promissum, ne quem vana spes exemplo incesseret.* Augustin.serm. 549.de tempore dicit, *Ioannem obdormisse sine vulnere, sine cruciatu,* & ita exponit verba Ioann.21.vt dicemus.Idem latius tractat, ac docet tract. 124. in Ioann. Et ita etiam sentit Beda ibi,Theophyl.& Euthym.locis supra citatis, & Chrysost.hom.1. in Ioann. Dicit enim, Ioannem corpore quidem habitasse in Asia, animo verò in eum fecisse locum,qui idoneus,& accommodatus ei esset, qui eiusmodi operaretur, vt Gentilium opiniones penitus abolerentur, sua autem in dies fierent clariora.Isidor.lib.de vita & obitu sanctorum, capit. 74. & Doroth.in synopsi in Ioanne, solum dicit *Ioannẽ vixisse annos centum viginti, quibus finitis seipsum Ephesi, viuus adhuc, volente Domino, sepeliuit.* Quod apertius explicuit Epiphan. hæres. 79.vbi cum Eliam, & Ioannem in virginitatis dono æquales fecisset, subdit. *Sed neque Elias adorandus est* (agit de latria) *etiam si in viuis sit, neque Ioannes, quamquam per preces suas proprias dormitionem suam admirandam effecerit: imo potius ex Deo gratiam acceperit.* Præterea in Concilio Ephetom.3.c.6. sic dicitur, *Sacras Sanctorum triumphatorumque martyrum: maxime vero beatissimi Ioannis Theologi, ac Euangelistæ reliquias videndi, easdemque complectendi desiderio flagrant,* & tomo.2.c.14 Cœlestinus Papa in Epistol.ad Synodum Ephesinam, *Ante,* inquit, *vos pra cipue considerare, iterum atque iterum recolere decet, quibus Ioannes Apostolus prædicauit, cuius reliquias præsentes honoratis.* Idem fere habetur in.7. synod.act. 5.prope finem, vbi narratur miraculũ de Ioanne Anachoreta. Ex ijs ergo satis cõstat, & mortuũ esse Ioannem, & eius corpus Ephesi fuisse sepultum. Nam quod quidã finxerunt, vt Aug. & Isidor. supra referũt, Ioannẽ quidem vere fuisse sepultum: tamen viuũ, & dormiẽtem sub terra seruari, & incredibile est, & sine vllo fundamento confictum. Huic etiam sententiæ Ecclesiæ autoritas magnam fidẽ facit, vt iam dicam. Neq; ex verbis Christi domini aliquid sumi potest contra hanc receptã historiam, & traditionem. Vt enim omittã multa quæ de multiplici lectione illius loci possent scribi, quę in recentioribus expositoribus illius loci,& apud Franciscum Lucã in suis notationibus videri possunt, quia si legatur *si*, vel *sic*, vel *si sic eum volo manere*, non multum refert, nec variat sensum verborũ Christi: His, inquã, omissis tres sunt probabiles sensus: primus vt Christus non loquatur de secundo suo aduentu ad iudicium, sed de aduentu ad vindictam sumendam de Iudæis non personali præsentia, sed per effectum. Iuxta quam expositionem significare voluit Christus, Ioannem viuum permansurum vsque ad destructionem Ierusalem. Hinc expositionem refert Theoph. eamque sequitur Franciscus Toletus. Secũdus sensus est, Christum loquutum esse de proprio aduentu,& vltimo: tamen nihil affirmasse, sed solum interrogando Petrum, conditionali locutione, illius curiositatem eluisse. Et hunc sensum videtur sequi Chrysost. & apertius eum tradit Cyrillus. Tertius est, Christum solum affirmasse Ioannẽ non futurum sui sectatorem per crucem, & violentam mortem martyrij, & hoc sensu dixisse, *sic eum volo manere, donec veniam*, scilicet, vt ipsum ad me recipiam. Ita Aug. locis citatis, quem Beda, & D. Thom. super Ioan. imitantur.

Ex hoc autem fundamento colligitur, Ioannem iam cum Christo regnare in beatitudine cœlesti, vt patet ex ijs, quæ de Moyse dicebamus. Quia generalis fidei regula est, hominem iustum, ac perfectè purgatum, post mortem statim consequi beatitudinem. Et hoc plurimum confirmat Ecclesiæ traditio. Celebrat enim festũ Ioannis Euange-

Euseb. — Nicephor. Tertull. — Ambros. — Aug. — Bed. Theophy. Euthym. Chrysost. — Aug. Isidor. — Fran. Luc. — Testimonij Ioan. 21. Expositio. — Theophy. Tolet. — Chrysost. Cyrill. — Aug. Beda. D. Thom. — Ioannes vita gelista adhuc viuit in tumulo suo finitus.

Euangelistæ, cum neminem colat nisi beatum. Deòque fruentem, & ita hoc aperte supponit in toto officio illius festiuitatis. Et hinc etiam confirmatur quod diximus de morte eius. Quia ante mortem corporis nullus hominum beatitudinem ingreditur. Dixerunt verò aliqui, Ioannem non solum animo, sed etiam corpore iam esse beatum, non quòd absque morte media ad illum statum fuerit assumptus: sed quod statim post mortem resurrexit gloriosus. Quod confirmant coniecturis supra adductis, quia reliquiæ eius non apparent: & præterea, quia verba Christi videntur hoc modo proprius exponi. Nam propter breuitatem mortis, & accelerationem resurrectionis, potest dici sic semper manere, quia illa mors, quasi nihil reputatur: sicut supra in simili diximus, exponentes locum Pauli. 1. ad Thessalon.4. Et huius sententiæ meminit Ambros. serm.20.in Psal.118.& Hieronym.in serm. de assumpt.neque eam reijciunt: neque D. Thom.lect.5.in.c.21. Ioan. eamque sequitur Nicepho. supra. Sed nullum habet sufficiens fundamentum. Quia ex antiquis patribus (quos retulimus) constat reliquias eius diu Ephesi permansisse, quinimo Chrysostom.hom.26. in epist. ad Hebr. cum dixisset, *Apostolorũ plurimorum ossa nescimus, vbi iacent*, subdit, *Petri & Pauli quidem, Ioannis, & Thomæ manifesta sunt sepulcra*: loquitur autem manifeste de sepulcro, in quo erat Ioannis ossa, quæ supponit Ephesi fuisse. Postea verò alio transferri potuerunt, & ignorari vel casu aliquo perire. Historia autem illa, quòd viuus ingressus fuerit sepulcrum, apochrypha est, & incerta maxime, si fidem adhibeamus Abdiæ, qui l.b. 5. hist. Apostolicæ in fine, aliter refert mortẽ eius, & illi se interfuisse affirmat. Et quanuis priorem historiam admittamus, ex ea solũ haberur (quod supra ex Epiphanio retulimus) Ioannem singulari, & admirando quomodo obijsse.

Atque ex his concluditur, Ioannem non esse venturum cum Elia, & Henoch: vt sit præcursor vltimi iudicij, probatur ex dictis, applicãdo rationes supra adductas de Moyse, & Ieremia. Quia anima iam beata non est iterum vnienda corpori mortali, vt patiatur, præsertim cum nullum sit fundamentum ad hoc inusitatum miraculum cõfingendum. Vltimo concluditur, solum Henoch, Eliam futuros esse secundi Christi aduentus præcursores. Probatur à sufficienti enumeratione. Et omnia confirmantur testimonio Apocal. 11. vbi duo tantum præcursores venturi, & sub Antichristo passuri dicuntur. Quod vero capite.10. de se dicit Ioannes, se adhuc prophetarum gentibus, hunc habet sensum, quod in illa reuelatione, quã eo capite narrat, intellexisset se plures alias visiones propheticas ad varias gentes pertinẽtes deinceps habiturum, & scripturum. Alij exponunt, illud dictum esse propter euãgelium, quod postea scripsit, & per illud multis gentibus, regnisque prophetauit. Alij simplicius dicunt, illud impletum fuisse cum iterum in Asia prædicauit, quando ex Insula Pathemos, in quam fuerat relegatus, redijt.

Et ex his ferè satisfactum est fundamẽtis prioris sententiæ. Solum superest respõdeamus ad illa verba Christi, *Calicem quidẽ meum bibetis*. Quibus respondet ibi Hieron. hoc impletum esse, quando Ioannes in feruentis olei dolium missus est: vel Ephesi (vt scribit Abdias dicto lib.5.) vel Romæ, vt scribit Tertul.lib. de præscrip. hæreticor. cap. 36. & antiquissima Ecclesiæ Romanæ traditio confirmat. Nam licet tunc mortuus non fuerit tamen quia & voluntarie se morti obtulit in testimonium fidei, & causa illa de se sufficiens erat ad mortem inferendam, nisi miracul. se esset impedita, id satis est vt dicatur *bibisse calicem* Christi, propter quod sæpe ab Ecclesia *martyr* appellatur. Addit Euth in Matth.43. calicem Christi bibere, non solum qui violenter mortuus est propter Christum: sed etiam, qui exilia, flagella, aliaque similia propter eum patitur, & sic certans vsque ad mortem perseuerat. Quę omnia cum magna perfectione, & dignitate in Ioanne reperiri manifestum est.

Ad vltimam verò congruentiam facile est respondere in lege gratiæ tot esse testes Christi, & doctrinæ eius, vt non sit necessarium tunc nouum Ioannis testimonium. Erunt enim tunc multi Sancti, & prædicatores euãgelij, qui Eliæ, & Henoch adhærebunt. Nec fidei testimonium pendet ex visione oculorum, vt propterea necessarius sit testis oculatus. Quod si hoc etiam concedere velimus aderit Elias, qui Christum vidit in carne mortali, & in gloriæ claritate in die transfigurationis.

Apoc.11. — Responsio ad argumenta in oppositum. — Matth. 16. Hieron. Abdias. Tertullian. — Euthym.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DISPVTATIO LVI.
In quatuor sectiones distributa.

De signis, quæ præcedent aduentum Christi ad iudicium.

SVpponimus, multa signa, & indicia antecessura esse diem iudici, & aduentum Christi Domini, vt ex scriptura statim ostendemus. Quod (vt D. Thom. in 4. notauit) partim pertinuit ad Christi dignitatem, & gloriam aduentus eius, iuxta illud Aggæi. 2. *Adhuc modicum, & ego commouebo cœlũ, & terram, & mare, & aridã, & veniet desideratus cunctis gentibus.* Nam, licet intelligi hoc possit de primo aduentu, tamẽ Agg. 2. Hebr. 12. B potest etiam referri ad secũdum, ex Paul. ad Hebr. 12. partim ad vtilitatem hominũ, vt se præpararent ad iudicium. Dicemus igitur de illis signis, quæ in Scriptura sacra habent fundamentum. Cætera enim, quæ afferri solent, nullius sunt autoritatis, qualia sunt illa quindecim quæ ex Hieronym. referunt scholastici in 4. D. Thom. dist. 48. q. 1. art. 4. quæst. 1. & Sotus distin. 46. q. 2. art. 1. Illa enim neque apud Hieronymum reperi, & prædicti autores affirmant Hieronymum non ea referre ex propria sententia: sed ex apocryphis quibusdam Iudæorũ annalibus. Attigit autem illa Euseb. Emis- sen. homil. in Dominicam secundam Aduentus, & (tacito nomine Hieronymi) inquit, in Annalibas Iudæorum scripta referri. Postquam vero ea retulit, subiungit, *Nos tamen ijs quidem autoritatem non damus: ideo vero scripsimus, quia Euangelij verbis conuenire videntur.* Illis ergo, & alijs id genus prætermissis, signorum, quæ in scriptura indicãtur, quædam sunt valde generalia, & communia, quæ ferè quandiu Ecclesia Christi durat, diuersis temporibus accidunt, quanquam veluti per antonomasiam illi tempori, quod proximè iudicium antecedet, attribuantur. Huiusmodi sunt multa ex ijs, quę Matth. 24. Matth. 24. narrantur, vt illud, *Multi venient in nomine meo dicentes: Ego sum Christus, & multos seducent. Audituri estis prælia, & opiniones prœliorum, consurget gens in gentem, & regnum in regnum, & erunt pestilentiæ, & fames, & terremotus,* & alia huiusmodi: eiusdẽ 1 Timo. 4. generis sunt illa quæ narrat Paul. 1. ad Timoth. 4. *Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide attendentes spiritibus erroris, & doctrinis Dæmoniorum,* &c. 2. ad Timoth. 3. *In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines se ipsos amantes, cupidi, elati, blasphemi,* &c. Hæc igitur signa quia communia sunt, & per se satis clara, nulla demonstratione, aut explicatione indigent: declarando autẽ propria signa iudicij constabit, quomodo singulari modo, & per antonomasiam illi tempori attribuantur. Alia ergo sunt propria illius diei signa, quæ ad duo reuocari capita possunt. Quædam, quæ antecedent iudicium, & initium eius, id est, aduentum iudicis, & conuocationem iudicandorum, quæ fiet angelica tuba personante: alia quæ comitabuntur, vel inchoabunt ipsum iudicium, quorum signorum initium intelligi potest futurum in prædicto sono tubæ, homines ad iudicium conuocantis. De ijs posterioribus signis sermo erit disputatione sequenti, hic solum de prioribus, de quibus Christus dixit, *Cum videritis hæc fieri, scitote, quia prope est in ianuis.* Matth. 24. Possent autem meritò inter hæc signa numerari Antichristi Regnum, & persecutio, & aduentus, ac prædicatio Eliæ, & Henoch, de quibus propter materiæ amplitudinem proprias disputationes præmisimus. Hic ergo explicanda supersunt tria alia illustriora signa, quæ partim Antichristum antecedent, partim sequentur. Hujusmodi sunt prædicatio Euangelij per vniuersum mundum: euersio Romani imperij, atque Vrbis: cœlestes immutationes Solis, Lunæ, & Stellarum, ac Elementorum, & rerum omnium, de quibus, & de ordine, quo euentura sunt disseremus.

SECTIO PRIMA.

Vtrum ante iudicium prædicandum sit Euangelium in vniuerso orbe: sitquè hoc signum iudicij appropinquantis.

IN hac re vnum est certum, multa verò dubia. Certum quidem, ac de fide est, ante diem iudicij prædicandum esse Euangelium in vniuerso orbe. Hoc enim eisdem ferè verbis docuit Christus, Matthæ. 24. idque alijs testimonijs postea confirmabitur. Tria verò ad hoc explicandum inquiri possunt. Primum, quomodo hæc

hæc vniuersalis prædicatio, intelligenda sit. A Secundum, quem effectum sit habitura, priusquam iudicium inchoetur. Tertium, quando, quovẽ ordine perficienda sit.

Circa primum ratio dubitandi sumi potest ex Paulo ad Roman. 10. dicente, *In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum:* & ad Coloss. 1. de verbo Euangelij, inquit, *Quod peruenit ad vos, sicut & in vniuerso mundo est, & fructificat.* Iam ergo tempore Pauli prædicatum erat Euangelium in vniuerso orbe. Quod si quis respondeat, per synecdochen esse intelligendum in ijs locis vniuersum orbem, qui tunc erat cognitus, vel qui Romano subiacebat imperio, sicut Luc. 2. dicitur, *Exijt edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis:* Simili modo poterunt intelligi, B verba Christi, Matth. 24. *Prædicabitur hoc Euangelium in vniuerso orbe,* & ita hoc non erit peculiare, sed valde commune signum futuri iudicij. Et auget difficultatem Chrysostom. homil. 76. in Matth. qui hæc verba Christi per illa loca Pauli interpretatur. Vnde, quod Christus subiungit, *Et tunc veniet consummatio,* non intelligit de consummatione mũdi: sed de euersione Ierusalem. Nam de illa Christus sermonem fecerat, & de eadem fuerat à discipulis interrogatus, *Quando hæc erunt?* Quam expositionem sequuntur Theophyl. & Euthym. & eadem fuit expositio Hilarij canon. 25. in Matth. nec multum discrepat Hieronym. ibi, & Ambros. libro. 10. in Lucam, capit. de signis C futuræ destructionis templi. Nam, licet de sæculi consummatione hoc signum intelligant: tamen existimant iam fuisse suo tempore impletum. *Non enim puto* (ait Hieronymus) *aliquam remansisse gentem, quæ Christi nomen ignoret, & quanquam non habuerit prædicatorem: tamen ex vicinis nationibus opinionem fidei non potest ignorare.* Vnde Anselmus, eandem sequens interpretationem huius vniuersalis prædicationis, consequẽter exponit illa verba, *Tunc veniet consummatio,* his verbis, *Non dicit statim: sed non prius veniet consummatio ciuitatis vel mundi.*

Nihilominus dicendum est, verba Christi propriè esse intelligenda, de vniuerso orbe atque de omnibus prouincijs, & locis, in quibus homines habitant, ita vt in omnibus illis prædicandum sit Euãgelium, antequam Christus ad iudicium veniat. Hæc est sententia Augustin. multis in locis, præcipuè vero Epistol. 78. & 80. ad Hesichium, & libr. 2. de sermon. Domini in monte, capite. 10. & libr. de vnitate Eccles. capite. 15. & libr. 2. de consen. Euange. capite. 77. & lib. de agone Christiano, capite. 29. Prosperi de Prædict. & Promiss. Dei, par. 3. capit. 40. Et prius eam docuit Origenes tractat. 28. in Matth. vbi loquens de statu rerum in fine mundi, sic inquit. *Et in hoc statu constitutis rebus, Euangelium, quod prius non fuerat prædicatum in toto mundo (multi enim non solum barbararum, sed etiam nostrarum gentium vsque nunc non audierũt christianitatis verbum) tunc prædicabitur, vt omnis gens Euangelicam audiat prædicationem, & nemo derelinquatur, qui non audiuit.* Et inferius id latius prosequitur concludens, *si quis temere dicere vult, prædicatum iam esse Euangelium in toto orbe in testimonium omnibus gentibus, consequenter dicere poterit iam finem venisse.* Idem sentit Damascen. libro 4. capite. 27. vbi de Antichristo loquens inquit, *Primùm itaque, quemadmodum Dominus dixit, Euangelium apud omnes gentes prædicari necesse est, ac tunc ille ad prodendam Iudæorum impietatem veniet.* Idem ferè affirmat Cyril. cate. 15. quamuis existimauit ipse, suo tempore prædicatum fuisse Euangelium ferè in vniuerso mundo. Optimè Theodoretus. 2. ad Thessalonic. 2. tractans illa verba, *Et nunc, quid detineat, scitis, vt reueletur in suo tempore,* sic enim exponit, *Cum didicisset Apostolus, dixisse Dominum oportere Euangelium prædicari in omnibus gentibus, & tunc finem futurum: videret autem adhuc vigere cultum idolorum, dixit sequens doctrinam Domini, fore, vt prius euertatur superstitio, & impius dæmonum cultus, & vbique fulgeat Diuina prædicatio, & tunc appareat veritatis aduersarius.* Idẽ sentit Greg. libr. 35. Moral. capit. 15. & apertius Beda Marc 24. Ac denique Bernar. lib. 3. de cõsideration. ad Eugenium, & D. Thom. lect. 3. in ad Roman. 10. Secundo probari hoc potest ex prædictis verbis Christi. Dedit enim hoc tanquam signum consummationis mundi. Hoc namque significat, cùm inquit, *Et tunc veniet consummatio,* sed nisi hoc intelligatur propriè de generali prædicatione per vniuersum mundum, nullius momenti esset hoc signum. Quia alio improprio modo, & per synecdochen ante mille quingentos annos prædicatum fuit Euangelium per vniuersum orbem, & nondum

Rom. 10. Colos. 1. Luc. 2. Matth. 24. Chrysost. Theophyl. Euthym. Hilar. Hieron. Ambros. Anselm. Matth. 24. Prosper. Origenes. Cyr. 1. Thess. Theod. Greg. Pap. Beda. Bernar. D. Thom. Damas.

dum venit consummatio. Nec potest conuenienter dici, Christum solum significasse non futuram sæculi consummationem, donec præcedat vniuersalis prædicatio. Nã verbum illud, *Et tunc veniet*, in sua proprietate, & rigore proximam consecutionem vnius post aliud significat: & quanquam necesse non sit, quod sæculi consummatio post vniuersalem prædicationem immediatè futura sit: tamen vt minimum significatur illo modo loquendi inter vnam rem, & aliam non interpositum iri magnam temporis moram: at duratio mille quingentis annis comprehensa, longissima est: non igitur intelligi potest ille locus de prædicatione vniuersali, tam remotis seiuncta temporibus. Neque etiam videtur commodè exponi de sola euersione Ierusalem. Tum quia discipuli, teste Matthæo, non tantum de euersione Ierosolymitana scisciatati sunt, sed dixerant, *Quod signum aduentus tui, & consummationis sæculi?* & tamen Christus eorum interrogationi respõdet. Deinde vtitur voce *consummationis* absolutè, & simpliciter, qua vniuersi potius, quam vnius ciuitatis tantum consummatio significatur. Præterea multa signa præbet, quæ non videntur antecessisse ante destructionem Ierusalem, vt illud, *Consurget gens contra gentem, regnum aduersus regnum, & terræmotus magni erunt per loca, & pestilentiæ, & fames, terroresque de cœlo, & signa magna erunt*: & illud, *Multi pseudoprophetæ surgent, & seducent multos, & quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum*. Hæc enim & similia, licet ex parte inchoata fuerint à principio nascentis Ecclesia: integre tamen, & prout à Christo videntur prædicta, non nisi in toto progressu Ecclesiæ videntur impleri. Denique addit Christus, Euangelium esse prædicãdum in vniuerso orbe *in testimonium omnibus gentibus*, vt nimirum in die iudicij nulla sit gens, quæ excusari ex eo possit, quod sibi non fuerit Euangelium prædicatum: ergo loquitur proprie de vniuersali prædicatione. Tertio probat hoc Augustin. ex illis locis veteris testamenti, in quibus promissa est Christo omnium gentium, nationumquè possessio, dominium, ac veneratio, Psal. 71. *Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsq; ad terminos orbis terrarũ*: Psal. 85. *Omnes gentes, quascunque fecisti venient, & adorabunt coram te, Domine*: Sophon. 2. *Et adorabunt eum omnes de loco suo, omnes insulæ gẽtium*: Malach. 1. *Ab ortu solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda*. Ergo oportet, vt ante mũdi cõsummationem Christus per Euangelij prædicationem, totius mũdi possessionem, & dominatum accipiat. Et confirmatur, quia pro omnibus mortuus est Christus, & ex omnibus gẽtibus, populis, & linguis aliquos saluabit, vt dicitur Apoc. 7. omnes iudicabit: ergo ad omnes etiam Euãgelij prædicatio diffundetur. Vltimo ex ijs, quæ in discursu Ecclesiæ vsque ad nostra tempora gesta conspicimus non obscure declaratur, hanc Christi prædicationẽ non modò Apostolorum tempore, verum neque vsque ad hanc ætatem esse impletam, sed paulatim impleri: atque adeò non esse mundũ finiendum, donec integre compleatur. Nã & Origenes, & Aug. citatis locis referunt, suis tẽporibus non fuisse prædicatum Euangeliũ in vniuerso orbe, & (ne vetera repetamus) constat, nostra ætate inuẽtas esse plures prouincias, ad quas prædicatio Euangelij nunquam peruenerat, cũ illæ neque Apostolis, neque ante nostrã fuerint ætatem cognitæ. Nunc autem videmus in eis Ecclesiam esse diffusam, & quotidie nouas nationes inueniri, ianuamq; paulatim aperiri ad prędicãdum eis Euãgelium, cuius neq; notitia, neque vestigiũ in ipsis reperitur. Ergo vniuersalis hęc prædicatio Euangelij intelligenda est proprie, ac simpliciter de toto orbe.

Ad difficultatem autem propositam respondet primò Aug. Paulum in illo loco ad Rom. 10. more prophetico, quod futurum erat tanquam iam factum prędixisse, sicut & Dauid eodem genere loquutionis de prę terito dixit, *In omnem terram exiuit sonus eorum*. Ad alium verò locum ad Colos. 1. respondet, Paulum non asserere Euangeliũ totum mundum occupasse actu, sed virtute. Quia ita seminatum erat, vt in toto mundo fructificaret iam iam, creſceretque. Quare posterior hic locus difficultatem non habet: in priori vero nonnulla est difficultas.

Quia Paulus ibi rationem reddit, cur essent etiã suo tempore inexcusabiles, qui in Christũ non credebant. Vnde, cùm sibi obiecisset, *Nunquid non audierunt?* Respondet, *Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorũ*. Ergo necesse est, vt loquatur de re iã facta, alioqui non ostenderet, quomodo essent inexcusabiles

Vniuersalis Euangelij prædicatio in statis indicij signũ, & consummationis sæculi.

Matt. 24.

Aug.

Psalm. 71.
Psalm. 85.

Sophon 2.

Malach. 1.

Apoc. 7.

Responsio. ad argumenta in oppositum. Aug.

Testimonij Pauli ad Rom. 10. Expositio.

excusabiles homines, qui tunc viuebant, sed, qui futuri post essent, quando illa impleretur prophetia. Ideo aliter responderi potest ex verbis Hieron. supra citatis, sonũ Euangelij dupliciter posse peruenire ad aliquos: primo per proprios prędicatores, & sufficientem Euangelij propositionem, & hoc modo nondum peruenisse Euangelium ad vniuersum mundum, peruenturum tamen aliquando: alio modo per solam famam ab ijs locis emanantẽ, in quibus Euãgelium prædicatum est, & hoc modo intelligi Paulum, cùm ait, *In omnem terram exiit sonus eorum*. Ita fere D. Thom. supra, & Ambros. Sed hæc etiam responsio difficultatem habet. Tum quia sonus Euãgelij per solum rumorem, ac famam non videtur esse satis, vt homines fiant inexcusabiles, nisi fortasse talis, tamque probabilis sit, vt eos obliget ad inquirendam veritatem: tum maxime quia neque hoc modo percrebuerat tunc sonus Euangelij per omnes mundi prouincias: sed ad summum per prouincias in hoc nostro orbe notissimas. Ergo necessario fatendum videtur, Paulum de hoc solũ fuisse loquutum. Quod etiam videtur maximè consentaneum intentioni eius. Nam potissimum intendebat conuincere Iudęos, & de eis loquitur, cùm dicit, *Nunquid non audierunt?* vt exponunt Theodoret. & Ambros. & licet exponatur de gentibus, loquitur tamen de eis, inter quos versabatur, & hos dicit esse inexcusabiles, quia vel audierunt, vel facile audire potuerunt euangelij vocem, quæ per totum orbem insonuerat. Hac igitur expositione admissa, negatur, eandem posse applicari ad verba Christi, quia in loco Pauli circunstantię contextus, & materia, de qua agitur, nos cogũt, vt per tropum, & synecdochen verba illa exponamus: at vero in verbis Christi, in primis nulla est necessitas, & ideo, ex regula generali exponendi scripturam, proprietas verborum tenenda est. Deinde circunstantiæ sermonis Christi potius nos ad hanc intelligentiam inducunt. Ac denique consonantia scripturarum eam valde confirmat. Cùm enim Christus dicit Apostolis Matt. vltim. *Euntes docete omnes gentes*, vel clarius Marc. vlt. *Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ*, non est loquutus per synecdochen, sed proprie. Nam re vera in vniuersum orbem dedit potestatem Apostolis, eorumque successoribus.

Huic etiam veritati concordant veteres prophetiæ supra adductæ, & aliæ, quæ videri possunt Isai. 66. & Ezech. 11. & 37.

Sed adhuc superest aliquid addendum prædicto loco Pauli, quo hæc veritas magis confirmetur. Videtur enim huic vltimæ expositioni obstare, quòd cùm Paulus verba Psalmistæ vsurpet, eodem sensu, quo ille, loqui credẽdus est: at in Psalmo 18. verba illa, *In omnem terram exiit sonus eorum*, propriè, & in rigore intelligũtur de vniuersa terra. Nam ad literam ibi est sermo de cœlis, qui per vniuersum orbem enarrant gloriam Dei, in sensu vero mystico de Apostolis: ergo eodem modo loquutus est Paulus. Ex qua obiectione in primis sumimus, quòd sicut prædicatio cœlorum in omnem terram exiuit: ita Euangelij prædicatio aliquando exitura est. Nam Psalmista (exponente Paulo) hoc prædixit sub illa figura. Vnde vlterius elicimus (exponendo simul Augustini sententiam) Paulum eodem sensu esse loquutum: ita tamen, vt non docuerit, illam prophetiam iam omnino esse impletam, sed cœptam impleri, ita vt ea ratione fierent inexcusabiles vel Iudæi, vel Gentiles, ad quos verbum Euangelij peruenerat.

Ad Chrysostomum, & alios Patres citatos, non negamus, quin Christus Dominus in eo cap. Matt. 24. euersionem Ierosolymitanam, multaque signa, quæ eam præcesserunt, prædixerit, & ita hùc sensum interdum Sancti declarant: tamẽ negari quoque nequit, quin de aduentu suo ad iudicium, & de signis, quæ illum antecedent, multa ibi tractauerit: vel quia discipuli existimantes, euersionem Ierosolymitanam non esse futuram vsque ad secundum Christi aduentum, simul de vtraque cõsummatione interrogauerant (vt ibi D. Thom. notat) vel quia Ierosolymitana euersio, & signa eius futura erant quasi imago quædam diuinæ vindictæ in die iudicij futuræ: solet autem diuina Scriptura futurorum veritatem in figuris præmittere, ac præsignificare, simulq; multa dicere, quæ & in rem illam, quæ figura est aptè conueniant, & in re repræsentata perfectius euentura sint. Sic Psalm. 71. principalis est sermo de Christo, in persona Salomonis, qui fuit eius figura, & multa in eo dicuntur, quæ & Salomoni, & Christo quadrare possunt. aliqua soli Christo. Sic etiam Daniel. 11. de

Hieron.

D. Thom. Ambros.

Matth. 28. Marc. 16.

Isaiæ. 66. Ezech. 11. & 37. Obiectio.

Responsio.

Psal. 71.

Dan. 11.

An-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Antichristo,& de Antiocho simul est sermo, & Isai. 14. de Nabuchodonosor,& Lucifero,& de Babylone, & mundo, vt ibi notat Hieronym. & similia sunt multa scripturæ exempla. Ad hunc ergo modum loquutus est Christus Dominus in eo capit. prædicēs signa, & terrores judicij simul cum Ierosolymitano excidio. Quapropter licet aliqua verba interdum exponantur à Patribus de euersione Ierusalē, nō excluditur, quin exponi possint de vltimo iudicio, præsertim si secundum proprium verborum sensum, illi melius accommodentur. De qua re legi potest Chrysost. hom. 11. in Matt. circa illa verba, *Palleas autem comburet igni inextinguibili*, vbi tradit regulam generalem seruandam in Scriptura scilicet, *Christum sæpe in eisdem rebus duas prophetias pariter collocare, quarum vnam hic impleat, alteram spondeat in futuro, vt ab vt, qui de promissionibus eius pertinacius dubitant, ex hac, quæ iam facta est, etiam illa, quæ nondum facta est, credatur implenda.*

Isai. 14. Hieron. Chrysost.

Superest vero exponendum (quod secūdo loco proposuimus) quis nam sit expectādus effectus huius vniuersalis prædicationis, id est, an non solum prædicandum sit Euangeliū in vniuerso orbe: sed etiā ab omnibus sit recipiendum, ita vt totus orbis ad Christū conuertendus sit, & religionē Christianā professurus, antequam adueniat dies Domini. Ratio dubitandi est, quia Christus non dixit, *Credetur hoc Euangelium in vniuerso*, sed, *prædicabitur*: nec dixit, prædicabitur vt omnes credant, sed *in testimonium omnibus gentibus*, id est, vt qui noluerint credere, nullam excusationem habeant (vt omnes exponunt) ergo non constat, Euangelium vbique esse suscipiendum, sed prædicandū tantum. In contrarium autem facere videntur omnia, quæ pro Augustini sentētia paulo ante adduximus, de promissionibus Christo factis, *Dominabitur à mari vsque ad mare*: & de vniuersali tam gentiū, quām Iudeorū cōuersione. Et de priori quidem multa supra retulimus ex Dauide, Isa. Ezech. de posteriori verò est clara prædictio Isai. cap. 11. *Et erit in die illa adiciet Dominus secundo manum suam, ad possidēdum residuum populi sui*, vt Hieron. Cyril. Basil. & alij exponūt. De vtraq; verò est expressum testimoniū Pauli ad Rom. 11. *Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc, vt non sitis vobis ipsis sapientes, quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec intraret plenitudo gentium, & sic omnis Israel, saluus fieret.* Quod etiā videtur significasse Ioan. c. 11. exponens sensum ab spiritu sancto intentū in verbis illis Caiphæ, *Expedit, vt vnus moriatur homo pro populo, vt non tota gēs pereat, Prophetauit* (inquit) *quod Iesus erat moriturus pro gente*, id est, pro Iudæis, *& non tantum pro gente, sed, vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum*, id est, vt omnes tam Iudæos, quām gentes in vnam Ecclesiam cogeret. Quod etiam confirmant verba illa Christi, *Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & fiet vnum ouile, & vnus pastor*. Sic etiam de vtroque populo prædictum erat Psal. 58. *Dominabitur Iacob, & finium terræ*, & Sophon. 3. *Tunc* (loquitur de die iudicij) *reddam populis labium electum, vt innocent omnes in nomine Domini, & seruiant ei humero vno*, & postea hanc conuersionem tam gentiū, quām Iudæorum late describit. Et confirmatur tādem ex Paulo. 2. ad Thessalon. 2. dicente, *Nisi venerit discessio primum*, seu apostasia. Supponere enim videtur, prius vniuersum orbem futurum esse vnius Christianæ religionis: postea vero aduentu Antichristi maiori ex parte à Christo recessurum.

Ioan. 11. Psalm. 58. Sophon. 3. 2. Thess. 2.

In hac re nihil video esse in Scriptura perspicue prædictum, neque ab antiquis Doctoribus traditum: ex ijs verò, quæ dicta sunt, hæc videntur colligi verisimiliora. Primo ita esse Euangelium per vniuersum orbem prædicandum, vt vbique, id est, in omnibus regionibus, & præcipuis prouincijs templa fundentur, & Christiana religio recipiatur, & exerceatur, & hoc modo Christus vbique agroscatur, & colatur. Hæc est sententia Augustin. citatis locis, & eandem significant reliqui Patres citati, & hoc probāt testimonia prophetarum, quālia etiam sunt elegantissima apud Isaiam capite. 2. & apud Mich. cap. 4. Præterea facit, quod supra ex Apocalyp. 7. adduximus, ex omni populo, & omni lingua aliquos esse saluandos. Denique per se, ac sine alia probatione verisimile est, si Euangelium vbique est prædicandum non solum per famam, & rumorem, sed per proprios prædicatores, vbique etiam fructificaturum, atque adeo vbique esse Ecclesiam propagandam, & fundandam. Quod etiam euentus ipsarum rerum, quas experimur, satis confirmat. Hoc enim modo, & fructu videmus, Euangeliū esse dissēminatum in remotissimis regionibus, de quibus ante

Aug. Isaiæ. 2. Mich. 4. Apoc. 7.

ante centū annos vix esse potuisset humana spes. Quapropter eundem modò in cæteris regionibus sperare licet exitum. Neque huic veritati dissonant verba Christi, quia Euangelium vbique prædicatum erit in testimonium omnibus: in testimonium quidem præmij, ac mercedis ijs qui credunt: in testimonium autem iudicij, & condemnationis ijs, qui non credunt.

Vnde secundò dicendum est, licet vbique sit fundanda, & propaganda Ecclesia: non tamen omnes in vniuersum homines esse credituros. Hoc enim nec necessarium est, neque vllo testimonio probabili affirmari potest, neque est consentaneum humano ingenio, ac libertati, nec experientiæ, nec modo Diuinæ prædestinationis, quæ ita videtur res hominū disposuisse, ordinasse, ac permisisse, vt semper sint inter eos boni, & mali fideles, & infideles. Quod varijs parabolis in Euangelio Christus significauit, & in omnibus indicat, hanc permixtionē vsquè ad finem mundi duraturā. Quocirca licet per hanc vniuersalē prædicationem ex omnibus nationibus aliqui sint conuertēdi, non tamen necesse est, vt omnes homines cuiusuis nationis conuertantur, vt recte notauit Francisc. Ribera Mich. 4. citans Lyranum, & Adrianū Finum lib. 7. ca. 5. Neque etiā mihi constat, an vbiq; sit idololatria tollenda. Fieri enim potest, vt in eisdē prouincijs, vel ciuitatibus fundētur Ecclesiæ Christianorū, & tamen idolorū templa nō euertantur, vt in principio Ecclesiæ accidit, & nunc in Iaponia conspicimus. Et hoc satis esset ad complementum huius prædictionis, & signi, de quo agimus, quanuis non constet, an sit maiorem effectum habiturū.

Ribera. Lyra. Adrianus.

Hinc addo tertio, per hanc vniuersalem prædicationem, quæ antecessura est aduētum Antichristi, non esse consummandam Iudæorū conuersionē â Paulo, alijsq; prædictā. Neq; enim id necessarium est ad vniuersalem prædicationē, vt dixi. Colligitur autem hoc aperte ex ijs, quæ supradiximus de aduētu Antichristi, scilicet, eū à Iudæis præcipue esse suscipiendum, sicut Christus prædixit Ioan. 5. quia in pœnā cæcitatis, & incredulitatis eorū maximè venturus est, teste Paulo. 2. ad Thess. 2. nō ergo erūt tunc Iudæi ad fidem conuersi. Et ita supponunt Cyril. cat. 15. Damas. lib. 4. c. 27. Hippolyt. de cosum. mūdi, Aug. 20. de Ciuit. c. 29. Verum est, statim. c. 30. circa finē, sentire, ad-

Iudæorum conuersio quando futura.

Irenæus. 5. Tertul. 2. Cyril. Damas. Hippolyt. Aug.

A uentū Eliæ, & conuersionem Iudæorū fore ante Antichristū. Potest autē exponi, ideſt, ante finitam persecutionē Antichristi, non vero ante inchoatā, quia ante inchoatā nō potest esse verū, vt patet ex supradictis de aduentu Eliæ. Idē docet Hilar. c. 26. in Mat. vbi ait, *Sicut pars Iudæorum per Apostolos credidit, ita est creditura per Eliā.* Idē Theod. & Anselm. ad Rom. 11. Cōuersio ergo illa Iudæorū consummanda est postea per prædicationē Eliæ, & Henoch, vt ijdē Patres notant, & Hier. in id psalm. 20. *In reliquijs tuis præparabis vultum eorum.* Et colligitur ex illis verbis Christi Matt. 17. *Elias venturus est, & restituet omnia*, & ex alijs supra adductis, Malach. 4. & Apoc. 11. Et confirmari potest Ioel. 3. *Ecce in diebus illis, & in tempore illo, cum convertero captiuitatem Iuda, & Ierusalē, congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat.* Vbi aperte dicitur, post Iudæorum conuersionē statim futurū esse iudicium. Erit ergo Iudæorum conuersio proxime ante iudicium, eodem tempore, quo acrius Antichristus Ecclesiā Dei persequetur. Erit autem facile, tam breui tēpore Iudæos per Eliam cōuerti, quia verisimile est, audita fama Antichristi, & quòd à suis receptus sit vt Messias, & quòd Ierusalem ac templum reædificat, ex vniuerso orbe Iudæos omnes confluxuros Ierusalem, seu in eam regionē, vbi potissimum Antichristus imperabit: illuc ergo aduenies Elias facili negotio docebit vniuersos. Præter sanctitatem autem Eliæ, & vim, efficaciamque dicendi, atque operandi, erit ex parte Iudeorū apta dispositio ad veritatē suscipiendam, quòd experimento cognoscant, se esse ab Antichristo deceptos, quoniā non ad veri Dei cultū, sed ad se adorādū, vt Deum omnes allicere conabitur. Et (quod præcipuum est) Deus speciali gratia cōcurret ad illuminandos illos. Non cogimur autē dicere, cunctos omnino Iudæos esse conuertendos, & credituros in Christum: sed solū eos, qui ad æternam vitam fuerint præordinati, iuxta illud Dan. 12. *In tempore illo saluabitur populus tuus omnis, qui inuentus fuerit scriptus in libro.* Soli ergo illi credent, fide scilicet viua, & stabili, ac permanente vsque ad finē. Non est autē, cur dicamus, omnes Iudeos, qui tunc viuēt, fore prædestinatos vel ad æternā vitam, vel ad fidē. Quia verò aliquid specialius illo tēpore promittitur, credendū est, maiori ex parte tunc fore Iudeos

Hilar. Theod. Ansel. Hieron. Matth. 17. Malac. Apoc. 11. Ioel. 3. Daniel. 12.

con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Oecumen. conuertendos, quod notauit Oecum. ad Roman. 11. dicens, *Vtre omnis Israel saluus erit, id est, plures quidem auertentur à peccatis, & conuertentur ad ipsum*, & idem significat *Theophyl.* Theophyl. ibidem.

Quarto, non videtur necessarium, vt per hanc vniuersalem Euangelij prædicationē efficiatur, vt aliquo tempore ante iudiciū vniuersus mundus, totus simul in Christum credat, & catholicam amplectatur religionem. Nam Christi prædictio, in qua signū hoc potissimum fundatur, satis verificatur, si paulatim, & successiue Euangeliū in vniuerso mundo prædicetur, quanuis fortasse, cum ad vnam partē orbis peruenerit, alia, quæ illud audierat, & susceperat, vel per hæresim, vel per paganismum, aut aliud apostasiæ genus ab illo discedat. Quamobrem nō videtur necessarium, vt propter hoc signū futuri iudicij dicamus, antequā Christus ad iudicādum veniat, in tota Asia, vel Africa iterum esse prædicandum Euāgelium, atque omnes illas gentes prius esse ad fidem cōuertendas. Cùm enim iam in ijs prouincijs prædicatum sit Euāgelium, fundataque Ecclesia, & ex illis gentibus multi fuerint salutem consequuti, ex nulla prophetia, aut Scripturæ testimonio colligi potest, iterum esse ibi prædicandum, aut illas gentes iterum ad fidem conuertendas. Quare, licet definitè negari non possit, ita esse futurum, quia hoc etiam ignoratur: tamen neque affirmari potest, cum nō sit reuelatum. *Ioan. 10.* Illa enim verba Ioannis, 10. *Erit vnum ouile, & vnus pastor*, non significāt, fore aliquando, vt vniuersus orbis, & omnes homines sint intra Ecclesiam, ita vt nullus sit infidelis, sicque constituant vnum ouile sub vno pastore Christo, & vicario eius. Nā Christus ibi de hoc non disserebat, sed solū prædixit futuram gentium cōuersionem, & ex gentibus, & Iudæis constituendum esse vnum ouile, atque vnam Ecclesiam vniuersalem, & catholicam, quæ (quod in se est) omnes complectatur. Quod autem plures, vel pauciores diuersis temporibus, vel ex gentibus, vel ex Iudæis intra hāc Ecclesiam per fidē congregandi sint, de hoc nihil Christus affirmauit. Quanquam (si verba eius interpretemur non absolute de hominibus, sed de ouibus specialiter electis, ac prædestinatis) de illis verum est, omnes semper adduci ad ouile Ecclesiæ, extra quā non est salus, quanuis non ex solis illis Christi cuilibet constituatur. Neque etiam ex illo testimonio Pauli, *Nisi venerit discessio primum*, colligi potest, ante aduentum Antichristi aliquando omnes homines futuros esse fideles. Primùm quia (vt supra dixi) ali qui probabiliter exponunt hanc discessionem nō ab Ecclesia, sed ab imperio Romano. Deinde quia multi per *discessionem* intelligunt ipsum Antichristum, vel apostasiam tempore persequutionis eius in Ecclesia futurā, vt patet ex Theodor. & Oecum. ibi. Et Aug. 20. de Ciuit. cap. 19. ibi pro *discessione*, *transfugam*, vertit. Denique quia licet demus, *discessionem* significare ibi magnam quandam apostasiam futuram, antequam veniat Antichristus, nō inde fit, ante illam vniuersum mundum, & omnes prorsus homines futuros fideles. Potest enim talis discessio esse à Pontifice Romano, & à catholica Ecclesia in quibuscunque regionibus, vel hominibus extiterit: sic autem quasi per antonomasiam appellari potuit, quia fortasse maxima ex parte Ecclesia deficiet. De qua re iterum sectionibus sequentibus redibit sermo.

Theodor. Oecumen. Aug.

Vltimo supererat explicādum, quod tertio loco est propositum, scilicet, quo tempore, & ordine hæc vniuersalis prædicatio futura sit, sed in hac re pauca à nobis dici possunt. Nam quæ in futurum pendēt, & præsertim, quæ pertinent ad tempora iudicij, & consummationis mundi, nobis sunt incognita, vt diximus. Tria verò ex ijs, quæ hactenus dicta sunt, colligi possunt. Vnum est, hanc prædicationem ab initio Ecclesiæ esse inchoatam, & quotidie magis, ac magis perfici, vt experientia docet. Alterum est, hanc vniuersalem prædicationem extensiuè (vt sic dicam) consummandam esse in toto orbe ante persequutionē Antichristi, eiusque aduentum, vt recte docent Aug. & alij Patres supra citati. Et facile conuinci potest, si, quæ suprà dicta sunt de regno Antichristi, considerentur. Nam eo tempore, quo Antichristus regnauerit, non solū non poterit Ecclesia propagari, aut Euāgelij prædicatio ad nouas regiones deferri: verum potius vbi Ecclesia fuerit, maxima ex parte deficiet, & fideles, qui perseuerauerint vix poterunt religionis cultū publicè profiteri, nedum ad conuertendas nouas prouincias mitti. Post mortem verò Antichristi tempus erit breuissimum (vt supra etiam dictum est) ergo post aduentum illius

Vniuersalis prædicatio Euāgelij primum ceperit, quomodo futura.

lius non poterit vniuersalis hæc prædicatio absolui: necesse est ergo, vt ante eius aduētum perficiatur. Quin potius hac ratione conuincimur, vt existimemus, hanc prædicationem absoluendam esse, antequam in Romana Ecclesia, vel imperio fiat magna aliqua mutatio temporalis, aut euersio, de qua Sect. sequenti dicendū est. Quia vt Euāgelium in toto orbe tandem aliquando cōmode diuulgari possit, necesse est, vt dignitas Romanæ Ecclesiæ suum splendorem, potestatemque non solum spiritualem, & diuinam, sed etiam temporalem retineat, vel saltem vt in eius obedientia catholici Reges, ac potentes Principes perseuerent, quorum auxilio, & ope ad fidem propagandam vti possit. Quocirca inter signa propria futuri iudicij hoc, de quo hactenus diximus, videtur esse primum, & ante omnia implendū, vt ex sequentibus amplius constabit. Tertium est, post impletam hanc vniuersalem prædicationem Euangelij non multo post futurum Antichristi aduentum, & vltimam Ecclesiæ persecutionem, ac denique mundi consummationem. Hoc colligitur ex illis Christi verbis, *& tunc veniet consummatio.* *Matth. 24.* Quanto autem post ventura sit, incertum nobis est, vt recte dixit Augustin. dicta epist. 78. & 80. *Aug.*

Venerit discessio primum, quod de euersione Romani imperij interpretatur Hieron. q. 11. ad Algas. & Ambros. & Primasius, ibi, & Tertul. lib. de resurrect. carn. c. 24. Hoc verò nullius momenti esse videtur, primo quia vt sæpe dictū est (hic locus melius intelligitur de spirituali discessione, & apostasia à fide, & ab spirituali imperio Romani Pontificis, in quod tēporale imperiū mutatū est, vt elegāter dixit Leo Papa ser. 1. de Apostolis Petro, & Paulo, & ita exponunt Chrys. & Græci, qui ipsum Antichristum per *discessionem* significari intelligunt. Idē fere Aug. 20. de Ciuit. c. 19. Secundo quia discessio nō significat integram extinctionem, sed separationem, & diuisionē: sic ergo Paul. loquitur de discessione à tēporali imperio Romano, hæc ante multa tempora facta est. Deficere enim cœpit hoc imperiū, & dissipari, vel quando Orientale imperiū ad Turcas translatū est: vel quando imperium in Occidente à Gothis, & Vandalis vastari, & occupari cœpit, & ipsa Romana ciuitas à Gothis capta est. De quare Blondus decad. 1. & Sabellicus Aenea. 7. lib. 9. & Aenead 8. lib. 1. & sequent. & Orosius lib. 2. & 7. suæ historiæ, & alij, qui de rebus Romanis scribunt. Secundum est, quod de diuisione Romani imperij in decē Regna à Daniel. ca. 7. scribitur: sed ex hoc loco non colligitur, imperium Romanum esse omnino extinguendū prius, quam Antichristus veniat. Primo, quia rectè intelligi potest imperium illud esse diuisum in decem regna, & tamen Romanū imperium nō esse omnino extinctum. Sicut nunc diuisum illud cernimus in plura regna, quæ fortasse iā ad denarium numerū peruenerunt, & tamen adhuc imperium Romanū suam retinet dignitatem, propter quam omnes Christianos Reges antecellit. Adde, Aug. 20. de Ciuit. c. 23. docere, non esse certum, denariū illum numerum proprie, ac definite sumi, *quid enim* (inquit) *si numero isto denario vniuersitas Regum significata est?* Ex illo ergo loco tantū colligitur diuisio, ac dissipatio Romani imperij in plura regna, non tamen extinctio nominis, ac dignitatis eius. Secundo auget difficultatem. Quia licet apud Danielē dicatur, hos decem Reges antecessuros Antichristū: tamen Apocal. 17. sic de illis scribitur, *Decē cornua, quæ vidisti, decem Reges sunt, qui regnum nondū acceperunt. Sed potestatem tāquam Reges vna hora accipient post bestiam:*

1. Thess. 2. *Hieron.* *Ambros.* *Primas.* *Tertull.* *Leo Papa.* *Chrysost.* *Aug.* *Blondus.* *Sabellic.* *Orosius.* *Daniel. 7.* *Apoc.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

& de eisdem postea dicitur, *quod habebunt odio, & persequentur Romanam vrbem*, Ergo illis regnantibus adhuc non erit destructum Romanum imperium.

Romani imperij destructio inter signa diei iudicij numeranda.

In hac re dicendum est primo, solũ posse certò affirmari Romanum imperium ferè vsque ad diem iudicij esse duraturum, & prope illius tempora esse prorsus extinguẽdum, & in aliud imperium commutãdum, atque hoc modo destructionem Romani imperij posse annumerari inter signa diei iudicij. Hoc probatur primò ex veteri traditione antiquorum Patrum. Lactan. lib. 7. ca. 25. dicit ex veteri traditione, Romanum imperium simul cum ipso orbe esse interiturum, & cap. 15. scribit, in fine mundi futura esse ingentia prælia, & *tumultus*, subditque *cuius vastitatis & confusionis hæc erit excusa, quod Romanum nomen, quo nunc regitur orbis, tolletur de terra & imperium in Asiam reuertetur, ac rursus Oriens dominabitur, & Occidens seruiet.* Idem prosequitur optime cap. 16. Idem affirmat Tertull. in Apolog. cap. 32. vbi ait, *Fidelibus incumbere necessitatem orandi pro statu imperij, rebusque Romanis, quod vim maximam vniuerso orbi imminẽtem, ipsamque clausulam seculi, acerbitates horrendas comminantem, Romani imperij commeatus scimus retardari. Itaque nolumus experiri, & dum precamur differri Romanæ diuturnitati fauemus.* Similia repetit lib. ad Scapulam, cap. 2. dicens, *Christianus nullius est hostis, nedum imperatoris, quẽ sciens à Deo suo cõstitui, necesse est, vt & ipsum diligat, & reuereatur, & honoret, & saluum velit cum toto Romano imperio, quousque seculum stabit, tandiu enim stabit.* Denique Hieron. fatetur, hanc esse sententiam omnium scriptorum Ecclesiasticorum. Constat igitur hãc esse antiquissimam traditionem, vnde verisimile est, ab Apostolis manasse. An verò habeat in sacris literis fundamentum, statim dicemus.

Lactant. *Tertull.* *Hieron.*

Secundo dicendum est, non satis constare, vtrum Romanũ imperium omnino extinguendum sit ante aduentum Antichristi per diuisionem in multa, seu decem regna: an verò eius destructio inchoãda sit per hanc diuisionem, per ipsum verò Antichristum demum perficienda. Sed vterque modus est probabilis. Differt autem multum inter vtrumque modum, quia iuxta priorẽ, constat certissimè nondum esse satis destructum imperium Romanum, vt Antichristus veniat: iuxta posteriorem autem non oportebit expectare maiorem inclinationẽ Romani imperij, qua Antichristo via paretur: sed solum ipsam euersionem integram quę per illum facienda est. Vnde iuxta priorem modum hoc signum iudicij diuersum erit à signo Antichristi, & præuiũ illi, nondumq; nunc impletum: iuxta posteriorem autem modum vel non est diuersum à signo dato de futuro regno Antichristi: sed per illum complendum erit, qui a vnius generatione erit alterius corruptio. Vel si velimus hoc signũ destructionis Romani imperij ab Antichristi imperio distinguere, necesse est, vt destructionem illius appellemus diuisionem in plura regna, quanuis nomen, & dignitas imperij Romani modum sit omnino extincta. Vnde fiet, vel hoc signũ iam esse impletũ, vel certe constare satis non posse, an iuxta sit maior regnorum diuisio, & commutatio faciẽda, antequam Antichristus veniat. Nã, si quis rectè consideret, Romanum imperiũ in plura, quã decem regna iam est diuisum. Ostendamus igitur vtrumque modi probabilitatẽ. Quod enim omnino sit extinguendum Romanum imperium, priusquã Antichristus veniat colligunt multi Patres ex illo 2. ad Thess. 2. *Non retinetis quod, cum adhuc essem apud vos, hæc dicebam vobis, & nunc quid detineat, scitis, vt reueletur in suo tempore. Nam mysterium iam operatur iniquitatis, tantum, vt qui tenet, nunc teneat, donec de medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus.* In quibus verbis obscurũ est, quid sit illud, quod Paulus Thessalonicensibus dixerat, & illi sciebant esse in causa, vt Antichristi aduentus detineretur. Vnde coniectant Patres, hoc nihil aliud esse, quam perfectã Romani imperij euersionem, quam Paulus corã apertè docuerat: scripto autem non est ausus tam clarè exprimere, ne calumniam incurreret, quòd Romano imperio male optaret. Et ita interpretantur illud, *Tantum, vt qui nunc tenet, teneat*, id est, vt qui nunc imperat, imperet, donec tollatur de medio, non persona, sed imperiũ, *Et tunc reuelabitur ille iniquus*: ergo antequam ille veniat, omnino extinguendum est Romanũ imperiũ. Ita exponit Chrysostom. homilia. 4. in illam Epist. quẽ sequuntur Oecumen. & Theophyl. idẽ Ambrof. & Anselm. ibi & Hieronymus. q. 11. ad Algasiam. Idem videtur significasse Tertullian. locis citatis in prima concl. & Cyrill. cat. 15. dicens, *Veniet Antichristus, cũ impleta fuerint tempora Romani imperij.* Et consirmatur ex citatis locis Danielis, in quibus significatur, sicut primum imperiũ destructum fuit per secundum, & secundũ per tertium, & tertium per quartum, ita quartum prorsus dissipandum à decem Regibus, qui Antichristum præcedent, à quo postea subijcientur, & sub eius imperio redigentur. Atque ita videntur ibi exponere Hieron. Theodor. & Irenæus lib. 5. cap. 25. & 26. His ergo testimonijs fit probabilis hæc sentẽtia. Quod verò illa non sit certa, atque adeò alterum modum esse probabilẽ, constat primo ex Aug. 20. de Ciuitat. c. 19. vbi pertractans prædictum locum Pauli. 2. ad Thessal. 2. *Tantum, qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat, Ego prorsus* (inquit) *quid dixerit, me fateor ignorare: suspiciones tamen hominum, quas audire vel legere de hac re potui, non tacebo.* Et statim subdit expositionẽ de Romani imperij euersione. Est igitur hęc tantum suspicio, non res certa. Theodoretus vero eam expositionem apertè reijcit, dicens Romanum imperium apud Danielẽ per quartam belluam esse significatum, *In eo autem* (inquit) *parvum cornu productum est, quod gerebat bellum cum Sanctis*, vbi apertè sentit, atque ex Daniele colligere conatur, Antichristũ ex ipso Romano imperio, seu aliquo modo eo durante, esse nasciturũ, & contra ipsummet imperium prævaliturũ. Daniel enim cap. 7. tã decem cornua, quã cornu paruulũ ex quarta bestia oriri se vidisse refert, & in. c. 2. idem regnum in quarto loco computatur, etiam si in multa regna partitum sit. Signũ ergo est per hanc diuisionem non fore omnino extinguendum, donec Antichristus veniat. Potest autẽ pro hac etiam sententia referri Hier. Dan. 11. quatenus de Antichristo sic loquitur, *Et brachia pugnantis populi Romani expugnabuntur ab eo, & conterentur*: & Lactan. dicto lib. 7. c. 15. tunc dicit, Romanũ nomẽ tollendum de terra, *Cum imperium in Asiã reuertetur*, quod apertè dicit propter imperiũ Antichristi. Et cap. 25. *Præcandus* (inquit) *est Deus, ne citius tyrannus ille abominandus veniat, qui tãtum factinus moliatur, ac lumen illud effodiat, cuius interitu mundus ipse lapsurus est*, id est, Romanum imperium. Præterea Chrysost. dicta homil. 4. in. 2. ad Thessal. sic scribit. *Quemadmodum regna illa destructa sunt, quæ ante Romanum imperium fuerũt, vt pote regnũ Medorum à Babyloniis, Babyloniorum à Persis, Persarum à Macedonibus, Macedonũ à Romanis, ita & regnũ Romanorum ab Antichristo.*

1. Thess. 2.

Daniel. 7.

Hieron. Theod. Irenæ. *Aug.* *1. Thess. 2.* *Theodor.* *Daniel. 7.* *Hieron.* *Lactant.* *Chrysost.* *Oecumen. Theophyl. Ambros. Anselm. Hieron. Tertull.*

Ex quibus verbis licet colligere (etiam si admittamus illam expositionem verborum Pauli) inde non fieri, imperium Romanum esse tollendum de medio antequam Antichristus veniat, sed ipsum Antichristum id esse effecturum. Vtrumq; enim dicit Chrysost. qui non est sibi contrarius, & vtrumque potest facile verbis Pauli accõmodari. Detinet enim Deus iuxta hanc expositionem aduentum Antichristi, donec aduenial definitum tempus, in quo mundus orbandus Romano imperio est. Tunc enim & Antichristus veniet, ac tollet illud de medio, & è contrario ipsum tolletur de medio, & tũc Antichristus veniet. Vt enim philosophorum more loquamur, iuxta hanc sententiã se habebunt hæc duo imperia, sicut duę formæ, quarũ vna ingreditur, alia expellitur. de quibus vere dici potest, cum vna de medio tollitur, tunc lateram fieri. Et ad hunc modum exponi possunt omnes Patres in priori parte citati. Constat igitur, satis esse incertum, & dubium quo ex prædictis modis res hæc euentura sit: consequenter vero constat, satis certum esse alterutro ex ijs modis euertendum esse Romanum imperium ante diem iudicij, & ita simul probata est prima assertio posita.

Vrbis Romæ destructio signũ ne appropinquantis iudicij.

Tertio dicendum consequenter est, multo magis incertum esse, an euersio Romanæ vrbis inter signa appropinquantis iudicij numerenda sit. Nam, licet Lactan. dicto lib. 7. c. 25. de ipsa vrbe loqui videatur, cùm inquit, *Res ipsa declarat lapsum, ruinamque rerũ breui fore, nisi quod incolumi vrbe Roma nihil istius videtur esse metuendum. At vero, cum caput illud orbis ceciderit, & vrbs esse cœperit* (quod Sybillæ esse aiunt) *quis dubitet venisse tam finem rebus humanis, orbique terrarum?* Licet (inquit) hæc fuerit Lactantij sentẽtia: non tamen defuit, qui eam inter deridendos errores, computandã existimauerit, vt Pammel. refet in scholijs libri Tertull. ad Scapulam num. 10. qui tamẽ interpretatur, Lactantium non tam de Vrbe, quàm de imperio esse loquutum, sentiens etiam ipse, solius Vrbis excidium, aut durationem, non esse signum sufficiens euersionis, vel diuturnæ durationis mundi. Nam in primis, cum ostensum sit, probabile esse Romanum imperium non esse omnino abolendũ, donec Antichristus veniat, consequens est etiam esse probabile Romanam ciuitatẽ non esse

Lactant. *Pammel.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

euertendam vsque ad ipsum Antichristum, A quia par est vtriusque ratio. Deinde siue ab ipso, siue ante ipsum extinguatur dignitas, & nomen imperij Romani, non sequitur, Vrbem vel ab Antichristo, vel ante ipsum esse euertendam. Quia bene potest imperium occupari, nomenque, ac dignitas prioris imperij omnino obrui, nulla ipsius ciuitate dissipata, vel destructa, vt iam superioribus, quam nostris temporibus in omni regnorũ mutatione conspicimus: vel sicut è contrario posset Vrbs destrui, durãte Romano imperio. Quia licet mutetur sedes imperij, non propterea totum mutari imperium necesse est. Ergo ex mutatione Romani imperij nõ potest colligi vrbis euersio, nisi alicubi specialiter reuelata sit, quod non constare, statim ostendemus. Aliũde vero non est etiam reuelatum, ciuitatem B illam permansuram vsque ad finem mundi, vel vsque ad Antichristum, vel vsque ad tẽpora illi vicina: quia similiter nullibi extat talis reuelatio, neq; ex reuelatis colligi potest. Nisi quis fortasse existimet, quoniam *Vrbis Romæ euersio penitus certa.* Ecclesia Romana caput est vniuersalis Ecclesiæ, tandiu illam esse duraturam, quandiu Ecclesia vniuersalis durabit. Quia non potest Ecclesia esse sine capite, durabit autem vniuersalis Ecclesia vsq; ad finẽ mundi: ergo & Romana Ecclesia: ergo & Romana ciuitas. Sed hæc collectio nullius momẽti est, primum quia licet nunc caput Ecclesiæ sit in Ecclesia Romana, quia est eius Episcopus: tamen hoc, neque constat esse â Christo præceptũ, neque per se est simpliciter necessarium, vt in proprio loco latius tractandum est. Deinde, quia licet Romana ciuitas euerteretur, & Romanus Episcopus à sua sede, Ecclesia, vel prouincia pelleretur, ita vt oporteret illũ vel in remotissimis regionibus habitare, vel in speluncis, aut in locis abditissimis delitescere, semper esset & caput Ecclesiæ, & Romanus Episcopus. Nã semper retineret eandẽ potentiam, & iurisdictionem tã vniuersalẽ, quàm propriam, & specialẽ illius episcopatus. Itaque siue integra perseueret Vrbs, siue ab hostibus solo æquetur, nullum est signum aut apporpinquantis iudicij, aut distantis adhuc.

Obiectio. Apoc. 17. Sed obijci potest locus Apoc. 17. vbi *sub ænigmate mulieris fornicariæ, & purpuratæ sedentis super bestiã coccineam* exprimitur Roma & de ea subiungitur, quòd decem Reges per decem cornua significati, *odient fornicariam & desolatam facient illam, & nudã, & carnes eius manducabunt, & ipsam igni cõcremabunt.* Ex qua prophetia duo videntur colligi. Primũ illam ciuitatem permansurã vsque aduentum Antichristi: alterum eam esse labefactandam, & concremandam ab Antichristo, seu ab ijs decem regibus, qui eius tempore regnabunt, eique subijcientur, vt ibidem dicitur. Vnde, quòd ibi sit sermo de Antichristo, omnes expositores consentiunt, & Iren. lib. 5. cap. 26. Hippol. orat. de consum. mundi, & alij statim citandi. Quòd autem mulier illa fornicaria, & purpurata sit Roma, patet primo ex vltimis verbis capitis. *Et mulier, quam vidisti, est ciuitas magna, quæ habet regnum super Reges terræ.* Nulla enim alia ciuitas habuit generale imperiũ, nisi Roma. Secundò, quia dicitur ea mulier habere capita septem, quæ sic explicantur, *Septẽ capita septẽ montes sunt, super quos mulier sedet.* Vrbs enim super septẽ colles, seu montes ædificata fuit. Tertio ita exponunt multi ex Patribus, Hier. Epist. 17. ad Marcellam nomine Paulæ, & Eustochij, & 151. q. 11. ad Algas. & li. 2. cont. Iouinian. in fine, vbi sic inquit. *Ad te loquor, quæ scriptam in fronte blasphemiã, Christi confessione delecti, Vrbs potens, vrbs orbis domina, vrbs Apostoli voce laudata, interpretare vocabulum tuũ, Roma aut fortitudinis nomen est apud Græcos, aut sublimatis iuxta Hebræos, serua quod diceris, virtus te excelsam faciat, non voluptas humilem: maledictionem, quam tibi Saluator in Apocalypsi comminatus est, potes effugere per pœnitentiã, habens exemplũ Niniuitarũ.* Eandem expositionem habet Tertull. lib. contra Iudæos. c. 9. & li. 3. cont. Marc. c. 13. *Babylon* (inquit) *apud Ioannem nostrum Romanæ vrbis figura est, proinde magnæ, & regno superbæ, & sanctorum Dei debellatricis.* Atque hanc expositionem sequitur Paul. Oros. lib. 7. ca. 2. Et Aretas in comment. in Apoc.

Respõdetur hanc si expositionẽ admitamus, quã Gagneius in Apoc. dicit esse probabilem, & ex recentioribus nonnulli ex eruditis, qui contra hæreticos scribunt, illã amplectuntur, qui aduertunt, Ioannem non esse loquutum de Romana Ecclesia, sed de Vrbe, non Christiana, sed ethnica. Loquutus enim de illa est, cõsiderando eũ statum, quem habebat, quãdo ipse scripsit, & si fortasse in fine mundi similem habitura est, â fide, & obedientia Pontificis Romani deficiens, ab ethnicis tyrannis subiugata: Hac, inquam,

inquam, data expositione, solum ex eo loco concluditur, Romã in persequutione Antichristi, vel in prælijs, quæ geret ad vsurpandũ totius orbis imperiũ, esse euertendam, & comburendã. Vnde ad summũ potest concludi, Romanam euersionem esse posse vnũ ex signis ad cognoscẽdum Antichristũ venisse, atque ita signũ hoc non esse distinctũ à persecutione Antichristi: sed veluti partẽ eius. Secundo dicitur, expositionem illam non esse necessariam. Multi enim Patres non intelligunt per *mulierem illam fornicariam* Vrbem: sed orbẽ, quatenus in eo ædificata est ciuitas impiorum, quæ in Scriptura *Babylon* dici solet, & fundata est super septem mõtes, id est, super multitudinem Regum superborum. Ita exponit Aug. Psal. 26. enarrat. 2. vbi ciuitatem quidẽ Babylonicam, ita interpretatur: non tamẽ aperte accommodat ad locũ Apocalyp. Idem habet in Enarrat. in Psalm. 61. & lib. 14. de Ciuitate, cap. vltimo, & lib. 18. capit. 18. & sæpe alijs in locis. Expressius Prosper in dimidio temporis, capite. 7. *Nec eam vno in loco existimes ciuitatem, quæ tota est sparsa in orbe, de qua dicit, & Prophetа Dauid. Filia Babylonis misera.* Ac deinde eodem modo interpretatur totum c. 18. Apoc. Idẽ tenẽt Beda, Ambros. Ticony. Primasius, D. Thom. Aymo. Rupert. & alij Apoc. 57. vbi Gagneius breuiter, & aptè totum illum contextum ad hãc interpretationem accommodat, quam hoc loco latius persequi instituti nostri non est.

Aug. *Psalm. 61.* *Prosper.* *Beda. Aymo. Rupertus. Gagneus.*

Ex quibus tandẽ vltimo constat, hoc signum euersionis Romani imperij (qualecunque illud sit, & quomodocunque iuxta prædicta explicetur) simul cũ præcedenti paulatim impleri: verisimile tamen esse (vt in sectione præcedẽti diximus) prius esse vniuersalem Euangelij prædicationẽ consummandam, quam Romanum imperium ad summam inclinationem, extinctionemvè perueniat. Quia hæc duratio imperij Romani in sua dignitate, & potestate valde necessaria est, vt illud signum Euãgelicæ prædicationis per totum orbem cõmodè impleri queat. Hoc verò impleto, credibile est, Ecclesiam passuram maiores temporales afflictiones bellorum, ac seditionum, regnorumquè mutationes, atq; ita paulatim extinctum iri imperium Romanũ, vel ab Antichristo, vel paulo ante eius aduentum. Ad rationes dubitandi in principio positas facilis est responsio ex dictis. Ad summum enim probant (quod nos concesimus) incertum esse, an sit extinguendum omnino Romanum imperium per Antichristũ, vel antea. In loco autem illo Apoc. 17. cum dicuntur decem Reges accepturi potestatem post Antichristum, vel non est intelligendum de ordine temporis, sed dignitatis (erunt enim sub Antichristo) vel intelligendum est, quòd post Antichristi aduentum accipient nouam potestatem ad persequendam Ecclesiam.

SECTIO III.

Quæ sint futura signa in cœlis ante iudicij diem.

HActenus explicuimus, quæ ante aduentum Domini vsque ad Antichristi necem euentura credimus, eritq; facile lectori ex ijs, quæ duabus sectionibus præcedentibus, & supra de Antichristo dicta sunt, rerum ordinem, seriemque colligere. Prædicabitur enim Euangelij in vniuerso orbe, & interim non deerunt calamitates illæ, quæ Matth. 24. prædicuntur, pestes, fames, terremotus, prælia, regnorum diuisiones, ac mutationes, & similia ac fortasse, postquam vniuersalis Euangelij prædicatio consummata sit ingrauescent hæc quotidie magis, magisque quasi inclinante iam mundo, & proxime ad occasum vrgẽte, & tunc tandem vel omnino, vel pene destructo Romano imperio, veniet Antichristus, qui vniuersale orbis imperium occupabit, & grauissime persequetur Ecclesiã. Quæ omnia eleganter describit Lactan. li. 7. c. 16. Pro Ecclesia verò Elias, & Henoch dimicabunt, donec ab Antichristo trucidentur: qui tamen & ipse imperio Christi interficietur, neque de hoc tempore alia sunt nobis signa reuelata. *Matth. 24.* *Lactantius.*

Sequitur ergo, vt dicamus de signis futuris post mortem Antichristi, in quibus primum locum tenere videtur ea, quæ in cœlis futura sunt. Sic enim de illis loquitur Christus. *statim autem post tribulationẽ dierum illorum sol obscurabitur, & Luna nõ dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum commobebuntur.* In quibus verbis, nulla est inter expositores controuersia quin sermo sit de signis iudicij, quamuis de superiori parte illius capitis magna sit, *Matth. 24. Chrysost.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Theophy. Euthym. Hieron. Hilar. Aug.

atque ita exponunt ibi Chrysost. Theod. Eutym. Hier. Hilar. can. 25. &. 26. & Aug. Epist. 80. ad Hesychium, sub finem. Dantur autem à Christo Domino in eis verbis tria cœlestia signa, quæ à nobis explicãda sunt. Primum, *sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum.* Secundum, *Stellæ cadent de cœlo.* Tertium, *Virtutes cœlorum commouebuntur.*

Dubium.

Prius tamen, quàm ad hæc explicãda veniamus, oportet inquirere, quo tempore intelligantur futura hæc signa, an scilicet ante vniuersalem mortem hominum, & generalem resurrectionem, an vero post illã. Hieronym. enim Chrysostom. & Euseb. Emissen. statim citãdi indicant futura post resurrectionem generalem in ipso aduentu Domini. Quæ sententia videtur textui Euangelico consentanea. Nam immediate post illa verba, subdit Christus. *Et tunc parebit signum filij hominis in cœlo*, sed hoc signum non apparebit nisi post resurrectionẽ ipso Domino iam veniente, vt infra videbimus: ergo neque alia: simul enim & in eodem contextu omnia prædicuntur, & immediate post illa subiungitur, *Et tũc plangent omnes tribus terræ*; id est, reprobi omnes, qui in terra manebunt. Nam iusti tunc iam *rapientur cum Christo in aera. Et videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli*: ergo rectè intelligitur, totum hoc futurum post resurrectionem in ipsomet aduentu Christi. At vero D. August. in dicta Epist. 80. ad Hesychium sentit, hæc signa futura esse in Ecclesia, durãte ipsa Antichristi persequutione. Vnde consequenter interpretatur, verba illa Christi, *Post tribulationem dierum illorum*, nõ intelligi post finitam persequutionem, sed post inchoatam, seu durante, & iam ex parte facta persequutione. Fuit autem hæc sententia Lactan. lib. 7. cap. 16. vbi licet intelligat hæc omnia propriè, & de sensibilibus signis, ea sentit esse futura ante mortem Antichristi, quod tamen nulla ratione confirmat. August. vero coactus est sic exponere, quia non intellexit illa signa ad literam, vt sonant, sed metaphoricè, vt postea videbimus. Cuius sententia, sicut in hoc nobis non probatur, ita neque in priori parte sustineri posse videtur. Nã Christus Dominus satis aperte loquutus est de tempore post finitam tribulationem Antichristi, vt reliqui omnes expositores, & Patres ea intellexerunt: & supponẽdo ea signa propriè, & ad literam esse intelligenda, nullum est fundamentum ad opinandum aliter. Quia durante persequutione Antichristi, & vsq; ad mortem, & resurrectionem Eliæ, & Henoch, nondum erũt inchoata signa iudicij, quę peccatores vehementer terreant, vt ex. 11. c. Apoc. colligitur: sed potius, *Cum dixerint pax, & securitas, tunc eis repentinus veniet interitus.* Ergo ante mortẽ Antichristi non incipiẽt videri *signa in Sole, Luna, & stellis, neque arescent homines præ timore*, vt dicitur Luc. 21. Ex quo loco etiã colligitur, hæc signa futura esse, viuentibus adhuc hominibus in carne mortali ante generalem resurrectionem. Nam ex ijs verbis Lucę constat, hæc signa futura esse hominibus causam angustię, & anxietatis *prætimore, & expectatione eorum, quæ supereuenient vniuerso orbi*: ergo oportet vt fiant viuentibus adhuc hominibus ante generalem resurrectionẽ. Nam post resurrectionem nulla erunt necessaria signa ad terrẽdum, neque habebit locum dubia expectatio futurorum. Nec refert, quod apud Matthæum hæc signa simul cum alijs coniungantur, quia nõ oportet, vt quę simul narrantur, simul etiã fiant. Præsertim cum prius Matth. dicat, venturũ Christum cum virtute, & maiestate, & postea subiungat, *& mittet Angelos suos cum tuba, &c.* cùm tamen hoc non sit futurũ post aduentum Christi, sed antea: ex ordine ergo narrationis non potest colligi ordo executionis, sed ex alijs locis, & ex coniectura sumpta ex ipsis rebus colligendus est. Vnde confirmari hæc sententia potest ex Ioelis cap. 2. *Et dabo prodigia in cœlo, & in terra, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi. Sol cõuertetur in tenebras, & Luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis.* Vbi (iuxta communiorem expositionem Theodor. & Rupert. ibi, Orig. & D. Thom. Matth. 34. Bedæ Marc. 13, & Luc. 21.) sermo est de die iudicij, & de eisdem cœlestibus signis, de quibus loquutus est Christus: & tamẽ illa dicuntur futura, antequam veniat dies ipse iudicij, qui *dies Domini magnus, & horribilis* dicitur. Vnde ipsemet Christus post prædicta verba subiũxit, *Cum videritis hæc fieri, scitote, quoniã prope est in ianuis*: ergo futura illa sunt ante aduentum Christi: eo tamen appropinquãte. Neque enim verisimile est (quod Aug. ait) in verbis illis Christi, *Cum videritis hæc fieri*, non tantum signa, sed ipsum etiam aduentum

Aug.

Lactant.

Ioel. 2.

Theodor. Rupertus. Origenes. D. Thom. Beda.

Matth. 24.

Aug.

tum Christi in nubibus cœli comprehendẽdũ esse. Quorsũ enim Christus diceret, cùm me videritis venientem, scitote, quoniã prope sum? Non ergo loquitur de aduentu: sed de signis, quæ aduentum antecessura sunt.

Obiectio. Aug. 1. Thess. 5.

Sed obijcit August. quia dies iudicij (vt Paul. ait. 1. ad Thess. 3.) *Sicut fur in nocte, ita veniet. cũ enim dixerint pax, & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus*: si autẽ præcessura essent hæc signa, quæ homines rederent certos, diem Domini iam esse in ianuis, non ingrueret vt fur, illis in pace, & tranquilitate existentibus. Atque ita Ambros. 1. ad Thess. 5. exponens prædicta verba, *Subito* (inquit) *& ex insperato apparebit*, & Theod. Matth. 25. ita exponit illud, *Media nocte clamor factus: Vt ostendat* (inquit) *quod inexpectatus veniat Dominus.* Quod etiã notauit Aug. tractans eadem verba, dicens, *Media nocte, id est, nullo sciente, aut sperante*, & infra exponens verba Pauli, inquit, *Ex quo significatur, eũ pœnitus latere, cum venerit.* Ad hanc obiectionem respondeti potest ex Oecumen. 1. ad Thessal. 5. ex signis iudicij posse colligi appropinquare finem mundi: non tamen fore certam diem, & horam aduentus Domini, & hac ratione verum esse, diem illũ venturum vt furẽ. Quod declarat exemplo mulieris prægnantis, quo Paulus vtitur. *Nam licet hæc* (inquit) *signa partus habeat multa, ipsius autẽ horæ, aut diei non item.* Quod si obijcias, quia supra diximus quadraginta quinque diebus post mortem Antichristi futurum aduentum Domini: Respondeti potest vel cum Anselm. 2. ad Thess. 2. dicente, *Vtrũ completis illis quadraginta quinque diebus mox aduenial Dominus: an vero ali quantulum supersit temporis, omnino nescimus.* Vel certè dici posset, hoc secretum scripturarum, & esse satis dubium, & si verum est, paucis fore notũ, & ideo nihil obstare, quominus, vel omnibus, vel ferè omnibus incertus sit ille dies. Vel aliter, quòd cũ omnes homines sint morituri ante diẽ aduẽtus, quanuis omnibus constaret, esse morituros intra illos quadraginta quinque dies tamẽ, & singulis esset incertum, quo die morituri sint, & quanto etiam tempore post mortẽ vel singulorum, vel omniũ sit futurus iudicij dies, & ita semper erit aliqua incertitudo illius diei, ac temporis certi, & definiti, licet constare eis possit non longè abesse. Quod nullum est inconueniens, quia Christus hoc voluit, & in hũc finẽ signa præbuit.

Obiectio. Aug.

Ambros.

Theophyl.

Aug.

Responsio. Oecumen.

Anselmus.

Sed vrgebis, quia licet hoc sit satis, vt ille dies sit incertus: non tamẽ, vt veniat vt fur, & inexpectatus, & in pace, ac securitate existentibus: Respondetur id verũ esse respectu bonorũ, fideliumq; iustorum: incredulis autẽ, & iniquis posse nihilominus esse inexpectatũ, ac repentinũ. Secundo melius dicitur cũ Ambros. hæc non esse intelligenda de aduentu Domini præcise, quoad diem iudicij, & descẽsum eius de cœlo: sed prout includit hæc signa stupẽda, quæ erũt veluti proximi nuntij aduenientis, iã Christi, & proprie incipiẽt ab interitu Antichristi. Tunc enim subito incipiet repentinus interitus peccatorũ, de quo Paul. loquitur, & narratur à Ioanne Apocal. 11. Et ad hunc etiã interitum pertinẽt illa signa, de quibus nunc agimus. Atque ita etiam respondet D. Thom. in. 4. d. 48. q. 1. art. 4. q. 1. ad. 1. & 2. & idem notauit Iansc. c. 128. Concord. Et potest etiam explicari. Quia (vt sæpe dixi) ante ipsum diẽ iudicij moriẽtur omnes: ergo ille dies præcise sumptus non potest aliter venire inopinatus, quàm expositũ est.

Obiectio.

Ambros.

Apocal. 11.

D. Thom. Iansenius.

His ergo positis, secundo explicandũ est in genere qualia, sint hæc signa, quomodo vẽ futura. In qua re prima sentẽtia est Aug. dicta Epist. 80. qui hæc metaphorice interpretatur, per Solẽ, & Lunam Ecclesiam intelligens, de qua dicitur, quod *obscurabitur, & non dabit lumen suũ*, quia non apparebit, impijs persequutoribus vltra modũ sæuiẽtibus. *Et Stellæ cadent, ac virtutes cœlorum commouebuntur.* Quoniã multi, qui gratia fulgere videbantur, persequentibus cedẽt, & cadẽt quidã fideles firmissimi turbabũtur. Et hanc expositionem elegit Aug. partim propter rationẽ paulo ante adductam de repentino aduentu Domini: parrim, quia illa signa proprie, & sensibiliter intellecta nõ essent tã horrenda, & terribilia, sicut in Scriptura exaggerantur. Vnde concludit, *Hæc in Ecclesia melius existimo intelligi, ne Dominus Iesus appropinquante secundo aduentu suo, ea pro magno prædixisse videatur, quæ huic mũdo, & ante primum eius aduentum consueuerant euenire, irrideamur ab eis, qui hæc quæ velut nouissima, & omnium maxima horrescimus, plura in historia gentiũ, & multo maiora legerũt.* Potest autem hæc Aug. opinio confirmari. Quia ille modus loquendi sæpe est metaphoricus in Scriptura ad significandã acerbitatem alicuius tribulationis, vt Isai. 13. *Stellæ cœli, & splendor earum non expandent*

Aug.

Augustini opinio de cælestib⁹ signis secundi aduentus domini.

Isai. 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lumẽ ſuum, obtenebratus eſt Sol in ortu ſuo, & Luna non ſplendebit in lumine ſuo. Vbi ad literam eſt ſermo de vltione ſumenda de Babylon is, & ſimilia leguntur Ezech. 32. vbi ad literam ſermo eſt cõtra Pharaonem regem Aegyti, & inter alia dicitur, *Operiam, cum extinctus fuero coelos, & nigreſcere faciã ſtellas eius, ſolem nube tegam, & Luna non dabit lumen ſuum: omnia luminaria coeli mœrere faciam ſuper te, & dabo tenebras ſuper terram tuam: dixit dominus Deus.* In quibus locis, & ſimilibus (qualia ſunt Amos. 8. Sophon. 1. Ioel. 2. &. 3.) conſtat hæc non eſſe intelligẽda proprie, ſed metaphorice ad exaggerãdam acerbitatem tribulationis, præ cuius magnitudine ita perturbantur homines, vt videatur illis Sol obſcurari, & omnia tam cœleſtia, quàm terreſtria commoueri.

Ezech. 32.

Amos 8. Sophon 1. Ioel. 2. & 3.

Sed (quanuis hæc expoſitio Auguſtin. vt moralis, & ſpiritualis laudanda ſit) nullo modo negandus eſt proprius, ac literalis ſenſus, quẽ cæteri expoſitores præmittunt, vt adijciãt myſticos ſenſus, vt patet ex Hieron. Hilario, apertius ex Origen. tract. 30. in Matth. Beda, & Anſelm. ibidem. Atque idem licet obſcuriſsime ſignificat Ambroſius lib. 10. in Lucam, capite de ſignis aduẽtus Domini. Nam licet in toto capite videatur fere eandem expoſitionem cum Auguſtino perſequi: tamen literalem ſenſum, vt notum ſupponit. Id enim ſignificãt illa verba, quæ in principio premittit, *& prophetiæ vera ſeries, & integra cauſa myſterij.* Et probatur, primo ex generali regula interpretandi ſcripturam. Nam cum poteſt propriè ſine incommodo exponi, non eſt ad metaphoras confugiendum. Secũdo quia Lucas. c. 21. docet, hæc ſigna fore ſenſibilia, quibus viſis homines areſcent præ timore, & expectatione finis: ergo non rectè exponuntur de effectibus ſpiritualibus, qui nec videntur, nec magnum timorem incutere ſolent hominibus, præſertim vulgaribus, & qui ſpiritu non ducuntur. Vnde multo minus ex illis ſolis commouerentur ad expectandum orbis interitum. Tertio quia ibi ponuntur ſigna futura in cœlo, & in terra: & tamen de terra, & de ſignis in ea futuris ſermo eſt propriùs (vt ſection. ſequenti dicemus) ergo antitheſis ipſa docet, ſigna etiam cœleſtia proprie eſſe intelligenda.

Luc. 21.

Signa in aſtris ante diẽ iudicij ſenſibiliter futura.

Reſponſio ad argumẽta Auguſtini.

Ad primum autem motiuum Auguſtini iam reſponſum eſt. Ad ſecundũ dicitur, licet hæc ſigna ſint ſenſibilia, futura tamen maiora, & horribiliora, quam vnquam fuerint. Ad alia verò teſtimonia reſpõdemus, primo â multis Sanctis exponi proprie, & de die iudicij, vt de priori loco Iſaiæ videri poteſt in Chryſ. Paræneſi priori ad Theodor. lapſum, & hom. 48. in Matt. Orig. trac. 30. in Matt. & tom. 2. in ad Rom. Cyprian. epiſt. ad Demetrianum ſub finem, Greg. 20. Moral. cap. 23. Et in vniuerſum de omnibus ſimilibus locis propheratũ id affirmat Tertull. lib. de reſurrect. carnis. ca. 22. Vbi tractans, & ad literam intelligẽs prædicta verba Chriſti, inquit, *Poſtea quam edixit, & tũc cerit Ieruſalem conculcatui nationibus, inde iã in orbem, & in ſeculum prædicat ſecũdum Ioelem, & Danielem, & vniuerſum concilium prophetarum, futura ſigna in Sole, Luna, & ſtellis.* Secundo dicitur, etiam ſi in illis locis ſermo ſit metaphoricus non inde inferri, etiã verba Chriſti eſſe metaphorice exponenda. Quia circunſtantiæ literæ neq; id requirũt, neque commode patiũtur. Quin potius addi poteſt, quia in die iudicij hæc horribilia ſigna vere ac proprie futura ſunt, prophetas hoc præuidentes ad exaggerãdas alias vindictas, & vltiones Diuinæ iuſtitiæ, vſos eſſe alluſione, & quaſi comparatione quadam ad ſigna diei iudicij: vel è cõtrario, quia ſimiles præcedentes vindictæ fuerunt quaſi figuræ quædam, & vmbræ generalis vindictæ de peccatoribus ſumendæ in die iudicij, ideò prophetas vel facile ab vna ad aliã tranſijſſe, vel acerbitatem vnius per ſigna, quæ futura ſunt in alia explanaſſe.

Chryſoſt. Origenes. Cyp. Greg. Lact. Tertull.

Conſtat igitur, hæc ſigna futura eſſe ſenſibilia in ipſis corporibus, ſeu aſtris cæleſtibus. Reliquũ eſt, vt tertio loco explicemus, quomodo futura ſint. Quod diſtinctius fiet, ſi per ſingula paulatim diſcurramus. Primo igitur obſcuritatem Solis, & Lunæ & multũ ſic interpretantur, quòd Chriſtus aduenies tanto lumine fulgebit, ac totũ orbẽ ſplẽdere faciet, vt nec Solẽ, nec Lunã apparere, aut lucere ſinat. Ita Hilar. can. 26. Hier. Chry. & Beda in Matt. & Euſeb. Emiſſ. hom. in Dominicã. 27. poſt Pẽtecoſtem, & Aug. ſer. 130. de temp. vbi hoc ſpecialiter tribuit ſplẽdori crucis, qui tantus erit, vt Solem occultet: de quo poſtea dicemus. Eãdem expoſitionem approbat D. Th. opuſc. 10. art. 36. Sed nobis non probatur, propter ea, quæ in priori pũcto dicta ſunt. Oſtendimus enim hæc ſigna futura eſſe aliquibus diebus ante deſcẽſum Chriſti è cœlo: ergo nõ poteſt fieri hęc obſcuratio

Hilarius. Hieron. Chryſoſt. Beda. Euſeb. Emi. Aug. D. Thom.

curatio Solis, & Lunæ, ſolum propter nimiam claritatẽ corporis Chriſti. Deinde illa obſcuratio Solis nullum terrorem incuteret, præter illũ, quem ipſa Chriſti maieſtas poteſt efficere. Aliter exponit Orig. dicto tract. 30. in Matt. *Sicut in magnis ignibus ſuccendi incipientibus tenebræ ex fumo plurimo ſolent extolli: ſic in conſummatione mundi ab igne, qui accendendus eſt, obſcuranda eſſe luminaria magna.* Sed neq; ipſe Orig. in hac expoſitione perſiſtit: neque probari poteſt. Tum quia conflagratio mundi futura eſt poſt diem iudicij: hęc verò ſigna anteceſſura ſunt. Tum etiam, quia illa cauſa videtur inſufficiens, vt hæc ſigna tali modo fiant, vt ſpecialem terrorem incutiant.

Origenes.

Tertia expoſitio eſt, quod Sol priuabitur ſua luce intrinſeca, & connaturali, & conſequenter Luna, & omnia aſtra. Cui expoſitioni videtur fauere proprietas illorũ verborum, *Sol obſcurabitur*: & Ioel. 3. *Sol, & Luna obtenebrati ſunt*: & cap. 2. *Sol conuertetur in tenebras*: & Apocalyp. 6. *Sol factus eſt niger, tanquã ſaccus cilicinus.* Et hãc expoſitionem indicat etiã Origenes: non tamen rectè declarat. Dicit enim quòd paulatim minuetur lumen cœleſtium aſtrorũ, quia deficiet eius nutrimentũ, ſentiens Solẽ eſſe corruptibilẽ, & conſeruari ad modũ ignis cõtinua actione, quod improbabile eſt, vt ex philoſophia cõſtat. Itaque hic modus naturaliter non eſt poſsibilis: tamen diuina virtute fieri poteſt. Et ita futurũ eſſe ſentit Rabbanus Matt. 24. & non diſplicet D. Thom. in 4. d. 48. q. 1. ar. 4 q. 2. Satis tamen incerta res eſt. Videtur enim veriſimilius, nõ oportere ita fieri. Quia hæc ſigna tantũ fient ad terrorem hominũ: ad hoc autem nõ eſt neceſſariũ vt in ipſis cœlis fiat intrinſeca immutatio, & naturaliũ proprietatũ diminutio, vt videbimus. Quarto igitur dicũt alij, hanc obſcuritatem Solis, & Lunæ futuram eſſe per propriã Eclypſim, id eſt, per interpoſitionem ipſorũ aſtrorum inter ſe, ita tamen, vt nõ ſimul fiat. Hoc enim eſt impoſſibile, niſi ſimul conſtituantur in multis locis, quod non oportet fingere. Dicũt igitur, non ſimul obſcuranda eſſe Solem, & Lunã: ſed nũc Solem, poſtea Lunã, & è conuerſo. Quia non tantum ſemel hoc fiet, ſed ſæpius per varias apparitiones, & Eclypſes, quę prouenient ex inuſitatis motibus cœlorũ, qui nunc tardius, nunc velocius ſolitò mouebũtur. Hic modus colligi poteſt ex Lact. li. 7. cap. 16. vbi inter alia inquit, de Sole, & Luna, *Motus extraordinarios peragent, vt non ſit homini promptum, aut ſyderum curſus, aut rationem temporum agnoſcere. Fiet enim vel æſtas in hyeme, vel hyems in æſtate, tunc annus breuiabitur, & menſis minuetur, & dies in anguſtum coarctabitur.* Quod ſi hæc vera ſunt, facile intelligitur ex hac motuum varietate poſſe facile cõſequi varias, ac inuſitatas Eclypſes. Et ſunt hæc quidem veriſimilia, & ſatis apta ad terrendos homines: non tamen videtur negandum obſcuratum iri aliquando ſimul Solem, ac Lunam, ita vt denſiſsimæ toti orbi terrarum offundantur tenebræ. Hæc enim videtur eſſe intentio Chriſti in illis verbis, & maxime videtur pertinere ad augendam anguſtiam & terrorem hominum, qui eſt finis per hæc ſigna intentus. Vnde ſine dubio videtur futura maior obſcuritas Solis, quam per ſolam naturalem Eclypſim effici poſsit. Quod etiam ſuadet illa ratio ſupra adducta ex Auguſtin. quod hæc ſigna non ſunt exiſtimanda vulgaria, & communia, qualia interdum facta leguntur: ſed maiora, & horribiliora. Addendum ergo eſt, Solem, & Lunam eſſe obſcuranda, nõ quia omnino priuabuntur ſuo lumine, ſed illuminatione. Quod fieri poterit, vel Deo ſuſpendente concurſum, qui modus erit facilimus, vel per interpoſitionẽ alicuius denſiſſimæ nubis, quem modũ vt faciliorem eligit Sot. in 4. d. 46. q. 2. art. 2. Sed (quod ad Solem attinet) prior modus videtur facilior. Tũ vt tenebræ poſsint eſſe vniuerſales, & denſiſsimæ: tum vt poſsint fieri minori actione, & rerum immutatione. De Luna vero, quonã de illa dicitur Ioel. 2. *quod conuertetur in ſanguinem*: & Apoc. 6. explicatur quod, *Luna tota facta eſt, ſicut ſanguis*, veriſimile eſt, hoc ſignũ eſſe efficiendũ per interpoſitionem nubis ita diſpoſitæ, vt per impreſsionem Lunæ videatur tota ſanguinea, ad ſignificandam diuini iudicij ſeueritatẽ, & propter alias ſignificationes, quas rectè explicat Antoninus. 4. p. tit. 14. c. 11. §. 2.

Solis, & Lunæ obſcuratio ad diem iudicij qualis futura. Aug.

Sot.

Ioel. 2. Apoc. 6.

Antoninus.

Quarto loco explicandũ eſt ſecundũ ſignũ, nimirũ quod ſtellę cadent de cœlo. Quę verba ad literã, & vt ſonant, intelligit Orig. dicto Tract. 30. *Nã ſtellæ* (inquit) *priuatæ lumine non poterunt ſurſum detineri, nam à lumine ipſo extollebantur, vnde craſſiores fient, ac tandẽ de cœlo cadent.* Eandemque ſententiã quanuis non eodẽ modo explicatã videtur docere Tertul. li. contra Hermogenẽ. c. 34. quam.

Origenes.

Tertull.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quamquam ille videtur supponere, cœlos esse in nihilum redigendos, de quo postea dicemus. Origenes vero supponit falsam de natura cœlestium stellarũ existimationẽ. Quocirca suppositio, stellas esse incorruptibiles, & aut esse continuas reliquis partibus cœli, aut ibi esse tanquã in propria sede, & loco, non est probabile, ipsa corpora astrorum per verũ motum localem casura in terram. Quia licet hoc possit fieri diuina virtute: tamen nec est fundamentũ ad asserendum, cũ illa verba possint habere alium commodum sensum: neq; est sufficiẽs ratio ad multiplicanda tot miracula, nempe vt cœlestia corpora diuidantur, vt astra violẽto illo motu deorsum ferantur, vt eorũ loca vacua maneant, aut cœlũ rare fiat ad ea replenda aut noua corpora ibi creẽtur, vt deniq; astra, quæ vel omnia, vel plurima sunt maiora, quãm terra, in terrã cadant, & cœlos penetrent, aut diuidant, vel aliquã eorũ partẽ secum trahant. Itaq; nullus cæterorũ Patrum, & expositorũ rectè sentientiũ sic intellexit. Dicunt igitur fere omnes, stellas cadere nihil aliud esse, quã obscurari, ac lumẽ suũ retrahere. Solet enim interdũ Scriptura, ita de rebus loqui, sicut hominibus apparent. Ita Hier. & Beda in Matt. quos scholastici sequuntur. Et potest cõfirmari ex illo Ioel. 3: *Sol, & Luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerũt splendorẽ suũ.* Addere verò possumus, casura tunc fulmina splendidissima, & ingentia, & cometas similis magnitudinis, splendorisq; & ideo apparebunt quasi stellæ cadentes de cœlo. Et hoc cõfirmat illud Ioel. 2. *Et dabo prodigia in cœlo, & in terra, sanguinem, & ignẽ, & vaporem fumi.* Nã per *sanguinem* intelligere possumus Lunam sanguineam, vel etiam interfectiones hominum, quæ illis diebus erunt frequentissimæ (vt postea dicemus) per ignem verò stellas cadentes de cœlo, id est ignitas exhalationes: per *vaporem* autem, fumum qui ascendet ex rebus, quæ ascendentur in terra ab ipsis fulminibus ẽ cœlo cadentibus.

Hieron. Bed.

Ioel. 3.

Virtutes cœlorum cõmoueri quid sit.

Quinto, circa tertiũ signum, *Virtutes cælorum commouebuntur*, explicandũ est, quid per *virtutes cœlorum* significetur, & quæ futura sit earum commotio. Primò per *virtutes cœlorum* intelligere possumus ipsa astra, quæ ab Hebræis *virtutes cælorum* dicuntur. Quia in eis residet virtus influendi in terram: æ autem virtutes commouebuntur, quia vel aliter mouebuntur, & ad influendum applicabuntur, vel certè quia vel ob defectum luminis, vel ob diuersum motum, vel ob varios, atque inusitatos aspectus & conjunctiones, influentiam suam mutabũt. Ex quo fiet, vt varij etiam, & inusitati motus in terra, marique resultent. Quæ expositio est sine dubio valde probabilis, & confirmari potest ex illis verbis Christi, Luc. capite. 21. Vbi cum dixisset, *Erit in terris præssura gentium præ confusione sonitus maris, & fluctuum*, subdit inferius, *Nam virtutes coelorum mouebuntur.* In qua causali loquutione significat, hanc commotionem cœlestium virtutum futurã esse causam illius præssuræ hominum, & sensibilium effectuũ, qui in terra, marique fient, ex quibus illæ hominum angustiæ prouenient: & hanc expositionem sequuntur Iansenius, & Sotus locis supra citatis.

Luc. 21.

Iansenius. &c.

1. Expositio.

Lactantius. 1. part. 3c.

Secunda expositio esse potest, vt per *virtutes coelorum* intelligantur Angeli motores cœlorum, qui ideò commouendi sunt, quia mutabunt ordinem, & modum mouẽdi cœlos, sicut supra ex Lactant. latè retulimus. Et de hac etiam commotione posset intelligi, quod Petrus scribit. 2. Epist. cap. 3. *Adueniet autem dies Domini sicut fur, in quo cœli magno impetu transient.* De quo loco plura inferius dicemus, quia forte melius accommodatur ijs rebus, quæ post iudicium futuræ sunt.

3. Expositio. Hieron. Euseb. Emis.

Tertia expositio est, vt per *virtutes coelorum*, exercitus Angelorum intelligantur, vt Hieron. in Matth. exponit, & Euseb. Emissen. hom. in Dominicam. 2. aduentus, qui non explicant. Quomodo Angeli commouendi sint. Potest autem dupliciter exponi, primo per admirationem magnam, & quasi timorem quendam reuerentialem, videntes tantam rerum mutationem, & diuini iudicij seueritatem, vt Chrysostom. exponit homil. 75. in Matth. & ibidem Theophyl. Oecumen. & Beda. Et August. serm. 130. de tempore, *Sicut principe iudicante* (inquit) *non solum rei: sed & officia, quæ nihil sibi conscia sunt, timore, & tremore comprehenduntur propter iudicis terrorem: ita & tunc, cum genus humanum iudicabitur, etiam cœlestes ministri pauebunt, & terribili apparatu de iudicis intuentis horrenda formidine contremiscent.* Quibus verbis videtur indicare Augustin. hunc Angelorum pauorem futurum esse in ipsomet actuali iudicio, & idem sentiunt reliqui sic exponentes.

Chrysost. Theophyl. Oecumen. Beda. Aug.

Quod

Quod non potest accommodari huic signo de quo agimus. Nam hoc signum antecederet iudicium, imò (vt ex Luca colligitur) futurum est aliquomodo sensibile saltem per effectus: quia erit causa, quæ efficiet in hominibus tristitiam, & pauorem. Et ideò addi vltimò potest, Angelos esse commouendos, vt sint ministri diuinæ iustitiæ, quorum virtute fient omnes illæ admirandæ mutationes, non solum in cœlis, sed etiam in elementis terrã, & mari. Fortasse enim erunt maiores, quã vt per solam stellarum influẽtiam, vel virtutem fieri possint. Fient ergo per Angelos, quibus rectè accõmodari potest illud psalmi, *Gladij ancipites in manibus eorum ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis, vt faciant in eis iudicium conscriptum.* Et huc etiã referri possunt multa, quæ in Apocal. dicuntur, vidisse scilicet Ioannem Angelos nunc canẽtes tubis, nunc effundentes phialas aureas plenas iracundia Dei, & similia, quæ legi possunt â capite. 8. ad. 16.

Psalm. 46.

Apocal. 9. & 16.

Iansenius. &c.

Hactenus exposuimus signa, quæ in Euãgelio scripta sunt: vltimo verò desiderari potest, vt aliud cœleste signum explicemus, quod post prædicta obscuris verbis addit Ioann. in Apoc. ijs verbis, *Et cœlum recessit, sicut liber involutus.* Quibus similia leguntur apud Isaiam. *Tabescet omnis militia cœlorũ, & complicabuntur, sicut liber cœli.* Quæ verba ad signa dici iudicij referũt Hier. & Cyril. ibi, & Tertull. lib. contra Hermogen c. 34. & Iustinus. q. 94. ad Orthodoxos. & Epiph. in Anchorat. & Euseb. lib. 11. de præparat. Euang. cap. 17. & Aug. 13. confess. c. 15. vbi tamen metaphoricè per *cœlos* scripturam intelligit. Sed sine dubio ad literam est sermo de corporibus cœlestibus, vt reliqui omnes exponunt, & patet ex contextu. Nam *militia cœli*, iuxta scripturæ phrasim, dicũtur astra, vel Angeli. Vnde *militiam cæli* tabescere, nihil aliud est, quãm stellas lumen suum amittere eo modo, quo hactenus explicuimus, sicut declarãt etiam Hier. Cyril. & alij. Quid autem sit *cœlos complicari, & recedere*, obscura metaphora est. Erit autẽ facilis, si hæc verba non referantur ad signa futura ante, sed post iudicium. Nã hoc modo *cœlum recedere, & complicari* erit, vel dissolui (vt exponunt Tertull. Iustinus martyr. & Eusebius) vel certè erit cessare â suo vsu, & ministerio. Quia iam amplius non mouebuntur, neque influent. Sicut enim,

Apoc. 6.

Isai. 34. Hieron. Cyrill. Tertull. Iustinus. Epiphan. Euseb. Aug.

Hieron. Cyrill.

Tertull. Iustinus. Epiphan. Euseb. Aug.

postquã vsi sumus libro aliquo, eũ complicamus, & in loco suo reponimus, ita dicitur complicandum cœlum, quando vsus, ac ministerium ejus prorsus cessabit. Ita exponit Adamus in Isaiã, vbi alias expositiones refert, inter quas hæc videtur simplicior, & magis literalis. Sed de hoc signo sic intellecto dicturi sumus latius disp. vltima. Quòd si quis velit, ea verba referre ad signa præcedentia iudicium, nullum nouum signũ in illis præbetur: sed noua metaphora explicatur quod superioribus verbis dictũ fuerat. Dicitur enim *cælũ recedere, & inuolui*, quia tenebris obscuratum nõ apparebit, nec veterem vsum, ministeriumque præstabit. Et comparatur libro inuoluto, quia sicut in libro clauso nihil legi potest: ita ex astris, & signis cœlorum nihil iam de rerum mutationibus, aut effectibus colligi poterit, sicut prius fiebat.

SECTIO IIII.

Quæ signa ante iudicij diem in cæteris rebus sensibilibus futura sint.

DIximus de cœlestibus signis, sequitur, vt dicamus, an in terra, & cæteris elementis, habitantibusque in eis aliqua quoque signa præcessura sint. Quæres breuissimè est â nobis expedienda, quoniam perpauca sunt circa hoc reuelata, & verbis admodum generalibus, & interdum adeo obscuris, vt vix possint humano ingenio comprehendi.

Primò ergo circa elementum ignis posset inter hæc signa numerari ignis ille, qui (vt in Psalm. 96. significatur) *Ante ipsum* (id est, Christum iudicem) *præcedet, & inflamabit in circuitu inimicos eius.* Sed quia huiusmodi ignem, atque eius vsum, & effectum vel omnino, vel præcipue existimamus futurum post resurrectionem hominum, finitumque iudicium, ideo fusiorem de illo tractationem in sequentes duas disputationes referuamus. Quocirca nullum aliud speciale signum reperio ad hoc elementum pertinens præter exhalationes ignitas, fulgura, & fulmina, quæ (vt diximus præcedenti sectione) frequenter illis diebus coruscabunt, & in tanta multitudine, & magnitudine, vt homines vehementer terreant. Et de hoc signo intelligi possunt

Psalm. 99.

multa

Universidad de Deusto
Biblioteca

Apoc.16. multa quæ scribit Ioan. Apocalyp. 16. præsertim cùm scribit de septimo Angelo, qui effudit phialam suam, & accõmodari etiã potest, quod ibidem scribit de quarto Angelo, qui effudit phialam suam in Solem, & datum est illi æstu affligere homines, & igni. Nam (si quis recte consideret) quæ in illo, antecedentique cap. scribuntur omnia videntur pertinere ad hoc tempus, de quo agimus post persecutionẽ Antichristi. Quæ

Apoc. 8. 9. & 10. autem prius scribit cap. 8. 9. & 10. de septẽ tubis, & calamitatibus per eas significatis, videntur maiori ex parte pertinere ad tempora, quæ præcedent Antichristi aduentum. Sed illa omnia explicatu difficillima sunt, alienumque esset à nostro instituto referre hoc loco, vel quæ de ijs scripsere alij, vel quæ excogitari à nobis possunt.

Signa in aere futura. Matth. 24. Secundo, inter signa ad elementum aëris pertinentia poni potest signũ crucis, quod in aëre tunc apparebit, vt ait Christ. *Et tunc parebit signum Filij hominis in cœlo*, scilicet aëreo: sed de hoc signo dicemus disp. sequẽti: existimamus enim antecessurum iudicẽ ad iudicandum descendentem. Possunt vero ad hoc elementum reduci tonitrua, & aliæ metheorologicæ impressiones, inusitatique motus, qui in ventis fient, & magna aëris inclementia, tenebræ, aliaque similia, quæ in aëre efficientur, & legi in prædictis locis Apocalypseos possunt.

Futura in mari iudicij signa quæ. Luc. 21. Tertio de aquis legimus Luc. 21. *Et in terris præsura gentium præconfusione sonitus maris, & fluctuum.* Quibus verbis significantur futuræ horribiles tempestates, & aquarum commotiones, quæ strepitum ingentem, & horrendum efficiãt. Cumque hoc annumeretur cum signis futuris in cœlo, & in stellis, non est dubium quin ad hæc vltima tempora, & proxima iudicij signa pertineat. Vnde huc etiam spectant, quæ Ioannes dicto capite, 16. refert. de duobus Angelis, *qui effuderunt phialas suas in mare, & in flumina, & fontes aquarum, & factus est sanguis, & omnis anima viuens mortua est in mari.*

Signa in terris futura quæ. Apoc. 16. Quarto, de elemento terræ certum est, futuros esse magnos terræmotus, inter quos ille videtur mirabilis, quem his verbis refert Ioannes supra, *Et terræmotus factus est magnus qualis nunquam fuit, ex quo homines fuerunt super terram, talis terræmotus sic magnus. Et facta est ciuitas magna in tres partes, & ciuitates gentiũ ceciderunt, & Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi ca-*

A *licem vini indignationis iræ eius.* Vbi per magnam Babylonem mundum intelligendum existimo, cum omnibus fere expositoribus, tam eo loco, quàm cap. 14. &. 18. Nam si hæc loca inter se conferantur, constabit non posse aliter commode exponi. Quæ autem sit ciuitas illa magna, an sit eadem Babylon, vel aliqua particularis ciuitas, incertum est: & fortasse est Ierosolyma, cum à ciuitatibus gentium distinguatur. Illud verò obscurius, & admirabilius est, quod de eodem terræmotu statim subiungit. *Et omnis insula fugit, & montes non sunt inuenti.* Et idem fere scripserat capite. 6. vbi referens similem terræmotum, ait, *Et omnis mons, & insulæ de locis suis motæ sunt.* Quæ verba variis modis possent exponi: sed nullũ est incommodũ, quod ad literam (vt sonant) intelligantur. Nam cum elementum terræ possit iudicium alio perfectiori modo, ac figura constituendum sit, nihil mirum est, quod antea incipiat commoueri inusitato illo, ac stupendo modo. Quo etiam fiet, vt magna pars hominum intereat, & qui superstites manserint ingenti concutiantur metu.

Apocal. 6.

B

Signa in hominibus futura quæ. Luc. 18. Quinto, de hominibus duo potissimum signa leguntur in scriptura. Primum, quod eo tempore erunt perditissimi mores hominum. Nam de eorum fide legimus Lucæ. 18. dixisse Christum, *Verumtamen filius hominis veniens, putasne inueniet fidem super terram?* de charitate vero, & moribus dicitur Matthæi. 24. *Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum.* Dices, visis tot signis ac certis indicijs instantis iudicij, fieri non posse, quin multi homines ad fidem, & pœnitentiam conuertantur.

Matth. 24. Obiectio.

C Item licet verum sit, in aduentu Antichristi fore mores hominum perditissimos, vt late describit Hippolytus libr. de consummatione mundi, & Lactantius lib. 7. capite. 15. & 16. & Cyrillus Cat. 15. tamen per Eliam, & Henoch. multi conuertentur ad fidem: non igitur erunt tunc tam pauci credentes, nec tam perditi mores hominum. Respondetur, quanuis Elias, & Henoch multos homines sint in fide confirmaturi: tamen eos omnes fore pauciss imos, si cum reliqua hominum vniuersitate conferantur. Cuius signum manifestum est, quia Apocalyp. 11. post necem Eliæ, & Henoch, dicitur, *Inhabitantes terram gaudebunt super illos, & iucundabũtur*, &c. Si ergo huius-

Hippolyt. Lactant. Cyril.

Respõsio.

Apoc. 11.

huiusmodi futuri sunt homines illius ciuitatis, in qua ipsi prædicabunt, quales in reliqua orbis parte futuros credemus? Quapropter si per aduentum Domini intelligamus (sicut supra exposuimus) totum hoc tempus, in quo fient hæc proxima signa iudicij, satis manifestum est, quomodo vix inueniet fidem super terram. In illis autem diebus aliqui conuertentur, ex metu fortasse magis, quam ex vero amore: imo ita erunt perturbati, & terrefacti, vt vix possint de sua salute cogitare. Vnde de illis dicitur. Apoc. 9. *In diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam, & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.* & capit. 6. de omnibus hominibus dicitur, *Absconderunt se in speluncis, & in petris montium, & dicunt montibus, & petris, Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira agni.* Et hoc ipsum est, quod Christus prædixit Lucæ. 21. *Erit in terris pressura gentium* (id est angustia) *arescentibus hominibus prætimore*, &c. Atque hoc est secundum signum futurum in hominibus quod pertinet ad mala pœnæ, quæ illis diebus homines patientur. Nam omnia signa, quæ in cœlis, & elementis fient, eo tendent, vt de hominibus vindicta sumatur, & vt terrore concutiantur. Huc etiam spectant mortes assiduæ illis diebus futuræ, quę legi possunt in prædictis locis Apocalyp. & in superioribus aliqua tetigimus, cum de generali resurrectione ageremus.

Apoc. 9.

Apoc. 6.

Luc. 12.

Vltimo, de signis futuris in alijs animalibus, plantis, & reliquis mixtis nihil fere est in speciali reuelatum præter ea, quæ diximus: tamen ex ijs facile est coniectare, qualia futura sint. Atque hic possunt accommodari, quæ scribit eleganter Lactant. lib. 7. cap. 16.

C

DISPVTATIO LVII.
In decem sectiones distributa.

De aduentu iudicis, & forma iudicij, eiusque fine.

DIsseruimus hactenus de his, quæ secundum Christi Domini aduẽtum antecedunt, & de signis omnibus, quæ in ipso mundi fine, & occasu fient, sequitur vt dicamus de iudicio ipso, formaque, ac modo, quo transigendum est. In quæ te multa consideranda occurrunt. Videlicet conuocatio iudicandorum, aduentus iudicis, & sessio eius ad iudicandum: qui sint, aut ab eo iudicandi, aut cum eo iudicaturi, discussio causæ, & prolatio sententiæ, qua iudicium finietur. Est autem supponendum ex superioribus præsertim ex his, quæ diximus agentes de generali resurrectione, prius quàm Christus ad iudicãdum veniat, omnes homines esse morituros, quanuis multi ex illis eadem die, aut nocte, qua iudicium inchoabitur de hac vita migraturi sint. Porro absoluta vita mortali omnium hominum, & similiter perfecta purgatione omnium animarum iustarum, incipiet audiri sonitus tubæ conuocantis homines ad iudicium, cuius virtute, & efficacia omnes mortui excitabuntur, & Iusti *rapientur in aera obuiam Christo*: reprobi vero congregabuntur in valle Iosaphat, vt supra diximus agentes de loco iudicij. His ergo ita dispositis incipiet iudex magna cum gloria, apparatuque descendere, præeuntibus nonnullis in signibus eius seueritatem, ac iustitiam ostentantibus, à quibus inchoandum nobis est.

A

B

SECTIO PRIMA.

Qualis sit futurus ignis, qui præcedet Christum ad iudicium venientem.

C

DIuina scriptura in omnibus fere locis, in quibus iudicij diem prædicit, ignis mentionem facit, qui Christum ad iudicium aduentantem antecedet, Psalm. 96. *Ignis ante ipsum præcedet.* Isa. 66. *Quia ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius, reddere in indignatione furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis, quia in igne Dominus dijudicabit:* Et Ioel. 2. *Ante faciem eius ignis vorans, & post eum exurens flamma.* Vnde Daniel. 7. de throno Dei iudicantis dicitur. *Thronus eius flammæ ignis, rotæ eius ignis accensus fluuius igneus, rapiduſque egrediebatur à facie eius.* Denique Paul. 1. ad Corinth. 3. *Dies* (inquit) *Domini declarabit, quia in igne reuelabitur.* Ex his ergo scripturæ locutionibus orta est proposita difficultas, in qua multa

Psalm. 96. Isaias. 66.

Ioel. 2. Daniel. 7.

1. Cor. 3.

multa â nobis inquirenda sunt. Primum A
qualis futurus sit hic ignis, & consequenter, quomodo sint hæc scripturæ loca intelligenda. Secundo, propter quem finem & consequenter ad quem effectum futurus est ille ignis, si verè futurus est sensibilis, & materialis. Ex quibus constabit tertium scilicet, an ille ignis antecessurus sit iudicium, vel subsequuturus. Quarto causa & origo illius ignis inquirenda erit.

Circa primum ratio dubitandi oritur ex eisdem testimonijs. In omnibus enim videtur esse sermo metaphoricus de igne. Sunt enim in igne plures proprietates, quæ ad metaphoricè significandum iudicium Christi, & aduêtum eius sunt accommodatissimæ. Prima est claritas ratione cuius dicitur Christus venturus ad iudicium *in igne*, quia non occultè, sicut prius, sed manifestè ven- B
turus est, iuxta illud Psalm. *Deus manifestè*
Psalm. 49. *veniet*, & ita exponũt Sancti verba illa Mat.
Matth. 24. *Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem ita erit, aduentus Filij hominis.*
Euthym. Vbi Euthymius, *sicut fulgur egreditur, & omnibus in cõspicuo est, & excessiuo suo splendore vniuerso apparet orbi: ita quoque erit aduentus ille, propter magnitudinem sui splendoris omnibus simul apparens.* Quam sentẽtiam
Chrysost. Aug. sumpsit ex Chrysostomo & eandem habet Augustinus lib. primo quæstionum Euangelic. capit. 38. Significatur præterea in claritate ignis, in Diuino iudicio fore omnia clara, & perspicua. Et ita explicat citatum
Cyprianus, Theodor. locum Isai Cyprianus, de bono patientiæ in fine, & Theodor. in eum locum. Secũda proprietas est ardor, & efficacia, in quibus
Sophon. Psal. 78. significatur zelus Diuinæ iustitiæ, & potestas ad vindictam sumendam de impijs, & hoc modo dicitur Sophon. 3. *In igne zeli mei*
Hieremy. Aug. *deuorabitur omnis terra*: & Psalm. 78. *Vsquequo Domine irasceris in finem? Accendetur velut ignis zelus tuus?* Et iuxta hanc metaphoram explicant prædicta loca Hieronym. Isai. 66. & Augustin. 20. de ciuitat. capit. 21. Tertia est subtilitas, & vis quædam ad discernendum, ac separandum ea, quæ diuersæ sunt qualitatis, & hoc modo ipsum
Dan. 7. Dei iudicium appellatur interdum *ignis*, vt apud Daniel, cum dicitur. *Fluuius igneus, rapidusque oriebatur de ore eius*: nihil aliud significari intelligitur, quàm sententia à Christo proferẽda quæ tanquam fluuius igneus: & efficacissimus bonos à malis separabit. Et eodem modo satis aptè intelligitur il-
lud. 1. ad Corinth. 3. *Vniuscuiusque opus, quale* *1. Cor. 3.* *Sedul.*
sit, ignis probauit. Vbi Sedulius inquit, *Examinationem iudicij igni voluit comparare secundum consuetudinem scripturarum*. Et
Ambros. psal. 118. Origenes. eodem modo exponit Ambrosius concione. 20. in Psalmum. 118. circa illud. *Vide humiliationem meam*. Et late Origenes libro contra Celsum non longe à principio, vbi de fluuio ignis procedente à Deo recte etiã loquitur. Constat ergo ex his nullum esse in scripturis fundamentum, vt dicamus sensibilem, & verum ignem antecessurum Christum venientem ad iudicium, cùm omnia citata loca, & aptissimè prædictis modis exponantur, & à sanctis Patribus ita declarentur. Omitto, in multis eorum non esse sermonem ad literam de aduentu Christi ad iudicium: sed de alijs diuinis
Ignis verus & sensibilis in die iudicij futurus. vltionibus, vt de locis Psalmorum, & Ioelis est communior expositio. Addo, *ignem*, sæpe significare fulmina, aliasque ignitas exhalationes, (vt in psalmis est frequentissimum) ergo etiamsi velimus asserere, sensibilem ignem antecessurum diem iudicij, sufficient ad hoc verificandum illa ignea signa, quæ diximus futura in ipso mundi occasu, antequam veniat iudicium ipsum: ergo non oportet fingere alium ignem materialem, qui in ipsomet iudicij die iudicem præcedat. Et confirmatur, quia nulla potest excogitari ratio sufficiẽs, vel effectus, propter quem hic ignis requiratur. Quia neque ad claritatem, vel maiestatem Christi spectat (quid enim claritati, ac gloriæ Christi conferre potest sensibile elementum?) neque etiam tunc est necessarius ad
C vindictam malorum. Vel quia nondum est sententia prolata, vel certè, quia ipso igne inferni pro eorum meritis satis cruciabuntur.

Nihilominus dicendum est, ignem verum, atque sensibilem futurum in die iudicij, & probabile esse præiturum aliquo modo aduentum, & præsentiam iudicis. Hanc conclusionem docent omnes Theologi in. 4. dist. 47. & 48. quanuis non omnes eodem modo illam intelligant. Et obiectiones factæ conuincunt, non omnia scripturæ testimonia in principio adducta satis esse ad hanc assertionem confirmandam. Prior igitur eius pars potissimum nititur testimonio Petri. 2. epistol. *2. Petri. 3.* capit. 3. vbi sic inquit, *Ille tunc mundus aqua inundatus periit: cœli autem, qui nunc sunt, & terra*

terræ eodem verbo repositi sunt igni reseruati in A
diem iudicij, & perditionis impiorum hominum. Vbi ex antithesi diluuij aquæ ad diluuium ignis, constat, non metaphoricè, sed propriè loqui de igne sensibili. Quod manifestius infra explicat, dicens, *Elementa calore soluentur: terra autem, & quæ in ipsa sunt opera exurentur*: & inferius, *elementa ignis ardore tabescent*. In quo loco fundatur recepta veritas de igne conflagrationis in die iudicij futuro, ex sententia omnium antiquorum Patrum, & Theologorum, quos infra referemus.

Vt verò rationem huius veritatis reddamus, simulque posteriorem conclusionis partem probemus, oportet accedamus ad secundum punctum in principio sectionis positum, scilicet, propter quem finem fu- B
turus sit hic ignis in die iudicij. De qua re variæ sunt sententiæ. Prima est, illum ignem futurum esse, partim, vt breui interficiat homines, qui viui reperientur in die iudicij, partim vt purget iustorum maculas, si aliquæ in eis inueniantur. Ita docet
Antoninus, Siluester, Ang. Anton. 4. p. tit. 14. 11. §. 3. Bonauen. sup. q. vltima, & alij scholastici infra citandi. Idèque videtur indicare Augustin. libro. 50. homiliar. in. 16. Iuxta quam sententiam, ignis hic non tantum antecedet venientem iudicem: sed etiam mortem, & resurrectionem hominum. Sed licet demonstrare non posimus, hanc sentẽtiam esse falsam, quia neque est impossibilis, neque reuelatum est non ita esse futurum: ostendere tamen possumus, eã nullo fundamento niti. Quia ad hominum necem non erit ignis necessarius: nam constat multis alijs modis posse Deum mortem eorum hominum disponere. Præterea aliqui iusti morientur, qui nulla indigebunt purgatione, quos non est credibile viuos esse igne comburendos, vt
Richard. Richardus, & nonnulli ex scholasticis distinctione. 47. notarunt. Nam quod alij dixerunt diuinitus efficiendum esse vt viui comburantur sine sensus dolore, qua facilitate dicitur, reijci potest, quia est miraculũ sine fundamento confictum. Denique supra ostendimus ex sententia omnium Patrum iustos qui viui inuenientur in die iudicij, non esse comburendos, neque in ci-
[illegible] ad purgationem iustorum erit ille ignis necessarius. Patrum enim purgabuntur in hac vita per alias tribulationes, quæ illo tempore ma-
ximæ erunt, partim post hanc vitam in ipso loco & igne purgatorij. Cum enim priùs morituri sint, etiamsi breuissima mora inter mortem & resurrectionem sit futura, non manebunt animæ separatæ in hac vita vt in illo igne purgentur, sicut animæ iustæ perfectè purgatæ, statim recipientur in cœlum, etiam pro illo modico tempore: animæ verò damnatæ descendent in infernũ: ita animæ purgandæ descendent in locum purgatorij. Hæc est enim ordinaria lex, à qua nõ est fauenda exceptio sine fundamẽto. Propter hunc ergo finem nõ erit hic ignis necessarius, sed sufficiet ignis purgatorij, de quo loquitur Augustinus citato loco, & clariùs lib. de vera & falsa pœnit. c. 8. Neque obstat quod Antoninus dicit post iudicium non esse futurum ignem purgatorij quoad finem purgandi: quia hæc purgatio de qua agimus, non subsequetur iudicium, sed præcedet.

Secunda sententia est hũc ignem requiri vt purgetur ac purificetur mundus. Quæ sententia duo supponit. Primum est mundum esse purgandum per ignis cõflagrationem, quod est certissimum, sed nõ est à nobis tractandum vsque ad sequẽtem disputationem propter ea quæ dicemus. Alterũ est hanc purificationem & conflagrationẽ mundi faciendam esse ante iudicijs aduentum, vel etiam ante hominum resurrectionem: ex quo rectè concluditur hunc ignem antecessurum aduentum iudicijs, imò & sonitum tubæ excitantis homines ad iudi-
C cium. Hanc sententiam indicat Beda lib. de rat. tempor. cap. 69. clariùs eam docet D. Thom. in. 4. dist. 47. quæst. secunda, art. 3. vbi Mag. eandem sententiam tenet. Durand. quæst. 5. Palud. quæst. 1. Matth. quæst. 2. Supplem. quæst. 2. artic. 3. Richard. artic. 2. quæst. 4. & 5. Soto dist. 48. quæst. 4. art. 1. & 2. Fundamentum eorum est, quia mundi innouatio, hominumq; resurrectio simul futura est: sed mundi purgatio per ignem antecedet innouationem mundi, quia est quædam dispositio ad illam, vt infrà dicemus: ergo antecedet etiam hominum resurrectionem; & à fortiori iudicium. Maior probatur, quia mundi innouatio erit propter gloriosa corpora hominum, iuxta illud ad Roman. 8. *Ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei*: ergo innouatio mundi, & glorificatio hominum simul fient: ergo & resur-

Universidad de Deusto
Biblioteca

resurrectio, quia iusti simul ac resurgent, habebunt corpora gloriosa. 1. ad Corinth. 15. Hæc sententia est probabilis præcipuè propter autoritatem tantorum doctorum. A

Nihilominus probabilius censeo hunc effectum purgationis mundi non esse antecessurum iudicium, sed subsecuturum potiùs, atque adeo ob hanc rationem non esse necessarium, vt ignis aliquis iudicis aduentum præcedat. Quam sententiam tenet Bonauen. in. 4. d. 47. art 2. quæst. 4. Sed (quod me maximè mouet) est expressa Augustini. 20. de Ciuitat. cap. 30. in fine, vnde cùm numerasset omnia quæ futura sunt in die iudicij; & vltimo loco mundi conflagrationem, & renouationem posuisset, concludit his verbis. *Quæ omnia quidem ventura esse credendum est, sed quibus modis, & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia, quam nunc valet consequi ad perfectam hominum intelligentiã. Existimo tamen eo quo à me commemorata sunt ordine esse ventura.* Respondent Scholastici Augustinum opinando fuisse locutum. Sed nec nos asserimus hoc esse certum; sed tanquam Augustini opinionem & probabiliorem illam eligimus. Neque Augustinus videtur in ea fuisse valde dubius, nam sæpius in eo libro ea vtitur, vt cap. 16. *Iudicatis* (inquit) *hominibus, tunc figura huius mundi, mundanorum ignium conflagratione præteribit, sicut factum est mundanarum aquarum inundatione diluuij.* Et cap. 18. *Quærat*, inquit, *aliquis, Si, post factum iudicium mundus iste ardebit, antequam pro illo cœlum nouum, & terra noua reponantur, eo ipso tempore conflagrationis eius, vbi erunt sancti?* Et respondet, vel futuros esse in superioribus locis ad quæ ignis non pertinget: vel etiamsi illuc perueniat, talia esse futura sanctorum corpora, vt ab eo lædi nequeant. Augustinum in omnibus secutus est Iulianus Pomerius lib. 3. Pronost. c. 46. & sequentib. Idem docet Anselm. in Elucid. vbi sic ait, *Peracto iudicio diabolus cum omnibus impijs in stagnum ignis ardentis præcipitabitur: Christus verò cum sponsa sua, id est omnibus electis cum triumphali gloria in ciuitatem Patris sui cœlestem Ierusalem reuertetur.* Et infrà inquit, *Quid postea de mundo erit?* Et respondet, *conflagrabit.* Eandem sententiam indicat Prosper in Dimid. temp. cap. 19. & 20. Nam priùs iudicium, postea ponit ignem conflagrationis. Coniecturæ verò sunt prima, quia ignis conflagrationis, B etiam iuxta autores primæ sententiæ, duraturus est, & habiturus aliquem effectum post iudicium: ergo non est credibile venturum totum illum ignem ante iudicem, & duraturum quandiu iudicium durabit. Nam iuxta communem sententiam ille ignis replebit totum mundum & ascẽdet super omnes montes: ergo oportebit, vel omnes iudicandos esse intra illum ignem, vel explicari non posse sine multis miraculis vbi nã toto illo tempore futurus sit. Secunda quia omnes Theologi dicunt, mundum esse purgandum, quia est veluti fœdatum peccatis hominum: sed, cùm ante iudicium finitum damnati homines futuri sint in hoc mundo, sua præsentia, suisque blasphemijs illum iterum fœdabunt: ergo donec prorsus sint ab hoc mundo pulsi, nondum est opportunum tempus purgandi illum. Neque etiã ex parte beatorum est necessitas vel opportunitas, quia non est necesse vt in ipso momento resurrectionis ante auditam sententiam consecuti sint gloriæ statum quoad omnia accidentalia intrinseca, & extrinseca. Quia nec Christus Dominus hoc est in sua resurrectione omni ex parte cõsequutus: neque enim statim est propter illum totus mundus renouatus, quanuis magis hoc ei sit debitum quàm omnibus hominibus. Satis ergo est vt omnes iusti in sua resurrectione consequantur intrinsecam gloriam corporis & animæ: & quòd reliqua extrinseca paulo post debito ordine, opportunoque tempore eis conferantur. Et hoc amplius patebit ex disp. sequente. Ex hoc ergo capite non est necessarium vt ignis antecedat.

Tertia sententia est finem huius ignis esse ad probandos, vel purgandos homines C iam resuscitatos, & bonos à malis discernendos. Hæc sententia fuit aliquorum antiquorum, Lactantij libro. 7. cap. 21. vbi cùm dixisset omnes iniquos in resurrectione esse igni tradendos, subdit, *sed & iustos cùm iudicauerit Deus etiam igne eos examinabit. Tum quorum peccata vel numero, vel pondere præualuerint, perstringentur igni, atque cõburentur. quos autem plena iustitia, & maturitas virtutum incoxerit, ignem illum non sentient. Habent enim aliquid in se Dei, quod vim flammæ repellat, ac vincat.* Et Origen. homil. 14. in

in Lucam explicãs illa verba, *Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ*, ita inquit, *Ego puto quod & post resurrectionem ex mortuis indigeamus sacramento eluente nos, atque purgante. Nemo enim absque sordibus resurgere poterit.* Vnde homil. 3. in Psal. 36. *Vt ego*, inquit, *arbitror, omnes nos venire necesse est ad illum ignẽ; etiamsi Paulus sit aliquis, vel Petrus, veniet tamen ad illum ignem: sed illi tales audiunt, Etiamsi per ignem trãseas, flamma non aduret te. Si verò aliquis, similis mei, peccator sit, veniet quidem ad ignem illum, sicut Petrus, & Paulus, sed non sic transiet sicut Petrus, & Paulus.* Eandem doctrinã habet lib. 8. in epist. ad Rom. sub fin. Verum est in his duobus posterioribus locis nõ loqui aperte Origenem de igne conflagrationis, sed absolutè de igne quo puniuntur, & purgantur peccata. Idem tamen Orig. homil. 13. in Ierem. *Si quis*, inquit, *in secunda resurrectione seruatur, iste peccator est qui ignis indiget baptismo, qui combustione purgatur, vt quidquid habuerit lignorum, fœni, & stipulæ, ignis consummat.* Sed in hoc etiam loco videtur alludere Origenes ad errorem suum, quod omnia peccata tandem per ignem purgẽtur. Cæsarius verò Arelat. homil. in id. 1. ad Corinth. 3. *Saluus erit, sic quasi per ignem*, dicit, si vsque ad diem iudicij aliquorum iustorum peccata non fuerint plenè purgata, post resurrectionem esse igne purganda. Ambros. etiam enarr. in Psalm. 36. circa id, *Gladius eorum intret in corda ipsorum*, dicit, omnes nos igne examinandos, & videtur loqui de die iudicij, nam adducit illud Malac. 3. *Quis sustinebit diem aduẽtus eius? Ipse enim quasi ignis conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui*, & subdit, *Igne ergo purgabuntur filij Leui, igne Ezechiel, igne Daniel. Sed ij, etsi per ignem examinabuntur: dicent tamen, Transiuimus per ignem, & aquam. Alij in igne remanebunt, &c.* Similia repetit serm. 5. & 20. in Psalm. 118. Hilar. etiam. Psalm. 118. octonario tertio in principio, inter alia remedia ad purgãdas animas ponit ignẽ iudicij, quo Deus nos decoquet. Et inferius circa illa verba, *Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore*, ait, *An cũ ex omni otioso verbo rationem simus præstituri, diem iudicij concupiscimus, in quo subeunda sunt grauia illa expianda à peccatis animæ supplicia.* Rursus glossa interlinealis in id Daniel. 7. *Thronus eius flamma ignis* (inquit) *vt malos* A *puniat, bonos purget*: & Glossa ordinaria, *Vt peccatores peccatorum magnitudinẽ pertimescant, & iusti saluentur, sic tamen quasi per ignem.* Quæ verba sumpta sunt ex commentarijs Hieronymi, qui etiam obscurè loquitur lib. 3. in Amos circa illud capit. 7. *Ecce vocabit ignem ad iudicium*: & super Psal. 96. & 103. si tamen eius sunt illi commentarij. Denique Ecclesia in officio defunctorum sæpe repetit, *Iudicaturum sæculum per ignẽ*, quia nimirum omnes sunt per ignem examinandi, & purgandi. Atque ita iuxta hãc sententiam necesse est, vt ignis antecedat iudicem, tanquam instrumentum Diuinæ iustitiæ. Hieron. Amos. 7.

Verumtamen hæc sentia proprie intellecta manifestum errorẽ continet, nisi piè explicetur. Nam in primis asserere omnes B iustos purgandos esse per ignẽ, prius quàm ad Beatitudinem perueniant, est hæreticũ contra aperta dogmata fidei. Primum, de ijs, qui in hac vita nunquam peccauerunt venialiter, & gratiam sunt assequuti, vt sunt beata Virgo, & infantes, qui suscepto lauacro regenerationis moriuntur. Secundum, de Martyribus, quibus peccata remittuntur, quoad culpam, & pœnam, & idem est de omnibus baptizatis si statim moriãtur. Et de alijs etiam certò constat, posse in hac vita perfectè satisfacere: asserere autẽ neminem id facere temerarium est, & sine fundamento. Tertium, quia Paul. 1. ad Corinth. 3. aliquos dicit saluari *per ignem*, qui edificant lignum, fœnum, & stipulas: non vero eos, qui ædificant aurum, argentum, & lapides prætiosos, vt recte exponit Augustinus Psalm. 37. & tradit Hieronymus C libro. 2. contra Iouinian. & definit Concil. Florentin. sess. vltima. Neque cõtra hoc inuenio aliquod fundamentum cõtrarij erroris. Quod si non sit sermo de omnibus Sanctis absolutè: sed de omnibus illis, qui purgatione indigent, sic etiam non potuit prædicta sentẽtia, nisi ex alio damnato errore oriri. Qui enim opinãtur, animas hominum nõ iudicari in morte, nec præmiũ, aut pœnam recipere, sed reseruari in abditis receptaculis, vsque ad iudicium vniuersale, consequenter dicunt, sicut non accipiunt homines vltimum præmium, vel pœnam: ita neque etiam purgari, donec sint facta generalis resurrectio, & iudiciũ: ex quo satis consequenter dicere potuerunt, purgãdos esse homines igne conflagratio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lactantius. nis. Atque hoc modo procedit Lactan. cita A to loco. Reliqui enim non tam aperte rem explicarunt. At verò supposita fidei sententia, animas singulorum hominum statim in morte iudicari, & condignam pœnam aut præmiũ recipere (præmissa purgatione, si illa indigent) necessario sequitur, post resurrectionem, nullam esse futuram hominum purgationẽ. Quia damnati nunquam purgabuntur, sed perpetuò puAug. nientur, vt contra Orig. late tractat. Aug. 21. de Ciuit. cap. 27. Iusti verò nihil iã purgandum habebunt. Tum quia iam pœnas debitas in purgatorio persoluerũt, & Deus *non iudicat bis in id ipsum.* Tum etiam, quia cum iam sint beati, necesse est, vt sint omnino mundi, quia nihil coinquinatum introibit in cœlestem ciuitatem. Et iam non sunt capaces doloris, & tristitiæ. Et ita hęc veritas euidenter sequitur ex principijs B fidei, loquẽdo generatim de Sanctis hominibus. Illud verò, quod specialiter indicabat Cæsarius, fieri posse, vt tempore generalis resurrectionis, aliquæ inueniantur animæ iustæ, nõ plene purgatæ, quæ prius fuis corporibus vniantur in resurrectione, quam purgatæ fiant, & ideo purgari possint corpore, & animo per hũc ignem: hoc (inquam) non videtur tam clare repugnans prædictis principijs fidei. Nihilominus omnino falsum, atque erroneum censendum est. Quia teste Paulo. 1. ad Corinth. 15. duo tantum sunt ordines resurgentium, vnus iniquorũm, qui resurgent quidem, sed non immutabuntur: alius Iustorum, de quibus Paulus ait, *Primitiæ Christus, deinde ij, qui sunt Christi*, atq; de eisdem postea subiungit. *seminatur corpus animale, surget spirituale*, &. 1. ad Thessalon. 4. *Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi, deinde nos, qui viuimus, qui relinquiamur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus.* Ergo nulli erunt iusti post resurrectionem purgandi, sed omnes in corporibus gloriosis resurgẽt. Et hic est communis consensus Catholicorũ omnium. Neque est quod timeamus ne in pũcto resurrectionis sint aliquæ animæ iustæ nondum perfectè purgatæ. Diuinæ namq; prouidentiæ facillimũ erit, omnia ita disponere, & talem purgationis modum aut pœnæ mensuram singulis accommodare, vt omnium purgatio conuenienti tempore, ad generalem resurrectionem definito, perfecta sit. Alioqui eodem modo dici posset, aliquos esse post generale iudiciũ purgandos, quod est omnino falsum, vt docet Aug. Aug. 21. de ciuit. cap. 16. Probatur sequela, nam fieri poterit, vt eo tempore nõ sit perfecta purgatio. Vel certè fingere quis poterit, inter generalem resurrectionem, & iudicium longum tempus esse futurum, vt prius hominum purgatio possit absolui. Quod si quis dicat, Deum esse prouisurũ, vt breue tempus ad hoc sufficiat, multo melius dicet Deum prouisurum, vt nullum tempus sit ad hoc necessarium, sed vt omnis purgatio ante resurrectionem, perfecta sit.

Dices, Cùm homo animo, & corpore cõ- *obiectio.*
stans peccata committat, cur non etiam in corpore, & animo purgandus erit? Aut saltem, quod est incommodum, vt hic purgationis modus in aliquibus locum habeat? *Responsio.* Respondetur, totam rationem culpę, & offensę diuinę in anima existere: corpus verò solum esse organum, quo anima vtitur, & ideo perfectam purgationem in sola anima fieri, vel potius consummari. Semper enim necesse est, vt satisfactio pro culpa cõmissa in corpore incipiat, & ab ipso homine adhuc in carne viuente fiat, saltem per contritionem, & dolorem, atq; ita semper corpus aliqua pœna afficitur: & ipsa etiam mors, imò & corruptio, quæ post illam sequitur, quædam est peccati pœna. Igitur (si quid reliquum est) in anima ipsa expiari potest, quæ nobilissima pars est hominis, & præcipua causa peccandi. Noluit autem Deus aliquid purgãdum post resurC rectionem reseruari. Quia, aut id futurum erat in omnibus iustis, & hoc non expediebat: tum quia non omnes indigent tanto tempore, vt purgentur: tum etiam, quia alias priuandi essent beatitudine vsque ad resurrectionem, quia non essent antea plene purgati. Vel futurum tantum erat in aliquibus, & hoc etiam non expediebat: tum quia non erat maior ratio de quibusdam, quàm de alijs: neque erat maior necessitas, vt explicatum iam est. Tum etiã quia fuit expediens, vt generalis resurrectio in omnibus esset eiusdem rationis, & veluti terminus vltimus, & immutabilis viatorũ hominum. Relinquitur ergo, vt neque propter hunc finem, vel effectum sit necessarius ignis, qui aduentũ iudicis antecedat. Quomodo autem pie possint explicari sancti, præser-

præsertim Ambros. Hieron. & Hilarius, A statim dicemus.

Ignis Christum iudicẽ præcessurus quem sit esse Deum habitus.

Quarta igitur sententia est, venturũ esse ignem ante faciem iudicis venientis ad generale iudicium, vt statim terreat damnatos, eosque punire incipiat. Sicut enim corpora beatorũ statim, ac resurgent incipiẽt frui dotibus gloriosis, attolliq; ad cœlestia cum Christo: ita è cõtrario damnati statim incipient pœnam sensus, etiam in corporibus experiri, & ab igne detineri, & cruciari: & ideo necesse est, vt ante iudicem ignis adueniat, qui saltem eũ locum occupet, in quo erunt corpora damnatorũ. Et hoc sensu existimo, hanc sententiã esse valde probabilem, & scripturæ consentaneam propter duo præsertim testimonia. Prius est illud psalm. 49. *Deus manifestè veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in cõspectu eius exardescet, & in circuitu eius tẽpestas valida.* Nã hic psalmus, iuxta communiorẽ expositionem ad literam de aduentu Christi ad iudicium intelligitur, & potest propriè de igB ne intelligi, imò nisi ita exponatur, nõ potest commode declarari quomodo ignis ille antecessurus sit. Præterea verbum illud, *Exardescet*, & quod postea sequitur, *tempestas valida*, satis indicant sermonem esse de vero igne sensibili. Alterum testimonium est Pauli. 2. ad Thessal. 1. *In reuelatione Domini Iesu de cœlo, cum angelis virtutis eius in flamma ignis dantis vindictam his, qui non nouerunt eum.* Ex quo loco simul etiam videtur probari, & hunc ignem esse futurum, & ad quem finem: nimirum ad terrorem, & vindictam malorum: non vero ad iustos interficiendos, vel purgandos. Et videtur allusisse Paul. ad locum citatum ex Psal. 99. *Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius.* Quod etiam testimonium contemnendũ nõ est. Nam licet aliũ possit fortasse habere sensum: tamen de secundo Christi aduẽtu videtur illud citasse Paul. ad Heb. 1. Prætereà cùm cætera scripturę testimonia possint hoc modo facile intelligi, & in eo nullum sit incõueniens: sed per se potius sit valde credibilis, rationique consentaneus, nulla ratione negãdus videtur. Adde, sic quoque optimè intelligi illa verba Ecclesiæ. *Qui venturus est iudicare sæculum per ignem*: & omnes aliæ Sanctorum locutiones huic sententiæ fauent, & si in aliquibus est vlla difficultas, iuxta eandem conuenienter potest expediri, vt statim dicam. Signum ergo est, esse veram.

Ex hac igitur resolutione intelligitur: *Sanctiquomodo igne probari purgarive dicantur.*
Primò, quomodo explicari possint sancti Patres, præsertim Ambros. Hieron. & Hilarius cum interdum dicunt, omnes iustos per ignem esse purgandos, aut probandos, vel examinandos. Si enim in omni rigore, & proprietate hæc verba exponantur, aliud est probari igne, aliud purgari. Nam *probari*, solum significat, per actionem, & quasi testimonium ignis ostendi alicuius innocẽtiam, & sanctitatem. Quomodo dici possunt *probati per ignem* tres pueri Babylone. Quia in camino ignis eorum fides, & religio probata est, quamuis ipsi purgati nõ fuerint, iuxta illud psalmi, *igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas. Purgari* autem propriè significat purificari, & mundari, & ideo in rigore supponit maculam in eo, qui purgatur. Sancti ergo (quidquid sit de Lactan. & Origene) nõ sentiũt, omnes sanctos esse purgandos, sed interdũ significant, esse probandos per ignem iudicij, quod potest intelligi, quasi negatiue, quia ignis ille crucians damnatos, & Sanctos non attingens, eorum sanctitatem & iustitiam quasi probabit, & cõtestabitur. Quod si interdum de purgatione loquantur, neq; absolutè de omnibus Sanctis loquuntur, sed de ijs, qui purgatione indigebũt, neque de igne conflagrationis: sed de igne, quo purgantur peccata: imo neque de iudicio vniuersali, sed absolutè de iudicio diuino. Quomodo loquitur apertè Hilar. loco citato, & Basilius in. 4. c. Isaiæ, circa illa verba, *Expurgabit Ierusalem in spiritu iudicij*: & cap. 9. circa illa verba, *In indignatione Domini subuersa est terra*: & Hier. Sophon. 1. circa illa verba, *Vox diei Domini amara*, quę dicit, posse referri & ad consummationem mundi, & ad vniuscuiusque exitũ vitæ, & subdit, eã diem dici *amaram*, quia etiam sancti (quanuis saluẽtur) sed tamẽ, *sic quasi per ignẽ*, vbi nec generaliter de omnibus sanctis loquitur, nec de igne conflagrationis: sed, angustię, & tribulationis, vt statim explicat. Atq; eodem modo Aug. li. 6. contra Iulian. ca. 5. dicit, nulla peccata remitti in regno seu resurrectione (vt prius explicauerat) aliqua verò remitti in iudicio nouissimo: quod necesse est, intelligi de iudicio particulari.

Hilar. Basil. Isa. 4 & 9. Hieron. Sophon. 1.

1. Cor. 3. Aug.

Secundo ex superiori sententia intelligitur, quo tẽpore, seu ordine antecessurus

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit ignis vniuersale iudicium. Quatuor enim dicendi modi ex dictis colligi possunt. Primus, futurum illum ignem post peractum iudicium, & nullo modo præuēturum iudicem. Sed quanuis omnes autores doceant, duraturum illum ignem vsque ad peractum iudiciū; tamen nullus negat, quin aliquo modo sit etiā iudicium antecessurus. Et ideo contraria sententia nullo modo probanda est, præsertim cùm nō sit cōsentanea scripturis. Secūdus modus est, venturum illum ignem ante generalē mortem hominū. Et hunc tenet aperte Lactan. *Lactantius.* lib. 7. cap. 19. vbi etiam ante mortem Antichristi dicit, venturum hunc ignem, quod singulare est, & sine fundamento confictū, sicut pleraque alia, quę in eodem cap. scribit. Aliter vero sequuntur hunc modum multi ex scholasticis, vt supra vidimus. Tertius modus est, venturum hunc ignem post mortem omnium hominum ante generalē resurrectionem: in tāta vero magnitudine, vt mundum vniuersum repleat, vt illū purgare possit. Sed hi duo modi nobis nō sunt probati. Quartus est, vt statim post resurrectionem hominum mittatur hic ignis, non tamen in tanta quantitate, sed in ea, quæ sufficiat ad inuoluendos homines damnatos, & occupandum totum locum, in quo ipsi fuerint: & hic modus nobis probatur propter ea, quæ diximus. Vnde consequenter dicendum est, hunc ignem in ea quantitate, loco & actione permansurum quandiu durauerit iudicium: eo verò finito multiplicandum esse, & augendum, vt vniuersum mundum possit amburere. De quo infra dicturi sumus.

Ignis Christū iudicem præcessurus, cuius naturæ sit, & originis.

Tertio colligitur etiā ex dictis resolutio vltimæ dubitationis in principio huius sectionis positæ, scilicet, cuius naturę, & originis futurus sit huiusmodi ignis. Erit enim eiusdem naturæ cum igne inferni. Nam ad eundem effectum mittetur, & assumetur vt instrumentum Diuinę iustitię. Vnde sicut ignis inferni corporeus est, eiusdemq; rationis cum elementari, iuxta receptam fidei sententiam, quæ alio loco demonstrāda est: ita non est dubiū, quin hic ignis elementaris futurus sit. Quin potius aliqui existimant, ignem illū ab ipso inferno esse diuina virtute reuocandum. Sed multo verisimilius est (quod Lactant. supra dicit) è superiori regione demittendum. Id enim magis significāt Scripturæ, & ad repręsentandam Diuinam iustitiam, & terrorē, ac iram aduenientis iudicis multo magis est consentaneum. Et quāuis verum sit (quod Aug. ait. 20. de Ciuit. cap. 16.) neminē posse scire, vnde generandus sit hic ignis: facile tamen intelligi potest, esse Diuina virtute procreandum, vbi conuenientius fuerit, vel applicando actiua passiuis, vel solo Christi imperio, vt iterum latius dicemus disputat. sequenti, agentes de igne conflagrationis. *Aug.*

SECTIO II.

Vtrùm signum Crucis præcessurum sit iudicem tanquam proprium eius vexillum.

B QVæstio hæc orta est ex verbis illis Christi Domini Matth. 24. *Tunc parebit signum Filij hominis in cœlo, & tunc plangēt omnes tribus terræ, & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli.* Hoc enim signum nullum aliud esse futurum, quàm crucē Christi, omnes Patres summa consensione docent exponentes hæc loca, Chryſ. & Græci, Hieron. Hilar. Beda, omnesque Latini. Idem Chryſ. optimè homil. de cruce, & latrone, cuius sententiam refert, & probat Leo magnus epist. 97. ad Leonem Augustum Idem, Autor imperfecti in Matthæ. hom. 49. Hilarius etiam lib. 3. de Trinit. & Augustinus latè, atque eleganter ser. 130. de tempore. Ac denique Ecclesia canit, *Hoc signum erit in cœlo cū Dominus ad iudicandū venerit, & ex* ipsis verbis Christi id satis colligitur. Quia C nullum aliud potest per antonomasiā dici *signū Christi.* vt enim ait Cyril. Ierosolymcat. 15. *Signum verū, & proprium Christi est crux.* Apparebit autem tunc hoc signum (vt Aug. ait) *Vt agnoscant consilium iniquitatis suæ, qui Dominum maiestatis crucifixerunt.* Quia verò (vt Paul. ait) omnes qui mortaliter peccant, iterum (quod in se est) Christum crucifigunt, ideo apparebit etiā hoc signum ad arguendos, & cōfundendos omnes peccatores, & ideo post illud signum subiungit Christus, *Tunc plangēt omnes tribus terræ, Videntes* (ait Augustin.) *accusatorem suum, id est, ipsam crucem, & in ipso arguente cognoscent peccatum suum. Sero, & frustra fatebuntur impiam cæcitatem.* Apparebit denique hoc signum ad consolationem, & gaudium Iustorum. Videtes enim signum, quo

Lactant.

Matth. 24. Significantur in die vltimi apparitorum.

Chryſost. Hieron. Hilar. Beda. Leo. Papa. Aug.

Hebræos 6.

quo sunt redempti, summa consolatione, & A gaudio afficientur. Quia (vt Cyprian. dixit serm. de natiuit.) *Non timetur mortis periculum, vbi tanta reuerentia conspicitur signum.* Hac ergo veritate suppositā, tria nobis explicanda sunt. Primum, quæ, & qualis futura sit illa crux. Secundum, quando sit apparitura. Tertium, quomodo deferenda sit ante iudicem, & an cum illa, alia etiam passionis insignia ferenda sint.

Circa primum aliqui existimant, crucē illam, è qua Christus pependit, fore in die iudicij reformandā (collectis, atq; inter se se compactis particulis omnibus, quæ per vniuersum mundum dispersæ sunt) in cœlisque leuādam, & coram Christo ad iudicium veniente deferēdam. Ita sentit Vualdens. tom. 3. de sacramentalib. tit. 20. cap. 158. & existimat esse sententiam Chryſ. dicta homil. de cruce, & latrone, vbi sic ait, *Crucem solam non reliquit in terra, sed secum eam leuabit ad cœlum, & ideo cum ipsa veniet, cum ipsa secundum gloriosam suam præsentiā faciet.* Afferri etiam potest pro hac sententia S. Ephrem lib. de vera pœnitent. cap. 4. vbi agens de iudicio sic inquit, *Videbimus prætiosam, ac viuificam crucem in cœlo lucentem, omnesque fines orbis terræ vltra solis claritatem illustrari. Vbi verò viderint omnes regium illud, ac tremēdum sceptrum in cœlo reuelari, iam tunc agnoscent singuli continuo ipsum quoque Regem reuelandum, qui in illo clauis affixus est.* Iudicauit etiam hoc Sybilla lib. 6. in fine, his carminibus.

Vualdens. tyſſ.

Ephrem.

Sybilla.

O *lignum fœlix, in quo Deus ipse pependit,*
Nec te terra capit, sed cœli tecta videbis,
Cum renouata Dei facies ignita micabit,

Hæc sententia impugnatur à quibusdam Scholasticis hoc argumento: quoniā post diem iudicij omnia mixta, præter hominē, resoluenda sunt in elementa. Sed hæc ratio parui momenti est, tum quia eo tēpore quo crux apparebit, nondum erit facta omniū mistorum resolutio, tum etiam quia, etiāsi alia mista essent resoluta, facilè posset Deus illud pretiosum lignum conseruare. Imò non desunt qui existiment perpetuò esse in cœlis conseruandum, veluti immutatum ad statum incorruptibilitatis corporum gloriosorum, eo quòd speciali modo fuerit nostræ redemptionis instrumētum, & altare, in quo Christus se ipsum in sacrificium obtulit. Hæc igitur opinio nullo argumento efficaci cōuinci potest falsitatis, sed solum incertitudinis. Quia nequit sufficienti autoritate fundari, nam Scriptura, & Ecclesia solum dicit, signum Crucis futurum in cœlo: quanuis autem ipsa Crux in qua Christus pependit, possit dici signū Crucis, quia habet Crucis figuram: tamen ex vi illorum verborum solum potest colligi figuram Crucis in aēre apparitura ex aēre lucido, vel igne formatam. Præterea Sancti docent illam Crucem futuram esse conspicuam vniuerso orbi: & Augustinus ait tantam futuram esse illius Crucis claritatē, vt in conspectu eius neque Luna, neque Sol possit apparere. At verò sola Crux lignea Christi nimis est exigua, vt possit & ab omnibus videri, & tā ingentem splēdorē emittere, omnesque fines terræ vltra solis claritatem illustrare vt S. Ephrem supra dixit, & ideo Hippolyt. Martyr. dicta orat. de consum. mundi, *Orietur*, inquit, *ab Oriente ad Occidentem vsque signum Crucis superantis splendorem solis, denuncians aduentū & apparitionem iudicis.* Quapropter alij existimant probabilius, non ipsum lignū Crucis, sed solum signum ex aēre formatū esse apparituru. Quam sententiā tenet expresse Ansel. in Elucid. Antonin. 4. p. tit. 24. cap. 11. §. 5. Eamque attribuit D. Thomæ, qui hoc insinuat in 4. d. 48. q. 1. art. 2. ad 2. & opusc. 2. ca. 143. Et eandem amplectuntur Abulensis, Iansenius, & alij expositores, Matth. 24. Quocirca hæc sententia videtur antiquis Patribus conformior, & facilior, ne fine sufficiente fundamento miracula multiplicemus.

Quæ qualis & in die iudicij apparitura sit crux.

Ansel. Abulen. Anton. D. Thom.

Circa secundum quidam existimant crucem apparituram multis diebus ante aduentum iudicis, scilicet paulò post mortē Antichristi, quando *Sol obscurabitur*, & Luna non dabit lumen suum. Et probari potest quia Matth. 24. hæc omnia simul, *statim post tribulationem dierū illorum Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum cōmouebuntur, & tunc parebit signum filij hominis in cœlo:* & postea subiungitur, *Et mittet angelos cum tuba, & voce magna*, &c. ergo illa omnia simul accident ante cōuocationem ad iudicium. Vnde Clem. Pap. lib. 7. cōstit. cap. 3. hunc ordinem ponit. *Iesus interficiet impium spiritu oris sui, tunc apparebit signum filij hominis, deinde sonus tubæ excitabitur per archangelum, interea mortui ad vitā reuiuiscent, & tunc veniet Dominus.* Et congruentia ad-

C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hippol. liberi potest,quia, vt ait Hippolyt.de con- A
sum.mund. Antichristus prohibebit fideles
vti signo crucis, & iubebit vti charactere
suo:ideoq; post mortē eius statim appare-
bit Crux. Tum in signum victoriæ Christi
aduersus Antichristū; tum etiā vt homines
resipiscat, & abiecto Antichristi charac-
tere vexillū crucis sequantur. Nihilominus
alij probabilius credunt crucē non appari
turam vsq; ad ipsum iudicij diem quando
iudex incipiet apparere. Ita Ansel. in Eluc-
cid. vbi Christi aduentū ad iudiciū,sic des-
cribit. Sicut Imperator ingressurus ciuita-
tem, corona eius & alia insignia præferun-
tur, per quæ aduentus eius cognoscitur:ita
Christus in ea forma qua ascēdit, cū ordi-
nibus omnibus angelorū ad iudiciū veniēs,
angeli crucem eius ferentes præibunt. Atq;
idem sentiunt omnes qui hāc crucis appa-
ritionem ita describūt, vt dicant esse defe-
rendam ante conspectū Christi descendē-
tis. Sic autem de illa scribunt Ephrē, Cyril.
Ephrem. Cyril. Iulianus. Ierosolymitanus, Chrysostomus, & Augu-
stinus locis citatis. Et Iulian. Pomer. lib. 3.
Prognostic. c. 5. vbi eodē fere exemplo vti-
tur quo Anselmus, dicēs angelos præcessu-
ros Christū, signum illud triumphale, cru-
cis vexillum sublimibus humeris præferē-
tes. Præterea quod crux permansura sit in
aēre visibilis quandiu iudiciū duraturū sit, do
cent omnes suprà dicti Patres, qui de hoc
mysterio scribunt. Et est per se verisimile.
Quia eo maximè tempore necessarius erit
aspectus ipsius ad ostensionem diuinæ iu-
stitiæ, & gratiæ, & ad confusionē hostium
Christi, & omnium hominum peccatorū:
ergo verisimilius est signū crucis appari-
turum in ipso die iudicij. Atque hęc poste-
rior pars mihi magis probatur: & saltē exi C
stimo non esse negandum, cum Crucis sig-
num in ipso Christi aduentu visibiliter ap
pariturum sit, eius quoq; visibilē præ-
sentiā duraturā, donec iudicium finiatur: hoc
enim aperte docēt omnes sancti, & est ma-
gis consentaneū rationi, & fini huius appa
ritionis. An verò etiā sit appariturū signum
crucis ante resurrectionem post Antichri-
sti mortem incertū est, nā ex ordine enar-
rationis euangelicę, vt suprà dixi, nihil cer-
ti haberi potest. Quod si ex illa aliquid col
ligi potest, solum est, statim post signum
Crucis videndum esse Christum venien-
tem in nubibus cœli, & maiestate.

His ijs facilè definiri potest quòd tertio loco est propositum, scilicet quo modo futura sit hæc apparitio crucis. Tribus enim modis intelligi potest, primo, vt appareat in aēre, ibique immobilis perseueret in loco aliquo, vbi ab omnibus ad iudicium cōgregatis conspici possit. Secundo, vt ferat*ur* ab Angelo tanquam vexillū quod præcedit iudicem. Tertio, vt priùs appareat in aēre: postea verò ab angelo aliquo assuma tur, & deferatur ante iudicē: omnes enim hi modi possibiles sunt, & non est reuelatū quo re ipsa futurum sit: Secundus tamen videtur frequentiùs explicatus à Sanctis Patribus, qui solum coniectura, & proba- bili consideratione ducuntur. *Apparitio Crucis quo modo futura.*

Inquiri verò potest an simul cum cruce ostendenda sint & deferenda alia passionis insignia. Nā D. Thomas dicto opusc. 244. dicit, *Veniente Domino ad iudicium, signum crucis, & alia passionis insignia demonstrabū- tur.* Vnde refert Viguer. cap. 21. §. 2. vers. 6. buorundā sententiā asserētiū omnia signa B passionis esse deferenda ab angelis præcū- tibus Christū. Sed hęc quę neque in Scrip- tura, neque in Patribus fundata sunt non sunt à nobis affirmanda: Si quis, autē dicto modo considerare ea voluerit, sine errore vel temeritate id facere poterit: nā licēt re uelatum non sit, non est tamen contrarium reuelatis, neque aliquid minus decens, aut rationi contrarium continet. *Dubium. D. Thom. Viguer. Resp.*

SECTIO III.

Qua gloria, & maiestate descensurus sit Christus ad iudicium.

DIximus in superioribus futurū esse secundum Christi aduentū in glo- ria, & maiestate: hoc ergo loco ex- C plicandum est qualis futurus sit huius ad- uentus splendor, & ornatus, & in primis supponendum est non esse sermonem de gloria intrinseca ipsius Christi descen- dentis: certum est enim hanc gloriam nō futurā maiorem vel minorem eo die in ani mo, vel corpore Christi quàm nūc sit. Qua- lis enim ascendit, & qualis ad dexterā Pa- tris sedet, eo die descendet, iuxta illud Act. 1. *Hic IESVS, qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum.* Et ratio est manifesta, quia sicut beatitudo animi essentialis immuta- bilis est, ita etiā claritas, & aliæ dotes glo- riæ quæ corpori communicātur, immuta- biles

biles sunt. Veniet igitur Christus cū eadē A
gloria animi & corporis quam in cœlo ha-
bet: de qua nihil hoc loco addendum supe-
reit, sed solū de exteriori glorię apparatu,
& externis signis maiestatis quæ in aduen-
tu suo exhibebit, quę varijs modis in Scrip
Matth. 24. 25. & 26. tura sacra proponuntur, Matthæi. 24. *Vi- debunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa, & maiestate,* &c. 25. *Cùm venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo; tunc sedebit super sedem maiestatis suæ.* &c. 26. *Videbitis filium homi. nis sedentem à dextris virtutis Dei, & venien- tem in nubibus cæli.* Ex quibus plures circū- stantiæ colligi possunt, quibus maiestas & gloria huius aduentus declaratur.

Christus in nubibus cœli cum virtu te multa ad iudicandum veniens. Prima est, quòd *veniet in nubibus cœli cum virtute multa*, quæ verba propriè intel- ligi possunt, nam ad ostendendā claritatē B Christi diuina virtute congregabuntur ex aēre crassiori, vel ex vaporibus, aut alijs exhalationibus terræ nubes ita dispositæ, vt ex fulgore & claritate corporis Christi, admirabilis quidam aspectus in eis fiat, qui sanctos mirum in modū delectabit: repro- bos verò perterrebit. Quocirca non est quòd immoremur in explicanda causa ef- ficienti vel finali harū nubium. Quam rem latè tractat Sotus distin. 47. q. 2. art. 1. vbi probat has nubes nō esse congregandas per causas naturales, cùm iam tunc motus cœ- lorum non sit futurus. Sed hæc ratio rem incertam assumit, nam fortasse motus cœ- lorum non cessabunt, donec sit finitum iu- dicium. Nihilominus tamen verisimū est has nubes non esse per solas causas natura- les formandas: quia nec finis earum perti- C net ad ordinem naturæ, nec facile fingi po- terunt naturales causæ, quę illas possint ef- ficere in tali quantitate, dispositione & fi- gura, qualis ad repræsentandā Christi glo- riā necessaria sit. Fient ergo imperio Chri- sti, & fortasse angelorum ministerio: sicut in baptismo, transfiguratione, & ascen- sione nubes diuinitus formatæ sunt. Ratio autem ob quam Christus veniet in nubi- bus, non est vt eis tulciatur, tanquam ve- hiculo aliquo (non enim illo indiget, vt su- pra diximus de Ascensione agētes) sed solū, vt in eis meliùs fulgeat & splendeat claritas eius, & in eis appareat veluti thro nus quidam, in quo Christus tanquam triumphali curru inuectus descendat. Ad- dit vero Sotus, quod per has interpositas nubes temperabitur claritas corporis Chri sti, vt eius humanitas à damnatis videri queat. Sed hoc etiam non est necessarium. Quia cum claritas corporis glorioſi non necessitate, sed pro mensura volūtatis im- primat speciem sui, nullo indiget tempe- ramento. Tātum enim immutabit visum, quantum Christus voluerit videri. Solum ergo deseruient hæ nubes ad maiorem quendam externum explendorem, & ma- iestatis significationem. Habent enim illæ quandam naturam, & aspectum ad hoc valde accommodatum. Propter quod ap- paritiones Dei illustriores in nubibus factę narrantur in scriptura, & specialiter de Christo dicitur Dan. 7. *Ecce in nubibus cœli quasi filius hominis veniebat.* Quod autē di- citur venturus Christus *in virtute multa*, sig- B nificare videtur, venturum ipsum exhibē- tem multa signa omni potentiæ, suprēmi- què domini, qualia erunt angelicæ tubæ, & præsertim illa, qua excitabuntur, & con- uocabuntur homines ad iudicium: rursus terræmotus, tonitrua, & similia, quæ Deus exibere solet maiestatis, & virtutis signa, iuxta illud, *Dominum formidabunt aduer- sarij eius, & super ipsos in cœlis tonabit. Do- minus iudicabit fines terræ.* Lege Clement. lib. 7. constit. cap. 33. *Daniel. 7.* *1. Regu. 2. Cle. Papa.*

Secunda circunstantia est, quod *venient omnes angeli eius cum eo.* Quæ etiam est in omni proprietate intelligenda. Nullus enim Angelorum deerit qui non comite- tur Christum, eique assistat, vel ministret in iudicio. Quod notant Hippol. Anselm. & alij, locis citatis. Quia sermo scripturæ C vniuersalis est, & nulla est ratio excipien- di aliquem. Vnde Daniel. 7. postquam thoni positi sunt ad iudicium ferendum, subjungitur, *Millia millium ministrabant ei, & decies millies tentena millia assistebant ei.* Quibus verbis significata est tota angelorum multitudo: quæ innumerabilis est, vt Dion. exponit, cap. 14. Cœlest. Hie- *Hippol. Anselm. Dan. 7.* *Dionys. Hieron.* rar. Et eodem modo exponit Hieron. illud Zachar. *Et veniet Dominus meus, omnesque sancti cum eo:* & de eadē re sic scribit Iudas in sua canonica. *Prophetauit autem de vs sep timus ab Adam Henoch, ecce veniet dominus cum sanctis millibus suis facere iudicium con- tra omnes, & arguere omnes impios.* Hic ve- ro inquiri posset, vtrum angeli venturi sint cum Christo in assumptis corporibus, an verò solū in substantia sua spirituali. Sed *Zach. 14. Iudas.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

(quia de hac re nihil scriptum reperimus) A solum fieri potest coniectura, venturos tũc Angelos in assumptis corporibus lucidissimis, & pulcherrimis. Quia cum hic aduentus Christi sit sensibilis, & cum gloria, & apparatu externo, ac sensibili, congruum videtur, vt omnes Christi comites, & ministri assumant sensibilia corpora, vt splendor, & maiestas huius aduentus etiam sensibilibus oculis cõspici possit. Præterea diximus in superioribus, tubas, quibus angeli vtentur in die iudicij, futuras sensibiles ex aëre conflatas: retulimus etiã ex sanctis Patribus, probabile esse sanctos angelos delaturos crucis vexillum ante Christũ. Rursus in ascensione Christi angeli, qui apparuerunt Apostolis in vestibus albis, corpora assumpserunt in figura humana: ergo etiam est credibile, multos ex angelis, præsertim illos, qui ministrabunt Christo, eo die corpora assumpturos. An vero omnes etiam supremi, qui Christo assistent, idem sint effecturi, incertum est: non est tamen improbabile, propter priorem coniecturam adductam.

Christus in throno maiestatis suæ sessurus ad iudicandũ. Apoc. 20.

Tertia circunstantia est, sessurum Christum *in throno maiestatis suæ*, de quo Ioan. Apocal. 20. sic inquit, *Et vidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum*: & postea subdit, mortuorum resurrectionem, & iudicium de eis factum. De quo throno dicitur etiam Dan. 7. *Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit, vestimentum eius candidum quasi nix, & capilli capitis eius quasi lana munda, thronus eius flamma ignis rotæ eius ignis accensus.* Quãuis enim ibi sit sermo de Deo secundum naturam diuinam, & de throno diuinæ maiestatis: tamen bene etiam potest accommodari ad Christum iudicem, qui in eodem throno sedit, vt dicitur Apocal. 4. & 5. & ad antiquum dierum peruenit, vt in eodem cap. Dan. dicit. Hæc igitur, quæ de throno, & sede Christi iudicãtis scripta sunt intelligi possunt, vel solũ esse dicta per metaphoram ad explicandam gloriam, & maiestatem Christi: vel certe aliquo modo exponi etiã possunt secundum proprietatẽ, nimirum quòd Christus etiã in exteriori, & visibili forma, situque corporis re vera sessurus sit in throno sensibili, & corporeo ad modum solij efformato. Priorem sensum amplectitur Origen. tract. 34. in Matth. vbi sic inquit, *De sede gloriæ eius quid est dicendum? Putas, quia corporale subsellium erit? An etiam hoc opus habet interpretationi subtilioris? Propterea, qui vult omnia rationabiliter intelligere, multam sapientiã inueniet in ista*: & infra, *Sedes autem eius aut quidam perfectiores Sanctorum dicuntur, de quibus Scriptũ est, Quoniam illic sederunt sedes in iudicio: aut quædam virtutes Angelicæ: de quibus dicitur, siue Sedes, siue Dominationes, &c.* Nihilominus tamen posterior sensus præferendus videtur. Origenes enim in eo loco omnia hæc, quæ de secundo aduentu suo Dominus dixit, metaphorice interpretatur de intelligibili, & spirituali aduẽtu. Nos autẽ supra ostendimus, proprie esse intelligenda de aduentu sensibili. Quare sicut cætera, quæ ad gloriam Christi spectant, intelligũtur signis sensibilibus repræsentãda: ita verisimile est, etiam in figura externa, & sensibili sessurum ad iudicium, ad iudicandã B iudicis autoritatem, & maiestatẽ, iuxta illud Psal. 9. *Sed ifti super thronum, qui iudicas æquitatem.* Et ita intellexit Ansel. in Elucidario, quanuis Apocal. 20. per *thronum*, Ecclesiam intelligat. Vtrumq; tamen est verum, & metaphoricus sensus proprium nõ excludit, cùm sine inconuenienti admitti possit. Atque hoc sequuntur frequentius scholastici. Quin potius non est improbabile, non solum in loco iudicij sessurũ Christum hoc modo, verùm etiam in eodẽ throno descensurum, atque in eo humeris Angelicis esse deuehẽdum, & fortasse à Thronis in assumptis corporibus, nõ quòd ipse vehiculo indigeat (vt iã diximus) sed ad significationẽ suprẽmi honoris, & maiestatis.

Throni Christi iudicis corpus, & sessus.

Daniel. 7.

Apocal. 4. & 5.

Origenes.

Psalm. 9. Angel.

SECTIO IIII.

C *Vtrùm aliqui sessuri cum Christo sint, vt vna cum eo iudicent.*

QVod aliqui Sanctorum sint Christo iudici assessuri, & iudicaturi, frequens est in scripturis. Matt. 19. ait Christus, *Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cũ sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis, & vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel*: & Luc. 22. *Vos estis, qui permansistis mecũ in tẽtationibus meis, & ego dispono vobis, sicut disposuit Pater meus regnũ, vt edatis, & bibatis super mensam meã in regno meo, & sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel*: & 1. Cor. 5. *An nescitis,*

Matt. 19.

Luc. 22.

1. Cor. 6.

nescitis, quoniam Sancti de hoc mundo iudicabunt: & si in vobis iudicabitur mundus, indigni estis, qui de minimis iudicetis. Nescitis, quoniã Angelos iudicabimus? Quãto magis sæcularia? Sap. 3. *Fulgebunt iusti, & tãquã scintillæ in arundineto discurrent: iudicabũt nationes, & dominabuntur populis.* Itaq; certũ de fide est Sanctos esse cũ Christo sessuros, ac iudicaturos, cũ hoc expresse scriptura doceat. Quomodo autẽ id intelligendũ sit, in præsenti est explicandũ. In quo tria desideranda possunt. Primũ quomodo sancti sint cũ Christo iudicaturi. Secũdo, an hoc cõueniat omnibus sanctis, vel aliquibus tantũ, & qui nã illi sint. Tertio an aliqui sint specialiter sessuri cũ Christo ad iudiciũ, & quomodo.

Sapient. 3.

Circa primum supponendum est, munus iudicandi nõ attribui Sanctis cũ ea proprietate, qua Christo attribuitur. Iudicare enim proprie dicit actũ iurisdictionis, & superioris potestatis. Hæc autem iurisdictio quoad vltimum iudiciũ animarũ, soli Christo cõmunicata est, vt patet ex supradictis de iudiciaria potestate. Propriũ ergo iudiciũ, vt ad hũc iurisdictionis significat, soli Christo conuenit, neq; vlli Sanctorum, etiã B. Virgini cõmunicatur. Attribuitur ergo Sanctis hoc iudiciũ solũ, secundum quandã participationẽ alicuius honoris, vel actionis ad iudiciũ pertinentis. Quod tribus modis explicari potest. Primo valde improprie, ac metaphorice, solũ cõparatione quadã, & hoc modo iusti dicũtur iudicare peccatores: Quia suis factis, & vita ostendunt, illos esse pœna dignos, qui similia operari potuerũt, & neglexerunt. Et in hunc ferè modũ exponũt prædicta loca scripturę multi ex sanctis patribus. Hier. Matth. 19. *Sedebitis* (inquit) *iudicantes duodecim tribus Israel, quia, vobis credentibus, illi credere noluerunt.* Vnde in hac sola cõparatione videtur constituere illam iudicandi rationẽ. Clarius Chrys. hom. 65. in Matth. *Quid est* (inquit) *iudicantes duodecim Tribus Israel nihil aliud, quã condemnãtes. Non enim in solio iudiciali sedebũt: sed quẽadmodum Reginã Austri, & Niniuitas condẽnaturos generationẽ illã asserunt: simili quodam modo discipuli non gẽtes, non vniuersum orbẽ: sed tribus Israel condẽnabũt. Nã, quoniã eisdẽ, & legibus, & institutis viuendi tã Iudæi, quam Apostoli educati fuerũt, cũ Iudæi dicturi sint, idcirco sed credere Christo nõ potuisse, quæ mãdata legis seruare iubebantur: discipulis in medium productis, à quibus, & lex suscipiebatur,*

Hieron.

C *& fides Christo adhibita est, omnes Iudæos condẽnabit. Propterea enim dicebat ideo ipsi iudices vestri erũt.* Eandẽ expositionem latẽ, atque elegãter persequitur Autor imperfecti homil. 33. in Matth. & Theoph. Matt. 19. & Iatius Euthy. c. 41. in Matth. & Theod. 1. ad Cor. 6. nec dissentit Aug. lib. 20. de Ciuit. c. 5. Tamen quia hic modus, vt dixi, est valde improprius, & nõ solũ sanctis, sed etiã iniquis cõuenire aliquo modo potest respectu iniquitorũ: iuxta illud, *ideo ipsi iudices vestri erunt*, ideo secundo modo minus improprio iudicare dicũtur, qui licet nõ habeant proprie potestatẽ, & autoritatẽ iudicãdi, tamẽ iudicij assistũt, eiusdemq; sunt cũ illo sententiæ, eiusq; iudicio consentiunt, & illud publicè approbant, ac laudãt. Et nõ est dubiũ, quin hoc modo sumatur verbũ *iudicãdi* in aliquibus testimonijs scripturæ paulo ante citatis, præsertim vbi munus iudicãdi omnibus sanctis tribuitur, vt Sap. 3. &. 1. ad Corin. 6. Et hunc modũ insinuat Ambr. lib. 10. in. 12. caput Lucæ. Cæterũ, quia aliquid specialius videtur in quibusdã locis nonnullis sanctorum attribui, idcirco additur tertius modus; scilicet per quandã specialem participationẽ honoris, vel actionis iudiciarię. Quã participationem aliqui solum ponũt in quadã honoraria confessione cum Christo in iudicio. Quia nimirum aliqui Sancti Christo iudicãti assidebunt in subsellijs, & thronis, iuxta illud Daniel. 7. *Aspiciebã, donec throni positi sunt.* Illis enim verbis significatur, futuros esse in iudicio cum Christo alios quosdam veluti iudices assessores in suis thronis sedentes. Quò etiã videtur spectare, iuxta Basilij interpretationem, illud Isa. *Venit ad iudicium dominus cũ senibus populi sui.* Quibus optime quadrat illud Apocal. 4. vbi Ioannes vidit. *In circuitu sedit sedilia viginti quatuor, & super thronos viginti quatuor seniores sedentes.*

Matth. 11. Theophyl. Euthym. Theod. Aug.

Daniel. 7.

Basil. Isai 3.

Apoc. 4.

Addit vero D. Thom. in. 4. d. 47. q. 1. art. 2. præter hanc participationẽ honoris necessariã esse participationem aliquã actionis iudiciariæ, quoniam Christus vtrumque distincte promisit, dicens, *Sedebitis super sedes iudicantes duodecim tribus.* Quę autem est illa participatio actionis iudiciariæ? Richardus de sancto Victore tractat. de potestate iudiciaria, in duobus ait consistere. Primo quod ijs sanctis, qui cum Christo iudicaturi sunt, specialiter conceditur, vt cõscientiarum occulta, & iudicia

D. Thom.

Ambros.

Rich. Vict.

Universidad de Deusto
Biblioteca

diuina, & retributionum qualitates manifeste penetrent, & cognoscant. Secundo, vt hanc suam cognitionem possint alijs, qui iudicantur, intimare, ac pandere. Vnde cõcludit, *hos apostolicos viros iudicandorum quælibet iudicare, est, dandæ sententiæ rationem oculis eorũ ingerere.* Quod magis explicans D. Thom. dicit, hos sanctos delaturos sententiam Christi in eorum notitiã, qui iudicantur. Christus enim solus propria autoritate, & potestate proferet sententiã: denuntiabit autem illam per suos iudices assessores. Possumus etiam aliter hoc explicare. Quia cum in iudicio duo sint actus, scilicet, disceptatio, & sentẽtiæ prolatio: ij sancti fortasse participabunt priorem actum, qui est minus principalis. Quę sensum magis indicant illa verba Richardi, *alios iudicare est, dandæ sententiæ rationẽ oculis eorum ingerere.* Significat enim hunc actum antecedere prolationem sententiæ non ergo est, sententiã intimare, hoc enim potius sententiam subsequitur, sed est argue.e, & conuincere rerum, quod fit per disceptationem, quæ sententiam antecedit. Quæ omnia probabiliter quidem excogitata sunt. Certa enim ratione, vel autoritate non constat, in quo hæc participatio iudicij consistat.

D. Thom.

Circa secundam partem, ex dictis constat, in aliquo sensu omnes sanctos iudicaturos esse cum Christo, primo scilicet, & secũdo modo supra adductis. Omnes enim, poterunt comparatione sui malos conuincere, & redarguere, quatenus in omnibus fuit potestas. & libertas ad obediendũ diuinę legi, qua sancti bene, iniqui vero male vsi sunt. Omnes etiã sancti obuiam occurrent Christo in aëra, atque ita illi iudicanti aliquo modo assistent, illiusque iudiciũ approbabunt dicentes, *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuũ.* Est autẽ inter hos duos modos differentia. Quia priori modo sancti solũ iudicabunt malos, quia illud iudicium continet reprehensionem, & comminationem: at posteriori modo omnes etiam iustos iudicabunt, quia sententiam de omnibus laudabunt, & approbabunt. Vnde fit, vt priori modo non possint ijdem esse iudices, qui iudicabuntur: posteriori autem modo & iudicabunt, & iudicabuntur. Rursus circa priorem modum est considerandum, quòd licet videatur aliqua ratione conuenire etiam iniquis respectu iniquorum (vt supra dixi) tamen sub aliqua consideratione erit proprium Iustorum, qui speciali quadam autoritate, & maiestate poterunt comparatione sui reprobos condemnare, & arguere. At verò tertio modo supra posito non omnes sancti iudicabũt, sicut non omnes easdem prærogatiuas gloriæ participabunt. Et ita etiam fatetur Chryso. dicta homil. 65. in Matth. dicens, *Aliquid occultius in hoc significatur, maiora ipsos illis habituros.*

Chrysost.

Dubium verò est, qui nam sint cõsequuturi hanc specialem participationem iudiciariæ potestatis. Quidam dicũt, solis duodecim Apostolis promissam esse hanc dignitatem. Ita sentit Richard. Victorin. loco citato. Hanc vero sententiam reijcit Aug. 20. de Ciuitat. c. 5. & latius Enarrat. in Psal. 49. & 86. & Beda hom. in natali sancti Benedicti. Aliàs namque Paulus non esset iudex cum duodecim Apostolis, & eadem ratio fieri potest de Ioãne Baptista, & multo magis de beata Virgine. Vnde prædicti Patres docent, illo loco duodenarium numerum positum esse pro indefinito, vel (vt ait Abulens.) quauis ibi Christus specialiter loquutus sit cum duodecim Apostolis, & ideo duodecim tantum sedes expresserit: tamen virtute idem promisit omnibus qui Apostolicam vitam imitantur. Alij igitur dicunt, hanc dignitatem specialiter cõmunicandam esse omnibus sanctis in Ecclesia canonizatis. Quia cum illi iam sint publico Ecclesię testimonio iudicati: ęquũ est, vt ipsi alios iudicent. Hanc opinionem tribuit Sotus Abulens. Matth. 25. q. 324. Sed ibi hoc non dicit, vt infra explicabimus. Neque hæc opinio autoritate aliqua fulcitur, neq; sufficienti ratione. Quia hæc prærogatiua danda est propter merita, & perfectionem ijs, quibus conferetur. Quod autem aliquis fuerit ab Ecclesia canonizatus, vel non supponit quidem verã sanctitatem, non tamen constituit hominẽ dignum potestate iudiciaria. Vnde multi non sunt ab Ecclesia canonizati, qui tã in statu, quàm in vita perfectiores fuerunt multis sanctis canonizatis. & è contrario multi sunt canonizati, qui in beatitudinis gradu, ac perfectione non admodũ excellunt, vt innocentes, & alij, qui per vnum solum actum martyrij beatitudinem adepti sunt. Alij dicũt, hoc priuilegiũ promissum esse omnibus, qui voluntariã paupertatẽ profitentur.

Dubium.

Richard. Aug. Beda. Abulens. Sot.

D. Thom. Palud. Sot. Antoninus. Abulens. Aug. Beda.

tentur. Ita sentit D. Thom. in. 4. d. 47. loco supra citato & opus. 19. c. 6. & 7. quẽ Paludan. Sotus, alij que sequuntur, & Anton. 4. p. tit. 14. c. 11. §. 6. & Abulens. c. 19. Matth. q. 205. Quæ fuit sententia Aug. & Bedę locis citatis, & eiusdẽ Aug. epist. 89. q. 4. Hier. epist. 28. Anselepist. 10. Greg. lib. 10. Moral. c. 17. aliàs. 30. & lib. 26. c. 20. aliàs. 25. vbi hoc priuilegiũ dicit concedi illis tantũ, qui non solũ præceptorum, sed etiã consiliorum obseruationẽ profitẽtur. Idem sentit Bernar. serm. 8. in Psal. *Qui habitat:* & alio serm. in Euan. *Ecce nos reliquimus omnia.* Fundantur autẽ ij Patres in verbis Christi. Cùm enim Petrus interrogasset, *Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis?* Christus respondit. *Cũ sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ sedebitis & vos, &c.* Vt enim hæc responsio Petri interrogationi satisfaciat, videtur hæc promissio facta Apostolis propter voluntariã paupertatẽ, de qua Petrus interrogarat. Vnde ad hanc etiam sententiã accõmodatur illud Iob. *Nõ saluat impios, & iudiciũ pauperibus tribuit.* Quæ sententia valde probabilis est: sed nõ est ita intelligenda, vt sola professio volũtarię paupertatis sufficiat ad hãc prærogatiuã obtinẽdam, ita vt omnes, qui paupertatẽ profitentur in hac vita, & in alia beatitudinem consequũtur, etiã si re vera imperfecti fuerint, & in beatitudine infimũ gradũ obtineant, cum Apostolis iudicaturi sint. Quanquã Sotus oppositũ sentire videatur: tamen præter mentem Augustini, & aliorũ Patrum, qui hanc sententiã docuerunt, qui nõ intelligũt hoc priuilegium esse promissum soli statui, & professioni perfectionis, sed obseruationi, non cuicunque, sed exactę, & singulari talis status, & professionis, vt expressiũs significãt Aug. Hieron. & Greg. Qui etiã non intelligunt, paupertatẽ esse propriã causam huius priuilegij, sed quasi principiũ, & dispositionẽ ad perfectionẽ vitæ, seu perfectã Christi imitationem, quæ est propria causa huius priuilegij, vt rectè dixit Abulens. dicta q. 204. in Matth. 19. c. Quod ex verbis etiã Christi confirmatur, qui illa duo cõiunxit, *Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me*, scilicet, perfecta imitatione, & ideo Anton. 3. p. tit. 16. c. 5. §. 8. non dicit, hanc promissionem factã esse religiosis, sed perfectis religiosis. Ratio etiã hoc suadet, quia volũtaria paupertas per se sumpta licet laudabilis

Iob. 36.

Aug. Hieron. Greg. Pap.

Abulens.

Antoninus.

A

B

C

sit, tamen per se minimũ gradũ attingit in via perfectionis, est autẽ optima dispositio ad magnã perfectionẽ acquirendam: ergo non est quod ei soli talis prærogatiua promittatur, sed solũ vt dispositioni ad perfectionẽ: ipsi vero perfectioni tanquam propriæ formæ, sine qua dispositio ipsa parui est valoris, & æstimationis. Et iuxta hunc sensum admittendæ sunt cõgruentię (quas Abulen. Sotus, & alij afferũt) cur decuit, priuilegiũ hoc cõcedi paupertatis professoribus, scilicet, quia decet humiles exaltari, contemptus autẽ temporaliũ rerum, qui in paupertate ostẽditur, insigne quoddã est humilitatis opus. Itẽ quia, qui tẽporalia cõtemnunt, sunt rectè dispositi ad iudicandũ, & res Diuinas contẽplandas. Hęc enim, & similia locũ habent, si cũ professione paupertatis vita cõformet. Vnde congruentia adæquata est, quia decet viros perfectos & professione, & actu, esse iudices imperfectorũ, iuxta illud, *Spiritualis omnia iudicat.* Aliqui etiã non existimãt improbabile, omnes eos, qui in hac vita magnã virtutis perfectionẽ cõparant, & in alia singularẽ beatitudinis excellentiã obtinẽt, præsertim si simul hãc gratiã assequuti sunt, vt vel nũquam, vel raro mortaliter peccauerint, cõfessuros cũ Christo ad iudiciũ, etiamsi statum perfectionis nõ fuerint professi. Quod sentit Hier. dicta Epist. 28. & Aug. Psal. 49. vbi omnibus viris perfectis dicit hanc esse factã promissionem, & dicta Epist. 89. etiã martyribus hoc promittit. Quia vno (inquit) actu perfectionẽ sunt assequuti. Idẽ sentit Greg. 20. li. Mor. c. 16. Vnde & Ansel. in Elucidar. inquit, *Vnus est ordo perfectorũ cum Deo iudicantium*, in quo ordine postea enumerat Apostolos Martyres, Cõfessores, Monachos, Virgines, sentiẽs ex omni statu posse esse iudices, si in eo perfectionẽ assequãtur. Ad quod confirmandum possumus vti argumento simili illi, quod superius ex Augustino adduximus. Nam, si incredibile est Paulum nõ iudicaturum cum reliquis Apostolis, cur non etiam erit incredibile nõ iudicaturos Abraham, Isaac, & Iacob, & similes viros, qui singularem vitæ perfectionem tenuerunt, vt Paul. ait ad Hebræor. 11. Quod enim vixerint ante legem gratiæ, vel in illa, nihil refert ad præmia Diuina obtinenda, si par sit meritorum dignitas. Neq; in hoc vlla fit iniuria ijs, qui statũ paupertatis: & perfectionis

Hieron. Aug. Greg. Anselm. Hebr. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nis profitentur. Quia illis satis est quod si A cui ratione status habent facilius quandā viam obtinēdi perfectionem: ita et ā facilius poterunt hanc dignitatem comparare. Sed licet hoc probabile sit, non videtur tamen negandū, quin viris perfectis, & paupertatis professoribus, aliquid singulare in hoc genere promittatur, propter priorata testimonia. Ita vt illud sit ad modū Aureolæ & accidentalis præmij. Sed quæresquāta, & qualis esse debeat hæc vitæ perfectio, vt ei respōdeat hoc accidentale præmiū. Respondetur, hoc soli Deo esse cognitum, & ânobis in communi solum dici posse, requiri in huiusmodi hominibus magnam, ac diuturnam vitæ puritatē, & perfectam sui abnegationem, & Christi imitationē, & vt *habeant corda* (inquit Richard.) *in omnē veritatem edocta, ac Diuina contemplatione singulariter illustrata*, & Abulens. addit ex multorū sententia, præter hæc omnia requiri, vt iustitiā alios docuerint, ita vt doctrina sit veluti complemētum meritiū ius dignitatis. Nam Christus dixit, *Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum*: illi autem videntur esse in illo regno magni, qui cum Christo sedent. Quę quidem sunt probabilia, sed incerta. Propter quod Magister in. 4. distinctione. 47. dixit, qualis futura sit hęc potestas vel auctoritas Sanctorum in iudicando, non posse sciri nisi Diuina reuelatione.

Dubium. Respōsio. Richardus Matth. 5. Magister.

Illud tandem hic inquiri solet, vtrum Angeli iudicabunt. Cui interrogationi diuus Thomas supra respondet. Angelos iudicaturos secundo modo supra posito, scilicet consentiendo & approbando sententiam iudicis, non tamen tertio modo scilicet consedendo & participādo aliquo modo iudiciariam actionem. Quia assessores iudicis, debent esse eiusdem naturæ cum iudice, & cum iis, qui iudicandi sunt. Et confirmatur, nam supra diximus, Deum statuisse, vt hoc iudicium fieret per humanam Christi naturam, vt homines sensibiles haberent iudicem visibilem, ac sensibilem. Et hanc sententiam communiter omnes amplectuntur. Quam Sotus cōfirmat, quia sancti, qui iudicaturi sunt cum Christo, sessuri sunt cum illo: Angeli verò erūt potius ministri in illo iudicio. Confirmat secundo, quia Angeli non sunt à terreno rum affectu liberi tua sponte & per meritum, sed suapte natura, & ideo non est necesse, vt eis hoc accidentale præmium respondeat. Hæc verò D. Thomæ sententia intelligenda videtur de generali iudicio, quatenus ad homines spectat. Nā hoc sensu procedit eius ratio, quæ satis probabilis est. Quanuis enim non repugnaret Angelos Christo assistere, & cum eo aliquo modo iudicare homines, à quibus licet corporeis oculis non videantur, intellectu tamen clarè, & perspicuè cognosci poterunt etiam à damnatis: nihilominus magis congruum videtur, magisque proportionatu, vt homines ab hominibus iudicentur. Quòd si obijcias, quoniam homines iudicabunt Angelos, quanuis non sint eiusdem naturæ. Respondetur, si de Christo loquamur, in eo esse specialem rationem propter dignitatē personæ ratione cuius Christus etiam, vt homo est caput, & Dominus Angelorum. Si verò sit sermo B de alijs hominibus, non est necesse, vt illi iudicent Angelos nisi primo, aut secundo modo, de quo iterum sect. sequenti redibit sermo. At verò, si spectetur hoc iudicium, quatenus in eo Angeli iudicandi sunt, sic nō videtur improbabile aliquos Principes Angelorum esse cum Christo iudicaturos. Quia iā cessat ratio D. Thom. ex proportione sumpta, cùm Angeli sint eiusdem ordinis, & naturæ cum Angelis iudicandis. Et quanuis non sint eiusdem omnino naturæ cum Christo, vt homine, sufficit, vt cum eo conueniāt in intellectuali gradu, sicut hoc etiam satis est, vt sint membra eius, & illi assistant, ac ministrent. Vnde cōfirmatur, nam Dan. 7. (vbi hoc iudiciū describitur) non omnes Angeli visi sunt ministrantes: sed maiori ex parte assistentes Deo iudicanti: ergo & participant aliquo modo honoris consessum, & participare etiam possunt iudiciariam actionem maximè respectu aliorum Angelorum. Atq; ita non procedit prima Soti confirmatio. Neque etiā secunda vim habet, quia licet affectus rerū corporearum ab Angelis remoti sint: tamē affectus rerum creatarū & honoris, & gloriæ spontaneus eis est, & liber. Vnde nō est dubiū, quin per honestatem, & rectitudinē huius affectus, & per actum perfectissimæ humilitatis plurimum apud Deū meruerint, & superiores Angelis malis effecti fuerint. Quid ergo obstat, quominus assequuti sint, vt in eorum iudicio supremo iudici assistant, & cum eo aliquo modo iudicent?

Dubium. D. Thom. C Angeli cum Christo non in iudicio vniuersali assessores futuri iudices. Dan. 7.

Ex

Ex ijs, quæ in hoc secundo puncto dicta sunt, colligi potest, quid in tertio supra proposito dicendum sit. Nam sicut de iudicio distinximus, eodem fere modo est de sessione distinguēdū. Nam sedere cū Christo interdū idem est, quod secure, & pacifice cum eo regnare, & bonis æternæ beatitudinis frui: & hoc modo omnibus sanctis cōmune est sedere cum Christo, seu illi in iudicio assidere. Et hoc fere modo videtur, hanc sessionē interpretari Hier. & Chrys. in Matth. & Ambros. lib. 10. in Lucam, & Paul. 1. ad Thess. 4. de omnibus iustis ait, *Rapiendos esse cū Christo in nubibus*. Quo significatur, omnes habituros in illo die non solū propriam, & internā beatitudinē: sed etiam externū splendorem, & quasi thronū honoris ex nubibus lucidissimis cōfectum. His ergo modis omnes Sancti dici possunt B sessuri cū Christo. Nihilominus tamen sicut iudiciaria potestas speciali quodā modo cōmunicanda est viris perfectis: ita etiā per sessionem illis promissam intelligenda est quædam propria eminētia, & dignitas inter alios. Quæ excogitari potest primum in loco propinquiori Christo, & honoratiori: deinde in modo existēdi Christo similiori. Vnde fit verisimile (quod aiūt Anselmus in Elucidario, Abulens. & alij) etiam in exteriori habitu corporis futuros per modum sedentium in sedilibus aereis splēdidissimis, vnūquemq; iuxta suū meritū, & dignitatē. Et hoc indicat Ter. lib. de resurr. carn. c. 35. vbi inter signa corporalis dispositionis ponit sedere in thronis duodecim.

Hieron. Chrys. Ambros. 1. Thessal. Anselmus. Abulens. Tertull.

SECTIO V.

Vtrùm omnes homines iniqui sint in generali iudicio iudicandi.

ALiud est inquirere, qui nam sint ad iudiciū vocandi: aliud verò, quinā sint iudicādi. Cōuocatio enim supponitur iudicio: quia nemo iudicandus est, nisi præsens adsit tamen è contrario conuocari ad iudiciū de se latius patet, quā iudicari. Multi enim conuocari possunt, vel vt ministri, vel vt testes, vel vt assessores, vel propter alias causas, quanuis iudicandi non sint. Supponendū igitur est ad iudiciū generale omnes homines, qui ab initio mūdi vsque ad finem procreati fuerint, cōuocandos esse, vt præsentes adsint. Hoc est certissimū, Matt. 25. *Cōgregabuntur ante eū omnes gētes*. 2. ad Cor. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis: prout gessit, sive bonū, sive malum*: & ad Roman. 14. *Omnes stabimus ante tribunal Christi*. Quod confirmat ex illo Isai. 45. *Mihi curuabitur omne genu*. & Apocal. 20. *Vidi mortuos magnos & pusillos stantes in cōspectu throni, & iudicati sunt mortui, &c.* Et hoc etiam probari potest testimonijs, quibus supra ostendimus futurū esse vniuersale iudicium, & in sequentibus plura afferemus. Neque potest de aliquibus esse vlla ratio dubitandi, nisi fortasse de paruulis, qui in hac vita nec ratione vsi sunt, nec gratiam sunt assequuti, de quibus postea dicemus.

Matt. 25. 2. ad Corinth. 5. Rom. 14. Isaiæ 45. Apoc. 20.

His positis supereſt explicandum aliud membrū, scilicet, qui ex ijs iudicandi sint. In quo multa sigillatim inquirere oportet, quæ claritatis gratia varijs sectionibus persequemur. In hac ergo solū inquirimus an omnes homines, qui propter propria peccata damnantur iudicandi sint. Ratio dubitandi est quia infideles iuxta multorum Patrum sententiā iudicandi non sunt, quia de eis dictum est Ioan. 3. *Qui non credit, iam iudicatus est*, & Psalm. 1. *Non resurgunt impij in iudicio*. Quem locū ita exponunt multi ex sanctis Patribus Basil. & Hilar. ibi Ambros. in Psalm. 118. Lactan. lib. 7. ca. 20. ita scribit, *Nec tamen tunc vniuersi à Deo iudicabuntur: sed ij tantum, qui sunt in Dei religione versati*. Hinc Aug. ser. 38. de sanctis, *Ad iudicium* inquit, *non venīūt, nec pagani, nec hæretici, nec Iudæi, quia de illis scriptum est, Qui non credit iam iudicatus est*. Hinc etiā Gregor. lib. 26. Moral. cap. 20. duos ordines C distinguit reproborum: aliorum, qui iudicantur, & pereunt: aliorum, qui non iudicantur, & perunt, & hos posteriores ait esse illos, de quibus Dominus dixit, *Qui non credit, iam iudicatus est*, & de quibus scribit Paulus ad Rom. 2. *Qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt*. Quam distinctionem amplectuntur etiam Anselm. in Elucidario, & Iulianus lib. 3. Prognost. cap. 33. & Isidor. lib. 1. de sum. bon. cap. 30.

Basil. Hilar. Ambros. Lactant. Aug. Greg. Papa Roman 2. Anselm. Iulianus. Isidor.

Hanc verò sententiam exponūt, ac moderantur scholastici in. 4. dis. 47. suppositā distinctione supra tradita de iudicio discussionis, & condēnationis, vel remunerationis. Et in primis docēt omnes homines reprobos, etiā infideles quocunq; genere infidelitatis, & ignorantiæ diuini cultus, ac religionis, esse simpliciter iudicandos saltē

iudicio

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matth. 25. iudicio condẽnationis. Itaq; in omnes feretur illa sentẽtia, *Ite maledicti in ignẽ æternũ*, iuxta illud Marc. vlt. *Qui nõ crediderit, condemnabitur*. Et hoc modo de infidelibus dicitur. 1. ad Cor 5. *Eos qui foris sunt, Deus iudicabit*. Denique quia confitemur Christũ iudicaturũ viuos, & mortuos, ergo necesse est, vt saltẽ iudicio condẽnationis, vel salutis omnes ab eo iudicẽtur, ergo & infideles alterò ex ijs modis iudicabuntur. Deinde ducent, infideles non esse iudicãdos iudicio discussionis, & ita interpretãtur prædictorum Patrũ sententiam. Quæ expositio ab ipsis satis indicatur. Et ratio eius ijs verbis traditur à Greg. *Non enim eorum tunc causa discutitur, qui ad cõspectum districti iudicis iã tum damnatione sua infidelitatis accedũt. Increpationem iudicis in extrema examinatione non audiunt, qui à præiudicati infidelitatis suæ tenebris, eius, quem despexerant, inuectione redargui non metuentur.* Quibus verbis significat, in ijs tã esse manifestam, & euidentem damnationis causam, vt non censeantur indigere iudicis discussione, etiã quoad nos, seu ex parte hominũ, vt eis videlicet manifesta sit iusta istorũ damnatio. Secus verò est de fidelibus, qui saltem fundamentũ iustitiæ, & aliqua bona opera habuerunt, quorum causam necesse est discuti, quia eorum non est tam manifesta damnatio.

Greg. Papa.

Hæc vero sententia etiã hoc modo explicata nonnullas patitur difficultates. Primum quia hæc omnia videntur magis spectare ad metaphoricum modũ loquendi, quàm ad rei veritatẽ, & proprietatẽ. Nam inquiro quid sit hæc disceptatio, quę cum fidelibus fiet, & non cum infidelibus; sicut enim manifestabuntur in iudicio omnia peccata fideliũ reproborũ; propter quæ eõ demnantur, ita & infidelium. Nam de omnibus dicit Paulus, esse *manifestãdos ante tribunal Christi, vt referant, prout gesserunt, siue bonũ siue malum*: ergo necesse est: vt omniũ siue bona, siue mala, quęcunq; illa sint, manifestẽtur, vt facta collatione inter illa, fiat iusta vindicta. Deinde, sicut est diuina lex, vt sine fide impossibile sit placere Deo; ita etiã Diuina lex est, fidem mortuã non sufficere ad salutẽ; ergo, sicut est per se euidẽs iusta damnatio infidelium, si de eorũ infidelitate constet: ita etiã est per se euidens iusta fideliũ condemnatio, si constet eos non habuisse fidem viuã, erg nulla est inter eos differentia, quæ ad rẽ pertineat, sed ad summum differunt, sicut magis, vel minus notũ in eodem ordine, quem admodum etiam differre possunt duo fideles, quorum alter perditissima vitã egit, alter raro peccauit. Et cõfirmatur, quia ad sententiã ferendam in hoc iudicio, nõ satis est consuluisse, & quasi in genere statum causę cognoscere, scilicet quod ij homines in statu damnationis discesserint, sed etiã qualitatẽ causæ, & quantitatem demeritorũ: quia pro ratione illorũ sententia & quantitas pœnæ ferenda est, hæc autẽ demeritorũ quantitas non est per se manifesta ex solo statu infidelitatis: necesse est ergo, saltẽ propter hanc rationem discutere singula demerita infidelium: ergo iudicabuntur etiã iudicio discussionis. Quę ratio sumpta est ex Hier. exponente verba illa Ierem. 25. *Iudicium Domini cum gentibus: Quia sunt* (inquit) *gentiũ merita diuersa, & ideo, qui non credit, iudicatus quidem est in eo, quod non credit, sed ipsi, qui non credunt, inter se diuersis sufficientur supplicijs. Iudicantur ipsi cũ omni carne, vt nullus iniudicatus abeat.* Possumus autẽ nos simili modo dicere, qui nõ amat, iudicatũ etiã esse in eo, quod non amat, iudicandus tamen est, quia diuersa sunt eorũ, qui nõ amant, supplicia. Quod si it. ijs qui crediderunt, & nõ amarũt, charitatis ſefio discutiẽda est, qualis fuerit, etiã in infidelibus discutere oportebit, qualis fuerit eorum infidelitas. Imo ex hac parte maior quędã erit ratio, & necessitas discussionis in fidelibus, quã in infidelibus. Tum quia culpa infidelitatis sępe est occulta, vbi non cõstat, an infidelitas ipsa voluntaria sit. Tũ etiã, quia in ijs sæpe est valde occultũ, quo modo habuerint auxilia, & media ad salutẽ obtinẽdã necessaria. Vt ergo Diuinę iustitiæ ratio omnibus euidens sit, oportet, vt omnibus cõstet, hos potuisse saluari, vel peccata euitare: ergo ad hæc omnia necessariũ est, eos iudicari etiam iudicio discussionis. Quod tandẽ confirmatur, quia etiã quoad modũ loquendi, hic posterior habet fundamentũ in scriptura, nõ autem prior. Primum patet tum ex citato loco Ieremię, adiuncta Hier. expositione, & ponderãdo verbum illud. *Iudicium Domini cum gẽtibus.* Nõ enim dicit, *de gentibus*: vel, *ad gẽtes*, sed *cum gentibus*, quod apertè indicat iudicium redargutionis. Tũ apertius ex Ioele cap. 3. *Congregabo omnes gentes, & adducam eas in vallẽ Iosaphat, & disceptabo cũ eis.* Vbi simpliciter sermo est de omnibus reprobis, & maximè

Ierem. 25.

Ioel. 3.

maximè de infidelibus, vt patet ex verbis sequentibus, *Disceptabo cum eis super populo meo, & hæreditate mea Israel*. Secundũ autẽ patet, quia duo loca Scripturæ, ex quibus prima sententia orta videtur, longe diuersum habent sensum, vt in superioribus tactum est. Vnus est ex Psal. 1. *Non resurgunt impij in iudicio*, cuius sensus est, non erigẽt caput, non prævalebunt in iudicio. Ex quo non sequitur, illos non esse iudicandos iudicio etiã discussionis, sed potius sequitur esse iudicãdos, & in iudicio ita superãdos, & conuincendos, vt iuste damnẽtur. Alter locus est, ille Ioan. 3. *Qui non credit, iam iudicatus est*. Quæ verba iuxta expositionem Chrys. & aliorum nõ solum de infidelibus, qui nullo modo credunt: sed etiam de fidelibus, qui non credunt fide viua, intelligũtur, vt patet ex præcedentibus verbis, & ex antithesi. *Qui credit in eum, non iudicatur*, id est, non cõdemnatur. Loquitur ergo de credentibus fide viua, quia hæc est ad salutem necessaria. & in rigore scholastico hoc proprie significat credere in Christum, vel in Deum. Cùm ergo subjungit, *Qui autem non credit*, intelligendum est eadẽ fide viua, & de hoc dicitur, *iam iudicatus est*. Quia iã in se habet iustam damnationis causam, quãuis nondum in eum sit prolata sententia, vt exposuit Chrys. hom 27. in Ioan. & significat Cyrillus lib. 3. in Ioan. ca. 53. dicens, *Iudicatum ait esse incredulum, quod ipse in seipsum condemnationis intulit sententiam*. Nõ ergo est sensus, hos non esse iudicandos in iudicio Diuino: sed solum habere in se certam damnationis causam. Quam expositionem significauit etiam Aug. lib. de agone Christi. c. 27. dicens, etiam infideles iudicandos esse, tamen ad explicandam rei certitudinem, de prẽterito dictum esse, iam esse iudicatos, seu damnatos.

Trismegistj Ioann. 2. Expositio. Chrysost.

Chrys. Cyr.

Aug.

Hæc omnia videntur quidẽ conuincere, & distinctionem illã de iudicio discussionis, & condemnationis ad rẽ hanc nõ fuisse admodum necessariam, & in re rere nullam esse differentiã inter modum iudicãdi fideles, & infideles, neque etiam inter prædictas sententias posse esse diuersitatẽ, quæ ad rem pertineat. Necesse est enim, vt omnes cum Hieronymo fateantur, omnium reoreborum opera tam bona, quàm mala esse in iudicio manifestanda, & expendenda, & quoad hoc necessariã esse discussionẽ in causis omnium. Nihilominus etiã verum est, damnationem in fideliũ saltẽ quoad exclusionẽ à Regno euidẽtiorem habere causam damnationis. Quia nõ solũ iustitia, & meritis, sed etiam fundamento iustitiæ, & meritorum penitus caruerunt: & ad hoc explicandum vsi sunt Patres illo modo loquendi, quòd in ijs non est necessaria discussio, vt à Regno excludantur. Ita enim limitanda est eorum sententia.

SECTIO VI.

Vtrùm paruuli, qui sine gratia discesserunt iudicandi sint.

RAtio dubitãdi est. Quia in eis nõ habet locum iudiciũ discussionis, cùm non habeant merita, nec demerita, quę expendantur, neq; eorũ causa recipiat (vt sic dicã) magis vel minus, sed in indiuisibili cõsistat. Neq; etiã videntur iudicandi iudicio dãnationis. Quia licet re vera damnentur, quoad exclusionẽ à Regno: non tamen propter personalẽ culpã, sed propter originalem, & quasi naturalẽ: ergo sicut nõ peccarũt in se, sed in suo capite: ita nõ oportet, vt in se iudicẽtur, sed in suo capite. Dices, quãuis ipsi nõ peccauerint: tamen contraxerũt culpã, quam in se verè habent, & ideò necesse est, vt de illa iudicentur. Sed contra, quia nõ contrahũt culpã actualem, sed quasi habitualẽ: iudicium autẽ propriè est de actibus, nõ verò de habitibus: satis ergo est, vt sicut in se habẽt culpã, ita in se sustineãt pœnã: tamen sicut ipsi nõ audierũt legem, propter cuius transgressionẽ damnantur, ita nõ videtur necessariũ, nec conueniens eorũ statui, vt ipsi audiãt sententiã damnationis suę. Et cõfirmatur primo, quia vbicunq; in scriptura describitur iudicium, significatur solum esse futurum de proprijs actionibus, vel omissionibus eorũ, qui iudicãdi sunt. Sic Matt. 25. *Esurui enim, & nõ dedistis mãducare, &c.* Vbi licet Christus, veluti gratia exẽpli, solũ numeret peccata cõtra misericordiã: non tamen intelligit de illis solis esse ferendũ iudicium: sed ea posuit, vel vt mortales excitaret ad opera misericordię, vel quia homines existimare solẽt, illa peccata esse leuiora, vt ex eis intelligãt, multò magis esse iudicium ferendũ de grauioribus. Paul. verò. 2. ad Cor. 5 genera lius dixit, *Vt referat vnusquisq; prout gessit, sive bonũ, sive malũ*, & Ioel. 3. *Cõgregabo omnes gẽtes, & disceptabo cũ eis*. Ergo qui non sunt capaces discussionis, nõ congregabũtur, vt iudi-

Matth. 25.

2. Corin. 5.

Ioel. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

iudicentur. Tandem omnes qui iudicãtur, A vel admittũtur ad beatitudinem, vel mittuntur in ignem ęternum, Matth. 25. Apoc. 20. cal. 20. ij autem paruuli neque ad beatitudinem admittendi sunt, neque in ignem mittendi, non ergo iudicabuntur. Vltimo confirmatur, quia non videtur expediens, vt ij paruuli intelligant causam suæ damnationis, quia non posset hæc cognitio nõ afferre eis magnam tristitiam, & dolorem, quæ pœna nõ est proportionata eorũ culpæ. Quia sicut non contraxerunt culpam propria voluntate, aut voluptate: ita susceptur i sunt pœnam sine tristitia, & dolore. Propter quod grauiores theologi sentiunt eos non esse damnandos pœna sensus.

Propter has, similesque rationes quidã negant, hos paruulos esse iudicandos. Durand. in. 2. dist. 33. q. 3. & Carthusian. in. 4. dist. 47. q. 1. vbi in eandem sententiam refert Albertum, qui non solum negat hos pueros esse iudicãdos: sed etiam in iudicio comparituros. D. Thom. autem in. 4. d. 47. quæst. 1. art. 3. q. 1. ad. 3. dicit, *quod pueri ante perfectam ætatem discedentes in iudicio cõparebunt: non autem vt iudicentur, sed vt videant gloriam iudicis.* Idem significat. q. 5. de malo, art. 3. vbi negat, paruulos habituros cognitionem gloriæ, quam Sancti possident, & ipsi amiserunt, & causæ, propter quam visione Diuina carebunt. Quapropter hæc sententia probabilis est.

Nihilominus contraria sententia magis probanda videtur, quam tenet Bonauen. in. 4. d. 47. art. 1. q. 3. & ibi Sot. q. 1. art. 3. ad 2. vbi dicit, hos paruulos non esse iudicandos iudicio discussionis, sed damnationis, vel approbationis si iustificati fuerint. Quam tamen sententiam nec ratione, nec autoritate probat, & dis. 47. q. 1. art. 3. sentit, hos paruulos iudicari in morte iudicio particulari, & à dæmonibus deferri in limbum: hoc vero posterius non videtur admodum verisimile. Pro hac etiam sentẽtia referri potest Caietanus, qui supra, quæst. 52. art. 2. docuit, Christum descendendo ad inferos habuisse effectum in animabus horum puerorũ, eosque redarguisse de malitia originalis peccati, & carentia fidei, ergo multo maiori ratione diceret esse iudicandos à Christo in die iudicij. Possunt pro hac sententia citari Gregor. Arimi. Driedo. & alij, qui affirmãt hos pueros esse puniendos pœna sensus, & igne gehennę. Nã hinc optimè consequitur fore iudicandos. Et ita procedit Somnius tractat. de extremo iudicio ca. 6. & 7. Potest præterea hæc opinio fieri verisimilis ex illis verbis Apoc. 20. *Vidi mortuos magnos, & pusillos stãtes in conspectu throni*, & postea dicitur, de omnibus esse latum iudicium. Item ex illo. 2. ad Corin. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque, prout gessit.* Nam his verbis, *prout gessit*, comprehenduntur non tantum opera, sed simpliciter omnia media, per quæ homines saluari possunt, vel damnari, & ita cõprehenduntur actiones, & receptiones sacramentorum, & omissiones, seu carentię, & ita comprehẽduntur tam paruuli quãm adulti omnes. Præterea ex August. lib. 5. Hypognost. post medium, vbi docet hos paruulos esse ad sinistram constituendos. Idem latè serm. 14. de verbis Apostoli. Verum est, Augustinum interdũ videri excedere in assignanda pœna, & damnatione horum puerorum: significat enim eos esse puniendos igne inferni. Sed illa sententia & ab scholasticis meritò reiecta est, & ad præsentem quæstionem non est necessaria etiam secundum Aug. mentem. Nam. lib. 3. de lib. arb. cap. 23. planè docet, hos paruulos esse iudicandos *& sententiam iudicij respectu eorum futuram mediã inter præmiũ, atque supplicium*, scilicet, ignis, & gehennæ quoad pœnam sensus. Præterea ex Greg. lib. 9. Moral. cap. 12. aliàs. 16. vbi agens de Christo in generali iudicio stricte iudicante. *Quosdam* (inquit) *tunc reatu culpæ originalis astrictos etiam sine operibus damnat*, quod latè prosequitur. Tertio, adiungi potest ratio, quia in primis ad gloriam Christi spectat, vt ab omnibus etiam ab ijs paruulis eo die adoretur, & vt princeps, ac supremus iudex agnoscatur, ergo apparebũt ij paruuli personaliter in iudicio. Rursus, agnoscent quid ibi agatur (non enim carituri sunt sensu, & cognitione) videbunt ergo (ficut cæteri homines) Christum in sua gloria, & maiestate, aliàs quomodo eũ colerent? Videbunt etiam damnatorũ ignem, abiectionem, & cruciatus: parique ratione cernẽt alios ad altiorem gloriam, ac fœlicitatem euehi: ergo intelligẽt, hæc omnia iusto Dei iudicio fieri. Quia hoc etiam spectat ad perfectionem iudicij, & ad iustitiæ Diuinæ integram & absolutam manifestationem: ergo, cùm videant se esse veluti

Matt. 25. Apoc. 20.
Durandus. Carthusia.
Albertus. D. Thom.
Bonauen. Sot.
Infantes in originali decedentes in iudicio vniuersali iudicandi.
Greg. Ari. Vicd.
Somn.
Apoc. 20.
2. Corin. 5.
Aug.

veluti in quodam statu medio constitutos, A quia neque igne punietur, neque ad superiorem illum, & Fœlicissimum statum assumentur, intelligent hoc secum fieri seruata iustitiæ æquitate, ergo ad hoc saltem necesse est vt iudicentur.

Obiectio. Dices, ad hoc satis esse, vt intelligant, se nihil boni egisse vel mali, & ideo nec pœnam sensus, nec gloriã recipere: non tamen necesse esse, vt intelligant propter culpam priuari gloria, quod est proprie iudicari.

Responsio. Respondeo, hanc partem esse magis dubiã: nihilominus probabilius videri, etiam hoc esse cognituros, quia etiã pertinet ad Dei, Christique gloriam, vt hoc cognoscant. Primo, vt intelligãt Dei beneficium, quod prius in Adamo, & postea in Christo susceperunt, & eum ac ratione colant, ac venerentur. Deinde, vt iustitia, & misericordia Dei, & admirabilis ratio prouidentiæ eius omnibus manifesta fit. Item quia videbunt alios paruulos, qui nihil etiam propriis actibus meruerunt, fœlicitatem consequi, ergo oportet, vt hoc iustè fieri intelligant. Denique, quia (vt postea dicemus) verisimilius est, cuncta hominum opera ibi esse omnibus manifestãda: ergo etiam lapsus Adæ, & gratuitas, ac circunstantiæ eius addu centur in iudicio, & notitia omnium, qui aderunt. Necesse est etiam, vt in eo iudicio saltem aliquo fiat mentio redemptionis Christi, per quam & iusti saluãtur, & reprobi, quicam contempserunt, grauius damnantur: ergo necesse est, vt ij paruuli, qui præsentes aderunt, hæc, & similia cognoscant. Nisi quis velit fingere aliquo inusitato modo fore à Deo impediendos, solum propter vitandum eorum mœrorem, & tristitiam de beatitudine, propter culpam ex primo Parente contractam, amissa. Quæ ratio non videtur esse tanti momenti, vt nos cogat ad confingendum aliquid inusitatum, ac singulare sine alio fundamento. Neque deerit commoda responsio, vt statim dicam.

Obiectio. Sed obijcies. Nam originale peccatum, Christi redemptio, & alia huiusmodi non possunt cognosci nisi per fidem vel aliam cognitionem supernaturalem: sed ij paruuli numquam habuerunt fidem vel aliam supernaturalem cognitionem: ergo non cognoscent hæc omnia. Respondetur idem argumentum fieri posse de alijs reprobis infidelibus. Dicendum est ergo, hæc posse cognosci per euidentiam signorum absque supernaturali fide sicut *dæmones credunt, & contremiscunt*, & hi paruuli cognoscẽt, Christum esse verum Deum non supernaturali cognitione: sed quadam euidentia signorum, & effectuum, quos partim audient, partim videbunt.

Ad rationem ergo dubitandi in principio positam, iam ostensum est, qua ratione expediat, hos paruulos iudicari, & audire sententiam damnationis suæ. Neq; refert, quòd non commiserint actuale peccatum, sed solum cõtraxerint originale (quod est per modum habitus) ex Adamo. Quia sicut hoc sufficit ad damnationem paruulorum iuxta illud, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*, & illud *Qui non crediderit, condemnabitur*: ita etiam sufficit, vt iudicẽtur. Præsertim, quia habituale peccatum, seu status peccati, quatenus est vera culpa & sufficiens ratio excludendi à regno, ad iudicium deferri debet, vt in eo constet, & talem culpam vere fuisse in homine, & durasse vsque ad mortem, vtrumque enim necessarium est ad iustam damnationem.

Ad primam confirmationem in primis iam declaratum est, quomodo loca Scripturæ ita possint intelligi, vt in conuocatione hominum ad iudicium paruuli cõprehendantur. Deinde dicitur Scripturam sacram non narrasse ibi omnia, quæ in illo vltimo iudicio fient, sed ea, quæ futura sunt præcipua, quæque ad hominum terrorem, & correctionem maxime conferre possunt. Et ideo præcipue commemoratur sententia, & pœna prout ad adultos pertinet: non vero excluduntur reliqui. Sicut etiam dicitur Matth. 25. ferenda sententia propter peccata contra misericordiam, non tamen inde fit non esse etiam ferendam propter alia peccata.

Ad secundam confirmationẽ variè respondent doctores. Quidã enim existimant non esse inconueniẽs, sentire eos aliquam tristitiam de iustitia, & beatitudine amissa, vt Abulens. Matth. 25. q. 66. & Soto in- Matth. 25. Abulens. Sot.
dicat. 1. de nat. & gratia cap. 14. Alij vero hoc negant, quamuis in modo liberandi eos ab huiusmodi pœna sit magna varietas. Quia vero res hęc non est huius loci, breuiter dicendum existimo partim ex diuina prouidentia, partim ex prudentia & rectitudine voluntatis horũ paruulorum fore,

Responsio ad argumenta in oppositum.
Iacob. 1.
Ioannes 3. Marc. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt non sentiant tristitiam, nec dolorem de beatitudine amissa: sed omnino sint conformes diuinę voluntati, & contenti ijs bonis naturalibus, quibus erunt præditi, vt latius in materia de peccato originali dicendum est.

SECTIO VII.

Vtrùm omnes sancti homines iudicandi sint.

Ioann. 3. RAtio dubitãdi sumi potest, primo ex illo Ioan. *Qui credit in eum, non iudicatur:* omnes autem qui saluãtur, crediderunt: ergo non iudicantur. Secundo potest specialiter dubitari de aliquibus Sanctis, qui corpore, & animo cum Christo iam regnant. Nam in ijs, sicut est consummatum præmium: ita videtur consummatum iudicium: ergo non oportet, vt amplius iudicentur. Tertio esse potest speciale dubium de aliquibus insignioribus Sanctis, vt verbi gratia de B. Virgine, Ioanne Baptista, & similibus, præsertim de ijs, qui cum Christo futuri sunt iudices: quia non videtur expediens, vt qui iudicat, iudicetur. Hac enim ratione Christus Dominus, qui alios iudicat, non iudicatur.

In hac quæstione conueniũt omnes Theologi, cunctos homines iustos esse iudicandos, quoad prolationem sententiæ, seu iudicium approbationis vt vocant. Hoc enim conuincũt omnia testimonia adducta præ-
Matth. 25. 2. Cor. 5. cedentibus sectionibus, vt Matth. 25. 2. ad Corint. 5. neque in hoc occurrit aliqua ratio dubitandi. De iudicio autem discussionis fere omnes etiam dicunt, non omnes Sanctos esse iudicãdos huiusmodi iudicio: sed illos tantum, qui imperfectum sanctitatis gradum attigerunt, & gratia peccata habuerunt bonis operibus admixta: nõ vero alios insigniores Sanctos, qui viam perfectionis tenuerunt, & super fundamentũ fidei aurum, argẽtum, & lapides pretiosos superædificarunt. Et ratio discriminis est, quia discussio solum videtur habere locũ, vbi est magna permixtio bonitatis, & malitiæ, vt facta collatione, & examinatione constet, quomodo malitia deleta sit, & bona merita apud Deum prænaluerint. Vbi autem nulla, aut fere nulla est malitiæ admixtio, non est necessaria discussio, sed solum meritorum approbatio. Hæc est communis, & recepta doctrina in 4. distin. 47. quæ sumpta est ex Greg. locis citatis sect. 5. præsertim 26. moralium. c. 20. vbi sicut distinguit duos ordines reproborum, eorũ scilicet, qui iudicãtur & pereunt, & eorũ, qui non iudicantur & pereunt: ita distinguit duos ordines electorum, eorũ, qui iudicantur & regnant, & eorum, qui non iudicantur & regnant. Quam distinctionem Anſ. & Iul. locis citatis sequuti sunt, eam etiã videtur indicasse Orig. hom. 21. in Numeros, vbi ait, quosdã Sanctos forte accipere hereditatẽ: alios verò excellentiores, & digniores, non cũ cæteris numerari: sed ante omnem sortem sublimari, & ad quandam singularem beatitudinis Christi participationem extolli. Sed (vt in superioribus dixi) difficile explicatu est, quid rei subsit huic distinctioni. Videtur enim esse tantum quidã metaphoricus loquẽdi modus ad explicandã maiorem quandam facilitatem, quæ ex parte ipsorũ operum, aut respectu nostri videtur esse maior in ferẽda sententia approbationis, & salutis de quibusdam sanctis, quàm de alijs. Alioquin enim si cõsideremus hoc iudicium, vt subest scientiæ Dei, & quatenus fit iuxta leges ab eo latas, non videtur futura maior discussio in quibusdã, quam in alijs. Quia (si absolutè loquimur de statu gloriæ) ex iustitia finali fumenda est certa, & infallibilis regula salutis, & sententiæ approbationis ferendæ: siue multa peccata præcesserint, siue nulla. Si autem loquamur de gradu gloriæ, omnia opera pensanda, & discutienda erunt, vt condigna retributio vnicuique reddatur. Eò vel maxime, quod disceptatio Iustorum, (quæ Matth. 25. insinuatur) non est per modum excusationis, & contentionis, sicut reproborum, sed per modum humiliationis, & demissionis: at verò hęc humilatio perfectior erit in insignioribus sanctis.

Greg. *Anselmus.* *Iulianus.* *Origenes.*

Vt ergo aliquid proferamus, in quo de re ipsa, & non tantum de modo loquendi possit esse controuersia, supponoin primis omnium Iustorũ merita, propter quæ gloriam consequentur, esse in generali iudicio promulganda, vt omnes docent sine controuersia, & colligitur ex Matth. 25. Apoc. 20. & Dan. 7. & ex ijs, quæ dicemus tam in hac, quam in sectione. 9. euidentius constabit. Sub eorum autem meritis comprehendo tam propria eorum merita, quã fructum meritorum Christi eis per sacramenta applicatum. Quia ratio sententiæ ferẽdæ, & æquitas Diuinæ iustitiæ his omnibus nititur, & quia merita Christi, post quam sunt applicata, quoad effectum efficiuntur quasi propria. Secundo suppono, quosdam esse iustos, qui nullum peccatum actuale in hac vita cõmiserunt, in quo ordine solum enumerare possumus beatam Virginem, & infantes iustificatos, & de his satis congruẽti ratione dici potest, nullam in illis futuram esse discussionem: in infantibus quidem, quia nulla habuerunt opera: in Virgine autem, quia omnia, quę habuit, fuerunt bona merita, quorum gloriosa, & copiosa, ac distinctissima publicatio faciẽda est in iudicio, sed illa nõ potest dici discussio, sed absoluta laudatio: nam discussio, vel disceptatio dicit quãdam collationem bonarum, & prauarum actionum cũ approbatione, excusatione, vel accusatione earum. Alij verò sunt sancti, qui cum bonis meritis habuerũt aliqua peccata cõiuncta, & in ijs tũc videbitur fieri propria discussio, vel disceptatio, si omnia eorum opera tam bona, quàm mala deferẽda sint in iudiciũ, vt mala vel excusentur, vel iam omnino deleta, ac purgata esse, bona autem pręualuisse, & pręmio digna permansisse ostendantur. In hoc ergo sensu potest esse quæstio de re, an omnes Iusti, vel aliqui tantum, vel nulli iudicandi sint iudicio discussionis.

Prima sententia est, nullum Iustorũ hominum esse iudicandum iudicio discussionis in prædicto sensu. Quia peccata Iustorũ non reuelabuntur in iudicio, sed tantum merita. Ita sentit Mag. in 4. distin. 43. Viguerius cap. 21. §. 3. versic. 8. & Somnius tractat. de extremo iudicio cap. 6. Fundamentum sumitur ex aliquibus locis Scripturæ in quibus peccata semel remissa, tegi, occultari, deleri, & obliuioni tradi dicuntur; cui promissioni repugnare videtur, quod postea in vniuerso hominum conspectu proferantur. Assumptum patet ex illo Psal. 31. *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* 1. Petr. 4. *Charitas operit multitudinẽ peccatorum.* Isai. 43. *Ego sum, qui operio iniquitates tuas:* & ca. 63. *Obliuioni tradita sunt angustiæ priores, & absconditæ sunt aboculis nostris. Ecce enim ego creo cœlos nouos, & terram nouã, & non erũt in memoria priora.* Vbi Hieronymus ita dicit, exponi posse quòd *in cœlo nouo, & in terra noua, omnis conuersationis pristinæ memoria deleatur, ne hoc ipsum pars malorum sit, prioris angustiæ recordari.* Et Psalmo. 50. *Dele iniquitatem meam.* Vbi Chrysostom. hom. 2. *Si tu memor fis, Deus non erit memor: si tu eius oblitus fueris, Deus eius memorabitur. Fecisti malum, memor esto, vt Dominus tuus illud obliuiscatur,* iuxta id Ezech. 18. *Si impius egerit pœnitentiam omnium iniquitatum eius, non recordabor amplius.* Similia habet Bernar. serm. 55. in Cantica. Et confirmatur, quia Sancti in iudicio honorandi sunt, & præmiandi: sed hæc peccatorum manifestatio non pertinet ad eorum honorem, imo nec videtur posse fieri sine aliquo rubore, & dedecore.

Magister. Viguerius. *Psal. 31.* *Isai. 43 & 63.* *Matt. 25.* *Daniel 7.* *Apoc. 20.* *Hieron.* *Psalmo. 50.* *Chrys.* *Ezech. 18.* *Bernar.*

Nihilominus dicendum est, omnia iustorum peccata tam mortalia, quam venialia esse in iudicio manifestanda. Ita sentit D. Thom. in 4. d. 43. art. vlt. & Bona. art. 2. q. 2. &. 3. & ibi cõmuniter reliqui Theologi. Sot. d. 47. q. 2. art. 2. & est aperta sententia Anselmi in Elucidario, & lib. de similitudinibus, & significatur ab Aug. in lib. Meditationum, cap. 4. dicente, *Ecce corã tot millibus populorum nudabũtur omnes iniquitates meæ: tot agminibus angelorum patebunt vniuersa scelera mea, non solum actuum, sed etiam cogitationum, simulque loquutionũ.* Similia multa habet Hugo victor. in li. 3. de Anim. c. 23. Et probatur primò ex Scriptura, quæ absolute, & sine exceptione affirmat, omnium actiones esse in iudiciũ deferendas: non ergo potest fieri hæc exceptio sine maiori fundamento. Antecedens conflat ex verbis Christi Matth. 12. *Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.* Vbi omnes Patres intelligunt, positum esse exemplum in peccato quodam, quod leuissimum apparet, ac frequẽtissimũ, vt intelligamus multo magis esse reddendam rationem de omnibus alijs. Prętereà id satis aperte docuit sapiens Eccles. vltimo. *Cuncta quæ fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, siue bonum, siue malum fit.* Et quanuis hoc explicari possit de iudicio particulari: tamẽ & Scriptura frequẽtius loquitur de vniuersali, & Sancti docent, quidquid iudicatum fuerit in particulari iudicio, diiudicandum esse in vniuersali. & ita ibi exponit Hieronym. conferendo inter se testimonia citata. Et idem

Bon. *Sot.* *Anselm.* *Aug.* *Hug. Vict.* *Matth. 12.* *Eccle. vlt.* *Hieron.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

confirmat Paul. 2. ad Corinth. 5. dicens, *Referet vnusquisque propria corporis, prout gessit,*
1. Cor. 3: *siue bonum, siue malum.* Et 1. ad Corinth. 4. *Nolite ante tempus iudicare, quoad vsque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Secundo, quia hoc pertinet ad perfectionē integritatem illius iudicij, & diuinæ iustitiæ manifestationem. Nam vt cōstet Christi iudicantis, & reddentis Sanctis præmiū, iustam esse sententiam non sufficit, quod illi habuerint merita: sed oportet, vt constet illa permansisse viua, & omnia impedimenta fuisse sublata, atque adeō omnia mala, etiam in iustis fuisse vel misericorditer propter Christum remissa, vel condigne vindicata, & purgata. Vnde ad ostēsionem etiam diuinæ gratiæ, & ad gloriā Christi, hic iudicandi modus spectat. Sicut etiam peccata reproborum, quæ in hac vita per pœnitentiam deleta fuerunt quantuis iterum punienda non sunt, in iudicium illud defecentur, vt diuina iustitia, ac misericordia amplius manifestetur. Tertio quia opposita sententia nullum habet verisimile fundamētum. Nam in primis, omnibus illis Scripturæ locis non promittitur vera, ac propria obliuio peccatorum. Alioqui oporteret, vt neque in diuina memoria manerent, quia promittit Deus, quòd obliuiscetur eorum. Et similiter oporteret, vt neque ipsi Sancti, qui illa commiserunt, eorum recordarentur, quod est aperte falsum, vt constat ex Apoc. 20. quem locum sect. 9. exponemus. Et ad hoc propositum tractat illum Aug. 20. de Ciuit. cap. 14. docens, in die iudicij omnia tam bona, quā mala esse in singulorum memoriam reuocanda. Et Greg. in psal. 88. dicit quod recordabuntur miseriarum præteritarum, vt in æternum misericordias Domini canāt. Idem docet Lactant. lib. 7. c. 22. in illis ergo Scripturæ locis per omnes illos dicendi modos significatur perfecta remissio peccatorum, quæ *deleri* dicuntur, quia macula eorum in anima non manet: *obliuioni autem traduntur à Deo*, quia iam eorum non recordatur, vt puniat: & eodem modo, *tegi*, & *occultari*, quia iam non prouocant ad iram, neque sunt rubori, aut dedecori.

Apoc. 20. *Aug.* *Greg. Papa.* *Lactantius.* *Publica delictorum manifestatio in iudicio vniuersali Sanctis pudori aut tristitiæ non futura.*

Ex quo facile respondetur ad confirmationem supra factam. Quia sicut memoria peccatorum non efficit dolorē, aut tristitiā in Beatis: ita neq; eorum manifestatio pudorem, aut iustitiæ adumbrata. *Et idcirco* (inquit) *necesse erit, subtili examinatione inuestigari discussione, & quasi admoris lucernis de tenebris in lucē prodi. Possumus afferre aliquid & de psalmo ad confirmandū id, quod dicitur de scrutenda Ierusalem. Ait namque sub persona Domini, Cū accepero tempus, ego iustitias iudicabo, vias iustorum (ni fallor) & actus eorum discussorum se, & examinatarum dicit.* Cum ergo postea Bernard. dicit, si nos in hac vita diiudicauerimus, postea non fore iudicandos, de iudicio damnationis loquitur.

Psalm. 74.

Responsio ad argumēta in oppositum. *Basil. Psalm. 7.* *Psalm. 5.*

Ad rationes autem dubitandi in principio positas respondetur. Ad primam, verbum *iudicandi* in Scriptura variis modis sumi, vt notauit Basil. hom. in Psalm. 7. in illud, *Dominus iudicat populos.* Interdum enim in cōmuni significat sententiam proferre post causæ examinationem, siue iudicium sit condemnationis, siue absolutionis. Et hæc videtur esse propria significatio, secūdum quam dicitur Christus *iudicaturus viuos, & mortuos*, & hoc modo dicimus, Sanctos esse iudicandos. Interdum verò *iudicare* significat idē, quod condēnare, vt Psalm. 5. *Iudica eos Deus.* Et Joan 5. *Qui vero mala, in resurrectionē iudicij*, id est, damnationis. Nam quia iudicium est actus iustitiæ, & præcipuè futurum est ad manifestandam diuinam iustitiam, quæ in reprobis potissimum exercenda est, ideo iniqui quasi per antonomasiam iudicandi dicuntur. Cum ergo Ioan. 3. dicitur, *Qui credit in eum, non iudicatur*, sensus est, non condemnatur, scilicet, secundum præsentem iustitiam, aut, si in ea perseueret. Sicut inferius inquit, *Qui credit in filium, habet vitam æternam; qui incredulus est filio, nō videbit vitam*: & cap. 5. *Qui credit in eum, qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit*, id est, in damnationem. Vnde subiungit, *Sed transit a morte in vitam.* Sic Irenæus lib. 5. cap. 27. *Qui credit in me* (inquit) *non iudicatur*, id est, *non separatur à Deo: qui autem non credit, iam iudicatus est*, id est, *separauit semetipsum à Deo voluntaria sententia.*

Ioannis. 5. *Ioannes. 5.* *Irenæ.*

Ad secundam respondetur, etiam illos Sanctos, qui corpore, & animo iam sunt Beati, fore iudicandos, quia licet priuatim iudicati sint, oportet, eorum causam ad publicum tribunal deferri. Nam etiam tempore iudicij omnes Sancti erunt cum corpore, & animo glorioſi, & nihilominus iudicabuntur.

Ad tertiam, iā explicatum est, quo modo insignes Sancti iudicandi sint: nec est inconueniens, quòd assessores Christi ab ipso iudicentur, & cum ipso inferiores diiudicent, quamuis a Gregorio ij dicantur non iudicandi, quia eorum causa breuiter transigenda est, potius per modum approbationis, & laudis, quam discussionis, & examinationis. De Christo autem domino non desunt, qui dicant etiam ipsum fore iudicandum. Anselmus enim in Elucidario sentit vniuersas Christi actiones, & vitam esse in iudicio omnibus manifestandam. Et ita exponit illud Apocalyp. 20. *Et libri aperti sunt, id est, conscientiæ singulorū, & alius liber apertus est, qui est vita, id est, vita ipsius, in quo omnes quasi in libro legent, quid de præceptis eius vel fecerunt, vel neglexerunt.* Rursus per hāc vitæ Christi manifestationem constabit euidentius infinita Dei misericordia, & iustitia erga humanū genus, ad ipsius gloriam, & bonorum consolationē, & confusionem malorū. Hac ergo ratione quodāmodo dici potest Christus seip. sum diiudicaturus. Quod tamē potius metaphoricè, quām propriè dictū est, eo modo, quo etiam ipse Deus in iudicium venire dicitur, iuxta illud Psalm. 50. *Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas, cū iudicaris:* & Ioel. 3. vbi nos legimus, *Et disceptabo cum eis*, Hebræa habent, *iudicabor cum eis.* Et Isai. 43. *Reduc me in memoriam, & iudicemur simul, narra, si quid habes, vt iustificeris.* De quo tractans Ambros. Psalm. 36. *Grane* (inquit) *est hoc iudicium, cum Dominus de se postulat contra hominē iudicari.* Quia re vera Deum, aut Christum hoc modo iudicari, potius est, iustius, atque exactius homines iudicare, causam suam magis, magisquè aduersus prauos homines, & in fauorem bonorum iustificando.

Christus quo modo iudicū diuinatur. *Anselm.* *Apocal. 20.* *Psalm. 50.* *Ioel 3.* *Isai 43.* *Ambros.*

SECTIO VIII.

Vtrùm Angeli tam boni, quàm mali, iudicandi sint.

NOn est huius quæstionis sensus, an sint Angeli sancti iudicandi, quoad præmium essentiale ex operibus, & meritis, quæ in beatitudine gesserunt, vt Origen. sæpius indicat, homil. 13. in Lucā, homil. 20. & 24. in Numer. quē pie interpretatur

Origen. D. Thom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pretatur D. Thom. 1. par. quæst. 113. artic. 7. ad. 4. ex eodem Origen. homil. 11. in Numer. vbi ait futuros etiam Angelos custodes in iudicio, non tam vt de sua custodia iudicentur, quàm vt sint testes iniquitatis, ac negligentiæ hominum. Est ergo quæstio de iudicio Angelorum ex operibus, & meritis, quæ in statu suæ viæ habuerunt. In qua re est sententia satis vulgata, Angelos non esse iudicandos, saltem quoad præmium, & pœnam essentialem. Ita sentit D. Thom. hic quæst. 59. articul. 6. Negat enim iudiciariam potestatē Christi vt hominis se extendere ad Angelos quoad præmium, & pœnam essentialem: sed solum quantum ad ministeria eorum, & accidentalia præmia, vel supplicia, quæ inde resultant. Et in 4. dist. 47. quæstion. 1. articul. 3. quæstiuncula. 4. apertius dicit, hoc iudicium directè nō pertinere ad Angelos: sed tantū indirectè, quatenus actibus hominum fuerunt commixti. Atque hanc sententiam amplectuntur discipuli Diui Thomæ. Probari autem potest. Primò, quia generale iudicium de Angelis, initio mundi perfectum est, vnde omnes integrum præmium, aut supplicium essentiale acceperunt. Secundo, quia Christus non est Redemptor Angelorum: ergo nec futurus erit iudex. Tertio, quia in Symbolo tantum profitemur, Christum futurum iudicem viuorum, & mortuorum, & in Euangelio solum de hominibus profertur sententia, *Venite benedicti, &c.* Matth. 25.

Symbol. *Matth.* 25.

Angeli tam boni, quam mali iudicio vniuersali comparituri omnes.

Dicendum tamen est primò, omnes Angelos tam bonos, quàm malos comparituros in iudicio, & aliquomodo illud subituros. In hac assertione omnes conueniunt, & de bonis quidem Angelis constat. Quia Christus dixit omnes Angelos sanctos vēturos secum ad iudicium. De malis autem omnes Theologi idem docent. Quia est fere eadem ratio: & quia ad gloriam Christi spectat, vt eo die illi *curuetur omne genu*, sicut Paul. exposuit. Et quia tam boni, quàm mali Angeli ad salutem, vel damnationem hominum aliquid cooperati sunt, & aliquod ministerium exhibent circa præmium vel pœnam eorum, idcirco oportet, vt huic generali iudicio, omnes assistant, & Christo, vt vniuersorum Domino subijciantur. Et hinc fit, effectum huius iudicij saltem indirecte redundaturum ad Angelos. Gaudebunt enim boni de consortio Sanctorum hominum, & de fructu sui ministerij, & similiter accrescet malis aliqua confusio, & accidentaria tristitia ex condemnatione prauorum hominum. Nam ipsi etiam detrudentur in infernum. Et de malis, quorum causa extiterunt, nouo aliquo modo punientur, saltem per nouam quandam ignominiam, & publicam infamiam.

Rom. 14.

Angelis Christo iudicandi omnes. *Bonauent.* *Richard.* *1. Petri 2.*

Secundo dicendum est, probabilius videri omnes etiam Angelos esse iudicandos quo ad præmium, & supplicium essentiale, iudicio saltem approbationis, & condemnationis. Ita sentit Bonauent. in 4. dist. 47. artic. 1. quæst. 4. & Ricard. art. 1. quæst. 6. & probatur primò ex illo. 2. Petr. 2. *Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari.* Quorum verborum sensus est, Deum non peperciisse Angelis peccantibus, eosque carceribus addictos in iudicij diem reseruasse, vtique iudicandos, & puniendos. Ita exponit August. lib. 11. de Ciuitat. cap. 33. & lib. 21. cap. 23. & lib. de natura boni contra Manihe. cap. 33. & similem sentētiam ex Andrea Apostolo refert Abdias Babylon. lib. 3. Ex quo loco sumpserunt aliqui veteres Patres occasionem, vt dicerent, dæmones nondum puniri igne inferni, donec in iudicio vniuersali iudicentur, & ad æternum ignem damnentur. Hoc enim sensu intelligunt dixisse Petrum omnes *in iudicium reseruari*. Ita sentit Iustinus in dial. cum Triphone, quem refert, & sequitur Iren. lib. 5. cont. hæreses, cap. 33. & vtriusque sententiam refert, & approbat Euseb. lib. 4. Hist. cap. 17. aliàs. 18. & Nizephor. lib. 4. capit. 6. Qui etiam putant, ante aduentū Christi non certo cognouisse dæmonem suam damnationem: post Domini autem aduentum intellexisse, ignem æternum sibi esse paratum. Quod etiam refert, & probat Oecumen. 1. Petr. 5. Verumtamen hæc sententia quoad aliquid singularis est, & non est probanda. Nam tam certum est angelos malos à principio suæ damnationis esse igni traditos, & cognouisse suam damnationem æternam, quam idem est certum de hominibus peccato mortali decedentibus, seu quàm est certum, Angelos bonos esse beatos. Potest autem illa sententia pie exponi, vt postea dicam.

Abdias Babyl. *Iustinus.* *Iren.* *Euseb.* *Oecumen.*

dicam. Ex illa ergo tantum sumimus id (quo iij Patres supponunt) Angelos, scilicet, fore à Christo iudicandos, & malos ipsius sententia esse in infernum detrudendos, vt inde nunquā amplius possint emergere, sicut nunc eis permittitur, vt ex Apocalyp. 12. & 20. colligitur, in illis verbis, *Diabolus, qui seducebat eos missus est in stagnū ignis, & sulphuris, vbi & bestia, & pseudo Propheta cruciabuntur die, ac nocte in secula seculorū.* Et quoad hoc dici possunt, fuisse prius dæmones incerti de sua pœna, nimirum quantum ad hanc perpetuam incarcerationem in loco inferni, & priuationem illius potestatis, & libertatis, quam in hoc mundo possidebant. Et hoc sensu conquerebantur de Christo Marc. 1. *Quid nobis, & tibi Iesu Nazarene, venisti ante tempus perdere nos?* Ex quo loco potest etiam conclusio posita confirmari. Nam (vt Glossa ibi exponit) suspicabantur dæmones, se fore statim à Christo iudicandos, & in infernum præcipitandos, & hāc vocabant perditionem suam. Præterea idem confirmari potest ex illo. 1. ad Corinth. 6. *Nescitis, quoniā Angelos iudicabimus?* Quod de iudicio vniuersali exponunt Chrysostom. Theodor. Ambros. Anselm. & alij Græci, Latinique, quamuis aliqui eorum de malis angelis, alij absolutè de omnibus intelligant. Sed nihil refert, nam idem redit sensus. Vnde Ambros. ibi ait, eodem modo iudicandos esse Angelos, quo & mundus iudicabitur. Nec potest hic locus conuenienter exponi de iudicio tantum indirecto, seu quoad præmium accidentale. Tum quia Paulus eodē modo dicit, à nobis iudicatum iri Angelos, sicut mundum, & ita de eodem iudicij genere ab omnibus exponitur. Tum etiam, quia per illud indirectum iudiciū non propriè iudicantur Angeli, sed homines, & ex accidenti redundat in Angelos. Pauli autē verba possunt proprie, & in rigore intelligi. Quapropter Clemens Roman. libro. 7. Const. cap. 33. dicit venturum Christum in throno Regni sui ad condemnandum deceptorem mundi diabolum, & ad tribuendum vnicuique pro actionibus suis. Similia habet Lactan. lib. 7. cap. 26. Certū est autem, si mali Angeli iudicandi sunt iudicio condemnationis, multo magis esse iudicandos Sanctos Angelos iudicio approbationis, ac retributionis. Secūdo possumus argumentari ratione. Quia ex Angelis, & hominibus sanctis constituitur vnum Christi corpus, vna Ecclesia, & vna Dei ciuitas, & omnibus retribuitur pro meritis præmium eiusdem rationis, ergo conueniens est, vt publicum iudicium cum retributione fiat, non solum de hominibus, sed etiam de Angelis. Patet consequentia, primo, quia hic habēt locum omnes rationes, & congruentiæ ad Diuinam prouidentiam pertinentes, propter quas voluit Deus, fieri generale hominum iudicium, vt supra vidimus. Quia hoc pertinet ad manifestationem Diuinæ iustitiæ, & misericordiæ. Pertinet etiam ad honorem, & gloriam Christi, vt sicut est caput, & Rex Angelorum, sit etiam supremus iudex. Pertinet quoque ad honorem Sanctorum Angelorum, vt eorum merita, & coronæ in conspectu, tum hominum, tum Angelorum laudem, & honorem accipiant. Deinde, quia nihil est, quod impediat, quo minus ita fiat. Quia, licet Angeli iam receperint præmium, vel pœnam, & consequenter iudicati fuerint illud tamen iudicium fuit priuatum respectu huius vniuersalis iudicij, sicut etiam de hominibus est necessario dicendum. Item licet Christus non sit Redemptor Angelorum: est tamen Saluator, & Iustificator, ideoque debuit esse iudex etiam quoad essentiale præmiū. Quod autem in symbolo tantum profiteamur, esse iudicem viuorum, ac mortuorum, non propterea negatur, futurū etiam esse iudicem Angelorum: sed docetur id, quod certum est, nobisque necessarium: tacentur autem reliqua, nostræque inquisitioni relinquuntur: quanquam sub nomine *viuorum* Angeli possint comprehendi.

Apoc. 12. & 20.

Marci. 1.

Glossa.

1. Cor. 6. *Chrysost.* *Theodor.* *Ambr.* *Anselm.*

Clem. Papa.

Lact.

SECTIO IX.

Quomodo sint omnium causæ, & opera in iudicium manifestanda.

IN præcedenribus sectionibus multa attigimus, quæ sub hoc titulo comprehēdi videntur, prætermitti tamen non potuerunt, quia res sunt adeò inter se cōnexæ, vt non possint disputatione segregari: hic ergo solum addemus ea, quæ ad complementum huius disputationis dicenda supersunt. Hactenus enim descripsimus

Universidad de Deusto
Biblioteca

aduentum iudicis, & omnium iudicandorum conuentum, vnde sit reliquum, vt ipsum actum iudicandi describamus. Cum vero in hoc duo contineantur, seu requirantur, scilicet causæ cognitio, ac manifestatio, & sententiæ prolatio ijs duobus explicatis, erit iudicium absolutum, & omni ex parte declaratum.

Iudex & iudicandi vt. fibsliter apparebunt.

Vt ergo, de priori dicamus, supponendum est, quod sæpe est in superioribus inculcatum, hoc iudicium futurũ esse sensibile quoad mutuã præsentiã iudicis, & hominum iudicandorũ. Itaque non solũ Christus conspiciet, & cõspicietur à sanctis hominibus, sed etiam à malis, & iniquis: quod videtur de fide certum ex illo Matth. 24. *Matth. 24.* *Sicut fulgur exit ab oriente, & paret vsque in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis.* Ex quo colligunt omnes Patres, Christũ venturum manifeste, vt ab omnibus videatur. Vnde inferius dicitur, *Matth. 25.* *videbunt filiũ hominis venientem in nubibus cœli*, &c. c. 23. *Congregabuntur ante eum omnes gentes*, vbi significatur aperte mutua ac sensibilis præsentia. Quæ non obscure etiã colligitur ex colloquio, quod ibi describitur inter iudicẽ, & *Matt. 26.* iudicandos. Et c. 26. *Videbitis filiũ hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus cœli.* Ex quibus locis non solũ cõstat, visuros omnes homines Christi humanitatem, sed etiã externam gloriam, & maiestatem, & claritatem corporis eius, vt *Mag. sen.* cum Magistro docent Theologi omnes in. 4. dist. 48. & est sententia Aug. Enarrat. in Psalm. 85. circa illa verba, *Respice in me, & miserere mei*, & Enarr. in Psal. 109. circa illud, *Tecũ principiũ in die virtutis tuæ.* Et facile suaderi potest ex omnibus, quæ in superioribus dicta sunt de secundo Christi aduentu visibili, ac sensibili, & de differentijs inter primum, & secundum aduentum, & de gloria, & maiestate secundi. Illa enim omnia probant, illam gloriam, & maiestatem conspiciendã esse ab omnibus hominibus iudicandis. Loquor autẽ de claritate corporis, & maiestate externa ac sensibili; nam gloria diuinitatis non ostendetur reprobis, sed tantum Sanctis, vt recte docuit Aug. 1. de Trinit. c. 13. Et Isidor. lib. 1. de sum. bon. c. 30. Non enim docet, tantũ bonũ iniquissimis hominibus cõmunicari: maxime cum ad iudicium illud transigendũ necessarium non sit: ideo enim fiet iudiciũ per humanitatem, vt in ea conspicere pos-

A sint reprobi suum iudicem, quem in diuinitate propter eius eminentiam intũeri nõ decebat. Dices, Ergo nec necesse erat, vt viderent gloriam corporis Christi, satis enim esset, formam humanam conspicere, quam suo arbitrio manifestare potest corpus glorioſum, non manifestata claritate sua. Adde, videndum esse Christum à damnatis in forma crucifixi: ergo non videbitur ab eis gloria corporis eius. Maxime, quia visio huius gloriæ, & claritatis posset reprobis parere aliquod gaudium. Respon. negando *Solutio.* consequentiam, quia ad terrorẽ damnatorum, eorumq; confusionem, oportet vt videant saltem sensibilem gloriã Christi hominis, ex qua non solum voluptatem non capient, sed potius turbabũtur timore horribili, quia non conspicient illam claritatẽ, B vt eius pulcritudine fruantur, sed vt in illa tanquam in signo videãt & Christi gloriã, & maiestatẽ, & quid ipsi amiserint. Quod autem dicitur Christus videndus in forma crucifixi, si intelligatur quoad corporis figuram, & situm fictitium est, & sine fundamento: si autem intelligatur, quod videbunt in eo insignia crucifixionis verissimum quidem est, iuxta illud Zach. 12. *Aspicient ad me quem confixerunt*, quod de hoc mysterio exponit Ioan. cap. 19. & significatur Apocalyp. 1. *Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt*, vt notat Ignat. epist. 10. ad Smyrnenses, & Cyprian. ser. de ascens. & Chrysost. homil. de cruce & latrone, & hom. 49. imperfecti in Matt. & Hieron. epist. 1. ad Heliodor. & alij in superioribus allati. Nõ repugnat autem, videre, hoc modo Christum C crucifixum, & videre illum in maiestate sua, quia illa insignia passionis in eius corpore glorioso manent cum summa gloria, & decore.

Obiectio. *Apoc. 1.* *Ignatius.* *Cyprian.* *Chrysost.* *Hieron.*

Opera omnia in iudicio examinabuntur.

Secundo supponendum est, in illo iudicio manifestanda esse iudicandorũ opera tam bona, quã mala, quod spectat ad cognitionem, & probationem causæ, de qua ferendum est iudicium. Quæ veritas sic absolute proposita, de fide est, vt constat ex locis supra tractatis, Matth. 25. 2. ad Cor. 5. & alijs. Duo autẽ sunt potissima testimonia, in quibus hic agitur Diuini iudicij specialibus describitur. Primum est Dan. 7. *Iudicium sedit, & libri aperti sunt.* Secundũ est Apoc. 20. *Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in cõspectu throni, & libri aperti sunt, & alius*

Matt. 25. *2. ad Cor 5.* *Dan. 7.* *Apoc. 20.*

Aug.

A *liber apertus est, qui est vitæ, & iudicati sunt mortui ex ijs, quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum.* In quibus locis quamuis Sancti varijs modis explicent librorũ metaphoras, tamen omnes intelligunt (quod Ioannes satis explicuit) ea librorũ apertione significatam esse operum omnium manifestationẽ. Aug. ergo. 20. de Ciuit. c. 14. & 15. per libros, qui aperti sunt, intelligit Sanctos, in quorum mentibus, & cordibus Diuina volũtas, & lex veluti clara, & expressa cognosci potest: per librum autem vitæ intelligit vim Diuinã, qua vnicuique præsens fiet quidquid in vita male, aut bene gessit. Cum enim ad iudiciũ operum necessaria sit cognitio legis, seu iuris, facti seu operis, plures etiam libri videntur esse necessarij. Alij in quibus precepta scripta sint: alij in quibus ipsorum operum historia sit conscripta: priores ergo libros intelligit Aug. esse corda Sanctorũ, Diuinũ ius ac Diuinam voluntatẽ exprimẽtia: alterũ autẽ librum vitæ intelligit esse memoriam factorum omnium, quæ virtute *Quid sit aperiri libros in die iudicij.* Diuina in omnibus hominibus iudicandis fiet. Et eandem fere expositionem sequens Richar. Victorin. in dicto lib. de potestate iudiciaria, intelligit priores libros non esse quoslibet Sanctos, sed solos insignes ac perfectos viros, in quibus Diuina lex, ac volũtas tanquam in speculo relucet. A qua interpretatione non abhorret Theod. Daniel. 7. nec Anselm. in Elucidario. Quia addit, librum vitæ esse vitam Iesu, quę omnibus debet esse norma viuendi, & intelligi potest quasi lex, per quam omnes sunt iudicandi. Beda vero per libros apertos intelligit scripturas, in quibus præcepta Diuina cõtinentur, quæ omnia probabiliter excogitata sunt. Vera tamen interpretatio, & maxime literalis esse videtur, plures libros, qui aperiendi sunt, esse omnium hominum & Angelorum conscientias, in quibus tam iura, quam facta conscripta reperientur, iuxta illud Isai. 51. *Lex mea in corde eorum*, & Psalm. 36. *Lex Dei eius in corde ipsius*, & illud Ierem. 17. *Peccatum Iuda scriptũ est stilo ferreo in vngue adamãtino exaratum super latitudinem cordis eorum.* Igitur ex ijs quæ in conscientijs scripta fuerint, singuli iudicandi sunt. Vnde Paul. ad Rom. 2. *Thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei*, & infra, *Ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimoniũ red-*

Theodor. *Anselm.* *Beda.* *Isaiæ. 55.* *Psalm. 39.* *Ierem. 17.* *Roman. 2.*

dente illis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium in die cum iudicabit Deus occulta hominum. Recte ergo per libros, qui aperiendi sunt, ex quibus iudicandi sunt mortui, conscientias, seu memorias singulorum interpretamur cum Hieron. & Theodor. Dan. 7. Per librum autem vitæ, recte etiam intelligunt Hieron. & Aug. dicto lib. 20. c. 15. librum illum viuentium, seu Diuinam mentem, in qua prædestinati omnes conscripti sunt. Hic enim est frequentior vsus huius vocis in scriptura, vt latius tradit D. Thom. 1. p. quæst. 24. & præsertim apud Ioannem in Apocalyp. c. 13. *Adorauerunt eam omnes, qui habitant terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ*: & eodem. c. 20. *Qui non est inuentus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.* Idẽ fere habetur cap. 21. & 22. Vnde in alijs libris dicuntur esse conscripta omnia opera, in hoc vero libro vitæ præcipue dicuntur scripta nomina, seu personæ. Nam sicut in militia, alius est liber, in quo scribũtur delecti milites, alij vero in quibus describuntur vel leges, vel facta militũ, ita in præsenti, præter eos libros in quibus scribũtur facta hominum, est liber vitæ in Deo, in quo describuntur, qui ad vitam æternam sunt electi, qui in die iudicij aperiendus est: quoniam perspectis omnium conscientijs, & operibus statim constabit qui sint de numero prædestinatorum, qui verò non, & omnibus notum fiet, quomodo Deus, & summa misericordia eos elegerit, & admirabili prouidentia per consentanea media C ad finem perduxerit, & nõ minori iustitia eis præmium reddat. Dices, Cur non sit mẽtio alterius libri, in quo scripti sint reprobi, qui dici poterit liber mortis. Respondet Augst. & D. Thom. eos qui repudiãtur, & reijciuntur, non solere singulariter in libro describi. Hieron. autem sentit dari librum mortis, non quidem in mente Dei, sed dæmonis: quia licet Deus scientiã habeat omniũ reproborũ, tamen nõ per se & quasi ex voluntate, & intentione sua illos descripsit in mente sua, sed solum quia ipse futuri erant tales, ideo eos præsciuit, quod Augustin. & Thomas intendunt. At vero dæmon suum librum habet, in quo reprobos, & eorum opera scribit, quem ipse quidem in die iudicij proferet, vt sui imitatores accuset. Tamen quia Deus per il-

Hieron. *Theodor.* *Hieron.* *Aug.* *D. Thom.* *Apoc. 13.* *20. & 21. 22.*

Obiectio. *Solutio.* *Aug.* *D. Thom.* *Hieron.* *Liber mortis an detur.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

lum librum non iudicabit, sed per singulorum conscientias, & suam scientiam ideo de illo libro non fit mētio in Scriptura. Ex ijs ergo satis cōstat, omnium opera manifestanda esse in die iudicij, sub quibus facta & dicta, & occultissima cogitationes comprehenduntur, omnia enim hæc in conscientijs scribuntur, & omnibus proprium aliquod præmium, vel supplicium respondebit.

Duo autem circa hoc inquiri possunt. Primum, an omnia, & singula opera omnium hominum, & Angelorum sient nota omnibus alijs, an vero tatum singulis manifestanda sint, quæ sunt vnicuique propria. Nam de hoc secundo nullum est dubium inter Theologos. Tum propter adducta testimonia Scripturæ: tum etiam, quia hoc spectat ad æquitatem diuini iudicij, vt vniuscuiusque causa legitimo testimonio comprobetur, quale erit in singulis testimonium propriæ conscientiæ, vt ex Paulo adductum est. De primo autem aliqui Theologi dubitant, quia non existimant, illud esse necessarium ad æquitatem diuinæ iustitiæ. In quam sententiam videtur inclinare Paludan. in. 4. distin. 47. q. 1. articul. 2. & Durand. quæst. 2. Multo autem verior est contraria sententia, quam tenet D. Thom. dist. 43 quæst. 1. articul. 5. quæst. 3. & Bonauētura ibidem artic. 3. & Richar. art. 7. & dist. 47. art. 1. quæst. 3. & Soto. q. 2. articul. 3. Atque ad id persuadendum afferri possunt, præter ea, quæ hic diximus, permulta alia, quę Sect. 5. & 7. adducta sunt. Ratio est, quia non haberet illud iudicium perfectam rationem generalis iudicij, ac ferè superuacaneum esset, si omnium causæ non essent in publicum proferendæ, & sententia, ac ratio eius omnibus manifestanda.

Palud. Durand. D. Thom. Bonauent.

Quomodo omnes omnium conscientiæ cognoscēt in iudicio qui adsunt.

Hinc oritur secundum dubium, quomodo hæc cognitio seu manifestatio faciendi sit. In quo multa includuntur, scilicet an facienda sit per mentalem tantum manifestationem, an per vocalem. Item an sit in momento, vel in tempore facienda. De quibus omnibus Theologi locis citatis multa scribunt, sed vt recte dixit Magister, cum de re nihil per Scripturam, neque per Ecclesiā sit nobis reuelatum, nihil potest certo fundamento affirmari, cū Deus illis, & alijs modis, prout sibi placuerit, hoc facere possit. Tamen coniecturis vtendo verisimile est, quod omnes Theologi docent, huiusmodi causæ manifestationem non esse totam vocibus sensibilibus exprimendam, esset enim res valde morosa, & non necessaria, vt optime Augustin. libro. 20. de Ciuitat. capite. 14. & clarius in. 16. Secundo credibile est, non esse futuram in vnico instanti, quia non possent homines, præcipue reprobi tam multa simul distincte, & perfecte cognoscere, sine ingenti miraculo non necessario. Item non oportet, vt tam celebris actio vno temporis instanti transigatur: fiet ergo in mora aliqua, per successiuam loquutionem mentalem, omnibus proportionatam. Tertio non est improbabile, aliqua peccata hominum esse voce sensibili redarguenda, & similiter aliqua bona opera laudanda. Quia cum illud iudicium futurum sit sensibile, & inter homines, qui se se mutuo sensibiliter conspicient, vt supra diximus, videtur etiam conueniens, vt aliqua ratione fiat loquutione sensibili, qui modus est hominibus maxime accommodatus, & ad majorem honorem bonorum, iniquorum vero confusionem pertinens. Hinc Richar. dist. 47. articul. 1. quæst. 3. credit, hanc vocalem manifestationem maxime esse futuram de operibus misericordiæ, & de peccatis ei oppositis, propter ea, quæ de forma iudicij Matth. 25. narrantur. Quod est incertum, quia non constat, ea omnia, quæ Christus ibi dixit, sensibili voce esse transigenda, & quia supra cum Augustin. diximus, ea, quæ de operibus misericordiæ ibi dicuntur, tantum esse velut indicium quoddam iudicij de omnibus operibus faciendi. Hinc etiam Sotus dist. 47. quæst. 1. articul. 3. putat hanc vocalem redargutionem, seu reprehensionem specialiter futuram respectu fidelium, & significat, hoc modo esse interpretandam sententiam Gregor. quod in iudicio erit disceptatio sensibilis cum fidelibus peccatoribus, non vero cum infidelibus. Quod non solum est incertum, sed valde etiam voluntarium. Tum quia non habet fundamentum in Scriptura: tum etiam quia maxime videntur reprehendendi infideles præsertim Iudæi, quia, vt Beda significat Luc. 23. & colligitur ex Scriptura, illis maxime ostendet Christus sua vulnera, vt videant, quem pupugerunt, & con-

Richard. Operum reuelatio manifestatio in die iudicij futura. Matth. 25. Soto.

Beda.

& confundantur. Item quia si disceptatio sensibilis tantùm est futura cum fidelibus peccatoribus per modum accusationis, excusationis, & redarguitionis, ergo pari ratione disceptatio sensibilis, quæ per modū laudis fiet cum Iustis, non fiet cum insignioribus, sed tantùm cum mediocribus Sanctis, quia illi tantum dicuntur iudicādi iudicio discussionis: hoc autem videtur incredibile. Nam quó fuerint homines sanctiores, eò magis laudabuntur mentali, ac sensibili voce, & lingua, Igitur nihil censeo posse hac in re dici, quod firmo nitatur fundamento: atque verisimilius esse, si quid agendum est voce sensibili, id non esse futurum respectu singularum personarum, sed in communi, vel respectu omniū, qui futuri sunt ad dexteram, vel ad sinistram, vel secundum aliquos generales ordines, aut vitiorum, vel virtutum genera, vt verbi gratia commendando prius misericordes, deinde Virgines, postea Martyres, & sic de vitijs contrarijs, simili proportione. Vnde fit tandem incertum etiam esse, an illa excusatio iniquorum, & submissio bonorum, quæ Matth. 25. insinuatur, futura sit sensibilis, vel tantum mentalis: & sane probabilius est fore mentalem, vt Sotus supra sentit quæst. 2. artic. 4. & colligit ex testimonio Pauli ad Roman. 2. supra citato, & ex illo Sapiente. 4. *Dirumpet illos inflatos sine voce.* Et videtur colligi ex dictis, nā si sensibilis reprehensio non est futura cum singulis personis, sed generatim, non videtur habere locum excusatio vocalis, nisi fingamus, vel maximam confusionē multorum simul vociferantium, ac se excusantium, vel aliquē loco omnium esse locuturū: sed credibilius certe est, fore vt omnes iniqui tanto sint eo die stupore, ac terrore affecti, vt nec respondere, nec mutire audeant. De Sanctis vero manifestum esse videtur, non posse, vt sonant, intelligi ea verba, quæ eis tribuuntur Matth. 25. *Quando te vidimus esurientem, &c.* quia neque ip si hoc ignorabunt, neque interrogabunt, aut interpellabunt Christum loquentem. Ergo illo dicendi modo solum voluit indicare Christus submissionem, & gratitudinem Iustorum, qui omnem suam gloriam, & honorem, non tam suis operibus, quam Diuinę largitati, & gratiæ attribuent.

Rom.

SECTIO X.

Quomodo sit proferenda sententia, & iudicium absoluendum.

PRimum, examinata, comprobata, atquè cōclusa vniuscuiusque causa, sententiam esse proferendam, tam est certum, quàm quod sit futurum singularū personarum iudicium. Quia iudicium per sententiam consummatur, & ita in citato loco Apoc. 20. postquam dictum est, *Aperti sunt libri*, subiungitur, *& iudicati sunt mortui, ex ijs quæ scripta sunt in libris secundum opera ipsorum.* Post manifestationem ergo causæ, adhuc superest iudicium, quod non nisi in sententia consistere potest.

Dubitari vero in primis potest, an omnes mali vnica generali sententia iudicandi sint, & similiter omnes boni, an vero de singulis propriæ sententiæ proferendæ sint. Matth. enim. 25. significatur priori modo proferendam esse sententiam. Nam generatim reprobis dicitur, *Ite maledicti, &c.* electis autem, *Venite benedicti Patris mei, &c.* In contrarium vero est, quia non omnes sunt eadem pœna afficiendi, aut remunerandi eodem præmio, sed vnusquisque pro suorū meritorum qualitate. Quapropter dicendum videtur, de singulis esse propriam & particularem sententiam proferendam, vniuscuiusque meritis accommodatam, quod ijs verbis eleganter docuit Gregorius Nyssenus orat. in illud, *Quod vni ex ijs minimis feciſtis, mihi feciſtis. Adhuc verſor circa ſpectaculum terribilis aduentus Regis, quem deſcribit nobis Euangelium: etiam nunc animus, terrore eorum, quæ dicta ſunt, defixus pauore, atque formidine torpet, veluti cernens quodammodo tum ipſum cœlorum Regem in ſolio glorioſo terribiliter præſidentem: tum infinitas illas Angelorum legiones, Regem vndique circunſtantes, atque ipſum magnum ac terribilem Regem ex inenarrabili gloria ad humanam naturā deſpicientem, & omne genus hominum, qui ex quo homines nati ſunt vſque ad illā terribilē apparitionē inuenientur, ad ſe ſe cogentē, & prometito ac dignitate ante actæ vitæ, vnicuiq; ſententiam accommodantem.* Etenim cum sententia nihil aliud sit, quam practicum iudicium habens adiunctum imperium, seu voluntatem

De singulis est sententia distincte proferenda.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem retribuendi vnicuique iuxta opera A
sua necesse est, vt pro diuersitate meritorũ
& retributionis, sententia varietur. Veri-
simile autem est, postquam de singulis in
specie iudicatũ fuerit, ad cõsummandum,
& abluendum iudicium proferendas esse
illas duas generales sententias, quarum vna
reprobis, altera electis communis est. Nã,
quia omnes, qui in vno, vel altero ordine
continentur in statu, & perpetua viuendi
ratione conueniunt, inter se vero ipsi duo
ordines nihil commune habent, quod ad
retributionem pertineat, ideo Christus nõ
proferet vnam sententiã vtriq; ordini cõ-
munẽ, sed singulis ordinibus singulas. Vn-
de quia omnes electi perpetua charitate il-
li coniungentur, idcirco proferendo sen-
tentiam eos ad se vocat dicẽs, *Venite bene-*
dicti Patris mei, quos merito hoc nomine B
appellat, quia diuina benedictio, quæ æter
nam electionẽ, & omnem gratiã comple-
ctitur, potissima fons est, & origo, quæ ad
illum fœlicem statum eos perducet. Dicet
autem illis, *Possidete regnum*, quia re vera
omnes cum ipso regnabunt in sæcula sæ-
culorum, vt dicitur Apocal. 22. Dicuntur
autem tunc Sancti percipere regnũ, quan- Apoc. 22.
uis iam corpore, & animo beati sint, vel
iuxta phrasim Scripturæ, qui a tunc mani-
festabitur eorum gloria & regnum, omni-
bus Angelis, & hominibus, iuxta illud Sap. Sap. 5.
5. *Nos insensati vitam illorum æstimabamus*
insaniam, & finem illorum sine honore, ecce
quomodo computati sunt inter filios Dei, &
inter Sanctos sors illorum est. Vel, quia tunc
nouo modo & nouo honore, corpore, &
animo accipient possessionem regni. At
vero, quia reprobi omnes perpetuo erunt
desperti, ac separati à Deo, ideo illis decet,
Ite maledicti, quo verbo pœna damni, quæ
maxima est, significatur. Non vocat autẽ
eos maledictos à Patre, quia perditio eorũ
non ex Deo, sed ex ipsis erit. Deinde sub-
iungit pœnam sensus. *In ignem æternum.* Ex
quo intelligimus, sub hac sententia non
comprehendi paruulos, qui cum solo ori-
ginali ex hac vita discesserunt, ij enim nõ
ibunt in ignem æternũ. Quod etiam con-
stare potest ex ratione, quam Christus red-
didit proferens hanc sentẽciam, tota enim
in actualibus peccatis nititur. Et ratio hoc
etiam confirmat, quia cũ ij paruuli habi-
turi sint statũ valde diuersum à cæteris re-
probis, non oportuit eadẽ sentẽtia damna-
tionis cum eis inuolui, iudicabuntur ergo
propria sententia generali respectu omniũ
illorum, quia omnes in eo statu æquales
sunt ab alijs autem diuersa.

Secundo intelligitur ex dictis, eo die esse
à Christo proferẽdam sententiã seruata in omnibus exacta iustitiæ ratione, ita
vt nullus sit futurus locus intercessioni, nũl
lumquè miseric rdię perfugiũ, *Zelus*, enim, *In vniuersali iudicio ita*
& furor viri (id est Christi iudicis) *non par-* *seruabitur hic mo-*
det in die vindicta, nec aquiescet cuiusquã pre- *dus sententiæ.*
cibus, nec suscipiet pro redẽptione dona plurima. Prou. 6.
Tunc enim adimplebitur illud Ierem. Ierem. 17.
Ego Dominus scrutans corda, & probãs renes,
qui do vnicuiq; iuxta viã suam, & iuxta fru-
ctum adinuentionũ suarum, tẽpus enim hu-
ius vitæ concessum est ad veniam, & mise-
ricordiã obtinendam, postquã vero ad iudi
cium peruentũ fuerit, solius iustitiæ distri- B
butiuæ, & vindicatiuę legibus agendũ erit
de qua re legi potest Aug. ser. 67. de tẽpore, Aug.
& lib. de decem chordis, cap. 1. & 2. & alijs
locis supra citatis. Gregor. hom. 1. & 12. in Greg. Prosper.
Euang. Prosper lib. 3. de vita contemplatiua, cap. 12. Bernar. serm. 55. in Cantica. Bernar.

Tertio intelligitur ex dictis, an sententia *An sententia*
proferenda sit voce sensibili, vel tantum *proferẽda sit*
mentali. Verisimile est enim priuatas, ac *voce sensi-*
singulares sententias mentaliter esse ferẽ- *bili.*
das, quia cũ omnibus sigillatim loqui vo-
ce sensibili valde morosum esset, & diutur-
nũ tempus requireret: ita tamen hoc est in-
telligendum, vt huiusmodi sententiæ non
tantum ab eis, ad quos pertinebunt, sed ab
omnibus, qui iudicio aderunt, cognoscan-
tur, sicut de operibus diximus vtrobique
C enim eadẽ ratio est. Imo tota ratio ob quã
opera omnibus manifestabũtur erit, vt sen
tentiæ æquitas ac iustitia omnibus patere
possit. Et ita sentiũt Patres supra citati. At
vero sententiæ illę generales, vt credi potest,
voce sensibili proferẽtur, quod sentit An- *Anselm.*
sel. in Elucid. Et Abulens. Matt. 25. q. 333. & *Abulens.*
frequẽtius Scholast. d. 47. propter rationes
tractatas præcedenti sect. quia cum iudi-
ciũ sit sensibile, & à iudice humano & visi-
bili, decet, vt etiam sententia proferatur
aliquo modo sensibili: ergo saltem profer-
tur hoc modo quoad generales sententias.

Vltimo colligi potest ex dictis, finita sen
tẽtia absoluendũ, ac dissoluẽdum esse iudi-
ciũ. Tũ quia nihil iã ibi supereſt agẽdũ, cũ
sententia sit veluti vltima forma iudicij: tũ
etiã quia cum sententia Christi sit efficax
statim

statim sine mora executioni mandabitur, A
& ideo per modum efficacis imperij ab ip-
so profertur. *Ite maledicti, & Venite bene-*
dicti. Statim ergo aperierur terra, vt damna-
tos deuoret, & ipsi ire incipient in ignem
æternum: Beati vero cum Christo recipiẽ-
tur in cœlum. Quanto autem tẽpore dura-
turum sit iudicium hoc incertum esse do-
cet Aug. lib. 20. de Ciuit. c. 1. Nam licet cõ-
muniter appelletur dies iudicij: non tamẽ
ibi dies sumitur proprie pro naturali die,
sed pro toto tẽpore, quo fiet iudicium: est
autem verisimile, nec duraturum tantum
per instans, vt supra dictũ est, nec magna
tẽporis mora, quia non erit Christo neces-
saria ad conuincendas singulorũ conscien-
tias, & sententiam proferendam. Quod etiã
insinuatur verbis illis Christi, *Sicut exit ful* B
gur ab Oriente, & paret vsque in Occidentẽ, sic
erit aduentus filij hominis. Hac enim simili-
tudine declaratur, breue futurum tempus,
quo durabit Christi præsentia in hoc infe-
riori mundo in secundo aduẽtu suo. Quod Malach. 3.
etiam significatur in illo Malach. 3. *Ero te-*
stis velox maledicis, adulteris, &c. vt perpen-
dit Aug. 20. de Ciuitat. cap. 26. & ita etiam
sentiunt scholastici frequentius dicta di-
stin. 47.

DISPVTATIO LVIII.
In quatuor sectiones distributa.

De statu Christi, & totius vniuersi post
peractum iudicium.

EXplicatis omnibus quæ de secundo
Christi aduentu, ac generali iudicio
necessaria indicauimus, vt huic tandẽ
operi finem imponamus, reliquum est, vt
de statu Christi Domini post iudiciũ dis-
seramus: nihil enim aliud tam de mortali,
quam de æterna ac beata Christi Domini
vita considerãdum supereſt. Quia vero vbi
fuerit corpus, illuc cõgregabuntur, & aqui-
læ, & quia caput, ac totum corpus statum
eiusdem rationis, atque idem regnũ possi-
debunt, ideo simul statum Beatorum om-
nium, qui cum Christo regnabunt, explica-
bimus. Ac denique quia totus hic mun-
dus renouandus est, vt sit amplissimum, at-
que ornatissimum Christi, Beatorumque
domicilium, idcirco ab hac mundi reno-
uatione disputationem exordiemur, vt tan
dem in æternæ fœlicitatis consideratione
finiatur.

SECTIO PRIMA.

Vtrùm post reditum Christi in cœlum,
statim mundus renouandus sit.

PRincipio statuendum est (quod in
quæstionis titulo supponitur) finito
iudicio, Christum cum omnibus ele-
ctis eadem, vel si fieri potest, maiori gloria,
& triumpho rediturum in cœlum, vnde ad
iudicandum descenderat. Hoc de fide cer-
tum esse videtur, quia secundum fidẽ pro-
pria sedes, & locus beatorum corporũ est
supremum cœlũ, vt supra diximus de as-
censione Christi agentes, & late disputat
Aug. lib. 13. & 22. de Ciuitat. per plura ca- *Christus post*
pita: cum ergo Christus inde descenderit *iudicium*
ad iudicium peragendum, illo finito illuc *iterũ cũ be*
rediturus est, vt ibi perpetuo cum suis ele- *atis ascẽdet.*
ctis regnet, iuxta illud Pauli. 1. ad Thess. 4. *Aug.*
Simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam 1. ad Thess.
Christo in aera, & sic semper cum Domino eri- 4.
mus: & hoc significauit ipse Christus illis
verbis, *Venite benedicti Patris mei, possidete*
regnum. Nam in illo verbo, *Venite*, suum re-
C ditum in cœlum indicat, clarius vero in
verbis illis Matth. 24. *Sicut fulgur exit ab* Matth. 24.
Oriente, & paret vsque in Occidentẽ: ita erit &
aduentus filij hominis, vbicunq; fuerit corpus il-
luc congregabuntur & aquilæ. Ex quo aliqui
colligunt, Christum venturum ad iudiciũ
ex Oriente, rediturum autem versus Occi-
dentem. Ita significat Damascen. libr. 4. Damascen.
de fid. capit. 13. vbi hanc causam inter Consuetudo
alias reddit illius antiquæ consuetudinis & orandi ver-
traditionis, fundendi preces versus Orien- sus Oriẽtẽ.
tem, cuius meminit etiam August. lib. 2.
de sermon. Domini in monte, cap. 9. & Iu-
stinus quæst. 118. ad Gentes, Basil. lib. de
Spiritu sanct. cap. 27. Epiphan. hæres. 19. Epiphan.
Quocirca, inquit, Damascenus, *eius aduen-*
tum opperientes ad Orientem adoramus. Sed
siue rediturus sit versus Occidentem, siue
eadem via, qua venerat, certum est tamen,
non permansurum in terra, sed ascensu-
rum in ciuitatem sanctam Ierusalẽ, cuius
fœli-

Universidad de Deusto
Biblioteca

fœlicitatē describit Ioānes Apoc. 21. & 22. concludens, *Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere vnicuique secundum opera sua. Beati, qui lauant stolas suas vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem.*

Reproborum ad inferos descensus qualis. Apoc. 20.

Secundo hinc fit, eadē certitudine sentiendum esse, finito iudicio, reprobos descensuros in infernum, iuxta illud, *Ite in ignem æternum*, quod expresse traditur Apoc. 20. *Infernus, & mors missi sunt in stagnū ignis.* Vnde probabiliter colligitur, ad vocē, & imperium Christi aperiendū esse magnum terræ hiatum, vt corpora damnatorū descendant. Cum enim illa corpora subtilitatis dote non sint affecta, non possunt terræ corpus penetrare, neque oportet hoc miraculum tūc fieri, facilius enim est, terram aperiri ad deuoranda illa, maxime cū hiatus ille terræ deseruire possit ad perfectam mundi purgationem, & renouationē, vt postea dicemus. Quin potius, vt hoc obiter dicamus, multi existimant illū hiatum terræ perpetuo permansurum oculis pertium, vt possint Beati oculis etiam corporeis pœnas damnatorum intueri, nam vt Lactant. ait lib. 7. ca. 26. *Omnis turba impiorum pro suis facinoribus in conspectu Angelorum, atque iustorum perpetuo igni cremabitur in æternum.* Atque idem docet Greg. hom. 40. in Euang. & Anselm. in Elucidario, & Mag. cum Theologis in. 4. dist. 50. Qui tamen non declarant, illā visionem futuram esse corporalem, neque ad statū, & perfectionē Beatorum necessaria videtur. Multoquē minus necessariū, ac decens videtur, vt hiatus ille perpetuo in terra duret, qui & præternaturalis est ipsi elemento, & ad Vniuersi pulcritudinē, vel ad gloriā Beatorum nihil conferre potest: & alioqui ad dānatorum hominū pœnas spectat, vt lumen cœli videre nō possint. Aduertendum autem est, hoc, quod dicimus, solum esse certum de dæmonibus, ac de hominibus, qui propter peccata propria damnantur: nam de parvulis incertum est, quem locum sint habituri, supposito, vt magis pie, ac probabiliter creditur non esse igne inferni cruciandos, de qua re alibi dicemus, quoniam ad præsentem disputationem non spectat.

Lactan.

Greg. Anselm. Mag.

C

Tertio dicēdum est, post reditum Christi in cœlum, mundum esse renouandum. In qua assertione duo continentur: primū est, in fine mundi, & tempore vltimi iudicij futuram esse singularem mundi renouationem, & quasi alteram recreationem. Hoc sæpe est in Scriptura promissum, Isai. 65. *Ecce ego creo cœlos nouos, & terram nouā, & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor. Sed gaudebitis, & exultabitis in sempiternum in ijs, quæ ego creo:* & cap. 66. *Sicut cœli noui, & terra noua, quæ ego facio stare coram me, dicit Dominus, sic stabit semen vestrum, & nomen vestrum:* & Apoc. 21. *Vidi cœlum nouum, & terram nouam, primum enim cœlum, & prima terra abiit.* Quæ loca intelligenda esse de corporibus cœli & terræ, & de sensibili, ac materiali eorum alteratione, & innouatione in fine mundi futura, docent Sancti omnes ea exponentes, & satis explicuit Petrus. 2. epist. cap. 3. vbi cum dixisset, hæc omnia esse dissoluenda concludit, *Nouos vero cœlos, & nouam terram secundum promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat.* Ratio vero huius innouationis in promptu est. Quia mundus est propter homines, & præsertim propter electos, iuxta illud Pauli. 1. ad Corint. 3. *Omnia vestra sunt, vos autem Christi:* cum ergo status electorum hominum adeo sit innouandus, ac perficiendus, decet, vt totus hic mūdus innouetur, ac perficiatur modo consentaneo huiusmodi statui Sanctorum hominum. Item quia nūc mundus habet statum generationibus, & corruptionibus accommodatum: sed post iudicium cessabit generationum, ac corruptionum perpetua successio: ergo oportet, vt status etiam mundi innouetur, & statum recipiat immortali vitæ proportionatum. Et hoc est, quod Paulus aiebat ad Roman. 8. *Expectatio creaturæ reuelationem Filiorum Dei expectat: vanitati enim* (id est potuæ mutationi, ac successioni) *subiecta est non volens, sed propter eum, qui subiecit eam in spe, quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ Filiorum Dei:* & ideo subdit, *Quod omnis creatura ingemiscit, & parturit.* Per hanc metaphoram explicans imperfectionem præsentis status totius mundi, sub quo dicitur ingemiscere creatura, & parturire expectando, & quasi appetendo perfectionem, atque innouationem suam.

Isa. 65.

Apoc. 21.

Petr. 2. & 3. Cur mundus post iudicium renouetur.

1. Cor. 3.

Rom. 8.

B

Posterior pars propositæ assertionis erat, hanc innouationem futuram peracto iudicio, & post reditum Christi in cœlum, quæ non est certa. Aliqui enim Theologi vel

vel omnino, vel magna ex parte ponunt hanc renouationem futuram ante iudiciū, vt cōstare potest ex ijs, quæ tradimus Disp. præcedenti, sect. 1. & amplius patebit ex iis quæ sequentibus sectionibus dicemus, vbi & autores insinuabimus, & varias sententias. ac rationes pertractabimus, quod hic commode præstari non potest. Nunc breuiter probatur primo nostra sententia ex Paul. 1. ad Cor. 15. dicente, *Deinde finis, cum tradiderit regnū Deo, & patri, cum euacuauerit omnem principatū, & potestatem & virtutem: oportet autem illum regnare donec ponat omnes inimicos eius sub pedibus eius.* Ex quibus verbis, ac vero eorum sensu hęc rerum series, & ordo colligitur. Primū, Christum regnaturum esse, regendo, & gubernando Ecclesiam, electos, & amicos suos congregando, hostes autē debellando, donec illos sibi perfecte subijciat, iuxta illud psal. 109. *Sede à dextris meis donec ponā inimicos tuos scabellum pedum tuorū:* & ad Heb. 10. *De cætero expectans donec ponātur inimici eius scabellum pedum eius.* Quod fit in toto Ecclesię militantis progressu, consummabitur autem in die iudicij, quando Christo flectetur omne genu, & tunc abolebit *omnem principatum potestatem, ac virtutē.* Quæ verba de dæmonibus multi interpretātur, in quibus horum ordinum distinctio permansit. Vnde ad Eph. 6. dicit Paulus, *nobis esse colluctationem aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum,* qui nunc non sunt aboliti prorsus: permittitur autē eis nonnulla potestas vsq; ad diem iudicij, & tūc cessabit, & potestate Christi omnino subijcietur, vt recte exponit Chrys. hom. 39. in. 1. ad Cor. quem Oecumen. & Theoph. sequuntur, & in eadem sententia est Theodoretus. Postquam autem in die iudicij omnia Christo fuerint subiecta, tunc in cœlum cum suis rediens tradet regnum Deo, & Patri, non se regno spolians, sed totum illud offerens, ac repræsentās Patri in illius honorem, & gloriam, ostendens, ipsum esse (vt ait Ambros.) ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominantur, & perducens totum suū regnum ad eum statū, in quo clara Patris visione fruatur, & summa rectitudine voluntatis, & charitatis in illum tendat, eiq; deseruiat. *Deinde* autem *finis*, id est, consummatio, & omnimoda perfectio rerum omnium ad perfectionem mundi pertinentium, vt significauit Anselmus, seu cessatio temporis, & generationum omnium ac corruptionum, tunc enim dici simpliciter potest futurus vniuersi finis, seu cōsummatio sæculi, vt appellatur Matth. 24. & 28. Secūdo probatur dicta sententia testimonio Aug. 20. de Ciuit. cap. 4. *Peracto*, inquit, *iudicio tūc esse desinet hoc cœlum, & hæc terra, quādo incipiet esse cælum nouum, & terra nova:* & in hunc modum exponit illud Apocal. 20. *Vidi thronum magnum, candidum, & sedentem super eum, à cuius conspectu fugit cælum, & terra,* & notat, non dixisse Ioannem, & ab ejus facie fugit cœlum, & terra quoniam nondum factum est, antequam esset de viuis, & mortuis iudicatum, sed dixit à cuius facie fugit, vt indicaret, quod postea futurum est. Quam Augustini sententiam sequitur Iulian. lib. 3. Prognost. c. 47. & 48. & Anselmus in Elucidario. Tertio tandem probari potest ratione supra tacta præcedenti dis. sect. 1. Quia donec omnes reprobi de hoc mundo expellantur, non erit commodum tempus purgandi, ac renouādi illum, quoniam per eorum præsentiam quodammodo cōtaminatur, nec etiam expediebat, damnatos frui, vel ad modicum tempus luce, & pulcritudine huius mundi innouati, & ad quendam gloriæ statum perducti. Quæ rationes ex iis, quæ dicemus in sequentibus sectionibus, amplius confirmabuntur, & expedientur difficultates, quæ hoc loco possunt occurrere.

1. Cor. 15. Probatio ex Scriptura.

Psal. 109. Matt. 10.

ad Ephes. c. 6.

Chrys. Oecumen. Theophyl. Theodor.

Matth. 24. 28.

Aug. probatur ex Patribus.

Apoc. 20.

Iulianus. Probatur ratione.

SECTIO II.

Qualis futura sit hæc mundi renouatio.

Anselm.

V. redigēdus sit in nihilū mundus.

NOn defuere autores catholici, qui existimarent, hanc mundi innouationem futuram esse substantialē, vt ita dicam, ita vt omnia simplicia corpora tam cœlestia, quam terrestria substantialiter sint anihilanda, vel saltem eorum penda, & noua alia creanda, vel generanda alterius substantiæ, ac naturæ. Ita sentiunt ex recentioribus scriptoribus Ambros. Catharin. in commentarijs super ad Hebræor. 1. & 2. Pet. 3. & Hieronymus Magius libro. 2. de exustione mundi, capite. 6. & septimo, multa disputat in hujus sententiæ confirmationem. Et Franciscus Vallesius lib. de Sacra Philosophia, cap.

Hieron.

Vallesius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cap. 89. Ex antiquis vero Patribus fauere videtur huic sententiæ Hilar. in id Psalm. 118. *In æternum Domine Verbum tuum permanet in cœlo*, vbi dicit, non esse legendum in æternum, sed in sæculū, quia post hoc sæculum cœlum, & terra transitura sunt, vt sit cœlum nouum, & terra noua. Præterea Chrysost. homil. 14. in ad Roman. circa illa verba, *Vanitati creatura subiecta est*, per vanitatem corruptionē explicat, dicēs propter peccatum hominis, & Vniuersum totum, & cœlum ipsum factum esse corruptibile, ac tandem esse corrumpendum: nō ita vt in nihilum transeat, sed vt in aliud incorruptibile transmutetur. Eadem repetit homil. 10. ad Populum. Et eum imitātur Theodor. & Oecumen. ad Roman. 8. vbi Theodor. ita explicat hāc sententiam, non quod cœlum prius fuerit creatum incorruptibile, sed quod Deus præuidendo futurum peccatum hominis, illud corruptibile creauerit, quia non decebat hominē viuere in statu corruptionis, & tamen cœlum, quod propter hominem creabatur, esse incorruptibile, donec per resurrectionem homo in statum immortalitatis trāsferatur. Eandem sententiam cōstanter docet Iustinus Martyr. quæst. 93. 94. & 95. & Ambros. lib. 1. Exameron. cap. 6. Idem sentiunt Basil. homil. 3. Exam. & Gregor. Nyssenus lib. de creatione hominis, cap. 24. Denique legimus in libro. 2. & 3. recognitionum Clementis, supremum cœlum (quod Empyreum vocamus) immutatum permansurum, inferiores vero cœlos prorsus esse abolendos, & in meliores commutandos. Quam sentētiam referens Hieronym. Isai. 51. & 65. dicit, hanc fuisse antiquorū philosophorum opinionem, omnia, scilicet, quæ cernimus, igni aliquando esse peritura. Et hanc opinionem philosophorum attigit Euseb. lib. 15. de præparatio. Euangelica, cap. 17. vbi dicit, hoc fuisse dogma Stoicorum, quod Zeno, Cleantes, & Chrysippus astruxerunt. Fundamentum huius sententiæ sumitur ex varijs Scripturæ locis, Isai. 34. *Tabescet omnis militia cœlorum, & complicabuntur sicut liber cœli, & omnis militia eorum defluet, sicut defluit folium de vinea.* Vbi per militiam cœli significantur stellę. Vnde Hieronym. & Cyrillus ibi tradunt, hæc verba Isaiæ eadem esse cum illis Christi Matth. 24. *Stellæ cadent de cœlo*, quę proprie vt sonant, esse intelligenda, videtur Propheta satis declarasse, similitudine foliorum de arbore cadentium. Præterea cap. 51. *Cœli* (inquit) *sicut fumus liquescent, & terra sicut vestimētū atteretur.* Vbi Aquila, & Symachus (vt notat Hieronymus) sic verterunt, *Cœli comminuentur in nihil, & in salis modū conterentur, & euanescent.* Ad hæc cap. 65. *Ego creo cœlos nouos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora*, & Apocal. 21. *Vidi cœlum nouum, & terram nouam, primum enim cœlū, & prima terra abijt, & mare iam non est.* Præterea Iob. 14. *Homo cum dormierit, nō resurget, donec atteratur cœlum.* Ecclesiastic. 17. *Quid lucidius sole, & hic deficiet.* Denique Psal. 101. *Opera manuū tuarum sunt cœli, ipsi peribunt, tu autem permanebis, &c.* Et eadem verba habentur ad Hebr. 1. & Matth. 24. *Cœlum, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.* Denique 2. Pet. 3. est celebris locus infra tractādus. Quæ omnia loca possunt proprie intelligi, & in eo nihil est incommodi, imo neque aliquid contra philosophiā, & rationē naturalem. Nā Plato in Timæo, & plerique alij philosophi senserunt cœlos esse corruptibiles, & aliquando esse corrumpēdos. De quo multa congerit Sixtus lib. 3. Biblior. c. de ethnicorum rapsodia. Item cum post diem iudicij cessatura sint omnia munera propter quæ creatura sunt sydera, & cœlestia corpora, vt dicitur Deuteron. 4. quid mirum quod substantia etiam illorum mutetur? Præterea ex motu venamur naturam corporum, cum ergo post diē iudicij cessaturus sit motus cœlestiū corporum, inde colligere possumus mutandam esse illorum naturam. Cur enim perpetuo manebit præter naturam, ac violentè illa substantia. Simile argumentum est, quod post iudicium erūt cœli lucidiores, Isa. 30. habebunt ergo alias proprietates à cœlis, qui nunc sunt: ergo & aliam substantiam. Vltimo adijcere hoc loco possumus carmina Sybillina, quæ Aug. refert lib. 8. de Ciuit. c. 23.

Tempora torpebūt vidua omnia semina mūdi,
Aer, terra, salum, lux ignis seruida, coeli
Cardo, dies, nocles, concident omnia inignes,
Et fiet species quam deserti sima rerum.
Omnia namque cadent lucentia sydera coelo.

Secūda opinio referri potest quorundam, qui dixerunt, hanc immutationem futuram quidem esse substantialem, non tamē in omnibus corporibus, sed tantum in elementis

Hilarius. Chrysost. Theodor. Oecumen. Iustin. Ambros. Basil. Nyssenus. Clemens. Hieron. Euseb. Isaias. 34. Matt. 24. Sixtus. Alia lectio posset esse in 1. Cornutus Sybillam. Altera opinio. Bed.

Bed. Glos. Aug. Ambros.

mentis. Ita videtur sensisse ex parte Beda. 2. Pet. 3. vbi dicit, ignem conflagrationis duo elementa penitus esse consumpturum, scilicet aquam, & ignem, alia vero duo purganda esse & in meliorem statum restituēda, scilicet terram, & aerem, quæ intelligit significari per nouos cœlos & terram nouam, Idem tenet Glossa ordinaria 2. Pet. 3. & quoad elementum aquæ non reputant improbabile August. 20. de Ciuit. c. 16. & Ambros. si eius sunt commentarij in Apocal. cap. 21. quia ibi de mari dixit Ioan. nō amplius futurum. De corporibus autem cœlestibus sentit Beda nō esse substantialiter immutanda, in quo cum opinione Aug. quam statim afferemus, conuenit.

Dico primo, per hanc mundi innouationem non esse aliquod ex elementis, vel ex corporibus cœlestibus omnino anihilandū, ita vt nequè ipsius substantia maneat, neq; aliud simile, seu proportionale loco illius producatur. Hæc conclusio solum videtur esse certa de fide quoad cœlum, & terram, quidquid illud sit, quod ijs vocibus in scriptura significatur, quando dicuntur perpetuo permansura cęlum nouum, & terra nouа. Nam de alijs corporibus nihil huiusmodi aperte scriptum legimus. Est tamen cōmunior, ac probabilior Theologorum sententia, permansura quatuor elementa siue eiusdem formæ, & substantiæ, cuius nunc sunt, siue alterius, & præterea cœlum, quod sit corpus à quatuor elementis distinctum, & sublimius illis. Et probatur primo, quia nomine cœli, & terræ comprehendi solent in scriptura omnia simplicia corpora, vt patet statim in principio Geneseos iuxta probabiliorem, magisquè receptam sentētiam. Quæ docet, in verbis illis, *In principio creauit Deus cœlum, & terram*, nomine *terræ*, comprehendi aquam, quia ex vtraq; veluti corpus vnum conficitur, per *cœlum*, autem significari expansionem cęterorum corporum lucidorum, & transparētium: sic ergo intelligendum erit, cum dicuntur futura cœlum nouum, & terra noua. Secundo probatur, quia in scriptura non legimus mundum anihilandum, sed innouandum, & à seruitute corruptionis liberandum, vt dicitur ad Rom. 8. propter quod. 1. ad Cor. 7. ait idem Paulus, *Præterit figura huius mundi*, non substantia, vt notarunt Hieronym. & Augustin. in sta citandi. Nomine autem mundi, vt dixit Tertul. de velandis virgin. cap. 4. *cœlū, & quæ in eo sunt sydera, & astra, & terra, & freta, & omnis census elementorū significantur.* Vnde Paul. dicto loco ad Rom. 8. omnem creaturam dixit liberandam à seruitute corruptionis, vbi non de hominibus, sed de inanimatis corporibus, quæ homini seruiunt, aperte loquitur. Ergo necesse est, vt per omnem creaturam intelligat saltem simplicia corpora, ex quibus hic mundus essent aliter constat & in eis, quasi in semine, cætera continentur, de quibus etiam rectè intelligi potest illud Ecclesiastes 3. *Cognoui, quod omnia, quæ fecit Deus, ipsa erunt in æternum.* Ergo iuxta modum loquendi Scripturæ, mundus hic perpetuo duraturus est, vt constat ex omnibus simplicibus corporibus. Tertio de cœlesti corpore, & de terra omnes consentiunt, quia de ijs satis aperte scriptura loquitur, vt dixi. De aere vero probatur necessarium esse, eum manere, quia non est futura inanis, & vacua tota hæc expansio, quę inter terram & cęlū interiacet: nec est aliud corpus accommodatius, quo repleri possit. Rursus de igne scriptura non dicit, ipsum esse corrūpēdum: neque facile fingi potest, cur igne conflagrationis corrumpendus sit, præsertim cum non sint diuersæ naturæ, vt inferius dicemus. Et accedit philosophica coniectura, quia ignis est perfectior reliquis elementis, & quodammodo magis incorruptibilis, quia est magis actuus, & nobilior rem, ac perfectiorem locum occupat: ergo si cætera perseueratura sunt cur non ignis? Atque similia argumenta fieri possunt de aqua, cum quia licet scriptura de illa nihil in specie affirmet, tamen neque etiam negat. Verba enim illa Apoc. 21. *Et mare iam non est* vel exponi possunt cum August. lib. 20. de Ciuit. c. 16. de illo mari, de quo. c. 20. dictum erat, *Et dedit mare mortuos suos*, id est hoc sæculum turbulentum, & procellosum: vel intelligitur de mari, quoad proprias qualitates, & motum maris, vt Ansel. D. Thom. & alij exponunt, satis seruata veri proprietate. Denique potest addi coniectura philosophica, quia si manet vnum contrariorum: ergo & reliquum: nam hoc spectat ad Vniuersi perfectionem.

Secundo dicendum est, cœlum Empyreum idem omnino post diem iudicij permansurum. Hoc à fortiori docent omnes patres, & doctores postea referendi. Neque est nobis modo probandum, hoc cœlū exi-

Roman 8. 1. ad Cor. 7. Hieron. Aug. Tertul. Exponitur illud Apoc. 21. *mare iā non est.* Aug. Anselmus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stere, sed supponendum ex ijs, quæ tradũ- A
tur in. 1. p. q. 66. art. 3. & ex communi consensu Theologorum, & aliquorum Patrũ. Quo supposito probatur assertio, quia licet velimus omnia citata Scripturæ loca interpretari de cœlo proprie dicto, vt ab elementis distinguitur, & de substantiali eius immutatione, nihil est, in omnibus illis testimonijs, quod vel probabiliter suadeat huius cœli corruptionem, vel immutationem. Quia omnia illa satis intelligũtur de cæteris cœlis: præsertim cum Scriptura loquatur de cœlo visibili, quod homini notius est, & de Sole, Luna, & stellis, quę in his cœlis sunt. Præterea, quia licet de alijs cœlis vtcunq; probabile sit, esse corrumpendos propter aliqua scripturarum testimonia, tamen de hoc cœlo non est id verisimile, quia neq; Scriptura de illo hoc vnquam significauit, neque est consentaneum fini eius. Creatũ est enim non propter B
vsum harum rerum inferiorum, neque propter earum generationes, & corruptiones conseruandas, sed vt sit perpetua Beatorum sedes, quam oportet esse ex se perpetuam, & æternam, sicut est ipsa beatitudo. Vnde hic locum non habet coniectura supra adducta ex Theodoreto, scilicet, quod dum homo est in statu corruptionis, non expediat cœlum propter ipsum factũ esse incorruptibile: tum quia hoc cœlũ non solum factũ est propter homines, sed etiã propter Angelos, qui Deo ab initio fere mundi perfruuntur. Tum etiam, quia non est factũ propter homines vt viatores, sed vt beatos, qui licet non essent futuri eius incolæ vsque ad Christi ascensionem: tamen ad liberalitatem, & munificentiam Dei spectabat, illud præparare, ac disponere modo beatitudini hominum accommodato. Si enim ab initio parauit carcerẽ, & ignẽ diabolo, & sectatoribus eius, quomodo non magis præparauit cœlestem domum Sanctis suis condignam? vnde merito hãc veritatem cõfirmare possumus illis verbis Christi, *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.* Nam licet intelligi possint de visione beata, vel æterna vita: tamen optime etiam intelliguntur de ipso sensibili loco, in quo Sancti regnant. De quo etiam recte intelligi potest illud. 2. ad Cor. 5. *Scimus quoniam si terrena domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, æternam in cœlis.*

Ex quibus non solum censeo probari, cœlum illud non esse substantialiter immutandũ, sed neque omnino etiã accidentaliter, neq; purgandũ, neque innouandũ. Hęc omnia probat ratio ex fine huius corporis deducta: sicut enim Beatorum corpora statim habent omnẽ perfectionẽ internam gloriæ, ita decet corpus illud, quod statui beatitudinis dicatũ est, semper habere perfectionem illi statui debitam: non est ergo quod immutetur, vel innouetur, neque oportet scripturæ testimonia, quæ de cœlo nouo loquũtur, ad illud extẽdere. Rursus inductione quadã declarari potest, quia illud cœlum nõ relinquet, aut immutabit suũ motum, nullum enim habet, sed quietum semper manet, & manebit: neque indiget purgatione, cũ ex sua creatione purissimum sit, & nihil coinquinatũ in illud intrauerit: denique cũ sit lucidissimum, & pulcherrimũ, nulla innouatione, vel alteratione eget: ergo nulla mutatio in eo fiet. Dices, indigere purgatione, quia in eo angeli peccarunt. Respondetur incertũ hoc esse, quia fortasse Angeli quãdiu fuerũt viatores, non fuerunt in cœlo Empyreo, sed in aliquo inferiori corpore, de quo aljãs. Deinde dicitur, quoniã peccatum angeli fuit mere spirituale, & indepẽdẽs à loco, & corpore externo, ideo nõ contaminauit illud, quare ea ratione nõ indigebit purgatione.

Tertio dicendum est, reliqua cœlestia corpora innouãda quidem esse, atque immutanda, secundum aliqua accidentia, permansura vero esse eadẽ numero secundum substantiam. Hanc assertionem constituo solum vt probabiliorẽ, non vt certã. Prior enim sentẽtia, licet ab scholis rejecta videatur nõ tamẽ potest illi aliqua probabilitas denegari, cũ & in sacra scriptura apparens habeat fundamẽtũ, & propter illud à multis ex Sanctis Patribus approbata videatur. Et D. Aug. qui nostrã sententiam maxime tuetur, exponens illa verba Psal. 101. *Ipsi peribũt, tu autẽ permanebis*: hãc quæstionẽ attingẽs sic inquit, *sunt autẽ, & cœli cœlorũ superiores in firmamento, sed vtrũ & ipsi perituri sint igne, an ysoli cœli, qui etiam diluuio perierunt disceptatio est aliquanto scrupulosior inter doctos, nec facile, maxime in angusta temporis, explicari potest*: non est itaque res certa. Conclusionem vero positam,

D. Thom. Hieron. Cœlestia corpora nõ immutabuntur secundũ substantiam.

positam, vt probabiliorem tenent scholastici cũ Magistro, & D. Thom. in. 4. d. 47. &. 48. qui in hac re potissimum secuti sunt Aug. 20. lib. de Ciuit. cap. 14. 16. 18. & 24. In eadem vero sententia fuit Hier. Isai. Vbi tractans prædicta scripturarum loca, sic cõcludit. *Ex quo ostenditur, perditionem cœlorum non interitum sonare, sed mutationem in melius*: & iterum. *Ex quo perspicuũ est, cœlum, & terram non perire, & in nihilũ redigi, sed in melius commutari.* Atque id latius persequitur cap. 65. Isaiæ, vbi adducẽs illud Psalm. 101. *Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascẽt, & quasi amictum mutabis eos, & mutabũtur*, concludit, *In quo perspicue demonstratur, perditionem, & interitum non abolitionem in nihil, sed commutationẽ sonare in melius*, quod postea confirmat aliquibus scripturę locis, quæ postea tractabimus. Eiusdem sententiæ est D. Gregor. lib. 17. Moral. cap. 5. vbi exponens illa verba Iob. 24. *Humiliabuntur sicut omnia, & auferentur* dicit, *Cœlum, & terram auferri, seu transire per eam quam nunc habent imaginem: tamen per essentiam sine fine subsistere.* Idem sentit Beda loco superius citato, & libro de temporum ratione, cap. 66. vbi locum Petri de cœlo aëreo explicat. Item Gennadius de Eccles. dogmat. cap. 70. & Primasius in cap. 1. epist. ad Hebr. vbi idem sensit Ambr. sic exponẽs illa verba, *Ipsi peribunt, tu autem permanes. Pereunt ab eo quod sunt, dum immutantur in melius creaturæ.* Idem significat in caput. 21. Apocal. Clarius Ansel. ad Hebr. 1. &. 12. & Apocal. 20. &. 21. & Iulian. Pomerius lib. 3. Prognost. c. 46. Ex Græcis idem aperte C
sensit Epiph. hæres. 64. citans Proclum, & Methodium, vbi diffusẽ quæstionem tractat, & scripturæ testimonia explicat, dicens, *Etic mos est scripturis vt hanc mũdi trãsmutationem in meliorẽ ac magis gloriosam restitutionem, interitum, ac perditionem dicant, tanquam videlicet prior figura pereat per vniuersorum ad illustriorem statum mutationem, nam nulla contrarietas, aut absurditas est in diuinis scripturis. Præterit enim figura huius mundi, & nõ mundus: dictum est. Sic sane morem habent scripturæ, vt perditionem vocent mutationem in meliorem, aut pulchriorẽ prioris formæ.* Idem sentit Irenæus lib. 4. contra Hæres. cap. 6. eodem modo exponens dictum locum Pauli, & alia testimonia, & Oecumen. in collectaneis. 2. Petri. 3. vbi licat dicat, cœlos esse igne purgãdos, de quo A
statim dicemus, negat tamen secundum substantiam esse immutandos. Potest autẽ hæc sententia varijs modis ex scriptura cõfirmari. Primo ex illis locis in quibus cœlorum perpetuitas, & incorruptio *significatur*, Psal. 148. *Ipse dixit, & facta sunt: ipse mãdauit, & creata sunt, Statuit ea in æternũ, & in sæculum sæculi, præceptum posuit, & non præteribit.* Quæ verba adeo perspicua sunt, vt non videatur cœlorum perpetuitas clarius posse describi, de qua dicitur Iob. 37. Psalm. 148. Iob. 37.
Tu forsitan cum eo fabricatus es cœlos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt. Ac denique maxime in cœlis locum habet illa generalis sententia, *Omnia opera, quæ fecit Deus perseuerant in perpetuum.* Secundo recte argumentatur Hieron. loco supra citato ex illo B
Isai. 30. *Erit lux luna sicut lux solis, & lux solis erit septempliciter sicut lux septem dierum in die, in quo alligauerit dominus vulnus populi sui*, Quæ verba optime ibi exponit Hier, de tempore post secundum Christi aduentum. Nam si sol, & luna eo tempore lucidiora futura sunt, supponitur illa, tunc esse duratura, & consequenter reliqua corpora cœlestia, nam eadem est omnium ratio: neque commode hoc exponi potest de alio sole vel alia luna, alioqui esset manifesta æquiuocatio: nam propheta vtitur his nominibus prout sunt in communi vsu, cõmuniter autem vsurpantur hæc tanquã nomina singularia significãtia tantũ hunc solẽ, & lunam, quæ nunc sunt. Tertio vtuntur prædicti patres præsertim Epiph. & Hieron. illo testimonio ad Rom. 8. *Scimus quod omnis creatura ingemiscit, & parturit vsque adhuc: nõ solũ autem illa, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corporis nostri.* Quorũ verborũ sensus est, sicut nos appetimus nostri corporis immutationẽ, & glorificationem: Ita reliquas creaturas potissime cœlos expectare, & ingemiscere suã innouationem & instaurationem, ergo signum est, hanc innouationẽ non esse futurã per substantialẽ immutationẽ: quia si cœli nõ essent permãsuri secundũ suã substantiã post illã innouationem, non esset eorũ perfectio, sed potius destructio, vnde nec expectarent illam, sed timerent potius. Sicut nos, si non essemus in ijsdẽ corporibus surrecturi, non appeteremus illam immutationem, neque

D. Thom. Hieron. Cœlestia corpora nõ immutabuntur secundũ substantiam.
Greg.
Beda.
Gennadius. Primasius. Ambros.
Anselm.
Epiphani.
Irenæ.
Oecumen.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illa posset dicit redemptio corporis nostri. A

Quarto argumentari possumus ex loco.

1. Petri. 3. 2. Pet. 3. quod est potissimum prioris sententię fundamentū: hoc modo, nam si cœli essent corrumpēdi substātialiter, maxime per ignem conflagrationis, de quo Pet. dicit. loquitur: sed ignis ille non attinget corpora cœlestia, neq; illa potest corrūpere, quod primo Hier. & Aug. supra colligere conantur ex verbis Petri, *Latet enim eos, hoc volentes, quod cœli erāt prius, & terra de aqua, & per aquā consistens Dei Verbo, per quæ ille tunc mūdus aqua inundatus perijt.* In quibus verbis iuxta communē expositionem, & planū contextū, necesse est, per cœlos aëra significari iuxta frequentem vsum Scripturæ: sic enim dicuntur volucres cœli, cataractæ cœli, &c. Quod autē hic sit sensus patet primo, quia solū loquitur de hoc mundo inferiori, qui aqua inundatus fuit. Secūdo, quia dicit cœlos, & terrā de aqua, B & per aquam consistere, quod de superioribus cœlis commodè exponi non potest, quia illi cœli nullo modo facti sunt ex aqua cum in principio simul fecerit Deus cœlum, & terrā. Hoc enim de solo cœlo Empyreo exponere, & æthereos cœlos, ac stellas ex aqua, tanquam ex materia putare procreata, nec philosophicis principijs cōsentaneum est, nec in Theologia habet aliquod fundamentum. Recte ergo hæc Petri verba de aëre exponuntur, vel per aërem, & terram explicando ea, quæ in ijs habitant, vt volatilia, quæ sunt veluti ornamētum cœli, & ex aquis facta sunt, & similiter plantæ, & alia quæ ex terra nascuntur, vel in terra habitant, quæ sine aquis consistere nō possunt. Vel per aërem, & terram explicando ipsa elementa non secundum C substantiam eorum, sed secundum dispositionem aptam ad conseruationem viuentium: sic enim quodammodo consistunt per aquam, quia & terra discooperata fuit aquis, vt inhabitari posset, & locus ille aëre fuit repletus, vt in eo homines & animalia possent viuere. Loquitur ergo Petrus in prędictis verbis de cœlo aëreo: ergo de eodem intelligendum est, quod subdit, *Cœli autem, qui nunc sunt, & terra, eodem verbo repositi sunt igni reseruati in diem iudicij, & perditionis impiorum hominum*: ergo non cœli æthereí, sed aërei illo igne conflagrabunt. Quinpotius hinc colligunt scholastici cum Augustin. ignem diei iudicij ascensurum vs-

Ignis postremi iudicij attinget vsque ad locū quē occuparunt aquæ diluuij.

quē ad eum locum, quem aquæ diluuij occupauerunt, non tamen vlterius progressurum. Quæ consequutio quanuis non sit euidens, quia ignis est magis actiuus quā aqua, & natura sua sursum ascendit, cum aqua potius descendat: tamen, cum vtraque innundatio tam aquæ, quàm ignis non tam fundetur in horum elementorum naturis, quam in diuina ordinatione, est valde verisimilis, quia vtraque innundatio illum habebit terminum, quem iustitia diuina præfixit. Significat autem Petrus esse diuina voluntate statutum, ac definitū, vt idem mundus, qui aquis diluuij perierat, igne iudicij ardeat, vtriusque enim diluuij causæ sunt peccata hominum, quibus totus hic mundus, quodammodo contaminatur: ergo totus sermo D. Petri est de inferiori mundo, quem homines incolunt, atque de cœlo aëreo, non æthereo. B Sed difficultas est in sequentibus verbis, *Aduenient autē dies Domini vt fur, in quo cœli magno impetu transient, elementa vero calore soluentur, terra autem, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur*: vbi cum cœli ab elementis distinguātur, necesse est, superiores cœlos significari. Sed in primis licet hoc gratis concederemus, nihil referret. Quia in his verbis non dicitur hos cœlos esse exurēdos, vel corrumpendos, sed solū magno impetu esse transituros, quod nō significat substātialem trāsitum, sed localem, vt satis indicat verbum illud *magno impetu*. Itaque significat Petrus agitādos esse cœlos velocissimo quodam, & inusitato motu: quod ita ad literam intelligi de superioribus cœlis, nullum est inconueniens. Nec sequitur in prioribus verbis, cœlorum nomine eadem corpora significari, ne videlicet, æquiuocatio admitti videatur. Quia cœli nomine significatur tota hæc expansio, de qua aliquid interdum dicitur ratione inferioris partis, aliquid ratione superioris, absque æquiuocatione. Melius tamen dicitur, etiā in his verbis cœlum significare inferiorē aëris regionem, quæ velocissimo motu rapietur, & accedetur, vt paulo inferius dicitur, quanquam fortasse ille motus futurus sit ex raptu, & motione superiorum cœlorum. Neque obstant sequentia verba, *Elementa vero calore soluentur*. Primum, quia licet concedamus, sub elementis comprehendi aërem, nihilominus potuit prius cœlorū nomine significari, quia illi

illi erit proprium velocissimo illo motu A cieri: commune autem illi erit cum alijs elementis calore solui, & ideo vnum ei prius tribuitur sub proprio nomine, alterum vero postea sub nomine communi. Sicut paulo post dicitur terra exurenda: & tamen prius comprehensa erat terra sub elemētis. Deinde, quia probabilius apparet, elementorum nomine ibi solum significari aquam, & terram. Tum quia vox elementum, & vox Græca, στοιχεῖα, quæ illi respondet, proprie significat quasi primordiale fundamentum, huiusmodi autem sunt aqua & terra respectu totius vniuersi. Tum etiam quia paulo superius distinxerat Petrus cœlos â terra, & aqua. Denique iuxta hanc expositionem facile intelligun tur alia verba, quæ postea Petrus subiungit, *per quem cœli ardentes, soluentur, & elementa ignis ardore tabescent*: semper enim de eisdem cœlis loquitur. Igitur ex loco Petri B colligi non potest, superiores cęlos igne esse corrumpendos, ergo cum in nullo alio loco scriptura id significet, qui non habeat eandem, vel faciliorem expositionem, vt infrà dicemus, nulla ratione id asserendum est. Tum quia cum in alijs locis scriptura significet, cœlos esse perpetuos, hoc modo melius omnia conciliātur: tum etiam quia cum ratione naturali magis consentaneum sit, cœlum esse incorruptibile, & in alterabile virtute ignis, si scriptura non cogit, nō est aliquid miraculosum, & supra rationē asserendum. Vnde possumus vltimò ratione confirmare assertionem positam, quia vel cœlum est natura sua incorruptibile, vt est magis recepta Philosophorū, & Theologorum sententia, quam multi etiam ex Sanctis Patribus approbarunt, & vt alios omittā, est expressa D. Dionisij lib. de diu. nom. c. 4. & ita non potest igne corrumpi: vel est corruptibile natura sua, vt alijs visum est, & sic licet posset ab igne corrumpi, non tamen in meliorem naturam transformari, sed ad summum posset in ignem conuerti: ostensum est autem cœlos non ita esse immutandos, vt in nihilum vel inde- C terius commutentur: ergo non corrumpentur actione ignis. Dicunt aliqui, ignem virtute naturali non posse hanc immutationē in cœlis facere, tamen assumendum esse à Deo vt instrumentum: quia tota hæc conflagratio est effectus diuinæ vindictæ aduersus hominum peccata, ignis autē est in-

Obiectio.

strumentum, quo Deus decreuit peccata hominum vindicare. Sed, vt verum sit potuisse Deum id facere, cum nullam inuoluat contradictionem, tamen sine fundamento asseritur id facturus: nunc enim non agimus quid Deus possit efficere, neque enim dubitamus quin ad nutum suum possit vniuersum mundum delere, sed agimus quid Deus facturus sit: non est autē cur asseramus facturum Deum maximum atque inusitatum miraculum sine scripturę fundamento. *Solutio.*

Quapropter ex ijs omnibus colligo, non solum non esse cœlos igne corrumpendos, sed nec purgandos, neque alterandos quidem, quanquam Oecum. & nonnulli alij ex veteribus scriptoribus contrarium sentire videantur, hæc autem est sententia Hieronym. Augustī. Greg. Bedę, & aliorum, locis supra citatis. Probatur autem primo, quia ostensum est ex scriptura non colligi ignem conflagrationis ascensurum vltra totam secundam regionem aeris. Secundó quia ignis non potest naturalem actionem habere in cœlum, affirmare autem acturum, vt instrumentum Dei, non habet fundamentum. Tertio quia in cœlo non sunt sordes, quæ purgandæ sint, est enim purissimum corpus incapax peregrinarum alterationum, quæ ad corruptionem disponant, & cum eo miseri non possunt vapores alij, vel substantiæ, quæ igne consummendæ sint. Quod autem apud Iob legimus capit. 15. *Cœli non sunt mundi in conspectu Dei*, nihil obstat. Quia vel cęli ibi pro angelis sumuntur, vel quod probabilius est, solum significatur, (vt in eum locum D. Thom. notauit) corpora cœlestia ad Deum cōparata, non esse munda, quia materialia sunt, ab hac autem imperfectione purgari non possunt, cum hæc sit propria cęlorum natura. Quod vero multi ex supra citatis dixerunt, cœlos propter peccatum hominis fuisse corruptibiles factos, vel in deterius commutatos, aut contaminatos, falsum est, & sine fundamēto dictum, quia nec substantia cęlorum, nec qualitates immutatæ sunt propter peccatum hominis. Quinimo neque aliorum elementorum, aliarumvè rerum, neque ipsius hominis natura, intrinsecas proprietates naturales per peccatum amisit, sed solum gratuitas, & naturæ superadditas, cęlum autem non habuit aliquas qualitates superantes ejus na-

Oecum. Hieron. Aug. Greg. Bed.

Cœli quomodo non sint mundi in Dei conspectu. Iob. 15. D. Thom.

Cœli nō sunt facti corruptibiles propter hominis peccatum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

turam ante peccatum: nulla ergo immutatio intrinseca ei accedit propter peccatum hominis, vt statim iterum confirmabo. Deniq́ue, quod aiebat Theodoretus, cœlum quidem propter hominis peccatum non fuisse immutatum ab ea dispositione in qua creatum fuit, tamen propter peccatum præuisum, fuisse creatum in natura, vel dispositione minus perfecta, quam si non fuisset futurum peccatum: hoc inquam in primis gratis est confictum, neq; habet vllum fundamentum in scriptura, & non est consentaneum rationi diuinæ prouidentiæ. Tum quia si primam illius intentionem, seu definitionem consideramus, prius statuit, tales creare cœlos, & in tali dispositione, quam hominis peccatum præuidisset. Tum quia si respiciamus modum operandi diuinæ prouidentiæ, non solet propter hominum peccata, aliarum rerum naturas mutare, & præsertim in causis vniuersalibus, quæ ad vniuersi perfectionem spectãt. Neq; aliquid probabilitatis habet illa coniectura, scilicet, quod existente homine in statu corruptibili, non decebat, cœlos, qui propter homines facti sunt, esse corruptibiles. Quia cœli non sunt dati homini pro hoc statu, in domicilium, quod inhabitet, sed terra, quæ est locus corruptionis tali statui proportionatus, cœli autem potius facti sunt, vt iuuent hominem ad naturam suam perpetuò conseruandam, saltem per generationum successionem, & ad hunc finem potius oportuit cœlos esse incorruptibiles, & liberos ab omni contagio, & humanis sordibus: nulla igitur ratione purgatione indigent.

Theodor.

Sed quæres, an saltem ij cœli innouandi sint. Videtur enim ex dictis sequi, non esse innouandos. Nã vbi scriptura promittit cœlum nouum, cum terra noua, exponi etiam potest de hoc cœlo aereo, quod immediate terram tegit. Petrus enim in dicta epistola, post verba superius tractata subiungit, *Nouos vero cœlos, & nouam terram secundum promissa ipsius expectamus*. Vbi de eisdem cœlis loquitur, de quibus antea mentionem fecerat, & de eisdem exponit loca Isaiæ, quę sine dubio indicat, cum dicit, *secundum promissa eius*: atq́ue eadem ratione idem sensus accõmodandus erit loco Apocalypsis 21. non est ergo cur in cœlis superioribus innouationem aliquam expectemus. Nam quod Isai. 30. dicitur, *Erit lux*

Apoc. 21.

Isaiæ. 30.

A *lunæ sicut lux solis*, &c. non est necesse vt ad statum rerum post iudiciũ referatur, multi enim patres illa verba exponunt de tempore legis gratiæ, vt Cyrillus, & alij ibi, & Augustin. (si ipse est author quæstionum noui, & veteris testamenti) quæst. 105. qui per lunam Ecclesiam, per solem autem Christum intelligunt. Iudei vero hoc referunt ad tempora, in quibus de Syrijs, & Babilonijs victoriam reportaturi erant, & explicant per hyperbolem, & metaphoram: nam sicut supra dicebamus, solere scripturam, cum vult exaggerare magnam aliquam calamitatem, seu tristitiam, dicere, solem, & lunam obscurari: ita ad significandam magnam aliquam lætitiam dicit, solem, & lunam magis lucere, atque splendescere. Ergo ex scriptura non potest colligi aliqua cœli innouatio. Et ita Rabbi Moyses, vt scholastici referunt, negauit

Cyr. Augus. Chrysost.

Rabbi Moyses.

B hanc cœlorum innouationem: quam sententiam amplexus est Philo in libro de mundi incorruptibilitate, vbi non hanc solum, sed omnem mundi immutationem negare videtur, quanquam ille liber (vt viri docti notarunt) non videatur esse Philonis, sed alicuius Ethinici philosophi. Quocirca licet argumentum factum probet nõ esse de fide, cœlum esse innouandum per intrinsecam aliquam dispositionem: nihilominus certum est, esse immutandum aliquo modo ab ea dispositione, in qua nunc est. Cessabit enim moueri, & perpetuò quiescet, quia tunc cessabit omnis necessitas illorum motuum, qui solum sunt in ministerium hominum, quandiu generationibus, & corruptionibus subiecti sunt: & hoc saltem probat locus supra adductus ex Deut. 4. & hanc immutationem significarunt Isai. & Ioan. per metaphoram libri cõplicati, vt supra exposuimus, & eandem docuit Ioan. Apocal. 10. dicens, *quia tempus*

Philo.

Deuter.

C *non erit amplius*, de qua re plura dicemus sectione sequenti.

Apoc. 10.

Addo præterea cœlum esse innouandum per maius quoddã lucis, & claritatis incrementum, vt docuit Hier. Isai. 30. ad literam & proprie exponens dicta verba: nam cum ita possint intelligi sine incommodo, non est quod ad metaphoras cõfugiamus. Quã expositionem, & sententiã Theologi secuti sunt, & Lyranus, & glossa ordinaria, ac interlinealis Isai. 30. Falso autem addit hæc Glossa, augendam esse lucem solis, & lu-

Hieron.

Lyranus. Glossa. Isaiæ. 30.

næ,

næ, quia per peccatum hominis fuerat minorata, hoc enim improbabile est, vt constat ex dictis, & recte notauit D Thom. in. 4. d. 48. q. 2. ar. 3. ad. 3. &. 4. & latius probat Sotus. d. 47. q. 2. ar. 3. Hoc ergo lucis augmẽtum non erit connaturale soli, aut cœlis, sed supernaturaliter illis addetur ad maiorem gloriam, & lætitiam corporum beatorum. Addit vero Richard. d. 48. ar. 2. q. 5. hanc lucem emanaturam ad cœlos ex splẽdore corporum beatorum: sed probabilius videtur, illud lumen diuina virtute esse efficiendum in corporibus cœlestibus sine dependentia à corporibus beatis, alias quoties beatorum corpora magis, vel minus distarent à diuersis cœli partibus, magis etiã, vel minus eas illustrarent, quod non videtur consentaneum. Dabitur ergo illa claritas cœlo & astris per modum proprietatis intrinsecæ, ac permanentis, ad eum modum, quo humanis corporibus glorioſis claritas gloriæ tribuetur. Sic enim, & maior erit proportio inter locum, & locatum, & in ipsismet cœlis magis relucebit diuina virtus, & quasi vestigium quoddam gloriæ, & claritatis illius. Vnde tota hæc claritas Solis & Lunæ, & aliorum cœlorum non erit tunc solum propter necessitatem, & vsum hominum, quia ad hoc sine dubio sufficeret claritas corporum beatorum, quomodo dicitur Apocal. 27. ciuitas illa non egebit Sole, neq; Luna; & simile quid habetur Isai. 9. Sed erit ad maiorẽ perfectionem, & gloriam beatorum.

D. Thom.

Richard.

Apoc. 21. Isaiæ.

Dico quarto, elementa non esse omnino corrumpenda quoad substantiam, sed esse innouanda, ac perficienda. Hæc conclusio minus certa est quam præcedens, est tamen probabilior, & communior Theologorum in. 4. d. 42. vbi D. Thom. q. 2. art. 2. q. 2. duas refert opiniones, vnam affirmantem, duo elementa esse corrumpenda scilicet aquã, & ignem, de qua supra dictum est: alteram affirmantem mansura quidem elementa secundum substantiam: non tamen secundũ proprias & naturales qualitates, quam etiã reijcit, vt improbabilem, quia non est verisimile, in illo perfectissimo statu mansura elementa intrinsecis perfectionibus naturalibus priuata. Præterea, assertio posita fundamentũ habet in omnibus Patribus citatis in tertia conclusione, nam æquè loquuntur de toto vniuerso, & de elementis, ac cœlis, vt videre licet in Hieronym. & Augustin.

De elementorum reparatione. D. Thom.

B

C

Hieron. Aug.

Aug. Anselm. in Elucidar. Isidoro libro de doctrina fidei, capit. 36. Rursus probari potest ex illo Ecclesiast. 1: *Terra in æternum stat*: & capit. 3. *omnia opera, quæ fecit Deus, perseuerant in æternum*. Item ex illo ad Roman. 8. *Omnis creatura ingemiscit, & parturit, vsque adhuc*. Nam si elementa secundum substantiam essent interitura, non essent ipsa participatura pulcritudinem, gloriã, & incorruptionem illius status, sed alia essent futura corpora illam gloriam participantia: ergo hæc elementa, quæ nunc sunt, non ingemiscerent, nec parturirent spectantia illum statum. Deinde argumentor discurrendo per singula. Nam si essent substantialiter corrumpenda, maxime ab igne conflagrationis: ita enim affirmant, qui oppositum sentiunt. Sed in primis non est cur ignis corrumpat ignem, cum sint eiusdem naturæ, vt postea dicemus. Maxime, quia si verum est, nunc esse purissimum ignem in sua sphæra, illic non pertinget ignis conflagrationis, qui ad non ascendet vltra secundam regionem aeris, vt ex loco Petri supra colligebamus cum Augustin. & Theologis. Quod argumentum, si alicuius momenti est, non solum concludit, illum ignem non esse corrumpendum, verum neque purgandum. Et quidem merito, quia non magis indigebit purgatione, quam corpora cœlestia. Et hæc ratio æquè procedit de aere, quoad supremam partem eius, quia & illam ignis non attinget: vnde nec corrumpet, nec purgabit illam. Cum enim ad illam non ascendant terræ vapores, & communes exhalationes, non habet ea regio impuritatem aliquam, neque contaminatur, vt sic dicam, peccatis hominum incolentium terram. Atque hoc satis est, vt idem elementum aeris simpliciter manere dicatur, licet fortasse secundum inferiores partes corrumpatur & postea instauretur, vt explicabimus. Ad hęc, de aqua ex nullo Scripturæ loco colligi potest esse corrumpendam: nam vt Augustin. notauit. 20. de Ciuitat. capit. 16. nusquam scriptum est, totum elementum aquæ esse exsiccandum calore ignis: imo neque alicubi legitur futura aqua noua sicut terra noua, & cœlum nouum. Denique de terra non videtur posse negari quin secundum aliquas partes eadem numero mansura sit: nam infernus, qui est in centro terræ perpetuo ma-

Aug. Anselmus. Isidor. Roman. 8.

De igne.

De aëre

De aqua.

Aug.

2 Per. 3.

De terra.

nebit: ergo & terra illa, quæ est prope centrum. Item quia non est verisimile, ignem illum posse tam breui penetrare, & consummere totam substantiam terræ, quæ propter densitatem suam difficile immutari potest in interioribus partibus. Quod autem 2. Petri. 3. dicitur, *Elementa autem calore soluentur* quod superius de terra, & aqua exposuimus, non significat substantialem corruptionem, sed vehementē commotionem, & alterationem. Nam verbum Græcum, λύω, aut Latinum soluo, nihil aliud in omni proprietate significant. Vnde inferius subditur, *Elementa autem ignis calore tabescent*, quod significat accidentalem mutationem, non substantialem. Denique additur, terra, & quæ in ea sunt *opera, exurentur*. Quibus verbis significatur exustio terræ quoad superficiem eius, & fortasse etiam quoad aliquam partem, quę ad corruptionem omnium, quæ sunt in terra, & ipsius terræ purgationem sufficiat: nam hoc in regione significat terræ exustio. Ita enim sæpe in Scriptura dicitur regio aliqua accendi, siue exuri, quandocunq; omnia, quæ in ea sunt concremantur vsque ad superficiem terræ. Cum ergo dicat Petrus fore, vt elementa tabescant, vel soluantur, aliæ verò res exurantur, signum est, non esse parem futuram eorum mutationē. Tandem ostensum est, elementa mansura perpetuo post diem iudicij, vel igitur manebunt eiusdem speciei, vel alterius: hoc posterius non est verisimile, quia neque est necessarium, neque consentaneum modo loquendi Scripturæ: si autem futura sunt eadem in specie: quid opus est ea substantialiter corrumpi, & iterum produci? Possunt enim purgari, & perfici sine corruptione.

In quo consistat elementorū instauratio.

Superest vero explicandum, in quo consistat hæc innouatio. Ad quod dicendum est, duo interuenire in hac instauratione: primum est ablatio omnium sordium, quæ sunt præter naturam elementorum, secundum est additio aliquarum rerū vel qualitatum perficientium elemēta. Quoad primum omnes Theologi. d. 47. & 48. docent ad hunc finem esse antecessuram inferioris mundi purgationem, quę fiet per ignis conflagrationem, quæ satis colligitur ex citato loco Petri, & ex omnibus patribus supra citatis, & ex August. super ps. 101. *Aug. Origenes.* Orig. lib. 4. & 5. contra Celsum, vbi dicit, etiam veteres philosophos Græcos de futura mundi conflagratione scripsisse. Dices, Quæ sunt hæ sordes, aut quæ immunditia tollenda est ab elementis per hanc conflagrationem, & purgationem. Theologi in primis hoc explicant mystica quadam ratione, quę potius in significatione, quam in efficacia videtur consistere. Nam sicut templū quod peccatis aliquibus contaminatur, & violatur, non est aptum, nec dispositum ad res sacras peragendas: donec cæremonijs externis purificetur, per quam purificationem nulla res physica ab illo templo tollitur, sed exhibetur illud opus in signum reuerentiæ, & cuiusdam moralis mutationis: ita inquiunt, hunc mūdum esse quodammodo hominum peccatis violatum, & ideo, vt transferatur in nobiliorem statum, gloriæ & habitationi Beatorum accommodatum, oportere, vt per ignem prius transeat, vt ab omni culpæ contagio mundari intelligatur. Ex quaratione fit, solum illam mundi partem esse purgandam, quæ in vsum mortalium hominum cedit. Secundo hoc explicant physice, nam quia in ea renouationem beranda est creatura à seruitute corruptionis, ideo necesse est, è medio tolli mixta omnia generabilia & corruptibilia: propter quorum conseruationem, generationum successio durat: hoc ergo in primis fiet per hanc ignis purgationem, & actionem. Deinde consequenter fiet, vt omnes substantiæ, vel affectiones extraneę, quę elementis, præsertim aquæ, & terræ, admixta sunt, consummantur, & exhalentur. Vt v. g. aquæ maris adeò feruescent, vt salis affectionem, & nimiam densitatem amittant, & si ques habent fortasse admixtos vapores illos exhalent, fiet etiam tanta aquarum commotio, vt omnia piscium, vel aliarum rerum corpora in eis latentia expellantur, & igni tradantur. Atq; ad hunc modum de terræ purgatione, & de alijs rebus iudicandū est. Omnia vero excrementa terræ, & quidquid materiæ superfluum fuerit, partim ignis actione cōsummentur: partim impetu motus in infernum detrudentur, vt iterum seq. sect. dicemus. Huiusmodi ergo erit prior pars quasi priuatiua innouationis mundi.

Elementa erunt lucida post iudicium.

Quod attinet ad alteram partem innouationis mundi, quæ est positiua per additionem alicuius perfectionis, dicēdum est, addendam esse elementis omnibus eximiā quandam claritatem, & lucem, non æqualem, sed proportionatam. Ita docent Sancti Patres supra citati, & optime Chrys. epis. ad Theod. lapsum, parum ante medium, & Theologi. Nam terra (inquit diuus Thomas distinct. 48. q. 2. art. 4.) erit lucida, & peruia sicut vitrum in superficie, aqua, sicut cristallus, aer, sicut nunc est cœlum, ignis, sicut nūc sunt luminaria cœli. Quę quidem sententia fundari potest, tum in locis illis Scripturæ in quibus pronuntiatur, *cœlū nouum, & terra noua*: nam sub his corporibus cætera comprehendūtur, tum in Paul. ad Rom. 8. dicente, omnem creaturam participaturam illam gloriæ pulcritudinem: tum in coniectura, quæ ex hoc loco sumitur. Quia sicut in gloria corpus humanum, quod ex elementis constat, perficietur ex coniunctione ad spiritum beatum: ita decet vt totus hic sublunaris, seu elementaris mundus illustretur, & perficiatur ex coniunctione ad cœlestia corpora. Vnde facile reddi potest quædam causa huius claritatis elementorum, scilicet, cœlestia corpora, ac luminaria in quibus tanta fiet lucis accessio, vt ab eis manere possit tota illa claritas vsquè ad terram. Et quia cœli erunt in perpetua quiete, illuminatio illa semper eadem erit. Et diuina prouidentia fiet, vt quando cœli quiescant, astra omnia ita maneant disposita respectu totius Vniuersi, vt vtrumq; hemispherium, & omnes vniuersi partes perfectissime illustrentur. Ad quod accommodari possunt verba Isai. 60. *Non occidet vltra sol tuus, & luna tua vltra non minuetur.* Eadem enim fere de illo statu gloriæ scribit Ioannes in Apoc. c. 21. & 22. Neque in hac sententia est vlla difficultas, quod attinet ad tria superiora elementa, quæ natura sua diaphana sunt, de terra vero etiam est facile, esse illuminandam quoad vltimam superficiem, qua aerem, vel aquam contingit. An vero illa lux sit amplius terram penetratura, quoad profundū eius, incertum est. Nam D. Thom. supra, solum dicit, quod in superficie erit sicut vitrum, quod posset intelligi quantum ad puritatem, & claritatem ipsius superficiei. Itē quia si profunditas terrę futura est perspicua, & peruia oculis, vel id est intelligendū de toto elemento terræ, & hoc non, alioqui damnati ea luce fruerentur, vel assignandus erit terminus profunditatis, ad quem illa claritas perueniat, qui non poterit certa ratione assignari, cum non sit maior ratio vnius partis, quam alterius. Accedit, quod terra cum natura sua sit densa, non est capax luminis, & claritatis in profunditate sua: quamuis autem possit Deus illam illuminare, non videtur necessarium ponere hoc miraculum. Et hæc sententia est probabilis. Nihilominus contraria sententia facile etiam defendi potest, quam D. Thom. significat, dicens futuram esse terram peruiam sicut vitrum, ad quod aliqui accommodant illud Apoc. 21. *Platea ciuitatis aurū mundum tanquam vitrum perlucidum*. Item quia fortasse claritas elementorū non proueniet ex sola virtute actiua astrorum, sed ex speciali virtute diuina, iuxta illud Isai. 60. *Non erit tibi amplius Sol ad lucendum per diem, nec splendor Luna illuminabit te, sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam*. Rursum, quia excepto præciso illo loco, qui necessarius est ad pœnas, & tenebras damnatorum, omnia alia decet esse peruia oculis Beatorum, vt eorum claritate, & pulcritudine delectentur, & ad Dei laudem excitentur. Quin potius ait Palud. d. 48. q. 1. in fine, illuminandam esse terram in profundo, vsquè ad Lymbum puerorum inclusiue: quia magna esset eorum pœna, si in tenebris versarentur, quia non habebunt tantum animas vt nunc, sed etiā corpora: quod quidem satis verisimile est, si post resurrectionem pueri habitaturi sunt in illo loco.

Chrysost. *D. Thom.* *Solutio.* *Apocal. 21. 22.* *D. Thom. Virum lux sit terra interiora penetratura.* *1. Opinio.* *1. Opinio D. Thom.* *Apoc. 21.* *Isai. 60.*

Sed adhuc supererant hic duæ dubitationes: altera, de situ elementorum post diē iudicij: altera, de mixtis, sed de ijs dicemus commodius in fine Sect. sequentis. Fundamenta vero aliarum opinionum inter probandam nostram sententiam expedita sunt. Omnia enim scripturarum testimonia vno vel altero verbo sine vlla difficultate exponuntur. Primo enim multa ex illis intelliguntur de cœlo aereo, vt ostensum est. Secundo, si aliqua intelliguntur de superioribus cœlis, exponi possunt non de vero interitu, qui est per corruptionem, sed de variatione status & ministerij. Mutabunt enim cœli statum, quia non exercebunt functiones, & ministeria, quæ nūc efficiunt, & secundum hāc rationem quodammodo perire dicuntur, vel immutari, aut renouari, quatenus illustriores fient. Tertio interdum sunt loquutiones hyperbolicæ, & comparatiuæ, vt est illud, *Cœlum*

Universidad de Deusto
Biblioteca

& terra transibunt, verba autem mea non transibunt, id est, prius illa deficiēt, quam verba mea. Aliqui etiam ex Patribus in priori sententia citatis possunt exponi aliquo ex his modis, præsertim duobus prioribus: nonnulli vero contrariam sententiam senserunt, D. Thom. etiam in 4. dist. 47. conatur exponere Bedam citatum in secunda sententia, sed ipse satis se expositit in posteriori loco à nobis adducto ex lib. de ratione temporum.

SECTIO III.

Quo ordine, & à quibus causis mundi purgatio, & innouatio perficienda sit.

PRimum omnium verisimile est, post reditum Christi cum Sanctis in cœlum, statim efficiēdum esse, quod Petrus dixit, *Cœli magno impetu transient*, quia ille vehemens motus ad inchoandam mundi purgationem excitabitur: hæc autem purgatio incipiet finito iudicio, vt sæpe dictum est. Et quamuis neque ex loco Petri, neque alio sufficienti testimonio constet, an ille motus futurus sit in solo aere, vel etiam in corporibus cœlestibus: mihi tamen verisimile apparet, ipsos etiam cœlestes orbes, qui nunc mouentur, esse in illo temporis puncto velocius agitandos, vt secum cœlos etiam aereos rapiant, & ad vniuersi conflagrationem tum motu, tum etiā influentia, & actione concurrant.

Secundo, hanc commotionem consequetur ignis conflagrationis, vt colligitur ex sequentibus verbis Petri. *Elementa vero calore soluentur, terra autem, & quæ in ea sunt opera exurentur.* Est enim ignis aptissimum instrumentum ad mundi purgationem faciendam, tam propter suam puritatem, & nobilitatem inter omnia elementa, quam propter actiuitatem, vt latius D. Thom. in. 4. d. 47. q. 2. vbi tam ipse, quā reliqui theologi multa de hoc igni inquirunt. Primum cuius naturæ sit: deinde ex qua materia, & à quibus causis generandus sit: tertio quantæ magnitudinis futurus sit: quarto an ordine à nobis posito venturus sit: hæc enim omnia adeo sunt incerta, vt Augustinus. 20. de Ciuit. cap. 16. à nullo hominum in hac vita sciri existimet. Lactant. vero lib. 7. Institutionum, cap. 21. censet, ignem inferni esse alterius naturæ ab elementari, & illi similem indicat futurum esse hunc ignem conflagrationis. Probabilior tamen est communis sententia Theologorum, hunc ignem futurum esse eiusdem rationis cum elementari, quia cum scriptura de igne loquitur, de re nobis nota, quam solemus hac voce significare, sermonem habet, alioqui esset magna æquiuocatio, & vix posset à nobis intelligi, & exponi: quia pari ratione cum agit de calore, dicet aliquis, non esse futurum eiusdem rationis, & sic de alijs rebus. Deinde, quia nulla est necessitas confingendi alium ignem, cū natura, & proprietates huius ignis sint satis accommodatę ad prædictum effectum. Et hæc de prima interrogatione.

Qualis sit futurus ignis conflagrationis, Augustin. Lactantius.

Ad secūndam quidam dicunt, ignem, qui est in sua sphæra, descēsurum in terram ad eam purgandam. Sed hoc non placet, tum quia oporteret, illum ignem valde præter naturam moueri, & sic locus ejus maneret vacuus, aut necesse esset aerem ascendere, & omnia permutari. Tum etiam quia ille ignis propter nimiam raritatem fortasse non est tam aptus ad agendum. Alij dicunt illum ignem inflammaturum aerē sibi propinquum, atq; inflammationem illam seu combustionem per totum aerem esse vsquè ad terram diffundendam. Sed hoc etiam est nimis violentum, & non necessarium: neq; ijs, quę hactenus diximus consentaneum. Alij aiunt, fore denuo creandum. Sed non oportet nouæ materiæ creationem fingere. Generabitur ergo ex aliqua materia, quæ facile exuri possit, vt ex terræ vaporibus, & exhalationibus, aut similibus. Quod vero attinet ad causam efficientem illius, D. Thom. censet, efficiendum esse à causis naturalibus, diuino tamen imperio supernaturaliter coniunctis ad illum ignem generandum in terra, vel in secunda aeris regione. Quod est probabile. Mihi tamen verisimile est, illum ignem, qui antecessurus est iudicium, generandum esse in secunda aeris regione (vt supra dixi) diuino imperio ex vaporibus, & exhalationibus, quæ vel ibi erunt, vel ad hunc finem eo ascendent, vt coram iudice ille ignis tanquam è cœlo missus descendat vsquè ad locum, in quo omnes reprobi iudicandi sunt, in quo loco quietus manebit, quandiu iudicium durabit. Finito autē iudicio, & aperta terra,

D. Thom.

terra, ac detrusis in infernum damnatis; ille ignis magno impetu commouebitur: vnde fiet vt velocissime omnia inflammet, & vehemēter exardescat. Ad quod etiam iuuabit vehemens motus cœlorum, & Solis, ac aliorum astrorum influentiæ, & fortasse etiam concurrent angeli applicantes illi igni materiam ad combustionem facile dispositam. Hæ igitur videntur sufficientes causæ generationis huius ignis.

Quantus futurus est ignis conflagrationis.

Tertiæ dubitationi quidam respondent, tantam futuram esse illius ignis quantitatem, vt vniuersum terræ, & aquæ corpus vndique simul circunder, & ex omni parte ascendat super altissimos montes saltem quantum aquæ diluuij ascenderunt. Quod est probabile, propter ea, quæ supra diximus exponentes locum Petri, ex August. & alijs. Iuxta hanc vero sententiam oportebit dicere, & magnam partem aeris in ignem esse conuertendā, & finita purgatione mundi illum ignem magna etiam ex parte esse corrumpendum, & in aerem commutandum, quæ certe non sunt magna incommoda. Videtur tamen facilius dici posse, non oportere, vt simul eodemque tempore totus ille ignis mundum circunstet, atque inflammet, sed satis esse, vt magna ex parte occupet terram, & ascendat quantum necesse fuerit, vsquè ad secundam aeris regionem, ac deinde veloci motu feratur, & successiue totam terram accendat, atq; ita totum mundum circumeat, ac purificet, qui modus, & facilis est, & consentaneus loco Petri supra tractato. Et hoc fortasse sensu dixit Ephrem lib. de pœnitentia, capit. 4. hunc ignem emanaturum ab ortu Solis, vsque ad occasum. Nam quia (vt supra diximus) Christus à parte Orientali descendet, ignis, qui ante illum veniet, merito dici potest ab oriente manare, qui postea, vt totū mundum inflammet, vsquè ad occidentem deferetur, non tamen ibi sistet, sed per aliud hæmispherium redibit vniuersam terram circundans. Atque ex ijs satis patet, quid dicēdum sit ad quartam interrogationem: nihil enim addendū supereſt ijs, quæ præcedenti Disp. Sect. 1. dicta sunt.

Ephrem.

Omnia mixta igne peritura.

Tertio per hunc ignem fiet totius terræ exustio, & elementorum purgatio, de qua quomodo, & in quibus corporibus futura sit, satis est à nobis explicatum. Solum de mixtis occurrit hic difficultas supra omissa. Nā hinc sequitur omnia mixta esse cōburenda, quod videtur inconueniens: quia vel illa futura sunt postea in mundo innouato, vel non: si primum, ergo frustra prius corrumpentur, vt postea iterum producantur: si secundum, hoc videtur contra perfectionem mundi, diximus enim supra cū Sanctis Patribus, totum hunc mundum esse commutandum in perfectiorem statū, sed mixta multum pertinent ad perfectionem Vniuersi: sunt enim perfectiora corpora, quam elementa: erit ergo Vniuersum valde imperfectum, si elementa sola maneant, & mixta omnia pereant. Et confirmatur primo, quia Paulus ait omnem creaturam expectare participationē illius gloriæ, quæ erit in mundo innouato: ergo non solum elementa, sed etiam mixta manebūt secundum aliqua indiuidua in singulis speciebus, vt illum statum participent; cum enim omnia electis ministrauerint, oportet vt suo modo remunerentur, sicut cœlū, & elementa. Confirmatur secundo, quia multa ex mixtis pertinent ad ornatum elementorum, vt flores & arbores ad pulcritudinē terræ, pisces, & aues ad ornatum aquæ & aeris, & sic de alijs, vnde non est dubium, quin possint conferre ad obiectandum Beatorum aspectum. Adde, Anselmum in Elucidario post explicatam superiorum corporum innouationem, sic de terra scribere, *Terra, quæ in gremio suo Domini corpus sustinuit, tota erit vt paradisus, & quia Sanctorum sanguine est irrigata, odoriferis floribus, rosis, violis immarcescibiliter erit perpetuo decorata.* Et Guillelmus Parisiensis, cuius verba refert Carthusian. in 4. d. 48. quamuis dicat animalia, & vegetabilia, ac metalla esse comburenda, & non amplius futura: subdit vero, *De terra quidam ex sapientissimis Christianorum dixerunt, quod graminibus semper virentibus, & immarcescibilibus floribus, ac perpetua amœnitate, instar Paradisi terrestris, sit decoranda.* Ad quam sententiam accommodari possunt illa verba Psalm. 103. *Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ.* Quæ de renouatione in iudicio futura multi interpretantur. In hac re certum in primis est, omnia mixta esse igne comburenda. Nam Petrus satis diserte id affirmat, dicens, *Terra, & omnia, quæ in ea sunt, opera exurentur*: & ita simpliciter intelliguntur ab omnibus expositoribus, & Scholasticis doctoribus, quapropter temerarium esset id negare. An vero postea in

Anselmus.

Guil. Paris.

Psal. 103.

terræ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

terræ, vel aliorum elementorum innouatione aliqua mixta iterum sint producenda ad eorum ornatum, & mundi complementum: non est ita certum, neque videtur omnino improbabilis sententia id affirmans præsertim propter Anselmi authoritatem: & quia sicut multi affirmant futuros in inferno vermes, sulphurē, & alia similia corpora mixta ad corpora damnata cruciandа: sic etiā nō est incredibile, futura esse aliqua mixta in hoc mūdo, ad eius perfectionē & ad gloriā accidentalē Beatorū augendā. Nihilominus tamen recedendū non est à communi Theologorum doctrina, in 4. d. 48. vbi D. Thom. q. 2. art. 5. Bonauen. Rich. Palud. Sot. & reliqui, Henricus quodl. 4. q. 12. & Anton. 4. p. tit. 14. cap. 11. §. 3. negat futura animalia plantas, mineralia, & alia corpora mixta in mundo post eius instaurationem, quia sunt omnino corruptibilia, in illo autem statu liberabitur creatura à seruitute corruptionis, & ideo solum manebunt ea corpora, quæ aliquem ordinem habēt ad incorruptionem, vt sunt corpora cœlestia, & elementa, quæ licet nunc secundum partes corrumpantur: tamen secundum se tota sunt incorruptibilia. Dicere autem, plantas, aut animalia esse perficienda dote incorruptionis modo aliquo supernaturali, voluntarium est, & sine fundamento. Vnde Greg. Nissen. lib. 1. Philosoph. capit. 3. proprium dicit esse hominis, inter omnia animantia immortalitate donari. *Hoc autem*, ait *propter immortalitatem animæ assequitur*: Item quia fere omnia mixta referuntur ad vsum hominis ratione corporis corruptibilis, qui vsus tunc cessabit, propter solum autem aspectum, eiusque oblectationem non erunt necessaria, quia multo pulcrior, & delectabilior aspectus esse poterit in terra eximia claritate, & splēdore affecta. Erit enim facile Deo id efficere, cum ea varietate, & pulcritudine, quæ mirum in modum visum delectet. Alioqui etiam propter delectationē odoratus possent in eo statu flores, seu rosæ euelli, & diuidi, & contrectari, & alterari, vt melius odorem effarent, aut multa alia miracula multiplicanda sunt, vt hæc res futuræ sint omnino incorruptibiles. Probabilius ergo videtur, eas non esse futuras: neque aliquid cōferre ad perfectionem illius status. Ex quo facile soluuntur rationes dubitandi in contrarium adductæ, de quibus etiam legi potest D. Tho. citato loco.

D. Thom. Bonauent. Richard. Palud. Soto.

Greg. Nyss.

Quarto, finita mundi exultione, omnia excrementa deferentur in infernum simul cum igne, si aliquid illius superuacaneum fuerit in hoc mundo. Ita D. Thom. d. 47. q. 2. art. 3. q. 3. vbi dicit, quod in purgatione mundi, quid quid erit turpe, & fœdum in infernum cum reprobis detrudetur, & citat Basilium in id psal. 28. *Vox Domini intercedentis flammam ignis*, dicentis, crassiores partes illius ignis proijciēdas esse in infernum, subtiliores vero, & lucidiores superius remansuras. Atque idem docent reliqui Theologi. Et ratio est clara, quia purgatio mundi ad hunc finem ordinatur, & quia excrementa reijci solent in infimum, & abiectiorem locum. Item, quia vniuersa hæc pœna damnatis debetur. Quocirca verisimile est, illum hiatum terræ, qui ad deplorandos reprobos fiet, duraturum quousque mundi purgatio absoluatur, postea vero quam omnia excrementa mundi per illum in infernum detrudentur, occludendū esse, & terram in suam integritatem esse restituendam.

D. Thom. Omnes immundi sordes in infernū detrudentur. Basil.

Quinto, finita mundi purgatione, quiescet cœlum, sole, & luna, & reliquis omnibus astris in eo situ ac dispositione manentibus, quæ ad maiorem pulcritudinem totius vniuersi conferre videbitur. Tota hæc conclusio colligitur ex dictis in superioribus. Nam quod cœli motus cessaturus sit, omnes theologi docent in 4. d. 48. vbi D. Thom. q. 2. art. 2. Sect. præced. à nobis fuit sufficienter probatum: & addi potest quod Isaias ait cap. 60. *Non occidet vltra sol tuus, & luna tua vltra non minuetur*, quod de tempore beatitudinis exponit Cyrill. lib. 9. in Ioann. cap. 46. si autem sol, & luna mouerētur, esset in eis occasus. Item addi potest, quod Paul. ait ad Rom. 8. nunc creaturam esse subiectam vanitati, id est, mutationi, vt supra explicuimus: hæc autem in corporibus cœlestibus nulla alia potest nisi perpetua mutatio, & vicissitudo. Vnde Salomon cum Eccles. 1. dixisset, omnia esse vanitati subiecta, hoc ad cœlos applicans, inquit, *Oritur sol, & occidit, & ad locum suum reuertitur, ibique renascens gyrat per meridiē, & flectitur ad aquilonem, lustrans vniuersa circuitu, pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur.* Ab hac ergo vanitate liberabitur cœlum in die iudicij. Per illam enim nihil aliud præstat, quam deseruire generationi rerum,

Cœlum post iudicium quiescet. D. Thom.

Cyrill.

Rom. 8.

Replica ad obiectionē.

rerum, & corruptioni. Quando ergo omnis creatura liberabitur à seruitute corruptionis, etiam cœlum continuo tuo motu illi deseruire cessabit. Neque contra hoc obstat obiectio superius indicata, quod illa quies futura sit violenta cœlo, cum motus sit illi naturalis. Nam iuxta veriorem philosophiæ doctrinam, cœlum ex peculiari, ac propria natura non magis postulat motum, quam quietem, sed in ordine ad naturam vniuersalem, seu generalem mundi gubernationem, illud dicitur esse illi magis naturale, quod iuxta totius Vniuersi statū, magis consentaneum, magisque accommodatum fuerit. Doctrina hæc expressa est S. Thomæ q. 5. de poten. art. 5. in cor. & ad 6. & ad 12.

Quod autem hæc cessatio futura sit ordine à nobis posito non est tam certū. Multi enim Theologi sæpe indicant, motum cœli cessaturum ante iudicium, statim ac omnes homines morientur, vel saltem in puncto resurrectionis, quod est probabile quia tunc iā cessabit necessitas generationum, & corruptionum, ad quam cœli motus ordinantur. Nihilominus ordo positus in assertione magis nobis probatur. Primo, quia eadem est ratio de cessatione huius motus, & de reliqua purgatione, & innouatione mundi, nam hæc est quędam pars illius nouitatis, & instaurationis, quam omnes sancti dicant futuram post iudicium. Secundo, quia vsque ad illud tempus fient in elementis motiones violentæ, & alterationes, & mixtorum corruptiones. Tertio, quia non expedit vt ante mundi instaurationem cesset vicissitudo dierum, ac noctium, quæ tunc solum cessabit, *quando Dominus fecerit nobis in lucem sempiternam & complebuntur dies luctus*, vt dicitur, Isai. 60.

Vltimo, finito motu cœli statim fiet innouatio, & illustratio totius mundi tam in cœlis, quām in elemētis. Probatur, quia nō est cur amplius illustratio hæc differatur, quia vsque ad illud instans differenda est solum, vt mundi purgatio absoluatur. Item illa actio, qua innouandus est mundus, non requirit successionem ex parte agētis, quia erit infinitæ virtutis, neque ex parte actionis, & termini, cum sit quædam illuminatio, & perfectio sine resistentia contrarij: ergo tota illa illustratio in illo instanti perficietur.

Solum superest in hac quæstione explicandum, in quo situ tunc manebunt elemēta. Et de igne quidem, & terra nulla est difficultas, quin futuri sint in suis locis supremo, & infimo, quia hoc est illis naturale, & nulla est ratio, vt immutetur. Solum esse potest difficultas, an tota superficies terræ aquis cooperienda sit, an vero pars aliqua futura sit discooperta, & immediate aeri contigua. Sed hæc dubitatio pēdet ex alia, quæ in materia de peccato originali proprium habet locū, an post resurrectionem infantes, qui in solo originali peccato decesserunt, habituri sint in loco aliquo subterreneo, vel in superficie terræ. Nam si primum dicatur, non est necesse, vt pars terræ maneat discooperta aquis, cum hoc neque ad vsum Beatorum, vel ad quempiam alium necessarium sit, & alius ordo sit magis naturalis: si vero dicatur posterius ad vsum illorum hominum, videri potest hoc necessarium: huius ergo quæstionis decisio in illum locum differatur.

SECTIO IIII.

Vtrùm Christus post mundi instaurationem perpetuo sit in cœlis regnaturus.

Difficultas ex Ps. 109.

RAtio dubitandi sumi potest ex verbis illis Psal. 109. *Dixit Dominus Domino meo, sede ad dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*, vbi per sessionem à dextris Dei significatur thronus, ac regia potestas Christi Domini, hæc autem solum dicitur duratura vsque ad illud tempus, in quo ponētur inimici Christi sub pedibus eius, quod in die iudicij complendum est, vt Paulus declarat. 1. ad Corinthios. 15. Responderi potest, illa particula, *Donec*, affirmari Christum sessurum, eiusque imperium duraturum vsque ad illud tempus, non tamen negari, post illud tempus per totam æternitatem regnaturum. Est enim hęc phrasis sæpe in sacris literis vsitata, vt hæc particula *Donec*, & similes, adiunctę propositionibus affirmatiuis, affirment aliquid de certo tempore, de quo maxime poterat dubitari nō tamen quicquam negent de reliquo tempore, sed respectu illius indefinitæ sint: vel è contrario adiunctæ propositionibus negatiuis aliquid negent de tempore, *in* quo poterat esse dubitatio, non vero affirment quic-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quicquam de reliquo tempore, vt latius ex A
sanctis Patribus supra tradidimus Disput.
5. Sectione. 3. Quia ergo in præsenti dubitari poterat, an Christus esset regnaturus eo tempore, in quo nondum omnes inimici eius ei subijciuntur, ideo de hoc potissimum tempore id affirmatur à regio Propheta, non tamen negatur de posteriori tempore, seu æternitate, sed potius vt manifestum supponitur, tunc maxime regnaturum. Quam regulam huic loco accómodant Augustinus lib. 83. quæstionum, *Aug.* quæst. 69. Greg. Nazianzen. oratione. 36. *Nazian.* & alij quos citato loco retuli. Veruntamẽ hanc responsionem videtur refellere Paulus. 1. ad Corinthios. 15. vbi post verba similia scilicet, *oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius*, de reliquo tempore subdit, *Cum autem illi subiecta fuerint omnia, tũc & ipse Filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia*: ac si diceret, tunc desinet regnare, & omnino erit subiectus Deo: vnde subiungit, *Vt sit Deus omnia in omnibus*, id est, vt Deus in omnibus immediate regnet, & omnes illi subijciantur.

Quæstio hæc non tam propter difficultatem suam est hoc loco à nobis proposita, quam vt debitum finem huic operi imponamus, breuiter attingendo, ac delibando scilicet illum statum, quem Caput nostrum cum omnibus suis membris in perpetuum possidebit, & vt simul explicemus prædicta verba Pauli, in quibus adeo subobscure, illius status rationem describit, vt aliqui occasionẽ sumpserint dicendi, Christi humanitatem post diem iudicij, in Diuinitatem esse conuertendam, & illam subiectionem, de qua Paulus loquitur, nihil aliud esse quam commutationem substantiæ creatæ in substãtiam creatoris, vt Augustinus refert. 1. de Trinitat. capit. 8. Quæ *Aug.* sententia & naturali ratione manifeste cõtraria est, quia repugnat Diuinæ naturę vt aliquid in ipsam conuertatur, vt in priori tomo latius ostensum est. Et est aperte hæretica, quia Christus in æternum non solum erit Deus, sed etiam homo, resurrexit enim ad vitam immortalem, & immutabilem, & fœlicitas humanitatis eius æterna futura est maiori ratione, quam beatitudo Angelorum vel hominum beatorum. Tandem repugnat ipsismet verbis Pauli, nam si filius subijciendus est Patri, oportet vt naturã habeat, per quã illi subijci possit.

Dicendum est ergo, Christũ post iudicium perpetuo in cœlis regnaturum, non solum secũdum diuinitatem, sed etiam secundum humanitatem. Quæ veritas est de fide certa, nam & in varijs Scripturæ locis expresse traditur, & ex fidei principijs aperte colligitur. Primum patet Luc. 1. *Christi regnum perpetuum.* *Et regnabit in domo Iacob in æternum, & Regni eius non erit finis*, & est sermo de Christo homine. & Dan. 7. *Aspiciebã in visione noctis, & ecce cum nubibus cœli quasi Filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eũ, & dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ ipsi seruiẽt, potestas eius, potestas æterna quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur.* Quæ B duo testimonia adeo perspicua sunt, vt necesse non sit plura congerere, in re præsertim manifesta. Secundũ patet, quia in Symbolo profitemur vitam æternã, atque beatam, in qua cum Christo regnaturi sumus, multo ergo magis regnabit ipse Christus in æternum. Quanta vero futura sit huius regni amplitudo, opulentia, maiestas, & gloria sæpe in Scripturis sanctis describitur, præsertim ab Isai. c. 65. & 66. & à Ioanne Apocalyp. 21. & 22. vbi inter alia dicit, *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus.* Vbi per tabernaculum Dei, humanitatẽ Christi intelligo, de quo subditur, *Et habitabit cum eis, & ipsi populus eius erũt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus, & absterget omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors vltra non erit.* Et postea subditur, in illo regno perpetuo duraturam sedem Dei, & agni, *Et serui* (inquit) *eius seruient illi, & videbunt faciẽ eius, & nomen eius in frontibus eorum*, ac tãdem, *Et regnabunt in sæcula sæculorum.* Sed de hac re plura in materia de beatitudine, vbi omnia, quæ ad spiritualem fœlicitatẽ huius regni spectant, explicantur: quæ vero pertinent ad fœlicitatem corporum in superioribus disputationibus sunt à nobis tradita.

Isa. 65. 66. Apoc. 21. 22.

Ad difficultatem ergo propositam res- *Responsio ad difficultatẽ in principio posit.*
ponsio, quam ibi tradidimus, optima est quanuis dici etiam possit, verba illa intelligi de ascensione Christi in cœlũ, per quã assequutus est, vt ad dexteram Patris sedeat, vt supra diximus: sessurus est autem donec ponãtur inimici eius scabellum pedum eius, quia vsque ad illud tempus non iterum descendet è cœlo. Et hoc sensu cõcedere

cedere possumus illam particulam, *donec*, includere negationem, non quidem durationis regni, sed quietis, vt ita dicam, seu permansionis in cœlo, absq; reditu in hũc mundũ. Iuxta quam expositionem sensus erit, Christũ sedisse in cœlo, nõ rediturũ in hũc mundũ, donec subijciat sibi inimicos, tunc autem iterum venturũ, scilicet, in die iudicij: vnde non fit, cum tunc amissurum regnum, & potestatem, sed potius vniuersalius atque manifestius tunc dominatum. Aliam expositionem statim trademus.

Ad locum Pauli ex. 1. Corin. 15. *Tunc &* *Expositur locus difficilis Pauli. ad Co. 15.*
ipse Filius subiectus erit, Omisso errore Arianorum, qui ex hoc loco colligebant Filium esse minorem Patre secundum propriam eius naturam: Duæ sunt expositiones catholicorum extremè oppositæ. Prima est, illa verba intelligi de Filio secundum Diuinitatem, subiectionem autem non significare obedientiam, seu seruitutem, sed solum concordiam voluntatis cum origine à Patre. Ita Oecumen. & Theophyl. & Am- *Oecumen. Theophy. Ambros. Chrysost.* B
brosi. ibi, & indicat etiam Chrysost. homil. 39. Sed non videtur probanda hæc expositiõ: tũ quia videtur valde impropria locutio, nimisque coacta, si ad Diuinitatẽ accommodetur. Tum etiam quia Paulus aperte loquitur de Filio ratione humanitatis, vt ex contextu patet, & ex ijs quę statim dicemus. Altera expositio est, vt intelligatur hic locus de Christo non in propria persona, sed in corpore suo mystico, quod est Ecclesia. Quia nunc nondum est tota Ecclesia Christi perfectè subiecta Patri: cõpleto vero beatitudinis statu, perfectè subijcietur. Ita exponũt Orig. tract. 30. in Matt. Nazian. dicta orat. 36. Cyril. lib. 10. Thesauri. c. 8. Greg. Nyss. orat. propria, in qua illa verba Apostoli exponit, & Chrysost. homil. circa eadem verba, quæ habetur in. 3. tomo, & Theodor. in commentarijs. Hæc vero expositio non videtur commode aptari contextui Pauli: nam distincte loquitur de persona Filij, cui omnia subiecta sunt non ratione corporis mystici, sed ratione sui ipsius, cui corpus mysticum subiectum est: ergo eodem modo loquitur de Christo, cum ait, eum fore Patri subijciendum. Dicendum est ergo, Paulum quidem loqui de Christo secundum propriam personam, non tamen secundum Diuinitatẽ, sed secundum humanam naturam: nam se- *Origenes. Nazian. Cyr. Chrysost. Nyss. Theodor.* C
cundum humanam naturam Christus re-

A surrexit, & mortem destruxit, & omnia habet sibi subiecta præter eum, qui omnia sibi subiecit. In hãc expositionem magis inclinat Chrysost. & eandem probant Anielm. *Chrysost. Anselm.* D. Thom. Primasius, & Sedulius ibi, Ambros. lib. 5. de fide. c. 6. Aug. 1. de Trinit. *D. Thom.* c. 8. & lib. contra sermonem Arianorum *Prima.* c. 37. & Epiph. hæresi. 69. versus finem. Ve- *Aug.* rum difficultas superest in hac expositione, quia hæc subiectio Christi hominis ad *Sedul.* Deum non fiet de nouo post resurrectionẽ, *Ambros.* nunc enim & semper ab initio incarnationis Christus est subiectus Patri, at vero Paulus aliquam nouam subiectionem significare videtur, quæ post iudicij diem in Christo Domino futura est respectu Patris. Ad hoc dupliciter respondere possumus, pri- 1. *Respon.*
mo, negando Paulum sentire Christũ tunc aliter subijciendum esse, quam nunc. Sicut enim supra dicebamus, cum dicitur Christus regnaturus donec ad iudicandum veniat, non excludi, quin postea sit regnaturus, sed affirmari tantum, quod magis dubium videbatur: ita è contrario, cum dicitur tunc futurus subiectus, nõ negatur, quin antea fuerit subiectus, sed affirmatur, etiã tunc futurum, seu permansurum subiectũ. Quod ideò fortasse fecit Paulus, ne infideles homines existimarent, ipsum docere, Christum vt hominem in eo statu non esse subijciendum Patri, eo quod de ipso docuerat abolituru omnem principatũ, & potestatem, & omnia esse illi subijcienda. Secũdo dici potest, Paulum specialiter tri- 2. *Respon.*
buere illi statui subiectionem Christi ad Patrem, quia nũc videtur habere Christus specialem modum regendi, & gubernandi homines, & Angelos, horũ ministerio vtẽdo ad illorum salutem perficiendam, & in illis gratiam, & varia dona influendo: tunc vero ab hoc opere, & regimine cessabit, & in hoc solũ incumbet, vt se ipsum, totumquè suum regnum in Patrem referat. Vt ergo Paulus iudicaret differentiam inter illum, & præsentem statum, dicit, tunc fore Christum subijciendum Patri, quia tũc huic subiectioni tantum vacabit: & cessabit, vt ita dicam, ab omnibus exterioribus functionibus: tunc enim cessabunt omnia ministeria, nouæ illuminationes in Beatis, accidentalia gaudia de cõuersionibus peccatorũ, & similia: sed erit quasi pura quædam contemplatio diuina, eodem modo stabilis, ac perpetua, qua totus Christus, id est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

est caput cum omnibus membris feretur A in Deum, eique subijcietur. Et huic expositioni optime quadrat ratio subiuncta à Paulo, *Et tunc filius erit subiectus Patri, vt sit Deus omnia in omnibus*, id est, vt vnus Deus in omnibus dominetur, & glorificetur, & omnes in Deo habeant quidquid sanctè, & iuste amare possunt, ac desiderare. Sicut ex posuit Greg. Nyss. lib. de anima, & resurr. dicens. *Cum vita, quam in præsenti trãsigimus varie à nobis exigatur, multæ res sunt, quarum participes sumus, vt aeris, loci, cibi, acpotus, & aliarum rerum ad vsum vitæ necessariarum, quarũ nulla est Deus. Beatitudo vero quæ expectatur, nullius quidem harum rerũ egena est, omnia autem nobis loco que omnium erit diuina natura, ad omnem vsum, ac necessitatem* B *illius vitæ, sese conuenienter, & apte impartiens.* Hoc ergo significare mihi visus est Paulus per illam subiectionem ad Deum, scilicet, perfectam quietem in Deo, & cessationem ab omni externo ministerio non solum corporali, sed etiam spirituali, quia in eo statu nõ erit iam tempus (vt ita dicã) inquirendi Deum, aut sibi, aut alijs, sed tãtum fruendi, amandi, & subijciendi se illi, quia tunc iam erit ipse omnia in omnibus. Quæ expositio potest hoc exemplo declarari. Dicere enim solemus, Deum antequam aliquid creasset, in se ipso mansisse, se ipso fruentem, atque se solo perfecte beatum, eodemque modo, si Deus omnia nunc in nihilum redigeret, mundumque conseruare, ac gubernare desineret, diceretur in se mansurus, se ipso contentus: quo loquendi genere non significamus, eum C nunc nõ habere à se has ce perfectiones, sed significamus præter illas habere veluti externã actionem, & administrationem, qua ante mundi creationem caruit, & postea careret, si mundum in nihilum redigeret. Ad hunc ergo modum ait Paulus, Christũ post iudicium futurum subiectum Patri, non quia nunc non sit, sed quia nunc præter illam subiectionem, & coniunctionem cum Deo, eiusque fruitionem, habet quandam externam administrationem, à qua in eo statu vacabit. Et hanc expositionem indicauit Epiphan. citato loco, atque etiam Theodoretus, neque multum discrepat quoad Nazian. dixit prædicta oratione, nũc regnare Christũ, nondum plene possidentem regnum, sed acquirentem, magisquè, ac magis sub imperium suum homines quotidie redigentem, quomodo regnabit donec ponantur inimici eius sub pedibus eius, non vero deinde, quia iam tunc non regnabit acquirendo, sed pacifice possidendo totum regnum. Et regnare in illo, nihil aliud erit, quam se ipsum, totumque suum regnum summa concordia, summo gaudio, summaque vitę tranquillitate Patri subijcere. Atque hic erit perpetuus, ac fœlicissimus status, quẽ post huius sæculi cõsummationẽ Christus Dominus habiturus est. Ibi ergo nostræ disputationis cursus finẽ habeat, vbi totius vitæ ac mysteriorum Christi finis est. Cui nos quoque opus hoc nostrũ qualecunq; est subijciamus: vt quod illius ope, & auxilio perfectum tãdem est, in eiusdem, & Augustissimæ Virginis matris cedat honorem, & gloriam. Amen.

Epiphan. Theod. Nazian.

FINIS.

INDEX LOCORVM

Sacræ Scripturæ, quæ in hoc tomo obiter vel ex professo explicata sunt.

Prior numerus paginam indicat: posterior columnam: literæ verò sub eis loca indicata contineri.

GENESIS.

1 *Factum est vespere, & mane dies vnus.* 852.1.B.
1 *Crescite, & multiplicamini.* 106.1.A.
2 *Qua die comederis ex eo, morte morieris.* 1013.1.A.
3 *Inimicitias ponam inter te, & mulierẽ, &c.* 86.2.2.A. & 38.2.C. & 86.1.C.
3 *Donec reuertaris in terram, de qua assumptus es.* 1012.2.B.
3 *In puluerem reuerteris.* 1012.2.A.
5 *Non apparuit, quia tulit eum Dominus.* 1128.2.B.
7 *Et Cataractæ cœli apertæ sunt.* 430.1.C.
8 *Misit coruum, qui non reuertebatur, donec siccarentur aquæ.* 96.1.C.
12 *Accipe eam, & vade.* 128.1.C.
37 *Descendam ad filium meum lugens in infernum.* 765.2.A.
42 *Deducetis canos meos cum mœrore ad inferos.* 765.2.B.
49 *Catulus leonis Iuda, &c. quis suscitabit eum &c.* 840.1.A.
49 *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita.* 1114.2.B.

EXODVS.

3 *Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, &c.* 986.1.A.
12 *Mensis iste vobis principium mensium primus erit in mensibus anni, &c.* vsq; ad, *& dies septima eadem festiuitate venerabilis.* 707.1.A.
12 *Decima die mensis huius tollet vnusquisquè agnum, &c.* 715.2.B.
12 *Immolate Phase.* 714.2.B.
13 *Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam in filijs Israel.* 92.1.C. & 286.1.C. & 287.2.A.
19 *In die enim tertia descendet Dominus coram omni plebe.* 840.1.C.
23 *Nõ erit in te infæcũda, neq; sterilis.* 107.2.B
Ostende mihi gloriam tuam, &c. Cum transibit gloria mea, videbis posteriora mea. 559.2.C.

LEVITICVS.

Mulier, si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septẽ, &c. vsque ad, *Orabitq; pro ea sacerdos, & sic mundabitur.* 286.1.C. & 288.1.C. & 292.1.C. & 290. & 95.2.B.
23 *Numerabitis ergo ab altero die sabathi, &c.* vsque ad, *& sic offeretis sacrificium nouum.* 854.1.B.

NVMERI.

8 *Omne masculinum ad aperiens vuluam, sanctum Domino vocabitur* 1.C.
12 *Os ad os loquor ad eum in specie, & non in enigmate.* 559.2.C.

DEVTERONOMIVM.

7 *Non erit in te sterilis vtriusq; sexus, &c.* 107.2.A.
15 *Indigens, & mẽdicus non erit inter vos.* 459.2.C. & 460.A.B.
15 *Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ, & ideo ego præcipio tibi, &c.*
16 *Sed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.* 708.2.C.
18 *Prophetam de gente tua sicut me suscitabit Dominus* vsque ad. *Ego vltor existam.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtam.372.1.B.&.840.1.A.
10 *Quis eſt homo qui ſpondit vxorem, & non accepit eam.128.1.C.*
21 *Maledictus homo qui pendet in ligno.615.1.B.*
28 *Erit vita tua pendens ante te.615.2.B.*
32 *Aſcende montem Nebo.558.2.C.*
33 *Quaſi primogeniti Tauri pulcritudo eius,& cornua Rhinocerõtis cornua illius in ipſis ventilabit gentes vſquè ad terminos terræ.615.2.C.*
34 *Aſcendit Moyſes ſuper montem Nebo.585.2.C.*

IOSVE.

3 *Iordanis ripas aluei ſui tempore meſsis impleuerat.505.1.C.*
4 *Populus autem accendit de Iordane decima die menſis primi, ibid.*
24 *Adam maximus ibi inter Enacim ſitus eſt.625.2.C.*

IVDICVM.

13 *Nazaræus ex vtero Matris.29.1.C.*

RVTH.

3 *Benedicta eſt à Domino filia quia priorem miſericordiam poſteriore ſuperaſti.363.2.B.*

1. REGVM.

28 *Vir ſenex aſcendit,& ipſe amictus eſt pallio.65.1.C.*
28 *Cras tu & filij tui mecum eritis.766.1.C.*

3. REGVM.

8 *Intulerunt ſacerdotes arcam fœderis Domini in locum ſuum.346.2.B.*

2. PARALIPO.

30 *Immolauerunt autem Phaſe decimaquarta die vſq; ad holocauſta in domo Domini.709.1.B.*

1. ESDRAE.

6 *Fecerunt filij Iſrael tranſmigrationis Paſcha vſque ad qui reuerſi fuerant de tranſmigratione.708.2.A.*

IOB.

3 *Expectet lucem & non videat,neque ortum ſurgentis auroræ.38.2.B.*
8 *Donec impleatur os tuum riſu,et labia tua lubilo.899.1.C.*
14 *Homo,cum dormierit, non reſurget, donec atteratur cœlum.1196.2.A.*
14 *Quis mihi tribuat vt in inferno protegas me.765.2.C.*
17 *Si ſuſtinuero,infernus domus mea eſt,ibid.*
19 *Scio,quod redemptor meus viuit.843.1.B. et.988.1.B.*
Non adæquabitur ei aurum, vel vitrum.912.1.A.
36 *Non ſaluat impios,et iudicium pauperibus tribuit.1575.1.B.*

PSALMI.

1 *Ideo non reſurgent impij in iudicio.997.1.B.et.1177.2.B.& ſequent.*
2 *Ego autem conſtitutus ſum Rex à Deo ſuper Syon montem ſanctum eius.840.2.B.*
2 *Dominus dixit ad me,filius meus eſt tu, ego hodie genui te.840.2.A.*
2 *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam,ibid.&.842.2.C.*
3 *Ego dormiui,& ſomnum cœpi, & exurrexi, quoniã Dominus ſuſcepit me.841.1.B.*
9 *Inſidiatur in occulto, quaſi Leo in ſpelunca.1121.1.C.*
15 *A dextris eſt mihi,ne cõmouear.1060.2.B*
15 *Non derelinquas animam meam in inferno.776.2.A.&.799.2.C.*
15 *Nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.745.1.B &.776.2.A.*
16 *Igne me examinaſti, & non eſt inuenta in me iniquitas.1167.2.A.*
17 *Dolores inferni circũdederũt me.787.1.C.*
18 *In omnẽ terrã exiuit ſonus eorũ.1144.2.C.*
21 *Deus Deus meus, quare me dereliquiſti.455.1.B.*
21 *Tu es,qui extraxiſti me de vẽtre.101.1.A.*
21 *Et diſperſa ſunt omnia oſſa mea.617.2.A.*
21 *Foderunt manus meas,& pedes meos.616.2.C.*
21 *Dinumerauerunt omnia oſſa mea.617.2.A.*
21 *Diuiſerant ſibi veſtimenta mea.457.2.B.*
21 *Vota mea reddam in conſpectu timentium eum.455.1.B.*

Attollite

23 *Atollite portas principes veſtras,& eleuamini portæ æternales.793.2.B.* (2.A.
28 *Vox Dñi intercedentis flammam ignis.103.*
29 *Ad veſperam demorabitur fletus,& ad matutinum lætitia.856.2.C.*
29 *Quæ vtilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionem.745.2.B.*
31 *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.1183.1.C.*
34 *Congregata ſunt ſuper me flagella, & ignorani.607.1.A.*
40 *Homo pacis meæ,in quo ſperaui, qui edebat panes meos,magnificauit ſuper me ſuplantationem.587.1.C.*
41 *Abyſſus abyſſum inuocat.365.2.C.*
44 *Propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ.237.2.C.*
44 *Aſtitit regina à dextris tuis.346.1.A.*
44 *Afferentur Regi virgines poſt eã.114.1.C.*
45 *Sanctificauit tabernaculum ſuum Altiſſimus.56.2.C.*
45 *Auferens bella vſq; ad finẽ terræ.70.2.B.*
49 *Deus manifeſte veniet,Deus noſter, & non ſilebit ignis in conſpectu eius exardeſcet.1167.1.A.*
50 *Dele iniquitatem meam.1183.2.A.*
50 *Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.1185.2.B.*
56 *Miſit de cœlo,& liberauit me dedit in opprobrium conculcantes me.841.1.B.*
56 *Exurge gloria mea.841.1.B.*
67 *Aſcendiſti in altũ,cœpiſti captiuitatem,accepiſti dona in hominibus.760.2. A. & alibi.*
67 *Æthiopia præueniet manus eius Deo.262.2.C.& ſequentibus.*
68 *Dederunt in eſcam meam fel, & inſiti mea potauerunt me aceto.640.2.C.*
71 *Deſcendet ſicut pluuia in vellus.86.2.C.*
71 *Coram illo procident Æthiopes, & inimici eius terram lingent.262.2.C.*
71 *Reges Thaeſis, & inſulæ munera offerent, Reges Arabum,& Sabba dona adducent.259.1.B.&.2.B.*
71 *Dabitur illi de auro Arabiæ.ibid.*
78 *Operatus eſt ſalutẽ in medio terræ.624.2.B*
77 *Eduxit eos in nube diei.42.2.B.*
79 *Domine Deus virtutũ conuerte nos & oſtende faciem tuã,& ſalui erimus.369.2.A.*
85 *Gratiam & gloriam dabit Dñs.360.2.A.*
87 *Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio.741.1.B.*
87 *Poſuerunt me in lacu inferiori.791.2.C.*
88 *Tabor, & Hermon in nomine tuo exultabunt.561.1.C.*
88 *Inueni Dauid ſeruum meum,&c.& ego primogenitum ponam illum.841.2.B.*
88 *Thronus eius ſicut Sol.381.C.*
95 *Dicite in gentibus, quia Dominus regnauit à ligno.615.2.A.*
96 *Ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius.1159.2.C.&.1161.2.C.&.1167.1.C.*
101 *Opera manuum tuarum ſunt cœli, ipſi peribunt,tu autẽ permanebis,&.1196.2.A.*
108 *Quia aſtitit à dextris pauperis.1060.2.B.*
109 *Dixit Dominus Domino meo,ſede a dextris meis.1055.1.B.*
109 *Dominus a dextris tuis,confregit in die iræ ſuæ Reges.1060.2.B.&.1100.1.B.*
131 *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.16.2.C.&.21.1.A.&.85.2.B.*
131 *Paraui lucernam Chriſto meo.369.2.B.*
138 *Si ſumpſero pennas meas diluculo.907.1.B.*
143 *Redemiſti ſeruum tuum de gladio maligno.46.1.C.*
149 *Exultabunt ſancti in gloria,&c.89.2.A.*

PROVERBIA.

4 *Vnigenitus matris ſuæ.22.2.A.*
8 *Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum.11.2.B.*
9 *Sapientia ædificauit ſibi Domum, excidit columnas ſeptem.62.1.C.&.175.1.B.*
30 *Tria ſunt difficilia mihi,& quartum penitus ignoro,via viri in adoleſcentia.86.2.A*

ECCLESIASTES.

1 *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat.319.1.C.&.9.1.B.*
11 *Si ceciderit lignum,ſiue ad auſtrum, ſiue ad aquilonem,vbi ceciderit,ibi erit.2.B.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

12 Quodcunq; facere potest manus tua, instanter operare, quia nec opus nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, ib.
12 Mortui vero nihil nouerunt amplius, neque habent vltra mercedem. 762. 1. C.

CANTICA.

2 Surge amica mea, &c. in foraminibus petræ, &c. 888. 1. B.
3 Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, &c. 9. 1. C.
3 Egredimini, & videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater sua, &c. 139. 2. B.
4 Veni coronaberis. 356. 1. C.
5 Ego dormio, & cor meum vigilat. 312. 1. C.

SAPIENTIA.

3 Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent. 907. 1. C.
Iudicabunt nationes, &c. 1173. 1. A.
14 Benedictum lignum per quod fit iustitia. 616. 2. A.
18 Dum medium silentium tenerent omnia. 154. 2. A.

ECCLESIASTICVS.

17 Quid lucidius Sole, & hic deficiet. 1196. 2. A.
24 In plenitudine Sanctorum detentio mea. 319. 2. A.
24 Penetrabo omnes inferiores partes terræ, &c. 805. 2. B. & sequentibus.
44 Henoch translatus est in paradisum vt det gentibus pœnitentiam. 1132. 1. C.
48 Qui receptus est in turbine ignis, &c. lenire iracumdiam domini. 1135. 1. C.

ISAIAS.

1 Cognouit bos possessorem suum & asinus præsepe domini sui. 238. 2. B.
3 Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui. 1095. 2. C. & alibi.
6 Vide Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum. 1057. 1. B.
7 Ecce Virgo concipiet, & pariet filiũ, &c. 5. 2. A. & 89. 1. C. & sequent.
8 Accessi ad prophetissam, & concepit, & peperit filium. 337. 2. B.
8 Antequam sciat puer vocare patrem suum, & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci. 259. 1. B.
8 Et erit nobis in sanctificationem, vsque ad, in vicinam habitantibus Hierusalẽ. 526. 2. B.
8 Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Dominus, ibidem.
9 Populus, qui habitabat in tenebris vidit lucem magnam. 972. 2. B.
9 Factus est principatus super humerum eius. 612. 2. C.
11 Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. 4. 1. C. & 16. 1. C.
11 Et erit in die illa, adijciet Dominus secundo manum suam ad populum residuum. 1146. 1. C.
13 Stellæ cœli, & splendor earum expandent lumen suum. 1155. 2. C.
19 Ascender Dominus super nubem leuem, & ingredietur AEgyptum & commouebũtur simulacra AEgypti. 86. 1. A. & 297. 1. A. & 298. 1. A.
24 Et erit in die illa, visitabit Dominus super militiam cœli. 781. 1. A.
24 Congregabitur congregatione vnius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere, & post multos dies visitabuntur, ibidem.
25 Præcitabit mortẽ in sempiternũ. 842. 1. B.
26 Viuent mortui tui, interfecti mei resurgent, &c. 987. 1. C.
30 Et non faciet auolare à te vltra doctorem tuum. 499. 1. B.
30 Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, ibidem.
30 Erit lux Lunæ, sicut lux Solis. 1202. 1. C.
34 Tabescet omnis militia cœlorum, & complicabuntur sicut liber cœli. 1159. 1. B. & 1196. 1. C.
35 Lætabitur deserta, & siciens florebit solitudo quasi lilium. 369. 2. A.
40 Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, &c. 368. 1. B.
40 Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem. 907. 1. B.
43 Ego sum, qui deleo iniquitates tuas. 1183. 1. C.

Reduc

45 Reduc me in memoriam, & iudicemur simul. 1185. 2. B.
45 Mihi curuabitur omne genu. 1177. 2. A.
49 Ecce isti de longe venient, & ecce illi ab Aquilone, & mari, & ecce illi de terra Australi. 262.
50 Induam cœlos tenebris. 697. 2. C.
51 Cœli sicut fumus liquiescent, & terra sicut vestimentum atteretur. 1196. 2. A.
53 Ascendet sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti. 85. 2. C.
53 Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum. 607. A. & 651. 2. B.
55 Feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias Dauid fideles. 841. 1. C.
56 Hæc dicit dominus Eunuchis, &c. 107. 2. C
60 Ambulabunt gẽtes in lumine tuo. 259. 2. B.
60 Inundatio camelorum operiet te, &c. 261. 2. A. & 259. 2. B.
60 Non occidet vltra Sol tuus, & luna tua. 1208. 2. B.
62 Propter Sion non tacebo, vsque ad, quod os Domini nominauit. 274. 2. C.
62 Habitabit iuuenis cum Virgine. 129. 2. A.
63 Quis est iste, qui venit de Edon tinctis vestibus de Bosra? 1047. 2. B.
65 Oblitioni traditæ sunt angustiæ priores, &c. Ecce enim creo cœlos nouos, &c. 1183. 1. C. & sequent.
66 Antequam parturiret, peperit, antequã perueniret partus eius peperit masculum. 232. 2. C.
66 Et ossa vestra quasi herba germinabunt. 987. 2. A.
66 Quia ecce Dominus in igne veniet. 1096. 1. B. & 1161. 2. C.
66 Sicut cœli noui, & terra noua, &c. 1. 94. 2. A

IEREMIAS.

1 Antequam te formarem in vtero, noui te, &c. 29. 1. C. & 2. C. & 30. 1. A. & 1138. 1. A.
7 Non sum loquutus cum patribus vestris, & non præcepi eis de verbo holocaustomatũ, &c. 709. 2. B.
8 Ex Dam audiuimus fremitum equorum. 1114. 2. B.
11 Mittamus lignum in panem eius. 569. 1. B. & 615. 2. C.
15 Dixit Dominus ad me. Si steterit Moyses, & Samuel coram me, &c. 762. 2. C.
15 Occidit eis Sol, cũ adhuc esset dies. 697. 2. C
22 Non sedebit de semine eius vir super solium Dauid. 201. 1. B.
31 Nouum creauit Dominus super terram, fœmina circundabit virum. 36. 1. B.
31 Ecce dies venient, Dicit Dominus, & feriã domui Israel, & domui Iuda fœdus nouum. 235. 2. C.
31 Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam, ibidem.

EZECHIEL.

1 Aperti sunt cœli, & vidi visiones Dei. 440. 2. C.
18 Si impius egerit pœnitentiam omnium iniquitatum eius non recordabor. 1183. 2. A
32 Operiam, cum extinctus fueris cœlos. 1156. 1. A.
34 Suscitabo vobis pastorem vnum seruum meũ Dauid. 841. 2. B.
37 Vaticinare: ecce ego aperiam tumulos vestros, &c. vsque ad Populo meus. 986. 2. C.
44 Porta hæc clausa erit, & vir non intrabit per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam. 104. 2. C.

DANIEL.

2 Tu rex videbas, & ecce quasi statua vna grandis. 1112. 2. A.
2 Lapis abscissus de monte sine manibus. 96. 1. B.
7 Et quatuor bestiæ grandes ascendebant de mari diuersæ inter se. 1112. 2. A.
7 Et ecce oculi quasi oculi hominis erant. 1109. 1. B.
7 Aspiciebam, donec throni positi sunt, &c. 1172. 1. B. & 1173. 1. B.
7 Iudicium sedit, & libri aperti sunt. 1188. 2. C
7 Millia milliũ ministrabãt ei, &c. 1071. 2. C
7 Et tres Reges humiliabit. 1121. 2. C.
8 De vno autem ex eis egressum est cornu vnũ modicum

Universidad de Deusto
Biblioteca

modicum, & factum est grande. 1123. 1.A.
9 *Et erit in templo abominatio desolationis.* 1124.1.A.
11 *Deum autem Maozim in loco suo venerabitur.* 1119.2.A.
11 *Et mittet manum suam in terras, & terra* AEgypti *non effugiet.* 1122.2.C.
11 *Dominabitur thesaurorum auri.* 1122.2.B.
12 *Multi de his, qui dormiunt in terræ pulvere evigilabunt, &c. Qui autem docti fuerint fulgebunt.* 906.2.A. & 987.1.B. & 997.1.B.

OSEAS.

2 *Congregabuntur filij Iuda, & filij Israel pariter, & ponent sibimet caput unum.* 235. 2.C.
6 *Vivificabit nos post duos dies: in die tertia suscitabit nos.* 853.1.C.
11 *Ex* AEgypto *vocavi filium meum.* 295.2.C.
13 *Ero mors tua, ò mors; morsus tuus ero, inferne.* 788.2.B. & 788.1.C. & 842.1.C.

IOEL.

2 *Et dabo prodigia in cœlo, & in terra, &c. antequam veniat dies, &c.* 1148.2.A.
3 *Ecce in diebus illis, & in tempore illo, cum convertero captivitatem Iuda, & Hierusalem, congregabo omnes gentes, & educam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo cum eis.* 1101.1.C. *et sequen. et* 1147.2.B.
3 *Quid mihi, et vobis Tyro, et Sydon.* 68.2.C.

AMOS.

6 *Ideo prudens in tempore illo tacebit, quia tempus molestum est.* 500.2.C.
8 *Et erit in die illa, dicit Dominus, occidet vobis Sol in meridie, et tenebrescere faciam terram in die luminis.* 697.2.B. & 725.1.A.

MICHAEAS.

2 *Ascendit pandens iter ante eos.* 1049.2.A.
5 *Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda, &c.* 231. 2.C. & 236.2.A.
7 *Ne lætaris inimica mea super me, quia cecidi, consurgam.* 842.2.C.
7 *Et aspiciet inimica mea, & opponitur confusione.* ibid.
7 *Dies, vt ædificantur maceriæ tuæ, in die illa longe fiet lex,* ibid.

NAHVM.

1 *Deus non iudicat bis in id ipsum.* 1089.2.B.

HABACVC.

3 *Considerasti opera tua, & expavi in medio duorum animalium cognoscaris.* 238.2.C.
3 *Cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius.* 604.2.A.
3 *Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu mea.* 280.1.B. & C.

SOPHONIAS.

1 *Et erit in tempore illo, scrutabor Ierusalem lucernis.* 1134.2.C.
3 *Expectame in die resurrectionis meæ in futurum.* 843.1.B. & 857.1.A.

AGAEVS.

2 *Adhuc vnum modicum est, & ego commouebo cœlum, & terram, & mare, & aridam, & mouebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus.* 255.2.C. & 1096.2.C.

ZACHARIAS.

3 *Ostendit mihi Dominus* IESVM *sacerdotem magnum.* 281.1.A.
5 *Et levauerunt amphoram inter cœlum, & terram, &c. Vt ædificetur ei domus in terra Senaar, &c.* 1122.1.B.
9 *Tu autem in sanguine testamenti eduxisti vinctos.* 760.2.A.
11 *Appenderunt mercedem meam triginta argenteis.* 590.2.C.
21 *Et aspicient ad me, quem confixerunt.* 616. 1.C. & 885.1.C. & 1188.2.B.
13 *Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum, & dicet: His plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me.* 616.2.C. & 885.1.B.
14 *Et erit in die illa, non erit lux, & frigus, & gelu.* 1116.1.C.

MALACHIAS.

3 *Ecce ego mitto angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam.* 368.1.B.

Ecce

3 *Ecce venit, dicit Dominus exercituum, & quis poterit cogitare diem adventus eius.* 1105.2.B.
3 *Et accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis.* 1084.2.C. & 1193. 1.B.
4 *Orietur sol iustitiæ vobis timentibus nomen meum, & sanitas in eius pennis.* 907. 1.B.
4 *Ecce mittam vobis Eliam prophetam antequam veniat dies Domini.* 1134.2.A. et 1195.1.B.

2.MACHABAEORVM.

7 *Tibi enim resurrectio ad vitam non erit.* 997.2.C.

MATTHAEVS.

1 *Accipe puerum, & matrem eius.* 4.1.B.
1 *Quod in ea natum est, de Spiritu Sancto est.* 85.1.C. & 176.2.A. & 197.2.B.
1 *Hoc autem totum factum est, vt adimpleretur, quod dictum est a Domino per Prophetam dicentem. Ecce virgo in vtero habebit.* 90.2.C.
1 *Cum esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph, &c.* 85.1.C. 96.1.A. & 123.1.B.
1 *Non cognoscebat eam, donec peperit filium suum.* 96.1.A.
1 *Ioseph autem vir eius.* 123.1.B.
1 *Voluit occulte dimittere eam,* ibidem, & 126.1.C.
1 *Ioseph filij David, noli timere, &c.* 123.1.C & 126. & 99.2.A. & 127.1.B. & 2.C.
1 *Nolluit eam traducere.* 127.1.B.
1 *Vocabit nomen eius Iesum, ipse enim salvum faciet, &c.* 280.1.B.
2 *Ecce Magi ab Oriente venerunt.* 260.1.C. & sequentibus.
2 *Apertis thesauris suis.* 259.2.C.
2 *Qui cum recessissent, angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, &c.* 294.1.B. & sequentibus.
2 *A bimatu, & infra, secundum tempus, quod exquisierat a Magis.* 266.1.A.
3 *Sine modo, sic enim decet nos implere omnem iustitiam.* 277.2.B.
3 *Esca autem eius erat locustæ, & mel silvestre.* 380.2.C.
3 *Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me?* 386.1.B. & 2.B.
5 *Ego quidem baptizo vos in aqua ipse verba baptizabit vos in Spiritu Sancto, & igne.* 406.2.C.
3 *Et ecce aperti sunt ei cœli.* 440.1.A. & sequentib.
3 *Et vidit Spiritum descendentem sicut columbam, &c.* 442.1.A. et sequent.
3 *Et ecce vox de cœlis dicens, Hic est filius, &c.* 444.1.C. et sequentib.
3 *Cuius non sum dignus calceamenta portare.* 466.1.B.
3 *Appropinquavit enim regnum cœlorum.* 761.1.A.
4 *Si filius Dei est, dic vt lapides isti panes fiant.* 471.1.C.
4 *Tunc* IESVS *ductus est in desertum ab spiritu.* 478.2.C. Et sequentibus. Totum mysterium exponitur.
6 *Scit Pater vester, quod opus sit vobis, antequam petatis.* 96.1.B.
8 *Non inveni tantam fidam in Israel.* 324. 1.C.
10 *Neque duas tunicas, &c.* 462.2.C.
11 *Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?* 375.1.A.
11 *Etiam dico vobis, plusquam prophetam,* Ibid. & 309.1.A.
11 *Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista.* Ibid. B. et 374.2.C.
11 *Omnes enim prophetæ, & lex usque ad Ioannem.* 363.2.A.
11 *Qui minor est in regno cœlorum, maior est illo.* 375.2.B.
11 *Venit Ioannes neq; manducans, neq; bibens, &c.* 308.2.B. & 462.1.A.
11 *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus.* 386.1.C. & 388.1.C.
11 *Beatus, qui non fuerit scandalizatus in me.* 389.1.C.
12 *Quæ est mater mea.* 4.2.B. & 8.2.B.

Universidad de Deusto
Biblioteca

12 Generatio mala,& adultera ſignum quærit, &c.509.1.B.
12 Amen dico vobis, quoniam omne verbum otioſum quod loquuti fuerint homines, &c.1185.2.C.
12 Erit filius hominis in corde terræ tribus diebus.793.1.A.&.807.2.B.&.861.1.A
13 Vigilate,quia neſcitis, qua hora filius hominis veniet.1089.2.C.
14 Veſpere autem facto,&c.713.1.B.
17 Sunt quidam de hic ſtantibus,qui non guſtabunt mortem,&c.555.1.C.
17 Elias quidem venturus eſt,& reſtituet omnia. Dico autem vobis,&c.1134.2.B.
19 Amen dico vobis, quod vos qui ſequuti eſtis me,&c ſedebitis & vos,&c.1172.2.C. & ſequent.
20 Calicem quidem meum bibetis. 1139.1.C. &.1141.2.B.
21 Agricole autem videntes filium dixerunt intra ſe &c.539.1.B.&.543.1.A.
21 Baptiſmus Ioannis vnde erat,&c.410.2.A.
22 Ego ſum Deus Abraham Deus Iſaac, &c. 986.1.B.
23 Nolite vocare vobis Patrẽ ſuper terrã.4.2.C
24 Cum videritis abominationem deſolationis. &c.1124.1.B.
24 Prædicabitur hoc Euangelium in vniuerſo orbe.1145.1.B.& ſequent.
24 Statim autem poſt tribulationem illorũ dierum,Sol obſcurabit.1153.2.C.& ſeq.
24 Sicut fulgur exijt ab Oriente, &c.1162. 1.B.&.1188.1.A.
24 Tunc parebit ſignum filij hominis, &c. 1160.2.B.
24 Videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli in virtute multa.1171.1.A.
25 Media autem nocte clamor factus eſt.1026. 1.A.& ſequent.
25 Tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ. 1171.1.A.
25 Quãdo te vidimus eſurientẽ,&c.1191.1.C
26 Triſtis eſt anima mea vſquè ad mortem. 584.1.A.&.690.2.B.
26 Conuerte glaudium tuum,&c.598.2.C.
26 Calicem quem dedit mihi Pater, non vis, vt bibam illum.651.2.C.
26 Prima autem die Azymorum acceſſerunt diſcipuli,&c.710.2.B.&.717.1.C.
26 Erat autem Paſcha,& azyma poſt biduum. 714.2.B.
26 Scitis quia poſt biduũ Paſcha fiet. 721.2.C.
26 Non in die feſto ne forte tumultus fieret in populo.721.1.C.
26 Hic eſt ſanguis noui teſtamenti.643.1.B.
27 Nihil tibi,& iuſto illi.68.2.C.
27 Acceptam ſpongiam impleuit aceto,& impoſuit arundini.639.1.C.& ſequent.
27 Dederunt ei vinum bibere cum felle miſtum.637.1.A.
27 Emiſit ſpiritum.692.1.B.
27 Vt quid derelinquiſti me.682.1.C.&.694. 1.A.
27 Per diem autem ſolemnem cõſueuerat Præſes.714.2.C.
27 Altera autem die, quæ eſt poſt Paraſceuem. 727.2.A.
27 A ſexta hora tenebræ factæ ſunt, &c. 732. 1.B.
27 Multa corpora ſanctorum, qui dormierant, &c.869.1.B.
28 Veſpere autem Sabbathi, quæ luceſcit in prima Sabbathi.107.2.B.&.851.2.C.et. 856.1.B.&.859.1.B.
28 Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra.178.2.A.
28 Euntes docete omnes gentes.1145.1.C.
28 Et ecce IESVS occurrit illis dicens,aue te,illæ autem acceſſerunt,&c.956.2.C.

MARCVS.

1 Fuit in deſerto Ioannes baptizans,&c.399. 2.A.
1 Ego baptizaui vos aqua:ille vero vos baptizabit Spiritu Sancto.406.2.C.
1 Expullit eum ſpiritus in deſerto. 478.2.C. & ſequent.
1 Et tentabatur à Satana.455.1.B.
1 Quid nobis,& tibi IESV Nazarene? venisti ante tempus,perdere nos.1187.1.A.
3 Quæ eſt mater mea.69.2.C.

Sed

6 Sed calciatur ſandalijs.467.1.A.
8 Erant, qui manducauerant quaſi quatuor millia.429.2.B.
14 Triſtis eſt anima mea vſquè ad mortem. 584.1.A.&.690.2.B.
14 Hic eſt ſanguis meus noui teſtamẽ. 643.1.B
14 Primo die Azymorum quando Paſcha immolabant.710.2.B.&.715.1.B.& 721.2.A.
14 Vbi vis paremus tibi comedere paſcha.714. 2.A.
15 Per diem autem feſtum ſolebat dimittere eis vnum ex vinctis.724.2.C.
15 Et implens ſpongiam aceto, circumponenſq; calamo.639.1.C.
15 Dabant ei bibere myrrhatum vinum,& non accepit.637.2.B.& ſequent.
15 Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum.732.1.B.
15 Facta hora ſexta tenebræ factæ ſunt.739. 1.A.
15 Deus Deus meus, vt quid dereliquiſti me. 694.1.A.
15 Emiſſa voce magna ſpirauit.692.1.B.
16 Valde mane vna ſabbathorum veniunt ad monumentum orto iam Sole.357.1.B.
16 Viderunt iuuenem,&c.qui dicit illis, nolite expaueſcere.955.1.A.&.961.1.A.
16 Ite dicite diſcipulis eius,& Petro.965.1.A
16 Surgens autem IESVS mane prima ſabbati,apparuit primo Mariæ Magdalenæ. 857.2.C.
16 De qua ſeptem dæmonia eiecerat.949.2.A.
16 Oſtenſus eſt illis in alia effigie.874.1.B.
16 Poſt hæc autem duobus ex his ambulantibus. 965.2.A.
16 Euntes in mundum vniuerſum prædicate Euangelium omni creaturæ.1145.1.C.
16 Et ſedet ad dextris Dei.1054.2.C.

LVCAS.

16 Vnde hoc mihi,vt veniat mater Domini mei ad me.4.1.B.&.5.2.A.
1 Quod ex te naſcetur ſanctum,vocabitur filius Dei.5.1.C.180.2.A.197.2.A.& ſeq.
1 Spiritus Sãctus ſuperueniet in te,et virtus altiſſimi obumbrabit tibi.13.2.A.&.95. 1.C.&.146.1.B.&.174.2.A.&.191. 1.C.&.306.1.A.
1 Benedicta tu in mulieribus.85.1.A.
1 Et erexit cornu ſalutis nobis in Domo Dauid pueri ſui.10.1.A.
1 Et Spiritu Sãcto replebitur adhuc in vtero matris ſuæ.29.2.A.et.382.1.C.et.384.1.C.
1 Quomodo fiet iſtud.63.2.A.Quoniã virum non cognoſco.110.2.b.&.146.2.A.
1 Exultauit infans in gaudio,&c.75.1.b.
1 Miſſus eſt Angelus Gabriel,&c.123.1.b.
1 Dominus tecum.145.2.C.
1 Ecce concipies,& paries filium. 146.1.A. &.2.b.&.197.1.C.
1 Et ecce Elizabeth cognata tua.146.1.C.
1 Ecce ancilla Domini.146.1.C.
1 Ne timeas Maria.151.1.b.
1 Et timor irruit ſuper eum.ibid.C.
1 Et tu puer propheta altiſſimi vocaberis, &c. 369.2.b.&.370.2.A.
1 Et erit magnus coram Domino.374.2.b.
1 Ipſe præcedet ante ipſum in ſpiritu, & virtute Eliæ,ibid.
1 Fuit Sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abiæ.378.2.C.
2 Simeon dixit ad Mariam matrẽ eius.4.1.b.
2 Et tuam ipſius animam pertranſiuit gladius. 1.C.&.2.b.
2 Et non cognouerunt parentes eius.64.1.b.
2 Fili quid feciſti nobis ſic,ibid.C.
2 Quid eſt quod me quærebatis?ibid.
2 Aſcendit Ioſeph in Bethlehem, vt profiteretur,&c.123.1.b.&.181.2.C.
2 Peperit filiũ ſuũ primogenitũ,&c.234.1.C.
2 Hæc deſcriptio prima facta eſt à Præſide Siriæ Cyrino.240.1.A.
2 Poſtquam conſumati ſunt dies octo,&c. 276.1.A.&.853.1.A.
2 Poſtquam impleti ſunt dies purgationis,&c. 286.2.B.et.287.2.B.& ſequent. explicatur totum myſterium.
2 Et ibant parentes eius per ſingulos annos in Ieruſalem,&c.303.1.B.
2 Et deſcendit cum eis, & venit Nazareth,

Universidad de Deusto
Biblioteca

2 & erat subditus illis, ibidem. 2. A.
Iesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines, ibidem.
2 2.C.
Existimantes illum esse in commitatu. 336.
2 1.A.
Maria autem conseruabas omnia verba hæc
2 conferens in corde suo. 326. 2. A.
2 Et ipsi non intellexerunt. 336. 2. B.
Nesciebatis, quia in his, quæ Patris mei sum,
3 &c. ibid. C.
3 Vt putabatur filius Ioseph. 4. 1. B.
Et ipse IESVS erat incipiens quasi annorum triginta, &c. 19. 1. A. & 428.
3 1. A. et 2. A. et. 431 2. B.
Ego quidem in aqua baptizo vos, ipse vos bap
3 tizabit in Spiritu Sancto. 406. 2. C.
Anno quinto decimo imperij Tiberij Cæsa-
3 ris. 427. 1. A.
IESV baptizato, & orante apertum est
3 cœlum. 440. 1. B. et sequentib.
Et descendit Spiritus Sanctus corporali specie sicut columba in ipsum. 442. 1. A.
3 et sequent.
Et vox de cœlo facta est. Tu es filius meus
3 dilectus, &c. 444. 1. C. et sequent.
Qui habet duas tunicas, det non habenti. 462.
3 2. B.
Cuius non sum dignus soluere corrigiam cal
3 ceamentorum eius. 466. 2. C.
Sub principibus sacerdotum Anna, & Caipha. 507. 1. C. & sequent.
4 Agebatur in spiritu in desertum. 478. 2. C.
4 & 479. 1. B.
4 Et tentabatur à diabolo. 486. 1. A.
IESVS autem transiens per medium illorum ibat. 523. 1. A.
Non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum
7 esse Christum. 534. 2. C.
Tu es, qui venturus es, an alium expectamus.
7 386. 2. C.
Beatus, qui non fuerit scandalizatus in me.
8 389. 1. C.
Quid mihi, & tibi IESV filij Dauid. 608.
2. C.
9 Nolite portare saccum, neque peram, neque calceamenta. 466. 2. A. et sequentibus.
9 Meminem salutaueritis in via. ibid.
10 Beatus venter qui te portauit. 8. 2. A.
10 Quinimo beati, qui audiunt verbum Dei, ibid.
13 Non capit Prophetam perire extra Ierusalem. 625. 1. A.
16 Lex, & Prophetæ vsquè ad Ioannem. 370.
1. B. & 373. 1. B.
16 Nunc vero consolatur, tu vero cruciaris. 763.
2. C.
16 Factum est, vt moreretur mendicus, & portaretur ab angelis, vsque ad, mortuus autem & diues, &c. 765. 1. A. & 768.
2. b.
17 Media autem nocte clamor factus est. 1026.
1. A. et sequent.
17 In illa die erunt duo in lecto vno, ibidem.
C.
18 Nemo bonus, nisi solus Deus. 44. 1 A.
21 Nam virtutes cœlorum mouebuntur. 1158.
2. A.
22 Exierunt obuiam sponso, & sponsæ. 347.
1. b.
22 Quando misi vos sine sacculo, et pera, vsque ad, tollat similiter & peram. 466. 2. b. &
sequent.
22 Qui habet tunicam, vendat, et emat gladium. 592. 2. C.
22 Et conuersus Dominus respexit Petrum.
665. 1. b.
22 Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine. 643. 1. b.
22 Appropinquabat autem dies festus Azymorum, qui dicitur Pascha. 710. 2. b. &
714. 2. A.
22 Venit dies Azymorum in quo necesse erat, occidi Pascha. 714. 2. A. & 721.
2. A.
22 Et sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel. 1172. 2. C.
23 Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum vnum. 724. 2. C.

Hodie

23 Hodie mecum eris in paradiso. 630. 2. C. et.
800. 1. A.
23 Pater dimitte illis non enim sciunt, quid faciunt. 644. 1. C. & 659. 1. B.
23 Pater in manus tuas commendo spiritum
meum. 646. 1. B & 659. 1. B.
23 Et hæc dicens spirauit. 692. 1. B.
23 Et reuertentes parauerunt aromata, & vnguenta. 729. 1. C.
23 Et dies erat Parasceues, & Sabbathi illuscescebat. 727. 2. A. et. 729. 2. B. &
752. 1. A.
23 Erat autem hora fere sexta, & tenebræ factæ sunt super vniuersam terram. 732.
1. B. et. 738. 2. C.
24 Vna autem Sabbathi valde diluculo. 852.
1. B.
24 Oculi autem eorum tenebantur, ne eum agnoscerent. 874. 2. A.
24 Et cum manducasset coram eis. 896. 2. C.
24 Ecce duo viri steterunt secus illas, &c. dixerunt ad illas, &c. 954. 2. C. & 961.
1. A.
24 Et inuenerunt congregatos vndecim. 967.
2. C.
24 Eduxit eos foras in Bethaniam, &c. & recessit ab eis, & ferebatur in cœlum. 1051.
1. A.

IOANNES.

1 Qui post me venit ante me factus est. 75.
2. B.
1 Fuit homo missus à Deo, cui nomẽ erat Ioannes, &c. 370. 2. A.
1 Propheta es tu? et respondit non. 372. 1. C.
et. 390. 2. C.
1 Cuius ego non sum dignus, vt soluam corrigiam calceamenti. 466. 1. B.
1 Et ego nesciebam eum. 386. 1. B. et. 387. 1. C
1 Sed qui misit me baptizare, vsque ad, qui
baptizat in Spiritu Sancto. 387. 1. C.
2 Ego baptizo in aqua. 408. 1. B.
2 Et erat mater IESV, ibi. 4. 1. A.
2 Quid mihi, & tibi est mulier. 68. 1. C.
2 Hoc fecit initium signorum IESVS in Cana Galileæ, &c. 304. 2. C.
3 Nemo ascendit in cœlo, nisi qui descendit de
cœlo. 1030. 1. A.
3 Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu Sancto. 371. 2. A.
3 Nondum enim missus fuerat Ioannes in carcerem. 412. 1. C.
3 Qui non credit iam iudicatus est. 1177.
2. B.
3 Qui credit in eum non iudicatur. 1179. 1. B.
et. 1182. 1. A.
5 Post hæc erat dies festus Iudæorum, et ascendit IESVS Ierosolymam. 504. 2. C.
5 Omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei. 997. 2. A et. 1000. 2. B.
5 Sicut Pater suscitat mortuos, & viuificat,
sic et filius, quos vult, viuificat. 10. 5.
1. B.
5 Venit hora, & nunc est quando mortui audient vocem filij Dei, &c. 10. 1. 2. A.
5 Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes, qui in monumentis sunt, &c. 1023.
2. B.
5 Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. 1067. 1. C. & 1086.
1. A.
5 Amen dico vobis, non potest Filius à se facere quidquam nisi quod viderit patrem facientem. 1067. 2. C. et 1069. 1. A.
5 Pater meus vsque modo operatur, et ego operor, ibid.
5 Pater enim diligit filium, et omnia demonstrat ei, quæ ipse facit. 1069. 1. B.
5 Et maiora his demonstrauit ei opera. ibid.
5 Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. 1071. 2. A.
5 Sicut pater habet vitam in semetipso sic dedit, et filio, &c. 072. 2. B.
5 Sicut audio, iudico, et iudicium meum iustum
est, quia non quæro voluntatem meam,
&c. ibid.
5 Ego veni in nomine Patris mei, et non accepistis me, si alius venerit, &c. 1109. 1. B.
& 1117. 1. C.
5 Qui credit in eum, qui misit me, &c. in iudicium non venit. 1185. 1. C.

Doctri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

7 Doctrina mea non est mea, sed eius, qui misit me. 500.2.B.
7 Nondum erat Spiritus datus, quia IESVS nondum erat glorificatus. 1051.1.A.
8 IESVS abscondit se, & exiuit de templo. 523.1.A.
10 Quia Ioannes quidem signum fecit nullum. 392.1.C.
10 Ego pono animam meam, vsque ad, & iterum sumendi eam. 684.1.A.
10 Erit vnum ouile, & vnus pastor. 1548.1.B.
10 Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. 528.2.B.
11 Maria autem erat, quæ vnxit pedes Domini, &c. 952.1.C.
12 Non veni, vt iudicem mundum sed vt saluificem mundum. 1090.2.B.
12 Si quis audierit verba mea, & non custodierit, ego non iudico eum, ibid.
12 Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eijcietur foras. 1091.2.C.
13 Ante diem festum paschæ. 714.2.B. & 716.2.B. & 724.2.B.
13 Et cœna facta. 715.2.A.
14 Vado parare vobis locum, vsque ad, & accipiam, vos ad me ipsum. 1029.1.B.
15 Si non venissem, & loquutus eis non fuissem, peccatum non haberent, &c. 528.1.C.
15 Si opera non fecissent in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. 525.1.A. & 528.1.C.
16 Cum venerit Paraclitus, arguet mundum de peccato, &c. 1029.1.C.
16 Expedit vobis, vt ego vadam, si enim non abiero, &c. 1030.2.A.
18 Ego palam loquutus sum mundo, & in occulto loquutus sum nihil. 494.1.B.
18 Ego sum. 597.1.B.
18 Nobis non licet interficere quemquam. 653.2.A.
18 Et ipsi non introierunt prætorium, vt non contaminarentur, &c. 721.1.A. & 725.2.A.
19 Ecce filius tuus. 4.1.C. & 105.2.A. & 645.1.B.
19 Ecce mater tua, ibidem.
19 Si male loquutus sum, testimonium perhibe de malo, &c. 599.2.C.
19 Propterea, qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. 511.2.B.
19 Non haberes potestatem aduersum me vllam, nisi tibi data esset desuper. 611.2.A.
19 Ille autem spongiam plenam aceto hyssopo circum ponentes, &c. 639.1.C.
19 Consummatum est. 646.1.A.
19 Et inclinato capite tradidit spiritū. 662.1.B.
19 Erat autem parasceue paschæ. 727.1.B. & 733.2.A.
17 Erat enim magnus dies ille Sabbathi. 728.1.C.
19 Hora quasi sexta. 732.1.A. & 733.2.A.
19 Venit autem Nicodemus ferens mixturam Myrrhæ, &c. 743.2.B.
19 Sed vnus militum lancea latus eius aperuit. 747.1.B.
20 Vna autem Sabbathorum Maria Magdalene venit mane cum adhuc tenebræ essent, &c. 856.2.C.
20 Maria autem stabat foris, ad monumentum plorans. 954.2.A. & 956.1.C.
20 Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum. 957.1.C.
20 Thomas autem, &c. non erat cum eis. 967.2.C.
21 Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro IESVS. 996.2.C.
21 Hoc iam tertio manifestatus est IESVS. 970.2.B.
21 Sic eum volo manere, donec veniam quid ad te. 1119.1.A. & 1140.2.B.

ACTA APOSTOLORVM.

1 Quibus præbuit se ipsum viuum in multis argumentis. 843.1.C.
1 Et conuescens præcepit eis, ab Ierosolymis ne discederent. 896.2.C. & 1052.1.A.
1 Sabbathi habens iter. 592.2.B.
1 Et nubes suscepit eum ab oculis eorum. 1053.1.A.
1 Cumque intuerentur in cœlū, vsq; ad illud, sic veniet, &c. 1049.1.A. & 1099.1.A.

Re-

1 Reuersi sunt Hierosolymam, vsq; ad illud, Sabbathi habens iter. 1051.1.A.
2 Cum sit hora diei tertia. 738.2.A.
2 Quem Deus suscitauit à mortuis, solutis doloribus inferni. 776.1.C. & 787.1.C. & 791. ibidem.
2 Cum complerentur dies Pentecostes. 853.2.B.
3 Scio, quod per ignorantiam fecistis, sicut & Principes vestri. 542.2.B. & 659.1.B.
7 Ecce video cœlos apertos, & filium hominis stantem à dextris Dei. 440.2.A. & 1056.2.C.
10 Ipse est, qui constitutus est à Deo iudex viuorum, et mortuorum. 993.2.B. et 1079.2.C.
12 Volens post pascha producere cum populo. 714.2.A.
19 Sed si sit Spiritus Sanctus nouimus. 406.1.B. & 2.A.
19 Dicens, vt crederent in eum, qui venturus esset post ipsum. 407.1.A.

AD ROMANOS.

1 Factus ex semine Dauid secundum carnem. 5.1.C. & 16.2.C. & 180.2.A.
1 Qui prædestinatus est filius Dei in virtute secundū spiritū sanctificationis. 174.1.C. ex resurrectione mortuorum. 837.2.C.
2 Qui sine lege peccauerūt, sine lege peribunt. 1177.2.C.
4 Mortuus est propter delicta nostra, resurrexit propter iustificationē nostrā. 837.1.C
5 Si vnius delicto multi mortui sunt, vsque ad illud, in plures abundabit. 783.1.B.
5 Si enim vnius delicto mors regnauit per vnū, &c. 988.2.B.
5 Sicut per vnum hominem peccatum in mundum intrauit, et per peccatum mors. 994.1.A.
8 Nos autem primitias spiritus habentes. 133.2.A. et 136.1.B. et 864.2.C.
8 Accepistis spiritum adoptionis filiorum, &c. 174.1.B.
8 Qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. 479.1.C.
8 Propio filio suo non perpercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. 651.2.A.
8 Si spiritus eius, qui suscitauit Christum à mortuis habitat in vobis, &c. 988.2.B. & 1017.1.C.
8 Scimus, quod omnis creatura ingemiscit, & parturit vsquè adhuc. 1203.2.A.
Expectatio creaturæ renelationem filiorum Dei expectat. 1194.2.B.
9 Verbum abbreuiatum fecit Dominus super terram 2.2.B.
10 Quis ascendit in cœlum? id est Christum deducere, &c. 807.2.C.
10 In omnem terram exiuit sonus eorum, &c. 1142.A. 1144.2.C.
14 Christus in hoc mortuus est, ac resurrexit, vt viuorum, & mortuorum dominetur. 893.2.B & sequent.

1. AD CORINTHIOS.

1 Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. 569.2.A. et 616.1.A.
2 Si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. 537.1.A.
3 Vniuscuiusque opus qualis sit, ignis probabit. 2262.2.A.
5 Pascha nostrum immolatus est Christus. 114.2.A.
5 Eos qui foris sunt Deus iudicabit. 1178.1.A.
6 Nescitis, quoniam angelus iudicabimus, &c. 1173.1.A.
7 Præterit figura huius mundi. 1197.1.C.
11 Similiter & calicem postquam cœnauit, &c. 717.2.A.
12 Posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos. 133.2.B.
14 Mulieres in Ecclesia taceant. 142.2.B.
15 Prius quod animale, deinde quod spirituale. 25.1.C.
15 Visus est Cephæ, & post hæc vndecim, &c. 102.2.B. et 973 B et sequent.
15 In momento, in ictu oculi. 820.2.C.
15 Si Christus non resurrexit vana est fides nostra. 836.2.B.
15 Surrexit tertia die secundum scripturas. 853.2.A.

Chri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

15 Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium. 865. 2. A. & 988. 1. C.
15 Vnusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus. 865. 2. A.
15 Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. 906. 1. B. & sequent.
15 Caro, & sanguis regnum Dei possidere non possunt, ibidem. 2. C.
15 Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis. 918. 1. B.
15 Si Christus prædicatur, quod resurrexit à mortuis, quo modo quidam dicunt, &c. 988. 1. A.
15 Alioquin quid facient, qui baptizantur pro mortuis, &c. 988. 2. C.
15 Ecce mysterium vobis dico, non omnes quidem dormiemus, omnes tamen immutabimur. 993. 1. A. & 1071. 1. B.
15 Mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. 993. 1. A.
15 Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabũtur. 1007. 1. B.
15 Sicut portauimus imaginem terreni, &c. ibidem.
15 Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. 1058. 1. B.
15 Cum autem illi subiecta fuerint omnia, tunc & ipse filius subiectus erit, &c. ibidem.
15 Deinde finis cum tradiderit regnum Deo, & Patri. 1195. 1. A.

2. AD CORINTHIOS.

4 Scientes, quoniã qui suscitauit IESVM, & nos cum IESV suscitabit, &c. 988. 1. C.
5 Si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. 31. 2. A.
5 Et si cognouimus Christum secundum carnem, sed iam non nouimus. 839. 2. A. & 844. 1. C.
5 Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, &c. 1177. 1. C. & 1179. 2. C.

AD GALATAS.

1 Qui me segregauit ex vtero matris. 29. 1. C
1 Alium autem apostolorum vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini. 102. 2. C.
3 Priusquam veniret filius sub lege custodiebamur. 371. 2. C.
4 Misit Deus filium suum factum ex muliere. 25. 1. C. & 180. 2. A.
4 Quoniam estis filij Dei misit Deus spiritum filij sui in corda vestra, &c. 1471. 1. A.

AD EPHESIOS.

1 Secundum diuitias gratiæ eius, quæ superabundauit in nobis, &. 133. 1. A. & 135. 1. B. & 136. 1. A.
2 Et consedere fecit in cœlis. 1057. 2. B.
4 Quod autem ascendit quid est nisi quod descendit prius in inferiores partes terræ. 793. 1. C.
4 Donec occurramus omnes in virum perfectum, &. 819. 1. A. & 894. 1. A.

AD PHILIPENSES.

2 Factus obediens, & propter quod, & Deus exaltauit illum. 281. 2. B. & 845. 2. C.
3 Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. 559. 1. A. & 906. 1. B.

AD COLOSSENSES.

1 Primogenitus omnis creaturæ. 864. 2. C.
1 Qui est principium primogenitus ex mortuis. 865. 2. B.
1 Quod peruenit ad vos sicut in vniuerso mundo est. 1145. 1. A.

1. AD THESALONICENSES

4 Nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentu Domini, &c. 993. 1. B.
4 Ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, &c. 992. 1. B. & 1000. 1. B.
4 Mortui qui in Christo sunt resurgent, primi. 1024. 1. C.
5 Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet, cum dixerunt pax, &c. 1155. 1. A.

2. AD THESALONICENSES

1 In reuelatione Domini IESV cum Angelis virtutis eius, &c. 1167. 1. C.

Nisi

2 Nisi venerit discessio primo, & reuelatus fuerit homo peccati. 1110. 2. B. & 1127. 1. B. & 1146. 2. B. & 1148. 2. A.
2 Non retinetis quod cũ adhuc essent apud vos, vsquè ad illud, nam mysterium iam operatur iniquitatis, &c. 1111. 2. B. & 1115. 1. C. & 1150. 2. B.
2 Mittet illis Deus operationẽ erroris. 1117. 1. C
2 Extolletur supra omne, quod dicitur Deus. 1119. 1. A.
2 Ita vt in templo Dei sedeat, tanquã sit Deus. 1123. 2. A.
2 Quem Dominus IESVS interficiet spiritu oris sui. 1127. 2. B.

1. AD TIMOTHEVM.

4 Exercitatio corporalis ad modicum vtilis est, pietas autem ad omnia 464. 2. A.

2. AD THIMOTHEVM.

2 Si sustinebimus & condẽnabimus. 1058. 1. B.

AD HEBRAEOS.

1 Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrarum. 12. 1. C & 353. 2. C. & 1096. 1. B.
1 Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis. 2 1054. 2. C. & sequentib.
2 Qui sanctificat, & sanctificantur, ex vno omnes. 181. 1. A.
2 Quia pueri communicauerunt carni, & sanguini & filius Dei participauit eisdẽ, ib.
4 Habentes Pontificem, qui penetrauit cœlos. 1047. 1. B.
7 Ex Iuda ortus est Dominus, ex qua nullus, &c. 23. 1. B.
7 Excelsior cœlis factus. 1049. 1. B.
8 Talem habemus Pontificẽ, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in excelsis. 1054. 2. C.
9 Hoc significante Spirita Sancto nondũ propalatam esse Sanctorum viam. 760. 1. B.
9 Vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. 887. 2. C.
9 Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium. 1085. 1. C.
10 Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum, &c. 760. 1. C.
11 In sempiternum sedet in dextera Dei. 1054. 2. C.
11 Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, &c. 760. 2. A.
11 Et hi omnes testimonio fidei probati, vsque ad, vt non sine nobis consummarentur. 867. 1. C.
12 Proposito sibi gaudio sustinuit crucem, &c. atque in dextera Dei sedens, &c. 1054. 2. C.

1. PETRI.

3 In quo veniens prædicauit his qui in carcere erant spiritibus. 799. 2. A.
3 Increduli fuerant aliquando in diebus Noe. 801. 1. C.
3 Christus semel pro peccatis mortuus est, vsque ad, viuificatos autem spiritu, ibidem. A.
3 De resurrectione Iesu Christi, qui est in dextera Dei. 1054. 1. C. & sequentibus.
4 Propter hoc enim, & mortuis Euangelizandum est, &c. ibidem, & 802. 1. B.
4 Charitas operit multitudinem peccatorum. 1183. 1. C. & sequentibus.

2. PETRI.

1 Dabo autem operam frequenter habere vos post obitum meum, &c 362. 2. B.
2 Si Deus Angelis peccantibus, non perpecit, &c. tradidit cruciandos in iudicium reseruari, &c. 1186. 2. A.
3 In quo cœli magno impetu transient. 1158. 2. B.
3 Cœli autem, qui nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt igni. 1162. 2. C.
3 Elementa calore soluentur, &c. Terra autem, & quæ in ea sunt opera exurentur, &c. 1163. 1. A.
3 Latet enim eos hoc volentes, quod cœli erunt prius.

1. IOANNIS.

4 Omnis spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est antichristus. 1111. 1. C.

Tres

Universidad de Deusto
Biblioteca

5 Tres sunt qui testimonium dant in terra spiritus aqua, & sanguis. 749. 1. A.
5 Hic est qui venit per aquam & sanguinem Iesus Christus, &c. 749. 1. B.

APOCALIPSIS.

1 Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus. 1188. 2. B.
5 Leo de tribu Iuda, radix Dauid. 16. 1. C.
6 Sol factus est niger. 1157. 1. B.
6 Et cœlum recessit sicut liber involutus. 1159. 1. B.
6 Luna facta est sicut sanguis. 1157. 2. B.
10 Oportet te iterum prophetare gentibus, &c. 1139. 2. A.
10 Quia tempus non erit amplius.
11 Apertum est templum Dei in cœlo, & visa est arca testamenti eius. 346. 2. B.
11 Et dabo duobus testibus in eis, & prophetabunt, &c. 1134. 2. C.
13 Et vidi unum de capitibus suis. 1120. 2. C.
13 Data est illi potestas in omnem tribum. 1123. 1. A.
13 Dicet habitantibus in terra, vt faciant imaginem bestis, &c. 1126. 1. B.
13 Et faciet omnes pusillos, &c. habere caracterem, &c. 1126. 1. C.
16 Et septimus Angelus effudit phialam suam. 1160. 1. A.
16 Et quartus Angelus effudit phialam suam in solem, &c. ibidem.
16 Et terremotus factus est magnus, &c. & facta est ciuitas magna in tres partes, &c. & Babilon magna, &c. 1160. 1. C.
17 Decem cornua quæ vidisti, &c. 1123. 1. A. et. 1149. 2. C.
20 Et vidi Angelum descendentem de cœlo, &c. et aprehendit draconem, &c. et ligauit eum per annos mille, &c. 1018. 2. B. et. 1020. 2. B.
20 Gog, et Magog. 1125. 1. C.
20 Vidi mortuos magnos & pusillos, &c. 1172. 2. A.
20 Et libri aperti sunt, et alius liber qui est vitæ. 1185. 2. A. et. 1188. 2. C.
21 Ciuitas illa non eget sole, neque luna vsque ad lucerna eius est agnus. 555. 2. C.
21 Vidi cœlum nouum et terram nouam. 1196. 2. A.
21 Et mare iam non est. 1197. 2. C.
21 Ecce tabernaculum Dei cum hominibus. 1210. 2. B.

FINIS.

INDEX RERVM,

quæ in hoc volumine continentur.

Prior numerus paginam indicat: posterior columnam: literæ verò sub eis res indicatas contineri.

A.

Abraham.

ABraham cur serui manum poni iusserit sub fœmore. pag. 1. col. 2. liter. C.
In lumbis Abrahę contentus Christus non seminali ratione, sed corpulenta substantia. 171. 2. C.
In lumbis Abrahæ Christus non decimatus. 171. 2. A.
In lumbis Abrahæ qui decimati. 171. 2. A. & B.
De Abrahæ sinu: vide; Sinus Abrahæ.

Abstinentia.

Quid, & quotuplex. 463. 1. A.
Quomodo pertineat ad rationem vel perfectionem virtutis. ibid.

Acetum.

Dabatur damnatis apud Iudæos in supplicio. 640. 1. C.
De aceto Christo ad bibendum in passione exhibito. Vide Christi passio.

Actio.

Actio agentis num variari possit, non varia ta passione patientis. 823. 1. B. & seq.
Actio quæ desijt, redire potest diuina virtute. 819. 1. C.

Actus.

Omnis actus charitatis meritorius augmeti eiusdem charitatis. 317. 1. B. C. Ex quo ibi colligitur pulchra ponderatio meritorum B. Virginis.
Augmentum gratiæ quod per actus quis meretur, statim confertur. 317. 1. C.
Actus ex voto perfectior quam sine illo. 455. 1. A.
Actus Christi, vide, Christi actus.

Adam.

Quid requiratur vt quis in Adam peccasse dicatur. 30. 1. B. C.
Adamo non peccante, posteri in peccato concipi non possent. 35. 1. B. C.
Fictitium particulam carnis à peccato immunem in Adamo fuisse. 166. 1. A.
Quomodo intelligenda lex quod Adamo peccante, posteri possent originale contracturi. 34. 2. B.
Homo prius intelligitur filius Adæ, quam filius gratiæ. 35. 2. C.
Qui peccauerint in Adamo. 171. 2. A.
Adamus quo die creatus. 141. 1. C.
Armachanus omnem rerum proprietatem Adamo abstulit. 459. 1. B.
Adamus tentari non potuit nisi per externum sermonem. 489. 1. B.
Adamus sepultus in monte, vbi Christus crucifixus. 615. 2. A. Et mons ille cur dictus Caluariæ. 616. 1. A. Collatio peccati Adami cum peccato crucifigentium Christum. 659. 1. A.

Adoratio.

Alia intrinseca, alia extrinseca. 355. 1. C. & 2. A B. C.
Adoratio Hyperduliæ quid, & quotuplex. 358. 1. A.
De Adoratione B. Virginis: vide; Mariæ adoratio.

Aër.

Qua ratione purgandus ac innouandus post diem iudicij.

Ætas.

De ætate Christi. V. Christi ætas.

Affinitas.

Quibus modis contracta inter homines & Deum per mysterium incarnationis. 5. 1. C.

Afflictio corporis.

De afflictionibus corporis quibus Christus vsus. V. Christi viuendi ratio.
Qua ratione pertineat ad perfectionem virtutis. 463. 1. B.
Afflictionibus corporis pietas præferenda. 464. 1. B. C.

Abagarus.

Epistola Christi ad Abagarũ incerta. 498. 1. C.

Agilitas.

De dote agilitatis. V. verb. Dotes.

Agnus Paschalis.

Assabatur in figuram crucis affixus duobus lignis, recto & transuerso. 571. 1. C. Quo tempore immolabatur ac edebatur. 711. 1. A.
Immolatus à Christo ante passionem ritu Iudaico. 715. 1. A. B.
Quid significatum illa ceremonia vt agnus paschalis adduceretur in domos die decima, & seruaretur ad decimam quartam. 715. 1. B.
Christus Dominus agnum cœnauit decimaquarta luna ad vesperam. 717. 1. A.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX RERVM.

Sacrificium agni, sacrificij Christi cruenti, & incruenti figura. 719. 1. A.
Agnum paschalem Iudei eadem nocte qua Christus cœnauerunt 721. 2. A.

Angelus.

Cur B. Virgini mysterium Incarnationis ab Angelo nunciatum. 142. 1. B
Angelorum ordines officijs destingui. 147. 1. B.
Visio Angeli secundum substantiam viatori communicari potest. 149. 1. C.
Angeli supremi perfectior gratia quã vllius creaturæ Christo ac B. Virgine exceptis 316. 2. C. Vbi pulchra collatio inter gratiam supremi Angeli, & gratiam B. Virginis.
Angeli ab initio Christum, & eius Matrem cognouerunt, & quomodo 358. 1. C.
Cognoscere possunt virtute sua alicuius miraculi veritatem. 532. 1. B.
Cognouerunt à principio incarnationis mysterium 536. 2. A. Eisque statim ac creati sunt, propositus est Christus tanquam Princeps, ac caput, ibidem C.
Angeli sancti habent gloriam per Christum. 550. 2. B.
Angeli mali lapsi sunt quia se Christo noluerunt subijcere. 536. 2. C.
Angelus Christo oranti in horto apparuit. 591. 1. B.
Circa Angelos sanctos quid operata Christi anima. 797. 2. C.
Angeli quid operati circa Christi resurrectionem. 847. 1. B.
Angelorum apparitiones iuxta sepulchrum. 961. 1. C. Vbi conciliantur Euangelistæ.
Angeli quem locum teneant in Cœlo. 1037. 1. B.
Omnes Angeli Christum iudicem comitaturi. 1171. 2. C. & in assumptis corporibus lucidissimis, ibid.
Angeli num futuri iudices cum Christo. 1176. 1. C.
In iudicio comparebunt. 1186. 1. C.
Iudicandi sunt, ibid. 2. B.

Angelus Gabriel.

Ex infima hierarchia, caput secundi ordinis Archangelorum. 147. 2. B.
Inferior Michaele, ibid. C.
Supremus inter nuncios. 148. 1. A.
Gabrielis nomen quid significet. 148. 1. C.
Idem Gabriel & Virgini apparuit, & Danieli, & Zachariæ. 148. 1. A.
In specie humana apparuit B. Virgini. 149. 1. A.
In sua substantia visus est ab eadem Virgine, ibid. C.

Anima.

De anima Christi, vide, Christi anima.
Anima separata potest sursum ascendere propria virtute. 348. 1 C.
Animæ attentio, quantumuis intensa, non omnino potest impedire actiones vegetatiuæ partis 481. 1 C.
Anima & Spiritus num differant. 692. 1. B.
Nulla anima beatitudinem assecuta ante Christi mortem. 760. 1. B.
De ijs quæ pertinent ad animas Sanctorum Patrum ante Christi aduentum, vide, Sinus Abrahæ.
Animarum separatarum status quadruplex: & quadruplex locus illis deputatus. 767. 1. B.
Anima separata necessario alicubi præsens. 766. 2. B. etiam cum non operatur. 796. 1. C.
Anima discedens cum originali & veniali quo in loco sit. 767. 1. B.
Anima separata quibus modis pati possit. 789. 1. B.
Anima beata perfectum dominium habet suorum actuum, etiam eorum quos corpore exercet. 910. 2. C. & seq.
Actiones animæ vegetantis quomodo impediantur superioris partis attentione. 481. 2. A. & B.
Nunquam illas omnino impedit, ibidem. 1. C.
Si nimia sit, famen sentire non sinit. 484. 1. A.

Anna.

Mater B. Virginis sterilis vsque ad senectutem. 141. 1. A.
Non habuit aliam filiam præter B. Virginem, semelque tantum nupsit. 100. 1. B.

Annas & Caiphas.

De eorum Pontificatu. 507. 1. C.

Antichristus.

Quid significetur hoc nomine. 1109. 1. C. Verus homo futurus, ibid. 1. B.
Insignis Christi hostis. 1110. 1. C. Non venisse. 1112. 1. C. Quandiu regnaturus. 1113. 1. A. Vbi, & ex quibus parentibus nasciturus. 1114. 2. B. De eius moribus 1115. 2. B. & sequentibus. Qua ratione possidendus à Dæmone, ibidem. Maleficis artibus vtetur. 1116. 1. C. Num deserendus à custode Angelo. 1117. 1. A. Simulatæ incipiet dum Iudæis suadet Messiam se esse ibidem. 1. C. Cur Deus permittet huiusmodi hominem à dæmone agi, ibidem. 1. C. De eius doctrina. 1118. 1. A. & sequentibus suadebit Christum Dominum non esse verum Messiam, ibid. 1. C. Legem Mosaycam restituet cum circuncisione, ibidem. Confinget se Messiam esse, ibidem. 1. C. Deum se faciet, & alium Deum non esse suadebit. 1119. 1. A. Quid de idolis sentiet, ibid. 1. A. Cuius religionis sectator. 1120. 1. A. Atheos tandem futurus, ibidem. Quid docebit circa moralia, ibidem. 1. B. Quibus artibus suasurus, ibidem. 1. C. Insignis Monarcha. 1121. 1. C. Ad regnum fraudulenter ascendet, ibid. A. Babylone regnare incipiet. 1122. 1. B. Præcipua sedem Ierosolymis collocabit. 1123. 1. C. Acerbius persequetur Ecclesiam quãm alius vnquam temporali, & spirituali persecutione. 1125. 1. B. Multos coget à Christo recedere. 1127. 1. B. Ecclesiam non extinguet, ibid. Ipse cum ministris extinguetur virtute Christi, ibid. 2. B.

Apostolus & collegium Apostolicum.

Apostoli munus supremum in Ecclesia in ordine gratiæ. 133. 2. C.
Apostoli non receperunt sacramentum Confirmationis quoad signum visibile, sed tantum quoad effectum in die Pentecostes. 314. 1. C.
Officio & munere Ioanne superiores, licet forte non sanctitate. 376. 2. B.
Ab Apostolis fomes peccati ablatus non est. 381. 2. C. & 383. 1. A.
Post acceptum Spiritum sanctum nonnunquam venialiter peccauerunt. 383. 2. B.
Baptizati baptismo Ioannis. 414. 1. A.
Collegium Apostolicum, cui Christus præfuit, aliquarum rerum dominium habuit. 456. 1. B.
Quale fuit hoc dominiũ. 456. 2. B. & 458. 1. B. C.
Apostoli paupertatis votum emiserunt. 459. 1. A.
Non nunquam mendicato vixere. 460. 1. B.
Calceis vsi, vel sandalijs. 467. 2. A. & cur ita, ibi. 1. B.
Euidenter cognouerunt Christum Messiam esse, euidentia fidem non excludente. 540. 2. C. & 541. 1. A. B.
Num peccauerint deserentes Christum in horto. 596. 1. B.

Apparitio.

De apparitione Christi post resurrectionem, vide de Christi apparitiones. Apparitiones Angelorum iuxta sepulchrum Christi. 961. 1. A. Et conciliantur Euangelistæ, ibidem.

Aqua.

Christus cum baptizatus fuit, quid aquis contulerit. 418. 1. B.
Aqua & sanguis ex latere Christi. 748. 2. B. Quid significarunt, ibid.
Num permista fluxerint. 750. 1. A.
Qua ratione purganda aqua, & innouanda post diem iudicij. 1103. 2. C.

Arabia.

Triplex. 161. 1. C.
Arabia felix auri & aromatum ferax. 162. 1. C.

Arbor.

Se se inclinauit adorans IESVM AEgyptum ingredientem. 197. 1. A.

Argenteus.

Quanti æstimetur communiter. 590. 2. B. & seq. & seq. Argentei quibus Christus venditus, quanti valoris, ibidem.

Armachanus.

Sine fundamento imponit Christo & Adamo necessitatem seruandi paupertatem. 459. 1. B.

Asia.

In eam profecta B. Virgo post Christi mortem; Ephesi habitauit. 311. 1. B.

Athenienses.

Decimo die post natiuitatem pueris nomen imponebant. 178. 1. B.

Attentio.

Vide anima in fine.

Auaritia.

Iudã mouit vt vẽderet Christũ. 589. 1. C. & seq.

Auditus.

Quomodo futurus in corpore glorioso. 902. 1. B.

Augustus Cæsar.

Quomodo imperare cœpit: & quandiu imperauit. 430. 1. B. & seq.
Quo tempore Monarcha fuit. 430. 2. A.
Quot annis Christus vixit Augusto imperante. 430. 2. C.

Austeritas.

De austeritate vitæ Christi: vide Christi viuendi ratio.
Quid & qua ratione conferat ad perfectionem virtutis. 463. 1. B. & seq.
Ex vitæ austeritate perfectio vitæ & religionis haud quaquam sumenda. 463. 2. C.
Pietas & opera misericordiæ vitæ austeritati præferenda. 464. 1. C.

Azymorum festum.

Cur introductum 713. 1. B.
Distinctum à festo Phasε paschæ. 707. 1. C. & de eorũ præcepto, & differentijs, ibid. & seq. laté.
Azyma etiam extra Hierosolymam celebrabantur, & quo tempore. 710. 1. B.

B.

Baptismi sacramentum.

An institutum in Christi baptismate. 418. 1. B.
Baptismum B. Virgo à filio recepit. 313. 1. C.
Præceptum de Baptismo suscipiendo à Christo latum, non à Ioanne. 371. 1. C.
Num saluetur moriens in instanti baptismi. 781. 1. A.

Baptismus Ioannis.

Ad legem gratiæ non pertinet: nec in præcepto fuit. 371. 1. C.
A Deo institutus quantum ad ritum. 397. 2. C. & 401. 1. B. & 411. 1. A. & cur. 409. 1. B.
Proxima causa eius, Ioannes. 412. 1. A.
Cur dictus baptismus pœnitentiæ. 399. 2. A. & seq. Cur dictus baptismus Ioannis. 411. 2. C.
Qua ratione dabatur in remissionem peccatorum. 399. 2. A. & 409. 2. A.
Confessio accedentium ad Ioannis baptismum, qualis. 400. 1. B.
Baptismus Ioannis neque infantibus dabatur neque Gentilibus. 401. 2. A. B.
Quo tempore durauit. 402. 1. B. C.
Ioannes & Christus simul tempore baptizabant, ibid.
Materia remota baptismi Ioannis aqua naturalis. 405. 1. A.
Materia proxima seu essentia illius baptismi in

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX RERVM.

vsu consistebat, ibid.B.
Non dabatur sub forma nostri baptismi.405.1.C.& sequent. Et verisimilius est sub nulla baptizasse.406.1.C.
Tota substantia illius baptismi in exteriori ablutione posita.407.1.A.
Non contulit gratiam.408.1.B.
Differentiæ inter baptismum Christi & Ioannes.408.1.B.& sequent.late. Solus Ioannis per se ipsum baptizauit,nec fieri aliter potuit,ibi. B.
Baptismus Ioannis cum ipsius vita extinctus.412.1.B.
Sacramentum nouæ legis non fuit: nec veteris, nec proprie vllius,sed præludium ad sacramentũ Baptismi.413.1.C 414.1.A 1.A 416 1.C.
Baptizati à Ioanne tenebantur baptizari Christi baptismo, postquam institutus ac præceptus est.413.1.B.
Baptismo Ioannis nonnulli ex Apostolis baptizati.414.1.A.
Necessarius non fuit neque vt medium, neque vt præceptum.414.1.B.C
Durauit per annum, & paulo amplius.417.1.C.
Quando Christus baptizatus baptismate Ioannis.431.1.A.
Reliqua de baptizatione Christi, vide, Christi baptizatio.

Beatitudo.

De beatitudine B. Virginis, vide, Mariæ beatitudo.
Christi corpus obiectum beatitudinis corporis.901.1.A.
Beatitudo sanctorum, qualis futura post diem iudicij.1210.1.A.
De beatitudine corporis,vide corpus gloriosum.

Beatus.

Inferior beatus nonnulla in verbo videre potest, quæ non videt alius perfectior.349.1.A.
Quibus modis vnus beatus alium excedat,ibi.B.
Quid videant in Verbo beati.349.1.A.&. C.
Multitudo beatorum videt in Verbo multitudinem rerum existentiam in aliqua differentia temporis.350.1.A.
Nullus homo beatus fuit ante Christi mortem.765.1.B.
Beatus habet perfectum dominiũ suorum actuũ, etiã eorum quos in corpore exercet.910.1.B.
Beatorum corpora æqualia futura non sunt.1007.1.C.
Quem locum beati teneant in cœlo.

Benedictio.

In modũ Crucis à Christo introducta.1052.1.C.

Bethlehem

Bethlehem Iudæ idem quod Ephrata.236.1.A.
Alia Bethlehem in tribu Zabulon,ibid.B.
Domum panis significat,ibid.
Parum oppidũ fuit numero ciuiũ, sed magnũ dignitate propter Christũ in ea natũ.236.1.C. Vbi conciliantur Michæas; & Matthæus.

Blasphemia.

Num maius peccatum sit, quàm peccatum crucifigentium Christum.658.1.A.

Bonum.

Deus non permittit malum nisi ob maius bonum.471.B.
Bonũ cõmune præferendũ particulari.502.1.B.C.

Cana.

Cœnæ Christi apud Simonem leprosum, & Martham quo die acciderint.587.1.B.

Et an diuersæ fuerint.

De cœna Domini ante passionem; vide Verb. Passio.
Cœna pura apud Iudæos, quæ 727.1.A.

Cerani

Hæretici Iudam bene egisse Christum vendendo affirmabant.589.1.C.

Calceus.

Christus & Apostoli calceis vsi.466.2.A.

Canon.

Trullani quantæ authoritatis sint.133.B.

Canticum Magnificat.

A Virgine prolatum spiritu prophetico.37.1.B. & seq ijsdem verbis quibus à Virgine prolatum refertur à Luca.338.1.B.
Canonica Scriptura est,& vt relatus à Luca,& vt à Virgine prolatus,ibid.

Charitas.

Omnis charitatis actus meritorius augmenti eiusdem charitatis.317.1.B.
Ex quo sumitur pulchra ponderatio meritorum B.Virginis,ibid.
De Charitate B. Virginis. Vide Mariæ charitas.

Caro.

De carne Christi, Vide Christi caro.
Fictitium est particulam carnis à peccato immunem in Adamo positam vt transfunderetur ad Christum.116.2.A.

Castitas.

De Castitate Christi. Vide Christi castitas.
De Castitate B.Virginis. Vide,Mariæ castitas.
Pulchritudo B. Virginis castitatis incentiuum.25.2.C.

Causa.

Causa simpliciter & moralis quid requirat.648.2.B.
De causis passionis Christi. Vide Christi passio.
Character in Christo non fuit.419.2.C.

Chlamys.

Quid sit.610.1.C.
Qualis fuerit illa qua Christus per ludibrium inductus fuit,ibid

Christus.

Nunquam purus homo.5.1.B.
Non est contentus in lumbis Abrahæ, seminali ratione,sed copulenta substantia.171.2.A.
Cur dictus Nazaræus.301.1.A.
Mediatur Dei & hominum proprie ac perfecte.361.1.B.
A Dæmonibus cognitus filius Dei.535.1.A.
Propositus Angelis tanquam princeps illorum ac caput.537.1.A.
Qua ratione occasio fuit Angelorum ruinæ, ibi.
Qua ratione à Iudæis cognitus.540.1.B.&.541.1.B &.541.1.C.&.543.1.C.
Christus Mariã plus diligit quãEcclesiã.310.1.A.

Christi

Christi prædestinatio.

Prædestinatus ante præuisionẽ peccati non solũ vt homo sed etiam vt filius Virginis.111.1.A.

Christi conceptio.

Spiritus sancti virtute facta.5.1.C.
Quo sensu humana dici possit.88.1.C.
Lata Trinitas illam operata. Sed Spirituisancto specialiter tribuitur.173.1.C.
Qua ratione Christus de Spiritusancto conceptus dicatur.176.1.C. licet non sit Spiritus sancti filius dicendus.178.1.A.
Christus ex Beatæ Virginis substantia conceptus.180.2.A.ideſt ex purissimis sanguinibus eius.181.1.B.in eius vtero.181.1.C.sine carnis voluptate.732.B.&.98.1.A.
In Christi conceptione omnia concurrerunt necessaria ad maternam generationem.181.1.A.&.183.1.C.
Num Christi conceptio præcise ex sanguine facta sit sine vllo semine,ibid.& 186.1.B.
Num facta ex sanguine menstruo.183.1.B.materia fœtus in conceptione Christi immediate transiit ex forma sanguinis ad animam rationalem.1001.C.
In Christi cõceptione Spiritus sanctus adhibuit totam vim actiuam quam solet virile semen.184.1.B.
Num Beata Virgo ad Christi conceptionem effectiue concurrerit.187.1.C.
Christus per potentiam diuinam opera viri concipi posset.187.1.C.
Christi conceptio quoad intrinseca primarie facta.197.1.C.non vero quoad extrinseca & antecedentia qualia sunt congregatio sanguinis, & cætera.196.2.C.
Quis hæc ipsa in instanti fieri non repugnaret.195.2.A.
In primo instanti conceptionis potuit Christus sensibili phantasmate vti.204.1.C.
Christi conceptio quo sensu miraculosa, & quo sensu naturalis.218.1.C.
Quando Christus conceptus B. virgo in eadem domo cum Ioseph habitabat.126.2.C.
Quarto mense à desponsatione Mariæ Christus conatus.128.1.C.
In vtero Virginis nouem mensibus integris fuit & quomodo.239.1.C.

Christi aduentus.

Duplex & in quo conueniant & in quo differant vbi multa ex scriptura & patribus.1094.1.B.
De signis secundi aduentus,vide verb.Iudicium finale.

Christi nativitas.

Sicut flos ex arbore,ita Christus natus ex Virgine.4.1.C.
Christus de vtero Matris exiuit sine vlla virginei corporis dilatatione,immutatione,iniuria.13.1.A.
Natiuitas Christi ex Virgine maius miraculum quam resurrectio ex Ambr.103.1.C.
Christi natiuitate Virginis integritas aucta est.103.1.A.
Quomodo Christi corpus de vtero Virginis exiit, ibid.2.C.
Christi natiuitas longe alterius rationis à natiuitate cæterorum.210.1.C.
Christi natiuitas suppositum denominat non afficit.210.2.A.
Christus natus ex Virgine verissime dicitur.211.1.B.&.131.1.A.
Christus proprie dici potest bis natus, ibid.
Christi natiuitas sine vlla sorde perfecta.233.2.A.&.73.1.B.
Cur Christus in Bethelem natus.236.1.C.
Cur in diuersorio quodque illud fuerit.237.1.C.
Quale fuerit diuersorium, ibid.
Cur in præsepio.238.1.B.2.A.
Inter Bouem & Asinum; ibid.C.
Cuius materiæ fuerit præsepium.239.1.A. hodie Romæ seruatur,ibid.
Angelorum manibus Christus susceptus ex vtero egrediens.238.1.C.
Quo anno accidit Christi natiuitas.239.1.C. quo mense.140.2.B. quo die.141.1.A. qua hora 241.2.A.
Consuetudinẽ celebrandi noctẽ natiuitatis Christi Theleiphorus primus induxit.141.1.A.
Christi natiuitas conuenienter non est manifestata omnibus.143.2.B sed aliquibus vt mundus disponeretur.155.1.B &.156.2.A.& quibus 356.2.B.
Prodigia in Christi natiuitate.155.2.C.
Stella à Magis visa non fuit factum natiuitatis Christi.169.2.C.

Christi genealogia.

Christus ex familia Dauid non quia filius adoptiuus Iosephi, sed quia verus filius filiæ Dauid 16.2.A.
Genealogiam Christi cur rectè Matthæus deduxerit pertineam Ioseph 17.1.A.
Genealogia quam Lucas cap.3.narrat potius ad Christum & Virginem pertinet quam ad Ioseph,& late exponit 18.2.C.&.19.1.A.
Genealogia Matthæi cap.1.naturalis respectu Ioseph,legalis respectu Christi, è contrario vero Genealogia Lucæ 19.2.B.

Christi filiatio.

Christus naturalis filius Virginis.194.1.B.adoptiuus Ioseph.162.A.B.
B is filius.211.2.B.
Filius B. Virginis denominatur per relationem creatam veram ac realem eiusdem rationis cum filiationibus aliorum hominum.210.1B.
Non vero relationem increatam.119.2.C.
Christus nõ duo filij,sed vnus filiꝰ quãuis duplici relatione referatur ad patrẽ & matrẽ.111.1.C.
Num alij filij plus habeant à matribus, quam Christus à Virgine.123.1.B.
Relatio filiationis ad B. Virginem num ita completa sit in Christo sicut in alijs filijs,ibid B.
Discrimen ex parte subiecti inter relationem æternam & temporalem Christi,ibid B.
In Christo non est relatio filiationis adoptiuę ad Deum.141.A &.445.2 B.
Relatio filiationis ad Virginem adhuc perseuerat in Christo.226.1.A.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christus nõ dicẽdus filius totius Trinitatis, ibi. C.
Neque Spiritus sancti adhuc ratione humanæ conceptionis. 178. 1. A.
Christi corpus seu caro.
Substantiam carnis quam Christus sumpsit ex Virgine à verbo nunquam dimissa. 8. 1. A.
Caro Christi in similitudinem carnis peccati. 311. C.
Christi caro neque in se, neque in parentibus peccato obnoxia. 169. 1. C.
Christi caro nubes leuis, de qua Isaię. 19. 297. 1. C.
Christi corpus ante mortem gloriosum non fuit. 554. 1. A. vbi verba Damasceni subobscura exponuntur.
Nec dotem claritatis habuit, ibid. 1. C.
Perfectũ augmentũ habuit in hac vita. 894. 1. C.
Pulcherrimum fuit, ibid. 2. C.
Obiectum beatitudinis corporis. 901. 1. A.
Christi humanitas.
Quo tempore verbo vnita. 5. 1. B.
Quo sensu à verbo dimissa in Christi morte. 692. 2. A.
Esse desijt in morte Christi, ibid. 1. C.
Christi gratia.
Physice infinita non fuit. 321. 1. A.
Quantæ fuerit perfectionis, ibid.
Christus in Ecclesia gratię fons est. B. Virgo aquę ductus gratiæ, sancti vero riuuli ex Bernardo, ibid. C.
Christi sanctitas, vel sanctificatio.
Quo sensu Christus ex non sancto sanctus effectus. 203. 1. B. C.
Nec prius tempore nec prius natura fuit homo quam sanctus, ibid. eius humanitas prius natura non tempore, ibid. C.
Christi impeccabilitas.
Christus vt significat Deum hominem, quacunque ratione concipiatur originale peccatum contrahere non potest. 97. 1. A.
In Adamo non peccauit. 168. 1. C.
Christi dignitas.
Christus Angelis præpositus tanquam princeps ac caput. 537. 1. A.
Multa quæ ad Christi dignitatem spectant vide infra verbo, ascensio, & sequentibus.
Christi manifestatio.
Tres fuerunt pastores quibus Christi natiuitas per Angelos manifestata est. 256. 2. C.
Quo in loco, ibid.
Simoni & Anæ in templo manifestatus, ibid. C.
Magis manifestatus. 157. 1. A.
Quædam Magos quibus Christus manifestatus quam plures fuisse existimant. 157. 2. A.
Et maleficos fuisse non Reges, ibid. C.
Sed fuerunt tantum tres. 158. 1. C.
Et sapientes Astrologi non malefici. 158. 2. B.
Illorum nomina & munera, ibid. A. B.
Verisimile Reges fuisse. 159. 1. B.
Cur Magi potius quam Reges ab Euangelista dicuntur, ibid. 2. C.
Ex Arabia felice venerunt. 260. 2. C. & seq.
Cur obtulerint illa munera. 262. 1. A.
Inuenerunt Christum in Bethelem. 163. 1. A.
Adorarunt in eodem loco in quo natus, ibid. C.
Quot diebus Bethelem peruenerunt. 264. 2. A.
Qua die contigit adoratio Magorum. 166. 1. C.
Quando illis apparuit stella. 264. 2. C.
De stella quæ Magis apparuit, vide verbo stellæ.
Cur Reges ab stella ducti nihilominus rogarunt de puero. 266. 1. C.
Stella à Magis visa Iesu nati factum non fuit. 269. 1. C.
Vaticinio Balaam permoti ad sequendam stellam. 270. 1. A.
Fidem habebant de aduentu Aceſiæ ex maiorum traditione iuxta Chrysologum, ibid. C.
Præter externum signum stellæ interne illustrati. 270. 1. A.
Magistri Iudæorum à Christo facti. 271. 1. C.
In signis Magorũ fides & religio. 270. 2. A. & seq.
Cur eo ordine Christus manifestatus, vt prius Iudæis, deinde Gentibus, iterũ Iudæis. 257. 1. A.
Christi circumcisio.
In circumcisione exemplum obedientiæ à Christo exhibitum. 272. 1. C.
Non fuit Christus subiectus præcepto circumcisionis per se & ex vi præcepti. 275. 2. A.
Sanctũ & honestũ Christũ circuncidi. 275. 1. C.
Christi circumcisio non est facta sine speciali reuelatione B. Virgini, & Iosepho facta. 276. 1. C.
Maxime decuit Christum circuncidi & quibus de causis. 277. 1. A.
Lapsus Nicephorus asserens Christus in domo Ioseph circumcisum. 8. 1. A.
In eodem diuersorio circumcisus in quo natus, ibid. C.
Præputium Christi à Virgine seruatum, ibid.
Nomen Iesus.
Proprijsime & aptissime conuenit Christo non ita alijs quibus in scriptura Sacra impositum est. 274. 1. A. B. & 280. 1. A 2. A. & in quo cõsistat hæc proprietas & num hoc nomẽ adhuc materialiter aliter alteri fuerit impositũ, ibi. C.
Hoc nomen ipso die circumcisionis impositum diuina authoritate. 279. 1. A.
Ad B. Virginem præcipue pertinuit Christo nomen imponere, Ioseph tamen exclusus non est, ibid. 2. B.
Christus in sacra Scriptura plusquam triginta nominibus appellatur, ibid. 2. A.
Hoc tamen cætera omnia in se continet, ibid. &. 281. 1. A.
Cur Christus Iesus appellatus. 281. 1 B.
Et non Emanuel vt prædixerat Isaias. 282. 1. B.
Nomen Christus.
Nomen Christus commune regibus & sacerdotibus, sed Christo per anthonomasiam conuenit. 280. 1. B.
Nomen dignitatis, ibid.
Iusti & sancti Christi etiam dicuntur, ideſt gratia vncti, ibid.
Significatum hoc nomine in sacra Scriptura, Messiam promissum & regem, & sacerdotem futurum, ibid.
Christi præsentatio.
Conuenientissimum fuit Christum in templo præsentari
præsentari ac offerri. 287. 1. A.
Quibus de causis, ibid.
Christus non tenebatur hoc præcepto, ibid. C. & qua ratione illi applicanda verba legis de masculo apperiente vuluam, ibid. 2. A.
Parentes Christi sacrificium pauperũ obtulere in præsentatione. 299. 1. B. & cur ita, ibid. 2. A.
Singularis Originis sententia circa B. Virginis oblationem. 291. 1. A.
Alia vide verbo Mariæ purificatio.
Christi fuga in Ægyptum & reditus.
Quo tempore fugit. 299. 1. B.
Cur Christus fugere voluit. 295. 1. A. & sequentibus late.
Ad Christi ingressum in Ægyptum idola corruisse incertum. 297. 1. A.
Arbor se se flexit vt ingredientem adoraret, ibid.
Latuit Christus in Heliopoli ciuitate secundum Anselmum. 299. 2. A.
Quantũ commoratus apud Ægyptios. 300. 1. C.
Quo anno ætatis rediit Christus. 300. 1. C.
Cur redijt ad Nazareth. 300. 2. B.
Cum Christus redijt Archelaus Rex erat in Iudæa, Herodes Tetrarcha in Galilęa, ibid. C.
Christi vita ante baptismum.
Habitauit in Nazareth cum parentibus. 301. 2. C.
Pauperem vitam duxit non tamen mendicauit saltem ante prædicationem. 302. 1. C.
Communem vitã in exterioribus egit. 303. 1. A.
Duodecimo ætatis anno mansit Ierosolymis cum doctoribus disputans. 303. 1. A. Et cur ita, ibid. & sequentibus
Parentibus obediens fuit iuuansque in domesticis. 303. 2. A.
Fabrilem artem exercuit, etiam solus post mortem Ioseph. 303. 2. C. ætate, sapientia, & gratia profecit, ibid. & sequentibus.
Miracula non fecit ante illud in Cana Galileæ quod primum fuit. 304. 2. C.
Christi baptizatio.
Christi baptizatio cõueniens. 418. 1. B. & cur, ibi.
Christus suo baptismate nobis profecit. 418. 2. A.
Nõ oportuit suo baptismate bautizari. 419. 2. B.
Neque aljo legali aut veteris legis. 420. 1. B.
Christi baptizatio num acciderit eodem die, quo nuptiæ in Cana Galileæ, & Magorum adoratio. 424. 2. C quo mense & die, ibid.
Inter Christi baptizationem, & nuptias in Cana annus interceſsit. 416. 1. A.
Et quid hoc tempore Christus egit. 416. 2. A. B.
Christus anno decimoquinto imperi Tiberij Cęsaris baptizatus. 417. 1. A.
Anno trigesimo ætatis suæ incoato. 418. 1. A. &. 419. 1. B. & cur ea ætate. 428. 1. A. & seq.
Post tres, vel quatuor menses ex quo Ioannes baptizare cœpit. 421. 2. A.
Cur Cœli aperti cum Christus baptizatur. 433. 1. B. vide verbo Cœli.
Cur Spiritus sanctus super Christum baptizatum descendit. 437. 1. C.
Aliter tunc descendit in Christum quam in Apostolos ac alios, ibid. B.
Qua ratione Christus dicatur Spiritu sancto vnctus in baptismate, ibid. C.
Cur in Christi baptismate Spiritus sanctus in ſex ſpecie columbæ apparuit. 438. 1. A. vide verbo columba.
Cur vox Patris audita. 439. 2. B. vide verbo vox.
Tria hæc signa ab omnibus qui aderant præcepta. 445. 1. C.
In Christi baptismate expressa Trinitatis representatio. 446. 1. A.
Baptismus quo Christus baptizatus non fuit baptismus gratiæ, ibid. B.
Christi conuersatio seu viuendi ratio.
Christum inter reliquos homines communem vitam agere conueniens fuit. 452. 1 B.
Et ante baptismum, & cum docere cœpit, & prædicare, ibid. C.
Contemplationi nonnumquam vacabat ab externis cessans. 453. 1. A.
Actiuam & contemplatiuam coniunxit, ibid. non semper exercuit actus ex obiecto perfectissimos, ibid.
Austerũ vitæ genus sequutus non est. 461. 1. C.
Neque illi necessarium fuit. 464. 1. A.
Comparatio modi viuendi Christi cum modo modo Ioannis Baptistæ. 465. 1. C.
Christi viuendi ratio moderatissima magis tamen austera quam blada. 463. 1. C.
Christi victus. 461. 1. C.
Vestitus, ibid.
Tunica Christi inconsutilis, ibid. à Virgine contexta. 634. 1. B.
Nonnunquam eximiæ auctoritatis exempla Christus exibuit. 464. 1. B.
Quibus corporis afflictionibus vsus. 465. 2. B.
Calicis vsus. 467. 1. A.
Nonnunquam etiam scandalijs, ibid. 2. C.
Christi religio.
Religiosum vitæ statum qui per tria vota constituit Christus professus non est. 461. 1. A.
Vitam instituit habentem exellentius quidquid perfectionis est in vita religiosa, ibid. B.
Capax voti fuit. 454. 2. B. neque indecens fuisset eum aliquid vouere, ibid. incertum autem est an quidquam vouerit. 455. 1. B.
Christi paupertas.
Christus paupertatẽ seruauit & coluit. 455. 2. B.
Quem modum paupertatis seruauit ante baptismum circa vsum rerum mobilium & immobilium. 456. 1. A.
Quem post baptismum, ibid. B. & sequentibus.
Explicantur loca duorum Pontificũ quæ videntur contraria circa Christi paupertatem, ibid.
Votũ paupertatis nũ Christus emiserit. 459. 1. A.
Libere Christus paupertatem exercuit contra Armacanum, ibid. B.
Num Christus aliquando mendicauerit. 459. 1. A. & sequentibus.
Christi dominium.
Christus ratione naturæ & voluntatis humanæ proprij dominij capax. 454. 1. B.
Christi paupertas non excluſit excellens & Diuinum dominiũ in omnes creaturas. 455. 2. C.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quarum rerum dominium habuerit ante baptismum. 456. 1. A. & post baptismum. 1. A.
Aliquarum rerum dominium habuit in communi & simul cum discipulis aliquando in particulari, interdum nihil proprium habuit sed omni dominio caruit saltem quoad actum, licet non quoad professionem. 456. 1. A. 457. 1. & 1. A. & sequentibus.

Christi castitas.

Christus perpetuam virginitatem seruauit. 454. 1. B.
Non constat virginitatem Deo vouisse. 455. 1. C.

Christi obedientia.

Christus qua ratione obedientiæ præbuit exemplum. 271. 1. C.
Obedientiæ votum non emisit. 454. 1. B.
Parentibus, Principibus, & Rempublicam gubernantibus iuxta communem legem obedit, ibidem.
Christus prima ac præcipua exempla vitæ suæ in virtute obedientiæ constituit. 463. 1. A.

Christi oratio.

Christus orauit in deserto. 480. 1. A.
Et in horto. 591. 1. C.
Et ea oratio quantæ efficatiæ. 644. 1. B.

Christi secessus in desertum.

Christus ab Spiritu sancto in desertum dicitur. 478. 1. C.
Non motu corporali externo & violento, sed interno instinctu, & spirituali motione. 479. 1. B.
Cur secesserit in desertum, ibid. 1. C. vbi multa ex Patribus.

Christi ieiunium.

Christus quadraginta diebus ieiunauit in deserto. 481. 1. C. & cur ibid.
Nullum omnino cibum, potumvé sumpsit, ibid.
Ieiunium Christi naturali virtute fieri non potuit. 481. 1. C.
Supernaturali virtute miraculorum effectrice ieiunus permansit, ibid.
Non esurijt Christus donec ieiunij dies expleti. 483. 1. C.
Quare esurire voluit, ibid. 1. C.
Mysterio non caruit quod tot diebus fame non senserit postea esurierit. 484. 1. A.

Christi tentatio.

Christus cur tentari se permisit. 471. 1. C.
Cur Dæmon tentare ausus Christum Dominum, ibid. 1. C. & 472.
Cum Dæmon Christum aggressus verum Deum non nouerat. 472. 1. A.
Dæmoniorum princeps Christum tentauit. 472. 2. C.
Per delectationem seu concupiscentiam tentari Christus non potuit. 473. 1. C.
Christi tentatio expleto ieiunio accidit. 484. 1. C.
Num quadragesimo die, vel post quadragesimum acciderit. 484. 2. B. & seq.
Tentationes continuæ acciderunt sine dierum interpolatione. 485. 1. C.
Num alijs tentationibus tentatus sit Christus præter eas quas Euangelistæ narrant. ibi. 2. A. & sequent.
Christus in deserto tentatus. 486. 1. B. & cur ibid.
Non omnes tentationes in deserto acciderunt, 487. 1. B.
Secunda tentatio in pinnaculo templi accidit, ibi.
Tertia in monte excelso, ibid. 2. B.
Quomodo Christus ductus in pinnaculum, & in montem, ibid.
Post vltimam tentationem Christus in desertum reducitur. 488. 1. C.
Quæ fuerit materia tentationum Christi. 488. 2. A & seq.
Quæ malitia in illis latuerit, ibid.
Sapientia Christi & virtus in resistendo. 489. 1. B.
Exemplum præbet Christus quomodo tentationes vincendæ, ibidem.
Quo ordine Christus tentatus, ibid. 2. A.
Quæ specie, seu figura Dæmon accesserit, ibi 1. C.
Per externum sermonem tantum tentare potuit, ibid.

Christi doctrina, & prædicatio.

Christus discipulos congregare cœpit. 426. 1. A.
Cur Christus Iudæis potius quàm gentibus prædicauit 491. 1. A.
Christus non solum Iudæorum doctor sed etiam gentium, ibid.
Cur fidei doctrinam ante mortem gentibus prædicari noluit, ibid. 1. B.
Quomodo Christus dicatur semper publice docuisse. 494. 1. C.
Cur Christus doctrinam suam scriptis non tradiderit. 497. & seq.
Fuerit ne Christi epistola ad Abagarum. 498.
Christus omniū doctor à Patre missus. 499. 2. B.
Potestas docendi per se Christo conuenit ratione vnionis hypostaticæ. 500. 1. C.
Angelus etiam illuminare potest, ibid.
Facultas docendi maior in Christo quàm in vlla creatura, ibid. 1. A.
Singulare in Christo quod ita doceat, vt nunquam didicerit. 500. 2. C.
Excellentia doctrinæ Christi. 501. 1. C.
Prudentissime egit Christus constanter docendo & corripiendo Iudæos etiam cum illorum offensione. 502. 1. C.
Tempus prædicationis Christi quantum. 506. 2. B.
Christi prædicatio seclusis etiam miraculis ad fidem obligaret. 526. 2. A.

Christi miracula.

Christus conuenientissime miracula fecit. 509. 2. A.
Miraculosæ conuersiones à Christo factæ. 522. 2. B.
Miraculosa Christi præsentis occultatio. 523. 1. 1.
Miracula quæ circa se ipsum operatus est Christus excellentissima. 525. 1. A.
Iustum Christi miraculum in Cana Galileæ. 304. 1. C.
Vnde adductus. 558. 1. B.
Moysis anima proprio corpori coniuncta afficit, ibi C.
Corpora Moysis & Eliæ splendida etiam apparuerunt. 560. 1. C.
Quomodo fuerint à Petro cogniti ibi 2. A.
Quo tempore transfiguratio accidit, ibid. 1. B.
Quo loco. 561. 1. A.
Cur in monte Thabor ibid. B.
Quo ordine, ibi. C.
Cur Christus iussit discipulos tacere, ibid. 2. B.

Cœna Domini.

Cœna Domini ante passionem qua die accidit. 717. 1. A.
De aliis cœnis apud Simonem, &c. vide supra. verbo, Cœna quid egit statim post cœnam.

Christi testamentum.

Christi testamentum quid sit. 641. 1. B.
Christus testamentum condidit ante mortem.
Non vetus sed temporale sed nouum, & æternum. 641. 1 B.
Sententia asserens Christum in cruce testamentum condidisse, ibid. 1. A.
Vt caput & pontifex Ecclesiæ nullum testamentum condidit pendens in cruce. 644. 1. C.
Sed in pœna quas id quod in eo præcipuum est quamuis aliqua quæ pertinent ad eius integritatem alijs temporibus instituere. 445. 1. A.
Vt priuatus homo proprie testamentum non condidit, ibidem. C.

Christi passio communis.

Christi anima quomodo dicatur passa secundum omnes suas potentias tam inferiores quam superiores. 577. 2. C.
Christus Dominus veras passiones sustinuit, & non tantum secundum speciem. 578. 1. C.
Christus suscepit eas passiones corporis quas naturali modo ab hominibus pati poterant. 580. 2. B. & 581. 1. A.
Circa Christi passionem nihil leuiter fingendum, ibi. C.
Adeo immediate nihil passus est Christus, neque à dæmone. 590. 1. B.
Christi passio quo sensu dicatur à Deo prædestinata. 614. 1. A.
Christi passio num fuerit proprie & in rigore sacrificium. 663. 1. C.

Christi dolores.

Christus dolorum genera tot cur perferre voluit. 581. 2. A.
Christi dolores quo sensu dicantur per se sufficientes ad condignam satisfactionem pro peccatis. 575. 2. C.
Insignis hæreticorum blasphemia circa Christi dolores & pœnam damni. 579. 1. B.
Dolores Christi maximi ac vehementes. 581. 1. B.
Vehementiores ac intensiores quam secundum potentiam ordinariam in homine esse possint. 581. 1. B. & 585. 1. A. Vbi pulchre comparantur dolores Christi cum doloribus martyrum
Dolor Christi minor quam dolor inferni, aut

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX RERVM.

Purgatorij. 566. 2. C.

Christi tristitia.

Non fuit tam vehemens in Christo de malis quę passus est quam in damnatis. 582. 2. C. Nec obiectiue, nec intitiue, ibid. 1. A.

Quod non tollit quo minus Christus condigne satisfecerit pro pœnis, quas homines erant subituri. 583. 2. A.

Christi tristitia omnem alam, quæ de rebus humanis eius esse potest superauit, ibid. B. vbi causæ tantæ tristitiæ recte ponderantur.

Ab his quæ consolari poterant mentem auocabat 584. 1. B.

Num Christi tristitia secundum se sufficeret ad illum extinguendum. 690. 2. B.

Christi venditio.

Christus à Iuda venditus. 587. 2. A.

Quo die, ibid. B.

Cur vendi permissus. 558. 2. C.

Cur Iudæi pecunijs emerint. 589. 1. B.

Cur Iudas vendiderit, ibid. C.

Quo pretio venditus. 590. 2. B.

Quanti valoris argentei quibus venditus, ibid. & sequentibus.

Christi sudor sanguineus.

Christus verum sanguinem emisit sudans in horto. 593. 1. C.

Verba Lucæ Christi sudorem narrantis canonica, ibid. A.

Quid eo sudore significatum. 594. 1. A.

Absque miraculo accidit ex vi afflictionis internæ, ibid. 1. C. & explicatur Hilarius, illa sanguinis emissio ex fortitudine & audacia magis quàm ex timore prœuenit aut tristitia, ibi. 2. A.

Christi confortatio.

Christus ab Angelo confortatus. 595. 1. B.

In forma sensibili & humana Angelus Christo apparuit, ibid.

Non est Christus ab Angelo doctus aut illuminatus, ibid.

In certum quis fuerit ille Angelus, ibid.

Christus osculo traditus.

Iudas osculo Christum tradidit. 595. 1. C.

Cur Christum osculatus, ibid. 2. C.

Osculum Iudæ prima iniuria Christo illata in passione, ibid.

In eo actu & Christi pacientia & Iudæ ingratitudo satis ostensa. 595. 1. A.

De alijs quæ ad Iudam pertinent vide, verbo, Iudas.

Christi comprehensio.

Milites retro cadunt ad Christi verbum. 597. 1. B.

Cur potius retro quam in faciem, ibid. C.

Christus à discipulis deseritur. 596. 1. B. An peccauerint, ibid. 2. B.

Quis fuerit ille adolescens relictos sindone, ibid. 1. C.

Christus comprehenditur, ibid. 2. C.

Qua hora noctis 721. 1. A.

Petrus serui auriculam abscindit. 597. 2. A.

Christus abscissam restituit, ibid.

Num Petrus eo facto peccauerit. 597. 1. A.

Christi accusationes ante Præsides.

Christus ad Annam primo ducitur. 599. 1. C. & cur, ibid. 2. B.

Ad Caipham ducetur, ibid.

De alapa & alijs iniurijs, ibid.

Cur Christus in faciem percussus pro se respondit, ibid. 2. C.

Ad Pilatum ducitur. 600. 1. C.

Et ad Herodem, ibid.

Christus negatus à Petro.

Christus vbi & quoties à Petro negatus. 600. 1. A. & sequentibus.

Conciliantur Ioannes & Matthæus circa locum negationis. 601. 1. C. & sequentibus.

Conciliantur Euangelistæ circa historiam negationum, ibi. 2. C. & sequentibus.

Petri negationes quomodo ante galli cantum fuisse dicantur. 603. 1. C.

Petrus in Christi negatione grauiter peccauit, ibid. 2. C.

Quam quam frustra à nonnullis excusetur, ibid. 1. B.

Fidem non amisit, sed solum charitatem. 604. 2. A.

Cur labi permissus. 603. 1. A.

Petrum facti sui vehementer pœnituit veniamque consecutus, ibid. 1. B.

Aspectus Christi intuentis Petrum qualis, ibid. 2. A.

Christi flagellatio.

Christus flagellatus ante mortis sententiam. 606. 2. B.

A Pilato quidē vt Iudęis satisfaceretur, ipse vero flagellari voluit vt satisfaceret Patri. 607. 1. A.

Læsus grauissime, ibid. 2. A.

Alligatus columnæ, ibid. 2. B. quæ hodie Romæ seruari dicitur, ibid.

A Romanis militibus. 609. 1. A.

Flagellum quale fuerit, ibid. B.

Numerus plagarum, ibid. C.

Christi corona spinea.

Christus spinis coronatus non tam iussu Pilati. 608. 2. B.

Corona qualis fuerit, ibid.

Numerus spinarum, ibid.

Quo modo capiti imposita. 609. 1. A.

Christi flagellati contumelia.

Christus post flagella grauissimis contumelijs affectus. 609. 1. B.

In locum publicum adductus in maiorem contumeliam, ibid.

Quoties nudatus, ibid. C. & sequentibus.

Nudus omnino permansit, ibid. 2. C.

Clamyde induitur & arundo manibus imponitur. 610. 1. B. & qualis fuerit illa vestis, ibid. quid ea veste, corona, arundine significatum, ibid. 2. A.

Christus iniuste damnatus.

Christus Pilati sententia damnatus ad crucis supplicium. 610. 2. C.

Quid Iudæos mouerit vt id peterent. 611. 1. A.

Pilati peccatum in Christi damnatione leuius peccato Iudæorum, ibid. 2. C.

Quam

Quam potestatem Pilatus habuerit circa Christi personam. 612. 1. B.

Pilati sententia quibus capitibus iniqua, ibid. 2. A.

De alijs quæ ad Pilatum pertinent vide, verbo, Pilatus.

Crucis baiulatio.

Christus baiulat crucem. 612. 1. B. vbi conciliantur Euangelistæ & multa adducuntur ex Patris in commendationem crucis & cruci feri.

Cur Christo imposita Crux. 613. 1. C.

Quo modo Christus à Simone Cyrineo in baiulatione crucis adiutus, ibid. 2. B.

Crucis magnitudo, & partes ac figura. 614. 1. A. & sequentibus.

Beata virgo Christo occurrit Crucem gestanti, ibid. 2. B quanuis ex mulieribus illis non fuerit quæ Christum flebant, ibid. C.

Nec facta est semimorrua. 615. 1. A.

Christi crucifixio.

Christus in cruce positus & supplicio affectus. 615. 1. C.

Clauis affixus. 616. 2. B. & cur ita. 617. 1. B.

Cur voluit in cruce pati. 568. 2. B. & sequent. vbi multa ex patribus de acerbitate, & ignominia mortis in cruce.

Qua hora crucifixus. 733. 1. A.

Num in terra vel in aere crucifixus. 617. 1. C.

Quot clauis affixus, ibid. 2. C.

Christus omnino nudus in cruce fuit. 618. 2. B.

Cum spinea corona. 619. 1. B.

De peccato crucifigentium Christum, vide verbum, peccatum mortale.

Circumstantiæ crucifixionis Christi.

Christus conuenienti loco passus, seu crucifixus. 612. 2. B. scilicet Hierosolymis 614. 1. A.

Extra portam ciuitatis. 625. 1. B.

In monte Caluariæ, ibid. C. In quo Adam sepultus dicitur, ibid. 2. B.

Mons Caluariæ in quo Christus crucifixus, idem fuit cum illo in quo Abraham filium sacrificari voluit. 626. 2. B.

Cur ille mons Caluariæ appellatus. 625. 2. A. & sequentibus.

Christus cum latronibus crucifixus, & cur. 618. 1. B.

Conciliantur Euangelistæ circa latronum impropria, ibid. 1. B.

De alijs quæ ad latrones pertinent, vide verbo, latro.

Milites Christi vestimenta diuidunt & sortiuntur. 633. 1. B.

Quid eos mouerit, ibid. C. quomodo facta est diuisio, ibid. 1. C.

Quæ & quales fuerint illæ vestes, ibid.

Quomodo facta sortitio. 634. 1. B.

Quid mysterij in hac diuisione & sortitione, ibi. 2. A.

Titulus crucis Christi.

Quando affixus. 634. 2. C.

Cur cruci Christi affixus & non latronum. 635. 1. B.

Quid continebat, ibid. 1. B.

Cur Pilatus huiusmodi titulum scribi iusserit, ibi. C. & sequentibus.

Quo sensu iusserit scribi regem Iudæorum. 636. 1. B. & an Christus rex fuerit habitus à Pilato, ibid.

Titulus crucis ter scriptus tribus, scilicet, linguis. 637. 1. B. & cur, ibid. C.

Christi potus ex aceto.

Christo in loco Caluarię bis potus exibitus. 637. 2. C.

Semel ante crucifixionem, ibi.

Num bis ante crucifixionem. 638. 1. A. Et sequentibus, vbi conciliantur Euangelistæ de vno & aceto.

Quare fuerit vinum myrrhatum quod Christo exibitum est, ibid. B.

Cur Christus viuere noluit. 639. 1. A.

Christo iam curcifixo spongia aceto plena offertur, ibid. C.

Et quomodo spongia hysopo imposita, ibid. 2. C. vbi conciliantur Euangelistæ de hysopo & calamo.

Quoties acetum Christo datum in cruce pendenti. 640. 1. A. Post quæ verba, ibidem, vbi conciliantur Euangelistæ.

Sitis Christi in cruce pendentis vnde orta, ibidem. B.

Acetum Christi in cruce cur datū, ibidem. 2. B.

Quando datum Christo in escam fel, ibid. C.

Christi verba septem in cruce.

Primum. Pater dimitte illis, &c. 644. 1. C.

Quæ Christi virtutes hoc verbo ostendantur, ibid.

Christus in eo Pontificem se ac mediatorem ostendit, ibid.

Quomodo hæc Christi oratio exaudita, ibi. 2. B.

Secundum. Hodie mecum eris, &c. 645. 1. B.

Hoc verbo Pontificia dignitas & excellentiæ potestas significata, ibid.

Tertium. Mulier ecce, &c. 945. 1. C.

Pietas in Matrem hoc verbo ostensa, ibid.

Christus hoc verbo ad Virginem vt ad parentem locutus, ibid. 1. A.

Ex quo affectu hoc verbum ortum, ibid. B.

Cur Matrem Ioanne potius quam alteri commender, ibid.

Relatio matris & filij in Virgine & Ioanne ex hoc verbo secuta non est, ibid. C.

Sed singularis mutui amoris affectus illis impressus, ibid.

Quartum. Deus Deus meus, &c. 645. 2. C.

Hæc verba Diuinitatis ab humanitate separationem non significantur, sed totius esse solationis carentiam. 694. 1. A. vbi quorundam patrum subobscura verba explicantur.

Quintum. Sitio, &c. 646. 1. A.

Hæc sitis vnde orta. 640. 1. B.

Sextum. Consummatum est. 646. 1. A.

Indicat completas de passione prophetias, ibid.

Septimum. Pater in manus, &c. ibid. C.

Affectum erga patrem ostendit, ibid.

Et certitudinem ac securitatem quod eius spiritus esset sub tutela, & protectione Dei, ibid.

His

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX

His septem verbis testamentum nouum nullatenus conditum, ibid. 2. A.

Christi mors.

Christus vere mortuus. 689. 1. A.
Christi mors in se miraculosa non fuit sed naturalis, quamuis miraculum supponens, ibidem. B.
Nihilominus fuit violenta. 691. 2. B.
Christus voluntate sua naturalis mortis tempus non ante vertit, ibi. C. Sed tunc secuta est mors cum naturales dispositiones defuere. 690. 1. C.
Cur Christus prius inclinauit caput quàm emisisset spiritum 689. 2. C.
Miraculum fuit quod Christus morti proximus voce magna clamauerit. 697. 1. B.
Mors Christi voluntaria, ibid. 2. C. & quomodo illam Christus vitare posset. 648 1. C.
In Christi morte animæ & corporis separatio facta 691. 1. B.
Humanitas Christi esse desijt, ibid C.
Vnio humanitatis ad verbum destructa, ibid. 2. A.
Non tamen vnio verbi ad corpus & animam, ibid. C. & explicantur suboscura verba quorundam Patrum.
In morte Christi noua forma cadaueris inducta in eius materiam 695. 1. A.
Hæc forma num Hypostatice verbo vnita, ibid. B. & sequentibus.
Corpus Christi mortuum idem cum viuo quomodo fuerit, ibid. A.
De prodigijs in Christi morte vide verbo, Prodigium.
Christi mors quo anno ætatis eius accidit. 705. 1. A
Quo mense. 730. 1. B.
Quo die. 716. 1. B. & 719. 2. A.
Qua hora. 739. 2. B.
Christi mors quomodo operata nostram salutem. 688. 2. A.

Christi sanguis.

Christi sanguis effusus in passione mansit vnitus verbo. 890. 2. B.
Christi sanguis cum alijs humoribus reassumptus in resurrectione. 889. 2. A.
Num fuerit corruptus cum effusus est. 891. 1. C.
Maneat ne adhuc aliqua gutta sanguinis Christi in terris. 891. 1. A.

Vulnus lateris Christi.

Christi latus lancea perforatum post mortem. 747. 1. B. & cur, ibid 2. B.
Cur de costa Adæ dormientis educta figura Ecclesiæ de latere Christi dormientis in cruce formatæ, ibid. C.
Quodnam Christi latus vulneratum, ibid.
Ex Christi latere verus sanguis aquaque manauit 748. 2. A. & quid in hoc significatum. 749. 1. A. & seq.
A qua & sanguis permixta ne fluxerint an separata. 750. 1. A.

Causæ passionis Christi.

Christus quo sensu dici possit causa suæ passionis. 648. 2. B.
Causa efficiens passionis quæ. 659. 2. C.
Pater æternus quo sensu dicatur filium tradidisse. 651. 2. B.

Effectus passionis Christi.

Christus passione sua homines à peccato liberauit. 673. 2 B.
Et à potestate diaboli, ibid. 1. A.
Et à pœna peccati, ibid. 2. B.
Quomodo passione sua Christus ianuam regni aperuerit. 676. 2. C.

Christi anima separata.

Vnio verbi ad Christi animam non est destructa per mortem. 691. 2. C.
Neque in corpore neque extra corpus inferni cruciatus passa. 787. 2. B. neque purgatorij. 788. 1. A.
In signis Caluini & Brentij hæresis refellitur. 786. 2. B.
Impassibilis fuit ab instanti separationis à corpore. 789. 1. C.
In triduo aliquibus perfectionibus accidentalis gloriæ caruit, sed proprie nullam pœnam sustinuit. 791. 1. A.
Quo sensu dicatur Christus fuisse in triduo. 685. 2. B.

Christi descensus in infernum.

Christi anima in infernum descendit. 791. 2. B. estque articulus fidei. 797. 1. A. 2. A. Conueniens hoc fuisse. 770. 1. B.
Secundum substantiam, ac realem ipsius præsentiam. 694. 1. C.
Cur ita descendit. 796. 2. B.
Quo sensu dicatur totus Christus descendisse. 775. 2. B.
Christi anima quid operata circa Angelos sanctos 798. 1. A.
Circa sanctos Patres, ibid.
Circa animas damnatorum. 799. 1. B.
Circa illas quæ in solo originali discesserunt, ibi. & 773. 2. C. & 782. 1. B.
Circa animas in purgatorio existentes. 803. 2. C. & 784. 1. B.
Ad quæ inferorum loca descenderit Christi anima. 805. 1. B.
Ad sinum Abrahæ, ibid.
Non vero ad locum damnatorum. 806. 1. C. & quo sensu dicatur in hunc locum descendisse. 773. 1. B.
Nec ad locum puerorum, ibid. 2. B. & 806. 2. B.
Nec ad purgatorium, ibid. C.
Christi anima quo genere motus localis descenderit. 798. 2. B.
Quantum in inferis commorata. 807. 2. B. quid causauerit circa eiusdem Christi resurrectionem. 846. 1. B. C.
Nunc simul educta fuerit de inferno Christi anima, & corpus de sepulcro. 777. 1. A.

Christi corpus è mortuum.

Vnio verbi ad Christi corpus per mortem destructa non est. 691. 2. C.
Quomodo fuit idem numero Christi corpus viuentis & mortui. 687. 1. B.

Cor-

RERVM.

Corpus Christi de cruce deponitur, & quomodo. 750. 1. C. Ioseph & Nicodemi manibus. 751. 1. B.
Qua hora, ibid. C.
Vnguentis conditur & ad sepulturam præparatur. 751. 1. B.
Cur aromatibus corpus conditum. 751. 2. B.
Num aliquid in Christi resurrectione causauerit. 846. 1. B. C.

Christi sepulcrum.

Valde conueniens Christi corpus sepulturæ tradi. 775. 1. B.
Modus sepelendi Christum conueniens. 756. 1. C.
Qua hora corpus Christi sepultum. 758. 1. C.
Corpus Christi non est in sepulcro resolutum in cineres. 745. 1. B.
Quod diuina virtute accidit, ibid. 2. C.
Quot horis in sepulcro fuit 858. 1. C.
Num simul corpus de sepulcro, & animæ de inferno eductæ fuerint. 777. 2. A.
Num vere dicatur Deus iacuisse in sepulcro. 741. 2. B.
Christi sepulcrum quo sensu nostram salutem operatur, ibid. A.
Sepulcri descriptio. 962. 1. A.
Vbi Euangelistæ conciliantur circa Angelorum apparitiones.

Christi ætas.

De ætate Christi variæ sententiæ sanctorum patrum. 702. 2. C.
Vixit annis triginta tribus, & tribus mensibus. 705. 1. A.
Quo anno ætatis Christi accidit miraculum nuptiarum, ibid.
Christus Dominus Augusto adhuc imperante quatuordecim annos integros vixit, & octo menses. 430. 2. C.
Tyberio vero imperante ante baptismum, annos totidem & menses quinque, ibid.

Christi redemptio.

Christus vniuersalis omnium redemptor. 30. 2. A.
Qui proprie redimantur. 32. 1. B. & quid redimere. 667. 2. B.
Duplex modus redemptionis erigendo & præueniendo. 46. 1. C.
Quomodo proprium sit Christi redemptoris nomen. 281. 2. A. & 667. 2. B.
De redemptione beatæ Virginis, vide, verbo. Maria.

Christi iustitia.

Vera ratio iustitiæ intercedere potuit inter Christum & Deum. 454. 2. B.

Christi satisfactio.

Vera ratio satisfactionis inter Christum & Deum esse potuit, ibid.

Christi meritum.

Quid Christus nobis meruerit passione sua. 670. 1. B. & seq.
Quomodo hominibus meruerit diuinam amicitiam 675. 1. B.

Christi intercessio.

Quidquid impetratur à Deo per Christum impetratur. 364. C. 2. A.

Christi resurrectio.

Necessaria fuit. 836. 2. B.
Christus vere, & proprie à mortuis resurrexit. 839. 2. A. vbi multa ex sacra Scriptura surrexit in vero corpore humano. 843. 2. B.
Eodem numero quod reliquit in cruce, ibid. C.
Resurrectionis Christi causæ 844 2. A.
Finalis, ibidem. Meritoria. 845. 2. B.
Efficiens. 846. 1. A. instrumentalis, ibid. B. ministerialis. 847. 1. B.
Quid Angeli operati circa Christi resurrectionem, ibid.
Christi resurrectio die Dominica accidit. 851. 2. C.
Quomodo intelligendum Christum die. 3. & post. 3. dies resurrexisse. 853. 1. A.
Quomodo intercesserint quinquaginta dies inter diem resurrectionis Christi, & festum Pentecostes, ibid. 1. A.
Resurrectio Christi qua hora accidit. 855. 1. A. vbi explicantur varia loca Euangelistarum.
Quot horæ fluxint à morte Christi ad eius resurrectionem. 858. 1. C.
Christus qua ratione fuerit primus omnium resurgentium. 864. 1. B.
Probabilius nonnullos surrexisse cum Christo ad vitam immortalem. 866. 1. A.
Christi corpus integrum, ac perfectum surrexit. 881. 1. C.
Etiam cum præputio. 883. 1. C.
Cum veris cicatricibus. 884. 1. C.
Cur huiusmodi manserint cicatrices. 88. 1. B.
Cum quatuor humoribus. 888. 2. A. & sequentibus.
Cum toto sanguine in passione fusso. 889. 2. A.
Cum magnitudine, & pulchritudine sibi connaturali 893. 1. B. & seq.
Cum omnibus organis partis vegetatiuæ ipsiusque facultatibus. 895. 2. B. & sequent.
Quamuis actiones non exercuerit. 896. 2. C. nisi cum comedit, ibid.
Cum organis & potentijs sensitiuis. 898. 1. A. & sequentibus.
Cum motu locali. 899. 1. A.
Cum facultate loquendi, ibid. B.
Cum actibus omnium sensuum. 900. 2. A. & sequentibus.
Cum variijs perfectionibus supernaturalibus. 905 2. C.
Cum quatuor dotibus. 906. 1. B. & quomodo ad has aliæ perfectiones reducantur. 908. 2. B. & seq.
De his quatuor dotibus corporis Christi gloriosi. Post resurrectionem, vide V. Dotes.
Christi resurrectio manifesta omnibus esse non debuit. 938 2. B.
Custodes resurgentem Christum nusquam viderunt, ibid C.
Cur resurrectio facta absentibus discipulis secus ascensio. 940 1. A.
Christus vbi commoratus post resurrectionem eum

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX RERVM.

cum nullibi apparebat. 943. 1. B.
Quam vim habuerint argumenta quibus Christus ostendit resurrectionem suam. 977. 1. A. & 980. 1. A.
Angelorum apparitiones iuxta sepulcrum post resurrectionem quo ordine extiterunt. 961. 1. A.
Vbi conciliantur Euangelistæ, circa has apparitiones.
Christi resurrectio exemplar resurrectionis iustorum. 1007. 1. A.
In quo consistat huiusmodi exemplaris causalitas, ibid. 1. B.
Est etiam exemplar resurrectionis dicedentium in originali. 1008. 2. B.
Non vero damnatorum. 1009. 1. A. & sequentibus.
Christi resurrectio exemplar nostræ resurrectionis, etiam quoad terminum à quo. 1011. 1. A.

Christi apparitiones.

Christus beatæ Virgini primo apparuit 945. 2. C.
Mariæ Magdalenæ apparuit antequam alijs mulieribus, discipulis, & quo ordine. 654. 1. C. 1. A.
Quæ, & quot fuerint mulieres, quibus Christus apparuit. 947. 1. A. vbi multa de Maria Magdalena. Et conciliantur Euangelistæ circa historiam.
Alijs mulieribus simul cum ipsa Magdalena eadem die iterum Christus apparuit. 956. 2. B.
Christus in die resurrectionis quinquies apparuit. 963. 2. C.
Tertia apparitio Petro facta. 964. 1. B.
Cur mulieribus prius apparuit quam Apostolis, ibid. 1. B.
Quarta apparitio duobus discipulis euntibus in Emauntem. 965. 1. A.
Qui fuerint illi. 966. 1. C.
Quinta discipulis congregatis, ibid. 2. B. & de hac eadem intelligendos esse Ioannem & Lucam, ibid. late.
In hac quinta apparitione Spiritum sanctum discipulis, datum cum potestate remittendi peccata. 967. 1. C.
Conciliantur Lucas & Ioannes circa numerum, ibid. congregatorum, ibid. 1. C.
Historia resurrectionis & apparitionum recto ordine texitur. 968. 2. C.
Sexta apparitio post octo dies vbi Thomas, &c. 969. 1. A.
Septima ad mare Tyberiadis. 970. 2. A. in qua visibilis Ecclesiæ Monarchia constituta. 971. 1. C.
Octaua in monte Galileæ, ibid. Cur facta in Galilea, ibid.
Nona recumbentibus vndecim discipulis. 972. 2. C.
Decima in die Ascensionis, ibid.
Aliæ apparitiones præter eas, quæ ab Euangelistis narrantur. 973. 2. B.
De apparitionibus Christi post Ascensionem. 1061. 1. A & seq.
Num ita apparuit in terris vt interdum non manserit in cœlo. 1065. 1. A.

Christi Ascensio.

Cur facta coram discipulis, non verò resurrectio. 940. 1. A.
Conueniens fuit. 1019. 1. A. & seq.
Quomodo Christus intelligatur ascendisse vel descendisse, vt homo est & vt Deus est. 1031. 1. C. & sequentibus.
Christus Dominus verè ascendit in cœlum post resurrectionem. 1461. C.
Motu successiuo. 1048. 1. C.
Ascendit supra superficiem conuexam supremi cœli. 1049. 1. A.
Causæ & effectus ascensionis 1050. 1. B.
Ex quo loco Christus ascendit. 1051. 1. A.
Quo die & hora, ibid. 1. A & 1052 1. A.
Christus benedixit discipulis ante ascensum, & qualis fuerit illa benedictio. 1053. 1. A. & sequentibus.
De nube qua Christum ascendentem suscepit. 1053. 1. B.
Comitatus Christi ascendentis, ibid. 1. B.
Num aliqui ascenderint cum Christo in corpore & anima. 1054. 1. A.

Christi locus in cœlo, & sessio ad dexteram.

Quem locum Christus teneat in cœlo. 1037 1. A. & seq.
Quomodo dicatur ad dexteram Dei sedere. 1041. 1. C & 1054 2. B.
Sedere ad dexteram Dei proprié est Christi. 1059. 1. C.
Sanctis proportione tantum conuenit, ibidem. 2. B.
Cur honor dexteræ Christo tribuitur. 1060. 1. A.

Christi regnum.

Christus in æternum regnaturus. 1210. 1. A.
Regni Christi amplitudo, ibid.

Christi potestas iudiciaria.

Christo per appropriationem conuenit. 1067. 1. A.
Num filio conueniat secundum diuinitatem an secundum humanitatem, ibidem, &. 1071. 1. C.
Cur Christo data iudiciaria potestas. 1074. 1. A.
Christi potestas iudiciaria ad res omnes se extendit. 1075. 2. A.
Christo Domino quatenus homini specialis potestas data ad iudicium ferendum in his quæ ad præmium vel pœnam spectant. 1079. 2. C.
Hæc potestas licet secundaria, vera tamen ac proprie 1080. 1. B.
Quo titulo conuenit Christo. 1081. 2. C.
Quando illi data 1083. 1. C.
Num ex meritis, ibid. 2. C.
Obiectum huius potestatis, ibidem, &. 1084. 1. B.
Actus eius, ibidem. 2. B. & seq.
Ad hanc potestatem pertinet non solum iudicium vltimum, sed iudicia diuina meritorum viuentium. 1085. 1. B.
Iudicia etiam particularia morientium. 1089. 1. A.
Ex quo tempore cœpit Christus exercere hanc potestatem. 1090. 1. B.
De ijs, quæ ad Christi finale iudicium pertinent, vide verbum iudicium finale.

Christi secundus aduentus ad iudicandum.

Vide verbo iudicium finale.

Cibus.

De cibo & potu quo Christus vtebatur. Vide Christi viuendi ratio.
Cibos parare Iudæi prohibiti certis temporibus. 713. 1. A.

Circumcisio.

De circuncisione Christi vide, Christi circuncisio.
Non licet vti circuncisione neque in exemplum Christi 281. 1. C.
Iudæi imponebant pueris suis nomina in circuncisione. 175 1. B. & 17 . 1. C.
Christus non fuit subiectus præcepto circuncisionis. 175. 1. A.
Cur circuncisio Abrahæ præcepta, ibid. C.
Quid significabat, ibi. & 176. 1. B.
Circuncisio post Christum mortuum multo tempore licita, ibid. C.
Circuncisio ex vi institutionis suæ non conferebat gratiam, sed tantum erat signum ad cuius præsentiam dabatur à Deo. 400. 1. A.
Num fuerit sacramentum veteris legis. 415. 1. B.

Cœlum.

Cur cœli aperti cum Christus baptizatur. 433. 2. B.
Cœlum enim est diuisum descendente Spiritu sancto super Christum baptizatum. 440. 1. B.
Quo sensu aperti dicantur cœli, ibid. C.
Aperti visi sunt non solum à Christo, sed ab alijs præsentibus. 440. 2. C.
Cœlum ex sua particulari natura non magis postulat motum quam quietem. 1209 1. A.
Non est contumpendum per innouationem in die iudicij 1197. 1. B. 1198. 2. B.
Cœlum Empyreum idem num mansurum post diem iudicij 1197 2. C.
Nec accidentaliter immutandũ esse. 1198. 2. A.
Alia cœlestia corpora accidentaliter innouanda, ibid 2. P. & 1202. 1. B. & quomodo, ibidem. 2. C. sed igne alteranda non sunt 1202. 2. A.
Cœli velocius concitandi ad mundi purgationem 1206. 1. B
Quieturi post diem iudicij. 1208. 2. B.

Color.

Color & lux nullam repugnantiam inter se dicunt. 903. 1. A.

Columba

Cur in specie columbæ Spiritum sanctum apparuerit in Christi baptismate. 438. 1. A.
Columba pacis præco ex Tertulliano, ibid B
Columba quæ super Christum descendit exterioribus oculis visa 441. 1. B.
Non tamen vnita Hypostatice Spiritui sancto, ibid. C.
Non fuit verum animal sed apparens 443. 1. A.
Post Christum baptizatum apparuit 444 1. B.
Christi Capiti insedit ex optato Mileuitano, 443. 2. A.

Columna.

De columna ad quam Christus ligatus flagellis cæsus. 607. 1. B.
Romæ seruatur, ibid.

Conceptio.

De conceptione Christi, vide Christi conceptio.
De conceptione B. Virginis, vide Mariæ conceptio.
Num maius miraculum sit Virginis sine viro concipere, quam sterilem ex sterili. 14. 1. B.
Non repugnat sanctificari aliquem instanti conceptionis. 34. 1 A.
Num Deus facere posset vt Adamo non peccante aliquis eius filius in peccato conciperetur. 35. 1. C.
Semen quomodo concurrat ad conceptionem fœtus 182. 2. A. & 185. 1. C.
Mens tua quomodo concurrit. 183. 1. B.
Quæ actiones in conceptione fœtus interueniant, ibid. C.
Conceptio, & natiuitas in quo differant. 208. 1. B.

Concilium.

Quatuor prima concilia generalia cur congregata. 3. 1. B.
Quæ concilia de Virgine agant, ibidem, &. 4. 1. A.
Decreta concilij Triullani quam autoritatem habeant. 133. 1. B.
Concilium Iudæorum contra Christum quo die coactum. 587. 1. A.

Concio & concionator.

Quædam concionatoribus seruanda. 501. 2. A. & 1 seq.

Concupiscentia.

Beatæ Virginis aspectu sedabantur. 15. 2. C.

Confessio.

Accidentium ad Ioannis baptismum qualis. 400. 1. B.

Confirmatio.

Confirmationis sacramentum Beata Virgo suscepit quantum ad effectum in die Pentecostes. 314. 1. C.
Idem de Apostolis, ibid.

Consanguinitas.

Ioseph & Maria quo gradu fuerint consanguinei. 19. 1. A. &. 222. B.

Continentia.

Quomodo fuerit in Beata Virgine. 62. 2. A.

Corpus.

De his quæ pertinent ad corpus Christi, vide, Verbo Christus, & seq.
De his quæ pertinent ad Corpus B. Virginis, vide verbo Maria, & seq.
Duo corpora in eodem loco penetrare se possunt diuina virtute. 931. 1. B. &. 932. 2. C.
Num secluso priuilegio omnia corpora ante resur-

Universidad de Deusto
Biblioteca

resurrectionem in cineres resoluenda. 1012. 1.C.

Corpus glorioſum

De dotibus corporis glorioſi, vide verbo dotes.
Corpora glorioſa non ſunt omnia æqualia futura corpori Chriſti. 1007. 1. C.
Corpus glorioſum quomodo ſe occultet & manifeſtet. 873. 2. B.
Vnde ſit palpabile. 839. 1. A. & 880. 1. A.
Non agit ex neceſsitate naturæ, ibidem. B.
In corpore glorioſo quomodo locutio futura. 899. 1. B. C.
Quomodo viſio. 900. 1. A.
Quomodo auditio. 901. 1 B.
Quomodo odoratus. 902. 1. B.
Quomodo guſtus & tactus. 903. 1. B. C.
In corpore glorioſo quem effectum habeant naturales qualitates. 919. 1. B.
Quomodo huiuſmodi qualitates naturales corporis glorioſi percipiantur per tactum. 919. 1. A. B.
Corpus glorioſum diuidi non poteſt. 923. 2. C.

Corpus damnati.

Quale futurum. 1009. 2. A.
In aliquibus perfectionibus naturalibus ſimile erit corpori Chriſti, ibidem. 2. A. & ſequentibus.
Quomodo ſimul futurum ſit paſsibile & incorruptum. 1010. 1. C.

Correctio.

Correctio fraterna quando adhibenda. 501. 2. C. vbi aliquam ex Patribus.

Creatura.

A Deo etiam violentiam pati poteſt. 519. 1. A. vbi explicatur Auguſtinus.

Crux.

Abiectiſsimum & acerbiſsimum ſupplitij genus. 568. 2. B. & ſeq.
Longitudo, latitudo & profunditas crucis Chriſti. 570. 1. C. & ſeq.
Figura crucis in veteri teſtamento. 571. 1. B. & C.
Agnus paſchalis in figuram crucis aſſabatur, duobus lignis affixus, recto & tranſuerſo.
Crux inſigne & quaſi ſceptrum Regale imperij Chriſti. 611. 2. B. vbi multa præclare, ibidem.
In commendationem crucis & cruciferi.
Crucis magnitudo & partes. 614. 1. A.
Crux apparitura in Cœlo in ſecundo Chriſti aduentu. 1168. 2. A. Qualis futura. 1169. 1. A.
Quando apparitura, ibidem. 1. C. Quandiu duratura. 1170. C. Quomodo apparitura, ibidem.

Culpa.

Non importat culpam, obnoxium eſſe peccato originali. 36. 1. C.

D.

Damon, vel dæmonium.

Incarnationis ſacramentum omnino ignorabat. 2. C.
Imo vt illi celaretur nupſit Beata virgo, ibid.
In ea ignorantia perſeuerabat cum Chriſtum in deſerto tentauit. 472. 1. A.
Antequam caderet, ſciebat Chriſtum venturum. 536. 1. A.
Scriptura ſacra Dæmoni non ſatis nota. 472. 1. C.
Princeps Dæmoniorum Chriſtum tentauit, ibidem, & cur 471. 1. B.
Aliquando de diuinitate Chriſti dubius fuit, ſed ante eius mortem naturalem Dei filium agnouit. 535. 1. A.
Multo tamen euidentius poſt reſurrectionem. 536. 1. B.
Lapſus eſt, quia Chriſtum vt caput ac Principem venerari noluit. 537. 1. A.
Cur Chriſtum agnoſcens eius mortem procurauerit, ibid. C. & ſeq.
Per ſeipſum torquere Chriſtum permiſſus non eſt. 580. 2. B.

Decretum.

Decretum quo ſtatuit Deus omnes peccaturos in Adam ſi ipſe peccaret quomodo intelligendum 34. 1. B.
Decretum Pij. 5. de non diſputando de Beatæ Virginis conceptione quomodo intelligendum. 31. 2. A.
Decreta Concilij Trulani quam auctoritatem habeant. 133. 1. B.

Denſitas.

Eiuſdem ſpeciei in omnibus corporibus. 879. 1. A.

Deſcriptio.

Deſcriptio Cyrini, de qua Lucas cap. 2. quo anno accidit. 240. 1. A. in quo lapſus eſt Ioſephus hiſtoriographus, ibidem.

Deſertum.

De ſeceſſu Chriſti in deſertum, vide verbo, Chriſti ſeceſſus in deſertum.

Deſperatio.

Ex ſuo genere maius peccatum quam peccatum cruciligentium Chriſtum. 658. 1. A.

Deus.

Per incarnationis myſterium cum hominibus affinitatem contraxit. 5. 2. C.
Non permittit malum niſi ob bonum. 47. 2. B.
Creaturæ eis à Deo poſſunt violentiam pati. 519. 2. A. vbi explicatur Auguſtinus. Num Deus poſsit concurrere ad miraculum in confirmationem falſitatis. 530. 2. C.

Dextera.

Quo ſenſu Chriſtus dicatur ad dexteram Dei ſedere, vide verbo Chriſto locus in Cœlo.

Diabolus.

Vide verbo dæmon.

Dies.

Quomodo. 40. dies interceſſerint inter Dominicam reſurrectionis Chriſti & feſtum Pentecoſtes. 853. 2. A.
Qua ratione intelligendum ſit, quod Chriſtus extiterit in corde terræ tribus diebus, ac tribus noctibus 859. 1. B.
Dies dominicus cur ſolennis in Eccleſia. 851. 1. C.
Dies luſtrici apud Romanos cum nomina pueris imponebantur. 278. 2. B.

Diſcretio ſpirituum.

Quid ſit & quomodo fuerit in B. Virgine. 338. 2. B.
Diſcretio ſpirituum humilitati debita 339. 1. C.
Quomodo fuerit in Ioanne Baptiſta. 391. 2. C.

Diuerſorium.

Diuerſorium in quo natus Chriſtus quale. 137. 1. C.

Diuinitas.

Nata dicenda non eſt. 210. 2. C.
Non eſt ſeparata à Chriſti corpore & anima in eius morte. 681. 2. C. & 692. 2. C.

Dolor.

De doloribus Chriſti, vide verbum Chriſti dolor.
Vnde cauſetur. 133. 1. A.
In potentia animæ recipitur, cuius actus vitalis eſt. 577. 2. A.
Magnitudo doloris vnde cauſetur. 585. 2 A.
Vnde ſumat diuerſitatem ſpecificam. 586. 1. A.

Dominium.

De dominio Chriſti, vide Chriſti dominium.
An Chriſtus Dominus ſub dominio Ioſeph aliquo modo fuerit. 131. 1. A.
Dominium quid. 456. 2. C.
Quale dominium rerum habuerint Apoſtoli, ibidem, & 458. 1. A. B.
In rebus vſu conſumptibilibus quomodo diſtinguatur vſus à dominio. 458. 1. A.
Beatus habet perfectum dominium ſuorum actuum, etiam eorum quos per corpus exercet. 873. 2. C. & 880. 1. B.

Dominicus dies.

Vide verbo dies.

Domus.

De domo Beatæ Virginis, vide Mariæ domus.
Domus Lauretana eſt ea in qua Virgo nuntiũ accepit.

Donum.

Dona Dei proportionata munerib⁹ ad quæ homines aſſumuntur. 10. 1. A.

Donum linguarum.

Quit ſit & quomodo fuerit in B. Virgine. 340. 1. B.
In Ioanne Baptiſta non fuit. 392. 1. B.

Dotes.

Dos corporis glorioſi quid ſit. 548. 2. B.
Num ſit inhærens qualitas. 549. 1. A.
Quot ſint Dotes glorioſi corporis, & quid præſtent. 905. 1. C. & ſeq.
Dos impaſſibilitatis in quo conſiſtat. 917. 1. B. & ſeq. & 921. 2. A.
Num ſit æqualis in omnibus beatis. 924. 1. B.
Dos claritatis in quo conſiſtat. 546. 1. B. & 911. 1. C. & ſeq.
Diuerſi ſpeciei eſt à claritate ſolis, & ignis. 555. 1. B. & 914. 1. A.
Ordinis ſupernaturalis eſt, ibid.
Claritas omniũ beatorũ corporũ eiuſdẽ ſpeciei, ibid.
Quomodo dicatur defluere ex claritatibus animæ. 549. A.
In omnibus partibus corporis beati futura. 912. 1. C.
Nihilominus corpus ip ſum tranſparens futurum. 913. 1. A.
Claritas glorioſi corporis ad obiectũ potentiæ viſiuæ adhuc corruptibilis pertinet. 916. 1. B.
A quo ſit. 917. 1. B.
Dos agilitatis in quo conſiſtat. 924. 1. C. & 925. 2. A. & ſeq.
Ad quos motus deſeruiat, ibid. latè.
Vnde proueniat. 924. 1. A.
A quo producatur. 926. 1. B.
Cauſat etiam in inſtanti mutationem localem ab vno extremo in alterum ſine medio. 930. 1. A.
Dos ſubtilitatis in quo conſiſtat, ibid. 2. C. & ſeq. & 935. 1. A.
Poſsibilem eſſe late probatur eiſdem locis. Beato conuenit ratione beatitudinis. 935. 1. A.
Num beati ſe inuicem penetrent per dotem ſubtilitatis. 936. 1. B.
Num partem ſui corporis eum poteſtate penetrare poſsint, ibid.

Dromedarij.

In Arabia naſcuntur. 1642. C.
Velociſsimi ſunt, ibid.
Magi Dromedarijs vſi cum ad Chriſtum adorandum venerunt, ibidem.

E.

Elementa.

Qua ratione purganda poſt finale iudicium 1203. 1. B.
De ſitu elementorum poſt diem iudicij. 1109. 1. C.
De elementis in particulari, vide ſub proprijs verbis.

Elias.

De Eliæ apparitione in transfiguratione, vide verbo Chriſti transfiguratio.
Corpore, & animo viuus perſeuerat. 557. 1. B.
Elias & Henoch adhuc viuunt. 1118. 1. B.
Gloriã corporis vel animæ adepti nõ ſunt. 1119. 2. C.
In ſtatu merendi non ſunt. 1130. 2. C.
Confirmati ſunt in gratia. 1131. 1. B.
In ordinatos motus non habent, ibidem.
Conſolationibus ac illuſtrationibus maximis gaudẽt, ibidem. 1. A.
Chriſtum cognoſcunt, ibidem.
Corporalibus cibis non indigent, ibidem. C.
Quo in loco ſint. 1131. 1. C.
Simul degunt inter ſe conuerſantes. 1134. 1. B.
Secundi Chriſti aduẽtus præcurſores futuri, ibid. 2. C.
Cur duo futuri præcurſores. 1135. 1. C.
Per breue tempus hoc officio fungentur. 1136. 1. C.
Martyrium ſubituri. 1137. 1. A.

Epheſinum Concilium

Pro tuenda B. Virginis dignitate congregatũ. 3. 1. B.

Epheſum.

Ibi B. Virgo poſt filij mortem ſimul cum Ioanne Baptiſta aliquando habitauit. 311. 1. B.

Ephratam.

Ephratam idem quod Bethleem. 236. 1. A. Fructiferam ſignificat, ibidem. B.

Epiſtola.

Epiſtola B. Virginis ad Ignatium incertæ autoritatis. 338. 1. C.
Epiſtola Chriſti ad Abagarum incerta. 498. 2. B.

Eſſeni.

Inter Iudæos caſtitatem ſeruabant. 115. 2. B.

Eſſentia Diuina.

Probabile eſt clare viſam à Moyſe, & Paulo in hac vita. 331. 2. C. quanuis probabilius ſit non viſam, ibid. 1. C. Sed à B. Virgine clare viſam in hac vita. 150. 2. C. & 331. 2. C.

Eua.

De coſta Adæ dormientis educta Eccleſiam figurat de latere Chriſti formatam. 7. 2. C.

Euangelium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX RERVM.

Qualis futura Euangelij promulgatio ante diem iudicij. Vide verb. iudicium.

Extrema vnctio.

Num ijs tantum conferenda qui aliquando peccauerunt. 314.1.A. & seq.
Num à B. Virgine accepta. 314.1.C.

F.

Falsitas.

Num Deus possit specialiter concurrere ad miraculum in confirmationem falsitatis. 530.1.C. & seq.

Fames.

Aliquando non sentitur ex nimia attentione animæ. 484.1.A.

Fatum.

Hæreticum est, generationes hominum fatali necessitate prouenire. 196.1.B.
Stella à Magio visa non fuit fatum pueri Iesu, sed potius ilie fatum stillæ, ibid.

Fel.

Quando Christus datum in escam iuxta vaticinium Dauid. 640.1.C.

Femur.

Sub femore cur posita manus serui Abraham. 18.2.C.

Festum.

Quæ festa ecclesia celebrat in honorem B. Virginis. 354.1.C.
Quæ in honorem Dei Optimi Max. ibid. 1.C.
De quo festo loquitur Ioannes c. 5. eum inquit, erat dies festus Iudæorum. 504.1.B.
Festum phase, seu Paschæ distinctum à festo Azymorum. 707.1.B.
Et de horum festorum præcepto, & differentijs, ibidem, & seq.
De alijs quæ ad hæc festa pertinent, vide verb. Deum Azyma.
Duos dies festos continent celebrare non erat in commodum apud Iudæos. 723.1.B.

Fides.

Potest Papa aliquod de fide definere, sine explicita Dei reuelatione, &c. Si in Scriptura sacra expressum non sit. 50.1.A. & B.
Circa B. Virginis conceptionem nihil adhuc de fide definitum. 51.1.A.

Fides miraculorum.

Quid sit, & quomodo fuerit in B. Virgine. 340.1.B. & seq in Ioanne Baptista non fuit. 391.1.C.

Filiatio.

De filiatione Christi, vide verbo Christi filiatio.
Num eadem filiatio maneat in eadem natura cum diuersa ratione subsistendi. 6.2.B.

Filius.

Quid requiratur ad denominationem filij. 6.1.A.
Homo prius est filius Adæ, quã filius gratiæ. 35.1.C.

Fœmina.

Num actiuè concurrat ad generationem prolis. 181.1.B. & seq. & 185.1.B.

Fœtus.

Quæ actiones interueniant in generatione fœtus. 183.1.C.
Fœtum in instanti organizari non repugnat. 196.1.B.

Fomes.

Fomes peccati quid. 51.1.C. & seq & 70.1.C.
Quid sit ligari, quid extingui. 71.1.C.
Intrinsece sequitur ex originali culpa, carentiaque originalis iustitiæ. 181.1.B.

Apostolis ablatus non est. 383.1.A. nec Ioanni Baptistæ. 381.1.B. in B. Virg. non fuit. 70.1.A. & 71.1.B.

Fons.

Fons olei dicitur Romæ fluxisse natiuitatis tempore. 256.1.B.

Forma cadaueris.

Introductã in materiã corp. Christi mortui. 995.1.A.
Verbo diuino vnita Hypostatice, ibid. B. & seq.

Frater.

Fratres Christi in Euangelio quid. 97.1.C.
Mariæ Virgines filij non fuerunt, ibidem.
Neque Iosephi. 98.1.C.
Fratres Christi dicuntur propter consanguinitatem vel ram, vel existimatam. 100.1.A.
Quatuor modis aliqui dicuntur fratres in sacra Scriptura, ibidem. B.
Fratres Christi dicti quo gradu fuerint eius consanguinei, ibidem. C.

G.

Gabriel Angelus.

Vide verbo Angelus Gabriel.

Genealogia.

De Genealogia Christi, vide Christi genealogia.
De genealogia B. Virginis, vide Mariæ genealogia.

Generatio.

Hæreticum hominum generationes fatali necessitate prouenire ex astrorum constellatione. 269.1.B.
Generatio substantialis in materia prima subiectatur. 209.1.C.
Generatio substantialis hominis successiuè fieri potest diuina virtute. 820.1.A.
Alia vide 1. verbo conceptio.

Gratia.

De gratia Christi, vide verbo Christi gratia.
De gratia B. Virginis, vide verbo Mariæ gratia.
Gratiæ dignitas num maior sit quam dignitas Matris Dei. 8.1.C.
Homo prius intelligitur filius Adæ, quam filius gratiæ. 35.2.C.
Gratia viatoris intensior esse potest, quam comprehensoris. 61.1.C.
Gratia habitualis vitæ intrinsecè non mutatur in Patria, ibid.
Confirmatio in gratia in omnibus confirmatis est eiusdem rationis. 67.1.B.
Aliquibus concessum vt operarentur quantum possent per dona gratiæ. 309.2.B.
Augmentum gratiæ quod actibus respondet statim conferri 317.1.C.
Pulchra collatio inter gratiam primi Angeli, & B. Virginis. 316.1.C.
Gratiæ dona statui ac muneri cuiusque accommodantur. 319.1.B.
Fons gratiæ Christus, aquæ ductus B. Virgo, riuuli cæteri sancti. 321.1.C.
Gratia necessaria ad obeundum munus nulli vnquam negata, sese maior quam munus postulet concepta. 377.1.C.
Sine gratia in hac vita nemo saluatur. 783.1.A.
Infans qui per martyrium saluatur, quando recipiat gratiam, ibid.

Gratia fides, & miraculorum.

Vide verb. sermo fidei, & verb. fides miraculorum.

Gratiæ gratis datæ.

De gratijs gratis datis, vide sub propriis verbis.
Non dantur propter propriam perfectionem, sed propter vtilitatem aliorum. 391.2.C.

H.

Hæresis, vel hæretici, &c.

Hæretici negãtes B. Virginem vere matrẽ Dei. 3.2.C.
Errantes circa stirpem B. Virginis. 16.1.B.C.
Asserentes errorem esse festum conceptionis B. Virginis celebrare. 50.1.B.
Imponentes B. Virgini grauissima crimina. 63.1.B. & seq.
Asserentes Christum è Iosepho conceptum. 85.1.A.
Errantes circa Deiparę Virginitatem, ibid. & 89.2.A. & 94.2.A.
Errantes circa Christi fratres. 106.2.C.
Errantes circa propositum Virginitatis B. Mariæ. 1.C. & similiter circa votum. 109.2.A.
Errantes circa veram Christi natiuitatem. 231.1.A.
Errantes circa adorationem B. Virginis. 353.1.A.
Asserentes B. Virginem præcipuam causam nostræ salutis. 360.1.C.
Negantes intercessionem B. Virginis, aliorumquẽ sanctorum pro hominibus 362.1.A.
Negantes B. Virginem adorandam. 365.1.C.
Errantes circa baptismum Ioannis. 408.1.A. & 412.1.C.
Errantes circa munus Ioannis. 307.1.A.
Errantes circa Christi dolores. 579.1.B.
Errantes circa Iudæ factum. 589.1.C.
Negantes Christum vere crucifixum. 615.1.B. Verè mortuum. 688.1.C.
Errantes circa animam separatam Christi. 786.2.B.
Errantes circa locum inferni. 792.1.A.
Errantes circa resurrectionem Christi. 839.1.B.
Errantes circa corpora resurgentium. 905.1.C. & seq.
Errantes circa generelem resurrectionem. 7.B. & seq.
Errantes circa mille annos regni Christi dicti Millenarij. 1017.1.A.
Errantes circa Christi ascensionẽ in cœlum. 1045.2.B.
Errantes circa iudiciariam potestatẽ Christi. 179.1.C.
Errantes circa vniuersale iudicium. 1091.1.B.
Errantes circa Antichristum 1111.2.B.
Errantes circa aduentum Eliæ, & Henoch. 1134.1.C.
Errantes circa æternum Christi regnum. 1210.1.A.
Quomodo B. Virgo cunctas hæreses interemisse dicitur. 315.1.A B.

Helena.

Crucem Domini & clauos inuenit. 617.1.A.

Heliopolis.

In ea latuit Christus cũ fugit in AEgyptũ. 299.2.A.

Henoch.

Vide verb. Elias.

Hermopolis.

In qua accidit miraculum arboris flectentis se ad ingressum Iesu. 197.1.A.
Habuit templum in quo Christo ingresso idola confracta, ibid.

Herodes.

Cur turbatus cum omni Ierosolyma ad Magorum aduentum. 268.1.C.
Quando cœpit machinari interitũ Christi. 194.1.B.
Quando regnare cœpit. 199.1.C.
Quandiu regnauit, ibidem.

Homo.

Aliquem purum hominẽ esse innocentem ad humanæ naturæ dignitatem pertinuit. 48.2.B.

Hora.

Horę quomodo cõputabãtur apud Hebræos. 735.1.C.
Quot horæ fluxere à Christi morte ad Christi resurrectionem. 858.1.C & 1.A.
Quot horis iacuit in sepulchro Christi corpus, ibid.

Humilitas.

Illi debetur discretio spirituum. 339.1.C.

Hyssopus.

Quid sit. 639.2.A. Quomodo spongia hyssopo circunposita vt Christo propinaretur acetum, ibid. late.

I.

Iacobus.

Fuerint ne tantum duo Iacobi de quibus mentio in Euangelio. 10.1.1.A. & seq.

Idolum.

Incestum idola AEgypti caruisse ingrediente Iesu. 297.1.B.

Ieiunium.

De ieiunio Christi, vide Christi ieiunium.
Ieiunium instar alarum ad contemplationẽ. 481.1.B.
Consuetudo ieiunandi feria quarta, quia eo die venditus Christus. 587.1.C.
Iudæi aliquot diebus ieiunabant vt se præpararent ad esum agni. 712.1.A.

Iephte.

Quidam eius sacrificium sic intelligunt quod vouerit filiæ Virginitatem Deo. 114.1.C.
Verius quod occiderit. 115.1.A.

Ieremias.

Vere mortuus in AEgypto neque in secundo Christi aduentu præcursor futurus. 1138.1.B.C.

Ierusalem.

Quomodo dicatur in medio mundi sita. 624.1.B.
Cur Christus in ea passus. 622.1.A.

Iesus.

Vide Christi nomen.

Ignis.

Verus & sensibilis futurus in die iudicij. 1161.1.C.
Ad quem finem. 1163.1.A. & seq.
Non ante vel post iudicium futurus. 1164.1.A. & 1167.1.A & 2.C.
Eiusdem naturæ erit cum elementari. 1168.1.C.
Ignis elementaris non est purgandus in die iudicij. 1203.1.B.
Ignis conflagrationis post diem iudicij qualis futurus. 1106.1.A.
Ex qua materia fiet. 1206.2.B.C. causæ illius, ibid. C. magnitudo illius. 1207.1.A.
Num mixta igne consummenda sint in die iudicij, vt amplius non sint. 1107.1.C & seq.
Ignis superuacuus cum excrementis terræ post diem iudicij in infernum detrudendus. 1108.2.A.

Ignorantia.

Praue dispositionis & priuatiua. 335.1.B.

Incarnatio.

Per incarnationis mysterium omnes modi affinitatis contracti sunt inter Deum & homines. 52.B.
Dæmon incarnationis mysterium omnino ignorauit. 118.1.C. & seq.
Incarnatio verbi quarto mense post Virginis desponsationem accidit 128.1.C.
Cur incarnatio Beatæ Virginis annunciata. 138.1.C.
Incarnatio verbi quo annunciationis instanti accidit. 153.1.B.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX RERVM.

Infernum.

In infernum Christũ descendere conueniens 770.1.B.
Quomodo dicatur totus Christus descendisse in infernum. 775.1.C.
Num simul fuerit Christi anima educta de inferno & corpus de sepulcro. 777.1.C.
Christus secundum animam in infernum descendit. 791.1.C.
De his quæ pertinent ad descensum Christi in infernum, vide Christi descensus in infernum.
Num alicui in inferno existenti inde liberari contigerit. 799.1.C.&.801.1.C.

Infidelitas.

Maius peccatum ex suo genere quàm peccatum crucifigentium Christum. 657.1.B.

Interpretatio sermonum.

Quid sit & quomodo fuerit in B. Virgine. 338.1.C.
Quomodo in Beato Ioanne Baptista. 341.1.A.

Ioachim.

Pater Beatæ Virginis sacerdos non fuit. 13.1.C.

Ioannes Abbas.

Delicijs rerum diuinarum intentus non recordabatur an pridem comedisset. 484.1.B.

Ioannes Baptista.

Habuit vsum rationis in vtero matris. 75.1.B.
In cœlo non est minor quam Apostoli secundum Anselm. 136.1.A.
Præcipuæ de Ioanne prophetiæ. 368.1.B.
Præcursoris voces signa Iudæis aduentus Messiæ, ibidem. C.
Cur vox appellatur. 363.1.A. Cur Angelus, ibid. B.
Figmenta Hæreticorum circa Ioannis munus. 370.1.A.
Præcipuum Ioannis munus testamentum de Christo perhibere. 370.1.A.
Nullo modo ad Ioannem pertinuit legem gratiæ ferre, aut nouum testamentum condere, ibid. C.
Præceptum de suscipiendo baptismo in lege gratiæ à Ioanne latum non est. 371.1.C.
Ioannes neque immutauit neque approbauit legem veterem. 371.1.B.
Sed ad Euangelium transmisit ex Aug 371.1.A.
Ioannes initium legis nouæ & finis antiquæ. 374.1.A.
Eximiam gratiæ perfectionem consequutus. 374.1.A.
Ioannis laudes à Christo prædicatæ, ibid. C.
Vita Ioannis in Euangelio descripta 378.1.A.
Collatio sanctitatis Ioannis cum aliorum sanctitate. 374.1.C. vbi multa ex Patribus B. Virgine in sanctitate inferior fuit. 376.1.C.
Ex Christi verbis non colligitur Ioannem sanctiorem esse omnibus sanctis noui testamenti. 376.1.B.
Apostolis inferior fuit commune & officio ex quo nõ fit esse inferiorem sanctitate, ibid. 1.C.
Vitæ genus sine miraculis fecit admirabilem Ioannem 377.1.B.
Præstantior in sanctitate antiquis Patriarchis, & Prophetis. 373.1.A.
Ioannis conceptio ab Angelo nunciata, ibidem, & ab eodem Angelo à quo Christi conceptio, ibidem.
In secretiori parte Templi facta, ibid.
Grauissimis verbis & prædicationibus. 379.1. A. nomine Diuinitus impositio quod gratiam significat, ibidem.
Ioannes in vtero sanctificatus vbi donum Prophetiæ, vsum liberi arbitrij, perfectam Christi cognitionem accepit. 379.1.B.&.387.1.A.
A conceptione vsque ad natiuitatem plurimum in gratia & virtutibus creuit, ibid. C.
In eremum se cessit ab ipsa infantia. 379.1.A.
In deserto Angelica vita Ioannis, ibid. vbi multa ex Patribus. In spelunca cum matre delituit Herodianæ persequutionis tempore. 380.1.C.
Mortua Elisabeth Angelus Ioannis curam suscepit, ibidem.
Perfectissimum statum vitæ actiuæ, & contemplatiuę Ioannes assequutus. 380.1. B. Vbi multa ex Patribus.
Victus eius & vestitus, ibid.
Regnum cœlorum primus clare, & distinctè enunciauit 381.2.C.
In peccato originali conceptus. 382.1.C.
Fomiti subiectus, & motibus sensitiui appetitus. 382.B.
Zona Ioannis quid significabat. 383.1.B.
Non caruit omni culpa veniali, ibid. Quamuis probabile sit ex plena deliberatione nunquam peccasse. 384.1.B.
Mortaliter nunquam peccauit, ibid. C. in gratia confirmatus in prima sanctificatione, ibid.
Nihil ignorauit ad perfectionem sanctitatis neriam. 385.1.B.
De facie non nouit Christũ ante baptismũ. 387.1.C.
Quo tempore Christum apeite cognouit, ibid.
In illo fuerunt omnes virtutes per se infusę & Spiritus sancti dona. 389.2. B.
Vere ac propriè Propheta fuit; ibid. Cur á Christo plusquam propheta dictus. 390.1.A.
Apostolus etiam fuit, ibid. B.
Gratiæ gratis datæ Ioanni. 391.2.A. & seq.
Gratiam miraculorum non habuit. 392.1.C.
Priuilegia Ioannis, ibid. 2.C.
Excellentem gradum essentialis gloriæ consequutus 393.1.B.
Eius anima cum primum discesśit é corpore in sinum Abrahæ recepta, ibid.
Probabile Ioannem á Christo baptizatum. 393.1. B. Num ad nouum testamentum pertineat an ad vetus. 393.1.C.
Triplex Ioannis aureola. 394.1.B.
Num Virginitatem vouerit 394.2.A.
Trigesimo secundo ætatis anno occisus. 395. 1. B.
Sebaste sepultus, ibid.
Quo tempore prædicare cœpit. 431.A.
Collatio inter viuendi rationem Ioannis, & Christi. 461.1.A.&.465.1.C.
Testimonium Ioannis de Christo tale, vt non assentiens peccaret. 516.2.B.

Ioannes Euangelista.

Vere mortuus, 1139.1. C. & seq. Cum Christo regnat Beatus, ibid.
Nondum resurrexit. 1141. 1. B. Licet contrarium sit probabile, ibid & 747.1.B.
Non futurus secundi aduentus præcursor. 1141.1.C.
Martyr habendus, ibid. 1 B.

Iordanis.

Quo tempore filij Israel Iordanẽ transierunt. 505.1.C.

Iosephus Patriarcha.

Quanti venditus a fratribus 590.1.B.&.592.1. A.

Iosephus sponsus Virginis.

Num sit sufficiens ratio vt dicatur Christus filius Dauid, Quod fuerit filius adoptiuus Ioseph. 16.1.A.
Ioseph filius adoptiuus Heli Patris Virginis. 19. 1. B.C.
Ioseph & Maria quo gradu fuerit consanguinei non constat. 19.1.A.&.12.1.B.
Non fuerunt filij Ioseph qui in Euangelio fratres domini dicuntur. 98.1.C.
Defunctus ante Christi passionẽ. 115.1.B.&.130.1. A.
Quo animo fuerit Ioseph, vxorem concepisse ratus. 117.1.C.
Qua ætate B. Virginis nupsit. 129.1.A.
Incertum fuerit ne faber ferrarius an faber ferrarius. 130.1.C.
Dignitas Ioseph, quanta. 130. 2. B. & confertur cum dignitate præcursoris & Apostoli. 136.1.A.
Sponsus Deiparæ fuit. 130.2.C. Per verum matrimonium. 113.1.B.& seq.
Pater Christi putatus & appellatus, ibid.
Quæ patris officia erga Christum exercuit. 131.C.
Eius pupillus Christus fuit & adoptiuus filius, ibid. 1. B.& seq.
Beatæ Virginis caput fuit, & ipsius Christi quodam modo. 132.1.B.
Sanctitas Ioseph quanta. 134.1. B. Num maior fuerit quam Apostolorum. 135.1.C.
Quædam Iosephi priuilegia incerta. 137.1.C.
Dona scientiæ & sapientiæ Ioseph, ibid. 1.A.
Sepulchrum eius. 345.1.A.
Probabile anima & corpore cum Christo regnare, ibi.

Iosue.

Nomen mutauit cum missus est á Moyse in terram promissionis, Iesus quæ appellatus. 281.1.B.

Iudæi.

Qui in Christum crediderunt cognouerunt illum esse Messiam, & verum Deum. 540. 1. B. Quæ conditione, ibid.
Quæ fuerit Iudæorum cognitio in Christum non credentium. 541.1.B.1.C.&.541.1.A.&.543.2.B.
Concilium Iudæorum contra Christum quando contigit. 587.1.B.
Cur Christum pecunijs emerint. 589.1.A.
Cur à Pilato petierunt vt Christũ crucifigeret 611.1.C.
Apud Iudæos acetum, aut vinum damnatis dabatur in supplicio. 637.1.C.&.640.1.C.
Quibus temporibus Iudæi prohibiti parare cibos. 723.1.A.
Iudæi aliquot diebus ieiunabant vt se præpararent ad Pascha 711.2.A.
Iudæorum cõuersio quãdo consummanda. 1147.1.C.
Zonis laneis vsi. 381.1.B.

Iudas Iscariotes.

De aliquibus quæ pertinent ad venditionem Christi, vide verb. Christi venditio.
Osculo Christum tradidit, & cur. 595.1.A.
Quæ peccata in eo actu commiserit. 596.1.A.
Peccatum Iudæ num maius fuerit quam crucifigentium Christum. 659.1.B.
Christi signa vera esse non crediderit secundum Hieronymum. 596.1.A.

Iudicium.

Ad actum iudicandi quæ requirantur. 1081.1.C.
Iudicium discussionis, & condemnatio quid. 1177. 1.C.&.1178.1.B.
De Christo iudice, vide verbo Christi potestas iudiciaria.

Iudicium finale priuatum.

Iudicium particulare cuiusq, sit statim post mortem. 1080.1.B. & quo tempore. 1088.2.A. & quo in loco 1090.1.C.
Qua ratione ad Christum pertineat. 1069.1.A.
Num animæ quæ particulari iudicio iudicantur iudicem videant. 1090.1.C.

Iudicium vniuersale.

Aliquando faturum. 1091.1 A. Quibus de causis, ibi. Quo in loco. 1101.1.B.& seq. Quo tempore. 1103. 1.B. & seq.
Constare non potest de die iudicij. 1105.2.B. & seq.
Num ex speciali priuilegio alicui sit notus dies iudicij. 1106.1.A. Prædicatio Euangelij in toto orbe signum. 1145.1.C.&.1146.1.B.
Non omnes hac prædicatione conuertendi, ibid.
Nec iudæorum conuersio consummanda sed postea per prædicationem Eliæ, & Henoch. 11047.1.C.
Nec simul in omnibus prouincijs Euangelium prædicandum. 1148.1.A.
Quo tempore, & ordine vniuersalis Euangelij promulgatio futura, ibid. 2.B.
Euersio Imperij Romani signum instantis iudicij. 1149.1.B.
Euersio Romanæ vrbis num signum sit instantis iudicij 1150.1.C.
Signa iudicij in cœlo, num ante vniuersalem hominũ mortem & resurrectionem apparitura. 1154. A.
Huiusmodi signa qualia futura 1156.1.B.
De signis in elementis & hominibus 1160.1.B.2. B.
Ignis verus in die iudicij futurus. 1162.2.C. multa de hoc igne, vide verb. ignis.
In extremo iudicio Christus Dominus etiam per humanitatem iudex futurus. 1094.2.A.
De cœlo ad terram veniet ad iudicãdum 1095. 2. A.
Qua gloria. 1170.2.C. In nubibus venier, ibi. in virtute multa ibi, cum Angelis omnibus. 1171. 1. A. Sedens in throno, ibid. 1.B.
Sancti aliqui cum Christo iudicabunt. 1173.1. A. Qui non futuri. 1174.2. A.
Quomodo cum Christo sessuri, ibi. 2.B. quem actum iudicandi exercebunt. 1173.2.B.
Num Angeli etiam iudices futuri. 1176.1.C.
Qui sunt ad iudicium vocandi. 1177.1.C.
Iudicium discussionis & damnationis quid? 1178. 1, A. & seq.
Quomodo omnes homines iudicandi. 1179.1.A.
Quo modo paruuli qui in originali discesserunt, ibid. 1.A.
Omnium iustorum merita in generali iudicio promulganda. 1181.2.C.
Peccata similiter tam venialia quam mortalia. 1183. 2.A.
Qua ratione sancti iudicandi. 1184.2.B.
Num Christus iudicandus 1185 1.A.
Angeli in iudicio comparaturi, ibid. 1.C. & iudicandi. 1183.2.A.
Iudicium finale sensibile futurum quo ad mutuam præsentiam iudicandorum & iudicis. 1188.1 A.
Reprobi non videbunt dignitatem iudicis sed gloriam humanitatis, ibid. 1 C.
Non apparebit Christus crucifixus, sed cum insignibus crucifixionis, ibid. 2.B.
Opera iudicandorum tam bona quam mala omnibus manifestanda. 1188. 2. C. & sequentibus, partim mentali partim vocali manifestatione. 1190. 1. C.
Vnusquisque particulari sententia iudicandus. 1191.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX RERVM.

1.B.
Quæ sententiæ partim mentales erunt, partim sensibiles 1191.1.B.
Deince generalis ferenda,ibid.
Quandiu duraturum iudicium & quomodo absoluendum.1193.1.A.
Finito iudicio in cœlum Christus cum electis ascendet,ibid.1.B.
Venturus ex Oriente, versus Occidentem in cœlum rediturus,ibid.C.
Reprobi descendent in infernum.1194.1.A. Quos hiatu terra degluciet, ibid.B.
Secus de paruulis qui in originali discesserunt, ibi. C.
Mundus statim post iudicium renouandus,ibi.1.A.
De renouatione mundi, vide verb.mundus cœlum, elementa, ignis, aer, aqua, terra,mixta.

Iustificatio.

Potius terminus miraculorum quam miraculum dicenda licet aliquando miraculose accidat.121.2.B.

Iustitia.

De iustitia Christi, vide Christi iustitia.
Iustitia originalis quid 74.1.B.
Quomodo fuerit in B.Virgine,vide verb. Mariæ immunitas, &c.

L.

Lancea.

Lancea vulneratur Christi corpus post mortem.747.2.C.In quo latere.748.2.B.

Latro.

Latrones cum Christo crucifixi, & cur 628.1.A.
Conciliantur Euangelistæ esse Latronum impropetio.628.2 B. An ambo blasphemauerint, ibidem.
Fuerint ne clauis affixi,ibid.1.C.
Quid mouit Latronem vt se ad Christum conuerteret 629 1.C & 630.1.C.
Martyr non fuit neque baptizatus,ibid A.
Quid Christus Latroni promiterit dicens,Hodie mecum eris in Paradiso 630.2 C.
Non vidit Deũ primu post Christi mortem. 631. i. C.
Num statim ac obijt gloriam adeptus sit,ibid.2.A.

Lex.

Lex Iudæorum vt intra eandem Tribum materia contrahærent vniuersalis non fuit,& quomodo intelligenda. 17.1.C & seq.
A lege communi nascendi in peccato B. Virgo excipienda.25.1.B.
Quomodo intelligenda Lex, in Adamo peccante omnes peccaturos 34.1.B.
In lege veteri præceptum non fuit castitatem prohibens 107.1.C.
Num in illa lege melius, & consultius Virginitatem seruare.108.1.B.
In veteri lege multi viri sancti Virginitatem seruarunt.108.2.B.
B. Virgo non fuit in vniuersum libera ab omni veteris legis obseruatione.185.1.B.
Lex de solennitate Azymorum, & phase lata Exod. 12 explicatur. 707.1.A.
Lex Exod. 13.de sanctificandis primogenitis explicatur.286.1.B.
Lex Leuit 12.de purificatione fœminarum,ibid C.
Lex de purificatione fœminarũ abrogata,sicut & aliæ ceremoniæ veteres, & quomodo nunc liceat fœminis pueros suos offerre in Templo.293.2 A.
Ioannes Baptista neque immutauit, neque abrogauit veterem legem,neque fuit autor nouæ. 371. 1. A.&.2.B.
Lex vetus ante Christum grauida à tempore Ioannis cœpit parturire.373.2.A.
Quomodo lex vsque ad Ioannem dicitur durasse,ibi.

Libido.

Per libidinem traducitur originale peccatũ.54.2.A.
An sit peccatum,vide verbo concupiscentia.

Limbus.

De Limbo sanctorum Patrum,vide sinus Abrahæ.
Num Christus ad Limbum puerorum descenderit. 773.2 B.&.806.2.B.

Locus.

Locus in tẽplo Salomonis virginibus dicatus.95.1.A.
In eo virgines separatæ à nuptis orabant.101.2 B.
Quo loco annuntiatio Angelica B. Virgini facta. 154.2.C.
Necesse est res omnes etiam spirituales alicubi esse præsentes & quomodo.767.2.A.Etiam cum nihil operantur.796.2.A.B.
Loca diuersa animabus separatis designata pro diuerso statu earundem.768.1.A.
Animæ discedentes cum originali, & veniali quo in loco recipiantur.768.1.A.
Non repugnat, duo corpora esse simul quantitatiue in eodem loco.933.2.C.

Locutio.

Quo modo futura in corporibus gloriosis. 900.1. A.

Lumen.

Quo modo est actus perspicui in corpore terminato, &c.911.2.A.

Lux.

Lux, & color nullam repugnantiam inter se dicunt. 913.1.A.

M.

Madian & Epha.

Quæ regiones sint.261.2.B.

Magi.

Vide verbo Christi manifestatio.

Malum

Non permittitur,nisi propter bonum.47.2.B.
Malum culpæ non potest dici in Christo deificatum, 573.1.A.secus de malo pœnæ,ibid.

Maria.

Maria Cleophe eadẽ fuit,quæ Maria Iacobi.98.1.A.
Historia de tribus Marijs filiabus Annæ fundamentum non habet.100.2.B.
Maria soror Moysis num virgo fuerit.115.1.B.
Maria Magdalena vna tantum fuit. 948.2.C. Soror scilicet Lazari. 949.2.C. Peccatrix illa. 950.1.A
A qua Christus septem dæmonia eiecit. 950.1.A
Quæ Domini pedes vnxit. Cuique Christus primo apparuit,ibid.

Maria Deipara.

Scientia de Deipara Maria ad Theologum pertinet.2 2.C.Luca sacræ Scripturæ, quæ ad hanc scientiam conferunt.2.1.B.
Maria in veteri testamento & promissa, & præfigurata, ibid.& seq.
Cur Christus nunquam Mariam commendauit,ibi C.
Maria Deipara non fuit ad vngendum corpus Domini 98.1.C.
Collatio inter Mariam,& Euam. 321.2.A.
Maria quomodo dicatur, cunctas hæreses interimere. 325.2.B.

Mariæ electio,& prædestinatio.

Maria ab æterno electa ante præuisa merita ad gratiam, gloriam,& dignitatem matris.11.1.A.
Imo prius ad dignitatem matris, quam ad tantam gratiam,& gloriam.11.1.A.
Electa in matrem,ante præuisum originale peccatum, ibid.B.
Eius electio potius præcesserit, quam subsequuta sit alicuius puri hominis prædestinationem, ibid.C.
Num fuerit prædestinata mater independenter à peccato.12.2.B.

Mariæ conceptio quæ ipsa concepta.

Mariæ conceptio orationibus impetrata.14.1.A.
Parentibus Diuinitus prænuntiata.14.2.A.
Maria naturali modo concepta.13.1.C. Non sine aliquo miraculo.14.1.A.Quo tempore.15.1.A.
Maria ex vi suæ conceptionis fuit obnoxia originali peccato 31 A.& in Adamo peccauit.31.1.C.
Non est sanctificata ante animationem, neque formaliter in sua anima, neque radicaliter in semine parentum.33.1.B.
In primo instanti conceptionis potuit ab originali peccato præseruari.34.1.A.B.Et præseruata est ac sanctificata in illo instanti.37.2.C.Neque id derogat redemptioni Christi.46.1.B. Quo gradu hoc certum. 51.1.B.& seq.
Alia inferius,verb.Mariæ immunitas à peccato.
Pius quintus proprium officium conceptionis Mariæ abstulit.36.1.C.& cur ita, ibid.
Laudabilis consuetudo Parisiensis Academiæ,& Valentinę in cõmendationẽ cõceptionis Mariæ.39.1.C.
Mors celebrandi conceptionem Mariæ in Ecclesia Græca ante mille annos.39.2.A. In Ecclesia Latina quando celebrari cœpit,ibid.
Reuellationes factæ circa conceptionem beatæ Mariæ.40.1.C.
Religio instituta in honorem conceptionis beatæ Mariæ.40.1.A.
Testimonia Patrum pro immaculata Marię conceptione.40.2.C.Opposita explicantur.44.1.B.
Circa conceptionem Mariæ,nihil adhuc de fide definitũ.51.1.A.definiri tamẽ potest ab Ecclesia.50.1.C.

Mariæ parentes.

Historia de parentibus Mariæ fide digna.13.2.C.
Quid velit Augustinus,cum apocryphum vocat, ibi.
Parentes Mariæ nobiles,ibid.
Eorum nomina mysterium continent. 14.1.A.
Mortui sunt post annos vndecim, quibus Maria vixit in templo 112.1.A.
Mariæ parentibus nulla specialis gratia facta; ex qua prolis sanctificatio sequeretur.33.1.B.

Mariæ genealogia.

Maria ex tribu Iuda per familiam Dauid.16.1.B.
Non solum per lineam maternam, sed etiam per paternam.18.1.B.
Descendit à Dauid per Nathan. 18.1.C. Et aliunde per Salomonem,ibid.
Aliqua ex parte duxit originẽ ex Tribu Leui 21.1.B.
Maria,& Ioseph quo gradu fuerint consanguinei.19.1.A.&.21.1.B.

Mariæ nomina.

Mariæ nomen Diuinitus acceptum. 14.1.B. Quid significat, ibid.C.
Thronus, Thalamus, Tabernaculum, Templum Dei appellata.52.B.
Nonnunquam Maria Iesu dicta.98.1.B.
Nubes leuis apud Isaiam vocata. 137.1.A.
Cœlum Dei à Ruperto dicta.311.2.A.
Apostolorum magistra.325.1.C.
Mater viuentium cur dicta.350.1.A.

Mariæ præsentatio.

Maria tertio ætatis suæ anno in templo præsentata. 111.2.B.
Ibi mansit vsque ad nubiles annos.112.1.B. Ministerio Angelorum sustentabatur in templo.121.1.B.

Mariæ matrimonium.

Maria verum matrimonium ratum contraxit cum Ioseph.113.1.B. ante incarnationem Verbi.126.1.A.Etiam quo ad solennitates accidentales.128.1.B.Et quam obcausam.118.2.C.124.1.C.125.1.C.
Nupsit Maria paulo post inchoatum decimum quartum ętatis suę annum.118.2.C.
Tradita in matrimoniũ à sacerdotibus tẽpli ex diuina inspiratione, vt Ioseph. custodiret potius quam læderet eius virginitatem.119.2 C. &.122.2.A.

Mariæ annuntiatio.

Cur Mariæ facta.139.1.A.
Reuelatio illa intellectualis fuit,& perfectissima.150.2.A.& seq.
Probabile est Mariã postquã consensit,& mysterium Incarnationis,& Deum ipsum in se vidisse, ibid.C.
Nuntiantem Angelum non solum in externa specie, sed in sua etiam substantia cognouit.149.1.C
Qualis fuerit Mariæ turbatio in Annuntiatione.151.1.A.& vnde orta. 151.2. B.
Quo instanti annũtiationis Verbũ caro factũ 153.1.B.
Quo anno, mense, die, & hora; Annuntiatio facta. 154.1.B.
Quo loco.154.2.C.
In eadem domo cum Iosepho cohabitabat Maria Annuntiationis tempore.126.2.C.
De Angelo nuntiante, vide Verbo Angelus Gabriel.

Mariæ conceptio, qua Christum concepit.

Vide verbo Christi conceptio.

Mariæ partus.

Vide Christi Natiuitas. Et de integritate in partu seruata. Ver. Mariæ Virginitas.
Maria non sensit tædia grauidarum. 88.2.B. Quid egerit illis nouem mensibus.230.2.A.
Vere ac proprie peperit Christum. 231.1.A. & absque dolore.231.2.B.
Non mere passiue se habuit in partu,sed aliquomodo actiue.231.1.A.
In Maria secundinæ fuerunt, sicut in alijs fœminis. 232.2. A. Illas in partu non emisit.233.1.B. Quia sine vllis sordibus perfecta res erat. 233.2. A. Quo modo disparauerint.234.1.C.
Partus Mariæ accidit sine ministerio alterius creaturæ.233.2.B.

Mariæ purificatio.

Maria post Christum natum vsque ad purificationem in Bethleem mansit.286.1.A.
Lex imposita fœminis de purificatione quo modo intelligenda.288.1. C.A. Maria seruata. 290.1.A. Quanuis maculam non habuit propter quam purificatione indigeret.191.2.B.Neque lege ipsa comprehenderetur.191.1. B.
Maria in sua purificatione agnum non obtulit: sed par turturum,aut duos pullos columbarum.290.1. B.& seq.Et curita ibidem.
Lex de redimendis primogenitis in die purificationis explicatur.286.1.B.& seq

Universidad de Deusto
Biblioteca

Maria quinque siclis filium redemit. 190. 1. B.
Festum purificationis, &c. 193. 1. C.
Origenis laptus circa sacrificium, quod Maria obtulit in sua purificatione. 191. 1. A.
Mariæ compassio in Christi morte.
Maria quid passa filio patiente, &c. 753. 1. C.
Non est passa eam affectionem, &c. 753. 2. C.
Nihil indecorum egit, &c. 754. 1. B.
Constantia Mariæ in Christi passione, ibid. C.
Maria Christo occurrit crucem portanti, &c. 614. 2. B:
Sed non fuit inter eas mulieres, &c. ibid. C.
Exterius nullum signũ perturbationis ediditi sed modeste, constanterque pertulit omnia. 615. 1. A.
Signa amoris Dei erga Mariam
Vide Verbo Marię primilegia, Marię gratia Marię cognitio, seu scientia, Mariæ dignitas, Deniq; fere omnia, quę de Maria deipara dicuntur, huc pertinent.
Deus Mariam plus amat, quam reliquos omnes Sanctos. 320. 1. B.
Maria magis Christo dilecta, quam reliqua Ecclesiæ pars. 320. 2. A.
Mariam Christus in cruce pendens Ioanni commendat, & cur. 645. 1. B.
Etiam propter specialem coniunctionem, quam secundum naturam humanam. Christus habebat cum Maria, maximam eius curam gessit, ibid. B. C.
Prima apparitio post resurrectionem Mariæ facta. 945. 2. C.
Mariæ mors.
Libellus de trãsitu Marię inscript⁹ apocryph⁹. 341. 1. B.
Libellus de transitu Mariæ, &c. ibid.
Maria mortem obijt, ibid. C. Non vi corporalis morbi, sed vi amoris, &c. 343. 1. A.
Mariæ morte charitatis actus, &c. 345. 1. C.
Quo anno ætatis mors Mariæ accidit. 343. 1. C.
Si Maria moreretur ante filij mortem, &c. 49. 2. B.
Mariæ sepulcrum.
Mariæ corpus statim post mortem in sepulcro repositum. 344. 2. C.
Mariæ sepulcrum magnis miraculis, &c. ibidem.
Situm est inter montes Sion, & Oliueti in valle Iosaphat, &c. 345. 1. A.
Mariæ resurrectio.
Maria ad gloriosam, & immortalem vitam resurrexit. 345. 1. B. Post triduum. 347. 1. C.
Qua certitudine hoc tenendum. 347. 1. C.
Mariæ assumptio.
Maria post resurrectionem corporis, &c. 345. 2. B.
Eodem die, quo resurrexit. 348. 1. A.
Insigni Angelorum comitatu, ibid.
Occurrente Christo, atque in thronum, &c. ibid. B.
Cur assumpta dicatur ab Angelis, ibid.
Festum assumptionis Mariæ, &c. 346. 1. B.
Mariæ beatitudo.
Mariæ anima in corpore mortali beata non fuit. 323. 2. C.
Immediate post mortem vidit Deum. 345. 1. A.
In perfectione beatitudinis & homines, & Angelos superat. 348. 1. C. Non solum singulos, sed etiam omnes collectiue. 351. 1. A.
Videt in Verbo, quidquid omnes illi. 349. 1. A.
Et quidquid Deus videt, &c. 350. 1. B.
In illa fuerunt omnes perfectiones, &c. 351. 1. C.
Prædita est aureola Virginum. 351. 1. A. Doctorum. Ibid. Martyrum. Ibid. & B. Excellentius, quam alij martyres. 351. 1. C. &. 2. A.
Habuit perfectissimas corporis dotes. 341. 2. A.
Singularem etiam splendorem, &c. ibid.
Constituit sub Christo specialem, &c. ibid. B.
Maria atas
Maria, quo anno nupta. 118. 1. C.
Quo anno Christum concepit, ibid.
Quo anno peperit. 343. 1. C.
Quo anno vidit morientem filium, ibid.
Quo anno ipsa mortua. 344. 1. B.
Mariæ corpus.
Mariæ corpus in sua specie maxime perfectum. 15. 1. B. Optimę complexionis, &c. ibid. C.
Maria corporis afflictionibus vsa. 180. 1. C.
Marię corpus quodammodo initium humanæ salutis. 347. 1. B.
Mariæ anima
Maria perfectissimam anima sortita. 16. 1. A.
Definiri non potest; perfectior ne fuerit, quam anima Adæ, aut Euæ, ibid.
De perfectione supernaturali animæ Mariæ, vide verbo Mariæ gratia, Sanctitas, &c.
Mariæ immunitas à peccato.
Maria excipienda à communi lege, &c. 15. 1. B.
Maria, à peccato originali immunis, &c. 48. 1. A.
Spiritualiter nunquam mortua. 49. 1. C.
Cum filium perdidit, &c. 64. 1. B.
Nec venialiter vnquam peccauit. 66. 1. B.
Mariæ impeccabilitas, &c. 66. 2. A. & seq.
Quo sensu proferebat verba orationis dominicæ, Demitte nobis debita nostra. 68. 1. A.
Actum fomitis nusquam habuit. 70. 1. A.
A prima sanctificatione in illa Fomes, &c. 72. 1. B.
Maria quomodo tentari potuit. 339. 1. A.
Mariæ redemptio.
Maria à Christo redempta. 30. 1. C. Speciali modo.
Maria primogenita redemptoris. 46. 1. B.
Eius immunitas à peccato Christi. 46. 1. B. 46. 1. C.
Potius venit Christus ad redimendam Mariam, quam alios omnes. 320. 2. A.
Mariæ iustitia originalis.
In Maria fuerunt potissimi effectus originalis iustitiæ, &c. 74. 1. C.
Quo sensu habuerit donum, &c. 34. 2. A.
Mariæ sanctitas, & gratia.
Maria tripliciter sanctificata. 28. 1. B.
In vtero sanctificata. 19. 1. A.
Per propriã dispositionẽ. 77. 1. C. & qualis illa fuerit. 78. 1. B. & quid per illã meruerit de cõdigno. 78. 1. C
Maria gratię plenitudinem habuit, &c. à num. 58. 1. B. vsque ad. 66. 1. B.
Maria in gratia creuit ante filij conceptionem. 305. 1. C. Et post conceptionem. 306. 1. C.
Quo sensu dicatur, gratiam consummatam in conceptione filij suscepisse. 309. 1. B.
Per dona gratiæ, quantum possibile, &c. 309. 2. B.
Matiæ gratia ex opere operato interdum collata. 313. 1. C. Et quibus modis, ac temporibus. 313. 1. C.
In filij conceptione excellens, &c. 315. 1. A.
Triplex gratiæ plenitudo in Maria, &c. ibid. C.
Gratia Mariæ in mortis instanti perfectior fuit, &c. 316. 1. B. 2. A. Quod ex ratione meriti deducitur. 317. 1. B.
Pulcra collatio inter gratiam Mariæ, &c. ibid. C.
Probabile est Mariæ gratiam, &c. 318. 1. C.
Omnis gratia aliarum creaturarum in Maria perfectissime existit. 319. 1. B. &. 324. B. &. 338. 1. A.
Maria aquæ ductus gratiæ. 321. 1. C.
Mariæ gratiæ gratis datæ.
Maria habuit donum prophetiæ, &c. 337. 2. A.
Et gratiam interpretationis sermonum. 338. 1. C.
Discretionem spirituum. 338. 2. B.
Et gratiam sermonis, seu fidei. 339. 2. B.
Et sermonem scientiæ, & sapientiæ, ibid.
Et Donum linguarum. 340. 1. B.
Et gratiam, seu fidem miraculorum. 340. 2. C.
Et quibus temporibus miracula patrauit, ibid. & seq.
Mariæ charitas erga Deum & proximos.
Mariæ charitas morte fortior fuit. 64. 2. C.
Mariæ charitas erga homines, &c. 65. 2. A.
Non ex ambitione, sed ex charitate, &c. 68. 1. C.
Somnus Mariæ frœquentibus charitatis actibus interruptus. 313. 1. A.
Sola Maria plus diligebat Deum, &c. 320. C.
Actus Charitatis, quo Maria diligebat Deum, non interruptus per mortem. 345. 1. B.
Mariæ fides.
Mariæ fide perfectior, quam fides Adæ. 314. 2. C. Et quam fides Abrahæ, quãdo nõ dubitans, sed modũ quærẽs, interrogauit. Quomodo fiet istud. 65. 2. A.
Non dubitauit in fide, cũm dixit, Quomodo fiet istud, &c. 65. 2. A.
Mariæ fides in morte filij. 64. 2. B.
Maria propter fidei excellentiam, Mater credentium dicitur. 314. 1. B.
A principio suæ sanctificationis habuit explicitam fidem Trinitatis, &c. 324. 2. A.
In perfectione fidei superauit omnes doctores, &c. 325. 1. B. & quare dicatur cunctas hæreses, &c. 325. 1. B.
Quomodo plus meruit illo actu fidei, quo Angelo nuntianti, &c. 320. 1. A.
Mariæ spes.
Virtutem spei habuit in gradu perfectissimo. 62. 1. C.
Mariæ Virginitas.
Mariæ Virginitas in sacra Scriptura significata. 85. 2. B. & præfigurata. 86. 2. B.
A principio vsus rationis habuit absolutum propositum, &c. 106. 1. C. Quod etiam in lege veteri melius esse poterat. 108. 1. B.
Maria Virginitatẽ suam, &c. 109. 1. A. Ante filij cõceptionẽ. 110. 1. A. Ante matrimoniũ etiam contractum. 112. 2. B. non tamen voto solenni. 116. 1. B.
Prima fuit quæ votũ Virginitatis, emisit, &c. 114. 1. C.
Virginitas, & fœcunditas in Maria cõiunctæ. 124. 1. A.
Maria in filij conceptione Virginitatem non amisit. 88. 2. A. Neque in partu. 89. 2. A. Sed potius Christi natiuitate, &c. 193. 2. A. Quo sensu Christus Mariæ vuluam aperuit. 192. 2. A.
Post partum etiam nulla via, &c. 194. 1. C. &. 2. B.
Mariæ obedientia.
Maria legis obseruationi subiecta. 85. 1. B.
Quantum obediendo meruerit. 320. 1. A.
Mariæ obedientia erga Deum. 65. 1. C.
Filij mortem maxima constantia pertulit. 65. 1. B. 750. 2. C.
Mariæ continentia & pœnitentia.
Quomodo fuerint in Maria hæ virtutes. 62. 1. A.
Mariæ vita actiua, & contemplatiua.
Maria semper habuit in Deo fixam mentem. 309. 1. B.
Habuit perfectissimos actus vitæ, &c. 30. 1. C. & quomodo hos actus per totam vitam exercuerit, ibid.
Optimã partem vitę contemplatiuę elegit. 327. 2. A.
Mariæ vsus Sacramentorum.
Mariæ applicatum illud sacramentum institutum in remedium originalis. 313. 2. A.
Sacramentum baptismi a filio recepit. 313. 1. C.
Sacramentũ Eucharistiæ frequenter recepit. 314. 1. B.
Et sacramentum confirmationis, &c. ibid. C.
Mum sacramentum Extremæ vnctionis, &c. ibid.
Mariæ cognitio, sapientia, & scientia.
Maria in primo instanti conceptionis, &c. 75. 1. A. Per actum fidei perfectum, &c. 76. 1. B.
Et facultas vtendi ratione permanens fuit. 76. 2. A.
Sapientia Mariæ ab Spiritu sancto, &c. 326. 1. A. Ab Angelis etiam nonnunquam, &c. ibid. Num ab hominibus aliquid diuinorum mysteriorum audierit, ibid. C.
In sapientia profecit assidua lectione diuinarum scripturarum, &c. 317. 1. B.
Experimento etiam ipsorum effectum aliqua diuina mysteria euidentia naturali, seu morali agnouit. 317. 2. B.
Qualis fuerit huiusmodi cognitio. 328. 1. B.
Fidei cognitionem non excludebat. 328. 2. A.
Habuit scientiam supernaturalem, &c. 319. 2. A.
Habuit Theologicam scientiam infusam, &c. 330. 1. B. Quo tempore hæc scientia illi infusa. 2. B. Quibus incrementis, ibid. C.
Non habuit scientiam per se infusam, &c. 331. 2. A.
Nec scientiam naturalium rerum, &c. 334. 1. B.
Habuit per accidens infusam eam cognitionem rerum naturalium, vel moralium, &c. 334. 2. B.
Quando illi infusa huiusmodi scientia. 335. 1. A.
Nunquam habuit errorem, aut ignorantiam prauæ dispositionis. 335. 2. A.
Non omnia semper sciuit. 336. 1. C.
Admiratio, quomodo fuit in Maria. 337. 1. B.
Mariæ reuelationes.
Probabile, Mariam in hac vita interdum eleuatam ad videndam clarè diuinam essentiam. 331. 2. C.
Extra verbum habuit in hac vita varias reuelationes. 333. 1. B.
Ex hora, qua filium concepit, &c. ibid. C.
Post Ascensionẽ filij frequẽter ab illo visitata. 333. 1. A.
Qualis cognitio Mariæ in reuelationibus communicata, ibid. B.
Falso Cedrenus scribit, &c. 124. 1. B.
Mariæ dignitas.
Concilium Ephesinum pro tuenda Mariæ dignitate congregatum. 31. B.
Maria singulari modo domina, &c. 462. B.
Habet speciale ius, & dominium in omnes creaturas. 356. 1. B. Plura in sequenti paragrapho.
Maria mater Dei.
Contra Nestorium late probatur. 4. 1. A.
Vere ac proprie naturalis mater. 218. 1. C.
Quanuis in aliquo sensu dicatur etiam mater miracu losa, ibid.
Cur Christus Mariam aliquando mulierum vocat nunquam matrem. 4. 2. B.
Maria dici non potsit mater Dei, nisi verbum Diuinum in ipso instanti conceptionis humanitatem terminasset. 61. B. &. 2. A.
Vt sit vera Dei mater non est necesse, &c. 7. 1. A.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Michael.
Michael Angelus superior Gabriele. 147.1.C.
Miles.
Milites Christi vestimenta diuidunt, &c. 633.1.B.
Quid eos mouerit, ib. diuisio quomodo facta. 633.1.C
Miraculum.
Num maius miraculum sterilem concipere quam Virginem. 14.1.B.
Miraculum natiuitatis ex Virgine, &c. 103.1.C.
Quæ miracula acciderint ingrediente Iesu AEgyptum. 197.1.C. & seq.
Angelus virtute naturali cognoscit miraculi veritatem. 532.1.B.
Num iustificatio impij sit miraculum. 521.1.B.
Possit ne Deus ad miraculũ concurrere, &c. 530.1.C.
Plura de miraculis Christi, vide verb. Christi miracula.
Misericordia.
Misericordia præferenda exercitati corporis, & vitæ austeritati. 464.1.B. & seq.
Missa.
Consuetudo celebrandi Missam in nocte Natiuitatis, &c. 241.2.B.
Mixta.
Omnia cõburenda igne post diem iudicij. 1107.1.C.
Futura ne sint post diem iudicij. 1107.2.C.
Mors.
De morte Christi, vide verb. Christi mors. De morte B. Virginis, vide verb. Mariæ mors.
Ignominia, & acerbitas mortis in cruce. 169.1.A.
Mors violenta quid. 691.1.B.
Motus, vel mutatio.
Nõ repugnat corpꝰ in instãti localiter mutari. 195.2.A
Quo genere motus localis descenderit Christus, &c. 798.1.B.
Motus localis triplex. 914.1.A.
Possibile est corpus per mutationem substantialem transire de extremo ad extremum sine medio. 195.1.A. & 918.1.C.
Motus cœli quando cessaturus, &c. 1109.1.A.
Moyses.
Probabile diuinam essentiam à Moyse, &c. 331.1.C.
Sed probabilius non visam, ibid. 2.C.
Vere mortuus est nec reseruatur cum Elia. 558.1.C.
Ab Angelo sepultus secundũ Epiphaniũ. 559.1.A.
De apparitione Moysis, vide ver. Christi trãsfiguratio.
Non est futurus secundi aduẽtus præcursor. 1138.1.A.
Mundus.
Mundi purgatio & renouatio post iudicium finale. 1194.1.C.
De renouatione mundi, vide ver cœlũ elemẽtũ ignis.
Excrementa mundi in infernum post diem iudicij, &c. 1103.1.A.
Totius mundi illustratio quãdo futura, &c. 1109.1.C.
Munus.
Vide verb. officium.
Mysterium.
Supernaturalia mysteria quando possint ratione naturali possibilia ostendi. 834.1.A.

N.

Nativitas.
De natiuitate Christi, vide verb. Christi natiuitas.
Natiuitas duplex in vtero, & extra vterum. 108.1.B.
Natiuitas & conceptio in quo differant. 108.1.A.
Natiuitas quomodo naturæ tribuenda, &c. 209.2.A.
Diuinitas nata dicenda non est. 201.2.C.
Tres hominis natiuitates à Christo nobilitatę. 419.1.A.
Natura.
Eadem natura cum diuersis suppositis siue simul, siue successiue vnum numero constituit. 224.2.B.
Natura irrationalis vnionis Hypostaticę capax. 441.1.C.
Nazareth.
Christus maiorem vitæ partem duxit in Nazareth, vide Nazareno victus. 302.1.A.
Nomen.
De nomine Christi, vide Christi nomen. De nomine B. Mariæ, vide Mariæ nomen.
Nomina parentum B. Virginis, &c. 34.1.A.
Pueris Iudæis imponebatur nomen Circuncisionis die. 278.1.C.
Athenienses decima die pueris nomen, &c. 278.2.A.
Romani pueris nono die, puellis octauo, ibid. B.
Nomen ab ipso Deo alicui imponi speciale priuilegium. 279.1.C.
Nomina in sacra Scriptura aliquibus sunt imposita à Deo, &c. 279.1.A.
Nomen imponere filium Patris, &c. ibid. B.
Nubes.
Qualis fuerit quæ Christum susceptt ascendentem in cœlum. 1053.1.B.
Quales futuræ in quibus Christus ad iudicandum veniet. 1171.1.B.

O.

Obedientia.
De obedientia Christi, vide verb. Christi obedientia.
De obedientia B. Virginis, vide ver. Mariæ obedietia.
Obedientia maius bonum, &c. 464.2.C.
Obedientialis potentia.
Obedientialis potentia, vide potentia obedientialis.
Oblatio.
De oblatione B. Virginis in sua purificatione, vide verb. Mariæ purificatio.
De oblatione Magorum cum Christum natum adorarunt, vide verb. Christi manifestatio.
Quomodo nunc liceat fœminis pueros natos offerre in templo. 393.2.A.
Odium.
Odium Dei maius peccatum quam peccatum crucifigentium Christum. 657.1.B.
Officium seu munus.
Apostolicũ munus supremũ in Ecclesia, &c. 133.1.C.
Deus nunquã denegat necessariã gratiã, &c. 377.1.C.
Oleum.
Fons olei dicitur Romæ fluxisse, &c. 256.1.B.
Operatio.
Aliquibus concessum vt operentur quantum possent per dona gratiæ. 309.2.B.
Oratio.
De oratione Christi, vide verb. Christi oratio.
Animæ separatæ sanctorum ante Christi mortem, &c. 762.2.B.
Orationes ad huiusmodi animas directe, &c. 763.1.C.
Sanctos directe orare proprium, &c ibid.
Deus immediate nonnunquam orandus. 366.2.B.
Osculum.
Osculum Iudæ. 595.1.C.
Cur Iesum Iudas osculo tradidit. 595.2.C.

P.

Papa.
Potest definere aliquid de fide sine explicita Dei reuelatione etiam scriptura non expressum. 50.2.A.
Parascene.
Quid significet. 727.1.B.
Partus.
De partu B Virginis, vide verb. Mariæ partus.
Dolor in partu respondet voluptati in conceptione. 233.1.A.
Partus sine secundinis naturaliter esse non potest. 134.1.A.
Pascha seu Phasé.
Pascha seu Phase distinctum festum à festo Azymorum. 707.1.B.
Et de horũ festorũ præcepto & differentijs, ibi. & seq.
Pascha Iudæorum solum Hierosolymis celebrari poterat. 710.1.A.
Quo tempore celebrabatur, ibid. C.
Cur introductum. 713.2.C.
Cur sic appellatum. 714.1.A.
Passio.
De passione Christi, vide verb. Christi passio.
Anima separata quibus modis pati possit 789.2.A.
Actio agentis num variari potest secundum speciem, non variata passione 813.1.B.
Pastor.
De pastoribus adorantibus Iesum natum, vide verb. Christi manifestatio.
Paulus.
Probabile essentiã Diuinam à Paulo visam in corpore viuente. 332.1.C. Probabilius non visam, ibi. 2.C.
Paupertas.
De paupertate Christi, vide verb Christi paupertas.
Loca duorum Pontificum explicantur quæ videtur contraria circa signandam perfectionem paupertatis. 456.1.B.
Paupertas ad statum perfectionis pertinens, qualis. 458.1.B.
Probabile Apostatos votum paupertatis emisisse. 459.1.A.
Peccatum.
De his quæ pertinent ad peccatum Adæ, vide verb. Adam.
Homo in primo instanti creationis peccare non potest 106.1.C.
Quod erat illud peccatum pro quo fœminæ offerebant sacrificium in veteri lege post quadraginta dies purgationis. 188.1.C.
Carentia actualis peccati infert carentiam originalis secundum Aug. 383.1.C.
Peccatum mortale.
Peccatum crucifigentium Christum quam graue secundum se. 657.1.C.
Quot malitias inuoluat, ibid 2.B.
Peccatum contra Theologicas virtutes maius quam peccatum crucifigentium Christum, ibid. C.
Post peccatum contra Theologicas virtutes peccatum crucifigentium Christum maximum ex suo genere. 658.1.A.
Comparatur cum blasphemia, ibid.
Ex parte peccantium quam graue fuerit huiusmodi peccata, ibid. C.
Num aliquis crucifigentium Christum possit excusari à peccato, ibid. 1.A.
Collatio peccati crucifigentium Christum cum peccato Iudæ tradentis 659.2.A.
Animæ separatæ sanctorum ante Christi mortem peccare non potuerunt. 761.2.B. Vere hæc firmitas orta. 762.1.A.
Potestas remittendi peccata quando data discipulis 967.1.B.
Peccatum originale.
Multa quæ pertinent ad peccatum originale, vide ver. Mariæ prædestinatio, Mariæ conceptio, Mariæ immunitas, verb. Adam.
Peccatum originale quid ex Dionysio. 46.1.A.
Discrimen inter originale, & actuale quantum ad remissionem. 25.2.C.
Peccatum originale non inducitur per Physicam actionem 33.1.C.
Per libidinem traducitur. 54.1.A.
Quomodo intelligenda lex quod Adam peccante posteri essent originale contracturi. 34.2.B.
Quid sit obnoxium esse peccato originali. 35.2.B. vt sic non importat culpam. 36.1.C.
Carentia actualis infert carentiam originalis secundum Aug. 333.1.C.
Qui in originali discesserunt num fuerunt à Christo liberati ab inferis 782.1.B.
In originali, & veniali descedentes quo in loco sint. 767.2.B.
Quem statum habituri post vniuersalem resurrectionem qui modo originali decedunt. 1008.2.A.
Resurrectionis eorum Christus exemplar futurus, ibi.
Aliquam Christi cognitionẽ habituri, ibi. & 1180.2.C.
Quam cognitionem suæ culpæ habituri. 1181.1.A.
Peccatum veniale.
Necessario nonnunquam committendum in mortali corpore. 383.1.C. & seq.
In originali, & veniali decedentes quo in loco sint. 767.1.B.
A B. Virgine nunquam commissum. 66.1.B. à Ioanne Baptista nonnunquam. 383.1.B.
Et ab Apostolis etiam post acceptum Spiritum sanctum, ibid. 1.B.
Penetratio.
Penetratio dimensionum possibilis late probatur. 930.2.B. & seq.
Pentecostes.
Quomodo quinquaginta dies interceserint inter Dominicam resurrectionis, & diem Pentecostes. 855.1.C.
Perfectio.
Perfectio vitæ amplectitur vitam actiuam & contemplatiuam 310.2.A.
Status perfectionis qualem paupertatem requirat. 458.1.B.
Perfectio vitæ non est ex austeritate mensuranda. 463.2.C.
Vnde mensuranda, ibid & seq. ibid. & seq.
Permissio.
Deus non permittit mala nisi propter bonũ. 47.2.B.
Tẽtationes sapiẽtissime à Deo permittũtur. 481.1.C.
Quo sensu dicatur Deus facere quæ permittit, ibid.
Persia.
Reges apud Persias non eligebantur nisi quia magiam didicissent. 159.2.A.
Orientalis est respectu Bethleem 161.1.A.
Petra.
Petræ scissæ in passione Domini. 701.2.B.
Petrus.
Vide ver. Christi cõprehensio, & ver. Christi negatio.

Phan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX RERVM.

Phantasma.
In primo instanti conceptionis potest esse operatio sensibilis phantasmatis media operatione factus. 205.1.A.
Phase.
Vide verb.Pascha.
Pietas.
Præferenda exercitationi corporali,& austeritati vitę. 464.1.B.
Pilatus.
Christum morte damnauit iniqua sententia.610.2.C.
Num potest excusari à peccato.611.1.A.
Illius peccatum leuius peccato Iudæorum,ibid.2.B. & quale illud fuerit,ibid.
Non habuit potestatem iurisdictionis in Christum. 611.1.A.
Quam habuit potestatem,ibidem.
Quid mouit Pilatum vt crucis titulum poni iusserit. 636.1.C.
Cognouerit ne Christum regem esse,ibid.1.A.
Quo sensu in titulo regem iussit scribi.636.1.C.
Cur miratus Christum tam cito obijsse.691.1.C.
Pœnitentia.
Pœnitentiæ virtus quomodo fuerit in B.Virgine.62. 2.A.
Potentia obedientialis.
Verba Augustini subobscura de potentia obedientia li creaturæ explicantur.519.2.A.
Potestas.
Remittendi peccata quando data discipulis.967.1.B.
Præceptum.
Vide verb.lex.
Præcursor.
De præcursore primi aduentus Christi,vide verb.Ioannes Baptista.
Præcursores secundi aduentus Henoch,& Elias.1134. 1.C.
Cur duo præcursores in secundo Christi aduentu. 1135.1.B.
Non alius futurus præcursor præter Henoch,& Eliam 1141.1.C.
Prædestinatio.
De prædestinatione Christi,vide verb.Christi prædestinatio.
De prædestinatione B. Virginis, vide verb. Mariæ Prædestinatio.
Prædestinatio omnium electorum ante præuisum originale peccatum.11.1.C.
Prædestinatorũ numerus nũ Angelis notus.1106.1.B.
Prædicator.
Vide verb.concio, vel concionator.
Præputium.
Præputium Christi à B. Virgine seruatum.178.1.B.
Romæ nunc habetur.883.1.B.
Christi corpus cum præputio resurrexit,ibid.
Præsepium.
Vide verb.Christi natiuitas.
Præsentatio.
Vide Christi præsentatio,& verb.Mariæ præsentatio.
Presbyter.
Vide verb.sacerdos.
Pretium.
De pretio quo Christus venditus, vide verb. Christi venditio.
De pretio quo Ioseph, à fratribus venditus.389.1.B. &.591.1.B.
Primogenitus.
Primogenitus & vnigenitus idem aliquando in sacra Scriptura.105.1.B.
Prodigium.
De prodigijs in Christi natiuitate, vide verb. Christi natiuitas.
De prodigijs in Christi morte.697.1.B.
Tenebræ factæ super vniuersam terram,ibid
Illa solis defectio in toto orbe accidit.698.1.A.
Causæ defectionis solis,ibid.1.C.
Quę miracula interuenerint in ea defectione,ibi 2.A.
Velum templi se ipsum in morte Christi.699.2.C.
Quid in eo significatum sit, ibid. Quod velum scissum.700.2.B.
Terræmotus in morte Christi.701.1.C. Quid significabit,ibid. Quibus in locis accidit, ibid.2.A.
Petræ scisse in passione Domini non solum Hierosolymis sed in alijs & regionibus.701.2.B.
Sepulcra patefacta in morte Christi, ibid 2C. sed corpora quæ in ipsum iacebant probabile,& enim surrexisse vsque ad Christi resurrectionem.702. 1.C.
Alia prodigia quæ ab Euangelista non narrantur,ibi.
Proles.
Vide verb.fœtus.
Propheta,vel prophetia.
Prophetia triplex præsentiæ, prædestinationis & comminationis.139.2.C.
Prophetias de B.Virgine, vide sub verbo Maria.
De B.Ioanne Baptista, vide verb. Ioannes Baptista.
B.Virgo prophetiæ dono prædita.337.2.A.& B.Ioannes Baptista.339.1.B.
Prophetæ apud Iudæos sancti dicebantur. 377.2. A.
Celebriores homines veteris testamenti fere omnes prophetæ fuere, ibid.B.
Prophetæ calicis vtebantur.466.2.C.
Pulchritudo.
De pulchritudine corporis Christi, vide Christi corpus.
De pulchritudine B. Virginis. vide verb. Virginis corpus.
Purgatio.
De purgatione mundi post iudicium finale,vide verbo. Mundus.
Purgatorium.
Quid Christi anima effecerit circa animas purgatorij, vide Christi descensio in infernum.
Animæ purgatorij num iudicentur statim post mortem.1086.1.B.
Purificatio.
De his quæ pertinent ad Mariæ purificationem, vide Mariæ purificatio.

Q.

Qualitas.
Qualitates primæ quomodo percipiantur per tactum in corpore glorioso.903.2.C.
Quantitas.
Quidem speciei in omnibus corporibus.

R.

Rachel.
Pulchritudo Rachelis figura pulchritudinis B. Virginis.15.1.B.
Redemptio.
De redemptione qua Christus homines redemit,vide verb.Christi redemptio.
De redemptione qua B.Virgo redempta,vide verb. Mariæ redemptio.
Relatio.
De relatione matris quæ est in Beata Virgine, vide verbo Maria mater Dei.
De relatione filij quæ est in Christo respectu B. Virginis,vide verbo Christi filiatio.
Relatio illud subinde nominat quod denominat fundamentum. 111.1.B. Vbi multa de natura relationis.
Relationes filiorum ad parentes & parentum ad filios manent etiam si illi desinant si iterum redeant. 226.1.A.
Religio.
De religione Christi,vide verbo Christi religio.
Religio latè dicta quid.454.1.A.
Religiosæ vitæ perfectio ex austeritate mensuranda non est quamquam hæc ad talem perfectionem naturalis sit.463.2.C.
Religiosæ vitæ perfectio vnde mensuranda,ibi.& seq.
Resistentia.
Quid & quotuplex.922.1.B.
Resurrectio.
De resurrectione Christi,vide verbo Christi resurrectio.
De resurrectione B. Virginis, vide verbo Mariæ resurrectio.
Nasci ex Virgine maius miraculum quam resurrectio, secundum Ambrosium.103.1.C.
Probabile Ioannem Euangelistam resurrexisse in corpore glorioso.347.1.B.
Probabile eos qui cum Christo resurrexerunt animà & corpore glorioso cũ Christo regnare. 865.1.C.
Num aliqui sancti ex his qui in sancta ciuitate apparuerunt Christo mortuo surrexerint ante Christi resurrectionem.701.1.B.
Resurrectio quid.809.1.B
In quo differat à recreatione, ibid C.
Quibus in rebus locum habeant,ibid.2.C.
Resurrectio vt sit vera eadem numero anima necesse est vt redeat.811.1.A.
Num debeat redire eadem numero materia,ibid. C.
Resurgant ne proprijs corporibus qui communem habuere materiam.813.1.B.
Resurgant ne pueri in maiori quantitate. 814. 1. B.
Num requiratur eadem materia singulorum membrorum.815.2.C. Num eadem numero vnio materię cum forma. 816. 1. B. Num eadem accidentia specie. 817. 2. A. Num eadem numero. 818. 1. C. Num idem sexus.819.1.A.
Resurrectio num in instanti futura.820.2. A.
Nũ specie differat à prima generatione rei.814.2.C.
Num sit supernaturalis mutatio quoad substantiam vel quoad modum,ibid.
Possibilis diuina virtute. 827. 1. A. Imo sola diuina virtute,ibid.B.
Diuina virtute fieri potest reparatio cuiuscunque indiuidui.819.1.A.
Resurrectio naturæ debita non est.831.1.B. Naturali tamen ratione possibilis ostendi potest.834.1.A. Quomodo ad fidei articulos pertinet.835.1.A.
Resurrectio generalis futura.986.1.A.
Omnes iusti proprie surrecturi. 995.2. C. & omnes damnati propter propria peccata. 997.1. B. & infantes qui in originali discesserunt.998.1.B.
Causæ generales resurrectionis.999.2.A.
Tuba,& vox audiẽda in die resurrectionis.1000.1.B.
Prius resurrectio mortuorum futura quam Christus ad iudicandum veniat.1001.1.A.
Christi imperium & Angelicum ministerium resurrectione operabitur,ibid.&.1003.1.C.
Quid operaturi Angeli in resurrectione,ibid.
Organizationem corporum suscitandorum Christus efficiet.1004.2. B.& vnionem substantialem animæ cum corpore. 1005. 1. A. quo instrumento, ibid.2.B.
Malorum etiam resurrectionem Christus causabit. 1006.2.A.
Resurrectionis iustorum Christus exemplar perfectissimum.1007.1.A.
In quo consistat similitudo ad ipsum Christum, ibid. 2.B.
Corpora iustorum resurgentium non sunt æqualia futura corpori Christi & pulchritudine & magnitudine,ibid. C.
In qua ætate iusti surrecturi.1008.1.B.
Resurrectionis infantium dicedentium in originali Christus exemplar,ibid.2. B. Non vero propriè resurrectionis damnatorum. 1009.2.A.
Christus etiam quoad terminum à quo exemplar nostræ resurrectionis.1011.1.B.
Num seclusio priuilegio omnia corpora ante resurrectionem in cineres resoluenda.1011.2.A.
Quo in loco futura resurrectio.1015.1.A.& seq.
Iustorum resurrectio vsque ad diem iudicij futura non est.1018.1 C.
Resurrectio omnium eodem momento futura. 1023. 2.A.& seq.
Resurrectio generalis hora matutina futura.1026.1.C.
De his quæ corpori accidunt post resurrectionem,vide verb.Corpus,& verb. Anima.
Reuelatio.
Reuelatio pure intellectualis, imaginaria, & externa quomodo se habeant.149.1.C.
De reuellationibus B.Virgini factis,vide verb.Marię reuelationes.
Rex.
De regibus qui Magi dicuntur,vide verb.Christi manifestatio.
Reges apud Persas non eligebantur nisi qui magiam didicissent.259.1.A.
Roma, vel Romani.
Octauo die post natiuitatem imponebant nomina pueris suis,pueris vero nono.178.1.C.
Reos affigebant Cruci.617.1.B.
Romanorum Imperium fere vsque ad diem iudicij duraturum.1150.1.A.
Quomodo tunc extinguendum,ibid.C. Vrbs Romana an delenda ante Antichristum.1151.1.B.

S.

Saba.
Regina Saba vnde venerit audire sapientiam Salomonis.161.1.B.
Saba porta vbi sita,ibid.
Sacerdos.
Apud Græcos in Synodo cautum est nequis ante trigesimum ætatis annum sacerdos fieret.419.2.A.
Sacerdotium.
Leuiticum imperfectius quam sacerdotium Melchisedech.171.1.B.
Sacramentum.
De vsu sacramẽtorũ B.Virginis,vide verb.Marię vsus sacra-

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX RERVM.

sacramentorum.
In sacramentis nouæ legis verba instituta ad significandos spirituales eorum effectus 407.2.A.
In sacramentis veteris legis non erant verba quę haberent rationem formæ, ibid.
Ratio formalis sacramenti, quæ 415.2.A.

Sacrificium.

Sacrificium Iephte filiam occidentis quale. 114.2.C. & 115.1.A.
Num Christi passio fuerit proprie sacrificiū. 694 1 B.
Sacrificiū agni Paschalis à quo offerebatur, 707. 2, C.
Figura fuit sacrificij Christi cruēti, & incruēti. 719.1.C.

Sanctificatio, vel Sanctitas.

De sanctificatione Christi, vide verb. Christi sanctitas.
De sanctitate B. Virginis, vide verb. Mariæ sanctitas
In vtero matris qui sanctificati. 19.1.C.
Proles quomodo potest intelligi in parentibus sanctificari. 33.2.A.
Non repugnat in primo instanti conceptionis hominis sanctificari. 34.1.A.

Sandalium.

Cristus & Apostoli sandalijs vsi. 467.2.B.
Sandalium Petri Romæ seruatur. 468.1.A.
Sandalium Andreæ in Obetensi ciuitate, ibid.

Satisfactio.

De satisfactione Christi, vide verb. Christi satisfactio.
Homo pro homine satisfaciens non dicitur illum redimere. 668.2.B.

Scandalum.

Quando vitandum, vel non vitandum. 502.1.A.
Christus prudentissime fecit docendo veritatem etiam cum Iudæorum scandolo, ibid. 2.C.

Scientia.

De scientia B. Virginis, vide verb. Mariæ scientia.
Scientia de Christo haberi non potest perfecte sine scientia de B. Virgine. 1.1.C.
Scientia de B. Virgine ad Theologū pertinet. 1. 2. C.
Loca Scripturæ quæ ad scientiam de B. Virgine conferunt 2.1.B.
Scientia per se infusa quid. 329.1.C. & seq.
Scientia euidens per se infusa mysteriorum supernaturalium non stetit viatori accommodata. 331. 2. B.
Scientia per se infusa potest esse de obiectis naturalibus 333.2.C.

Scriptura.

Quis sit literalis scripturæ sensus. 127.1.A.
Scripturæ sacræ dęmoni non satis notæ. 472.2.B.
Loca Scripturæ sacræ quæ ad scientiam de B. Virgine conferunt 2.1.B.

Secundinæ

Ad quid deseruiant. 232.A.
Partus naturaliter sine illis esse non potest. 234.1.A.

Semen.

Semen fœmineum num necessarium sit ad generationem prolis. 181.1.B. & seq. & 186.1.B. & seq.
Num effectiuè concurrat, vel tantum passiuè ad generationem. 185.1, C. & seq. & 186.1.C.
Christi conceptionem ex semine factam. 182.1. A. & seq. & 185.A.

Sententia.

De sententia qua Christus condemnatus, vide verb. Christi sententia.

Sepulchrum.

De sepulchro Christi, vide sepulchrum.
De sepulchro B. Virginis, vide Mariæ sepulchrum.
Sepulchra patefacta in Christi morte. 701. 2. C. quo tempore. 702.1.B.
Quibus temporibus prohibiti erunt Iudæi mortuos sepelire. 713.1.B.

Sermo fidei.

Quid sit, & quomodo fuerit in B. Virgine. 339.2. B. Quomodo in B. Ioanne Baptista. 391.1.B.

Sermo sapientiæ

Quid sit & quomodo fuerit in B. Virgine. 339.2.C. & quomodo in B. Ioanne Baptista. 392.2.C.

Sermo scientiæ.

Quid sit, & quomodo fuerit in B. Virgine. 339. 2. C. & quomodo in B. Ioanne Baptista. 392.

Signum.

De signis in morte Christi, vide verb. prodigium.
De signis ante diem iudicij, vide verb. Iudicij finale.

Simon Cyreneus.

Christi crucem baiulat. 613.2.B.

Simon Leprosus.

Cœna Christi apud Simonem Leprosum, De qua Matth. quo die accidit. 587.2.C.
Num eadem fuerit cum ea in qua Martha ministrabat, de qua Ioannes scribit. 588.1.A.
Simonem Leprosum quidam existimant fuisse patrem Marthæ & Lazari, ibid. C.

Sinus Abrahæ.

B. Virgo si moreretur ante filij mortem in sinu Abrahæ reciperetur. 49.2.B.
Animæ separatæ sanctorum in sinu Abrahæ fidem & spem vsque ad Christi mortē retinuerunt. 761.1.A.
Peccare non poterant, ibid. B.
Vnde orta firmitas in bono. 762.1.A.
Mereri non poterant, ibid. B.
Orare poterant, frequenterque orabant tam pro se quam pro alijs, ibid. 2.C.
Orationes tunc non fundebantur directe ad huiusmodi animas. 763.1.C.
Carebant omni pœna sensus, imo gaudio afficiebantur, ibid. 2.A.
Habebant pœnam temporalem damni, ibid. B.
Cur dictus Abrahæ sinus. 765.1.A.
Vbi fuerit sinus Abrahæ, ibid.
Conueniens Christum ad illum descendere. 770.1. B.
Quid Christi anima operata circa animas Sanctorum Patrum, ibid. existentes. 798.1.A.
Quo tempore animæ sanctorū beatæ effectæ, ibi. 2. B.

Sol.

Tres Soles in Hispania visi natiuitatis tempore. 256. 1.C.
Defectio Solis in toto orbe in Christi morte. 697.2.A.
Causæ huiusmodi defectionis. 698.2.A.

Sors.

De sorte missa super Christi vestimenta, vide verbo. Circunstantia crucifixionis Christi.

Spiritus.

Spiritus & anima qui differant. 692.1.B.
Spiritus etiam cum non operatur alicubi præsens est 796.1.C.

Spiritus sanctus.

Quando datus discipulis cum potestate remittendi peccata. 967.1. B.
Filios Dei constituit & clamare facit Abba Pater. 174.1.A.
De alijs qnæ ad Spiritum sanctum pertinent, vide verbo Christi baptizatio, & Christi conceptio.

Spongia.

De spongia oblata Christo in cruce pendenti. Vide verbo Christi potus ex aceto.

Status innocentiæ.

In statu innocentiæ, quæ erat immortalitatis causa. 813.1.C.
Quæ perfectiones fuerint in B. Virgine ex his quæ ad statum Innocentiæ pertinebat. 74.1.C.

Stella.

Quando Magis apparuit. 164. 2.C.
Illa quæ Magis apparuit non fuit aliqua ex cœlestibus. 166.1.C.
Fuit vero illis illustrior & clarior. 166.1.B.
Fuit corporeæ naturæ, ibid. C.
Ex materia aerea elementali. 167.1. B. Fuit mixtum corpus, ibid. C. Cui erat totus splendor naturalis, ibi.
Lux eius clarissima non tamen perfectior luce Solis. 167.2.B.
Num alijs præter Magos visa sit, ibid. B.
Magos semper comitata. 168.1.A.
Eius motus naturalis non erat, sed Angelica virtute causatus, ibid. C.
Quid Patres volunt cum asserunt veram stellam non fuisse sed inuisibilem virtutem. 168.2B.
Cur Hierosolymis sese occultauit, ibid. C.
Non fuit fatum Iesu nati. 169.2.B.
Hęreticum, hominum generationes fatali necessitate prouenire ex constellatione syderum, ibid.

Subsistentia.

Eadem natura cum pluribus subsistentijs simul, vel successiue vnū & iné numera constituit. 214.2.B.

Substantia.

Spiritualis etiam cum non operatur alicubi est præsens. 796.1.C.

Subtilitas.

De dote subtilitatis, vide verbo dotes.

Sudor.

De sudore Christi in horto, vide verbo, Christi sudor sanguineus.

Suppositum.

Vide verbo persona.

T.

Tactus.

Num posit in instanti sentire. 205.1.A.
Qua ratione futurus in corpore glorioso. 903.1. B.
Qualitates primæ quomodo percipiantur per tactum in corpore glorioso, ibid. 2.B.

Telesphorus.

Induxit primus consuetudinem celebrandi sacram natiuitatis noctem. 241.2.B.

Templum.

In templo Iudæorum locus deputatus in quo Virgines Deo dicatæ tutæ morantur. 121.2.C.
Ibi vsque ad annos nubiles manebant. 121.1 C.
Historia de templo pacis quod datur corruisse in nocte Natiuitatis domini facta. 156.1.B.
Velum templi Salomonis quotuplex, & quod nam fuerit scissum in morte Christi 700.1.A.

Tempus.

De tempore quo Christus prædicauit, vide verbo Christi doctrina.
Quo tempore filij Israel transire Iordanem. 505.2.A.
Quo tempore messes colliguntur in Iudæa, ibid. 1. B.
Quantum temporis fluxerint à Christi morte ad eius resurrectionem. 858.1.C.

Tenebræ.

Vniuersaliter in toto orbe fuere Christo moriente, & quæ fuerit causa. 697.1.B.
Quæ miracula interuenerint, ibid. 2.A.

Tentatio.

De tentatione Christi in deserto, vide verb. Christi tentatio.
Tentatio quomodo sit opus diaboli. 473.1.A.
Quo sensu dicatur Christus venisse ad dissoluendas tentationes, ibidem.
Tentatio per delectationem seu concupiscentiam sine peccato esse potest, ibid, C.
Tentationes Deus sapientissime permittit. 481.1.C.
Quomodo tentationes vincendæ Christi exemplo. 489.1.C.

Terra.

Qua ratione purganda post diem Iudicij. 1104.2. C.
Num diaphana futura post diem Iudicij. 1105. 1. C.
De terræmotu in Christi morte, vide verb. prodigiū.

Testamentum.

Quid sit. 641.2.A.
Testamentum Dei quid, ibidem.
Testamentum nouum & vetus, ibid. C.
In quo differant, ibidem.
Testamentum nouum quid contineat. 441.1 C.
Qui sancti ad vetus, vel nouum testamentum pertineant. 393.1.C.
De testamento à Christo condito, vide verbo Christi testamentum.

Theologia.

Habitus Theologiæ supernaturalis. 330.2.A.

Tiberius Cæsar.

Quando imperare cœpit. 430.2 C.
Quot annis vixit Christus ipso imperante. 431. 1.B.

Titulus.

De titulo super crucem Christi posito. Vide sub verb. Christus. Verb. Titulus crucis.

Traianus.

Non est ab inferis reuocatus precibus D. Gregorij 801.1.C.

Transfiguratio.

De transfiguratione Christi, vide verb. Christi transfiguratio.

Trinitas.

Expressa fides Trinitatis non est omnibus publice prædicata nisi per Christum, & Apostolos. 406.2.B.
Christus non est dicendus filius Trinitatis. 216.1 C.
Totius Trinitatis expressa repræsentatio facta, cum Christus baptizatus est. 446.1.A.

Tuba.

Qualis futura in die resurrectionis. 1000.2.B.

Tunica.

Tunica incōsutilis Christi à Virgine cōtexta. 634.2.A.

V.

Velum

De velo Templi Salomonis, vide verb. Templum.

Verbum Diuinum.

Num verbum diuinum assumeret corpus glorioſum non existente peccato. 12.1.C.
Verbum diuinum non posset proprie dici filius Virginis, nisi in instanti ipso conceptionis humanitatem terminasset. 6.1.B.
Verbum diuinum in triduo ab instanti mortis Christi homo non fuit. 692.2.B.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX

Vespera.

Quæ tempora vesperæ dicantur. 713. 1. A.

Vestales.

Vestales Virgines post aliquod tempus nuptui dabantur. 115 B.

Vestis seu Vestitus.

De Vestitu communi Christi, vide verb. Christi viuendi ratio.

De vestibus Christi in transfiguratione, vide verbo, Christi transfiguratio.

De Vestibus quibus Christus indutus in morte passionis per ludibrium. Vide verb Christi cotumelia.

De sorte missa super vestes Christi, vide sub verb. Christus. Verb circunstantiæ crucifixionis.

Viator.

Gratia viatoris intensior esse potest quam comprehensoris. 61. 2. C.

Non repugnat viatorem videre Angelum in sua substantia. 149. 1. C.

Victus.

De victu communi Christi, vide verb. Christi conuersatio, seu viuendi ratio.

Vinum.

De vino Christo in cruce exhibito, vide verb. Christi potus ex aceto.

Violentia.

Potest à Deo inferni creaturis, & explicatur Augustinus. 519. 1. A.

Virginitas.

De Virginitate Christi, vide verb Christi castitas.

De Virginitate Virginis. Vide verb. Mariæ Virginitas.

Quando amittatur. 104 1. C.

Materiale Virginitatis ad corpus pertinet, formale ad animam. 115. 1. B.

In quo consistet perfectio Virginitatis, ibid.

In veteri lege non fuit præceptum Virginitatem prohibens. 117 1. C.

Imo in illa lege posset esse consultius, & melius seruare Virginitatem. 118. 1. B.

Visio.

Quomodo exerceatur in corpore glorioso. 900. 2. B.

Visio Dei.

Probabile Moysem, & Paulum vidisse aliquando diuinam essentiam in hac vita existentes. 332. 1. C.

Probabilius non vidisse, ibid. 2. C.

Quas rerum species, aut genera videant Beati in Deo 349. 2. A.

Vnusquisque Beatus videt in verbo omnes effectus singulares ad suum statum pertinentes, ibid. C.

Verisimile multitudinem Beatorum, videre in verbo multitudinem rerum existentium in aliqua differentia temporis, exceptis ijs quæ ad Christum, & ad B. Virginem spectant. 350. 2. A.

Vita.

De vita actiua, & contemplatiua B. Virginis, vide verb. Mariæ vita actiua, & contemplatiua.

Perfectus vitæ status actiuam, & contemplatiuam vitam amplectitur. 311. 1. A.

Exercitia vitæ contemplatiuæ. 317. 2. A.

Ad vitam contemplatiuã quæ requirantur. 380. 2. B.

Vita mixta perfectissime inter omnes vitæ status. 477. 1. C.

Quando liceat vitam solitariam instituere. 481. 2. B.

Virgo.

Num maius miraculum sit manentem Virginem sine viro concipere, quam sterilem ex viro sterili. 141 B.

Nũ Virgo manens naturaliter concipere pót. 91. 1. B.

Natiuitas ex Virgine maius miraculum quam resurrectionis, secundum Ambrosium. 103. 1. C.

Virgines vestales post aliquod tempus nuptui dabantur. 115. 1. B.

Virgines aliquot apud Iudæos Deo dicebantur, vt simul in templo morarentur vsque ad annos nubiles. 111. 2. C. & 122. 1. C.

Vnctio

Vnctiones quibus Christus vnctus dicitur ante passionem non plures fuere sed vnica tantum. 953. 1. C.

Vnigenitus.

Vnigenitus in sacra Scriptura idem aliquando quod primo genitus. 105. 2. B.

Vnio.

Vnio animæ rationalis cum corpore successiue fieri potest diuina virtute. 810. 1. A.

Vnio Hypostatica.

Quando facta inter humanitatem, & verbum. 5. 1. B.

Vnio Hypostatice ad partes prius natura facta, quam vnio ipsarum plurium inter se. 7. 1. B.

Non repugnat creaturam affectiue attingere vnionem Hypostaticam vt instrumentum Dei 188. 1. B.

Sanctificatio per gratiam vnionis Hypostaticæ, quo sensu dici possit ab eadem Hypostatica vnione deriuari. 203. 1. A. & seq.

Natura irrationalis non est incapax vnionis Hypostaticæ. 442. 1. C.

Ratione vnionis Hypostaticæ conuenit Christo potestas docendi, & alia excellentia munera. 500. 1. B.

Vnio verbi ad humanitatem destructa per Christi mortem, & quomodo. 692. 1. C.

Votum.

Num Christus aliquod votum emiserit. 454. 1. A.

Non esset motum Christum aliquod votum emisisse, ibid. 1. C.

Num Christus votum paupertatis Emiserit. 459. 1. A. Num Virginitatem. 455. 1. C. obedientiæ votum non emisit. 454. 1. B.

B. Virgo Virginitatem vouit. 110. 2. A. imo prima vouit. 114. 1. C. Quamuis non solemniter. 116. 1 C.

Votum sub vnditate si Deo placet dupliciter intelligi potest. 110 1. A.

Voti solẽnitas Ecclesiæ autoritate introducta. 116. 1. B.

Votum cur Deo offeratur. 454. 2. A.

Actus ex voto perfectior, quam sine voto, ibidem.

Vox.

Vox de cœlo audita in Christi baptismate, qualis. 444. 1. C.

Ab omnibus qui aderant audita, ibid. 1. B.

Quomodo vera fuerit. 445. 1. B.

Vox qua ratione formetur in corpore glorioso. 900. 1. A.

Qua ratione audiatur. 901. 1. C.

Vox audienda in die generalis Resurrectionis, qualis. 1000. 3 B.

Vuluam quomodo Christus aperuerit 287. 1. A.

Z.

Zacharias.

Ioannis Baptistæ pater summus sacerdos non fuit. 378. 1. B.

Zona.

Iudæi vtebantur Zonis lancis. 381. 1. B.

Zona Pellicea Ioãnis Baptistę quid significabat. 383. 1. B.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca